

21.261

PROLOGUS.

- I. Bibliothecæ Hispanæ Veteris edendæ occasio. II. Operis dignitas et præstantia , item raritas. III. Affectum vixque exasciatum ab Auctore relictum; IV. bona tamen fide in publicum emissum fuisse. V. Confutantur obtrectatores. VI. Quid in hac editione præstitum sit.
VII. Præmonenda alia.

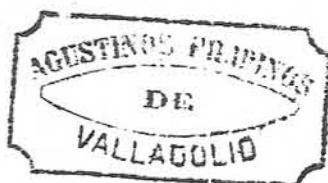

ASU magis quam consilio factum , Lector optime , quod cum immortali CL. NICOLAI ANTONII Scriptorum Hispaniæ Bibliotheca quam NOVAM vocant , et VETUS eiusdem Auctoris unà prodeat. Cum enim quo tempore benignè indulgente Clementissimo Hispaniarum Rege CAROLO III. ad Regiæ Palatino-Matritensis Bibliothecæ præfecturam evocatus fui , compressem eiusdem Bibliothecæ iussu atque impensis NOVÆ editionem adornari , diuque iam sudare sub prelo : non satis consilium probare poteram ; neque è Regiæ Bibliothecæ de core futurum arbitrabar , si eius ductu et auspiciis germana unius parentis proles denuo apud nos , ut Romæ olim , seorsum ac præpostorè in publicum exiret. Sed neque viam invenire erat qua serpenti latè in dies malo subveniretur , et interea typographicæ operæ urgebantur. Quæ cum sæpius animo reputarem , illud identidem succurrebat , inque eo temporis articulo unum superesse videbatur , si intermisso tantisper quem olim continuandum ac perficiendum ad me receperam de Phœnicum et Græcorum in Hispania numis labore , dum scilicet Bibliothecæ VETERIS editio appararetur ac prelo maturesceret , unicè in hoc studium incumberem , eique me penitus totum devoverem. Atque id quidem ut continuò exsequerer non pauci ex amicorum numero suadebant et quotidiano convicio flagitabant ; quamvis alii conceptam de veterum numorum opere propediem edendo spem atque opinionem ex animis abiicere prorsus nollent. Inter ea tamen cum apud priores illos suscepta numorum occasione per Hispaniam et Lusitaniam itinera atque obstrictam de iisdem evulgandis fidem causarer : privatam eam denique et à libero , id est vacuo ab officiis homine , profectam , quæque proinde iniuncti mihi postea à Rege munieris publici rationibus posthabenda omnino esset , dictabant : quo tandem factum ut novum hunc , neque sane exiguum , sed minimè pœnitendum BIBLIOTHECAE HISPANÆ VETERIS QUAM CITIUS IN LUCEM EDENDI laborem ultrò mihi imposuerim ; maluerimusque prudentiam in hac re meam desiderari , quam si id non præstisset neglecti planèque deserti officii reprehensionem incurgere. Atque hæc quidem ut qualemqualem cessationi meæ ab incepto pridem opere excusationem obtendam in prologi limine præmonenda duxi ; simul ut quicquid à me in huius editionis negotio præstitum fuerit , totum id tumultuarii ac fere extemporalis laboris opus æstimes , immortaliaque ut ne spares.

II. DE Bibliothecæ autem Hispanæ Veteris dignitate ac præstantia , si quæ mihi alienis olim studiis intento singulatim occurrebant universa colligerem atque huc adducerem , actum profecto egisse , atque in re minime dubia testibus non necessariis uti iuremerito dicerer. Sed ne tamen omnino id gratis affirmare videar , Quetifus , Echardus , Fabricius , Mansius , Wolffius , Bandinus , Hagiographi Antuerpienses , et quis non è recentioribus Bibliographis ? uni eidem inter reliquarum Europæ gentium Bibliothecas principatum facile deferunt ; atque ubi de nostratium scriptis apud eos agitur , aut de vita , ætate , genere , dignitatis gradu , rebusque illorum gestis dubium occurrit , unus omnium Nic-

a

laus

laus Antonius ac præsto est, qui nodum verbo expediat, rimasque et hiatus scripturæ atque orationis expleat. Immo absque eo esset, plurimorum qui Hispaniam atque horum occasione qui Europam universam scriptis nobilitarunt memoria periisset funditus, ac ne nomina quidem eorum cognita haberemus. De raritate vero, ut paucis dicam, si rara sunt præclara omnia, ut alicubi Tullius (1), quodnam inter Hispanorum quæ nostra ac parentum ætas protulit scripta Veteris Hispanæ Bibliothecæ opere rarius, quodnam paratu, atque etiam inventu difficilior? (2).

III. ATQUE hòc maximè dolendum, quod non quemadmodum eius Auctor *Nova* Bibliothecam absolvit, typisque commissam vidit, *Veterem* itidem perfecerit, vulgaverit, aut prelo saltem maturam reliquerit. Licet enim à prioris illius Bibliothecæ editione, nimirum ab anno MDCLXXII. ad Nicolai Antonii in Hispaniam ex Urbe redditum et mortem, solidum undecennium effluxit, quo tempore, quantum Ipsi per negotia licuit, in posteriore hac seu *Vetere* expolienda ac typis apparanda nullum studium neque laborem intermisso constet (3): supremam tamen eidem manum imponere minimè potuit, affectumque ac vix exasciatum opus reliquit, in quo plurima vel nunc elliptica, mutila, et lacunosa passim offendas (4). Atque ego quidem existimo, ex quo primùm Ille ad *Nova* Bibliothecam maturius evulgandam animum appulit, uni eidem quanto citius expediendæ ac typis apparandæ curam et cogitationem omnem intendisse, dilatâ interea, dum fata Deusque sinerent, et tantum non neglecta *Vetere*, longe difficile, quæque, ut è mox dicendis apparebit, si ad Critics atque Historiæ leges typis unquam evulganda esset, incidi primùm eam reddere, atque omnino refingere oportebat. Is certe utriusque Bibliothecæ δευτερόπτωτον excusans, *Veterem* vix conceptam fuisse docet, cum *Nova* iam tum edita esset, sibique tunc alienis curis maxime districto atque implicato prioris illius brevi absolvendæ copiam minime esse ingenuè profitetur (5).

IV. V. UTCUMQUE tamen hæc sint, illud pro certo statuendum, integrum Bibliothecæ *Veteris* textum, longe tamen auctiorem ac locupletiorem quam esset anno MDCLXXII. nimirum cum *Nova* edita primùm fuit, eumque autographum, ab Auctoris morte ab eius heredibus ex Hispania Romam ad eximum Cardinalem Iosephum Saenzium Aguirri

(1) De amicitia 21. (2) cl. Emmanuel Riscus Augustinianus *Hispaniae Sacrae* Henrici Florezii Continuator retulit mihi Matriti noua ita pridem, *Veterem* Hispanam Nicolai Antonii Bibliothecam, quæ duobus iisque exilibus constat voluminibus, viginti et octo numis aureis (*Doblones*), qui LXXXIV. uncias, seu solidas septem Romanas argenti libras conficiunt coemtam ab eo fuisse.

(3) Elicitur id è variis Bibliothecæ Veteris locis in quibus Matritenses post eius ab Urbe redditum amicos Gasparrem Ibanneziū de Segovia Marchionem Acropolitanum postea Mondejarensem, Iosephum Pelliceriam, Hippolytam Samperium atque alios laudat, èque eorum commercio plurima in Bibliothecam suam hausisse narrat. Tomo II. pag. 35. col. 2. n. 27. Rom. Edit. *De alio* (inquit) *huius operis exemplo in Regia Bibliotheca Escorialensi servato*, Laurentii Cocci Umbri, qui apud nos diu vixit :: diemque suum obiit, nota in schedis eius reperta (Matriti scilicet) aurem vellit... Tomo II. pag. 203. col. 1. n. 686. *Hoc enim anno* (inquit) quo hæc scribimus MDCLXXIX. &c. Scribebat autem Matriti, quò pervenisse à Cl. Gregorio Mayansio in eiusdem Vita §. 22. dicitur die IV. Ianuarii eiusdem anni. Alibi ac sèpius de utraque Bibliotheca loquens variat. Tomo II. p. 162. col. 1. n. 305. *De quo nos* (inquit) *in altera Bibliothecæ prius editæ parte IAM DIXIMUS*. Tomo II. p. 177. col. 1. n. 429. *Quem inter Scriptores duorum posteriorum sæculorum LAUDATUM DIMISIMUS*; èdem tamen pagina col. 2. n. 431.: *De quo* (Ferdinando Perezio Gusmanno) *in altera huius Bibliothecæ parte nos AGEMUS*. Mitto alia.

(4) T. I. pag. 400. prioris Edit. col. 1. n. 453. huius autem nostræ p. 543. deesse videtur integrum fere capitul. XXI. Libri VI. quo loco adiecta est margini hæc Cardinalis Aguirri, seu potius Emmanuelis Martini, nota: *Exemplis hæc* (nimirum personati Luitprandi in evulgando Chronico propositum) *comprobare animo hæserat auctoris*; sed tamen iis destituimur: *forte quod cum caput hocce in opportunius*, aut expeditius tempus distulisset, immaturâ morte præventus, illud absolvere minime potuerit. = T. I. p. 154. col. 1. n. 361. Rom. Edit. *Augustinus* (inquit) *meminisse potuit in libris contra Julianum Pelagianum non ante annum* *scriptis*; in nostr. edit. p. 202. col. 2. = T. I. p. 370. col. 2. n. 289. *Anno Arabum CCCXX. qui respondet circum circa anno Nat. Domini* In hac editione lacuna hæc impleta est p. 505. col. 1. n. 292. = T. I. p. 353. Rom. Ed. col. 1. n. 196. *Editum fuit* (inquit) *opus Basileæ absque auctoris nomine anno* *Hui. Edit. T. I. p. 480. col. 2.* = T. II. p. 38. Rom. Ed. col. 1. n. 45. huius autem p. 54. col. 2. *Qui* (inquit) *faucibus præsidentium ingeri non sinuntur mediatorum rabie* = T. II. p. 123. col. 1. n. 377. Rom. Ed. huius autem p. 185. col. 1. n. 376. *Hic est* (inquit) *Martinus* = T. II. p. 221. col. 2. n. 839. Ed. Rom. huius vero p. 339. col. 2. init: *Egregio* *Neapolis Reginæ* *coniugi*. = T. II. p. 220. col. 2. n. 831. Ed. Rom. huius vero p. 338. col. 1.

(5) In *Nova* Bibliothecæ prologo §. *De Bibliothecar. utilit.* circa finem: *Nec enim totius operis* (inquit, idem ægre satis viæ, id quod progressum hucusque fuit tot pergere annis permisit &c.

rium transmissum , atque Huius iussu et impensis anno MDCXCVI. optima fide , quæ lis nunc Eruditorum manibus teritur , duobus voluminibus formâ folii typis evulgatum fuisse ; neque Cl. Emmanuele Martinum Alonensem postea Decanum , cui edendi atque emendandi operis provincia ab Amplissimo Cardinale demandata fuit , quicquam ex eo vel in re minima mutavisse , exceptis iis quæ exscriptorum sive incuria sive ignorantia (1) solœca evaserant aut frequenti stribilagine afflata (2) ; immo vero et à supplendis lacunis , cum facillime id præstare posset , abstinuisse ; ne fidem (ut ipse ait) Auctoris violasse quodammodo diceretur (3). Atque idem eximius Cardinalis , seu quisquis demum Monitorum , quæ Tomo I. Biblioth. Vet. pag. xxxvii. præmittuntur auctor est , *Emmanuele Martinum bina Bibliothecæ Hispanæ Veteris volumina fidelissime edenda et corrigenda curâsse* ibidem affirmat. Neque aliud Purpuratum Patrem doctrinâque et pietate insignem decuit , et vel maxime cum id ageret , ut Viri dum vixit amicissimi memoriam nulli labori nullis sumtibus parcens propagaret ad posteros.

Quæ fusius aliquanto quam par erat persequi necesse habui , ex quo nescio quonam meo fato incidi in Epistolam seu potius libellum Hispanicum ἀδεστοτον octava formâ , XLV. foliis opistographis constantem , postremoque omnium seu XLVI. quod in adversa tantum pagina exaratum est , notamque numeralem Arabicam 91. exhibet ; in aversa vacuum , atque eo loco ellipticum , absque editoris , loci , annive quo exaratus fuit notatione ; in eiusdem tamen pag. 58. sub FERDINANDO VI. Hispaniarum Rege conscriptus dicitur , huncque titulum præfert : *Carta de un Caballero de Granada à un su Amigo en la Corte* : quibus , ut vides , Auctor patriam edicit , genus falso iactat , nomen ego evestigio atque indubie promerem ; sed tamen

*Est et fideli tuta silentio
Meres,*

ut Venusinus olim vates.

Agit autem in eo de confictis Regioque tandem edito prid. Non. Martii MDCCCLXXVII. proscriptis ultricibusque flammis commissis Granatensibus monumentis anno MDCCCLIV. ac deinceps in Alcazabensi eiusdem urbis arce detectis atque erutis , quæ miris maciat elogiis , eorumque occasione , ut mox dicemus , in viros quosque optimos , quibus illa parum arriserant , acriter invehitur et plane debacchatur. Ac ne quid de libello , Lector , desideres , nunquam is publicè excusus vulgatusve aut venum expositus est , sed manualli , ut ita dicam , furtivoque prelo subactus compressusque et in librorum typis editorum morem utcumque conformatus : id quod mira characterum quibus constat permixtio et inæqualitas , fugientes atque inversæ vix ut internosci queant literæ , obliqui undantesque linearum sulci , insueta vocum compendia , atque universa eiusdem facies , velut exerto digito indicat.

Atque hæc de libelli notis , quas ne huc gratis adduxisse videar , admonendus præterea es , eius Auctorem de Vetere Scriptorum Hispaniæ Bibliotheca vehementer suspicari , legitimusne Nicolai Antonii fætus sit , an subditius aut minime sincerus (4) : agnoscere eum quidem relicta à Nicolao Antonio , ut vulgo circumferebatur , manuscripta quædam Bibliothecæ Veteris ADVERSARIA , eaque ab heredibus Romam ad Cardinalem Aguirrium transmissa , atque edita ibidem fuisse , curante Emmanuele Martino Alonensi (postea) Decano , qui nonnulla in iis emendavit (5) ; sed in eo negotio plus sibi quam par esset licen-

* a 2

tiæ

(1) Cl. Mayansius ea Nicolao Antonio iure et merito imputat in Eius vita §. 26. cum Bibliothecæ Veteris textus Romam transmissus , et absque Exscriptorum ope editus fuerit.

(2) In additione Tomo I. Bibliothecæ Veteri præmissa , pag. xxxvi.

(3) Ibidem. (4) Pag. 60. Otro (inquit) de los Autores que S. P. (Martinus scilicet Sarmientus Monachus Benedictinus) cita :: es D. Nicolas Antonio , y esta cita es como la del P. Kirker (id est , non minus falsa) ; porque en las obras GENUINAS de D. Nicolas , no se hallará tal especie : y digo GENUINAS , porque en esto han sus trabaxillos.

(5) Pag. 61. Dicese q. aviendo dexado D. Nicolas unos Apuntamientos MS. para esta obra , sus Herederos los remitieron à Roma al Cardenal de Aguirre q. los hizo imprimir , encargando este negocio à D. (Manuel) Marti Dean de Alicante su Bibliotecario q. ordenó el original emmendando algunos descuidos &c.

IV

PROLOGUS.

tie ac libertatis assumisse (1). Præterea, asserere idque notatu dignum existimare, quod nullum in Nicolao Antonio fundamentum extet ad persuadendum, eā mente fuisse ut que reliquerat Bibliothecæ Veteris. FRAGMENTA publici unquam iuris faceret (2); ac propterea docere pura et autographa Nicolai Antonii ADVERSARIA (quæ vix eo nomine digna putantur) LOS TALES QUALES APUNTAMIENTOS (3), id est tumultuarii operis notulas exhibeantur, in preconcepcta suspicione perstare perstitutumque esse, nimirum ut vitiata ea et corrupta ab Emmanuele Martino existimet.

Atque ita quidem de his disputat libelli Auctor, tutus ut coniicio latebris, aut intra spem veniæ cautus. At ego hariolum potius ac plane divinum hominem appellaverim, quippe qui solis divinationibus utitur, vixque ullius horum quæ temerè in vulgus spargit rationem affert. Quoniam autem ex iis nonnulla præclusa à nobis atque occupata sunt, paucis reliqua confutare oportet, et quidem ipsis Nicolai Antonii verbis, apud quem in Bibliothecæ Novæ prologo pag. xxxv. hæc legimus: *Iam ut specimen huius nostri Historici operis adumbremus, Bibliothecâ integra* (id est, integro utriusque Bibliothecæ opere) *omnium Hispanorum qui unquam uspiamve monumenta sui prodiderunt literis mentem nos diu gravidam gerimus, nec tamen unico partu exonerandam; et paucis interießtis: Bibliothecam oportere in duas distingui partes, quarum POSTERIOR eos qui ante duo hec, præteritum et quod excurrit, sœcula vixere, librorum auctores contineret; PRIOR vero superioris ætatis Scriptoribus adiudicaretur; moxque: PRIOR temporum ductum, POSTERIOR autem non minum prima elementa sequeretur. Cum vero HUIC PARTI ut pote maiori, et cum extensiori studio expediendæ curam nostram præcipue intendissemus, observantes insuper et loculis suis reponentes quæ ad PARTEM spectarent ALTERAM: crevit et ad finem perducta est HÆC, scilicet rei naturâ posterior, semota ILLA, et post se relicta quæ præcedere omnino debuit. Quibus vir eximius et suum de Veteri Scriptorum Hispaniæ Bibliotheca in lucem edenda propositum, et causas cur Nova præcesserit edocet; prioremque illam seu Veterem non FRAGMENTA neque ADVERSARIA, quemadmodum importunè libelli Auctor, sed BIBLIOTHECAM apposite et congruenter vocat.*

Superest igitur discutiendum, sincerusne sit Bibliothecæ Veteris textus legitimusque, an in eo typis edendo atque emendando nimium sibi Emmanuel Martinus indulserit. Atque hoc ego iudicium si per libelli Auctorem liceret libens aliis permitterem; cum is sim qui bonis placere et minime quemquam lèdere studeam. Sed uni Veritati in re præsertim historica litandum. Martinus, ne in re quidem minima concepta Nicolai Antonii verba mutasse ait, *iis dumtaxat exceptis quæ solœca evaserant*: id quod si bona fide præstitum ab eo fuit, in magna illorum messe non parvum posteris spicilegium reliquisse dicendus est. Neque solœca is tantum, sed intoleranda alia atque absurdæ, tum in Historia, tum in Geographia, Chronologia, et Bibliographia intacta præteriit ac penitus omisit: quod ne temerè dictum Lector existimes, unum eorum et alterum speciminis loco huc sistam, alia extra ordinem subiungam, è quibus solœca ex asse, reliqua magnam partem à nobis correcta aut in Notis observata atque animadversa sunt.

Et

(1) Pag. 65. Que la experiencia (inquit) à acreditado en nros. tiempos con el libro DE LA CENSURA DE HISTORIAS FABULOSAS que con el titulo DE OBRA POSTHUMA DEL MISMO D. NICOLAS ANTONIO, ADELANTANDO LA LICENCIA QUE SE HAVIA TOMADO MARTÍ SU MAESTRO imprimió en Valencia en 1742. el referido D. Gregorio Mayans &c. idque cum paulo antè, pag. scilicet 64. dixisset: *En cuio supuesto no me ha de negar VS. es cosa durissima, q. dexando uno entre sus papeles algunos MS. ó apuntaciones q. trabajò con algun motivo, los q. no dio à luz ó porq. no estaban perfectamente acabados, ó porq. se le ocurrio q. emmendar en ellos, ó porq. variò de dictamen en alguno de los puntos q. tenia escritos, despues de su muerte sin haberlo antes ordenado en vida ó por clausula de su Testamento, se tome otra la Licencia no solo de publicar aquella obra à nombre del Difunto, sino la de emmendarla suplirla y añadirla, de q. resulta q. con el nombre de un Autor mui grave se finge un Libro, haciendo en él contra su sentir Expressiones importantes à las particulares ideas y Empeños de los que manexan la Impression.*

(2) Pag. 61. et 62. Deviendo VS. (inquit) tener presente q. no se halla fundamento alguno para persuadir que hubiese tenido (D. Nicolas Antonio) animo de imprimir aquellos FRAGMENTOS; porq. ademas de q. lo hiciera antes de la Bibl. Nova para seguir la Cronología de los AA. &c.

(3) Pag. 66. y 67. En el interín (inquit) q. no se exhiban LOS PUROS ORIGINALES DE LOS APUNTAMIENTOS q. D. Nicolas dexò para la Bibl. Vetus, persisto y persistiré en mi sospecha; y ojala que deviessemos al Cuidado de los q. (según se dice) solicitan la reimpression de dhos. Libros, recogiesen LOS TALES QUALES APUNTAMIENTOS de letra de D. Nicolas, y los hiciesen imprimir como están, q. aun así serían mas utiles al publico.

Et solœca quod attinet, in prioris editionis Tomo I. pag. 94. col. 1. n. 416. ut Galenum minime ad nos pertinere probet, eius locum adducit è libro *De alimentorum facultatibus* in quo post DAMASCENAS PRUNAS (sic pro DAMASCENA PRUNA) secundum assignat locum iis quæ in ea regione quam Iberiam ac Hispaniam nominant proveniunt. Eodem Tomo pag. 67. col. 1. n. 295. in fine *Marcilius* (inquit) *Claudii Mussambertii Abbavillæ assumto nomine, Commonitorium in Hypomnemata publicavit Ramirezii, MULTÆ FELLIS (pro MULTO FELLE) plenum*, idque cum non ita pridem, paginâ nimirum 25. col. 1. n. 94. dixisset: *Dionem EODEM FELLE adversus Cassium, Brutum, Ciceronemque usum.* In iis autem duplicem præterea idiotismum Hispanicum observare licet; Hispani enim PRUNA (*CIRUELAS*), FEL (*HIEL*) utrumque femineo genere dicimus. Videlis plura in Notis (1).

Quæ vero ad Historiam, Chronogiam et Bibliographiam spectant acervatim, quemadmodum in Adversaria retuli, huc sisto. Tomo I. pag. 75. col. 2. n. 330. tributum ab Hadriano Imp. civibus suis ITALICENSIBUS in Bætica (hodie SANTIPONCE) COLONIÆ honorem existimat, innixus singulari atque incertæ originis lapidi Vulsciensi à Grutero relato, adversûs trium Italicæ hodiedum atque Hispali superstitum incorruptam fidem: in quibus ITALICENSES longe post Hadriani tempora, non COLONIÆ, quemadmodum oportuisset factum si vere COLONI essent, sed REIPUBLICÆ, et SPLENDIDISSIMI ORDINIS ITALICENSUM titulis Floriano et Probo Imperatoribus sese devotos profitentur: de quo nos in Not. ad hunc locum T. I. p. 98. n. 3.

Tomo II. pag. 125. col. 2. n. 393. de Astruco quodam Piera Iudæo Barcinonensi loquens: *Astrucus hic (inquit) diversus ab eo videri debet, filius forsan eius qui URBE DAROCENSI disputationi illi CORAM BENEDICTO XI. anno HUIUS SÆCULI* (nimirum XIV. de cuius Scriptoribus eo loco agit) *decimo tertio interfuit, nominante eum Salomone filio Virgæ &c.* In quibus tot fere in Historia et Chronologia lapsus dixeris esse quot verba. Disputatio enim cuius Salomon Ben Virgæ meminit, non in urbe Darocensi sed Dertosæ; nec coram Benedicto XI. longe antiquiore, sed coram Benedicto XIII. (*de Luna*); neque demum sæculo XIV. sed sub initia sequentis, nimirum anno Christi MCCCC. XIII. habita fuit, ut lippis et tonsoribus notum est.

Tomo I. pag. 69. col. 2. n. 304. LALÆTANIAM confundit *cum populis ad oram interni seu Mediterranei maris positis, quorum (inquit) Tarraco est; cum Tarraco et littorales circum ipsam ad utramque maris oram populi Ibero et Rubricato amnibus interclusi ad cosSETANOS pertineant; nec LALÆTANIA nisi à Rubricato versùs Orientem incipiat, ut è Plinio Lib. III. c. 2. discimus. Vid. not. nostr. ad hunc locum T. I. p. 90. n. 2.*

Eodem Tomo I. pag. 162. col. 1. n. 399. Traiani pontem ad Alcantaram urbem DURIO amni impositum asserit: *Quasi Oppidani (inquit) populi, quorum mentio est in celeberrimi Alcantaræ urbis SUPRA DURIUM PONTIS inscriptione significantur: quo quid absurdius?*

Eiusdem Tomi pag. 245. col. 1. n. 69. Iuniorem Isidorum Cathedram Hispalensem QUADRAGINTA FERE ANNIS TENUISSE ait ex Ildefonso; paulò tamen inferius eadem pagina col.

(1) Tomo I. prioris editionis pag. 14. col. 2. n. 49. *Ioannes (inquit) Guallensis Franciscanus in FLORILEGIO de vita et dictis Philosophorum QUEM Lucas Wadingus edidit &c.* = Eodem T. pag. 103. col. 1. n. 3. *Anno (inquit) CCCV. POST Diocletiani et Maximiani in vitam privatam SECESSIO &c.* = Item eiusdem Tomi pag. 147. col. 1. in ipso statim initio n. 223. *Eudoxia (inquit, Iunior Valentiniani III. uxor) templum extruxit ea occasione (missæ scilicet Eidem ab Eudoxia Seniore matre, alterius è catenis quibus B. Petrus Apostolus Hierosolymis vincitus ab Herode fuerat) in eoque custodiri voluit auro quovis PRETIOSIOR FERREUS HIC THESAURUS &c.* Item p. 154. col. 1. n. 361. Asturium subscrispsisse in Concilio (inquit) Toletano circa ANNUM SÆCULARE CD. celebrato: quod et repetit eodem T. p. 366. col. 1. init. n. 259. ANNUM SÆCULARE octingentesimum. Item pag. 363. col. 2. n. 247. *Pelagio (inquit) POTIOR ipsius Alfonsi de se TESTIMONIUM &c.* Item pag. 365. col. 2. in Summario capituli xi. Libri vi. *Nulla (inquit) Prædestinatianorum hæresis, contra SIRMONDUM causam suam AGENTIS &c.* Tomo II. p. 109. col. 2. n. 275. *Atque HUNC quidem (inquit) HISTORICO-MUSICUM OPUS quin Alfonso Regi haud inepte tribuamus, nullam invenimus rationem.* Item p. 128. col. 1. init. n. 5. *Adelantati (inquit) UT CUM VULGO LOQUITUR, Murciæ Regni filius, pro: ut cum vulgo loquar.* Item pag. 182. col. 1. n. 472. *HUNC LIBRUM in Castellatum Sermonem CONVERSUM à Martino Martinez Dampies :: ASSERVATUR MS. in Bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ.* Mitto huius generis alia.

col. 2. n. 71. *Deus dedit* (inquit) ab anno vixit in Romano Pontificatu DCXIV. usque ad DCXVII. dum taxat, IN MEDIO IPSO TRICENNARIO HISPALENSI ISIDORI PONTIFICATU.

Eodem Tomo pag. 57. col. 2. n. 254. Trebellium Pollionem notissimum tertii sæculi exeuntis Scriptorem unum è Triginta Tyrannis facere videtur. Eius de M. Fabio Quintiliano loquentis verba hæc sunt: *Declamator Romani generis* (Quintilianus) A TREBELLIO POLLIONE in vita Posthumii Iunioris, UNO EX XXX. TYRANNIS audiit &c.

Tomo II. p. 172. col. 1. in Summario capitinis VIII. Libri x. pollicetur se acturum de ALPHONSO Carrillo Albornozio Ioannis secundi Castellæ Regis aucupio Præfecto, eiusdemque Regis Historiæ Annotatore; quem tamen non ita post, paginâ scilicet 177. col. 2. n. 433. PETRUM nominat, quod verum eius nomen fuit. Rursum, eundem pag. 178. col. 2. n. 441. ALPHONSUM, et numero sequenti seu 442. PETRUM, idque Hieronymi Suritæ fide, moxque ex Uztarrozio ALPHONSUM. In Scriptorum Indice Tomo II. præmisso, literâ A. ALPHONSUS legitur, omissio suo loco, sive literâ P. PETRI CARRILLI ALBORNOZII nomine, quod à nobis repositum fuit.

Eodem Tomo II. pag. 211. col. 2. in Summario capitinis XIV. Libri x. IOANNEM Perez de Valentia Episcopum Christopolitanum celeberrimæ expositionis Psalmorum scriptorem sistit; quem tamen in eiusdem capitinis textu pag. 215. col. 1. n. 779. atque item in præfixo eidem Tomo Scriptorum Indice IACOBUM, et vulgari Valentinorum sermone IAUME, aliás IACME vocat, quo dum viveret nomine appellatus fuit.

Demum ne multus in hoc sim, Tomo I. pag. 256. col. 2. n. 116. pro FULBERTO notissimo sæculi XI. Scriptore, laudatur qui nuspian locorum aut gentium exstitit FULGENTIUS CARNOTENSIS: Tomo II. pag. 129. col. 2. num. 15. pro: *Advocatus DIDACI*, ut ibidem legitur, omnino restituendum: *Advocatus PETRI LUPI AYALAEI*, de quo eo loco agitur: Eodem Tomo pag. 220. col. 1. n. 822. ALEXIUS Vanegas del Busto Tolletanus, Scriptor Hispanici operis *Agonia del transito de la muerte* falso nominatur ALPHONSUS: quæ itidem suis locis emendata sunt.

Mitto plura huius generis alia quæ mihi hanc editionem apparanti sæpius occurrerant, præter barbara, obsoleta, Gothicique planè saporis vocabula, ad quæ in priore illa Romana passim allidas, Lector. I nunc igitur, quæso, et libelli Auctorem, si forte eum nōris (vivit enim et valet) meis verbis roga, num adhuc in sua persit perstirurusve sit hæresi, ut vel nunc existimet Emmanueli Martino qui tot nævos maculasque in Bibliothecæ Veteris textu inemendatas reliquit, otium ad eundem refingendum atque adulterandum suppetierit? Sed de hoc haec tenus.

V. ACRIUS certe atque occultius adversus Nicolaum Antonium et Veterem Scriptorum Hispaniæ Bibliothecam in cunis adhuc vagientem, Romæ atque apud nos, anno MDCXCIII. bellum parabatur, in quo non tantum eius Auctor Iansenismi insimulatus, sed eximii etiam Cardinalis Aguirrii, cuius illa iussu et impensis biennio antè in lumen prodierat, nomen et fama quodammodo inusta, atque in non parvum discrimen adducta sunt. Eius belli historiam (quoniam minime vulgaris paucisque, ut puto, Eruditorum haec tenus nota est), undeque illam et qua occasione hauserim, si recte atque ordine exposuero, non ingratum Tibi, Lector, neque ab instituto meo alienum laborem præsumisse videar. Cum anno MDCCCLVII. ex Urbe, in qua tunc FERDINANDI VI. Hispaniarum Regis iussu diversabar, Eodem benigne annuente Bononiam evocatus fuisse, ut Regio nomine insigne Albornozianum Sancti Clementis Hispanorum Collegium visitarem, quo in munere solidus et amplius annus exigendus mihi fuit; ubi ad chartophylacium deuentum est, incidi in XI. spissa Cardinalis olim Aguirrii volumina MSS. formâ folii, quibus plurima ad Eum pertinentia magnamque partem autographa inerant, nimirum Imperatorum, Regum, Cardinalium, Principum atque eruditorum virorum transmissæ ad Eundem epistolæ cum ἀμοιβάαις, aliaque pæne innumera doctissimi amplissimique viri opuscula (1): è quibus breviora in privatum usum integrè descri-

(1) Allata, si bene memini, ea volumina Bononiam ex Urbe fuisse dicebantur à quodam N. Peregrini Bononiensi, qui Cardinali Aguirrio à Secretis fuerat, atque ab huius morte in Patriam translatus, et in Sancti Clementis Hispanorum Collegium cooptatus fuit, ut in eo Capellani munere fungeretur.

scripsi, reliqua, quo loco invenienda essent ubicumque opus iisdem foret, singulatim notavi atque in Ephemeridas retuli; inque iis Latinam Epistolam à *de son'or* quæ volumine secundo continetur, absque anni locive quo scripta fuit nota, hoc titulo: *Calumnia convicta*, seu *Epistola familiaris Cleandri ad Clarissimum et Eruditissimum virum Evaristum super Memoriali mper porreto Hispano idiomate ad Regem Catholicum à Patre Ioanne de Palazòl Societatis Iesu, nomine et iussu Tyrsi Gonzalez eiusdem Societatis Generalis Praepositi*; binas item alias Cardinalis Aguirrii ad Ioannem Baptistam Larditum Monachum Benedictinum Salmanticensis eiusdem Instituti Collegii alumnum, XIII. Iulii, et X. Augusti MDCXCVIII. exaratas, sextoque volumine comprehensas, in quibus de Nicolao Antonio, deque Veteris Hispaniæ Bibliothecæ opere agebatur.

Harum ego epistolarum exempla ut quamcuius ad me deferrentur curavi, votique tandem compos effectus sum interventu Cl. atque amicissimi viri Eugenii Llaguni Amirolæ ex equestri Sancti Iacobi Ordine, primariique è Decemviris Supremi R. P. C. quod Statùs vocant Ergasterii, qui meis ad Ampliss. Dominum Ioannem Iosephum de Alfranca Bononiensis Hispanorum Collegii Rectorem ea de re literis ac postulatis commendationis suæ cumulum addidit, effecitque ut illarum apographum optimâ fide descriptum et cum autographo collatum continuò ad me mitteretur: quo nomine pro eo ac debeo meritas utrius grates ago atque habeo.

Atque in priore illa epistola quam Anonymus Auctor *Calumniae convictæ* titulo inscriptam voluit, totus est ut sub Cleandri nomine Cardinalem Aguirrium (nisi Ipse is suam sibi fabulam ludit spectatque, ut primum coniicere est) et Nicolaum Antonium ab omni Iansenismi macula et suspicione vindicet purgetque; in reliquis Aguirrius Larditum urget ut eam epistolam sive *Calumniae convictæ* opusculum quanto citius Salmanticæ edendam curet, et quoquo versum per Hispaniam et Europam emittat.

Ego verò ternas ex asse ac lubens hoc loco epistolas describerem, priorem saltem illam Cleandri, quæ maximè rem causamque de qua agimus continet, nisi Prologi modus et angustiæ prohiberent; excerptam tamen ex ea quæ in rem nostram facere videntur, omissis aliis in quibus quisquis demum auctor eius est longius excurrit et paulo liberius evagatur.

Sed cum in manus meas (inquit is alicubi) incidisset supplex libellus quem Ioannes Palazolus eius Societatis vir (de qua in Epistolæ exordio multa, nec sine aceto præfatus fuerat) nomine eiusdem Tyrsi Gonzalez Catholicæ Maiestati exhibuit contra prætensos Iansenistas, animadverti &c. Et post pauca: In quo libello Tyrsus Gonzalez, cuius nomine loquitur Ioannes Palazolus, omnes qui severiorem disciplinam moralem seellantur tamquam Iansenistas traducit &c.; et mox quæ propius nos spectant: Ceterum hæc quæ præmissi iustus dolor expressit, quo sum non mediocriter conturbatus, cum in eodem libello animadvertissem per insignem calumniam in discrimen adduci integrum famam doctissimi atque Eminentissimi viri Cardinalis de Aguirre, quam inculpatis moribus, pietatis studio, religiosis operibus, ac tot editis libris Christianæ Reipublicæ utilissimis, et ab omnibus piis ac doctis viris maxime commendatis sibi comparavit. Quamvis enim aliqua ibi adducantur, quibus videntur ipsum Cardinalem nolle impetrere; tamen nemo est qui non videat obliquè eum taxari, dum pagina 12. eius libelli audent affirmare in Hispana Bibliotheca Vetere D. Nicolai Antonii, quæ impensis et iussu prædicti Cardinalis impressa est anno 1696. approbari tamquam Catholicam quintam propositionem quam ex libro Iansenii duo Summi Pontifices tamquam hæreticam condemnarunt: quia ibi Catholicæ esse dicuntur Prudentii Hispani Trecensis in Gallia Episcopi sententiæ quæ ibi referuntur. Sed quam calumniosè id agant apud Gentem in his rebus suspiciosam Hispanam, appareat iis qui in istis materiis versati sunt :: Certe (pergit) si propositiones hæreticas in Hispana Bibliotheca contineri deprehendisset, debuisset Pater Tyrsus de his Romanam Ecclesiam commonefacere; cum liber Romæ sit editus et Ipse Romæ moretur; sed non est adeo imprudens, ut non cognoscat quæ suæ causæ conducunt: excogitavit longe dissitum adire Tribunal apud suas querimonias deferret. Scit Ipse Romanum Pontificem, scit Eminetissimos Cardinales iam Romæ secrevisse doctrinas &c.

Pergit subinde ut probet allatam à Nicolao Antonio è Prudentio Trecensi thesim,

VIII

PROLOGUS.

nimirum quod *Sanguis Christi effusus* quidem sit pro omnibus credentibus, non vero pro iis qui nunquam crediderunt, nec hodie credunt, neque unquam credituri sunt, Catholicam omnino esse, neque ulli censuræ Theologicæ obnoxiam, explicans quo sensu à Prudentio prolata, quo ab Augustino, Prospero, Thoma atque ab omnibus fere Theologis recepta sit et quasi per manus tradita; idque confirmat Concilii Valentini III. et Lugdunensis Ecclesiæ auctoritate, atque ipsis Carisiacis capitulis, quæ specie tenuis contrariæ sententiæ favere ait; cum in iis, quod ordine quartum atque omnium postremum est, his Prospéri verbis claudatur: *Poculum humanæ salutis* (in aliis exemplis est *Poculum immortalitatis*) quod *confectum est de infirmitate nostra et virtute Divina hoc habet quidem in se, ut omnibus prospicit, sed si non bibitur non medetur*; ac demum ut Prudentium diversum omnino à Prædestinarianis (si vere unquam exstitit horum hæresis) sensisse adstruat, longissimè hæc invicem distare ait: *Sanguis Christi pro omnibus credentibus* (quæ Prudentii, Nicolai Antonii, et Cardinalis Aguirri thesis est), et *pro solis prædestinatis effusus fuit*; cum non omnes credentes prædestinati sint; eamque communem et receptissimam Theologorum sententiam esse affirmat, quam tandem his claudit: *Quod si potuit Concilium (Valentinum) Sanguinem Christi quoad efficaciam pro iis qui numquam credituri sunt, nec crediderunt fusum non esse definire: cur non liceat Nicolao Antonio, vel Cardinali de Aguirre, vel iis quorum fidei commissa est editio Hispanæ Bibliothecæ, in eo sensu Prudentii sententiam Catholicam pronuntiare; cum in eodem sensu Catholica pronuntietur ab omnibus Theologis qui Divum Augustinum et Dicatum Thomam secuti duas voluntates in Deo distinguunt &c: quæ totidem atque ipsis fere verbis de Prudentio, seu Galindone Prudentio Trecensi Episcopo Scriptore Hispano repetit Nicolaus Antonius quo loco de Eo agit, nimirum Bibliothecæ Veteris Lib. VI. cap. XI. atque in eandem sententiam, postquam sensim partium studia deferbuere sedationibus iam animis amicè coniurant recentiores Historici ac Theologi fere omnes Fleurius (1), Cellierius (2), Billuartus (3), Natalis Alexander (4), Bertius (5), Anonymus Gallus Historiæ Ecclesiastice Abbreviator (6), alii.*

Num quid autem Ioannes Palazolus cum suo tandem libello profecerit parum constat; ac ne illud quidem, an is à CAROLO II. Hispaniarum Rege ad Supremum Matritense violatae Fidei Tribunal, cuius de hoc negotio cognoscendi ac pronuntiandi partes erant, deferriri iussus fuerit. Sed neque si quid eius Senatus Patres de libello statuerunt quod haec tenus nos lateat; aut an postquam typis edita atque omnium manibus circumlata fuit Cleandri epistola, ab invidioso iudicio abstinentem censuerint: quæ de Palazoli libello.

De Cleandri autem epistolæ auctore, fueritne scilicet sub eo nomine latens Cardinalis Aguirrius, id quod nobis arridere non ita pridem dicebamus, an personatus aliquis ex amicorum aut congerrorum Eiusdem numero, non incuriosè neque inepte quis quærat. Ego quæ pro utraque parte è prælaudatis tribus epistolis elici atque afferri possunt bona fide in medium adducam, nihil tamen interea definiens. Et quidem si quæ in priore illa Cleandri de Cardinalis Aguirri doctrina, moribus, religiosis operibus, libris utilissimis &c. leguntur, Ipsi vel incogitanti aut aliis distracto et plane absorpto excidissent, quis non in viro alioqui laudatissimo, amplissimisque in Republica Christiana muneribus egregie functo modestiam immo et verecundiam desideraret? Hoc uno ne Ipsi epistolam tribuam prohibeo. Sed quid si è contrario, præ nimio Is atque impotenti Nicolaum Antonium seque à calumnia vindicandi desiderio (quis enim ei pudor insit aut modus?), ac simul sperans de epistolæ auctore clam perpetuo fore omnia: quod officium ab aliis exspectare honestius fuisset, sibi Ipse sub Cleandri nomine latens, singularisque amici memoriæ gratificaturus occupaverit; et quæ de se palam vulgoque ab aliis prædicari no-

(1) Hist. Eccl. T. x. ad ann. 848. et deinceps usque ad 859. pag. 471. 501. 503. 524. 538. 554. 581. 609. 632. 642. 645. Edit. Paris. MDCCXXVIII. 4.

(2) T. xix. pag. 203. cap. xi. à n. 1. ad ix.

(3) Part. I. Tract. de Deo ac de Divin. attribut. Diss. vii. de volunt. Dei art. vi. et vii. et Diss. de Provi- dent. et prædest. et reprob. art. x. De hæresi Prædestinatiana.

(4) Hist. Eccl. V et N. T Tom. vi. Diss. v. in fin. in Animadvers. in causa Gotescalchi.

(5) Breviar. Hist. sæc. ix. Tom. I. p. 215. Edit. Basan. 1767.

(6) Abregè de l' Histoire Ecclesiastiq. Cologne 1752. T. vi. p. 557. ad sæc. ix.

verat, quasi ab iisdem profecta essent, epistolæ inserere nîl moratus fuerit? Cleander certe in eiusdem fine Aguirri præconia inculcat augetque ut mox dicemus; immo et Aguirrius palam in literis ad Larditum epistolam in Hispaniam transmissam non securus ac propriam commendat eumque urget ut quamcuius edи ac per Europam evulgari procuret, modum insuper et rationem ut quam cautissime id fiat ipsi præscribens. Sistimus utriusque epistolæ loca (1).

Præterea Cleandri epistola ab Hispano homine scripta fuit, quod manifeste indicant frequentes Hispani sermonis in eadem idiotismi, neque stilus multum abludit à Scholastico pulvere, quem nunquam penitus Aguirrius excussisse ex aliis Eius scriptis elicetur. Immò, nisi vehementer ego fallor, Ipse in extrema epistolæ clausula eiusdem auctorem sese prodere modò, modò occultare amat atque ad salices fugere; ita enim loquitur: *Innumera alia adderem, nisi hæc sufficere existimarem: quæ quidem scripsi dolore commotus, cum conspicerem Eminentissimum et doctissimum virum, quem ob insignem eruditionem atque pietatem plurimum veneror, affectâ ætate et valetudine similibus conviciis immerito lacessiri. Quod ipsi Deus (notanda hæc sunt) præteritos si redderet annos, qualis erat cum adversus potentiores adversarios congredi non detrectavit: qualis erat cum innumerous liberos ederet sapientia refertissimos: qualis erat cum Romanæ Ecclesie defensionem suscepit: profecto non expectavisset alienam manum ut se ab hac calunnia vindicaret.* Quibus deum et illud addi posset, nisi casu evenisse dicimus, quod à *Cardinalis* vocabulo non longo intervallo distet Cleandri nomen si literas alio ordine colloces.

VI. IAM VERO ad ea quæ in hac editione præstitimus deveniamus. Et quidem præter singularia nonnulla de quibus pro re nata superius egimus, primùm omnium Auctoris textum purum atque integrum nullaque non ex parte priori editioni conformem sistimus, paulo tamen aliter interpunctum, periodis colisque et κόμμασι discretum, atque ad simplicissimas orthographiæ Latinæ leges accommodatum, ut nulla sit prorsus interpolationis nota nisi ubi Te paululum respirare ac sustentari oporteat. Si quando autem longior occurrit clausula quam vix uno anhelitu legere aut recitare nisi ægrè possis, eam quantum per sententiam licuit dividuam fecimus, et singulis thesibus protases et apodoses proprias accommodavimus: leviora in vocabulis menda, nimirum typographica, evestigiò corrèximus, gravioribus medicas utcumque manus adhibuimus, una præeunte orationis sententiâ, nec nisi postquam lecto sæpius atque observato textu mentem Auctoris nobis videbamur assecuti (2). Quod si integra literâ parum id procederet, hoc nobis indulsi-

b

mus

(1) Romæ 13. Iulii 1698. Ya supongo (*inquit Aguirrius*) que à estas horas avra V. R. leido muy despacio aquella defensa que Yo con el correo que salio de aqui el dia 10. del mes pasado de Junio remiti à Salamanca à manos del Señor D. Adrian Cónique para que la comunicasse luego con V. R. con todo el mayor recato y reserva, y sin perder correo ni tiempo pensassen inmediatamente en el modo de hacerla imprimir; y luego que ella estuviese sacada à luz, procurassen, segun la instrucción que Yo remiti à V. R. entonces, de despacharla por toda Europa; pues todo esto era necesario, y lo es ahora mucho mas para rebatir la calumnia atroz, que aquel Sugeto en nombre de su General ha publicado contra la digna y estimable memoria de nuestro famoso Español D. Nicolas Antonio, y no menos contra mi credito tan indecentemente manchado en aquel Memorial que presentaron al Rey los meses passados &c.

Romæ 10. Augusti 1698. 'De mucho gusto (*inquit*) me ha sido la carta de V. R. pues hè salido del cuidado en que estaba de si havrian llegado con seguridad aquellos papeles, que Yo remiti à D. Adrian Cónique y à V. R. juntos con carta mia de 10. del mes passado de Junio :: Para el correo siguiente espero tener aviso de V. R. que estè todo concluido, y juntamente que me haia remitido un exemplar de ello, y distraido los demas por todas partes, dentro y fuera de España, segun la nota y instrucción que Yo le embié: pues me crea V. R. que hâ convenido el executarlo assi, para desengañar al mundo, y descubrir la calumnia con que aquellos amigos havian procurado obscurecer la gloria de nuestro insigne Autor D. Nicolas Antonio, y desacreditarme à mí al mismo tiempo con la maña y arte que V. R. havrà ya reparado &c.

(2) Tomo I. pag. 257. col. 1. n. 118. lin. 4. *Sanctus Ildefonsus* (*inquit*) *in libro de viris illustribus Isidori operare censens HOMINUM* (*restitui : HORUM*) *non meminit.* = Eodem Tomo pag. 274. col. 1. n. 216. lin. 7. 8. *Partiter* (*inquit*) *honoris Regiae Curiæ atque eius Antistitis datum :: quod Toletani Præsules Reges URGENT* (*restitui : UNGERENT*) &c. Item pag. 284. col. 2. n. 268: *Commenta* (*inquit*) *sunt vanissimi capit is, quæ et in codice Estepano :: DESIDERATUM* (*rest. DESIDERANTUR*) *et iis &c.* = Item pag. 323. col. 1. in *Summario capit is secundi Libri VI. IBERIA* (*rest. HESPERIA*) *quemadmodum in eiusdem capit is textu pag. 325. col. 2. n. 39.* È Paulino Aquileensi. = Tomo II. pag. 99. col. 1. n. 205. *Nescio autem* (*inquit*) *deferendane sit fides asserenti non nemini ac pro se laudanti MONASTERII* (*rest. MONTANERII*) *librum : De los linages de Cataluña.* = Tomo II. pag. 122. col. 2. n. 373. *Id quod in paucorum (Scriptorum) dinumeratione causam posset apud aliquos* (*Franciscus Ximenesius, sive Eximénis*) *dubiam reddere ; in tot vero hactenus IN AUDITORIUM* (*rest. INAUDITORUM*), *tot falso nomine, aut ex falsis libris laudatorum &c.* = T. II. pag. 169. col. 1. init. n. 361. Qui-

PROLOGUS.

mus ut verbum è diverso charactere , atque uncinulis inclusum adderemus ; ea vero li- centiâ parcè admodum neque pro lubidine usi sumus , sed ut tuis Lector quamaxime commodis inserviremus . Quæ ad textus literam .

Circa Scriptores autem elucubrataque ab iisdem opera , necnon circa ætatem et pa- triam , sive loca in quibus natales hauserunt , quamvis in celeberrimis Italiæ MStorum. co- dicum Bibliothecis Romanis , Venetis , Patavinis , Bononiensibus , Florentinis , Tauri- nensi Regia , Ambrosiana-Mediolanensi , Quiriniana-Brixiensi , Maffæiana-Veronensi et for- tassis aliis ; necnon in Hispaniæ nostræ Regia Laurentiana Escurialensi (quam , si Ara- bicos codices excipias , integrum excussi , recensui et quinque spissis voluminibus formâ folii MStorum. omnium in ea contentorum catalogos confeci) Salmanticensi , Toletana , Regia Palatino-Matritensi cui nunc fausto benigno CAROLI III. Regis sidere præsum: quamvis , inquam , in iis aliisque minorum Gentium Bibliothecis plurima olim obser- vaverim quæ ad Scriptorum virorumque Hispaniæ illustrium seriem contexendam faciunt; atque huius etiam editionis occasione insigniorum per Europam Bibliothecarum catalogos typis iam editos quantum per temporis angustias licuit excusserim , eo videlicet con- cilio ut quæcumque Nicolai Antonii diligentiam effugisse viderentur immortali Eiusdem Bibliothecæ Veteri suis locis insererem : id tamen in infinito pæne atque inexhauribili ut ita loquamus argumento ad finem atque exitum perducere optandum mihi ma- gis quam sperandum erat . Atque illud noveram , quicumque tandem hanc provinciam sortitus ad eam utcumque ornandam seriò animum appelleret , modò tamen otii ac li- brorum abunde ei esset , longe uberiorem præ illa quæ haec tenus mihi obtigit Auctorum et scriptorum messem facile obventuram . Sed nec propterea ab incepto destiti aut ab- ieci animum . Itaque , ut periculo facto disces , quæcumque mihi in privatis adversariis aut in iam editis librorum catalogis , à primo ad XV. Salutis sæculum , sive ad annum Christi sesquimillesimum , occurrabant indicta Nicolao Antonio Hispanorum nomina scri- ptave seu manu exarata sive etiam typis excusa : ea ut continuo Bibliothecæ nostræ suis locis aut sub finem eius sæculi quo literis consignata fuerunt adiicerentur sedulo curavi : fictitia repuli (1) ; tum si quicquam dubii circa nonnullorum patriam emerserat , eius dijudicandi arbitrium mihi interea permissi , atque ex iis alios minime ad nos perti- nere censui (2) , alios dudum patriâ exsulantes restitui atque Hispanis asserui (3) : Poeta- rum quos Provinciales , vulgus autem Trobadores id est Strophatores appellat ; necnon Hispanorum qui circa annum Christi MCCC. (4) atque integro etiam sæculo XV. flo- ruere nomina in unum compuli ac digessi (5) ; item Hebræorum , horumque interdum scripta recensui , ætatemque ac sæculum quo singula literis aut typis commissa fuerunt indicavi (6) : vetera Romanorum Gothorumque apud nos inedita prorsus monumenta (7) , item Hispanorum sepulcralia in Urbe olim , atque in itinere meo Hispanico et Lusita- nico ex autographis ἀντοχειη̄ descripta , necnon primarias , seu PRINCIPES quas vocant omne genus librorum editiones designavi atque in medium protuli .

Ac

Quibus omnibus (inquit) et Curiæ approbare is (Alphonsus scilicet Tostatus) tandem conatus est , se quidem subtiliter paradoxèque , non tamen A CATHOLICÆ (rest. ACATHOLICÆ) aut contra perpetuam Ecclesiæ per- suasionem quicquam propugnasse &c. Mittimus eius generis alia .

(1) In his Petrum Cæsaraugstanum sæculi , ut vulgo ferebatur , IV. Scriptorem , et librum De potestati- bus Sæculi falso eidem adscriptum , Tomo I. huius Edit. p. 167. n. 18. Not. 1. = Servandum Auriensem , quem sæculo VIII. vixisse apud nos volunt stultarum genealogiarum sectatores , atque Hispanicarum rerum Bracarensem , eiusque Epistolam ad Elipandum Toletanum T. I. p. hui. edit. p. 438. n. 15. Not. 2. = Archaricum Bra- guinum Auriensem Episcopum eiusque Historiam inventionis corporis Sanctæ Euphemie V. et M. T. II. p. 24. n. 92. Not. 2. = Thomam de Templo et Ioannem de Monte T. II. p. 66. n. 120. Not. 3. = Antonium de Castellanos T. II. p. 248. n. 321. Not. 4.

(2) Gerardum Cremonensem quæ urbs Insubriæ est in Gallia Cisalpina T. I. p. 505. n. 294. Not. 2... Nico- laum Sagundinum (male nonnullis Saguntinum) Græcum Euboicum ad Euripum in Boeotia , hodie Negropontinum faciunt , Ibidem . Vid. Ximenus Biblioth. Valent. in Eo.

(3) Guidonem (Nerei) de Valentia Episcopum Tripolitanum . Syriæ an Africæ incertum , Tom. II. pag. 6. col. 2. Not. et pag. 163. col. 2. Not. Guidonem de Monte Rochero (Mont-Rochêr , seu Roquêr , aut Rogêr) T. II. p. 155. col. 2. Not. 1.

(4) Tom. II. pag. 105. (5) Tom. II. p. 353. (6) In fine cuiusque sæculi. (7) Tom. I. p. 369.

Ac ne quid ornandæ ac locupletandæ editioni deesset, exemplum fragmenti membranæ, ad annum MDLXXXVIII. die XVIII. Martii Granatæ in veterc quadam turre, cui Turpianæ postea nomen pro lubidine appictum fuit, detectæ, in qua *Prophetia de mundi exitu* Divo Ioanni Evangelistæ attributa, et Patricii Sacerdotis *Relatio de Sacris quibusdam Beatissimæ Virginis MARIÆ et Sancti Stephani Protomartyris lipsanis* contineri dicebantur: è primævo fidissimoque omnium apographo in Regia Escurialensi Bibliotheca superstite, nunquam hactenus edito, paucissimisque mortalium viso, (quod eodem anno MDLXXXVIII. ab Amplissimo Granatensem Canonicorum Collegio ad Philippum II. Hispaniarum Regem transmissum fuit) optimâ fide manuque propriâ desumtum in æs incidi atque ad verum repræsentari feci, eâdem nimirum chartæ formâ, eodem prorsus literarum charactere ac linearum œconomia, iisdemque omnino rubro et nigro coloribus quale in archetypo Escurialensi visitur; ac pro re nata in huius editionis Tomo I. è regione paginæ 490. collocari: quo lôco quid ego de eiusdem antiquitate et fide sentiam paucis expono. Et quoniam in huius Bibliothecæ opere toties inculcatur memoria confititorum Fl. Dextri, M. Maximi, Luitprandi, Iuliani, et Eutrandi Chronicorum, quæ sub sæculi XVI. exitum infeliei partu in lucem prolata fuere, et confovendis veteranis collactaneisque ab Innocentio XI. confixis, novitiisque etiam Granatensem monumentorum fabulis, nimirum, quæ in eadem urbe conficta atque ad annum MDCCCLIV. ac deinceps detecta atque eruta sunt: de iis quoque agere, et SYNOPSIS HISTORICAM, quæ in fine prioris voluminis exstat, adiicere decrevi: in qua illorum incunabula et latebras, inventionis seriem, incrementa, fortunam denique ac supremum excidium uno haustu eibere valeas.

VII. ATQUE hæc, quidem, Lector optime, dum ad Tè venio ornatu prologi. Sunt tamen alia quorum tractatio quoniam modo à me in hac editione instituta atque ad finem perducta sit, paucis ut commemorem locus admonet. Et primo quidem in conficiendis notulis eas quæ proprie ad Bibliothecam, id est ad Scriptorum nomina, lucubrations, ætatem, patriam aliaque id genus pertinent, præcipuas semper habui ac pro imposito mihi munere de iisdem quantum licuit accurate egi; sed interdum tamen non-nihil ad Historica, Geographica, Chronologica, Etymologica, atque ad Romanarum antiquitatum studia diverti, inque iis longius aliquantò quam par esset evagatus fui: nimirum verebar nî ita facerem, nimiumne illæ exiles exsuccæque evaderent, Tibique, quem grata potius varietate et illecebris moratur vellem, tedium et nauseam ingenierarent. II. Anonymos scriptores Nicolao Antonio indictos, nisi quos patria, dignitatis aut honorum gradus, peculiarisve scriptio in dôles aut rale aliiquid velut intento digito designat, patum moratus sum. III. In his qui patriâ Hispanorum dialecto scripta literis consignarunt ornandis atque illustrandis, inque eorumdem lucubrationibus recensendis ac penitus describendis multus Tibi, nisi nostras es, fortasse videar; dandum id tamen Hispano nomini ac sermoni, atque iis etiam qui parum Latinè nôrunt gratificandum in eo fuit. IV. In sequioris ævi scriptoribus à Nicolao Antonio prætermisis, quos ad sæculi cuiusque finem reieci, chronologicum ordinem examussim servare minime licuit; cum quod nonnullorum ætas ubi primum in illos incidi penitus explorata non esset, tûm quod plagulæ quibus unius et alterius eorum nomina non suo loco posita pridem fuerant, prela iam typographica evaserant cum plene de iis mihi innotuit. V. Bibliothecæ Regiæ Palatino-Matritensis codices indesignatis pluteis loculisque quibus continentur laudare necesse habui, donec novi eorum catalogi perficiuntur atque in lucem prodeunt. VI. Auctoris Prologum Romanæ Novæ Bibliothecæ editioni præfixum, quem Veteris Editores aliquanto decurtatum in huius quoque limine repetitum exhibuere, consulto omisi. VII. Postremo specimen characteris Romanæ rarissimæque omnium Silii Italici editionis MCDLXXI. quod in prioris voluminis paginam 113. retuli, quia in linearum seu versiculorum œconomia nonnihil à typographo immutatum fuisse deprehendi, plenius atque accuratius hoc loco repræsentari feci, nimirum ut illud cum eius editionis exemplo quod in Regis Galliarum Bibliotheca extare unicè dicitur committere ac dijudicare valeas, sitne idem an diversum ab eo quod mihi obtigisse penesque me extare ibidem dixi.

E Libri primi initio.

R D I O R : A R M A : Q u i
bus celo se gloria tollit
Aeneadū. patiturq; ferox
oenotria iura
Carthago da musa decus memorare laborū
Antique hesperie,

*In fine libri XVII. nimirum in aversa pa-
gina folii 179. nisi me computatio fal-
lit versus ultimus.
Prolē tarpēi mētit. romā tonantis*

FINIS

Syllius Italicus cuius Maiores Italica Hispanie ur-
be oru fuere prima Estate declamauit: Mox foro
uacauit: Inter primores urbis sine potētia. Sine
inuidia fuit:

*Pergitque per lineas 19. ē quibus
postremas quinque sistimus.*

*consularem reliquit: Tedio insanabilis clavi In
Neapolitano abstinentia cibi uita functus est: An.
ageni. Lxx. Opus iā Neglectū Pomponius re'
cognouit. Anno domini. Mcccclxxi. Vi. Calēd.
Mai. Rome.*

AC PLURA hoc loco de Nicolai Antonii stilo ac Latinitate adderem nisi prædioli mei angustias probè nōssem. Verū illud tamen non dissimulabo quod assiduum mihi Veteris Hispanæ Eiusdem Bibliothecæ studium peperit, nimirum cum in ea Ciceronis veterumque Scriptorum ac Poetarum quos aureæ Latinitatis vocant nomina et loca passim atque ubi vis occurrant, nihil quicquam magis quam Ciceronem aureæque immo et argenteæ ætatis scriptores eorumque phrasin desiderari: usque adeo stilus eius scaber atque horridus mihi semper visus est et peregrinum nescio quid sonans. Atque existimo Viro alias eximio, atque ad Historiam Criticenque et severiora studia naturā comparato, non item teretes rotundasque obtigisse aures quibus legitimæ orationis periodi ambitum numerosque et occultam planeque arcanam harmoniam perciperet: id quod Catoni ac Veterum non paucis, nostraque etiam ætate viris ceteroquin doctissimis, qui in Philosophia Theologia atque aliis disciplinis maxime inclaruerunt accidisse video; nisi dicimus in communī eius quo Nicolaus Antonius vixit sæculi Latinæ Linguæ in Hispania naufragio impuras Eum et lutulentas ebibisse aquas, quarum saporem nec adhibita iugi veterum Scriptorum lectione potuerit unquam ex ore atque animo stirpitus evellere.

POSTREMO, nisi multus iam essem, iis quæ de illustribus Hispanorum scriptoribus ac de eorum doctrina Nicolaus Antonius in Novæ Bibliothecæ prologo præfatus olim fuerat,

rat, nonnulla hoc loco de hodierno Literarum in Hispania statu adiicienda erant, et maxime postquam nuperus Scriptor Gallus ἄδηλος Hispano nomini gratis insultare, et *quid tandem totis his decem saeculis Hispanis Europa debeat?* palam sciscitari nihil veritus est. Atque hunc ego hominem, modò ratione contendendum cum eo sit, una ac simplicissima viâ ab ordine præceptaque de Hispanis opinione deiectum ac deturbatum iri existimaverim, si quis eidem Scriptorum quos ab anno Christi M. ad MD. Hispania nostra protulit, ipse vero ignorare videtur, catalogum cum Gallis qui eodem tempore lucubrationes suas ediderunt conferendum bona fide exhibeat, saecula saeculis, scripta scriptis, viros denique viris invicem committens. Ac subirascor Hispanis qui in eo scriptis confutando otium atque operas male collocarunt; quippe qui nôrim à Gallorum cordatisimis non sine offensione ac stomacho exceptum fuisse. Et quisnam quæso est qui nesciat, non minus Literarum quam reliqua mundi imperia rerum vicissitudinibus obnoxia esse, atque huc illuc fluminis ritu ferri; neque amœniores tantum sed severiores quoque Musas amare ubique conspici, ubique ab Eruditis coli ac libere per orbem peregrinari? Ac si malesano illi qui tot turbas libens volens concitavit sciscitari impunè licuit, *quid tandem Europa debeat Hispanis nostris?* cur non et his vicissim querere ab ipso liceat, quid ei demum Gallia sua, quidve ipse doctis cordatisque per Europam viris nisi contemtum et ludibrium debuerit? Verum si Gallos Hispanis committere propositum ei unquam fuit, aut alias inter utramque Gentem dissidium vult, valeat longum formosus cum lepidissimis suis præstigiis, multaque merces unde potest sibi defluat; sed tamen viderit satisne opportunè hanc aleam tentet. Namque, ut à doctis viris qui frequentes ad nos è Galliis veniunt accepimus, atque ut mihi è gratissimo quod cum eorum nonnullis intercedit literarum commercio innotuit: ex quo Galli Physicorum experimentis et Mathematicis disciplinis penitus sese totos devovêre, prisca illa ac patrum religione multos per annos apud eos conservata tum Sacrae Scripturæ atque utriusque Historiæ, tum etiam Sanctorum Patrum, Conciliorum Dogmatumque Ecclesiæ, immo et Græcarum Latinarumque literarum studia languescere ac non parum inclinare cœperunt: qua de re unum eorum aliquem non semel audivimus conquerentem. Sed hæc citra invidiam. Etenim

*Non odio, non vi, studio non deinde nocendi
Scribimus.*

E rusticano secessu nostro Benicáçim-ensi ad promontorium Iugi Caprasiæ in Ilergavonibus IV. Augusti MDCC.LXXXVIII.

DE NICOLAI ANTONII VITA, SCRIPTIS, aliisque ad Eum pertinentibus.

CUM tot passim ac tam præclara doctorum virorum, Nostratum, Exterorum de Veteri ac Nova Nicolai Antonii Scriptorum Hispaniæ Bibliotheca iudicia et præconia extant, mirandum sanè quod nemo hactenus Eius vitam evulgaverit, scriptaque et munera per Eundem egregiè obita recensuerit. Ac nisi Ipse is in Novæ Bibliothecæ fronte honestissimo in patria sacerdotio auctum, amplissimisque in Republica muneribus et honoribus functum atque honestatum fuisse edixisset planeque orbi sese præbuisset spectandum: exigua fortasse admodum rerum ab Eo gestarum notitia permanasset ad posteros. Cl. Gregorius Mayansius propagandæ illustrium virorum memoriæ ac demerendis literis natus, cum reliqtam in schedis ab eodem Nicolao Antonio *Censuram Historiarum* quas appositiè *Fabulosas* appellavit edendam sibi proposuisset, plurima ad Eum pertinencia collegit Vitæque Eiusdem, Valentinae MDCCXLII. eius operis editioni præmissæ, primus ut puto omnium intulit ac seræ posteritati consecravit: cuius ego viri eximii laborum fructum ut pleno sinu capiam atque in areolam meam traducam, optimum consilium visum est; sed ita tamen ut in nonnullis Eius diligentiam adiuvem, ac pro accepto munere insignem Ipsi inflicitam CENSURÆ HISTORIARUM editionis occasione calumniam, quam dum vixit penitus ignoravit, detegam, repellam, atque in illius auctorem retorqueam.

Nicolaus Antonius Hispali anno MDCXVII. die xxxi. (alias xxviii.) Iulii illustris loco natus fuit (1), parentibus Nicolao item Antonio et Maria Bernal (2) Hispalensibus, atque in patria pueritiam exegit. In Dominicanorum eiusdem urbis Collegio Divo Thomae Aquinati sacro Grammatices humaniorumque literarum tirocinium posuit, Artiumque etiam liberalium ac Sacrae Theologiæ studiis per biennium operam dedit: mox in Magistri Roderici de Sancta Ella. (vulgo *de Maësse Rodrigo*) quod publicum Hispalensis urbis gymnasium est, solido anno Iuris Canonici auditor fuit, indecū Salmanticam ad annum MDCXXXVI. translatus, atque emenso ibidem quadriennali literario stadio Baccalaureatūs in eodem Iure honorem anno MDCXXXIX. adeptus est.

Videtur autem aliquantò diutius ea in urbe constitisse, atque animum deinde applicuisse ad Iuris Civilis studia: id quod præclarum Eius opus *De exilio Antuerpiæ* apud Jacobum Meursium anno MDCLIX. editum sed multo antè elaboratum (3), necnon intentata *De libertis*, ac *De nominibus propriis Pandectarum* (4) alia suadent, Ipseque alicubi profitetur (5); atque in eo studio celeberrimum Franciscum Ramos del Manzano primarium insignis eius Academiæ Antecessorem, Caroli postea II. Hispaniarum Regis Institutorem et Francorum Comitem &c. Magistrum noctum fuisse: quod Ipse in prologo librorum *De exilio* declarat inquiens: *Cum primum parturire cœpi hunc De exilio trahatum fere immaturum nec iustæ dum magnitudinis, remisi Salmanticam* (ex Hispani ut coniicio) *ad Praeceptorem meum D. Franciscum Ramos del Manzano &c.* atque eadem repetit Lib. II. c. 14. n. 19.

Quæ loca adducere necesse habui in huius rei confirmationem et simul ut obiectum Cl. Emmanueli Martino, ipsique si Deo placet Cardinali Aguirrio mendacii crimen eluam: quorum occasione sciendum, Virum hunc eximium ubi primum ex ephebis excessit atque, ut credibile est, prius quam Monasticum induisset cucullum, Salmanticæ itidem in Iurisprudentiæ castris eodem Francisco Ramos del Manzano duce militasse, ut Idem sibi testis est in loco inferius adducendo (6); atque hinc in *Monitis ad Lectorem Bibliothecæ Veteri præmissis* (7) Nicolaus Antonius ab Emmanuel Martino (sive ab ipso Cardinali Aguirrio, namque uter horum eius opusculi auctor sit ignoratur) *Cardinalis Aguirri in Iurisprudentiæ studiis condiscipulus* dicitur: quod et Mayansius inde mutuo sumtum repetit (8); Pseudo-eques tamen ille Anonymus Granatensis, quem non ita pridem in prologo laudatum dimisimus, falsò id affirmari, immo impossibile factu esse asserit multisque probare nititur (9): quasi qui non eodem partu in lucem editi sunt, nequeant

ger-

(1) Mayansius in eius vit. init. xxxi. Martinus tamen in *Adversariis* quorum meminit Cl. Didacus Alexander de Galvez Sanctæ Patriarchalis Ecclesiæ Hispalensis Bibliothecarius in literis ad me datis Hispali vi. Septemb. MDCCCLXXXVIII. xxviii. Iulii in lucem editum fuisse ait. Die certe vii. Augusti MDCXVII. salutari regenerationis lavacro tingitus fuit, ut in authentico Baptizatorum Sacrarii eiusdem Sanctæ Ecclesiæ albo, Libro xxviii. legitur: *Lunes siete del mes de Agosto de mill y seiscientos y diez y siete años: Yo el Mro. Benito Fernandez de Burgos Cura del Sagrario de esta Santa Iglesia baptizé a Nicolas hijo de Nicolas Antonio y de Doña Maria Bernál su muger. Fue su Padre Guillermo Ymeasel vecino de esta Collacion. fo. ut supra = Mro. Benito Fernandez de Burgos.*

(2) Mayansius, §. 1. *Maria Nicolas Bernart.*

(3) Nimurum ab anno MDCLII. quo, sub die xii. Martii eius edendi facultas Auctori concessa fuit. Mayansius in eius vit. §. 10.

(4) Meminit Ipse utriusque huius operis; prioris quidem in *De Exilio* Lib. 1. c. 3. n. 10. posterioris in Biblioteca Vetere, Tom. II. pag. 150. Rom. Edit. col. 1. n. 186. huius autem pag. 228. col. 1.

(5) *Et tamen* (inquit in *Praefat. Bibl. Nov.* §. de Bibliothecar. utilitate) *nescio quo meofato extra meam Vtriusque Iuris professionum &c.*

(6) In *Ludis Salmanticensibus*, Salmant. 1668. editis fol. Ludo I. pag. 3. in Nuncupatoria eid. Francisco Ramos del Manzano: *Unum est* (inquit Aguirrius) *quod metuam in supremo consule, Literatorum Principe, Sapientium oculo: in magna et capacissima mente, probata cœlo terræque, nempe eruditio penitissima, selecta, multiplex :: Non hæc privata (pergit) laus, sed publica et ab ingenuo homine ac teste oculato olim dum in Iurisprudentiæ castris Te duce ac primæ legionis Magistro militarem :: Recognoscet forte scintillam aliquam è tuo lumine excusam: erit forsitan quod ex apparatissima penu tuæ eruditionis depromptum videatur &c.*

(7) Pag. xxxviii. n. vii. (8) In vit. Nic. Antonii §. 26.

(9) In furtivi libelli: *Carta de un Caballero de Granada &c.* pag. 62. *Y aunque es verdad* (inquit) *q. esta Historieta* (Epistole nimurum à Card. Aguirrio ad Nicolaum Antonium paulo ante huius mortem, ut ferebatur, scriptæ) *con la noticia de q. el Card. Aguirre fue Condiscipulo en Salamanca de D. Nicolas, la copiò à la Letras, con la expression de q. la carta escrita por D. Nicolas fue 10. dias antes de su muerte; es constante*

germani fratres appellari, quamvis ab iisdem parentibus progenitos fuisse constet. Sed ut ad Nicolaum Antonium redeamus.

In patriam redux eam incoluisse videtur ad annum usque MDCXLV. quo nimirum Matritum profectus fuit ut à Philippo IV. Hispaniarum Rege impetraret equestre Sancti Iacobi Ordinis stemma, quo tandem sequenti anno seu MDCXLVI. exeunte Augusto mense insigniri meruit. Anno MDCLIX. generalis negotiorum Hispaniae in Urbe et Curia Romana Procurator ab eodem Philippo Rege renuntiatus fuit; moxque privatas etiam Supremi apud nos violatæ Fidei Dicasterii, necnon Neapolitani Regni, Ducatus Mediolanensis, Insulæque Siciliæ procurationes obtinuit. Ab Alexandro VII. Portionarii in patriæ Ecclesia munere auctus, quod Is sacerdotium Paschasio (1) S. R. E. Cardinali Aragonio cessit, accepto vicissim eiusdem Ecclesiæ Canonicatu, cuius possessionem iniit exeunte Augusto (2) MDCLXIV. ac demum à Carolo II. Philippi F. Hispaniarum Rege ab Urbe, in qua totos xviii. annos manserat, anno MDCLXXVIII. Matritum revocatus ut Fisci Regii in Consilio quod olim Cruciatæ appellabatur et nostra memoriâ suppressum fuit Procuratorem ageret: quo munere ad annum usque MDCLXXXIV. egregie functus, in eunte eiusdem vere vehementi epilepsia correptus atque huic qua fruimur luci subtractus ibidem fuit xiii. Aprilis, et in subterraneo fornice (*Bóveda vernacula vocant*) Ædis Spiritui Sancto sacræ Instituti Clericorum Regularium Minorum tumulatus, adiecto epigrammate

, Aqui yaze D. Nicolas Antonio Cavallero
, que fue del Orden de Santiago, Canonigo
, de la Santa Iglesia de Sevilla, Agente
, General de S. M. en Roma y de su Con-
, sejo, Oydo Fiscal en el Real de Cruza-
, da. Fallecio en 13. de Abril de 1684.
, Ætatis suæ 67. (3).

Scripta quod spectat, in tanta eorum messe nullum Auctore superstitite lucem vidit præter libros *De exilio*, et *Novam Scriptorum Hispaniae Bibliothecam*; Vetus hæc Romæ duodecennio ab Eius morte, *Censura Historiarum Valentiæ* anno MDCCXLII. cu- rante Mayansio typis edita fuit, ut paulo antè diximus, deque ea inferius sermo recurret. Reliqua affecta nondumque prelo matura, ut *Tractatus De libertis*, et *Pseudo-Chroni- corum Dextri et Iuliani Censura*; aut tantum exasciata deletitiisque schedis commissa in Regia Palatino-Matritensi Bibliotheca sedulò asservantur. In his *Rufi Festi Avieni emendationes*: *Notæ ac variantes lectiones in Eugenii Toletani et Dracontii carmina: Her- mes Biblicus*, seu miscella variorum omne genus argumentorum collectio: *Series Histori- corum tam Græcorum quam Latinorum*, in qua omnes eorum Historiæ secundum ætates rerum gestarum chronologicè recensentur, è Gerardo Ioanne Vossio de *Historicis Græcis et La- tinis*: *Censura universalis*, seu doctorum virorum de veteribus scriptoribus iudicia, or- dine alphabetico: *Animadversiones in Historiam Toletanam Comitis de Mora*, atque in *Ioan- nis Tamayi lapsus in secundo Martyrologii Hispanici volumine: Bina Eiusdem per Hispa- niam te q. Marti se halucinò en esta Especie, porq. el Card. ni fue condiscípulo de D. Nicolas en la Jurispr. ni pu- do serlo, como verà quien advirtiesse q. el Card. nacio año 1630. y D. Nicolas en 1617. y ademas de esto q. ha- via ya este acabado sus estudios en 456. (existimo restituendum 645. id est 1645.) quando paso à Madrid à solicitar el havito de S. TIAGO q. se puso, y en este año no tenia el Cardenal mas que 15 de edad q. aun no havia pasado del Monasterio de su Patria al de la Universidad de Salamanca. Ita omnino, iisdemque verborum compendiis, atque eadēm οὐαὶογραφίᾳ.*

(1) E Tabulariis S. Ecclesiæ Hispalensis. Mayansius §. 15. *Petrum appellat.*

(2) Ex iisdem: die scilicet XXIII. Augusti. Mayansius §. 15. XXVII. Junii.

(3) Ita Ioannes Loaysa Canonicus Hispalensis et singularis olim Nicolai Antonii amicus in libro MS. sepulcralium inscriptionum Sanctæ Ecclesiæ Hispalensis pag. 255. quem autographum possidere significavit prælaudatus D. Didacus Alexander de Galvez in literis Hispali ad me datis 3. Septembris 1788. Consonat vetus rationum Cœnobii Spiritus Sancti Cler. Reg. Minor. Matritensis liber (periit namque sepulcri inscriptio) in quo ad ann. 1684. fol. 37. b. legitur: *En 15. de Mayo de 1684. entraron seiscientos Reales del nicho funeral y entierro de D. Nicolas Antonio Cavallero del Orden de Santiago del Consejo de Cruzada por orden del P. Felipe Grimaldo;* Et fol. 91. *En 16 de Abril de 1684. entraron setenta y seis reales de una Missa cantada con vigilia y doce missas rezadas por D Nicolas Antonio, de orden del P. Felipe Grimaldo: quemadmodum accepi à R. P. Michaelo Enguid Cler. Reg. Min. Provinciali Præposito in lit. Matriti 28. Oct. 1788.*

niam *Itineraria*: præter conatum scribendæ Bibliothecæ Hispano-Rabbinicæ cui non perfundotoriam operam adhibuit (1), ac *De nominibus propriis Pandectarum*, cuius ut incœpti ac postea renuntiati à se operis Ipse alicubi meminit in Bibliotheca Vetere (2); necnon præter ingentis, quod animo gerebat typisque apparabat, molis opus, hoc titulo: *Trophæum Historicæ-Ecclesiasticum, Deo Veritati erectum è manubiiis Pseudo-Historicorum qui Fl. Lucii Dextri, M. Maximi, Helecae, Braulionis, Luitprandi, et Iuliani nomine circumferuntur: hoc est, Vindiciæ veræ atque dudum notæ Hispanarum rerum Historiæ, germanarum nostræ Gentis laudum, non è Germano-Fuldensibus Chronicis emendicatarum in libertatem et puritatem plena assertio* (3): quibus demum adnumerari debent: *Additiones ad Novam Scriptorum Hispaniæ Bibliothecam ex Eiusdem autographis in Regia Palatino-Matritensi servatis propediem edendæ.*

Verum de *Censura* quam *Fabulosarum Historiarum* titulo inscripsit, atque à Gregorio Mayansio Valentiae editam diximus, nova nunc nobis cum prælaudato Pseudo-equite Granatensi disputandi materies insurgit, qui temerè atque inconsideratè *eam à Cl. Editore adulteratam, plurimisque et Veritati, et Hispanici nominis honori adversantibus intercalatam fuisse asserit*, subdens propterea meritas Eum pœnas luisse, *Regio*, quod hominem obtinet vigetque *Decreto promulgato in quo universa CENSURÆ Editio, unâ cum archetypo eius exemplo suppressa atque usui, publico subtraacta fuere*. Sistimus eius verba quæ dum inviti legimus, nimirum ut optima fide huc transcribamus, ipsæ nobis furtivi libelli paginæ erubescere quedammodo videntur (4).

Qua vero eiusdem auctor confidentiâ, immo qua fronte viro ingenuo ac veritatis, si quis unquam uspiamve ac patii decoris amantissimo eam iniuriam irroget, solus ipse viserit ac secum reputet, in cuius unius cor tantum scelus ascendisse potuit. Atqui impunè alias

*Nec semel hoc fecit, nec si retractus erit iam
Fiet homo,*

ut cum Horatio loquar; atque idem, vel nunc, id est, postquam sumta modò, modò detracta larvâ immerentem patriam Hispaniamque atque Europam pæne universam putidissimis conspurcavit mendaciis fidem sibi deinceps absque sponsore idoneo adhibendam sperat. Mayansius quid in eius CENSURÆ editione præstiterit bona fide edocet, et vel manifesta autographi errata in apographum suum transtulisse affirmat, quæ tamen postea dum opus ederetur, ne illud deformarent, emendare necesse habuit (5): ab implendis item lacunis, nisi quarum implendarum unica ac certissima via erat, religiose abstinuisse, piosque Nicolai Antonii manes ne in re quidem minima vexâsse perhibet (6): quæ nisi probo ac spectato viro affirmanti credimus, Historicorum fidem communemque vitæ societatem è medio tollere necesse est. Verum si alia desint omnia, unum eius Censuræ Nicolai Antonii autographum in Regia Palatino-Matritensi Bibliotheca servatum furtivi libelli auctorem inconsiderantæ ac temeritatis, immo etiam falsitatis calumniæque reum perpetuo arguet et convincet.

De pœnis autem quas merito Mayansium luisse subdit, ac de *Regio* quod adhuc nunc vigeat decreto adversus eum promulgato, miserendum homini levissimo potius quam imputandum censeo. Atque is quidem priorem tantum fabulæ actum spectasse videtur, in quo Mayansium *Censuræ* editionis occasione plurima atque acerba ab invidis et obtre-

Etat-

(1) Meminit huins Operis in Biblioth. Vetere Lib. VII. cap. I. n. 6. huius Edit. T. II. p. 2. col. 2. fin.

(2) Tom. II. pag. 150. col. 1. Romanæ Edit. n. 186. huius autem pag. 228. col. 1.

(3) De hoc opere Mayansius in vit. Nic. Ant. §. 88. atque in eiusdem vitæ fine.

(4) *De q. resulta* (inquit in eius libelli pag. 65.) q. con el nombre de *un Autor muy Grave se finge un Libro haciendo en el contra su sentir Expresiones importantes solo á las particulares Ideas y Empeños de los que manexan la Impresion: q. la Experiencia á acreditado en uros. tiempos con el Libro de la Censura de Historias Fabulosas q. con el Titulo de Obra Postuma del mismo D. Nicolas Antonio, adelantando la Licencia q. se havia tomado Marti su Mro. imprimio en Valencia en 1742. el referido D Gregorio Mayans, el (pag. 66. qual aviendo adulterado unos M. S. de dho. D. Nicolas, è intercalado en ellos Muchas Expresiones contra la verdad, y aun contra el Honor de la Nacion; merecio el Justo Castigo y Censura del Decreto Real en q. se mando prender toda la Impresion del dho. Libro con el Original (cuya ejecucion se cometio en Madrid y en Valencia á los Alcaldes de Casa y Corte) prohibicion que hasta hoy subsiste &c.*

(5) In eius vit. §. 121. (6) §. 114.

Etatibus, constanti tamen atque invicto animo, pertulisse verè atque ex fide populo narratum fuit. Namque Regii Castellæ Senatus-consulto x. Cal. April. MDCCXLIII. centum et ultra quos possidebat MS. codicibus momento temporis spoliatus, suppressa Censuræ editio, ac demum Ipse, quod omnium caput erat, apud eundem Senatum, atque apud violatæ Fidei Patres suspectæ Religionis postulatus fuit. Brevi tamen interfuit Deus qui nondum tanto vindice dignum solveret. Vix trimestre spatium intercessit, cum MS. Codices optimæ fide nullaque Mayansii impensâ Eidem restituti, permissa absque offensione Censuræ Editio, reiectaæ criminationes, ac novo Regii Senatus-consulto xxii. Octobris eiusdem anni, prius illud inductum atque abrogatum fuit. Rem universam quoque gesta est ordine narrat Ioannes Christophorus Strodtmanus Gymnasi Osnabrugensis Rector in Mayansii vita, ad quem remittendus et quasi manuducendus erat furtivi libelli auctor, ut tandem aliquando saperet atque altius pedem in scribendo figeret; interea tamen Strodtmani periochen quæ propius nos spectat (1), novissimique omnium Regii Senatus-consulti super eo negotio promulgati exemplum (2) nostræ assertionis prædem optimum sistere sufficiat. Quæ de Nicolao Antonio, eiusque scriptorum occasione de Cl. viro, cive, ac singulari dum vixit amico et studiorum meorum fautore Gregorio Mayansio præmonenda duxi.

c

(1) Ioann. Christoph. Strodtmanus in vit. Greg. Mayansii Wolfenbuttelæ MDCCCLVI. n. 148. Denique vix tertius mensis (inquit) completus fuit, cum Valentiae pridie Calendas Iulias anni 1743. omnia manuscripta restituta fuerunt Gregorio Mayansio et ea quidem intacta, ita iubente Supremo Consilio Gubernationis (Sala primera de Gobierno) quod absque ullo Mayansii sumtu id fieri voluit, atque ita ut iussum est executio- ni mandatum fuit. Num. 149. Supererat tamen (pergit) difficultas recuperandi Nicolai Antonii Censuram Historiarum fabulosarum :: ac tandem aliquando de Supremi Gubernationis Consilii sententia librorum restitutio facta fuit, decernente ac declarante illo Senatu VIII. cal. Novembr. MDCCXLIII. ita fieri debere absque ullo Mayansii sumtu, etiam si præcesisset iussum contrarium Cardinalis Molinæ Episcopi Malacitanæ Gubernatoris Consilii Regii &c.

(2) 'D. Miguel Fernandez Munilla Secretario del Rei nuestro Señor de Camara, el mas antiguo, y de Govier- no del Consejo: Certifico que haviendo visto por los Señores de él el Expediente causado por D. Pedro Valdes , y Leon Alcalde del Crimen de la Real Audiencia de Valencia en razon de recoger de poder de D. Gregorio Ma- ,yans y Siscar vezino de la Villa de Oliva todas las Obras , y papeles manuscritos que se le encontraron de D. Ni- ,colas Antonio Fiscal que fue del Consejo de Cruzada , para lo que precedio orden del Eminentissimo Señor Carde- ,nal de Molina Obispo de Malaga Governor del Consejo; y teniendo presente el Inventario de los aprehendidos ,y deposito que de ellos se hizo en poder de Juan Bautista Vergara, depositario de dicha Real Audiencia, quedando ,en poder del dicho D. Pedro Valdes el Quaderno impreso con Notas y Manuscritos de la Era de España , con lo ,que sobre todo se dixo por los Señores Fiscales: por Decreto que proveyeron en veinte y dos de este mes, man- ,daron corra la referida Obra (de la censura de Historias Fabulosas) en el modo y forma que salio à ,luz ; y en su consequencia se levante el sequestro y deposito de su Impression , y demás Papeles , aprehendi- ,dos , volviendose uno y otro à D. Gregorio Mayans para que use de ello como le convenga y lo practicaba an- ,tes del sequestro : lo que participé al referido D. Pedro Valdes para su ejecucion en la parte que le toca , co- ,mo parece del citado Expediente y resolucion que por ahora queda en la Secretaria de Camara de Govierno de ,mi cargo. Y para que conste lo firmé en Madrid à veinte y seis de Octubre de mil setecientos y quarenta y ,tres. Et subscribit : 'D. Miguel Fernandez Munilla: =

ADDITIO,

In qua Emmanuel Marti nonnulla præfatur, quæ ad hanc priorem Bibliothecæ partem spectant.

[E Romana editione.]

IN huius operis editione id præsertim nobis observandum proposuimus, ne scilicet concepta auctoris verba vel in re minima mutaremus; exceptis iis quæ (exscriptorum sive incuriâ, sive ignorantia) folœca evaserant, ac frequenti scribilibigne afflata. Id enim in prole postuma necessarium apprimè existimo; ne illatam ei à manu obstetricie fraudem suspicentur, aut dolo malo depexam, fucatamque. Iccirco lacunas aliquot quas auctoris manus non repleverat, parvo licet negotio citraque laborem impiere potuisse, eas nihilominus attingere religioni duxi, ne auctoris fidem violare quodammodo videretur. Nonnulla præterea, quæ in Pseudo-chronicorum auctores, seu potius larvas acriter, ac liberiori calamo dicta fuerant, ut operi auferretur invidia, vel ablata penitus fuerunt, vel temperata.

Libro septimo cap. 1. post numerum quintum notatum erat in autographo ad oram auctoris manu: *Hic de Ebrethmo in folio volanti*. Sed folium illud abs dubio excidit, cùm ibi minimè reperiatur.

Monitum etiam lectorem volumus D. Nicolaum Antonium in animo gessisse, strenuam, nec brevem, instituere disquisitionem ad calcem huius Bibliothecæ veteris super Pseudo-Juliani Chronicum; ut in fine cap. octavi ac initio noni libri septimi facturum se pollicetur. Sed id tam egregiè, tot rationum momentis, tanto criseos pondere, duobus integris capitibus ibi præstítit, ut vel deperditi, vel non scripti opusculi iactaram, minus ægrè ferre valeamus.

Scriptores Arabes ex Hispanæ Bibliothecæ corpore, ubi priùs collocati fuerant, avulsit, ac in aliud transtulit locum; in Bibliothecam scilicet, quam iccirkò Arabico-Hispanam indigitavit. Ex quibus illos excepit, qui abiurato veteri errore in Christianæ militiæ castra transferunt. Idem de Scriptoribus Hebræis facere in votis habuit, ac pergit forsitan; sed nescio quo fato id opusculum (quod aureum futurum fuisse nemo dubitat) vel deperditum est, vel alicubi latet inter blattas tineasque. Cum enim semel ac iterum D. Cardinalis de Aguirre per literas petiisset, ut nobile illud Bibliothecæ membrum diligentissimè conquisitum ad se transmitteretur, si forsan inter auctoris schedas delitesceret; responsum est, opus illud, si fortè à D. Nicolao scriptum, ès οὐεγένες abiisse; cùm nullum eius vestigium deprehendatur. Hanc Bibliothecæ partem Hispano-Rabbinicam appellavit plurimis in locis, ac præsertim libro septimo cap. 1. num. 6. ubi Ionæ Ben Ganach & Isaaci Cordubensium, ac Iehudæ Barcinoensis mentione opportunè facta, eos à præcipuo opere submovet, ac in propriam Bibliothecam transferendos monet. Idemque repetit in fine capituli sexti eiusdem libri, dum de Hebræorum Hispanorum coryphæis Mose Maimonide, eiusque præceptore Iosepho Ben Meir, Abrahamo Aben Esra, Iosepho, cum duabus filiis Davide & Mose Kimkiis, ac Iehuda levita, in transcursu loquitur.

Scriptores quorum ætas ignoratur, in unum Bibliothecæ angulum coagit, eorum nominibus alphabeti ordine digestis: quod etiam observavit in Biblioteca Arabico-Hispana. Hæc sunt, de quibus lectorem monere visum est.

MONITA QUÆDAM

Ad Lectorem de opere & ipsius auctore.
 [E Romana editione.]

I. **P**rodit in lucem nunc primùm BIBLIOTHECA VETUS HISPANA , sive recensio accurata illorum omnium Scriptorum , seu Auctorum , qui sub Hispano cælo natī , aliquid publicæ luci commisisse inveniuntur quāvis linguā , ab ineunte imperio Octavianī Augusti , usque ad annum eræ Christianæ millesimum quingentesimum . Quāvis , inquam , lingua : idest , non modò Latinā & Hispanā , sed etiam Græcā , Arabicā & Hebraica . Multos enim Hispanos in unaquaque ex iis olim plura scripsisse , & publicæ luci dedisse , constat perspicuis & exploratis veterum monumentis , suo loco proferendis .

II. Porrò Auctor huius BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ nemo aliis est , nec facile esse potuit , quām eximius ille vir , inexhaustæ eruditionis & infinitæ propemodum lectionis laude apud omnes homines doctos cuiuslibet nationis & instituti tandem celebri D. NICOLAUS ANTONIUS . Natus Hispali anno huius saeculi decimo septimo & ibidem bonis avibus initiatuſ , studiis literarum humaniorum , & philosophiæ apud Dominicanos Hispalenses operam dedit : deinde ab ineunte adolescentia Salmanticæ accuratum studium utriusque iuris collocavit sub clarissimis præceptoribus , sed potissimum sub D. Francisco Ramos del Manzano , diu primario Cæfarei Iuris professore , ac celebri Scriptore , qui postea summus Philippi IV. Regis consiliarius , ac tandem Caroli II. Monarchæ magister fuit . Porrò Nicolaus inter innumeros ferè auditores eiusdem gymnaſiarchæ , præcelluit usque adeò , ut adhuc florente iuventute , in lucem miferit Antuerpianis typis egregium illud opus , *De exilio* , sive *De pena exsilio* , *exsulumque conditione & iuribus* , tribus libris contentum , quod ubique locorum distractum fuit , non absque laude auctoris .

III. Deinde plura & maiora volvens animo , præsertim ad historiam , polymathiam & criticen librorum omnis ferè generis & disciplinæ spectantia , rediit Hispalim , atque ibidem in secessu , & procul ab omni ferè saeculi cura , immersus studiis , potiorum vitæ partem traduxit , præsertim apud regium monasterium sancti Benedicti Hispalensis , ubi & copiosam librorum supellecilem nactus fuit è Bibliotheca Rev. Patris Magistri Benedicti de la Serna , abbatis eiusdem monasterii , & decani facultatis theologicæ apud Salmanticensem Academiam , ubi per plures annos theologiæ doctor celebris & professor exstiterat .

IV. In eo igitur secessu Nicolaus , tum inventis eiusdem monasterii libris , tum conquisis undique locorum , nec solùm ex reliquis bibliothecis eiusdem nobilissimæ urbis Hispalensis innumeris aliis eò confluentibus terrâ marique , post ingentem paratram , ut Tertullianicè loquar , rei librariæ , & omnimodæ eruditionis , aggressus fuit Herculeum opus Bibliothecæ Hispanæ , eiusque magnam partem ibidem elaboravit , & adhuc affectam secum attulit Romam ann. MDCLIX. quò ablegatus fuit iussu Philippi IV. Regis Catholici , ut negotia ad eandem Coronam spectantia in Hispania , utraque Siciliâ , & tribunalibus sanctæ Inquisitionis curaret Romæ , titulo Agentis generalis . Id autem accuratissimè obivit per duodeviginti annos cum magna prudentiæ , doctrinæ & integritatis opinione apud omnes . Carissimus ibidem fuit ob dexteritatem , maturitatem , & alias egregias animi dotes , oratoribus Maiestatis Catholicae , præsertim Ludovico Ponze de Leon , Cardinali Aragonensi , D. Petro Aragonensi , Marchioni Asturicensi , Cardinali Nitardo , & Marchioni del Carpio , in quorum secretioribus consiliis liberè , & modestè simul sensum suum protulit .

V. Cùm autem toto eo tempore apud Romanos Pontifices , Cardinales , Principes & quoilibet alios viros graves , aut eruditos cuiuslibet nationis & instituti , restituisset integrum , & numeris omnibus plenam vitæ , morum , ac doctrinæ suæ existimationem , non propterea sibi quicquam utilitatis aut honoris , vel reddituum , præsertim Ecclesiasticorum , petiit . Eâ nimirum fuit animi magnitudine , & ita liber ab omni quæstu ac phialyria , ut contentus semper esset mediocribus illis stipendiis , quæ sibi ratione illius officii publici à Regibus Hispaniæ consignata erant . Verùm prædictus Cardinalis Aragonensis , qui pollebat gratiâ speciali apud Alexandrum VII. passus non fuit tam insignem virum angustè vivere , aut strictis facultatum legibus subiacere . Quare ipsi nihil cogitanti impetravit ab eodem Pontifice Canonicatum Ecclesiæ gravissimæ Hispalensis , cuius fructus de cetero

XX

percepit. Quibus certè usus non fuit ad divitias comparandas , aut scrinia auro implenda, sed duntaxat ad opera pietatis , & præterea ad emendum undique exquisitos cuiuslibet generis libros , quibus bibliothecam insignem , & fortasse nulli alteri Romanarum (exceptâ Vaticanâ) inferiorem instruxit , usque ad triginta circiter millia exemplarum , seu corporum , ut aiunt.

VI. Tanta voluminum accessione , & pertinaci studio tot annorum in Urbe , ultra illos, quos in Hispania duxerat , tandem elaboravit integrum opus , verè Herculeum , Bibliothecæ Hispanæ , quatuor voluminibus in folio , ut aiunt , comprehensum. Duo priora illorum edidit Romæ , quibus accuratè recensuit omnes illos auctores Hispanos , qui aliquid publicæ luci commisissæ inventi sunt ab anno Christi millesimo quingentesimo usque ad annum circiter millesimum sexcentesimum septuagesimum. Itaque duo illa volumina ubique locorum sparsa , vivente ipso auctore , solùm exhibent notitiam accuratam , & crisim recentium Hispaniæ Scriptorum , qui floruerere postremis hisce duobus saeculis: quapropter titulo Bibliothecæ novæ Hispanæ iure insigniri possunt , & debent , si forte de cetero recudantur. Duo autem posteriora volumina , quæ auctor ipse nondum omnino perfecta in quibusdam locis reliquit , duntaxat exhibent scripta Hispanorum omnium veterum , idest illorum , qui floruerere spatio quindecim saeculorum , nimirum ab imperio Octaviani Augusti , usque ad annum Christi millesimum quingentesimum. Unde his duobus voluminibus , nunc primùm in publicam lucem prodeuntibus , iure titulus datur **BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ**.

VII. Longum autem esset enarratu dicere quot tempora , quot impedimenta & dilaciones occurserint tam insigni operi edendo. Satis sit indicare , seu breviter dicere , insignem illius auctorem post editos Romæ duos illos priores Tomos Bibliothecæ Hispanæ , & obitum ibidem munus prædictum Agentis regii cum summa laude per annos circiter viginti , rediisse in Hispaniam ; iussu Catholici Monarchæ Caroli II. ut federet Matriti inter consiliarios regii Senatū Cruciatæ , ut vocant , cui & interfuit summa integritate ac fide usque ad obitum. Quamvis enim multi dicant in quodam eius scrinio inventum fuisse diploma regium , quo electus fuit consiliarius supremi Iustitiæ Senatū : id certum est , Nicolaum nostrum reipsâ non pervenisse ad id munus exercendum : an modestiâ singulari , an præterea vehementi desiderio maioris otii & recessus in Senatu illo minùs oneroso , ad perficiendum & expoliendum hanc partem Bibliothecæ suæ veteris , cui immortuus fuit Matriti anno MDCLXXXIV. ineunte vere , epilepsîa vehementi abreptus. Decem circiter diebus ante obitum , admonitus per literas à quodam amico circa nonnulla spectantia ad opus istud , scripsit propria manu longam & eruditissimam epistolam ad ipsum eâ de re , quæ casu interiit , aut saltem nondum apparuit , & dignissima esset quæ in lucem proferretur. Sed fortassis tandem apparebit aliquando inter varias schedas aut epistolas , vel adversaria D. Cardinalis de Aguirre , olim eius condiscipuli Salmanticæ in studio iurisprudentiæ , ad quem scripta fuit. Porro cum Nicolaus præter librariam supellecstilem , quam magnis sumtibus Româ secum Matritum aportaverat , nullas omnino divitias aut facultates , aut mobilia pretiosa reliquerit , quin potius alieno ære gravatus obierit , nepotes ipsius ex forore , simul & heredes D. Adrianus Conique & ipsius fratres Canonici Salmantenses , pariter ære alieno onerati , nullatenus potuerunt hanc posteriorem Bibliothecæ partem edere , quamvis sæpè id tentaverint multiplici via.

VIII. Unde iis tandem visum est mittere Romam opus ipsum Bibliothecæ veteris propria auctoris manu scriptum ad prædictum Eminentissimum D. Cardinalem de Aguirre , si forte auctoritate sua , aut sumtu proprio illud tandiu desideratum ab omnibus , edere dignaretur. Ipse autem , ut est literarum amans , & munificus erga omnes eruditos , ac dignus æstimator scriptorum D. Nicolai Antonii , quem impensè dilexit , & per epistolas sæpè convenit , paullò ante obitum ipsius libentissimè id oneris in se recepit. Quare nulli parcens labori aut sumtui , erexit à fundamentis Romæ officinam typographicam elaboratis characteribus Græcis & Latinis varii generis eleganti forma. Typographum autem elegit Antonium Rosi Venetum , satis industrium artificem , qui & ipse antea curaverat editionem quatuor voluminum *Collectionis Maxime Conciliorum Hispanæ &c.* ab eodem D. Cardinali in lucem editæ. Ut autem editio hæc accuratissima & correctissima esset , idem D. Cardinalis , illam dirigendam plenè & omnino curandam commisit Bibliothecario & convictori suo D. Emmanueli Marti , natione Hispano & patriâ Valentino , satis noto Romæ ob singularem eruditionem Græcam & Latinam , qui ingenti cura & pertinaci labore duo hæc volumina Bibliothecæ veteris fidelissimè edenda & corrigenda curavit , ac præterea ad marginem quibusdam locis adiecit notulas aliquot oportunas eiusdem Cardinalis nomine. Si qua autem plura circa auctorem , aut opus ipsum Bibliothecæ Hispanæ , præsertim huius veteris , quæ nunc primùm prodit , præfari oportuerit , seu præmonere lectoribus , idem D. Emmanuel Marti in se recipiet , prout opportuniùs ipsi fuerit visum.

Εἰς τὸν τὸν Νικόλεω Αὐτοκόνιου Βιβλιοθήκην τῶν τοῖς
Ιστορίας Συγγραφέων, ἐis φῶς διδέσσαν σπάσῃ
τοῦ ἐνδοξοτάτου Καρδινάλεως τοῦ

ΙΩΣΗΦΟΥ ΣΑΕΝΖ ΑΓΓΥΙΡΡΕ.

Ἐσχατον Εὐρώπας μεγαθύμων ἔθνος Ι' Κύρων,
Νάοντες γαῖαν Βάλανον βεριθομένην.

Τάν Δούρου περιάρδει ὑδωρ γλυκὺν αὐθεμόστος,
Χρύσεα πλουτίζει τάνδε Τάγου ψάμαθος.

Δέξατε ἐυμενέας τὸνδ' ἄνερος ἑσχατα δῶρα,
Τοῦ ωρόθον γ' ὑμιν πόλλα χαρισμένου.

Τομετέρων τε Σίους Γραφέων νῦν δέξατε πάντων,
Τούσδε πόνους λογίου δέξατε ΝΙΚΟΛΕΩ.

Τοὺς ἀνὴρ ὑμιν πέμπει περίσσομος ΑΓΓΥΙΡΡΗΣ,
Τιμίσσας φίλον καὶ χθονί κευθόμενον.

Τυλισθε φρενὸς σοφῶν ἀνδρὸς ἑοῖς ἐνεδέξατο κόλποις
Παιδας, τοῖς ἴδιοις ἵστα τόκεσι φίλων.

Οὐ γὰρ τῶν νεκρῶν ὀλίγη χάρις ἱτίν εὐ αὐτῷ
Ζῶντα φίλον τιμᾷ, Ε νεκροῦ οὐκ ἔλαθεν.

Καὶ νῦν Ισπανοὶ μενεχάρματι, οἵσοι ἀριστοί,
Χαρίεν, ὅτι καζεράν εἴχετε ιτορίαν.

Τὰν γὰρ ταῖς ἴδιας φρενὸς ἴδμοσύνησι πεποιθὼς
ΝΙΚΟΛΕΩΣ, μύθοις θάρσεας ἔχεβάλων,

Παντόιων ἐκάθηρε δολῶν, καὶ ἀψένδεα θῆκε.
Τόσος ἀλαζεῖας τὸν κατέλαμψεν ἔρως.

Τὰν ἥδε Βεβίλωσι μένος ἀνδρῶν ὄνδροισώρων,
Θηρώντων δόξαν θεύδεσι τὰν ἄδικον.

Νήσοι, θεοὶ θεασιν, ὅτι ταχὺ τὸ κλέος ἔρρει,
Τὸ κτήσαντο θρονοὶ ταῖς ἀπάταισι νοῶν.

Νῦν τῶν φευδολόγων κλέος ὄλλυται, ἥδε καὶ ἐυχή,
Τῷ ἔφασαν, δᾶλοι, ζώεις αἰδίοι.

Αὐταρ ΝΙΚΟΛΕΩ ἔστηλον κλέος ὄνποτ' ὀλέται,
Οὐτοτε δυνόμενον δέξεται οὐλιον.

Τοῖος γὰρ πρόφρων οἱ ἐπίρροφος ἐτὸν ΑΓΓΥΙΡΡΗΣ,
Οὐδὲν δύναται λαζάν εξέλασθεν ἔμαφος.

Ωτε γὰρ οἱ αὐτῷ ἐπορού κλέος ἀφίτον ἀσει,
Οὐτω καίδιμον κλέος ἔδωκε φίλω.

Ιοάννης Βαπτιστῆς ὁ ἐκ τῶν Μιρῶν Καστίας.

De Bibliotheca Scriptorum Hispaniæ D. NICOLAI
ANTONII, quam in lucem emittit Eminen-
tissimus Cardinalis

JOSEPHUS SAENZ DE AGUIRRE.

GENTES magnanimæ quæ Europæ extrema tenetis,
Quæ ditem glebis rastro agitatis humum;

Durius irriguam reddit quam floridus amnis,
Aurea quam pulcri ditat arena Tagi;

Excipite hæc vobis rursus, quæ munera mittit
Vir, qui iam vobis munera prima tulit.

Scriptorum vestrum Vitas nunc porrigit omnes;
Queis modo NICOLEI fama labore reddit:

Inclytus has vobis præbet generosus AGUIRRES,
Extinctum decorans debito honore virum.

Eius nam mentis prolem suscepit alendam,
Atque parem voluit fœtibus esse suis.

Nam magno & vitâ functos dignatur honore,
Quorum post etiam funera durat amor.

At nunc, Hispani, subeant nova gaudia vobis,
Nam tandem historia vestra fidelis erit.

Hanc etenim propria confusus mente sagaci,
Dum figura hominum reiicit, atque dolos

NICOLEUS varios, puram veramque reliquit:
Veri namque ipsum magnus agebat amor.

Namque profanare id voluit gens perdita, cuius
Laudem non æquis carpere, cura, dolis.

Stulti non novêre brevi, quod gloria cessat,
Quam mentis pravâ fraude habuere viri.

Fallaces homines! periiit modo gloria vestra,
Quam sperabatis vivere perpetuam.

At bona NICOLEI nunquam laus ipsa peribit,
Semper sed sole cernet inocciduum.

Ipsi magnus opem ad famam nam præbet AGUIRRES
Qui poterit lethem funditus obruere;

Namque sibi ut nomen iure immortale paravit,
Sic æternum alias nomen habere sinit.

D. Io. Baptista de Miro monachus Casinensis.

INDEX AUCTORUM

QUI IN HOC PRIMO TOMO CONTINENTUR.

ASTERISCO NOTATI , SUPPOSITITII VEL FALSO HISPANIÆ ATTRIBUTI ; QUI VERO CURSIVO CHARACTERE EXARANTUR ADDITI A NOTATORE IN HAC EDITIONE SUNT.

A

- A** Bobacar , pagina 504. numero 288.
 Acilius Lucanus , pag. 52. num. 181.
 Ægidius Petri seu Pirez , pag. 504. num. 287.
 * Ætherius diaconus , pag. 234. num. 377.
 Albutius , pag. 12. num. 33.
 Alphonsus Rex , cognomento *Magnus* , pag. 493. num. 243. & sequentibus.
 Altus Bucar , pag. 504. num. 288.
 Alvarus Paulus Cordubensis , pag. 475. num. 171. & seqq.
 * Amandus , pag. 234. num. 377.
 * Amanus presbyter , pag. 302. num. 117.
 Annæus Mela , pag. 29. num. 80.
 Anonymus , pag. 463. num. 117. & seqq.
 Anonymus alter , pag. 504. num. 287.
 Anonymus poeta , pag. 252. num. 62.
 Anonymus poeta alter , pag. 388. num. 277.
 * Antoninus diaconus , pag. 268. num. 123.
 Antoninus philosophus. Vide Marcus Antoninus philosophus.
 Antonius Julianus , pag. 106. num. 360. & seqq.
 Aprigius sive Aprigius , pag. 277. num. 23. & seqq.
 Aquilius Severus , pag. 167. num. 119.
 Arcarius , sive Archaricus Bracarenis , pag. 445. num. 45. & seqq.
 * Aristoteles , pag. 110. num. 373.
 * Arthuagus Gothus , pag. 303. num. 121.
 Arthuagus monachus , pag. 371. num. 225. & seqq.
 Ascaricus Episcopus , pag. 338. & 516.
 Audentius Toletanus Episcopus , pag. 178. num. 162.
 Avienus , pag. 206. num. 277. & seqq.
 Avitus Bracarenis presbyter , pag. 246. num. 41. & seqq.
 * Aulodius presbyter , pag. 302. num. 117.
 * Aulus Elpidius poeta , pag. 128. num. 439.
 * Aulus Seguntinus , pag. 234. num. 377.
Aurafius Toletanus , pag. 306.
 * Aurelius diaconus poeta , pag. 128. num. 439.
 * Aurelius philosophus , pag. 268. num. 123.
 Aurelius Prudentius poeta , pag. 218. num. 317. & seqq.

B

- B** acciarius monachus aut Episcopus , pag. 234.
 Beatus presbyter , pag. 443. num. 35. & seqq.
 * Bento Episcopus Cæfaraugustanus , pag. 507. num. 301. & seqq.
 * Bergudius Aulus , pag. 268. num. 123.
 * Beritus monachus , pag. 432. num. 454.
 * Blasius Toletanus Episcopus , pag. 520. num. 359.
 * Blasius Toletanus Episcopus alter , pag. 521. num. 365. & seqq.
 * Bonifacius IV. Papa , pag. 431. num. 449. & seqq.

* Bo-

- * Bonitus Arvernensis , pag. 511. num. 322. & seqq.
- * Bonitus Toletanus Archiepiscopus , pag. 508. num. 306. & seqq.
- Bracarius Hispalensis Antistes* , pag. 425.
- Braulio Cæsaraugustanus , pag. 374. num. 233. & seqq.
- Bulgaranus Comes , pag. 368. num. 218.

C

- C**aledonius , sive Caldonius , Episcopus Bracarensis , pag. 129. num. 443. & pag. 130. num. 448.
- * Camarianus *Ælius* , pag. 268. num. 123.
 - Canius Gaditanus , pag. 88. num. 299. & seqq.
 - Ceponius Episcopus , pag. 264. num. 112.
 - * Cerealis , pag. 266. num. 116. & seqq.
 - Cixila , seu Cixilanes , Toletanus Episcopus , pag. 436. num. 6. & seqq.
 - * Claudianus poeta , pag. 110. num. 372. & pag. 265. num. 114. & seqq.
 - * Claudio Bellator , pag. 511. num. 320.
 - Claudius Taurinensis Episcopus , pag. 458. num. 90. & seqq.
 - Columella. Vide *Lucius Junius Moderatus Columella*.
 - Conantius Palentinus , pag. 314. num. 33.
 - * Concordius Toletanus Episcopus , pag. 436. num. 5.
 - Cornelius Hispanus , pag. 13. num. 37.
 - * Costinus , seu Costus poeta , pag. 513. num. 327.
 - Cyprianus archipresbyter Cordubensis , pag. 469. num. 145. & seqq.

D

- D**amasus Papa , pag. 182. num. 180. & seqq.
- D**ecianus Emeritensis , pag. 90. num. 303.
- Desiderius presbyter , pag. 233. num. 372. & seqq.
- Dexter , pag. 203. num. 266. & seqq.
- Dictinius hæreticus , pag. 171. num. 132.
- Donatus Servitanus , pag. 284. num. 47. & seq.
- Dracontius poeta , pag. 254. num. 69. & seqq.
- Dulcidius Salmanticensis Episcopus , pag. 496. num. 253. & seqq.

E

- E**lipandus Toletanus Episcopus , pag. 440. num. 25. & seqq.
- B. Elladius Episcopus Toletanus* , pag. 389.
- Elpidius Episcopus , pag. 273. num. 7.
- * Esidius poeta , pag. 128. num. 439.
- Evantius , sive Esantius , archidiaconus Toletanus* , pag. 382. & 437.
- Eugenius iunior Toletanus , pag. 379. num. 251. & seqq.
- S. Eulogius martyr , pag. 463. num. 119. & seqq.
- Eutropius Episcopus , pag. 283. num. 44. & seq.
- * Eutychius poeta , pag. 128. num. 439.
- * Exuperantius Uxamensis Episcopus , pag. 178. num. 161. III.

F

- * **F**abricius Episcopus , pag. 302. num. 117.
- * Felix diaconus , pag. 302. num. 117.
- Felix Toletanus , pag. 423. num. 421.
- Felix Urgellensis Episcopus , pag. 440. num. 25. & seqq.
- Flavius Paulus Orosius , pag. 241. num. 25.
- Florus. Vide *Lucius Annæus Florus*.
- S. Fructuosus Bracarensis , pag. 382. num. 261. & seqq.
- * Fructuosus senior , pag. 386. num. 268.
- Fulgentius Astigitanus , pag. 306. num. 1. & seqq.
- * Fulgentius Rutpensis , pag. 267. num. 120. & seq.

G

- * **G**Abidius orator , pag. 128. num. 439.
- * Galenus , pag. 121. num. 414. & seqq.
- Galindus Prudentius Trecensis Episcopus , pag. 499. num. 262.
- Gallio , pag. 12. num. 33.
- * Gaudentius Tyrassonensis , pag. 268. num. 123.
- * S. Gaudiosus Turiassonensis , pag. 427. num. 434.
- * Gottvilla Hibernus , pag. 510. num. 311.
- Grañon. Vide Petrus Grañon.
- Gregorius Bæticus , pag. 138. num. 19. & seqq.
- * Gregorius Toletanus , pag. 142. num. 30.
- Gudestianus presbyter , pag. 302. num. 117.
- * Gudila , sive Gullita , Toletanus , pag. 452. num. 72.
- Gullita Toletanus , pag. 510. num. 312.
- * Gumesindus Toletanus Episcopus , pag. 511. num. 318. & seq.
- * Gunthericus Toletanus Episcopus , pag. 433. num. 3.

H

- H**Adrianus Imperator , pag. 97. num. 327. & seqq.
- * Haubertus Hispalensis , pag. 543. num. 458. & seqq.
- * Heleca , seu Helecanis Cæsaraugustanus Episcopus , pag. 510. num. 313. & seqq.
- Herennius Senecio , pag. 91. num. 308. & seqq.
- Heterius Oxomensis Episcopus , pag. 443. num. 35. & seqq.
- * Hierontius poeta , pag. 128. num. 439.
- * S. Hierotheus Hispanus , pag. 114. num. 384. & seqq. & pag. 128. num. 439.
- * Hortelius orator , pag. 128. num. 439.
- Hosius Episcopus Cordubensis , pag. 133. num. 1. & seqq.
- Hyginus. Vide Iulius Hyginus.

I

- I**Dalius Barcinonensis , pag. 423. num. 419. & seqq.
- Idatius Clarus , pag. 172. num. 136. & seqq.
- * Idatius Emeritensis , aut Bracarensis , pag. 178. num. 161. I.
- Idatius Lemicensis historicus , pag. 256. num. 75. & seqq.
- S. Ildephonse Toletanus , pag. 388. num. 278. & seqq.
- Ioannes Biclarensis , pag. 298. num. 104. & seqq.
- Ioannes Cæsaraugustanus , pag. 371. num. 223. & seq.
- * Ioannes Hispalensis Episcopus , pag. 452. num. 71.
- Ioannes Hispalensis Episcopus , pag. 482. num. 202. & seqq.
- Ioannes Hispalensis , pag. 485. num. 215.
- * Ioannes presbyter , pag. 234. num. 377.
- * Ioannes presbyter alter , pag. 234. num. 377.
- * Ioannes Servus-Dei Episcopus Toletanus , pag. 519. num. 358.
- * Ioannes Servus-Dei alter , pag. 521. num. 365.
- Isidorus Cordubensis , pag. 249. num. 52. & seqq.
- S. Isidorus Hispalensis , pag. 321. num. 60. & seqq.
- * Isidorus iunior Cordubensis , pag. 250. num. 54.
- Isidorus Pacensis Episcopus , pag. 447. num. 52. & seqq.
- * Isidorus Sætabitanus Episcopus , pag. 452. num. 73.
- Iulianus diaconus Lucas cognomento , pag. 438. num. 16. & seqq.
- * Iulianus philosophus , pag. 128. num. 439.
- * Iulianus Pomerius , pag. 302. num. 118.
- S. Iulianus Toletanus , pag. 413. num. 379. & seqq.
- Julius Hyginus , pag. 1. num. 1. & seqq.
- Iunius Annæus Gallio , sive M. Annæus Novatus , pag. 27. num. 74. & seqq.
- Iunius Gallio , pag. 14. num. 39. & seq.

QUI IN HOC I. TOMO CONTINENTUR. XXV

- Iustinianus Episcopus , pag. 273. num. 7.
- * Iustinus historicus , Trogī epitomator , pag. 110. num. 375.
- Iustus Episcopus , pag. 273. num. 7.
- Iustus Toletanus Episcopus , pag. 372. num. 229. & seq.
- * Iuvenalis poeta , pag. 109. num. 370.
- Iuvencus poeta , pag. 164. num. 103. & seqq.

L

- * **L**abarinus poeta , pag. 268. num. 123.
- * Lactantius Firmianus , pag. 234. num. 376.
- * Lætus , pag. 234. num. 377.
- * Laimundus de Ortega , pag. 453. num. 75. & seqq.
- Latro. Vide Portius M. Latro.
- Latronianus , sive Matronianus , poeta hæreticus , pag. 171. num. 130.
- * Leander Agaliensis , pag. 511. num. 321.
- S. Leander Hispalensis , pag. 290. num. 74. & seqq.
- Leovigildus Cordubensis* , pag. 469.
- Leovigildus presbyter , pag. 469. num. 144.
- * Leporius Uticensis Episcopus , pag. 267. num. 118.
- * Liberatus monachus , pag. 432. num. 453.
- Licianus Carthaginensis , pag. 278. num. 27.
- Licinianus , sive Licianus , pag. 90. num. 304. & seq.
- Lucanus. Vide Marcus Annæus Lucanus.
- * Lucianus Episcopus , pag. 131. num. 451.
- * Lucianus presbyter , pag. 247. num. 46.
- Lucius Annæus Seneca , pag. 50. num. 81. & seqq.
- Lucius Annæus Florus , pag. 104. num. 351. & seqq.
- Lucius Cornelius Balbus , pag. 7. num. 22. & seqq.
- Lucius Iunius Moderatus Columella , pag. 21. num. 56. & seqq.
- * Lucius Marcus orator , pag. 268. num. 123.
- * Lucius Natus theologus , pag. 128. num. 439.
- * Lucius poeta , pag. 128. num. 439.
- * Lucius Valerius , pag. 129. num. 442.
- * Luitprandus Ticinensis diaconus , pag. 521. num. 368. & seqq.

M

- M**ahomad , pag. 504. num. 288.
- Mahometus , sive Mafamedus , pag. 504. num. 287.
- Martinus Bracarensis , pag. 284. num. 49. & seqq.
- * Mauricius cancionarius , pag. 268. num. 123.
- Marcus Annæus Novatus , sive Iunius Annæus Gallio , pag. 27. num. 74. & seqq.
- Marcus Annæus Lucanus , pag. 51. num. 179. & seqq.
- Marcus Annæus Seneca , pag. 17. num. 45. & seqq.
- Marcus Antoninus philosophus , pag. 102. num. 348.
- Marcus Fabius Quintilianus , pag. 69. num. 239. & seqq.
- Marcus Unicus , pag. 91. num. 306.
- * Marianus poeta , pag. 268. num. 123.
- * Marinus Gallæcus , pag. 513. num. 329. & seqq.
- Martialis Marcus Valerius , pag. 80. num. 273. & seqq.
- Maternus , pag. 91. num. 307.
- Maximus Cæsaraugustanus Episcopus , pag. 315. num. 37. & seqq.
- Mela. Vide Pomponius Mela.
- * S. Melchiades Papa , pag. 230. num. 361. & seqq.
- * Merobaudes Cæcilius , pag. 254. num. 68.
- * Modestus philosophus , pag. 128. num. 439.

N

Nebrius Episcopus , pag. 273. num. 7.
* Nicander Toletanus , pag. 508. num. 308. & seq.

O

Olympius Barcinonensis , pag. 197. num. 243. & seqq.
Orientius , sive Orientius , pag. 271. num. 1. & seqq.
* Orontius orator , pag. 302. num. 117.
* Orosius Legionensis Episcopus , pag. 251. num. 59.
Orosius Paulus , pag. 235. num. 1. & seqq.
Osius Cordubensis Episcopus. Vide Hosius.

P

Pacianus Barcinonensis , pag. 194. num. 230. & seqq.
* Paulinus concionarius & philosophus , pag. 128. num. 439.
Paulus Diaconus , pag. 373. num. 231. & seqq.
* Paulus Latus rhetoricus , pag. 128. num. 439.
Paulus Orosius. Vide Orosius Paulus.
Pelagius Tyraffonensis , pag. 302. num. 116.
Petrus Cæsaugustanus orator , pag. 167. num. 118.
Petrus de Monsoro , sive Monsoncio , idem est cum Compostellano Petro , pag. 516. num. 344.
Petrus Grañon , pag. 518. num. 350.
* Petrus presbyter , pag. 302. num. 117.
Petrus Pælcer Episcopus Toletanus , pag. 437. num. 13.
* Philo Hebraeus , pag. 110. num. 371.
* Pompænius Episcopus , pag. 131. num. 451.
Pomponius Mela , pag. 65. num. 227. & seqq.
Pomponius Paulatus Episcopus Toletanus , pag. 131. num. 452.
Portius Latro , pag. 10. num. 31. & seqq.
Priscillianus haeticus , pag. 168. num. 123. & seqq.
S. Prospæter Episcopus Hispanensis , pag. 270.
* Prospæter Aquitanus , pag. 267. num. 119.
Prudentius Trecensis Episcopus , pag. 499. num. 262.

Q

Quintilianus declamator , pag. 16. num. 43. & seq.
Quintilianus. Vide Marcus Fabius Quintilianus.
* Quintus Serenus Sammonicus , pag. 123. num. 417. & seqq.
Quiricus Barcinonensis , pag. 425.

R

Raguel presbyter Cordubensis , pag. 515. num. 340. & seqq.
Ræses , seu Rasis , Cordubensis , pag. 503. num. 283. & seqq.
Rasis Persa , Hispaniæ incola , pag. 504. num. 290. & seqq.
Recesvithus abbas , pag. 426. num. 432.
Redemptus , pag. 370. num. 219.
Riparias presbyter , pag. 233. num. 372. & seqq.
Rodericus Lucensis Episcopus , pag. 463. num. 118.
* Romanus monachus , pag. 513. num. 328. & seqq.
* Rufinus Aquileiensis presbyter , pag. 268. num. 125. & seqq.
* Rufinus diaconus , pag. 302. num. 117.
* Rufinus diaconus concionarius , pag. 128. num. 439.
* Rufinus diaconus historicus , pag. 128. num. 439.
* Rufinus Paulatus concionator , pag. 128. num. 439.
* Rufinus philosophus , pag. 128. num. 439.

S

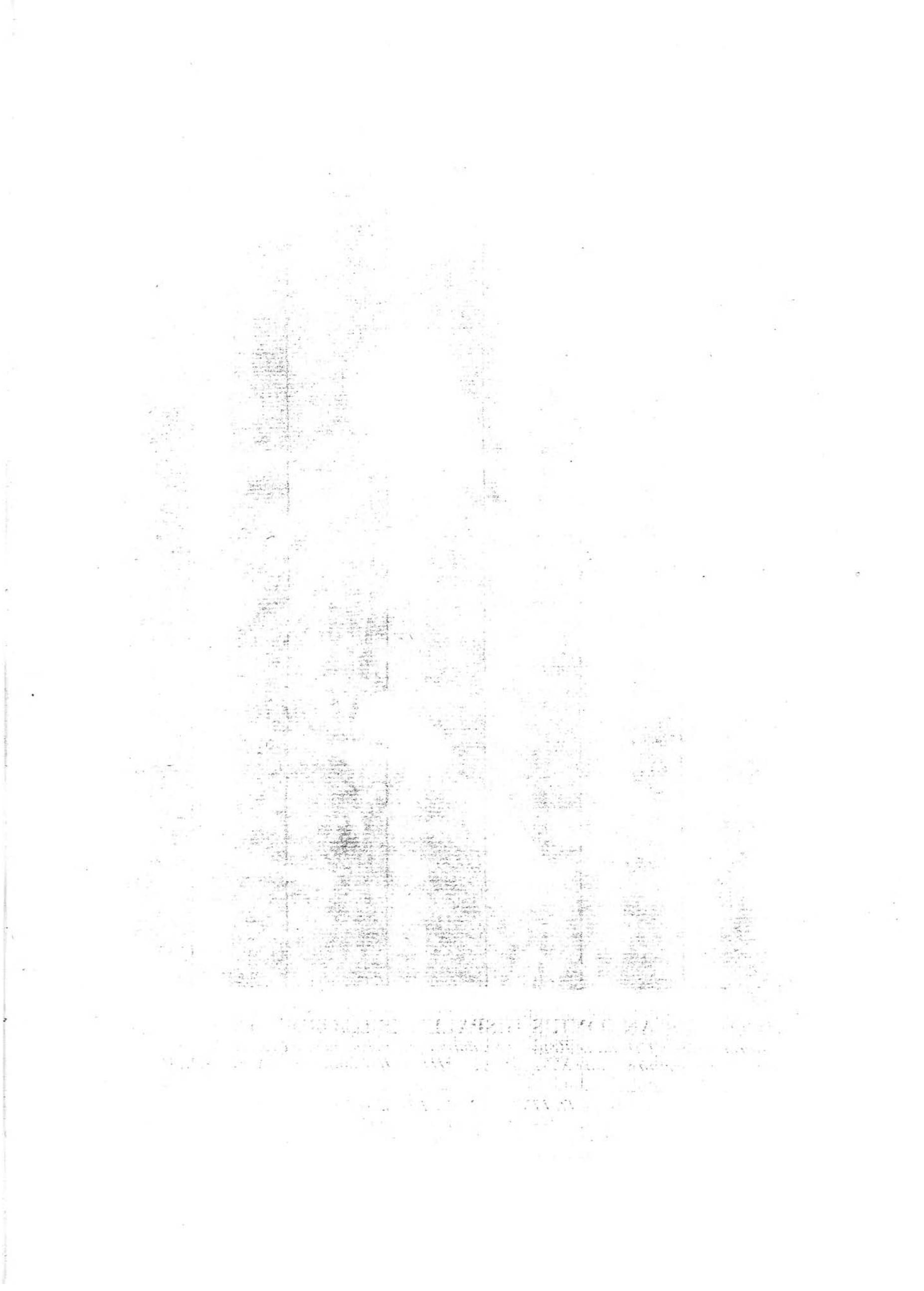
- S**abaricus *Episcopus*, pag. 385. & 516.
 Salvus abbas Albeldensis, pag. 518. num. 351. & seqq.
 Samson Malacitanus abbas, pag. 468. num. 140. & seqq.
Saulus Episcopus Cordubensis, pag. 479.
 * *Scárla monachus Benedictinus*, pag. 310.
 * Sebastiani duo Salmanticenses *Episcopi*, pag. 514. num. 338. & seqq.
 Sebastianus Salmanticensis *Episcopus*, pag. 516. num. 343.
 * Sedulius poeta, pag. 266. num. 115.
 Seneca. Vide *Lucius Annæus Seneca*.
 * L. Seneca philosophus catholicus, pag. 128. num. 439.
 * Serenus Granius sive Granianus, pag. 126. num. 434. & seqq.
 * Serenius Gravius, pag. 123. num. 417.
 Servandus *Episcopus Aurienfis*, pag. 438. num. 14. & seq.
 * Severus Lamecensis, pag. 282. num. 41. & seq.
 * Severus Lamecensis *Episcopus*, pag. 268. num. 122.
 Severus Malacitanus, pag. 282. num. 40.
 Severus Minoricensis, pag. 246. num. 41. & seqq.
 * Severus monachus, pag. 453. num. 74.
 * Severus poeta, pag. 302. num. 117.
 Sextilius Hena, pag. 16. num. 42.
 * Silius Italicus, pag. 110. num. 376.
 * Sinderedus Toletanus *Episcopus*, pag. 435. num. 4.
 Sifebutus Gothorum Rex, pag. 370. num. 220. & seqq.
 * Socrates philosophus, pag. 128. num. 439.
 * Sophronius monachus, pag. 432. num. 455. & seqq.
 Spera-in-Deus Cordubensis abbas, pag. 467. num. 135. & seqq.
 * Splendonius Ambriacensis *Episcopus*, pag. 178. num. 161. IV.
 * Stephanus diaconus, pag. 268. num. 123.

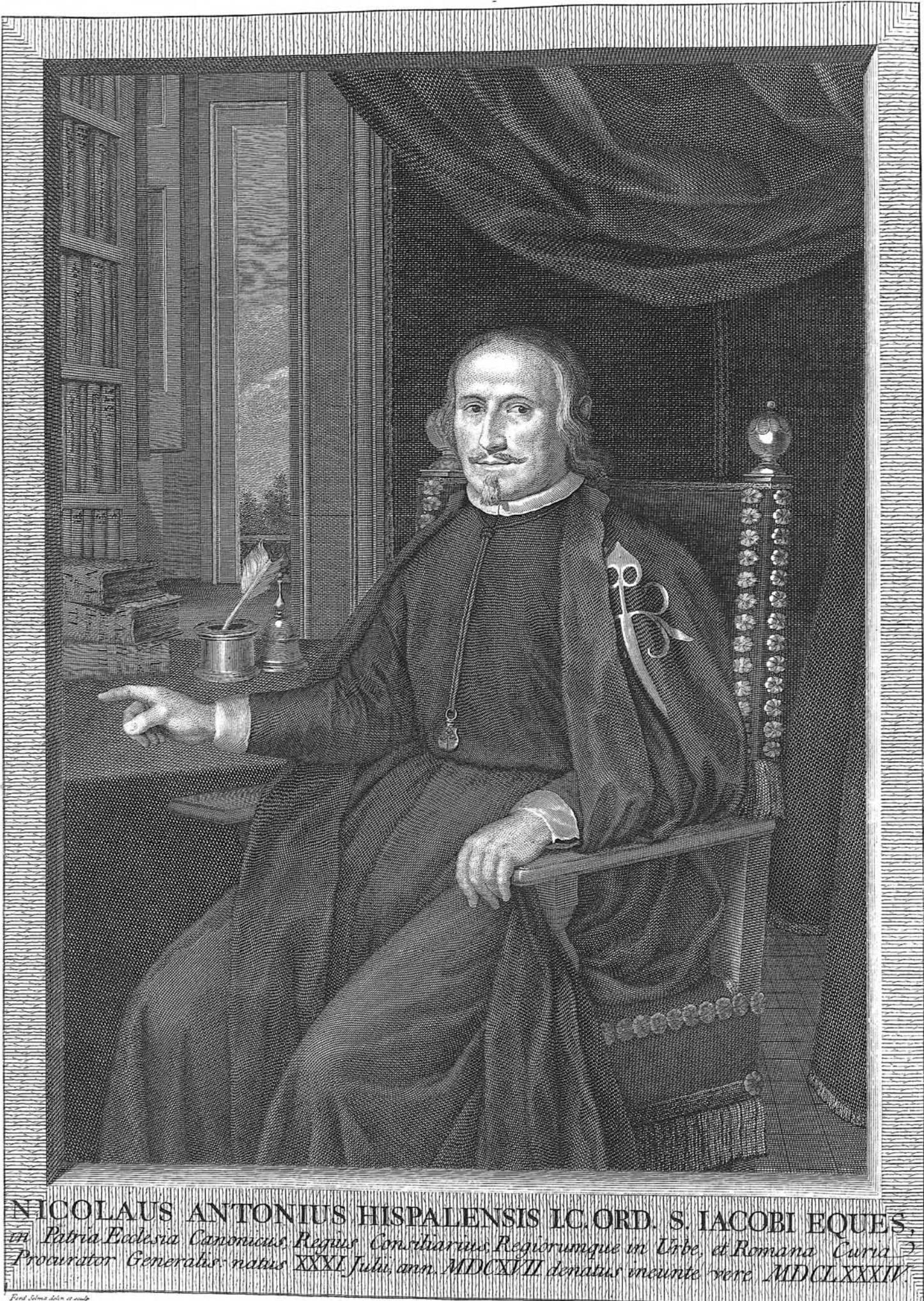
T

- T**AIO Cæsaraugustanus, pag. 424. num. 422. & seqq.
 Tarra monachus, pag. 302. num. 115.
 * Theodemirus monachus, pag. 511. num. 317.
 Theodulphus Aurelianensis *Episcopus*, pag. 461. num. 107. & seqq.
 Tiberianus Bæticus hæreticus, pag. 171. num. 131.
Tonantius presbyter aut monachus, pag. 315.
 Traianus Imperator, pag. 92. num. 312. & seqq.
 * Trogus Pompeius, pag. 110. num. 374.
 Turannius Gracula, pag. 6. num. 21.
 Turibius Asturicensis, pag. 261. num. 96.
 Turrinus Clodius, pag. 15. num. 41.
 Tuscus, pag. 12. num. 33.
Tuseredus, pag. 339. & 516.

V

- S** Valerius abbas, pag. 411. num. 367. & seqq.
 * Venantius monachus, pag. 451. num. 68. & seqq.
 * Verecundus sive Vergundus, pag. 425. num. 429. & seqq.
 * Verus *Vita S. Eutropii auctor*, pag. 268. num. 124.
 Victor Statorius, pag. 14. num. 38.
 * Victor Tunnunensis, pag. 303. num. 120.
 * Vigilantius hæreticus, pag. 232. num. 365. & seqq.
Vitalis presbyter aut monachus, pag. 315.
 Voconius Romanus, pag. 108. num. 365. & seqq.
 * Wistremirus Toletanus *Episcopus*, pag. 510. num. 316.

NICOLAUS ANTONIUS HISPALENSIS LC. ORD. S. IACOBI EQUES,
in Patria Ecclesia Canonicus Regius Consiliarius Regiorumque in Urbe, et Romana Curia
Procurator Generalis natus XXXI Iuli ann. MDCLXVII dematus in eunite vere MDCLXXXIV

Ferd. Solms delin et sculp.

Utraque TE VETVS et NOVA BIBLIOTHECA parente
Gaudet, & Hesperium promovet Orbe decus;
REGIA iure igitur bene BIBLIOTHECA merentis
Os habitunque Orbi sistit in aere tuum.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ, SIVE SCRIPTORUM HISPANÆ GENTIS, QUI AB OCTAVIANI AUGUSTI IMPERIO USQUE AD ANNUM ECCLESIAE TRECENTESIMUM FLORUERUNT,

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Primum esse IULIUM HYGNUM Augusti libertum, & qui agmen dicit in scriptoribus Hispanis. Vita eius ex Tranquillo. Patria Cornelii Alexandri dicti Polyhistoris sectator fuit. Caius Licinius, cuius HYGNUM familiariissimum fuisse Suetonius ait, C. Asinius Pollio verius fuerit. Columellæ sensus exponitur. Fabularum HYGNO adscriptus liber non certò eius est; nec item Astronomicum Poeticum Marco Fabio Quintiliano forsan dicatum. Certiora eiusdem opera quæ perierunt ex veteribus laudatoribus commendantur. Propempticon quid? Quisnam auctor Gromatici, & alterius De limitibus librorum HYGNO seu HYGENO attributorum. Groma, seu Gruma, quid? HYGINUS De castrametatione idem cum proximè dictorum operum auctore forsan auctor. De TURANNIO GRACULA, atque eius opere quodam Geographico.

PRIMUS est c. IULIUS HYGINUS, quem in Hispanorum Scriptorum censum, veteris ævi monumenta consulentes, referre possimus. Cuius memoriam nullis aliis potioribus consignare hic verbis dabitur, quam his Suetonii Tranquilli ex libello *De illustribus Grammaticis*: c. IULIUS HYGINUS Augusti libertus, natione Hispanus, et si nonnulli Alexandri-

num putant, & à Cesare Romam aduentum Alexandriâ captâ. Studiosè & avidè imitatus est Cornelium Alexandrum Grammaticum Græcum, quem propter antiquitatis notitiam Polyhistorem multi, quidam Historiam vocabant. Praefuit Palatina Bibliothecæ, nec eo secius plurimos docuit; fuitque familiariissimus Ovidio Poetæ, & C. Licinio Conjurari historico, qui eum pauperem decepsisse tradit, & liberalitate sua, quoad vixit, sustentatum. Huius libertus fuit Iulius Modestus, in studiis atque doctrina vestigia patroni secutus. In hærebimus & nos his Suetonii vestigiis, elogium ut explanemus, Hyginumque simul meritis prosequamur laudibus. *Hygnum*, non *Hignum* aut ^a *Higinum* vel ^b *Iginum*, scribi debere notat Vossius ^c: recte; quemadmodum enim ab *vixit* per syncopen *vixit* dicitur, sic planè ab *vixit* fit *vixit*. Ita est in lapidibus exaratum ^d: *Caius Julius Hyginus Augusti libertus*, Octavii scilicet, qui ex testamenti & adoptionis lege Iulii Cæsaris magni avunculi ^e nomen ferebat. Inde *Iulie* dictæ leges quas idem tulit Augustus *De adulteriis*, *De maritandis ordinibus*, *Sumtuaria*, *De ambitu*, aliæque. *Natione Hispanus*. Id credunt, magis quam Ægyptium esse, ex Alexandria capta aduentum à Cæsare, noviores ^f, præcipueque Hispani.

2. Studiosè & avidè imitatus est Cornelium Alexandrum Grammaticum Græcum.

^a Ita semper Barthius vocat.
ad. Statii lib. 5.
Silv. carm. 3.
v. 74.

^b Ita se repe-
risse in vetu-
stissimis mem-
branis scholior.
in Virgilium ait
idem ad Theb.
5. v. 153.
^c *De Histor.*
Latinis, lib. 1.
cap. 20.

^d *Thefauro in-*
script. Gruter.
Pag. 2. 1. P.
935. 8. P. 1106.
4.

^e Sueton. cap.
7. Dio. lib. 45.
Aurelius Vi-
ctor. in *Epito-*
me.

^f Matamorus
De Academiis
& *doctis Hisp.*
viris. Mariana
lib. 3. c. ult. Va-
sæus in *Chro-*
nico ad annum
DCCXLV.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

^a De urbibus.
^b Verbo διδη-
να. & verbo
περιφένων.

Is est Alexander sive Milesius, quod Suidas; sive Cotyæus ex Phrygia minore, quod ^a Stephanus & Etymologus ^b aiunt, Cornelius cognominatus à Cornelio Lentulo, cuius fuit servus, interimque pædagogus, indeque libertus, more usitato assumendi patronorum nomina. *Vir acutus* (Alexander hic) & variae scientiae, ac Græcorum iis notissimus, qui non dicis causâ & perfunditorie fructum cepere ex studiis: laudatus sic ab Eusebio *De præparat.* *Euangelica* lib. 9. cap. 17. de quo, & eius scriptis multa collegit Vossius in

¹ Lib. 1. c. 22. *De historicis Grecis* commentario ⁱ, & Ioannes Ionsius Holsatus in *Historiae Philosophicæ* suis *scriptoribus* ^k.

^k Lib. 2. c. 16. Planè hic nominatus fuit *Polyhistor*, uti apud Suidam, Eusebium, Servium Grammaticum, & passim audit: dictus & *Historia*, quod apud Suetonium tantum legimus; scripsisse

^l V. *notuātōrē* enim dicitur, eodem Stephano auctore ¹, τοις παραδόταις ἵλις τεταγάκοντα δύο λόγοις: hoc est *De omnigenis rebus libros quadraginta duos*, præter alia plurima & varia. Quare hi qui ad Hyginum nostrum referunt Alexandri elogia ista, quæ unâ cum aliis tribuit huic non vero illi Suetonius, parum advertenter de re sunt locuti: è quorum numero est Ioannes Vafæus in *Hispaniæ Chronicō* ^m, & Stephanus Garibaius in *Compendio Historiali Hispaniæ*.

^m Ad annum DCCXLV.

Præfuit Hyginus Palatinæ Bibliothecæ, de qua nihil dicam post Iusti Lipsii *De Bibliothecis* ⁿ *Syntagma*; siquidem vel Ioannes Lomeierus eidem Spartæ ornandæ mancipatus, iis quæ à Lipsio præoccupata erant nihil adiungere habuit ^o. Servus etiamtum forsitan bibliothecæ curam habuit; nam & lapides prisci munere isto servos non dedignantur. Romanus ^p habet:

SVLPICIAE
THALLVSÆ
ANTIOCHVS TI. CLAVDI
CÆSARIS A BIBLIOTHECA
LATINA APOLLINIS
CONIVGI SVÆ
BENEMERITÆ.

^q Pag. 578. 5. Atque alius item ^q.

L. VIBIVS AVG. SER. PAMPHILVS
SCRIBA
LIB. ET A BIBLIOTHECA LATINA
APOLLINIS.

Palatinam utrobique intelligo, quam

templo Apollinis Palatino coniunctam fuisse Suetonius auctor est ^r.

^s In Augusto cap. 29.
3. *Nec eo secius plurimos docuit.* Fortè in Palatio ipso; nam & aliis eiusdem Grammaticæ professionis propter artis excellentiam indultum fuisse legimus, ut ibi docerent. Suetonius ipse de M. Antonio Niphone, & Verrio Flacco refert in libello isto *De illustribus Grammaticis*. Erant enim per totam urbem scholæ Grammaticæ, magnique habebantur eiusdem professores, ut ex eodem constat Commentario.

4. *Fuitque familiarissimus Ovidio Poete*, & C. Licinio *Conjulari historico*. De primo nihil habeo quo confirmem Tranquilli narrationem. C. Licinius autem quis fuerit dubitari video. Vossius legendum existimat: C. Asinio (Pollioni scilicet) ei, qui cum Cn. Domitio Calvinno Cos. fuit anno DCCXXIII. (immo DCCXIII.) (1) ac historiam condidit belli civilis, de quo latè idem Vossius lib. 1. cap. 17. Hanc suam coniecturam simul & Eliæ Vineti esse confirmat eodem lib. 1. cap. 10. ubi de Licinio Macro: de quo fortasse hic ait locutum Suetonium, si vulgaris placeat scriptura. Nam & *Hijoram* C. Licinius Macer, seu *Annales*, aut libros *Rerum Romanarum* scripsit, nusquam tamen de Consulatu eius legitur; immo Prætorium tantum virum, ne damnaretur, mortem sibi consivisse narrant Valerius Maximus ^s, & Plutarchus in *Ciceronis vita*. Nec moriens is, vivo adhuc Cicerone accusatore (qui & ipse occisus est nondum solide potito rerum Romanarum Octavio Augusto) (2) potuit de Hygino Octavii liberto ac de eius morte scribere, ut Suetonius prosequitur. Quare verosimilius videtur C. Asinio Pollionem esse eum, de quo apud Tranquillum mentio, qui totis XLVII. annis æqualis fuit Octavii imperio, & octogenarius obiit, auctore Eusebii ^t; qui que in aliquo suorum operum scriperit pauperem decepsisse Hyginum & liberalitate sua, quoad vixit, sustentatum: quod opus Asinii Pollionis beneficiæ in literarum amantes conforme est: cuius viri *hoc Romæ inventum* (ait Plinius ^u) qui primus bibliotecam dicando (hoc est, publici usus faciendo) *ingenia hominum rem publicam fecit*. Summus quippe orator, & literarum studiosus, quidni tam variæ

amplius *Octavius*, sed *Octavianus* dicendus, ut ap. Ciceron. XV. ad Att. 12. & XVI. paff. Sex. Aur. Victor. *De Cœsarib.* c. 1. & in lapidibus. A numis utrumque nomen exsulat.

^{Lib. 9. c. 12.}

^t In Chron. Olymp. 195.

^u Lib. 35. c. 2.
item lib. 5. cap. 30.

(1) Immo verius DCCXIV: quod & Noster agnoscere videtur *infr. cap. II. n. 23*. Vid. Notat. temp. Augusti. Io. Alb. Fabricii & Panv. Fast.

(2) *Octavio Augusto*. Assumto Augusti titulo, id est post adoptionem delatumque ipsi Imperium, non

doctrinæ hominem, qualis noster fuit, egenum non sublevaverit? Præter hos Virgilium quoque facile admitteremus carum ac familiarem habuisse nostrum, si hæc verba Columellæ hunc sensum haberent. Enumerans auctor hic cap. 1. lib. 1. *De re rustica* Latinos huius argumenti scriptores post Catonem, duos Sacernas, Scropham Tremellium, & M. Terentium Varronem: mox Virgilium (ait) qui carmine quoque potentem fecit (agricolationem scilicet); nec postremo quasi paedagogi eius meminisse deditgeminur Iulii Hygini. Magis tamen est, ut se ipsum Columella paedagogum agricolationis appellat, qui muneri suo intentus nomenclatorem eorum qui circa hoc argumentum versati sunt lectoribus agit. De Iulio Modesto Hygini liberto, quod Suetonius adiungit, non est cur simus nimium solliciti. Abunde est scire Agellium lib. 3. cap. 9. secundum eius librum *Quæstionum rerum confusarum* commendasse; atque item librum eius *De feriis Macrobium* lib. 1. cap. 4. 10. & 16. eundemque saepiusculè à Charisio Grammatico laudari absque ulla operis nota. Si autem post ampliatam Tranquilli narrationem quæras à me quidnam de Hygini patria censeam, vix erit ut in re illo iam tempore incerta plusquam coniectando agam. Suadet quidem Alexandrinum fuisse, hoc est Græcanicæ urbis & linguae hominem, amor quo prosecutus Alexandrum Polyhistorem Græcum dicitur; ex altera parte Hispanam, hoc est Latini orbis originem, Latinè semper ipse commentatus confirmare mihi quodammodo videtur. Vix enim potuit inter Græcè loquentes natus adeo oblivious patriæ, ut non aliqua è tot commentariis, quæ iam producimus, vernaculo sibi sermone conficeret. Scripsit namque Latina Opera plurima, quorum minima pars edacem temporis effugere dentem valuit (1). Quæ quidem supersunt Hygino inscripta hæc sunt.

5. *Poeticum Astronomicum*, quod Ioannes Soter primus forsan Coloniæ publici iuris fecit anno MDXXXIV (2). rursusque Basileæ Hervagius, cum aliis scilicet Palæphato, Fulgentio, Phurnuto, Albrico, Arato, & Proclo, anno MDXXXV. iterumque MDXLIX. Item Episcopius MDLXX. quas editiones Gesneri epitomator laudat. Parisiis quoque Guilielmus

(1) Veteris & Romani Scriptoris, qui cum diserte Hispanum facit, testimonio potius quam coniecturis standum. Io. Lud. Vives non Hispanum modo, sed conterraneum suum, id est Valentinius nominat *prælect. in Georg. Virg.* quod non temere à

Iulianus MDLXXX. in 8. si Draudi fides non vacillat. His posterioribus omnibus ab Hervagiana prima editionibus, nisi fallor, præfertur *Poetico Astronomico* eiusdem auctoris nomine insignis.

6. *Fabularum liber*, quem primus Jacobus Mycillus ex Codice quodam Longobardicis notis exarato, Ioannis Hervagii iam laudati Basileensis typographi hortatu ut in lucem ederet, cum *Astronomico Poetico*, emendavit disposuitque: ceteros auctores adiungens qui sive de fabulosis huiusmodi narrationibus, sive de figuris cælestibus, quod duorum Hygini operum argumentum est, scripserant. *Fabularum* hic liber sine *Astronomico*, unà cum Fulgentio, Julio Firmico Materno, & Albrico, à Hieronymo Commelino, sive ex eius præmortui officina, prodiit anno MDXCIX. in 4. &, nî fallor, Genevae MDCVIII. in 8. Cum omnibus quæ exstant, adcurante Ioanne Scheffero. Quibus accedunt Thomæ Munckevi Annotations in *Fabulas*, Hamburgi apud Gothfredum Schulzen in 8. anno MDCLXXV. aut circiter.

7. Nec tamen Hygino auctori favens Mycilliani huius codicis inscriptio plene dum persuasit viris doctis & sagacibus ab Augusti liberto illo famigerato ævi sui, hoc est elegantissimi, Grammatico, alterum ex his monumentis, *Fabularum* nempe librum, fuisse editum. Nempe ipsius Mycilli iudicio *nec purus est, nec elegans* (*Fabularum liber*) *adeò ut in quibusdam parum etiam Latinus videri queat*. Philologus & criticus nostri temporis magnus Gaspar Barthius has *Fabulas* epitomen esse credidit ab aliquo confectam ex Hygino & aliis, lib. 4. *Adversar.* cap. 11. & lib. 10. cap. 12. ab Aviano scilicet. Quod idem innuit lib. 8. cap. 6. in fine: quibus duobus locis quamplures ex hoc libro phrases verbaque parum usitata aliis, ei tamen passiva, nec sine ineptorum nota observat; quamquam plura etiam ex his commendet. Nec aliter Thomas Reinesius, exacti iudicii, atque eruditiovis vir multiplicis, qui lib. 3. *Var. lectio*num, cap. 11. ^x nonnulla in hoc libro *Fabularum* vix infima latinitate subsistere (ait) ac trivialem doctrinam sapere; nec alio quām *Pseudo-Hygini* nomine auctorem vocat. Et sanè mirum videri debet, cur Hyginiani operis non meminerint Latini scriptores

A 2 qui

tanto viro dictum existimaverim.

(2) Prodiit primum Venetiis 1482 & 1485. cu-
rante Erhardo Ratholt; deinde ibidem ap. Aldum
Senior. 1497. I. Alb. Fabric. *Bibl. Lat.* II. c. 1.

BIBLIOTHECAE VETERIS HISPANÆ

4

qui ex Fabulis eorum Ethnicos admonere fuorum errorum connixi sunt, Laetantius, Arnobius, Minucius, Augustinus; nec item Fulgentius ille qui *Mythologico* suo quamplurimos unde profecit auctores, tam Græcos quām Latinos laudat: quorum catalogum Mycillus editionibus Hervagianis præfixit. Tam celebrem scriptorem, si de eodem argumento elucubrasset, fugisse tot summorum literis virorum notitiam parum verisimile est. Utut sit, extare hanc Epitomen omnium Poetarum magnopere interesse censet idem Barthius.^y

^x Ad lib. 5.
Theb. v. 233.

Inferioris temporis Ioannes Saresberiensis, qui lib. 11. *De nugis curialium*, cap. 18. Hyginum inter Astronomos qui prolapſi sunt ad Fabulas, appellat, *De Astronomico-Poetico* intelligi debet.

8. *De Astronomico hoc Poetico* forsitan aliter sentiendum est; nec ideo quod huīus auctor *Genealogiarum* à se conscriptarum meminit, credendus est innuere voluisse *Fabularum* librum, uti postea monēbimus cum de his *Genealogiis* agamus. Movet tamen scrupulum, quod opus hoc M. Fabio dicatum fuerit, eidemque scriptori: quem Quintilianum esse cum nōmen indicat, tum professio; neque enim alias M. Fabius inter scriptores superioris usque ad Augustum à Quintiliano temporis memoratur. Scriptori dicatum opus constat ex his procœmii verbis: *Facilius etiam ex scriptis tuis perspici potuit:* scilicet Grammaticum non versuum modulatione tantum, sed historiarum quoque varietate præstare debere. Quo loco videtur ad Quintiliani cap. 8. lib. 1. respxisse, ubi ad Grammatici officium pertinere ait historiarum enarrationem, quam Grammaticæ partem idem *Historicam* vocat sequenti capite, à *Methodica* distinguens; sive ad cap. 4. eiusdem libri, quo citra varias artes, in hisque siderum rationem, Grammaticam vix posse perfectam esse docet: de qua re Gerardus Ioannes Vossius cap. 3. *De arte historica* videri potest. Quare non dubitavit Raphael Vo-

^x Lib. 16. laterranus ^x Quintiliano suis inscriptum Comment.

^a Lib. 5. *De historia.* opus, sicut nec Populierius ^a, quem Vossius laudat ^b. Hygini tamen opus agno-

^b Lib. 5. *De* scere videntur S. Isidorus *De natura rerum*, cap. 17. & 18. & Honorius Augustod. lib. 11. *De philosophia mundi*, cap. 5.

^c Ad lib. 5. Quare hanc partem tuetur Barthius stūpendæ lectionis vir non uno loco ^c, sed Adlib. 4. Theb. à futillisimo quodam effarctore inter- v. 194. & 430. polatum; alias si sanus esset, elegan- & ad lib. 7. v. tissimum, & multorum aliorum, qui inde profecerunt, parentem. Adiungendus Ioannes Saresberiensis *De nugis curialium*

lib. 11. cap. 18. nuper laudato. Obscuræ, & quæ maiori examine indigere videtur. Certius autem Hygini fuere, quæ hodie non supersunt, opera: hæc scilicet.

9. *De vita rebusque illustrium viorum.* Agellius sextum huius operis librum adducit, C. Fabricii exemplum abstinentiæ inclytum commendaturus lib. 1. *Noctium Atticarum*, cap. 14. quem potius, quām Hyginum ipsum, per me viderit Ioannes Saresberiensis, hoc ipsum Fabricii ex Hygino factum laudans lib. 5. *Polygraphicci*, cap. 7. Id quoque opus, nec diversum aliud, innuise videtur idem Agellius quum lib. 7. cap. 1. Iulii Hygini, C. Oppii, aliorumque qui *De vita & rebus Africani* scripserunt, auctoritate utitur. Asconium Pedianum, qui ad Ciceronis *Pisonianam* commentatus L. Hyginum libro priore *De viris claris* de domo M. Valerio ædificata sumtu publico in Palatio Varronis testimonium afferentem laudat: iure huc reducimus, mutato prænomine *Lucii*, quod *L.* denotat, in *Iulii* nomen; prioremque librum, non quidem ut vulgo de altero ex duobus, sed de primo ex multis intelligentes: quod ex rectæ Grammaticæ regulis ac veterum usu Scriptorum esse, adversus Priscianum, Diomedem, Donatum, Servium, & è novioribus Laurentium Vallam ostendit multis eorum laudatis testimoniis Grammaticorum princeps Franciscus Sanctius Brocensis in sua *Minerva*^d sive Grammatico opere. Sanctus Hieronymus Hygini hunc commentarium similiter agnoscit in procœmio *De scriptoribus Ecclesiasticis*; immo & Eusebius ab eodem conversus in Latinum in principio *Chronici* his verbis: *Quod & in libro Hygini historiæ singulæ conscriptæ declarant.*

10. *Exemplorum liber* Agellio visus, uti appetet ex his eius verbis è lib. 10. cap. 18. *Exstat nunc quoque Theodectis Tragœdia, quæ inscribitur Mausolus, in qua eum magis quām in prosa placuisse Hyginus in Exemplis refert.*

11. *De urbibus Italicis* meminit Servius Grammaticus ad versum illum: *Caulonisque arces & navifragum Scylacæum*, lib. 3. *Aeneidos*, cuius hæc verba: *Quod secundum Hyginum, qui scripsit de situ urbium Italicarum, olim non est;* atque iterum ad lib. 7. & Macrobius lib. 5. *Saturnal.* cap. 18. ubi de Pelasga Hernicorum origine: *Et Hernicum quidem hominem Pelasgum (ait) ducem Hernicis fuisse Julius Hyginus in lib. 2. Urbium non paucis verbis probat.* Eoque habuit oculos de

Ita-

^d Lib. 2. c. 10.

LIBER I.

Italia idem referens, & Iani in ea regno, cap. 7. lib. 1. Servius item ad 1. *Aeneidos*, carmen istud :

Romulus excipiet gentem.

Eapropter Hyginus inter auctores legitur, quibus Plinium fuisse usum ad conficiendos libros 3. 4. 5. & 6. Geographicos, ex elenchis eorundem librorum appetet.

12. *Genealogiarum libri*. Horum primi recordatur in *Poetico Astronomico*, ubi de Persei signo agens, *Grææ fuerunt* (inquit) *Gorgonum custodes, de quo in primo libro Genealogiarum scripsimus, quæ utraque uno oculo usæ existimantur*. Nec existimes hunc eundem esse oportere cum *Fabulis* commentarium. Multa enim continent *Fabulae*, quibus *Genealogiarum* appellationem parum convenire fatendum necessario est. Nec in *Fabulis* mentio hæc de Græis Gorgonum, hoc est Medusarum, custodibus uno tantum oculo utentibus (nisi duo me fallunt) hodie legitur; cùm commodùm ubi de Danae, eiusque hoc filio Perseo & Andromedæ liberatione, fabulis scilicet LXIII. & LXIV. de hac re agere debuerit. Quare non est cur *Astronomici* auctorem pro notho habeamus, ex eo quod *Fabularum* auctori hanc notam impegnimus. Satius fuerit *Genealogiarum* hoc opus Hygino Augusti liberto aliunde abiudicare, scilicet ex his quæ suprà in *Astronomici Poetici* mentione annotata à nobis sunt. Nam si Auctor illius operis M. Fabio fuit Quintiliano æqualis: idem affirmari de eo oportere qui *Genealogias* scripsit, proculdubio est.

13. *Commentarii in Virgilium*. Horum non semel aut iterum Agellius meminit lib. 1. cap. 21. *Hyginus autem non hercle ignobilis Grammaticus, in Commentariis quæ in Virgilium fecit confirmat, & perseverat non hoc à Virgilio relictum, sed quod ipse invenerit in libro qui fuerit ex domo atque familia Virgili.* — *Et ora*

Tristia tentantum sensu torquebit amaror.

Versus est ex lib. 2. Georgicorum 246. Ad hos ergo libros pertinuere etiam *Commentarii*. Libro quoque 5. cap. 8. lib. 6. cap. 6. lib. 10. cap. 16. & lib. 16. cap. 6. Sed in postremo isto Hyginum, *ex quarto librorum quos de Virgilio fecit*, citat. Macrobius hoc ipsum Hygini ultimum testimonium, quod circa bidentum nomen est, ex Agellio desumisse videtur, nisi quod appellat ^e quintum pro quarto, qui apud Agellum legitur.

14. *De proprietatibus deorum*. Debemus Macrobius huius *Commentarii* notitiam lib. 3. *Saturn.* cap. 8. his verbis : *Hyginus enim de proprietatibus deorum cùm*

CAPUT I.

5

de astris & stellis loqueretur, ait oportere his volucres immolari.

15. *De Penatibus liber*. Macrobius item hunc laudat eodem lib. 3. cap. 4. *Addit Hyginus* (verba eius audis) *in libro quem de diis Penatibus scripit.*

16. *Περὶ μηνῶν Cinnæ*. Quod Charisius Grammaticus ^f lib. 1. commendat opus prosaicum, ut ex adductis ex eo appareat verbis; quamvis *Propempticum* carmen illud Veteres dixerunt, quod cum aliquo libro aut homine mittitur, à Græco ^{περὶ μηνῶν} quod præmittere, seu deducere, aut prosequi euntē sonat. Talis fuit Statii Papiani *Propempticon Metii Celeris* lib. 3. *Silvarum Carm. 2. Helvii Cinnæ Propempticon Pollionis*, cuius idem Charisius meminit ^g: *Propempticon Ampelii* ab Himerio ^h Lib. 1. vereditum: Sidonii Apollinaris *Propempticon ad libellum quendam suum*. De quo carminis genere Iulius Cæsar Scaliger videndus in *Poetica* ⁱ. Ioannes à Wower ^h Lib. 3. cap. 104. *Polymathiæ* cap. 13. descriptionem itineris Cinnæ hoc nostri *Propemptico* contineri existimat; Caius autem Helvius Cinna is qui *Propempticon* scripsit *Pollionis*, idem is videtur cuius *Propempticon* scripsisse nostrum Hyginum diximus. Nam Afinius Pollio, & Hyginus, & Helvius Cinna eiusdem temporis, scilicet Iuliani & Octaviani, sunt. De Cinna Virgilius *Ecloga 9.*

Nam neque adhuc Vario videor vel dicere Cinna

Digna, sed argutos interstrepere anser olores. Euïdem Tetraстichon de Arati *Phænomenis* in malva descriptis Isidorus refert lib. 6. *Originum*, cap. 12. Vossium consule de veterum Poetarum temporibus scribentem ^j, quo libro de Latinis agit. Quod autem in epitome legitur Gesnerianæ Bibliothecæ scripsisse in *Cinnæ Smyrnam* Hyginum nostrum, uti & L. Crassitium Panam, nescio an solido nitatur testimonio.

17. *De Agricultura*, plusquam uno libro; nam secundum laudat idem Charisius Grammaticus lib. 1^k. & ante eum Columella idem opus innuit, ex quo nostrum laudat in libris *De re rustica*, præfertim cap. 1. lib. 1. cuius loci iam meminimus; & lib. 3. cap. 2. & lib. 11. cap. 2. Et ad hunc Geoponicum commentarium referri debet, quod Plinius in *Elenchis* eorum omnium historiæ suæ librorum quibus de arboribus plantis & agricultura egit, nempe à lib. 12. usque ad 22. Hyginum inter auctores laudet per quos profecerit; sive alius sit qui *Elenchis* à Plinio confectis, ut ex procœmio constat, au-

^f Verbo Iteris.

^g Lib. 1. verbo Belidis.

^h Lib. 3. cap. 104.

ⁱ Lib. 2. cap. 1. in fine.

^k Verbo Radicum.

^e Lib. 6. Saturn. cap. 9.

^f Lib. 6. Saturn. cap. 9.

ctorum attexit quos consuluisset is catalogum.

18. *De apibus* liber, fortè huius *De agricultura* operis fuerit portio. Attamen Columella hunc disertè appellat lib. 9. cap. 13. *Hyginus* quidem (ait) *in eo libro quem De apibus scripsit*, &c. Idemque subintellexit de apibus agens lib. 9. cap. 2. 11. 13. 14. quorum testimonium primum laudem non contempnendam Hygini continet. *Venio* (inquit) nunc ad alveariorum curam, *de quibus neque diligentius quicquam præcipi potest quam ab Hygino iam dictum est*, nec ornatus quam à *Virgilio*, nec elegantius quam à *Celso*. *Hyginus* veterum auctorum placita secretis dispersa monumentis industrie collegit, *Virgilius* poeticis floribus illuminavit, *Celsus* utriusque memorati adhibuit modum. Hæc annotare habuimus, quæ de Hygini lucubrationibus Veteres docuere nos, & ex his Vossius, qui *De historicis latinis*, lib. 1. cap. 20. huius hæc laudavit opera. Nec tamen omnia, ut suspicor; nam *De animalibus*, aut saltem *De avibus*, per me scripserit, qui in memoratis Elenchis nomen suum inter eos profitetur quibus usus fuit Plinius, dum *De animalibus volatilibus* lib. 10. atque item parvulis (insectos intellige) ac reptilibus lib. 11. commentaretur.

19. *De re militari* opus aliquod eidem tribuit Ioannes Saresberiensis Episc. lib. 6. *De nugis curialium*, cap. 19. quam si quis (de hac arte ait) ediscere voluerit, adeat Catonem Censorium. Legat & illa, quæ Cornelius Celsus, quæ Julius Hyginus, quæ Vegetius Renatus posteris præscribenda duxerunt.

20. Hyginum certè aliquem, aut Hygenum, non verò nostrum, habet auctorem liber ille qui *Gromaticus*, sive *De limitibus constituendis*; & alter ille qui *De limitibus* inscribitur in editione Rigaltiana *Scriptorum qui de finibus regundis scripserunt*: qui duo libri hac auctoris appellatione notati leguntur. Nam in priore auctor disertè meminit Lucani, & in posteriori Vespasiani Traianique Augustorum, quod non animadvertisit Raphael Volaterranus¹. At cùm *Groma*, sive *Gruma* mensura sit, seu metiendi instrumentum διπτέρα ἡ τῶν μέτρων, sive locus medius in quem directæ quatuor convenient viæ (quo verbo persæpè utitur opusculorum istorum auctor & alii *De limitibus* scriptores antiqui; ac degrumari apud Lucilium, sive grumari idem sit quod μέτρον metiri^m): nescio in quam huius opusculi editionem Gaspar Barthius incidit, quæ *Grammaticum*, non *Gromaticum* præferebat uti

ex lib. 2. cap. 20. *Adversariorum* apparet, quo percurrit aliqua ex isto libro, & iudicium suum de eo interponit. Nec tamen hic auctor Iulium vixisse Hyginum sub Antoninis existimavit, quod Gerardus Ioannes Vossius imputare ei videtur de scientiis Mathematicis agensⁿ, immo Hyginum, sive Hygenum *Gromatici* auctorem clarissimè distinguit ab Augusti liberto. Hyginus certè *De castrametatione*, sive *De castris metandis* scriptor (quem libellum Vegetio suo Scriverius attexit^o) diversi ab his duobus opusculi auctor idem videtur.

21. Hygino æqualem, aut superiorem forsitan, TURANNIUM GRACULAM Geographici cuiusdam operis auctorem existimo. Meminit quippe de eo Plinius, tum inter auctores, quorum *commentariis* adiutus fuit rei *Geographicæ*, in *Elencho* lib. 3. primo loco, & ante Cornelium Nepotem, Titum Livium, Agrippam, Varrorem, & Hyginum ipsum recensens; tum in præfatione eiusdem lib. 3. unde nobis omne id constat, quod hoc nostro de cive scriptum superest. Quindecim millia passuum (ait) in longitudinem, quas diximus fauces Oceani patent, quinque millia in latitudinem, à vico Mellaria Hispaniae ad promontorium Africæ *Album*, auctore Turanno Gracula iuxta genito. Ex aliqua ergo Hispaniæ ad fretum Herculis, aut in vicina ora posita urbe fuisse is videtur; nec tamen obitinatè contenderim ex hoc Plinii testimonio Graculam necessariò Hispanum fuisse; cùm non minus aptè de eo qui in Africa fuerit ortus Plinii verba explicari valeant. Is tamen, qualisqualis fuerit, Geographicum quidpiam publicitus dedit, unde Plinus profecerit: quo quidem opere intra Hispaniæ res continuissime stilum inde colligimus, quod non nisi in huius lib. 3. *Elencho* nomen eius appareat: quem librum ab Hispaniæ descriptione auctor exorsus, hac de causa ut suspicor ante alios auctores suos *Graculam* in dicto *Elencho* laudavit, non verò quod ceteros, qui deinde nominati sunt, præcesserit.

C A P U T II.

LUCIUS CORNELIUS BALBUS Gaditanus, historiarum scriptor sub Augusto. Duo eiusdem fuere nominis, patruus alter alterius. *Gesta* utriusque distinguuntur, sive unius cuiusque iis vendicantur. Velleii Paterni locus exponitur. Plinius corrigitur. Romæ quis exterorum primus triumphaverit? Ioannes Baptista Salazarius antiquitatum Gaditanarum illustrator iusto encomio donatur. Ephemeridem, seu Diarium alterutrius, &

ⁿ *De Mathematicis* nat. & consi. cap. 34. §. 8.

^o Pag. 110.

¹ Lib. 16. Comment.

^m Vide Rigaltium in notis ad *Finium regund. auctores*, pag. 110.

*Exegeticon libros famâ dumtaxat esse nota.
In séniorē propendimus. Balbum Cornelium
Theophanem Capitolinus non rectè dixit.*

22. **A**D idem Augusti imperium ætamque LUCIUM CORNELIUM BALBUM Gaditanum refero, historicum & scriptorem, nomine isto haud multis notum. Ferè enim cum scriptis eius memoria istorum obliterata est. Sed uter duorum eiusdem nominis hic sit à me advocandus, ante omnia quærentibus morem geram, expressis quām possim breviter utriusque notis, rebusque eorum gestis curiosè distinctis: quod nescio ante me aliquis an præstiterit, excepto uno Ioanne Baptista Salazario Gaditanæ Ecclesiæ Portionario, in eo præstantis eruditionis quantumvis parvæ molis libro quem *De Gaditanæ urbis antiquitatibus* vernaculo sermone in publicum edidit, post quem nec inutilis nostra opera erit. Deinde verò laudatis alterutrius eorum scriptis, de auctore id quod potis ero coniecturâ assequi, in medium proponam.

23. Duo sanè Lucii Cornelii Balbi fuere, secundusque prioris ex fratre nepos, Gadibus uterque natus, Romanus uterque civis, munerumque reipublicæ gestorum, & clararum necessitudinum splendore posteris commendatus. Lucius Cornelius Balbus senior is est, quem tum Cneus Pompeius, & M. Crassus, tum M. Tullius Cicero, iuris civitatis causam dicentem, elegantissima oratione defendit. Adhæserat nempe hic ab adolescentia ipsa Romani nominis cultoribus in patria urbe, dictoque militiæ sacramento stipendia primū fecerat sub Q. Cæcilio Metello Pio, cùm in secundo suo cum L. Sylla Consulatu, anno Urbis DCLXXIV. Sertorianum in Hispania bellum administraret. Coluit inde maximè Cneum Pompeium, socium in eodem bello Metello datum, Quæstoremque illius Marcum Memmum. Duobus illis acerrimis interfuit prœliis, quibus uterque dux Romanus primū prope Sucrōnem, iterumque iuxta Turiam, Hispaniæ Tarragonensis fluvios, cum Sertorio decertavere; & usque ad debellatum fortissimum reipublicæ hostem castra Romana fecutus est. Virum ergo ita bene de se atque Republica meritum civitate Romana Pompeius donaverat; Senatusque, L. Gellio & Cn. Cornelio Consulibus, anno U. C. DCLXXXII. lata lege

fancivebat, eo iure uti omnes debere eos, quibus Pompeius concessisset. Odio tamen Pompeii, sive Cæsaris cui non minus familiaris Balbus fuit ut mox dicetur, postulatus reus usurpati iuris Romanæ civitatis eo colore fuit quod cùm civis esset suæ urbis Gadum, non potuerit ex foederato populo in Romanam ascisci; amitterebat enim suam quisque urbem cum Romana donabatur, quod non sine iniuria, & contra ius foederis factum aiebat accusator. Hæc omnia ex laudata Ciceronis oratione, & ex Plinii cap. 43. lib. 7. constant. Hic ipse Cornelius anno U. C. DCCXIV. & Canidius Crassus Consules fuere, non ordinarii, sed suffecti Domitio Calvino & Afinio Polioni, uti videtur in *Tabulis Capitoliniis* ab Onuphrio Panvinio illustratis, atque item apud Dionem ⁴ refertur. (1) Consul, inquam, primus fuit externorum hominum, eo honore functus, quem maiores (ait Plinius lib. 7. cap. 43.) *Latio quoque negaverunt*. In amicis quoque Cæsar is eum in paucis præcipuum fuisse (an Pompeii relicts partibus?) constat; siquidem Cæsar is Præfectus fabrū in bello fuit, eiusque absentis negotia Romæ aliæ curavit. Nam adhuc Agellii Grammatici tempore (ut ipse refert lib. 17. cap. 9.) libri supererant Epistolarum C. Cæsar is ad Caium Oppium & Balbum Cornelium, munere isto huic devinctos, nuncupatarum. Fuit quidem is adeò divitiis affluens, parique divitiis magnificentia, ut diem suum obiturus populo Romano in singula capita vicenos quinos denarios, Dione teste, legaverit ⁵, quæ summa ditissimorum quoque Regum facultates excedit ⁶.

24. Lucius alter Cornelius Balbus, senioris ex fratre nepos, in amicitia Cæsar is floruit cùm adversus Pompeium arma gereret, ingentibusque in eundem & Octavianum, ac propriæ virtutis meritis eò progressus, ut Proconsulatum Africæ, triumphum ex Garamantibus eiusdem populis, ac Pontificatum adeptus sit. Verba Velleii Paterni ⁷ referentis ea quæ Balbus egregiè fecit, cùm Cæsariani exercitus pars esset Pompeiano in Macedonia oppositi, digna sunt quæ huc advocemus. *Tum Balbus Cornelius* (ait) *excedente humana fidem temeritate ingressus castra hostium, saepiusque cum Lentulo* (hic erat unus ex Consulibus illius anni, qui Pompeium sequebantur) *collocutus, Consule dubitante quanti se renderet, illis incremen-*

⁴ Lib. 48.

⁵ Dio. lib. 48.
⁶ Vide Salazar Antig. de Cadiz lib. 1. c. 12. in fine.

⁷ Ex lib. 2.
c. 51.

quod Noster suprà cap. I. n. 4. dixerat; sed sequenti seu DCCXIV.

(1) Non igitur anno U. C. DCCXIII. Consules fuere Cn. Domitius Calvinus & C. Afinius Pollio,

mentis fecit viam, quibus non Hispaniensis natus, sed Hispanus in triumphum & Pontificatum assurget, fieretque ex privato Consularis: non Hispaniensem, sed Hispanum iure eum vocans, qui non origine tantum, sed & patria & natu Hispanus esset. Frustra ergo Velleii verba hæc lacerant, quæ recta sunt, Interpretes. Ita namque editio ultima Lugduno-Batava Antonii Thysii, non turbanda quidem, præsefert (1). Accedit Plinii aliud testimonium Velleiano huic conferendum super Balbi rebus, de Garamantibus loquentis lib. 5. cap. 5. *Omnia armis Romanis superata, & à Cornelio Balbo triumphata unius omnium externo curru, & Quiritum iure donato: quippe Gadibus nato civitas Romana cum Balbo maiore patruo data est.* Legendum prorsus, *externorum pro externo.* Nam simia Plinii Solinus ita expressit cap. 32. *Garamantas Cornelius Balbus subegit, & primus ex hac victoria triumphavit, primus sane de externis, utpote qui Gadibus accessit ad gloriam nominis triumphalis.* Ac similiter, de altero Balbo Cornelio Plinius lib. 7. cap. 43. *Primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum, usus illo honore, &c.* Triumphi memoria durat quoque in tabulis triumphalibus Capitoliniis.

L. CORNELIUS P. F. BALBUS
PRO COS. A.
DCCXXXIV. EX AFRICA VI.
K. APRILIS.

Primo autem exteri hominis triumpho Marcum Perpernam opponas, qui de Aristonico Asiæ tyranno olim triumphaverat. Sed non iure id factum & irritatum idem Plinius alibi docet^u. Ita M. Perpernae nomen adumbratum, falsus Consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus, aliena in urbe improbè peregrinatus est. Sed nec ideo Plinianum de Balbo alterum testimonium levicula illa correctione positum in tuto manet. Falsum enim est, unum seu primum omnium externorum Balbum Quiritum fuisse donatum iure. Ita enim videntur corrigenda Plinii verba alias inepta: *uno seu primo omnium externorum curru & Quiritum iure donato.* Nam quod ad ius Quiritum sive civitatis pertinet, non uni ei soli aut primo contigisse cetera Plinii ostendunt verba; siquidem ait datam ei civitatem cum Balbo maiore patruo. Nisi

* Lib. 3. c. 4.

(1) Item novissima Petri Burmanni Lugd. Batav. 1724. ap. Sam. Luchtmans: Parisiensis 1675. in usum Ser. Delphini: aliaeque correctiores paucim.

cum præpositio, non temporis, sed rei, nota fit. Quod quidem confirmare videtur Ciceronis silentium de hoc iuniore Balbo, in oratione illa pro seniore. Nil enim aliud magis ei ad manum esse debuit Pompeii factum excusatu, aliaque de aliis ab eodem Pompeio in civitatem Rom. tunc temporis adscitis exempla adducenti, quam iuniiori quoque huic Balbo similiter eum fecisse. *Neque verò id in uno (ait) Cornelio fecit, nam & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos, Orios, & quosdam Uticenses, & Saguntinos fabros civitate donavit.* Quare magis credo huic diu post patrum hunc contigisse honorem, forteque cum civibus suis omnibus, quum Gadenses beneficio Cæsaris anno DCCV. iure civitatis donatae sunt, Dione teste lib. 41. (2) De donatione currus ei facta, obscurus, aut mutilus fortè, locus sic emendari potest, si suppetias verbo uno eamus *ut triumpharet curru legentes, ad differentiam ovationis, quæ equo siebat.* Nisi *currum* absolute pro triumpho dixerit auctor; aut mavis pro *curru, triumpho* legere.

25. Hic idem anno DCCV. iuxta Panvinii computum, Cæsari strenue militabat, uti è Paterculo accepimus. Anno DCCXXXIV. sub Octaviano ivit Africam Proconsul, Garamantas debellavit, ac de iis triumphum Romæ reversus egit, uti Plinius, Solinus, & Fasti referunt. Proconsul, inquam, qui non antea fuerat Consul: quod olim necessarium fuit, non verò Augusti hoc tempore, quo in provincias populi Romani non ex Consulibus, sed ex privatis creabantur Proconsules: quem morem Claudio Salmasius ad Spartianum observavit in *Hadriani vita*^x. Idque innuere Paterculus voluit, cum ex privato factum ait *Consularem.* Ædificavit idem civibus suis novum oppidum *Neapolim* dictum, quod Strabo narrat lib. 3. *triumphalem* Balbum *virum*, ne de incerto loquatur, vocans. Pontificatus quidem annus in obscuro est; non autem Theatri ab eo Romæ exstructi, & Coss. Tiberio & Quintilio Varo (DCCXL.) dedicati. Auctores sunt Dio Cassius lib. 54. Plinius lib. 36. cap. 7. Tacitus lib. 3. *Annal.* cap. 72.

26. Hæc ultima est in Romanis libris L. Cornelii Balbi iunioris memoria, cuius pater Publius fuit, ut in tabulis triumphalibus legitur, dignique is & patruus

* Pag. 56.

(2) Sed quæ, rogo, fuisset tunc peculiaris Balbi iunioris laus?

inter nomina haberi, posteritatique commendari, quæ honori patriæ atque ævo fuere. Quorum virorum historiæ hanc lucem distinctionis immisisse non absque operæ pretio erit. Ferè enim omnes qui de his loquuntur recentiores historici, partim homines, partim eorum res gestas inter utrumque confundunt. Ambrosius ^{v Lib. 8. c. 50.} Morales ^{z lib. 2.} iuniori tribuit Consulatum. Jacobus Schegius, & Valens Acidalius, alter Balbum de quo Velleius loquitur ^z eundem esse cum eo, qui moriens cum populo Rom. sic liberalis fuit; alter cum eo quem Tullius defendit, existimavere ^a.

^a In notis ad *Velleii* hunc locum in editio- rum, fallitur quoque in tribuendo iu- ne Lugdunen- niori Balbo Consulatum. Crassior tamen error fuit viri doctissimi Cæli Rhodigi- ^{i 6; 3.} ni lib. 12. cap. 8. dum verba ista Plinii ^b Fuit & *Balbus Cornelius maior Consul*, ita accipit, quasi Balbus ideo maior di- catur Consul quod priori loco renun- tiatus fuisse, penes quem fasces forent; qui & secum abripuit Dalechampium ^c. Distinctius aliis de utroque Balbo cive suo locutus est, uti annotavimus, Ioannes Baptista Salazarius, quem consulefis, & cum his confer.

27. Uter eorum quorundam operum auctor sit coniectari vix possumus. At quæ opera? ais.

28. *Ephemeridem* (hoc est *Diarium*, uti Sempronius Afellio interpretatur apud Agellium lib. 5. cap. 18.) eleganter scrip- tam. Sidonium Apollinarem habeo rei au- òtorem lib. 9. Epist. 14. ad *Burgundionem*, (qui) de rerum à Cæfare Julio gestarum celebratoribus loquens *Nam si omittantur* (*ait*) *quæ de titulis Dictatoris invicti scripta* *Patavinis sunt voluminibus*, quis opera *Suetonii*, quis *Iuventii Martialis Historiam*, quisve ad extremum *Balbi Ephemeridem fando adæquaaverit?* Quæ non aliud fuit nisi *Historia Cæsaris*; eoque

^d In *Iuli* cap. referenda sunt Suetonii hæc verba ^e: *Cuius* ^f *rei, ne quis fabulosam aut commentitiam* *putet, auctor est Cornelius Balbus familia- rissimus Cæsaris.* An Cæsaris hæc Ephemeris est, quam Symmachus Protadio scribens se ad eum mittere dicit ^e, unde Gallorum priscas memorias haurire possit?

Non utique, sed Cæsaris libros de bello Gallico Symmachus intellexit, uti Vossius monuit ^f; aut signatum propria *Epheme- ridis* notâ opus aliud quod Plutarchus ^g

^g In *Iulio*. ^h In 9. *Æneid*. apud cun- dem Vossium.

scripsit, nec antequam Hirtius *Belli Gal-*

lici Cæsarianum opus libro octavo supple- verit. Balbo enim hic nuncupatus ab au- òtore, si aliter esset, mancipatæ iisdem rebus à Balbo operæ quî non meminisset? Suspicatus fuit Vossius hanc Ephemeridem librum forte esse *De bello Hispanienſi*, quod *Diarium Iosephus Scaliger vocat, Prolegomenis in Maniliū*. Hunc enim Hirtius, qui singulares *De bello Africano & Ale- xandrino* libros edidit, uti fatetur ipse in præfatione supplementi Gallicani belli proximè laudati: si & Hispanensem hunc Commentarium scripsisset, cur illaudatum loco sic opportuno ad Balbum Hispanum scribens reliquisset? Neque consignatam Balbi *Ephemeridi* à Sidonio laudem dete- rit, quod duriusculè loqui auctor huius libri quibusdam videatur, quinimmo & barbarè. Iniquam enim hanc censuram Scaliger nuper laudatus taxat, *eoque scri- pto nihil latinius concipi posse ait; non dif- fitetur tamen inconditè loqui auctorem:* quæ inter se longe distare rectè contendit. Atque id iudicium Gerardus Vossius probat ⁱ. Sed nos contenti simus, id quod Suetonius etiam ^k, de huius libri nescire auctore.

ⁱ De H. L. lib. 1. cap. 13. ^k In *Iuli* cap. 56.

29. *E'γνωστα* etiam libri Cornelio Bal- bo tribuuntur apud Macrobius lib. 3. cap. 6. dum observat Virgilium dixisse: — *gramineoque viros locat ipse sedili.* Non vacat (inquit Macrobius) quod di- xit: nam propria observatio est in Hercu- lis sacrī epulari sedentes; & Cornelius Balbus *E'γνωστα* lib. 18. ait, apud aram ma- ximam observatum, ne lecti sternum fiat. Non alibi, credo, huius tam vasti operis, non minore quam xviii. saltem librorum numero contenti, mentio. *E'γνωστα* enarratio est, seu explicatio. *E'γνωστα* eos Græci ap- pellant, qui scholiis seu Commentariis scriptorem aliquem illustrant, immo eos peculiariter qui res ad deorum cultum spectantes interpretabantur: de quo & Bu- dæus, & Henricus Stephanus legi possunt. Quorum posteriorum aliquis opportunè scripserit de ritu in sacrī Herculis obser- vato; nisi & nota ad Virgilii versum propria eius credenda sit, qui ad hunc Poetam enarrationes ediderit. Planè La- tinum opus, quantumvis Græcè inscri- ptum, intelligere debemus. Res enim Ro- mana agitur, & sub Cornelii Balbi nomi- ne Græcus non facile, nisi alijs constet, scriptor lateat.

30. Quidnî latere possit? Ais; cùm Cornelius Balbus hic amicissimus Pompeii & Historiæ scriptor, *Theophanes* appellatus fuerit: quod agnomen quid Græcum sonat, originem fortè. Iulium Capitoli-

¹ In Maximo, & Balbino, num audis ¹ de Balbino Imperatore loquentem : *Familiae vetustissimæ* (ut ipse dicebat) à *Balbo Cornelio Theophane originem ducens*, qui per *Cn. Pompeium civitatem meruerat*, cùm esset suæ patriæ nobilissimus, idemque *Historiæ scriptor*. Potuitne luculentius demonstrari senior Balbus Gadianus? Hæc enim omnia ei conveniunt. Fatoe rarer me in *Theophanis* appellatio ne, nusquam alibi celeberrimo suæ ætatis viro tributa. Fuit quidem *Theophanes* Lesbius sive Mytilenæus, à Pompeio & is civitate donatus, eiusque familiarissimus : quem Pompeii rerum scriptorem *Valerius Maximus* appellat ^m, cuiusque, ut illustrissimi Græciæ viri Pompeioque admodum cari, *Strabo lib. 13.* Mytilenæos recensens literis claros, *Plutarchus in Pompeio*, ac *Velleius Paterculus lib. 2.* meminere. Quid autem hic commune cum Cornelio Balbo, ac, si Deo placet, Theophane Capitolini? dictusne Græcus ille *Cornelius Balbus Theophanes*? Non credimus; omnes enim qui Græcum laudant, Theophanem tantum, nec aliter vocant. Fuerit quidem eius filius M. Pompeius, quem Augustus Procuratorem Asiac, Tiberius autem inter primos amicorum habuit, uti apud Strabonem legimus ⁿ. Sed huic potuit in obsequium Pompeii benefactoris hoc nomen à patre imponi. Quare autem Græcus ille à Cornelio Balbo sit nuncupatus, non ulla congrua reddi potest ratio. Suspiciari aliquis posset in Capitolino errorem, delendamque Balbi Cornelii mentionem, Theophanis servato nudo nomine; nisi Balbi & Balbini nominum propinquitati videatur inniti, quod eiusdem se esse cum Balbo familiae Balbinus iactaret. Immo, si reducendus in ordinem Capitolinus est, *Theophanis* ego mentionem delerem, *Balbi Cornelii* conservarem: Capitolino impingens, quod ex duobus unum fecerit hominem, nec animadverterit utrumque potuisse ab eodem Pompeio civitate donari, carumque haberi: nobilissimum item patriæ suæ, atque *Historiæ* scriptorem esse. Ita placebat de Capitolini hoc testimonio, in quo deficimur aliorum ducatu. Nam Salmasius nihil, Casaubonus autem non nihil, sed difficultatis securus, ad rem contulere. Quisquis autem duorum Balborum tam *Ephemeridem* quam *Egyptiæ* libros

(1) De *Theophanis* agnomine, quod nostrum in tot angustias coniecit, plana res est, atque integrâ Capitolini fide; cum ex Cicerone *pro Balb. 25.* & *ad Att. VII. 7.* constet Balbum patrum à Theophane Mytilenæo adoptatum, cuius propterea nomen assumere iure potuit. *Ephemeris* & *Exegeti-*

scriperit, nostrum Scriptorum album locupletatum venit. Ego ad seniorem inclino, Iulii Capitolini vel etiam errantis, quod aliorum esto iudicium, vestigia sequens. Solus enim hic senior dare ansam errori potuit confundendi Balbum Cornelium qui à Pompeio civitate fuit donatus, cum Theophane, beneficio eiusdem Romano cive (1).

C A P U T III.

Declamationum usus Romæ. Declamatores Hispani. Μελέται Græcorum. Μελέται Hygini. Princeps eorum M. PORCIUS LATRO Cordubensis, cuius historicus Marcus fuit Seneca. Tetradium declamatorum Latro, Tuscus, Albutius, Gallio. Porcii declamationes; & an eius sit quæ adversus Catilinam eius nomen præfert. Eiusdem obitus. Declamatores alii nostræ gentis à Seneca laudati Cornelius, Victor Statorius, Iunius Gallio, ac Turrinus Clodius. Fabulas, controversias, Græcorum πλάκατα, de eadem re dici posse. Quisnam Senecæ Gallio hic fuerit? Dionis Cassii locus corruptus. De Sextilio Hena Poeta Cordubensi. Quintilianum à Marco Seneca memoratum Marci Fabii Quintiliani avum aliis, parentem aliis, sed minus compertè videri. Alphonsi Garfiæ Matamori hallucinationes duæ de M. Fabii parente.

31. **E**IUSDEM Augusti ævo, cuius liberunt uterque Balbus, declamandi studium floruisse nec sine Hispani nominis præcipuo quodam honore, documentis quampluribus docemur. Rhetorum scholæ serò in urbem admissæ, ut narrat Suetonius libello *De illustribus Rhetoribus*. Exercebantur in iis qui ad rem publicam non imparati, sed eloquentiæ iam priùs iniciati accedere volebant declamationibus dicendis: quas *controversias* hoc ipsum ævum vocavit, notas olim Græciæ, μελέτας que appellatas; quarumque primus auctor Æschines in otio suo Rhodiensis exfilii fuisse, in *Bibliothecæ Cod. LXI.* à Photio refertur: ex quo verbum formavit latinum Hyginus *commeletare pro meditari*, usurpatum *Fab. 165.* de Marsya; nam μελέται meditari est. Eas, si ad veritatem accommodatae essent similesque orationibus in foro haberí consuetis, summus Rhetor Quintilianus

non corum libri utrius è Balbis fuerint, non facile internoveris. Patrui certe sunt quatuor hodieum superstites ad Ciceronem literæ *Libr. VIII.* & *IX. ad Att.* Plura de utroque Balbo ac luculenter Autores *Historiæ literar.* Hisp. Tom. IV. lib. 8.

non solum adolescentibus ut inventionem simul atque dispositionem exercerent, sed consummatis ac iam in foro claris viris utilissimas existimavit. De quo studio pluribus docti viri huius temporis egerunt^p. Hanc quidem viam in publicum proficiendi, & ad forenses actus ingenium vultumque instruendi, præmuniebant aliis Rethores seu eloquentia præceptores: qui aliquando ipsi foro se dabant, nec semel in scholis & ludis suis intentatis veris causis, omnique forensi concertatione, toto vitæ spatio hærebant. Clarus inter alios huius studii asseclas & magistros è municipio Cordubensi PORCIUS LATRO fuit, MARCI prænomine ab Eusebio auctus, quem in scriptis suis vix sibi superstitem Marcus Annæus Seneca, civis eius Senecarumque inclytus propagator, oblivioni ereptum, famæ quam vivus obtinuerat piè vindicavit. Ferè enim totum quod de hoc summo viro literarum traditur monumentis ipsi debemus. Censebat hic Seneca de his qui in extatam suam incidissent declamatoribus rogatu filiorum (Novati, qui & Gallio, Iunioris Senecæ, atque Annæ Melæ) in proemio lib. i. *Controversiarum*: cuius elogio quamvis prolixo Latronem non defraudabo; neque enim alio magis idoneo uti possum aut luculento: *Latronis Porcii carissimi* mihi sodalis memoriam sèpiùs cogar retractare, & à prima pueritia usque ad ultimum eius diem peradictam familiarem amicitiam cum voluptate maxima repetam. Nihil illo viro gravius, nihil suavius, nihil eloquentia sua dignius. Nemo plus ingenio suo imperavit, nemo plus indulxit. In utraque parte vehementi viro modus deerat: nec intermittere studia sciebat, nec repetere. Quum se ad scribendum concitaverat iungebantur noctibus dies, & sine intervallo gravius sibi instabat, nec desinebat nisi defecerat. Rursus cùm se dimiserat, in omnes lusus & in omnes iocos se resolvebat. Cùm verò se silvis montibusque tradiderat, omnes illos agrestes in silvis ac montibus natos laboris patientia ac venandi solertia provocabat; & in tantam sic vivendi pervenerat cupiditatem ut vix posset ad priorem consuetudinem retrahi. At quum sibi manum iniecerat, & se blandiendo unde abduxerat revocarat, tantis viribus incumbebat in studium, ut non tantum nihil perdidisse sed multum acquisivisse desidiā videretur. Et post pauca: Nulli tamen intermissio manifestius proderat. Quoties ex intervallo dixerat, multò fortius violentiusque dicebat. Exultabat enim novato & integrato robore, & tan-

tum à se exprimebat quantum concupiebat. Nesciebat dispensare vires suas, sed immoderati adversum se imperii fuit; ideoque studium eius prohiberi debebat, quia regi non poterat. Itaque solebat & ipse, quum se affidau & nunquam intermissâ contentione fregerat, sentire ingenii laitudinem, quæ non minor est quam corporis sed occultior. Corpus illi erat & naturâ solidum, & multa exercitatione duratum. Itaque nunquam ardantis impetus animi defecit: vox robusta sed sordida, lucubrationibus & negligentiâ non naturâ infusata, beneficio tamen laterum extollebatur; & quamvis inter initia parum attulisse viuum videretur, ipsa actione accrescebat. Nulla unquam illi cura vocis exercendæ fuit. Illum fortem, agrestem, & Hispanæ consuetudinis morem non poterat dediscere: utcumque res tulerat ita vivere, nihil vocis causâ facere, non illam per gradus paulatim ab imo usque ad summum perdere, non rursus à summa contentione paribus intervallis descendere, non sudorem unctione discutere, non latus ambulatione reparare. Sæpe cùm per totam lucubravit noctem ab ipso cibo statim ad declamandum perveniebat. Iam verò cùm rem inimicissimam corpori faceret, vetari nullo modo poterat. Post coenam ferè lucubrabat, nec patiebatur alimenta per somnum quietemque æqualiter digeri, sed perturbata & dissipata in caput agebat. Itaque & oculorum aciem confuderat, & colorem mutaverat. Vellit hic aurem Plinius, qui lib. 20. cap. 14. de cumino agens, hunc eundem nostri colorem fuisse agnoscit. Verumtamen (ait) omne pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Porcii Latronis, clari inter magistros dicendi adseñatores, similitudinem coloris studiis contracti imitatos. Putabis excogitatum ab Horatio idipsum de imitatoribus suis Epist. XIX. lib. i.

Quod si
Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
32. Sed ad Senecam redeamus. Memoriâ, & naturâ quidem felix, sed plurimum adiutâ arte: nunquam ille quæ dicturus erat ediscendi causâ relegebat. Edicerat illa cùm scriperat; cùm id in illo magis mirabile videri possit, quod nec lentè & anxiè, sed eodein modo, quo dicebat impetu scribebat. Et mox: In illo non tantum naturalis memoria felicitas erat, sed ars summa & ad apprehendenda quæ tenere debebat & ad custodienda: adeò ut omnes declamationes suas, quascumque dixerat, teneret. Iam itaque supervacuos sibi fecerat codices. Aiebat se scribere in animo.

Cogitata dicebat, ita ut in nullo usquam verbo eum memoria deceperit. Historiarum omnium summa notitia. Iubebat aliquem nominari ducem, & statim eius acta cursu reddebat. Recurremus iterum ad Senecæ hunc locum, qui totum posteris servavit Latronem.

33. Ex Hispania eum fuisse hinc aper-
tè colligimus, immo & patriâ Cordubensem civemque istiusmet Senecæ, cùm con-
tractæ sibi cum eo à prima pueritia ami-
citiæ mentionem idem filiis iniecerit. Fre-
quentâsse eum admodum iuvenem (Ro-
mæ scilicet ut existimo) Marillii Rhei-
toris ludum unà cum eodem Seneca, ex
iis quæ huius laudata verba ponè se-
quuntur verbis novimus: primam iti-
dem controversiam ibi declamâsse, quæ
hodie est prima libri huius 1. *Controver-
siarum.* Eo indè loco haberi coepit, ut à

^{¶ Lib. 10. c.} Quintiliano [¶] *primus clari nominis professor,*
^{§. Inst. Orator.} sicuti & à Plinio *clarus inter magistros dicendi* audiat. Marcus Seneca declama-
tores laudans, primum Tetradium, hoc
est excellentiorum aliis quatuor constituit chorum, in eoque loco *nôstrum* appellat.
Primum Tetradium (ait) *quorum faciam quæritis? Latronis, Tusci, Albutii, Gallionis.* Hi quotiens confixissent, penes *Latronem gloria fuisse*, penes *Gallionem palma;* reliquos ut *vobis videtur componite.* Adhuc tamen eum magis extulit, cum in Proœmio lib. 4. alias 8. *Declamatoriæ virtutis unicum exemplum* appellare non dubitavit, dignum utique Augusto non-nunquam auditore: quod idem lib. 2. Contr. 12. refert. Ovidius quoque Naso Latronis admirator fuit, quem tam stu-
diosè audivisse apud eundem Senecam ^r dicitur, ut multas eius sententias in ver-
sus suos transtulerit, cuius rei exemplum unum atque aliud curiosè annotat. Quare qui aliquid non prorsus Latinum in homine subolebat Hispano exactissimi ingenii vir Messala: *sua saltem linguâ difertum esse*, cùm audisset eum declaman-
tem pronuntians auctore eodem Seneca ^s, ingenium saltem homini concessit, sermo-
nem quamvis eidem obiecerit. Solatio esse poterat quòd Livio etiam miræ facundiæ viro Patavinitatem quandam Asinius Pollio imputaverat, ut Quintilianus refert lib. 8. *Inst. cap. 1.* Latronis etiam cum laude meminit Quintilianus lib. 9. cap. 2. ex declamatione quam non ha-
bemus.

^r Lib. 2. contr. 10.
^s Lib. 2. contr. 12.
34. Ex his qui ferè semper in scholæ umbra se continuerunt meditamentis seu *imaginibus iudiciorum*, uti ^t Fabius appellat, non veris causis addicti, noster fuit.

Oravit certè is aliquando ad populum pro Rustico Porcio propinquo suo in Hispania, usque eò tamen confusus, aucto-
re Seneca ^u, ut à solœcismo inciperet; nec ^u Procem. lib.
autè confirmari potuit, tectum ac parietes 4. alias 8.
desiderans, quæ impetravit ut iudicium ex foro in basilicam transferretur. Quod &

Quintilianus lib. 10. cap. 5. *Institutionum memorat.* Idem contigisse oratorum coryphæ Demostheni ac Theophrasto Eresio, testis est Ælianus lib. 8. *Variae hist. cap. 12.* In scholis sua illi vis inerat, ibi semper is declamabat, non discipulos exercentes se audiebat. Seneca iterum ^x: *Declamabat ipse tantum, & aiebat se non esse magistrum, sed exemplum.* Nec ulli alii conti-
^x Lib. 4. alias 8. contr. 25.
gisse scio, quæ apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, ut discipuli non audiri desiderarent, sed contenti essent audire. In re ipsa fuere qui putârint, fortiter qui-
dem, sed parùm subtiliter eum dixisse;

cùm in illo (ait resumus iam è proœ-
mio libri primi Seneca) si qua alia vir-
tus fuit, etiam subtilitas fuerit. Prosequiturque id formâ, quam in declamando servabat. *Id quod à nullo fieri animadverto,* semper fecit. Antequam dicere inciperet, se-
dens quæstiones eius quæ dicturus erat controversiæ proponebat, quod summae fi-
duciae est. *Ipsa enim actio multas latebras* habet, nec facile potest, si quo loco sub-
tilitas defuerit, apparere; cùm orationis cursus iudicium audientis impedit, dicentis abſcondat. At ubi nuda proponuntur mem-
bra, siquid aut numero aut ordine excidit, manifestum est. Quid ergo? Unde haec de illo fama? Nihil est iniquius his qui nus-
quam putant esse subtilitatem, nisi ubi nihil est præter subtilitatem; & in illo cum omnes oratoriæ virtutes essent, hoc funda-
mentum tot & tantis superstructis molibus obruebatur. Nec deerat in illo, sed non eminebat; & nescio an maximum vitium subtilitatis sit, nimis se ostendere. Magis nocent insidiæ quæ latent. Utilissima est dis-
simulata subtilitas: quæ effectu appetat, habitu latet. Et paulo post: *Hoc quoque Latro meus faciebat, ut amaret sententias.* Cùm discipuli essemus apud Marillium Rhei-
torem, hominem satis aridum paucissima bellè sed non vulgato genere dicentem; cùm ille exilitatem orationis suæ imputaret controverſiæ, & diceret necesse est me per spinosum locum ambularem suspensos pedes ponere, aiebat Latro: non me hercle tui pe-
des spinas calcant, sed habent. Et statim ipse dicebat sententias quæ interponi argumen-
tis cum maximè declamantis Marilli possent, cum his quæ sequuntur de vario exercitationum eius genere. Latro au-
tem

^{y Lib. 3. alias} tem in declamationibus (alio loco ^y ait) ^{7. contr. 19.} semper contrahebat, & quicquid poterat tuto relinquere præteribat. Itaque & quæstionum numerum minuebat, & locos nunquam attrahebat; illos quoque quos occupaverat non diu dicebat, sed valenter. Hoc erat itaque preceptum eius: quædam declamatorem tamquam Prætorem facere debere minuendæ litis causâ. Vehementiam eius in epilogis idem celebravit ^z; & quod, cum scholastici magno clamore ex quadam eius controversia quicquam non ita laude dignum laudâsent, invectus fuerit in eos ut debuit.

^{x Lib. 3. con-}
^{tr. 19.} ^{a Contr. 33.} 35. Græcis quoque literis caruisse nostrum innuunt hæc ex lib. 5. ^a Hanc sententiam Porcius Latro virilius dixit, qui non potest furto suspectus esse; Græcos enim & contemnebat & ignorabat. Quoddam eius quoque de coloribus controversiarum dictum refertur in eiusdem lib. 5. præfatione. Et nos collegimus quicquid ad Latronem, apud Marcum hunc eius sodalem leguntur Senecam; non ea tamen illius fragmenta, sententias, colores, quæ partim ac per totum hoc Controversiarum opus ferè adducit. Propter hæc autem pulcherrimorum olim corporum membra, adhuc in centone hoc Annæano spirantia, tribuimus PORCIO LATRONI Controversiarum opus fortè iam deperditum; cum excussa memoria Senecæ, non liber aliquis, suppeditabat ei quæ ore ipso Latronis ita se exercensis olim exceperat. Nam ad Controversias præfatus: Nulli ferè (ait) commentarii maximorum declinatorum extant, aut, quod peius est, falsi. Sed meminit idem orationis, quam opposuit Latro eiusdem Messalæ, qui pergrinitatis eum insimulaverat, Pythodoro. Quo enim alio sensu hæc intelligam è Controversia XII. lib. 11? Non tulit hanc contumeliam Latro, & pro Pythodoro Messalæ orationem disertissimam recitavit, quam suasoriam Theodoro declamavit per triduum. Tam obscurum nobis est quisnam Pythodorus Messalæ, quam quisnam Theodorus triduanæ huius orationis auditor fuerit. Nec nisi vanam ostendit spem subiungens: quæ dixerit suo loco reddam, cum ad suasorias venero; nihil horum enim in Suasoriarum libello repræsentatum ab eo legimus. Huic loco immittere tentavit lucem Ioannes Fridericus Gronovius ita legens: Orationem disertissimam recitavit, suæ compositam Suasoriæ, quam de Theodoro declamavit per triduum. Messalæ opus disertissimum (ut Gronovio placet), serium-

que iudicro opposito superare contendit opere. Quod neque satis capio, & discedit nimium à vulgata scriptura. Sed sicut Latronis fuit opposita Messalæ parum æquo iudicio hæc oratio: ita non huius, sed Capitonis de Popilio, eam, quæ Latroni subiiciebatur, fuisse, Marcus idem Annæus Seneca, qui Porci rerum prora & puppis est, in quinti libri proœmio diserte admonet. Cuius Capitonis ex ea oratione adducta nonnulla controversiæ XVII. quæ de Popilio est Ciceronis interfectore, lib. 2. Controversiarum, qui aliás septimus audit, legi possunt (1).

36. Latronis titulo insignitam Adversus Catilinam orationem exstare novimus. Sed eam tanto viro indignam existimat Vossius De nat. & constit. Rhetor. cap. 15. Gaspar autem Barthius lib. 24. Adversar. cap. 5. nihil dubitat quominus sit genuina, cuius & declamationis quædam corrigit explanatque. Quamvis idem lib. 50. cap. 9. ambiguum se esse, utrum albâ, an nigrâ lineâ signet, ingenuè fateatur: certè nec personam suam sustinere videtur (ait), nec omnino pessimi est ingenii. Editam vidimus cum Sallustii operibus. Hic autem tantus vir, cui naturâ datum fuerat sic vehementer, cui rei applicuisset, velle; tamque pulcra & fortia de simulacris istis præliorum (sic enim ab Agellio ^b Lib. 7. c. 3. gymnaſtici hi sermones audiunt) excogitare ac dicere: cum de se ipso deliberandum fuit, imbecilliores & non suæ nec Hispanæ virtutis animum ostendit; nisi mortem sibi conscientibus aliqua apud ethnicos fortitudinis laus constiterit, quod negaverit Lucius Seneca Christianæ ac veræ disciplinæ propugnator. Marcus Porcius Latro (ait Eusebius in Chronico) Latinus declamator, tædio duplicitis quartanæ se interfecit: duobus scilicet ante Christi Salvatoris natalem annis, Octaviani Auguſti quadragesimo.

37. Laudantur in eodem Declamationum systemate ab Hispano auctore nostræ gentis ali, quibus hæc eadem professio declamandi in certaminibus huiusmodi Rheticis placuit. CORNELIUS nempe, siue propter originem sive cognomine dictus HISPANUS, QUINTILIANUS, VICTOR STATORIUS: quibus ex coniectura IUNIUM GALLIONEM, ac TURRINUM CLODIUM adiungimus. Dicitur à nobis iam de his omnibus, Quintiliano excepto qui seorsum propter difficultates huius nominis tractari meretur. CORNELIUM HISPANUM sæpe Mar-

cus

rant accuratius interpuncta.

(1) Implicatissima hæc sunt, quorum sententiam non ego facile divinaverim; paulo tamen quam fue-

^a Vilendus
Gronovius in
Notis ad Suafo-
riam 6. in fine.

^a Alias septi-
mam in excerptis.

^a Lib. 6. ep.
8. lib. 7. ep. 2.
7. & 11. lib. 9.
ep. 4.

^a Apud Esco-
lanum in Hist.
Valent. lib. 9.
cap. 18.

CORNELIÆ
P. F.
PROPINQVÆ
CHALDÆA Q. F.
VERECVNDA
MATER (1).

^a 30. ad Chri-
stoph. Adamum
Rupertum pag.
263.

At è contrario desumtas à loco, unde quæque in urbem processisset, familiarum Romanarum appellations, post Sigonium Panviniumque, nihil verius esse contendit magni iudicii atque eruditio, paucos inter nostræ ætatis, medicus Germanus Thomas Reinesius in quadam Epistola ^a. Cùm ergo Cornelium hunc aliundè fuisse nemini in mentem venerit: compellatio equidem haud trahit nos, sed dicit ad pronuntiandum pro Hispanis eius natalibus, aut saltem origine.

38. De VICTORE STATORIO res clara est. Audiamus Senecam in *Suasoria* secunda, sive apud eum trecentos illos qui ad Thermopylas adversus Xerxem constiterunt Laconas, variorum Rhetorum verbis, mansurine, an fugam arrepturi essent, deliberantes. *Decentissimi generis* (ait) *stultam sententiam referam* *Victoris Statorii municipis mei*, cuius fabulis memoria dignissimis aliquis *suasoria occasione contradictionem sumvit*. At (inquit) trecen-
ti sumus, & ita respondet (Victor scilicet)
sed viri, sed armati, sed Lacones, sed ad Thermopylas. Nunquam vidi plures trecen-

(1) Misere lapsus est in eins lectione Escolanus; cum non CHALDÆA, sed CIALDÆA disertissime lapis habeat: quemadmodum & Diagus legit *Annal. Regn. Val. lib. III. cap. II.* Extat ho-

tos. Cuius testimonii, subobscuri alijs sensus ^b, id saltem nos verba manifestè docent, Victorem Statorium & Cordubæ natum fuisse, & *fabulas* memorâ dignissimas scripsisse. Quod de *Suasoria*, aut *Controversia*, utroque declamandi argumen-
to, intelligere possumus. Nihil enim sonare diversum dixeris à fabularum appellazione Græcorum πλησιανα fictions, aut πλασματικα λόγοι, fictitious sermones: quæ tam Gregorius Nazianzenus, quam Photius Codice 61. hanc ipsam rem innuentes usurpavere; sive *Fabulas* de quibuscumque, etiam non fictarum rerum, compositionibus dictum existimes. Eò enim nos origo dicit vocabuli, & proba exempla, quæ observaverunt Philologi etymologiarum notatores ⁱ. Λαλία, seu λαλίας loquelas, à λαλίω loquor, uti à fabulando, *fabulas*, eodem modo dixisse posterioris ævi scriptores Græcos, cùm de his loquerentur declamationibus, docet nos *De Rhetorica natura & constitutione* 16. capite Gerardus Ioannes Vossius.

39. IUNIUS GALLIO eiusdem Marci Senecæ familiaris valdè fuit. Propinquum Martinus Ant. del Rio coniectatur ^k, aut Senecæ ipsius de quo loquimur fratrem, aut Helviæ eius filiæ coniugem, ut & huius filium Novatum adoptaverit, qui deinde IUNIUS audivit ANNÆUS GALLIO, utriusque familiæ complexus nomina. Ita namque eum Eusebius vocat paulò post referens, qui egregium declamatorem fuisse ait. Duo igitur GALLIONES, germanus alter, adscitus in hanc familiam alter, Marci Senecæ filius natu maximus, Lucii Senecæ frater: cui quidem hic sub Novati adhuc appellatione libros *De ira* nuncupavit, quemque pater Marcus similiter appellat, Novato, Senecæ, Melæ filiis *Controversiarum* libros 1. 7. ac 10. inscribens. Agimus nunc de IUNIO GALLIONE, quem Quintilianus ^l patrem, Marcus item Seneca nostrum Gallionem sæpius vocat ^m. Hunc vidimus paulò antè primo in Tetradio Declinatorum, unà cum Porcio Latrone, Tusco, & Albutio à Seneca positum, adeò ut si conflixissent, penes Latronem gloria fuisse, penes Gallionem palma. Quibus si constat verbis sensus aliquis, nonnihil Gallioni quam Porcio felicioris aut vehementioris eloquentiæ consignatum iis videtur. Miror cespitasse hic Gerardum Ioannem Vossium, qui *De natura & consti-*
tu-

diedum in vestibulo ædium Zephyrini Ortizii Equitis in vico *de Moncada*, quem ante hoc triennium vidi ac descripsi.

^b Vide Gro-
novium in No-
tis.

ⁱ Vossius in
Etymologicō.
Martinus in
Lexico.

^k In Prologo-
men. a.d. Sen.
Tragædias lib.
2. cap. 3.

^l Lib. 3. Ir-
tit. cap. 1. lib.
9. c. 2.
^m *Suasoria* 3.
lib. 2. contr. 9.
& 13.

tutione Rhetorice cap. 15. celebratum hoc testimonio à Marco parente existimat Gallionem, sive Novatum filium: planè oblitus scribere eum ad Novatum ipsum cum aliis duobus filiis Controversiarum libros, dum adhuc adolescentes & immaturi essent. Laudat idem Declamatorum censor Gallionis dictum lib. 11. Controvers. 9. de Othono Junio loquens: *Edidit quidem quatuor libros Colorum, quos bellè Gallio noster Antiphontis libros vocabat. Tantum in illis somniorum est.* Antiphon Atheniensis *De somniis* scripsit, ut ex Fulgentio *Mythologiarum* lib. 1. constat, ubi de Apolline & lauro agit, cuius verba restituit Reinesius iam laudatus lib. 3.

^a Pag. 351. *Variar. lect. cap. 11°.* Eiusdem auctoris & scripti Suidas meminit. Apud eundem Senecam ^o celebratur Gallio, inde ut vivi detur, quod fordidis etiam verbis apposite uteretur. *Hoc nemo præstítit unquam (ait) Gallione nostro decentius. Iam adolescentulus cùm declamaret, aptè & convenienter & decenter hoc genere utebatur. Quod è magis mirabar, quia tenera ætas refugit omne non tantum quod fordidum, sed & quod fordidò simile est.* Refert idem Gallionis iocum, sive responsum Messalæ datum de Nicete, ad finem *Suaforiæ tertiae*; atque item alibi sententiam laudat ab eo dictam, cum de tollendis trophæis Persicis Atheniensibus deliberantibus in *Suaforiæ V.* tollenda solus contenderet. *Hoc loco (ait) disertissimam sententiam dixit, quæ vel in oratione vel historia ponitur (de Xerxis nempe militibus): Diutiū illi perire possunt, quam nos vincere.* De quo referens Dio Cassius lib. 58. *τέντος Γαλλιονος ταλαιπωρια* falso cognomine auctum vocat, transversum agens Delrium nostrum in *Prolegomenis ad Senecam*. Gallio fortasse est ille, ad quem Ovidius Augusti ævo direxit elegiam IX. quarti libri *De Ponto*. Tinnitus, quem in oratione tribuit Gallioni scriptor libri *De causis corruptæ eloquentiæ*, ad hunc referri forsitan debet: quemadmodum & S. Hieronymi ad cap. 8. Isaiæ testimonium *disertissimi oratoris* Gallioni præstitum, quamvis iunioris hoc fuisse elogium vero mihi similius est.

40. Sub Tiberii imperio, quo ut credimus præcipue floruit, ob intempestivam sententiam de militibus Prætorianis actis stipendiis ad quatuordecim gradus equum in spectaculis admittendis, curiâ statim, deinde Italâ exactus à sævissimo Principe; & quia incusabatur facile toleratus exsiliū delectâ Lesbo insula nobili & amœna, retrahitur in urbem, custoditurque

domibus magistratum, C. Cornelio Tacito auctore ^p. De reditu nihil dicitur. Adoptavit Gallio Novatum Senecæ in filium, ^p Lib. 6. Ann. 3. non ante Caii tempora, sub quo libri *De ira* scripti sunt ac Novato inscripti. Hunc Hispanum ex coniectura fecimus. Unde enim *nostrum* propriè magis quam ex communi patria, sive ex propinquitate M. Annæus appellat? ante adoptionem scilicet Novati, cùm Controversiarum formandis insisteret libris. Nec Declamator tantum eius famæ fuit, quam diximus, sed & *De Rhetorica* scripsit, Quintilio attestate lib. 3. *Instit. orator. cap. 1.* Scripsit de eadem materia non pauca Cornificius, aliqua Stertinius, non nihil pater Gallio; accuratè vero priores Gallione Celsius & Lenas, & ætatis nostre Virginius, Plinius, Rutilius. Haec ille. Diversus est Junius Gallio, uti iam diximus, sive Junius Annæus Gallio, de quo nondum tempus est huic Commentario memoriam consignare.

41. Pro TURRINI CLODII patria Hispana locum subinde repræsentare Marci eiusdem Senecæ sit satis, ut alii aestiment. Solebat declamare studiosè (ait in Praefatione lib. 5. alias 10.) *Turrinus Clodius*, cuius filius fraterno nobis amore coniunctus est, adolescentis summa eloquentiæ futurus, nisi mallet exercere quantum habet, quam sequi quantum consequi posset. Sed *Turrinus Clodius* multum de viribus remiserat, dum *Apollodorum* sequitur, & summam legem dicendi eum putat. Tantum tamen illi superfuit virium, quantum valeret, etiam si ars adesset. Sententias dicebat excitatas insidiosè aliquid petentes. Nunquam non de colore Latroni controversiam fecit. Latro nunquam solebat disputare in convivio; at aliquando declamare ex tempore solebat. Dicebat quosdam esse colores prima facie duros, asperos: eos non posse nisi actione probari. Negabat itaque ulli placere posse, nisi totum noscent se & suas vires, & illorum fiduciâ aliis metuenda & prærupta evadere. Multa se non persuadere iudici, sed auferre. *Turrinus contrà, nihil probare nisi tutum, non quia imbecillus erat, sed quia circumspectus.* Causas nemo proposuit diligenter, nemo respondit paratiū. Et pecuniam itaque & dignitatem quam primùm (Gronovius mavult primam) in provincia Hispania habuit, eloquentiæ debuit. Nam quidem erat patre splendidissimo, avo Divi Iulii hospite; sed civili bello attenuatæ domus nobilis vires excitavit, & ita ad summam perduxit dignitatem, ut siquid illi defuit, scias locum defuisse. Inde filius quoque eius, idest meus (nunquam enim il-

illum à vobis distinxii), habet in dicendo paternam diligentiam, quæ vires ex industria retundit. Hoc & in ipso genere vitæ sequitur ad summa evasurus iuvenis, nisi modico contentus esset. Ideo dignus est cuius tam modestis cupiavitatis fortuna preflet fidem. Hæc Seneca. Summa hæc inter utramque familiam necessitudo, hospitem fuisse Iulii Cæsaris avum Turrini, dignitas ab hoc in Hispania exercita, non nihil facit suspicione de patria eius nostræ.

42. Declamatoribus à Marco Seneca laudatis Poetam, & ipsum in monumentis huius Rhetoris tantum superstitem, adiungemus. Is est SEXTILIUS HENA, de quo quid vetustas ad nos transmiserit, ex Suasoria nostri VII. seu *Historicorum de Cicerone elogiis*, habeto: *Sextilius Hena fuit homo ingeniosus magis quam eruditus, inæqualis Poeta, & penè quibusdam locis talis, quales esse Cicero Cordubenses Poetas ait, pingue quiddam sonantes atque peregrinum. Is hanc ipsam proscriptionem (Ciceronis) recitaturus in domo Messalæ Corvini, Pollionem Asinium advocaverat, & in principio hunc versum non sine affensi recitavit:*

Defendus Cicero est, Latiaeque silentia linguae.

Pollio Asinius non æquo animo tulus, & ait: Messala, tu quid tibi liberum (an libatum?) in domo tua videris; ego istum auditurus non sum, cui mutus videor; atque ita consurrexit. Huic interfuisse recitationi (ita Lipsius corrigit vulgarem lectionem nullius sensus in Epistola quadam ad Othonem Hartium De recitatione veterum) Severum quoque Cornelium scio, cui non æquè displicuisse hunc versum quam Polioni appetet: quod meliorem quidem, sed non dissimilem illi, & ipse composuit. Inniuit scilicet illud:

Conticuit Latiae tristis facundia linguae.
Hæc de Sextilio Hena.

43. Hos inter, quibus olim Declamatio instetit, quorumque monumentis hinc inde excerptis constant Marci Senecæ Controversiarum libri, Quintilianus est; & semel tantum ab eo adductus in exemplum in controversia de illo qui fingebatur debilitare expositos, ut per mendicantes eos debilitatos pecuniam ab aliis emungeret.

⁹ Lib. 5. seu ^{10. contr. 32.} Circa hunc sensum (ait ⁹) est & ille à Quintiliano dictus: *Nescio utrumne vos miserabiliors dicam quod alimenta accipitis, an quod huic datis. Accipitis enim quia debiles estis, ei datis per quem debiles estis. Sed meminit & in Præfatione eiusdem libri non plenè laudans: Pertinere autem ad rem non puto quomodo L. Magius ge-*

ner T. Livii declamaverit, quamvis aliquo tempore suum populum habuit; cum illum homines non in ipsis honorem laudarent, sed in socii ferrent: quomodo L. Asprenas aut Quintilianus senex declamaverit. Transeos istos, quorum fama cum ipsis extincta est. Senem nisi appellasset, ut à iuniore alio distingueret, inconvenienter locutus videbatur. Proinde hunc iuniorem M. Fabii Quintiliani parentem fuisse non nemo dixerit; alii eundem M. Fabium. Porro Quintilianus cuiusdam Tribuni plebis Cornelius Tacitus lib. 6. *Annalium* meminit sub Tiberio: cui quidem hunc Augustum exprobrasse iuventam dicit; sed hunc esse illum de quo solliciti sumus, quamvis conveniat ætas, nemo affirmare audebit. Fabium certè Quintilianum huius declamatoris nepotem fuisse pluribus recentiorum arrisit. Nam præter Pithœum ac Thadæum Ugoletum declamationum illustratores^r, Gerardus Ioannes Vossius^s, Andreas Schotus^t, aliquique ita censent. Filium existimasse alios compertum quoque est; atque inde odium Quintiliani adversus L. Senecam Marci filium, quod Quintilianum illum seniorem, M. Fabii ut aiunt parentem, ferè pro nihilo haberit. Refert id Alphonfus Garsias Matamorus in Apologetico *De academiis & doctis Hispaniæ viris*, confundens tamen Lucium Senecam cum Marco eius patre Quintiliani depressore. Quem errorem alio cumulavit vir disertus, cum existimavit declamatorem à Seneca contemtim habatum Afranium Quintilianum esse, qui cum aliis in Neronis necem coniuravit. Nam præterquam quod Quintianus iste, non Quintilianus appellabatur, & senatorii ordinis erat, quod de Quintilianis non legitur: quo tempore M. Seneca in *Controversiis* de Quintiliano censuit, diem suum iam ille obierat; Afranius autem Quintianus unà cum Seneca filio, Lucano, & aliis perduellionis adversus Neronem reis, diù post M. Senecæ obitum supplicio fuit impensus.

44. Planè huic, quam diximus, Declamatoris cum M. Fabio propinquitatē haud parum obstat videtur quod apud Eusebium legitur^u, M. Fabium Quintilianum Romam à Galba perductum. Unde colligitur eam familiam tunc primū in Italiam venisse. Nec dissentit Angelus Politianus^v, quum ait, colligere se patrem Quintiliani eruditum virum fuisse, & in reipublicæ suæ administratione (*Caligurrim Hispaniæ urbem intelligas*) honestissimè versatum. De Quintilianorum domo seu familia quod suspicantur Hispani

^r In Præfat.
^s suarum edit.
^t Instit. Orat.
lib. 1. cap. II.
& De Rector.
nat. & constit.
cap. 15.

^u In Præfat.
ad Controvers.

^v In Chronico
Neronis 13. an.
no.

^x Præfat. ad
Instit. Orator.
rias.

^{r Ambr. Mora-} spnam fuisse r, vestigiis inducti priscatales lib. 9. Hisp. rum Hispaniæ inscriptionum: non tanti Hisp. cap. 27. est ut rem possit in tuto ponere; maximè cùm vix sit ut Quintilianus ille Tribunus plebis à Tacito memoratus, ex Hispana gente, exterus quantumvis urbe donatus, isti fuerit muneri impositus. Non ergo contendemus valdè pro afferendis huius Quintiliani declamatoris Hispanis natalibus, cui M. Seneca tam parum favit; nec declamationes, quæ Quintilianni nomine inscriptæ circumferuntur, quæque Marcum Fabium auctorem non habent, huic quem abdicamus, adiudicare animus est. De quibus cùm ad M. Fabium Quintilianum stilum vertamus, iudicia virorum de re doctissimorum in medium producemus.

C A P U T I V.

De MARCO ANNÆO SENECA Lucii Senecæ parente. Diu is ignotus, atque à Silio distinxus. Sidonii Apollinaris carmen de Senecis obscurum. Pater Marcus Novati, Lucii Senecæ, Melæque. Novatus ab adoptivo patre Iunius Anneus Gallio dictus. Annæus Mela Lucani poetæ genitor. Duo Senecæ Martialis. Eiusdem ter numeranda domus Senecæ quare dicta? De Annæo cognomine & familia Cordubensi. Marci uxor Lucii mater Helvia, aliis Albina, non indocta femina. Marcus mirabili memoria. Suasoriæ eius & Controversiæ. Quinam colores Rhetorum? De harum editionibus & illustratibus. Antonii Covarrubiae, Didaci fratri, & D. Francisci à Quevedo laus. Periisse proprias Marci Senecæ declamationes. Iudicium de iis quæ exstant. Mortis eius tempus.

45. **D**E BEMUS MARCO ANNÆO SENECA iam laudatorum Rhetorum notitiam. Ferè enim (ait ille iam de suo ævo in præfatione controversiarum) nulli commentarii maximorum Declamatorum exstant, aut, quod peius est, falsi. Debet iis M. Seneca, quod ex eorum sententiis Controversiarum in isto opere, quod toties laudavimus, constructum famæ suæ monumentum faustè ac feliciter posteris dedicaverit. Habebimus nos invicem pro his gratias, simulque Hispaniæ nostræ ANNÆAM domum literis & virtute inclytam, Romanæque reipublicæ decorem maximum, afferere incipiems. Diù quidem fuit ignotus vulgo literatorum Marcus Seneca; & quidquid ferebatur monumentorum Senecæ nomine inscriptum, vel ad Philosophum, vel ad Poetam opinione hominum referebatur; potuitque distinctio hæc Poetæ ac Philosophi carmine hoc Sidonii Apollinaris inniti.

Ad Felicem is excusat^r, quod libello suo-^{r Carm. 9. v.} rum Carminum nihil argumenti contineatur heroici, aut severioris:

*Non quod Corduba prepotens alumnis
Facundum ciet, hic putes legendum,
Quorum unus colit hispidum Platona,
Incaustumque suum monet Neronem,
Orchestram quatit alter Euripidis, &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Cæsar, &c.*

Quibus versibus apertè laudantur Senecæ duo, alter Philosophus, alter Poeta, tertiusque Lucanus bellorum civilium descriptor. Ita credidit Xicho Polentonius, & Rudolphus Agricola qui ad quasdam declamationes nonnihil subiecit explanationis, Lucius Marinæus Siculus^a Gellio Bernardino laudato, Ferdinandus quoque Pincianus noster cùm ad Ioannis Menæ vulgaris Poetæ versus commentaretur^b, Epitomes Gesnerianæ auctor. Alii nonnisi unicum agnoverunt Senecam Rhetorem Philosophum Poetam, è quorum numero est Jacobus Philippus Bergomensis^c; &, quod plus est, Antonius etiam Possevinus qui Lucio Senecæ Declamationum librum, qui patris est, tribuit^d: quod & olim credit Joannes Saresberiensis lib. 8. cap. 13. De nugis curialium. Legantur (inquit de Seneca) epistolæ eius, libri de Beneficiis, aut Clementia; illi quoque quos decem oratorum sententiis sub imagine declamationum scholiarum illustravit. Qui autem primus meminit M. Senecæ Rhetoris, distinguentiumque hunc à filio Philosopho, Raphael Viaterranus est in Anthropologia, quem sequuti sunt Alciatus libro 4. Parærgon cap. 14. Ambrosius Morales lib. 9. Hisp. Hispan. cap. 9. Lipsius lib 1. Eleitorum, cap. 1. Andreas Schotus in De auctore declamationum statim laudanda Dissertatione, atque inde omnes qui de Senecis locuti sunt: ut nefas hodie sit Declamationes non illi si quis tribuat, uti Del-rius ait; Ioannes item Ludovicus Vives Rhetorem Senecam alibi laudans, videtur certè huius sententiæ fuisse: quam quidem Ioanne Boccacio obnitente Franciscum Petrarcham tenuisse audivit, refertque Andreas Schotus in Præfatione seu Dissertatione paulò antè laudata De auctore Controversiarum, ad editionem Parisinam anni MDCXIX. Philosophus verò distinguendusne sit à Poeta, alius erit differendi locus.

46. Sufficit nobis nunc pro vindicanda Senecæ Rhetoris memoria, tum Marci prænomen, tum distincta filiorum eius mentio in controversiarum nuncupatione; nec non & ratio ætatis, quæ diversum necessariò eum constituit à Lucio Annæo Se-

^a De laudib.
Hisp. lib. 6.

^b Copla 124.

^c In Suppl.
Hisp. fol. 128.

^d In Appara-
tu sacr. verbo
Seneca.

neca Philosopho. *Marco* inscribuntur controversiae in antiquis libris MSS. (*Lucium* tamen, ex aliis fortasse, *Martinus Antonius Del-rius* credit, ut ex adductis eius *Prolegomenis ad Senecæ Tragœdias* constat); cùm extra dubitationis aleam sit *Lucii* prænomine appellatum *Senecam Philosophum* fuisse. Deinde is libros *Controversiarum* quos superstites habemus, excepto secundo, filiis suis nuncupavit, quos disertè nominat *Novatum*, *Senecam*, *Melam*: quos ipsos Tacitus, cum *Melæ* meminit *Annalium* lib. 16. fratres vocat: *Mela*, quibus *Gallio* & *Seneca*, parentibus natus. Hos si distinxerimus sigillatimque indicaverimus, palam erit *Marco* filium fuisse *Lucium Senecam Philosophum*. *Novatum*, sive *M. Annæum Novatum*, pater *Marcus Annæus Seneca* primum inter fratres appellat semper, natu esse maximum non obscurè significans: quare & *Lucius Seneca* eius frater, uti mox videbitur, sub *Gallionis* iam nomine, quod assumserat ob causam paulò post subiungendam, in Epistola CIV. dominum suum non alio respetu appellâsse videtur. Adoptatus hic *Novatus* à *Iunio Gallione*, *Marci* patris amico & fortè cive, ut cap. 3. annotavimus: quam adoptionem primus, ut existimo, subodoratus est, de ea enim clarè nusquam constat, *Mart. Anton. del Rio* in *Prolegomenis* laudatis *ad Senecæ Tragœdias*, quem omnes alii sequuntur, *Schotus*, *Lipsius*, ceteri. Assumit sibi adoptivi patris nomen, dictus inde *Iunius Annæus Gallio*, de quo & loco suo agemus. *Seneca* ergo post *Novatum* à patre appellatus, *Lucius* est *Philosophus* & *Neronis* præceptor; *Mela* demum postremus omnium dictus, *Annæus Mela* est *Lucani* pater de quo & mox.

47. Hi tres cùm absque ulla dubitatione Tacito affirmante fratres sint, filiique à Rhetore disertè appellati, manifestissimum iam cuique redditum est, seniorem Philosopho hunc *Senecam Declamatorum* laudatorem, parentemque eius & fratribus fuisse. Quod quidem ætatis ratio adhuc magis confirmat. *Seneca* hic, de quo nunc querimus, *Marco Ciceroni* ævo æqualis fuit. *Omnes* (ait^e) *magni in eloquentia* nonnisi, excepto *Cicerone*, *videor audisse*. Nec *Ciceronem* quidem ætas mihi eripuerat, sed *civilium bellorum furor*, qui tunc totum *Orbem* pervagabatur, intra *Coloniam meam* me continuuit. *Alioquin in illo atrio*, in quo duos grandes *prætextatos* ait secum declamare jolitos, potui illud ingenium, quod solum *populus Romanus* par imperio suo habuit, cognoscere; & quod vulgo de alio di-

ci solet, sed de illo propriè debet, potui vivam vocem audire. Adolescentem prorsus iam fuisse oportet eum, quem domi non tenera sed cauta ætas belii civilis discriminum continuerit ne Romam veniret, maturum utique studiis Rhetorum diuidicandis. Cicero autem Tullius anno Augusti Imp. primo, *Hirtio* & *Pansa Coss.* (*Eusebio* ac *Dialogi de oratoribus* auctore notantibus) fuit occisus. A quo tempore usque ad xi. *Neronis* annum *Senecæ Philosopho* fatalem, anni intercesserunt non minus quam septem supra centum: scilicet Augusti LV. *Tiberii* XXIII. *Caligulae* IV. *Claudii* XIV. *Neronis* usque ad *Senecæ* obitum XI. qui collectim annorum CVII. summam prius dictam conficiunt: quibus adiungendi sunt ii quos in ætate habuisse credendus est Rhetor noster, quando de *Cicerone* actum fuit. Itaque necessariò è veniendum est, ut aut *Senecam*, si unicus est ex Rhetore & Philosopho compactus, plusquam CXX. annis vixisse; aut alterum Rhetorem, alterum ab eo diversum Philosophum fuisse admittamus.

48. Hi ergo duo *Senecæ*, quibus gloriatitur *Corduba*, nempe *Marcus Annæus* noster, eiusque filius *L. Annæus Seneca*, quosque innuere voluit *Martialis Liciniano* scribens:

*Duosque Senecas, unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba;*

non verò *Philosophus* & *Poeta*, ut aliquo tempore, *Sidonii* forsan fide uti iam diximus, fuit existimat: de cuius testimonio quid censeri debeat, cùm *Senecam Poetam* aliquem à *Philosopho* distinctum haud fuisse comprobemus, locus erit monendi opportunus. Neque est, ut *ter numeranda* *Senecæ domus* apud eundem *Martialis* huic numero opponas; nam epigramma illud XL. lib. 4. unde ista sunt:

*Atria Pisonum stabant cum stemmate toto,
Et docti Senecæ ter numeranda domus.
Prætulimus tantis solum te Postume rebus,
&c.*

vel ad tres fratres germanos *Senecas* *Marci Rhetoris* filios quos iam memoravimus, *Novatum* sive *Gallionem*, *Lucium ipsum Senecam*, & *Melam*, referendum est (quò inclinare videtur *Martinus Antonius del Rio*^g); vel, quod magis credimus, *ter numerandam* *Græca imitatione*, pro valde memoranda *Martialis* dixit: quam vim apud *Græcos* τρις habet, & *Galli* usurpant tres pro nota superlativi, uti *Martialis* docent interpretes, *Erasmusque* in *Adagiis*^h. Eaque magis ad propositum *Poetæ* interpretatio est; imputat enim *Postumo*, quòd solum eum frequentaverit, relictis dominibus

^e In *præfat.* lib. I. *Controv.*

^g In *Prolegomenis ad Tragœdias* lib. 2. cap. 2.

^h *Prov. Ter.* pag. 451.

bus C. Pisonis Senecæque; cùm in Pisone clarus apud vulgus rumor, & adversus amicos largitas (uti de eo Tacitus loquitur), in Seneca Neronis alumni favor se invitarent.

49. Marcus hic Seneca Cordubæ natus fuit, quam quidem nobilissimam Baeticæ Provinciæ urbem coloniæ suæ appellatione in adducto iam testimonio innuere voluit. Ea enim, quæ olim Corduba vernaculo gentis nomine audiebat inter primas, siue ut Strabo refert¹ prima Romanis colonia facta est, deductis eò Romanorum selectissimis, atque ideo Patricia cognominata, ut ex lapidibus & numismatis ibi repertis effossisque Antiquarii² monent.

Ex Annæa gente eum fuisse nomen eius indicat, filiorumque, & Lucani nepotis: equestri eâ, ut ex Philosophi ad Neronem apud Annalium Scriptorem³ verbis constat. Annæos ab annis dictos fuisse haud est à vero absonum, sicut Senecas à senectute; nam senicam pro sene usurpatum olim, Pomponii testimonio Nonnius Marcellus docet⁴. Temerè igitur Ambrosius Morales lib. 9. Hisp. cap. 9. à se necando vocabulum Senecæ innocuum derivat, in quo præiverunt ei alii; siquidem Ioannes Gualenfis Franciscanus in Florilegio *De vita & dñtis illustrium Philosophorum*, quod Lucas Wadingus edidit, id ipsum ex aliorum sententia inculcat cap. 17. partis 4. Senecæ nomine appellatus apud Nicephorum in chronologia, Patriarcha Hierosolymorum decimus. Annæum an Anneum dixeris rectius, in Prolegomenis ad Tragœdias lib. 1. cap. 1. Del-rius querit, & Arnaldus Pontacus ad Eusebium notis⁵. Helviam duxisse uxorem Marcum, ex Consolatione ad eam coniuge iam orbatam Lucii Annæi filii constat. Albinam ali vocant, de quo Del-rius. In antiqua & severa domo hæc instituta (ut eiusdem Senecæ verbis utar) patre adhuc superstite fuit, cùm amisko iam olim M. Seneca marito, Lucii filii in Corsica exfulis officio sublevaretur. Immo & Annæus Mela, si vera dixerit vetus auctor de Lucani huius Melæ filii vita: apud quem, & Lucanum ipsum Cordubæ natum, octimestremque Romam fuisse translatum legimus; nisi Marcus in urbem veniens filios Cordubæ reliquerit. Venit ergo Augusto non dudum imperante; cùm nisi hoc sit Pollionem Asinium & viridem & iam senem (quod in proœmio quarti libri ait) vix audire potuerit; extinctus enim Asinius fuit octogenarius anno Augusti XLVII. in Urbe. Ex libello Lucii Senecæ *De consolatione ad Helviam matrem* constat etiam Helviam ab studiis bonarum omnium artium non alienam fuisse.

Utinam quidem (ait) virorum optimus pater meus, nimis maiorum consuetudini deditus, voluisse te sapientum preceptis erudiri potius quam imbu! non parandum tibi nunc contra fortunam effet auxilium, sed proferendum. Propter istas, quæ literis non ad sapientiam utuntur sed ad luxuriam insituuntur, minus est indulgere studiis passus. Beneficio tamen rapacis ingenii plus quam pro tempore hausisti. Iacta sunt disciplinarum omnium fundamenta.

50. Ea forsitan comite & filiis venit Romanum primū, Augusto imperante, Marcus Annæus Seneca; nam & filios in patria suscepitos fuisse, Lucium scilicet, multoque magis Gallionem seu Novatum primogenitum, ex eadem Consolatione manifestum est. Sub Marillio Rhetore una cùm Porcio Latrone navavit eloquentiæ studiis sedulam eam, quæ in Controversiarum emicat libris, operam: cuius Marillii sententiæ gemmulis libros illos multis ornavit locis, præceptorem eum alicubi appellans⁶. Adiutus ad hæc & quævis alia studia, præter ingenii perspicacis maturique ac subacti iudicii dotes, memoriæ stupenda & quæ in miraculum procederet. Nam & duo millia nomina recitata, quo ordine erant dicta, reddere; & ab his qui ad audiendum præceptorem communem convenierant, singulos versus à singulis datos, cùm plures quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens usque ad primum recitare solebat,

<sup>° lib. 3. contr.
17.</sup>

ut ipse de se ait in præfatione Controversiarum ad filios. Quâ quidem, licet ætate iam tum quassatâ ut ibidem queritur, adhuc tamen admirabili gaudebat, cùm præfatum Controversiarum opus eorum quos audierat Rhetorum dictis coagmentatum, non ex commentario aut scripto aliquo, sed exinde tamquam ex ditissima penu depromeret. Eloquentiam unicè dilexit: cui quidem addictum exemplo suo vixisse inter alios Melam filium gratulatur ei in præfatione secundi libri. Apponam verba ipsa, ne cùm possim eius elegantissimis utar meis: *Hæc eò libentiū, Mela fili carissime, refero, quia video animum tuum ab civilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu averjum, hoc unum concupiscentem nihil concupiscere, ut eloquentiæ tantum studias.* Et statim: *Nec est quod insidias putes tibi fieri, quasi id agam ut te bene cedantis studii labor teneat. Ego vero non sum bona mentis impedimentum. Perge quo inclinat animus, è paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem.* Erat quidem tibi maius ingenium quam fratribus tuis (audis?) omnium bonarum artium capax: est & hoc ipsum melioris ingenii

C 2 pig-

¹ lib. 3. Geograph.

² Morales In Antiquitatib. Hisp. in. ubi de Corduba, & De Cordubæ Antiquit. Ludov. Nonius in Hispania sua c. 19. Roade Cordubæ Principatu.

¹ lib. 14.

^m Depropriet. serm. c. 1. Verbo Senica §. 59.

ⁿ Pag. 579. ubi de Lucano.

pignus, non corrumphi bonitate eius ut illo malo utaris. Sed quoniam fratribus tuis ambitione curae sunt, foroque & honoribus parant in quibus ipsa quæ sperantur timenda sunt: ego quoque aliquando eius processus avidus & hortator laudatorque, vel periculosa, dum honesta modo, industria, duobus filiis navigantibus te in portu retineo. Hæc ille, ut bene credas audire te Senecæ Philosophi patrem. Cuius quidem Rheticum opus ex quo è tenebris in lucem hominum venit, haud parum sicut existimationis consecutum.

^{p lib. 3. Iust. orat. cap. 8.} 51. Dividitur id in SUASORIAS & CONTROVERSIAS. *Suasoriæ* declamationes sunt, seu exercitationes scholasticæ super materiis ad deliberandum propositis, ex historia nempe desumptis, eaque non modo Poetis utilissimæ, aut Historiarum futuris scriptoribus, Quintiliano teste ^p; verum & Oratoribus, hoc est veras causas agentibus, necessariæ. Libellus hic septem tantum *suasoriæ* continet. *Controversiarum* autem quinque habemus integros libros, fragmenta verò decem librorum; nam totidem fuerunt. Tertius qui nunc est integrorum, seimus fuit: quartus octavus, quintus item decimus: primus & secundus in ordine suo stant, quod ex fragmentorum systemate perspicuum redditur. Quare M. Senecam postmodum edituris suadet in præfatione Amstelodamensis omnium utriusque Senecæ operum editionis Ioannes Fredericus Gronovius, eo ordine utantur ut iis numeris quibus ab auctore sunt dispositi *Controversiarum* hi libri eos reddant, subiicientes integris eorum excerpta, & ubi illi deficiunt excerpta tantum. Harum declamationum, causarum scilicet (uti iam diximus) forensium in scholis velitationum, non ipse auctor est Seneca sed compilator. Quicquid enim super is controversiis ab his declamatoribus audiverat quos filii non fuerant per ætatem consecuti memoriaque retinebat: ipse id totum in eas coniecit, nec semel de aliorum dictis censuit: de qua re multis ipse in proœmio totius operis. At unamquamque *controversiarum*, genuisque scribendi trifariam dividit: primò ponit accusationem & defensionem rei, aut è converso: deinde divisionem causæ in quæstiones quæ in ea factæ ab iis sunt: tertio colores quibus usi. *Colores* intelligo prætextus & velamenta in causis excogitata ad culpam declinandam, quod totum dicen-

tis ingenio non aliqua ex instrumento defensione constat, ut Quintilianus docet ^{q.}

Quorum colorum quatuor libros apud nostrum Senecam Otho Junius edidisse legitur ^{r.} Interdum Græcorum sententias Latinis interpolavit: *Ut possitis (ait ^s) aestimare primum quam facilis Græcae eloquentiae in*

Latinum transitus sit, & quam omne quod bene potest dici commune omnibus gentibus sit; deinde ut ingenia ingeniosis conferatis, & cogitatis Latinam linguam facultatis non minus habere, licentiae minus. Hæc ille. In editionibus præire Suasoriis controversias debuisse inde colligimus, quod lib. 2. contr.

12. de Porcio Latrone loquens, redditum se ea inquit quæ ille aliquando dixerit, cum ad *suasorias* venerit. Attamen omnes ferè præponunt *Suasorias*, scilicet prima Germanica Frobenii anni MDXII (¹): prima Hervagiana, quam Erasmus interpolavit (nam alterius Cælius Secundus Curio turbavit ordinem): Lugdunensis Gryphii & quæ has fecutæ sunt, ut Schoetus ad Senecam præfatus docet.

52. Quamdiu quidem pro eodem habitus est Declamator & Philosophus Seneca, tamquam posterioris huius essent in lucem temporum *Controversiæ* perductæ sunt. Quando autem primum, dicere non ausim. Declamationes certè aliquot cum Rodolphi Agricolæ commentariis Basileensibus formis Bebelius anno 1529. edidit. Noviores editiones inter M. & Lucium Senecam iam distinguunt. Sed five unius, five diverorum crediderint lucubrationes esse omnes Senecæ inscriptas, perpurgandis *Declamationibus* (five *Suasoriæ* sunt, five *Controversiæ*) viri clarissimi navarunt operam. Laudantur quidem præter Agricolam nuper dictum Erasmus, Ferdinandus Nonius Pincianus, Nicolaus Faber, M. Antonius Muretus, Ioannes Gruterus, Andreas Schotus, & omnium postremus Ioann. Fredericus Gronovius. In Græcis autem verbis restituendis frustra se consuluisse MSS. codices Erasmus & Pincianus conquesti sunt: adeò corrupti erant omnes. Antonius verò Covarrubias noster Didaci frater, vir Græcè doctissimus, plura ex codice quodam eruta cum Petro Ciaconio Tolentano communicaverat: quem codicem Andreas Schotus ad manum habuit, atque item alterum *Excerptorum* Antonii Augustini Archiep. Tarragonensis, quum ornandæ eidem Spartæ incubuit, notisque uberioribus

(1) *Germanica* inquam; præivere namque Tarvinia *Suasoriarum* sive *Declamationum* apud Bernard. de Colonia 1478. penes nos & in Catal. Libror. Dicis de la Valliere num. 1245. exhibita, cuius

etiam Ioann. Alb. Fabricius meminit Bibl. Lat. Lib. II. c. 9. in Not. Item Veneta *Controversiarum* 1490. & 1503. ap. eund. Fabric. l. c.

^q lib. 4. c. 2.

^r lib. 2. contr.

^s lib. 5. contr.

^{33.}

bus obscurissimis prælucere libris excogitavit : ex quo viderat Mureti positam in *Lucio* illustrando operam , eò quod morte præoccupatus fuisset , in *Marcus* cessare ; nonnihil tamen hic præstissem Muretum Franciscus Bencius in editione Senecæ utriusque operum , cui immortuus ille fuerat , monet : usus ipse quatuor codicibus , Vaticano optimo , Augustodunensi qui Iacobi Dalechampii fuit , Brugensique , & nescio quo alio . Quo tempore Nicolaus etiam Faber ex ingenio , & consultis dumtaxat editionibus sanâsse huius operis plura vulnera dicitur . Nec adhuc satis ; nam & Gronovius sedulò hic post omnes verfatus , duobusque Isaaci Vossii MSS. usus exemplaribus excerptorumque alio Hugenii , relinquere se etiam ipsum repurgandum Augiæ stabulum ingenuè fatetur . Harum declamationum illam , five Suasoriā sextam , in qua deliberatur Ciceronis nomine , deceatne eum rogare fospitatem suam ab Antonio , in Hispanum vertit sermonem elegantissimè D. Franciscus de Quevedo Villegas , vir inter nos ingenio & eloquentia nec minus eruditione clarus , adiunctis antiquorum à Marco Seneca laudatorum propria pulcherrima consultatione .

^{1.} Procem. lib. 1. 53. Perierunt quidem , ut & alia aliorum Rhetorum (quod ipse alicubi monet¹) *Declamationes* Marci propriæ : quarum una fuit ea quam M. Fabius Quintilianus laudat lib. 9. cap. 11 : *Novi vero* (ait) , & *principiè Declamatores* , *audaciùs* , *nec me hercle sine motu quodam imaginantur* : *ut Seneca in Controversia cuius summa est* , *quod pater filium & novercam* , *inducentem altero filio* , *in adulterio deprehensos occidit* : *Duc* , *sequor* : *accipe hanc senilem manum* , & *quocumque vis imprime* . *Et paullò post* : *Aspice* (inquit) *quod diu non credidi* . *Ego vero non video* , *nox oboritur & crassa caligo* . *Habet hæc figura manifestius aliiquid* . *Non enim narrari res* , *sed agi videatur* . Hactenus ille optimus Oratorum censor , qui *evidentiam* alibi appellat hanc figuram , libro nimirum 9. cap. 2.

54. Quale autem iudicium & stiles harum controversiarum auctoris sit , Andreas Schotus ² prudenter monuit . Nihil nempe esse in Lingua Latina , cùm à Cicerone discesseris , scriptum purius atque elegantiūs : iudicium vero , quod semper iuit estque perpaucorum hominum , & acumen

in aliorum ingeniosis dictisque censendis summum , ac illius proprium . *Dissentia* igitur (infit) à viro qui memoriam nostram Senecam hunc Rhetorem leviter doctum ac quasi proletarium appellat . Hæc ille . Martinus Antonius del Rio hic est , quem innuit in *Prolegomenis ad Senecæ Tragædias* lib. 2. cap. 2.

55. Reperiuntur autem manu exaratæ in Bibliotheca Veneta S. Antonii , teste Thomasino ³ , cum additione scilicet *Declamationes Senecæ Nicolai Treveth* (1) . Vixisse autem nostrum Senecam usque ad Tiberii ultima tempora ex eo suspicatur Lipsius , quod in libris eius Seianianæ coniurationis mentio fit ; nec locum indicat . Quare opus est ut qui lib. 2. Contr. 11. Lepidi præceptoris Neronis meminerit , quem & proprio tantum nomine in fragmento præfationis lib. 4. Lepidum appellavit : alterum Neronem ab imperatore cui præmortuus ipse fuit diversum , cuiusque præceptor Seneca fuit , significare voluerit : nempe Tiberium Claudium Neronem Liviae filiæ Augisti coniugem eiusve filium ab Augusto adoptatum ut post se impetraret , qui verè Claudius Tiberius Nero dicebatur , ut constat ex Aurelii Victoris *Epitome* , & libro aureo *De Cæsaribus* .

³ Pag. 14.

C A P U T V.

LUCIUS IUNIUS MODERATUS COLUMELLA Gaditanus , agrariae rei scriptor celeberrimus , Lucii Senecæ æqualis . Quisnam Volusius Consul cuius ipse meminit ? Romanus lapis ex conjectura eriendatur . Columella patria . Siri condendis fructibus putei apud Baeticos , nunc filos . Columella gens . Cælius Rhodiginus notatur . De agricultura auctores à Columella celebrati . Huius De re rustica librorum commendatio . Cassiodorus corrigitur . Liber De arboribus non utique huius operis pars . De huius editionibus . Idem sit an diversus Moderatus Gaditanus Pythagoreus philosophus Græcè qui scripsit , ambiguum . Gadiræus & Gaditanus idem . Gadaræ Palæstinæ gentilis Gadarenus , non Gadareus .

56. SED antequam cetera domus Annææ decora in medium afferam , evocandus est è Tiberiano & Claudiano ævo in hunc ordinem clarorum scriptorum LUCIUS IUNIUS MODERATUS COLUMELLA Gaditanus , clarus ante alios agriculturæ magister &

il-

thecis non infrequentis . In Regia Matritensi *Declamationes* Hispanico iure donata Alfonso de Cartagena Episcopo Burgensi Interpretæ .

¹ Exstant in Regia Laurentiana Escorialensi terni *Suasoriæ* & *Controversiarum* Codices : Lit. Q. Plut. 1. num. 18. & sub num. 8. eiusdem plutci : Item Lit. T. Plut. 3. num. 12. atque in aliis Hispaniæ Bibli-

² In præfatione toties laudata .

illustrator. Ætatem quâ præcipue floruit inde expungimus, quod Senecis fratribus æqualis vixerit, Lucium Philosophum tunc viventem laudaverit, Gallionis familiaritate usus sit, ac post consulatum Lucii Volusii opus suum scriperit: de quibus singulis perstrictim agemus. Meminit is Senecæ lib. 3. cap. 3. de vineis verba faciens: *Sed & Nomentana regio nunc celeberrimâ famâ est illustris, & præcipue quam possidet Seneca vir excellentis ingenii atque doctrinæ, cuius in prædiis vinearum iugera singula cullos octonus reddidisse plerumque compertrum est.* Gallionem, eiusdem Senecæ fratrem ex adoptione ita dictum, sive mavis Annæum Novatum (nisi Iunius fuerit ipse Gallio adoptator) compellat ipse amicissimè suum vocans in fine libri 9. *Quæ reliqua vobis rusticarum rerum pars supereft, de cultu hortorum, Publi Silvini, deinceps ita ut tibi & Gallioni nostro complacuerat, in carmen (inquit) conferemus.* Adiunximus commentatum Columellam suis post Volusii consulatum; nam id ex eius his verbis constat: *Sed & ipse nostrâ memoriâ (septimo capite lib. 1. ait) veterem Consularem, virumque opulentissimum Lucium Volusium asseverantem audivi, patris familias felicissimum fundum esse, qui colonos indigenas haberet.* Lucii Volusii cognomento Saturnini Consulatus meminit Plinius lib. 7. cap. 14. & 48. & Tacitus lib. 3. Annalium; sed, ne erres, duo *Lucii Volusii* fuere distincti à *Q. Volusio*, qui Consul fuit cum P. Cornelio Scipione anno Urbis DCCCIX. redemti orbis LVIII. Claudi Cæsaris secundo, ut ex fastis & inscriptione^y quadam, atque ex eodem Tacito^z constat. Non hunc Quintum, sed disertè *Lucium* vocat *Volusium* noster, alterum scilicet, & antiquorem, & Consulem, de quo Tacitus^a: *Fine anni concessere vita insignes viri L. Volusius & Sallustius Crispus (1).* Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa, ipse Consulatum intulit, censoriâ etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque, quis domus illa immensum viguit, primus adculutor. Annus hic, de quo loquitur, annus fuit U. C. DCCLXXIII. quo Coss. fure M. Aurelius Messala & M. Aurelius Cotta, Tiberii Augusti sextus, Christi nati XXII. Hunc innuere voluit, veterem incircò vocans consularem sed suæ memoriae, hoc est suæ ætatis, Columella: veterem, ut ab altero *L. Volusio* distingueret, qui superioris filius videtur mihi fuisse, necnon

^y Apud Panvinium hoc an. no.

^z Annal. 13. 25.

^a Ann. 3. 30.

(1) Cave hunc Sallustium cum florentissimo rerum Romanarum Scriptore confundas. Sororis filius fuit,

& Q. Volusii Consulis pater, de quo supra monui.

57. L. Volusius hic Iunior, Q. Volusio ut credimus filio, & P. Scipione Coss. triginta sex post illum seniorem, tribus & nonaginta annis natus obiit: quod apud eundem annualium scriptorem legimus^b. Quo adhuc in vivis agente scribebat, existimo, suum opus noster. Hunc etiam Volusium Consulem ponimus, cum Plinio, sic eum interpretantes: *Marcus Perenna, & nuper L. Volusius Saturninus* (ait lib. 7. cap. 48.) omnium quos in consulatu sententiam rogaverant superstites fuere. *Perenna septem reliquit ex iis quos Censor legerat.* Vixit annis XCVIII. Adiungere potuit, uti Tacitus, Volusium xciii. vixisse. Conferre hunc locum cum isthoc eiusdem Plinii oportet ex eodem libro^c: *Nuper etiam Lucio Volusio Saturnino in urbis præfectura extinto: notum è Cornelia (sic lego pro, est Cornelia) Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit Consul, genitum post LXII. annum.* De eodem homine utrobius agi, usurpatum illud temporis recentis adverbium persuadet; eò magis quod vivacis & longævi argumentum sit senem sexagenarium parentem fieri potuisse. Scribebat Plinius sub Vespasiano, cuius filio Tito nuncupavit *Historiam* suam; nec verosimile est, quod nuper vixisse de Lucio Volusio seniore, hoc est de eo dixerit qui anno Christi XXII. hoc est ante quinquaginta ut minimum annos fato cesserat. At nihil Tacitus de præfectura L. Volusii iunioris urbana, nec suis Consulis Quinti Volusii patrem: id quod, dum de rebus agit sub hoc Consule gestis, exprimere debuisset. Sed quod omissum à Tacito est suppletum potius gratulemur Plinio, quām ex silentio Taciti derogemus Plinio fidem.

58. Quintus tandem Volusius Saturninus, eo quo diximus anno Consulatu functus est cum P. Cornelio Scipione, qui ille ipse est Lucii Volusii è Cornelia filius in senectute genitus, de quo Plinius monuit. Ne autem id omittam, Quintum alterum Volusium Saturninum hic primus generavit, cuius Consulatum video in fastos relatum unà cum Domitiano Augusto; nisi idem fuerit cum Claudiani temporis illo Consule, quod vix crediderim; cùm inter hunc & istum Consulatum anni intercesserint xxxv. Ignotus auctor fastorum à Cuspiniano adductus ita habet: *Domitianus XVI. & Saturninus*, qui lucem habet ab

à quo Sallustianum æs. De eo Horat. II. Carm. 2. Tacit. Annal. I. 6. alii.

^a Pag. 300. 1. ab inscriptione Romana apud Gruterum ^d,
ubi post alia:
.....TETTIENVS SERENVS COOPT.
IMP. CÆS.....AVG. GERM. XVI.
COS.

Q. VOLUSIVS SATVRNINVS
P. R. C. ANN. DCCCXLIV.

Scriptum crediderim hoc potius modo:
IMP. CÆS.....AVG. GERM. XVI.

Q. VOLVSIO SATVRNINO COSS.

Nam intercidisse Domitiani nomen & re-stituendum esse, Germanici titulus quo in numis ^e dignoscitur propter victorias à Suetonio ^f memoratas ab eo assumptus, & anni conditæ urbis nota (id enim signifi-cant singulares illæ P. R. C. nempe, POST ROMAM CONDITAM) in huius imperium in-currentis, dubitare non sinunt. Conditæ urbis ann. DCCCXLIV. si Sethi Calvisii calculum, aut saltem DCCCXLV. si Pan-vinii fastos sequimur, cum XVI. isto Do-mitiani Consulatu concurrit. Cuspinianus aliquot annis discrepat. Et Suetonius diser-tè ait ^g consulatum eum XVI. cœpisse.

59. Hunc Consulem alii vocant a. vo-lusium saturninum, uti est apud Sethum (consuli potuit sicubi exstat lapis de vero prænomine), & fuisse hoc magistratu pri-mùm fundatum ante annos quinque, cum Domitiano XIII. afferunt. Quæ magis con-firmant diversum eum à Q. Volusio Clau-diani temporis. Dives opum hæc domus à L. Volusio, cuius recordatur Columella, vetere illo consulari primum adcumulata-rum, Lucii alterius parsimoniâ crevit: ita ut in exemplum innocuæ opulentia obiecta Senecæ sit à Nerone, verbis Taciti ^h moderationem eius taxante. Paulò hæc la-xiùs, ut in re subobscura, ne ignoraretur Columellam ante ann. Chr. XXII. Tiberii-que Cæfaris VI. Romam ex Hispania & Gadibus, unde erat domo, iam venisse; si-quidem à Volusio eo anno vitâ functo, præceptum Agriculturæ illud, quo de iam diximus, excipere potuit.

60. Gadibus enim natus ille fuit. Mu-nicipium iccirkò Gaditanum non semel suum appellavit: nempe lib. 8. cap. 16: Ut Atlantico faber (de piscibus loquitur) ⁽¹⁾ qui & in nostro Gaditano municipio genero-

^e Apud Pan-vinium in Fa-
tis ad annum
U. C. 839.

^f In eius vita
cap. 6. & 13.

^g Cap. 13.

^h Lib. 14. 56.

sissimis piscibus adnumeratur, eumque prisca consuetudine Zaum appellant. Et lib. 10. De cultu hortorum metrico lactucarum lau-dans genera:

Et mea, quam generant Tartessi litore
Gades,
Candida vibrato discrimine, candida thyrso
est.

Item lib. 5. cap. 5. quum de M. Columel-la patruo agit, de quo paulò post dicemus. Bæticam quoque provinciam suam innue-re voluit, quum transmarinarum regionum appellans usum: in iis suarum meminit, ut in cap. 6. lib. 1: Possunt etiam defossa fru-men-ta servari, sicut transmærinis quibus-dam provinciis, ubi puteorum in modum quos appellant siros, exhausta humus editos à se fructus recipit; sed nos in nostris regio-nibus quæ redundant uligine, magis illam positionem pensilis horrei, &c. probamus. Meminit sirorum, ut id cursim tangam, M. Varro lib. 1. De re rustica, cap. 57. & 63. Plinius lib. 18. cap. 30. vernacu-lumque & nunc Silos gentis nostræ Bæticæ vocabulum est (2).

61. Columella gens, si nominis attendi-tur forma, Latinam originem præferre videtur: unde est, quod uti Fenestellam à calvitie, ita Columellam à proceritate di-ctam nescio à quo doctus ⁱ Cælius notave-rit Rhodiginus. Marcus Columella patruus fuit Moderati nostri, quem ipse non semel in exemplum adducit sedulæ agri colendi operæ, lib. 2. cap. 16. Quod M. Columel-lam patruum meum, doctissimum & diligenterissimum agricultoram, saxe numero usurpasse memoriam repeto; & lib. 5. cap. 5. doctrinâ eius in aliis quoque studiis laudatâ, instat eidem iterum elogio. Marcus quidem Colu-mella patruus meus, vir illustribus discipli-nis eruditus, ac diligentissimus agricultor Bæ-ticæ provinciæ; et lib. 7. cap. 2. Nam cum in municipium Gaditanum ex vicino Africæ miri coloris silvestres ac feri arictes, sicut aliæ bestiæ, munerariis deportarentur: Mar-cus Columella patruus meus, acris vir inge-nii atque illustris agricultor, quosdam mercatus in agros transfulit, & manjuefactos tectis ovibus admisit. Libenter hæc testimonia hoc transfero, ne magnâ iniuriâ laudatum aliis

ⁱ Lib. 24. var.
Lect. cap. 5.

(1) Faber, ai. Zaus Zeusve: pîcîs genus Atlan-tico mari gaudens & Gadibus inter præcipuos ha-bitus. De eo Plin. IX. 18.

(2) Silo, & in pl. Silos, à Siro & Siros, r. sci-licet in l. conversa: quemadmodum à Lat. cé-rebrum turtur, Hispanica celébro tórtola & alia. Scrobes sunt subterraneæ puteorum in morem, quarum teste Varrone (I. de R. R. 54.) in agro Carthaginensi & Ovensi (atque apud nostraros Valentinos) frequens est usus. Curtius VII.

Hist. 4. Relandus à Persica & Arabica vo-ce ^j giarra, vase scilicet dolio simili in quo fruges conduntur, siros derivat; & quidem Lemosi-nis nostris vinaria atque olearia dolia giarras: unde Hispanica jarra & jarro pro vase μούρτη descendere puto. Vas utrumque auritum sive ansatum Græcis διωτον; atque hinc forsitan Hispanticum can-diota, quod item ansati vasis genus est: quasi can-tara diota.

aliis quām Columellæ verbis dimittam vi-
rum eius famæ ac doctrinæ : à quo videtur
mihi studium is & industriam nobilissimæ
atque utilissimæ artis animo excepisse , pro-
priisque in latifundiis exercitasse. Nam
& vineta in Ceretano , Ardeatino , Car-
ceolano , & Albano agris habuisse legi-
tur ^k.

* Lib. 3. c. 3.
& 9.

62. Peregrinatus est aliquando in Ori-
entalibus orbis Romani regionibus , cùm in
Cilicia Syriaque mense Iunio atque Iulio
sesamam cónseri se vidisse affirmaverit ¹.
Gallionem & Publum Silvinum in paucis
videtur caros & familiares habuisse : quo-
rum huic *De agricultura* opus inscriptum
voluit, eidemque & Gallioni eatenus detu-
lit, ut prosaicæ huius operis telæ metricum
librum *De hortorum cultu* ex eorum consi-
lio attexere non recusaverit , ut ex fine li-
bri noni appetet. Cornelium item Celsum

^m Lib. 2. c. 2. sæpius & exquisitè laudat , uti ^m non solum
agricolationis , sed & universæ naturæ pru-
dentem virum. Quem hominem non ita ho-
norificè Quintilianus exceptit in fine *Institu-
tionum*. Eundem iterum , & Iulium Atti-
cum ætatis suæ ipsius Columellæ celebri-
mos autores pronuntiavit non uno loco ⁿ :

ⁿ Lib. 3. c. 17.
& lib. 4. cap. 8. quorum priorem Celsum totum corpus dis-
ciplinæ quinque libris complexum esse ;
• Lib. 1. c. 1. posteriore autem Atticum *De vitibus* li-
brum singularem edidisse refert ^o. Idem hic
est Cornelius Celsus cum eo cuius *De re
medica* commentarium habemus ; nam &
fuisse Philosophum & Medicum & Retho-
rem , deque omnibus his disciplinis ac *De*

^p Lib. 10. c. *re rustica* & militari scripsisse , Quintilia-
nus ^p auctor est. Atticum in eorum ponit
ultimo , quos præsentes habuit autores
Plinius , quum de vitibus & vineis lib. 14.
egit : in cuius libri elenco *Actius* malè
pro *Attico* edi solet , aliter ac in sequen-
tium 15. ac 17.

63. Hic ergo Lucius Iunius Moderatus
Columella præter alias libros qui interci-
derunt opus edidit laudatissimum *De re
rustica* ad Publum Silvinum , nescio quem:
post Græcos autores , atque item Latinos
M. Catonem , patrem & filium Sacernas ,
Scropham Tremellum , M. Terentium
Varronem , Hyginum , & eos qui nuper
à me laudati sunt , Cornelium Celsum , &
Iulium Atticum , Iulium item Græci-
num , Iulii Agricolæ Cornelii Taciti soceri
(ut credo) parentem , carmineque Virgi-
lium : quorum omnium operis initio ^q me-
minit. Constat id libris duodecim profai-
cis ; decimus tamen eorum metricus est
De cultu hortorum inscriptus : supplere qua-
dantenus desiderante nostro ea quæ in
Georgicis omiserat , posterisque post se me-

moranda relinquere Virgilius significave-
rat , ut in procœmio huius libri expreſſum
legimus. Quo pertinent & hi versus :

*Hortorum quoque te cultus Silvine docebo ,
Atque ea quæ quondam spatiis exclusis
inquis*

*Cum caneret lœtas segetes & munera
Bacchi ,*

*Et te magna Pales , necnon cælestia mella ,
Virgilius nobis post se memoranda reliquit.*

64. Stilus est emendatissimus , eiusque
nomine *principibus Latinæ linguæ scriptori-
bus* (ait Gaspar Barthius lib. 37. *Adversar.*
cap. 7.) meritò accensetur auctor , sermonis
suavitate , politiâ , & vi quoque & erudi-
tione. *Eius Hortulus purum & verè lati-
num carmen est , non tumidum , inflatum ,
absonum ; sed naturali suauitate elegans ,
nec adfectans declamatorios flores , perpetuæ
orationis dedecus & corruptionem.* Hæc Bar-
thius in eo capite , quo ex hoc libro quæ-
dam observationibus propriis illustrat ^r. ipse in lib. 20.
Idem animadversionibus ad Statii lib. 11. cap. 19.

Theb. v. 213. *elegantissimum carmen* vocat ,
quodque nativam ingenuamque poesim illo
adhuc ævo cum paucis servavit ; atque hu-
ius nomine auctorem , etiam in tantillo scri-
pto genuinæ poeseos principum non postremum ,
ad lib 6. v. 104 Idem Ludovico Nonio
laudato atque eius Diætetico , ad lib. 11.
v. 707. *Dignus erat (inquit) longè pulcher-
rimus Columellæ liber* (*De cultu hortorum*)
non alio quām tali *Medico* & *Philologo in-
terprete*. *Hortamus nos virum præstantissi-
mum , ut eam à se curam impetrari finat:*
*nos si quicquam contrà exposcet , quod opis
nostræ fuerit , contrà illi largiemur.* Hæc
ille. Necnon propter integrum opus *De
re rustica* , nitidissimum eum auctorem ad
lib. 4. *Silvar. carm. 9. v. 42.* appellat , &
*elegantissimum , & verè Romani ingenii
scriptorem & poetam* , ad lib. 6. Theb. v.
360 : sicut & virum eloquentissimum , & qui
nunquam pro dignitate satis extolli posset ,
Ferdinandus Pincianus in *Præfatione* ad
suas in *Senecam Annotationes*. Egregie item
Cassiodorus senator de hoc opere censuit
De divinis lectionibus cap. 28. *Pari etiam
modo* (ait) *in agris colendis , in apibus , in
columbis , necnon & piscibus alendis , inter
ceteros Columella & Ælianuſ autores pro-
babiles exsisterunt ; sed Columella sexdecim
libris per diversas agriculturæ species elo-
quens ac facundus illabitur , disertis potius
quām imperitis accommodus , ut operis eius
studio (lege studioſi) non solum communi
fructu , sed etiam gratissimis epulis ex-
pleantur.* Sic legi pro explicantur , quod
in editione nostra est , debere non dubi-
tamus.

65. Sexdecim librorum hæc mentio apud Cassiodorum, nisi damnanda erroris sit, ad alios quorum postea meminimus, huius argumenti quoque eos, referenda est. Nos duodecim tantum habemus superstites, & nothum si Deo placet aliud *De arboribus* inscriptum: qui quidem cum olim tertii locum occuparet, Iucundi Veronensis diligentia qui ad Leonem X. Papam recognitum à se Columellam & alios *Rei rusticæ* scriptores direxit, deprehensus haud pars esse totius operis. Quare iam ab Aldi Manutii editione Veneta anni MDXIV. reiectus est è non suo loco, & in appendicem coniectus. Quatuor id argumentis iure factum comprobavit ex Iucundo Aldus. Primò quia hic liber cuius initium est *Quoniam de cultu agrorum abundè primo volumine præcepisse videmur, non intempestiva erit arborum virgultorumque cura, quæ vel maxima pars habetur rei rusticæ*: eiusdem argumenti & initii est cum sequenti, quarto loco priùs deinde iam tertio collocato, qui ita incipit *Hactenus arborum cultus (ut ait præstantissimus Poeta, &c.) Sequitur arborum cura, quæ pars rei rusticæ vel maxima est.* Secundò: in hoc libro nunquam nominatur P. Silvinus, ut sit in aliis omnibus. Tertiò, quia de arboribus pomiferis, de cythiso, de olivis, de aliis quibusdam quibusde in hoc de arboribus, tractavit in eo qui nunc quintus est: quod bis in eodem opere haud fecisse eum dubitari nequit. Quartò: in principio octavi refert se quæ ad colendi ruris scientiam & pecuariæ negotiationem attinent septem libris memorasse: in undecimo se undecimum præceptum rusticationis memoriæ tradere: unde comprobatur, reiecto illo non huius corporis membro, reliqua omnia rectè coagmentari, verbisque auctoris respondere. An autem liber ille *De arboribus* eiusdem sit interrogatus: crediderim certe hunc librum bis fecisse Columellam, prætulisseque eum quem Silvini procudit notā, reiecto altero.

66. Columellæ editionem antiquissimam, sive etiam alias, quæ præcesserunt Aldinam, Venetam priùs dictam anni MDXIV. prorsus ignoro (1). Ex quo tamen Aldus sive alius, Catonem, Varonem, Columellam sub iugo illo auctorum *De re rusticæ* orbi literatorum edidit, lex eadem dicta est sequentibus editionibus Parisiensibus MDXXIX. Io. Petit, MDXXXIII.

(1) Princeps omnium Columellæ & Rei Rusticæ Scriptorum editio Veneta Nicolai Jenson fol. 1472. si Auctori Catalogi librorum Ducis de la Vallicre credimus num. 1502. Io. tamen Alb. Fabricius Bibl. Lat. Lib. 1. c. 2. in Catone princi-

& MDXLIII. Venetæ Aldinæ eiusdem anni MDXXXIII. Lugdunensi Gryphianæ MDXLIX. Basileensi Hervagianæ, itemque Romanæ MDXC. Heidelbergensi Commelini MDXCV. & si quæ aliæ: additis quoque passim aliis, *Palladio* (scilicet) *Veteribus inscriptionibus fratrum arvalium, Junio Philargyrio ad Bucol. & Georg. Virgilii*, præsertim in Romana MDXC. *De cultu hortorum* liber seorsum editus fuit Parisis MDXLIX. in 4°.

67. Enarratores illustratoresque fortitus est Columella iam laudatum Iucundum Veronensem, Georgium Alexandrinum qui *Vocum* apud hos auctores priscarum enarrationem, Philippum Beroaldum qui *Annotationes* anno MDXLIII. apud Gryphium, Petrum Victorium qui *Castigationes*, & *Castigationum explicationes* MDXLII. in 8°. Iosephum Scaligerum & Fulvium Ursinum, qui *Notas* in editione Commelini adiunxere. Ad librum *De cultu hortorum* commentarios L. Pomponii Fortunati editos novimus unà cum Baptista Pii, Beroaldi, aliorumque aliquot annotationibus. Lancilloti etiam nescio cuius expeditio eiusdem libri est inter Latinos Codices Bibliothecæ Mediceæ in eius Catalogo^s. Gaspar Barthius libri *Adversar.* 37. integrum caput 7. explicandis aliquot eiusdem locis mancipavit. Porrò Columellam Italiam vulgarem fecit Petrus Laurus Mutinensis, Venetiisque anno MDLIV. in 4°. typis Nicolai Bevilacquæ, & MDLXIV. in 8°. edidit. *Exstat penes Afros* (Ioannes Leo ait^t) *ingens quoddam in tres divisum partes volumen. Thesaurum agriculturæ vocant. Hic iis temporibus è Latino in eorum linguam versus est, cum Mansor apud Granatas rerum potiretur: cuius portio Thesauri Columellæ forsan libri sunt; è Latino siquidem derivatus ad Afros dicitur; nisi Magonis Carthaginensis opus de agricultura 28. libris comprehensum is contineat.*

Hoc enim ex Punico in Latinum translatum fuisse auctoritate Senatus, Plinius refert lib. 18. cap. 3. MSS. Codicibus qui adhuc uti velit, querere poterit binum, quo se usum fuisse scriptum reliquit Petrus Victorius, altero D. Marci Bibliothecæ, altero sodalium Augustinianorum S. Galli Florentinæ urbis. Alius est in Bibliotheca monasterii S. Germani à Pratis in urbe Parisiensi, quem laudat Ægidius Menagius in Observationibus ad Diogenis Laertii vi-

^s Pag. 56.

^t In *Descrip. Africæ* lib. 1. cap. Quos habet Africæ aer &c. pag. 80. in editione Lugduno-Batava MDCXXXII.

D tas
pem Catonis & aliorum de R. R. Scriptorum editionem, Georgii Merulæ auspiciis excusam Venetiis per Nic. Jenson Anno 1470. fuisse in Bibliotheca Cl. Ioannis Mori affirmat; nisi error est in anni notatione.

^a Lib. 1. In *tas* ^b. Tria exemplaria in Medicea ^c (1).
Cleobulo pag. 34. ^x *Eius Catalogus* pag. 58.

68. *De lustrationibus* cogitavit & noster opus edere, ut ex his eius verbis apparet: *Hoc loco certum habeo quosdam* (ait lib. 11. cap. ultimo) *cum solemnia festorum per-*
censuerim, desideraturos lustrationum ceterorumque sacrificiorum, quæ pro frugibus fiunt,
morem priscis usurpatum. Nec ego abnuo docendi curam, sed differo in eum librum, quem componere in animo est, cum agriculturam totam disciplinam prescripsero. Cuius cum nemo ex Antiquis mentionem usquam fecerit, curæ isti eum renuntiâsse, aut satisfacere impeditum fuisse, verosimilius est.

69. *De generibus surculorum* libros & ipse suos laudat auctor lib. 11. cap. 11. ubi post enumerata varia pabulorum genera: *cetera (inquit) neque enumerare, ac minus serere dignamur, excepta tamen cythiso, de qua diximus in his libris, quos De generibus surculorum conscripsimus.* Agit quidem is de cythiso lib. 5. cap. 12. ubi & capite antecedenti de insitione arborum, sed non ita ut æquare videatur spem librorum *De generibus surculorum* factam. Nisi surculos de arboribus dixerit, & intelligenda sint quæ totis tribus libris à tertio usque ad quintum de arboribus differit: quod magis credo; cum initio libri tertii hæc dixerit: *Nam ex surculo vel arbor procedit, vel olea, vel frutex, &c.*

70. Iunio Moderato Columellæ Gaditanus, cognominis causa, nec minus ætatis, iure MODERATUM subiungimus GADITANUM, ita dictum à patria Gadibus, quem Stephanus de hac urbe agens laudat *πολιτεία γαδιέων. Οἴτα γὰς τὰ πέτρα βιβλία θηγυρεπται τῷ πυταγορικῷ σχολῇ Μοδεράτῳ Γαδιέων.* Hoc est: *Civis Gadirens. Sic enim inscribuntur quinque libri Pythagoricarum lucubrationum Moderati Gadirei.* Idem, an aliud eiusdem opus est, ex quo laudatur à Malcho in Pythagoræ vita? *Μοδεράτος ἐπὶ Γαδιέων πάντα συντάξεις εἰσὶν ειδεῖα βιβλίου συναγαγῶν τὸ ἀρίστον τοῖς ἀριστάσιοι.* Id est: *Moderatus ex Gadibus doctissime libris undecim quæ hominibus placent colligens; nisi numerus in altero istorum deerraverit.* Sub Moderati tantum nomine & Pythagorei Philosophi, meminerunt eiusdem Porphyrius apud Simplicium *ad libros Physicorum* ^y, & in *Vita Plotini & Pythagoræ* ipsius; atque item lib. 3 eius operis quod *Adversus Christianos* composuit, cuius exinde verba *Historiae* suæ lib. 6. cap. 19. Eusebius exscripsit Cæsareæ Episcopus, necnon & Suidas in *Ωρίων* & S. Hieronymus *contra Rufinum* agens ^z, qui *virum elo-*

^x Lib. 1. com.
65.

^z Apologia
adv. Ruffinum.

(1) Nec rara occurunt in Hispaniæ Bibliothecis. Bina nobis suppeditat Regia Laurentiana Escuria-

quentissimum vocat. Nec dubito quin pro Oderati, legendum sit *Moderati* nomen apud Syrianum cognomento Philoxenum in *Comm. ad Arijotelis Metaphysicorum* lib. 12. cum doctissimo *Eusebianæ Historiæ* interprete Henrico Valegio in annot. ad paucis prius laudatum ex ea testimonium.

71. De ætate haud sinit dubitare nos Plutarchus, ex quo ait *Symposiacorum* lib. 8. quæst. 6. à Lucio Thusco, *Moderati* Pythagorici discipulo Romæ ad coenam vocatum se à Sylla fuisse. Plutarchus sub Traiano floruit. Incidit ergo in ætatem Columellæ, quam percurrimus, *Moderati* memoria. Cum verò tam *Moderati* proprium, quæm Gaditani patrium nomen ævumque utrique communia sint: valde miror nemini hucusque in mentem venisse, ut ex *Moderato* Columella Gaditano, & ex *Moderato* Gaditano eundem coamentaret hominem utriusque disciplinæ, rei nempe rusticæ ac Philosophiæ auctorem. Quod nullo quidem idoneo posset argumento ab animo eius qui excogitasset convelli. Quod enim Græcè scriperit qui patria Gaditanus esset, aut scribere voluerit qui sic Latinâ pollebat eloquentiâ, contingere posse, dum convenient cetera, nemo inficias iverit. Prorsusque Gaditanum hominem fermone Græcorum fuisse usum fætri oportet eum, qui vel Gaditanum hunc Philosophum Pythagoræ symmystam diversum contenderit à Columella eius cive agricola. Sed quid si Latinâ linguâ ille scriperit? quid si eapropter Latini auctoris inter Græcos recordatus, eloquentissimum eum appellat Hieronymus, cum de aliis Pythagoreis nihil tale usurpaverit? Quid si Diogenes Laertius, qui necessariò post *Moderatum* *De virtutis Philosophorum* interque eos de Pythagora scripsit, iccirco hunc non laudavit, qui plurium aliorum res eius Philosophi narrantium meminit, quod Latinum scriptorem minùs notum habuerit? At Stephanus è Græcæ inscriptionis *Μοδεράτος Γαδιέων* formâ ethnicon vocabulum *Gadirei* comprobat, quod è Latina minimè posset. Item Eusebius Porphyrii verbis Origeni imputans, quod inter alios scitæ Pythagoricae *Moderatum* quotidie habuerit in manibus: eximiam inde eiusdem Origenis in Græcanicis disciplinis eruditionem confirmat ^a.

72. Haud quidem minimi momenti obiiciuntur nobis, sed quæ ineluctabilia certè non sunt. Græcanica namque eruditio, vel ea dici haud incongruenter potuit,

^a Lib. 6. cap. 19.
quæ lensis Lit. R. Plut. I. num. 7. & Lit. Q. Plut. I. num. 12.

quæ circa Græcum Philosophum, Græcamque sedam, quantumvis partim in Latino aliquo eius enarratore versaretur. Nec Stephanus, aut Hermolao Grammatico eius epitomatori iniurii fuerimus, credentes potuisse iis aut totum Moderati opus Græcè translatum ex Latino, aut saltem eius titulum Græcè conceptum exhiberi. Attamen nec sic protectam de Pythagorici operis huius auctore coniecturam tueri animus est. Nihil enim adulantes nobis parcimus, aut pro certis venditare incerta volumus.

73. Restat autem scrupulum, si Deo placet, removere eius fortè, qui *Gadaram* etiam nunc ab antiquo usque ævo in Palæstina urbem dictam hic advocare, reiectis ad fines orbis Gadibus nostris, tribuereque Moderato patriam velit. Sed utique *Gadaræ*, uti à *Gadira* distinctæ, idem recordatur Stephanus, qui huic non illi civem adjudicat Moderatum; neque à *Gadara* seu *Gaddara Gadireus*, sed *Gadarenus* appellari debuisset, uti à *Bostra Bostrenus* & à *Gangra Gangrenus*, quod apud eundem annotatur (1). Ita audivit Theodosius Gadarenus Sophista, magister Tiberii Cæsaris qui varia scripsit in Rhetoricis & Historicis. Nec inculcamus quod ad Hebræorum gentem, non ad Græcorum, urbs ista specans Græcum scriptorem edere vix potuerit; nam in ditione Iudæorum non semper hanc fuisse, sed à Iudæis vindicata Straboni ^b credimus: qui nec tacet inde oriundos Philodemum Epicureum, Meleagrum, & Menippum cognomento Spudogelæum, Theodorumque oratorem qui ætate sua viguit, Græci nominis ut res ipsa docet ac disciplinæ omnes non Iudaicæ. At inculcamus id ipsum Strabonis testimonium ad excludendam à natalibus Moderati nostri *Gadaram* istam. Philosophum enim sibi æqualem, ut suprà vidimus (nam Strabo sub Tiberii imperio commentabatur) eumque famosissimum, non potuit non inter *Gadaræ* Scriptores enumerare, si Gadarenus esset. Concurrit cum ad Gades respicientibus, non ad Gaddaram Palæstino-Græcam, Latinum hominis non Græcum nomen *Moderatus*, quod nemo hactenus Græca civitate donavit.

C A P U T V I.

De Senecis Marci filiis tribus Cordubensisbus. MARCUS ANNÆUS NOVATUS, sive post

(1) Eustathius Comm. in Dionys. Perieg. §. 451. Τὸ δὲ ἔνακτὸν αὐτῆς (Γαδείρας) τετραγύρης λέγεται Γαδείρης, καὶ Γαδείρευς, καὶ Γαδείρας, καὶ Γαδείρανς, ὡς Βοσπορανὸς Gentile autem ipsius (scilicet urbis sive insulae

adoptionem IUNIUS ANNÆUS GALLIO Declimator, Græciae seu Achæorum Proconsul, cuius meminit Actorum liber. Plinius non temere corrigitur. Huius opera desiderantur. Andreæ Schoti, & Martini Antonii del Rio in duobus Gallionibus non satis distinguendis lapsus. Annæ Melæ aliqua laus.

74. **R**EDEO ad Senecas, hoc est à Gallionibus ad Cordubam, magnum huius familiae heroem dicturus, postquam de Novato & Mela eius fratribus, quicquid ævi illius memoria suspetit annatavero. MARCUS ANNÆUS NOVATUS, Marci Senecæ Rhetoris filius natu maximus, de quo parentis occasione suprà locutus sum, alias IUNIUS ANNÆUS GALLIO ut in Eusebii Chronico, sive ANNÆUS GALLIO ut apud Plinium lib. 31. cap. 6. quem Lipsius haud vidit, cum de hoc nomine dubitaret in Vita Senecæ (& reverâ deest quoque in pluribus Eusebii codicibus, ut Arnaldus monet Pontacus ^c), ex quo ut credimus à Iunio Gallione adoptatus ^d fuit ita ex more adoptionis dictus, communis cum novo parente nominis æquivoco id apud posteros damni aut commodi expertus est, ut Gallioni tributam ab scriptoribus præfatis laudis confessionem vel alterius propriam vindicare sibi videatur posse, vel sibi debitam communicare debere alteri. Quintilianus enim, sive qui auctor est dialogi *De oratoribus*, Gallionis tantum nomen inter eius disciplinæ ac professionis recenset viros. Ceterum si omisso optimo illo & perfectissimo genere eloquentiae (ait) eligenda sit forma dicendi: malim hercle C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quam calamitos Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis: adeò malim Oratorem vel hirtatogā induere, quam fucatis & meretriciis vestibus insignire. Quibus verbis affectatam & parum virilem eius dicendi formam accusat, ex sententia *Oratoriarum institutionum* auctoris, qui eodem verbo usus atque eidem precepto insistens, non obscurè mihi videtur vindicare sibi dialogum illum velle, cuius apud criticos causam dicit. Nam tumidos, & corruptos, & tinnulos, & quocunque alio cacozeliae genere peccantes, certum habeo (inquit ^e) non virium, sed infirmitatis vitio laborare. Idem Quintilianus de Gallione nostro intelligendus, atque ideo emendandus forsan fuerit Del-rii iudicio, dum lib. 9. cap. 11. Publii Novani Gallio-

^c Col. 573.
ubide hoc Gallione.

^d Observavit primus Del-rius quem alii sequuntur. & Schotus *De claris apud Senecam Rhetoribus*, Li-

^e Lib. 2. cap. 3.

D 2 nis

Gadium nomen) quadrupliciter dicitur: *Gadirita*, & *Gadirensis*, & *Gadiranus* (paroxytonum); item & *Gadiranus*, sicut *Boſporanus* (oxytonum).

nisi meminit, pro Junio, sive Anno Novato Gallione.

75. Declamatorem igitur, sive oratorem, oportuit Gallionem fuisse, quem in exemplum adduxit illa ætas huius dicendi generis. Quemnam autem Gallionem? Certe utrumque, si auctores priscos sequimur; nam Gallioni seniori, sive parenti, nihil non supremæ in re oratoria laudis à Marco Seneca in *Controversiis* datum, cùm de eo agerem opportunè docui. Et patris Gallionis Quintilianus eodem lib. 9. cap. 11. recordatur, testimonio eius verbisque adductis his ex quadam declamatione: *Remissius & pro suo ingenio pater Gallio: Dura, anime, hodie: dura, heri fortior fuisti. At æqua huic celebratur laude filius, idem Senecæ frater, in Chronico Eusebiano Iunius Gallio, frater Senecæ, egregius declamator propria je manu interfecit.* Nec alium significare voluisse dixeris Sanctum Hieronymum, quum paribus verbis ac in vertendo Eusebio usus dum ad Isaiam commentatur, *dilectissimum declamatorem Gallionem vocat; aut Statium (qui) in Genethliaco Lucani* ⁸, Bæticam provinciam alloquens:

Lucanum potes imputare terris.

*Hoc plusquam Senecam dedisse mundo,
Aut dulcem generasse Gallionem.*

Quòd dulcedinis elogium ad tinnitus eius Gallionis, quem *De oratoribus* dialogus laudat, non parum attinere videtur. Huic autem generi prorsus contraria est gravitas, quam Gallioni quoque Sidonius Apollinaris nonnusquam attribuit ⁹: *Tua verò tam clara, tam spectabilis dictio est, ut illi dirisio Palæmonis, gravitas Gallionis, abundantia Delphidii, Agrætii disciplina, fortitudo Alcimi, Adelphiæ teneritudo, vigor Magni, dulcedo Victorii, non modò non superior, sed vix equiparabilia scribantur.* Alio hæc spectant prorsus, quām ad dulcem aut tinnitus oratorem. Suspicabar de alio sui temporis Gallione Sidonium posse loqui, uti sui temporis viros & Rhetores Delphidium, Agrætium, Alcimum, Adelphium, Magnum, Victorium, Sapundo suo cedere palmam iubet. Sed suspicabar tantum, animadvertis Palæmoni haud minus quām ceteris, & Gallioni eam legem dictam, qui Palæmon Hadriani tempore in hac eadem

¹ Ad num. OL. ccxxvii. Hadriani 16. Rhetorica arte floruit, Eusebio teste ¹. Sua ergo gravitatis attributio, uter sit illorum, per me restet Gallioni. In qua tamen ambiguitate quid cuique debeatur existimandi: virtus Gallionis nostri, cùm testimonio fratris, tum ætatis illius iudicio manifestior est quām ut virum Hispaniæ haud pœnitendum debita possimus

commendatione fraudare. Magnam certè fecisse eius Senecam in præfatione lib. 4. *Natur. Quæstionum*, qui legeris locum fa- teberis.

76. Maximo ingenio & dignissimo suis fe, comem & incompositè suavem, omnibus dulcem, in evitando adulationis malo fortissimum, inde posteris constat. His virtutibus meruit, ut *nemo non parum eum amaverit* (eiusdem Senecæ verbis) *etiam qui amare plus non posset.* Huic nuncupavit frater suum *De vita beata libellum*; eidem cum fratribus, filiis suis, Marcus Seneca *Controversiarum* operis maiores partem. Reipublicæ hic deditus *honores industria consecutus est*, ait idem Seneca Helviam ^k matrem consolaturus: quos ambiere eum eo iam tempore docuit nos Marcus Rhetor parens, quo in *Controversiarum* directione ad eum & fratres verba faceret. At quos honores? Græciæ inter alia Proconsul fuit, sive mālis Achaiæ, cuius provinciæ nomine hic magistratus appellabatur propter Achæorum merita & excellētiā, ut Pausanias refert ¹: quod munus gerens Iudæos Græciæ incolas expertus est molestos dicamque pietatis intendententes Paulο Apostolo, eosque à se inauditos reiecit, ut ex *Actis* ^m constat. Confirmat Seneca Epistolâ 104. Lucilio referens Gallionem, cùm in Achæia febrem habere coepisset, aijenaije protinus navem, clamitarem, non corporis esse sed loci morbum. Sub Claudio id munera gesisse, duo evincunt. Primum est, à Seneca huius Cæfaris exsule obtendi Helviæ matri solatio Gallionis dignitatem. Alterum, in Actis dici, ἀρεταῖς ταῦταις τὸν Αχαίας Proconsulatum in Achæia gerente Gallione, Paulo intentatum iudicium: quod ante Claudium dici non potuit, qui Achæiam proconsularem oīlī sub Augusto provinciam, à Tiberio Senati ademptam, & cum Macedonia coniunctam, pristinæ restituit Proconsularis conditioni, ut apud Suetonium ⁿ, ac Diōnem ^o legitur.

77. Nec Proconsultantū Achaiæ, immo & Consul etiam, si Plinii hæc lectio constat è lib. 31. cap. 6. *Præterea est aliis usus multiplex, principalis verò navigandi phthisi affectis, ut diximus, aut sanguinem egerentibus. Sicut proximè Anneum Gallionem fecisse post consulatum meminimus. Neque enim Egyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi.* Quòd de phthisicorum ex Italia in Alexandriam peregrinatione ait, Cornelius Celsus confirmat lib. 3. capite 22. & ex parte Cælius Aurelianus lib. 2. *Chron.* cap. ultimo. Nobis tamen huius Consulis nomen in Fattis nuf-

^k In *Consolat.*
ad eam cap. 16.

^l In *Achaicis.*

^m Cap. 18.

ⁿ In *Claudio*
cap. 25.

^o Lib. 60.

nusquam invenientibus placet magis post Proconsulatum in Plinio legere. Nam de Gallione nostro eum agere Annæi evincit nomen. Eidem Dioni acceptum ferimus, quod Gallionis ingenium in quodam ioco eius quem refert suspicere possimus. Extinctus fuerat Agrippinæ uxoris ac Neronis dolo Claudius Cæsar, quem tamen uterque luxerunt in numerum deorum ut referretur procurantes. Gallio autem paucissimis verbis plurima complectens, cum utique eos qui in carcere necarentur magnis uncis in forum carnifices ac inde in profluentem protraherent, unco Claudium in cælum raptum dixit.

78. De morte ut dicamus restat. Eusebio si credimus, sive S. Hieronymo, *Iunius Gallio, frater Senecæ, egregius declamator propriâ se manu interfecit*, anno scilicet Neronis decimo[¶]. Sed quod uno ante mortem Senecæ fratris periisse scribat, provocatus negabit Tacitus insimul cum Dione. *Iunium Gallionem* (ait[¶] ille) *Senecæ fratris morte pavidum & pro sua incolumente supplicem, increpuit Salienus Clemens hostem & parricidam vocans*. Supervixit ergo iratri. Confirmat Dio in *Breviario Xiphilini*^r (nam hoc loco deficit eius Historia). *καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἐγέρονται πάλοντο, & fratres* (Senecæ) *postea perierunt*. Perire quidem potuit manu propria, nam Græcum verbum non repugnat, & conveniet genus mortis ab Eusebio assignatum: cui hoc loco & fæpe alijs Iosephus Scaliger huiusmodi anachronismos approbat.

79. Sed quæres, Gallionem cur interscriptores collocamus? Declamator qui egregius fuit, teste etiam & alibi Hieronymo^s, *Declamationes* debuit scribere, ut Porcius Latro, ut alii suprà laudati ex Hispania Rethores. Et innuit quicquam, alterius forsan generis, ab eo scriptum frater Seneca in *Naturalibus Quæstionibus*^t. *Atqui Etesiae ob hoc somniculosi à nautis & delicati vocantur, quod (ut ait Gallio) mane nesciunt surgere*. Scribebat id operis paulò ante mortem, ut loco suo dicemus, cum ex duobus Gallionibus senior forsan obiisset superstite iuniore: quem absque ulla nota distinctionis appellatum, quam in senioris mentione alibi non prætermiserat, omnino significare videtur. Præstatque assensum Lipsius. Immo & Gallione se usum, dum *De re herbaria* lib. 20. *Historiae suæ naturalis* scriberet, Plinius afferit: qui forsan haud alius à nostro est. Miror autem Andreæ Schoti viri eruditissimi hallucinationem in duobus distinguendis Gallionibus, quos cum maximè distinguere vult, ex duobus unum Senecæ Rhetoris filium

& philosophi fratrem parum advertenter facit in libello *De claris apud Senecam Rethoribus*. Est quoque huius Gallionis nomine quod conqueramur de Del-rio nostro; iniuriâ enim magnâ hunc privat, Gallionemque seniorem ornat elogiis Senecæ fratris: qui *dominum* suum, uti fratrem natu grandiorem, appellavit Epist. 105. auctoris *Dialogi* qui tinnitum attribuit, Eusebii *dilectissimum* appellantis *oratorem*, D. Hieronymi in *Isaïam*, & S. Lucæ in *Actis*.

80. ANNÆUS quoque MELA, fratrum natu minimus (hic enim paulisper ab ordine recedimus, Lucio interim qui maiori operâ lustrandus est cedente suum locum fratri) eo elogio donatus fuit à Marco parente ut, qui commendare eum prolixius velit, frustrâ sit. Animum nempe filio tribuit^u à *civilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu aversum, hoc unum concupiscendum, nihil concupiscere, ut eloquentia tantum studeret: maius, quam fratrum esset, ingenium, omniumque bonarum artium capacissimum*. Duravit planè in ea moderatione viata orbatus etiam patre; nam in *Consolazione ad Helviam* communem matrem disertè Seneca utriusque fratris conditionem exprimens, alter (inquit^x) *honores industria consecutus est, alter sapienter contemptit. Acquiesce alterius filii dignitate, alterius quiete, utriusque pietate. Alter in hoc dignitatem excusat ut tibi ornamento sit, alter in hoc se ad tranquillam quietamque vitam recepit, ut tibi vacet*. Cornelius autem Tacitus aliò respxisse Melam ait abstinentiâ istâ. *Mela quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione (ait) honorum abstinerat per ambitionem præpostoram, ut eques Romanus consularibus potentia æquaretur: simul acquirendæ pecuniae brevius iter credebat per procurationes administrandis Principis negotiis*. Et quæ sequuntur de eius morte. Quibus abstineo, ne in eo qui nullo scripto opere ad hunc nostrum ordinem pertinet ultrâ divagemur; & quia in Lucani eius filii mentione de eo iterum agendi redibit occasio. De Melæ cognomine aliqua notabimus in *Pomponio Mela*.

^u Præfatione lib. 2. controv.

^x Cap. 16.

C A P U T VII.

LUCIUS ANNÆUS SENECA *Marci filius Cor-dubæ natus. Attalum Stoicum, Sectionem Pythagoricum, Demetrium Cynicum sectatus. Exsul Corsicæ sub Claudio, Consul suffectus, ac dives valde, Neronisque præceptor, cuius ad nutum extintus. Quinam de Senecæ rebus gestis commentati sint. Laudes eius, elogiaque veterum. Penè Christianus, non Chri-stia-*

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

30

*stianus. De quibus falso accusentur tam eius
mores quam stilus. Lipsii & Mureti de hoc
ultimo iudicia prudentissima.*

^{a Carmine ad} ^{b Felicem, v. 227.} **81. CORDUBA**, præpotens illa urbs alum-nis Apollinaris Sidonii verbis^y, ac Bæticæ nobilissima, LUCIO ANNÆO SENECÆ, uti & Novato seu Gallioni, & Melæ eius fratribus patria fuit: parentes Marcus Annæus Seneca Rhetor atque Helvia, Ciceronis matri alterius disertissimi cognominis, Hispani ambo: notusque is ex doctrina sua & scriptis literatorum cœtui, quemadmodum & nota ea ex libello filii elegantissimo qui *De consolatione ad matrem* inscribitur. Natalem ei annum communem cum Iesu Salvatore nostro fuisse, conjecturæ Lipsii credens Libertus Fromondus colligit, dum ad *Natur. quest. lib. 6. cap. 4.* commentatur. E provincia venit in urbem aut cum patre aut post eum, puer adhuc materteræ perlatus manibus, ut ipse ibidem ait, sub Augusti imperio. Non verò (ut somniavit Xicho Polentonius Senecæ patris *Declamationum explanator*) perductus ex patria unâ cum fratribus à Cn. Domitio Aenobarbo, qui Cordubæ rebellionem pacaverat, emitus ab eo & libertate donatus. Quare in Tiberii Cæsar's principatum iuventæ suæ tempus incidisse is quoque re-

^{a Epist. 108. fert} ^b

^{a Suas. 2.}

^{b Epist. 108.}

<sup>c Eadem Ep.
108.</sup>

<sup>d Devitabea-
ta cap. 18.</sup>

<sup>e Lib. 7. de
Benef. cap. 8.</sup>

82. Incubuit studiis eloquentiæ sapientiæque totus à puero: eloquentiæ, ut monenti patri, sapientiæ verò ut sibi ac proprio genio obsequeretur. Sectatus enim fuit inter alios ait^z Philosophos Stoicum Attalum, cuius Marcus Seneca cum eximia laude in *Suasoriis* ^a meminit. Huius scholam obsidebat ^b, primus eo veniebat, inde novissimus exhibat. Socioni quoque Pythagorico adhæsit puer, atque utriusque sectæ disciplinam ab iis avido hausit peccatore: adeò ut & Pythagoram imitatus abstinere animalibus coepit ^c, nec nisi patre rogante ad ea redierit: cùm posset superstitionem id videri quo tempore Tiberius alienigena quædam movebat sacra, & inter argumenta superstitionis quorumdam animalium abstinentia poneretur. Demetrium Cynicum in magna admiratione & amore habuit: quem *virum* vocat *magnum*, etiam si maximis compararetur: virum alibi ^d acerrimum, & contra omnia naturæ desideria pugnantem; & iterum ^e acutissimè ac fortiter, datum à natura illis temporibus, ut ostenderet (ait) nec illum à nobis corrumpi, nec nos ab illo corripi (aliás corrigi) posse. Hunc secum circumferebat, & cum illo reiectis conchyliatis loquebatur, hunc mirabatur etiam senex,

& cùm ad Lucilium scriberet, postrema ætate. Porro indatum ^f his monitoribus semel hunc severum Philosophiæ habicium retinuit, etiam cùm ad civitatis reduceretur vitam, & ad nutum patris causas agere coepisset. Modò apud Socionem Philosophum (ait ^g) puer sedi, modò causas agere coepi, modò desii velle agere (forsitan cùm patrem amisit) modò desii posse, velocitatem computans temporis.

^f Vide Ep. 62.

^g Epist. 49.

83. Narrat Dio ^h Lucium Senecam sub Caligula penè interiisse, quod causam quandam in senatu præsente eo egregiè egisset: adeò quos eminere eloquentiâ noverat, primas sibi in hac laude arrogans, aversabatur. Damnaverat nempe iam eum Imperator; dimisit tamen feminæ cuiusdam quâ utebatur fidem fecutus, laborare Senecam tabe nec diù supervicturum opportunè ingerentis. Significatum forsan morbi illud genus, cui ille uni se assignatum fuisse ad Lucilium ait Epist. 54. *Susprium* quod vocant medici (ⁱādūa Græcorum) seu *meditationem mortis*: ubi Mercurialis ^j *exercitationem*, Pontanus ^k *modulationem*, legi voluere.

^h Lib. 59.

84. Sub eodem Caio aut priùs honorum candidatus Quæsturam obtinuit, cuius muneris recordatur ipse in *Consolatione ad matrem* ^l. Et tamen nullius culpæ sibi conscientius incurrit in culpæ suspicionem Claudio iam imperante, cùm invidiâ Messalinæ Augustæ insimulata adulterii Iulia Germanici filiâ, Lucius & ipse in commercium criminis vocaretur: quare & in exsilio eâ amandata, nec multò post interrepta, relegatus quoque in insulam Corsicam Seneca ivit ^m. Cuius à se incurvæ calamitatis consolationem scriptus inde libellus ad Helviam matrem, cuius sèpè meminimus, continet. Revocatus autem nonnisi post octennium transactum Agrippinæ alterius, Claudi uxoris, precibus ⁿ: quæ & Præturam ei impetravit, ac Domitii Neronis filii pueritiæ præfecit. Inde & Consul fuit, rerum iam Nerone domino; nam & apud Ulpianum ^o legimus, & in Iustiniani *Institutionibus* ^p, *Neronis temporibus*, *Annæo Seneca Trebellioque Maxima Coss. senatus-consultum* (quod vocant *Trebellianum*) factum fuisse. Negat tamen Aufonius disertis his verbis ^q *Dives Seneca nec tamen Consul*: quæ ad ordinarium consulatum referre oportet, ut fecit Elias Viuetus, & alii passim; nam vel suffectum fuisse, hoc est (ut facetè idem Aufonius aliud agens ait ^r) sub aliis Consulibus consulatum egisse, Ulpiano haud credere minimè possumus. Suffectum inquam in locum P. Marii Celsti & L. Asinii Galli, an-

ⁱ Lib. 6. Var. cap. 16.

^k Notis ad Microb. lib. 1. De somni Scipion. cap. 13.

^l Cap. 17.

^m Dio lib. 60.

ⁿ Tacitus lib. 12. cap. 8.

^o Leg. 1. §. 1. ad SC. Trebell.

^p Lib. 2. tit.

^q 23.

^r Ibidem

^s In gratia rum actione pro Consul.

^t Ibidem

^u no

LIBER I. CAPUT VII.

31

no scilicet U. C. DCCCXIV. ut Mart. Ant. Del-rius existimat in *Prolegomenis ad Senecæ Tragœdias* (1).

85. Tunc temporis apud principem suum, rectâ dum viâ procederet, plurimum valuit, simulque cum Afranio Burro concordi proposito iuuentam eius moderatus est, divitiis adeò pollens, domestica supeilectile ac latifundiis, ut veræ Philosophiæ professioni quam scriptis præferebat re ipsa & contrario vivendi tenore abrenuntiâsse videretur. Exstat clarissima eius apud *Annalium* disertissimum scriptorem ad Neronem oratio, quâ declinanda invidiæ hunc deprecatus est, ut opes quarum fulgore urbs præstringebatur iuberet in fortunam Principis recipi ac per procuratores administrari: agris sibi relictis, ut eorum culturæ intentus postmodum viveret. Et quamvis abnuente Neronne voto res caruisset: mutavit ipse tamen in posterum (ut Tacitus inquit) *instituta prioris potentiae*, salutantium coetus, comitatus, publicum devitans. Neronis octavo anno hæc contigisse eadem oratio nos docet.

86. Excita verò Pisoniana decimi anni coniuratio quæ auctoribus exitio fuit, eadem involvit Senecam nostrum, quantumvis suspicionibus tantum urgeretur; ferroque graſlari adversus eum, quando venenum non processerat, ingratissimus decrevit alumnus. Indictum ergo ei ut moretetur: quod exsolutis ferro venis ille exscutus est ea fortitudine quam apud Tacitum legi malum. Non enim vitæ commentarios sed compendium dari res postulat. Matrimonii autem duobus mactus Seneca nullis ut credo superstitibus obiit liberis. Amiferat enim ante exsiliī sententiam eum quem ex priore uxore sustulerat, cuiusque ipse memor est in toties laudata *Consolatione ad matrem*. Ductâ deinde Paulinâ nobili femina cùm senex iam rerumque potens esset, convixit ei tempus usque ad ultimum, peneque commortuus est. Solvebunt enim uterque venas, Paulinæ tamen mors fuit Neronis iussu inhibita.

87. Vitam Senecæ quæ Xichonis Polentoni prodidit nomine Aurelio Augustino tributam fuisse Lilius Gyraldus scribit *De Poetis* dialogo 8. Xicho autem iste Polentonus Patavinus *De vitis illustrium Scriptorum Latinæ linguae* libros 18. usque ad S. Isidorum Hispalensem pertingentes cer-

tò scripsit, qui Romæ extant Mssti. in Bibliotheca Collegii Capranicensis; atque Hispali in ea quæ fuit Ferdinandi Colón, nunc autem Hispalensis cathedralis templi: uti lego in schedis Alphonsi Ciaconii Dominican. Huius autem auctoris magnus error ille est, Senecæ vitam usque ad CXIV. annum ætatis prorogantis. Sed Iannotii Mannoti aliam Marci Senecæ fuisse apud Paulum Petavium annotavit in editione *Tragœdiarum* Petrus Scrivenerius. Ex recentioribus simili opera functi sunt Crinitus, Gyraldus, Lipsius, Del-rius, Nicolaus Faber, alii. Sed Iannotius ille quem nuper diximus vertisse se eam *Senecæ vitam* ex Plutarcho, qui eam nullus scripsit, cur iactaverit ignoramus. Affirmat quippe translatam inde ab eo Michael Pocciantius in *Catalogo Scriptorum Florentinorum*.

88. Virtutis sapientiæque hic magnus heros, eo vitæ, eo mortis genere æquè ut inter æquales vixit, ad posteritatem pervenit clarus, nullis non apud omnium ætatum homines elogii famaque documentis ornatus. Quæ quidem ante alia consulenterunt, si non vivis eius rei argumentis in æternitate dignis operibus, quæ auctorem expressissimè ostendunt, iniuria temporum fibimetipsi derogans pepercisset. Elogia tamen aliqua hic in medium proferam ætatis quâ vixit sequentiumque, laudandis libris aliud caput daturus. Columellæ^x Lucius noster est *vir excellentis ingenii atque doctrinæ*. Plinio^y eruditissimus tempore suo *princeps*. Tacitus *claritudinem studiorum eius*^z, *amœnum ingenium*^a, ac *temporis illius auribus accommodatum*, multarumque rerum experientiam^b fortunæ ac loco suo æqualem prædicat. Dionis Cassii iudicio & confessione, quamvis Senecæ aliás non multum propitii, ο πάττας μὲν τὸς καθ' εαυτὸν Ρωμαῖος, πολλὸς δὲ καὶ ἀλλας σοφίᾳ ἵπεσθεται. Omnes sui temporis Romanos, multosque alios sapientiæ superans. Quintiliano, alteri quantumvis eiusdem gentis haud multum æquo censori, *versatus in omni genere eloquentiæ, ingenio facili & copioso, multo studio rerumque cognitione fuisse dicitur*^c; tractasseque omnem studiorum materiam: multa probanda in eo, multa etiam admiranda esse, cùm deterere magis viri clarissimi pergit famam, confessus.

89. Christiani etiam scriptores summo loco habuerunt. Laclantius^d, *omnium Sto-*

^x Lib. 3. *De re rust.* cap. 3.
^y Lib. 14. c. 4.

^z Lib. 12. Ann. 8.

^a Lib. 13. c. 3.

^b Lib. 13. c. 6.

^c Lib. 10. cap. 1.

^d Lib. 2. c. 9.

lius per errorem dicitur. At idem Panvinius in *Comment.* pag. 203. eius Consulatum ex Tacito ac Dione ad annum sequentem sive V. C. DCCC. XV. refert.

* Lib. 14. Ann. cap. 53.

* Lib. 15. c. 60.
Euseb. Chron.
num. ol. ccxi.

Pag. 317.

* Lib. 5. c. 9. corum acutissimum e., morum vitiorumque publicorum & descriptorem utilissimum, & accusatorem acerrimum. Celsos Senecas, hunc & patrem, aut fortè alium, quem Tragicum putaverat à Philosopho diversum,

^f In Carm. 22. poetam celebraturus Sidonius Apollinaris ^f Versu 161.

^g De Anima. cap. 20.

* Lib. 7. cap. 11.

ⁱ Laurentius de la Barre in scholiis ad S. Lini Pseudo hist. de Passione Apost. Petri & Pauli.

^k In prefatione ad secundam editionem suam huius auctoris.

90. Penè Christianum diximus. At quod suspicantur quidam ⁱ Senecam Christianum occultè fuisse, sicuti haud probatur ex literarum libello illo amoebæ consuetudinis cum Gentium Apóstolo, quas eorum non esse pluribus placet: ita prorsus improbat ex Seneca ipsius sparsis per varia eius opuscula parum piè dictis: quorum argumento Erasmus ^k hanc coniecturam inanem esse censuit, prudenter adiungens maiore fructu legendum Senecam si legatur ut, quemadmodum fuit, paganus: quam ut Christi fide imbutus; nam & Christianæ dicta vehementer afficiunt, & secus dicta minus lalent. Cui adstipulatur Delarius in Prolegom. ad Tragoedias. Verè potuit esse verus Dei cultor, si quis illi monstrasset, ut Laetantius loquitur lib. 6. cap. 24. Modium vides in Novantiquis Epist.

21. Planè Philosophiæ veram disciplinam calluisse & coluisse eum, constans apud omnes ferè antiquos, & his noviores, opinio est. Boethiusque confirmat Philosophiæ suæ consolatrixis verbis: *At Canios, at Senecas, at Soranos quorum nec vetusta nec incelebris memoria est, scire potuisti: quos nihil aliud in cladem detraxit (potius legerem pertraxit) nisi quod nostris (Philosophiæ ipsius) moribus instituti studiis improborum*

dissimillimi videbantur. Sprevisseque eum ridicula deorum ethnicæ religionis numina, vel ex libello *De morte Claudii*, & hoc *De superstitionibus*, Barthius lib. 11. *Aavers.* cap. 22. observavit.

91. Sed examinemus iam aut dispelamus nonnullorum parum Senecæ æquorum partim censiones, partim calumnias. Non enim unicus fuit in hoc agmine C. Caligula ^l, qui famæ Senecæ tunc gliscens invidiæ impar, *commissiones* eum componere, hoc est, ut puto, declamatorias orationes quibus Rethores pro palma inter se committebantur ^m; & arenam sine calce in scriptis suis præstare aiebat, ad sententiis frequens illud fractumque brevibus periodis dicendi genus certè respiciens. De stilo & libris postea, nunc convicia in mores videamus.

92. Suetonius Tranquillus ait de Neroni ⁿ: *Liberales disciplinas omnes ferè puer attigit, sed à Philosophia eum mater avertit, monens imperaturo contrariam esse; à cognitione veterum Oratorum, Seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret. Minus hoc & ignoscendum; sed quæ Philoso- pho præstantissimo Dio Cocceianus impu- tat, quo turpiora eò magis calumniosa sunt. Dio inquam Cassius, non ille in libris suis superstes, sed in Excerptis Ioannis Xiphilini atque item aliis Constantini Porphy- rogennetæ iussu collectis & cum versione ac Notis Francisci Valesii viri doctissimi ante quadraginta annos vulgo communi- catis. Ibi enim lib. 61. Seneca non tantum cum Agrippina Neronis matre confu- dinem, in Iulia Germanici adulterium opprobat; sed & quod præceptor tyranni esset, aulæ cupidus, arientator Meßalinæ uxoris & libertorum Claudi, quorum laudibus plenum in exilio Corsicæ exarasset libellum, ditissimus, & luxui ac libidini mancipatus. Abstineo eius verbis, ne prolixior sim in referenda Græci hominis maleficentia. Dioni quidem non parum in historia; Cornelio autem Tacito plus de- fero, qui res & homines suæ ætatis sub Traiano florens magis notas habuit, Dio- nemque Alexandro Mammæ filio æqua- lem tot annis præcessit. Et solet Tacitus nihil dissimulare quod non modò verus, sed etiam falsus rumor sparsisset. Nimirum is iniuriam ^o vocat exsilio Senecæ irroga- tum. Non ergo iure imputatum credidit in Iulia Germanici filia adulterium. Relin- quo meras illas P. Suillii aduersus nostrum calumnias apud eundem Tacitum ^p, ho- minis ferociâ animi, aut de his quæ essent reprehensione indigna, aut quæ vanis dum- taxat rumoribus inniterentur, sui reatus*

^l Sueton. teste in eius Vita c. 53.

^m Vide Hein- sius in Proleg. ad Aristar- chum sacrum, pag. 643. Bar- thium lib. 23. Ato. cap. 28. & Animad. ad Statii lib. Theb. 6. v. 143.

ⁿ Cap. 52.

^o Lib. 12. cap. 8.

^p Lib. 13. cap. 42.

uti

uti credebat auctorem urgentis. Nihil ve-
rè turpe , aut Dionis verborum germanum
inculcatum de Seneca idem Tacitus refert q.
Neroni fuisse , cùm magis deberet , poten-
tiâ (scilicet) eius apud Principem crimina-
tionibus opportunum factum inclinante.

93. Docuit ipse usque ad extremum
vitæ diem ante & post criminationes istas,
dives , mediocris , exsul , florens gratiâ sui
Principis , eadem severissimæ sapientiæ
præcepta. Scribens ad Lucilium ^r , intra an-
num ut creditur mortis , ex antiqua At-
tali disciplina retinuisse ait se unguento-
rum , vini , balneorum abstinentiam per-
petuam , in aliisque omnibus modum ab-
stinentiæ similem. Laudare solebat (ait) At-
talus culcitam quæ resisteret corpori : tali
utor etiam senex , in qua vestigium appare-
re non possit. Parum credibile est ita palam
de se loqui ausum , qui iis moribus & las-
civiâ esset quæ Græcus arguit historicus ;
cùm & ipsius Senecæ confessione verissi-
mum sit , nullos peius mereri de omnibus mor-
talibus , quâm qui Philosophiam velut alii-
quod artificium venale didicerunt , qui ali-
ter vivunt quâm vivendum esse præcipiunt:
quid si adiungas , immo quâm se vivere ia-
ctant? Et non dubito quin libelli *De vita*
beata per tempus calumniarum scripti ar-
gumentum ex parte is fecerit maledicis suis
ut responderet : quod doctè fecit cap. 17.
& quæ id consequuntur.

94. Abstineo plena oppositorum refu-
tatione , Dionemque eodem felle adversus
Cassium , Brutum , Ciceronemque usum ,
ad *Prolegomena in Senecæ Tragœdias* Martini Ant. Del-rii viri doctissimi temerita-
tis suæ arguendum remitto. Collegit qui-
dem ea omnia quæ famam Senecæ onerant
veterum testimonia Ioannes Henricus Mei-
bomius *De vita Mæcenatis* ^s scribens , ut
nempe dilueret obiecta huic eius heroi à
Seneca , dilaceratâ magni viri famâ : quæ
intemperantia virum sic præstantem om-
nimoda eruditione & in literas merito non
multum decet : uti & Antonius Possevi-
nus in *Apparatu sacro* , ut more suo in
quibus cavendum esset à lectione Senecæ
operum admoneret. Vides Guidonem Pan-
cirolum lib. 2. Var. cap. 377. At Senecam
aliquantò modestius de ambitione expositu-
lavit Franciscus Petrarcha confitâ ad eum
epistola 3. inter eas quas *Ad viros illustres*
inscripsit.

95. Iam de stilo & monumentis præter
Caligulam culpavere nostrum antiqui Scri-
ptores , M. Fabius Quintilianus modestè &
in laudem sæpius inclinans , Agellius Gram-
maticus , aliorum uti videri vult iudicio
& verbis malignitatem propriam aut certè

aversum ab studiis sapientiæ animum pro-
dens. Sed præoccupavit magnus Lipsius de-
fensionem in *Judicio super Seneca* & eius
scriptis editioni suæ præambulo , unde est
hoc pronuntiatum rem determinans : Ita-
que sententiam pro te , Seneca , audacter fe-
rimus. In *Philosophia* , & præsertim morali
eius parte , viciſti qui fuerunt , qui erunt:
accipe palmam , non magis quâm Herculi
clavam (omnes omnia faciant) extorquen-
dam. In ipsa eloquentia due tuæ virtutes
eximiæ , copia in brevitate , vehementia in
facilitate. De copia bonus iudex & sagax
statim agnoscit , & Fabius ut peculiarem
virtutem etiam alibi assignat copiam Sene-
cæ , vires Africani , maturitatem Afri : ut
videre merito sit illos qui siccum & aridum
nobis dicunt. At de vehementia ego eius mi-
rror , & est tota oratio ferè accinta , intenta;
& robur in ea & acrimonia , quâ vel ad Demosthenem se iactet. Δεύτερος (dicendi vis) quæ
mirabilem illum oratorem facit , cum isto
certè ei communis est , itemque numeri illi
viriles. Unde autem nisi ab animo tali? &
pectus est (pulcherrimo sensu Fabius) quod
disertos facit , & vis mentis. Hæc ille.

96. Addam viri eloquentissimi M. An-
tonii Mureti iudicium de stilo Senecæ ,
quod reservavit ex eius cineribus Fran-
ciscus Bencius & ipse disertissimus. Edi-
dit hic Senecæ utriusque opera , quæ pa-
rata editioni Muretus reliquerat ; et in
Præfatione ad Contarenum Cardinalem ,
Lucium Annæum Senecam tanti (ait) facie-
bat , ut eum non modò ut sapientissimum
(quod omnes fatentur) verùm etiam ut di-
seritissimum (quod negant nonnulli) laudaret
auctorem. Ab hoc enim ille non tantum præ-
cepta vivendi , sed etiam ornamenta eloquen-
ti peti posse dicebat. Nimirum eius orationem
pressam quidem esse ac subtilem , sed concin-
nam ac splendidam plenissimamque gravita-
tis : sententias enim ipsas ita frequentes ut
sequunt prope numerum verborum ; verba
autem ita inter se apta & cohærentia , ut
nullum mouere loco possis substituendi alte-
rius gratia quin corrumpatur , nullum tol-
lere quin concidat oratio , &c. Leges etiam
Martini Ant. Del-rii *Prolegomena in Sene-
cæ Tragœdias* , ubi de eius vita.

97. Quintiliani autem de nostro ver-
ba transcripsit in libri sui *Polycratici* 8.
caput 13. Ioannes Saresberiensis , nec ple-
num inter eos iudicium (Senecam & Quin-
tilianum intelligo) ausus fuit interponere.
Attamen , consentiam (inquit) facile litera-
tiorem extitisse Quintilianum , & acumi-
ne & gravitate dicendi præcedere. At ille
(Seneca) diligentior est , & quantum in Rhei-
toricis vincitur , tantum vincit in ethica.

Adducit quoque is Frontonis testimonium de Seneca quod nusquam alibi legitur: *Tantus utique, ut eum Fronto secundum quosdam nepos Plutarchi, cuius meminit in prima Iuvenalis sic*

Frontonis platani, convulsaque marmora clamant,

Semper eum sic afferat universos exterminare errores, ut aurea videatur sacula reformare, & deos ab humano genere exsulantes eius operâ revocatos hominibus contractâ societate miscere. Quid autem de Gesnero faciemus, qui de Antonio Thylesio Consentino, eo qui *De coloribus* scripsit, viro quidem impensè erudito Latineque versibus pangendis suo sâculo clarissimo agens hæc parum opportunè de Seneca scripsit: *Seneca enim tametsi plenus sententiarum, arisque fortasse, quæ præstari ab scriptoribus omnibus præcipue debet, in eo non requiratur: tantum abest ut eum Latinè & purè locutum esse existimem, ut ob id etiam in Latinorum Scriptorum numerum cooptandum esse minimè censem.* At Thylesius de suo &c. Hæc Gesnerus, tamquam Latinè ac purè quid esset loqui solus noverit inter tot celeberrimos omnium ætatum viros eloquentiam Senecæ commendantes.

C A P U T VIII.

De Senecæ scriptis. De consolatione ad matrem. Libri excellentia. Sophologii auctor corrigitur. Lipsii observatio minus recta. De vita beata insigne opus. Quisnam Lucilius ad quem Epistolæ? Apocolocynthosis de morte Claudii eximia satyra, & unde huic nomen. Excerpta De paupertate & remediis fortitorum an Senecæ sint? Plura opera eius desperita referuntur. Lactantius vindicatur ab illustratore Servatio Galleo. De libro Notarum Senecæ tributo. Epistolas ad Paulum Apostolum huiusque ad eum indignas esse quæ horum censeantur. Latè comprobatur neque huius esse De quatuor virtutibus librum, sed Martini Dumensis. Senecæ illustratores atque editores.

98. SEQUITUR ut referamus Lucii Sene-
cæ scripta, quæ vel sunt naturalis vel moralis Philosophiæ, vel poetica, vel tandem satyrica; atque hæc partim desperita, partim hodie extantia. Ordinem temporis quo sunt stilo ducta si scire cu-
pis, Martinum Antonium Del-rium in doctis ad Tragoedias prolegomenis consule;

(1) HELVIAM Gentem domesticos Cordubæ la-
res habuisse indicat lapidis fragmentum hodie ibi-
dem extans in ædibus D. de Villacevallos, quod
vidi ac descripsi nimirum:

nobis namque vulgarem, quo edita legun-
tur, haud turbare satius visum.

99. *De ira* libri III. ad Novatum fratre, qui postea Annæus Gallio ut diximus sub Caligula, cuius, ut adhuc in-
hærentis Reipublicæ iugo, meminit.

100. *De consolatione ad Helviam ma-*
<sup>Lib 3. cap.
18. & 19.</sup>
trem scripsit ex Corsica, exeunte primo ex-
filii anno, sub Claudii initium, ut iam di-
ximus. *Animis & eloquentiâ plenum opus* (Lipsii iudicio) *numeris & structurâ com-*
positum, atque etiam ordine præter cetera dis-
positum, adeo ut palmam inter ceteros poscat. Aliâs ad *Albinam* legitur, aliâs ad *Hel-*
viam. Placet eruditis *Helviae* nomen, quod notum historiæ fuit Romanæ. *Helvius Per-*
tinax atque inde fortasse *Helvidius*, *Helvia* mater Ciceronis, colonia *Helvia Ricina* ex inscriptionibus confirmant (1). Apud au-
torem *Sophoglii* foedo errore legitur *Se-*
neca in comedationibus ad Elinam, seu Eli-
viam pro, in consolationibus (ut credimus) *ad Helviam.*

101. *De consolatione ad Polybium*, im-
perfectus vigintique ferè capitibus à prin-
cipio mutilus. Is Polybius Claudio ab stu-
diis fuit libertus, immo à libellis, Græcè
Latineque non vulgariter doctus, monu-
mentis & notis ætati suæ isti. Scriptum est
adulatorium (fateor) parumque Senecâ,
hoc est Philosopho gravissimo nedum Sto-
ico dignum^u; dandum tamen est aliquid
naturali sui & suorum caritati. Exsul de-
gebat in Corsica procul à matre, à fratribus
eius desiderio languentibus. Permisit sibi
eorum causâ quod fortè non permisisset suâ,
ut libertum apud Claudium præpotentem
occasione amissi fratris opportunis officiis
adiret, atque eius interventu Cæsarem
ipsum, cuius in hoc libello non minimas
esse partes voluit, aut consolandi Poly-
bium suum, aut ipsum Senecam supplicem
auscultandi. Cuius officii solicitus esse tota
capite 33. videtur exactor. Planè eis, qui
ut eluant maculâ istâ Philosophi famam,
nothi causam huic scripto movent, stilos,
ordo, sententiarum aculei, & integra con-
formatio illius resistit.

^u Vide Li-
pfium hic, &
Del-rium in
Prolegom. lib.
2. cap. 7.

102. *De consolatione ad Martiam* A. Cremutii Cordi filiam, illius qui ut effu-
geret Seiani manus inediâ sibi mortis viam
aperuit, ut ex hoc ipso libello^x, & *Anna-*
^{x Cap. 22.}
^{y Lib. 4.}
lium auctore^y, constat, atque eam obitum
filii sui Metilii iam tertium annum lugen-
tem. Inter insignes hunc numerant librum

il-

HELVIA. TA.....
M. HELVIO.....
ET. PATRO.....
IVLIO. T.....

Lipsius Del- illustratores Senecæ¹, diffusiorem quidem & minus quam Senecæ alii contractum, ut riusque, Del-rio placet.

103. *De providentia*, sive: Quare bonis viris mala accidunt, cum sit providentia liber singularis, scriptus ut videtur post Caii obitum, ut ex 4. appareat capite, in exilio fortè. Communis est locus, sed quem inter alios egregiè tractat in *De providentia* orationibus, maximè sextâ, Theodoretus.

104. *De tranquillitate animi* liber, non *De tranquillitate vitæ* ut vulgo magis legitur. Evidentia, inscrispsit libro suo Democritus, quod Cicero vertit *tranquillitatem animi*, ut notat hic Muretus. Hunc non extare totum Lipsius credit, quia partes non bene cohærent, & quicquam supponitur dictum quod nusquam legitur. Ideo nempe quod in fine libri dixerit: *Habes, carissime, quæ possent tranquillitatem tueri, quæ restituere*; aitque Lipsius nulla huius partitionis seu ordinis vestigia reperiri. Quod nolle dictum. Toto enim libro inculcata videoas quæ tranquillitatem conservare & amissam restituere possint. In aureum hoc opusculum Notas edidit Ioannes à Cockier Leodii 1607. in 8.º

105. *De constantia sapientis*, sive: *Quod in sapiente non cadit iniuria*. Scriptum verè Stoicum, & censione eiusdem Lipsii magni animi, magni ingenii, atque etiam eloquii: unde licet robur in temporum hominumque quotidiana malitia capere. Eodem quo superius tempore credit formatum.

106. *De clementia*, ad Neronem Cæarem, libri duo, cum annum hic ageret xix. hoc est sub initium Principatus, ut appareat ex cap. 9. prioris libri. Sed mancum quoque hoc esse opus ex contextu ipso & brevitate posterioris manifestum est. Ad hos libros notæ Ioannis Calvini pestilentissimi Hæresiarchæ seu commentarii exstant, à Philippo Lauro anno MDXXXII. in 8.º (quo loco haud novimus) editi.

107. *De brevitate vitæ*, ad Paulinum liber, uxoris suæ Paulinæ fortè germanum fratrem; nam ad iuvenem scriptum innuit caput eius 19. sicut & paulò post Caii Cæsaris obitum, caput. 18.

108. *De vita beata*, ad Gallionem fratre. Quo, arrepta occasione inculcandi circa hoc sapientiae præcepta, calumniatoribus opulentiae suæ & morum respondet, cum cœpit causam suam agere, averso iam animi Cæsare. Imperfectus quoque hic liber est; & quæ coagmentabantur in vulgaribus editionibus capit. 28. mutilo & ipsi, iure seiunxit Lipsius in sua, & quasi fragmentum alterius sive libri sive epistolæ subiunxit inscriptum:

109. *De otio aut secessu sapientis*. Quæ pars fine etiam, seu conclusione, deficitur. Hoc autem *De vita beata* libro nihil præstantius usquam habemus (Barthius ait^a) sacris quidem literis exceptis, quas ille de proximo ita tangit ut & legisse videri possit.

^a Ad Statilib. 2. Silv. cap. 2. v. 129.

110. *De beneficiis*, ad Æbucium Libralem libri VII. sub Nerone scripti; aliâs de Claudio in fine libri primi aliter, nec eo contemptu fieret mentio.

111. *Epiſtolæ cxxiv. ad Lucilium* veterem amicum, quem & equestris ordinis & procuratorem Cæsaris in Sicilia fuisse, ex his ipsis & lib. 4. *Natural. quæſtionum*^b conſtat: in cuius præfatione veluti describit & cap. 1. & ex Lucilium. Nec dubito quin responsoriæ ad ep. 19. & aliis literas Lucilii plures harum sint; meminit quippe eius literarum ſæpius^c. Malim tamen cum Lipsio, non omnes veras esse & 21. 24. & aliis affiduè missas; sed fecutum Senecam hoc genus liberè ac de quibus placuiffet scribendi sub Lucilii nomine^d. Dividebantur olim hæ epistolæ in libros; nam apud Agel- lium^e liber 22. epistolarum Senecæ laudatur: cuius exindè verba, in quibus Ennium poetam Ciceronemque ipsum necnon & Virgilium taxatos legimus, nunc non apparent: ut necessarium sit admittere nonnulla ex his epistolis intercidisse. Dividunt fanè, quamvis variè, codices manuscripti; attamen in novis editionibus iure hæc prætermissa est divisio.

112. Sequuntur quos de Philosophia naturali ad eundem Lucilium elucubravit noster, scilicet:

113. *Naturalium quæſtionum lib. vii.* meteorologici penè omnes, & ultimo ferè loco ab eo scripti, & quando epistolæ; nam & libri 6. initio terræ motûs meminit qui Campaniæ infestus fuit Coss. Virginio & Memmio, scilicet biennio ante eius mortem, anno u. c. DCCCXVI. quem tamen *Annalium* scriptor^f ad superiorem reiicit. Opus istud innuere forsan voluit Iacobus Magnus in *Sophologio*, *De natura rerum* vocans: quæ opinio est Martini Antonii Del-rii in *Prolegomenis ad Senecæ Tragœdias* lib. 2. cap. ultimo.

^f Lib. 15.

114. *Aποκλονίστας*, sive *ludus de morte Claudii Cæsaris*: quomodo hunc libellum primus Latinè indigitavit à se inventum & publicandum Beatus Rhenanus Selestdiensis, cuius inventionis & Ioannes Cuspinianus meminit^g; nihil tamen huius continet Græcum nomen, idque festivum satis, ut opusculum totum, varium, doctum, argutum, venustum, cui nec Venus nec Lepor aliquid addant, ut Lipsius ait. Barthius pariter, nihil acutius dici potuisse, libellumque hunc suum facili negotio Se-

^g In fastos, consulatu Marcelli & Aviole. pag. 322.

^a Ad Statuum
lib. 3. Silv 3.
v. 77.
ⁱ Ad Theb. 1.
v. 36.
^k Dial. 8. de
Poet. pag. 317.
^l Ad Theb. 2.
v. 64.

necam *Momo ipsi Salium* approbaturum
ait ^h. *Amarissimum & acutissimum satyricum*
alibi vocat ⁱ. Dio Cassius expressit titulum,
& prora & puppis est ut Senecæ satyram
hanc vindicemus, quamvis subdubitaverit
Gyraldus aliquando ^k; miratur tamen pro-
pter eum forte idem Barthius ^l, *fuisse qui*
alii quām Senecæ hunc ingeniosissimum &
doctissimum libellum adscriptum voluerint.
Lib. 60. ait Dio, seu Xiphilinus: *Συνέδεσα*
μὲν τὰς καὶ Σενίκας σύγγενας, Α' πονολογίας
ἀντί, ὡσεὶ τινα ἀπαθανάτως οὐνάσας. Compo-
suit enim & Seneca libellum, Apocolocynthō-
sin inscribens, veluti apotheōsin, sive inter
deos quandam relationem.

^m Ad Theb.
lib. 2. v. 64.

ⁿ Hadriano
Junio lib. 1.
Animadver. c.
17.

115. Quid autem sit *apocolocynthōsis*,
rem acu tetigisse mihi Daniel Heinsius, &
ex eo Libertus Fromondus videntur in
Præfatione suarum ad libellum Notarum
in Lipsiana editione: ut talis dicatur eo-
dem modo ac *ἀποθεόσις relatio in Deum*, seu
ἀπαθανάτως, transformatio in immortalem.
Quæ verba veterem ritum ethnicorum con-
secrandi principes significare posita sunt.
(Fortasse melius *apocolocynthōsin* iccirco
legendum censuit Barthius ^m). *Α' πονολογίας*
enim *transformationem in cucurbitam*, sive
cucurbita in Deum significabit; *Καλορίζης*
enim *cucurbita* est. Convenit Ioannes Sche-
fferus Argentinensis, qui hoc tempore mul-
ta erudita protulit profertque, in *Academi-
carum lectionum* libro, cuius aliqua portio
sunt *Notæ in Apocolocynthōsin*. Multò aptius
hoc est, quām quoddaliis ⁿ placuit, propter
colocynthidem ita dictum, ex qua verosimi-
liter confessus fuit boletus, quo quasi phar-
maco purgatorio usus fuit letaliter Clau-
dius. Quo respiciens Xylander *ἀπονολογίας*
Dionis *de immortalitate fungo parta* inter-
pretari non veritus fuit.

116. At his omnibus dudum olimque
adhæserunt fragmenta quædam seu *Excer-
pta*, ut præferunt editiones, è libris Senecæ
scilicet *De paupertate*, atque item *De reme-
diis fortitorum*. Priora incipiunt: *Honesta*,
inquit Epicurus, res est paupertas. Certè
ille hoc argumentum, si quando valde va-
caret, ut ex fine epist. 87. constat, discute-
re meditabatur. His fragmentis lucem, im-
mo & emendationem, ab epistola 17. quæ
incipit: *Proice omnia, accedere posse Pin-
cianus notat, uti & Obsopæus desumta ea*
esse ex epistolis 2. 4. 9. 14. 16. 17. 18. 20.
36. 80. 81. & 87. Leodegarius tamen qui-
dam à Quercu annotationes in hunc, quem
Senecæ putavit, librum edidit Parisiis
MDLVI. in 4.º Verderio teste in *Bibliotheca Gallica*. Posteriorum hoc initium est: *Li-
cet cunctorum poetarum carmina gremium*
tuum semper illustrent, &c. Quæ Senecæ

abiudicari satiùs sit, quantumvis ad eius
imitationem conficta videantur, aut ex
eius sententiis emendicata: quām cum iis
errare qui admiserunt, Philippo Bergomen-
si, Lucio Marinæ, & si qui alii sunt. Ad-
judicantur Senecæ vulgò in scriptis manu
libris, quorum unum vidimus in bibliotheca
Palatina Romæ cod. 1546. eodem
initio prologi ad Gallionem.

117. Collegerunt ab his diversorum
iamque olim deperditorum Senecæ operum
titulos viri docti ^o, quorum industriâ hic
nos uti necessariò debemus. Ea sunt:

118. *De superstitione*, magnâ bonorum
studiorum iacturâ deperditum. Quid enim
de hoc argumento sperari non debuit à
viro sapientissimo, qui semel animo suo
imposuit ut falsam gentis suæ religionem
traduceret, civibusque exprobraret? S. Au-
gustinus lib. 6. *De civitate Dei*, cap. 10.
Nam in eo libro, quem contra superstitiones
condidit (Annæus Seneca, quode loquitur)
multò copiosius atque vehementius reprehendit
civilem istam & urbanam Theologiam,
quām Varro theatricam atque fabulosam.
Hæc Augustinus, qui & eodem capite &
sequenti, ex eo libro pulcherrima quædam
transcribit fragmenta. Barthium adiungi
non frustrà erit è libro 11. *Adversariorum*,
cap. 20. quem & intellexit in *Apologetico*
his verbis Tertullianus ^p: *Infrēndite, inf-*
pumate: iidem estis, qui Senecam aliquem
pluribus & amrioribus de vestra supersti-
tione perorantem probatis. Observavit Li-
psius lib. 1. *Electorum* cap. 18. aliique.
Dialogisticum fuisse opus, ex Diomedis
lib. 1. *De oratione & eius partibus*, cap.
De his quæ perfectum tempus non habent,
manifestum est. Dialogum quippe laudat
Senecæ *De superstitione*. Miror autem non
alium ex his, qui religionem Christianam
eo ferè tempore derisis gentilium supersti-
tionibus impugnârunt, huius meminisse
operis, Arnobium, Lactantium, Minu-
cium; ne Græcos memorem.

119. *Moralium*, seu *Morales*, seu *Phi-
losophiæ moralis* libri. Lactantius exinde
fragmenta adducit lib. 1. cap. 16. & lib. 2.
cap. 2. & lib. 6. cap. 14. & 17. Interpretor
de *Philosophia moralis*, quam se quodam
opere velle complecti professus auctor fuit
ad *Lucilium* epist. 106. Idem in ep. 109.
Per solvi (ait) quod exegeras, quamquam in
ordine rerum erat, quas moralis Philosophie
voluminibus complectimur.

120. *Exhortationum* libri. Ex opere isto
quædam Lactantio debemus, qui lib. 1.
cap. 7. ita habet: *Et est illud verum quod*
dixisse in Exhortationibus Senecam suprà
retuli. Et mox: *Quod Seneca vir acutus in*
Ex-

^o Delrio in
Proleg. ad Sen.
Tragedias. Li-
pis De vita
& scriptis Se-
necæ.

^p Cap. 12.

Exhortationibus vidit. Nos, inquit, aliunde pendemus. Itaque ad aliquem respicimus, cui, quod est optimum in nobis, animam debeamus. Alius nos edidit, alius instruxit. Deus ipse se fecit. Quæ cùm apertè sint verba Senecæ, iniuriâ invehitur in Laetantium Servatius Galleus nuperus eius illustrator, quasi Deum se ipsum fecisse is crediderit. Idem eiusdem libri cap. 5. & lib. 3. cap. 15. & lib. 6. cap. 24. ubi eius verba adducit, quibus *Exhortationes* terminavit, verè Christiana. At ex eodem capite paulò infrà constat divisas libris has fuisse, cùm eius operis primum (quid nisi librum?) laudet Laetantius.

121. *De immatura morte* liber laudatur ab eodem Laetantio lib. 3. cap. 12. Auctor Sophologii Iacobus Magnus *De matura morte* appellat lib. 3. cap. 1. & lib. 7. cap. 7. Martino Del-rio potius quām liber ab aliis diversus, aliqua ex epistolis ad Lucilium est de arguento isto concepta; non tamen persuadet, usque dum inibi verba ostendat à Laetantio adducta.

122. *De matrimonio* liber. Debemus hanc notitiam S. Hieronymo libro *Adversus Iovinianum* primo. Scripserunt (ait) Aristoteles & Plutarchus & noster Seneca *De matrimonio libros*, ex quibus & superiora nonnulla sunt, & ista quæ subiicimus. At quæ subiicit pura puta Senecæ videntur verba, non ullius ex Græcis illis. Habes quicquid ex hoc libro & aliis Senecæ reliquum est in *Fragmentis* quæ Lipsius in editione sua collegit.

123. *De providentia*, diversum & laxius eo quod habemus, si Deo placet, opus. Nam in libelli istius, quem *De providentia* quoque, sive melius *Quare bonis viris mala accidunt cùm sit providentia indigatum priùs laudabamus*, initio hæc habet: *Quæfisti à me, Lucili, quid ita, si providentia mundus ageretur multa bonis viris acciderent mala?* Hoc commodiùs in contextu operis redderetur, cùm præesse universis providentiam probaremus, & interesse nobis Deum. Sed quoniam à toto particulam revelli placet, & unam contradictionem manente lice integra solvere: faciam rem non difficilem, causam deorum agam. Quibus perspicuum mihi est integrum *De providentia* opus significasse, non aliud, veluti *Moralium*, quod innuit Lipsius; vereque hoc Senecæ dignum fuerit argumentum.

124. *De terræmotu* se scripsisse ait ipse lib. 6. *Nat. quæst.* cap. 4. cui certè hic superaddidit, quæ actas ei aut ad scientiam aut ad experientiam adiecisset, ut ipse loquitur.

125. *Dialogi orationesque*, nescio cuius argumenti, quorum Fabius meminit lib.

10. cap. 1. *Tractavit etiam omnem ferè studiorum materiam*; nam & orationes eius, & poemata, & epistolæ, & dialogi feruntur. Ex dialogis unicum reperiri, *Sensus & rationis*, Erasmus creditit, ut videre est in *Præfatione* eius ad *Senecam*. Orationes quidem, vel quas dixit ipse, vel quas Neroni publicè recitaturo dictavit. Ex his ex sunt fortè, quibus Nero vivente adhuc Claudio Illeñibus ut omni publico munere solverentur, Bononiensi coloniæ igni haustæ ut centies seftertiū largitione subveniretur, Taciti fide⁴, impetravit. Illud certius est, orationem quâ Nero laudavit Claudium funeris die Senecæ esse. Quamquam oratio à Seneca composita (ait idem Tacitus⁵) multum cultûs præferret, ut fuit illi viro ingenium amaxum & temporis illius auribus accommodatum. Adnotatumque à senioribus subiungit, primum ex his, qui rerum potiti essent, Neronem alienæ facundia equisſe. Item id scriptum, quod Nero ad Senatum misit occisa matre, Quintilianus disertis verbis Senecæ attribuit lib. 8. cap. 5. cuius literæ meminit etiam Dio Cassius lib. 61. At ipse proprio nomine multis habuisse dicitur. Modò (ipse ait aliquid⁶) causas agere cœpi. Et meminimus Dionem⁷ referre, quod & suprà obseratum⁸, penè eum interiisse Caii odio ex invidia, quod præsente eo causam quandam egregiè in senatu egisset. Quid si & *Controversias*? si nostrum significare voluit Quintilianus lib. 9. cap. 2. non verò patrem?

⁴ Lib. 12. Ann. cap. 58.

⁵ Lib. 13. c. 3.

⁶ Ep. 49.

⁷ Lib. 59.

⁸ Cap. antecedenti.

126. *De fortuitis*. Tertullianus in *Apologeticō* (ait): *Multi apud vos ad tolerantiam doloris & mortis hortantur, ut Cicerone in Tusculanis, ut Seneca in Fortuitis, ut Diogenes, ut Pyrrhon, ut Callinicus, &c.* Inde esse ea videtur sententia bis tributa Senecæ ab eodem Tertulliano, & libro *De anima* cap. 42. & *de resurrectione carnis* cap. 1. *Post mortem omnia finiri, etiam ipsam.* Quæ quidem non reperitur in iis fragmentis suprà laudatis, quæ cum ceteris nostri auctoris libris edi solent, quæque in aliquibus codicibus ex libro *De remediis fortitorum ad Gallionem poetam inscribuntur excerpta*, Martino Antonio Del-rio auctore in *Prolegomenis ad Tragœdias*.

127. *De officiis*. Laudat Diomedes Grammaticus lib. 1. *De oratione*⁹. *Rursum Seneca De officiis: Si cervicem præsti-* ^x Cap. *De speciebus præter. perfecti.*

128. *De forma mundi*. Cassiodorus auctor est in libello *De astronomia*, his verbis: *De quo librum Seneca consentanea Philosophiae disputatione formavit, cui titulus est De forma mundi: quem vobis idem*

idem (lego item) relinquimus relegendum. Iisdem verbis Boethius in libello *De Geometria*, cap. *De utilitate Geometriæ*, quem Cassiodorus exscriptissæ videtur, cùm ei supervixerit.

129. *De situ Indiae*, seu *Commentatio de India*, quomodo Plinius vocat lib. 6. cap. 17. *Seneca etiam apud vos (inquit) tentata Indiae commentatione, sexaginta annes ejus prodidit, gentes duodeviginti centumque.* Laudat quoque Servius ad lib. 9. *Aeneidos his verbis: Ganges fluvius Indiae est, qui secundum Senecam in Situ Indiae novem alveis fluit.*

130. *De sacris & situ Ægypti*. Hujus operis meminit idem Servius ad 6. librum v. *Seneca (ait) scripsit De situ & de sacris Ægyptiorum. Hic dicit circa Syenem extremam Ægypti partem esse locum, quem Philas, idest Amicas, vocant, &c.*

131. *Epistolæ ad Novatum*. Quas oportet Lucilianis numero inferiores haud fuisse; siquidem Priscianus in libro *De ponderibus* decimum earum librum commendavit. *Seneca in decimo epistolarum ad Novatum (ait) viginti quatuor festertia, idest talentum Atticum parvum.* Hæc ille. Quæ cùm in epistolis ad Lucilium non reperiantur, admittere Prisciani fide alias istas ad Novatum debemus, fratrem scilicet, etiamtum sui iuris & nominis, ante quām ad sacra Gallionis per adrogationem transiret.

132. *Epistolas ad Maximum Cæsonium* videbunt posse adiungere, propter hæc Martialis ex epigrammate 44. lib. 7.

Facundi Senecæ potens amicus,
Caro proximus, aut prior Sereno.
Hic est Maximus ille, quem frequenti
Felix litera paginâ salutat.

Hic est Maximus Cæsonius vir consularis à Nerone damnatus, Senecæ nostro amicissimus, de quo ipsum in epistola 87. adire potes, ac Tacitum 15. *Annalium*; quemque ab eo salutatum frequentibus literis ut alter Lucilius aut Novatus, credunt ex hoc leco Martialis interpretes, & Martinus Antonius Del-rius in *Prolegomenis ad Tragœdias*, Nicolaus Faber in *Præfat. ad Senecæ opera*.

133. *Notarum quoque librum*, si non fallit de eo fama. *Notas intelligo scripturæ quoddam compendium*, quo singulis figuris aut characteribus vocabula integra celerrimè notabant veteres huius artis notariæ periti, ex ore dicentium excipientes:

(1) Exstat in Terentiano Escurialensi Codice *Lit. S. Plut. 3, num. 23.* ineuntis ut videtur saeculi XII. qui olim ad Hieron. Suritam mox ad Honoratum Ioan-

de quibus eruditè, ut solet, Lipsius in quadam epistola ^z ad Leonardum Lessium, Gruterus ^a, Ioannes Henricus Meibomius ^b, Ioannes Brodæus ^c, Matthæus Raderus ^d, & alii. S. Isidorus lib. 1. *Originum* cap. 21.

postquam tribuisset Ennio inventum, Tullio Tironi Ciceronis liberto, & aliis augmentum artis: *deinde (ait) Seneca contracto omnium, digestoque, & aucto numero, opus effecit in quinque millia*, Notarum scilicet. Quod tamen testimonium Lipsius iam laudatus multifariam corrigit. His exaratum vedit olim *Psalterium* Ioannes Trithemius ^e, Hygini *De sideribus* portionem Petrus Bembus ^f. Systema Notarum quibusdam, ut vocat, commentariis & capitibus distinctum, ad calcem *Thesauri* sui *inscriptionum* Janus Gruterus, Tironis Tullii atque *Annæ Senecæ* inscriptum nominibus, ex duobus MSS. codicibus qui *id utcumque* (ita loquitur) balbutiebant, primus publicavit (1). Non tamen sine aliqua admixtione Christianarum notarum, quas, si Ioanni Trithemio nuper laudato credimus, S. Cyprianus Martyr pro Christianorum usu veteribus adiecit.

134. Lipsio ^g autem Marcus, non Licius Seneca *Notarum* huius augmenti vi-
fus fuit auctor. Et sanè Philosophus sprevi-
se hoc inventum, & ad vilissima reieciisse
mancipia legitur ^h. Non tamen sufficiens
ea ratio, ut ab eo ad Marcum parentem
abeamus. Addidisse his dicitur ut notarii
uterentur, non invenisse aut iactasse inven-
tum. Et Isidorus Senecæ attribuit, quo per
excellentiam designatur Philosophus. Ex-
stareque apud Cl. Puteanum, & in alio-
rum bibliothecis exemplaria huius operis
cum hac epigraphæ *Lucii Annæ Senecæ*
liber Notarum numero quinque millium, Ni-
colaus Faber in *Præfatione* ad eius opera
refert. De Notis vide etiam *Ægidium Men-
tagium*, exquisitæ eruditionis virum, in
observationibus ad Laertii vitas ⁱ.

135. Hæc certò Senecæ, ut de versibus
interim taceam. Cetera nulla firmiore con-
iectura tributa ei dixeris. *Historiam* scilicet,
ex Lactantii lib. 7. cap. 15. ubi ait Senecam
Romanæ urbis tempora in ætates dis-
tribuisse: quo nixi testimonio, quod Lu-
cius Annæus Florus *Compendii rerum Ro-
manarum* auctor simili distributione in pro-
logo usus legatur, eundem cum nostro An-
næo Seneca nonnulli existimavere, ut &
historiam eam noster scripserit ^k. Sed de
hac re locus erit tractandi opportunior

^z Cent. r. Ad
^a Belgas ep. 27.
^b In editione
sua *Notarum*
^c Tironis & Se-
necæ cum *Theſ.*
^d In *Vita Ma-
cenatis* cap. 26.
^e Notis ad
Martialis epi-
gram. 206. alias
179. lib. 14.

^f Notis ad
idem epigr.
^g Qui in *Poly-
graphia* refert.
^h Ex ep. 8.
ad Iulium II.
Papam lib. 1.

ⁱ Epist. 27.

^h Ep. eius 90.

ⁱ Lib. 3. pag.
96.

^k Improbati
a Nicolao Fa-
bro in pref. ad
Senecæ opera.

nem Caroli quondam Hisp. Principis Institutorem per-
tinuit, folium integrum cum alterius parte iisdem
uti appetit Tironis & Senecæ notis exaratum,

quum

quum de Floro agemus. *Prefationes* propter Fabii Quintiliani ista ex lib. 8. cap. 3. *Nam memini iuvenis admodum inter Pomponium & Senecam etiam prefationibus esse tractatum, an, gradus eliminat, apud Accium in Tragoedia dici oportuisset.* Non enim video *Prefationes* de alio, quām quod alicui operi præponitur dici; nec id solum vocabulum significare id, ad quod præfatus fueris, posse. Cogitabam *De prælectionibus*, sed fortasse *prefationes* collocutiones sunt seu confabulationes, quæ inter præsentes fiunt. Quoniam *præfari*, de eo quem præsentem coramque fari cum alio dicere velis, non incongruè usurpabitur; cùm & *præsens* à *pro*, hoc est coram, & *ens* dicatur, *s* literā interiectā, ut apud Ausonium¹:

Spondere qui nos noxia, quia præfēst, vetat.

De qua derivatione in *Etymologico* suo^m Vossius: cui credimus magis quām ad hunc eundem poetæ locum Eliæ Vineto, qui *præfēst* pro *præfēst*, sive *præfō* est, per synalepham dictum censuit.

136. *De arte dicendi* quicquam, propter Quintiliani hæc è libro 9. cap. 2. cùm de iureirando agit, an eo uti oratores deceat: *Nam & totum iurare nisi ubi neesse est, gravi viro parum convenit.* Et est à Seneca dictum eleganter, non patronorum hoc esse sed testimoniū. Id etenim præcepti oratoribus dicti aliás quām de arte scribens non nisi ineptè inculcare potuit.

137. *Laudationes Augustarum & libertorum* sui temporis, ex eo quod Ioannis Xiphilini excerptorum ex Dioneⁿ hæc leguntur in Latina interpretatione Guil. Xylandri: *Affentatores detestabantur, cùm ipse reginas coleret & libertos, ac laudationes quorundam componeret.* Sed mens Dionis apertior mansit in *excerptis* aliis Constantini Porphyrogenetæ editionis Valesianæ^o. *Tές τη κολακείωτά την διαβάλλω, ἀντὶς έτο την Μεσσαλίαν, καὶ τές τη Κλαυδία εἰρευθίγεως εἰθώπωσεν, ὅσε καὶ βιβλίοις σφίσι εἰ της μόσ πέμψαι επάνως ἀντῶν ἔχον, ἢ μετὰ ταῦτα ιωτὸν αἰσχύνεις ἀπήλλετε.* Hoc est ex interpretatione Henrici Valesii: *Et qui affentatores probris incesseret, idem Messalinam ac libertos Claudii adeò omni adulazione ambierat, ut librum refertum eorum laudibus ex insula, in qua exsulabat, iis mitteret, quem tamen pudore postea ductus siilo verso delevit.* Quæ propter libellum eum, de quo iam diximus, *consolationis ad Polybiūm Claudii libertum Dio Cassius annotavit.*

138. *Epistolas quoque ad Paulum Apostolum* in iis quæ perperam nostro Lucio attribuuntur collocamus. De his literis loquimur, quæ hodie circumferuntur *Senecæ ad Paulum*, vicissimque *Pauli ad Senecam*:

novem scilicet Philosophi nostri, quinque verò Apostoli; legunturque in *Bibliotheca Xysti Senensis*^p, qui eas admittit; scriptis seque ad eas breves quosdam commentarios Iacobum Fabrum Viennensem Episcopum ibidem annotat. Certè harum epistolārum notitia non recens est, sed quarto saeculo, quod ex SS. Hieronymo & Augustino constat, iam vulgaris fuit. Hieronymus enim *Senecam* (uti ipse^q ait) *non poneret in catalogo Sanctorum, nisi eum illæ epistolæ provocassent quæ leguntur à plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum: in quibus cùm esset Neronis magister & illius temporis potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud Iuos, cuius sit Paulus apud Christianos.* Et D. Augustinus^r laudaturus

^p Lib. 2. ad verb. *Paulus Apostolus.*

^q *Descriptor. Eccles.*

^r *Epist. ad Macedonium* 53.

Senecæ quandam sententiam, qui temporibus (ait) *Apostolorum fuit, cuius etiam quædam ad Paulum Apostolum leguntur epistolæ.* Prætereo nunc S. Lini Papæ testimonium ex eius pseudo-epigrapho opere *De Passione Petri & Pauli*, quo Xystus Senensis utitur.

139. Hunc enim librum communiter improbat fictitiique notâ inurunt catholici doctores Baronius^s, Bellarminus^t, Spencer^u, Possevinus^x, Labbeus^y, uti & heterodoxi Andreas Rivetus^z, Gerardus Ioannes Vossius^a, Gaspar Barthius^b, alii. Prætereo & Lucii Dextri conficta huic rei statuminandæ, è pseudo-chronico verba ad ann. LXIII. Hic enim auctor nondum approbavit fidem suam recto iudicio utentibus viris. Sanè ulterioris temporis etiam fuit hæc persuasio, ut legitimæ haberentur memoratae epistolæ; cùm & earum meminerint Ioannes Saresberiensis^c, Iacobus Magnus^d, Petrus Cluniacensis^e, admittantque aliqui ex duobus ultimis saeculis scriptores, Raphael Volaterranus^f & Iacobus Philippus Bergomensis^g. At quisquis ille fuerit *De passione Apostolorum* scriptor, dummodo non Linus, potuit cum Hieronymo & Augustino vulgi rumores sequi; aut aliæ fuere ab his quæ nunc leguntur epistolæ tunc vulgares. Et Ioannes Saresberiensis^h potius ad Hieronymi verba respexerit, pol. quām ut epistolis det testimonium.

140. Nam, ut non nihil de singulis dicam, in prima Senecæ haud scias quid ve- lint verba hæc de epistolis Pauli: *Quos sensus non puto ex te dictos, sed per te; certè aliquando ex te & per te.* In secunda Pauli, quæ statim subiicio indigna sunt Apo stolo, qui spiritum Dei sequebatur, nimirum: *Sed quod literis meis vos refectos scribis, felicem me arbitror tanti viri iudicio.* Neque enim diceris censor, sophista, ac magister tanti principis, & etiam omnium, nisi quia

¹ In Dictione sa- pientum.

^m Verbo *Præf,* & *Præsens.*

ⁿ Lib. 62. pag. 694.

^o Pag. 685.

^s *Annal. 1. ad ann. LXIX. 6.*

^t *De script. Eccles.*

^u *Lib. 6. De continentia c. 2.*

^x *In Appara tu, voce Linus.*

^y *De script. Eccles.*

^z *In Critico sacro.*

^a *De hist. Græcis lib. 2. cap. 9.*

^b *Lib. 43. Adv. 13.*

^c *Lib. 8. Po lyx. cap. 13.*

^d *In Sophol. lib. 6. cap. 6, & lib. 7. cap. 9.*

^e *Epist.*

^f *In Anthro pol. Suppl.*

^g *Chron. lib. 8. fol. 128.*

quia vera dicas. Iudicio Senecæ putet se fælicem Paulus Dei Apostolus? & Senecæ quæcumque dicta probet, magistrum omnium eundem professus? Tertia Senecæ non magis Latina est, quam Seneca barbarus est. *Reddere diem, pro assignare, decreveram non prius edere, nisi prius &c.* Latinitas respuit. Et quisnam in quarta Pauli, *audire literas pro legere, admiserit?* & quæ sequuntur: *Cum primùm igitur venire cœperis, invicem nos & de proximo videbimus.* Par est omnino Senecæ quinta, Paulique ad Senecam & Lucilium sexta. Pseudo-Paulus in octava impius est, qui nolit notitiam fælutaris disciplinæ pervenire ad Cæsarem; & ineptus, qui incongruè inconsequenter, ac nescio cuius reginæ habita mentione, eam absolvat. Nonam Senecæ puræ putæ ineptiæ condivere. Decimæ Pauli quid faciemus? Cuius totum argumentum est conniati parum rectam & congruentem sectæ suæ inscriptionem esse, ut *Paulus Senecæ salutem* dicens præferatur: cuius & conclusio, ut Senecam *devotissimum* vocet *magistrum Christi* Apostolus.

^b Lib. 15. c.
41.

141. Undecima, quam reponit Seneca huic de forma inscriptionis Paulinæ sententiæ, nihil recedit à superiorum absurditate. In qua tamen nescio quid eius, quod Augustinus legerat in his quas vidi epistolis, existare videtur. Tu lector iudica. Haud quidem debere ait abstinere illum ab ea inscribendi se atque amici nomini suum nomen præferendi itilo, *ne tam tentare me quam ludere videaris* (ait); quippe cum scias circum esse te Romanum. Nam qui meus, tuus apud te locus, (Delio natatore hæc indigent) qui tuus, velim ut meus. Duodecima parum cohærentia de urbis incendio, aut potius falsa, nonne refert? quippe qui cum auctore Tacito^h, domum, & insularum, & templorum quæ amissa sunt numerum inire haud promtum fuerit: apud hunc legamus: *centum triginta duæ domus, insulæ quatuor, sex diebus arsere, septimus pausam dedit.* In tertiadecima, Latinitati ut morem gerat Paulum suadet Seneca, quasi Latinè non Græcè Apostolus scriberet. Ultima Pauli iam Christo adhærentem supponit Senecam.

142. Stilus autem in omnibus, nec illius temporis, nec mediocris alicuius auctoris, nedum elegantissimi Senecæ est: sensus inepti, obstrusi, sæpeque investigabiles. Prioris epistolæ absque Consulatum mentione, posteriores Consulibus notatae sunt: qui vero non constant; nam decimam Neronis quarto, ac Messalæ Consulatu subscriptam redarguit Tacitus, qui tertium Neronis Consulatum, non quar-

tum, lib. 3. ⁱ eum vocat, in quo Messalam habuit collegam. Huic autem Pauli epistolæ hoc anno v. Kal. Iulii datæ, non ante x. Kal. Aprilis sequentis anni, quo Consules fuere Apronianus (sic dicere debuit) & Capito: responsum Seneca dedisse fingitur, cum uterque Romæ esset. Annus item incensæ urbis non habuit Coss. Frigium & Bassum, quod legitur in epist. XII. Senecæ ad Paulum. Cornelius Tacitus^k patratum id scribit C. Lecanio & M. Licinio Coss. Aliter vocat Frontinus^l, Crassum nempè Frugi & Lecanium Bassum; attamen iidem sunt in utroque auctore, scilicet Caius Lecanius Bassus & Marcus Lici-nius Crassus Frugi: uti P. Licinius Crassus ille dictus, cuius cum exaggerata laude tricesimi libri initio Livius meminit. Agnomen Frugi aliorum quoque fuit; sed non quidem ex agnomine solo vocari debuit Consul iste, quantumvis pro Frigio epistolæ Frugi reponendum esse, quod libenter nos admittimus, contendat aliquis. Tandem Leo & Sabinus, qui postremæ harum epistolæ tribuuntur Consules, nusquam alibi sunt, nec Leonis nomen in eius ætatis usu fuisse legimus.

143. Hæc paulo fusiū de pseudepigraphis nostri Senecæ epistolis, quas uno ore damnat Criticorum senatus. Videri possunt inter alios Ioannes Lorinus in *Acta Apostolorum* cap. 18. v. 13. qui suspicatur eiusdem pseude-auctoris esse libellum illum *De passione SS. Apostolorum* Lini nomine inscriptum, & has epistolas: Daniel Hein-sius in *Exercit. sacr. lib. 11. cap. 4.* in fine, Baronius 10. tomo *Annal. ad ann. LXVI.* num. 11. qui & à Pseudo-Lini opusculo notam de epistolis eam opinionem credit, uti & Rivetus *Critici sacri lib. 1. cap. 5.* Possevinus in *Apparatu sacro*, verbo *Seneca*: Onuphrius *De primatu Petri lib. 1.* parte 3. dissuasione 15. pag. 268. Lælius Bisciola *Horar. subcisiō. tomo 1. lib. 15. cap. 1.* Erasmus epist. nuncupatoriâ ad Petrum Episc. Cracoviensem in editione Senecæ operum quæ hodie legitur, & libro *Epistolarum* 28. Lipsius *De vita & scriptis Senecæ cap. 10.* Gaspar Barthius lib. *Advers. 43. cap. 13.* Martinus Ant. Del-rius in *Prolegom. ad Senecæ Tragædias lib. 2. cap. ultimo*: Ioann. Ludov. Vives ad S. August. lib. 6. *De civit. Dei cap. 10.* Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris partit. 1. erotem. 10. num. 180.* Quantumvis Xysto Senensi aliter placuerit, & Francisco Bivario^m, ut Dextro suo fidem conciliaret; atque his antiquiores parum advertenter crediderint Lucius Marinæus Siculus *De laud. Hisp. lib. 6. & Iac. Philip-*

ⁱ Cap. 34.

^k Ubi supra.

^l Lib. 2. de Aquæduct.

^m Ad Ann. 64 pag. 124.

LIBER I. CAPUT VIII.

41

Fol. 128. lippus Bergomensis in *Suppl. Chron.* n.

144. Cum his epistolis cadit quoque quod Seneca scripsit *De copia verborum*: quem librum in iistarum epistolarum quadam mittere se ait Paulo suppositius auctor. Nihilominus tamen fuit qui suppositionem hanc soverit; nam Thomafino teste^o, in bibliotheca monasterii S. Antonii urbis Patavinæ liber exstat *Seneca Philosophus* inscriptus, cui accedit *L. Annæi Senecæ Cordub. Stoici discipuli liber De copia verborum ad B. Paulum.* Nugæ, nugæ. Et frustra sunt Marinæus Siculus, Bergomensis^p & alii, qui hunc inter Senecæ opera librum enumerant.

^o Debibliothe.
Patav. mss.

^p Locis suprà
citatiss.

^q De script.
Eccles. cap. 22.

^r De script.
Eccles. cap. 26.

^s Cap. 19.

^t Del-rii Pro-

legomen. Sen.

Labbei de scrip-

tor. Eccles. in

Martino Bra-

carense, Biva-

rri ad Maximi

Chronicon an-

no 577. Nico-

lai Fabri pref.

ad Senecæ ope-

ra, Cælii Secundi

Curionis edi-

tione eorum-

dem operum

Basileensi anni

1557.

^u In Notis ad
hanc Servati
epist.

145. At quæ ab aliquot antè sœculis existimata sunt, non minus quam cetera olim, notha Senecæ opera, tum

146. *De quatuor virtutibus* liber est. Quem Martini Dumiensis Abbatis in Galæcia opus esse illud, quod ei S. Isidorus^q, Honorius Augustodunensis^r & Sigebertus Gemblacensis^s tribuunt, vulgaris est Eru-ditorum sententia^t. Nam & id eius nomine inscriptum, inter veterum Patrum alia, *Bibliothecæ sextum volumen* continet. Atqui iam dudum adhæsit Senecæ operibus; proindeque forsan Servatus Lupus Ferrariensis Abbas verbis ex hoc libro, tamquam *ex sœculari literatura* desumtis, utitur epistolâ 54. parum tamen immutatis à Dumiensis textu qui in manibus est: adeò ut Stephano Baluzio^u viro erudito & de pluribus medii sœculi scriptoribus optimè merito, hæc varietas occasionem dederit existimandi librum hunc à Seneca olim scriptum, postea verò à Martino descrip-tum & abbreviatum fuisse, qua arte librum Senecæ suum fecerit. De quo, cùm ad Martinum accesserimus, proprio magis loco disquiremus. Præferunt certè veteres editiones, Basileensis quam Erasmus pro-curavit anno MDXV. atque alia Hervagii anni MDLVI. cum nota tamen Cælii Se-cundi Curionis librum Senecæ abiudican-tis, quod & vidisse ait Erasmus; ut & Coloniensis anni MDXCVI. Quædam verò ut suppositum partum reiecere, hoc est An-tuerpienses omnes cum Lipsii Notis, Gru-teriana apud Commelinum MDXCIV. Amstelodamensis cum Gronovii, aliæ. Se-orsum hic *De quatuor virtutibus* liber Senecæ adscriptus, *De formula honestæ vitæ* etiam inscriptus, prodiit Venetiis ex offi-

(1) In Regio Matritensi Codice Hispano operum utriusque Senecæ, quem suprà cap. IV. laudavi-mus, Iuniori seu Philosopho inscribuntur terma de quibus hoc loco Noster agit opuscula, nimurum I. *De las artes liberales*. Incipit: *Deseas saber &c.* Anonymo interprete: II. *De las doctrinas*. Inc.

cina Francisci Ziletti MDLXXXVI. in 12.º Manuscripti antiqui codices conser-viunt, bibliothecæ Cæsareæ à Lambecio laudatus^x, Escurialensis, & Ambrosianæ Mediolanensis, ut ex earum constat cata-logis.

147. Item *De moribus* librum manus-cricti codices & Sophologii auctor suppo-nunt Senecæ nostro. Hunc eundem cum superiore Labbeus existimavit^y. Sed dif-tingunt Marinæus Siculus^z, Martinus Del-rius, Ioannes Philippus Bergomensis, Codex biblioth. Ambrosianæ, in quo diver-si sunt *De moribus*, & *De formula honestæ vite*. Hunc commentario libro illustrare conatus est Leodegarius à Quercu, edi-ditque cum *De paupertate* alio, Parisiis MDLVI. in 4.º apud viduam Petri Attaign-ant, ut in *Bibliothecæ Gesner. supplemento* Verderius refert. Quem similiter *De pau-pertate* librum Del-rii iudicium sequentes nostro Senecæ abiudicamus.

148. *De septem artibus liberalibus* li-brum quoque alium ceteris annumerant Se-necæ iidem Bergomensis, & Siculus, Dida-cus item Rodriguez de Almela^a Hispanus historicus non contemnendus, atque alii. Vertitque hunc in vulgarem Hispanæ lin-guam iussu Ioannis II. Castellæ Regis, unà cum quinque aliis, Anonymus quidam: cuius interpretationis hoc initium est: *De-seas saber, que es lo que me parece de los estudios liberales, &c.* Quam fortè vidit interpretationem Ferdinandus Mexia, qui laudat tamquam Senecæ id operis lib. 2. Nobiliarii sui cap. 33. Sed verè hic non li-ber sed epistola est 88. ad Lucilium, notatque ibi Lipsius; quamvis aliæ non uno in codice seorsum ab epistolis liber audiat. Hæc eadem interpretatio Hispanica librum alium continet: *De los preceptos y doctrinas*, qui incipit: *No hay cosa tan mortal á los ingenios humanos como la luxuria, &c.* Quem citat is, quo de nuper diximus, Fer-dinandus Mexia lib. 2. in introductorio post caput 33. Didacus de Almela iam laudatus, *De los Amonestamientos y doctrina*, vocat: quem excerpta esse credimus hinc inde ex aliis & aliis auctoris libris, quæ iniuriâ temporis & exscriptorum Senecæ ipsius no-men usurpaverint. Idem Ferdinandus Me-xia quoddam eidem Senecæ nomine appella-t opus *De cavallería* dictum, quod in-telligo *De re militari*, lib. 2. cap. 33 (1).

F Pro-

No hay cosa mas mortal &c. interprete Alfonso de Cartagena Episcopo Burgensi iussu Ioannis II. Castellæ Regis: III. *Algunos dichos de Séneca en el fecho de la Cavallería Romana*. Inc. Tú me cree &c Anonymo item interprete & fortassis eodem Alfonso: è quibus postremum nihil est aliud quam

^x Lib. 2. se-cundi volum,
de biblioth.
Cæsar. cap. 8.
pag. 934.

^y De script.
Eccles. in Mar-tino Bracar.
tom. 2. pag. 61.

^z Mar. Siculus lib. 6. Del-rius ubi proxime, Berg. in Sup-plement. pag. 128.

^a In lib. His-pano El Vale-rio de las Hi-storyas, dicto.

^v Lib. 8.
^c Bergomensi,
 Almela, Mar-
 inæo.
^d Cælius Se-
 cundus Curio,
 & post eum o-
 mnes.

^e In *Bibliotheca Ms.* pag.
 338.

^f In *Præfatio-*
ne Elzevirianæ
editionis anni
MDCLVIII.

* Ex iis scili-
 cet, quæ Ro-
 mæ editæ fue-
 runt, continen-
 tibus scriptores
 XVI. & XVII.
 seculorum.

^g In *Præfatio-*
ne edit. Baill.
MDXXIX.

149. *Proverbia* item ab eo nata vulgus diu existimavit, quæ Publi Syri & Laberii mimographorum puri puri sunt *mimi*. Ioannes Saresberiensis & ipse falsus fuit, qui meminit in *Polycratico*^b. Cui vulgus consentiens & aliis imposuit^c. Sed animadverterunt iamdiu viri docti^d, & alios monuerunt de vero auctore.

150. De illustratoribus Senecæ, atque eius horum operum editionibus, restat quæ nota habemus ea dicere. Lucii Annæi Senecæ quorundam operum Neapoli sub Ferdinandῳ Rege excusorum anno MCDLXXV. uti existentis editionis in bibliotheca Regis Galliarum, Philippus Labbeus meminit^e. Tarvisina editio Bernardi de Colonia anni MCDLXXVIII. quam vidit Gronovius^f, inter antiquissimas est (1): quam per mesecuta fuerit Veneta per Bernardinum de Coris de Cremona adornata (cuius etiam Gronovius meminit) anno MCDXCII. Inter hæc Paulus Pompilius, qui se unum ex sodalitate Literatorum S. Victoris in Quirinali vocat, Romæ edidit inter alias suas lucubrationes philologicas *Lucii Annæi Senecæ vitam*, ad Joannem Lopim (2) Decanum Valentiniū: quam in Vaticanæ bibliothecæ ms. codice num. 2222. vidimus: de quo Pompilio & hoc eius libro agimus in Appendice ad huius Bibliothecæ priorem partem *, ubi de his qui de rebus Hispaniensibus quicquam commentati sunt. Post has notam habeo Basileensem Frobenii anni MDXV. cum Erasmi Notis margini adscriptis, quam valde afferatum eundem fuisse ex altera editione iam laudanda constat. Hoc eodem anno *Ludum de morte Claudii* qui hucusque desiderabatur, inventum à se in Germania cum Notis propriis Basileæ edidit Beatus Rhenanus Selestadiensis, qui primus (ait Matthæus Fortunatus Pannonius paulò post referendus) aliquam lucem in *Senecam aperuit*, spemque dedit posse illum emendari. Hic inde Matthæus *Naturalium quæstionum* libros accuratissimè recognitos, cum Annotationibus propriis apud Aldum anno MDXXII. publicavit Venetiis, homo exactè doctus, diligens, sobrii sanique iudicii, uti Erasmo^g visus. Qui quidem Erasmus veterem illam cum scholiis suis editionem Frobenianam feriò improbans,

quam Sylloge Sententiarum, præceptorum atque admonitionum de re militari præsertim Romanorum. Plura de his in Alfonso de Cartagena. Senecam præterea Philosophum Hispanico ex parte sermonे donarunt Ioann. Martin. Corderius Valentinus Antwerp. 1555. Lud. Carrillo & Sotomaior Matriti 1611. 1613. Petrus Fernandez Navarrete 1627. alii.

Rodolphi Agricolæ usus Notis & emendationibus manu ad oram sui codicis exaratis (in quibus mirum est quā multa divinārit), & item Sigismundi Gelenii apud Frobenium correctioni præfecti castigationibus, alteram adornavit editionem Basileensem anno MDXXIX. adiunctâ *Senecæ vita*, quam aliquis non prorsus indiligens ex Suetonio, Cornelio Tacito, & Hieronymo decerptam literis prodiderat. Huius auctorem Franciscum Petrarcham fuisse ex ms. codice qui fuit Piñorii, alioque penes se existente Ioannes Philippus Thomasinus in *Bibliothecis Patavinis MSS.*^h affirmat.

151. Ferdinandus hinc Pincianus noster Senecæ admovit manus, & quindecim non minùs exemplarium ope quinque ferè millia eius loca meliora fecit, castigationibus suis ex officina Veneta Ioannis August. à Burgo-Franco anno MDXXXVI. prodire iussis. Huic editioni tertia successit Basileensis apud Ioann. Herwigum anno MDLVI. cum Cælii Secundi Curionis castigationibus, Ferdinandi Pinciani luculentissimo de Seneca testimonio, *Vitâ Senecæ* à Xichone Polentino ex Tacito & Suetonio decerptâ, & Rodolphi Agricolæ in Controversias seu Declamationes commentario. Ferè enim omnes istæ & quæ his successerunt editiones utrumque Senecam, Philosophum & Rhetorem, aut confundunt inter se aut coniungunt. Exeunte ferè superiore saeculo plures eximii viri desudârunt in hac palæstra. Dionysius Gotofredus, qui novam editionem sex tomis distributam adornavit, quorum ultimo *Coniecturarum eiusdem*, & *Variarum lectionum libri 5.* continentur: item *loci communes*, five *Aureorum libri* ex eodem Seneca, & *Nomenclator selectarum dictiorum & adagiorum* utilissimus (hæc prodiit Coloniæ apud Gymnicum anno MDXCIII. haud primum fortè; cum eiusdem Gotofredi *pro coniecturis* istis suis in *Senecam ad Ioannem Gruberium responsio*, Francofurti anno MDXCI. emissâ in lucem feratur); Marcus item Antonius Muretus, & Janus Gruterus. Muretus diem suum obiens anno MDLXXXV. dum Senecæ à se emendati pararet editionem, lampada videtur hanc

(1) Penes nos. Exstant in hac editione *Declamationum Senecæ libri X.* seu verius fragmenta: quæ non Lucium sed Marcum Parentem auctorem habent.

(2) Forsitan is Joannes Lopis fuerit qui *Aureum formalitatum speculum Scotti & Mironis* edidit Neapoli 1505. ad Franciscum Ximenium Antifitem Toletanum. De eo Noster *Bibl. nov. Hisp. & Vinc.* Ximenus *Bibl. Valent.* T. 1. pag. 366.

Hanc Francisco Bencio Societatis IESU sacerdoti disertissimo tradidisse moriens, é cuius manu ea prodiit quam habemus, Romana, typis Bartholomaei Graffii eiusdem anni MDLXXXV. in folio cum Notis Mureti, & Indice Iulii Rosci Hortini. Huius exemplum habent Leidenses in bibliotheca, cuius catalogus prostat, Iosephi Scaligeri manu pluribus in locis ad oram annotatum. Quibus quidem Notis Gruterus addidit ex bibliothecæ Palatinæ libris mss. ut pleraque loca suppleret, confirmaret, corrigeret, illustraret, typis usus Commelinianis apud Heidelbergam anno MDXCIV. in folio adiunctis, cùm disputatione à se habita, cùm Senecæ *De providentia* librum interpretaretur, Roma III. Non. Iunii MDLXXV. tum Nicolai Fabri in *De Claudii morte ludum*, & Marci Rhetoris libros Notis. Audio & anno subsequenti MDXCV. cum iisdem Gruteri Notis, duobus voluminibus in 8°. Senecæ omnia (ignotum mihi unde) prodidisse.

152. Andreas item Schotus & Franciscus Iuretus exornando incubuere Senecæ nomini. Nam & Parisiensis ex typographia Iacobi Rosæ anni MDCII. in folio, vel Commeliniana MDCIV. in folio, amboorum præfert Notas. Hinc Iustus Lipsius vir clarissimus suam telam orsus est bene de Seneca in publicum merendi, nuncupatâ Paulo V. recens Pontifici Max. primâ suâ huius operum cum scholiis editione Antuerpiensi anni quam & aliæ usque ad quartam annis MDCXXXII. MDCXXXVII. & MDCLII. adiunctis ad *Quæstiones naturales* Liberti Fromondi scholiis secutæ sunt. Lugduno-Batava succedit anni MDCIX. in 16°. auctoris textu contenta. Utriusque Senecæ Marci & Lucii operum cum diversorum commentariis Parisina editio Hadriani Perier anni MDCVII. laudatur inter libros bibliothecæ Lugduno-Batavæ. Aliis tamen ad id tempus visis locupletior surrexit Parisina Petri Chevalier anni MDCXIX. folio: quippe quæ ubiores Notas continet Nicolai Fabri, Andreæ Schoti, Ianni Gruteri, Francisci Iureti, Iusti Lipsii, Ioannis Petreii, Ferdinandi Pinciani, & Ioannis Obsopæi, cum adiecto Andr. Scho-

ti *De claris apud Senecam Rhetoribus* libro; tum deinde Frederici Morellii scholiis in *De beneficiis* libros, & prefatione quadam Lutetiaz ab eo habita, tandemque libro isto *Aureorum Gotofredi*. Cui succedit altera Parisina anno MDCXXVII. cum eorundem aliorumque commentariis, nempe Mureti, Fabri, Iureti, Gotofredi, Florentis Christiani, Erasmi, Lipsii, Gruteri, Schoti, Pinciani, Petreii, Rhenani, Hadriani Iunii, Obsopæi, Frederici Morellii, Ludovici Dorleans, Petri Scriverii, Isaaci Pontani, & Danielis Heinpii. Et sequenti MDCXXVIII. Genevensis, quam Theodorus de Iuges eorundem suprà memoratorum interpretum scholiis, ad calcem uniuscuiusque capitii, ut fecerat Lipsius, subiectis digestisque, nova addidit Iacobi Dalecampii medici, quæ ad manum forte fortunâ habuit. Hæc duobus tomis alterum & alterum Senecam repræsentavit apud Alexandrum Pernetum, & apud Stephanum Gamonetum. Parisiis Lugdunique Batavorum anno MDCXL. duplex alia editio tribus tomis in 12°. abfque ullis Notis facta fuit, fortasseque aliæ alibi. Sequuntur aliæ duas Lugduno-Batavæ utriusque Senecæ à Ioanne Frederico Gronovio procuratae quatuor voluminibus in 12° quorum quartus eiusdem auctoris Notas continet. Prodiit prior sereniss. Christianæ Suecorum Reginæ nuncupata Lugd. Batavorum ex officina Elzeviriana MDCXLIX. posterior magis locuples Amstelodami MDCLVIII (1).

153. Inedita aliorum alia Senecæ commentaria servant fortasse plura bibliothecæ. Nos Andreæ (non Francisci) Peccii Eugubini illud habemus notum, quod in Catalogo Scriptorum Umbriae Ludovicus Jacobillus laudavit. Andreæ enim Peccii de Eugubio anno MCDXXXIII. scriptus in epistolas Senecæ commentarius servatur in libris Ducis Urbini Vaticanæ bibliothecæ eod. 1022. in folio. Item commentaria Gasparini Bergomensis in libros epistolârum Senecæ custodiuntur in eadem bibliotheca Urbinatensi cod. 1026. in folio.

154. Annotatis Latinis editionibus & illustratoribus omnium operum: de singularium qui bene meruerint exornatione, aut vel integra vel partis alicuius in-

F 2 ter-

no circa 1474; & præcipue Neapolitana *omnium Operum* apud Matthiam Moravum 1475. fol. Sub Blasio Romero Monacho Populeti: *Divo Ferdinandō regnante*: de quibus Maitairius *Annal. Typpogr. T. I. P. I.* pagg. 110. & 115. nisi postrema hæc fuerit cuius Phil. Labbeum meminisse Noster ait suprà n. 150. Sed illa *quorundam* tantum Senecæ operum fuit, ut ibidem dicitur.

(1) Fugisse nihilominus Nostri diligentiam videntur vett. Operum L. Annæ Senecæ editiones *De remediis fortitorum* Ioannis Veldener 1473. (quo loci incertum): Romana, *Epifolarum, libris XXV.* per Arn. Pannartz in domo Petri de Maximis 1475: de quibus Catalog. Ducis de la Valliere nn. 4405. 4434: Item Parisiensis *De remed. fortuit.* Petri Cæfaris & Ioannis Stol absque anni notatione, sed omni-

terpretatione subiungere animus est. Antiquissimus ut credo Philosophi ex Latino in vulgarem linguam interpres est ille qui Ioannis II. Castellæ Regis iussu aliquot eius libros Hispanè tantum scientibus communicavit, hoc est : *Las epistolas : De la vida bienaventurada : De las siete artes liberales* (est epist. 88. uti iam diximus) : *De la providencia de Dios.* Aliás qui adiungitur *De las amonestaciones y doctrinas*, Senecæ non est : de quo nos agimus in *Anonymo Senecæ interprete* in hac priore *Bibliothecæ* parte. Prodiit hæc interpretatione Hispali anno MCDXCI. ac deinde Antuerpiæ apud Io. Steelium MDLI. in 8.º Senecam quoque se interpretari intellexit Petrus Diaz de Toledo, qui eiusdem Ioannis Regis iussu *Proverbia*, hoc est *Mimos* illos quos Laberii & P. Syri esse diximus, & Hispanè vertit, & paraphrasive glossis explanavit. Petrus Diaz Navarrete Serenissimis Ferdinando Hispaniæ Infanti & Isabellæ Reginæ à secretis, septem alias libros vertit : *De la divina providencia, De la vida bienaventurada, De la tranquilidad del ánimo, De la confianza del fabio, De la brevedad de la vida, La consolacion á Polybio.* Septimus qui sequitur *De la pobreza*, fragmentum illud est ex variis eius sententiis coagmentatum. Porrò quinque *De clementia* libros D. Alphonsus de Rebenga eques Alcantaræ : *De beneficiis* septem Gaspar Ruiz Montianus Benedictinus monachus vulgares fecere. *Flores* ex operibus Senecæ colligit Ioannes Martinus Cordero.

¹ Cap. II. Des Traductions. pag. 225.

* Auctore Andr. Rossoti in Syllabo Scriptorum Pedemontanorum, &c.

¹ Apud eundem Rossotum. Italorum sermone loqui eum fecere, præter alios forsan, cùm Benedictus Varchi, qui *De beneficiis* Florentiæ MDLIV. in 4.º tum Franciscus Lefdonatus, qui *De ira* libros cum annotationibus Patavii MDLIX. Laurentii Pasquati formis, quos etiam nostra ætate iterum convertit Sanctus Conti della Rocca Contrada, Carolo Emmanueli II. Sabauidæ Duci dedicatos, & anno MDCLIX. Romæ

editos; tum Io. Baptista Donus Florentinus, qui epistolas Venetiis MDXLIX. in 4.º apud Aurelium Pincium publicavere. In bibliotheca certè S. Antonii Veneta, Thomasino teste ^m, mss. visuntur epistolæ Senecæ Etrusco idiomate eleganter scriptæ; necnon in Medicea tribus exemplaribus, ut è catalogo appetat ⁿ.

^m Bibl. Venetæ pag. 13.

ⁿ Pag. 83.

157. Germani libris moralibus gaudent Michaelis Hern industriâ, ut in *Suppl. Gesner. Bibliothecæ* Frisius refert. Birgitta Tott matrona nobilis & erudita Danica dedit Senecæ scripta in vernaculum versa Soræ MDCLVIII. in folio, auctore Alb. Bartholino *De scriptis Danorum.*

158. Latinæ operæ *Naturalium questionum* libris priùs à Matthæo Fortunato, hinc à Liberto Fromondo mancipatae, facta est in superioribus mentio. *De morte Claudii* liber cum scholiis Beati Rhennani, unà cum Synesii libello *De laude calvitii*, Basileæ prodiit anno MDXV. In *De clementia* libros Ioannis Calvini pestilentissimi hæretici commentarius laudatur à Gesnero in *Bibliotheca. De ira* opus seorsum edidit, nescio an adiunctis Notis, Henricus Ernstius professor Soranus Soræ MDCLII. in 12.º Longè verò antiquior illa est opera, quam posuit Dominicus quidam de Pecciali Dominicanus, *Apologeticum* scribens super *lecturam epistolarum Senecæ* (ad quas & commentatus dicitur is de quo paulò ante Andreas Peccius) & Lucas Episcopus Auximanus, qui Clementi VI. Papæ nuncupâsse dicitur *Excerpta ex libris Senecæ Philosophi, Senecæ Rhetoris, & Senecæ Tragici*, cum Notis: qui duo, uti Labbeus scribit ^o, in bibliotheca Regis Galliarum mss. ^p reperiuntur. Senecæ Philosophi aureum opusculum *De tranquillitate animi* cum novis accuratis Notis Ioannis à Cockier non vidimus, quantumvis Leodii MDCVII. in 8.º excusum dicatur. Senecam plures defloraverunt, & quasi ex amoenissimo horto flores collegerunt: quos inter laudatur auctor *Senecæ Christiani* Augustæ editi MDCXXXVII. in 24.º hoc est, ex sententiis illius institutio hominis Christiani: qui Ioannes Bapt. Schelemberg Germanus Iesuita est Philippo Alegambe teste. Hubertus item Scutteputæus sententias utriusque Senecæ collectas dedit Autuerpiæ MDCXIII.

159. Senecæ vitam Hispanâ linguâ editit Ioannes Paulus Martyr Rizo Matriti MDCXXV. in 4.º Ad res gestas Senecæ ac Neronis politicas & morales observationes vulgari etiam lingua in eo libro cui *Seneca y Neron* inscripsit Matriti edito MDCXLI. in 8.º Ferdinandus Alvarus Diez

^o In Biblioth. Ms. pag. 313.
^p Cod. 233.
& 626. part 2.

Diez de Aux elucubravit. *Seneca impugnado de Seneca* liber est Alfonsi Nuñez de Castro ibidem editus MDCL. adversus quem alias pro Seneca insurrexit.

^{¶ Thomasinus}
pag. 15. & 34.
^{Bibl. Venetæ.}
Idem pag. 14.
^{Catalogus}
pag. 53. & pag.
82.

160. Reperiuntur Senecæ epistolæ mss. in bibliotheca Veneta S. Antonii ^{¶ non uno} codice ; item libri alii singulares [¶]. Epistolæ iterum novem non minus voluminibus seni exemplis in bibliotheca Medicea [¶] : librorum *De clementia* duo , *De beneficiis* tria ibidem sunt (1).

C A P U T I X.

Idem LUCIUS SENECA philosophus cum Tragœdiarum scriptore, licet plures distinguant: quod videtur Sidonius Apollinaris facere, Terentianus Maurus, Eutropius, Paulus Diaconus. Sidonii duplex sphalma. Viri gravissimi carmina & maximè Tragœdias conscripsere. Inter Petrarcham & Boccacium adhuc super hac re differentia. Rodolphus Agricola notatur aliisque Tragicum Philosophi filium existimantes. Dubium persistere, an omnes Senecæ inscriptæ Tragœdiae eiusdem poetæ an diversorum sint. Senecæ tributas quidem à veteribus Grammaticis Medeiam, Herculem furentem, Thyestem, Troadas, Hippolytum, OEdipum, Agamemnona. Lipsii iudicium distinguenter inter earum omnium auctores & gradus. Huius à Scaligero insignis discrepantia. Danielis Heinsii, Ioannis Isaaci Pontani, Gasparis Barthii, Martini Antonii Del-rii de auctoriis crisis. Octaviam omnes ferè reiiciunt. De harum Tragœdiarum stilo & virtutibus, earumque editionibus ac interpretibus in vulgares linguis, manuque exaratis exemplaribus. Nicolaus Trivet

Anglus quis?

^{¶ Lib. 10. c. 1.} 161. **N**EC solùm vulgari sermone seu prosaico Lucius Annæus Seneca illustravit Latinam eloquentiam; verùm etiam metrico, & numeris ligato. Quintilianus fide ^t novimus in omni ferè studiorum materia eum versatum : tractasse & poesim, legique eius & orationes, & poemata, & epistolas, & dialogos. Nec aliud colligitur ex crebro carmine, quo *Ludum suum de morte Claudii Imperatoris* interpusxit. Feruntur & *Epigrammata* in omnium manibus, quæ in exsilio suo scripsiſſe dicitur ^u. Obiectum certè ei ab æmulis apud Principem fuit discipulum, carmina crebrius factitare postquam Neroni amor eorum venisset. Pliniusque iunior inter magna exempla quæ ad facienda &

^{¶ Exstant in}
^{edition. Lipsii,}
^{Scrivenerii, aliis.}

(1) Omnia ferè quæ exstant L. Ann. Senecæ operum exempla mss. Latino præfertim idiomate nullibi non

amanda carmina fuit secutus, Annæum appellavit Senecam epist. 3. lib. 5. Nec satis scio an eius sint; certè ei imputantur in codice ms. bibliothecæ Cæsareæ Viennensis Petro Lambecio teste libro II. *Commentar.* de hac biblioteca cap. 8. pag. 935. sequentia duo disticha :

Auro quid melius? iaspis. Quid iaspide?
sensus.
Quid sensu? ratio. Quid ratione? modus.
Vento quid levius? fulmen. Quid fulmine?
fama.

Famâ quid? mulier. Quid muliere? nihil.
Priscianus certè grammaticus libro 7. hunc versum laudat Senecæ :

Gausapa si sumfit, gausapa sumta probat, in quo ait Ovidium fuisse eum secutum. Quare cùm de ingenio poeticæ artis compote certi simus : an auctor sit eorum poematum quæ Senecæ inscribuntur nomine hoc est *Tragœdiarum disquirere*, hoc opus, hic labor. Scimus versatam fuisse hanc ab aliis molam; sed ne argumentum deseramus, retractanda est necessariò à nobis controversia ista ex aliorum observationibus.

162. In primis distinguunt plures Senecam Philosophum à Seneca Tragico. Nec subiret de his mirari qui indoctis nati fasculis antiqua monumenta dijudicare vix poterant, præiudicio titulorum, aut falsis nescio unde ortis persuasionibus absque ullo examine fidem præstantes; aut qui horum ductum secuti, etiam meliora tempora adepti, adhuc tamen non perruerunt istos carceres. Aliquod maius pondus continet Sidonii Apollinaris testimonium è Carmine 9. *Ad Magnum Felicem*, qui disertissimè duos Senecas, philosophum unum, poetam alterum, atque unā Lucanum Cordubæ alumnos urbis laudat.

Non quod Corduba præpotens alumnis
Facundum ciet, hic putet legendum:
Quorum unus colit hispidum Platona,
Incajumque suum monet Neronem;
Orchestræ quatit alter Euripidis,
Pictum fæcibus Æschilum secutus,
Aut plaustris solitum sonare Thespis,
Qui post pulpita trita sub cothurno
Ducebant olida marem capellæ.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Cæsar is &c.

Ab alio item Terentiani Mauri grammatici versu colligi posse videtur scriptorem Tragoediarum Senecam non Lucium Annæum, sed eo recentiorem alium fuisse. De carmine ait bucolico :

In

obvia sunt in Hispaniæ Bibl. Regia Matritensi, Lauren-tiana Escorial, Salmantina, Complutensi, Hispalensi, &c.

*In Tragicis iunxere choris hunc sæpe
diserti
Anneus Seneca, & Pomponius antè
Secundus.*

Nam cùm eiusdem temporis Lucius Annæus Seneca philosophus & Pomponius fuerit Secundus : malè adaptabitur , nisi Senecæ alteri aliquantò inferioris Philosopho ætatis , quòd Pomponius eum præcesserit. Ab Eutropio quoque & Paulo Diacono Seneca Tragicus alias à Philosopho videtur existimatus. Et cur M. Fabius in ævi sui poetis inter Valerium Flaccum , Lucanum , Bassum , Rabirium , Pedonem , Senecæ locum inviderit? Legatur eius cap. I. lib. 10. Sed maioribus argumentis credimus , præter Senecam Rhetorem , non alium quàm Philosophum Lucium Annæum eius filium ævo isto vixisse , cui Tragici poëtae cognomentum & fama convenire possit. Martialis quidem ^x

^x Lib. I. ep.
62.

*Duos Senecas , unicumque Lucanum
dumtaxat agnovit , qui eius ævi æqualis
ignorare Marcum patrem Lucii haud po-
tuit. Immo Statius Papinius Lucani na-
tales dum celebrat in Genethliaco huic rei
scripto , unius tantum Senecæ , hoc est
Philosophi eius patrui , recordatur : haud
prætermissurus Senecam poetam , si non
idem sed aliis fuisse , occasione celebri-
andi poetæ. Hæc eius carmina de Corduba
horum patria :*

*Lucanum potes imputare terris ,
Hoc plusquam Senecam dedisse mundo ,
Aut dulcem generasse Gallionem.*

163. Nec ad rem minimum est , quòd
ubicumque apud Veteres laudantur ex his
Tragoediis versus , non ab alio quam à Se-
neca simpliciter appellato inscriptos videas.

Quintilianus ^y Medeam , Terentianus ^z quæ-
dam ex alia Tragoedia quam subticuit car-
mina , Valerius Probus ^a Hecubam Sene-
cæ , nihil distinguentes laudant. Consen-
tiunt quoque ferè libri omnes in Lucii
Annaei Senecæ inscriptione Tragoediis præ-
fixa. Nec ulla mentio usquam est aut filii
aut fratrii Senecæ , hoc appellati nomine ,
quo cum confundi potuerit Philosophus
aut carmina controvertere. Sidonius certè
haud potest excusari erroris in distinguen-
dis Senecis contracti : cui nempe fortè non
fuit notus Marcus ; existimavitque Mar-
tialem de duobus locutum , Poetam ali-
quem à Philosopho diversum significasse.
Nec in hoc credi debere magis Sidonio
aiunt viri docti , quàm in eo quòd isto
ipso carmine cultum à Seneca Platonem
fuisse dixerit , qui nullum Academiæ ve-
stigium libris usquam suis impressum re-
liquit ; eundemque Platonem hispidum ap-

pellaverit , cuius eloquentiam extollere lau-
dibus omnis ætatis homines nusquam ces-
sant. Adiunxit non ita æquè aliquis ^b , er-
râsse etiam dum Lucano tribuit cecinisse
Gallicum Cæsaris bellum. Iniuriâ quidem.
Non enim pugnam à Cæsare in Gallia
commisam Sidonius à Lucano dictam sig-
nificasse videri debet , eo quòd Cæsarem
appellaverit Gallicanum , hoc est qui in
Galliis diu belligeraverit ac de Galliis
triumphum egerit , indeque ad pugnam à
Lucano descriptam descenderit.

164. At Mauri Terentiani ordo ser-
vatus inter Senecam & Pomponium Se-
cundum , haud quidem evincit sensisse
Grammaticum non æqualis fuisse ætatis ;
sed illud tantum , priusquam Seneca ap-
plicuerit poesi & Tragoediis animum , eius
studii famâ Pomponium floruisse ; sive Se-
necam & Pomponium hoc ipsum de quo
loquitur antè factitasse : ita ut adverbium
antè non διαχριτικῶς , sed συγχριτικῶς significet.
Pauli Diaconi lib. 8. hæc verba sunt de
Neronis ævo : *huius temporibus poetæ polle-
bant Romæ Lucanus , Juvenalis , & Per-
sius , Senecaque Tragicus. Mussonius atque
Plutarchus philosophi.* Quibus videtur po-
tiùs Lucium Senecam poetis contribuisse ,
quàm à Philosopho distinxisse. Cur enim
inter philosophos non laudavit si alius is
fuit ? Eutropius vulgaris nihil tale usquam
dixit ; siquidem Eutropius ille cuius esse
dicuntur Historiae miscellæ à Paulo Diacono
editæ priores..... libri , non ille purus
est ; sed ab eodem Paulo in alium ferè
transformatus.

165. Quintilianus frustrè prætenditur ,
sive quia infensus Senecæ patri Marco ob
Quintiliani senioris (fortè parentis) fa-
mam studiorum contemtim habitam Se-
necæ nostro parùm se ostendit æquum ,
cum de eo sermonem habuit ; sive quia
epici operis poetas ibi , non alios laudare
intendit. Nec item poeticis studiis gravi-
tas repugnat philosophi. Plinius certè iu-
nior doctissimos , gravissimos , sanctissi-
mosque homines carmina ait ^c scriptitasse
(pluresque nominat qui Senecæ gravita-
te morum ac philosophiæ professione mi-
nimè cesserint) , præsertim Tragoedias , quas
omne genus scripti superare gravitate Va-
tes ^d credidit. Martinus Antonius Del-
rius ^e & Ioannes Isaacus Pontanus ^f con-
suli de tota hac re possunt.

166. Invaluit , fateor , multis sœculis
ignoratio Tragoediarum auctoris , & adhuc
manet vel apud eos qui iudicio , non
præiudicio aliorum , de his rebus censem.
At Veteribus persuasio fortè inerat (uti
iam vidiimus) de duobus Senecis Philo-
fo-

^b Del-rius in
Proleg. ad Se-
necæ Trag. lib.
2.

^y Lib. 9. cap. 2.
^z De metris.
titulo De tercia
tome Hendeca-
jyllabi.

^a Lib. I.
Gram. Instit.
De syllab. na-
tural. & de ad-
verbii.

^c Lib. 5. ep. 3.

^d Ovidius.
^e In Proleg.
ad Trag. lib. 2.
^f Proleg. ad
easdem.

sopho & Tragico. Quam opinionem nondum satis affixit iam à Petrarchæ ævo clarius Antiquitatis cognitio. Hic enim in quadam epistola ^g Senecam moralium operum auctorem Tragoëdiarum eundem esse auctorem aperte dixit, nec ullo aut altero ulteriori testimonio confirmat. Huius vestigiis incedunt qui inter Philosophi opera libros (ita vocant) *Tragoëdiarum* referunt, Vincentius Bellovacensis ^h, Iacobus Philippus Bergomensis ⁱ, Iacobus Magnus ^k, Hieronymus Avantius, Daniel Caietanus Senecæ illustratores. Eodem tempore Ioannes Boccaccius aliter sensisse dicitur, & Collutius quidam, vir disertissimus appellatus, uti Xicho Polentonius scribit in *Vita Senecæ*. Hic est Collutius Pierius Florentinus poeta & philosophus, cuius Pocciantius meminit in *Catal. Script. Florent.* cuius certè epistola ad fratrem suum hanc quæstionem continet, quæ quidem præcedit *Senecæ Tragædias* in codice Vaticano manu eleganti scripto num. 1645. ad quas & notas marginales Collutius fortè idem oræ affixit, Lucæ, ut ait, editas. Et Rudolphus Agricola ^l quām foedè hallucinatus est, horum errori adhærens qui Lucium Annæum Senecam philosophum tres habuisse filios, Senecam alterum Tragoëdiarum auctorem, Novatum, & Melam Lucani patrem existimare! Lilius quoque Gregorius Gyraldus aut filium, aut fratrem Philosophi, uti & Collutius in prædicta epistola, Tragicum credidit ^m. Distinguere poetam à Philosopho alii contenti sunt, ut Matamorus noster ⁿ, Ioan. Mariana ^o, Ambr. Morales ^p, Ioannes Vasæus ^q, Marinæus Siculus ^r. Pendent utrumque referentes, ac nusquam pedem figentes, Erasmus ^s, Alciatus ^t, Gellius Bernardinus Marmita ^u, Petrus Crinitus ^x. Decoxit ferè iam de duabus Senecis opinio, manetque controversia: utrum uni Senecæ philosopho decem *Tragædias* omnes quæ in unum sistema pridiem coivere tribuendæ sint, an inter Senecam & alium seu alios anonymos dividendæ. Nec inscriptiones manuscriptorum codicum litem dirimunt, variantes in designando auctore; nam & M. Annæi Senecæ, & item L. Publii Senecæ qui præferrent nomen, Hieronymus Commelinus vidit; & qui Marci, Lipsius.

167. *Medeam* certè Quintilianus Senecæ attribuit lib. 9. cap. 2. *Interrogamus* (ait) aut *invidiæ gratiâ*, ut *Medea* apud *Senecam*:

Quas peti terras iubes?

^j Actu 3. ver-
fu 453. Qui versus hodie in *Medea* Tragoëdia legitur ^y. Ex *Hercule* autem furente hos ver-

sus laudat Senecæ nomine Terentianus Maurus ^z:

Exemplum Senecæ dabo:

Thebis lata dies adest:

*Aram tangite supplices,
Pingueis cædite victimas.*

Ex *Thyeste* Laëtantius, sive Luctatius, Papini interpres ^a, hosce:

*Nescitis cupidi arcium,
Regnum quo iaceat loco.*

Qui & hodie exstant ^b. Hanc, ne erres, sub *Tantali* appellatione Dominicus Natus in *Polyanthea*, nec aliam haec tenus ab ulla tributam Senecæ, frequenter laudat. Quod Georgius Fabricius in Notis ad eam Tragoëdiam advertit. Præterea Senecæ *He-cubam* Valerius bis laudat Probus ^c, ut hymen masculini generis confirmet aliquando esse, & ex ea hunc versum:

Quicumque hymen funestus, inlætabilis.

Et ut illic adverbium postremam recipere longam, hoc laudato versu:

Ilium est illic, ubi fumus altè:

qui duo *Troadibus* vel nunc exstant ^d. Potuitque aliæ hæc *Troadum* Tragoëdia in-digitar ab Hecuba earum præcipua, si-cut & *Phædra*, quæ nunc *Hippolytus*. Nam ex *Phædra* Senecæ Priscianus ^e hunc ad-vocat, qui *Hippolyti* versus est ^f:

Hippolyte, nunc me compotem voti facis.

Quo *Phædræ* nomine in codice Lipsii in-scriptam fuisse hanc Tragoëdiam, ipse in Notis ad *Hippolytum* scriptum reliquit. Tandem *Œdipum* dixeris, consentiente isto Grammaticorum ævo, eiusdem nostri esse; cum Valerii Probi hæc sint è lib. 1. *Œdipodis*, & *Œdipodæ* *Seneca*:

Œdipodis domus.

Nisi quod in huius tituli Tragoëdia ali-ter legitur ^g:

Ambigua soli noscere Œdipodæ datur.

Et alibi ^h:

*Natura in uno vertit Œdipode novos
Commenta partus.*

Et alibi ⁱ:

Vultus Œdipodem hic decet.

Immo & *Agamemnonem*; cum Priscianus ^k è Seneca laudet quod compote voto dixerit, uti habet *Agamemnon* ^l vulgaris:

Compote voto reddit grates.

His ergo Grammaticis fidem qui præsta-verit, Senecæ is tribuat necesse est saltem has ex decem Tragoëdiis, *Medeam*, *Her-culem furentem*, *Thyestem*, *Troadas*, *Hip-polytum*, *Œdipum*, & *Agamemnona*.

168. E recentioribus qui non unius esse omnes auctoris existimavere, nullus alii concordat, si excipias eos qui gene-raliter loquuntur, nec de singularibus cen-sent, ut Gaspar Barthius ^m, Gerardus Ioan-nes

^z De metris,
ubi suprà.

^a Lib. 4. *Theb.*

^c Lib. 1. *Inst.*
gramm.

^d Actus 4. ini-tio vers. 862.
& in choro eius-dem v. 1054.

^e Lib. 6. Gram.
^f 710.

^g Actu 2. vers.
216.

^h Actu 5. v.
943.

ⁱ Vers. 1003.

^k Lib. 6,

^l Choro 2. v.
363.

^m Ad lib. 1.
Thebaid. v. 53.

^a De poëtis Latinis cap. 3. In Notis ad eas, & epist. ad Rapholengium.

nes Vossius ^b, & alii. Iustus Lipsius tres aut quatuor subodoratur ^c. Senecæ philosopho *Medeam* attribuit unam, Quintilianni dicto audiens. *Thebaidem* alicui ex superiori Augusti aut bellorum civilium ævo, cui certè palmam inter omnes defert. Alias Lucio, aut Marco Senecæ; sed nec Philosopho, nec patri Philosophi, verum inferioris sub Traiano ætatis. *Ottaviam* demum alii valde ab omnibus illis diverso: quam severè iudicat verbere eruditorum, non plausu excipiendam. Cui ferè consentit in extollendis supra alias *Medea* ac *Thebaide* Gaspar Scioppius in *Consultat. de scholarum & studiorum ratione.* Quintus Septimius Florens Christianus in Notis ad *Thebaidem*, hanc & *OEdipum* Senecæ magni quasi geminas vocat. In *Thebaide* putida multa & affectata esse censuit Iosephus Scaliger, quæ Lipsio alta, docta, grandis, scripti gemmula, & inter prima Romana scripta. Eadem Scaligero non tam vilis est *Ottavia* quam Lipsio est, immo digna Senecæ ævo; & Critici (ait) qui aliud sentiunt, somniant. Quis crederet Criticæ hos coryphæos sic in diversa ituros?

169 Daniel Heinsius *Dissertat. De Tragœd. auctòribus* aliis accuratiùs, Lipsianis Tragoediis quatuor, diversimodè autem consideratis, quintam addidit, *Troades* nimirum cum nulla Græcarum confrendam: *Hippolytum* divinum opus, & Latinorum paucis cedens: *Medeam*, dignam quæ eiusdem argumenti Ovidianam sequeretur, Lucio Annæo nostro; *Herculem furentem*, *Thyestem*, *OEdipum*, & *Agamemnona* Marco Senecæ alicui, non Rhetori ac Lucii genitori: tres reliquas singulis diversis adscribens, nempe *Thebaidem* quam indignam prorsus esse eâ Lipsii commendatione: *Herculem OEtæum*, nec Senecarum ævi nec Latinam quidem semper, cuius talia reprehendit multa; tandemque *Ottaviam* triviali prorsus moneta percusam censet. At observavit idem in *Medea*, quicquid sequitur post versum 652. chori tertii hunc

Idnonem quamvis bene fata nōset, pedagoguli alicuius esse: ita mendaciis, anachronismis, stibliginibus, ineptiis scatet. Ioanni deinde Isaaco Pontano Philosophi sunt *Medea*, *Troades*, *Hercules furens*, *Hippolytus*, *Thyestes*, quarum laudati Grammatici meminerunt sub Senecæ nomine; & forsan *OEdipus*, eaque quam Nero apud Dionis Xiphilinum præter *Herculem furentem* atque *Thyestem* egisse dicitur, postquam (ut ait Tacitus ^d) amor ei carminum venisset. De reliquis, potius

quam interponit iudicium suum, eorum redarguit qui Marco illi quasdam tribuunt ut Philosopho adiudicent; eo præcipue arguento, quod quæ sunt Philosophi Stoicismi dictata sèpè ingerant, aliæ minimè: productis passim locis harum Stoam, illarumque sectas alias redolentibus.

170. Gaspar Barthius de auctore omnium ambiguis, *Thebaida nobile drama* vocat ^e; magni enim & præclari ingenii, haud dubiò ex Annæa domo, si non Senecæ ipsius, quo tamen animus valde præclivis est, fœtus (inquit) est; nec ad impletandas leges Tragoediæ scriptum, & tantam acutarum sententiarum vim trahens, ut merito laudari princeps sui generis posset. *OEdipum* spernit ^f omnino, tamque futilem credit, ut se eius pudeat.

171. Martinus autem Antonius Delrius, quo nemo Criticorum melius Tragoedias recoxit (ut Iani Gruteri verbis utar ^g), commentator ab eodem optimus dictus, unius Senecæ omnes decem esse olim existimaverat, cum *Adversaria* sua ad eas formaret: à qua opinione in Prolegomenis de harum auctore postea editis utcumque abiit, *Ottaviam* excipiens: de cetero iis subscribens qui unum Senecam philosophum omnium auctorem agnoscent. Istam autem *Ottaviam*, quam Iul. Cæsar Scaliger Neronem contra librorum fidem appellat ^h, suspicatur ⁱ, uti & Vossius ^j aliique, Annæi Flori esse qui in Hadriatum Augustum lusit, & *Breviarium historiæ* scripsit: quem appellatum fuisse L. Annæum Senecam Florum verisimile esse ait. Profectoque ipsum huius Tragoediæ textum prodit Nerone vivo, qui supervixit Senecæ, minimè potuisse scribi. Scaliger autem filius, Scevæ Memoris cuiusdam poetæ qui sub Domitiano floruit, cuiusque *Herculis* Tragoediæ meminit Fulgentius, putavit opus *Ottaviam* esse, uti Vossius idem ^k & Aegidius Menagius ^l notant. At prudenter iudicio meo Delrius, quem puduit fortasse, uti & nos, inter tot viros huius studii principes tam contraria sentientes novam sibi censuram deferre.

172. Existimationem iam subiungimus de his tragœdiis generaliter habitam. Accium, Pacuvium, Titium, Cassium Parmentem, Varium, Ovidium, cuius *Medea* laudatur, Pomponium Secundum, Tragicosque omnes alios perdidimus. Unus instar omnium superstes Seneca, nulli Græcorum (quantumvis inventiones his debeantur) maiestate carminis inferior, cultu vero aut nitore vel Euripide maior,

^a Ad lib. 4. Theb. Statii v. 1. & ad lib. 7. v. 48.

^b Ad lib. 4. v. 1.

^c In Notis ad *Thebaid.*

^d Lib. I. poet. cap. 8.

^e In Comm. ad *Ottaviam.*

^f De Hift. Lat. lib. 1. cap. 30.

^g & De poetis Latinis cap. 4.

^h Cap. 3. De poetis Latin.

ⁱ Observ. ad Laertium lib. 6.

^j pag. 142. col. 1.

^{a Lib. 6. poet.} ab Scaligero ^a reputatur. *Æschylum & Euripidem* videtur imitari voluisse, si Crinito ^b credimus: Sophoclem alicubi sed frustrà, si eidem Scaligero. In choris describendis superâsse omnes Græcos censuit Bartholomæus Riccius *De imitatione* ^c docens: à quo & Senecæ copia iure celebratur, qui cùm tot fabulas scriperit (& hic inter illos est qui favent Philosopho) novus tamen semper appareat, nunquam sui similis, neque qui quod alias dixisset in alium mutuetur locum, ut flumen qui fluit semper, neque que aqua semel præterlapsa est unquam relabatur. Marcus Antonius Muretus ^d poetam hunc pæclariorrem, & vetusti sermonis diligentiores existimavit, quād quidam ineptè fastidiosi suspicarentur. Cuius hæc opera mirâ sententiâ & rerum ubertate referta, eam (Gyraldus ^e inquit) autoritatem apud patres nostros comparavere, ut quò quis plures ex iis versus memoriae mandasset, eo magis à doctioribus commendaretur; à plerisque tamen (adiungit) qui naris emunctioris essent, in ordinem quodammodo tempore suo redacta.

173. Hæc fama unici & tam insignis Tragoediæ Latinæ auctoris invitavit Eruditorum quamplurimos, ut abstergerent ab eo quicquid iniuriâ temporum rubiginis adhæsisset, & ad typorum lucem labis purum, quoad fieri posset, adducerent. Hi partim lucubrationes suas in lucem ediderunt, partim cecinisse hactenus sibi solis videntur. Prætero ex antiquissimis prioris generis qui lucem viderunt Laetantium sive Luctatium grammaticum, & ipsum Papinii scholiasten (cuius *Periochæ* harum Tragoediarum è ms. codice à Georgio Fabricio editæ olim sunt, quæ ferè in omnibus editionibus conspiciuntur); & ad recentiores me converto, postquam revixit studium critics, huic Spartæ adornandæ intentos. Primus, quod sciam, huc studium suum intendit Nicolaus Franceth Dominicanus, domesticis suis ignotus, cuius ms. in has *Tragœdias glossa* conservatur in bibliotheca Ferdinandi Coloni Ecclesiæ Hispalensis, cum epistola quadam ad auctorem F. Nicolai Episcopi Ostiensis & Veltinini. Hic fuit Nicolaus Martini de Prato eiusdem ordinis Prædicatorum Cardinalis Episcopus Ostiensis creatus anno MCCCI. defunctusque anno MCCCXXI. Avenione,

teste Ughello in *Italia sacra*. Et quidem decimo quinto sæculo duos illustratores habuerunt *Tragoediæ*, Gellum Bernardinum Marmitam Parmensem, Danielemque Caïetanum Cremonensem, quorum cum commentariis (quot autem post principem editionem annis ignoramus) excusæ Venetiis fuere: cum prioris scilicet anno MCDXCII (1); cum posterioris sequenti anno. Exstat in laudata Coloniana bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ altera editio Veneta earumdem Tragoediarum cum commentario Bernardini Marmitæ anni MDX. in folio: in quo codice per oram frequentes exstant notæ, ut in aliis pluribus veterum libris, eorum possessoris Ferdinandi Columbi magni Christophori filii. Diximus de prima editione nihil nobis certum esse, nisi ea Herbipolensis sit, quam optimam & emendatissimam Delrius vocat, cui nulla anni nota præfixa est, sed hi versus tantum subiecti:

*Clauditur iste liber Senecæ repetendus in omne
Ævum: hunc ardenti pectore lector ama.
Præferat Herbipolis Martinus in urbe decenter
Lipsec. Hoc munus candide lector ama.*

Secutæ sunt Veneta editio MDX. Philippi Pincii, Florentina Philippi de Giunta MDXIII. quam procuravit Benedictus philologus Florentinus, Dominico Benivenio Sancti Laurentii Florentiæ urbis canonico dedicatam; indeque anno MDXV. Parisiensis cum commentariis Iodoci Badii Ascensii, & emendationibus Maserii, & aliorum duorum.

174. Paulò post, ferè trium millium erratorum correctione à Hieronymo Avantio Veronensi meliores factas edidit anno MDXVII. (Venetiis item, ut credimus) Andreas Afulanus; easdemque sic emendatas cum laudatis Marmitæ atque Caïetani expositionibus anno MDXXII. Bernardinus de Vianis, typographus & ipse Venetus. Basileensem Henricopetrinam anni MDXXIX. 8.º Lugdunensem Gryphianam MDXXXVI. à Ludovico Carrione curatam, Lipsiensemque typis Ernesti Vogelini, & hanc cum variis lectionibus Georgii Fabricii Chemnicensis, & epistola *De Tragoediarum usu* ad Palatinos fratres Wolfgangi comitis filios alii laudant. Georgius hic Fabricius post Hieronymum Avantium *De generibus carminum apud Sene-*cam *commentatiunculam* adiecit: qui & ex omnibus Tragoediis centurias IV. Pro-

G ver-

Ducis *De la Valliere* sub num. 2589. meminit editionis Lugdunensis 1491. neque tamen ei principatum defert, sed in Parisiensem Io. Higman & Vuolfgangi Hopil inclinare videtur, quamvis hæc annum non præferat.

(1) Immo MCDLXXXII. ut Ioann. Alb. Fabricius notat *Biblioth. Lat. lib. II. cap. 9. n. 14.* addens falli eius iudicio qui Herbipolensem Tragoediarum Senecæ editionem principem omnium existimat. Catalogus

verbiorum collegit aliás , ediditque Lipsiae typis eiusdem Ernesti Vogelini anno MDLXVI ; nisi hæc editio sit Lipsiensis nuper laudata. Ponè it Antuerpiensis Plantini cum adversariis Martini Antonii Del-rii ; at in hoc saltē minus accurata , quod quæ hic in *adversariis* monuerit se tollere & corrigere , non sunt in textum relata. Hæc prodiit anno MDLXXVI. cui succedit Lugduno-Batava MDLXXXVIII. cum Iusti Lipsii *animadversionibus* ex veteri libro optimæ notæ , ac celebri illa præfatione seu epistola ad Franciscum Raphelengium *De Tragoediarum scriptore* , unaque ipsius Raphelengii Notis. Quæ editio Lipsiana repetita fuit Heidelbergæ anno sequenti MDLXXXIX.

175. Eodem autem anno MDLXXXVIII. *Thebais* edita est Parisiis à Frederico Morellio cum Q. Septimii Florentis Christiani Notis. Laudatur & Martini Nutii Antuerpiensis anni MDCI. in 16.º apud Draudum , & eā antiquior Genevensis Iacobi Staer MDXCIX in 16.º Ex eodem bibliopolio Commeliniano exiit altera Heidelbergensis editio anno huius saeculi quarto cum Iani Gruteri Notis. Lugduni deinde Batavorum prodiit cum Scaligeri *animadversionibus* anno MDCXI. eodemque cum Danielis Heinsii , quas præcedit *De Tragoediarum auctōribus* disertatio doctissima. Emicuit postea MDCXX. copiosissima illa huius Tragici operis editio Parifina Petri Billaine typis in publicum data cum titulo *Syntagmatis Tragœdiae Latinae* tribus partibus divisi : quarum prima hæc continet *Prolegomenon* libros tres , scilicet primum *De Tragœdia*, secundum *De Lucii Annei Senecæ vita & scriptis* , tertium *De versibus Tragicis*, maximè Senecæ. Accedunt fragmenta veterum poetarum Tragicorum , & opinaciones in easdem. Secunda pars hæc : *L. Annei Senecæ Tragedias novem* : incerti auctoris *Oīaviam*. *Adversaria* in has olim excusa , nunc emendata. Tertia demum commentarium novum in easdem , & indices totius *syntagmatis*.

176. Atque hoc eodem anno , quasi fatali Senecæ illustrando , Lugdunensem illam Hollandicam Ioannes le Maire ty-

pographus ex recensione & museo Petri Scriverii foras emisit cum *Animadversionibus & Notis* Lipsii , Raphelengii , Q. Septimii Florentis Christiani , Hieronymi Commelini , Scaligeri , Gruteri , Heinssi , Georgii Fabricii , iam laudatis ; & Ioannis Isaaci Pontani non antea editis. Subiecta sunt (uti aversa frontis præfert pagina ; nam liber meus quæ sequuntur non habet , reservata fōrſan alteri volumini quod non vidimus) eiusdem Petri Scriverii *Collectanea veterum Tragicorum*, *Livii* , *Ennii* , *Nævii* , *Pacuvii* , *Accii* , & aliorum fragmenta. De iisdem amplissima testimonia & elogia veterum : item nomenclator omnium Latinorum Tragicorum: tandem Gerardi Ioannis Vossii castigationes & Notæ in fragmenta. Ex eadem urbe & officina Guilielmi Iansonii anno MDCXXIV. eadem prodierunt sine ulla Notis : uti ex Amstelodamensi alia cum Notis Thomæ Farnabii anno MDCXXIII. in 12.º Ioannes Fridericus Gronovius , cum Notis propriis & variorum edi curavit Lugduni Batav. MDCLXI. & fama est novam editionem parari à Iodoco Plumerio Amstelodamensi bibliopola. *Annotata* verò in Senecæ has Tragœdias continet liber annotatorum Iacobi Bononiensis Parisis editus in folio ab Ascensio anno MDXI. cuius in Lucano postea mentio erit. Matthæus quoque Raderus ad *Medeam* commentarium Monachii apud Melchiorem Segin edidit anno MDCXXXI. in 12.º qui & reliquise refertur similes alios in *Troadas* , *Thyestemque*. Audio etiam de editione Genevensi apud Iacobum Crispinum MDCXXVII. in 4.º *Medeam* ac *Thebaidem* seorsum ab aliis editas Ingolstadii in officina Sartorii monet Draudus.

177. Latent alii Tragoediarum codices & earum illustratores in bibliotecis manudumtaxat exarati. Laurentina regia Escorialis duos habet codices , utinam ab incendio magno illo anni MDCLXXI. superstites. Primum membranaceum literis paulò vetustioribus scriptum in folio : secundum eodem genere scripturæ cum *commentario* , quem auctor *Catalogi* pro certo se habere ait S. Thomæ Aquinatis esse. Ego autem nusquam legi de hoc eius opere (1). Venetiis in S. Antonii publica quam fun-

(1) Quinos ego Tragoediarum Senecæ Codices in Escorialensi Bibliotheca reperi quo tempore conficiendis MStorum. eius Catalogis , anno nimis 1763. Regio iussu eō delatus sum : nimis I. sub *Lit. T. Plut. 3. n. 11.* saeculo ut videtur XIII. exaratum , qui ad Regiam Aragonia Domum olim pertinuit : reliquos aliquanto recentiores : *Lit. N. Plut. 3. nn. 6. & 21. Lit. M. Plut. 3. nn. 16. & 25.* Quod autem Noster subdit Auctorem Escorialensis Catalogi pro certo habuisse *commentarium* alterius è binis quos recenset *Codicibus in Senecæ Tragœdias Sancti Thomæ Aquinatis esse* : descendere puto ex nota præfixa Codici eiusdem Bibliothecæ *Lit. S. Plut. 2. n. 8.* inscripto *Thomæ* (ut videtur) *Anglici Ord. Pred. commentarii in X. L. Ann. Senecæ Tragœdias*. In eo enim post veterem hanc rubricam

Com-

(1) Quinos ego Tragoediarum Senecæ Codices in Escorialensi Bibliotheca reperi quo tempore conficiendis MStorum. eius Catalogis , anno nimis 1763. Regio iussu eō delatus sum : nimis I. sub *Lit. T. Plut. 3. n. 11.* saeculo ut videtur XIII. exaratum , qui ad Regiam Aragonia Domum olim pertinuit : reliquos aliquanto recentiores : *Lit. N. Plut. 3. nn. 6. & 21. Lit. M. Plut. 3. nn. 16. & 25.* Quod

^a Thomasin.
in Biblioth. Ve-
netia, pag. 15.
^b Catalogus
pag. 47.

^c In Biblioth.
Patavina Ms.

fundavit Dominicus Cardin. Grimanus, *Tragœdiae* visuntur eleganter scriptæ ^f. Medicæa bibliotheca XII. habet exempla ^g. Patavii apud canonicos regulares S. Ioannis in Viridario, atque item in bibliotheca Eremitarum, scriptum exstare *super Tragœdias Senecæ* auctore Nicolao Treveth Dominicanu, sodalis Philippus ait Thomasinus ^h. Qui etiam asservatur in bibliotheca Vaticana inter libros Ducis Urbini codice ms. 996 in folio. incipit : *Tria genera Theologiae*, &c. Nicolaus hic fuit Treveth, vel Trivet, Anglus, qui flouruit circa annum MCCCLX. scripsitque inter alia humaniora & historica super declamationes Senecæ, quem commentarium ei Gesnerus Antoniusque Senensis tribuunt, non hunc super eiusdem Tragoedias. Ambrosiana Mediolanensis pulcherrimum habet harum codicem cum argumentis Albertini Muffati. Patavinus hic fuit variorum operum auctor, Gesnero teste. Dionysius item Thuscus de Rubertis è Burgo Sancti sepulcri Ordinis Eremitarum, qui florebat circa annum MCCCXXVIII. *super Tragœdias* scripsisse *commentaria* in Jacobilli *Catalogo Scriptorum Umbriæ* refertur. Italicâ linguâ scriptum in easdem Tragoedias commentarium servat bibliotheca regia Parisiensis, Labbeo teste ⁱ. In Biblioteca S. Marci Venetiis ms. esse Tragoediarum codicem moniti à Draudo ^k sumus.

ⁱ In Nova bi-
blioth. Ms. pag.
331.
^k Bibliotheca
pag. 1196.

^l In Catalogo
librorum Hisp.
Ms.

178. Nec minùs alteram illustrationis operam, maximi semper habitam, quæ in convertendis Latinis in vulgares linguas monumentis ponitur, adhibere Tragoediis Senecæ curaverunt civiores Europæ nationes. Apud nos vetustissimo translatum sermone hoc opus vidi olim D. Thomas Tamaius ^l (1). Et quidem Catalanorum linguâ conversas inter libros extitisse Gabrielis Soræ Aragonensis ex eius liquet librorum indice. Nec ante multos annos *Troadas* vertit in Hispanicum, atque eruditis suis tractatibus *Nueva idea de la Tragedia*, & *Exercitacion escolástica del Teatro*, quasi paradigma quoddam adiunxit D. Iosephus Antonius Gonzalez de Salas eques Calatravensis, doctus ille

Commentaria D. Thomæ in Senecæ tragœdias, legitur Cl. Ambrosii Moralis manu optime mihi cognita : *Hæc commentaria Sancti Thomæ* prouersus sunt. Id constat ex simili exemplari quod habet *Regium Sancti Laurentii Cœnobium* (non dum hoc de quo loquitur eò delatum fuerat) ubi initio depictus est monachus Dominicanus habitu, scribens ; & citat hic frequenter sua in Boethium *commentaria*. Atqui postrema hæc verba commentatorum opus in Senecam Divo Thomæ Aquinatus prouersus abiudicant. Sanctus enim Doctor minime sua

Petronii Arbitri explanator cuius nos loco suo mentionem faciemus. Italis vulgaris feicit *Thyestem* Ludovicus Dulcis. Et nonne omnes? Sic enim audivimus. *Agamemnonis Gallicè* conversæ à Carolo Toustain, & Parisis apud Martinum Iuvenem anno MDLVI. in 4.º excusæ Draudus ^m meminit. Sed Michaelis de Marolles Abbatis de Villeloin prosaicam *Senecæ Tragœdiarum* interpretationem laudatam video in *Bibliotheca Gallica* ⁿ C. Sorellii regii chronographi.

^m In biblioth.
peregrin. pag.
160.

ⁿ Cap. II Des
Traductions.
pag. 228.

C A P U T X.

DE M. ANNÆO LUCANO, & ACILIO LUCANO eius avo materno quorundam operum auctore. Lucani vitæ duæ antiqui auctoris, forsan Suetonii Tranquilli. De matre eius Acilia Lucana. Ioannes Egidius Zamorensis taxatur. Portentum in pueri aliis commune. Magister Cornutus. Emendator sæpius conjecturâ Vitæ Auctori. Quæstura eius, & qua ætate. Quenam causæ indignationis adversus Neronem. Coniuratio in eum & mors. Carmina quædam è Pharsalico opere à morentie cantata. Opera quæ scripsit non existantia. Statius de his sæpè enodatus. Barthius reprehensus. Pomponii Sabini versus de Lucano & eius scriptis. De bello civili decem libri superstites, deque eo iudicium veteris & nostræ ætatis. *Historicus* an poeta Lucanus? De Polla Argentaria Lucani uxore. Explicatur Sidonius. Barthii inconstans. Panegyrici ad Pisonem an Lucanus auctor? & quisnam hic Piso? De Pharsaliæ illustratoribus, editionibus, & in vernacula Europæ linguas translatoribus.

179. SUMMI huius poetæ res iuxta morem huius commentarii descripturis, religio esset aliis quam veteris, ut suspiciari datur, *De vita* eius auctoris vestigiis insistere. Hunc è commentario, uti aiebat, vetustissimo Ioannes Britannicus edidit primus, & ut germanum antiqui ævi monumentum ferè reputari videas. Sed qualem? duæ enim sunt *Vitæ*; atque ambas attribui Suetonio Tranquillo, ut caput sit libelli eius *De poetis*, passivum est inter Criticos. Gerardus Ioannes Vossius

G 2 hanc

in Boethium commentaria citare potuit, cum nulla scriperit; quamvis edita sub eius nomine circumferantur Nurembergæ ap. Kobergers 1486. Lugduni ap. Ioann. de Prato 1491. (penes nos) & fortassis alibi; sed Thomas quidam de Iorzi Anglicus dictus: de quo videlicet Quétifum & Echardum in *Scriptor. Ord. Præd.* sive alter ex eiusdem Familiæ cognominibus.

(1) Exstant etiamnum in Laurentiana Escorialensi Lit. S. Plut. 2. n. 7. *L. Annæ Senecæ Tragœdias IX.* ab Anonymo facili ut videtur XV. Interpretæ in Hispanum Sermonem conversæ.

hanc probat quæ incipit: *Marcus Annæus Lucanus patrem habuit &c.* Ex ea enim sunt quæ explicat lib. I. *De historicis Latinis*, cap. 26. & fortè Barthius *Animadv. ad Statii Genethliacum Lucani* in principio. Sed idem Barthius utramque vidit, percurritque iudicio critico *Adversariorum* lib. 23: priorem hanc, cuius nos verbis inhæremus, cap. 3. (quam initio Suetonii fuisse deinde glossis effarctam & contaminatam etiam alibi ait^o), posteriorem cap. 28. Iosephus Scaliger alteram vidit, ut constat ex eius in *Culicem Virgilii Notis*. Habemus nos hic eam quam edidit cum Lucano suo variorum Notis illustrato Lugduni Batavorum anno MDCLVIII. Cornelius Schrevelius, & huius vestigiis inhæremus, Lucani res breviter descripturi. Alteram Grotius edidit in editione sua Lucani, estque in antiquissimis editiōnibus anni MCDLXXV. MCDLXXVII. fereque in omnibus quæ subsecutæ sunt.

180. MARCUS ANNÆUS LUCANUS (ait) patrem habuit M. Annæum Melam ex provincia Baetica Hispaniae interioris (fortè ulterioris: nec interioris displicet) Cordubensem, equitem Romanum, illustrem inter suos, notum Romæ & propter Senecam fratrem, clarum per omnes virtutes virum, & propter studium vitae quietioris, quod sequens magis à turba recedebat, minus latebat. De patre Lucani testimonium habemus Taciti lib. 16. *Annalium*, quo loco de Annæo Mela agens, idem Annæum Lucanum (inquit) genuerat, grande adiumentum claritudinis, de quo loco suo egimus. Nec dubito quin de Mela intelligendum sit quicquid de vita quietioris studio nuper audivimus: quasi allusum sit ad eiusdem Taciti hæc: *Mela quibus Gallio & Seneca parentibus natus petitione honorum abstinerat* (quamquam adiungat suo more Tacitus) *per ambitionem præpoteram, ut eques Romanus Consularibus potentia æquaretur: simul acquirendæ pecuniae brevius iter credebat per procurationes administrandis principis negotiis.* Aut potius ad Lucii philosophi eius fratri censionem de Mela & Gallione, cuius loco suo meminimus.

181. Matrem habuit & regionis eiusdem & urbis, Aciliam nomine, Acilii Lucani filiam Oratoris (Barthius corrigit prudenter, orator is) operæ apud proconsules frequentis, & apud clarissimos viros non nullius ingenii (Barthius dispungit, & apud clarissimos viros, non nullius ingenii) ad eum non improbandus, ut in scriptis aliquibus hodie quoque duret eius memoria, cuius cognomen huic inditum appetit. Plura huius periodi ostendunt, utpote nova

& indicta aliis, scripti antiquitatem: matris & avi nomina quæ absque hoc prorsus ignorarentur: matris inquam; nam Atillæ, non Acilie nomine apud Tacitum ea vocatur *Annalium* 15. cap. 56. Et Aciliam Cordubæ familiam fuisse ostendit lapis apud Moralem lib. 9. *Hist. Hisp.* cap. 10. *Acilium* quoque oratorem, sive causarum defensorem fuisse, atque item ingenii sui aliquot monumentis funeri suo supervixisse: à quo *Lucani* appellatio nostro poetæ indita fuit. Ingeniosulus vero is^p, qui obrutus ævi sui prorsus ineruditati caligine, sic de *Lucani* appellatione illinebat chartis: *Dicitus est Agnæus ab evenantu.* Agneos *Græcè*, apes *Latinè*. Refert namque *Vaca* commentator, quod cum natus esset *Lucanus*, super eius verticem examen apum confedit: unde ab apibus cognominatus est Agnæus. Vel dicitur *Lucanus* à luceo, quia p̄æ aliis poetis luxit, id est splenduit opus eius. Vel secundum vulgus *Lucanus* dicitur, quia de Luca castro, quod est prope Cordubam, exstitit oriundus. Sed primum authenticum exstat magis. Haud potuit inepitè aut falso magis quicquam dici. Nihil enim tam certum est, quām quod ἀγρὸς castum, μέλισσαι autem apes significant; nullaque sit ἀγρὸς & apis cognatio. De evenantu autem illo paulò post vitæ auctorem audiēmus. *Lucani* autem agnominationis ratio, undecimque infistas meræ nugæ sunt. *Luque* oppidum est prope Cordubam, nullius tamen famæ aut nominis Romano tempore: quare nec fuisse credimus^q. *Lucanorum* appellationis *Lucaniam* ital. & provinciam fundum fuisse non minùs dixeris, quām Gallorum, Afrorum, Syrorum (quibus nominibus plures sunt appellati) Galliam, Africam, Syriam. His nugis relictis, de Acilio Lucani avo nihil addere habemus, nec scriptorum eius aliqua extra hanc (quod ego sciam) memoria exītat.

182. Natus est III. Nonas Novembris, C. Cæsare Aug. Germanico II. L. Cæsiano I. Coss. sed in patria sua non valuit educari, fatorum credo decretis, ut id ingenium, quod orbem famâ sui impleturum cresceret, in domina mundi aleretur urbe. Octavum enim mensem agens Romam translatus est. Caii Augusti secundus Imperii annus hic fuit, quo Coss. fuere idem Caius II. & L. Apronius Cæsianus. Si ergo (uti in Marci Senecæ mentione iam annotatum fuit) venit is cum filiis Romam Augusto adhuc imperante, & *Lucanus* Melæ filius Cordubæ fuit natus: neceſſe est Melam ab urbe rediisse in patriam, ibique uxorem duxisse Aciliam, recenti- que

^p Ioannes AEgidius Zamorensis in fragmentis Ms.

^q Meminit huius vanæ credulitatis Morales lib. 10. cap. 10. & refellit.

que prole mactum iter in urbem denuò arripuisse. De patria Corduba locuples testis est Statius Papinius in *Genethliaco*. Et quidem ad Marci Lucani infantiam respxisse videtur patruus Seneca, quum in *Consolatione ad matrem Helviam* (Lucani ipsius aviam): *Ab his ad nepotes quoque respice (inquit) Marcum blandissimum puerum, ad cuius conspectum nulla potest durare tristitia &c.* quod placuit viris doctis^r.

^r Schoto *De claris apud Sennecam rhetoribus in Mela. Delrio Proleg. ad tragædias lib. 2. cap. 3.*

183. *Ac ne dispar eventus in eo narraretur eius qui in Hesiodo refertur, cùm opinio tunc (Barthius rectè opinio eum) non dissimilis maneret, cunas infantis quibus ferebatur apes circumvolârunt, osque infondere complures, aut dulcem iam tum spiritum eius inhaurientes, aut secundum, & qualem nunc existimamus, futurum significantes.* Quod hic auctor de Hesiodo & Lucano nos docet, idem referunt de Pla-

^s *De divinatione lib. 1.*
^t *Lib. 11. cap. 17.*
^u *Lib. 1. cap. 6.*
^v *Lib. 12. Variae hist. cap. 56.*
^w *ibidem.*

tonne M. Tullius^s, Plinius^t, Valerius Maximus^u, Ælian^v. De Pindaro idem Ælian^w; ac de sanctissimis atque doctissimis Episcopis Ambrosio Mediolanensi, Paulinus in eius vita; & Isidoro Hispalensi,

^x *Lib. 12. Variae hist. cap. 56.*

auctor item anonymous eius Vitæ. Observavit *Miscella observatione* s. Matthias Berneggerus, ut solet, eruditè.

^y *Fine lib. 62. Histor.*

184. *Præceptoribus tum eminentissimis est eruditus, eosque intra breve temporis spatum ingenio adæquavit, unà verò studentes superavit profectibus.* Inter præceptores Annæus Cornutus fuit, quem virum illo tempore doctrina & eruditione clarissimum Dionis Cassii^z fide novimus, seu potius epitomatoris eius Xiphilini. Auctor antiquus anonymous *Vitæ Persii Flacci* poetæ: *cum effet amorum XVI. amicitiā cœpit uti Annæi Cornuti.* Et mox: *Per Cornutum cognovit Annæum etiam Lucanum æquærum, auditorem Cornuti.* Nam Cornutus illo tempore Tragicus fuit, sc̄tæ Stoicæ, qui libros philosophiæ reliquit. Ita habent postremæ editiones, cùm priùs legeretur *Tragicus fuit sc̄tæ poeticæ*, ut ex Vossio constat^a, qui auctor fuit correctio-

^a *De poetis Latinis pag. 43.*

nis. Poetam fuisse Cornutum id confirmat, quod Nero cogitans res Romanas versibus scribere, præter alios adhibuisse hunc apud eundem Dionis epitomatorem referatur^b. Idem auctor vitæ Persii ait Lucanum adeò mirari scripta Flacci (huius Vossius De hist. Persii nempe) *ut vix retineret se illo recitante à clamore, quin illa vera esse poemata diceret.* E Suetonii Tranquilli *De poetis* libro hanc *Vitam esse*, uti sunt Horatii, Terentique, atque illam Lucani nostri, ut iam diximus, Gerardi Vossii suspicio est.

185. *Declamavit & Grecè & Latinè*

cum magna admiratione audientiæ. Statius certè in *Genethliaco*, utriusque, nedum poeticæ tantum, eloquentiæ laudem ei consignat:

Vestra est ista dies, favete Musæ;
Dum qui vos geminas tulit per arces^c,
Et vincitæ pede vocis & soluta
Romani colitur chori sacerdos.

^c *Ita pro artes rectè correxit Barthius.*

186. *Ob quod puerili mutato in senatorium cultum, & in notitiam Cæsaris Neronis facile pervenit, & honore vixdum ætate (ætati forsitan) debito dignus iudicatus est.* Gessit autem *Quæsturam*, in qua cum collegis, more tum usitato, munus gladiatorium edidit secundo populi favore. Sacerdotium etiam accepit auguratus. Evidem hæc tenus tempora habita secunda. Senatorum quidem filii habitum hunc, qui senatorius dicebatur, induebant statim ab assumptione virilis togæ. Suetonius de Augusto: *liberis senatorum (ait) quò celerius reipublicæ assuererent, protinus à virili toga (hoc est ab induita virili toga) latum clavum induere, & curiæ interesse permisit.* Pleni sunt huius observationis rerum Romanarum illustratores^d. Non tamen dissimulabo suspicari me pro virili minus rectè puerili scriptum; cum de filio Annæ Melæ, quem ascendisse ad senatoriam dignitatem nūquam legimus, nunc agatur: qui hoc privilegio frui, aut statim à prætextata, hoc est puerili ætate, latum clavum induendi ius obtinere vix potuisse videtur. Nisi dicamus sub initium Neronis impetratum fuisse ei à Seneca patruo, ut laticlavio prætextam commutaret. Conveniunt enim quòd Lucanus diem suum obierit decimo Neronis anno, ætatis vicesimo septimo, ut videbimus; & quòd decimum septimum ætatis ageret, depoñendæ prætextæ annum, cùm Nero imperare cœpisset: à quo tempore in huius notitiam pervenerit quod auctor Vitæ ait. Quæsturam aliquo ex sequentibus annis, certè ante diem, gessit. Quantumvis enim quæsturam, notante Ulpiano^e, ingressus fuerit, & quasi primordium gerendorum honorum, sententiæque in senatu dicendæ: eius tamen, sicut & cuiuscumque alterius magistratus gerendi legitima ætas, nondum venit ante vicesimum secundum, ut ex Plinii quadam epistola^f colligi videtur; five vicesimum quintum, ut Iusto Lipsio^g, five vicesimum septimum annum, quod Siganio^h & aliis placuisse novimus. De gladiatorum ludo à Quæstore Lucano, more tunc usitato, edito, Cornelii duo testimonia sunt. Claudii tempore, hoc est eius imperii septimo anno, P. Dolabella censuitⁱ *speculum gladia-*

^d *Sigoniū vide De ant. iure pop. Rom. lib. 2. cap. 2. Casarium de urbe & Imp. Rom. cap. 28.*

^e *L. Un. §. 3. de off. quest.*

^f *Lib. 10. ep. 80.*

^g *Not. ad Taciti lib. 3. cap. 29.*

^h *Lib. 2. De antiquo iure pop. Rom. cap. 2. Brodæ ad Polleti de hist. fori Rom. lib. 5. cap. 8. Narbonæ De ætate ad omn. act. requiesca anno xxvii.*

ⁱ *Lib. 2. Ann. cap. 22.*

¹ Lib. 13. cap.
²

torum per omnes annos celebrandum pecuniam eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Rursus ab eius statim morte, Nerone recens inaugurato, Senatus obtinuit ⁴, ne designatis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Necessitas, inquam; sed absque ea duravit mos edendi: quod etiam post senatūs hoc decretum fecit cum collegis suis Lucanus.

¹ In Animad. ad Statii Genethliacon Lucani v. 58.

187. Quæ autem sequuntur mutata invidia & odio Neronis, ipsi exitium, domesticis luctum miserabilem attulerunt. Inter amicos enim Cæsaris, quod tam conspicuus fieret profectus in poetica, frequenter offendebatur. Offendebat nempe Cæsar amicos, quod in poetica etiam ad invidiam Neronis profecisset: quasi dicat inter Cæsar amicos frequenter offendebatur in id, quod tam conspicuus &c. non vulgo nota phras. Nisi placet collocatio à Barthio excogitata ¹: Cæsar enim inter amicos frequenter offendebatur, quod &c. sive alia, quam præfert in capite Adversariorum super laudato.

² In Nerone c. 12.

188. Sequitur: quippe & certamine pentaterico (lege pentaeterico, hoc est quinquennali) acto in Pompeii Theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus. Geminus Suetonii locus de more hoc Neroniano recitandi orationes versusque in publico certamine, & coronâ victori oblatâ. Deinde (ait) in orkestram senatumque (senatūs locus orchestra in theatro) descendit, & orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenterat, ipsorum (præpositorum certamini) consensu concessam sibi recepit. Sic ille non de successu nostro, quo Lucano delatam coronam audivimus: Et extempore Orpheo scriptum in experimentum ingenii ediderat, & tres libros, quales videmus. Obscurum quale genus poematis Orpheus esset, de quo infrâ, ex quo tres supererant libri, nec plures forte scripserat.

³ Ad lib. 2. Sil. var. Statii carm. 7. v. 58..

⁴ Ubi proxime.

⁵ Lib. 15. Ann. cap. 49.

ronem, ut mox dicemus) quod famam carminum eius premebat Nero, prohibuerat que ostentare, vanus assimulatione ⁹. Quod verò adiungit Vita de causarum actionibus ei prohibitis, docet nos causas Lucanum actitasse. Altera illa Vita fragmento quodam apud Barthium laudato lib. 23. Adv. cap. 28. eam causam iræ Lucani prætendit: ægrè tulisse eum, recitante se subito, ac nulla, nisi refrigerandi sui causâ, indicto senatu Neronem recessisse: hoc est, frigore, ut exponit, feriendi, & contemptui habere eum se significandi. Insigne exemplum Neronianæ iracundiæ adversus Epirotam quandam viatoriâ fese in certamine tragico adversus Cæsarem ipsum efferentem, habes apud dialogi *De fossione Isthmi* auctorem inter Luciani alios; qui & ait Neronem etiam *Pythicum os* (*Pythium oraculum*) unde voces inspirare solebant, obturare conatum fuisse, ut & Apollinem voce spoliaret. Quem locum observavit ¹.

⁹ Hanc legiōnem Taciti Barthius tunc ad lib. 2. Sily. 7. v. 45.

¹ Ubi proxime v. 58.

190. Hoc factum Cæsar (prosequitur) iuvenili æstimans animi calore, speransque ultiōrem, à coniuratis in cædem Neronis socius assumptus est; sed parum faustè. Deceptus est enim à Pisone & Consularibus, aliisque prætura perfunctis illustribus viris. Coniurationem hanc accuratissimè narrat Cornelius *Annalium* lib. 15. à quo nihil deduci potest, unde deceptum à sociis Lucanum dicere possimus. Quare Barthius probabat magis ut: *Deceptus est enim cum Pisone &c. legeretur.*

191. Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Nam sua sponte, coactus vitâ excedere, venas sibi præcidit: usitato tunc oppetendi mortem genere, ut manibus carcinicis fuffurarent se qui ad supplicia quærerentur, quo usi sunt in hac ipsa coniuratione Lucius Seneca, Atticus Vestinus Consul, ipse etiam Caius Piso destinatus Imperator. Fertur moriens Lucanus eos versus è Pharsaliæ libro nono cecinisse, quibus Tullum Catonis militem in Libya ab hemorrhoida, quod serpentis genus est, morsum elegantissimè & expressissimè descripserat:

Sanguis erant lacrymæ: quæcumque foramina novit
Humor, ab his largus manat crux
ora redundant
Et patulae nares: sudor rubet: omnia
plenis
Membra flunt venis: totum est pro
vulnere corpus.

Uti monet in lib. 5. Taciti Notis Marcus Vertranius Maurus, præter alios. Sed huius memini, ut ex occasione demirer

Chri-

Christianum hominem de cælestibus ludentem. *Ii sunt, quos M. Annæus Lucanus fertur dixisse cum in sua resolutus initia cælo cælestem animam reddidit.* Quæ verba mihi aurem vellunt, ut impium illum Helvetiorum hæreticorum patriarcham Zuinglium rideam, qui ad Franciscum I. magnum illum Galliarum Regem scribens cupit eum in cælo beatum videre: in quo cum aliis cælitibus *Herculem, Theseum, Camillum, Scipiones* collocare haud veritus fuit: quod à Labbeo notatum in fine *cenotaphii Ioannæ Papissæ* legimus. Lucano tamen, ut è diverticulo in viam, publico programmate conservatam fuisse famam ostendit, si fidei lubricæ non est lapis Romanus, quem è Fabricii *Antiquitatibus* Gruterus habuit:

M. ANNÆO LVCANO
CORDUBENSI POETÆ
BENEFICIO NERONIS FAMA

..... SERVATA
quamvis spuriis & supposititiis ille accenseat (1).

192. Meminit & in *Lucani Vita* Petrus Crinitus. *Periitque pridie Cal. Maias, Attico Vestino & Nerone Syllano Coss. xxvii. ætatis annum agens, non sine iactura utilitatis, cum patriæ quæ tantam immaturè amisit indolem, tum studiorum quoque. Et rationem subiungit: Reliqui enim x. (sic fortè pro VII. legendum est; quamvis Barthius nihil mutet, ad septemque posteriores operis libros quos inemendatos reliquise ait Lucanum referat, uti & Gessnerus in *Bibliotheca*) Belli civilis libri locum calumniantibus, tamquam mendoſi, non darent. Mendoſos pro incorrectis posuit, seu vitiis nonnullis maculatos. Horatius*:

— Si vitiis mediocribus, aut mea paucis

Mendoza est natura.

Et Psalmista: *Omnis homo mendax.*

193 Ideo sequitur: *Qui tamet si sub vero crimine, hoc est vitio seu vitiis quibus notatus mansit (Barthius sub vano crimen legit, aut, irrito crimen) non egent patrocinio (hoc est frustrà eis patrocinaberis, aut quia nulla vitia, aut quia non excusabilia): de iisdem dici quod in Ovidii libris præscribitur potest: Emendaturus, si*

(1) Longe maior adhibenda est fides superstitionis Cordubensi lapidi in quo LVCANI agnomen legitur, *en las costanillas de San Lorenzo* in horto indigenis *De los alzavones*. Sic habet

L. AEMILIVS
LVCANVS
L. SEMPRON
NER.....ERIO
S. T. T. L

licuisset, erat. Exstant eius & alii complures (libri) ut *Iliacon*, *Saturnalia* (Scriverio debemus veram hanc lectionem ac duorum operum distinctionem, cum antea ut *illa consaturnalia* legeretur), *Catascomon*, *Silvarum* x. *Tragœdia Medea imperfecta*, *Salticæ fabulæ* xiv. & *Hyppamata* (sic dividimus) *prosa oratione in Octavium Sagittam & pro eo*, *De incendio urbis*, *Epistolarum ex Campania: non fastidiendi quidem omnes*, *tales tamen ut Belli civilis videantur accessio*. Hucusque Vita. Sed nos iam de his libris poetæ agemus, restituto apud Suetonianam si Deo placet superiore narrationem, eò quod emendationis omnino indiget. Scripsit ergo Lucanus præter libros *De bello civili* (ad quos tandem deveniemus) plures qui desiderantur libros: qui si exstarent (poeticos nunc intelligo), longè iucundiores eum lectores habiturum Barthius ad initium *Genethliaci* Statiani affirmare ausus est.

194. *Orpheum* tribus libris extempore scriptum, ut *Vitæ* auctor ait, in experimentum ingenii: de quo Statius in *Genethliaco*, versibus paulò post referendis. Barthius tamen lib. 23. *Adv. cap. 3.* in versu isto Statii

Et sedes referabis inferorum,
diversum ab *Orpheo* subodoratur opus,
inferorum descriptionem: quod confirmat in Notis ad Statii hunc locum^t.

195. *Iliacon*. Ex *Luctatio Papinii Scholiaste* id apertè constat. *Lucanus* (ait^u) *de Phætonte in libro qui inscribitur Iliacon, ita:*

Haud aliter raptum transverso limite cæli, &c.

Vir doctissimus Lilius Gyraldus *Iliaconita* videtur apud *Luctatium* legisse, ut apparet ex eius dialogo *De poetis* 4. Statii hi versus pertinent è *Genethliaco* laudato:

*Ac primùm teneris adhuc in annis
Ludes Hætora Theffalosque currus,
Et supplex Priami potentis aurum,
Et sedes referabis inferorum.*

Duo hic opera innuit, *Iliacon* & *Orpheum*. *Iliacon*, hoc est, Troiana gesta, tribus prioribus: *Orpheum* postremo (nisi & portionem eiusdem *Iliaci* operis, ut Barthius credit, significet): ad quem *Orpheum* pertinet & alter hic versus

Et

Item Granateni, in *Alcazabæ* arce, Pedrazæ ac Mendozæ indicto, nimirum:

CORNELIAE. L. F

CORNELIANAE

P. VALERIVS. LVCANVS

VXSORI. INDVLGEN

TISSIMAE. D. D.

L. D. D. D.

Utrumque ante hoc triennium vidi ac descripsi.

^t Lib 2. Silv.
^u In 6. Theb.

Et noster tibi proferetur Orpheus,
quem & corrumpi, & pessimo sensu dona-
ri ab aliis video, ut statim notabitur. In
invidiam Neronis qui urbi faces immisit
Illi seu Troiæ conflagrationem Lucanum
cecinisse credit idem Barthius ^x; eoque re-
^x Animadv. ad
lib. Theb. 6. v.

^{322.} *Dices culminibus Remi vagantes*
^y Lib. 2. Silv. *Infandos Domini nocentis ignes;*
7. v. 60. ^z Animadv. in ^z quamvis alibi ^z ad *catacausmon*, de quo
d. v. 60. opere infrà, eosdem versus referat. Idem
autem cum *Iliaco* videtur opus, uti & Bar-
thius admittit.

^a De Hist Lat. ^b 196. *Hectoris lytra.* Quam citari ab
lib. 1. cap. 26. aliquo ex Grammaticis monet Vossius ^a.
Hectoris lytram Ennius scripsit, hoc est,
Hectorei cadaveris redemtionem à Priamo
factam, auri magna vi Græcis numerata,
ut innuitur hoc versu

^b Animadv.
ad Statii istum
versum. *Et supplex Priami potentis aurum;*
atque item à Q. Septimio Dictys *De bello
Troiano* interprete Latino, quem Barthius
laudat ^b. Quidnî etenim haud diverium
existimemus, cum Vitæ auctor *Lytræ* non
meminerit, *Iliaci* meminerit; eademque
sit materia, & Statius coniecturæ non re-
sistat? Pergamus.

^c Ad lib. Theb.
9. ^d Ad eundem
versum. ^e Ubi supra.
^f Ad Statii Ge-
nethl. *Lucani*
v. 60. ^g 197. *Saturnalia*, usurpato & ab aliis
titulo, uti à Macrobio. Sed argumentum
latet. Nihil enim aliud in scriptio conti-
net, quām quòd scripta hæc, qualiacum-
que sint, Saturnaliorum, hoc est ferialium
dierum tempore.

^g De poetis.
Lucani vita.
Ubi proxim.
^h Ab. 23. Adv.
3. ⁱ 198. *Catascomon.* Apud Luctatium Sta-
tii scholiaitem ^c *Catagonion*: quod alicubi
Barthius credit ^d ex *Silvarum* libris car-
men aliquod fuisse, seu potius *Catacaus-
mon*, uti corrigit Iosephus Scaliger & Vof-
fius ^e, & alibi Barthius ^f admisit; aut *Ca-
tacaumon*, quod est *incendium*. Idem est
cauma ^z*zūna*, ^z*zai*, ^z*zavīa*, ^z*uro*: sicut
catacauma, ^z*zrāzūna*, ^z*zrāzai*, ^z*exuro*.
Conceptum nempe, ut videtur, opus de
conflagratione urbis à Nerone procurata,
de qua disertè ut solet Tacitus, Dio Ca-
sius, Suetonius, aliique. Idemque sen-
sisse videtur Petrus Crinitus ^g. Scaliger ve-
rò & cum eo Barthius ^h, idem existima-
bat hoc opus cum *Iliaco* nuncupato, qua-
si esset *Catacausmon Iliacum*. Sed au-
torem *Vitæ* habet contrarium, qui planè
duo hæc distinxit. Barthio ⁱ arridet potius
ut ^z*zrāzūna* legatur, ^z*speculam* scilicet, seu
speculatorum: hoc est sub nomine isto quid
iatyricum, nec sine exemplo inter nos

Hispanos; nam adversus scriptum quod-
dam historicum magni viri ⁽¹⁾ Franci-
eus Roales Salmanticensis professor Mathe-
seos clarus, *La mironeria* hoc eodem sensu
inscribens formavit. At valdè id ab eo
quod omnes codices præferunt distat. Nec
minus ^z*zrāzūna*, quod idem excogitavit
Barthius alibi ^k. Absque dubio Statius Pa-
pinius ad *Catacausmon* habuit oculos, cùm
his versibus significare voluit Lucani opus
aliquid, non (quod interpretantur) con-
tentio cum Nerone. Iudex lector esto:

Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noster tibi proferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantes,
Infandos domini nocentis ignes.

Importunissimè ex proferetur correxit Bar-
thius ¹ præferetur, interpretatusque est in-
gratum futurum theatris Nerонem, Or-
pheumque suum (Calliope mater loquitur)
Lucano præferendum esse. Mentionem Lu-
cani operum iam superioribus versibus cœ-
ptam, sequentibusque continuatam, non-
nisi ineptissimè Papinius potuit bino isto
carmine, in quo de Nerone & Orpheo
agit, interrumpere. Quamnam vero lau-
dem poetæ continet, Calliopem dicere Ne-
ronem ingratum spectatoribus futurum, Or-
pheum autem Lucano præferendum? Hoc
enim sonant verba, non id quod Barthius
parum feliciter excogitavit, præferendum
Lucani Orpheum Orpheo Neronis. Aptif-
simum planè est, ut indicare his Statius
libros aliquos voluerit Lucani sensu: pro-
feretur à te, *Lucane*, hoc est cantabitur,
cùm Nero in theatri re parum populo
gratus, tum Orpheus; *dicesque incendium
urbis*, &c. Sive ingratum Nerонem dixe-
rit dulcibus theatris, quòd ludicra illa si-
bique carissima urbis, atque adeò frequen-
tata loca, igne à se per emissarios inie-
cto absumi permiserit.

^m Ad lib. 2.
Theb. v. 326. ⁿ Ad lib. 6.
Theb. v. 322. ^o 199. *Silvarum* x. libri, ut credo, de
quibus nihil annotare habemus, nisi quòd
iure reprehendatur Domitius Calderinus,
primum vel solum *Silvarum* inter Latini-
nos poetas scriptorem Statium existimans:
ut Barthius notat ^m. Qui *utinam illæ* (ait)
extarent, *Pharsalam utique premerent*. Et
alibi ⁿ, contigisse his ferè decem *Silvarum*
Lucani libris, quod Statii quinque nunc de-
sideratis: quorum adeò memoriam *Thebais*
(idem de *Pharsalia* dixeris) oblitteravit, ut
cum ista særissimè duo poemata, illi nun-
quam prorsus à Grammaticis citentur.

Me-

id prodit *Biblioth. Nov. Tom. I. in Franc. Roales*;
scriptum autem historicum quod subtitet: *Parenalis
Salmanticensis Academæ nomine* in funere Philip-
pi III. Hisp. Regis Angelo Manrico auctore.

200. *Medeam tragœdiam*; sed imperfectam. Audacter quidem post eiusdem argumenti alias magnorum poetarum Ovidii, & Lucii Senecæ eius patrui. Sed quemadmodum non deterruit Senecam Ovidii nomen ac prærepta laus; nec item Lucanum, qui præiverat Seneca. Huius Tragœdiæ nullus meminit absque hoc è *Vita* testimonio: non Quintilianus, non Statius, ut innuere visus fuit Del-rius, & observavit iam in principio huius *Genethliaci* Animadversionum Barthius.

201. *Salticas fabulas* xiv. Rectè à saltibus derivat Vossius, quòd res narraverint in saltibus contingentes, ut amores Satyrorum & Nymphaeum. Itali hoc genus fabulas *Boscareccie* vocant, sicut & *Piscatorie* quæ ad pescatores pertinent. Barthio à *saltandi* verbo placuit; saltabantur enim poemata, ut gestus saltantium vocis admotus expressiorem fabulam reddebat. *Salticam puellam* Tertullianus & Ad helmus & Herodiadis filiam dixerunt; saltatorumque coram populo suorum poematum Ovidius meminit. Quæ & ipse alibi observat doctè auctor, in animadversionibus nempe ad Statium.

202. *Hyppamata*. Quodnam genus fuerit dissimulavit se nescire Vossius, remisit se ad alium locum 505. librorum titulos hic Barthius explanans: quem animadversionibus iam laudatis ad Statium debemus, ut mox dicemus.

203. Prosa oratione contra Octavianum Sagittam, & pro eo. Sicne distinguere placet ista quæ percurrimus verba, neque cum iis quæ anteceperunt aut sequuntur coniungere? ut aliqua hæc sit ex causis quas Lucanus egit, aut in foro, aut exercitationis causa domi, conscripta duplice contra reum & pro eo oratione. Hic est Octavius Sagitta Tribunus plebis, ob occidam Pontiam Postumiam stupro cognitam, quæ aversabatur eius nuptias; lege Iulia de sicariis damnatus: de quo Tacitus Annalium 13. cap. 44. & Historiarum 4. cap. 44. Minime, ait Barthius ubi proximè, *Hippamatum* inscriptionem scripto huic adversus Sagittam tribuens, *Vitæque* hunc locum non ut nos interpungens. Eum confule.

204. *De incendio urbis*. Aliudne, an idem cum superiori *Catacausmi* opus? Diversum fuisse credo, prosaicam scilicet narrationem huius clavis; nam de prosæ orationis scriptis iam auctor loquitur, quum & prosæ eloquentiæ decus ei consignat Statius his versibus:

*Dum qui vos geminas tulit per arces,
Et vinclæ pede vocis & solutæ,
Romani colitur chori sacerdos.*

205. *Epitolarum ex Campania scriptarum* librum adiungere his debemus ex Papinio.

206. In laudem Pollæ Argentarie quam. Uxor ea Lucani. Papinius ita:

*Tu castæ titulum decisque Pollæ¹
Iucunda dabis allocutione.*

Non spernendi omnes hi libri fuere, ait *Vitæ* auctor; tales tamen, ut accessio videantur magni illius operis *De bello civili*. Cuius quidem mentioni præmittere non abs re erit Pomponii Sabini versus, sive encomion aut epitaphium poetæ nostri, in quo secutus is videtur fuisse *Vitam* hanc quam persequimur; è quibus & Pomponium in distinguendis Lucani quibusdam operibus nobiscum sensisse apparet.

*Bætis ave, natale solum, est Annaæ
propago.*

*De genitore Mela dat mater Acilia terris.
Vix luna octonus cælo confecerat orbes,
Quum me Roma sui respergit Tiberis unda,
Servatumque foro traxit, Phœboque
dicavit.*

*Hinc SILVÆ, GEMINÆQUE FACES, reus
inde SAGITTA,
ORPHEUS ingratisti stimulus litvorque tyranni,
Dum civile nefas aperit PHARSALIA
nostræ,
Inviditque Nero famæ, Musæque canentis
Interrupit opus gladio, venique reseltis
A sectore, sacros macularit sanguine
vultus.*

Ubi geminas faces de alio & alio opere Catacausmi & *De incendio urbis* intelligere posse videmur. Accessio inquam cetera omnia opera existimari possunt magni & præcipui operis.

207. *De bello civili* (Cæsaris & Pompeii) sive *Pharsalia*, ut inscribitur: qua posteriori appellazione à se donatum fuisse ex isto apparet carmine

^u Lib. ix. v.
985.

*Pharsalia nostra
Vivet, & à nullo tenebris damnabitur ævo.
Constat x. libris, quibus supplementum
aliorum septem fecit Thomas Maius An-*

glus: id quod seorsum aliæ editum Cornelius Schrevelius Lugduno-Batavæ suæ Lu-

*ciani editioni, nescio an primus, addiderit.
Hos libros intellexit Statius, cùm cecinit*

post memorata omnia alia nostri opera:

*Mox coepit à generosior inventa,
Albos ossibus Italæ Philippos,
Et Pharsalica bella detonabis,
Et fulmen ducis inter arma Divi,
Libertate gravem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.*

Et mox:

*Hæc primo iuvenis canes sub ævo,
Ante annos Culicis Maronianæ.*

H Nem-

Nempe ante **xvi.** ætatis annum, quo dicitur *Culicem* poematum conscripsisse Virgilius. Attamen alludi his videtur ad id quod legimus apud Scaligerum in Notis ad *Culicem* hunc: *Suetonius Tranquillus* (inquit) *in vita Lucani*, quæ adhuc formis excusa non est, ait *Lucanum inter equalium suorum plausus*, cum magno successu ac favore *poema aliquod à se compositum recitat* est, ut ostenderet quanto iunior quam Virgilius poeticam attigisset, exultabundum dixisse: *Quantum mihi restat ad Culicem?* Hæc Scaliger ex altera *Vita*, uti videre est apud Barthium lib. 23. *Advers.* cap. 28. At similius vero est *Lucanum* (si id creditur, Statuumque, quod censuit Barthius aliter^x, vera & non assentatoriè locutum) modestè cessisse gloriæ Virgilii, etiam ex hoc in adolescenti ea ætate confecto poetatio collectæ; atque amicorum plausibus quasi intercedentem dixisse, multum sibi adhuc famæ conficiendum restare spatum, ut *Culicis* æquale opus confidere posset. Idque sic factum refert Ambrosius Morales lib. 9. *Hist. Hisp.* cap. 10. nescio unde collectum. Sed pro aliqua non vulgari eorum notitia, qui immatura adhuc ætate scriptis editis claruerunt, operæ pretium erit Paulum Colomesium consulere in Notis ad

^x Ad hunc Statiū versum 74. carm. 7. lib. 2. Silvar.

^y Inter eius opuscula pag. 227.

Quintilianum non dudum editis^y. Superiorem deinde Lucretio, Ennio, Varroni Atacino *Argonauticorum* veteri ante Valerium Flaccum scriptori, Ovidioque, propter hoc opus, *Lucanum nostrum* (poe- tice, an ex animi sententia?) declarat Pa- pinius:

Cedet Musa ruditis ferocis Enni,
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat;
cedereque solùm iubet magno Maroni, futurum tamen ipsi in pretio non vulgari & veneratione:

Quin maius loquor. Ipsa te Latinis
Æneis venerabitur canentem.

Sinamus interim inter se digradientur Barthius Reinesiusque de eo an *Lucanum*, an Senecam *Tragoëdiarum* scriptorem Guilielmus subintellexerit Brito Philippidos lib. 12. versu 883.

Digna quibus studeat Sophocles & Ibera poesis.

Reinesius pro *Lucano* stat, epistola 20. & 22. *ad Christianum Daumium*. Barthius autem pro Seneca, in *Animadversionibus suis* ad Britonem. *Lucani certè hoc opus*, ex quo iam editum in vulgus apparuit, magno pretio haberi cœpit, ac propter id *Lucanus*. Mirum tamen, si absolutum quicquam omnibus numeris in illa ætate præ-

stiterit, quod frequenter inculcari videoas. Aliis enim probari nequit consilium scribendi carmine iustum historiam; nam poetam, & facta narrantem, pro eadem habent. Quintilianus certè consignata Lucano magna quadam ingenii laude, poetice tamen eius laudi aut nomini non obscurè detraxit. *Lucanus ardens & concitatus* (ait^z) & *sententiis clarissimus*, & ut dicam quod *sentio*, magis oratoribus quam poetis annumerandus. Servius in primum *Æneidos*^a: *Quod diximus poetica arte prohiberi ne aper- tè ponat historiam, certum est. Lucanus* namque in numero poetarum esse non meruit, quia videtur historiam compoſuisse, non poema. Quæ ipsa verba Isidorus uiurpat *Orig- inum* lib. 8. cap. 7. Petronii, *Lucani* *τύχην*, simile iudicium hæc ex *Satyrico* eius continent: *Ecce Belli civilis ingens opus: quis- quis attigerit, nisi plenus literis, sub onere labetur. Non enim res gestæ veribus com- prehendendæ sunt, quod longè melius histo- rici faciunt; sed per ambages deorumque mi- nisteria, & fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus, ut potiùs furentis animi vaticinatio appareat, quam religiose orationis sub testibus fides.* Eleganter quidem. Cui de *Lucani* opere iudicio assensit Iornandes in libro *De rebus Geticis*, plus historicum, quam poetam vo- cans: Ioannes Saresberiensis lib. 11. *Poly- cratici* cap. 19. novioresque alii à Barthio laudati *Adversar.* lib. 53. cap. 6. & ad lib. *Thebaidos* 3. vers. 426. Idem in *animadver- sionibus* ad *Statii* carmen de *Lucano* iam toties laudatum^b Pharsaliā censet, densitate sententiarum & acuminum labora- re; quod si elaborare eam potuisset (ait) au- ðtor, utique à vera poesi, heroica quidem & Romana, proprius distaret. Nec absonè iudicaturum (addit) qui longam eam satyri- cam tragœdiā dixerit, hexametris conce- ptam, ne planè vulgo talis haberetur. Alibi in eisdem *animadversionibus* ingenii acumen laudans, iudicium in tota operis œcono- nomia non æqué, quæ talia sunt (ait^c, *Lu- cani* carmina de fama quædam è libro pri- mo laudans pulcherrima) ut felicitatem na- turæ facile afferat, modò iudicium in toto opere concinnando minus effet iuvenile. Postponit idem alio loco^d Martiali & Statio Papinio *Lucanum*, quamquam uterque in gratiam Pollæ eius quondam uxoris vehe- menter eum laudaverint.

208. Nec defuere tamen olim inter æquales, quorum alia esset de *Lucani* poe- tica laude sententia. Martialis festivè con- cepta hæc legitur^e:

Sunt quidam qui me dicunt non esse poetam;
Sed qui me vendit bibliopola putat.

Au-

^a Lib. 10. In-
stit. orat. c. 1.

^b Vers. 281.

^c Lib. 2. Sil-
var. 7. v. 1.

^d Ad lib. 5.
Theb. v. 694

^e Lib. 2. Sil-
var. 7. v. 1.

^f Lib. 14. epis.
194.

Auctorque ipse dialogi *De causis corruptæ eloquentiæ*^t, qui existimatur Quintilianus esse, Virgiliano atque Horatiano sacrario, quatenus ad poeticum decorum attinet, minimè Lucanum arcet. *Exigitur iam ab oratore (ait) poeticus decor, non Accii aut Pacuvii veterno inquinatus; sed ex Horatii, & Virgili, & Lucani sacrario prolatuſ.*

Et ore quidem rotundo edita illa sunt Valerii Martialis^g, Statiique Papinii^h, obnoxieque forsitan dicta in gratiam Pollæ Argentariæ Lucani relictæ, feminæ clarissimæ: quæ tamquam ob adulationem intolerabilia à nonnullis taxantur. Ursit hinc post Floridum Sabinumⁱ acrior eo Barthius^k poetam suum Statium, quem tamen ab accusatione tueri Daniel Heinlius^l conatus est. Quæſtionem hanc de Lucani poesi aliis solvendam relinquo. Videri possunt Barthius lib. 23. *Adv. cap. 28.* Iulius Cæſar Scaliger lib. 1. *Poetics cap. 2.* Vossius *De Hift. Latinis lib. 1. cap. 26. & lib. 1. Instit. poeticarum cap. 7. §. 2.* Cæſarius Rhodiginus lib. 7. *Var. cap. 4. ac de Lucani laudibus Ianus Rutgerius lib. 6. Variorum cap. 9. in fine.*

209. Sed ut non prætermittamus de Polla Argentaria quod è re sit notare, diversa quidem videtur ea esse à Polla coniuge Pollii, cuius villam Surrentinam idem Statius lib. 2. *Silvarum* descripsit. Aliter enim de Polla ista Papinius loquitur, quam de vidua Lucani, atque ætatis, ut credere par est, proiectioris femina, cui parum conveniebat iuvenilis gratia commendatio, videtur loqui potuisse. Potioribusne innituntur argumentis, qui Pollam Lucani credunt Statio Papinio post prioris viri mortem nupsisse? Nam quòd alio pertinent è proœmio eiusdemmet secundi *Silvarum* libri ista? *Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria, carissima uxorum, cùm hunc diem fortè consecraremus, imputari sibi voluit.* Aut quomodo explicabimus Apollinaris Sidonii è *Carmine 23.* sive *Narbone* hos versus?

*Quid quos duplicitibus iugata tædis
Argentaria Polla dat poetas?*

Ad quem locum Ioannes Savaro bis nupsisse Pollam admittit poetis duobus, Lucano & Statio, sicut & Sirmondus, atque olim Baptista Pius^m. Sed si audeamus imputare Sidonio errorem alium, ei errori quem in distinguendis Senecis admisit parrem, exsolvemus haud ægrè nos ab hoc posteriori Pollæ matrimonio. Videtur quidem mihi Sidonius ab illis Papinii verbis deceptus tale quid existimasse. Atqui epistolæ illius verba planissimè sic accipienda sunt, ut vel *carissima uxorum*,

Lucani defuncti coniugis respectu, hoc est, quæ marito dilectissima fuit, Polla audiatur; aut cum auctoritate quorundam codicūⁿ, quomodo & alicubi excusum est^p, *clarissimam uxorum subrogemus.* Etenim neceſſe est quomodocumque hinc emerge-re; nam de Statio Papinio certi sumus, Claudiam ab adolescente ductam, in se-nium etiam iam vergenti, & postquam reliquit urbem atque in patriam fecessit Neapolim, superfluisse uxorem: id quod ex carmine^q ad eandem his docemur ver-sibus:

— *Etenim tua (nempe benigna
Quam mihi sorte Venus iunctam florentibus
annis*

*Servet & in senium) tua, quæ me vulnera
primo*

*Intactum thalamis & adhuc iuvenile
vagantem*

Fixisti, tua frena libens docilisque recepi.

Rectè ergo Barthius, qui *Adversior.* lib. 160. cap. 4. adhuc inedito, forsanque per Christianum Daumium^r, aliumve aliquando in lucem edendo, alteras Pollæ has nuptias confutare se ait etiam in publicatis postumis ad Statium *Animadver-sionibus*^s contra Sidonii doctissimos inter-pretes Savaronem & Sirmondum: existi-mans feminæ clarissimæ & generosissimæ gratam rem facturos, forteque Lucani de-mortui amici memoriæ hoc dantes, cele-brâſſe tam hunc Papinium, quam Martialem, poetæ diem natalitium: Papinium quidem *Genethliacon* isto, Martialem verò tribus *Epigrammatis*^t ad Pollam directis.

210. Ceterum quod coepimus collige-re de Lucani Pharsalia minùs favorabili-ter dicta, videtur confirmare auctor *Vitæ* in adductis suprà his verbis: *Reliqui enim septem (aut decem, ut nos existimamus) Belli civilis libri locum calumniantibus tam-quam mendosi non darent (hoc est si au-tor non ita immatura morte effet occu-patus), qui tamet si sub vero crimine non-eget patrocinio. De iisdem dici quod in Ovidii libris præscribitur, potest: Emenda-turus, si licuisset; erat. De quibus tamen diximus & tunc, quid Barthio displicue-rit. Petronius quoque Arbitr̄ in eius æmu-lationem videtur fragmen illud seu *Specimen*, quomodo vocat, *Belli civilis*, sa-tyrico suo intexuisse: veluti paratum se in comparationem venire significans. Ab aliis tamen ingenti donatur atque illimi-tata laude. Quid enim præstantius & ar-gutius de eo potuit, quam quod Martialis dixit?*

*Hæc est illa dies, quæ magni conscia partus,
Lucanum populis, & tibi Polla, dedit.*

H 2 Heu!

Cap. 20.

Lib. 7. ep.

20. 21. 22.

In *Gene-thliacon* iam lau-dato v. 31. 35. & 39.

Lib. 2. sub-cis. lēct. cap. 20.

Ubi proximè ad initium.

Lib. De Con-

ſit. *Tragædiae,*

ab eodem Bar-

thio adductus.

Lindenbro-gius vidit.

In Argenti-nensi editione Grafferi.

Lib. 3. Sil-var. 5.

Promisit is in procemo editionis *Animad-ver. in Sta-tium.*

Ad *epiſſo-lam* lib. 2. Sil-var. nuncupatoriam, & ad lib. 2. carmen 7. v. 1. & 35.

20. 21. 22. lib. 7.

*Heu! Nero crudelis, nullaque invisiō
umbra,*

Debet hoc solum non licuisse tibi.

Statius Papinius Pharsaliam videtur, ut monuimus, *Æneidi* haud postposuisse. Quam ob rem atque etiam ob id quod præposuerit Lucanum Senecæ, impatiensissimè à Barthio tractatur ^a: qui nec dubitavit Lucano Martialem, ipsumque Papinium præferre, uti iam diximus ^x. Meminisse tamen debuit poetam à fingendo dici, atque Homeri munus esse ornare suum Achillem.

211. Optimum quidem poetam Orosius in proœmio lib. 6. *Historiarum*, sicuti & doctissimum poetam Ioannes Saresberiensis in *Polycratico* ^y, ac divino ingenio præditum vocant. Nec discedunt ab hoc iudicio noviores Farnabius, Schotus, Dempsterus, atque ipse Barthius, cui alio loco ^z est Lucanus poeta magni ingenii, neque vulgaris doctrinae, spiritus verò prorsus heroici; magna semper fuisse auctoritate, præcipue apud Philosophos dicitur, propter grave, nervosum, & acutum, vibransque & penetrabile sententiarum pondus, quibus universa eius oratio mirificè floret: adeo ut in eo genere parem nunquam ullum habuerit. Idem tamen paulò post quantum friget in Lucani laudibus! Siquidem postquam Virgilio, cui Lucanum conferri ut vidimus valde indignatur, ingenium, iudicium, nervos, eloquentiam, candorem, sublimitatem, genium denique ubique divinum tribuisset: è contrario in Lucano non aliud nisi vehementiam agnoscit, eruditionem ve-

^a Lib. 23. Ad-
^b vers. cap. 6. r Lib. 2. c. 19. ^c De poetis
Latinis lib. 3.
ante opus Acute dicta poeta-
rum.
^d Lib. 1. ep. 3.
^e Lib. 53. c.
^f Epist. 5.
^g Meminit Paulus Colomelius
in Gallia Orientali pag. 117. &
in opus Clavis epist. Scaligeri pag. 146.

⁽¹⁾ Inter tot præstantes in Hispania Iosephi Scaligeri ævo doctrina atque eruditione viros, non facile divinare est quem Noster suppresso nomine designaverit. Videtur autem alterum esse è Lucani aut Manili illustratoribus. Scaligeri hæc sunt (*proleg. in M. Manil.*): *Hic sub Ammone sive sub Tropico, cum librata dies meridiem facit, nulla umbra iacitur. At ultra Ammonem sive Tropicum in Noton umbra cadit. Hæc est mens Astrologiae Lucani. Quam quum Hispanus quidam summa eruditione & acerrimo iudicio à nobis castigari vidisset, is ut popularem suum defenderet, atque ab eo tantum auctoritas deprecaretur, illustri facinore rem explicatam*

ut Plautinum proverbium est, Barthius
*Altera manu fert lapidem, panem ostentat
alterâ.*

Sed revera inæqualitatem Poetæ, ac sine modo quandoque impetum, hostem scilicet maximum eius temperamenti quod in uno omnino Marone & admirabile est & divinum, accusat Julius Scaliger in *Poetica* ^b. Similem quoque eum equo indomito incompositè saltanti, aut militi validissimè intorquenti hastam parum tamen considerat & attentè, dicit Gyraldus, cetera in laudes ingenii eius effusus, dialog. 4. Vide etiam Philippum Brieniū ^c. Nullam Astronomiæ in eo peritiam, quamvis importunè sèpius rerum cælestium mentionem interiiciat, agnoscut alter Scaliger ^d Barthiusque ^e; quantumvis astrorum & philosophiæ doctissimus à Nicolao de Clemangis ^f audiverit. Franciscus tamen quidam Insulanus procurator Parisinus *Apologiam pro Lucano Mathematicam* aduersus Scaligerum edidit Parisiis MDLXXXII. in 4°. ^g Qui quidem Scaliger hoc scriptum aliudve significare volens in *Prolegomenis ad Manilium*, non hoc tantum auctore confutato, sed & Hispano alio, quem absque nomine summa eruditione & acerrimo iudicio virum vocat (1), reprehenso: iterum in Lucanum, atque acrius insurgit, erroresque eius in Astronomia Geographia que, immo & in historia commissos veterem causam agens colligit. Noster autem D. Franciscus de Quevedo politica & militaria Lucani monita non parum commendat post hæc laudata carmina:

— Fatis accede deisque,

Et cole felices, miseros fuge.
Siempre (ait) hé leido esto de buena gana,
y á este admirable poeta (niéguelo quien
quisiere) con atención en lo político y militar,
preferido á todos despues de Homero. Nec
prætereunda sunt duo circa Pharsaliam:
certane quí sciam? Lucanum à Polla in eo
opere conficiendo adiutum; deinde prior
res septem versus Senecæ patrui esse, cum
Lucanus ab eo

Quis furor ô cives?

exor-
dedit. Nam sex posteriores versus traicunt post se-
cundum: ut versibus prioribus de Tropico Cancri
agi velit tantum; reliquis de sphæra recta. Sed
homo acutissimus non affecitus est sententiam horum
versuum &c. Quæ nos acrius ut eum in lucem
proferremus stimulabant. Et propendebamus in Fer-
dinandum Nonnum Pincianum, Petrum Ioannem
Nunnesium, Petrum Ciacconum, Hieronymum Mun-
nozium, qui affinis argumenti lucubrationes edidere;
memineratque paulo ante Scaliger *Ioannis* cuiusdam
de Rojas inter eius ævi Mathematicos qui Manilium
legerant; sed ipsa nominis eius professio suspicionem
ab eo removet. Viderint quibus sit plus otii.

exorsus esset. Hactenus de Lucani ob scriptam *Pharsaliam* apud latinitatis & poetæ artis amatores existimatione ac merito.

^b Fol. 128.
ubi de Lucano.

212. Tribuuntur quoque ei duo alia à superioribus diversa opera. Nempe quòd *De Phasi* fluvio scriperit: cuius rei mentionem apud unum Iacobum Philippum Bergomensem in *Supplemento historiarum*^h legimus. Ceteri altum tacent; quare nec nos facilè credimus. Alterum est *Panegyricus ad Calpurnium Pisonem*, sive *Catalepton de laude Pisonis*: quomodo præ se in libro fert quem vidit Scaliger. Si nostri est, erit & (uti aiunt) *Calpurnius Piso* ad quem dirigitur, is qui adversus Neronem, advocate ad partes infeliciter poetâ & panegyrystâ ipso, propriam sibi accelerans necem rebellavit. Planè Ovidio aut *Lucano* à pluribus adscribi soletⁱ, à quibusdam^k verò affirmatè *Lucano* abiudicari; & utrimque causæ sunt. Pro *Lucano*, ferè omnia quæ panegyrysta *Pisoni* suo attribuit, ea C. *Pisoni* Neronianæ coniuratiois auctori Cornelius attribuit Tacitus (1).

ⁱ A Carolo Singtonio lib. 3. *De iudiciis* c. 28. & in editionibus Scaliger, *Pithœus*, *Iunius*, *Landati* à Barthio ubi proximè infra.

^k Barthio lib. *Adver. 49. cap. 7.* qui Lipsum laudat, & lib. 21. cap. 2.

¹ Lib. 15. *Ann. 48.* & ad *Statii lib. 2. Silvar. 7. v. 54.* Item Gisberto Cupero lib. 3. *Observat. c. 1.*

Sed quæ *Pisonum* claros visura triumphos Olim turba vias impleverat, agmine densò Ardua nunc eadem stipat fora, quum tua mœstos

Defensura reos vocem facundia mittit &c. Sequitur apud Tacitum, largitionem adversus amicos, & ignotis quoque comi sermone & congressu. Poeta & liberalitatem prædicat:

Quis tua cultorum iuvenis facunde tuorum Limina pauper adit, quem non animosa beatum.

Excipit, & subito iuvat indulgentia sensu? Aderant etiam fortuita (subdit Cornelius) corpus procérum, decora facies. Panegyricus similiter:

Sed super ista movet plenus gravitate serena Vultus, & insigni præstringit imagine visus.

Facit & *Lucani* adolescens ætas, ut credamus hæc illum de se dixisse, quæ sunt in *Panegyrico*:

Eft mihi, crede, meis animus constantior annis,

Quamvis nunc iuvenile decus mihi pingere malas

Cœperit, & nondum vicefima venerit ætas.

(1) Præcipue verò lib. xxvii. cap. 13. quo loco rem ex professo tractat. En eius verba: *Carmen quod in Pisonis laudem habemus, minime omnium Lucani*

istum alia obnituntur ex eodem *Carmine*. Nam vix *Lucanus*, *Melæ filius*, *Senecæ*, qui auctoritate & opibus tunc maximè florebat, ex fratre nepos, humilem sibi domum tenuemque fortunam, provocandi erga se *Pisonis* favoris causâ, tribuisse credendus est. Conveniunt potius egeno ignobili atque emergere nitenti poetæ, quæ sequuntur carmina:

Tu nanti protende manum, tu *Piso* latentem

Exsere: nos humiliis domus, & sincera parentum,

Sed tenuis fortuna, suā caligine celat. Id quod post hæc scripta observatum videt à Gisberto Cupero *Observat. lib. 3. cap. 1.* Nec *Pisoni* adaptantur, nunquam Consuli, quæ de consulatu manifesta sunt in *Panegyrico*:

Quis digne referat, qualis tibi luce sub illa Gloria contigerit, quâ tu reticente senatu, Cum tua biffenos numeraret purpura fasces, Cæsareum grato cecinisti pectore numen.

Cadit ergo, vel solo ex hoc loco, directum poema C. *Pisoni* huic fuisse Neroniani temporis, & consequenter *Lucani* auctoris esse.

213. Prætero generis nobilitatem genti communem, facundiam tuendis civibus (ait ille¹) exercebat: multus quidem est poeta in celebranda eius forensi eloquentia; nam inter alia:

Sed quæ *Pisonum* claros visura triumphos Olim turba vias impleverat, agmine densò Ardua nunc eadem stipat fora, quum tua mœstos

Sub AUGUSTO ANNO URBIS DCCXXX. CN. CALPURNIUS, CN. filius, PISO, cum Augusto XI. Consule, cuius meminit Tacitus lib. 2. *Annal. 43. Dio lib. 53.* in fine.

ANNO DCCXXXVIII. L. CALPURNIUS, L. fil. PISO, cum M. Druso.

ANNO DCCXLVI. CN. CALPURNIUS, CN. filius, CN. nepos, PISO, cum Tiberio. Is filius est eius, qui cum Augusto Consul fuit, de quo & meminit Tacitus eodem lib. 2. cap. 43. & de hoc consulatu lib. 3. cap. 16. Occidit se hic sub Tiberio, relictis CN. & M. *Pisonibus*.

Sub TIBERIO ANNO DCCLII. L. CALPURNIUS, CN. fil. PISO, cum Cocco Lentulo. Hic videtur *Lucius Piso* à *Tacito* laudatus lib. 3. cap. 11. & 68. qui Præfectus fuit urbi & Pontifex, obiitque octogenarius sub Tiberio. Tacitus lib. 6. cap. 10.

ANNO DCCLXXIX. L. CALPURNIUS CN. filius, CN.

per communes sensus esse potest: quicquid aliis dicatur, aut è semibarbaris scripturis producatur. Pergitque id non improbabilibus rationibus confirmando.

CN. nepos, Piso, cum M. Licinio Crasso. Hic Lucius idem est cum CN. Pifone, CN. Consulis anno DCCXLVI. quem occisum à se ipso diximus, filio. Mutavit quippe prænomen ex sententia Cottæ Consulis, quum damnatus fuit pater, auctore Tacito lib. 3. cap. 17.

Sub NERONE ANNO DCCCIX. L. CALPURNIUS L. filius, L. nepos, PISO, cum Nerone ipso II. cuius consulatū Tacitus mentionem habet lib. 13. cap. 28. & 31.

Sub M. ANTONIO PHILOSOPHO ANNO CMXXVII. CALPURNIUS PISO cum M. Salvio Iuliano.

216. Planè si Ovidius auctor carminis fuerit, Cneum Calpurnium illum Pisonem alloqui potuit qui Augusti collega fuit in consulatu, aut Lucium qui Marci Drusi. Hi quidem duo Pifones videntur ad quos misit libellum suum *De arte poetica* Horatius. Quamvis mentio in Panegyrico isto de eodem Horatio & Virgilio & Mæcenate facta, posteriorem aliquantò sapiat ætatem. Si Lucanus fuerit auctor, nulli alii componere eum possimus quam L. Calpurnio, qui anno DCCCIX. cum Nerone fuit Consul; videturque filius Lucii Calpurnii alterius fuisse qui anno DCCXXXVIII. Marci Drusi collega fuit; nam & huius patri & Lucii, de quo agimus Calpurnii avo, Lucii prænomen dant Capitolinæ tabulæ. Conveneritque optimè, si hoc sequi placeat, ætas nondum vicenaria poetæ cum istius consulatū anno, quo verè ætatis undevicesimum agere Lucanum oportuit, qui DCCCXVII. Coss. Silio Nerva & Attico Vestino, ætatis suæ vicecimo septimo, quod ex Vita discimus, occubuit. Nondum tamen persuaderi possum Lucano excidisse tam de se ac domo sua vilem & abiectam existimationem continentia verba.

217. Absoluta eius *Vitæ* Lucani, quam credimus à Suetonio scriptam, non indiligenti paraphrasi: præter id quod de altera illa, quæ incipit *Annæus Seneca è Corduba Bæticæ*, & supra monitum fuit: adiungere non inutile erit, legi & in quibusdam editionibus fragmentum, sive desuntam ex dimidiato codice (ut præfert vetustissima quædam anni MCDLXXVII.) particulam ad poetæ vitam pertinentem. Principium est: *Prima ingenii experimen-*

ta, & finis: Epulatusque largiter brachia ad secandas venas præbuit medico. Adiunguntur in diversis aliis editionibus formatae à Ioanne Sulpicio, Petro Crinito, & forsan aliis, Vitæ.

218. Restat de illustratoribus atque editionibus *Pharsaliæ* (quandoquidem cetera periére) nostro more, quæ comperta habemus, annotare. Scholia stes quidem antiquis Lucani apud Barthium fuit, cuius ipse meminit ad *Thebaidem Statii Variis* ^m locis, & apud *Guilielmum Britonem* ⁿ. Exstat & in Vaticano codice ms. 5989. Anonymi in *Lucanum* commentarius, qui hos versus apposuit:

Confer opem famulo Sancta Maria tuo.

*..... Romæ genuit Florentia motum
Pandere nunc scripto Lucanus quod sonet
iſto.*

*Hæc quoque regino sanguine cretus,
Compter iniunxit precibus, dilectio iussit.*

Id quoque Ioannes mihi ò dulcissima proles.

Incipit commentarius: *Exortum est in te-nebris, &c. & quidem notæ bene antiquæ, ut etiam ex carmine isto sæculi planè barbari appareat. At verò Lucanus quo anno aut quo loco primùm formis excusus sit, certè dicere non ausim. Videtur autem princeps mihi Romana illa editio, quam procuravit recognovitque Io. Andreas Aleriensis Episcopus MCDLXIX. in folio, quam principem ceterarum iudicabat Gronovius ^o, esseque in bibliotheca Regia Parisiensi monet Labbeus in *nova biblioth. ms. suppl. 2.* ^p Visitur quoque ea in librīs vaticanicis editis ex loculo sive armario 28. Nuncupavit is Paulo II. Papæ hunc suum *Lucanum*, addiditque Poetæ vitam auctore Pomponio Infortunato. In qua inter alia legitur: *Pharsalam non finivit, cuius primos tres libros cum uxore correxit: quos inscitiâ depravatos cum reliquis septem Ioannes Andreas Anistes Aleriensis diligentissimè nostro tempore emendavit, rogantibus Conrado & Arnoldo, qui ne lingua Romana pereat, libros laudabili inventione imprimunt.**

In fine legitur:

*Hoc Conradus opus Surveynhey mordinemiro
Arnoldusque simul Pannarts unâ ade
colendi*

*Gens Theotonica Romæ expediere sodales,
M C D L X I X.*

Unde magis confirmor in ea opinione, ut antiquissima hæc sit *Lucani* editio (1). Ve-

^m Pag. 38.66.
ⁿ Lib. 3. pag. 638. 1065.

195.

^o Vide Dia
tribem eius ad
Statuum folio
160.

^p Pag. 350.

(1) Princeps proculdubio omnium ea est Romana 1469. testibus Ioann. Alb. Fabricio *Biblioth. Lat. II.* 10: Auctore catalogi librorum Ducis de la Valliere n. 2508. & aliis. Maittaireius *Annal. Typogr. T. I. (al. IV.)*

part. I. pag. 14. eam numerat in libello supplici Conradi Sweynheyii & Arnoldi Pannartz Typographorum nomine Sixto IV. Pont Max. 20. Martii 1472 oblatu; ac CCLXXV. non pluribus exemplis constitisse ait.

neta quidem cum Omniboni Vicentini commentariis anno MCDLXXV. principem illam fortè secuta est. Atque ea quidem anno etiam MCDLXXVII. apud Guerinum, & anno MCDLXXXVI. apud Nicolaum Battivonem Alexandrinum in eadem urbe edita. Omnibonus Leonicenus Vicentinus clariusse dicitur circa annum MCDXX. scripsisseque etiam in Ciceronem, Quintilianum & alia. In Lugduno-Batavæ bibliothecæ libris Lucanus est cum antiquis commentariis MCDLXXXVI. & item cum duobus commentariis Venetiis MCDXCIV.

219. Hoc ipso tempore Baptista Guarinus Veronensis in Lucani Pharsaliam, Gesnero auctore, commentatus dicitur : is nempe Guarinus de quo legendus est Lilius Gyraldus eius discipulus ^{9.} Aldinam vidimus editionem unà cum Catullo, Tibullo, & Propertio, & Aldi eiusdem epistola ad M. Ant. Maurocenum equitem Venetum anni MDII. in 8.º Ioannes Sulpicius Verulanus, *explicationis* titulo usus, commentariis aliis locupletavit poetam nostrum, quæ quidem instruxere Venetam duplarem editionem : alteram MDV. quam Gesnerus idem laudat, alteramque ex officina Augustini de Zanis anno MDXI. in folio emissam ; tertiamque Argentinensem MDIX. in 4.º Ioannis Sulpicii tempore sua in literis merita retulere in commentarios suos Lilius idem Gregorius Gyraldus *De poetis sui temporis dialogo* 1. Sabellicus *De latinæ linguae reparatoribus*, Gesnerusque in *Bibliotheca*, & alii. Editionem item aliam Mediolani procurasse apud Leonardum anno MDVIII. Hyacinthum Arpinum lego in Andreæ Rossoti Syllabo *Scriptorum Pedemontanorum & Sabaudorum*. Anno item MDXI. Parisiis edita sunt Iacobi à Cruce Bononiensis *annotata in Ovidium, Virgilium, Persium, Lucanum, Papinii Silvas, Senecæ Tragedias, Horatium, Martialem, Silium Italicum, & alios* apud Ascensium, in folio. Anno verò MDXII. Parisiis prodidit in 8.º *Pharsalia cum familiari & perlucida annotatione* Petri de Ponte Brugensis cæci, cuius ex aliis quoque similibus monumentis, bibliothecæ Belgicæ auctores Swertius & Andreas meminere.

220. Post biennium lucem vedit copiosior aliis poetæ nostri atque eius scholiorum sylloge, nempe idem Pharsalia opus *recognitum à G. Vercellano cum commentario Ioannis Sulpicii* antea laudati, Philippi Berroaldi Bononiensis, è primis *Scriptorum veterum* ex quo renata hæc studia sunt illustratoribus, Iodoci Badii, & annotatis ab Antonio Sabellico, Iacobo Bononiensi, qui & in Sallustium commentatus est,

Beroaldo, & Baptista Pio ex annotationibus prioribus & posterioribus, quas in varia prisorum auctorum fecit loca. Parisiensis omnia hæc continet anni MDXIV. editio quæ repetita est, nihilo demto, Mediolani in officina Io. Angeli Scinzenzeler MDXXV. Aldinam vidimus Lucani tantum operis, M. Antonio Mauroceno Venerato equiti nuncupatam, anni MDXV. in 8.º Anno autem MDXIX. Thomas Guichardus Rhodius Tolosæ habuit orationem in conventu illius Academiæ in Pharsaliam, quæ edita est per Ioannem de Guerlias eodem anno. Lugdunensem Gryphii MDXXXIV. in 8.º MDLI. in 8.º & in 16.º MDLXIX. in 16.º Venetam Iacobi Iuntæ anni MDXXXV. in 8.º Coloniensem Gymnici MDXXXVII. Venetam aliam Aldi nescio cuius temporis : Parisiensem Stephani MDXLV. in 8.º fine ullis Notis omnes laudari video ; pariter atque alias, Basileensem anni MDLI. cum annotationibus Henrici Glareani, quem sæpius laudat Hortensius mox dicendus ; item cum similibus annotationibus Iacobi Micylli Francofurti MDLI in 4.º : Parisiensem cum Notis Iacobi à Cruce, & Ant. Coccii.

221. Lambertus deinde Hortensius Batavus explanationes luculentas in idem poemata Basileæ apud Henricum Petrum vulgarit anno MDLXXVIII. in folio, unà cum Sulpicii commentariis. Et quidem Hortensius has suas lucubrationes præ aliis omnibus habuisse videtur ; siquidem anno MDLXXII. cùm Narda Hollandiæ urbs, in qua profitebatur, armis Philippi Regis à Frederico Albano occupata esset : reliq'is ceteris omnibus, uti refert in *Bibliotheca Belgica* Valerius Andreas, id solum quod in Lucanum elucubraverat secum auferre conatus fuerit. Et tamen omnino alio recensitore, quām Lambertus est hic Hortensius, poetam habere opus censet Barthius in *Animadversionibus ad Statii Thebaidem* ^{1.} Theodorus item Pulmanus diligens & industrius ille veterum auctorum corrector, in aliis & Lucanum operâ suâ iuvit, & cum accurato indice Antuerpiæ in Plantiniana officina anno MDLXXVII. rursumque MDXCII. in 16.º edidit. Bersmanni aliam non indiligentem laudat editionem Barthius lib. 58. *Advers. cap. 9.* Ea prodiit Lipsiæ MDLXXXVI. in 4.º & MDLXXXIX. in 8.º Et Parisiis, ut audio, Bersmannus notus affatim est ex editionibus Virgilianâ & Ovidianâ, laudaturque à Franc. Modio *Novantiquar. lect.* epist. 63. 83. & 96. Scioppio *Susp. lect.* lib. 5. cap. 8. Bersmanniana hæc editio, Notis ad oram illustris, addidit Notas in pri-

primum lib. Ioach. Camerarii, & in totos decem Micylli; item in Lucani Panegyricum ad Pisonem Ios. Scaligeri Not. ab Hadriano Junio prius restitutum.

222 Inde Hugo Grotius Notas suas in eundem poetam, retento Pulmaniano indice adiunctisque variis lectionibus, Lugduni Batavorum anno MDCXIV. in vulgus emisit. Iterumque MDCXXVI. in 4.º apud Ioan. le Maire, & Amstelodami ex officina Elzeviriana MDCLI. in 24.º Hanc omnes ad suum usque tempus pro emendatissima habuere docti viri, uti Vossius in *Arte gramm.* lib. 1. *De analogia*, Rutgersius lib. 1. *Var. lect.* cap. 12. & lib. 11. cap. 18. Schrevelius in proemio suæ editionis Lugduno-Batavæ de qua infrà, aliique innumeri. Quas, credo, secutæ sunt marginales Farnabii Notæ cum Pharsaliæ opere ipso sèpiùs, & Francof. in 8.º MDCXXIV. & tandem cum Grotianis MDCXLIII. & MDCLXV. in 12.º Amstelodami typis commissæ. Cornelius Schrevelius demum Leidenensis professor, spectatus toties in hac palaestra edendorum cum selectissimis Notis auctorum veterum, adornavit ultimam, quod sciam, Lugduno-Batavam anni MDCLVIII. in 8.º editionem typis Francisci Hackii, cum integris Notis Grotii & Farnabii, selectissimisque Hortensii, Sulpicii, veterum interpretum; necnon & Claudi Salmasii, & Ioannis Frederici Gronovii, nempe ad Grotianæ exemplum, cum eiusdem Grotii variis lectionibus & Pulmani Indice.

223. Sunt & aliae editiones, Rapheleniana MDCXII. in 24.º Colinæi, quam plures laudant, & in corpore, atque item in choro poetarum Latinorum. Præter hos Lucani scholiafas meminisse haud iniquum est Zoni, vel Cioni Florentini, cuius cum prolixis commentariis in bibliotheca regia Parisiensi, si Labbeo credimus, uti & in S. Laurentii Florentiæ (quod ex Antonio Magliabechio, viro eruditissimo atque industria singularis, & cui observationes nostræ plurimum debent, amico nostro, istius urbis cive, magnique Etruriæ Ducis bibliothecario novimus) Pharsalia exstat manu exarata. Adhuc tamen post tot virorum doctorum curas Lucanus eget interprete, qualem Barthius alicubi^s desideravit, solerte & acuto, qui rem seriò agere velit:

^s In Statuum lib. 1. Silvar. 4. v. 91. & lib. 6. Theb. v. 827.

(1) Quo nomine Auctor Ezechielem Spanhemium nostrum optet, nisi de Religionis negotio intelligamus, non facile divinare est. Isaacus Verburgius in eius vita præmissa T. II. de præst. & usu numism. Edit Amstel. 1717. eiusdem obitum, qui anno 1710. Novembri mense contigit, referens, ex hac vita ad meliorem transisse ait; neque eius pietatem & fidem

quo applicare animum aliquando idem Barthius promisit^t. Speratur quidem in Lucanum aliiquid optimæ notæ ab erudito viro Ezechiele Spanhemio, (utinam nostro⁽¹⁾) quem Romæ olim vidimus, quum priores suas *De usu & præstantia veterum numismatum* curas in hac urbe publicavit.

224. Qui verò interpretati sint poetam in vulgares linguas multos habemus. Gallicam interpretationem iam ab anno MD. editam Parisiis fuisse Labbeo^u atque Draudo^x credimus. Exstat recens illa Michælis de Marolles Abbatis de Villeloin plurium Latinorum poetarum interpretis, profaica sèpiùs edita, cuius ipse in opere *De vita sua*, quod *Les memoires inscriptum* voluit, non uno loco meminit^y; & altera metrica Domini de Brebeus laudata à C. Sorellio in *Bibliotheca Gallica*^z, & forsan ab eodem de Marolles in prologo suæ versionis, quam Parisiis anno MDCLV. editam vidimus. Italica non una est. Anonymus circa annum MCCCX. aut circiter in Florentinam linguam convertit poetam: quæ magni habetur versio ob linguæ puritatem, & inter eos libros, quorum auctoritas præcipua est in stili ratione, venit ab auctoris *Vocabularii linguæ de la Crucifix*, hoc est, Tusca, annumeratus: cuius auctorem esse putat Zucharum Bencivennum eques Salvius^a. Exstat & *Lucani liber editus in Vulgari sermone, metrico tamén, per Rever. Patrem & Dom. L. Cardinalem de Montichiello*. Ita enim editum est Mediolani apud Cassanum à Montegazzi anno MCDXCII. in 4.º: quam editionem servari Vintimigliæ in Angelici Aprofii Augustiniani bibliotheca legimus^b. Nostro hoc & superiori sèculo interpretationes suas versibus, ut vocant, solutis, hoc est liberè desinentibus, factas edidere, cùm Iulius Morigius Ravennæ MDLXXXVII. in 4.º teste mihi Andrea Rossoto^c; & F. Albertus Campana Florentinus, Dominicanus, sacræ scripturæ professor Patavinus (cuius quidem Iacobus Gaddius^d & Io. Philippus Thomasinus^e cum laude meminere) qui Venetiis edidit anno MDCXL. apud Sarzinam in 12.º: tum Paulus Abrianus ibidem MDCLXVIII. apud Io. Iacobum Hertz in 8.º Gaddius item & Andreas Rossotus^f Ioannem Mariam Vantom Bononiensem formâsse aliam octonariis rhythmis in *Deum & Iesum Christum finere de ea re dubitare*; subdit tamen continuo: licet nonnemo paulo post mortem Spanhemii scripserit, præter veram Religionem Spanhemio nihil defuisse: quæ novam divinandi materiam præbent. In Lucanum autem nihil edidisse è Verburgii, qui alia Spanhemii opera recenset, silentio discimus.

^t Ad lib. 4. Theb. v. 727.

^u In Nova Bibliotheca Ms. pag. 339.

^x In Catalogo officinali.

^y Pag. 55. 173. & 195.

^z Biblioth.

que Francoise

cap. II.

^a Nelli Avvertimenti della lingua Toscanâ sopra il Decameron del Boccaccio vol. 1. fol. 112.

^b Refert Andreas Rossotus proximè laudandus.

^c In Syllabo Script. Pedemontii, in Andrea Valfredo.

^d De scriptor. non Ecclesiast. volum. 1. in Lucano.

^e In Elogiis virorum illustrium.

^f In Syllabo in Andrea Valredo.

^a In Syllabo pag. 46.
^b Pag. 398. edit. Bonon. 1673. 16.

rhythmis versionem, non tamen edidisse refert. Laudatur omnium ultimus ab Andrea Rossoto & inter sui Pedemontii scriptores, ipse quoque Lucani interpres, Andreas Valfredus I. U. Doctor, Brayden sis: cuius interpretationis exordium *Bibliothecæ suæ Aprosiæ* intexuit floribus Archangelus Aprosius Augustinianus sub fictitio nomine Cornelii Aspasii.

225. Hispani nostri poetam suum pro dignitate habuere. Nam soluta oratione opus Pharsaliæ vernaculum popularibus suis optimè reddidit Martinus Lasso de Oropesa, Francisco S. R. E. Cardinali Mendozæ viro doctissimo à secretis, Burgensis canonicus, edendamque postumam hanc versionem reliquit, quæ Burgis prodit ex officina Philippi Iuntæ MDLXXXVIII. in folio; immo & priùs Antuerpiæ MDLXXXV. Metricam interpretationem habemus duplìcem: alteram Hieronymi à Porres medici, cum annotationibus fratris eius monachi Hieronymiani regii Escorialensis cœnobii. Manuscriptam vidit D. Thomas Tamaiusⁱ. Altera recentior est poetæ magni D. Ioannis de Xauregui Hispalensis, quæ apud testamenti eius executores reperta, edita demum typis fuit Matritensibus anno MDCLXXXIII. in 4.º Anglica necnon editio Londinensis Lucani in eam linguam conversi anni MDCXIV. in 4.º laudatur in *Bibliothecæ Bodleianæ catalogo*.

226. Inter Lucani rerumve à Lucano descriptarum illustratores nuncupari dignus est Ioannes Baptista Bellus Iesuita, qui è duabus diatribis, alteram *De mensæ & die victoriæ Pharsalicæ* Tolosæ edidit MDCXXXVII. in 8.º ut poetæ locum de hac re satis obscurum exponeret. Lucani mss. codices quam plurimos existere in bibliothecis publicis & privatis, ipsa viorum doctorum monumenta qui iis quondam usi sunt aut eos viderunt, frequentissimè produnt, & bibliothecarum editi catalogi ostendunt^k. In Vaticana quidem plura exemplaria vidimus, cum Notis etiam marginalibus aliqua, in quibus fere omnibus ad imitationem Virgiliani testastichi quod afixum fuit initio magni operis, Pharsalam præcedunt quatuor hi-

^k In Magni Etruriæ Dictrinæ non volumina non minus 24. vi-suntur, ut ex eius constat Catalogo, pluteo 35. lib. latinor. versus:

*Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi,
Quæ gessere pares, hinc sacer inde gener.
Continuo nunquam direxi carmina ductu,*

Quæ tractim serpent : plus mihi comma placet (1).
In ora cuiusdam libri legitur è regione *comma*, & pro eius declaratione, *discretio*: hoc est, ut existimo, auctorem carminis huiusc Lucanum excusare voluisse de verbum non uno ductu, sed divisionibus & commatis interruptorum frequentia: quam nemo reprehendit, quod sciam, in poeta solidorum ac teretum plerorumque carminum artifice.

C A P U T XI.

POMPONII MELÆ ætas. Urbs eius natalis incerta ob eius *Geographicæ* operis corruptum, & à pluribus vexatum locum. Salmasii, Bocharti, Isaaci Vossii postremæ omnium emendationes. *Tingi Hispana. Iulia Traducta. Melaria, seu Mela, urbs oræ Hispanæ. MELONEM pro MELA vocavit haud recte Servius grammaticus. Geographicæ eius laudes, principis inter Latinos huius argumenti lucubrationis. Quinam de auctore bene olim meruerint in hoc opere illustrando, typis edendo, & in vulgares linguis convertendo.*

227. Ne separaremus Senecas, & in his Lucanum, retro habuimus POMPONIUM MELAM, quiquidem præcedere debuit hunc saltem ultimum, utpote Claudio Augusto æqualis. Ad huius enim Britannicam expeditionem à Suetonio¹ Tacito que^m memoratam referri illa debent, quæ de Britanniæ rebus breviter explorandis, iamque perviâ factâ istâ insulâ Principum maximo, cap. 6. libri tertii *Geographia* suæ scripta reliquit: quod primus observavit Ioachimus Vadianus, sequunturque Elias Vinetus, & nullus non ex recentioribus. Pomponium Hispanum ex Bætica provincia fuisse certius est, quâm unde domo fuerit; cum eius testimonium in quo natale expressit oppidum, per Scriptorum manus corruptissimum ad nos pervenerit, & nescio an sanus vel nunc sit inter viorum doctorum tot manus, quos erudendi hunc locum Melæque patriam asserendi cura solicitavit. Verba eius sunt ex fine capitilis 6. libri secundi Hispaniæ interiorem describentis oram, uti habent antiquissimæ editiones: *In eoque Carteia, ut quidam putant, aliquando Tartessos; & quam transveisti ex Africa Phœnices habitant, atque unde nos sumus, cingenteratum, Mellaria, & Belo, & Besippo, &c.*

¹ Claudii vitâ.
^m In *Agricola* vita.

I nem-

tario perpetuo. Laurentiana Escorialensis quaterna, nimirum *Lit. G. Plut. III. num. 6. Lit. M. Plut. II. nn. 7. 8. & R. Plut. III. n. 23.*

(1) Bina nobis Lucani exempla membranacea suppeditat Regia Bibliotheca Matritensis: alterum sae- cultum videtur XIII. ineuntis, alterum paulo recentius; utrumque tamen cum Anonymi comen-

nempe qui latèrē quicquam loci quem scriptura haud ostendit, in verbo illo *cingeratum* subodorati non sunt: vel *Mellariam* in Melæ patriam, quæ ponè sequitur, ex propinquo assumere, quæ hodierno tempore nusquam est (Hermolaum Barbarum intelligo, Ferdinandum Pincianum, Isaacum Casaubonum, Ambrosium Moralem^a, Ioan. Marianam^b, Ioan. Vassæum^c, Philippum Brietum^d); vel *Tartessum* cuius mentio præcesserat: quod Petrus Ciaconio, Andreæ Schoto, aliisque magis placuit. Hi enim omnes nihil minus quam inter *Tartessum* & *Mellariam* fuisse collocatum ab auctore aliquod aliud oppidum credidere. Iccircò Hermolaus pro *cingerato*, *cingente freto*, vel *attigens fretum* subrogavit: quam castigationem minimè frivolum Hieronymus appellat *Zurita* in Notis ad Itinerarium Antonini^e.

Ciaconius *ex gente ea*: quasi è Phoenicibus & Phoenicia urbe oriundum sese profiteatur Mela: id quod probavit Franciscus Sanctius, & Andreas Schotus. Pincianus autem ^f *cingerata*, ut nihili verbum, furca expelli voluit. Primus Elias Vinetus *Cingentera* oppidi nomen esse, Melæque patriam existimavit.

228. Sed ultra audens Claudius Salmasius, fuscitare aggressus fuit sepultum ante oppidi nomen ex isto vocabuli caderere. Excogitavit^g enim legi posse debere que, atque unde nos sumus, *Tangi altera, tum Mellaria*, &c. proximè ad monstrum illud scripturæ. Quod Samuel Bochartus insigni Strabonis testimonio fulcire se non temerè existimavit. Summus enim ille Geographus apertè docet, transvectos ex *Tangi* Africæ in Hispaniam, positum è regione Hispaniæ litus & oppidum incoluisse. Ecce illud è lib. 3. pag. 139. Ην δὲ καὶ Ζῆλις τὸς Τίγρεος ἀγωγεῖται ἀλλὰ μετάχοισαν τάυτην εἰς τὴν περιπατητὴν Ρ' αμαῶν, καὶ ἐν τὸς Τίγρεος προσλαβόττες τινάς, hoc est: *Fuit et Zelis Tangi vicina urbs; sed eam Romani in oppositum litus transvexerunt, nonnullis etiam ex Tangi assuntis.* Hanc è colonis Tingitanis Africæ formatam urbem *Iuliam* illam *Transductam* esse credunt Casaubonus & Bochartus, de qua legimus apud Plinium lib. 5. cap. 1. Nunc est *Tangi*, quondam ab *Antæo condita*, postea à Claudio Cæsare, cum coloniam faceret, appellata *Transducta Iulia*; in eo tamen falsum, quod *Tangi* Africanæ cognomentum *Iulie Transductæ* (quod proprium fuisse dicunt Hispanæ *Tangi*) per errorem attribuat, Claudioque Cæsari factum: quod ex nomine ipso loci *Iulii* aut *Octaviani*

^a In Solinum Exercitat. pag. 288.

^b Lib. 9. cap. 6.

^c Lib. 4. cap. 2.

^d In Chron. Hisp. sub anno XLIV. Christi.

^e In Parallelis Geog. parte 1. lib. 1. cap. 3.

^f Pag. 557.

Cæsaris colligitur fuisse. Et mirè iuvat haric coniecturam oppidi seu urbis *Traductæ* mentio in Hispania & fauibus ipsis freti, seu proxima continenti Africæ ora, apud idoneum scriptorem Gregorium Turonensem^g: Post hæc prosequentibus Alamannis (hoc est Suevis, ut suprà explicuerat) usque ad *Traductam*, trânsito mari (hoc est freto) *Vandali per totam Africam ac Mauritaniam* sunt dispersi. Consulesis memoratos huius castigationis assertores; quam tamen improbavit Isaacus Gerardi Ioannis filius Vossius in observationibus suis ad Melam nostrum^h; legitque ipse *Tangi Cetraria*: sic dictam asserens à cetratis ulterioris Hispaniæ cohortibus, quarum Cæsar meminitⁱ: quæ eadem est *Traducta Cetraria*, & *Iulia Iaza*, & *Iulia Traducta*, variantibus eiusdem urbis appellationibus, deducta ab eodem Iulio Cæsare colonia.

229. Verosimilia hæc sunt, & digna suis auctoribus. Quid autem impedit pro *cingerata*, *Tangi Ibera* emendare? Sed id relinquimus aliorum arbitrio ut cretā notent carboneve. Melariæ verò civem connitentibus Melam, non minimum videri forsan debet argumenti in eo esse, quod tam oppidi quam viri cognomentum è proxima Africa derivatum videatur. Notissima est fabula aureorum malorum, seu māvis ovium & horti Hesperidum, Lixxo Africæ tributa^j. Laboravit nempe in æquivoco Græco verbo prisorum Scriptorum eruditio; nam μῆλα æque significant mala & oves. M. Varro: *In Libya ad Hesperidas* (ait^k) unde aurea mala, id est secundum antiquam consuetudinem capras re rufas. cap. 10. & oves, quas Hercules ex Africa in Græciam exportavit. Ea enim sua voce Græci appellantur μῆλα. Iunctis his Stephani^l è Græco Latinis: *Melus* verò & *Melaria* duæ urbes in ijsdem finibus eandem emphasis habent, à denominatione malorum, quæ aurea ab Hercule adspontata esse dicuntur ex Libya. Huic etymo adhærentes, *Melariam* & *Melam* simplici l, aliter atque urbis nomen scribi solet, debebimus legere.

230. *Melæ* cognomentum Hispaniæ proprium existimat fuisse Elias Vinetus^b; atque hoc referri debere, quemadmodum Melam Lucani parentem, ita & cognominem illum Romanum equitem, qui hausto porri succo sub Tiberio periit, Plinio affirmante lib. 19. cap. 6. & Flavium Melam Iurisconsultum, cuius mentio fit ab Ulpiano in lib. 1. §. 12. *De cloacis* (1). Quo tamen solo indicio Flavium hunc Melam Hispanis annumerare non ausim scri-

^g Lib. 2. Hisp. Francorum c. 2.

^h Pag. 197.

ⁱ Lib. 1. Belli civ.

^j Videndi Plinius lib. 5. c. 1. Marcianus Cappella, Isidorus lib. 15. cap. 10.

^k In Mēm.

^b Praefatione quadam in Mēlam.

(1) Et 1. *Mela* 14. ff. de alim. & cibar. leg. è

lib. II. Fideicommissor.

scriptoribus. *Melam* diximus Lucani parentem, quem licet Taciti & Senecæ editio-nes *Melam* cum dupli*cum* vulgo habeant: in Eusebii tamen aliquot mss. codicibus vel *Melas*, vel *Mela* exstare docuit nos Arnaldus Pontacus in notis ad huius *Chro-nicon*^c, ubi de *Anneo* isto agit *Mela*.

^a Col. 576.

^b Ad *Aeneid.*

lib. 9.

^c Lib. 3. c. 7.

^d 231. De hoc auctore nihil aliud Anti-quitas ad nos transmisit, quām quod ipse docet in opere suo geografico superstes. Nullo tamen eius testimonio utuntur Gram-matici, cūm possent ex scripto elegantissi-mo, & verè Latino. Nisi Servius sit exci-piendus, cūm Melonem auctorem esse ait^d septem ostia esse Gangis fluvii, cūm id ipsum apud Melam legatur^e: quod Vossius annotavit. Plinius dumtaxat meminit in iis quos ad conficiendos quatuor *Historiæ suæ geographicos* libros, scilicet tertium, quartum, quintum, & sextum auctores habuit.

^f Lib. 1. *De Hift. Latinis* cap. 25.
^g In præfatio-ne quadam *De Pomponio Me-la.*

^h 232. Opus inquam reliquit nobis *De situ orbis*, alias *De Chorographia* ut Vof-sius^f, etiam *De Geographia* ut Vinetus^g admonent, inscriptum, Geographiæ scilicet totius breviarium sive compendium, cūm forte prolixius aliquod excogitasset aliud aggredi: quod innuisse his videtur verbis in præfatione: *Dicam alias plura & ex-a-ctius; nunc ut quæque clarissima & strictim.* Primus, eorum saltem qui exstant è La-tinis, huic opere sese mancipavit. Adeò autem arrisit id novioribus iudicio utenti-bus, ut inter Geographorum principes *Melam*, atque hunc eius librum inter perfe-cțissima undique monumenta vetustatis enumarent. Arias Montanus noster in nun-cupatoria epistola Itinerarii Beniamini Tu-delensis, *doctissimus* (ait) *liber De situ orbis inscriptus*, cui vel descriptionum elegantiā, vel brevitate atque perspicuitate, vel ipsa rerum commemoratione & copia, nullus eius-dem artis, quamvis copiosus atque eloquens auctor, meā quidem sententiā est anteponen-dus. Andreas Schotus, cuius ut videbimus non contemnenda impensa fuit in hoc au-tore opera, adeò eleganter eum censet^h argumentum tractasse, ut *Marcum Tullium, si Geographica scribere ut T. Attico promi-serat voluisse, ne venustius quidem & accu-ratius de orbis situ dicere potuerit.* Hen-ricus Stephanus in præfatione ad quandam suam editionem, nescio (ait) quam in hoc scriptore dignitatem & gravitatem animad-vertere videor. Brevitatem inde ac propri-e-tatem eius laudat, exemplisque audacis cuiusdam in usurpandis metaphoris ele-gantiæ confirmat. Nec dubitat quin ea, quibus pro fide vetustatem esse alicubi Pomponius ipse ait, ex optimis quibus-

que ac celeberrimis scriptoribus excerpse-rit. Alphonsus Garsias Matamorus in *Apologeticō* suoⁱ: *At Pomponium Melam sic ego, dum nihil ago, cum doctissimis Geographis comparare, neque ineptè tamen, neque imperitè soleo: ut Straboni Cretensi eruditio-nem, Plinio diligentiam, Ptolemæo artem tribuam; huic quidem uni quum valde lau-dare cupio, omnia libenter largior; quum intra modum verò laudationis consisto, bre-vitate pariter & elegantiā præter ceteros commendō.* Item: *Scriptorem verè principi-bus Latinorum accensendum, in admirabi-li brevitate nihil minus quām obscurum: quam quidem summam, sed non solam illius laudem, censet Barthius^k, qui & elegantissi-mum, & longè elegantissimum alibi appellat^l.* Abstineo aliis testimoniis in re tam certa: ut iure quidem Vossius Claudii Ver-derii^m, universalis illius censoris iudicium, qui dictionem *Melæ* culpare haud veritus est, suspendat naso.

ⁱ De doctis Hilpan. viris.

^k Lib. 15. Adv. cap. 6.

^l Lib. 14. cap. 17. & lib. 57. cap. 19.

^m In Censione in omnes ferè autores.

ⁿ Lib. 14. cap. 17.

233. Ad eos, quibus bene de Pompo-nio mereri cura fuit, accedendo, magna nec circumspecta minus ingenia (idem Barthius aitⁿ) elegantissimum hunc auctorem restituē-re. Priorem alium haud novimus Hermolao Barbaro, qui *lucubrations* suas ad *Melam* nuncupans Alexandro VI. P. M. tercenta Melæ ulcera, vel cicatrice vel splenio con-textisse se iactat. Has in *Melam castigationes* Hermolai, cum eiusdem in *Plinium* aliis, excusas in Italia fuisse lego in *Gesnerianæ Bibliothecæ epitome*. Ponè it Ioachimus Va-dianus Helvetius Sant-Gallensis, cuius ma-ctus scholiis *Mela* prodiit Viennæ (forsan primū) ex officina Lucæ Alantzei anno MDXVIII. nisi antiquior sit Basileensis Henrici Petri editio à *Gesneriana epitome* laudata: quod magis credimus. Habemus nos Parisiensem apud Christianum Weche-lum MDXL. in folio, ubi adiecta sunt lo-ca controversa inter Vadianum & Ioan-nem Cameretum Franciscanum ex commen-tariis ad Solinum, cui Vadianus respon-det. Est & alia editio Veneta typis Aldi anni MDXVIII. quam vidimus in bibliotheca Sapientiæ Romanæ. De Vadiano ta-men ita censet Petrus Ioannes Olivarius: *Vadianus vir omnium iudicio eruditissimus, præter ea quæ ex variis auctoriis citat (unde facile colligere possis hominem multæ fuisse lectionis) raro adducit, quo vel locos depravatos emendet, vel desideratos restituat, contentus illâ doctissimâ ostentatione; quam-quam iis quæ ad historiam spectant non mi-nus valuerit ille quām digressionibus proli-xissimis & molestissimis.* Non ergo criticum egit Vadianus, sed explanatorem & illu-stratorem tantum.

° Biblioth. Ms.
p. 357.

234. Has illius editiones, aliæ (absque explicationis tamen aliqua ope) præcesserant. Venetæ anni MCDLXXVII. in 4.º & MCDLXXXII. quarum Labbeus meminit ^o (1). Secutus fuit Vadiani propositum bene de Pomponio merendi proximè à me laudatus Petrus Ioannes Olivarius, qui auctorem hunc unà cum *Auctario annotationum instaurazioneque* (ut præfert titulus) totius libelli, & *castigatione per quam multorum locorum* Parisiis anno MDXXXVI. edidit; sub qua tamen ambitiosa inscriptio ne vix nisi hodierna geographicæ, subiecta Melæ antiquis locorum nominibus, reperire est. Anno MDXXXVIII. Basileæ prodiit *Iulii Solini & Pomponii Melæ rerum toto orbe memorabilium thesaurus*, cum diversis Francisci Floridi Sabini pro *Plauto & aliis apologiis*. Ita enim inscriptus liber legitur. Lugdunensis quoque editio Ant. Vincentii MDLI. in 8.º nihil præter Olivarii annotationes continet, ac Melæ textum: quemadmodum & Parisiensis Henrici Stephani MDLXXVII. in 4.º unà cum Dionysio Alexandrino *De situ orbis, Æthici Cosmographiā*, & Solini *Polyhistore*. Rursum simul cum Solino, Mela, & Hermolai Olivariique in eum lucubrationibus Basileæ anno prodiit ex Roberti Winter officina; atque iterum cum *Tabulis geographicis* ex eadem.

235. Sed cùm adhuc maiore indigeret industria Geographorum hæc gemma, Ferdinandus Nonnius Pincianus, vir castigandis antiquis scriptoribus veluti factus, observationes suas prodire fecit Salmanticæ anno MDXLIII. in 8.º atque eas quidem singularis diligentia iudicique, ut mox videbimus. *Spicilegium* tamen ab his omnibus relictum est, quod Andreas Schotus colligeret ex *Pomponii Melæ De situ orbis libris*: cui addidit *Parallelæ loca huius & Herodoti*, ex quo plura eum desumisse Barthius quoque annotavit ^p. Plantinus hoc *Spicilegium* edidit anno MDLXXXII. in 4.º. Nec prætereundum est quòd in ea, quam proximè diximus, Parisensi editione, Henricus Stephanus bene doctam epistolam præmisit, displicere sibi plura docens ex Olivarii editione, quam sequitur, quæ qui-

^p Lib. 15. Adv.
cap. 15.

(1) Præcesserat & Mediolanensis Antonii Zaroti 1471. in 4.º quam Auctori Catalogi de la Valliere n. 4488. *principem* vocat; Isaacus tamen Vossius ap. Fabricium *Biblioth. Lat. II. 8. in Mela*, Mediolanensem sui iuris alteram 1472. in 4.º à Cruceio emendatam, primam omnium estimabat.

(2) In nova Bibliotheca Medicea Angeli Mariæ Bandinii Florentiæ 1775. quinos Pomponii Melæ Geographicorum Codices reperi, nimirum Tom. V. Plut. XXX. nn. 18. 19. 20. 21. & Tom. VII. Plut. XCI.

dem emendari ex mss. codicibus possent: quod aliquot exemplis confirmat. Videbatur quidem nihil industriæ prætermissum desiderandumve à Melæ cultoribus, cùm ante non multos annos Isaaci Vossii *Observationes ad Pomponium De situ orbis* Hagæ comitis ex officina Adriani Ulacq MDCLVIII. in 4.º emissæ fuere: in quibus eius diligentia factum est, ut absolutissimum qui Pomponium desideret, non alia uti editione aut commentario debeat. Habuit is ad manum plures veteres codices mss. Vaticanum, Arundellianum, Sereniss. Christinæ Suecorum Reginæ, & Nicolai Heinsii.

236. Restat autem iudicium adnectere eiusdem Vossii de iis qui se in hac Sparta ornanda præcesserant: *Ex his qui castigationes in hunc edidere auctorem solus nobis profuit Pincianus. Vir iste quantumvis nobili apud suos ortus loco, plus tamen literis quam natalibus debet. Crassiora sunt illa menda, quæ Hermolaus Barbarus, & ipse alias vir insignis, sustulit. Andreas Schotus homo quidem bonus & eruditus, sed quem successus potius quam voluntas destituit. Vadiani annotationes rus & stirvam olent. Olivarii nescio cuius commentariolus imi subsellii magistellum prodit. Quid nos præstiterimus, non est nostrum iudicare. Hæc Vossius.*

237. Interpretationes huius operis vulgarium linguarum adhuc quærimus: nostrorum tamen hominum industriæ non ignari, à quibus unam habemus & alteram: *La Geografia de Pomponio Mela ilustrada con nombres modernos de lugares, montes, y ríos*, anno MDCXLII. in 8.º Ludovicus Tribaldus Toletanus, regius Chronographus, versionis auctor, publicavit Matriti. Nec diu post D. Iosephus Antonius Gonzalez de Salas: *El compendio geografico y histórico del orbe antiguo*: ita renovatæ suæ versioni inscribens; unàque novas illustratio-nes ad obscuriora loca quædam adiungens, Matriti etiam anno MDCXLIV. in 4.º.

238. Asservantur plures in bibliothecis publicis manu exarati Pomponianæ geografiæ codices, ad quos recurrere docti viri, Melæ amantes, possint: nempe in Medicea quatuor ^q (2).

CA-
n. 6. Quinos itidem in Regis Galliarum, Tomis III. & IV. nn. 4800. 4832. . . 33. . . 34. & 7489. Item alterum in Zalusciana Dresdensi 1752. n. 59. alios fortassis alibi: è quibus, quod notatu dignum, bini tantum Medicei, nimirum Tomi V. nn. 19. & 21. ad saeculum XIV. pertinent; reliqui omnes sequenti seu XV. exarati fuere. Neque in Bibliothecis in quibus ætas codicum adscribitur, si Vaticanum omnium antiquissimum atque Arundellianum, itemque alium Ser. olim Christinæ Suecorum Reginæ quibus Isaacus Vossius usus est excipias, occurunt nisi raro admodum

^q Ut in eius
Catalogo plu-
teo 30. Latin.

C A P U T XII.

D E M A R C O F A B I O Q U I N T I L I A N O. Quomodo proferendum hoc eius cognomen. *Calagurritanus is patriā, frustra obſſente clarissimis de eo testimonioſis veterum quodam vitae auctore. Explicatus Martialis. Calagurris duplex, Naffica & Fibularia. Qualis orator Quintilianus. Oratio eius pro Berenice, & quænam hæc femina. Primus aperuit Romæ ſcholam publico ſtipendio. Nepotum ē ſorore Domitiani iſtitutor, filiorum ſcilicet Flavii Clementis & Domitillae Vespafiani filiæ, qui pro vera religione paſſi creduntur, quod aliis inobſervatum, late firmatur. Domitilla exſul in Pontia iſula, atque eadem Martyr, ab hac diuersa: in quo vindicatur à calumnia Scaligeri Martyrologium Romanum. Iuvenalis in Quintiliano laudando verſus exponuntur. Consulares ei honores à Cæſare indulti. Eiusdem querelæ minus piæ ob amissum unicum filium Quintilianum. Michaelis Rouſſel, historiæ Pontificiæ auctoris, ſimiſis, at Christiana lamentatio. Qualenam Oratoriarum iſtitutionum opus, eximias veterum & noviorum laudes meritum? S. Hilarius Quintiliani imitator. Et tamen acceſſantur à non uno Iſtitutiones. De earum inventione & editionibus, ſimulque caſtigatoribus & illuſtratoribus. De cauſis corruptæ eloquentiæ liber periit, quemadmodum & quædam declamationes. Eiusdemne dialogus fit De oratoribus, ac declamationes, tam prolixæ, quam breviores eidem tribui ſolitæ? Variæ de hac re noviorum ſententiæ. Ioannes Antonius Campanus laudatur, atque earundem declamationum explanatores, atque editiones.*

239. SUPERSUNT enarrandi duo viri olim & nunc celeberrimi ex hoc primo ſæculo, Quintilianus & Martialis: quorum quifnam obierit prior nondum liquet. Ideo inter æquales eiusdem temporis alterum præferre alteri liberum eſt.

D E M A R C O F A B I O (1) Q U I N T I L I A N O

dum vetuſtiores Pomponii Codices: ut coniicias ſicubí reperiantur, quo habendi ſint in pretio; & præcipue ſi quis vexatum toties ab Interpretibus libri ſecondi locum de Pomponii patria: *Atque unde nos ſumus Tingentera: tum Melaria &c.* ſincerum atque incorruptum nobis conservavit.

(1) In editione Veneta Peregrini de Pasqualibus 1494. M. CELIVS FABIVS QVINTILIANVS initio legitur; cum quæ proxime eam præceſſit item Veneta Boneti Locatelli 1493. M. FABIVS QVINTILIANVS tantum habeat.

(2) Fuerit fortassis eius vitæ auctoř Omnibonus Leoninus Vicentinus Quintiliani ab anno 1471. illuſtrator, Philoſophusque & Rhetor celeberrimus. In Quintiliā enim oratoriarum Iſtitutionum editione Veneta 1494. Peregrini de Pasqualibus paulo ante laudata, ſubditur continuo nuncupatoria Omniponi epiftolæ ad

(Quintilianum, non Quintilianum ſcribendum eſſe, propterea quod ita inſcripta ſunt antiquis lapidibus Quintili & Quintili nomina, Paulus Colomesius vir eruditus censet in Notis ad *Inſtitutiones oratorias* non pridem editis cum aliis opusculis; ſed nos nec minus Quintios & Quintilianos in iſdem reperimus): De M. FABIO inquam QUINTILIANO nusquam olim dubitatum fuit, quin Hispanus ex Calagurritana eſſet urbe. Idoneus enim auctoř Eusebius diſerte ſcribit¹: *M. Fabius Quintilianus Romanam à Galba perducitur.* Et alio loco²: *Quintilianus ex Hispania Calagurritanus primus Rome publicam ſcholam aperuit, & ſalarium ē fisco accepit.* Ausoniusque inter professeſes Burdigalenses Tiberium Victorē Minervium pro dignitate celebratrus, Quintilianum alterum postquam appellaverat, ſic habet:

Adſerat uſque licet Fabium Calagurris alnum,
Non ſit Burdigalæ dum cathedra inferior.

240. Sed accessit, à neſcio quo (2) ſcripta, Quintiliani Vita quibusdam editionibus, cuius auctoř veriſimil gloriatur ſe conjecturā adduci, ut fidem libris Temporum (Eusebianis nimirū) non habeat, in quibus legitur Quintilianus Calagurrā (ut ait) urbe Hispaniæ oriundus. Id, quia non minimum ad rem de qua agimus pertinet, examinare æquum eſt. Martialem ante alia, inquit, Calagurritani agri alnum, cum Iberos memoriā dignos epigrammatis ſuis infereſret, nullam de Quintiliano feciſe mentiōnem; quantumvis aliās cum veneratione appellaverit. Qua eadem ratione motus, cum maximè laudandis inhæreret Hispanis doctrinā illuſtribus Marinæus Siculus, civem hunc his abdicavit³. Nempe alludent ad hoc epigramma⁴:

*Verona docti syllabas amat vatis:
Marone felix Mantua eſt.
Cenſetur Apona Livio ſuo tellus,*

¹ In Chronico Olymp. ccxi.
² Olymp. ccxvi.

³ Lib. 25. De Rebus Hispaniæ.

⁴ Lib. 1. ep. 62.

Stel-

Rev. Moysēm de Bufarellis Epifcopum Belunensem, atque hoc initio: *Quintilianus, ut mea fert opinio, Romæ natuſis eſt &c.* quæ indicare videntur utramque ab eodem auctoře profeſtam. Exſtat præterea eadem vita in Boneti Locatelli editione Veneta 1493. videturque Omnibonus, aut quisquis eius auctoř fuerit, poſteriori ſeu 1494. nonnihil addidiſſe. Prior enim Locatelli tantum habet: *Quintilianus Romæ natuſis eſt &c.* omiſſo: *ut mea fert opinio.* Præterea in eiusdem vita fine Locatelli editio: *Quoniam is qui tradit fide caret;* Peregrini autem: *is qui tradit apud me fide caret:* quæ anſam coniiciendi præbent vitæ auctořem cum hæc typis ederentur in vivis egiffe, nonnullaque pro arbitrio ex eadem immutaffe. Omnibonus autem ſi Antonio Orlando Orig. Typogr. ap. Fabric. in eo creditus, diem obiit anno 1524. Erunt tamen qui Laur. potius Vallam eius vitæ auctořem existiment.

*Stellâque, nec Flacco minus.
Apollodoro plaudit imbrifer Nilus:
Nasone Peligni sonant.
Duo que Senecas unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.
Gaudent iocose Canio suo Gades,
Emerita Decianeo meo.
Te, Liciane (1), gloriabitur nostra,
Nec me tacebit, Bilbilis.*

Poetas hic tamen, at non omnes, nedum Hispanos, qui laudem ex quibuscumque scriptis collegissent, celebrandi animus fuit Mariali. Qui enim, nisi hoc esset, Ciceronem & alios memoriâ dignissimos prætermisisset? Solos inquam quosdam poetas cum locis eorum natalibus epigrammate complexus est, ut tandem ad Licinianum civem suum, & ad se ipsum laudandos deveniret. Quare nihil mirum Quintiliano in poetis minimè datum locum fuisse. Catullum nempe ex Verona, Virgilium ex Mantua, Auruntium Stellam & Valerium Flaccum ex Patavio, Apollodorum ex Ægypto, Nasonem ex Pelignis, Senecas & Lucanum ex Corduba, Canium Gaditanum, Decianum Emeritensem, Licianum seque ipsum Bilbilitanos, poetas omnes, ab urbibus suis, quibus honori & ornamento fuerint, nunquam ait tacendos. Ais tamen, prætermissum à me Livium, qui unà cum aliis laudatur, quem quidem poetam fuisse nusquam legitur. Immo & utrique Senecæ famam ex hoc studio convenire posse inficiaris. Livium quidem datâ operâ prætermisimus; non enim is ex proposito ac directe laudatur. Hi enim versus

*Censetur Apona Livio suo tellus,
Stellâque, nec Flacco minus,*

hunc sensum habent: Apona tellus, hoc est Patavina quæ Livio historico maximè nobilitatur, non minus poetis duobus Stellâ & Flacco celebris est. De duobus verò Senecis poetis, sive ii sint Rhetor cum Philosopho, sive hic cum aliquo ex fratribus, necesse est ut habeamus Mariali afferenti fidem.

241. Item Romæ natus fuit Quintilianus (si *Vitæ* credimus Scriptori); cùm cognoverit ipse adolescentulus (quod alii cubi refert) Domitium Afrum & Senecam sub Nerone defunctos, hoc est ante Galbam, qui Fabium perduxisse in urbem dicitur. De Afro id quod assumitur

(1) Scripserim *Liciane* ut in editionibus correctioribus ad usum Ser. Delphini Interpr. Vincentio Collesio I. C. Amstel. 1701. & in Corn. Schrevelii Hackiana Lugd. Bat. 1670. lib. I. Epig. L. *altam Liciane Bilbilim*; hoc tamen loco *Te Liciniane* &c. apud eundem legitur.

lego apud Fabium ^x, de Seneca nusquam. Et verum est Domitium Afrum sub Neroni periisse ^y. Quæ quidem id solùm evincunt, Quintilianum etiam Nerone vivo Romæ fuisse. Quod sanè contingere potuit, si post priorem in urbem adventum in patriam reversus, à Galba in urbem sit reportatus. Minus urget quòd Quintilianus Romæ declamator à Seneca memoretur, quem avum fuisse huius nostri Fabii auctor *Vitæ* constanter affirmit. Id enim nihil minus quam compertum est, ut loco suo notavimus. Deinde & contingere potuit quòd avus eius Romæ degeret, nepos autem Calagurri in patria fuerit ortus: quemadmodum & Marcus Seneca Romæ floruit, nepos autem Lucanus ex Mela parente Cordubæ natus ab auctore *Vitæ* refertur. Tandem obiicitur, quòd Fabius noster mentionem facit patris, qui causidicus fuit apud principem. Quod nec ipsum de statu movere nos debuerit, considerantes utrumque verum esse posse: & quod noster Romam venerit adolescens, & quod eum genitor postea sit secutus. Sed tamen id in Quintiliano non invenimus.

242. Fidem ergo Eusebio Aufonioque affirmantibus ex Calagurri Hispaniæ urbe fuisse iure præstatamus, cum Politiano ^z, Raphaele Volaterrano ^a, Cataneo ^b, Iacobbo Philippo Bergomensi ^c. Ex qua tamen Calagurri? Duo enim suere in Hispano tractu: altera *Nassica*, altera *Fibularia* cognominata: seu *Calagurritani Nassici* & *Fibularii* apud Plinium lib. 3. cap. 3. Sic enim legendum esse, non autem *Nascica*, & *Nascici* ut vulgò editur, ex numo evicit vir clarissimus Hieronymus Zurita in Notis ad *Itinerarium Antonini* ^d (2). Postrema hæc Fibularia exstat ad Iberum fluvium, Prudentii poetæ ut creditur patria, memorabilis Pompeiana obsidione & constantiâ tuendarum Sertorii partium. Prioris illius ignoratur etiam situs, quæ olim Cæsarianis adhæsse ab ipso refertur Cæsare in commentariis *De bello civili*. Quænam verò istarum produxerit Fabium Quintilianum, neminem affirmare posse arbitratur cum iudicio idem Zurita. Ceteri ^e *Fibulariæ*, quia ea notior est & superest, passim hoc decus attribuunt, aut non distinguentes attribuere videntur (3).

243. Patrem habuit declamatorio itudio ac forensi deditum. Testis ipse filius

^x Lib. 5. c. 7.
& lib. 12. cap.
ultimo.
^y Tacitus lib.
14. Ann. c. 17.

^z Declama-
tione pro Quinti-
lian.

^a In Anthro-
pologia.

^b Ad Plin.
epist. 14. lib. 2.

^c Suppl. ad
ann. LXXII.

^d Pag. 539.

^e Angelus Po-
litianus in *Præ-
fat. ad Quinti-
lian.* quem lau-
dat Arnaldus
Oihenartus in
*Notitia Vasco-
niæ* lib. 2. cap. 7.
Petrus Nonnius
in *Hisp. de-
script.* cap. 81.
Morales lib. 9.
Hisp. Hisp. cap.
27. Mariana lib.
4. *Hisp. Hisp.*
cap. 3. *Vascon.*
in *Chron. Hisp.*
ad ann. Christi
LXX. *Marinaeus*
Siculus lib. 6.
De laud. Hisp.
Ora-

^{¶ Lib. 9. cap. 3.} celebrato in *Institutionibus* ^f patris quodam ioco in equivoco ludentis, cùm contra eum diceret qui se legationi immoriturum promiserat, paucisque deinde vix insumtis diebus re infecta redierat: *Non exigo* (inquit) *ut immoriaris legationi: immorare.* Veniens aliquando Romam (à Galba enim primùm fuisse eum perductum ea excludivit quæ suprà considerata fuere) applicuit se totum studiis eloquentiæ, ac deinde de causis tuendis, magnorum eius temporis Oratorum ^g exemplo, quos affectari & observare diligenter solebat, inflammatu. Domitium Afrum unum ex iis esse, laus ei à Fabio data ^h, Pliniusque in epistola ⁱ quadam satis innuunt. Exercuisse ipsum sè in controversiis & suasoriis, ubi

^{¶ Lib. 10. c. 1.} de stilo suo disponendæ orationis agit ^k, annotatum posteris voluit. Nec dissimulavit ea quæ à natura ipsa rectè faciendi operis subsidia acceperat modestè prædicare: hoc est memoriam, quâ èa valuisse, ut siquando interveniret orationi cœptæ aliquis qui hunc honorem mereretur, iterare ad verbum dicta sufficeret: de quo ad eos qui interfuerunt provocat, fidem dictis facturus ^l; deinde phantasiam concipiendis rerum absentium imaginibus fa-

^{¶ Lib. 20. c. 2.} cilem ^m, ut interesse iis ac veluti præsentibus commoveri (quam summè in oratoriis commendat virtutibus) quasi videtur; nec solum lacrymæ, sed & pallor quoque & verosimilis dolor eum comprehendenderent.

^{¶ Lib. 7. cap. 2.} 244. Inter orationes quas habuit duæ sunt quarum ipse meminit. Altera *in causa Nævii Apronianii* ⁿ, in qua quærebatur, præcipitatane ab eo uxor esset; an ipsa ^o sua se sponte iecisset? Altera ^o *pro Regina Berenice*, apud eam ipsam dicta. *Fuerant etiam quidam rerum suarum* (inquit) *iudices.* Nam & in libris observationum à Septimio editis adfuisse Ciceronem tali cause invenio: & ego pro Regina Berenice apud eam ipsam dixi. Ea est Berenice, seu Beronice, Agrippæ Magni filia, Agrippæ alterius iunioris soror, Herodis patrui sui Chalcidis Regis vidua ^p. Hanc, postquam à Polemone, etiam Rege Ciliciæ cui nupta deinde fuerat, divertifas

^{p Iosephus lib. 20. Antiquit. 3.} set ^q, incestu à fratre Agrippa, ut fama erat, cognitam; & cùm bellum in Iudeos fuscitatum fuisse Romanis faventem ^r: Titus adamavit, Romæque cùm Vespasianus pater imperium adeptus fuisse, in palatio habuit ^s nuptiarum spe alactatam. Eam tamen, cùm id molestè

ferret populus Romanus, domum regredi iussit ^t. Hæc ipsa est quæ cum fratre Agrippa coram Feste præsule audivit Paulum Apostolum ^u; & quam Juvenalis ut sibi Romæ visam significare voluit, non aliam Ægyptiam, illis versibus è Satyra 6.

^{t Suetonius in Tito. cap. 7. Aur. Victor in Epitome, Dio ubi proximè.}

^{u Actorum c. 25. 13. & 26. 30.}

— *Deinde adamas notissimus, & Berenices*

In dito factus pretiosior: hunc dedit olim

Barbarus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori ^x.

^{x De hac Regina agunt multi, qui super Actus scripsere, atque item Christopher. Noldius in Hist. Iudæa num. 72.}

^{y Lib. 20. c. 5.}

245. Huius causam in re fortè pecuniaria (nam ditissimam fuisse feminam Iosephus notat ^y) egit apud eam Quintilianus. Adiungit Angelus Politianus in præfatione laudata, orationem tertiam, quâ eandem Berenicem subiecti marito testamenti accusatam defendit. Nobis nunc, unde id habuit, memoria non suppeditat. Iccirco audiendus non est Gaspar Barthius, alioqui eruditione clarus in paucis, qui librum seu dialogum *De oratoribus* de quo postea, ideo negat ^z esse nostri auctoris,

^{z Lib. 44. Adv. 8.}

quòd nusquam forensis eius facundia laudetur. Frequentabat utique forum, simus ut videtur eloquentiam in schola iuventutem docebat: cuius moderator summus à Martiale audiit in epigrammate ^a ad eum directo. Nam & ab Eusebio accepimus, primum aperuisse eum Romæ scholam & salarium à fisco accepisse. Quæ tamen nisi collectim intelligas: primum scilicet fuisse eum præceptorem iuventutis, (et) publico stipendio exhibitum: negabunt vero consentanea esse ^b, quibus auditæ sunt apud

^{b Morales lib. 9. Hist. cap. 27.}

Ciceronem, Senecamque, & ipsum Quintilianum superioris temporis scholæ. In hac certè nostri Plinius Cæcilius Secundus profecit. Ea de causa præceptorem nominat eum alicubi ^c, & frequentatos à se alibi ^d refert Quintilianum & Nicetam sacerdotem: cuius etiam meminit dialogi *De oratoribus* Scriptor. Vicennio iam docendi exacto: scilicet Vespasiani aliquot, Titi duobus annis, Domitianus quartodecimo aut circiter (quod postea non supputatus temerè calculus comprobabit): impetrata studiis suis publicis quiete, de ratione dicendi ut scribere aggredieretur, postulationibus amicorum concessit. Nec diu post à Domitiano impositus est nepotum è forore educationi, ut ipse in proœmio quarti libri *Institutionum* refert.

^{c Lib. 2. ep. 14. Maximo.}

^{d Lib. 6. ep. 5. Fundano.}

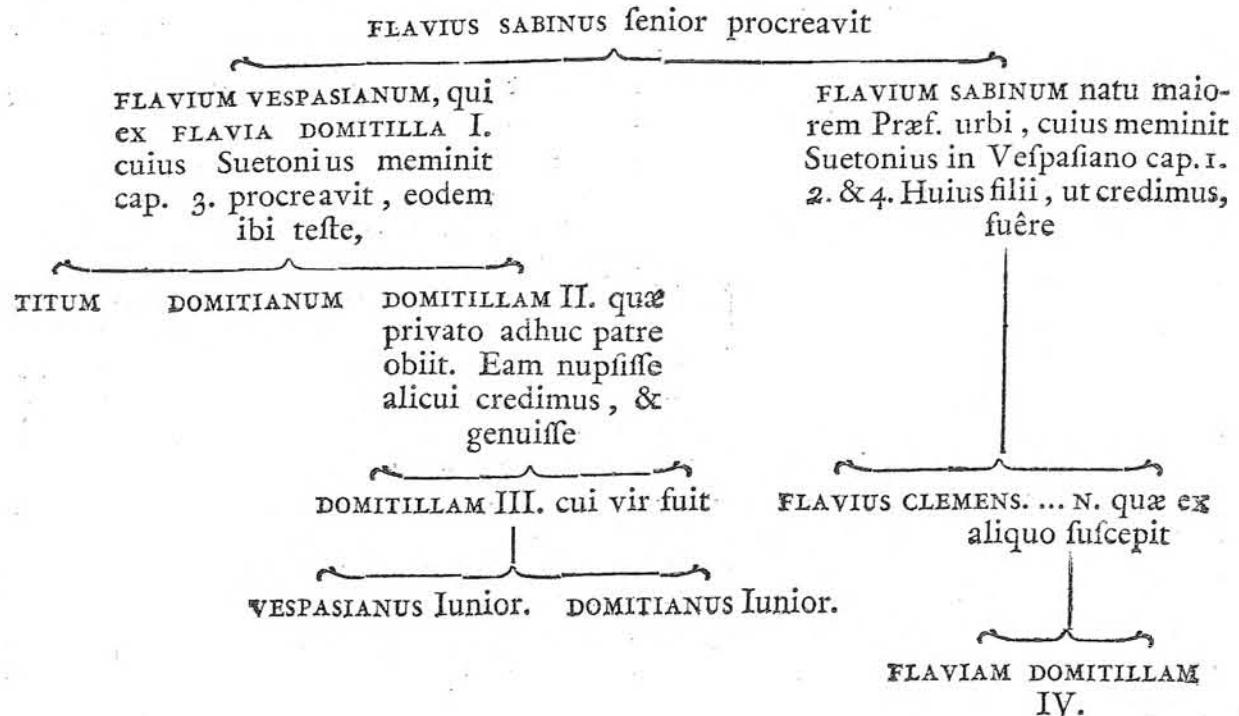
246. Quales autem hi fuerint è forore Domitiani nepotes, nusquam scriptum animadvertis. Hi nimurum ii sunt, ne dubites,

Cl. Xaverius Lampillas *Saggio Storico apolog. della Letteratura Spagnuola Tom. II. Dissert. V. §. VII.*

^e In Domitian. cap. 15.

tes, quorum Suetonius nomina his comprehendit ^e: *Denique (Domitianus) Flavium Clementem patrualem suum, contemptissimæ inertiae, cuius filios etiam tum partulos successores palam destinaverat; & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iussérat, alterum Domitianum: repente ex*

tenuissima suspicione tantum non in ipso eius consulatu interemit. Hæc Suetonius. Planè, si patruelis Domitiani Augusti Flavius Clemens fuit, nepotesque fororis Domitiani Quintilianus instituit: propinquitatem eorum sic necessariò ponimus, uti arbor subiecta repræsentat.

247. Non prætereunda est data fortè occasio hunc locum tractandi, ex quo feminarum illustrium Ecclesiæ Christianæ nunquam poenitendarum, nondum hactenus inter Scriptores compertæ veritatis historiæ lumen immittimus; simulque Quintiliano institutionem contigisse Flavii Clementis ac Domitillæ, Christi ut non temerè creditur Martyrum, prolis confirmamus. Ex Flavio Sabino Vespasianum & Sabinum procreatos Suetonius Scribit ^f.

^f In Vesp. s. cap. 1. 2. & 4.
^g Cap. 3.

Idem ait ^g Vespasiano ex Flavia Domitilla (*Flaviæ nomen à marito mutuata est*) tres filios fuisse, Titum scilicet, Domitianum, & aliam Domitillam. Hæc diversa est à Domitilla, quam tertiam distinctionis gratiâ vocamus, Flavii Clementis uxore; cùm secunda illa Vespasiani filia patre adhuc privato, quod ex eodem constat auctore, obierit; Clementis verò uxor viro suo superfuerit, à Domitiano in Pandatariam insulam relegata. Domitillam ergo illam secundam nupsisse alicui credimus, & procreasse Domitillam hanc tertiam, quæ Clementi propinquo, ut iam diximus, elocata, Vespasianum & Domitianum iuniores peperit, Quintiliani discipulos. Quare proprio hi vocabulo apud eundem ^h Domitiani fororis vocantur *nepotes*: non ut significantur præ-

ter usum Latinæ linguæ (quod Turnebus placuit ⁱ) ex forore nepotes. Flavii Sabini senioris ex latere Vespasiani stirpem audisti. Eccillam nunc ex Sabini iunioris, Vespasiani fratri. Duorum hic saltem fuit parens, Flavii Clementis, & eius fororis *ignoti nominis*. Hæc mater Flaviæ Domitillæ (quartam appellavimus) Christi Martyris. Flavius autem Clemens Domitillam tertiam Vespasiani patrui neptem uxorem duxit, uti suprà diximus: ex qua Vespasiano pronepotes, Domitianoque fororis nepotes procreavit eos, qui Fabio nostro in disciplinam traditi sunt.

248. Iam ut probemus dicta, Flavium Clementem ex Vespasiani fratre natum oportet fuisse, qui Domitiani patruelis à Suetonio appellatur. *Patruelles, marium fratrum filii*, ait Nonius Marcellus ^k, & confirmant Romanæ leges ^l. *A'neph'is* vocat Dio ^m, sive ex eo Xiphilinus: quod tamen verbum commune est fratrum & fororum filiis, hoc est patruelibus & consobrinis, ut notant Lexicographi. Consul hic Flavius Clemens cum Domitiano ante annum fuerat, quem interemptus ab ipso est. Rem Dio luculentius narrat ⁿ, ac Domitillæ uxorius eius meminit: Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἀλλες τε πολλὰς, καὶ τὸν Φλέιον (lego Φλάειον) Κλήμεντα ὑπατίουτα, καὶ περὶ ἀνεψιῶν ὅτα, καὶ γυναικα, καὶ αὐτὴς συγγενῆ ἐστε,

ⁱ Proœmio. lib. 4.

^{In Notis ad hunc locum.}

^k De propriet. sermon. cap. 19. Isid. lib. 9. Orig. cap. 6.

^l L. 10. §. 15. Degradibus & affinibus.

^m Lib. 67.

ⁿ Lib. LXVII. in Domit.

Φλαεῖς Δομιτίλλας ἔχοτα, καρισσαῖς οἱ Δομιτιανοί.
ἐπωνύμη δὲ ἀμφοῖς ἔχεται καὶ θεῖτης. Καὶ quæ quidem
Latinis sonant verbis: Atque eodem anno,
cūm alios plures, tum Flavium Clementem
Consulem (seu potius Consularem) et si pa-
truelis eius esset, ac Flaviam Domitillam,
& ipsam eius consanguineam uxorem habe-
ret, morte affectit, illato ambobus crimine
impietatis. Domitillam dixit, sive ad Do-
mitianum referens sive ad Clementem συγγένη
ἴαντα, propinquam eius; Domitianus etenim
ex forore nepos, Clementis verò, fororis
patruelis filia erat. Crimen impietatis qua-
le fuerit, ex his quæ apud Dionem se-
quuntur planè colligitur: ideo scilicet, quia
cum aliis pluribus τὰ τὰ γενέται τὸν, in
Iudeorum mores transierant, hoc est Chri-
stianæ fidei sacramentum dixerant, ut in-
terpretantur Ecclesiæ Historici. Quorum
pars (infit Dio) occisa est, pars spoliata fa-
cilitatibus. Domitilla tantummodo in Pandatariam
relegata est. Et Domitillam quidem
istam, cūm Flavia nomen, tum Domitilla cognomen,
satis innuunt alterius Domitilla Domitianus fororis filiam esse. Id quod
egregiè confirmat literatus lapis Romanus
ad D. Clementem, cuius Gruterus meminit
in Thesauro inscriptionum, & Carolus Pati-
nus in Numismatis æreis Imperat. Rom. q.
Edit. Amstel. 1696.

Pag. 245. 5. FLAVIA DOMITILLA
¶ Pag. 109. FILIA FLAVIÆ DOMITILLÆ
Annal. ad ann. CÆSARIS ANI NEPTIS FECIT
188. Edit. Amstel. GLYCERÆ L. ET LIBERTIS
1696. LIBERTABUSQ. POSTERISQ.
EORVM.

CVRANTE T. FL. ONESIMO
CONIVGI BENEMER.

De huius filiis, eiusdem Domitianus fororis nepotibus, Quintilianus sibi ad institutionem traditis refert gloriaturque. At quidem tum traditis, quum orbati utroque parente, morte patris exilioque matris, sub avunculi magni Domitianus cura remansere.

249. Domitillis autem his tribus quartam adiungere aliam debemus, laudati Flavii Clementis ex forore neptem, virginem: quæ, referentibus Euiebio, Niciphoro Callisto, Eutropio, & Martyrologii Romani auctore, ab eodem Domitianus propter Christi professionem in insulam Pontiam relegata, & post aliquot annos revocata, Terracina iussu Traiani martyrio fuit impensa. Iosephus Scaliger, tantum ut Martyrologo calumniaretur, aut homonymiâ falsus, Domitillam hanc eandem credidit cum alia Clementis uxore, proindeque negavit virginis titulum recte ei datum; cumque vidinet insularum Pontianæ alteri, Pandatariae alteri assignata ex-

filia: ex duabus quoque unam facere insulam fuit conatus, sed in irritum; nam Pontia & Pandataria diversæ insulæ sunt, altera adversus Formias (seu Caietam hodie), altera in sinu Puteolano, apud Plinium ^y, Melam ^z, & omnes Geographos. Domitilla quoque duæ sunt: altera Clementis uxor, Dionis; altera neptis eiusdem ex forore, Eusebii, Nicephori Callisti, Eutropii testimonio, quod fecutus est Martyrologii auctor. In Græco Eusebii ^a: Εὖ ἀδελφῆς γεγονοῖς Φλαεῖς Κλήμεντος: ex forore genitam Flavii Clementis. In Nicephori ^b: Αὐδελφῖδην Φλαεῖς Κλήμεντος. Pollux ait ^c: Οὐ δὲ ἀδελφῆς ἡ ἀδελφῆς νόος, ἀδελφίδος καὶ η θυγάτηρ ἀνθρώπου ἀδελφῖδη. Filius fratri sororisve ἀδελφίδος, filia vero istorum ἀδελφῖδη. Eutropius eodem pede stat ^d: Flavii Clementis consulis ex forore neptis. Ita & sonant Eusebiana Chronicæ ex Hieronymi versione. Atqui (ait Scaliger) in Græcis huius Chronicæ est: ἀδελφῶς Κλήμεντος, patruelē Clementis; & verè ἀδελφοι inter se fratrum filii sunt, idem quod ἀντὶ. Sed Græca Eusebiani Chronicæ ea habemus, quæ servata sunt à Georgio monacho, cuius auctoritas multo inferior est Eusebianæ Græcæ historiæ auctoritate quam possidemus. Nec ineptiam Eusebio facile appingimus, qualis certe fuerit si Domitillam Clementis, uti Scaliger existimavit, coniugem, non coniugis, sed patruelis aut confobrinæ vocabulo significaverit. Item non alio respxisse videtur quam ad utramque Domitillam Cornelius Tacitus, quum, non vidit Agricola (inquit ^e) obseffam curiam, clausum armis senatum, & eadem strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exilia & fugas. Rem Ecclesiæ ad Quintilianum aliquomodo spectantem, nec satis dum perspicuam, non perfundoriè agere debuimus.

250. Ex Palatino isto munere Quintiliano nostro forsitan honores divitiæque. Credere enim Iuvenali de divitiis debemus, non tamen olim ita affluentibus, ut non audierit à Plinio (Secundo) sibi amicissimo facultatibus modicus, in epistola ad eum scripta ^f: quaquidem nupturæ eius filiæ quinquaginta millia nummum conferre se ait, ut ex conditione mariti Nonii Celeris ornata & instructa ad viri domum transfiret. Planè Iuvenalis Satyra 7, inter tot millia nihil rebus impensa, cum professoribus illiberaliter & sordidè agi conqueritur:

Hos inter sumtus septertia Quintiliano,
Ut multum, duo sufficient: res nulla
minoris
Constatbit patri, quam filius.

K

At

• Baron. to. 1.
Annal. ad ann.
xcviii. n. 5.

Pag. 245. 5.
¶ Pag. 109.
Edit. Amstel.
1696.

¹ Lib. 3. Hist.
² Eccles. cap. 18.
³ & in Chronic.
Olymp. ccxviii.
⁴ Lib. 3. Hist.
⁵ Eccles. cap. 9.
⁶ Hist. Mis-
cell. lib. 9.
⁷ 7. Maii.
⁸ Animad. ad
Euseb. chron.
Pag. 205.

^y Lib. 3. cap.
6.

^z Lib. 2. cap.
7.

^a Lib. 3. Hist.
18.

^b Lib. 3. c. 9.

^c Lib. 3. c. 4.

^d Lib. 9.

^e In Vita Agri-
cole.

^f Lib. vi. ep.
32.

At sibi opponit:

— Unde igitur tot
Quintilianus habet saltus?

Non esse tamen à regula propter unum
aut alterum exemplum discedendum con-
cludit.

— Exempla novorum

Fatorum transi;

A felicitate enim quā quisque pollet hoc
ait, non ab alio derivare.

— Felix & pulcher & acer:

Felix & sapiens & nobilis & generosus &c.

— Dicitat enim, quæ

Sidera te excipient, modò primos incipientem

Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.

Si fortuna volet, fies de rhetore consul;

Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.

Persecutus sum hucusque Iuvenalis senten-
tiam, quia ex his postremis versibus Quintili-
anum ascendisse ad consulatum non ne-
mo colligere amat; & veluti satyricè ta-
ctum eundem à Poeta: qui causas habuisse
suboffensionis dicitur, eo quod cùm in In-
stitutionibus Latinos Satyræ auctores Luci-
lum, Horatium, Persiumque laudasset,
Iuvenalis non meminerit; sed negamus
causam aliquam Satyræ datam; cùm Fabius
noster, ne virorum insultaret modestiæ,
contentus fuerit his concludere: sunt clari
hodieque, & qui olim nominabuntur. Immo
Quintilianus semper quasi eloquentiæ ac
virtutis nomine à Iuvenale appellatur: uti
quum Satyrâ 6. ait:

— Hispulla tragœdo

Gaudet: an exspectas ut Quintilianus
ametur?

ubi vetus notat Scholia. Et item:

Dic aliquem, sodes, heic Quintiliane
colorem.

251. Sed neque negamus potuisse al-
ludi à Poeta ad Quintiliani honores con-
sulares, quibus ornatum eum fuisse Au-
sonio credimus. Quintilianus (ait) consularia per Clementem ornamenta fortitus, ho-
nestamenta nominis potius videtur quād in-
signia potestatis habuisse. Quod & probat
Turnebus lib. 22. Adversariorum cap. 22.
Idque innuunt ea eiusdem Quintiliani verba,
quibus in procœmio lib. 6. lamentatur
se amisisse filium consulari nuper adoptio-
ne, ad omnium spes honorum patris admotum:
hoc est, novā patris in consularem
ordinem quasi adoptione, indultis ei or-
nementis huius honoris, factā, idoneum
paternis iisdem honoribus redditum; ut
enim adoptio fictio est naturæ: sic orna-
mentorum consularium concessio adepti
reverā consulatus fictio fuit. Quod Fabii

⁸ In Panegyr.

interpretes non animadverterunt. Clemens,
auctor honoris Quintiliani, Flavius Cle-
mens est Domitiani patruelis, de quo
suprà.

252. Impendebat is totus operi, quum
Quintilianum filium amisit. Reliquus erat
ex duobus quos pepererat ei uxor unde-
vicesimo & ipsa ætatis anno extincta. Quo-
rum carissimorum sibi pignorum iacturam
elegantissimè, uti non uno loco animad-
vertit Barthius ^b, idem tamen impatientif-
simè ac verè impiè, incusatâ etiam deorum
providentiâ, deflet in procœmio sexti libri.
Unde colligitur proœtiore ætate duxisse
eum in matrimonium viri prætorii foro-
rem adolescentulam. Indulgendum nempe
iis est qui tenerimè diligunt, si dolorem
suum testatum scriptis etiam relinquere
volunt, uti ad Quintiliani fecit exemplar
ævo nostro Michael Roussel *Historie Pon-*
tificia iurisdictionis auctor, cuius bona pars
præfationis ad lectorem deploratio est amis-
ſæ coniugis. An verò hæc tam immaturè
mortua Fabii coniux illa fuerit Tutilii filia,
cuius meminit Plinius lib. 6. epistola 32.
obscurum mihi non est: qui sciam ex ante-
dicta illa non nisi duplice procreasse Fa-
bium prolem masculam, quod manifestè
apparet ex præfatione laudata. Priors igit-
ur per me fuerint hæc nuptiæ cum Tuti-
lii nata, ex qua filiam procreaverit: quam
quidem destinatam Nonio Celeri sponsam,
summâ illâ (cuius ex hac eadem epistola
meminimus (1)) instruxit Plinius Secun-
dus. Hoc enim convenientius est fortunæ
Quintiliani antequam Palatinis honoribus
divitiisque augeretur. Quo autem is anno
obierit, nusquam legitur.

253. Superstat sibi quidem vir claris-
simus in magno, nec satis unquam lau-
dando opere *Institutionum oratoriarum*,
quas duodecim libris absolvisse biennio se,
ad Tryphonem scripsit bibliopolam: qui-
bus Marcello Victorio inscriptis, orato-
rem futurum à tenera ætate primisque li-
teris ad rhetoricae artis fastigium veluti
manu dicit: de quo ille multis in princi-
pio, hoc est præfatione primi, & cap. ulti-
mo duodecimi libri lectrū dignissimis. Ci-
ceronis *De rhetorica* monumentis præferre
hoc opus, nempe isto ex capite, non du-
bitant viri Tullianæ gloriæ amantissimi:
cuius utilitas tanta est, Angeli Politiani
iudicio, quantam vix fortasse in unius al-
teriusve ex omni Græcorum Latinorum
que voluminum copia inveniemus. Pruden-
ter ab aliis ⁱ existimatum fuit orationibus
Ciceronis Quintilianique præceptis in rhe-

^b Lib. 122.
Advers. cap. 3.
& ad Statii lib.
2. Silvar. 1. v.
222. & lib. 5.
carm. 5. vers. 2.

to-

(1) Videlicet, quinquaginta numūm millium.

ⁱ Petr. Gelan-
dius *In præfat.*
sua editionis an-
ni MOLXVII.

torica re non solum æquatam à Latinis Græciam, verum longissimo quidem fuisse intervallo superatam.

254. Pro dignitate operis locutus olim videtur nobis Ioannes Antonius Campanus in epistola quadam ad Antonium Muretum, ubi postquam contulisset inter se M. Tullium Ciceronem & Quintilianum, deesse eloquentiae (ait) quidquid à Quintiliano non discas; atque ibi artem definere dicendi, ubi ultimum eius fuit præceptum. Ciceronem item amplissimum ingeñorum laudatorem, Quintilianum iudicem æquissimum vocat. Quintilianus mira moderatione (prosequitur) iudicem se inter Græcos & Latinos constituit: mirâ illorum laude, nostrorum æmulatione iudicium peregit; & veluti in medio positus, multa concedit omnibus, nemini detrahit quicquam: ut non minus scîsse eum rectè iudicare existimes quam voluisse. Et hunc ubi noveris, omnium & studia & ingenia noveris. Proinde de Quintiliano sic habe, post unam beatissimam & unicam felicitatem M. Tullii, quæ fastigii loco suspicienda est omnibus & tamquam adoranda, hunc unum esse, quem præcipuum habere possis in eloquentiae ducem: quem si assequeris, quicquid tibi deerit ad cumulum consummationis, id à natura desiderabis, non ab arte deposites. Hæc verè diserteque Campanus. Res oppidò prolixa esset congerere hic è recentioribus Quintiliano atque Institutionibus eius redita summæ cuiusdam laudis testimonia ^k. Contentus quidem antiquorum paucis elo-giis ero. Declamator Romani generis acutissimus à Trebellio Pollione in *Vita Postumi iunioris*, unius ex xxx. tyrannis, au-

^k Vides Bar-thium lib. 31. Adv. 5.

¹ In Compendio Rhetorice. ^m Lib. 5. epib. ^{10.} Paneg. ad Anthemium.

ⁿ Lib. 5. epib. ^{10.} Paneg. ad Anthemium.

Qua Crispus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quogenio Plautus, quo flumine Quintilianus,
Qua pompa Tacitus, nunquam sine laude loquendus.

255. Non satis constat cur S. Hieronymus ad Romanum *De optimo genere interpretandi* scribens, S. Hilarium duodecim Quintiliani libros stilo imitatum & numero fuisse dicat. Consule sis Erasmi epistolam ^o quandam de Hilarii operibus ad Ioannem Carondiletum archidiaconum Panormitanum. Ioannes Saresberiensis lib. 8. *Polycratici* cap. 13. censionem eius de Senecæ operibus adducens & in examen vocans, literatiorem Senecâ eum sibi videri non diffimulat, atque acumine & gravitate dicendi eum præcedere. Verba Saresbe-

riensis dedimus de Seneca olim agentes. Interim alias ad virtutes præceptoris absolutissimi laudare subit modestiam in fendo de ipso opere iudicio, ingenuitatemque in retractanda sententia, cuius exemplum luculentissimum cap. 6. lib. 3. reliquit. Nec tamen desunt quibus non omnia Quintiliani probentur. Gerardus Ioannes Vossius ^p queritur quod plura rudi Miner-va tractaverit. Gaspar Barthius ^q, quod de poetis non rectè iudicaverit: de Valerio Flacco sinistre aut malignè locutus sit, (quod tamen iniuriâ ei tribuit): Catullum haud laudaverit. Item alibi ^r, quod reprehenderit Arati opus *Phenomenon*. In quo virum præstantis eruditionis fefellerit planè suum iudicium, aut præiudicium potius; de Quintiliano; cùm verba huius siccitatè argumenti eloquentiæ incapacis, minimè verò poetam incusent. Eiusdem Barthii iudicio ^s, ingeniosissimus, quidem, & præceptorum artis suæ valdè peritus fuit scrip-tor; præterea Ciceroni additissimus, sed in quo polymathiam agnoscamus exiguum, contemptu insigni eorum intercurrente, quæ non legerat. Nimis ille acriter in tantum virum. Quintilianum verò eius famæ rhetorem à nullo Rhetorum Latinorum, nisi me oculi fefellerunt, laudari valdè miratus sum; atque eo magis quod Grammatici eum laudant, Diomedes lib. 11. & Priscianus lib. 1.

256. Harum Institutionum olim desperitarum inventionem, cùm literis affulgere nova dies coepit, Poggio debemus Brandolino Florentiæ urbis civi, & à se-cretis: qui apud Constantiam, dum Synodus generalis in ea urbe celebraretur, codicem Quintiliani quodam in monasterio reperit ^t, uti & Silii Italici libros *De Pu-nico bello*, si Ugolino Verino credimus ^u:

*Quin etiam solers Germanis eruit antris
In Latium altiloqui divina volumina Sili;
Integer orator nobis Fabiusque relatus
Est huius virtute viri, qui tempore longo
Exsul & ignotus peregrinis torpuit oris.*

Atque item Asconium Pedianum in S. Galli monasterio Helvetiorum. Sed tamen aliqua Quintiliani antea visa fuerant à Guasparino Bergomate, ut constat ex his Raphaelis Volaterrani ^x: *Quintiliano quoque tunc invento semilacero emendando multam cum adhibuit et operam, Quintilianus integer & ex omni parte incolmis repertus est.*

257. Vetustissimam se habere Quintilianni editionem Basileensem admodum bonam scripsit Barthius ^y, unde quædam corrigit in ea posterioribus. Tarvisinam quidem anni MCDLXXXII. folio Labbeus laudat in *Biblioth. ms.* ^z Venetianique huiusmet faculi quo typographia in-

^p *Institutiones Orator.*
^q lib. 4. cap. 10.
^{§. 3.}
^r *Lib. 56. Adv.*
^{11. & ad Statii}
^{lib. 6. Theb.}
^{vers. 93.}
^s *Lib. 1. Adv.*
^{cap. 15.}

^t *Ad lib. Theb.*
^{6. vers. 93.}

^u Jacobus Phil.
Bergom. Suppl.
^{ad ann. LXXII.}
Mariana lib. 4.
Hist. cap. 3. Mi-chael Poccian-tius Cat. Script.

Florent.
^v *Lib. 2. De Illust. urb. Flor.*
apud Michael.
Pocciantium.

^x *Com. urban.*
^{lib. 21. cap. De}
^{his qui reliquis}
^{in artibus clau-}
^{serunt pag.}
489.

^y *Lib. 14. Adv.*
18.

^z *Pag. 349.*

venta est , anni scilicet MCDXCIV. ex officina Peregrini de Pasqualibus Bononiensis novimus. Has verò eane præcessit, quæ cum commentariis Laurentii Vallæ, Pomponii , ac Sulpicii (excidit nunc quo loco) prodiit, unà cum laudata priùs Ioannis Antonii Campani epistola? Atque item alia Omniboni Leoniceni ad Moysen de Bufarellis Bellunensem Episcopum , qui diem suum obiit anno eiusdem saeculi LXX. ^a in qua se ait Latina Quintiliani omnia castigata dedisse; nec tamen ad Græca , lituris potius quam literis expressa, eandem industriam cum fructu applicare potuisse (1). Exstat iam in hac editione Quintiliani Vita illa , de qua mentio & iudicium initio fuit factum (2); quamque nos Laurentium Vallam habere auctorem existimamus. Pomponius & Sulpicius scholiaстæ: Julius (*scilicet*) Pomponius Sabinus , qui sub Pio II. Papa floruit, & Ioannes Sulpicius Verulanus , noti alias , sunt huiusmodi lucubrationum artifices. Valla autem primus magnâ curâ descriptum exemplar in lucem edidit. Angeli Politiani & Hermolai Barbari in corrigendo Quintiliano industria laudatur.

258. Has ponè sequitur , nisi fallimur, Parisiensis anni MDXVI. in folio ex Ascensionis ædibus , cum Raphaelis Regii, Georgii Merulæ , & Iodoci Badii Ascensii *In depravationes Institutionum annotationibus* : ubi Ascensius ait se ex codice , quem Laurentius Vallensis possedit atque emendâisse credebatur , sexcenta loca restituuisse. At eiusdemmet Iodoci Badii Ascensii *familiares* (uti vocat) *commentarius* cum Baudii annotationibus anno MDXXVIII. ex eadem Parisiensi officina prodiere. Et eiusdem Badii Ascensii *commentarius in Quintilianum De officio discipulorum*, & *in Sulpicii carmen De moribus in mensa servandis*, è Lugduno aliquando prodiisse , in catalogo librorum bibliothecæ Bodleianæ legitur ; novimusque hanc exstare editionem Lugdunensem anni MDXIV in 4.º in Hispalensis Ecclesiæ bibliothece. Raphaelis verò Regii (qui idem est forsitan Raphaele Volaterrano , coniectante Vossio lib. 3. *De Hist. Lat. cap. 12.*) non valdè probatur à doctis opera ; immo ca-

stigâsse eum nonnulla , quædam vertisse in deterius , & pravis auctoritatem dedisse Antonius Pinus deinde laudandus conqueritur. Liber ita inscriptus exstat in biblioteca Hispalensis Ecclesiæ : *Raphaelis Regii in depravationes oratoriae Quintiliani institutionis , annotationes* , Venetiis MDXXII. folio. Petrus item Mosellanus Protogenfis , decurso hoc eodem usque ad septimum librum studio , annotationes quoque suas prelo commisit Basileæ apud Adamum Petrum MDXXVII. 8.º quas inde recoxit anno MDXLI. Lugduni Sebast. Gryphius. Necnon Ioannis Sicardi curâ Basileensis prodiit alia MDXXIX. atque item alia ex officina Gymnici MDXXXIII. cum Giberti Longolii præfatione. Inde castigationes & annotationes Guilielmi Philandri , & auctoris textum ad exemplar eius quæ ibi præcesserat editionis superioris anni , Gryphius Lugduni anno MDXXXV. publicavit.

259. Cum Ioachimi Camerarii , Ioannis Sichardi & aliorum , necnon laudati nuper Guil. Philandri annotationibus & castigationibus , Coloniae Gualterus Fabricius anno MDLV. 8.º ex officina sua exire fecit. Cuius & anni est editio Lugdunensis Gryphii in 8.º *Institutionum & undeviginti declamationum*. Anno sequenti ediderunt Parisienses Thomæ Ricardi formis *In M. Fab. Quintilianum commentarios validè succintos & elegantes*, in 4.º Hi Turnebi esse dicuntur , careant licet eius nomine. Ponè it Veneta Hieronymi Schoti MDLXVII. in folio , cum argumentis Petri Gallandii professoris Latinarum literarum Regii , annotationibus Petri Mosellani in vii. libros priores , Ioachimi Camerarii in primum & secundum , tandemque Antonii Pini Portodomæi Lusitani commentario in tertium doctissimo. Lugduni quoque in Gallia anno MDLXXX. in 8.º prodiere. Legimus quoque Stephani Riccii doctissimorum virorum annotationes in libroshos Institutionum summo studio in ordinem à se redactas Lipsiæ anno MDLXX. edidisse. Ulterioris temporis nullam vidimus , usque ad postremam Lugduno-Batavam Hackii anni MDCLXV. in 8.º cum Angeli Politiani & Petri Gal-

lan-

(1) Petrus Burmannus Quintiliano à se edito Lugd. Bat. 1720. præmisit catalogum huius Scriptoris editionum ab inventa typographia : exorsus à Romana Ulrici Han sive Galli 1468. fol. quam Maittaire incognitam fuisse afferit, ac de ea consulendum D. de la Caille *Histoire de l'Imprimerie*. Post hanc recenset Romanam alteram Conradi Sweynheym & Arnoldi Pannartz 1470. fol. & Venetiam Nicolai Ienson 1471. fol. Auctor tamen Catalogi librorum Ducis de

Ia Valliere num. 2333. *Romanam Ulrici Galli in via Papæ* 1470. fol. PRINCIPEM omnium vocat. Sed fuerit forsitan prænotata Burmanni editio, quamvis annum 1468. præferat , eadem cum illa Catalogi de la Valliere ; cum utraque Romæ , in folio , per Ulricum Han seu Gallum , & curante Joanne Antonio Campano in vulgus emissâ dicitur.

(2) Nimirum num. 240. huius capitinis,

Iandii præfationibus utilissimis, Turnebi-que, Camerarii, Parei, Gronovii, & aliorum, secundum formam Batavicarum editionum, Notis.

260. Prodiit demum ex officina Elze-viriana Ultraiectina anno MDCLXIX. libellus aureus variorum Pauli Colomesii opusculorum, quem claudunt *Ad M. F. Quintiliani Institutiones oratorias* huius au-toris selectæ eruditionis Notæ. Laudatur item Sententiarum ex Quintiliano libellus, auctore Stephano Ioanne Stephanio Dano, professore Sorano Eloquentiæ, apud Albertum Bartolinum *De scriptis Danorum*. Compendium quoque Quintiliani Franciscus Patricius confecerit, si verè id Patavii in bibliotheca ad D. Mariæ Prataleæ (quod Thomasinus in *Bibliothecis Patavi-nis* MSS. affirmat^b) custoditur. Et legimus, sive hoc, sive aliud huius auctoris compendium Valentiae anno MDLIV. in 8.º typis editum. Præter alios ævi nostri Cri-ticos plura Quintiliani emendavit, illus-travit, vindicavit Ioannes Gebhardus Crepundiorum seu Iuvenilium curarum libris tribus Hannoviæ MDCXV. in 4.º editis. Immo & inter antiquiores Iacobus Lodoicus Strebæus Gallus Quintiliani se-cundum, tertium, & quintum librum Par-titionum oratoriarum à se in compendium redactos edidisse dicitur Parisiis apud Thom-mam Richardum. Præter Latinos interpretes & illustratores fortitus est Quintilianus Italicum Horatium Toscanellam, quem Iolitus Venetiis MDLXVII. edidit in 4.º & Gallicum N. Abbatem de Pure, cuius in *Bibliotheca Gallica* M. C. Soréll me-minit. Hispanam verò interpretationem ne-mo hactenus, quod sciam, aggressus fuit.

Præstò sunt doctis hominibus Quintiliani amatoribus *Institutionum* harum MSS. exem-plaria in bibliothecis publicis. Medicea una habet novem, ut ex eius constat ca-talogo. Petrus quoque Ramus rhetoricas in Quintilianum distinctiones foras emisit, cum aliis dialecticis & philosophicis Pa-riisiis apud Wekelium. Ioannes item Buteoni-s Gallus Delphinas mathematicus, Ge-fnero laudante, ad locum Quintiliani geo-metricum explanationem confecit.

261. *De causis* quoque corruptæ eloquentiæ librum se scripsisse affirmat noster in procœmio sexti, & fine octavi. Quod opus, auro contrà non carum omnibus eloquentiæ veteris studiosis futurum, omnino pe-riit. Nulla enim ratio satis urget ut Lipsio assentiamur, qui *De oratoribus* dialogum, incerti adhuc auctoris sed eminentissimo quovis auctore dignum, eundem hunc esse credidit. Perfectus enim est dialogus; &

tamen in eo frustrà quæsieris *De hyperbole*, aut generaliter *De tropis* locum, quem se pleniùs tractasse in hoc *De causis corruptæ eloquentiæ* libro, in octavi ait *Institutionum* fine. Proxima quidem, fateor, materia est, sed diversa utriusque operis: quod planè haud unum existimo, utrumque tamen Quintiliani, ut iam dicam.

262. *Actionem*, quam habuit in causa *Nevii Aproniani*, emisit solam in publi-cum, seductus, ut ait ipse^c, iuvenili gloriæ cupiditate. Et tamen ferri sub nomine suo alias addidit, negligentia excipientium in queatum notariorum corruptas: quæ mini-mam partem (inquit) mei habent. Fereban-tur quoque sub eodem Quintiliani nomi-ne etiam tum eius ævo duo *Artis rhetoricae* libri: neque editi (ait ipse^d) à me, neque in hoc comparati. Namque alterum sermone per biduum habito pueri quibus id præsta-batur exceperant; alterum pluribus sanc die-bus, quantum notando consequi potuerant, interceptum: boni iuvenes, sed nimium aman-tes mei, temerario editionis honore vulgaver-ant. Hos *Artis* videtur libros grammaticus Rufinus in libello *De metris comicorum* innuere, cùm Quintilianum in *Arte* laudat. Sed reverè ex *Institutionum* noni cap. 4. verba sunt de numeris & struc-tura Demosthenis è adducta: quod opus *Artem* vocat Rufinus.

^c Lib. 7. c. 2.

^d Lib. 1. proœ-mio.

^e Tom. 2. Gram-matic. veter. pag. 2715.

263. Vulgaria fuere Laetantii etiam & Hieronymi tempore alia Quintiliani. Nam prior ille, cùm *Fanaticum*^f, tum *Capite ob-volutum* eius laudat: quæ videntur declamationum capitula. Harum autem in eis quæ Quintiliani nomine circumferun-tur non ulla exstat mentio. Posterior Hieronymus, atque item Alcuinus^g, transcri-ptis Hieronymi verbis, eo tamen illaudato, eam Quintiliano controversiam tri-buunt in qua accusatur matrona, quod æthiopem peperit: pro cuius defensione id quod in equarum gregibus apud Hispanos fit, refertur adducere. Exstat quidem inter Calpurnii Flacci declamationes ea quæ *Natus æthiops* inscribitur: in eaque His-paniæ mentio, sed non equarum naturæ in Hispania: quod planè debuit, ut à Hieronymo hanc significatam arbitremur. Ar-gumenta nempe declamationum quædam veluti solemniora olim fuere, in quibus ingenii quisque sui vires experiebatur. Ic-circò unius atque eiusdem materiæ plures diversorum reperiri non semel contigit.

^f Lib. 1. *Instit.*

^g De quæstio-nibus in Gene-sim apud Bar-thium lib. 58. Advers. cap. 13.

264. Duo supersunt de quibus magnis animis controverti solet quærique, an Quintiliano, an alteri adiudicanda sint: dialogus *De oratoribus* ac *Declamationes*. Cornelio Tacito à non nemine prius illud, dia-

dialogus nempe *De oratoribus*, tribui solet; sed plures pro Quintiliano nostro calculi sunt. Alii credunt nullius istorum esse. Stilus certè plus sapit Fabianam, quam Cornelianam phrasin. Favet etiam nostro quòd propria eius, hoc est eloquentiæ artis materia sit, quam dialogus continet; cùm de Tacito nusquam audiamus rhetoriciis eum dissertationibus stilum mancipâsse. Nec disconvenit ætas; nam constat ex eodem opere auctorem iuvenem admodum intervenisse (ut ex vero aliquo fingit) dialogo illi inter Maternum, Aprum, Iulium Secundum, & Messalam, qui habitus ibidem dicitur sexto anno Vespasiani Augusti: quum Aper annos colligit, qui ab interitu Ciceronis præterierant. Ab hoc tempore si statuamus reliquos eiusdem Vespasiani ^{iv.}. Titi ^{ii.} Domitiani ^{xiv.} qui simul ^{xx.} annos conficiunt; primamque iuventutem (quam sibi tribuit anno illo ^{vi.} Vespasiani auctor dialogi) post vicesimum quintum, huius ætatis initium computemus: quadragesimum quintum egisse Quintilianum (si auctor sit dialogi), cùm per vicennium docuisset, *Institutiones* scribebat, uxorem undeviginti annorum, cui pater esse (ut annuit ipse ^{h.}) poterat amisit, colligemus. In quo nihil video Quintiliani rebus non conforme. Secessionem quidam faciunt ab hac inter Tacitum & Quintilianum controversia, & neutrius horum famæ ex hoc scripto partæ velificantur. Et quidem aliquius ex dialogistis esse suspicatur Barthius ^{i.}, *Gallionis* Vossius ^{k.}

ⁱ In proœmio lib. 6.

^j Lib. 44. *Adv.* cap. 8.
^k *De Rhetor.* nat. & constit. cap. 15.

^l *Præfat. ad suam edit.*
^m *Præfat. ad Christ. Thuanum.*

ⁿ Lib. 1. *Instit.* Orator. cap. 2. & de Rhet. nat. cap. 15.

^o *Præfat. ad Instit.*

Campanum ^{p.}, Petrum Ærodiū ^{q.} qui eas Notis illustravit, Barthium ^{r.} qui fragmen ta hæc esse, aut excerpta ex Quintiliani veris putat declamationibus ab aliquo antiquo rhetore, uti alias M. Senecæ & Cal purnii Flacci. Nec suffragium negaturus videtur in antiquis Trebellius Pollio, qui Quintiliani declamatoris Romani generis acutissimi declamationibus insertas esse quasdam Postumi iunioris refert ^{s.} Quæ vix ille de alio quām de magno Quintiliiano dixerit ita magnificè.

267. De prioribus illis undeviginti præter Ioannem Ant. Campanum de quo mox dicemus, Persivaldumque Bellingerium Brugensem, nullum vidi hactenus qui esse Quintiliani affirmare audeat. Nil enim minus sunt quām huius præceptis in opere *Institutionum* traditis conformes. Quod Philelphus ^t olim notavit, ex eoque Quintilianum. Innuit, nec dampnat hanc existimationem Ioannes Ludo vicus Vives ^u: probant Erasmus ^x, Vossius pater ^y, Petrus Ærodius ^z, Gaspar Barthius ^a, Ioannes Mariana ^b, Ambr. Morales ^c, Andr. Schotus ^d; atque eas in scriptis quibusdam libris Marco Floro adiudicari annotaverunt Vossius ^e Barthiusque, atque item Iacobus Durantius lib. 2. *Variar.* cap. 17. Aliis placet Postumi iunioris, qui unus fuit ex xxx. Rom. Imperii tyrannis, eas esse, propter hæc Trebellii Pollionis in *Vita* eius verba: *Fuit autem Postumus (quod solum memoratu dignum est) ita in declamationibus disertus, ut eius controversiae Quintiliano dicantur insertæ.* Non quidem Quintiliani sunt; sed, uti ait Barthius ^f, *lectu omnes dignissimæ* sunt.

268. Quod si sequimur, hoc est Fabii Quintiliani non esse, videndum est quo declinanda sit modo auctoritas S. Hieronymi, apud quem ad *Præsidium* scribentem legitur, putare se *controversiae Quintiliani* Præsidium recordari, in qua pauper cau satur dolens ob interitum apum flores ab impotentissimo divite venenatos. Declinabimus quidem, si de alio Quintiliano locutum Doctorum sanctissimum, aut commixtas fuisse iam in unam syllogen diversorum declamationes, quod Pollio nuper laudatus innuit, credamus. Præstat de utrisque, tam ^{g.} xix. quām cxlv. iudicium audire Ioannis Antonii Campani, clari ante duo sæcula philologi, ut observes lector quām inter se hominum de rebus opiniones sint contrariæ. Scribens hic ad Cardinalem Senensem ait illi cxxxvi. ex illis brevioribus declamationes allatas ad se è Germania fuisse, quas quidem Quintiliani esse sic arbitratur, ut *alterius & temporis & studi*

^p *Ep. ad Card. Senensem.*
^q *Præfat. ad declam.*
^r Lib. 58. *Adv.* cap. 13.

^s In huī vi.
^t Lib. 3. epist.

^u Lib. 4. *De causis corrupt. artium.*

^x In *Ciceronian.*

^y Lib. 1. *Instit.* Orat.

^z *Præfat. ad declam.*

^a Lib. 58. *Adv.* cap. 13. & ad l. 2. *Theb.* v. 406.

^b Lib. 4. *Hist.* Hisp. cap. 3.

^c Lib. 9. *Hist.* Hisp. cap. 27.

^d In *Trad. de auctore declamat.* Seneca, & declam. rat.

^e Tum ubiproxi mè, tum *De Rhetor. nat. c.* 15.

^f Ad lib. 2. *Theb.* v. 406.

dii (verba eius audis) putem, quam undeviginti quæ circumferuntur illius nomine. Alia vis, alia gratia, diversus ornatus utriusque est. Et inter finitimas perquam longam agnoscit distantiam, sed qualis esse inter optima possit; creditque in his nuper inventis (brevioribus scilicet) ad verum declamatum in scholis esse; illas alteras otii cuiusdam domestici secretiorisque studii fuisse; multaque scripta ad ingenium, multa ingesta, multa incumulata, multa quoque ad poeticas expressa delicias: quod non tam alienis placere auribus, quam ingenii sui viribus obsequi vellet. Et mox: Plus in illis (antiquis & prolixioribus) copie argumentorum, sententiarum, acuminis, elaborationis esse; has (breviores) puriores, latiniores videri, fluentes non minus naturâ quam arte, candidas, quietas, non fuscas, non turbulentas, sponte letas, non studio coactas, & ut pluribus me obiiciam telis, stilo orationis, qui fuit per Ciceronis tempora, propinquiores. Per cetera illas priores (undeviginti) antepono. Nam & magnitudine illic amplior, & sententiis sublimior, & verbis numerosior multò est, & nullum locum non adit, & acriter insurgit, &, quod in eo aliquando desideraverim, raro demittitur. Affectus autem (quibus nisi fuerit Orator armatus quæ inferre possit vulnera vix habet) omnes videtur effundere; nisi quod eos numeros multò reddit obtusiores quam si impetu & velocitate iacerentur. Hæc de meo iudicio dicta; coniecturam facere ex ipso codice licet: primum, quod CCCLX. fuisse ostenditur, quem numerum nescio an alias quam Quintilianus impleverit. Deinde quoniam Quintiliano attribuuntur; nec multò post Quintiliani ævi tempora scriptum tam vetustum codicem puto, ut errari tam recenti memoria non potuerit; tum quod subsequuntur declamationum Senecæ decem libri: ut dubitari non possit, nec Senecæ quidem esse: quamquam illud quoque accedit, quod abest Seneca longissime à tanta puritate. Hæc Campanus, qui adiungit in illo codice Calpurnii quoque Flacci excerpta esse, & quod Antonii Juliani (nescio cuius, sed nos de eo agemus infrà), & extemporaneæ Quintiliani promittuntur. Vides de utroque declamationum systemate viri docti iudicium.

269. Barthius non dissentit ^a in longioribus undeviginti, quas vocat integras, ut alias excerpta tantum; & eas putat quantivis pretiis esse, miraturque adeò negligi, ut rarissimus quisque eius testimonii etiam inter curiosos utatur. Vossius ^b quoque, non aspernandas, sed haud Quintiliani esse florissimi scriptoris, censet. Quantum abit de his censio Francisci Philelphi viri suo

ævo præstantis! Ieiunas eas esse ait, atque à rebus, quibus rhetor ille (Quintilianus) abundavit, inopes: ut aratoris potius quam oratoris esse; nedum eius qui de bene dicendi præceptis iucundissimo stilo acerrimoque iudicio pertractasset. Quæ verba adducit, nec iudicium improbat, Andreas Schotus in opusculo suo *De auctore declamationum* quæ M. Senecæ inscribuntur, & declandi ratione.

270. Nobis tot inter opinionum difficultates iniuncti officii memoria non excidit, ut auctorum nostrorum quæcumque sunt, aut quibusdam non omnino absurdè existimantibus esse videntur, quosnam recenti literarum ætate inventores aut illustratores habuerint, annotemus. Integras declamationes illas xix. *Institutionibus* coisse iam, & sub eodem Quintiliani nomine olim vulgatas vidiimus. Annectuntur enim iis in Parisiensi MDXXXI. Venetâ MDLXVII. & aliis, in quarum ultimò dicta editione ad primam & secundam annotationes legere est Persivaldi Belingenii cæci nati, ut præ se inscriptio fert. Recentior est breviorum inventio, ut ex Campano habemus, qui non CXLV. quæ hodie exstant, sed CXXXVI. tantum allatas ad se è Germania scripsit. Has primus, ut videatur, promulgavit Thaddæus Ugoletus Parmensis in patria anno MCDXCIV. Thaddæus iste Ugoletus, humanus doctusque vir, Regi Pannoniæ Matthiæ libros ornamenataque alia Florentiæ aliquando procurabat, nempe cum Angelus Politianus, cuius verbis hominem laudamus, *Miscellaneorum* cap. 23. scribebat. Unde editionem Quintiliani declamationum anni MCDLXXXI. in folio, quam Labbeus in *Biblioth. Ms.*¹ laudat, ad alias declamationes longiores libentes referimus.

271. Deinde renovata iis est lucis usura è typographia Parisiensi Ioannis Parvi MDIX. usque dum Petrus Ærodius ICtus. Andegavensis *Declamationes M. Fabii Quintiliani* CXXXVI. quæ ex CCCLXXXVIII. supersunt, castigatas & scholiis illustratas, ac in lucem (ut ait) postliminio revocatas, Parisiis iterum, sed apud Fredericum Morellum MDLXIII. edi curavit, mere scilicet iuridico commentario ait Barthius ^k; cum adhiberi oporteat his illustrandis ingenium subactum omni antiquitatis lectione, & omnium auctorum consulta in numerato habens. Atqui homines à Barthio desiderati opem tulere haec tenus veteri scripto, quamvis non absolutam: Petrus nimirum Pithœus ad Christophorum Thuanum regiæ Galliarum curiæ præsidem primaria directa editione Parisiensi: aliâ circa annum MDLXXX.

¹ Pag. 349.

^k Lib. 58 cap.

13.

^a Lib. 58. Adv.
cap. 13.

^b De Rhet.
nat. & constit.
cap. 15.

adiunctis *Calpurnii Flacci* (ut titulus præferebat in codice quo usus est) *excerptis X. Rhetorum minorum*; atque item *Gronovius*. Cum quorum omnium Notis, scilicet *Thadæi*, *Ærodii*, *Pithœi*, & *Gronovii* declamationum integrum opus quæ *Quintilianus* quoquomodo tribui solent: hoc est, undeviginti perfectæ, & *CXLV.* excerptæ seu breviores, ex officina *Hackiana* *Lugduno-Batava* anno demum *MDCLXV.* quo & *Institutiones*, in lucem prodiit. Novimus & *Heidelbergæ* anno *MDXCIV.* in 8.º iam antea editas. Observavit autem immensæ lectionis vir *Barthius*¹ has declamationes sub nomine *Altercationum* habuisse laudareque *Rodolphum Agricolam lib. 3. De inventione rhet. cap. 15.* atque item *Basilium Fabrum*, qui scholasticum lexicon Latino-Germanicum scripsit, aliquot centurias *Quintilianus* declamationum *Oporino* excudendas dedisse, ut idem scribit in *Quintilianus* commemoratione. De interpretationibus vulgarium linguarum nihil adhuc novimus.

272. Schedæ mss. *Quintilianus*, tam *Declamationum* quam *Institutionum*, sunt in bibliothecis Venetiis^m. *Lugduno-Batava* servat declamationum codicem Romæ scriptum in membrana anno *MCCCLXVIII.* in folio, ut ex eius appetat catalogoⁿ (1).

^m Vide *Thomassinum Bibl. Ven. pag. 10. 12. 14. 27. 28. 31. 99.*
ⁿ Pag. 399.

C A P U T XIII.

M. VALERIUS MARTIALIS *Bilbilitanus. Ubiam Bilbilis. Eiusdem versus de patria sua vindicatus germanæ lectioni adversus Scriverium. Diversus Gargilius Martialis De re rustica scriptor. Valerio nostro unde nomen Coci adhæserit. De eius parentibus Domitii Calderini error. Honores eidem concessi. Quoniam tempore præcipue floruit. Reditus eius in patriam. Quoddam eius epigramma non satis aptè ad Hadriani Imperatoris ævum refertur. Plinii iunioris de eo elogium, atque item alicrum. Catulli cum eo comparatio. Variantia de Martiali recentiorum iudicia. Barthius uti multiplex in commentando, ita in censendo parum constans. Quid in poeta significet auris Batava? Quòd vitium eius operum obscenè loquendi, non eius sed ævi vitium fuerit. Spectaculorum liber non unius Martialis, sicut nec *Priapeia* unius Virgilii. De libris XIV. epigrammatum. Non omnia eius extare carmina. Enarrantur epigrammatum editores, castigatores, commentatoresque. Ramirezii genus elucubrandi, nec eius sanguinum iudicium in reprehensione evirati Mar-*

tialis editionum. *De vulgaribus aliquot eius interpretibus. De CANIO poeta Gaditano. Leviter emendatur de eo Martialis epigramma. Iocofæ Gades. De Canii uxore. Diversus alias Ganius Livio æqualis. De Emeritensi DECIANO, & Martialis cive LICINIANO, cuius epigramma de eo laudatur. Iuliani Tolletani Archipresbyteri fabula. De M. UNICO poeta. De MATERNO. HERENNIUS SENEPIO Hispanus. Eius laudes. Helvidii Prisci vita scriptor. Domitiani iussu interficitur.*

273. **N**IHL toto isto, & forsan omnibus saeculis, Roma habuit festivius & argutius, simulque disertius **M. VALEARIO MARTALI** *Bilbilitano. De patria testatur ipse non uno loco, scilicet epigrammate 62. lib. 1.*

*Te, Liciane, gloriabitur nostra,
Nec me tacebit, Bilbilis.*

Et epigrammate 103. lib. 10.

*Municipes, Augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidus quam Salo tingit
aquis.*

Et Sidonius carmine 23.

*Quid celsos Senecas loquar, vel illum
Quem dat Bilbilis alta Martialem,
Terrarum indigenas Ibericarum?*

Ea urbs, quam *Augustæ* (2) cognomento illustrem præ se numus *Tiberii* fert^o, è principibus Celtiberorum urbibus, & ab Geographis laudata^p, superstes adhuc *S. Paulini*^q ævo, irruptione forsan Maorum deserta aut excissa fuit. Durat certè adhuc duorum millium passuum intervallo à *Calatayud* nobilissimo Aragoniæ regni municipio separata, & acer mons ille Martali dictus^r, quem *Salo* tingit fluvius, & ruinæ veteris oppidi, è quibus plures *Augusti*, *Neronis*, *Traiani*, & *Philippi* Imperatorum numi egesti sunt. Montem corrupto vocabulo *Báubala*^s al. *Bámbola*, vicum verò in ruinis ædificatum (si aliud non designatur locus à Hieronymo *Zurita*^t) *Huermeda* nunc vocant. *Aquis* & *armis* nobilem iure dixit^u civis eius Martialis noster. Diu enim est, quòd *aquis* pro *equis* legendum esse primus vidit magnus *Zurita*, uti refert Antonius *Augustinus*^x, probantque *Barrerius*^y, & *Nonius*^z. *Aquis* enim *Salonis* fluvii immersum candens ferrum ita temperabatur, ut arma ex eo fabrefacta mirè & ante alia probarentur: quod *Plinius* refert^a, & ipse Martialis^b. Id secutus est *D. Laurentius Ramirez* de *Prado* poetæ nostri interpres: cui tantum ut

^o Adolphus
Oco in *Tiberio*.

^p Ptolemæo.
Antonin. *Itiner. ab Emerita Cæsar aug.*
^q Carm. ad *Ausonium*.

^r Epigr. 103.
lib. 10.

^s Barrerius in *Itinerario. Nonius in Hispania cap. 75.*

^t Notis ad *Itinerarium. Anton. pag. 587.*

^u Lib. 1. cap. 50.

^x *Dial. 3. De las Medallas.*

^y In *Itinerarium. pag. 77.*

^z Cap. 75.

^a Lib. 34. cap. 14.

^b Ep. 50. lib. 1. & ep. 55. lib. 4.

(1) MSS. *Quintilianus Institutionum Oratoriarum Codices binos in Bibliotheca Regia Escurialensi vidi mus, nimurum Lit. E. Plut. III. n. 5. & Lit. R. I. 13.*

(2) Atque item *Italicæ* ut passim in numis apud Cl. Floreziū *Tabb. IV. V. et alibi.*

ut obfisteret magis quam ex animi sententia ut credimus, futilibus sanè seque indignis rationibus antiquam lectionem Petrus Scriverius, ingratis quidem Musis, regere conatus fuit^c. Sed aliquantò nos hic prolixius; nec enim minus pertinet ad argumentum operis unde domo scriptores, quam quod gentis nostræ fuerint, referre.

274. Martiales plures in ipso etiam nostro Martiale & aliis legeris, sed cum prænomine, ut pro diversis non habere non possis. Cave tamen ne Martialem à Palladio in libris *De re rustica* passim absque alia nota distinctionis laudatum, cum M. Valerio nostro confundas. Gargilius enim ille est *Martialis*, ita ab eodem alicubi vocatus Palladio^d, *De re hortensi* auctor, cuius meminit & Cassiodorus^e, & Servius grammaticus^f: idem fortasse cum eo, qui non tam disertè quam verè, Vopisco^g teste, Imperatorum scripsit *Vitas*, laudatus quoque ab Ælio Lampridio^h.

275. Scioli sunt qui cocum proprio cognomine appellatum Valerium nostrum ex eo credunt, quod ab Ælio Lampridio *Martialis cocus* auctor eius epigrammatis laudetur, quod de frequenti léporis esu ad Gelliam in libris usque nunc exstat epigrammatumⁱ. Eò Ioannem Saresberensem idem advocant, qui vel *Martialem cocum*, vel etiam *Cocum* ut *Martialem* significet, passim appellat^k: unde eo recentiores Vincentius Bellovacensis^l, Iacobus Magnus^m, Blondus Foroliviensisⁿ, Iacobus Philippus Bergomensis^o, alii; & exstare in codicibus vetustis quibusdam *M. Valerii Martialis Coci* lemma Scriverius notavit^p, uti & in Lampridii *Casaubonus*^q; quamquam disertè Salmasius^r Notis ad eundem notaverit, *Coci* vocabulum tam in prima editione Lampridii, quam in veteribus membranis deesse. Quod & Gerardo Vossio magis placet^s; aut non *Coci*, sed *coce*, pro quoque, veteri scribendi more, scriptum in Lampridio fuerit: quod Meursius^t & Ra-

mirezius^u probant, itemque Claverius⁽¹⁾. Saltem cognomen adscititum, non gentile fuerit, & ab aliquo primùm, (eo quod frequenter de re agit culinaria, præcipueque lib. 13. cui *Xenia* inditum nomen) iuxta eorum hominum morem accommodatum, quibus solemne fuit cognominare maximos etiam scriptores ab eventu aliquo, sive laudis aut notæ causâ. Sic Ovidium *Getam*, Iuvenalem *Ethicum*, Statuum *Aquilinum*, Propertium *Nautam*, Prudentium *Amœnum*, & quamplures alios, eadem ferè importunitate quam Martialem *Cocum* appellavere: de quo more Gaspar Barthius lib. 6. *Adversariorum* cap. 1. copiosè differit⁽²⁾. Nec ideo minus è recentissimis interepibus, cùm Robertus Titius^v & Raderus^w, tum Theodorus Marcilius *Cocum* semper vocat Martialem, iure ob id reprehensus ab Iosepho Scaligero, cùm ad Scriverium mitteret *Diatriben* suam *criticam* super *speculatorum* libro adversus eundem Marcilius; atque à Laurentio Ramirezio^x, cui quum respondit is sub Claudiu Mussamberti nomine, à varietate materiarum, quas ut varia iura peritus coquus scitè miscuit, ita dictum Martialem adhuc contendit insulfissimè⁽³⁾. Nec minus iniuriùs est iudicio meo Martiali, vir aliàs in his literis præstantissimus Gerardus Ioannes Vossius, qui à patris officio derivatum ei admittit *Coci* nomen^y.

276. Natus is Calendis Martiis^z (non quidem ex Frontone & Flaccilla parentibus, ne cum Domitio Calderino eremus; hæc enim nomina sunt parentum Erotii pueræ, quam deflet mortuam epigr. 37. libri quinti), literisque in patria insigniter eruditus, (Calagurritanum alumnum nescio quo sensu Raderus dixerit^a), cum primùm per ætatem licuit Romam se contulit, Neronis, ut necesse est ac ostendemus inferius, tempore: qua in urbe non statim florere cœpit; vix enim reperire est inter tot epigrammata sive Neronis sive eius suc-

L cef-

^a Ep. 1. *Speculatorum*.
^x In *Ep. nun-*
cupat. Not. ad
Martial. edit.
Morellianæ
MDCXVII.

^v Lib. 7. *Con-*
trov. locorum
21.
^w In *Vita Mar-*
tialis.

^x Ad ep. 1.
Spec. spectacul.

^b De poetis
Latin. pag. 46.
^c Lib. 10 ep.
23.

^d In *Vita Mar-*
tialis.

naculè Hispani dicimus, quale olim Lucilli Pannonicæ legionis Centurionis fuit in coorta post Augusti mortem militari seditione interficti: cui quod fracta vite in militis dorso alteram clara voce, ac rursus aliam posceret, ut Tacitus *Annal.* I. 23. refert, militari facetiæ *Cedo alteram* cognomen inditum. Itemque alterius è cognominibus Tribunis Aurelianis *Manu ad ferrum* vocati apud Fl. *Vopiscum in Aurelian.* cap. 6. Atque eodem nonnulli reserunt eiusdem Taciti loc. cit. Centurionem alterum cognomento *Sirpicum*; et Metrobiū Statorenī signo *Sapricum* apud Gruterum pag. DXXXI. 7.

(3) Solemni scilicet *tau raptus* ritu: iure propterea Iosepho Scaligero, *arragantissimus & imperitissimus commentator* dictus, apud Nostrum *Biblioth. Hisp. nov. in Laur. Ramirezio*.

(1) Ut CIRINUS, CIETA: pro QUIRINUS, QUIETA. Vetus lapis Cordubæ in ædibus D. de Villacevallos quem vidi ac descripti

D. M. S.

CIRCIA

CIETA

ANN. XXXXIII.

K. S. H. S. E. S. T. T. L.

Item à Latinis *Cytherea*, *scena*, *scævus*: Hispanica *Quiteria* propr. *esquina*, *izquierdo*; à Græcis *στυλαί*, *στύλος*, Lat. *spolio*, *spolium*, Hispanica *esquilar*, *esquilo*, *esquileo* &c. ut mittamus prisca illa atque obsoleta *inseco* & *insecendo*, pro *inseque*, id est *insequere*, et *insequendo* apud Catoneum et Ennium de quibus A. Gellius Noct. Att. XVIII. 9.

(2) Mōtes atque apōlos id genus cognomenta ver-

cessorum, ne quidem Vespasiani rerum ævive aliquam notam. Titum nempe celebrare cœpit versibus, biennii principem; sed Domitiani quindecennio potissimum habitus in pretio fuit. Quinimmo & ab eo ornatus iure trium liberorum, equitis Romani, ac Tribunicio munere. De primo illo constat ex lepidissimo ad uxorem epigrammate ^e isto, post alterum ad Domitia-

^{• Lib. 2. ep.}
92.

num gratulatorium:

*Natorum mihi ius trium roganti,
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat. Valebis uxor:
Non debet domini perire munus.*

De equestri ordine ac Tribunicio munere sibi concessis ad Nævolum scribenti credimus ^f, quæ honoris causâ ei Cæsar indul-

^{• Lib. 3. ep.}
95. lib. 4. ep.
27. & lib. 5. ep.
^{13.}
^g Lib. 2. ep.
90. & ep. 56.
lib. 1.

serit. Paucis autem contentus vixit, nec tamen egenus. Consule ipsum ad Quintilianum de se referentem ^g. Et lepidè quidem simul & magnificè ad Pastorem quendam se non ad luxum & superbam ostentationem opes desiderare (ad quid ergo?) ait.

*Est nihil ex istis: superos ac sidera testor.
Ergo quid? ut donem, Pastor, & aedificem.*

Epigrammate 23. lib. 9.

277. Hoc enim in otio vivendi genus, atque adeò festivis iocis captandi sibi viorum principum ac totius urbis favorem, præ forensibus exercitiis habuit, unde lucra sibi proventura maxima sperare poterat. Et tamen abstinuit à grandioris alii cuius operis aggrediendi consilio, usus illa vulgari sed vera excusatione ^h, Mæcenatem sibi deesse. Ex quo enim (alicubi ait) Cilnius Mæcenas à Virgilio paupertatem malignam repulit,

Protinus Italianam concepit, & arma virumque,

Qui modo vix Culicem fleverat ore rudi.

278. Romæ usque ad Traiani imperium continuò mansit, excepto quod in Æmilia, seu Gallia togata peregrinatus aliquando fuit; unde quædam è libro 3. carmina dignoscuntur conscripta ⁱ. Sed tandem curiæ pertæsus, aut parùm Traiano gratus, severiori & blanditiarum seu iocorum amoënitatibus intacto principi: cogitavit in patriam redditum ^k, & exsecutus est quatuor iam & triginta annorum urbis incola ^l, cùm ferè ageret ætatis septimum & quinquagesimum ^m. Quonam autem Traiani, incertum; attamen discessisse eum non recenti principatu, ut video ab aliquibus colligi: ex eo conficitur, quod post Cæsar's redditum è Germania Dacorumque profligatum bellum profectus sit, aut eo anno saltem. Victoria hæc scilicet prima de Decebalo Dacorum Rege (nam duæ fuere, alteraque post biennium) in consulatum

^a Lib. 1. epig.
108. ad L. Iu-
lianum.

Traiani tertium & Frontonis tertium in-
cidit, qui fuit annus eius imperii etiam
tertius, urbis 100CLIII. Christianæ redem-
tionis cr. aut sequens. Eusebianum *Chroni-
con* ciii. constituens numo redarguitur, in
quo quidem anno isto, quo III. fuit con-
sul, Dacicus iam Traianus sculptur. Huius
temporis sunt postrema Valerii Martialis
Romana monumenta; nam lib. 11. epi-
grammate 5. de tertio consulatu Nervæ
(hoc est Nervæ Traiani) Ianum alloqui-
tur, eundem sequenti à iustitia laudat, re-
versum fortè iam è Germania; nam ante-
riore libro 10. *De adventu Cæsaris Traia-
ni*, & item *Ad Rhenum de eodem*, 6. & 7.
inscribuntur epigramma.

279. Proficiscentem viatico Plinius ca-
rum sibi poetam iuvit: quod ipse scribit
in quadam epistola ⁿ, directi ad se olim à
Martiale carminis memor, cuius partem
epistolæ intexere non dubitavit, hodieque
decimo libro ^o integrum legitur. Ex His-
pania sanè scriptus est totus duodecimus,
nec nisi post triennium provincialis vitæ
emissus Romam, Prisci veteris amici qui
nuper inde appulerat iudicio priùs subie-
ctus, ad quem ea super re directa est epi-
stola libro præfixa. Lamentatur quidem is
quærere se in patria illius civitatis quibus
assueverat aures, iudicia, ingenia, biblio-
thecas, theatra, conventusque; ac pro iis
conqueritur municipalium dentium rubigi-
nem livoremque subrogata; & tamen Iu-
venali epig. 18. ait, post otia sua & vitæ
genus decriptum,

Sic me vivere, sic me iuvat perire.

Adhærebat lateri viva etiamtum uxor Mar-
cella, Bilbilitana & ipsa, quam quidem
alicubi ^p, ut rudem uxoriis lusibus stringit,
alibi ^q summis ornat laudibus ingenii, ur-
banitatisque magis Romanæ quam municipi-
alis: quam sibi unam disertè concludit
pro Roma esse. Celebrat ^r eiusdem uxoris
hortos, dominæ, ut ait, data

Munera post septima lustra reverso;
sibique pro Alcinoi hortis in pretio ha-
bitos.

280. Quot verò annis post hæc vixerit,
nemini credo notum. Nec assentior viro
eruditissimo ^s, qui usque ad Hadriani su-
perfuisse tempora, nullo rei adducto argu-
mento existimavit. Tale enim non est,
quod de Hadriano scripsisse dicatur epi-
gramma istud ^t:

*Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es
idem:*

*Nec tecum possum vivere, nec sine te.
Eò quod semper in omnibus varium appellaverit eum Dio Cocceianus. Non est in-
quam tale hoc argumentum; cùm hoc li-*

ⁿ Lib. 3. epif.
ult.

^o Epig. 19.

^p Lib. 11. ep.

^{43.}
^q Lib. 12. ep.
21.

^r Lib. 12. ep.
31.

^s D. Thome
Tamaio de Var-
gas in libro: No-
vedades anti-
guas. seu: Ver-
dad de Dex-
tro, novedad

^t Lib. 12. ep.

^{47.}

bro

bro 12. contentum epigrammata istud sit, quem Prisco direxit post triennium editi anterioris libri 11: sexto aut septimo nempe Traiani, qui tredecim adhuc ferè alios, priusquam Hadrianus rerum potiretur, regnavit annos.

281. Certè quidem in magna vixit fama & amore omnium qui iocis elegantibus delectarentur: quod non ille nesciens, variis in locis *toto notum in orbe se: toto orbe*, nedum Romæ, *legi*: omnium sinibus condi, terique manibus modestè iactat^u; ipseque sibi formavit hoc tetrastichon subscribendum imagini, quam clarorum virorum aliis Avitus quidam erat adiuncturus^x.

*Ille ego sum nulli nugarum laude secundus,
Quem non miraris, sed puto, lector, amas.
Maiores maiora sonent, mihi parva locuto
Sufficit in vestras sèpè redire manus.
Nec parcit suæ ex eo laudi quòd vitia insestatus fuerit, personas minimè; ait enim*

ad Munatium Gallum^y:

*Hunc servare modum nostrí novêre libelli:
Parcere personis, dicere de vitiis.
Hoc sensu, nec alio, appellatus fuit *mordax fine fine* à Sidonio carm. 9. De eoque testimonium Plinii Cæcili Secundi habemus ad nuntium de Martialis obitu in Hispania Prisco suo scribentis. *Audio* (inquit^z) *Valerium Martialem decepsisse, & molestè fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo & salis haberet & fellis, nec candoris minus. Prosecutus eram viatico secedentem: dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis quos de me compositi. Fuit moris antiqui, eos qui singulorum laudes vel urbium scriperant, aut honoribus aut pecuniâ ornare; nostris verò temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Optimè quidem, & ad nostros etiam hodiernos mores. Ælius quoque Verus Imperator, literarum amans & eorum qui eas amarent, qui secum multos disertos & eruditos semper habuit^a, deliciisque non minùs diffluere solebat, *Martialem epigrammaticum poetam* (Spartianus ait) *Virgilium suum dicebat*.**

282. Verè *ingeniosissimus, artificiosissimus, festivissimus, lepidissimus* fuit *epigrammatum poeta*, ut Politiani^b, Pontani^c, Turnebi^d, aliorumque verbis laudem: qui argutiam simul & brevitatem, epigrammatis peculiares virtutes, Cæsaris Scaligeri iudicio^e, coniunxit semper. *Multa sunt*

eius (inquit magnus idem poetarum censor^f) *epigrammata divina, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est, versus verò candidi, numerosi, plenique, denique optimi. Comparatum aliis sui ac superioris ævi Satyricis, uni Catullo palmam deferre eum, tum de se ipse fas-sus fuit^g, tum alii censent^h; nec solidè tamen omnes. Feliciorem in argutiis Catullo, quamvis rebus aliis multo sit eo inferior minusque cultus & limatus, existimabat Thomas Correa Lusitanus, eloquentiæ professor Romæ non incelebris, *De epigrammate libello*ⁱ. *Virum ingeniosissimum, & ad concinnanda epigrammata factum, ideamque veri & nobilis epigrammatistæ* Philippus Brietius ultimus poetarum censor appellat^k.*

283. Nec minùs expertus fuit noster contraria quorumdam iudicia: ut ferè nihil in favore hominum ac de rebus existimatione fixum & perpetuum est. *Scurram de trivio* appellavit nescio quis, à Lipsio^l improbatus Turneboque^m. Raphael Volaterranus (quàm temerè!) libellum epigrammatum omnino reiiciendum censuit: *quippe qui neque elegantiæ Latinæ, neque moribus profit*. Posterius quidem in parte verum est, prius verò de elegantia Latinæ linguæ adversis & indignantibus Musis ab homine bene aliàs de historia merito scriptum. De Andrea Naugero ait Ioviusⁿ, Martiali adeò severum hostem fuisse, ut quotannis statu die Musis dicato multa eius volumina, tamquam impura, cum execratione Vulcano dicarentur (1). Impuritatem nempe eam averrabatur, non quæ castitati ingrata, sed quæ Musis esset: præpostero nec sanæ prorsus mentis, quod factum prodit, iudicio. Lilius quoque Geraldus existimabat^o ex Martialis libris quædam, nec plurima, feligi posse bonorum digna lectione, quibus libellus non utique magnus conficeretur; reliqua, quod & ipse Martialis ait, scombris & siluris involucra relinqui.

284. Barthium quoque inter eos haud libenter habeo, quibus Martialis non id quod iure meretur debet. Nolle viro insignis erga humanitatis literas meriti detrac-tum à me quicquam non plenæ laudis, si dixerò, uti ferebat occasio, iudicium suum iudicio alicuius opponendi, aut supponendi: ita nigro calculo eius intercessisse laudibus, candidove suffragari solitum fuisse Barthium. Immensi quoque operis & nunquam quiescentis calami est, incurrere in

L 2 se-

* Lib. 1. ep.

2. lib. 5. ep. 13.

lib. 3. ep. 95.

* Lib. 9. ep. 1.

Lib. 10. ep.

33.

* Ep. ultima

lib. 3.

^a Spartianus in eius Vita.

^b Declamat. pro Quintilia-no.

^c Lib. 3. de serm. cap. 18.

^d Lib. 8. Adv. 4. & lib. 13. 19.

^e Lib. 3. de poetica, cap. 126.

(1) Hanc de Naugero fabulam, eiusque ut aliarum plurium auctorem Paulum Iovium, sibilo iam ex-

^f Lib. 6. poet.

^g Lib. 10. ep.

78.

^h Muretus, Claverius in epist.

nuncup. Notar.

ad Mart. Lip-

sius lib. 1. epi-

stol. quæst. 5.

ⁱ Pag. 29. edit.

Bonon. 1591.

^k Lib. 3. De poetis Latinis,

quod opus præ-

mittitur Acutè

didis Poeta-

rum.

^l lib. 1. epist.

quæst. 5.

^m Lib. 13. Adv.

119.

ⁿ In Elogiis.

^o Dial. 10. De poet. pag. 373.

semetipsum aliquando, atque alibi dictorum oblivisci. Barthius planè Martialem non illiberaliter laudare^a, Martialem in *Adversariis* passim illustrare, sæpiusque in id ipsum redire solet. Idem tamen alicubi^b, quod noster Lucanum comparaverit Virgilio, in eum (uti prius in Lucanum ipsum, Papiniumque, alterum eius encomia stilen, stylum strinxerat) invehitur his verbis: *De Martiali silere melius puto, qui quum de Lucano paria de Papinio iudicavit, morem suum fecutus est adulandi, & conviciis petendi pro lubitu quemlibet.* Quam ille rem cum obscenitatis licentia solam dignam epigrammate ferè arbitratus est. *Nam si tria hæc illi eximas* (adulandi, ac detrahendi, obscenaque dicendi morem intelligo) *reliquorum utique tenuis erit census, gratia verò præ ceteris nulla.* Emollit inde aliquantis per sententiæ rigorem. *Et si ingenio non negem illum, tot personarum histrionem, non paucis ex ipsa orchestra merito præferendum esse.* Quorum quantumvis ægrè appareat idoneus sensus, aliquam ingenii laudem poetæ concedere videntur. Aliquam? Et

^a Lib. 1. Ado. ^b Lib. 1. Ado. ^c Lib. 27. cap. 6. lib. 27. cap. 16.

^a Lib. 6. c. 11. ^b Lib. 11. cap. 13. & lib. 54. ^c Lib. 19.

^a Lib. 14. cap. 14. ^b Lib. 27. cap. 11.

^a Ad Statii lib. 10. ^b Theb. vers. 831.

Sed tanta omnium verborum in hoc epigrammate tamque viva & spirans est elegantia: ut se ipsum longè superâsse in eo vir ingeniosissimus videatur. De quibus scriptis iudicent alii ut volunt. Mihi scazon ipsius incomparabilis videtur, ut in quo gravitas certet cum lepore & candore; in aliis generibus carminum usque ad miraculum laudatis, (crederem scriptum laudandus) modo abeget spurcitia, quæ dum reprehendit saceruli mores, eidem placere cupit. Idem ingeniosissimas fictiones nominum, quas inscribit epigrammati, lib. 1. cap. 6. consilium idem laudat poetæ notandi saceruli vitia sub nomine ficto, sed apto exprimenda rei: ut quicumque culpæ illi se obnoxium senserit, reprehensionem sibi factam credat, lib. 58. cap. 18. : quod ipsum fecutum se consilium in epist. ad lectorum lib. 1. poeta innuit. Hæc omnia Barthius, idem & unus cum eo qui tam nauci Martialem se habere, oblitus nempe sui, videri voluit. Quod utique annotare oportuit, ne auctoritas præstantis famæ philologi transversos

agere, poetæ qui delectantur argutiis, possent.

285. Batavorum quoque de se iudicium quodammodo corruptum noster, *aut rem Batavam* (uti *Bæoticam* solebant Græci) de ineleganti & crassa usurpare visus^a, Quam iniuriam genti factam reduxit ad animum suum Erasmus Roterodamus, ex eo tantum poetæ loco^b proverbiale exsculpens formam: quæ aut nulla est, aut laudem potius continent severitatis, & pudoris obscenitatum hostis, observante Scriverio^b, & ipso Batavo; remque eò tandem vertit Erasmus. Non item intactum præteream, Pontano^c visum fuisse, verba quædam apud Martialem non solum à facto aliena reperiri; verum aut obscena ipsa admodum scurrillaque, aut maximè ampullosa & acida: quod quidem (ait) Hispanum est. Velle subnotâset acida ista, atque Hispani tumoris verba, ut videri posset iuré an iniuriâ nos taxaverit.

286. Planè obscena eius epigrammata Priapæaque argutias nullus non improbat haec tenus, qui Christianos oculos auresque consentire Christianis debere novit moribus. Nec tamen ex eo quod evitandus in hac parte nunc sit: ideo ex eius quo vivit ævi usu vituperandus est; eò enim iam perducti sumus verecundiâ pietatis, ut erubescamus lascivè dicatorum, etiam cum factis maximè lascivimus: quod secus olim erat, cum taliter loqui Latinè loqui videatur Martiali^d: cum in Floralibus nudæ mulieres verbis & motibus obscenissimis festum coram omni populo conficerent: cum fescennina verba, hoc est impudicissima, iacere lusus, immo nuptiarum vernaculaus mos esset: cum denique epigrammatarii poetæ omnes qui seris relictis ludicra se etabantur, hoc est Catullus, Marsus, Pedo, Getulicus huius generis principes, atque etiam Augustus Imperator, ut constat ex epig. 21. lib. 11. & ex epistola lib. 1. Martialis nostri, non minùs licenter scriberent.

287. Quæ ergo Martialis famam hodie sustinent nomineque inscribuntur, *Epi-* *grammatum* XIV. libri sunt: quibus alius *Spectaculorum* præponitur. Decimo tertio ac decimo quarto peculiares tituli *Xeniorum* & *Apophoretorum* inditi. Quorum duorum lemmata seu inscriptiones, non item ceterorum, è poetæ manu sunt. *Spectaculorum*, sive *De spectaculis* liber aliorum præambulo, quantumvis à Domitio Calderino & forsan aliis^e, existimatus poetæ nostri germanus: nihil aliud verè est quam diversorum carminum de isto argumento à diversis scriptorum collectio: quam forte Mar-

^a In Adagiis,
Auris Batava.

^b Notis ad hoc
epigramma.

^c Lib. 3. D.
sermone c. 18.

^d In epist. ad
lib. 1.

^e Radero in
Prolegom. c. 1

Martialis, propriis quibusdam insertis epigrammatis, in publicum edidit: sicut *Priapeia* esse plurium carmina de Priapo ac rebus venereis in unum collecta, inscribantur licet Virgilii nomine, viros inter eruditos convenit. Ita de *Speculatorum* libro censuere Gruterus^f, Scrivenerius^g, Rutgerius^h, Vossiusⁱ, Barthiusque^k. Pertineantne omnia huius libri ad Titi, an ad fratris eius Domitianus spectacula in amphitheatro, quod verè à Vespasiano absolutum Titus dedicavit filius, edita: inter Lipsium^l & Marcilium^m controversia est.

Ceterū sub Tito, Domitiano, Nerva, Traianoque, ut vidimus, totum *Epigrammatum* hoc quatuordecim contentum libris opus constat scriptum. Lemmata non sunt auctoris, ut observavit post Ramirezumⁿ Scrivenerius^o, possidere se testatus MSS. codices, in quibus ea nusquam comparentur. Quod secus est in posterioribus duobus libris, quorum titulos ipse profitetur poeta se addidisse^p. Alias plura non intelligerentur.

^{288.} Xenia prior eorum, scilicet decimus tertius, comprehendit: hoc est disticha singula τοῖς ζεύοις, hospitibus, per Saturniorum dies mittenda, edulii alicuius inscripta nomine, sed sine re tamen; nam ut ipse ait:

Hæc licet hospitibus pro munere disticha mittas,

Si tibi tam rarus, quam mihi, numus erit.

¹ Ad huius lib. inscriptio- nem. Raderum^q consule sis de xeniorum origine & vocabulo. *Apophoreta*, unde inscribitur XIV. liber, munera sunt quæ convivis dabantur domum exportanda: quod innuit poeta statim initio^r

Præmia convivæ det sua quisque suo.
Et ex Suetonii, Lampridii, ac Divi Ambrosii testimoniosis observavere Turnebus lib. 9. *Adversariorum* cap. 23. Lipsius lib. 1. *Saturnal.* cap. 16. Raderus iam laudatus ad eundem librum Notis.

² Ad Satyræ 4. illud: *Cum iam semianim. lacceraret Flavius orbem* &c. 289. Non omnia tamen poetae opera ad nostram ætatem pervenisse, indicio est quod cuiusdam epigrammatis mentio fiat apud Juvenalis veterem scholiasten^s, cuius non alibi vestigium exstat. Huius finem hunc ille exscriptis, verè redolentem Martialis ingenium, in Domitianum nempè Flavii generis de honestamentum:

Flavia gens, quantum tibi tertius abstulit heres!

Pænè fuit tanti non habuisse duos.

(1) Ea est Ioanne Alb. Fabricio teste *Biblioth. Lat. II. 20. n. 3. in Martiale*, Romana 1473. fol. Princeps autem omnium, si Maittaireo credimus *Annal. Typogr. T. I. pag. 71.* Veneta Vindelini de Spira 4.º abque anni notatione sed circa annum 1470. cuius exemplum exhibet Auctor catalogi librorum Ducas

Id observavit Scrivenerius, coniecitque in Notas suas^t. Quod autem Raderus placet^u, subindicari nonnulla nunc non extantia poetæ carmina eiusdem epigrammate ad lectorem 114. lib. 1. an verum sit affirmare non ausim; quod verò argutatur in epigrammate 25. *Ad Stellam* de charta maiori ac minori, deperditoque aliquo eiusdem Poetæ de venatione léporum carmine: iure reprehenditur à Ramirezio nostro^x. Immo & inserta legi quædam his libris quæ Martialis non sunt, video placere doctis viris. Inde scilicet epigrammata hæc proscripsit Scrivenerius: 78. libri 4. ab Hadriano Iunio nescit unde advectum; item 90. *De rusticatione* inscriptum

Rure morans quod agam &c.

Et quædam alia, quæ ad finem lib. 7. idem Iunius edidit: quæ quidem in editione sua Scrivenerius ad calcem, ut supposititia, reiecit. De illo rusticationis idem existimat Raderus.

290. Deventum est ad editionem & interpretationem Poetæ; faciendumque operæ pretium aliquod in enarrandis his qui de eo quicquam his tribus saeculis meruerent. Primam editionem inter alios laudat omnibus ferè paginis Scrivenerius, eamque alicubi 7 millibus aliis trecentis facile antistare ait. Veneta hæc haud est anni MCDLXXV. in folio; neque item alia quæ Mediolani anno MCDLXXVIII. in folio etiam prodiit, quam exstare in Regis Galliarum bibliotheca Labbeus monuit^z, sed superioris temporis aliqua (1); cùm has præcesserint Calderini *commentaria*, ut iam diximus, anno MCDLXXIV.

Venetiis. Domitius Calderinus Veronensis, bene notus vir, summisque laudibus à Lilio Gyraldo dum de poetis commentatur^a donatus, hæc manu exaratis libris collatis quinque vetustissimis per oram sparsa Laurentio Mediceo Cosmæ nepoti, Petri filio, magno post literatorum Mæcenati, dicavit; atque hoc anno alijs MCDLXXX. (cuiusnam typis non dicitur) in folio editio. Quæ quidem repetita editio est ibidem anno MDX. ^b Lugdunique MDXXII. Ponè it Veneta alia MCDXCII. eadem formâ, cum commentariis Petri Marsi apud Bonetum Locatellum, quæ non vidimus, nec typi noviores instauravere. Iure quidem, si quam is Silio Italico adhibuisse operam à Dausquio dicitur, eius similem

poe-de la Valliere num. 2538; postque eam Ferrarensis 1471. 4.º quam Fabricius loc. cit. in Leideni Bibliotheca exstare ait. Item Mediolanensis 1478. 4.º Maittairei Part. I. pag. 133. Penes nos Veneta Ioannis de Colonia 1475. & alia item Veneta Thomæ Alexandri 1482. Nostro indicta.

^t Ad finem libri *Speculum* pap. 28.
^u In *Prolegom.* cap. 2.

^x Hypomn. ad hoc epig.

^y Ad ep. 92. lib. 9. pag. 211.

^z In *Nova biblioth. ms. sup. plem. 9.*

^a Dialogo xi *De poetis* su. temporis.

^b Scriv. pag. 213. & 214.

poetæ nostro adhibuit. Petrus fuit hic nomine Riscinensis, nō fallor, Marsus, de quo Gyraldus, Paulum tamen appellans, cum laude meminit dialogo I. *de poetis* sui temporis.

^c Ea loca col-
legit Scrivenerius
in sua editione.

291. Eodem ferè tempore, anno scilicet MCDXC. aut circiter, sed post Calderinum quem laudat, eximius eius fæculi philologus Angelus Politianus in *Miscellaneis* suis ^c, plura Martialis explanavit loca. Necnon & Nicolaus Perotus Saxo-ferratensis, Præfus Sipontinus, qui anno MCDLXXX. è vita cessit, voluminis ingentis rei grammaticæ, cui *Cornu-copiae*, sive *Latinae linguae commentaria* inscripsit: unum Martialem, seu portiùs epigrammata eius aliqua, si Deo placet, è *Speculatorum* libro, analysi grammatica excutienda, materiem & argumentum destinavit. Publicatum id opus est Venetiis ab Aldo, & Basileæ MDXXVI. per Valentimum Curionem in folio. Georgius item Merula Alexandrinus, nullo alio ut videtur consilio quām ut Calderinum reprehenderet, Notis quibusdam suis aliquam huius quo vixit fæculi editionem locupletavit. Notæ quidem & nobis sunt è sequenti XVI. fæculo Aldino-Venetæ MDI. ^d & MDXVII. & nescio an Aldi alia etiam Veneta MDX. ^e ad cuius exemplar Lugdunensis MDXXII. conformata dicitur. Interim Ascensius Parisinus typographus anno MDXI. *Annotata* edidit Iacobi Crucii Bononiensis in *Virgilium*, *Ovidium*, *Lucanum*, *Martialem nostrum*, & *Senecæ Tragœdias*, *aliosque*, in folio. Est & Parisiensis editio Colinæ MDXXVIII. aliaque MDXXXIX. ^f Basileensis cum Iacobi Micylli annotationibus apud Hervagium, quam Gesnerus laudat ^g: quemadmodum & Tigurinam aliam à se procuratam. Item Basileensis alia Henrici Petri MDXXXVIII. 8.º quam vidimus in Vaticanis libris. Item Lugdunensis Gryphiana MDXLVIII. ^h cuius Antonii Gryphii Notas videtur mihi aliquando Scrivenerius indicare ⁱ. Est & Parisiensis ex officina Io. Boulierii MDLIX. ^k Argentinensis ex Lazari Zetzneri MDXCV. in 16.º Gollariensis ex Ioannis Vogdii MDCXII. in 12.º Hadrianus item Iunius Hornanus Battavus Antuerpiensem adornavit editionem formis Plantinianis anno MDLXVI. in 8.º Scrivenerius duarum Plantinianarum meminit ^j sibi à Vossio mutuatarum.

^d Scrivenerius p.
111. & 125. est-
que in Vatica-
na armario ^{29.}

^e Idem p. 196.
& 213.

^f Idem p. 197.

^g In epitome. in
M. Val. Mart.

^h Scriv. pag.
197.

ⁱ Pag. 129.
^k Pag. 197.

^l Pag. 204.

in suo Martiali Scrivenerius etiam cum suis & aliorum dedit: qui Ramirezum nostrum eo quod editionem hanc Gruteri *inaniter gloriosem* appellare haud sit veritus, acriter, & uti aliás solet, iudicii atque arrogantiæ puerilis expostulat: *præstantissimam* eam *prorsusque incomparabilem* (si ignofcantur aliqua operarum sphalmata) omnino existimans. Ac certè non debuit vir doctissimus de magnæ famæ Critici exsculpta his tot manuscriptorum subsidiis opera sic acerbam sententiam dicere, faltem ne ipse acerbè audiret. Ex Gruteri manu lampada veluti suscepit Matthæus Raderus Iesuitarum sodalis, qui non tantum novis iisdemque eximiis commentariis Martialem explicuit & illustravit Ingolstadii apud Sartorium MDCII. in publicum datus; sed & prætermis, ut ait, prætextatis verbis & mollioribus versiculis, poetam non tam eviravit quām honestum ex inhonesto reddidit, atque in Juventutis manus iam absque ulla noxa venire fecit. Quamvis non is primus rei auctor; reperio enim Edmondum Augerium eiusdem Societatis idem consilium prius probâsse, Antuerpiaque edidisse apud Plantinum vindicatum sic ab omni turpitudine Poetam (uti lego in *Epitome Gesneriana*) anno MDLXVIII. in 8.º Idem fecit post Radernum & Augerium eiusdem instituti vir Gallus Andreas Frusius, Martiale cum aliis poetis à lascivis versibus expurgato, Romæ MDCVIII. in 8.º & Lugduni MDCXVIII. in 16.º edito.

293. Scio ex parte probatum huiusmodi consilium ab his, qui licet integrum sine ulla deductione Poetam typis post Radernum commiserint, attingere Notis quæque omisere obscena. Ita Schrevelius fecit ^m, quem mox laudabimus. Scaligeri Iulii hæc verba sunt post laudatum exaggeratè Martialem: *alia fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem*. Et excerpenda ex Martiali atque aliis similibus, censet Erasmus ⁿ, quæ tutò Juventuti perlegi possint. Videndum Vincentius Placcius *De scriptis & scriptoribus anonymis & pseudonymis* cap. 10. §. 295. præter innumeros pietatis mystas scriptores, qui huic consilio firmando insistunt. Honorifica de Iesuitis verba super hac re dabimus Ioannis Conradi Dieterici (aliás adversarii) è Prolegom. ad *Antiquit. Biblicas* ^o. Nec potest omnino ea Iesuitarum institutio improbari, qui scholis profuturos poetas nonnunquam castigant, aut, ut loquuntur, castrant; ne teneris mentibus iuvenum libidinum, quæ in se magna est, licentia detur. Ignatius Loyola Terentium optimum Latinitatis auctorem

^m Notatq. ep.
ad lectorem.

ⁿ Epist. 18. lib.
28. sive nunc-
pat. ad Cice-
ron. Tuscul.
quest.

^o Pag. 33.

rem vetuit nominatim in scholis explicari: quod eum parum verecundum & parum pudicum arbitraretur, ut P. Maphæus lib. 3. de vita Ignatii cap. 8. retulit. Hæc Dietericus, qui multa doctè cumulat de casta poesi legenda, inhonesta damnanda. Quo magis miror unum Ramirezium apertè improbare ausum ^P, quod ita nemo haçenus. Fateor non ex iis esse quæ obscenitatis nomine abdicari debuerunt de Leandro epigramma illud quod furcillis eiectum à Raderio fuisse Ramirezius ægrè tulit; nihil enim severiori aure indignum continet: verè tamen castum & pium consilium, non verbis irratione plenis, non mustea prorsus ratione absolutè traduci debuit. Quod sanè de clarissimo apud nos famâ atque dignitate viro nollem iure dictum.

294. Circa hæc tempora (nempe anno MDLXXX. (1)) Theodorus Marcilius ludimagister Parisiensis, in *Speculatorum* librum commentaria publicitùs in ea urbe dedit: quem ponè sequitur ex interpretum ordine is quem proximè dicebam Ramirezius. D. Laurentium Ramirez de Prado Regium plurium annorum, quum è vita discessit, consiliarium, doctrinâ virum disertaque urbanitate spectabilem intelligo. Hic iuvenis adhuc *Hypomnemata* in Martiale, hoc est in *De spectaculis* & priores quatuor libros anno MDCVII. in 8.º Parisiis videre lucem fecit. De quo ope re Iosephi Scaligeri existat iudicium Petro Scriverio directum, nosque inter recentiores Hispanos altera *Bibliothecæ* parte affatim dicemus. Sed tamen quod insultassent eius *Hypomnemata* eximiæ in his literis præstantiæ viris Grutero, Raderoque, atque item Marcilio ei nuper memorato: tum Petrus Scriverius de consilio Scaligeri quasi agens Gruteri causam, tum ipsi Raderus & Marcilius excitati sunt, ut moleustum adversarium loco illo existimatio nis, quem obtinuerat, eiicerent.

295. Petrus Scriverius Harlemenensis Martiale edidit, & in eum animadversiones; nec his contentus, addidit Iusti Lipsii, Iani Rutgersii, Ioannis Isaaci Pontani Notas in eundem poetam ad se directas; nec non Iani Gruteri iam editas, atque item alias repetitæ prælectionis è multis aliis de novo inspeçtis codicibus manu exaratis; item Iosephi Scaligeri diatriben criticam, quâ Theodori Marcili commentarius, notæque in epigrammata De Cæsar's amphitheatro & venationibus ordine expunguntur, auctor que (carminum) pluribus locis illustratur;

Ioannis inde Brodæ Turonensis Galli partem è miscellaneis eiusdem, Hadriani Turnebi ex adversariis, Angeli Politiani è Miscellaneis suis excerptas Notas: quæ simul edita sunt Lugduni Batavorum à Ioanne Maire annis MDCXVIII. & MDCXIX in 12.º Hanc Martialis editionem præ ceteris probant recentiores; & Scriverius quidem totus est in depeçtendo Ramirezio, sed non illâ habitâ de eo ob egregiam indolem rationis moderatione, quam imposuerat Scaliger. Raderus verò Martiale suum rectum dedit curis secundis, immo & tertiiis, Moguntiæ apud Kinckum MDCXXVII. folio: in quibus eundem Ramirezium non leviter defricuit. Tandemque Marcilius, Claudii Mussambertii Abbavillæ assumto nomine, commonitorium in *Hypomnemata* publicavit Ramirezii multi fellis plenum.

296. Restant mihi nunc duæ recentiores aliis editiones dicendæ. Prior Parisiensis est Claudii Morellii anni MDCXVII. Martialis omnes libros continet cum variorum doctorum virorum commentariis, notis, observationibus, emendationibus, & paraphrasibus, indiceque verborum omnium, opera Iosephi Langii confecto. Illustratorum item Martialis catalogus adiicitur: scilicet Domitii Calderini, Georgii Merulæ, Theodori Marcilii, Desiderii Heraldi, Nicolai Rigaltii, Laurentii Ramirez de Prado, Christophori Coleri, Iosephi Scaligeri, Frederici Morellii, Claudii Mussambertii, Stephani Clauerii, Hadriani Iunii, & Theodori Pulmani. Sed in hac editione nonnisi hæc sunt quæ iam referam: Martialis Vitæ duæ, Domitii Calderini & Petri Criniti: liber *Speculatorum* cum Notis eiusdem Domitii, Merulæ, Coleri, & Ramirezii: idem versibus Græcis redditus à Iosepho Scaligero, insigni cum elogio auctoris & operæ è Ca sauboni manu: Ad quatuor priores libros Domitii, Merulæ, & Ramirezii; ad reliquos Domitii ferè unius Notæ. Præter hæc seorsum Nicolai Rigaltii aliquod; annotationumque flosculus Stephani Claverii, Mussambertii commonitorium, Desiderii Heraldi animadversiones iam olim ab anno MDC. Henrico Turrio Bullionæ Duci nuncupatæ; indexque præter alios magnus ille omnium Martialis verborum, Langii. Quare cùm desint ista in editione Raderi, & omnium eorum quos Scriverius collegit, lucubrationes: mancum, nostro iudicio, Martialem studiosus illius habebit, nisi has tres Morellii, Scriverii, Raderianamque ul-

(1) Immo anno 1503. (& rursus ann. 1601.) Vid. Auctor Gallici operis: *Mémoir. pour servir à l'His-*

toire des Hommes illustres dans la Republ. des Lettres T. XXVII. in Theod. Marcil.

ultimam editiones sibi comparaverit.

297. Quibus autem earum non fuerit copia, veluti compendium erit antiquarum omnium vel ultima Lugdunensis Batava Francisci Hackii anni MDCLVI in 8.º cum iisdem Farnabii & aliorum Notis; vel Anglicana, indeque expressæ aliæ cum Thomæ Farnabii Notis marginalibus, editiones: quarum aliqua Sedanensis MDCXXIV. 8.º aliqua Amstelodamensis est anni MDCXLIV. in 12.º accurante Cornelio Schrevelio, viro erudito. In qua exemplum Scriverrii secutus, epigrammatum aliquot supposititiorum ut creditur Martialique affictorum, præcipue ab Hadriano Iunio, ad calcem collectionem: in quibus aliqua sunt Martiale non, ut existimo, indigna. Notas item Ioannis Frederici Gronovii toto opere inter alias variorum sparsas, tum aliqua tardiū sibi communicata locisque suis inferenda, Schrevelius adiecit. Adhuc tamen post tot illustres viros huic Spartæ seriū ornandæ intentos, Martiale criticæ opis indigentem Barthius

⁹ Lib. 11. *Adv.* cap. 13. & lib. 54. cap. 19.

¹⁰ Lib. 2. *Theb.* vers. 285.

non uno loco existimat⁹: quod præstare ipse meditabatur¹⁰. Baltassar Bonifacius Iustinopolitanus Episcopus coniecturas in Martiale Dominico Molino Venetū Duci direxisse dicitur, & Pinellianæ Ducalis typographiæ formis edidisse anno MDCXXXV. 4.º Cæsar quoque Zarotus domo è Capo d'Istria ditionis Venetæ, Doctor medicus dedit in vulgus: *M. Valerii Martialis epigrammatum medica aut philosophica consideratione enarrationem; sive de medica Martialis tractatione commentarium*, Venetiis apud Baba MDCLVII. 4.º Nuperrimè vero inter eos libros, qui ad usum serenissimi Regis Galliarum Delphini ex officinis Parisiensibus in lucem editi sunt, M. Valerius Martialis prodiit à Vincentio Colefso Notis illustratus MDCLXXX. 4.º

298. Poetam nostrum bona ex parte habent vernaculum politiores Europæ nationes, certantibus Hispanis, Gallis, Italib ad suum eorum sermonem argutissimos & elegantissimos deducere sales. Gallis equidem Michael de Marolles Abbas de Ville-loin prosa oratione communicavit integrum

(1) Iosephus Gonzalez de Salas Hispanus Pomponii Melæ Interpres & Illustrator Poetam quoque nostrum patrio sermone donavit, inscribens *Marcial redivivo*: quod opus lucem non vidi. Ita Ioann. Ant. Pellicerius Regiae Bibliothecæ Matritensis subcunctos *Ensayo de una Biblioteca de Traductores Martii* 1778. in eo. Item Iosephus Morell Iesuita selectiora è Spectaculorum atque è sex prioribus Martialis libris epigrammata metrice in Hispanum Sermonem transtulit, notis illustravit, ediditque Tarracone 1683. Exstat præterea in Regia Bibliotheca Matritensi metrica alia Hispana XII. Martialis li-

opus, quod editum vidimus Parisis in 8.º apud Guilielmum de Luyne MDCLV. cuius versionis meminit ille in *Memoriis*, uti appellat, suis. Plura Itali reddiderunt poetæ, plura Hispani. Attamen memoriam teneo vel totum Martiale, vel faltem spectacula & quatuor eius priores libros, unā cum novo commentario pro Laurentio Ramirez adversus Mussambertii maledicta à se propediem edendo, Petrum de Abaunza virum eruditum Hispalensem advocatione Hispanis versibus à se quoque conversum edere pollicitum fuisse; prius tamen quam se liberaret promissione decessit (1). Laudantur (ne id intactum relinquamus) veteris Martialis epigrammatum mss. codices, è quorum numero is est, cuius Labbeus meminit, vetustissimus & optimus, in *Nova bibliotheca ms.* ^s. Tria habet volumina magni Etruriæ Duci bibliotheca, ut ex eius constat catalogo ^t (2).

299. De Martiale dictum ad satiatem; nec tamen ultra rem Bibliothecæ. Dabimus nunc veluti appendicem vatum quorumdam Hispanorum, quorum memoriam eidem debemus Martiali. Huius est epigramma hoc è libro 1. ^u.

Verona docti syllabas amat vatis:

Marone felix Mantua est.

Censetur Apona Livio suo tellus,

Stellaque nec Flaco minus.

Apollodoro plaudit imbrifer Nilus:

Nasone Peligni sonant.

Duosque Senecas unicunque Lucanum

Facunda loquitur Corduba.

Gaudent iocosa CANIO suo Gades,

Emerita DECIANO meo.

Te, LICIANE gloriabitur nostra,

Nec me tacebit, Bilbilis.

CANIUS Gadibus natus, DECIANUS Eremitæ, LICIANUS seu LICINIANUS Bilbili non ex nihilo celebrantur hoc epigrammate, summisque comparantur Musæ Latinæ mystis. Supersunt quidem nulla istorum opera; sed nulla fuisse dicere nemo audebit. CANIUS RUFUS lepore sic & urbanitate, cùm fabularetur, adstantes detinebat, ut causam dederit eidem nostro sic scribendi x:

Sirenas, hilarem navigantium pœnam,

Blan-

brorum, atque item de Spectaculis versio recens Anonymo interprete. Emmanuel demum Martinus Alonensis Decanus doctrinæ ac scriptorum laude clarus *Martialis disticha & epigrammata aliquot Græce expedit*, impense à Iano Interamneni Ayaleo, Poeta & ipso minime vulgari, laudata, ut refert civis atque amicus olim singularis meus Cl. Gregorius Mayansius in eius vita præmissa vulgatis Martini Epistolis.

(2) Tria itidem exstant in Regia Laurentiana Escorialensi, nimirum *Lit. E. Plut. III. n. 16. Lit. M. Pl. II. n. 16. Lit. S. Pl. III. n. 11.* Exstitit quoque in Olivariensi *Lit. M. MS. pag. 207.*

^s Pag. 371.

^t Pag. 46.

^u Epig. 61.

^x Lib. 3. epig.

64.

*Blandaque mortes, gaudiumque crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Ulysses dicitur reliquissè.
Non miror: illud, Cassiane, mirarer,
Si fabulantem Canium reliquisset.*

300. Ridet alibi lepidissimo carmine,
quod Canius rideret semper, aut saltem
vultu esset ad speciem ridentis efformato.
Panisque ait statuam in æde Ditis ad Te-
rentum Campi Martii notissimam, non
iam Pana ridentem, sed Canium Pane ipso
magis ridiculum (ut Plauti verbis lo-
quar) atque hilarem, repræsentare ^y:

*Cœpit, Maxime, Pana quæ solebat,
Nunc ostendere Canium Terentos.*

Ubi, ne quid dissimulem, Maximum il-
lum, ad quem epigramma directum appa-
ret, loco motum vellem (à nupera enim
manu, quod olim diximus, hæc lemmata
sunt), atque ita legi:

*Cœpit maximè, Pana quæ solebat,
Nunc ostendere Canium Terentos.*

Non ait ostendi aut repræsentari desiisse
imagine sua Deum illum ridiculum, post-
quam Romæ Poeta diffluere risu atque
hilaritate, instar illius, apparuit; sed Ca-
nium maximè, deinde Pana, repræsentati-
ri affirmat. Deleto igitur *Maximi* titulo,
quibus non inutiliter argutari visi erimus,
hos præferre *De Canio* epigraphen opor-
tebit. Eiusdem sensus & illud est ^z:

*Dic Musa quid agat Canius meus Rufus:
Utrumne chartis tradit ille victuris
Legenda temporum aëta Claudianorum?
An quæ Neroni falsus adstruit scriptor?
An æmulatur improbi iocos Phædri?
Lascivus elegis, an severus herois?
An in cothurnis horridus Sophoclæs?
An otiosus in schola Poetarum
Lepore tintos Attico sales narrat? &c.*

Cui Musa respondit:

Vis scire quid agat Canius tuus? Ridet.

301. Ex cuius epigrammati principio
exsculpere sibi non temerè visi sunt Rade-
rus & Ramirezius quicquam historicum,
sed carmine, conscribere Canium, quo
tempore ludebat in eum Martialis: eo con-
filio forsan, ut amico homini hac veluti
strictura, vieturis ut accubaret chartis iu-
cundo relicto otio persuaderet. Ego tamen
haud video cur magis ita suspicentur de
historico, quæ de tragico aut heroico ali-
quo alio opere; Caniique totam laudem
in lepidè fabulando iocofisque fundendis
versibus pono. Neque enim, nisi iniu-
riâ Martialeque ipso refragante ^a, ad eum
referemus quod Gaditano cuidam alicubi

^z Laudato epig.
^{62. lib. 1.} referemus quod Gaditano cuidam alicubi
^b Lib. 10. ep. (in tetrastroche ^b scilicet parum pudico at-
que iccirco huc non advoco) per io-
cum imputatur, scribere nihil, & tamen

Poetam esse. E Gadibus autem Poeta vix
potuit chartis non lascivire, quas *iocofas*
ideo dixit Martialis: quomodo & *iocofam*
Floram epig. 1. lib. 1. & easdem Gades
improbas non uno loco ^c. Saltationum &
chorearum quas Gaditanæ ducebant puellæ,
usum impudicissimum Martialis produnt
interpretes, & alii passim ^d. Attamen Theo-
philam, Canio despensam uxorem, non mi-
nùs castitatis quæ doctrinæ nomine poe-
ta laudavit noster in hoc epigrammate ^e:

*Hæc est illa tibi promissa Theophila, Cani,
Cuius Cecropia pectora dote madent.*

*Hanc sibi iure petat magni senis Atticus
hortus,*

*Nec minus esse suam Stoica turba velit.
Vivet opus quodcumque per istas miseris aures:*

*Tam non femineum nec populare sapit.
Non tua Pantænis nimium se præferat illi,
Quamvis Pierio sit bene nota choro.*

*Carmina fingentem Sappho laudabit
amatrice:*

Castior hæc, & non doctior illa fuit.

Canius autem, quem reprehensum à Livio
ob id quod multarum esset puellarum ama-
tor Valerius quidam refert in epistola ad
Rufinum, quæ cum epistolis D. Hierony-
mi ^f in lucem prodiit: alius à nostro eis
videtur; cùm Livius quarto Tiberii anno
diem suum obierit, neque iam eo super-
stite florens Canius pertingere potuit ad
ævum Martialis: nedum esse eius ætatis ut
de Theophila cogitaret ducenda. Quod
non animadvertisit Lilius Gyraldus ^g, mul-
to cautor in distinguendo eum à Canio

^f Tom. 4.

^g Dialogo 4.
de poetis.

Iulio, cuius meminit Seneca.
302. Canium rediisse in patriam, at-
que cùm iterum remearet Romam in iti-
nere extinctum fuisse, prodit, si vera est
eius tumuli inscriptio quam Villenæ re-
pertam ex Cyriaco Anconitano Ambrosius
Morales historiæ suæ ^h & Ianus Gruterus
ex Morali & Strada *Thesauro* suo veterum
inscriptionum ⁱ, sed inter supposititias &
spurias, inferuit, quam hic dabimus:

*HEVS VIATOR SI VLLA TIBI
PIETAS INEST VERTE HVC
ORA.*

*HEIC SVNT CINERES C. CANII
POETÆ QVI AD QVART. VSQVE
OLYMP. IN VRBE OMNIB.
CHARVS VIX. DEINDE IN HISPAN.
REVERS. NEMIN. LÆS. TAND.
CVM AD VETERES CVPER. SODAL.
IN LATIVM REMEARE
PERPETVOQ. CVM POPVLO QVIR.
VIV. DVRA NIMIVM FATA
PRÆRIPVERE ET IN ITIN. OCCVB.
L. ALBINVS CIT. HISP. PROC. HOC
MARMORE TEXIT.*

M Si

^h Lib. 9. Hisp.
Hisp. c. 27.

ⁱ Pag. 10.

* Aur. Victor.
in Hadriano
Sextus Rufus in
Breviari.

¹ Apud Moralem lib. 9. cap. 25.

Si lapis non fallit, L. Albini proconsulis mentio ad tempus Domitiani, Nervæ, aut Traiani manu dicit nos. Secuta enim sub Hadriano est altera provinciarum Hispanicarum divisio & administratio^k: nempe duarum citerioris & ulterioris loco, quinque provinciæ factæ: *Tarragonensis*, *Carthaginensis*, *Gallæcia*, *Lusitania*, *Bætica*, ut *Tingitanam* Africæ nunc prætermittam ulterioris antiquæ portionem. *Bætica* & *Lusitania* legatis consularibus, reliquæ præsidibus commissæ; cùm antea citerior Hispania per proconsulem administraretur: quod tum aliis argumentis, tum inscriptione Barcinonensi¹ comprobatur, quæ sub Domitiani imperio Publili Romulii citerioris Hispaniæ proconsulis memoriam retinet (1).

303. Ad DECIANUM Emeritæ urbis civem plura pertinent carmina laudis & præcipuae existimationis ferè omnia plena. Lib. 1. ep. 9. constantiæ eius consilioque applaudit contemnendi mortem, quin eam prævenias, hoc est crimine proprio pereas, ne alieno moriaris. Epigrammate 40. lib. 1. nihil summae laudis ei non tribuit:

*Si quis erit rarus inter numerandus amicos,
Quales prisca fides famaque novit avos:
Si quis Cecropiae madidus, Latiaq. Minervæ
Artibus, & vera simplicitate bonus:
Si quis erit recti custos, imitator honesti,
Et nihil arcano qui roget ore deos:
Si quis erit magnæ subnixus robore mentis:
Dispeream si non hic Decianus erit.*

Eidem cum epistola nuncupat secundum librum, cuius epigramma 5. ei quoque inscribitur. Unde novimus Decianum causas agitavisse, hoc est orationem exercuisse artem, ut ferè omnes qui reipublicæ vacabant, ut constat ex hoc disticho:

*Sæpe domi non es, cùm sis quoque sæpe negaris:
Vel tantum causis, vel tibi sæpe vacas.*

Decianumque sibi esse cariorem Canio sa-

^m Ex ep. 62. tis indicat iam laudatis versibus^m:

*Gaudent iocosæ Canio suo Gades,
Emerita Deciano meo.*

Unde parum video cur Ramirezius de Emeritensi Deciano dicta hæc omnia dubitaveritⁿ.

(1) Non magis fidendum Barcinonensi P. Romulii inscriptioni à Morilio *Lib. IX. c. 25.* allatae, quam superiori C. Canii, et L. Albini. Utraque sc̄e suspetam & plane spuriam evestigio prodit.

(2) Alludit ad vers. ex epigramm. 50. libri I. ad Licianum:

*Aprica repetes Tarragonis litora,
Tuamque Laetaniam.*

Adiuvandus omnino hic locus fuit addito non uncinalis inclusō, atque è diverso charactere, ut germana eius sententia elici possit. Videtur autem in eo Noīter populos ad oram interni maris, quorum *Tarraco* est, positos cum Laetania confundere; cum *Tarraco*

304. LICINIANUS (an LICIANUS? uti alii placet, non Vossio^o) ex Bilibili, civis Poetæ nostri (quod ex laudato epig. 62. lib. 1. constat), ad Laetaniam, hoc est populos ad oram interni maris quorum *Tarraco* est (2) positos, (*non*) aliquo ex latere, nisi affectu dixeris tantum amoreque, pertinuit. Degebat is in Hispania quo tempore florebat maximè Romæ Martialis, scribebatque primum librum. Nam huius 50. epigrammate salutatur à nostro ille, cùm discederet in Hispaniam, quasi Bilbilim & Celtiberos æstivo tempore, *Tarragonem* Laetanosque hieme procul à curis & ambitionis urbanæ morsibus habitatus. Cuius epigrammatis conclusio, aurea prorsus, est:

*Mercetur alius grande & insanum sophos:
Miserere tu felicum;
Veroque fruere non superbus gaudio,
Dum Sura laudatur tuus.
Non impudenter vita quod reliquum est
petit,
Quum fama quod satis est habet.*

Vacavisse foro, nec minùs dedisse Musis operam Licinianum, hinc facile est colligere. Σοφὸς^p verbum Græcum acclamandi poeticorum operum recitatores, ut & Latina euge, bellè, apud Persium^q: quod quidem ad poesin, ut Suræ mentio ad forense (relictum à Deciano opus) forsan pertinet; Palphurius enim Sura causidicus non incelebris illorum temporum, utriusque amicus. Dandum ergo vitæ, hoc est quietæ vitæ, ait, petenti, quod reliquum vitæ est, quum fama quod satis est habet.

305. Hic autem Licinianus, aut *Lucus* est *Licinianus*, aut ab eo alias est *Lucus* ille, ad quem libri 4. epig. 55. dirigitur: Poeta & hic, Celtiberque:

*Luci, gloria temporum tuorum,
Qui Graium^r veterem Tagumque nostrum
Arpis cedere non finis difertis:
Argivas generatus inter urbes,
Thebas carmine cantet aut Mycenæ,
Aut claram Rhodon, aut libidinosæ
Ledæas Lacedæmonis palæstræ.
Nos Celtis genitos & ex Iberis,*

No-
& litorales ad utramque eiusdem oram populi Ibero & Rubricato amnibus inclusi ad Cossetanos pertineant; neque Laetania nisi à Rubricato incipiat. Plinius (III. 2.): *Rubricatum à quo Laetani* (versus Orientem scilicet): *regio Cossetania ab Ibero: flumen Subi: Colonia Tarraco Scipionum opus.* Diversa igitur Poetæ à Laetania fuere Tarragonis litora: diversi item fuerint Licianni cognomines, quorum alteri in eodem epigrammate Laetania iure sua dicuntur; altero, eoque Scriptore, quo Bilbilis communis ei cum Martiale patria gloriari olim possit, Epigramm. 62. eiusdem libri I. sed hoc alii viderint.

^o De poetis
^{la. inis} pag. 49.
al. 246.

^p Lib. 1. ep. 4.
& 67. lib. 3. ep.
46. lib. 6. ep.
48. Ramirezius
ad ep. 4. lib.
1. Cressol. in
Theat. vet. Rhei-
torum lib. 3. c.
20. §. 5.
^q Sat. 1.

^r Caium pro
Graio legen-
dum, hoc est
Caium, sive
Caunum mon-
tem (hodie
Moncaio) vir
eruditissimus
Isaacus Vossius
contendit Notis
ad Melæ c. 1.
lib. 3. pag. 228.

*Nostræ nomina duriora terre,
Grato non pudeat referre versu.
Sævo Bilbilin optimam metallo, &c.*

Hic certè unus ex illis est, in quo ludere de facilitate quorumdam nostratum voluit pseudo-chronici auctor, qui Julianus Toletanus archipresbyter esse fingitur, unde hæc sunt^s: *Licinianus, qui & Licinius notus Martiali creditur passus vii. Augusti Novocomi*. De quo nos suo loco in censura ad Julianum fecit. . . ubi de *Geographia eius*, verbo *Graius* fluvius.

306. Proculdubio & noster est MARCUS UNICUS, poeta quoque is, à Martiale uti coniunctus sibi sanguine laudatus lib. 12. epigrammate 44. ubi & fratris etiam poetæ æmulari eum famam, sed diverso carminis genere ait. Scriptus hic liber XII. in Hispania, quo & movemur ut UNICOS fratres asseramus gentiles Hispaniæ. Eccillum:

UNICE, cognato iunctum mihi sanguine nomen,

*Quique geris studiis corda propinqua meis,
Carmina cum facias soli cedentia fratri,
Pectore non minor es, sed pietate prior.
Lesbia cum tenero te posset amare Catullo,
Te post Nasonem blanda Corinna sequi.
Nec deerant Zephyri, si te dare vela
iuvaret;*

*Sed tu litus amas: hoc quoque fratris
habes.*

307. Nec memoriâ indignus nostrâ est quem suâ istâ dignum Martialis credidit MATERNUS, lib. 10. epig. 37.

*Iuris & æquarum custos sanctissime legum,
Veridico Latium qui regis ore forum:
Municipi, Materne, tuo, veterique sodali,
Callaicum mandas si quid ad Oceanum, &c.*

308. Eiusdem Domitiani Cæfaris temporis, quod persequimur, æqualis fuit clarissimæ famæ vir HERENNUS SENECIO: quem nos, nisi fallimur, primi ex recentioribus Hispaniæ nostræ, atque adeò Bæticæ provinciæ civem & scriptorem asserimus, post Ioannem Cuspinianum, alieno satis atque difficiili ad inveniendum loco id ipsum quod adhuc inter nos mansit obscurum & invulgatum, annotantem^t. Ait ille: *Fuerunt plures Seneciones. Herennius Senecio in Bætica natus, & ibi Quæstor, accusante Metio Caro interficitur à Domitiano: quod nullum magistratum post Quæsturam longo tempore medio petiisset: quod Helvidii Prisci vitam composuisset, acceptis à Fanitia uxore commentariis. Unde Tacitus: Nos innocentia sanguine Senecio perfudit. Hucusque Cuspinianus, de cuius fide in afferenda patria huic Senecioni diu perplexi fuimus; cùm nec ipse unde id novisset adiunxerit, nec è civibus nostris aliquis usquam*

unquamve in celebrandis Hispaniæ hominibus scriptoribusque famâ claris Herennii huius sic ob integrè actam vitam, fortiter peractum mortis opus, inclytique viri gesta conscripta venerabilis ac memorandi meminerit; fereque èò inclinabam, ut abjudicandum à nobis hunc honorem, haud nostrum, existimarem: taxato sive indiligentia sive æquivocationis Cuspiniano, cui neque Dio Cassius, neque Tacitus, neque Plinius (*Secundus*), ubi de exitu Sencionis agunt, de patria quicquam adnotantes suffragarentur: cùm in eiusdem Plinii alium locum incidimus, quo de Sencionis, & suæ Bæticæ provinciæ contra Bæbium Massam in senatu advocatione, ad Tacitum scribens^u, refert damnato Massâ Sencionem à se petiisse, ut siquidem iunctam ambobus accusationem concorditer exsecuti essent, quicquam simul & eadem concordiâ circa custodienda damnati bona à Consulibus postularent. Cui Plinius respondit: *Cum simus advocati à Senatu dati, (iam verba sunt epistolæ) dispe num peractas putas partes nostras, Senatus cognitione finita. Et ille (Senecio) tu quem voles tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo nisi ex beneficio tuo, & hoc recenti; ipse & natus ibi & Quæstor in ea fui. Tum ego: si fixum tibi iustum ac deliberatum, sequar te; ut si qua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit.*

^u Lib. 7. epist. ult.

309. Cui testimonio statim acquievisimus, Sencionem hunc pro cive ac provinciali nostro ex totis visceribus strictissimè amplexati. Clara enim viri fama dum viveret, clarior ob iniustissimam illatam moriendi necessitatem, clarissima ob scriptoris argumentum vehementissimè invitabat. Nam in primis Herennius Senecio in Hispania natus dignum se præstitit Quæsturæ munere, prætorio deinde obtento, & inter eloquentiæ publicarumque actionum sectatores non incelestres olim numerabantur, quum Bæticæ suæ provinciæ partes coram Consulibus egit, Plinio collega referente. Abstinuit sub Domitiano Imperatore diu à petendis muneribus viro prætorio quasi debitum, tempora non obscurè averfatus reipublicæ infelicissima. Quæ eius modestia in Cæfaris invidiam, forteque timorem vertit: quasi abstinentis publico damnare gesta principis, ac meditari falubre aliquid in publicum posse videtur. Accessit, quod accusante Metio Caro reus dictus est scriptor à se *Helvidii Prisci vita*. Oforis etenim tyrannorum memoria tyranno principi quomodo non esset ingratissima? Rem narrat Dio Cassius^x, cuius hæc è Græco latina verba: *Itemque à Xiphilino lib. 67.*

Herennium Senecionem, (scilicet occidi Domitianus iussit) quod cum vixisset diutissime post Quæsturam, nullum magistratum petitisset; quodque Helvidii Prisci vitam conserpisset.

310. Quod autem Cuspinianus addidit, factum hoc ultimum acceptis à Fannia uxore commentariis, ex Plinii Cæcili elegansissima epistola intelligitur Prisco inscrip-

* Lib. 1. ep. 19. ta y de Fanniae valetudine (Helvidii scilicet viduæ), ubi inter alias eius feminæ fortissimæ laudes, *Bis maritum* (ait) secuta in exsilio est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam cum Senecio reus esset, quod De vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se à Fannia in defensione dixisset: querente minaciter Metio Caro an rogasset? respondit: Rogavi. An commentarios scripturo dedisset? Dedi. An sciente matre? Nesciente. Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit; quin etiam illos ipsos libros, quamquam ex necessitate & metu temporum abolitos, Senatus-consulto publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exsilio exsilio causam. Plinianæ elegantiæ verba! quibus adiungi merentur Taciti ex vita Agricola ista: Legimus, cum Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius, laudati essent, capitale fuisse; neque in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum sœvitum, delegato Triumviris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniiorum in comitio ac foro urerentur. Atque iterum inferius: Nos innocentis sanguine Senecio perfudit.

* Cap. 2. 311. Pætus Thrasea à Nerone occisus ob dicendi & sentiendi libertatem, ex Arria uxore filiam Fanniam habuit, quæ Helvidio Prisco olim collocata, ea ipsa est cui Plinius elogio illo veluti parentavit. Helvidius, in cuius vitæ combustis, quod audivimus, sœvitâ temporum posteaque omnino deperditis commentariis, non levem literaria res & morum doctrina iacturam fecit, auctore Ta-

* Lib. 4. Hist. cap. 5. cito ^a, ut eius descriptioni addamus nihil, Civis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti pervicax, constans adversus metus fuit. Quibus virtutibus vix potuit sub dominis non optimis ad excellentiam nominis tutò graffari. Occidit namque eum Domitianus, non utique Nero, ut colligas ex Taciti pravâ (iudicio etiam Lipsii ^b) lectione: quæ in oratione Helvidii ipsius in senatu contra Marcellum Eprium Thra-

^a In Notis ad Tacit.

(1) Pro Senecione igitur legendum *Sentio*: quemadmodum Lipsius hunc locum restituit in Notis ad Tacitum IV. Historiar. 7. & habet Taciti Editio

se & soci delatorem sub Vespasiani initium habita diu mansit. *Fuisse* (ait Helvidius) Vespasiano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Senecione (1), quorum accusatores etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. Malè enim iam imperfecti Senecionis mentione Helvidio imputatur, cuius à Domitiano diu postea occisi gestas res in literas Senecio retulit.

C A P U T XIV.

De TRAIANO Imperatore. Patriam eius Italicam fuisse Bæticæ municipium. Sextus Aurelius Victor aliter nunc conceptus aut reiicitur aut emendatur. Lipsio satisfit, qui oriundusne an ortus ex Hispania fuerit, nondum sibi liquere dixit. Lapis Hispanus de Traiano suspectus, sicut & provincia Arevatum. Ortus aliquo loco, idem quod ibi natus. Dio explicatur. TRAIANI & TRAIJI ex Hispania. Traianus historiâ caret. Imperator Theodosius unde. Dacicum bellum à Traiano descriptum, & in lapidea columna iussu eius sculptum.

Alphonsus Ciaconius laudatur.

312. S E C U L O secundo redemti per Christum orbis tres tantum habet quos posteris iactet scriptores Hispania, Imperatores unum & alterum, Traianum nempe Hadrianumque, hisque ingenii lucubrationibus adhuc feliciorem, quia superstes etiam nunc in illis est, Lucium Annæum Florum, qui sub duobus illis floruisse dicitur.

313. MARCUS ULPIUS TRAIANUS, sic ante Imperium & priusquam adoptione ad sacra Nervæ transiret, nuncupatus, ut ex nummo ^c constat, & ex vetustis scriptoribus: post adoptionem verò NERVA TRAIANUS, nisi constantissimo totius Antiquitatis testimonio Italicæ in Hispania ortus noscetur: poterat utique Sextus Aurelius Victor subdubitare aliquem facere, ab aliis diversissimus. Quippe qui ait ^d: *Ulpius Traianus ex urbe Tudertina, Ulpius ab avo dictus, Traianus à Traio paterni generis auctore, &c.* Unde hauiisse videtur *Historiæ miscellæ* auctor, quem pro Hispana patria testem paulò post producemus. Sextus inquam Aurelius Victor, ex cuius libris *De vita & moribus Imperatorum Romanorum* à Cæsare Augusto usque ad Theodosium confecta est epitome, alias ab eo eiusdem nominis, à quo habemus elegantissimum biceps opus, *De viris illustribus* ac *De Cæsaribus*. Hic enim priore illo antiquior, uti plen-

^c Apud Goldzium in Theſ. cap. 4. pag. 63.

^d In Epitome.

Amstelodamensis Elzeviriana 1672. Item Parisiensis 1771. curante Gabr. Brotier lib. IV. Historiar. 7. & præcipue in Not. ad eund. loc.

rumque, etiam in referenda Traiani patria totus ab illo abiit, ut mox videbimus. Referemus nos huius aliorumque testimonia, quibus statuminabimus quoque Hadrianum ex Hispania fuisse.

314. Appianus Alexandrinus primum obtinere debet locum, qui eodem tempore vixit, sed sub Antoninis historiam scripsit. Hic in Ibericis : Καὶ αὐτὸς ὁ Σπικίων ἀλίγηστος ἦν εἰπεῖν καταχρήστης, συμφέρετο τὸς τραυμάτων εἰς πόλιν, ἢν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ἰταλικὴν ἐκάλεσεν· καὶ πατέρες ἔστι Τραιανοὶ τε καὶ Αὐδιαινοί, τῶν ἵσερος Ρωμαίων ἀρχαρτῶν τὸν ἀντοχότορα ἀρχὴν. Relicto, utpote in pacata regione, haud valido praesidio, Scipio milites omnes vulneribus debiles in unam urbem compulit, quam ab Italia Italicanum nominarvit, & patria fuit Traiani & Hadriani, qui ultimò Romanum imperium tenuere. Sexti Aurelii Victoris in libello De Cæsaribus hæc verba sunt de Nerva loquentis : Namque Ulpium Traianum Italica urbe Hispaniae ortum, amplissimi ordinis tamen atque consulari loco, adrogatum accepit & dedit. Eutropius Breviarii lib. 8. Succedit ei Upius Traianus Crinitus natus Italicae in Hispania, &c. Rarum hic quod Criniti nomen adiecit, indicum aliis omnibus, præterquam iis qui ab Eutropio videntur id ipsum hausisse, qualis inter alios

^{• In Chronic.} est Conradus Urspergensis Abbas ^e. Eusebius in Chronicō : Traianus Agrippinæ in Galliis Imperator factus, natus Italicae in Hispania. Prosper Aquitanus in Chronicō integro, cuius priorem partem debemus diligentissimo atque præstantissimo Labbeo in Nova bibliotheca mss. librorum, sic habet : Traianus Agrippinæ in Galliis Imperator factus, natus Italicae in Hispania. Hispanum alii sine ulla natalis urbis notitia nuncupant. Dio Cassius lib. 68. sive ex eo Excerpta : Neque rursus (ait) eum deterruit (Nervam) ἦτι Ιταλίας ἡ Τραjanός ἀλλ' οὐκ Ἰταλίας ἡδὲ Ἰταλιάτης ἥττον τι παρὰ τέτοιο αὐτὸς ἐστιντατο· ἐπειδὴ μηδεὶς ωρόσει ἀλλαζεῖται· τῷ Ρωμαῖον κράτος ἐρχόμενοι. Id est: quod Traianus homo Hispanus; sed neque Italus erat neque Italicus; quodque ante eum nemo alterius nationis imperium Romanum obtinuerat. Vixit autem Dio sub Alexandro Mammeæ filio, ante dimidiatum tertium saeculum. Orosius lib. 7. anno ab u. c. DCCCXLVII. Traianus genere Hispanus, undecimus ab Augusto, reipublicæ gubernacula Nervæ tradente suscepit. Claudianus in laude Serenæ reginæ:

Quid dignum memorare tuis Hispania terris
Vox humana valet?

Et mox :

— Tibi saecula debent
Traianum: series his fontibus Elia fluxit.

315. Sed & idem patriam Cæsarum ur-

bem indicare voluit *Italicam*, cum de Mariae filiae Stiliconis, Honorii Augusti uxoris, prole auguratur, patrium eidem proli Bætim, quod inde esset Honorius coniux, vocans. Hispania de Stilicone loquitur ^f, ad Honorium veluti verba dirigens:

^f Lib. 2. v.
236.

Exiguūmne putat, quod sic complexus
Iberam

Progeniem, nostros immoto iure nepotes
Suffinet, ut patrium commendet purpura
Bætim?

Italica enim, Romanum ad Bætim flumen municipium, tribus ab Hispali passuum millibus, hoc est leucâ Hispanicâ, *Sevilla la vieja* vulgò dictus, ruinarum hodie locus, famâ tantum supereft. Paulus Diaconus lib. 11. *De gestis Romanorum*, quo Eutropii historiam continuat : Eadem provisione, quā quendam legerat Nerva Hispanum virum Traianum, per quem resp. reparata est, accitum & ipse nihilominus æquè ab Hispania Theodosium, faventibus cunctis apud Sirmium purpuram induit. Ex Latini Pacati Panegyrico Theodosio dicto hæc sunt iam allatorum germana : Hæc (Hispania) iudicum mater, hæc principum est. Hæc Traianum illum, hæc deinceps Hadrianum misit Imperio: huic (Theodosio) te debet Imperium. Ex his fontibus plures Hispanum, vel in Hispania natum recentiores his laudatis dixerunt, Marianus Scotus, Chronicæ compendiosæ auctor anonymous, aliquie.

316. Qui adversus tot historicorum testimonia unum opponere auctorem velit epitomes, nullus erit, spero. Maximè cùm emaculari facile possit, & ex adversis ad nostras adduci non invitus partes. Ulpium Traianum ex urbe Turdetana, non Tudertina fuisse, Sextus Aurelius Victor certo certius dixit. Verè enim Italica in Turdetanis Bæticæ populis. Strabo lib. 3. Turdetaniam igitur supra litus, quod intra flumen Anam est, iacere contingit. Eam autem Bætis fluvius dividit. Et post quædam laudata huius provinciæ oppida : Post has Italica & Ilipa super Bæti. Sic Lipsius V. Cl. coniectatus fuit sagaciter emendari posse, quantumvis in re dubius, ut statim videbimus; calculumque apposuit suum amicus noster, vir iuxta probus & eruditus Rodericus Carus Utrariensis, in nunquam satis laudata Conventus iuridici Hispalensis descriptione vulgari, dum de Italica & Traiano agit; atque huic urbi (iam non urbi) suum civem vendicat. Quamvis Tudertinæ urbis nomen legi iam olim apud Victorem indicio fit, quod Conradus Abbas Urspergensis in Chronicō idem nomen retinuerit. Upius Traianus Crinitus (ait) ex urbe Tudertina genitus. Sed addidit tamquam expli-

plicaturus, genere *Hispanus*, ut sic autores ceteros cum Victore dissidentes conciliaret. Retinuit quoque, iisdem Victoris usus verbis, *Tudertinæ* urbis vocabulum *Historiæ miscellæ* auctor, Urspergensi antiquior, nec uti is explicuit; immo prorsus repugnantia, nisi corrigatur, uti corrigi debere Victorem diximus, affirmavit. *Anno ab U. C. DCCCLII.* (ait lib. 10.) *Ulpius Crinitus Traianus ex urbe Tudertina, Ulpius ab avo dictus, Traianus à Traio, &c. natus in Hispania.*

317. Iccircò nec ausus est è recentioribus aliquis huius solum testimonii argumento, ex depravata forsan scriptura Victoris desumto, Italiæ aut urbi Tudertinæ (*Todi* nunc in Umbria dicitur) Traianum adscribere. Unus tantum, non verò huic testimonio innitens, sed Plinii Cæciliæ ex Panegyrico cuidam verbo, Iustus Lipsius subdubitavit ^g, Traianusne à natalli loco, an ab origine *Hispanus* audiat. Ait Plinius ^h ad Traianum verba faciens, strenuamque disciplinæ militaris observantiam eius laudans: *Postquam verò studium armorum à manibus ad oculos, ad voluptatem à labore translatum est: postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Græculus magister assistit: quām magnum est unum ex omnibus patrio more, patria virtute lætari; & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere, ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare!* Quod hic dixerit patrio more, aptissimè de Romanæ militiæ more interpretantur Catænæs & Raianus: cùm non ignorarent Traianum meruisse in Romano exercitu, Imperatorem ducemque esse Romani exercitus, cum de eo hæc efferret Plinius; *Patrioque more, patria virtute lætari* Traianum dici, hoc est propriâ huius populi, & Romani exercitus, cui præferset. Lipsio tamen suboluit aliam fuisse Panegyristæ mentem, qui aut verè Romanum (ait) *Traianum habet, aut callidè ubique diffimulat Hispanum fuisse.* Mirum quidem hoc in Plinio, cùm plerumque id obtineat similes inter laudatores, ut à patria virum quem ornare undique contendunt, in primis laudent. Ita fecit ex hac eadem patria Italica Theodosium commendans Latinus Pacatusⁱ, ex Pannonia Maximianum Claudio Mamertinus, alias alii ex suis eorum locis natalibus. Sed tamen ex isto silentio, aut ex verbi illius non rectè applicata significacione ad Romanam patriam, evellere frustrà velit Lipsius quod sic altis historiæ radicibus hæret infixum.

318. Consideremus & reliqua ab eo,

ut sibi tenebras offunderet, undique coacervata. In lapidem ante omnia offendit ita inscriptum ^k:

IMP. CÆS. NER. TRAIANO
AVG. GERM. DAC. PARTH. PON.
MAX. TR. P. XV. COS. VI. P. P. DE
ROM. IMPERIO DE PATERNA
ET AVITA HISP. PATRIA ET DE
OMNI HOM. GEN. MERITISS.
POPULARES PROVINC.

AREVATVM^l OPT. PRINC.

Argutatur ex eo Lipsius. Nominat Hispaniam paternam & avitam patriam. Cur non eius simpliciter, si ibi natus? Reponimus, hunc lapidem ex illis esse, quos Cyriacus tantum Anconitanus extare olim dixit ^m, quos omnes suspectos habent nostri historici. Ignota deinde nobis, nec usquam auditæ est provincia *Arevatum*, uti video editum à Grutero & Panvinio, sive *Arenatum*, quod habet Ambrosius Morales. Nec facile credimus provinciæ integræ, uti urbis aut loci unius notitiam, potuisse omnes veteres Hispaniæ descriptores fugere. *Arevaci* populus fuit à fluvio *Areva* dictus, Plinio teste ⁿ; *Arevaci* Appiano. Horum tamen cognosci casus non *Arevatum*, sed *Arevacorum* formari debuit. Nec male aliquis aut imperfectè, laudaturus patriam, laudare se paternam & avitam, hoc est generis & familiæ totius patriam, diceret.

319. Subiungit Lipsius Aurelium Victorem *Italicā ortum* scribere Traianum, non utique *Italicæ natum*. Ortum alicubi esse, aut alicunde oriundum, diversa esse eiusdem verbi significata vel pueri sciunt. *Ortus* esse in urbe aut urbe dicitur qui natus: *oriundus ex urbe*, cuius pater aut maiores inde sunt. Nec negamus confundi aliquando hæc participia, raro tamen; & Victoris hic stilus est, ut propriè verbum *ortum pro nato, oriri pro nasci* accipiat. In Caio Caligula: *Genere materno, Agrippa; Drusus, Germanici pater, è quo is oriebatur, avi erant.* In Severo: *Quin etiam Tripoli, cuius Lepti oppido oriebatur, bellico & gentes submotæ procul. Leptim enim patriam Severi fuisse ex Spartiano liquet.* Et quidem *Lepti oriri & Italicā ortus*, cum auferendi casu sine præpositione germana sunt. In Aurelio Alexandro: *Syriæ orto, ubi deest urbe; nam sequitur, cui duplex, Cæsarea & Archa nomen est.* In Decio: *Et Decius Sirmiensium vico ortus.*

320. Pergit Lipsius, neque Pacatum pro patria Hispania in Panegyrico esse. Fatemur equidem non satis clarè eum loqui distinctorumque inter Traianum & Hadrianum: quorum hunc ex Hispano parente Romæ

^k Repertur in his Notis Lipsii, & in Thes. Gruteri pag. 247. & apud Moralem lib. 9. *Hisp.* *Hisp.* cap. 28. Panvinium in *Faystis* lib. 2. ad ann. urb. c. DCCCLXIV.

^l Alias ARENATUM.

^m Morales lib. 9. *Hisp.* *Hisp.* cap. 28. Ant. Augustin. dial. 2. *De las medallas.*

ⁿ Lib. 3. cap. 3. & lib. 4. c. 20.

^o In Vita eius.

^g In Notis ad hunc Panegyricum.

^h Cap. 13. ex recenti divisione huius Panegyrici Traiano dicti.

ⁱ In Panegyrico Theodosio dicto.

ortum, illum autem in Hispania fuisse natum defendimus. Siquidem eadem complectione Imperio missum ab Hispania utrumque ait. Dionis testimonium quod inde Lipsius enervare conatur, robustius est quam ut impressioni vel huius tanti viri cedat. Ideo fidem alias Dionis fugillat, excusans non omnino credendum ei de Traiano dicenti, qui Hadrianum πολίτην τραjanū civem Traiani, falsò dixerit; cum certè Hadrianum Romæ fuisse natum constet. Servabimus tamen nos Dioni famam, reponentes Lipsio, vel secutum Græcum historicum Latinos auctores qui Hadriano æque uti propinquo Traiano eandem Italicam adscribunt patriam, ut mox videbimus; vel non incongruè πολίτην civem aliquius dici, qui ubi natus ille fuit inde habuit parentem.

321. Lipsius tandem exclamat argumentis suis aliquantulum deferens: *O in viro tam illustri pudendas tenebras! Ubi estis Græci Latinique, qui vitam & res huius principis scripsistis? Supra decem fuisse scio;* ^{p;} sed ò (dolor!) fuisse. Iure quidem lamentatur vir magni iudicij exstare ac legi Neronis, Domitiani, Commodi, Helagabali, & aliorum generis humani propudiorum vitas, Traiani non extare; quippe Suetonius in Domitiano desiit; Augustæ verò hi quos vocant *historiae* auctores, ab Hadriano incoepere, duobus iustissimis principibus Nervâ Traianoque absque historia relictis, ac veluti voragine quadam absorptis, aut saltem uno Dione, atque eo ibi mutilo, nitentibus.

322. Sed quatenus ad patriam attinet, non est quare maiora desideremus argumenta, quam illa sunt quæ iam collegimus, & à subdubitatione clarissimi scriptoris vindicavimus. Unum tamen prætereundum non est, quod confirmat subrogationem *Turdetanæ* urbis in *Tudertinæ* locum Sextri Aurelii Victoris ceteris aptiorem esse;

(1) De gente ULPIA Traiani γυναικα (cumque MARCI prænomine quod eiusdem ante adoptionem fuisse constat): nihil est quod dubitemus eam Italicas in Bætica, tertio ab Hispali lapide, domesticos habuisse lares; cum ad hanc usque diem eius memoriam sustineat lapis Italicensis (*Santiponce* vicum appellant indigenæ) Roderico Caro indictus, & fortasse ineditus, quem propterea susterre placuit. Exstat in atrio secundariæ porta Coenobii Hieronymianorum Sancto Isidoro Hispalensi sacri, unde eum ante hoc triennium descripsi

D M S

M · VLPIO · HEVRETO · IN
FANTI · SVAVISSIMO · QVI
VIX · ANNIS · V · MENS · III ·
VIBIVS · ZOTICVS · ET · VAL ·
SPONDE · PAR · FIL · DVLCIS

Exstat quoque ibidem fragmentum pulcherrimum in

nam quod adiungit is de Traiano sic dicto à *Traio* generis paterni auctore: pertinere & hoc ad Bæticam comprobat egregiè lapis vel hodie exstans in *Alcolea* oppido ad Bætis oram, paucis milliaribus ab Italica distante, *municipio Flavio Arvensi* olim dicto, quem vidit Rodericus Carus, & nos illac transeuntes. Ecclillum:

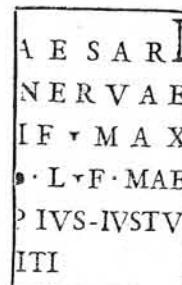
Q. TRAIO Q. TRAI AREIANI FIL.
QVIR. AREIANO ARVENSI
HVIC ORDO MVNICIPII FLAVII
ARVENSIS OB MERITA
LAVDATIONEM IMPENSAM
FVNERIS LOCVM SEPVLTVRÆ
ET STATUAM DECRETIV
ÆMILIA LVCIA MATER ET
SERGIVS RVFINVS PATER EIVS
II. VIR IMPENSAM REMISERE.

In quo vides *Traii* nomen alibi non facile reperiendum illius tractus fuisse. Unde Joannes Tristanus, monetariæ rei illustrator eruditissimus, volum. I. de Traiani numismatibus agens, peculiari dissertatione de Traiani nomine ^q non male suspicatur Quintum hunc Traium sive parentem sive avum imperatoris, Traium nempe illum generis, ut Victor loquitur, auctorem fuisse (1). Quod verò ex duobus Græcis auctoribus Phileterio ac Theophilo, quos Tzetzes adducit, à *Tragos* Græco vocabulo quòd capram sonat, sive quòd caprinæ formæ auribus esset, sive quòd in bellicis expeditionibus asperrima & munitionis loca caprâ velocior cum exercitu transfiliret: commenta huius gentis nauic habenda sunt. Addit idem Tristanus à *Traiis capitibus* Hispaniæ, cuius Antonini *Itinerarium* meminit, inter Tarragonem Dertosamque, Traiani nomen derivatum videri. Sed nisi *Tria capita* sit loci nomen: *Tiara*, sive *Teara capita*, à *Tiar Julia* Ptolemæi, qui sunt *Teari Iulienses* Plinii, forsan est, ex sententia Hieronymi Suritæ, Notis ad *Itinerarium* ^r (2).

^q Pag. 377.

^r Pag. 547.

Itammore Paro literis semuncialibus Traiano Imperatori ut videtur sacrum, nimirum

(2) *Traia capita* seu *Triacapita* Antonini, & *Tiar Julia* Ptolemæi diversa sunt oppida: prius illud Cossitanorum, XVII. ab Ibero amne qua parte Dertosam alluit passuum millibus ad lœvam, non procul, ut coniicere est, à vico indigenis hodie

EI

323. Italica ergo Bæticæ municipium locus Traiani Augusti natalis fuit. Proinde qui generalem historiam sub Rege Alphonso X. texuere, oportet quidem eos proprios sibi oculos fascinasse, dum Traianum in oppido *Pedraza*, quod Extremaduræ est, ortum affirmant. Quem errorem inde ortum credimus, quod Italicae veteri locum hunc & nomen subrogatum fuisse confectionum eius historiæ animo sedidit. Idatius quoque Lemicensis Episcopus, saeculi quinti scriptor, Italicensibus natalibus minimè favet, aliud scilicet agens. Nam cum fama constans sit, Marcellini Comitis, Iornandisque, atque item Sexti Aurelii Victoris & Pauli Diaconi testimoniis subnixa, Theodosium Augustum maiorem Traiani civem, & ex genere eius fuisse: Idatius tamen aliam Theodosio adscribit patriam. *Theodosius natione Hispanus* (ait) *de provincia Gallæcia civitate Cauca à Gratiano Augustus appellatur*. Maxima quidem Idatii est auctoritas, Hispani, & in ea provincia nati unde esse Theodosium vix nisi rei gnarus scribere ausus esset. Nihil tamen moveor, ut ab aliorum sententia discedam. Idatius enim videtur id ex historia Zosimi Græci historici, qui sub Theodosio floruit juniore, defumisse. Vixit enim Idatius atque obiit sub Leone Imperatore, ut scribit S. Isidorus^s. Zosimus quidem eandem, quam Idatius, patriam Theodosio tribuit: cuius testimonium, ut potè Gallæcia sua propitium, temerè forsan tantumque ne aspernaretur, amplexatus fuit Idatius. Contrarium enim de Theodosio scribunt, domo eum ex Italica fuisse affirmantes, Marcellinus Comes sub Iustiniano, principio Chronicorum: *Theodosius Hispanus Italicae di vi Traiani civitatis*. Iordanus sive Iornandes Marcellini æqualis iisdem verbis^t. Nec Zosimo Græco auctori facile credimus de rebus nostris loquenti. Mirum enim est quām caligare & parūm videre soleant in Latina geographia orbis Græci Scriptores. Sozomenus lib. 7. cap. 2. de Gratiano agens: Κοινὸν ἐποίησα τὸν ἀρχῆς ἐν τῷ Σιρμίῳ Θεοδόσιον, γένες τὸν ἀμφὶ τὸ Πυρηναῖον ὅποι οἱ Εἰρηναῖοι. Conformatum Imperii in Sirmio urbe Theodosium creavit, ex Hispanis qui circa Pyrenæum montem sunt oriundum. Quo nihil potuit crassiore Minerva dici. Eadem ferè loquuntur ignorantia patrii loci eiusdem Cæsariorum qui Hispanum dumtaxat appellant. Ce-

^s De script.
Eccles.

^t Lib. 1. Dé
regnor. success.

drenus in *Compendio τῷ γένει 1^ο έπονον τῷ Εὐαγγελίῳ*. *Genere Iber erat ex Hispanis*. Socrates lib. 5. cap. 2. in τῇ εὐταπειδῶ τῆς Ιωνίας παταγεομένης. *Ex Hispaniæ patritiis ortus*. Similiter peccant in Hadriano, ut videbimus eō deve nientes. De Theodosio hæc divagantes, sed non extra rem, à Traiano nostro scriptore.

324. Scripsit enim Traianus *Historiam belli Dacici* à se profligati, victo priùs, deinde capto, cùm rebellasset, Rege Decebalo. Id enim breviter. Nec enim scribere historiam de Traiani rebus, quæ Cæ sareæ historiæ argumentum sit, animus no ster est; sed consignare Hispano Augusto inter tot laudes optimi, maximi, & in paucis laudandi principis, scriptoris etiam laudem. Careremus sanè hac notitia, si non unius extaret Prisciani locus in *Grammaticis*, unde scripsisse *Dacica Traianum nosceremus* lib. 6. ubi de nominibus in i terminatis non Latinis agit: *Inveniuntur (ait) barbara in i. ut Iliturgi oppidum. Lituvius in lib. 23. ab urbe condita: Iliturgi oppidum oppugnabatur. Traianus in i. Dacorum: Inde Berzobin, deinde Aixi processimus*.

325. Videtur autem mihi Traianus id quodammodo cogitasse quod fabulantur de priscis orbis post diluvium incolis, scientias omnes & quicquid experientiâ com perissent eatenus duabus columnis, alteri lateritiæ alteri lapideæ sculpisse: ut five aqua iterum, five ignis aliquando genus mortalium delevisset, altera earum, omnia que ibi contenta ad instruendum quod renovandum esset hominum genus, remane ret. Pari modo providentissimus princeps futuri quasi præfigus, haud contentus fuit gloriofissimum bellum, omniaque in eo gesta propriâ industriâ chartis commendare; sed & lapideam columnam erexit in medio foro quod simul ædificavit ac mirificè ornavit, altissimam, in cuius apice cinceres suos servari, circumque ab ima ad summam quicquid in hoc bello actum est affabré sculpi voluit. Hanc curiosè descripsit celarique primus fecit & excudi Al phonius Ciaconius noster, Dominicanus sodalis, quæ publici usus facta fuit sub hoc titulo: *Historia utriusque belli Dacici à Traiano Cæsare gesti, ex simulacris eiusdem, quæ in columna Romæ videntur*, Romæ MDLVI. Atque ante paucos annos eadem lapidea historia iterum in chartaceum volumen è sua mole descendit operâ ce-

^{ce-}
3. n. 15. *Teari, qui & Iulienses*. Harduin. in Not. n. 13. *Tiæpænia in Ilercaonum mediterraneis civitatibus apud Ptolemaeum*. Est et apud Antoninum *Thiar* alterum inter Ilicen, et Carthaginem Spartam; sed huc non pertinet.

El Perellò dicto; posterius hoc Ilercaonum XX. cir citer milliaribus ad eiusdem fluminis dextram in mediterraneis: quod à loco in quo situm est & qualcumque cum *Tiare Iulia* nominis affinitate, nonnulli oppidum *Traigueria* nunc dictum suspicantur. Plin. III.

celatoriā Petri Sancti Bartoli Perusini, iu-
venis hac arte præstantis: quæ in eadem
urbe ab anno MDCLXXII. elegantioribus
quām olim formis excusa, literatorum ocu-
los, multoque magis animum pascit.

326. At nec temerarium fuisset Traia-
ni laudibus aliis, poetæ quoque adscribere
laudem; nam quantumvis Plinius lib. 5.
epist. 3. excusat se versus edere, non exem-
plis privatis magnorum virorum tantum,
sed principum quoque suæ gentis *Divi Iu-
lii*, *Divi Augusti*, *Divi Nervæ*, ac *T. Cæ-
sar*is (ita enim cum initiali litera hoc po-
stremum nomen semper editur); & inter-
pretes *Titum* intelligent, quem facilem &
promptum in fingendis versibus Suetonius in
eius vita, & Plinius alter in præfatione
historiæ suæ fuisse aiunt: nobis arridet
potius ut compendio isto scribendi signi-
ficatus fuerit Traianus (cuius tempore flo-
rebat & literas istas formabat Plinius, &
quem non voluit apertius dicere, viven-
tem adhuc & curis Imperii deditum &
immersum hac otiosorum hominum occu-
patione quandoque distringi); quām Titus
Cæsar, qui ante Nervæ mentionem, ut
ordinem hucusque servatum prosequeretur,
debuisset à Plinio dici. Nec abstinuisset
utique is in Cæsare isto nominando *Divi*
appellatione, qua in aliis usus fuit, ut ab-
stinere debuit in laudando Traiano adhuc
superstite, principeque modestissimo & ab-
stinentissimo similium adulationum. Immo
Græcè eum versificatum apparebat ex epi-
grammate quodam, quod in Anthologia
legitur lib. 2. cap. 13. eius nomine, ubi
nasutum valde quendam hominem sic de-
ridet:

Αὐτὸν ἡλίς σίσας πίρα, γε σίσια χάσκε,
Δεῖξεις τὰς ἄπας πᾶσι παρεχόμενις (1).

CAPUT XV.

DE HADRIANO Imperatore. *Italicae* is ortus
ex magis vulgari fama: sive natus Romæ ex
patre Italicensi, matre Gaditana. Themistii
error & correctio. Aurelii Victoris error. Ha-
driani doctrina mira & multiplex eximie à
veteribus commendata. Libri De vita sua. Ca-
tacriani etiam, Antimachi imitatione, ab eo
scripti. Multa de hac inscriptione ex multis,
itemque coniectura nostra. Sermones eiusdem,
& orationes, ac declamationes, & carmina.
Epistola eius de Christianis laudatur, à qui-
bus non aversus fuit. Alexandriadis opus
non eius, sed Hadriani Sophistæ. Hispanis
scriptoribus MARCUM ANTONINUM Imperato-
rem adiungimus propter Hispanam eius maj-

(1) Adversum Soli nasum si opposueris atque os
diduxeris,

culam originem. Libri eius, sive iuri, si-
ve De vita sua, atque eorum editiones &
interpretationes. Franciscus Cardinalis
Barberinus laudatur.

327. **T**RAIANI consobrinus fuit **ÆLIUS**
HADRIANUS cognomento **AFER**,
Italicensis, cuius ex Domitia Paulina Ga-
ditana filius **HADRIANUS**, post quæsturam
actam, plebisque tribunatum ac præturam,
tandemque consulatum, adoptionem Tra-
iani meruit, cui & in Imperio successor
fuit. Res eius gestas curiosissimè descriptas
ab **Ælio Spartiano** habemus. Inde nobis
duo tantum decerpere, quæ huius loci sunt,
animus est: patriam & scripta Hadriani;
simulque præstantem eius doctrinam & stu-
dia, quæ scriptis deperditis famam quo-
dammodo afferere videntur.

328. Italicae ortum, uti Traianum, fuif-
se Hadrianum si affirmaremus, optimos hi-
storiæ Romanæ scriptores haberemus du-
ces. Nam hi magno consensu in id con-
spirant. Appianus Alexandrinus^u in Traia-
no laudatus Italicam utriusque πατρίδα, pa-
triam vocat. Dio Cassius ^x πολιτῶ, cīvē vel
municipem Traiani Hadrianum facit. Eu-
sebius clarissimè: *Hadrianus Italicae in Hi-
spania natus, consobrinæ* (legendum vide-
tur consobrini iuxta Spartanum) *Traiani fi-
lius fuit*. Sextus Aurelius Victor in *De Cæ-
saribus* libello, diem suum obiisse Traianum
ait morbo, *grandæva ætate, adscito priùs*
ad Imperium Hadriano, cīvē propinquaque.
Eutropius ^y natum ait *Italicae in Hispania*,
uti Traianum. Cassiodorus in *Chronico*:
*Huic successit Hadrianus, utrâque lingua
peritissimus, Italicae natus ex consobrina*
Traiani (expressit errorem Eusebianæ vul-
garis forsan tunc scripturæ) *qui regnavit
annis viginti*. Auctor *Chronographiæ ex Idæ-
tio Caroli Magni æqualis*, quem Andreas
Schotus volum. 4. *Hispaniæ illustratæ* edi-
dit (quamvis Idatium scripsisse *orbis Chro-
nicon* alias ignoremus) Hispani meminit
natalis tantum. *Hadrianus in Hispania na-
tus, consobrinæ Traiani filius fuit*: sicut &
Latinus Pacatus in *Panegyrico Theodosii*:
*Hæc (Hispania) Traianum illum, hæc dein-
ceps Hadrianum misit Imperio.*

329. Rhafis ipse Arabs, qui Regum Ara-
bum in Hispania historicus eius linguæ
Hispaniensem historiam reliquit, exstat-
que ea hodie cùm Lusitanè tum Castella-
nè translata, in schedis manuscripta, sic
habet: *Despues de Traiano reynó Hadrian,*
e fue Reye e señor de España, e reynó veyn-
N te

Prætereuntibus omnibus diei horas indicabis.
(umbrâ scilicet)

te y dos años, e dicen que fue natural de Italica Sevilla. Confudit nempe *Italicam* destructam cum proxima Hispali superstite; aut forte iam tum credebatur Hispalis ex Italicae ruinis nata: quæ falsa persuasio hodierno nomini, *Sevilla la vieja*, hoc est Hispalis veteris dedita ansam videtur (1). Themistii etiam Græci oratoris ad Theodosium verba ex oratione 5. huc referenda sunt, licet in errore nunc cūbent, vindicanda prorsus in rectam sententiam: *Quæ tamen eadem (virtus) Traianum, Antoninum, cives tuos & principes complexa est, à quibus longè acceptum regnum Deus ipse tradidit.* Hæc ex versione Donzellini, cūm Græca ad manum non habeam (2). Nemini autem perspicuum non erit *Hadrianum* restituendum esse *Antonini* (qui nullo auctore nisi è longinquo, uti & monebimus, Hispanus aut Theodosii & Traiani civis fuit) loco.

330. Agellius quoque his confert symbolam lib. 16. Noct. Atticarum cap. 13. ubi de municipiis & coloniis Romanis docens, *de cuius opinionis (ait) tam promiscuae erroribus Divus Hadrianus, in oratione quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritissime differuit: mirari que se ostendit, quod & ipsi Italenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenses nominat, cūm suis moribus legibusque uti possent, in ius coloniarum mutare gestiverint.* Hanc orationem petentibus ut videntur Italicensibus coloniæ ius, ad Senatum Hadrianus habuit: quibus quidem tunc eum concessisse honorem istum credimus; nam cum *coloniae* titulo anti-

(1) De *Rhasis* seu *Rasis* germana olim rerum Hispanicarum historia; atque hodierna, quæ sub ipsis nominis Hispanicæ redditæ circumfertur, supposititia aut passim interpolata innumerisque fabulis respersa: plura Noster in scriptoribus saeculi X. quibus et nos pauca subiungemus.

(2) Themistii Græca hæc sunt: Αλλ' εὶς Τραϊανόγε δύοδὲ Μάρκον, δύοδὲ Αὐτωνῖνον τοὺς σοὺς πολίτας καὶ ἀρχηγέτας, καὶ εἴς ὃν πόρρωθεν ἡμῖν (sic) ὁ Θεὸς τὸν σὸν Βασιλείαν ἐφερμάζετο· ut in editione Dionysii Petavii Paris 1618. id est, ut in eiusdem versione: Nunquam à te manus excutiet, sive nunquam te derelinquet virtus: quemadmodum nunquam dereliquit Traianum atque Antoninum populares maioresque tuos: à quibus iam tum Imperium tuum Divina Providentia moliebatur.

(3) Tributum Italicensibus ab Hadriano Colonias honorem, quod Noster hoc loco innuit, vix adducar ut credam; cum altum de eo fileant Historici, ac ff. libri. Veteres numeros MVNICIPII titulo inscriptos minime luc pertinere scio. Vulsinensi autem singulari atque incertæ originis lapidi (quamquam è Fulvii Ursini schedis Thesæuro suo illatum Gruterus afferat), cur tantum tribuendum sit plane non video. Præferri certe non debet Italicensibus in patrio solo ad hanc diem extantibus, in quibus Italenses lon-

guis lapis εὶς Vulsinii in Italia repertus Italicam repræsentat (3). Fortasseque ad hunc honorem patriæ indultum inter alios Dio respexit, verbis quæ & non minimum ad id quod de patria dicimus Hadriani conferunt. In hac peregrinatione (ait^a) ædificavit theatra in plerisque civitatibus, instituitque certamina sine regio apparatu aut magnificientia, quam nisi Romæ nunquam adhibuit. Factaque hac Romæ urbis mentione, statim: Τῇ δὲ πατρίδᾳ, καίπερ μεγάλα τυρίας, ἢ πολλὰ ἢ ὑπερηφανα αὐτῷ δός, ὅμοις οὐν ἔιδε. Patriam verò, quamquam ei magnos honores tribuit, multaque & magnifica dedit, nunquam tamen vidit. Hic enim agnoscere iterum Dio videtur patriam Hadriani in provincia, aliamque à Roma esse.

331. Quam tamen urbem Imperii sedem ei natalem fuisse adversus tot historiæ idoneos auctores Ælius ait Spartanus: qui quidem præferendus vix esset ceteris, nisi *Vitæ Hadriani* libris ab ipso relictis, quos paulò priùs laudat, instructus, id scripsisse videretur. *Origo Imperatoris Hadriani vetustior* (ait) à *Picentibus*, posterior ab *Hispaniensibus* manat; siquidem Adriā ortos maiores suos apud *Italicam Scipionum temporibus* resedisse, in libris *Vitæ suæ Hadrianus ipse* commemorat. *Hadriano pater Ælius Hadrianus cognomento Afer* fuit, consobrinus *Traiani Imperatoris*: *mater Domitia Paulina Gadibus* orta: *soror Paulina nupta Serviano*: *uxor Sabina*, *avus Marullinus*, qui primus in sua familia senatus Pop. Rom. fuit. *Natus est Romæ ix. Cal. Febr. Vespasiano septies & Tito quinque consulibus.* Hæc Spartanus, cui tam

ido-

ge post Hadriani tempora REIPUBLICÆ, non COLONIÆ nomine, uti oportuisset factum si vere coloni essent, Floriano et Probo Imperatoribus devotos sese profitentur. Binos præ aliis, qui REIPUBLICÆ aut SPLENDIDISSIMI ORDINIS titulum præferunt, Italicae à me ante hoc triennium descriptos repræsentare animus erat; sed cum horum alterum, Floriani scilicet, à Literario Hispalensem coetu non ita pridem evulgatum noverim (*Memor. Literar. de Sevilla T. I.*) alterum Probo inscriptum, atque ut existimo ineditum sistere sufficiat

:::::::::::::::::::	CAES
:::::::::::::::::::	PROBO
:::::::::::::::::::	CTO. AVG.
:::::::::::::::::::	IB. POTEST. COS.
:::::::::::::::::::	TALICENSIVM
:::::::::::::::::::	OTA. NVMINI
:::::::::::	IESTATIQVE. EIVS
:::::	DICANTE. AVRELIO
:::	LLO. V. P. A. V. P. ET
	VRATORE. REIPUBLIC.

ITALICENSIVM.

Exstat item aliis in arce Regia Hispalensi in quo: AELIAE. Q. F. LICINIAE. VALERIANAE: SPLENDIDISSIMVS. ORDO. ITALICENSIVM &c.

^a Apud Gruterum p. 385.
i. Carum in
Conv. iuridic.
Hispal. cap. 12.
^b Fragm. lib.
69.

idoneum rerum suarum scriptorem secuto fidem non temerè habemus; præsertim cùm & ipse aliàs non semel patriæ nomine Italicam compellâsse videatur, unde oriundum Hadrianum iam notavisset. Sic enim explicò ea quæ paulò pòst Spartianus habet: *Quintodecimo anno ad patriam rediit*, quasi inde aliquando exiis- set, quod Cæsaubono occasionem dedit suspicandi conceptum forsan Italicæ, quantumvis Romæ natum) ac statim militiam iniit: *venandi usque ad reprehensionem studiosus*. Quare à Traiano abductus à patria, & pro filio habitus, &c. Multoque magis hæc: *Per Latina oppida Dicitor & Ædilis & Duumvir fuit. Apud Neapolim Demarchus, in patria sua Quinquennalis, & item Adriæ Quinquennalis, quasi in alia patria, & Athenis Archon fuit. Confirmari que posse hanc Spartiani sententiam ipsis illis Claudiani carminibus è Serenæ Reginæ laude, quæ pro afferendis Italicæ Traiani natalibus superiore adducta sunt capite, non nemo dixerit. De Hispania ait:*

— tibi sœcula debent

Traianum: series his fontibus Ælia fluxit.

332. Quibus ultimò dictis genus *Æliorum* hoc est *Ælii Hadriani*, hinc fluxisse & oriundum esse tantùm significat. Qui tam sic mites sumus erga Spartianum, natalem Hadriani locum Hispaniæ tollentem: iidem Sexti Aurelii Victoris, qui *Epitomen Cæsarum* dedit, oscitantiam vix toleramus. *Ælius Hadrianus* (ait) *stirpis Italicæ. Ælio Hadriano Traiani principis consobrino Adriæ orto genitus: quod oppidum agri Piceni etiam mari Adriatico nomen dedit*. Adriâ orti maiores generis Italicam translati fuere, unde origo Hadriano posterior, de quo eidem credimus Vitæ suæ scriptori apud Spartianum. Iungamus ergo Victorem hunc cum *Chronologię*, quam vocant *compendiosam*, anonymo auctore^b, unde hæc sunt dictorum germana: *Ab isto Hadriano mare Adriaticum dicitur. Fuit autem de Adria civitate. Stupidius nihil excogitari quidem potuit.*

333. Afferto genti nostræ Hadriano (sive ortus is Italicæ, sive Italicensi patre Gaditana matre fuerit natus) certè literarum studia, & præstantissimi ad omnia que veluti facti ingenii capacitas, non minùs quam Imperium Respublica, principatum inter eruditos retulere. Decerperimus aliqua ex Spartiano in huius rei testimonium. In *Quæstura*, cùm orationem *Imperatoris in Senatu agrestius pronuntians risus esset: usque ad summam peritiam & facundiam Latinis operam dedit. Item infrâ: Fuit poematum & literarum omnium stu-*

*diosissimus: arithmeticæ, geometriæ, picturæ peritissimus. Nec non oratione & versu prontissimus, & in omnibus artibus peritissimus. Matheſin sic scire viſus est, ut ferò Calendis Ianuariis scriperit quid ei toto anno posset evenire: ita ut eo anno quo p̄riit, usque ad illam horam quā est mortuus scriperit quid acturus esset. Fuit memorie ingentis, facultatis immensæ; nam & ipse orationes dictavit, & ad omnia respondit. Nominia plurium sine nomenclatore reddidit, quæ semel & congesta simul audiverat. Libros statim lectos, & ignotos quidem, plurimis memoriter reddidit. Uno tempore scripsit, dictavit, audivit, & cum amicis fabulatus est. Victor concinit in *Epitome: Athenienſium studia moreſque haufit, non sermone tantùm, sed & ceteris disciplinis, canendi, psallendi, medendique scientiâ, musicus, geometra, pictor, fitiorque ex ære vel marmore, proximè Polycletos & Eu-phranoras. Perinde omnino ad ista erat factus, ut elegantius nusquam quicquam huma-næ res expertæ videantur. Mætricæ, doctissimus, seu eruditissimus ab Athenæo audit: quo loco cur moderatissimum, huma-nissimum interpres verterit, nondum vi-deo, lib. 3. cap. 29. Curiositatum omnium explorator à Tertulliano. Virtutes ceteras, vitia quoque non describimus: ab Spar-tiano, Dione, duobusque Victoribus, atque aliis petenda. Doctrina quippe tantùm ad nos spectat.**

334. Unde scripsisse plura tam prosâ quam versâ oratione dicitur, quæ omnia periere. Colligemus verò nos, velut è naufragio tabulas, horum omnium notitiam. In primis *De vita sua* libros, quos libertis suis edendos eorum commisit nomine. Spartianus: *Famæ celebris Hadrianus tam cupidus fuit, ut libros vitæ suæ scriptos à se libertis suis literatis dederit, iubens, ut eos suis nominibus publicarent; nam Phlegontis libri Hadriani esse dicuntur. Phlegontis Tralliani, Hadriani liberti, alia usque nunc vel in fragmentis exstant; quæ verò supponi sibi passus fuit Hadriani ova, prorsus periere. Verum hoc scriptum significare Dio videtur, quum scripsisse Hadrianum ait^c, Antinoum in Ægypto mortuum, quod in Nilum cecidisset. Græcè ergo commentatus est de vita sua; nam Phlegon, cuius nomina inscripta, Græcus, Grecèque scripsit^d, *Chronica scilicet, sive Olympiadum opus De mirabilibus*, quod Meursius edidit; ac *De longævis libellum*, aliaque à Suida memorata. Græcam nimirum eruditionem affectavit Hadrianus, ingenium secutus qui ad eam declinabat: ita ut eodem Spartiano teste à nonnullis *Græculus* diceretur.*

N 2

^c Lib. 69. pag.
793. edit. Ha-noviensis.

^d Vide Salma-sium ad hunc Spartiani locum, Vossium *De hisp.* Græcis lib. 2. cap. 11. Scaligerum Not. ad Eusebii Chron. sub n. MMXLIV. Ion-sium *De hisp. philos. scripto-ribus*, lib. 4. cap. ult. p. 344. post Photium, & Suidam.

Eâ-

^b Edito inter
alios Rer. Ger-
manicar. scrip-
tores à Pisto-
rio pag. 712.

335. Eâdem prorsus linguâ scripti ab eo tuere *Cataciani* libri, ut innuit his Spartanus: *Catacianos libros obscurissimos* (ait) *Antimachum imitando scripsit*. Antimachum quidem Clarium Græcum poetam eo pretio habuisse dicitur, ut ε μηδε τὸ ὄντα πολοὶ πεπίπτεις ἐπιγάπτω, cuius ne nomen quidem multi scirent, Homero è medio sublato, in eius locum, Dione teste^f, inducere cogitaverit. Et tamen huic post Homerum secundas deferre partes Grammaticorum consensum Quintiliano^g credimus. Mirum quâm in afferendo huius operis Hadrianæ titulo viri præstantissimæ eruditionis ingenio suo indulserint. Parum verosimiliter Gyraldus^h, qui οὐτ' Αὔδιας, aut οὐτὰ Τραϊανᾶ, hoc est, de Traiano, sive de Hadriano inscriptisse operi auctorem credidit. Quod enim ad priorem correctionem spectat, hoc prorsus esset confundere hos cum libris *De vita sua*, quos disertissimè Spartanus distinxit. Et in titulo isto Græco imprærietatem Isaacus Casaubonus notatⁱ. Nomen item aliquod hominis hîc restituendum existimavit Janus Parrhasius, nempe οὐτα' Αἰξιας, contra Accianum, tutorem Hadriani: quem libri aliquot sic vocant; non autem, quomodo apud Spartanum legitur, Tatianum: coniecturâ inde natâ, quod uti Spartanus idem ait, *Tatianum* (ita semper nominant libri editi) ut *conscium tyrannidis*, & argui passus est, & præscribi.

336. *Catachlianos*, ab ξανθὴ caligine, hoc est caliginosissimos & obscurissimos, Hermolaus Barbarus^k præterebat. Scaligero *Catachrianos*, immisâ eō aspirandi literâ placuit corrigi posse, diabolique Græcè, οὐτα' χρειας λεγομένος: quode Casaubonum confuse^l. Hic verò ex Regis Gallorum & Puteani schedis, ubi vel *Catacaymos*, vel *Catacaimos* legerat, suspicatus fuit *Catacaumos*, vel *Catacausmos* (quæ pura puta Græca sunt vocabula) inscriptisse Hadrianum: quod sive Phaetonæum orbis fabulosum incendium, poetici verè operis argumentum; sive, iuxta Heraclyti aliorumque philosophorum placitum, ultimam eiusdem terrarum orbis *explosionem* deflagrationem continerent.

337. At cùm in aliis libris tam Hadrianus Turnebus quâm Claudius Salmasius *Catacannas* reperissent: prior ille multum ab scriptura discedens *coccyntias*, κοκκυνθας, hoc est *cucurbitas* legere ausus fuit^m: existimans Dionem dixisse scriptum eo nomine librum ab Hadriano: quod nec improbat Isaacus Casaubonus. Poterat autem hæc ex Dione cogitatio alio subrogato apud Spartanum verbo (quod cum magnorum in his literis Apollinum venia

dictum sit) explicari, de quo nos postea. Sed alium sensum habere Dionis hæc de huius Imperatoris in Apollodorum architectum odii causâ loquentis Salmasius existimat: Τι δὲ ἀλλάθεις, οὗτοι τῷ Τραϊανῷ κοινωμένα τι ἀντιφέρει τῷ ἔργῳ, εἴ περ τῷ Αὔδιανῷ παραλαλησαται οὗτοι Αὔπελοι, οὐ τὰς κοινωνίας γράψε. Architectus Apollodorus, qui forum & odeum & gymnasium Traiano fecerat, indignatus Hadriano adhuc privato nescio quid ineptum de arte hac coram Traiano ipso dicenti, expulit eum à se tamquam cucurbitarum pīctorem, architecturæ autem ignarum. Sed tamen (Dio ait) *vera causa* (odii) fuit, quod cùm Traianus quædam de his operibus cum illo communicaret, Hadrianusque nescio quid obloqueretur: dixerit ei: *Abi*, & cucurbitas pingue. Verbum γράψει tam scribere quâm pingere significat Græcis, unde æquivocum.

338. Neque hinc aptum quicquam elici pro coniectura posse Turnebi & Casauboni annotavit Salmasius. Quare is retinens *Catacannas* lectionem, sic scriptum ab Spartanio putat: οὐτα' κάννας, *libros obscurissimos*, *Antimachum imitando scripsit*: quali τὰ οὐτὰ κάννας, res ad Cannas gestæ sint, opusque metricum Græcè de Cannensi clade scriptum intelligit. Fecerat hoc paulò antè Silius Italicus Latinè.

339. Ab his omnibus abiit diversus, nec forsitan ab scopo deerravit, Heribertus Rosveidus Societatis Iesu vir eruditissimus, qui in *Catacianis* seu οὐτα' κόπια, libris Hadrianum egisse suspicatur de iis, qui sub Ariete signo orti essent, qui κόπια (Heribertus ait) vocabantur, ἀπὸ κόπι, ab ariete. Convenit quippe, tum deditum summopere huic astrologicæ arti eum fuisse, ut vidimus: tum Antinoum, delicias eius, constillatione ista natum, ut ex numo eius quodam appareat, cuius postica parsarietem præfertⁿ. Quid autem si *Catacrinos*, seu οὐτα' κόπια, libros Spartanus scriperit? Nam & non nihil in rem tot magnis sermonibus obscurissimam proletarius ego philologorum coniicere non gravabor. Et non ablutit quod *Catacriticos* tam Alciatus quâm Gyraldus ipse non improbavere. Et quid si Apollodori illa obiurgatio Hadriano facta ad huius nominis librum respexerit? κόπιον lilium est Græcis, immo & cucurbita, Suida auctore. Quo immutatae paululum scripturæ dispendio, & explicabunt Dionem, & aliquem de cucurbitis commentarium (fortè satyricum, qualis & fuit Senecæ *Ludus* seu *Apocolocynthosis*) Hadriano afferent ii, quibus Turnebus Casaubonusque in hoc labyrintho placuerint Dædali. Aut si māvis alio sensu οὐτα' κόπια, inscriptionem donare: præsto sunt aliæ significationes; nam &

^e De quo Lil. Gyraldus dialogo *De poetis* Turnebus lib. 28. *Adv. cap. 38.* Reinesius 1. *Var. 11.* Ion-sius *De hist. philos. script.* lib. 1. cap. 6. pag. 32. Casaub. hic.

^f Ubi suprà.
^g Lib. 10. *Inst. orat. cap. 1.* Vi-de Salmasii no-tam hîc de Anti-machi præstan-tia.

^h *Dialogo 5. De poetis.*

ⁱ Ad Spartia-num hîc.

* Apud eu-n-dem Gyraldum.

^j Notis ad Spartenianum.

^m Lib. 2. *Adv. cap. 15.*

ⁿ Apud Ca-saubonum ad Spartenianum hunc locum.

* Lib. 6. cap. & *xpira*, mendicos, Polluce ac Suida testibus; & *xpin*, saltationis genus, sive saltationis gestum quendam, quod ex Apollophanne docet Athenaeus^r, significant. Sed iam ad alia.

^{48.}

* Lib. 3. pag. 114. edit. Lugd. anni MDCXII.

* Lib. 2. Inst. Gram. Adv. obiter.

Notis ad Spartian. p. 7.

340. Laudantur quoque à grammaticis Latinis Hadriani *Sermones*, & *orationes*: Latina ipsa; nam ex iis fragmenta aut verba adducunt. *Sermonum* libros è Sofistatro novimus Charisio, qui primum adducit ^a: Obiter. *Divus Hadrianus* *Sermonum primo querit an latinum sit. Quamquam (inquit) apud Labeonem hæc vox esse dicatur, & eam Scaurus Latinam esse non negat* (ita rectè legit Salmasius^r): addit quòd veteres eadēm soliti sint dicere, non addentes viā: *ut sit xar' ēmēpō*, ut Plautus inquit:

Eādem bibes, eādem tibi dedere suavium. Quamquam D. Augustus reprehendens Tiberium Cæsarem ita loquitur: *Scribis enim per viam ārī* & obiter. Sed *Divus Hadrianus*, tametsi (inquit) *Augustus non pereruditus homo fuerit*, ut id adverbium ex usū potius quam ratione protulerit. Si quis autem eius rei rationem velit penitus investigare, de consertio præpositionum, quem adæquè sub titulo ἀσφυά dedimus, legere non gravetur. Hæc Sofipater.

341. *Orationum* idem grammaticus meminit. Validissimè. *Divus Hadrianus Orationum* (videtur melius *Oratione*) XII. *A vobis, Patres Conscripti*, peto, & impetratum validissimè cupio, ut proximè imaginem Augusti argenteum (sic lego pro argento) potius clypeum, sicut Augusto, ponatis. *Orationes* fortè, quas habuit ad Senatum aut alias collectio hæc continebat quam vidit Charisius: qualis fuit illa *De Italicensibus* eius civibus, Agellio nota^s, in qua de iuribus coloniarum & municipiorum, ut ille ait, peritissimè differuit; atque item illæ quas pro Traiano (pro usu intelligo Traiani, ut recitarentur ab eo in Senatu) dictaverat. Cuius quidem officii causâ crevisse ei Traiani familiaritatem Spartianus notavit.

342. *Declamationes* eiusdem Photius laudat in *Bibliotheca*^t. Græcas nempe; nec enim Latinorum hic auctor meminit. *Lectiones* sunt Hadriani Augusti variae declamationes, dicendi moderatione temperata, nec iniucundæ.

* Lib. 16. c. 13.

* Cod. 100.

(1) Pepercisse videtur non ita pridem Noster Hadriani existimationi, subticens versus quos in ganeonem Florum regesserat, quasi parum tanto Cæsare dignos; Borysthenis vero epitaphium, poemation est dicolon choriambicū Anacreonticum plane non inelegans, videntum apud Barthium, atque emendatius apud Salmasium in *Notis ad Spartian. in Hadriano*. In *Bibliotheca Laurentiana* Medicea Plut. XXXIII. Cod. I. col. 88. exstat *Claudiani in Honorii equum*

343. Cum professoribus & philosophis (ait idem Spartanus) libris vel carminibus invicem editis sæpe certavit. *Alteratio Hadriani Imperatoris cum Epicleteto philosopho*, Parisis edita fuit anno MDCII. in 8. cuius editionis meminit Bodleianæ sive Oxoniensis bibliothecæ postremus catalogus. Poematum enim carminisque omnis generis studiosissimus fuit, eodem referente. Carminum, sive *iμων*, in Plotinæ laudem Traiani uxoris scriptorum, Dio meminit, qui & laudat Græcum hunc versum in Pompeii laudem, cùm ei parentaret, effusum.

Tῷ νοῖς βριθότι πίον ταῦτα ἐπλετε τύμον.

Pænè caret tumulo cui tot modò tempora fuere. Hadriani Cæsaris epigramma in *ὑμῖνος*, siue semiaridum, habetur in Anthologia. Eius quoque sunt versus illi quos reposuit Floro poeta^u, doctis tot viris ^x in examen vocati; atque item alii dimetri hi, quos fudit moriens, apud eundem Spartianum:

Animula, vagula, blandula,
Hojpes comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigidula, nudula,
Nec, ut soles, dabis iocos.

Quorum affectationem haud probat Spartianus, adiuncto quòd tales, nec multo meliores, fecerit Græcos. Vossio tamen haud ita videntur ^y tam Latini quam Græci. Gaspar quoque Barthius carmen aliud eiusdem producit ^z, quod fragmentum videatur maioris operis de Amazonum historia, in epigrammatum veterum sylloge, ut suspicamur, à Petro Pithœo editum: id quod & inter Ausonii extat opera ^a, quo quidem epigrammate pauca ingeniosiora ab omni antiquitate extare idem putavit ^b: rotundissimum id alibi ^c appellans. Incipit:

Ut belli sonuere tubæ, violenta peremit
Hippolyte Teutranta, Lyce Clanon, Oebalon
Alce, &c.

Inscripti ab eo Borysthenis equi demortui monumento epigrammatis Dio meminit ^d, quod sive Latinum, sive è Græco Latinè conversum, producit alibi, atque in examen revocat idem Barthius ^e (1). Meminit Appuleius Hadriani carminum in *Apologia*. *Divus Hadrianus* (ait) cùm Voconii ami-

epigramma; et in vulgatis eius Poetæ operum Codicibus *Ad zonam, chlamydem et frena quibus ornari ac regi oportuit*; hæc tamen ad Serenam potius, quæ textili auro Phrygionique opere ea ornaverat fratrique Honorio Aug. dono miserat, referenda. In *Bibliotheca Galliarum Regis* inter Codd. Latt. n. 6389. *Hadriani Imperatoris versiculi de Teutrante: Epigramma in Almonem, Theonem, et Thyrsim*. Item n. 6630. *Epigrammata tria Hadriani Imperatoris*.

^a Apud Spartianum.

^x Vide post Turnebum, Caſaubonum & Salmasium hic, Barthium lib. 34. cap. 12.

^y De poetis Latinis cap. 4. pag. 51. ac De poetis Græcis cap. 9. pag. 74.

^z Lib. 32. c. 12.

^a In editione Burdegal. anni MDCIV. paginâ 593.

^b Ad lib. 7. Theb. v. 642. & lib. 8. v. 446.

^c Lib. 8. v. 697.

^d Ubi suprà.

^e Lib. 23. c. 1.

*amici sui poetæ tumulum versibus ornaret,
ita scripsit:*

Lascivus versu, mente pudicus erat.

& paulò pòst: *Multa præterea ipsius Divi Hadriani id genus me legere memini. Pithœus quindecim Anacreonticos illos, qui in lib. 3. Vet. epigrammat. scđt. 11. leguntur, Hadriani esse putabat. Sed dissentit Vossius f, quod sèpiùs in metrum peccent. Fortasse tamen (ait) Græcè scripsit Hadrianus, quæ sic alius verterit. Verius Hadriani est (subiungit) quod in eadem epigrammatum collectione legitur libro 4. atque incipit g:*

Ut belli sonuere tubæ.

344. Literarum quoque eius quarundam non sine præcipua laude veteres recordantur. Spartanus quidem earum, quas dedit ad Senatum petens Traiano divinos honores, quas ille *accuratissimas* vocat. Apud Dionem ^h mentio fit cuiuidam epitolæ, in qua ostenditur, *τον κακινό εἰς την μετά την ἀποδοσίαν, μὴ δύνασθαι, quantum sit malum mori violentem minimè posse.* Germana huius vindetur altera in medicos mordaciter scripta, in qua cùm ægrotans medicis omnibus qui in toto Romano Imperio erant accersitis nullum fructum operæ eorum expertus eset: professionem ipsam & artem damnavit, referente S. Epiphanio in libello *De mensuris* §. 14. Exitat de Ægypto & Ægyptiorum vitiis alia eius ad Servianum coniulem ex Phlegontis eius liberti habita libris in Saturnini tyranni vita, quam Vopiscus scripsit. Iuitinus item in *Apologeticō ad Antoninū Augustū*, ex eoq[ue] Eusebius ⁱ, laudant Hadriani epistolam ad L. Minutium Fundanum Asiae proconsulem de Christianis.

345. Notum est tam Quadratum quām Aristidem dedisse ad Hadrianum scriptam Christianæ professionis defensionem. Unde ei non prava de his mens. Immo propitius in Christianos fuit, si verum est quod Ælius Lampridius in *Alexandri Severi* narrat vita ^k. *Christo templum* (ait) facere voluit. *Quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui tempa in omnibus civitatibus sine simulacris iussicerat fieri: quæ hodie iccirco quia non habent nomina dicuntur Hadriani, quæ illæ ad hoc parâsse dicebatur; sed prohibitus est ab his qui consulentes sacra repererant omnes Christianos futuros, si id optato evenisset, & tempa reliqua deferenda.* Dosithei magistri librum continentem Hadriani Imperatoris sententias & epistolas, unâ cum S. Valeriani Cimeliensis Episcopi *De bono disciplinæ* sermone, & S. Isidori Hispanensis Episcopi *De Prælatis* fragmento: publici iuris fecit Genevæ MDCII. in 8.º emendata omnia à se & illustrata Melchior Hamennelton nescio quis. Existant & Ni-

colai cuiusdam Catharini *Note ad altercationes Hadriani Imperatoris*, Avarici Bitoricum editæ: quos libros non vidimus; nisi ea alteratio est cum Epiceteto, de qua suprà.

346. Fuit & iustissimarum legum auctor Hadrianus, cùm & *disciplinam civilem* (Spartiani verbis) *non aliter tenuerit quām militarem*, insignibusque Iurisconsultis uteatur, Julio nempe Celso, Salvio Iuliano, Neratio Prisco, aliisque. Plurium ab eo legibus comprehensorum Spartanus mentionem habuit; Vegetiusque iis eius constitutionibus, quas de re militari promulgaverat, se profecisse ait ^l. Tandem Renatus Bottereau, Iurisconsultus Gallus, *Hadrianum legislatorem* nobis dedit, quo libro leges omnes Hadriani Cæsaris quæ in Iuris libris sunt historicè explanantur atque eruditè. Non hīc meminimus *Αλεξανδρίδος Alexandriadis*, Græci poematis quod Hadriano tributum apud Stephanum legimus, scilicet in *Αστραίᾳ* & in *Σάρεᾳ* primum ac septimum eius librum laudantem. Nullus enim auctorem facit huiusc operis Cæsarem, quamvis indubie ei adscribat Ioannes Freinsheimius in *Prolegomenis ad Curtii historiam* cap. 4. *De his qui de rebus Alexandri scripserunt.* Placet mihi Gesneri iudicium hac in re hærentis; cùm & Hadriani sophistæ esse possit, cuius Philostratus vitam scripsit inter Sophistas. Talis utique operis mentionem fecisset Spartanus si ab Augusto Hadriano editum fuisset.

347. Vixit Hadrianus (si Spartanu credimus) annis LXXII. mensibus v. diebus XVII. imperavit annis XXI. mensibus XI. sive, ut Sextus Aurelius Victor ac Dio Cassius, annis XX. mensibus XI. cùm vixisset LXII. tantum. Obiit anno salutis Christianæ CXXXVII. aut sequentium aliquo usque ad quadragesimum: adeo obscura sunt tam ingreſūs quām exitūs eius tempora. Vide Baronium tomo 3. ad annum CXL. Scaligerum libro 5. *De emendatione temporum & Notis ad Eusebii Chronicon*: Salmasium & Casaubonum ad Spartanu Hadrianum: Petavium latè ac diligenter in Scaligerum & alios animadvententem, Notis ad S. Epiphanius librum *De mensuris*, excursu *De Romanorum Imperatorum chronologia*.

348. Hadriano iure optimo subiicimus, & in hoc amplissimo ordine Scriptorum Hispaniæ collocamus MARCUM ANTONINUM, *Philosophum* vulgò iam dictum, cuius proavus paternus Annius Verus, hoc est mascula origo, (uti Iulius Capitonius docet in eius vita) ex Succubitano fuit Hispaniæ municipio. Huius meminit Plinius (nec al-

¹ De poetis Latinis cap. 4.

² Pag. 158.

³ In excerptis Xiphilini.

⁴ Lib. 4. Hist. Eccl. cap. 8.

⁵ Casaubono in *Notis* huius loci non probatus, quocum facit S. Paulinus à Baronio adductus ad an. CXXXVII. n. 5.

¹ Lib. 1. c. 8. *De re milit.*
^m Pictavii editum MDCLXI. in 8.

alter quod sciam (1) lib. 3. cap. 1. inter Bastitaniæ vergentis ad mare oppida, hoc est Bæticæ illius quæ inter Bætim fluvium & Oceanum (sumit Oceanum pro mari ut existimo) sita est. *Celeberrima inter hunc (Bætim) & Oceani oram in Mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, &c. Hippo nova, Ilurco, Osca, Escua, Succubo, Nuditanum, Tucci vetus, omnia Bastitaniæ vergentis ad mare.* Cuius quidem oppidi memoria tantum superest, locus ignoratur: digni prorsus faventiore fortuna, cum Anniam hanc gentem Romæ dederit, & in ea præcipuum Marcum hunc Aurelium principem optimum, cui vitæ sanctitas & philosophiæ amor *Philosophi* nomen apud posteritatem peperere. Ita enim is vixit ut Platonis sententiam in ore semper habitam in se ipso cunctis approbaverit, *florere rempublicam si aut Philosophi imperarent, aut Imperatores philosopharentur.* Ita vixit, ut superato apud omnes pietatis conscientiâ defuncti desiderio, nemō eum in die luctus plangendum censuerit: *certis omnibus (ait Capitolinus) quod à diis commodatus ad deos rediisset.*

349. Adeò autem is fuit literarum antiquarum studiosus, ut non ulli Græcorum aut Romanorum in genere isto, ut Herodianus aitⁿ, cedere debeat. Cuius rei testimonio sunt (verbis utar Politiani optimæ interpretationis) *permulta, quæ ab illo dicta atque conscripta ad nos usque pervererunt.* Indicavit nempe libros duodecim Antonini nomen præferentes, qui hodie exstant, *in iis iauri inscripti.* Hos Suidas

^a Initio lib. 1.
Hif.

^{• In verbo: Mānos.} ^{• Lib. 3. cap. 31. Hif.} Marco filio scriptum interpretantur. Attamen Suidam non rectè capiunt qui ex ea eius paraphrasi Antonini *De vita sua* hos libros inscribunt: qui ferè titulus vulgi auribus, nec alias hucusque infudit. Hunc præferunt veteres editiones, de quibus nunc paucis priùs quam de germanis

na operis admoneam inscriptione.

350. Accepit quidem id à Conrado Gefnero Tigurino ex bibliothecæ Palatinæ codice Guilielmus Xylander, è Græcoque Latinum factum edidit primùm Tiguri anno MDLVIII. deinde iterum Basileæ MDLXVIII. correctius. Secuta fuit Lugdunensiis editio anni MDCXXVI. Tigurinam, non Basileensem uti diximus meliorem, exprimens, cum alicuius Notis pa- rum Merico Casaubono, quem statim laudabimus, probatis. Est & alia Argentinensis ^q quâ Salmasius fuit usus. Nostra verò ætate duo, seorsum tamen, in Anglia viri Mericus Casaubonus Isaaci filius, Thomas que Gatakerus ornandæ huic Spartæ, clarissimoque operi ab erroribus sive interpretationis sive editionum vindicando gnatiter incubuere. Prior ille cùm id Anglis vulgare fecit, tum deinde latinam Xylandri versionem pluribus locis emendavit, Notasque & proprias emendationes adiecit, & Londini in 8.º apud M. Fleischer anno MDCXLIII. edidit. Gatakerus autem adhuc eo posterior typis mandavit Cantabrigiæ anno MDCLII. in Thomæ Buck officina in 4.º confectam à se olim, & ante quam Casaubonus, ederet Antoninum suum, novam eiusdem operis interpretationem, additis annotationibus doctissimis, antiquæ, immo Christianæ philosophiæ verè penu. Inscriptibunt nempe his libris ^r *in iis iauri.* Casaubonus, *De se ipso,* & *ad se ipsum:* existimans verbis Græcis utrumque comprehendendi; Gatakerus *De rebus suis*, sive *De his quæ ad se pertinere censebat:* cùm neque reiiciat, ^s *De his quæ propter se, aut in usum suum descripserat,* ^t Principio annotationum pag. 1. interpretantes. Lilius tamen Gyraldus M. Antoninum *in illis iauri ex iis quæ apud se essent*, quomodo videtur legiſte titulum operis, citat. Hoc ante paucos annos è Græco fonte in Italiæ vernaculum derivavit sermonem, dignissimum quidem in omnes verti linguas opus, quamvis suppresso nomine, Romanæ decus purpuræ, Francif-

libus diffitum. Superest igitur ut inter finitima eius tractus oppida *Montilla, Espejo, Aguilar, Montalban, Monturque* & si quæ sunt alia, utrum *Ucubi* fuerit divinemus. Cl. Florezius T. X. pag. 152. n. 47. *Atteguam* dirutum hodie oppidum *Teba la vieja* indigenis dictum existimat, è Moralio Cordubensi locorum probe gnaro; repugnat tamen Cellerius, qui *Atteguam* Dionis libr. XLIII. sive *Atteguam* ut ab Hirtio in Hispaniensi bello scribitur, ambigui situs *apud ipsos Hispanos esse* asserit: aliis eam in via ab Antiquaria Hispalim, aliis prope urbem *Alcalá la Real* dictam, quod ipsi verosimilis videtur, collocantibus. Cave autem *Salfum* flumen, de quo proximè dictum, cum binis cognominibus quæ secundum Iliturgin in Bætin influunt confundas.

(1) Meminit & Hirtius *De bell. Hispaniensi* cap. 7. *Ucubim* nominans Bastetaniæ vergentis ad mare oppidum Conventū Cordubensis, inter quod & Atteguam Cn. Pompeius hanc à Cæsar's obsidione liberatus trans flumen Salsum castra in monte locasse dicitur. Incertus utriusque locus, sed *Ucubis* tamen multo incertior. *Atteguam* non temere quis iuxta oppidum *Fernan-Nuñez* hodie dictum iocaverit, tertio fere ab *Ulia*, quam *Montem-maiorem* vocant, decimo sexto vero à Corduba milliari; cum castra Cæsar's proximè *Atteguam* sita fuisse dicantur, duorum tamen non amplius passuum millium intervallo. *Salfum* ego flumen hodie *Guadajozillo* dictum coniicio, octonis scilicet à Corduba, totidem circiter ab oppido *Fernan-Nuñez* atque *Ulia* passuum mil-

ciscus Cardinalis Barberinus, edique fecit Romæ apud Iacobum Dragondellum MDCLXXV. in 12.º una cum breviore vita auctoris ac doctis quibusdam annotationibus (1).

C A P U T . XVI.

DE LUCIO ANNÆO FLORO. *Hispanum hunc & ex Annæa gente. Taxantur ii qui Galliæ originem imputant. An idem cum Floro poeta? & unde ei hoc cognomen FLORI? Rerum Romanarum nostri Epitomen non esse è Livio compendium. Qualemnam huius Epitomes stilius & virtutes? Quinam eius editores & vindices? De argumentis librorum Livii eidem tributis. An is auctor Octaviæ tragœdiae, quæ Senecæ præfert nomen?*

^a Lipsius 2. ^b Elect. c. 5. 10. Isaacus Pontanus in *Oratione Isagogica ad Florum*. Vossius *De hist. Latin.* lib. 1. c. 30. Rupertus ^c Observ. ad *Flo-*
rum.

^d Laudat in *Prologo ad Flori editionem, & passim in Notis.*

^e Lib. 21. ^f Comm. urban. ^g De anthropologia. ^h Lib. 10. c. 3.

ⁱ Ubi suprà.

^j Observat. ^k Ad *Florum*. p. 4.

^l Comm. ad *hist. Insib.* lib. 5. pag. 4.

^m Oratio *Isagogica ad Flo-*
rum.

ⁿ E Ruditorum ferè communi con-
sensu ^s Anneæ Hispanæ genti;
& Hispaniæ ipsi LUCIUM ANNÆUM FLORUM
Epitomes historiæ Romanae auctorem, qui
sub Traiano & Hadriano vixit, accense-
mus. LUCHI prænomen esse ei in aliqui-
bus libris pro IULII, quod in aliis est, af-
firmant Lipsius & Pontanus: sicut & ANNÆI
familiare nomen firmatur eidem librorum
veterum scripturâ; habetque id princeps
& antiquissima editio, Nazarianusque ille
codex manu ante octingentos & amplius
annos exaratus, quo usus fuit Claudius
Salmasius ^t: qui codex etiam auctori passim
tributum FLORI agnomen præfert.

risque veteribus libris etiam *Senecæ*, ut
Vossius affirmat, nomina coniecturam istam
refellunt.

353. De *Flori* cognomine magis ambi-
gas; nam ex quo in antiquis libris non
esset sed *Lucii Annæi* tantum, Laetantius
Firmianus nonnemini ^c videtur existimâsse
ex *Senecarum* gente esse auctorem hunc
epitomes, cuius Romanæ urbis temporum
in ætates distributione laudatus Laetantius
utitur; atque ideo hunc *Senecæ* nomine,
non Philosophum, quod aliis placet, sub-
indicare voluisse. De qua re Vossius ^d ma-
gis quam Salmasio huius coniecturæ credi-
mus auctori; cum perspicuum sit non eam
distributionem ætatum fieri in epitome
quam *Senecæ* Laetantius tribuit. Freinshe-
mius quoque dubitat ^e de *Flori* cognomi-
ne: quod quidem ansam dedit recentiori-
bus cogitandi hunc eundem esse *Florum*
poetam, cuius versiculos ad Hadrianum,
rurusque alios Hadriani ad eum Spartianus
memorat ^f. Ita credunt electissimi hu-
ius faculi rerum huiusmodi observatores ^g.
Certè *Annæi Flori ad Hadrianum* sive epi-
stolæ sive libri verbis utitur Charisius gram-
maticus lib. 1. *De analogia tractans* ^h. Nam
& Varro (ait) sic inscribit librum suum: *De
poematis. Et Annæus Florus ad Divum
Hadrianum: Poematis delecto. Quæ & ali-
bi eiusdem libri i referuntur verba. Item
& hæc alia: Florus ad Divum Hadrianum:
Quasi de Arabe aut Sarmata manubias. Con-
firmatque stilius epitomes ad poeticum ac-
cedens, quod exemplis firmat Rupertus ^k.*
Idem cum Salmasio non abnuit huiusmet
Flori esse fragmenta illa quæ Pithœus edi-
dit ^l, *De qualitate vitae, & Pervigilium Ve-
neris*; itemque amoenissimum illud ab eo-
dem Pithœo primò vulgatum:

*Venerunt aliquando rosæ. Proh veris
amœni*

Ingenium! Una dies ostendit spicula florum,

Alteram pyramidas nodo maiore tumentes:

Tertia iam calathos: totum lux quartæ

peregit

*Floris opus. Pereunt hodie nisi mane
legantur.*

Sed circa *Flori* & *Senecæ* cognomina, uti
Lucius Annæus Novatus Marci *Senecæ* fi-
lius *Lucii philosophi* frater à Gallione ad-
optatus, Iunius Gallio deinde appellatus
fuit: ita existimat Vossius *Lucium Annæum*
Senecam nostrum in *Flori* alicuius fami-
liam transitu per adoptionem facto *Lucium*
Annæum Florum vocari deinceps potuisse.

354. Scripsit, quisquis ille sit, sub Tra-
ia-

cinho Diazio de Miranda, cum notis eiusdem.

(1) Prodiiit item Græcè atque Hispænicè Matrii anno 1785. apud Ant. de Sancha 4°. Interpretæ Hy-

^e Salmasio in
*prolog. ad suum
Florum.*

^a Ubi suprà.

^e In *Notis ad
Florum principio.*

^f In vita *A-
driani.*

^g Salmasius ad
Spartianum.

^h Rupertus ob-
ad *Florum*, ini-
tio. Vossius ubi
suprà. Hankius

*De Rom. re-
rum scriptorib.*

par. 1. cap. 15.
art. 1. §. 5.

^h Pag. 38. coll.
veter. gramm.

ⁱ Pag. 113.

^k Obf. ad
Flor. pag. 2.

^l In collectio-
ne epigramma-
tum veterum

^{= In prolog.} iano Augusto *Rerum Romanarum epitomen* libris quatuor. Sub Traiano, inquam, cùm sub eo movere Imperium lacertos dicat ^m, quod Antecessorum inertia veluti consenuisset. Scio placuisse aliquibus ⁿ aliam eius loci lectionem, scilicet: *sub Traiano principe movit lacertos*, ad Hadriani tempora remittentibus scriptorem: quam scripturam non refellit tantum id quod sequitur cum præsenti verbo: *& præter spem omnium senectus Imperii quasi reddita iuventute revirescit*; sed & optima ratio, non prætermissurum Florum quicquam in laudem Hadriani post sic magnificè laudatum Traianum dicere, si prudens immo urbanus videri volebat. Consentunt in hoc optimus quisque Flori illustratorum ^o. Quà autem Florus fronte dixerit à Cæsare Augusto in sæculum suum quo scribebat non multò minus esse annos ducentos, cùm ab novo principatu Augusti ad Traiani postrema nonnisi CXLIII. anni numerentur? Observavere iam viri eruditи hunc nodum; & pars solvere, pars autem scindere amant. Vide Vossium, Rupertum, Salmasiumque, à quibus pete quid probabile sit Florum dixisse ⁽¹⁾.

^{p Lib. 2. elec.} 355. Ne autem quis intelligat librorum seu historiæ Titi Livii epitomen hanc esse, uti Iustinus epitomator Trogi Pompeii fuit: notatum quoque à Lipsio ^p, Pontano ^q, Vossioque ^r non eum eadē lineâ cum Livio ire, sed abire ab eo frequenter, immo à vero; multos enim metachronismos, multos etiam prochronismos est in eo deprehendere: quod notatum quoque à Ruperto ^s & Vossio ^t. At opus quidem *compositè, disertè, eleganter scriptum* audit à Lipsio, in quo *subtilitas brevitasque sapientia mira, & sententiarum quaëam gemmulæ cum iudicio insertæ & veritate*. Chri-

^{u Epist. De} stophorus Colerus ^u, *tertissimum libellum*, ac nihilo minus iucundè spectandum quàm ^v *Apellis tabulas*: *compositum* quidem & *elegans* iudicioque magno *cum subtilitate & brevitate* sententias in tanta rerum varietate inferens. Salmasius *elegantissimum Rom. historiæ breviarium* vocat ^x, alibi que ^y, *politissimum, elegantissimum, acutissimumque scriptorem* Florum: quomodo & Vossius ^z, *elegantem, disertum, ac verè floridum*: subiungit tamen, *si pauca frigide dicta excipias*; Sed quibus argutari semper in proposito est, hi in hunc scopulum

(1) Io Alb. Fabricius *Biblioth. Lat. II.* 23. verbo item dirimit, & pro CC. restituendum censet CL.

(2) Paulò acerbius Florum excipiunt recentiores I. G. Heineccii Interpretes, frigidas ei hyperbolas obiicientes, quodque τὴν δεινότητα non observaverit; nihilominus tamen cum fructu legendum censent.

non infrequenter impingere solent. *Huius scriptoris Romanæ historiæ compendium statuam elaboratissimam Corinthia simul arte & materia inter monumenta veterum eminenti mihi* (Barthius ait ^a) *referre videtur*. Tumorem alii & affectionem, stilumque potius poeticum & panegyricum quàm historicum alii excipiunt ^b, à quibus supradictæ ei diserti & amoëni atque elegantis auctoris laudes conferuntur ⁽²⁾.

^a Ad lib. 1.
Theb. v. 334.

356. Huius principem editionem pa- sim laudant interpres ^c, nec indicant tam en ^d (3). Philippus certè Beroaldus post typographiam magno literarum bono inventam primus apposuit manus huic operi medicas; nihil tamen sæpe minus (ait alii cubi Rupertus ^d) quàm medicas: Ioannes item Ricutius Vellinus vulgò à patria dictus Camers, ordinis Minorum, Notis præluxit, quas edidit Hervagius Basileæ anno MDXXVIII. iterumque MDXXXII. Coloniæque anno MDXXXVII. Gymnicus. Moguntiæ item aliis MDLI. 8.° atque antea Parisiis Christianus Wechelius MDXLII. unà cum Sexti Rufi Breviario. Præcesserat tamen Veneta editio non indiligens (iudicio Ioannis Freinshemii ^e) anni MDX. atque alia Aldina eiusdem urbis MDXXI. si Gesnero credimus. Aliam dedit multis pòst annis Hieronymus Comelinus, quæ correctissima existimata est à Salmasio ^f. Ioannes Stadius Brabantus, vir magni habitus à Iosepho Scaligero, professor historiæ & mathematicarum artium Parisiensis, ornandæ huic Spartæ successit, ediditque vivus Florum cum commentario Colonæ MDLXXIX. decadenteque eo, paulò pòst filius Hieronymus auctiùs & emendatiùs subiecit iterum Plantiniano prelo MDLXXXIV. Prodiit & Colonæ (aliàs Antuerpiæ): iterum MDC. semper in forma octavi, ut vocant.

^e Notis ad Flori principium.

357. Eliæ Vineti quoque Florus, nescio quo anno, auxit harum editionum pulcherrimi operis catalogum, in pluribus mutatus ex MSS. codicibus, ut Salmasius notat ^g, ægreque habet. Gruterus & Notas addidit editioni Heidelbergensi MDCIX. quæ & Salmasianas continet. Claudius enim hic Salmasius nactus codicem, quem Nazarianum vocat, ante octingentos annos scriptum aliosque, mirè illustravit hanc epitomen correctionibus & Notis, quas deinde Lugduni Batavorum edidere MDCLV.

^f Præfat. ad suam editionem.

O 8.º
Fund. fil. cult. Part. III. cap. I. Not.
(3) Princeps Flori editio si Io. Alb. Fabricio credimus *Biblioth. Lat. II.* 28. Parisiensis est in Sorbonæ Domo absque anni nota, sed circa 1470. per Ulricum Gering et Socios, à Maitairio relata *Annal. Typograph. T. I.* pag. 87.

^g Ad lib. 1.
cap. 13.

8.º tertioque cum variis Amstelodamenses, ut mox dicemus. Cum Ioannis Freinshemii, aliorumque selectis Notis & locupletissimo indice Argentinæ prodiit MDCXXXII. in 8.º & MDCLV. cum brevibus Notis & observatis, maximè politicis, Ioannis Isaaci Pontani. Amstelodami iterum ex officina Iansonii MDCXXXV. in 24.º cum Zevetotii observationibus, præcipue quoque politicis, Hardevici MDCXXXIII. 12.º & Amstelodami MDCXXXVIII. 12.º.

358. *Florus illustratus*, sive Christophori Adami Ruperti observationes ad Lucium Annæum Florum, politicæ, morales, historicæ, philologicæ, criticæ, typis Norimbergensibus Ioannis Tauberi in manibus omnium eruditorum nunc est, & iure quidem; ceteris enim istiusmodi eius operibus paria facit, & utilissima & pulcherrima continet. Ioannes post omnes hos Minellius (qui ad Farnabii Thomæ formam pluribus veteris ævi scriptoribus facem notarum brevissimarum accedit ad oramque librorum disposuit) de Floro inter alios benemeritus est. Prodiit auctor his conspicuum anno MDCLXIV. tum MDCLXX. Roterodami ex domo Arnoldi Leers. Ad hæc Florus cum variorum Notis, integris nempe Salmasii, & selectissimis aliorum, unà cum *Ampelio* è bibliotheca eiusdem Salmasii produc̄to, agmen elegantissimorum clauderet editionum Amstelodamii apud Elzevirios anno MDCLX. in 8.º excusus; nisi unus ex eis libris veterum poetarum & historicorum qui ad usum Delphini Galliarum renovata opera illustrati atque editi sunt *Lucius Annæus Florus cum interpretatione & Notis Annæ Tanaquilis Fabri filie* (quæ in Dyctis Cretensis Daretisque Phrygii pseudo-historiis Trojanis similem navavit operam) Parisiis MDCLXXIV. in 4.º emisus in publicum fuisse. Ut præterea quòd cum aliis Latinis scriptoribus Romanæ historiæ, tum Hanoviæ MDCXI. tum Genevæ ex officina Petri de la Roviere MDCXXIII. in folio; necnon & in collectione, quam vocant *historiæ Romanæ epitomen*, Amstelodamensi MDCXXX. in 16.º & in historiæ Augustæ Scriptorum Latinorum minorum, quam quibusdam animadversionibus Marcus Zuerius Boxhornius illustravit, Lugduni Batavorum anno MDCXXXII. in 12.º edita fuit hæc epitome.

359. Hæc ferè omnes editiones, post quatuor historiæ in compendium redactæ

hos libros, argumenta librorum Titi Livii centum & quadraginta eidem Floro paſſim adiudicari solita comprehendunt: ex quo opere, & quidem optimi commatis, scire nobis est in deperditis magno literarum Latinarum, magno Romanæ antiquitatis malo, eorumdem pluribus quid continetur, quidque hodie ex serie illa rerum inclytæ Reip. gestarum posteri desiderare debeat. Suspiciatur quoque Gerardus Ioannes Vossius fuit (sed suspicatus tantum) posse huius Lucii Annæi Flori esse Octaviam tragœdiā: quam, cùm certo certius sit Philosophum non habuisse auctorem, vero simile videtur è proximo aliquo Annæi, aut fortè Senecæ (quomodo uti diximus appellatur noster in nonnullis libris) nominis fundo in viciniam Senecæ tragœdiarum commigrasse. Intercipit tamen Philippus Brietius postremus Latinorum poetarum censor. Quod autem Vossius putat (inquit^h) eius esse Octaviam; si ex fragmentis statuere licet, magna ex isto fœtu Annæo Floro inuritur iniuria. Quæ de Floro sat (1).

^b Lib. 3. De poetis Latin. ante acutè dicta poetarum.

C A P U T XVII.

DE ANTONIO IULIANO ab Agellio & Minucio Felice laudato. Eius De Iudæis opus, sub Hadriano. Os Hispanum quid apud Agellum? Eiusdem commentaria. De voconio ROMANO saltem à matre Hispano. Saguntini lapides. Gasparis Ecolani in iis expōnendis non rectum iudicium. Eius carmina ab Hadriano Cæsare laudata.

360. VALDE celebris est in Noctium Atticarum Agelli, sive Auli Gelii grammatici libris huius temporis rhetor ex Hispania ANTONIUS IULIANUS. De quo ea omnia ibidem annotata strictim colligere animus est, si relicto tantisper Agellio, qui nullam scriptoris laudem certò ei consignat, aliunde hanc eidem non temerè afferamus. Minucius Felix in aureo libello, quem ab Octavii nomine inscripti, de Iudæis loquens variaque eorum fortunâ, quum obsequentes Numini fuere prosperrimâ, quum refractarii iniquâ: scripta eorum (inquit) relege; vel si Romanis magis gaudes, ut tranjeamus veteres, Flavii Iosephi vel Antonii Iuliani De Iudæis require: iam scies nequitâ suâ hanc eos meruisse fortunam; nec quicquam accidisse quod non sit his, si in contumacia perseverarent, antè prædictum.

361. Vedit hunc locum Gerardus Ioannes

Lit. C. Plut. IV. n. 16... Lit. K. III. 20. Lit. O. III. 22. & Lit. N. II. 20.

(1) De MSis. L. Ann. Flori Codicibus, nihil hoc loco ut alias Noſter. Quatuor exhibet neque vulgaris notæ Regia Laurentiana Bibliotheca Eſcurialensis

<sup>i Lib. 3. De
hij. Latin.
parte altera pag.
696.</sup>

* §. x.

nes Vossius, nec ausus est de huius Iuliani ætate affirmare quicquam, iccircoque ad incertæ historicos reiecit¹. Sed cùm nomen idem sit cum eius qui ab Agellio commendatur: accedit & non spernenda eiusdem quoque ætatis coniectura. Nam scripsisse hunc Minucianum *De Iudeis* auctorem circa Hadriani tempora quibus excisa est prorsus ea gens aut exsul ire à Hierosolymis iussa, non temerè affirms. Obiecerat Cæcilius ethnicus Octavio (quorum duorum de religione disputationem continent iste Felicis dialogus)²: *Iudeorum sola & misera gentilitas*, (pro gente dixit) *unum & ipsi Deum, sed palam, sed templis, aris, victimis, cæremonijsque coluerunt: cuius adeò nulla vis nec potestas est, ut sit Romanis numinibus cum sua sibi natione captivus.* Cui ea quæ iam produximus respondet Octavius, his etiam additis: *Ita prius eos (Iudeos) deseruisse comprehendes, quæcum esse desertos; nec, ut impie loqueris, cum Deo suo captos, sed à Deo ut disciplinae trans fugas deditos.* Quæ omnia viderunt ad eius nationis ultimam auspiciis Hadriani debellationem referri debere, cùm res tunc temporis gestæ in recenti memoria essent; eaque expeditio Hadriani dedisse Antonio Iuliano *De Iudeis* scribendi occasionem: uti expeditio Traiani Titique anterior Flavio Iosepho describendi bellum Iudaicum dederat.

362. Si autem, ut suspicamur, historicus iste rhetor ille Agelianus est: eius Grammatici calamo describi iam à nobis debet. Lib. 1. cap. 4. ait: *Antonius Julianus rhetor per quam fuit honesti atque amoeni ingenii, doctrinâ quoque istâ utiliore ac delebitabili, veterumque elegantiarum curâ & memoriam multâ fuit. Ad hoc scripta pleraque omnia antiquiora tam curiosè spectabat, & aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabantur, ut iudicium esse factum examissim diceret.* Idem lib. 18. cap. 5. *Virum hercle bonum, & facundiæ florentis appellat.* Lib. 19. cap. 9. sic inquit: *Adolescens è terra Asia de equestri loco, lœtæ indolis morisque, & fortunâ bene ornatus, & ad rem musicam facilis ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magistris sub urbe in rufculo celebrandæ lucis annuæ, quam principem sibi vitæ habuerat. Venerat tum nobisque,*

(1) Immo *clamatores*: quæ longe diversa sunt; et *clamatorem tantum*, ut significant nihil præterea Julianum esse: non Rhetorem, multoque minus *Oratorem, Declamatoremve.* *Clamatores odiosi et molesti*, quales olim Cicero præfagibat fore Rhetoris cuiusdam Cœracis auditores; deque iis, quia *Kópez corvus Latinè* valet: *patiamur nos quidem* (aiebat lepidè III. de Oratore num. 21.) eum

cum ad eandem cœnam Antonius Julianus rhetor, docendis publicè iuvenibus magister, Hispano ore florentisque homo facundiæ, & rerum literarumque veterum peritus.

363. Narrat inde Agellius rogatu Antonii quosdam illius adolescentis pueros puellasque quædam ex Anacreonte aliisque Græcis cantâsse: qua occasione exprobantibus qui aderant Græcis, Julianum rhetorem laceffere coepisse, insectarique tamquam prorsus barbarum & agrestem, qui ortus terrâ Hispanâ foret, clamatorque tantum & facundiâ rabidâ iurgiosaque esset (declamatorem intelligentes (1), eiusque lingue exercitationes diceret (Latinæ scilicet) quæ nullas voluptates, nullamque mulcedinem Veneris atque Musæ haberet, & quæ sequuntur; subditque responsionem Iuliani, atque opposita ab eo iis quæ ex Anacreonte aliisque cantata fuerant amatioria & tenera Latinorum tria epigrammata, Valerii nempe Æditui, Porcii Licinii, & Q. Catuli, sanè veteranum poetarum, quibus mundius, venustius, limatus, pressius, Græcum Latinumve nihil quicquam reperiri putabat; vereque dignum existimo ea subiicere, quæ recitatus illa carmina Hispanus noster præmisso dicitur: *Permitte mihi quæfô (hæc eius verba) operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse aiunt.* Id est (ut credimus) os Hispanum quod Agellius nostro tribuit, hoc est verecundum, modestum, grave ac ferium: quod iniuriâ quidem solet ab exteris hominibus arrogantiæ insimulari superbiæque. De eodem Juliano alia refert idem auctor lib. 9. cap. 15. & lib. 15 cap. 1. ubi *declamationes eius scholasticas*, quarum unius meminit eo capite, eiusdem semper esse ait facundiæ; non eiusdem tamen quotidie felicitatis. At videtur idem Agellius *commentariorum* Juliani meminisse: ut iam eo etiam capite *Bibliothecæ* pars audire valeat.

364. Narrat Agellius docuisse eum familiares suos quadam die, in versu Ennii isto

Denique vi magna quadrupes eques atque elephanti

Proiiciunt se,

Eques, non equus, ut aliâs, legi debere: quod probavit Virgilii atque Lucilii te-

O 2 sti-

pullos suos excludere in nido, qui evolent. Simile quid apud Sallustium de Catilina: satis loquentiæ, non eloquentiæ: cuius vocabuli invidiam Sereniss. Hispaniæ Infans GABRIEL BORBONIVS modestè sane atque è dignitate lenuit: harto astuente en el decir. Vulgus tamen Interpretum evestigio reddidisset: mucha labia: mui hablador, aut tale aliquid.

stimois, reperirique affirmans ita inscriptum in codice emendatissimo. Concluditque Agellius (capite nempe 5. libri 18.): *Hæc tum nobis Julianus & multa alia, eruditè simul & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa (adiungit) post etiam in pervulgatis commentariis scripta offendimus.* Cuiusnam, nisi Juliani? Sed *commentarii* propriè sunt nudæ narrationes sine aliquo ornatu, digerendæ postmodum in historiam, seu aliud scripti genus, uti ex Cicerone docent Ety-

¹ Vossius in mologi¹. Adversarie explicabimus? sed *pervulgatorum* resistit nota. *Adversaria* enim promtuaria sunt rerum observatarum, non ut edas sed ut opportunè utaris. Sed *pervulgata* sunt forsan post eius obitum, velut aliæ quævis schedæ reliqtæ. Dicam liberè solemnibus verbis: Nondum liquet.

² Lib. 2. ep. 13. 365. Inclytum quoque fuit sub iisdem principibus Nerva Traiano Hadrianoque Hispanum *VOCONII ROMANI* nomen, à Plinio Cæilio in pluribus epistolis celebratum, præcipue ad Priscum scribens^m: *Is erit Voconius Romanus. Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius; nam huic quoque nomini pietate succedit, sive ut aliis placet, nam huic quoque nomine & pietate succedit.* Sed clarius eadem de re ad Traianum: *Pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant & eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hereditatem, & adoptionem à vitrivo meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum splendor &c.*

*Hunc ego (ait) cum simul staderemus, antè familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu contubernialis: cum hoc seria, cum hoc iocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico aut sodale iucundius? Mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit ut Musas ipsas Latinè loqui credas. Amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. Etenim iuvenis statim iuveni quantum potui per etatem avidissime contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ius impetravi: quod quamquam parcè & cum delectu daret, mihi tamen tamquam eligeret indulxit. Prætermitto alia illuc videnda. Inscriptæ sunt item *Voconio Romano* sive *Romano* tantum, quod fortè idem est, epistola 5. libri 1: prima libri 2: 13 libri 3. quâ misit ei corrigendum Panegyricum Traiano dictum, etiam cum *viri doctissimi* nota; pertinet & epistola 3. libri 10. quâ à Traiano eodem petit Voconio lati clavi honorem, hoc est in senatorium ut promoveretur ordinem. Ceteræ *Romano* inscriptæ, an ad alium *Romanum* pertineant affirmare non ausim, scilicet 15. & 23. lib. 6. octava lib. 8. septima & vicesima octava lib. 9.*

366. Novimus quidem ex Plinio maternam saltem Hispanam Voconii originem, è provincia quam vocabant citeriorum. In qua, scilicet in Saguntinæ urbis reliquiis, *Murviedro* huius temporis, Valentini regni, purum putum inscribitur cuidam lapidi *Voconii Romani* nomen. Ecce illumⁿ:

VOCONIVS ROMANVS PATRI OPTIMO.

ⁿ Gruteri Th.
sau. pag. 748.

Fortè Voconii pater uxorem duxerat eius matrem Sagunti, unde ea domo erat: cuius filius, quantumvis Romæ agens, obiuncti diem suum statuam in urbe illa erexit. Contulit tamen se deinde mater ad virum alterum qui Voconium in filium adoptavit, eique tam hic alter parens quām mater locupletem censem reliquere. Plinii hæc paulò antè præmisimus: *Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius; nam huic quoque nomini pietate succedit, sive ut aliis placet, nam huic quoque nomine & pietate succedit.* Sed clarius eadem de re ad Traianum: *Pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant & eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hereditatem, & adoptionem à vitrivo meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum splendor &c.*

367. Qua stante adoptione necessarium Voconio fuit vocari deinceps adoptantis etiam nomine. Unde à vero non ab ludit pertinent ad eum & alteram ex duabus his Saguntinis inscriptionibus; nam de utraque nondum assentio Gaspari Escolano^o Valentinarum rerum historico id affirmanti^p.

POPILLIÆ L. F. RECTINÆ AN. XVIII. C. LICINIUS C. F. GAL. MARINVS VOCONIVS ROMANVS VXORI.

^o Lib. 7. Hipp.
Valent. cap. 18.
^p Thef. Inscri-
ptionum pag.
818. 6.

Hic sepulcralis lapis in gradibus quibus ascenditur ad ædem maximam vel hodie superstes est. Conspicitur eodem loco alter, qui præsefert statuæ dedicationem, cuius erat basis^q:

C. VOCONIO C. F. GAL. PLACIDO AED. II. VIRO II. FLAMINI II. QVÆSTORI SALIORVM MAGISTRO

Ut priorem illam inscriptionem afferamus nostro (quod & Ambrosio Morali arrisit^r) movet in primis integrum nomen *Voconii Romani*: quod utique aliæ non legitur, quantumvis plures existent *Voconiis* inscripti lapides cum aliis cognominibus *Pauli*, *Vacculae*, *Vituli*, apud Gruteri *Thefaurum*; ^s 58. 3. dein-

^q Thef. pag.
489. 10.

^r Lib. 9. c. 16.

^s Pag. 489. 9.
& 11. & pag.
58. 3.

deinde quod integrum non minùs exstet ibi assumptum & adscititum aliud ex lege adoptionis, *Licinii* videlicet *Marini*. Retinuisse etenim cum novo etiam vetus nomen eos qui in alienam familiam transiissent, vel exempla *Traiani* post *Nervæ* adoptionem *Nervæ Traiani*, atque item *Hadriani* post *Traiani* eiusdem adoptionem *Traiani Hadriani* dictorum, etiamsi innumeris deficeremur aliis, persuaderent. Nam quod *Esculanus PLACIDI*, alterius lapidis cognomen, suspicatur ei ab ingenii elegantia & festivitate inditum, parum urget; sicuti nec *FLAMINIS* nota adiuncta, quod munus gessisse nostrum *Plinius* dixit ad *Priscum* scribens; id etenim non tam raro contingebat munus, ut veluti proprius esse debeat huius de quo agimus *Voconii* characterismus; cum *Voconiorum*, *Vacculæ*, & *Pauli* monumena superius laudata^t, hoc etiam *Flaminis* honore conspicua sint.

^{• Thesauro.} 368. Sed pergit idem *Esculanus* ultrà, sumto ex *Licinii* hoc adoptivo nomine argumento, ut credat hunc ipsum *Licinium* esse poetæ *Martialis* amicum, de quo *Esculanus* agere credit duo eius epigrammata. Quem errorem excusare frustrè erit; cum eorum alterum^u disertissimè conceptum sit de *Licinio Sura*, cui *Plinius* literas dedit^x qui que Consul fuit: alterum ad *Licinium Augusti libertum ditissimum*, quem sumtuosissimè tumulatum fama est, utique sit referendum. Nec item *Voconii* huius Romani res agitur in epigrammate alio^y ad *Thestylum puerum*, in quo & inadvertenter lapsus idem auctor fuit. Nam cuius in eo carmine doctos libellos poesimque *Valearius* celebrat *Martialis*, apertissimè is *Voconius Victor* semel atque iterum appellatur.

369. Non igitur ex *Licinio* data doctrinæ, *Voconiove* poeseos laude à *Martiali*, assignabimus in hac nostra Scriptorum sylloge *Voconio Romano* locum; sed ex *L.* Appuleii his verbis *Apologiae primæ*,

quæ ad eum pertinere credimus: *Dixus Hadrianus*, cum *Voconii amici sui* poetæ tumultum versibus veneraretur, ita scripsit:

Lascivus versu, mente pudicus erat.

Quod nunquam ita dixisset, si forent lepidiora carmina argumentum impudicitiae habenda. Hæc Appuleius (1).

C A P U T X V I I I .

De scriptoribus incertè aut prorsus falsò Hispanorum catalogo accensitis. IUVENALEM, PHILONEM HEBRÆUM, CLAUDIANUM, uti & ARISTOTELEM, ineptissimè à quibusdam Hispaniæ attribui; sicuti & IUSTINUM TROGUM epitomatorem. Plausibilis autem TROGUM POMPEIUM & SILIUM ITALICUM. Trogum origine Gallum fuisse. Martinus Polonus, Ioannes Egidius Zamorensis, & alii, curiositatis indiligentis expostulantur. Iuliani & Hauberti falsa chronica. SILIUM ITALICUM magis vero similiter Hispaniæ adscribi, sed non sufficienti arguento ex ITALICI cognomine. ITALICUS & ITALICENSES diversa gentium nomina. Italica alia in Pelignis Italiæ populis, sive Corfinium. Ab Italica etiam Italicus. De cohorte Italicensi, cuius Cornelius in Actis centurio, figmentum Pseudo-Dextri ex transcursu taxatur.

370. **PRIUSQUAM** duobus his primis fæculis valedicamus, lucubrationum istarum quicquam iis auctoribus mancipandum est, quos lubrica fides nonnullorumque recentiorum auctoritas Hispanorum Scriptorum catalogo accenset. IUVENALEM aliquos nostratem dixisse qui sub Domitiano floruit annotare erubescerem, nisi *Ioannes Vasæus* vir diligens historicusque nostrarum rerum non contemnendus id scriptum reliquisset. *Iuvalem* (inquit^z) sunt qui Hispanis adscribant, quod ego Hispan. ad ann. nec affirmare possum neque refellere; subiungitque: *Illud rectè commemini, ante annos xv. vidisse me Segoviae, dum illic in aula Isabellæ Augustæ agerem, in turri quadam* ^z In Chron. Christi xc,

(1) De Hispania, eaque Saguntina *Voconii* de quo agimus non modo origine sed patria, dicam mox, ubi pauca de crassis *Lilii Gyraldi* circa eam erroribus præmonuero. Primum enim omnium *Voconium* nostrum *Victorem* cognominat, confunditque cum illo cuius *Martialis VII. Epigr. 29. ad Thestylum* meminit; atque in hunc errorem pertrahit *Vasæum Chron. Hisp. ad ann. Christi CX. Gasp. Esculanum Hist. Valent. VII. 18.* & fortassis alios. Deinde pro Romana *Voconii* patria *Plinium Secundum* testem gratis adhibet. *Plinius Voconium* non à patria *Romanum* appellat, sed ab agnomine in urbe atque in Provinciis non infrequentis, cuius varia exstant apud Gruterum et alios exempla, immo et *Voconia* gentis quodammodo peculiari, ut in allatis à Nostro lapidibus. Præterea epistolas sæpe *Romanum* suo inscri-

bit omisso *Voconii* nomine, more scilicet Romanis usitatissimo sese mutuo per agnominam salutandi, *Cæsar*is nempe, *Cinnæ*, *Graffi*. Neque demum è media Roma literas *Romanum*, hoc est, qui patria tantum Romanus non autem eo nomine in Urbe notissimus esset, inscriptas dedisse *Plinius* nisi admodum ridiculè potuit. Gentis igitur nomen *Voconius* fuit, *Romanus* agnomen. De Hispania autem, deque *Sagunto Voconiorum* patria et fortunarum sede, ternis quos Nostræ adducit lapides, alium adiungam in quo *VOCONIA PANCARPE VOCONII* scilicet *LIBERTA* legitur *Gandiae* in vico *El Tosil* dicto, in ædibus Collegii eius Urbis *Canonicorum*, quem sæpius vidi atque in adversaria mea retuli: ex quo firmatur *Voconiam* gentem *Sagunti* atque in litorali *Valentini* regni plaga domesticos lares habuisse.

è regione portæ D. Andreæ saxum cuius hæc erat inscriptio:

PVBLIO IVVENALI IVVENALIS.

Hæc ille. Quos autem ille auctores huius rei habuerit, subticere non debuit, si memoratu digni essent. Quod ipsum dico de Stephano Garibaio qui similiter loquitur^a; & historico Segoviensis urbis Didaeo à Colmenares, qui civibus suis adulandi hanc non prætermisit occasionem; cùm versus illi quorum vim declinare præsumit ex fine tertiae Satyræ, clariores sint quām ut de patria eius Aquino dubitare possimus: quod & vedit vetus eius interpres. Nec inscriptus lapis IUVENALIS nomine in Hispania ulterius quid suadere videatur, quām inde occasionem ab aliquo scolio arreptam affirmandi de Iuvenalis patria Hispania: quod aliàs nusquam legitur. Nec nos palpum civibus nostris obtrudere natūrā sumus.

371. Adhuc magis mirum videri debet, quòd quidam PHILONEM HEBRÆUM natione, (ut loquitur S. Hieronymus) patriā (uti Photius & Suidas) verè Alexandrinum ex Ægypto Græcum ictoriem, in Hispania natum, Alexandriæ tantùm incolam asseverare nullo quidem auctore sit ausus. Ioannem Andream Quenstedt Luteranum intelligo, qui *De patriis illustrium doctrinâ & scriptis virorum dialogum* scripsit.

372. CLAUDIANUM quoque poetam eiusdem urbis Alexandriæ nobis imputat Fabricius Gaubertus in prologo *Historiæ suæ Aragoniæ Regum*.

373. Sed coniungamus hos errores cum eorum errore qui ARISTOTELEM Hispanum credidere, nempe Lucas Tudensis in prologo ad chronicon *De laudibus Hispaniæ*,

^b Garibai lib. 5. cap. 8. Enci-
so Geographia fol. 34. Torre-
blanca *De iure spirituali* fol.

^c Gongora Hjt. de Na-
varra quos ri-
det Ioannes Ge-
nesius de Sepul-
veda Epistolæ quadam (95. ad
Ioann. Cordu-
lam Decan. Cordub.)

374. Frequentioribus autem contenduntur testimoniis TROGUM POMPEIUM Augusti ævi historicum, cuius *Philippicarum historiarum* dedit posteris quod hodie superpestes est breviarium Iustinus, nostratem esse. Ex Ioannis Ægidii Zamorenis Franciscani, qui saeculo decimo tertio literas coluit historicas in Hispania saeculique barbariem in pluribus sapit, fragmentis adhuc

ineditis hæc sunt, quæ captum hominis non obscurè produnt: *De Pompeio Trogō* (ait) sic legitur in chronicis summorum Pontificum & Imperatorum: Pompeius Trogus natione Hispanus floruit Antonini Pii tempore. Hic totius orbis historias à tempore Nini Regis Assyriorum usque ad monarchiam Cæsaris Latino sermone deduxit, distinguens per libros XLIV. quorum abbreviationem fecit Iustinus eius discipulus. Qui Iustinus philosophus Antonino Pio librum de Christiana religione compositum tradidit, & benignum eum Christianis fecit. Exscriptis nempe Martinum Polonum Dominicanum, cuius est *Chronicon* illud summorum Pontificum atque Imperatorum; cumque eo confudit utrumque Iustinum, ethnicum Latinum, & Christianum Græcum: de quibus & errore isto Martini, post Ioannem Vasæum^c consuli Gerardus Vossius^d debet. Iisdem vestigiis ire videoas Ioannem Gerundensem Episcopum^e, Lucium Mari-
næum Siculum^f, Franciscum Tarafam^g, Gaubertum Fabricium^h, aliosque faciliè credulos. His adiungo auctorem fculneum (1) pseudochronici Iuliano archipresbytero Tolletano adscripti, quo habeturⁱ Bletissæ (*Ledesma* hodie est Castellæ veteris oppidum) Trogum fuisse natum. Cui consentit Haubertus Hispalensis in eiusdem farinæ chronicus^k.

375. Immo & IUSTINUM ipsum nonnullis creditum esse Hispanum Vasæus tradit^l. Incerta hæc prorsus aliunde quām ex Martini, & Pseudo-Juliani, & Pseudo-Hauberti chronicis persuaderi debuissent. Nos certi sumus Trogum origine Gallum fuisse ex Vocontiis Galliæ Narbonensis populis; quod ipse lib. 10. referente Iustino^m annotatum posteris reliquit; Julianumque & Haubertum suppositios esse auctores, alibi à nobis falsitatis suæ arguendos (2). Icircò hunc minimè agnoscunt Hispaniæ ci-
vem, qui ornandæ historiæ nostræ adscitiis & exteris opus non esse prudenter existimant, Ambrosius Moralesⁿ, Ioannes Vasæus^o, Stephanus Garibaius^p, Andreas Garsias Matamorus^q, ceteri.

376. Adhuc magis pro SILIO ITALICO Hispaniæ afferendo connituntur nonnulli ex nostris, nec sine aliqua ex vero adducta similitudine; maximè cùm pro extera eius patria nihil argumentorum suppedita-

(1) *Ficulneum* vocat, id est *inutilem, nullius frugis*, ut *ficulnus* olim Horatii *I. Serm. 8.*
..... truncus inutile lignum:
Item *ficulnei viri, ficulneæ merces* ut est in proverbio; seu potius ad Pseudo-Chronici auctoris cognomen alludit, nimurum *De la Higuera*, quod idem Hispanis valet ac Latinis *ficulnus*.

^a Lib. 7. comp.
Hjt. Hisp. cap.
12.

^b Chron. *Hisp.*
ad ann. Christi
cxl.

^c Lib. 1. de
Hisp. Lat. c. 32.

^d Principio *Pa-*
ralipom. Hisp.

^e Lib. 7. *De*
laud. Hisp.

^f *De Regibus*
Hisp. in Tito
Antonino.

^g In prologo
Hjt. Hisp. Arago-
niæ.

^h Num. 50.

ⁱ Anno cix.

^j Ubi suprà.

^k Ubi suprà.

^l Lib. 43. cap.

^m in fine.

ⁿ Lib. 9. cap.

^o Ubi suprà.

^p Lib. 6. cap.

^{26.}

^q In *Apologi-*
tico, fine.

tari videant. Quare his item non intendimus usurpati alieni; lucem tamen aliquam huic rei dabimus ostensis utrumque rationum momentis. Stant utique pro Hispana eius origine, non dico vetus natae que typographiae æqualis persuasio; nam in primis editionibus apposita eius Vita nihil ulterius habet quam è maioribus suis Hispanum, natu verò Romanum fuisse (1); sed Petrus Crinitus¹, ut suspicor primus coniecturæ auctor quamquam aliunde se de eo doctum referat: Io. Bapt. Egnatius², Ludovicus Carrio³, Alphonsus Garsias Matamorus⁴, Florianus Docampo⁵, Ambrosius Morales⁶, Andreas Resendius⁷, Ioannes Vasæus⁸, Stephanus Garibaius⁹, Ioannes Marieta¹⁰, Alphonsus Ciaconius in

¹ De poetis Latinis.

² In annot. ad Hist. Aug.

³ Lib. 1. E-

mend. cap. 17.

⁴ Ubi proximè.

⁵ Lib. 4. cap.

⁶ Lib. 9. cap.

⁷ In Encomio Lovani.

⁸ In Chronicō

ad ann. LXX.

⁹ Lib. 7. c. 6.

¹⁰ Hist. Eccles.

de Esp. lib. 21.

cap. 9.

¹¹ Lib. 3. c. 13.

¹² Lib. 4. c. 3.

¹³ Dial. 4. De

poetis.

¹⁴ Scholiis in

Florum.

¹⁵ Lib. 1. de

Hist. Lat. c. 29.

¹⁶ Comm. ad

Silium princi-

pio.

¹⁷ Notis ad

Anton. Itiner.

¹⁸ Lib. 16. cap.

¹⁹

perennaverit, urbis appellatio. Rebellantes enim Italorum plures populi ob denegatam sibi civitatem Romanam, Lucio Marcio Philippo & Sexto Julio Coss. Olympiade CLXXII. uti Diodorus refert: imposuerunt sibi universorum metropolin *Corfinium* in Pelignis urbem, appellaveruntque *την καὶ τὴν Ιταλίαν*, *communem urbem Italianam*. Sic apud Photium legitur, qui hoc Diodori fragmentum ex libro 37. aut 38. nobis conservavit¹⁴. Demus enim *την καὶ τὴν Ιταλίαν*, *Italicam*, hoc loco pro *Italia* legendum, ex quo *Corfinium* *Italicam* à conspirantibus dictam Strabo lib. 5. *Geographiæ* referat, Velleiusque confirmet Paterculus lib. 2; quantumvis in Paterculo tantum legamus iuxta vulgarem scripturam *Corfinio* impositum cognomen *Italici*. Nec aliter accepit *De antiquo iure Italæ* agens doctissimus Sigonius¹⁵. Cessante vero hoc sociali bello, duravisse istud urbis nomen, delendique è memoria hominum prorsus exempli & calamitatis vestigium, quis unquam dixit aut suspicatus est? Cum præsertim Corfinii veteris appellationis frequentissima existet in Romanis sequentium annorum monumentis, nulloque aliter concepto interrupta mentio, ut videre est in Cæsar's *De bello civili* commentariis, & passim apud Italæ illustratores. Exstat quidem, ne hoc dissimilem, apud Macrobius¹⁶ *historia C. Vettii Peligni Italicensis*, quem comprehensum à cohortibus suis ut Pompeio tradetur servus eius occidit. Sed fortè hic erat Pelignus nomine, non gente, ex Italia Hispaniæ. Sedet enim mihi, *Corfinio* id per seditionem impactum nomen in Pelignis omnino deletum cum seditione fuisse.

378. Miror tamen à viris doctis credi hanc *Italicam* potuisse dare nomen Silio poetæ, quasi vera ista fuerit, Siliique ævo

perennaverit, urbis appellatio. Rebellantes enim Italorum plures populi ob denegatam sibi civitatem Romanam, Lucio Marcio Philippo & Sexto Julio Coss. Olympiade CLXXII. uti Diodorus refert: imposuerunt sibi universorum metropolin *Corfinium* in Pelignis urbem, appellaveruntque *την καὶ τὴν Ιταλίαν*, *communem urbem Italianam*. Sic apud Photium legitur, qui hoc Diodori fragmentum ex libro 37. aut 38. nobis conservavit¹⁴. Demus enim *την καὶ τὴν Ιταλίαν*, *Italicam*, hoc loco pro *Italia* legendum, ex quo *Corfinium* *Italicam* à conspirantibus dictam Strabo lib. 5. *Geographiæ* referat, Velleiusque confirmet Paterculus lib. 2; quantumvis in Paterculo tantum legamus iuxta vulgarem scripturam *Corfinio* impositum cognomen *Italici*. Nec aliter accepit *De antiquo iure Italæ* agens doctissimus Sigonius¹⁵. Cessante vero hoc sociali bello, duravisse istud urbis nomen, delendique è memoria hominum prorsus exempli & calamitatis vestigium, quis unquam dixit aut suspicatus est? Cum præsertim Corfinii veteris appellationis frequentissima existet in Romanis sequentium annorum monumentis, nulloque aliter concepto interrupta mentio, ut videre est in Cæsar's *De bello civili* commentariis, & passim apud Italæ illustratores. Exstat quidem, ne hoc dissimilem, apud Macrobius¹⁶ *historia C. Vettii Peligni Italicensis*, quem comprehensum à cohortibus suis ut Pompeio tradetur servus eius occidit. Sed fortè hic erat Pelignus nomine, non gente, ex Italia Hispaniæ. Sedet enim mihi, *Corfinio* id per seditionem impactum nomen in Pelignis omnino deletum cum seditione fuisse.

379. Afflcta hac de Italica Pelignoru[m] sententiâ, supereft ut refugium fiat ad Italæ ipsius nomen, unde *Italicum* ex analogiæ regula dictum existimet. Sed nec ab eadem exorbitare regula, nec sine idoneis testibus locutus è contrario videbitur, qui ab iam unica Hispaniæ *Italicum* derivaverit *Italici* nomenclaturam. Ita enim conceptum esse nostri municipii nomen videtur in Spartiani Hadriano. *Post hæc Hispanias petit* (Hadrianus ipse) & *Tarracone hiemavit*, ubi sumtu suo ædem Augusti restituit, omnibus Hispanis Tarragonem in conventum vocatis, delectumque ioculariter, ut verba ipsa ponit *Marius Maximus*, detestantibus *Italici* vehementissimè, ceteris prudenter & cautè, consuluit. In populis Hispaniæ, quorum habuit conventum Hadrianus, quibusnam nisi *Italicæ* civibus hoc faciatum

¹⁴ Bibliotheca cod. 244. pag. 1184. in edit. Schoti Græco-Lat.

¹⁵ Lib. 3. fol. 107. edit. Ziletti 1560.

¹⁶ Lib. 1. Saturn. cap. 11.

(1) Romana editio MCCCC LXXI. vi. Cal. Maii de qua nos infra, in fine huius capituli hæc habet: *Syl-*

lius Italicus: cuius maiores Italica Hispaniæ urbe orti fuere prima ætate declamavit.

* Lib. 29. Ad-
vers. cap. 12.
* Lib. 9. c. 31.
* Apud Vir-
gil. 2. Aen. v.
104. Martialis
lib. II. epig. 105.
* Virgil. 6.
Aen. v. 403.
* Horat. lib. 3.
carm. oda 4.
* Plinius lib. 3.
cap. 3.
* Conv. Iurid.
de Sevilla L. 3.
c. 17.

Etum accommodes? Hadrianus Turnebus ita existimabat ^o, quomodo & Ambrosius Morales interpretatus est ^q. Analogia item id admittit. Nam ab *Ithaca* Ulysses *Ithacus* ^r non *Ithacensis*: à Troia *Troianus* & *Troius* ^s, à Conca Concanus ^t, à Bracara *Bracarus* ^u æquè ut *Bracarensis* fit. Collegit horum omnium exempla Rodericus Carus, adiunxitque Hispanienses lapides, *Italicorum* qui appellarentur nomine inscriptos ^x hosce:

L. RVFINVS PRIMVS ITALICVS
D. REGINENSIS A. XL.
FABIA CAMPANA VXOR.
M.M. FECIT. H. S. E.

S. T. T. L.

Uti & *Italicæ* cuiusdam feminæ Castulo-
nensi hoc epitaphio notæ:

D. M. S.

PARIDIÆ ANNO. XXII.

C. VALERIVS PATER

VALERIA ITALICA MATER (1).

380. Nondum tamen in solido pedem figimus. Nam *Italicos* in Spartiani testimonio de omnibus ab Italia oriundis, hoc est originis *Italicæ*, coloniarum nempe Romanarum incolis; non verò de unius *Italicensis* municipii civibus: magni duo illustratores *Historiae Augustæ* Scriptorum Isaacus Casaubonus & Claudius Salmasius aptissimè ad rem de qua agitur interpretantur; uti & apud Sallustium nos scimus in *De bello Iugurtino* *Italicos* dictos milites qui Cirtam Adherbalis Numidiæ Regis præcipuam urbem ab impressione *Iugurthæ* defendebant, non ab *Italicæ* Bæticæ, sed ab Italia eos qui ibi relicti fuerant à Romanis. Delectum militarem indexerat Hispanis Imperator, quorum iis qui Itali essent origine ioculariter, germanis verò Hispanis (quos *av̄t̄xθ̄or̄as*, sive inde oriundos dicere possumus) haud minus, sed serio detrectantibus: prioribus illis, utpote magis obnoxiis & quasi spernentibus, vehementissimè; posterioribus, qui veluti precario obtemperabant, cautè & prudenter consuluit. Hæc Spartiani explanatio verbi illius, quomodocumque distinguant (Salmasius enim aliter à Casabono legit) commodissimè adaptatur, idoneaque admodum videri debet. Præterea gentile nomen seu patrium ab *Italicæ* esse *Italicum*, neque ab analogiæ illo usu hæc

(1) Periit dubio procul inscriptio hæc; nec Rodericus Carus (lib. III. c. 17.) quo tandem loci Castrulone extet exstiteritve indicat. Certe ego ante hoc triennium veteres eius urbis reliquias ruderaque evolvi omnia, nulli labore neque sumtui parcens, dum MITHRAE REGI inscriptum lapidem antiquo et exoleto Græcorum Hispaniensium charactere exara-

nomina contrahente, ut vidimus, neque ab *Italicæ* in Hispania nomine, aliter fentientibus persuadebimus. Hi enim certi sunt à nobis quærere *Italicumne patriæ* vocabulum, gentiive, an familiæ cognomentum credamus. Si prius illud placet (cum non minus ab *Italia* quam ab *Italicæ* fieri possit *Italicus*): undenam in Silio factum hoc, non autem illud conficiemus? Si familiæ agnomen (quod certius videatur esse) dixeris, eiūque Hispanæ: statbit adversus nos, & adversus lapides nostros Italus lapis Ravennas hanc ipsam hominis appellationem exhibens:

FLAVIÆ Q. F. SALVTARI
CONIVGI KARISSIMÆ
L. PVBLICIVS ITALICVS DEC. ORN.
ET SIBI V. P.

Abstineo manum ab scribendo integro legati collegio fabrorum municipii Rennatensis relicti monumento, in quo & *Publitorum* (familiæ id nomen) *Flaviani* & *Italicæ*, Lucii Publicii eiudem filiorum, mentio est: unde constat agnomen esse parentis filiique commune Publicio familiari nomini adiunctum, minimè verò patriæ appellationem, ac multò minus Hispanæ.

381. Sed quibus soleme est arrogare undecumque laudem propriis rebus, nec vereri exterorum *citra damnum affectus* (ut Quintiliano utar) existimantium iudicium, eandem hi sequentes formationis seu etymologiæ regulam, quā quidem necessariò appellatum ab *Italicæ* Silium poetam, eorum quos suprà iam laudavimus animis infixum credidere: *cohortem* quoque *Italicam* Cornelii centurionis *Actorum* cap. 10. memoratam, ab eodem Bæticæ Hispaniæ municipio dictam fuisse, tamquam pro aris pugnantes focisque contendunt. Id nimurum à Pseudo-Dextro mali: cuius ficinus artifex haud veritus fuit Cornelium hunc *Actorum* quem Petrus Apostolus convertit; itemque alium Euangelicum qui confessus est Christum in cruce morientem; ac tertium denique illum, cuius servum Christus sanavit ^y, *Italicenses*, hoc est *Italicæ* natos fuisse, chartis illinere ^z. Cuius dicto ut fides præstruatur ab enarratoribus ^a, *cohortis* *Italicæ* nomine, cuius centurio erat prior ille ex tribus in *Actis* lau-

^y Lucæ cap. 1.

^z In Chron. ad annum XXXIV. & XL.

^a Bivario ad Chronicon ann. XXXIV. comm.

^b Caro lib. 3. Conv. Iurid. Hispal. cap. 11.

tum, qui ibidem esse ferebatur, manualibus ut aiunt oculis inspicere, cumque apographo quod penes me erat conferrem: in quo et lusi operam, et cum plurima quæ inibi superfluit monumenta sedulo perlustrasse planeque omnia corrasisse: in hanc PARIDIAM, neque VALERIAM ITALICAM non incidi.

datus, validissimam iudicio suo confirmationem eliciunt. Namque cohortes dictas à natione militum quibus constabant, consequenterque *Italicam* ab *Italicæ* natis militibus, fumosa præsumtione, tamquam ex cortina loquentes, venditant.

382. Quibus, ne longius evagemur, opponere contenti erimus inscriptionem veterem^b, unde sibi notitiam certiorem ^{b In Thes. inscript. pag. 434.} cohortis huius *Italicæ* possint exculpere. ^{i.} Foro-Sempronii ea habetur Urbinatis Dicatus, *Fosombrone* hodie dictâ, urbe.

L. MÆSIO L. F. POL.
RVFO PROC. AVG.
TRIB. MIL. LEG. X.
APOLLINARIS TRIB.
COH. MIL. ITALIC. VOLVNT.
QVÆ EST IN SYRIA PRÆF.
FABRVM BIS.

MVNICIPES ET INCOLÆ OB MERITA EIVS QVOD ANNONA
KARA FRVMENT.
DENARIO MODIVM PRÆSTITIT. EARVMQVE DEDICAT.
RVFVS EPVLVM DEDIT
DECVRIONIB. SING. HS. XXX. SEX VIRIS ET AVGVSTALIB.
SING. HS. XII. PLEBI SING. HS. IV.

^c Partis Occident. cap. 84.
^d Vide Thef. tit. Quæ ad rem militarem spedant.

Quæ sanè inscriptio Foro-Sempronensem in Italia civem nobis exhibet, cohortis *Italicæ* voluntariorum quæ in Syria erat, tribunum: è quo Itali hominis munere, si certum esset à natione militum (quibus præerant centuriones cives) cohortes nomen habuisse: certiore poterat deduci calculo ex Italia quam ex *Italica* fuisse cohortem illam quæ in Syria merebatur, militum *Italicorum* voluntariorum. Quæ quidem eadem forsan fuit cum illa Cornelii, Cæsaræ Palestinæ degentis; cùm Palæstina Syriæ largè sumtæ pars olim fuerit habita. Legionis tertiarum cognomento *Italicæ* multa mentio fit in *Notitiæ* libro^c. Secunda item, aliæque legiones in inscriptionibus audiunt *Italicæ*^d. Fuerint ergo omnes ex milite Hispano *Italicæ* nato? Nullus credo sic iudicij inops sit, qui non mecum ludificari se à rogante credit. Sed planè id rei aliâs, si vita suppetat, maiori opera procurandum: indicare tantum hic non frustra fuit Silii Italici causâ, deductique haud necessariò eius nominis ab *Italica* Hispa-

niæ. De huius morte & rebus in vita gestis consule sis Plinii epistolam septimam libri tertii⁽¹⁾.

383. Editus fuit Romæ (fortè primum⁽²⁾) Silius Italicus anno MCDLXXI. Summo Pontifici Paulo II. dicatus à Joanne Andrea Episcopo Alerienfi in insula Cyrno (id est Corsica) qui, ut ait, recognitionem quindecim diebus absolvit; atque inde Venetiis per Baptistam de Tortis MCDLXXXIII. & MCDXCII. cum interpretatione Petri Marsi, & epistola ad Illustrissimum Principem Virginium Ursinum: quæ duæ editiones cum quadam Poetæ Vita brevissima in libris Vaticanis exstant. Basileæ etiam prodiit ex officina Thomæ Woltii cum annotationibus Hermanni Buschii MDXXII. in 8.º & Venetiis apud Aldum MDXXIII. & Lugduni MDXLVII. in 16.º Claudio Dauquius Sanctomarius canonicus Tornacensis cum Notis suis tandem Parisiis edi curavit apud Davidem Douceur MDCXVIII. in 4.º Sed olim Domitium Calderinum hunc poetam

P emen-

⁽¹⁾ Qui plura de Silii patria desideret, adeat. Christopherum Cellarium *Dissert. de C. Sil. Ital. Poeta Consulari* præmissa *Punicorum* editioni Traiectensi ad Rhenum 1717. 4.º curante Arn. Drakenborch. Summa hoc reddit: *Silium neque in Hispania natum, quia Martialis, ubi maxime poterat, nihil memoravit; neque in Pelignorum urbe Corfinio, cuius *Italicum* nomen incertum::: Sed ex quocumque alio casu vel causa potuisse Italici cognomen habere::: quamquam iis qui Silii maiores è Baetica derivant, non repugnet.*

⁽²⁾ Hæc princeps proculdubio est omnium Silii Italici editio, consentientibus Maitairio, qui eam in Sveynheymii et Pannartzii Typographorum libello suplici Sixto IV. Pont. Max. oblato recenset, addens CCLXXV. non amplius exemplis constitutæ *Annal. Typogr. T. I. pag. 50.* Io. Alb. Fabricio Bi-

blioth. Lat. II. 12. & Auctore Catalogi Ducis de la Valliere n. 2514. Idem tamen Auctor *Bibliogr. Instruktiv. Bell. Lettr. Tom. I. n. 2793.* Romanam aliam editionem indicat, eodem anno 1471. atque, ut conicit, ab iisdem Sveynheymio et Pannartzio vulgatam, sed multo præ priori illa rariorem, cuiusque exemplum unicum se vidisse ait in Parisiensi Regia Bibliotheca; neque alterum ulli unquam suæ, id est Librariæ, artis popularium eatenus cognitum fuisse. Exstat penes me; inque eiusdem fine, atque eodem prorsus charactere ac linearum oœnomiæ legitur.

Opus iā Neglectū Pomponius ref cognovit. Anno domini. Mcccclxxi. Vi. Caléd. Mai. Rome.

emendasse atque interpretatum fuisse, Li-
lius refert Gyraldus dialogo 4. *De poetis.*

C A P U T X I X.

*Falsa de s. HIEROTHEO Hispano ferè unius
sæculi credulitas. De Dionysii scriptis (unde
Hierotheti notitia) vel inter catholicos dubi-
tari. Quando hæc primùm vissa. De Hiero-
theo Atheniensi Græcorum testimonia aliqua:
Latinorum nulla extare. Errori de Hiero-
theo Hispano ansam dedisse Ambrosium Mo-
ralem: ceteros tenuisse, atque inter eos
Pseudo-Dextrum. Moralis æquivocatio in-
ter Hierotheum & Philotheum. Leonis Alla-
tii laus. Hierotheum Areopagitam fuisse
Athenis, con sequenterque Athenensem. De
Areopagitarum munere, etiam Rom. Imp.
ævo. Multa Græcorum testimonia huic fabulae
confutandæ producuntur. Hierotheum patriæ
Emporitanum à Pseudo-Luitprando jingi.
Absuritatem in Hierotheti historia.*

384 ALIQUANTO robustiore brachio
affligenda est recens, & in ipso
mendacii gremio nata atque educata opini-
o huius tantum sæculi: Hierotheum
nempe, qui S. Dionysii Areopagitæ præ-
ceptor fuisse dicitur, ab eoque in eius li-
bris præclarè laudatur, non Segoviæ mo-
dò in Hispania Episcopum, verùm etiam
natalibus Hispanum fuisse. Hæc nempe una
est è fabulis, quibus iudicari nos volue-
re grex ille historicorum à Gnathone quo-
dam Hispano à septuaginta aut circiter
annis confectorum: quos quidem plures &
non indocti viri hactenus at minus caute
amplexi iunt; pars autem melior & vere-
cundior Hispanique veri honoris amans,
crebris iam quotidie in publicum oblatis
testimoniis uti spurious & piacularia po-
tiùs monstra, quam eorum auctorum, quos
ementiuntur, prolem abdicant & averian-
tur: Flavium Dextrum eorum omnium co-
ryphæum, eiisque eodem patre natos ger-
manos fratres Maximum, Brailionem, He-
lecam Cæfaraugustanos: Luitprandum Ti-
cinensem, Iulianum Toletanum; necnon
infelici adhuc sub constellatione ab non
incertis genitoribus editos Aulum Halum,
Haubertum Hispaniem, Gregorium Bæ-
ticum, Liberatum Gerundensem, nostræ
ætatis propudia, veræque historiæ calamit-
atem intelligo. De quibus omnibus loco
suo iudicium habebitur. Necesse tamen est
huc devenientibus, ne in duorum sæculo-
rum quæ transcurrimus Scriptorum albo
Hierotheum aliquis desideret, nostri silenti-
i causam ostendi; immo ex iis quæ accu-
ratè magis tempore suo dicenda & pro-
banda sunt, præsumi & supponi quædam,

de quibus non priùs certior fieri lector
poterit quam ad cuiusque horum Pseudo-
scriptorum ætatem stili cymbam appellia-
mus.

385. S. HIEROTHEI nomen, obscurum
olim aliquot sæculis, unà cum vulgo tri-
butis S. Dionysio Areopagitæ libris emi-
cuit primùm Græcanicæ Ecclesiæ indeque
Latinæ, prorsusque in eadem, ut dici so-
let, navi ambo feruntur. Planè scio non
sine controversia Dionysio illi magno Areo-
pagitæ Sancti Pauli Apostoli discipulo ad-
iudicari commentarios illos, quorum au-
torem eum esse à multis retrò sæculis pas-
siva omnium ferè catholicorum persuasio
est: quam cum improbare & affigere to-
tis viribus heterodoxi sint conati: res eò
devenit, ut expensis utriusque partis ratio-
nibus, viri etiam doctissimi ac pientissi-
mi sic de ea opinentur, uti de iis opinari
æquum est, quæ ita an minus fuerint ad
religionem nihil intersit.

386. Quare haud moratus ea quæ pro
Areopagita, & tot iam sæculorum creduli-
tate Baronius Bellarminusque ^e Cardinales,
Delrius ^f Lancelius ^g Halloixius ^h Corde-
rius ⁱ Iesuitæ: Sauslaius ^k & Menardus ^l
copiosissimè differuerunt: Ioannes Mori-
nus ^m eruditissimus Congregationis Orato-
rii ut vocant presbyter, datâ operâ, nec
primus ut inquit Dionysii hæc opera eiuf-
ne Areopagitæ essent in dubium vocavit,
validissimèque fundamentis negantem sen-
tentiam fulcivit, ipse adhuc iudicium alio-
rum requirens: quod & nuper fecit Emi-
nentissimus dignitate, innocentia vitæ,
pariter atque iudicij præstantia eruditissi-
que omnimodæque doctrinæ merito Ioan-
nes Bona S. R. E. Cardinalis ex Re-
formatorum Cisterciensium ordine assum-
tus, in aureo suo *Rerum liturgicarum ope-*
re ⁿ. Prolixius, integro nempe volumine,
Ioannes Dallæus Gallus, hæreticus Calvi-
nianus, sed inter suos huius ætatis docto-
res celeberrimus, Dionysii Areopagitæ no-
mine hos libros falso inscriptos ante ali-
quot annos persuadere conatus est.

387. Quam si sequeremur opinionem,
facile erat Hierotheti historiam ad quar-
tum aut quintum Ecclesiæ sæculum dedu-
centibus, quo tempore (ut placuit Anti-
areopagitis) horum commentariorum au-
tor vixisse creditur, fabulatorem Hispanum
coarguere mendacii. Sed ne doctissi-
mis hominibus plus sapere velle videamur,
Dionysius per me esto Areopagita Pauli
discipulus & Athenarum Episcopus, cui
debemus Hierotheti memoriam; sitque Hie-
rotheus Dionysii præceptor, dummodo
Atheniensis natu, non Hispanus (quod hu-
ius

^e *De scriptis
rib. Eccl. ad
annum. lxxi.*

^f *In vindicis
Areopagiticis.*

^g

^h *In scrip.
Eccles. primi
sæculi ad S.
Dionysivitam.*

ⁱ *.....*

^k *De mysticis
Galliae script.*

^l *.....*

^m *De sacris
ordinat. in Pre-
fatione ad Ri-
tus à S. Diony-
sio traditos.*

^q pag. 27. & seqq.

ⁿ Lib. I. cap. 8.

LIBER I. CAPUT XIX.

I I 5

ius capitinis argumentum erit); si tamen ingenuè prius fateamur, vix posse nos quicquam his novi adiungere quæ tam Latino sermone Petrus Halloix Iesuitarum sodalis admodum doctus, quām Hispano D. Gaspar Ivañez de Segovia Acropolitanus Marchio, nunc iam ista quum scribimus Mondexarensis, & inter Hispaniæ Magnates totius antiquitatis doctrinâ iudicioque exacto vir, amicus noster: prior quidem ille in *Notationibus ad vitam*^o; posterior verò in *Apologia pro Segoviensi S. Fructi, excluso Hierotheo, patronatu*^p; & latius & luculentius in secunda parte *Dissertationum Ecclesiasticarum Græcis* è monumentis Latinisque diligentissimè tractavit.

388. Hierothei præter Dionysium nem o eorum meminit quibus Ecclesiastico rum Scriptorum colligere nomina curæ fuit: non Hieronymus, non Gennadius, non Isidorus; neque item illi quorum in catalogis Dionysius ipse iam apparet, Honori us Augustodunensis & Henricus Gandavensis. Libri dumtaxat Græcorum Ecclesiastici tam veteres quām recentes eius nomen posteris commendavere: Menologium nempe à Cardinali Sirleto versum, ab Henrico Canisio in lucem editum ita habet^q: *Natalis S. P. N. Hierothei, qui fuit unus è numero Areopagitarum, qui ab Apostolo Paulo instructus, magnum illum Dionysium Areopagitam Christi fide instruxit. Cùm autem benè ac religiosè vi xisset, migravit ad Dominum. Semestre alterum, quod è Vaticanae bibliothecæ vetustissimo codice publicavit primus Ferdinandus Ughellus Cisterciensis, SS. Vincentii & Anastasii Abbas doctissimus, in Italia sua sacra pleniùs aliquanto rem ipsam docet. Hierotheus magnus antistes, ex novem virorum numero qui Athenis se matores erant, præceptor Dionysii Areopagitæ, fide Christi institutus est à sacris Apostolis, quos secutus magnam Christianæ genti laudem attulit. Nam & exodios hymnos in funere sanctæ ac præclaræ reginæ nostræ Dei genitricis semperque Virginis Mariae conscripsit, & concinuit; & cùm in Apostolorum oculis nihil non honestissimi & optimi gereret, eo sapientæ & cogitationis processit, ut Dionysium, quem magnus Apostolus Paulus ad Christi fidem converterat, virtute & auxilio sanctissimi Spiritus de cœlestibus virtutibus, atq; angelicis ordinibus, atque omni ornatu cœlesti docuerit. Scripsit autem & alios libros, in quibus de magnis mysteriis differuit. Cumque totum suæ vitæ tempus in pietate & virtute multoque Dei cultu consumisset, multisque iccirco à Deo donatus esset, illi de laude iustitiae Domini*

*no. Sic interpretatus est hoc testimonium
Petrus Arcudius Corcyrensis.*

389. Menæa , hoc est Mensalia , hæc
habent ex interpretatione Petri Halloixii: Eadem die
Erat hic in Areopago unus è novem sena- iv. Octob.
toribus qui primum à Paulo Apostolo Fidei
doctrinâ imbutus , deinde Athenarum Epi-
scopus ordinatus est. Ipse autem magnum
Dionysium eadēm fidei in Christum doctrinâ
instruxit : idem quoque ad sanctissimam Dei-
paræ sepulturam in sanctorum Apostolorum
cœtu præcentor fuit , totus excedens , totus
se deferens , & ab omnibus , à quibus audie-
batur & videbatur , Deo correptus , & di-
vinus dilaudator habitus. Vitâ tandem bene
exactâ , cùm sua præclara vivendi ratione
& insignibus virtutibus Deum lætificâset ,
migravit ad Dominum. Quæ ipsa , Græ-
ca tamen , verba Menæorum in Breviarium
recens , quo ex Clementis VIII. Pont. Ma-
ximi indulto Græci omnes occidentales iter
agentes vel ægrotantes iam utuntur , ab
Antonio Arcudio , auspiciis eiusdem Papæ
formatum , coniecta sunt. Atque hi (sunt)
fontes unde ad Romanum Martyrologium
& Latinos scriptores omnes qui memine-
runt Hierothei memoria derivavit. Baro-
nius certè Cardinalis exinde habitam re-
formato à se Martyrologio huic Romano
intexit , quæ antea non erat. Ioannes Mo-
ianus Usuardi telæ confuit , additâ com-
modum G. literâ , quâ (ut ipse monet ad
Lectorem sectione x.) *Græcorum horologii*,
sive *horarum libri* , Venetiis excusi anno
MDXXXIII. testimonium intelligi voluit.
Quem eundem librum in Hierothei restau-
randa memoria exscribere se dum idem
versaret opus , Petrus quoque admonet
Galefinius.

390. Si hos demas qui ab ipsis Græcis profecerunt auctoribus , frustrà alibi Hierotheum quæsieris. Non Beda , non Ado , non Usuardus , non Rhabanus , aut Notkerus , non Wandelbertus , non Rosweidi *vetus* , non Dacherii , ut appellat , *Hieronymianum Martyrologium* , non vetustius aliud quod *Hieronymiani* quoque nomine insignitum ante aliquot annos publicavit Franciscus Maria Florentinus Lucensis , laudavere ; nec item noviores , Primus Cabilonensis , Maurolycus , Equilinus , Mombritius , Surrius , Felicius , ceteri : verbo dicam : ex Latinis Hagiologis , exceptis Hispanis qui- busdam quos statim laudabimus , nemo. Unde robustissimum argumentum ante alias nascitur , nihil ad nos sed ad Græcos tantum Orientis incolas Hierotheum pertinuisse , quem tam effusè addito etiam *patris nostri* nomine qui alius est Græcæ proprietatis characterismus , uti ex omnibus his li-

^t Ut propterea non antiqui, sed recentis itili sit, quod legitur in Calendar. Græco sub initium Liturgici, seu Missalis Graci, Romæ editi anno MDCLXXXI. ad diem 21. Mart. Βενεδίκτος πατρὸς ἡμῶν ἡγεμόνεως ὁρὲς Καστίνη. Benedicti patris nostri Abbatis montis Casini. Vix enim credi potest Græcos S. Benedictum in Italia natum olim eo titulo indigitasse. Licet fateri debeamus, ita etiam legi in Calendario Græcorum edito à Genebrando sub finem præcedentis sæculi. Hæc pauca addere vifum in gratiam amicissimi D. Nicolai Antonii. CARD. DE AGUIRRE.

^u Lib. 6. c. 1.
^x In Flore Sanctor.

^y Hist. Eccl. Hisp. 1. part. centur. 1. cap. 22.

^z Republ del mundo.

^a Monarquía Eccles.

^b Thes. con-

cionat.

^c Ad ann. . .

^d Historia de Ecija lib. 2. c. 4.

^e Verdad de Dextro Nove-

dad. 3. fol. 91.

bris constare cuique poterit, hi soli celebrant^t.

391. Cui si opponatur debile illud responsionis telum, Græcos Hierotheum Areopagitam & Athenarum Episcopum quod vidimus colere, ac sacris precibus frequentare supplices; Hispanis verò, atque adeò Latinae nostræ Ecclesiæ, huiusmet Præfusilis sui memoriam aut incuriâ hominum aut iniuriâ temporum excidisse: iam erit nobis opus ad supposititiæ huius de Hierothei Episcopatu Segoviensis urbis historiæ fontes manu lectorem ducere; eamque non veterem & certam, sed falsissimam, & absurdissimis erroribus plenam ostendere.

392. Præterito planè sæculo apud nostræ Hispaniæ cives invalescere coepit, absque ullo tamen idoneo rei testimonio, pia credulitas Hierotheum in Hispania ortum fuisse, in eaque à Paulo Apostolo conversum Athenas venisse: cuius nempe urbis tum Areopagita, tum præfus exstiterit. Quisnam verò huius sic novæ rei, à maioribus nostris ne quidem auditæ, primus fuerit auctor si quæris: ex Ambrosii Moralis quodam errore (ut fecundus error esse solet) originem persuasione datam existimo, atque alii mecum: à quo ceteri sine ullo rei examine literis id ipsum librisque suis historici nostrates confignavere. Huius enim verba ex cap. 12. lib. 9. quod *De divino Hierotheo inscribitur in Hispania orto*, transcripsit in opus suum *De Sanctis Hispaniæ*^u Ioannes Marieta: quibus duobus auctoriis nituntur reliqui, Alphonsus Villegas^x, Franciscus Padilla^y, Hieronymus Romanus^z, Ioannes Pineda^a, Thomas de Truxillo^b, quos laudat ad rem comprobandum Franciscus Bivarrius in Dextri commentario^c, Martinus item à Roa Iesuita^d: quod & dicendum est de Thoma Tamaio^e, quamvis Maram ipse non laudet.

393. Eorum autem qui Moralem præcessere nullus id novit aut in monumenta sua digessit. Marinæum Siculum intellige, Ioannem Vasæum, Alphonsum Venerum, Laurentium de Padilla, Stephanum Garibarium, Petrum Antonium Beuterum, Alphonsum Garsiam Matamorum: qui omnes de S. Pauli adventu in Hispanias, vel de sanctis doctis que hominibus earum vernaculis accuratè referentes, de Hierotheo altum filuere. E recentioribus Ioannes Mariana in medio se continuuit, ferè autem & è transverso damnans affirmantem sententiam, his nempe verbis lib. 4. cap. 3. *Sunt qui Hierotheum cognomento Divinum Dionysii Areopagitæ magistrum scribant, ex Hi-*

spania, ubi ortus erat, & ubi rempublicam moderabatur rebus gerendis præfetus idoneusque, à Paulo Apostolo deductum peregrinationis comitem. Quam opinionem refellunt alii, Athenis natum confirmantes magnorum virorum auctoritate.

394. Inter eos autem quos Ambrosii Moralis auctoritas egit transversos, Pseudo-Dextrum Toletanum non iniuriâ appellamus. Huius enim vestigia relegit is revere, tot licet videri voluerit sæculis eum præcessisse, cum in Chronico ad annum Domini LXXI. sic scripsit: *S. Hierotheus natione Hispanus, quem à Paulo conversum discipuli sui Dionysii gloria clarum fecit, ad Hispanias se contulit, prius Episcopus Atheniensis, post Segoviae in Arevacis Episcopus sanctitate mirandus habetur. Quæ quidem in eodem cerebro natus Luitprandus sic ampliavit*^f: *Macer (D. Laurentius Ramirez Sacer adnotavit ad oram suæ editionis) Hierotheus Hispanus, Emporitanus, olim sub Imperatore Tiberio Tarragonensis gubernator perrexit anno XLV. Cyprum, ubi Paulum audiens, conversus est ad Fidem, & eum secutus. Dextrum, cum eius consecrene Luitprando, iam rei auctores laudant omnes ii, qui post publicationem eorum in lucubrationibus suis locum hunc tetigere.*

395. Sed falsa hæc & commentitia esse testimonia, cum ex iis quæ propriis locis de utroque horum pseudo-historicorum dicenda sunt, tum interim è duobus hic extra dubitationis aleam ponendis, idoneisque testibus & argumentis apertissimè confirmandis; necnon & simul Atheniensem Hierotheum fuisse non Hispanum, facile ei qui non contendere sed verum disceire amat, persuadebimus. Alterum est, laborâsse in æquivoco, falsumque aut nimirum credulum Moralem fuisse, à quo ad alias vana hæc persuasio descendit; alterum deinde, Hierothei patriam necessariò fuisse Athenarum urbem.

396. Priorem partem non temerè assūmisce nos probandum, lectum historiæ Moralis caput 12. lib. 9. & accuratè examinatum, cumque aliis quorum testimoniis utitur collatum auctoriis, manifestum faciet. Paulum scilicet Apostolum refert convertisse in Hispaniis ac secum portâsse Hierotheum, eximiæ doctrinæ atque eius sanctitatis virum, ut & postea inditum fuerit ei *Divini cognomentum*: qui Dionysium Areopagitam cælestia illa, quæ in literas retulit, mysteria docuerit. Nec nisi prolixè admodum referri posse quæcumque Græci auctores, qui commentariis suis explanaverunt Dionysii huius libros, de Hie-

^f Adversario
236. alias 210.

rothei doctrina exaggeratè locuti sunt. Quorum (subiungit Latinè nunc sonans) aut̄orūm grande est testimonium, quibus sanè proclive fuit argomento Græci nominis ci-
vem Greciæ Hierotheum adscribere, nisi rei evidētia coegisset eos nostratem profiteri. Hi enim illi sunt, qui affirmant Hispanum fuisse, & à Paulo in Hispania conversum, & in comitatu perductum. Idem scribit Simeon Metaphraſtes, apud quem tamen, necnon & in quibusdam ex his quos diximus Græcis ad S. Dionysium commentariis, per errorem Philotheus audit. Ast in aliis, præcipue que in eorum vītis, atque iisdem S. Dionysii operibus, Hierotheus (quod debet) appellatur. Cumque Metaphraſtes aliquique affirmerint hunc esse, quo tempore ad Christum Pauli operā conversus fuit, præfectum: verosimile est alio nomine tunc vocatum. Hierothei quippe nomen Græcum est, Deoque dicatum hominem, aut simile aliud significat. Quod quidem potuit ei, cùm promeruerit proprieque accommodaretur, imponi.

397. Deditus hucusque ex vernaculo Latina scriptoris eximii verba, qui si cum bono hic dormitavit Homero, nihil in eo passus non humanum videri debet. Philotheum nempe, cuius mentio est apud Metaphraſten, unum eundemque cum Hierotheo existimavit; unde & ipse errore lapsus fuit, & alios errare fecit in afferendis Hierothei natalibus. Audi sis Metaphraſtis narrationem in commentario *De certaminibus, laboribus, peregrinationibus, & consummatione sanctorum Apostolorum Petri & Pauli*, quem Latinum habes apud Surium^s: *Illam autem (hospitem S. Pauli feminam intellige quæ verba hæc Paulus Christi præco in S. Apostoli fronte viderat) propter visionem insperatam invasit & voluptas & timor; & lacrymis plena procidit ad pedes Apostoli, & catechesi ab eo instituta, primùm quidem suscipit baptismum, appellata Xanthippe; postea autem Probus eius maritus, qui erat notus Neroni, deinde etiam Philotheus Præfectus, & deinceps omnes qui illam hababant regionem. Hæc ille tantum de prædicatione Pauli in Hispania.*

398. Metaphraſten huius historiæ auctorem laudat Surius. An autem eius alterius sit, nec ipse Leo Allatius Vir Cl. optimus ac doctissimus senex mihi dum viveret admodum carus, in diiudicandis Simeonis operibus, dispungendisque Metaphraſtæ huius magni operis *De vītis San-*

ctorum partibus quæ alium parentem vel quæ ipsum liquidò habuerunt auctorem, curiosissimus, quicquam nos docet^h. Alibi autem nusquam huius rei aut Philothei conversionis vestigium reperio; nec in Oecumenio ipso cui aliquam huius historiæ mentionem idem Morales tribuit. Nullam quippe is facit, nec aliud quām in commentariis ultimi capitulis Epistolæ ad Romanos desiderium Pauli Hispanos invisen- di, & amorem quo erga eos accendebar- tur exponit; nedum ut quicquam de eius rebus in Hispania gestis referat. Scio hu- ius historiæ Vasæum meminisse in *Hispaniæ Chronico* (1), adductis Iacobi Fabri Stapulensis è commentario in *Epistolam ad Romanos* verbis: qui Faber Sophronium laudat Hierosolymitanum Patriarcham eius rei, conversionis nempe Xanthippes Probi & Philothei auctorem. Sed fortè Sophronii nomine hunc ipsum commentarium, qui Metaphraſtis alias creditur, inscriptum vidit Faber; aut fortè Sophronii esse fu- spicatus est cum Possevino, Vossio, & Margarino Bignæo, qui hunc edidit in *Bibliothecæ SS. PP.* volumine septimo. Quod minus credit Labbeus in dissertationibus historicis *De scriptoribus Ecclesiasticis*, in Sophronio¹.

¹ Tom. 2. pag. 367.

399. Demus tamen id Metaphraſti, seu alii qui rei auctor sit. Iccircone Philotheus præfectus à Paulo in Hispania conversus, Hierotheus ille erit à Dionysio discipulo tot evectus in cælum laudibus? Inadver- tenter id Morales credidit, magnoque sui erroris augmento conatus est Metaphraſtis propriam lectionem corrumpere, Philotheum inde qui erat expellens, & Hierotheum substituens. Vides quām vanus & crassus error hominis alias diligentissimi admissus semel auctorisque sui existimatio- ne suffultus, in testimonium rei aliis suffe- cerit, sensimque in communem, ut iacta- tur, Hispanæ gentis traditionem percre- buerit. Hoc unico fundamento ruinoso & labili nititur hæc magna moles. Huic su- perædificata sunt Hagiologorum Morale re- centiorum omnium de Hierotheo Hispano testimonia; aut dent nobis antiquiorem cui res in mentem venerit, sive qui literis eam consignaverit. Planè ut Philotheus & Hierotheus in unum coagententur ho- minem, à Dextro^k & eius assecla Iuliano¹ (de quo & noster aliquando erit sermo) haud facile obtinebimus.

400. Nunc satis erit nobis Moralem, quem

^k Ad ann. Lxiv. n. 4. ad ann. xc. n. 6.

Braulioneque in Addition.

¹ In *Chronico* n. 21. & 27. & *Adversar. 202.*

tionis Pauli in Hispania; ipse tamen nihil audet, nisi videri sibi non sine causa bis *Paulum Epistolam ad Romanos affirmasse se in Hispaniam profecturum.*

(1) Ad annum Christi LXVII. quo loco post re- citata Fabri Stapulensis verba Divos Gregorium, Isidorum et Thomam testes adhibet itineris & prædica-

quem honoris semper causâ nuncupamus, deceptum similitudine utriusque inter se nominis, Hierotheum Hispanâ donâsse origine ex eo solum quod Philotheum in Hispania conversum à Paulo Apostolo apud Metaphrasten legisset. Quod incogitanter dictum sic tamen novioribus placuit, tamquam si auditori alicui suo Pythagoras rei auctor fuisset. Evidet hanc historiæ, ut sic dixerim, bullam, temerè natam, temerè auctam, quam nondum aliquis seriò agens exsufflaverat, nec ideo minus in aërem qui latebat paulo post abituram, Lögodædalus suscepit noster Toletanus (1): qui Dextrum ceterosque huius fidei chronographos finxit: fovere, solidare conatus est, nativæque vanitati, quantum vanus potuit, eripere. Successitque ei res prosperrimè. Postquam enim sub Dextri nomine, qui existimatus fuit & adhuc obstinatè colentibus est verus Dexter Hierothei lecta fuit Hispana origo: quasi trabali clavo firmatum nonnullis visum est, quod vagus rumor nullo certo aut saltem idoneo auctore passim vulgaverat.

401. Nullo inquam idoneo auctore; cum argumentum alterum, quo ausus fuit Morales ex Sancti Dionysii Icholiasistarum auctoritate quibus attribuit quod improbatum imus de Hierothei origine Hispana, haud minus vanum sit. Nam ex duabus Dionysii operum paraphrastis, Maximo nempe & Georgio Pachimere quos notos habemus, nemo id affirmasse legitur. Nec item Georgius Syncellus in *Encomio* eiusdem *Dionysii*. Quorum alicuius si testimonium aliquod huc pertinens oculis haufissent, non verò alicui vano rei auctori fidem adhibuissent Morales, & qui validè suscepit hanc ipsam originem defendendam Bivarius: dubio procul verba illius, quæ tantum Hispaniæ decus stabilire idonea erant, nobis non invidissent. Hoc argumento ducti frequenter iam dicto Moralis, & horum S. Dionysii commentatorum, quæ nulla sunt, iactatis testimoniis fidem abrogant etiam hi apud quos adhuc Hispaniensium Hierothei natalium vel ex uno Pseudo-Dextri Chronico fides constat.

402. Hucusque vidimus vanæ traditionis fontes, & Hierotheum nullo probacionis genere, nulla vel levissimi argumenti specie nostrum fingi. Sed neque satis hoc est, nisi urgeamus nec potuisse nostrum esse. Hierotheum Athenis Areopagitam fuisse agnovit Menologii auctor, *Menæa* ve-

rò & *Semeistre* alterum *Vaticanum*, nonnisi unum pronuntiant ex novem senato-ribus qui in Areopago Athenarum urbis ius dicebant. Nec ideo hi Areopagitam negâsse credendi sunt auctores (in Areopago etenim Areopagitis tantum locus erat); culpandi tamen sunt erroris in assignando Areopagitis numero, qui nullo certo numero fuere. Novenarius autem ille non Areopagitarum, sed Archontum fuit. Magistratum sic appellabant, quem gerebant quotannis Archon, Rex, Polemarchus, cum sex Thesmothetis. Ex his, qui in hoc magistratu laudabiliter se gessissent Areopagitæ in perpetuum creabantur: qui ordo fuit iudicium amplissimum & sanctissimum. In magistratum verò Archontum (novem illos ita nuncupabant) qui Areopagitici velut seminarium fuit, non alii quâm cives Athenienses ex utroque parente, à tertia usque generatione, iisque meritis in rempublicam, censuque idoneo prædicti allegebantur. Idque ab antiquo tempore usque ad id de quo nunc quærimus, hoc est Athenarum urbis Romano iam Imperio obnoxia, Dionysique ac Hierothei ætatem duravit. Tantum abest ut Hierotheus alienigena in Areopagitarum collegium cooptari potuisse videatur. Singula si liquidò confirmabimus idoneis auctoribus, repnere nihil credo habebunt adversarii, præter Dextri & Luitprandi nomina, hoc est merum phantasma.

403. Plutarchum in Pericle audiamus. Docebit nos in primis Areopagitas nonnisi ex Archonibus creari. Καὶ ταχὺ θεωροῦς ὑ διπλασιοῖς λήμασιν, ἀλλαζόντες μιδοφόρας ὑ χορηγίαις σωθεῖσας τὸ πλῆθος ἐχρῆτο κατὰ τὴν ἐξ Αἰρετῶν πάγυ θελῆσ, ἃς αὐτὸς ἡ μετεῖχε, διὰ τὸ μήτ' Αἴρχων μῆτε θεομοθέτης, μῆτε Εστιλεὺς, μῆτε πολέμαρχος λαζέντος. Αὗται γὰρ αἱ ἀρχαὶ κακωταὶ τεῖχοι εἰς παλᾶις, καὶ διὰ ἀντῶν οἱ δοκιμαστέres ἀριβαῖοι εἰς Αἴρετον πάγον. Idest: *Et brevi theatralibus & iudicialibus sportulis, atque aliis mercenariis donis & largitionibus corrupta plebe usus est* (Pericles) *adversus Areopagi curiam, cuius ipse pars non erat: quod nec Archon, nec Thesmothetes, nec Rex, nec Polemarchus sortitò cooptatus esset. Hi enim magistratus sortitò antiquitus creabantur, & per hos postquam probati fuissent in Areopagum ascendebant. Quod & Pollux docet lib. 9. cap 38. ubi de Atheniensium foris; & Georgius Pachymeres in procœmio ad opera S. Dionysii his verbis ex Græco Latinis: Non enim cuiusvis erat inter Areopagitas censeri; sed quem*

^m Martinus de Roa *hist. de Ecija*. lib. 2. cap. 4. Didacus Colmenar. *hist. de Segovia* c. 4. §. 6. Thomas Tamaius *Verdad de Dextro* Nov. 3.

(1) *Higueram*, seu *Ficulneum* innuit *Hieronymum Romanum*, qui patriâ Toletanus fuit. Cave autem ne hunc cum *Hieronymo Romano Lucro-*

nienſi Augustiniano auctore operis Hispanici *Republicas del mundo* paulo antè laudato, nimirum. 392. confundas.

quem multa sapientia, & proba vita, & in omnibus culpe vacatio ad tantam evenierat dignitatem. Siquidem Athenis ex novem principibus constitutis (Archontes intellige) oportebat esse Areopagitas: quorum numerus ad unum & quinquaginta excessus fuit. Hæc Pachymeres. Idemque Maximus in prologo suo ad eadem opera ex Androtione id probans in Atticorum 11. Iccircò Plutarchus in Solonis vita ex annuis magistratibus constitisse hunc dicit Areopagitarum senatum.

404. At in Archontum seu Thesmothetarum ordinem non ascisci alienigenas Iulius idem Pollux testis est eodem lib. 9. cap. 8. ^a Qui de examine seu discussione super his habenda qui ad hunc magistratum vocari poterant, Εὐαλεῖτο (ait) δέ τις θησμοθετῶν ἀπάκριος εἰς Αἴθωνοι τίσιν εἰσαγόθετο εἰς τριγονιας, οὐδὲ δημάρτιον ποθεῖτο οὐδὲ Αἴπολαι εἰς αὐτοῖς πατρῶος οὐδὲ Ζεὺς Εὐρηκος καὶ εἰς τὰς γοτθας εῦ ποιεῖτο καὶ εἰς πατερόντος ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὸ τιμημά εἰς αὐτοῖς. Erat autem quædam Thesmothetarum discussio appellata: an scilicet ex utroque parente à tertia usque generatione Athenienses essent, & ex quibus populis: an Apollo esset illis patrius, & Iupiter Herceus: an parentibus benefacerent: an pro patria militarent, & an censum idoneum haberent. Pertinet huc Demosthenes in appellatione contra Eubulidem extrema, ubi probare nititur se utrumque esse Atheniensem, & Apollinis patrii & Iovis Hercei habere gentiles. Fuit, nec diffiteor, aliquando ut ex Archontum senatu non crearentur Areopagitæ. Philochorus lib. 3. Atticorum, qui sub Antiocho Magno (ut Vossio videtur^b) vixit, de eo nos docet. Maximi verba sunt è prologo nuper laudato: Postea pluribus (præter Archontas) concepsus fuit Areopagi senatus, id est ex viris illustribus quinquaginta & uni; sed nobilibus tamen, ut diximus, ac divitiis vitaque modestia excellentibus, sicut Philochorus in tertio Atticorum narrat.

405. Attamen ex non civibus seu peregrinis allegi potuisse Areopagitam qui dixerit, Atheniensium mores & ingenium minùs noverit. Et Himerius Sophista qui sub Imperatoribus vixit, Plutarchi & Sexti Philosophorum quos laudat ^c ætate posterior, aperte id ipsum confirmat. Quare dimittite mihi (ad Atheniensis senatus patres ait^d) vestro decreto filium; & dein vocem illam liberalem, seu vindicationes secundum libertatem acclamate, ut tamquam Atheniensis (quod est ac si dicerem liber) apud nos & dicat & scribat, & si dii velint etiam in republica honores asequatur. Hac tenus ex Schoti interpretatione. Nec ex-

tra rem est quod Athenienses adeò sibi in civitate sua placuerint, ut maiores suos ~~æt. 200~~, hoc est, ibi natos nec aliunde gentium delatos, crederent: de qua re plena sunt Græcorum commentaria^e; atque adeò in civem non alium admitterent, nisi qui ob strenuam populo navatam operam civitate Athenensi donari meruisset, uti Demosthenes oratione in Nearam docet.

406. Duravit quidem hæc species reipublicæ, iidem magistratus, eadem leges, eadem Archontum & Areopagitarum estimatio eo etiam tempore, quum Athenienses non fuit omnino libera respublica, sed Romanis obnoxia. Hadrianus Imperator Athenis Archon fuit, Spartiano^f & Phlegonte Tralliano auctoribus. Quod & Dio trahendus est, cuius verba Latina dabimus ex lib. 59. At Dionysia, defunctus maximo apud eos (Athenienses) magistratu, patriaque ueste indutus magnifice celebravit. Gallienus quoque, cum de eligendo alio Imperatore milites deliberauerint, apud Athenas Archon erat, id est, summus magistratus (ait Trebellius Pollio^g). Idem Areopagitarum præterea cupiebat ingeri numero: quæ eiusdem Pollionis verba sunt. Etsi enim Romani dominarentur (ait Maximus^h) tamen Athenas & Lacedæmoniam propriis uti legibus sinebant. Unde adhuc apud Athenienses magistratus Areopagitarum munere suo fungebantur.

407. Scio ex iito nuper adducto testimonio Trebellii Pollionis quicquam deduci adversus nos posse: tamquam Gallieni ævo Archontes iam non ex civibus necessariò crearentur. Ea enim sunt eius verba: Cum tamen sibi milites dignum Principem quererent, Gallienus apud Athenas Αἴπολι erat, id est, summus magistratus, vanitate illa quā & civis adscribi desiderabat, & sacris omnibus interesse: quod neque Hadrianus in summa felicitate, neque Antoninus in adulta fecerat pace. Et post pauca: Areopagitarum præterea cupiebat ingeri numero, contempta propè republikâ. Archon ergo ante quam civis fuit Gallienus; aut saltem etiam civitate donatis patebat huius magistratus honos: quod ipsum allubescet de Hierotheo coniectari, Archonte prius ex alienigena civitate donato, & ex Archonte Areopagitæ. Sed si verum amamus exemplum Hadriani Cæfaris plus ad nos pertinet, Hierothei ferè æqualis, quam Gallieni tertii saeculi Imperatoris. Vides autem quod Hadrianus etiamsi Archon adscitus fuisset declinante iam in adulationem veteri observantia: adeo uti auras non fuit muneris prærogativâ, ut sarcis

^f Plato in Monexeno. De- mooth. in orat. funebri. The- mistius orat. 19. Lycurgus orat. adv. Leocrat. tem. Thucydides lib. 6. in orat. Periclis. Æschines epist. 11.

^g In Hadria- no.

^h In eius vita.

ⁱ In prologo Dionysii opera.

^a Alias 6.

^b De hist. Gre- cis. lib. 1. c. 18.

^c In funebri laudatione filii apud Photium cod. 243. co- lumnâ editionis Græcolat. A. Schoti. 1114.

^d In Areopagistica apud eundem Photium col. 1110.

cris Atheniensium interesse noluerit, uti Pollio animadvertisit, contrarium tribuens impotentiæ Gallieni, quæ forsan fuerit & sequentium temporum corruptela.

408. Sed si vera lectio huius est, & non altera hæc præferenda *qua & civis adscribi desideravit* Gallienus, antè scilicet quām, & ut Archon iure creari posset, Imperatorum rerum dominorum exemplo, nihil promovemus ad id quod privatis licuit. Hierotheum verò Hispanum nullâ inter Athenenses & gentem suam commercii aut foederis commendatione subnixum, diversè tamque longè positæ nationis, alteriusque linguæ hominem Athenas sic prosperè insedisse, ut & civis, & Archon & Areopagita creari mereretur: planè mira sic esset res, ut gravissimis etiam auctoribus id ita contigisse affirmantibus vix haberemus fidem. Quid autem deficientibus omnis generis testimoniosis, quæ fidem aliquam sibi concilient, exarmataque & sufflaminata Moralis nostri argumentatione facere debebimus?

* *Adversario*
210. editionis
Thomæ Tamaii.

r Lib. 34.

* Ferrarius affert in *Lexico Geographicō*, ex nescio quo auctore:

Unde per Ioniæ populos & nomen Achæum Versa Graia manus, centum se effudit in urbes;

ac de Atheniensibus disertè Seneca in *Consolazione ad Helviam matrem* cap. 6. *Atheniensis in Asia turba est.* Ex quibus testimoniis à nobis allatis sibi ad adstruendam falsò fidem validum surgere munimentum crediderint, qui pro his nugis tamquam pro aris digladiantur fociisque. Quum Luitprandum audis, meram veri olim historici Longobardi umbram, sive nomen tantum falsis quibusdam vanissimi hominis cogitationibus adscriptum velim intelligas (*Lector*): qui fortè adhuc ignarus es chimæræ huius apud nos graffantis, quam exarmabit spero hic idem noster cum eò pervenerit commentarius.

410. Dexter utique de Hierothei patria urbe nihil novit, contentus Hispanum dicere. Cuius silentium ne officeret adeò novæ ac ferè incredibili Hispani ho-

minis Athenis Areopagitæ creati pseudo-historiæ, quærendus omnino fuit cautiori operâ modus leniendi hanc asperitatem: videlicet Græco-Hispana urbs unde ortus Hierotheus origine gentis Græcus, ac si Deo placet Atheniensis, & munerum suæ antiquæ gentis & urbis confirmaretur capax. Huic expediendæ rei confictum est Luitprandi hoc ut vocat *Adversarium*, quod sic edidit Thomas Tamaius: *Macer Hierotheus Hispanus Emporitanus, olim sub Imperatore Tiberio Tarraconensis gubernator, perrexit anno XLV. Cyprum, ubi Paulum audiens conversus est ad Fidem, & eum secutus est.* Sed hic auctor eius notæ vel apud eos est quibus verus auctor est, ut Hierotheum ex ea Græcorum colonia oriundum esse minimè ei credant; immo *Astigitanum* ^a, hoc est è Bæticæ provinciæ colonia *Astigi*, sive *Augusta Firma* (hodie *Ecija*); seu māvis *Urgabonensem* ^b, ex oppido eiusdem provinciæ *Arjona*, potius existiment. Quibus ultimò dictis natalibus favere voluit planus ille, qui Auli Hali versibus historiam conspurcavit Hispanam, & quod magis dolendum est sacram. Videri potest Ioannes Tamaius in *Martyrologii Hispani* tom. 5. ad diem iv. Octobr. Ipse etiam pseudo-historiæ tenor è Dextro & Luitprando concinnatus parum arridet nostris, eorum etiam auctorum sacramento addictis historicis. Aiunt illi conversum à Paulo Apostolo Hierotheum, Cypri nempe, quod adiungit Luitprandus. Historicis autem nostris, vel in Hispania, vel potius Athenis ipsis, placet ^c.

411. Inverisimilia hæc omnia sunt. Conversioni namque Hispanensi, cui ansam dedit in Philothei & Hierothei confusione Moralis error, manifestè resistit, Hierotheum transfeunti ex mortali ad cælestem vitam Deiparæ Virgini adstituisse, uti discipulus Dionysius retulit ^d: qui transitus contigit omnino antequām Paulus Apostolus, si quando venit, in Hispaniam veniret & Hierotheum ad Fidem, quod hæc affirmat pars, converteret. Athenis verò id non contigisse, silentium evincit Lucæ ^e: cui conversionem Dionysii referenti nullatenus excidisse credendum est Hierothei, tanti viri atque eiusdem Dionysii præceptoris, similem ad Euangeliū sacramentum evocationem: quod prudenter considerat sacrae Scripturæ interpretum decus Ioannes Lorinus ^f. Quare animi pendent cordatores è nostris auctores ^g. Non minus impeditam ingredientur viam, qui cum Luitprando id in Cypro factum contendent. Nimirum si huic aures damus, prius Tiberii tempore Hierotheus Tarra-

^a Ita Marieta lib. 22. *De las ciudades de España.* Valdes *De dignit. Reg. Hisp. c. 6.* Roa *Histor. de Ecija* lib. 2. c. 4.
^b Franciscus Rufus *puerta Histor. Eccles. de Jaen* 2. parte. Bilches *Santos de Jaen* par. 1. cap. 10. Ximena *en los Obispados de Jaen.* pag. 21.

^c Padilla *Histor. Eccles.* parte 1. cent. 1. cap. 22. Tamayo *Verdad de Dextro* no-vedad 3. fol. 94.

^d Lib. 1. *De Div. nom. c. 3.*

^e *Act. c. 17.*

^f In *Comm.* ad hunc *Ador.* rum locum.

^g Roa ubi sùrà f. 19. Ioannes de la Puentte lib. 2. *De la conven. de los Monarquias,* cap. 12.

conensis fuit gubernator, atque inde Cyprum veniens, ab commorante ibi tunc temporis Apostolo suscepimus est in gremium Christianæ religionis. Quæ eius conversione vel fuit ante gesta Athenis munera, & in his Areopagiticum, vel postea. Neutrum dixerit qui non Pseudo-Luitprandi habebit frontem. Neque enim Christianismo initatus ethnica & superstitionis munera suscepisse; nec Areopago iam additus ad gubernandam in Hispania Tarraconensem (sive urbem sive provinciam, quod non satis in Luitprando distinctum habetur), neque inde in Cyprum divertere potuisse credendus est.

412. MACRI etiam nomen, quo inductor inclitus Antiquitatis Luitprandus Hierotheum appellavit, eam excitat mihi suspicionem: lapidem aliquem nomine isto *Macri* & præfecturæ honore inscriptum fuisset alicubi ab eo visum, & occasionem inde arreptam confingendi & compingendi binominem, qui nusquam fuit, mortalem: quo genere prodigiorum solet is, & alii eiusdem parentis filii credulorum oculos ludificari. Nec quod aliæ legi notant Luitprandi editores, *Sacer* scilicet, *Macri* loco: statim ut typorum sphalma contemnendum est; cum Julianus, alterum hydræ istius fabulatrixis caput Luitprandi germanus frater è ferculino parente, confirmare hanc lectionem videatur mihi alicubi dicens^h: *Sacer*, & ante eum *Petrus*, *Clemens*, *Timotheus*, & quotquot inviserunt Hispanias, inviserunt sepulcrum beatissimi & sancti Iacobi. Sed nimium iam haec nugæ nos detinent. Quibus tales eæ non videbuntur, permittemus dolere vehementer (quod non unus è nostris facit)ⁱ

^b Chron. n. 24. ⁱ Roa ubi suprà fol. 78. Bilches dict. cap. 10. ^k Epist. præambula ad Chron. ^l Pag. 208.

de vita S. Hierothei à discipulo Dionysio scripta, quam sibi è Furnensis nescio cuius monasterii bibliotheca exscribi desiderare se, ad Albertum quendam monachum scribens falsus idem fingit Julianus^k, iam nunc deperdita; cuius tamen, uti laudata in commentariis Dionysii Græcis, recordatur Lilius Gyraldus dial. 5. *De poetis*^l (1).

CAPUT XX.

Idem quod in Hierotheo ausos esse in GALENO & SERENO SAMMONICO Hispaniae tribuendis Pseudo-Haubertum ac Pseudo-Luitprandum. Galeno eventus quidam temere adscripti. Huius patria Pergamus. Paren

(1) Meminit quidem huius Hierothei vitæ Lilius Ioco à Nostro laudato Edit. Lugd. Batav. 1696. col. 284. init. his verbis: *Quin et de ipso Hierotheo (Dionysius) librum edidit, cuius haec fuit inscriptio: πεπι τῆ μαντίς Ἱέροθεος: id quod in Commentariis Græcis observavi. Paulus tamen Colome-*

& avus Græci, & in Græcia. SERENORUM omnium Gallæcia falsò adscripta origo. Crassissimi Pseudo-Luitprandi errores in utriusque Sereni Sammonici rebus disquirendis. Uxor Philippi Imperatoris SEVERA, non SERENA. Quintus medicus à Galeno laudatus diversus fuit à Quinto Sereno Sammono. Galeni ætas. SERENUS GRANIUS Asiæ proconsul aut GRANIANUS, non GRAVIUS, qui de Christianis ad Hadrianum scripsit. Nomina propria hominum transire illibata in aliam linguam. Præsumtio eorum qui Galenum è Bergomo Italiæ fuisse admirerunt corripitur. Falsi quidam è Pseudo-Hauber- ti Chronico huius saeculi scriptores seu viri docti Hispanæ.

413. PUDET, pudet me insumere operam in convellendis ab quorundam hominum mentibus, quos (ut Plinius loquitur) nunquam leviter aut cunctis credendi saties capit, his quas magno famæ nostræ malo admittunt, immo adorant, fabulis. Nisi tamen portenta hæc falsitatis & mendaciorum cæsis veritati expiamus victimis: perget de historiæ religione delusorum licentia & impunitas, unæ & credulorum superstitionis, (quod facit hactenus) triumphare velle. Nempe sub ea constellatione ipsa quæ Dextrum atque eius continuatores, seu potius totidem ominosissima historiæ nostræ produxit monstra, formatum heri aut nudiustertius fuit Hauberti Hispalensis (ut videri voluit) monachi Benedictini Chronicon: quod quidem D. Antonius Lupian Zapata primus inventisse commentariisque illustrasse refertur, tandemque sub specioso titulo vulgari *Populacion Ecclesiastica de Espana* duobus voluminibus Gregorius Argaizius Benedictinus & ipse monachus cum commentariis, ut iactat, propriis in lucem edidit. Qualia autem & quam foeda huius gangrenæ mendacitatis ulcera sint, alibi erit prodendi locus. Nunc interim, quia res agitur huius quod percurrimus temporis, ab uno (quod poteris) disce omnia, Lector.

414. Floret hoc tempore (sic legitur ad annum CXL. Christiani iam saeculi) Galenus medicus, natus Gallæcia urbe Taraganica. Audistine? Claudio Galenus, medicorum ille coryphæus, non quidem ex Asia Græcanica, sed ex Gallæcia est Hispaniæ? Atqui audieram Pergamenum pa-

Q tria sius in notis ad hunc Gyraldi locum explicans quæ sint ista commentaria: *Suidam (inquit) intellige, qui hand quaquam innuit de Hierotheo librum à Dionysio fuisset scriptum, ut nos olim existimabamus; sed respicit tantum caput tertium Dionysiani operis de Divinis nominibus, ubi de Hierotheo,*

triâ fuisse. Licebit ergo, huius unius fide Hauberti, univeriae Antiquitati, & Galeno ipsi mentionem impingere? Licebit per eos utique qui edere nobis hæc talia non contenti, propugnare ac tueri audent, chartis & famæ atque otio suo pessimè consulentes. Qui vero sapiunt, coniungere hanc cum aliis de Galeno dictis poterunt fabulis: nempe eum in Iudæam profectum fuisse ut Christi miracula examinaret, ibidemque mortuum fuisse; sive

^a Annal. ab Orbe cond. 3. parte pag. 23¹. edit. Græco-Latinæ Parisiensis.

^b Pag. 39. & 54. edit. Parisiensi MDCLX.

^c Ad an. Mundi MCCCCDCLXV. edit. Græco-Latinæ Parisiensis pag. 353.

^d Ad an. Mundi MCCCCDCLXV. pag. 18. edit. Paris. MDCXLIX.

^e Lib. 10. *Hist.*

^f In verbo *Tanycos*.

^g In Chron. ad annum Christi CXLVII.

^h In Anthro-pologia.

ⁱ Ad annum CXLVII.

^j In Vita Galeni, edita cum Operum Indice Venetiis apud Hier. Schotum MDXLVIII. in 8.

^k De compo-fit. medicam. per genera lib. 1. cap. 13. ubi Attalum Pergami Regem, suum Regem vocat; & De compo-fit. phar-macorum se-cundum locos, lib. 2. ubi de ni-ne Pergami fre-quenti, ac mox de atramento Pergamo.

dus. Apertissimè Galenus Pérgamum appellat non uno loco patriam. *De libris priuis libelli* primo capite: *Confestim urbe excedens in patriam properavi*. Et mox: *post reditum meum in patriam*. Et cap. 2. *Profectus itaque sum à Roma in patriam, completo iam septimo & tricesimo etatis anno*. Tres autem libelli à me scripti ante quām Smyrnam ex Pergamo Pelopis medici & Albinii Platonici gratiâ proficisceret, à quibusdam mihi redditi sunt. Et statim: *Post eam igitur è Roma profectionem, cùm tandem in patriam pervenisset, illic considens cum familiaribus versabar*. Et in *De anatomicis administrationibus* lib. 1. Porro per id tempus adhuc in patria studebam Satyro annum iam quartum in Pergamo agenti, cum Coftunio Rufino, qui nobis divi Aesculapii templum exstruxerat. Quintus autem Satyri præceptor haud multò antè è vita exceperat. Atque ideo Aesculapium Deum patrium alibi vocat^z, quod in Pergamo is coleretur: quod & ex hoc Sereni Sammonici constat carmine de eodem Aesculapio in præfatione libri metrici *De medicina*:

Qui colis Aegæas, qui Pergama, quique Epidaurum.

^z De propriis libris cap. 2.

416. Avum item & proavum habuit Galenus^a literis Græcis & artibus institutis liberalibus, patrem verò^b Græcè doctissimum, pædagogumque & doctorem Græcæ eloquentiæ: quæ de Gallæciæ civibus quî dici potuere? Crevit ipse atque institutus est in lingua Græca^c. Hispaniam autem sic describit, ut longè posita & invisa solemus. *De alimentorum enim facultatibus* scribens, post Damascena pruna⁽¹⁾ secundum assignat locum iis, quæ in ea re-gione, quam Iberiam ac Hispaniam nominant, proveniunt. Quinimmo pro vera patria stant ii auctores, quos maximè cole-re ac sequi Hauberti editor Argaizius debet soletque: Dexter scilicet historicorum antesignanus in Chronico suo, & auctor *Chronici Aemilianensis*, quod idem Argai-zius vidit. I nunc, & Galenum dic in Hispania ortum, Haubertumque veracem!

^a Eodem libro cap. 11.

^b De differ- pulsu lib. 2.

^c Ibidem.

417. At quibusdam aliis argumentis verosimilia dixisse Haubertum Argaizius comprobat? Absurdissimis, falsis, & indignis profectò quæ ab ore eius prodeant, qui

li-

ceteri qui de R. R. scripsere; atque item Virgilii *Eclog.* 2. sed addit *cerea*, quæ huc non pertinent; nam quæ nostratisbus *almacenas*, coloris sunt subnigri in rubrum vergentis, albicante et fugitivo flore conspersa. Quamquam autem apud Veteres non primas in mensis obtinuerint; Nonius tamen *Not. ad Petron. l. c.* Hispanica multo præ *Damascenis* dulciora: Galenus paulo ante laudatus *alve levando aptiore* esse ait,

⁽¹⁾ *Almacenas* hodie pro *Damascenis* vernacula Hispani appellant, præcipue Tolentani, qua in urbe maximus eorum, atque eximii saporis proventus est. Sunt autem autumnalia. Meminit Hispanticorum Galenus alibi, nimirum VII. *de simplic. medic.* *Damascenorum seu Syriacorum* Plinius XIII. 5. et XV. 13. Petronius *Satyr. Edit. Blaz.* 1669. pag. 102. Martialis V. *Epigr.* 18. et XIII. Ep. 19. Columella *De cult. hort. vers.* 404. Palladius XII. 7.

literas & libros tractat. Involvit nempe hoc fabulæ portentum cum inaniore adhuc fabula. QUINTUM SERENUM SAMMONICUM, medici libri metrici auctorem, Gallæcum ex Luitprandi testimonio (Luitprandus alter est è terræ filiis, in vanitatis gremio natus auctor, ut proprio loco admonebimus): Quintum esse illum singit Galeni præceptorem, cuius ipse passim recordatur: hunc quoque propinquum seu cognatum Galeni tuisse coniectatur ex nomine ipso Galeni, quod Serenum significat. Immo & ex eadem familia Serenorum Gallæcorum esse ait SERENUM GRAVIAVM Asiae proconsulem qui ad Hadrianum scripsit pro Christianis, Iustino martyre & Eusebio testibus: quocum in Asiam ad munus hoc gerendum proficidente, Nicomen propinquum eò se cum Galeno filio contulisse, non abludere à vero suspicatur. Somnia hæc sunt ac refelli indigna, si non homines essent quibus probari opus est solum existere.

418. De Quinto Sereno Sammonico (ut hinc exordiar adscriptumque Hispaniæ scriptorem quoque hunc abdicatum dimittam) has effutivit nugas supposititius Luitprandus ^a: *Quintus Serenus, Quinti Sereni filius, ad quem scripsit S. Bacchius Iustinus philosophus & martyr epistolam longam anno CLVI. (scriperat anno CLIV. ad S. Anicetum Papam) natione Hispanus, ex oppido Gallæcia Samone, nunc vulgo Samos, unde dictus est Samonicus. Fuit, ut quibusdam placet, iunioris Gordiani, qui vixit annis XXXV. præceptor; nec multò post à Caracalla iussus est occidi in balneo (creditur ut pater Christianus, cuius causâ occisus credi potest), fuit medicus celeberrimus. Multa scripsit De medicina, in qua plurimum excelluit. Ex huius genere fuit Serenus martyr, & sancta Serena uxor Diocletiani Augusti: cuius neptis fuit etiam S. Susanna virgo & martyr, filia S. Gabini Martyris. Item numero sequenti ^b: Zenas & Q. Serenus Samonenses ex Gallæcia converunt Romæ Iustinum; & licet coniugati, reversi in Hispaniam utebantur officio catechistarum, ut ex Iustino philosopho constat. Deceffit Q. Serenus Samone in Gallæcia cum opinione sanctitatis anno CLXV. relicto filio adolescentulo, qui fuit egregius medicus, & virtutis ac religionis amansimus. Dies senioris Q. Sereni dicitur fuisse XIV. Cal. Martii, illo anno. Medici duo filii Quintus & Marcus Sereni passi sunt sub Severo Alexandro. Item tertius & quartus Sereni passi cum aliis in Africa sub Diocletiano. Horum filii L. Serenus monachus familiaris Diocletiano, & Publius Serenus:*

martyr in Africa hic, ille verò in Hispania, Sexti Firmii in Bætica passus est sub Diocletiano anno CCXC. Horum erat cognata Sancta Serena uxor Diocletiani. Serena uxor Imperatoris Philippi, mater fuit Serenæ uxoris Diocletiani. Cacoethem nugandi, aut potius de rebus tam sacris mentiendi! Sereni ergo tribus istis Ecclesiæ fæculis quotquot fuere, hos omnes si Pseudo-Luitprando Haubertoque aures damus Gallæca dederit Serenorū propagō.

419. Hæc fuit prorsus ludionis huius, & aliorum eius similiū in fallendo mens & consilium, spoliare illustribus earum hominibus externas regiones, quos Hispaniæ adscribere nominis æquivoci ductum sequentibus semel placuissest. Arrisit ergo Samonici nomen, quo Serenus appellatur, medicus auctor; visumque aptum ut fingetur ab oppido Gallæcia Samos, uti gentile derivatum. Hinc Q. Serenus Sammonicus Hispanus è Gallæcia repente factus. Eandemque profecto metamorphosin passus fuisset, si notus fabulatori Samona Episcopus Gazensis *Dialogi* cuiusdam auctor cum Achmete Saraceno Mahometano circa annum MCCXXIX. conscripti, volumineque 4. *Bibliothecæ SS. PP. extantis.* Sed ne is Q. Serenus Sammonicus sterilis apud nos vixerit, advocatum iri ad angulum hunc Hispaniæ oportuit nostræ quicquid serenum in toto unquam fuit historiæ illius temporis cælo, hoc est quicquid Serenorū usquam vixit aliquave commendatum laude floruit. Agedum, singula consideremus capita, bipedumque insuffissimum tot ferè mendaciorum quot verba effutivit arguamus.

420. *Quintus Serenus, Q. Sereni filius, ad quem cum remisisset S. Bacchius Iustinus philosophus & martyr epistolam longam anno CLVI. &c. Et postea: Zenas & Q. Serenus Samonicus ex Gallæcia converunt Romæ Iustum; & licet coniugati, reversi in Hispaniam utebantur officio catechistarum, ut ex Iustino philosopho constat. Observatus præpostero consilio Serenos omnes in cunctum colligendi & urbe Gallæca donandi, recordatus fuit S. Iustini martyris epistolam ad Zenam & Serenum *De vita Christiana* inter cetera eius exstante opera, de cuius fide Bellarminus dubitat: hunc eundem esse cum Sereno Sammonico singit, qui in scriptis gentilicam superstitionem ubique prodit; nam & Phœbum & Æsculapium in limine invocat suæ medicinæ; de ea quoque in aliis scriptis egit, quorum apud Macrobius ^f Arnobiumque ^g memoria exstat; necnon frequenter in isto operæ magicæ artis remediorum cum aliis*

^f Lib. 3. *Sæturn. cap. 9. 16.*
^g Lib. 6. *Adv. Gentes.*

^a Adversario

175.

^b Adversario
176. & 177.

illius ævi & sequentis medicis Alexandro Tralliano, Aetio, Marcello Empyrico usum commendat, observante ad ultimam Amstelodamensem huius operis editionem erudito viro Roberto Keuchenio. Egregium sanè Iustini de vita Christiana auditorem, & Gallæcæ Christianitatis catechistam! quem diu post Iustini martyrium sub Marco Antonino Imp. philosopho transactum, Caracalla coenantem occidit^h:

^h Spartian. in Caracalla.

ⁱ Lib. 6. Adv. Gentes.
^k Spartian. in Antonino Geta.

Arnobius inter alios gentilicæ historiae scriptores, quorum testimonii ad refellendas gentium persuasiones utitur, laudatⁱ; qui que in libris *Ad Antoninum*^k (eumdem credo illum qui Iustinum neci dedit) tot superstitiones literis consignavit. Præterea S. Iustinum martyrem *S. Bacchium Iustinum* falsò appellat: qui non *Bacchius* proprio nomine, sed *Prisci* filius, *Bacchii* nepos fuit, uti de se ipse refert *Apologético ad Antoninum*, & ex eo Eusebius lib. 4. *Hist. Eccles.* cap. 12. aut *Prisci Bacchii* filius, quomodo apud S. Hieronymum legitur^l: ubi, & in Honorio Augustodunensi^m fortè subrogandum sit, patre *Prisci co Bacchii*. Certè nullus ex antiquis Iustini laudatoribus aliud ei nomen præter id, cum *philosophi* additione, attribuit: quorum testimonia collegit Petrus Halloix in *Illustrium Ecclesiæ Orientalis Scriptorum* volumine altero.

^l De Scriptor. Eccles. c. 23.
^m De Scriptor. Eccles. cap. 24.

421. Prosegitur Luitprandi larva: *Scriperat* (Iustinus nempe) anno CLIV. ad *S. Anicetum Papam*. Inclytus nempe martyr in ea ad Zenam & Serenum epistola hæc habet: *De quorumdam, prout eorum fert præsumtio, institutione & disciplina &c. in epistola ad Papam per quam diligenter & accuratè differui*. De hac docere nos voluit nugivendulus, ad Anicetum scriptam esse Romanum Papam. At quidem itilus eius temporis planè respuit *Papam* absolutè de Pontifice dici Romano: quod Baronius videt. Nec Anicetus Ecclesiæ præfuit usque ad annum CLXVII. Tantum abest ut ad eum anno CLIV. Iustinus scripserit, quo anno sedisse Hyginum annales Ecclesiastici nos docent.

ⁿ Keuchenium vide in Prol. gomenis ad Serenum.

422. *Natione Hispanus ex oppido Gallæcia, vulgò Samos, unde dictus est Sammonicus*. Data nempe fuit fabulatori occasio de Sammonici patria ludendi, ex quo nescire se fatentur docti viriⁿ undenam Sereno id contigerit nomen. Ecquidem corrut planè nostri etymon, si *Sammonicum* (quomodo in quibusdam Macrobii & Arnobii mss. codicibus reperitur) cum duplicit^m, non *Samonicum*, quod alias vulgare est, præferre libeat. Gallæcæ autem urbis *Sami*, aut *Sammi*, nulla apud Antiquos mentio.

Nec ideo quia ignoramus nominis causam, temerè fingenda est, aut fingenti auctiandum. *Samonium Cretæ* promontorium Straboni^o, Melæ^p, Plinio^q laudatum scimus. Unde potius quam à *Samo* insula Ægæi maris, à qua *Samius* planè dicetur, appellanti *Samonicum* facilius credemus.

423. *Fuit (ut quibusdam placet) iunior Gordiani*, qui vixit annis XXXV. præceptor. Nec multo post à Caracalla iussus est occidi in balneo. Creditur, ut pater Christianus, cuius causâ occisus credi potest. Fuit medicus celeberrimus. Multa scripsit de medicina, in qua plurimum excelluit. Quæ quidem propria parentis sunt, filio attribuit. At ea distinxerunt apertissimè Spartianus & Capitolinus. Quem quidem Caracalla occidit coenantem (non in balneo), is pater Sammonicus fuit, non iunior qui Caracallæ tot supervixit annis, & Gordiani fuit præceptor. Hic ipse est qui medica arte excelluit eiusque artis opera reliquit, non filius. Spartianum audi: *Occisque nonnulli (in vita Caracallæ ait) etiam coenantes, inter quos etiam Sammonicus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam exstant*. Idem in *Geta Severi filio: Sereni Sammonici libros familiarissimos habuit, quos ille ad Antoninum scripsit*. Præter enim vulgarem *Medicinae* librum carnime scriptum, *Rerum reconditarum* opus tribuit Sereno Sammonico Macrobio^r. Ad quod magis quam ad medicum opusculum Spartianus per me respexerit. Meminit item Ioannes Saresberiensis lib. 8. *De nugis curial.* cap. 7. Sammonici Sereni temporibus Severi principis. Antoninumne cui inscripti libri fuere Caracallam ipsum intelligam, an M. Antoninum philosophum, qui eo tringinta annis superior fuit imperandi ætate: ambiguus sum.

424. Planè hunc doctrinæ eximia vi rum alterius Sereni Sammonici, quo præceptore usus Gordianus iunior fuit, parentem fuisse, docet clarissimè Capitolinus. Sereno Sammonico (in vita Gordiani ipsius iunioris ait) qui patri eius (Gordiano seniori) amicissimus, sibi autem præceptor fuit, nimis acceptus & carus, usque adeò ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui, qui censebantur ad LXII millia, Goraiano minori moriens ille relinquaret. Neque hic ergo medica arte & libris clarus, neque à Caracalla occisus, quæ somnivit Luitprandus: qui & impiè de causa mortis eius qui verè à Caracalla occisus fuit Sereni senioris, adiungere non erubuit credi posse Fidei causâ eum occidi iussum; cum ex Spartiano^s compertum sit

^o Lib. 10.
^p Lib. 2. c. 7.
^q Lib. 4. c. 12.

^r Lib. 3. Sa turn. cap. 9.

^s In vita C racallæ.

LIBER I. CAPUT XX.

125

sit occisum eum iussu Caracallæ eò solum
quod Getæ favisset partibus. Sed redea-
mus ad fabulam nostram.

425. *Ex huius genere fuit Serenus mar-
tyr, & S. Serena uxor Diocletiani Augu-
sti, cuius neptis fuit S. Susanna virgo &
martyr, filia S. Gabini martyris. Serenum
martyrem eum forte intellexit, cuius hi-
storiæ catalogo suo Petrus de Natalibus
lib. 3. cap. 47. consignatam reliquit. De
Sereni Diocletiani uxore, & Susanna eius-
dem Augusti nepte, consule sis Baronium t.*

426. Prosequitur Adversario 158. De-
cessit Q. Serenus Samonicus Gallæciae cum
opinione sanctitatis anno CLXV. relicto filio
adolescentulo, qui fuit egregius medicus, &
virtutis ac religionis amantissimus. Occisum
eum Romæ à Caracalla tuisse diximus,
quod Getæ partes fovisset: qui Caracalla
anno Christi CCXII. sive CCXIII. (1)
imperare coepit. Pietatem ethnicis homi-
nibus temere attributam, illis vindican-
dum quorum curæ id commissum est li-
benter relinquimus.

427. *Dies senioris Quinti Sereni dicitur
fuisse XIV. Cal. Martii illo anno. Habuisse
quidem ob oculos videtur mihi nugiven-
dulus noster Serenum martyrem, qui non
XIV. sed VII. Cal. Martii ab Hagiologis
memoratur^u. Facilis enim error in extri-
bendo auctoris exemplo. Nec quod ille
monachus & sub Maximiano dicatur fuisse
martyr opponas; dummodo Serenus fue-
rit, & aptus nomine ad ludendam hanc
fabulam: in quo te paulò inferius confir-
mabimus.*

428. *Medici duo filii Quintus & Mar-
cus Sereni passi sunt sub Severo Alexandro.
Aut nihil video, aut impudentiam suâ usus
auctor est ad hoc trahendum Serenos duos
Origenis discipulos, quorum sub Severo
Imperatore martyrii lib. 6. Hist. suæ cap.
14. Eusebius meminit. Post Plutarchum
(ait^x) secundus ex Origenis discipulis mar-
tyr fuit Serenus, qui Fidem quam acce-
perat igne examinata ac probatam exhibuit.
Et post nominatos alios, Heraclidem He-
ronemque: præter hos quintus (ait) ex eo-
dem auditorio Christianæ pietatis athleta Vi-
ctor renuntiatus est Serenus, prior illi cognomini,
&c. Hos nempe Quinti & Marci
nomine appellatos voluit Luitprandus hy-
pobolimæus: Quinti nempe, ut martyrem
Christi ac Origenis discipulum, ex Quin-
to Sereno Sammonico iuniore, senioris*

⁽¹⁾ Immo anno CCXI. Urbis conditæ 964. Lollia-
no Gentiano et Pomponio Bassi Coss. De quo vi-
dendi Dio in *Festis lib. LXXVII. præmissis: Onu-*
frius Olymp. CCXLVII. Patarolus Ser. Augg. n. 22.
Hoc certe anno Christi CCXI. atque Urbis condi-

filio, crearet: qui nempe Quintus Sere-
nus tot annis post Severum erudit in
literis Gordianum, ut iam vidimus. Nec
repugnat coniecturæ nostræ, quod sub Se-
vero Alexandro referat contigisse marty-
rium, qui alias à Severo prorsus fuit. Hæc
enim alia est oscititia eius, qui ne quid
etiam volens verum diceret, fatali qua-
dam necessitate adigebatur.

429. *Item tertius & quartus Sereni pas-
si sunt cum aliis in Africa sub Diocletia-
no. Nisi in his respexerit ad aliquos Ter-
tii & Quarti nomine appellatos martyres,
qui nonnulli sunt in sacrorum fastorum
tabulis^y: libenter fatebimur nostri abigei
vestigia nondum hic nos deprehendiſſe.*

430. *Horum filii Lucius Serenus mona-
chus familiaris Diocletiani, & Publius Se-
renus martyr: in Africa hic, ille vero in
Hispania Sexti Firmii in Baetica passus est
sub Diocletiano anno ccxc. Pergit omni-
scius vir Serenorum successionem perte-
xere, Tertiique & Quarti filios ait fuisse
Lucium Serenum monachum, Sexti Firmii
in Hispania, & Publum in Africa marty-
res. Undenam tagaces manus subripuerint
Serenum illum monachum martyrem scire
cupis? Equilinum Episcopum adi, & li-
bri 3. cap. 147. Serenum monachum lau-
datum ostendes sub Maximiano (Diocle-
tiani collega) Sirmii martyrem; ex Sir-
mio enim celebri Pannoniæ urbe facta est
ad nutum fabulatoris Sexti Firmii nota
Hispaniæ urbs ad oram Baeticæ. Publius
autem Africæ martyr quærendus est vel
XIX. Februarii, vel secundâ Novembribus
diebus.*

431. *Horum erat cognata S. Serena uxor
Diocletiani (de qua suprà dictum). Serena
uxor Imperatoris Philippi, mater fuit Se-
renæ uxor Diocletiani. Stupiditatem an
inverecundiam hominis averiabimur, qui
Serenam sustinuit chartis illinere atque
huic familiæ inserere, quæ quidem Seve-
ra fuit nomine, ad quam scripsisse Orige-
nem testatur Eusebius. Certè is Σεβήρα, Se-
veram lib. 6. cap. 36. disertè appellat. In-
tegrum nomen fuit Marcia Otacilia Severa,
id quod ex pluribus numis tam Græcis
quam Latinis observat docetque Ezechiel
Spanhemius in *De præstantia & usu nu-
mismatum antiquorum^z*. Hæc nimirum eru-
ditio est Pseudo-Luitprandi; & huius lu-
cubrationibus veritati propriè *adversariis*
inniti adhuc nonnulli sustinent: quibus*

^z Edit. 2. anni
MDCLXXI. Am-
stelod. differt.
7. pag. 635.

plum-
tæ 964. Severus Imperator Caracallæ et Getæ parens
Eboraci in Britannia deceſſisse dicitur: Dioni quidem
PRID. NON. FEBRVAR. Panvinio ANTE
DIEM III. EID. APR. Agnoscit paulo infra No-
ster hanc chronologiam, num. scil. 432.

plumbei oris & cordis homo Ioannes Tamaius validè suffragabitur, si poetæ iui Auli Hali carmen, à se ut credimus formatum, ac *Pro SS. Serenis Hispanis* inscriptum; actusque illos Quinti Sereni, propaginemque Luit-prandinam Serenorum xix. Februarii diebus inferta, stupidissima non esse ac falsissima, germanaque Luitprandinæ fictionis persuaserit (1).

432. Redeamus tamen ad Argaizium Hauberti assertorem, & reliqua eius argumenta verè plumbea; siquidem in Luitprando nihil ei subsidii eise usque nunc pervicimus. Quintum, ait, quem supra omnes sui temporis medicos excelluisse & in anatomica re experientissimum fuisse Galenus docet^a, eundem esse cum Q. Sereno Sammonico, quem Galeni præceptorem falsò autumat. Galenus sanè non audivit Quintum, sed discipulos eius Satyrum Pergami, Numisianum Corinthi; & hic Quintus obiit Antonini Pii ævo. Quintus autem Serenus Sammonicus occisus fuit à Caracalla, ut vidimus. Res plana erit si animadvertisimus Quintum, diem suum obiisse dum Galenus Satyro eius discipulo operam daret, ut ex aliquo^b ex suprà laudatis pro Galeni patria testimoniis constat. Post Satyrum audivit Pelopem & Numisianum eiusdem Quinti discipulos, indeque Romam venit initio principatū Antonini, hoc est Marci Antonini, quem dicimus, cognomento philosophi (qui imperare coepit anno CLXI.): quod ipse etiam in eodem loco refert. Quid ergo Quintus hic ad Sammonicum, quem occidit Caracalla, ab anno CCXI. (2) Imperator Romanus, integris quinquaginta post Antonini Pii mortem: cuius tempore, nec postea, obiisse diem suum Quintum certo certius est?

433. Unde fit crassissimum impactum fuisse Hauberto errorem ab eo qui hunc hominem velut Prometheus alter finxit, dum ad Antonini Pii tempora, ad annum scilicet CXL. res florentes Galeni refert. Eo enim anno gerebat in ætate Galenus novem, aut circiter. Venit quippe is primùm Romam xxxii. annos natus, quod annotatum reliquit ipse in Hippocratem *De articulis*^c scribens. Adventus autem hic imperantibus Marco Aurelio Antonino & Lucio Vero contigit: quorum ipse

meminit, bellique Parthici seu Mesopotamici à Lucio gesti, quum de prædicto adventu verba facit^d. Venit quidem Romanum è Pergamo quò urbis huiuscēdē turbas fugeret; ferè autem post quinquecentum Romæ transactum in patriam rediit, septimo nempe ac tricesimo ætatis anno; nec diu ibi moratum in Italiam rursus evocari eum contigit ab Imperatoribus Marco & Lucio ex urbe Aquileia: quò quidem se pervenisse sub id tempus quo Iues grassata vehemens extinctusque alter eorum Lucius fuit, in commentario *De libris propriis* refert^e. Scilicet annis CLXIX. & sequenti, hoc est, horum Augustorum pite. imperii octavo & nono, quod ex Chronico Eusebii constat; Galeni autem ipsius tricesimo octavo, aut circiter. Unde quisnam non videt perspicuè colligi anno CXL. quo florere Galenus ab Hauberto dicitur, vix decennalem puerum fuisse? Non ergo Antonini Pii (quod Argaizius Haubertum suum secutus ait), sed Antonini Philosophi eius successoris medicus fuit Galenus.

434. Ad Serenorum prosapiam aliquot antè annis à se editam, Gallæciæque assertam, Argaizius nos deinde vocat, confirmatus Hauberti nugas; contenditque Serenum Asiae proconsulem qui pro Christianis ad Hadrianum scripsit, Hispanum ex Gallæcia fuisse; indeque secum in Asiam & Pergamum propinquum Galenum duxisse. At quibusnam ad afferendam Sereni proconsulis patriam istam agit testibus? Eusebio, ait, & Hadriano ipso, qui Serenum disertè *Gravium*, hoc est Galæcum vocat. Siccine licet oculis nostris illudere, monumentorumque veterum temerare fidem velle? Serenus *Granius* hic est apud Eusebium in Chronico^f: quomodo, & appellavere Orosius & Marianus Schotus; sive *Granianus*, quod ex Iustino Martyre, atque eiusdem Eusebii historia, literisque ipsis Hadriani Cæsaris ab utroque adductis aptius probatur. Επίσης αλλιώς γραφεῖσθαι μη ἀπὸ Σερένου ήταν ποτὲ τέτοια, ἵνα τὰ διέδεξαν. Literas à Sereno Graniano, viro clarissimo, cui tu in provinciā successisti, ad me datas accepi, Hadrianus ait ad Minucium Fundanum. Hanc ita conceptam epistolam fuisse S. Iustinus ait *Apologîa secundâ pro Christianis* Antonino Pio & filiis nuncupatâ, ex eo-

^d De Preco-
gnit. ad Postu-
mum c. 2. vol. 4.

^e Eodem ca-

^f Hadriani
anno. x.

^a De Preco-
gnit. ad Postu-
mum, & de li-
bris propriis
cap. 2.

^b De anatom.
administ. lib. 1.
cap. 2.

^c §. 23.

(1) Appiæ Aulo Halo à Tamai Carminis, quale Tom. I. *Martyr. Hisp.* pag. 183. legitur, gustum si-
stere placuit,

Plurimis en urbem ditavit ubere Romanam

Samonicis glebâ, sanctis Ibera domus.

Primitias QVINCTVS Romæ dedit arte SERENVS

Mirabili quondam, cum fuit urbis honos.

Is alium QVINCTVM genuit; qui Medicus illum Caracalla fecit balneis occidere &c.
Viderint quælo qui Tamai epulis delectantur, barbamne is unquesque ponere unquam curaverit: nimirum ut Poeta pretium nomenque ipsi decernant.

(2) Vid. notata nostra suprà num. 426. de Caracalla principatū initio.

que Eusebius lib. iv. *Hist.* cap. 9. & Niccephorus Callistus lib. 3 cap. 27.

435. Utcumque autem sit, undenam tua, Hauberti propugnator, *Gravium* pro *Granum* aut *Granianum* supponendi temeritas, quasi *Granianorum* aut *Graniorum* apud Romanos haud notum esset nomen? *Granius Flaccus De indigitamentis* scriptor laudatur à Censorino^s. *Granius Licinius*, & *Granius Flaccus* à Macrobio^t. *Thesaurem inscriptionum* consule, & inter plures alios *Granum Serenum* lapidi Romano sic inscriptum reperies^u:

C. BEATI MAXIMI

VETER. COH. IX

PR. S. MONTANI. T. P. I.

M. GRANIVS SERENV

MIL. COH. V. PR. >

POMPEII. H. F. C.

Granianus item cognomento fuit *Julius* declamator is, cuius in Alexandri Severi vita Lampridius mentionem habuit. Neque *Gravii* nomen Gallæcum denotat⁽¹⁾; aliàs Gallæci fuerint nomine L. *Gravius Seio*, & *Gravia T. L. Secunda*, quorum mentio est in Gruterianis inscriptionibus^k. Hæc nempè Argaizius vocat^l argumenta in historica re evidentia.

O cor Zenodoti! ô iecur Cratetis!

436. Nec his contentus adiungit alterum ex *Galeni* nomine, quod Græcè idem significare ac *Serenum* ait. Ex quo nasci contendit argumentum mutatæ cum Græca Hispanæ patriæ; simulque assumti, Græcos inter, Græci nominis, vernaculo Latino respondentis. *Claudium* ergo putat nomen fuisse ei proprium, Galenique appellativum. Sed omnia hæc temerè & inconsequenter dicta sunt. Temerè; nusquam enim exempla mutati hoc modo nominis è Latino in Græcum eiusdem significationis vocabulum suppeditavit eius ævi historia. Sed Latina omnia propria nomina Græcis passim in usu fuere, sicuti & Latinis Græca; leviter tantum iuxta grammaticæ propriæ regulas ad alterius linguae usum efformata. *Plutarchus* Latinis semper dictus, *Eusebiusque*, *Gregoriusque*, *Basiliusque*, & alii Græcæ originis homines, illibata ibique idiomatis Græci

appellatione: non *Opulentus*, non *Pius*, aut *Vigilantius*, aut *Regius*, quod Latine ea sonant vocabula. Pariter atque inter Græcos Constantinus, Iustinus, Iustinianus, Augustinus, non quidem transformati sunt in eiusdem significationis, quod poterat, Græca nomina; sed propriæ originis nomina inter Græcos conservare. Ridiculumque esset ex eo quod *ρανης*, sive *ρανης*, *tranquillum*, haud minùs quam *serenum* significat, *Suetonium Tranquillum* (cuius pater fuit Suetonius Lenis, referente filio in Othonis vita) cùm in Græciam venisset in *Suetonium Galenum* transformari. Hæc planè nominum familiae prærogativa perpetua est, ut vel apud exteros maneant, nec oblivioni detur originis claritudo. Et persuaderi se Argaizius tulit, Galenum ex serenissima ea Serenorum Gallæcorum stirpe procreatum, sic facile passurum aboleri memoriam generis, & in barathrum Græcæ transformationis præcipitari.

437. Sed, inquit, immo *Claudii* propriam appellationem retinuit, appellativam *Sereni* nomenclaturam Græcis notâ eorum cudendam permisit. Immo si *Claudius* nomine fuit Galenus, (de quo, cùm ipse Galenum se tantum¹, (*et*) nusquam nec is nec alii^m *Claudium* appellant, dubitare non temerè possumus) generis nomen illibatum hac ipsa ratione, quam inculcavimus retinere debuit; eo quod personæ proprium erat, in quodvis aliud transformari permisso. Hæc dicimus Argaizii sermonne loquentes: non ignari, & *Claudium*, & *Serenum* gentis esse vocabula, Græcosque unico tantum nomine contentos vixisse: quod mihi indicium esset falsò attributæ Galeno Pergamensi *Claudii* appellationis, nisi aliàs novissem Græcis qui civitate Rom. donati essent, in more fuisse propriis nominibus Romana adiungere. Archias enim ille quem defendit Cicero, *Aulus Licinius Archias: Musa, Antonius Musa: Diodotus medicus, Petronius Diodotus* apellari voluere: uti de Claudio Galeno loquens observavit Petrus Lambecius lib. II. comment. *De Bibliotheca Cæsarea* cap. 7.ⁿ

¹ In Hipp. lib. 6. de morbis vulg. §. 2.

^m Laudant quippe sub *Galeni* nomine ex antiquis Eusebius lib. 5. *Hist. Eccles.* cap. 28. Alex. Aphrod. ad lib. 8. *Topic. Suidas*, alii.

ⁿ Pag. 591.

Ab-

loco citato pro *Groviis*, *Gronios* legerent: unde opinio manavit diversos populos à Graviis fuisse, ut Cellarius notat lib. II. c. 1. n. 53. Silius lib. III. v. 366. *Gravios* à Graiis five Græcis derivat, inquiens

Et quos nunc *Gravios* violato nomine *Graiam*

Œneæ misere domus,
ut est in vulgatis editionibus; Romana autem nostra
1471. paulo antè laudata pro *Graiam* *Gravim* exhibet; *Granos* autem populos nemo hactenus quem legerim dixit.

(1) Sub *Gallæcis* sive *Gallaicis* et *Bracari*, et *Cœlerini*, & *Grovii*, & *Limici*, & *Querquerni*, & *Artabri*, aliisque obscuriores populi continebantur, ut est apud Cellarium et veteres Geographos. *Grovii* Ptolemæi Edit. Romanæ 1507. seu *Grivi* ut apud ipsum in Hispaniae tabula, aliis vero *Gravii*, *Durio* & *Minio* amnibus cladebantur, & per eos Avo, Céladus, Nebis, Minius, & cui oblivionis cognomen est Limia recta in mare aut in Durium influebant, teste *Mela* lib. III. c. 1. Fuere qui apud hunc Scriptorem

438. Absolvamus tandem de Galeni patria, & Hauberti atque eius sequacium vanitate verba facere: quem Galenum non dubitavit & Bergomensi urbi Italæ civem afferere Donatus Calvus Augustinianus in scena literaria Bergomensium Scriptorum vulgaris idiomatis, eo tantum quod Bergomus (*urbs*) olim audierit *Pergamus*; idque secutus sit hoc tantum argumento usus Ioannes Michael Albertus Carrara medicus in quadam oratione ad capitulum ut vocant fratum Minorum anno MCDLX. habita. Sic ludunt etiam docti homines de veneranda antiquitate.

439. Sed nondum relinquere has nugas permisum nobis, nisi prius lectorem nostrum opportunè admoneamus Pseudo-Haubertum implèsse illustribus viris Hispaniæ fastos utriusque huius sæculi. Ecclios:

ANNO VII.	AULUS ELPIDIUS <i>poeta Calaguritanus floret.</i>
xv.	Toleti moritur GABIDIUS <i>orator, & simul concionator.</i>
Cause, quod Burgos est in Vaccæis, obiit LUCIUS <i>pœta.</i>
XXIV.	Gerundæ in Catalaunis moritur plenus dierum & ægritudine RUFUS PAULATUS <i>concionator.</i>
Libyæ obiit plenus dierum & ægritudine PAULUS LÆTUS <i>rheticus insignis.</i>
Conchæ Camporum floret HORTELius, filius Orontii Reguli, <i>orator insignis.</i>
LI.	Sintriæ floret L. SENECA <i>philosophus, & catholicus.</i>
Nisi LUCIUM intelligat SENECAM, vulgo notum.
LXXXIII.	Bletissæ floret EUTYCHIUS <i>poeta Lyricus.</i>
CVI.	Emeritæ floret AURELIUS DIACONUS <i>valde concionarius, idest poeta.</i>
CXXVI.	Salmanticæ floret ESIDIUS <i>poeta.</i>
CXLIV.	Tyde circa Rucinum floret RUFUS DIACONUS <i>concionarius.</i>
CLII.	Hoc eodem anno memoria habetur S. HIEROTHEI Segoviensis <i>Episcopi.</i> Vitam eius scripsit Petrus eiusdem civitatis <i>Episcopus.</i> Fabulam fulciendæ fabulæ!
CLVIII.	Carthagine Spartaria florent IULIANUS, MODES-

CLXVII.	TUS, ET RUFUS <i>philosophi.</i>
Tyrafone obiit PAULUS valde concionarius, simulque philosophus.
CLXXXVIII.	Salmanticæ floret RUFUS DIACONUS <i>Episcopi Saturnini, valde historicus.</i>
CLXXXI.	Circa Hispalim Utriculii floret LUCIUS NATUS theologus maximus.
CLXXXII.	HIERONTIUS <i>poeta Hispanus Romæ floret.</i>
CLXXXVII.	SOCRATES <i>philosophus Italiæ moritur.</i>

440. Puduit nempe huius Chronici auctorem subverecundæ adhuc frontis aliorum similium Scriptorum, quos malefana mens ad huiusmodi fictionibus veram historiam deturpandam coagit. Dextri enim, Maximi, Luitprandi, Juliani, quos intelligo, notis aliâs rebus personis superstruere fabulas propositum fuit perpetuum. At quia abyssus abyssum invocat, secretoque impunito criminè quodammodo ad publicum invitamur: Haubertus iam ausus est, non ut alii transformare aut mutare de loco in locum, ex pluribus unum ex unove plures homines facere; sed quod verè Deus solus potest, falsò ipse qui nusquam fuerunt, ex nihilo fingere; omninoque in fabulatoriam artem gravissimam totius doctrinæ historiam impudentissime convertere.

C A P U T XXI.

Tertium sæculum scriptoribus vacuum. LUCIUS VALERIUS inter scriptores Hispanos à Pseudo-Dextro intrusus, ab eorum albo expungitur. CALEDONIUS Episcopus Bracarensis temerè Scriptorum Hispanorum censui adjudicatus. Scriptissime vitam S. Petri Ratiffensis creditur. Hugonis Episcopi Portugallensis epistola ad Mauricium Archiep. Bracarensem. Caledonius Episcopus Africæ, non Hispaniæ. De POMPONIO & LUCIANO idem statuitur. Iosiniana & Rucumma Africæ Ecclesiæ. Fortè Dionysiana legendum pro Iosiniana. PAULATUS Toletanus Episcopus alias à POMPONIO: quod nomen illi falsò inditum. Hugonis epistola nūrias & iæcæns arguitur. Petrus S. Iacobi Apostoli discipulus primus Bracarensis antistes.

441. SÆCULUM tertium scriptoribus Hispanis carens illustraverunt, & meliori aureola coronaverunt Sancti Christi martyres, rubricâ sanguinis sui Christianam legem cordibus scribentes, atque Hispanam gentem & Ecclesiam potiori quam ea est quæ ab scribendi merito na-

citur, laude cumulantes, posteritatique consignantes. Nec tamen defunt quæ falsò attribuuntur sæculo isti suppositorum hominum, à nonnullis vera existimata; sed ea quidem verè conficta, & otiosorum nugas fabulis computanda, monumenta.

442. Pseudo-Dexter in Chronico ad annum CCC.º ita habet: LUCIUS VALERIUS Hispanus Beroſi fragmenta in quinque partes digeffit. Totidem nunc leguntur libri Beroſi illius quem Annus Viterbiensis edit, & catholicis Hispaniarum Regibus Ferdinando atque Elisabethæ nuncupavit: exagitati à tot celebribus eruditione viris: defensi ab aliis præsertim Dominicanis P., quorum sodalis Annus fuit: quibus utrifice partibus renuntiare videntur nec solidè damnare Beroſianam hanc telam, sed quænam in ea sint veteris aut sequioris notæ quærendum intimare, homines huius ſæculi humanioribus in literis atque in disciplina historica, necnon in critices studio præstantissimi (1). Satis autem ad rem de qua agimus impræsentiarum est, nōſſe Toletanum Archimedem nostrum, horum fabricatorem, qui genio utebatur iis simili quorum induſtria ſive Beroſianum hoc ſive alia huiusmodi monumeta ſuccrevere: ante alia decuisse, ne inter tot ſuccollata dictisque ſuis ſtatuminata falsa, testimonium aliquod eius deſideraretur Beroſianæ legitimitatis controverſiæ præſtitum. Huc ergo respexiſſe planum in Lucii Valerii hac mentione; ut ſcili-
cet formæ Beroſiani operis quod ab Annii manu excidit quinque partitæ, Latinum aliquem assignaret auctorem, haud ambiguum mihi eſt. Itaque Dextri fide tantum Scriptorum immiſſus numero Valerius Hispanus, in eadem navi cum aſſertore ſuo vehitur: quæ tota rimis iam fatiſcit, brevique demergetur.

443. Alter eſt huic temporि adiudicatus ſcriptor CALEDONIUS Episcopus Bracarenſis, ille cuius Pseudo-Dexter his me- minit ad annum CCLXVIII. Caledonio Bracarenſi, ad quem ſcribit S. Cyprianus, ſuccedit Narciſſus. Meminit & Maximus, & Pseudo-Julianus, præceſſiſſe eum in Episcopatu S. Secundum, ſub Imperatore Valeriano in Cyrtæ Numidiæ urbe martyrem configens. Hunc volunt ſcriptam re-

liquiſſe vitam S. Petri de Ratis, primi ut creditur eiudem Bracarenſis Ecclesiæ Epifcopi: unde acceptum fragmentum epiftola quædam continent *Hugonis Portugallenſis præfulis ad Mauricium antiftitem Bracarenſem*: quæ superioribus annis in Lufitania apparuit, ex autographo ut credi volunt à Gaspare Alvarez de Losada regii Uliſſipponensis tabularii custode transcripta, & ad Francifcum Bivarum Cisterciensem commentariorum ſuorum ad Dextri Chronicon versantem machinam, remiſſa: quam quidem laudatus Bivarius in testimonioſ ſeu elogiis auctorum qui Dextri cum laude meminerunt, nobis repræſentavit. Eccillam:

EPITOLA HUGONIS EPISCOPI PORTUGALLENSI,

Domino meo Mauricio Archiepiscopo
Bracarenſi, ſalutem.

444. Nvenio S. Petrum Ratitenſem fuiſſe in Hispania vicarium S. Iacoboi, dum in Britannias & alias provincias perrexit; quā verò potestate penitus ignoror. Sunt etiam qui dicunt eadēm functum dum vixit. Huius vicariæ auctor, & alterius à B. Petro Apoftolorum principe commissa, eft Caledonius Bracarenſis in vita eiusdem B. Petri, quæ cum aliis Sanctorum Hispanorum actis in pervetuſto codice membraneo ſcripto de mandato Argoviti, quondam huius ſedis Epifcopi, apud me eft. Sic enim habet.

445. S. Petrus civis Bracarenſis, qui & Samuel dicitur, à S. Iacobo Ioannis fratre Zebedaei filio, fuscitatus, in Epifcopum Bracarenſem consecratus eft, & ab eo miſſus, multis ibi eius generis tribubus diſperſis, & gentiles convertit. Inde digreſſus, Tyde Iriæque prædicat, & per totam maritimam oram ad promontorium uſque Cynthium, ſive & Ulyſſeum; inſtituitque ex discipulis ſui magiſtri, quos ſecum adduxerat, Epifcopos, Portucalle, Eminio, Conimbricæ, Olyſſippone, & ultra Nerium promontorium alios; & ad eius exemplum non in una tantum civitate commorabatur, ſed zelo fidei mediterranea citra & ultra Tagum, populoſque ſibi commiſſos, ambiens, Aegitaniæ, Calleuſiæ, Emeritæ, Ambratiæ, & in aliis

Multos, credo, & diſpersos poſtea.

R. Vet-

(1) Echardus (*Script. Ord. Præd. T. II.* pag. 5.) prolatis Ioannis Annū de Beroſo et Manethone monumentis, varia doctorum virorum pro eo et in eum indicia adducit, neutri partium favens, contentusque ne quis interea virum ſummo in honore domi atque in Urbe omnium domina dum vixit habitum pro falfario aut impostore habeat: Deluſus (inquit) si velis aut falfus dicatur, cum monumenta ſibi delata antiqua

Vettonum & Lusitanorum urbibus verbum Dei disseminat ; & transacto ad Pannonias Durio in Bracaram Augustam rediit.

446. *Quindecim mensibus vix ferè elapsis, eius magister Iacobus ad Cæsaraugustam ædiculam excitavit in honorem Deiparæ Virginis, creatoque ibi Athanasio discessit, & Bracaram venit, ubi sacrat eidem Dominae cum Pio Hispalensi & Elpidio Toletano Episcopis, & aliis ex primis eius discipulis, ædiculam in quadam crypta prope balnea, iuxta templum ab Egyptiis Isidi quondam dicatum. Et inde Brigantio navim transcendens in Britannias appulit, relicto Bracaræ S. Petro eius vicario, & primario inter alios quos sacrârat in Hispania Episcopos. Haec tenus, ut videtur, ex Caledonio. Sed prosequitur Hugo.*

447. *De prima legatia ad Hispanias à B. Clemente missa sic Dexter Paciani filius in historia ad Orosum, quam in eodem codice descriptam invenio : Philippus cognomento Philotheus &c. Sequuntur ea quæ Pseudo-Dexter habet ad annum XCI. sui Chronicæ^x; quamvis in re magni momenti, quode infrà monebimus, hoc fragmentum epistolæ Hugonis, Dextrique contextus ipse, utrumque à Bivario excusum, discrepant. Tunc sequitur ex fine epistolæ : De aliis legationibus multa idem Dexter & Maximus Cæsaraugustanus Episcopus. Unde veniat ferenitas vestra &c. Notat Bivarius ruptum hīc filum epistolæ, ceteraque in codice ms. desiderari. Sed nihil in toto volumine hoc Bracarenis alicuius levissimi hominis, qui ad recentem Pseudo-Dextri & aliorum Chronicorum inventiōnē suæ patriæ rem & ipse strenuè agere meditatus fuit, quicquam solidi aut probabilis emicat.*

448. CALEDONIUS, sive CALDONIUS, Episcopus fuit Africæ, non Hispaniæ; si is est, quocum Cyprianus sanctissimus martyr litteras sæpius commutavit. At fuisse hunc, fateri debent qui pro Dextri Maximi & Juliani fide tamquam pro aris & focis decertare parati sunt. Liquet id ex frequenti utriusque Cypriani & Caldonii interesse consuetudine : unde arguitur non ita separatos degere, quantum distat Africana Carthago à Bracensi urbe Gallæciæ Hispanæ. Et quid causæ iis fuerit adeò frequenter reciprocandi literas, præsertim de rebus Africanæ Ecclesiæ quæ nec minimum pertinebat ad Bracarensem antistitem? Præterea quod collegam & coepiscopum sæpe vocat Caldonium Cyprianus^y, ad comprovincialem præfulem potius pertinet, quam ad eum qui diversæ gentis, diversæ orbis plagæ populis præfesset. Quid

quod in unum congregata Synodus Africæ provinciæ propriæ, cùm deliberatum fuisset Romam quosdam legatos ad Cornelium Papam destinare ut de legitima eiusdem ad Pontificatum promotione certiores fierent, & Africanum istum cœtum certiorem redderent: Caldonio & Fortunato, ex eadem Synodo ut colligitur hoc munus imposuere? Sed cùm statuissemus (Cyprianus^z ad Cornelium cum collegis suis scribit) college complures qui in unum conveneramus, ut legatis ad vos coepiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis omnia integra suspenderentur &c.

449. Eiusdem Caldonii mentio fit in synodali alia^a ad eundem Pontificem scripta, cuius hæc directio : *Cyprianus, Liberalis, Caldonius, Iunius, &c. Ianuario, Saturnino &c.* Sunt & aliæ Cypriani ad Caldonium, & huius ad Cyprianum; è quarum una^b constat eundem Cyprianum destinâsse Caldonium & Herculanum vice sua ad sedandas Ecclesiæ turbas Felicissimi cuiusdam causâ exortas. Diem tamen suum iam obiisse Caldonium celebratæ Carthaginensis Synodi tempore, qua decretum non rectè fuit ut hæretici ad Ecclesiam reversi per poenitentiam rebaptizarentur: inde liquere videtur, quod non ulla eius à sanctissimo Cypriano inter alios Episcopos, qui laudatæ Synodo interfuerunt, mentio fiat.

450. Huic tam evidenti documento Africani Pontificatus Caldonii, frivolum & stramentitum Dextri testimonium opponere Bivarius eo ore præsumit, quod non, ut virum doctum decebat, sublineare sibi ludicræ istius inventionis fuso iam olim permiserat. Caldonium quidem is agnoscit in Africa constituendum esse Episcopum hoc tempore quo istæ literæ datæ sunt; sed postmodum ex Africano Episcopo Bracarensem creatum fuisse suscipitur^d. At resistit suus ipsius Achilles contrarium iactans, nempe factum iam Bracarensem rebus & actis Africanis sese misericuisse. *Per Hispanias (ait) celebris erat memoria Pomponii Paulati, Calidonii Bracarensis, Luciani Cæsaraugustani Episcopi, qui præterquam fuerunt scriptores egregii, Concilio cuidam Carthaginensi cum aliis Africanis interfuerunt & subscripsierunt.* Ita ille in Chronicæ ad annum CDXXXVI.^e quo loco non solùm ait hos tres Hispanos Episcopos interfuisse cum aliis Africanis Concilio isti Africano, verùm &

^x Num. 6. &
8. pag. 180.

^z Ep. 8. lib. 4.
alias in edit. Pa-
melii ep. 4j.

^a Ep. 4. lib. 1.
in edit. Pamelii
ep. 45.

^b Ep. 12. lib.
2. alias ep. 70.

^c Epist. 7. lib.
5. alias ep. 38.

^d In comm.
ad an. CCLXVIII.
pag. 290.

^y Lib. 2. epist.
10. & 11. lib. 4.
ep. 8. lib. 5. ep. 4.

^e Num. 10.

om-

omnes fuisse scriptores egregios. Quod quidem ut examinemus propositum huius operis omnino decet.

451. Sed ante alia eventilandum est, quod de Hispano POMPONII & LUCIANI (quorum mentio est in Africanis Conciliis & Cypriani epistolis) Episcopatu vanissimè iactavit consutus ille totus fabillis huiusmodi Pseudo-historicus. Alludit forsitan ad Concilium illud Carthaginense III. de causa rebaptizationis anno CCLVI. aut CCLVIII. sub Stephano Pa-pa celebratum: in quo decreta fuit uti diximus haereticorum rebaptizatio, cuique subscriptissime dicuntur Pomponius & Lucianus; hi tamen cum assignatione suæ utriusque Ecclesiæ. *Confessor* (inquam) Pomponius à Iosiniana dixit; & Lucianus à Rucumma dixit. Hi verò Africæ Pontifices; nam in vestibulo id annotatum legimus his verbis: *Cum in unum Carthaginæ convenissent Calendis Septembribus Episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, cum presbyteris & diaconibus &c.* Cur etenim non adiunctum, ex Hispania, si inde trium nobilissimorum, Toletanæ, Bracarense, ac Cæsar-Augustanæ Ecclesiarum antistites cum Africanis interfuerent? Profectò ea adiectio non minimum ponderis suadendo rebaptizationis dogmati allatura fuisse videtur, si non solum ex Africa, sed & ex Hispania quoque habitis suffragiis, comprobatum Romanum ad Stephanum remitteretur. Neque obstat, quod Iosinianæ aut Rucumnae Ecclesiarum appellationes non alibi facilè legantur. Certè hic leguntur non tantum Latinè, sed & Græcè in versione huius Synodi, quam Zonaras in sua *Collectione Canonum* dedit^f. Iosinianæ autem loco, si Dionysianam (ut aliás legitur) subrogare placet, in *Collatione Carthaginensi* nomen legitur^g Vidoris Episc. Dionysianensis. Deficit quidem hic Caldronii nomen.

^f Prost & in edit. Parif. Labbeana Concilior. tom. I. pag. 798.
^g Edit. Binii tom. I. Concil. pag. 824.

¹ Ep. 2. lib. I.
aliás epist. 54.

¹ Baron. tom. 2. ann. CCCLV.
ann. 5.

452. Aut allusit Pseudo-Dexter ad Concilium aliud Carthaginense, in quo de modo actum fuit lapsos ad poenitentiam admittendi: cuius quidem est synodalis epistola^h, quade nuper diximus, ad Cornelium Papam. In hac tamen nomina leguntur Caldronii Pomponiique; deest verò Luciani. Neque hunc Pomponium dixeris eundem esse cum POMPONIO PAULATO, qui postea fuit Toletanus Episcopus. Hæc enim epistola synodalnis, cui inter alios cum Cypriano Metropolitano fese inscrisit Pomponius: data fuit anno CCLIII. aliás CCLV. quo habitam eam Synodus legimusⁱ. Concilium item trium provinciarum *De rebaptizandis haereticis*, cui

Pomponius, uti iam diximus, à Iosiniana appellatus interfuit, habitum fuit aut CCLVI. aut CCLVIII.^k Ille verò Paulatus Toletanus præful, cui ementitum inditum fuit à fabulatoribus nostris Pomponii quoque nomen, Toletanus iam erat his annis Episcopus: utpote qui Dextri fide (quo sæpe ad convincendas eiusdem fabulas & quidem iure utimur) anno CCXLV. Vincentio in Sede ista successerat.

^k Baron. ann. CCLVIII. n. 27.

453. Caldronius ergo, ut iam conclu-dam, cuius Cyprianus toties recordatur, Africæ propriæ fuit Episcopus, non Bracarense in Hispania: sicut nec Pomponius, ad quem se consilientem de virginibus Deo dicatis, quæ cum masculis in eodem lecto repertæ fuisse, scribit cum aliis Episcopis Cyprianus^l: ille est Paulatus, quem Toletana Ecclesia Episcopum habuit; quantumvis id non solum Dextro, sed & Maximo^m quoque imposuerint dictum qui hoc nostro sæculo sub horum larva, plures incautos sefellere.

^l Ep. 11. lib. I. alias ep. 62.

^m Ad ann. DCXII. n. 19.

454. Excluso ab Hispaniarum Ecclesia Caledonio isto quem nobis fingunt memoratae vitæ S. Petri Ratistenis auctorem: ex ipso iam eiusdem vitæ contextu, & Hugonis Portugalensis qui eâ utitur verbis, serio colligamus oportet inventa hæc omnia nuper fuisse, ac nihil de veræ antiquitatis gustu continere. Hugo enim Portugalensis ait constare ex Caledonio de duplice vicaria legatione S. Petri Ratistenis, altera quām à S. Iacobbo, altera quām à S. Petro Apostolorum principe habuit. Cum tamen verbis utramque Caledonianis confirmare debuisset, delegatas ibi Petro Ratisteni vices suas à Iacobo Apostolo dumtaxat legimus; de Petri verò Apostoli vicariatu eidem commisso ne rpsi quidem. Adducto autem Caledonii testimonio de Iacobæis, uti dictum, vicibus, Hugo prosequitur: *De prima legatia ad Hispanias à B. Clemente missa sic Dexter Paciani filius &c. Philippus cognomento Philotheus &c. Paulum Apostolum secutus adhæsit Clementi, à quo legatus missus in Hispanias. Barcinone &c. & in multis aliis urbibus prædicat.* Quid ais Hugo? Primam hanc Philothei fuisse legationem in Hispania per Clementem provisam, quam tot annis præcesserat alia paulò priùs à te Caledonii verbis comprobata, Petri Ratistenis Iacobi Apostoli vicarii?

455. Sed si dices primam hanc vocari nunc ex his quas B. Clemens in Hispanias destinavit, non verò ceterarum omnium primam: excusationem admitti-

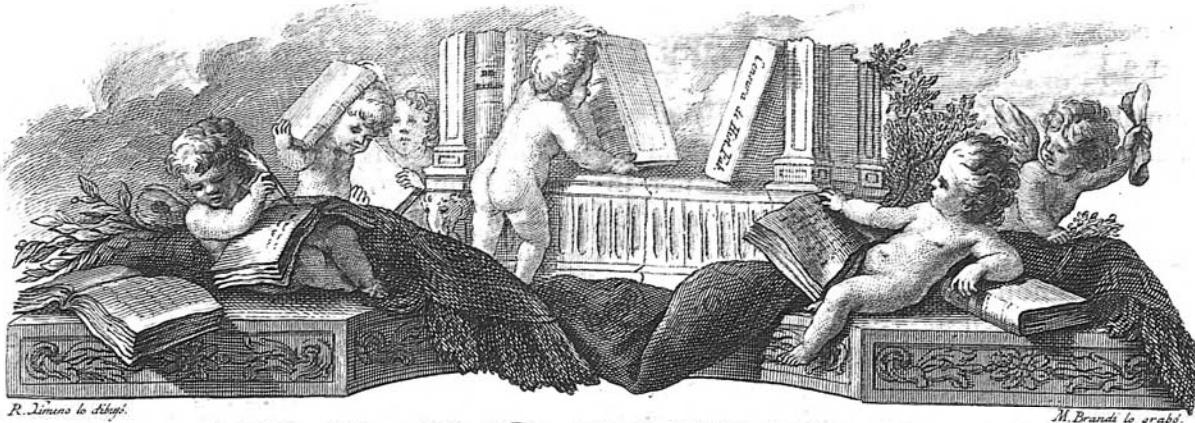
mus, ne calumniari fortè videamur. Sed nonne vel cæcus quisque videt hanc duarum legationum Iacobæ & Clementinæ cumulatam ab Hugone isto Portugalensi larvato mentionem ad agitatam (non quidem quum vivebat Hugo verus Portugalensis Episcopus sed postea, Bracarensem inter ac Toletanam Ecclesias de primatu Hispaniarum quæstionem respicere; & ad eam pro Bracarensi determinandam ab Lusitano aliquo (ne de Losada quid sinistrum suspicer) antiquorum Caledonii & Hugo-nis nominum auctoritati suppositam? Iccircò enim primæ illius ex Caledonio meminit à S. Iacobo Ratistensi Petro Episcopo Bracarense per Lusitaniam & Galliciam commissæ; ac deinde illius quam Clementis nomine Philippus Philotheus Toleti, atque in aliis reliquæ Hispaniæ urbibus exercuit: ut plane comprobet priùs in Lusitania quām alibi lumen Evangelii coruscâsse, dignitatemque Episcopalem initium habuisse.

456. Sed inquiramus in verba ipsius Caledonii: *Sanctus Petrus civis Bracarensis, qui & Samuel dictus, à S. Iacobo Ioannis fratre, Zebedæi filio fuscatus, in Episcopum Bracarensem consecratus est, & ab eo missus, multis ibi eius*

(1) Animus initio fuit ubi ad hanc Bibliothecæ His-panicæ partem deveni, in qua de fictitiis Berosi et Manethonis fragmentis, necnon de Flavii Dextri, Hauberti, Maximi, Luitprandi, et aliorum pseudochronicis nonnulla delibanda fuere: pauca itidem de nuper apud nos, ab anno scilicet 1754. Granatae in Alcazabensi arce eritis eiusdem commatis monumentis subiungere: nimirum ut patriæ historiæ fidei maturre consulerem, novamque hanc pestem sacerdique nostri infamiam ab Hispania procul amoverem. Ve-

generis tribubus dispersis, & gentiles convertit. Fama quidem ab antiquo veniens, atque illius Bracarensis populi traditio est in Ecclesiasticum ritum admissa, Petrum S. Iacobi Apostoli discipulum atque ab eo Bracarensem ordinatum antistitem pro defensione fidei Christianæ martyrio impensum eo loco fuisse: quo usque historia Ecclesiasticon illius Metropolis librorum in lectionibus diurni officii vulgaris fese extendit. Cui veritatis area superadfecta est insulsa fabula restituti ad corporalem vitam (qua iam à sexcentis annis cesserat) Samuelis iunioris Prophetæ, alias Malachiæ senioris: qui cum tribubus Hebreworum à Nabuchodonosore in Hispaniam usque propulsis olim venerat, Petri nomen post fuscitationem fortiti. Huic fabulæ testimonium dixere omnes hi, quorum artes fuere historiæ veræ aut verosimilis nostratis lumen crassissimis insulssimarum fictionum tenebris offundere, & quasi diem nobis tollere. Athanasius nempe, de quo inter commentarios prioris scriptores egimus, S. Iacobi & ipse discipulus, vulgo creditus est primus Cæsar Augustanus præful, in fragmento quodam eius, nescio cuius operis, nescio ubi extante (1).

rūm cum væsaniam scriptores scriptaque pro lubidine confingendi nullum non è decem prioribus huius Bibliothecæ saeculis pervalsisse noverim: satius duxi ad postremi omnium, quod MILLIARIVM vocant, sive ad huius voluminis finem, peculiarem de hoc argumento tractationem reiicere: quo loco, ne quid Lector desideret, Granatenium monumentorum latebras, eorum inventionis historiam, incrementa, fortunam, supremum denique excidium expōnam quam brevissimè potero.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ, LIBER SECUNDUS.

DE SCRIPTORIBUS QUARTI ECCLESIAE SÆCULI.

CAPUT PRIMUM.

In Christiani regnū imperii, hoc est Constantini ætate, Hosius Cordubensis Episcopus Scriptorum princeps inter Hispanos, verè Hispanus, & plagiis propter pietatem ab ethnicis vexatus. Concilii Eliberitani, cui is interfuit, tempus. D. Ferdinandus à Mendoza & D. Emmanuel Gonzalez Tellez laudantur, huius Concilii illustratores. Amatus à Constantino & cultus plurimum Hosius. In Concilio Arelatensi causam dixit. Conversionem Constantini fortè promovit. Insignis de hac re quamvis subobscurus Zosimi locus à Baronio explanatus cum Sozomeni reprehensione. Synodo Nicæna præfuit vices Silvestri Papæ gerens: princeps idem in Sardicensi de causa S. Athanasii. Eius apud haereticos reverentia. In Sirmiensi Pseudo-Synodo Arianorum partibus quodammodo cessit, sed Athanasium non condemnavit. De paenitentia eius eidem Athanasio credimus: quem ut Sanctum Græci colunt, & Veterum plures mirè post obitum laudant. Sancti Iidori de eius obitu historia suspecta. Eiusdem Hosii opera. Chalcidii philosophi dedicatio commentarii sui in Timæum Platonis Hosio nostro forsan facta. Hosii nomen temerè appositum in Decreto Gratiani.

CCEDIMUS iam ad meliora tempora, quum è gentilitatis perruptis carceribus datum fuit propitio numine genti nostræ aliquando emergere, ac in libertatem Euangelicæ legis atque unius Dei confessionem fese alaci animo vendicare. Profectò ingredimur sæculum,

quo Anonymus ille Græcus terrarum orbis descriptor, quem Iacobus Gothofredus Dionysii filius primus in lucem protulit: ad Hispaniam, sive ut ille vocat Spaniam, è Gallia convertens stilum, γὰς πλατεῖας, ζεύς πλωτράς ἀνθρώποις διδασκαλίας terram latam, & maximam, ac viris doctis appellat divitem. Quam verè unus Hosius Cordubæ urbis Episcopus, Conciliorum magnus ille & quasi germanus pater, et si alii deficerent, nobilitare clarissimamque apud omnes reddere potuisset. Hunc primum, aut inter primos Constantiniani hoc est Romani Imperii, facerdotum Christi iam reverentis ævi, sacros Fidei athletas & morum institutores procreavit Hispania: verè post longum doctrinæ silentium sesquisæculo ferè observatum: quo scilicet intermedio tempore contenta vixit persecutionum quassata turbinibus, non tam atramento quam sanguine, non tam ore quam opere, testimonium sanè omni eloquentiæ artificio sincerius & efficacius pie-tati reddere. Sed statim atque propugnare Fidem scriptis, promovere consilio, explanare in sacris conventibus, & ab adversariis fartam teatamque tueri opus fuit eorum, qui pontificio aut sacerdotali pollebant munere: factus est in pace ab alienigenis Ecclesiæ data locus doctrinæ, strictaque adversus domesticos è via exorbitantes Hispanorum ingeniorum acies. Cuius rei exemplum inter alia Hosius is, quem corryphæum patrum illa ætas vidit, à quo & nos initium huic libro facimus, maximè præbuit.

2. Fuit quidem Hosius Hispanus, & forsan Cordubensis. Anticipatè dicimus Græcum non fuisse, quantumvis Græco

ap-

^a In actis Concil. Nicæni lib.
2. De eo quid oportet tres personas intelligi & rursum sub titulo Contradictio philosophi pro Ario. Epist. ad Solitar.

^b Apud Suriūm x. Iulii.

^c Adducta à S. Athanas. ubi proximè.

^d Apologia De fuga sua.

^e Lib. 8. c. 14.

^f Tom. 3. an. CCCV. num. 38.

^g Notis ad hoc Concilium.

^h Lib. 1. c. 2.

ⁱ Lib. 1. Hist. Eccl. cap. 7.

appellatum *Hosii* nomine, quod *sanc&tum* denotat; cùm ex actis Nicæna Synodi inter Græcos patresⁿ locutum eum per interpretarem constet. Sed præterquam quod gestum in Hispania Episcopi munus, inde eum orïundum interim dum aliunde diversum non proferatur fatis docet: S. Athanasius disertis scriptum reliquit verbis^o, ubi è Sirmio & Constantii Imperatoris aura in patriam suam atque Ecclesiam eum rediisse commemorat. Nec abludit Simeon Metaphrastes in *Narratione eorum quæ gesta sunt Nicæna à Synodo*^p, ubi de Hosio: *Corduba verò (inquit) urbs Hispaniæ de eo se iactabat*. Huius urbis iam Episcopus, sàviente in Christi fideles Maximiano Imperatore, sive cruciatu corporis sive in exsiliu missione, confessionis munus (ut ipse ait Epistola quadam ad Constantium^q) explevit. De exilio testimonium sancti eiusdem Athanasii^r; de notis stigmatibus in corpore apparentibus cùm venisset ad Nicænum Concilium, Nicephori^s habemus.

3 Paulò pòst, nisi calculus nos fallit, hoc est anno CCCV. post Diocletiani & Maximiani in vitam privatam secessionem, rerum dominis Galerio & Constantio Chlоро, Eliberitanæ Synodo interfuit Hosius uti ex inscriptionibus apparet. Hoc anno celebratum Bæticæ provinciæ hoc Concilium, non autem uno ante Nicænum, scilicet CCCXIV. (sive diù pòst, quod aliis placet) rectè iudicio meo statuere Baronius^t, & ex eo Binius^u, & ante eos Ferdinandus à Mendoza vir clarissimus in Apologetico pro Concilio isto^v ad Philippum Regem II. directo. Nollem autem post meridiem visum tenebras adhuc Dextridoctum virum D. Emmanuelem Gundisalvum Tellez, supremi S. Inquisitionis Concilii patrem, necnon regiæ Pincianæ Cancellariæ præsidem, Regium Castellæ senatorem, nunc fato functum in novis ad hocce Concilium Notis sectari maluisse.

4 Fama viri ad aures Constantini, quum rerum fuit dominus, facilè pervenit. Quare ad se vocato, & consilio eius in rebus Ecclesiasticis usus est, & (ut Socrates ait^y) amavit eum & coluit plurimum. Huius apud Cæsarem plurium quidem annorum sive perpetuæ sive intermissiones moræ, plura remansere in veteribus monumentis vestigia. In damnatione Do-

(1) Traditionis videlicet sacerorum librorum: quod ei crimen ipsique Melchiadi Papæ & aliis qui Cæciliiani Episcopi Carthaginensis paribus favebant à Donatistis appictum fuerat: ut in Augustino lib. I. contra epist. Parmenianum cap. IV. n. 6. et seq. legitur; ac signanter de Melchiade in *Brevicula collatio-*

nati hæretici, absolutioneque Cæciliiani Carthaginensis præfulis, quam in Arelatensi Concilio pronuntiatam Constantinus ratam habuit, suggestisse id ei Hosium nostrum inter fautores Donati fama fuit: quod S. Augustinus *Contra Parmenianum*^z scribens ait. Sabino autem & Rufo Cos. hoc habitum iudicium (hoc est anno Chr. CCCXVI. ^a) eiusdem S. Doctoris testimonio^b credimus. Quo ipso in Concilio Arelatensi causam dixisse Hosium nescio cuius imputatae ei culpæ⁽¹⁾; damnatumque ab Hispanis, absolutum à Gallis Episcopis fuisse refert^c sanctissimus idem scriptor Hosium defendens.

5. Ortâ deinde inter Alexandrum Alexandriæ Episcopum & Arium de æqualitate filii Dei cum patre discordiâ, priusquam altiores radices ageret^d, misit ad eos Constantinus cum literis suis Hosium, circa annum scilicet CCCXVIII. qui convocato Alexandriam Concilio, uti ex divo Athanasio^e constat, plura alia expediri fecit, de quibus consulendi sunt Ecclesiastici Annales^f; quoad verò Arii causam, quantumvis plurimum temporis in Oriente insumisse videatur, re tamen infecta rediit ad curiam. Quare indici placuit Nicænam Generalem Synodus ad sedandas has turbas: quod sequentibus annis contigit. Exstatque huius medii temporis constitutio Imperatoris ad Hosium directa de manumissionibus in Ecclesia: quam esse datam anno CCCXX. aut circiter (nam variat computum⁽²⁾), ex Cos. Crispo II. & Constantino II. legi subscriptis aperte colligitur.

6. His ipsis Cos. contigisse Crispi Cæfaris procuratum ab ipso Constantino parente interitum, eumque occasionem dedisse eiusdem Imperatoris ad Christianam fidem conversioni: Zosimus subobscure ut ethnicus retulisse videtur. In qua re si Cæfaris Cardin. Baronii coniecturam^g sequi velimus, Hosius noster saluberrimi consilii auctor fuit. Narrat quippe Zosimus pertæso Imperatori, abominantique patratam in filio cædem, nec à gentilium sectis ullum (affirmante Sopatro Platonicu) piaculum aut lustrationem huius criminis speranti: quendam Hispanum, nomine Ægyptium, Romam delatum Palatinisque mulieribus familiarem factum, & ad Cæfaris colloquium admisum: pœni-

tennis IIIe diei cum Donatistis cap. XVIII. n. 34.

(2) Anno certe Christi CCCXXI. ut apud Onufrium et Norisium in Fastis Consularibus Græcis Anonymi Tom. IV. pag. 611; nisi quod qui Onufrio est annus Urbis conditæ 1073. idem Græco Norisi Anonymo 1074. numeratur.

^a Lib. 1. c. 8.

^b Ex compu-
to Onufrii.

^c Lib. Con-
tra Donati-
stas. cap. 33.

^d Lib. 1. Con-
tra Parmen-
ianum cap. 5.

^e Socrates lib.
1. cap. 7. Sozo-
men. lib. 1. cap.
16.

^f Apolog. 2.

^g Baron. to-
mo 3. ad ann.
CCCXIX. num.
22. & seqq.

^h Tom. 3. ann.
CCCXIV. num.

17.

tentiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum, confirmâsse. Id quod persuasisse ei statim refert.

7. Zosimi hanc narrationem Sozomenus non reiicit solum, sed & datâ operâ convellere argumentis nititur^h; quam tamen Baronius non sic spernit, Sozomeni adversus eam dicta insulsitatis & ineptiæ arguens. Existimat enim non sic Zosimum loqui ut vocari Ægyptium affirmet eum qui Constantino de suscipiendo Christianorum dogmate persuasit; sed quod Ægyptius quidam ex Hispania Romam venisset: quod quidem *Ægyptii* vocabulum pro magno usurpatum non semel ex i sagris literis, Iosepho^k, & Porphyrio^l docet; & hunc putat Baronius, magiæ ab infideli Zosimo insimulatum, non alium quam Hosium fuisse, qui recens à legatione ista quam diximus Ægyptiaca rediisset. Sed quod ex Evagrio emendanda Zosimi contendit verba, nullo tamen Evagrii libro ad oram adnotato: me haud intelligere fateor; cum Evagrius historiæ suæ ab hæresi Nestorianæ sub imperio Theodosii origine initium fecerit, ac de Constantinianis rebus nihil prorsus scripsérunt. De cetero rem non parum verosimilem, & sanè acutè à Doctissimo & piissimo historicorum coryphæo excogitatam, Hosii gratiâ libenter amplectimur.

8. Quem postea vice Silvestri Papæ^m Generali CCCXVIII. patrum Nicænæ Synodo contra Arianam insaniam Nicænæ in Bithynia Paulino & Iuliano Coss. anno, ut vulgo creditur, CCCXXV. celebratæ, unâ cum Viçtore (aliâ Vito, seu Vitone) & Vincentio Romanis presbyteris interfuisse, & ante alios omnes uti debuit subscriptissime: ipsorum actorum & Ecclesiæ historiarum omnium testimonia confirmantⁿ; quamvis de proedria nonnulli dubitent^o. Pariter atque locum inter alios patres & principatum^p in Sardicensi Concilio adversus Arianorum pestilentem contumaciam sub Julio Papa circa annum CCCXLVII. coacto eundem Hosium tenuisse, clamant gestæ tunc temporis & eo in loco res monumentis literarum consignatae, atque historici veteres. Cuius hominis maximam fuisse in eo congressu auctoritatem existimationemque, verba eius ad Constantium Constantini filium scribentis^q manifestè produnt: quibus ait iudicem se obtulisse solum, si iis placuisset, Arianis Episcopis Athanasium Alexandrinum condemnantibus: in ea nempe causa ob quam congregatum Concilium fuerat universale totius Ecclesiæ, quasi ab eius nutu certi omnes patres omnino penderent. Qua-

re ab Athanasio fuisse is dicitur Concilii *Ægyptiæ* princeps, ductor, director (ut observavit Alderetus noster paulò post laudandus; & ex isto Athanasii loco Henricus Stephanus^r, qui de hac significatiōne dubitavit aliquantulum, confirmare poterat): in quo quidem Concilio Sanctus Præfus Alexandrinus ab adversario- rum calumniis absolutus, atque eum damnantes damnati fuere.

^s In Lexico
Græco tom. 4.
seu Append. v.
Ægyptiæ.

9. Pervicere tamen paulò post Ariani, ut Constantium sectæ suæ ac schismatis fautorem haberent, atque hostem iis qui cum Athanasio communicabant, ut item Liberum Papam, pluresque alios Episcopos in exsilio mitteret. Qua viâ munita ad Hosium impetendum ea usi sunt ratione apud principem, quæ præcipuam istius ante alios omnes Ecclesiæ pastores tunc temporis extitisse famam, necnon & maximum in eo situm Ecclesiasticæ rei momentum, palam facit. Nihil nempe hactenus expeditum tot exsiliorum terroribus aiebant fuisse, quamdiu Hosius in sua, *reliqui omnes in suis* cuiusque Ecclesiæ agere videbantur: qui verè posset *verbis & auctoritate fidei* suæ alios omnes contra se inducere, princeps (ut fatebantur) synodorum: qui si quid scriberet, ubique audiretur: qui formulam Fidei in Nicæna synodo concepit, & Arianos ubique pro hæreticis traduxit. Quæ verba ipsorum sunt apud Athanasium^s verè Hosii encomiaſten insignem.

^t In eadem
Epist. ad Soli-
tarioris.

10. Vocato igitur ad se Hosio ex Hispania, tantum absuit quod ad subscribendum Athanasii condemnationi vel minis vel precibus induceret constantissimum senem: ut potius Cæsar ipse rationibus eius ut Athanasius ipse ait conterritus, veterem retinere sententiam & ad patriam redire permiserit. Irritatus tamen denuò ab Arianis inconstantissimus Imperator, revocatum ad se Hosium anno CCCLVII. Sirmii in Pannonia eâ tormentorum ut fama est fævitâ virum iam centenarium vexari fecit: ut imbecillitate corporis impar verberibus, quasi ad tempus cedendo, voluntati Arianorum in Synodo ibi congregatorum subscriptissime; Athanasium tamen non condemnaverit: quod ab Athanasio ipso^t, Socrate^u, & Sozomeno^x, & Nicephoro^y notum habemus.

^z Apologia 2.
in fine.

11. Insurgit hinc magna & utrimque gravissimis veterum testimoniis subnixa quæstio de Hosii morte. Vulgaris enim est in libello *De scriptoribus Ecclesiasticis* S. Isidori Hispalensis Hosii laudatio in vituperationem definens: à quo is dicitur infelicissimo & horrendo mortis gene-

L. I. c. 5.

¹ Act. 21.

² Antiq. lib.

20. cap. 6. &

De bello Iudai-

co lib. 2. cap. 12.

¹ In vita Plo-

tinii.

^a Id negant quidam, interque alios Blon- dellus in Præf. Apolog. Gen. Francia. fol. 1.

* 5. pag. 2.

^b De vicibus Papæ Silvestri ab eo exercitis

Eusebii testimo- nium exstat in Vita Silvestri MS. quam citat Rattamus Cor-

beiensis Adv. Græcos lib. 4. cap. 8. tom. 2.

Spicilegii Da- cheriani pag. 147

^c Vide Iosephum Arabem live Ægypt.

qui præfat fecit ad edit. Arabi-

cam Concilii Ni- ceni apud Sel- denum in Eutychii Origines

pag. 130. Ioan- nem de la Puen- te lib. 1. De la

conveniencia de las dos Mo- narchias cap.

7. §. 4. & 5.

^d Vices Iulii Papæ negat ei Blondellus ubi suprà fol. 50. *

^e Exscriptis

eam Epistolam Athanasius in

Epist. ad soli- tariam vitam

ægentes.

^u Lib. 2. cap.

24. & cap. 26.

^x Lib. 4. c. 5.

^y Lib. 9. c. 31.

^a Exstat apud
Ioan. Morinum
De sacris ordi-
nat. parte 2.
pag. 371.

^b Lib. contra
Constantium.

^c Lib. 2. Ec-
cles. Hist.

^d Adv. Aria-
nos.

^e Contra Eu-
tychem lib. 5.

^f Hanc partem
urget amore de-
primendi Hispa-
na quæque Da-
vid Blondellus
in Præf. Apo-
loget. Genealo-
gia Francicæ
adv. Chisletum
folio uti nota-
tur LI. * 1.

^g Ad ann.
CCCLX. * 2.

^h Baronius
Anno CCCLVII.
num. 30. & seq.
Ferdin. de Men-
doza De confir-
mando Conc.
Iiberitano lib.
1. ad subscriptio-
nem Hosii; ibi-
demque in Com-
mentar. novis
Emman. Gon-
zalez Tellez.
Amb. Morales
lib. 10. cap. 37.
Padilla Hist.

Eccles. de Es-
paña cent. 4.

cap. 53. Ibañes

de Pineda Mo-
narquia Ec-
cles. lib. 13. c. 5.

Bernardus Al-

derete Antigue-
dades de Es-
paña lib. 1. c. 3.

Theophilus Rai-

naudus in Ho-

plotheca sect.

2. serie 3. c. 26.

Morinus lib. 1.

Exercitat. cap.

20. Villeg. Flos

Sanctor. tom. :::

Valdes De Dig.

Reg. Hisp. c. 7.

n. 20. Bivarius

ad Dextrum

anno 360. n. 2.

Apologet. Go-

defridus Her-

mantius in Vi-

nere ad preces S. Gregorii Episcopi Eli-
beritani, adversus quem deiectionis ab
Episcopatu sententiam iamiam pronuntia-
turus erat, in terram corruisse, distor-
tisque ore & cervicibus exspirasse. Quam-
vis enim historia hæc in libro *De viris
illustribus* S. Isidori (sic enim appellatur)

non tam diffundatur uti diffusa est in
eodem libro qualem Scriptorum Ecclesi-
sticorum collectores edidere: infelicitas
men Hosii exitus conceptis verbis memi-
nit. Sicut & Auxilius lib. 11. *De ordina-*

^z *Contra Eu-*
tychem lib. 5.

^a *Hanc partem
urget amore de-
primendi Hispa-
na quæque Da-
vid Blondellus
in Præf. Apo-
loget. Genealo-
gia Francicæ
adv. Chisletum
folio uti nota-
tur LI. * 1.*

^b *Ad ann.
CCCLX. * 2.*

^c *Baronius
Anno CCCLVII.
num. 30. & seq.
Ferdin. de Men-
doza De confir-
mando Conc.
Iiberitano lib.
1. ad subscriptio-
nem Hosii; ibi-
demque in Com-
mentar. novis
Emman. Gon-
zalez Tellez.
Amb. Morales
lib. 10. cap. 37.
Padilla Hist.*

^d *Eccles. de Es-
paña cent. 4.*

^e *cap. 53. Ibañes*

*de Pineda Mo-
narquia Ec-
cles. lib. 13. c. 5.*

Bernardus Al-

*derete Antigue-
dades de Es-
paña lib. 1. c. 3.*

Theophilus Rai-

naudus in Ho-

plotheca sect.

2. serie 3. c. 26.

Morinus lib. 1.

Exercitat. cap.

20. Villeg. Flos

Sanctor. tom. :::

Valdes De Dig.

Reg. Hisp. c. 7.

n. 20. Bivarius

ad Dextrum

anno 360. n. 2.

Apologet. Go-

defridus Her-

mantius in Vi-

no ore patrem Hosium vocat ^h *Patrem ta S. Athana-*
Episcoporum magnum Hosium; & Hispa-
niarum magnum illum Hosium ⁱ. Idem ab eo
audit ἀληθῶς ὅτις ^k, verè sanctus; & Αὐτοῖς
γέρας Abrahamicus senex; atque eius εἰς
ἀπειλήπτος, vita irreprehensibilis. Audiamus
eundem magnum patrem de Hosio magni-
ficè loquentem ^l: Ποιας γὰρ ἐκ παθητῶν συνίδει;
καὶ λέγει ὁρῶς & πάντας ἔπεισε; ποια τις Εὐσέβιος
τῆς τέττας προσαστις ὅντις ἔχει μημεῖα τὰ κάλιστα; τις λυ-
πόμενος ποτὲ προσπλήθη αὐτῷ, οὐδὲ χαίρων ἀπῆλθε παρ
αὐτῷ; τις ἄποινες δεόμενος, οὐδὲ ἀπεχώρησε τυχόντι, οὐδὲ πέλα-
σε; idest, Petro Nannio interprete: In qua
enim Synodo ille non dux & antesignanus
fuit? quem non ille recta tuendo in senten-
tiam suam pertraxit? Quæ Ecclesia illius
præsidentiae non pulcherrima monumenta re-
tinet? quis illum moestus adiit, ut non
laetus abierit? quis indigus ab eo postula-
vit, quod non postulatum obtinuerit? A
Socrate etiam audit ^m Οὐρανίος τοῖς τότε
ἀνθρώποις, inter mortales tunc celebratissimus.
Ab Eusebio ipso parum Homousianis pro-
pitio ⁿ, οὐ πάντας, decantatissimus. In
Politica Metrophanis & Alexandri apud
Photium cod. 256. τούτους ὅτις οὐ τὸ βίον, no-
mine & re sanctus. Et quod plus est, uni-
versa Synodus Sardicensis OEcumenica, cui
ipse præfuit, in epistola synodali ad ce-
teros omnes qui eò non venerant Epi-
scopos, non dubitavit huic magno antistiti
τε εὐγνωτάτη, τε οὐδὲ διὰ τὸ χέριον, οὐδὲ τὸ ὄμολογίας, οὐ
διὰ τὸ τοσοῦτον κάμπανον ὑπομεμέναι, πάσις τιμῆς τε οὐδὲ
ἀδόξιος τυχάντος ἐξιον. hoc est: Senis admodum
venerandi, ac tum propter etatem & con-
fessionem, tum propter gravissimos exant-
latos labores, honore summo & reverentia
prosequendi, elogio commendare. Legitur
ea apud Theodoreum lib. 11. Hist. cap. 8.
Adeò ut vel simpliciter ac nomine tantum
suo appellari posset, quem ignorabat nullus.
Quare Constantinus Cæciliano Car-
thaginis Episcopo scribens ^o imponit ei
quandam pecuniæ summam sibi à Rationa-
li Africæ conferendam, κατὰ τὸ βεβελον τὸ πρὸς
τὴ παρὰ Οὐρανίον ἀποστάτη: iuxta Breve ad eum
ab Hosio directum dividere.

^z *Iuvat plurimum quod in Oriente Syri Hosium colunt & in Calendario
habent die V. Novembris, quod ex ore
Archiepiscopi Damasceni Romæ se exce-
pisse Franciscus Bivarius in Dextri refert
commentario ^f. Extensem hunc locum dis-
cussere, ne nobis hic ulterius hærendum
esset, viri undique eruditissimi ^g, quos
consulere, Lector, poteris. Planè dignus
hoc exitu ille fuit, qui confessione illius
ætatis Ecclesiasticorum atque Episcoporum
Matamorus in universi Christiani orbis veluti apex fuit,
literisque, gravitate, eloquentiâ, & inte-
gritate primas tenuit. S. Athanasius ple-*

^o Exstat epि-
stola apud Eu-
sebium lib. 10.
Hist. cap. 6.

^m Lib. 2. Hist.
cap. 29.

ⁿ De vita Con-
stant. lib. 3.c. 7.

ⁱ Apol. ad
Constant. &
Apolog. ad
Epist. ad
Solitarios.
^j Apol. ad
Constant.

^k Dictis Epist.

^l Apologia de
fuga sua.

diferto contam eloquio. Composuitque & aliud opus De interpretatione vestium sacerdotalium quæ sunt in veteri Testamento, egregio quidem sensu & ingenio elaboratum. In Sardicensi etiam Concilio quamplurimas edidit ipse sententias. Hæc ille. Concepit idem Formulam Fidei in Concilio Nicæno ut ait Athanasius^p; & interim habemus, omnibus aliis deperditis, Epistolam illam ad Constantium directam, & ab eodem Athanasio conservatam^q.

Epist. ad solitarios.

Dicta Epist. ad solitarios.

15. At nonne hæc perpetui eiusdem Hosii nostri panegyristæ verba, scripsisse eum & alia de rebus Fidei super quibus tunc temporis tam acriter contendebatur significare, quod & ratio ipsa etiam sine ullo persuaserit auctore, videntur? In disputatione scilicet contra Arianos⁽¹⁾, postquam admonuisset minimè fidendum hæreticorum verbis aut scriptis, quod caliditate plena essent omnia ethnicisque sophismatibus concepta ad seducendos similes, *Εἰ μὲν (inquit) ὡς περὶ ἴδεος οὐ τὰ γραφόμενα, οἷα ἀπὸ ἑγενέτω παρὰ τῷ μεγάλῳ ἐμολογητῇ Οὐσίᾳ, καὶ Μαζιμίῳ τῷ τῆς Γαλλίας, ἢ τῷ διαδεξαμένῳ τούτῳ, οὐ παρὰ Φιλονίῳ καὶ Εὐσταθίῳ τῷ τῆς Ἀιατολῆς, οὐ Γελίᾳ καὶ Διονείᾳ οὐ Επισκόπῳ Ρώμῃ, &c. εἰδεῖ, οὐ ἐπὶ τοῖς γραφομένοις ὑποστένειν ἀδολογεῖν γὰρ οὐ ἀπλεῖται διπλῶς. idest: Si enim scripta ista ab orthodoxis proficiserentur, qualia sunt magni illius & confessoris Hosii, Maximini Galliæ, aut eius successoris; aut Philogonii & Eustathii Orientis Episcoporum; aut Iulii & Liberii Romæ Pontificum &c. (plures alios inde appellat) nihil effet quod in his scriptis suspicarere; sincera enim & simplicia apostolicorum virorum ingenia sunt. At certè de iis qui comites Hosio hic dantur, affirmare quod quicquam literis mandaverint, uno aut altero excepto, vix possumus. Videtur & ad eosdem in *Epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ* respexisse, quo loco ait, ex Latina P. Nannii versione: *Quod si ad hanc rem usus Synodi desideratur, supersunt acta patrum. Nam neque hac in parte negligentes fuere qui Nicææ convernerunt; sed ita accurate scripserunt, ut qui sinceriter eorum scripta legat, facile reminiscatur eius in Christum religionis, quæ à sacris literis annuntiatur. Nisi de actis synodalibus hæc intelligenda sint.**

16 Restat nobis annotare Chalcidium philosophum uti creditur Christianum, commentarium suum Latinum in Platoni Timæum Hosio cuidam nuncupâsse. Quem quidem alium non esse ab Hosio

Cordubensi, cùm Augustinus Iustinianus^r Nebiensum Episcopus doctissimus è Dominicanorum fodalito, tum Gaspar Barthius^s non uno loco arbitrati sunt. Chalcidius quidem sub hac inscriptione: *Chalcidius Hosio suo*, ita habet: *Conceperas animo florente omnibus studiis humanitatis excellentique ingenio tuo spem dignam proventu operis ad hoc tempus intentati, eiusque usum à Græcis Latio mutuandum statueras. Et quamquam ipse hæc cùm facilius, tum commodius facere posse: credo propter admirabilem verecundiam ei potius malueris iniungere, quem te esse alterum iudicares.* Unde duo colliges: alterum Græcè scire eum oportuisse, qui de Græco in Latinum convertere Platonicum hoc opus cogitasset (quocum an bene stare poterit, quod per interpretem in Concilio Nicæno sit locutus?) : alterum est vix intelligi de Hosio posse gravissimo ac sanctissimo, eiusque senectæ quam vidimus Episcopo, saecularium studiorum eum à Chalcidio celebratum amorem, & quod Christi tam strenuus discipulus Platonis adhuc libris operam daret.

17. Sed priori obiectioni facimus satis positâ ob oculos differentia inter Græcè scire, & Græcè loqui scire. Potuit quidem Hosius Græcæ linguæ peritiam, nec tamen eloquentiam habere ita ut expeditè sine ullo interprete loqueretur & eleganter, uti in congressu illo magno decebat. Puto nulli id concessum ex viris, quantumvis Græcè doctissimis, non in Græcia natis, ut in concione coram Græcis Græcè audeant sermocinari aut disputare. Nec item posterius retardare nos debet; cùm potuerit florenti adhuc ætate Hosio nondumque dignitate maestro Ecclesiastica opus suum Chalcidius nuncupare; cùm nec philosophica studia dedecere tunc temporis viderentur Christianos, quorum studium fuit non tam ex Evangelii hoplotheca quam ex reconditionibus philosophorum placitis ad ethnicorum expugnandam præsumptionem arma desumere. Alias Origenes, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, Eusebius Cæsareensis inter Græcos: Tertullianus, Lactantius, Augustinus, Arnobius, Hieronymus inter Latinos ob saecularis doctrinæ eruditionem professioni suæ ac dignitati nimirum quantum obstitissent! Cùm ergo nihil sit in Chalcidii hac nuncupatione quo excludatur ab ea Hosius noster; Chalcidiusque Christianus fuerit (uti Barthius notat^t)

^t Cap. 8. ubi at supra.

Episcopos Ægypti et Libyæ. Tom. I. P. I. Edit. Paris. studio Monach. S. Mauri 1698. pag. 278. n. 8.

(1) Frustra hæc in Athanasii disputatione contra Arianos quæsieris. Habentur in Epistola Encyclica ad

^r In Epistola quadam a Mercurio edita cum suo Chalcidio.

^s Lib. 48. Adv. cap. 8. & in Animadvers. ad Cœlestinæ Tragædiam Hispanam à se veram.

atque incertæ ætatis auctor: maneat quidem ei suffragio etiam nostro hæc memoria, vicissimque Chalcidii libro hic honos ut summo fuerit eius ævi paulò post futuro directus viro (1).

18. Nec interim tacendum censeo nomen Hosii per errorem positum legi in Decreto Gratiani cap. 2. distinct. 56. ubi tamquam à Damaso Papa dictum videamus Hosium Papam filium fuisse Stephani subdiaconi: aliis deinde appellatis, qui cum filii presbyterorum essent Apostolicæ Sedi præfuerunt. Hic enim necessariò error est aut Gratiani, aut Paleæ, aut scribentium; nam nec Damasi sunt verba in eo capite adducta, nec ibi de aliis quam summis Ecclesiæ agitur Pontificibus. Lapsum notavit magnus vir Antonius Augustinus dialogo 6. *De emendatione Gratiani.* In veteri libro legitur: *Deus dedit Papa filius Stephani subdiaconi*, ut in scholiis novioribus eiusdem notatur Decreti (2).

C A P U T II.

De GREGORIO BÆTICO Eliberitano Episcopo. *De eo Marcellini & Faustini Luciferianorum hæreticorum testimonium non prorsus ei favere.* *De Luciferianorum errore.* *Luciferi Calaritani sententia*, atque de eo S. Hieronymi obscurus locus. *Scriptum De Trinitate ad Gallam Placidam Gregorio tribui*, quod verius fuisse Faustini ad Flaccillam alii existimant: nos ambigimus. *Fabula Dextri & Luitprandi pseudo-historiorum de Gregorio.* Nullus fuit Toletanæ Ecclesiæ præfus Gregorius, cui gesta omnia Bætici falsò attribuuntur. Figmenta utriusque Pseudo-historici curiosè examinamus & refellimus. *Innocentii I. Papæ decretalis epistola*, & S. Hieronymi de Luciferi Calaritano & Gregorio Eliberitano verba expnuntur. *Bivarri presumptio fugillatur.* *Tyanensi Cappadociae Concilio interfuisse Gregorium Toletanum cum aliis Hispaniae Episcopis vice Liberii Papæ*, fabulam esse pseu-

(1) Latinam Timæi Platonis versionem à Chalcidio Philosopho Cordubensis Osii hortatu factam eique nuncupatam fuisse, elicitur è binis Galliarum Regis Codicibus, altero scilicet num. 6282. sæculo XII. exarato, in quo legitur: *Timæus Platonis de Graeco in Latinum petente Iosio, sive potius Osio Cordubensi Episcopo*, à Chalcidio viro claro translatus &c. alio, num. 6283. sæculi XIV. in quo idem opus dicitur in *Latinum à Chalcidio conversum et Osio Episcopo Cordubensi nuncupatum*. Addesis Barthium Advers. XLVIII. cap. 8. immo Chalcidium ipsum qui in eius versionis pag. 219. (Edit. Lugd. Bat. 1617.) de mysteriis Christiani dogmatis, ac de stella in Epiphania Domini Magis ostensa loquens, subdit: *Quæ tibi (Hosii, mysteria) multo melius sunt comperta quam ceteris.*

(2) De Hosio, deque eius exitu exitusque loco, ac

do-Juliani. Baronium non recta usum fuisse Theodoreti versione, pro qua germanam producimus. Roma arx Romani imperii. *Arctis etymon.* *Amphitria in Hispania Geographiae monstrum.* Hitæ seu Fitæ oppidi nomen unde? *Gregorii Complutensis à Toletano diversi Episcopi alia insolentior.*

Pseudo-Dextri fabula.

19. **S**ED quia GREGORIUS cognomento aut à patria BÆTICUS, Eliberitanus Episcopus, restitisse Hosio ut vidi mus in historia illa refertur, certò autem huius temporis æqualis fuit: examinari æquum est quidnam de hoc viro absonum, quidnam consonum veritati haec tenus sit literis consignatum. Fundus rei esto S. Hieronymi de eo testimonium. *Gregorius Bæticus* (ait^u) *Eliberi Episcopus usque ad extremam senectutem diversos mediocri sermone tractatus composuit;* & *De Fide elegantem librum*, qui hodieque supereesse dicitur: ex quo sua mutuatus est Honorius Augustodunensis^x. Hic idem fuit prorsus cum GREGORIO HISPANO seu SPANO Episcopo, cuius hoc inscripta nomine epistola quædam supereft Eusebii Vercellensis præfulis, à Pithœo eruta & unâ cum S. Hilarii fragmentis in huius operibus à Nicolao Fabro edita: quam & alias Hosii causam agens inscripsit Baronius^y. Huius initium, quod ad nos spectat,

^u *De Scriptor. Eccles. c. 105.*

^x *De Scriptor. Eccles. libell. 2. cap. 106.*

^y *Ad ann. CCCLVII. n. 35. tom. 3.*

EUSEBIUS AD GREGORIUM EPISCOPUM SPAN.

Domino Sanctissimo fratri Gregorio Episcopo Eusebius in Domino salutem.

Literas Sinceritatis tuæ accepi quibus, ut decet Episcopum & Dei sacerdotem, transgressor te Hosio didici restitisse, & pluribus cedentibus Arimino in communicatione Valentis & Ursacii & ceterorum quos ipsi agnito blasphemiae criminе antedam-

de fama eiusdem postuma, post Ferdinandum Mendoza *De confirm. Concil. Ilber. ad Clementem VIII. lib. I. in Subscript. et Cardin. Aguirri notata ad eundem locum Tom. I. Concilior. Hisp. Edit. Vet. Romanæ pag. 309.* videndus omnino Cl. Henricus Florezius *Hisp. Sacr. Tom. X. tract. XXXIII. c. 5.* quo loco argumentum plene exhaustum, iureque Antuerpienses Hagiographos reprehendit (*pag. 179. n. 38.*) quod in prætermillis ad diem XXVII. Augusti feri pserint Hosium Athanasii damnationi subscriptissimæ; cum contrarium apud Athanasium ipsum disertissime legatur *Epist. ad solitar. vit. agentes sive Hisp. Ariana. ad Monachos Tom. I. P. I. Edit. Paris. S. Maur. 1698. pag. 372. n. 45.* addens Hosii apud Græcos memoriam in Menologiis et Martyrologio metrico ad diem XXVII. Augusti celebrari; et apud Syros ad diem V. Novembris.

damnaverunt, assensum tuum denegasse, Fidem scilicet servans quam patres Nicæni scripserunt. &c.

20. De rebus agit duorum Conciliorum, Sirmiensis (si tale dici meruit) & Ariminensis. In priore quod celebratum fuit anno CCCLVII. (veititia semper Baronii sequor) Hosius ætate ac tædio ærumnarum fractus cessit, subscriptaque Arianorum fidei formulæ. In posteriore, duobus transactis annis CCCLIX. scilicet Arimini coacto, damnatus est ante omnia Arius atque eius sequaces; postmodum tamen Ursacii & Valentis decepti dolo catholici ferè omnes Episcopi, cuidam formulæ subscripte in qua deletum fuit Nicænum & catholicum *Consubstantialitatis Filii cum Patre Deo* vocabulum. Gregorius igitur & restitisse Hosio in Sirmensi, & assensum suum denegasse novæ illi formulæ Ursacii & Valentis in Ariminensi conventibus ab Eusebio dicitur. Neque enim Hosium interfuisse huic posteriori Synodo, si is tamen adhuc in vivis erat, alicubi lego (1). At Gregorium Bæticum seu Eliberitanum Episcopum hunc fuisse qui Sirmii Hosio restitit, parique animi constantia Ursacii & Valentis ceterorumque Arianorum dolis aut unus aut in paucis Arimini se opposuit, vix dubitari potest^a.

Nicolaus Faber
ad illud S. Hieronimii
fragmētum, Baronius
que ubi suprà.

21. Hactenus enim valere debet narratio illa ex Marcellini & Faustini opusculo ab Isidoro (si ita est) probata. Marcellinus quidem & Faustinus presbyteri sectæ Luciferianorum adhærentes, quæ minimè ad poenitentiam seu communicationem eos recipiebat qui olim prævaricâsent: librum quendam de gestis Episcoporum qui ad destructionem Homousii (*consubstantialitatis* Græcum nomen) Arimino convenerunt Imperatoribus Theodosio iuniori & Arcadio porrexere, ut Gennadius in *Faustino*^a, & Anonymus ille auctor *De XII. scriptoribus Ecclesiasticis*, qui Isidoro & Ildephonso subiici solet in *Marcellino*^b referunt. Eo libro, quem Iacobi Sirmondi beneficio ab anno MDCL. editum habemus, narratur contentio illa inter Hosium

^a *De Script. Eccles. c. 16.*

^b In fine.

(1) Deceperat Sirmii biennio antè, Hosius multo iam labore atque ærumnis fractus, anno scilicet CCCLVII. ut elicitur ex Athanasii epistola *ad solitar. vit. agentes*, quæ Hosii ut iam defuncti meminit, et aut eodem anno CCCLVII. exeunte, aut sub initium sequentis scripta omnino fuit. Recentior certe esse non potest; cum in ea Leontii Episcopi Antiocheni adhuc viventis mentio existet, qui paucos post menses supervixit; nam in Ancyra Synodo quæ anno sequenti, sive CCCLVIII. congregata fuit, iam successor eius Eudoxius Antiochenus Episcopus nominatur. Vidend. Cl. Florezius *H. S. Tom.*

Cordubensem & Gregorium Eliberitanum Episcopos in Corduba urbe coram Clementino Constantii Augusti vicario, infelixque eius occasione Hosii obitus: unde & Anonymus ille *De XII. scriptoribus auct.* Marcellini laudato opere, ac S. Isidorus eo illaudato rem deduxere.

22. At quantumvis turpissimi huius exitus notam abolere velimus Hosio famam ex Athanasio servantes: admittendum est omnino inter Hosium & Gregorium Eliberitanum dissidium contigisse aliquod; ad minusque Gregorium iam hoc tempore Episcopum ex his fuisse qui in catholicorum præsulum convulsione ista ferè universali confessionis illibatae radicibus fixi stetere. Alias minimè eum laudassent Presbyteri opusculi auctores: quorum in eo id fuit propositum uti iam diximus, ut in gratiam suæ Luciferianæ sectæ poenitentes non admittentis, eos qui Arimini Arianis non communicassent tamquam folos verè catholicos afficerent laudibus; illos verò qui aliter fecissent irremisibili anathemate condemnarent. In quo haud prorsus rectum callem tenuisse Gregorium non temere dixeris (2); videturque ita existimasse S. Hieronymus, dum nostrum cum Luciferio Calaritano antiætitæ qui Luciferiani schismatis auctor fuit coniungit. *Lucifer Calaritanus Episcopus* (in *Chronico* suo, additione ad Eusebii *Chronicon*, ait) *moritur, qui cum Gregorio Episcopo Hispaniarum & Philone Libyæ, nunquam se Ariana miscuit pravitati: hoc est, qui cum Arianismi labe usquam notatis, atque etiam iis qui notatos ad communionem receperissent, communicare nunquam voluit*^c: quod eum fecisse ait cum Gregorio Eliberitano (quisnam etenim alias Hispaniarum ille Episcopus?) & Libyæ Philone. Nec alia esse potest apta huius testimonii sententia, quin aliis pluribus Occidentis Episcopis qui prævaricati nunquam sunt iniuria fiat enormis. Et hic sanè fuit Luciferi & eius sequacium error secessioque ab Ecclesia^d: quæ quidem Christi exemplo & præceptis instructa criminum reos ita habet, ut pertinacibus ter-

^c Ita Hieronymum explicat Arn. Pontacus hic.

^d Severus Sulpicius lib. 2.

x. træt. xxxiii. cap. 5. nn. 82. 83.

(2) Gregorii Bætici sive Eliberitani famam strenue tuerit Cl. Florezius *H. S. Tom. XII. træt. 37. c. 3. à n. 82.* adversus Baronium et Recentiores ostendens Hieronymi de Luciferi morte locum, qualis apud Labbeum (*Biblioth. MSS.*) et in Prosperi Chronico legitur: minime Gregorium, uti neque Philonen Libyæ Episcopum tangere, nisi quatenus de iis asserit *nusquam sese Arianae pravitati commis- cuisse*, quæ laus ipsiis cum Lucifero communis fuit; at de uno hoc Lucifero addere: *ipse à suorum communione descivit.*

ribilem , at verò resipiscentibus indulgentem se præbeat.

23 Hieronymi sanè verba subobscura sunt , nec satis detegunt illius sententiam , laudetne trium illorum Episcoporum factum , an reprobet. Certè Hieronymus ita de B. Luciferō (sic eum appellat) existimavit ^e , ut *bonum pastorem* eum diceret , sed qui *segregatis paucis ovibus reliquum gregem deseruerit , multam prædam bestiis relinquens* : quæ ut diceret de eius meriti viro , ad aspernum se venisse conqueritur locum veritati ex conscientia serviendi , cum iactura etiam id dicendi quod nollet. Quare nullus , quod sciam , hæresis expostulare unquam , sed schismatis ex indiscreto zelo tantum ausus fuit Luciferum : quod idem Hieronymus generalibus iis & culpæ nihil significantibus verbis intelligi voluisse videtur. Attamen ex quo in fastis Ecclesiasticis die 24. Aprilis legitur coliturque Gregorius Eliberitanus Episcopus , colligere possumus haud permisso eum in hac sententia ; sive aliâ viâ quam secessionis & schismatis Arianam blasphemiam & Arianorum captiones de testatum.

24. *De Trinitate* autem , sive *De Fide* commentarios , ut putavit Gregorii nostri , carie obsitos , oblivione obrutos , mendisque labefactatos purgavit ediditque (ut Baronius loquitur ^f) Achilles Statius Lusitanus anno MDLXXV. ex codice qui repertus fuit in Abbatia Ferrariensis agri , quam *Pomposam* vocant , descriptos & ad Gallam Placidiam inscriptos. Quæ quidem nuncupatio parum consona est , ut monebimus , vero ; atque item quod Faustinus presbyter ille Luciferianus iam memoratus adversus Arianos & Macedonianos septem libris ad Flacillam Reginam directis , Gennadio affirmante , disputaverit. Optimæ notæ Scriptores huic potius (*Faustino*) quam Gregorio tribuunt *De Fide* hos commentarios ; nuncupationisque honorem non Gallæ Placidæ , sed Flacilla Reginæ habitum existimant. Statque valida adversus Gregorium ratio , si manere velimus intactam inscriptionem. Galla enim Placidia Theodosii Magni filia ex altera eius uxore Galla , neutiquam aut vix nata erat cùm à S. Hieronymo supradictum elogium Gregorius reportavit. Liber quippe hic *De Scriptoribus Ecclesiasticis* absolutus ac nuncupatus fuit Dextro , decimo quarto Theodosii Imp. anno ; & usque ad eum nec ultrà Scriptorum

^e Notis ad Martyrolog. die 24. Aprilis.

contextit catalogum , ut ex prologo eius constat. Quo tempore scriptus iam erat *De Fide* liber , immo non parum antè scriptus ; quicquam enim vetustatis continent verba illa S. Doctoris : & *De Fide elegantem libellum* , qui *hodieque supereffè dicitur* ; si hæc ultima sint ad librum potius quam ad auctorem referenda.

25. At nonnisi sexennio ante hæc scripta Gallam Placidæ matrem uxorem Theodosius duxit , ut ex Marcellini Comitis chronicō , unico tantum anno discrepantis , & ex Zosimo tradit Baronius ^g. Demus tamen primo tempore natam ex hoc matrimonio Placidam. Cuiusnam ætatis , quadriennem , an quinquennem fuisse eam putas , cui talia libri auctor loquitur ? *Incipiamus ergo obedientes religiosissimis preceptis tuis conlidere cum adversario* ; & quæ sequuntur alia. Unde palam fit provocatum ab ea literis priùs auctorem ad scribendum descendisse. Rectè quidem atque opportunè admonuit Baronius ^h , errore factum fuisse , ut Galla Placidia pro Gallia Augusta , eius scilicet matre , in dedicatione scriberetur : ad quam , uti Augusti uxorem , non ad Gallam Augusti filiam , pertinere potest *Reginæ* tributa ei appellatio. Sed quæso , *Regina* , *sentias quod multa in hoc loco &c.* illaque ad Augustam prorsus directa : *Reginam te orbis Romanus suspicit ; & quod iam nihil est quo amplius crescere debeas in rebus humanis , sublimitatibus non contenta terrenis , sacra in Deum Fide cœlestia desideras possidere.*

26. Attamen (uti suprà diximus) Faustini cuiusdam presbyteri hoc opus esse contendunt alii , ductum sequentes manuscriptorum aliorum codicum , in quibus liber hac fronte conspicitur : *Faustinus Augustæ Flaccilla*. Hæc fuit prima Theodosii eiusdem senioris uxor , ea pietate femina ut (S. Gregorii Nysseni eam in funere laudantis elogio) *Arianorum infidelitatem , similiter atque simulacrorum cultum abominaretur* : cui quidem *Flaccilla Reginæ* (vocabatur ea *Ælia Flaccilla* , non *Placilla* uti apud Græcos omnes audit cùm verum nomen servet numus ⁽¹⁾ , confirmante alia à Baronio magno adducta ⁱ) scripsisse Faustum *adversus Arianos & Macedonianos* libros septem Gennadius monuit. Quare in editione magnæ SS. Patrum Bibliothecæ à Margarino Bignæ adornatæ volumine tertio , conservata quidem inscriptio Gregorii Bætici huic libro fuit ; non tamen absque Margari ni

^g Ad annum CCCLXXXVII. 58. tomo 4.

^h Tom. 4. ad an. CCCLXXXVIII. num. 100.

ⁱ Tom. 4. ad an. CCCLXXXVI. 35. & 36. Stra da De vittis Imperat. p. 202.

(1) Apud Bandurium in *Theodosio M. AEL. FLACCILLA AVG.* cum perpetua in aversa epigraphe:

SALVS REIPUBLICÆ. Unus Pataroli numus Ser Aug. LII. integrum AELIAE nomen exhibet.

ni notatione, Faustini hoc esse opus, non Gregorii. Quod neque Bellarminus⁴, neque Possevimus¹, improbare videntur; si quidem de Faustini septem istis libris à Gennadio laudatis loquentes, ad hoc ipsum opus, quod sub Gregorii appellatione à Margarino editum fuit, lectores remittunt; ipsi tamen parum constantes aut attenti, qui Gregorio etiam Bætico idem opus adjudicant. Distinctè magis de re censuit Philippus Labbeus^m pro Faustino sutrarium ferens, adiungensque omnium Eruitorum hanc existimationem post Trithemium esse.

27. Nos verò, qui nihil nobis tale arrogamus, maximè credimus diversum esse hunc librum (unico tantum contextu olim ut putamus & absque ulla divisione capitum, in quæ hodie iam sectum est, continuatum) à Faustini opere septem libris distincto. Gregorius *De Fide* inscripsit librum suum teste Hieronymo, seu cum addito *sive de Trinitate*: quomodo Achilles Statius edidit. Faustinus autem (si Gennadio credimus) *adversus Arianos & Macedonianos*. Fatemur ultima libri parte de Spiritu Sancto agi, adversus quem blasphemiam suam direxerat Macedonius. Sed quod Gregorius Bæticus sub titulo & argumento suo *De Fide* seu *De Trinitate*, adversus personam Filii tantum & non adversus personam Spiritus Sancti errores assumserit refellendos: non ulla ratione valebit in tuto poni. Et Barthius quidem non ineruditus est, nec Baronius: quorum posterioris sensum iam vidimus; prior autem ille lib. 42. *Advers. cap. 8.* iis ipsis quibus nos urgens argumentis, Faustum quendam non bona tide interpolasse hunc librum suspicatur, & addidiūle nonnulla suppresso auctoris veri nomine. *Nam præfationi* (ait) *quædam præfixa sunt, quæ Gregorii reliquum stilum minimè sapiunt* (1).

(1) Circa Gregorii Bætici Sedem, scripta, resque gestas vix est ubi pedem figant Historici. Sedem incertam reddit *Æmilianensis Præsulum* Eliberitanorum catalogus in quo unicus legitur, multo tamen præ nostro antiquior, Gregorius. Eius scriptum *de Fide* Hieronymi ævo superstes, periit ant etiamnum latet. Quod autem sub eodem aut affini titulo vulgo ipsi adscribitur, Faustini Luciferiani esse constat: sicut et Gregorii Nazianeni tractatum alterum *de Fide* itidem inscriptum inter huius Sancti Doctoris opera *Orat. 49.* ceu invictis rationibus ostendit Cl. Florezius *H. S. Tom. XII. tract. 37. c. 3.* *adversus Quesnellum, Fabricium, Natal. Alexandrum, Cellierium et alios apud eundem, qui Gregorii nostri esse existimant.* Res demum eiusdem Gregorii gestas miserè à Luciferianis deturpatas putidisque mendaciis respertas constans Historicorum opinio est: quibus nova, ut videbimus longeque putidiora superstruxit Ficulneus Pseudo-Chronicorum Dextri & Luitprandi auctor. Videndum omnino de his Florezius l. c.

28. Hucusque licuit de Gregorii rebus metere germanæ historiæ campum, lolio intacto, quod inimici hominis ut Evangelio utar pravitate olim sparsum, eò succrescere permisit fœcordia huius fœculi: ut penè iam facultatum nostrarum prodigi audiamus; immo divino Numini & patriæ ingratii, qui non tantum hæc segetis simulacra in horrea ducimus, sed vanitatis suæ nativo aere pasci ac ventilari permittimus. E Pseudo-Dextri nempe, & aliorum falsò se sub antiquitatis titulo venditantum censurâ præsumenda aliqua sunt, ut falsissima esse omnia ea persuadeamus, tam quæ de Gregorio nostro absurdè ac temerè dicta, quam quæ eidem iniquè ablata ab eis sunt, ut corniculam quandam plumis alienis vestiant. Mirum enim quantum in hac deformanda Eliberitani Episcopi historia sibi indulserint malè ferrati homines. Videlicet, si Dextro fidem habemusⁿ, Gregorius Bæticus Galliarum prætorio fuit priùs præfectus; deinde ut alter Ambrosius è fœculari munere ad Episcopatum Eliberis urbis post Augustalis mortem assumptus (2), Gallæ Placidiae carus, nec ante annum CDXXIII. diem suum obierit.

29. Deinde si Pseudo-Luitprando verba danti credimus^o, natus fuerit Gregorius Compluti anno CCCXLII. præfectus Galliis à Gratiano datus, à Maximo exauditoratus, Episcopus anno CCCLXXXIX. creatus, ingratis tamen Innocentii Papæ qui de eo conquestus fuit: unum & alterum librum, *De Fide* scilicet recens Episcopus, deinde *De Trinitate* ad Gallam Placidiam Constantii uxorem anno CDXX. scripserit: anno demum CDXXII. vitâ functus. Hæc omnia Hispanarum antiquitatum hi nostri vindices. Nec non & MartYROLOGIUM Hispanorum sub Diocletiano & Maximiano martyrum Gregorii huius

ⁿ Ad annum CCCLXXXVIII. 4. Augustali in se de Bætica Eliberitana succedit Gregorius ex Praef. præ. Gallæ, iam confectæ, & gravioris ætatis, vir apprime pius & egregie bonas artes doctus §. Ad annum CDVII. Gregorius eti. in Bæticus iam in ultima senectute constitutus, sed vegetus, & integris animi corporisque vi-ribus, apprime carus Gallæ Placidiae Auguſtæ &c.: §. Ad annum CDXXIII. Obiit Gregor. Bæticus cum prius dicasset librum de Fide seu de Trinitate Gallæ Placidiae Auguſtæ feminæ lectissimæ.

^o Luitprandus advers. 195. & 196. item 190 & 191. item 45

(2) Existiterne unquam uspiamve locorum aut gentium Augustalis hic Eliberitanus merito dubitari potest. In *Æmilianensi Præsulum* eius Ecclesiæ catalogo, quem sèpius autographum vidi atque accurate descripsi, certe non legitur. Exstat quidem in eo sexto post D. CæciliuM loco *Agustulus* (*al. Augustulus*), sed binis fere fœculis Gregorio, qui à Pseudo-Dextro post Augustalis mortem assūmtus dicitur, antiquior, ac propterea minime cum eo confundendus. Ludovico item Baviæ ac Bermudezio Pedrazæ Granatenibus Historicis, incognitus omnino hic Augustalis fuit; indicumque omnibus quotquot Eliberitanorum Præsulum catalogos texuere posterior hic fuisse afferit *Hist. Eccl. Granat. Part. II. cap. 17.* Non iure igitur Cl. Florezius Tom. XII. pag. 110. n. 58: Nostrum reprehendit, quod alicubi (*Cens. de Hist. fab. lib. VI. c. 3. n. 18.*) scripserit nullum unquam inter Eliberitanos Præsules existisse, Augustalem nomine.

nomine recens oftensum fuit Matriensisibus typis: de quo sigillatim (res enim tanti est) capite sequenti agemus.

30. Nec eo contentus eiusmodi fabularum coagmentator, imposuit sibi ut alium Gregorium è nihilo fingeret Ecclesiæque Toletanæ intruderet: quocum dividere Gregorium Bæticum honores suos partamque egregiè actis famam è re esse præsumit eiusdem Toletanæ Ecclesiæ: quam sive iure sive iniuriâ opimis aliarum spoliis maestam & ornatam voluit. Gregorius ergo hic Toleti Episcopus (non ille Eliberis) Pseudo-Dextri calculo^p, interfuit Concilio Ariminensi^q: exful inde Minoricam ivit: cum Sancto Hilario litteras commutavit. Luitprandi etiam & Iuliani fide^r, is fuit (non Bæticus) qui Hosio restitit^s, Auxentium Mediolanensem Toleti deinde Romæ in Concilio damnavit^t:

Roma solvens ad Concilium venit Tyanense anno CCCLXIV. ac tandem xxii. Decembris Amphitriæ vitam cum morte commutavit. Vehementer scilicet dolebat hominem Toleti civem (ut suo perspicuum loco fiet) de alio quam de Toleto præsule, & uti credi volebat Hispaniarum iam tum primate, prædicari constantiam illam quam restitisse Hosio & Arianorum Ariminensibus technis, seque nunquam perfidiæ eorum miscuisse, Gregorius Hispaniarum sive Spaniæ celebratur Episcopus. Quare eundum fuit ad consuetas artes, & Gregorius aliquis antistes, horum facinorum patrator, Sedi Toletanæ affingendus. Cauténe, ais, & callide? Minimè quidem, sed nimis oscitanter & infrunitè, ita ut vel pueris qui nondum ære lavantur mendacia sese prodant, veritatiq[ue] testimonium dicant. Attingemus, quam potis est breviter, singula & lumen his tenebris immitemus.

^p Ad annum
ccccvi. & Luit-
prando Advers.
144. alias 188.

^q Ad annum
ccclx.

^r Luitprandus
Advers. 164.
alias 188.

^s Julianus in
Chron. nu. 170.

^t Idem n. 170.
& Advers. 458.

^u Gregorius,
Episcopus post
Eliberitanus,
natus Compluti
in Hispania
anno CCCXI.II.
per omnes aetas
literis &
bonis moribus
floruit. Exer-
cuit se in gu-
bernatione. A
Gratiano fa-
etus est P. P.
Galliarum. I-
dem submotus
à Maximo.
Postea rediens
Hispanias fa-
etus est Episco-
pus Eliberita-
nus. Successit
Augustali, an-
no CCCLXXXIX.
Scriptit librum
ad Gallam
Placidiam Au-
gust. an. CDXX.
Moritur anno
CDXXXIV. cum
effet ferè octo-
genarius. Re-
latus est in-
ter divos. De
quo Innocen-
tius I. queritur
quod homo iu-
dex statim fa-
etus effet Epis-
copus. Sunt qui
dicant prius
fuisse Malaci-
tanum, & inde
translat. Luit-
prand. Advers.
195.

31. Natum Gregorium Bæticum Compluti fuisse (ut ordine procedamus, expeditentes priorem hanc partem) anno CCCXLII. ait Luitprandus^u. Id negamus nos cum S. Hieronymo, qui dum in eius elogio anno CCCXCH. conscripto vel extream feneçutem eum tunc agere affirmans quomodo aliqui interpretantur; vel in tam gravi aetate iam demortuum significans, quæ aliis placet verborum S. Doctoris sententia: Luitprandi fidem omnino refellit. Cum enim ab illo anno CCCXLII. usque ad CCCXCII. quinquaginta dumtaxat anni intercesserint: quinquagenario homini extream attribuere, nedum feneçutem Hieronymum, quisnam dicere audebit? Scriptum verò fuisse hoc anno, quem dicimus, à S. Hieronymo illum De

Scriptoribus Ecclesiasticis librum, certissima res est. Siquidem collegisse in eo se dicit in præfatione ad Dextrum ut ei horanti obsequeretur, omnes qui de scripturis sanctis à passione Christi usque ad XIII. Theodosii Imperatoris annum memoriae aliquid prodidissent. De SS. Gregorio Nysseno & Ambrosio uti de vivis loquitur^x: quorum prior anno CCCXCV. aut sequenti, posterior autem CCCXCVII. obiere. Ioannem Antiochenum, hoc est Chrysostomum, presbyterum adhuc vocat^y, qui anno CCCXCVIII. ad Constantinopolitanam Ecclesiam fuit promotus Episcopus. Gregorium Nazianzenum ait^z ante triennium sub Theodosio decessisse, cuius imperium non excessit annum huius sæculi nonagesimum quintum. S. Augustini haud meminit, quod is paulo antè, scilicet anno CCCLXXXVIII. baptizatus fuerit: quæ omnia confirmant huius libri argumentum minimè transgredi illius temporis limites, quos ei Dexter ipseque auctor præscripsisset.

^x Cap. 124. &
128.

^y Cap. 329.

^z Cap. 117.

32. Præfectum Prætorio Galliarum fuisse Gregorium, à Gratiano quidem ei muneri impositum, à Maximo autem tyranno depositum: inde nos Dexter docet, Luitprandusque. Opportunè figmento accedit, quod Severus Sulpicius circa hoc tempus in negotio Priscilliani *Sacrae Historiae* lib. II. Gregorii cuiusdam in Galliis præfecti meminerit. Hunc creatum Eliberri Episcopum hinc visum iisdem auctoriibus impune fingi posse, quod ex Innocentii I. Papæ quadam epistola notum sit Gregorium quendam è forensi exercitatione ad sacerdotium in Hispaniis assumutum fuisse: quod factum non approbavit Innocentius, Hispanis Episcopis Synodus Toleti celebrantibus scribens^a. Atqui non tempus modò directæ epistolæ, sed & eius series traducit fabulam. Tempus inquam; Gregorius enim factus anno CCCLXXXIX. Episcopus dicitur; Innocentius verò non nisi post duodecim absolutos, anno CDII. ad pontificium thronum fuit vocatus. Verba autem Pontificis ordinationem Gregorii istius improbantis ad sic antiquum factum referri vix possunt; immo nec applicari ad causam Præfecti Gregorii in Episcopum promoti. Innocentius ait: *Quantos enim ex iis qui post acceptam baptismatis gratiam in forensi exercitatione versati sunt, & obnitendi pertinaciam suscepserunt, adscitos ad sacerdotium esse comperimus: è quorum numero Rufinus & Gregorius perhibentur? Quantos ex aliqua militia, qui cum potestatibus obedirent, severa necessariò præcepta sunt exsecuti? Quantos ex curia-*

^a Epist. exift
in Collect. Con-
cil. Hisp. Loay-
se pag. 51. &
in Paris. recen-
tissima Conci-
liorum tom. 2.
col. 1274.

li-

libus, qui dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata fecerunt? Quantos qui voluptates & editiones populo celebrarunt, ad honorem summi sacerdotii pervenisse? quoniam omnium neminem, ne ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenire.

33. Tam clara hic distinctio fit, ut magis clara nequeat, inter sacerdotium & summum sacerdotium, hoc est, Episcopalem dignitatem^b: inter advocatos, iudicium ministros, curialesque, & magistratus ipsos munierum editores. Ex advocatis ordinatos fuisse sacerdotes Rufinum & Gregorium contra Nicæni Concilii regulam^c Papa conqueritur. Id quomodo ad præfectum Episcopum creatum pertinebit, qui inter eos sanè, quorum ultimo loco mentio fit, voluptatum scilicet ac editiōnum auctores, connumerari potius debuit? Nec video qualem contineat deformitatem ab Innocentio taxandam, ut è præfectis prætorio, adeò illustri quantumvis sacerulari dignitate, crearentur Episcopi. Præstò enim est S. Ambrosii exemplum non sine divino nutu ex hac ipsa præfaturæ dignitate in Archiepiscopum Mediolanensem electi, ut ex Paulino vitæ eius scriptore constat, reserturque in *Annalibus Eccles.* ad annum CCCLXXIV. num. 4. Ita visum Illyricianis Episcopis quum ad Asianos sic scripsere: *Dum hac de re scriberemus ad vos, commonefacti sumus, ut in his vestris literis scriberemus etiam de Episcoporum, collegarum scilicet nostrorum, institutione: ut si quomodo fieri queat, è magistratibus qui probata spectataque fide fuerunt, Episcopatu functuri cooptentur; si autem tales non reperiantur, è sacerdotum collegio &c.* Et mox: *minimè verò de curia, aut militum ductoribus.* In iisdem *Annalibus* anno CCCLXV. num. 19.

34. Item ait Pontifex: *Quorum factum ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum ea quæ quoquo modo facta sunt in dubium non vocemus, sed Dei potius iudicio dimittamus.* Factum videlicet improbat, sed non irritat nec irritum declarat. Et tamen Luitprandus iste sciolus, *Rufus* (ait^d) *Episcopus Oretanus synchronus S. Gregorio Bætico ex iudice simul electus: qui duo, & alii iubentur deponi ab Innocentio I. & deponerentur, nisi iam fuissent mortui.*

35. Præterea Augustalis dicitur Eliberitanus ille Episcopus cui Gregorius noster successerit. Certè nondum constat, vel uni atque eidem Dextro, quoniam tempore Augustalis hic Hispaniarum falsus

Episcopus obierit. Primò enim ad annum CCCLXXXII. *S. Augustalis* (ait) *Episcopus Eliberitanus moritur in Gallia, dum catholicorum causâ illic diu immoratur.* Idem autem ad annum CCCLXXXVIII. n. 5. *Augustalis* (ait) *Eliberitanus Episcopus Arelate moritur, & in Sanctorum numerum relatus est, cuius memoria colitur VII. Septembris.* Hoc igitur decepsit anno, qui ante sex annos iam decesserat. Quicquid autem de hac contradictione dicendum sit, noscere aves, Lector, unde Augustalis magica Pseudo-Dextri arte in Hispanias fuit evocatus? Iuratò dicam. Inter alia huius generis concepit animo Iudius noster, ut quoscumque Sanctos absque loci notacione in Martyrologiis reperisset veluti magnetica vi quadam ad Hispaniasatraheret: de quo eius consilio executioni per totum Chronicum mandato alibi agemus. Martyrologium ergo Romanum hoc animo percurrenti, lecta est die VII. Septembris *In Galliis S. Augustalis Episcopi & Confessoris memoria;* subiectaque Baronii nota referentis in Beda esse, *Arelate.* At cùm in Concilio Arausiano I. sub Leone Papa Augustalis subscriperit, eidemque simul Hilarius Arelatensis Episcopus: alterius potius civitatis (ait Baronius) videatur fuisse Episcopus hic Augustalis. Arrepta est igitur occasio fallendi, dum opportunam dolo ac rapinæ videt sancti viri mentionem. Ac ne deesset ei Ecclesia quem Baronius Arelatensi cedere fecerat, adiudicata fuit apud Eliberitanos; datusque huic novo Episcopo locus: semoto interim Gregorio Bætico, abrogatoque ei istorum gestorum eximio honore, quæ paulò post dicemus. Hæc scilicet modestia est & eruditio nostrorum pseudo-historiorum (1).

36. Gallæ Placidiæ carus itidem fuit, nec nisi ante annum CDXXIII. decessit. Hæc nempe ad asserendum Achillis Statii editionis titulum, de quo iam locuti sumus, excogitata sunt. Quare ut Gregorius ætatem Placidiæ rebus tam seriis maturam adipisceretur: extremæ senectutis seni, (quod erat anno nonagesimo secundo supra tercentesimum S. Hieronymo) triginta duo alii additi sunt anni à macrobiorum his progenitoribus.

37. Duplex inde opus Gregorio traxit, *De Fide* alterum cùm factus fuisse recens Episcopus exaratum: *De Trinitate* alterum ad Gallam Placidiam Constantii iam uxorem anno CDXX. Et hæmeræ nugæ sunt conciliare volentis Hieronymo, qui capitulo, qui capitulo anno CDIX. Luitpradv. 197.

^b De usu hu-
inis complexi
pro Episcopa-
tu vide Baron.
tom. 4. ad ann.
CCCLXXXV. 25.
& in Notis ad
Martyrolog. IX.
Aprilis.
^c In eadem
epist. fest. 6.

^d Advers. 190.
alias 166.

ronimi testimonium super libro illo *De Fide* inscripto, atque eo anno CCCXCII. iam edito, cum Gallæ Placidiæ, quæ tunc puellula adhuc erat, nuncupatione, alteri huic & recentiori *De Trinitate* libro prorsus affigenda; si somniare cum his oneirologis placeat.

38. Veniamus iam ad hypobolimæum Gregorium, quo ut speramus haud ultrâ se Toletani iactabunt. Planè hic Horatiana illa cornicula est alienis spoliis dives, è Gregorii Bætici & aliorum eiusdem nomenclaturæ gestis, quasi totidem furtivis amicta coloribus, moturaque paulò post risum, cùm nostrâ operâ

*Suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas.*

Primò Toletanis ignotum fuit Gregorii hoc pontificium usque dum Dextri comparuisse Chronicon; immo Audentium Olympio successisse nullo intermedio in amplissima ista Sede, præsulum series docet^f; fateturque in *Historia Toletanae urbis & regni* adhuc inedita Hieronymus Romanus de la Higuera Jesuitarum sodalis, cum quo agitanda nobis est inferius causa super Dextri rebus. Cuius quidem testimonio sic validè Gregorius hic Toletanus premitur, ut eo tantum subnixi condemnare eum falsi & supposititii iudicio valeamus. Vis tamen huius argumenti nondum hoc loco aciem suam approbare poterit, usque dum è fontibus ipsis, cùm ad Dextrum perveniamus, tota huius falsi Chronicæ veraque historia reveletur. Interim contenti sumus verbis Higuerae hoc pertinentibus oræ affixis^g (1).

^e Lib. 9. *Hist. Tolet.* cap. 9. 39. Deinde replicamus Gregorium Bæticum fuisse iam Eliberi Episcopum quo tempore Hosius obiit, argumento ex historia illa quantumvis interpolata verisque falsa commiscente, Faustini & Marcellini deducto: scilicet anno CCCLX. aut circiter. Unde cadit effatum Dextri, assumptionem eius ad Episcopatum Eliberitanum anno CCCLXXXVIII. constituentis: triginta ferè post Hosii mortem, & vix quatuor antequam scripsisset Hieronymus Gregorium Bæticum Eliberi Episcopum usque ad extremam senectutem diversos mediocri sermone tractatus compusisse. Consiliumque manifestè se prodit, votumque excludendi Bæticum à laude illa in confessione fidei olim reportata:

(1) Hoc primum loco Hieronymum Romanum Higuerae Jesuitarum soidalem proprio atque Instituti quod profilius fuit appellat nomine; neque tamen testimonium eius adducit è conferto ab eodem Dextri Chronico, sed ex Historia Toletana

quod quidem non aliter succedere posse existimavit facinoris auctor, quā Episcopatu Bætici in tempus longè inferius tracto, & alterius Gregorii Toletano supposito: ad quem, uti sui nominis unicūm Hispanum per id tempus antistitem, Hosio, Ursacio, ac Valenti resistendi gloria referretur. Hæc inquam gloria, & si Deo placet altera etiam cum Lucifero Calaritano sentiendi.

40. Planè hic hallucinatus fuit insigneris pseudo-historicus noster, cui tam egregium, Toletanoque præfule dignum, *Arianæ pravitati se non immiscuisse* (quod Hieronymus ait de Gregorio Hispaniarum Episcopo) visum fuit: ut egerrimè tulerit coronam hanc alterius quam Toletana Ecclesiæ præfulis tempora cingere; cum potius debuisset hunc, uti nævum, alterius impressum faciei damnare, quām Toletano inure Episcopo. Nempe non ut laudet, sed tantum ut referat pervicaciam Luciferi, atque cum eo Gregorii Hispaniarum, & Philonis Libyæ Episcoporum, sic locutus est Hieronymus; laudare enim neutiquam potuit consilium Luciferi: quod alibi apertissimè damnat^h, & cum eo uti schismaticum, non uti hereticum, universi Ecclesiæ Scriptoresⁱ. Ita nempe aversatus est Calaritanus hic, aliàs sanctissimis moribus præfus, Arianam perfidiam: ut nec etiam poenitentibus Arianis communicare voluerit; immo & communiantes æquè cum iisdem respuerit. Eique & aliis eius sectatoribus, *displicuit in Ecclesia catholica*, (ut ait Augustinus) quod verè catholicæ sanctitatis est, ut tamquam vera mater, nec peccantibus filiis superbè insultet, nec correctis difficile ignoscat. Ignoscendum ergo Gregorio Bætico, non invidendum est quod huic sectæ adhaerit; nec ideo indigno (cùm resipuisse credendus sit) sanctitatis nomine honoreque: quæ & Lucifer Calaritano^k Verellis, atque in Sardinia ob eandem causam præstari comperta res est.

41. Verum autem dixisse Dextrum contendentes, nusquam non Dextri & asseclorum eius de Gregorio isto adversus Gregorium Bæticum testiōniis agunt affectissimis^l; cùm non minus ipsi fidem suam approbare necesse habeant. Sed & rationis arietem admovere audent, quamvis stramentitum. Bivario iniurii haud sumus,

Urbis, quam nos olim ac sèpius autographam Toleti vidimus apud eiusdem Institutū populares. Exemplum aliud MS. authenticum exstat in Regia Bibliotheca Matritensi novem vol. fol.

^h Dial. ad. Luciferianos.
ⁱ S. Ambro. Orat. in Satyri fratrī obitum.
S. Aug. De agno Christi. cap. 30. & De heresis. cap. 81. Videndi Baroniū ad annum CCCLXII. tom. 4. Annal. num. 220. & seqq. Petavius tom. 1. Theolog. dogmaticæ.

* Antiochus Bronchus in c. 2. Apocal. Spondanus in Epit. Baronii ad an. CCCLXII. Ambros. Machin De Luciferi sanctitatem integro volum.

^l Luitprand. adv. 188.ilian. Chronicæ num. 167.

mus, qui eâ uti ausus est. *Episcopi Hispaniarum* nomen à S. Hieronymo huic tributum (*Gregorio*) qui cum Lucifero non bene sensit, satis significare primatem Toletanum. Nempe si hoc argumentum admittimus, Idatius Clarus & Iustus Urgellitanus, *Hispaniarum* appellatus uterque

^{= De Scriptor. Eccles. cap. 2.} *Episcopus* à S. Isidoro^m: Leander Hispalensis eodem dignitatis nomine salutatus à S. Gregorioⁿ, Gordianusque *Episcopus confecr. dist. 2.* Ecclesiæ *Hispaniae* dictus in codice quodam Conciliorum antiquissimo^o: Toletani fuere antistites. Rogareque Bivarium iure possumus, an Fastidius *Britannorum*

^{= Cap. 80. De} *Episcopus* à Gennadio^p, sive Faustus Rhenanus^q *Galliarum* ab Scriptore *Vitæ S. Fulgentii Rusensis* ^a dicti, totius regni sui tenuerint primatum? Innumera sunt huius rei exempla; & iam quod Fastidium Londonensem crediderint Episcopum hac ipsa ratione moti Balæus & Pitæus, acriter eos Iacobus Usserius vir eruditissimus reprehendit^r; necnon & Rocchus Pyrrhus in *Notitia Ecclesiæ Sicularum* hoc ipsum

^{2. Vide Ma-} gratiam subdolo sermone compo-^{suit.} ^b *De primordiis Britanniæ carum Eccles.* referentis memoriae Sedes Episcopi, de quo ^c In Messensi ad ann. DCCIV. num. 3. & in Disquis. 2. Immo, quod mirum videri debet, in Conciliis subscribentes ipsi parcere aliquando propriis Sedium vocabulis consuevere, nationis contenti notâ. In Concilio Romano sub Gregorio II. anno DCCXXI. Sindodus *Episcopus ex Hispania*, Sedulus *Episcopus Britanniæ*, Fergusus *Scotiae* nomen suum non aliter professi sunt.

^d Quod Dexter ait ad annum CCCLVI. & CCCLX. ^e Idem anno CCCLVI. ^f Idem ibid. ^g Ad annum CCCLVI. num. 2. Quod Dexter ait ad annum CCCLVI. & CCCLX. isti datas ab eo frequenter literas: somnia mera sunt; nec in Hilarii operibus aliqua exstat ad Gregorium inscripta, unde occasionem planus assumserit. Eundem interfuisse Ariminensi Concilio^h, acta eius perditæ in causa sunt ut ex iisdem non refellamus. Minoricæ idem exsulâsse Gregorius fingiturⁱ, ut gloriæ confessionis Hilarii atque Luciferi aliorumque ab Ariminensis Concilii exitu relegatione damnatorum præfus Toletanus paria ficeret. Damnâsse Auxentium Mediolanensem, quem Damasius prædamnaverat Pontifex, Concilio Toleti coacto, Iuliano credere non debemus, cui Dexter suis resistit. Nam hic ait^j Gregorium Toletanum diem suum anno CCCLXVI. obiisse, nec ante sequentem CCCLXVII. Liberio Papæ subrogatum fuisse Damasum. Non ergo prædamnare Damasus potuit Auxentium, quem Gregorius exemplo eius postea damnave-

rit. Accepisse quoque is refertur^k à Liberio Papa (aliâs à S. Felice) enclyticas (*encyclicas*^a dicere debuit) literas: quia in libro *De Romanorum Pontificum vitis*^b, qui vel Luitprandi vel alterius est, tam in Liberio quam in Felice notatur scriptissime eos omnibus Episcopis adhortatorias ad sustinendas persecutions. At venisse eundem Gregorium unâ cum duobus aliis Romam, & quod magis est Tyanam usque Cappadociæ ad Concilium ibi congregatum, eique uti legatos Apostolicæ Sedis præfuisse: falsissimè & impudentissimè à Juliano dicitur, ex Basilio Cæsareensi constare id adiungere ausus. Blateronis producere verba tamquam refutare erit. Anno CCCLXIV. (ait^c) *Gregorius Episcopus Toletanus*, *Himerius Tarraconensis*, *Idatius Bracarensis*, *venientes Romanam confirmant suis syngraphis fidem Concili Nicæni*, eandemque formam afferunt ad Concilium Tyanense, ibique honorifice recipiuntur, & præsunt ut legati Apostolici Concilio Orientalium, ut ex B. Basilio Cæsareensi Episcopo constat. Idem ferè in *Chronico*^d legitur.

43. Res quomodo acta est, breviter ostendemus. Circa annum CCCLXV. ad Liberum Papam venerunt Romanam Eustachius Sebastensis, Silvanus Tarsensis, Theophilus Castabalarum in Cilicia Episcopi propter Arianam hæresim depositi; atque ut admitterentur ad communionem, suo & plurium aliorum Orientis præfulum nomine subscripterunt & professi sunt Nicæni Concilii Generalis Fidem & symbolum: dolosè quidem, aliudque in ore, aliud in animo habentes. Qui tamen communicatoriis Papæ literis^e, atque item aliis quibus restitutio trium horum in Sedes suas præcipiebatur à Liberio; necnon & communicatoriis etiam seu pacificis Episcoporum Siciliæ epistolis, in reditu per eam insulam & aliarum Occidentis regionum impetratis, instructi ad suos redire. Cumque per id tempus celebraretur Concilium Tyanæ civitatis Cappadociæ ab Episcopis catholicis: eò veniens Eustachius cum sociis, literisque ostensis, statim decreto patrum in suam Sedem restitutus fuit. Narrant hæc Socrates lib. 4. cap. 11. & Sozomenus lib. 6. cap. 10. & S. Basilii epist. 73. Ostensis, inquam, literis, non solum Liberii Papæ, sed & Episcoporum Italiæ, Galliæ, Africæ, & Siciliæ: quod Sozomenus disertè notat^f. Basilius quoque nihil aliud quam de literis: *Quæ verò sint illi* (Eustachio Sebasteno) à beatissimo Episcopo Liberio proposita, & ad quæ consenserit, nobis clam est; nisi quod epistolam attulit, per quam restitueretur. Eam ubi

^z Apud Julian. in *Chron.* num. 173.
^a Circulares.
^b Edito cum ceteris Luitprand. Antuerpiæ à Plantino MDCXL.

^c Advers. 458.

^d Num. 170.

^e Exstant inter Liberii epistolas num. 13. tom. 2. Conciliorum.

^f Lib. 6. c. 12.

T Yta-

Tyanææ Synodo exhibuit, in suum locum restitutus est. Hæc ille. Quæ quidem verba apertissima & efficacissima sunt significare nullum Pontificium legatum in eo Concilio intervenisse, qui res quomodo inter Liberum & Eustachium acta fuisset, certiores facere posset patres. Siquidem uni epistolæ fidem habuere, cetera ignari. Atque id est quod ex Basilio constat, non Pseudo-Juliani chimærica illa in Concilio præfectura trium Hispanæ Metropolitanorum, Toletani, Tarragonensis, & Bocarensis. Quorum, nec ullius alterius Occidentis Episcopi in eo Concilio præsentis, neque Basilius, neque Sozomenus^g, qui rem uti facta est diligenter ac distinctè referunt, meminere.

44. Ne autem id quod certissimum est infringere possint adversarii adductis ex Baronio literis synodalibus Illyricianæ Synodi ad Episcopos Asfanæ, Phrygiæ, Caro-phrygiæ, & Pacatianæ datis, eoque, quod inde collegisse videtur Baronius ipse: opportunum erit id non prætermittere.

^h Apud Baron. tomo 4. ad an. CCCLXV. n. 18. & 2. tomo Conciliorum ultimæ edit. Paris. col. 832.

Aiunt Illyriciani Episcopi^h: *Has nostras literas misimus per dilectum fratrem nostrum & collegam Elpidium presbyterum.* Et infrā: *Itaque coacti sumus dominum & collegam nostrum Elpidium cum literis Româ, quæ est caput imperii, ad vos mittere, ut discat utrum vestra prædicatio ita se habeat, an non.* Ex quibus videtur (unde enim aliò?) concepisse vir doctissimus Elpidium à Libero missum ad Orientales legatum Illyrianam hanc epistolam secum portasse. Quod quidem (pace tanti viri dictum sit) neutiquam ea epistolæ verba significant. Græca, inquam, quæ servavit Theodoreus in *Historia* suaⁱ: siquidem Latina, quibus scriptam fuisse iudico, nusquam extant. Α' ταχινίοις ἐπέστηρε τὸ εἰρηνικόν τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, ἀρχῆς τοῦ τὸ γράμμα ἔχοντα, καταμάρτυρα ἔγειραι τὸν εἰρηνικόν τοῦ πατρὸς τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς: hoc est (ut fideliter reddam, non versionem sequens Ioannis Christophorsoni, quam exscripsit Baronius) *Necessarium igitur duximus mittere ad vos dominum nostrum & comministrum Elpidium ex Romanorum arce regia cum hac epistola, ut nos doceat itane sit prædicatio vestra.* Elpidium aiunt Romanum natu esse, non è Roma missum, immo se illum mittere affirmant, eumque appellant οὐρανεῖη, comministrum suum, ad indicandum presbyterum esse è corpore illius provinciæ cleri; aut, si mavis, Episcopum, sumto iuxta ritum veterem^k presbyteri (sicuti & sacerdotis confuevit) nomine pro Episcopo: quod non affirmavem. A' πατέρεσσι Ρωμαῖοι ἀρχῆς, non ita siccè

& obscure vertere debuit Christophorus, ut Româ, quæ est caput imperii, tantum redderet: quod nullum sensum habet in oratione. *Ex Roma* satis erat dixisse; paraprasim enim Romanæ urbis ea verba continent. Nos vertimus, *ex regia Romanorum arce*, quæ eadem cum Roma est. Scio verbi ἀρχῆς significationem pro *initio*, ac metaphorice pro *principatu*: quia princeps primus aliorum est. Quâ metaphorâ usus credo Latinos in esformando suo *arcis* nomine, quod veluti summitatem significat: quia in summis quâque locis arces construebantur. Nec video quare aliunde quærant huius nominis etymon nisi è Græco ἀρχή, hi qui inquirunt in Latinas origines. *Arx* enim tres primas continet Græci nominis literas. Confule sîs apud Vossium^l quid Solinus, Varro, Servius, quid tandem ipse Vossius censuerit. Fungerus^m etiam visus, non credo suis conjecturis quicquam propioris etymi apportabit. Quod autem de Roma sic Græcus loquatur auctor, facile inveniet exempla *arcis* de quacumque re in summo posita, aut summi gradus apud Barthium lib. 19. *Adversariorum* cap. 5. Præterea nusquam legitur Elpidium hunc in Synodus Tyannensem venisse, quamvis Eustachii Sebastiani adventus atque per Illyricum transitus causa videatur conscripta epistola. Quare neque hinc quicquam affulgere lucis potuit ad perrumpendas cimmerias Pseudo-Juliani tenebras.

45. Veniamus iam ad scenæ exitum, hoc est Gregorii Toletani mortem. Dedit sancta hæc esse; fictitio enim virotot sanctorum meritis decorato, ut personam impositam dignissime gereret, omnino æquum fuit ut quo posset modo adiudicaretur locus in Sanctorum catalogis. Martyrologium ergo Romanum, ut alias, adit noster Prometheus, statuæ domini factæ infundere volens furtivo ausu sanctitatis animam. Executiuntur Gregorii omnes qui in syllabo sunt, nec ullus reperitur dolo opportunus. Gradus inde fit ad Petri Equilini catalogum, & hic sistitur statim atque deuentum fuit in hanc cuiusdam Gregorii mentionem. *Liberatus Confessor, & Gregorius Episcopus eodem die in Amphitria claruerunt* (hoc est die XIII. Calend. Ianuarii, sive xx. Decembris) ait illeⁿ. Huic solo superstruere placuit mendacii fabricam. At quantis impensis! Liberato in primis quærendum fuit munus inter nos, dandaque Hispana civitas; deinde Amphitria antiquo nomini adaptandum recens vulgareque, quasi ex antiquo illo corruptum nomen. Relegamus

^l In *Etymologicō*, v. *Arx*.

^m In *Etymologicō trilingui*.

ⁱ Lib. 4. c. 9. & 2. tomo Conciliorum. pag. 832.

* De quo plura S. Hieronym. ex sacris libris, quorum testimonia collegit Auxilius lib. 2. De ordinatione. Formosi Papæ cap. 26. apud Morin. De sac. Eccl. ordinat. part. 2. pag. 373. & idem Morinus par. 3. exercit. 3. cap. 2. §. 2. S. Isidor. De Script. Eccles. cap. 2. Sacerdotem pro Episc. dixit.

ⁿ Lib. 2. cap. ult. num. 17.

* Ad annum
ecclxxvi.

* Ad annum
ccclxvi. n. 2.
Exstat & Iu-
liani locus ex
Chronico num.
174. iuxta hunc
Dextricorrigen-
dus.

* Ad annum
xciv.

* Comm. ad
Marc. Maxi-
mum in ad-
ditionibus ad
S. Braulionem
pag. 61.

* In Chron.
ad annum
clxxiv.

* Apud Nu-
tum MDLXXXIII.
in 8.

* An. MDLXVIII.

ergo plani vestigia. *Amphitriæ* (Pseudo-Dextri ° verba audis) quæ Carpetanorum urbs est, nunc *Fitria*, *S. Liberatus Episcopus Eliberitanus* feliciter moritur xiii. Cal. Ianuarii.

46. Hoc iacto fundamento Liberati, & *Amphitriæ* in Hispania mentionis, ultra progreedi iam tutiū visum. *Delatus* est (idem ait ^r) *S. Gregorius Toletanus* *Amphitriæ Toletum*; & in Hispania inter dicos est relatus xx. die Decembris ^q. Non dum tamen finis; nam & facta iterum five huius five alterius Gregorii mentio rem confundit, vereque levitatem & inconstantiam prodit artificis. *Amphitriæ*, quæ nunc *Fita*, *S. Gregorius Episcopus Complutensis* xii. Cal. Ianuarii, ait idem auctor ^r in prioribus editionibus, non in Bivariana. Franciscus enim Bivarius hanc Gregorii Complutensis Episcopi memoriam ex hoc loco tamquam importunam deleuit. Idem tamen Bivarius alibi ^s de hac re agens duos Gregorios agnovisse atque laudasse Dextrum cum Juliano suo contendit, alterum Complutensem, qui obiit anno Christi XCIV. XII. Calen. Ianuarii; cuiusque translatio facta fuit *Amphitriæ Toletum* anno CCCLXVI. alterum *Toletum*, cuius obitūs hoc ipso anno Dexter meminit; atque item Julianus Petri archidiaconus S. Iustæ Toletanæ, Dextri

confocraneus: *Hoc anno* (ait ^t) x. Cal. Iulii Pontifex *Toletanus Gregorius sanctè Toleti* moritur. Diversus ecce dies mortis Bivarii iudicio, diversitatem utriusque Gregorii clarissimè ostendit. Sed frustra lavat Æthiopem doctus scholastes, aut confirmatum it ac distinctum quæ reaperte confusa temereque dicta sunt, densissimisque suppositionis tenebris involuta. Gregorii enim eo die XIII. Cal. Ianuarii, five xx. Decembris ab Equilino Episcopo facta mentio, vix eius testimonio satis subnixa est. Martyrologium enim Romanum longè abit. *S. Liberati* hocce meminit ista die sic: *Romæ SS. MM. Liberati & Baiuli*: ex Beda scilicet. Usuardus Liberati tantum meminit: *In Amphitrea S. Liberati*. Ita habet Antuerpiensis quâ utimur editio ^u. Bivarius tamen legisse videtur in alia Lovaniensi antiquiore ^x utriusque Sancti Liberati & Gregorii Episcoporum nomina; nam & præferre hanc lectionem ait, cùm alias mss. Hispaniæ, tum Nucalensis monasterii Cisterciensium membranaceum ac vetustissimum codicem eius Martyrologii.

(1) In codice Matritensi Regio, Higueræ ut videtur synchrono, diversimode *Sita* et *Chita* legitur: nimis anno LXVII. in *Liberato*: *Amphitriæ*, quæ *Carpetanorum urbs est*, nunc *Sita*, *Sandus Liberatus*

Rhabanus & Notkerus iisdem verbis: *In Oriente natale S. Theclæ virginis & S. Liberati*: quomodo & legitur in vetustiore quod *S. Hieronymi* esse Franciscus Maria Florentinus, vir diligentissimus cuius industriæ hoc debemus antiquitatis monumentum, existimavit.

47. In loci nomine ab *Amphitrea* descendit aliquantulum Franciscus Maurolycus, qui addidit etiam Liberato Gregorium, ab Equilino forsan doctus: *In Amphicia SS. Liberati & Gregorii Episcopi*. Unde si vera esset colligenda è proximo lectio: five *Amphissæ*, five *Amphissæ*, coniectabatur Florentinus iam laudatus, subrogari posse: quarum altera urbs Achaiæ, altera magnæ Græciæ fuit. De loco nos suspicabamur, pro *in Amphitrea*, quæ nusquam est civitas, *in amphiteatro* legi non ineptè posse: quasi Romæ passus sit Liberatus cum Baiulo, si vera sit Bedæ ac Martyrologii Romani lectio, à bestiis eo loco dilaniatus. Nil tamen affirmamus, sed id contra Pseudo-Dextrum animadvertisimus.

48. De Liberati Episcopatu nusquam, neque ab Equilino, qui fundus omnino rei est, neque à Maurolyco nos doceri. Quinimmo Equilinus disertè vocat confessorem Liberatum, uti Gregorium Episcopum: quorum priore illo nomine viri Sancti, qui neque martyres sunt neque Episcopi appellari solent. Cùm ergo fasti Ecclesiastici sic varient in posteris consignandæ Liberati & Gregorii mentione: negabimus non iniuriâ fidem ei, qui neque ullius fidei est, neque alios habet qui fidem eius liberent. Præsertim cùm *Amphitriæ* vocabulum Geographiæ monstrum sit, ipseque eius assertor & vindicta, ne sine quorundam utilitate mendacium diceret, ridicula interpretationis affectatione sepe heri & nudius tertius concepisse hunc fœtum planissimè declaraverit. Audisne illud? *Amphitriæ*, nunc *Fitria*, aliæ *Fita*, aut simplicius *Ita*: quomodo variè legitur in prima editione Cæsaraugustana ^y, & in Hispalensi Roderici Cari ^z: qui in Notis suis præfert ex ms. codice suo *Fita*, improbans aliam lectionem *Sittia*, quæ est in Cæsaraugustana ^a (1). Nimia quidem cupiditas municipio *Hita* hodie nominato gratificandi corrumpere fecit omnem antiquitatis saporem. Namque *Hita* novum nomen, non illius saeculi est: veniens scilicet ex corrupto verbo Latino *figere* &

^r Ad annum
ccclxvi.

^z Ad ann.
lxvii. &
ccclxvi.

^a Ad ann.
lxvii.

T 2 *fit*

Episcopus Illiberritanus &c. et anno CCCLXVI. in Gregorio: Relatus est Sandus Gregorius Toletanus Amphitriæ, nunc Chita Toletum &c. Una est veritas & perpetuo eadem.

fixo eius participio. Quod fixum est & firmum , ante duo aut tria sæcula , Hispani *hito* aut *fito* appellabant : unde ludus puerorum *el hito* dictus : clavus scilicet in terra fixus , quem ludentes veluti scopum quendam ferire satagunt : unde dicimus vel nunc antiquo retento verbo *dar en el hito* , hoc est *ferire scopum* ; cum aliis huiusmodi quæ D. Sebastianus de Horosco & Covarrubias in *Thesauro Linguæ Castellanæ* curiosè colligit ^b. Præsertim hocce convenit nomen huic oppido , quod in colle positum pulcrè emicat & latè longèque conspicitur. Aliud autem prorsus oppidum fuit , si verè fuit ubi nunc *Hita* est , quam Rodericus Toletanus Epi-

^c Lib. 6. hist. scopus *Fita* vocat ^c (1). Gaspar Barrerius ^d existimavit *Cesatam* Antonini , quam Ptolemæus *Cesadam* vocat. Nec ante barbarorum in Hispanias irruptionem , dominantibus adhuc Romanis occasio fuit corrum-

pendi propria locorum nomina : quæ quidem hi conservabant curiosissimè , etiam in iis locis quibus Romana aliqua honoris cognomenta , sine detrimento vernaculae nomenclaturæ , adiungere placuisse. Unde enim , aut cuius lingua est *Fitria* vocabulum , aut ubinam gentium natum , aut quomodo in Hispaniam irruptit , *Amphitrea* antiquato ?

49. Nec sustineri aut defendi , ut iam finiamus , potest alter ille Gregorius Complutensis Episcopus primi sæculi , quem ex his Pseudo-Dextri tenebris Bivarius contendit proferre in lucem. Certum enim est ex S. Isidori libello *De Scriptoribus Ecclesiasticis* ^e , nullum fuisse ante Asturium Compluti Episcopum. Inde (ait) ut antiquitas fert in Toletu sacerdos nonus , & in Compluto agnoscitur primus. Nec dissimulaverim phrasin illam inter divos aliquem *Sanctum* referendi , aliquot post Dextrum sæculis in Ecclesiam fuisse introductam.

C A P U T III.

GREGORIO iam laudato BÆTICO tributum *Martyrologium* , nuperum inventum esse nebulonis alicuius , temerè ac frustrè commendatum à Gregorio Argaizio Benedictino. Comprobatur id ex silentio S. Hieronymi , & ex comparatione cum Pseudo-historicorum scri-

(1) Nec si ex *Amphitria* aut *Fitria* recens & plane Hispanicum *Fita* sive *Hita* vocabulum descendere concedamus , satis exploratum fuerit ad Carpetanos , ut apud Pseudo-Dextrum legitur , id oppidum pertinuisse ; cum hodiernum *Hita* , si uspiam locorum hoc de quo agimus ævo extitit , non procul à Contrebia urbe (quam Caraccam id est *Guadala-xaram* vulgo existimat) versus Orientem situm fuisse credibile sit. Livius autem Carpetaniam à Contrebia disiungere videtur ; cùm devictis à Q. Fulvio

ptis , & ex operis ipsius barbarie , & Geographia ignorantia. Solinus explicatur. Bracara Gallæcie , non Lusitanie. Easo non Cantabrorum , sed Vasconum , Gregorii tempore. Non potuisse hunc uti oppidorum nominibus quæ Gothi & Arabes introduxere. Marsburgium Gothicum nomen. Burgum apud Vegetum : Burgi apud Sidonium , Orosium , & alios : Burgarii Cæsarum Arcadii & Honorii , non huius temporis vocabula. Burgi aut Burgum unde dicta ? Burgensis urbis conditor. Argumentis è Seneca & Oroso deductis pro Germanorum ingressu in Hispanias ante Gothicam irruptionem fit satis. Hauberti Hispalensis fictitium Chronicon. Burgi & Castella seorsum nominata olim ab Historicis nostris. Roderici Toletani & Sampiri Asturicensis Episcoporum error de tempore conditæ Burgorum urbis. Mæbœu Ptolemaei. Francisci Tarafæ oscitantia. Cauca , non Ceuca à Lucullo vastata. Francisci Modii in Frontino crasis taxatur. Diversam à Cauca fuisse Aucam , & hanc à Burgis. Radegundis haud vernaculum Hispanæ linguae nomen. Alcanadre ab Arabibus ita dictum , sicut & Albaida , sive Albelda. Eiroca fluvius. Arlanza flumen , Aslancia sive Asilanse olim appellatum. Tritium duorumne an trium oppidorum vocabulum ? De Tritii Metalli vero nomine coniectura nostra veteri confirmata inscriptione. Anagarum , sive Nágera , cuius gentis nomen & urbs. Mauritanorum , uti & Pœnorum , linguae ab Arabica diversæ. Novissimorum sæculorum vocabula minimè potuisse à Gregorio usurpari. Portentosa , & mullius linguae martyrum nomina qui in hocce Martyrologio laudantur. De Terasiæ ac Teresiæ nominibus. Sansol oppidum unde ? Caci furis imitatione commentitii huius Chronicæ artificem in transcribendo Pseudo-Dextro & sequendo Ptolemaeum ducem versatum : erroresque Ptolemaeanarum editionum suos fecisse. Illurgi pro Illiturgi : Ugiam pro Odicia : Nabrisiam pro Nebrissa : Urbonam pro Urgabona , & alia pro veris falsa vocabula usurpasse.

50. SEPARAVIMUS discutiendum hoc alio capite an Gregorii eiusdem Bætici foetus sit Martyrologium quoddam an-

te Flacco ad Æburam Celtiberis legiones per Carpetaniam ad Contrebiam ductas fuisse afferat (Lib. XL. c. 33.) Et mox : Flaccum à Contrebia profectum per Celtiberiam populibundum plurima castella oppugnasse. Hinc ut coniicio recentioribus Geographis et præcipue Christ. Cellario enata suspicio fuit (Lib. II. c. 1. n. 75.) Contrebiam in ipso limite Celtiberorum fuisse ; eamque propterea in veteris Hispaniae charta inter Carpetanos , Arevacas et Lusones collocat.

te paucos annos vulgare factum, sub inscriptione hac, nempe *Catalogi SS. martyrum, qui sub Diocletiani & Maximiani imperio in Hispania martyrium passi sunt*, sive eiusdem sensus vernacula. Singulare etenim examen requirit, quod sub tam speciosa fronte sese venditat; resque agitur maximi momenti, non ad Hispaniam tantum attinens, sed ad universalem Ecclesiam; siquidem in eo opere laudantur martyres, quorum alibi mentio nulla sacris fastorum veterum monumentis commissa reperitur. Quid ergo si hoc falsum opus & commentum insani capit? Expiandum prorsus igne scelus fuerit de rebus sic sacris ludos facere, tamquam de inventiōnibus profanis dramatumque fabulis posset. Defendunt ii geminum esse Gregorii fœtum, quibus infixum est Berosos, Dextros, Maximos, Luitprandos, Iulianos, Haubertos, Liberatos, huius & alterius fæculorum monstruosos partus fovere sinu, exosculari, familiaque verorum historiæ Scriptorum intrudere. Nos, & omnes qui non transversâ aut ex affectu vident, abdicamus. Rectè iam sentientium iudicium esto, utra cedere alteri pars debeat.

51. Inventio huius catalogi nihil habet solidi fundamenti: tota ruinosa est. Gregorius Argaizius Benedictinus, vir certa doctus ac diligens Ordinis sui chronographus, exemplum habuit Chronicus Hauberti cuiusdam ut vocat Hispalensis eiusdem familiæ sodalis, cui insertum hoc erat Martyrologium: quod quidem seorsum ac sub proprio titulo, unâ tamen cum Hauberti opere Notis illustratum dedit foras Matriti^f. Sed à quonam habuit? Si præfationem eius consulimus, nihil aliud quām curiosum quendam exscripsisse id exemplum ab exemplari suo ad preces Rev. P. Fr. Ioannis de Samaniego Abbatis generalis sui Benedictini Ordinis, exprimemus. Tacuit nempe auctoris huius beneficii, quod minime debuit, nomen: contentus indicare se de eo loqui homine, cuius industriae commissum fuerat Ecclesiæ metropolitanæ Burgensis antiqua monumenta digerere, forsan ut in publicum aliquando committeret. Aliàs autem omnibus compertum est his notis significari D. Antonium Lupian Zapata Valentiniū, ut fama ferebat, Segobricensem, cuius mentio à nobis fiet in altera huius

nostræ Bibliothecæ parte (1). Quisnam autem hic, aut cuius fidei homo, atque ea omnia quæ ab eo in manus venerunt Argazii: cùm ad tempora, ut credi volunt, Hauberto æqualia perventum fuerit opportuno loco demonstrabimus. Interim in eadem navi esse utrumque, Gregorium & Haubertum, satis sit annotare.

52. Sed iam adversus ipsum opus expostulationis nostræ æquitatem dupli argumentorum genere ostendimus, extra ipsum nempe, & ex ipso desumtorum. Extrà hæc sunt: S. Hieronymus, qui Grægorium Bæticum seu Eliberitanum *diversos tractatus mediocri sermone* scripsisse nos monuit: hunc utilissimum, tamque Dei Ecclesiæ gloriosum, à nullo haçtenus editum, de Diocletianæs martyribus in Hispania saltem pro Fide interfectis indictum præterire neutquam debuit. Tum, Dexter (si verus Dexter esset quod ex adverso non ambigitur) & Luitprandus (si legitimus is & non adulterinus) in rebus Gregorii referendis sic uterque industrius ac diligens: minimè gentium adiungere prætermisissent conscriptum ab eo hunc catalogum, quo data materies tam ampla fuerit Dextri Chronico. Qua enim fronte, si is vir Dexter esset quem S. Hieronymus laudat, & Gregorius sui ferè scriptor temporis seminâser Hispanæ hunc Ecclesiæ agrum quem is demessuit, celeberrimoque antistiti hunc colligendis SS. martyrum Hispanorum nominibus partam utique gloriam invidisset?

53. Præterea, id operis tam Hispanis proficui & æstimabilis, à viro undique conspicuo natum, sanctitateque auctoris sui non minùs quām argumenti pretio commendatissimum: quorsum aliò terrarum exportatum fuit aut Lethes fluvii demersum aquis, ut non illud sanctissimi Hispaniarum præsules usquam viderint, qui fastos nostræ gentis sacros, Isidorianumque ut vocant orandi ritum olim confecere? Atqui maximam eorum martyrum partem in catalogo isto laudatorum, si paucos excipias qui aliàs nobis sunt noti & nunquam non cultu excepti, Ecclesia nostra ne quidem aliarum esse martyres gentium haçtenus intellexit. Quomodo ergo nisi stulta pietate fascinata excipiet gremio & ulnis eos, qui nulla antiquitatis, nulla præiudicij commendatione subnixi, tutela-

rium nensi non procul Perpiniano, cetera tacendus gentibus. Videndi de eo Iosephus Pellicerius de Ossau *Trofeo de la verdad de la historia Valentia 1676.* pag. 47. Ios. Rodriguezius *Biblioth. Valent.* pag. 529, qui procul à nostris hanc pestem abigit.

^f Sub hoc titulo Hispano: *Poblacion Ecclesiastica de España, y noticia de sus primeras honras, hallada en los escritos de S. Gregorio Obispo de Granada, y en el Chronicón de Hauberto Monje de S. Benito. Ilustrados por el Maestro Fr. Gregorio de Argaiz Chronicista de la misma Religion. Matriti MDCLXVII. & sequentibus quatuor tomis.*

(1) Valentiniū hoc loco Noster sed ex fama tantum; in Bibliotheca autem nova gente Valentiniū patria Segobricensem diserte Antonium Lupianum Zapatan vocat, fortasse ab ipso delusus. Protheus hic, cuius verum nomen fuit Antonius Nobis, patriam habuit Oppidum *Tuyr* in Comitatu Ruscino-

rium gentis divisorum numerum augere , & si Deo placet antiquorum uniuscuiusque Ecclesiæ patronorum longissimi temporis possessionem turbare contendunt? Profectò id esset de re , suo iure studio singulari & exquisita curiositate tractari & conservari digna , ne quidem eam habere curam , quæ vel in profanorum librorum ad Lydium criticæ artis & iudicii lapidem examinandis auctoribus sagacissimos quosque exercere viros ac divexare solet.

54. Sed iam dudum in his quæ prudenter sollicitant neque tamen cogunt assensum , extraque opus ipsum aliunde id coarguunt , moram trahimus. Planè alia sunt plurima in catalogo ipso suppositionis eius argumenta , eaque si noctuini non cernantur oculis meridiana luce clariora. In primis ex cxxxix. aut cxl. quæ Martyrologium continet , xxiv. tantum capitula seu tmemata cum Dextri concordant *Omnimoda hystoria* ; cv. verò evagantur liberè , atque illaudatis à Dextro martyribus gloriantur ; unde iam formamus argumentum omnium primum. Quare enim Dexter , qui Gregorio fuit recentior , in Chronicon suum , quod quidem triumphibus gloriosissimorum Christi athletarum coronis ornare maximè voluit , non nisi aliquot coniecit ex pluribus quos Gregorius laudaverat? Aut enim vidit , aut non vidit eius Martyrologium , scripturus Chronicon. Si primum dicas , iniurius es diligentia pietatique summi viri : qui propter hoc maximè stilum in manus sumfis , ut ignorata vulgo aut ex hominum memoria facile obliteranda Christianæ fortitudinis decora hæc perennaturis in ævum chartis commendaret. Quænam autem efferre magis debuit quām ea quæ tacuit? Monasteria integra virginum Deo sacratum sævo gladio excisa ^h : martyrum plurimorum greges eâdem carnificina collectim dilaniatos ^g. Si autem non visum à Dextro Gregorium contendas : misera hæc evasio est ; nec minus ei viro , quem totum industriam

^g §§.30.&53. ^h §§.5.18.46. ⁱ §§.63.

& sagacitatem fuisse tot sectatorum oratione scripta clamant , iniqua & iniuriosa. Maximè si Gregorius Eliberitanus ad id usque tempus inter vivos fuerit , quod in eiusdem Chronico Dextri annotatum legitimus , hoc est illud quo maximè Dexter ipse floruit. Quī enim potuit in eadem Hispania cum Gregorio tot annis manens , & *Historiam* suam *omnimodam* sub incude habens (ab anno scilicet CCCXCII. quo iam huius historiæ quasi absolutæ meminit Hieronymus , usque ad eum , quo fингitur diem suum obiisse , annum sequentis saeculi XLIV.) inclyti confessoris & antistitis aureum hunc libellum ignorare ; aut cum adeptus fuisset , non inde ad Chronicon suum locupletandum ea quæ prius ignoraverat conferre?

55. Quid quod saeculi non adhuc barbari Scriptor , qui *elegantissimum de Fide librum* apud Hieronymum reliquise dicitur , barbaro prorsus ore locutus fингitur in falso isto Martyrologio? Quid quod errores admisisse in chronographicæ & geographicæ re crassissimos? Planè folœca hæc sunt : *adiecos in mare* ⁱ , atque item *in ignem* ^k , non semel dici martyres. *Sætabis* (ait §. 115.) *S. Rufinianus presbyter*. In Ptolemæo , quem ob oculos habuit (uti postea videbimus) inventor , *Sætabis* in nominandi casu est. At noster *Sætabi* in auferendi casu dicere debuit. Quod ipsum fuit verum nomen indeclinabile , non verò *Sætabis* (1). Ideo non *Sætabenses* , sed *Sætabitani* , populi apud Plinium lib. 3. cap. 3. & per compendium ab Avieno in *Oræ maritimæ* vers. 470.

Attollit inde se Sætabina civitas.

Uti nos legi debere , pro *Sitana* , existimamus. (2) Idem noster *Illicis* pro *Illici* §. 116. habet.

56. Error autem quovis homine , vel alphabetario nedum magno viro Gregorio indignus , *Oceanum de Mediterraneo mari* (sive quem appellabant eius ævi mortales ^l *internum* aut *nostrum* , aut saltem

ⁱ Vide Paul. Mernam Col- mograph. I. par- te lib. 3. c. 7.

ab

que Sucronis fluvii ostia Orientem versus situm : non longe à cuius fluminis divortio , ut pergit , præstringit annis *Tyrius* , id est *Turia* , oppidum *Tyrin* , sive *Valentiam* , nostram quæ XX. inde passuum millibus abest , Orienti propior. Antoninus in *de Tarracone Carthaginem Spartariam* , Edit. Wesselingii pag. 400. *Sucronem* (amnemne an oppidum?) vocat.

SEPELACI (hodie *Buriana*)... M. P. XXIII.

SAGVNTVM (Morviedro)... M. P. XXII.

VALENTIA M. P. XVI.

SVCRONEM (*Cullera*)..... M. P. XX.

Putaverim utrumque. Sed Plinius III. 3. eius ætate deletum oppidum fuisse innuit : *Sucro fluvius* & *quondam oppidum*. Videndi Surita et Wesselingius Not. ad Anton. Itiner. Nubensis Clim. IV. Part.

ab iis quas alluebat regionibus *Ibericum, Gallicum, Ligusticum, Tyrrhemum*) dicere. Neque enim verum planè est, quod non nemo ^m credit, Solinum appellare hoc *Oceanum nomine, Polyhistoris sui 26. capite.* Solinus namque agnoscit tantum eisdem esse aquas utriusque maris Oceanum & interni, atque illud per Gaditani freti angustias in istud infundi; nusquam tamen ait infusum vocari adhuc Oceanum (1). Verba eius hæc: *Sed Gaditanum fretum à Gadibus dictum. Atlanticus aestus in nostrum mare discidium orbis immittit. Nam Oceanus, quem Græci sic nominant à celeritate, ab occasu solis irrumpens lœvo latere Europam radit, Africam dextro; scissisque Calpe & Abila montibus, quos dicunt columnas Herculis, inter Mauros funditur & Hispaniam. Ac freto isti, cuius xv. millia passuum efficit longitudo, latitudo vix septem, quodam ostio aperit limen INTERNI æquoris missus mediterraneis sinibus, quos ad usque Orientem propellit. Horum (sinuum scilicet) qui Hispanias perfundit Ibericus fertur & Balearicus; qui Narbonensem provinciam Gallicus, &c. Et aliud quidem est natura eundem esse Oceanum, qui freto immittit, cum interno mari; aliudque sic perturbat loqui historicum de re geographica, ut quæ ad oram interni ac Iberici maris sita urbs est, eam ad Oceanum constitue re audeat. At bis hoc facit Martyrologus n.*

Carthagine in mari Oceano Sancta Bassa. Iterumque o: Rhodæ circa Oceanum S. Paulus Abbas. Cùm notæ omnibus urbes sint Carthago nova seu Spartaria, & Rhoda, intra mediterranei limites: prior Murciæ regni, posterior Cataloniæ principatūs, in ora maris collocatæ.

57. Alia etiam novitatis vestigia ex stant in frequentibus, quos committit, anachronismis, ævo Gregorii ea quæ huius nostri sunt securè attribuens. Bracaram nimirum urbem in Lusitania constituit p. *Bracara in Lusitania SS. Regulus & Felix.* Ad quem locum conscientiâ tacitus Argazius cautè monuit, inde colligi iam hoc tempore Gregorii Lusitaniam fines mutasse, è Durioque flumine ad Mi-

nium usque se extendisse. Errat quidem is, ne deerrasse Pseudo-Gregorium fateatur, toto Geographiæ cælo. Diu enim postea Gallæcia provinciæ, prout à Lusitania distinguebatur, metropolis adhuc fuit Bracara. Ne nunc veteres advocem Geographos melioris notæ, qui Durio flumine Lusitanos à Gallæcia disterninari nos docent ^q. Rem satis conficiet sequioris temporis usus, monumentis frequentibus sese prodens, quorum aliqua dabimus. Synodi Bracarensis primæ sub Ariamiro Suevorum Rege erâ D XCIX. hoc est anno DLXI. celebratæ hoc est principium: *Cùm Gallicæ provinciæ Episcopi, Lucretius, Andreas, &c. ex præcepto præfati gloriissimi Ariamiri Regis in metropolitana eiusdem provinciæ Bracarensi Ecclesia convenissent. Et intrâ adhuc clarius: Beatissimus Papa urbis Leo &c. per Turibium notarium Sedis suæ ad Synodum Gallicæ contra impiam Priscilliani sectam scripta sua direxit. Cuius etiam præcepto Tarraconenses & Carthaginenses Episcopi, Lusitani quoque & Bætici, factâ inter se Concilio, regulam Fidei contra Priscillianam hæresim cum aliquibus capitulis conscribentes, ad Balconium tunc huius Bracarensis Ecclesiæ præfulem direxerunt. In Concilio etiam ad Lucum sub Theodemiro eiusdem gentis Rege erâ DCVII. sive anno DLXIX. alia cum Bracarensi Gallæcia metropolis erecta est in urbe Lucensi. In Synodo Bracarensi II. sub Mirone Rege erâ DCX. sive anno DLXXII. idem omnino dicitur. Sed ne excipiat aliquis Geographiam Ecclesiasticam diversam à sæculari esse: Idatius, qui sæculo quinto vixit, Lemicensisque in Gallæcia fuit Episcopus, Theoderico Rege (ait ^r) cum exercitu ad Bracaram extream civitatem Gallæciae pertinente &c. Et alibi ^s: *Suevi in solitam perfidiam verfi, regionem Gallæciae adhaerentem fluvio Durio deprædantur.**

58. Immo adhuc post Saracenorum in Hispanias ingressum servavit antiquos suos fines Gallæcia usque ad Durium flumen. Sebastianus Episcopus Salmanticensis, qui sub Rege Alphonso Magno floruit, sive

^q Vide Resendum lib. 1. Antiquit. Lusit. m. Ludovicum Nonnum in Hispaniæ c. 29.

^r In Chron. Olymp. CCCIX.

^s Olymp. CCCX.

alius *tes aridi, in mari: id est Ebusus Insula, Iabesa seu Arida Arabibus dicta: Hebraeis יבשׁ Iabascha, indigenis Ibiza, iisde[m] prorsus sono et significatu. Erunt fortasse qui ob nominis affinitatem, hodiernam Sueca oppidum in eadem Sucronis ripa paulo supra Coliram situm existiment.*

(1) Est quidem apud Plinium (III. 3.) *Oceani ora pro Mediterraneo sive interno mari: quod tamen eo loco Oceanum opponit Atlantico. Poetae pro quo cumque mari Oceanum dixerunt, ut Virgilius & alii passim.*

Part. 1. *Castellum Colira* vocat, idque à Valentia XXV. P. M. abesse ait: *وَمِنْ جَلَانِسِيَّةِ الْيَهُودِ حَصْنٌ* id est; *Et à Valentia ad Castellum Coliram XXV. M. P. Pergitque: Et à Colira ad Deniam XL. M. P. Castellum Colira modo mari ambitur, estque munitissimum ad ostium fluminis Xocar شَخَر appositum, circumdatum à Meridie monte quodam maximo: cuius è fastigio deprehenduntur جَادِسَةٌ فِي الْبَحْرِ arida, seu mon-*

alius Chronicus Sebastianus tributi auctor, de quo loco suo dicemus, Sancii cognomento Crassi Legionis Regis percurrentes tempora: *egressus Rex Sancius* (ait) ex *Legione venit Gallæcia*, & domuit eum usque ad fluvium Dorii. Confirmatque Rodericus Toletanus, veterem nomenclaturam à sui temporis usu distinguens. *Interea Alcorexi Rex Agarenorum* (ait lib. 5. cap. 12.) eam partem *Gallæcia* quæ nunc *Portugallia* dicitur, & usque ad *Sanctum Iacobum* devastavit. Similia cap. 16. expressiusque cap. 10. *Coegit usque ad Dорium*, qui dividit *Gallæciam* & *Lusitaniam*. Huic luci quandam maiorem ingeret lucem, Argazii iudicio, M. Maximi auctoritas; cum is monasterium Dumense, quod fuit prope Bracaram, in Gallæcia verbis clarissimis, nec semel collocet¹. Quibus quidem hic abstineo, quod ipse tamquam digitos suos & manus procul dubio habet nota, contentus ceteris quod rei est veris testimoniis, abunde persuasisse.

59. Huic alias tamquam lac lacti similis error est. *Easo* in Cantabris collocat §. 60. his nempe qui hodie ita dicuntur generali nomine Cantabrorum ad Guipuscoæ Viscaïæ & Alabæ provinciarum incolas extenso; sub Romanis autem, ætateque Gregorii, Vasconum fuit oppidum, quibus id Ptolemæus affigit. Cantabri autem longè ab his collocati, quod plures probant, & inter alios Arnaldus Oihenartus in *Notitia utriusque Vasconiae*. Hinc ex iam dictis colliges ignorare haud potuisse verum Gregorium, eius quâ vixit ætatis Hispaniarum divisionem; falsum verò & hypobolimæum potuisse hodierno usu, qui in Lusitania Bracaram, in Cantabris *Eason* habet, misere deceptum iri (1).

60. Imponitur quoque absurdissimè quarti saeculi scriptori Gregorio ut is usus sit locorum nominibus, quorum vel Gothi vel Arabes in Hispanias diu post eius obitum infusi auctores fuere. Quo quidem argumenti telo, cum petamus & confondamus causæ iugulum, distictiore vibrandum est cura. *Masburgium* hodiernam *Burgos* urbem appellat: Radegundam virginem Salmantinam laudat: quæ Germania pura puta sunt vocabula Hispanis rebus inepta; cum inter Hispanos & Germanos nullum Gregorii ævo, uti postea irruentibus Gothis, esset commercium. *Alcanadra*, *Albaida*, *Nagaxarasa* urbium: *Arlanzonis* fluvii diserte meminit: vocabulorum abs-

que dubio Arabicorum, quæ Saracenis tercentum & ultrà annis post Gregorium Hispanias ingressis accepta ferimus. *Burgum*² Septentrionalis linguae verbum est, quâ gentes utebantur è gelida illa orbis plaga Italiæ, Galliis, tandemque Hispaniis infusæ. Burgundionum esse monet Luitprandus, non is quem toties deridemus, sed legitimus, lib. 3. *Rerum gestarum* ab *Imperatoribus* & *Regibus* cap. 12. Et quoniam ipsi (ait) domorum congregationem quæ muro non clauditur burgum vocant, Burgundiones, quod est, à burgo expulsi, à Romanis appellati sunt. Agnovit & Burgundionum, hoc est Germanorum, esse nomen Orosius lib. 7. cap. 32. cum Isidoro lib. 2. *Originum* cap. 2. & 4. & Paulo Diacono lib. 2. antiquissimamque Germanici nominis in ripa Rheni urbem *Asciburgium* in huiusmet originis confirmationem extitisse olim ex Tacito³ nominus. Pleni sunt recentes doctissimorum hominum commentarii huiusc obseruationis⁴.

61. Nec de statu movere nos Vegetius debet, qui vulgarem suo, hoc est Valentiniæ sub quo & Gregorius noster vixit ævo, burgum dictum castellum parvum lib. 4. *De re militari* cap. 10. scribit. *Castellum parvulum*, quem burgum vocant, inter ciuitatem & fontem convenit fabricari (ab obcessis scilicet) ait. Quinimmo burgorum in Hispania notitiam paulò post hæc tempora præbet Arcadii & Honorii Imperatorum ad Vincentium P. P. Galliarum directa lex *Unica* tit. 14. qui *De burgariis* inscribitur lib. 7. codicis Theodosiani, unâ cum lege 2. tit. 19. lib. 12. eiusdem codicis, quæ in Iustinianæ est l. 6. *De fundis rei privatæ* lib. 11. *Lex nostra præcepit* (aiunt laudati Cæsares in dicta lege *Unica*) ut hi quoque qui intra Hispanias, vel in quibuscumque locis ausi fuerint burgarios vel solicitare vel receptare &c. *Burgarii* appellabantur qui *burgis*, ut ex posterioribus illis legibus colligitur, serviebant.

62. Dum ergo constat *burgos* in Hispaniis eo tempore haud ignotos fuisse, nonne calumniari videmur Martyrologo hunc locum urgentes? Minimè quidem. Saeculum enim integrum annorum inter Diocletianam stragem quam descriptisse Gregorius fingitur, atque Honorii & Arcadii regnum, qui *burgariorum* in Hispania meminerunt, ferme fluxit. Nempe à quar-

(1) *Easo*. Ptolemaeo *Oeaso* Vasconum proprie ditorum oppidum et cognomine promontorium eidem imminens in ipsis Pyrenæi radicibus Oceano Cantabri-

² Cuius m.
minit §. 82.

* De moribus
German. c. 3.
& lib. Histor. 4.
cap. 33.

³ Vossius De
vitiis sermonis
lib. 2. cap. 3.
Henr. Spelman-
nus in *Glossa*
rio. Bern. Al-
derete *Orig. de
la lengua Ca-
stellana*. lib. 3.
cap. 3. verbo
Calatibriga pag.
290. Stewe-
chus in *Vege-
tii* lib. 4. c. 10.
Gothofredus
Iacobus ad titu-
lum *De burgar-
riis* in cod.
Theodos. Pi-
thœus 1. Ad-
vers. c. 4. Me-
nagi in *Origi-
nibus Lingue*
Gallicæ ver-
naculis verbo
Burg. Befoldus
cum pluribus in
Thef. prædicto.
verb. *Burg.*

co et Aquitanico obversum. Plinio (III. 3. et IV. 20. n. 34.) *Olarso*: nunc pagus indigenis *Oiarzum* dictus, octavo aut circiter ab urbe Fonterabia milliari.

quarti sæculi fine ulteriora tempora vulga-
re iam fecerant vel inter Romanos hoc
burgi vocabulum, ut constat ex Sidonii
Apollinaris carmine ^z *Burgus Pontii Leon-*
tii inscripto, quo domum illius seu ca-
strum in Gallia ripæ Duranii fluminis su-
perædificatum celebrat ^a. Ante id tempus
nusquam extra Germanos limites audita
fuere scriptove consignata burgi, burgorum,
aut burgariorum nomina. Crebra
enim cum Germanis bella hæc vocabula
veluti urbe donavere. Planè certum est
Orosii tempore haud ita fuisse, sed Bur-
gundionum linguæ propria: quos nomen
(ait) ex opere presumisse; quia crebra per
limitem habitacula constituta burgos vulgo
vocant. Erant ergo castella turræsive limi-
taneæ, cùm apud barbaros, tum apud Ro-
manos qui ab illis didicere. Ideo clausu-
ris & burgis custodiri fines in Africa olim
solitos Iustinianus ait in lege 11. §. Et
omnes 4. cap. *De officio Pref. Præt. Africæ.*
Qui limites, quòd frequenter flumina essent,
iis burgi imponebantur: unde quæ muni-
tæ fluminibus adiacerent domus, ita ap-
pellari coepere. Quod innuit Sidonius ^b:

Cernere iam video quæ sint tibi, burge,
futura.

Dicēris sic, namque domus de flumine
surgunt,
Pendentesque sedent per propugnacula
thermæ.

63. Planè sunt qui à Græco *πύρος* hoc
nomen derivent ^c, quòd *βύρος* proferebant
Macedones Thracesque, ut Casaubonus in
Commentariis ad Strabonem observavit. Sed
Germani quibus magis de rebus suis cre-
dendum est, constanter linguæ gentis illud
vendicant ^d; cùm maximè omnis locus mu-
nitus, confugium omne, burg ^e vel ho-
die inter eos audiat. Neque enim potuere
Vossius ii à Græcis accipere, tam cælo & usu se-
Cluver. lib. 1. parata gente, quod verbum antiquissimè
Germaniæ ve- domi habuerunt. Nisi ab Hebræa origine
teris, cap. 13. utraque, quod suspicatur Vossius, & Ger-
mania & Græca vox fluxerit: id quod de
brigæ coniectamur Hispano vocabulo, quod
propriâ linguâ Hispaniæ veteris urbem

^b Laudato car-
mine 22. *De*
Paulini burgo.
^c Simeonius
ad Sidonii hoc
carmen 22. Go-
tofredus ad l. 2.
lit. P. cod. *De*
off. P. P. Afri-
cæ. Hadr. Iu-
nius lib. 5. *Ani-*
madu. c. 6. Cu-
iaciust. obser-
vat. 24. Casau-
bonus ad Stra-
bonem.

^d Barthius
Animadv. ad
Guil. Britto-
nem lib. 7. vers.
391. Vossius
lib. 2. cap. 3.
Cluver. lib. 1.
Germaniæ ve-
teris, cap. 13.
^e Barthium
vide ubi proxi-
mæ.
^f Lib. 3. cap. 3.
Del origen de
la lengua Cas-
tellana.
^g Garibay lib.
10. Comp. hisp.
Hisp. c. 5. Mo-
rales lib. 15. hisp.
de España cap.
17. Mariana lib.
8. cap. 2. Puen-
te Conven. de
las Monar-
quias, lib. 3.
cap. 10.

significat; quamquam doctissimus Aldere-
tus ad Græcum *πύρος* referre malit ^f. Ce-
terum à Germanis natam Burgenis urbis
appellationem, quoquot inter nos histo-
ricam rem cum iudicio tractavere omnes
admittunt ^g, ea coniecturâ ducti quòd au-
ctor eius fuerit Comes D. Didacus Porcel-
lus cum genero suo Nunnio Bellidez aut
Belchidez, nobili Germano, à quo no-
men urbi impositum gentis suæ vernacu-
lum credere proclive est. Ante hoc tem-
pus, scilicet Adepofosi catholici Legio-

nis Regis ævum, non huius urbis nomi-
nivæ ulla mentio.

64. Sed insurgunt, Germanos in Hi-
spaniam sub Gallieno Imperatore irrupisse
ac duodecim annis eas insedisse. Orosius
lib. 7. cap. 22. *Germani ulteriores abrasā*
potiuntur Hispaniæ. Et cap. 41. *Irruptæ*
sunt Hispaniæ &c. Et infrà: *Quod etiam*
sub Imperatore Gallieno per annos prope duo-
decim Germanis evertentibus exceperunt.
Immo antiquiore aliam eiusdem gentis
in Hispaniam expeditionem innuere vi-
detur Seneca, dum de populorum trans-
migrationibus in *Consolatione ad Helviam*
matrem agit. *Pyrenaëus* (ait) *Germanorum*
transitus non inhibuit. Unde Alphonsus de
Cartagena in *Anacephalœsi Hispaniæ* cap.
4. *Demum exercitus multi ab Alemania (in-*
quit) & insulis adiacentibus Hispaniam in-
undantes, Almonizis expulsis apud Hispanos
magnis temporibus regnaverunt: donec
Pœni ab Africa transeuntes magnam Hispaniæ
partem subiecerunt. Sed Orosio de-
mus id quod ex bono aliquo exceperit
auctore, quantumvis in Gallieni rebus,
commotique sub eo totius orbis triginta
non minus tyrannos passi relatione, nihil
de Hispania eo tempore vastata Trebellius
commemoret Pollio. Nedum tamen inde
conficitur, gentem vastatricem & incursio-
nibus tantum intentam dare nomen potuif-
fe iis terris, quas delere ac exscindere,
non excolere aut firmare urbibus im-
perioque nitebatur. Orosio credamus ipsi,
qui nos huc adigit. *Exstant adhuc (statim*
ait) per diversas provincias in magnarum
urbium ruinis parvæ & pauperes ædes, si-
gna miseriarum & nominum (scilicet veter-
rum ante ruinam) *indicia servantes: ex*
quibus nos quoque in Hispania Tarracònem
nostram ad consolationem miseriae presentis
ostendimus. Sive autem recta, sive non le-
ctio illa sit Senecæ, Germanos innuentis
in Hispaniam superatis Pyrenaëis transisse;
at certò scimus nullum horum ingressus
aut dominationis vestigium in geographi-
cis Ptolemæi, Pomponii, Plinii, alio-
rumque monumentis relictum.

65. Quare cùm tribus primis sæculis
nulla in Hispaniis diversarum gentium
bella turres limitaneas, præcipue in me-
diterraneis locis à mari longe dissipatis, sub
appellatione burgorum, iuxta Vegetii no-
tationem, construere suaserint: creden-
dum omnino est, burgorum nomen cum
Gothorum gente audiri apud nos coeptum;
veramque esse historicorum nostrorum af-
signatam nobilissimæ urbi, Castellæ ve-
teris nunc primariae, originem: ut scili-
cet à Didaco Porcello Comite, eius ut
V fer-

fertur rei auctore, in unum eundemque populum plures circumcirca minores populi coaluerint, locusque inde à burgis seu oppidulis plurativo numero *Burgi* dictus sit: eodem forsan tempore, quo à pluribus castellis in Maurorum & Christianorum collimitio positis, *Castella* nuncupari coepit ditio illa, quæ Comitibus primùm deinde Regibus paruit, atque hodie veluti principatum in ceteram Hispaniam tenet. Relinquamusque Franciscum Tarafam his Germanis Burgorum foundationem tribuentem^h, rerum Hispanicarum peritia apud eos censeri, quibus æquè persuaserit Oretanorum populum & Legionis septimæ Geminæ urbem, quam *Germanicam* falsò vocat, ab eadem esse Germanorum origine. Super quibus ei pudorem imperat Ioannes de la Puente Dominicanus, iudicio & antiqua doctrina vir pollens & subactusⁱ.

66. Et quid quòd non *Burgi*, sed *Masburgi* audiat hæc à confictio Gregorio (uti & ab Hauberto^k) urbs? Scire aves unde data ei anfa hæc fingendi? A Marinæ scilicet lecto in *De rebus Hispaniæ* lib. 3. ^l In quibus (ait) civitas est insignis & antiquissima, quam *Burgensem* nunc vocant, & *Masburgi* dictam fuisse quondam legimus, quæ dicebatur & *Auca*. Quod nomen mihi verosimilius esse videtur, propterea quòd etiam montes apud eandem urbem nunc *Ocani* dicuntur, & *Ocani* melius dicerentur; tametsi Plinius non *Aucam* sed *Caucam* nominavit. Expressiùs Franciscus Tarafa^m. Per hoc tempus urbs *Burgensis*, vulgò *Burgos*, olim dicta *Masburgi*, aliis *Bravum* sive *Auca*, iubente Comite Didaco domino *Castellæ* novis colonis habitari copta est, ut habeat *Hispanica historia*. Hæc est, ut credimus, quæ vulgò audit *Historia generalis Alphonsi Regis X.* iussu confecta, in antiquis tamen rebus lubricæ omnino fidei. Erroris causam paulò inferiùs dicemus.

67. Confirmandæ huic origini *Masburgem* ab Hauberto nuper dicto Hispanensi nigro etiam theta notando nomine, confictam novimus insigni illo, & antiquitatem omnem exhaustente, de fundatione huius urbis segmento *Chronici*ⁿ ad annum DCCCLXXXIV. *Didacus Comes Castellæ* & *Aucae* civitatem *Masburgensem* reædificat mandato Regis *Adephonsi*. Hodie dicitur *Burgos*, clara civitas in *Vaccais*: antiquo tempore dicebatur *Ceua*, aliis *Bravum*, aliis *Auca* *Tabularia*, vel *Ceua Tabularia*. Quo ex testimonio non solùm labascit fides Hauberti ipsius alias affligenda, sed & Gre-

gorius suppositius Martyrologii auctor coarguitur. Nam quod & hic posterior innuit *Masburgum*, nedum *Burgorum* nomen, iam vulgatum fuisse Diocletiani ævo hoc est ante annum CCC. & quod prior ille Haubertus aperte fabulatur, Didacum Comitem reædificasse *Masburgensem* urbem, quasi ea olim fuisse & in pristinum statum Comitis operâ rediisset: falsissimum est, refelliturque auctorum veterum locis, quibus nondum aliquis falsitatis dicam impegit.

68. Hi nullam aliam nisi *Burgorum* appellationem à fundatione ipsa huius urbis agnovere. *Sebastianus*, existimatus Salmanticensis Episcopus (sive is sit Alphonsus Rex III. Magnus ut aliis placet qui id *Chronicon* scripsit brevissimum pro more illorum temporum, quod à Pelagio res persequitur usque ad *Ordonium I. Hispaniæ* è tumulo caput efferentis Regem): *Eo tempore* (ait de regno loquens Alphonsi cognomento *Catholici*, & à Pelagio tertii, qui rerum potitus est ab era DCCLXXVII.) populantur *Primorias*, *Lievana*^o, *Trasmiera*^p, *Supporta*^q, *Carranza*^r, *Burgis*, quæ nunc appellantur *Castella*, & pars maritimæ *Galiciae*. Terræ tractuum, seu mavis vallium, hæc omnia ferè sunt nomina inter montes Hispaniæ ad mare septentrionale vergentis vel hodie vulgaria; non autem oppidorum. Ab his cùm aufugissent incolæ sibi à Mauris timentes: sub hoc Rege multorum præliorum victore ausi sunt ea loca repetrere, denuoque vallium iam dictarum habitare oppida. Unus ergo ex his tractibus *Burgi* appellabatur, qui deinde vocatus est *Castella*, ut *Sebastianus* ait: qui & alibi *Burgensem* provinciam vocat^s. Hunc quidem hodie contineri sub nomine vulgari, *las siete*^t merindades de *Castilla la vieja*, aut sub prima & præcipua earum quæ merindad de *Castilla la vieja* propriè audit, non longè à *Burgensi* urbe: non temerè cum Stephano *Garibaio*^u suspicamur, *Sebastiani* annotationem sequentes.

69. Ideo etiam fundata *Burgis* urbe duravit *Castella* nomen seorsum ab ea, ut constat ex charta quadam publica *Garcia* *Navarræ* Regis, qua sepe regnasse in *Pamplone*, in *Alava*, & in *Castella*; *Fernandum* verò fratrem in *Legione*, & in *Burgis*, erâ scilicet MLXXXIV. quod est notatu valde dignum. Adducit eam, & similem aliam idem *Garibaius* lib. 22. cap. 28. & 29. Qui huic terræ portioni *Regio* ferè præterat nomine, hunc illa ætas *Castellæ* Comitem nuncupasse videtur. *Samirus Asturicensis* Episcopus, qui *Sebastia-*

^h De Regibus Hisp. in Valeriano tomo. I. Hisp. illustr. pag. 536.

ⁱ Lib. 3. *De la concord. de las dos Monarquias* cap. 10.

^k In *Chron. ad ann. Christi LXII. & DCCCLXXXIV.*

^l Hisp. illustr. tom. I. pag. 312.

^m De Regibus Hisp. in Alfonso III. Hisp. illustratae volum. I. pag. 550.

ⁿ Sub tit. *Populacion Eclesiastica de Espana* dedit hoc & alia fabulosa Gregorius Argazius. Hoc autem *Chronicon* editum est 2. part. primi tomi Matrii MDCLXVIII. Segmentum autem istud pag. 596.

^o Provincia de Lievana, sive Asturias de Santillana.

^p Valle de Trasmiera.

^q Valle de Soporta.

^r Valle de Carranza.

^s In Ramiro I. erâ DCCCLXXI.

^t Merindad tractus terræ est

quæ ab uno indice regitur, vulgò Merino, seu Maiorino.

^u Lib. 22. hist.

^v Hisp. cap. 29.

LIBER II.

CAPUT III.

155

num continuavit sub Alphonso III. seu Magno, intersuisse consecrationi Compostellanae S. Iacobi Apostoli Ecclesiae, atque inde Ovetensi Concilio^x, inter alios pro-

^x Celebratum fuit erâ CMX.

^y Vide Mora-

lem lib. 13. cap.

^z Apud San-

doval en las

notaciones álos

Obispos de Cas-

tilla, pag. 251.

^a Lib. 13. cap.

16.

ceres ait *Ordarium Castellæ & Aucæ Comitem* y. Porro erâ CMXXII. *populavit Didacus Comes Burgis mandato Aldephonsi Regis*. Sic legitur in codice Compostellano^z

(*tumbo vulgus vocat*) quo privilegia eius Ecclesiæ olim collecta servantur; nec non & in aliis annalibus ac prisci ævi monumen-

titis, quorum Ambrosius Morales meminit^a.

^b Videndum est^b. Consonat in anno fundationis, for-

Steph. Garibai.

lib. 10. del

Comp. hist. de

Espana cap. 3.

Morales d. lib.

15. cap. 16.

^c Ut notavit

Morales d. cap.

magis disertè refert, quamvis alieno prorsus loco, Rodericus Toletanus Episcopus lib. 5. *De rebus Hispaniae* cap. 25.

Sub isto (Sanctio nempe cognomento Maiore, in quo graviter errat^c) *Comes Didacus Porcelli populavit Burgis*: quam quia ex burgellis plurimis ademerat, Burgis

statuit nominari, erâ nongentesimâ vice-

ma secundâ. Regem sub quo factum id opus Alphonsum III. Magnum Rodericus

vocare debuit, qui eius eræ, quam rectissimo assignat calculo, æqualis fuit. Sam-

pirus eodem ferè maculatus errore exstat,

qui ad Ranimiri II. tempora refert, haud aberrans tamen à verò urbis nomine^d.

Populavit Didacus comes Burgis. Ipse quo-

que paulò antea hæc habet^e. *Et quidem Rex Ordonius, ut erat providus & perfe-*

ctus, direxit Burgis pro Comitibus &c.

^d In editione Sandovalis pag. 67. col. 2.

^e Pag. 65. col. 1.

70. Hic ille fuit Didacus Porcellus Comes suprà laudatus, quem Castellæ præ-

fuisse hoc tempore aliunde compertum

magis disertè refert, quamvis alieno prorsus loco, Rodericus Toletanus Episcopus lib. 5. *De rebus Hispaniae* cap. 25.

Sub isto (Sanctio nempe cognomento Maiore, in quo graviter errat^c) *Comes Didacus Porcelli populavit Burgis*: quam quia ex burgellis plurimis ademerat, Burgis

statuit nominari, erâ nongentesimâ vice-

ma secundâ. Regem sub quo factum id opus Alphonsum III. Magnum Rodericus

vocare debuit, qui eius eræ, quam rectissimo assignat calculo, æqualis fuit. Sam-

pirus eodem ferè maculatus errore exstat,

qui ad Ranimiri II. tempora refert, haud aberrans tamen à verò urbis nomine^d.

Populavit Didacus comes Burgis. Ipse quo-

que paulò antea hæc habet^e. *Et quidem Rex Ordonius, ut erat providus & perfe-*

ctus, direxit Burgis pro Comitibus &c.

71. Omnia hæc in medium adduximus, quo magis confirmaremus nusquam apud autores nostros non lubricæ fidei

Burgorum urbis ante Didaci Comitis foundationem; nec *Masburgi* usquam, nedum

sic antiquo tempore, mentionem fieri;

Haubertumque id factum referentem hoc usurpato nomine, quod nullus eorum ag-

novit, impudenter ludere. Nec quicquam iuvat *Murbogorum* gentis seu populi apud

Ptolemæum, dum Tarragonensis Hispaniæ loca refert, mentio. Quantum enim

Murbogi huius auctoris, quorum *Bra-*

vum urbem laudat, à *Masburgis* distat (1)?

Villanova autem in Ptolemæo suo, ex

Marinæ & Tarafa, imposuit sibi ut scriberet *Bravum Masburgi* olim dictum, nulla nominum similitudine, nulla veteris auctoris fide innitens. Unde de Burgenis urbis appellatione ista succrevit fabula, quam stabilire voluit ementito vetustatis nomine is qui Haubertum & Gregorium ætate abortus nostrâ est.

72. Quod inde in Hauberto sequitur: *Hodie dicitur Burgos, clara civitas in Vaccæis*, ex affectata veteris Geographiæ eruzione iure traducimus. Quid enim si nobis de Hispali nostra huius temporis ad æquales loquentibus hæc verba excidissent: *Vetus Hispalis*, quæ nunc clara urbs est, Sevilla nuncupata in Turdetanis; & non potius in Baetica seu Andaluzia provincia? Quid si de regia Matriensis curia: *Mantua Carpetanorum*, quæ nunc Matri- tum est in Carpetanis; & non in Castellæ novæ regno? Puto risum lectoribus etiam indulgentissimis nos moturos. Connectuntur & superioribus hæc alia de eadem urbe: *Antiquo tempore dicebatur Ceuca, aliis Bravum, aliis Auca Tabularia, vel Ceuca Tabularia*. Iuncta scilicet ferè omnia in auctoris cerebro, nunquam alibi vel audita vel coniuncta.

73. Planè in priore parte huius portentosi Chronici reædificatam Ceucam urbem fabulatur anno mundi MMMCMXXIX.^f

Si hoc nomine tunc appellata, quando-

^f Ad hunc an. pag. 445.

nam tot formas quot Protheus fabulosus mutavit? At si ab aliis & aliis existima-

tam ait Masburgensem urbem eandem cum

ex his aliqua: quinam fuere hi inter nos

critici, Hauberto superiores, quos cura

solicitavit conferendi veterem cum nova

Geographia? Et tamen Argaizius hoc loco

notat Numantini belli tempore iam Ceucam

fuisse urbem civibus fortissimis plenam;

cum verè ea urbs, quam Lucullus Con-

ful vastavit in Vaccæis, Scipio instaura-

vit bellum cum Numantinis gerens, Pom-

peius Hispanis dolo eripuit: *Cauca con-*

stanter audiat apud Polybium ^g (*Kauca*, &

Kaukæ cives eius) & *Frontinum* ^h, horum

eventuum enarratores, Pliniumqueⁱ. Huius

ultimi hæc sunt: *Sicut in Vaccæorum xviii.*

civitatibus, Intercatienses, Pallantini, La-

V 2

co-

^g De Hispan. bellis pag. edit. ultim. Amstel. CDLXXXVIII. & iterum DXXIII.

^h Lib. 1. Stra- tag. cap. 2. in veterib. editio- nib. recte.

ⁱ Lib. 3. c. 3.

vum, Deobricula, Sisaraca, Ambisua Egisamon (Antonino Segesamon) quod forsitan hodiernum *Sasa- món* fuerit; & in vicinis Autrigonibus *Virtobesca* seu *Virovesca* ut apud Antoninum, quam paßim hodiernam *Briuiescam* interpretantur. Qui Ptolemæo *Masburgi* aut *Murbogi*, iidem forsitan fuerint cum Plinii *Turmodigis*; nec locorum situs multum discrepat; præterea in his & *Segisamonenses* fuere ut apud Plin. III. 3. legimus.

* In *Itiner. ab Emerita Cæsar. augu. tam.*

* Lib. 4. cap. 6.

* Lib. 6. *Hij. Hisp. cap. 23.*

* Apud Sandoval in *fundationibus mon. S. Emiliani* fol. 43.

* 129.

* Rom. Martyr. XIII. Au-gusti.

* Vita eius tum à Venantio Fortunato, tum à Bandomina quadam scripta apud *Suriū* tomo 4. Greg. Taron. *Hij. Franc. lib. 3. cap. 4. & 7. & lib. 8. cap. 44. & De glor. Conf. cap. 106.*

cobricenses, Caucenses, Cauca etiam in Antonini Itinerario est *. Sanè Frontinum temere avertit aliò Franciscus Modius, pro *Chaucensibus*, seu *Causenibus* quod priùs legebatur, *Catinenses* subrogans; & ad *Catinam* fortè Plinii¹, Arcadiæ urbem, respiciens: acquiescente in ultima editio-ne Amstelodamensi parum criticè Roberto Keuchenio. *Caucam* & ipse Rodericus Toletanus^m retento Latino appellat nomi-ne. *Bravum* oppidum Ptolemæus laudat, (quod quidem *Babavon* hodierni tempo-ris esse Argazius credit), *Aucam, Ceucam-ve Tabulariam nullus. Aucam*, inquam, cum hoc cognomine.

74. Aliàs *Auca* olim exstitit urbs *Castellæ*, cuius Episcopi ab ea dicti *Aucen-ses*. Multa mentio in historiis fit; omni-no autem diversa à *Burgis*. Post Burgen-sem enim urbem fundatam, *Aucensis* Epi-scopus urbe sua detenta à Mauris titulum retinebat apud Rodericum Toletanum lib. 4. cap. 18. idemque eodem tempore *Aucæ* cap. 13. & *Burgis* oppidi cap. 16. lib. 6. meminit. *Auca Patricia* dicitur in ter-ritorio *Castellæ* in instrumento fundationis monasterii S. Martini vallis de Mena xv. Sept. erâ DCCCXXXVIII. * Hæc de Bur-gen-sis clarissimæ urbis origine paulò diffu-sius, ut Gregorium verum vindicaremus à falsi suppositione, Haubertoque interim ineptias suas opprobraremus, non omnino inutiliter annotare visum fuit. Sed iam ad alia fictionis vitia.

75. Radegundæ virginis mentio in Hispania adhuc Romæ subiecta falsitatem non minus prodit *. *Salmanticæ sancta Felicitas* & *Radegunda virgines*. Martyrium scilicet, innuit, in eadem Diocletiani per-secutione sunt paſſæ. Nullam in fastis Ec-clesiasticis Radegundæ alterius memoriam legimus ^p, quâm Galliarum Reginæ Chlotarii uxoris, tandem Benedictinæ monia-lium Piçtaviensis, sanctitate & miracu-lis feminæ clarissimæ. Hanc ex Germana stirpe fuisse, tum historiae ^q, tum nomen ipsum planissimè ostendit. Ea filia Bertha-rii Regis Thuringorum fuit: quæ iccirco à Venantio Fortunato eius vitæ Scripto-re audiit *natione barbara, de natione Thu-ringa*; & hanc captivam ductam coniu-gio sibi copulavit Chlotarius. Eiusdem originis & gentis sunt, Francorum nem-pe orientalium, hoc est Germanorum pro-pago, *Ingundis* eiusdem Chlotarii secunda

uxor^r; atque item alia *Ingundis* Sigeberti Austrasiæ Regis filia, S. Ermenegildi Prin-cipis Hispaniarum martyris coniux. *Fre-degundis* Chilperici Galliarum Regis concubina. *Cunegundis* S. Henrici Imperatoris castissima coniux, & quotquot propria fe-minarum nomina similiter desinunt.

76. Unde ergo *Radegundis* nomen apud Hispanos eo tempore, quo nedum in Gallias ex Germania seu Francia orientali cum Francis transferat? Nec opponas ante omnem Francorum in Gallias descen-dum *Radegundem* quandam S. Martialis Lemovicensis Episcopi Christi Domini discipuli hospitem celebrari. Scio Bernar-dum Guidonem Dominicanum huius fe-minæ alicubi meminisse *. Sed nota cui-que sunt, etiam *Martialis* Apostolatus propugnatoribus, quæ huius historiæ & actis opponi solent: adeò ut his fate-ri necessarium sit (quod Sauffaius facit ^t), genuina & sincera acta sub incursionibus barbarorum periisse, ut ex collectione qua-dam antiqua ^u miraculorum sancti eius cor-poris translationis etiam constat. Neque enim aliter declinare posse difficultatem ex *Gothorum* ibi facta mentione prudenter vident, quâm aut denegantes actis his vetu-statis fidem, aut per errorem exscribentium hoc eo irrepisse *Gothorum* nomen excu-santes. Quod ipsum de *Radegundæ*, quam non minùs quâm *Gothorum* appellationem ferè quatuor respuunt Gallicanæ historiæ priora fæcula, existimari oportet.

77. Arabica item oppidorum nomina importunè laudata Gregorium non esse Martyrologii auctorem evincunt manife-stissimè. Quî enim potuit quarti fæculi Scriptor noscere Arabum nomenclaturam, quæ non ante septimum, una cum eorum tyrannide, inficere Hispaniam coepit? (1) *Alcanadre prope Iberum fluvium* (ait ^x) *S. Theodulus* & filia eius *Agnes*. Et pau-lò pôst: *Albaydæ in Cantabris circa flu-vium Ireguæ Prudens* & *Ioannes* ^y. Oppida sunt (ex Argazii interpretatione) *Castel-læ*, seu *Rioxæ*, *Alcanadre* & *Albelda*: utrumque Arabicæ linguæ & originis: quod vel rudes Arabisnorum Hispani idiomatis non ignorant. *Alcanadre*, seu *Alcanater*, arcus seu pontes sonat. Mauros pontem, qui Gaditanam insulam continentem com-mittit (*de Suazo nunc vocant*) *Alcanater* dixisse, Geographus Nubiensis *Climatis* 4. prima parte nos docet (2). *Albaida* albam

rem

Maronitæ Interpretes reddunt Latinè *pontes arcus*; eosque intelligunt quibus insula Gades continentem iun-gitur. Meminit quoque in eodem Climate ^z *القنتير* *alcantir*, eamque alteram esse ait è duabus insulis in Her-

* Sant-Martha-ni fratres in *Hi-stor. generali Franciæ*, tom. I. lib. 2. cap. 8. & II. secunde partis, & cap. 4. tercia partis.

* *Trad. de SS. Lemovicen-sibus* vol. I. Bi-blloth. MSS. li-brorum Labbei pag. 635.

* *De mysticis Galliæ Scriptis* in S. Martiali pag. 322.

^u Teste eodem Sauffaio ibidem.

(1) Nec nisi cœpto iam et adolescere incipiente octavo salutis fæculo: ut in comperto est apud omnes.

(2) Bis meminit Nubiensis *Clim. IV.* part. I. ^z *القناطر* *alcantir*: quam vocem utroque loco

* §. 14.

† §. 16.

rem denotat, ex *beidum*, album, & articulo *al.*². Unde & in Valentino regno *Albaida* oppidum, & ab eo dicta vallis. Item pagus sive castellum iuxta Cordubam similiter appellata: quibus in locis frequentissima hæserunt Arabicæ linguæ vestigia. Id quod Sebastianus ipse Salmanticensis suprà laudatus de re suæ ætatis scribens non obscurè significat. Unde ob partam *victoriae causam tantum in superbiam intumuit* (*Muza* rebellis quidam Cordubensis Regis) ut se à suis tertium Regem in Hispania appellare præceperit. Adverti-
guedades de sus quem *Ordonius Rex exercitum movit*, & ad civitatem, quam ille (*Muza*) noviter miro opere instruxerat, & *Albaida* nomi-
ne imposuit, Rex cum exercitu ad eum venit, & munitione circumdedit. Ita enim legi debere, non autem *Albelda*, ut in editio-
ne huius Chronicæ, quam à Sandovalio habemus, fuit excusum (præterquam quod à Roderico Toletano sic vocatur^a, Dulcidiusque in Chronicæ non dudum typis edito, *Albaidam* urbem fortissimam dixit) ab Ambrosio Morali docemur, qui de hac re egit lib. 13. cap. ultimo *Hist. Hispaniæ*, atque iterum lib. 15. cap. 49. quo loco instrumentum omni exceptione maius, sive ut vocant privilegium adducit Sanctii cognomento *Abarca* Navarræ Regis, tempore fundationis monasterii *S. Martini de Alvelda* hodie nuncupati formatum, anno (uti supputato rectè calculo statuit diligentissimus *Historicus*) CMXX. hoc est erâ CMLVIII. Ex quo quidem duo elicimus contra Gregorii fidem: *Albelda* sive *Albaida*, nomen esse Arabicum, testante ipso Rege Sanctio scripturæ aucto-
re; necnon & fluvii nomen non *Iregua*, quod Pseudo-Gregorius habet, sed *Eyroca*, quomodo ibi appellatur, eo tempore fuisse.

78. Miser ergo martyrologus, quem uti mendacem oportebat quoque esse me-
morem, veteris huius instrumenti oblitus, quem suppeditare ei Moralis poterat: *Al-
baidam* Maurorum, & *Ireguam* hodiernum fluvii Albeldam oppidum præterfluentis nomina, Gregorii Eliberitani, immo Diocletianæ persecutionis tempore, nota & vulgaria fuisse absurdissimo errore & ana-
chronismo sese involvens, incidentisque ipse (iuxta Psalmum) in foveam quam fecit, supposititio affixit operi.

79. Simili laborat novitatis vitio *Ar-
lanzonis* ^c fluvii nomen. Duo sunt eiusdem

ferè appellationis in hoc tractu Castellæ veteris flumina, *Arlanza* & *Arlanzon*. (cum exteris mihi sermo est rerum nostrarum nesciis). Posterior à priore dictus videtur, eo quod eundem ferè cursum tenuentes, demum inter se commiscentur, in Pisoracam inde sive *Pisuerga*, influunt. Et nulla quidem horum vetus memoria supereft ante Maurorum irruptionem. Neque ego tamen ausim ad eorum linguam ea referre. Cùm verò Rodericus Archiepiscopus Toletanus Latino verbo nunquam *Arlanzam*, sed *Aflanciam*, idque non semel, appetet^d: iure quidem dubitare possumus hocne sit unius eorum fluviorum vetus nomen, unde posteriores fecerint *Arlanza*; cùm & adhuc magis eius appellationem corruperint accolæ rustici, pro *Arlanza Relanzo* dicentes. *Aflanza* item audit in privilegio seu diplomate fundationis monasterii *S. Petri de Arlanza* dicti, quod Ferdinandum Gundisalvi Castellæ Comitem gloriosissimum habet auctorem, secundo idus Ianuarii erâ DCCCCL. concessum: quod in *Benedictinae historiae* voluminis primi appendice ^e Antonius Iepesius publici iuris fecit. Legimus quidem apud Sandovalium *Arlanza* nomen in sæculi undecimi quodam monumento ^f. Ipse tamen aliud producit ^g quo flumen hoc *Afliense* dicitur: *quorum reliquia* (SS. Petri, Pauli, Vicentii, Sabinæ, & Christidis quæ in dicto monasterio servantur) continentur (ait) in *Afliense* flumine. Cui quidem nomini valde consonat Roderici *Aflancia*. De hoc tamen eorum exspectanda suffragia sunt, quibus schedas veteris ævi consulere posse in huius Domus aliarumque tabulariis contigerit, bonaque si de his uti velle.

80. *Nagaxara*^h monstrum purum putum certè est Geographiæ veteris, hoc est Romanorum temporis, nomenclaturæ. Argaijus tamen contendit vetus nomen hoc esse, non Arabicum; negatque idem oppidum cum *Tritio* fuisse hodierni temporis urbem *Naxera*, contra id quod vulgo magis creditur. *Tritium* olim duplex (haud enim omittere id opus est) apud Ptolemaeum, cuius si recta sit vulgaris scriptura *τρίτον μέταλλον* in Beronibus alterum, *τρίτον τυβέριουν* Vardulorum alterum, appellata sunt. Tertium addit nostri temporis *historicus* diligentissimus Iosephus Moretus Iesuitaⁱ, scilicet *Tritium* in Autrigonibus, cu-

^d Lib. 5. cap.
2. cap. 12. lib. 6.
cap. 13.

^e Fol. 27.

^f Addit. ad
Episc. pag. 342.
^g Pag. 345.

^h §. 3.

ⁱ In *Inveſti-
gat. ad histor.
Navarræ* lib. 1.
cap. 4. pag. 116.

Herculeo freto Tarifa urbi obversis parumque à continente Hispaniæ remotis. *Alcanadre* autem oppidum prope Iberum fluvium si quis in Pseudo-Hauberto legerit: illico ad vicum *Alcanár* dictum in ipso Catalo-

* Lib. 3. c. 3.

¹ Itinere ab Asturica Tarragonem, & ab Asturica Burdigalam.

cuius Plinius meminit ^k simul cum *Virovesca*; bisque in Antonini Itinerario fit mentio ^l, uti ad Occidentem *Virovescae* eiusdem positi: quod manifestum fit ex viarum ductu. *Monasterio de Rodillas & Briviesca* huius temporis interpretatur. *Tritium Tuboricum*, quod in Vardulis Ptolemæus collocavit, *Motrico* urbem Viscaicæ provinciæ ad fluvium Devam idem Moretus putat, ita quidem quasi *Mons Tricius* dictam: argumento usus, quod Plinius Vardulos ad oceani oram à Pyrenæi iugis ante Cantabrorum regionem constitutus lib. 4. cap. 20. *Tritium-Metallum Naxaræ* urbi vicinum fuisse credit.

81. Nobis nondum arridet ut à communis virorum doctissimorum qui geographiam nostram egregiè calluerunt, discedamus; cùm præfertim Vardulorum *Tritium* à Ptolemæo laudatum, idem cum eo existimari posse credamus quod Antonini Itinerarium una statione à *Virovesca* versus Occasum constituit. Nam quicquid de Vardulorum situ iuxta oram maris Plinius dixerit: inverisimile haud est, sive hos five alium eiusdem appellationis populum, Castellæ veteris eam partem quæ ab Autrionibus tenebatur & ubi *Virovesca* fuit, atque nunc *Birviesca* est, incoluisse. Neque enim ex nihilo est, quod hunc terræ tractum *Vardulia* nomine sequens veterum monumentorum ætas indigitaverit, uti ex antiquo Alphonsi Castellæ Regis III. cognomento *Casti* scriptura colligitur ^m, ubi *Gallæcia & Vardulensis provincia* Gallæciæ vicinæ (nec enim ad oram maris & antiquum Vardulorum situm hæc pertinere possunt) se compotem factum ait. Rodericus quoque Toletanus lib. 4. cap. 13. *Vardulia* meminit; atque illud ipsum Sebastiani Salmanticensis (sive alias sit) testimonium, quod pro *Burgorum* eodem cum *Castella* nomine suprà à nobis adductum fuit, non *Burgis* habuit, sed *Vardulia*, quæ nunc appellatur *Castella*, in iis, quibus utebatur huius Chronicæ exemplaribus Ambrosius Morales ⁿ. Quod in opinione veterum fuisse certum habent noviorum ^o plures; quamquam, uti errorem nostrorum post captivitatem hominum antiquitatis rudium, reprehendant Stephanus Garibaius ^p, & ex eo Ioannes Maria ^q. Præ quorum sententia iudicium Hieronymi Suritæ ^r & Ambrosii Moralis habeo, qui confines populos huc usque li-

^m Apud Sandoval. *Annotat. ad Episcopos Hispaniae historicos.* pag. 171.

ⁿ Videlicet. ^o *Hist. Hisp.* cap. 14. ^p *Hist. Hisp.*

^q Sandoval ubi proximè pag. 92. Pellizer ad *Dulcidii Chronicón* fol. 26. Sandoval in fundat. monast. S. *Æmiliani* fol. 43.

^r Lib. 9. cap. 6. *Hist. Hisp.*

^s Lib. 7. *Hist. Hisp.* cap. 4. in fine.

^t Notis ad Anton. Itiner.

mites suos extendisse, & ab ora maris per Guipuscoæ & Alavæ fines usque ad istam Castellæ veteris portionem, *Bureva* hodie dictam, penetrâsse, minimè absconum à vero iudicâsse videntur, quandoquidem in hoc vado nihil hærent.

82. *Tritium ergo Tuboricum* per me eo loci esto. Sed de *Tritio-Metallo* habeo quicquam iudicio criticorum subiicere. In Ptolemæo excudi solet ^t *Tritius metala*. Malim ego ^t *Tritius metala* ^s *Tritium magnum*; & obscurum aliis Tarragonensem lapidem ^t huic rei lucem dare, ab eaque invicem accipere aio.

T. MAMILIO
SILONIS FIL. QVIR.
u PRÆSENTI.
TRITIENS. MEGALE ^x
OMNIB. HONORIB.
IN R. P. S. FVNCT.
DECVRIALI ALLEC
TO ITALICAM EX
CVSATO A DIVO
PIO FLAMINI P. H. C.

P. H. C.

83. Quamvis enim Ambrosius Morales ^y oppidum *Magalam* seu *Megalam* crediderit laudatum, quod nusquam alibi à se auditum fatetur: neutiquam tamen aliud oppidi nomen ibi admittit orationis tenor. Si enim Mamilius Silo Præfens Tritiensis patriæ, & in Rep. sua, *Tritio* videlicet, omnibus functus fuit honoribus: Megale illud vocabulum nisi cognomenum *Tritii* aliquod significet, nihil videatur posse significare. Quare præferendam credimus Gruteri lectionem *MEGALE*, qui profecisse ait se ex Andreæ Schoti schedis: quem Schotum scimus Tarracone in domo clarissimi antistitis Ant. Augustini diu commemoratum; ac *Tritium Megalon* in lapide isto vestigium sui, quod corrigendo Ptolemæo & vulgari persuasiōni fatis superque sit, reliquisse. Nec aversari debemus in media Hispania citeriore Latinâ provinciâ Græcum urbis cognomen. Magnus enim fuit usus Romanis civibus lingua huius; neque Græci in Hispaniis peregrini fuere. Sive, quod magis est, Latinæ lingua *Tritium magnum* suâ sic auctor Græcus vertit. Frustra ergo supposititius noster Gregorius *Tritium Metelli* alicubi ^z scriperit, ab scholiaste valdè laudatus, quasi veram Ptolemai lectionem ostenderit (1).

<sup>* Erravit au-
tor; non enim
τρίτιον μεγάλον
rectum est, sed
τρίτιον μέγα.</sup>

CARDINALIS

DE AGUIRRE.

^t In *Theſ. Inſc.*
pag. 432. s. &
apud Moralem
in *Antiq. Hisp.*
pag. 65. Occonis
Inſcript. Hisp.
pag. 31.

^u *Præbenti*
apud Gruterum.

^x *Magala*
apud Moralem
& Occonem.
Gruterus tamen
ex Schoti sche-
dis *Megale* ha-
bet.

^y Ubi proxi-
mè.

^z §. 98.

Hoc apogramphum, cum aliis quos Tarracone collegeram Cl. Antecessori Emerito Cervariensi Iosepho Finestrelio evulgandos tradidi, quod ipse bona fide præstítit in Sylloge inscriptionum Romanarum Cataloniae, edita Cervariae 1762. 4.º in cuius pag. 84. class. III.

11.

(1) Profecto τὸ *MEGALE*, ut omnino in lapide exstat, urbis aut oppidi *TRITIENSIS* epitheton si- ve cognomen est; neque aliud ea fede significare potest, ut recte Noſter admonet. Ego ante annos minimum triginta lapidem descripsi *τριτόν*, eiusque

84. Hoc ergo *Tritium* transformatum fuisse in urbem *Náxaram* tulit hucusque persuasio vulgaris, etiam Historicorum non recentiorum, Sampiri ^a nempe Asturicensis & Roderici Toletani ^b: qui quidem sermone suo Latino *Anágaram* semper & ubique vocat, ut videre est lib. 4 cap. 13. quam confirmat *Tritii* hoc etiam tempore cognominati, duobusque dumtaxat passuum millibus à *Náxara* urbe distantis pagi appellatio ^c. Nisi aliis placeat *Náxaram* ex ruinis veteris *Tritii* non eodem sed vicino isto loco surrexisse Maurorum operâ. Si autem *Tritium* fuit sub Romanis dicta hæc urbs: à quonam alio potuit, quam ab Arabum populo omnia deformante, in linguam vernaculaam nova ista *Náxaræ* appellatione donari? Cùm præsertim (agnoscente Argaizio ipso alii cubi ^d) nomen hoc *urbem inter rupes collocatam* Arabicè, & quidem è re ipsa sumta descriptione, significet. Confirmatque originem idem urbis nomen *Nágara*: scilicet apud Ptolemæum in Arabia Felice lib. 6. cap. 7. seu *Narangeræ*, aliàs *Nanaganæ* eiusdem Ptolemæi in Africa lib. 4. cap. 3. quæ *Naraggara* videtur Antonini ^e. Unde Naragaritensis Episcopi mentio in Carthaginensi collatione. Idem tamen Argaizius uno contentus Gregorii Bætici testimonio id nunc negat, cum potius debuisse convulsam hinc & labefactatam dignoscere Gregorii fidem.

85. Tum quoque nescio quid de Mauris non adhuc Mahometanis inculcat, quos unà cum Carthaginensibus in Hispaniam venientes non abnuit potuisse id aliaque Arabicæ nomina Hispanis oppidis & linguæ mutuari; quasi Carthaginenses, aut auxiliaris eorum ex Africa miles, Arabicam linguam iam tunc loquerentur, nec haberent propriam, Phoeniciam scilicet sive Punicam, & Africæ ipsius eiusque regionum vernaculaam. Scio inclinare huc, quò Argaizius oculos habuit, nempe ad linguæ Arabicæ antiquorem in Africa quam à Mahometanis Arabibus usum, plures sive doctrinâ sive Africanarum rerum notitiâ præstantes viros ^f: contradicentes aliis & non sequioris ordinis, qui ante horum in Africam irruptionem igno-

tam ibi fuisse Arabicam contendunt lingam. Res hæc non multum ad rem nostram pertinet. Certum quippe est, tota Geographia veteri, quæ ex Plinii, Ptolemaei, Melæ, Strabonis, & aliorum colligitur monumentis, non ullum Arabicæ nomenclaturæ in Hispania locum assertumiri.

86. Remittamus ergo suam Argaizio, si eius est, coniecturam, unà cum pro *Nagaxeræ* antiquo nomine Pseudo-Gregorii atque item Pseudo-Hauberti Hispalensis non uno aut altero testimoniis ^h: quæ omnia & *Garusiæ* quoque vetustior alia eiusdem urbis appellatio, eorumdem impostorum auctoritate, quæ nulla est, etiam nullius iudicij hominibus ægrè ac vix commendanda, nostratis quidem historicæ rei atque Geographiæ mera sunt carcinomata, igne prorsus non fomentis curanda.

^h Poblacion
de España ad
annum Christi
ccccxxx.
ccccclxxxv. &
alios.

87. Quid item de eo auctore faciemus, qui recentioribus oppidorum nominibus alieno usurpatiæ ævo, in manifesti frequentisque anachronismi laqueos temerè atque inadvertenter incidit ⁱ? *Valpositam* pro *Valleposita* per apocopen degenerantis in vulgarem linguam Latinitatis à Gregorio laudari non potuisse, nullus non videt; cùm & multò inferioris ævi monumenta in tabulario huius oppidi (quæ nunc *Valpuesta* est) conservata, sive *Vallem-positam*, sive *Vallem-compositam* (quod Argaizio ^k credimus) appellant. *Munitæ* item, *Leceæ*, *Ianaæ*, *Canulæ*, *Phigeræ*, *Cruillæ* ^l vocabula inferioris Gregorio & Romanorum tempore ætatis omnino esse videntur. *Munilla*, *Leza*, Rioxæ provinciæ: *Iana*, *Valentiæ*: *Canillas*, eiusdem Rioxæ: *Figueras* & *Cruillas* ^m, Cataloniaæ oppida interpretatur scholiaстes. *Lecam* ait idem, seu *Lezam*, eiusdem esse cum fluvio nominis *Leza* dicto, & hunc Latinis in veteribus monumentis *Licum* vocari. Quo sanè verbo uti debuit Gregorii Latinum ævum, non eo quod sequens corrupit barbaro-hispanum. *Canillas*, si vetus sit à *Canula* nomen, aliud confingendum tale erit regni Toletani oppidis *Canillas* & *Canillejas*. *Phigera* sic scriptum Græcæ originis oppidum esse credi voluisse videtur martyrologus; cùm Latinum sit à ficu arbore, uti alia

ⁱ §. 8.

^k Ad §. 8.

^l §§. 15. 17.
26. 27. 52. 67.

^m De Cruillas,
sive tribus hu-
ius nominis op-
pidis seu baro-
niis agit Escola-
nus lib. 7. Hjt.
Valent. cap. 5.
in fine.

TIVM in recto casu MEGALE, ut et Græcè ΜΕΓΑΛΗ, cognominari, subauditio VRBS: quemadmodum *Cascantum*, *Toletum*, *Dianum*, *Complutum* dicimus; et *Italica Municipium*; et apud Plinium (III. 3.) *adscriptum Bæticæ Barea*, id est *oppidum*: quod item verbum MEGALE, et Græcè ΜΕΓΑΛΗ, in tertio casu ut in lapide quo de agimus audiri et scribi debuit; nisi quod Latini subscriptum tertii casibus singularis numeri *Iota* non agnoscunt.

^a In Chronico
& rebus Ordo-
nii II.
^b Lib. 4. c. ult.
in fine.

^c Vide Maria-
nam lib. 17. cap.
10.

^d Poblacion.
de Esp. tom. I.
parte 2. ad ann.
ccccxxx. Chro-
nici Hauberti.

^e A Muſti
Crtam, & ab
Hippone Car-
thaginem.

^f Ludov. Mar-
molius, quem
laudat & seque-
ritur Alderetus in
Antiq. Hisp. &
Africæ lib. 3.
cap. 32.

^g Bochartus
Geog. Sacrae
part. I. lib. I. c.
15. pag. 66.

alia eiusdem provinciæ *Figols*, *Figarola*, *Figol*, & quædam Castellæ tam oppida quam familiarum cognomina. Iacobus certè Aragoniæ Rex II. anno MCCLXVII. *Figueras* hodiernum Empuritani tractus municipium fundavit: quo loco iam exstructa fuisse olim dicitur parochialis Ecclesia eodem nomine dicta, quod ex inspecto à se fundationis privilegio Antonius Vincentius Domenec *Cataloniæ Sanctorum* illustrator affirmat^a.

^a *Historia general de los SS. de Cataluña*, I. Maii fol. 37.

^b §§. 1. 17. 37.
38. 48. 60. 62.
74. 78. 100. 105.
118. 119.

^c §§. 15. 26.
41. 95.

^d §. 30.

^e Insula huius nominis in *Ægæo* Plinio lib. 2. cap. 87. altera in *Siculo*, idem lib. 3. c. 9.

^f In *Geopaxia*.

^g In *Chronico*.

^h Morales lib. 16. cap. 17.

ⁱ In Chron. edit. Sandovalis pag. 67. & 69. ^j Lib. 5. *Hist. Hisp.* cap. 8. 14. 18. 20. 22. lib. 6. cap. 2. & 21. lib. 7. cap. 5.

scribebat Gregorius larvatus, appellatio- nis forma est.

90. Prætero quod ea fabulatur quæ in Dextri ridemus Chronicō: *Brienæ*^k Assyriæ martyris in Severa Hispaniæ tri- umphum: *Frigidæ*^l urbis in Hispania mentionem^m Oretanum S. Spiridionis Episcopatum, aliaque. Quod monasteria virginum gentilitatis tempore apud nos frequentia referatⁿ: quod oppidi *Sansòl* in confinibus Navarræ & Castellæ appella- tione, configurato ad sonum eius qui nus- quam fuit Sancto martyre *Sole*, mentia- tur originem^o; cùm & incolarum per- fusi- o sit S. martyrem Zoïlum ibi maximè cultum dedisse causam nomini (1). Quod & Burgensis familia virorum nobilium *Sansôles* ab eodem tutelari martyre (ut vulgo creditur) agnominata; nusquamque *Solis* nomen ab Hispaniæ viris usurpatum aut agnatum (quamvis feminæ aliquando in usu habuerint) fuisse satis confirmant. Nec dissimulandum egregios huius persecutionis martyres non prætermissurum verum Gre- gorium, quod suppositio contigisse vide- mus: Eulaliam scilicet Barcinonensem, Severum eiusdem urbis Episcopum, Vin- centium Valentiniū, Iustum & Pastorem Complutenses, Cucufatem Barcinonensem, Eulaliam alteram Emeritensem, Iustum & Rufinam Hispalenses, aliosque.

91. Iam aliis huiusmodi argumentis premere Gregorium hunc ac vindicare verum Gregorium desinam, ut ruinoso & ferè conquassato Martyrologii supposi- titii muro arietem novum vallidissimum, quo res conficiatur, admoveam. Nota est omnibus semihominis Caci fabula ex Vir- gilio^e. Furatus is fuerat Herculis boves, timensque deprehendi

— hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,

Caudâ in speluncam traxos, versisque viarum

Indiciis raptos, saxo occultabat opaco.
Attamen investigavit furtum heros ille, speluncam divulsit, furem letho dedit, ac prædam recuperavit.

92. Simile quid patrâsse martyrolo- gum perspicuè ostendemus, penetratâ feliciter magis quam fortiter (Alcides enim non sumus) quâ ille usus est latendi arte; prorsusque miraberis, Lector, stu- porem hominis, qui visus sibi fuit perdi- cis ad instar latere totus occultato dum- taxat capite. Martyrologium nempe con- fe-

^k §. 25.

^l §. 84.

^m §. 154.

ⁿ §§. 30. & 33.

^o §. 23.

88. Nomina item eorum plura qui ut veri martyres laudantur, portentosæ for- mationis nulliusque ad aliquam eius ævi usus linguam analogiæ sunt: ut magica potius aut Gnosticae superstitionis voca- bula præferre videantur. Nonne enim talia sunt. *Retrogatus*, *Pentradus*, *Pon- toratus*, *Phillulus*, *Leodegarus*, *Leona- todorus*, *Theoderodus*, *Doratodorus*, *Bali- sius*, *Zeridion*, *Domidianus*, *Marenianus*, *Mirificulosus*, ac *Turdeturus?* mu- liebriaque^p *Celerita*, *Fugula*, *Geredis*, *Urba?*

89. Vulgaris item *Teresæ* nomine sic auctor utitur^q, ut longissimè ab eo tem- pore quod sibi arrogat concepisse id li- quidò appareat. Græca hæc certè tam viri quam feminæ compellatio est, sive *Tara- rasia*, uti *Tarasius* Patriarcha ille Con- stantinopolitanus sanctitate illustris, cuius mémoriam die xxv. Februarii fasti sacri continent, scribi debeat; sive *Therasia*, quod magis credimus, à *Therasia* insulæ non unius^r origine, cuius gentilis Ste- phano teste^s θεράσιος audiebat, sive à θερά- venor, capio. Quicquid autem de etymo dixeris, certè auctores multò etiam Gre- gorio inferiores *Tarasiam* sive *Therasiam* constanter appellant. S. Paulini uxor *The- rasia* dicta ab Idatio^t; & in nostra gente Ranimiri II. Legionis Regis coniux^u *Tara- rasia* cognomine *Florentina*. Itemque Sancti Craffi uxor, Veremundi Regis filia quæ- dam, & eiusdem stirpis alia quæ mona- sterium S. Zoïli Carrionensis urbis ex- struere fecit. Soror item Alphonsi V. Abdalæ Cordubensi despontata, Veremundi etiam III. coniux. Item Sancti Navarræ Regis filia; necnon & Alphonsi VI. ea quæ Henrico Portugalliae nupsit Comiti; aliæque sive *Tarasia*, sive *Therasia* no- mine, cùm à Sampiro Asturicensi^v, tum à Roderico Toletano^y præsulibus omnes, nec alio donantur. *Teresa* verò nec huius temporis, ac multò minus eius quo hæc

(1) Cordubensem ut videtur: de quo Pruden- tius *Peristephana in hymn. XVIII. Mart. Cæsar. rug.*

Corduba Aciscum dabit & Zoellum,
Tresque coronas
Notum alias de S. Zoilo Carrionensi.

^e Lib. 8.

Aeneid. v. 209.

fecturus id consilium sicutus est, ut iudicatus à Pseudo-Dextro huius persecutionis Diocletianæ martyribus (nec tamen omnibus) domi natos sibi alios intexeret, ne videretur eum exscribere. At cum posset ordine Dextri servato vellicatim ut ita dicam saltuatimque, rectè tamen gradiens, clepere quos libuisset martyres: Caco tamen sibi ad exemplum proposito audacis doli, quominus posset facile vestigiis deprehendi, segmenta Dextri huc pertinencia præpostero ferè ordine & à fine

retrorsus ad principium relegere satius duxit. Segmenta inquam à Bivario facta pro commodiore textus notarumque suarum usu. Chronicorum enim portionem annorum CCC. ac CCCVIII. gesta comprehendentem sic divisit in partes Bivarius, ut ex geltis annorum CCC. quatuor, ex CCCVIII. duas ficeret, numeris seu paragraphis distinctas: quas quidem sub *Commentarii primi, secundi, tertii, aut quarti*, nomine notabimus nos: quos segmentis subiecit, fidem rei hac tabella facturi.

Martyrologium Pseudo-Gregorii
suis §§. distinctum.

Ex editione Matritensi anni MDCLXVII.

§. IX.	Iuliobrigæ s. ANANIAS.
§. XI.	Caperæ s. MARCUS.
§. XIII.	Tarracone s. MAGINUS.
§. XXI.	Utriculi s. RUFINUS.
§. XXII.	Tucci THEODORUS, IULIANUS, & OCEANUS.
§. XXV.	Securæ s. BRIENNA.
§. XXIX.	Carthagine s. BASSA.
§. XLII.	Urgabone FELIX.
§. XLVI. ^f	Iturisæ CCXXVIII. cives.
§. LXXXVI. ^g	¶. Cæsaraug. innumerabiles M.M.
§. LXXXVII. ^g	Ibidem s. ENCRATIS.
§. LXXXVIII. ^g	¶. LXXXVIII. Ibidem s. LAMBERTUS.
§. CXXII.	Pax Augustæ ss. VINCENTIUS & ORENTIUS.
§. CXXIII.	Palentiæ s. ANTONINUS.
§. CXXIV.	Emeritæ s. LUCRETIA.
§. CXXV.	Ulyssippone VERISSIMUS, & alii.
§. CXXVII.	Seguisamone s. PAPIANUS.
§. CXXVIII.	Pampilone s. VALENS.
§. CXXX.	Nertobrigæ ss. SYNESIUS & THEOPOMPUS.
§. CXXXI.	Bracaræ s. SILVESTER.
§. CXXXII.	Toleti s. LEOCADIA.
§. CXXXIII. ^h	Iturisæ s. DIONYSIUS.
§. CXXXIV.	Oreti s. SPIRIDION.
§. CXXXV.	Tarracone IV. cives.
§. CXXXVI.	Eboræ ss. FELIX &c.
§. CXXXVII.	Iuliobrigæ s. LUCIA.
§. CXXXVIII.	Iriæ Flaviæ s. SUSANNA.
§. CXXXIX.	Hispali ss. ABUNDIUS & CAR- POPHORUS.

Pseudo-Dextri pars Chronicorum ab anno CCC.
usque ad CCCVIII. ex editione ac parti-
tione Francisci Bivarii.

Lugduni anno MDCXXVII.

Anno CCCVIII. commentario 2. §. x.
pag. 365.
Ibidem §. ix.
Ibidem §. viii.
Ibidem §. v.
Ibidem §. vii. Hic turbavit paulisper or- dinem.
Ibidem §. iii.
Anno CCCVIII. comm. 1. §. v. pag. 358.
Ibidem §. iv.
Anno CCC. comm. 3. §. viii. pag. 334.
Ibidem §. xii.
Ibidem §. xiii.
Ibidem §. xiv. eiusdem pag.
Anno CCCVIII. commentario 2. §. xiv.
pag. 366.
Ibidem §. xi.
Ibidem §. xii.
Ibidem §. i. pag. 365.
Anno CCC. comm. 4. §. xi. pag. 351.
Ibidem §. ix.
Ibidem §. vi.
Ibidem §. iv.
Anno CCC. comm. 3. §. xv. pag. 335.
Ibidem §. viii.
Anno CCC. comm. 2. §. xvi. pag. 327.
Ibidem §. x.
Ibidem §. iv. pag. 326.
Ibidem §. iii.
Anno CCC. comm. 1. §. xv. pag. 316.
Ibidem §. iv.

93. Haesisti iam oculis, qua martyrologus arte sive astutiâ Pseudo-Dextri fit usus Chronicorum, éque Bivarianis partitionibus retrogrado ordine ut plurimum vellicatis segmenta sua formaverit; nec tamen dolum occultandi voti factus composue-
rit. Plena enim rimarum (ut Terentio utar)
fallendi libido est, hac & illac perfuit.
Nec dicat falsi vindicta, Dextrum, qui
Gregorio inferior fuit ætate, vidisse ac
decepisse hoc Martyrologium: unde si
militudinis huius fuerit quæ opponitur

^f Bis repetitur
hac memoria,
hic, & §. 133.

^g Tres hi §§.
eodem ordine
in Dextro le-
guntur.

^h Bis ut supra
§. 46.

causa. Nam qui Gregorii res summis laudibus extollit Dexter, aliaque omnia Hispaniæ decora sic diligenter collegisse videri vult: haud quidem tacuisset, si verus Dexter esset, Gregorio acceptum ferri debere hoc de Hispania meritum prosequendi stilo eius martyres in persecutum potissima coronatos; saltemque omnes à Gregorio in Martyrologium suum coniectos intexuisset Chronicus. Nulla enim quosdam præcipios habendi, quosdam autem omittendi ratio fuerat. Præterea si Gregorium ob oculos habuisset, in mentione eorumdem nihil à typo suo deviâisset: quod tamen sâpe facit, ut collatione facta¹, si tanti res est, experiri quisque poterit.

94. Ostendam quoque aliud imposturæ vestigium huic simile in denotandis martyrum triumphalibus locis relictum. Agebatur nempe diebus nostris hoc negotium: formabatur inquam hic liber seu catalogus martyrum. Cumque donatum esset unicuique suum agonis oppidum eo quod tunc temporis erat appellatum nomine: coram habendus fuit Geographus antiquus aliquis, eoque nomenclatore utendum. Placuit igitur Ptolemæus, spretis aliis qui advocari certè ad usum à vero Gregorio potuissent, Plinio scilicet, Pomponioque Mela, aut Strabone. Iстius omnia vestigia premere, locisve eo ordine quo descripta essent consignare martyrum palmas minimè oportuit, ne recens manus ipsa se proderet; iccirco ad saltuariam illam, de qua nuper diximus, decerpendi formam deuentum.

95. Exemplis res plana fiet. Belonem, Menlariam, Malacam, §§. 1. 3. 4. apud martyrologum, eodem ordine Ptolemæus descripsit. Osca, Nebrissa, Asta, Italica, Ucia, Saguntia, Lepa, Urbona, §§. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 41. 42. Martyrologii: apud Ptolemæum eundem ordinem, interiectis tamen aliis, servant. Urbis Cauriensis, Eburæ, Norbæ Cæsareæ, Laconimurgi, Deobrigæ martyrologus §§. 48. 49. 51. 52. 53. meminit; eorumdemque Ptolemæus eodem ductu, Flaviobrigam, Menoscam, Easo, Alone, Barcinonem, Lunarium promontorium, Rubricatum flumen, Blandam, Rhodam, hoc ipso tenore servato martyrologus §§. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. ac Ptolemæus, laudant. Quo loco observatu dignum est Pseudo-Gregorium etiam in Rubricati flum & Lunarii promontorii locis à Ptolemæo in ea Cataloniæ sive Laletanorum ora geographicè memoratis, sibi placuisse quantumlibet hi triumphis martyrum factorum albo consignandis minus idonei

sint; cùm ferè à vicinis aut aliquo modo attinentibus oppidis martyres extra ea passi audire soleant.

96. Sed prosequamur. Pincia, Glaudomirium, Ocellum, Iria Flavia, Aquæ calidæ, Malica, Brigentium, Beduna, Asturica, Forum Egurorum, Braccara, Portæ Augustæ, Masburgi, §§. 70. 71. & quæ succedunt usque ad 82. hunc ordinem in Martyrologio, eundemque apud Ptolemæum tenent. Idem omnino observatum utrobique est in laudandis Mentissa, Tina, Orceli, Sætabi, Illici, Thyar Iulia, Dertosa, Tritio Tuborico, Iacca, Tarraga, quorum in Martyrologio §§. 112. & sequentibus usque ad 121. mentio fit. Paulisper tamen ab hac socordia excitatus turbare voluit vestigia, uti callidæne iis deprehendantur bestiæ solent, ex §. 91. ad 106. Congio enim §. 91. & Cauca §. 92. (quæ apud Ptolemæum coniuncta sunt) laudatis, ex proximè superioribus Segisamam Iuliam §. 94. advocat; deinde ad ordinem rediens, Senticam §. 95. posteaque revocato gradu Eldanam §. 96. Inde secutus morem alias observatum, Visontium §. 97. Tritium Metallum 98. Setubiam 99. Retrogressus iterum Tucris §. 100. inde Carracam §. 101. Montescosam §. 102. Catenam (quæ Ptolemæo Altervia est) §. 103. Paternianam §. 105. Valsinium (Ptolemæi Belfignum) §. 106. quorum omnium Ptolemæus prædictus, sive seorsum aliis & aliis locis, sive nullo interiectis, *Geographia lib. II. capitibus 4. 5. & 6.* meminit.

97. Bona verba, ais; & anne ideo suppositius fallaxque Gregorius, quod in memorandis iuxta locorum collocacionem sanctis martyribus Ptolemæum geographorum principem sit secutus? Audio. Sed minimè id quidem vitio fuisset vero Gregorio, si is Ptolemæi vestigia constanter relegisset à principio ad finem, Hispanæ eius descriptionis geographicæ tenori adhærens. At cùm non id semper fecerit, sed aliquando variaverit (uti iam notavimus posteaque magis confirmabimus): quod securitate peccavit prius, oscitantæ; quod autem conscientiâ deinde monitus,

Demum imâ gradiens verrit vestigia caudâ, versutiæ hominis parum sibi constantis tribendum est.

98. Coarguitur & aliâ coniecturâ Pseudo-Gregorius. Ponè Ptolemæum non it modò cùm sibi constat, sed & cùm per editionum incuriam in errore cubat hic Geographus. Quod utique vero Gregorio non contigisset gnaro locorum Hispaniæ, & qui Ptolemæo etiam cespitan-

¹ In S. Valentino Dexter pag. 351. 9. & Gregor. §. 45. In SS. Vincentio &fororibus Dexter pag. 350. 2. & Gregor. §. 49. In S. Leocadia Dexter pag. 335. 15. & Gregor. §. 50. In S. Valentino Episcopo Dexter pag. 351. 9. & Gregor. §§. 45. & 128.

te aut eius exscriptoribus, pedibus is stante autemque sublevare potuisset. Exempla subiectimus. *Iliturgi* urbs Turdulorum in Bætica celebris fuit, cuius mentio in veteribus libris frequens^k. *Iliturgitanorum* ordinis lapis meminit^l, quo loco ea existit repertus. Quam tamen Ptolemæus^m, & cum eo, sive eius editoribus, falsus Gregorius §. 19. *Illurgim* vocant. *Uciam* Ptolemæus appellavitⁿ Turdetanorum oppidum, similiterque Gregorius §. 38. quæ verè *Oducia* fuit iuxta Italicam & Hispaniæ. Lapis fallere nescius sic habet Hispaniæ exstans^o:

C. AEL. C. F. C. N. QVIR.
ACCITO^p LITERATOR. OMN.
PATRONO

LINTRARII CANAMENSES.
ODVCIENSES. NEMENSES.

Item aliis, in quo hæc tantum legit Ambrosius Morales^q in *Lora* oppido iuxta Bætim, eiusdem ferè tractus:

CORNELIA. L. FILIA ODVCIENSIS
HVIC ORDO.....

99. *Nabrißam*, pro *Nebrissa* eiusdem Bæticæ urbe Plinio, Silio, & aliis, magnique philologi Antonii Nebrissensis patria, Ptolemæi habent editiones^r. *Nabrißam* item martyrologus §. 35. *Urbonam* præferunt eadem incorrectæ editiones^s loco *Urgabonæ*; idemque scripturæ vitium erat in Martyrologii^t codice, quo Argaizius fuit usus, peritaretque, nisi hic verum loci restitusset nomen; sed neque hic tantus sui Gregorii error vulsit ei aurem, immo & *Urbonam* scripsisse Ptolemæum existimavit. *Municipium Albense Urgabonense* dictum id fuit; exstatque hanc

appellationem præferens in *Arjona* oppido statuæ Hadriani Imperatoris inscriptio^u,

à Grutero^v non fideliter repræsentata.

Lancobriga in Ptolemæi codicibus^y, & in Martyrologii §. 44. *Lacobriga* verè fuit:

hodie *Lagos* in Portugallia seu Algarbiora maritima^z à Pomponio Mela Hispano sic disertè appellata^a. Similem errorem

commiferunt Ptolemæi editores, succollavitque sibi martyrologus §. 102. *Mentisam* appellantes quæ *Mentesa* Oretanorum

fuit: celeerrimum olim oppidum, & præter Ptolemæum, à Plinio, Polybio,

Livio, Antonini *Itinerarii* auctore, & in Conciliis Hispaniarum laudatum: quod

nomen inscriptiones firmant^b.

100. Præter hæc vitia ex vitiato Ptolemæi textu contrafacta, sine hoc etiam duce notissima oppidorum Hispaniæ nomina

corrupta nobis dat martyrologus. *Vervocam* §. 31. appellat quæ Plini & Itinerarii est *Virovesca*, quod rectius est quam Ptolemæi *Virvesca*, aut *Virdubesca*. Hodie *Birviesca* audit. Simili errore *Artigium* §. 32. appellat, quæ apud Ptolemaeum est *Artigis*, alia prorsus, gentisque propria formatione; seu *Artigi*, quod adhuc magis proprium est, ut *Astigi*, *Sexti*, *Iliberi*, *Iliturgi*, *Tucci*, *Attubi*, aliaque Bæticæ provinciæ oppida. *Cascanatem* in Vasconibus §. 55. vitiosè positum fuisse, verum nomen clamat *Cascanti*, cuius meminit *Itinerarium*^c; quemadmodum *Cascantensium* Plinius^d, & Hilarus Papa in quadam epistola^e (1). Et feremus adhuc Geographiæ Hispanicæ hos errores vero Gregorio impingi?

101. Præterea id quod nobis obieciimus, Ptolemæi tenorem secutum fuisse Gregorium, disiicitur manifestè hac alia consideratione. Constat nempe Martyrologii opus partim commemoratione eorum qui apud Dextri Chronicon leguntur martyrum, partim eorum qui hic tantum. Cum ergo suas auctor, ut ita dicam, merces exponit, Ptolemæo, isto quem observavimus modo adhæret, Geographicumque ordinem servat; cum propolam agit Dextri mercium, exorbitat, immo ad loca immensum separata evolat. Paucis id ostendam. A Malaca^f Bæticæ ad Concanam in Oceano Cantabrico, Augustobrigamque Tarragonensis item Hispaniæ, hinc^g ad Sucam sive Sueam Bæticæ, inde rursus^h ad Valpositam in ultima Tarragonensi ab eo confictam, & Iuliodrigam transit. Caparæ in Lusitania septentrionali oppidi mentione factaⁱ, cum Dextro ad Bæticam se confert, in eaque^k Salambinam (*Salobreña* hodie) laudat; inde alio æquali saltu^l Tarragonem, Dextro iterum adhærens. Cetusæ in Vasconibus, Telæque in Asturibus, extremâ Hispaniâ, cum meminisset^m: à Dextro revocatusⁿ Securam subiungit his in Bætica; Securæ autem Tarragonensis alia oppida, peculio iam suo usus, annexit. Artigim laudat^o (*Alhama* hodie, ut creditur) in Turdulis Bæticis; statimque Sicorim, cum Dextro fictitiam in Cantabrorum finibus urbem; & post Sicorim, Dextro reliquo^p, Oscam, Nebrissam, & alia Bæticæ. Sed manum de tabula, ne percurramus integrum opus

102. Non ergo perpetuò, sibique similem, toto operè verum Gregorium Pto-

^c A Mediolasno Legionem.

^d Lib. 3. c. 3.

^e Secunda ad

Ascanium, &

alios Tarracòn.

prov. episcop.

tom. 3. Concil.

edit. Binii pag.

571.

^f §. 4. & 5.
& 6.

^g §. 7.
^h §. 8.

ⁱ §. 11.

^k §. 12.

^l §. 13.

^m §. 23. & 24

ⁿ §. 25.

^o §. 32.

^p §. 33.

X 2 le-

(1) Et numi non infrequentes inscripti MVNICIP,
CASCANTVM apud Cl. Florezium Col. et mun,

lemæi pressisse gressus dixeris; immo potius Pseudo-Gregorium, partim Dextri partim suis centonibus male consutum, vetustatem simulare non potuisse: reprehensum ubique falsum, inconstantem, iudicii inopem, & stuporem merum. Quæne comprehendat alios censura & culpa, inuri quamprimum fucosæ merci palmarum, quæ dignoscatur, notam oportebit; immo cum non solùm veris quibusdam martyribus, sed & confictiis maiori ex parte consarcinatum fuerit opus: religiosis servandæ iudices, quo ritu expiandum huiusmodi sit monstrum, pro munera sui cura, ne serpat malum superstitionis, maturè deliberare. Censuram huius Martyrologii, seu confixionem iustum, leges apud Scriptores Actorum SS. Aprilis

^a Pag. 271. die xxiv. ^a in Gregorio Bætico.
tomi tertii.

CAPUT IV.

De IUVENCO PRESBYTERO. *Diversus* is ab aliis eiusdem nominis. Ioannis Savaronis error. Primus poeta sacer Iuvencus. Evangeliorum, præcipueque Matthei, paraphrastes. Duorum Antoniorum, Augustini & Covarrubiae, correctio laudatur in Gratiani Decreto. *Iudicia de Iuvenco Gasparis Barthii, Criniti, Matamori, Ioannis Ludovici Vivis, & aliorum.* Sub Constantino eum vixisse. De eius Paraphrasis Evangeliorum editionibus. Prognosticum de hoc opere prorsus Christianum Iuvenci, ab Ovidiano diversum. De PETRO Cæsaraugustano oratore. De AQUILIO SEVERO, & eius Itinerario. Quinam huius Græco nomine οὐαπονε usi sint, aut de rebus suis scripserint. S. Hieronymi & Pseudo-Dextri testimonia inter se conferuntur.

103. *S*UB iisdem Augustis, Constantino, qui anno CCCXXXVII. decepsit, atque eius filiis Constantino, Constante, & Constantio, IUVENCUS floruit, sive ut volunt, CAIUS VECTIUS AQUILINUS IUVENCUS, aut c. AQUILINUS VESTIUS IUVENCUS, de quo veteribus exemplaribus doctus olim Petrus Pithœus Philippum ipse Labbeum docuit, monetque hic in dissertatione historica *De Scriptoribus Ecclesiasticis*^r. Hunc quidem nobilissimi generis Hispanum presbyterum S. Hieronymus vocat^s; ex eoque Honorius Augustodunensis^t. Sanctæ autem Rom. Ecclesiæ Cardinalem fuisse, undenam didicere Bergomensis, Marinæus Siculus, Eisengreiniusque?

104. A Iuvenco diversi sunt (ne id prætermittamus notatu dignum; raro enim hoc nomen hominis in veteribus monu-

mentis offendere est), cum Cælius Iuvencus Calanus *vitæ Attilæ Hunnorum Regis* scriptor, quem Barthius saepe laudat, nec typis haec tenus commissum novimus; tum eo superior Iuvencus Martialis, qui aut Cæsarum aut saltem Iulii conscripsit historiam, cuius Sidonius meminit lib. 9. epist. 14. Quo loco Ioannes Savaro, aliqui vir multæ lectionis ac diligentia, tam in textu ipso epistolæ quam in commentario suo Iuvencum à Martiali distinguit, Martialemque eundem esse cum Gargilio Martiali *Historiæ Augustæ* scriptore, Alexandri Severi temporis, cuius tam Lampridius in huius Imperatoris quam Vopiscus in Probi rebus mentionem habet, coniectatur. Quæ fuit quoque suspicio Iacobii Sirmondi^u, & Gerardi Ioannis Vossii^x; qui tamen in Sidonii verbis alterum & alterum Iuvencum & Martiale agnoscent. Atque alias est à nostro Iuvencius poeta vetus, quem Charisius in *Grammaticis* lib. 2. laudat: de quo adiri poterit Barthius lib. 21. *Advers.* cap. 5.

105. Poesin vero sacram coluit noster Iuvencus, primusque omnium aliorum (ut Hieronymus epistolâ ad Magnum inquit) non pertinuit *Evangeliæ maiestatem* sub metri leges mittere: viâ ceteris rerum sacrarum vatibus Prudentio, Sedulio, Aratori, & aliis pariter audendi ostensa munataque. Confirmat Venantius Fortunatus initio librorum *De vita S. Martini*, his versibus.

Primus enim docili distinguens ordine carmen,
Maiestatis opus metri canit arte Iuvencus.
Hinc quoque conspicui radiavit lingua
Seduli &c.

Unde non mediocris Hispaniæ nostræ laus provenit, quæ primum sacrum poetam peperit.

106. Scripsit ergo quatuor Evangeliorum libros hexametris versibus, ea penè ad verbum transferens, ut ait Hieronymus^y; Matthæum verò maxime sequitur^z; siccircoque Matthei paraphraſten Barthius eum vocat^a. Exinde idem Hieronymus versum laudat, quo Magorum dona Christo infanti oblata, eorumque significacionem brevissimè comprehendit. Pulcherri-mè (ait^b) munera sacramenta Iuvencus presbyter uno versiculo comprehendit:

Thus, aurum, myrrham, Regique, Hominique, Deoque
Dona ferunt.

Quem versum (ut obiter id moneam) sic immutatum, non sine auctoritate prisca-rum membranarum, magis probavit Bar-thius^c:

Au-

^r Tom. I. pag. 673.

^s De Scriptor. Eccles. cap. 84.

^t Cap. 85.

^u In eadem Sidonii episto-la.

^v De H. L. lib. 3. par. 2.

^w Iuvenc.

^x De Script. Eccles.

^y Barthius no-tat lib. 56. Adr.

^z 31.

^a Lib. 34. 13.

^b In Matthæi

cap. 2.

^c Lib. 58. Adr.

*Aurum, myrrham, thus, Regique, Homini-
que, Deoque.*

Ut partes sibi constent respondeantque.
Labbeus aliter formavit^d:

*Aurum, thus, myrrham, Regique, Deoque,
Hominique.*

107. Hoc ipsum opus laboriosum vocavit Gelasius Pontifex I. in decreto Concilii Romani celebratissimo illo, quod Burchardus^e integrum, Gratianus^f verò diuidiatum decretis suis inseruere. Item Iuvenci nihilominus (ut Sedulii, cuius meminerat) laboriosum opus non spernimus, sed miramur: inter Hagiographos scriptores eum collocans. Legebatur olim apud Gratianum dupli errore foedus hic locus: Item Vincentii nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed imitamus: qui à Burchardo & Ivone^g in Decreto suo purus omnino fuit deductus. Observavit correxitque errata ista vir magnus ille bono antiquarum literarum natus Antonius Augustinus in sua Gratiani emendatione^h; & ante eum Covarrubias, alter Hispanæ atque omnimodæ eruditionis vindex, lib. 4. Var. resolutionum cap. 16. (1).

108. Meminit etiam Iuvenci tribus post Gelasium ferè saeculis Beda Retractationis in Acta Apostolorum cap. 9. ac De locis sanctis cap. 4. Quæ testimonia industriaæ ac eruditioni Philippi Labbeiⁱ debemus.

Pluribus Adversariorum suorum locis laudat Iuvenci hoc opus Gaspar Barthius, qui Notas ad hunc meditabatur^k. Metro

simplici (alicubi ait^l) sed adeò non illati-^{8. cap. 1.} nè scripsit: ut etiam antiquæ eius linguae

ante Maronis ævum usitatæ non pauca in eo
^{23.} 23. fint vestigia. Alibi^m poetam vocat omnium

Scriptorum simplicissimum: qui plus tamen in
ⁿ finu gerat quam fronte policeatur. Æqueⁿ

simplicem, sed cordatum piumque auctorem.
^o Lib. 69. c. 5. Alibi^o priscum auctorem & priscis æstima-

tum. Tandem non paulò eruditiorem exi-
stimat^p, quam vulgo putent; quamvis sti-
lum premat, & verba ipsa sacri Evange-
lii retinere laboret.

109. Quamplurima idem ex isto opere his & aliis capitibus commendat, rectæ ac priscæ Latinitati asserit, aliorum exemplis exornat, ex veteribus membranis restituit: quo magis desiderari par & æquum est, quas promiserat exstare & aliquando in lucem edi Notas. Nam & corruptis-

simos venisse ad nos, utpote qui in manibus omnium essent, hos auctores; atque adhuc medicæ valentioris egere opis, alibi monet^q. Cuius quidem Barthii ea inter alios optimi consilii admonitio est, legi debere ac portari in sinu Christianos poetas, improbandosque aliquos homines, qui nisi cum Tullio & Marone sapient, merum se rus olere putant.

110. Libenter immoramus iis Barthii monitis, quibus Petri etiam Criniti iudicium de nostro lucem accipit, aut rectum non est. Qua in re (describendorum Evangeliorum ait) maiori diligentia usus est in servanda rerum historia, quam in demonstranda ingenii sui elegantia. Et Alphonsi Garciæ Matamori qui meliores versificatores quam poetas Iuvencum, certosque haud inventionis gloriâ turgentes Christianos, existimat^r; necnon Ioannis Ludovici Vivis, cuius (lib. 3. De tradendis disciplinis) hæc sunt: Iuvencus, Sedulius, Prosper, Paulinus, luteulentæ & perturbatae sunt aquæ, salubres tamen, ut de quibusdam fluminibus ferunt. Et Philippi Brietii^s, cui stilus Iuvenci humilior est,

dum Evangelii verbis nimis adhærescit, & veritatis quam poeseos amantior; quique nimis restringit se, carmine magis pio quam eleganti. Ioannis Trithemii & Eisenfreinii elogiis abstineo: qui sæpe mihi non homines quales fuere, sed quales esse decuit, iisdem ferè semper verbis commendare videntur. Sunt & Iacobi Philippi Bergomensis^t, Volaterrani^u, Sixti Senensis^x, Centuriatorum^y, Baronii^z, Gyraldi^a, Scaligeri^b, Possevini^c & plurimum aliorum.

111. Sub Constantino id opus confitum à se ostendit auctor ipse in fine operis his versibus:

Hæc mihi pax Christi tribuit, pax hæc
mihi sæcli,
Quam fovet indulgens terræ regnator
apertæ
Constantinus, adest cui gratia digna
merenti.

Sub quo Cæfare videtur præcipue floruisse (quamvis Hieronymi ea^d, quâ utor, editio sub Constantio habeat) cùm ipse Hieronymus ad annum Constantini XXIV. e alias ad XXIII. Iuvenci florentis memoriam coniecerit. Quod cùm ita sit, mirari subit cur Sedulius qui ferè centum

^q Lib. 13. c. 19.

^r In Apologet.

^s Lib. 4. De poetis Latin. ante Acutè dicta poetarum pag. 48.

^t Lib. 9. Suppl.
^u Anthropol.
^x Bibliothecæ

Pag. 272.
^y Cent. 4. cap.

10. col. 681.

^z Tom. 3. anno
cccxxxvii. n.
48.

^a De poetis dialogo 5.

^b De poetica.

^c In Appar.

^d Antwerp. Bi-
bliot. Eccles.
Haub. Miræi
MDCXXXIX.

^e Pontacus no-
tat ad Chron.
S. Hieron. col.
698.

Didacus eius frater germanus, Segoviensis Episcopus, operis inscripti Variarum resolutionum ex Pontificio Regio et Cæsareo Iure verus auctor fuit, ut Noster Biblioth. Hisp. nov. in utroque Covarrubia; quamvis idem de Antonio loquens, plurimum Didacum fratrem in eo opere elaborando invisse afferat.

(1) Prædixerat Noster in huius capituli summario: *Duorum Antoniorum, Augustini et Covarrubiae correctio laudatur in Gratiani Decreto; hic autem observavit correxitque errata ista vir magnus: Antonius Augustinus in sua Gratiani emendatione; et ante eum Covarrubias: libro 4. variarum resolutionum cap. 16. quasi Antonius, et non*

annis inferior vixit, eiusdem scilicet argumenti enarrator, quod quidem *Paschale* eius *opus* continet: Iuvenci se exemplum fecutum esse nusquam dixerit, ad Macedonia quendam opus dirigens.

^f Num. 10375. 112. Antiquissimam à nobis visam Iuvenci huius *Paraphrasis Evangeliorum* editionem Aldus Venetiis publicavit anno MDII. Eo enim anno data fuit epistola eius præambula Ro. Danieli Clario Parmensi directa, qui bonas literas publicè Ragusa docebat. Hic se auctorem principis editionis profiteri videtur, dum ait publicare se sanctissimos libros qui circiter mille annos latuerant. Continet quippe ea Sedulii & Aratoris cum nostro Iuvenco, prætereaque Probæ Falconiae centonem ex Virgilio, Homero centona, ex Homero scilicet, & alia metrica sacra opera. In Vaticana autem bibliotheca editorum ^f servatur *Iuvencus presbyter immensam Evangelicæ lectionis maiestatem heroicis versibus concludens*: ita scilicet inscriptus liber, sine loco editionis, aut nota temporis, charactere Gothico, in 4.º ut vocant, subiecto in fine Hermanni cuiusdam Buschii epigrammate in laudem Iuvenci (1).

^g Lib. 69. c. 5. 113. Secuta ponè, ut videtur, illa fuit Basileensis anni MDXLI. Unde & ex Oporini officina prodiit altera *Sylloge dicta Poetarum Christianorum*, Georgii Fabricii Chemnicensis poetæ & philologi sui temporis celeberrimi operâ MDLXIV. in 4.º quæ nunc (ait Barthius ^g) manibus omnium teritur. Et hæc continet sacram istam Iuvenci, Sedulii, & Aratoris trigam: sicuti & Lugdunensis prima anni MDLI. quam vedit Barthius ^h, & altera Ioannis Tornei MDLXVI. in 24.º quæ nos utimur. Prodiisse etiam Calari apud Vincentium Sembeninum MDLXXIII. in 8.º *Iuvenci historiam Evangelicam*, cum Sedulio, Aratore, & Venantii Fortunati duobus hymnis: omnia per Theodorum Pulmanum recognita & variis lectionibus, præsertim Iuvenci operis, locupletata novimus. Prætero quod in *Poetarum Latinorum choro*, atque item corpore habetur; necnon & in *Bibliotheca veterum Patrum* ⁱ, quam per-

ⁱ T. 8. edit. Pa-
ris. MDCLXXIV.

(1) Huius editionis exemplum, cumque eadem epigraphæ: *Iuvencus Presbyter*, *immensam &c.* posse dñe se ait Fabricius *Biblioth. Lat. T. II. in Iuvenco*; laudatque Parisiensem Iuvenci editionem 1499. fol. cum Sedulio. Exstat penes me absque epigraphæ *Iuvencus Presbyter &c.* et absque loci atque anni nota; sed aliquanto antiquior et circa annum ut videtur 1490. editus: una cum D. Cypriani Carmine *De ligno crucis*: Prudentii *Psychomachia*: Aratoris *Apostolica historia*: Antonii Nebrissensis *Cosmographia*: Columella *De cultu hortorum*: Palladio

fecitissimam, de Sedulio loquens, Philippus Labbeus appellat ^k.

114. Optimis quidem usus est membranis mss. Barthius, è quibus non parum à Iuvenci opere isto meruit. Glossas ibi quoque reperiisse alicuius incerti monet, exindeque nonnullas depromere amat in *Adversariis suis* ^l. Existimo eundem esse hunc eius codicem cum membranis Coloniensibus sub Ludovico Pio scriptis, quas idem apud se esse affirmavit ^m. Existant in bibliotheca Ambrosiana Mediolani tres aut quatuor codices manu exarati, in Oxoniensi aliis, in Medicea ⁿ aliis. Nullum verò haec tenus habuisse Iuvencum, qui criticæ industriæ aut explicationis facem, quæ indiget, ei præluceret, præter unum Barthium ex parte aliqua, & Fabricium levi manu in re usum; eò magis miror, quod cum Antonius Nebrissensis noster, qui potuit debuitque unà cum Sedulio & Aratore multò magis Iuvencum civem suum commendare piis lectoribus à se explanatum: in Sedulio quidem industriæ suæ operam posteritati transmiserit, in Aratorem commentaria parata se habere alicubi testatus fuerit; Iuvenco autem Hispano nullus suppetias ivisse referatur.

115. Metrica autem alia Iuvenci *ad Sacramentorum ordinem pertinentia*, quorum testis est S. Hieronymus, funditus perierte (2).

116. Absolvam de Iuvenco, si priùs tantum ostendero parallelum eiusdem cum Ovidio prognosticum, ex ethnico factum Christianum, de suo cuiusque opere. Ovidius in fine librorum *Metamorphoseon* ita habet, prorsus impiè:

*Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira,
nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere
vetustas.
Cum volet illa dies, quæ nil nisi corporis
huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat ævi,
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indeleibile
nostrum;
Quaque patet domitis Romana potentia
rebus,*

Ore
De infusione, et Val. Probo *De compendiis literarum*, formâ quarta.

(2) Iuvenci Presbyteri *Genesim liber* heroico eleganti carmine prodiit primum Parisiis 1733. è vetustissimo nongentorum & amplius annorum Codice Corbeiensi, studio PP. Benedictinorum Edmundi Martene & Ursini Durand Congr. S. Mauri: qui & variantes lectiones & notas addidere. Exstat in *veter. Scriptor. & monumentor. collect.* Edmundo Martene adscripta, T. IX. à pag. 14.

^k De Script. Eccles. tom. 2.
pag. 335.

^l Lib. 11. cap.
23. & lib. 69.
cap. 5.

^m Lib. 13. cap.
19.

ⁿ *Pluteo* 26.
Latin.

*Ore legar populi, perque omnia sœcula
famâ,
Si quid habent veri vatum præfigia,
vivam.*

Noster autem quām Christiana moderatione!

*Quòd si tam longam meruerunt carmina
famam,
Quæ veterum gestis hominum mendacia
neclunt;
Nobis certa fides æternæ in sœcula laudis
Immortale decus tribuet, meritumque
rependet.*

*Nam mihi carmen erunt Christi vitalia
gesta,
Divinum in populis falsi sine crimine
donum.
Nec metus ut mundi rapiant incendia
secum
Hoc opus; hoc etenim forsan me subtrahet
igni
Tunc cùm flammivoma descendet nube
coruscans*

*Iudex, altithroni genitoris gloria, Christus.
Ovidium omnino ante oculos habens, &
eius decantatissimos Transformationum li-
bros.*

117. Inter illa autem scripta, quæ nuper dictis eiusdem poetæ nostri verbis
— *veterum gestis hominum mendacia
neclunt,*

iure annumeramus, & annumerâsset Iuvencus, si supereasset ipse, Dextri de eo annotationes: quibus ° natum Olivæ, seu Cæsarobrigæ prope Arubraciam, atque inde venisse Salmanticam P, ubi diem extremum viderit: interfuisse quoque Eli-

° In Chronic.
ad ann. CDVII.

2.

P Ad annum
cccxxxvii. 2.

¶ Ibidem.

* In Chronic.
ad annum
cccxxxvii.

beritano Concilio eundem fingere non dubitavit. Immo Haubertus Hispalensis, germanus ferè Dextri frater, Salmanticæ urbis fuisse ait Episcopum. Cùm de patria Iuvenci urbe nusquam doceamur, proclive fuit ludionibus his patriam ei fingere. Ceterum Episcopatui repugnat S. Hieronymi elogium, qui eum vocavit nonnisi presbyterum. At fictioni de præsentia eius

in Concilio Eliberitano (quod, si Dexter consulatur, anno CCC. si Haubertus, anno CCCXV. habitum fuit) occasionem dedit nota quædam in editione Loaysæ apposita: quod scilicet interfuisserent ei unâ cum xix. Episcopis xxvi. presbyteri, quorum xxiv. tantum nomina in vetusto codice, quem Zurita & Genebrardus laudant, referente Loaysa ipso, memorantur. Unus ergo ex his duobus prætermis- sis presbyteris, nî fallor, ex proposito Pseudo-Dextri Iuvencus fuerit. Sed ab his nugis manum iam abstineamus.

118. Sub eodem Constantio Cæsare PETRUS Cæsaraugustanus orator à S. Hieronymo his verbis in supplemento Eusebiani Chronicæ laudatur ^s: *Petrus Cæsaraugustæ Orator insignis docet. Quem in Scriptorum numerum non retulissem, nisi à viro eruditissimo & fallere aut iälli nescio D. Iosepho Pellizerio, in literis ad me Romam datis ex Hispania xxvi Martii MDCLXVII. admonitus essem Chronicæ quoddam ab eo conscriptum: idem cum eo nisi fallimur opere, cuius De potestatibus sœculi nuncupati & à Vincentio Marinerio Valentino uti affirmat reperti, lucique typorum destinati, Iosephus idem Pellizerius meminit in eo libro quo distinxit Maximum Cæsaraugustanum præfulem à Marco Casinensi monacho ^t. Quod cùm hactenus prematur, exspectandum est ut vel ipse Pellizerius vel alias oculos in mente habens, legitimamne prodat an notham prolem hoc feraci talium fictio- num sœculo ementiatur, nobis significare velint (1).*

^s Ad annum
Chr. ccclvi.

119. Eodem tempore vixit, cùm post paucos annos hoc est sub Valentiniæ Imperium vitâ functus fuerit, AQUILIUS SEVERUS, eiusdem sancti & maximi doctoris testimonio ad posteritatis memoria propagatus, hoc scilicet ^u: *Aquilius Severus in Hispania, de genere illius Severi ad quem Lactantii duo epistolarum scribuntur libri, composuit volumen, quasi*

^u In Præfat.
sub tit. Noticia
de libros sub-
scriptos falsa-
mente. Editus
fuit Matriti
MDLXXI.

^v De Scripto-
ribus Eccl. c. 3.

triique decoris amantissimi Gregorius Maiansius, & Emmanuel Sarmiento Benedictinus, necnon Autores Hispanicarum Ephemeridum (*Del Diario*) scriptis suis prosciderunt, atque ad nutricum cunas amandarunt, Chronicæ eiusque auctore cum παπνοπόλοις perpetuis tenebris damnato. Rem narrat Cl. Hispaniæ Sacrae Continuator Emmanuel Risco Augustinianus Tom. XXXI. tract. 67. in *Petro Cæsaraugustano* pag. 19. Sensisse videtur Noster fraudem, dum infra Lib. VI. c. 3. Pellicerum ut amicum laudat, sed fine veritatis præiudicio. Pellicerii opus aliud Hispaniæ inscriptum: *Maximo distinguendo de Marco*, non Matriti, ut Noster hoc loco notat in margine, sed Valentia prodiit anno 1671. 4. apud Benedictum Macæ.

(1) Avidissime Petri huius Cæsaraugustani oratori Chronicæ, sive librum *De potestatibus sœculi* inscriptum quo de hoc loco Noster, inter Vincentii Marinerii Valentini MSta. quæ maximâ ex parte in Regia Bibliotheca Matritensi servantur, quæsivi, frustra tamen. Iosephus Pellicerius de Ossau, doctus ceteroquin vir, atque hoc nomine meritò suo laudatus à Nostro hic et infrâ Lib. V. c. 2. in *Maximo Cæsaraugustano*, falsâ et Ipsum & me lactavit spe huius chronicæ, ab eo, ut videtur, ex aſſe aut maxima ex parte conficti: cuius ramenta quædam à Francifco Emman. de la Huerta in Hispaniæ pri- mitivæ vernaculo opere Matriti anno 1738. edito, non sine consilio præiacta, dum Chronicæ integrum prelo parabatur: Clarissimi nostrates ac veritatis pa-

Ōδιωτοπον̄, totius suæ vitæ statum continens, tam prosâ quam veribus, quod vocavit Καταξηφόν, sive Πέιρα, & sub Valentianono principe obiit. Eadem ferè habet Honorius

^x De Scriptor. Eccl. cap. 112.

^y Eodem libro cap. 80.

AUGUSTODUNENSIS ^x (1). In quibusdam mss. ACHILLIUS, atque etiam ACILIUS audit. Severus igitur ille, ad quem Lactantius epistolarum libros duos confirmante eodem Hieronymo in mentione eius ^y, direxit, Hispanus & ipse colligitur fuisse: quibuscum epistolis memoriam quoque huius viri certiore amissimus.

120. Ex huius genere Aquilius Severus mistum prosâ & carmine opus exaravit, cui titulum Καταξηφόν, hoc est conversionem, sive Πέιρα, transitum scilicet, fecit. Id vitæ auctoris statum & varios eventus continuisse ait Hieronymus, & quasi Ōδιωτοπον̄, hoc est, viatorum seu itinerarium appellat. Usus est hoc ōδιωτοπον̄ nomine Lactantius ^z, iter suum de Africa usque ad Nicomediam descripturus: Venantius item Fortunatus ^a, Wibertus seu Guibertus Tornacensis ^b, S. Willibaldus ^c, Hatto sive Hetto ^d Basileensis Episcopus, & alii forsan. Iulius autem Cæsar latino verbo usus, Iter inscripsit poema quoddam huius ut credimus formæ, uti Suetonius refert ^e. Alii De vita sua libros edidere, homines undique memorabiles, Augustus & Tiberius Cæsares, M. Vipsanius Agrippa, M. Æmilius Scaurus, Pub. Rutilius Rufus, Iosephus Hebræus, Iacobus Aragoniae Rex, Maximilianus I. Carolus V. Augusti: ne alias minorum gentium referam. Aquilius autem noster Græco usus titulo idem sub iis nominibus transitus aut conversionis persecutus fuit. Vossium consule De Poetis Latinis cap. 4 ^f.

^z Teste eodem S. Hier. ibidem.

^a Sigebertus cap. 45.

^b Henr. Gaudensis c. 54.

^c Apud Canarium tomo 4. Ant. led.

^d Haubertus Miræus in Auctario Bibliothecæ cap. 249.

^e In eius vita.

^f Pag. 55.

^g Ad annum CCCLXX.

^h De Scriptor. Eccl. cap. 132.

igitur Dexter Paciani filius est fictitii huius Chronici auctor; sed recentior alius, qui nescivit prorsus dissimulare quod à Hieronymo profecisset.

C A P U T V.

De PRISCILLIANO hæretico. Sulpicii Severi incorrecta saepius de eo historia notatur. Istius hæresis & supplicium; & tamen accusatores Idatius & Ithacius Episcopi à B. Martino Turonensi taxati. Quorundam recentiorum error enormis in Priscilliano attribuenda sanctitate. Libri eius. Pseudo-Hauberti temeritas. De LATRONIANO seu MATRONIANO, TIBERIANO, & DICTINIO, eiusdem impietas reis. Postremi huius conversio, & laudabilis fama. De his qui huic malo restiterunt, IDATIO CLARO Emeritenſi ex coniectura Episcopo (alio quidem ab auctore libri adversus Warimadum Arianum, & ab Ithacio cuius pravos mores Severus reprehendit, & ab Idatio Lemicensi posterioris temporis): Cesaraugustano item Concilio ac Toletano sub Syricio Papa, quod confusum fuit cum actis Toletani alterius sub Innocentio, nuncupati vulgo primi inter Toletana. Plura de hac syllage seu collectione multarum in unum Synodorum. Pseudo-Dextri hac in historia vanitas. De AUDENTIO. An Toletanus Episcopus? Fictiones super hoc eiusdem Pseudo-Dextri & aliorum huius farinæ confutantur. Quædam de S. Basilio & Concilio Aquileiensi.

122. SEQUUNTUR necessariò hic stilo referendi tres viri ad Gratiani usque tempora producentes sui memoriam, si pietatem excipias & infelicem exitum cetera scriptis & naturæ dotibus clari. PRISCILLIANUM intelligo, MATRONIANUM, & TIBERIANUM, à S. Hieronymo in commentarium De Scriptoribus Ecclesiasticis ob literarum studium & relicta sui monumenta, non sine laude illa quæ doctis quidem quantumvis pravis debetur, coniectos.

123. PRISCILLIANUS de Gallacia ⁱ (Proper Aquitanus ait in continuatione Eusebiani à S. Hieronymo latinitate donati ac locupletati Chronicæ ^k) ex Manichæorum & Gnosticorum dogmate hæresim nominis sui condidit. Iccircō Manichæi pars audiit à magno Hieronymo ^l; idemque Proper sub Manichæorum appellatione hanc sectam à Maximo tyranno, uti dicemus, repressam fuisse ait ^m. Leo item Magnus Papa id confirmat ep. 93. De Gnoïticorum, testis est Idatius in Chronicæ ⁿ. Imbiberat is earum sectarum errores intra

ⁱ Apud Mari-
num Scotum
non recte D.
Gallia lib. 2.
Chron. aetate 6.
an. ccclxxix.

^k Ad annum
CCCLXXX. in
Consul. Aufoniū
& Hollybrii.

^l Lib. Contro-

Pelagianos &

Cteiphontem.

^m In altero
Chronico quod
Pitheus & Lib-
beus in Bibliot.
MSS. edidere.

ⁿ Ad VII. an-
Theodosii &
nioris.

Gesneri Epitomatorem legas in Aquilio Severo.

(1) Totidem quoque hæc atque ipsis verbis apud

Hispaniam, ob claritatem sanguinis doctrinæque præcipiuus habitus cui novi dogmatis succollaretur invidia; Marcus tamen Aegyptius in Hispanias veniens primus intulit, atque Agapen nobilem feminam, Elpidiumque corruptis rhetorem. *Ab his Priscillianus est institutus* (loquor iam Severi Sulpicij verbis^o qui rem totam luculentissima brevitate posteriorum commendavit memoriæ) familiâ nobilis, prædivis opibus, acer, inquietus, facundus, multa lectione eruditus, differendi ac disputandi promptissimus. *Felix profectò* (addit) si non pravo studio corrupisset optimum ingenium. *Prorsus multa in eo animi & corporis bona cerneret.* Vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat, habendi minime cupidus, utendi parcissimus. Sed idem vanissimus & plus iusto inflatiō profanarum rerum scientiā. Quin & magicas artes ab adolescentia eum exercuisse creditum est.

^o Lib. 2. Sa-
cta hif. 60.
^p Notis ad
Paul. Emerit.
pag. 144.

124. Seducti ab eo plures sunt, potissimum eorum duo Episcopi (quarum urbium ignoratur) Instantius & Salvianus. Insurrexere tamen adversus nocentissimam pestem Hyginus Cordubensis qui successisse Hosio creditur, Idatius Emeritensis, & Ithacius (uti apud eundem Severum legitur) Sossobensis Episcopus. Quamvis enim utriusque Ecclesiæ nomen Sulpicij codices corruperint; vestigia tamen correctioris lectionis non obscura retinuere. Quod enim *emeritæ ætatis sacerdos* audit apud eum, uti prostat, Idatius: quis non videt *Emeritæ civitatis* subrogari oportere? Quod observavit ante nos summus omni antiquitatis doctrina vir D. Thomas Tamaeus de Vargas Toletanus^p. Atque is per me fuerit Idatius cognomento *Clarus*, quem S. Isidorus ex hac ipsa quâde agimus adversus Priscillianum contentione, in *Ecclesiasticis Scriptoribus* laudat; qui tamen eius collegam non Ithacium sed Ursacium (uti & ante eum Prosper^q) vocat: quæ forsitan præferenda erit lectio; nam & sedis huius Sulpiciana appellatio

^q In Chron.
Timasio & Pro-
moto Coss.

(*Sossobensis* nempe quæ nusquam reperiatur) *Ossonobensis* rectiore putatur calculo^r. *Ossonoba* urbis nomen est in Lusitania meridiali: quod præfert Plinius, Antonini Itinerarium, & lapides scripti (1), Conciliorumque monumenta, quibus eiusdem præfules interfuere, sub Emeritensi nempe Archiepiscopo: qui iccirco usus fuisse suffraganei operâ iure videtur ad publicandam Cæsaraugustani Concilii condemnatoriam Priscillianistarum, Hyginique ipsius, qui ad eos ferè desciverat, sententiam.

125. Sed ne historiæ apud Sulpicium palam omnium positæ nullo operæ pretio insistamus: post principalia aliquot decreta hinc & inde impetrata, Idatiumque cum Ithacio sive Ursacio suo (prævalentibus Priscilliani, tum temporis iam Episcopi Abulensis quomodocumque creati, rebus) ex Hispania fugatum: sub Maximo tandem Tyranno, qui occidentales has imperii Romani adorsus partes in Galliis & Hispaniis dominabatur, iudicij Burdigalæ, ac deinde ut videtur Treveris ad ductis eò reis & accusatoribus habiti, sententiâ, Priscillianus gemino iudicio (Sulpicium transcribimus) auditus, convictus que maleficii, nec diffitens obscœnis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium seminarum egisse conventus, nudumque orare solitum: nocens pronuntiatur, ac securi percutitur, anno quo Consules fuere Arcadius & Bauto, scilicet CCCLXXXVI. Cum magna tamen accusatorum invidia, quibus sanctissimus eius ætatis Episcopus Martinus Turonensis, infenissimus alias haeticis, continenter calidisque officiis obstitit, ne ultrà quam sacerdotii iubebat mansuetudo reorum ultimum supplicium urgerent; & ne studio vincendi plusquam oportuit certantes accusatorum vices exsequerentur. Quos non dubitavit Latinus Pacatus ethnicus^s coram Theodosio piissimo Cæsare indicata solùm re, non minibus antistites, revera satellites atque

Y adeò

^r Vide Sig-
nium in *Notis ad Sulpicium*,
Marianam lib. 4.
cap. 20. Loay-
sam in *Notis ad Conc. Cæsar au-*
guitanum.

^s In Panegy-
rico sect. 29.

(1) Plinius quidem *Lib. IV. c. 22.* Antoninus autem *Itin. De Euri Pace Julia.* Meminere item *Ossonobæ* Ptolemæus *Lib. II. Hisp. Lusit.* Strabo qui *Sonobam* vocat *Lib. III. Edit. Amstel. 1707. pag. 211.* Marcian. Heracl. *Lib. II. Peripl. int. Geogr. Minor. T. I. pag. 42.* Anonymus Ravennas *Lib. IV. 43.* Mela *Lib. III. c. 1.* Rhatis apud Resend. *lib. IV. Antiq. Lusit. cui Exubona, & Exubana* audit, *ingenito* ut ipse ait *Linguæ Punicæ vitio*; atque etiam inscripti lapides & numi ap. eundem & Cl. Florezium *Col. & Mun. Hisp. part. III. Tab. LXV. OS :: BA. & O2SO.* Putat autem Resendius loco citato, & ex eo Cellarius, Florezius & Recentiores alii, urbis pene vestigia adhuc extare prope Farum in pago ignobili *Estroy* indigenis dicto,

quem tamen Roder. Carus *Conv. Iurid. Hispal. III. 75.* *Eftombar* appellat; sedem autem qua olim floruit Episcopalem in urbem *Silves* translatam. Apud Aguirrum T. II. Concil. Hisp. pag. 315. sub tit. *Interpretationes civitatum in Hispania* quarum nomina à Saracenis mutata fuere, legitur: *Exonoba Sedum.* Olivario Not. ad Melam: *Osonaba Silvera*: quas meras utriusque divinationes esse existimo. *Ossonobæ* autem nomen sèculo XI. penitus iam ab hominum memoria deletum fuisse elicetur è Geographo Nubieni eius ævi Scriptore, qui Cunei urbes suo tempore extantes memorat, *Ecclesiam* scilicet *Ghorab*, sive *Algarbii*, *Silves*, *Mertolam*, *Tavilam*, *Sárcos*, *Alcácer*: indicta prorsus *Ossonobæ*.

adeò carnifices, sævitiam eorum detestatus, compellare. Quæ maximè Ithacium afficiebat censura, moribus aliàs non eo loco & partibus quas obstinatissimè ac stultissimè gerebat dignis; &, ut ait Sulpicius, audacem, loquacem, impudentem, sumtuosum, gulæque ac ventri plurimùm indulgentem.

126. Cæsos cum Priscilliano asseclaram quosdam, fugâ seu exilio damnos alios, idem refert. Nec tamen extinctum eius sanguine quem accenderat per Gallias & Hispanias ignem, à busto veluti crevise; martyrumque loco habitos qui iure perierant, Priscillianique nomen per summam superstitionem iuramentis præscribi coeptum, posteris in factiones divisus; adeò ut sanctissimus vir Hieronymus ea referre alicubi satius duxerit quæ de Priscilliano aliis placuissent. *Hic usque hodie* (ait^t) à nonnullis Gnosticæ, id est Basilidis & Marcionis, de quibus Irenæus scriptis, hæreßeos accusatur, defendantibus aliis non ita eum sensisse ut arguitur. Idem tamen & seculi gladio & totius orbis auctoritate damnatum fuisse, alibi scriptum reliquit^u.

Et Priscillianistarum abominandos errores communis patrum Leonis Papæ^x, Hieronymi^y, Hilarii, Augustini^z, Orosii^a, Prosperi^b, & qui ab his profecerunt miprobat sententia. Visum enim est (ait Leo Magnus) omnem curam honestatis auferri, omnium coniugiorum copulam solvi, simulque divinum ius humankindumque subverti, si huiusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset.

127. Adeò tamen ambiguum illud reorum damnatorum impotentiumque accusatorum res involvens iudicium illius ætatis hominum conturbavit noviorum quorundam mentes, ut vel sanctitatis & martyrii dignum titulis Priscillianum existimaverint, scriptisque suis donatum reliquerint. Equilinus Episcopus inter eos est, quem transcripsit Ioannes Marieta noster, & nescio an alii spongiæ digni incumbere. Hunc autem Abulæ datum, sive à clericis Ecclesiæ eius creatum fuisse temerè Episcopum, credamus oportet aienti Hieronymo; minimè autem Sulpicio fidamus, nominum quicquid in hac historia est infelicitè exprimenti, Labinensique quod nusquam fuit oppido impositum Priscillianum, nisi aliter is olim scripserit, affirmanti.

128. *Hic* (S. Hieronymus ait) edidit multa opuscula, de quibus ad nos aliqua pervenerunt. Verosimile est tam profanarum rerum, quâ multum vigebat, doctrinæ, quâ Ecclesiasticarum de erroribus

suis ea fuisse. Namque Orosius ad Augustinum de Priscilliani secta referens in Commonitorio^c, epistolæ cuiusdam eius verba produxit, quâ vanitatis suæ quendam articulum libro quodam, *Memoria Apostolorum* inscripto, fraudere conatus est. Et in Toletano conventu^d Comasius presbyter palinodiam canens, Priscillianum, & quos malè condidit libros condemnare se ait: quemadmodum & ibidem de libris & scriptis Priscilliani multa mentio verbis fit ceterorum Episcoporum qui in eodem congressu erroribus suis renuntiavere. Vincentius Lirinensis in Commonitorio: *Lege Pauli Samosateni opuscula, Priscilliani, Eunomii, ac reliquarum pestium: cernes infinitam exemplorum congeriem, prope nullam omitti paginam quæ novi ac veteris Testamenti sententiis fucata & colorata non sit*, inquit. Similiter Priscilliani scripturis, quas secundum suum depravavit errorem, unâ cum Dictioni Episcopi tractatibus; vel quæcumque hæreticorum scripta sub nomine Patriarcharum, Prophetarum, vel Apostolorum conficta legisset, universa Synodus Bracaren sis erâ DXCVIII. habita anathema dixit. Cuius fortè generis fuit *Memoria illa Apostolorum*, quâ usus fuisse apud Orosium Priscillianus dicitur.

129. Sed ante quâm ab eo discedamus, vide, Lector, mecum stupiditatem eius qui nostris diebus sub Hauberti Hispalensis nomine monstrosum abortus est Chronicus. Verba eius ad annum CCCLXXXVIII. *Priscillianus hæsiarcha vermis perivit Abulæ 3. Maii. In hora mortis, quum exspiravit, dixit quinque discipulis suis: Parochus noster & pastor est Pontifex Romane Ecclesiæ: servate id quod Ecclesia Romana servat. Unus discipulus eius Tarasius vocatus ad alios dixit: Verè iste Episcopus maluit animas nostras. Vera fides catholica est. Et nos damnaremur si precepta salva sua non servaremus.* Et tamen audet Argaizius interpres & propugnator id excusare, deque alio Priscilliano prioris discipulo, quem Caracanum proprio nomine appellat, dictum fuisse, ex eodem Hauberto colligere se ait. Perit nempe frons de rebus. Fictitious auctor de Priscilliano agit hæsiarcha, hoc est, hæresis auctore: quod tamen Argaizius strenue dissimulavit.

130. Nec solus hic ex Hispanis, quorum ob relicta sui monumenta meminimus, deviavit à recta Fidei via in execrandam hanc sectam. Quinimmo & duo alii doctrinæ laude illustres iisdem erroribus fœdati poenamque apostasiæ debitam perpetrati sunt.

^t De Scriptor. Eccles. c. 121.

^u Adv. Pelagianos ad Cteiphontem.

^x Epist. ad Turibium.

^y Ubi proximè.

^z De hæresibus ad Quodvult-Deum §. 70.

^a In Commonit. de errore Priscillian. inter opera S. Augustini tom. 6.

^b In Chronicô.

^c De errori Priscilliani & Origeni. tom. 6. Oper. S. Augustini.
^d Qui sub titulo Toletani I. editus est in Conciliis Hisp. pag. 48.

sunt. *Latronianum ac Tiberianum* hos Sulpicius nominat. LATRONIANUS, aliás MATORNIANUS, insignis fuit poeta, gladioque simul cum Priscilliano & Euchrotia Delphidii Burdigalensis rhetoris, cuius Aulonius meminit^e, viduâ^f, & aliis, perremtus. *Matronianus* (ait S. Hieronymus^g) *provinciae Hispaniae, vir valde eruditus, & in metrico opere veteribus comparandus, cæsus est & ipse Treveris cum Priscilliano, Felicissimo, Iuliano, Euchrotia, eiusdem factionis auctòribus. Exstant eius ingenii opera diversis metris edita.* Eadem Prosper & Idatius in *Chronicis* suis habent.

^{e In Profeſſo-}
^{ribus carm. 5.}
^{f Sulpicius Se-}
^{verus lib. 2.}
^{g De Scriptor.}
^{Eccles. cap. 122.}

131. De TIBERIANO Severus : *Tiberianus ademtis bonis in Sylinam insulam datus.* Quis autem is fuerit, ab eodem S. Hieronymo petendum est. *Tiberianus Bæticus* (inquit) *scripsit pro suspicione, quā cum Priscilliano accusabatur, hærefoes, apologeticum tumenti compositoque sermone. Postea post suorum cædem tædio victus exsiliī mutavit propositum, & iuxta S. Scripturam canis reversus ad vomitum, suam filiam devoutam Christo virginem, matrimonio copularit.* Quæ verba ferè transcripsit in *Chronicon* suum Ado Viennensis. Attamen cùm sciamus Bæticum hunc, Hispanumque Latronianum fuisse : non multum unde loco fuerint ignorare dolendum est de his quibus ingenii eruditionisque sæculo illo decantatae dotibus sic abuti malo suo contigit. *Sylina* autem, sive *Syllina* (*Silly* vulgo, ut *Camdenus* putat) insula est oræ Britannicæ adiacens. Quò à Treveris missum in relegationem, uti proximioris maris insulam, verisimile est. Diversus est qui sub Constantino floruit Praefectusque fuit prætorio Galliarum Tiberianus, cuius in *Chronico Eusebiano* mentio Olymp. CCLXXVIII. anno IV. & in libro *De Poetis Latinis* Gerardi Vossii cap. 4.

132. Deerravit cum his aliquando à recta via DICTINIUS Episcopus ; sed in se reversus renuntiavit sectæ, & scripta sua damnavit in Concilio quodam Toletano, in quo facta eius Fidei professio inter acta servatur Concilii Toletani, ut vulgo audit, primi ; cùm verè cinnus ex multis sit⁽¹⁾. Ibi legitur^h post alia dixisse in confessu patrum : *Hoc in me reprehendo, quod dixerim unam Dei & hominis esse naturam.*

ⁱ In editione
Loays pag. 47.

(1) Verè in eam quæ vulgo prima Synodus Tolestanæ inscribitur, quæque Era CCCCXXXVIII. die septimo Idus Septembbris Stilicone Consule celebrata fuit: quicquid post Eliberitanam, ad finem usque sæculi IV. ab Hispanis Patribus circa Fidem & mores, atque Ecclesiasticam disciplinam sanctum ubique fuerat confluxisse videtur; atque ipsam Fidei Catho-

Item : *Ego non solum correctionem vestram rogo ; sed & omnem præsumptionem meam de scriptis meis arguo atque condemno.* Item: *In priori comprehensione mea, & in principiis conversionis meæ, quæcumque conscripsi, omnia me toto corde respuere.* Sequitur in actis hanc confessionem definitiva sententia, in qua refertur tam Dictinium hunc quā Symphosium Episcopos ad Concilium antiquius isto, in quo causam præsentes dicebant, vocatos venire noluissent; attamen postea, sequestro pacis Ambrosio, utrumque admissum fuisse ad professionem Fidei, errorisque detestationem emittendam.

133. Refertur quoque Symphosio Episcopo per tumultuantem plebem extortum fuisse ut ordinaret Dictinium Episcopum, quem S. Ambrosius decrevisset bono pacis locum tenere presbyterii, non accipere honoris augmentum : quæ verba sunt actorum. Ex quibus colligas statim ab initiatione Dictinii sive in Christianam religionem, sive in clericalem statum, exorbitasse ad Priscilliani sectam, eoque tempore pro ea scriptis decertasse. Idque verba ista illius significant paulò antè adducta : & in principiis conversionis meæ quæcumque conscripsi. Factumque à Symphosio Episcopum postquam veterem damnasset errorem, & à S. Ambrosio eosque commendatus fuisset Toletanis patribus, ut si conditions sibi præscriptas impléisset, reverti ad pacem posset. Sententia igitur eorumdem patrum hæc fuit, ut tam Symphosius quā Dictinius in Ecclesiis suis consisterent, pacemque haberent : hoc est, reconciliationis indulto fruerentur, tandemque communionem cum reliquis Episcopis se habituros expectarent, cùm id visum fuisset Simpliciano Mediolanensi Episcopo Ambrosii nuper fato functi successori, ceterisque sacerdotibus, cum Papa qui tunc erat. Interimque prohibitum eis fuit Episcopos, presbyteros, aut diaconos ordinare. Hæc omnia ex actis constant.

134. Ceterum Dictinii scriptorum fit quoque mentio in Bracarenſi Concilioⁱ, quod & ipsum audit primum inter edita, xvii. anathemate; & in Epistola Leonis Papæ I. ad Turibium^k. Atque ex ea ipsa liquet Dictinii vera in veram fidem

ⁱ In edit.
Loays pag.
118.

^k Quæ est 93.

Y 2 &

licæ regulam quæ non nisi ad annum sequentis sæculi XLVII. in Aquicelenensi Concilio Leonis M. iussu sub Balconio Bracarenſi coacto edita primum fuit: ut ex huius Concilii Actis apud Loaysam & Aguirriū liquet. Videndum uterque & maxime Aguirriū in *Not. ad Conc. Hisp. generale Tom. II.* Conc. Hisp. pag. 202. & seq.

& in alterum hominem conversio. Ait enim Leo Magnus, improbare se quòd Dictinii tractatus à multis cum veneratione legerentur, ratione redditâ : cùm si aliquid memoriae Dictinii (malè editum Dictinii) tribuendum putarent, reparacionem eius magis deberent amare quam lapsum. Ideo à Toletanis patribus anno CCCC. coram quibus lecta sunt supra memorata confessio & sententia, ut mox dicemus, Dictinius sanctæ memoriae audit. Planè Dictinius hic Asturicensis Episcopus fuisse vulgò creditur, cuius festum die Sept. hæc eius Ecclesia celebrat, lectionibus annotans Græcum eum gente ferri, & alia quæ videri poterunt in historiis nostris tibus^{1.}

¹ Morales lib.
11. cap. 5.

^m Ad Roman.
cap. 5. 12.

ⁿ Timasio &
Promoto Coss.
ann. CCCXIX.

sub Apologetici specie, in quo detestanda Priscilliani dogmata, & maleficiorum eius artes, libidinumque eius probra demonstrat: ostendens Marcum quendam Memphiticum magiae scientissimum, discipulum Manis fuisse & Priscilliani magistrum. Hic autem cum Ursacio Episcopo, ob necem eiusdem Priscilliani cuius accusatores exstiterant, Ecclesiae communione privatus exilio condemnatur; ibique diem ultimum obiit Theodosio maiore & Valentiniano regnantiibus. Hæc Isidorus. Unde novimus non diu in exilio eum vixisse; cùm ab eo quo damnatus fuit ad Valentiniani obitum tres tantum anni intercesserint, ut ex Prospero constat^{o.}

138. Sed ante quam ab Isidoro descendamus, cùm Idatium Hispaniarum Episcopum is tantum dixerit, quoniam alio idoneo teste nos subnixi Emeritensem suprà vocavimus? Ex coniectura id tantum & veræ lectionis vestigio in Sulpicii verbis servato. Cùm enim hic auctor omnibus laudatis à se huius historiæ Episcopis assignaverit Sedes, Hygino Cordubensem, Ithacio Sossubensem, Priscilliano Labinensem (quantumvis editiones, ut suspicamur, vera corruperint nomina): parum fit verosimile Idatii tum temporis tam illustris viri Ecclesiam tacuisse. Ideo pro illis verbis, uti diximus, emeritæ ætatis sacerdos, quin Emeritæ civitatis sacerdos sit legendum, cum Drusio^p & aliis nullus dubito. Atque ita intellexisse hunc locum historicos nostros^q inde constat, quòd Emeritensem Episcopum vulgò Idatium appellant, etiam si Bracarensem alii credant^{r.}

139. Diversus hic toto cælo est Idatius ab altero eiusdem nominis, Lemicensis Ecclesiæ, proximeque sequentis fæculi Episcopo & historico: quos tamen Thitemius confudit, iccirco reprehensus ab iisdem nostræ historiæ auctoribus^s, atque historicorum illustratoribus^t: de quo nobis proprio loco erit sermo. Diversus item, id ut repetam, ab Ithacio cuius mores carpit Severus Sulpicius: in quo aliter sensisse miror Franciscum Bivarium^u, Severoque imputasse, quod Idatio viro clarissimo iniuriosè detraxerit, qui solùm Ithacii morum turpititudinem sugillavit, ut iam notavimus.

140. Exstat & Idatii cuiusdam sive Ithacii liber *Adversus Warimadum seu Warimundum* Arianæ sectæ diaconum, hoc est, explanatio difficiliorum S. Scripturaræ de Trinitate locorum, editus in Bibliothecæ VV. PP. volumine IV. editionis Parisiensis. Cuius quidem auctor cùm in

^o Chron. Coss.
Arcadio II. &
Rufino anno
cccxciii.

^p In Comment.
huius loci.

^q Padilla tom.

^r Hif. Eccles.

de Espanæcent.

^{4.} cap. 58. Ma-

riana lib. 4.c.20.

Morales lib. 10.

cap. 44.

^t Bivarius ad

Dextrum anno

ccclxxxiv. n.

^s Valeo in

Chronico ad an.

ccclxxxviii.

^t Vossio de

Hif. Latin. lib.

^{2.} cap. 17.

^u Ad Dextri

ann. ccclxxxiv.

num. 5.

recundè, nisi postea amissum locum repetere tentasset. Nullus enim, quod viderim, ambigit, pro Nardacius quod Sulpicii editiones habent, nam Idatius legendum. Quam ob inconstantiam nostrâ sententiâ missus in exsilium fuerit, in quo diem vidit extremum.

137. At non verbo tantum & opere ipso noster olim persecutus fuit hanc hæresin, sed & scriptis quoque. Audi sis S. Isidori Hispalensis Episcopi è libello *De Scriptoribus Ecclesiasticis* verba: Idatius Hispaniarum Episcopus, cognomento & eloquio Clarus, scripsit quendam librum

præ-

præfatione dicat Neapoli se hunc librum
scribere Campaniæ urbe: vix est ut pro-
eodem cum aliquo ex Hispanis Idatiis seu
Ithaciis habeamus: quod & censuit Vos-
<sup>z Lib. 2. De
His. Lat. cap.
17. De Scriptor.
tom. I. pag. 495.</sup>
sius^x, nec improbat Labbeus^y. In quo
huius Idatii opere quæ ad obiectiones 3. 4.
& 5. respondet, ab illis verbis: *Deus
filium suum misit usque ad ea: minoraretur
in filio: eadem epistolæ Hygini Papæ in-
serta legi observavit (ne id mihi obviam
ledum omittam) Thomas Reinesius epist.
8. ad Christianum Daumium: quod iam
eo prior Blondellus animadverterat.*

<sup>z Eodem anno
ccclxxxiv. n.
s.</sup>
141. Post Idatii laudatam operam, qui
pullulanti hæresis malo primus oblitus,
fecutus est patrum conventus in urbe Cæ-
saraugusta, cuius Sulpicius meminit. Nec
tergiversabor valde iis, qui & alibi Hi-
spaniarum Episcopos priùs conveniscono
tenderint; dummodo testimonio Dextri
abstineant, Emeritæ id factum Idatii
operâ; nec non & quodam alio Lu-
sitania loco, referentis^z. Dexter enim
hypobolimæus ab hinc nonaginta annos
historicum veterem sub larva fingens, au-
toritate deficitur, quâ verus Dexter huc
loci veniens fungeretur. Idatio (*Lemicensi*)
historico potius credimus, qui ait^a Pri-
scillianum, cum Italiam & Romam pe-
tiit in Cæsaraugustana ista damnatus Syn-
odo, aliquod iam Episcoporum Conciliis
auditum fuisse. Nisi temerè id ille pro-
nuntiaverit de eo, qui nec etiam Cæsar-

^b Severo teste.
^c Collect. Loay-
sa pag. 31: Bi-
niana tom. I.
pag. 684.
^d Vide Baro-
nium tomo 4. Severum, sed & in Toletani, quod dicitur
ad annum ccclxxxi. 103. & sequentibus.
Moralem lib. 10.
cap. 44. & lib.
11. cap. 4.
^e Collectionis
Concil. Hisp.
pag. 48.

augustano iudicio se committere ausus^b,
absensque condemnatus cum sociis fuit.
Planè cuiusdam Cæsaraugustani Concilii
nonnulli existant canones^c, atque hi qui-
dem non absconi à Priscilliani causa^d; ipsa
tamen damnatoriæ sententiæ acta periere.
At eorum diserta mentio non modò apud
Concilii gestis mansit^e. Cæsaraugustanum
id Concilium in absentes Instantium &
Salvianum Episcopos, Elpidium & Pri-
scillianum laicos, damnationis sententiam
dixit: adiuncto, adversus eos qui da-
mnatis communicâssent, non dissimiliter
ferè animadvertisendum.

142. Deinde maximum rei momen-
tum constitit in eo quod nec Delphinus
Burdigalæ Episcopus damnatos eo loci
manere, nec Ambrosius Mediolani, aut
Damasus Romæ, in conspectum venire
suum permisere. Coacta demum Burdiga-
læ Synodus, Maximi tunc iam rerum in
Occidente domini iussu, damnavit iterum
Instantium Episcopum; damnassetque Pri-
scillianum, nisi is ad Imperatorem provo-
casset. Deductus ergo in Treverensem ur-

bem, passus ibi tandem cum aliis quos
diximus capitalem sententiam indeque sup-
plicium fuit.

143. At eorum sparso sanguine veluti
fecundata est hæreticorum infelix seges,
vigebatque adhuc cum maximis Episco-
porum discordiis eo tempore quo Severus
Sulpicius diligens totius rei hiltoricus ope-
ri suo colophonem imposuit. Maximè au-
tem hoc pessimo malo Hispaniam labo-
râsse, inde colligi potest quod nusquam
aliâs coactis Synodis serpenti adhuc post
plures annos pesti obviam itum. Quales
verò hæ fuerint, obscura res, & confusis
plurium Conciliorum in unum gestis val-
dè intricata.

144. Toleti nempe habitum est, aut
indictum faltem eò, in primis hac super
re Concilium paulò post S. Ambrosii obi-
tum, Syricio Papa, Simplicianoque suc-
cessore Ambrosii Mediolani Episcopo:
scilicet post annum CCCXCVII. aut
CCCXCVIII. quo egregius ille antistes
decesserat. Res sic se habet. Ex decreto
Cæsaraugustani Concilii, quod habitum
credimus anno CCCLXXXI. sive quod no-
minatim tunc damnati, sive quod da-
mnatis postea communicâssent, Sedibus suis
spoliati & à communione fidelium remo-
ti remansere Symphosius, qui eidem Cæ-
saraugustana Synodo interfuerat, Dicti-
niusque Episcopi, unaque cum eis Coma-
sius presbyter. Hi precibus apud Ambro-
sium eius seculi veluti oraculum interpo-
situm, obtinuere ab eo literas ad Hispaniæ
Episcopos: quibus, si tres hi iuxta præ-
scriptam sibi ab eo regulam egissent, posse
ad communionem accipi existimare se af-
firmabat. Quarum tamen literarum & pœ-
nitentiæ tenorem iis contentum nihil mi-
nus ii quâ executioni mandâsse viden-
tur. Siquidem ad indictam Toleti Syn-
odum evocati super iis quæ facturos se pro-
miserant sciscitandi, venire noluerunt,
immo insaniae veteris quædam adhuc si-
gna dedere.

145. Tandem verò in se reversis da-
tus est alias patrum conventus Toleti, ibi-
que præsentes Symphosius, Dictinus^f,
Comasiusque prædicti disertè damnaverunt
Priscilliani errores, & quicquid olim iis
seducti peccavissent. Unaque & alii Epi-
scopi, sive quod à recta fide similiter de-
viâssent, sive quod à Symphosio ordinati
fuissent, aliorum communionem nondum
habentes, eâdem renuntiatione usi, quic-
quid placuisset patribus se admissuros pro-
fessi sunt. Et has quidem professiones, sub-
secutamque de pœnitentibus conciliarem
sententiam, iis verbis quibus conceptæ
sunt,

^f Asturicensis,
Baron. tom. 5.
ad ann. cccc.
57. Morales lib.
3. cap. 5.

sunt, hodie legimus in diversæ ab hac Toletanæ Synodi, de qua paulò pòst dicemus, actis: quæ quidem unà cum superioris actis confusa præstrinxerunt hucusque legentium oculos, velut in unam eandemque Toletanam Synodum, quæ primæ titulo in codicibus mss. atque editis donata fuit, coniectos. Huc ergo tantum pertinent ex corpore illo multiformi Toletani primi, ut præfert, Concilii ^g, Exemplaria professionum in Concilio Toletano contra sectam Priscilliani; non quidem in eo Concilio tunc factarum, sed productarum tantum.

^g Pag. 47. in Loayzæ edit. tom. 1. Concil. Binianæ edit. pag. 742. & 2. tomo Labbeanæ Parisiensis pag. 1228.

146. Perspicua omnia ista quæ præmissimis erunt planè legentibus statim à principio dictas professions. Post habitum iam Concilium (aliud scilicet sub Leone I. Papa, de quo postea videbimus) Calendis Septembribus, III. Non. Septembris, post diversas cognitiones tunc habitas, sub die VIII. iduum Septembris excerptæ sunt de plenariis gestis (dicti Concilii de quo agimus ante plures annos habiti) *professiones domini Symphosii & domini Dictinii sanctæ memorie* (hoc est, olim demortuorum) *Episcoporum, & domini sanctæ memorie Comasii tunc presbyteri, quas inter reliquos habuerunt in Concilio Toletano de damnatione Priscilliani vel sectæ eius, in hunc modum.* Sequitur inde abrenuntiatio & condemnatio erroris, à Symphosio & presbytero eius Comasio facta eodem die, ac III. iduum Septembris: quam ponè it sententia patrum definiens confidentibus poenas canonicas. Hæc enim lecta quoque est in eo Concilio sub Leone, producta ex actis alterius sub Syricio: *Die qua suprà (ibidem legitur) Episcopi dixerunt: legatur scriptura sententia: & legit.*

147. Sequiturque sententia tenor à gestis productus, unde historia quam enarravimus apertè deducitur. *Etsi diu deliberantibus verum (fortè utrum) post Cæsaraugstanum Concilium, in quo sententia in certos quosque dicta fuerat: sola tamen una die præsentे Symphosio, qui postmodum declinando sententiam præsens audire contemperat, arduum nobis esset audire iam dictos literis tamen sanctæ memorie Ambrosii (iam hoc tempore fato functi) quas post illum Concilium ad nos miserat, ut si condemnassent quæ perperam egerant, & implessent conditiones quas præscriptas literæ continebant, reverterentur ad pacem (adde quæ sanctæ memorie Syricius Papa suasisset) postrema hæc parenthesi conclusa verba sententiae quæ ex veteribus actis legebatur minimè sunt, sed eius fortè qui legebat, aut alicuius è patribus qui au-*

diebant; placuitque scripto & id comprehendi: quum enim sententia lata fuit, Ambrosius obierat, Syricius in vivis era): magnam nos constat præstissime patientiam, et si prius indictum in Toletana urbe Concilium declinârant, ad quod illos evocaveramus, &c.

148. Mentionem audis factam Concilii Toletani, ad quod fuerant rei vocati (longum enim tempus intermedium fuit, & in his controversiis elapsum XVIII. aut ferè nec minus annorum à celebratione Cæsaraugstanti Concilii) atque inde huius ab illo diversi, post D. Ambrosii obitum coacti, quod eorum causam absolvit. Omnes ii nempe vel ad pacem, ut sententia loquitur, vel ad communionem admissi retentis Ecclesiis; spectato nihilominus ab eorum quibusdam id quod Papa, qui tunc erat Syricius, & Sanctus Simplicianus Mediolanensis Episcopus, reliquique (ut ait) Ecclesiarum sacerdotes respondiscent. Certè Simplicianus anno CCCXCVII. aut CCCXCVIII. datus S. Ambrosio successor, obiisse dicitur ^h saeculari anno CD. aut circiter. Unde patet aliquo ex his tribus quarti saeculi annis, quibus vivebat Simplicianus sub Syricio Pontifice Romano, ad quos delatum fuit à patribus ut gesta quasi absolverent & approbarent, habitum hoc Concilium suis. Quare assignatam in editionibus huic parti eram Hispaniensem CDXXXVIII. qui cum anno CD. saeculari concurrit, sponte suscipimus ⁱ.

149. Post XL. autem annos cœpit Ecclesiæ universali præesse Leo I. cognomento Magnus, is qui per Turibium notarium sedis Apostolicæ Asturicensem Episcopum super nefandissima ista secta nondum radicitus è Gallæciæ Ecclesiis extirpata litteras misit ad eiusdem Gallæciæ Synodum; ac per eundem fecit, ut universalis seu nationalis alia ceterarum (Gallæciæ excepta quæ Suevis parebat) Hispaniæ partium & Ecclesiarum, congregaretur: unde Fidei regula contra Priscillianam hæresin dimanavit, & ad Balconium Gallæciæ Metropolitanum, hoc est Bracarensem Episcopum, directa fuit. Hic autem Turibius, sive postquam munere isto sive antequam esset functus, ad eundem Sanctum Leonem Papam libros edidit, in quibus (verbis sunt Montani Episcopi Toletani in epistola quadam ad fideles Palentinæ dioecesis Episcopo orbatæ ^k) hanc sordidam hæresin explanavit, aperuit, & occultam tenebris suis, perfidiæque nube velatam, in propatulo misit. S. Ildephonsus Toletanus de Montano loquens^l hoc etiam laudat

^h Baroniū anno CCCXCVII. num. 41. & an. CD. num. 3.

ⁱ Convenient Morales lib. 2. cap. 4. & alii.

^k Edit. Loayzæ pag. 88.

^l De Script. Eccles. cap. 3.

Tu-

Turibii opus. Simul cum hac edita est Turibii nuncupata ab eodem Montano epistola. Sed cum Montanus saeculo fere integro post Leonem vixerit Papam: neutquam potuit is ad Turibium eum scribere, qui Leonis Papae nomen suis libris inscriperat: ut postea dicemus quum ad utriusque tempora Bibliotheca nostra pervenerit.

^{150.} Planè duarum Synodorum, tam provinciæ Gallæciæ, quam Toletanæ nationalis, atque Turibii operæ, meminere cùm Bracarense ^m, tum ex parte Toletanum ⁿ, quæ vulgo audiunt *prima*, Concilia. Signanter diximus huius universalis Concilii meminisse Toletanum cum *primi* nota vulgare: pro Toletano primo ἀπλῶς intelligens quicquid sub hoc titulo hinc inde collegit posteriorum incuria. At nunc de ea parte loquor, quæ sub hac inscriptione post novendecim Episcoporum subscriptiones edita legitur: *Explicit constitutio Toletani Concilii.* Quæ quidem pars minimè subiicienda fuit synodalibus canonicis à novendecim patribus Toleti quoque, ut haec tenus creditur, promulgatis. Hæc enim Synodus, cui Patruinus Episcopus præfuit, longo annorum intervallo præcessit Leonis Pontificatum, Turibii que navatam egregiè in formanda hac Fidei regula, nec minus dirigenda ad Balconium, operam. Immo nisi caput quoddam ^o ex xx. capitibus quibus constat ea Synodus sub Patruino, laudaretur in Concilio Toletano xi. ^p tamquam ex Toletano primo desumpta: suspicari possemus non Toleti eam conventionem fratrum celebratam fuisse, sed in provincia Gallæcia.

^{151.} Reddemus iam coniecturæ nostræ de omnibus his enuntiatis rationem. Provinciale ante alia sub Leone Concilium necessariò dividimus à nationali sub eodem; cùm in hoc Tarragonenses, Carthaginenses, Lusitani, ac Bætici convernent Episcopi; illud verò Gallæciæ unius dicatur in Synodo Bracarense, ubi & nationalis iam dicti mentio. Rursusque hanc Gallæciæ Synodum tempore Leonis Papæ celebratam, ab alia distinguimus novendecim patrum subscriptionibus illustrem, quæ Toletana existimata est haec tenus, cùm Gallæcam suspicari aliquis valeat; quæque alteram Leonini temporis longè præcessit, nec de Priscilliani rebus quicquam cavisse legitur. Suspicionis meæ causas dabo. Planè video in principio ita editum: *Convenientibus Episcopis in Ecclesia Toledo &c.* Attamen regiæ huius urbis nomen sic malè hic coagmentatur, ut merum spiritu glossema. Quod quidem furcâ expel-

lere possis, cum eo quod post nomina Episcoporum paucis ab hinc versibus legitur: *Isti sunt qui & aliis gestis adversus Priscilliani sectatores, & hæresin quam adstruxerat, libellarem direxere sententiam.* Perspicuum enim est non cohærere ista verba cum his quæ antecesserunt, aut cum his quæ sequuntur. Et differentia Synodi novendecim Episcoporum à nationali altero Concilio, quod Bracarense patrum testimonio ^q Priscillianæ hæresi anathema dixit: glossam coarguit manifestissimè ^r: cui quidem respondet eiusdem manus & audaciæ illa, quæ regulæ *Fidei* ad Balconium missæ à prædicto nationali Concilio adhæsit: *Ipsi etiam & suprà scripta viginti canonum capitula statuerunt in Concilio Toletano.* Id quod absque magna sagacitate dignosci potest additamentum novioris manus.

^{152.} In primis moveor ad exercitationis gratia propugnandum non Toleti sed in Gallæcia habitam hanc Synodum, ex variante quadam ab ea quæ excusa fuit lectione, quam vir gravissimus & eruditus Garsias Loaysa oræ affixit. Præfert ea absque *Toleti* nomine Episcoporum nomina; statimque, pro eo quod Loaysa edidit *Exsuperantius de Galicia Lucensis conventus municipi Celenis*: hic legimus *Leona Gallia, Lucentio. Hic conventus municipiis Celenis actus est.* Nec vix aliter potuit loco primo subscribere ac nominari Paternus (alias Patronus): qui, ut ex sententia Priscillianæ fermenti Episcopis dicta & à nobis iam enarrata colligitur, Bracarense fuit Episcopus ^s. Quod nec difitebuntur qui Dextri vadis hærent, cùm in eius Pseudo-Chronico ^t sic scriptum legatur. Sed ait, Bracarense cùm esset, præfuisse Concilio Toletano. Ait, inquam; sed temerè. Tum quia si provinciale fuit Concilium, uti ex raritate coeuntium apparet, vel in Gallæcia, vel in Carpetania celebrandum fuit, ex propriæ provinciæ non ex utriusque Episcopis. Si in Carpetania, undenam ad Toletanum conventum pertinebat Paternus Bracarense, cum Exsuperantio illo de Galicia, & municipio Celenis? aut quare in aliena provincia sedere atque subscribere primo loco ei datum? Asturius item Toleti eiusdem Pseudo-Dextri relatu Episcopus, cur sextum locum subscribens occupat? laudatus verò in actorum proœmio undecimum?

^{153.} Planiora quidem omnia sunt, si importunè alias uni Exsuperantio attributum patriæ aut Sedis nomen, hinc avulsum significare positum sit habiti Concili

^a In collect.

Loaysa pag. 116.

^b In collect.

Loaysa p. 44.

^c Can. 14.

^d Can. 2.

^q Bracar. Concil. i. circa principium.

^r Moral. obseruavit. lib. ii. cap. 25,

^s Toletanum Episcopum fuisse tenet Morales lib. ii. cap. 25. Loaysa ad Concil. Tolet. i. pag. 44. Idem Morales lib. ii. cap. 4. Bracar. credit Bivarius ad Dextri ann. ccclxxxvi. Pendet in hac re Mariana lib. 4. cap. ult.

^t Ad annum CDVII. num. 3.

^u Lib. 4. cap.
20. à Celenis
conventus Bracarum.

lii locum, *Celenas* scilicet Conventus Lucensis municipium, in confinio istius & Bracarensis conventus positum, ut Plinius indicat ^u, & in Antonini Itinerario sæpius dictum (1).

154. Hæc igitur Gallæciæ Synodus ad nos non pertinet, nec de Priscilliani rebus definitivis quicquam refertur; sed alia illa sub Balconio Bracarensi Leonis Papæ temporibus, atque item altera nationalis, à Bracarensibus laudata patribus: quam ipsam Toleti congregatam non alicubi legimus, sed suspicamur tantum. Videtur tamen dicta Gallæciæ Synodus novendecim Episcoporum non per plures annos separanda esse ab eo Concilio, quod anno CD. aut circiter habitum fuisse iam retulimus in causa Episcoporum Priscillianæ sectæ, cùm & Paternus & Ortigius utробique laudentur Episcopi.

155. Insisterem huic sententiæ afferendæ nisi retardarent duo. Primum est, auctoritas Concilii Toletani xi. quâ utimur libenter in eo quod ait in collatione illius cœtus relatum fuisse canonem Toletani Concilii de non sumente Eucharistiam à facerdote, uti sacrilego, propellendo: quæ ipsa sententia & verba sunt canonis XIV. Concilii xix Episcoporum, de quo quærimus. Quòd verò non modò Concilium Toletanum, sed Toletanum *primum*, à Toletanis Patribus xi. Concilii laudetur, ferè est ut glossema credam; cùm incertum valdè sit an aliquod aliud ex his, quorum

(1) Quisquis Antoninum legerit *Itinere per loca maritima à Bracara Asturicam*, in quo post CLXV. stadiorum, seu XX. circiter passuum millium intervallum, statim occurunt AQVÆ CELENÆ; & maxime in terrestri alio *A Bracara item Asturicam*: (pag. 429. Edit. Amstel. Westenii 1735;) in quo primum

LIMIA.....	M. P. XIX.
TVDE.....	M. P. XXIII.
BVRBIDA.....	M. P. XVI.
TVROQVA.....	M. P. XVI.
AQVIS CELENIS.....	M. P. XXIV.

illico apud se statuet AQVAS CELENAS maritimum fuisse oppidum. Dissentire tamen videtur Plinius inquiens (Lib. IV. c. 20.) *A Cilenis, conventus Bracarum, Heleni, Gravii, Castellum Tyde*, quasi dicat Ab AQVIS CELENIS secundo amne Minio, aut terrestri itinere Tyden euntibus Helenos, sive Ελληνες, primum occurtere, mox Gravios &c. Quæ autem Straboni (L. III. p. 157.) Ελληνες urbs, ea Marianæ nostro (Hist. Hisp. L. I. c. 12.) hodierum *Pontevedra* est oppidum, uno quidem atque altero milliari à mari distitum. Præterea Simlerus (Not. ad Anton. in Aquis Celen.) Sunt autem CILENI (inquit) populi citerioris Hispaniae apud Plinium, prope conventum Bracarum: forte AQVÆ LEÆ Ptolemæi; LEAS autem AQVAS, ut mox dicimus, Ptolemaeus in mediterraneis ponit. Magnus item Surita noster (Not. ad Anton. l. c.) Ptolemæus, in-

suprà recordati sumus, in causa Episcoporum Priscillianæ sectæ coactorum Conciliorum hoc præcesserit. Secundò nostrum retardat assensum à suspicione illa celebratæ in Gallæcia Synodi xix. Episcoporum, quod in Innocentii Papæ I. epistola ad Toletanam Synodum qualis ea fuerit, directa, legimus: *Et quamvis dilectioni vestrae, fratres carissimi, regulæ Nicænae sint cognitæ, secundum quas ordines esse faciendo per sententiam decernitis &c.* Quibus quidem verbis allusum videtur ad Patruini illa in Concilio xix. Episcoporum: *Mihi autem placet constituta primitus Concili Nicæni perpetuò esse servanda &c.*

156. Sed si quæsieris, epistola hæc Innocentii Papæ I. ad Synodum in civitate Toletana constitutam directa cuiusnam ex omnibus his conventibus patres allocuta sit? Ad Synodum Toleti constitutam præfeserit epistola. Et videtur quidem de eadem ordinationum prætermissa legitima forma, quam canones huius Synodi xix. Episcoporum reformare conati sunt, eam conceptam esse. Aliter tamen nobis videatur subodorantibus ad Toletanum aliquod, sed non hoc, Concilium scripsisse Innocentium. Moveor, quòd si habitum istud præside Paterno fuit erâ (uti docet inscriptio, & Stiliconis consulatus nota confirmat) CDXXXVIII. hoc est reparatæ salutis anno CD. nondum Innocentius hoc anno ad pontificalem thronum ascenderat x.

Præ-

x Creatus fuit
anno cdii. Ba-
ronius ad hunc
ann. fest. 42.

quit, in regione Kisuvæ Caporis finitima AQVAS CALIDAS conlocat: ut hæ sint quæ ab Antonino CELENÆ nuncupantur. Cellarius quoque (L. I. c. I. fest. 3. n. 53.) *Interiora*, id est mediterranea, Nemetobriga, & AQVÆ CELENÆ vel CILI-NÆ. Poitremo Mela qui (L. III. c. I.) universam Hispaniæ oram occiduo Soli obversam à Barbario ad Nerium sive Artabrum promontorium describit, inque ea Celticos, Grovios, Lambriacos, Præfamarchos, Tamaricos, Neriosque omnium postremos singillatim recenset: CELENORVM sive AQVICELENEN-SIVM non meminit: quod meo iudicio conficit eos non litorales sed mediterraneos fuisse. Incoluerintne autem Auriensem urbem, Orense vernaculae appellatam, quod Recentiorum nonnullis placere video: non fatis constat, mihi parum probabile est; multo enim ea urbs longius à mari abest, quam ut definitus à Plinio, Strabone, Ptolemæo, Antonino CELENIS locus ipsi congruere aut accommodari possit; arridetque potius AQVÆ-LEARVM sedes, quas Ptolemaeus (Edit. Ulmen. Leonard. Hol. 1482.) ad dextram Minii fluminis ripam collocat; iisque non longo intervallo proximum est AQVARVM CALIDARVM oppidum, CALDAS hodie indigenis dictum: cuius nomen parum ab AQVIS CELENIS abludit, nominis autem ratio mirifice ipsi quadrat; cùm AQVARVM appellationem ab aquis CALIDIS sive thermalibus fortitum fuisse veroli- mille sit. Videndum Cl. Florezius Hisp. Sacr. T. XVII. in ipso statim limine.

157. Præterea quamvis & Innocentii epistolam & Concilii decreta de ordinationibus egisse sit ex eorum lectione compertum: ferè nihil tamen in decretis video quod Innocentii epistolam atque eius monita exscriptissimæ aut expressissimæ videatur: de quo ad attentè considerantes quid utrobique inculcatum sit, provocamus; nullaque facta in canonibus, aut eorum prooemio, receptæ à patribus epistola, ut solet atque æquum fuit, mentio, rem confirmat. Immo Innocentio, quum literas dedit, lecta iam fuisse synodalia hæc xx. decreta, ex his verbis earum, quæ paulò antè producta à nobis sunt, colligimus: *Et quamvis dilectioni vestræ, fratres carissimi, regulæ Nicænae sint cognitæ, secundum quas ordines esse faciendos per sententiam decernitis; tamen aliquam partem &c.* In quibus respectus videtur habitus ad Paterni seu Patruini præsidis ea quæ diximus è præfatione canonum (1). Nec tamen aliorum Innocentius meminit, quibus cautum fuerat xx. canonum decretis.

158. Repeto. Vel ista lecta fuit ante canonum formationem in hac synodo, vel non fuit, epistola. Lectam dicis? Planè inurbanum fuerit suscepitæ epistolæ nullam habere mentionem. Quinimmo & contumax, non omnibus his caverere malis quibus caveri debere admonebat Papa: scilicet, inter alia, ex militibus, & curialibus, & magistratibus non debere sacerdotes, ac multò minus Episcopos, fieri; taliterque ordinatos cum ordinatoribus suis deponendos; item bigamiam à sacerdotio arcendam: de quibus in decretis nihil provisum exstat. Non lectam ais in synodo epistolam? Credimus & nos non lectam. Sed ad aliud Toletanum Concilium sub eo habitum anno CDII. aut postea (hoc enim anno creatus fuit) epistolam eam directam ab Innocentio Papa: cuius acta nunc deperdita verosimile est ordinationum rectæ formæ, iuxta præscri-

(1) Dixerat paulo superius Noster de hoc *Paterno* seu *Patruino* nn. 150. & 152. neutrubi tamen clarius quam hoc loco utrumque confundit, atque è duobus unum eundemque Bracarensem Episcopum facit. Diversi omnino ac diversarum Sedium præfules fuere: *Paternus* quidem Bracarensis, *Patruinus* vero Emeritensis; quod utrumque in eiusdem primi dicti Concilii Toletani actis, & in Epistola Innocentii I. ad Episcopos ibidem congregatos legitur, quem Iac. Sirmondus & post eum Card. Aguirrius Tom. II. *Concil. Hisp.* à pag. 153. edidere; nam apud Loaysam *Concil. Hisp.* pag. 51. integra non exstat. Et quidem *Paternus*, quod à tumultuante Bracarensum plebe illegitimè ordinatus Episcopus, quodque olim Priscillianistarum popularis fuisse, causam in eo Concilio dixerat; consensus tamen iuratusque quod lectis Ambroxi Mediolanensis scriptis illico re-

ptum Papæ, ultimam manum imposuisse.

159. Baronius quidem primis Annalium suorum curis hæc duo Concilia, novendecim Episcoporum, atque eius ad quod Innocentius epistolam dedit, non bene distinxerat: uti fecit secundis, quæ ferè sapientiores sunt, in appendice quinti tomī, iam posterioribus editionibus in contextum recepta^y: improbatis Morali^z & Mariana^a Hispaniarum historicis, atque de anachroniūm vitio convictis. Franciscus Bivario cum Baronio convenit^b. Post lecta hæc confule sis ea quæ de hac Conciliorum plurium confusione sub Toletani unius titulo annotaverunt laudatus Ambrosius Morales^c, Ioannes Vaſeus^d, Ioannes Mariana^e, & post omnes Franciscus Bivarius, qui ceteris distinctius rem tractavit^f, admisisti tamen Dextri sui testimoniis, Baronii atque aliorum observationibus armati; & quæ postremò de his Conciliis Toletanis ad unum reducendis excogitavit, Dextrum exagitans, Excelentissimus Mondexarense Marchio *Differentiationum Ecclesiasticarum* tom. I. disser. 4. cap. 2. Fortè nec legiſe pigebit.

160. In hac enim historia Priscilliani atque eius sectæ Chronico suo committenda, non minùs quàm in aliis, aut forte etiam plus, sibi falsus Dexter indulxit. Ei enim si verba danti credimus, Concilia hæc omnia in Priscillianæ sectæ causa debemus admittere.

I. EMERITENSE^g, ab Idatio Lusitanæ metropolitano coactum anno CCCLXXXIV.

II. IN LUSITANIA^h aliud statim eodem que anno. Quasi Emerita urbs extra Lusitaniam fuerit.

III. TOLETANUMⁱ eodem anno CCCLXXXIV. sub Syricio Papa.

IV. TOLETANUM^k sub Anastasio Papa anno CD. Episcoporum xix.

V. TOLETANUM^l sub Innocentio anno CDV. ad quod direxit laudatam epistolam. Quibus accedit, non quidem à Dextro

^j cu-
sipuerit, à Patribus Ecclesiam suam retinere pernif-
sus fuit, ut in *Exemplari definitivæ sententiae eiusdem*
Concilii legitur nn. 38. 44. 46. Patruinus vero diu à
nonnullis Bracarensis, aliis Toletanus habitus: in
integra illa apud Sirmondum & Aguirrium Innocen-
tii I. Epistola num. 5. disertissime dicitur *Gregorii*
Emeritenſis Episcopi decessor, ut nullus superlit de
eo ambigendi locus. Præterea *Asturius* sive *Asterius*
ille qui sexto loco in eodem Concilio subscribit, To-
letanus proculdubio Episcopus fuit, Ildefonso teste
in *Catal. viror. ill.* Utraque ergo & Bracarensis &
Toletana Sedes plena erat quo tempore de Patruino
Emeritensi uni alicui ex duabus inferendo magno
utrimque nisu inter competitores Primatus Ecclesia-
rum Hispaniæ disceptabatur. Egregiè de his disputat
Cl. Florezius *Hisp. Sacr. Tom. VI. Diff. de primo,*
ut vulgo audit, *Concil. Tolet.* à pag. 49.

^y Ad annum

CDV num. 43.

^z Lib. 2. cap. j.

^a Lib. 4. cap.
ultimo.

^b Notis ad
Dextri anno
CCCLXXXVI. pag.
410.

^c Cap. 5.

^d In *Chron. ad*
ann. CDI.

^e Lib. 4. cap.
ultimo.

^f Ubi proximè
pag. 409.

^g Ad annum
CCCLXXXIV. 5.

^h Ibidem.

ⁱ Ad annum
CCCLXXXVIII.
8.

^k Hoc anno
n. 1. & CDVII.

^l Hoc anno.

^m In Chronico
ad an. CDXLVIII.
7.

cuius ætas hic non attigisse dicitur, sed à M. Maximo ^m.

VI. TOLETANUM Leonis Papæ auspicis, cui præfuit Turibius Asturicensis Episcopus anno CDXLVIII.

161. Necnon & ludit uti solet Dexter in ornandis iis, qui huic causæ ac synodis quodammodo interfuerent.

I. IDATIUM nunc metropolitanum Lusitanæ hoc est Emeritensem, nunc metropolitanum Bracarensem nominat ⁿ paucis versibus interiectis.

II. CÆSARAUGUSTANI Concilii Episcoporum subscriptiones, quæ in editis leguntur, pro arbitrio transformat, Sedeque nudis Sedem assignat ^o.

III. EXSUPERANTUM, qui Concilio xix. Episcoporum interfuit, Uxamensem facit antistitem ^p, atque inde translatum fingit ad Ravennatensem in Italia Ecclesiam, esseque eum ad quem S. Hieronymus scripsit. At is iuxta edita à Loaysa xix. Episcoporum nomina, *De Galicia fuit Luccensis conventus municipii Celenis*. Nimirum ex tribus Exsuperantiis, milite ad quem scripsit Hieronymus, Episcopo Ravennatensi Sancto xxx. Maii die culto, & eo qui interfuit cum aliis xviii. Gallæcia Concilio, unus & idem Exsuperantius inter Dextri manus devenit ^q.

IV. SPLENDONIUM, qui Cæsaraugustanæ subscrispsit synodo tot ante annos, Ambraciensem in Lusitania Episcopum fuisse ait ^r anno CDXXIV.

His coniungenda sunt quæ Pseudo-Dextri imitator & interpres Pseudo-Julianus de iisdem rebus & hominibus impudenter mentitur ^s. Quibus utique refellendis, & cum auctore suo absque ulla spe restitutionis proscribendis, deficit nobis in præsentiarum locus. Iam enim Priscilliani propugnatorumque & impugnatorum eius Hispanorum Scriptorum occasione nimis hinc moramur.

162. Sed nonne AUDENTIUS Toletanus Episcopus adversus impietatem istam calamum strinxit? Planè vero ut solet immiscuit falsum, is qui huiusc rei auctor est, ementitus Dexter ^t. Audentius Episcopus Toletanus editis contra Priscillianum libris, ac habitis publicè contra Priscillianistas disputationibus mirificè floret. AUDENTIUM sanè scripsisse adversus hæreses è Gennadio scimus. Toletanum fuisse Episcopum coniectamur tantum; quod aliás compertum fit Audentium quendam Toletanæ Sedi præfuisse Asturii deceflorem, ex Ildephonsino Scriptorum Ecclesiastico rum parvo catalogo ^u. Audentius (ait Gen- nadius ^x) Episcopus Hispanus scripsit ad-

versus Manichæos, & Sabellianos, & Arianos; maximè quoque speciali intentione contra Photinianos, qui nunc vocantur Bonosiaci, librum quem prætitulavit De Fide aduersus omnes hæreticos: in quo ostendit antiquitatem Filii Dei coæternalem Patri fuisse, nec initium deitatis tunc à Deo Patre accepisse, quum de B. Maria Virgine homo Deo fabricante conceptus & natus est. Ante quām ostenderetur mortalibus nova Dextri & sequacium historia, eundem hunc esse cum Audentio Toletano Episcopo colligebant non temerè nostratis veræ historiæ coryphæ ^y; nec nunc abscedendi efficax aliqua ratio appetet; dummodo etiam vera dicenti Dextro atque eius simiæ Juliano testimonium in hac re dicendi facultatem denegemus: collectis insuper, nigroque præfixo theta notatis, quæ hi de Audentio isto falsa credi voluere pro veris.

163. Primò Audentium fuisse ante quām sacris initiaretur prætorio præfectum, ait Julianus ^z. Floret hoc tempore Flavius Maximus, Augontius vel Audentius, præfectus prætorio, vir pius & egregie doctus, postea vero Episcopus Toletanus. Tribus Anticyris caput insanabile! ut cum poeta loquar. Nam ex tribus, Imperatore scilicet, præfecto prætorio, & Episcopo incerti aut corrupti nominis, unum & eundem hominem compingere fuit conatus. Imperatore scilicet Flavio Magno Maximo (ita enim vocabatur, ut ex numis constat ^a uti & filius Flavius Victor Magnus Maximus) qui nempe istius Priscillianæ tragœdiæ auctor fuit, idemque Theodosio Magno victori poenas à se occisi dedit Gratiani Imperatoris. Is quia Hispanus à Zosimo audit ^b, fortè visus fuit ordinari aptus in Hispanum Episcopum: cùm planè vix sit (*cur*) ^c ad hunc respexerit Julianus; cùm Flavii nomen adeò fuerit Imperatoriæ gentis Flaviæ proprium, ut à Maximo usurpatum credit Baronius ^d, quo se Constantinianæ gentis surculum esse Tyrannus fingeret.

164. Præfectus item prætorio quidam fuit Maximus sub Imperatore Constantino, ad quem directæ sunt eius quædam constitutiones. Quidam & alius sub Valentiano, Valente, & Gratiano, quem Ammianus Maximum vocat ^e, largeque describit.

165. Priorem autem illum videtur innuere voluisse nugivendulus auctor, cùm & posterior hic sceleribus & indigno exitu infamis fuerit. Parum verò vel prior ille aptus est coagmentari cum Audentio Toletano Episcopo, qui ascendisse hanc ad Sedem fingitur à Pseudo-Dextro ^f anno

^y Morales lib.
11. cap. 4. fol.
9. Vasæus ad an.
CCCLXXXVIII.
& CDI.

^z Chron. n. 153.
ad ann. CCXL.

^a Apud Pati-
num in Imper.
numism. p. 488.

^b In Valen-
tiano & Theo-
dosio quem se-
quutus est Ju-
lianu in Chro-
nic. n. 177.

^c Auct. quin.

^d Tomo 4. ad

an. CCCLXXXIII.

num. I.

^e Lib. 28.

^f Ad hunc
CCCLXVI. & ad
ann. CCCXCVI.
cum Julianu in
Chron. n. 193.

^q Vide Julianum Chron. nu. 203.

^r Ad annum
CDXXIV. 8.

^s Chron. num.
184. 185. & se-
quentibus. & in
Adversariis n.
520. Adiungen-
dus Luitprand.
Advers. 85. &
184.

^t Ad annum
CCCLXXXV. n. 1.
& Julian. Chron.
nic. n. 175.

^u Cap. 2.

^x De Script.
Eccles. cap. 14.

^s Vide lib. 7.
cap. De codicil.
lib. & lib. 3. cod.
Theod. in edit.
Jacobi Gotofre-
di 1. tomo &
Prospogra-
phiam 6. tomo.
^t Vide Panci-
rolum in Notis
ad notitiam
Imp. Oriental.
cap. 5.

CCCLXVI. & obiisse diem suum anno CCCXCVI. Huius enim ætatis vir obtinere vix summam istam præfecturæ dignitatem potuit sub Constantino annis CCCXXXII. & sequenti ^g, quibus Paganianus cum Hilariano, & Dalmatius cum Zenophilo Coss. fuere, hoc est LXIV. integris ante obitum annis: ad quam utpote sublimiorem aliis omnibus, etiam in quatuor iam à Constantino divisam dignitatem ^h, vix nisi quadraginta saltem annis natus assumi potuisse videtur. Nisi ad Macrobiorum gentem, Dextro & asseclis eius olim cognitam, nodum hunc solvendum referamus. Episcopus incerti aut corrupti nominis Augentius est, cuius nomen inscriptum subscriptumque Cæsar-augustani Concilii, quæ exstant, actis legitur. Hic ne alias à Toletano, & ne Toletanus obscurus alias existimaretur: compingendus fuit Gerion ille triceps, Flavius Maximus Augentius sive Audentius, præfctus prætorio, & Episcopus Toletanus.

166. Contexunt inde prolixam Audentii gestorum telam, quicquid in buccam venisset, & ornare virum confictitiis licet coloribus posset, eructantes Julianus cum

Dextro suo ⁱ. Patria nempe è Toleto urbe, origine verò è Sihignia, XXIV. M. passuum inde distante oppido agri Toletani (*Seseña* hodie audit) Audentium fuisse ^k: archidiaconi officio sub Gregorio Episcopo (post præfecturam scilicet) functum in eadem Ecclesia: res egregiè administrasse ^l, nec non & Luciferianos in Hispania tumultuantes mirâ eloquentiâ deterruisse ^m. Huius quoque fororem Leocadiam nupsisse Arintheo, ad quam S. Basilius Cappadociæ Episcopus literas dedit ⁿ. Electum fuisse Toletanum præfulem anno CCCLXVI. ^o Concilium inde Toleti coegisse post biennium ^p: accepisse literas frequentes, rescripsisseque Sanctis Basilio, Gregoriisque duobus, Nazianzeno & Nysseno ^q; quinimmo eundem Basiliūm (*Cæsaraugustanum* vocat pro *Cæsareensi*) Episcopum simul cum aliis Episcopis visitatum ivisse ^r: adversus Arianos & Photinianos scriptis suis pugnâsse ^s: Collegia iuvenum ad clericatum educandorum, negligentiam temporum intermissa, redintegrâsse ^t: disputavisse item publicè cum Priscilliani sebastoribus, librosque contra eos edidisse ^u, atque Concilia coegisse ^x: eius auctoritate & motu indictum fuisse adversus eosdem Cæsaraugustæ Concilium ^y: induxit Gre- goriūm Bæticum, ne ultrà cum Luciferianis sentiret. Obiisse tandem, ait Julianus ^z Toleti anno CCCXCVI. corpus-

que eius terræ mandatum ipsa die Ascensionis Dominicæ. In quo adversantem habet Luitprandum, qui obiisse ait ^a III. die Decembris.

^a Advers.
189. alias 216.

167. Nec contentus idem Julianus tot de Audentio, sub annis quo gesta fingit, enuntiasse: post LXXX. circiter, mirabilem esse ait ^b memoriam Audentii Tole- tani, qui commentarios elegantes edidit in epistolam S. Jacobi canoniam, quam dicit esse Iacobi Zebedæi filii (verba eius audis affectationis plena): quod ex commentariis Serrani, Olympii, Melantii, & aliorum, eiusdem esse credidit; quamquam Eusebius, homo Græcus & ab Hispanis longè remotus, aliter videtur sentire. Epistola hæc missa est ad tribus per Hispanias totas longè disper- fas. Haec tenus antiquitatis indagator insi- gnis Julianus, qui rem Gennadio igno- tam de Audentii hoc in Jacobæam episto- lam commentario primus prodidit.

^b Chron. num.
248.

168. Idem ipse ultrà annotat ^c, in Con- cilio Aquileiensi (sub Damaso Papa, Sya- grio & Eucherio Coss. anno CCCLXXXI.) pro eodem Audentio interfuisse Euarium presbyterum (Euagrium), & pro Vidario Lusitano Artenium (*Artemium* potius) ar- chidiaconum.

^c Num. 249.

169. Denique ut nugis finem demus, huius Audentii senioris Toletani Episco- pi ex forore nepotem Audentium fuisse alium ait ^d iuniorem in Galliis Episcopum, qui Arausicanu Conclilio interfuit; utrumque autem consanguineum scribit ^e fuisse Aviti Imperatoris: qui Avitus sacer fuit Sollii Apollinaris, pater Pupillianilæ (immo Papianille) uxoris eius. Relinquo alia æquè futilia Luitprandi testimonia ^f eiusdem prorsus telæ: quæ puderet utique omnia vel advertere oculis vel refutatio- ne dignari, nisi argumentum nostrum co- geret ad exscribendum hīc saltem ex iisdem unum. *Sanctissimus Audentius* (ait ^g) *Epi- scopus Toletanus* scripsit contra Bonosum in defensionem illibatae Virginis Mariæ elegan- tes libros.

^d Chron. num.
224.
^e Idem num.
253.

^f Adv. 183.
186. 187. 189.
alias 210. 213.
214. & 216.

^g Advers. 187.
alias 214.

170. Universa autem hæc Audentia- nae historiæ capita, in eodem fulcnei au- toris nata cerebro, ipsa se se ac invento- ris sui res Toletanas illiusque Ecclesiæ præ- fules raptis undique aliorum laudibus or- nandi aut onerandi cacoethen apertissimè produnt. Prorsus enim temerè ac sine fronte iactata sunt quæ de consanguinitate cum Avito Imperatore utriusque Audentii audi- vimus. Quod enim Toletanus Audentins ad Avitum Gallum Arvernus natum (Gregorio Turonense ^h & Sidonio ⁱ genero annotan- tibus) pertinuerit, idoneis non huius fi- dei testibus probandum fuit. Audentius

^h Lib. 2. Hist.
Franc. cap. 11.
ⁱ In Paneg.
Aviti. vers. 149.

* Vide in edit. Parisi. noviss. tom. 3. col. 145².

inter alios Episcopos subscrispsit Concilio Arausiano^k sub Leone I. Papa. Non aliunde ansa data est coniungendo huic cum Audentio Toletano.

^{171.} Insulfissimè quoque excogitatum fuit quicquid putidè inculcatur toties de S. Basiliⁱ cum Audentio & aliis Hispaniæ Episcopis per literas consuetudine. Res ita contigit. Occidentales quidam Episcopi per Athanasium in Orientem reversum Basilio Magno Cæsareæ Cappadociæ antistiti scripserant. Quorum epistolæ is respondit, Sabino quodam gerulo^l, *Episcopis & fratribus qui sunt in Occidente responsonem* inscribens. Ad hos, ut credere pronum est, postea idem Basilius, cum paucis rectæ sententiæ orientalibus Episcopis infestissima persecutione hostium pacis ac veræ fidei conflictatis, destinavit legationem: qui quidem occidentales tunc nullo schismate diversabantur, sed concordes erant in Arianis impietatibus & hominibus damnandis.

^{172.} Exstant huius rei indices epistolæ duæ^m: altera *Meletii* (Antiocheni), *Eusebii* (Samosateni), *Basiliique ipsius* (Cæsareæ Cappadociæ Episcopi) nomine, non iam *occidentalibus*, sed signatè *Italis & Gallis* seu *coadiutoribus in Italia & Gallia* inscripta, ac per eundem Sabinum, ut videtur, Episcopum, quem coadiutoremⁿ aliàs non vocâset, transmissa. Altera iolius Basiliⁱ per Dorotheum presbyterum suum, scilicet Ecclesiæ suæ, *communistris Galliæ & Italiae Episcopis* directa. Istarum argumentum, enarrare his malorum Iliadem, quæ Orientis Ecclesiæ sub improbis Episcopis & potestatibus secularibus (Valentis nempe Ariani Imperatoris, ut ex Theodoreto lib. 4. cap. 11. & sequentibus constat) patiebantur: deprecari eos ut apud Imperatorem (Valentinianum, qui partibus Occidentis præeraf) causam illorum agerent, saltemque eorum aliqui ad invisendum eas, fratresque sub fævissimæ calamitatis iugo gementes consoelandum, iter arriperent.

^{173.} Huius epistolæ responsum accepit Basilius per eosdem ut ait compresbyteros, rursusque per eosdem alias dedit literas^o eiusdem propositi ac reiteratae postulationis, anno proximo. Quinimmo & factæ legationis tertiae ad eosdem per Petrum quendam exstat mentio & instrumentum in epistola ipsa tunc manda ta^p. Quibus tamen omnibus nec respondisse occidentales, nec ullum eorum in Orientem venisse, conquestus fuit idem Basilius quartâ datâ epistola^q, quæ ad occidentales & ipsa inscribitur. Huius silen-

ti negatæque ab occidentalibus communicationis causam legere est apud *Annalium Ecclesiasticorum* auctorem^r. Nulla tamen in his omnibus epistolis Hispanorum Episcoporum diserta mentio, sed Italarum & Gallorum tantum; immo idem Basilius ad Meletium Antiochenum scribens^s de consilio suo mittendi Dorotheum, quem diximus: *Decretum est (inquit) ut hic ipse frater noster Dorotheus syndiaconus Romam proficiatur, & permoveat quosdam ex Italia, ut nos invisant; idque per mare, ut eos effugiant, à quibus possint impediri*. Unde colligitur consolationem & subsidium in calamitate ab iis maximè dumtaxative peti, qui proximiiores essent, non in extremo ad Occidentem orbe positi.

^{174.} Quisnam ergo insufflavit in Iuliani aures^t, missas inter alios Occidentis Audentio Toletano & Firmino Pampilonensi atque Idatio Bracarensi Episcopis, Basiliⁱ literas, cùm inscriptio in genere concepta sit? Quisnam^u invisisse Audentium quoque cum aliis Episcopis Basiliū? Abruperat historiæ huius filum æqualibus destitutus monumentis Baronius^v; irruptaque, veluti quæ deerant suppleturus, vacuum locum impudentissimus Pseudo-Julianus. Qui eādem petulantia lectâ eiusdem sanctissimi doctoris Basiliⁱ ad conjugem Arinthei prætoris consolatoria datâ epistolâ^y, Leocadiæ nomen feminæ imponens, quo magis Toletanam civem (martyrem novisti Toletanæ urbis Leocadiam) ementiretur: Hispanam uxorem Arintheo viro Græco, cuius apud Ammianum^z mentio frequens, itemque in Theodoreto^a & Claudio^b & fastis consularibus, nam & Consul fuit^c, colloquere non dubitavit. Ex eadem autem hac Basiliⁱ epistola constat familiarem sibi habuisse Arintheum, atque in Oriente eum obiisse; siquidem excusat corporis imbecillitatem, quod longioris profectionis motum ferre non valebat, quominus consolationis officium præfens ipse Arinthei reliquæ exhiberet. Qui quidem (*Basilius*) fratris si talis esset eius Audentii, Toletani tunc adhuc Episcopi sibi tam familiaris, ut iactant nugivenduli nostri, mentionem quin inculcaret in aliquam solitarii partem, vix continere se potuisse credendus est.

^{175.} Eiusdem audaciæ, adhuc tamen infeliciarioris, est annotatio^d de Euagrio presbytero Audentii, & Artemio Vidarii Lusitani archidiacono, cum aliis Hispaniæ Episcopis, vel per se vel per nuntios suos in Aquileiensem Synodus convenientibus. Exstant nempe subscripti huic fuerunt.

syn-

^m Ibid. Epist. 69. & 70. & apud Baron. tom. 4. anno CCCLXXI. n. 15. & 22.

ⁿ Epist. 61.

^o Ibid. Epist. 74. apud Baron. anno CCCLXXI. num. 30. & ann. CCCLXXII. n. 4.

^p Ibid. epist. 77. & in Anna lis Ecclesiæ anno CCCLXXII. num. 57.

^q Prima est viginti Epistolæ seorsum ab aliis editorum ibid. col. 1031. & apud Baron. anno CCCLXXIII. num. 31.

^r Ad ann. CCCLXXII. n. 1. & 24.

^s Epist. 57. & apud Baron. anno CCCLXXI. num. 14.

^t In Chron. n. 179. & Ad. 461.

^u Chron. num. 181.

^v An. CCCLXXIV. num. 34.

^y 5. epistola rum 21. seorsum editarum.

^z Lib. 25. & 26.

^a Lib. 4. Hift. 29.

^b Lib. 1. in Eutrop. ver. 63.

^c Cum Modesto sub Valentianino.

^d Num. 249. Synodus sub Audentio Aquileiensis fuit, quo interfuit Euagrius presbyter; pro Vida Lusitano.

Artemius archidiaconus: cui etiam mul ti Pontifices Hispanie, vel per se, vel per nuntios, inter fuerunt.

synodo qui interfuerunt Episcopi Galliarum, Italiæ, & Pannoniæ. Quos inter laudantur legati Afrorum & Gallorum, ita: Constantius Episcopus Scisciaxiacensis legatus Gallorum.

Iustus legatus Gallorum.

Felix legatus Afrorum.

Numidius legatus Afrorum.

Euagrius presbyter & legatus.

Artemius, Almachius, Ianuarius, Iovinus, Macedonius, Cassianus, Marcellus, Eustachius, Maximus, Chromatius, presbyteri.

176. Summopere affixit hominem impotenter suarum rerum amantem deesse hinc memoriam Hispanorum Episcoporum; Euagrius legato, absque notatione eius cuius legatus esset, commodum reperto: esto, ait, Euagri, tu legatus Audentii Toletani. Quod impunè ipsi fuisse, nisi duobus Gallorum, duabusque Afrorum æquatus Hispanorum legatos, Artemium qui statim sequitur, archidiaconum Bracarensis Episcopi eiusque legatum fingere voluisset: miser parum advertens Artemium non minus iis qui sequuntur Episcopum fuisse, ut ex initio gestorum ipsius Concilii, notâque interventientum ibi Episcoporum constat. Quid autem clarius ex iisdem actis, quâm convocatos fuisse tantum Episcopos Italiæ viciniores? Verba Imperatorum (Gratiani, Valentiniani, & Theodosii) epistolæ in exordio lecta sic habent: *Nam quod Ambrosius & vitæ merito & Dei dignatione conspicuus Episcopus Mediolanensem civitatis ibi multitudinem non opus esse suggerit, ubi veritas non laboraret in pluribus, si locata esset in paucis; seque eorum qui contrâ adstanter assertionibus, & sacerdotes vicinarum ex Italia civitatum satis abunde sufficere posse suggerit: abstinentum venerabilium virorum fatigazione censiimus; ne quis vel maturo ævo gravis, vel corporali debilitate confectus, vel laudabili paupertate mediocris, insuetas repeatat terras &c.* Hæc absentia Hispanorum causa, ad quam si animadvertisset desultorius scurra noster nîque ultra doctus quâm tagaces porrigere manus ad inscripta synodalium patrum nomina ut iis abutatur (quod perpetuum ei atque eius collegarum crimen est), Euagrium & Artemium sua gerere munera permisisset, non utique nostris onerâisset.

177. Quis nunc huic homini credere non erubescat exarâsse Audentium alios à commentario illo, quem Gennadius laudat, *De Fide adversus omnes hereticos?* Nempe in epistolam Iacobi Apostoli? Ut lapidem etiam Julianus in hunc acervum

iaciatur scriptæ huius à Iacobo maiori epistolæ: quem inter nos logodædalus noster, nuperæ huius historiæ fabulosæ primus auctor, veluti inter Romanos Termini Dei aut Victoriae fatalem statuam, collocare ac figere maximè voluit: tot Scriptores id affirmare faciens^f, quot elabi passus est è secundissimo illo suo talium abortivorum gremio. De quo agere, quia extra rem & prolixum esset, nunc prætermittimus.

178. *Adversus Bonosum item de illibata Deip. Virginis puritate.* Cùm Gennadius scripsisse eum diserte affirmet adversus Photinianos, qui Photiniani iam eo tempore quo id affirmabat, hoc est iuxta finem quinti saeculi, Bonosiaci appellabantur; non autem adversus Bonosum ipsum haeresis auctorem, qui damnatus fuit ex auctoritate Capuani Concilii sub Syricio Papa ab Anycio Thesalonicensi Episcopo. De quo consulendus Baronius^g.

^f Dextrum ad ann. XXXVII. §. 6. comment. 1. Helecam, in Addition. ad M. Maximi Chronic. n. 25. Liciniani Episcopi epistolam in collectione quadam Iuliani, quam Ramirezius edidit inter Luitprandi opera pag. 531. Julianum Advers. 412. pag. 94. Adv. 413. 414. pag. 97. Adv. 434. 487. 490. ^g Tomo 4. ad an. CCCLXXXIX. num. 73.

C A P U T VI.

De s. DAMASO Papa. Cuiusnam urbis civis fuerit, incertum. Lusitaniam verosimilius hunc sibi adscribere, quam Catalonia & Matritum. Iosephi Mariæ Suarezii conjectura de patria Gadibus improbatur. Damasi gesta & laudes. Scripta incerta aliqua. De virginitate vero certum. Suarezius laudatur. Damasi epistolæ. Decretalium epistolarum codex bibliothecæ Viennensis. Supposititia est Damasi epistola ad S. Hieronymum. Notatur confusio Concilii Vasingensis, seu Vasionensis. Petrus Lambecius laudatur. Aliæ epistolæ Damasi nothæ. Collectio decretalium epistolarum quam lubricæ fidei apud plures hodie sit. De Choropiscopis observantur quædam in transitu. Reportæ sunt nuper à Luca Holstenio duæ epistolæ. Damasi de Laetantio iudicium. Pseudo-Iuliani in laudanda alia epistola enormis lapsus. Damasi poesis. Quoddam inter eius carmina Claudiano Alexandrino adiudicari, qui Christianus fuisse dicitur. Epigrammata quædam latere apud varios Scriptores. De vitis Romanorum Pontificum librum non esse Damasi Papæ, sed alterius cognominis, aut Anastasii bibliothecarii, aut non unius auctoris. De epistolis Hieronymi ad Damasum, & Damasi ad Hieronymum, huic libro in quibusdam codicibus affixis. Benedictus Mellinus Christianæ Suecorum Reginæ amplissimæ à cura bibliothecæ laudatur. Damasi operum editiones. Vitæ Damasi tres: in quibus aliqui errores. Eudocie, & Eudoxie plures eo saeculo. Barbaria de Arabia Latinè dictum, & de quarvis gente Romanis non subiecta.

Fal-

Falsam inscriptionem de Damasi Hieronymiano monachatu frustra Gregorium Argazium tueri contendere. Eiusdem Argazii levitas, & historiae ignorantia.

179. **S**IQUIDEM tragœdiam de qua egimus superiore capite Priscillianiæ iudicij, non diu post obitum Damasi Papæ Treveris actam novimus: nunc primum tempus est sanctissimi huius nec minus docti viri, Hispaniarum ac totius Ecclesiæ fulgentissimi sideris, quicquid gestorum ad rem nostram pertinet, stilo ducendi.

180. Ex Hispania DAMASUM fuisse certum est & concessum. Affirmat liber *De vitiis Pontificum* qui Anastasio bibliothecario attribui solet, atque ille alias qui Luitprando, eiusdem argumenti, indeque noviores^h. Petrus Apostolicæ sedis diaconus in sermone quem in honorem S. Damasi edidit in titulo seu Ecclesia S. Laurentii, contigisse ibi mirabilia referens, quæ martyrine an Pontifici tribuenda forent ambigebatur: *quos (inquit) una patria genuit, una Ecclesia promovit, una basilica colit in terris, unus Deus coronat in cælis.* Apud Baronium ad annum CCCLXXXIV. num. 19. Vixit autem hic Petrus circa annum DCCCL. de quo nos docet idem Baronius ad hunc annum num. 16. & DCCCLXI. n. 57. & DCCCLXXII. num. 4. Si verò idem est cum Petro diacono Casinensi qui vitam scripsit S. Athanasii Episcopi Neapolitani, ut credit eruditissimus vir & amicus olim noster Iosephus Maria Suarezius Ex-episcopus Vasconensis, quocum Romæ de rebus Damasi non semel verba commutabam. Auctor item vitæ eius ms. qui servatur in codice archivi canonicorum S. Petriⁱ, compatriotam Damasi Laurentium martyrem vocat; nec non & eundem disertè Hispanum, ad finem vergens: si ea portio Vitæ^k, in qua Ioannis XIX. Papæ qui post millesimum vixisse dicitur mentio fit, à superioribus quæ maiorem antiquitatem continere mihi videntur non sit separanda. Nec Platina historiæ Pontificiæ auctor Hispanum negat, etiam si Magdeburgenses Centuriatores^l hunc de Romana patria, nescio qua fronte, auctorem laudent.

181. Succedit verò ei quod certum de

gente est, incertum si quod usquam aliud de patria urbe. Nam qui Damasum sibi arrogant civem, vel Catalani, vel Castellani, vel item Lusitani sunt. Quorum ultimi constantiore antiquitatis suffragio partes suas tinentur. Ecclesia enim Bracarense iam olim uti civem sacri sui territorii proprio officio colit ac veneratur; adduntque Lusitani, quod ex Vimaranensi urbe (hodie Guimaraens) provinciæ Interamneniæ: de quo ex vetusto Eborense Ecclesiæ codice doctum, Breviario huius Ecclesiæ id se inferuisse Andreas Resendius alicubi ait^m. Rodericus item d'Acunha in *Hist. Episcoporum Bracarense* part. I. cap. 51. duobus vetustissimis Breviariis Eborense & Bracarense, alteroque æquè antiquo Palentinæ Ecclesiæ rem confirmat. Ideo hanc partem olim & nunc sequuntur è nostris exterisque historicis quam pluresⁿ. Aliquantulum tamen resistit, quod Guimaraens à Wimarano aliquo homine Gotho, sive is sit Oveti Rex huius nominis, originem habuisse atque appellacionem videatur; nisi subrogatum sit hoc recentius veteri nomini. Nam & *Citaniæ*, cuiusdam oppidi hodie diruti vestigia non longè à Guimaraens superesse, Bernardus Bracarense Benedictinus hac de re alicubi agens scriptum nobis reliquit^o, unde patriæ Damasum fuisse suspicatur. Atque inde forsan originem habuit, quod idem Egitanensis ab Onuphrio audiat (*Egedita* vetus oppidum Lusitaniæ ubi nunc *Idanhez* (1) est) quomodo in editione eius operis *De Romanis Pontificibus Veneta anni MDLVII.* legitur^p. Nam aliis editionibus aliter^q dicere, nescio cuiusnam operâ impositum fuit.

182. Lusitanis hanc persuasionem Catalani remittunt: quippe qui olim iam sibi persuaserunt Damasum Cataloniae ci-vem fuisse; in eo tamen inter se dissidentes quod vel Tarragonensem^r affirmant, vel Arguelagensem^s (*Argelagès*) ex Bisuldunensis territorii atque Empuritanæ provinciæ oppido. Id quod & Barcinonensis Breviarii pervetusti lectiones^t confirmant, & fixa omnium animis ab antiquo que imbibita traditio de cruce bibrachia ex vivificæ Salvatoris crucis fragmine formata, penes Ecclesiam S. Mariæ Bisuldunensis, tamquam dono Damasi patriæ suæ olim

in Concilio apud Lucum Augusti sub Theodomiro Suevorum Rege ad annum Christi DLXIX. *Aguirr. T. II. Conc. Hisp. p. 300.* & in Concilio Bracarense secundo ann. Chr. DLXXII. ap. Eund. T. II. pag. 319. subscribit Adorius *Egitanae Ecclesiæ Episcopus*: nunc in urbem *La Guardia* dictam translatam.

^m Epist. ad Quevedum
Hisp. illustrata
vol. 2.

ⁿ Quos colle-git Tamaius in *Mart. Hisp. II.* Decembri ac præter hos Gal-
par Barreiros in *Itinerario suo,*
five *Chorogra-phia*, fol. 55.
Angelus Rocha
De Biblioth.
Vatic. Lud. lac.
à S. Carolo in *Pontif. Biblio-theca.* Schotus in *Bibliotheca Hisp.*

^o In edito opusculo quod laudat & exami-nat Galpar Statius, dicto *Vari-alias antiquae-dades de Por-tugal* cap. 16.

^p Hanc secu-tus est Joan. Bapt. de Cava-lleris in *Imagi-nibus Pontifi-cum Rom.*

^q Quædam edit. habent:
Lusitanus Vi-maranensis, quædam *Lusitanus tantum.*

^r Beuter par. I.

^s Hieron. Pui-ades lib. 5. cap.

14. laudat Ant.

Geraldino. Ant.

Vincentius Do-

mene De San-

ctis Catalon. III.

Maii. Canales

Hisp. de la Igles-

ia de Urgel,

cap. 13.

^t Quæ sic ha-

bent: *Damasus*

Papa natione

Hispanus ex

agro Empor-

tano Citerioris

Hispanie, &c.

apud Puiades d.

cap. 14.

^h Godefridus Viterbiensis in *Chron. Petrarca* in *Chron. vulgari*. S. Antoninus par. 2. tit. 9. c. 2. Platina in *Damaso*. Iacobus Philip. Bergom. Suppl. *Chron.* Sabellicus *En-neade* 7. lib. 8. Volaterranus lib. 22. *Comm. urbanorum*. Tri-themius *De Script. Eccles.* Crinitus *De Poetis*. Gesnerus, & Hispani omnes. Ioann. Aegidius Zamo-rensis *De preco-niis Hisp. MS.* tractat. 3. Auct. Valerii *Histo-riarum vulgari* lingua Hispana lib. 8. tit. 6. c.

ⁱ Editæ cum operibus S. Damasi Romæ MDCXXXVIII. pag. 47. & 60.

^k A verbis illis: *Fuit au-tem B. Damasus.* & pag. 60.

^l Cent. 4. c. 10. col. 747. dum de Damaso loquuntur.

(1) Veteribus ICEDITA: ICÆDITA: IGÆ-DITA ut lapides apud Gruterum. In numis Sisebuti, Sisenandi, Roderici Gothorum Regum apud Cl. Florezium Col. & munic. Hisp. Part. III. à pag. 153. EGITANIA; in Recesuinthi apud Eudem pag. 264. EGETANIA: nunc indigenis *Idanha-velha*, Sedes olim Episcopalis, cuius exstat mentio

olim factō, magno quidem pretio habita^a. Accessitque huc manibus pedibusque Hauberti Hispalensis hesternus auctor, ut pote non longe à Catalonia natus (1), hac supposititia nota^x: *Damasus presbyter Argelarie natus circa Gerundam civitatem, succedit in sede Apostolica Liberio.*

183. Tandem Damasum sibi vendicant Matritenses, iisque ut morem gerant alii^y non parvo numero, quasi religione quadam ducti ne curiae regiae hic per eos decedat honor. Fundus rei est Lucius Marinæus Siculus, qui etiam perhiberi hoc à multis nullo quidem laudato aliqui^z scriptum voluit: non eo loco^a ubi de Damafo inter viros Hispaniæ illustres egit; ibi enim *Damasus verò Papa natione Hispanus patre Antonio genitus tantum habet*. Atqui huius hominis qualis sit in antiquis rebus auctoritas, Andreas Matamorus non dissimulat de eadem re agens: *Damasus* (ait in *Apologetico*^b) *Matriten-citer: qui liber deest in edit. hisius operis, in pudorem debetur, qui ex Mantua Carpetanum appellat*. Sic loquebantur superioris sacerduli nostri homines quos nondum fascinaverat subsequens exeunte eo supposititia Dextri & aliorum historia: cuius Dextri formatori Toletano vix potuit non cum vicinis Matritensibus convenire.

184. Clavus ergo fixus fuit statuimandæ huic opinioni, iudicio eorum qui somniis huiusmodi credunt verè trabalis, his Pseudo-Dextri verbis^c: *Liberio succedit Damasus ex Mantua Carpetanorum.* Quantumvis addiderit (glossam credit Bivarius) ut in principe & in Roderici Cari editionibus legitur: *Alii faciunt ex Igeritania Lusitanum, alii Tarragonensem, quomodo scriptum ab auctore perperam simulante vetustatem, indubium mihi est: quasi à coævo scriptore Dextro ignorari potuerit vera Damasi patria. Luit-*

^d In Chron. ad ann. DLXXVI. *prandus similiter verba dat credulis*, dum de portis Toletanæ urbis tutelarium eius Sanctorum imaginibus ab Wamba Rege ornatis (*agit*), atque inter eas una SS. Da-

masi & Melchiadis Mantuæ Carpetanorum civium Maximorum Pontificum: quasi de Melchiade Hispano sententia non mera fabula sit, alias refellenda. Saguntinum demum vocasse Damasum in oratione^e ad Alexandrum Papam VI. die xxiii. Novemb. MCDXCII. D. Bernardinus S. R. E. Cardinalis Carvaialius fertur, nescio unde doctus, ut transversos ageret Valentini regni cives, qui & ipsi iam de Damasi patria litem ceteris competentibus movent^f (2). Nec dissimulabo in gratiam viri percari atque humanissimi simul ad doctissimi Iosephi Mariæ Suarezii nuper laudati, suspicari eum, sed suspicari tantum, posse Damasum nos tribuere Gadibus in Bætica. Nempe, cùm Eutychius M. Gaditanus in eodem sepulcro cum Damaso conditus nostro ævo sit repertus: affirmante Francisco Maria Florentino ad vetustum Martyrologium die 11. Decembris: à vero non abludere credit, voluisse Damasum contumulatum fese civi suo martyri ab ultimis Gadibus exportari iusso. Divinabat idem Suarezius nonnisi domestica celebrasse Damasum, cùm in carmine de sacræ ædis S. Laurentii quæ in Damaso audit fundatione (apud Baronium anno CCCLXXXIV. num. 22.) ita cecinit:

*Attica, Felicis Magni clarissima coniux,
Sumtibus hoc propriis ædificavit opus;
parentesque suos his laudatos, quasi Attica fuerit mater, Antonius autem, cognomento Felix Magnus, pater. Has tamen ei coniecturas non facilè approbavimus. Nec verosimile est, eo tempore quo Damasus Ecclesiam regebat senex, ædesque ista ædificabatur, eius adhuc in vivis parentes aut faltem matrem fuisse. Nec item Eutychio atque eidem Damaso communne sepulcrum quicquam patriæ huius Gaditanæ confert. Huic enim martyri, Gadum vulgo credito, Damasi corpus quinam coniunxerit ignoratur. Iussisse enim eum ita post obitum suum fieri, parum convenienti humilitati quam professus fuit, nolens se induci sepeliendum eo loci quod*

meminisse, nimirum *Hist. Valent. Lib. V. c. ult. & VII. 23.* cùm utrobique Saguntinos Valentinoque sanctitate, doctrina & munieribus insignes recensent, inque iis Iustinianum, Iustum, Nebridium, Elpidium, Eutropium Episcopos, aliosque ante Hispaniæ cladem; neque demum Bibliographi Valentini Ortinus, Rodriguezius, Ximenus Damasum inter domesticos Scriptores referunt; immo Rodriguezius pag. 535. diversos ei Lares attribuit; & Escolanus ipse, qui *Lib. II. c. 6. n. 3. Hist. Valent.* obiter tantum atque aliud longe agens Bernardini Cardinalis Carvaialii Orationis ad Alexandrum VI. anno MCCCCXCII. habitæ meminit.

^e Editam audio à Ioanne Bruchardo magistro cœrémoniarum Alex. VI. in *Dietario*, seu diario huius Pontificis.
^f Gaspar Escolan. *Hist. Valent.*

(1) Nimirum *Pseudo-Lupianus Zapata*, seu verius *Antoninus Nobis Ruscino-Perpinianensis*, cuius vel maxime intererat Damasum Catalanum & pene conterraneum suum facere; est enim Castrum seu vicus *Argelagüés* Emporitani agri, Ruscinoni oppidoque *Tuyr*, in quo Antonium natum fuisse pridem diximus, fere collimitanei. Idem autem Antonius Hauberti Hispalensis Chronicon obstetricante Gregorio Argazio in vulgus emisisse creditur.

(2) Gratis hanc dicam Valentini scribit Noster nihil certe tale de Damaso cogitantibus; neque apud Gasp. Escolanum quem pro se unicè, atque indesignato loco laudat in margine, verbum exstat ullum de Sagunto Damasi patria ubi eius maxime oportuit

quò Sanctorum plura corpora invexerat.

Hac, fateor, Damasus volui mea condere membra;

Sed cineres timui sanctos versare piorum.
Apud Baronium reperies anno CCCLXXXIV.
n. 31. Alterius ergo hæc fuerit cura utrumque eodem sepulcro claudendi, qui neutiquam ad martyris Damasique communem patriam aciem directam habuit mentis. Nec magis solicitude, quâ fertur fuisse Damasus Eutychium ab Hispania Romam transferendi, sepulturam epitaphio adornandi, & in Ecclesia Laurentio martyri à se dicata sepeliendi, quicquam cui fidere debeamus continet. Carmen istud sepulcrale de Eutychio, (apud eundem Baronium laudati anni num. 21.) nihil de eius patria: quam non utique reticere decuit civem. Nec unus fuit Eutychius à Damaso laudatus martyr, sed plures de quibus carmina exstant. Satis superque igitur concedimus coniecturæ de tumulatio-

ne utriusque in eadem Ecclesia, Hispanum utrumque affirmantes, de quo nullus dubitat (1); cùm in Hispania celebrari Eutychium eo die xi. Decembbris, antiqui omnes, nec minus antiquissimum à Florentino publicatum Martyrologium, eiusque gesta legi prodant. Qui has tres aut quatuor opiniones conciliare satagunt ^g, consule sis; nam nos ad alia.

185. Electus Damasus (*Iustiniani cognomentum ei à nonnemine tributum, unde gentium sit ignoramus*) in successorem Liberii, non sine cuiusdam Ursicini diaconi contra nitentis oppositione, secutisque hinc turbis, quarum Ammianus Marcellinus meminit ⁱ, in Romana urbe maxima virtute ^k per totos XVII. annos, duos menses, & XXVI. dies Pontificatum gessit maximum, ab anno scilicet CCCLXVII. usque ad CCCLXXXIV. damnatis in Concilio Romano non uno Ursacio & Valente, Auxentio Mediolanensi Episcopo,

^g Bivar. ad Dextrum ubi suprà. Tamaius ubi suprà.
^h Franc. Carreris in Chron. Pontificum.

ⁱ Lib. 27.

^k Vide notas Binii in Dama- si vitam.

(1) Atqui non dubitant modò, sed Damasum Romanis plane civibus adscribunt Tillemontius (*Mémoir pour l'Hist. Tom. VIII. p. 386. & 773. Ed. Venet. 1732.*) Ant. Maria Merenda (*Opusc. & gest. Damasi, Romæ 1754. init.*) Greg. Iac. Terribilinus (*Add. ad Merend. Opusc. & gest. Damasi pag. 1.*) & fortassis alii. Immo quia Damasus eadēm qua Laurentius patria genitus alicubi à Paulo Diacono dicitur: hunc quoque Levitam & martyrem invictissimum, dudum ut ipsi aiunt patria exsularem, Romano tandem natali solo restituisse iactitant. Præiverat in hanc sententiam Cl. Oratorii Romani Presbyter Iosephus Blanchinus, singularis olim, vel dissentiens, amicus noster, vulgato primū Veronensi mille & amplius annorum Sacramentario sub splendido Leoniani titulo (*In Anaft. Biblioth. T. IV. Ed. Rom. 1735. à pag. XII.*) eique mox succenturiati fuere Francicus Victorius Eques Romanus (*Dissert. Philolog. Romæ 1751. pag. 91.*): Iacobus Comes Acamus (*Dell' antichità autore è pregi del Sagrament. Veron. Romæ 1748. pag. 224.*): Anonymus Romanus *Memorie di S. Lorenzo, Romæ 1756. in Nuncup. ad Laur. Columnam*: alii que merito suo minime tacendi, sed quos prodere religio est. Atque hi quidem propriæ litis arbitrium sibi permittentes causam pro Romanis atque *avantiquitatem* dictam censuere, Laurentium subinde suum repetentes, deque recuperando cive nobilissimo Quiritum fidem inclamantes: ut vel Blanchinus, vir alias modestissimus, temperare sibi nequeat præ gaudio, quin erumpat (*Not. C VI. ad libell. Orat. antiquiss. fit. Gothici, inter Oper. V. Card. Thomasi T. I. pag. 292.*). Ut pro Homer olim Colophonii, Chii, Salaminii, Smyrnæi: ita plerique nunc pro Sancto Laurentio faciunt. Pugnant de eius patria inter se, differunt, atque contendant, Laurentium unusquisque suum repetens, suum vindicans. Ego (pergit) nunquamne reponam? Me, me: adsum. Et quoniam S. P. Q. R. decreto civis Romanus sum, Laurentium Romanum fuisse dico, vindico, repero atque confirmo ad eiusdem Populi Romanae gloriam laudemque sempuernam. Nec solis concurris insulgo, sed etiam testem locupletissimum affero sacramentarium via licet Leonianum::

Ex hoc igitur limpidissimo fonte puriores aquas hauriam, perficiamque profecto Laurentium non segregandum, cùm sit Romanus civis, à numero civium; sed contrà totius Urbis, & Sacri Collegii Apostolici acclamatione repetendum esse fateantur omnes. Concluditque: Si nihil de civitate (Romana) Sancti Laurentii dicerem, dicta causa esset. Horum autem occasione Romæ cùm essem ad ann. 1756. frequensque in amicorum colloquiis de Laurentii patria sermo incideret, commentarium ibidem edidi inscriptum: Damasus & Laurentius Hispanis asserti ac vindicati, apud Ios. & Phil. de Rubeis 4°. itemque alium qui adhuc in schedis latet, De auctore Sacramentarii Veronensis falso ac per summam iniuriam Sancto Leoni Magno appicti. Ac de priore quidem Ioannes Laur. Berti Augustinianus clarissimus Theologus & Historicus (Breviar. Hist. Eccl. ad ann. 366. in not.) Sanctos Damasum Pontificem & Laurentium M. Hispanos, quos nonnulli Recentiores Romæ exortos scripsere, Hispaniae afferuit vindicavitque vir... Franciscus Perezius Bayerius. Et Francicus Ant. Zacharias Effenfis Bibliothecæ præfectus Orbi Literario satis notus, in Oratione quam Bononiae in Aede S. Laurentii di Porta Stiera 10. Aug. 1757. ad Populum habuit, cùm prædictisset Si mösse Sisto ad elegger Lorenzo uom forestiero a suo Ministro: hæc iubnotat: Che San Lorenzo fosse Romano, e non Spagnuolo, siccome volgarmente si crede, prese a provarlo il dotto P. Bianchini nelle note all' Orazionario Gotico-Spagnuolo che trásse da un Codice Vronese; e l Ch. Signor Comendatore Francesco Vettori nella sua Dissertatione Philologica stampata a Roma nel 1751. Ma'l... Canonico Franc. Perez Bayer ha ultimamente afficcurata a la sua nazione la gloria d' averci dato San Lorenzo con un fortissimo libro intitolato: Damasus & Laurentius Hispanis asserti ac vindicati. Romæ 1756. Multum me in his fuisse agnotco; sed diversum egit nova prædicataque de Damaso & Laurentio Blanchini opinio, quam cum ipsis auctore & propugnatoribus extinctam, nec ulli unquam ex Eruditis quos maiorum gentium vocant deinceps probari audio.

& Apollinaristis, Arianæ facis reliquiis; necnon Macedonii adversus Spiritum sanctum blasphemias in Concilio Constantiopolitano Episcoporum Orientis, aliisque pluribus egregiè & utiliter in Ecclesiæ gestis rebus, ad posteritatis omnem memoriam, exemplumque successorum clarissimus; necnon & miraculis post mortem inclitus, *egregius vir & eruditus in Scripturis, virgo,* (ut verbis laudem Hieronymi¹,) & *virginis Ecclesiæ Doctor: idem iudicio Synodi Constantinopolitanae*^m sub Agathone Papa coactæ, o*ādāmas r̄ns n̄icēos. Fidei adamas;* atque item Chalcedonensis OEcumenicæⁿ, to r̄ns Proūns wōs δικαιοσύνη καλωπίσμα Romanæ urbis decus ad iustitiam; Theodoreti quoque elogio^o: πανέργης omni laude dignissimus. Innumerari sunt qui laudant veteres & noviores, quos ad alia properantes nunc pretermittimus, videndos apud Pontificiæ historiæ illustratores^p.

¹ In Apolog. pro libris suis adv. Iovinianum ad Pamphiliū.

² In sermon. prophon. post 18. sed tom. 5. pag. 172. Binianæ Parif. edit. seu tom. 6. pag. 1049. ult. Paris. edit. Labbeanæ.

³ In Allocutione ad Martianum Imp. tom. 3. pag. 468. Binianæ Parif. edit. seu tomo 4. pag. 825. ult. edit. Parisiensis Labbeanæ.

⁴ Lib. 5. Hist. Eccles. cap. 2.

⁵ Præcipue Ludovic. Iacob. à S. Carolo in Bibliothec. Pontificia.

⁶ Mediolani ex- cusa MDCXXXV. apud Guiliel- lum Ghisul- phum pag. 298. * Pag. 298.

⁷ De Script. Eccles. cap. 103. ⁸ Ep. ad Ca- rolum Imper. pro Conc. II. Ni- ceno.

⁹ In Δάμασος.

¹⁰ De Script. Eccles.

186. Exstat quidem *vita Damasi* ex libro Anastasii, atque item è libro Luitprandi *De vitis Pontificum*. Præter has, tres aliæ vitæ & gestorum eius relationes ex antiquissimis codicibus Romæ extantibus editæ sunt in prolegomenis eiusdem sancti Pontificis operum Romanæ editionis à Martio Milegio Sarazanio procuratæ. Necnon & Andreas Blancus Genuensis Jesuita metricè idem argumentum tractavit, quod inter poemata eius legitur^q. In collectione Holsteniana veterum aliquot Ecclesiæ monumentorum legitur *Diagramma quoddam chronotacticum annorum omnium & gestorum Pontificatus Damasi*: quod consulet is cui pretium opera fuerit. Quod autem ad Bibliothecæ attinet propositum, elucubravit noster plurima opera, sive prorsa oratione, sive rhythmica; nam & *elegans in versibus componendis* à Hieronymo^s; & *Papa elegan- tissimus* ab Hadriano I. successore^t; & *ēπαποταὶ ἐνώπιοι in re poetica promptus* apud Suidam^u audit. Soluto quidem sermone, ut existimo, scripta hæc ei tribuuntur.

187. *De Fide contra hæreticos*, à Trithemio^x addito initio operis: *Quoniam post Nicænum Concilium &c.* Sed quominus fidem Trithemio duorum ab hinc sæculorum Scriptori habeam, silentium facit Hieronymi: quem talis argumenti liber latere non potuit, post Damasi obitum *De Scriptoribus Ecclesiasticis* elucubravimus; immo & ceterorum omnium qui ante Trithemium de eo scripere. Quod ipsum censemus de eo qui inscribitur

188. *De Trinitate* libellus. Non enim temerè credendum est Antoniis Verderio

& Possevino (si verè id quod *Bibliotheca Pontificia* auctor eis attribuit hi dixerit; nam Possevini *Apparatum* nihil de isto continere libello certus sum) affirmantibus extare Constantinopoli manu exaratum. Quod autem iure illi adiudicant,

189. *De virginitate* opus est; cùm eius meminerit Hieronymus ad Eustochium scribens^y: *De virginitate libellos legas Papæ Damasi versu prosaque compositos.* In quibus maxima facta est iactura; cùm neque vir is egregius quem nuper laudavimus Iosephus Maria Suarezius Vasioensis olim Episcopus, nunc ad Sancti Petri in Vaticano basilicam Caroli S. R. E. Cardinalis Barberini vicarius, eruditio- nis & urbanitatis flos, ac noster in paucis amicus, fidem suam dum viveret liberaverit, anno MDCLXXVIII. sublatus nobis & musis Romæ, Leone Allatio^z & Ludovico Iacobo à S. Carolo^a refe- rentibus, olim obligatam *De virginitate* hos libros in publicum edendi. Habere- mus quod æquare possemus pulcherrimis Basilii, Gregorii Nysseni, Hieronymi, Fulgentii, Adhelmi aliorumque huius propositi commentariis.

190. *Enarrationes Damasi in xvi. Prophetas* laudavere (undenam?) Centuriatores Magdeburgenses cent. 4. cap. 10. in Damaſo^b.

^y Tom. 4.

191. *Epistolæ* quoque ei tribuuntur. Ac septem quidem in Conciliorum antiquis collectionibus; aliæ etiam in Parisiensi postrema inscriptæ huius leguntur nomine. Harum duas Theodoretus *historiæ* suæ *Ecclesiastice* inseruit. Aliæ cum Hieronymo amoebææ inter sancti doctoris opera exstant. De singulis breviter. Planè in antiquis quas dixi collectionibus

192. Prima est *ad Paulinum Antiochenum Episcopum*, non Theffalonicensem, uti ad marginem annotabatur ante Binianæ editionem. Huius meminit epistolæ *Prophæneticus sermo* Chalcedonensis Concilii ad Martianum Imperatorem^c. De Vitali est Apollinarista hæretico, qui tam sese Damaſo dolosè subiecerat. Baronium consule ad annum CCCLXXIII. n. 5. & Binium in Notis ad hanc epistolam. Quam quidem hæc tenus decurtatam & maiori ex parte mutilam editam fuisse docuit nos *Collectio Romana veterum aliquot hist. Ecclesiast. monumentorum*, à clariſſ. viro Luca Holstenio dum viveret adornata, & post eius mortem Romæ anno MDCLXII. typis excusa. Quæ quidem integrum epistolam inter alia contineat^d. Hæc prima est epistolarum decreta- lium quas continent bibliothecæ Cæſa-

^b Col. 748.

^c Tom. 3. Bi- nianæ edition. pag. 468. & in operibus Cle- mentis Papæ I.

^d Pag. 181.

reæ Viennensis chartaceus admirandæ vestitatis codex Gothicis characteribus exaratus, quem mirè laudat Petrus Lambecius lib. 2. *Comm. de bibliotheca Cæsarea* cap. 8. pag. 932. Cùmque ultima earum epistolarum illa sit quā ad Recaredum Gothorum Regem Gregorius Magnus dedit: nonnisi huius sancti Pontificis tempore videtur liber scriptus. Unde & argumentum fit adversus eas quæ superiorum Pontificum nomine sese dudum venditant.

193. Secunda *ad Episcopos Orientis*. Ea est quam Theodoretus intexit lib. 5. cap. 10. agitque de Timothei Appollinaris discipuli damnatione. Habetur autem è Græco Theodoreti tantum, cuius interpretationem Christophorus dedit, Baroniusque Annalibus inferuit ad eundem annum CCCLXXV. num 6. Nisi ea concepta fuerit Græcè ab auctore: quod magis credimus.

194. Tertia *ad Hieronymum presbyterum*. Ad quam responsum Hieronymi subiectum legimus. Supposititia hæc merces est, agnoscente Baronio ipso^e, cui recentiores consentiunt omnes, viri etiam eruditissimi^f. Damaso quæ tribuitur corruptissima est ac ferè nullius sensus, nec responsio ei cohæret Hieronymi. Ineptè Pseudo-Damasus de LXX. virorum Græca versione loquens, duodecim eorum propriis vocat nominibus, quæ nec in Aristæ libello^g sunt. Supponit idem ruditatem omnino inverisimilem occidentalis Ecclesiæ in sacris officiis celebrandis. At Hieronymus, & ipse hypobolimæus, falso assulmit nondum in eiusdem occidentalis Ecclesiæ ritibus esse hymnum *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto*, quem glorificationis vocabant veteres; cùm Damasum precetur, ut secundum Orientis morem adiungi eum præcipiat omnibus horis à psallentibus in Occidente; constet verò ex Cassiani testimonio^h id moris in Orienti præter Ægyptum ac Thebaidem minime fuisse: eius inquam Cassiani qui longo tempore commoratum seseⁱ ait in Palestina quoque, ubi scribebat Hieronymus. Quare aut falsum Cassianus dixerit, aut Hieronymi hæc non est epistola.

195. Unde observo, nec huius sæculi esse ut supponitur constitutionem hanc Vasensis seu Vasionensis Concilii I. sub Iulio Papa paulò post Nicænum habiti: *Et quia non solum in sede Apostolica (Romæ) sed etiam per totum Orientem, & totam Africam, vel Italianam, propter hæreticorum astutiam quā Dei Filium non semper cum Patre fuisse sed à tempore fuisse blasphemant, in omnibus claufulis* (Cassianus

negavit usum in clausula Psalmi) post Gloria Patri, &c. Sicut erat in principio &c. dicitur: *etiam & nos in universis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decrevimus*. Fatetur utique Binus, se huic primo Vafensi Concilio applicâsse istud, & alia duo capita, quæ permista cum aliis sub inscriptione Vafensis Concilii (fuere autem omnino tria, & quidem duo posteriora isto de quo agimus) & confusa reperit in aliis editionibus: Baronii hac in adjudicatione sententiam secutum, qui ita de hoc censuit^k capite. Quare transserendum in aliquod ex duabus aliis eiusdem loci Conciliis, eius nempe temporis, quo hic usus iam obtinuerat, existimamus. Quicquid autem sit de his epistolis, adeò antiqua est persuasio germanas eorum auctorum esse, ut in ms codice bibliothecæ Cæsarea Vienensis, qui Caroli Magni tempore scriptus fuit, eadem Damaso & Hieronymo inscriptæ legenduntur. Notat Petrus Lambecius, strenuus eiusdem bibliothecæ ac totius eruditionis illustrator, lib. II. *De bibliotheca Cæsarea*^l. Sequitur in eodem codice, ut Lambecius ipse docet, amoëbæum, sive alternè dictum, carmen de Davide & Damaso & Hieronymo, non parum corruptum, nec antea editum.

196. Quarta *ad Stephanum & ad Concilia Africæ*. Responsiva ad eiusdem Stephani (uti legitur) *Archiepiscopi, & trium Conciliorum Africæ ad Damasum de privilegiis Romanæ sedis epistolam*. Suppositiæ quoque istæ sunt, & tamquam Isidori Mercatoris merces à viris æquissimi etiam adversus inveteratas persuasiones iudicii damnatae. Lacinias recentiorum iis monumentorum, quibus consutæ olim fuere, iam is collegit^m, quem solicitavit industria sua & studium pervicax ad examinandum hunc diu existimatum Ecclesiæ thesaurum; re autem vera id prorsus quod hominesⁿ etiam nostrarum partium doctissimi opportunè admoniti censuerent. Tota certè hæc Damasi epistola merces, cento est hinc inde suffuratis verbis aliarum Pontificalium epistolarum sive sermonum constans, præcipueque Martini I. in Lateranensi Concilio anno DCXLII. Romæ celebrato: de quo ad ocularem experientiam, locorumque inter se collationem provocare Lector potes. Concurrit falsa Consulum nota fini affixa, Flavii scilicet & Stiliconis qui Coss. fuere anno CD. aut circiter, quatuordecim ferè post Damasi obitum. Nec repugnat quod laudetur epistola hæc ab auctore *De Pontificum Romanorum vitis*, qui Luitprandus

^e Tomo 3. anno CCCXXV. CLXXV.

^f Binus in Notis ad hanc epist. Ioannes Card. Bona *Dividine Psalmodiæ* cap. 16. §. 6. num. 2. Antonius Bellote in *observ. ad Ritus Eccles. Laudinensis* pag. 374. n. 8. ne dicam de heterodoxo Blondello paulò post nominando. Bellarminus *De Missa* lib. 2. c. 16.

^g *De LXX. Legis Heb. interpretib.* Basil. MDXXXVI. & in *Biblioth. PP.*

^h *De instit. Cœnob.* lib. 2. cap. 8.

ⁱ Prolog. eiusdem operis.

^k Tomo 5. ad ann. CDXLII. 3.
^l Pag. 283.
^m David. Blondellus in *Pseudo-Isidoro* pag. 518. & seqq.

ⁿ Hinckmarus Rhemensis Episcop. lib. 5. Capitum, c. 12. 23. 25. 36. Nicolaus de Cosa Cardin. *De concordia Catholica* lib. 3. cap. 2. Driedo *De dogmat. & script. Eccles.* lib. 1. cap. 2. part. 2. Eusebius *De continentalia* lib. 1. cap. 6. Henricus Caltheifén in tract. *An Imper. sit unquam à Rom. ad Græcos translatum*. Anton. Augustinus, Bellarmenus, Baronius, alii, à Blondello adducti in *prolegomenon* dæti operis c. 19.

Præter hos qui suspectas ac dubiae fidei credidere, aperte refutant eruditæ omnes nostri temporis Ioannes Card. Bona *Rerum Liturg.* lib. 1. cap. 3. n. 1. Pet. Marca *De conc. Sacerd. & Imp.* lib. 3. cap. 5. & *De primatu Lugdun.* §. 8. Labbeus in ultima edit. Concil. Paris. ad marginem huius epist. Bellarmenus nullam ex his epistolis auctoribus suis tribuit in libello *De Scriptoribus Christianis*. Lupus, vir doctissimus, Augustianus, in *Synodorum decreta, & canonicis, & ad ea notis* par. 4. in *Dictati Gregorii VII. cap.*

nis 3. scholio p.
562. & ad 7.
Concil. Rom.
pag. 524. & par.
3. differt. 1.
procerial. De
Latini cleri
continent. pag.
59. & par. 1.
ad can. 9. Con-
cili Chalcedo-
nen. pag. 549.
Stephanus Ba-
luzius in præf.
§. 4. ad Regino-
fis. discipli-
nis. Henricus
de Noris, eru-
ditione Ecclesia-
stica vir præ-
stantis, defac-
toque iudicio,
hist. Pelagianæ
lib. 2. cap. 24.
Ioannes File-
facus non ob-
scure sequitur
niant in De sa-
cra Episcop. au-
toritate com-
mentar. cap. 9.
fol. 89.

audire solet. Inde enim colligere licet scriptum opus istud post publicatam hanc Isidori collectionem, quā non modo hic auctor *Pontificiæ historiæ*, sed & ipsi summi Pontifices sæpè usi sunt: quemadmodum & Gratianus in sua decretorum sylloge.

197. Quinta *De Chrepiscopis*, & qui iidem sunt; aut si aliquid sint, aut nihil; & de vana superstitione eorum vitanda. Prospéro *Numidiæ*, Leoni, Reparato, &c. Meminit etiam huius memoratus auctor *De vitis Pontificum*. Iisdem urgetur hæc ac superior *vobias* argumentis. Ex eadem enim illa Isidori Mercatoris collectione est cum ceteris epistolis à Clemente usque ad Syricum Damasi successorem; apparentque in ista Damasi aliarum fragmenta notata iam & observata, ex quibus consuta omnino videtur. Præterea & aliis. Directa dicitur ad Africæ Episcopos, in cuius Ecclesiarum monumentis nūquam legitur Chrepiscoporum mentio aut usus. Institutionem Chrepiscoporum vocat *improbam & nimis pravam*: quos paucis interpositis verbis Apostolorum tempore necessario pauperum curæ ministerio districtos fuisse confitetur: quod nec verum est; nulla enim tam altæ originis vestigia superfunt. *Iniquam & pravam*, inquam, vocat eorum institutionem, quos Concilia Neocæsarensē can. XIII. Antiochenum can. X. Ancyranum can. XIII. ante Damasum, Basiliusque epist. CLXXXI. & alia post Damasum Concilia agnoscent nec improbant, sed intra limites sui muneris tantum coercent. Item *audivimus* (ait) eos iam esse prohibitos. Et postea affirmanter inquit, extintos esse à *prædecessoribus suis*, & à *reliquis totius orbis Episcopis*. Quod utique falsum est; cum inferiora tempora Ecclesiæ hoc idem Chrepiscoporum munus agnoverint, nec damnaverint: id quod ex Ephesino, Chalcedonensi, Regensi in Gallia & aliis, atque item Leonis I. epistola (si eius est, quod non credit Morinus °) constat; nullaque vel in tam multis Pontificum Damasi prædecessorum (quod præferunt) epistolis, huius prohibitionis aut extinctionis vola aut vestigium.

198. Fallit quoque Consulum nota quorum tempore scripta fuisse dicitur, Theodosii scilicet cum Livio. Theodosius enim vivente Damaso semel fuit Consul, sed cum Gratiano Imperatore anno CCCLXXX. Plura si cupis, Ioannem Morinum consule *De sacris ordinationibus* parte 3. exercitatione 4. cap. 1. Cui in re consentiunt, epistolam Damaso abiudican-

tes, viri undique doctissimi, Nicolaus Coefeteaut *pro sacra Ecclesiæ monarchia decernans*, Christianus Lupus & egregius Conciliorum illustrator qui tamen *antiquam & doctam* alicubi appellat, Stephanus Baluzius §. De Chrepiscoporum origine ac munere præter superiores agunt, Damasum epistolæ auctorem credentes, quamplures alii eruditione præstantes viri t.

199. Sexta *Damasi & Episcoporum qui ad eum in Romanam urbem ex Italia & Gallia convenerant, fratribus in Illyrico constitutis Episcopis* nuncupata, synodica epistola est Romani Concilii anno CCCLXIX. coacti. Quam intexuerunt historiis suis Theodoreus lib. 2. cap. 22. & Sozomenus lib. 6. cap. 22. Huius Latinus textus, ut credimus, nisi interpretatio sit è Græco ab hucusque editis diversissima, nec *ad Illyricos* sed *ad Orientis Episcopos catholicos* directa, inter alia veteris Ecclesiæ cimelia prodiit in *Collectione* iam superius laudata *veterum aliquod historiæ Ecclesiasticæ monumentorum*, cui navavit operam Lucas Holstenius, cum subiectis seu simul missis Symbolo & aliis actis Synodi iam dictæ Romanæ; nisi duæ sunt epistolæ, altera ad Illyrici, altera ad Orientis Episcopos, paulum, ut eiudem omnino argumenti, non sententiæ sed verbis variantes. In Græcis historiis deest Consulum mentio sub quibus datae literæ, qui in Conciliorum editionibus Syriacus & Ardashuris appellantur. Quæ nihil additio epistolæ fidem labefactare non debet. Ardashures cum Hierio Consul fuit non ante annum CDXXVII. tamdiu post Damasi obitum.

200. Septima *Damasi ad Episcopos Italiam*. Cum suppositiæ nota hæc etiam edita fuit Parisiis in magna Conciliorum editione à Philippo Labbeo & Gabriele Cosfarto. Videturque tota ferè ex Leonis I. epist. 47. Martini I. & Hadriani I. verbis composita. Fingitur autem data ipsa iitdem, quibus superior, commentitiis Consulibus. Luitprando tributus liber *De vitis Romanorum Pontificum* huius quoque meminit; & ex ultima eius parte confessum est caput 3. quæstionis 2. causæ 5. in Decreto Gratiani. Edita hæc etiam legitur inter Clementis Romani opera. Hucusque de Damasi epistolis in Conciliorum collectione edi consuetis. Sed sunt & aliæ partim amissæ partim superstites, nec omnes tamen hæ germanæ.

201. Deperdita est epistola synodica ex quodam Concilio Romæ habito, cuius D. Athanasius ad Episcopos Africanos scribens mentionem habet: quam quidem à

^r Adversus
Republicam
M. Ant. de Do-
minis lib. 2. c. 9.
num. 19. & lib.
3. cap. 1. nu. 16-
^q Part. 5. Scho-
lior. & notar.
ad Concilia.
scilicet Concil.
Rom. VII. sub
Gregor. VII.
pag. 524.

^r Tomo 2. ad
Concil. VIII.
Generale Can.
XXIV. pagin.
1365.

^s 12. Notis ad
Gratiani. cap.
Quamvis 68.
dist. pag. 469.
unâ cum Ant.
Aug. De emen-
datione Grati-
tiani à se edito
opere.

^t Sebas. Cæ-
sar. De Eceles.
Hierarchia. I.
part. disput. 7.
Ioann. Dartis
ad distinct. 68.
& De Benefic.
sect. 1. cap. 3.
fol. 17. Hallier
In def. Eccles.
Hierarchia lib.
4. cap. 5. pagin.
573. Cabassu-
tius in Notit.
Conciliorum ad
Conc. Ancyra-
num. pag. 31.

* Tomo 4. ad
ann. CCCLXIX.
num. 34.

superiori ad Illyricianos data diversam esse rectè vidit Baronius ^u.

202. Epistolas alias ad diversos, è quibus favisse Damasum Gregorio Nazianzeno in controversia cum Maximo Cynico, Constantinopoli ordinato subdolè Episcopo, apparet, Nicolaus I. in epistola ad Michaelim Imperatorem laudat. Denique (ait) ut ex his paucos commemoremus, nonne Maximus, postquam multum à Damaso Papa (sicut eius ad diversos epistolæ indicant) laboratum est, Constantinopoli pulsus est? Conqueritur quidem iure Cardinalis Baronius ^x excidisse has epistolas. Fruimur tamen iam nos unâ aut alterâ Lucæ Holstenii beneficio. In collectione enim sæpius à nobis laudata ^y legitur misa quædam ad Acolium, Eurydicum, Severum, Uranium, Philippum, & Ioannem, quæ incipit: *Decursis literis.*

203. Alteraque seorsum ^z ad eundem Acolium. Hic fuit Episcopus Thessalonicensis à quo Theodosius fuit baptizatus, vir sanctitate & miraculis clarus: de quo videndus Socrates lib. 5. cap. 6. S. Ambrosius epist. 39. Quæ duæ recitatæ sunt in Romana Synodo sub Bonifacio Papa II. post consulatum Lampadii & Orestis, anno scilicet DXXXI. habita, edita quidem ea integra cum omnibus actis ab eodem Holstenio ^a. Maximus hic à Synodo Constantinopolitana fuit depositus anno CCCLXXXI. Historiam exponit Baronius ^b.

204. Inter S. Hieronymi opera nonnullæ etiam editæ fuere *Damasii ad Hieronymum*, & *Hieronymi ad Damasum*. Secundo nempe volumine, *Hieronymi ad Damasum de hypostasibus Arianorum duplex*, quâ cum consulit de sententia in hac re tenenda. Tertio autem, *in quatuor Euangelia præfatio ad Damasum*. *Damasii quæstiones tres veteris legis*. *Hieronymi ad eas responso*. *Hieronymi expositio primæ visionis Isaiæ ad Damasum*. *De Seraphim & calculo ardenti* ad eundem. *Damasii quæstio de Osanna*. *Hieronymi Responso*. Eiusdem *De frugi & luxurioso filio* ad eundem. Item *Interpretatio quarundam Homiliarum Origenis* eidem directa Damaso. Quarto, *duæ Symboli explanationes* ad eundem. *Epistola ad Hieronymum*, huiusque ad Damasum: alia Hieronymi *De oblationibus altaris*; & alia nescio cuius *De morte Hieronymi*, quæ falsò inscripta est Damaso; hic enim præcessit Hieronymum.

205. Quarum ea *Damasii ad Hieronymum*, quæ incipit: *Dormientem te &c. De tribus quæstionibus*, digna quidem leitu est, quamvis brevis: in qua quidem

fatetur æquè vir sanctus doctusque nihil in hac luce iucundius existimare se quâm de Scripturis sermocinari, atque hoc animi pabulum omnia mella superare, adiungitque inter alia de Lactantii epistolis: *Fateor quippe tibi eos (inquit) quos mihi iam pridem Lactantii dederas libros, ideo non libenter lego, quia & plurimæ epistolæ in eis usque ad mille spatia versuum tenduntur, & raro de nostro dogmate disputant: quo fit ut & legenti fastidium generet longitudo; & si quæ brevia sunt, scholasticis magis sint apta quâm nobis, de metris & regionum situ, & philosophis disputantia.* Hæc sunt *Epistolæ ad Probum, ad Severum, ad Demetrianum* quas S. Hieronymus Lactantio attribuit ^c: ex quibus fastidium, si hodie exstant, libenter quidem devoraremus. Hoc verò Damasi de Lactantio iudicium iis adiungetur testimentiis, quæ Lugduno-Batavæ eius operum editioni cum variorum Notis Servatius Gallæus præfixit. Exstat quidem hæc epistola, quam Erasmus noluit esse Damasi; & alia brevissima *De Osanna* in Romana editione, de qua postea. Reliquæ desiderantur, quærendæ in Hieronymi operibus.

206. *Damasii ad Aurelium Carthaginem Episcopum*. Quâ Aurelio respondet, tamquam ad eum mittens Pontificum decessorum à Petro usque decreta, sive ut vocat *instituta*, supposititia omnino est. Cumque hanc præfixerit collectioni suæ Pontificalium epistolarum Isidorus Mercator: prodidisse eum causam & fidem suam, his monumentis quæ primus publicavit accommodatam, facile dixeris. Suppositionem agnovit Baronius ^d, cum eoque Binius ^e, Possevinus ^f, alii. Vivo enim Damaso Aurelium Episcopum fuisse, cum S. Augustino historia eius temporis apertissimè negat.

207. Aliam Damaso falsò tribui *epistolam Theophilo & Aniso scriptam*, idem Possevinus ^g monet, reclamante Riveto lib. 3. *Critici sacri* cap. 14. quæ quidem ipsa æquè falsò inter S. Ambrosii opera tamquam eius sit, in qua tamen Ambrosii sit mentio, collocata legitur.

208. *Ad Gallos & Venetos Episcopos* datæ ab eo epistolæ qui ad Concilium convenerant. Meminit his verbis Pseudo-Iulianus in Chronico ^h: *Hispani non solum servant fidem Concilii Nicæni, & cum Damaso Papa Rom. consentiunt; sed gloriantur se illæsam semper penes se conservasse: ut testatur S. Damasus in epistola ad Gallos & Venetos Episcopos qui tunc ad Concilium convenerant. Miserè lapsus est, uti* fo-

^c De Scriptor. Eccles. cap. 80.

* Tomo 4. ad
ann. CCCLXXX.
num. 5.

^y Pag. 57.

^z Pag. 42.

^a Dicta collec-
tione pag. 1.
^b Dicto tom.
4. ad annum
CCCLXXIX. nu.
24. & ad ann.
CCCLXXX. num.
4. & seqq.

^d Tomo 4. ad
ann. CCCLXXIV.
num. 11.

^e In Prefat.
Notar. ad epist.
Damasi.

^f In Appa-
ratu v. Dama-
sus.

^g Ubi proxi-
mè.

^h Num. 177

solet, blatero. Hæc est illa epistola synodica Concilii Romani, cuius sexto loco inter vulgo tributas Damaso meminimus: in qua quidem mentio fit Gallicanorum & Venetorum fratrum, scilicet Episcoporum; itemque laus continetur illa non quidem Hispanis dumtaxat sed Occidentalibus omnibus tributa, Nicæna synodo atque Damaso consentendi. Ait Damasus se audisse à Gallicanis & Venetis Episcopis, quosdam (ex Illyrianis, ut credimus, si vera est ad eos directio epistolæ) hæresibus favere. Pseudo-Iulianus autem ad Gallos & Venetos datam fingit epistolam. Quibusnam? Qui tunc ad Concilium convenerant. Damasus ergo, eius testimonio, ad eos qui ad Concilium convenerant epistolam scripsit. Movisset hoc vel Crastorius. Quid autem ineptius, quam arrogatam omnibus Occidentalibus fidei sinceritatem unius Hispaniæ civibus vindicare? Hæc facinora sunt egregii historici. Hucusque autem de epistolis, distinguentes legitimas ab spuriis: aliter atque Damasi operum omnium editor Romanus fecit.

209. *Passionis SS. Marcellini & Petri relationem* tribuit nostro Pontifici auctor quidam vitæ eius¹, quam sibi (inquit) eorumdem speculatorem in sua adolescentia asserit tradidisse. Spiculatorem pro speculatorem fortasse melius. Ante oculos habuit martyrium horum Sanctorum à Surio editum². In huius namque fine legitur nota ista: *Hæc omnia Damasus, cum Lector esset, puerulus didicit ab eo qui eos decollaverat; & postea factus Episcopus in eo etiam sepulcro his versiculis declaravit:*

Marcelline, tuos, pariter, Petre, nosce triumphos. &c.

Quæ sincera narratio, & Damasi absque ulla honoris significatione habita mentio, non obscurè innuunt non aliud ultra eum quærendum *Relationis* auctorem.

210. *De munificentia Constantini Imperatoris libellum* fortè Baronius viderat; quippe qui huius meminit in Martyrologio XVIII. die Novembris. Nusquam tamen, quod sciam, editus fuit. Carmine

(1) Non tanti faciendas puto Barthii coniecturas ut propterea carmen CHRISTO SERVATORI inscriptum: *Christe potens &c.* Damaso abindicandum censem; cum præter elegantis in pangendis versibus ingenii laudem, quam ei Hieronymus tribuit, idque non tantum propter eos qui ætatem tulerunt, quique à Sarazanio & aliis editi fuere: *doctus quoque utriusque Linguae sermones* Damasus audiat in Actis Chartophylacii Canonicorum Sancti Petri ab eodem Sarazanio vulgatis. Neque mirum, si qui simplices eatenus versus sacrarum Urbis ædium valvis insculpendos panixerat, ut rudem populum edoceret: idem in solemani adprecatione pro incolumitate popularis

autem (cum, aiente Hieronymo, elegans in versibus componendis ingenium haberet, multaque & brevia opuscula heroico metro ediderit) quæ ex his ad ætatem nostram pervenerunt,

211. *Carmina* sunt XL. in laudem SS. Apostolorum, aliorumque martyrum, de Christi Domini mysteriis, epitaphia quædam, elogia templorum Romanæ urbis, aliaque. Plura ex ipsis Baronius exscripsit¹, magnoque operi affixit. Cetera in editione Romana repræsentata sunt. Sed inter alia camen IX. *De Christo*:

Christe potens rerum, &c.

quod Martinus Del-rius afferuit nostro Damaso, à Raynaudo² probatus; alii Claudiano Alexandrino, eximio illi poetae huius temporis, adiudicare amant. Ad Marmertum inclinat Milesius³; sed Barthius pervicacissime contendit⁴ Claudio esse, atque ipsum Claudio Christianum fuisse. Certè hoc carmen aliis elegantius, & animi plenius est, Claudio similem (1).

¹ Tomo 4. ad ann. CCCCLXXXIV. num. 21. & seqq.

² De bonis & malis libris part. I. erot. 10. num. 208.

³ In Notis.

⁴ Lib. I. Adv. 7. & in Notis ad Claudio, tomo 2. pagin. 1070.

212. Exstant sparsa variis locis alia eiusdem nostri poetæ carmina, quæ omnia maiestatem gravitate Christiana temperatam præseferunt. Iacobus Sirmonius in Notis ad Sidonii epist. 12. lib. 3. ex codice S. Mariæ Virdunensis quoddam protulit cum hac epigraphe: *Ad Ecclesiam S. Laurentii in Damaso, quæ alio nomine appellatur in Praesino. Ad fontem. Incipitque: Ite salutares &c.*

Quod quidem verè redolet Damasi genium, ut & videbatur clariss. Suarezio. Alterum carmen cum Damasi nota ex Prudentii operum cod. msto. qui erat Caroli Widmani, reipublicæ Augustanæ medico ordinario, communicavit vulgo Io. Weitzius, inter Isonis magistri veteres ad Prudentium glossas latens⁵, quod incepit:

Fama refert sanctos dudum flevisse parentes. in laudem sanctæ Agnetis martyris. Neque à vero absonum est aliud ibidem editum carmen quod Constantinae (immo Constantiæ) Constantini filiæ nomine inscribitur, in

⁵ Pag. 807. in edit. Hannoviana MDXIII.

Theodosii Augusti nonnihil Herois maiestati tributum voluerit, genioque indulserit πρὸς ἐποποίαν, ut Hadrianus I. ait, ἐνφῦν, id est naturâ ad epopœiam comparato. Sane ut demus conceptum profectumque ab Æthnico, qualis verè Claudio fuit, Christo Servatori votum pro salute Augusti: quid, queso, Æthnici auctoris intererat fotum eum adiutumque à Christo, ut festis Christianorum sacris, annua eorumdem ieiunia sincere celebraret, quibus carmen clauditur? An non is potius salvum incolumemque Augustum vellet ut diu latusque interesset Quirini populo, ut cives imperio regeret Remque Romanam amplificaret?

in apside basilicæ quam in honorem eiusdem martyris ipsa Romæ condidit constitendum, eiusdem quoque Damasi esse. Habent quidem duo hæc epigrammata operum editiones; agnovitque uti germana eius Baronius Cardinalis Ianuarii XXI. in Martyrologio. Sed integriora & correctiora apud Weitzium sunt, quasique alia: ut ex illo saltem principio constat. Quæ enim vulgò sic leguntur:

*Fama refert sanctos dudum genuisse parentes,
Augmentum lugubris cantus tuba cùm
crepuisset,*

*Nutricis gremium subito liquisse puellam.
Weitzius correctè & cum vero sensu ita
edidit:*

*Fama refert sanctos dudum flevisse parentes
Agmen, cùm lugubres cantus tuba con-
crepuisset,*

Nutricis gremium, &c.

Proque septimo isto versu:

*Nudam perfusos crines & membra dedisse.
Hunc saniorem quis non præferat?*

*Nudaque; diffusum crinem per membra
dedisse.*

Ut illud referat quod S. Ambrosius in sermone de Agnetis martyris passione postea scripsit: *Statim ut expoliata est, crine resoluto tantam densitatem capillis eius divina gratia concessit, &c.* (1).

213. *Vita S. Nicolai Episcopi Myrensis: quæ annuatim recitatur* (ait Ludovicus Iacobus à Sancto Carolo in *Bibliotheca Pontificia* ⁹) *in profecto dicti Sancti, Romæ in Tit. S. Nicolai in carcere Tulliano, ut nos monuit clariss. dom. Suarez Vasconensis Episcopus per epistolam.*

214. *Summa quorundam voluminum utriusque Testamenti hexametris versibus breviter comprehensa, laudatur ab auctore*

(1) Immo aliter legendum, quemadmodum in autographo, ex quo illud ante tringa annos descripsi in Ecclesia Sanctæ Agnetis vulgo *Sant' Agnese fuori delle mura*, via Nomentana, secundo ab Urbe lapide, nimirum

FAMA REFERT SANCTOS DVDVM RETVLISSE PARENTES AGNEN CVM LVGVBRIS CANTVS TVBA CONCREPVISSET:::

NVDAQVE PROFVSVM CRINEM PER MEMBRA DEDISSE &c.

Reliqua ut in ænea tabula quam subiecimus opusculo nostro de Damasi patria. Sed nondum me hinc abire finit ogdoastichum in vetusto Escorialensi sæculi XI. ineuntis codice *Lit. b. Plut. IV. n. 17.* præmissum explanationi Libri Cantici Canticorum Anonymi auctoris: quod ego ex argumento & stili simplicitate Damasi esse coniicio; præsertim cùm in vita Eiusdem Actis è Chartophylacio Canoniconum Sancti Petri à Sarazanio editis legam *summam quorundam voluminum tam Novi Testamenti quam Veteris hexametris versibus breviter comprehendi*; atque illud ipsum Damasi epigramma Apostolo Paulo inscriptum: *Iam dudum Saulus &c. in antiquis*

Vitæ ¹: quam asservari audivimus in archivio basilicæ principis Apostolorum. ^{• Pag. 58.}

215. *In psalterium carmina eius circumferri, nescio unde doctus affirmavit Gesnerus in Bibliotheca.*

216. *De auctoritate Concilii Capuenis* Damasi notatum nomine opus *mstum.* in Basileensis urbis bibliotheca exstare mihi auctor est Theophilus Spizelius in *Sacris bibliothecarum illustrium arcanis retectis* ². Sed arrogare sibi aliud parentem opus omnino habet hic commentarius; quia Capuana Synodus de causa schismatis Antiochenæ Ecclesiæ habita fuit post Damasi obitum sub Syricio ¹ (2).

217. Restat nunc disquirendum *De virtutis Pontificum Romanorum* à Petro usque ad Damasum, seu antecessorem eius Liberum, commentarius, an eundem Damasum auctorem habuerit. Media ætate vulgò ita existimatum ⁴. Sed noviores sagacitate huius & superioris sæculi germana usi constanter negant; & vel non unum earum auctorem, vel Anastasium Bibliotecarium cuius continuatio est operis, vel certè Damasum alium Portuensem Episcopum subodorantur. Iccircò in re dubia maluit Ratramnus Corbeiensis monachus adversus Græcos scribens lib. 4. cap. 7. *Apostolicorum gestorum appellatio*ne hunc librum *Pontificalem* significare, absque ullo auctoris nomine. Quod quidem Damasi non sit, plura evincunt. S. Hieronymus cur non meminit huius operis, sic illustris ab arguento intentato ad illud tempus aliis? Stilus non sapit stylum nitidum Damasi, & phrasin cultam. Multa ibi dicuntur non vera, quæque nullius gravis & antiqui auctoris testimonio comprobari possint. In assignan-

¹ Vide Ba-
ronium tom. 4.
an. CCCLXXXIX.
num. 67. Colle-
ctionem Concil.
Labbeanam to-
mo 2. col. 1039.
² Petrus Equi-
linus lib. 1. c. 56.
Catal. SS. Ma-
rinæus Siculus,
Trithemius, Pla-
tina, Bergome-
fis, Onuphrius,
Gobelinius Per-
sona in *Cosmo-
dromio* ætate 6.
cap. 21. & ante
eos Martinus
Polonus in Pra-
fat. sui Chro-
nici. Deinde ex
novioribus Pa-
riades in *Hist.*
Catalon. lib. 1.
cap. 15.

Sacrorum Bibliorum editionibus, & maxime in Codicibus Pauli Epistolis præfixum videam, ut in Escorialensi membr. sæculi XIII. *Lit. b. Plut. II. n. 17.* Ut sit sistere illud placuit prout in priori codice legitur:

Hunc cecinit Salomon mirâ dulcedine librum
Qui tenet aegregias sponsi. sponsaq; camenas
Aecclesiæ & Xpi laudes. hinc inde. canentes.
Et talami memorat socios. sociasque; fideles.
Has rogo mente tua iuvenis mandare. memento
Cantica sunt. nimium falsi. meliora maronis
Hec tibi vera canunt vitæ * pheennis
Aurib; ille tuis male fratribula. falsa sonabit.

Septimum versum supplendum censeo adiecto asterisci vice ²: *documenta: monumenta: simulacra*, aut tali aliquo. In novissima Editione Matritensi operum S. Isidori ogdoastichum quode agimus huic Sancto Doctori non iure adscribitur *Append. II. Tomi pag. 50.*

(2) In Bibliotheca Regis Galliarum Tom. II. MSS. Græcorum pag. 279. col. 1. n. 1295. habetur hic titulus: 28. *Damasi Papæ anathematismi*: quæ fam Diræ sunt, sive imprecações hæreticis dictæ in aliquo è Conciliis Damasi ævo celebratis.

dis Consulibus manifesti ac crebri errores passim legentes remorantur. Quare princeps operis sui Baronius à multis , sive à duobus faltem auctoribus formatum fuisse opus , nec facile innitendum ei , aliquibi censuit ^a , ac sàpe repetit. Anastasii Bibliothecarii , qui opus continuavit usque ad Nicolaum primum , integrum esse totius operis fabricam , ex dictioñis æquilitate alii censem ^b . Nonnulli tamen Anastasium eo potissimum argumento excludent , quòd Caroli Magni tempore , ante natum videlicet Anastasium , exaratus codex ^c *Vitarum* hanc partem de qua nunc quærimus Damaso difertè adscriptam habent. Nec tamen ii , quorum in excludingendo Anastasio eadem sententia est , in assignando auctore conveniunt : aientibus eruditissimis huius temporis viris Damasi librum *Vitarum* esse , non quidem istius Pontificis , sed alterius , Portuenis vide licet Episcopi : quod Papirio Massone ^d primùm visum avidè arripuere alii ^e . Displicet autem hoc Labbeo , & ante eum Miræo. Damasum certè Portuensem antistitem frustrè requiras in albo eius Sedis , Cardinalitiæ nunc , alteriusque à prima Ostiensi , Episcoporum. Illum tamen existimant esse Damasum , cui epistola *De morte Hieronymi* ab Eusebio quodam inscripta ultimo doctoris maximi operum prostat volumine ; cùm necessarium sit ad alium eam epistolam quàm ad nostrum Damasum , Hieronymo præmortuum , directam fuisse. Quisquis autem hic Damasus alter , eiusdem tamen ævi æqualis fuerit , nihil minus quàm eius temporis auctoris stilum sapit stílus *libri Pontificalis*. Quod is observavit , qui primam huius procuravit Moguntinam editionem M Velfero Duumviro Augustano directam ; indeque alii comprobant.

^a Tomo I.
Ann. ad annum
lxxix. num. 35.
Bellarmine
De Script. Ec-
clesi.
De hist. Latin.
lib. 2. cap. 8. &
35. Miræus in
Notis ad Hiero-
nym. De scrip-
tior. Eccle. He-
terodoxique
Cocci, Rivetus,
ut ait Placcius
De scriptis
Pseudonymis
in Damaso. Au-
ctor prefationis
Moguntinæ edi-
tionis huius libri
anno MDCL. &
Parisiensis anni
MDCLXIX.
^b Labbens vi-
dit , refertque in
Dissert. hist. De
Eccles. script.
in Damaso. A-
liumque serva-
ri huic similem
in biblioteca
Cantabrigensi
testatur Vossius
lib. 2. *De H.*
L. cap. 35.
^c *De vitis*
Pontificum.
^d Baroniun,
Bellarmine,
Ciaconium ,
Iosephum Mariam
Suarezium pro
hoc sententia
laudat *Biblioth.*
Pontific. auctor.
Possevinum ad-
dere potuit. Sed
Iosephus Maria
Suarezius in hac
re aliter apud
me iudicavit ,
multorum nem-
pe esse aucto-
rum opus , cum
Baronio.

itas dedicatur , ut secundum Apostolicæ Sedis , quam cognovimus gubernari per tuam sanctitatem , curvi precamur , ut actus gestorum à Beati Petri Apostoli principatu usque ad vestra tempora quæ gesta sunt in Sedem tuam nobis per ordinem enarrare digneris. Quatenus nostra humilitas sentire cognoscet , quis de Episcopis supradictæ Sedis meruit martyrio coronari , vel quis contra canones Apostolorum excessisse cognoscatur. Ora pro nobis beatissime pater. Maximi Hieronymi elegantiam! Sequitur altera : *Epiſtola Damasi. Damasus Episcopus urbis Romæ Hieronymo. Gaudet Ecclesia tuo fonte iam satiata , & amplius sitit curiositas temporum sacerdotalis* , ut quod dignum est cognoscatur , & quod indignum respiciatur. Tamen quod gestum est , quod potuimus reperire , nostræ Sedis est studium ad tuam caritatem gaudentes transmittere. Ora pro nobis sancte & compresbyter , & vale in Christo Iesu Domino nostro. Data Calend. Octobris. *Missa de Roma Hierosolymam.* Huiusmodi nempe stribiliges nomen præferunt elegantissimorum sui sæculi virorum. Quibus tamen olim vulgaribus fortè innixa fuit persuasio eorum , qui Damasum huius commentarii auctorem credidere.

219. Hæc epistolæ à Petro Lambecio viro eruditissimo è codice alio bibliothecæ Cesareæ lib. 11. Commentariorum de ea ^e iam editæ sunt : ex quarum posterioris verbis istis tamen quod gestum est , quod ^f Cap. 8. pag. 924. potuimus reperire , nostræ Sedis studium ad tuam caritatem gaudentes direximus : ipse colligit , alterius quàm Hieronymi , hoc est veterum notariorum quorum id esset munus hoc fuisse studium , quod mittere se ad Hieronymum ait epistolæ inscriptus Damasus. Qua tamen viri clarissimi observatione , atque duarum epistolarum non parum correctiore editione , post scripta hæc à me visâ excitatus , iudicium de his sustineo epistolis : quæ quidem doctiorum sententiam abnegantem auctorem huius libri esse Damasum minimè feriunt. Hos autem sequitur & validè rem agit adversus communem olim persuasionem doctus & eruditus vir D. Emmanuel à Schelstrate in opere suo cui titulus : *Antiquitas illustrata circa Concilia generalia & provincialia , &c.*

220. De Damasi omnium operum editione primus ut credo Martius Milesius Sarazanius iurisconsultus Romanus cogitavit : quæ industria eius accepta ferens nuncupavit olim Urbano VIII. Pont. Maximo Federicus Ubaldinus , & cum aliquot eiusdem Martii Notis Romæ Vati-

canis typis anno MDCXXXVIII. in 4º. in publicum edidit. Accedunt h̄ic Damasi operibus omnibus, quæ nomine eius seu verè seu aliter circumferuntur, triplex eiusdem Vita sive auctorum compilatio. Prima incipit: *Quia scriptum est.* Brevis ea: cui adiungitur alia libri Pontificalis Anastasio Bibliothecario attributi; & utraque descripta fuit ex ms. codice antiquissimo: in qua tamen Vita facta Cardinallium mentio, aliaque petita è sequiore Latinitate, non ita antiquum habuisse auctorem arguunt. Præterea falsum aliás videbitur, quod de Galla refertur Placidia Valentiniani Imperatoris filia, ob hortum sibi gratum extra urbem ædificandæ S. laurentii martyris Ecclesiæ, quæ nunc una è septem urbis nobilioribus & sanctioribus est, permittente Imperatore à Damaſo dicatum, eidem infensa. Nulla enim Galla Placidia Damaſo æqualis, Valentiniani filia; sed Theodosii ea certè fuit, quæ isto his diebus nomine appellabatur, ex Galla Valentiniani iunioris sorore, senioris filia, si Baronium sequimur: qui

^a Tom. 4. ad an. ccclxxxvii. n. 58. & ad ann. ccclxxxviii. num. 100. item ad ann. ccclxxv. num. 5.

^b Hoc lib. 2. cap. 2.

^c Lib. 4.

^d Diff. 7. pag. 640. in 2. fa deest cur veterem scripturam solicita- edit. Amstelo- dam. MDCLXXI.

^e Cod. 1234.

(1) *Galla* Valentiniani senioris filia, Theodosii Magni secunda uxor nunquam *Placidia* cognominata fuit; numi autem quos ei Mediobarbus & alii tribuunt, ad *Gallam Placidiam* eius filiam Ataulpho primum, dein Constantio Cæſari nuptam pertinent, ut optimè notavit Anselm. Bandurius (*Numism. Imp. Rom. T. II. in utraque Galla*). Nec Spanhe-

cidiam memoratam, disertè ait Vitæ auct. Hæc eius verba ⁱ: *Quodam namque tempore, cùm dirutarum Ecclesiarum restaurationi B. Damasus operam daret, hortum quendam infra urbis mœnia positum ab Imperatore Valentiniano iuniore sibi dari poscit, in qua compatriotæ sui B. Laurentii martyris Ecclesiam fabricaret.* Et infrā, postquam de devotione erga Damasum Valentiniani docuisset, unde etiam *alatum fuerat* (ait ^k) *ut voluntate B. Damasi Eudoxiam Eudoxiæ Augustæ filiam, duceret in uxorem.* Quæ videlicet tantum postea in Christi fide & amore proficere meruit, ut basilicam B. Petri ad vincula construeret, quæ & Eudoxiæ usque hodie nuncupatur. Quâ suscepta duas ex ea filias genuit, quarum maior matris nomen fortita est, minor verò *Galla Placidia* vocabatur; sed maior in adolescentia defuncta est, unde *Augustus* in iuniorem affectu nimio ducebatur, eo quod sibi unica remansisset. Hæc itaque audiens prædictum hortum B. Damaso &c.

222. Fœdissimi anachronismi vitio laborant hæc omnia. Eudoxia quippe, quam innuit, nonnisi Valentiniani III. Constantii & Gallæ Placidiæ filii, Theodosii Magni & Flaccillæ nepotis coniux fuit. Duæ omnino Eudoxiæ, duæque Eudociæ quinto vixere seculo ^l. Prima Eudoxia Iulia Arcadii uxor, ærumnarum ac tandem obitūs S. Ioannis Chrysostomi aucto ^m. Secunda Ælia Eudocia Theodosii iunioris coniux, Leontii philosophi Atheniensis filia, quæ Homerocentonem, & alia scripsit ⁿ. Tertia Licinia Eudoxia, huius Eudociæ ex Theodosio filia, quæ Valentiniano III. nupsit primū, indeque Maximo Tyranno: à Genserico Wandalorum Rege capta dimissaque ^o. Quarta Eudocia, Eudoxiæ huius secundæ & Valentiniani III. Imp. filia, quæ ab Hunnerico Genserici filio ducta materque Hulderici facta, demum abhorrens Arianum coniugem ab eo secessit, Hierosolymisque obiit. *Eudocia* atque *Eudoxia* nomina clarissimè distinguunt numi & historiæ: quæ tamen alii confundunt ^p. In cognominibus Baronium ^q seuti sumus. Aliis ^r aliter placet.

223. Ex his Eudocia prima seu senior, Theodosii iunioris uxor, Hierosolyma veniens catenam alteram ex his quibus Apostolorum princeps vincitus fuerat, ad Eudo-

mius (*De præst. & us. numism. Diff. XI. c. 2. n. 38. Ed. Amst. 1717. quæ nos utimur*) *Gallam* Theodosii M. uxorem *Placidiam* cognominatam, sed filiæ cognominem fuisse affirmat: quod de *Galla* tantum prænomine intelligendum. Nulla igitur *Galla Placidia* Damaſo æqualis exstitit: ut Noster paulo antè eodem numero dixerat.

ⁱ Pag. 97.

^k Pag. 48.

^l Zosimus lib. 5. Vide Baron. tom. 5. ad ann. CCCXCV. n. 3.

^m Marcellinus Com. Socrates lib. 7. cap. 21.

Baronius ad ann. CDLXI. n. 2. & CDLXI. n. 17.

ⁿ Marcellinus Comes Aetio & Sigismundus Coff. Socrates lib. 7. cap. 44.

Baronius ad ann. CDLXI. n. 17. & CDLVI. n. 5.

^o Nicephorus lib. 15. c. 12. Procopius *De bello Wandal.* lib. 1.

Baronius ad ann. CDLVI. num. 14. & CDLXXI. n. 28.

^p Ut Hieronymus Heninghes tom. 4. *Theat. Geneal.* pag. 944. & 945.

^q Ad annum CDLXI. n. 17.

^r Christ. Admo Ruperto ad *Synopsm. Belof.* di in *Theodoſia* iuniore.

doxiā filiam, Valentiniā III. coniugem, Romam misit: quæ quidem Eudoxia temp̄lum exstruxit ea occasione, in eoque cūstodiri voluit auro quovis pretiosiorem ferreum hunc thesaurum, ut refertur in Annalibus Ecclesiasticis & in Notis ad Romanum Martyrologium prima die Augusti. Facta igitur hæc sunt quinto saeculo, diu post Damasi mortem: qui uti diximus obierat anno CCCLXXXIV. Valentianus autem Eudoxiam Theodosii filiam & Eudociæ Augustæ, de qua Vita in quam inquirimus, non ante annum CDXXXVII.

¹ Tomo 5. ad
ann. CDXXXIX.
ann. 7.

² Baron. ad
ann. CDXXXII.
num. 14.

³ Pag. 54.
⁴ Actu 4. sc. 3.
ver. 52. & 71.

plus minus, desponsavit^t.
224. Hoc demto errore, quædam extin-
de sunt mihi vetustatem sapere visa. Hiero-
nymum ait^u habitatum secessisse Syriam
Barbariæ iunctam: Barbariam pro Arabia
sumens, parum usitatè; sed è penu ipso
latini purioris sermonis. Plautus in Persa^x,
Formâ expetendâ liberalē mulierem,
Furtivam, advectam ex Arabia peni-
tissima.

Quæ tamquam repetens Toxilus ait:

*Ne quis verò ex Barbaria penitissima
Persequatur, etiam tu illam destinas.*^y

Sive pro barbarorum, hoc est, non subdi-
torum Romanis regionibus. Hoc enim
usurpare sensu barbariæ, non minus
quam barbarici vocabulum, antiqui &
boni Scriptores. Iustinus lib. 12. cap. 3. *Ibi*
nihil actum tot egregiis præliis ait, si in-
columis orientalis Barbaria relinquatur. Et
cap. 6. *In ultimam deductos Barbariam.* Li-
bro quoque 9. cap. 5. *Et confinis domita-
rum gentium Barbaria: quomodo in vete-
ribus libris legitur^z.* Plautusque iterum in
Poenulo^a Græco more de Italia agens:

*Macerato hoc pingues fiunt auro in Bar-
baria boves.*

225. Indicium quoque aliud antiqui-
tatis est, quod librum Pontificalem haud
tribuat Damaso. Mentio tamen Ioannis
XIX. ac Stephani IX. præter Hadrianum I.
versus finem facta, evincere videtur post
decimum ad minus saeculum Vitam hanc
scriptam. Tertiam deum S. Damasi Vi-
tam adiunxit operum compilator à Bene-
dicto presbytero uti præfert conscriptam,
parum quidem frugi; nam & Constanti-

num sub quo Liberius Pontifex nepotem
facit Constantini Magni, qui filius fuit;
immo Constantino huic sive Constantio
tribuit quæ Magno parenti Eusebius, sci-
licet Nicomediae baptizatum & mortuum
esse^b. Nec aliud tota est quædam Homilia
quædam seu actio Ecclesiastica, in die sole-
mnis festi S. Damasi corporis translationis.

226. Huius sanè epistolas quas diximus
Conciliorum omnes editiones repræ-
sentant; quas verò cum Hieronymo com-
mutavit, editiones sancti huius doctoris
operum. Cum Clementis quoque Papæ I.
Recognitionibus sex harum epistolas fuisse
simul editas, Conrado Gesnero credimus^c.
Quasdam verò asservari mss. Cantabri-
giæ, in bibliotheca publica regni Angliae^d
monuit *Pontificiæ* auctor. *Carmina* autem,
seu *elogia* variorum *Sanctorum*, quæ Ro-
mæ passim in diversis Ecclesiis leguntur,
perennioribus typis sculpta^e, coniecta sunt
in *Bibliothecam SS. Patrum*, & in *vete-
rum poetarum Christianorum collectionem* G.
Fabricii. Edita quoque ab Aldo Venetiis
anno MDI. apud Miræum leguntur. Ego
tamen in Aldina editione anni MDII.
Carmen dumtaxat reperio *De laudibus*
Pauli Apost. Plura eorum Baronius in An-
nalibus^f transcripsit, & Aringhius in *Ro-
mæ* suæ *subterraneæ* opere^g: qui & de se-
pulcro almi Pontificis ad S. Laurentii ædem
facram quam in Damaso appellant, ulti-
maque eius sub Urbano VIII. auspiciis
amplissimi viri Francisci Cardinalis Bar-
berini Vice-Cancellarii, facrique nunc col-
legii Decani, multis mihi nominibus ve-
nerabilis, eodem in templo honorificen-
tissima collocatione pluribus agit^h (1).

227. Inviti ab amplissimo viro incly-
toque doctore ac Pontifice discedimus. Si
quidem post annotata non indiligenter
gesta eius quæ ad Bibliothecam pertinent
adhuc subsistimus, & quidem non mul-
tum operæ pretium facturi, quantumvis
veritati testimonium demus; ipsa enim
fabulosa quam afflictum imus narratio, re-
fellit ipsa se absque aliena opera. Nota-
bimus tamen, ne fallantur creduli. Lapis
quidam iactatur à nonnemineⁱ sic in-
scriptus in Catalonia.

^b Eusebius de
Vita Constant.
lib. 4. cap. 61.
Socrates lib. 1.
cap. 26.

^c In *Biblioth.*
*epit. ver. Da-
masus.*

^d Cod. 27. n.
2. & cod. 235.
n. 3. & 7.

^e Loca notat
Mart. Milefius
in Notis.

^f Ad ann.
CCCLXXXIV. à
num. 21.

^g Variis in lo-
cis. Quare tu
Indicem.

^h Lib. 3. c. 12.
num. 17. & 18.

ⁱ D. Canalea
in *Hist. Urgel-
lenfis Eccles. ci-
tatus* ab Argai-
zio tomo 1. *De
la Poblacion*
*Eccles. de Es-
paña* par. 2.
pag. 274.

HIC NATVS DAMASVS PONTIFEX ROMANVS
DISCIPVLVS ET MONACHVS S. HIERONYMI
PRESBYTERI, QVI OBIIT ERA CÆSARIS
CCCCV.

Monachum S. Hieronymi, hoc est ordi-
nis sive instituti cuius auctor dicitur S.

(1) Nonnulla item alia è Grutero, Sponio & Pala-
tino Codice Damaso tribuit Merenda in append.

Hieronymus, fuisse Damasum, res est si-
bilo potius quædam refutatione excipienda;

Bb &
oper. & gest. Dam. pag. 243.

& tamen Gregorius Argaizius Benedictinus, repugnantibus monachatu Damasi argumentis haud quidem obrui se sinere ait, contentus duobus pro monachatu perperam adductis. Primum est Petri Calzolari testimonium ^k qui ait Damasum fuisse monachum, quique pro se adducit huius rei testem Raymundum ^l nescio quem, sive Remondum monachum & historicum ut ait fidelem, ex opere Colle-

^k In *Historia monastica Italica* lingua scripta, giorn. 1. pag. 39.

^l Videndum ibidem pag. 34.

ctorio appellato, parum aliis aut minimè notum qui de historicis in catalogos colligendis foliciti fuere: quasi antiquæ adeò res duorum triumve ante nos factorum auctoribus firmiter innitantur. Alterum est non bene colligi ex ministerio scribendarum epistolarum Damaso Papæ à Hieronymo præstito seniorem esse Hieronymo Damasum; nec item ex eo quod admittam contrarium, consequi nos posse Hieronymum ab epistolis Damaso minimè fuisse. Historiam nempe spernit omnem qui sic indulget sibi in rebus historicis: quas quidem non Lesbiā regulâ inanum rei coniecturarum, sed rebus ipsis gestis ex idoneis auctoribus productis metiri oportet eos qui prodigere famam suam nolunt.

228. S. Hieronymus adolescens adhuc in Orientem se conferens militavit sub Theodosii monachi disciplina (cuius quidem Theodosii meminit Theodoreus ^m)

^m Hist. Religiosæ cap. 10. tom. 3. operum.

ⁿ Ex Bulla confirmationis ord. S. Hieronymi.

^o Baron. t. 4. ad hunc ann. num. 2.

^p Idem ad ann. ccclxxxv. num. 7.

Oportuit ergo Damasum, si quando regulam à S. Hieronymo sibi instillatam amplexus fuit, tunc temporis amplexum fuisse quum sedecim actis in gubernatione totius Ecclesiæ annis eius ministerio utebatur: quem summi Pontificis institutorem fuisse auctoremque ei monachus tunc demum & in supremo dignitatis ac perfectionis apice à Damaso suscepit, nemo sanus credet insipienti Urgellensis epitaphii scriptori: quod Argaijus facit famæ securus; qui & ipse oculis suis cæxitatem indicit, cum de Damasi atque Hieronymi ætate dubius hæret. Damasus mortuus est ferè octogenarius ut S. Hieronymus ait ^q, anno CCCLXXXIV.

^q De Script. Eccles.

(1) Quo sensu utrumque Pacianum suum Novatiorum hyperaspisten Eifensgreinius dixerit, plane non video; cum minimum alter è cognominibus, nempe hic

Hieronymus supervixit Damaso xxxvi. annos, vitâ functus CDXX. natus verò, si Prospero credimus ^r, xcii. si Bedæ, Adoni, & aliis ^s, xciii. si Baronio calculum curiosè deducenti ^t, LXXVIII. tantum, vel LXXIX. Quicquid sit Argaizio remittendum est ut nos doceat undenam didicerit * ignorari, Damasusne an Hieronymus alterum ætate præcesserit.

C A P U T VII.

De PACIANO Barcinonensi antistite. Eisengreinii error. Barcino iam Hieronymi ævo Barcilo dicta. Episcopi olim ex civibus. Paciani ævum. Lampius, non Lampadius, ille qui S. Paulinum sacris initiavit, Barcinone Episcopus. Paciani eloquentia & sanctitas. Eius opera quæ exstant. Quis Novatianus adversus quem scripsit? Λεπός deperditum quale opus? De OLYMPIO Episcopo fortè Barcinonensi, & fortè eodem cum Lampio Paulini. Falsò assumi à Pseudo-Dextro Toletanum hunc Episcopum fuisse. Refelluntur de hoc nomine huiusmet Pseudo-Dextri, Luitprandi, & Iuliani chimæricorum historicorum figmenta. Germanum Olympii De Fide opus.

230. Ad eiusdem Cæsaris Theodosii senioris imperii tempora, non minus vitæ innocenter actæ quam doctrinæ merito illustris, PACIANUS attinet Barcinonensis Episcopus: de quo elogium in primis de libro Ecclesiasticorum Scriptorum S. Hieronymi proferendum est. *Pacianus in Pyrenæi iugis Barcilone Episcopus, castitate & eloquentia & tam vita quam sermone clarus, scripsit varia opuscula, de quibus est κίριος & Contra Novatianos liber. Sub Theodosio Principe iam ultima senectute mortuus est. Ex uno quidem homine duos fecit ^u magno errore Eifensgreinius, alterum Martianum alterum Pacianum appellans, Barcilonensem utrumque Episcopum & Novatianorum hyperaspisten (1). At hoc nomen & Vibio Paciano fuit M. Crassi amico, apud Plutarcum in huius vita.*

231. Geographia verò Hispaniæ longè à Pyrenæi iugis Barcinonem urbem Cataloniae primariam in ora maris agnoscit, quam Hieronymum non accurate descripsisse res ipsa clamat. Nec ideo tamen *Barcinonis* appellationem, quæ ab origine ei indita est, revocamus isthoc loco; cum non minus, hoc maximè Paciani ævo, indigitata *Barcilo* fuerit. Haud enim

de quo Noster agit Barcinonensis Episcopus, perpetuus illorum malleus fuerit; nullibique non corundem doctrinam de non recipiendis lapsis impugnet.

^r In Chron. Theodosio IX. & Constantino III. Coff.

^s Beda, Ado, Usuardus in Martyrologii. Siegb. in Chronico.

^t Tomo 4. ad annum ccclxxvii. n. 61. tomo 5. ad ann. cdxx. num. 29.

* Verba eius pag. 275. inf. s. pues no se sabe tal antelacion en la edad.

^u In Catal. test. veritatis ad an. ccxciii. & cdix.

^{a De Script.} enim aliter Gennadius de Vigilantio ^x,
^{b Eccles. cap. 35.} Barcilonensem eum parochiam tenuisse ait.
 Ita & S. Paulinus Barciline se in Hispania sacris initiatum scribit Alypio ^y. Avienus item in *Ora maritima* ^z

^{y Inter S. Augustini Epist. Lef. 55.} Inde Tarraco oppidum,
^{z Verso 520.} Et Barcilonum amœna sedes ditium.
 paululum iam degenerante prisca nomenclaturam in eam, quā vulgus hanc hodie urbem vocat. Iornandis liber *De rebus Gethicis* ^a Barcilonam similiter habet; uti Olympiodorus ^b Græcè πόλις Βαρκίνων iuxta Barcilonem, in templo quodam sepultum fuisse Theodoricum infantem, Ataulphi & Placidiæ filium, ait (1).

232. Hispanum patriam fuisse, ac fortè Cataloniæ sive Barcinonis civem, affirmare vix possumus; coniectamur tamen ex mentione huius unica in Hispaniensi sacro munere, & ex antiquo more eligenodi ferè Episcopum non alium quam civem, de quo Julius Papa I. in epistola ad Eusebianos scripta apud Athanasium in *Apologia secunda*: *Ubi enim est (inquit) iste Ecclesiasticus canon aut istiusmodi traditio Apostolica, ut in pace agente Ecclesia, & Episcopis concordibus cum Episcopo Alexandriæ Athanasio existente, immittere Gregorium peregrinum & externum hominem, neque Alexandriae baptizatum, neque plebi cognitum, neque postulatum à presbyteris &c.*

233. Non ita constat quo anno ad se dem huius Ecclesiæ Pacianus ascenderit, quandiuve eam tenuerit ^c. Pseudo-Dextri namque testimonium ^d, quantumvis idoneum esset, nihil ultrà nos docere poterat quā eum anno CCCLXXV. Ecclesiæ isti iam præesse, anno autem CCCXCVI. iam vacuum Lampio successori locum reliquise. Meus autem Chronicus huius mst. codex, diversissimi quidem ab eo qui hancen eo sub nomine sese venditat (de quo quum ad Dextri mentionem deveniemus plenior à me notitia querenda est): in ea parte quæ deperditi integri Chronicus veluti synopsin brevissimam continet, ita habet:

(1) Utroque nomine, Paciani ævo, id est exeunte saeculo IV. Barcilonem & Barcinonem vocatam fuisse arguunt Ausonius *Epiſt. XXIII. v. 69.*

..... Me Punica ludit
 BARCINO.
 Et v. 89.

..... Otrifero superaddita BARCINO ponto:
 Et Prudentius Περὶ στοφῶν in *Hymn. XVIII. MM. Cæsaraugust.*

BARCINON clara Cucufate freta.
 Item Paulinus Nolanus *Epiſt. III. ad Auson. v. 119.*

..... cui BARCINO amœna.
 Anonymus tamen Ravennas lib. IV. §. 42. BARCELONA; Nubiensis برشلونة BARCELONA idque perpetuo.

Olympius Tolet. *Episcopus ad annum CCCXLVII.*

Severus martyr Barcil.
 Pater meus.

At in ea parte quæ integra durat, ab anno scilicet CCCL. usque ad CDXXX. emortualem parentis annum disertè notat, ex quo ad CCCXCI. ita legitur:

Paciano Barcinonensi Episcopo parenti meo succedit Lampius, & Augustali Illicitano Maturius &c. Quod optimè convenit cum S. Hieronymi facta de eo mentione in suo *Scriptorum catalogo*, quem composuisse eum anno XIV. Theodosii, hoc est CCCXCII. sacerdos antea fuit à nobis notatum. Alii aliter existimant. Iacobus Philippus Bergomensis superfuisse etiam credidit anno CDV. Aliis placet CDXI. Episcopologia duo Barcinonensia mortem eius assignant anno CCCXCIX. Michael Puiades & Ant. Domenec anno CCCXCVIII. qui omnes refelluntur S. Hieronymi testimonio. Rem acutetigere Franciscus Diago lib. 1. & eo laudato Hier. Puiades lib. 5. cap. 17. Labbeus in dissert. *De Scriptor. Ecclesiasticis* ad CCCLXXX. inclinat.

234. Planè quod Pacianum Severi martyris successorem innuit fuisse, communis repugnat de Severo Catalanorum persuasione ^e (2), Eurici nempe eum Regis Gothorum tempore iussuque martyrio impensum. Successor autem eius Lampius ille est qui Paulinum, inclytum post futurum sanctitate ac doctrina Nolæ urbis in Campania Episcopum, sacris hoc est presbyterio initiavit: ut ipsem Paulinus ad Alypium Tagastensem antistitem datis literis annotatum reliquit ^f. Quod contiguisse anno CCCXCIII. annotat in *Paulino suo illustrato* Petrus Franciscus Chiffletius parte 2. cap. 4. Lampodium hunc asseciae vocaverint Pseudo-Dextri, quomodo ille vocat ^g. Nos quare recedamus à Lampii nomine quo Paulinus utitur, & confirmat noster quem laudamus Dextri codex, non ullam videmus causam. Nisi Olym-

^e Domenec
^f De Sandt. Ca-
^g tal. vi. Nov.
^h fol. 105.

f Epist. inter
 alias S. Augustini 35. inter Pau-
 linii 45.

g Ad ann.
 CCCXCVI. 1.

Bb 2 pius
 In subscriptionibus Conciliorum promiscue BARCILONA, BARCILLONA & BARCINO; quod postremum rarius. Mitto Ataulphi epitaphium in quo BARCINO legitur; mera enim sunt Pseudo-Dextri nūgæ. Vid. Cl. Finestresius *Syll. Inscript. Rom. in Catalon.* pag.

327. (2) Successit certe Pacianus Prætextato, qui ad annum Christi CCCXLVII. Sardicensi Concilio sexto loco cum Hosio Cordubensi & aliis Hispaniæ Episcopis subscriptis: *Prætextatus ab Spaniis de Barcilonæ*. In Syllabo Barcinonensium Præfulum à Cl. Matth. Aymericho vulgato Barcione 1760. pag. 467. Pacianus ἀπόστολος Prætextato subiicitur: quod dubio non caret; cum Paciani obitus ad annum tandem Christi CCCXCI. vulgo referatur.

pius pro Lampio fit à Paulino laudatus: de quo in Olympii mentione hoc eodem capite.

235. *Castitate Pacianus & eloquentia dicitur, & tam vita quam sermone clarus.* In msto. Henschenii clarissimi Sanctorum

^h 2. volum.
Martii die IX.
pag. 44.

ⁱ 2. volum.
Hisp. illustr.
pag. 842.

encomiastæ , aliter legi nos ipse docet ^h, nempe *castigata eloquentia* : quemadmodum in Gemblacensi , quem Possevinus laudat , agnovitque Hieronymus Paulus in *Barcinone* sua ⁱ. Nec iuvat Honorius Augustodunensis ad dignoscendam veram Hieronymi lectionem; quippe qui *tam vita quam sermone* clarum , dumtaxat ex archetypo exculpfit. Sophronius ita hunc locum παραφάζει ut neutri adhæreat: σώφρων Εἰσ, ἐνφράδεια, καὶ λόγῳ λαμπτής: *integritate vi- tæ, prudentia, & sermone clarus.* Ca- stigati verò sermonis quo utitur laudem agnoscent noviores critici , è quorum numero Ioan. Fredericus Gronovius libri *observationum in Ecclesiasticos auctores* capite 18. *S. Paciani* (ait) *Barcinone Episco- pi pauca existant, sed gravissimis scripta verbis ac sententiis, & diligentí veterum literarum imitatione.* Pergitque colligere elegantia flores , è latinæ linguae coryphaeorum hortis ab eo decerpitos.

236. Certum est ab hoc Paciano pro- creatum fuisse Dextrum ex legitimis nu- ptisiis (quod verisimile est ^k) natum, Hier- onymo ipso teste ^l : de quo prolixius loquendi dabatur nobis infrà occasio. Vitæ sanctitatem prodit inveterata Ecclesiae de ea opinio , cùm Martyrologia omnia IX. Martii, aliás XI. diem natalem eius ce- lebrandum præscribant. *Acta Sanctorum* ^m Henschenii & Papebrochii , aut *Hispanum Tamaii Martyrologium* ⁿ non transcribi- mus. Dies hic IX. Barcinone festus dies est ex præcepto Synodi Dioecesanæ Bar- cinonensis anni MDC^o.

^k Diciturque
in officio Bre-
viarii Barcin.
4. lect.

^l De Script.
Eccles. c. 132.

^m Die IX.
Martii.

ⁿ Eodem die.

^o Domenec
ubi suprà die IX.
Martii fol. 24.

^r Puiades lib.
5. cap. 17. fol.
239.

237. Clarum adeò Episcopum , filii quoque Dextri literis ac dignitate posteris commendatum , celebriorem adhuc opu- scula quædam verè catholica etiam nunc extantia , præter alia desperita , reddire. Quorum , & utilissimæ doctrinæ no- mine , apud Catalanos suos meruit olim facro ritu doctorum proprio celebrari ^p. Quæ autem ante oculos habemus hæc sunt :

(1) Rogaverat prior Pacianum Sempronianus per li- teras *De Catholico nomine*: id est cur Catholici ita vocarentur ; ac *De venia pœnitentiae* , sive *De re- paratione post lapsum*. Summatim (inquit Pacianus Epist. I. 3.) ad ea quæ scribere dignatus es collo- quemur.

(2) Pacianum Barthinius Lib. XLII. 27. pag. 1920. priuscum & eruditum Scriptorem vocat. Prodiere Pa-

238. *Adversus Sempronianum Novatianum epistolæ III.* Prima est *De catholico no- mine*. Secunda *De eius literis*. Tertia Contra tractatus Novatianorum.

239. *Parænesis* , sive exhortatorius li- bellus ad pœnitentiam.

240. *Sermo ad fideles & catechumenos de baptismo.* Hæc omnia volum. 4. Bi- bliothecæ veterum Patrum , tum seorsum exstant. Nimirum Parænesin ad pœnitentiam , aliam *De baptismo* , epistolas duas ad Sempronianum , tractatumque (quæ aliás epistola) *adversus Novatianum* , primus edi curavit Parisiis apud Carol. Guillardum anno MDXXXVIII. in 4.º Ioannes Tilius : nuncupata Ioanni Gagnæo theolo- logo & ecclesiastæ Francisci Regis primi, ac celeberrimo Scripturarum sacrarum in- terpreti. Epistolas edidit atque item cete- ra (ut credimus) opera , Paulus Manutius cum Salviano , Maximo , Sulpicio Severo, & aliis , Romæ MDLXIV. in folio , curâ Petri Galesini , Carolo Cardinali Borro- mæo dicata. Novatianus scilicet ^q S. Cor- nelii Papæ antagonistæ , primusque in Ec- clesia Dei Antipapa ^r , unâ cum Novato quodam hæresin suscitavit tertio saeculo, quæ semel lapsos post baptismum non admittebat ad pœnitentiam ; quare indi- gere eos alio contendebat baptismate: se- cundas nuptias condemnabat , similibus- que aliis infaniis non hoc saeculo tantum, fed & quarto , præsertimque in Occiden- te ^s , quo tempore florebat Pacianus, ipsa furebat. Unde data ei occasio ad Sempro- nianum , ex Novatianorum grege , qui catholicum sibi arrogabant nomen , *De Catholico nomine* literas dandi (1) in qui- bus de huius nominis ratione illum do- cet ; rursusque ad responcionem Sempro- niani reponens alteram tertiamque epi- stolam : præcipuum istud eius dogma pœ- nitentiam post baptismum fidelibus de- negans (quare audire volebant , aut ironi- cè ab aliis appellabantur *Cathari* , hoc est *puri*) telis propugnans catholicae veri- tatis , atque explanatis sacrorum librorum verbis quibus abutebatur hæreticus , in suis ipsum castris concidit. *Parænesis* au- tem ad *Pœnitentiam* ingeniosa est & ele- gans , ut inde potissimum agnoscas quan- tum sermone valuerit Pacianus ^t (2).

^q De eo S. Hieronym. De Scriptor. Ec- cleſ. cap. 70. Epiph. Har. 59. Cyprian. ep. 55. Concil. Ni- cæn. cap. 4. Ba- ron. sep̄.

^r Notat Baro- nius tomo 2. ad ann. CCLIV. 74.

^s Baron. to- mo 4. ad ann. CCCCLXXXIX. 52.

^t Omnia eius opera , collata prius cum msto. codice Vatica- no octingento- rum , vel circi- ter , annorum antiquitatis, edi- dimus nos to- mo II. Colle- max. Concil. Hisp. pag. 79. & sequentibus; adiectis notis, five commenta- riis. CARD. DE AGUIRRE.

ciani quæ existant opera , nimirum Parænesis: Epistolæ , ac *De baptismo* Latinè atque Hispánice Valentia nostræ 1780. interprete Vincentio Nogue- ra Ramón Patricio Valentino patriæque urbis Decurione perpetuo ex Equestri Ordine , cum egregio Euſdem commentario & animadversionibus , præ- missaque Dissertatione de Paciani vita & gestis ; ac de Ecclesiastica illius ævi disciplina , ex eodem Va-

241. Λέπεος, sive huius Græcæ appellationis opusculum, quod S. Hieronymus laudat, hodie non exstat; nec item quale fuerit novimus. Κέρπος alii nominant. Supsicari an licet Κέρπος scriptum? quomodo vas quoddam fictile audiebat in loculos distinctum, quod variis fructibus onustum sacris adhibere solebant veteres. Varium enim opus, si tale fuit, non inepte, uti & πέταλος, ερωμα, Α' μαλθειας νέπας, à varietate & copia vocari potuit (1).

242. Frustrà fuit qui aliud *adversus Donatistas* opus Paciano attribuit Stephanus Salazarius Cartusianus ^u (2).

^a Discursos
sobre el Credo,
dilec. 16. cap. 2.

243. OLYMPIUM Episcopum Hispanum inter Scriptores Ecclesiasticos à Gennadio memoratum, eo quòd non unus aut alter ex nostris historicis Barcinonensem Episcopum Paciani successorem constituit, hoc sistere oportet. Gennadii hæc sunt ^x: *Olympius natione Hispanus, Episcopus, scriptis librum Fidei adversus eos qui naturam & non arbitrium in culpam vocant: ostendens non creatione, sed inobedientiā insertum naturae malum.* Hunc insigni encomio donavit S. Augustinus *contra Iulianum Pelagianum* scribens, paulò à principio libri: *Olympus* (ita legimus in nostro codice sancti Doctoris operum, non *Olympius*) *Hispanus Episcopus, vir magnæ in Ecclesia & in Christo gloriæ, in quodam sermone Ecclesiastico: Si Fides, inquit, unquam in terris incorrupta mansijet &c.* Laudat hunc ipsum inter sanctos Dei antistites, memorabileisque doctores, quorum testimoniis adversus Iulianum agit lib. 2. cap. 10. & lib. 3. cap. 17.

244. At Barcinone antistitem fuisse Catalani Scriptores catalogo Episcoporum huius urbis docti contendunt: quorum Hieronymus Paulus ^y Barcinonensis, peritissimus (Surita etiam teste) antiquitatis vir, coryphaeus esto, probatus aliis. Huius verba, nec frustrà, hic dabo: *Ornavit & hæc tempora antistes Olympius, cuius per-*

^y In Barcino-
ne sua. 2. vo-
lum. Hisp. illuf.
pag. 842.

tico DCCC. annorum Codice, olim Christinæ Suecorum Reginæ, quo Card. Aguirrius usus fuit *Tom. II. Concilior. Hisp.* cuius exemplum Romæ cum essem ad annum 1756. describi mihi curavi & cum autographo accuratissime conferri, singulari amico ac Benemerentissimo Iosepho Clementio Barcinonensi postea Episcopo gratificatus: quo demum sumtus ministrante typis editum fuit. Vulgaverat pridem eadem Paciani opera è Chartulariis Barcinonensis Cl. Florezius *Hisp. Sacr. T. XXIX.* à pag. 390.

(1) Λέπεος seu verius Κέρπος, *Cervulus*: cuius Pacianus bis meminit in *Parænesi n. 2.* Invectiva scilicet contra ritus Paganicos Romæ & in Provinciis, atque in Hispania & Barcinone Calendis Ianuariis observari solitos: in quibus personati viri & mulieres assumtisque cervorum, vitulorum atque hinnulorum

signi exemplo Pontius Paulinus Aquitanicus sacræ nostris in hac urbe initiatus ad Pontificatum Nolanum assumptus est. Huius existant epistolæ ad Licentium poetam, Aurelii Augustini alumnurn, religionis & humanitatis plenæ. Nempe hic auctor non solum existimâsse videtur mihi, eundem Olympium hunc esse cuius Paulinus ipse in epistola ad Pammachium his meminit: *Scriptis enim sancti viri fratris nostri Episcopi Olympii, communis unanimi, nuper accepi tam inopinatum mihi quâm inoptatum tui mœroris* (propter obitum Paulinæ coniugis) *indictum*: quo loco substitendum fortè patris pro fratri fuerit; hac enim appellatione vocari à nondum Episcopo debuit Episcopus ^z. Immo & non *Lampium*, sed *Olympium* appellatum, qui Paulinum sacris initavit. Quod quidem sincerè ab Hieronymo Paulo dictum, vellet nobis aurem ut non temerè dubitemus de scripto *Lampii* apud Paulinum eundem ^a nomine; *Olympiumque subrogandum*, quomodo legisse doctus ille videtur vir, commodùm suspicemur. Sed suspicemur tantum. Quippe nos tantisper detinet, parum vero simile esse Paulum de obitu Paulinæ Pammachii coniugis Romæ defunctæ non priùs Nolæ audivisse, quâm ab Olympio ex Hispania sic longè dissipata factus certior esset. Si autem non tanti est hic obex, cetera convenient haec tenus dictis. Decedente enim è vivis Paciano circa annum CCCXCI. uti superius diximus, ordinatus Paulinus fuerit à successore Olympio anno CCCXCIII. idemque eius meminerit ad Pammachium anno CCCXCVI. aut circiter scribens: deque annorum ratione consulendus est Paulini doctus ac diligens illustrator ^b. Quod quidem egregiè confirmat nulla mentione *Lampii* in catalogo Barcinonensium præfulum, sed *Olympii* tantum, post Pacianum facta (3).

245. Olympium verò circa hæc tempo-

^x Observat
Chiffletius, sed
nihil tentat, in
Paulini illustr.
par. 2. cap 12.

^z Epift. 47.
ad *Alypium*.

^a Chiffletius
2. par. cap. 4.
& 10.

formis per urbium compita incidentes, insanis clamoribus ac tumultu omnia complebant: ut ex Tertulliano, Gratiano, & Concilior. Hisp. Canonibus ostendit Cl. modò laudatus Interpres.

(2) Apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. T. II.* pag. 1384. col. 1. n. 325. legi: *Pacianus, De accentu in pergam.* cuius in sequenti numero alterum exstat exemplar; exstimo autem pro *Pacianus, Priscianum* restituendum.

(3) Syllabus indubitorum Ecclesiæ Barcinonensis Præfulum à Cl. Matthæo Aymericho Barcinone anno 1760. vulgatus, *Nom. & act. Episc. Barcinon.* pag. 467. Paciano *Lampium* subiicit. *Lampius* (inquit) quem alii vocant *Lampodium* (nimurum Pseudo-Dexter ad annum Christi CCCLXXXII. quo tempore in vivis adhuc erat Pacianus) *intrasæ- cu-*

pora nec priùs floruisse, inde mihi non leviter probatur, quòd cùm talis vir fuerit & Scriptor Ecclesiasticus, minimè tamen illius mentionem S. Hieronymus fecerit, cuius catalogus ad annum CCCXCII. quo fuit absolutus, pertingit tantùm. Aliud quoque argumentum suboritur ex libri ab eo scripti proposito, quem, ut videbimus, adversus Priscillianistas circa hoc tempus graffantes elucubrâsse videtur. An autem idem cum eo fuerit Olympio cuius Concilio I. Toletano subscriptum nomen ex-

^a Tomo 5. stat, ambiguum fortè erit: Baronio ^c affirmante, negantibus aliis, præsertim Hieronymo Romano de la Higuera ^d: qui eo argumento utitur. S. Augustinum ubi suprà Olympium eo ordine laudâsse, ut Hilario, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Ioanneque Chrysostomo priorem non obscurè significaverit. Nos cum Higuera convenimus, non quidem ut Olympium Scriptorem hunc excellentissimum præferamus àtate magnis illis doctoribus, aut ab exeunte quarto sæculo ad aliud quodvis tempus ablegemus; sed quia subscribens Gallæciæ Synodo, non Toletanæ, (ut in præcedentibus ^e de Audentio tractantes evincere conati sumus) nihil videtur cum Olympio Barcinonensi, si talis fuerit, commune habuisse. Nec tunc ordo ille servatus ab Augustino removere nos à statu debet. Aliàs Basilius post Chrysostomum nominatus non utique eum præcesserit; cùm revera Basilius anno CCCLXXVIII. Chrysostomus CDVII. mortem obierint.

246. Sed bonum verbum, aiunt intercedentes Olympii Catalano præsulatui Toletanarum rerum Scriptores, qui Pseudo-Dextri verbo audiunt. Quibus placandis necesse erit ab Olympii vera aut vero simili saltem historia nuper ostensa fabulosam ei à Pseudo-Dextro imputatam feriò distinguere, Toletanamque sedem ab hoc falsò eis, si unquam aliàs, irrogato honore vindicare. De Olympio habes in eius Chronico insanè debacchantis ingeni hos saltus, mendacissimeque hinc unde corrogata ut solet plurium eiusdem appellationis hominum gesta, & in unum coacervata, ut munus sibi solenne Ecclesiæ & urbi amplissimis impudenter adulandi strenuè prosequeretur. Natali Pontifici Toletano (ad annum ait CCCLII.) succedit Olympius vir pius & doctissimus, ad quem aliquotiens scribit Gregorius Nazianzenus. Hic fuerat priùs in Thracia Epi-

culum IV. sedebat. Sacris initiavit Sanctum Paulinum Nolanum postea Episcopum. Eadem ferè de

scopus. Relegatus in exsiliū venit in Hispanias, & fuit electus à Toletanis loco Natalis: qui editis libris mirè contra hæreticos sui temporis pugnat. Rursusque ad annum CCCLVI. ^f Olympio viro celeberrimo & sanctissimo, qui Fidei causâ multos & incredibiles labores passus est (nam tertio pro defensione fidei catholice foris, & in Hispania etiam, Toleti exsulaverat Episcopus, librosque edidit, quos inscripsit ad Cælestinum consulem Bæticæ, qui postea martyr fuit) succedit in ea Sede Gregorius &c. Et paulò post ^g: Celebris habetur memoria S. Olympii apud Toletanos, qui anno CCCXLV. interfuit Concilio Cordubensi in causa Athanassi, quo frequentes Episcopi confluxerunt ex Hispania, Gallia, Italiaque, Germaniaque. Inter alios præter Olympium Costus Cæsaugustanus, Marcellus Castulonenis, &c. Itemque ad annum CDXXVIII. ^h Celebris habetur in Carpetania memoria pii Pontificis Olympii, cuius liber De Fide ibi & alibi diligenter volvitur.

247. Nondum tamen fabularum finis: nam Pseudo-Juliano impositum inde fuit, ut somniare pergeret. Ad annum is CCCLIV. in Chronico ⁱ: S. Olympius Episcopus Thraciæ quo tempore Natalis (Episcopus Toletanus, quem fingit exsulēm huius Sedis, creatum fuisse Mediolani antistitem) mittitur in exsiliū in Italiam, & ille mittitur in Hispaniam, vacanti sedi Toletanæ præfuit. Fuit Scriptor nobilis, & acerrimus Fidei defensor. Cùm esset Episcopus Thraciæ interfuit Concilio Gangreni. Fuit natione Hispanus ex Olyssipone civitate Lusitanæ. Successit Natalio anno CCCLII. ad annum CCCLX. Notaverat priùs idem auctor ^k, interfuisse Concilio Nicæno generali Olympium alterius diœcesis Episcopum; post verò in exsiliū ad Hispaniam missum, Episcopum Toletanum. Item ^l: Olympius collegit Toleti Concilium de recipiendis laicis (immo lapsis) iam pœnitentibus, & iis etiam qui cum illis unquam communionem subierunt. Et paulo post ^m: Sanctus Olympius anno CCCLIX. Concilio Ariminensi CD. ad annum CCCXX. Catholicorum, LXXX. Arianorum, interfuit.

248. Necnon & Pseudo-Luitprandus symbolam suam contulit. Adversario 152. Duo fuerunt (ait) Archiepiscopi Toletani votati Olympii: alter ex Episcopo Thraciæ, vir sanctus, qui successit Natali, cuius meminit S. Augustinus; alter qui interfuit Toletano Concilio ex Episcopo Oxomensi: uter-

Lampii nomine in eiusdem operis pagg. 29. & 251. in Lampio.

^f 1. §. 2.

^g §. 3.

^h §. 2.

ⁱ Num. 161.

^k Ad ann. CCCXXIV. num. 150.

^l Num. 162.

^m Num. 166. ad annum CCCLIX.

^{* Ad hunc annum CDXXIV. § 7. 9. & 15.} uterque tamen nobilis Scriptor. Olympium hunc secundum Toletanum Episcopum, Martini successorem, obiisse, locumque reliquissim Fætadio vacuum anno CDXXIV. annotavit etiam Pseudo-Dexter ^{n.}. Tot fictiones ferme quot verba. Ea tamen omnia in aliquot capita collegimus, ut facilius recidamus.

I. Olympium Olyssipponensem patriâ fuisse.
II. In Thracia Episcopum, & interfuisse Concilio Gangrenſi.

III. Scripsisse ad eum literas Gregorium Nazianzenum.

IV. Venisse exsulem in Hispaniam, ibique rexisse Ecclesiam Toletanam absente Natalio. Qui Natalius exsul & ipse ex Hispania factus fuit Mediolani Episcopus.

V. Interfuisse eum Concilio Cordubensi, quo absolutus fuit Athanasius anno CCCXLV.

VI. Successisse Natalio in sede Toletana anno CCCLII.

VII. Coegisse Concilium Toleti pro recipiendis lapsis ad poenitentiam.

VIII. Ariminensi Concilio interfuisse anno CCCLIX.

IX. Scripsisse libros inscriptos ad Cælestium consulem Bæticæ, qui martyr fuit.

X. Obiisse anno CCCLX.

249. Quoad primum nonne iam à lamine ipso translucet malè consiliati inventoris temeritas, credendum sibi non ægrè fore sperantis Hispanum natu, hoc est Latinum hominem, in Thracia hoc est Græcæ Ecclesiæ creatum fuisse Episcopum? Sed ut hoc magis clareat, veram Olympii huius Græci antistitis historiam recensere opus. Diversum ab Hispano fuisse tam certum est, quām utique certum est unum atque eundem esse hominem eum qui sub speciosis istis veterum historiorum Dextri, Luitprandi, Iuliani, titulis iam diu ludificatur simplicium oculos.

250. II. Olympius Aeneos in Thracia Episcopus, qui Sardicensi Concilio anno CCCXLVII. interfuisse creditur, Arianorum operâ è sua Sede depulsus est. S. Athanasius Diodorum quoque Episcopum (ait in epist. ad Solitarios) sua Sede expulerunt. Olympium item ex Aenis, & Theophilum ex Traianopoli, ambos Episcopos Thraciæ, bonos & orthodoxos viros, infenos heresi, calumniis appetivere &c. Et paullò post: *Habebat autem editum, ut non solum è civitatibus & Ecclesiis eiicerentur; sed & capitali poena ubicumque inventi essent plementerentur.* Olimpii mentio quidem fit in eiusdem Concilii canone xxii. quamvis subscriptio eius inter aliorum non hodie legatur. S. Olympii Thraciæ Episcopi ab Arianis sede pulsi mentio habetur in Fa-

stis sacrī XII. Iunii. Quod verò idem hic Olympius unus fuerit ex Gangrenis Conciliī patribus ^o, iam primū fabulatoris mendacium est. Quid enim Thraciæ Europæ cum Gangris Asiæ, hoc est Paphlagoniæ, urbe? aut Thraciæ Episcopo cum provinciali tantum XVI. Episcoporum Synodo? Hosius Cordubensis Apostolicæ sedis legatus in Oriente id temporis hoc munus gerens interfuit quidem; sed pater ideo hic appellatus Conciliorum, quod Constantino gratus & à Sylvestro Papa delegatus rem catholicam ubique iussus fuerit in iis partibus solicite procurare, neutquam debet exemplo suo id facere, ut suspicemur de alienæ provinciæ aliis etiam ab eo Episcopis ad eam Synodum convenientibus.

251. III. Alterum ab hoc, & absurdissimum est mendacium, quod assumit planus de Gregorii Nazianzeni ad hunc Olympium Episcopum datis literis. Olympius etenim, ad quem literas dedit Nazianzenus frequentes ^p, non Ecclesiæ, sed fæculi potestas fuit: quem iccīrcō Αὐγούστα, præsidem in quibusdam earum ^q appellat magnus ille vir. Præses nimirum Cappadociæ secundæ, cuius urbs est Nazianzum, ut ex epist. eius I. constans est. Frustraque Bivarius excogitatâ temporis differentiâ effugere has contendit salebras, Olympium ex iudice seu præside potuisse fieri præsulem iactans. Huic asylo committere se harum nugarum propugnatoribus frequentissimè est opus. Nec tamen doctus vir fuisset ausus sic excusare, si animadvertisset longè priùs floruisse Olympium illum Thraciæ Episcopum in Episcopali munere, quām alterum Olympium ad quem Nazianzenus scripsit in fæculari. Rem nemini dubiam assumimus. Olympius anno CCCXLVII. aut circiter passus est exsiliū post Sardicensem Synodum, uti iam diximus, quo tempore iuvenis Gregorius Athenis cum Basilio iam forsan studiis vacabat. Gregorii verò literæ ad Olympium datæ sunt postquam administraret ipse pro parente suo Gregorio Nazianzi Ecclesiam, sive iam ei successisset. Siquidem sacerdotium & canitiem obtendit alicubi ^r Olympio, ut sibi in quadam re gratificetur; immo & postquam (ex epist. LXXVI. id colligo) renuntiato in sui Successorem Episcopatu ruri ageret à turbis remotus, post annum scilicet CCCLXXXII. ^s Quod tempus quadraginta ferè annis Olympii Thraciæ res & obitus præcessere.

252. Idem etiam iste Olympius præses, aut alius, iudex fuit à Constantio Imperatore datus Photino Sirmiensium Epi-

^o Agit de Gangreni Synodo Baronius ad ann. CCCLXI. num. 44. & sequentiibus.

^p Ad Olympium inscriptæ sunt epistolæ 40. 76. 77. 78. 172. 173. 174. & aliae.

^q Epist. 50. & 76.

^r Epist. 78.

^s Vide Labrum De Script. Eccles.

Hæresi 71.

Episcopo in Concilio Sardicensi damnato ab Olympio Thraciae illo antistite cum aliis : cuius hominis Epiphanius meminit de Photiniana loquens hæresi¹. Alius ergo & alius Olympius Thraciae Episcopus , & Olympius ad quem literas Gregorius dedit, etiam si de duobus unum coagulare hominem ut alias sæpius figlinæ suæ imposuerit Toletanus horum Chronicorum artifex. Quem quidem non temerè suspicor, si incidisset in Gregorii Nysseni libellum περὶ τελείωσιν *De perfectione* Olympio monacho directum, Olympium Toletanum Episcopum diu post mortem ad monachatum Nyssenique familiaritatem resurgere fecisset.

253. IV. Episcoporum exsulum ea catastrophe , videlicet Olympii in Toletanam & Natalis Toletani in Mediolanensem Ecclesiam translatio , merum somnum est. In sede Mediolanensi nullus sed sit per hæc tempora Natalis nomine , ac multò minus post Eristagium quem finxit Pseudo-Iulianus². Qui si Eustorgium dicere voluit sanctissimum istius Ecclesiæ præfulem , Iulius ei nec alias successisse videtur³, qui anno CCCXXXVII. Synodo Romanæ sub Iulio Papa celebratæ subscripsit. Sed ais: inter Eustorgium & Iulium cur non locum Natali dabimus , Iulianni huius fide , qui opportunè adiunxit se videtur Natalem paulò post assumptiōnem suam in eam Ecclesiam vitâ fuisse functum? Bellus certè homo es , qui protuendis his nugis sic incautè argutaris. Si enim post Eustorgium Natalem admittimus Mediolani Episcopum : fateamur necesse est anno isto CCCXXXVII. quo Iulius eam Sedem tenebat , è vivis iam ad superos ablatum prædictum Natalem fuisse : nimirum decem ad minus integris annis ante Concilium Sardicense atque exsillum Olympii Thraciae Episcopi, eiusque ut fingitur in Hispaniam adventūs, vicariamque Natalis in Toletano Episcopatu iniunctam exsuli curam, eiusdemque demum Natalis Archiepiscopatum Mediolanensem. Natalis ergo decem iam annis mortuus, Pseudo-Iuliani thaumaturgiā vitæ redditus, Toleti , atque inde Mediolani fuit Episcopus.

254. Non dissimulabo exempli mei mst. Chronicci huius in quod invehimur, Dextri de Olympio verba. In synopsi brevissima trium priorum sacerdorum cum quarti dimidio sic legitur:

(1) Totidem hæc atque ipsiis verbis, atque eodem ordine leguntur in Matritensi Regio Pseudo-Dextri Codice, Higueræ ut videtur synchrono ; nisi quod post Prætextatum Barcinonensem *Idatius Eborensis*

Olympius Toletanus Episcop. ad annum CCCXLVIII.

Indeque in altera (*eiusdem Chronicci*) parte iam integra , ut videtur , à dimidiato quarto sæculo usque ad annum CDXXX. anno scilicet CCCLI.

Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir iudicio & mira eruditio succedit.

Hactenus sciebat eius temporis Dexter, qualis ille sit, cuius verba dedimus ; quia tamen in hanc molem quâ nunc eruditis omnibus non tam horrori quam ludibrio est , postea crevit.

255. V. Interfuisse Olympium Concilio Cordubensi quo absolutus fuit Athanasius anno CCCXLV. æquè falsum & absurdissimè confictum est. Nam vel adhuc Thraciae Episcopus eo usque venit, vel è Toleto creatus iam ibi Episcopus , aut saltem Natalis vicarius. E Toleto minimè potuit anno CCCXLV. qui post biennium , anno CCCXLVII. unus è Sardicensibus fuit patribus , ac nonni absoluто Concilio adactus in exsiliū ire. E Thracia autem vocari ad Cordubensem Synodus quâ potuit? cùm præsertim, si quæ ea fuit provincialis, aut certè occidentalium Ecclesiarum tantum fuit. Habemus enim in re testes omni exceptione maiores ad excludendum ab ea orientalem Episcopum. Quosnam? ais. Eosdem illos qui Cordubensem hanc soli constituunt Synodum , Dextrum nempe , atque eum bicorporem , primitivum & interpolatum. Excusus enim ita habet⁴: *Celebris habetur memoria Sancti Olympii apud Toletanos, qui anno CCCXLV. interfuit Concilio Cordubensi in causa Athanasii : quò frequentes Episcopi confluxerunt ex Hispania, Gallia, Italia, Germaniaque.* (ex orientali Ecclesia nullus , ut colligitur) *Inter alios (prosequitur) præter Olympium, Costus Cæsaraugustanus, Marcellus Castulonensis, Florentinus Emeritenensis, Prætextatus Barcinoensis & alii, numero omnes centum, qui & Athanasium absolverunt (1).* Quantum mutatus ab illo qui olim fuit exstatque in exemplari nostro! *Hos diligenter (ad annum habet CCCLII.) Corduba Synodus collecta in causa Athanasii. Interfuerunt illi Audentius Episcopus Toletanus, Sempronianus Hispalensis, Augustalis Illiberitanus, Costus Cæsaraugustanus, Annianus Castulonensis, Domitianus Pacis Augustæ, Flo-*

*x Ad annum
CCCLVI. num. 3*

additur : cuius nec in Pseudo-Dextri editis , neque in eo quod Nostro obtigit MS. exemplo mentio exstat ulla.

rentinus Emeritenſis, Prætextatus Barcinoſis, & alii, numero quadraginta, Ho-
no præſide: qui omnes Athanaſium præſen-
tem abſolverunt.

256. Vides Olympii loco Audentium Toletanum hīc ſubrogatum, qui non anno CCCXLV. ſed CCCLII. huic interfuerit non centum, ſed quadraginta dumtaxat Epifcoporum, Synodo; cum eoque audis laudatos Hispalensem & Illiberitanum, Annianumque (non Marcellum) Caſtulonensem cuius mentio in Sardicensi Concilio, Domitianum item Pacis Auguſtæ qui in eodem Sardicensi *de Asturica* dicitur facili errore; & quod præcipuum eſt, Athanaſium iſum præſentem fuisse: quod quali consilio ſublatum fuerit à prioris temporis Dextro, nec interpolator aut reformator ipſe dixerit.

257. VI. De Olympii poſt Natalem Epifcopatu Toletano, ſi eventilemus ab eo Pseudo-Chronicorum nugas: catalogi huius Ecclesiæ testimonium perhibent, unā cum ſerie præfulum, quorum in canone Missæ Brevarii Ifidoriani mentio fit. At nihil ultrà de eo homine certi.

258. VII. Concilium Toleti ab eo coactum pro recipiendis lapsis qui poenitentiaſtent, & iis etiam qui cum iisdem communicāſſent, propter Luciferianorum eo tempore aliter ſentientium dogma, Pseudo-Iulianus æquè infeliciter finxit. Obiiffe enim Olympius ab eodem ficalneo auctore dicitur anno CCCLX. quo nondum Lucifer huius dogmatis auctor ſe à communione orthodoxorum separaverat: quæ unica potuit eſſe cogendi Concilii cauſa. Nihil enim huiuscemodi ſchismatis auditum fuit ante Alexandrinam Synodus, cui Lucifer ipſe interfuit, anno CCCLXII. celebratam^z. Cū etenim hæc ſanxiffet,

* Baron. hoc
ann. num. 176. exceptis hærefum auctōribus, poenitentes
Epifcopos Ecclesiis ſuis ſociari debere, ut
loquitur S. Hieronymus^a:

^b Adv. Luci-
ſtrianos cap. 2. inde, & forſan ex nescio unde nata ei Lucifero cum Euſebio Vercellensi controverſia, redeuntem à Concilio hæc ſententia à vero deviare fecit, ut ne ſemel quidem in hærefin lapsos, ſed neque cum iis communicantes ad poenitentiam & communionem admitteret. Concilium ergo Toletanum de recipiendis lapsis triennio ſaltem integro præcessit omnem de recipiendis lapsis controverſiam. Unde non Scriptorem tantum celeberrimum aliaque imputata ei, ſed & prophetam magnum Olympium fuisse neceſſarium eſt nobis affirmare, ſi desipere aut decipere volumus.

259. VIII. & X. An verò interfuerit Olympius eidem Ariminensi Concilio an-

no CCCLIX. celebrato, conveniat priùs inter Julianum ac Dextrum, quām nobis imponatur suffragandi munus. Prior ait^b Olympium, posterior verò^c ſucceſſorem eius Gregorium Synodo adfuiffe. Nec minus variant hi testes in obitū anno: Dextro CCCLVI. aut circiter, Iuliano CCCLX. assignantibus. Qua in re meminiffe iuvabit observationis noſtræ iam ſuprā inculcatæ: Hieronymum de Olympio inter Scriptores non locutum, Gen nadium autem locutum: quod nempe poſt ſcriptum Hieronymi catalogum anno CCCXCII. videatur Olympius floruisse ac ſcripſiſſe. Quod quidem de Olympio Toletano CCCLVI. aut ſaltem CCCLX. vi tā funēto dici nequit. Valdē tamen nota tu dignum eſt, Luitprandum iſdem hiſ dolis conſutum quibus Dexter Julianus que, cū videret huius ætatis Olympio minimè convenire poſſe Toletani Concilii I. ſubſcriptionem, de qua nos in ſuperioribus egimus: alterum Olympium Toletanum Epifcopum laudâſſe iſtius ſubſcriptionis auctōrem. Duo fuerunt (ait *Advers. 170.* aliās 152.) Archiepifcopi Toletani vocati Olympii: alter ex Epifcopo Thraciæ, vir ſanctus, qui ſucceſſit Nata li, cuius meminit Augustinus: alter qui interfuit Toletano Concilio ex Epifcopo Oxomensi. Uterque tamen nobilis Scriptor. Quod utique vaniſſimè dictum fuerit, ſi Dexter non vanus eſt. Hic enim ſcribens Asturium in ſede Toletana collocatum iam eſſe, quo tempore celebratum fuit Toletanum hoc (ut vulgus hačtenus existimavit) primum Concilium novendecim Epifcoporum testimoniiſ ſroboratum: neceſſariò admittit Asturium, ſive Asterium (uti Loayfa edidit) ibidem nomen ſuum profeſſum, nec aliud eſſe Toletanum præſen tem ibi Epifcopum. Quonam igitur accipi emus loco Olympium, dum Toletano minimè poſſumus? Oxomensis forte aīſ Epifcopi, ex quo factus poſtea fuerit Toletanus. Sed Luitprandus refiſtit apertim, Olympium affirms interfuſſe huic Concilio Toletano ex Epifcopo Oxomensi, hoc eſt qui talis antea fuerat. Præterea Pseudo-Dexter poſt Audentium, quem obiiffe ait anno CCCXCIII. Asturium Ecclesiæ Toletanæ uſque ad annum CDXXIV. præfuſſe ſcribit; nec Olympium hoc tempore intermedio aliud agnoscit, ac multò minùs catalogi Epifcoporum iſtius Ecclesiæ. Igitur conveniat priùs Luitprando cum Dextro ſuo, atque ei forſan affeſſum præſtabimus.

260. At cur diſſimulem id quod in meo mſto. cod. fragmentorum Dextri, Ma-

ximi & Luitprandi, quem penes me asservari iam sæpius monui, diversissimum à Dextri typis editi memoratis legitur testimoniis, & laudatis nuper Luitprandi verbis conforme; saltem ut ostendamus quantum ab eo, quod primùm Dexter fuit, sive verum sive fictum, postea mutaverit? Nempe in dicto codice utriusque Olympii Toletani fit mentio. Ad annum CCCLI. uti iam in superioribus in transcurso annotavimus, *Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir iudicio & mira eruditione succedit.* Confer sis cum hoc testimonio excusa Dextri de seniore isto Olympio testimonia. Miraberis audaciam aut inconstitiam malefani hominis. Ad annum CDVIII. *Asturio succedit Olympius Toletanus Episcopus, qui libris editis illustris evasit.* Et ad annum CDXII. *Olympio Toletano præsuli Pentadius sufficitur, qui cum patribus in Concilio Africano Pelagium damnat.* Unde colliges hunc auctorem (qualis ille sit) duplē agnovisse Toletanum huius nominis præsulem: seniorem anno CCCLI. facto functum successori Audentio locum reliquisse, non tamen eum Scriptorem: iuniorum alterum ab anno CDVIII. ad annum CDXII. Episcopum, cuius successor Asturius, successor autem Pentadius fuerit; huncque libris editis illustrem (1).

261. Verè, si tanta esset huius manuscripti fides ut tutò ei possemus assensum præstare, magis consentanea est aliis hæc relatio de utroque Olympio veteri-

(1) In Regio Matritensi Pseudo-Dextri Codice diversa ac subversa omnia. Primum enim ad annum CCCLI. nihil prorsus de Audentio, neque de decrepito Olympio; quin potius anno sequenti seu CCCLII. Olympius Natali Toletano sufficitur. CCCLII. *Natali Pontifici Toletano succedit Olympius vir pius & doctissimus ad quem aliquoties scriptus Gregorius Nazianzenus. Hic fuerat prius in Thracia Episcopus &c.* Moxque Anno CCCLVI. *Olympio viro celeberrimo & sanctissimo qui Fidei causa multos & incredibiles labores passus est, nam etiam Toleti exsulaverat Episcopus, succedit in ea Sede Gregorius vir sanctus qui interfuit Concilio Ariminensi & valde contradixit Ursacio & Valenti &c.* Rursum: *Ab anno CCCLX. & ante CCCLXIV. Audentius Archidiaconus Toletanus que civis res Ecclesiasticas Gregorio absente mirabiliter administrat.* Et anno CCCLXVI. *Gregorio succedit in Sede Toletana PRIMA Audentius natus Toleti, oriundus Sifiniā oppido in Carpetanis Toleti XXIV. M. P. vir eximiae sanctitatis &c.* Præterea circa annum CCCLXXX. *Asturius cognomento Serranus fit Lector ab Audentio Toletano;* & atque ad annum CCCXCVI. *Asturius cognomento Seramius qui successerat sanctissimo viro Audentio in Sede Toletana, ut sanctus vir colitur;* & ad CCCCV. *Asturius Toletanus Pontifex cognomento Serranus valde carus Flavio Maximo Imperatori, & Sancto Audentio fuit amicus;*

bus & fidelibus monumentis. Nam de priorre Olympio series Toletanorum Episcoporum, cuius suprà meminimus, fidem facit. Secundus ille fuerit Scriptor à Sancto Augustino laudatus, circa annum CD. aut circiter florens, qui adversus Priscilliani hæresin stilum strinxerit. Huius enim, si verum audivimus, anno CDXII. è vivis sublati, meminisse uti iam demortui Augustinus quidem potuit in libris *adversus Julianum Pelagianum* non ante annum ***** scriptis^a. Quo cum rectè convenit Asturium in Concilio Toletano circa annum sœcularem CD. celebrato subscriptisse Toleti iam Episcopum, Olympium verò alterius Sedis. Hæc de Olympio, sive Barcinonensi sive Toletano, è tenebris utcumque in aliquam lucis usuram vindicato sic à me dicta funto, ut nolim harum Ecclesiarum alteri causam adiudicare. Nihil enim video adhuc in ulla earum partium solidæ ac certæ vetustatis argumentorum, quibus credere se veritas possit. (2).

262. IX. Tandem ad scripta deuentum Toletani Olympii. Scriptisse eum libros *De Fide, seu adversus hæreticos, ad Cælestinum consulem Bæticæ qui postea martyr fuit,* Pseudo-Dexter ait. Cælestinus Bæticæ consularis lectus ei apud Moralem nostrum^e hæc tempora percurrentem occasio fuit nuncupationem fingendi. Exstat quidem in codice Theodosii quædam Constantii lex *De bonorum proscriptiōnis forma, Cælestino consuli Bæticæ directa: quod*

for-

idque indicis prorsus ad annum usque CCCCXIX. ac deinceps Olympio & Pentadio Toletanis, quorum in excusis meminit. Monstra quis tanta explicit?

(2) Raptim percurri Cl. Henrici Norisii Historiam Pelagianam ex Nostri præscripto in marginali è regione nota; neque tamen incidi in hunc quode agimus Olympium. Meminit eius Augustinus *Liber. contra Julianum I. c. 8. Hispanum magnæque in Ecclesia & in Christo gloriæ virum vocans; Sedem tamen non indicat.* Et satius quidem meo iudicio fuerit de eo legere Cl. Matthæi Aymerichi Nomina & Acta Episcoporum. Barcinonensem, qui Part. I. §. XVII. pag. 33. hæc habet: *Quod sane eius (nimirum ut bona derelicta primi occupantis fiant) si in Historia valet, credo equidem Barcinonensem Ecclesiam Toletanæ non facile largituram Sanctum Olympium; hunc namque solum post inventa Chronica suum faciunt Toletani, quum Barcinonenses multò ante Chronica fuisse Sanctum Olympium Præsulem Barcinonensis Ecclesiae depraedcent.* Ac si prima Toletana Synodo, quæ ipso sœculari anno CCCC. aut sequenti habita fuisse creditur, subscriptis, ut vidimus, sexto loco Asterius sive Asturius, qui Ildefonso teste *Catal. viror. illiſtr.* Toletanus Episcopus fuit: Olympio qui inter eiusdem subscriptores XIV. ordine numeratur, alia profecto Sedes assignanda erit. Interea tamen magno molimine magnas in his tam scrupulose examinandis ac refellendis nugas egisse Noster existimandus est.

Lib. 10.
cap. 38. Hisp.

^a Vide Hen-
ricum de Noris
in Hist. Pel-
giana.

forsan muneris nomen compendio notatum visum eidem Pseudo-Dextro fuit *consulēm* significare; ita enim Bivarius editit, non *consularem*: quæ tamen periodus in Cari editione Hispalensi deest (1). Adeò inter exscriptiones hoc fabulosum Chronicon *vires acquirebat eundo*, ut Virgilius de fama ait. Ne autem fabula hic consisteret, quæsitum in Martyrologio Cælestinum oportuit aliquem, cum isto *consulari* atque Olympii amico liberaliter coamentandum; ac præstò fuit Cælestinus inter alios martyres Maii die secundo appellatus. Haud enim decuit Olympium alii, quām futuro paulò pōst martyri, lucubrationes suas inscribere.

263. His autem iam dispulsis quæ ad pseudo-historicorum Olympium spectant, Gennadii Olympium scripsisse novimus *De Fide*, seu *Fidei librum adversus eos qui naturam & non arbitrium in culpam vocant: ostendens, non creatione, sed inobedientiā insertum naturæ malum*. Adversus Manichæos, aut propriùs ac propriùs (ut ego existimo) adversus Priscillianistas Manichæorum propaginem, Hispaniæ, ubi Olympius scribebat, veluti propriam. Fato cuncta & sideribus Bardefanes primus, inde Manichæus, iubicerat: à quibus Priscillianistæ hauiere; neque evitari posse malum, naturæ ipsi à mala mente insitum, frustraque esse liberum arbitrium. Pelagiani vero, ne in hanc voraginem præcipitarent, miserè in contrariam partem deerrârunt. Quare adversus eos præcipue insurrexere, qui cum in suis peccatis humanam voluntatem debeant accusare: naturam potius accusantes hominum, per illam se excusare conantur, ut S. Augustinus ait initio libri *De natura & gratia*. Sed Pelagianorum dogma libero concedens omnia arbitrio gratiæ autem nihil, non minùs pestilens fuit quām contraria tollentium libertatem: adversus quam hæresin Olympius *Fidei* opposuit scutum, quam etiam literarum sæcularium autores (Augustinus ibidem ait Sallustium ^f intelligens) graviter arguerunt, exclamantes: *Falsò queritur de natura sua genus humanum*. Hanc pestem inquam contraxerunt Priscillianus atque eius asseclæ ab impio Manichæo, qui fatalibus stellis homines alligabat, opifciumque omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribue-

^f Initio *De bello Iugurthino*.

(1) Deest quoque in Regio sèpius laudato Matri-
teni Pseudo-Dextri exemplo; nec ulla prorsus in eo
Cælestini Bæticæ consulis, aut consularis viri, neque
eiusdem martyrii exstat mentio. *Celebris* (inquit ad
annum CCCXXVIII.) *habetur in Carpetania*
memoria pii Pontificis Olympii: cuius liber De

bat, ut idem S. Doctor ait *De hæresi- bus ad Quod-vult-Deum* scribens ^g. Quare non temerè diximus, adversus hos sui temporis blasphemos calamum strinxisse Olympium. Cuius quidem aliud videtur opus *Sermo ille Ecclesiasticus*, ex quo verba desumfisse Augustinum ^h iam notavimus.

^g Hæresi 70.

264. Sed nonne *ad Licentium poetam* quasdam epistolas religionis & humanitatis plenas Hieronymus Paulus Olympio nostro tribuit? Ita videbitur ei, qui parum animadverterit Paulino eum has adscribere Aquitano, inter cuius opera vel hodie exstant ⁱ: uti & alia ad eundem S. Augustini ^k, in huius quoque epistolis.

^h Lib. 1. con-
tra Julian.

ⁱ Epist. 46. &
inter Augustini

^j Epist. 39.

265. Quisnam tandem MARTINUS sit, sive MARTIANUS (antequam absolvamus caput hoc) Barcinonensis etiam Episcopus ac Scriptor clarus, discere aves qui Franciscum Tarafam legisti sic loquentem ^l: *Martianus per idem tempus urbis Barcinonensis Episcopus, tam vitâ quām sermone clarus, scripsit varia opuscula*. Sed subiungit: *Crediderim verò ejje Pacianum*. Attamen Hieronymus Puiades in Cataloniæ historia ^m vulgari utrumque agnoscit, & Pacianum & Martianum, Tarafæ opponens S. Hieronymum utriusque meminisse. Ego in sancti doctoris libello *De Scriptoribus Ecclesiasticis* Pacianum laudatum lego, Martinum seu Martianum non lego, neque in Episcoporum Barcinonensium albo Hieronymus Paulus olim hunc videbat ⁿ (2).

^l De Regibus
Hisp. in Theodo-
sio seniore.
Hisp. illustr. 1.
tomo pag. 539.

^m Lib. 5. cap.
24.

ⁿ Vide eum
in Barcinone
sua tom. 2.
Hisp. illustr.
pag. 847.

C A P U T VIII.

*De dextro Paciani filio. Praefectum prætorio fuisse, non in Oriente, quod falsò supponit eius Pseudo-Chronicon, nec in Occidente toto sed in Italia. Forma inscribendarum ab omnibus simul Augustis constitutio- num imperialium refertur. Autòr hic Hieronymo ut celebraret Ecclesiæ Scriptores. Omnidæ eius historiæ, quæ periit, aliquam partem à saeculo ferè tamquam germanum effet Dextri opus, intrusam dolo & ambitio- ne inventoris, ut Hispaniam falsis cumula- ret honoribus, merum figmentum effe:
de quo nos alibi.*

266. **H**URUSMET exeuntis sæculi absque dubio est DEXTRI memoria, quam conservavit Hispanis sui historici magnus doctor Hieronymus; neque est aliquid solidum ac certum, quod movere nos

^{CC 2} de-

Fide ibi & alibi diligenter volvitur. Nihil præterea.

(2) Neque eum in Syllabum indubitorum Barcinonensis Ecclesiæ Præfulum Cl. Matthæus Aymerichus retulit. Vide. Eiusdem *Nom. & Act. Barc. Præf.* pag. 467.

debeat, ut hinc ad sequens sæculum quintum res eius transferamus. Pacianum Episcopum Barcinonensem egregiumque Scriptorem nuper laudatum dimisimus. Huic filius Dexter fuit clarus parente optimo, clarus literis & honoribus gestis in sæculo. Vetus, inquam, & verus Dexter, quem unus S. Hieronymus non semel aut sine peculiari elogio posteritati commendavit. Quod nomen iam hoc sæculo ex innocentia & laudabili, fatalitate quadam in contrarium adeò degenerâsse ut fictitii ac sublesti proverbialis ferè appellatio sit, maximopere dolent probi ac feriò docti quique, Hispanique nominis verè amantes. Natus quippe ante octoginta fermè annos Dextri illius antiqui schemate sese venditans novitius alter: quem brevi sive propitia sive sinistra fama pro varia hominum opinione, per totum Latini orbis spatum enormiter famosum volare fecit. Sed hic nondum nos Icaro huic cereris pennis audacissimè innixo verum historiæ solem in ruinam exitiumque opponemus, cum id peculiari opere à nobis procurandum sit; sed germanum Dextrum Paciani filium mutuatis ab Stridonensi magno encomiaste vivis coloribus describere opus & consilium est.

267. De patria nihil habemus dicere, nisi quod Paciano Barcilonæ Episcopo natus nostras vulgo habitus sit, reclamante nullo aut aliorum trahente. Sæculari autem militiae dato nomine, variisque ut solet gestis reipublicæ muneribus, ad supremum tandem *μετὰ τὰ στιπτά* (ut ait Zosimus) *citra regium* auctoritatis culmen in Occidente fuit assumptus anno Christiano CCCXCV. aut circiter. Hoc enim anno quo Cos. fuere Holybrius & Probinus, diemque suum obiit Theodosius Imper. *Dextro P. P. (Præfecto Prætorio)* directæ sunt leges aliquot in codice Theodosiano: nempe Lex LIII. & Lex LIV. *De cursu publico*: Lex II. *De indulgentiis debitorum*: Lex II. *Si quis pecunias conflav.* Lex V. *De executoribus & exactionibus*: Lex CXLVI. *De decurionibus*: omnes in eodem Theodosiano codice. In Occidente diximus, non in Oriente: quæ una è fabulis de Dextro iactatis. Nam cùm hæ leges sive mandata Mediolani concepta sint, quæ urbs Italiam celeberrima ditiosis fuit Imperatoris Honorii, eiusque Occidentalis imperii propriæ (in qua commoratum hoc anno eundem Honorium exequiasque Theodosio parenti celebrâsse non finit nos ambigere S. Ambrosii ea quam habuit coram eo laudatoria piissimi principis oratio): certissimum habe-

ri debet Honorii has esse constitutiones ad Præfectum suo in occidentalibus partibus non in orientalibus prætorio directas; quantumvis uterque Cæsar (*Aradius & Honorius*) his inscriptus ex more sit. In qualibet enim alterutrius, vel cuiuscumque ex pluribus Imperatoris sanctione, ætatis quâ nati sunt aut quâ rebus quique præesse cœperunt ordine servato, inscriebantur simul omnes uti sanctionis auctores: quasi unius eiusdem atque indivisi Imperii divisisse inter se administrationis curam, non principatū manifestem videri vellent.

268. Nec S. Hieronymus in *Apologia adversus Rufinum* secunda quicquam ait, nisi Præfectum prætorio fuisse. *Ante annos ferme decem, cùm Dexter amicus meus, qui præfecturam administravit prætorii, me rogasset.* Nec tamen totius Occidentis præfecturam attribuimus Dextro, quæ nulla huius temporis tam ampla fuit; sed Italiae, ex divisione Constantini sat vulgo notâ quatuor præfecturarum. Idque inde colligitur, quod in laudata lege II. cod. Theodos. *De indulgentiis debitorum*, res ordinetur provinciæ Campaniæ quæ ad Præfectum Italiae spectabat. Nec remorari nos debet nota illa inscriptionis harum legum, nempe LIII. & LIV. *De cursu publico*, quibus aliæ similes sunt in eodem titulo: *Dextro P.P.O.* quæ quidem in ceteris deest. Vel enim O litera per compendium significat *Præfecto Prætorio*, non *Prætorii* legendum; vel si Orientis præfecturam denotare aliæ solet ^o, hic saltem, ubi apertissimè res ad præfecturam spectat ^o *Ursatus De Notis Romanorum pag. 366.*

269. Hunc eundem, nec alium fuisse Dextrum existimo, ad quem anno quo Cos. fuere Valentinianus IV. & Eutropius, scilicet redemtionis nostræ CCCLXXXVII. Comitem per id tempus rerum privatarum, nuncupata fuit Lex II. in codice Iustinianæ *Ne rei dominicæ vel templorum* &c. sub Theodosio scilicet Magno in Orientis partibus; nam Constantiopolis, ubi hoc anno is fuit, lex data legitur. Ad quod munus fortè, nisi & alia fuerint, non ad præfecturam quæ nondum ei obvenerat respiciens Hieronymus anno CCCXCII. quo Scriptores laudabat Ecclesiasticos: *clarum apud sæculum* pronuntiavit nostrum. *Dexter* (inquit) *Paciani*, *de quo suprà dixi*, *filius*, *clarus apud sæculum*, & *Christi fidei deditus*, fertur ad me Omnimodam historiam texuisse, quam nondum legi.

270. Hic ipse sic animatus vir in studia historica sollicitavit anxiè magnum eun-

eundem Hieronymum ad colligendum ac describendum Ecclesiasticos Scriptores, eo libello quo vix alium utiliorem veteres membranæ nobis conservavere. Iccircò ei, quem hortatorem elucubrandi operis sibi fatetur fuisse, nuncupatione illius dignari æquum existimavit Hieronymus. *Hortaris Dexter* (ait in proœmio) *ut Tranquillum sequens, Ecclesiasticos Scriptores in ordinem digeram, &c.* Qui paulò infrà Dextri eloquentiam non obscurè annotâsse videri potest, dum Ciceronem suum *Dextri* vocat. *Itaque Dominum Iesum Christum precor, ut quod Cicero tuus qui in arte Romana eloquentiae stetit, non est facere designatus in Bruto, Oratorum Latinæ linguae texens catalogum: id ego in Ecclesia eius Scriptoribus enumerandis dignè cohortatione tua impleam.*

271. *Omnimodam* hanc talis viri *historiam* in deperditis habuere undecim ferè sacerdorum, qui his delestantur studiis, homines: quorum quidem ad aures nihil de Dextro & scriptis eius aliud, quam quod à Hieronymo erga eum amor ac viri fama expresserat, pervenisse legimus. Quum repente, dum retrò proximum exiret sacerdolum, percrebescere rumor coepit de inventa in Germaniæ quodam angulo memorata historia ^{P.} Auctor rei Jesuitarum sodalis quidam, Hieronymus Romanus de la Higuera nomine, Toletanus patrâ, undique munitus vir subsidiis curiosæ omnis quâ historica constat res doctrinæ. Amicis hic nuntiavit primùm, atque inde amicorum ope quemvis alium per Hispanias certiore fieri voluit, remissum sibi à Thoma de Torralba eiusdem Societatis è Germaniæ Wormatia urbe *Dextri Chronicon*, sive *Historiam omnitudinam*, unâ cum M. Maximi, aliorumque Continuatorum fragmentis. Offendisse aiebat hunc Torralbam quendam istius urbis civem dum inter Germanos peregrinatur, qui penes se Fuldense è bibliotheca ut referebat acceptum hunc thesaurum servabat: quem cum redimere ab eo vellet, frustrâ fuit; codicem exscribendi permissione contentus. Atque huius exempli à Torralba excepti, sibique officiosè veluti ad præceptorem anno MDXCIV. transmissi, possessionem ubique iactabat, communicans inde per literas doctis sibique familiaribus aliquot viris, fragmenta quædam quæ ad momenta eorum pertinerent: ægrè se continens præ gaudio Higuera. Idem tamen post aliquot annos exempla alia huius sui exempli è manibus abire permisit. Quorum aliquod Cæsaraugustæ repertum, Ioannes Calderon

Franciscanus anno MDCXIX. typis in eadem urbe committi curavit primus.

272. Visa tamen in publica hominum luce illustrium horum virorum aliâs celebrium tam propitia secundaque rebus Hispaniæ nostræ monumenta, veluti ex orci fauibus erepta: mirum quantum exsultare, subsultare omnes qui aliquo honoris sensu pietatisve tangerentur statim fecere: provincias, urbes, Ecclesiarum collegia sacra, religiosorum hominum cœtus efferre se, ac nova sibi delata in gremium clarissimorum civium, sodalium, tutelarium, inclitarum actionum gestorumque olim famæ celebris ornamenta iactare, conferreque invicem & gratulari: tamquam si Pyrenæi saltus igne iterum correpti, Hispaniæ quanta est fines omnes metallorum liquefactorum torrentibus inundavissent. Hinc eruditiores curâ etiam solicitare ut ingruentem lætitiam non cæca mente, sed oculata sive ac suorum bonorum consciâ, suscepisse viderentur.

273. Eodem enim ferè tempore Rodericus Carus Utrariensis presbyter, Franciscus Bivarius Cisterciensis monachus, Thomas Tamaius Vargas regius historicus propugnandæ, exponendæ, illustrandæ, atque ornandæ huic Spartæ industriam omnem ingeniique atque eruditionis vires quibus pollebant maximis contulere. Carus expedivit certe rem edito *Dextri* ac *Maximi* systemate ex collatione aliquot mstorum. exemplarium, brevibusque Notis sed elegantibus & ingenuis munito, Hispali anno MDCXXVII. Bivario seriùs agenti volumen excidit satis grande soli Dextro impensum; Lugduni eodem anno; cum præcessisset utique triennio integrò Thomæ Tamaii iustum opus sub *Dextri defensi* seu *Novitatum antiquarum vulgari* titulo, recens repertum *Chronicon* veteri auctori afferens, veraque esse maximo conatu contendens omnia in eo comprehensa, aut saltem falsa certò haud esse. Taceo innumeros qui aliud agentes, historias nempe regnorum, urbium, sacrarum familiarum, domorumve, generales, particulares, elogia, apologetica rerum Hispaniarum scribentes, *Dextri* versibus complevere omnes paginas: monetâ hac uti legitima passim expensa per que omnium sinus liberaliter sparsa.

274. At quamvis huic facilitati res tam novas temerè credendi, non unus aut alter ex nostris cui dextra in parte mamillæ cor saliret, indignatus, contineare intra prudentiæ limites civium nostrorum philautiam quæ verè iudicii omnes faciebat partes, tam verbis præsentes quam scri-

^P Inventionis historiam referunt Didacus Murillus in *Histor. de N. Señora del Pilar*, cap. 4. & in *Apologetici eiusdem Historie* prologo. Franciscus Portocarrero *Vida de S. Ildefonso*, in proœmio. Ioannes Calderon in pæfatione *Cæsaraugustæ Dextri* editionis. Franciscus Bivarius in *Apologia pro Dextro* editionis Lugdunensis, & in *Censura oper. Luitprandi* editionis Antwerpensis, aliisque.

scripto per literas diu procuravissent : vieti demum suppressique , & quasi tacere compulsi sunt prævalente suffragiorum numero , ac lenocinante cæco patriæ amori novæ mercis cupiditate. Nisi quod ante aliquot annos re poenitius considerata, casuque repertis non quidem levibus suspicionis argumentis , negotium pænè iam apud nos confessum retractari coepit, advocatâ ad partes liberè sentiendi quâ rationis compotes sumus ac dicimur facultate ; fereque iam eò res processit ut admoneri se nostri cives non ægrè patiantur , à novis his chronologis historiæ nostræ non lætas vires , sed tumorem indutum ; & quæ turgida & inflata sit , habitiorem falsò apparere.

275. Sed quia de his fabulis peculiariter agendum nobis est in censura eiusdem Pseudo-Dextri , *Omnimodam veri & germani Dextri hiforiam* loculis bibliothecæ nostræ Hispanorum Scriptorum , deperditam hodie iam , aut latentem inferimus tantum , & ad alia pergimus : contenti annotâsse obiter penes me esse illius Chronicorum , seu Chronicorum Dextri , Maximi , atque Luitprandi exemplum , quæ primò vel habuit , vel iactavit se habere Hieronymus Higuera (an è Germania accepta non ausim dicere) ; idque ab editis sub eorum nomine in publicam lucem diversissimum.

276. Stupes , Lector , demiratus confidentiam censuræ? Placaberis , spero , gratiasque mihi de indicio habebis , quum collatis inter se Dextri nomine inscripto & vulgari Chronicō , nullam ut præfert iacturam passo , ac nostro altero acephalo maiorique ex parte mutilo , quod ad finem huius bibliothecæ partis edi curabimus ; perpensisque nostris suo tempore sufficiendis pro huius posterioris constantiori fide argumentis , ad occultum hactenus aut nondum satis referatum temerariæ aut verius impiæ suppositionis mysterium , manu & oculis contrectandum introducēris. Quare id Chronicorum fragmentum ad calcem operis , præambulamque nostram annotationem (1).

C A P U T IX.

AVIENUM Hispanum fuisse non esse improbabile , ac Theodosiani ævi. Nostrum mare Latini dixerunt de mediterraneo. Multus hic in Hispania & Hispanis laudandis. Punicus libris doctus. His nonnisi in Latinum conversis Plinium & alios fuisse usos. Avienus synchronus S. Hieronymi , dialogista for-

san in Macrobius Saturnalibus , & ad Theodosium Macrobiū directus Avieni liber Fabularum. Ethnicusne an Christianus? Phænomenon initium Platonem cum dictatis Christianis exprimens. Expenditur eius alius locus Christianum sapiens. Veterum ethnicorum mos imprecandi hostibus mala. Avieni poemata. Dionisii Afri πεπίηνος , atque eius è Graeco interpretes. Arati Phænomena quinam in Latinum vertent. De ora maritima liber Avieni imperfectus. Versus ex prologo correctiores dantur. Livii interpretatio carmine Iambico. Fabularum liber an eiusdem sit? Ioannis Balæ Angli de Rufino quodam auctore inepta assertio. D. Petrus Melian laudatur , cuius est editio ultima operum Avieni. Non eius videri Rerum Romanarum Ruti Festi epitomen. Avieni elegantia. Pseudo-Maximi & Pseudo-Luitprandi de Avieno contraria & nugacia testimonia.

277. AVIENUM huc ad Scriptorum Hispanorum augendum numerum , sub idemque Theodosii Magni sive senioris , quo Dexter floruit , sæculum non importunè advocabamus. Nam & Hispanum natu fuisse hunc poetam , qui tribus libris suis nunc extantibus versu lustravit (ut cum alio poeta dicam)

Quod cælum , quod terra tenet , quod continet æquor,

non utique nos Hispani absque virorum haud infimi subsellii peregrè natorum prævia contestatione temerè assumimus ; & huius temporis eundem fuisse æqualem , postquam de patria quod scitu dignum fit non vanè coniectari viros undique doctissimos ostendemus. Petrus Crinitus ^a , & Lilius Gyraldus ^b poetarum celebratores , Avieno apud nos patriam ex aliorum tribuunt opinione , quibus nec ipsi intercedunt. Hos sequuntur passim nostri: Damianus Goesius ^c De Hispania ad Petrum Nannum scribens , Ioannes Vasæus in Chronicō ^d , Alphonsus Garsias Matamorus De doctis Hispaniæ viris differens ^e , Ambrosius Morales lib. 10. cap. 34. Ioannes Mariana lib. 4. cap. 14. Hispanæ hiforiam .

278. Sed arenæ ædificant qui testimonio eiusdem poetæ utuntur ^f , ex quo in libello Oræ maritimæ , mare illud quo Hispana ora alluitur , mare nostrum dixerit ^g :

*ut gurges hic nostri maris
Longè explicetur , ut Atlanticus sinus;
Et rurius ^h :*

*In
luminis , post Scriptores incerti temporis.*

(1) Habetur in fine secundi huius Bibliothecæ vo-

^a Lib. 5. *Dæ
poetis* cap. 80.
^b Dial. 4. *Dæ
poetis* pag. 191.

^c In *Hisp.
Illuf.* tom. 1.
pag. 1166.
^d Ante ann.
cccxiv. *Hisp.
Illuf.* tom. 1.
pag. 650.

^e *Hisp. Illuf.*
tom. 2. pag. 809.
^f Pet. Melian
in epist. nun-
cup. edit. Avie-
ni operum. Bi-
var. ad Maxi-
mum pag. 188.
^g v. 83.
^h v. 56.

*In usque glebam proruit nostrum mare;
Necnon, &c.^a*

v. 180.

*Si quis ad nostrum mare,
Malacæque portum semitam tetenderit.
Mare enim nostrum omnes promiscuè Latini auctores appellavere id quod ex oceano per fretum Gaditanum infunditur, ac mediterraneum quasi inter Europam, Asiam, & Africam medium vocamus. Id omne, quæ venit quaque dispergitur, uno vocabulo nostrum mare dicitur, ait Mela in principio Operis geographici. Et Orosius^b: Unde mare nostrum, quod Tyrrhenum vocatur, immittitur; passimque observatur à recentioribus geographis^c.*

Lib. I. c. 2.

Merula Cof-

mog. par. I. lib.

Brietius in

Parallelis geo-

gr. par. I. lib. 6.

cap. 3.

Bivarinus ubi

proximè.

v. 415.

279. Meliori argumento patriam Hispanam tuentur^d qui laudes huic genti datas, Gallis autem denegatas; præsentemque observâsse poetam quod de nostra Tartesso seu Gadibus refert id innuerre colligunt. In Descriptione orbis terræ, sive Dionisi translatio, magnanimos Iberos, truces autem Gallos vocat^e:

*Tellus Europa columnis
Proxima magnanimos alit æquo cespite
Iberos (1);*

*Et paulò post^f
Gallorumque truces populi per inhospitatem
Vitam agitant.*

Quæ autem de Gadibus stilo duxit, hauisse oculis se, his prodit in altero opere Ora maritimæ^g:

(1) Atqui hæc Hispanorum laus à Dionysio potius, cuius hoc loco Avienus interpretem aut paraphrasten agit, profecta. Dionysius enim non semel Iberos, eorumque gentem liberosque, magnanimos, illustres, multumque expeditos sive optatissimos, vocat in Descript. Orb. nimirum vers. 282.

..... μεγαθύμων ἔθνος Ι' βηρων^h
Et v. 334. ἀγανῶν ἐσιν Ι' βηρων^h

Et 564. ἀγανῶν παιδες Ι' βηρων^h

Et 485. τριλλίσων.... ἔθνος Ι' βηρων^h.

(2) Sane quæ de Gadibus hoc loco Nofer ex Avieno, quæque paulo ante Avienus ipse de Tartesso, id est de prisco eius Urbis nomine, potentia, celebritate, deque Iubæ in eadem Duumviratu: de columnis Herculis: de cyanea marmoris in profundo mari imagine seu tænia, cuius à se quoque observata Nubiensis meminit (clim. IV. part. I. pag. 148.): præcipue vero peculiaris montium, fluminum, gentium, populorum & urbium oræ maritimæ Hispaniæ descriptio à Sacro ad Occasum promontorio ad paludem Taurum dictam in Orientali plaga, & Oranum fluvium, cuius, ut idem ait

..... alveo
Ibera tellus, atque Ligyes asperi

Intersecantur:

per Anam nimirum & Cynetas (Cuneum): per Tartessum fluvium (Bætin), Tartessiosque inde agrum & populos: per Gades, Montem argentarium (Arenas-gordas argenti stannive speciem referentes): per Carteram insulam (Carteiam, aut ei proximam Algeciras sive Insulam viridem) جزيرة الْجَرَاثِيَّة Gezirat-

*Ipsa Tartessus prius
Cognominata est, multa & opulens civitas
Ævo vetusto, nunc egena, nunc brevis,
Nunc destituta, nunc ruinarum agger^h est.
Nos hoc locorum præter Herculaneam
Solemnitatem vidimus miri nihil.*

Observavit rectè etiam Franciscus Bivarinius i auctoris tædium in versu exprimens Gallis populorum nominibus^k, cùm de Hispanis nîl huiusmodi conqueratur. Accedit quod multus est in describendis

quæ circa fretum atque Herculis columnas sunt, nec ab his locis facilè discedit; cùm Oræ opus quod aggreditur maritimæ totius interni maris, usque ad specialem Taurici ponti à se petitam, ut ex initio constat, ita prolixum sit, ut nisi singularis partibus haud lentè peragratis vix potuerit ad exitum longissimæ viæ pertinere (2).

280. Forsan huic suspicioni opitulatur, quod Avienus uti in Hispania ortus quæ Pœnos tot sacerulis sive commercio sive servitio coluit, monumenta Punicorum librorum familiaria sibi fecit iisque usus fuit. Hæc enim sequitur in Oræ descriptione; non quidem Hannonis Periplo^l, quem Græcè translatum uti nunc existat consulere potuit, aut Iubæ operibus Græcè loquentibus^m; sed Himilconis, & aliis Punicorum Annalibus disertè laudatisⁿ:

^b Ita pro ager voluit Barthius lib. 28. Adv. 14. & consonat v. 592.
ⁱ Ad Dextrum ann....
^k Oræ marit. v. 668.

^l Quem Solinus intelligit c. 27. in fine, de quo Vossius De H. G. lib. 4. c. 20. pag. 513.
^m Idem lib. 2. cap. 4.
ⁿ v. 382.

La-

alchâdhra Arabibus dictam): per Malacam fluvium & urbem Mœnace olim appellatam: per Sisurum montem, vastamque cauem quæ mare intrat profundum, à Phoenicibus cultam, Tartessiorum terminum (Charidemum promontorium ad Murgin hodie Mu-xâra, Plinio Bæticæ finem): per inhospitales arenas, desertam tellurem orba cultorum sola (Mavitaniam & Deitaniam Plinii): per Natum portum (Carthaginem novam): per Ilerdam in ora (Ilicen sive Ilicitanum portum; hodie Santa Pola): Hemeroscopium (Dianum, Denia): Sitanam urbem propinquum ab amne Sucrone, Xúcar, sic vocatam (hodie Cu-lleira, non Sætabin sive Xátiva quæ urbs mediterranea est): per Tyrin (Valentiam nostram): per Caprasæ iugum (Cabo de Oropesa): Chersonesum (Peníscola): Naccararum paludem (L' Estany sive Stagnum): Tyrichas nobiles (Tyrig): Montem Sellum (Coll de l' alva): Hylacten, Hytram, Sarnam (oppida ad Iberi fauces in utraque ripa atque ad proximi maris oram, Amposta, Sant Jordi, Hospitalét, Cambrils) Salauri (Salou): Tarragonem, Barcinonem, Indigetas, Cæretas, seu Cæretanos, notas urbes populisque usque ad amnem Roschinum, atque Hispaniæ terminum: hæc inquam peculiaris prolixaque tot locorum apud Avienum descriptio (quorum nonnullis hodierna nomina per coniecturam adiunxit): facile persuadet ab ipso perlustrata pedibusque trita, faltem ei non incognita fuisse, neque ingratam eorumdem recensionem; cum contrà, ubi ad Ligyes & Galliam, sive ad Occitaniam & Provinciam devenerit, vix unius Arelates & Massiliæ notarum scilicet urbium, & forsitan Biterrarum Bésara meminerit.

*Latè patere pelagus , extendi salum ,
Himilco tradit ;*

• v. 412.

Et mox °:

*Hæc olim Himilco Pœnus oceano super
Spectâsse semet , & probâsse retulit.*

*Hæc nos ab imis Punicorum Annalibus
Prolata longo tempore edidimus tibi.*

Non enim Romanis patens aditus ad hos libros nisi interpretationis auxilio , aut quod iam apud eundem Iubam res in iis contentæ legerentur. Salustius p ideo Africæ origines se referre ait , uti ex libris Punicis , qui Regis Hiempalis dicebantur , interpretatum sibi esset. Et Ammianus de Nili fontibus agens , Punicos libros , sed ex Iuba fide , laudat : *Rex autem Iuba Punicorum confusus textu librorum à monte quodam oriri eum exponit , &c.* Nec Plinius orbem atque in eo Africam descripturus , aut Himilconis aut librorum Punicorum testimonio utitur , quantumvis & Hannonis & Iuba utatur ; legamus licet in elenco lib. 5. quo Africa describitur , inter alios auctores , Himilconis nomen. Hæc de patria Hispania ; siquidem nonnisi coniecturis nos uti posse silentium auctoris in causa fuit , in tot geographicis locorum laudibus sui oblitus.

281. De ætate autem non una sententia est. Nam præterquamquod secundo eum vixisse saeculo Genebrardus ^r , Thevetusque ^s scriptum reliquerint , quos iure fugillat Vossius ^t : ad Diocletiani tempora eum pertinere nescio quo motus existimavit Crinitus , fereque idem creditit Vasæus ^u , & Ioannes Mariana ^x eum sequentes. Sed ad hæc quæ nunc persequimur attigisse pertinereque , S. Hieronymus dubitat nos ultrà non finit , Avienum uti æqualem laudans in commentariis Paulinae ad Titum epistolæ : *Hemistichium (inquit) in Phænomenis Arati legitur , quem Cicero in Latinum sermonem transtulit , & Germanicus Cæsar , & nuper Avienus.* Quod adverbium ad centesimum usque annum retrotrahi posse audebit nemo dicere. Nu-

^y Verbo Nu- per enim , ut Festus ait ^y , est quasi novi- per , quamquam dicamus novissimè. Ita enim legendum , non quasi noviter quod alias editur , Iovianum Pontanum ^z tecutus &

bonos codices Gerardus Vossius in *Etymologico* monuit postumo ^a.

282. Adstipulantur coniecturæ. Nam idem videtur noster atque Avienus collocutor , cum aliis Theodosiani ævi , *Saturnaliorum* Aurelii Theodosii Macrobi operis , ac Theodosius hic ipse ille ad quem directus est *Fabularum* Avieno inscriptum liber. Ex more huius ævi , quo pluribus nominibus , proprio tamen uno tan-

dem posito , nuncupari amabant , annoante viro claris. Iacobo Sirmondo in Notis ad Sidonii operum præfationem . Certè ex Macrobi opere isto constat Avienum eo tempore quo dialogistam agere iussus fuit , iuvenem adhuc esse. *Verecundiā* enim *Avieni probi adolescentis iuvarē* Servius rogatur lib. 6. cap. 7. cui convenit libri 7. caput 4. Macrobius autem Theodosium æqualem Imperatori Theodosio Magno & eius filiis vixisse , ex l. Unica tit. *De præpositis sacri cubiculi Theodosiani* codicis , quæ Honorii atque Theodosii est , constat ; quippe quam pertinere ad *Saturnaliorum Scriptorem* cum Scalligero , Pontano , Vossioque , Iacobus Gotofredus in eiusdem legis commentario censet ^b. Eius enim temporis sunt Vettius Prætextatus , Flavianus , Cæcina Albinus , admissi ad colloquendum in dicto opere , ut ex inscriptionibus constat quas Isaacus Pontanus in Notis ad eiusdem cap. 17. lib 1. produxit.

^b Tomo 2. tit.
8. lib. 6. pag.
82.

283. Displacet autem nobis valde , quod Avienus hic *Saturnaliorum* dialogista ethnicum hominem præ se fert , ut alii omnes : quorum non aliud pet totum opus nisi de diis Gentilitatis sermo. Avidissime enim credimus Avienum poetam Christianum fuisse , aut Christianorum dogmatum gnarum & amantem. Nil quippe sonant magis quam Christianam philosophiam Theologiamque revelatam , quamvis sub Platonis aliorumve doctrinæ vel explicitam : quæque *Aratæorum Phænomenon* principium de Deo & invocatione eius , ac primordiis rerum continet. Quòd enim respiciunt nisi ad Trinum Deum ?

Inseruit ritè hunc primum , medium , atque secundum.

Vox secreta canit , sibi nam permittus utrinque ,

Et fultus fæse geminum latus , unus & idem est

Auctor agendorum , propriique patrator amoris.

Ita enim partim ex Grotio ^c , partim ex Barthio ^d legimus. Quemnam verò alium quam Mosen expressit de conditione rerum sic loquens ?

*Insociabilium discretio iusta deorum ,
Cuius & extremum tellus opus , ignea*

cuius

*Lumina sunt latè sol & soror : ille diei
Tendat ut infusi rutilum iubar , altera*

noctis

*Ut face flammanti tenebrosos rumpat
amictus.*

Scio quid solidi vereque Christiani philosophia veterum non prorsus vana , lu-

^c In Syntagmate Aratæorum , notisq[ue] ad Avieni paraphrasin , pag.

83.

^d Lib. 36. Ad

vers. cap. 2.

mine ipsius naturæ Deive eius auctoris intus perfusa , sub mendacium deorum imaginibus latens , posteris aliquando referandum commendaverit ^e. Nusquam tamen propius ad Christianum accendentis sermonis quicquam me legisse memoriam teneo.

284. Aliunde etiam Christianum mihi se probat Avienus. Nempe ubi Dionysius Afer , cuius *Periegesis* græcæ paraphrasis latina est nostræ auctoris *Descriptio orbis terræ* , dum de cetis seu balænis circum Taprobanem Asiæ insulam natantibus atque illac præternavigantibus infestissimis ageret : occurrere iis hostes impetratur sic scribens ^f:

*Δυσμενέων τοι πάντας ἐλιπόμενοι περὶ τίνος
Κείνος ἀντίσθετος ἀλώμενος.*

Latinè:

*Hostium filii agitati per mare
Illis incurvant vagantes (1).*

E contrario hanc pestem vel inimicos fugere desiderat noster his versibus , qui parum correctè usque nunc editi fuere; nec alio commodo sensu lectioneve donari posse videntur ^g:

*— Fervent Erythraei marmora ponti
Tota feris : hæc ut rigidi iuga maxima
montes ^h*

*Nubibus attollunt latus omne , & terga
tumescunt :*

*Instar in his rupis ⁱ spinæ tenor arduus
adstat ;*

*Molibus in celsis scrupus ^k quoque creber
inhorret.*

*Ah ^l ne quis rapidi subvectus gurgitis
undâ*

*Hæc ^m in terga sali remum contorqueat
unquam*

*Ah ⁿ ne monstrigenis, hostem licet, inferat
aestus*

Fluitibus.

Christianè hic & Evangelicè quod in auctore suo ethnicum erat expressit. *Amicos enim diligere omnium est*, (ait Tertullianus libello ad Scapulam) inimicos autem solorum Christianorum.

285. Myriade hunc urgere locum possem testimoniorum imprecationis huius veluti proverbialis : quod quidem actum

(1) Αλώμενοι , ab ἀλώμαι vagor , erro , contractum ab ἀλώμαι ; hoc tamen loco errantes potius quam vagantes aut vagi : quasi dixerit πλανώμενοι ut Eustathius ad hunc Dionysi locum , seu v. 600. Εχθροὶ ἀδρες πλανώμενοι περὶ θάλασσαν ἐντύχοιεν ἀντοῖς id est: Inimici homines errabundi per maria illis occurrant : in hæc (monstra, scopulos) incident. Idem apud Latinos. Virgil. Æn. I. 332.

..... ignari hominumque locorumque
Erramus..

Pareo in *electis Plautinis* , & Ruperto in *observationibus ad Sallustii Catilinarium* ^o esset rursus agere , apud quos plura Sophoclis , Xenophontis , Homeri , Græcorum : Ovidii , Plauti , Virgilii , Ciceronis , Horatii , Propertii , Latinorum prostant. Inter alia Horatius ^p quām convenit Dionysio!

^o Pag. 80. ad cap. 9.

^p 3. Carm. 25.

*Hostium uxores , puerique cæcos
Sentiant motus orientis Hædi , &
Æquoris nigri fremitum , & trementes
Verbere ripas.*

Albinovanus de morte Drusi :

*Urbs gemit , & vultu miserabilis induit
unum.*

Gentibus adversis forma sit illa precor;
Rursusque:

Hostibus eveniat longa senecta metu.

Similiter observo Appuleium locutum ^q Lib. 2. *Me-*

Diophanes (ait) *Chaldaeus* mente viduus, tam.

necdum suus : hostes (inquit) & omnes inimici nostri tam dira , immo verò Ulysseam peregrinationem incident. Senecæ quoque id è *Consolatione ad Martiam* observavimus : tamquam dirum omen respuat , & in capita inimicorum , aut ipsius intempestivi monitoris , abire illa iubeat. Q. Serenus

Sammonicus in *Medicina* sua metrica ^r:

^r Sub tit. *De infandum dictu, cunctis procul absit amicis, fracturis & luxis sanandis.*

*Instar in his rupis ⁱ spinæ tenor arduus
adstat ;*
*Molibus in celsis scrupus ^k quoque creber
inhorret.*
*Ah ^l ne quis rapidi subvectus gurgitis
undâ*
*Hæc ^m in terga sali remum contorqueat
unquam*
*Ah ⁿ ne monstrigenis, hostem licet, inferat
aestus*
Fluitibus.
Ad quos versus Rob. Keuchenius ^s Theogniclis, Æschyli, Achillis Statii, & Cornelii Taciti alia cumulat. Christianorum, inquam, solorum proprium; nam & vir etiam à Deo inventus iuxta cor suum arcanum hoc nondum intellexisse videtur , quem Averte (aiebat ^t) mala inimicis meis , & in veritate tua disperde illos. Nisi David non privatas iniurias sed in Deum factas desiderabat ipsum ulcisci ; aut fortè illo saeculo id licitum fuit , in quo ut idem ait Tertullianus ^u *impatientia occasionibus legis fruebatur*. Hæc ferè suadent mihi ut existimem nostris sacris addictum fuisse Avienum : quod potuit grandior factus , postquam maiorum sacra coluisse adolefcens (2).

^s Cum cuius *Notis* editus fuit Amstelod. MDCLXII. in 8.

^t Psalm. 53.

^u De patientia cap. 6.

286. Scripsit Avienus *Descriptionem orbis terræ hexametris versibus* , Dionysium Afrum (alii Alexandrinum, sive aliunde,

..... de,

..... cæcis erramus in undis.

& mox v. 204. *Erramus pelago &c.* Alias : Errant in montibus agnæ , Ecl. II. 21. ac de armenti matribus III. Georg. 139.

..... gravidae cum mensibus errant.

(2) Christianum Rufum Avienum Festum fuisse desiderandum potius quam credendum aut pro certo affirmandum. Ipse Tartessi , id est Gadibus , Herculanam solemnitatem se vidisse affirmat Or. marit. v. 273. Et levia sunt , Fabricio teste Bibl. Lat. lib. III. c. 11. quibus Noster id suadere nititur.

de, de quo Suidas variè): hoc est eius *τετράγραμμον*, non ut Priscianus grammaticus adstrictè ac breviter, sequenti tempore sub Zenonis nempe & Anastassi imperio; sed fusè magis, attemperatoque in paraphrasin stilo in latinum sermonem transferens, seu potius (ut Barthius ait ^x) *seipsum sèpiùs quàm auctorem suum* sequens. Dionysium sanè commentario doctissimo illustravit Eustathius Thessalonicensis ille Episcopus, qui parem in poetarum Græcorum principem navavit operam. Edidit hunc cum Dionysio Robertus Stephanus, variantesque poetæ lectiones adiecit. Transtulere, uti iam dictum, primùm Avienus, postea Priscianus, quem alii Remnium Fannium grammaticum & inter alios Valentinus Curio (qui Dionysii Græca cum latina ista interpretatione Coeliique Calcagnini annotationibus Basileæ typis propriis anno MDXXII. edidit) & Guillielmus Morellius existimant. Abel quidam Matthæus è recentioribus suam & ipse interpretationem edidit Græcis inhærens, quod & Andreas Papius Gandensis, Levini Torrentii ex sorore nepos, sed elegantiùs fecit: cuius tam Dionysii quàm paraphrastis (quisquis ille sit, Priscianus aut Remnus aliasve) cum doctis Notis editio Antuerpiensis Plantiniana anni MDLXXV. in manibus omnium est. Quæ, quia Dionysianos fontes adire eum qui Avieni libro isti operam dederit necessarium est, diligenter annotavimus. De Avieni autem ipsius editionibus postea: qui quidem, ut in superiore libro Dionysium fecutus terrarum orbem, sic

287. Arati *Phænomena* iisdem hexametris versibus interpretatus, astrorum omnium constellationes, & quibus cadentibus tota orbis devolutione quænam astra surgant, prognosticaque tempestatum eleganter descripsit. Aratus à *Sola Ciliciæ urbe Solensis* dictus, cuius & patriæ inter alios meminit Galenus in *Exhortatione ad bonas artes*, & Antipater in epigrammate quodam Græco ^y. Antigoni Gonatæ Macedonum Regis familiaris fuit. Eudoxum Gnidium ille fecutus fuit. Quod innuit noster de Iove loquens:

Hic primum Gnidii radium senis intulit astris, &c.

Et postea:

*Quæ rursum ingenio, numerisque Solenibus idem
Jupiter efferri melius dedit.*

^x Lib. 1. *Anthon. c. 46. adde aliud incerti lib. 2. cap. 6.*

(1) Exstat apud Maittairium *Ann. Typ. T. I. Part. I.* pag. 207. *Arati Phænomenorum interpretatio*; atque *Oræ maritimæ descriptio* Venetiis 1488. Calend.

288. *Phænomena* hæc Arati primus in Romanum sermonem convertit M. Tullius Cicero, cuius fragmenta tantum extant: quæ tamen interpolavit supplevitque, ut integrum daret interpretationem propriis versibus, quo loco deerant Ciceronianæ, vir cl. Hugo Grotius. Interpretatus quoque idem opus fuit Germanicus Cæsar, qui, si Iano Rutgersio ^z credimus, Cæsar Domitianus erit, qui parentem Vespasianum allocutus in operis ingressu fuerit, non Drusus filius is quem Tiberius adoptavit, ad quem Gyraldus inclinat ^a. Nam Germanici nomine Domitianum fuisse nuncupatum ex Quintiliano ^b & Martiale ^c compertum habemus. E recentioribus Aratum carmine vertit latino Nicolaus Alanus Anglus, editum Parisiis apud Andream Wekelum MDLXI. in 4.º Commentarios quoque in *Phænomena* quamplures edidisse dicuntur, quorum catalogum cap. 32. *De scientiis mathematicis* Gerardus Vossius dedit. Horum extant Hipparchus, & Achillis Statii fragmentum, quos Petrus Victorius ex bibliotheca Medicea, ac Theon Alexandrinus, quem I. Valderus (nescio ubi) anno MDXXXVI. & Morellius Parisiis MDLIX. edidere. Germanici verò *paraphrasi Aratæana* cum scholiis quibusdam fruimur: quorum scholorum Scriptor, vel ipse auctor versionis Germanicus (ut agnovit olim Lactantius ^d, censuitque Politianus ^e) vel Cæsius (aliis Calpurnius) Bassus fuere. Avienus verò noster post tot insignes Arati interpretes (quibus & Iulium ipsum Cæfarem tam Iulius Firmicus ^f, quàm Suidas annumerari volunt) non inutiliter bonas horas in eodem collocavit opere, Arati optimum non solum *paraphrasten* sed & *interpretem* agens, ut Scaliger ad *Mamilium* inquit ^g:

289. In ea, quæ princeps fuit, ut credimus, Arati edit. Veneta MCDLXXXVIII. in 4.º cuius Labbeus meminit, Græcum eius fragmentum tantum, & Ciceronis quod exstat, publicata fuere. Sed vidimus nos in Vaticana bibliotheca non quidem Arati Græca, sed *Aratæanam* Avieni *interpretationem*, *Orbis descriptionem*, & *Oram maritimam*, de qua iam dicimus in eiusdem anni MCDLXXXVIII. editione Veneta Thomæ de Blavis de Alexandria in 4.º (1) Veneta quoque alia editio unius Avieni paraphrasis in Arati *Phænomena* anni MDXCIX. in Bodleiana sive Oxoniensi-

^z Lib. 2. *Vær. lect. cap. 9.*

^a Dial. 5. *De poetis cap. 9.*

^b Lib. 10. c. 1.

^c Lib. 8. *epig. 6* & aliis.

^d Lib. 1. *De falsa relig. c. 11.*

^e Cap. 38. *Miscell.*

^f In *Præfat.* lib. 2. *Matheseos & lib. 8. cap. 5.*

^g Pag. 51.

Nov. Victore Pisano Recognitore, arte Antonii de Strata Cremonensis, Fabricio *Bibl. Lat. T. II.* pag. 95. non prorsus incognita.

nensi exstat bibliotheca. *Aratæorum syntagma*, hoc est *Arati Phænomena cum interpretatione Ciceronis, Rufi Festi, & Germanici Morelli* edidisse Parisiis fertur anno MDLIX. in 4.º Prodiit quoque ex officina Sanctandreaana MDLXXXIX. At-tamen ex Hugonis Grotii manu locupletius acceptum Raphelengius typis Plantinianis Lugduni Batavorum edidit MDC. in 4.º in quo Aratus, Cicero, Germanicus, Avienus que noster conspiuntur: interpositæ item Germanici versibus figuræ cælestium imaginum ex Sufiano quodam veteri libro. Omnia hæc cum eiusdem Grotii eruditissimis Notis. Proprio autem Marte Avienus elucubravit, aut elucubrare coepit

290. *De ora maritima*, iambicis versibus, Probo directum opus, cui Taurici Ponti notitiam tantum ab eo quærenti, descriptionem totius oræ maritimæ ab oceano per omnes Europæ plagas usque ad Tauricum ipsum Pontum ut videtur mittere aggressus: fragmentum tantum huius operis nobis reliquit. Probum hunc non alium ab eo consulari Vossius existimabat^h, ad quem Claudio scripsit. Ego autem nullum reperio huius nominis, sed Probini tantum cui nuncupata legitur huius poetæ quædam epistola. Constat sanè ex Avieno ipso cognatum sibi, ac filii loco esse Probum, ubi ait:

*His addo & illud, liberum temet loco
Mihi esse, amore sanguinisque vinculo.
Quæ carmina huc adduxi ut correctiora
darem; quæ quidem in editis corruptissima
funt. Percurrit descriptio hæc ab oceani
confilio & freti Herculei angustiis ad
Massiliam usque in Galliæ ora: reliqua
desiderantur. Quæ hic legis Hispaniæ plura
loca & locorum situs, absque hoc
fragmento, esse ignoraremus. Ea enim ut
iam monuimus ex Punicorum libris de-
scripsit, & ex græcis quæ non habemus
Geographis, quorum ipse notavit in adi-
tu libri nomina.*

291. Scripsisse autem hunc post *Descriptionem orbis* ipse fatetur auctorⁱ.

— *reliqua porrò scripta sunt
Nobis in illo plenius volumine,
Quod de Orbis oris partibusque fecimus.*
Quæ duo, & alia forsan opera à se edita, cùm ad Aratum describendum accessisset indicavit his versibus:

*O mihi nota adyti iam numina Parnassæi,
O per multa operum mea semper cura
Camæne,
Iam placet in superum visus sustollere
cælum.*
Nam præter hæc omnia, improbi laboris opus,

292. *Livium totum iambis expressit*, ut Servius ait in illud Maronianum ex lib. 10. *Hinc Helenem petit, & Rhæti de gente
vetusta
Auchemolum.*

293. *Fabularum Æsopicarum* liber ad Theodosium, hoc est Macrobius, directus, esse quoque existimatur nostri Avieni. De nuncupatione quod diximus, præter alia superius annotata, comprobare mihi videntur Theodosii eiusdem laudes præfationi consignatae: qui in utroque literarum genere (poeticâ scilicet & oratoriâ) & *Atticos græca eruditione* superare, & *Latinitate Romanos* dicitur. Quod bene adaptatur Macrobius *Saturnaliorum Scriptori* elogium. Huius sententiæ sunt, Gyraldum reprobantes, qui Theodosium Imperatorem credit appellatum, Sirmon-dus quem suprà adduximus, & cum Pitheo qui dubitanter, Paulus Colome-sius qui absque ulla hæsitatione affirmavit *Cimeliorum Literariorum* cap. 38. Exempli autem Socratis, qui quasdam Æsopi fabulas versibus expressit elegiacis (unde distichon servavit Diogenes Laertius in eius Vita) post Gabriam qui græcis & ipse versibus, Phædrumque qui latinis aliquam earum partem transtulit: quadraginta duas Avienus selegit, atque elegis translatas dedit. In mss. codicibus appellatur auctor & *Avianus*, & *Anianus*, sive etiam *Abidnus*, ut Gyraldus ait^k. *Anianum* laudat Accursius alicubi^l *Fabularum auctorem Avienum My-*
thologum citari in mss. & apud Petri Danielis *Servium* monet Barthius^m. Ioanni autem Balæo *Anglicorum Scriptorum* pessimæ fidei collectori in mentem venit, ut Rufinum quendam poetam Britannum, tam huius *Fabularum* libelli quam alterius *De oris maritimis* suprà memorati operis auctorem iactare auius sit: reprehensus hoc nomine à Iacobo Userio in *De primordiis Britannicarum Ecclesiæ* cap. 16. ⁿ Sed pro Avieno stat idem cum ceteris (*id*) genus operis, idem auctoris genius: qui gauderet (ait Vossius^o) aliorum inventa latinis versibus reddere. Ioannes item Saresberiensis, lib. 7. cap. 24. *De nugis curialium*. Sed Barthius Aviano, ac nil minus quam nostro Avieno *Fabulas* adiudicari debere ait^p. Cum ad huius spiritum & nervosissimam dictiōnem collatæ eæ fabulae sint vix trama figuræ. Causatur alibi^q ut iudicium hoc tueatur, quod *Fabularum* auctor Christianum se prodat; quæ tamen distinctionis nota parum contra nos urget, qui Avienum talem suspiciati sumus. Prætexit & nominis diver-

^k Dial. 4. pag.
191.

^l In §. *De illa*
sane Infit. *De*
Societate.

^m Ad Statii
lib. 5. *Theb.* v.
483.

ⁿ Pag. 797.

^o Ubi suprà.

^p Lib. 46. *Adv.*
cap. 16. in fine.

^q Lib. 19. c.
24. & lib. 27.
cap. 3. & lib. 50.
cap. 7.

sitatem ; sed in his facilis est unius literulæ in aliam lapsus , ut Vossius advertit. Nec ideo tamen Barthii iudicium nos audacter improbamus , aut *Fabularum Scriptorem nostrum omnino volumus Avienum* ; Avianum licet istum non inelegan-tem idem Barthius credit^r. At quod hu-ius tamen loci est , non dissimulamus eundem Barthium commentatiunculas quaf-dam vidisse Albini cuiusdam in *Flavii Aviani* (ut in priscis schedis vocatum ait) has *Fabulas* , unde lib 39. *Adv.* cap. 7. ac 13. producit , examinatque nonnullas. Isaacus Nicolaus Neveletus ad easdem *Fabulas* aliquid Notarum edi-dit.

294. His poetæ operibus adiungi solet etiam in vetustissima editione , quam vi-dit Barthius , cuiusque lib. 1. *Adv.* cap. 7. meminit , in Epigrammatum quoque & poematum veterum collectione à Pithœo edita , & in ultima Matritensi paulò post laudanda cum hac epigraphe quoddam carmen : *Rufus Festus Avienus v. c. Flavianus Murmecio v. c. suo salutem*. Quod quidem (Barthius ait) pro dedicatione Oræ maritimæ habuerunt typographia nascente Grammatici non satis circumspecti , ut *Cri-nitus* , homo mirè ambitiosus in his quæ novit , in vita Avieni. Et hoc sapit qui-dem Avieni nostri phrasin : quo ab ami-co Africana sibi vecta navi malogramata ut mittat , æger ipse , & fellito ut ait oris sapore affectus rogat. Annectuntur alia duo: *Sirenum allegoria* , Avieno non indignum carmen ; & ad amicos aliud de agro suo , quod incipit : *Rure morans quid agam* , &c. quod cum Martialis inter opera edi con-fueisset , iam eiecerunt possessione tanti nominis viri eruditione præstantes. Scri-verium vide sis in fine Notarum ab lib. 4. huius poetæ. Cuncta hæc opera poetica editio Matritensis continet anni MDCXXXIV. quam vir eruditus D. Petrus Melian in conventu iuridico Guatemalensi regius ut vocant Auditor , à se ornata ad D Laurentium Ramirezum de Prado Indiarum Concilii senatorem nuncupatoriâ fatis eru-ditâ epistolâ direxit.

295. Sed eadem antiquissima uti iam diximus Veneta continet Thomæ de Blavis Alexandrini editio anni MCDLXXXVIII. in 4.º si excipias tamen *Fabulas* , unâ cum Arati versione à Germanico , atque alia à Cicerone facta : Quinti Sereni Sam-

(1) Et quidem in Regio Escurialensi sæculi IX. Co-dice , chartere quadro , *Lit. r. Plut. II. n. 18* ha-betur hic titulus : *Incipit Breviarium Rufi Festi VTC.* (Viri illustris Consularis) de Breviario re-rum gestarum Populi Romani. Constat novem fo-

monici medico opere metrico , & Hygi-ni astronomico. Præcedit in ea ad Avienum Victoris quædam epistola Pisani Pau-lo Pisano senatori Veneto directa. *De orbis terræ partibus* Venetiis olim , & fortè pri-mùm prodiit liber Avieni anno MDII. in folio. Descriptio orbis terræ unâ cum Ora ma-ritima & Fabulis Antuerpiæ MDCXXXII. in 4.º Interpretatio Arati , hoc est Phæ-nomena , Venetiis MD. in folio , emenda-ta à Morellio Parisiis MDLIX. in 4.º & MDLXIX. in folio. Inter astronomi-ca veterum scripta MDLXXXIX. in 8.º Fabulae seorsum cum Notis Neveleti Parisiis MDCX. item MDCXXX. Quæ omnes editiones sunt in Barberina bibliotheca Romæ.

296. *Rufi Festi* autem nomen , quod fuit Avieno seu *Festi Rufi* , quorundam excitavit mentes ut eundem hunc habe-re auctorem suspicentur *Epitomen rerum Romanarum* , quæ *Sexto Rufo* vulgariter , verùm à Raphaele Volaterrano *Festo Rufo* adscripta legitur (1). At cùm huius epitomes seu breviarii auctor Ioviani & Valentianini eius successoris ætate scri-pserit ; seque Valentianino Cæfari cui li-brum inscriptum voluit profiteatur ^t ævo graviorem se iam esse : non video quomo-do possit cum eo compingi Avieno , qui à *Saturnaliorum* Scriptore iuvenis adhuc dicitur. Valentianus enim senior iste an-no CCCLXXV. extinctus est ; *Saturnalia* autem scripta sunt quo tempore Symma-chus maximè florebat , qui Consul fuit cum Titiano anno CCCXCIV ; tamque is , quām Cæcina Albinus Imperatoribus Honorio & Theodosio urbi præfectus , ob gesta hæc iam fortè munera dignitatemve iis gerendis parem , *civitatis Romanae lu-mina* à Servio grammatico eius operis dialogista compellantur. Itaque idem ho-mo Festus sub Valentianino iam senex , non potuit Theodosianorum ævo Cæfa-rum audire iuvenis. Quâ etiam differen-tia ætatis ab alio Avieno recentiore di-stinguimus ; cùm & concurrat cognomi-nis diversitas. Is fuit Gennadius Avienus , quem consularem vocat Sidonius lib. 1. ep. 9. quia Consul fuerat cum Valentianino iuniore septimum anno CDL. quo Theodosius obiit Arcadii filius , ut con-stat ex leg. *Ultim. Cod. De officio preto-rum*.

297. Ceterum quod ad ingenium spe-ctat
liis formæ paulo supra quartam in contumaci mem-brana. In fine legitur : *Explicitum Breviarium Rufi Festi VTC. Agusti. Valenti scriptum feliciter. Pu-to autem restituendum Sexti Rufi.*

^r Vossium
De H. L. lib. 2.
cap. 8.

^t In fine ope-ris.

Etat aliasque animi dotes, Avienus tener adhuc etate eâ doctrinâ & alacritate modestiâque apud Macrobius depingitur, ut si idem sit cum poeta nostro Macrobianus ille, iam tunc specimina edidit non vulgaris aliquando futuri vatis. Quidnam verò laudis ab Scaligero audierit iam ostendimus. Crinito est poeta eruditus & elegans. Gyraldo tolerabilis, & dignus, saltem ob rerum cognitionem, ut aliquando legatur. Ieiunè quidem & parum æquè, cum ab aliis ampliores sit laudes

^{a Lib. 28.} ^{b Ad. cap. 16.} meritus. Barthium audiamus^c: *Luculentum & grande carmen est Avieni Periegensis ex Dionysio descripta, potius quam conversa. Dignum cum reliquis eiusdem poetæ subiisse censionem Iosephi Scaligeri, quam eum heroem literarum aliquando molitum, aut pollicitum, certè ex iis discimus quæ Phædro ab se edito adiecit Franciscus Raphelengius*. Qui plura notat huius poetæ acumina & elegantias, subiiciens: *Talia multa hic præstantissimus poeta sepulta ferè in scitiâ librariorum & typographorum.*

^{d Lib. 28. c.} Idem alibi^e: *Præstantissimus, & magni omnino oris vates, in iis est Rufus Avienus qui spiritum capiunt. In iambis verò venustus & eruditus. Vulgo minus utilis habitus: certè vel à doctis ipsis rarissime nominatus, ob mendorum, credo, copiam.*

^{f Lib. 36. c.} 298. In Arati quoque paraphrasi non minùs luculentus auctor eidem videtur Barthio^g graveque atque eruditum hoc scriptum; sed tamen venæ difficultioris, & quæ Afrum quid spiret. Simillima sunt quæ de *Orbis descriptione*, atque in genere de quo-

^{h Lib. 46. c.} cumque eius censem opere^a. *Multa non tam bona, quam optima, vel & optimis meliora nobis suppeditant poemata Rufi Avieni, Scriptoris luculentissimi, poetæ verò adeò excellenti spiritu, ut nonnunquam sese ipsum vix videatur capere. Et postea: Talium immensa est vis apud Avienum. Est enim poeta admodum generosus & splendidus, quod in rebus tot difficultatibus nonminum impeditis, & insuper alieni operis interpres, mirificè demonstravit. Utinam verò exstarent, quæ magis capacia tanti ingenii idem Scriptor edidit.* Idem alibi^b doctrinæ uberem vocat, nec ferè quicquam in eo legere (ait) quin eruditior abscedat;

^{i Lib. 49. c.} parumque, aut ne vix quidem, cognitum eum pluribus antiquitatis qui sese crederent consultissimos, dolet. *Insignis ingenii vatem in ad Statium animadversionibus*, atque item plenioris utique oris & spiritus, quam qui interpretatione alienorum operum se deberet consumere. Convenit in stili laudatione Philippus Brietius, dum post Crinitum, Gyraldum & alios, de Poetis la-

tinis censem: *Stilus Rufi Avieni (ait^d) tersissimus est, expeditus, & tempora meliora sapit. Multos idem Barthius avere ait e hunc cum perpetuis animadversionibus, eaque formâ quæ talem decet poetam exornatum, in publicum dare. Nec nos olim desperabamus quicquam è penu nostra quæ huc facerent, experturi vires industriae de promere si nacti essemus ms. aliquem codicem, qui haec tenus latuit.*

^{e Lib. 4. de Poetis latinis ante Acutè dicta poetarum.}
^{f Lib. 49. c. 13.}

299. Sed quoque tandem invidebis nobis (aiunt ii quibus ex nostris civibus confictitia arrident Chronica Toletani fœtus) luculentissimum de Avieni rebus Maximi Cæsaraugustani testimonium, quod aliorum agmen ducere debuit? Horum autem expostulatio tantum valet quantum Pseudo-Maximi auctoritas, quæ nulla est. Reiecimus quidem nos fculnearum harumce nugarum ostensionem simul & refutationem in hunc locum, ne parum hoc fermenti mediis rebus immistum massam totam inficeret. Pseudo-Maximus ait^f: *In regione Pedana (aliás Pedania) in Oretania Hispaniae floruit olim sub Caftino Episcopo Toletano Rufus Magnus Festus Avienus, qui scripsit De oris Hispaniae & Situ orbis vario carminum genere. Sed hæc multiplici ex capite arguimus falsi. Primò, defunct in Maximo codicis Esteponi. Deinde absurdum est nulla alicunde occasione habita, id quod olim factum fuit, historicum maximeque chronologum sive annalistam, rebus quas uti nunc factas prosequitur immiscere.*

^{g In Chron. ad ann. CDLX. num. 4.}

300. Quæ autem Pedana regio pars Oretania in Hispania? Ita enim habet princeps editio Cæsaraugustana. Carus autem edidit: *In regione Oppidana, & in Oretania: quasi Oppidani populi, quorum mentio est in celeberrimi Alcantaræ urbis super Tagum pontis Romana inscriptione, significantur. Bivarius tamen in regione Pedana (retinuit) in Oretania: portionem, seu regionem ut interpretatur Oretanorum hanc fuisse, quæ apud nos nunquam audita est, mordicus tenens. Cui tamen à Pedro vetusto Romani agri oppido Pedanis Hispanis originem; & ab Avia Vaccorum municipio Ptolemæo^g cognito, seu Bæticæ Plinio^h; aut à fluvio Gallæciæ Avia nomen Avieno seu Aviano ingeniosè, ut alicui videbitur, deducenti; credant per me illi qui doctrinâ & ingenio abuti in nihili rebus commendatione aliqua dignum existimant.*

301. Præterea Luitprandus in assignanda poetæ patria non parum à Maximo aberrat. *Obiit Rufus Festus Avienus (aitⁱ) vir catholicus & Hispanus, civis Elboren-*

^{i Lib. 2. c. 6.}

^{h Lib. 3. c. 1.}

^{j Advers. 180. alias 250.}

^a Lib. 1. Theb.
^b v. 635. & lib.
^c v. 38. pag.
^d v. 74.

*sis, in Carpetania Hispanæ eodem anno & die quo S. Augustinus ascendit ad cœlos. In sua civitate sepultus est præsente Maioriano Archiepiscopo Toletano in æde S. Leocadiæ. Oretanos namque & Carpetanos populos invicem confundere, quod neceſſe est ei qui utrius horum auctorum adhibere fidem velit, Geographia recta non permittit^k. Nec *Avienus*, quomodo noster vulgo haec tenus audit, sed *Avianus* ab *Avia* formatur.*

* Vide Pliniū lib. 3. cap. 1. & 3. Ptolemaeū lib. 2. cap. 6.

302. Deinde ait Pseudo-Maximus sub Castino Episcopo Toletano eum floruisse. Pseudo-Luitprandus verò, eodem die & anno quo S. Augustinus (hoc est CDXXX. xxviii. Augusti) diem suum obiisse. Quæ duo esse simul nequeunt. Castinus enim non ante annum CDL. teste eodem Pseudo-Maximo, viginti nempe annis post mortem Avieni, Toletanus creatus fuit Episcopus. Æthiopem lavat Bivarius, qui non sub Castino Episcopo sed sub eodem adhuc magistro militum in Hispaniis agente (idem enim cum Episcopo is fingitur) ut album scilicet nigro conciliet, floruisse Avienum iactat. Cùm enim Castinus militum magister bellum gesturus cum Vandalis anno CDXXII. missus in Hispaniam fuerit, reque in Bætica malè gesta victus Tarragonem aufugerit; quis sanus credat sub hoc homine floruisse eum aptè dici, qui nec in Bætica, nec miles erat? aut sub Castino Episcopo Toletano idem esse auctori, quod sub Castino tunc temporis duce, postea Episcopo? Quare damnata ista sic absurdâ temporis nota, pro Castino Audientium vel Gregorium, qui Theodosio Imperatori æquales vixere Toleti præfules, substituere alias placuit^l. Nam quod in Pseudo-Luitprando legitur, sub Maioriano contigisse poetæ obitum, æquè contrarium est Toletanorum præfulum, quam hi autores persequuntur historiæ Maximo enim annus CDXXXV. primus est Maioriani Episcopatus. Neque is potuit diem suum ante quinque annos obeuntis Avieni sepulturæ interessere. Historici nempe nostri seu somniatores potius Andabatarum more in se ipsos invicem irruunt, ac sine missione decertant.

303. Prope finieram de Avieno dicere, quum recordatus fui laudatorum aliubi fragmentorum Avieni *De urbibus Hispaniæ mediterraneis*; sed quæ verè sint ex Hieronymi Romani ab Higuera Iesuīta Toletani suspectis mercibus. Hæc enim ait ^m se accepisse ex bibliotheca Cardinalis Carrafae ex Urbe ad se adducta: quorum ipse his locis *Historiæ Toletanæ* in ora memorata unum & alterum exscripsit.

^l D. Petro Melian in *Prefat.* ad Avieni opera.

^m Lib. 3. cap. 2. Hist. Tolet. p. 23.

Sed quia nunc non est sub oculis prædicta historia, mutuabimur ex aliis aliqua forsan non ab ipsis diversa. Apud alteram urbis Toletanæ historiam (quam fabulosam non iniuriâ dicimus, utpote bona quamvis auctoris fide inventionum ficalnearum pannis consutam) D. Petri de Roxas Mauræ Comitis cap. 9. lib. 4. dum de Circensibus ludis Toletanis agitur, ex Sexti Rifi Avieni fragmentis comprobanda huic antiquitati hoc prætenditur:

*Hinc Carpentani, carpenti è nomine & usu
Sic dicti, quod nobilitas hoc ferret
equorum,
Qui patriæ ⁿ decus extiterant, qui gloria
Circi.
Bætones hoc o zephyro genitos, hoc Sufana
tellus
Mittit, inoffenso solum ^p iuga prendere
cursu.
O quoties Romæ, atque alibi, prævertere
palmas
Iam partos ^q prope fulmineis didicere tas.
quadrigis!*

304. Sed suppositos Avieno fuisse hos versus, res ipsa clamat quæ iis præcipue continetur: carpenta scilicet, quæ Romæ & aliis locis in usu fuere, à Carpetanis Hispaniæ populis nomen habuisse. Quò enim aliqua veri similitudine id censeri posset: in primis transformandum fuit gentis nomen à Carpetanis in Carpetanos, quod utique poeta facit absque aliquo latinorum auctorum, quibus Carpetani constanter audiunt, exemplo. Consulti quidem Livius ^r passim, & (cui magis quam aliis credendum est, quippe in Hispania procuratori non semel aut bis) Plinius ^s, & inter Græcos Ptolemæus ^t, concurrunt: quibus utique latinis Scriptoribus in geographia nostra magis deferri debet quam græcis Plutarcho ^u & Straboni ^x, Carpetanos effarentibus. Immo, quantumvis non parum transformato nomine ⁿ literam Polybius ^y Καρπηνιος Carpesios vocans, subtraxit: quò loci deveniens Livius lib. 21. cap. 5. Carpetanos pronuntiavit. Non enim Carpesii & Carpetani alias & alias fuit populus, quamvis apud Stephanum ^z diversi videantur. Hic tamen Carpetanos Καρπηται appellat.

305. Planè in vero Carpetanorum nomine Ambrosius noster Morales hinc atque illinc varia nominis enuntiatione distractus hæsit ^a, & ad carpenta, ut falsus iste Avienus, quodammodo respexit: eò magis quod nusquam lapidi insculptum gentis nomen aut numismati impressum videre fit, cui præstare magis fidem quam scriptis libris deberemus. Neque tamen id sufficit ut à Latinorum ^b constanti scriptu-

ⁿ Pro Patri, quod editum est.

^o Hos dicere voluit, ut credimus.

^p Solitos, ut sensus confit.

^q Imò par-

^r Lib. 21. c. 5.
^s Lib. 3. cap.

^t Lib. 2. Geog.

^u In Hannibalis Vita.

^x Lib. 3. Geog.

^y Lib. 3. Hist.

^z In Käptua,

& in Käptua.

^a In Antiquit.

Hispania.

^b Florianus

noster hanc le-

quitur lib. 3. c.

41. Nonius c.

45. Hispania.

Alderet. lib. 3.

Origin. Hisp.

c. 3. & 12. Ant.

Nebris. in Lex.

geograph. Ro-

deric. Toletanus

lib. 1. cap. 3.

Mariana lib. 1.

cap. 4. Refen-

dius in defri-

bendis Lusit. fi-

nibus lib. 1. Ant.

Lusitan. Ge-

rundensis lib. 1.

Hispania Pa-

ralipomenon.

Brierius in Pa-

ralellis Geo-

graph. Roder.

Sanctius lib. 1.

c. 3.

ra discedamus, & Isidorus Archiepiscopus Hispalensis secutus videtur; quando *Carpentum* non à *Carpentanis* quos nullos sciebat esse, sed à quavis alia deduxit origine^c. Noviores item alii etymologistæ eruditione viri præstantes nîl aliud in mente habuerunt minus quam *Carpetanos* Hispaniæ populum Romanorum carpentis appellationem peperisse, aut Romana carpenta Hispanæ genti & provinciæ: quod Morales fieri potuisse ægrè creditit.

<sup>a Lib. 20. Ori-
gin. cap. 12.</sup> 306. Planè si à *Carpetanis*, sive ut volunt *Carpentanis*, aut ab huius populi carpentis à quibus nomen ipse mutuaverit, Romanis carpentis cum usu advenerit appellatio: vix est ut hoc etymon haud passim Romæ notum esset; neque ut Ovidius coniecturâ usus ad *Carmentam* *Evantri* matrem oculos coniecerit *Fastrorum* i. libro dicens:

*Nam prius Ausonias matres carpenta
vehabant:*

*Hæc quoque ab Evantri dicta parente
reor.*

Quo ipso denotat antiquiora in Urbe esse carpentorum usum nomenque, quam ut ab Hispania, ignoto pené Romanis usque tunc regno, videantur propagata. Et convenit Livius libro i. dum de Tullia Regis Tarquinii uxore ait: *Carpento certè in forum invecta evocavit virum.* Atque item lib. 5. antequam Hispania carpenta sua Romanis exhibere potuerit, honorem (ait) matronis habitum ut pilento ad sacra ludoque, carpentis festo profestoque uterentur. Neque vice versa rationem aliquam congruam adducent hi qui genti Hispanæ à Romanis carpentis factam appellationem contenderint, nullo huiusmodi exemplo inter tot populorum peragratae à Romanis, ac demum subiectæ sibi Hispanæ nomina religiosè ubique observata.

<sup>b Lib. 6.
c Lib. 13.
d Ubi suprà.</sup> 307. Quare, ut carpentis hi quos diximus, ita *Carpetanis* aliam originem nostrates alii querunt. In Hispania Tartessum fluvium, hodie Bætim, dictum olim *Carpiam* alicubi docuit Pausanias^d: unde *Carpesios* Livii^e, Polybii, & Stephani^f; & *Carpetanos* aliorum dictos fuisse, propagata fluvii ad populos nomenclaturâ ut ferè solet, non temerè dixeris. Stephanus *Carpetanos* à *Carpeia* urbe appellatos credidit, quam alibi *Calpeiam* vocat^g: *Kai τὴν πόλιν Κάλπαιαν τίνε τέτες Καρπηταῖς, ὡς Καλπαῖς, φασι*: id est & urbem *Calpiam*. (sive *Calpeiam*) Quidam hos dicunt *Carpitanos* aut

Calpianos. Ita enim credo esse legendum in Græco, καλπιαῖς. Item in verbo Καρπεῖα. Καρπεῖα εἴρηται ἐν τῷ Κάλπαι. ὅθι τίνε Καρπεῖα τὰς πόλις φασι, καὶ Καρπηταῖς τὸ ἔδραζιν. *Carpeia*. Dicitum fuit in *Calpæ*: quod aliqui dicunt *Carpiam* urbem, & gentile *Carpetanos*. Aut si Græcæ linguae impressa iam eo tempore si Deo placet vestigia sequamur, à καρπᾶ, fructum vocabulo Carpetanorum fluxisse nomen non difficile factu est, uberm terram designaturum. Quæri etiam potest origo genti ab Africana urbe *Carpi*: quæ (ut aliae alibi eiusdem nominis) non obscura est in provincia ipsa Africa, unde Carpitanus Episcopi huius gentis Conciliis interfuerunt, & cum Carthaginensibus novis Hispaniæ incolis antiquioribus indigenis communicatum existimari. Sed nobis arridet magis vernaculum Hispanæ gentis, nec aliunde acceptum vocabulum fuisse: cui vel hodie principium acceptum ferre videntur loci quidam apud nos *Carpio* appellati in Bætica & Castella (1).

308. Neque Avienus potuit germanus credere inter *carpenta* & *Carpetanos* commune aliquid esse. Accedit quod neque eidem potuit in mentem cadere ut carpenta cum equis circensibus iungeret; diversissima enim sunt carpenta & currus, vel in Græcis vel in Romanis ludis usurpati: quos bigas, trigas, quadrigas ab equorum numero vocare mos fuit. Carpenta enim frequenter mulæ, quandoque & equi ac boves trahebant; sed matronis aut magistratibus gradatim & cum pompa ducentis sedentibus, eaque maioris operæ & commoditatis quam currus levissimi circensium agitatorum, quibus non nisi stantes innitebantur. Plusculum hic morari poteram, testimonia veterum auctorum quibus omnia hæc comprobantur adducens; nisi ea & quicquid ad rem spectat in locuplete atque eruditio *De re vehicularia* commentario lib. 2. cap. 11. ac sequentibus, ubi de circensibus curribus & cap. 17. ubi de carpento agit, Ioannes Schefferus Argentoratensis collegisset. Planè carmina ista per me Avieni erunt, si auctor aliquis carpenti vocabulo in circensi re usus ostendatur.

309. Quinimmo nec allusio nominis Romani vehiculi ad Hispanum populum tale argumentum est, quod Galli non eadē vi urgere possint, ut *Carpentum* & *Carpentoracte* eorum urbs in Provincia quæ *Carpentræ* nunc audit eiusdem sint origi-

Proconsulari prope Carthaginem; & *Carpesam* tertio à Valentia nostra lapide; & *Carpesios* & *Carpianos* alibi. Sed quid tum posita?

(1) Nullus tamen in *Carpetanis*, quod in rem de qua agitur aliquantò præsentius esset. Et novimus in Italia *Carporum* Principatum: & *Carpos* in Africa

ginis. Nam & propria Gallorum vehicula significare volens Florus, non aliud quām carpentorum nomen usurpavit. *Ante hunc diem* (lib. 1. cap. 18. ait) *nihil nisi pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum vidijes*: nempe ante Tarrentinum bellum & Pyrrhum debellatum, ex eoque ditissimum triumphum reportatum. Aut propria septentrionalium gentium. Nam & Cimbris idem auctor Florus lib. 3. cap. 3. & Britannis cap. 10. attribuit. Mirum autem valdè est qua securitate noster Mauræ Comes, cui hocce Avieni primum fragmentum debemus, quasi notissimum affirmaverit, Iudos Carpentes hoc est Toletanos, Herculi dum apud nos regnaret exhibitos, originem dedisse Iudis Olympicis Romanorum; idque unico auctore nixus, qui adhuc latitat censoriæ huius ætatis virgulam timens.

310. Secundum Avieni fragmentum idem ipse Mauræ Comes adducit lib. 2. cap. 2. huiusmet *Historiae Toletanae*, quod nec minus prodit auctorem, etiam correctum à nobis & è pluribus erroribus editionis purgatum:

*Et Carpetanos inter proiecta^h sub auras
Toletum labor Alcidæ, præclaræqueⁱ gentis
Metropolis, cingente^k Tago se^l undique
iactat,*

*In qua tardigrados^m conspectat parte
Triones.*

*Hancⁿ pater Alcides (ut dicunt) condidit
urbem.*

*Mox ubi tergeminò^o vīctor Gerione
peremto*

*In Latium meditatur iter. Dionysia^p
quondam*

*Primum dicta fuit de fundatoris honesto
Nomine. Toletum alii dixerunt coloni.*

Ex *Historia Toletana* Hieronymi de Higuera, & ex Alphonsi Tellii Menesii *Historia Orbis*, qui per Higuera profecit, desumere se iſtud fragmentum non dissimulat Mauræus Comes. Nec aliunde potuit quām ab auctore ipso carminis, qui domi hæc Toletanæ urbis adulatoria machinabatur elogia, fumum pro igne ut venditaret, & quicquid sibi in buccam venerat, antiqui alicuius Scriptoris falso sigillo munitum vñale proponeret. Id quod manifestum redditur collatis in unum, quod nunc facimus, his tamquam ex Avieno mutuatis versibus, qui omnes Toletum clamant: ac si unius huius urbis laudibus constaret urbium mediterranearum Avieni descriptio. Neque enim ex his fragminibus aliquod hactenus Spartam aliam adornans in publicum prodit; aut, quod factum fuīse debuit, in manus

D. Laurentii Ramirezii pervenit, quum Avieni operum editionem Petri Meliani operâ usus adornabat: cui Ramirezio tam fuit Higuera & quicquid ab eo processisset carum, & luce dignum.

311. Interea triplicem urbis nomenclaturam hic habemus. Primam ab Hercule (aliquam enim ille imposuit), secundam à Dionysio seu Baccho *Dionysiam*, tertiam Toletum à nescio quibus colonis impositam. Quod inter annos nostrorum historicorum qui omnia noscere se gloriantur quæ olim facta sunt, fabulas habereri debere auctor sum. Planè absurdè dicitur Toletum urbem se iactare Tago undique eam cingente, cum statim audiamus hoc fieri qua parte septentrionem respicit. Undique enim haud cingitur, quæ ex unica tantum cæli plaga cingitur. At si fundavit Hercules, utique nomen impnere debuit. Quomodo ergo à Dionysio primum fuit appellata? nam Dionysium ab Hercule necessariò distinguimus. Non igitur imputandum Avieno est, quod impotentia quadam gloriosissima quæque & antiquissima suæ urbi arrogandi, carminis auctor finxit.

312. Interim è duobus his fragmentis ex hoc opere *Descriptionis mediterranearum urbium Hispaniæ* quod Avieno imputatur desumti, constat hexametris versibus id formatum fuīsse. Quo magis novum videri debet hanc *Historiam* Mauræ Comitis *Toletanam* legentibus, huius fragmenti ultimò dicti continuationem quandam produci eiusdem libri 2. cap. 14. non iam hexametris, sed iambicis constantem versibus: in quo tamen hallucinatus fuit Comes differentiæ securus. Nam tertium hoc fragmentum iambici carminis, *Oræ maritimæ*, quod notissimum Avieni poemation est, D. Thomas Tamaius criticus melior adscribit. In quo etiam nos Higuera subodoramus genium, & inventa sua ubique ingerendi ac intrudendi cacoethen: in quo & eiusdem Tamaii iudicium sic ab eruditione eius alienum desiderabunt omnes mecum, qui hocce Avieni *Oræ Maritimæ* carmen legentes, consideraverint quām iniquo explicare loco Pseudo-Avienus veri corruptor versuum suorum aciem aggressus sit. Lacula enim quam his aggetis implere voluit, nîl minus quam supplementum hoc admittit. Oculis tu, Lector, fidem praesta & ride.

313. Descriptâ iam hispaniæ ad mare interius quod mediterraneum vocamus orâ maritimâ, quæ Pyrenæis iuxta veterum quorumdam geographiam concluditur mon-

^h Editum est
ⁱ proverte, nullo
sensu.

^j Malè pro
præclaraque.

^k Ingente po-
situm legitur.

^l Pro seſe.

^m Tardigra-
duſ editum est.

ⁿ Pessimè edi-
tum haud.

^o Tergeminè
malè.

^p Pro Diony-
ſi.

tibus : oram inde Narbonensis Galliae de-
scripturus , sic Avienus insit :

Post Pyrenæum iugum

Iacent arenæ litoris Cynetici,

Easque latè sulcat amnis Roschinus.

Fluvius hic idem existimatur cum eo
quem Strabo lib. 4. *Rufcinonem* appellat:
unde forsan legendum sit, *amnis Roschinus*.
In Avieno sequitur:

*Hoc Sordicenæ, ut diximus, glebae solum est.
Stagnum hic palusque quippe diffusè patet,
Et incola istam Sordicen cognominant.
Præterque vasti gurgitis crepulas aquas
(Nam propter amplum marginis laxæ
ambitum*

Ventis tumescit sæpe percellentibus)

Stagno hoc ab ipso Sordus amnis effluit.

Quæ sequuntur ea sunt quæ hiant, & quo
dolus malè consutus infeliciter fese inge-
rere voluit.

Ru..... effluentis ostiis

*Sinuatur alto, & propria per dispendia
Cespes cavatur, eripit unda longior,
Molesque multa gurgitis distenditur.*

Quo loco, si unius dumtaxat verbi duo-
rumve in disrupto verfu, & unius tan-
tum post hunc integri versus dispendium
factum fuit, ut editio significat: apertus
est planè sensus poetæ, qui ait: eâ par-
te quâ in mare effluit amnis Rufcino, ve-
nientem ex alto ac terras cavantem pon-
tum quendam sinum formare, Prosequitur
namque:

Tres namque in illo maximæ stant insulæ &c.

*314. Stupebis, Lector, cùm Toletanæ
urbis quandam specum *Herculis* à vulgo
dictam huic lacunæ superædificatam, plau-
dentibus etiam qui analphabeti non sunt
conspexeris. Thomas Tamaius^s, & Mau-
ræus idem Comes^t, immo & Petrus Salazarius
Mendozus^u, ex eodem fonte omnes,
carmina ista produxere ad specus Toleta-
næ speciem transformata; sed quia fons
turbidus perpetuò fluit, alio quidem &
alio modo, vixque sibi constantia. Repræ-
sentavimus nos hic unam & alteram ut
magis appareat inconstantia eius, cui
iam hoc, iam placebat aliud, atque in-
terim permittebat è manu sua tam di-
versa excidere & ad amicorum pervola-
re. Thomæ Tamaii editio ita habet ex
codice sibi monstrato à D. Bartholomæo
Castro Toletano canonico:*

Toletum opus victoris Alcidæ....

Hæc dicta à conditore .. H...

*Spatia per longinquæ vastum spatiū caro
Sinuatur antro, & propria per dispendia
Cespes cavatur, eripit unda longior,
Molesque multa gurgitis distenditur.*

At Mauræo Comiti felicius contigit ut
integrum (quod illi visum fuit) hocce
fragmentum fortiretur, apud quem sic
legimus:

*Toletum, opus victoris Alcidæ, vado
Cingitur. Hæc dicta nunc Dionysia
A conditore. At spatia per longissima
Vastum cavatur antrum; at unda longior
Molesque multa gurgitis distenditur.*

Quibus significare aiunt, magnam aquæ
vim intra specum ipsam aliquando deti-
nuisse eos qui hoc penetravere.

*315. In primis compertum esse cun-
ctis debet, quo tempore & loco de Ru-
scinone Galliae Narbonensis fluvio agebat,
in poetæ mentem non venisse nec veni-
re potuisse de Toletana specu: hoc est,
maris oram legenti de quadam parte urbis
quæ in meditullio est Hispaniæ, nulla sibi
orrecta divertendi occasione, agere: id
quod satis est ad furcillis eiiciendam è
poetæ area notham, sive huius sit sive
illius messem huc dolo immissam. Deinde
non iniuriâ temeratorem Avieni, mer-
ces suas importunitissimè atque ineptissimè
quovis loco introducentem, sibilo excipi-
piemus. Qui quidem an hic an alias fue-
rit, scire nunc nîl nostra interest; dum
ab Avieno imputata ei testimonia ista
mendacio dicta repulerimus: quod qui-
dem & de Dextro censentes cap. 13. char-
act. 9. sect. 3. admonuimus.*

*316. Hoc nobis certum est, curiosè
quondam & ante iactatam Dextri & alio-
rum inventionem, quod anno contigit
MDXCIV. Hieronymum Romanum Hi-
gueram ab Hieronymo Blancas Cesaraugustano historico per literas quæsivisse
de hoc opere Avieni. Epistolam habemus
manu exaratam, è codice miscellaneo D.
Iosephi Pellizerii transcriptam, in cuius
fine *Si forte ad tuas manus (ait) devenit
libellus aureus, vel excusus vel manuscri-
ptus, Festi Rufi Avieni De urbibus His-
paniæ, qui ms. erat inter schedas doctissi-
mi Suritæ, me adnōne; item de Latino
Rhæse historico Arabe.* Ad quam interro-
gationem Blancas ita respondit: *Sed sic
habeto Suritam nostrum hac ipsa in re (de
Itinerario Antonini & geographia His-
paniæ loquitur) plurimum operæ ac studii po-
suisse; nam & Itinerarium ipsum ad vete-
rum quatuor exemplarum fidem restituit,
& plenissimis illustravit commentariis: quos
doctissimus Schotus, qui ex vestratibus est
& in vestro Valentino collegio diversatur,
sibi à Suritæ filio commodatos, ad Plantum
iam pridem, ut accepi, Antuerpiam
misit excudendos. Facillimè inde poteris quod
cupis expromere, & illam quoque Festi Rufi,**

ac Latini Rhafis forsan, quam queris notitiam. De iis namque, nec de aliis quæ scifitaris adhuc nihil compéri, tametsi ipsius Suritæ schedas, & alia quæque potui scrutatus sum. Hæc Blancas, qui Hieronymo Suritæ ante annos novem, scilicet MDLXXX. in urbe Cæsaraugustana defuncto, supellestile sua libraria monasterio S. Engratiæ in cuius Ecclesia sepulcrum elegerat legato relictâ, successerat in chronographi munere, æquè ac in rerum antiquarum & totius eruditionis studio, in eadem urbe manens, & qui scrutatum se fuisse Suritæ schedas nec reperisse quicquam de Festi hoc affirmat opere. Qua considerata re mihi facile persuadeo, huiusmodi de Festi Descriptione urbium Hispanarum notitiam ad faciles Hieronymi Higueræ aures fraudulenter illusorieque alicunde pervenisse.

CAPUT X.

De AURELIO PRUDENTIO Poeta. Calaguritanus potius quam Cæsaraugustanus. Expenduntur pro qualibet harum urbium argumenta. Gesta eius & munera. Andreæ Resendii laus. Ephebus Romam se contulit, inde in patriam aliquando reversus. Scholasticus pro Advocato. Militia etiam detogata. Prudentii opera. Eius laudes. Reprehenduntur aliter sentientes. De ára Vitorie: quandiu steterit Romæ. Contra Symmachum Prudentius scripsit. Dictusne hic AMENUS? Et an eius Enchiridion veteris & novi Testamenti? Prudentii enarratores atque editiones. Pseudo-Dextri de hoc fabulæ, atque item Pseudo-Juliani, & Pseudo-Maximi. Francisci Bivarii parum sana interpretatio, & Prudentii correctio cuiusdam carminis.

317. TEMPUS iam est Prudentio locum dandi, quo Christiano poeta magni nominis Hispanæ Musæ adhuc magis quam Iuvenco exultant. AURELIUS PRUDENTIUS IS CLEMENS integra est appellatione, AMENUS quoque per attributionem ab inferiore sæculo, ut creditur, dictus. Patriam queris in Hispania? vulgo ambigitur inter Cæsaraugustam Aragoniæ regni principem, & Calagurrim Castellæ. Utraque enim eiusdem tuetur se Prudentii testimoniis: utraque suffragatores huius concessi à Deo sibi honoris habet. Pro Cæsaraugusta stant Antonius Nebrisensis^x, Aldus senior, qui vitam auctoris compendio scripsit editionique suæ Venetæ præfixit, Lucas Holander^y, Georgius Remus^z quos Weitzius laudat^a, Xytitus Senensis^b, Antonius Poslevinus^c, Cen-

turiatores Magdeburgenses^d, Iacobus Spiegelius^e, Ioannes Vaſæus^f, Ludovicus Nonnius^g, Alphonſus Garſias Matamorus^h, Ioannes Henichiusⁱ, Georgius Fabricius^k, strenuusque aſſatim huius partis defensor Martinus Carrillo, in Vita S. Valerii Cæsaraugustani præfulis cap. 2. Calagurrim alii præferunt, uti Ambroſius Morales^l, Ioannes Marieta^m, Melchior Goldastusⁿ, Arnaldus Oihenartus^o, & si qui alii. Utramque enim harum urbium suam, & oppidum suum Prudentius vocat. Qui Cæsaraugustanis favent, versibus his nituntur ex hymno IV. *De XVIII. martyribus Cæsaraugustanis:*

Bis novem noster populus sub uno
Martyrum servat cineres sepulcro.
Cæsaraugustam vocitamus urbem

Res cui tanta eſt;

Ac de S. Vincentio Valentiae paſſo, Cæsaraugustæ nato, infrà:

Noster eſt, quamvis procul hinc in urbe
Pajus ignota;

Rurſusque de iisdem martyribus:

Hunc novum nostræ titulum fruendum
Cæſarangusta dedit ipſe Christus.

318. Ad patriam verò Calaguritanam nos è contrario vertere oculos faciunt hæc hymno I. *De Hemeterio & Chelidonio MM. Calaguritanis in fine carmina:*

Hoc bonum Salvator ipſe, quo fruamur
præſtit;

Martyrum cùm membra nostro consecravit
oppido,

Sospitant quæ nunc colonos, quos Iberus
alluit;

Immo in eodem illo Cæsaraugustanorum martyrum hymno suam Calagurrim appellat: quod maximè notandum est. Nec aliter posse discordantia huius auctoris loca in concordiam redigi, quam si dicamus non eum nomine proprio, sed communi urbis aut oppidi ad cuius usum pangebat carmen locutum fuisse, cùm martyres suos aut suæ urbis appellaret. Quod Gennadii his innuitur^p: *Fecit & in laudem martyrum sub aliorum nominibus: Cæſaraugustæ scilicet nomine quum xviii. martyres Cæſaraugustanos, & cum iis Vincentium levitam; Calagurris, quum Hemeterium & Chelidonium; sicuti & Tarragonis, quum Fructuosum, Augurium & Eulogium cecinit martyres. Nemo enim dixerit Prudentium Tarragonensem esse, quantumvis in hymno VI. horum postremo loco dictorum martyrum hæc legerit:*

O triplex honor, o triforme culmen,
Quo nostræ caput excitatur urbis,
Cunctis urbibus eminens Iberis.

^d Cent. 4. c.
^e In Interp.
^f ad hymn. de
mirac. Christi.
^g In Chron.
^h Hisp.an.cccxi.

ⁱ In Hispa-
nia cap. 82.

^j In Apologe-
tico.

^k In Historie
par. 2. sæculo 4.

^l In Lib. 10. c. 41.

^m In Lib. 21. c.

ⁿ 23.

^o In Notit.
Vasconia lib. 2.

^p cap. 7. pag. 139.

^q In Apud Weit-
zium.

^r In Hisp. lib. 2.

^s cap. 7. pag. 139.

^t De Script.
Eccles. cap. 13.

^x In Notis ad hymn. S. Laurentii.

^y Epit. Eccl. Hisp. cent. 4. lib. 1. c. 26.

^z In Epistol. ad Weitzium.

^a In editione sua.

^b In Biblioth. verbo Aurelius Prud. lib. 4.

^c In Apparatu.

319. E nullo ergo ex his locis , quin contradictione impliceris , patriam exculpas ; sed ex eo quod in eodem illo quo Cæsaraugustæ urbis nomine ad usum eiusdem XVIII. martyres celebrat , suam vocat Calagurrim. Res clara est. Cum Christus in postrem iudicium venerit , exituras ait obviam ei Hispaniæ & aliarum gentium urbes cum martyrum vernaculorum ossibus , ut animabus suis copulentur (1).

*Afra Carthago tua promet ossa
Ore facundo Cypriane docto.
Coruba Acisclum dabit & Zoellum,
Tresque coronas.*

(1) Immo ut placabiles hostias ulti Deo orbem iudicaturo offerant , iustissimæ nimirum eius indignationi lenienda. Non timet (inquit v. 6.) Cæsaraugusta ,

*..... mundi fragilis ruinam,
Tot sinu gestans simul offerenda
Munera Christo.*

Et v. 189.

*Hæc sub altari sita sempiterno
Lapibus nostris veniam precantum
Turba...*

In vulgatis Codicibus , precatur : Regius autem Martitenis , de quo mox , optimè restituit precantum , Martyrum scilicet .

(2) De Prudentii patria quamvis in Calagurrim propendeam nihil definio. Diu de ea non Grammatici modo , neque obstinati animis , sed summi viri Nostrates , Exteri , unius veritatis inquirendæ studio disputant ; lis tamen adhuc est sub iudice. Si nullum exstaret Prudentii monumentum præter Hemetherii & Chelidonii hymnum , una tunc eslet omnium opinio , nimirum Calagurritanum fuisse ; cum ipse in eo Calagurrim OPPIDUM NOSTRUM diserte appelleat. At cum idem alibi ac sèpius NOSTRAM item CÆSARAUGUSTAM , immo & NOSTRAM TARRACONEM dixerit , hinc enata dubitatio est. Gennadius *De Scriptor. Eccl. cap. 13.* Prudentium hymnos in laudem Martyrum aliorum nominibus scripsisse afferit : quorum plerisque non incongruè apotheblas dixeris ; cum in iis martyriales , ut ita dicam , singulorum urbes velut præfens alloquatur , Romam scilicet in Laurentio :

*Antiqua fanorum parens
Iam Roma Christo dedita:::
Ritum triumphas &c.*

Cæsaraugustam , in XVIII. Martyrum
*Tu decem Santos revches & octo
Cæsaraugusta &c.
Ede Successum , cane Martiale;
Sterne te totam Sanctis:::
Civitas &c.*

Tarraconem in Fructuosi & Sociorum
*Exultare libet tribus patronis:::
Olim tempus erit ruente mundo
Quum te , Tarraco , Fructuosus acri
Solvet supplicio &c.*

In iis autem hymnis quoties Prudentius peculiares urbium Martyres laudat , urbem qua de agit ea occasione NOSTRAM , aut OPPIDUM NOSTRUM vocat , ut fieri vulgo solet. Verum in hymno XVIII. Martyrum poëtquam Cæsaraugustam generalius NOSTRAM dixit , nimirum quia de patriis eius urbis Martyribus agebat : unam Calagurrim peculiari NOSTRAE epitheto a reliquis quas in eo memorat Hispaniæ urbis Corduba , Tarracone , Gerunda , Barcinone , Eme-

*Tu tribus gemmis diadema pulcrum
Offeres Christo genitrix piorum
Tarraco , intexit cui Fructuosus
Sutile vinclum. &c.
Parva Felicis decus exhibebit
Artibus sanctis locuples Gerunda.
Nostra gestabit Calagurris ambos,
Quos veneramur.*

Calagurrim suam poeta dixit quod patria eius esset , quam & profiteri voluit ne dubitaretur , etiam cum auspicis nomineque Cæsaraugustanæ urbis martyres eius caneret (2).

320. Natalium quidem tempus , æta-
Ee 2 tem,

rita , Compluto distinguit ; videlicet quia præter Martyrum in iisdem palliones nihil hæ ad eum pertinebant. Hoc mihi quidem postquam quæ de Prudentii patria cum apud veteres à Nostro laudatos , tum apud Ioann. Marianam , Fratres Argensolas & Cl. atque in primis amicum Emmanuel Riscum Augustinianum Hispaniæ Sacrae Continuatorem (Tom. XXXI. pag. 102.) vulgo circumferuntur , ac non perfunctoriè legi : validissimum atque inevitabile pro Calagurritanis telum semper visum est : quod frustra declinasse sibi ad blandiuntur , qui NOSTRAM in eo hymno à Prudentio Calagurrim dictam existimant , quod ea urbs ad Cæsaraugustanum olim Conventum pertinuerit ; cum & Complutum , quam absque epitheto nominat , eiudem Conventus fuerit , teste Plinio Lib. III. 3. Sed & illud non minus Cæsaraugustanos urget , quod cum Prudentius in eodem XVIII. MM. hymno rorem illum sanguinis quo Sanctissimus Levita Vincentius Cæsaraugustam adspersit priusquam Valentiam nostram illustri martyrio decoraret , à civibus velut ipsa Martyris membra colli afferat , non addiderit nostris , aut tale aliiquid quo pietatem in patriam significaret ; aut pro cives , ut apud eum legitur , non potius NOSTRI scriperit , cum id verbum atque ea fidei metri leges non respuant ; & maxime cum paulo ante de Martyribus Calagurritanis loquens ad

*NOSTRA gestabit Calagurris ambos,
subdiderit*

Quos veneramur;

Et in proprio eorumdem Martyrum hymno sèpius OPPIDUM NOSTRUM : NOSTRA PERICLA : TERRAM IBERAM : COLONOS QUOS IBERUS ALLUIT inculcat. Demum in Hymno S. Hippolyti Martyris Prudentius Valerianum Episcopum seu proprium Pastorem alloquitur ; is autem Calagurritanus Präfus fuit , ut ex Nota sequenti constabit. Atque hæc è Prudentio de ipsius patria : quæ cum scriberem incidi in Regium Escuriensem Conciliorum codicem *Æmilianensem* dictum , Era MXXXII. five anno Domini DCCCCXCIII. exaratum , in cuius folio 346. pag. 1. col. 1. habetur hæc rubrica è manu Codici coæva : *Incipiunt nomina in libro virorum inlustrio. Inc. I. Simon Petrus. II. Iacobus frater Domini &c. pergitque usque ad Sedulum qui ordine CXXXV. est ; & post eum legitur : CXXXVI. Iheronymus.* Et continuo iisdem folio & pagina : *Huiusque Iheronymus : Ex hinc Gennadius Massiliensis Episcopus ; & post Valerianum qui ordine primus est , legitur : II. PRUDENTIUS CALAGURITANUS Verificator insignis multa contra ereticos & paganos diverso edidit metro : nostrumque dogma luculentissime cecinit. III. Iacobus Episcopus. IV. Julianus Episcopus. V. Paulinus. VI. Vitellinus &c. Eadem in Regio Escuria-*

tem, vitæ gesta atque exercita munera inclusit eleganter idem in præfatione *Ca-themerinon*, quæ instar commentarii eorum omnium est:

*Per quinquennia iam decem,
Ni fallor, fuimus: septimus insuper
Annum cardo rotat, dum fruimur sole
volubili.*

*Instat terminus, & diem
Vicinum senio iam Deus applicat.
Quid nos utile tanti spatio temporis egimus?*

*Ætas prima crepantibus
Flevit sub ferulis, mox docuit toga
Infectum vitiis falsa loqui, non sine crimine.*

*Tum lasciva proter-vitas,
Ac luxus petulans (heu pudet ac piget!)
Fœdavit iuvenem nequitiae fœribus ac
luto.*

*Exin iurgia turbidos
Armârunt animos, & malè pertinax
Vincendi studium subiacuit casibus asperis.*

*Bis legum moderamine
Frenos nobilitum reximus urbium,
Ius civile bonis reddidimus, terruimus reos.
Tandem militiae gradu
Erectum pietas principis extulit,
Assumitum proprius stare iubens ordine
proximo.*

*Hæc dum vita volans agit,
Irrepit subito canities seni
Oblitum veteris me Saliae Consulis arguens,
Sub quo prima dies mihi.*

321. Annus ergo (ut hinc exordiar in quo Prudentius definit) poetæ natalis, annus quadragesimus octavus, aliis quinquagesimus supra trecentesimum fuit. Hic enim Flavium Salleam cum Flavio Philippo habuit Consules: cuius *Sallæ* seu *Saliae* nomen in corrupto Prudentii versu illo haec tenus latens, primus quod sciam Andreas Resendius noster, unaque Prudentii natale tempus referavit. Ante eum quippe ita legebatur

Oblitum veteris Mæffaliae Consulis arguens, unde crassissimo errore Aldus, ab eo que decepti Xystus Senensis ac Centuriatores *Maffaliae Consulem* fuisse hunc prædicant:

rialensi Sæculi X. Codice *Vigilano* dicto fol. 335. pag. 1. col. 2. & pag. 2. col 1. Item in Regiæ Bibliothecæ Matritensis Codice olim Ambrosii Moralii, eiusque autographis notis intersperso, qui congestam ab eodem syllogen continet Privilegiorum Castellæ & Legionis Regum Ecclesiæ & Monasteriis concessorum, fol. 1. legitur: *En el mismo Monasterio (Sanctæ Mariæ de Nájara) quando trasladaron las reliquias de la Iglesia antigua á la nueva, dentro en la caja donde estaba el cuerpo Santo de San Prudencio hallaron una tabla con estos versos*

Inclytus antistes Prudentius hic requiecit.

*Quo Calagurra viget, per quem Tarracona nitescit,
Ecclesie fidei morumque dedit documenta.*

Massiliam fortè intelligentes, uti Hosianus ⁹, in eaque municipalem consulatum, iuxta illud Aufonii ¹⁰: *Consul in ambabus.* Victor Giselinus ut conclamat locum reliquit: Georgius Remus hallucinatus fuit, *Saliam Consulem* ibi deprehendens, sed ad Cæsaraugustæ consulatum nos amandans. Noster verò Petrus Mantuanus excusari non potest, qui præ germana ista lectione & sententia, tantum ut Ioanni Marianæ detraheret, nescio quid de *Salia Hispaniæ* Tarraconensis iuxta Cantabros flumine dictum poetæ magnâ iniuriâ imputat. Sed neque hic solus, sed & Ferrarius in *Lexico geographico*, verbo *Calagurris*. Porrò Andreas (ut dixi) Resendius Lusitanus, vir omnis antiquitatis callentissimus, de mendo simulque de vera restituenda lectione Ioannem Vasæum Bruggensem monuit: ut ipse in *Chronico Hispaniæ* ¹¹ dum ad Prudentii ætatem venit fuit professus: eius huic emendationi, ¹² Ad ann. cccli. quam tamen acceptam ei non referunt, omnibus aliis criticis magno consensu asurgentibus. Huic quidem Resendio, non autem Vasæo, cur non gratias correctio- nis habuit Pulmannus, & qui ab eo de hac re monitus deinde fuit Giselinus? Bel- gæ nempe hi, suo quām Hispano gratificari maluere.

322. Hæc ergo scribebat carmina anno CDV. aut CDVII. sub Imperatoribus Arcadio & Honorio, rebus divinis carmine ducendis vacans, post profana gesta munera, iuventutemque non omnino moderatè transactam. Rectè ergo se puero apostamatam veræ fidei Julianum rerum habenis præfuisse innuere voluit in *Apotheoseos* elegantibus versibus ¹³. Ephesus enim iam potensque fui in urbem quæntibus. se contulit, & quod dignius est iam Christianus, ne ab ethnicismo venisse eum in castra Ecclesiæ credat aliquis. Nam Romam tendens visitavit is in Foro Cornelii (*Imola* hodie Romandiola) Cassiani martyris sepulcrum: cuius hymnum sic orditur:

Syl-

Per quem perpetue vite capit emolumenta.

*Hunc Rex Garfias * attulit hicque locavit*

Hanc qui basilicam sumptu proprio fabricavit
*Nil moror verbum *Antistes*. Garfiam autem, Legionis Regem intelligo Alfonsi III. cognomento Magni filium qui paulo supra triennium regnavit: ab anno scilicet Christi DCCCCX. ad DCCCCXIV. At quid sibi velint *per quem Tarracona nitescit*, prorsus ignorare me fateor; nisi quis *Tirasona* (ut versus constet) pro *Tarracona* legi debere existimet, atque ad alium Prudentium referat. Diatriben de *Calagurri Nafica* Prudentii patria auctore G. L. laudat Io. Albert. Fabricius Biblioth. Lat. T. II. lib. IV. cap. 2.*

* f. huc.

⁹ Epit. Et.
¹⁰ Epit. Et.
¹¹ Epit. Et.
¹² In Urbibus.
¹³ In Burdegalia & Romæ.

*Sylla forum statuit Cornelius, hoc Itali urbem
Vocant ab ipso conditoris nomine.*

*Hic mihi cum peterem te, rerum maxima
Roma,*

*Spes est oborta prosperum Christum fore;
clauditque ita:*

*Audior, urbem adeo, dextris successibus
utor,*

Domum revertor, Cassianum prædico.

<sup>a De reform.
merica.</sup> 323. *Advocationem Romæ ut credimus exercuit, unde Scholastici, quod idem atque advocati est, eum vocant nomine tam Beda ^u quam Walafridus Strabo ^x. Vocabuli notionem, tam Græcis quam Latinis communem, doctis haud ignotam, S. Macarii tantum confirmamus testimonio ex homilia xv. ubi gradatim ab unoquoque in spiritualibus procedi argumento Scholastici profectus docet. Qui literas primum (ait) in votis habet, pergit primum ad ediscenda signa: ubi si primus fuerit, pergit ad scholam Latino-rum, estque omnium ultimus. Rursum illic ubi fuerit primus, pergit ad scholam forensem, estque in ea rursum omnium ultimus & tiro. εἴτα ὅτα γένται χολαργίος, ἵλων οὐδεκάτον νεαρός καὶ ἔχαρος ἐσι: deinde ubi fuerit scholasticus, omnium caudicorum est novitus & ultimus.*

^{b Aldo in vi-} 324. *Militiam quoque armatam exer-
cuisse visus fuit quibusdam ^y, falsis æqui-
voco militiæ vocabulo quo poeta utitur. De militia enim togata seu palatina in-
telligendus est; forteque aliquod ex his
munus fuisse sibi iniunctum significave-
rit, de quibus titulus est in Theodosia-*

^{z Lib. 6. tit. no codice} ^{z De privilegiis eorum qui in}
^{35.} ^{sacro palatio militârunt.} Non ergo audien-

<sup>1 Georg. Fa-
bričius in comm.
ad poetas
Chrif.</sup> di sunt ^a qui præfecturam urbanam aut ^b prætorii, neque qui ^c consulatum ges-
sisse nostrum poetam dicunt: decepti tum

<sup>b Nebriffensis
in hunc locum.</sup> ordinis proximi in quem assumptum se ait
à principe (Theodosium ego intelligo
aut Honorium) vocabulo, tum notâ illâ
solemni V. C. Prudentio affixa: quæ non
virum consulariem, sed virum clarissimum
significare posita est in veteribus monu-
mentis. Petrum quoque Crinitum pari-
ter fecellit id quod de munere suo Pru-
dentius ait, ut præfecturam ei militiæ
attribuat.

325. Mansit certè in urbe usque ad Arcadii & Honori imperium, sub quo-
rum posteriore scripsisse Romæ vulgo cre-
ditur adversus Symmachum libros duos.
Relationem olim is fecerat dum urbi præ-
cesset ad Valentinianum, Theodosium, &
Arcadium Augustos pro veteri deorum
cultu, & pro conservanda ara Victoriæ
adversus Christianos. Hoc tamen incer-

tum nobis est, uti de scripti huius tem-
pore disquirentes postea monebimus. In-
de potius hanc eius in urbe præsentiam
colligimus, quod *Cathemerinon* laudatam
præfationem anno CDV. scribens, nihil
adhuc de discessu suo ab urbe, quod op-
portunè debuit, subiecerit.

326. Reversus tandem fuit in patriam Calagurrim; ibique sub Valeriano anti-
stite hymnum edidit Hippolyti martyris.
Et quidem à Roma absentis ea sunt ex
eodem hymno verba ^d:

Innumeros cineres Sanctorum Romula <sup>d Hymn. 11.
v. 1.</sup>
in urbe

*Vidimus, ô Christo Valeriane sacer.
Et quæ ad Valerianum ^e:*

*Quòd lætor reditu, quòd te, venerande
sacerdos,* ^{e v. 179.}

*Complecti licitum est, scribo quòd hæc
eadem,*

*Hippolyto scio me debere, Deus cui
Christus*

*Posse dedit, quod quis postulet, annuere.
Idem censeo de hymno Cassiani mar-
tyris. Ea enim ex fine, quæ huc olim
laudata, iterum advertimus, aperte id o-
stendunt:*

*Audior, urbem adeo, dextris successibus
utor,*

*Domum revertor, Cassianum prædico.
Valerianum verò præfulem, & quidem
urbis suæ, alloquitur in superiore Hip-
polyti hymno ^f, ut ex his patet:*

*Rorantes saxorum apices vidi, optime
Papa;*

Et in fine ^g:

*Sic me gramineo remanentem denique
campo,* ^{g v. 243.}

*Sedulus ægrotam pastor ovem referas:
Ad quem quod ultrâ ait, calidis votis
eum rogans ut Hippolyti diem natalem
in Ecclesia sua anniversarium colat, Ca-
lagurri poetam ad proprium urbis patriæ
antistitem dirigere preces manifestum red-
dit ^h:*

*Si bene commemini, colit hunc pulcherrima
Roma*

*Iribus Augusti mensis, ut ipsa vocat,
Prisco more diem; quem te quoque sancte
Magister,*

*Annua festa inter dinumerare velim.
Crede, salutiferos feret hic venerantibus*

ortus,

Lucis honoratæ præmia restituens.

*Inter solemnes Cypriani, vel Chelidonii,
Eulaliæque dies, currat & iste tibi.*

*Sic te pro populo, cuius tibi tradita
vita est,*

Orantem Christus audiat omnipotens.

327. In quo enim quum Cypriani
Car-

Carthaginensis, Eulaliæque Emeritensis, Chelidoniique festum diem à Valeriano in sua illorum utriusque urbe celebrari ait : Calagurrim vel ut intento designat indice , cuius Chelidonius & Hemeterius martyres fuere , non autem Cæsaraugustam. Huius enim posterioris antistiti festos eiusdem Ecclesiæ dies martyrum Prudentius memorans , non potuit non exemplis uti aut Vincentii , aut Encratidis , aut XVIII. vernaculorum eius martyrum , quos aliis hymnis uti proprios Cæsaraugustæ urbis predicaverat (1). Mirari tamen hic subit hæreticos omnia hæc martyrum Christiani ac veteris cultus documenta , quæ auctor quarti & incorrupti adhuc ut aiunt, sacerduli tot operum suorum locis sparsit, tamquam Sirenum scopulos surda pertinisse aure ; iisque antiquitatis testimoniis quibus planissimè ipsi novitatis arguuntur , erroris & superstitionis iam surgentis attribuere notas ¹.

¹ Vide Magdeburg. Centur. cent. 4. cap. 10. col. 685.

328. Obitus Prudentii ignoratur tempus. Attamen Victor Giselinus suspicatus fuit , usque ad Stiliconis proditionem ac necem minimè eum vixisse , quæ anno tertio decimo supra quadringentesimum accidit ; idque coniectatur è servata , ne-

que deleta in opere *Contra Symmachum* ^k exaggerata eiusdem Stiliconis laude , quam publicæ omnes inscriptiones ita conceptæ iussæ sunt omnino abdicare. Placeret utique coniectura ista , si æque uti delere vestigia huiusmodi lapidibus impressa , ita revocare in finum exempla librorum per manus iam omnium volitantium , in censorum auctorumque potestate esset.

329. At quā vanè hic noster confunditur Prudentius cum alio cognomine Turiasonensi antistite ! Philippus nempe Ferrarius (vestigia relegens nostratum Tarracæ & Truxilli) in *Topographia* , verbis *Tarraco* & *Turiafo* , quibus consentire aliquot antiqua Breviaria monet Bivarius ad Maximi *Chronicon* anno DLXXII. pag. 538. eundem credit Aurelium Prudentium Clementem poetam cum Prudentio Episcopo Turiasonensi inferioris valdè ætatis. Bivarium consule.

330. Sed iam accedamus ad Prudentii laudes , famam , atque operum & stili virtutes. Gennadius insigni eum donavit elogio isto ¹ : *Prudentius vir sacerulari literatura eruditus composuit ditiones , de toto veteri & novo Testamento personis excerptis. Commentatus est autem in morem Gra-*

¹ De Script. Eccles. cap. 13.

augustanæ aduersus Priscillianistas Synodo subscripsit. Commodum tamen incidi in prælaudatum Æmilianensem saceruli X. Codicem , in quo diserte , manuque ipsi coœva legitur , eodem fol. 346. pag. 1. col. 2. *Hucusque Iheronymus. Exhinc Gennadius Massiliensis Episcopus. Inc. I. Valerianus Calagorritane urbis Episcopus. II. Prudentius Calagorritanus Verificator &c.* Eadem habet Escurialensis Vigilanus Codex fol. 335. pag. 2. col. 1. Hoc autem testimonium quamvis non omnino in tuto collocet sententiam de Calagorritana Valeriani Sede , clarè tamen ostendit nihil diversum sacerculo iam decimo sensisse Hispanos eius Codicis confectores , idque iam tum infedisse Nostratum animis. Quæ vero Cl. idem Continuator num. 214. subdit , fortasse à Prudentio non inclusum in Hippolyti hymno *Valerii* nomen , quod id pentametri leges , quinto præfertim casu respuant ; aut quod eodem non propriè , sed appellativè Prudentius usus fuerit : leviora quidem sunt quam ut refelli debeant , ac si libere philosophari liceat , non prorsus explorata. Scimus enim Prudentium *Carminis leges ob amorem aureorum* ut ipse in hymno XVIII. MM. ait , *nominum* sèpius neglexisse , idque in ipsis *Valeriorum* & *Valeriani* vocibus : tum , nihil obesse quominus *Valerius* quinto casu pentametri sedem salvæ poësos legibus impletat , ut si pro

Vidimus o Christi Valeriane sacer , dixisset Prudentius

Vidimus o Christi digne sacer *Valeri* , aut alias aliter : demum *Valeriani* nomen nunquam nisi proprie , sive ut Grammaticorum filii loqui amant , nisi *vixi* usurpari posse.

Pseudo-Luitprandus quoque (quod suo nobis loco exciderat) *Valerium* , seu *Valerianum* habet cognomento *Tertium civem Cæsaraugustanum* , ut apud Nostrum infrà num. 355. huius capit. 8

corum Hexaemeron, de mundi fabrica, usque ad conditionem primi hominis, & prævaricationis eius. Composuit & libellos, quos Græcâ appellatione prætitularavit: Apotheosis, Psychomachia, Haimartigenia: idest: De divinitate, De compugnantia animi, De origine peccatorum. Fecit & in laudem martyrum sub aliorum nominibus invictiorum ad martyrium librum unum, & hymnorum alterum; speciali tamen intentione adversus Symmachum idolatriam defendentem. Ex quorum lectione agnoscitur palatinus miles fuisse. Hæc Gennadius: quem ex more Honorius exscripsit Augustodunensis^m. Prosper item Prudentii meministⁿ:

^m De Script. Ecclef. cap. 13.
ⁿ In Chron. ad ann. 11. Ar- cad. & Honorii.
^o In opere Gramm.
^p In Chron. ad an. CCXCIII.

Prudentius lyricus poeta noster, Hispanus genere, illustre ingenii sui robur exercet. Beata nobilissimum Hispaniarum Scholasticum vocat, uti suprà diximus. Sigebertus^p: In Hispania Prudentius lyricus poeta clariuit.

331. Quoad stylum mirè is laudatur ab his qui virtutes eius perpenderunt; & tamen à Lilio Gyraldo alicubi melior omnino Christianus, quam poeta audit^q. Neglexisseque dicitur desiderio pietatis ac Fidei linguae castitatem & eloquentiam. Ubinam, vellem non tacuisset vir doctissimus: quem minimè bonum de eloquentia & orationis puritate iudicem Georgius Fabricius hac de causa vocat. Hic & Leonardi Quercetani cuiusdam, qui malè de Prudentio cœniuit, hominis obscuri recordatur^r; Petri Summontii, nihil poetæ magno præter nudam religionem relinquentium.

Impudenter & impiè Floridus lib. 3. Variar. lett. cap. 6. qui Sanazarii comparatione facros omnes Latinos poetas boum loco habet; & unicum eius ad summum Pontificem epigramma innumeris Prudentiorum, Aratorum, ac Iuvencorum myriadibus præfert. Aliis^s non semper ob-

Aldo in vi- ta Barthol. 23.
Ad. cap. 14. Pollevo in Ap- paratu, verbo Aurelius Pru- dentius. Brietio lib. 4. De poe- sis latinis.
^t Cap. 5. p. 60.

servâsse videtur mensuras syllabarum. Cuius tamen licentiæ non pauca exempla Prudentio imputari non debere, sed editionibus, Ioannes Fredericus Gronovius inter observationes suas ad Ecclesiasticos Scriptores^t, & Gaspar Barthius lib. 21.

Adv. cap. 4. contendunt: sicut & condonari huiusmodi peccata debere poetæ sacro: cuius argumentum & pleraque eleganter & argutè dicta, eluunt si quæ eius vere sint, maculas syllabarum, rectè ait Pollevo. Frigidior est etiam Gasparis Scioppii de Prudentio existimatio^u: quippe cui tolerabilis sanè poeta est, & qui alias &tatis coniunctudine abripiatur, alias prijorum verborum usui, & Lucretii imitationi nimium indulget. Rigidaque & insolentior Philippi Brietii^x, qui valde in-

dignatur Sidonio quòd eum Horatio coniuxerit: quòd est profectò (ait) in bove & asino terram arare.

332. At neque hæc, neque Gyraldi censoræ, neque Politiani aut Francisci Floridi, quibus Iacobus Gaddius De Scriptoribus adhæret, minùs æque aliæ, retardavere solidas aliorum maximorum in hac dijudicandi facultate virorum laudes. Erasmo^y tantum spirare Prudentius videtur, tum sanctimonie, tum sacræ eruditio, ut mereatur inter gravissimos Ecclesiae doctores annumerari. Item^z: unus inter Christianos verè facundus poeta. Ioanni Sichardo^a ingeniosissimus & elegantissimus. Taubmano^b Omnium Christianorum poetarum prudenterissimus est atque eruditissimus. Christophoro Adamo Ruperto^c lac Musæ Christianæ. A Iosepho Scaligero^d bonus audit poeta. Barthius tamen in celebrando poeta nostro, immensisque laudibus ad poetica culmen efferendo, primas tenet. Dabimus ex eo aliqua. Lib. 8. cap. 11. & 12. Sanctissimum vocat auctorem, neminemque eo (ait) divinius de christianis rebus unquam scripsisse: lib. 9. cap. 20. sibi carissimum, vatem eruditissimum, longeque omnium dulcissimum Christi olorem, jantissimum, suavissimum, & eloquentissimum: lib. 12. cap. 5. Horatium Christianum: lib. 43. cap. 2. & lib. 50. cap. 11. divinum Scriptorem divinumque poetam: lib. 54. cap. 12. nullo non nomine, tempore, loco, studio commendabilem: quem illustrare, & correctum dare ingenii esse minimè vulgaris censet lib. 11. cap. 15. In quo est poeta (lib. 21. cap. 14. inquit) recondita eruditio, rarus in verbis lepor, in phrasl latinitas non impura, nisi qua imitatione sacræ loquela fregit voiens regulam, & quæ à barbarie exscribentium secus quam voluit non raro scribere coactus est. Pindarum quoque divinum, sicuti & Horatium, eo loco quo diximus, appellat lib. 8. cap. 11. Sed quòd Horatio comparat, imitatus videtur Sidonium ita animatum erga Prudentium, ut ex his liquet epistolæ 11. lib. 2. Nam similis scientiæ viri, hinc Augustinus, hinc Varro, hinc Horatius, hinc Prudentius, lectitabantur. Idem Barthius^e, divinum Christi olorem, & doctissimum vatem, & nullo veterum minorem si vanitates veritatis negotiis præponere voluisset. Prætermitto alia Rittershusii, Remi, Becmani, Mosellanici, Tiraquelli, Gifanii, Turnebi, Gifelini^g.

^y In hymn. de natali Iesu.

^z De pueris liber. instit.

^a Scholiis ad Psychom.

^b Apud Tob. Magirum in epo- nymologio cri- tico, verbo Pru- dentius.

^c In observ. ad Florum lib. 1. cap. 12. §. 7. pag. 387.

^d Primis Sca- ligerianis pag. 86.

^e Ad Statuum lib. 2. Theb.

^f v. 425.

^g Ad lib. 5. v. 725.

^h Quæ Weitzius collegit in sua editione.

ⁱ Exstat quoque in altera Weitzii edit. Hannoviana.

333. Marcus quidem Hopperus ad editionem Hannovianam huius poetæ carminum præfatus, sic disertè de his omnibus censet^h: Visne carnis adversus con-

cu-

ⁱ In Consult. de schol. & stu- dior. ratione.
^j De poetis Latin. lib. 4. acutè di- apotarum.

cupiscentiam armari? in Psychomachia, quæ primò occurrit, te exerceto. Vis Domini nostri Iesu Christi miracula, & immensa quæ humano generi præstítit beneficia cognoscere, laudesque eius decantare? Cathemerinōn repetito. Vis sanctorum martyrum exemplis fidem & constantiam tuam in religione Christiana corroborare? Peristephanon inspicio. Vis hæreticorum falsa vitare dogmata? Apotheosin & Hamartigeniam legito. Vis horrendas gentilium superstitiones & idololatrias cum detestatione admirari? Ea quæ contra Symmachum scripsit cognoscito. Vis denique sacras utriusque Testamenti historias ēπιτομῆ memoriae mandare? Enchiridion, quod postremum est, evolvito. Hæc ergo iam ordine pangamus.

334. Edita sunt à Prudentio vario carminum genere, & quidem Græcis titulis, **v̄χ̄μαξια*, quod Gennadius interpretatur *De compugnantia animi*. Elegantiū poterat *De pugna animæ*. Qui liber docet verbis ipsius poetæ in præfatione,

Quo milite pellere culpas
Mens armata queat nostri de pectoris antro,
Exoritur quoties turbatis sensibus intus
Seditio, atque animum morborum rixa
fatigat.

Continetque Fidei cum idololatria, pudicitiae cum libidine, patientiae cum ira, superbiæ cum humilitate, luxuriae cum sobrietate, avaritiae cum largitate, concordiae cum discordia, decertationes. Carmen hoc eximium inter omnia antiquitatis monumenta Barthius vocat lib. 21. *Adversar.* cap. 11.

335. *Καθημερινῶν hymni*. Gennadius hymnorum librum appellavit. Quotidianum officium, seu per diem dicendas odas includit. Scilicet ad galli cantum, hymnum matutinum, ante cibum, post cibum, ad incensum cerei paschalis, ante somnum, ieiunantium (hoc utitur Breviarium Isidorianum seu Gothicum, per ferias hebdomadæ distributo), post ieiunium, hymnum omni hora, in exequiis defunctorum, hymnos tandem Calendis Ianuarii, ac die Epiphaniae dicendos.

336. *Τεπὶ σεφάνων*, sive *De coronis* liber. Gennadius: *Fecit & in laudem martyrum sub aliorum nominibus*. Quatuordecim hymni sunt, dicti, primus Hemeterio & Chelidonio martyribus Calagurritanis. II. Laurentio archilevitæ. III. Eulaliae virginis (Prostat is in Breviario Isidoriano). IV. Decem & octo martyribus Cæsaugustanis. V. Vincentio martyri. VI. Fructuoso Episcopo Tarragonensi, & Augurio, & Eulogio diaconis. VII. Quirino martyri & Episcopo Sisciano. VIII. Pro loco ubi martyres passi

sunt, qui baptisterium dicitur. IX. Cassiano martyri in Foro Cornelii. X. Romani martyris supplicium omnium longissimum: quem quidem Aldus separasse videtur ab aliis *Τεπὶ σεφάνων* hymnis, Romani martyris tragediam vocans. XI. *Passio Hippolyti martyris ad Valerianum Calagurris Episcopum*. XII. *Passio Petri & Pauli Apostolorum*. XIII. *Passio Cypriani martyris Episcopi Carthaginensis*. XIV. & ultimus, *Passio Agnetis virginis*.

337. *Α' ποδίου*. Gennadius, *De divinitate* vertit, sicut & Trithemius, Eisen greiniusque. Barthius tamen velle, *De divinatione* legi. Hoc enim strictè significat ἀπόδεσσις. Non enim disputat (ait ille *Adversariorum* lib. 41. cap. 24.) an sit, vel quæ sit divinitas; sed scopus auctoris egregii est demonstrare divinitatem Christi, quod is divino honore colendus sit, nec dispar patri, licet humana natura deitate recepta sit, quæ vera est ἀπόδεσσις. Continet ea post præfationem, hymnum in infideles, contra hæresin quæ Patrem passum esse affirmat (*Patrīpassiōnē* vocant), contra Unionitas, id est Sabellianos hæreticos, contra Iudeos, contra Homuncionitas Christum afferentes hominem tantum: de natura animæ adversus phantasmaticos, qui Christum negabant verum habuisse corpus hominis: de resurrectione carnis humanæ.

338. *Α' μαρτυρίου*. *De origine peccatorum*, ait Gennadius; scilicet aduersus Marcionitas, qui duplē Deum affirmabant, alterum *qui prava efinxerat*, alterum *qui recta itidem condens induxerat*, ut ille ait. In cuius fine operis diserta ignis alterius ab inferno igne distincti mentio, quām intimè purgatoriī osores torquet hæreticos¹! Malè hunc librum in duos Trithemius distinxit, græcum alteri, latinum alteri titulum adaptans; immo & præter hos tertium alium adversus Marcionitas confingens: qui tres unus dumtaxat est promiscuæ istius inscriptionis liber, latina autem iam inscriptione

339. *Contra Symmachum libri duo*. Relationem fecit Q. Aurelius Symmachus, aliis C. Aur. Avianus Symmachus urbi præfectus, ad Valentianum, Theodosium & Arcadium Augustos pro veteri deorum non abolendo in urbe cultu, restaurandaque arā Victoriae: quæ nunc inter eius epistolæ sexagesimæ primæ locum obtinet. Id contigit anno CCCLXXXIV. quo Symmachus præfecturam urbanam administravit vel sequenti, ut postea dicemus. Huic tamen relationi statim iussu Valentiani Augusti S. Ambrosius epistolâ aliâ eundem ad Augustum datâ respondit, quæ &

¹ Vide Historiam ecclesiasticam, lib. 1. cap. 26.

& cum aliis eiusdem S. Doctoris operibus & cum Symmachi epistolis edi solita est. Resumisit vero ipsum argumentum carmine tractandum poeta noster, ut hac occasione usus ethnicorum superstitiones Musarum etiam armis debellaret. Sed an protinus, queritur, an aliquo temporis factō intervallo? Annalium Ecclesiasticorum auctor magnus post Aldum credit sub Honorio iam Cæsare huic eum incubuisse operi, atque ad hunc respicerre versus istos ex lib. 2.

*Quod genus ut sceleris iam nesciat aurea
Roma,
Te precor, Ausonii dux augustissime regni,
Et tam triste sacrum iubeas, ut cetera, tolli.
Perspice, nonne vacat meriti locus iste
paterni,
Quem tibi supplendum Deus, & genitoris
amica
Servavit pietas? solus ne præmia tantæ
Virtutis caperet, partem tibi, nate, reservo,
Dixit, & integrum decus intactumque
reliquit.
Arripe dilatam tua, dux, in sœcula
famam:
Quodque patri supereft, successor laudis
habeto.
Ille urbem vetuit taurorum sanguine
tingi:
Tu mortes miserorum hominum prohibeto
litari.*

Exstat namque constitutio Theodosii unum cum filiis Arcadio & Honorio *De tollendis paganorum sacrificiis*, quæ est lex 12. in cod. Theodos. *De paganis, sacrificiis & templis*: ad quam videtur poeta respxisse: quod nobis certissimum est.

340. Ut res plana fiat, noscere debemus primò^k, Valentinianum seniorem, qui creatus fuit Imperator anno CCCLXIV. induxit Romanis idolorum cultoribus ut staret Victoriæ ara in Capitolio, ut innuit ipse Symmachus in *Relatione*, quamvis ignorationem eius excusat Ambrosius^l. Secundò, prohibitum postea fuisse hunc ritum, unde occasio Symmacho data cum præfectus urbi esset de restituenda eadem ara preces porrigendi ad prædictos Augustos, Valentinianum iuniorem senioris filium qui anno CCCLXXVI. inaugurus imperio, Theodosium qui à Gratiano & laudato Valentiniano anno CCCLXXIX. collega assumptus fuit, & Arcadium Theodosii filium, si vera est Relationis inscriptio: quam post annum saltem CCCLXXXIII. quo Gratianus occubuit, factam fuisse oportet; non enim antea Valentinianus Theodosiusque sine Gratiano rempublicam gesserunt. Anno

sequentis præfectus primùm urbi in Occidente fuit Symmachus, ut ex inscriptiōnibus legum Theodosiani codicis liquet^m. Forteque continuavit proximo anno. Non enim eius ulla alii præfecto urbis nuncupata lex contrarium suadet: uti suadet quidem de anno CCCLXXXVI. Sallustii nomen inscriptum datis Mediolani, hoc est à Valentiniano Imperatore Occidentis, legibusⁿ. Intra hoc biennium igitur adivit, senatus nomine, Valentinianum Symmachus pro restituenda Victoriæ ara. Tertiò, S. Ambrosium statim re audita intercessisse, libello dato ad Imperatorem ne id fieret, atque inde pleniore scripto persuasisse.

341. Quartò, Prudentium nostrum non statim, sed post plures annos metrico suo huic eiusdem consilii vacante operi. Nam & consulatus Symmachi versu isto è libro 1.º

*Ipse magistratum tibi Consulis, ipse tribunal
Contulit.*

quem geslit anno CCCXCI. Debellatorum item Theodosio Maximi Eugenique tyrannorum non obscurè meminit his versibus^p:

*Cum princeps gemini bis vicitor cæde
tyranni*

Pulcra triumphali respexit mœnia vultu.

Quorum ultimus Eugenius anno CCCXCIV. vicitus & occisus fuit; item Holybrii consulatus, qui in annum incidit CCCXCV. his^q:

*Quin & Holybriaci generisque & nominis
heres*

*Adiectus fastis, palmata insignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti submittere
fasces*

*Ambit, & Ausoniam Christo inclinare
securim.*

Quo eodem anno cum Theodosius fato functus sit, iure id colligimus fuisse quod suprà ex Baronio & aliis monuimus, Honorio, qui in rebus Occidentis genitori successerat, carmen hoc de quo loquimur Prudentium direxisse. Quinimmo & victoriæ iuxta Pollentiam urbem de Alarico Gotho ab Stilicone reportata, tamquam recentis facti mentio ibidem habita^r, non ante annum CDIII. quo ea contigisse dicitur, nec diu post opus hocce editum fuisse persuadet. Cui occasionem non alia quidem dederit eiusdem Symmachi ad Honorium directa supplicatio; sed, quod magis credimus, veterem Prudentius iamque ab ipsa origine refutatam, carminis sui novum argumentum sumere voluit stili exercendi gratiâ. Nec finxit se eo tempore scribere, quo recens nata fuit occasio. Si enim hic intendisset, minimè debuit res tot

Ff post-

^m Chronologia eius in editione Gothofredi confulas in hoc anno.

ⁿ Ibid. hoc anno.

^o v. 624.

^p v. 411.

^q v. 555.

^r Lib. 2. v.
695. & 710.

^k Baroni an-
no CCCLXXI.
num. 130. Go-
thofredus in
comm. ad leg.
7. cod. Theod.
De paganis.
^l Epist. 30.
Respon. ad
Relationem.

postea annis patratas inculcare. Sed vivum, dignitateque florentem, nec minus fama doctrinæ atque eloquentiæ virum inhærere adhuc idolorum nūgis considerant, dolentisque illius vicem poetæ nostri consilium fuit, id quod Ambrosius profa oratione olim exhibuerat religioni officium, versibus nunc replicare: quò non solum argumentis solidissimis confringeret vanitates ethnicas; sed & plenis erga Symmachum honoris & existimatio- nis verbis pertinaciam eius ostensa veritate catholici dogmatis emolliret.

342. Isaacus Grangæus ad hos Prudentii libros commentarios elucubravit, qui seorsum ab aliis poetæ editi sunt Pariis MDCXIV. in 8.º Haec tenus certa sunt Prudentii opera nunc extantia. Periit quippe

343. *In hexaemeron opus*, cuius Gennadius his recordatur: *Commentatus est & in morem Græcorum hexaemeron*, *De mundi fabrica*, *usque ad conditionem pri- mi hominis & prævaricationem eius*. *De operibus nempe sex dierum*, carmine, ut intelligo; cùm Gennadius hoc inter & ce- tera opera non distinguat; digno maiestate atque elegantiâ itili, eruditio neque singulari poetæ nostri argumento, & in quo adhuc magis quam in merè sacris eloquentia potuit per omnem naturæ si- num vela expandere. *In morem Græcorum* dixit Gennadius, quod usus noster fuerit Græca inscriptione, quâ usi sunt Basilius, Gregorius Nyssenus, & si qui alii. Periit quoque is, quem è Gennadio scripsisse nostrum constat,

344. *Invitatorius ad martyrium liber*. In quo non minorem fecit iacturam Christiana in Deum Regem martyrum pietas.

345. Controvertitur tamen eiusdemne sit, an alterius Prudentii, cognomento *Amœni*, qui ita cognominatus inscribi- tur, operis auctor,

Diptychon, aliis *enchoridion*, veteris & novi Testamenti historiarum, aliis *Tetraстica* de vetere & novo Testamento (1): quod singulis tetraстichis historias utriusque Testamenti præcipuas, veluti memoriæ causa, comprehendit. *Historiarum librum* Trithemius vocat. Hoc significasse Gennadius creditur cùm ait: *Compo- suit Διπτυχῖον: De toto veteri & novo Te- stamento personis excerptis*. A διπτύχῳ id & ἐξ ἀντίκειμα interpretantur, quasi *duplicem cibum* Aldus, Xythus Senensis, Possevius, Labbeus, iam laudati. *Dirrochæum* vidit & Aldus alicubi falso scriptum. Haubertus

autem Gifanius primus contendit legi de- bere apud Gennadium Διπτυχῖον, cui utra- que manu Goldastus plaudit; nec impro- bat Labbeus.

346. *Enchiridion*, hoc est *Manuale*, le- gitur inscriptum operi^s, iuxta pentasti- chon, quod præfationis vicem supplet in Weitzii editione:

Incipiunt tituli libri manualis Amœni, Excerptis quos personis tetraстicha clau- dunt.

Primus Adæ elato de criminе narrat & Evæ.

Tum singillatim numerata vocabula multa Proviда personæ pandit descriptio rhythmī; Alia enim præratio quæ incipit: *Immolat Deo Patri*, quibuidamque editionibus huic Enchiridio præfigitur, aut ut in Aldina subiungitur; alterius loci est, non huius: quod liquet ex carminis genere quo hoc manuale utitur hexametri, cui perperam adaptatur præfationis illud:

Nos citos iambicos

Sacramus, & rotatiles trochæos,
Sanctitatis indigi,

Nec ad levamen pauperum potentes.

Giselinus & Barthius recte centent^t *Peri- Stephanon* libro hanc præfigi debere: uti præfixa est in eiudem Giselinii & Weitzii editionibus.

347. Ducti verò *Amœni* isto agnomi- ne, distinguunt quidam hunc à Prudentio Clemente, atque item quod non sic ex- cultus & elaboratus hic eis liber videatur, ut ceteri, qui compertè eius sunt. Ita existimavit Georgius Fabricius, & Mel- chior Goldastus, & postremus aliorum Philippus Brietius^u, *Amœnum* alterum à Prudentio poetam & ipium Hispanum comminiscens. Sed Giselinus è collatione huius cum aliis Prudentii libris deprehen- dit, persuasitque fruistrà esse, qui germanum huius foetum alii exponunt. Quod hodie creditur, admittuntque Aldus, Labbeus, Barthius^x, qui & ipie parallelæ col- legit^y loca huius cum aliis libris: idem exemplis alibi^z commonitans tralatitium hoc fuisse inter recensitores aut excripto- res veterum auctorum, generis eorum aut stili notandi gratiâ, huiusmodi agnoma- fine attributiones vulgatis nominibus appin- gere: quibus semel papyro commis- sis proclive fuit posteros uti veris nominibus au- res accommodare. Ita Ovidius Geta, Statius Aquitinus, Martialis Cocus, Perius Seve- rrus, Petronius Arbiter, uti Prudentius *Amœ- nus*: quia omnium Christianorum poetarum amœnitate & varietate lyricorum carmi-

^u Lib. 4. De poet. latin. ante acutè dida poetarum.

^x Ubi proxi- mè.

^y Lib. 8. cap.

^z Lib. 6. cap.

i.

num longè sit princeps, Barthius ait (1).
 348. Ioannes Trithemius ultra hæc tri-
 buta nostro poetæ passim opera , aucto-
 rem eum facit singularium librorum *De
 animæ natura* , atque item *De resurrectio-
 ne carnis* : quæ veræ partes sunt *Apotheo-
 seos* ; nec non *De martyribus* , qui primus
 est *Peristephanon* hymnus , in eoque iam
 comprehensus libro. Item *De statu animæ* ,
 cum hoc principio : *Errat quisquis animas* ;
 atque *De spe venie orationis* five libri , hoc
 initio : *O Dee cunctiparens*. Laudat quoque
 is cum Eifensgreinio *De sancta Trinitate* (2)
 libros duos , qui nusquam exstant , quem-
 admodum nec epistolæ ad varios (3).

349. Primus qui novo more duorum
 ab hinc sæculorum explanare ardua Pru-
 dentii Clementis fuit conatus , Antonius
 Nebrissensis noster forsan est , qui *Anno-
 tatiunculas in Cathemerinon* , *Peristephanon* ,
 & *Psychomachiam* elucubravit : quæ editæ
 sunt Lucronii MDXII. iterumque Antuer-
 piæ cum scholiis Ioannis Sichardi in ali-
 qua poetæ carmina MDXL. cuius Sichar-
 di operâ eodem anno seorsum Henricus
 Petri Basileæ publicaverat. Omitto nunc ,
 quia nusquam est , veterem Prudentii *Scho-
 liaſten bene veteris ævi plura documenta
 preferentem* , quem vidisse videtur Bar-
 thius , qui laudat in *Animadversionibus*

^a Lib. 10. ^b Lib. 9. cap.
^c Theb. v. 657. ^d Lib. 9. cap.
^e 20. in fine.
^f In Chron. Hisp. ann. cccli.

ad Statuum ^a. Erasmus Margaritæ Rop-
 ex , Thomæ Mori ut credo filiæ , direxit
commentaria in hymnos de natali pueri Iesu ,
 ac de *Epiphania* , qui eius operum quin-
 to volumine leguntur , & in Biblioteca VV. PP. Iacobi quoque Spiegelii Se-
 lestadiensis , Imperatorum Caroli ac Fer-
 dinandi à secretis , *commentarius* exstat sat
 prolixus in unum illum , qui *Omnis horæ
 seu de gestis & miraculis Christi inscriptus*
 est , hymnum. Post hos Georgius Fabricius
 Chemnicensis expositionem quatuor hy-
 mnorum , *Matutini* , ante somnum , *Omnis
 horæ libri Cathemerinon* , atque item *Ro-
 mani martyris* (in quem & exstat Ioan-
 nis Murmellii *commentarius*) è libro de
 coronis , *seu Peristephanon* ; & Adamus
 Siberus Grimnensis professor *scholidia* (uti
 vocat) *in primum* , *seu ad Galli cantum*.
 II. *Matutini*. v. *Ad incensum*. IX. *Omnis
 horæ*. XII. *Epiphaniæ* , dedere.

350. Laudabiliorem ceteris ante se o-
 minibus operam huic Spartæ ornandæ Vi-
 ctor Giselinus Flander Sanfordianus navâf-

se his planè videbitur , qui *commentarium*
 eius in Aurelium Prudentium Clementem
 legerit ; tametsi digni , ne id dissimulem;
 Gasparis Barthii reprehensione ^b ob hu-
 ius tituli præsumptionem , qui *Notas* , non
Commentarium debuit operi inscribere ; at-
 que item quod affirmare ausus sit nullum
 ferè auctorem hoc poeta esse emendatio-
 ni faciliorē ^c. Adhibuit quidem Giseli-
 nus , cùm se accinxisset novæ atque emen-
 datori formandæ editioni , antiquas o-
 mnes editiones pluraque manu exarata
 volumina , ususque operâ fuit Theodori
 Pulmanni typothetæ Plantiniani eruditæ
 & industriæ ; necnon & Cornelii Valerii
 publici latinæ linguæ professoris doctissimi ,
 qui vocabula omnia quæ ab Eccle-
 siasticis auctoribus hausit poeta , quæque
 à latinæ linguæ puritate longius abesse
 iudicabat , seorsum annotata cum Giseli-
 no communicaverat. Certè Barthius (uti
 optimè in hunc poetam animatus fuit , ei-
 demque pluribus locis lumen in *Adver-
 sariis* & aliis animadversionibus suis , five
 correctionis five illustrationis intulit) si
 Notas quas meditari se alicubi dixerat ^d
 fuisse re executus : Papinianis forsan &
 Claudianis haud inferiores Prudentianas
 eiusdem haberemus animadversiones.

351. Andreas item Resendius criticus
 & poeta celebris famæ , Vasæo affirmante ^e ,
 premebat dum viveret in *Prudentium com-
 mentarios*. Nec non & Hauberti Gifanii
 haud contemnendas Notas , indicemque
 ad Prudentium remansisse apud filium Pra-
 gæ , cùm eius parens in ea urbe ineunte
 Augusto MDCIV. catholicè obiisset , fa-
 mā pervulgatum est , cuius Possevinus me-
 minit ^f. Hunc defectum non tam Ge-
 orgius Remus *Adversariis* , Notis Ada-
 mus , Theodorus Siberus in hymnum *De Prud. Clemens.*
exsequiis defunctorum *commentariolo* , An-
 dreasque Wilkius in quosdam *Apotheo-
 seos* versus expositione , quām Ioannes
 Weitzius tandem supplere conatus fuit ,
 formata editione ante alias emendatiore:
 quam collatis cum antiquioribus typorum
 foetibus , manuscriptis Höeschelii , Bongar-
 fii , Gruteri , Rittershusii , Becmani , &
 aliorum codicibus , adjunctisque cetero-
 rum omnium , qui ad hunc poetam quo-
 modolibet illustrandum ingenii sui operas
 contulerant , lucubrationibus : plenissimis
 suis ac doctissimis Notis Hannovianis he-
 Ff 2 re-

col. I. cod. 8318. exstat *Prudentii Hymnus in Be-
 atan Virginem Mariam*. Item in Bibliotheca Va-
 ticanæ indicibus à Montfauconio vulgatis *Bibl. Bi-
 blioth. T. I. pag. 44. col. 2. lit. D. n. 1360. habe-
 tur *Prudentii de Orthographia*.*

(1) Dictum de his suprà in *Martiale Lib. I. cap. XIII. n. 275. pag. 81.*
 (2) Diversum hoc videtur opus à *Prudentii carmine de Fide* , quod exstat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. IV. pag. 465. col. I. cod. 8500.*
 (3) In Bibliotheca Regis Galliarum *T. IV. pag. 448.*

redum Ioannis Aubrii formis anno huius saeculi tertiodecimo in publicum emisit. Cui quidem maioris ornatus causa excerptas à se ex Caroli Widmani & Iacobi Bongarsii codicibus *Isonis* cuiusdam *magistri veteres* perpetuas *glossas*, integri que huius systematis subiecit *indicem*. Omisit Weitzius tamen Iacobi Meieri Flandi *Annotationes in hymnos duos trochaicos*, nostri poetæ *de miraculis*, & *duorum martyrum*, Lovanii excusas cum propriis aliis versibus MDXXXVII. in 8.º Ita referunt Antonius Sanderus *De Scriptoribus Flandriae*, & Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica*, male rem explicantes. Et tamen post tot & tantorum virorum operam Bar-

* Ad lib. 2. *Theb.* v. 7¹³ poeta corrigendo profectum fuisse.

pag. 637.

352. Editionem principem eam habet, quam Venetiis anno MDI. Aldus Manutius è sua officina in 4.º emisit, ad Daniëlem Clarium Ragusii literas profitentem, praefixa præfatione *De metris quibus Prudentius usus est*, atque item poetæ vitâ. Codicem Aldus ex Anglia sibi missum expressit, primumque hunc è sacris poetis, unâ cum *Prospere Aquitani quibusdam super S. Augustini sententias epigrammatis*, in lucem venire fecit (1). Sequitur Lucroniensis Hispana ea quæ auctorem Antonium Nebrissensem habuit, anni eiusdem saeculi duodecimi. Basileensis apud Catandrum anni MDXXVII. cum scholiis Ioannis Sichardi; & cum iisdem Henricope-trinæ, Gesneri epitomator Giselinusque meminere. Idem Giselinus Daventriensi usus est, ante septuaginta annos cùm id referret publicatâ. Veterum quoque poetarum Christianorum opera omnia atque eorum fragmenta, per Georgium Fabricium collecta, emendata, digesta & commentario exposita, Ioannes Oporinus an-

no MDLXIV. Basileæ edidit. Antuerpiana sequitur eiusdem anni, Colonensisque à Mylio procurata cum Theodori Pulmanni Victorisque Giselini emendationibus & Notis, eiusdemque Giselini commentario: ex quorum emendatione in Lugduno-Batava quoque officina Raphelen-gius MDXCI. in 16.º emisit. Hannovianam à Weitzio procuratam anni MDCXIII. iam laudavimus, quæ instar omnium esse poterit, ut prætermittamus alias querere. Nisi quòd duas Colonenses apud Birchmanum annorum MDLXXXV. & MDXCIV. in 8.º quod earum meminerit Georgius Draudus; & Ioannis Ianfonii Amstelodamensem anni MDCXXXI. in parva consueta ab eo Latinorum veterum auctorum forma, quòd penes me sit, non est animus illaudatas relinquere.

353. Est quidem in Vaticana biblioteca m̄stus. antiquæ fatis notæ codex, cui affixus est numerus 5821. Prudentii omnia opera continens (2): in cuius primo folio notam hanc legimus recentioris manus: *Ioannes Antonius Mariettus Societ. Iesu presbyter hunc librum cùm Pragæ degerem accepi dono à Christophoro Colero viro doctissimo; cumque illum cum aliquot manuscriptis variis in locis diligentissimè contulerim, & nominatim cum celeberrimo vetustissimo illo quod Ratisbonæ in S. Emeriani bibliotheca afferatur: & optimæ notæ, & ante multos annos ab exercitatisimo antiquario conscriptum esse censeo. MDCXVIII. idibus Iulii.* Hucusque nota: quod quidem tacere non debui, ne ignoraretur hinc peti posse novæ adhuc Prudentii editioni, si quæ fiet, aliquale ornamentum. Poetam nostrum, nescio an integrum, vernaculâ Hispanâ lingûa dedit Ludovicus Diez de Aux Cæſaraugustæ MDCXIX in 8.º (3).

Se-

(1) Ioannes Alb. Fabricius *Biblioth. Lat. T. II. Lib. IV. c. 2.* Prudentium Daventriæ anno 1472. prodiisse ait, indicto Typographo: quod & Maittarius confirmat *Ann. Typ. T. I. P. I. pag. 99.* eaque editio Giselino incognita non fuit, ut Noster paulo inferius.

(2) Vetustissimus omnium quos noverim Prudentii operum Codex *Apotheosi, Hamartigeniam, Psychomachiam* & nonnullos Περὶ Στεφάνων hymnos existat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. IV. p. 426. col. 2. col. 8084.* cui subditur hæc nota: *Is Codex sexto saeculo videtur exaratus.*

(3) Huius Ludovici Diez de Aux ternos tantum Prudentii hymnos Hispanicè ac metricè redditos novimus: nimirum *Passiones Sanctorum Laurentii ac Vincentii*; & hymnum *Sanctorum XVIII. Martyrum Cæſaraugustanorum*; bisque ac sub diversis titulis nimirum: *Compendio de las Fiestas &c. & Traducción de los hymnos &c.* Cæſarauguitæ anno 1619. in 4.º editos apud Ioannem de Lanaja

& Quartanét. Eulaliæ quoque Emeritenis hymnum Franciscus Antonius Suarezius de Castro Hispanicè vertit heroicis verbis παραφρασιῶς. Exstat in Hist. Emeritenis urbis Barnabæ Moreni de Vargas Matriti 1633. in 4.º fol. 99. à pag. 2. Manuscripti Latini Codices bini nobis dum hæc scribimus ad manum sunt: Escorialensis membranaceus *Lit. G. Plut. IV. num. 23.* fatis antiquus & Gothicus plane saporis; & Regius Matritensis *Catemerínon & Perijephónon* chartaceus saeculi XV. Sed ex vetere atque incorrupto exemplo descendens, in quo plurimæ atque eximiae, & à vulgatis diversillimæ habentur lectio[n]es. Sistimus earum gustum. In vulgatis Strophe XXIII. hymni Sanctorum duodeviginti Martyrum Cæſaraugustanorum ita habet:

Nonne Vincenti peregre necandus
Martyr his terris tenui notaſti
Sanguinis rore ſpeciem futuri
Morte propinqua?
Hoc colunt cives &c.

354. Segregavimus ex more id quod veræ & antiquæ historiæ de Prudentio nos docent, ab eo in quo simia illarum, novorum Chronicorum artifex Toletanus Iudicari voluit. Ex Chronico Pseudo-Dextri non ullus aut alter locus huc pertinet. Præ quibus omnibus haberem, si antiqui illius auctoris esset, fragmenti Estepâni hunc quem subiecimus, utpote sinceriores, & ex Prosperi Pithœani Chronicis defumtum. Ad annum u. c. MCXLIX. qui Christianæ redēctionis CCCXVII. est, *Prudentius lyricus poeta Hispanus noster ingenii sui robur exercet*; nec ultrà aliquid. Vide cui fundo superædificata Pseudo-Dextri quatuor hæc testimonia fuere:

Anno CCCLXXX. 7. Floret *Fl. Prudentius*, patre Cæsaraugustano, matre Calagurritana natus (*Saliā Confule*) Cæsaraugustæ. Ita sibi conciliare vīsus fuit discordantes de patria eius opinione: quem & *Flavium*, inaudito antea prænomine, appellare libuit.

Anno CCCLXXXVIII. 7. *Prudentius Toleti*, *Cordubâ*, ac Cæsaraugustâ in Hispania egregiè gubernatis, fit dux, & habetur orator celeberrimus, & poeta mirificus. Anno CD. petit Romam. Ad locum id respicit è præfatione *Catherinon* iam adductum, quo bis se urbium nobilium frenos rexisse gloriatur. Sed iam à Dextro isto tres urbes, non duæ sunt; & poetam suo more agit, id quod non est fingendo. Lege sis scholiaſten hunc nodum solventem, & altum ridebis. Quid autem significet ducem Prudentium factum, neque ipse dixerit patrator doli, neque Scholiaſtae ſciunt. Qualis namque fuerit poetæ militia, iam monuimus.

Anno CCCXCVI. 3. *Prudentius lyricus Cæsaraugustanus Romæ scribit*. Nempe, qui non ante quadringentesimum annum Romam venerat, ante quatuor annos Romæ ſcribebat.

Anno CDXXIV. 12. *Prudentius Româ Cæsaraugustam rediens, ad ſedem Cæsaraugustanam Sanctæ Mariæ plenus dierum & illūſtrium operum, poſt multas pugnas cum omnibus hereticis ſui temporis habitas, tranquillè moritur* (1).

355. Nec his contentus, Pseudo-Iulia-

ni ore Prudentium inauguavit præſulem Cæsaraugustanum, in *Adversarios*^h hic ſeriem texens huiusce urbis Episcoporum. Nam *Sancto Athanasio* (ait) primo *Theodorus* &c. *Custo Caffius*, *Caffio Valerius*, vel *Valerianus III. Valeriano Flavius Aurelius Prudentius Clemens civis Cæsaraugustanus*, poeta celebris, ab anno CDX. ad annum CDXXIV. obiit primâ Novembris, cùm eſſet aliquantò septuagenario major. Sepelitur cum lacrymis in æde sanctæ Mariæ de Columna. Huic ſuccedit *Vincen-tius Arianus*, & alii multi sancti Pontifices. Quid enim non audet effrenata men-tiendi libido! At huic Prudentii nostri post Vincentium III. præſulatui nihil validius opponi potest Pseudo-Dextri poſtremo testimonio, ibique de dignitate iſta ſeu munere silentio. Quinimmo & aper-tiſſimo altero ad annum CDXXIII. ubi ait hoc anno Vincentio Cæsaraugustano Valerium ſubrogatum fuisse. Quod admitti nequit ſi Prudentius ab anno CDX. ad CDXXIV. huic Sedi præfuit. Repugnat non minus Pseudo-Maximi auctoritas, (etiam in fragmento noſtro Estepâno exiftans) qui *Valerio III. Petrum, Petro Sim-plicium* ſuccediffit, ad annum CDLX. (in fragmento ad annum CDLIV. ſeu Chronicō) ſcripſit.

356. His enim fabularum viperis hiſtoriæ ſinceritatem ſævè mordentibus, ex iisdem alexipharmacis opponere recta perſuadet criticæ medicinæ ratio. Valerius quidem (eſto fit huius nominis tertius, quod aliis nunc diſputandum relinquimus) Cæſaraugustano Concilio in Priscilliani cauſa circa annum CCCLXXX. celebrato interfuſiſſe legitur, qui in Conciliorum editionibus præ ſe fert Cæſaraugustani præſulis titulum. Inter hunc & Vincentium, qui anno DXVI. Tarragonensi ſubſcripsit Synodoⁱ, non ulla mentio Cæſaraugustani Episcopi præter illum cuius tacito nomine Alcanius ceterique Tarragonensis provinciæ præſules, datis ad Hilarum Papam (qui anno CDLI. creatus fuit) literis^k, meminere: uti diſcimus ex tabulis Episcopalibus Cæſaraugustanæ Ecclesiæ^l. Nonne silentium hoc de viro celeberrimæ ſuo ævo famæ Prudentio pontificium eius Cæſaraugustanum redarguit atque refellit? Cetera quoque Juliani abiurdiſſime pag. 835.

ⁱ In edit. Concil. Hisp. Loayſæ pag. 71.
^k Inter Hilarri epift. tomo 4. Concil. editio-nis Labei col. 1033.

^l Apud Marti-num Carrillo in Hift. S. Vale-rii, pag. 226. Ant. Augusti-num in epift. ad Blancam t. 3. Hisp Illuf. pag. 835.

In Codice autem noſtro:

Nonne Vincenti peregrine quamvis
Martyr his terris tenui notasti
Sanguinis rore ſpecimen futuri
Morte propinqua?
Hoc colunt cives &c.

Quibus & Poetæ mens & germana huius loci ſen-

tientia nemini iam non obvia ſunt; ſermo autem non ſemel haſtenus à Latio divertens eidem redditur.

(1) Totidem atque iſpis verbis habentur in Regio Matritensi Pseudo-Dextri Codice, in quem velut in ſentinam videtur quicquid ubivis erat iordum con-fluiffē.

mē conficta sunt. Valerium alio nomine vocat Valerianum : quo huc trahat Valerianum Episcopum , quem poeta noster in hymno *Hippolyti martyris* , uti proprium (*Calagurritanorum*) antisitem , alloquitur.

^m Subera DCX. 357. Haud minus falsum & absurdum est Vincentium Arianum huic sæculo quinto assignari à Iuliano. Hic enim ille Vincentius est , quem de Episcopo Cæsarau-gustano apostamatam Leovigildi Gothorum Regis perversione factum , in Gothorum *historia* ^m Isidorus prodidit. Qui quidem Leovigildo æqualis , quem regnare cœpisse circa annum DLXVIII. historiis credimus , pessimè consuitur cum Valerio , Prudentii (uti incogitanter Pseudo-Julianus ait) ex anno CDXXIV. successore , nisi sequiseculo integro is supersuerit. Quod neque pertinacissimi fculneorum auctorum defensores facile admiserint. Huius pretii est Toletana merces , quam nostris hominibus tam carò , hoc est contra fidem & famam , ineuntis huius sæculi malignitas vendidit.

358. Bona verba , ais ; nam quod à Dextro audivimus , Prudentium in ædem Sanctæ Mariæ Cæsaraugustanam se recepisse , satis perspicuè ex eiusdem verbis comprobari ait Bivarius. Arrestis iam adstare auribus video te , curiose Lector , herbam porrecturum , si verè promissor rem præstiterit hoc tanto hiatu dignam. In *Enchiridio* ait eum sic scribere (potius , uti iam diximus è prologo *Peristephanon* hæc laudat carmina).

*Me paterno in atrio
Ut obsoletum vasculum caducis
Christus aptat usibus:
Sinitque parte in anguli manere.
Munus ecce fictile
Inimus intra regiam salutis.*

Quid est munus inire (ait Bivarius) *intra regiam salutis : nisi intra domum Dei scribere , in cuius angulo se manere affirmat?* quod & Dexter annotat. *Suspicor in Prudentio legendum :*

*Me materno in atrio
Christus aptat usibus caducis.*

Pro :

*Me paterno in atrio &c.
quandoquidem in templi matris Christi angulo degebat , ut Dexter scribit.*

359. Doleo vicem probi ac sanè docti viri , qui tam parum feliciter otio suo & studiis est usus. Domus Dei , seu *regia salutis* , atque eius atrium , sive *angulus* , de Ecclesia Christianorum dicuntur : quod carminis totus contextus clamat. Nec subrogari *materni* vocabulum

paterni loco potest ; cùm prima huius syllaba brevis , illius autem longa sit. Quærendum ergo tulciendæ huic Dextri tabulae aliud solidius munimentum , quod criticis æquè ac poetis tale videatur.

C A P U T XI.

Falsò adscribi huius quarti seculi Scriptoribus Hispanis s. MELCHIADEM Papam. Errores plurimi in Primo Episcopo Cabilonensis notantur. Huius Pontificis epistole due falsò ei tributæ. VIGILANTIUS hæreticus , contra quem scriptit S. Hieronymus , non Hispanus sed ex Convenis Galliarum. Ubina loci hæc urbs. S. Hieronymus exponitur , & ex coniectura emendatur. Baronii & aliorum de patria Vigilantii parum reæta sententia. DESIDERIUS & RIPARIUS catholici adversus Vigilantium Scriptores. Pseudo-Dextri errores ac temerariae præsumtiones. LACTANTIUS FIRMIANUS falsissime ab eodem Hispanis annumeratur. Pseudo-Hubertini alii Scriptores traducuntur , LÆTUS , AULUS SEGUNTINUS , AMANDUS , IOANNES Salariæ presbyter , SICANIUS , ÆTHERIUS Easonensis , & alter IOANNES.

360. **U**TI Scriptores verè nostrates effusè atque gratanter amplectimur: ita eos qui civitati nostræ subdolis aut malè sanis quorumdam famæ suæ prodigorum hominum artibus adscriptos fuisse novimus ; curatum abire res domesticas & patriam ornatum , non permittimus tantum sed & solidis argumentis adigimus.

361. Ex his est eius sæculi auctor MELCHIADES : quem sanctum Ecclesiæ univer-salis pastorem ab anno CCCXI. usque ad CCCXIII. ex quo tempore Primus Episcopus Cabilonensis in sua *Sanctorum Topographia* Mantua Carpentanorum falsò adscripsit , mordicūs nostri homines errorem hunc tueri , peregrinoque Pontifici Hispanam civitatem impingere datâ operâ contenderunt. Primus ait : *Mantua Hispania Tarragonensis mediterranea civitas. Hic Melchiades Papa ortus , Romæ Masi sub Maxentio martyr.* Frustra sunt oculisque non vident , qui Franciscum Maurolycum ad partes vocant. Hic enim in Martyrologio suo nîl de patria Melchiadis ⁿ. Neque ex eo tantum quod Martyrologio huic *Topographiam* illam Primi vulgo subiungi voluit , Cabilonensis errores , qui frequentissimi sunt , Maurolycus suos fecit. Unde iniuriosi ei sunt , qui unà cum Cabilonensi huiusc rei auctorem hunc proferunt ^o. Et tamen uno hoc teste fidei sic lubricæ tota hæc Melchiadem Africanæ patriæ auferendi periuasio nititur. Liber enim lib. 1. cap. 3.

Pon-

ⁿ Die x. Decemb.
^o Bivarius ad Dextrum anno CCXLVIII. Ludov. Iacobus in Biblioth. Pontif. verbo Melchiades. Alph. Ciaconius De vitis Pontif. in Melchiade. Carus ad Dextrum eodem anno , & anno CCXCIX. Bleda Hist. de S. Ifdro labrador.

Pontificalis, quod unicum habemus talium rerum cuiuscumque illud sit monumentum consulere, Melchiadem, alias Miltiadem, natione Afrum vocat; itemque alterius libri *De vitis Pontificum* auctor, quem Luitprando attribuunt; conformesque his sunt neque ultrà sciunt Ecclesiastici omnes Scriptores. Si qui verò ita iudicio suo abusi sunt, ut duorum ab hinc saeculorum eumque tot errorum maculis foedum Scriptorem, sive Damaso sive Anasasio bibliothecario, aut alii cui nemo haec tenus vetustatem auctoritatemque denegavit præferendum putaverint: iure eos meritoque testimonii hac in re dicendi facultate deicimus.

362. Sed cuicunque alii præferendus est Dexter, ait. Atque ego tibi non repugno, si Dextri verum germanumque dictum pro Hispana Melchiadis patria laudetur; non illius Dextri quem Toletanus Prometheus in hoc veteris idolum, quod fascinati quidam homines adhuc adorant, efformavit. Huius enim Chronicorum auctor, eo tantum consilio facti ut palpum nobis obtruderet, sive falsum primum fingendo, sive quæ ab alio dicta olim temerè ac falsò de rebus nostris fuisse, confirmando aut interpretando: inter veri & falsi confinia hunc terminalem lapidem figere sibi imposuit, ut Melchiadem origine Afrum, domo verò Hispanum, hoc est Mantuæ in Carpetanis natum Afris parentibus, pro conciliatione veteris cum nova historia iactaret. Non unum eius legitur huius sententia testimoniun in vulgaribus editionibus. Anno CCXLVIII. Melchiades, qui postea fuit Rom. Pontifex, in Hispania nascitur. Anno CCXCIX. Melchiades genere Afer in Hispania urbe Mantua Carpetanorum ortus floret Romæ gloriâ sanctitatis & doctrinæ. Et anno CCCVIII. In Sede Petri Caio succedit Marcellinus, &c. Eusebio Melchiades, domo natalibusque Hispanus, genere verò Afer. Cui quidem parentis sui primogenito auctori sacramentum dixerunt cetera omnis fabulosorum Thrasonum cohors, Luitprandus ^q, & Iulianus ^r, novæque alterius atque adeò magis monstrosæ originis foetus Haubertus Hispalensis ^s.

363. At horum pseudo-historicorum fides, quod toties confirmamus, eo infirmior eit Cabilonensis fide, quod hic falli potuit, fallere noluit; hi autem valedicentes vero, datâ operâ fallere voluere. Falli inquam Cabilonensis potuit, & falsus sære fuit: cuius quidem negligentia eum semel hic expostulare reum sustinemus, ne ultrà huius *Topographiae* præiu-

dicio vani homines vana nobis pro certis commendent. *Attacum* vel *Acium* eam dixit ^t Beticæ urbem, quæ Acci eit. *Abylam* ^u eam in qua passi sunt Vincentius cum Sabina & Christetide in meditullio Hispaniæ, unam ex columnis Herculis fuisse credidit, quæ in freto sunt. *Asturiam* ^x, Hispaniæ illam civitatem ubi decollatus fuit Felix martyr pro *Gerunda*: *Almeria* ^y non solùm *Abdera*, sed & *Vega*, pro *Virgi* forsan: *Eliturgium* ^z, sive *Liturgium*, sive *Turrigium*, pro *Iliturgi*: pro *gium*. *Italica* Bæticæ ^a, unde Geruntius martyr est, *Gallicam-Flaviam* Tarragonensis Hispaniæ potuit: Hispali ^b *Iustum* & *Rufinum* figulos martyres tribuit, quæ *Iusta* & *Rufina* sunt sorores; ibidemque Hermenegildum Gothorum principem martyrem, Braulionis Cæsaraugustani Episcopi fratrem appellavit: *Iconium* ^c, quæ Isauriæ est, Hispaniæ urbem, indeque Quiricum & Iulittam fecit martyres, quod deinde Tharso attribuit ^d: *Ojmai* ^e vel *Goxoma*, pro *Ojma* sive *Uxama* urbe dicit: *Oscerdam* ^f Hispaniæ Tarragonensis supra Saguntum (*Ojera* nunc vocant) confundit cum *Hospitali Roncevallis*, in quo quiescere ait Rollandum, in Pyrenæis montibus: *Muniliam* & *Helodem* vocat ^g Aragonenses virgines & martyres, quæ *Nunilo* & *Alodia* sunt: *Secubia* ait ^h inventum corpus S. Vincentii, quod in mare proiectum est, quod quidem Valentia contigit: *Salmanticam* ⁱ translatum scripsit fuisse id quod in ea urbe nunc floraret gymnasium è Toleto propter abusiones quæ ibi fiebant: *Tarraconem*, *Arelatum* vocavit ^k. Hos de Hispanis tantum rebus crassissimos Primi Cabilonensis erores collegimus, ne per alias nunc provincias vagaremur; cum satis hominem istæ animadversiones prodant.

364. Planè autem Melchiadis mentionem eapropter hic fecimus, quia inter Scriptores Pontifices is vulgo habetur; non sanè propter epistolam quæ eius nomen & hunc titulum præsetert in veteribus Conciliorum editionibus: *De primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini Magni Imperatoris circa eandem*. Hanc enim sic stupidè finxit quisquis finxit (Isidorum collectorem ipsum Baronius putat ^l) ut Melchiadem anno CCCXIII. aut circiter vitâ functum, de Concilio Niceno & Constantini è Roma in Constantinopolin profectione, tam sequioris temporis successibus, loqui fecerit. Quare iam hodie ita epistola recentiorum Binii & Labbei, certarumque editionum castris electa optimo iure fuit. Notaveruntque Gratiani ero-

^t In *Attacum*.
^u In *Abyla*.

^x In *Asturia*.

^y In *Almeria*.

^z In *Eliturgium*.

^a In *Gallica Flavia*.

^b In *Hispalis*.

^c In *Iconium*.

^d In *Tharso*.

^e In *Osmat*,

& in *Osma*.

^f In *Oscerda*.

^g In *Osca*.

^h In *Secubia*.

ⁱ In *Salmantica*.

^k In *Tarracene*.

^l An. ccxxii.
num. 80.

¹ Num. 15.
in partitione, seu
comm. 2. apud
Bivarum.

¹ In Chron. ad
m. DLXXVI.
² In Chron.
num. 72.
³ In Chron. ad
m. CCXLVIII.

Thrasonum cohors, Luitprandus ^q, & Iulianus ^r, novæque alterius atque adeò magis monstrosæ originis foetus Haubertus Hispalensis ^s.

363. At horum pseudo-historicorum fides, quod toties confirmamus, eo infirmior eit Cabilonensis fide, quod hic falli potuit, fallere noluit; hi autem valedicentes vero, datâ operâ fallere voluere. Falli inquam Cabilonensis potuit, & falsus sære fuit: cuius quidem negligentia eum semel hic expostulare reum sustinemus, ne ultrà huius *Topographiae* præiu-

^m Baroniūs tom. 3. ad ann. cccxii. n. 80. Covarrubias c. 31. Praet. §. 1. & lib. 4. Variar. cap. 16. Villavincenitius de Studio Theo log. lib. 4. cap. 3. obser. 4. Cufanūs lib. 3. Con cord. cathol. cap. 2.

ⁿ Uti Labbens. damnat, & olim Blondellus in Pseudo-Isidoro.

^o Tom. 2. operum Multa in orbe &c.

^p Eodem tom. 2. Iustum quidem fuerat &c.

^q De Script. Eccles. cap. 35. In libro Adv. Vigilantium.

^s Adv. Vigiliant.

rorem, qui hac usus est cum hac epigrapha in cap. *Futuram* 12. quæst. 1. viri doctissimi ^m. Durat tamen, nec talis damnationis fulmine icta adhuc alia epistola, quæ unica supereft huius Pontificis nomine *ad omnes Hispanæ inscripta Episcopos*. In quo tamen, cùm laciniæ recensorum fatis appareant; maximeque fragmentum fatis grande ab Homilia quadam *De Pentecoste* (five Eucherii Lugdunensis Episcopi, five Eusebii Gallicani, aut Emiseni, five-tandem Fausti Regiensis, quod ambiguum est) defumtum atque eò absque ullo artificio coniectum, vellat lectorum aures: nîl temerè præsumferit, qui cum magno Annalium Ecclesiasticorum Scriptore hanc epistolam silentio damnaverit ⁿ.

365. Intrudunt alii parum æquo iure nobis & Hispanis natalibus **VIGILANTUM** hæreticum, qui verè Gallus patriâ fuit. Hic libellis quibusdam in publicum datis, virus falsorum dogmatum adversus beatorum pro vivis intercessionem, veneracionem martyrum, vigiliarum in eorum sepulchris cereorumque diurnum usum, continentiae propositum, per aliquas Hispaniarum & Galliarum plagas sparserat: de quo à Desiderio & Ripario presbyteris, quarumdamque Cataloniæ Ecclesiarum rectoribus admonitus magnus Ecclesiæ doctor Hieronymus hos errores Apologe-

tico scripto libro ^o veluti malleo contundit: qui & obloquentem ac detrahentem sibi, quòd Originis frequentaret libros, epistola quadam in ordinem reduxit ^p. Unde nobis plura de eo homine, atque eius natalibus & peregrinationibus constant. *Linguā* is quidem politus, Gennadio fuit auctore ^q, non sensu Scripturarum exercitatus; five ut censebat Hieronymus ^r, imperitus & verbis & scientiâ, & sermone inconditus, ne vera quidem potens defendere.

366. Quibus autem placuit nostratem eum dicere, illud favet quòd *cauponem* eum *Calagurritanum* Hieronymus vocat, eundemque mutum *Quintilianum*, qui ex ea urbe fuit. Certissimum est tamen advenisse hoc è Gallia, in eaque natum. Hieronymus principio libri ^s: *Multa in orbe nostra generata sunt. Centauros, & Sirenas, ululas, & onocrotalos in Esaia legimus &c.* Cacum describit Virgilius: *triformem Gerionem Hispanæ prodiderunt. Sola Gallia monstra non habuit, sed viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit. Exortus est subito Vigilantius, seu potius Dormitantius, qui immundo spiritu pugnet contra Christi spiritum, &c.* Quid clarius potuit ab eo dici, ut mirari se significaret

Galliam quæ monstra nunquam produxit huius monstroso partus matrem repente factam? Atque id magis confirmat, patriâ eum ex Convenis Galliarum urbe fuisse affirmans. Verbis sancti viri quantumvis prolixioribus non parcum: illa enim causam continent, & adversariæ partis iugulum feriunt. *Nimirum responset generi suo, ut qui & latronum & Convenarum natus est semine, quos Gn. Pompeius edomit Hispaniâ & ad triumphum redire festinans de Pyrenæis iugis deposuit, & in unum oppidum congregavit: unde & Convenarum urbs nomen accepit.* Hæc urbs Convenarum, five Lugdunum Convenarum, hodie est *S. Bertrand de Comminges*: à regione huius nominis in Aquitania Pyrenæorum ad radices, Bertrandoque Episcopo veteris urbis instauratore sic vocata: de qua diligenter egit Arnaldus Oihenartus in *utriusque Vasconia notitia* lib. 3. cap. 1. ^t & cap. 12. ^u In Aquitania eam collocant geographi omnes ^x, & autores *Galliæ Christianæ*, in Episcopis Convenarum.

367. Ac ne putas de genere tantum, non de patria Vigilantii locutum *S. Hieronymum* fuisse: pergendum est in eiusdem, quæ sequuntur, verbis. *Hucusque* (ait) *latrocinetur* (Vigilantius) *contra Ecclesiam Dei; & de Vectonibus, Arvacis, (Arevacis forsan ^y) Celtiberisque descendens, incurset Galliarum Ecclesias, portet que nequaquam vexillum Christi, sed insigne Apolladiaboli.* Non rectè iudicio meo hæc non nulli intelligunt ^z: quasi Hieronymus dixerit è devictis gentibus Vectonum, Arevacorum, Celtiberorumque in unum collectis formatam à Pompeio Convenarum fuisse urbem. Apertè enim Hieronymus ait è Pyrenæis illum iugis deposuisse, quos convenire in unum illud oppidum voluit. Vectones autem, & Arevaci, ne nunc de Celtiberis agam, longissimo à Pyrenæis montibus terræ spatio distant. *S. Hieronymus* nîl aliud significare voluisse credendus est, quàm Vigilantium in Hispaniæ his quorum meminit populis hæreses suas seminâsse, posteaque in patriam vicinaque patriæ urbi loca remeâsse.

368. Tribus his populis Vectonibus, Celtiberis, & Arevacis, apud Plinium ^a etiam coniunctis, nolle quidem de professione huius Hieronymiani loci movere controversiam. Nec tamen dissimulare possumus pro Vectonibus, Vasconibus legi posse: quorum urbs Calagurris fuit, quam Vigilantius forsan incoluit: iccirco, non verò quòd inde domo fuerit *caupo Calaguritanus*, & in perversum propter no men

^t Pag. 384.
^u Pag. 517.
^x Plinius lib. 4. cap. 19. Ptolem. lib. 2. cap. 7.
Strabo lib. 4.

^y Moretum
vide in Congref-
sionibus Apo-
geticis. Con-
gref. 10. pag.
304.

^z Oihenartus
ubi proximè lib.
3. cap. 1. Sam-
marthani fratre
in Convenarum
Episcopis.

^a Lib. 3. c. 7

men viculi mutus *Quintilianus* ab Hieronymo dictus. Exemplo inde utitur apophonymo maximus urbis alterius à Pompeio logita maximum urbis alterius à Pompeio hostibus seu latronibus sub iugum misericordia Convenæ fuerant, conditæ: unde formamus argumentum alterum pro Gallicanis hæretici huius natalibus. *Fecit hoc idem Pompeius etiam in Orientis partibus, ut Cilicibus & Iauris piratis latronibusque superatis, sui nominis inter Ciliciam & Iauriam conderet civitatem* (quod & Strabo refert in 14.) ; sed hæc urbs hodie servat scita maiorum, & nullus in ea ortus est *Dormitantius. Gallie vernaculum sustinent. Dormitantium* *κατ' αντίοπον* & irrigoriè eundem Vigilantium sæpe vocat^b; nullumque huius notæ hominem natum ait Pompeiopolis, ut fuit Convenis Galliarum natus.

^a Hic & in Epist. ad Riparium præambula.

^c Bernardus Lutzenburg. in Catalogo Heretic. v. Vigilantius. Bergom. lib. 9. Sabellicus Ennead. c. 8. Beuter in Chron. Hisp. par. 1. c. 27. Pliades lib. 3. Chronic. Catalon. cap. 20. Bivarius ad Dextrum ann. ccclxxxviii. n. 11. Morales lib. 10. cap. 44. Lupus tomo 2. ad Concil. pag. 1182. ^d Tomo 5. ad ann. cxdvi. num. 40. ^e In Hispan. cap. 80. ^f Lib. 4. c. 20. ^g In Chron. an. ccclxxxviii. ^h In Congres. sumbris Apologeticis congres. 10. pag. 317. ⁱ Lib. 1. Bel. lor. civil.

369. Cùm hæc tam aperte dicta sint, & Gennadius Galium natione Vigilantium diserte vocaverit, consentiantque uti æquum est recentiores^c quamplures: non video qua excusatione utar pro magno viro contrarium sentiente Baronio Cardinali^d, qui Gennadium erroris accusat Hispaniæque hunc civem impingit, ne Tarafæ^e meminerim; aut pro Ioanne Mariana^f & Ioanne Vasæo^g, qui natione Galium credunt, patriâ verò uti ex S. Hieronymo colligi aiunt Pampilonensem: cuius Pampilonis apud Hieronymum nusquam fit mentio.

370. Ridiculus autem est Pseudo-Dexter, qui his emolliendis variantium opinionum difficultatibus invenit primus Calagurrim in Gallia. *Vigilantius hereticus Calagurritanus* (ait) *ex Gallia*. Ad quem locum frustrè est Bivarius, Calagurrim hic intelligens Naslicam ad radices Pyrenæi montis, in Barcinonensi conventu olim sitam (quod & Iosepho Moreto placuit^h), non Calagurrim alteram Fibulariam Vaiconum, quæ Ibero alluitur & nunc superevit. Hæc enim non minus quam altera Hispaniæ Tarragonensis fuit urbs, ut ex Cæfare constatⁱ. De utraque autem Calagurri adeas, quæso, Hieronymi Suritæ Notas in Antonini Itinerarium, Moralem libello *De antiquitatibus Hispaniæ*, & Ludovicum Nonium Hispaniæ suæ cap. 81. Quare non ullam istarum habuiſe ante oculos Dextrum suum, fateatur necesse est Bivarius. Potuit quidem eius formator ad Calagorgim Aquitaniæ, cuius apud Itinerarium^k habetur mentio, nitionis aciem intendere. Attamen, si eidem Itinerario credimus in milliarium numero, hæc à Convenis, quam Vigilantii patriam fuisse ab Hieronymo didicimus, quadraginta duobus distabat pallium millibus.

^j In itinere ab Aquis Tarbell. Tolosam.

371. Attamen post hæc scripta delata ad nos sunt nova quædam Parisiis hoc anno MDCLXXXI. edita viri clarissimi Petri de Marca Parisiensis antistitis opuscula, in quorum numero *Dissertatio quædam est De Vigilantio*: quem quidem in Calagurri parvulo vico Sancti Bertrandi de Comenges proximo natum fuisse noviter contendit: quod mihi perplacet; nec creditu difficile est Calagurrim triplicem fuisse.

372. Vigilantio saltem id debemus, ut notos fecerit S. Hieronymo & orbi Christiano DESIDERIUM atque RIPARIUM presbyteros, in vicinia Barcinonensis urbis rectores Ecclesiarum. Horum alter Riparius de Vigilantio blasphemias suas Barcinone disseminante, ac de vicinis Ecclesiis iam inde infectionem contrahentibus ad Hieronymum primus detulisse videtur, ut constat ex S. Doctoris epistola^l ad eum data: quâ breviter refutatis apostasiæ capitibus, monet eum ut Vigilantii scripta ad se remittat longiori volumine proscindenda. Inde iam, nec tamen ante biennium, non Riparius tantum, sed cum eo Desiderius, prolixâ epistolâ per fratrem Sisinnium remissâ de iis omnibus quæ opus essent, eundem Hieronymum certiore fecerunt: cuius is meminit in *Apologetico adversus Vigilantium*, unius noctis lucubratione ut ait^m dictato: *Non possum (aitⁿ) universa percurrere quæ sanctorum presbyterorum literæ comprehendunt. De libellis illius aliqua proferam. Ad Riparium est & alia Hieronymi epistola^o, unde scimus viri magni confessione Christi eum adversus hostes catholicæ fidei bella bellasse.*

373. Existat quoque ad Desiderium, si non aliis est, quædam alia^p, in qua summis laudibus eloquentiam eius extollit. *Quotus igitur ego (ait) vel quantus sum ut eruditæ vocis merear testimonium, ut mihi ab eo palma eloquentiæ deferatur, qui scribendo difertissime deterruit ne scriberem?* Adhortatur ibidem eum, ut cum Serenilia forore, virgine uti coniicimus Deo sacra, Palestinæ loca sanctamque Hierosolymam visitatum veniat, deque libris suis à Desiderio desideratis, quod urbanè ac benignè debuit, respondet. Idem Desiderius est is qui obsecratus fuit Hieronymum ut in latinum ex hebraico sermone Pentateuchum transferret: quod ex eius translationis prologi initio constat. Legitur & inter sancti doctoris opera *Scriptorum Ecclesiasticorum* quidam catalogus^q Desiderio incriptus: qui doctorum hominum iudicio^r notus est, Hieronymusque indignus. De his duobus presbyteris, quia ad Catalanos pertinent, Hieronymus

¹ Tom. 2. Acceptis &c.

^m In fine.
ⁿ Circa medium.

^o Eod. tom. 2. Christi te &c.

^p Tomo 3. Lecto sermone &c.

^q Tom. 4. Vis nunc acriter.

^r Erasmo in Scholiis ad hunc, Mariano Victorio, Pofsevino, Labbeo & aliis.

Puiades in *Chronico universalis eiusdem provinciæ lib. 5. cap. 20.* ac tribus sequentibus curiosè differuit, ut alios nunc præteream.

374. Sed Vigilantii, Desiderii, ac Riparii hoc sæculo meminimus quia Pseudo-Dexter huic affixit^a, non quid revera hæc res eorum gestæ ad id pertineant. Quod aliud telum est, quo supposititum Scriptorem ferimus. Hieronymi enim *Apologeticus* conceptus fuit postquam Arcadius Imperator (verbis utor eiusdem Hieronymi^b) offa beati Samuelis de Iudea trans tulisset in Thraciam: quod quidem factum fuisse non ante annum CDVI. Baronius refert, argumentisque confirmat^c.

* Ad ann. cccxcii.

* Ad annum cccxcii.

* In eodem Apologetico.

* Ad hunc annum CDVI. num. 45.

* In Chronic. ad an. cccix.

375. Pudet refellere quæ Pseudo-Dextri aliorumque similiūm abortivorum huius nostræ ætatis auctorum fide sola, quæ nulla est, innituntur. *Triginta circiter Scriptores catholici* (ait ille^x) *contra blasphemias Porphyrii philosophi scripsierunt. In his nonnulli Hispani.* Quinam autem hi, adiungere noluit, ne imprudens laqueo decipulæve alicui pedem inferret. Hæc tamen periit frons Hauberto dicto Hispanensi, commentatio eidem chronologo qui Hispanos Porphirio-mastigas *Paulatum, Felicem, & Euthymium nominat*^y. *Paulatus, Felix, Euthymius Hispani* scripsierunt contra *Porphirium* (ait) *haereticum*. Ignoravit hos nempe fidei catholicæ propugnatores Hieronymus, qui nihil huiusmodi videtur ignorasse: Gennadius item & alii, qui supplerunt, ampliaveruntque eius catalogum; ne nunc Eusebium vix aliorum, quam Græciæ civium, laudatorem commitemore. Lactantium confutasse olim Porphyrii blasphemias tacito eius nomine; directissime contrâ eum libris Methodium Tyri, Eusebiumque nuper laudatum Cæsareæ; Apollinaris, Laodiceæ, Siriæ Episcopos anti-

(1) Huc refero, nimis ad annum Christi CCCC. indicatum ut videtur Nostro Bacchiarium (Monachusne an Episcopus fuerit incertum), quem male nonnulli Macceum vocant, & cum cognomine Sancti Patrii Discipulo confundunt; cuiusque Gennadius *cap. XXIV.* Honorius Angustodunensis *Lib. II. cap. 24.* Anonymus Mellicensis *cap. 53.* meminere, altum tamen de eius patria atque origine silentes. Aub. Miraeus *Audiar. LXXVII.* Pittius *De Scriptor. Britann. c. 88.* Baleus *De Scriptor. Engl. I. c. 46.* & novissime Thomas Tannerus Episcopus Asaphensis *Biblioth. Britanno-Hibern. in eo pag. 62. init.* Anglis eum aut Hibernis Scriptoribus adicribunt. Potiori autem iure nostrum Hispani dicimus, ex quo primum Cl. Muratorius *T. II. Anecdotor. Biblioth. Ambros. Mediol.* Britannis eum abiudicavit; & post hunc Franciscus Florius Canonicus Aquileiensis editis Romæ anno 1748. nonnullis eiusdem opusculis Hispaniæ & Gallæcia in qua natales hauserat, bona fide restituit, civibusque Bracarenibus gratificatus fuit. Exstant indubia huius Scriptoris opera: *Bacchiarii Fides, seu Peregrinationis eius apologia; ac: De*

quitati credimus^z. Triginta verò fuisse qui confutaverint, iuxta cum somniis habemus.

376. Immo LACTANTIUM ipsum FIRMIANUM Hispanum dicere non erubuit Pseudo-Dexter. *Lucius Cecilius Lactantius Firmianus Hispanus, Crisi Cæsaris Constantini filii Magister, pauper* (inquit^a) & abiectus Nicææ moritur. Quæ verba intulit in portentosum Chronicon suum Haubertus nuper à me adductus Hispanensis^b. Nullus, fateor, ex antiquis, quo natus ille loco sit unquam disertè dixit. Sed tamen Hieronymus ea de illo tradit, quæ in alium quam in Africa natum hominem vix cadere possunt. Auditor fuit Arnobii, qui Afer & in urbe Sicca eiusdem Africæ florentissima rhetoricæ artis professor celebri fama tunc vigebat: accitus inde Nicomediam, ut eandem ibi artem doceret. Adolescentulus in scholis Africæ *Symposium* scripsit, & *Hodæporicum*, hoc est iter ex Africa usque ad Nicomediam. Hæc omnia, quæ ex Sancto Hieronymo habemus, Afrum non obscurè produnt Lactantium.

377. Laudat quoque Pseudo-Hauber-tus Hispanos huius sæculi pseudo-poetas, *Lætum in Pharo Celtibero circa Iberum*, anno CCCXV. *Aulum Seguntinum* anno CCCXXXIX. *AMANDUM Rodaniæ circa Gerundam*, anno CCCLXXVIII. Tresque alios, quos barbarie affectatâ *valdè concionarios*, quod idem est ac poetas, vocat. *IOANNEM presbyterum Salariæ in Autrigonibus*, anno CCCXLIII. *SICANIUM Libyæ CCCXXI. ÆTHERIUM diaconum opidi Easo circa Oceanum*, CCCXC. *IOANNEM itidem presbyterum valdè* (ut loquitur) *historicum*, anno CCCLV. Quæ omnia ipso aere vaniora monumenta chimæricorum hominum eadem quam producuntur operâ dissipantur & exscinduntur (1).

BI-

reparatione lapsi ad Ianuarium, five *De penitentia*: quorum illud à Cl. Muratorio anno 1698. primum editum fuit; hoc plus vice simplici vulgatum; & utrumque à Francisco Florio recusum, atque à Cl. Florezio *T. XV. Hisp. Sacr. à pag. 470.* præmissa de eiusdem vita, gestis, ætate, professione & scriptis traditione in eiusdem Tomi pag. 351. quo loco cur potius quarto sæculari anno quam ad sequentis sæculi medium, ut vulgo placet, aut ad eiusdem exitum referamus, perspicua ratio redditur. Tannerus l. c. in *Bibliotheca Bodleiana NE. B. 2. 1.* extare ait *Bacchiarii Epistolæ*, quarum prior incipit: *Universitatis dispositio bifaria ratione &c. & in Bibliotheca Oxoniensi Collegii Corporis Christi Cod. 139. Eiusdem, Prognostica nativitatum: quæ forsan ad Macceum pertinent. Nonnulli Codices Sancti eum honestat titulo, de quo late Florezius pag. 357. n. 90. In veteri librorum Almæ Ecclesiæ Toletanæ nostræ Inventario à me olim descripto hæc reperi: In secunda parte eiusdem tertiae banchæ (sue plutei) liber Sancti Bacchiarii de reparacione lapsi; & Hieronymi de Vita Sanctæ Paulæ.*

* S. Hieron.
De Scriptor.
Eccles. cap. 81.
83. 104.

* Ad annum
cccxvii. num.
2.

* Ad eundem
annum.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER TERTIUS.

DE Scriptoribus saeculi quinti.

CAPUT PRIMUM.

De OROSIO, qui Paulus audit nomine. Tarracone an in Lusitania natus ambiguum esse; potiorem tamen causam videri Lusitanorum & in his Bracarensum. Idatius exponitur. Sancti nomen, honoris, non pietatis. D. Gaspar Ibañez de Segovia Marchio Acropolitanus, & Franciscus Maria Florentinius laudantur. Orosii peregrinationes ad S. Augustinum, ad S. Hieronymum, indeque iterum ad S. Augustinum. Orosius ne hic noster, an alius martyr ex Africa Romam transportatus fuerit? Orosii Historiarum libri Hormestæ appellatio undenam his advenerit? Cuius variæ apud varios transformationes referuntur. De eius editoribus & illustratoribus, ac de aliis eiusdem operibus. Ioannis Garnerii editio operum Marii Mercatoris, atque eius industria commendantur. Liber Apologeticus De arbitrii libertate Orosii est; quamvis confusus cum libro Augustini De natura & gratia. Alia ei opuscula seu verè seu per errorem attributa. Supposititia & ficta quæ de Orosio apud Pseudo-Dextrum & Pseudo-Maximum leguntur: scilicet de tribus aut quatuor Orosiis: de anno ortus nostri. Francisci Bivarii anxietas in transferendo de loco ad locum Pseudo-Dextri testimonia quæ veris rerum temporibus non constabant; multa iterum de successibus Orosio æqualibus, ac de Erote & Lazaro Gallicanis, non Hispanis Episcopis, occasione refellarum eiusdem pseudo-historici ineptiarum. Fictitious quoque alius Pseudo-Maximi Orosius, nostri ex sorore nepos.

ERE ab initio huius quinti saeculi OROSII, quem Paulum appellavit nescio unde nomen hoc mutuata sequior ætas, clarere coepit, pietatisque non minus quam doctrinæ no-

mine celebrari. Patria huius in obscurus est, fatali quadam illustrium quorumcumque virorum quasi necessitate, contendentibus undique urbibus, silentio ipsorum controversiis ansam præbente, decorem sibi & ornamentum ab eorum natalibus querere. Vulgo quidem apud exterios Tarraconensis audit ac plerosque nostrorum: eo solùm indicio, quod in recensendis septentrionalium gentium in meridiales Romanæ ditionis plagas incursionibus; sive potius inundationibus, lib. 7. cap. 22. Tarragonem suam appellavit. Ex quibus nos quoque in Hispania (ait) Tarragonem nostram ad consolationem misericordia recentis ostendimus. Cui testimonio communiter magis creditur à recentioribus in assignanda eius patria. Nonnemo tamen olim fuit qui Cordubensem affirmaverit, quam opinionem Vasæus, & Garibaius referunt, sed tantum ut obelo figant.

2. Maioribus copiis pro Lusitanis eiusdem pugnatur natalibus, nec sine historiæ argumentorum auxiliis. S. Augustinus ad Evodium epist. 102. ut Hieronymum de animæ origine consuleret, usum se fuisse ait occasione cuiusdam sanctissimi & studiissimi iuvenis presbyteri Orosii, qui ad se ab ultima Hispania, id est, ab Oceani litore, solo sanctorum Scripturarum ardore inflammatus advenerat. Idem ad Sanctum Hieronymum epist. 28. Nam inde ad nos (ait) usque ab Oceani litore properavit. Venisse autem eum è patria liquet ex his Commonitorii ad Augustinum: Dum considero qualiter actum est quod huc venirem, agnosco cur venerim: sine voluntate, sine necessitate, sine consensu de patria egresus sum, occulta quadam vi actus, donec in istius terræ litus allatus sum. Non quidem ignorabat Augustinus quodnam Hi-

spain. Ge-
rundensis in Pa-
ralipom. Hisp.
initio Tomi I.
Hisp. illistr.
Franciscus Ta-
rafa De Regib.
Hisp. in Arcadi-
o. Vasæus in
Chronic. Hisp.
ad annum
ccxcviii. Vo-
laterranus lib.
18. Anthropol.
Marinæus Sicu-
lus De laudi-
bus Hisp. lib.
6. Bergom. lib.
9. Suppl. ad
ann. CDXL. No-
nius Hisp. cap.
85. Morales lib.
11. cap. 17. Lu-
dovicus Pons
Icart Grandes-
zas de Tarra-
gona, cap. 24.
Garibai lib. 7.
cap. 57. Puiades
Chronica de Ca-
talunya lib. 6.
cap. 14. Gaspar
Estazo Antigue-
dades de Por-
tugal. c. 69. n. 5.
Miræus in Scho-
liis ad Genna-
dium. Labbeus
Dissertat. De
Scriptor. Ec-
clej. par. 2. pag.
174.

spaniæ litus allueret Oceanus, longeque hunc à Tarragonis vicinia, quæ interiore mari nunc mediterraneo pulsatur, abesse; eamque non ultimæ Hispaniæ, immo Afri-^aco limiti quem incolebat Augustinus ferè vicinioris urbem esse. Atque huc usque dicta videntur sanè Tarraconem excludere; cetera quæ sequuntur Bracaram adstruere Orosii patriam. Nimirum Avitus qui epistolam scripsit de inventione reliquiarum S. Stephani, Bracarensis fuit presbyter. Idatius in Fastis consularibus Honorio X. & Theodosio VI. auctor est, & existant ex his gestis epistolæ supradicti presbyteri (Luciani) & S. Aviti presbyteri Bracarensis, qui tunc in Hierosolymis degabant. Certè hic videtur alter ex duobus his Avitis esse, quos cives suos Orosius vocat in Commonitorio proximè laudato. Quem locum operæ pretium est expendere, quod & huic controversiæ non parum deserviat, & causam aperiat exitus Orosii è patria, & ad Augustinum profectio-^enis: unde sibi famam ad posteros scriben-^fdique occasionem comparavit.

3. Infecerat Priscilliana hæresis insani dogmatibus suis Hispanam gentem, nondum extincta etiam post hæretiarcham (ut Severus ait) & eius præcipuos sectatores vindice gladio sublatos. Inter hæc de animarum origine multa insaniebat. Res erat etiam inter doctissimos anceps. Tunc (ait Orosius) duo cives mei, Avitus, & alius Avitus, cum iam tam turpem & per se ipsam veritas sola nudaret, peregrina petierunt. Nam unus Hierosolymam, alius Romam profectus est. Reversi, unus detulit Origenem, alius Victorinum. Ex his duobus alter alteri cessit; Priscillianum tandem ambo damnarunt. Victorinum parum novimus, quia adhuc penè ante editiones suas Victorini sectator cessit Origeni (Hoc est, Avitus sectator Victorini alteri Avito sectatori Origenis cessit). Cœperunt ex Origeni (infit) magnifica plura proponi, &c. Inde iam argumentantur ii quibus non placet horum alterutrum Avitum esse illum qui de Stephani protomartyris reliquiis elucubravit, Bracarensem presbyterum ab Idatio laudatum. Malè enim adaptari putant Sancti elogium ei Idatio, quem falsas Origenis opiniones in redditu à Hierosolymis cives suos docuisse Orosius conqueritur.

4. Amicus noster exquisitæ eruditio-

nis vir D. Gaspar Ibañez de Segovia Marchio Mondexarensis, qui in *Differentiationibus suis Ecclesiasticis*^d plenè atque acriter Orosii rerum à Pseudo-Dextro conturbatarum innumerisque fabulis foedaturum vindicem egit, argumento ex contradictione sanctitatis & erroris, reponit Sancti appellationem honoris aliquando causâ, non sanctitatis titulo conferri per hæc tempora consueuisse: quod multis confirmat in Notis ad epistolas Martyrologio præfixas ^e Franciscus Maria Florentinus, præstanti eruditione nostri temporis hagiologus, dum de sanctitate Cæsareensi Eusebio in iis tributa iure ambigit; atque iterum in Notis (1) Iunii ^f, Leone laudato Allatio, viro nostri temporis celeberrimo. Nos subiungimus iniuriosos esse erga hunc Avitum Origenis defensorem: qui è tantum quod Origenis placita de animabus atque earum principio commendaret, hæresis ei notam inurunt. Quin immo Augustinus, quem non minus quam alios hac re super stringebat anxius dubitationis nodus, tantum abest ut Avitum cum Origene suo hic damnaverit, ut potius excusare quodammodo videatur. Immò eundem Avitum recantasse palinodiam, recessisseque à defendendo eo quod prius commendaverat dogmate, Orosii hæc ex eodem opere ostendunt: *Isti verò Aviti duo, & cum his Sanctus Basilus Græcus, qui hæc beatissime; (fortè pro rectissime) docebant, quædam ex libris ipsius Origenis non recta, ut nunc perintelligunt, tradiderunt.*

5. Qui cum Sancto Basilio componuntur, indigni prorsus hæresis notâ sunt. Nugantur enim qui de Græco quodam Basilio ad Hispanias cum Avitis appulso verba hæc intelligunt. Demus tamen Orosianum unum è duobus Avitis eundem esse cum Avito Bracarensi, quem Idatius laudat, non hinc constare. Certè hic ipse Bracarensis Avitus Idatianus, qui historiam inventionis memoratarum Stephani protomartyris exuviarum è Græco Luciani presbyteri convertit in Latinum, ad Balconium Bracarensem Episcopum cum universo clero eiusdem Ecclesiæ literas dedit, quæ in Annalibus Ecclesiasticis habentur ^g: in quibus literis sese ait frequenter venire voluisse ad eos è Hierosolymis ubi degebat, impeditum tamen fuisse hostium per Hispanias diffusorum timore; & tamen Dominum Deum sibi in-

(1) Nollem hac occasione præterire, in præfixo Missali quingentorum minimū annorum nostri iuris Codici Calendario, sub die XI. Calendarum Iuli, legi, manu coævâ: *Eusebii hystoriographi & Epi-*

scopi; cuius tamen, uti nec *Paulini Episcopi*, qui Eusebium excipit, Missæ officia in Codicis corpore non existant.

indulsiſſe, ut dilectiſſimus filius (verba eius audis) & compreſbyter meus Orosius, uſque ad has partes ab Africanis Episcopis que ad has partes ab Africanis Episcopis mitteretur: cuius mihi (ait) caritas & conſolatio vestrum omnium præſentiam reddidit. Vix potuerunt hæc enuntiari de alio quām de Balconii & ceterorum cive, quin ſinceræ relationi viſ interatur. Quare hanc partem ſequuntur viri docti^h, non quidem Lufitani omnes, ſed & non Lufitani: quæ verè urgentioribus coniecturis nititur; cūm ē contrario una Tarragonensis urbis cum noſtræ adieſto, facta extra Hispaniam ab Orosio mentio, de Hispana loqui urbe Hispanum Scriptorem commodiflīmē ſignificare poſſit (1).

^a Brito Mo-
nach. Lufitan.
tomo 2. lib. 6.
cap. 27. Acuña
Hift. de Braga
part. 1. cap. 58.
Ant. de Purifi-
catione Chron.
de los Ermita-
ños cap. 1. §. 1.
Bernardus de
Braga apud E-
fazio cap. 70.
num. 1. Cardo-
fus in Hagiol.
Lufitano tom. 3.
die
Padilla cent. 5.
cap. 9. Marquez
Del origen de
los Ermitaños,
cap. 10. §. 3.
Marchio Acro-
politanus Dif-
fert. Eccles.
part. 1. differt.
4. cap. 1. num.
8. & feqq.
^b Vide Herre-
ra in Alphabeta
Augustiniano
pag. 216. Mar-
quez Origen de
los Ermitaños,
cap. 10. §. 3.
torii ad Augustinum libellus inter huius pag. 171. La epistolam legitur: cui sanctus doctor libel-
Gandara Cisne
Occidental par-
te 2. lib. 6. c. 7.

^c Vide Baro-
num tom. 5. ad
ann. cdxv. 39.
^d Epift. 102.
^e Epift. 28. Quæ omnia ex epiftola ad Evodium¹, & ex iisdem ipſis literis^m ad Hieronymum direc̄tis constant. Ad huius ſecundi Gamalielis Christiani pedes veluti alterum Paulum multum profecisse Orosium, nec minus quām ſub Augustini disciplina, res ipſa perſuadet.

7. In Palæſtina diverſenti alterum & alterum, præter expeditionis ſuæ præci-
puam cauſam, expediendum fuit rei mo-
mentum. Pseudo-Synodus Dioſpoli coacta

Pelagium per eos dies absolverat. Inven-
tae quoque fuerant circa idem tempus fan-
ctissimi protomartyris Stephani, sancto-
rumque Gamalielis ac Nicodemi Christi
discipulorum, Abibonisque Gamalielis fi-
lli venerabiles reliquiae: de quarum in-
ventione miraculosa Lucianus presbyter
quidam sanctus græcè libellum ediderat.
Utraque res eum fructum Orosio peperit,
ut rediens ad Augustinum, haberet, quo tam ab Ecclesia universali Fidei res ex-
pediendo, quām à quibusdam particula-
ribus nuper religioso iſto theſauro iis com-
municando meritum reportaret. Eroſis enim & Lazari Gallorum Episcoporum
qui tunc temporis peregrè illic agebant,
literas de Pseudo-Concilii iſtius Palæſti-
ni ſeu Dioſpolitani geſtis S. Auguſtino
nuncupatas tulit ſecum in Africam re-
grediens. Quibus commotus ac rei indi-
gnitate Auguſtinus Carthagine Synodum
convocavit. Quæ quidem iterum infesta &
abominanda Eccleſiæ tam Pelagii quām
Cæleſtii nomina dogmataque declaravit:
ut ex epiftola ad Innocentium Pontificem
totius Synodi data nomine compertum ha-
bemus; confirmatque Marius Mercator,
horum temporum æqualis, cap. 3. Com-
monitorii Imperatori oblati ſuper Cæleſtii
nomine. Libellum item Luciani græ-
cum ab Avito preſbytero Bracarenſi vulga-
rem omnibus græcè neſcientibus factum
de prædictæ inventionis historia; necnon
& reliquiarum aliquam partem Aviti eiudem
mandato functus, ad Balconium Bra-
carensim Episcopum, totiusque huiusce
urbis clerum, transportavit: quod ex epi-
ftola ad eos Aviti, ſuperiùs iam à nobis
laudata, confirmare poſsumus.

8. Duobus ferè annis ut creditur tota
hæc peregrinatio, hoc eſt à XIV. ad XVI.
ſupra quadragentesimum aut paulò ultrà,
Orosio conſtititⁿ. Bene accurateque hæc
digeflit annorum ſpatia geſtaque ad Ma-
rii Mercatoris opera Ioannes Garnerius^o.
Vanum etenim, & Ilias mendaciorum eſt
id totum quicquid commentitius Dexter
de Orosiſ pluribus, (*de*) anno nativitatis
iunioris (ſic eum appellat) noſtri, profe-
ctionis ad Augustinum, tempore & cauſis,
vaniſſimi, & maleſani cerebri mor-
talis conſingere non erubuit. De quibus
paulò pōſt.

9. Reversus ē Hieroſolymis vix com-
mittere potuit quin ad Augustinum in
Africam rediret, eumque uti diximus de
quæ-

ⁿ Baron. tom. 5.
ad ann. cccxvi.
10. cccxv. 2.
35. cdxvi. 4.
Rivius in vita
S. Auguſtini.
Henricus de No-
ris in Hift. Pe-
lagiana lib. 1.
cap. 7.

^o Differt. 2.
De Synodis ha-
bitis in cauſa
Pelagiana.

disputat Paulus Ignatius de Dalmāſes & Rōs Patri-
cius Barcinonensis edita peculiari Diſſertatione Barci-
none apud Raphaēl Figuerō 1702. fol.

(1) De Tarracone Pauli Orosii patria poſt Marchio-
nem Mondexarenſem, & Recenſores qui Bracarenſi-
bus favent, modeſte ſane, ac non improbabiliſter

quæstionibus cum Hieronymo collatis, ac de Pelagianorum rebus certiorem reddebet. Cogitavit inde in patriam, vœtusque navigio usque Minoricam insulam, constituit aliquandiu in Magonis portu; sed postquam transvehi ad Hispanias, sicut desiderabat, nequirvit, remeare ad Africam denuò statuit. Quæ verba sunt Severi Episcopi Minoricensis in quibusdam literis ad omnes Episcopos, in quibus refert Iudæorum conversionem in hac insula ad intercessionem Stephani protomartyris sub adventum Orosii cum parte sacrarum eius reliquiarum factam. Venientem ergo eum ex Africa in Hispanias, sive ab hostibus Gothis & aliis nationibus timor fæve in his grassantibus, sive alia causa, repedare ipsum coegerit in Africam. In qua per me manserit usque ad obitūs diem; nulla enim eius in patriam reditus exstat vola aut vestigium. Nam & Raphael Votellanus Carthagine diem suum obiisse Orosium, indeque Romam asportatum eiusdem corpus scriptum reliquit. *Decessit in Africa apud Carthaginem; sepultus verò (ait) Romæ in templo Eusebii ad tropheam Marii.* Sed crediderim potius confundi hunc nostrum à viro docto cum Orosio martyre, cuius sacras exuvias eo in templo asservari fama est, ut mox dicemus. Attamen huic nostro iudicio repugnabit fragmenti Estepani si aliqua est fides, in quo legitur diversissimè ab editis vulgaribus Pseudo-Maximi nugis ad annum Christi CDLXXI. *Paulus Orosius nonagenario maior adhuc Tarracone supereft.*

10. Quod autem præcipuè ad Bibliothecæ rem attinet, Orosius hortatu Augustini, ad comprimenta ethnicorum (Symmachî fortasse atque aliorum simillimum) blasphemâ ora, quibus calamitatem omnem Romanæ reipublicæ ab hostibus aquilonaribus excitatam christianæ religioni adversus veterem idolorum superstitionem inventæ acceptam haberi debere vocifabantur; sive (ut verbis eiusdem Orosii dicam) *præsentia tempora veluti malis extra solitum infestissima, ob hoc solum quod crederetur Christus & coleretur Deus idola autem minus colerentur infamabant*: ex ipsa profana omnium gentium præcipueque Romana historia opus quoddam aggressus fuit sub titulo

11. *Historiarum* septem libros adversus hanc paganorum persuasionem, ad eundem Aurelium Augustinum directos. Ex

[¶] Apud Baronium tom. 5. ad ann. CDXVIII. 46.

quorum præfatione constat, cùm Augustinum ei auctorem harum lucubrationum fuisse, tum argumentum operis. In eo enim ait se collegisse, *quæcumque aut bellis gravia, aut corrupta morbis, aut fame tristia, aut terrarum motibus terribilia, aut inundationibus aquarum insolita, aut eruptionibus ignium metuenda, aut iictibus fulminum plagiisque grandinum fæva, vel etiam parricidiis flagitiisque misera per transacta retrò fæcula reperisset.* Non aliam libri inscriptionem asserere ex Gennadio possumus, neque item ex eis qui post Gennadium scripsere. Gelasius Papa [¶] *historiam adversus paganorum columnias*: Freculphus Lexoviensis [¶] *adversus gentes*: Gotfredus Viterbiensis *historias* simpliciter appellant. Alii *Chronica* vocant, ut Engelbertus Abbas Admontensis in *Speculo virtutum* ms. apud Barthium lib. 36. cap. 17. Martinusque Polonus in præfatione sui *Chronici*.

12. Adhæsit verò ei vulgaris illa *Hormestæ*, seu *Ormeſtæ*: in quo nomine neque Græcis neque Latinis cognito, crux fixa olim fuit iudicio utentibus, & in veteres memorias inquirentibus omnibus qui duobus his fæculis vixerunt. Non enim antiquitus, sed ante duo hæc triave inolevit ut Orosianæ huic historiæ peregrina hæc epigraphæ tribueretur. Vix enim reperire sit antiquiorem aliquem Scriptorem, cui nota fuerit ^s; si non ante aliquot fæcula scriptus fit codex ille Oxoniensis, cuius Thomas Jamesius meminit in *Bibliotheca Oxoniensi* (1). Trithemius ^t certè ita vocat, Gesnerus ^u, Balæus ^x, alii. Exclusis autem cognitione huius vocabuli, partim arrisit *Orchestram mundi*, nonnullis *Hormathum* legi debere, & in corrupti tituli occasionem inquirere.

13. *Orchestram* commodè nuncupari hoc opus primus excogitavit Stephanus Vianodus Pighius in *Hercule suo Prodigio*; & post eum inter alios Andreas Schotus in præfatione suarum Notarum ad editionem Moguntinam, de qua postea. Quod subinde nomen, veterem & ab auctore ipso venientem Chronicæ accrevisse titulum magistellarum recentiorum operâ, quibus nulla aut penè nulla fuit antiquitatis reverentia coniectatur lib. 3. *Variar. lectionum* cap. 3. in fine Thomas Reinesius; neque indoctè quidem, nam *quemadmodum in orchestra* (ait) *omnis generis spectacula, seria, ludicra, exhibentur*: ita in isto commentario, ^{ceus}

[¶] Cum Conc. Rom. in cap. Sancta 3. dist. 15.

[¶] In Chron. tom. 2. lib. 5. cap. 12.

[¶] Hormestæ nuncupationem in Patavinis codicibus MSS. non reperi monui Thomasinus in Biblioth. Patavina pag. 16.

^t De Script.

^u In Biblioth.

^x De Script. Angliae. cent. 2. cap. 26.

(1) Ioannes Jacob. Hoffman *Lexic. Univers. V. Ormeſtæ* ait in Codicibus antiquis Pauli Orosii Collegii Navarrensis Parisiis, Monasterii Dunensis in Belgio,

& Monasterii Vallis Sancti Martini Lovaniensis extare hunc *Ormeſtæ* sive *Hormestæ* titulum: teste Paul. Ant. Dalmates in *De Paul Oros. patr. cap. III. p. 33.*

ceu in theatro, omnis generis historie, rerum Romanarum vicissitudines, infortunia, bella, cædes, victoriae, & eventus producuntur & narrantur. Barthio tamen hoc seriò displicet lib. 36. cap. 16.

14. Gerardus Ioannes Vossius non *Orchestram* sed *Hormathum*, *O'puadis*, legi posse aliquando coniectabatur ^y: hoc est *ca- tenam*, seu seriem; quod historia series rerum sit; desperans tamen se aliis id facile persuasurum. Excurrit idem ad corruptæ inscriptionis causas, suspicatus germanum *De miseria hominum* titulum per compendiarium scribendi rationem quod moris fuit exaratum, in hoc *Hormestæ* monstrum degenerasse; nam libros hosce *De miseria hominum* alicubi inscriptos legi à nonnemine didicerat. Barthius ab *Omnis historiae* titulo *Hormestam* corruptè invalere potuisse, proximè laudato capite haud improbat. Bonifacius cap. 31. *De Scriptoribus Rom. historiae* depravatum hoc vult ab *Orbis mæstia*, seu potius ex *Or. m. ista*, sive *Orosii mundi historia*. Nec sine exemplo esset (infit Vossius) si ab *Hormisda* aliquo libri quem alii exscripserunt possesse, titulus operi adhæsisset.

15. De tempore scriptio[n]is censeo statim à suo in Africam adventu Augustini hortatu aggressum opus fuisse; deque eo tempore accipere nos debere quod lib. 5. cap. 2. de se ait, manere tunc in Africa quæ eum tam libenter exceperat, quam ad eam confidenter acceſſerat; absolvisseque postquam rediisset in Africam è Palæstina circa annum CDXVII. hoc est u. c. MCXVIII. ut ipſe ait in fine, obſervatque Baronius ad annum CDXV. n. 62. Quo nimirum tempore Augustinus operi magno *De ciuitate Dei* ſedulò deditus undecimum eius librum formabat, ut ex eodem Orosio liquet in præfatione. In his Orosii libris descriptio exstat totius orbis in tres eius partes, Europam, Asiam, & Africam: quam ferè iisdem verbis Æthicus habet in *Cosmographia*: cuius ætas cum incerta fit, non facile diſeris quisnam eorum ab altero defumferit, annotante Iosia Simlero in editione sua Basileensi anni MDLXXV. Æthici iam dicti cum aliis Geographis. Certè huius commentarii nomine insignem gratiam ab Ecclesia & piis omnibus noster init laudesque consecutus fuit. Gelasii enim iudicio est *vir eruditissimus*: Gennadio, eloquens historiarum cognitor, sicut & Prospero, apud quem pro cognitor melius conditor legitur: Calcidoro ^z Christianorum

temporum & Paganorum collator. Cuius verbis & sensu eo se libentius uti Ioannes Saresberiensis ait ^a, quod Christianum sciret, & magni discipulum Augustini propter religionem Fidei nostræ veritati diligenter institisse. Venantius item acuminis eum laudat nomine lib. vii. Epigr. 1. v. 57.

Quod tonat Ambrosius, Hieronymus atque coruscat,

*Sive Augustinus fonte fluente rigat,
Sedulius dulcis, quod Orosius edit acutus,
Regula Cæsarii linea nata sibi est.*

Nihilominus accusatur nimiæ facilitatis in credendo, ac plerumque fides eius præstringitur à summis viris ^b.

16. Huius historiae editionem antiquissimam Venetam Bernardini de Vitalibus Barthius vidit ^c nescio cuius anni. Secuta est, ut credimus, alia Veneta anni MCDLXXXIII. in folio Octaviani Scotti operâ; & hanc tertia quæ anno MD. in folio etiam prodit. Deinde laudatur alia Parisiensis MDX. ab Oihenarto in *Notitia utriusque Vasconiae* ^d (qui & meminit ms. codicis Navarrici Parisiensis Collegii): illam & vidit Christianus Dau-mius scribens Thomæ Reynesio ^e. Sequitur illa Eucherii Cervicorni MDXXVI. Colonensis, ad quam Gerardus Bolzinge Reckelinhusensis præfatus, sese ait ex tribus vetustis codicibus, unoque ex illis Colonensis bibliothecæ qui propter antiquitatem vix iam legi poterat monstrare priorum editionum sustulisse ac defectus supplèsse: quod nonnullis demonstrat exemplis. Vidimus nos in bibliotheca Romanæ Sapientiæ. Gerardi huius & Ioannis alterius Cæsarii viri doctissimi operam in hoc auctore navatam Franciscus laudat Fabricius Marcoduranus, qui post utrumque illuſtrando huic commentario incubuit; postque aliam Parisiensem editionem Ioannis Parvi anni MDXXIV. Gesnero notam, & alteram Petri Vidovæi MDXXXIV. ipſe suam Coloniae MDLXI. in 8.º apud Maternum Cholinum cum annotationibus emisit, & cum *Historiarum adversus paganos* titulo; atque iterum ibidem MDLXXXII. apud eundem Cholinum in 8.º In quo opere multa passum fuisse Orosium ab homine alioquin non ineruditio sed ex ingenio grassante, Barthius conqueritur toties laudatus. Accesserunt Ludovici Lautii presbyteri Gandensis Notæ antiquioribus Fabricianis in editione quæ ultima Moguntiæ apud Cholinum prodidit anno MDCXV. ab Andrea Schoto recognita (1).

De

tio est Augustana Ioannis Schuszler 1471. fol. cuius me-

^a *De nugis curial.* lib. 8. cap. 18.

^b Baronio *fæpe*, Lipsio *ad Tacitum 4. Annal.* Adde *Caſaubonum*, & Vossium *De H. L. lib. 2. cap. 14. Possevinum in Apparatu.*

^c Lib. 36. c. 17. ^d Lib. 3. cap. 8. pag. 446.

^e Inter ep. Reinesii ad Dau-mium ep. 9.

^z *De divin. hist. cap. 17.*

(1) Princeps omnium Pauli Orosii Historiarum edi-

17. De translatoribus è latina in alias linguas, credamus si lubet Guilielmo Camdeno atque Gesneri epitomatori, Alfredum Anglorum Regem historiam Orosii in vernaculam gentis suæ convertisse. Exstat & Gallicè edita Parisiis apud Philippum de Noir MDXXVI in folio. Labbeus meminit in *Bibliotheca nova* ms. pag. 308. (1) Italicè forsan converia est; at certò Hispаниcè neque ea tamen publici iuris facta; cum mstam. reliquerit Didacus à Iepes Toletanus, uti & S. Augustini *De civitate Dei* libros: de quo in altera Bibliothecæ huius parte mentio est. Custodiuntur in bibliothecis codices hanc historiam continentest. In Veneta S. Antonii Thomasino teste^f bina exempla sunt charactere eleganti scripta: alterum in S. Georgii in Aiga: alterum in Cardinallis Bessarionis; necnon in Medicea cuius exstat catalogus, est Orosius *De calamitatibus totius mundi* inscriptus. Thomasinus quoque ait affervari alios mss. codices in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Patavii (2).

18. Supereft & Orosii *Commonitorium* iam suprà memoratum ad Aurelium Augustinum, in quo ei refert adventus sui ad eum ex Hispania usque causam, consulitque de gravissimis quætionibus in gente sua controversis. Qui libellus inter opera sancti doctoris conspicitur.

19. *Apologeticus* autem liber *De arbitrii libertate contra Pelagium* constatiore fama Orosii esse quam non esse dicatur. Quamvis enim Petrus Wastelius Carmelita ut Spartam suam Ioannis Hierosolymitani Episcopi defensionis apparatissimè adornaret, hunc librum abdicare suo auctori (utpote adversus fidem historiæ peccantem, necnon Nestorianæ ac Novatianæ hæresis suspicione laborantem, demumque in optimæ famæ virum Ioannem iniuriosum) acerrimè sit conatus^g, quem ducem habuit Ioannes Baptista de Lezana in *Annalibus Carmelitanis*^h;

^e Lib. 3. *Vindictiarum in edit. Ioannis Hierosol. operum* Bruxell. sect. 5. pag. 568.

^h Ad ann. cdxv.

meminere Caille, & ex eo Maitairius *Annal. Typ. T. I. Part. I.* pag. 94. Prosttit in Catal. libr. Ducis de la Valliere num. 4591. Hanc exceptit Veneta Leonardi Achatis, curante Ænea Wulpe in eodem Catalogo num. 4592. Ioannes Alb. Fabricius *Biblioth. Lat. lib. IV. c. 3. n. 6.* Bafileensem aliam laudat antiquissimam, indicio quidem anni carentem, sed quam facile appareat diu ante finem seculi XV. prodidisse; postque hanc Venetam Octaviani Scotti 1483. indicta priore illa Bernardini de Vitalibus.

(1) Nullam hoc loco, neque alibi apud Labbeum in *Biblioth. Nov. MSS.* Gallicæ huius Pauli Orosii Historiarum versionis mentionem reperi; nisi fallunt Indices.

(2) Bini apud nos existant Escorialenses Pauli Orosii

hæseritque Labbeoⁱ & aliis aqua: communiter tamen placuit, iudicio etiam sagacissimorum huius saeculi hominum, ut foetus Orosii sit legitimus. Ita post veteres Vincentium Bellovacensem^k, S. Antoninum^l, Trithemium, Gesnerumque, de hoc libro censent discussâ mature re ii ferè omnes qui Pelagianæ hæresis historiam conscripsere: Vossius nempe lib. 1. cap. 17. sicuti & *De Hist. Latinis* lib. 2. cap. 14. Henricus de Noris eiusdem *Historiae Pelagianæ* lib. 1. cap. 7. & accuratè magis Ioannes Garnerius dissertatione 6. *De scriptis adversum hæresin Pelagianam* cap. 3. quod est *De Orosii scriptis*, unà cum *Marii Mercatoris* quæ existant operibus^m, Parisiis ante paucos annos primum publicatis. Eò enim contulit vir prioris partis magnæ diligentia ac eruditio quicquid dissipandis Wastelii criminationibus fatis superque sit.

20. Eos ferè omnes dixi hac ire, qui Pelagianæ historiæ operam dedere. Excipiendus etenim Cornelius Iansenius est Iprensis Episcopus, cui minus accurate hanc rem perpendenti ea propter visus fuit *Apologeticus* non esse Orosii, quia Hierosolymitani sub Ioanne conventus à Diopolitana Synodo diversi meminerit; cùm certissimum sit, & à S. Augustino fæpe aliisque comprobatum, diversa hæc duo Concilia sive conventus fuisse, eodem anno scilicet CDXV. habitos. De quo eosdem auctoresⁿ consulere Lector poterit. Dignum igitur Orosio commentarium iure existimavit Garnerius, non grandem quidem, sed rerum dogmatumque fert. 2. quæ dicta plenum censens, ut nulli ferè eiusdem Synodis est cap. ævi lucubrationi cedat, multis praestet, ad 2. & 3. invidiam usque nonnullorum.

21. Planè in hunc librum, exscriptoris ut suspicari datur incuria, ex libro Augustini *De natura & gratia* fermè septemdecim, ab tertio usque ad decimum nonum, incidere capita: quibus è medio sublatis de sensu nihil tollitur, sed omnia

ⁱ *De Script. Eccles. in Panlo Oroso.*
^k Lib. 18. *Script. cul. Hist. c. 6.*
^l Part. 2. *Hist. cap. 10.*

^m Pag. 354.

Codices: alter Hormestæ sive *Historiarum membranaceus* ineuntis, ut videtur, saeculo XV. Lit. m. Plut. III. n. 23. sub Julio Solino: alter *Quæstionum Orosii & responsorum Augustini de variis Sacrae Scripturæ locis*, item membranaceus satis antiquus, saeculo XI. eoque non multum adulto scriptus charactere Longobardico, Lit. b. Plut. IV. n. 17. sub Isidoro Hispalensi: quod opusculum Noster infra numerum huius capituli 22. Orosio & Augustino abiudicat, ex receptissima Bibliographorum sententia. In Bibliothecæ autem Laurentiano-Mediceæ Indice à Montfauconio vulgato *Bibl. Biblioth. T. I.* pag. 317. col. 1. lit. A. sub *Plutei XXXVIII. n. XVIII.* legitur: *P. Terentii Afri vita per Paulum Orosium.* Viderint de hoc otiosiores.

cohærent. Primum se huius observationis auctorem Vossius modestè sicuti semper solet iactat. Petrus autem Wastelius Andreæ tribuit Schoto. Rectène? Nam editioni Moguntinæ anni MDCXV. ab eo recognitæ assumentum hoc ut in anterioribus adhæret adhuc. Nisi postea animadverterit, curaveritque ne in systema veterum patrum uti debuit rescissus admitteretur: quod Garnerius videtur innuere. Non enim excerpta ex D. Augustino credenda hæc sunt ab Orosio; qui enim excerpit aut collectanea facit, non verbis auctoris quem transcribit sed suis loqui solet. Quod aliter hic fit; nam Orosii sibi ea quæ magni doctoris sunt attribuit. Idem verò *Apologeticus* est cum libro *De libero arbitrio* (quamquam hic titulus non placeat Henrico de Noris, eò scilicet quod pro gratia potius sit), non duo diversi, ut Possevinus credidisse videtur: apud quem quod opus audit *De origine animæ*, non aliud est à *Commonitorio*. Trithemius *De ratione animæ* vocavit. Adhæsit primum Orosii operibus hic *Apologeticus* liber Lovanii MDLVIII. deinde Coloniæ MDLXXII. tandemque in Moguntina Cholini editione anni MDCXV. Exstat quoque inter veterum patrum opera tomo 15. editionis Colonienfis, & in supplemento editionis Parisiensis.

22. Inter opera S. Augustini *Dialogus legitur sexaginta quinque questionum* (ut inscriptio habet) sub titulo *Orosii percontantis, & Augustini respondentis*. Hic tamen neque Augustini neque Orosii est ex communi sententia.

23. Alias quædam attribui nostro solent: nempe *Quæstiones de Trinitate & aliis sacræ Scripturæ locis ad Augustinum*, quæ cum eiusdem responsione anno MDXXXIII. Parisiis prodierunt ex officina Michaelis Vascoiani. Incipit: *Licet multi & probatissimi viri &c. (Item) De situ antiquæ Babilonis & Carthaginis* Orosio tributæ cuiusdam orationis in membranis annorum CC. exaratæ in bibliotheca mss. latinorum Antonii Augustini mentione est. *De Adam* librum eiusdem laudat

Franciscus Ximenis in libro *De les dones* (1), Valentinâ lingua scripto: qui & *Epistolarium* ei attribuit. *Epistolas* ad S. Augustinum, quas & Trithemius laudat intellico. Ab eodem Trithemio affigitur nostri operibus *In Cantica Canticorum Commentarius*, cui statim credidere Gesnerus & Possevinus. Sed hunc Honorii esse non Orosii, Honorii inquam Augustodunensis, qui (ut ipse de se ait^o) *Cantica Canticorum ita exposuit, ut prius exposita non videantur*; imposuisseque Trithemio aut ante eum alii corruptam inscriptiōnem, censuit à Geverarto Elmenhorstio admonitus Vossius *De Historicis Latinis* lib. 2. cap. 14. cùm prius in *Pelagianæ historiæ* lib. 1. cap. 17. suspicatus fuisset in codicem aliquem, qui pro Orig. corruptè scriptum *Oros.* haberet, Ioannem Trithemium incidisse. Similiter videtur Vossio pro peccatum ab Scriptore cuiusdam codicis dicto cap. 14. ms. bibliothecæ collegii Benedicti Cantabrigiæ, in quo Orosium *De viris illustribus*, pro Honorio ut credit inscriptum, ex Thoma Jamesio refert.

24. In *Apologetico* etiam laudato hæc leguntur: *In libris quos ad Marcellinum scripti, sicut potui explicare curavi*. Unde aliud Orosio contribuendum opus emerge-re dicas. Sed verba hæc ex libro S. Au-gustini *De natura & gratia* sunt uti monuimus, atque ad eiusdem libros tres ad Marcellinum *De peccatorum meritis & remissione* referenda sunt.

25. Quid verò huic de Orosio verita-tis telæ falsi è Toletana officina historici subtexuerint, ne id prætermittamus, per summa capita colligendum est. Primò Pseu-doo-Dexter ex uno Orosio duos aut forsan tres finxit: seniorem historici nostri pa-trem *Flavium Paulum Orosium*, huius fra-trem *S. Orosium*, tertiumque *Paulum Orosium* iuniorem historicum nostrum prioris filium. Præter hos alium Orosium monachum tamquam ex eadem familia, Orosii historici ex forore nepotem laudat Pseudo-Maximus. Sed in omnibus his mi-serè conturbavit rationes suas harum fabularum inventor. De primo illo S. Oro-Hh fio:

(1) Cap. scilicet XII. Iuvat integrum huius Scriptoris de Orosio locum, non facile alibi inveniendum sifstere; atque eo maxime quod patria Lemovicensi Catalanorum lingua scriptus liber sit: *E aqueſt (inquit) exalſamēnt de las Dones, pos̄i Orosius en lo libre appellāt de Adam, en lur recomandaciō. Diu axī: Oges tu qui mal vols p. xl. l. de Dones. E aīten que de dōna ēts axīt, & per ella nondīt &c.* Id est: *Atque huius feminarum dignitatis meminit Orosius in libro inscripto: de Adamo in eorum commendationem, inquiens: Heus tu*

qui feminis obloqui audes: memento quod ex fe-mina natus, & per eam nutritus sis. Franciscus Eximeniç *De les Dones* Barcinone apud Mag. Ioan-nem Rosenbach Germanum 1495. fol. Notandum autem hunc *de Adamo* Paulo Orosio attributum librum non extare in Catalogo Scriptorum quos Franciscum Eximenium pro arbitrio aut lubidine con-finxisse Noster asserit in altero huius Bibliothecæ vo-lumine Lib. IX. cap. 7. nn. 371. 372. nū ēlauñis is Catalogus sit.

^a Ad ann. sio: *S. Orosius* (ait ^a) *Orosii Tarragonensis* CCCLII. num. 2. *patrius Romæ floret*. De secundo Paulo

^b Ad ann. Orosio seniore: *Sanctus Paulus Orosius senior resedit Romæ. Eius ex uxore filius Paulus Orosius Carthagine mortuus Romanum delatus est*. De tertio nostro iuniore

^c Ad ann. præcedentis filio: *Sub Paciano Barcino-ccCLXX. num. 5. nenst Episcopo nascitur Paulus Orosius in edit. Bivarii, nior, Tarragonensis civis, discipulus S. Augustini*. Deinde post aliquot annos causam eius in Africam profectionis enarrans ^t, ecclXXXIV.

^d Ad ann. *Paulus Orosius* (ait) *acceptis literis Episcoporum Herodis (Erotis potius) Prudentii, & Lazari: Herodis inquam Dertosani, Prudentii Ilerdensis, Lazari Vicensis, ex Concilio Toletano dudum habito collectis canonibus, ad Episcopos Africanos ad quod-dant generale Concilium congregatos festinè se confert*. Posteaque ^u: *Paulus Orosius Fl. Lucii Orosii filius, consanguineusque Paciani patris mei, civisque Tarragonensis, misericè auspicatur Hormestam, ideft mundi*

^x In Chron. ad Chronicon, quem suscepit scribendum hor-ann. CDLXXI. ^y Adonis, Usuardi, marty. Roman. ^z Conve-niunt referendam reliquit. Hic ait ^x: *Paulus De Rom. Pon-* Orosius Tarragonensis civis centenario maior, tific. in veniens ex Africa Carthagine Spartaria mo-Pompil. Tottus in Roma mo-derna, pag. 473. ^a Baron. d. die Orosius (ita legi debet) iacebat, sepelitur.

^{xiv}. Aug. Tot-tus ubi proxime. ^b Ad ann. cdxvii. ^c Ad ann. ccCLXVI. ^d Videantur Augustinus, Hieronymus, Prosper, Gen-nadius, Gela- nadius, Gela-Cassiodorus De div. leđ. c. 17. Herm. Contra-clus anno CDIII. Marian. Schotus ann. CDXVI. Sige-bertus ccxcix. Hugo Floria-cenis in Hono-rio. Freculphus Lexov. tom. 2. lib. 5. cap. 12. Vinc. Bellova-censis Specul. Hist. lib. 18. c. 6. Ioann. Sarer-beriensis lib. 6. Polycrat. cap. 18. in fine.

^e Ad ann. *Paulus Orosius* (ita legi debet) iacebat, sepelitur. ^f Ad ann. *unà cum Gregorio Eusebium sub Constantio martyrem sepelivit in coemeterio Callisti viâ Appiâ: uti legitur in fastis Ecclesiasticis XIV. Augusti y. In Ecclesia seu titulo S. Eusebii Romæ asservari corpora SS. Eusebii, Orosii, atque Paulini, è monumentis eiusdem Ecclesiæ Baronius ad hunc diem in Notis prodidit ^z. Orosii nomen invitavit Pseudo-Dextrum, ut intimandum assumeret ex Orosiorum Hispanorum fuisse hunc genere, sed qui Orosii huius in ea Ecclesia sepulti meminere, martyrem eum vocant ^a.*

^g Ad ann. *Huius frater Paulus Orosius historici pater ab eodem Pseudo-Dextro dicitur. Is tamen sibi non constat. Nam alio loco ^b eum *Flavium Lucium Orosium*, alio ^c *Paulum Orosium* vocat. Iam hic se prodit non obscurè novitas. Nullus enim eo rem hunc alio quam *Orosii* nomine appellavit ^d: adeò ut nescire me fatear, unde hoc Pauli nomen veterum silentio*

damnatum editiones Orosii operum pri-mùm exsculpserint. Quod quidem nullus dubito antiquis codicibus auctòribus fa-cetum. Decimo quidem saeculo iam inve-nitur cum Pauli nomine in Chronico Ab-batiæ Senonensis, quod Dacherius edidit tomo 3. *Spicilegii*. Et *Flavii* quidem præ-nomen eadem qua sanctitatis elogium te-meritate inditum fuit seniori huic Orosio.

²⁸. Iam ad Pauli nostri Orosii res deve-niendo, natus is singitur anno CCCLXXXIV. sub Paciano Barcinonensi Episcopo. Hæc ad hunc annum legimus in prioribus edi-tionibus Cæsaraugustana & Hispalensi. Sed Bivarius ne auctorem suum damnaret inepta & absurdâ dicentem, retrò ad annum CCCLXX. arbitrio illo traxit, quo ex-tricaturus se ab his plagiis quæ frequen-ter in hoc Pseudo-Chronico lectoribus tenduntur fuit persæpe usus. Nam quî potuit natus eo anno CCCLXXXIV. post sedecim alios, scilicet anno CD. tam im-maturus gerendis rebus iisque maximi momenti, adolescens ad Augustinum le-gatus trium Episcoporum destinari? Ic-circò is qui solvi non poterat absconden-dus nodus fuit. Natum verò eum dici sub Paciano, hoc est Tarragonensem Orosium sub Paciano Barcinonensi alterius Ecclesiæ Episcopo, nonnisi amaxario ineptiarum exciderit.

²⁹. Iam verò de Orosii ad Augusti-num expeditionis & à patria peregrina-tionis causa temporeque dicturus larvatus Dexter, miserè se tot mendaciis quot verbis illaqueavit. Quoad tempus enim, rem anno CDXIV. ante quatuordecim narrat gestam. Meridie verò clarius est Orosium ex Hispania ad Augustinum pro-fectum, postquam consuluisset eum de animæ origine & aliis apud Hispanos con-troversis, missum ab Augustino fuisse ad Hieronymum in Palæstinam. In qua cùm versaretur, apud Ioannem Hierosolymitanum sive ab eo coactam in ea urbe Syn-o-dum, de damnatione Cælestii in Car-thaginiensi Concilio ante paucos annos facta, vocatus eò retulit: gestorum in Dio-politana pro Pelagio Synodo testis fuit: inventionem reliquiarum Stephani & alio-rum iisdem diebus contingentem, Lucia-ni græco libello latine redditio Eccle-siæ Occidentali communicavit; reversus que tandem in Africam fuit renuntiatus Africanis patribus quod temerè in Pelagii causa Diospoli fuerat factum. Cin-nus hic rerum, uti diximus, ad annum CDXIV. tresque alios hunc consequentes pertinent. Africani patres Cælestium dam-naverant anno CDXII. Constat ex episto-la

la Concilii Carthaginensis ad Innocentium Papam anno CDXVI. data, ubi ante fermentè quinquennium de Cælestio iudicatum disertè refertur. Conventus ille Hierosolymitanus, atque inde Diospolitanus, anno CDXV. habiti sunt, eodemque anno inventio sacrarum Exuviarum contigit. Lucianus inventor id aperte docuit in sua relatione, affirmans revelationem de illarum loco sibi factam III. Nonas Decembris, consulatu Honorii X. ac Theodosii VI. qui in hunc annum incidit, cùm Ioannes in *Lidda* esset, quæ est *Diospolis*, *Synodus agens*. Tantum abest ut piæ Orosii ad Augustinum expeditioni quadragesimus Christi annus aptè assignetur.

30. Aiunt tamen qui huius anachronismi scopulum evitare sibi posse videntur, protectionem ad Augustinum ex Hispania hoc anno sæculari contigisse, apud eum tamen mansisse in Africa usque ad XIV. eiusdem sæculi annum, quo destinatus fuit ab eo ad Hieronymum. Frontem hominis partium studio duratam! Sed Augustinum ei opponimus, qui intra breves cancellos adventus ad se Orosii, & in Asiam profectionis tempora restrinxit his verbis ex literis ad Hieronymum per

^a Inter Augustini ep. 28. eundem Orosium remissis ^e: *Ecce venit ad me religiosus iuvenis &c. famâ excitus, quod à me posset de his quæ scire vellet, quicquid vellet audire. Neque nullum cœpit adventus sui fructum. Primi ne de me multum fame crereret: deinde docui hominem quod potui, quod autem non potui, unde discere posset admonui, atque ut ad te iret hortatus sum.*

^f Epist. 102. Et in epistola alia ad Evodium Uzalensem Episcopum ^f: *Occasionem quippe cuiusdam sanctissimi & studiosissimi iuvenis presbyteri Orosii, qui ad nos ab ultima Hispania, id est ab oceani litore, solo sanctorum Scripturarum amore inflammatu ad-venit, amittere nolui, cui ut ad illum quoque pergeret persuasi.*

31. His tam perspicuis testimoniis lumen adhuc accedit dereliquisse Hispanias Orosium post Wandalorum in eas irruptionem, quæ anno contigit CDX. sive Honorio VIII. & Theodosio Coss. ut Prosper & Cassiodorus affirmant: quibus consonat annus urbis conditæ ab eodem Orosio his malis assignatus lib. 7. cap. 40. Orosius enim ante discessum expertum se cum sua fuisse Hispania barbarorum sævitiam, disertè docet in Commonitorio ad Augustinum toties laudato: *Dilacerati gravius (inquit) à Doctoribus pravis quam à cruentissimis hostibus sumus: Et aperte magis: Ego ipse, qui hæc pro afferenda omnium temporum alternata calamitate per-*

censo, in relatu tanti mali, quo vel ipsa morte, vel formidine mortis acceptâ totus mundus intremuit, nunquid illacrymavî oculis? &c. Et paulò post: Cùm tamen si quando de me ipso refero, ut ignotos primùm barbaros viderim, ut infestos declinaverim, ut dominantibus ab blanditus sim, ut infideles præcaverim, ut insidiantes subterfugerim, postrem ut persequentes in mari, ac saxis, spiculisque appetentes, manibus etiam penè iam apprehendentes repentinâ nebula circumfusus evaserim: cunctos audientes me in lacrymas commoveri velim &c. Hæc omnia sibi ante discessum ab Hispanis contigisse Orosius ad Augustinum ait. Et Dextrum suum adhuc excusare perget Bivarius? Non credo nisi plumbei cordis fuerit, his quandocumque sibi ostenderentur ultrà repugnaturum.

32. Audivimus quidem ab ore ipso peregrè ab Hispania euntis Orosii ^g, se sine voluntate, sine necessitate, sine consensu de patria egressum, occulta quadam vi aëtum, donec in litus Africæ allatus fuit. *Hic demum (prosecutus) in eum resipui intellectum, quod ad te venire mandabar. Item ab ipso Augustino ^h, solo sacrarum Scripturarum ardore inflammatum ad se venisse. Planè hæc falsa erunt, aut Dexter falsus qui ait: acceptis à quibusdam Episcopis Hispaniæ literis collectisque ex Toletana Synodo canonibus ad Africanos patres in Concilio generali congregatos festinè se contulisse. Id enim officium præstaturus non potuit non cum voluntate & cum consensu patriam relinquere; neque occulta vi adactus, nesciensque ad quem iret. At quorum Episcoporum literis? Erotis scilicet Dertusani, Prudentii Ilerdensis, & Lazari Vicensis. Portentum audaciæ aut saltem imperitiæ! Exspectabam Eutropii & Pauli nomina: de quibus sed quoniam domini mei (Orosius inquit in Commonitorii limine) filii tui *Eutropius & Paulus Episcopi* eadem, quā & ego puer vester, salutis omnium utilitate permoti commonitorum iam dederunt de aliquantis hæresibus &c.*

33. Hæc ad Augustinum ille, cùm ex Hispania recens venisset, exarabat. Nihil horum. Eros, seu Heros, & Lazarus Gallicarum fuere Episcopi: Heros Arelatensis, cuius Prosper meminit in *Chronico* ⁱ, adiungens non iure eum his infulis spoliatum; Lazarus Aquensis; quorum utriusque Zosimus Papa meminit in epistolis ad Africanos Episcopos ^k: disertè eos referens, cùm alienigenæ essent, intra Gallias sacerdotia vendicâsse, quibus sese ipsi propriâ sententiâ abdicaverint, Pontifica-

^g In Commonitorio ad Augustinum initio capituli adducto.

^h Epist. 102. ad Evodium.

ⁱ Coss. Honori. IX. & Theod. V. ann. CDXII.

^k Tomo I. Concilior. Biniannæ editionis pag. 875. & seq. & apud Baroniūm tom. 5. ad ann. CDXIII. n. 19.

li iudicio deinde submotus. Lazarum quoque Aquensium civitatis sacerdotem hoc est Episcopum disertè appellat. Gallos item vocat Episcopos S. Augustinus in libro *De gestis Palæstinis* sive *Pelagii*, à Velsoro publicato : *Sancti fratres & Episcopi nostri Galli Eros & Lazarus*. Hi in Orientem abeuntes Pelagium accusavere coram Eulogio Cæfareæ Palæstinæ metropolita, cogendæque hac super re Diopolitanæ eiusdem provinciæ Synodi causa fuere : in qua Pelagio iniquè absoluto, converterunt se ad Augustinum patresque Africanos, literis ad eos datis : quas, occasione usi adornantis per eos dies redditum suum ad Augustinum Orosii, per eum direxerunt. Hæ literæ sunt Erotis & Lazarus, quas in Africam ex Palæstina, tulit Orosius, ut in memorata Carthaginensis Concilii ad Innocentium Papam epistola disertissimè refertur.

34. Neque ergo Hispani Episcopi Eros & Lazarus; neque eorum literis ex Hispania, sed ex Asia seu Palæstina, in Africam Orosius transfretavit instructus. Aperta hæc & distincta in Ecclesiasticis monumentis quibus fidem præfare cogimur magis sunt, quàm ut ab oscitante veræque historiæ ignaro omniaque susque de que habente Toleti cive, atque ævi nostri Dextro, in dubitationem aliquam afferri unquam possint. Quid ad hæc Bivarius? Rem suam agit, ac dummodo causæ suffragetur, apta an inepta excusatione utatur insuper habet. Pulsos nimirum ex Gallicanis Episcopatibus Erom argutatur & Lazarum novas in Hispania Sedes Dertusanam Vicensemque adeptos fuisse. Ego tamen id tantum ab eo doceri vellem, quoniam tempore has Sedes obtinuerint. Respondere enim necesse est ei ante quadringentesimum, seu sæcularem annum. Eo quippe anno acceptis eorum, iam tunc Hispanis Ecclesiis præpositorum, literis in Africam se contulisse Orosium, suus eius Dexter attestatur. Atqui hoc falsissimum esse non minùs certum est, quàm Erom & Lazarum Galliarum fuisse Episcopos. Eros anno quo Honorius IX. ac Theodosius V. consules fuere (hoc est CDXIII.) cum Arelatensi oppido Episcopus præsideret (Prosper ait), à populo eiusdem civitatis insons &c. pulsus est; inque eius locum Patroclus ordinatur, amicus & familiaris magistri militum &c. Non igitur ante annum hunc Episcopus fuit Arelatensis, nedum ex Arelatensi Dertusanus.

35. De Lazaro in epistola ad Africanos patres hæc ait Zosimus Papa¹: *Vetus*

Lazaro confuetudo est innocentiam criminandi. Per multa Concilia in Sanctum Britum Coepiscopum nostrum Turonicæ civitatis (hic fuit S. Martini successor) diabolus accusator inventus est. A Proculo Massiliensi in Synodo Taurini oppidi sententiam calumniatoris exceptit. Ab eodem Proculo fit post multos annos sacerdos, tyrannici iudicij defensor, civitatis Aquensem &c. stetitque in eo hactenus umbra sacerdotii, donec in Tyranno imago staret imperii: quo loco post internacionem patroni sponte se exuit, & propria cessione damnavit. Hæc Zosimus, nec aliter in alia de Proculi damnatione^m. Memoria Britii Turonensis, & Concilii Taurini celebrati, ordinationisque Lazarus post multos annos factæ à Proculo, evincunt planè sæculari anno quadringentesimo nondum Aquensi Ecclesiæ præfulem datum fuisse Lazarum; nedum ut iam eo tempore dimisâ Ecclesia istâ Gallicanâ Vicensem Hispanam sit adeptus.

36. Britius S. Martini successor fuit in Ecclesia Turonensi: qui Martinus non ante annum CCCXCVII. sive, ut quibusdam etiam placet, CD. ultraye in vivis esse desiit. Quare Taurinensis Synodus, quo tempore Britius iam Turonis sedebat habita, duobus non plus annis sæcularem quadringentesimum præcedere potuit. At Lazarus, qui hac in Synodo sententiam calumniatoris ut Zosimus ait exceptit, post multos annos à Proculo Massiliensi ordinatus fuit Aquensem Episcopum: qua temporis designatione biennium illud trienniumve à CCCXCVII. ad CD. significatum nemo sanus crediderit. Utrumque verò sub Tyranno (Claudio) Constantino, qui anno CDVIII. aut circiter, imperio in Britannia arrepto in Gallias transiit, Arelateque anno CDXII. à Constantino magistro militum Honorii victus & captus fuit, in Sedibus suis Arelatensi & Aquensi mansisse, tam ex Prospero quàm ex Zosimo constat. Lazarus enim à Zosimo diciturⁿ *tyrannici iudicij defensor, ac post internacionem patroni sponte se exuisse, & propria cessione damnasse*. Qui Zosimus de Erote ibidem: *Dé Erote verò omnia similia: idem Tyrannus &c.* Novimus item è Prospero, Erote remoto Patronum Arelatensis Episcopum datum in Constantii magistri militum gratiam: hoc est postquam Constantino capto eam urbem ingressus fuit.

37. Eventilata autem sinceriore hac Pseudo-Dextri verborum, de Erote & Lazaro in Hispania sæculari anno iam præfulibus, explanatione: Bivarii aliam in

^m Epist. 6.

ⁿ Dicta epist.

4.

ex-

¹ Epist. 4.

excusandis nugis acumine suo abutentis, quibusnam excipiems verbis? Ceterum hoc anno CD. nondum, ut credo (ait) venerant in Hispaniam; & Dexter, cum eos Dertusanum & Vicensem vocat Episcopos, ad tempus quo scribebat ipse Chronicon respicit, non ad annum legationis Orosii. Viden' ut male sobrii auctoris sui verenda pallio cooperire conetur pius interpres? quo equidem saepe uti habet opus: absurdæ ac præpostoræ excusationis parum pro dignitate doctrinæ suæ, ingeniique, eruditionisque securus. Dexter ait Orosium acceptis literis Episcoporum Erotis, Prudentii, & Lazari: Erotis, inquam, Dertusani, Prudentii Ilerdensis, Lazari Vicensis, in Africam se contulisse. Quorum sensum aliò detorquens quàm verba sonant, hoc est ineptissimè, Bivarius, quid aliud quàm sinistrà amplectitur, dextrà metit segetem, propugnansque tradit Dextri sui causam: quem, si germanus esset, pudaret utique tam absurdè excusari (1).

38. Idem deinde ait Bivarius, ex epistola Carthaginensis Concilii ad Innocentium Papam scripta haberí, fuisse hos in Hispania Episcopos, ut iam (infit) dicam. Quod tamen nusquam est, dici verè nequit. Quare Bivario excidit, quod in se sumferat nos docere. Sed quid putas impingere in hunc scopulum ut navim rumperet Pseudo-Dextrum fecit? Epistola nimur illa Africanorum, seu Carthaginensium patrum ad Innocentium Pontificem data, quam pessimè is digeserat. In qua cùm legisset ad eos in Ecclesia Carthaginensi congregatos ut Synodus haberent, venisse Orosium cum literis Erotis & Lazari: falsò existimavit de recenti eius ex Hispania adventu sermonem haberí; cùm in eadem epistola de gestis in Oriente in causa Pelagii & Cælestii diserta mentio fiat: quorum aliqua pars in Palæstina agens, qui ex Africa eò venerat, Orosius fuit. Quod & ex epistola constat Silvani & Numidiæ Episcoporum ad eundem Papam.

(1) Pauli Orosii temporibus, id est sub saeculi quinto initium, nullus in Hispania Vicensis Episcopatus fuit, ut vel lippi & tonfores nōrunt; sed qui nunc eo nomine, tunc Ausonensis sive Ausonianus appellabatur: quo uno Bivarius cum suo Pseudo-Dextra & Lazaro Vicensi conficiuntur. Concilio Tarragonensi anno Christi DXVI. habitu subscribit Camidius Ausonianæ Civitatis Episcopus: Toletano III. anno DLXXXIX. Aquilinus Ausonensis: Toletano VIII. anno DCLIII. Guericus Ausonensis; & in antiquissimis Conciliorum Codicibus Hispalensi & Ovetensi apud Card. Aguirrum Not. ad Conc. Lucen. T. II. Conc. Hisp. pagg. 302. 303. 305. Metropoli Tarragonensi Ausonæ Sedes attribuitur; ut in Ecu-

39. Quod verò de *Hormesta mundi* Dexter addit, æquè eum ut cetera impuros barbarorum ac recentium saeculorum latices hausisse ostendit. Nec verò constat Orosium anno CDXVII. auspicatum fuisse opus istud, cum potius absolverit, ut in superioribus dictum fuit. Centenario autem maiorem ex Africa venientem Carthagine Spartaria mortuum, quod aiebat Pseudo-Maximus, Romamque inde asportatum, & in Ecclesia Sancti Eusebii sepultum fuisse audiens: quis non statim vestigia hic Raphaelis Volaterrani relecta deprehendit de Orosio id referentis, quod Paulo nostro perperam uti censemus attribuit; Baronique Cardinalis Orosii martyris in Ecclesia ista S. Eusebii memoriam celebrantis, uti iam diximus?

40. Aliud eiusdem Pseudo-Maximi facinus in medium producere fas & æquum est, non alienum ab Orosii rebus, quas absolvere lubet. Orosius (ait ad annum Christi DC.) monachus Benedictinus, ex sorore S. Orosii presbyteri Tarragonensis filius, floret in Celtiberia, ad quem S. Gregorius Papa literas dat. Qui genus duxit ab oppido Lusitanæ dicto Montefancto, Grece verò Orosio. Quod Braulio etiam commentitius in Additionibus ad Maximum confirmat numero 40. Exstant S. Gregorii Magni duæ epistolæ, altera ad monachos in Christi-monte insula constitutos, altera p ad Symmachum, in iisque Orosii Abbatis mentio. Quem ut arbori Orosiano ingereret, quid non ineptiarum & absurditatum admisit nugivendulus? Pauli nempe Orosii, qui (uti eiusdem Pseudo-Maximi dictatis convinccamus) obiit anno CDLXXI. ex sorore filius esse minimè is potuit, qui anno DC. hoc est triginta ferè super centum annis post avunculi obitum florere dicitur. Quod sic palmarium agnoscere mendacium debuit potius interpres Bivarius, quàm deprehensa difficultate ad incongruas verborum latinorum explanationes confugere. At, bone Deus! Orosii pridem à Pseudo-Dextro

^o Lib. I. ep. 49.

^p Lib. I. ep. 50.

rialensi VIII. Saeculi Codice Lit. r. Plut. II. n. 18. in quo legitur: Sub Tarracone Ausona. Nec Vici, aut Vici Ausonensis nomen, ex quo Vicensis Episcopatus & hodierna Vique urbis compellatio descendunt, ulli alicui mortalium lecta neque audita unquam fuere ante Saeculi VIII. exitum, aut sequentis initium, quo tempore Ludovicus Pius Ausoniam urbem à Mauris eversam utcumque restituit; quodque ob ædium paucitatem & civium infrequentiam imparem iudicaret sustinendo urbis, aut civitatis nomini, Vicum Ausonensem appellavit, ut docent Historici nostri atque exteri. Vid. Marcà Marc. Hisp. Lib. III. c. 15.

tro Tarraconenses, iam à Pseudo-Maximo Lusitani sunt? & Mons sanctus (hodie Monsanto in Guardiensis Episcopi dioecesi) tam vetus oppidum est, ut Orosius originem dederit; idemque oppidum bina habuerit nomina (mirum!) latinum alterum, alterum græcum? O caput helleboro curandum! omnia igitur in osius terminata nomina græcae originis sunt, licet in medio Latio, sive Latino orbe nata; græcae que nomenclaturæ natalem locum proferre debent ^a Ambrosius, Fulgosius, &c.

^a Pessimo exemplo utitur auctor. Verum enim est Ambrosium purum putum esse Græcum nomen. *ἀρβόσιον* quod *Σείων* significat, *ἄρδαρτον*, *ιρύπον*, *ἄρεποτον*. De Fulgoſio recte censet: quibus addere potuſſet nonnulla alia. CARDINALIS DE AGUIRRE.

C A P U T II.
De AVITO Bracarensi & Luciano presbytero Ioannis Tamaii frequentes ac crassi errores. Georgius Cardofus reprehendit Portuagliæ hagiologus. Plura nunc certi dogmatis antiquos patres latuere. SEVERI Minoricensis Episcopi epistola. Pseudo-Dexter etiam in hoc audacia. De ISIDORO Cordubensi Episcopo. Dubium an talis homo existiterit. S. Augustini non est sermo de Assumptione Mariae Virginis, qui Isidorum laudat. Hic enim laudatus in eo sermone Isidorus Hispalensis est. Pseudo-Dexter hic etiam sifitetur refellendus, de confictis duobus Isidoris Cordubensis ex uno aut nullo. De Isidori Hispalensis Chronicis aliqua presumuntur, & de eiusdem Allegoriarum libro. Pseudo-Maximi OROSIUS Legionensis Episcopus chimæricus. Bivarius fruſtra ingenio utitur in occultandis planorum dolis & erroribus.

41. SEVERUS Minoricensis Episcopus & AVITUS Bracarensis presbyter, ab Orosii rebus separari non debent. AVITUS enim, uti iam diximus, Luciani libel-

(1) In Græco Escurialensi ſeculi IX. Codice charactere quadro exarato *Lit. Φ. Plut. III. n. 2.* exſtat inter alia *Paffio Beatissimi Protomartyris Stephanī, eiusque ſacrarum reliquiarum inventio & Constantinopolim translatio*, multo quam apud Surium & Baronium plenior; idem tamen utriusque fundus. In ea quo loco Baronius & Surius aint *in ſcriptum lapidem obrutum habentem ita: Celiel, quod interpretatur Sérus Dei: & Apaan Dar-dan quod interpretatur Nicodemus & Gamaliel &c.* Græcus Codex habet: Καὶ τὸ ἐπίγραμα ἀντὸν ἔχον ὄντος χελιὴν ναυαὶ γαμαὶ καὶ ἀββιθος ἵδη ἀντὼν ἐρμένεται δὲ ὁ χελιὴ τῇ συριακῇ διαλέκτῳ σέφανος καὶ ὁ ναυαὶ νικόδημος. Id est: Eorumque inscriptionem ita habentem: Cheliel, Nasoam, Gamaliel & Abibus eius filius. Cheliel autem Syriaco ſermone interpretatur Stephanus; Nasoam vero Nicodemus. Syriacam autem pro Græca dialecto ſcripſiſſe hoc loco videtur Interpres; cum Στέφανος & Νικόδημος Græca germana ſint vocabula, Arabicae licet atque Hebraicæ originis. Arabibus enim *أَكْلِيل* iklil corona eſt, ſeu *قَدَارِس* aut *قَادِيس* inſigne Gr. *σέφανος*, ἀπὸ τῆς *كَلَّا* Kalla cum *تَسْدِيد* duplante: coniug. 2°;

lum *De inventione reliquiarum S. Stephani protomartyris & Nicodemi, & Gamalielis* in latinum sermonem tranſtulit. Idatius in *Faſtis consularibus*, Honorio X. & Theodosio VI. Coſſ. *His Consulibus* (ait) Stephanus primus martyr revelatur sancto preſbytero Luciano die VI. feriā, quæ fuit tunc III. Nonas Decembriſ, in Hieroſolymis, S. Ioanne Epifcopo præſidente. Et exſtant in his gestis epiftolæ ſupradicti preſbyteri, & S. Aviti preſbyteri Bracarensis, qui tunc in Hieroſolymis degebat. Gen-nadius post laudes Luciani, Avitus (ait) preſbyter, homo Hispanus genere, antè relataſ Luciani preſbyteri ſcripturam (*Revelationem* priuſ appellaverat ^b) in latinum tranſtulit sermonem, & additâ epiftolâ ſuā per Oroſium Occidentalibus edidit. Eadem Honoriuſ ^c, & Florilegiuſ auctoſ ^d, & Marianuſ Schotuſ ^e.

^a Dr Script. Eccles. cap. 47.

^b Cap. 46.

^c De Script. Eccles. cap. 46.

^d Matthæus Westmonaſt. ad an. CDXVIII.

^e Ad ann. CDXVI.

42. Hanc interpretationem Lucianæ operis, unā cum aliqua parte inventi corporis, hoc eſt pulverem carnis atque nervorum; & quod fideliuſ certiusque credendum eſt (idem ait) offa ſolida ac maniſta, ſui ſanctitate novis pigmentis vel odo-ribus pinguiora, remiſit Avitus per Oroſium civem ſuum ad Balconium atque universum clerum & plebem Eccleſiæ ſuæ Bracarensis, nuncupatâ his epiftolâ quæ in annalibus Eccleſiaſticis ^f, & apud Surium ^g, & alios ^h legitur: quemadmodum & ipſa Aviti è Luciani græco ſermone interpretatio, quam cum Vaticanis qua- tuor codicibus diligenter Baronius contulit (1). Lucianus rogaſt Aviti, quem pa-trem & ſanctum Dei cultorem vocat, relationem iſtam edidit; atque in ea fatetur ſibi ex reliquiis ſancti protomartyris à Ioan-

^f Tom. 5. ad ann. CDXV.n. 3.
^g Tom. 4. III. Aug.
^h Britto De Monarchia Luſit. 2. par. lib. 6. cap. 27.

ne Hebreis autem οὐ καὶ ναſſι ham: Princeps populi: quod item Νικόδημος recidit. In Escurialenſi Codice Era DCCCCXCII. (Christi anno DCCCCLIV.) exarato *Lit. A. Plut. II. n. 9.* exſtat inſignis locus de Bethlehemiticis Beati Stephanī reliquiis, collectis, Sanctarumque Melaniæ eiusque neptis Paulæ frequenti ad eas accessu, quem, quia nonnihil ad nos ſpe-ctat, quin huic transferrem temperate mihi non potui. Rubrica DE UARBARIS SPANIA ADGRESSIS; pergitque Inruentibus vero in Spaniæ partibus bar-baris. remanerunt pauce poſſeffiones. quas pro-pter inruitionem. hoſtium diſtraere non potue-runt. Tempore autem cum pax locis reddita fuſi-set. deſtinavit (Melania) fideliffimum ex ſervis ſuis iam liberum. qui ingressus in predictis regio-nibus quandam partem poſſeffionum festinat diſtraere. Ex quibus non parbo collecto pretio rever-tens his defert. Quod videns beatissima quaſi ex ore leonis ereptum gratias agens Deo continuo omnia in opus Dei diſtribuendo diſponit &c. Item: Venit igitur natalis ſalbatoris Domini noſtri Ihesu Christi. & dixit (Melania) uolo ad ſanctum betlem occurrere. & ibi celebrare natalem Domini mei. nescio enim an uibam & recurrente anno hoc vi-

ne Hierosolymorum Episcopo *parvos de membris eius articulos, ac terram cum pulvere, ubi omnis eius caro consumta est, donata fuisse.*

43. Lucianum hunc Aviti *homopolum*

^{In Martyr. Hipp. 17. Ian.} Ioannes Tamaius qua fronte dixit^b? hoc

est eiusdem cum eo civitatis⁽¹⁾. Quod verbum græcæ originis adeò non intellexit Georgius Cardosus Lusitanæ Sanctorum historicus aliàs diligens, antiquitatis verò non admodum sagax: ut *homopolum* Tamaii, *homem celestial*, quasi *hominem poli* sit interpretatus^c.

An verò hæc facra pignora in Bracarensem Ecclesiam aliquando pervenerint nunquam dicitur, nec Bracarenses sciunt^d; nisi commista sint cum aliis in capsula argentea huius Sedis metropolitanæ, aut in Valentiæ oppidum eius dioecesis eo tempore translata quo ibi colegiata fuit erecta Ecclesia: cuius aliquid vestigium existare in eius dedicatione sub *Inventionis S. Stephani protomartyris* titulo Lusitani observant. *Abundium Avitum* hunc appellant, nescio unde docti, Ioannes Vasæus^e, & Ioannes Mariana^f (*Morali* & *Abundius tantum est*): ex quibus, non ex antiquitatis adyto, id novit supposititius poeta is quem *Aulum Halum* nominant: de quo loqui paullò post recurret.

44. Diximus nihil solidi afferri ut distinguamus hunc ab alio Avito cuius Orosius meminit in Commonitorio ad Augustinum. Certè hic Orosii civis fuit ut ex laudato opere constat: sicut iste de quo nunc agimus Bracarensis fuit, civis & ipse ut existimamus Orosii; forsanque ille Avitus ad quem epistolam quandam^h S. Hieronymus scripsit, de his quæ cavenda essent Origenis libros ἀπεὶ ἀρχῶν legentibus: cuius

epistolæ nec abludit argumentum ab Aviti illius proposito, qui ab Hierosolymis reversus in patriam Orosio affirmanteⁱ In Commonitorio ad Augustinum. Pseudo-Dexter, ne hanc distinguendorum inter se auctorum aleam subiret, contentus fuit dicere ad annum CDXXIX. *Et multi presbyteri vocati Aviti florent cives Tarragonenses*⁽²⁾. In quo eum parum vidisse mecum contendent, qui non è Tarracone Orosium qui horum, uti civium suorum, meminit, sed aliunde fuisse credunt. Unde cadit etiam nobis fides Aviti mentionis in fragmento Estepano factæ huiusmodi^k: *Avitus Tarragonensis presbyter floret.*

45. Miror utique Ioannis Tamaii securitatem in temerè fingendis quæ non sunt ut Avitum hunc in catalogum Sanctorum referat, eique memoriam Iunii decimæ septimæ diei assignet^l. Est quidem in fastis sacris mentio hac die *Aviti presbyteri & Confessoris*, sed Aurelianensi urbi tributa. Indene porrecta fuit ansa fingendi cuiusdam sub nomine Auli Hali carminis^m, quo & *Abundii* nomen & Aviti mortis dies annusque exprimuntur? Nullus dubito. Post carmen enim legitur: *Obiit sanctissimus presbyter Hierosolymis xv. Cal. Iulii, Valentiniano & Anatolio Cos. Erâ CDLXXVIII. hoc est Christi CDXL.*

46. Temerè item & falso Tamaius Lucianum eum qui græcè de revelatione sibi facta & inventione reliquiarum scripsit, Hispanum vocatⁿ & Aviti Hispani *homopolum*^o, hoc est civem seu concivem, ut ita cum recentioribus loquar. Impudentiam fictionis Lucianus ipse arguit & græcus sermo quo usus fuit. *Lucianus*

ⁱ In Commonitorio ad Augustinum.

^k Ad ann. CDXXI.

^l Tomo 3. Martyr. Hipp. XVII. Ian.

^m Apud eumdem Tamaium ibidem.

ⁿ In *Adi Abundii Aviti.*

^o In Textu ipso *Martyrologii.*

(in)matutinos. dixerunt ei omnes sorores. benedic nos ut mereamur te multorum sanctorum uigilias celebrantem habere. Et ipsa dixit. Saluet & benedicat vos Dominus. nam me non audietis amplius legentem. iam enim me Dominus uocat. iam cupio dissolvi & esse in requiem. uos autem dulcissima viscera mea. & membra sancta. in Christo uiuite &c. Multus in hoc fui; atque invitissimus hinc discedo. Viderint quibus Historia atque Ecclesiastica illius ævi disciplinæ studium cordi heret.

(1) *Homopolum*, bellus homo quasi ὁμοπόλιτης, ὁμόπολος, ὁμοπάτητος dixit, ut utrumque Tarragonensem faceret.

(2) Præter Alcimum Viennensem, nemini non notum, Avitos Scriptores legimus Q. Octavium Donato τὸν ὄμοιοτελέστων auctorem: item alium à Calliodoro laudatum *De orthographiæ peritia*: Alphium sive Alphæum Poetam cuius fragmentum extat in corpore Poetarum Latinorum; nullum tamen civem Tarragonensem, aut prænomine *Abundium*. Taceo Avitum Augustum, & Martialis alium Lib. IX. Epigr. 1. Avitus autem Hieronymi videtur noster hic de quo agimus esse.

^a Tomo 2. oper. S. Hier.

deam. Vedit itaque & cum nepta sua Paula virgine Domini. Deinde quasi sciens se iam cleris (existimo restituendum celerius) migrare è seculo. uale facit nepti dicens. Ora pro me dulcissima. iam amodo solo (rest. sole) absque me celebrabitis natalicia Domini. quem sermonem audientes. omnes qui aderant flere ceperunt. Reversa vero ingressa est in sanctam speluncam & oravit. Altera vero die cum esset in collecta beati Stephani protomartyris. quum non procederet ad vigilias diluculo. uadens in eodem martyrio præcepit oblationem de monasterio suo ferri. non enim abebat consuetudinem communicare. nisi & ipsa oblationem obtulisset. Igitur reuertens de martyrio. uigilat cum suis virginibus. quas iam præcipiente et si non spiritu. tamen corpore incipiuerat relinquere orfanas. erat enim & mea humilitas ibidem cum ipsa. & dicit ut ego primum legerem inventionem reliquiarum beati Stephani. Lege runt autem & alie tres sorores. Postea vero ipsa legit de aliis apóstolorum passionem sancti Stephani. quia consuetudo erat ei, per uigilias (f. pervigilia) sanctorum quinque legere lectiones. Et cum compleasset

(inquit) misericordia Dei indigens, & omnium hominum minimus presbyter Ecclesiæ Dei, quæ est in villa Caphargamala in territorio Hierosolymorum, S. Ecclesiæ, & omnibus sanctis qui sunt in Christo Iesu in universo mundo in Domino salutem. Hispanus enim homo ad universæ Ecclesiæ directus Episcopos, cur græco potius quam proprio gentis sermone relationem conceperit? Caphargamala autem, hoc est Villa Gamalielis, viginti passuum milibus à civitate Hierosolymis fuit ut in eadem relatione dicitur (*Capharsemeliae* alterius villæ mentio ibidem fit, & *Capernaum* in Evangelio eiusdem formationis), cui credere relationi debemus non Halo aut Tamaio, qui scimus qua religione tunc temporis ordinabantur addicabanturque Ecclesiis cives presbyteri, non alienigenæ.

47. Avitum quoque unà cum Orosio legationem ad Augustinum contra Priscillianistas & Origenistas expleuisse idem falsissimè Tamaius tradit. Qui & ridiculè confingit Basilius quendam Græcum unà cum duobus Avitis in Hispaniam venisse, cui Basilio Origenianæ doctrinæ commendationem tribuerit Orosius. Quem enim Basilio Orosius in Commonitorio appellat, sanctus Basilius est. Avitos duos, alterum qui è Hierosolymis, alterum qui è Roma redierat, priorem quidem Victorini cuiusdam, posteriorem autem Origenis dogmata in patriam attulisse Orosius dixerat; brevique Victorini affecta cessisse alteri qui Origenem docebat. Cooperunt ergo ex Origene (ait) magnifica plura proponi &c. Didicimus enim de Trinitate doctrinam satis sanam &c. Tunc deinde Scripturarum solutiones satis sobrias. Omnia hæc statim à sapientibus fideli pristinorum expurgatione suscepta sunt. Sed inquit: Remansit sola offensa: de nihilo credere tunc persuasum erat esse animam, non tamen persuaderi poterat factam esse de nihilo argumentantes, quia voluntas de nihilo esse non possit. Hoc pænè usque ad nunc manet. Iti verò Aviti duo, & cum his S. Basilius Græcus, qui hæc beatissimè (an rectissimè?) docebant, quædam ex libris ipsius Origenis non recta, ut nunc perintelligunt, tradiderunt.

48. Respuunt quidem omnem de Avitorum Basiliique hæretico dogmate suspicionem aut notam Orosii verba. Nec Basilius dici sanctus ab eo debuit cui hæretici loco esset; aut honoris hic titulus non sanctitatis iuxta id quod iam supra observatum est videri potest, qui uni Basilio nulli autem ex Avitis tribuitur, cùm

omnes in eadem navi ut proverbium ait vehantur. Non ergo de aliquo in Hispaniis præsente Basilio, sed de doctrina è libris S. Doctoris ab altero ex Avitis commendata Orosius accipiens est. Certè Basilius doctor Ecclesiæ magnus in eo pretio habuit Origenem, ut unà cum Sancto Gregorio Nazianzeno flores eius è libris decerpitos, ac *Philocalia Origenis* inscriptos in vulgus ediderit: quæ græcè & latine tum Parisis MDCXVIII, Joanne Tarino Andegavo interprete, tum Cantabrigiæ MDCLVIII. excusa formis sunt.

49. Incerta multa primis sæculis furere controversaque inter Ecclesiæ ipsos patres, quæ nunc certa sunt. *Ipsi etiam Apostoli Domini* (Augustinus ait Orosium de interrogatis instruens^p) *præ ceteris electi, & lateribus coherentes, eiusque ore pendentes, multa reperiuntur improbanda dixisse.*

^p Lib. ad Oros. contr. Priscill. & Ori- genistas.
Quinimmo eorum quibusdam quæ in Avitis taxavit Orosius, nil reponit Augustinus tam severæ censuræ: quandoque & remota à sensibus nostris summo studio negat indaganda^q: de origine animæ quæstionem discutere se nolle ait^r. Cuius quidem quæstionis hodierna de creatione earum eo quo infunduntur corporibus tempore, firma persuasio adeò veteres latuit: ut Philastrius hanc hæresin dixerit^s: ipse doctor doctorum Augustinus nihil compertum sibi non uno loco^t sit professus; Gregoriusque Pontifex, animane ab Adamo descenderit an singulis detur, incertum inter patres remansisse, atque in hac vita insolubile affirmare neutiquam dubitaverit^u. Solem item & Lunam, sideraque alia sensu & ratione censi, an non idem Augustinus certum sibi non esse ait^v? Quæ & alia in defensionem Origenis, non ubique adprobatus, Petrus Halloixius collegit^w; & nos huc advocamus, ne in S. Basilius facta cum Avitis, quorum opiniones aversabatur, apud Orosium mentione, non Græcum illum doctorem magnum, sed alium quempiam ab eo significatum cum Bivario^x Tamaioque^y incautus credat aliquis.

50. SEVERUS Minoricæ Hispaniarum insulæ Episcopus memoriam sui, Iudeorumque eiusdem insulæ conversionis, nuntiis rei literis ad omnes Episcopos totius orbis terrarum anno CDXVIII. qui post consulatum Honorii XI. & Constantii II. à Severo audit (revera Honoriū XII. Theodosium VIII. Consules habuit) inscriptis ad posteros laudabiliter propagavit. Eo nimis tempore quo Severus huic Ecclesiæ recens fuerat impositus, advenit eò ex Hierosolymis veniens; sed tamen ut ex-

^q Cap. II.
^r Ibidem.

^s De her-
ebus.

^t Hic & lib.

^u 10. De Genesi

ad lit. cap. 3.

^v 10. & 23. ep.

28. ad Hieron.

ep. 29. ad Eze-
chium. ep. 175.

& 260. lib. 2.

Retract. cap.

45. Videns

doctiss. Henri-

cus de Noris in

Vindictar. Aug.

cap. 4. §. 3.

^w Lib. 2. ep.

54. Secundia-
no.

^x Enchir. ad

Laurent. cap.

48. Noris cap.

4. §. 2.

^y In Origent

defenso lib. 3.

cap. 7. & lib. 4.

quæst. 1. pag.

237.

^z Ad ann. CD.

pag. 426.

¹ Tomo:

Mart. Hisp. die

xvii. Ian. pag.

541.

existimo Africâ priùs tactâ , & munere sibi olim imposito Augustinum & alios Africæ Episcopos de rebus Palæstinis admonendi diligenter impleto , noster Orosius. *Hic B. Stephani reliquias* (ait Severus) quæ nuper revelatæ sunt , cùm ad *Hispanias* portare constitui^{et} , ipsas sine dubio martyre inspirante in memorati oppidi (Magonis) Ecclesia collocauit. Accensum deinde narrat præsentia sanctorum pignorum Fidei zelum adversus Iudaicam prævitatem. Eminebat inter alios Iudaicæ fæcæ addictos istius insulæ ac loci incolas Theodorus quidam , non solum inter Iudeos , sed & inter Christianos etiam præcipius , qui in civitate ipsa omnibus curiæ muniis , atque adeò Defensoris , fuerat functus. Post quasdam inter partes turbas tactus is Spiritus sancti lumine , non solum se , sed & universum apostamatam populum Ecclesiæ gremio commisit. Rem totam è Severi epistola , quæ non brevis est , nec perfundoriè concepta , melius dices. Quam quidem totam è Vaticanis schedis habitam Cæsar Cardinalis Baronius Annalibus suis ^b prudentissimè voluit insertam. Meminit eiusdem epistolæ Eudius Uzalensis in Africa Episcopus in libro I. *De miraculis S. Stephani* cap. 2. ^c(1).

51. Sed & huc penetravit Pseudo-Dextri præpostera temeritas , cuius partes fuere Hispanum nomen , quo ea se cumque verteret , iure vel iniuriâ sive illius sive aliorum , intrudere. Magnum audi sis Apollinem ^d: *Innocentius Hispanus ex urbe Carpetanorum Ebora , metu Gothorum urbes Hispanas incendentium ad insulam Minoricam cum multis sociis fugiens , convertitur ad Fidem , quem non multò post secutus est Theodosius Iudeus*. Perpetua nempe Dextri Toletani cura & consilium fuit atque iniuriosum satis genti nostræ , Iudæorum Hispanorum ampliare fovereque memoriam , origines ad extremam antiquitatem prorogare , virosque eius gentis posterorum committere monumentis. Sed quis non videt è Severi ipsis his verbis desumpta , quæ de Innocentio audivimus? *Duo quidam primarii Iudeorum* (ait) *Meletius Theodori frater* , & *Innocentius* , qui *Hispaniarum cladem nuper effugiens cum famulis suis ad hanc insulam venerat* (sic ut nunc ipsi etiam cum sacramentorum terribili interpositione confirmant) ; ad unam speluncam , vel potius

rupem , convenerunt &c. Nihil novi aut Severo indicti , nisi quod Innocentium ait Eborensem , quem dumtaxat ex Hispania in eam insulam appulisse Severus nos docuerat. A cuius relatione discrepat Innocentium ante Theodorum conversum fuisse : *Theodorum* inquam , non *Theodosium* , quod habent omnes Dextri editiones ; in eo etiam sublestæ fidei veroque contrariæ.

52. Ad Orosium scripsisse *Commentarium in libros Regum ISIDORUM* Cordubensem Episcopum Sigebertus Gemblacensis scriptum reliquit ^e , auctor saeculi duodecimi. Nos qui fontes scrutari amamus , non alium ab hoc invenire potuimus. Mīrum sanè videri debet Scriptorem hunc per tot saecula inter diligentissimos Scriptorum nomenclatores , Hieronymum , Gennadium , Isidorum , Ildephonsumque Hispanos , Honoriumque item Auguistodunensem , ignotum atque indictum transiisse ; tandemque uni homini Belgæ post octingentos ferè annos sese manierisse. Sigeberti verba : *Isidorus Cordubensis Episcopus scripsit ad Orosium libros quatuor in libros Regum*. Unde Trithemius didicit & in album suum intulit ; ab eoque , sive à Sigeberto docti , laudant quoque Xystus Senensis , Gesnerus , Possevinusque ; nostrarumque rerum Scriptores Petrus Mexia ^f , Ioannes Vasæus ^g , Ioannes Marianus ^h.

^e De Script. Eccles. cap. 51.

53. Vereor autem ne falsi omnes fuerint Sigeberti auctoritate , quemadmodum & ipse lecto Sermone quodam *De assumptione Mariae Virginis* , qui inter S. Augustini opera vulgo editur. In eo legas: *Nam illum Evangelii versiculum quem Simeon dixit ad Domini matrem Et tuam ipsius animam pertransibit gladius : beatæ recordationis Ambrosius cùm tractaret , ait: Nec historia nec litera docet Mariam gladio vitam finisse*. Hinc & Isidorus , incertum , inquit , per hoc dictum utrum gladium spiritus , an gladium significet persecutionis. Qui sanè offendit hunc Sermonem Augustini inscriptum nomine , quem germanum sancti doctoris exitimavit opus , in eoque laudatum Isidorum , non potuit non Isidorum aliquem Augustino antiquorem , æqualemve concipere. At cum hæc verba Isidoro tributa reperiantur nunc in libro Isidori Hispalensis Episcopi *De ortu & obitu patrum utriusque Testamenti* ⁱ : cap. 68. ^f In vita Cæsar. Roman. ^g In Chronic. ad ann. CDXX. ^h Lib. 6. cap. 7. in fine.

(1) Habetur huius Severi epistolæ exemplum satis antiquum in ea Bibliothecæ Vaticanae parte quæ olim ad Comitem Palatinum Rheni pertinuit , sub *Lit. S. hoc titulo: Severi Sermo de miraculis reliquiarum*

Sandi Stephani in insula Baleari ; ut nos in eius Bibliothecæ excerptis Hispanis & Hispaniæibus notavimus ad annum 1755.

ⁱ Cap. 68.
II dit

dit omnis de Augustino auctore illius Sermonis persuasio. Non enim potuit adducere is in testem Isidorum duobus fæculis eo iuniorem. Quare hunc Sermonem (quem Xystus Senensis legitimum creditur¹) cuivis alii recentiores adiudicant. Communiter¹ Fulbertus Carnotensis, qui ineunte fæculo undecimo vitâ functus est, creditur auctor. Sed in codice Cluniacensi S. Autberto, seu Ambrosio Autberto, cuius & in *Apocalypsin* decem libri exstant, nomine inscriptum legi, auctor est Ioannes Mabillonus Benedictinus in *Actis SS. huius Ordinis*². Exigam ergo Isidorum hunc ex Scriptorum nostrorum decuriā? Minimè gentium, sed monebo tantum quid hac in re timeam fieri potuisse. Nam quod Isidorum Hispalentem iuniorem quidam vocitent, haud confirmat seniorem eo alium fuisse; cum hi sint recentiores tantum, qui semel admisso Cordubensi Episcopo, iunioris notam apposuere Hispanensi, ut ab altero, quem seniorem incircò mos increbuit appellare, distinguerent⁽¹⁾.

54. Nec opponantur nobis Pseudo-Dextri quisquiliæ, hoc est fictionum absurdissimarum architecti. Ait is ad annum CCCLXXXIV. ⁿ Isidorus senior Cordubensis continuat Chronicon à primo consulatu Theodosii. Rursusque ad annum CDXXXIII. ^o Scribit per hæc tempora Isidorus iunior Cordubensis Episcopus Allegoriarum librum Paulo Orofio Tarragonensi; & super Lucam scripsérat. Tandem ad annum CCCLXXX. in fine Chronici: Florebant opera Isidori iunioris Episcopi Cordubensis super Lucam & Reges. Moritur anno Domini CDXXX. Micuit egregiâ doctrinâ, & opinione mirabilis sanctimoniae. Successit in Sede pontificali Cordubensi Gregorio viro sanctissimo dottissimoque anno circiter CD. Fuit Pontifex annis XXX. Secuit nimirum in duos unum, aut si Deo placet nullum, quem agnoscere debeamus, Isidorum: alterum seniorem Cordubensem tantum civem & historicum: alterum iuniorem, huiusmet urbis Episcopum, bibliorumque explantorem. Priori Chronicon, posteriori Allegoriarum & in Lucam commentarios attri-

buit. Sed nos hæc omnia è Pseudo-Dextro prius & eius interpretibus, deinde veritatis flabello eventilabimus.

55. In primis Dexter fragmenti nostri Estepani ne verbum quidem de Isidoro habet isto, aut Isidoris qui eius ævo adscribuntur. Immo Gregorii Cordubensis, cui successisse Isidorus hic iunior singitur, mortis relatione anno CDXXX. abiolvitur. *Gregorius Cordubensis* (ait) moritur. Ad hæc Cæfarauigilana editio princeps Isidorum Chronici auctorem *senioris*, Cordubensem Episcopum Allegoriarum Scriptorem cum *iunioris*, tum deinde *senioris* compellat nomine. Consulenda enim hæc est, ut simplicior & auctoris mentem erroresque simillimè referens. Quare Rodericus Carus in sua Hispali *senioris* notam tribus his in locis retinuit, unum eundemque hominem credens. In quo disertè auctorem quem propugnabat deridendum aliis dedit; cum *senioris* appellationem non ulli Isidoro, nisi respectu alterius iunioris, conferre potuerit verus ipsi creditus Dexter.

56. Quare Bivarius oculatior animadversa contradictione & absurditate, regulâ plumbeâ usus, non murum ad ipsam, sed ad murum ipsam Lesbiorum morem fecutus adaptavit. Neque enim potuit aliter quam à destruendo impressaque falsi vestigia delendo, Dextrum in aliquam tolerabilem veri speciem erigere. Quinimmo, si Bivario credimus, non quidem anno CD. sed CCCLXXXVIII. Isidorum in Sede Cordubensi subrogatum Hygino fateri debemus. Verba enim illa huic posteriori anno affixa *Hygino Cordubensi successit Gregorius senior*. *Scripsit ad Orosum super anno CCCLXXX.* non de Gregorio aliquo, sed de Isidoro accepisse videtur; cum Isidori huius operum seriem enarrans ^p tribuerit ei *super annum CCCLXXX. ad Orosum* aliquid; quantumvis Gregorii nomen, quod in anterioribus etiam editionibus legitur, in textu servaverit. Sed iam in res ipsas impressionem faciamus.

57. Bivarius Chronicon istud Isidori senioris Cordubensis id esse existimat quod Lucas Tudensis edidit Eusebiano appendi-

^p In comm.
ad annum
CCCLXXXVIII. §
pag. 405.

(1) Hæc Noster, nec sine acri & maturo examine de Cordubensi Isidoro: cui consonat nuperime vulgatum à Cl. Florezio (*Hisp. Sacr. T. VIII. tract. XXVII. pag. 167.*) Ioannis Marianæ de tribus Isidoris testimonium, nimirum: *Cordubensis* (Isidorus) *nihil scriptit quod exstet; tametsi quædam illi Trithemius attribuit*. Atqui in ea Bibliothecæ Vaticanae parte, quæ olim Christinæ Suecorum Reginæ fuit, hæc legi ac descripsi Romæ anno 1755. ex eiusdem Catalogo, num. 231. *Isidori Cordubensis: De interpretatione quorundam nominum Veteris & Novi*

*Testamenti ad Orosum Presbyterum Tarragonensem. Seu: Allegoriarum explicaciones. Inc. Dominio &c. 123. Cod. membran. 4° Qui Senioris huius Cordubensis Isidori, an Hispalensis *Iunioris* vulgo dicti germanus fœsus sit, alii viderint. Id nunc moneo, longe ante Trithemii & Sigeb. Gemblacensis tempora, atque ab ineunte iam fæculo X. Isidorum Hispalensem *Iunioris* titulo à cognomine alio distingui in Codice Eusebiano *Lit. Q. Plut. III. n. 7.* atque alibi: de quo plura forsitan in Isidoro Hispalensi.*

sum : quæ duo suis verbis post Ildephonſi & Juliani Episcoporum appendi-
cēs continuavit. Quod Bivario inde fit
probabile, quoniam valdē differt hoc Tu-
densis ab Isidori Hispalensis vulgari. Non
animus est anticipare hīc de Chronico Isi-
dori ea quæ ad Hispalensis præfulis tempo-
ra devenientibus sedulō pertractanda sunt.
Quare in id tempus lectori facere satis
differimus ; hoc tantū nunc opponentes
Bivarianæ coniecuræ Isidori , Tudense
Chronicon ab initio mundi ductum, ad
Heraclii usque Imperatoris sive Sisebuti
aut Cintilæ Gothorum Regum pertinge-
re ætatem. Isidori autem Cordubensis id
quod nunc primū Dexter laudat fici-
neus , à primo Theodosii consulatu ini-
tium habuit. Reliqua videamus.

58. Theodosius primū , quo anno
quintū Gratianus Consul fuit , hoc est
CCCLXXX. ⁹ Quod ergo pretium operæ,
aut quænam notatu digna res post qua-
triennium consignare literis , ab eo con-
sulatu Chronicon suum continuare Isido-
rum? Debuit hæc nota fieri anno ipso
primi consulatus , occasione sumta ex ipso
Chronici principio , quod ad manus esset.
Quare enim hoc anno CCCLXXXIV. potiū
quàm alio è subsequentibus , chro-
nologi hæc laus Isidoro tribuatur , non
aliqua rario congrua reddi potest. Inde
iam alteri iuniori Cordubensi Episcopo
Allegoriarum librum Pseudo-Dexter falsò
adjudicat , qui Sancti Isidori est Hispa-
lensis. Offenderunt quidem novatoris oculi
in eo , quod nuncupatus sit ab aucto-
re opus *domino sancto ac reverendissimo*
fratri Orosio , illicoque excogitatus fuit
Isidorus alias historico Orosio æqualis;
cùm debuissest potiū æqualis Isidoro quæ-
ri Orosius aliquis. Et ad manum fuit Ab-
bas ille , de quo Gregorius Magnus hu-
ius temporis Pontifex , cùm ad monachos
insulæ Montis-Christi , tum ad Symma-

sunt , quod & Ioannes Grialius in notu-
lis observavit ^u.

^u In eadem
edit. Matrit.

59. Instat Bivarius : Non meminit hu-
ius *Allegoriarum* libri Braulio , nec Ilde-
phonſus. Meminit utique Braulio dum tri-
buit Isidoro *De nominibus legis & Evan-*
geliorum librum unum , in quo ostendit quid
memoratæ personæ mysterialiter significant.
Colludamus verò interim cum Pseudo-
Dextro , & ab eo quæramus quisnam ille
Orosius Isidori senioris amicus? Paulus
Orosius Tarragonensis , ait. Historicus ne
is celebris famæ , de quo tam nos multa
in superiori capite? Quî potui alium his
disertis verbis *Paulo Orosio Tarragonensi*
significare velle? respondisset incunctanter
si in vivis esset Bivarii Dexter. Minimè
quidem è latere surgens ait Pseudo-Ma-
ximus , sed Orosio Legionensi Episcopo:
Sanctus Isidorus senior (inquit ^x) *dedicat*
librum Allegoriarum Orosio Episcopo Legio-
nis Septimæ-Geminæ in Hispania. Bivarius
hīc inter malleum & incudem positus,
necesse habuit Paulum alterum Orosium
Tarragonensem qui Episcopūs fuisse Legionis
urbis , ab historico eiusdem no-
minis & cognominis , eiusdem urbis , at-
que eiusdem temporis diversum admittere.
Cui per me iis , quibus anima pro sale
fit , credere liceat.

^x Ad annum
CDXXXII. n. 2.

60. Præterea , estne idem opus *Alle-*
goriarum hic liber cum eo *in libros Regum*
commentario ad Orosium directo , quem
Sigebertus Isidori seniori attribuit? Nam
si idem , quare ita vocat Sigebertus , cùm
Allegoriæ ad utriusque Testamenti omnes
libros pertineant? Aut si diversum , cur
in Reges commentariorum Dexter non me-
minit? Sunt quidem inter Isidori Hispa-
lensis opera *mysticorum expositiones sacra-*
mentorum , sive *Quæstiones* in plures libros
veteris Testamenti : in quibus *Quæstiones*
sunt *in Regum libros*. Et fortasse Sigeber-
tus hanc partem vidit , confuditque in-
advertenter cum Allegoriis Orosio nuncupatis;
crediditque alium Isidorum Hispa-
lensi antiquorem & Orosio æqualem au-
ctorem operis.

61. Non tamen his contentus Pseudo-
Dexter , *in Lucam* quoque hunc Isidorum
suum seniorem scripsisse ait. Dicam quid
imposuerit levissimo nugatori. Auctor Ser-
monis iam laudati *De assumptione Virginis*,
quem aliis sancti Augustini (non iure qui-
dem , cùm Fulberti Carnotensis , Ambro-
ſii Auberti , alteriusve fit) magni doctoris
operum editores infeverunt : pro Lucæ ver-
bis his *Tuam ipsius animam pertransibit*
gladius explanandis , Isidorum post S. Am-
broſium adduxit. Quod Pseudo-Dextro ad

Isidori sui *in Lucam* commentarios finendum satis superque fuit. Sed iam nos adnotavimus Isidori verba quæ in Sermo ne isto laudantur, in Isidori Hispalensis libro *De ortu & obitu patrum*, quin opus sit ad aliquem in Lucam commentarium recurrere, disertè legi. Reliqua Pseudo-Dextri de pontificatu & morte Isidori senioris, quam illum ad temerè confingen dum libido fallendi, tam nos procliviter ad refutandum merisque annumerandum fabulis, veri studium trahit.

C A P U T III.

De ANONYMO quodam poeta Hispano à Sidonio laudato. Merobaudes forte hic Idatii, cuius exstat carmen de Christo. Merobaudes Valentiniani dux iunior alius, magister utriusque militiae. Bacaude & Bacauda quid? Sidonii Apollinaris ætas. Pseudo-Dextri de Merobaude cæco fabula. DRACONTII Hexaemeron liber. Ab Eugenio Tolentano auctus. Vossio quare incertum qua ætate vixerit. ASCANII Tarragonensis Episcopi ad Hilarum Papam epistolæ duæ.

62. **H**uius profectò ineuntis saeculi aut superioris exeuntis ANONYMUS quidam poeta Hispanus est, quem Sidonius Apollinaris, saeculi huiusmet quinti Scriptor, aliás parum aut vix notum versibus suis immortalem reddidit. *Excusatorium* ille carmen *ad Felicem Magnum* direxit: quod totum in referendo quæ nollet canere, aut quibus canendis rebus, quibusve imitandis poetis impar esset, potius quām in proprio aliquo argumento consumsit exornando. Post alia nempe ad Felicem ait, nullum ex anteriorum temporum magnis poetis hoc in carmine illum lectorum, neque item ex iis quos parentum ætas tulerat: quorum tres numerat, primum Gallum, secundum Ligurem, tertium Hispanum:

*Nec qui iam patribus fuerē nostris
Primo tempore maximi sodales:
Quorum unus Bonifacium secutus,
Necnon præcipitem Sebastianum,
Natales puer horruit Cadurcos
Plus Pandionias amans Athenas.*

Varium huius poema non vulgari effert laude. Ignoratur tamen ab interpretibus, quemnam huius saeculi, quod innuit, poetam significet. Pergit:

*Non tu hic nunc legeris, tuumque
fulmen,
O dignissime, Quintianus alter,
Sternens qui Ligurum solum & penates,
Mutato lare Gallias amasti,
Inter clifica signa, pila, turmas*

*Laudans Aetium, vacansque libro,
In castris hederâ ter laureatus;
Neque hic alicubi notus, quantumvis diferto appellatus nomine, Quintianus. Pergit iam ad tertium:*

*Sed nec tertius ille nunc legetur,
Bætim qui patrium semel relinquens,
Undosæ petiit stitum Ravenna:
Plosores cui fulgidam Quirites,
Et carus popularitate princeps,
Traiano statuam foro locarunt.*

63. Planè nihil hinc aliud colligere Bibliothecæ Hispanæ in argumentum licet, quām Bætis accolam celebrari à Sidonio, eius famæ & excellentiæ vatem, ut statuam in foro Traiano principis sui ac senatus decreto cum eximiis aliis poetis meruerit. Nullum quidem haec tenus è nostris vidimus, quem de hoc homine ita claro solicitaverit coniectandi amor. Unus quod sciam Iacobus Sirmondus, dum ad Sidonium Notas edit, Merobaudem suspicatur à poeta laudari. *Fuit enim hic (ait y) poeta & ortu Hispanus, ut tradunt.* Vellelum non tacuisse rei auctores, cùm ego non ullum inveniam. Merobaudem certè eum innuit de quo Idatius in Chronico: *Asturio magistro utriusque militiae gener ipsius successor ipsi mittitur Merobaudes, natu nobilis, & eloquentiae merito, vel maximè in poematis studio, veteribus comparandus; testimonio etiam provectus statuarum.* Vix potuit aliter magis proximè ad Sidonianam anonymi illius poetæ laudem. Quem forte innominatum reliquit metri legi prohibitus. Exstat quidem in Collectione carminum Christianorum poetarum *De Christo* carmen hac inscriptione notatum: *Merobaudis Hispani scholastici de Christo.* Fortè huc habuit oculos Sirmondus quum retulit de Hispana Merobaudis patria quorundam opinionem, atque hunc eundem credidit cum Merobaude Idatiano. Pseudo-Dexter autem somnia videns, & hic comminiscitur ^a Merobaudem cæcum poetam lyricum Barcinonensem.

^b Theodosii junioris anno xix.

64. Quibus partim exornandis, partim in ordinem reducendis, quisnam hic homo fuerit annotare opus. Merobaudis sub Iuliani obitū tempus meminit Philostorgius ^b, referens eum cum aliis cadas ver Iuliani deportâsse in Ciliciam: quod anno CCCLXIII. contigit. Eo militum ductore usus fuit Valentinianus (teste Ammiano ^c) Quadis bellum inferens; cuius quidem Valentiniani propinquus fuit: quod unus Sextus Aurelius Victor, sive huius *De vita & moribus Imperatorum Romanorum* operis epitomator, expressit ^d. Obeunteque diem suum Valentiniano an-

^a Ad annum CDXXXIII. num.

7.

^b Hist. Eccl. lib. 8. §. 1.

^c Lib. 30. pag. 455. edit. Hamburg. Lindeburgii.

^d In Valentiniiano iuniori.

no

no CCCLXXV. superstitibus rerumque habendas moderantibus Valente eiusdem fratre, Gratianoque filio auctor cum Cereali fuit, ut Valentinianus iunior, senioris idem filius & Gratiani frater adhuc quadriennis (aliis novem annis natus^e) ignaris Augustis, nec tamen factum postea improbantibus, Imperator proclamaretur: ut ex Ammiano Marcellino^f, Sexto Victore (qui tamen non Cerealem facti solum sed Equitium appellat) aliisque consuestat; propter hoc meritum biennio post factus Consul. Bino etenim consulatu illustrem produnt fasti Merobaudem, semel cum Gratiano IV. anno CCCLXXVII. cuius Ammianus lib. 31. meminit^g, & in lapidibus^h fit memoria; iterumque cum Saturnino anno CCCLXXXIII.

ⁱ Cap. 28. 65. Noster autem sequenti post ultimum consulatum anno, an alias aliquis eiusdem nominis Aegypti dux fuit? ut ex leg. 43. *De appellationibus* in codice Theodosii appetat. Certè ad Consulem nostrum pertinet quod Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosio dicto de eius obitu posteris tradidit. Narrans hic quæ à Maximo Galliarum Tyranno fævè gesta fuissent: *Quòd si cui ille (de Maximo aitⁱ) pro ceteris sceleribus suis minus crudelis fuisse videtur: vestrum is, vestrum, Vallio triumphalis, & trabeate Merobaudes, recordetur interitum: quorum alter post amplissimos magistratus, & purpuras consulares, & contractum intra unam domum quendam honorum senatum, vitâ sese abdicare compulsus est; alteri manibus satellitum gulâ domi fractâ, &c.* Posteaque: *sed in illos speciales putaretur habuisse odiorum causas Tyrannus. Steterat enim uterque in acie Gratiani (quem is occiderat) & Gratianus utrumque dilexerat.* Hæc de hoc Merobaude invenimus dicere: à quo diversus est Mellobaudis è Francorum Regibus, quo etiam usus fuit Gratianus amico, bellicarumque in Germania expeditionum socio, ut ex eodem Ammiano li-

^k Lib. 30. pag. 448. & lib. 31. pag. 48j. quet^k. 66. Alius item à seniore isto iunior no CCCLXXV. superstitibus rerumque habendas moderantibus Valente eiusdem fratre, Gratianoque filio auctor cum Cereali fuit, ut Valentinianus iunior, senioris idem filius & Gratiani frater adhuc quadriennis (aliis novem annis natus^e) ignaris Augustis, nec tamen factum postea improbantibus, Imperator proclamaretur: ut ex Ammiano Marcellino^f, Sexto Victore (qui tamen non Cerealem facti solum sed Equitium appellat) aliisque consuestat; propter hoc meritum biennio post factus Consul. Bino etenim consulatu illustrem produnt fasti Merobaudem, semel cum Gratiano IV. anno CCCLXXVII. cuius Ammianus lib. 31. meminit^g, & in lapidibus^h fit memoria; iterumque cum Saturnino anno CCCLXXXIII.

^l Bochartus in *Geographia sacrae* altera parte, lib. 1. cap. 42. pag. 743. Boxhornius *Ori- gin. Gallica- nar.* cap. 2. pag. 21. Sirmundus *ad Sidonium* lib. 6. ep. 4. ^m Olympiad. cccv. anno 1.

Idatiusque: *Testimonio etiam proiectus statuarum.*

67. Præterea Merobaudes alter, Valentianus & Gratianus æqualis, eorumque propinquus (ut ex Victore novimus) eiusdem cum iis gentis, hoc est Pannonius, fuerit. *Cibalis* enim Pannoniae inferioris urbe Gratianus Valentianus senioris pater natus, ut ex eodem Sexto Aurelio constat. Barbaræ autem originis homo vix potuit ad eam latini carminis excellentiam eniti. Sed tamen huic nostræ conjecturæ illud obstante dicas, quod Sidonius celebrare voluisse videtur non suæ, sed parentum ætatis virum, ut ex his colligimus:

*Nec qui iam patribus fuere nostris
Primo tempore maximi sodales.*

Quod an male adaptatur ei, qui anno uti diximus CDXLII. in Hispaniis bello

præ-

ut fere omnia, ab Hebreis derivat quibus בוגדים, idem ac Latinis *perfidi* valet. Sæculo dein septimo lenita est vocabuli invidia ut vel in proprium virorum transiret nomen, præsertim in Meridionali Hispaniae plaga. Octavæ Toletanæ Synodo anno DCLII. interfuit & subscripsit *Bacauda Episcopus Egarense* (*Cabra* oppidum est in Bætica): cuius in ligno ibidem ad hanc diem superest monumentum *Dedicationis Baselicæ Sanctæ Mariæ* in lapide quadrifronte nullaque non ex parte inscripto: quem ego ante hoc triennium vidi, descripsi atque ad verum depingi curavi; exitatque in Itineris mei Bæticæ Ephemeridibus.

(1) *Aracelitani* Hieronymo Suritæ (*Not. ad Itin. Aug. ab Asturica Burdigal.*) forte sunt incolæ hominum oppidi Araciæ dicti, in Navarræ regno inter Coreliam & Farum. Cellario (II. Sect. 3. n. 62.) & apud eum Oihenartio (II. 11.) *Huarte Araquil*: quinque aut sex leucis ab urbe Pampilone versus Occasum: cuius incolas *Arocelitanos* Plinii esse minime dubitat. *Bagaudas* sive *Bacaudas* ructicanos primum in Gallia tumultuantes dictos fuisse testatur Orosius (VII. 25.) unde id vocabulum seditiosorum, rebellium & latrocinantium proprium factum in Vallonas tractumque Hispanæ ab Aquilonari plaga Gallicæ propiore permanavit. Bochartus (*Geogr. I. 42.*)

prærat, cum eo ipso tempore Sidonius floreret? Non malè quidem; nam potuit uterque Merobaudes cum Sidonio pariter vivere, verūm ætate impares esse; & parentem Sidonii Apollinarem, qui præfectus Galliarum sub Honorio fuit, Merobaudes carum & familiarem habere. Obiit enim Sidonius, ut creditur, anno CDLXXXII. viridi adhuc ætate; nam quo anno Consul fuit Asterius (scilicet CDXLIX. cum Protogene) adolescentem se, immo nuper ex puero, hoc est quindecennem aut circiter, ad Nammatium scribens, fuisse aitⁿ. Convixit igitur Merobaudi iam viro reipublicæque maioribus honoribus opportuno, adhuc adolescentis: quod satis est ut non ineptè Sidonius de eo dixerit sodalem sui parentis primo tempore, hoc est in adolescentia, extitisse.

68. Hunc autem, ut finiamus, aut alterum Bæticæ provinciæ civem, immo Bætis accolam, Sidonius celebrat: quem relictâ patriâ Ravennam se contulisse ait, statuamque in foro Traiani habuisse. At Merobaudi Scholastico carmen *De Christo* tribuitur. Sed non impossibile est Scholasticum, hoc est advocationis munus eum gessisse, qui militaria munera postea gesserit. Nam Idatius de Merobaude suo non tacuit, eloquentiæ merito eum clarum fuisse. Cæco autem Barcinonensi quid faciemus? Tenebris nempe suis remittemus & commendabimus, finemusque cæcum cæcum ducere ut ambo in foveam cadant.

69. Dracontius sub Theodosio iuniore, qui ad usque quinquagesimum huius sæculi annum vitam extendit, poesis laude inter Christianos floruit vates. Superfunt rei testes, breve hoc Isidori testimonium^o: *Dracontius composuit heroicis versibus hexaemeron creationis mundi, & luculenter quod composuit scripsit*: quod Honorius, ut solet, brevavit. Item opus ipsum ab Isidoro laudatum, quod manibus omnium teritur *Hexaemeron*, sive opus sex dierum, heroico carmine. Huic subiungitur alter libellus elegiacis versibus ad Theodosium Augustum, in quo veniam petit si quod in superiori opere incautus erravisset, precaturque condonari sibi quod in eo de triumphis illius nihil dixerit. At illos *De*

^o De Script.
cap. 24.

(1) Dracontium Sirmondi cum Toletano Michaelis Ruizii Azagræ Saculi XI. Codice, cuius in sequenti num. 70. mentio est, contulit & variantes lectiones adnotavit Cl. amicus &, in colligendis è Charophylacio & Bibliotheca Illustrissimi Canonorum Toletanorum Collegii quæ in patriam Historiam conferre possent monumentis, collega olim meus Andreas Marcus Burrièl Soc. Iesu Presbyter magno rei literariæ damno ante annos aliquot præmatura morte

creatione sex dierum duos libellos, Eugenius Episcopus Toletanus iunior, (tertium alii ab Eugenio primo huius urbis Episcopo, sancti Dionysii sodali, appellitant) quos antiquitas protulerat vitiatos (ait Ildephonsus, Toletanus & ipse præsul^p.) ea quæ inconvenientia reperit subtrahendo, immutando, vel meliorando, ita in pulchritudinis formam coagit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Cuius viri sanctissimi iudicio de utroque poeta non parum detrahit ^{autem} ipsa, quæ docet affatim quantum valuerit unusquisque eorum facultate pangendi carminis, ætatisque & convictus barbaræ gentis, sub qua natus Eugenius fuit, consideratio. Subiungit Ildephonius: *Et quia de die septimo idem Dracontius omnimodo reticendo semiplenum opus visus est reliquisse: iste & sex dierum recapitulationem singulis versibus renotavit, & de die septimo quæ illi visa sunt eleganter dicta subiunxit* (1).

70. Hoc ita curatum opus primum prodiit Parisiis ex bibliotheca S. Victoris (uti Gesnerus scriptum reliquit^q): deinde Basileæ cum veterum poetarum Christianorum operibus à Gregorio Fabricio; & in Bibliotheca veteranum PP. à Margarino Bignæo, editionis secundæ^r tomo 8. Tandem Iacobus Sirmondus Eugenii collectis versibus Dracontium unà cum iis edidit Parisiis anno MDCXIX. in 8.º Dracontii nempe utrumque librum, cùm secundum seu posteriorem primus Michael Ruizi Azagrius publicaverit, ut ipse in *Notulis ad Corippum* ait^s. Nescio an Sirmondianam istam præcesserit alia Ioannis Weitzii adiectis eius notis, cuius ipse meminit in præfatione ad *S. Hilarii Pitavienensis Genesin*, Francofurti editam anno MDCXXV. Thomas sanè Reinesius hanc editionem alicubi laudans^t, Sirmondianâ priorem facit.

71. Unde cùm tam liquidò de auctoris ætate constet, mirum videri debet adeò perspicuam rem uni Vossio latuisse, qui in fine, seu ultimo capite *De ætate poetarum latinorum* in quod incertæ ætatis eos coniecit qui post Carolum Magnum vixerere, hunc notissimum Theodosiani tem-

po-

abreptus: quas cum plurimis Eiusdem stupendi plane laboris atque industriæ foetibus in Regiam Bibliothecam Matritensem postea delatas autographasque ad manum habeo. Exstat Codex in Bibliotheca Toletana *Plut. XV. n. 15.* beneficio Cl. Viri Ioannis Baptiste Perezii eiusdem Ecclesiæ Canonici & Fabricæ Præfecti, ac demum Episcopi Segobricensis, Civis Valentini, quem non hoc tantum nomine meum iure appellarerim, ut in extremo eiusdem folio legitur.

^p De Script.
Eccles. cap. 14

^q In Biblioth.

^r Parisiis
MDCXXIV.

^s Pag. 74

^t In epist. 1
ad Christianum
Daumium pag.
18.

poris poetam in hunc album contulit. Mirè eruditum vocat eum Gaspar Barthius, licet intricatiorem, lib. 23. cap. 19. Fuit enim plurimum ingenii (ait) in Christianis veteribus vatibus, & quidem sàpè adeò excellētis, ut dum illustrare volunt quædam, omnia confundant. Sanè Dracontius (subiungit) adeò acutè & nervosè de plerisque incidentibus loquitur, ut vix se ipsum sat tis intellectisse videatur: Tantum abest, ut ab iis potuerit sententia eius percipi, qui nostra ètate in ea re studuerunt. Deprehendit idem excellens criticus nostri temporis, dum in *Adversariorum* opere ad Dracontium nostrum illustrandum ter recurrit^u, vestigia non unius manus: qua re id quo utimur archetypon haud credit poetæ, sed ab Eugenio interpolatum.

72. Planè quum adscribimus poetis nostris Dracontium, non ullum è veteribus sequimur. Nam nec Isidorus, nec Ildephonfus, nec Honorius qui olim meminere, unde domo fuerit monent. Neque item è recentioribus Gesnerus Bellarminusque. Ad quos ignotus fortè superioribus saeculis pervenit: ideo neque eius mentionem fecisse videoas Philippum Bergomensem, Liliū Gyraldum, Raphaelem Volaterranum, Paulum Langium. At noviores, nescimus planè unde moti, Miræus in Notis ad Isidorum, & Labbeus in Dissertationibus ad Bellarminum, Margarinus Bignæus in editione Bibliothecæ Patrum, apertè Hispanum vocant. Novimus tamen ad partes quis Bivarium traxerit: nempe ficalneus Maximus, quem si esset alicuius fidei non admittere rei auctorem piaculum esset. Apage ergo Maximi haec ad annum CDXXX. Dracontius presbyter longævus moritur Oscæ. Et ad annum DCXII. Dracontius alter poeta Hispanus mirus habetur. Quæ duo testimonia eidem, an duobus Dracontiis dicta sint, non audet Bivarius hariolari. Apage etiam creditis Maximo Pseudo-Hauberti nugas, qui ad eundem annum CDXXX. num. 24. Sanctus vir Dracontius (ait) Oscæ Celtiberorum obiit, ubi erat presbyter. Quod ipsum habeto de Iuliano dictum, qui Adversario 498. hunc Dracontium poetam eundem afferit cum Dracontio vicario Africæ sub Valentianino & Valente anno CCCLXX. cuius mentio in Theodosiano codice (1).

(1) Mirandum sane nihil de Dracontio apud Pseudo-Dextrum legi; idque non modo in eiusdem Chronicæ fragmento à Nostro in fine secundi huius Bibliothecæ voluminis edito, quod (si quid unquam ad

73. Ascanius Tarragonensis metropolitanus Episcopus tñà cum aliis huius provinciæ ad Hilari Papam unam & alteram epistolam direxere anno huius saeculi LXV. Prior querelam continet de Silvano Calagurris Episcopo, in ultima parte ut aiunt eiusdem provinciæ constituto: qui ante septem aut octo annos cuiusdam urbi Episcopum nullis potentibus populis dederat; item alienum presbyterum, Tarragonensi clero iam aggregatum, Episcopum similiter ordinaverat; nec admonitus de eo quod contra patrum regulas iniustè perpetravisset, emendare voluerat. Altera epistola preces continet, quibus confirmari à se factum in Barcinoensi Ecclesia quærit Ascanius. Nundinarius Episcopus Barcinoensis Irenæum quendam à se ordinatum presbyterum cuiusdam municipii Ecclesiæ addixerat. Hunc moriens non heredem tantùm reliquerat, sed & supremis tabulis in locum suum, ut subrogaretur, optaverat. Quod cum omnis clerus & plebs eiusdem civitatis & optimi plurimi provinciales ratum haberí desiderarent: Ascanius ait se assensum præstavisse, & Episcopum eum Barcinoensem ordinâsse.

74. Lecta sunt hæ duæ epistolæ in Concilio Romano, die anniversario Hilari Papæ ordinationis ut moris fuit congregato, Flavio Basilisco & Herminero Coss. anno CDLXV. Cuius quidem Synodi iudicium fecutus Pontifex unicâ duabus respondit literis. Priori quidem improbans Silvani Calagurritani præsumptionem ordinandi Episcopos citra conscientiam metropolitani; temporum autem necessitati, honoratorumque & possessorum (verba eius audis) *Turiaonum*, *Cascantenum*, *Calaguritanorum*, *Virgilienum*, *Tritenum*, *Legionenum*, & *Civitatenum* factum excusantium depreciationibus hoc nunc condonans, ut ordinati non removerentur; nihil autem deinceps contra Apostolica præcepta & Nicænos canones tentaretur. Alteri, ut Irenæus malè promotus ad Ecclesiam suam rediret, aliisque pro more de clero proprio Barcinoensibus eligeretur Episcopus. Singulariter etiam Ascanium aliâ reprehendit, non parum severâ, & auctoritatis plenâ epistolâ. Quæ omnia scripta in Hilari Papæ epistolis, rebusque eius tempore gestis, legi possunt ^x.

^x Tomo 4.
Concil. edit.
Labbeanæ Par.
ris. col. 1032.
1034. 1062. &
1063.

CAPUT IV.

De IDATIO, sive HYDATIO historicæ Lemicensi ex Gallæcia. Quænam urbs ista? Papirii Massoni error, atque item Georgii Cardosi multiplex in Idatii rebus. De huius ætate, & peregrinatione in Palæstina, atque item in Hispania Episcopatu, & rebus gestis. Chronicum Eusebii continuavit. Quijnam auctor Collectionis historicæ ex Idatio. Quis autem Toromachus, ex quo & idem profecit, nisi Gregorius Turonensis? Variæ huius Collectionis editiones, ante eam quæ primum facta est Idatiani germani Chronicus à Ludovico S. Laurentii Cordubensi. Eiusdem Idatii Fasti consulares. De Cynegio praefecto Orientis Hispano apud eundem Idatum clarissimum testimonium. Versus Idatius hic ab Idatio Claro Emeritensti Episcopo. De TURIBIO Asturicensi Episcopo & eius epistola, è qua multa notantur observatione valde digna, de Apostolorum quibusdam actis ab hereticis confitit. Leonis Papæ ad hunc epistolam, atque item alia de eodem Montani Toletani Episcopi. Idem Turibius Asturicensis Episcopus cum Leonis notario. Bivarri hallucinatio. Bracarensem, quam primam dicimus, præcessit alia Synodus in eadem urbe. Turibius Palentinus ab Asturicensi diversus. A Pseudo-Iuliano de Turibio hoc posteriore inconvenenter & falso dicta. Ioannes Tamaius reprehenditur. De duabus Turibiis item, Asturicensi & Palentino. CEPONII Episcopi carmen de fabula Phaeontis ad Satanam accommodata.

75. ARDIUM & Honorium eorumque successores ad Leonem usque, IDATIUS ætate æquavit chronographus. Alius hic ab Idatio, atque item Ithacio superioris saeculi, qui Priscillianum & eius asseclas non solum pie ut ad se reversi converterentur, sed & sè parumque Ecclesiasticis viris convenienter, ut publico etiam suppicio mactarentur, oppugnare. Hydarium, si idem est, vocat Leo Pontifex ^y, quasi ἡπτήριον ab aqua sit. Atque ita in exemplari suo antiquissimi Idatiani Chronicus scriptum fuisse, Iacobus Sirmondus nos docet. Apud Siebertum quoque sic scriptum alicubi est, & in Fredegarii Scholastici Chronicus non Idatum, quomodo & vocatur quidam alias Gallicarum Episcopus, qui subscriptis synodi-

^y Epist. ad Turibium, de qua postea.

(1) Retento scilicet τῷ νεφέλῳ (quod *proprium* vulgo dicitur) vetereque *Lethe* nomine; appellativo autem *fluminis*, in *Guad* ab Arabibus mutato. Idem observamus in *Guadiana*, quæ vox est hybrida ex Arabicо appellativo *Guad*; & *Anz* Romano ac pro-

cæ epistolæ huius gentis Concilii ad Leonem Papam ^z. Cui quidem scripturæ calculum suum Barthius obtulit lib. 51. Adversar. cap. 4. Limicensis noster à patria Limica vulgo audit, Gallæciæ urbe, aut Lemicensis à Lemica; uti legitur in editiōnibus eiusdem Chronicus auctor loqui ^a: *Idatius provinciæ Gallæciæ, natus in Lemica civitate, &c.* A Limica veterum proclivis fuit in Lemicam deflexio. Ptolemæus quidem in *Limicis Gallæciæ populis Forum Limicorum* collocavit ^b iuxta Tydem in Grugiis seu Graviis, ut Plinius vocat ^c. Et nonne à *Limia* fluvio huic oppido nomen? Certè huius meminit hoc loco idem Plinius ^d: quem & *Æminium*, seu *Limeam*, aut *oblivionis* dictum alibi adnotat ^e. *Limeam* item vocat *oblivionis cognominatum Pomponius ^f.* Plura de isto flumine noster conjectatus fuit Florianus Docampus, ut erat antiquæ omnis Geographiæ apprimè gnarus, lib. 3. Chronicus sui *Hijpanici* vulgaris lingua scripti, cap. 28.

76. Alius hic à *Lethe*, sive *oblivionis* quoque flumine in Bætica, quem hodie, affixo Arabicō *fluvium* significantem nomine, *Guadalete* vocamus (1). Planè hæc similius vocabulo sive attributione amnium confusio errare fecit doctrissimum aliás virum Papirium Massonum, in libello seu *Historiola calamitatum Galliæ* ^g, *Idatum Lemicæ in Bætica Episcopum* laudantem.

77. Vetus hoc oppidum *Limica*, vel *Forum Limicorum*, Idatii autem ævo iam Lemica: quin oppidum sit *Ponte de Lima* huic flumini, vel hodie sic dicto inter Minium Duriumque adiacens, ponteque unde ei nomen utramque ripam committens, non video quid adduci in medium possit. Id enim medio fere itinere Tydem inter & Bracaram veteris Gallæciæ urbes, ab ostio *Limiae*, ubi *Viana* conditum est oppidum, marique tribus leucis distat: adeò ut non alii melius conveniat modesta illa Idatii professio, *uti extremum plagæ, ita extremum* se dicentis & vitæ.

78. Quam ergo à veri orbita deeravit Georgius Cardofus Lusitanæ hagiologus, vir diligens, sed in examinandis ultra conditum Portugalliae regnum Lusitanæ antiquitatibus obessa ut plurimum naris! Fefellit utique eum Pseudo-Iuliani flagitosissimi totius nostratis historiæ temeratoris præiudicium, qui *Lamecensem*

nō
prio eius fluvii nomine conflata; atque in *Gébel Elbéra*, *Mons Iliberiæ* (vernacule *Sierra de Elvira*): cuius vocis appellativum *Mons*, in *Gébel* ab Arabibus conversum fuit, retento *Elbéra*, sive *Iliberiæ* quod *proprium* est nomine; atque in aliis eiusmodi.

^z Tomo 3.
Concil. Labbea.
1632.

^a In prefat.

^b Lib. 2. c. 6.

^c Lib. 4. c. 20.

^d Lib. 4. c. 20.

^e Lib. 4. c. 22.

^f Lib. 3. c. 1.

^g Tomo 1.
Coætan.Gallia
Script. Duchel.
nii pag. 99.

<sup>a In Chronico
num. 241.</sup> nostrum hunc ^{Idatium} Episcopum vocat^b: quasi ex eodem loco (hoc est *Lamego*, Episcopali nunc urbe) patriâ fuit. Quod non facile debuit credere i vir in geographia Lusitaniae atque Gallæciæ veteris non prorsus hospes. Idatius enim Gallæciæ se esse provinciæ, atque in civitate *Lemica* natum clarissimè professus, Lamecensis urbis natales (quæ extra Gallæciæ fines, & ultra Durium amnem Galæcos à Lusitanis iuxta Plinium^c ceterosque omnes Geographos disterminantem, urbs hodie visitur) falsò sibi tributos, æquè clarè ac indubitanter docet.

<sup>d Lib. 4. cap.
20. & 21.</sup> 79. Hierosolymam idem ductus (à patre forsan) ut ait ipse, *infantulus*, vidit sanctum Hieronymum: quem post aliquot adhuc annos *beato* mansisse *in corpore*, hoc est superstitem fuisse, ait in *præfatione Chronicorum*. Itemque in ipso Chronico¹ repetit non solum Hieronymum, sed & Ioannem Hierosolymitanum, Eulogium Cæsareensem, Theophilumque Alexandrinum, Episcopos clarissimos, & infantulum se & pupillum vidisse. Quod quidem indicat, non uno aut altero tantum anno mansisse eum Hierosolymis, Palæstinae, sed eosque dum infantilis & puerilis quæ pone sequitur ætatis aliquam partem in iisdem partibus transfererit. Idque simul viventibus laudatis patribus oportet factum: quorum cum Hieronymus anno huius quod percurrimus, saeculi (quinti) xx. aut circiter^m: Ioannes Hierosolymitanus post annum xv. sicut & Eulogius Cæsareensis (uterque enim Diöspolitanæ Synodo hocce anno coactæ interfueruntⁿ): Theophilus Alexandrinus

<sup>e Baroniū
tomo 5. ad an.
CDXX. Labbeus
tomo 1. De
Script. Eccles.
pag. 434.</sup> tomo 5. ad an.
CDXV. Labbeus
tomo 1. De
Script. Eccles.
pag. 583.^f Baroniū ad
ann. CDII. num.
24. Labbeus De
Script. Eccles.
tom. I. pag. 287.

<sup>g Ubi supra
die VI. Maii,
pag. 101.</sup> 80. Tantum abest ut Suevus gente fuerit, quod ridiculè Hagiologii suæ telæ Cardofus intexuit^p; cum natus è Gallæcum patribus diu ante irruptionem Suevorum in Hispanias fuerit: quæ quidem irruptio, eo ipso auctore, Cos. Honorio VIII. ac Theodosio III. erat CDXLVI. hoc est anno CDVIII. contigit. Nolle utique laboriosum pium & probum ho-

minem adeò sibi ipsi in Idatio exornando defuisse, ut non semel aut bis, sed quot vitæ Idatianæ inculcavit capita toutes ferè à veritate ipsa redargendum se dederit. Nescio enim quo inductus, idolorum florente adhuc ætate cultorem Idatium, orthodoxorum quorumdam Episcoporum persuasione reduxisse gradum, seque ad Ecclesiæ gremium anno CDXIX. convertisse, fingit. Ubinam etenim ad hunc annum (qui est Olympiadis CCXC. tertius), aut aliquem alium in Chronico verba illa: *Idatii ad Deum conversio peccatoris*, quæ ei à Cardoso imputantur? Certè in iis, quas ad manum habemus, editionibus nîl tale supereft; nec si superesset, conversionem magis significare possum fuisse ex ethnicismo ad Christianismum, quām ex saecularis & profanæ, intra Christianismi tamen limites, ad spiritualis & Ecclesiasticæ vivendi normæ professionem.

81. Sacris enim initiatus, parem se fecit gerendo Episcopali muneri. Sed ubinam? Ab ipso enim nîl ultrà novimus, quām summi fuisse *præfulem creatum officii*, uti in *præfatione* loquitur. Nec libellus ille *De XII. Scriptoribus*, qui Isidoro & Ildephonso subiici solet, ultrà aliquid quām provinciæ Gallæciæ Episcopum vocat. Aquif-Flaviis nonnullis videatur^q. Inde scilicet quod, ut iam docebimus, in huius oppidi Ecclesia captus à Suevis, ab iisque liberatus in eandem redierit^r. Sed non tale est hoc fundamentum cui statim assurgere debeamus. Præsertim cum Sigebertus *Lemicæ Hispaniarum urbis Episcopum* disertè eum fecerit^s, idque alii è recentioribus frequentiores admittant. Intolerandum saltem omnique veri specie vacuum est, quod Cardofus Pseudo-Maximi & Pseudo-Juliani auspiciis datâ operâ contenderit, tum Lamecesem (hoc est *Lamego* urbis) tum deinde Bracarensem antistitem egisse Idatium. Hæc enim fidelneæ mercis compendia sunt. Pseudo-Maximus^t *Lamecensem* vocat Episcopum, nescio an advertenter. Julianus etiam commentatio, sive ignoranter excidit, sive persuasum fuit *Lamecensem* appellari debere Idatium, non *Lemicensem*, Episcopum. Unde ait^u: *Idatius ex Lameensi Episcopus Bracarensis successerat anno CDLVI. Valerio.* Et alibi^x: *Florebant per hæc tempora Castinus Episcopus Bracarensis, qui successerat Idatio anno CDXCIV.* Conveniuntque his alia eiusdem testimonia^y de Bracarensi Episcopatu, rebusque in eo gestis. Quæ quidem statim redarguet gestorum Idatii series, ac mortis tempus.

<sup>q Labbeo in
Dissertat. De
Script. Eccles.
in Idatio, to-
mo 1. pag. 496.
Et cum appella-
tione *Aque-
flavensis Epis-
copi* editum
fuit in quadam
editione Gallica
apud Cardofum
VI. Maii pag.
101.</sup>

<sup>t Olympiad.
CCCX. anno II.
sive Maioria-
ni IV.</sup>

<sup>s De viris il-
lystr. cap. 18.
t Ad annum
CDXLVIII. 17.</sup>

<sup>u In Chron.
num. 241.</sup>

^{x Num. 258.}

<sup>y Chron. n.
166. 170 175.</sup>

82. Videor sanè mihi tempus consecrationis Idatii non temerè in annum CDXXVII. aut proximum huic alium conciicere , ex ipsius in *præfatione Chronici his verbis : Ab anno I. Theodosii Augusti in annum tertium Valentiniani Augusti* (is est CDXXVII.) *Placidiæ Reginæ filii, è supradicto à nobis conscripta sunt studio, vel ex Scriptorum stilo, vel ex relationibus indicantium. Exin immerito adlectus ad Episcopatus officium, non ignarus &c.* Iam Episcopus à Gallæcis suis missus ad Aetium ducem Romanorum se contulit , solicitaturus ut appareat Romana adversus Suevos , qui pacem cum Gallæcis initam ar-

^a Olymp. repta occasione , ut ipse loquitur ^z, conturbaverant auxilia aut saltem amicabilia officia. Id contigit anno CDXXXI. Rediitque anno sequenti unà cum Censorio duce ad Suevos legato : cuius & Episcoporum Gallæcorum interventu datis obsidibus Hermericus illius gentis Rex pacem

^a Olymp. Gallæcis reformavit. ^a. Discere hinc Cardosus poterat non è Suevorum , sed è vernacula Hispaniarum gente Gallæcum fuisse Idatium. Ille autem Censorius ipse cum

^b Olymp. Fretimundo anno CDXXXVIII. ^b iterum ccciv. 2. & 3. redeuntes ad Suevorum Reges Gallæcorum parti , cui Rex adversabatur , pacem restauravere.

83. Anno CDXLV. in Asturicensi urbe Gallæciæ deprehensis quibusdam Manichæi (Priscillianæi semper intelligere possumus) dogmatis reliquiis , Idatius noster ac Turibius (Asturicensis) Episcopi rei acta ad Antoninum Emeritensem direxere. A quo forsan , sive potius à Turibio ipso per diaconum huius Pervincum certior factus Leo Pontifex , cùm acta illa de Manichæis per provincias spargere , tum quoque ad Hispaniarum Episcopos per eundem Turibii diaconem Pervincum scripta sua contra Priscillianistas deferri curavit. Exstat quidem Leonis epistola ad Turibium data Coss. Alypio & Ardabure , anno scilicet CDXLVII. quâ eum veluti legatum Apostolicæ constituit Sedis , ad cogendum ex omnibus Hispaniæ provinciis Concilium , in quo examinari iubet secundum ea quæ ad Turibii scripta responderat , an essent aliqui Episcopi quos nefandum huius hæresis contagium pollueret. Si autem aliquid , quod ab sit , obstiterit quominus possit celebrari generale Concilium ; Gallæciæ saltem in unum conveniant sacerdotes , quibus congregatis (ait) fratres nostri Idatius & Ceponius imminebunt , coniunctâ cum eis instantiâ tuâ , quo citius vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferatur.

84. Idatium autem & Ceponium quare præcipios habuerit Pontifex , maior in eis Fidei zelus doctrinæque vires in causa fuerint. Cui confirmandæ rei non parum deservit eiusdem Turibii epistola ad eosdem Idatium & Ceponium directa , quam primus edidit ex ms. codice monasterii Æmilianensis Benedictinorum regius historicus Ambrosius Morales lib. 11. *Historiae suæ Hispanæ* cap. 26. Scripta fuit ea , ut colligimus , cùm primùm Turibio in mentem incidit huius pravæ factæ suspicio : quâ conceptâ Idatium statim & Ceponium , quibus scilicet ante alias deferebat , Episcopos de eo admonuit , scriptum à se opusculum contra blasphemias quæ in libris quibusdam ab huius factæ hominibus contractis continerentur insurgens , examini eorum subiiciens. De quo postea nos in Turibii rebus opportuniore loco agemus. Quâ excitatus , aliundeve , Idatius examinandæ rei & ad Antoninum Emeritensem examinatae deferendæ , uti iam ex eodem docuimus , animum appulit. De huius Leoninæ delegationis fructu in Turibio tractabimus. Manentibus autem inter Suevos adhuc & Gallæcos atque item Romanos duces (quorum partibus Gothi adhærebat) discordiæ seminibus : anno CDLXII. ^c Olymp. Idatius noster in Aquiflaviensi Ecclesia (*Chaves* hodie dicunt in provincia Interamnensi) à Frumario Suevorum duce instinctu quorundam delatorum captus fuit , tribusque mensibus detentus , donec contra votum & ordinationem ut ait eorundem delatorum , restitutus fuisset eidem oppido Aquiflaviensi.

85. Nostrum tandem Idatium decepsisse sub Leone Imperatore *ultima iam penè senectute* , ait ille Anonymus qui XII. *Scriptorum vitas Isidori & Ildephoni catalogis subiunxit* videtur. Qui cùm Leo anno CDLXXIV. hoc est Olympiadis CCCXIII. secundo , diem suum obierit ; nostrique Idatii Chronicon Olympiadis CCCXII. initium , annum scilicet CDLXIX. non excedat : à vero non abludit hoc ipso anno decepsisse nostrum , continuatumque à se perenni cura singulis annis opus è vivis exemptum abrupisse. His qui prætulerit Pseudo-Juliani nugas , Idatii vitam quinque alias & viginti annos usque ad CDXCIV. prorogantis , planè dignus erit cui falsator ille magnus Apollo sit.

86. Chronicon quidem Eusebii Idatius , quod S. Hieronymus è græco transtulerat , locupletaverat simulque continuaverat , in manus sumens : *Chronicon* illud ei appendit , quod à primo anno Theodosii , quem annum Hieronymus tantum

non

non tetigerat, exordio sumpto, totis.....⁽¹⁾ annis, usque ad Leonis octavum profectus est. Ita enim auctor ille cui elo- gium Idatii debemus, quem (an recte?) Isidorum Vossius ^a Schotusque ^e dixere. Quod quidem vero magis conforme est, quam, ut Sigebertus ait ^f, progressum eum usque ad annum CDXC. Quem, Vossii rectissimo iudicio, exinde suscepisse errorem videtur, quod in aliquem indicisset codicem, ubi Idatiano textui aliquod anni ab alio adiecti fuissent. Certè id, quod in manibus habemus, Chronicon, ultra Leonis VIII. (redemti orbis CDLXIV.) extendit se usque ad Leonis XII. aut XIV. Anthemii tertium aut quartum, Olympiadis CCCXII. annum secundum. Nec ultrà protenditur is auctor, qui sub emendato Idatii nomine datus nobis ab Andrea Schoto in *Hispaniae illustratae* fuit systemate: qui non tam breviator quam deformato Idatii appellari debuit. Qui quidem ipse ille est Gallus, cuius sub Caroli Magni imperio factam *collectionem historicam ex Idatio*, secundo volumine *lectionum antiquarum* ^g Henricus Canisius edidit: quantumvis Canisianus hic auctor, utpote qui ex Idatio & aliis ut ipse ait ^h opus suum confecerit, ad Iustinianum usque pertigerit.

¹ In prefat.
ⁱ In libello De calamit. Gallici supra laudato.

87. Id verò Chronicon ab initio usque ad Valentiniani III. Placidiæ filii tertium annum, qui fuit CCCXXVII. vel ex Scriptorum itilo, vel ex relationibus indicantium se confecisse ait ⁱ; reliqua iam factum Episcopum, rebusque ipfis immistum, propriâ innuit experientâ doctum literis commendâsse. Planè ex hoc Suevicæ in Hispaniarum regione Gallæcia dominæ gentis propriùs quam universalî Chronico, hi qui res nostras huiuscetâtis persecuti sunt, veluti Isidorus aliique adeò profecerunt, ut huius verbis ferè utantur. Quare ut oculatum veracemque inter optimos illius ævi Scriptores meritò esse numerandum Papirius Massonus iure ait ^k; meminereque olim eius huiuscetâ operis, præter Anonymum & Sigebertum laudatos, Fredegarius Scholasticus in *excerptis ex Gregorio Turonensi*, cuius mox memi-

nimus, & in Chronico; uti & Rigordus Philippi Galliarum Regis chronologus. Excerpta ex hoc Chronico à quodam Gallo Caroli Magni æquali primus dedit foras Henricus, ut dictum fuit, Canisius volumine secundo *Antiquarum lectionum*.

88. Auctor hic opus quoddam quatuor libris distinctum, *Collectionem dictum historicam chronographicam*, ex variis collectis: quorum tertius ex Idatio præfert collectus specialiter, quartus ex Toromacho, sive ut legendum est *Turonaco*, idest Gregorio Turonico seu Turonensi Episcopo, ut monuit alicubi Andreas Duchesnius ^l: in cuius quarti principio etiam Idatii meminit Fredegarius Scholasticus huius partis, seu quarti libri auctor, ut nuper diximus. Hæc est mera deformatio Idatiani germani Chronicæ, quod nondum eo tempore lucem viderat: cui adiunctam videoas apud Canisium præfationis quandam umbram, ex ea quæ suo tempore integra publicata fuit, ineptissimè compactam. At hæc omnia vitia compendii præfationisque in editione sua Eusebiani Chronicæ Iosephus Scaliger, nisi fallor (codex enim sub oculis non est) retinuit. Hanc enim & Canisii *Antiquas lectiones*, non sine utriusque editionis collatione, fecutus est Andreas Schotus in ea, quam dedit in *Hispaniae suæ illustratae* quarto volume, à Francisco eius fratre publici iuri facto.

89. Sed, quod mirere, post *Chronographicam* illam Galli *collectionem ex Idatio* usque ad Iustiniani tempora, non quidem tribus quatuorve libris ut apud Canisium, sed duobus dumtaxat comprehensam ^m, quorum secundus ea omnia quæ Canisianus tertius ex Idatio deformato continet: Schotus quasi datus novum aliquid sub titulo *Idatii Lemicensis in Gallæcia Episcopi Chronicæ*, eandem ipsam Galli collectionem cum Canisiana præfatiuncula parum advertenter nobis iterum ingressit ⁿ: annotans se ex chirographo Frederici Lindembruchi Hamburgensis, qui Lutetiæ exscripsit ex veteri codice, descriptisse. Animadvertisendum tamen est, in his duabus Canisii Schotique editionibus

^l Tom. 1. His
tor. Franciæ
in præfat. ad
excerpta Fre-
degarii ex Gre-
gor. Turon. pag.
722.

^m Pag. 160.

ⁿ Pag. 208.

Kk 2 col-

(1) LVII. summum LVIII. annis. Totidem enim effluxerant à primo Theodosii Iunioris anno, sive ad Calendis Maii CCCVIII. ad annum CCCCLXV. sive octavum Leonis, quem constat anno CCCCLVII. die XVII. Februarii Imperium auspicatum fuisse. At Noster, num. 85. *præcedenti*, dixerat: *Idatii Chronicon Olympiadis CCCXII. initium, sive annum CCCCLXIX. non excedere*: quod de primigenio Idatii Chronicæ intelligi non debet; hoc enim (ut ait auctor libelli *De XII. Scriptoribus Ecclesiasticis*) Ilde-

ro & Ildefonso appensi), ultra VIII. Imperii Leonis annuntiū, seu Christi CCCCLXV. & Olympiadis CCCXI. primum non extenditur; sed de vulgaribus, atque eo qui Noster obtigit codice, in quo usque ad XII. aut XIV. Leonis, Anthemii tertium aut quartum, Olympiadis autem CCCXII. annum secundum Historiæ continuantur, ut Noster hoc eodem num. 86. At hinc videtur elici, non anno CCCCLXIX. ut Idem paulo antè scripserat; sed CCCCLXV. quo primigenio Chronicæ definit, Idatium diem suum obiisse.

collectionis huius ex Idatio, quandam fini rhapsodiam adiungi, quæ abest ab Scaligeriana, merasque fabulas de Theoderici Gothorum Regis, gente Macedonis, ortu, Idatioque patricio eius alumno, Belisario, Justiniano, & aliis continet.

90. Primùm ergo post tres istas malè breviati Chronicī Idatiani publicationes, Canisianam, Scaligerianam & Schotinam, prodiit tandem integrum & sanum Idatii Chronicon à Theodosii senioris initio usque ad Leonem productum, cum pulcherrima eiusdem auctoris præfatione, in Romana urbe Ludovici S. Laurentii (vulgò *San-Llorente*) Cordubensis curâ, anno MDCXV. ex codice, uti ait ille, Parisiensi desuntum; triennioque ferè exacto iterum Iacobi Sirmondi eruditissimi viri operâ ex Sebastiani Cramoysi officina Parisina anno MDCXIX. in 8.º Cui adiunguntur eiusdem Idatii *Fasti consulares* (de quibus postea) & Marcellini Comitis alterum Chronicon, Sirmondique ad eos Notæ. Qui quidem eundem codicem unde Romanus profecit editor, non quidem Parisiensem, sed verè Metensem, scilicet Metis scriptum, eumque antiquum, archetypon se habuisse fatetur. Huius ms. Labbeus meminit in *Bibliotheca librorum manuscriptorum*⁹. Alterum ad manus habuit ante annos septingentos exaratum Papius Massonus⁹. Deinde conformavere duas alias eiusdem Chronicī editiones; ad exemplar quidem Romanum Prudentius Sandovalius Benedictinus Pampilonensis Episcopus, qui eodem aut sequenti quo Romana prodiit anno, Idatii hoc, unâ cum Sebastiani, Sampiri & Pelagii Hispanorum Episcoporum antiquis Chronicis, Pampilone; ad exemplar verò Sirmondianum Andreas Duchesnius tomo I. *Historiae Franciæ coætaneorum Scriptorum*, anno MDCXXXVI. Parisiis recixerunt. Laudatur quoque alia Parisiensis ex eadem Cramoyiana officina, quæ nuper dictam dedit anno MDCXXXI. ⁹ Confer cum his, Lector veri amans, inventum recentioris cuiusdam Gallæci Scriptoris^r: qui ut Theodosii Imperatoris natales ad Gallæcos suos traheret ut apud Idatium legitur, non uno contentus Idatio teste, tres non minus pro uno Idatios, Chronicorum fabricatores singulorum, somniavit: quo trium testimoniorum nodo difficilius rumpendo ingenia deliberantium, cuinam parti fides adhibenda esset, Idatio uni an ceteris omnibus Italicæ huiuscem Imper-

• Pag. 2.

^p Uti refert
ipse in *Hist. ca-
lamitat. Gal-
liae* pag. 98.

⁹ Edidimus
tandem nos in
nostra *Collect.*
Max. Concil.
Hisp. tomo 2.
pag. 168. Ro-
inæ anno proxim-
inè præterito
MDCXCIV. CAR-
DINAL. DE
AGUIRRE.

^r Fr. Philip-
pus de la Gan-
dara Nobiliario,
armas, y tro-
feos de Galicia
lib. I. cap. 21.

ratoris patriam dicentibus, adstringeret.

91. *Fastos* etiam *Consulares* scripsisse Idatius dicitur. Hos in codice quo usus fuit, integros (à primis nempe urbis Consulibus ad secundum Anthemii consulatum continuantes) habuit Sirmondus; nec tamen, editurus cum Idatii Chronico, integros dedit; sed excerptum ex iis à consulatu Antiochiani & Orphiti quo Aurelianus dictus fuit Imperator, usque ad Mariniani & Asclepiodori, quibus Cos. decessit Honorius. At huius defectum supplevit Philippus Labbeus in *Bibliotheca librorum manuscriptorum*^s, toto opere, quantum est, ex codice Collegii Jesuitarum Claromontano publici usus facto. Fastos autem hosce Idatii esse auctoris, non ullo veteris codicis testimonio, sed solâ Sirmondi coniecturâ nititur; neque tamen eâ tenui aut contempnendâ. Pertingunt quippe fasti ad Anthemii imperium, in quo & Chronicon desinit (1). Præterea uitur in fastis epochâ eræ Cæsaris, quæ Hispaniensis propriè est. Quæ duo vellunt aures, ut his Idatium, nedum ut Hispanum aliquem adscribam auctorem.

92. Adiungimus nos Sirmondianis hisce coniecturis pro patria Hispania Cyne-gii v. c. Orientis præfecti obitū factam curiosissimè magnaque cum laude mentionem ^t: quem Hispanum existimamus, dignumque ut inter Hispanos hic laudeatur iisdem civis Idatii verbis: *His Consulibus* (ait) *defunctus est Cynegius, præfectus Orientis, in consulatu suo Constantinoli. Hic universas provincias longi temporis tabe deceptas in statum pristinum revocavit, & usque ad Aegyptum penetravit, & simulacra gentium evertit. Unde cum magno fletu totius populi civitatis deductum est corpus ad Apostolos die xiv. Cal. Aprilis. Et post annum transiit cum matrona eius Acanthia ad Hispanias pedestre. Quod quidem ad natales Hispanos Acanthiæ & Cynegii coniugum admittendos animum nostrum non leviter pungit.*

93. Ab Idatio hoc diversus fuit, quod initio capituli monebamus, Idatius alter cognomento Clarus, Priscilliani & sequacium eius hyperaspistes clarissimus, Episcopus Emeritæ urbis, de quo fusè egimus superioris libri cap. 5. ex S. Isidoro & aliis. Hos autem male confundunt Thitemius^u, Alphonsus Garsias Matamorus^x, & si qui alii.

94. Non tanti est ut advertamus, quod ne verbo quidem uno fieri debuit, Itha-cium

^s Tomo I.

^t *Coff. Theo-
dosio Aug. 2. &
ipso Cynegio
an. CCCLXXXVIII.
five erâ CDXXVI.*

^u *De Script.*
^x *In Apologi-*

mius Imperium auspiciatus fuit.

(1) Nempe ad annum CCCCLXVII. qui fuit Olympiadis CCCXI.^æ tertius; eo enim anno Anthemius Imperium auspiciatus fuit.

cium Ossonobensem Episcopum tertium ab his ac diversum fuisse ; cum claram utriusque simul habeat mentionem Sulpi- cius Severus ^y, ab iisque ambobus accusatum, pertinaciterque usque ad gladii sen- tentiam exagitatum Priscillianum referat.

95. Ab his autem diversum quoque alium Idatium constituit Amb. Morales ^z, & ex eo Cardofus ^a, centum annis hoc nostro qui Chronicon scripsit inferiorem, brevisque Chronicorum Regum Suevorum au- storem : quasi hoc opus aliud à Chronicis sit Idatianus ; nisi alteram illam brevem Suevorum historiam , quæ S. Isidori germanus foetus est, significare voluerint. Pla- nè ea quæ ex Chronicis hi laudant in hac desideratur. Pertinet forsan huc nota Gar- siæ Loaysæ in Concilio apud Lucum ^b, ubi ait se descriptionem quandam dicece- sum Hispaniæ ex libro dare Ovetensis, seu forsan Toletanæ Ecclesiæ cuius titulus est Itacius, in quo historia Regum Wan- dalarum & Alanorum in Gallæcia, & postea Suevorum, & demum Gothorum scribitur. In qua id legitur, quod ex Idatii hacce historia Morales se ait ^c habuisse, nempe ^d Lucum Augustum à Wandalis conditum.

96. Ab Idatio proclivis est ad TURI- BIUM transitus , qui non solum ætate pa- res sed munere & zelo in extirpandis Gno- sticorum & Priscillianistarum erroribus fuere. Hic primus de malo isto latenti ad- monuit Idatium & Ceponium Episcopos scriptâ epistolâ , quam publicavit Ambro- sius de Morales lib. 11. cap. 26. cum hac in- scriptio : *Incipit epistola de non recipiendis in auctoritatem Fidei apocryphis scripturis, & de secta Priscillianistarum; indeque An-*

^e Tomo 6. ad ann. CDXLVII. num. 3. ^f Padilla cent. 3. cap. 20. fol. 331.

quam tertio loco observamus. Quod qui- dem per mala temporis nostri , Synodorum conventibus decretisque cessantibus , liberius crevit , & impiissime , quod est cunctis de- terius , ad unum altare diversis fidei sensi- bus convenitur. Monet inde , vernaculo- rum suæ huius Gallæciæ partis hæretico- rum libris apocryphis , quos ad vicem sacrorum Evangeliorum legerent , multas blasphemias contineri ; ne de aliis loqua- tur , quos occultos forte servabant , solis ut ipsi aiunt perfectis patentes.

97. In quarto hoc articulo observatio- ne digno , S. Thomæ (Apostoli) auctorum meminit , ubi dicitur sanctum Apostolum non baptizâsse in aqua sed in oleo : *Quod quidem (ait) isti nostri non recipiunt, sed Manichæi sequuntur: quæ hæresis eisdem li- bris utitur, & eadem dogmata, & his deteriora sectatur.* Meminit item aliorum, scilicet S. Andreæ auctorum , illorumque qui S. Joannis vocantur : *quos sacrilego Leuci ore conscripsit;* atque item alterius libri qui vocatur memoria Apostolorum , ex quibus Manichæi & Priscilliani , vel quæ- cumque illis est secta germana , omnem hæ- resin suam confirmare nituntur ; speciali- terque de dicto libro Memoriae Apostolo- rum ait , destruere totam legem veteris Testamenti , & omnia quæ sancto Moyse de diversis creaturæ factorisque divinitus re- velata sunt. Quamvis enim mirabilia illa atque virtutes (quæ in his libris scripta sunt) sanctorum Apostolorum , vel esse , vel potuisse esse non dubium sit : ita disputa- tiones assertionesque illas sensuum maligno- rum ab hæreticis constat insertas.

98. His è scripturis subiungit : *di- ver- sa testimonia blasphemii omnibus plena (quod quinto loco observamus) sub titulis suis adscripta digessi , quibus etiam ut potui, pro sensus mei qualitate respondi.* Quod ideo ne- cesse habui paulò latius vestris auribus in- timare , ut vel posthac nemo quasi inscius rerum dicat se simpliciter huiusmodi libros vel habere vel legere. At Turibius opus suum ita descriptum Idatio & Ceponio dirigens , eos precatur ut cum aliis fra- tribus communicent , & quæ sint veræ Fidei principiis solidata sic amplectantur, ut contrariam ignorantiae excusationem spirituali gladio resecare , & ignota divini verbi virtute compescere possint. Quæ omnia digna quidem scitu nec passim obvia , quia non aliunde magis liquidò haberi possunt, veluti descriptione aut paraphrasi com- prehendimus. Videtur tamen nondum Tu- ribius ad Episcopalem Asturicensis urbis dignitatem hoc tempore ascendisse ; siquidem ad Episcopos scribens , non quidem fra-

fratres eos, nec se aliter quam Turibium nuncupavit^g.

^f Observat Bi-
var. ad M. ixim.
ann. CDXLVIII.
num. 6. §. 30.

99. Hinc nata examinis cura de qui-
busdam Manichæis sive Priscillianistis, ab
Idatio & Turibio, iam tunc Episcopo Astu-
ricensi, facti: cuius quidem acta fere ad
Antoninum Emeritensem remisisse utrius-
que nomine, Idatius in Chronico reliquit
scriptum^h, & nos in Idatii mentione do-
cuimus. Quemadmodum & Leonem Pa-
pam qui tempore isto sacris præerat li-
teris Turibii monitum, eam ad hunc epi-
stolam scripsisse, quæ inter Leonis XCIII.
loco nunc legitur. Ex qua quidem nosci-
mus Turibium, diaconum suum ad Pa-
pam cum literis destinâsse, quibus adiun-
xit Commonitorium quoddam, & diver-
sum ab hoc uti videtur libellum. In his
scriptis *fidi*, *quantum potuit*, *diligentia*
(ut Leonis verbis utar) *damnatas olim*
opiniones decem & septem capitulis compre-
hendit. Hos laudat Turibii libros Montan-
tianus Episcopus Toletanus in epistola ad
fratres & filios Palentini territorii scripta,
cuius infrà redibit mentio.

ⁱ Olymp.
cccvi. ann. i.
Christi CDXLV.

100. Quibus quidem strictim pertra-
etatis, eleganterque argumentorum pon-
dere affictis, docet apocryphos libros

^j Eiusdem
Epist. cap 16.

* Cap. 15.

^l Olymp.
cccvi. num. i.

istos¹, in quibus Dictinii (corrupté *Di-*
ctinii legitur) tractatum quendam com-
prehendit, debere ab Episcopis omnino
interdici, atque ignibus concremari^k; ad-
iungitque se fecisse ad publicam perve-
nire notitiam Manichæorum quorumdam,
quorum cum Priscillianistis *unum prorsus*
nefas est, *una obscuritas*, & *similis tur-*
pitudo, ut ipse loquitur, solicitissimis in-
quisitionibus, suique ipsorum oris con-
fessionem deprehensam convictamque tur-
pitudinem. Cui quidem conveniunt Idati-
ii hæc^l: *Per Episcopum Romæ tunc præ-*
sidentem gesta de Manichæis per provincias
diriguntur.

^m In Concilio
Bracar. i. de
quo infrà.

101. Pergit inde Leo Turibio impo-
nere, ut literis Apostolicis, quas se di-
rexisse ad Episcopos Tarragonenses, Car-
thaginenses, Lusitanos, atque Gallæcos
(excidit Bæticorum quæ alibi estⁿ men-
tionio) de generalis Concilii celebrando con-
gressu ait suscepit: eas sollicitè ad eorum
manus pervenire faciat, ministrum in hac
re Pontificium destinans. Nec aliter in-
telligendi sunt Concilii Bracarensis patres,
cum Leonem Papam per Turibium nota-
rium Sedis suæ ad Synodum Gallicæ con-
tra impiam Priscilliani settam scripta sua
direxisse aiunt^o: de cuius vocabuli & mu-
neris ratione curiosè agit, alia quævis
suggerens magnus Annalista^p; aut nota-
rio quidem suo ante Episcopatum Astu-

icensi iam præsule usus etiam Leo fuit,
præferens eum aliis, quòd sibi ob hunc
titulum familiaritatis plusquam aliis ob-
noxius fuisset.

102. Quare minùs audiendi sunt, qui
à Turibio Episcopo diversum alium Sedis
Apostolicæ notarium comminiscuntur^q,
per quem literas ad Turibium Episcopum
Leo transmiserit. Id enim per Diaconum
Turibii Pervincum fuisse adimpletum Ida-
tius disertè refert, paulò pòst laudandus:
unde falsitas deprehenditur Luitprandini
Adversarii 17. Turibium hunc notarium
laudantis, à Ceponio factum Tudensem
archidiaconum, eiusdemque Ceponii in
eadem Ecclesia Tudensi successorem. Quem
tamen Bivarius^r accipit de Episcopo Astu-
ricensi, huic uni archidiaconatus Tuden-
sis, deinde eius urbis Episcopatus, tan-
dem Asturicensis, muniberibus consignatis:
intolerabili errore, & in viro ita dili-
genti egregieque in Turibii rebus expo-
nendis versato, vix dissimulando. Turi-
bium enim, qui vivo Ceponio erat Astu-
ricensis Episcopus ut ex Leonis constat
epistola, eiusdem Ceponii Tudensis præ-
fulis facit in hac ultimè dicta Ecclesia suc-
cessorem ex Tudensi archidiacono.

^p Morales lib.
11. cap. 26.
Loaiza in Notis
ad epist. Montan-
tanii ad Turibium, Conci-
lior. editionis
pag. 91. Ta-
maeus in Mart.
Hispan. t. 2. die
xvi. Apr. pag.
663. Marieta lib.
5. De los san-
tos de España,
cap. 9. Quos im-
probat Bivarius
ad Maximum
anno CDXLVI.
num. 6. §. 16.
pag. 154.
^q Ad Maxi-
mum anno
CDXLVIII. n. 6.
§. 22. pag. 157.
& §. 30. pag.
159.

103. Sequitur in Leonis epistola: *Si*
autem aliquid, quod ab sit, obliterit, quo-
minus possit celebrari generale Concilium:
Gallæcia saltem in unum convenientia sacer-
doles: quibus congregatis, fratres nostri
Idatius & Ceponius imminebunt, coniunctâ
cum eis instantiâ tuâ, quo citius vel pro-
vinciali conventu remedium tantis vulneri-
bus afferatur. Hæ datae fuere literæ Aly-
pio & Ardabure Consulibus, hoc est an-
no CDXLVII. Quo anno, scilicet tertio
CCCVI. Olympiadis, Idatius id ipsum
contigisse docuit. Romanæ Ecclesiæ XLIII.
præsedit Episcopus Leo. Huius scripta per
Turibii Episcopi diaconem Pervincum con-
tra Priscillianistas ad Hispanenses Episco-
pos deferuntur. Inter quæ ad Episcopum
Turibium de observatione catholicæ Fidei,
& de hæresum blasphemias disputatio plena
dirigitur: quæ tamen (subiectum) ab aliqui-
bis Gallæcia subdolo probatur arbitrio. Quo
Idatii testimonio, post Baronii tempora
publici iuris facto, egregiè confirmatur
rem ita gestam.

104. Sed tamen Idatio nihil acceptum
debemus de executione iussorum Leonis
in Hispania, Turibiique legationis effec-
tis. Immo rem subdolè ab aliquibus in-
nuit peractam in Gallæcia. Bracarensis ta-
men Concilii, quod *primum audit*, in ea
urbe anno DLXI. sub Ariamiro Suevo-
rum rege habiti, actis^r docemur, non
fo-

ⁿ Ita censet
Padilla cent. 5.
cap. 23. in fine.

^o Tom. 6. ad
ann. CDXLVII.
num. 12.

^s In Colle-
zione Loaiza

solūm Gallæciæ Synodum istam , sed & veluti nationalem alteram cæterarum quatuor quas diximus provinciarum coactas: ex qua ultima (*Gallæcia*) ad Balconium Bracarensem *Fidei regulam contra Priscillianam hæresin*, cum aliquibus capitibus directam fuisse tradunt: quo scilicet alteri Gallæciæ Synodo seorsum habito conformem Pontificis capitibus Fidem se profiteri reliqua contestaretur Hispania. Difserente Bracarense hæc Synodus, integris xvii. Leonis Papæ capitibus in compendium redactis, Priscillianam hæresin adhuc non omnino extinctam de novo improbans, Dictinii illius tractatum meminit, *quos ipse (ait) antequam convertere scripturam scripsit*. Is nempe est Dictinius Episcopus, cuius in Toletano congreſu retractationem, veræque Fidei professionem inter alia continent confusa & ex variis contexta Toletani primi Concilii acta^s: quæ & *Fidei* hanc, de quo dicimus, ad Balconium directam ex Toletano alio longè diverso Concilio *Regulam*, primi illius actis immistam habent. De quo Dictinio alibi nos docuimus^t, quum de Priscilliani sectatoribus & hyperaspistis egimus. Adeò quippe altas infania hæc fixerat in ea præsertim Hispaniæ provincia radices, ut non importunum huic malo remedium se apportare huius temporis Episcopi existimarent.

^{105.} Quinimmo hoc ipso sexto sæculo quo habita est Bracarense Synodus, in Palentino etiam Tarragonensis Hispaniæ territorio perditissima ista Priscilliani secta tam actis quam nomine adhuc laudabatur: ut verbis ac testimonio utar Montani Toletani Episcopi, qui Toletanæ Synodo anno DXXVII. sub Amalarico celebratæ pro munere præfuit, ex epistola eius ad eiusdem *Palentini territorii fratres* (ut præfert) & filios inscripta, & cum actis laudatae Synodi ad nos transmissa^u.

^{106.} In editione Loaisæ post Libenter enim huius hic meminimus; quia scilicet Montanus eo præcipuo argumen-^{ii. pag. 88.}

to damnatae sæpius hæresis laudatores urget, quod ignorare ii non possent beatissimi ac religiosissimi viri *Theoribii* (ita vulgo editur) *Episcopi ad sanctum Papam urbis Romæ Leonem libros editos*, in quibus (ait) hanc sordidam hæresin explanavit, aperuit, & occultam tenebris suis, perfidiæque nube velatam, in propatulo misit. Quæ quidem verba Montani tam clara sunt pro Turibii nostri navata in re opera, & conscriptis libris, ut mirer,

^{107.} Loaisa in editio-^{notis ad hanc} nis in hac epistolam in hac sua editione pag. gl. qui possint oculis utentes^x, hunc de quo loquitur Leonis æqualem quinti sacerdotalium cum illo confundere, ad quem

inscripta est alia eiusdem Episcopi Montani epistola^y: quantumlibet de eadem secta loquentis, ac Turibii huius alterius sui temporis, hoc est sæculo sexto florentis, meritum in profligandis Palentini territorii Priscillianistarum reliquiis commendantis^z. De quo nos cùm ad hanc eius ætatem devenerimus, iterum mentionem faciemus.

^{106.} At cuncta hæc veræ historiæ irrefragabilibus documentis roborata, meræ fabulæ erunt si Pseudo-Iulianum aliquo pretio habebimus. Hic namque non solùm distinguit^a, quod & alii faciunt, Turibium Episcopum Asturicensem à Turibio Leonis Papæ notario; sed absurditatibus ferè totus constans, Leonis ad Turibium, eiusdemque Turibii ad Idatium & Ceponium epistolas, integrumque Leonis legationem, non Asturicensi illi sed notario attribuit^b: quem monachum postea fuisse dicit & patria Brigantinum in Gallæcia: cuius quidem posterioris, ex longa peregrinatione in Hispanias redditum, datamque ab eo ad Idatium & Ceponium epistolam, non ante annum CDLXXII. ponit. Cùm ex suprà notatis certissimum sit anno CDXLVII. aut circiter hæc omnia per Episcopum Asturicensem Turibium Leonis nomine expedita; & Concilia duo illa, sive unum (ut interim id quibusdam demus^c) coacta Leonis auspiciis adversus Priscillianos fuisse: quæ quidem Concilia, & Leonis epistolam ad Turibium, necessariò præcesserat alia Turibii ad Idatium & Ceponium; siquidem in hac nullam is facit, quod maximè debuit, nec Leonis ad se datae epistolæ, nec celebratarum antea Synodorum mentionem.

^{107.} Præterea qua fronte Pseudo-Iulianus ait^d Toletanæ isti Synodo auspiciis Leonis habitæ Idatium præfuisse Bracarensem Episcopum; cùm ex eadem Synodo directa illa *Fidei professio*, cuius supra meminimus, ad Balconium Bracarensem Episcopum fuerit? Duo nempe, si hunc nugatorem sequimur, Bracarense Episcopi: alter aslidebat fratribus in Concilio, alter præsidebat domi filiis. Nihil hic Tamaius noster martyrologus in Turibii mentione^e, nisi sequitur cæcus cæcum; & quia tamdiu post Leonis obitum Turibii monachi sui redditum planus collocat: ausus fuit Tamaius dicere, quod S. Leonis notarius in Hispaniam missus, peregrinationibus tempus terens, Leone iam è vivis sublato in eam appulerit. Fidelis forsan, & prudens minister Leonis Pontificis Tamaio visus fuit, qui ante CDLXI. quo Leo decepit annum in Hispania

^y In editione Loaisæ pag. 89.

^z Rechè distinguit Morales lib. II. cap. 26.

^a In Chron. n. 230. & 247.

^b Num. 247.

^c Unius Concilii Nationalis meminere Garibaius lib. 8. c. 7. Mariana lib. 5. cap. 4.

^d Diſto num. 247.

^e xvi. April. tom. 2. Martyr. Hisp. pag. 663.

spa-

spaniam missus, plusquam decennium peregrinando contriverit; demumque anno CDLXXII. aut circiter, Leonis tot ante annis vitâ functi de rebus urgentissimis ad Turibium reliquosque omnes Hispaniarum Episcopos datas olim literas, strenuissimus, ac muneris sui diligentissimus notarius advexerit. Nos tamen libenter finimus iudicium Tamaii approbare eos, qui suo uti nequeunt.

108. Turibii demum commemorationem insertam habent dierum Ecclesiasticorum fastis plures olim Hispaniarum Ecclesiæ f. Unde iam sic in Romano legitur Martyrologio XVI. die Aprilis: *Palentia S. Turibii Episcopi Asturicensis, qui ope S. Leonis Papæ hæresin Priscilliani ex Hispania pœnitus profligavit, clarusque miraculis in pace quievit.* Quod fortè ex additionibus Molani ad Usuardi Martyrologium magnus vir desumit. Nollent aliqui

^f Asturicensis, Palentia, Burgensis, Seguntina, Segoviensis, meminit Padilla cent. 5. c. 23. fol. 367.

^g Bivarins ad Maximum ann. CDXLVIII. n. 6. pag. 154. §. 15.
^h Ita Iepes in Chron. Bened. ordin. cent. 1. ann. DXXXVII. cap. 3.

ⁱ De Script. Eccles. cap. 3. de Montano.

^k Tamaius die XVI. Maii pag. 667.

qui ex nostris ^g Palentiæ hanc memoriam à Baronio adscriptam, quæ Asturicæ propria est. Turibius enim Palentinus, non Episcopus sed monachus ^h ab Ildephonso laudatus ⁱ, diversus omnino est ab Asturicensi nostro; distinguitque Ildephonsus ipse, qui & miraculum ab eo vectarum absque ullo detimento vestis ardentium prunarum, donec coram Sedis suæ sacro altari totius Missæ celebritatem per semetipsum exploreret, quo exprobratum ei falsò impunitatis crimen fuit dilutum: non quidem alicui ex duobus Turibiis, sed Montano urbis Toletanæ attribuit præfuli. Icircò vereor ne verbis Ildephonsi perperam intellectis, qui de Turibio & Montano in eodem capite ac simul loquitur: posterioris Toletani miraculum priori Asturicensi; duove similia eorum singulis (quod parum verisimile est) recentiores nonnulli ^k, citatis etiam actorum in legendariis ut vocant Ecclesiarum antiquis extantium testimoniis, temerè attribuant. Ildephonsi enim Archiepiscopi Toletani de Montano, eius ante unum sæculum decessore, quod exstat, præ aliis omnibus haberi debet.

109. Item alteriusne, monachi videbant Palentini an nostri sit Asturicensis Episcopi, alterum illud miraculum exscentis ad nutum & preces sancti Dei ecclesiastæ Carrionis fluminis, Palentinæque quam alluit urbis partem, simulque protertos Priscilliani sectatores foeda inundatione obruentis: examinare nostrum non est, qui bibliothecam, non Martyrologium scribimus. Præstò sunt ^l, ex quibus dubiæ rei momenta peti, & in examen vocari poterunt. De venerabili autem Do-

minicæ crucis fragmento, seu potius brachio ut refertur integro, quod à Turibio Asturicensi ab Hierosolymis portatum magna veneratione usque nunc colitur in monasterio S. Turibii Libanensis, seu *de Lievana* in Asturiis dicto, latè quoque à nostris agitur ^m.

110. Priusquam hinc abeam animadversione non indignum existimo minus rectè dici successisse Turibium in Sede Asturicensi Dictinio Episcopo. Hic enim anno CD. quo habitum fuit Toletanum quadam Concilium, perperam primum dictum, è vivis iam sublatus, atque ideo cum titulo *bonæ memoriae* appellatus fuerat; cùm è diverso Turibius noster ante annum CDXLVIII. vix potuerit Pontificales infulas eiusdem urbis adipisci. Absolvam de Turibio utroque hucusque dicta, si tantùm ostendero Pseudo-Maximi, qui se imprudenter fingit iam dictarum ambiguitatum consicum, putidissimæ simulationis notâ insigne testimonium quod sequitur: *S. Turibii Palentia Sedis Episcopi ex monacho Benedictino, cuius anniversarius dies est 1. Novembris, memoria celebris habetur in monte Libanensi, ubi corpora sanctissimi monachi, & Episcopi non monachi, iacent. Sapiuntne ista alium quā Toletanum huius temporis calamum?*

111. Nec maior habenda fides ei, qui nuper pro certo posuit Turibium Asturensem auctorem epistolæ ad Idatium & Ceponium de quo agimus, Italum Taurinensem fuisse ex nobili de Bucutis, etiam nunc exstante familia. Hic est Andreas Rosotus à Monte-regali Cisterciensis monachus, in *Syllabo Scriptorum Pedemontanorum* anno MDCLXVII. Monte-regali edito: testem rei producens unum Guillielmum Baldezanum in *Ecclesiastica historia*, quæ ms. exstat in Ducis Sabaudiae bibliotheca. Sed non legerunt hi laudatam ad Idatium & Ceponium epistolam, ubi apertissimè patriam Hispaniam Turibius profitetur.

112. CEPONII iam laudati Episcopi carmen illud esse existimatur *De fabula Phaeontis*, ad Satanam de cælo detrusum relata, ut observavit nostri temporis Thomas Reinesius epistolâ 83. ad Christianum Daumium, eruditorum Germaniæ, ut audit, flos. Barthius monachum fuisse Ceponium credidit: cui adversatur hic Reinesius, atque iterum epist. 86. & epist. 90. Ceponii carmen istud vulgatus erat si vixisset laudatus Barthius lib. 109. *Adversariorum*, uti Daumius refert epist. 89. nescio quid adiiciens de commentario eiusdem ad Papinium, in quem forsan & id

^l Marieta lib. 5. cap. 9. Garibaldi lib. 8. cap. 7. Padilla cent. 5. cap. 23. Basilius Sanctorus in *Flore SS. Hispan.*

^m Iepes in Chronic. Ord. Benedictini cent. 1. anno DXXXVII. cap. 3. Sandoval in Fundationibus monaster. Ord. S. Bened. Bavaricus ad Maximi annum CDXLVIII. n. 6. §. 21. pag. 156.

id coniecit. Idem Daumius epist. 93. non totum Ceponii carmen à Barthio Adversariis ineditis commendatum fuisse ait; immo reliquum in alios tomos aut libros reservatum; qui tamen versu 136. & frequentibus ætatem suam indicare videtur his verbis:

.....Vincit, ovat Ecclesia Christi,
Quæ quadringentis toties luctata sub annis,
Incipit in quinto latè florescere sæculo (1).

C A P U T V.

Falsò adscribi nostra genti CLAUDIANUM poetam huius quinti sæculi Alexandrinum, suffragantibus Pseudo-Dextro, & confictio Hauberto Hispalensi. Eorundem temeritas in Hispaniae SEDULIUM Scotum, & Pseudo-Luitprandi CEREALEM Afrum, attribuendo. Caſtulensis Episcopus unde is datus? LEPORIUS item Afer aliunde fuit, non Hispanus. PROSPERI Aquitani natales à nonnemine Hispaniae male adscripti, sicut etiam FULGENTII Ruspensis Episcopi. SEVERUS Lamecensis Episcopus commentum est pseudo-historicorum recentium. De Haubertinis Scriptoribus Hispaniae tenet adscriptis: scilicet BERGUDIO AULO, STEPHANO diacono, GAUDENTIO diacono, LUCIO MARCO oratore, AURELIO philosopho, MAURICIO, MARIANO poeta, ANTONINO diacono, CARMIANO ÆLIO, & LABARINO poeta. VERUS, vitæ Eutropii auctor, non Hispalensis, sed Arausicanus in Gallia Episcopus fuit. Trithemii error.

113. **L**AUDAVIMUS eos Scriptores, qui ex hoc quinto sæculo verè nostri sunt. Nunc ad iuos permittemus abire, immo usurpatæ civitatis damnabimus, quos aut inadvertenter aut adulatoriæ in centum Hispanæ gentis quidam coniecerunt recentiores.

114. CLAUDIANUS poeta celeberrimus, Theodosii filiorum æqualis, hoc est ineuntes huius sæculi, in primis remittendus est Ägyptiæ suæ genti & Alexandrinæ urbi, quam eius patriam, cùm Apollinaris Si-

(1) Præter hos versus quibus Ceponii indicatur ætas, exstat aliud eius Poemati De Phætonis fabula fragmentum XXIII. versuum apud Gasparem Barthium *Animadvers. ad Papin. Stat. IV Thebaid. vers. 729. Tom. II. pag. 1225.* quos iure censet non contennendos. Invitus eos hoc non transfero, cum obvii non sint Exstat item Ceponii HEXAEMERON sive De sex dierum opificio, metricum ut coniicio opusculum, de quo idem Barthius ad *Papin. Stat. Silvar. lib. II. Silv. IV.* quæ intribitur *Pstttacus Atedii melioris*, exponens hunc versum

Occidit aeriae celeberrima gloria gentis, ait: Aeriae gentis] Volucrum quibus aer colendus affignatus. Vide Ceponium IN HEXAEMERO, quem

donius ^u qui eum *Pelusiacosatum* dixit *Capno*, tum Suidas ceterique ab iis noviores ^v laudant. Florentini quidem cives ^w arrogant urbi suæ parentem eius sive originem, nullo autem vetustatis documento. Aliis ^x Ägyptum eum natalibus, Florentiæ habitâsse excidit. Genere tandem Hispanus audit apud Blondum^y, cui statim credidit noster Tarafa, dum Theodosii res persequitur in tractatu suo *De Hispania Regibus* ^z; eaque res iam aliquibus videtur maximè certa, ex quo Pseudo-Chronico Dextri Toletani fuit insertum: *Claudianus poeta ex Hispania oriundus Romæ floret.* Poetæ originem civi eius & æuali Dextro crederemus utique; novitio & abortivo Toletanæ urbis partui cras credemus. Sed neque hic subſtitit Thraſonica mentiendi audacia. Nam quod ante aliquot annos erumpere fecit ē lethæ abyſſo Gregorius Argaizius Lucroniensis Benedictinus Hauberti Hispalensis Chronicon, patriam quoque Claudiani apud nos constituit ^t: *Claudianus poeta Iuliobrigæ natus Romæ floret.* Quod interpretatur Argaizius Lucroniensis: *Iuliobrigæ*, idest *Lucronii*: ut hinc verti in dubium possit, inventorisne Antonii Lupiani an icholiastis Argaizii Haubertus ita primum conceptus iuerit. At egregiam se navissæ operam in re comprobanda tam Biarius quād idem Argaizius putant, quod Hispanæ laudes apud Claudianum sèpius recurrentes collegerint; cùm verè Hispanis Imperatoribus Arcadio & Honorio Augustæque familiae id urbanè & obnoxie, ne dixerim adulatoriæ, datum fateri satius fit. Adeo ut ex his qui ethnicum & idolorum cultorem cum Augustino^u & Orosio ^x Claudianum iure credunt, non nemo existimet ^y carminis illius in Christi laudem, quod incipit: *Christe potens rerum &c. auctorem quoque eum fuisse in Christiani Imperatoris gratiam compositi* (2): quemadmodum de Triboniano dicitur, tam recta & plura de religione Christianorum in *Pandectis Iustiniani Im-*

^u Carm. ad Felicem.

^v Parrasius vi-

tæ eius. Bergom.

lib. 9. Chronic.

Sabellicus En-

nead. 7. lib. 9.

Vadianus De

Poetica. Vives

ad S. Aug. De

civ. Dei lib. 5.

cap. 26. Pet.

Mexia in vita

Theodosii. Sal-

masius præf. in

exercit. Plin.

& alii à Barthio

laudati in sua

edition. Stan-

Kius De Rer.

Rom. Script.

^p Politianus,

Petrarcha, Lon-

dinus, Collutius

apud Barthium

in Claudiani vi-

ta. Quos taxat

Io. Ludovicus

Braſicanus no-

nis ad Politian-

ni Nutriciam.

^q Bergom.

lib. 9. Hartm.

Schedel. in

Chron.

^r Lib. 7. Ro-

mæ triumphan-

tis.

^s Hisp. Illust.

tom. 1.

^t Ann. ccxci.

num. 1.

^u De civ. Dei

lib. 5. cap. 16.

^x Lib. 5. Hisp.

cap. 35. Atta-

men Thomas

Mazza Domini-

canus, vitæ hu-

ijs poetæ ad-

nexuit Apolo-

giam pro eius

Christianæ re-

ligione.

^y Io. Ludov.

Vives in D.

Aug. lib. 5. De

civ. Dei c.26.

nos auctorem Vitæ afferimus suo loco, hædenus nemini, nec fando perceptum. Vide (pergit) & Dracontii eius titulo librum: quibus diversum hoc à Dracontii Hexaemero scimus. At quis sit VITÆ AUCTOR; aut quid sibi velit adiunctum Vitæ? Plane non capio. Christianus Daumius Epist. 84. ad Th. Reinelli (inter huius Epistolas Edit. Iene 1670. pag. 212.) Ceponii HEXAEMERON, GENESIN vocat. Videndum in De causis amissar. Ling. Lat. radic. pag. 77. Consonat Ioan. Alb. Fabricius Bibliothe. Lat. Lib. IV. cap. 2. Tom. II. p. 252.

(2) Diximus de hoc suprà lib. II. cap. 6. n. 211. de Damasi scriptis loquentes.

peratoris Christiani , quantumvis pagnum , inferuisse.

115. SEDULIUS quoque sacrorum carminum , Paschalis inquam operis , poeta , si aures Toletani Dextri præstamus fabulis , Oretanus Episcopus in Hispania fue-

^a Anno rit. Is enim hæc habet^z: Fætadio Pon-

CDXXVIII. n. 1.

tifici Toletano succedit Isicius monachus Palestinus , qui Sedulum amicum suum & Oretanum Episcopum prædicationis gratiâ Toleti detinet , qui dono Dei in poesi oratoriaque præclarus multos libros componit (1).

Eadem ferè in Chronico suo ad annum CDXXVIII. Pseudo-Haubertus effutivit. Proclivis sum ut credam , Episcopali munere in Hispania tributo , Hispanos quoque natales subindicare voluissè auctorem. Sed tam falsum est ortum apud nos Sedulum , quām Episcopum alicubi fuisse. Scoticam eius in Hibernia originem quidam agnoscunt Scriptores ; alii ^a non liquere sibi aiunt. Nec si Hispanus fuissest , Isidorus dissimulâasset ^b catalogum paucorum Scriptorum scribens : cuius etiam testimonio nusquam sacris eum præfuisse contendimus. Presbyterum enim dumtaxat vocat , æquè ut Gelasius Papa venerabilem virum tantum , non Episcopum.

Asterius item Consul , qui demortui poetæ carmina inter chartulas ut ait diisperfa collegit ac vulgavit (ut ex epigrammate codicis cuiuidam Remensis Sedulianis carminibus subiecto perque Iacobum Sirmondum publici iuris iacto liquet) , Sedulum præfulem Iusti Sedulii tantum titulo vix appellâasset , Pontificalibus ornatum infulis virum laudaturus ^c.

^a Labbeum
vide ubi suprà,
ubi de Sedilio
fatis multa.

^d Cap. 10.

^e In Chro-
nic. ad annum
CMLX. seu erâ
CMXCVIII.

^f De Script.
Eccles. cap. 96.

116. CEREALEM , quem Anonymus laudat ^d Isidoriano & Ildefonsino Scriptorum Ecclesiasticorum catalogis subiunctus , æquè falso Pseudo-Luitprandus *Castulonensem* , hoc est in Hispania Episcopum , vocat ^e. Huius meminit præter memoratum Anonymum Gennadius , quibus fidem adhibere quām supposititio illi præstat. Gennadius , *Cerealis* (ait ^f) *Episcopus natione Afer* , interrogatus à Maximiano Africanorum (alias Africanorum) Episcopo , si paucis posset , vel divinæ Scripturæ testimoniis , absque disputationis dumtaxat assertione , Fidem catholicam assignare. Quam ille in nomine Domini , suffragante sibi veritate , non paucis testimoniis sicut Maximianus irridens petierat sed copiosis , tam veteris quām novi Testamenti indiciis approbavit , & libello edidit. Anonymus attem explicitè magis , *Cerealis* (inquit) Ca-

stulen sis Ecclesia Episcopus. Hic dum apud Carthaginensem Africæ provinciæ urbem venisset , de Fide S. Trinitatis cum Maximiano Ammonitarum (loco Arianorum , seu Africanorum Gennadii) Episcopo concetratus est , respondens propositionibus eius , non eloquiorum argumentis , sed testimoniis sanctorum Scripturarum. Extat hoc ipsum idem opusculum xix. responsum capitibus præsignatum. Quod quidem Cerealis opus adhuc supereft in Bibliothecis Sanctorum & veterum PP. legendum.

117. At quem Afrum natione fuisse è Gennadio novimus æuali tamque idoneo Scriptore , cur tribuemus ei Hispanam Ecclesiam , eaque relictâ in Africam & Carthaginem navigationem ; eique uni extero tot inter Africanos antistites adversantem super Fide sanctæ Trinitatis , eiusque propugnandæ forma , & ad certamen provocantem Arianum Episcopum? Non quidem id statim persuasisset germanus Luitprandus ; immo scripturam tentaremus , & criterio panderemus ingenii vela , ne parum verosimile auctor dixisset. Aut enim Gennadius , qui nationem Cerealis Africanam & Episcopatum expressit , munus istud ab eo peregrè gestum non tacuissest ; aut Anonymus , qui non gentis sed Episcopatus meminit , gestorum à Cereali in Africa mentionem facturus , si aliunde huc advenisset id minimè dissimulâasset. Deest quidem in Africanæ Ecclesiæ monumentis , præsertimque in collatione Carthaginensi Catholicos inter & Donatistas (quæ verè albus est Africanarum Ecclesiarum) *Castulensis* nomen. Abest tamen , nec parum , hoc à *Castulonensis* nomine quod Cereali imputatur. Quare si admovendus est correctorius stilus , quærendaque domestica hominis Africani Ecclesia : *Castellana* non una prope est , quarum alicuius Severinus Episcopus eidem collationi subscriptus legitur ^g. In notitia autem Episcoporum Africæ à Sirmondo cum opusculis quinque dogmaticis veterum Scriptorum Parisiis MDCXXX. edita , inter Episcopos Numidiæ Honoratus ; itemque Petrus inter Mauritanicæ Cæfareensis ; necnon & Felix inter Mauritanicæ Sitifenisis , omnes cum *Castellani* titulo recensentur : præter alias Ecclesiarum Castro-Seberianensis , Castelli-Mediani , Castelli-Tatropontensis , & Castello-Ripensis , eiusdem Mauritanicæ Cæfareensis. Cùm enim à Castello dicta sit necessariò *Castellana* Ecclesia ; non minùs gram-

^g Cap. 180.
primæ cognit
in edit. ultima
Labbeana tomo
2. Concil. col.
1399.

giæ Bibliothecæ Matritensis.

(1) Totidem hæc atque ipsis verbis & eodem prorsus ordine leguntur in Pseudo Dextri exemplo Re-

maticè *Castellensis* quam *Castellanus* appellari potuit eius Episcopus.

118. Eiusdem audaciæ & propositi geomelorum istorum omnium pseudo-historicorum communis fuit, LEPORUM quem è Pelagianismo reduxit S. Augustinus, Uticensem in Bætica Episcopum à Pseudo-Dextro fingi ^h. Quem verè Afrum domo, ut ex S. Augustino ipse fatetur Bivarius ⁱ, neque Scriptorem, sinamus alibi extra Bibliothecam Hispanorum Scriptorum de Episcopatus sui Uticensis loco causam agere (1).

119. Miror tamen quòd istorum aliquis PROSPERI AQUITANI nomen in hoc nostrorum Scriptorum censu nondum sit professus. Cùm aliquando auditum sit natalibus eum fuisse Hispanum. Lilii Gregorii Gyraldi dialogo v. *De poetis* hæc sunt verba: *Quo eodem Leonis tempore in Italia Prosper claruit, qui ex Hispania originem duxit, vel (ut rectius alii tradunt) ex Aquitania, &c.* Verùm cùm ille à Gennadio audiat ^k homo Aquitaniae regionis, & ab Isidoro lib. 6. originum ubi de Cyclo Paschali *natione Aquitanus*; nec ullus, quem viderim, alias funem contentionis cum Gallis seu Aquitanis trahere velit, nec nos trahemus.

120. Impudentius verò mendacium fingi non potuit eo quod in FULGENTIO Ruspeni Episcopo dictum fuit à Iuliano archidiachono Toletano hypobolimæo. S. Fulgentius Episcopus Ruspenis in Africa (in Chronico ait num 159.) natus civitate Toletana, patribus, avis, & proavis Toletanis, qui cum Regibus Vandolorum traiecerat, in Africa obiit minor octogenario, lumen Ecclesiæ. Non sic audacter eius collactaneus Maximus, qui originem non verò patriam in Hispania Fulgentio assignavit, scribens in Chronico ad annum CDLXXXIX. Fulgentius oriundus Toleto natus Lepte, patribus tamen Hispanis ex ordine senatorio ad Africam transmigratis, monachus, & post Episcopus factus Ruspenis, multa pro Fide patitur. Bivarius autem in Commentario, ut Iulianus hunc conciliat apud istum legit: *natus in civitate Leptana, loco Toletana*, quod editum fuisse supponit: quod verum non est; nec improbat parentes Fulgentii seu avos una cum Wandalis olim venisse in Africam è Toletto, ubi Duumviri, seu è Duumviris (sic enim interpretatur eos è sena-

torio fuisse ordine) Carthaginæque Africana domum fixisse, ubi & eadem sanguinis prærogativâ gavisi, Leptim inde Byzacenæ provinciæ transmigrantes Fulgentium ibi filium genuere. Fucus hic Bivarii quo obducere voluit foedissimum, si quod unquam, mendacium.

121. Cui quidem, ut excusemus aliquo modo errorem recentioris horum Chronicorum architecti, ansam porrexit ille qui sæpius aliás decepit eum in foveam erroris secum præcipitans, Equilinus Episcopus catalogi Sanctorum auctor, aperte docens in civitate Toletto Hispanæ Fulgentium natum. Quocum cæspitavit etiam Cabilonensis ^l & Maurolycus Abbas ^m, & hos duces secuti, qui è nostris absque examine omnia credunt ⁿ. His si præ antiquis Scriptoribus fides habita fuit à supposititiis Iuliano & Maximo, ineptæ hi quidem stoliditatis convitio traduci; si autem ab iis non inadvertentibus renuntiatum veritati dolo fuit, & noviorum error sponte admissus & commendatus ut etiam non bona fide partibus adhærerent: perversæ ac præposteræ caritatis in patriam titulo notari merentur. Præstasset utique ab Isidoro ^o non discedere qui Afrum palam Fulgentium vocavit, uti & Honorius Augustodunensis ^p. Immo Ferrando, aut si quis est alius, vitæ auctori plus quam centum Equilinis & Maurolycis cunctæque catervæ noviorum credere. Quo sanè viro & ad rem adducto, Bivarius nîl retardari debuit famæ suæ prospiciens, quin contestatum ab æquali & discipulo Fulgentii genus eius & patriam ex animi sententia contra falsæ originis assertores propugnaret, & inventis frugibus velle adhuc glandibus pasci desineret. Verbis Ferrandi non potuit quicquam luculentius & expressius concipi. Beatus igitur & verè Fulgentius, nobili secundum carnem genere procreatus, parentes habuit ex numero Carthaginensium senatorum. Avus denique eius nomine Gordianus, dum Rex ^q Geisericus memoratam Carthaginem vittor invadens sericus.

(acta sunt hæc anno CDXXXIX. ^r) senatores plurimos, immo cunctos, amissis omnibus bonis ad Italiam navigare compelleret, inter ceteros etiam ipse impositam peregrinationem libenti voluntate suscepit, volens saltem facultatibus perditis non perdere libertatem. Post cuius obitum duo ex filiis eius spe recuperandæ hereditatis Africanam

L12 pro-

porius Episcopus Uticensis in Bætica prius monachus ex familia sancti Augustini mutat perditam suam priorem sententiam admonitus à sancto Augustino præceptore suo: quæ sese ipsa Hispanici saporis, herique aut nudius tertius conficta produnt.

^a Ad annum
CDVI. I.
^b In com-
ment. huius lo-
ci.

^c De Script.
cap. 84.

¹ Topogra-
phiâ, verbo
Ruspa & Car-
thagœ nova.
^m In martyr.
ⁱ Iauarii.
ⁿ Marieta de
SS. Hispan. lib.
^s cap. 93. Pi-
fa Hift. de To-
ledo lib. 5. cap.
36.

^o De Script.
cap. 14.

^p De Script.
cap. 16. lib. 3.

^q Alias Gen-
sericus.

^r Chifletium

vide in Notis.

provinciam repetentes, manere iam intra Carthaginem minimè potuerunt, domo propria donata sacerdotibus Arianis. Sed possessiōnibus suis ex parte per auctoritatem regiam repetitis, ad Byzacium perreverunt; ibique in Tellepte civitate unus eorum nomine Claudius, ex coniuge nomine Mariana (aliás Mariana) christiana scilicet & honesta femina, istum cui tanta gloria debebatur (Fulgentium) feliciter genuit. Itaque Tellepte (non Toleti, nec item Lepti quod habet Maximus & Bivarius creditit) Byzacenæ provinciæ metropoli, ignota quidem & indicta Geographis antiquis sed è conciliaribus Ecclesiæ Africanæ monumentis notissima, natus Fulgentius fuit: avus Gordianus ex senatoribus Carthaginensis urbis à Wandalis patriâ pulsus in Italiam transiit; inde pater Claudius in Africam rediit, & cùm Carthagine manere non posset in Telleptensem se recepit urbem. Anne ulla rima in his per quam ad Fulgentii res à discipulo commemoratas penetrare Toletum possit? Cæci ipsi viderint.

122. Sed non contentus transformator multiplex noster Scriptores vertere solum facere, ac transportare de loco in locum: SEVERO Malacitano Episcopo à S. Isidoro inter Scriptores laudato^s, cognominem alterum comminiscitur Lamecensem Episcopum eundemque Scriptorem, cui prioris illius librum *De virginitate ad sororem* tribuit, verbis sui Dextri^t Severus

* Cap. 30.

^t Ad ann. CCCLXXXVIII. 5. Episcopus Malacitanus (Bivarius vellet Lamecitanus) scripsit librum ad sororem de virginitate; atque item sui Maximi: *Severus Episcopus Lamecensis floret scriptis: interfuit primo Concilio Toletano*. Quibus comitem se dedit novioris alterius foeturæ Haubertus in Pseudo-Chronico suo ad annum CDXXXII. quem florere ait XLIV. annis postquam scripsisset Episcopus ad sororem laudatum opus. Severus quidem unus fuit, isque Malacitanus, auctor libri *De virginitate ad sororem*; nullus autem & nusquam homo alter Lamecensis cui obtruditur idem opus. Quod perfunctoriè hic dictum, ad Severi Malacitani tempora convenientes, sedulâ magis operâ persuadere curabimus.

123. Desunt hic pro colophone merces alia ex Hauberti eiusdem Hispalensis penu: ex quo ad hoc sæculum hæc pertinent:

BERGUDIUS AULUS ci-vis Calagurritanus, vir eloquens, obiit Romæ. Ad annum CDXVIII.

Cæsariae in Vardulis obiit STEPHANUS diaconus rhetoricus. Ad annum CDXXIX. 6.

GAUDENTIUS Tirasonensis diaconus cancionator (sic lego pro concionator) floret. Ad annum CDXXXI. 8.

Hispali nascitur LUCIUS MARCUS orator. Ad annum CDXXXI. 13.

AURELIUS philosophus Iuliobrigæ nascitur. Ad annum CDXXXV. 15.

Succedit (Ioanni Episcopo Flaviobrigensi) MAURICIUS cancionarius. Ad annum CDXLVII. 2.

MARIANUS poeta patriæ Calagurritanus discessit è vita. Ad annum CDL.

Obiit Dertusæ ANTONINUS diaconus cancionarius. Ad annum CDLVIII. 2.

CAMARIANUS ÆLIUS cancionarius obiit Cutandæ. Ad annum CDLIX. 3.

LABARINUS poeta moritur Maviae. Ad annum CDLXII. 2.

Sed has merces habe tibi, Lector, si quis præstigiatoribus aures commodas.

124. Huic quoque sæculo imputandus esset VERUS, auctor vitæ S. Eutropii, quamvis duplici errore Ioannes Trithemius, & hominem & qua vixit ætatem, ignoraverit. Hunc Hispalensem fuisse antistitem existimavere laudatus Trithemius^u, qui addit sub Pipini Regis Francorum tempus eum vixisse: Ioannes Eisensgreinius^x, Lucius Marinæus Siculus^y, Frisiusque^z: falsi quidem ex eo quod Eutropium istum cuius gesta Verus descripsit, eundem cum eo crediderint qui Servitanus Abbas & ex Abbatे Valentinus in Hispania Episcopus fuit, de quo nos alibi. Sed, si verum amamus, Verus iste ac Eutropius unus post alium^a Arausicanus in provincia Gallica Episcopi fuere. Sigebertus qui inter Scriptorum collectores primus Veri meminit: *Verus Episcopus (ait^b) vitam Eutropii Episcopi Arausicæ Galliarum urbis, illustrem virtutibus ac miraculis, descripsit luculento sermone*. Nihil potuit expressius de Eutropio, cuius ad diem xxvii. Maii Beda, Usuardus, Ado mentionem fecerent: quorum posteriores duo, ut iam nullus ambigere hac de re valeat, hunc fuisse Eutropium annotarunt cuius vitam Verus descripsit.

125. Configemus & hic Lusitanorum forsitan persuasionem eorum qui hagiologo suo Georgio Cardoso nihil non credunt, viro quidem probo ac diligentem, sed quem Dextro & huius farinæ inventis haud fidem præstare piaculum fuit. RUFINUM hic Aquileiensis Ecclesiæ in Italia presbyterum, quem studia sacrarum literarum & versiones in Latinum plurimum Græcorum patrum operum antea satis commendaverant, Origenis autem defensi errores & cum Maximo doctore Hier-

^u De Script. test. veritat.
^x In catalogo Hisp. lib. 6.
^y In descript. Hisp. lib. 6.
^z In Bibliothec. philo-

^a Gall. Chr. tom. 2. pag. 198,

^b De Script. Eccles. cap. 13.

Hieronymo super his contentio plurimum postea depressere ; quique ante annum huius quinti sæculi vicesimum quo idem S. Hieronymus obiit decessisse creditur : hunc , inquam , Rufinum patriâ fuisse Lusitanum affirmat ^{c.} Scilicet ex Concordia oppido , unde & Paulus inde dictus *Concordiensis* fuit , senex ille centenario maior ad quem S. Hieronymus *vitam Pauli eremita* à se conscriptam cum literis suis direxit. Cùm verè tam Paulus quām Rufinus Itali ex Concordia Carnorum colonia oriundi fuerint.

^a In Chron. ad annum CXXVIII. n. 4. Quisham autem ansam erroris hagiologo Lusitano porrexerit , si nescis , ille est qui fucis ac dolis suis historiæ nostræ sinceritatem corrupit Dexter. Nempe hic alicubi effutiverat ^d , Paulo Concordiensi Lusitano S. Hieronymum scripsisse. Quo semel admisso (hunc scilicet Paulum Lusitanum fuisse) pronum ac proclive fuit ad Rufinum porrigere manus Lusitanum hagiologum ; cùm ex S. Hieronymi epistola quadam ad Florentium constet , utrumque , & Paulum & Rufinum , eandem patriam agnoscisse. *Scripsit* (inquit) *mihi & quidam de patria supradicti fratri Rufini , Paulus senex , Tertulliani suum codicem apud eum esse*. Quos eosdem esse de quibus loquimur , nullus ambigas. Sed et si nihil adversus huiusc rei auctorem Dextrum excipere habemus , cui hic inter alios fallendi locus plurimum placuit ut geographicam rem æquivocis nominibus hac illac applicatis bona ex parte convelleret : falsum esse quod de Paulo toties improbatus blateravit Scriptor , quodque de Rufino eius civi atque utroque Lusitano Cardofus bona fide collegit , res ipsa loquitur. Quamvis enim demus in Lusitania *Concordiam*

^e Lib. 2. Ptolemæo ^e , & *Concordienses* stipendiarios ,
Geog. cap. 5. qui & *Boccori* , Plinio ^f fidem habentes : ad
^f Lib. 4. cap. alteram Italiæ *Concordiam* , eamque celebriorem , atque in Italia degentibus inque ea gestas res enarrantibus , notiorem vocamus , dum de Aquileiensis Ecclesiæ presbytero , qualis fuit Gennadii ^g & aliorum testimonio Rufinus , queritur. Concordia etenim in Carnis populis & Aquileia , Romanorum utraque colonia , simul nulloque interiecto , à Ptolemæo ^h , necnon & à Plinio ⁱ & Mela ^k & Venantio Fortunato ^l similiter laudantur. Cùm verò propinquam Aquileiæ habeamus huius nomenclaturæ urbem , insanum esset ex or-

bis terrarum fine & ultima Hispania presbyterum , non ex usu eorum temporum , matrici Ecclesiæ adscribendum corrugare.

127. Nec de PAULO aliter credere nos irrefragabilis Hieronymi permittit auctoritas. Quem ex Italiæ Concordia esse aperi- tissimis his docet verbis de Tertuliano loquens ^m : *Vidi ego quendam Paulum Concordiae (quod oppidum Italiæ est) senem , qui se beati Cypriani iam grandis ætatis notarium , cum ipse admodum esset adolescentis Romæ vidisse diceret , referreque sibi solitum , nunquam Cyprianum absque Tertulliani lectione unam diem præteriisse . &c.* Quid clarius potuit de Pauli patria dicere ? aut se de eo Paulo loqui , quem toties senem & grandævum & centenario adhuc maiorem , quique Cypriani notarium grandiorem ipse adhuc adolescentis Romæ videre potuisse , literis ad eum & alias datis appellat. Quid verò ad ostensum hoc lumen ab ore Hieronymi promanans , noctuæ nostræ , quæ meridie mero tenebras sibi ipsæ clausis oculis faciunt ? Pseudo-Dextro uni credunt de Pauli natalli loco : qui & alibi Concordiæ in Lusitania , quæ nunc *Besulci* dicitur ⁽¹⁾ , Donatum ait ⁿ & eius socios fuisse martyrium passos. Cùm martyrologiorum antiqui codices clament Concordiæ in Italia hos esse martyres , tabulæque huius Ecclesiæ ; quæ post coloniæ veteris excidium ab Attila perpetratum ab anno superioris sæculi LXXXVI. ad portum Gravarium in litore translata fuit : de qua re sedulè agunt Februarii *Acta sanctorum* Antuerpiensia ^o , & cum eis Martyrologi omnes ^p . Et nihilominus Lusitaniæ suæ Cardofus , atque Hispanæ genti Tamaius adscripsere. Neque Bivarius Dextri propugnator negat S. Hieronymum de Paulo dixisse , Concordiæ in Italia à se visum ; coniectatur tamen potuisse Paulum Concordiæ in Lusitania ortum conferre se in Concordiam Italiæ & ab hac appellari ; eo quod parochiam in ea regeret. Cui rei comprobando operam ludit Cardofus , plura exempla eorum qui alicubi degerent non inde oriundi , quasi huius observationis aliquod esset opus , ex historiis colligens ; & tamen in Lusitania Paulum fuisse quo tempore ad eum scripsit Hieronymus , contendit.

128. Omnia hæc scilicet auctoritate unius Pseudo-Dextri stant aut cadunt : quæ cu-

^m De Script. Eccles. cap. 53.

ⁿ Ad annum CXLV. num. 2.

^o Die xvii. Febr.

^p Vide Fer- rarium *De san-ctis Italiæ XVII.* Febr. Lubinum in *Notis ad Martyrolog.* ea die.

(1) Desunt hæc in Estepáno Pseudo-Dextri fragmen-
to ; in Codice autem Regio Matritensi pro quæ nunc
Besulci , legitur : *Anno CXLV. Concordia in Lu-*

*sitania (quæ nunc Riulei dicitur) Sancti Christi
Martyres Donatus , & socii eius etiam passi.*

Epist. 66.

cuius sit pretii non omnibus adhuc perpendere locus aut voluntas fuit. Quare hic nos è sancti Hieronymi aliis testimoniis Italum Concordensem Rufinum suisse, contra id quod è Dextro se colligere Lusitani existimant, comprobabimus. In epistola ad Rufinum directa ⁹: *Diu te Romæ (ait) moratum sermo proprius indicavit. Nec dubito spiritualium parentum ad patriam revocatum desiderio, quem matris luctus ire prohibebat; ne magis coram doleres, quod absens vix ferre poteras.* De qua autem patria intelligat, ipse infrà ostendit: *Frater meus Paulinianus (inquit) nondum de patria reversus est, & puto quòd eum Aquileiæ apud sanctum Papam Chromatium videris. Sanctum quoque presbyterum Rufinum (eiusdem nominis alium ut infrà dicemus) ob quandam causam per Romanum Mediolanum misimus, & rogavimus ut nostro animo & obsequiis vos videret.* Degebat ergo Rufinus in patria, quòd è Roma traxerat eum parentum spiritualium caritas; nec nisi in ea regione Italiæ ubi eum Aquileiam pertransiens Paulinianus videre, & ad quam Rufinus alter per Romanum venturus Mediolanum facile declinare potuisset. Aliás Hieronymus qui Romanæ Rufini moræ prius, & Aquileiæ urbis inde meminit, tam longæ in Hispaniam usque intermediae peregrinationis, si patria hæc Rufini esset, mentionem non utique prætermisisset. Necnon & idem Hieronymus adversarium sibi iam expertus quem hucusque tam benevolè complexus fuerat, in apologia contra eum scripta excusationem accusans quâ usus fuit Rufinus ne Romanam veniret, ab Anastasio Papa vocatus (ex Aquileia, aut quod magis credimus Concordia) hæc ait: *Et nisi post triginta annos (in Hierosolymitanæ seu Orientis peregrinatione coniunctos) parentibus redditus, nollet eos deserere, quos tam tardè viderat; ne inhumanus putaretur aut durus; & tam longi itineris labore fragilior, ad iterandos labores esset infirmus, ipsum venire noluisset.*

^{129.} Quam non veniendi obiectam causam ironice traducit postea Hieronymus, locum, ubi Rufinus degeret, & unde dinelly ne parentibus dolori esset recusaret, aperte significans. *Illud verò ridiculum, quòd post triginta annos ad parentes se revertum esse iactat homo, qui nec patrem*

habet nec matrem, & quos viventes iuvēnis dereliquit, mortuos senex desiderat; nisi parentes militari vulgarique sermonे cognatos & affines nominat: quos quia non vult deserere, ne inhumanus putetur aut durus, iccirco patriā derelictā Aquileiæ habitat. Et tamen non continuè; nam & Concordiæ in patria egisse, cùm vocatus Romanam venire noluit, hæc alia suadent: & roganter Romam, ut eam illustrares presentiā tuā, oppiduli tui amore contemneris. At ne ignoraretur quo loco esset oppidulum eius à quo Romanam accedere vocatus abnuerat: Periclitatur (inquit Hieronymus) Romæ illa probatissima fides eius; & hic supinus & laffulus post triginta annos per mollissimum Flaminiae iter effedo venire non potest; sicque prætendit longi itineris laffitudinem, quasi triginta annis semper cucurrerit, aut biennio Aquileiæ sedens præteriti itineris labore confertus sit.

^{130.} Collige nunc Lector veri amans quæcumque è Hieronymi ore audisti, nec tibi dubium erit Rufinum è tricennaria per Orientem peregrinatione vocatum in patriam desiderio parentum, Romæ prius fuisse; deinde cum ad Aquileiæ viciniam, ubi patriam habebat Concordiam, venisset: partim in hoc, quod oppidulum eius vocat, partim in ipsa urbe Aquileia per biennium commoratum. Unde recusavit Romanam redire, prætendens adhuc post biennium laffitudinem reditu ab Oriente contractam, cuius causa neque etiam mollissimum per Flaminiam (hodie Romagna est) iter tolerare potuisset. Adeò quidem hæc sunt perspicue significata, ut nec resurgens verus Dexter hiscere contrà fuerit aulus. Sed removeamus qui restat scrupulum circa Rufini patriam. Inter Mariæ Mercatoris, sancti Augustini æqualis & discipuli, quæ ante paucos annos in lucem edita sunt opera, Commonitorium est adversus hæresin Pelagii & Cœlesti: cuius ferè principio Rufini fit mentio his verbis: *Hanc ineptam & non minus &c. quæstionem Rufinus quidam natione Syrus Romanum primū invexit.* At quamvis alter illustrorum Mercatoris Rigberius multum sudet in conciliando cum aliis hoc de patria Rufini testimonium: facilè fese expedit alter Garnerius, Mercatorem de alio Rufino intelligens, cuius suprà ex Hieronymo iam meminimus (1).

BI-

neant, quisve hic Prosper Hispalensis fuerit, plane ignorare me fateor. Abest certe ab eius Ecclesiæ Amilianensi Praefulum catalogo, atque à Cl. Florezio T. IX. Hisp. Sacr. in quo de Hispalensis Ecclesia rebus agit.

(1) Apud Montfauconum Bibl. Biblioth. in Clavallenfi Tom II. pag. 1367. col. I. C. hæc legi: Sandi Prosperti Notarii B. Leonis Papæ, & Episcopi Hispalensis liber responzionum ad excepta quæ de civitate Genuensi sunt missa: quæ quo perti-

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER QUARTUS.

DE Scriptoribus saeculi sexti.

CAPUT PRIMUM.

De ORENTIO sive ORIENTIO. An hic ORENIUS, ad quem Sidonius scripsit. De sale Hispano, & Egelesta Plinii. Fortè idem cum ORONTIO, qui inscriptus legitur in duobus Hispaniensibus Conciliis. Orientii Commoitorium. Quale hoc vocabulum? Venantii Fortunati de hoc nostro carmen. De quatuor fratribus Episcopis, ELPIDIO, IUSTO, NEBRIDIO, & IUSTINIANO. Iustiniano scilicet Valentino: in quo queritur de tempore habitæ in hac urbe Synodi; ac de nomine Theudi, an sit idem cum Theoderici, adiuncta terminatione ric, sive ricus Gotorum propriâ. In Conciliis Episcopos omnes secundum ordinationis tempus sedisse. Ioannes Baptista Perezius laudatur. Iustiniani Responsiones ad Rusticum periere. De Iusto Urgellitano, eiusque in Cantica Cantorum expositione: Pseudo-Maximo non Urgellitano, sed Ausonenſi Episcopo. De Nigridio sive Nebridio Egarenſi, & Elpidio alterius urbis Episcopis. Pseudo-Juliani & Pseudo-Liberati fabulæ.

EXTUM saeculum hoc libro percurrendum est, quod & multos & celeberrimis conferendos, Hispaniæ nostræ Scriptores, ac viros clarissimos peperit. Horum primum ORIENTIUM colloco, cuius Commonitorio fruimur versibus exarato. Sunt qui credant hunc Oretium esse ad quem direxit Sidonius

^{Baronius}
ad annum
CDLXXXIV. n.
126.

(1) Egelestani Plinio III. 3. Conventus Carthaginensis oppidum. Harduin in Notis, itidem ut nostri Gomezio Miedes & Moralius, Vnieftam sive Ynieftam hodie dictam putat prope Concham in

Apollinaris eam epistolam^s quæ incipit: ^t Lib. 9. ep. 12. *Venit in nostras &c. Unde colligi poterit eum cui inscribitur sive Tarragonensem patriâ fuisse, sive Tarracone aut in eius urbis agro tunc temporis commoratum. Ait enim Sidonius: Venit in nostras à te profecta pagina manus, quæ trahit multam similitudinem de sale Hispano in iugis cæso Tarragonensibus. Nam recensenti lucida & salia est, nec tamen propter hoc ipsum mellea minus: sermo dulcis, & propositionibus acer. Nisi Tarragonensia iuga, non de urbi huic vicino, sed de Tarragonensis totius provinciæ, hoc est citerioris Hispaniæ, aliquo intelligamus monte. Quamvis enim Hispaniæ in genere salem hunc fossilem seu salitos montes Solinus, Agellius, Vegetius, Cato, Petrus Venerabilis cum Plinio attribuant^t: videtur tamen Sidonius Plinii hunc locum habuisse ante oculos: In Hispania quoque citeriore (ait^u) Egelestæ cæditur glebis penè translucentibus, cui iam pridem palma à plerisque medicis inter omnia salis genera prohibetur. Si Bernardi-²⁴⁰ Testimoniis videndis apud Savaronem in notis ad hanc epistolam, & Bivar. ad Maximum pag.*

^u Lib. 31. cap.

^v In Comm. De sale. lib. II. n. 81.

^w In fine Description. Hispaniæ, 2. par. Hist. sive post lib. 12.

^x De vet. poetar. tempor. 2. par. De poet. Latin. cap. 5. pag. 65.

Castella nova; idque post laudatum lib. III. pag. 160. Strabonem, qui eo loco Egelestam in medio Spartario seu Carthaginensi campo manifestissime collocat. Agens enim de itinere ex Italia in exteriorem Hi-

Petit enim à Sidonio epistolæ auctor nova quædam sibi carmina mitti : qui poetæ proprius amor. Nec id quo tandem utitur Vossius argumentum Oresium Sidonii excludit ; sed tantum difficile quodammodo reddit , quod Oresius Sidonii & Orientius noster , Orontius ille sit Illiberitanæ civitatis Episcopus , qui cum hoc muneris titulo Tarragonensi , & sine eo Gerundensi subscriptus Conciliis legitur. Quod itidem Baronius Cardinalis prioris sententiæ auctor existimavit , & cum eo ex nostris plures. Quò verè propendisse video Toletanum pseudo-chronographorum fculnorum parentem ^a.

^a In Iuliani
Adverl. 433.

^b Vol. 5. An-
tig. lection.

^c Cap. 9.

^d Tomo 4.
Bib. VV. PP.

^e Ad ann.
CDLXXXIV. n.
137.

^f De Script.
Eccles. cap. 34.

ex veteribus glossis idem est ac *ὑπομνήσις*, Græcorum. *τρομησία*, *commonitorium*, ut observavit Barthius lib. 18. cap. 7. Sirmundi glossæ aliter interpretabantur ^g, *ἐπισκόπη*, scilicet *προεκτίχων*, *epistolam quā aliquid præcipitur* : quod exemplis codicis Theodosiani & Zenonis Papæ epistolæ confirmat. Sidonius quasi mandatum datus Musæ Phœbi nomine,

*Dilectæ nimis & peculiari
Phœbus commonitorum Thaliæ*

carminis fronti affixit ^h. Gelasius Papa ad Faustum magistrum Constantinopoli legatum eius agentem *Commonitorium*, quasi mandatum dedit , instruens eum de his quæ agenda essent : quæ est eius Papæ epistola 4. Et Lanfrancus Cantuariensis in Anglia præfus epist. 26. *nec si licuisset* (ait) *commonitorium*, *quod in festivitate S. Martini habere voluistis*, *fieri potuisset*. Ceterum *commonitoria* à commonendi officio proprius dicta , tum Vincentius Lirinensis , tum Orosius ad Augustinum , & Marius Mercator ad Theodosium Imp. scripsere. Quare his omnibus non una significatione *commonitorium* esse , annotavit ad Mercatoris opus Notis Ioannes Garnerius ⁱ.

^g In Notis ad Sidon. lib. 8. pag. 90.

^h Lib. 8. epist. 11. Lupo.

3. Negari non potest quin persuadere arduum sit , tria hæc *Oresius* , *Orientius* & *Orontius* , unius hominis esse nomina.

Oriesii Abbatis librum *De sex cogitationibus sanctorum* vulgavit Canisius ^b : *Oriesii*, sive *Orisieii* monachi Gennadius meminit ^c , libri *De institutione monachorum* auctoris , qui inter Patrum scripta editus est ^d. De cetero ad hæc duo tempora , & id quo scripta fuit Sidonii epistola , & id quo habitum utrumque fuit Concilium, unum eundemque hominem pertinuisse nîl absconum continet. Sidonius enim , ut

bene putavit rationem temporis Baronius ^e , anno CDLXXXIV. epistolam ad Oresium dedit nondum Episcopum , quod ex nuncupatione constat : quem annum inter & DXVI. quo Tarracone , & DXVII. quo Gerundæ conventum ad Concilium fuit, triginta duo tresve anni dumtaxat numerantur : quos quid impedit eum superfluisse , qui iuvenis potuit cum Sidonio commutare literas? Sed incerta pro certis affirmare recta mens non patitur (1).

4. Debemus quidem Orientii notitiam è laudatoribus Scriptorum uni Sigeberto, qui hæc de nostro breviter ^f: *Orientius* (ita vocat , non *Orientium*) *Commonitorium fidelibus scripsit metro heroico*, *ut mulcet legentem suavi breviloquio*. Vocabulo scilicet ævi sui , immo à Christianis facilius usurpato , *Commonitorium* inscribens : quod

ⁱ In editio-
ne Parisi.
MDCCLXXXIII.
pag. 5.

5. Quod autem hodie habemus Oren-
tii *Commonitorium* , contra quod Sigeber-
tus monuit , non totum heroicis hoc est
hexametris versibus constat ; immo & ele-
giacis hoc est distichis permiscetur. Un-
de suspicabatur Barthius lib. 18. cap. 7.
quicquid elegis conceptum est , pos-
se legitimum auctoris non haberis ; ac in
promtu sibi esse ait alia argumenta quæ
id docere possint. Scriptorem autem erudi-
tum censet & nitidum alibi de eo lo-
quens ^k , cui nempe illustrando duo in-
tegra *Adversariorum eruditissimorum* dedit
capita ^l. Ad eumque referri debet Venan-
tii Fortunati hoc dictum in *De vita S. Martini Episcopi* lib. 1.

^k Lib. 43. pag. 1. Cap. 6. lib.
27. & cap. 9.
lib. 43.

Hinc quoque conspicui radiavit lingua Sedulii.

Paucaque perstrinxit florente Orientius ore.

6. Latebat quidem adhuc in schedis
opus,

neque Strabonis meminit. At Ptolemæus *Stelestam* in extremo Carpetanorum versùs septentrionem collocat limite ad sinistram Durii ripam inter Ilurbidam & Ilarcurim è regione Cluniæ coloniæ (*Coruña del Conde*) quæ in adversa ripa est ; ea tamen ab hac de qua agimus diversa est.

(1) Auberti Miræ Scholium ad hunc Gennadii locum adducit Ioann. Alb. Fabricius *Biblioth. Eccles.* in Gennadio de *Oriesi*, sive *Oriesio* monacho loquente: *Porro* (inquit Miræus) *ne quis erret*, *mo- neo ab isto longe alium esse Orientium seu Oren-*
tium à Sigeberto cap. 34. laudatum: quod mihi ex utriusque Instituti ac scriptorum diversitate vero vi-
detur simile.

Hispaniam sive Bæticam , post Dertosam , Saguntum, Sætabim , ait iter hoc loco non nihil à mari recede-
re & Spartario campo applicari ; pergitque : *πρότερον μέν δὲ διὰ μέσου τὸν πεδίου καὶ Εγελάσας συνέβαινεν εἰναὶ τὴν ὁδὸν, χαλεπὴν καὶ πολλὴν* id est ex Is. Casauboni versione: *Et antea quidem per medium campi & Egelestæ (via) ducebat longa & difficilis*. Nec dis-
sentit loco citato Plinius qui *Egelestanos* inter Dia-
num & Ilorcini collocat , hoc ordine eos recensens: *Consaburenſes* , *Dianienſes* , *Egeleſtani* , *Ilor-
citani* , *Laminitani* , *Mentesani* &c: Straboni itaque,
ut ego coniicio , *Egelestæ* non procul ab hodiernis
oppidis *Lebrilla* , *Alhama* , *Totana* sita fuit. Cellarius
in *Egelestæ* sive *Eteleſta* T. I. pag. 97. n. 74.

opus, cum insisteret *Annalibus* suis formandis Baronius^m. At inter priorem & alteram editionem emicuit foras Orientii *Commonitorium* è Martini Antonii Del-rii Notis Antuerpiæ apud Trognesium MDXCIX. alias MDC. in 12.º Unde iam *Annalibus Ecclesiasticis*ⁿ adiunxit auctor huius editionis mentionem. Sed prodiisse iterum cum Laurentii Ramirez de Prado Notis nos docuit Miræus^o, quas non vidimus. Fortasse eadem hæc est cum editione Salmantina anni MDCIV. in 4.º cuius mentionem alicubi factam invenio. Legitur sanè iam in editione ultima Colonensi *Bibliotheca veterum PP.* volumine quinto, & in ea posterioribus. (1) Habuit quoddam huius operis exemplum ad manus in bibliotheca Galesiana repertum Philippus Labbeus, cogitabatque dum viveret, librorum helluo, cum editis conferre^p.

7. Iustiniani Imperatoris tempore, Theudique sive Theudis Gothorum in Hispania Regis, qui ab anno DXXXI. ad DXLVIII. imperium produxit, **EPIDIUS, IUSTUS, NEBRIDIUS, & IUSTINIANUS**, fratres uterini floruerunt, omnes Episcopi & literis ad posteritatem clari. Quorum chronographum S. Isidorus egit^q. IUSTINIANUS (ait) de *Hispania Ecclesiae Valentiae Episcopus*, ex quatuor fratribus & Episcopis eadem matre prognatis unus, scripsit librum Responsionum ad quendam Rulticum de interrogatis questionibus: quarum prima responso est De Spiritu sancto: secunda est Contra Bonosiacos qui Christum adoptivum & non proprium dicunt: tertia responso est De baptismo Christi quem iterare non licet: quarta responso est De distinctione baptismi Ioannis & Christi: quinta responso, Quod Filius, sicut Pater, invisiibilis sit. Floruit in Hispaniis temporibus Theudæ principis Gothorum.

8. In primis natales Hispanos ex una & eadem matre^r, Pontificalesque insulas in omnibus quatuor fratribus (tribus nem-

pe illis quos iam laudavimus cum Iustiniano, quod proximum huic Iusti elo-gium manifestum reddet) apertissimis verbis nos docuit Isidorus. Quare qui Valentia urbis originem diserte iis tribuunt^s, Isidori testimonium laudare nequeunt; multoque minus qui eodem patre genitos, sive germanos fratres affirmant^t. Valentini Episcopatum huic nostro Iustiniano contigisse Isidorus certè ait. Franciscus Bivarius eundem credidit cum eo qui Valentino Concilio interfuit erâ DLXXXIV. sive anno DXLVI. (ut præfert titulus) coacto: in quo inter alias subscriptio legitur *Iustini Episcopi post Celsinum*, quem *Celsum* existimavit esse Toletanum primæ Sedis antistitem. Tempus quidem convenit: floruit enim Iustinianus sub Theude, qui hoc anno Gothis ut vidimus prærerat.

9. Sed nondum in tuto res. Nam *Iustinus* & *Iustinianus* diversa sunt inter se nomina, quemadmodum *Celsus* & *Celsinus*. Nec *Celsus* eo anno qui refertur aut Episcopus Toletanus, aut in vivis erat; cum successor eius Montanus anno DXXVII. alias DXXIV. Toleti habuerit Concilium sub Amalarico Rege Theudis decessore. Quid quod & *Valentinum* istud Concilium anno decimo quinto Theodorici Regis habitum dicitur? Nullus enim huius nominis Rex Gothorum post Theodericum Italiæ, qui pro tute Amalarici nepotis Hispanias tenuit, annoque DXXVI. fato functus est^u. Quare affixum eræ numerum improbans, *Valentinum* hoc Concilium ad huius Theodorici tempora, id est ad annum eius imperii in Hispania xv. Christi DXXIV. Binius retrotraxit, redditum in Notis ratione: quem imitatus fuit in editione sua Philippus Labbeus^v. Eandem Theodericianæ æratis notam secuti, anno DXXV. adscripsérunt Concilium Ambrosius Morales lib. 11. cap. 45. & Ioannes Vafæus in *Chronico*^w.

10. Ego tamen nondum video, cur

Mm ab

^m Vide ad an. COLXXXIV. n. 158. ⁿ Ibidem. ^o In Biblioth. ^p Nova Bi- blioth. ms. pag. 63. ^q De Script. cap. 20. & 21. ^r Vafæus in Chronico ad an. DXL. recte id expressit.

^s Vide Loaisæ præfationem *De codicibus* mss. quibus fuit usus in edit. Concilior. Hisp.

^t Vide quæ notavimus ad hoc Concilium in *Collect. max. Concil. Hisp.* tom. 2. pag. 290. CARDINAL. DE AGUIRRE.

^u Tomo 4. col. 1617.

^v Ad ann. DXXV.

XVIII. Advers. cap. 7. sub Orontii Poëta nomine. Illiberitanus autem, id est *Granatenis*, an *Caucoillibertanus*, sive *Urbis Cobliure* dictæ ad radices Pyrenæi montis ad Mediterraneum vergentis Antistes fuerit, sunt qui dubitant. *Tarragonensi* anni DXVI. Synodo subscribit septimo loco *Orontius Episcopus Illeberitanæ civitatis* ap. Aguirr. T. II. p. 235. quo loco è regione in margine legitur: *Eliberitanæ*. Et Gerundensi anni sequentis seu DXVII. *Orontius Episcopus*, indicata Sede. Loaisa tamen in *Not. ad Subscriptiones* huius Concilii apud Aguirr. T. II. p. 243. init. *Orontius* (inquit) *Illiberitanæ*. *Hac est Cauco-Illiberis ad radices Pyrenæi montis vergentis ad mare Mediterraneum.*

(1) Commonitorii Orientii Del-rii, *Bibliotheca VV. PP.* & alii ante annum MDCC. unicum, hoc est priorem tantum libram vulgavere. Edmundus Martene posteriore alterum è pervertito insignis Ecclesiæ Sancti Martini Taronensis DCCC. annorum exemplari typis primum commisit Rothomagi 1700. 4°. Continet autem poemata: *De vana laude*: *De cavendo mendacio*: *De gula*: *De ebrietate*: quibus adiunxit ex eodem Codice alia Orientii carmina: *De nativitate Domini*: *De epithetis Salvatoris nostri*: *De Trinitate*: *Explanationem nominum Domini*: *Laudationem* (Eiusdem): *Præterea Orationes numero XXIV.* quarum prima tantum & postrema exstat. Vario metri genere. Itemque *Tom. V. Thes. nov. Anecdot.* Meminit huius Commonitorii Barthius, Lib.

^a In *præfatione* supradicta.

^b Loaifa in dicta *præfatione* in Concilio rum serie n. 9. Ioannes Baptista Perezius Segobricensis Episc. vir rerum Hispanarum doctissimus, in *Brevi Cronologia Gothorum Hisp. Regum* apud me ms. ex qua Loaifa profecit.

^c Sic videtur Escolano *Hist. Valent. regni lib. 2. cap. 9.*

^d Lib. 1. *De bello Gothic.*

^e Lib. *De bello Getico.*

^f Vide Menagium in originibus linguae Francicæ V. Riche.

^g Lib. 2. cap.

9. §. 9.

^h Puiades *Histor. de Cataluña lib. 6. cap. 46.* dum loquitur de Ilerdensi Concilio eodem anno celebrato.

ⁱ Beuter. *Histor. Valent. Morales lib. 11. cap. 45.* Vasæus in *Chronico*. ad ann. DXXV. Marianæ lib. 5. cap.

7. ^k Apud Escolanum lib. 2. c.

10. §. 4.

^l Ibidem.

ab affixa era discedere propter Theoderici nomen debeamus: maximè cùm codex ms. *Conciliorum Hispaniae Lucensis*, qui alias omnes bibliothecæ Regiæ (uti Loaifa ait^a) antiquitate superat, quique descriptus fuit & Romam missus cùm decreto Gratiani emendando Gregorius XIII. Pontifex operâ usus doctissimorum viorum incumberet, disertè habeat^b *Theudis* (ita enim appellat) non *Theoderici* nomen. Fortasseque inter Gothos duo hæc nomina promiscuè accipiebantur^c. *Theodim* certè Procopius^d, *Thiodim* Iornandes^e, quem *Theudem* alii appellant: incrementum id, seu terminationem nominis, videntur Gothis adiunxisse, uti in Eurico, Alarico, Amalarico, Athanarico, Giferico, & aliis.

Ric enim huic genti *divitem* significabat^f (1). Accedit firmandæ rei, quod (*annus*) xv. Theudis concurrit omnino cum era DLXXXIV. sive anno DXLVI. Amalarico enim, cui Theudis successit, quinquennium dominationis, hoc est ab era DLXIV. usque ad DLXIX. ab anno scilicet DXXVI. ad DXXXI. S. Isidorus in *Chronico* attribuit: quo anno ingressus Theudis decimum quintum imperii agebat anno DXLVI. sive erâ DLXXXIV.

Quam quidem Concilio præfigunt omnes mss. codices; & re sedulò examinata Gaspar Escolanus in *Valentini regni historia*^g, & alii^h.

11. At erit tunc Iustinianus noster idem ille qui Iustinus audit in subscriptione? Nullus dubito eundem esse. Quamvis enim Valentinus eius Concilii Episcopus Celsinus ille videri possit primo loco positus, qui utpote in Sedis suæ Ecclesia præesse aliis debuerit; quod hinc persuasi nonnulli ex nostris historicis credidere: verosimilius est ab antiquitate ordinationis locum omnes nullo excepto fortiri Episcopos consueuisse: uti & placuisse Ioanni Baptista Perezio Episcopo Segobricensi, summæ industriæ purgatissimique iudicii viro, novimus^k. Nec morari nos debet, uti Escolanum^l, quod Celsinus Valentinus Episcopus Toletano tertio Concilio interfuerit. Hic enim ab isto alius omnino est, qui post quadraginta tres à Valentino Concilio transactos annos, recentiores inter Episcopos Toletano subscripsit. Planè *Responsionum ad Rustici interrogata*, Iustiniani opus, cum aliis consumit ætas; immo, absque Isidoro esset,

memoriam quoque eius tenebris damnavisset. Rusticum verò cui directus liber, eum esse Lugdunensem Episcopum Rusticum, quem in huius Ecclesiæ cathedra circa annum CDXCIV. floruisse Baronius ex Ennodio Ticinensi diacono ad hunc annum^m observavit, non facilè persuadet Bivarius (cui Julianus consonatⁿ) iis qui apud Isidorum nullam huius dignitatis mentionem, sed Rustici nudum tantum nomen legerint; cùm neque vero sit consentaneum directas ei adhuc privato responsiones fuisse, qui semisæculo ferè integro antequam Iustinianus noster literis munereque clarus haberetur, Lugdunensibus antistes prærerat.

12. Pergit S. Isidorus reliquos Iustiniani fratres laudare, IUSTUM præsertim. *Iustus* (ait^o) *Urgelitanæ Ecclesiæ Episcopus Hispaniarum*, & frater *prædicti Iustiniani*, edidit libellum *Expositionis in Cantica Canticorum*, totum valde breviter atque aperte per allegoriarum sensum discutiens. Huius quoque fratres NEBRIDIUS & ELPIDIUS quædam scripsisse feruntur, è quibus, quia incogniti sumus, magis reticendo fatemur. Hæc Isidorus. Hic est Iustus, qui Ilerdensi suæ Provinciae Tarraconen sis Concilio anno DXLVI. interfuit, & absque Sedis mentione secundo post Sergium metropolitanum loco subscriptus; necnon & secundo, ut vulgo audit, Concilio Toletano anno DXXVII. expresso dignitatis nomine: Toletano inquam Concilio, non ut Episcopus huiuscæ provinciæ, sed occasione ut suspicor adventus sui in curiam regiam.

13. Unde in more fuisse antiquo gentis nostræ confirmari non ægrè potest, ad subscribendum synodalibus decretis præfules etiam alterius provinciæ forte advenientes invitari consueuisse. Quod quidem, cùm Iusto Urgellensi, tum eius fratri Nebradio Egarense tunc temporis contigisse, inscriptiones huius Toletani Concilii ostendunt. *Iustus* (inquit) in Christi nomine Ecclesiæ catholicæ *Urgelitanæ Episcopus*, hanc constitutionem consacerdotum meorum in Toletana urbe habitam, cùm post aliquantum temporis advenisset, salva autoritate præscorum canonum, relegi, probavi, & subscripsi. Quod & fecit profensusque est iisdem prorsus verbis Nebradius Egarense. Huic ergo Synodo Toleti sub Montano habitæ Iusti mentionem, non ve-

^m Num. 4;
ⁿ Chron. n.
273.

• Cap. 21.

(1) רִקְמַן, rik Hebreis *inan*, *vanum*, *vanitatem* sonat. Ps. II. v. 1. p. 137 iehgut-rik. Vulgat. *Meditati sunt inania*: Hispana Ferrariensis: *Fablarán vanidad*. An non idem *divitiae*? Ps. LXXV. 6.

Nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. Sed moralis hic locus est. A Gothicō *Ric*, dives, fortassis Hispanica: *rico*, *riqueza*, *enriquecer* &c.

^{Differt. de Script. 1. tom. pag. 671.} verò , quod Labbeo excidit ^p, Montani ad Theoribium epistolæ debemus. Pariter atque Ecclesiæ fastis sanctitatis eius testimonium , diem ei xxviii. Maii assignantibus.

14. Porrò *Commentarius , sive mystica expositio in Canticum Cantorum Salomonis* , à Menrado Moltero restitutus , Hagenoæ MDXXIX. in lucem prodiisse dicitur. Habemus quoque eum inter *Orthodoxographa veterum Theologorum opuscula Basileæ anno MDLI. recollectum* , & in editionibus *Bibliothecæ veterum Patrum* (1).

15. Præmittuntur operi una & altera epistola : prior ad Sergium , qui dubio procul ille est qui Ilerdensi Concilio iam laudato ^q , in quo intervenit & noster Iustus , præfuit ; quique in canonibus Barcinonensibus ^r , circa idem tempus ut creditur in aliqua alia Synodo eius urbis decretis , *Metropolitanus* , hoc est Tarracensis audit Episcopus. Edidit hanc Epistolam & in *Spicilegio suo Lucas Dacharius volum. 3 inter Miscellaneas* pag. 119.

sub nomine Iusti ad Sirgam Papam ^s. Altera est ad Iustum diaconum , cuius postulatis ut morem gereret operi se accinxerat. *Breve quidem opus , sed elegans & eruditum ac pium* , ut cum Xysto Senensi , Possevino , & Labbeo loquar. *Urgellum sive Orgellum* , alias *Urgelo & Urgela* , in *descriptionibus provinciarum Hispaniae* ^t : *Urgel* Episcopalis vel nunc Cataloniae urbs est , quæ *la Seu d'Urgel* , sive Sedes Urgellensis etiam audit. Inde *Urgelitanus* Iustus ab Isidoro & in Conciliis nuncupatus ; quandoque & *Urgelitaneus* ^u. Apud veteres non ullam reperi huius loci mentionem (2).

16. Quid tamen de Maximo censebimus , apud quem ad annum DXL tam in editis quam in fragmento Estepano , Iustus non *Urgelitanus* , sed *Ausensis* sive *Aucensis* laudatur ? Unde occasio Bivario in *Commentariis* ^x data prolixius contendendi nîl contrarium à Maximo hic dictum. At quidem novum , & haec tenus ignotum , Ausensem , sive Ausonensem (*Solsona* hodie) (3) urbem , Urgelitanæ ditionis seu dioceesis fuisse. Extortum scilicet homini eruditio & ingenioso commentum rectè dixeris , ut

auctorem suum sive iure sive iniuriâ tueatur. Aquam tamen cribro fert. Si enim Ausona (seu *Solsona*) urbs nondum gaudebat Episcopali cathedra , minimè potuit ab ea nuncupari Episcopus Iustus. Quare vel Tamaius ab eo hic discedit ^v. In fragmento Estepano sic legitur : *Iustus Episcopus Aucensis floret* erâ Cæsaris DXLI. Hic est annus DIII. Non ita legitur Sedis nomen in editionibus Cæsaraugustana & Hispalensi , quas Bavariana sequitur , sed *Ausensis*. At hæ adiunxerunt in *Hispania* , iuxta malè sanum auctoris turbandi omnia propositum. Sed Iustus hic , si aliquis fuit nec Estepanus nos decepit Maximus , *Auscensis* in Vasconia Gallica Episcopus fuit: in cuius Ecclesiæ catalogis ^w Iustinus quidam hoc tempore sedisse dicitur. Hic potius videtur , aut certè *Aucensis* , quam *Ausonensis* significatus. Notæ sunt è divisionibus Hispanarum Ecclesiarum ^a in Tarraconensi provincia tam *Ausona* quam *Auca* , urbes Episcopales.

17. Nec laboriosa Bavarii disquisitio de Ausonensi & Urgelitana urbibus olim ab eodem Episcopo ut contendit administratis , verum attigisse nobis videtur. Promiscuè enim in Conciliis , sive huius sive illius , sæpe & utriusque laudantur Episcopi. Neque alicuius eorum absentia satis probat ei urbi Episcopum tunc temporis defuisse. Præterea ineptum esset ab ea urbe in qua Sedes non erat , appellari Episcopum ; ab alterutra enim appellari tantum contigit , quum unitæ duæ Ecclesiæ sunt. Non ergo Ausonensis & Urgelitanus pro arbitrio appellari Iustus potuit , nisi utramque olim fundatam Ecclesiam in unam tempore eius coaluisse dicamus. Quod obstinatè negabunt ii qui Hauberti Hispalensis *Ecclesiarum Hispaniae seriem* (& plures quidem sunt nondum fraudis consciæ) continere aliquid veræ historiæ censem. Ibi namque & Ausonensium & Urgelitanorum à primo aut secundo Ecclesiæ usque saeculo derivatorum antistitum catalogus prostat , & in utroque *Iustus*.

18. Tertius ex fratribus ab Isidoro NEBRIDIUS laudatur , quem ab eodem ^b sciimus Episcopum fuisse , non autem cuius

M m 2 ur-

^r In Martyr. Hisp. ad diem xxviii. Maii.

^z Apud Oihenartum in Notit. Vasconie lib. 3. c. 8. pag. 449. San-Martianos fratres in Gallia Christiana tom. I. pag. 98.

^a Apud Loaisæ edition. Concilior. pag. 133. 135. 139. 143.

gnominisque urbis nomen deducat. Viderint quos hæc originatio proprius tangit.

(3) Humanæ nonnihil passus est hoc loco Noster , dum *Ausensem* sive *Ausonensem* urbem , *Solsonam* hodie dictam putat; cum sit quem Indigenæ *Vicum* , & sermone patrio *Vich d' Ossôna* , communi autem Hispanorum seu Castellanorum *Vique* nominant in Authetanis.

^w Cap. 20.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi , atque in Tolicana Ill. Canonicorum Collegii in perpetuosto membranaceo Codice. Inc. *Domino meo vere piissimo & præcipua Dei gratia copioso semper & in Christo Beatissimo Domino Sergio Papæ. Iustus Episcopus in Domino. S.*

(2) Apud Ptolemæum *Orgia* , alias *Orcia* legitur (variant enim vulgati Codices) in Ilergetibus: ex qua fortassis aliquis hodiernum *Orgelli* sive *Urgelli* , co-

urbis. Sed Egarensis in eadem Catalonia Ecclesiæ antistes ex Conciliis apparet, Nibridius tamen vocatus. In Tarragonensi anni DXVI subscriptus legitur *Nibridius minimus sacerdotum sanctæ Ecclesiæ Egarensis minister*. Nec dubito quin iam tunc Episcopus; hoc enim *sacerdotis* appellatione aeo isto significabatur. Alias si pro Episcopo Egarensi intervenisset, minimè id prætermittere debuit. Quod magis apparet ex Gerundensi anno sequenti DXVII. coacto, cui *Nigridius Episcopus* (quis enim alius?) subscriptus legitur. Idem post decem annos Toletanæ sub Montano habitæ Synodo interfuit cum titulo iam *Egarensis Ecclesiæ Episcopi*, quo fortè ob humilitatem prius abstinuerat. Huic successisse videtur Taurus, qui anno DLXVI. Ilerdensi subscriptis, *Agarensis*, pro *Egarensis*, appellatus. Præmortuus ergo Iusto & Iustiniano fratribus, qui anno isto superstites adhuc erant, ut vidimus.

19. Turbat aliquantulum, quod in canonibus Barcinonensibus quos Loaifa editit ^c absque temporis quo promulgati sunt notatione, *Nibridius Barcinonensis* convenisse ad eos statuendos cum aliis dicitur. Loaifa his assignavit eram DLXXVIII. sive annum DXL. Certè huius temporis esse dubitare non sinunt eorundem Episcoporum, Sergii metropolitani, Nibridii nostri, Casonii (aliás Casonii) Staphili, Ioannis, utrobius nominatorum subscriptiones. Mihi tamen vix dubium est quin pro *Barcinonensis* nuncupatione Nibridio attributa, *Egarensis* emendari debat; aut saltem inter exscriptorum manus *Barcinonensis* Episcopi (Paterni forsan qui Ilerdensi interfuit) nomen, Egarensisque titulus quo Nebridius fuit nuncupandus interciderint. Egarensem Episcopum diximus, uti ex tot insignibus mss. codicibus Loaifa edidit, cùm antea in excusis & alibi legeretur, sive Agragensis ^d, sive Bigerrensis ^e. Unde turbæ inter nostros, qui editionem istam præcesserunt. Ioannes

^a In *Toletano* pag. 85. edit. Loaifa.

^b In *Tarragonen.* pag. 71.

(1) Quisnam autem Episcopatus *Egarensis* fuerit? Consuluerat olim de hoc Hieronymus Romanus Higuera ḥ Hieronymus Blancam Aragoniae Regni Historicum per literas quæ extant in Hispanico opere inscripto *Censura de Historias fabulosas* anno 1742. Valentia edito pag. 691; idque cum pridem Ipse, seu Dextrini Pseudo-chronici auctor, *Egaram* hodiernum Cataloniae oppidum *Bérga* indigenis dictum esse, ac nihil tum hærens, diudicasset, ut in eiusdem *Censuræ libro VI. cap. 4.* pag. 329. legitur. Franciscus tamen Diagnus nostras (*Histor. Comitum Barcinonen.* lib. I. cap. 18. à fol. 42. pag. 2. fin. & seq.) inquit rationibus ostendit non *Bérgam* sed *Terráciam* esse oppidum vernacule *Terrása* dictum, quatuor à Barcinone leuis versus Septen-

Vasæus ^f *Agagrensem*, quod nihili vocabulum est: Ambrosius Morales alicubi ^g de *Biguerra* in Occitania, alibi ^h autem *Agathensem* in eadem provincia vocat: quod posterius & Ioanni Marianæ ⁱ & Miræo ^k placuit (1).

20. Certè Galli ^l *Tigidium* quendam in albo habent Agathensis suæ Ecclesiæ, quæ *Agde* nunc est in Occitania; sed quem alium à nostro Nibridio fuisse necessariò fateri debent. Tigridius enim hic anno DLXXXIX. Narbonensi Concilio, eodemque anno magno illi Toletano quo abrogata & damnata fuit Ariæorum hæresis interfuit. Nigridium autem de quo loquimur, ab anno DXVI. usque ad DLXXXIX. hoc est plusquam septuaginta annos Ecclesiæ suæ qualicumque ea sit præfuisse, vix naturæ ratio, nedum historiæ, admittit.

21. Quartus sequitur *ELPIDIUS*, quem & Nebridium nonnulla scripsisse Isidorus tantum neverat. Idem reticuit nescivit quo loco egisset Episcopum. Et nos contenti esse debemus ignorare id. quod magnus ille huiusmet sœculi vir ignotum habuit. Pseudo-Julianum autem sibilo interim excipiamus, qui Elpidium hunc Nebridii fratrem (ne dubitaremus de alio eum loqui) Lugdunensem fuisse Episcopum auras est fingere ^m; & quod videri magis mirum debet, Bivario persuasit. Qui tamen proprio ipse telo se confudit, Elpidium ex catalogis Lugdunensis Ecclesiæ ⁿ quendam statuminandæ Juliani fidei advocans: qui vel Bivario ipso verbis disertis affirmante, in ea Ecclesia circa annum CDXXV. sedit antistes. Et hunc tamen fratrem Bivarius credidit Nebridii, qui ad annum DXXVII. Iustique & Iustiniani, qui ad DLXVI. vitam saltim perduxere. Parum scilicet famæ suæ prospexit, qui tam absurdis admissis anachronismis Maximi sui famam servare quomodocunque voluit.

22. Pseudo-Julianum locupletare Pseudo-

trionem: idque longe ante Philippum Ferrarium Alexandrinum, quem Stephanus Baluzius Tutelensis (*Diatrib. de Episcopatu Egarensi ad Philippum Labbeum*, ap. Card. Aguirr. T. II. Concil. Hisp. Edit. ant. Roman. pag. 459.) unicum rei auctorem laudat: indicito prorsus Diago è cuius fundo messem manipulofique in Diatriben suam plena manu sinuque transtulit. Conferenda profecto cum præcitatō Diagi loco Steph. Baluzii Diatribe, ac suum cinq̄ tribuendum. Diagus opus suum edidit Barcinone anno 1603. apud Sebastianum de Cormellas; Lexicon autem Geographicum Phil. Ferrarii prodiit primū Mediolani apud Iacobum Comi 1627. ut legitur in eiusdem prologo editionis Isernicensis ann. 1677. summis Ioannis Petri Schmidt cum not. Mich. Baudrandi.

^f In Chron. anno. DXL.
^g Lib. II. cap. 47. & 49.
^h Lib. II. cap. 43.
ⁱ Lib. 5. cap. 7.
^k Notis ad L. dor.
^l San-Marthani frates in Agathensem. Episc.

^m In Chronic. num. 254.
ⁿ Apud San-Marthanos fratre Gallie Chrift. tom. I. pag. 293.

do-Liberatus voluit (chimæricus, seu verius portentosus aliis omnis certæ historiæ iuratus hostis) qui & Gerundenses natu, Wifredique & Hermesendæ Gothoru, parentum filios: Nebridium ex Egarensi Barcinonensem; atque Elpidium (item ut Julianus) Lugdunensem, Episcopos, omnesque Benedictinos monachos fuisse, reliquit facile credulis scriptum. Apage has, non dixerim nugas, sed Hispanarum antiquitatum atque ingenuitatis dehonestamenta: ob quæ prius imprudenter admissa pertinaciterque inde retenta, ab exteris, immo à sagioribus nostræ gentis tam male audimus. Tempus erit quum immane hoc dictuque mirabile monstrum Scriptoris, ad tenebras suas, è quibus ante aliquot annos emersit, detrudemus.

In Pseudo-Chronico ad ann. DCLVII.

C A P U T II.
De APRIGIO sive APRINGIO Pacensi præfule. Pacis-Iulie, an Augustæ? Andree Resendii laus. Aprigii in Apocalypsin commentarius ex parte extans, cui insuta est bona pars ex Victorini cuiusdam in eundem librum commentario. De LICINIANO Carthaginensi antistite, & eius epistolis. Ambrosii Moralis religiosa & utilis expeditio in Gallaciam & Asturias iussu Philippi II. Regis. Liciniani epistola ad Epiphanium an-sam dedit Pseudo-Maximo fingendi hunc esse Euphemium Toletanum Episcopum. Eiusdem duæ aliae, altera germana, ut videatur, altera secus. Martinus Vasquius Serruela portionarius Ecclesiæ Hispalensis laudatur. Pseudo-Iuliani, atque eiusdem Pseudo-Maximi fictiones de Liciniani rebus. In Dominico Carthaginensi Africæ Episcopo error Ambrosii Moralis ex Panvinio male intellecto, ac Pseudo-Maximi insolens temeritas. De SEVERO Malacitano præfule, & fictitio alio SEVERO Lamecensi. Franciscus Bivarius à Pseudo-Dextro deceptus. S. Isidori phrasis exponitur. De EUTROPIO Valentino Episcopo.

23. **E**IUSDEM Theudis Gothorum Regis ævo in vivis & in honore APRIGIUS erat, quem alii APRINGIUM vocant, Pacensis Episcopus, de quo hæc S. Isido-

rus p: *Aprigius Ecclesiæ Pacensis Hispaniarum Episcopus, disertus lingua & scientia eruditus, interpretatus est Apocalypsin B.*

^p De Script. cap. 17.

Ioannis Apostoli subtili sensu atque illustri sermone, melius penè quam veteres ecclesiastici viri exposuisse videntur. Scripsit & nonnulla alia, quæ ad notitiam nostræ letitiae minimè pervenerunt. Claruit temporibus Theudi principis Gothorum. Eadem habet Honorius Augustodunensis q. Pax ista, à quo Pacensis Episcopus Aprigius, Pax-Iulia olim dicta in Lusitania vetus Episcopalis Sedes r: è cuius à Mauris extinctæ cineribus alibi renata est sacerdotii dignitas, nempe in ea urbe quam Badaxoz ad Anam fluvium in Estremadura provincia nunc appellamus. Sed hanc Pacem-Augustam prius, quæ ab Strabone Paz-Augusta, deinde corrupto à Mauris vocabulo, Bax-augus initio, sequiori autem ævo Badaxoz appellatam nonnulli è nostris s: credunt. Alii posteriori huic Paci-Augustæ Pacenses omnes qui-cumque in veteribus exstant monumentis Episcopos, Pace aliâ insuper habitâ, tribuere non verentur t. Andreas autem Resendius, vir eximiæ eruditionis & iudicii, hanc Paz-augustam Strabonis, eandem fuisse cum Pace-Iulia Ptolemæi u, Itinerarii ab Antonino dicti, & inscriptionum validissimè contendit. Quæ ad rem nostram non valde res pertinet (i).

^q De Iumin. Eccles. cap. 19. ex Isidoro.

^r Ita Morales lib. 11. cap. 49. Mariana lib. 5. cap. 7. Resendius epist. ad Vasæum de Colon. Pacensi.

^s Anton. Nebriss.

^t Io. Genes. Sepulveda.

^u Gaspar Barreiros in Itinerario suo Lusit. lingua scripto, ab urbe ista usque ad Mediolanum, initio.

24. *De Commentario in Apocalypsin*, cui Isidorus non dubitavit alias inter eius libri interpretationes eo antiquiores palam concedere, nihil dum certi hactenus fuit intimatum. Nam quod in Apocalypsin vñtæ molis opus exstare in quibidam Hispaniæ bibliothecis è Vaticano codice exscriptum, plures è nostris adnotant: non Aprigii, sed Beati eo longè inferioris, quippe qui decimo floruit saeculo Aprigiumque in eo laudat, opus esse vulgo iam existimatur. De quo nos alibi. Verum autem & germanum ut credebat Aprigii commentarium, ex codice quodam Barcinonensi defumtum, Ludovicus de S. Laurentio Cordubensis, Ecclesiæ Hispalensis portionarius, vir doctus, editioni dum viveret paratum habebat.

Quod

drea Resendio eiusque ad Ioannem Vasæum epistola *De Colonia Pacensi* sermo incidisset: exhibita mihi ab Eodem Ampli. Præfule fuit *Pacensis Colonia Historia* manucripta ac propediem edenda, auctore Felice Cayetano de Silva civi Pacensi superstite, atque, ut mihi in familiaribus quæ inter nos habita sunt colloquiis semper visus fuit, iudicii ac doctrinae minime vulgaris viro: in qua de unius Pacensis Lusitanæ urbis peculiaribus *Iuliæ* & *Augustæ* cognomitis, invictis rationibus agit.

(i) Late de hoc argumento Cl. Florezius *Hisp. Sacr. T. XIV. Tract. 51. c. 1.* qui Coloniam Pacensem (hodie Beja Lusitanæ Transtaganae urbem) *Iuliam*, eandemque *Augustam* cognominatam fuisse existimat: qua de re cum in eadem urbe ante hoc triennium suavissimo Amplissimi Doctissimique Viri Fratris Emmanuelis à Coenaculo eius Ecclesiæ meritissimi Præfulis alloquo fruerer (à quo & perhumanius exceptus & nullo non officii genere cumulatus ægrè tandem discessi); frequensque ibidem de An-

Quod eius exemplum cum præfatione adhuc in litorariis posita, Hispali transcripsimus ex Martini Vasquii Siruelæ amici nostri virique eruditissimi codice, qui ut credo D. Emmanuelis Sarmiento de Mendoza eiudem Ecclesiæ Hispalensis canonici magistralis olim fuerat, illi forsan à Ludovico S. Laurentii relictus. In hac præfatione hic ait se defumisse suum exemplum ex Barcinonensi codice pergameno literis Goticis exarato: quod quidem ipsum ex vetustissimo alio ms. codice Barcinonensis Ecclesiæ exscriptum fuisse annotaverat exscriptor in fine libri. Commentarius ipse hanc habet præfatiunculam: *Biformem divinæ legis historiam duplicitis sacramenti mysterio differendam non nostræ humanitatis fragilitas aliter poterit enarrare, nisi ab eo auctore suæ legis Domino Iesu Christo modum dicendi, & sermonem sumat eloquii. Unde Apocalypsin S. Ioannis expositurus, habitatorem eius in-voco Spiritum sanctum: ut qui illi secretorum suorum arcana revelare voluit, nobis in terris viam pandat, ut possimus quæ scripta sunt inculpabiliter differere, & vera etiam Deo magistrante deponere.* Initium itaque libri, de quo agitur, ita scribitur. Hoc eodem initio hunc commentarium conceptum se vidisse innuit Labbeus in Novæ Bibliothecæ ms. parte i. pag. 25. (1).

25. Sciendum tamen est hanc expositionem nostri codicis non eundem habere auctorem. Quod nobis iudicium diligens fecit integri operis consideratio. Planè ad quinque priora & quinque postrema libri capita explanatio accurata est, & omnibus numeris (quod dici solet, & in præsentiarum simpliciter & sine proverbi figura, propter numeros sive sectiones capitum sacri libri usurpamus) absoluta; media autem alia undecim, à sexto ad decimum septimum, non sic; sed saltuatum nullaque ordinis & absolutionis habitâ, quæ in ceteris uti iam diximus bene sibi constat, ratione concepta sunt. Quæ quidem omnia, seu verius à numero 7. cap. 5. usque ad num. 3. cap. 17. quicquid crassio hoc filo consutum Aprigianæ legitur telæ, apud Victorini nescio

cuius *commentarium in eundem Apocalypsis librum reperiri observavimus*: qui Parisiis apud Mauricium de Porta editus est anno MDXLV. unà cum *Theophylacti Commentario in Prophetas maiores*, exinde que cum aliis veterum Patrum lucubrationibus in *Bibliotheca*. Hinc in eam suspicionem ducor, ex ista Pseudo-Victoriini (nam præiudicata iam doctorum hominum persuasio est non esse hunc librum Victorini Petabionensis in Pannonia Episcopi à S. Hieronymo laudati^y) qualis ea est paraphrasi, *commentarium Aprigii* in hac parte mancum & hiantem ab aliquo codicis possessore suppletum, seu potius infarctum fuisse. Nullus enim noster Aprigius pulcherrimo & omnibus suis sensibus integro capiti, corpus adeò macrum informeque subiecisset, quod deinde sic validis & affabre elaboratis pedibus niteretur.

26. Scripsisse autem nostrum non modo in Apocalypsin sed & in Cantica, Ioannes Trithemius ex eoque Xystus Senensis docuere: quod certe Isidorus eos non docuit; si non is commentarius comprehendatur inter alia illa quæ ad notitiam lettionis suæ (ut eius utar verbis) non pervenisse sanctus ille præfus adiunxit. Hæc habuimus de Aprigio dicere.

27. LICINIANUS, SEVERUS, & EUTROPIUS, tria Episcoporum sibi invicem amicitia & literarum consuetudine coniunctorum, paulò inferioris temporis est: scilicet Mauricii Imperatoris ævi, cuius initium in annum DLXXXII. cædes in DCII. incidit quo tempore Leovigildus & Recaredus Gothorum in Hispania Reges vixerunt. De LICINIANO, quem & LUCINIANUM alias audire infrà videbimus, hæc Isidorus^z: *Licinianus Carthaginis Spartariae Episcopus, in Scripturis doctus, cuius quidem non nullas epistolas legimus: De sacramento denique Baptismatis unam, & ad Eutropium abbatem postea Valentiae Episcopum plurimas. Reliqua verò industria & laboris eius ad nostram notitiam minimè pervenerunt.* Claruit temporibus Mauricii Augusti. Occubuit Constantinopoli, veneno ut ferunt extinctus ab æmulis. Sed, ut scriptum est,

^x Baronii in
Notis ad Mar-
tyrol. II. No-
vembribus, Bellar-
mini, Labbel
De Scriptori-
bus, aliorum
que.
^y De Script.
Eccles. cap. 74.
ubi Pictavien-
sis male editum
est.

^z De Script.
cap. 29.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi membranaceus magnæ molis Codex *Æscriptor*, Era MLXXXV. seu Christi anno MLVII. exaratus, expositionem Apocalypses & Danielis continens; in quo eadem hæc præfatio *Biformem Divinæ legis historiam* (Apocalypses scilicet & Danielis) *duplicis sacramenti mysterio* &c. initio legitur: quam tamen expositionem non Pacensi Aprigio, sed Beato Etherii Uxamensis Episcopi Presbytero tribuit antiqua eiusdem inscriptio. Atque Aprigii non esse, ostendit Grego-

rii atque Isidori mentio fol. 30. pag. I. col. 2. è quorum testimonii necnon ex Hieronymi, Augustini, Ambrosii suam telam texuisse profitetur Auctor. Meminisse autem videtur huius ipsius Codicis Noster infra Lib. VII. cap. 2. n. 41. in Beato. Binos item alias eiusdem exempli atque ætatis, nimirum faculi XI. Codices, & recentiorem alterum, in Regia Escorialensi Bibliotheca vidi ac recensui, Aprigio Pacensi inscriptos: de quibus infra ubi de Beato Uxamensi egerimus.

iustus quacumque morte preoccupatus fuerit, anima eius in refrigerio erit. Hæc tantum certa & comperta de Liciniano haberi debent: quibus prava fingendi ac de historia Iudendi cacoethes nostrorum temporum plura addidit, quæ à prudentibus viris iusto pretio hoc est nullo habentur. Sed antequam iis referendis ac refellendis accingamur, ea quæ Isidorus commemoravit exornanda sunt novioribusque monumentis conferenda.

28. Periit quidem Liciniani epistola *De sacramento Baptismatis*. Librum vocat suo more Trithemius. Respondit nempe istâ ad epistolam Eutropii, in qua (ut idem Isidorus ait^a) *petit ab eodem pro qua re baptizatis infantibus Chrysantis unicò tribueretur*. Similiter desiderantur plurimæ aliae ad Eutropium abbatem (de quo paulò post agemus) quas omnes vidisse se ait Isidorus.

29. *Epistola B. Liciniani de libro regularum ad S. Gregorium Papam* fuit quondam in ms. codice Ovetensis Ecclesiæ, in quo scriptum est *Pastorale Gregorii* huius Papæ sanctissimi: cui subiectum folium titulum hunc tantum hodie habet, ipsius autem operis spem involavit nobis temeraria illius manus qui reliquis foliis codicem spoliavit: de quo Ambrosius Morales pro merito lamentatur. Verba eius vernacula: *En la libreria de la Iglesia de Oviedo está un codice del Pastorale S. Gregorii, y al cabo está un titulo para solo la última; pues dice: Epistola B. Liciniani de libro Regularum ad S. Gregorium Papam. Esto era muy bueno, y de autor Español, y nunca impreso; mas no hay más de una hoja; todo lo demás falta.* Hæc ille in sacræ illius expeditionis, quam Philosophi II. Regis iussu & auspiciis in Galæciam & Asturias ac Legionense regnum fecit, relatione apud me manuscripta^b (1). Ioannes Baptista Perezius quem in superioribus merita commendavimus laude, in Notis ad Isidori hunc locum ubi de Liciniano agit (quæ quidem Notæ eius sunt^c, non Gariæ Loaïæ cui minus rectè eas Bivarius tribuit^d) hæc inquit: *Huius Liciniani (ita enim appellat promiscueque, ait, tam sic quam Licinianum appellatum se reperisse) epistola ad Papam Gregorium edita est cum ipsis Moralibus.* Tum inde: *Ego vero præterea habeo & huius Liciniani, atque Severi eius collegæ, doctissimam scriptam ad Epiphanium diaconum, ubi angelos probat esse incorporeos.*

^a Hanc epist. edidit Dacherius tom. 2. Spicileg. pag. 368. è duobus ms. bibl. Floriacenis. Nosc que recudimus collatam cum ms. Toletano, adiecta ad marginem lectio- num varietate, tomo 2. Collect. Max. Concilior. Hisp. pag. 427. CARDIN. DE AGUIRRE. ^b Grialis in Pref. ad S. Isidori hac opera. ^c Ad Maximi Chronicon pag. 575. §. 51.

30. De priore illa ad Gregorium Papam epistola, quam si aliqua sancti Pontificis operum editio quam Perezius viderit repræsentavit aliæ subduxerunt, interque eas ultima Parisiensis, monendus es, Lector, exstare eam secundo tomo Dacheriani *Spicilegii* inter *Miscellanæ* pag. 368. hoc principio: *Librum Regularum, &c.* (2). in ea librum *Pastorale* Gregorii, quem *Regularum* appellat, se legisse ait, summeque probâsse; necnon & *De Moralium*, sive *Homiliarum super Job*, eiusdem opere ex S. Leandro Episcopo Spalensi de urbe Regia (Constantinopoli) illac prætereunte audivisse: quod & alia moralia opera, quorum ipse auctor in isto libro meminit, transmitti ad se ab eo enixè precatur. Inter alia, occasione *Homiliarum in Job*: *Habemus (ait) libellos sex S. Hilarii Episcopi Pictaviensis*, quos de Græco Origenis in Latinum vertit; sed non omnia secundum ordinem libri *S. Job exposuit*. Et satis miror hominem doctissimum & sanctum, ut de stellis nennias Origenis transferret. Mihi, sanctissime pater, nullo pacto suaderi potest, ut credam astra cœli spiritus rationales, quæ neque cum angelis neque cum hominibus facta esse Scriptura sancta declarat.

31. Hæc Licinianus, unde confirmatur dubia hucusque res inter eruditos neutericos, an scilicet Origenes ad Iobi libros quicquam commentatus fuerit; aut eiusdem sint in Iobi librum tractatus tres, aut ab his diversa commentaria à Ioachimo Peronio latinè reddita, quibusde Labbeus videndus aliique. Cùm ex hac Liciniani epistola rectissimè colligatur sex non minus confessos fuisse ab Origene hoc super Propheta libellos, quos S. Hilarius ex græco verterit. Neque enim S. Hilarius falsus fuisse credendus est in alienis libris Origeni tribuendis: qui & eiusdem commentaria in plerosque Psalmos, Erasmi iudicio, in latinum convertit. Hi autem sex libelli à Liciniano visi, an iidem cum iis aliquo modo sint qui inter Origenis nunc leguntur opera, non facile est dijudicare. Sed ad aliam eiusdem Liciniani ad Epiphanium epistolam cuius Perezius meminit devenientibus, hic iam representare opus est ex fronte ista, scilicet Perezii his verbis quæ de hac epistola iam produximus erupisse, &c. aut faltem his conformia esse fragmenti nostri Estepani hæc verba è Maximi Chronicō^e:

Ex- DLXXVII.

^e *Sacr. Tom. V. Append. IV. à pag. 421. atque apud Steph. Baluzium T. II. Edit. Lucensis 1761. pag. 13. col. 2.*

Exorto errore quod nulli essent spiritus : Epiphanius Toletanae Ecclesiae scribit ad Licinianum & Severum Episcopos, qui illi respondent.

^f Edita à nobis est primum hæc epistola ex ms. Eccl. Tolet. tom. 2. Collect. Max. Concilior. Hisp. pag. 429. CARDINAL. DE AGUIRRE.

^g Ad annum. DLXXXIX. n. 5.

^h Pag. 529.

Prado; iterumque i in commentariis postumis Francisci Bivarii ad Maximi Chronicon^k. Quæ quidem satis prodit rebus & stilo vetustatem quam præsefert.

32. Dixi, é Perezii nota desumi potuisse hunc Pseudo-Maximi, si iam talis in fragmento est, locum; aut si aliquid germani & certi hoc fragmentum continet, de qua re alibi agendum est: convenire omnino inter utrumque auctorem in designando ei, qui de argumento isto cum Liciniano & Severo contulit, Epiphanius nomine. Hinc autem si ad vulgares Maximi editiones recurramus, statim oculos diversitas ferit, subitque animum detestatio impostoris, qui pro Epiphanio Euphemium, & in locum ignoti muneris ab eo in Ecclesia Toletana gesti, quod lacunula illa absorpsferat, Pereziusque diaconatum è codice suo vocaverat: *Episcopatus honorem subrogavit*. Audi sis Toletanum partim phrygionem, partim corretorem aut corruptorem potius veteris, sive à se primum elaboratae, Maximi telæ^g: *Exorto errore quod nulli essent omnino spiritus : Euphemius sanctæ Ecclesiae Toletanae præful scribit ad Licinianum Episcopum Carthaginis Spartariae, & Severum Malacitanum Episcopum, viros doctissimos; ipsique Severus & Licinianus respondent Euphemio*. Epiphanius nempe diaconus, sive Toletanæ sive alterius Ecclesiarum, Toletanus Episcopus Euphemius repente factus, nonne fculneum transformatorem & ludionem de impudentissima falsitate palam convincit?

33. Perezius addit habere se alteram (epitolem) ad Vincentium, non Cæsarau-gustanum sed Ebusitanæ insulæ Episcopum, credentem epistolas quasdam de celo cecidisse. Hæc edita est unâ cum Luitprandi operibus à Domino Laurentio Ramerezio à Prato regio senatore viro clarissimo^h, sub titulo *Epistolarum quorumdam præfulum, quas collegit scholiisque illustravit Iulianus archipresbyter S. Iustæ, addiditque notas D. Laurentius Ramirez de*

(1) Legitur quidem in eo Codice, atque apud Cl. Florezium Hisp. Sacr. Tom. V. Append. IV. pag. 425. Liciniani Epistola ad Vincentium Ebusitanæ Insulæ Episcopum directa contra eos qui credunt epistolas de celo cecidisse in memoriam Sancti Petri Romæ; neutrubi tamen, ac nec alicubi unquam, ad Vincentium (quod Noster ait) Cæsarau-gustanum: id quod è Complutensi Moralii Codice in Regiam Bibliothecam Escorialensem postea delato, atque ibidem ad hanc diem extante Dogrammate & Plut. I. num. 14. repetere altius placuit. Viderat hunc Codicem Compluti Moralius, inque eo Liciniani ad Vincentium Cæsarau-gustanum Epistolam extare falso sibi persuasit, atque hoc præiudicio abreptus hæc in Hi-

storiam suam retulit Lib. XI. c. 70. T. II. p. 83. Tambien escribió Liciniano contra el Apostata Vincencio (Cæsarau-gustano): que yo he visto esta su obra en un libro antiquísimo de letra Gothică que está en la librería del insigne Colegio de San Ildefonso, aquí en Alcalá de Henares. Proclive fuit viro, si quis unquam alias, ingenuo ac veritatis amantissimo ex Liciniani cum Severo Malacitano (qui verè adversus Vincentium Cæsarau-gustanum scriptit) familiaritate & consortio, cuius & Isidorus meminit; & maxime ex datis communis utriusque nomine ad Epiphanium literis in eo Codice extantibus, ut inter minutiora eiusdem alia, Severi scilicet Malacitani, Fructuosi, Sisebuti Regis, Cæsarii Patricii, Bul-

ⁱ Ac in nostra Collectione Max. Concilior. Hisp. pag. 428.
^j CARDINAL. DE AGUIRRE.
^k Pag. 581.

35. Licinianum ex Isidoro novimus Carthaginis Spartariæ fuisse Episcopum: unde Hispanos natales non temere colligimus. At Securæ ortum quis crebet quantumvis Adversariis Pseudo-Juliani fascinatus? quæ quidem talia sunt, ut forex se suo ipsius indicio prodat. Lege sis quingentesimum sexagesimum tertium cum duobus sequentibus. Ex eodem Isidoro scimus in Constantinopolitana curia diem suum obiisse, veneno, ut fama fuit, sublatum.

36. Nec temere suspicantur auctores hitoriae nostræ¹ qui non aliis quām certis antiqui illius ævi documentis innituntur, exsiliū ei, cūm aliis summis antistitibus, Leovigildo Ariano Regi propter catholicam professionem doctrinæque dignitatem perofis, fuisse indictum. Nam & Leander & Fulgentius, inter se ac Reginæ fratres germani, Massonaque Emeritensis, Ioannes Biclarensis Abbas aliique, pars ab Hispania expulsi, pars relegatione omnium, præter certum locum, damnati exsiliū pertulere. Leander quidem Hispalensis Episcopus contulit se Constantinopolin, quò & Licinianum venisse ex Isidoro constat. De illo quidem ex præfatione librorum Moralium super Iobum S. Gregorii Papæ ad eum directa certissimum haberi debet, Constantinopolin eum perductum ab iniuncta sibi pro causis Fidei Regis Visigothorum legatione: quo non Leovigildum Arianum ac Fidei hostem, sed Hermenegildum eius filium catholicum significatum auctores nostri iure quidem existimant. Cuius quidem nomine tunc iam parenti Leovigildo adversantis, potuit Leander in exilio suo apud Imperatorem Tiberium Fidei causam agere; sed quominus Pseudo-Maximo^m libentes credamus, tam Leandrum quām Licinianum uti legatos plebium catholicarum Constantinopolin se contulisse, ipsa auctoris nondum idonea reputata fides facit.

37. Præterea quem Licinianum rectè Isidorus Carthaginis Spartariæ Episcopum, falfissimè nuncupavit Pseudo-Maximus fragmenti nostriⁿ *Carthaginem metropolitum*, aut vulgaris Bivarianæ editionis^o *Carthaginis Spartariae metropolitanum*: ubi reliquæ Carthaginis rectius habent. Aut

enim Licinianus Toleti fuerit præful, quæ metropolis aut semper fuit aut saltem tunc temporis erat Carthaginensis provinciæ^p (quod nullus hucusque dixit); aut ambito hæc nominis ficalnea restringenda est ad Isidorianam phrasin: ita ut Licinianus Carthaginis Spartariæ Episcopus, Euphemius verò Carthaginensis provinciæ metropolitanus audiant. In quo mihi consenteant Toletanarum rerum vindices me habiturum spero. Nihilominus tamen Toleto quantumvis favens Bivarius^q admittere non dubitavit secessionem aliquando fecisse à Toletano metropolita quosdam eius provinciæ Episcopos, ipsumque Carthaginis præfulem pro metropolitanu agnovisse; Licinianumque primum Carthaginem Episcoporum hoc iure usum credidit: quem quidem novum hierarchiæ in Hispaniarum his Ecclesiis ordinem non fabulosis sed veracibus antiquitatis testibus confirmare debuit. Quandoquidem ex Gundemari Regis decreto nullum ad huiusmodi divisionem argumentum idoneum confici alibi contendimus^r. Id saltem Bivarius iure improbat Licinianum è Carthaginensi ad Valentinam, alias ad Malacitanam Ecclesiam translatum fuisse: quod scribunt Vafæus^s & Morales^t S. Isidori testimonium laudantes; falsò etenim hoc uterque Isidoro imputat.

38. Liciniano Dominicum successisse, ne id omittamus, Pseudo-Maximus & alii huius factæ chronologi vanissima temeritate finxere. *Cui suffectus est Dominicus* (ille ait^u) *ex presbytero Hispalensi, homo iam etate ingravescens. Hic sanctus vir subscrispsit tertio Concilio Toletano, in quo hæresis ab universis Gothis est abiurata.* Duo hic notanda. Prius est: Dominicum vocavit Hispalensem presbyterum Maximini artifex, Ambrosio Morali credens qui ipse errorem admisit ex malè intellecto quodam Onuphrii Panvinii testimonio, ut observavit ad hunc locum Franciscus Bivarius^x: sagax ille quidem in deprehendo Moralis errore atque eius occasione; non ita sagax aut ingenuus, ut annotaret, sicuti decepterunt malè intellecta verba Onuphrii Moralem, ita Moralis præiudicium Pseudo-Maximum decepisse. Posterior est: ad confirmandam Carthaginis

Nn ur-

c. 29. prorsus ut nullus supersit de eo ambigendi locus. Consonat Ioannes Baptista Perezius noster *Not. ad Isid. de vir. illistr. c. 42.* & Cl. Florezius T. V. pag. 83. n. 63. apud quem ibidem Append. IV. pag. 426. leges: *Licintani & Severi Malacitani ad Epiphanium communis utriusque nomine directam Epistolam*, in qua ostenditur *angelos & animas rationales esse spiritus sive totius corporis expertes.*

, Ad annum
DCC.

urbis metropolin quæ aliunde nequit comprobari; Pseudo-Maximum quo loco refert y quinam primarum Sedium Episcopi Concilio Toletano III. interfuerint, Dominici Carthaginis Spartariæ metropolitani nomen in actis Concilii ipsius nusquam apparens callidè inseruisse.

39. Cuius quidem Dominici fingendi occasio & fundus, uti diximus, error Moralis fuit. Panvinius nempe scriptum reliquerat anno Christi DXCV: *Synodus Toletana, quæ Ariana hæresis ex Hispania auctore Ricardo Rege expulsa est, & Hispalensis. Dominicus, Carthaginis Episcopus, vir sanctus.* Hic dubio procul Dominicus est Carthaginensis in Africa Episcopus, familiaritate ac literis S. Gregorii Papæ celebratissimus^a. Malè autem intellectis Panvinii his verbis Morales^b Dominicum ad Hispaniæ historiam pertinere existimans, sic de eo retulit, ex vulgaris latini^c: *Frater Onuphrius Panvinius laudat in historia sua Ecclesiastica, uti virum huius temporis valde conspicuum sanctitatem Dominicum Hispali natum, & Carmen su historia thaginis in Africa Episcopum. Ego id quod Ecclesiastica en de hoc viro sancto dicitur, non satis intellico, neque habeo unde quicquam ultrasciam.* Displicuit sanè Toletano Maximo ingenua ista docti æquè ac probi hominis confessio; eiusque de Hispalensis vocabulo, quod Synodo Panvinius; Dominico autem Morales falsò attribuit, erroris securus: è Dominico Carthaginis uti Onuphrius, sive Africanæ Carthaginis uti Morales habent Episcopo: Hispalensem Dominicum Carthaginis Spartariæ antistitem fabrefecit, nemini hucusque notum; decipereque volens, simul ipse miserabiliter fuit deceptus.

40. SEVERUS (apud Isidorum sequitur^c) *Malacitanæ Sedis antistes, collega & socius Liciniani Episcopi, edidit libellum unum adversus Vincentium Cæsaraugustanæ urbis Episcopum, qui ex catholica Fide in Arianam pravitatem fuerat devolutus. Est & alius eiusdem De virginitate ad fororem libellus, qui dicitur Annulus. Cuius quidem fatemur cognovisse titulum, ignorare eloquium. Claruit temporibus praedicti Imperatoris (Mauricii) quo etiam regnante vitam finivit.* Hæc ille: quibus utique laudatum nos clarum ævo suo Episcopum dimitteremus, cuius nullum ex duobus his libris hodie supereft, nisi remoraretur ad alia properantes malus ille fabularum genius quem toties ab historia nostræ gentis fugare nitimur.

41. Hic ex uno Severo Malacitano duplcam Severum ridiculo ausu finxit. Apud

Dextrum legitur ad annum CCCLXXXVIII. in editione Cæsaraugustana: *Severus Episcopus Malacitanus scripsit librum ad fororem De virginitate.* Ita & Carus edidit in sua Hispali; non disimulato in huius loci nota errore illius qui Dextro inferruisset id quod plusquam ducentis post eius mortem annis contigit. Bivarius retinuit *Malacitani* lectionem; sed in ora libri monuit de altera, nimirum *Lamecitanus*. Confirmatque ita scriptum à Dextro fuisse, adducto Maximi testimonio isto de eodem ut credit Severo: *Severus Episcopus Lamecensis floret scriptis. Interfuit primo Concilio Toletano: ad annum scilicet Christianum CDXXXII.*

42. Monitus verò à quadam viro docto qui commentaria eius ad Dextrum legerat Bivarius, animadversoque Cari hac de re iudicio cùm ad Maximum commentaretur; duplcam nisus fuit Severum asserere: priorem seu seniorem Lamecensem in Lusitania: alterum seu iuniorem, Malacitanum in Bætica Episcopum; senioresque Dextrum & Maximum, posterioris Isidorum meminisse ait. Opponentibusque huius Isidori testimonium de Severi Malacitani, sui temporis æqualis, opere *De virginitate ad fororem*, quod ipsum Dexter sui sæculi Severo attribuit; sic inauspicato absurdèque respondit, ut planè quidvis agere aliud videatur, quām latina Isidori verba sensu suo qui apertissimus est, donare voluisse. Supponit nempe Isidorum de libro isto sic loqui, ut Malacitani Severi quantumvis ei inscriptum, opus esse non crederet. Sed sancti doctoris sermo ita perspicuus est, ut vim sibi tam absurdâ interpretatione fieri non patiatur: *Est (inquit) & alius eiusdem De virginitate ad fororem libellus, qui dicitur Annulus: cuius quidem fatemur cognovisse titulum, ignorare eloquium: hoc est Severi hunc librum qui verè eius esset, titulo tenus sibi cognitum, nunquam vidisse.* Hæc phrasis Isidori est. In epistola quadam ad Braulionem: *quia non fui dignus tua perlegere eloquia; Et infrà: quia non perlegi eloquium tuum.* Et in alia ad eundem: *per eum eloquia tua suscipiens, hoc est literas.*

43. Accede nunc, vel è trivio Grammatice, & nobis dic recténe Bivarius interpretatus Isidorum his verbis fuerit: *Nam tametsi dicat librum sub Severi nomine suo tempore circumferri De virginitate ad fororem; tamen non solum ipse vulgare placitum non approbat, verum ex phraſi eiusdem esse negat.* Vix credo Bivarium, hominem verè doctum nec iudicii inopem ea

^a Plures epistles Gregorii ad eum scriptas colligit Bivar. hic pag. 665. §. 39.

^b Lib. 12. cap. 3. in fine.

^c Fr. Onufrio Panvinio ponebitate Dominicum Hispali natum, & Carmen su historia thaginis in Africa Episcopum. Ego id quod Ecclesiastica en de hoc viro sancto dicitur, non satis intelligo, neque habeo unde quicquam ultrasciam. Displicuit sanè Toletano Maximo ingenua ista docti æquè ac probi hominis confessio; eiusque de Hispalensis vocabulo, quod Synodo Panvinius; Dominico autem Morales falsò attribuit, erroris securus: è Dominico Carthaginis uti Onuphrius, sive Africanæ Carthaginis uti Morales habent Episcopo: Hispalensem Dominicum Carthaginis Spartariæ antistitem fabrefecit, nemini hucusque notum; decipereque volens, simul ipse miserabiliter fuit deceptus.

* Cap. 30.

ea sibi persuasisse quæ aliis dum sæpe sæpius his nugis credit persuadere voluit. Nec dissimile est, quod Maximi verba hæc *Severus Episcopus Lamecensis floret scriptis*, eo quod anno CDXXXII. affixa sint (quo iam existere Idatium huius Ecclesiæ Episcopum ex Chronico eiusdem constat), sic interpretatur, ut florere scripta eius non verò superesse adhuc eo anno ipsum, Maximus dixerit. Quas laterbras passim querere opus est ei, cui falsa verorum specie semel imposuere.

44. EUTROPIUS sequitur, duobus iam laudatis Liciniano ac Severo æqualis, quem & sic describit Isidorus^d: *Eutropius Ecclesiæ Valentinæ Episcopus, dum adhuc in monasterio Servitano degeret & pater esset monachorum, scripsit ad Episcopum Licinianum, cuius suprà fecimus mentionem, valdè utilem epistolam, in qua petit ab eodem pro qua re baptizatis infantibus Chrismatis unctio tribuatur.* De hac epistola in Liciniano diximus. Adiungit Isidorus: *Scripsit & ad Petrum Episcopum Iratabensem (Ercavicensem legendum) De distinctione monachorum sermone salubri compositam epistolam, & valdè monachis necessariam* (1). Ioannes Biclaensis in Chronico^e: *Eutropius abbas monasterii Servitani, discipulus sancti Donati clarus habetur.* Idem in referendis Concilii Toletani III. sub Reccaredo Gothorum Rege actis, damnataque in eo Ariana impietate: *Summa tamen Synodalis (ait) negotii penes sanctum Leandrum Hispalensis Ecclesiæ Episcopum, & beatissimum Eutropium monasterii Servitani abbatem, fuit.* Quo quid illustrius atque Eutropio honorificentius dici potuit? Summa enim apud universam gentem auctoritate, doctrinæque ac sanctitatis merito vigere opportuit eum, qui cum abbas tantum esset cuiusdam monasterii, tot inter totius Hispaniæ præfules unus Leandro metropolitano Hispanensis Ecclesiæ, doctissimo, sanctissimo, ac

Regis avunculo æqualis visus fuerit, qui cum eo summam rerum conciliarium gubernaret, ac pestilentissimæ sectæ ab Hispaniæ limitibus generalis exturbationis modum & formam præscriberet. *Beatissimi* quidem sicut & *sancti* elogium, quo Biclaensis de Eutropio loquens utitur, viventibus adhuc, sed Episcopis, vix autem aliis tributum videoas. *Beatissimi sacerdotes* in Concilio isto tertio à Reccaredo appellantur ii qui interfuerunt Episcopi. Extra hos de Eutropio dictum, eo tempore quo Leander *sanctus* dumtaxat audit, *beatissimi* præconium, eximum quid planè continet.

45. In excusis Conciliorum editionibus, & in codicibus aliquod mss. quos Morales consuluit^f subscriptiones deerant, ^f Vide lib. 12. cùm Leandri, tum Eutropii. In ea autem ^f Hisp. cap. 3. quam è pluribus manu exaratis libris diligenter à Loaifa correcțiorem & locupletiorem habemus, Leander iam visitur, Eutropius adhuc desideratur: quod me parum movet, cùm videam hoc tempore usque ad Concilium Toletanum VIII. anno DCLIII. habitum, in omnibus huiusmodi sacris congressibus non aliorum quam Episcoporum legi nomina. Pseudo-Maximum scio longam hic texere abbatum, presbyterorum, diaconorum seriem, Eutropiique inter alios qui Concilio interfuerent. Nunc verò de subscriptionibus agimus.

46. Valentini autem Eutropii præsumatum, abique Isidoro esset, ignoramus. Qui omnino constituendus est post laudati Concilii huius tempora, scilicet annum DLXXXIX. & ante annum DCX. quo iam inter alios Martinus, alias Marinus, Valentinus Toletanæ Ecclesiæ in tota provincia Carthaginensi primatum agnovit^g. Longius enim vix est ut producamus, inter Marinum & qui anno Loaifa pag. DCXXXIII. & sequentibus quarto, quinto, sextoque Toletanis interfuit, Musi-

N n 2 ta-

(1) Noveram ego pridem inter Bibliothecæ Vaticanae codices olim Sereniss. Christianæ Suecorum Regiae sub num. 140. existare hanc Eutropii ad Petrum Ercavicensem epistolam, quam æque ac Nostrum, ut eius hoc loco silentium indicat, omnino ineditam putabam; eaque occasione ad Virum clarissimum Regium Consiliarium Regioque nomine generali in Urbe negotiorum Hispaniæ Curatorem D. Nicolaum Azaram, cuius non semel alias benevolentiam expertus fueram, literas dedi rogatum, ut nisi maximæ molis epistola esset eius exemplum describi mihi procuraret. Annuit illico votis meis Vir Humanissimus literarumque ac patrii decoris amantissimus, caque Eminentissimo Domino S. R. E. Cardinali Francisco Xaverio Zeladae Sedis Apostolice Bibliothecario, eximio studiorum olim meorum Fautori exposuit: qui nulla interiecta mora

epistolæ apographum è Vaticano quem prædixi Codice desumi iussit & eum archetypo collatum Domino Azaræ ad me quantocius remittendum tradidit: ut intra bimestre spatum desiderati desiderii mei compos abunde fierent. Pro insigni itaque & nunquam intermotu beneficio, grates ego ut referam, nihil habeo, nisi si prolixam beneficamque Utriusque, & ob amplissimos quibus honestantur honores, & maxime ob præclara in Christianam atque Hispanam Remp. merita spectatissimi Viri, in literas earumque cultores voluntatem ubique deprædicem seraque posteritati consecrem: quod & facio libentissime. Vulgaverat eam olim tamen ac longe ante Nostræ tempora Lucas Holstenius in *Codice Regular. Monasticar. Paris.* 1633. in Append. pag. 82.

^h Videndi
Morales lib. 11.
cap. 60. Escolanus lib. 9. Hist.
de Valencia c.
20. §. 7. Ioannes
Mabillon. in
præf. ad Acta
SS. Ord. S. Be-
nedicti §. 6.

ⁱ Mariana lib.
5. cap. 11. Mor-
ales lib. 11. c.
60. Vasæus ad
ann. DLXIX.
Beuter lib. 1.
Hist. de Espa-
ña cap. 27. Mal-
venda De Anti-
christo lib. 16.
Escolanus ubi
proximè §. 8.

tacium collocantes. Abstineo autem de Eutropii monachatu ^h, quod res alterius argumenti est, deque Servitani monasterii i loco nunc differere, intentis ad fontes historicorum nostrorum contentus digitis.

CAPUT III.

Quod DONATUS Servitanus abbas nihil scripsérat, alteriusque sit Donati Regula ad virginés : in quo erravit Aubertus Miræus. De MARTINO Dumiensis abbate, Bracarense Episcopo, qui, quamvis è Pannonia, apud nos floruit. Venantius Fortunatus de Martini nomine, & sanctus Isidorus de patria expositi. Pannonia Quiris, pro Pannonia Romanis subdita apud eundem Venantium. Synodi apud Lucum acta corriguntur. Bracarense idem aliquando & Dumensis Episcopus. Leovigildi Gothorum Regis adversus catholicos persecutionis tempus. Pseudo-Maximi insignia mendacia de Martino & Suevorum Regibus. Commenta quoque de eodem Luitprandi & Iuliani taxantur. Diptychon Tolletanæ Ecclesiæ ab huius ultimi impostura vindicatur. Liber Martini De differentiis virtutum, seu De formula honestæ vitæ, & alii tributi olim Senecæ. Epistolæ, Capitula ex græcis Synodis. Opuscula alia, quasi eiusdem effent, à Ioanne Tamaio edita, quoddamque eius parum christianum.

47. **S**ED Eutropius, quem Hispanum non temerè credimus, dum in Hispania tum abbatem tum Episcopum, nusquam aliunde ad nos venisse constat, à præceptore seu decessore suo DONATO separari nollet, si uti iactatur Scriptor ille esset. Quantumvis enim Afer natu aut educatu, in Hispaniam se contulit cum septuaginta monachis copiosisque librorum codicibus, in eaque auctor fuit Servitani monasterii in eo tractu qui Valentini hodie regnum est, ususque hac regula observantia monasticæ, ibique apud nos vixit & mortuus fuit, miraculis clarus. Quod totum Ildefonsi ^k, & Ioannis Biclaresis ^l elogia continent.

48. Hic tamen nullus pertinet ad Hispanam Bibliothecam. Non enim rectè Aubertus Miræus in notis ad Ildefonsi locum istum collegit Donati nostri esse Regulam ad virginés, quam ex vetusto codice Colonensis monasterii canonicorum regularium Corporis Christi descriptam se habuisse ait : cuius hoc initium Sanctis à plurimum veneranais Christi virginibus Gualstrudæ, omnique suæ Congregationi in cœnobio à famula Dei Flavia constructo, Donatus. Hæc enim est Donati Vesontinæ urbis in Burgundia Episcopi, Flaviæ

illius filii quæ monasterium condidit : quod constat ex Iona monacho in vita S. Columbani cap. 13. quæ inter venerabilis Bedæ opera reperitur ^m; subque eius nomine edita hæc Regula est in Codice regularum ⁿ, quem à doctissimo viro Luca Holstenio editioni quum è vivis abiit Roma paratum, Eminentissimus Card. Franciscus Barberinus post mortem eius typis mandari curavit.

49. Donatum utique, si auctor fuisset huius Regulæ, non recusaremus albo nostro inscribere. Nam & Martinum Pannonium, eo quod inter nos doctrinæ & sanctitatis veluti flos tempore suo fuit reputatus, eo libenter admittimus. MARTINUS hic DUMIENSIS à monasterio cui præfuit abbas & Episcopus, seu BRACARENSIS ab Ecclesia quam deinde administravit, & Gallicensis à provincia ^o, hoc meruit à S. Isidoro Hispalensi elogium : Martinus Dumensis monasterii sanctissimus Pontifex, ex Orientis partibus navigans in Galæciā venit (malè in aliis p. Galliam) ibi que conversis ab Ariana impietate ad Fidem catholicam Suevorum populis, regulam Fidei & sanctæ religionis constituit, Ecclesiæ confirmavit, monasteria condidit, copiosaque præcepta piæ institutionis composuit. Cuius quidem ego legi librum De differentiis quatuor virtutum, & aliud volumen epistolarum, in quibus hortatur vitæ emendationem, & conversionem Fidei, orationis instantiam, & eleemosynarum distributionem, & super omnia cultum virtutum omnium, & pietatem. Floruit regnante Theodemiro Suevorum Rege, temporibus illis quibus Justinianus in Republica ^q, & Athanagildus in Hispaniis imperium tenuerunt. Adiungerem pro ævi more Martini nomini aliud Martii nomen, adductus his Venantii Fortunati ad eum scribentis : alterum ad Occasum Deus plantasset Elysium, in quo fortior Adam, idest Martinus Martinus, inexpugnabilis accola Christi &c. Nisi Martium allegoricè à Martiali virtute dictum potius existimarem.

50. Præstat singulis lucem aliunde immittere. Ex Pannonia ^s (Regnum Hungariæ nunc est) fuit Martinus ; nec aliud importat, quod ex Orientis partibus venisse ad nos dicatur ; cum istis Isidori verbis prorsus significetur, quum ad Hispanias se contulit, in Oriente & Palæstina diu peregrinatum fuisse. Gregorii Turonensis verbis id confirmabimus totamque Isidorianam historiam. Hoc tempore (ait lib. 5. Hist. Francor. cap. 38. de Leovigildi in catholicos fæcientis agens tempore) & Beatus Martinus Gallicensis Episcopus obiit,

^o In hochal-
cinatus fuit Pa-
ronius die XXI.
Iunii lit. H. tres
Martinos ex uni-
co faciens.

^p In edit. Bi-
blioth. Eccles.
Miræi.

^q Republica
pro Rom. Im-
perio. Ioannes
Biclaresis au-
no II. Mauricii
in Chron. Leo-
vigildus Rex
filio Herment-
gildo ad Rem-
publicam com-
migrante, Hi-
spalim pugna-
do ingreditur.

^r Lib. 5. Cat-
min. in princip.
Somniant
quidam Panno-
nias in Hispania
Propter Stepha-
ni locum, quem
corruptum esse
docuit Ludovi-
cus Nonius Hi-
spaniæ fæc. c. 1.
Vide Cardofum
in Hagiologiæ
Lustano 2. tom.
die xx. Marti-

pag. 246.

obiit, magnum populo illi faciente planctum. Nam Pannoniae ortus fuit, exinde ad visitanda loca sancta in Orientem properans, in tantum se literis imbut, ut nulli secundus suis temporibus haberetur. Exinde Gallaciam venit, ubi cum B. Martini reliquiae portarentur, Episcopus ordinatur. In quo sacerdotio impletis plus minus xxx. annis, plenus virtutibus migravit ad Dominum. Versiculos, qui super ostium sunt à parte meridiana in basilica sancti Martini, ipse composuit. Hoc Turonensis. Eadem terè Aimoinus monachus lib. 3. Hist. Francorum cap. 39. adiuncto tamen ordinatum eum Episcopum in Basilica quæ prima apud Hispanos in honore S. Martini dedicata est. Patriam asserit quoque Venantii Fortunati carmen 1. lib. 5. ad eundem nostrum, quo celebrat eius Apostolicum in Gallacia munus, & florescentem sub eo catholicam ibi religionem, ubi inter alia:

Pannonia, ut perhibent, veniens ex parte Quiritis,

Est magis effectus Galli-Sueva salus. Pannionam Quiritem dixit pro ea quæ Romanis suberat, uti Rempublicam absolutè pro Romanorum ditione, ut vidimus. Immo ipsum epitaphium quod plures laudant¹ Pannoniis favet:

Pannoniis genitus, transcendens æquora vasta,

Gallacæ in gremium divinis nutibus actus, &c. (1).

51. Professus fuerat olim catholicæ Ecclesiæ Fidem Recchiarius Suevorum Rex, qui anno CDXLVIII. regnare cœpit. Sed Remismundi tempore circa annum CDLXIV. Aiacis Galatae Ariani qui de Gallicana Gothorum regione venerat dolosis artibus, Arianae perfidiæ labem tota Suevorum gens contraxerat² usque dum Theudemirus, seu Arianirus, regni habendas suscepit: Qui confessim (ait Isidorus in brevi Suevorum historia) Arianae impietatis errore destructo, Suevos catholicæ Fidei reddidit, innitente Martino monasterii Dumiensis Episcopo, fide & scientia claro, cuius studio & pax Ecclesiæ ampliata est, & multa in Ecclesiasticis disciplinis Gallacæ regionibus instituta. Idem in Chronico floruisse ait sub Iustino minori apud Gallaciam Bracarensem Episcopum prudentia & doctrina catholicæ Fidei clarum. De constructione monasterii Dumiensis memoria fit in Toletano Concilio x. *

(1) In Codice Bibliothecæ Vallis-Lucensis apud Montfauconium Bibl. Biblioth. T. II. pag. 1346. col. 2. C. Scotus appellatur: patriâne an Sede? Co-

52. Valdè autem miror quid in Concilio Bracarense primo, anno DLX. hoc est Theudemiri seu Arianiri tertio, celebrato, nulla huius conversionis mentio fiat; sed Priscillianæ tantum condemnantur dogmata, Ecclesiasticæ disciplinæ quædam regulæ constituantur. Huic certè subscriptus quinto loco Martinus noster Dumiensis monasterii Episcopus est: qui non unum hoc dumtaxat eo iam tempore considerat³, cum in eodem Conclilio de monasteriorum consuetudinibus per spicula mentio habeatur, Isidorusque in Suevorum historia multa fuisse ab eo monasteria condita annotatum reliquerit. Post novem item annos⁴ Synodus apud Lucum coacta sub eodem Rege designavit unicuique Episcopo suam dioecesin, ubi ad Dumio familia servorum vi. spectare dicitur⁵. Mendum ego existimo, pro familia Suevorum Regum⁶. Nam alias in Wambæ Gothorum Regis divisione earundem dioecesum vetus hæc Suevorum inserta⁷ ita concipitur: Ad Sedem Dumensem familiæ regia. Erat enim prope regiam urbem Bracarensem monasterium, Regiæque ipsius parochia.

53. Ascendit postea ex Dumensi ad metropolitanam Sedem Bracarensem Martinus ante annum DLXXII. quo munere isto mactus secundo Bracarense Concilio interfuit⁸. Post cuius obitum Bracarense & Dumiensis Episcopi seorsum laudati Conciliorum in actis leguntur. Ioannes autem Vasæus notavit, in Concilio Toletano XVI. Felicem Bracarensem simul & Dumensem Episcopum in historiæ Roderici Toletani ms. codice se vidisse: quo loco vulgares editiones Conciliorum, & inter eas Matritensis Loaisæ Bracarensem & Portucaleensem cathedras huic Felici adscribunt. Eundem vero esse Martinum Bracarensem & Dumensem ex Concilio x. Toletano constat paulò antè laudato: in quo fit mentio testamenti eius, quod succedentibus ex ordine Regibus exsequendum commiserat. Qui ob conservatam Dumensis dignitatem ut creditur cum Bracarense, non ab alio quam à Dumensis monasterii Pontificatus munere nuncupatus apud Isidorum legitur. Iccircò & abest in Bracarense secunda Synodo Dumensis Episcopi mentio; quia idem cum eo erat is, cuius fit, Bracarense.

54. Mors eius, si Gregorio Turonensi huius temporis æuali fidem non de-

³ Plures numerant Tamaius xx. Martii pag. 313. Cardosus in Hagiolog. Lufitan. die xx. Martii pag. 247. ⁴ Erat DCVII. anno DIXIX.

⁵ In edit. Loaisæ pag. 129. ⁶ Multa morosè de his vobis Tamaius in Martyrol. xx. Martii pag. 315. ⁷ In eadem edit. pag. 137.

⁸ In eadem edit. pag. 171.

dicis titulus est: Libellus Martini Episcopi Scotti ad Mironem Regem dictus: Formula honestæ vitæ. At quo sponiore?

Tamaius xx.
Martii in Mar-
tyr. Hisp. pag.
315. & 329.
Mabillon. in
Actis SS. Bene-
dictin. 1. tom.
pag. 261. Ioan-
nes Bapt. Pere-
zius in scholiis
ad S. Isid. De
Scriptor.

Isidorus in
Hist. Suevorum,
Ratius anno IV.
Severi, seu
Olymp. CCCXI.
anno III.

In edit.
Loaisæ pag.
100.

negamus, ad Leovigildi annos, quibus in catholicos ille sivebat referri omnino debet; immo ad Childeberti iunioris Francorum Regis quintum, qui Baronio annus fuit Christianus DLXXXIII. ^e aliis DLXXX; sive ad Childeberti VII. qui fuit Chilperici atque Gruntani XXI. ut disertè ait Aimoinus ^f, hoc est annum DLXXXII. iuxta Labbeum computum. Sed operæ pretium est ex serie annorum Leovigildi ostendere non ante hos annos persecutionem catholicorum contigisse in Hispania. Cœpit is regni habens anno Iustini iunioris III. qui est redempti orbis DLXVIII. ut ex Isidori ^g & Ioannis Biclarensis ^h liquet Chronicis. (Anno) DLXXII. Liubane fratre atque regni consorte defuncto, toti Hispaniæ præesse cœpit: (Anno) DLXXIX. devictis tyrannis requiem sortitur: DLXXX. Hermenegildus Leovigildi filius uxorem ducit & adversus parentem insurget: DLXXXI. habuit Toleti Leovigildus Concilium Episcoporum sectæ arianæ: DLXXXIII. Adversus filium copias contrahit: DLXXXV. capta Hispali filium exilio Valentiæ urbis deputat: DLXXXVI. Suevorum regnum extinguit & provinciam facit. Eodem anno Hermenegildus occiditur: DLXXXVII. regni sui XVIII. Mauricii imperatoris IV. Leovigildus obit. Sequimur in his chronologiam Ioannis Biclarensis, atque in novioribus Labbei.

55. Leovigildum ergo ampliando bellis imperio extirpansque externis hostibus occupatum usque ad annum DLXXIX. verisimile est tunc primùm, occasione rebellantis (ut Veteres loquuntur) sequenti anno Hermenegildi filii, catholicos persequi cœpisse. Neque hic tergiversabuntur qui Pseudo-Maximo credunt. Hic enim exsilia Ioannis eiusdem Biclarensis & Massonæ Emeritensis anno DLXXIX. aliorum autem antistitum catholicorum anno DLXXXI. immo & obitum Martini nostri Bracarense dicto anno DLXXIX. assignata habet; convenientque Pseudo-Julianus ⁱ. Quocum stare nequit series gestorum vitæque Martini apud nos actæ ab eodem Pseudo-Maximo constituta. Ponit hic auctor (vulgaris quidem editionis, non fragmenti nostri quod Martini nusquam meminit) huius adventum in Hispanias anno XXXI. ^k Recchiarii Suevorum Regis tempore.

56. Hunc Rechillanis vocat filium, atque institutum in Fide catholica eum fuisse à nostro Dumensi, Suevosque hoc ipso anno (hoc est Recchiarium & eius filium Ariamirum cum palatinis & populo)

Arianæ hæresi in Concilio quodam, quod Autbertus Bracarense Episcopus collegit, renuntiâsse. Hoc tam insanum est mendum ut refelli ex proposito vix dignum sit. Pseudo-Maximi verba in ora legi possunt ^l. Consultò enim eò reiecumus ne lectorem stupidissima fictione gravaremur. Rechilla Suevorum Rex anno CDXLVIII. ut suprà annotavimus Recchiario filio vacuam regni sedem reliquit moriens, centum febre annis ante Martini Dumensis ætatem. Isidorus disertè ^m: Erâ CDXXCVI. (annus est Christi quem prius diximus) Recchiarius Rechillanis filius catholicus factus succedit in regnum annis IX. acceptâ in coniugium Theuderedi Regis Gothorum filiâ. Hic Theuderetus ille est qui proelio obiit cum Attila commisso. Recchiario extinto, partim Maldra, partim Franta, hisque Rechimundus, unaque Frumarius successere. His subrogatus Remismundus anno CDLXIV. ⁿ Aiace Galata Ariano hæretico instillante bibit hanc hæresin cum tota gente. Isidorus iterum: Multis deinde Suevorum Regibus in Ariana hæresi permanentibus, tandem regni potestatem Theudemirus suscepit, qui confessim Arianae impietatis errore destructo, Suevos catholicæ Fidei reddidit, innitente Martino monasterii Dumensis Episcopo &c.

57. Post Theudemirum regnâsse Mironem postea ait, qui Leovigildo Hermenegildum Hispali obsidenti supprias ivit: quæ res anno DLXXXV. contigit. Unde vulgaris Hispaniæ historicorum observatio est ^o, periisse Regum Suevorum qui Ariana tabe marcuere plusquam centum annorum memoriam: cuius observationis ipse (mirum!) meminit Franciscus Bivarrius, qui ad locum hunc Maximi nîl non audet ut hanc eius historiam ostendat vero consonam. De hoc tamem hiatu & prochronismo plusquam centum annorum, qui à Recchiario ad Suevorum sub Theudredo Martini Dumensis operâ conversionem intersunt, ne ^p quidem locutus. Eruditionem hominis & industriam, quas semper amplectimur, infelicissimè impensas! Nota autem dignum est, Maximi Estepanum fragmentum in Suevorum Regum successione rectâ incedere, atque Isidoro prorsus convenire. Post Maldram anno CDLX. & Remismundum CDLXX. laudatos, nullam alterius facit quam Theudemiri electionis anno DLVIII. mentionem. Unde rectè colligas ad hos fontes, si qui nondum infecti sunt, recurri debere.

58. Nec solùm in eo fallit planus. Falsum enim est Martinum anno DXXXI. ad nos

^e Labbeo in *Conec. Chronol.* hoc anno.

^f Lib. 3. *De geslis Francor.* cap. 19.

^g Erâ DCV.
^h Anno Iustini III.

ⁱ Ad ann. DLXXXIX.

^k In *Chron.* ad hunc ann. num. 4. & 5.

^l Ad ann. DXXXI. Martini post Dumensis Episc. venit cum reliquis S. Martini Turonensis Episc. in Hispaniam ad Galliaciam ad Ricciarium R. chillanis hæretici successorem, quem Ricciarium in Fi de instruit in urbe Aurieni regia, prius Obobrigi dicta. Tunc Suevorum fit solemnis renuntiatio & abiuratio hæresi Arianae, & Fidei catholice confessio, ut sub Reccaredo Rege Gothorum catholico cum eisdem c. remoniis. Abiuraverunt primum Rex & Reginæ, & Ariamirus corrum filius, deinde hæretici Episcopi, post palatini, & populares in Concilio, quod collegit Regis imperio Autbertus Episc. Bracarenis, antequam proficeretur in Belgium cum aliis Episcopis.

^m In *Histor. Suevorum.*

ⁿ Erâ III. Isid. *Hist. Suevorum.*

^o Loaisa in *Notis ad Concil. Lucense* pag. 130.

nōs venisse; cūm triginta nec plus annos Hispaniensis incolatūs tribuere ei debemus: quibus quidem ab anno DLXXX. aut DLXXXIII. uti diximus quo diem obiit suum deducit, prope DL. in Hispaniam primū appulisse credendus est. Triginta Hispaniensis incolatūs annos diximus, quot scilicet in Pontificatu vixit, Gregorio Turonensi teste. Nam quo tempore advenerunt in Hispaniam reliquiæ S. Martini, hoc est statim atque Martinus noster eò quoque venit, Episcopus ordinatus fuit, ut idem Turonensis ait. Fallit ergo Maximi formator, qui totos novem annos monachum, nondum tamen abbatem Dumensem nedium Episcopum, singit semisæculum integrum in Hispania vixisse.

59. Falsum quoque est Martinum in Gallæciam venisse cum reliquiis S. Martini Turonensis Episcopi: *Venit cum reliquiis S. Martini Turonensis in Hispaniam,* ille ait. Cui adversatur res ipsa uti gestam retulit Gregorius Turonensis lib. I. *De miraculis Sancti Martini* cap. II. *Tunc commonitus à Deo Beatus Martinus, de regione longinqua qui ibidem nunc sacerdos habetur* (vivo enim eo hæc scribebat) *advenit. Sed neque hoc credo sine divina fuisse providentia, quod ea die se commoverat de patria, quā beatæ reliquiæ de illo loco (Turonis, ubi corpus eius) levatae sunt; & sic simul cum ipsis pignoribus Gallæcia portum ingressus est.* Quorum verborum ille necessarius est sensus, eodem die quo Regis familiares portum Gallæciæ cum S. Martini reliquiis sunt ingressi, Martinum alterum ex Orientis partibus, hoc est Patritina (quod aiunt Isidorus ac Turonensis ipse Gregorius) venientem in eundem portum appulisse. Confirmat Venantius Fortunatus in epistola ad Martinum, è Turonis ut videtur scripta, quæ initio lib. 5. eius operum legitur. Precatur eum, ut pro se ad S. Martinum oret: *Est enim (ait) vobis ratio consequens, ut per vos illinc nobis redeat spes patrocinii, quia ad vos hinc prodiit pars patroni, hoc est sancti patris reliquiæ. Ad vos, non vobiscum, verè dixit.*

¹ Locis supra laudatis.

60. Nec minus temerè dicitur à Pseudo-Maximo¹ nostrum hunc fuisse Benedictinum monachum, sive Benedictini ordinis monachorum patrem. Nam præterquamquod Maximi germani sæculum hanc loquendi formam nondum admiserat (quod nec Bivarius latè hac de re agens diff. epist. nuncup. tetur²): Martinus ex Pannonia egressus Maximi pag. ad visitanda loca sancta in Orientem profectus fuit, exindeque Gallæciam venit,

ut ex Turonensi & Isidoro constat. Unde haud potuit institutum vitæ, quod ea in parte orbis ignotum adhuc fuerat, ad nos portare³. Fateor pro Benedictinis adduci à Ioanne Mabillone ad Acta SS. ordinis S. Benedicti doctissima præfatione⁴ Bonifacii IV. Papæ testimonium ex Ivonis decreto: quo Martinus Pannoniensis ita laudatur Episcopus simul & monachus, cum Gregorio Papa, & Augustino Anglorum Apostolo, statimque S. Benedicti monachorum præceptoris regula; ut de eodem horum omnium instituto & familia Bonifacius sensisse videatur. Quare abstineamus sermonem alterius otii controversiis⁵, annotâsse contenti Martinum ab Isidoro dici copiosa præcepta piæ institutionis (monachis forsitan) composuisse.

61. Supposititi quoque Luitprandus & Julianus licere sibi somniare aliquid in Martini rebus credidere. Luitprandus Britoniensem seu Mindoniensem cathedram ante Dumensem ei attribuit⁶, Alphonsi Veneri Dominican errorē⁷ asserturus qui Mindoniensem vocavit Episcopum: quod putaverit forsitan idem importare Dumensis ac Mindoniensis Episcopatum appellationem: quod non ita esse observavit inter alios Ioannes Vasæus in Chron. Hisp. capite 20. Aubertus quoque Miræus in Autario Bibliotheca cap. 146. Trithemium laudans Mindoniensem dixit Martinum fuisse Episcopum. Malè quidem, cùm Trithemius id non dixerit⁸. Britonium scilicet in Gallæcia urbem intellige, non alteram cognominemque in Asturiis⁹. Quæ si alicuius momenti essent, ne Maximi vacillaret fides, statuere oportet Martinum è Britonensi Episcopo Dumensem abbatem, è Dumensi abate Dumensem Episcopum devenisse.

62. Insolenter magis Julianus, In Mis sa Sancti Iacobi (ait Adversario 397.) post Hilarium fit mentio Athanasii Episcopi Cæsarauastani, & Hilarii Guimerensis, & Martini Dumensis. De diptycho Toletano loquitur, quod sic habet: *Pro spiritibus paucantium, Hilarii, Athanasii, Martini, Ambrosii, Augustini, Fulgentii, Leandri, Isidori, &c.* Noti sunt isti heroes Ecclesiæ, & ubicunque Christiana Fides viguit ore omnium celebrati. At Julianus pro Athanasio Magno Alexandrino, Martinoque Turonensi & Hilario Pictaviensi Episcopis, Athanasium quendam S. Iacobi supposititum discipulum Cæsarauastæ ab eo relictum, Hilarium nescio quem Guimarensem, ac Martinum nostrum Dumensem in diptycho laudatos asserere non erubuit. Ita de sacris hotiis

¹ Pugnant tam en pro Benedictinorum hac colonia Ioan. Mabillonius Ad Acta SS. Benedicti. tom. I. pag. 261. Cardoñus in Hagiol. Lusitana xx. Martii. ² §. 8. n. 94.

³ Benedictinum existimant Prudentius Sandovalius in Fundationibus suis Monasteriorum S. Benedicti in Hispania fol. 10.
⁴ Adv. 70.

⁵ In Enchiridio.

⁶ Vide eum De viris illustribus ordinis S. Benedicti. & hunc Pseudo-Luitprandi errorem taxantem Tamaium in Martyrol. Hispan. xx. Martii p. 247.

⁷ De quo latè pluribus Adversariis à 67. ad 71. De Britonia Asturum latè D. Antonius Calderon Delas excelen cias de Sant Lago lib. I. cap. 3. num. 24. Iepes Chron. de S. Benito tom. I. anno DLXIII. fol. 242. Cardoñus in Hagiol. Lusit. II. Martii.

die ludere quorundam hominum ludus est. Diem mortis eius anniversarium, xx. scilicet Martii mensis, celebrant aliquot Gallæciæ & Portugalliaæ Ecclesiæ: quod Morales docet lib. 11. cap. 62. Inventionis sancti corporis & translationis dies colit Bracarensis Ecclesia, teste Hagiologo Lusitano.

63. Deveniamus iam ad Martini Du-miensis, seu Bracarensis, opera.

Primum est *De differentiis quatuor virtutum cardinalium* liber quem Isidorus laudat, ad Mironem Regem Theudemiri successorem (Trithemio^b ad ipsum Theudemirum) scriptus, creditusque olim Senecæ philosophi, uti de eo loquentes annotavimus^c. Sed Martini nostri esse con-

^a Exstat in Vaticano cod. sub M. Tullii Ciceronis nomine. CARDIN. DE AGUIRRE.

^e De Script. Eccl. cap. 19.

^d Hoc opus penes nos habemus ex codice Toletano exscriptum, ac collatum cum ms. Vaticano optimæ notæ sub num. 634. annorum circit. Dc. antiquitatis: quod simul cum aliis eiusdem Martini operibus, aliquando forsitan, multis erroribus expurgatum, puriorum lucem videtur. CARDIN. DE AGUIRRE.

^f Diexx. Martii pag. 313.
^g Pag. 626.
^h Pag. 24.

64. II. *De moribus* liber, qui Parisiis prodidit cum Leodegarii à Quercu libro commentario; simulque alias liber *De paupertate*, nescio cuius, MDLVI. in 4. apud Viduam Petri Attaignant: quod in *Bibliotheca sua Gallica* Verderius monet. Confundunt cum superiore libro nonnulli, nuperque Labbeus, ut ibidem diximus.

65. III *Epistolarum* librum cuius Isidorus mentionem habet desideramus, propter nobilissimum & piissimum quod continebat argumentum, ac propter hominis ingenium & elegantiam stili meliore fato dignum. Unam ex his mirè extollit ad se missam Venantius Fortunatus in principio lib. 5. ad nostrum scribens cum *Gallicæ Episcopi* titulo. De qua inter alia: *Quid loquar de periodis, epicherematibus, enthymematis, syllogismisque perplexis, quo*

laborat quadrus Maro, quo rotundus Circulus. Quod apud illos est profundum hic profluum, quod illuc difficillimum hic in promptu. Domesticum esse illi deinde ait, corrupto & manco quantumvis loco, quicquid Plato Aristoteles Chrisippus Pittacus philosophi docuere; præferre magis autem eius stilum Hilarii, Gregorii (non quidem Magni Pontificis Romani, sed aut Nazianzeni aut Nysseni) Ambrosii, Augustinique dogmata. Reliqua videⁱ.

66. IV. *Capitula collecta ex græcis Synodis* ad Nitigesium, alias Nigesium atque item Netigium, Lucensem Episcopum^k (qui in Concilio Toletano III. laudatur à Pantardo Bracarensi pro eo subscribente) vel universum Concilium Lucensis Ecclesiæ. Non quidem Græcus Martinus, ut pars credidit & nos suprà tetigimus; sed in Oriente diu versatus, ita se literis (ait Gregorius Turonensis, hoc est græcis) *imbuit, ut nulli secundus suis temporibus haberetur. Videns ergo canones veterum illius gentis & linguae Conciliorum vitia quædam, five malæ five obscuræ five tandem haud integræ interpretationis ab latini translatoribus contraxisse: novam post Dionysium Exiguum & Ferrandum diaconum Carthaginem aggressus est versionem è græco latinam: quâ ea quæ per Scriptores (ipse ait in epistola ad Nitigesium) immutata essent, simplicius & emendatius restauravit, novoque ordine res quasque digessit, nonnullaque ex Hispanis Conciliis Toletano I, & Bracarensibus adiunxit. LXXXIV. capita sunt, quæ pas-sim à Gratiano & aliis decretorum collectoribus ex hac Martini versione afféruntur; non tamen quasi ab eius collectione & interpretatione, sed quasi ex Concilio Martini Papæ desumpta; sic enim fert titulus quamplurium canonum^l. Ratio huius æquivationis ea est, quòd Episcopi & Papæ nomina eo promiscuè accipiebantur tempore, vereque Martinus ad Concilium Lucense hoc direxit opus. Quod quidem exstat in Conciliorum quotquot factæ sunt editionibus post Hispanam Loaisæ collectionem ad calcem Bracarensis II. Synodi, & in appendice tomī I. *Bibliothecæ iur. canon.* Iustelli, exhibitis è regione græcis fontibus^m.*

67. V. *Sententiæ quoque Aegyptiorum patrum.* Ex incerti græco in latinum etiam hæ ab eodem translatae. Has Heribertus Rosveidus in appendicem libri sui *De vitis patrum* conjicit è Toletanæ Ecclesiæ altero, & monasterii S. Floriani in Germania altero codicibus antiquis desumptas. Alium vidit ante annos CD. manu scriptum in Nu-

ⁱ Quedam à nobis primò edita est eiudem Martini epistola De trina mercione, ad Bonifacium Episcopum scripta, tom. 2. Collect. Max. Concil. Hisp. pag. 106. CARDINAL. DE AGUIRRE.

^j Notar Loisa in Notis ad Concil. Lucense pag. 130.

^l Cap. Episcopum dist. 64. cap. Non debet dist. 65. cap. Si quis ordinatus dist. 92. cap. Episcopus 7-9. quæst. 2. & alii quæ collegit Loaisa in edit. huius libri; notatque Anton. Augustinus in Iudicio de Collectoribus canonum par. 2. epitomes iuris Pontif. & Roder. da Cunha ad decretum, in cap. Si quis presbyter. dist. 24.

^m Porro in Collect. nostra Concil. Hisp. tomo 2. pag. 327. & seqq. CARD. DE AGUIRRE.

<sup>Meminit ad
Maximum an-
no DLXXX. pag.
577. num. 53.</sup> calensi Benedictinorum monasterio Fran-
ciscus Bivarius ^o. Incipit : *Abbas Joannes
dicebat ad discipulos suos.*

68. Fecit quoque *vitas patrum Græco-
rum Paschasi cuiusdam opera, in Dumien-
si coenobio degentis, è græco transferri.*
Exstant hæ libro 7. *De vitis patrum*, ca-
pitibus XLIV. contentæ : in quarum prolo-
go ad nostrum directo Paschasius auctorem
sibi operæ his impensæ Martinum fuisse
docet.

69. Quod ipsum existimare primum
est de altera eiusdem simili translatione il-
lius operis, quod in eadem Rosveidi collec-
tionie totum eius quintum absolvi librum,
qui *interrogationes & responsiones patrum*
continet monachorum : de quo Sigeberti
hæc intelligenda veniunt^o : *Martinus Epi-
scopus transtulit per manum Paschasi dia-
coni interrogationes & responsiones plurimas
SS. Ægyptiorum patrum in Dumensi cœ-
nobio.* Recte id Bivarius annotavit : qui
Paschasiū hunc eundem cum eo arbitra-
tur qui Eugypio presbytero mittenti ad se
libellum de S. Severini Noricorum Apo-
stoli vita, rescripsit ea epistola quam Vitæ
eiusdem S. Severini à se anno MDXCV.
publicatæ Marcus Velferus Augustanus
prefixit ; atque adeo Pannonium, uti
Martinum & Eugypium, fuisse. Cum aliis
Cardofus Lusitanus eundem quoque cum
eo iudicat, cuius S. Gregorius meminit

<sup>¶ Miræ in
Notis ad Si-
gerbertum cap.
27. De Script.
Eccles. & in
Audario cap.
159.</sup>

<sup>¶ In Martyro-
logio Hisp. die
xx. Martii pag.
317. & sequen-
tibus.</sup>

^{¶ Pag. 329.}

70. Quinque etiam alia Martino tri-
buta opuscula primus edidit^o Joannes Tamaius ex codice qui olim fuit Garsiæ à Loai-
fa, quem cum fere aliis centum à manu
eius heredum se redemisse ait^o, & ad bi-
bliothecam Excellentissimi Domini D. Di-
daci de Arce Reinoso Placentini Epi-
scopi & Generalis Hispaniarum Inquisi-

toris transtulisse. Hæc sunt:

VI. *Pro repellenda iactantia liber.* In-
cipit : *Multa sunt vitiorum &c. cuius con-
tinuatio verius quam diversus est alter*

VII. *De superbia*, qui incipit : *Qualis
electus &c.*

VIII. *Exhortatio humilitatis.* Incipit:
Quisquis nutu Dei &c.

IX. *De ira ad Vitimirum Episcopum.*
Incipit : *Dum simul positi &c.*

X. *De Pascha.*

Inter quos libellos verè pulcherrimos ita
eminet *De ira* ille ad Vitimirum Episco-
pum & stili elegantiâ & sententiarum acu-
mine, ut non dubitem excerpta contine-
re eum è libris Senecæ eiusdem argumenti:
quod quidem, cui conferre otium sit red-
dere sibi notum poterit. Nullis ad hoc ibi
utitur sacræ Scripturæ testimoniis ut in
aliis solet, ut ethicum verè non christia-
num audire tibi videaris. Certeque non
christianum est, quod excusationem offen-
sæ illatæ his verbis prætendit : *Amicus
est ; fecit quod noluit. Inimicus est ; fe-
cit quod debuit.* Postremum enim hoc lon-
gè abludit à christiano dogmate.

71. XI. *De correctione rusticorum opu-
sculum plures laudant (1) ; & Joannes
Tamaius vidit carmen pro eius quasi præ-
fatione scriptum : quod quidem & alia
Martini nostri actis ab eo inserta non qui-
dem eius commatis sunt, nisi nos iudicium
fallit, cuius alia passim ab eo, ut antiquita-
tis monumenta, vanè iactata ; cum satis
ipsa suum auctorem prodant. Et in iisdem
actis aliam quam Tamaii elegantiam & iu-
dicium plura redolent.*

72. XII. *Carmina denique Martini quæ-
dam unà cum Dracontii & Eugenii Sir-
mondus edidit Parisiis MDCXIX. Verstu-
li, (Turonensis ait) qui super ostium sunt à
parte meridiana in Basílica Sancti Martini,
ipse composuit (2).*

Oo Dif-

Martino iam tum Bracarense subscribit eiusdem Pro-
vinciae Synodo sub Mirone Suevorum Rege habitæ
anno Christi DLXXII.

(2) Martini Dumensis MSta. opera atque opuscula
nullib[us] non exstant in Hispaniæ Bibliothecis Regia
Matritensi, Escurialensi, Toletana, Hispalensi &c. Car-
inalis Aguirrius animo præcepérat coniunctim omnia
secundo Conciliorum Hispaniæ volumini inferre, ut
ipse ait Tom. II. p. 323. Not. 46. ad subscript. Concil. II. Bracar. deterritus tamen fuit libri mole
quam iusto majorem, ea si adiicerentur, fore vereba-
tur. Inedita autem quæ supererant, ut Epistola *De
trina mersione ad Bonifacium*; atque ex editis ra-
riera, nimirum *Formulam honestæ vitæ ad Miro-
nem*: *Pro repellenda iactantia*: *Exhortationem
humilitatis*: *De ira ad Witimirum*: *De Pascha-*
te, ac *De moribus*, cum opusculo *De correctione
rusticorum* è Bibliothecis Regia Matritensi & Tole-
tana in unum collecta correxit ac typis evulgavit

<sup>¶ Morales lib.
11. cap. 62. Ga-
ribay lib. 8. c.
19. Breviar.
Bracar. in S.
Martini lectioni-
bus apud Car-
dosum die xx.
Martii pag. 248.</sup>

(1) Hunc eundem titulum *De correctione rusticorum* opusculo indidit qui primus omnium id publi-
ci juris fecit Cl. Florezius Hisp. Sacr. T. XV.
Append. III. à pag. 425. è vetere ut ibidem ait Bracarense Breviaris defumtum. Toletanus Codex Martini tantum titulum præfert. Loisa in Not. ad Concil. I. Bracar. ap. Aguirr. T. II. Conc. Hisp. pag. 299. n. 46. *De castigatione rusticorum* inscri-
bit. Fabricius Biblioth. med. & inf. in Martino Panno: *Epistolam adversus superstitiones*; nec du-
bito quin idem sit opus, quod ad annum 1756. in
Vaticanicis Christinæ olim Suecorum Reginæ Codici-
bus sub num. 460. reperi hoc titulo: *Sancti Grego-
rii Papæ ad Reccaredum Regem Epistola*; *Et
Martini Episcopi Epistola ad Polemum pariter
Episcopum*, *De origine idolatriæ*: idem certe sco-
pus est omnium, nimirum ut Ethnicæ superstitionis
reliquias è Suevorum animis stirpitus evellat; Pole-
mius autem is, Asturicensis Episcopus fuerit qui cum

^a Collegerunt omnes Tamaius, & Cardofus die xx. Martii.

73. Diffusius nos quām pro exteri elo-gio. Sed Suevorum, hoc est magna His-paniarum plagæ, verè Apostolum germano ci-vi æquiparamus. Plura alli docent^t quos consulere lector poterit.

C A P U T I V.

De LEANDRO Hispalensi Episcopo. Quale eius genus. Vix Gothicum. Theoderici Gothorum & Ostro-Gothorum Regis adventus in Hispaniam incertus. De Theodora Leandri matre falso exponi quasdam inscriptiones Hispalenses. Frequens error Bivariorum. De Leandri patria, & circa eam cœcutientibus Xisto Senensi & Trithemio. Monachum fuisse, Hispalensibus datum antistitem, & Constanti-nopolin ablegatum; non quidem interfuisse eiusdem urbis V. Generali Concilio, quod à Luca Tudensi deceptus ait Morales. At in Toletano III. ducem Reccaredo fuisse ad re-nuntiandum Arianismo. De amicitia & ad eum epistolis S. Gregorii Papæ, & de mor-tis anno. Ejusdem opera. De trina aut unica baptizandorum meritione S. Gregorii verbum quoddam ex Concilio Toletano castigatur. Psalterium pro officio diurno Ecclesiastico.

Joannes Mariana defenditur à reprehensione Cardinalis Baronii.

^a *De Script. Eccles. cap. 29.*

74. **S**UEVORUM Apostolum Martinum Dumensem iure LEANDER sequitur, Gothorum & ipse Apostolus, cuius ope & industria factum fuit ut Arianæ hæ-resi olim in ipsis foribus Christianismi de-sponsatæ, libelli repudium ea gens mitte-ret. Natus hic Severiano patre Carthaginensis provinciæ Hispaniæ, ut Isidorus frater loquitur^u. Rodericus Toletanus & Lu-cas Tudensis addidere Ducem fuisse hunc Se-verianum provinciæ Carthaginensis: quod fuerit iuxta morem illius ætatis & gentis, quo Lusitanæ Claudius, aliisque Provin-ciæ apud Ioannem Biclarensim, Paulus item Narbonensis Duces, hoc est harum provinciarum administratores^x cognomi-nantur. Quod autem uterque adiungit, Se-veriano Theodicum Amalum Ostro-Gothorum Regem parentem fuisse: illum sci-lacet qui cum in Italia dominaretur, pro Amalarico nepote suo Gothicum simul His-paniæ sceptrum aliquot annis tenuit: non omnibus probatur; quarentibus nempe cur hic Theodericus, si masculam habuit hanc ex matrimonio uti dicemus prolem, Amala-funtha filia & Athalarico ex ea nepote

^x Morales lib. 12. cap. 4. fol. 100. Pantinus, sive Loaisa in Notis ad Con-cil. Toletanum VIII. pag. 454. & Hisp. Illust. tom. 2. pag. 195.

Cl. Florezius Hisp. Sacr. T. XV. in Append. à pag. 343. Tertia vero Martini Poemaria In Baselica, In Refectorio, & Epitaphium à Sirmondo vulgata Edit. Paris. 1619. in Toletano Ruizio-Azagrensi Codice Martino, nescio cui Gerundensi importunissi-

relictis heredibus decesserit? Ambrosius Morales^y in his est (& hunc alii sequun-tur^z) qui & contendit nunquam in Hi-spaniam venisse Theodericum; atque adeo, neque Santinam Severiani matrem ut vol-unt in Hispania uxorem ducere potuisse. Sed S. Isidori Gothorum historia adventum saltem innuere videtur^a. Quo & aliis ar-gumentis validè insurgit adversus Moralem Bivarius^b.

75. Regio autem Gothorum sanguine ortos Severiani filios S. Ildephonsus forsan scriptum reliquit in supplemento seu con-tinuatione Isidoriani Chronicæ apud Lu-cam Tudensem lib. 3, si verè Ildephonsi est. Certè nihil Gothicæ ego video in Seve-riani Turturisque uxoris, eorumque filio-rum Leandri, Fulgentii, Isidori, Floren-tiæ, Theodoræ nominibus: quæ omnia Romano-Hispanæ sunt formæ & originis;

cum è contrario Gothicum iam sonent Leo-vigildi ex Theodora filii Hermenegildus, Reccaredusque. Quamvis pro Leandri ori-gine Theodericique adventu in Hispaniam, quæ duo præter Rodericum Toletanum & Lucam Tudensem Alphonsus à Carthagi-ne^c, Rodericus alter Palentinus^d, Lau-rentius Padilla^e & quidam alii^f disertis

verbis tradunt, alii non difficulter admit-tunt, in quibus Andreas Resendius est in epistola ad eundem Moralem: pseudo-historici Toletani toto agmine depugnant: Maximus nempe^g tam vulgaris quām frag-menti nostri^h, Luitprandusⁱ, Julianus que^k: adiungentes ex penu sua fabularum abundantissima Sanctinæ, alias Sanctivæ aut Sanciæ nomen, ejus nobilissimæ Tole-tanæ urbis feminæ, quam duxisse Theode-ricum Lucas unus Tudensis affirmaverat;

& construxisse hanc Benedictinis Caradi-gnense S. Petri monasterium. Sed posterius hoc Annalium Benedictinorum auctor ex ipsa temporum serie refutat^l, benefactri-cem istam sui Ordinis Theudis, qui Amalrico successit, potius quām Theoderici Amali uxorem coniectatus. Interim quām ridicula est Pseudo-Hauberti affectatio Principem Leandrum laudantis^m, quum de eius forsan ortu verba facit!

76. Severiani autem coniugem Theo-doram appellavit, nescio unde doctus, Rodericus Palentinus Episcopusⁿ. Quo ar-repto nomine blaterones nostri Luitpran-dus & Julianus mutos pro more suo move-runt lapides, ut pro Theodoræ huius pro-

fa-me tribuuntur. En præmissam ibidem iisdem rubri-cam: Stationum verius Martini Gerundensis Episcopi. Vetus Toletanus Codex Gothicus pro Stationum, Tutionum diserte habet, obscuro plane significatu.

^y Lib. II. c. 49.
^z Antonius, pes Annal. Be-neditin. ad ann. DXXXVII. fol. 88. Maria-na lib. 5. cap. 6. Padilla cem. 6. cap. 2. Pellize-rius in Maximo suo fol. 10.
^a Erà DCLIX. his verbis: In de Italianam re-petens &c.
^b Ad Maxi-mum ann. DIX. Pag. 270.

^c In An-cephal. Reg. Hisp. cap. 16.

^d Par. 2. Hisp. cap. 19.

^e De Sandiis Hisp. fol. 24.

^f Beuter. lib.

^g I. Hisp. Hisp. cap. 27. Sandovalius in fun-dat. monaster. ord. S. Benediti, & fundat. S. Petri de Car-deña fol. 36.

^h In Chron. annis DIX. n. 2. & 3. DXVI. n. 6.

ⁱ DXXVIII. num. 2.

^j An. DVII. DDXIV. & DXXXVIII.

^k Adv. 244.

^l 250. 252. & alii sequenti-bus, alias 219.

^m 224. 226.

ⁿ Adv. 559.

^o 561. & in

Chron. n. 259.

^p Ant. Jepes ubi proximè.

^q In Chron. anno DXXIV.

^r Leander Princ-eps filius Se-veriani Duci,

&c.

^s Ubi suprà.

sapia rogarentur à neotericis testes. Sed quonam patratæ fraudis successu iudicium lectoris esto. Superiori saeculo egesti sunt de terra in suburbio quodam Hispalensis urbis S. Bernardi runcupato, sepulcrales duo hisce titulis rescripti lapides:

• Apud Mo-
nalem lib. II.
cap. 53.

◦ Ad eundem cap. 56.

◦ Ad ann. DLXVIII. n. I.

◦ Ad ann. DLXII.

◦ Advers. 242. alias 216.

◦ Adv..... alias 227.

◦ Ad Maxi-
mum an. DIX.
pag. 276.

◦ Anno II.
Majoriani.

◦ Una cum Eusebii Chronico.

◦ In editione Prudentii Sandovalii Pampe-
lonensi.

◦ PAVLA CLARISSIMA FEMINA
FAMVLA CHRISTI VIXIT ANNOS
XXIII. MENSES DVOS RECESSIT
IN PACE XVI. KAL. FEBRVARIAS
ERA DLXXXII

◦ CERVELLA CLARISSIMA FEMINA
FAMVLA CHRISTI VIXIT ANNIS
PLVS MINVS ANN. XXXV. RECESSIT
IN PACE III. KAL. FEBRVARIAS
ERA DC.

77. Dictum, factum. Pseudo-historicus statim Toletanus Maximi personâ sibi adaptata, Theodoram istam Severiani coniugem *Cervelam* cognominavit^a (*Cervilia* est in fragmento nostro^b), atque iterum sub Luitprandi larva hæc effutivit^c: *Paula de genere clarissimo Gothorum mater fuit Theodosia Cervelæ conjugis Severiani, parentum Leandri &c.* Et infra^d: *Flavius Marcus Cervela Dux Gothus splendidissimo genere duxit uxorem Paulam feminam clarissimam, ex quibus nata est Flavia Theodora Cervela uxor Ducis Severiani femina clarissima. Obiit Hispali uterque, &c.* Quibus prætigiis ludificati Bivarius^e, & si qui alii scalpunt sibi his nugis aures, optimè, cum ipsis vetustis monumentis convenire Luitprando, invicemque lucem ac robur sibi mutuare iacent; cùm potius debuisset suspicari Luitprandum ad speculum vetustatis fervatæ his lapidibus, vultum sibi finxiisse corporaque hisce umbris ab eo quæsita. At quæm infanè ac infelicitè! *Flavius Marcus Cervela* is esse à Bivario dicitur, qui Dux Theodorici senioris cum Gothorum exercitu ad Hispanias contra Suevos fuit missus, Idatio teste^f: qui Paulâ istâ cuius epitaphium Hispalense iam vidimus uxore ducta, Theodoram *Cervelam* Severiani genuit coniugem, Hispali tandem fato functam.

78. Somnia hæc sunt quæ nos statim, Tertullianus uti loquitur, evacuabimus. Primò, Dux ille Gothus ab Idatio laudatus non *Cervela* (quod nomen distortum fuit ut lapidi adaptaretur) sed *Cyrila* uti editum est ab Scaligero^g, aliàs *Cyrilla*^h dictus: quod quantum à *Cervella*, Romanæ potius quæm Gothicæ originis, abest? *Cyrila* nomen barbarum est. Nam & huius nominis Arianus antistes, qui confessus fuit nescire latine cum catholicis congrafurus, ex lib. II. Victoris Tunonensis *De persecutione Wandalica* bene notus est.

Alterius quoque *Cyrilæ* five *Cyrole* impostoris in Hispania meminit Gregorius Turronensis *De gloria confessorum* cap. 12. Secundò, hic Theoderici senioris Dux qui Olimpiadis CCCX. anno I. hoc est orbis redempti CDLXI. iuxta Idatii computum in Hispania bellum administrabat, Paulam lapidi inscriptam habuisse uxorem dicitur, quæ non ante annum DX. quinquaginta icilicet postquam ementitus coniux iam summus erat belii Dux in Hispaniis, nata est. Ætatis enim hæc habens XXXV. erâ DLXXXII. five anno DLXIV. uti ex lapide constat, è vita decepsit. Tertio, Theodora *Cervella* Paulæ huius uti credi volunt filia, Severiani Ducis uxor, sanctorum Leandri & fratribus mater: si ea *Cervella* est cuius sepulcri titulum continet alter lapis, era DC. five anno DLXII. si vero Pseudo-Maximus non falsus estⁱ, anno DLXVIII. in vivis esse desit; & quidem annis tantum XXXV. ut inscriptio habet nata, hoc est, anno DXXVII. aut DXXXIII. in lucem edita. Cum autem Leander, testimoniis Maximi, ortus fuerit anno DXXXIV.^j: alterutrum esse oportet verum; aut quod inscriptio ad Leandri matrem non pertineat, aut quod ea filium primo ætatis anno septimove pepererit. Hoc Bivarius considerans, ne ad hunc lapidem famæ cymbam frangeret, recessit alibi^k à priori dictato, & hanc lapidi inscriptam iuspicatus fuit Theodora *Cervella* pseudo-historicorum, aut sororem aut neptem esse.

79. Notâ quoque dignum est, in Maximo fragmenti nostri obitum poni Theodora huius *Cervilia* (ita habet exemplum quo utimur, non *Cervella*) anno DLXII. quem ipsum lapis inscriptum habet; in vulgato autem Pseudo-Maximo, anno DLXVIII. uti iam diximus; cùm ut inconstantiam formatoris uterque prodat, tum quòd in prioribus curis eum ad inscriptio-

^a Ad ann. DLXVIII. n. I.

^b Ad eundem ann. pag. 497.

^c Ad hunc ann. num. 6.

^a In *Comment. ad Pseudo-Haibertum Hispal. sive Po-blacion Ecles. de España* tom. I. par. I. ad ann. mundi MMCLIX. pag. 328.

ptionem oculos habuisse coniectari valeamus. Tandem horum lapidum argumentum pro confictis Leandri *Cervella* matre, & *Paula* avia, diruit funditus observatio Gregorii Argaizii ^d & aliorum: scilicet *Famulæ Christi* appellationem in vetustis christianorum epitaphiis virginem, aut faltem viduam iam Deo sacram indicare. Quod malè convenit Paulæ Theodoræ matri, multoque minus Theodoræ ipsi Leandri ac tot filiorum parenti. Quam, si post viri mortem votis Deo se obstrinxisset, non utique omisisset Leander filius in *Regula ad Florentinam* sororem directa, communem genitricem cuius uti iam dicemus meminit, in exemplum religiosi status ei proponere, uti proposuit quidem in alias virtutum.

^e 80. Credamus itaque nos potius Leandro ipsi de matre sua referenti, *Turturem eam appellatam* ^e. *Simplicitatis filia es* (ad sororem ait in fine *Regulæ* ^f) *que Turturam* *matre nata es*. *In eadem una persona* *complurium necessitudinem uteris officio*. *Turturam pro matre respice*. *Turturam pro magistra attende*, & *que te quotidie Christo affectibus generat*, cariorem quâ nata es reputa matrem. *Ab omni procella*, *ab omni mundano turbine*, in eius te sinibus conde. Sit tibi suave eius lateri adhærere, sit tibi dulce eius gremium iam proœcta, quod erat infanti gratissimum. Non potuit clarius. Quare Bivario, pervicaci aliás in horum auctorum inventis constanter asserendis, Maximi edita *Theodoræ cognomento Cervellæ* displicuit lectio ^g; pro eaque *Turturam cognomento Cerulam* ubique substituendam existimavit.

81. Carthaginæ Leander natus creditur, in qua parens dominabatur. Quare de patria excisa loquens ad Florentinam, eam omnino significare urbem videotur. Unde, quasi unica in orbe terrarum Carthago esset Africana, Leandrum nostrum existimavere Afrum Xystus Senensis ^h, & ante eum Joannes Trithemius ⁱ, mero meridie caligantes: æquo iure cum Ioanne Eisensgreinio & Magdeburgensibus Centuriatoribus in hoc sphalmate coniungendi, quibus Isidorus frater Leandri Archiepiscopus Hispalensis, germanus audit. At non Carthaginem, sed Bigastrum seu Murciam locum fuisse Leandri natalem, Pseudo-Maximo qui velit credat. Certè in fragmento nostro ita legimus ad annum DXXXVIII. *Leander Severiani filius Murciae in Hispania nascitur ex matre Theodosia*. Pro quibus vulgaris, habitior iam & doctior in fuculnea officina factus, hæc habet ad annum DXXXIV. *Leander Severiani*

Ducis filius, & *Fl. Sancie nepos*, *Murciae*, *que Bigastrum Gothis dicta est*, *natus ex matre Theodora semina nobilissima*, *in æde S. Mariae suburbana tingitur*. In quibus non ægrè deprehendas mangonis artificium, sive olim suas, sive alterius merces ut pluris venderet ementito fuso polientis. Ego verò nîl video cur recedendum sit nobis à Carthagine: quam sub Agilane anno DLII. hoc est diu post Leandri ortum excisam fuisse, Bivarius non improbabiliter contendit ^k.

^k Ad Maximini ann. DIX. pag. 287. & 288. 82. Fratres habuit Fulgentium & Isidorum, de quibus suo loco erit agendum, Florentinam quoque ac Theodoram, quarum prior sacra Deo virgo, sacrarumque Deo virginum parens fuit; posterior Leo-vigildo antequam Rex Gothorum creatus fuisse nupta, binam ei prolem seu cæli gemmam potius, Hermenegildum Christi martyrem, Reccaredumque patris in regno successorem, catholicumque primum Gothorum regem peperit. Hoc affinitatis vinculum, non aliud, creditus Severiani soboli cum Gothicis Regibus intercessisse. Vix enim est ut Severianus ipse, etiam si discesserit à Gothicâ nomenclatura, non ullum ex tot liberis Theodericianam originem nomine reddere sustinuerit. Quam observationem nostram libentes iterum inculcamus, quia nisquam venisse aliis in mentem credimus.

83. Professione monachus fuit Isidori fratris testimonio. Maximi fragmentum brevissimè ad annum DLIX. sive erâ DXCVII. *Reccaredus Hispali nascitur*. *Leander fit monachus*. Quæ est germana huius primùm inventi lectio. Quam disertis verbis & sub eiusdem erâ nota laudat Prudentius Sandovalius ^l, iis testimoniis ex Chronico Maximi ab Higuera ad se transmissis utens, quæ ad Ordinem suum Benedictinum & fundationes veterum Gothicorum temporis in Hispania monasteriorum pertinenter. Vulgatus ac recoctus Maximus his non contentus alia addidit: *Reccaredus Leovigildo Hispali commoranti nascitur*. *Leander ibidem fit ex palatino monachus Benedictinus*: idque ad annum DLXII. sive eram DC. Ita priores editiones, ad palatum magis auctoris sui. Bivarius autem in sua, ^m *Benedictinus* subduxit verecundiâ ductus, quâ inventor caruit; & tamen alibi reliquit ^m. Obscurum enim & incomperturn hucusque est monachatus Leandri institutum. Silent enim veteres non subletæ fidei memoriae. Unde porrecta Benedictinis coniectandi anfa ⁿ huiusc Ordinis monachum fuisse: non temere quidem, uti de re in medio posita & à nemine integrum

^e Cui consen-tunt Hispanarum Ecclesiastrium Breviaria quæ videntur Bivarii pag. 280. in princ.

^f De qua infra.

^g Pag. 497.

^h In Biblioteca lib. 4.

ⁱ De viris illustribus ord. S. Benedicti lib. 2. cap. 9.

^l De las Fundaciones de la Orden de S. Br. nito fol. 26.

^m Ad ann.

DEXXIX. n. 1.

ⁿ Ant. Iepes Ann. de S. Br.

nito cent. I. San-

doval. Funda-

ciones de S. Br.

nito. Bivar. ad

Maxim. ann.

DLXII. num. 16.

Const. Caieta-

nus in Tribus

Bened. Ord. lu-

minibus pag. 22.

à quibus non

dissentit Mor-

les lib. 12. cap.

5. & Ioannes

Tamaius in

Martyr. Hisp.

die XXVII. Feb.

rim vendicata contendentibus; nisi Pseudo-Maximi male fido patrocinio ad agendum forte non malam causam, uti pertinaciter velint. Quibus tamen alias resistitur^a. Nos ad alia properantes serram reciprocamente contentionis nolumus: quod & de Leandro agentes fecerunt docti viri & prudentes, qui Acta Sanctorum edere per-

Vidend.
Hermenegildus
à S. Paulo De-
fensa por la
Religion de S.
Geronomo de
España tit. 9.
cap. 8.
Tomo. 2.
Mart. die XIII.

Lib. 5. Hi-
stor. Franc. c.
38.

Dialog. lib.
3. cap. 31.
In Chron.
Ea DCCXXVIII.

Anno Mau-
riciū primo.

84. Ad Archiepiscopatum Hispalensem Leandrum fuisse assumtum, notius est quam anno. Habebat hanc urbem Leander veluti alteram patriam, si verum est Severiano patri iam natam prolem huc simul cum eo in exsilium venisse: de quo nihil constanti fama dicitur. Vero mihi videtur simile Leovigildo iam rerum domino, & quia Regi affini quantumvis Ariano grata res futura erat, hanc viri alias sanctissimi doctissimique electionem placuisse. Divinoque nutu præcipue id factum videtur, ut Hermenegildum ex sorore nepotem ea urbe ut credimus à Leovigildo patre ut habitaret ibi cum Ingundæ uxore donatum, ex Arianismi orco ad vivificam hauriendam veræ Fidei auram extrahere posset. Gregorius Turonensis ait^a dedisse Ingundi & Hermenegildo viro eius Leovigildum (novercæ Gofvinthæ, ni fallor, ut subtraheret odio) unam de civitatibus in qua residentes regnarent. Ad quam cùm abiissent (ait) cœpit Ingundis prædicare viro suo, ut reliquæ heresis fallaciæ catholicæ Fidei veritatem agnosceret. Quod ille diu refutans, tandem commotus, ad eius prædicationem conversus est ad legem catholicam. At cùm^b Gregorius Pontifex & Isidorus^c eandem conversionem Leandro, quod rationi magis congruum videtur, attribuat: necessarium est Ingundem Leandrumque unam cum Hermenegildo eodem loco fuisse, quam Sedem Leandi Hispanensem hoc argumento ducti non temere dixisse videmur. Quod nobis adhuc amplius confirmat Hermenegildum in eadem hac urbe à patre obsesum, in eamque maximam belli molem, ut Biclarensis scribit^d, conversam fuisse.

85. Hinc cùm primùm excitata est inter Hermenegildum catholicismo recens addictum & Leovigildum patrem discordia, apertumque deinde bellum, in Hermenegildi gratiam zeloque religionis ardens Leander, creditur Constantinopolin ad Tiberium Imperatorem, qui unus iam post Iustiniani expeditiones Italianaque obtentam totius Romani orbis imperio præterat, navigasse. Aliis Mauricius videbitur, quem hoc anno vitâ functo Tiberio successisse, posterioribus curis Baronius do-

cuit^e. Nam ea in urbe in Gregorium tunc diaconum Cardinalem Pelagii II. Apocrisiarium, nec diu post Pontificem Ecclesiæ summum, incidens præcipuoque amicitiae vinculo eum complexus: reportavit ab eo in Moralium librorum in Job, quos Leandro iam factus Pontifex nuncupavit, præfatione hanc veteris Constantinopolitanæ consuetudinis memoriam: Dudum te, frater beatissime, in Constantinopolitana urbe cognoscens, cùm me illic Sedis Apostolicæ responsa constringerent, & te illuc iniuncta pro causis Fidei Regis Wisi-Gothorum legatio perduxisset: omne tuis auribus, quod de me dispicebat, exposui. Quæ indicant non ab alio quam à catholico principe Leandrum eò misum fuisse: ut apud Græcum Imperatorem catholici principis causam ageret, ab eoque Romanorum apud nos ducum copias, quæ magno numero & pluribus locis erant, in afflictæ Hispaniarum Ecclesiæ auxilium exposceret. Quod in annum DLXXXIII. Annalium Ecclesiasticorum auctor coniecit. Res successu caruit; immo conniventibus ipsis Romanis seu Græcis, uti Gregorius Turonensis rei auctor vocat^x, Hermenegildus in parentis manus devenit, & post aliquot carceris menses; quod veritati renuntiare nollet, morti traditus est.

86. Cavendum interim à Luca Tudensi moneo, qui Gothorum historiæ Isidori verbis sua intexens, transmeasse Leandrum in regiam urbem ait^y ad Constantinopolium præsumum cœtum. Cui credens Morales addidit^z, quintum generale id fuisse Iustiniani anno XXVII. celebratum: quod veniens Gregorius Leandro innotuit. At cùm anno DLIV. habitum id Concilium fuerit, triginta ferè annorum intervallo discessum fuit ab utriusque horum Constantinopolitana peregrinatione, dum fidem Tudensis Morales sequitur, nullumque aliud ab hoc in ea urbe celebratum scit Concilium.

87. Nondum liquet an Leander ante Leovigildi obitum, qui anno DLXXXVI. aut sequenti contigisse dicitur, à Constantinopoli ad nos redierit. Si autem aliqua fides esset Maximo quem repræsentat fragmentum nostrum, ab anno DLXXXI. quo cum aliis exsilio pulsus ab Hispania perrexisse dicitur Constantinopolin^a, in ea urbe mansit usque ad DLXXXVIII. ac Leovigildi mortem. Cui consonat vulgaris Maximus. Resque videtur ita contigisse; cùm nec Rodericus Toletanus^c; nec Lucas Tudensis^d aliter sentiant. Moriens ergo Leovigildus, aut verè quod à quibusdam^e creditur, aut impertece nec usque ad

^a Vide Annal. tom. 7. ad ann. DLXXXVI. num. 10. ubi retractat quod prius dixerat de anno mortis Tiberii.

* Lib. 5. Hist. Francor. c. 39.

^y Sub erâ DCXXVIII. Hisp. illiyft. tom. 4. pag. 50.

^z Lib. 12. c. 5.

^a D. anno DLXXXI.

^b Dict. anno DLXXXVIII.

^c Lib. 2. cap. 14. & 15.

^d Sub era DCX.

^e Turonen. lib. 8. cap. ult.

ad

ad obtinendam salutem, quomodo S. Gregorius loquitur, pœnitens: saltem obtestatus Reccaredum filium dicitur, ut non alios morum & vitæ duces quam Leandrum & Fulgentium fratres sequeretur: quod Toletanus disertè reliquit scriptum, licet unum Leandrum Tudensis exprefserit.

88. Tunc ergo revocatus ab exilio noster cum aliis catholicis Episcopis, Reccaredum Fide sibi & propinquitate, tum etiam parentis præcepto obnoxium eò induxit, ut congregato Gothicæ totius ditionis Toleti Concilio Arianam hæresin proscibaret, quod factum est anno DLXXXIX. aut D XC^f quod ex Isidori Gothorum historia colligitur, in eo quod tertium Toletanum LXXII. Episcoporum audit. In quo ait Biclarensis^g: *Summa synodalis negotii penes S. Leandrum Hispalensis Ecclesiæ Episcopum, & beatissimum Eutropium monasterii Servitani abbatem, fuit.* Eadem nostro Leandro totam Gothorum conversionem Isidorus frater attribuit^h: cuius fide atque industria factum esse ait, *ut populi gentis Gothorum ab Ariana insania ad Fidem catholicam reverterentur.* Quibus ferè verbis utitur Martyrologium Romanumⁱ. Præcedisse autem eum uti Apostolicæ Sedis legatum Tudensis scribit, Baroniusque absque controversia credi debere ait^k. Sed cum extra Gothorum hoc fuerit morem in ceteris Conciliis adeò apud nos frequentibus observatum; neque Gregorius ad Leandrum de Reccaredi conversione certorem eum facientem post habitum Concilium rescribens, verbum quidem ullum de hac legatione habeat: verosimilis est, in eo Concilio quod in aliis factum^l. Iccircò non primo ante alios uti Legatus Apostolicæ sedis debuit loco, sed post Massonam Emeritensem, Euphemiumque Toletanum tertio subscriptus in editione Loaisæ legitur. Neque enim dubito quin vir diligens manuscriptorum codicum fidem secutus in eo fuerit; præfertim cùm & ipse agnoverit quod & alii^m animadverterunt, deesse in excusis Leandri nomen. In eo Conclilio habuit sermonem, de quo paulò post dicemus.

ⁱ Die xxvii.
Febr.

^k Ad annum
DLXXXIX. n. 9.

^l Morales vi-
dendus lib. 12.
cap. 3. fol. 95.
Mariana lib. 5.
in fine.

^m Morales ubi
proximè fol. 97.
Baron. ad ann.
DLXXXIX. num.
44.

89. In idem sanè tempus incidit Gregorii assumptio in Pontificalem thronum, ad quem statim de vera Reccaredi conversione, ac super baptismo quædam Leander scripsit, epistolamque ab sancto Pontifice responsoriæ eam habuit, quæ lib. 1. *Regestæ* num. 41. hodie legitur, tenerrimi erga se amoris testem: quo impulitus Gregorius post alia ait, *quamvis absentem corpore, præsentem eum sibi semper ie-*

*tueri: quia vultus eius imaginem intra cor-
dis viscera impressam portabat.* *Morales in
Iobum commentarios*, quos eidem Leandro nuncupaverat, iccirco nondum se remit-
tere ait; quod cùm prius per homilia di-
gessisset opus, in librorum ductum id per-
mutare meliori postea consilio decrevisset. Hos ipsos paulò post misit per Probinum presbyterum, unâ cum libro *Regulae Pa-
storali*, quem in Episcopatus sui Roma-
ni exordio se scripsisse refert. Est apud Gre-
gorium 46. lib. 4.

90. Nec dubito quin eiusdem tempo-
ris sit alia ad Reccaredum gratulatoria de
eius conversione scripta epistola 127. lib. 7.
in qua eiusdem Probini meminit; quamvis
hæc ad epistolas inductionis II. quæ in an-
num incidit D XCIX. (transacto decennio
inquam à Reccredi conversione, & post
Leandri fortè obitum) maximâ digestoris
incuriâ transvolaveritⁿ. Idem dicimus de
tertia illa, quæ hodie est 126. eiusdem li-
bri 7. ad Leandrum nostrum. Continet ea
quidem eximias eius laudes. *Sanctitatis tuae
suscepisti epistolam* (ait) *soli caritatis cala-
mo scriptam. Ex corde enim lingua tinxerat
quod in chartæ pagina refundebat. Boni au-
tem sapientesque viri cum legerentur affue-
runt, quorum statim viscera in compunctio-
ne commota sunt. Cœpit quisque amoris manu
in suo corde te rapere, quia in illa epistola
tuæ mentis dulcedinem non erat audire, sed
cernere. Accendebantur & mirabantur singuli,
atque ipse ignis audientium demonstrabat qui
fuerit ardor dicentis. Nisi enim prius in fa-
ces ardeant, alium non succendunt. Ibi ergo
vidimus quanta caritate tua mens arse-
rit, quæ sic & alios accedit. Adiungit tam-
en: *Vitam verò vestram, cuius ego sem-
per cum magna veneratione reminiscor, mi-
nimè noverant; sed eis altitudo vestri cordis
patuit ex humanitate sermonis.**

91. Pertexui lubens tot epistolæ verba, quibus non nisi vera, & absque ullo fuco, loqui sanctum de sancto decuit. In fine ait se ad eum *ex benedictione B. Petri
Apostoli pallium transmittere ad sola Missa-
rum solemnia utendum.* Cuius rei meminit in paulò antè laudata epistola ad Rec-
caredum: *quod & antiquæ consuetudini* (ait ille) *& nostris moribus, & eius boni-
tati atque gravitati debeamus.* Nec mi-
rum videri debet, Leandro à tot annis iam
metropolitano nunc primū à Gregorio
pallium decerni. Hic enim honos non, ita
ut hodie, prius illo saeculo quibuscumque
metropolitanis recens electis concedebatur;
sed aut ob egregia merita, aut Regibus
postulantibus. Idem enim Gregorius ait
lib. 7. epist. 5. unde desumus fuit canon

ⁿ Observant
auctores De a-
ëdis SS. in vita
Leandri cap. 13,
die III. Martii,

Pri-

Prisca consuetudo 100. distinct. Prisca consuetudo retinuit ut honor pallii, nisi exigentibus causarum meritis, & fortiter postulantibus, dari non debeat.

* Plura alia colligit Alte-
ferra Notis ad epif. S. Gregor.
lib. 4. pag. 179.

* Notat Lo-
ella ibidem.

* Vide diem
xiii. Martii pa-
gina 280.

92. Paulò post Toletanum celebratum, habuit in Bætica sua Leander illud Concilium quod Spalense primum nominant, in cuius cap. 3. decretum nunc editi Concilii Toletani super clericorum uxoribus laudatur, quod Concilii III. Toletani cap. 5. est. Sed quod ex eo nunc supereft^r, pars quædam tantùm videtur, ad Pegasium Astigitanum Episcopum absentem, quòd eius nempe Ecclesiæ res tangeret, missa: cuius Pegasi, sive ætate sive ægritudine gravati nomine Concilio etiam Toletano Servandus interfuerat diaconus. Coactam hanc Synodus erâ DCXXVIII. hoc est anno D XC. sive altero post habitam Toletanam, ex subscriptionibus liquet. Egregium in paucis virum, propriis eius virtutum coloribus veluti depingit Breviarium quoddam Romanum pervetustum, quod in bibliotheca Vallicellensi Congregationis Ora- torii asservatur; videruntque auctores doctissimi operis de Actis Sanctorum ^a. Fuit enim vir timore plenus, prudentiâ summus, eleemosynis deditus, in iudiciis æquus, in sententia parcus, in oratione iugis, & divinis laudibus mirabilis, in dubietate divinorum officiorum ad corrigendum facillimus, omnium Ecclesiarum defensor eximius, in comprehendendis superbis erectus, in pietate multum affluens, in vivis caritatis ita se carum exhibens, quod ex caritate nulli postulanti aliquid denegavit. Floruit sub Recaredo viro religioso, &c. vitæ terminum Hispali clausit die III. Idus Martii erâ DCXL. (errorem paulò post notabimus) atque intra Ecclesiam sanctorum Iustæ & Rufinæ, in qua diu Deo deservierat, tumulatur. Ubi multa beneficia ipsius & beatarum virginum meritis præstantur. Hæc Breviarium. Servatur hodie sanctum corpus in capella Regum dicta, in templo maximo ^r.

* Vide Rode-
nicum Caro lib.
2. de las anti-
guedades de
Sevilla. Quin-
tanadueñas de
los Santos de
Sevilla.

* Auctores
De actis SS. die
xiii. Martii pag.
280.

* De viris il-
lustribus cap. 8.

93. Leandri autem mortis annus omnino ignoraretur, nisi ex Isidori successoris in Ecclesia Hispalensi Pontificatus & mortis tempore, non obscurè colligeremus in annum huius saeculi XCVI. aut circiter, incidisse ^s. Nempe Isidorus obiit erâ DCLXXIV. sive anno DCXXXVI. ut scribit Redemptus vitæ eius auctor. Tenuit autem is Hispalensem Ecclesiam ferè XL. annis, ut S. Ildephonsus ait ^t: qui, si ab eo demantur quem nuper diximus, restabit annus DXCVI. aut DXCVII. pro ingressu eius ad Episcopatum. Forteque tunc temporis vacabat Ecclesia quum celebra-

tum fuit hoc anno DXCVII. quartum Concilium Toletanum; iccircoque abest Hispanensis in eo subscriptio; cum ex metropolitanis interfuerint Massona Emeritensis, Migenius Narbonensis, & Adelphius Toletanus. Unde colligi potest totius Hispaniæ & Galliæ Gothicæ Concilium fuisse, quantumvis sedecim tantum Episcopos ad id convenisse in actis legatur. Et hue inclinâse videtur Pseudo-Maximi formator.

94. Qui autem ad annum DXCIX. Leandri vitam prorogant ^u eo moventur, quòd epistola illa quam diximus Gregorii Perezi in N^o Papæ ad Leandrum, indictione secunda scripta dicatur, quæ in hunc annum incidit. Paulò tamen antea monuimus necesse esse ut epistolarum Gregorianarum digestorem incuria aut erroris in hoc admitti possemus. Pseudo-Haubertum, qui annum DC. adscripsit Leandro fatalem, non moramur. In die obitûs fasti Ecclesiæ non conveniunt. Exteri omnes, scilicet Beda, Usuardus, Ado, Notkerus, Wandelbertus, diem xxvii. Februarii: Hispanæ omnes Ecclesiæ diem XIII. Martii huic assignant, de quo auctores videndi *De Actis SS. dicta die XIII. Martii*.

95. Scripsit Leander, ut Isidorus ait, in exsilio sui peregrinatione *Adversus hereticorum dogmata* duos libros eruditione sanctorum Scripturarum ditissimos: in quibus vehementi stilo Arianæ impietatis confudit atque detegit prævitatem: ostendens scilicet quid contra eosdem habeat catholica Ecclesia, vel quantum distet ab eis religione, vel Fidei sacramentis.

96. Item (Isidorus idem subiicit) aliud laudabile opusculum *adversus instituta Arianorum*, in quo propositis eorum dictis suas responsiones opponit. Quæ duo opera edax absumunt ætas.

97. *De institutione virginum & contem-
ptu mundi libellum* ad Florentinam foro-
rem, titulorum distributionibus (idem ait)
prænotatum. Qui hodie iisdem titulis five
capitibus distinctus supereft: idem & unus
bifarium inscriptus; instituit enim virginem,
adhortatus eam præcipue de mundanarum
omnium rerum contemptu; non duo
opera: quod (præiudicio forsan Honorii
Augustodunensis, qui non recte Isidorum
expressit, fidem habentibus) Francisco Bi-
vario & aliis visum fuit ^x. Isidorus enim
apertissimis verbis, quæ non admittunt
aliam interpretationem enuntiavit Leandrum
scripsisse unum ad Florentinam foro-
rem *De institutione virginum & contem-
ptu mundi libellum*: ut necessarium non sit
recentiores ^y appellare idem sentientes.
Hunc librum Hieronymus de Torres Pin-
cia-

* Ioan. Bapt.
Perezi in No-
tis ad Isidorum
De Script.

* Bivario in
Notis ad Ma-
ximum ad ann.
DLXXIX. n. 4.
pag. 578. idem
credidit Vene-
rhus in Enchiri-
dio.

^y Arn. Uvion
in Ligno vite.
lib. 5. cap. 75.
Morales lib. 12.
cap. 5. Marieta
De los SS. de
Espana lib. 5.
cap. 21.

cianus edidisse in 4º. refertur (1); is, ut credimus, qui B. Cyrilli *De adoratione in spiritu* septemdecim librorum indicem concinnavit, ac Toleti foras emisit. Postea verò Christophori Broveri operâ anno MDCXVI. ex officina Gregorii Albini in lucem prodiit. Item in Collectione seu *Codice Regularum*, collectum olim à S. Benedicto Anianensi abate, & à Luca Holstenio V. Cl. bibliothecæ Vaticanæ primo custode digestum, anno MDCLXI. Vitalis Mascardus typographus Romæ editit (2). Prodiit etiam vernaculâ Hispaniæ linguâ è Prudentii Sandovalii Benedictini monachi, Tudensis postea ac Pampelonensis inde præfulsis interpretatione cum hoc titulo: *Instrucción que S. Leandro Arzobispo de Sevilla dio à su hermana Santa Florentina de la vida y observancia de las monjas, sacada de la Regla de san Benito*, Pincia MDCIV. in 8º. quamvis nîl habeat libellus iste unde colligere possimus hanc originem. Manuscriptus exstat in codice

^a Landat Pe-
rezius in *Notis Regiæ Escorialensis*, & S. Æmiliani Bene-
ad *Isidor.*

^b Pluteo 30.
num. 16. ex eius
Indice, quem
habemus.

^c Bivar. ad rium, De baptismo unam. Librum appellat Gesneri epitomator (d), aitque credere se suprà.

^d Verbo *Lean-*
der.

^e In Appara-
tu tom. 2. ver-
bo *Leander.*

^f Epist. 41.

98. *Scripsit* (Isidorus paulò inferiùs per sequitur) *epistolas multas ad Papam Grego-*
rii ms. se legisse, referens. Huic epistolæ S.
Gregorius respondit eā quæ in lib. 1. Rege-
sti f' hodie legitur. Unde possumus argu-
mētari materiem Leandri epistolæ eam
fuisse, quam suppeditabat Gothorum vē-
tus in Arianismo ritus, ter pueros in ba-
ptismali aqua mergendi; quæstioque idemne
an aliter in posterum observari fatius esset.
Nescimus Leandri in re sententiam; pla-
cuisse tamen eam Gregorio hæc eius ostendunt verba: De trina vērō mersione bapti-
matis nîl responderi verius potest, quām quod
ipſi sensisti. Quia in una Fide nihil officit
sāntæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Suspicari
tamen ex his possumus Leandrum sensisse

(1) Hieronymi Torresii Pinciani autographum huins Leandri libelli exemplar Laurentio Suarezio de Figueroa & Corduba Episcopo Seguntino nuncupatum & propediem edendum exstat in Regia Matritensi Bibliotheca, cai subditur: *Eiusdem Leandri Hō-*
milia ad Synodus tertiam Toletanam: utrumque,
è binis Conciliorum Codicibus Gothicis Ecclesiæ
Toletanæ, cuius Bibliothecæ Praefectus erat Torre-
*sius. Homiliae meminit Rodericus Toletanus *De reb.**
Hisp. Lib. II. c. 15. In alio autem eiusdem Regiæ Bibliothecæ *De Institutione Virginum* exemplari, post titulum *Ut peculiare in canobio non habeat*
virgo, subditur quasi Leandri rubrica *De viduis.*

abrogandum esse trinæ, ac subrogandum unicæ mersionis morem. Quod confirmant sequentia Gregorii: *Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, ut dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis fortè etiam presumma Trinitatis veneratione astimet fieri, neque ad hoc aliquid obſtit baptismando ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus personis una ſubtantia eſt, reprehensibile eſſe nullatenus potest infantem in baptismate in aquam vel ter vel ſemel immergere: quando & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari.* Indifferenter ſcilicet ad utrumque ſe habet ritum ter aut ſemel mergendi. Sed quia Arianismi tempore trinæ uſus erat apud Gothos mersionis: ideo adhærens, ut credimus, Leandri ſententiæ concludit sanctissimus Pontifex: *Sed quia nunc hucusque ab hæreticis infans in baptismate tertio mergebatur, fiendum apud vos eſſe non censeo; ne dum mersiones numerant diuinatatem dividant; dumque quod faciebant faciunt, ſe morem noſtrum viciſſe glorientur.*

99. De ſententia Gregorii conſtat. Verba autem hæc ultima obſcuri ſenſus verè ſunt. At ea aliquantulum expeditiora erunt, ſi morem vestrū legamus, quomo-
do in Concili Toletani IV. cap. 6. tranſcriptum hoc Gregorii testimonium exſtat. Confirmavit enim decrevitque tenendum & obſervandum id, quod olim ad S. Leandrum S. Gregorius reſcriperat, Concilium hoc Toletanum ſub Sisenando habitum erat DCLXXI. five anno DCXXXIII. cui S. Isidorus Leandri frater præfuit, his verbiſ: *Propter vitandum Chrismatis ſcandalum, vel hæreticis dogmatis uſum, ſimplam teneamus baptismi mersionem; ne videantur apud nos qui tertio mergunt, hæreticorum probare aſſertionem, dum ſequuntur & morem.* Quæ ſatis explicant verborum Gregorii allatorum ſenſum. Fortè catholici inter Gothos degentes ſemel tantum infantem aquæ immergebant, ab aliis

Inc. Viduarum multa exempla ſunt: definiit *Quæ autem in deliciis agit, vivens mortua eſt: nescio unde hausta.* Exſtat item in eadem Regia Bibliotheca vetus aliud ineuntis ſeculi XI. exemplar Gothicæ plane ſaporis. Cl. Florezins *Hisp. Sacr. T. IX.* Append. V. pag. 355. extrellum huius Leandri regulæ caput cum binis Codicibus Regio Matritensi & Æmilianensi, necnon cum edito Luca Holstenii *Regular. Monasticar.* exemplo collatum evulgavit, & variantes lectiones addidit.

(2) Habetur in eius Bibliothecæ autographo Fratris Lucæ de Alaejos Monachi Hieronymiano Escorialensis Mſtorum. Indice L. M. S. pag. 204. Penes me.

occidentalis Ecclesiae populis in hoc diversi : quorum morem ad eos , qui ex Arianismo conversi essent extendi æquius esse ait Gregorius , quām ut abrogata unica catholicorum antiquorum mersione , & in trinam Arianorum (quamvis & illa esset ferè in Occidente communis) transformata : gloriarentur novi ex Arianis catholici , aut qui adhuc remanerent Ariani , morem illorum se viciisse. Agunt de hoc diverso inter alias & alias gentes & Ecclesiæ ritu plures viri doctissimi ^g , quos super argumento istarum Leandri & Gregorii epistolarum consulere lector poterit. Nec præter eundem est è inductum per idem tempus fuisse Ioannem Constantinopolitanum Episcopum , virum abstinentiæ & eleemosynis inæstimabilem , ut græcè scribebat *De sacramento baptismatis* , & ad Leandrum nostrum dirigeret , S. Isidoro teste ^h : in quo nihil (ait) proprium posuisse , sed tantummodo antiquorum Patrum replicâsse de tri na mersione sententiam.

100. Subiungit Isidorus : Alteram (epistolam) ad fratrem , in qua præmonet cuiquam mortem non esse timendam. Trithemius , Eisengreinius , & Arnoldus Uvion , *De contemptu mortis* , seu *De contemnenda morte* librum vocant. Frater ad quem directa est , nisi Isidorus ipse sit ⁱ , Fulgentius erit , Astigitanus postea Episcopus: de quo Leander ipse in fine libelli ad Florentinam sororem , deprecatus eam ne se reditus in patriam olim destrunctam (Carthaginem urbem capere debemus) cogitatione percelli permitteret , hæc ait : *Miserum me doleo , qui ibidem communem fratrem transmisit Fulgentium , cuius pericula iugi formidine pertimesco. Tuitior tamen erit , si tu securior & absens pro illo oraveris.* Latetebat fortè in paterno aliquo prædio Fulgentius , è ab Leandro missus cùm Aria na savyret persecutio : quem solari frater , & animare ad mortem contemnendam epistolâ istâ voluisse videtur.

101. Ad ceteros quoque Coepiscopos (Isidorus prosequitur) plurimas promulgavit familiares epistolas , & si non fatis splendi-

das verbis , autas tamen sententiis. In eo quod à Leandro habemus *Instructionis virginum* opusculo , in affectatum certè at ingeniosum eloquentiæ genus emicat , quod acumine delectat & pungit , fucumque omnem dum rem assequatur spernit.

102. In Ecclesiasticis officiis (ut cum eodem sanctissimo Encomiaste loquamus) idem non parvo elaboravit studio. In toto enim Psalterio dupli editione orationes conscripsit. In sacrificii quoque laudibus , atque psalmis multa dulcissime composuit. Incurrimus in eum qui existimaret ^k , Isidorum his docuisse à Leandro formatas ad duplum Psalmorum editionem orationes. Alii ^l super Psalmis orationes , five ^m pro Psalterio integro confecisse eum duplicis formæ orationes , interpretantur. Psalterii autem nomine officium Ecclesiasticum diurnum , propter Psalmis insumtam maiorem eius partem ita dictum , ab Isidoro significatum fuisse nos magis credimus. Appellavere id veteres tum *cursum* , & *synaxin* , & *collectam* ; necnon *Missam* , tum quoque *psalmodiam* , uti docet in opere suo *divinae psalmodiae* ⁿ vir dignitate dum viveret , ingenio , eruditioneque præstantissimus Ioannes Bonna S. R. E. Cardinalis amplissimus mihi que multis nominibus venerabilis. Ideo adiunxit Isidorus mancipatae diurno officio Leandri operæ aliam illam *sacrificio* , hoc est *Missa* , impensam. Unde coniectari recte possumus ^o , sancti huius antistitis plura esse ex his , quæ in utroque libro Missalis & Breviarii Gothicis five Mixt-Arabici , ab Isidoro fratre formati vel nunc leguntur (1). Valdè autem à vero exorbitant ^p , qui verbis Isidori malè intellectis , quæ tandem produximus , diversum ab aliis *De laude sacrificiorum* opus Leandro attribuunt.

103. Exstat quoque aliis deperditis *Homilia* seu sermo ab eo habitus in Toletano Concilio III. ^q Incipit *Festivitatem hanc* &c. Qui quidem Baronii ^r iudicio , stilo ^s inculto sed eruditio , veluti rudi rastro vertit auri fodinam. Et alibi ^t : Simplici & imposito stilo (ut sœculi huius barbarie silvescen-

^k Laurentius de Padilla *De SS. Hisp.* fol. 25. Hizo oraciones à dos ediciones del Psalterio.

^l Alphonsus Venerus in *Enchiridio*. Tri themius.

^m Morales lib. 12. cap. 5.

ⁿ Lib. 1. cap. 2. §. 2.

^o Quod & fecit Morales dicto cap. 5.

^p Venerus ubi proximè , Tri themiusque.

^q In editione Loaisæ pag. 229. Et in nostra Concil. Hispan. tom. 2. pag. 351. CARDIN. DE AGUIRRE. Ad ann. DLXXXIX. ^r Ibid. n. 20.

Pp. tis.
zies aliis argumentis fulcit atque adiuvat T. VIII. tract. 27. append. I. Regio Escorialensi Codici Lit. M. Plut. III. n. 3. assutus est quaternio Gothicus ineun-
tis , ut videtur , sœculi XI. in quo habetur *Missa Sandi Vincentii Martyris* omnino ab ea quæ in Missali Mixtarabico exstat , quæque à Cl. Florezio l. c. Leandro Hispalensi tribuitur , diversa. Inc. Deus bo-
nitatis auctor & bonorum omnium dispensator : qui temporalia bona per misericordiam etiam non merentibus donas : æternæ per iustitiam non nisi promerentibus recompensas : ista deputans beneficio illa iudicio &c.

^a Joan. Azor
in Opere mora-
li , Cafalus De
scr. Chr.
stianitib. part.
2. cap. 5. pag.
42. Iosephus
Vicecomes De
Baptismo lib. 4.
cap. 8. Arcu-
dius De con-
cord. utriusque
Eccl. lib. 1. c. 9.
Loaisa in Notis
ad Conc. Tolet.
IV. pag. 367.
^b De Script.
Eccl. cap. 26.

ⁱ Quod cre-
didit Laurentius
Padilla De los
SS. de Espana
fol. 25.

(1) Cl. Florezius *Hisp. Sacr.* T. IX. tract. 29. c. 6. peculiariter Leandro adtribuit Ecclesiasticum Sancti Vincentii Levita & martyris officium , quale in Missali & Breviario Mixtarabicis legitur ; imino & Sermonem five homiliam in eiusdem Sancti Martyris natali , cuius initium est : *Cundorum licet , Dilectissimi , glo- riosas &c.* quæ hactenus sub Leonis Magni nomine circumlata prodiit : ansam videlicet ei præbente Paschalii Quesnelii coniecturâ , qui in priore Appendix Operum Sandi Leonis , huius homiliae auctorem Hispanum fuisse , atque è vocabuli Leandri compendio , aut è solitaria initiali eiusdem litera , Leonis nomen factum suspicabatur : quam coniecturam idem Flore-

tis conditio ferebat) sed divinâ scientiâ valde referto, & sapientiâ mirifice exornato instar arboris, licet cortice durioris, tamen pomorum pendulorum fecunditate pulcherrimæ. Repertam à se hanc Homiliam in codice bibliothecæ Sfortianæ idem ait Baronius. Fuit & in codice alio ms. apud Rendium, ut ille in epistola ad Quevedum refert: quem editum habemus in collectione etiam Garsiæ Loaisæ & in *Actis Sanctorum* Bolandi & sociorum^t, & in *Hispans Tamaii Martyrologio*^u. Improbavit quidem Baronius^x Ioannis Marianæ factum transferendi hunc sermonem cultiori stilo, ut historiæ suæ intexeret. Sed verè is morem non fuit eorum transgressus, qui idem ac sibi ubique simile corpus historiæ architectantur, non aliud genus magis liberum, ex variisque coævorum auctorum testimoniis, velut in centonis formam (quales sunt admirabiles summi viri Annales) perductum; longiorem quoque sermonem, qui alibi legi poterat, ad mensuram operis sui contraxit. De Leandro iam satis multa propter viri excellentiam⁽¹⁾.

CAPUT V.

De IOANNE BICLARENSE Scalabitano, atque de eius Constantinopolitana peregrinatione, altera ex duabus S. Isidori testimonii probatur lectio. De eius monachatu Ioannis Mabillonis ingenua confessio. Ab eo scriptam monachis Regulam specialem atque item Chronicon. Hallucinatio Antonii Posservini & Gerardi Ioannis Vossii confundentium hunc cum Joanne Gerundensi Paralipomenon auctore. De eius Gerundensi pontificatu & morte. Concilii Barcinonensis tempus. De monachatu Ioannis Agalienji Pseudo-Maximi impostura. Neutquam hunc Hermenegildi principis præceptorem fuisse. Philadelphi Mugnosi Siculi levitas in credendis fabulis. De TARRA monacho. De PELAGIO Tyraffonensis Ecclesiæ archidiacono. Suppositiū Pseudo-Hauberti Scriptores SEVERUS poeta, FELIX diaconus, ORONTIUS orator, FRERICUS Episcopus, AULODIUS presbyter, RUFINUS diaconus, PETRUS presbyter, AMANUS item presbyter, GUDESTIANUS similiter. Eiusdem Pseudo-Hauberti de IULIANO

(1) Cum hæc typis ederentur exēunte anno MDCCCLXXXVI. prodit Matriti è typographia Regia tomus alter *Bibliothecæ Hispanicæ* fol. auctore D. Iosepho Rodriguez de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcultode, in quo de Hispanis Scriptoribus qui à primo ad decimam tertium ab orbe redempto saeculum floruerunt è variis auctoribus atque è Regiis Codicibus Matritensibus atque Escurialensis (cuius Bibliotheca perfectos à me ante hoc vicennium & in quinque maioris formæ volumina distributos MStorum. Hebreorum, Græcorum, Latinorum,

POMERIO Toletano Episcopo fabula. VI-CTOR TUNNUNENSIS falsò Hispanicæ adscribitur.

104. CUM Leandro, & aliis catholicæ Hispaniarum Ecclesiæ luminibus, maximè floruit hoc saeculo IOANNES, cùm à monasterio cui præfuit BICLARENsis, tum ab Ecclesia quam rexit GERUNDENSIS vocatus. Natione is Gothus non cognomento fuit, quod alicubi legitur^y; patria Lusitanus Scalabi (quod Santaren hodie est Portugaliæ municipium in paucis nobile) in lucem editus. Cùm ad ætatis iustæ hoc est adolescentiæ annos pervenisset, Constantinopolin quasi ad doctrinarum omnium mercatum fese contulit. Qua in urbe restitit usque dum græca & latina eruditio ne (ut Isidorus ait^z) nutritus, septimo demum^a anno in Hispanias reversus est eodem tempore quo incitante Leovigildo Ariana fermebat infania. Locutus de eo tempore Isidorus nonnulli videbitur, quo Ariana Episcoporum Concilio Toletum vocato, Leovigildus stabiliendis blasphemæ huius sectæ rationibus prospiciebat: quod in annum huius saeculi primum super octogesimum^b incidit. Saltem ex eiusdem Ioannis infrâ laudando Chronico liquidum redditur^c anno DLXXII. qui fuit Iustini Imp. iunioris septimus, iam Constantinopolis eum fuisse, in qua se vidisse ait multorum hominum millium inguinali quadam plaga extinctorum stragem. Qui annus cum per novennium integrum alterum illum præcesserit quo habitam diximus Arianam Toleti Synodus: plusquam septem oportebit annos Constantinopolitanæ Ioannis peregrinationi cum Isidoro affigñare. Idquæ sine temerarii ausus nota commitemus, alteram quæ in plerisque codicibus^d atque editionibus prostat lectionem præferentes: quæ non *septimo demum anno*, sed *post decem & septem annos* in Hispanias reversum esse Ioannem nostrum habet. Quod ferè omnes historici nostrates credunt^e, & exterorum quidam^f. Nec difficultis est lapsus exscriptorum in numerali nota. Quæ lectio verofimilior est. Qui enim adolescens, quod Isidorus ait, sedecim aut

atque Hispaniorum catalogos ultro Ei ac libens evolvendos atque excerptos permiseram; quosque Ipse codices præsens pollea lustravit), ac præcipue è Nostro, qui universi operis fundus est, plurima non pœnitenda neque vulgaria collegit, vernaculoque sermone typis commislit, quibus Hispanorum Scriptorum series non parum iuvari atque ornari potest. Ex hoc igitur fonte haurire licebit si quid in notulas nostras conferre posse existimavero; ac de novi operis dignitate & pretio nonnihil adiungam in huius voluminis prologo.

^y Tamaius cognomento Gothum appellant in Martyr. Hispan. vi. Maii. Actis quibusdam nullius dei laudatis.

^z De Script. Eccles. cap. 31. Ita habent editiones Ilidrianae, Parisiensis Sonnii MDLXXX. Antuerpiensis Miricana anni MDCXXXIX. & Coloniensis Suffridi Petri Libelli de Script. Eccles. anni MDLXXX. quas secuti sunt Baronius anno DLXXXIV. n. 8. Bavaricus ad Maximum an. DLXVI. pag. 495. Hier. Puiades Histor. Catalogiae lib. 8. cap. 62. Ant. de Purificatione in Chronic. ord. eremit. Portus lib. 2. tit. 6. ^{AA}

^b Tiberii IV. Leovigildi XII. in quo videntur ipse Biclarensis.

^c Ad annum Iustini VII.

^d Ita editum est in accuratissima omnium aliarum editione Matritensi anni MDXCIX. & Parisiensis à Jacobo de Breul in non una editione, quarum ultimam vidimus anni MDCXVII.

^e Morales lib. 12. c. 18. Marianæ lib. 5. cap.

^f Valesius in Chronic. anno DLXXXIX. Garibaldi lib. 8. cap.

24. Cardosus in Hagiol. Lust. vi. Maii. Domenech De SS. Catalonia lib. 2. Maii VI.

^g Miricus in Notis ad hunc locum.

circiter nempe annis natus *Constantinopolin perrexit*, septennii dumtaxat elapsō tempore, vix potuit in primæ iuventæ annis ita robore constantiaque animi atque doctrinæ vallatus reverti, quem Leovigildus inter tot viros catholicos, eosdemque literis & dignitate conspicuos, ut renuntiaret veræ Fidei, veluti peculiari appeteret cura, propositique pervicacem odio & poenis prosequeretur. Quod quidem tricennario maiori optimè congruere videbitur, atque item decem aliis annis in exsilio, cui destinatus fuit ab eodem Leovigildo, transactis, iam quadragenario maiorem Gerundensi Ecclesiæ præpositum à Reccaredo fuisse.

105. Ita id contigit: quod licet à nobis quadantenūs præsumptum, Isidori nunc verbis integrè referimus: *Ioannes Gerun-*

^{Lib. 6. Chronic. univ.} *densis Ecclesiæ Episcopus, natione Gothus, provincia Lusitana, Scalabitanus. Hic cùm Catalonie cap. 61. in fine.*

^b *Ita censent Trihemius De vir. illus. Benedict. lib. 2. cap. 15. Arn. Uvion in ligno vīte, Menardus, Sabellicus Enneade 2. lib. 8. Domenec ubi suprà, Mariana lib. 5. cap. 13. Puiades, Cardosus, Tamaius iam laudati, Iepes Benedict. Chronic. tomo 1. ad ann.*

^{DCCIX. cap. 2. Bivar. ad Maximum anno DLXVI. pag. 496.} *Ad ann. DLXVI.*

^{* Hier. Roman. Hist. Eccl. Hisp. lib. 3. cap. 10. apud Ilepes, & Bivar. ubi proximè, Ant. de Pu. rificatione Hist. Erem. Portu-}

galliae lib. 2. tit. 6. §. 5.

¹ *Eisenf. greinius in Catal. test. verit. Platina in Bonif. iv. Tarafa De Regibus Hisp. in Sisebuto, Va-*

lens in Chron. ann. DLXXXIX. Morales lib. 11. cap. 70.

nec de monachatu dubitantes, formam eius ignorare se innuant, quorum nos nullis obnoxii partibus castra sequimur. Id quod è Benedictinis ipsis vir doctissimus Ioannes Mabillonus Congregationis S. Mauri in Gallia monachus nuper fecit, quum *Acta SS. Ordinis* sui à Luca D' Acherio collecta ipse integris quatuor voluminibus iuxta sacerdorum ordinem digessit, notisque suis & observationibus illustriora redita in vulgus emisit. Cùm enim syllabum præmitteret *Sanctorum prætermisorum in primo Benedictino sacerculo seu tomo primo*, quorum quidem nomina in *Calendario* eius ordinis reponi consuevere; suppositios tamen ipse eiusdem ordinis existimaret: Ioannem inter alios Biclarensem abbatem eò intulit, Pseudo-Maximi testimonio liquidissimè denegata fide: cuius viri modestiam, de qua ipse in præfatione operis sectione 12. rationem sanctè reddit, amplecti atque imitari satiùs esset eos qui non ex dubiis tantùm certa, sed ex falsis quoque vera fingere, præpostero rerum domesticarum amori obsequentes, amant.

107. Id tamen prætermittere animus non est quod ad bibliothecam pertinet. Isidorus ait Ioannem congregata monachorum societate *Regulam ipsi monasterio præfuturam* scripsisse. Quod quidem *Regulæ* vocabulum aversantes, neque admittentes aliam in illo monasterio quam Benedicti parentis regulam à Ioanne introduci, & observari potuisse Benedictini Scriptores Trithemius, Uvion, Menardus & externi alii^m qui hos sequuntur: *exhortationes*, five *exhortatorium ad monachos* librum vocant. Quos iure volunt Isidoro & Honorio Augustodunensi, qui *Regulam* disertè vocant, posthabitos Morales nosterⁿ aliique. Et in more huius etiam temporis suis, non sub illius alteriusve iam notæ regulæ instituto haberi monachos; sed utcumque asceterii præfecto placuisse, plurimæ ac diversæ quas servaverunt nobis veteres libri ostendunt regulæ. Permansisse que vel ad hoc sacerulum, quod Cassianus de suo ait lib. 11. *De institutis cœnobiorum* cap. 11. tot propemodum typos ac regulas, quot monasteria cellæque essent. Ut iam neque Eremitarum, neque Benedictinorum, neque aliorum religiosorum coetuum sodales, in monachi nomenclatura solidi quicquam fundamenti sibi olim iactum existimare posse videantur.

108. *Chronicon* item scripsit, five historiam brevem xxii. annorum, ab anno scilicet primo Iustini iunioris usque ad Mauricii octavum, hoc est à DLXVII. ad DLXXXIX. Isidorus: *Addidit & in libro*

^m *Venerus in Enchirid. temporum. Eisenf. greinius, Domenec, Puiades.*

ⁿ *Dicto lib. 11. c. 70. Ant. à Purificatione ubi suprà.*

Chronicorum (scilicet Eusebii, quem S. Hieronymus, Prosper, Victorque Tunnunensis ordine continuavere) ab anno primo Iustini iunioris principatus usque ad annum octavum Mauricii principis Romanorum, & quartum Reccaredi Regis annum, historicō compositoque sermone valde utilem historiam. In hoc se scribere auctor ait quæ temporibus eius acta essent, ex parte quæ oculata fide providisset, & ex parte quæ ex relatu fidelium didicisset. Andreas Schotus id primus è Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca, unà cum Victoris Tunnunensis Episcopi Chronicō alio exscriptum Germanis, hoc est Marco Velsero Reipublicæ Augustanæ senatori clarissimo, communicavit. Quo ut credimus exemplari Henricus Canisius usus est in editione sua *Antiquarum lectionum*, inter quas hodie legitur; atque item in *Hispaniae illustratæ* quarto volume, quod Franciscus Andreæ frater Schotus publicitus dedit.

Valde autem ab isto Chronicō diversum est Ioannis Gerundensis *Paralipomenon Hispaniae* opus, de quo aliter existimatæ magnūm historicorum historicum Gerardum Ioannem Vossium mirarer magis, nisi apud Possevinum servari hoc in Vincentii Pinelli bibliotheca cum *De origine rerum Hispánicarum* alio titulo manuscriptum legisset.

109. Et multa alia scribere dicitur (Isidori ultima verba audis) quæ ad nostram notitiam minimè pervenerunt. Ita est (non scriptæ, quod alicubi legitur⁴) in editio-

nibus Isidorianis pluribus¹. Quæ si vera est, indicat lectio adhuc fuisse in vivis Ioānnem nostrum, quum bonas horas Isidorus Scriptoribus recensendis collocabat. Hoc autem factum oportuit non diu post annum sequenti septimi saeculi XXI. aut circiter, quoque eiusdem Ioannis Gerundensis Episcopi facti vitam extendimus. Fuit enim à Reccaredo aut eius imperii tempore, cùm restitutus, tum Gerundensis Ecclesiæ infulis ornatus. Quod quidem veluti in altera iam patria munus gerens, Cæsaraugustano II. & Barcinonensi Conciliis anno D XCII. interesse potuit; esseque Ioannes ille, qui absque ulla Sedis nota subscriptus eis ultimos inter, quasi recens creatus antistes legitur (1). Nisi aliò nos avertere faciat Galani mentio, quæ in Barcinonensi præfertur, in Cæsaraugustani autem postponitur Ioannis mentioni. Non alius certè est *Ioannes peccator de Gerunda* in Barcinonensi altero anni D XCIX. cum aliis nomen suum professus. Idem Concilio Toletano, sive Toleti solemniter confirmato Gundemari Regis de Toletanæ Ecclesiæ dignitate decreto anno DCX. statim post metropolitanos subscriptis.

110. At quominus interfuisse eum credam Egarensi post quadriennium celebrato, Ioannis subscriptio facit Mumio in eius actis postposita: quem Mumium Calaguritanum Episcopum in superiori Toletano Concilio Ioannes noster Gerundensis multis locis præcesserat (2). Nec iccirco inter-

Parisieni
Breulii, Matri-
tensi emenda-
fima, & in edi-
tionibus libelli
*De Script. Ec-
cles. Miriana,
& Suffridi Petri.*

Nosque in collect. max. Concil Hispan. tom. 2. pag. 421, cum Notis qui- busdam, five monitu ad lec- tores, apprimè necessario. CARDINALIS DE AGUIRRE.

³ De H. L. lib. 2. cap. 23.

⁴ In Parisieni- si Sonnii ann. MDLXXX.

(1) Cæsaraugustano II. & Barcinonensi Conciliis (inquit Noster) anno D XCII. interessè (Ioannes Biclarensis) potuit; esseque Ioannes ille qui absque ulla Sedis nota subscriptus eis ultimos inter, quasi recens creatus antistes (Gerundensis) legitur. Hæc meo quidem iudicio lucem, & fortassis *την ἐπαρχίων* desiderant. Primò enim sciungit hoc loco Noster Concilium secundum Barcinonense à secundo Cæsaraugustano Erā DCXXX. seu Christi anno D XCII. regni autem Reccaredi VII. habito; atque ita de utroque agit quasi diversa fuerint Concilia, diversisque in urbibus, eodem tamen anno celebrata. Præterea Artemii Metropolitani Tarraconiensis triumque Comprovincialium qui cum decem aliis Episcopis secundo Cæsaraugustano Concilio subscriptæ, Decretum ad Numerarios Fisci seu patrimonii Regii in civitate Barcinonensi directum (quod in vulgatis Conciliorum collectionibus prædicto Concilio Cæsaranguostano subiici solet; cuique Ioannes Episcopus postremo omnium loco, atque inde signata Sede subscriptit): Concilium secundum Barcinonense appellat; eaque in urbe, eodem Christi anno D XCII. celebratum fuisse existimat: quæ nimium quantum à vero discrepant. Nullum enim Barcinone aut alibi in Hispania Concilium, præter secundum de quo agimus Cæsaraugustanum, anno Christi D XCII. celebratum fuisse constat. Artemii autem Tarraconiensis triumque Comprovincialium ad Fisci Regii Numerarios Decretum, appendix quædam eius Concilii est; nihilque cum eiusdem decretis commune habet; nec ad reliquos

qui Cæsaraugustam Concilii celebrandi causa confluxerant Coepiscopos eorumve Vicarios quicquam pertinet: qui proinde ei minime subscriptiunt; neque demum Barcinone, sed Cæsaraugustæ confectum fuit, ut ex una eiusdem epoches cum epocha Concilii collatione manifestum sit; cum enim Concilium sub die Calendarum Novembrium, Decretum vero *pri die Nonas eiusdem mensis*, editum fuisse dicatur: nullo pacto huius auctores, qui triduo antè Concilio subscripterant, Barcinonem convenire potuere. Quod autem Ioannes hic de quo agimus, novo Ecclesiæ Gerundensis pontificio auctus, secundo Concilio Cæsaraugustano, Decretoque Artemii ad Regii Fisci Numerarios anno Christi D XCII. editis interfuerit subscripteritque, quod Noster subtilide & quasi sibi diffidens innuit: mihi quidem extra dubitationis aleam videtur positum; cum & restitutionis Ioannis, eiusque in Episcopum ordinationis, & Concilii ac Decreti tempora optime concordent. Nihilominus tamen Garrias Loaisa (*Not. ad Conc. Cæsaraug. II. ap. Aguirr. T. II. Conc. Hisp. Ed. ant. pag. 415.*) Ioannem qui Concilio subscriptit, Mentesanum Episcopum facit; Didacus autem Dormerius (*ap. eund. Aguirr. I. c.*) Helenensem: non alio, ut videtur indicio, nisi quod bini cognomines *Ioannes Mentesanus*, & *Helenensis* triennio antè tertię Toletanæ Synodo interfuerint subscripterintque: quod quam lubricum atque infirmum fit nemo non vider.

(2) Ioannem hunc Gerundensem Egarensi anni Christi D CXIV. Concilio interfuisse ac subscriptisse non

LIBER IV.

capedine ista quatuor annorum fuisse eum fato functum temerè contendimus; potuit enim alterius quam Gerundensis Ecclesiæ Episcopus, à nostro aliis, Mumio tunc locum cedere.

111. Nec verum est quod à quibusdam affirmatur Ioanni successisse Staphylium, & interfuisse hunc Barcinonensi Concilio, quod paulò post Toleti anno DCX. confirmatum à patrum coetu Gundemari decretum, celebratum fuisse temerè iactant. Concilium enim hoc Barcinoni adscriptum, cuius x. canones brevi cum præfatione, quæ Staphylii Gerundensis meminit in editione Matritensi¹ ex unico Hispanensis Ecclesiæ codice² defumtos legimus; non huius est, sed superioris temporis quo nondum fortè natus erat Ioannes, nedum Gerundæ præful, aut vitâ functus. Sergius enim metropolitanus Tarragonensis tam huic quam Ilerdensi Erae DLXXXIV. five anni D XLVI. Concilio præfuit, Casonius item, five Casotius Empuritanus, Ioannesque Cæsaraugustanus utriusque interfuerere. Non ergo Ioannis nostri Staphylius, sed Nonnitus successor fuit in Gerundensi Sede: quod S. Ildephonsus disertè nos docet³. Qui Nonnitus, cùm Toletano iv. anno DCXXXIII. suum nomen inter antiquiores Synodi patres decimo loco affixerit: non solum iam eo tempore sed & pridem Ioanni successisse credendus est. Eoque magis quod Conantius Palentinæ Ecclesiæ antistes, qui ipse post Nonnitum subscriptus legitur, Gundemari decretum ante xxiii. confirmaverit.

112. Quamvis enim inde arguamus subscriptientium nomina inversa quandoque esse, nec locum suum servare, ut vel ex his Nonniti & Conantii subscriptionibus palam fit (præcedere enim debuit Nonnatum Conantius non è converso, cùm anno DCX. posterior hic iam Palentinus, prior autem ille nondum Gerundensis Episcopus, sed Ioannes noster fuerit): nihilominus tamen Nonniti hoc inter antiquiores patres sub-

non minus mihi certum videtur, quam quod Cæsaraugustano II. & Barcinonensi annorum DXCII. & D XCIX. Conciliis interfuerit subscripteritque: quod & Garsias Loaisa (*Not. ad Conc. Egaren. ap. Aguirr. T. II. Edit. antiq. pag. 458. n. 5.*) calculo suo comprobat, nihil moratus subscriptionum eius Concilii ordinem. Quamvis enim in Conciliorum subscriptionibus maxima ordinationis consecrationisque Episcoporum ratio habita fuerit, ut qui alias ordinatione præcederent ante eos nomen suum scripto proferrentur: hunc tamen ordinem plus vice simplici neglectum atque inobservatum, proindeque perpetuum non fuisse constat. Ne longius evagemur. Concilio Cæsaraugustano II. cuius paulo ante meminimus, subscriptit decimo loco Ioannes (*Gerundensis*), & post

CAPUT V.

301

scriptum nomen, haud utique novum sed multorum annorum Episcopum fuisse eum indicat. Nonnitum S. Ildephonsus ait *Svinthilani & Sisenandi Regum temporibus* flouruisse. Svinthilæ regni initium in annum incidit huius sæculi xxi. Circiter ergo hunc annum diem suum obiisse Ioannem credimus, vacuumque locum successor Nonnito reliquisse, non anno DCXXXI. Svinthilæ ultimo, ut Ioanni Tamaio placuit Hispaniæ martyrologo, adductâ ex quodam Garsiæ Loaisæ ms. codice actorum historiâ. Nam præterquamquod

..... timeo Danaos, & dona ferentes
uti apud Virgilium Troiani; eiusdemque
filii acta & quod subsequitur carmen in
Ioannis laudem videntur: huius hoc anno
XXXI. defuncti successor Nonnitus minimè
potuit biennii ferè spatio transfacto, anti-
quiores inter munera Episcopos Toleti se-
dere. Planè vitæ eius, contestata etiam
miraculis⁴, sanctitas locum sibi fecit in
Ecclesiæ fastis, quorum dies Maii sextus⁵

⁴ Domenec vi.
⁵ Maii.

⁶ Uvion lib. 3.
ligni vita, &
Benedictini alii,
Tamaius, Car-
dosus hac die.

113. Pseudo-Maximum scio inter eorum nomina, quos Toletanum tertium Concilium sub Reccaredo habitum inter Episcopos admisisse contendit, *Ioannem monachum Agaliensem, abbatem postea Biclarensem, & Episcopum collocasse*⁶. Quis autem non videt formatorem Toletanum suppositione ista non huius tantum monachi, sed & aliorum abbatum, presbyterorum, diaconorum in Concilio præsentium, veterum omnium codicum constanti de his silentio insultare voluisse: ut Benedictinum nomen sic aliàs venerabile, nec ornandum seu verius onerandum fabulis, sonare omnes conciliarium coetuum, domorumque religiosarum angulos faceret? Is tamen dum vel diaconos appellat & monachos, atque item abbates Benedictino ordini falsò adscriptos; non utique debuit, si germanus esse auctor videri voluit, Episcopos, quorum præcipue recordari debuit, prætermittere; sed fatum hoc impostorum est,

⁷ In Chron. ad
ann. D XC. pag.
669. edit. Biva-
rii.

eum àmētus Galanus, five Gaianus (*Emporitanus*); Decreto autem Artemii Tarragonensis ac trium Comprovincialium Episcoporum ad Numerarios Fisci Regii Barcinonensis, quod post triduum ab eius Concilii publicatione editum fuit, tertio loco Galanus, Ioannes autem quarto & omnium postremo subscriptus legitur apud Aguirrium *T. II. pagg. 414. seq.* Item, in Concilio Barcinonensi sub Reccaredo, anno Christi D XCIX. habitu, *Ioannes peccator de Gerunda* non Galano tantum, sed & Mumio Calagurritano, itidem atque in Egarense, quode Noster hoc loco agit Concilio, postponitur. Agnovit & Idem paulo inferius, nimirum *cap. V. nn. CXI. & seq.* sèpius inobservatum subscriptionis Episcoporum in Conciliis ordinem; & apertius *L. V. C. II. n. 34. infin.*

est, non sic posse verum assimilare, quin fraudem incuriā ipsā fallendi prodant. Eodem sanè habendum loco auctores sumus, id quod sine ullo veteri testimonio scriptum alicubi legere est^b, Ioanne nostro usum præceptore tuisse Hermenegildom principem. Is enim ex Oriente, quō se adolescens contulerat, non ante illud rēdiit tempus quo Leovigildus pro Ariana secta catholica omnibus, ac vel ipsi filio severa quæque minabatur, belloque persecutus est, aut vinculis iam constrictum habebat.

114. Misereor planè hominis vices, cūm in *Theatri genealogici regni Siciliae* volumine 1. & familia de *Castellet*, D. Philadelphi Muñoz scriptum lego meminisse Ioannem Biclarensen quorundam nobilium Gothorum Barcinone atque Tarracone suo tempore degentium, adductis quoque ex lib. 11. fol. 85. his eius verbis: *Inter alios claros viros provinciae Tarraconensis erat cum ceteris iam suprà nominatis in aula regia nobilis de Castellet*. Quæ ab aliquo excepta sunt, qui se Biclarensen, ut palpum huic & aliis familiis obtruderet, mentitus est.

115. Vixit quoque sub Reccaredo Rege TARRA monachus quidam, cuius ad eundem Regem directam epistolam se reperisse in duobus antiquis codicibus Ambrosius Morales lib. 12. cap. 22. admonuit^c (1).

116. PELAGIUS Tyrassonensis Ecclesiæ archidiaconus scripsit vitam S. Prudentii patrui sui, eiusdem Ecclesiæ Episcopi, quam exstare ms. in quibusdam insignioribus Hispaniæ bibliothecis docent nos Alphonsi Ciaconii schedæ ad *Bibliothecam universalem*; sed publicavit demum Franciscus Bivarius ad Maximi Chronicon, & Ioannes Tamaius die xxviii. Aprilis in *Martyrologio Hispano*. Bivarium consule in commentario ad dictum Maximi Chronicon ann. DLXXII. pag. 538. ubi de Pelagio isto & exemplis huius ab eo scriptæ Prudentii vitae.

117. Patitur & hoc sextum sæculum à fabularum mangonibus, ut quod non fuit, productor dicatur Scriptorum quorundam, in malè fano eorum cerebro tamquam in Iovis capite apud mythologos Minerva vere natorum. Pseudo-Haubertus enim & hic producit suas copias chimæricorum militum, quos à sacramento sibi dicendo lon-

^b Apud Escolanum 1. par. Hist. Valent. lib. 2. cap. 11. num. 6. Cardosum in *Hagiol. Lusit.* vi. Maii Escolanum reprehendit Ioan. Tamaius eodem die pag. 84.

^c Hæc epistola penes nos est ex codice Toletano descripta, sed adeò, aut exscriptorium incuriā, aut sæculorum vitio deformata, ac erroribus scatens, ut vix aliqua eius sententia elici possit.

CARDINAL. DE AGUIRR.

gè habet historica veritas. Anno DXXIV. *Belliforamine in radice montis Iubaldae obiit SEVERUS poeta insignis & doctus, qui scripsit carmine Regum Gothorum & Suevorum vitas.*

Anno DXXXVII. num. 26. *Cæsaraugustæ obiit FELIX diaconus Ecclesiæ S. Salvatoris. Fuit cancionarius, & valdè doctus.*

Anno DLXVIII. num. 15. *In urbe dicta Orcelis obiit ORONTIUS orator.*

Anno DLXXVI. FABRICIUS *Episcopus in Gallæcia per hoc tempus librum Gothorum Regum scribit.*

Anno DLXXXV. num. 16. *Barcinone obiit AULODIUS presbyter valdè cancionarius.*

Eodem anno num. 24. *Valeria inter Carpetanos obiit RUFINUS diaconus valdè orator.*

Eodem anno num. 48. *Romeniacæ in Carpetania floret PETRUS presbyter valdè cancionarius.*

Eodem anno num. 52. *Toleti obiit AMANUS presbyter. Fuit valdè cancionarius, simul theologus.*

Anno DXCVI. num. 2. *Pampilone in Vasconibus obiit GUDESTIANUS presbyter, filius Andalini civis. Fuit valdè cancionarius.*

Nugatorem insulsum omnes, credo, risu & sibilo excipient, qui non lolio victitant.

118. Sed hæc sunt prorsus vana & absque ullo rei fundamento. At quod & ipse ait de JULIANI POMERII Toletano apud nos Pontificio, veri hominis falsam historiam continet, à qua vel Pseudo-Maximus abstinuit calamum. *Iam succeſſerat* (hic ait^d) *in Toletana Sede primaria Montano viro celeberrimo Julianus*. Hucusque fragmenti nostri Maximus. Sed assuta fuit huic forsan veteri panno lacinia ista è Toletana seu fulnea textrina: *Cuius patruus Julianus cognomento Pomerius in modum dialogi librum composuit. Hic Julianus habuit amicitiam cum Vero presbytero, cuius alterius Juliani mutuis interrogationibus librum, quem suprà dixi, Julianus cognomento Pomerius natione Gallus composuit.* Reddidit nempe Ifidorum^e, qui Gallum & ipse vocat; cūm Maurus gente & ortu fuerit, in Galliis tamen presbyter, Julianus Pomerius: teste Gennadio^f, & Cypriano in *vita S. Cæsarii Arelatensis*. ^g Obtinuit quidem error quondam

^d Ad annum DXXXIV. num. 1.

^e De Srip.

cap. 12.

^f De Srip.

cap. 98.

^g Apud Sa-

rium XXVII.

Aug. tom. 4

(1) Exstat quoque in Regia Biblioteca Matritensi huius Epistole exemplum è Toletana Cl. Ioannis Bapt. Perezii monumentorum collectione, non melius habitum, ut frusta fuerim in eo utcumque restituendo. Purgare autem videtur se Tarra Monachus apud Regem Reccaredum de crimine pessimo quod ei à Caulinianensis prope Emeritam Cœnobii fratri-

bus obiectum fuerat: meminit se dia Emeritæ atque in Lusitania & laicam & uxoratum, semper tamen innoxium, commorâsse; uxoreque defuncta monasticam cucullam induisse. Vulgavit eam epistolam primus quod sciam Cl. Florezius Hisp. Sacr. T. XIII. pag. 414.

LIBER IV. CAPUT V.

303

dam confundentium hunc Pomerium cum Juliano Toletano antistite, sequenti septimi saeculi Scriptore celeberrimo: quem dissipavit lumine distinctionis immiso, Ambrosius Morales noster^h & alii: de quonos in Juliani Toletani rebus cum eod sit perventum. Sed nihil horum compescuit Pseudo-Hauberti licentiam quin alicubi de successore Montani loquens haec diceretⁱ: *Iulianus cognomento Pomerius monachus Benedictinus succedit in Sede Toletana Montano. Fuit historicus insignis, natione Gallus.*

119. In quibus verbis dicere non auiam, impostorne Julianum Pomerium illum intellexerit de quo Gennadius & S. Isidorus loquuntur; an alium eiusdem nominis & patriæ Archiepiscopum Toletanum, & hunc à Juliano sequentis saeculi eiusdem Sedis praesule distinctum. Ad hanc verò posteriorem partem magis inclino. Qui enim potuit ad Julianum Pomerium illum respicere eique anno DXXXIV. Episcopatum adscribere Toletanum: quem constat à Gennadio, viventem quidem adhuc, sed circa annum CDXCIV. quo is scripsisse catalogum suum iuxta veriorem chronologiam creditur^k, laudatum; quemque Isidorus post eius mortem iterum de eo referens, non potuit non, si Toletanus idem fuisse Episcopus, huius dignitatis munere ornatum agnoscere. Quamvis cum fabulatoribus ratione agere, id verè sit cum ratione insanire. Attamen cum in catalogis Toletanorum praesulum Julianus quidam successor appelletur Montani, vero magis consentaneum est Pseudo-Haubertum nugis Pseudo-Maximi adhærere voluisse, atque his verbis confirmasse Julianum Toletanum esse illum ex cuius & Veri mutuis responcionibus (ut ille alter ait) Julianus senior Pomerius, istius Juliani patruus, librum *Dialogorum* composuit. Hoc admissio, habendæ quidem Pseudo-Hauberto maximæ gratiæ sunt, qui Toletanæ Sedi Gallum Episcopum, eumque monachum Benedictinum, historicumque insignem, nomine tenus hucusque notum, ostenderit & constituerit; sed utique ex gratiæ quas Luciano habere luna debet, qui tot gentium colonias, non ullo senatusconsulto triumvir creatus, in eius orbe deduxit.

120. Post dissipatam superiorem à malignitate immissam genti nostræ fabulosorum heroum plagam, nollem utique gravem ac sincerum historicum commissi non sponte erroris taxare. Sed quæ admoneri æquum est ne alii decipientur non silebimus: quemadmodum nec fileret ille aut retractare erubesceret, si dum superstes

fuit lapsus se esse animadvertisset. Stephanus Garibaius lib. 8. *Hist. gener. Hispaniae* cap. 24. de VICTORE Tunnunensi Episcopo loquens, qui ubi Prosper reliquerat historiam prosecutus est, Hispanum natione fuisse eum temerè ait. Constat quidem de loco Episcopatus in Africa ex Isidori *Catalogo Scriptorum*^l: quamquam verum eius loci nomen mirè variantibus manuscriptis codicibus ignoretur: quod Vossius docet^m. Sed natales ei apud nos fuisse, unus Garibaius, quin aliquem laudare possit rei auctorem, affirmavit.

121. Ut alium etiam suspectum huius saeculi vel nullius auctoramenti Scriptorem subiiciamus, ARTUAGUS Gothus monachus ut noviores iactant sine ullo antiquo vade ordinis S. Augustini, scripsisse dicitur, cum ea omnino perierit, *Gothorum Regum historiam*: cuius meminit Ambrosius Morales lib. 12. *Hist. Hispanæ* cap. 18. in fine (ex quo alii); monens tamen huius notitiam se defumere ex *Chronicis ordinis S. Augustini*. Huius autem Artuagi vindicibus sive assertoribus in examen vocatis, principem inter alios postulant locum ii qui (si Deo placet) antiquiores sunt. Quo in ordine præcedit Maximus qui audit Cæsaraugustanus Episcopus, aut potius verum amantibus chimera ficalnea, Toleti ante octoginta annos concepta, de qua latè iam in superioribus egimus. In eius Pseudo-Chronico ad annum Christi DLXXXIV. legitur: *Artuagus, cognomento Gothus, ex ordine S. Augustini monachus, Toleti floret opinione sanctitatis*. In Luitprandi similis farinæ Chronicæ ad annum DCXXXIII. (nempe integris quadraginta novem annis postquam florere iam eum nos docuit Maximus) *Prima die Maii moritur sancte compositeque Artuagus monachus Augustinianus Cislæ Toletanae*. Nonnihil & apposuit addiditve iam prius inventis Julianus Petri ex eodem cerebro cum duobus iam appellatis natus: specie quidem ut calculum adderet mendacii suffragatoribus, re autem ut sibi ipsi mentiretur iniquitas, iuxta sacram elogium, fratrumpque suorum everteret fidem. Hic ad annum DCLIX. num. 325. *Hoc tempore primâ Ianuarii moritur Toleti Artuagus monachus Augustinianus, vir apprimè fervens zelo Fidei.*

122. Nimirum, si Maximum sequimur, florebat opinione sanctitatis sub finem sexti saeculi anno DLXXXV. Vixit tamen adhuc, si Luitprando aures damus, usque ad sequentis saeculi tricesimum sextum; si autem Juliano, usque ad eiusdem quinquagesimum nonum. Primo item die Ianuarii obiit, Juliani, primâ verò Maii, Luit-

Lib. 12. c.
In Chron.
anno DXXXIV.

Ex cap. 91.
de Theodo, id
colligit Iacobus
Uferius De Bri-
tann. Eccles.
primordiis cap.
13. pag. 461. &
402.

¹ Cap. 25.

^m De H. L.
lib. 3. cap. 3.

Luitprandi testimonii. Quæ formarum diversitates eiusdem officinæ instrumentis paſſim datâ operâ sunt impressæ , ut fictionis suspicionem inter se variantia quodammodo dispellerent ; niſi dicas mendacem sui immemorem , quod non oportuit , alio & alio loco diversa & contraria posuisse.

123. Item apud Iulianum habemus de Artuagi scriptis quicquam aliud , neque illud pauci dummodo non illudamur habendum. In collectione etenim variorum carminum ad calcem monſtrosorum operum poſta , nunc vero (ait) post hæc carmina ſequuntur quædam epistolæ , quarum prior est Artuagi monachi Gothi ad D. Isidorum , quæ ſic incipit : Reverendissimo domino Isidoro &c. nec ultrà aliquid. Quid autem rei fit detruncatum hoc loco Iulianum apparuiſſe , ac subductam oculis promiſſam epistolam , indagâſſe mihi videor. Toletanus horum omnium artifex audierat (ſeu , uti ſufpicor , quod Hieronymum Romanum Augustinianum in historia huius ordinis legerat) Salmanticæ in Eremitarum bibliotheca quan- dam aſſervari epistolam ad Isidorum Hispalensem directam , huiusque Artuagi no- mine inſcriptam , cum iſto initio ſive nun- cipatione : cuius rei notitiam hucusque ſibi datam , Iuliano ſuo , cùm domi forma- retur , annuntiandam aliis commiſiſit , cùm tenore epistolæ iſpius quo carebat non poſſet. Notam conſirmandæ huic ſuſpicio- ni adiungam Hieronymi Higueræ , quem ſemper intelligimus quum Toletanum in- ventorem taxamus. Lumen is quaſi datu- rus pseudo-scriptorum ſuorum mysteriis , Luitprando breviores notulas infixit : qua- rum una ad huius auctoris verba iſta ad annum DCXVI. Extruso per vim Isidoro Epifcopo Hispalensi , viro doctissimo ſanctiſi- ſimoque , Gordianus in Sede Hispalensi per vim intruditur. S. Isidorus Malacæ exſulat. Papa Deus-dedit ſcribit epistolam ad Gor- dianum intrufum. Ita habet , unâ cum aliis D. Laurentii Ramiresii Pratensis , in An- tuerpiensi Luitprandi operum editione : Ex epifola Deus-dedit Gordiano Hispalensi. Hoc manifeſtè patet ex libris epifolarum ſummo- rum Pontificum Romæ imprefſis ; nec mirum aliqua tacuiffe Scriptores , que in dies magis tempus retegit. Idque conſirmatur ex epifola Gothicæ ms. quam habent Patres Augustiniani Salmanticenses Artuagi Gothi Toletani monachi Augustiniani ad eundem Isidorum. Id credo factum per vim factiosorum Ari- norum , & reſtituitur anno ſequenti operâ & potentiâ Regis Sifebuti. Credo durâſſe in ex- filio pauculos quoſdam menses , poſt verò reſtitutum. Hucuique Higueræ ad Luitpran- dum nota.

124. Ex qua deducitur non ignotum ſibi olim eſſe hanc epifolam Salmanticæ penes Augustinianos exſtare dici , deque Gordiano intruso ad Isidorum exſulem verba facere : non tamen totam illam ſe vi- diſſe aut exemplum eiusdem adeptum ſe eſſe ait : quo cùm careret ille , minimè po- tuit per Iulianum ſuum aliis communica- re. Res autem ipſa doceſt neque ad Gordia- num Hispalensem Epifcopum directam il- lam Papæ Deus-dedit epifolam fuſſe ; ne- que Artuagi alteram , quâ hic afferit Gordiani Epifcopatus & Isidori expulſio , ullam fidem mereri. Notabimus quidem nos in S. Isidori mentione lib. 5. cap. 3. Gordiani hunc Epifcopatum Isidoro in ex- filium abeunte ſub catholico Rege Sifebu- to , abſonum vero prorsus eſſe : neque ali- quo alio quâm huius epifolæ Deus-dedit Papæ argumento fictionem inniti , quam (ut ſemper ſolent abſque ullo examine To- letani alii pseudo-historici) geſtiens ample- xus fuit: Luitprandus. Hanc autem epifo- lam , quantumvis Gordiano Hispalensi apud Gratianum , qui eâ utitur cap. 1. cauſa 30. quaſt. 1. Decreti legatur inſcripta : His- paniarum aliás , vel Hispaniensi p̄f se fer- re , tum in Anſelmi ac Burchardi Decretis , tum in fragmento epifolæ quod eſt in col- lectione Conciliorum , iam annotatum vo- luere ii qui notulas ad laudatum Decretum Gratiani poſt eius emendationem compo- fuerunt ^o. Et hac lectione uſi narraverunt factum alii ^o.

125. Planè tenor huius epifolæ vix ſtat cum perpetua Ecclesiæ totius perſua- ſione , facto coniugum diſſolvi matrimo- nium neutiquam poſſe ; cùm hic ſancitum legatur , eorum qui fuſceperunt proprios filios in baptiſmate non tantum separari coniugium debere (propter cognationem ſpiritualē contractam) , ſed poſt annum reſtituta dote virum aliam feminam du- cere , uxoremque alii viro nubere poſſe. Qua è difficultate malè ſe expedient veteres hu- ius libri declaratores , Hugo & Ioannes Turrecremata , & ē novioribus Basilius Pontius Legionensis lib. 7. De matrimonio cap. 40. ex num. 8. Garibaius autem nu- per laudatus alio prorsus ſenſu , cùm legi- timo non auſus fuſſet , parum apte dona- vit epifolam dicto loco.

126. Aliis placuit cum Alexandro ſe- care gladio nodum hunc Gordianum glo- fimate reiecto , ut Baronius ad annum DCXVII. negans hoc ultimum in Gra- tiano reperiri. Sed ne haud neceſſariis nos miſceamus , enervando argumento , quod ex epifola Deus-dedit ad adſtruendum fit Gordiani (S. Iiidoro repulſo) Epifo-

ⁿ De fide hu- ius epifolæ di- ſeruimus in Col- lect. maxim. Concil. His- pal. tom. 2. pag. 461. ubi often- dimus ſuppo- titiam eſſe , aut ſaltem vitiatam.

CARDINAL. DE AGUIRRE.

^o Garibaius lib. 8. cap. 28. Spondanus in epit. Baronii anno DCXVII.

LIBER IV. CAPUT V.

305

patum Hispalensem: satis superque virium suppeditat inscriptionis epitolæ incertitudine; cùm alii esse potuerint per id tempore; cùm Hispaniarum, sive Hispanienses, Gordiani nomine præfules; ac Pseudo-Luitprandus nullius momenti Scriptor sit, huic foli ut id credamus. Fato enim contigisse, ut regnante Sisebuto optimo Gothorum Rege vir Ecclesiæ nostræ primas, intruso per vim alio, Sedis suæ exsilium pati coactus fuerit; intrusoque summus Pontifex tam humanè, fratrisque carissimi appellatione donato, rescripserit, tñdem omnem excedit.

127. Unde primum est suspicari, immo & absque hæsitatione ulla credere, alteram Artuagi epistolam, quâ consolatus dicitur is in exsilii sui calamitate S. Isidorum, suppôsititiam & falsam esse nulliusque auctoris, nedum Artuagi. Verus enim si uspiam fuisse Artuagus atque eius sanctitatis homo, Hispalensi magno antistiti atque item S. Ildephonso Toletano æqualis, Toleti degens ipse & scribens: qui potuit non inter Scriptores ab eodem S. Isidoro laudari, apud quem Maximus Cæsaraugustanus Episcopus propter unam Gothorum conscriptam *historiam* locum fortitus fuit; aut saltem ab Ildephonso qui prætermisso ab Isidoro collegit ætatis suæ viros illustres, & postquam deceperat Artuagus ipse diem suum obiit? Sed aiunt laudari hunc, si minus ab antiquis quorum testimoniosis nos deserimus, saltem ab Augustinianis Scriptoribus, qui postquam confirmatus fuit Eremitarum ex diversis

congregationibus coagmentatus ordo, de rebus suis & illustribus viris commentati sunt: in quibus inter alios numeratur Iordanus à Saxonia dictus saeculi xiv. in libro *Vitæ Patrum inscripto*, ac Romæ anno MDLXXXVII. edito. Hunc testem appellat Bivarius ^p, *Iordanum Saxoferratensem* perperam pro *de Saxonia* vocatum; non tamen quod hunc auctorem, cuius ne quidem patrium cognomen habebat nomen, viderit; sed ex Hieronymi Romani Augustiniani Chronicō huius sui ordinis, quod ms. reliquit. Falso autem dicitur à Iordano Artuagum alicubi laudatum. Quicquid enim is de antiquo ordine usque ad unionem scriptum posteris dedit, exhibuit in Chronicō suo Augustiniani eiusdem ordinis ^q Iosephus Pamphilus: qui & ipse observations quasdam adiecit ^r. Nulla autem apud eos mentio de illo fit.

128. Ambrosium Coriolanum, huiusmet religiosæ familiæ generalem præfectum, qui *De viris eius illustribus* librum scripsit, alterum Artuagi auctorem ex eodem Romano appellat Bivarius. Quem cùm nos sub oculis non habeamus auctorem (est ille, & qui nostrâ & parentum ætate Augustinianas res literis trahiderunt Artuago suffragentur, quos significasse Ambrosius Morales voluit, dum ex *Augustinianis Chronicis* huius memoria fe ait excerpere): noviorum sane positio hæc, nullis munita veterum testimoniosis, imbecillior est quam ut rem ante mille annos gestam fuisse sanis hominibus persuadere possit.

^p In Notis ad Maximi Chronic. ann. DLXII. n. 8. pag. 490.

^q Rom. edit. MDLXXXI. fol. 25. & 26.
^r Fol. 27.

R. Timm. lo inv. y. d. N. Brandi lo. m. b.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER QUINTUS.

DE Scriptoribus sæculi septimi.

CAPUT PRIMUM.

De FULGENTIO Astigitano præsule, SS. Leandri & Isidori germano fratre. S. Leandri verba de eo obscura exponuntur. Nihil compertum de Fulgentii Episcopatu Carthaginensi. Confundi solere hunc cum Fulgentio Carthaginensi, Episcopo Ruspensi. Huius, nec Fulgentii nostri, mentionem fieri in Concilio Toletano XV. adversus Pseudo-Julianum, & in Hispalensi II. Pseudo-Maximi de Fulgentio nugæ. Hispalis non in verosimiliter Fulgentii patria. Breviaria tantum Hispana de scriptis eius agere, non Scriptorum laudatores. Breviariis non facile credi debere, quæ in Fulgentio plura absurdâ continent. Cuiusnam fuerit è Fulgentiis liber De incarnatione ad Scarilam. Alia opuscula nostro adscribere recentiores. Mythologicum opus utrum horum habeat auctorem, an nullum. A Bivario inadvententer dictum caruisse Ruspensem græcis literis. Iudicium Eruditorum de hoc opere. Epitaphio cuidam SS. Leandri, Isidori, ac Florentinae insertam fuisse à Pseudo-Juliano mentionem S. Fulgentii ostenditur. De CONANTIO Palentino antistite, & qualia eius opera. Melos, meodus, melodæ, & melodima quid?

Psalmi nova significatio.

Non Conciliaribus huius inventis sæculi conventibus, quod ab anno DC. usque ad DCC. pertinet, sanctitate morum ac doctrina conspicui plures Ecclesiarum præsules, totidem veluti super candelabrum ardentissimæ ac fulgentissimæ faces emicuere: Isido-

rus nempe Hispalensis, Fulgentius eius geranus frater Astigitanæ, Conantius Palentinæ, Maximus Cæsaraugustanæ, Pontifices (1). At quod Isidorus ceteris supervixit, præmittemus ei fratrem Fulgentium natu maiorem, deinde Conantium, & Maximum.

2. **F**ULGENTIUS, Leandri, Isidori, Theodoræ Reginæ Gothorum, & Florentinæ sacræ Deo virginis frater, Severiani Carthaginensis provinciæ Ducis ex Turtura, seu Turture filius, de quorum stirpe sat multis in Leandri mentione dicta sunt. Astigitanus fuit Episcopus ante annum DCX. saltem creatus, quo anno Synodo Toletanæ sub Gundemaro Rege ad confirmandum huius decretum habitæ, decimo tertio loco; deinde Hispalensi secundæ celebratae anno huius sæculi xix. quarto loco subscriptis: in cuius secundo capite de controversia inter eum & Cordubensem Episcopum agitur. Hucusque Fulgentii ex sacris istis monumentis producitur mentio. Persuasio quidem vetus iam est urbis & Ecclesiæ Carthaginensis translatum eò ex Astigitana Sede nonnunquam fuisse; immo & adiungit aliquis rediisse tandem ad veteris sponsæ thalamum relicta Carthagine. Nos quicquid veteris ævi documenta de Fulgentio nostro continent uti certa proferemus; ceteroqui non facilè admittentes omnia passim, quæ absque his ore dumtaxat feruntur hominum, tandemque falsa & supposititia palam arguentes.

3. Sanctorum Leandri & Isidori fratrem Fulgentium fuisse, non solum ex Braulionis Cæsaraugustani Episcopi vita, seu elogio Isidori, quo ait huius duos officiorum libros ad germanum suum Fulgentiani cuidam inscriptæ exemplum exstat in Bibliotheca

(1) Item Aurasius Toletanus, cuius Epistolæ Fro-

ca

gentium Astigitanum Episcopum fuisse ab eo directos; sed ex Leandro ipso constat in Florentinæ sorori scripta regula, quæ manibus omnium teritur. Exiulaverant nempe olim cum communibus parentibus è loco in locum translati uterque, Florentina & Leander. Monet ergo hic sororem ne de reditu in patriam, unde eam olim Deus eiecerat, cogitet: quod de tempore illo quo sedatus iam fuerat ab Ariensis timor intelligo: matremque in exemplum ei adducit, quæ visuram se nunquam eam patriam esse unde causâ salutis exierat, sæpius obtestari solitam ait: *Tu quæso (intert) carpe soror Florentina quod mater timuit, & malum quod illa experta fugit, tu prudenter evita.* Ac statim de Fulgentio iubiungit: *Miserum me! doleo, qui ibidem communem fratrem transmisi Fulgentium, cuius periculi iugi formidine pertimento. Tuitior tamen erit, si tu securior & absens pro illo oraveris.* Fateor me in huius exsilio causis & historia plurimum semper hæsiisse. Innuit quippe sanctus vir Leander capite isto Regulæ ultimo, matrem inde, unde exsul abiit, causâ salutis exiisse, in peregrinationeque Deum agnovisse. An quæ Ariensis lectæ olim adhæterat in calamitate exsilio errorem suum detectata eit? Vix affirmare audeam hoc solo motus, quod ad pietatis maiorem quam prius habuisset sensum non abiurde referas, testimonio.

4. Quale autem id exsiliū fuerit, & à quo in quem locum, vix certò dicitur. Carthagine Spartaria cui Severianus Dux veluti limitaneus præterat, expulsos utrumque coniugem cum filiis Leandro & Florentina (de aliis non temerè affirmaverim) aliò se contulisse vulgaris fama est. Urbis relicta calamitatem describit idem Leander, deploratque his verbis: *Ego tamen expertus loquor sic perdidisse statum & speciem illam patriam, ut nec liber quisquam in ea superfit; nec terra ipsa solita sit ubertate fœcunda; & non sine Dei iudicio. Terra enim, cui cives erepti sunt, & concessi extraneo, mox ut dignitatem perdidit, caruit & fœcunditate.* Franciscus certè Bivarius, si demas quæ is è suppositiis adstruere pergit auctoribus, de hac exsilio re ceteris.

ca Toletana T. I. Collectionis MS. Monumentor. Cl. Ioannis Bapt. Perezii pag. 62. hoc initio: *Aurasius Episcopus Frogani. Cognosce te, propter quod Ecclesiam Dei non solum verberasti &c.* Est autem acris in Froganem invecciva, quod deserto Christianorum dogmate ad Hebræorum partes transierit, Toletique, ut videtur, Synagogam eius gentis erexerit: ob quod flagitium eum ἀφοίει anathematizatque ac diris devovet. Exstat huius Froganis seu Froyanis memoria in Epistola Taionis Cæsaraugustani ad Quiricum

luculentius egisse mihi videtur; sed non undique dum rei obscuræ lux ab eo immisca.

5. Nec procul specie veri est, Leandri enuntiatum hoc de Fulgentii reditu in patriam (Carthaginem scilicet urbem) occasionem dedisse, ut Episcopus eiusdem fuisse urbis, quæ excisa tunc temporis ac sine Episcopo erat uti alibi dimicimus^s, crederetur. Cuius moris transeundi Episcopos in aliam ex alia Ecclesia non multa eo tempore apud nos exempla ostendi possunt. Quare civi potius quam præfuli cultum ei datum Carthagine affirmantibus non habent valida, quæ opponant, argumenta Carthaginensis pontificatus assertores^t. Quibus tamen secundare Pseudo-Maximus^u volens, Fulgentium admisit utrobique sacris præfuisse; non tamen ex Astigitana in Carthaginem, sed è converso è Carthaginem in Astigitanam transferri se permisisse. Id ipsum confirmare videatur^x alibi Pseudo-Julianus^y, alibi negare.

6. Sed quia & mendacium famæ instar vires acquirit eundo, Pseudo-Luitprandi Adversario quodam^z intimatur credulis S. Fulgentium bis fuisse Episcopum Carthaginem^a. S. Fulgentius bis fuit Episcopus, Carthaginensis primò, inde Astigim translatus, & postremò Carthagine, ubi paucos annos vixit, videlicet in Episcopatu. Quamquam enim Delio natatore opus fit ad expiscandum plani sensum: perspicuò tamen affirmat, postquam Carthagine fuitus esset Episcopi munere, Astigitanæ Ecclesiæ, tandemque iterum Carthaginensi præfuisse. Confirmavit Pseudo-Julianus de Liciniano loquens Adversario 563. *Præcessit in Sede Dominicum, & Fulgentium bis Episcopum Carthaginis.* Quæ somnia sunt hominum Fabulino deo litantium, controversisque seu differentiis inter noviores natis conciliationis lumen inferre gestientium. Sunt enim è nostris qui^b Astigitanum prius, Carthaginem deinde Episcopum; sunt & qui^c ordine inverso fuisse aiunt.

7. Nata etiam fortasse est persuasio hæc de Fulgentii Episcopatu Carthaginensi, occasione alterius Fulgentii Rusensis in

Qq 2 Afri-

Barcinonensem apud Mabillonum in *Analectis* pag. 62. & ap. Cl. Riscum T. XXXI. p. 171. *Vixit Aurasius in Sacerdotio* (ait Ildefonsus De Script. Eccl. cap. V.) temporibus Witerici, Gundemari, & exordiis Sisebuti Regum. At eidem Ildefonso, Aurasius post Adelphium in Toletanum Sacerdotium adscitus dicitur; Æmilianensis autem Catalogus post Conantium cum recenset hoc ordine: *Exuperius, Adelphius, Conantius, Aurasius, Helladius &c.* Vid. Io. Alb. Fabric. Biblioth. Eccl. Not. ad Ildef. de Script. Eccl. cap. 5. fol. 92.

^s In censura Dextri, dum de Toletanis Episcopis, & in his Pentadio, ageremus.

^t Primus Cabilon. in Topogr. verbo *Carthago nova*.

Ab eoque Maurolycus 1. Januarii. L. Marinæus *De præconiis Hisp.* lib. 6. Padilla *De los SS. de España* fol. 24 Tarafa *De rebus Hisp.* in *Liuba* 2. Garibaius lib. 3. Comp. *Hisror. Hisp.* cap. 20. Franc. Padilla tom. 2. *Hist. Ecclesiast. de España* centur. 7. cap. 13. Vasæus in *Chron. ann. DCCXI. Breviaria*, de quibus postea, & Dominicanum.

^u Ad ann. DCCII. & ad annum. DC. n. 2.

^x In *Chron.* num. 310.

^y Num. 319.

^z 240. alias 214.

^a Alias S. Fulgentius bis fuit Episcopus Carthaginensis, inde translatus Astigim, & postremò Carthaginem: ubi paucos annos, duos videlicet, vixit in hoc Episcopatu. Ita in editione Ramireiana. Quæ autem textui inferimus, è Thomæ Tamai sunt.

^b Vasæus ubi proximè, Laur. de Padilla iam laudatus: Maurolycus, Breviaria quædam apud Roam proximè laudandum, & Bivar. ad Maxim. 492.

^c Roa lib. 2. *De Ecija y sus Santos* cap. 5. fol. 92.

^a Ita creditit Africa Episcopi ^d. Gente hoc est avo-
Morales lib. 12. rum origine Afer, hic Carthaginensis, na-
cap. 5.

Hunc alicubi Carthaginem nuncupatum offendentes ignari antiquitatis homines faciliter lapsi ex Africana in Hispanam Carthaginem, eque patria seu originis deco in gestum præfulis munus, eque Fulgentio Carthaginis Africæ cive in Fulgentium Carthaginis Hispanæ Episcopum excidere potuere. Mirum enim de Fulgentio utroque quam passim iactentur quæ falsissima sunt. Equilinus Episcopus Ful-

^e Lib. 2. Ca-
talogi Sanctor. sequitur ^f, de quo nos alibi. Ambrosius
cap. 32. Morales, diligentissimus alias historicus,
^g 1. die Ianuar.

^h Lib. 12. c. 5. ⁱ Quem errantem fecutus est Anton. Quintanadueñas in S. Hispalensisibus apud autores De Actis SS. die xv. Ianuar. ipse tamen VIII. Ianuar.

^j Idem error est auctoris Valerii historiae lib. 4. tit. 4. cap. 7. & Roderici Sanci par. 2. Hist. Hisp. cap. 19.

^k In edit. Loaisæ pag. 671.

Eiusdem imprudentia est de Fulgentio nostro interpretari mentionem (quod enixè quidam contendunt ex nostris) apud Toletanum xv. Concilium factam his verbis ^k: *Tertium sanè, quartumque capitulum epistolæ scilicet Benedicti Papæ II. de Iuliani Toletani præfulis, qui huic præuerat Concilio, libro De tribus substantiis ad eundem missum, de quo agit Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 13.) contuentes, non solum sensum, sed & ipsa penè verba ex libris beatorum Ambrosii atque Fulgentii nos prælibasse monstravimus, quibus ea prædictos viros dogmatizasse scimus. Quos quia celebres in toto orbe doctores feriata Ecclesiastum Dei vota percensent: non illis est sufficendum, sed potius succumbendum; quia omne quod contra illos sapitur, à recte Fidei regula abhorrire sentitur. Ignoramus quidnam hæc duo continuerint capitula. Quare nec dignoscere possumus quænam hic Ambrosii & Fulgentii Ruspensis testimonia significantur. Hic autem Fulgentius una cum Ambrosio laudatus, absque dubio Fulgentius est Ruspensis, quantumvis Pseudo-Iulianus noviorum errori velificatus testimonium suum his exhibeat ^l: cui Martinus de Roa pro Astigitaniis sanctitate claris agens viris sine delectu credidit ^m. Uterque enim æquo iure celebres in toto orbe doctores audire meruere. Nam & eiusdem Fulgentii Ruspensis, nomine tenus, cum eadem ferè laude meminit ⁿ*

^l Num. 310.

^m Santos de Ecija lib. 2. cap. 5. fol. 91.

ⁿ Can. XIII. pag. in edit. Loaisæ 320.

Concilium Hispalense secundum, S. Idori ut creditur his verbis qui ei præfuit: *Sanctus quoque Fulgentius (ait) in libro, quem De incarnatione Domini nostri Iesu Christi scripsit, inter alia sic intulit: Dico itaque vobis &c. Quæ verba sunt ex cap. 2. operis eius De incarnatione & gratia defumta. Niſi ad nostrum Astigitanum vel etiam hoc testimonium pertinere velint, qui huic ipsi Concilio interfuit. Nam & huic inscriptum De incarnatione librum in quodam Cordubensis Ecclesiæ codice extare Moralius scriptum reliquit ^o. Quo viso idem confirmavit Pseudo-Iulianus Advers. 562. ut infrà dicemus.*

9. Conspirat silentium de Fulgentii huius nostri scriptis, quæ ipsa sunt, quibus doctoris celebris nomen queritur apud Isidorum, Ildephonsum, Honorium, Sigebertum, ac veterum reliquos: qui non tacuissent, si tantus doctor audire meruerit. Antiqui ferè omnes chronologi Hermannus Contractus ^p, Lambertus Schafnaburgensis ^q, Marianus Scotus ^r, Sigebertus item in Chronico, Hugo Floriacensis ^s, martyrologi omnes ^t Ruspensis meminere; nullus vero eorum nostri. Hæc de his quæ de utroque Fulgentio perperam iactantur. Cùm itaque Fulgentius Hispanus non alio quam Astigitanus Episcopi appelletur ubique nomine ^u: vero est similius huius solius Ecclesiæ præfulem fuisse.

10. Quædam alia de Fulgentio apud Pseudo-Maximum legas, utpote Hispalen fuisse parentibus in exilio natum ^x, ibique presbyter cùm esset, postulatum coadiutorem à Dominico Carthaginensi Episcopo, ea dignitate auctum à Recaredo Rege ^y: Astigitanum deinde factum præfulem ut seditio exorta in ea urbe sedaretur: quæ omnia non maiorem fidem quam auctor eorum habent. De quo quum ad Maximus censuram deveniemus plura suppeditabit amplum hoc argumentum. De Dominico autem Episcopo, cui successor finxitur S. Fulgentius in Sede Carthaginensis, etiam per hoc tempus conficta, Pseudo-Maximi lapsum ex Onuphrio Panvinio male intellecto suprà ostendimus, cùm de Liciniano Carthaginensi ageremus, lib. 4. cap. 2.

11. Ne tamen Hispalensis meæ urbis gloriæ incuriosus audiam, estne unde sibi hunc civem Hispalenses arrogant? Maximus quidem fragmenti nostri hæc habet ad annum DLIV. *Fulgentius Hispali nascitur. Vulgaris autem hæc ad annum DLIX. Fulgentius nascitur Hispali patri exsuli in ea urbe excissa Carthagine. Nec abludit à vero; siquidem Hispalim designatum ex filii locum Severiano, aut faltem aliunde fu-*

^o Lib. 12. c. 5.

^p Ann. div.
^q In Anasta-
sio.

^r Ann. dxiii.
^s In Zenone.
^t 1. Ianuar.

^u Ita in Con-
ciliis, ut apud
Braulionem, ubi
suprà, Roder.
Toletanum lib.

^v 2. cap. 2. cap.
^w 14. Lucam Tu-
densem era pxx.
Marianam lib. 6.

^x cap. 1. Sando-
valium Tra-
ducción de la
Regla de S.
Leandro. Alph.
à Carthagine in
Anacephal. c.
26.

^y Post ann.
DLVI.
^z Ann. dcl.

fugatum eò se recepisse fama est: quam Leandri & Isidori ea in urbe contingens pontificatus quodammodo iuxta morem veterem confirmare videntur, quo assumebantur è clero aut claustris propriis Ecclesiarum Episcopi. Reclamat autem Hispalis huic honori Carthago nova, carmine S. Ildephonsi quodam producto in S. Fulgentii laudem, unde sunt hi versus:

Fulgenti, nova Carthago quem reddidit auris,

Teque nimis felix postmodum patre fuit.
Sed merces hæ sunt suppositiæ è Juliani ferculnei penu in ea *collectione carminum*², quam Fuldam se misisse in prologo ait, ex libro Gothicu membranaceo transcriptorum productæ.

12. Resistitque Carthaginensibus Fulgentii natalibus Leander frater in fine *Regulae*, dum Florentinam utriusque sororem ait ea ætate abstractam fuisse à patria scilicet Carthagine, ut quamvis ibidem nata fuerit recordari eius haud posset. Natu autem eam Fulgentio maiorem vulgus auctorum credit. Nec negabunt qui fculneos auctores ore semper & corde gerunt. Pseudo-Maximus enim ait in meo fragmento^a: *Severianus excisa iterum Carthaginæ nova, eiusque agro vastato, Hispanum in exsiliū mittitur, antè natâ Florentinâ filiâ.* Quæ quidem in vulgari Maximo desunt. At Pseudo-Julianus non omisit ortum S. Florentinæ anno DXLV. adsignare in Chron. num. 264. sicut & Pseudo-Maximus Fulgentii natales anno DLIX. adscripsit, hoc est xiv. annis iuniorem eum sorore docentes. Infirma tamen omnia hæc sunt, quæ non solida auctoritatis basi nituntur.

13. Fulgentii obitum post annum DCXIX. necessariò ponimus, quo Hispalensi Concilio interfuit, & ante DCXXIII. quo subscriptus legitur Toletano IV. Abentius Astigitanus. Planè ex octo Episcopis quibus Hispalensis provincialis Synodus constitit, duo tantùm superstites erant quum nationalis hæc Toletana coacta fuit, nempe Isidorus Hispalensis qui utrique præfuit, Fidentiusque Tuccitanus. Certè in hoc patrum sexaginta duorum cœtu Abentius tricesimum octavum obtinuit locum: unde fit, non recens sed ante plures annos ordinatum fuisse Episcopum, qui viginti quatuor alios post se creatos præcederet. Obloquantur licet ii qui ab Astigitano Fulgentium repedasse in Carthaginem pontificatum Pseudo-Luitprando credunt, nos quidem in Ecclesia hac Astigitana disertam successoris Fulgentii mentionem; Ecclesiæ verò aut Episcopi Carthaginensis

sive Fulgentii sive alterius, nullam legimus. Breviaria Ecclesiarum quarundam Hispaniæ^b LXVI. annis vixisse eum affirmant.

14. Iisdem Breviariis tantùm^c (quod mirere) acceptam Fulgentii multiplicitis eruditioñis peritiæque linguarum, atque item quorundam eius operum notitiam terimus. Quo nimirum capite ad bibliothecam is pertinet^d. Breviarium Palentinum ita habet: *Peritus namque in græco, hebreo, arabico, syro, latinoque sermone, &c. Ita & Salmantinum, & Hispalensem, quod Martinus de Roa in Astigis urbis & Sanctorum Astigitianorum historia^e sese vidisse affirmat, laudatque Bivarius. Hæc utique Breviaria x̄̄̄ suum Pseudo-Maximo expedivere, apud quem legitur: Linguarum græcae, syriæ, hebraicæ, arabicæ, latinæque peritissimus Fulgentius habetur, in vulgari editione, non in meo fragmanto. His iisdem Breviariis fidem præstiterunt ex nostris historicis plurimi^f; atque item in eo quod adiungunt de scriptis ab eo libris: Fecit expositiones luculentissimas in sacra Evangelia, in Isaiam, & duodecim Prophetas, in Genesim, & Pentateuchum; ac Regum mysteria subtiliter tractavit: ut legitur in iisdem Palentino Salmantinoque Breviariis.*

15. At iure quidem optimo Franciscus Bivarius, necnon & Ioannes Bollandus in *Actis sanctorum* tom. 1. die xv. Ianuarii mirantur hunc tantum eruditioñis, doctrinæque sacrae ac tot editarum lucubrationum in sacra Biblia merito virum, silentio fuisse damnatum ab Scriptorum Ecclesiasticorum omnibus encomiastis; nec ab Isidoro tantùm fratre natu minore qui Fulgentio tot annis supervixit, & in catalogo Leandro fratri neutiquam subduxit laudis munus, viventemque adhuc Maximum Cæsaraugstanum, fortasseque Ioannem Biclarensim commendavit; sed nec ab Ildephonso, Isidori & aliorum præcipue Hispanorum succenturiato antiquioribus Eusebio, Gennadio, atque huic eidem Isidoro celebratori; neque tandem ab Anonymo, qui tredecim aliorum appendicem adiunxit (si tamen hic alius ab Isidoro est, de quo in Isidoro) ut omittamus ceteros non huius temporis Scriptorum collectores^g.

16. Ea certè mihi hoc in silentio crux fugitur, ut non verear de relatione Breviariorum dubitare, qui quidem fontes sunt è quibus historici recentiores biberunt. Solemnis quidem recitatio harum historiarum in Ecclesiis aut foris, admissoque in Ecclesiasticos libros, non eatenus quicquid continent vero mancipant; quin saepissimè incerta immo & falsa quædam ab

^b Palentinum & Salmanticense à Bivario laudata ad Maximum p. 452. & aliud Hispalense à Roa in Astigis sua lib. 2. c. 5. fol. 96. & 97.

^c Lunge superioribus Seguntinum, quod laudat Morales lib. 12. cap. 5.

^d A Bivario adductum pag. 452. ad Maximum.

^e Lib. 2. cap. 5. fol. 92.

^f Marinæus Siculus De laudib. Hisp. lib. 6. Vasæus anni. dxct.

^g Thithemium, Bellarminum, Gesnerum, Labbeum.

^h *De caus. corrupt.* art. lib. 2. & *De trad. discipl.* lib. 5.

ⁱ Lib. 11. cap. 6. *De locis theolog.*

^k *Hist. calamit. Galliae* 1. tomo *Historia Franciae*.

^l *In locis hist. stor.* ante lib. 9. *Hist. Hisp.*

^m Ita in Hispanensi Breviariorum referri docet Roa ubi suprà,

& in transcribendo Palentino Bivarius agnoscit. Quamvis enim Isidori nomen pro Leandri subrogasset in textu, aliter editum esse annotavit in ora pag. 453. Notantque errorem uterque Roa & Bivar. item in Dominicano.

ⁿ Fulgentium obiisse ante Leandrum simili errore dixit Venerus in *Enchiridio*.

^o Apud Moralem lib. 12. cap. 5.

^p In eodem Palentino apud Bivarium, & in Dominicano.

absurdaque in iis legantur. Quem insigniter ac ut viros probos iudicioque subacto utentes decuit locum pertractarunt, Ludovicus Vives ^h, Melchior Canus ⁱ, Papius Massonus ^k, Ambrosius Morales ^l, alii que huius commatis. Nec extra has ipsas nostrorum Breviariorum de Fulgentio lectiones quærendæ sunt suspicionis adversus easdem causæ, cum falsissimum id quidem eò admissum fateri oporteat ^m, Leandrum nempe Fulgentio fratri morienti adstitisse; cum diu post decessum Leandri unà cum Isidoro altero fratre atque eiusdem Leandri successore, Fulgentius Conciliis duabus Hispanensi Toletanoque uti diximus interfuerit ⁿ.

17. Nec item vero videtur simile Braulionem (alii Laurum ^o vocant) è Cæsaraugusta quo ibidem annotatur Episcopum, ad Carthaginem usque Spartariam ab eodem morti se præparante invitatum venisse. Immo neque Braulio Episcopus erat Cæsaraugustanus, cum Fulgentius circa annum DCXX. ut ibi quoque notatur, decederet. Hic enim, Ildephonso teste, duravit in regimine Ecclesiæ suæ temporibus Sisenandi (qui anno DCXXXI. regnare coepit) Cinthilæ, Tulganis, & Cindavinthi Regum. Falsissimum quoque est vixisse, hoc est floruisse Fulgentium Iustiniani tempore ^p. Is enim, si de primo humi nominis quærimus, obiit anno DLXVI. Secundus autem, Rhinotmetus dictus, non ante DCLXXXV. Constantino Pogonato successit. Quid tandem de lingua arabicae notitia Fulgentio tributa dicemus, quæ nullis forsan à libris eo tempore, sed ex commercio tantum gentis quâcum nullum habuit addisci potuit? Breviarium ordinis Dominicanus habet Reccaredum Regem interfuisse Fulgentii exsequiis, qui Reccaredus multis antè annis obierat. Non ergo iniurii erimus Ecclesiarum traditioni, si non statim, tot inter lapsus, referentem de Fulgentii operibus lectionum auctorem recto tali incessisse credimus.

18. In Cordubensis verò Ecclesiæ bi-

bliotheca plusquam quingentorum annorum codex librum Fulgentii nostri *De Fide Incarnationis Dominicæ*, ac de aliis quæstionibus sibi à Scarila quodam propositis conservari dicitur ^q. Ambrosius Morales primus rei auctor est, qui cum Cordubensis patriâ esset virque in paucis ingenuus & verax, firmum quidem & quantum potis est grave pro inscriptione libri testimonium perhibet. Quid autem si ea non recta sit? Potuit enim Scriptor alterum pro altero Fulgentium capere, abuidicareque germano parenti opus; cum verè id iam ediderit tamquam Fulgentii Rusensis Guilielmus Camerarius, & Scotus cum aliis veterum Patrum monumentis apud Sebastianum Hurè in 12. cum præmissa epistola operis præambula sic inscripta: *S. Fulgentii Rusensis Episcopi responso ad interrogationes Scarilæ de mysterio Incarnationis, & vilium animalculorum auctore*. Immo & Petrus Franciscus Chiffletius Iesuita editionis huius Camerarianæ inscius, tredecim ex eo tamquam inedita adhuc, nec minus existimato Rusensi, fragmenta, simul cum aliis Fulgentii eiusdem è libris adversus Fabianum, Alcuini confessione Fidei, Rhabani Mauri libro *Adv. Iudeos*, & Anonymi commentariolo *De damnatione Berengarii*, Divino anno MDCLVI. in lucem edidit. Neque obest quod non hic inter alios eius libros, cum ab Isidoro, tum à Ferrando vita eius Scriptore laudetur. Plura enim Isidori notitiam fugisse testatur ipse his verbis: *Hæc tantum ex pretiosis doctrinæ eius floribus carpsimus. Sors melior, cui delicias omnium librorum eius præstiterit Deus*. Ferrandus quoque: *Aliaque multa digessit (ait) quæ si quis scire voluerit, in eius monasterio veraciter scripta reperiet*.

19. Pseudo-Juliani auctoritate quæ nulla est prudens nemo hîc utetur aientis ^r Carthagine Fulgentium nostrum scripsisse librum *De Incarnatione*, dedicatum Scarilæ monacho Benedictino abbatii *S. Leocadiae* (1).

In

num. 65. Exstant quoque in Bibliotheca Escurialensi *Lit. L. Plut. III. n. 15. sub tit. Isidori Hispanensis Sancti Fulgentii Rusensis responsones ad interrogata Scarilæ de mysterio Incarnationis Domini nostri Iesu Christi, ac de viliorum animalculorum creatione*. Gefneri Epitomator inter Fulgentii Rusensis scripta recenset: *De mysterio Incarnationis librum unum*. Consonant Io. Alb. Fabricius *Bibl. med. & inf. T. II. in Fulg. Rusensi*: Phil. Labbeus *T. II. De Script. Eccl. & Bibliographi. De Scarilæ vero, quod Noster paulo inferius, Benedictino Monacho Abbateque Sanctæ Leocadiae (Toletanae scilicet), proindeque Hispano Scriptore atque in Hispanæ Bibliothecæ Scriptorum album, si Deo placet, referendo:*

^q Morales dict. cap. 5. Roa dict. cap. 5. fol. 92. Bivarius pag. 655. Franc. Padilla dicta cent. 7. cap. 1. Mariana lib. 6. cap. 1.

(1) Tractatum *De Incarnationis mysterio ad interrogata Scarilæ &c.* non Astigitani sed Rusensis Fulgentii esse, lippis iam tonsoribus ne dum Criticis notum est: ut mirer Marianam nostrum, acris si quis alias iudicij Historicum, inexplorato Ambrosii Moralii testimonio (qui eum olim Cordubæ in veteri D. annorum Codice Astigitano adscriptum se vidisse affirmaverat) eius Scriptoris fidem fecutum, eodemque atque ille præiudicio abreptum. Samson Abbas Cordubensis saeculi IX. Scriptor in Apologetico pro se adversus Hostigelium *Lib. II. cap. 22. n. 4.* meminit Fulgentii Rusensis libellorum, quos ad Petrum & Scarilam destinavit. Vidend. Cl. Florezius *Hisp. Sacr. T. X. in Fulgentio*, pag. 92.

* In Hispania interpret. quam edidit, *Regulae S. Leandri.*
*: Expositio- nem hanc nu- per nos per li- teras postulavi- mus ab illius monasterii Præ- facto: quam si quando adepti fuerimus, ani- mo hæret in lucem emittere, simul cum aliis ineditis opusculis apud nos ex- stanibus; si no- bis facultatem præstiterit o^rate- pappantes deos.
CARDINAL DE AGUIRRE (1).
* Ad Maxim. pag. 655.

* De Script. cap. 91.

20. In monasterio etiam S. Salvato- ris de Oña in Castella veteri extare ait³ Sandovalius Pampilonensis Episcopus Ful- gentii *Expositionem in totum Psalterium Gothicis characteribus exarataam.* Quod si vero constat, unde tanta iis monachis ho- nesti & laudabilis incuria, qui latere hunc apud se thesaurum, cuiuscumque Fulgen- tii sit, haec tenus toleravere?

21. Præterea Franciscus Bivarius ex diversis Ecclesiarum Breviariis sermones quinque se producere ait⁴, ne pereant. Primus est *De sancto Stephano protomartyre* ex Breviario Salmantino, qui alias verè est, eodem licet initio insurgat, à Ruspensis sermone de eodem protomartyre qui editus inter eius opera legitur. Secundus *De communi Apostolorum* ex Breviario Conchensi qui incipit: *Delectat tantorum, &c.* Sed hic, fragmentum est eius, qui Ru- spensis nomen præfert in editione huius operum. Tertius item *De communi Apo- stolorum* ex Salmantino & Palentino, incipi- pit: *Apostolicæ dignitatis.* Quartus ex eo- dem Breviario Salmantino *De communi Con- fessorum*, incipit: *Catholicæ Ecclesiæ ope- rarios.* Quintus in *Purificatione B. Virginis Mariæ*, incipit: *Si subtiliter à fideli- bus.* Cuius principium tantum Bivarius edidit, quoniam editus est in Laurentii Surii Homiliario sub Ambrosii Ausberti seu Autberti nomine à Sigeberto laudati⁵. *Conchense item Breviarium* (subiungit idem Bivarius) in lectionibus festivitatis Purifi- cationis beatissimæ Virginis lectione IV. ele- gans in eius laudem testimonium S. Fulgen- tii recenset his verbis: *Exsurgat in medio Doctorum egregius Fulgentius, & dicat: Quid autem putas, qualis enim fuerat, vel nunc sit ista persona, quæ sanctis omni- bus proponitur imitanda.* Hoc autem in- struere fas est, quod anima eius & caro quam delegit & habitaculum sibi fecit sa- pientia Dei Patris, ab omni malitia & im- munditia fuerit purissima, &c. Quæ sanè

do: quis quæso risum teneat, aut potius contineat scelus quin Pseudo Julianus subiratus ambas in eum buccas inflet? Atqui non desunt, hodieque, qui ve- terem hanc litem ad nostra usque tempora protra- etam velint, existimentque adhuc esse sub iudice. In Alcobacensis Monasterii MSS. Codd. Bibliotheca Scá- rili longe ante Pseudo-Juliani tempora Abbatis San- dæ Leocadiæ titulo mactus legitur. En eius Biblio- theca Catalogi anno 1775. Olytione editi verba pag. 89. *Codex CCVII. Membranaceus in fol. maximo scriptus Gothicis clarisque characteribus circa saecul. XIII. à Fr. Duarte de Nazareth Monacho Alcobacensi fol. 150. Complectitur epistola lam Scaritæ (in Indicib. pagg. 198. & 213. Scá- rilæ) Abbatis Sandæ Leocadiæ ad B. Fulgen- tium &c.* At quo sponsore?

verba (infert ille) cùm in operibus S. Ful- gentii Ruspensis minimè reperiuntur, tametsi & ipse de laudibus Mariæ ex partu Sal- vatoris sermonem habuerit: restat ut Car- thaginiensis nostri esse creditur, excerpta for- san ex libro De Fide incarnationis D. N. IESU CHRISTI, quem in bibliotheca Cordu- bensis Ecclesiæ Ms. servari diximus.

22. Sed cùm hæc Bivarii collectio non multum urgeat, sermonesque hi omnes eodem stilo quo Fulgentii Ruspensis ii quos habemus concepti sint, de quo ad Criti- corum iudicium provocare possum: nūl vi- deo cur Breviaria, eo solum quòd Ful- gentium laudant Episcopum, sive Cartha- ginensem Episcopum lectionum earum au- ctorem, de Fulgentio nostro intelligenda sint; cùm Carthaginense hoc illius ponti- ficium qui asserat nullus fide dignus ac ve- tus auctor appelletur. Ioannes enim, vulgo dictus *Primus*, Episcopus Cabilonensis pri- mus rei auctor est, qui anno MCDL. opus suum *Topographia* scribebat ut in ea dicitur verbo *Cabalium*. Unde Breviaria nisi antiquiora sint desumere id potuere; at- que e contrario Fulgentius Ruspensis, Car- thaginiensis quoque Episcopus falso creditus nonnumquam fuerit, ut iam diximus.

23. Præfert quoque Fulgentii nomen opus *Mythologicum* sive *Mithologiarum* li- bri tres, de quorum auctore iam olim dubitatur. Fulgentium Ruspensem credi- dere Ioannes Trithemius⁶, Lilius Gyral- dus⁷, Petrus Equilinus⁸, Gesnerus⁹, & antiquior his Sigebertus Gemblacensis¹⁰, qui quidem hæc addit in laudem operis: *Hic certè omnis lector expavescere potest acumen ingenii eius, qui totam fabularum seriem secundum philosophiam expositarum transtu- lerit, vel ad rerum ordinem vel ad huma- næ vitæ moralitatem.* Sed adversatur ma- jor pars Eruditorum, credentes nihil iis libris contineri Theologo, nedum Fulgen- tio isto dignum: quod censem Ioannes Molanus¹¹ & Antonius Possevinus¹². Iccir- cō

⁶ De Script.

⁷ Dial. 5. De Poetis.

⁸ Lib. 1. Ca- tal. 55. cap. 32.

⁹ In Biblio- theca.

¹⁰ De Script. cap. 28.

¹¹ In præf. ad edit. Plantin. Oper. S. Ful- gentii §. 10.

¹² In Appara- tu.

(1) Præstlit id quoque Cl. Florezius ab Onien- bus Monachis curiosè inquirens, extaretne in eorum Coenobii Bibliotheca Fulgentii Astigitani in Psal- terium expositi? Cui reponsum fuit, ut Ipse (*Hisp. Sacr. Tom. X. pag. 98. seq. n. 67.*) affirmat, mini- me extare; ac ne Codicem quidem in quo exti- tisse ferebatur, neque eius inibi memoriati superesse ullam. Cardinalis autem Aguirrius, ut ex præmissa Nota elicetur, falso sibi persuasissime videtur *Psalterii expositionem* qua de agimus à Fulgentio Astigitano conscriptam fuisse: quam, cum ineditis aliis opu- sculis penes Ipsum extantibus, olim in publicum emittere sperabat. Fuerintne hæc autem ipsius etiam Fulgentii (quò nos quasi manuducit orationis filum), alteriusve, aut aliorum, prorsus non indicat.

cō Ioannes Cochlaeus in principe Fulgentii operum Norimbergensi editione anni MDXIX. hoc opus non inclusit : quam, exceptis quibusdam, fecutæ sunt ceteræ.

24. Fulgentio autem Astigitano Episcopo id tribuere non deditantur nostri quidam Historici f. Et favet, quod vulgo inscribantur, ut Molanus ait g, Fulgentio Episcopo Carthaginensi qualem credunt suis se nostrum ; item quod in bibliotheca Medicea h simile huic opus, quod eiusdem auctoris esse existimatur ut mox dicemus, Flavii Fulgentii expositio antiquorum sermonum audiat : quod Flavii nomen ad originem nostri Fulgentii ut volunt regiam facile est applicare. Nec non & disertis verbis harum partium est Toletanæ figlinæ Maximus i. Librum Mythologicum componit Fulgentius Episcopus Carthaginis Spartariae. Quod tamen deest in fragmento nostro. Considerat ad hæc Bivarius hic versatus, tam græcum libri nomen quam materiem eius indicare artificem omnium linguarum, & consequenter græcarum fabularum peritissimum. Neque enim ut noster Fulgentius, Afer ille literarum humaniorum (ait) studiis fuit delectatus. Parum quidem advertenter ; cum apud Ferrandum Rusensis Vitæ auctorem legere potuisset hunc à matre græcis literis imbuendum in primis traditum ; & quamdiu totum simul Homerum memoriter reddidisset, Menandi quoque multa percurreret, nihil de latinis permisisse literis edoceri ; subiungitque, quoties ei græcè loqui placebat sic aptè verba eum proferre, ut quasi quotidie inter Græcos habitare putaretur. Nec aliâ quam grecâ doctrinâ quod se ab eo argumento expediret, opus habuit Mythologus. Ioannes item Bollandus, sive auctores De actis Sanctorum die xv. Ianuarii, quadam ex opere isto loca expendunt, ex quibus colligere se putant Astigitano id potius convenire quam Rusensis. Inde verò maximè, quod Galageticos impetus dicat auctor se olim quaslavisse: quos interpretantur de bello Gallos, sive Francos inter & Gothos. Fulgentius tamen Carthagine aut Hispali degens procul erat à bellico à Gallis, aut è Gallo-Francis timore.

25. Nolim ergo his tantum coniectu-

ris Fulgentio Hispano adscribere, ne dicam intrudere, noitros homines parum attentè id opus, quod aliâ non multum honoris, reclamante licet Sigeberto, valeat auctori suo conferre. Malè enim accipitur Mythologiarum hic auctor à viris limati ac subacti iudicii. Beroaldus ad Appuleium notis : Non probò eruditionem (ait) perinde atque parum conducibilem, parumque apud Eruditos plausibilem. Floridus Sabinus rigidè nimis appellat eum omnium Afrorum ineptissimum, atque magis saxeum quam lapideam Nioben, cuius orationem solutam, æquè ac pessimi poetæ carmen deridendum arbitratur. Utrumque vidit Iacobus Gaddius Florentinus, & in librum suum De Scriptoribus non Ecclesiasticis admisit.

26. Frequentior tamen his est in deprimendo Mythologo simulque libelli De prisco sermone auctore qui idem existimat, nec moderatior Gaspar Barthius. Hic enim alibi k curiose diligentia hominem vocat, memoria verò prorsus infelicitis. Alibi l: utiliorem, quam eloquentiorem. Alibi m: tanta documenta sua stultitia hoc uno libello (De prisco sermone scilicet) dedisse, ut nec minimam partem auctoritatis merito habeat (1).

27. Tandem de Mythologiarum opere, cum laudasset quosdam exinde versus : utnam (ait n) plura scripsisset talia Fulgentius præ fatuis illis Mythologiarum libris, qui ratione nulla, solo acumine reguntur : atque item magnam vim futilem & verborum & rerum in iis contineri. Stilus item asper & horridus æque distat à Rusensis lacteo, ac à nostri Fulgentii eo qui in his sermonibus, quos ei Bivarium adscribere diximus, appetit. Nec movere nos debet, quod Episcopo Carthaginensi tributum ab editoribus fuerit opus : cuius erroris causam suprà ostendimus ; nec item quod Flavii nomine appelletur auctor in bibliothecæ Mediceæ codice. Id enim, si verum sit, scriptum pro Fabio Flavium fuisse suspicari possumus. Fabius enim Fulvius Fulgentius Placiades vulgo appellatur Mythologiarum Scriptor (2). Quæ tot nomina unde Fulgentio Astigitano? Neque enim eam se vocandi ambitionem alibi gentium circa hæc tempora vigentem nostris Hispanis placuisse video. Præcipue

^k Lib. 16.
^l Adv. cap. 8. in fine.
^m Lib. 17.
cap. 7.
ⁿ Lib. 24.
cap. 3.

ⁿ Lib. 56.
cap. 17.

exi- repetit in vocibus : contentus, & symbolones.

(1) Eadem inculcat Lib. XIII. cap. 11. pag. 710. barbarum Bampi vocabulum pro celo aut modo navigio exponens, quo loco Fulgentium, apud quem id extare dicitur, Iuniorem appellat: Sequitur (inquit) mox apud Fulgentium, non quidem illum priscum, si dubitare per doctos licet, sed alium Iuniorem, & omnium mortalium obliviosissimum & incogitansissimum. Idem paulo inferioris

(2) Fulgentius quoque V. C. auctor operis inscripti: De æstatibus mundi & hominis in XXIII. libros distributi, Fabius Claudio Gordianus audit apud Io. Alb. Fabricium Bibl. med. & inf. In eo autem Codice quem Sanderus laudat Part. II. Bibliothecæ Belgicæ MS. pag. 23. non Fabius sed Flavins Claudio Gordianus Fulgentius appellatur.

eximii fratres non ultrà quam Leander, Isidorus, Fulgentius, æquè ut cæteri Ildephonsus, Eugenius, Julianus, Braulio, Maximus audivere. Certius ergo est, neque Africanum neque Hispanum Fulgentium his nūgīs stili quem Mythologus affectavit delectatum, auctorem esse operis; sed grammaticum aliquem Fulgentium Placiadem, aut Fabium Fulvium Fulgentium Placiadem nomine: quorum priorre appellatum eum se vidisse in Gemblacensis bibliothecæ quodam codice Molanus scripsit.

28. Habemus tandem quod opponere nonnullus valeat Scriptoris titulo, quo nostrum condecorant. Walafridus Strabo saceruli noni Scriptor literas dedit metricas ad Gotteschalcum monachum, quæ leguntur in editione Colonensi *Bibliotheca veterum PP.* tomo 9. col. 999. ubi eum alterum vocat Fulgentium, seu Fulgentium secundum, sive quod ita vocaretur, sive quod obtinuissest hoc nomen ob eximiam doctrinam:

*Velox Calliope viam frequenta,
Qua Fulgentius invenitur: illum
Post cunabula longius meantem
Quæfisti, &c.*

Atque item:

*Addita sunt, Fasti, Fulgenti dona secundi,
Quod tua suspensis ingessit epistola nobis.*
Unde colligi datur, Fulgentio primo Russensi secundum hunc qui dat, alterum medii temporis Scriptorem non cognovisse. Reperiuntur quoque literæ in *Collectione Scriptorum qui nono saeculo De prædestinatione & gratia elucubrârunt*, volum. 2. pag. 47. Alios qui de mythologici huius operis auctore censuerunt collegit Vincentius Placcius *De Scriptoribus pseudonymis* pag. 197.

29. Agnoscimus quidem doctrinæ commendationem in Fulgentio nostro. Nam Rodericus Toletanus lib. 2. cap. 14. Leovigildum Regem ait, *dum infirmitate acri-*

ter torqueretur præcepisse filio Reccaredo ut Episcopos ab exilio revocaret, & Leandrum Hispalensem, & eius germanum Fulgentium Astigitanum, qui in doctrina Ecclesiastica fulgebat insignis, tamquam patres audiret, & eorum monitis obediret. Et Lucas Tudensis: Tunc temporis Fulgentius Astigitanus Episcopus in nostro dogmate claruit. Quæ quidem propria Tudensis verba sunt, non ex Isidori Chronico desumta, quod alias transcritbit. Sanctitatem quoque eius confirmat perpetuus quamplurium nostrorum Ecclesiarum cultus, quantumvis in die multum varians. Octavo enim & xiv. xv. xvi. tandemque xix. Ianuarii mensis celebrant eius festum, præter alias Ecclesia Hispalensis, cuius dioecesis *Astigi*, vulgo *Ecija*, urbs hodie est: Carthaginensis, vel quia natalis urbs vel quia existimata etiam Sedes: Placentina quia in eius territorio scilicet in *Berzocana* oppido inventa sub Alphonso XI. tam eius quam fororis Florentinæ corpora: Benedictinus etiam Ordo.

30. Absolvam de Fulgentio dicere, si prius monuero epitaphium quoddam sanctorum S. Fulgentii fratribus circumferri, in quod cum incidisset Pseudo-Iuliani architectus, Fulgentii mentionem intrusit, reclamante ipso veteri monumento. Edutum id reperies in *Collectione variorum carminum* quæ à Juliano facta dicitur, ad ealcem huius auctoris operum quæ Parisis prodiisse anno MDCXXVIII. typi expresserunt. Sed integrum & puram ex ms. codice Gothicu Nicolai Fabri, à se ut asserit habitam, diu antea Romæ ediderat Constantinus Caietanus in sanctorum trium Episcoporum religionis Benedictinæ luminum (Isidori, Ildephonsi, & Gregorii Ostiensis^o) *vita & actis*. Alteram è regione alterius dabimus, ut Pseudo-Iuliani dolus statim feriat candidorum lectorum oculos, & quidem caracteribus id in quo discrepant distinguentes (1).

^o Pag. 10.

31. CAIETANI.
*Crux hæc alma gerit sanctorum corpora
fratrum
Leandi, Isidoriique, priorum ex ordine
vatum:
Tertia Florentina soror Deo vota perennis,
Et posita consors sic digna quiescit.
Isidorus in medio disiungit membra duorum.
Hi quales fuerint, libris inquirito lector,
Et cognosces eos bene cuncta fuisse loquitos:
Dogmatibus sanctorum cerne crevisses
fideles,*

(1) Non præstítit Editor nisi in uno FULGENTII nomine quod Noster hoc loco pollicetur: ut

IULIANI.
*Crux hæc alma gerit geminorum corpora
fratrum
Leandrūm, Isidorum pariterque ex ordine
vatum
Tertia Florentina soror, devota perennis.
O quam compositè concors hæc digna quiescit!
Isidorus medius disiungit membra priorum.
Hi quales fuerint, libris inquirito lector,
Cognosces & eos bene cuncta fuisse loquitos:
In quibus hic recubat FULGENTIUS: inspic
tres hos.*

utrumque epigramma conferenti manifestum fiet.

*Ac re... domino, quos impia iura tenebant.
Utque viros credas sublimes vivere semper,
Aspiciens sursum piatos contendere videre.
Obiit felicis memoriae Leander Episcopus
die III. Cal. Martias erâ DCXLI.
Obiit sanctæ memoriae Isidorus Episcopus
die II. Non. Apriles erâ DCLXXIV.
Obiit piæ memoriae Florentina Deo vota
Cal. † Septembris erâ DCLXXI.*

^p Priorum edidit, qui vulgariter lectio refisi dolose intrusioni animadverterat.

32. In Fabri codice deerat S. Fulgentii mentio, tam in carmine quam in subiecta nota sepulcralium uniuscuiusque memoratorum diei & anni: quæ quidem inter Pseudo-Juliani manus de novo emicuit in duplice illo versu reliquis male cohærente. Etenim tria tantum subiecta huic inscriptioni fuisse corpora evidenter exinde apparet, quod *Isidorus medius* distingue dicitur *membra duorum* ^p iam laudatorum Leandri & Florentinæ fratrum. Quem ergo Fulgentio locum assignabimus? Præterea si Fulgentium laudaturus erat poeta, cur præcedere id fecit

Hi quales fuerint, libris inquirito lector, &c. quasi è libris non esset etiam dignoscendus cum aliis Fulgentius? Male autem qui cum aliis convenit, peius sibi binus constat versus. Quid enim sonant hæc Latinis auribus?

In quibus hic recubat Fulgentius: inspic tres hos.

Spe certa, plenosque fide, super omnia charos, Profectò indigna sunt quæ S. Ildefonso tribuantur, uti Pseudo-Julianus attribuit; immo totum epitaphium barbariora, quam Ildephonsinum fuit septimum scilicet hoc quod pertractamus, redolet saecula. Hactenus de Fulgentio.

33. Sequitur CONANTIUS Palentinus Episcopus de quo vix aliud habemus quam S. Ildephonsi hoc elogium: *Conantius post Murilam Ecclesiae Palentinæ Sedem adeptus est; vir tam pondere mentis quam habitudine speciei gravis, communi eloquio facundus & gravis, Ecclesiasticorum officiorum ordinibus intentus & providus. Nam melodias sonis multas noviter edidit. Orationum quoque libellum de omnium decenter conscripsit proprietate Psalmorum. Vixit in Pontificatu amplius triginta annos, dignus que habitus fuit ab ultimo tempore Witte rici, per tempora Gundemari, Sisebuti, Svin tilæ, Sisenandi, & Cinthilæ Regum. Hæc Ildefonsus. Sedit ergo in Palentina Ecclesia ab anno DCIX. aut DCX. quo Wittericus obiit, usque DCXXXIX. sequentemve, quo Cinthila.*

34. Anathematizavit inter alios Ari anam hæresin Murila Episcopus Palentinus in Toletano Concilio III. cui diem suum

Spec certa, plenosque fide, super omnia charos, Dogmatibus cernes horum crevisse fideles Ac reddi domino, quos impia iura tenebant, Atque viros credas sublimes vivere semper Aspicias puros, rursus contendere videre.

circa id quod annotavimus tempus obeunti, subrogatus Conantius subscriptus legitur Toletano alii (quo confirmatum est Gundemari decretum anno DCX) loco nono inter eos qui ex Carthaginensi provincia, ante universalem patrum totius Gothorum ditionis conventum, Toletani antistitis maiestatem ac metropoliticam auctoritatem descripto sunt professi ^q. Item Toletano quod quartum vulgo audit anno DCXXXIII, undecimo loco, sive infra metropolitano rum ordinem quinto; ac post triennium anno primo Cinthilæ Regis, Toletano V. provinciali statim post Eugenium metropolitam eius urbis præfulem; tandemque Toletano VI. nationali DCXXXVIII. secundus in Episcoporum ordine post Protasium Valentini; quantumvis huius tam antiqui præfulis nulla fiat in anterioribus sacris conventibus ^r mentio, sed Musitati ^s cum Valentini Episcopi appellatione, eiusque Conantio multo inferioris in subscribendi ordine. Quo magis confirmor in turbato ab exscriptoribus, aut olim minus observato, proedriæ tenore.

35. Edidit Conantius melodias sonis multas. *Mælis* carmen est: Persius in Prologo:

Cantare credas Pegaseum melos.

Inde *Mælos*, *melodus*, *modulator*; atque etiam adiectivum *melodus*, *modulatus*, *a, um*, Latinis. *Modulatis impulsibus* Sidonius dixit ^t. *Melodes* femininum Aufonius ^u

Te fabulantem non Ulixes linqueret,

Liquit canentes qui melodas virginis.

Hinc melodia passim in usu, & *melodima*, pro cantu seu modulatione ^x. Formavit ergo noster ad Ecclesiastica officia, sive hymnos sive alia metrica aut prosaica, musicisque adaptavit modulis ut in Ecclesia canerentur; utramque enim & poetica & musicam artem videtur Ildephon sus ei tribuere, uti & Ioanni Cæsaraugustano ^y: In Ecclesiasticis officiis quædam eleganter & sono & oratione compoñuit.

36. Præterea libellum orationum decenter compoñuisse ab eodem dicitur, *De omni proprietate Psalmorum*. Quod interpretari possumus, de singulis ad singulos psalmos orationibus ab eo compoñitis, sive de

^q In editione Loaisæ pagin. 259.

^r In Tolet. Gundemari, ac Tolet. IV. & V.

^s Tolet. IV. & Tolet. V.

^t Lib. 9. ep. 15.

^u In Profef. sor. Nepotiano gram. carm.

^v Vossius De virtutis sermo nis. lib. 3. c. 23.

^w Cap. 6.

LIBER V. CAPUT II

315

de orationibus ab eo adaptatis in officio Ecclesiastico iis quæ priùs canerentur. *Psalmus* enim intelligi potest id omne quod cantatur ad organum, Isidoro teste lib. 6. *Originum* cap. 19. nisi orationes non de eo quod Christianis sonat intelligamus; sed de quibuscumque compositionibus aut sermonibus ad Ecclesiastica officia spectantibus: quæ multa ac prolixa sunt in libris nostris antiqui ritus Isidoriani, uti locutum nuper observabimus in Ioanne Cæsaugustano (1).

C A P U T II.

De MAXIMO Cæsaraugustano Episcopo. Huius scripta, & in his Chronicon Gothorum perijisse. Monachatus ei falso tribuitur. Distinguuntur, eorum etiam confessione qui hunc adstruere amant, duo Maximi qui Concilio Toletano III. interfuisse dicuntur, alter monachus, alter archidiaconus, inde Episcopus Cæsaraugustanus. Maximo prenomen MARCI unde inditum à pseudo-historicis. Marci discipuli S. Benedicti à Maximo diversitas: quod & veterum testimoniis & historicis rationibus palam fit. S. Benedictum sacerdotio haud ordinatum. Angelus de Nuce Archiepiscopus Rosanensis laudatur. Item D. Iosephi Pellizerii consilium & industria in affligenda hac fabula Marci utriusque in unum coagmentatione, utilitatis & magnæ diligentia nomine laudatur.

37. **A**D MAXIMUM Cæsaraugustanum præ-
sulem deventum est, cui præpa-
ramus quandam prolixiorem lucubratio-
nem, unde præcipienda sunt nobis aliqua
pro rei necessitate: ut producto in medium
vero Maximo, abiiciamus cetera quæ ei

313

superinducta sunt, confictitia omnino & fabrefacta in eorum cerebro, qui vera aut falsa sive adulatoria dicere ac scribere, sinceritate lectorum abutentes, pariter habent.

38. Verus ergo Maximus ille est, quem commendavit posteris S. Isidorus in fine libelli sui *De Scriptoribus Ecclesiasticis* ad-huc superstitem. *Maximus* (ait) *Cæsarau-gustanae civitatis Episcopus*, multa versu prosaque componere dicitur. *Scripsit* & brevi-*stilo historiam de his quæ temporibus Gotho-rum in Hispaniis acta sunt*, *historico* & *composito sermone*. Sed & multa alia scribe-re dicitur, quæ nondum legi. Hæc Isido-rus. Habentur Maximi subscriptiones in Conciliis Barcinonensi anno D XCIX. To-letano Gundemari anno DCX. Egarensi DCXIV. celebratis. Nec diu postea vixit; nam Ioannes eius successor duodecim an-nis eidem Ecclesiæ præfuit Sisebuti ac Svin-thilæ regum tempore, qui Sisebutus an-no DCXII. regnare coepit. Braulio autem Ioannis frater & successor anno DCXXXIII. Concilio Toletano IV. interfuit Episco-pus.

39. Perit omne id quod versu profa-
que scribere Maximum docuit nos Isido-
rus, & quod aliis desiderandum magis esset
Historia Gothorum ab eo conscripta. Nisi
quòd fragmento Chronici, Dextro (uti
cùm de eo ageretur monuimus) in codice
Adami Centurionis Esteppani Marchionis
adscripto, integrum ac nulla ex parte mu-
tilum, idemque Maximo Cæsaraugustano
tributum, aliud Chronicum sive continua-
tio prioris subiicitur. Quod quidem ab
anno Christi CDXXX. sive era CDLXVIII.
usque ad annum DCVI. hoc est eram
DCXLIV. annuatim historiam omnem

R_{r2}

duo-

(1) Praecepseram ego quidem animo *Conantium*
hunc Palentinum, facili unius literulæ mutatione aut
~~metathesis~~, *Tonantium* sive *Constantium* illum esse, ad
quem & ad Vitalem in Vaticana quæ olim Christinae
Suecorum Reginæ fuerat Bibliotheca sub num. 562.
Capreoli Episcopi Carthaginensis Rescriptum extare
noveram, hoc titulo: *Capreoli Episcopi Carthaginiensis Epistola ad Vitalem & Tonantium sive Constantium*; eamque ob causam de Tonantio agere
haec tenus distuleram. Commodùm tamen in Card.
Aguirrium incidi, qui exhibitis Vitalis & Tonantii
ad Capreolum epistolâ huiusque ad eos Rescripto,
mentis meæ nebulas momento dispulit eventilavitque.
Consuluerant Vitalis & Tonantius Capreolum, missò
ad eum speciali nuntio Numiniano, *de fide nativitatis Christi, veri Dei verique Hominis*, occasione
Nestorianæ hærescos quæ *Hominem tantum, non Deum ex Maria Virgine natum* effutiebat; quæque
ad ultimam usque Hesperiam nostram perlata non
nullos è popularibus veneno suo infecerat: ad quos
Capreolus doctissima atque eloquentissima epistolâ
respondet, utrumque in Evangelico, quod tenebant

duorum ferè sæculorum prosequitur. Priora autem eius usque ad annum CDLVI. ex Prospere Tironis Chronicō, paucissimis exceptis, desumta sunt.

40. Id tamen quale est, quode nos alibi, fundus utique sive area est, cui Pseudo-Dextri vulgaris Chronicī formator, eodem temeritatis ac petulantiae filo in manus sumto, vulgare etiam nomine Maximi signatum Chronicō superstruxit. Oculis subiectum opus quod in fragmento nostro legitur in calce huius voluminis, & cum vulgari collatum, ipsum se cuicunque prodet quamvis pertinacissime relutanti, embryon esse olim conceptum, quod additis seu mutatis faciei ac totius corporis lineamentis, abortivum adhuc vereque monstrosum enixa est tandem audacissima fallendi ac de rebus etiam sacris ludendi cupiditas. Non tamen hic est locus singula quæque mendaciorum capita coarguendi, aut quatenus alterum alteri contrarium sive ab illo diversum sit expōndi. Id enim maioris molis opus tempore alio indiget ad sui absolutionem (1). Nec tamen generalia quædam capita refutationis, quod velut specimen & fundus integræ ac solidæ sit, à lectoribus desiderari hunc in locum venientibus permittemus.

41. Tria verò in primis circa Maximum ipsum, huius argumenti quod Bibliotheca tractat prorsus germana necessariò admonenda sunt, ne hic desiderentur. Primum est, Maximum Cæsaraugustanum Episcopum Benedictinum non fuisse monachum, qualis Pseudo-Maximus Toletanus sæculo nostro apparuit. Secundum, neque appellatum fuisse Marcum Maximum. Tertium, diversum consequenter ab nostro esse Marcum S. Benedicti discipulum, qui carmine quodam virtutes almi parentis exposuit.

42. In primis non fuisse monachum satis innuit S. Isidorus de monachatu tacens, quod in ceteris, quos laudat monachis nunquam commisie legitur, ut videre est in Martino Dumensi, Leandro fratre, Ioanne Biclarensi, Eutropioque. Quod quidem S. Ildephonſus exemplum fecutus, idem de Donato, Ioanne Cæsaraugustano Maximi fratre ac decessore, Helladio, Iusto, duobusque Eugeniis Toletanis, Nonnitoque Gerundensi, Episcopis, adnotare non omisit. Præterea Ioannes Trithemius,

nemo deinceps erit qui dubitet. Noster utrumque indicium præterit. Capreoli ad Vitalem & Tonantium Epistolæ meminit Casim. Oudinus *Comm. de Script. Eccl. Sæc. V. ad ann. 431. in Capreolo. Guill. Caveus Sæc. Nestor. Cellierius Tom. XIII.*

qui libris iv. *De viris illustribus ordinis S. Benedicti*, eorumque secundo *De doctribus & Scriptoribus* egit; & Arnoldus Uvion qui ligno vitæ suo eundem lapidem volvit; & Antonius de Iepes, qui in *Chronico Benedictini ordinis locupletissimo Hispanā linguā scripto* Benedictinorum omnium virorum illustrium res gestas & commendatione dignas diligenter collegit; nullam huius fecere mentionem. Quamvis enim alicubi^z Trithemius fateatur se non omnes laudasse propter ingentem eorum multitudinem: vix tamen prætermittere eum potuisse dicas, quem in celeberrimo Isidoriano Scriptorum catalogo non potuit non sub oculis habere.

43. Ad hæc, qui laudant, omnes antequam fermentum Toletanum massam totam corrumperet Episcopatū dignitatem, nullus autem ei monachi professionem attribuit. Plures^a oræ libri affigimus. Quibus omnibus eum se ipsum Hieronymum Romanum de la Higuera Toletanum, quem multiplicis ac multicipitis huius fabulæ auctorem vulgaris fama fert, iure optimo præferimus. Hic enim primus inventor Chronicorum Dextri & Maximi, quem in eo se iactat & Maximi meminit, alius de monachatu silet. Exstat quippe eius *Historia* adhuc inedita *Toletanæ urbis & regni* vernaculo sermone concepta; ac pluribus voluminibus comprehensa, de qua dum illustraremus Dextri res notitiam dedimus: unde nobis in rei testimonium verba quædam huc transferre non parvum operæ pretium duximus: quibus de Concilio III. Toletano agens, eos omnes qui post Episcoporum ordinem ei interfuerunt, memoriae advertit. *Interfuerunt quoque (ait^b) Concilio Rex & Regina, atque ii qui subiiciuntur abbates: Eutropius Servitanus ordinis (ut iam dictum fuit) Augustiniani, Exsuperius Agalienensis, Aurasius SS. Cosmæ & Damiani, sive (ut alii legunt) S. Crucis: qui duo abbates postea extiterunt praefules Toletani, MAXIMUS abbas Cæsaraugustanus sanctorum Massarum, Emilia S. Eulaliae Barcinonensis postea eiusdem urbis Episcopus, Theochristus abbas S. Eulaliae Toleti. Omnes hi abbates erant Benedictini. Artuagus cognomento Gothus, Prior Cislae Toleti, ordinis S. Augustini, qui valde opus hoc iuvit suis sermonibus. Fulgentius item, & MAXIMUS is qui Chronicō scripsit, archidiaconus Cæsaraugustanus, Eugenius* dia-

cap. XVI. n. IV. pag. 498.

(1) Prodiit, ut alibi notavimus, Valentiae nostræ sub titulo: *Censura de Historias fabulosas* curante Cl. Gregorio Mayansio Siscario vernaculè fol. MDCCXLII.

^z Cap. 144.
^a Matamoros
Apologetico,
Morales lib. 12.
c. 7. Genebrar-
dus in Chronic.
ann. DCVII. An-
ton. Augustinus
ad Blancam
epist. tom. 3.
Hispan. Illust.
Loaisa Notis ad
Concilium Bar.
cin. pag. 247.
^b In lib. . . .
cap. II. Orosi
halláronse pre-
sentes en el
Concilio el Rey
y la Reyna, y
los abades su-
guientes. Eu-
tropio Servita-
no de la orden
(como queda
dicho) de San
Agustin, Exu-
perio Agalien-
se, Aurora de
S. Cosme y San
Damian, ó (co-
mo otros lean)
de Santa Cruz:
los cuales dos
abades despues
fueron Arzo-
bispos de To-
ledo, Maximo
abad de Zara-
goza de las
Santas Ma-
sas, Emila de
Santa Eulalia
de Barcelona,
que despues fue
Obispo de la
misma ciudad,
Theochristo
abad de Santa
Olalla de Tole-
do. Todos estos
eran abades
de S. Benito.
Artuago, por
sobre nombre el
Godo, Prior de
la Cilla de To-
ledo, de la or-
den de San
Agustin, que
ayudo mucho
con sus sermo-
nes, á que se
efectuasse. O-
tros Fulgencio,
Maximo, el

que escribió el diaconus Ecclesiae Toletanae, Isidorus diaconus Ecclesiae Hispalensis, Ioannes monachus Benedictinus monasterii Agalienensis, postea abbas Biclarenensis.

44. Hæc totidem Hispanis verbis (quæ vernacula è regione dedimus) *Historia Toletana*, Isidoro diacono de la Iglesia de Seville, Juan monge Benito del monasterio Agaliense, que después fue abad de Valclara.

44. Hæc totidem Hispanis verbis (quæ vernacula è regione dedimus) *Historia Toletana* auctor, qui Chronicon istud primus è Germania accepit & inter nos publicavit. Quibus dissertissimam fecit distinctionem inter duos Maximos, alterum Cæsaraugustæ abbatem sanctorum Massarum ordinis Benedictini, alterumque archidiaconum eiusdem Ecclesiae Cæsaraugustanae, qui Chronicon scripsit. Unde aurem hanc inter utrumque differentiam integrumque Concilii relationem auctor didicit, scire aves? Non aliunde, nisi à Maximus.

MAXIMS.

45. Ex codice Estepano.

Item interfuerunt Rex Reccaredus, & Regina Baada, & abbates Eutropius Servitanus, Exsuperantius^a Agalienensis, Auranthus^b Sancti Cosma & Damiani, qui postea fuerunt Episcopi Toletani, MAXIMUS Abbas Cæsaraugustanus sanctorum Massatum, Emila S. Eulaliae Barcilonensis qui postea fuit eiusdem urbis Episcopus, Elias abbas S. Leocadiæ Toleti, postea Episcopus Salmanticensis, Terechristus abbas S. Eulaliae Toleti. Omnes isti ex ordine S. Benedicti. Item Fulgentius presbyter, MAXIMUS Cæsaraugustanus archidiaconus, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispalensis, Ioannes monachus Agalienensis, postea Biclaensis. Ex Palatinis verò Helladius &c.

46. Iam vides, Lector, incorporationem duorum in unicum archidiaconum, eundemque abbatem, Maximum; prioremque, auctorem Chronicæ ab Higuera existimatum, repente factum Benedictinum monachum. Inde natum oportuit discriminem inter epistolam Luitprandi Estepani codicis, fragmenti sui sive continuationis ad Maximi Chronicæ præambulam, atque eam quæ edita fuit. In hac enim laudatur *Maximus monachus Benedictinus*, postea *Episcopus Cæsaraugustanus*; in illa verò antiquioris creationis *Maximus tantum Episcopus Cæsaraugustanus*. Pariter ad annum DXCVI. Estepanus codex habet: *Simplicio Cæsaraugustano succedit qui hoc Chronicon scripsit*. Quod quidem testimonium de anno consecrationis Maximi in editis deeit.

47. Nec dicas, Luitprandum hunc Ti-

mi Chronicæ, quem & Ioannem Biclarensem paulò post laudat his verbis: *Totum hoc debetur diligentia, quæ usi sunt in scribendo Biclarensis, & Maximus Cæsaraugustanus*. Quisnam autem Maximus? Non ille quidem vulgaris quem viritim terit publicus usus; sed ille quem reservavit nobis codex Estepani Marchionis, vix dixerim germanus, aut sincerus, propriave loquens verba; sed tamen is quo Higuera tunc temporis uti vero Maximo utebatur. Utriusque nos producemus hic testimonium, ut statim dignoscatur cuiusnam duorum *Toletanae Historiae* auctor notitiam Toletani Concilii patrum acceptam referat; quinamque duorum eum instruxerit, aut ab eo instructus sit.

Todo esto se debe á la buena diligencia que tuvieron en escribir Valclara, y Maximus Cæsaraugustano.

Ex vulgari editione.

Item interfuerunt eidem gloriofus Recaredus Rex, & Badda gloria Regina, & abbates, videlicet Eutropius Servitanus, Exsuperius Agalienensis, Aurasius SS. Cosma & Damiani, M. MAXIMUS abbas prius Benedictinus sanctorum Massarum Cæsaraugustæ, nunc archidiaconus Cæsaraugustanus, Stephanus abbas Reatensis, Emila S. Eulaliae Barcinonensis, qui fuit postea eiusdem civitatis Episcopus. Omnes isti ex ordine S. Benedicti. Elias abbas S. Leocadiæ Toletanae. Item Fulgentius presbyter, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispalensis, Ioannes monachus Agalienensis, abbas postea Biclaensis, & Episcopus.

cinensem in continuatione huiusmet Maximi Chronicæ, quæ habetur in fragmanto paulò antè dicto nostro, sive Estepano codice ad annum DCXXII. hæc habere: *Maximus ex monacho Cæsaraugustanus Episcopus habetur clarus*. Et ad annum DCXXIV. *Maximus Episcopus Cæsaraugustanus moritur*. Hæc enim huius, ceterorumque fculneorum auctorum, quos eadem gallina eduxit, enuntiata retorquemus optimo iure nos ad redarguenda in gemellis eorum vitia & convincenda mendacia; non autem eos in veritatis auctoramentum admittere sanè possumus. Immo ex eodem hoc de Maximi obitu testimonio iterum apparebit prioris, & eius qui è nova foetura posterius prodiit, diversitas. In codice enim seu fragmento nostro, divisa est ut vidimus memoria vitæ seu celebritatis, mortisque Maximi inter duos an-

annos. At verò in vulgato Luitprando semel hæc nec parum diversè concepta verba , aliud prorsus valdeque diversum opus clamant. Ad annum nempe DCXXII. *Marcus Maximus* (ait) monachus priùs *Benedictinus* , & post *Episcopus Cæsaraugustanus* , celebris post mortem habetur : ille ipse nimirum , qui alterius Luitprandi fide post biennium , nec antea , obiit.

48. Æquè falsum est appellatum fuisse MARCUM. Quod iisdem argumentis persuademos iis qui præiudicio occupati ad partes non abierint. *Maximus* in primis , nec aliter audit in Conciliis subscriptus laudatusve ab Isidoro , Ildephonso , & Honorio ceterisque suprà adductis incorruptæ adhuc historiæ , etiam *Benedictinæ* , *Scriptoribus* , atque aliis innumeris. Hieronymus item Higuera in *Toletana historia* non alio passim quām hoc unico *Maximi* appellat nomine , ut è verbis eius antea relatæ ; consultoque opere ipso , ab iis , quibus copia eius ab exemplorum possessoriis facta erit , omnibus ferè paginis constare poterit. Consonat Estepanus codex in Chronici nempe ipsa nuncupatione , quæ ita habet : *Epistola Maximi Cæsaraugustani Episcopi ad Argebatum Episcopum Portugalem pro suo Chronicō. Sancto & venerabili fratri Episcopo Argebato Maximus. Chronicō Maximi Episcopi Cæsaraugustani ab anno CDXXX.* Nec aliter ipse vocat utrumque Maximum in mentione eorum qui Toletanis patribus adfuerunt , sicuti nec Luitprandus in additamenti seu continuationis paulò antè laudatis testimoniis. Tandem nusquam dictum auditumve fuit hominis hoc nomen , seu prænomen potius , usque dum Toletano-Fulensis nomenclator auribus id Recentiorum insufflavit.

49. Cuinam autem , dices , antiquitatis monumento innixus Marcum sic repente apparere fecit eum qui nudo tantum *Maximi* nomine , ex quo floruit ævo ad nos usque signatus venit? Incredibili equidem atque insana temeritate imposuit emifariis suis , ut Marcum quendam S. Benedicti discipulum , qui brevi poematio almi parentis laudes paulò post eius obitum comprehendit , Maximumque Cæsaraugustanum Episcopum , Chronicī de quo loquimur auctorem in unum eundemque hominem à se coagmentatum bonis ac dolis securis ævi sui mortalibus ostentarent , à quibus ad eorum posteros infelix eadem securitas propagaretur. Quod tertium fuit nostræ oppositionis caput. Interrogabuntur hic sigillatim testes ab Impostore subornati pro re hacce historiæ albo adscri-

benda. Pseudo-Maximus ipse in epistola nuncupatoria ad Argebatum : *Vitam S. Patris nostri Benedicti versibus heroicis expolitam primò quoque ad Beatitudinem tuam* (ait) transmittam. Et ad annum DCXII. num. 15. *Euphemium ego quoque monachus Benedictinus , & in mea pueritia S. P. Benedicto carus , Archiepiscopum Toletanum de facie novi. Nihil horum in fragmento nostro.*

50. Braulioni etiam , qui & ipse fuit Cæsaraugustanus præful , tributum carmen de eodem Maximo ^f.

Maximus hic situs est , dictus cognomine Marcus.

Nobilis historicus , præco , poeta , vigil . Qui Benedictinæ soboles clarissima gentis , Cæsar is hic fulgens præful in urbe fuit. Ambitione procul , meritis & grandibus auctus,

Suscipit invitus pontificale decus. Vita gravis , mores nivei , præstantia vultus Dignum fecerunt præfulis officio.

Larga manus , doctrina decens , & lingua diserta ,

Ingenium præstans , eloquiumque grave. Confectus senio superas revocatur ad arces , Cuius membra tenet dicta Columna domus. In qua Pontificis præclari munere functus , Iudicii extrema luce resurget ovans

*Hic requiescit
in pace famulus Dei
M. MAXIMVS*

*Cæsaraug. Episcopus.
Obiit XIIII. Kal. Octob.
erâ DCLIV. anno V.
gloriosiss. Sifebuti Regis.
Vixit annis circiter LXXII.*

51. Alterum quoque , Heleca eiusdem Sedis Episcopo adscriptum , pro sepulcro eiusdem Maximi , quæ ex Ioannis Tamai Hispani martyrologi ^g similium frequenti mercatu fallax & adulterina merx est , prodens ipsa sui auctoris stribiliginem.

In tumulo iaces hoc , Marce , sed Maxime vatum

*Hesperiae nostræ nomine & epitheto.
Cæsaris Augustæ qui natus , lumen eremii
Occidui queris , munia sancta capis.*

*Tu Benedicti patris carus , eius ab ore
Suxisti regulam quam das & ipse tuis.*

*Tu monachus , diacon , abbas , & præful
ubique*

*Carmine prosâque notus , in astra cluis.
Heleca te rogat antistes successor ut urbem
Nostram protegere , nec sine fine finas.*

52. Auxiliares huic tuendo mendacio subrogavere copias Luitprandus & Iulianus eiusdem farinæ historici. Prior in epi-

^f Inedit. Oper.
Maximi Biv.
riana in Addi-
tionibus pag. 8.

^g Tom. 5. die

xviii. Sept.

stola ad Tractamendum Pseudo-Chronici sui nuncupatoria (non tamen codicis Este-pani) qui ait: *ut quæram tibi Chronicon Dextri, quod M. Maximus monachus Benedictinus, postea Episcopus Cæsaraugustanus, prosecutus est.* Idemque ad annum DCXVI. in Chronico ipso: *M. Maximus Cæsaraugustanus Episcopus ex monacho S. Benedicti, Scriptor Chronicorum, eximius concionator, vir pius & doctus, qui vitam S. Benedicti scripsit carmine, & multa prosa & versu, sanctè moritur.* Idem Advers. 33. aliás 32. Marcum Maximum vocat Benedictinum monachum, sapientissimum poetam, & Episcopum Cæsaraugustanum. Posterior Julianus in Chronico num. 304. & 306. quibus locis Marci nomen bis tribuit Maximo, gemelli omnes in id intenti ut semel sibi ipsis dictam à parente eorum communi fallendi legem observarent, Maximumque transformandi propositum enixè prosequerentur. Sed, bone Deus, quod simul umbræ unico veritatis lumine ictæ cadent & in tenebras suas propellentur!

53. Marci monachi Casinensis S. Benedicti discipuli omnes ferè, qui de sancti patris rebus gestis olim in literas aliquid retulere, mentionem faciunt, carmen ab eo conscriptum laudantes, quo Grægorianæ eiusdem sancti Patriarchæ historiæ quædam adiunxit. Idque carmen iam fæpiùs ^h typis vulgatum fuit. Nullus tamen eorum agnomen Maximi, aut Cæsaraugustana abbatis, archidiachoni, Episcopive munera, usquam unquam ei adscripsit. Consuluntur Paulus diaconus lib. 1. *De gestis Longobardorum* cap. 26. cuius verbis Adrevaldus utitur lib. 1. *De miraculis S. Benedicti* cap. 4. ⁱ Petrus diaconus libello *De viris illust. Casinensis* cap. 3. ^k Leo Marsicanus sive Ostiensis, lib. 3. *Hist. Casinensis* cap. 21. ^l Qui quidem, utpote eiusdem monasterii alumni, multoque magis hic postremus Ostiensis viris eius illustribus laudandis addictus ignorare haud potuere; nec dissimulare debuere, hunc tam carum parenti discipulum atque eius encomiasten celeberrimum, in Hispaniam se contulisse ibique tam præclaris fuisse honoribus parem existimatum. Cum verè, si ita res contigisset, primus agnoscendus esset è Benedictina familia desumitus Episcopus, quod in laudem hominis & ordinis oppidò illustrem cederet.

54. Adiunge similiter, de Marco Casinensi tantum monacho loquentes Aimoinum Floriacensem in sermone quodam de S. Benedicto ^m cui carmen eius intexuit, & in proemio lib. 2. *De miraculis eiusdem sancti patris Benedicti*. ⁿ S. Petrum

Damianum ferm. 8. *de S. Benedicto*, Si-geberum Gemblacensem *De Script. Eccles.* cap. 33. recentiorumque sæculorum Ioannem Trithemium, qui quidem in opere *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, Marci monachi & Maximi Cæsaraugustani Episcopi seorsum meminit; in altero autem opere *De viris illustribus ordinis sancti Benedicti*, nec Marci, nec Maximi; prioris quidem forsan quod paucorum versuum poeta vix annumerari dignus ei visus inter Scriptores fuerit quos in librum secundum coniecit; nec inter Episcopos, quorum catalogum quartus continet, potuit eum laudare, cuius Episcopatum Cæsaraugustanum cum omnibus aliis familiae suæ ac superiorum temporum Scriptoribus ignorabat. Posteroris verò Maximi, quia nondum ex fucinea lege dictum fuerat, ut qui nusquam talis auditus fuisse, Maximus Cæsaraugustanus Episcopus, monachus esset. Arnoldus item Uvion ^o Benedictinos monachos, Lilius Gyraldus poetas laudans, Baronius Cardinalis ^p, Ioannes Gerardus Vossius ^q, Antonius Possevimus ^r (& quis non?) aut de uno Marco, aut de utroque distinctè loquuntur.

55. Anne ergo tot sæculorum, non silentio solum sed & clarissimæ significacioni denegabimus fidem, ut paucis heri & nudiustertius Toleti natis pseudonymis Scriptoribus, qui omnes eadem arant vitulâ & ex uno duci omnes possunt, viliter mancipemus? Tacent veteres, ais, non negant, Immo negant dum tacent. Ea enim vis est silentii quum debuit res non fileri, ut infectam iure dicamus. Quid enim si Scriptor vitæ aut encomiastes SS. Gregorii Magni, Athanasii, Basili, Leandri, aliorum, laudatis eorum tirocinii contentus, gesta ab iis prætermisisset munera Ecclesiæ maxima? Quid si sodalis sodalem eiusdem ferè temporis ob paucorum versuum confectionem posteris commendaret, de aliis autem taceret virtutibus quarum is merito nixus ad illustre quoddam dignitatis fastigium ascendisset? Siccine hominis, cuius carmen aureis litteris in vestibulo Casinensis maximæ domus attestante Leone Ostiensi fuit inscriptum, decoxit statim apud Casinenses ipsos memoria, ut non de eo aliter quam de uno ex monachis eo loco demortuis sint locuti? quem ita conspicuum, ita celebrem longissimæ ætatis beneficio gestis honoribus, præsentiat in Conciliis, lucubrationibus historiæ, magnisque virtutibus, historiae nostræ lucumones depinxere? Insani sumus si ita nos ludificari ac duci tanquam bubalos, fune nafo inferta, permittimus.

^o In ligno vi-
ta lib. 2. c. 72.
^p Notis ad
Martyrol. xxi.
Martii.
^q De Histor.
lat. lib. 2. c. 24.
^r In Appara-
tu.

^b In Biblio-
theca Floriac.
Ioann. à Bosco
pag. 281. In
edit. Carmin.
Prosperi Marti-
nengi 3. tom.
Rome MDXC.
in Comment.
Franc. Bivarii
ad Maximum
pag. 89. In Com-
ment. ad Leon-
nis Ostiensis
Casinense Chro-
nic. Angeli à
Nuce Appendix
pag. 3.

¹ In Biblio-
the-
ca Floriac. pag.
18.

^k Editus Ro-
ma cum notis
lo. Bapt. Mari
MDCLXV.

^l Parisiis
tandem editus
cum notis An-
geli à Nuce
MDCLXVIII.

^m In eiusdem
Biblio-
th. Flo-
riacensi pag.
281. & 283.

ⁿ Ibidem pag.
80.

• Cap. 33.

56. Omnino & argumentis uti affirmantibus possumus. Marcus post S. Gregorium de S. Benedicti rebus scripsit. Ita nos censere debemus, si antiquioribus credimus. Sigebertus ait^s vitam à Gregorio descrip-
tam eum deflorasse heroico breviloquio, &
pauca superaddidisse. Aimoinus itidem
apertè docet principem huius argumenti
Gregorium fuisse, & post eum aliqua exar-
râsse versibus Marcum & Paulum Casinenses.
Sanctus autem Gregorius vitam S. Be-
nedicti, hoc est secundum dialogorum li-
brum qui eam continet, iam Pontifex scri-
bebat, circa annum sui muneric quartum,
Christi D XC III. quod ex libri 4. cap. 36.
47. & 55. liquidum est. Scripsit ergo &
Marcus, si Maximus fuit, de Benedi-
cto carmen non adhuc Casini, sed cùm
ex monacho & abate archidiaconus Cæ-
saraugustanæ Ecclesiæ, forsitanque iam Epi-
scopus, in conspectu esset universæ Hispa-
niæ. Namque anno D XC IX. hoc est sex
annis post scriptam à S. Gregorio Papa
S. Benedicti vitam, erat iam præsul Cæ-
saraugustæ Maximus: quod ex Concilii
Barcinonensis priùs laudata subscriptione
constat. Quod quām malè convenit cum
celebrato à Casinensis tam siccè ieune-
que Marco monacho auctore carminis, o-
mnes vident.

57. Præterea Marcus levita S. Ben-
edicti audit ab eodem Aimoino, diaconus
scilicet: qualem eundem fuisse Benedictum
parentem clarissimis documentis demum
ostendit vir in paucis doctus ac prudens,
mihi semper colendus, dominus An-
gelus de Nuce, ex Casinensi abate Ro-
manensis hodie Archiepiscopus in eruditissi-
mis suis ad historiam Leonis Ostiensis Ca-
sinensem Notis^t. Verba Aimoini^u: *De-*

^t Ad Vitam
S. Bened. à
Gregorio M.
scriptam c. 24.
pag. 45.
^u Ubi suprà,
scilicet serm.
de S. Bened. in
biblioth. Flo-
riac.

*hinc Marcus quidam poeta ad eundem ve-
nerabilem Benedictum veniens, eiusque ma-
gisterio se committens, aliqua in eius laude,
levita ipsius, versibus exaravit. Levitæ
autem munus maximè distat ab Episco-
pali dignitate Maximi. Tandem id faciunt
Hispanarum rerum hi buccinatores, Mar-
cum confundentes cum Maximo, ut de
natalibus huius Hispanis dubitari possit.
Qui enim disciplinæ se dedit almi paren-
tis Casinum habitantis & in ea domo man-
fit, Italus credendus est potiori iure quām
nostras. Benedictinis scilicet monachis ta-
lium cupidis (viros semper excipio huius
familiaæ, quos continuò creat, subacto at-*

(1) *Didacus* hic fuit *Antonius de Barrientos Au-*
gustinianus assumto nomine Ludovici Iosephi Aguilar
de Losada. *Vernaculum autem nomen Frai Diego*
Antonio de Barrientos, tegitur Latino anagrammate:
Do tibi fontes ire: onera grana odi. Opusculum

que purgato iudicio utentes) obiecit qui-
dem mendacissimæ historiæ architectus
hanc, ut cum Virgilio parum loquar
mutato,

Melle soporatam & medicatis fraudibus offam
Cæsaraugustani præfulis Maximi, tum Mar-
ci, tum monachi huiusc ordinis; ne vi-
rorum intra claustra eius degentium pa-
sim doctissimorum ea, quæ obtrudendo alio-
rum palpo simul dicta sunt, palato non
saperent.

58. Qui autem de re plura, commen-
tarium adire duplex ac forsan triplex po-
terit amici olim dum ante paucos annos
viveret nostri D. Iosephi Pellizerii Iacobæi
equitis, regii chronographi, *De duobus*
inter se diversis Marco & Maximo^x: ex

^x Libri Hispa-
nae linguae ver-
naculi hæc est
inscriptio: Ma-
ximo Obispo de
Zaragoza dis-
tinguido de
Marco levita,
y monge del
Casino. Matri-
editi MDLXXI.
in 4. Eadem
diversitatem
comprobant in
Præfatione ali-
brum 1. *De las*
Antiguedades
de España D.
Laurentii de Pa-
dilla.

^y Ad The-
nem.

scripto que libello fannarum magis quām
rationum pleno, arguti atque dicacis po-
tiū quam docti hominis laudem aliquam
reportavit. Eruditi enim opusculi ante alia
propositum naso suspendens, quasi huic
tantū distinctioni Marci atque Maximi
stabiendiæ accinctus araverit littus are-
narum cultor, ut ait Ausonius^y, hoc est
rem inutilem vanamque sit sectatus, risui-
se totum derisique omnium dedit. Hæc
nempe latenti, seque prodere erubescenti
Aristarcho res inutilis & vana est occur-
su primo confidere monstrum falsitatis;
& ementiti quod præfert nominis redar-
gutione, dicta eius omnia & fidem ever-
tere, qui pro viro maximo sese vendi-
tans novam quasi, non solùm profanarum,
sed & sacrarum quoque Hispaniæ totius
rerum historiam, ipsamque mendaciis
scaturientem, nobis nuper ingessit. Operam
& oleum Pellizerius ludit, gigantem hunc
uno & altero iectu lapidis proternens; ma-
gnum autem operæ pretium facit is, qui
fabulosarum quarundam originum dete-
ctorum invidiā ferox, lapidem quo iectus
fuit veluti canis mordet.

59. Huic deinde suo Maximo attribuit
Pseudo-Iuliani ore fculneus transformator,
quod auctor fuerit *Officii S. Iacobi Apo-*
stoli. In *Collectione* scilicet *variorum carmi-*
num ita habet^z: *Officium S. Iacobi Apo-*
stoli

^z Pag. 156.
Inscribitur: *Censura á las distinciones entre Marco*
y Maximo, el Berofo de Caldea y Viterbo; y á
la población y Lengua primitiva de España pu-
blicada por Don Joseph Pellicer de Tovar y Offau.
Toledo año de 1674. fol.

stoli est compositum à Maximo Cesaraugustano Episcopo. Praefatio est S. Isidori & hymnus. Quām hic inculcari dignum est, mendacem memorem esse oportere! Idem enim ipse auctor in Chronico num. 17. Missam S. Iacobi à B. Isidoro ait expurgatam, à Melantio editam, & à Serrano Asturio Episcopis Toletanis auctam fuisse. Sed iam nos ad alia. Hic aliis capitibus examinandus est Maximus.

C A P U T III.

De s. ISIDORO Hispalensi Episcopo. Patria eius forsan Hispanis. Germanorum quorundam crassus error natu Germanum hunc fuisse contendentium. Vita eius à Luca Tudensi scripta. Quām Leandro fratri carus. De eius sub hoc educatione, & falso imputato ei monachatu, ex cellæ forsan nomine aliis quām monachis communi: item quod S. Gregorii auditor fuerit, ex equivocatione cum alio Isidoro Siculo. Apocryphum quiddam de eius in Romam miraculosa transporatione. Hispalensem creatum fuisse Archiepiscopum. De Acephalorum hæresi. Venisse Isidorum Romanam ad Concilium parum certa res. Neque Malacæ eum exsulem, neque Gordianum in eius locum intrusum fuisse. Falsa inscriptio epistolæ Deus-dedit Papæ ad Gordianum Hispalensem Episcopum. De certo tempore eius mortis, & in Legionensem urbem corporis translatione, contra Bononiensem traditionem. Fabula de Machometi ex Hispania Isidori metu fuga à pseudo-historicis credita, ex certissima falsi istius prophetæ gestorum narratione, refellitur. Francisci Bivarii obnoxium his fabuiis ingenium, quamvis alias perspicax. Isidori doctrinæ laudes ab antiquis & recentioribus reportatae. Ratramni Corbeiensis interpretatio Isidoriani testimonii adversus Hincmarum Rhemensis. Gratiano & Canonicis Iuris Scriptoribus magni habitum Isidorum. Martini Poloni testimonium de SS. Isidori & Ambrosii loco in patribus Ecclesiæ constituendis controverso incerta historia. In huius Martini Chronicon supposititia multa se intrusisse.

60. SANCTISSIMI Patris ISIDORI Hispalensis Archiepiscopi Hispaniarum doctoris gestæ res vix poterunt brevi circumscribi commentario. Adeò autem uber est campus, ut etiam post magnos tot fertilissimæ segetis meliores spicarum collectorem aliqua laus maneat. Sequemur nostrum etiam hīc morem, ut de patria, educatione, gesto Pontificali munere, obituque non nimis prolixè monentes, doctrinam atque eius documenta impressa libris exquisitè persequamur.

61. ISIDORUS (aliter in manu exaratis codicibus nomen hoc scribitur sed malè^a) Severiani ac Turturæ filius, quibus parentibus (Hispano-Romanis, ut credimus, non Gothis) Leander natu maximus, Fulgentius, Florentina, Theodora Hermenegildi ac Reccaredi ex Leovigildo mater, germani fratres procreati sunt. Hispali natus vulgo creditur. In eam enim urbem fama est exsulem venisse, nondum eo nato, Severianum. Qui cùm è nova Carthagine, ubi Duxem agebat, profectus fuisse: indidem fortè oriundum Isidorum nonnusquam legitur^b. Qui verò Germanum natione asserit Ioannes Eisensgreinius^c, Hispanos taxans quod suum velint, cui ferè crediderunt Centuriatores^d: ipse sibi forsan, quia Gothum existimavit, proprios fascinare oculos voluit.

62. Oris specie à puerō commendatus, quod Ildephonſus non dissimulat de eo scribens^e, in cunis adhuc omen accepit ut olim S. Ambroſius, aliique^f, doctrinæ atque eloquentiæ claritudinis tempore suo emicaturæ, in apum examine, quod visum fuit in os eius ingredi atque ex inde egredi in cælumque evolare: cuius rei auctorem Lucam Tudensem in eiusdem vita^g, quum hæc scribimus iam in Aprili Actuum Sanctorum à clarissimis viris Godefrido Henschenio Danieleque Papebrochio, ad quos misimus, edita, laudare possumus. Fama est ab eodem auctore confirmata, puerulum adhuc, sub Grammatista forsan, cùm abiecta immaturè spe in literis proficiendi è propria domo extra urbem aufugisset: incidisse in cuiusdam putei lapidem frequenti stillicidio perforatum, canalesque in ligno attritu funis aquam haurientis factos: quibus consideratis, & à superveniente quodam de causa rei admonitus, confirmasse animum, hilareunque in domum redisse, eo naturæ documento ad confringendas labore improbo quascumque studiorum difficultates persuasum.

63. Quanta autem caritate eum devinētum sibi cùm parentes tum Leander, à quo domi educabatur, habuerint, suavissima hæc ad Florentinam utriusque sororem de eo concepta huius ostendunt verba: Postremò (ait^h) carissimam te germanam quæſo, ut mei orando memineris, nec iunioris fratribus Isidori obliuiscaris: quem, quia sub Dei tutione, & tribus germanis superstitibus (Leandro nempe ipso, Fulgentio, ac Florentina; at cur nihil de Theodora Leovigildi uxore?) parentes reliquerunt communes, lœti, & de eius nihil formidantes infantia, ad Dominum commearunt. Quem cùm ego ut verè filium habeam, nec temporale aliquid eius caritati præponam, atque in eius pronus dilectione recumbam:

^a Hisdorus,
Hisydorus; &
Ysidorus. Vide
Constant. Caie-
tan. in SS. trium
ord. S. Bened.
luminum pag.
47.

^b In Brevia-
rio Hispano, &
Quignonii apud
eundem Caie-
tanum pag. 14.

^c In Catal.
test. veritatis.

^d Cent. 7. cap.
10. §. 8.

^e De Script.
cap. 9.

^f Vide Ber-
neggerum Mi-
scellan. obser-
vat. 5.

^g Unde ha-
serunt Vasæus
ad annum
DCXXXVII. Ma-
riana lib. 6. c. 7.

^h In fine Re-
gulae.

bam : tanto eum carius dilige , tantoque Iesum exora pro illo , quanto nōsti eum à parentibus terrenis fuisse dilectum.

64. Profecit verò sub Leandro tanto doctrinæ multiplicis, quām virtutum iis heroicarum dotibus, quas sequens vitæ sanctitas, singularisque facundia, ac per tot libros bonæ frugis plenos sparsa cumulatissimè eruditio, impressumque iis ingenium cunctarum rerum capax, mirabilis copia, nullique alii comparanda encyclopædiæ totius cognitio, ad posteritatem omnem propagare. Sacris & profanis literis hebræis, græcis, latinis instructum opera clamant, monumentaque aliæ & Breviaria nostra in lectionibus exprimunt. Quamquam ob ignorantem græcæ linguæ nonnulla in etymis peccâsse à Bonaventura Vulcanio excusetur ^k.

65. Duos autem educationem sanctissimi ac prudentissimi Leandri insignes adolescenti fructus attulisse novimus. Sub Leovigildi nempe, atque Arianorum fævitia & odio liberè permisus ab eo fuit ^l eloquentiæ doctrinæque viribus Evangelii hostes palam impetere, non sine vitæ, quam Hermenegildus eidem prœlio impendit, discriminè præsentissimo. Re autem Religionis sub Reccaredo in portum deductæ, inclusus ab eodem Leandro fratre in cellulam fuisse memoratur, seu potius in domesticum carcерem, ad quem cunctarum disciplinarum magistri admittebantur instruendo iuveni, & à fæculi blanditiis in ea ætate, in eaque ab hæreticis pace adhuc magis cavendis, custodiendo. Sequimur in his eiusdem vitæ auctorem. Breviaria autem cohibitum à Leandro fuisse aiunt in propugnatione catholicæ doctrinæ, atque in eidem prospriora servatum; ne absque ulla profectus spe fulgentissimum illud, tamdiu Ecclesiæ futurum lumen, quo minùs tempore debuit extingueretur.

66. Sed an à cellæ hac inclusione persuasum fuit nonnullis Isidorum in monachatu vixisse? Nam instituto suo asserunt Benedictini ^m, immo & Carmelitani ⁿ. Atque hi quidem nullo, illi colore aliquo. Regulam enim scripsisse fertur monachis, quæ non alia est nisi Benedictina, pro patriæ usu, & invalidorum animis decentissimè (ait Braulio) temperatam. Negantque aliis quām religionem professis, usu olim venisse ut religiosorum legislatores fierent. Attamen ut pro suo agnoscerent, haud sibi persuasere Ioannes Trithemius, Antonius de Iepes ^o, alii; nec Arnoldus Uvion ^p ex animi sui sententia, sed ex aliorum relatione in partes ivit. At neque cæteri nostrarum rerum historici ^q. Immo anonymous in S.

*Fruictuosi abbatis & Episcopi Bracarenis elogio quodam à Constantino Caietano edito^r, religionis propositum Fruictuoso, minimè autem Isidoro, attribuit: quos inter se ibi comparare intendit. Confirmatque Lucas Tudensis ^s his verbis: *Preterea pater existit clericorum, doct̄or & sustentator monachorum ac monialium.* Quibus docuisse eum & aluisse monachos, præfuisse autem clericis non obscurè significat. *Patris* enim appellatio præfecto adaptari solet, uti abbatibus in can. x. Concil. Hispal. II. atque item in can. xi. & alibi. Nec *celle* quod initio diximus nomen intra claustra restringendum est, cùm ex Redempti relatione quem infrà laudabimus, constet Isidorum iam moritum è cellula sua, hoc est camera domus Episcopalis, se fecisse in Ecclesiam deportari; *cellulæque presbyterorum, & levitarum* in can. xxiii. Concilii Tolet. iv. mentio fiat.*

67. Braulioni tamen Cæsaraugustano Episcopo attributum alicubi legimus epitaphium SS. Leandri & Isidori, quod scriptum extare aiunt ad finem *Etymologiarum* S. Isidori in libro Gothicō monasterii S. Dominici de Silos: de quo nos suprà meminimus S. Fulgentii res persequentes cap. i. Atqui è literis D. Antonii (*Lupian*) Zapatæ & Aragon ad Rever. Patrem F. Ludovicum de Mier Benedictinorum Hispanæ Congregationis Romæ Procuratorem xi. Februarii die anni MDCLVII. ex S. Æmiliani monasterio datis, distichon illud:

Crux hæc alma gerit sanctorum corpora fratrum.

Leandri Isidorique , priorum ex ordine vatum,

ita legi in laudato Exiliensi codice comprobare possumus:

*Crux hæc alma gerit . . . corpora fratrum
Leandri Isidorique parum ex ordine abbatum &c.*

Quas literas eiusdem Zapatæ manu scriptas penes me habeo. Nihil tamen id nos removet à saniore iudicio; cùm è manu ista tot male sanæ fictiones prodierint; ordoque abbatum vix est ut imputari præ pontificali dignitate quā functi ambo sunt, sanctissimis viris ab ineptissimo & rusticissimo poeta, qui Braulio certè non est, mereatur. Quin immo potius monachatui resistit adverbium illud negans, *parum ex ordine abbatum*. Brevisiter de his, ne hīc hæreamus cum aliorum invidia.

68. Nescio autem unde originem habuerit scripsisse Marinæum Siculum ^t, Arnoldum Uvionem ^u, Ioannem Eisensgreinium ^x, Sancti Gregorii auditorem Isidorum aliquando existisse. Fortean quòd in utriusque operibus magna sit consensio non sen-

ⁱ Auтор vitæ
landatus. *Brev. Hisp. an.* apud
Caietanum pag.
14. *Cæsaraug.*
anni MDLVI.

inſu D. Ferdinandi ab Ara-
gonia editum.

^k Infrà lau-
dando ubi *De
etymologiis*.

^l Vitæ au-
tor.

^m Sandoval,
Leander à S.
Thoma in *Benedictinæ Lut-
tit. additionib.*
cap. 3. Caietan.
suprà landatus
pag. 18. Quinta-
nadeñas in
SS. Hispalensib.
iv. Aprilis, &
uti audio, Ioannes de Cisneros
in *Vita* nondum
edita *Isido-
ri*, Tamaius in
Martyr. Hisp.
iv. Aprilis pag.
485. & 495.

ⁿ Casanate in
Paradiso suo
Carmelitici de-
coris. Lezana
in *Annal. Car-
melit.* ad ann.
DLXXVIII. n. 4.

^o In *Annal.*
Benedictin. ad
annum DXCIX.
cap. 1.

^p *Ligni vitæ*
lib. 2.

^q Egregiè pro
hac parte de-
pugnans Fr.
Hermen. de S.
Paulo, *Defens.*
ordin. S. Hier-
onymi tit. 9.c.8.

^r Pag. 6. in
opere suprà lau-
dato.

^s Chron. lib.
3. in principio.

^t Lib. 5. De
rebus Hisp.
^u Lib. 2. *Ligni*
vitæ cap. 24.
^x In Catalog.
test. verit.

tentiarum tantum, sed & verborum. Observavit iam Lucas Tudensis lib. 2. *contra Albigenses* cap. 4. ad extraordinariamque Spiritus Sancti operam id referre non dubitavit. Quo alius videbitur fortasse aliquibus Prudentius Trecensis *Adv. Erigenam De prædestinatione* cap. 2.^y Frustra^z; cùm nec iccirco plagiarius sit qui frequenter alterius flores decerpere amat, ut Isidorus aliorum præcipueque Gregorii fecit, quem in paucis reveritus fuit. Nec dissimulavit ipse, dum præfatur in *commentaria sua in vetus Testamentum*, sumissee ea se ex *Origine, Victorino, Ambroso, aliis, ac nostris (ait) temporibus insigniter eloquenti Gregorio*. Itidem Braulio, *Sententiarum tres libros floribus* (inquit) *ex libris Papæ Gregorii moralibus eum decorasse*. Fortè quia Isidorus alias Sicutulus auditor S. Gregorii fuisse dicitur, ut ex Constantii Felicis Calendario, & Ferrario in Notis sui sanctorum catalogi die xv. Ianuarii constat: ad Sanctum Isidorum nostrum, uti ad notiorem altero, converterunt se huius rei auctores. Auctor quidem Vitæ refert cognitum Gregorio Isidorum ex epistola quam *De beatitudine*, Leandro infligante, ad eum direxit; adiungitque prodigium quoddam; ad Gregorii sive ipsius Isidori preces miraculo hunc portatum Romanam nocte ipsa Dominicæ Nativitatis, dum officium matutinum à S. Pontifice in Ecclesia perageretur; & post commissos inter utrumque suavissimos amplexus, eadem nocte ad Ecclesiam Hispalensem reversum, clericos suos canere adhuc matutinas laudes invenisse^a. Quod miraculum, nisi fidei nittatur alio testimonio antiquitatis, fidem non facile inveniet.

69. Ex iis autem quas diximus providentissimæ custodiæ latebris, diem suum Leandro obeunte, ad successorem eius in Ecclesia Hispalensi Episcopum, non sine vi, Isidorus fuit extractus. Quam cathedram quadraginta ferè annis tenuit, Ildephonso teste^b. Unde cùm anno DCXXXVI. vitam cum morte commutârit: fateri cogimur circa DXXVI. vacuum ei locum fratrem Leandrum reliquisse⁽¹⁾. Præfuit quidem noster Toletano illi, quod pro confirmando Gundemari decreto coactum fuit, Concilio^c, anno huius saeculi x. deinde Hispalensi II.^d sub Sisebuto DCXIX. Cuius Concilii canon decimus tertius (occasione cuiusdam eò in-

tromissi Syri Episcopi ex Acephalorum secta, quem huic errori in eodem renuntiâsse patrum coetu superius retulerat canon): invectivam adversus eandem sectam continet, ab Isidoro, ut verosimile est, dictatam: quâ mirabili perspicuitate, copia & vi doctrinæ, argumentorum ex sacris libris & sanctorum Ecclesiæ patrum testimoniis, hæresin istam duarum in Christo naturarum proprietatem abnegantem, deitatemque passibilem asserentem, Doctor eximius refutavit. Huius sectæ inde appellatae quod ignoraretur eius auctor, idem Isidorus præter alios meminit lib. 8. *Etymolog.* cap. 5. Qui & præfuit iv. Toletano Concilio Episcoporum lxx. aut circiter, anno DCXXXIII. sub Sisenando Rege celebrato.

70. Confirmâsse verò eius in Episcopum electionem, atque eundem in Sedis Apostolicæ legatum & primatem creâsse Gregorium Papam, vereor ne absque sufficienti fundamento in Breviario quodam^e, & à Luca Tudensi^f scriptum sit. Demus tamen postremum hoc Breviariis nostratibus, & natali loco Hispali, quod & Baronius admisit^g. Increbuit quoque apud Breviaria quædam nostra^h opinio, venisse aliquando Romam Isidorum à summo Pontifice Gregorio evocatum cuidam ut Concilio interesset, ibique tanta auctoritate ac pondere sententiam dixisse, ut uni ei ceteri patres detulerint. Id quod Vitæ auctor, sive Tudensis sive alius sit, confirmat, miracula in reditu ab eo patrata in literas referens; admittuntque ex parte historici recentiores nostriⁱ. Quæ non minus quâ superiora probabili (iudicio nostro) ratione deficiuntur; cùm S. Gregorii postremis annis, quibus æqualis fuit Isidorus, atque item eiusdem successorum Sabiniani, Bonifacii III. Bonifacii IV. Deus-dedit, Bonifacii V. & Honorii I. sub quo extinctum est lumen hoc Hispaniarum, temporibus; non ullum generale Concilium in urbe celebratum fuerit, quod debuerit evocari præful Hispalensis.

71. Nec mirum has persuasiones passim induere veritatis vultum in Ecclesiasticis etiam voluminibus, cùm & inter Decretales epistolas locum sibi quædam fecerit Deus-dedit Papæ ad Gordianum Hispalensem^k Episcopum inscripta (qui Deus-dedit ab anno vixit in Romano pontificatu DCXIV. usque ad DCXVII. dumtaxat, in

Ss 2 me-

^e Apud Caiet. p. 14. Referunt Egid. González in *Theat. Hisp. Tamaius* IV. Apr.

^f Chron. lib.

^g in principio, & vita Isidori.

^h Ad annum DCXXXVI.

ⁱ Brev. Cæsar August. ann. MDLVI. Alterum Hispanis generale apud Caietan. pag. 15.

Refert Padilla cent. 7. cap. 22.

^j Morales lib.

12. cap. 21. Negant tamen Io. Marieta *De SS. Hisp.* lib. 1. cap. 24.

^k Alias est Hispalensem apud Anselmum, Burchardum, & Luitprandum. Vide notam Th. Tamaii ad Luitprandum pag. 37.

Script. Eccl. c. IX. legimus: annis fere quadraginta tenens pontificatus honorem. Existimarem rō fere biennii trienniū spatiū complecti, rotundumque numerū pro frāctō ab Ildefonso ponī. Braulio in *Prænotatione* Isidori Episcopatus annos non exprimit. Urget tamen Ildefonsus apud quem (*De*

⁽¹⁾ Remigius Cellierius (*Hist. des Auteurs Sac. Eccl. Tom. XVII. cap. 29. in Isidoro*, pag. 622. n. 2.) è binis quæ exstant Gregorii M. ad Leandrum & ad Reccaredum Regem literis anno DCCXIX. directis: superstitem tunc Leandrum fuisse, ac proinde Isidorum non antè Fratri in Episcopatu successisse affirmat. Urget tamen Ildefonsus apud quem (*De*

^a In edit. eorum auctore, qui non secundo De prædest. scripserunt tom. 2. pag. 215.

^b Vide Theophilum Raynaldum *De bon. & malis libris partit. I. eret. 10. n. 27.*

^c Referunt Egid. Gonzalez in *Theat. Hisp.* p. 20. Tamaius IV. Aprilis pag. 493. Quintanadueñas in *SS. Hisp.* pag. 150.

^d Ubi suprà cap. 9.

^e Edit. Loaisæ pag. 265. ^f Ibidem pag. 294.

medio ipso (fere quadragenario) Hispanensi Isidori pontificatu) neque Gordianus aliunde quam ex ista falsæ inscriptionis epistola suis, ut præfert, notus sit Hispalensibus antistes. Temerè enim Isidoro tribuitur aliquanti temporis Malacæ exsiliū, quo (aiunt¹) Gordianus eius occupavit locum: quasi aliquam veri habeat similitudinem tam Isidorum quam Ecclesiam Hispalensem calamitatem hanc perpeti sub catholicissimis Regibus potuisse, aut Romanum Pontificem cum Gordiano huius Sedis usurpatore sic benignè commutatâsse literas.

¹ *Ægid. Gonzalez in Theat. Hispal. Eccles.* p. 27. *Tamaius* *iv.* Aprilis, & alii ex Luitprandi quisquiliis ad annum *DCLIX.* num. *323.* & in collect. carmin. p. 153.

p. 152.

^m In edit. Pa-
ris. Iacobi de
Breul. pag. 488.

72. Obiit absque ulla controversia sexto supra tricesimum huius saeculi anno. Eram enim DCLXXIV. quacum iste concurrit, assignavit Redemptus eius clericus, sive archidiaconus (ad quem ipsius exstat Isidori alias inter epistola^m) in sanctissimi praefulvis assumtae ante obitum poenitentiae atque eiusdem obitus expositione lectu dignissima, atque eo quidem certissimo antiquitatis monumento. Hic primus fuit Chintilæ Regis annus; quare temporibus Heraclii & Chintilæ seu Chintilani decepsisse, Braulio recte annotavit. Nec diversa it Ildephonfus, qui floruisse eum temporibus Reccaredi, Liubanis, Witterici, Gundemari, Sisebuti, Svinthilani, & Sisenandi Regum, Chintilano, ait, prætermisso; vix enim ad eius ætatem pertinere Isidorum credidit, sub cuius regni exordium ad superos abiit. Convenit quod decesserit pridie nonas Aprilis, & post quartum à Paschate diem, quod eo anno pridie Calendas eiusdem mensis fuisse observavit vir doctif-

ⁿ In Notis ad simus Ioannes Grialius ⁿ, & post eum, im-
Redempt. hanc memor tamen illius operæ, Constantinus
Relationem Caietanus ^o.
editionis Matrit.

73. Qui ab hoc anno discedunt, Tuden-
sis nempe & Cæsaraugustani Breviarii au-
tor, qui eram DCLXX. seu annum
DCXXXII. Breviarium commune Hispa-
niae antiquum, qui annum DCXXXV. Scri-
ptor iam laudatus, eius Vita, qui DCXXV.

Ubi supra
pag. 38.

^p In hoc obitūs anno DCXXXVI. contentiunt cum Redempto Baronius tom. 8. ad hunc ann. Padilla cent. 7. cap. 22. fol. 218. Ribadeneira in *Flore SS.* iv. Aprilis. Auctor catal. Regum Gothorum in edit. Concil. Loaixa. Arnoldus Uvion qui DCXLII. vel circiter constitutē Isidori postremum; in rectam, quam ostendimus, viam reducendi sunt. Nam & è Conciliorum actis liquidò constat vixisse adhuc anno DCXXXIII. quo Tole-tano iv. Concilio interfuit; diemque suum ante annum DCXXXVIII. obiisse, quo ha-bitum fuit sextum Toletanum, Honorato iam Sedis Hispalensis antistite^p. Ambrosius quidem noster Morales anno uno mortem anticipat, scilicet DCXXXV. quoniam se-quenti celebratum credit Toletanum Con-cilium sextum. Hispali autem sepultus, post aliquot sacula translatus Legionem fuit, &

in templo ab eius nomine dicto magna cum religione , & miraculorum ostentis, Ferdinandō I. Castellæ simul & Legionis Rege, in resurrectionis spem depositus.

74. Id cum sit certissimum, quærendus est Bononiensi urbi amplissimæ Isidorus alter, quem in sua Cælestinorum sacra æde in posterum veneretur. Quamvis enim huius Scriptores^q constanter affirment Isidorum nostrum Româ redeuntem Bononiæ obiisse, Benedictini cuiusdam monachi Chronico circa annum MCLXXX. in eadem Ecclesia relicto fidem habentes: non eius notæ hic auctor est, qui perpetuæ tot sacerdotorum quæ nobis favent confessioni contraria stare audeat; viderive dignus possit, quem tot sic magni nominis concedant historici. Rem à Caietano^r actam non iteramus: qui quidem auctor ad alium Italo-Siculum Isidorum Episcopum suprà à nobis memoratum, qui xv. die Ianuarii suum in fastis^s habet locum, Bononienses homonymi deceptos manuducit: cui eius germanus frater Octavius Caietanus in *Vitis sanctorum Siculorum*^t vix consentit: aliter atque Ferdinandus Ughellus in *Italia sacra*^u. Patres Jesuitæ doctissimi qui *Acta Sanctorum* edere pergunt adeundi sunt ad iv. Aprilis diem.

75. Sed quia Isidorianæ historiæ enarratoribus libenter ea quæ de eo comperta sunt exponenda relinquimus , eò ferè intenti ut de falso aut non ita certè iactatis, quod non sic vulgò agitur , hæc legentes bona fide moneamus : explodenda succedit nunc , antequam stilum enumerandis Isidori operibus accingamus , de Machometo in Hispaniis Cordubæ aut alibi ab eodem viso fugatoque , quorumdam hominum traditio, quibus de antiquis rebus diiudicandi ac censendi non summa fuit sagacitas. Lucas Tudensis Episcopus , qui duodecimo sæculo vixit , nisi fallor traditionis prora , & puppis est. Hic in Chronico suo , quo Isidorum eiusque Ildephonsinam appendicem interpolavit , sub era DCLXXIV. Machometum in exordio suæ prædicationis adiisse Hispaniam , Cordubæque suæ perditionis sectam docuisse refert ; Isidorum autem revertentem è Romana curia de hac re certiorem factum quosdam præmisisse qui eum caperent ; Machometum verò à diabolo admonitum aufugisse , & per Africam ad propria repedâsse. Idem sub era DCLIII. & Sisebuto Regè , *Mahomet ab Hispania turpiter fugatus* (ait) *in Africa nequitiam nefarie legis stultis populis prædicavit.* Hanc ipsam pseudo-historiam reperiire est in vita Isidori quam sæpiùs laudavimus incerti auctoris , aut forsan eiusdem Tudensis , qui col-

^a Donatus
Puniellus in
Chron. Eccles.
S. Stephani Bon-
non. Uvion lib.
2. *Ligni vita*
cap. 24. & alii
in *Aditis sancto-*
rum laudati die
IV. April. in
comment. præ-
vii §.2. num. 6.
Ubi suprà
pag. 39. & se-
quentibus.

^s Uvion lib.
3. *Ligni vite*
Constant. Felix
in *Calend.* Fer-
rarius in *catal.*
SS. hoc die.
^t Tomo. I.
pag. 225.

^u In *Episc.*
Bononiens. to-
mo 2, tit. I, fol.
11. in *Petro*
Episc.

loquium Machometi cum diabolo satis prolixum, tamquam si præsens tunc iis adfuisse, aliaque non minus absurda & incongrua intexit.

76. Nec mirum si tam novæ ridiculæque & absurdæ rei calculo suo ficalneo Toletana pseuso-historicorum tribus faverit. Maximi hæc sunt ^a: *Machumetus, homo impius & flagitosus, græssatur per Hispanias.* Quæ quidem in fragmento nostro desiderantur. Luitprandus sæpe ^b: *Machumetus, qui virus erroris sui fundens per Hispaniam, Cordubæ, Hispali, Toleti cœpit seminare, ab Aurasio Toleti Archiepiscopo Toletano (Toledo potius) pulsus; catholicique doctores verbo & scripto nefarium errorem persequuntur.* In fragmento nostro paulò aliter conceptus hic locus exstat, desuntque omnino quæ de catholicorum Doctorum scriptis audivimus. Item alibi post octennium transactum ^c: *Machumetus pseuso-propheta Cordubæ prædicat.* Desunt in fragmento. Tandemque innuit Hispanias reliquissime morosum hunc tot annorum hospitem, & ad annum DCXIX. libros erroris sui in Arabia vulgâsse. Tudem secutus fuit, ut solet, auctor *Historia generalis* ^d, cui Alfonsus noster X. sapiens nomèn dedit.

77. Hac via pergunt fabulæ huic plaudentes è recentioribus nonnulli ^e. Ex quibus omnibus, aut nullius prorsus aut saltem lubricæ plerumque fidei, testimoniis, cinnus hic fabularum colligitur: pseuso-prophetam illum nequissimum plusquam septennii spatium errores suos docentem apud nos contrivisse, Toletoque ab Aurasio Episcopo eieclum anno DCVII. adhuc tamen anno DCXV. Corubæ prædicâsse, atque Africam inde petivisse. Adiungunt alii ^f, cùm occurisset is Isidoro nostro prognosticum ab hoc ex vultu eius factum, pestem aliquando illum hominem Ecclesiæ futurum. Unde Iurisconsultorum filii ad firmandum ex oris foeditate iudicium delicti exemplo isto passim utuntur ^g. Quas tamen historiæ tenebras oriens veritatis sol statim dissipabit.

78. Pseuso-propheta hic postumus Abdallæ patri ortus est anno DLXVIII. aliis DLXX. in valle, ut appellant, *lapidosa*, urbis Mecchæ Arabiae Felicis. Usque ad octavum ætatis, DLXXVI. sive DLXXVIII. scilicet, educatus fuit ab avo Abdelmuratilib, deinde hoc decadente, à patruo Abutalib. Adolescens, ut alere se atque uxorem ducere posset, locavit operas Chadighæ feminæ diviti: à qua impositus curæ camelos pascendi, sive & caravanam, seu caphilam (ita vocant camelorum expeditiōnem aliò portantium onera mercimonii

causa) ducendi, Chadighæ adeò placuit, uti & ei ætatis annum xxv. agenti, nempe DXCIII. aut DXCV. nuberet, ex quo septem peperit liberos; vixitque in matrimonio eius xxiv. annis, usque ad DCXVII. sive DCXIX. Priusquam autem Machometus huic coniungeretur, occasione in Syriam aliasque regiones propinquas vehendi merces, cum Iudæis & Christianis de religiōnis re contulit; nec tamen usque ad ætatis annum quadragesimum, Christi DCVIII. aut DCX. spiritu diabolico abreptus pseuso-prophetare cœpit. Novem tamen ei tantum homines per quadriennium crediderunt. Anno autem DCXII. aliàs DCXIV. ætatis XLIV. manifestavit se, aduersus eos qui dictam sibi legem aversarentur vi admota. Sequentibus usque ad DCXXII. cum Coraisitis, hoc est idololatris, continuo decertans, parvo tamen Islamismi seu sectæ suæ profectu, hoc tandem anno migravit, aufugitve potius, ex Meccha Medinam, annum agens ætatis LIV. sive LIII. postquam contra eosdem Coraisitas, Iudæos, aliosque intra Arabiam prosperè bellum ferè semper gerens, extinctus demum est anno Hegiræ, hoc est fugæ in Medinam, undecimo, Christi DCXXXIII. aliàs DCXXXI. Sisenandi Gothorum Regis primo tertiove. Constant hæc omnia ex arabibus, græcis, latinisque Scriptoribus. Annū exitū à Meccha in Medinam, hoc est Hegiræ, primum constituunt omnes accuratè id pertractantes vicesimum secundum supra sexentesimum Christi à Julii die xv. ^h Undecimo autem Hegiræ obiisse eum tradit Elmacinus (qui Muhamedis Abugiafaris antiquorem aliam defloravit) in *historia Saracenica* lib. I. cap. I. quod tempus mortis anno concurrit DCXXXIII. aut circiter, habito ad Arabicorum vulgarium annorum diversitatem respectu. Unde annis Arabicis sexaginta tribus, seu vulgaribus LXI. quos eum vixisse idem refert Elmacinus, detractis; eadem diversitate annorum considerata, quorum Arabicus undecim diebus minor vulgaris est, sexagintaque Arabicæ totidem vulgaribus ferè biennio minores sunt: annus Christi DLXXII. Machometo natalis deducitur.

79. Quadragesimo vero ætatis, hoc est intra spatium quod intercedit inter annum DCVIII. & DCX. instillare nefaria dogmata quibusdam tantum clamque cœpisse, & profectu quidem adeò exiguo ut intra novem constituerit, ferè omnes domesticos; vocationis autem, ut loquuntur Arabes, seu furoris potius, quarto anno palam efferen tem se & ad legis promulgationem vi & armis usum, per singulos uique ad sexcente-

^a Ad ann. DCVI. num. 2.

^b In Chron. ad ann. DCVII.

^c Ad ann. DCXV.

^d I. par. c. 40.

^e Alph. Spina, Warnerus de Rolevink, Quintanadueñas, Bleda, Vasæus, & quædam Breviaria apud Tamiam iv. Apr. pag. 493.

^f S. Antonius in Hist. tit. 15. cap. 2. §. 6.

^g Vide Maſſard. De probat. tom. 2. concluſ. 831. n. 29.

^h Cum pluribus Ricciolus in Chronol. reform. lib. I. c. 24. Iacobus Golius in notis ad Alfergani elemēta astronomicā pag. 55.

simum vicesimum secundum, sive Hegiram aut fugam, partim sermone inducendis, partim gladio cogendis ad Islamisimum (sc̄tam hanc ita vocant perfidi Machometani) dedisse operam, idem narrat Elmacinus^f: cui ferè in omnibus convenit Georgius Abulfaraius in *Historia Dynastiarum*, quam Thomas Erpenius vulgarem dedit ex Arabica^g. Immo & ipse Machometus in Alcorano expressit^h se usque ad hunc annum in patria mansisse. *Uique transagi apud vos* (ad Mecchenes ait) *tempus aut ætatem*: nempe, ut interpretatur Beidavi Arابوم doctissimus, *spatium quadraginta annorum*; indeque proverbium apud eosdem invaluit Arabas: *Non fuscitatur propheta, nisi post annos quadraginta*. Idem ex Ben-Casem tradit Gabriel Sionita *De uribus & moribus Orientis* cap. 8ⁱ. Exstant in publicis bibliothecis plures falsi prophetæ rerum descriptores, Seid Mustapha filius Hassenis, alias Genabi, Mirchondi, sive Emir Choand auctor *Muhamedim*, sive vitæ Muhamedis, & alii.

80. Consulantur hæ à peritis historiæ. Nihil, credimus, de peregrinatione hac sive expeditione Hispanica, angulis excussis omnibus invenient. Laudat quoque Petrus Bellonus libro 3. *Memorabilium* cap. 1. Turcicum librum magni apud eos habitum, *Asear* nomine, totius vitæ Machometi ordinem continentem: in quo non alibi peregrinatus ille extra Arabiam, quām in Syria, Palæstina, Ægypto, Persiaque fuisse legitur. Hinc excluditur cùm prædicatio Machometi in Hispaniis ante hanc ætatem, tum quod iam id egerit anno DCVI. ut ait Pseudo-Maximus. Quod autem sequitur tempus usque ad fugam anni DCXXII. Mecchæ, aut in locis vicinis, operi mansisse intentum; idem Elmacinus satis innuit, & è nostris Rodericus Toletanus in *Historia Arabum*^k. Narrant inde Elmacinus & Abulfaraius res eius gestas singulis annis usque ad decimum, alias undecimum Hegiræ, quo decepsit. Quo temporis intervallo minus potuit ab ea regione, in qua bellum gerebat præsens, abscedere. Similiter græci cum Theophane historici res gestas Machometi omnes intra Arabiæ fines constituunt, non alibi grassatum referentes; ipsi tamen in errorem, quandoquidem Arabibus credere de sui prophetæ rebus satius existimamus, delapsi: dum obtinuisse nefariam hanc sectam vivo Machometo XXIX. annis, primus Theophanes in *Chronographia*^l scriptum reliquerit. Cuius verba ferè descripserunt è Græcis Cedrenus in *Compendio*^m, & Constantinus Porphyrogenettaⁿ: è Latinis Anastasius Bi-

bliothecrius^o, & Paulus Diaconus^p. Sic nempe partiti hoc tempus, ut Anastasii verbis latinis hæresis hæc tenuisse dicatur^q partes Ethribi, sub eius promulgatore, pri-mùm occultè annis decem, & bello simili-ter decem, & manifestè novem, hoc est, XXIX. annis. Cùm verè à pseudo-prophetæ initio, seu quadragesimo ætatis Machometi anno, ad sexagesimum tertium aut quintum, quos ei Elmacinus assignat, non nisi XXIII. aut XXV. effluxerint.

81. Sed esto, nullus Machometanis expeditionibus fines præscriperit. An non à ratione ipsa ducimur aut verius cogimur ad eliminandam longè ab historiæ castris Hispaniensis eius expeditionis fabulam? Quo enim linguae commercio nifus Machometus Arabs camelarius, non græcae, non latinæ gnarus, Hispanam gentem Arabicæ insciam, dudum Christianam & iam catholicam, sub Reccaredo Rege victoriosissimo æquè ac piissimo, literis & armis florentem, sagacissimam ac propositi tenacissimam, studiis dolis suis & machinationibus, Gabrieli archangeli sibi apparentis legemque dictantis, absurdissimarumque aliarum inventionum, quæ in Alcorano continentur, præstigiis, vix penes Arabes barbaros^q nulliusque religionis doctrinæ compotes, fidem habituris, decepturum se, & ad suam, bestiarum potius quām hominum perversissimam sectam, è Christianæ legis throno præcipitatur speraverit?

82. Inhiabat ille Chadighæ uxoris divitiis, quæ nupta ei mansit ab anno ante inspirationem, ut loquuntur Arabes, quinto decimo, usque ad annum post eam nonum (uti Abunazarus scribit^r) scilicet ab ætatis vicesimo quinto ad quadragesimum nonum, sive ut rationi chronologiæ communis iuxta differentiam paulò antè assignatam insistamus, ab anno DXCIII. usque ad DCXVII. aut circiter. Inhiabat libertati afferendæ gentis suæ, inhiabat imperio, & quidem occasionem nactus provinciæ tot inter Idolatraru, Iudæorum, Nestorianorum, Iacobitarum, Melcitarum, sive Græcorum, & Orthodoxorum dissidia fluctuantis; bellorumque inter Cosroam Per-sarum & Heraclium Romanorum Imperatores tum temporis faventium: non temerè potuit rebus turbatis fruiturum se spe rare. Ac decipient nos vaniloqui dicentes, Machometum, sive consilio proprio sive diabolica persuasione, invitanti è proximo huic ampliandarum rerum suarum specie sic temerè inepteque renuntiâsse; derelictisque patria & gente sibi nota ac devota apud quam divitiis & cognatione florebat, populum alium in ultimo Occidente possum,

^q Videnda
descriptio huius
gentis eo tem-
pore apud Greg.
Abulpharaium
in *Histor. Dyna-
stiarum* iam
laudata, *Dyna-
stia* 9. pag. 100.

^r Apud Hot-
tingerum lib. 1.
cap. 1. pag. 318.

^f Eodem c. 1.
n. 4. & sequen-
tibus.

^g *Dynastia*
ix. pag. 101. &
sequentibus.

^h Sur. *Ionæ*
pag. 340. verba
affert Hottin-
gerus in *Hist.*
Orientalis lib.
2. c. 4. pag. 398.

ⁱ Apud eum-
dem Hottinge-
rum p. 440.

^k Cap. 3. 4. 5.
& 6. in corpore
Hispan. illuſtr.
tom. 2. pag. 162.
& cum Elma-
cino.

^l Edit. Paris.
pag. 278. anno
Heraclii xxr.

^m Edit. Paris.
pag. 421.

ⁿ *De admin.*
Imp. cap. 17. ^o In *Historia*
verbis latinis hæresis hæc tenuisse dicatur
edit. Parisi. pag.
^p *Histor. lib.*
18.

tum, nullis viribus, nulla hispani sermo-
nis, aut morum, aut nationis cognitione
tentare nugivendulum animo suo propo-
suise, novennalique intervallo temporis
frustrà, veluti Ixionem alterum, lapidem
hunc versâsse? Apage, ut Scriptoribus si-
ve supposititiis sive ex antiquitatis igno-
ratione sibi ipsis facile illudentibus, qui
tam absurdâ hæc nobis admittenda propi-
nant, in meridie literarum ac doctrinæ
omnis perspicaciter iam videntibus assur-
gamus; & non potius cum vilissimis his
mercibus suis illuc eos amandemus, ubi ho-
mines plumbei & væcordes habitant,

Ver vecum in patria crassoque sub aere nati.

83. Francisci quidem Bavarii hominis eruditione præstantis miseratione sæpius tan-
gor, qui sagax neque vulgariter instructum
ingenium ita his obnoxium terriculamentis
habuit, ut vel non leviter ab huius fabu-
lae absurditate permotus, non ausus tamen
fuerit hoc in manus arrepto Ariadnæ filo
aliquando fese in lucem è labyrinthis fi-
culneo-Toletanæ historiæ his tenebris vindicare.
Aliter prorsus ii de hac censem fabula,
quorum ingenia (ut cum Iurisconsultis loquar)
in tutelam suam iam ve-
nerunt^s (1).

84. Doctrinam sanctissimi patris Isido-
ri opera eius produnt tot retrò sæculis &
usque nunc clarissima: quæ omnis poste-
ritas, directis ad sæculum quo vixit oculis
admirata, & nunquam non admiratura
est. Hinc theologi, iurisprudentes, philo-
logi, grammatici, perennem aquam ad
areolas suas derivavere. Immensem eius
eruditionem, ac singularem pietatem o-
mnes pari loco eoque summo habent. Ve-
teres, sibique æquales, & quos sequiora
tempora protulerunt, historicos, concilia-
res congregations, summos Ecclesiæ an-
tistites, & summos quosque omnium gen-
tium, & quarumcumque disciplinarum
Scriptores adeò sibi devinxit veneratione
sui, fructuosæque operæ nunquam limita-
tâ aut cessante beneficiâ noster Isidorus:
ut vix alias, è primi etiam subsellii &
dignitatis patribus, nomen suum frequen-
tioribus omnium ordinum laudibus com-
mendatum ad posteros propagaverit. Po-
tuitne magnificentius quicquam his Concilii
Toletani VIII. decem & septem dumta-
xat post eius obitum annis celebrati ver-
bis de eo concipi? *Nostri quoque sœculi*

*doctor egregius, Ecclesiæ catholice novis-
simum decus, præcedentibus ætate postremus,
doctrinæ comparatione non infimus, & quod
maiis est, in sœculorum fine doctissimus, at-
que cum reverentia nominandus Isidorus, &c.*

85. Quid verò de eiusdem eloquentia
S. Ildephonsus^t, eius ut fama est in Hi-
spalensi collegio discipulus? *Vir* (inquit)
*decore simul & ingenio pollens. Nam tantæ
iucunditatis affluentem copiam in eloquendo
promeruit, ut libertas admiranda dicendi ex
eo in stuporem verteret audientes, ex quo
audita bis^u, qui audisset, non nisi repetita
sæpius commendaret.* Quid Braulio^x Cæsar-
augustanus Episcopus, eius & ipse ut cre-
ditur auditor? *In quo quiddam sibi antiqui-
tas vindicavit, immo nostrum tempus anti-
quitatis in eo scientiam imaginavit, vir in
omni locutionis genere formatus, ut imperito,
doctoque secundum qualitatem sermonis exi-
steret aptus, congrua verò opportunitate loci
incomparabili eloquentia clarus.* Quem Deus
(inferiùs ait) post tot defectus Hispaniæ no-
vissimis temporibus suscitans (credo ad re-
stauranda antiquorum monumenta, ne usque-
quaque rusticitate veterasceremus) quasi quan-
dam apposuit destinam^y, cui non immerit il-
lud philosophicum^z à nobis aptatur. Nos, in-
quit, in nostra urbe peregrinantes, errantes
que tamquam hospites, tui libri quasi domum
reducerunt, ut possimus aliquando, qui, &
ubi essemus, agnoscere. Tu ætatem patriæ,
tu descriptiones temporum, tu sacrorum iura,
tu sacerdotum, tu domesticam publicamque
disciplinam, tu sedium, regionum, locorum,
tu omnium diuinarumque humanarumque re-
rum, nominum genera, officia, causas aper-
ruisti. Quod, Marco Varroni datum olim
à Cicerone elogium, quàm nostro Christia-
no Hispaniarum Varroni conveniat propter
maximum præcipue *Etymologiarum* opus,
deinde videbimus.

86. Britanniæ Episcopi ad Leonem IV.
qui Romæ sedit anno DCCCXLVII. & se-
quentibus, testimonia Augustini, Hieronimi,
& Isidori nostri scribentes, lauda-
verant. Quibus ille respondit^a: *Tunc si
illorum, quorum meministi, dicta Hierony-
mi, Augustini, Isidori, vel ceterorum san-
ctorum Doctorum similiū, reperta fuerint,
magnanimitterunt retinenda ac promulgan-
da.* Quam Leonis approbationem iure ex-
tollit mirè Isidorum commendans Hispanus
quoque Prudentius Trecensis Episcopus in

^t Libro De
Script. seu De
viris illustrib.
cap. 9.

^u Ita legitur
pro is in pluri-
bus exemplari-
bus.

^x In elogio,
seu vita eius
una cum operi-
bus S. Doctoris.

^y Fulcimen-
tum, aut sub-
structionem cre-
do. Ita Chorip-
pus loquitur,
ubi ad eum viri
docti, & Vi-
truvius habere
hoc verbum in
mss. dicitur lib.

^z De architect.
cap. ult. ut no-
tat Philander.

Hic autem vin-
cula interpreta-
tus dispuicuit
Barthio lib. 15.

Advers. cap. 13.

Huius vocabu-
li mentio est in
Chron. Fonta-
nellenſi apud
Dacherium. to.

³ Spicileg. pag.
193. immo apud
ipsum Isidorum
lib. 2. *Sentent.*

40. in antiquis

exemplaribus

quos vidit Loai-

fā. Vide huius

notas lit. G. &

Fulgentium e-

piſt. 1. cap. 2.

quem videtur

Braulio expre-
ſiffe.

^z Ciceronis
lib. 1. Acad.

quæſt.

^a Epist. 2. ad
Episcopos Bri-
tanniaæ, quæ ver-
ba defumſit
Gratianus in c.
De libello 20.
diſt.

attinebat quicquam res à Mahometo gestas tam curiose
inquirere, eiusque historiam ab ovo quod aiunt ge-
mino exordiri. Atque existimo quæ de Mahometo
Noster hoc loco tradit ab Eodem suppressima, si
longius ipsi ævum obtigisset propriis laboribus expo-
liendis atque evulgandis.

(1) Nimis hæc prolixæ, ut vel Fabium valeant de-
laffare; cum ad exsufflandam de Mahometi in Hispa-
niam itinere atque adventu nænam satis essent super-
que adducta à Nostro Elmacci, Abulfaraii, Mahome-
tique ipsius testimonia, ad quos Lectorem oportuit ma-
nuducere. Sed neque ad rem Bibliothecæ Hispânicae

libro *De prædestinatione adversus Ioannem Scotum Erigenam* cap. 11. cuius verba infra dabimus. Sub idem tempus Hincmarus Rhemensis Episcopus *De prædestinatione* similiter scribens cap. 9. Isidorum quodammodo taxavit, *virum quantumvis doctum fateatur, & legentibus in multis proficuum*, de assensu dato eorum operibus, adversus quos olim Prosper Aquitanus scriperat: eo quod in libris *Sententiarum* dixerit geminam esse prædestinationem, sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem: quasi prædestinationi favens qui ante merita aliquos ad mortem, eodem modo atque aliquos ad vitam, prædestinari dicebant. Injuriam autem sanæ catholicissimi doctoris doctrinæ famæque illatam ab Hincmaro ratio ipsa dispulit; ea que fultus Ratramnus monasterii Corbeiensis monachus *De prædestinatione* ad Carolum Calvum lib. 2. sub eandem Hincmari ætatem scribens, non solum Isidorum de prædestinatione malorum ad poenam propter prævisa peccata, ex more loquendi sanctorum patrum, latissimè ac liquidissimè interpretatur; sed & ipsum *sancutum vitæque meritis & sapientiæ lumine præclarum* appellat.

87. Prudentius uti diximus Trecensis, seu Tricasslinus, antistes eidem argumento, & explicandæ Isidori sententiæ addictus in laudato *adversus Erigenam* opere^b, B. Isidorum ait sicut doctrinæ & Fidei, ita dignitatis atque officii S. Gregorii Papæ magni socium, eius doctrinam in causa Fidei catholicis omnibus congruentem multa annostate temporum, & probabilem & susceptam; & à Leone Papa noviter commendatam, eiusque auctorem cum sanctis patribus eodem honore & dignitate annotatum referens. In Conciliis pluribus Gallicanis eiusdem ferè temporis, quod Caroli magni & Ludovici Pii Cæsarum religio prosperavit, laudatur, eiusque testimonia referuntur^c. Præcipueque Aquisgranense sub Ludovico Pio anno DCCCXVI. celebratum verbis ac documentis clarissimi nostri doctoris magna ex parte constat. Isidori Pacensis nostri, alias iunioris, testimonio iam ante sæculum integrum scribentis, *magnus Hispaniæ* vocatus docttor fuerat. Regino item Prumiensis abbas decimi sæculi historicus *Chronicorum* libro suo ad annum DLXXII. Sub his etiam Regibus (ait) Isidorus Hispanensis Ecclesiæ Episcopus floruit, nulli moder-

^b Habemus editum, cum alibi in *Bibliotheca veterum Patrum* tum in Parisiensi edit. MDCL. Eorum qui nono sæculo *De prædest. & gratia* scripseruntⁱ. tomo pag. 230.

^c Vide Margarin. *Bignæum in epist. nuncupat.* editionis suæ Parisiensis operum S. Isidori.

norum Doctorum postponendus, qui multa de Fide, regulis, Ecclesiasticisque disciplinis disputavit. Lucæ Tudensis Episcopi Chronicon^d elogium eius continet amplissimum, qui versus afferit casci sanæ sæculi, quibus principio.^e Lib. 3. in ille appellatur,

Sidus honestatis, lux morum, & sol probitatis. Meminit quoque cum laude magna Rodericus Toletanus^e doctorem nullius scientiæ expertem vocans lib. 1. cap. 9.

88. Iam Gratianus Decretorum compilator Ecclesiasticæ disciplinæ regulas ordine descripturus, populoque Christiano veluti album sanctorum legum propositurus, non auctor, sed collector tantum selectissimorum veterum patrum documentorum ac sententiarum: ex nullo alio plures quam ex Isidoro nostro decerpisse flores deprehenditur à viris nempe diligentibus: qui cum curiosè id observâssent, *Indicem*^f eorum Isidori locorum, quos Gratianus in *Concordantiam* suam discordantium canonum (nomen id fecit olim Decreto suo) coacervavit (*conferre.*) Quin immo Gregorius IX. Papa in Decretalibus suis Isidoro sacerdoti utitur^g. Meminere alii Chronicorum Scriptores, ad Isidori ætatem devenientes. Hermannus Contractus ad annum DCXX. Sigebertus ad

DCXXVII. Guilielmus Malmesburiensis^h, Vincentiusⁱ, Antoninus^k, Petrus Equilinus^l, & omnia Martyrologia: Romanum pat. ante alia his verbis^m: *Hispali S. Isidorus Episcopus sanctitate & doctrinâ conspicuus, qui zelo catholicæ Fidei & observantiâ Ecclesiasticæ disciplinæ Hispanias illustravit.*

89. Atque egregiam ante omnia laudem continet, quod Martinus Dominicus Guenensis in Polonia Episcopus indeque Polonus dictus, Innocentii IV. Pontificis poenitentiarius, circa annum MCCL. Chronicum suum de summis Pontificibus scribens ait, Bonifacio VIII. Romano Pontifice deliberante de his qui Doctorum Ecclesiæ numero & nomine essent cohonestandi, fuisse qui Ambrosio Isidorum præferendum, aut quatuor certè aliis quintum adiiciendum iudicarent. Quod quidem Ioannis Marianæ verbis retulimus lib. 6. cap. 7. *Hispanæ historiæ*. Cui opinioni (subiungit ille) fidem tanti viri eruditio facit in omni literarum genere excellentis; & quoniam in eo numero duo patres Italici generis sunt, nullus ex Occidente. Non utique laudat auctorem rei Polonum Ioannes Mariana (1). Fertur tamen ab aliis rei auctor; quamvis

^f Exstat in editionibus Parisiensiibus Bignæi, & Breuilii & in Matritensi, & apud Constanti. Caiet. in *Triade Epist. Benedicti* pag. 35.

^g Vide Bignæum in dict. epist. nuncupat.

^h Lib. 2. De egist. Angl. cap. IO.

ⁱ Lib. Spec. hist.

^k

^l Lib. 4. Ca-

tal. 55. cap. 30.

^m Die IV.

Aprilis.

(1) In novissimis Ioannis Marianæ editionibus, Matritensi apud Ioachimum Ibarram MDCCLXXX. fol. & Valentina apud Benedictum Monfort MDCCLXXXV. legitur: *Martino Polono en su Chronicón dice, que como el Papa Bonifacio Octa-*

*re-
vo trató de nombrar los cuatro Doctores de la Iglesia para que se les hiciesse fiesta particular: no faltaron personas que juzgaron, debía San Isidoro ser antepuesto á San Ambrosio; á lo menos era razon que con los cuatro le contassen por*

LIBER V.

CAPUT IV.

329

revera hocce testimonium in Antuerpiensi Suffridi Petri anni MDLXXIV. editione quam ad manum habeo, & nescio an in aliis, desideretur.

90. Nec novum est, ut in id Chronicon (fortè an per malitiam, non dixerim) supposititia multa fese immiserint, quæ in antiquioribus, & incorruptioribus MSS. libris non leguntur: uti fabella de Ioanne Anglico Papa, sive Ioanna Papissa, tot argumentis ac veterum codicum documentis debellata, præter alias à Blondello acri alias hoste catholici nominis, & à Labbeo viro doctissimo; tum etiam quasi per transennam à Petro Lambecio præstantissimo huius ætatis Germanicarum rerum præfertimque Austriacarum, Cæsareaque bibliothecæ illustratore lib. 2. *Comm. de bibliotheca Cæsarea* cap. 8. Laudavissimus utique huius ipsius rei auctorem Luitprandum ex *Advers.* 169. editionis Matritensis Thomæ Tamaii, si is verus Luitprandus esset, & non stupidæ adeò mentis nugator, ut Luitprando decimi saeculi Scriptori mentionem eius facti, quod Bonifacio VIII. saeculi decimiertii Pontifici adscribitur, appingere non sit veritus. Iccircò forsan prætermisit hoc Adversarium D. Laurentius Ramirez de Prado in altera editione Plantiniana.

91. In recentioribus Iacobus Gaddius Florentinus *Scriptorum non Ecclesiastico-rum* descriptor, cùm exemplar *Episcopi numeris omnibus absoluti*, tum *doctrinæ multiplicitis eruditionisque immensæ virum* vocat. Xystus Senensis ^p, *eximiae sanctitatis & eruditio-nis, divinarum Scripturarum peritissimum*, & in legendis, colligendis, coaptandiisque dictis ac sententiis & rapsodiis veterum patrum ex innumeris & immensis eorum voluminibus desiderium habentem inexplebile, & vires omnino inexhaustas. Andreas Resendius ^q *virum magnum appellat, & rerum multarum bene peritum, nec elegantiorum tam expertem literarum, ut insolenti fa-stadio sit à dicendi testimonio ablegandus*. Quod propter vellicatum à non paucis Isidorum ob aliquas minus feliciter deductas origines in vasto *Etymologiarum* opere, de quo nos infrà dicemus. Idem alibi iure meritoque *tum eruditionis, tum diligentiæ hominem* vocat. Raphael autem Volaterranus, non tam doctrina, quam vita philosophum, & in dicendo non tam rudem quam inexaratum, haud omnino recte, censuit. Stilum enim eius saeculi quis in eo reprehenderit? Aut cuinam videbitur is non

doctrinâ philosophus, qui moribus & pietati præscripsit regulas universis Ecclesiæ saeculis meritò suscipiendas? Quantum vero favet Iosephus Scaliger ^r? *Isidorus multa* In Primis (ait) ex veterum libris, quibus hodie caremus, eaque optima transcriptis. Ideo illum Pag. 65. *Scaligerianis velim habere. Doctis utilissimus est.*

CAPUT IV.

S. ISIDORI operum editiones referuntur. *Ioannes Grial* quam de iis benemeritus. *Etymologiæ*, seu *Origines*, à Braulione digestæ. *Martini de Roa* abnorme de auctore harum iudicium. *Excipiuntur* & avertuntur iacula Grammaticorum adversus hoc opus. *Etymologias* quibusdam ineptas alii excusant. *Etymologiarum* duo genera. Plura ex ora librorum in eos admitti, & ex negligentia exscriptorum prævalere potuisse: quod in *Isidorianis* etymologis factum insignibus exemplis manifestatur. *Laudari* impensè has ab iisdem Grammaticis. Operis excellentia editionesque; & illustratores *Alvarus Gomezius*, *Antonius Augustinus*, *Petrus Ciaconius*, *Antonius Covarrubias*, *Ioannes Grial*. Differentiarum duo libri. De natura rerum, seu *De mundo*, alias Rotarum, qui explicetur titulus. *Chronicon unum, non duplex*, *Isidori*. Reiicitur *Bivarii* ex *Pseudo-Dextro* assertum de *Isidoris* duobus *Episcopis Cordubensis*, eorumque seniore *Chronici* auctore. *Isidoriani* huius editiones. De viris illustribus liber, cuius portio est *Anonymi appendix de tredecim Scriptoribus*. De ortu & obitu Patrum librum certissime nostri *Isidori* esse, uti & *De Regibus Gothorum*, *Wandalorum*, & Suevorum historiam; obnittatur licet contrà D. Iosephus *Pellizerius* cuius argumentis satisfit; maximeque *Pelagii Ovetensis* testimonio, cuius relationis fides plurifariam enervatur. *Braulioni* prænotationem S. *Isidori* librorum non iure ab iudicari. *De Pellizerianis Chronici* & *Gothorum* *historiae* auctoribus curiosè exquiritur. *Isidori* & *Biclaensis* verba de *Hermenegildi principis tyrannide* probo sensu donantur. *Tyrannus* idem quod *Rex apud Veteres*. *Libri Sententiarum*. Quæstiones in *vetus Testamentum*. *His usum Bedam, non Eucherium* ut falsò invaluit. *De Bedæ quæstionibus in Scripturæ quosdam libros obser-vatio*. *Allegoriarum* liber falsò adscriptus *Isidoro Cordubensi*. *De Fide catholica* liber ad sororem. *Quædam de psalterio Romano in usu olim Hispaniae*, immo & *sacrorum librorum translatio à vulgari diversa*. *Libri* alii. *Synonyma*, *epistolæ*. *De usu panis azymi in Eucharistia* quædam notantur. Re-

Tt gu-

nomine: *Sunt qui scribant (inquit) Bonifacio VIII. Pont. Rom. deliberante &c.*

^p Lib. 2. *Lufitan. antiquitat.*
^q In Biblioth. Sanctorum lib. 4.

^r Tomo 1.

gula monachorum. De conflictu vitiorum & virtutum librum, uti neque sanctorum Leonis, Ambrosii, Augustini, quorum operibus adiungi solet; ita neque Isidori esse, forteque Ambroso Hautpero attribuendum. De incertis aliis, itemque illo De ordine creaturarum ad Braulionem Episcopum urbis Romæ. Inquiritur in hunc titulum. Roma quælibet forsan regia urbs dicta, uti Hierusalem quælibet Ecclesia cathedralis. Falsò adscripta Isidoro à Constantino Caietano in Regulam S. Benedicti commentaria. De institutione ieunii quadragesimalis, opus à Boxhormio laudatum. S. Æmilianus Vercellensis Episcopus ex Aragonia. De missalis & breviarii, quæ vocant Isidoriana, auctoribus. De lege Wisigothorum seu libro iudicum, Hispanè Fuero juzgo. De collectione epistolarum decretalium malè nostro Isidoro adscripta. Ambrosii Moralis lapsus in recognoscendo Escorialensi Codice. De Mercatoris & Peccatoris nominibus huic inditis collectori. Quisnam is fuerit ex Blondelli coniectura. Glossaria Isidoro tributa. Figmenta de Avicena, & Isidori libris medicis, & Theodiscli facinore, ac de translatione primatialis dignitatis ab Hispalensi in Toletanam Ecclesiam.

92. CLARISSIMI Hispaniarum doctoris opera, quorum iam seorsum aliqua repræsentaverant viri bonorum studiorum amantes, & inter hos Secerus Hagenox MDXXIX. ut constat ex Gesneriana *Epitome*; primus quòd sciam in unam compagem contulit ac publici usus fecit Margarinus Bignæus Gallus, theologus doctor Parisiensis, in regia illa urbe anno MDLXXX. cum docta satis atque eleganti præfatione. Parisiensem istam editionem secuta est altera Matritensis anni MDXCIX. quam procuravit Ioannes Grial Ecclesiæ Calagurritanæ canonicus; hancque ante multos annos Philippi II. Regum prudentissimi iussu à viris totius Hispaniæ doctissimis atque eruditissimis per partes adornari coepit, quorum unus tandem superstes Grialius defunctorum adiutus, necnon suis perfunctus laboribus,

* Apud Mi-
chaelem Son-
nium.

(1) Prodiit nuper Matriti, anno nimis MDCLXXVIII. quinta Isidori operum editio, cum Grialianæ MDXCIX. notis integris, novisque aliis, haud quidem cedro linendis, duobus voluminibus fol. quibus adiungitur, quasi Isidori sit, *Quartus sententiarum liber*, qui tamen maxima ex parte Taionem Cæsaraugustanum auctorem habet, ut suo loco dicimus; item Martini Bracarensis opusculum continens *Sententiarum capitula: Expositio in Missa*, quæ forsan Isidori est; aliaque bene multa è variis ut afferitur antiquis Codicibus Regiæ præser-tim Bibliothecæ Escorialensis, absque vanno tamen

diem suum ante editionis tempus obeunte Philippo rei auctore, sub eius filii & successoris Philippi Regis III. auspiciis in publicum emisit. Huic tertia successit sive altera Parisiensis anno MDCII. quam iterum, nempe quartum, repræsentavit anno MDCXVII. Antonius Hierat Coloniensis typographus. Editionis huius Parisiensis secundæ curam habuit Iacobus du Breul monachus S. Germani à Pratis, qui Margarino Bignæo quem nuper laudavimus in nondum olim perfecto correctio-nis munere succedens, manuscriptisque nonnullis Pauli Petavii, Papiri Massoni & aliorum codicibus ad rem bene gerendam adiutus; Margarinianæ editionis veluti exemplum, correctius tamen & luculentius, necnon quibusdam de novo editis libellis locupletatum, in vulgus dedisse vi-deri potest (1). Quare nos editioni nostræ Hispanæ quam Breulius non vidit, quamque tot viri præstantes, quot singulos partibus singulis incubuisse, eosque quampluribus ex tota Hispania & Italia conquisitis exemplaribus manu exaratis usos loco suo annotabimus, adhaerere in sub-notando operum elenco satius duximus. Hæc nempe illa sunt:

93. *Etymologiarum libri xx.* Quo quidem immensæ molis opere adhuc magis quam ceteris aliis notior ac celebrior est Isidorus. Hinc enim exordium sumit editio nostra, quamvis ultima hæc fuerit viri maximi lucubratio, eique nondum ut videtur absolutæ immortuus fuerit. *Scripsit* (S. Ildephonsus ait ^t) *quoque in ultimo ad petitionem Braulionis Cæsaraugustani Episcopi librum Etymologiarum*, quem cum multis annis conaretur perficere, in eius opere diem extreum visus est conclusisse. Librum quidem rectè; nam Braulioni debemus quòd in libros digesserit: *Etymologiarum codicem* (Braulionem ipsum audimus) *nimia magnitudine distinctum ab eo titulis, non libris*: quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipse reliquerit, ego in viginti libros divisi (2). De quo quam exiliter modesteque existimavit auctor Braulioni librum nuncupans? *En tibi, sicut pol-*

^t De Script.
cap. 9.

& cribro. D. Ios. Rodriguez de Castro novissimæ Bibliothecæ Hispanæ auctor *Tom. II. pag. 334.* aliam omnium Isidori operum editionem laudat, Basileæ MCDLXXVII. fol.

(2) Braulionem Isidori Etymologiarum opus in libros XX. divisissimum, pervetus est & vulgaris Eruditorum persuasio ex Braulionis metu *Prænotatione*, sive Isidoriano elogio, quale hodie circumfertur, descendens; non tamen usque adeo certa. Braulio non in XX. sed in XV. libros Isidori Etymologiarum opus discribit: testibus vetustis, quorquot viderim, Codicibus ante annum Christi millesimum exaratis;

vi-

licitus sum, misi opus de origine quarumdam rerum ex veteris lectionis recordatione collectum, atque ita in quibusdam locis annotatum, sicut exstat conscriptum styllo maiorum. Unde *Originum* titulo plures *Etymologiarum* hoc opus laudantes uti gaudent; & in his Baronius Cardinalisⁿ, præter innumeratos, errare non neminem^x ex nostratis fecit, diversumque ab isto alium *Originum* commentarium ab Isidoro elucubratum existimare. Sed cum *Etymologias* tam Ildephonse quam Braulio auctoris æquales appellaverint, non est cur hinc recedamus.

94. Invaluisseque hanc annotationem inde colligere possumus, quod auctor *Chronici Fontanellensis* coenobii Normanniae in Galliis provinciæ quem Lucas d'Acherius edidit^y, vixisseque nono saeculo existimat, donasse huic loco Ansegisum sui temporis abbatem Isidori *Etymologiarum* codicem unum, inter alios libros, tradiderit^z. Fortassisque hanc appellationem Brailio affixit operi à se editioni parato & sicuti membra secrevit, ita caput adaptavit, paululum ab auctore qui *Origenes* fese mittere reliquit scriptum deflectens, aut ab Isidoro nondum appositum titulum ipse supplevit. Cum autem de auctore huius operis ita clare constet, Martinus de Roa vir eloquens doctusque quidnam in mente habuit, cum Isidoro Cordubensi adscribere non fuit veritus^a? Sed *Etymologiarum* ad nomen totumque opus attenti Grammaticorum, quos cura hæc sollicitat, filii, dudum immaniter exclamant, Isidorumque multis accusationum iaculis petunt. Eos in quinque capita Ioannes Grial coligit, strenueque aliorum exemplis usus quos præ oculis habuit Isidorus refellit, aut saltem declinavit. Quem lector, operæ magnum pretium facturus, adire poterit.

95. Scio Ioannem Kircmannum^b fere tri etymon^c suspendisse nafo, quod tamen non improbat Vossius^d: Nicolaum Rigal-

tium negligentia cum aliæ Isidorum, tum in eo culpasse^e quod scorpion sagittam dixerit^f: quæ potius machina est sagittas proiiciens; cui tamen calculo suo favet Steweadius^g: Ioannem Schefferum^h reprehendisse quod Pharum Egyptiam ab usu navibus igne prælucendi, hoc est à phœbus lux, & ipsa videre, dictam credideritⁱ; quod tamen non spernendum etymon vocavit Martinus^k. Fuit & qui creationem in re legali à decretione, seu decernendo quod ille ait^l dictam haud admiserit. Et tamen à Iuris ipsis auctoribus^m duo hæc nomina cernere & decernere promiscè sumuntur, observante in iis Alciato. De aliis taceo. Sed cum, ut idem Martinus in præfatione sui Lexici annotavit, duo sint etymorum genera, alterum eorum quæ talia sunt *divisa* hoc est *potentia*, à quibus potuerit nomen duci; alia vero *enonyma* sive *actu*, ad quæ vocabulorum auctores verosimiliter respexerunt: Isidorus sanè posteriora hæc ut plurimum consecutatus, si quæ veterum aliquis docuit, aut ipse proprio studio colligere potuit; cum tamen scire *omnium nominum etymologiam* (ut ipse ait lib. I. cap. 28.) non reperiri, eo quod multa ad arbitrium humanæ voluntatis, non secundum qualitatem, quæ genita sunt, nomina acceperint; ad posterioris quoque generis etyma non improbabiliter elicienda divagari mentem permisit. Qui cum (ait sapienter Grialius) *omne Scriptorum genus diligentissime per voluntaret, optimum ratus, si parum eruditæ saceruli hominibus brevem facilemque viam ad disciplinas omnes aperiret: ut simul & rerum & verborum notitiam traderet, quaque liceret, in ipsis vocibus herere omnia ostenderet; nihil aptius visum, quam si vocum enucleandis notionibus & propriis earum usus ostenderetur, & rerum iisdem subiectarum, auditu sono, obversaretur ante oculos, maneretque veluti spectrum quoddam atque simulacrum.* Quod à nullo alio post extincta illa veteris ac florentis philologiae lumi-

Tt 2

vidi autem non paucos. Binos suppeditat Bibliotheca Regia Escurialensis, alterum *Lit. Q. Plut. II. n. 24.* Erâ DCCLXXXI. seu Christi anno DCCXLIII. alium item antiquissimum Ecclesiæ olim Ovetensis *Lit. b. Plut. III. n. 14.* atque in utroque in *Braulionis Prænotatione* de *Etymologiarum* opere legitur, distinctum ab Isidoro titulis non libris, quem *Ego* (inquit Braulio) in XV. libros divisi. Consonat Hispana eiusdem operis, saeculi XIV. versio in eadem Bibliotheca Escurialensi extans *Lit. b. Plut. I. num. 13.* de qua nos alibi, in qua itidem: *Et aun comenzó (San Isidoro) el mui grand libro de las Etymologias; & departióle el mismo en titulos & non en libros: el qual porque le fiso por mio ruego, maguer que El non lo acabó, empero depar-*

^e In Notis ad Tertull. *Scorpiacon*, in princ.

^f Lib. 18. c. 8. ^g In *Comm. ad Vegetti lib.*

4. cap. 22. *De re milit.*

^h *De re navalis in addendas ad lib. 3.*

ⁱ pag. 337. ^l Lib. 15. c. 2.

^k In *Lexico*, verbo *Pharus*.

^l Lib. 4. c. 24. ^m In *leg. Is qui heres §. penult. & leg. Pupillus. De adquir. hered.*

tilo Yo en quince libros. Cautè Caveus & Fabricius in *Isidoro de Etymologiarum* opere: *Braulio in libros digessit*, inde signato numero. Inquis tamen: iidem ipsi vetusti quos laudavimus Codices non quindecim sed viginti libros exhibent. Quid tum? Potuit curiosior aliquis statim aut non longe à Braulionis morte, potuere Librarii nonnullos è quindecim libris subdividere, aut priorem operis economiam refingere, quin ipsi aliquid addiderint: id quod vetustissimo omnium Cæsenatensti Malatestarum saeculi VII. Codici accidisse Fabricius tradit. *Bibl. med. & inf. in Isidoro num. 25.* nam cum XXV. omnino libris constet, nihil tamen continet quod in vulgatis Codicibus non exstet.

na , nec sæculo suo nec posterioribus aliquot , Beda etiam inclusio qui encyclopaedie operam dedit , profecto sperari potuit.

96. Quid quod in hoc Isidoriano opere plus sibi forsitan quam in aliis licere cuiuscumque ætatis lectores existimavere , atque oræ libri , quem , ut cornucopiam aut compendium certè omnium librorum è manibus elabi vix sinebant , obvia quæque hinc inde affigentes exscriptores verosimiliter seduxerunt , ut & ipsi marginales quandoque ineptas notas in contextum saltare permiserint ? Quid quod absque huiusmodi culpa , negligentia quoque manu sribentium , laudatissimorum etiam auctorum famam scopulo absurditatis illidere plerumque solet ? Scripserat nimis nos ter lib. 2. cap. 23. in breviculis militum , nominibus defunctorum , superstitum à prælio T. literam adscripsisse veteres . Lipsio is

^a De recta error visus ; neque enim T. sed V. Lapronunt. L.L. tinum notam superstitis , hoc est vivi fuisse , cuius literæ in re usus vetera monumenta testes sunt.

97. At non deerrasse auctorem , sed leviter emendari debere eorum qui transcripserunt errorem , Thomas Reinesius monuit , vir in his literis præstantis iudicij doctrinæque , lib. 1. Var. lectionum cap. 7. ut Isidorus scripserit , superstitum à prælio Y. literam adscripsisse veteres , nempe Ypsilon Græcum : quæ vocis τριας , sanitatis , incohunitatis , æquæ ac θεραπειας , mortis initialis litera est . Quod quidem Y. demissis corniculis , exscriptorum inter manus in T. facillime transfire potuit . Sed nos Reinesii observationem , quam Galeni testimonio confirmat insigni , Rutgerio quoque apud Isidorum T. retineri volente in ordinem reducere , hic non transcribimus . Legebatur lib. 9. cap. 4. quod Chanaani filius decimus fuerit Amaræus , à quo Syria nobilis civitas , quæ vocatur Cœlis . Quibus dicam erroris iure impegit vir eruditione magnus Samuel Bochartus Geographiæ sacrae 1. parte lib. 4. cap. 36. pag. 347. Sed Scriptorum defectum facile supplererunt nostri editionis Matritensis auctores , qui noverant ex S. Hieronymo id haec Isidorum , apud quem à Samaræo conditam Edesam Cœlesyriæ urbem legitur . Plurima ergo propter quæ Grammaticis Isidorus displicet , vel auctorem in antiquis habent , vel à germana lectione olim decidere , vel tandem ex ingenio auctori ad verisimile respiciens (uti sæpe doctissimus quisque amat veterum etymologorum Pla-

^b Lib. 5. In lit. cap. 6. Stoici è Græcis , Varro à Quintilia- no reprehensus , Verrius Flaccus à Festo

Pompeio refecatus , Plinius ob imperitiam linguæ græcæ , è Latinis) confinxit .

98. Et planè hoc deducendarum originum opus ita arduum ac difficile est , ut si virum eximiè eruditum Ægidium Menagium p consulas , nullus hucusque argumenti huius enarrator , quantumvis præstantissimæ sive in antiquis sive in recentioribus famæ , rem acu tetigerit . Secus equidem quam quisquam putaret , Isidorus quædam enarrat , nec tamen ineruditè nec inscitè , Turnebus ait lib. 26. Advers. cap.

22. Planè utilem eum præstisso operam , & hasce etymologias ex optimis quibusque Scriptoribus plerisque etiam Ecclesiasticis compilasse , Gerardus Ioannes Vossius censuit De philologia scribens ^c. Claudio Salmasius , quamvis alias præ arrogantia & philautia sua parum Isidoro propitius , notis ad Vopisci Aurelianum ^d in hoc auctore multa sæpe bona notæ , nec alibi reperiunda se reperisse fatetur . Barthius encyclopædiam prope integrum suo ævo complexum Scriptorem appellat ^e . Bonaventura quoque Vulcanius Brugensis , qui quandoque huic emendando atque edendo incubuit commentario , duos haberi auctores ex antiquis ait ^f qui totum orbem scientiarum , hoc est Græcorum ἐγκυλοπαιδεία , scriptis suis complexi sunt , nempè Isidorum nostrum & Marcianum Capellam . Hunc tamen in De philologia & Mercuriī nuptiis opere septem tantum quas liberales appellamus artes ; Isidorum verò præter has & medicinam , & Ius , & theologiam , philosophiam naturalem , & historicen , ac denique omnia quæ in communem vitæ usum veniunt pertractasse , non utique nudas vocum derivationes constantem , sed & rerum ipsarum origines demonstrantem , artiumque omnium fundamenta iacentem . Nec non scita hic & fragmenta veterum qui periæ auctorum contineri , maioremque ex his libris quam ex Varronis , Nonnii Marcelli , Verri Flacci , & aliorum similius lectione utilitatem ad Christianam Rem publicam pervenire posse ; aliaque in commendationem totius operis lectu iucunda . His nos adiungimus plura quoque magnorum auctorum obscura ex Isidori his libris lumen accipere , ut è Turnebi lib. 6. Adv. cap. 19. & lib. 11. cap. 5. & lib. 20. cap. 5. colligimus . Ignoratione tamen linguæ græcæ non raro falsum fuisse credit Vulcanius , quod , ut diximus , Plinio contigisse admittit & ipse .

99. Verè igitur non Isidoriani , hoc est iam semibarbari temporis , Etymologicon hocce videtur opus , sed planè mi-

^a In epist. nuncupatoria Originum linguæ Gallicæ.

^b Cap. 5. §. 14.

^c Ad lib. 11. Theb. v. 812.

^d In epist. nuncup. fac. editionis Isidori Etymologiarum , & Marciani Capelle .

ra-

raculo comparandum, præcipuè in sacro homine, atque studio pietatis & gerendo pro dignitate muneri usque adeò intento. Perpetuum quidem Servii exscriptorem Barthius vocat^u. Quis autem primus Etymologias ediderit, nondum compertum habeo. Laudantur editiones Parisiensis MDXX. ^a Hagenensis cum aliis eiusdem libris à Secero curata anno MDXXIX. Basileensis apud Petrum Pernam unà cum Marciano Capella anno MDLXXVII. quam Vulcanius is quem nuper laudavimus, excusorum & manuscriptorum codicium ex Hispania & Belgio conquistorum inter se collatione, à veteribus mendis repurgatam, græcisque vocabulis saepius auëtam, ac duplii indice, in publicum prodire fecit (1).

100. At quæ in Hispania totis ferè vinti annis navata ab iis, quibus adornandi hanc Spartam iniuncta cura fuit viris doctissimis, opera digna quidem est uberiori adhuc laude. Namque Alvarus Gomezius, cui ad gerendam strenuè rem propter insignem eius eruditionem vocato magna veterum codicum tradita copia fuit, Antonium Augustinum Tarracone ubi erat antistes, Petrumque Ciaconium Romæ degentes consulere in mandatis habuit: quod & fecit. Sed Augustinus XII. libro immortuus est; Ciaconius autem dici vix potest quantum opis attulerit, cùm de restituendo hoc opere in primis olim cogitasset. Alvarus ergo istorum laboribus & Antonii Covarrubiæ Toletani scholarchæ, magni Didaci Covarrubiæ iurisconsultorum phœnicis germani fratris, nostrorum omnium, quot sunt quotque fuere (ait Grialius^v) undecimque doctissimi atque elegantissimi; aliorumque communicatione adiutus, annotationum in omnes XX. libros magnæ molis corpore relicto (ait idem) defunctus est. Sed quia in enumeranda (ut subiungit) scripturarum, coniecturarumque varietate (triginta aut è pluribus mss. libris omnes eos qui intervenere fuisse usos constare ait) multus ubique esset Alvarus; tamen contextum ipsum, cuius gratiâ labor omnis suscepimus

fuerat, inemendatum reliquisset: huic latifundio per purgando, conferendoque colonus ipse (Grialius) datus fuit. Tantorum viorum lucubrationibus hæ notæ constitere, quas primùm dedit Matritensis editio, quaque iure meritoque minimè ambitiosas, tamen eruditissimas notas, in animadversionibus ad Gulielmi Brittonis Philippida^z Gaspar appellat Barthius. Prodierunt quoque eadem notæ in editione Parisiensi Iacobi de Breul.

101. Speciale in lib. 4. qui de medice re agit, commentarium edidisse Symphorianum Camperium alicubi legimus. Nec non quendam totius *Etymologiarum* operis secundum alphabeti literas, incerti auctoris in bibliotheca ut suspicamus Vaticana ac septimo latinorum voluminum pluteo, asservari, acceptum referimus manu Alphonsi Ciaconii exarato codici *Variarum annotationum*, qui cum aliis ad S. Isidorum Hibernorum ordinis Minorum Romæ custoditur. Nec indignum observatione est, in catalogo quodam græcorum librorum apud Antonium Verderium in *Supplemento Gesnerianæ Bibliothecæ Isidori Hispani de theologia Etymologicum* comprehensum conspicī: quod de ea parte ubi theologicæ tractantur origines intelligere possumus. Sed cuiusnam frugis Græcos docere latina etyma? *Excerpta etymologiarum* quædam conservat codex Bibliothecæ Cæfareæ, uti apud Petri Lambecii lib. 2. commentariorum de ea cap. 8. pag. 934. legitur.

102. Manuscripti codices *Etymologiarum* plures passimque reperiuntur in bibliothecarum angulis. In S. Ildephonsi Complutensis^a septingentorum ferè annorum (2): in^b S. Benedicti Pinciano monasterio, in Medicea^c, in Renati Moreau medici Parisiensis^d, in Patavina S. Ioannis canonorum Lateranensium^e, in Veneta S. Antonii^f, in Mediolanensi Ambrosiana longobardicis literis maiusculis descriptus (3). Sed de *Etymologiis* iam satis. Secuntur in eadem Matritensi editione

103. *Differentiarum*, sive *De proprietate sermonum* libri duo. Totidem enim

^z Lib. 5. v.
558. pag. 344.

^a Morales in prologo 2. tomis sub tit. *De los libros antiguos*.

^b Idem en el santo viage ms.

^c Apud Spizelium in Arcan. Biblioth. determinis pag. 95.

^d Labbeus in Biblioth. ms. pag. 217.

^e Spizelius ubi suprà pag. 225.
^f Thomasinus pag. 13.

Brau-fol. *ibid.* pag. 322. Fabricius *Bibl. med. & inf.* Basileensis 1489. Binæ nobis ad manum sunt, altera Veneta, cum libris *de Summo Bono*; per Petrum Lossein de Langencen 1483. fol. Parisiensis alia 1499. per Mag. Georgium Wolff & Thielmanum Kerver. D. Ios. Rodriguez de Castro *Biblioth. Hisp. noviss. in Isidoro* pag. 334. Parisensem demum aliam memorat 1500. in 4°.

(2) Migravit Codex hic eximus in Regiam Bibliothecam Escurialensem; habeturque in ea *Digramm. & Plut. I. num. 14.* quem nos ad annum 1762. recensuimus.

(3) Veteres *Etymologiarum* Isidori Codices tum apud

(1) Io. Alb. Fabricius *Biblioth. med. & inf. T. IV. in Isidoro* prodiisse affirmat in Italia *Etymologiarum* opus ex veteri editione fine loco & anno. Gesneri Epitomator in Isidoro Edit. Tigur. 1574. pag. 435. *Originum* (inquit) libri XX. impressi in Italia. Fueritne autem hæc fortassis editio quæ in Catalogo librorum Ducis de la Valliere T. II. pag. 12. num. 2185. circa annum 1470. absque loci notatione prodiisse, inque eodem Catalogo extare dicitur? Maittaireius *Annal. Typogr. T. I. Part. I.* pag. 100. meminit è Caillio Editionis Augustæ Vindelicorum per Gonterium Zainer de Reutlingua 1472. in fol. Venetæque alterius apud Benetum Locatellum 1493.

^a Apud D'. Acherium *Spicilegii* tomo 3. pag. 220.

Braulio agnovit. Ildephonsus librum appellavit. Malè qui tres numerant (1). In his *subtili discretione* (ait Braulio) ea quæ confusè usū proferuntur, sensu discrevit. Exemplum se Catonis secutum qui primus de his scripsit, Isidorus ipse ait. Prior liber grammaticus ferè, alter & philosophicus & theologicus est. Quare in *Chronico Fontanellensi* & superiùs laudato *Differentiarum spiritualium & carnalium liber* audit. Ad editionem regiam Matritensem, ut Grialius notat, prioris libri cura demandata fuit Petro Pantino; posterioris Rolando Vichelio, regiis capellanis, quorum singuli duorum MSS. codicum ope adiuti notulas addiderunt. Apud Gasparem Barthium codex alias fuit manu exaratus in membranis, quem is dum viveret edere cogitabat, de quo in cap. 1. lib. 32. & cap. 6. & 14. lib. 39. *Adversariorum admonemur* (2). Barthius tamen, si editionem Matritensem vidisset, pleraque aut omnia illorum quæ in isto eius codice vitiosa mancave reperta sanare aut supplere intendit, sana & integra reperire potuit. Tanti plerumque constat in malæ notæ libris ingenium exercere, aut potiùs defatigare velle. Optimè autem censuit Barthius^h, non pauca in commentario isto, vel de Catone, ut præfatio docet, vel de aliis maiorum gentium Scriptoribus dœta esse; proindequé servari, blattarumque imperio eripi ac subduci dignum. Nescio tamen unde Fulgentio id opus à S. Isidoro fratre inscriptum è nostris cuidam constitueritⁱ.

104. *De natura rerum* liber ad Sisebutum Regem. Braulio: *De natura rerum ad Sisebutum Regem librum unum*, in quo tam

^b Lib. 39. cap. 14.

ⁱ Auctori libri ita inscripti: *Valerio de las historias escolasticas* lib. 8. tit. 6. cap. 6. (3)

apud nostrates, Toleti, Hispali atque in Regio Escorialensi Coenobio, tum in Italiae Bibliothecis Vaticana, Laurentiana Medicea, Ricardiana Florentina, Ambrosiana Mediolanensi, Bononiensi Sancti Salvatoris, Veneta Sancti Marci, Patavina, Taurinensis Academie & aliis ultra quadraginta me vidisse atque evolvisse memini. Una Escorialensis denos minimum exhibet, quorum nonnulli milliarium Ecclesiæ sacerulum, sive annum Christi M. antiquitate superant. Præterea ad annum 1752. Toletanum saceruli IX. aut ineuntis X. Codicem plurimis Arabicis notis respersum, aliumque item antiquum, contuli cum Grialii edito: quam collationem ἀντοχεῖς descriptam ad manus habeo; exstatque in Bibliotheca Regia Matritensi: ex quo labore non penitenda mihi variantium lectionum succrevit seges. Veteres autem antemilleñarii Etymologiarum Codices sub libri primi titulo XXIII. exhibent syllabum notarum Iuridicarum, quas, ut ibidem Isidorus ait, novitii Imperatores (vidend. Iustinianus in Præfat. ff. & Cod.) à Codicibus legum abolendas sanxerunt, quia multos per has callidi ingenio ignorantes decipiebant. Sunt autem persimiles Valerii Probi compendiis quæ vulgo circumferuntur.

(1) In his Grialius est, & quæ hunc nātā nōdās se-

de Ecclesiasticorum Doctorum, quām etiam de philosophorum indagine obscura quædam de elementis absolvit. Meminit & Ildephonsus. Idem est cum *Cosmographiæ* opere, quod laudat cum aliis Trithemius, & præferre Pithœanum codicem Scrivérius monuit in Animadversionibus ad *Vegetium*^k. Aliter *De mundo* inscribitur. Sed, quòd mirere, in ms. Pauli Petavii quem idem Scrivérius laudat *Rotarum liber* appellatur. Quo etiam titulo insignis est apud Anonymum auctorem *Chronici Fontanelensis*^l inter libros ab Ansegiso abbe eidem relictos. *Eiusdem* (Isidori) *Rotarum ad Sisebutum Regem codicem unum*. Quare non est cur in *Notarum* transformemus, quam Scrivérius suspicatus fuit germanam esse appellationem, codici Petaviano restituendam, cùm *Chronicon* non viderit. Si scalpello quidem agendum esset, præferrem ego ut *Rotarum*, ex *Natura rerum* compendiosè scripto eruperit. Temperandum tamen censeo, & à rotis seu circularibus figuris, quibus multis auctor ad mensum tempestatumque ac cælorum ordinem, nec non plagas veterum utitur designandas, *Rotarum* titulum ab ineptissimo aliquo exscriptore fabricatum existimo. Hinc verò multa Nigidii, Varronis, Suetonii Tranquilli deperditorum librorum fragmenta posse hauriri; dignumque opus viri docti censurâ, idem Scrivérius nos docet. Huius emaculandi & ad editionem Matritensem disponendi tota cura fuit Ioannis Grialii, qui notat scholiis bene longis ab eo cui commissum fuerat auctum sibi in manus datum: quæ quia emendationi parum serviebant, placuisse iis qui hæc Regio iussu curabant, illis reiectis, librum ex quatuor

^k Vesalianus ultimæ editionis anni MDCLXX. tom. 2. post Steweclii commentarium pag. 54.

^l Tomo 3. Spicilegii Dacheriani pag. 241.

cuta est novissima Matritensis MDCCCLXXVIII. editio. Pro rerum autem diversitate de quarum differentiis Isidorus agit, videtur è simplici priore libro geminus à Braulione factus. Cellierius (*Tom. XVII. in Isidoro num. 7.*) binos priores libros indiscretos primitus sūisse coniicit. *Tertius* (inquit Fabricius *Biblioth. med. & inf.*) primo longe plenior digestus ordine literarum De proprietate sermonum inscribitur: in cuius præfatione notat Isidorus Veteres subtilius verba & verba distinxisse. Quicquid tamen illud sit (ita Oudinus *Sæc. VII. in Isidoro* de tribus libris pronuntiat): *Opera ista Isidorum sapiunt, atque Veterum testimonio statuuntur.*

(2) Plurimi exstant in Bibliotheca Regia Escurialensi *Differentiarum* Isidori, sive *De proprietate sermonum* Codices, *Lit. E. Plut. IV. n. 14. : Lit. F. Plut. IV. n. 9. Lit. Q. Plut. II. num. 25. ac sacerpius alibi.*

(3) Non quidem Ferdinando Perezio de Guzman, qui vulgo perhibetur eius operis auctor, cuiusque nomen in fronte gerit vetus eius editio Murciae 1487. sed Didaco Rodriguez de Almella Murciensi, patriæ urbis Canonico, cui ut vero parenti fœtum hunc restituit Noster infra *Libr. X. cap. 14. num. 759.* seqq.

codicibus, inter quos erat ex Ovetensi Ecclesia Longobardicus pervetus (1), à se reformati, notisque quæ ex usu essent affigi. Seratur ms. in bibliotheca Ambrosiana Mediolani.

105. *Chronicon*, ab origine rerum usque ad sua tempora: in quo Iulii Africani, Eusebii Cesareensis à S. Hieronymo aucti, aliorumque Continuatorum, præcipue Victoris Tunnunensis Episcopi vestigia relegens, in breve compendium M M M M D C C C X I V . annorum historiam, usque ad annum scilicet Heraclii Imperatoris quintum, & Sisebuti Gothorum Regis quartum, sive eram D C L I V . redegit. Nam quod huius ipsius Chronicianacephalæosis sive summarium *Etymologiarum* libris m insertum adusque Heraclii XVII. sive alias XVIII. extendatur; aut etiam *Chronicon* ipsum duodecim tredecimve istorum annorum (qui à quinto ad XVII. sequentemve Heraclii annos intercesserunt) auctario, non in uno aut altero codice locuplex ostendatur: non quidem alteram & alteram ab auctore factam editionem, multoque minus ex *Etymologiis* desumptum fuisse hocce *Chronicon*, ut Belarmino n placuit, improbante Labbeo ; aut quod alii temere censuerunt, alterum & alterum *Chronici* auctorem, diversumque opus indicat. Potuit enim Isidorus *Etymologiis*, post omnia alia ut ex Braulione iam notavimus opera, intentus adiungere olim editis brevem illam diversi, quodque interim transcurrit, brevis temporis notulam; aut alias forte: quod & verosimilius credit Vossius p , exinde quod in veteribus suis optimæ notæ mss. extrema lib. 5. verba, quæ in Breuliana editione legas, desiderantur. Indeque, hoc est, à codicibus *Etymologiarum* eadem accessio curiosæ alicuius manus operâ ad *Chronici* exemplum aliquod transvolasse. Unde factum credas, quod vel ipsum *Chronicon* aliâ & aliâ conclusione absolutum in diversis mss. codicibus ad posteros venierit.

106. Diximus quidem *Chronica* duo nec unius auctoris hæc esse, ab aliquo temere existimatum. Franciscus Bivarius hic est, quem, ut suus eius Dexter vel

semel falsum fese quod erat proderet, dura coegerit necessitas inviam viam duce illo ingredi. In Pseudo-Dextro nempe legitur q: *Isidorus senior Cordubensis continuat Chronicon à primo consulatu Theodosii*. Quæ quidem in fragmento nostro Estepani codicis de quo sèpe meminimus nusquam apparent. Nimurum excidit parum cauto inventori, ut senioris titulo Isidorum Cordubensem Episcopum qui Dextrum ætate præcessisse dicitur, quemque verus Dexter laudare poterat, cohonestaret. Ita enim vocari solet à distinguentibus hunc ab Hispalensi nostro Episcopo, qui iunior vulgo audit. Nec tamen ita vocare Dexter potuit, cui iunior hic noster utpote duabus inferior sacerulis haud notus fuit.

q Ad ann.
CCCLXXXIV. n.
8.

107. Gordianus certe nodus: quem tamen Bivarius ne scinderet novis difficultatum nexibus maiorem in modum impliuit r. Binum quippe Isidorum Cordubensem, notum utrumque Dextro, quorum iunioris respectu senior is quem hoc loco laudat fuerit: tertium ab his duobus nostrum Hispalensem, quartumque Isidorum Pacensem, *Chronici* & ipsum ut loco suo dicemus auctorem, editis omnes libris claros, constituit. Primum scilicet Isidorum natu quidem non munere ibi gesto præfusis Cordubensis, scripsisse seu continuasse *Chronicon* à primo consulatu Theodosii, à Dextro his quæ dedimus verbis significatum ait. Secundo, non civi tantum sed Episcopo eiusdem urbis, *Allegoriarum* libros, Hispalensis inter opera vulgares factos, super annum CCCLXXX. ad *Orosium opusculum*, & super libros *Regum* atque *Evangelium Lucæ commentaria* deberi, eandem Dextri fidem secutus existimat: inde iam colligens tres non minus Isidores *Chronicon* scripsisse: primum nempè illum ex Cordubensis continuationem *Eusebii* & *Hieronymi*, quam & fecerunt Prosper, Victor, Idatius, Marcellinus Comes à principio Theodosii usque ad suam ætatem; atque id censet à Luca Tudensi Episcopo, quasi Hispalensis esset non Cordubensis Isidori, ut putat Bivarius, *Chronico* suo insertum.

r In Com-
ment. ad hunc
Dextri locum
pag. 405.

108. Movetur inde ad id credendum, quod scribere se Isidori Hispalensis *Chronico*

Anonymi *De Sole* poemation hoc initio: *Tu forte in lucis lentoſ &c.* ellipticum tamen & miserè defecatum. Exstant in eadem Bibliotheca Escurialensi bini Isidoriani *De natura rerum Codices*, *Lit. K.* *Plut. I. num. 12.* & *Lit. E. Plut. IV. n. 13.* atque in Toletana *Plut. XV. num. 11.* qui *De astris cœli ad Sisebutum* inscribitur. Quod autem ad Bibliothecam attinet, neminem vidi haec tenus qui de hoc opere item Isidoro intendat.

* Lib. 5. c. 37.

De Script. Eccles. in Isidoro.

Dissert. De Script. Eccles. tom. 1. pag. 645.

Lib. 2. de H. L. cap. 25.

veteribus suis optimæ notæ mss. extrema lib. 5. verba, quæ in Breuliana editione legas, desiderantur. Indeque, hoc est, à codicibus *Etymologiarum* eadem accessio curiosæ alicuius manus operâ ad *Chronici* exemplum aliquod transvolasse. Unde factum credas, quod vel ipsum *Chronicon* aliâ & aliâ conclusione absolutum in diversis mss. codicibus ad posteros venierit.

106. Diximus quidem *Chronica* duo nec unius auctoris hæc esse, ab aliquo temere existimatum. Franciscus Bivarius hic est, quem, ut suus eius Dexter vel

(1) Exstat hodieque pervetus hic Ovetensis olim Ecclesiæ Codex in Regia Escurialensi Bibliotheca Lit. r. *Plut. II. n. 18.* constatque partim cursivo charactere Longobardico (quem nos *Ataulphicum* dicimus), partim quadrato seu vulgari Romano. Videtur autem saeculo VIII. eoque non multum adulto scriptus: ex quo ineditum eatenus Isidori *Caput XLVII. de partibus terræ* in novissimam Matritensem anni 1778. editionem permanavit; necnon

nicon Tudensis affirmat ; cùm tamen ea quæ is profert longè ab Isidorianis diversa sint. Ac verè quidem atque maximè diversa sunt (ut id iam Bivario demus); animadvertisendum tamen eo modo inter se Chronica hæc differre , uti integrum opus à compendio sive uti germanum opus ab eo differt quod interpolatum aut ampliatum ab altero quodam est auctore. Ampliatio autem hæc an Tudensis , an alterius sit quærentibus , liberè dicam Tudensis calatum mihi non sapere quæ Isidoriano Chronico apud eum inseruntur, sed saeculi latinioris & cultioris auctorem. At cùm Isidoriana ferè omnia in hoc ut ita dicam interpolato exstant Chronico: vero magis consentaneum videtur Isidori Hispalensis germanum Chronicon illud esse quod in omnium est manibus ; alterius autem eo iunioris operâ in eam formam redactum , quam totam Isidorianæ manus esse Tudensis credidit. Hoc inquam vero similius est , quād quod alius existimare possit Bivario adhærens , Isidorum Cordubensem scriptum reliquissimum id Chronicon quo usus Tudensis fuit ; atque idem defloratum sive excerptum ab Isidoro Hispalensi hoc esse Chronicon , quod eius nomen præfert.

109. De Isidoro Cordubensi , quem primus Siebertus laudat Gemblacensis, Dexter autem unus Chronicæ auctorem finxit , quod suprà commodiore loco di-

ctum nunc non repeto : contentus hoc solum annotare hic, adiungere olim de Cordubensi ac seniore ut audit Isidoro dicitis , Ioannem Aegidium Zamorensem Franciscanum , qui innumera videt & annotavit de Hispanis rebus & in *Adversaria* sua adhuc inedita coniecit ; nonnisi duos Isidores tractatu laudatorum Adversariorum sexto agnovisse laudasseque ; nostrum scilicet Hispalensem seniorem ut vocat , alterumque iuniorem à se dictum, qui Pacensis est , qui ad Arabum in Hispanias irruptionem rerum in orbe gestarum memoriam continuavit (1).

110. Supercedemus & isto in loco amici nostri ac viri clarissimi D. Iosephi Pellicerii regi chronographi sententiam de auctore huius Chronicæ Isidoro alio Pacensi Episcopo in medium adducere & examinare ; paulò post facturi lectoribus satis, quum de historia Gothorum agemus. Celeberrimum sanè Isidorianum hocce Chronicon , quod cum *Chronologæ* titulo Basileæ anno MDLXXVII. in 8.º Thomas Guarinus , ferèque ante integrum saeculum, anno scilicet MCDLXXIV. cum titulo *De temporibus* , ut apud Labbeum legitur, ¹ In Biblio. th. ms. alius ediderat (2): Notis suis illustrius Maittai cum *Sententiarum* de quibus iam dicemus libris , de novo publicavit Garsias Loaisa , cùm Philippi III. dum adhuc pater magnus viveret in literis magister esset, nondum Sedi Toletanæ Ecclesiæ, quam post ea

(1) De Isidoro Cordubensi quem Seniorem vocant, quique aliis *Commentarios in quatuor Regum libros* , aliis *De interpretatione quorundam nominum Veteris ac Novi Testamenti*, sive *Allegoriarum expositiones ad Orosium* scripsisse memoratur, dictum à nobis suprà Lib. III. cap. 2. num. 53. pag. 250. Not. quo loco plura forsitan in Iuniore sen Hispalensi Isidoro subiecturos polliciti sumus; res autem monet ut obstrictam fidem liberemus. Et primo quidem sistere oportet Ioannis Marianæ *De tribus Isidoris testimonium* à Cl. Florezio Hisp. Sacr. T. VIII. træt. XXVII. append. 2. pag. 267. primum evulgatum, nimis: *Tres Isidores in Hispania fuisse nobiles cum primis*, (nedum) *communi vulgi* , sed *Eruditorum opinione receptum est*: CORDVBENSEM, quem vixisse Trithemius ait sub Honorio, circiter Salutis ann. 420. HISPALENSEM Gregorii Magni æqualem ; atque PACENSEM, qui quo tempore vixit dubitatur. *Cordubensis*, SENIOR vulgo vocatur; IVNIORIS appellatio, duobus posterioribus Antiquioris comparatione vulgo datur, Hispalensis frequentius. CORDVBENSIS (pergit) nihil scripsit quod existet , tametsi quedam illi Trithemius attribuit; HISPALENSIS multa; atque ab exordio mundi usque ad quintum Suinhilæ Gothorum Regis summa brevitate Chronicon &c. Quæ quamvis argumentum quode agimus plenè meo iudicio exhaustant; quia tamen nimis pressæ ab Auctore traduntur, aliquanto fusius explicanda , rationumque momentis comprobanda sunt. Ac de CORDVBENSI qui-

dem seu SENIORE Isidoro, nihil , ait , *scripsisse quod existet*. Scripsisse itaque aliqua innuit, ea tamen nobis ævum invidisse affirmit: quod utrumque verissimè dici existimo. Nisi enim SENIOR quoque Isidorus sui memoriam scriptis propagasset ad posteros, nullus post eum existitus esset Isidorus IVNIOR , Scriptor scilicet ; in hoc enim uterque invicem & cum Isidoro PACENSI comparantur. Atqui longe ante Siebertum Gemblacensem in Escorialensibus saeculi X. atque ineuntis XI. Codicibus Lit. Q. Plut. III. n. 7. & Digr. & Plut. I. n. 3. atque aliis paucis, Isidorus Hispalensis IVNIORIS titulo à cognomine antiquiore alio, eoque Scriptore discernitur. Eorum autem quæ SENIOR Isidorus scriperit nihil existare , quod alterum dilemmatis Ioannis Marianæ membrum est: ex eo mihi videatur confici, quod nec Siebertus nec Trithemius, neque è Recentioribus Sixtus Senensis, Caveus, aliusve quem viderim ; neque veteres demum Codices, quicquam SENIORI seu Cordubensi Isidoro tribuant præter *Commentarios in IV. Regum libros*, & *Veteris Novique Testamenti Allegoriarum expositiones ad Orosium*; utrumque autem opus non SENIORIS sed Hispalensis Isidori esse , invictis nos argumentis ostendemus ubi de iis singulatim egerimus.

(2) Atque etiam anno MCD. LXXVII sub eodem titulo , si Io. Alb. Fabricio credimus *Bibl. med. & inf. T. IV. pag. 186. n. 11. in Isidoro*. Maittairius in Catalogo operum editorum ann. 1474. & 1477. T. 1. Ann. Typ. pag. 105. & pag. 122. seqq. nullius harum editionum meminit.

stea obtinuit, initatus. Deinde cum iisdem notis in Matritensi editione omnium operum, & in Brauliana Parisiensi prodiit.

111. In bibliothecarum latebris ^t frequentia reperi est huiusce operis exempla (1). Quæ ad unum auctorem Isidorum nostrum omnia referri debent, quamvis in senioris & iunioris Isidori nuncupationibus auctori attributis subsistant hæreant que viri docti, quorum in albo Ioannes Vasæus est; qui tamen industrie se ab his vadiis expedivit ^u. Notâ verò dignum est, quod Fredegarius Scholasticus qui Gregorii Turonensis Episcopi continuavit historiam, Isidoriani huius Chronicæ facta mentione, vix de eius auctore certum se esse ostenderit: *Itaque (ait ^x) B. Hieronymi, Idatii, & cuiusdam sapientis, sive & Isidori, immoque & Gregorii (an Georgii, hoc est, monachi?) Chronica à mundi origine diligentissimè percurrens &c.* De Roderici autem Toletani testimonio ex libri 2. *Historiæ suæ De rebus Hispania fine, alibi, cùm de Isidori Pacensis Chronicis agemus, lectorum monebimus.* Attamen eo superior monachus auctor Chronicæ cuiusdam adhuc manu exarati, quod *Exilense vulgus vocat, optimæ quidem fidei, sub Alfonso VI. sive sæculo undecimo conscriptum: qui auctor agens de Constantini Imperatoris rebus, quod in Chronicō (inquit) lucidè declaratur, quod Isidorus Christi famulus Hispalensis Ecclesiæ Episcopus ab exordio mundi ad usque Heraclii Romanī Imperatoris & Sisebuti Hispanorum religiosissimi principis tempus compendiosè scripsit.* Habemus nos editionem Italicanam huius Chronicæ cum hoc titulo: *Chronica de sancto Isidoro menore, con alcune additioni cavate del Texto & Istorie de la Bibbia & del libro de Paullo Oroso, & de le Passioni de li Sancti.* Editum fuit opus in civitate Friuli anno MCDLXXX. in 8.º Sed interpolat multa Isidoriano textui, continuatque opus interpres usque ad Frederici II. Imperatoris obitum annumque MCCL.

112. *De viris illustribus.* S. Braulio agnoscit *De viris illustribus librum unum, cui nos ista subiunximus: nempe Isidori*

ipsius elogium. Hunc ad librum brevissimè auctor ut solet sic præfatus est: *Quamvis superius plurimi veterum tractatorum inter græcos & latinos Scriptores doctissimi annotentur; tamen reor ipse etiam paucorum memoriam facere, quorum lectionem recolome attigisse.* Matritensis editio hanc primùm nisi fallor præfationem, atque item hunc librum XLVI. capitibus constantem dedit: qui aliæ XXXIII. tantum absolviuntur. Nempe tredecim, totidemque auctores, *Xystus videlicet Papa, Macrobius, Philastrius, Theodorus Mopsuestenus, Tyran-nius Rufinus, Vergundus, Victorinus, Idatius, alter Idatius, Eusebius, Cerealis, Ferrandus, Petrusque, & Marcellinus:* quos liber incerti auctoris Isidoro & Ildephon-so appendi solitus comprehendit, in editione ista Matritensi huic Isidori *De viris illustribus* libro initium dant, ceterisque XXXIII. editionum aliarum præponuntur. Excepto tamen quod quintum caput de Hosio est Cordubensi, decimum quartum de Marcellino. Quæ duo capita editiones aliæ in unum confuderunt. De Hosio & iis quæ de eo Marcellinus scripsisset consumunt. Cetera convenienter. Unde non iam opus erit quare hunc Anonymum, cùm Isidorum possimus æquumque sit, laudemus. Quam restitutionem acceptam ferre Isidorus noster debet uni ms. codici *Montis-Sancti Galistæ oppidi Cauriensis dioce-sis*, ut in notis legimus viri doctissimi cui liber hic fuit commissus Ioannis Baptistæ Perezii Episcopi aliquando Segobri-censis; cùm autem de his ageret adhuc Toletani canonici. Addidit idem Perezius Annotationes, quas Philippus Labbeus doctissimas vocat ^y. Huic libro S. Isidori appensum à Braulione habemus eiusdem sancti viri elogium.

113. Editus est cum aliis operibus nec non & in collectionibus ^z eorum qui *De Scriptoribus Ecclesiasticis* catalogos confe-
cerunt in quibus post Hieronymum & Gennadium, tertius Isidorus, atque huic annexi Honorius Augustodunensis, & Si-
gebertus Gemblacensis monachus, ac tan-dem Henricus de Gandavo Tornacensis archidiaconus, conspicuntur. Neque abs-

^y In dissert.
*De Script. Ec-
cles. pag. 646.*

VV que

^z Auctore Suf-
frido Petro Car-
tusiano Colon.
ann. MDCLXXX.
Auberto Miræo
Antuerpiæ
MDCXXIX.

(1) Terna minimum, ac non vulgaris antiquitatis, suppeditat nobis una Escorialensis Regia *Lit. B. Plut. I. n. 9. = Lit. T. Plut. I. n. 2. = Lit. Q. Plut. III. n. 8.* Præterea Oudinus in *Isidoro Hispal.* perverstum Chronicæ huius Isidoriani codicem ex Phil. Labbeo laudat Collegii olim Claromontani Parisiensis Soc. Iesu, sæculo, ut ipse ait, septimo exaratum; itemque alium Corbeiensem, nunc Bibliothecæ Sancti Germani Parisiensis se vidisse affirmat, qui *cum priore antiquitate certat, estque vel sæculo septimo scriptus, vel saltem*

octavo.

Consonat Cellierius, de eodem ut videtur Sancti Germani à Pratis codice loquens, *Tom. XVII. cap. 29. n. 14.* quodque omnium caput esse debet, meminit eiusdem Chronicæ disertis verbis Braulio in *Prænotatione Operum Isidori:* ut frustra sint qui illud Sancto Doctori abiudicant Theoph. Raynaudus, Ioann. Harduinus & fortassis alii apud Vincentium Placcium *Theatr. Anon. & Pseudon. in Isidor. Hispal.* num. 1484.

que fructu erit moneri horum catalogorum lectors, Gemblacensi Sigeberto incognitum fuisse Isidori hunc libellum, æquè ac Honorii alterum: unde plures ab Isidoro dicti apud Sigebertum laudati etiam leguntur. Quod Suffridus Petrus Cartusianus in editione sua non semel observavit^a, confirmantque apud utrumque memorati Hosius Cordubensis, Julianus Pomerius, Proba Adelphi uxor, Possidius, Proterius, Eughipius, Fulgentius Rusensis, Iustinianus Imperator, Martinus Dumensis sive Galliciensis, Gregorius tandem Pontifex. S. Ildefonsi verò appendicem cum suis mantissis, Juliani qui Ildephonsi, ac Felicis qui Juliani elogia formavere, de qua suo loco, ex editione Matritensi S. Isidori opérum, omnes qui ab ea hos de novo recuderunt auctores, adddere. Exstare in schedis mss. hunc librum Isidori, tum Cantabrigiæ in collegio S. Benedicti, tum Oxonii in collegio Mertonensi scribit Vossius^b (1).

^b De H. L. lib. 2. cap. 25.

114. *De ortu & obitu patrum qui in scriptura laudibus efferuntur*, Braulione teste, qui ait: *De ortu & obitu patrum librum unum, in quo eorum gesta, dignitatem quoque & mortem eorum, atque sepulturam, sententiali brevitate subnotavit*. Quæ verba is desumfit ex præfatiuncula vel hodie huic libro præfixa. Meminit quoque Ildephonsus, atque item Sigebertus Gemblacensis qui neque Braulionem neque Ildefonsum viderat, ut ex collatione horum trium inter se auctórum planissimè cunctis constare poterit. Ex novioribus idem opus nostrò adiudicant Ferdinandus Perez de Guzman in *Valerio historiarum* (2) sub Ioanne II. Castellæ Rege elucubrato, Equilinus Episcopus^c, Ioannes Eisensgrei-

^c Lib. 4. cat. tal. 55. cap. 30.

(1) Exstat quoque in Bibliotheca Escorialensi *Diagramm. &c. Plut. IV. num. 23.* Vulgavit eum Cl. Florezius *H. S. Tom. V.* à pag. 440. in cuius exemplo Hosius Cordubensis quinto loco legitur; apud Fabricium autem *Biblioth. Eccl. in Isid. primo*; itidem atque in Escorialensi Conciliorum Codice quem vulgo Amilianensem vocant Era MXXXII. sive anno Christi DCCCCLXXXIV. fol. 346. pag 2. *Hucusque Gennadius: ex hinc Isidorus Spalensis. Inc. I. Osiris Cordobensis &c.* Apud Gesneri Epitomatorem: *Isidori & Ildefonsi de Scriptoribus Ecclesiasticis libri in Bibliothecis Vaticana, Fulvii Ursini, Petri Pithæi exstare aut extitisse dicuntur.*

(2) Eâdem oberrat chorda Noster Ferdinando Perezio Guzmano Hispanum opus inscriptum *El Valerio de las Historias*, quod Didaci Lopezii de Alnella esse non ita pridem diximus, rursum appingen. Vid. Noster infr. *Lib. X. cap. 14.*

(3) Addes' Gesneri Epitomatorem in *Isidor. Belarminum De Script. Eccl. ad ann. DCXXX. Io. Ger. Vossium De H. L. Lib. II. c. 25. Guill. Cauum Script. Eccl. sec. VII. in Eod. T. I. pag.*

nus, Ioannes Tritemius, Lipomanus, Surius, Philippus Bergomas, Possevinus, Andreas Schotus (3)^d, quem appellamus ante alios huius scripti vindicem; quippe qui *Descriptis SS. PP. in dubium revocatis ac vindicatis* editurum se opus promisit^e. Agnoscent omnes Isidori editiones, & inter alias ea quæ antiquissima ut reor Hagenoæ prodiit apud Secerum MDXXIV. cum *De nativit. Domini, allegoriis, & proœmiis.*

115. Habent int̄ alia eius opera codices antiquissimi manu exarati in bibliotheca Parisiensi S. Germani à Pratis. Vetusissimum ante annos DCCC. scriptum, in quo hic tractatus cum aliis S. Præfus libris continetur, se vidisse testatur in epistola ad Henricum Valesum *De tempore quo primum in Galliis suscepta est Christi Fides*, vir clarissimus Petrus de Marca Parisiensis antistes. Plusquam quingentorum annorum alium laudat Hieronymus Zurita in *Annalibus Aragonensis*. Alius membranaceus annorum CCL. fuit in bibliotheca ms. Antonii Augustini, ut ex eius appareat edito indice. In bibliotheca Cæsarea alias anno MCDLXXV. descriptus Petro Lambecio teste, viro eruditissimo^f. Duos alios antiquissimos codices ante oculos habuit is qui Hagenoensi ut diximus editioni præfuit. In Ambrosiana bibliotheca hic etiam cum aliis ms. assertatur. Octo non minus mss. libros consultit in emendando libello isto ad editionem Matritensem Petrus de Fuentidueña Salmanticensis canonicus, de quo multis in bibliothecæ huius posteriore parte (4).

116. Conspirant cum his veterum Scriptorum ineluctabilia ferè testimonia, Bedæ in primis qui saeculo octavo floruit,

^d In Notis ad catalog. Isidri. De Script. Eccl. tom. 2. Hisp. illus. ad Photii Bibl. cod. l. ^e In Schol. pag. 874. ^f Lib. 2. Com. men. de Biblio- thec. Cæsarea cap. 8. cod. 57. pag. 874.

548. Cas. Oudinum *Sæc. VIII. T. I. col. 1591.* Io. Alb. Fabricium *Bibliothec. med. & inf. T. IV.* pag. 187. n. 17. Auctorem vitæ Isidori *T. I. Act. Sanctor. Aprilis.* Cellarium *Tom. XVII. cap. 29.* n. 19. Quid quod adversus Isidorum Libri de Ortu & obitu auctorem Placcius ne hiscere quidem audet, *Theatr. Anon. & Pseudon. in Isid. Hisp. n. 1484.*

(4) Binos exhibet Bibliotheca Regia Escorialensis, non tamen usque adeo antiquos *Lit. B. Plut. III. n. 4. & Lit. C. Plut. IV. n. 24.* Octonus Parisiensis Regia, nt liquet ex eiusdem Catalogis; nec dubito quod in nostratum Bibliothecis Toletana, Hispalensi, Salmantina, Complutensi &c. supersint alii, ac non infrequentes. Quoniam autem Baronius *ad ann. DCCLXVI. & in Notis ad Martyrol. Rom. Cal. Maii. XXV. Iul. & XXV. Aug.* Natalis item Alexander, Cayetanus Cennius Presbyter Romanus, & quotquot adventui & prædicationi Sancti Iacobi in Hispania refragantur, libellum hunc *confitum falsoque Isidoro tributum; corruptumque atque interpolatum suspicantur: placuit iis quæ ex Beda, Fulberto Carnotensi, Monastico Anglicano, & aliis pro eiusdem libelli ymaginari Noster (num. seq. 116.) adducit, Alcarici cuiusdam Hi-*

fereque centum annis post Isidori mortem ad superos & ipse abiit. Scripsit ille pauci ante obitum, teste eius discipulo qui magistri vitam elucubravit, *de libris Isidori Episcopi excerptiones quasdam*. Exstant quidem venerabilis viri etiam nunc collectanea, seu excerpta ex probabilissimis Ecclesiæ Doctorum sententiis collecta, ut Xystus Senensis ait^g, volumine tertio eius operum edita: quæ excerptiones illæ ex Isidoro coniectæ videntur: in quo libro quædam sunt iisdem verbis enuntiata, quibus auctor utitur libelli nostri præsertim capite *De divisione Apostolorum*, & quod S. Iacobus ad annuntiandum Evangelium in Hispanias venerit. Auctor quoque sermonis *De Assumptione Mariae Virginis*, inter sancti Augustini alios ab editionibus re-

^a Biblioth.
Sacra lib. 4. in
Beda.

præsentati, qui creditur Fulbertus esse Carnotensis undecimi saeculi Scriptor, de gladio qui Mariæ Virginis animam Simeone prophetante pertransire debuit, hæc habet: *Hinc & Isidorus, incertum, inquit, per hoc dictum, utrum gladium spiritus, an gladium significet persecutionis*. Legitur autem apud Isidorum in huius libro cap. 67. aliis licet concepta verbis eadem sententia: *Quod quidem incertum est utrum pro materiali gladio dixerit, an pro verbo Dei valido, & acutiori omni gladio anticipi*. Eiusdem planè temporis testimonium est relictum nobis in monumentis Exoniensis in Anglia Devoniensis agri coenobio apud Scriptores Monastici Anglicani^h. Unde constat inter libros huic monasterio donatos pag. 223. à Leofrido loci Episcopo reperiri legique

Tome I.
in

Vv 2 in

Hispani Episcopi locum hactenus ut puto ineditum addere, in quem incidi recensens Escurialensem Isidori Etymologiarum Codicem *Digrannm. & Plut. I. n. 3.* Erâ, ut in eius fine legitur, MLXXXV. sive Christi anno MXLVII. XII. Cal. Septembrii à Dominico Presbytero exaratum: in cuius initio habetur Ascarici Episcopi ad Tuseredum Dei famulum epistola, hoc titulo:

Directa Ascaricus ad Tuseredus Dei famulus. De ipsis Sanctorum dormientium qui cum Christo surrexerunt corpora. quid exinde continent gesta. nempe in gloria.

In ea primo loco gratulatur Ascaricus Tuseredo quod post ergastula. post evulsionem. post iacturam. post innumera contumelia quæ perperitus fuerat, indicto tamen à quibus, tandem liber atque incolumis evasisset; dein pergit:

Illa sane solummodo qua nuper pullulant scismata in his his partibus germina vestre curavi reverentie insuanda.

Nam pene omnes ab hinc asturianis usque in oris qui in clericatus persistunt officia, uno seu vel quasi ex ore probrofa de illa qua cum Christo dormientium sanctorum surrexere corpora in morte Christi uibificata. nituntur impudenter spargere verba! Et licet omnium non sint uno eodemque sensu fugate. omnium tamen coniectura una terminare sententia. Nam plerique ea non gloriofa resurrexisse credunt sed corrupta. neque ad hoc ea suscitata quasi cum Christo perpetim uibentia. hominibus sed ut incredulis Christi hostienderent resurrectionem gloriosam. & non in coelesti ut beatus refert Iheronimus Iherusalem sanctam. sed in illa iudeorum apparere dicunt terrena! & sicut Lazarus & alia corpora ante domini passionem ab ipso domino suscitata in præsina ea subiisse exitia ad propriaque remeasse busta. & ad adventum usque domini requiescere suscitanda. Illud (pergit) quasi ebetes beati Ysideri edicto in medium proferentes. id est de adam tresque patriarchis quod eos in locum arbe propriis harret requiescere in sepulcris. non intellegentes stolidi & lirantes quod ille si patria vel quum (aut quorum, seu quoniam: sic omnino Q. m.) nesciret domini iussu suscitata illa corpora essent. neque propriis ea uidisse oculis si sint in suis aut non sint sepulcris. sed antiquam solummodo de patrum uitam uel obitum genesis proferat storiam &c.

Quæ cum dubio procul ad ea referantur quæ de

Adam ac trium Patriarcharum sepuleris in priore omnium libelli *De ortu & obitu Patrum* capite leguntur, nimurum: *Sepultus est (Adam) in loco Arbee, qui locus nomen à numero sumit, hoc est quatuor; nam tres Patriarchæ ibidem sunt sepulti, & hic quartus Adam: omnino confidunt Ascarici huius ævo libellum quode agimus pro ymo germanoque Isidori factu habitum fuisse ab Hispanis Patribus. Mitto alia ex eadem epistola amice in idem coniurantia, ne officii mei fines egredi videar. Quisnam autem hic Ascaricus fuerit, quo tempore vixerit, cuique Sedi præfuerit, non facile divinare est. Et subiit extemplo *Ascaricus*, sive *Ascaricu*s (ut in margine apud Aguirrum T. II. Conc. Hisp. Ed. ant. p. 548. legitur) *Palentinus*, qui VIII. Toletanæ Synodo anno Christi DCLIII. sub Recesuintho habitæ quadragesimo tertio loco subscrivit; arridebantque Ascarici illa abhinc Asturianis usque in oris, quæ non longe à Palentino tractu distant. Verum in Tuseredi ad Ascaricum de quo agimus responso habetur locus è libro *A'vntiquis Beati Iuliani Toletani*, quem ad annum DCLXXX. Pontificatum iniisse constat; eo autem anno Palentinum Ascaricum omnino in vivis esse desisse credendum est: quandoquidem ab anno DCLXXV. ad DCLXXXVIII. Toletanis Synodis XI. XII. XIII. ac XV. subscrabit *Concordius Palentinus* apud Aguirr. pagg. 668. 688. 720. 728. XIV. autem eius nomine *Gravidius Diaconus* pag. 720. Mitto *Aracaricum* sive *Ascaricum* (facili unius atque affinis literulæ mutatione) incerta Sedis Episcopum, cuius existat mentio in Elipandi Toletani literis ad Fidelem Episcopum: quod multò præ Ascarico de quo agimus antiquior sit. Hoc tamen parum ad nos attinet; illud potius, si ex incomto atque horrido Latini sermonis ad Hispanum plane declinantis Ascarici epistolarum habitu, elicimus eum & omnua Tuseredum saeculo IX. aut ineunte X. vixisse; ac proinde utriusque ævo libellum *De ortu & obitu Patrum* pro vero & germano Isidori Hispalensis factu ab Hispanis Patribus absque controversia receptum atque habitum. Plura de hoc Cl. Hispaniae Sacrae Continuator T. XXX. Tract. 66. c. 6. num. 12. quique argumentum plene exhaustus singularis amicus noster D. Benedictus Clemens de Arostegui in Regio Auditorio Granatensi silitibus iudicandis XXIV. Vir Diff. de Apostoli Iacobi majoris in Hispania prædicatione Neapoli MDCCXLIII. 4.º à pag. X. Vid. inf. nostra in Ascarico.*

in donationis instrumento, quod anglice prius atque inde latinè producitur, *librum Isidori etymolarum, & passiones Apostolorum*: quod ultimo dictum opus hic ipse, nec alias, liber est *de obitu patrum*. Obiit autem Leofridus, ut ibidem annotatum legitur, anno MLXXI.

117. *Historia de Regibus Gothorum, Wandalorum, & Suevorum*. Quam nemo hactenus Isidori nostri Hispalensis esse in dubium vocavit. Braulionis certè præfatio seu *prænotatio in sancti doctoris opera*, seu mavis *vita* eius aut *elogium* ab eodem Braulione formatum, ut quemadmodum inibi legitur Isidori libro *De viris illustribus* subiungeretur, inter alia hoc opus agnovit. *De origine Gothorum* (ait) & *re-gno Suevorum* & *etiam Wandalorum historia librum unum*. Cui conspirant veteres libri omnes, nec dissentit ullus; prodiitque in lucem primum ut credimus ex biblioteca Petri Pithæi cum libris XII. *Legum Wisi-Gothorum* Parisiis apud Sebastianum Nivellum MDLXXIX. in folio. Quare nolle Regium historicum mihius amicissimum D. Iosephum Pellizerum, hac tristissima nostrorum & exterorum hominum viâ relictâ, difficilem & avium calcare locum, ut nimis aliquando ingenio indulgere coniecturisque solet, maluisseⁱ. Cùm ægrè ac ne vix quidem præstare posset, valida quamvis & evitatu difficultia tela contorquens, hoc posse præscribi sæculo communi omnium præteriorum persuasione, quæ Isidoro favet Hispalensi. At quia maximè huic quæ nunc à nobis agitur causæ interest impressionem viri fânè efficacis ac præiudicatae tot illustribus monumentis famæ, non indiligerenter excipere: agedum videamus quibus utatur machinis ad aheneum antiquitatis hunc murum impetendum.

118. Habet is uti certum, neque Chronicon, neque historiam hanc Gothorum, Suevorum, & Wandalorum Isidori præfulis Hispalensis esse. Redditque suæ huius existimationis has causas. Prima est. S. Ildephonsum in libro *De viris illustribus* Isidori opera recensens horum non meminit. Secunda. Braulionis non est id, quo ad contrarium asserendum, vindicandaque Isidoro quæ verè eius sunt opera toties utimur, *elogium*. Nisi enim hoc admittamus, Ildephonsum eodem Braulione iuniorem Scriptorem & qui ab eo haurire potuit Isidorum talia scripsisse, quomodo de silentio excusabimus? Accedit tertia, quam existimavit plus quam ceteras evincere rem, Isidoro Pacensis Ecclesiæ Episcopo, qui proximè sequenti

sæculo Mahometanis iam rerum dominis in Hispania vixit, disertissimis verbis adscribi ab antiquissimo quodam Scriptore; & in vetustissimo manu exarato codice saltem Chronicon historiamque Wandalorum & Suevorum. Hic est Pelagius Ovetensis Episcopus duodecimi sæculi sub Alphonso VI. Rege Castellanorum & Legionensium Scriptor, seu compilator potius cuiusdam Chronicæ ex variis aliorum eo antiquiorum: quod ille rerum ad suum usque tempus gestarum perbrevi locupletavit augmento. Liber est penes Pellizerum ab ipsomet Pelagio uti suspicatur, scriptus, quem & nos apud eum vidi-mus. Inscriptio hæc est: *Liber Chronicorum ab exordio mundi usque erâ MCLXX*. Præfatur inde auctor Pelagius: *Carissimi fratres. Si Chronicam hanc, quam aspicias, bono animo eam legeritis, invenietis quomodo iunior Isidorus Pacensis Ecclesiæ Episcopus, sicut in veteri Testamento & novo legit, & per Spiritum sanctum intellectus, ita ab Adam usque ad Noe, & usque ad Abraham, Moysèm & David, & usque ad adventum nostri Redemptoris, & de Iudicibus & Regibus in Israel, & de Romanis Regibus sive Imperatoribus, & de Evandalis, & Alanis, sive & Suevis Hispanis Regibus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit. Et B. Isidorus, de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesia, De Regibus Gothorum. à primo Athanarico usque ad catholicum Regem Wambanem Regem Gothorum, prout potuit plenissimè scripsit. Hucusque is apud Pellizerum laudato iam loco.*

119. Sed aliunde scimus eiusdem Pellicerii testimonio*, ita Pelagium continuasse: *Et à prædicto Rege Wambane usque ad catholicum Pelagium Regem Gothorum B. Julianus Toletanæ Sedis Archiepiscopus, qui arcam cum sanctorum pignoribus, quâ nunc Ecclesia Ovetensis gloriatur, cum Rege Pelagio sèpius in Asturias transfluit, & sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, prout potuit plenissimè scripsit. Et à Pelagio Rege usque ad Adephonum Castrum, & catholicum Regem Gothorum Sebastianus Salmanticensis Episcopus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit. Et ab Adephonso Castro usque ad Weremundum Regem podagricum Sampirus Ecclesiæ Asturicensis Episcopus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothis Regibus, prout potuit plenissimè scripsit. Et à Weremundo podagrico usque ad Adephonum Regem filium Ray-*

ⁱ In libro veraculæ lingue inscripto: *Máximo Obispo de Zaragoza distinguido de Marco Monge de Monte Cañino edito Valentinae MDCLXXI. in 4. lib. 1. n. 29.*

* In alio libro.
Chron. de España de Dalcidio Obispo de Salamanca con observaciones.
Barcinone
MDCLXIII. n. 4
in observationibus fol. 15.

Raymundi Comitis & Urracæ Reginæ Pelagiæ Ovetensis Ecclesiae Episcopus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audiuit de Gothis & Arragonensibus Regibus, prout potuit plenissime scripsit.

120. Hoc ex testimonio unum tantum è duobus quæ assumfimus comprobari videtur, Chronicon haud Isidori esse Hispanensis Episcopi, sed alterius Isidori Pacensis; alterum verò, scilicet nec eiusdem esse *Gothorum historiam*, adeò non probatur, ut eius eam esse clarissimè hinc doceamus. *Et B. Isidori, de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesia* (inquit, ad translationem sancti eius corporis ab Hispali ad urbem usque Legionensem tempore Ferdinandi I. cognomento *Magni*, Alphonsi VI. patris, respiciens) *de Regibus Gothorum à primo Athanarico usque ad catholicum Regem Wambanem &c. scripsit.* In quibus verbis, quod de historiæ continuatione usque ad Wambanem Regem prodidit, Isidoro Hispanensi adscribens, errorem intolerandum continet: in quem non minus incurrit epistola Adepofoni Regis Magni, quam Sebastiano directam Salmanticensi Episcopo præambulam is voluit cuiusdam à se formati Chronicus, de quo postea dicemus: quam in editione Dulcidiani à se publicati Chronicus Pellizerius in lucem protulit¹. Isidorus enim Hispanensis obiit anno DCXXXVI. Wamba autem non ante annum DCLXXII. inauguratus fuit Rex Gothorum.

121. Iam ut appareat debiliora hæc esse quām ut rem tantam conficere, hoc est Chronicus suo Isidorum Hispanensem spoliare possint, argumenta hæc tria, hinc ab ultimo ordiemur: contendentes hoc Pelagii testimonio abdicantis Isidoro Hispanensi Chronicon & Suevorum & Wandalorum historiam, atque Isidoro Pacensi adiudicantis: nihil enorme magis & exosum (quod pace doctissimi nobisque carissimi capit is dictum volumus) inveniri potuisse. Nullam enim prorsus in hac parte præstandam esse fidem auctori huius præliminaris epistolæ (qui nec Pelagius forsitan Ovetensis, sed alius est), nec ipse Pellizerius inficiari debebit: apud quem ceterorum omnium eiusdem epistolæ circa Chronicorum, quæ in unum ibi compilata sunt, auctores enuntiatorum omnino decoxit fides.

122. Primo namque Isidorum Hispanensem, quod paulo ante annotavimus, putat epistolæ auctor usque ad Wambanis qui

tot annis post eius obitum potitus fuit rerum Hispanarum tempora, historicum egisse. Secundò B. Julianum Toletanæ Sedis Archiepiscopum à prædicto Rege Wambane usque ad Pelagium primum Saracenorum domitorem historiam continuasse: quod quidem absurdissimum est mendacium; revera enim S. Julianus res Wambanis in Gallia gestas tantum literis mandavit, ut Felix in eius vita scriptum reliquit^m. Immo ipse Julianus tertio Egicanis Regis anno, Christianæ salutis DCXC. vitâ concessit: quod idem affirmat Felix: tantum abest ut ad Pelagii Regis potuerit etiam tempora stilo pertingere. In quo Pellicerius nosterⁿ, epistolæ vitia dum recentet, minus quām solet perspicaciter vidit.

123. Tertio, huic Juliano qui tot ante annos ad superos abiit, sanctorum Hispaniæ reliquiarum exportationem in Ovetensem Ecclesiam unâ cum Pelagio procuratam, epistola tribuit; cum certè *Urbanus* ille dictus fuerit non Julianus, præfus Toletanus qui huic translationi præfuit, ut apud Roderici historiam lib. 4. cap. 3. legitur: cuius etiam Urbani per id tempus invasæ ac debellatae à Mahometanis Hispaniæ doctrina & sanctitate florentis, Pacensis Isidorus in ea quæ certò eius est epitome historiarum meminit. Pelagius autem, sive alias qui Salmanticensis Episcopi Sebastiani iis quæ de Weremundo scribebat, relationem, tamquam piætatem importuniissimè assuere voluit^o. *De arca reliquiarum è Toleto in Asturias translata*, qui Julianum pro Urbano hunc pium sacrorum pignorum exportatorem vocare vias fuit, in vitio cubat, rectaque lectioni restituendus est: quod ante nos Ambrosius Morales observavit^p.

124. Quarto, ibidem tribuitur Sebastiano Salmanticensi quem nuper appellavimus, continuatio rerum Hispanicarum à Pelagio usque ad Adepofonum cognomento Castum, huius nominis secundum: in quo & labi eum Pellizerius existimat^q; cum hæc pars verè auctorem habeat Adepofonum III. alias Magnum, Legionis Regem, qui ad Sebastianum eam direxit. Huic uni epistolæ tot foedæ erroribus, totiesque in designandis Chronicorum quæ laudat formatoribus aberranti, nullo quidem iure contendit Pellizerius fidem aliquam in Isidoriano Chronicō ab Hispanensi in Pacensem transferendo, priorique illi Wandalorum & Suevorum abiudicanda historia nos præstare [debere] (1). Præterea

^m Appendix viris illustribus Isidori, & Ildephoni post appendiculam Juliani.

ⁿ In observ. prædictis ad Dulcidii Chronicon fol. 16.

^o Uti est in editione Sandovalis Pampilonensis pag. 50. Quamvis non uti Sebastiani assumentum, sed uti Sampiri textum agnovit Morales lib. 12. cap. 71. fol. 206.

^p Lib. 12. c. 71. fol. 206.

^q In iisdem observat. ad Dulcidii Chronic. fol. 14.

(1) Ellipticus dubio procul hic locus est: quem supplendum duximus addito tamen debere incinis in-

cluso atque è cursivo charactere.

ea non æquo iure nobiscum ab eo agitur, pertendente constare sibi ac veritati epistolam in asserendo Pacensi alteri Isidoro alterius Hispalensis existimato ad hunc diem Chronicō; sibi autem non constare in adscribenda eidem Hispalensi nostro (quod Pellizerius inficiatur) Gothorum historiā.

125. Habemus enim Braulionem utrumque opus inter Nostri alia recensentem. Qui enim approbabimus non scripsisse hunc eam prænotationem S. Isidori librorum, quod in animum sibi prius inductum, alterum adversus possessionem Hispalensis telum Pellizerius vibravit? Primum (ita est) *Prænotatio* ista in editione Matriensis lucem vidi; sed ex antiquis libris^r, quos optimæ notæ consuluerunt hi qui apud nos curam editionis habuerent⁽¹⁾. Stilus quoque, istius quā vixit Braulio ætatis auctorem prodit; nec dissimilis est ab eo, quo scripta ab eodem Braulione habemus, cùm vitam S. Æmiliani^s, tum hymnum in eiusdem laudem quod breviario Gothicō sive Isidoriano insertum legitur, & epistolas quæ cum Isidorianis editæ sunt. Quale autem illud est quod ex adverso nobis opponitur? Braulionem, si auctor esset *Prænotationis*, minimè accommodaturum (in more enim hoc non habent Christiani encomiastæ) sancto Isidoro ethnicum illum seu philosophicum ut vocat elogium, quod nempe Tullius de M. Terentio Varrone *Quæstionum* primo libro *Academicarum* usurpat, & superiori capite adduximus. Braulionis sanè ipsius studia & genius convincunt planè uti eum potuisse disciplinarum sæcularium testimoniis, quas in præfatione vitæ S. Æmiliani ex parte se attigisse modestè ag-

noscit; nec minus in usu habuissé: qui in eadem vitæ præfatione utitur versu isto cuiusdam (ut ait) veterum poetarum:

Hoc opus, hoc etenim forsan me subtrahet igni.

Appositissimum præterea est, Isidoroque applicari sanctissimo Christianorum Varroni prorsus dignum vetus illud, Romano olim dictum à Cicerone: par utriusque studium indagandarum originum, par & circa idem argumentum sese prodens doctrina (2).

126. Nec urget quòd S. Ildephonsum horum operum, tam Chronicī quām historiæ mentione cæterorum Isidori operum non auxerit catalogum. Unde duo sibi Pellizerius exsculpit quæ nobis opponat. Alterum est, non prætermisurum Ildephonsum laudare talia opera si Isidorus auctor eorum esset, quæ eo plausu pretioque tunc temporis quo recens scripta fuerant excipi debuere quo vel nunc habentur. Alterum est, Braulionis non esse *Prænotationem* superiùs laudatam, inde etiam colligi, quòd cùm Braulio præmortuus Ildephonso fuerit, & post illius mortem libellum Ildephonsum suum *De viris illustribus* (quorum & ipse Braulio pars est) ediderit: non potuit non Ildephonsum ex Braulionis hac *Prænotatione* si ab eo scripta esset, utriusque huius tam utilis commentarii notitiam haurire, atque ad elogium Isidori suum derivare. Cùm ex contrario Ildephonsi silentium, tam Isidorum ut hisce libris decedat historicis, quām Braulionem ut *Prænotatione* ista, constringere videatur. Quibus tamen deterreri non debemus. Facile enim contingere potuit brevissimam hanc *Prænotationem* in schedis Braulionis relictam ad Ildephonsi manus ante scri-

ptum

Braulio: cui (addit) præ omnibus fides haberi debet. Sed neque de hoc Chronicō sive Gothorum Suevorum & Vandalorum historia Placcius in Theatr. Anon. & Pseudon. item Isidoro intentat. Mitta alia.

(2) Exstat I. Acad. Quæst. 9. Tullianum Terentii Varronis elogium, quod præter rem à Braulione Isidoro accommodatum Pellizerius censet. Atqui longe superius existimandum est, quod à centum fere Hispaniæ Patribus & Proceribus unanimi omnium confensione in VIII. Toletana Synodo Tit. II. n. 32. eidem Sancto Doctori iure ac merito tributum legimus. Quid quòd Varronem Cicero in Academicis præsentem præsens alloquitur; Braulio extinctum nuper Isidorum dolet, quem viventem unicè dilexerat. Quis vero tam cari capitis desiderio pudor esset aut modus? Illud tamen, inquis, ab Ethnico profectum. Esto. Sed cur non idem in Basilio, Nazianzeno, Hieronymo, immo & in Paulo reprehendimus?

..... *Habitarunt Di quoque silvas,
Dardaniusque Paris.*

(1) Si alii deessent omnes, unus Escorialensis Codex *Lit. Q. Plut. II. num. 24.* Erâ DCCLXXXI. sive Christi anno DCCXLIII. scriptus, in quo Braulionis *Prænotatio*, & in ea Chronicī de quo agimus Isidoro Hispalensi attributio totidem atque apud Grialium ipsiusque verbis legitur, plenè rem conficeret. Calimirus quoque Ouidius peculiari Dissertatione *De scriptis Sancti Isidori Hispalensis*, sæculo VII. T. I. col. 1583. *Ad iudicandum* (inquit) rede de operibus veris & indubitis Sancti Isidori Hispalensis Archiepiscopi, necessarium duxi hic præmittere *Prænotationem* librorum illius à Braulione Casaraugustano Episcopo editam: quam integrè describit. Gerardus autem Ioannes Vossius *De Hist. Lat. Lib. II. cap. 25.* condidit quoque Historiam de origine Gothorum, regno Suevorum & Vandalarum: cuius operis meminit Braulio Episcopus Cæsaraugustanus in præfatione ea quæ Isidoro præmittitur. Et paulo inferius de anno Isidori obitus loquens: *Obiit* (inquit) Isidorus anno Christi DCXXXVI, ut Redemptus Clericus qui & morienti adfuit testatur: & antè memoratus

ptum Isidori elogium non pervenisse; cùm neque etiam omnium Isidori operum notitiam ille habuerit. Certum enim est de pluribus eum tacuisse, quæ certè illius sunt: puta libello *De viris illustribus*, duobus *De officiis Ecclesiasticis*, necnon quibusdam epistolis.

127. Dispulsis Pelleri contra veterem Isidoro Hispalensi propitiam suisque viribus satis armatam persuasionem machinationibus: iam videamus, quò hinc ille abiens mentis iustum iniecerit. Fortè ingenuum æquè ut doctum hominem sic urgebimus, ut & abscedere isthinc ceu ab iniquo loco satius ducat. Varius quidem ille neque iudicii constans, tam Isidoro Pacensi ^t cum Pelagii suo codice, quam ^u Isidoro alteri secundo Hispalensi & Cæsaraugustano Episcopo, haec tenus ignoto: Chronicon asseveranter, historiam autem Gothorum Cæsaraugustano Episcopo Maximo ^x, ex coniectura tantum adscribit. Quam posteriorem partem in Maximi rebus disquirendam nunc relinquentes, de Chronicis hoc gemino auctore pauca dicemus.

128. Isidorus equidem Pacensis Episcopus, cui Pelagii Ovetensis codex ms. & huic plus æquo fidens Pellerius Chronicum Isidorianum attribuit: ipse Isidorus est Pacensis, cuius exstat *epitome Imperatorum & Arabum* à Prudentio Sandovalio edita ^y cum ceteris Hispaniæ antiquis aliorum Episcoporum Chronicis. Quod opus confer, fodes lector, cum Chronicis; & ipse tibi facillimo negotio eiusdem non esse auctoris utrumque persuadebis. In Chronicis enim nihil est quod scabrofitate & barbarie latinas offendat aures; sed omnia ævum doctrinâ & facundiâ subactum redolent. Epitome verò plena est iis ubique verborum & orationis vitiis, ea barbari iam saeculi & sub Maurorum dominatione gementis Hispaniæ vestigia passim ostendit: ut qui cum Chronicis velit comparare atque ad eandem Scriptoris manum utrumque opus referre, proiecto is omnem sibi prius abiudicare latini sermonis sensum debeat. Immo iniurii sumus, quum magis favemus eidem Pacensi: qui ipse adversus blandientes sibi, testimonium pro suo Chronicis auctore S. Isidoro luculentissimum reddit. Loquens enim de anno nativitatis Christi versus finem epitomes, quum epochas colligit: & anno præfato (inquit) Octavianus XLII. Christum natum secundum historiam Ecclesiasticam domini Eusebii Cæsarensis Episcopi in libro I. era VI. vel nunc secundum Chronicam Do-

mini Isidori adseverant &c. Qui quidem XLII. Augusti Octavianus in Isidoriano vulgari Chronico huic almo natali assignatus legitur ^z.

^z Principio vi. ^a statis.

129. Non puto desideraturum ulterius quid claritatis aut fidei Pellerium nostrum, ut Pelagio Episcopo suo aut eius ut arbitror prælocutori dicam erroris & infictæ Isidoro Hispalensi offensionis impingat; nisi Pelagii tot saeculis posterioris affirmationem præ Isidori Pacensis ferè Hispalensi æqualis habeat. In qua eadem navi Alphonsum vehi Regem Magnum, laudatæ prius epistolæ ad Sebastianum Salmantensem auctorem, non temerè dixeris. Omittimus inpræsentiarum examini subiicere distinctionem duplicis Isidori, quorum alterum *Pacensem*, alterum *de Beja* vocat doctus vir (quasi diversæ sint Ecclesiæ *Pax* & *Beja* ⁽¹⁾) proprio loco discutiendam.

130. Quisnam verò alter ille est Isidorus Hispalensis, qui pellexit ad se mentis aciem viri alijs oculati & sagacis, cùm à sanctissimo huius Ecclesiæ antistite profectus esset? Remittit quidem se is pro huīus quæstuti solutione ad ea quæ dicturus fuit, cùm in observationibus ad Dulcidium istis ad seriem Gothorum, qui unus ex titulis sive partibus illius est, accederet: quò editæ quæ sunt haec tenus non pertingunt. Hispalensis certè Ecclesia non alium cognoscit, facileve admittet Isidorum inter suos Episcopos: quod verò ad Cæsaraugstanam pertinet, ipsa videbit. Habemus planè adducta recens Isidori Pacensis verba, qui altero post Hispalensem floruit saeculo: quæ quidem non alium ab eo, qui celebratissimus erat Hispanorum Scriptor, *Dominique* ob venerabilem viri famam compellatione præ quolibet alio dignus, Isidorum significare posita nemo fanus neget.

131. Dicam semel quod res est, & ansam dedit nostrorum recentis ævi historiorum frequentibus in laudandis Chronicis veterum horum Episcoporum æquivationibus. Horum nempe omnium hoc fuit propositum, ut his quæ iam ab alio descripta essent, ea tantum adiungerent quæ ad suum usque ævum in Hispania contigere. Sed ne eo membro tantum historiæ à se formato, reliqui à legentibus artus caputque maximè desiderentur: initio ducto ab Isidori Chronicis quod res omnes mundanas usque ad Sisebutum continet, subiunxere unusquisque ano atque eodem filo historiæ veluti ducto, tum quæ

In lib. de
Maximo Cæsar-
augustano fol.
29. versâ pagi-
nâ.

In observat.
ad Dulcidium
fol. 16.

* Libro de
Maximo fol. 29.

Pampilonæ
in folio.

(1) Dicitum de his à nobis suprà Lib. IV. c. 2. n. 23.

quæ Ildephonsus si id admittimus , & quæ Julianus Toletanus antistes usque ad Wambanem , tum quæ alii telam prosequentes ante se conscripsissent. Qui codices ita ex variis variorum compacti historiis , unum tamen compilatoris & ultimi continuatoris , sive ab eo , sive ab aliis nomen & nuncupationem in fronte fortiebantur : puta Sebastiani Salmanticensis is codex , quem Sebastianus : Pelagii Ovetensis alter is , quem Pelagius , cum sua quisque eorum continuatione , descriptis sent. Quos cum separatos vidissent codices primi qui eos in schedis mss. consuluere , facile decepti sunt : existimantes unumquemque eorum Episcoporum codicibus inscriptorum , non postremam Chronicorum illam partem seu continuationem , sed integrum à principio rerum , aut saltem post Isidoriani Chronicis tempora , reliquam telam pertexuisse. Unde est quod Ambrosius Morales qui ante alias his Episcoporum Chronicis fuit usus , saepius de iisdem rebus & regibus loquens duos tres eorum in testimonium adducat , quasi de iisdem omnibus rebus ac tempore scripserint. Sed quia de his quæ decerpit Ambrosius Morales & laudavit Episcoporum Chronicis opportunior nos expectat locus , cum ad Isidori Pacensis res commentarius noster appulerit : videamus iam quinam *historia Gothorum , Wandalorum , Suevorum* auctor Pellizerio fuisse videatur.

^a In Maximo Cæsaraug. lib. I. num. 29. & 32.

^b De viris illuſtr. seu De Script. Eccles. cap. ult.

^c 132. *Gothorum historiam* suspicatur a eandem fuisse cum ea quam scripsisse Maximum Cæsaraugustanum S. Isidorus annotavit ^b. In quam coniecturam facile descendit , ex quo Isidori non esse opus præ iudicio quodam sibi persuasit. Nec non ut Pseudo-Chronicon hoc saeculo vulgatum quod Maximi auctoris titulo fese venditat , subrogato eo quod germanum putavit loco isto quem credulorum hominum facilitate non contempnendum occupavit , facilius deturbaret. Sed nihil nobis usquedum necessitatem iniicit querendi alium historiæ Gothorum auctorem ; cum Isidoro hanc aperte unâ cum Wandalorum & Suevorum Braulio & persuasio vulgaris omnium tribuat. Nec tanti sit ut vidi mus ea præfatio ms. codicis historiæ Pelagii Episcopi Ovetensis , ut Isidoro Pacensi & hanc Gethorum & aliarum gentium historiam adscribamus cui præfatio illa non minus quam Chronicon adscribit. Satis enim iam debilitata manet huius fides , quæ revera Isidorum iuniorem Pacensem Episcopum ævo , sermone , operibus ab Isidoro Hispalensi toto cœlo diversum , non eo iudicio quo res pertractari debuit di-

stinxisse videtur. Stilus enim historiæ huius cum stilo Chronici cæterorumque Isidori operum & cum genio eius quo sanctissimus Scriptor floruit ævi , maximè convenit. Pacensis autem barbariem tan longè post se relinquit , ut in proverbio est ^c ,

Ω's αἰγάλεος τοῖς ἀττικοῖς τὰς ἐπιτίθας νῦν

Quantum aquila culicem vincit alá p̄æpeti.

133. Esto igitur Isidori nostri unus & idem liber ut ex Braulione colligimus harum trium nationum historia : *De origine Gothorum* (ille ait) & *regno Suevorum* , & etiam *Wandalorum historia librum unum*. Similiter auctor in præfatione ad Sisenandum Regem : *Quia de origine Gothorum Hispanorum* (sic lego coniunctim) *Suevorum , Wandalorum , & Alanorum , & qualiter rexerunt Hispanias , tibi fieri notitiam postulasti &c.* quam editam in Tudenis Lucæ Chronicis initio libri secundi , quartum *Hispaniae illustræ volumen* exhibet ^d. Neque resistat aliquis adhuc , eo quod de Hermenegildo principe ita loquatur auctor ^e. *Hermenegildum deinde filium imperiis tyrannizantem , obfessum (Leovigildus) exsuperavit.* In quo sibi crucem frustra figunt , qui de Christi martyre eoque ex forore nepote , Isidorum non *tyrannidis* verbo usurum existimant.

134. Excusat enim exemplo è Roderico Toletano ^f qui hunc locum exscriptis videtur Ioannes Grialius ^g. Sed cum non inde sequatur Isidori historiam esse , quod vindicare debet (potuit enim Rodericus , quin pro Isidoriana haberet , verba exinde ista sumere) : convenientius est , ut Isidorum tueamur usitatâ vocabuli tam apud Græcos quam apud Latinos , acceptione , qui *regis & tyranni* nomine promiscuè usi sunt. *Tyrannum* pro iusto principe à Platone positum annotavit Besarion Cardinalis lib. 4. *Adv. calumniatorem Platonis* cap. 10. idem ex Aristotele eiusque *Istagine* à Boethio versa confirmat Loensis lib. 5. *Miscellaneorum* cap. 1. Virgilius lib. vii. v. 266.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Horatius lib. 3. carm. 17.

Litoribus tenuisse Lyrim

Latè tyrannus.

Avienus in descriptione orbis v. 665.

Hanc super est tellus Ithaci vetus aula tyranni.

Plura dabunt exempla Vossius in *Rhetorica* ^h , & Dausquis ad *Silium Italicum* ⁱ. ^h Lib. I. pag. Pro omnibus tamen , ad rem Isidori habeo ^j Lib. 4. pag. Ioannem Biclarenssem , qui non aliter locutus fuit de Hermenegildo anno III. Tiberii Imp. *Filius eius Hermenegildus factio-*

^c Philetis
de animalibus
græci Script.
apud Erasmus
in Adagis.

^d Pag. 40.

^e Era devi.

^f Lib. 2. cap.

^g 14.

^g In præf.
ad lect. sue
Matri. edition.

*etione Gofvintha Reginæ tyrannidem assu-
mens in Hispali civitate rebellione facta se
recludit. Improbavit fortasse principis fa-
ctum Boclarense qui tunc in Hispania flo-
rebat, quamvis à Rege hæretico malè
multatus, ut supra diximus.*

135. Surgit autem ex adverso alias, vero haud simile esse Isidorum omissoe Hermenegildo principi testimonium tribuere, cùm tam idoneè polet, martyrii. Grialius suspicatur deesse aliquid huc pertinens. Quicquid sit de omissione ista, qualiscumque fuisse historiæ auctor dummodo catholicus, expostulari dignus est. Ea tamen brevitate constat opus, ut summa tantum capita quæ ad res gestas Regum pertinent, attingere voluisse videatur. Certe has omnes historias Isidori nomine inter opera in omnibus editionibus legimus; prostantque post veterem Parisinam editionem, cuius suprà mentio facta fuit, in *Hispaniae illustratæ* item volumine 3. [¶] iterumque in Chronico Lucæ Tudensis lib. 2. volum. 4. Necnon à Philippo Labbeo editæ sunt longè auctiores ut ait & emendatores hactenus editis, ex codice ms. Collegii Claromontani Parisiensis Societatis Jeju, in *Novæ bibliothecæ manuscriptæ* volum. 1. ¹ cum præfatione quadam, in aliis editionibus non apparente eaque legi dignissima, *De laude Spanie*; ita enim illius ætatis homines loquebantur.

136. Quas quidem tres editiones non parum alias ab aliis discrepare obseruavimus. Prima illa, quam ex editione alia præcedenti, ut existimo Petri Pithœi, harum historiarum & *Codicis legum Wis-Gothorum*, Ioannes Pistorius 3. voluminis Scriptorum *Hispaniae illustratæ* compilator descripsit, ita incipit: *Gothorum antiquissimum esse regnum &c.* Apud Tudeniem sic: *Gothorum antiquissima origo de Magog &c.* Labbeana, hoc est ultima trium editionum quarum meminimus, paùlo aliter: *Gothorum antiquissimam gentem certum est, quorum originem quiaam de Magog &c.* quæ quidem absolvitur *capitulatione* quadam de Gothorum rebus gestis ac virtute quæ quidem apud Lucam Tudenem initio historiæ Gothorum collocta sunt. Pithœana quoque editio ad eram

pertingit DCLI. hoc est ad Sisibuti Regis mortem: Tudensis & Labbeus Svintilæ successoris elogium adiungunt, & hic postremus Riccimiri mentionem, quem parens Svintila socium sibi regni delegerat, de quo altum aliàs silentium. Eadem inter duorum Regum memoriam, differencia est (*quaæ*) Chronici ab *Etymologiis*, quod iam de hoc opere agentes notavimus. Wandalica non minus differt Pithœanæ editionis historia ab aliis duabus, saltim in principio. *Suevica* ubique eadem est. Unde colligi æquum est exscriptores in describendis his S. Isidori monumentis mirè sibi indulsisse. Planè monachus *Anonymous Scriptor Chronicus* quod *Exiliense* vocat saeculo undecimo, ubi de Paulina adversus Wambam rebellione loquitur, magnum errorem admisit, Isidori historiam hanc in testimonium adducens: qui ante Wambanis imperium deceperat, cuiusque non utique, sed Iuliani Toletani præfulis ea est, quam innuere voluit relatio. Verba *Exiliensis* monachi: *Scripta sunt in libro B. Isidori, quem inter alios quatuordecim à se editos, de Wandalorum, & Suevorum Gothorumque gestis diligenter composuit.* Quæ quidem aliàs reprehendenda in Julianis ab Isidorianis non distinguendis, quæ simul atque eodem quasi texu scripta habuit: in id saltem adduximus, ut confirmaremus saeculo undecimo credi, ac certum haberi, Isidorum has historias confecisse. Nec indignum observatione est, quod quatuordecim tantum libros Isidorum scripsisse referat.

137. *Sententiarum libri III.* Braulio quidem tres: Ildephonsus *librum* expressit. *De summo bono* id etiam opus aliquando nuncupatum ab his illius primis verbis, ut Hebræi solent, *Summum bonum Deus est.* Quem titulum Parisis apud Ioannem Petitem sortitum fuit anno MDXIX. in 12°. & apud Petrum Rainauld MDXXXVIII. Quomodo nuncupatum exemplum exstat in bibliotheca canonicorum Lateranensium S. Ioannis in viridario Patavii, Tomafino teste in *Bibliotheca Patavina* ms. & alterum in cœnobio S. Francisci Pincianæ urbis, ut refert Morales in suo libro ms. *Del santo viage* (1). Sed secundum

XX sen-

(1) Sigeberto Gemblacensi *De Script. Eccl. n. 55. Sententiarum Isidori Opus inscribitur: Liber Ecclesiasticorum dogmatum*, teste Io. Alb. Fabric. *Bibl. med. & inf. T. IV. in Isidoro n. 22.* In novissima autem Editione Matritensi 1778. tertio *Sententiarum* libro subditur quartus eiusdem argumenti ac tituli, quasi Isidori sit; cum maxima ex parte Taim sive Taionem Cæsaraustanum & Gregorium Magnum auctores habeat, ut non ita pridem

^m Vide Loaisam in Notis in principio.

ⁿ Pag. 75. & seqq. in editione *Eorum qui saeculo ix. de praedestinacione scripsierunt.*

^o Tomo 3. *Spicileg.* pag. 221.

^p Tomo 1. *Spicil.* pag. 27.

^q In Notis ad lib. 1. cap. 19. lit. R.

sententiarum librum laudaverunt patres Toletani Concilii VIII. Decretorumque omnes Collectores & mss. codices ^m non alio appellant opus nomine : quod exstat & in Ratramni *De prædestinatione* lib. 2. ⁿ & *Chronico Fontanellensi*, quod Lucas d'Acherius edidit^o; & in Ionæ Aurelianensis lib. 1. *De institutione laicali* cap. 10. apud eundem^p.

138. Pluribus veteribus manu exaratis libris usus est ad correctionem atque editionem Garsias Loaisa, quæ Augustæ Taurinorum unà cum Chronico, & ad utrumque opus doctissimis eiusdem Loaisæ Notis, anno MDXCIII. in 4.º procurata fuit ; indeque Matriti & Parisiis iterum tertioque repræsentata. Gothicos duos codices præsertim iis laudat ^q, alterum Ecclesiæ Toletanæ erâ CMLIII. exaratum, qui etiam nunc ibi asservatur ut ex catalogo qui penes me est ms. constat ; alterum adhuc isto antiquorem Ovetensis Collegii Salmanticæ (1). Ambrosius Morales in *Itinere suo* se vidisse testatur duos alias in monasteriis S. Facundi & S. Isidori Legionensis. Est etiam exemplum quoddam in Ambrosiana bibliotheca. Magna ex parte hoc opus constat ex S. Gregorii sententiis ; sed & Augustino, & aliis utitur. Quod quidem prodiisse Lipsiæ anno MCDXCIII. & Venetiis MDLXXXIII. Gesneriana monet epitome (2).

139. *Mysticorum expositiones sacra- torum*, seu *Quæstiones in vetus Testamentum*. Scilicet in quinque Pentateuchi, Iosue, Iudicum, Regum, & Esdræ libros (3). Ildephonsus : *Sacrorum expositiones sacra- mentorum*, qui dicitur, *Questionum liber*. Braulio : *Quæstionum libros* duos appellat. Ioannes Grialius videtur distinguere, sed nulla ut credimus congrua ratione. In *Pente- tateuchum* inscriptum habent codex bibliothecæ Mediceæ, teste mihi Spizelio^r, aliusque S. Isidori urbis Legionensis, quem vidit Morales^s. Ibidem separatum est in alio codice, quod ad libros Regum per-

^r In Arcanis bibliothecar. retectis pag. 95.

^s Refert in lib. *Del santo viage*.

scopulum allidere. Plura nos infra in Taione Cæsar- augustano. Placcius *Theatr. Anon.* & *Pseudon.* in *Augustino* num. 284. §. VIII. Librum *De Ecclesiæ dogmatibus male Beato Isidoro tribui* asserit ex Rob. Coco p. 131 : quod num ad *Sententiarum Isi- dorii* opus retulerit, incertum est.

(1) Octonus minimum *Sententiarunt Isidori* codi- ces possidet Laurentiana Bibliotheca Regia Escorialen- sis ; inque iis terni annum Christi millesimum antiquitate superant quos omnes olim evolvi ac recensui ; sed proprias eorum sedes designare operæ pretium non est.

(2) Prodierat septennio ante, nimirum MCDLXXXVI. 4.º Lovanii apud Ioannem de Westphalia, ut notat Fabricius *T. IV. med. & inf. in Isidoro* n. 22. & MCDXCI. Parisiis apud Philippum Pigouchet 8.º teste Rodriguezio de Castro *Biblioth. Hisp. T. II. sec. VII. pag. 335.*

tinet. Eadem est, ut credo, *Explanatio in historiam Divinæ legis*, saltem ea pars quæ Pentateuchum exponit : cuius cum titulo isto libri mentionem reperi in sche- dis Alphonsi Ciaconii, quæ Romæ in coenobio S. Isidori Minorum fratrum Hiber- norum à Luca Wadingo eò illatæ custodiuntur : quas Rever. Pater Franciscus Haroldus *Annalium Franciscanorum* con- tinuator, doctus vir & mihi valde carus, benignè ostendit. *Quæstionum* titulum in uno Olivæ monasterii codice Grialius re- perit ; cùm octo ille non minùs libris manuscriptis usus sit in emaculando isto ope- re. In Ambrosiana bibliotheca Mediola- nensi legitur ms. codex *super Pentateuchum*, *Iesu Navæ*, & *Regum interpretationes* S. Isidori inscriptus (4). *Glossam* (ita vo- cat) Isidori ex hoc libro ad illud 4. Re- gum 2. *Ascende calve* puerorum Israelita- rum ad Elisæum, laudat Raymundus Martini Dominicanus XIII. saeculi Scriptor in *Pugionis Fidei contra Iudeos* 2. part. cap. 3. §. 12. Quædam scilicet Isidorus perse- quitur in opere isto ex iis quæ in Scri- ptura figuratim dicta vel facta sunt, & sunt plena mysticis sacramentis, ut ipse ait^t. Nam quæ ad literam pertinet, iam aliâs contexuerat, ut infrâ dicemus.

140. Vir doctissimus Ioannes Grialius animadvertisit primus, opus hoc ut credi- tur Isidorianum vagari iam cœpisse, non solùm inter Bedæ, sed etiam inter S. Eu- cherii Lugdunensis Episcopi S. Augustini æqualis opera. Ita est revera. Nam quæ Eucherio falsò tribuuntur *in libros Regum commentaria* literalia, & mystica, seu al- legorica, quæque fortasse Bedæ sunt : quic- quid allegoricum literali enarrationi sub- iectum habent, eadem ipsæ sunt *mystico- rum sacramentorum* Isidorianæ *Expositiones* : ex quibus auctor subtemen telæ suæ fecit, ut historicum ac mysticum sensum simul in eodem commentario haberet. Diximus que Bedæ videri hoc opus, nisi aliud de-

tur

(3) Atque etiam in *Libros Machabæorum*, ut in Codd. Escorialensibus *Lit. r. Plut. III. n. 21.* & *Lit. L. Plut. II. n. 8.* è quibus nonnulla Grialius *T. II. pag. 236.* & in *Canticum Cantorum* teste Fabric. in *Isidor. n. 14.* Immo Sigebertus Gembla- censis : *Totum* (inquit) *vetus Testamentum simpli- citer exponendo percurrit*. De Script. Eccl. n. 55. Et ante eum Honorius Augustodunensis : *Totum ve- tus Testamentum dupliciter exposuit*, *Historicè & Allegoricè*. De Script. Eccl. n. 40.

(4) Quini nobis ad manum sunt Escorialenses Isidoriani *Mysticarum expositionum*, seu *Quæstionum in Vetus Testamentum* codices, è quibus binos in superiore nota propriis sedibus adscripti sumus. Tertius exstat *Lit. r. Plut. II. n. 14.* Quartus *Lit. C. Plut. III. n. 17.* Quintus *Lit. E. Plut. IV. n. 19.*

tur nobis Anglus eo superioris, hoc est septimi saeculi Scriptor: his eius commentarii verbis credentes, quæ tum Eucharianam inscriptionem planissimè falsam convincunt, tum huius quam posuimus ætatis auctorem produnt. Ad lib. 3. *Regum* illud cap. 7. *Et quatuor rotæ per bases singulas, &c. Rotæ basibus* (inquit) *suppositæ ad portandum luterem templi à terra sustollebant. Cùm nostris nuper temporibus B. Papa Gregorius evangelicis roboratus eloquiis Romanam rexit Ecclesiam. Rotæ eadem curribus Dei subnixæ longè portabant, cum reverendissimi PP. Augustinus, Paulinus, & ceteri socii eorum iisdem evangelicis confirmati eloquiis, iubente illo, venere Britanniam, & verbum Dei incredulis dudum commissere gentibus.* Ad quæ advertere debuerunt qui editionem Eucherii Romanam (Manutii credo, anni MDLXIV.) & quæ ab illa emanarunt procuravere. Satis verò his indicatur verbis Britannum de Gregorii Magni, & Augustini Britanniæ Apostoli, hoc est de suo ferè saeculo Scriptorem loqui. Quod cui tribuendum sit, si à Beda discesseris qui non amplius uno saeculo post Gregorium floruit, haud facile invenias. Nec parum confirmat quæ de Anglo auctore tradita sunt, id quod de Tyle insula ad Britanniæ septentrionem posita, occasione retroactæ umbræ in horologio Achaz Regis ab Isaia Propheta cap. 20. lib. 4. *Regum*, quasi ab auctore rei gnaro, atque ab indevenientibus certiore factò referuntur. Hæc per transennam de Pseudo Eucheriano isto opere Isidori mysticis gemmis distincto.

141. Bedæ etiam operibus contribui solent *Quæstiones in Genesin*, reliquosque *Pentateuchi* libros, atque item in *Iosue*, *Iudicum* & *Ruth*; necnon & in quatuor *Regum*: quæ volumine eorum operum octavo editæ leguntur. Ex tamen, si *Genesin* demas, nil aliud continent quām Isidorianas quibusde loquimur *Expositiones*, exceptis brevissimis præfationibus in singulos biblios libros. Quas quidem ab alio esse auctore inde colliges, quod in ea, quæ Deuteronomio præponitur auctor annotat quodam ex Hebræis pro quinque *Legis* nonnisi quatuor libros agnoscere; quia *Deuteronomium* (ait) repetitionem eorumdem præcedentium quatuor librorum, & quasi quoddam legis mediatorum dicunt. Quæ eadem verba primo statim capite repetuntur: quam vix commisisset tautologiam auctor

si præfationis idem auctor fuisset. *Genesis* autem (*liber*) aliâ formâ enarratus ibidem legitur: nempe explicationibus literalibus & allegoricis ex Augustino, Ambroso, Gregorio, sæpiusque ex Isidoro desumti: quem quidem, uti alios, disertè vocat quandoque & sub titulo *Recapitulationis*, seu *Recapitulationis spiritualis*, quo nonnisi Isidorianas has *Expositiones* intelligit.

142. Quid ergo dicemus? Bedam, seu alium huiuscē, quâ *Genesin*, formæ commentario ceteros percurrere libros proposuisse, nec tamen ulterius promovisse? Sic videtur. Nam quæ sequentes libros enarrant, Isidori nostri, vel ipsius Bedæ testimonio, sunt. Theophilus Raynaldus in opere *De bonis & malis libris*^u, quem Placcius ^x sequitur, non ita distinctè de his loquitur, sed omnino Bedæ adjudicat. In bibliotheca monasterii de Spina Cisterciensis Ordinis apud nos, insigne volumen est *Expositionis super Pentateuchum*, sive catenæ ex diversis plerumque ignotis auctoriis, quos inter sæpius Isidorus (ex his ut credo commentariis) adducitur ^y. Falsò autem existimavit ^z, ne id omittamus, Ambrosius Morales hoc *Mysticorum sacramentorum* sive *Quæstionum*, idem esse opus cum altero *De summo bono*. Nec minus omiserim, quod quidem *Prologus in Machabæorum libros Hieronymi* operibus contribui solitus, Isidori esse dicatur à Roberto Coco Anglo, ut refert Vincentius Placcius *De Scriptor. pseudonymis* pag. 209.

^u Parte 1.
erotem. 8. pag.

^{146.}
^x *Descriptis,*
[&] *Scriptoribus*
anonymis &
pseudonymis
pag. 215.

^y Ambrosius
Morales in lib.
Del Santo via-
ge ms.

^z Lib. 12. c.
21. fol. 126.
pag. 2.

143. *Allegoriarum quarundam sacræ Scripturæ liber.* In hoc opere Isidoro Hispanensi afferendo Braulionem ducem sequimur, qui ait eum scripsisse *De nominibus Legis & Evangeliorum librum unum*, in quo ostendit quid memoratae personæ mysterialiter significant. Quod germanum argumentum operis est, quod laudamus. Negant alii, sed *parieti inclinato*, ut sic dixerim psalmi verbis, & *maceriae depulsæ* Pseudo-Dextri innixi: cuius supposititium Chronicum ad annum CDXXIII. hæc habet: *Scribit per hæc tempora Isidorus iunior Cordubensis Episcopus Allegoriarum librum Paulo Orofio Tarragonensi.* Quæ tamen nihil esse habenda, iam superius cùm de Isidoro isto Cordubensi ageremus nō fallor, demonstravimus, de Orofio ad quem directus fuit liber probabilia suggerentes (1). Stilus certè & œconomia operis non dissidet ab Isidori aliis.

Xx 2 De

effet, ad nos recepimus): præter Braulionem quem Noster hoc loco laudat, iustum Honorium Augustodunensem, qui in *De Script. Eccl. c. 40.* Isidorum His-

(1) *De Allegoriarum Veteris & Novi Testamenti* opere Isidoro Hispanensi vindicando (quod non ita pridem, cum de Seniore seu Cordubensi sermo

144. *De Fide catholica ex veteri & novo Testamento libri duo contra Iudeos ad Florentinam sororem.* Marinæus Siculus male Floram vocavit. Florentiam æquè malè princeps editio, de qua infrà. Ildephonfus: *Libellos duos ad Florentinam sororem contra nequitiam Iudeorum.* Braulio: *Contra Iudeos, postulante Florentinâ germana suâ proposito virgine, libros duos, in quibus omnia quæ Fides catholica credit, ex Legis & Prophetarum testimoniis approbavit.* Inscriptiōnem tamen hanc quam posuimus Ioannes Mariana cuius hæ partes fuere, è duobus codicibus Gothicis ante sexcentos annos descriptis prætulit: ut è Notis constat, quas breves sed oppidò eruditas ad editionem Matritensem subiunxit. Eandem inscriptionem præfert codex de quo statim Barberinæ Bibliothecæ. Necnon *Testimoniorum de Christo & Ecclesia* olim nuncupatum videtur ex Chronicō Fontanelensi^a, ubi inter alios ab Ansegiso Abbatē in monasterio relictos libros S. Isidori, unā cum *Etymologiarum*, & *Rotarum* (hic est *De natura rerum*, ut suprà no-

^a In Spicileg. d'Acherii tom. 3. pag. 241.

tavimus) huius tituli codex laudatur. Manuscriptus exstat in amplissima & selectissima Francisci Cardinalis Barberini Romana bibliotheca inter mss. codices numero 230. detrito per antiquitatem titulo. Inscriptum quoque opus S. Isidorus contra Iudeos: idque antiquissimè scriptum servatur Thomassino teste in Veneta S. Antonii. Quo titulo insignitum opus prodiit Venetiis MCDLXXXIII. in 4.º apud Petrum Lossein, scilicet ex duobus prior tantum liber mutilus, & non parùm varians. Appendunturque Iudeorum quædam blasphemæ fabulæ de Christo & Maria ex libris Thalmud, quæ edi minimè debuere.

145. Duo sanè addiscenda ex hoc opere suggerit nobis doctissimus annotator. Alterum est^b, Isidorum in referendis psalmorum locis quædam ex Psalterio Romano quod Gothorum tempore apud nos, & in usu erat omnium Hispaniæ Ecclesiastum, desumisse. Hoc illud est psalterium ex quo psalmi recitantur etiam nunc Romæ in Basílica principis Apostolorum,

^b Notis ad c. 2. lib. I.

Matum Christi fuit, sèculo, atque è decrépita Latini sermonis ætate profecta. Quid quod nec Cordubensis Episcopus Orosium Presbyterum Fratris honore atque appellatione dignatus esset. Atque ut video unum *Orosii* nomen tot turbas Eruditis viris peperit; qui cum Isidori Hispalensis ævo nullum nōsset cognominem: *Allegoriarum* libri epigraphen ad Orosium Tarraconensem retulerunt; atque huic proinde querendus æqualis Isidorus fuit nempe Cordubensis: cuius aliqui ætas, id est absque Orosio, ad hanc usque diem inexplorata foret. Nugæ quidem, ut mihi semper visæ sunt; ac propterea non semel in mentem venit suspicari, num *Orosii* nomen pro affini alio in *Allegoriarum* libri epigraphen Exscriptorum vitio irreperit? cumque alias in subscriptionibus Conciliorum Hispaniæ, quæ magno numero maximaque Patrum frequentiæ ab inito Isidori Hispalensis Pontificatu ad eius obitum, atque ad annum saeculi VII. quadragesimum habita fuere, aut alibi, nullus exstet *Orosius*: illud conjecturæ meæ adiiciebam, è Theodosio Arcavicensi qui ad annum DCX. Toletanæ Synodo sub Gundemaro septimo loco subscribit apud Aguirrium T. II. pag. 433. *Orosii* nomen factum; ac pro eo *Theodosii*, sive *Ad Theodosium* in *Allegoriarum* libri epigraphe reponendum. Sed quid tum de Vaticano Suecorum olim Reginæ Codice dicimus, qui *Orosio Presbytero Tarragonensi* inscribitur? Exscriptorum oscitantia, aut eius qui catalogum conficit præiudicio, *Presbyteri Tarragonensis* titulum *Orosio*, seu potius *Theodosio* importunè adiectum.

De Commentariis vero in quatuor Libros Regum quos Th. Raynaudus, Caveus & alii apud Placcium in Isidor. Hisp. n. 1484. p. 398. Seniori seu Cordubensi Isidoro adscribunt, nos vero Hispalensi assertos assumimus: sufficiat ostendisse hunc Isidorum non solum eam Bibliorum Sacrorum partem, sed & reliquos Veteris Testamenti libros Commentariis illustrasse: quod suprà in Not. ad n. 139. sive ad *Mysticorum expositiones Sacramentorum* seu *Quæstiones in Vetus Testamentum* præstitimus.

Hispalensem totum *Vetus Testamentum ALLEGORICE exposuisse* affirmat. Item Sigebertum Gemblacensem *De Script. Eccl. c. 55.* apud quem *Allegoriarum* opus inscrībitur: *De significatiōnibus nominum ad Oroſium;* & in Cotelerii Codice *De significatiōnibus Veteris & Novi Testamenti*, apud Fabricium in *Isidor. Hispal. n. 15.* Et quidni *Secretorum* librum, cuius Ildefonsus in *Isidoro c. 9.* meminit, eundem cum Allegoriarum opere esse suspicemur? Præterea *Trithémium*, qui inter Isidori Hispalensis opera *Allegorias*, diverso tamen initio, recenset, apud Fabricium *Biblioth. Eccl. in Isidoro* pag. 63. atque è Recentioribus Oudinum qui in *priore T. col. 1590.* Nullus est (inquit de Allegoriarum opere) qui id ab Isidoro Iuniore auferre valeat: Cellierum apud quem T. XVII. sub fin. n. XVI. legimus: *On a voulu contesté à saint Isidore les Commentaires sur les quatre Livres des Rois, & les attribuer à Isidore de Cordove: mais ils sont dans le même goût & du même style &c.* Pergitque nūm. XVII. *Il y avoit encore moins de raison d'attribuer à Isidore de Cordove les Allegories sur l'Ancien & le Nouveau Testament, puisque Braulion & Sigebert les donnent à Saint Isidore de Seville: Fabricium, alios.* Neque qui negotium nobis facit Caveus *Allegorias* prolus Isidoro Hispalensi abiudicat, sed eas Cordubensi probabiliter tribui existimat: *eo quod* (inquit ad ann. CCCXX. p. 402.) *ad Orosium Cordubensis σύρχονον scriptæ sint.* Pergitque: *Certe huiusmodi Commentarii allegorici neque à Braulione neque ab Ildephonso inter Isidori Hispalensis opera recensentur* (quod postremum ex supradictis falsi manifestissime convincitur); atque Idem ad ann. DXCV. p. 548. *Allegorias* inter extantia Isidori Hispalensis opera recentet. Neque abludit ab Isidori nostri genio atque ævo stili in Allegoriarum opere simplicitas: quæ & ipsa è contrario sèculi quinti initia, seu Cordubensis ætatem respuit, non minus quam operis nuncupatio: *Domino Sancto ac Reverendissimo Fratri Orosio*, è mitiore comtioreque, quam quia-

Mediolanique, & ubicumque in usu est Ambrosiani ritus officium, in Occidentalibus olim Ecclesiis ferè vulgare: de quo eruditè ut solet vir clarissimus D. Ioannes Bona S. R. E. Cardinalis dum vivebat, mihi multis nominibus excolens Rerum *Liturgicarum* lib. 2. cap. 3. & æqua doctrinæ atque eruditionis laude inclytus Iosephus Maria Suarezius Exepiscopus Vasconensis, in principe totius orbis templo S. Petri de Urbe, dum vivebat & ipse vicarius, speciali quadam observatione agunt. Alterum est, etiam in aliis sacris libris aliam quam vulgarem nunc in Ecclesiæ usu versionem ante oculos Isidorum habuisse; cùm præsertim lib. 2. cap. 19. verbis illis utatur ex propheta nescio quo, de Iudæis non cognoscentibus pastorem suum, *facti sunt mihi in sagittam reciprocum* (1): quod nusquam apud Prophetas testimonium his verbis exstat. Cuius varietatis alia exempla idem Ioannes Mariana in Notula huius capituli quadam collegit: suspicatus tamen alludi ad illud Osee cap. 7. num. 16. *Reversi sunt, ut essent absque iugo, facti sunt quasi arcus dolosus.* Potuit & ad simile, & quasi proverbiale illud Davidis Prophetæ ex Psalmo 77. v. 57. *Et averterunt se, & non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum.* Hic enim est sensus verborum Hebraeorum נחפכו בקשת רמייה Nehpecū cekésheth ramiaħ: sive Græcorum μετεράσθια τοξοειδέα, ut Isidorus clarius interpretatur: *In arcum pravum* (ait), *vel dolosum, qui scopum non petit, sed fractus percutit eum qui tetendit* (2). Eadem ista sunt apud Oseam Hebraica verba; idemque est *sagitta reciproca* veteris versionis & Isidori. Editum fuit hoc opus cum aliis sancti doctoris Hagenoæ apud Seckerum MDXXIX (3).

146. *Proœmia in libros veteris ac novi Testamenti.* Braulio: *Proœmiorum librum unum, in quo quid quisque liber sanctæ continet Scripturæ, brevi subnotatione distinxit.* Idem Sigebertus. In Ildephonso de eo

(1) Nimurum, non eam tantum quæ scopum non attingit aut ab eo oberrat; sed quæ in prolixientem convertitur atque adversus eum retorquetur: ut clarissimox.

(2) Accedit ad proxime notata de *sagitta reciproca*, seu *dolosa*, quemadmodum Pagninus ad hunc locum. Ferrariensis versio: *como arco engañoſo;* atque item Osee VII. v. 16.

(3) Habetur in Laurentiana Regia Escorialensi *Lit. B. Plut. III.* sub num. 14.

(4) Excidit Nostro Ildefonsi locus apud quem *De Script. Eccl. c. 9.* legitur: *Scriptit (Isidorus) librum Proœmiorum.*

(5) Bina huius *Proœmiorum* libri exempla existant

nihil (4). Secutus in hoc fuit argumentum S. Hieronymi in *Prologo Galeato.* Emedavit, & ex septem codicibus inter se collatis, editioni maturavit idem qui superiores *De Fide* duos libros, Ioannes Mariana Societatis Iesu, Hispaniæ decus singulare. Manuscriptus est in Ambrosiana bibliotheca Mediolanensi (5).

147. *De Ecclesiasticis officiis* libri duo ad Fulgentium fratrem Episcopum. Nec huius recordatus est Ildephonsus, cùm ex inscriptione satis liqueat germanum Isidori opus esse, quod agnovit quidem Braulio his verbis: *Ad germanum suum Fulgentium Episcopum Astigitanum Officiorum libros duos, in quibus originem Officiorum, cur unumquodque in Ecclesia Dei agatur, interprete suo stilo non sine maiorum auctoritate elicuit.* Nec sine consilio, Braulios verba subiungimus, pro expositione argumenti Isidorianorum operum. Meminit & Sigebertus. Huius operis caput 29. ad opus suum *De Divinis item officiis integrum* transcripsit Alcuinus, uti observavit Poſſevinus in *Apparatu sacro*, & Caroli Magni mentione. Meminit & Jonas Aurelianensis Episcopus lib. 11. *De institutione laicali* cap. 1. quem d'Acherius edidit ^a. Hos edidit primus anno MDX. ut reor, Ioannes Cochlaeus cum titulo *De Divinis officiis* è vetusto codice, in quo & erant Amalarii Trevirensis eiusdem argumenti libri, ut ipse ait in epistola ad Robertum Ridleium, artium ac theologiae doctorem Guteberti Episcopi Dunelmensis à secretis, editionis suæ nuncupatoria: quam epistolam conservavit in omnium operum à se adornata editione Margarinus Bignæus. Prodiit quoque cum aliis eiusdem argumenti Scriptoribus *De Divinis similiter officiis inscriptus*, Coloniae MDLXVIII. Ex duobus codicibus mss. opitulatus fuit accurate horum librorum emendationi Ioannes Grialius (6).

148. *Synonymorum de lamentatione antimæ peccatricis* libri duo. Ildephonsus: *Librum lamentationum, quem ipse Synonymorum*

^a Tomo 1.
Spicilegii pag.
64.

in Bibliotheca Escorialensi *Lit. B. Plut. III. nn. 4 & 14.*

(6) Isidori libros *De Ecclesiasticis officiis* Baroniū suppositios censet, *De Script. Eccl.* in Isidoro ad annum DCXXX. pag. 29. Eos Braulio atque Ildefonsus inter Isidori scripta recensent; & præter Sigebertum Gemblacensem, Alcuinum, & Ionam Aurelianensem à Nostro laudatos: eorum meminere Beda, Fulbertus Carnotensis, Freculfus Lexoviensis, apud Guill. Caveum; atque è Recentioribus Gesnerus, Poſſevinus, Oudinus, Fabricius; & quis non? Cellierius T. XVII. à n. XXI. utrumque hunc Officiorum Isidori librum analytice atque exactissime describit, *idque opus, quod ad Eccl-*

rum vocavit (*Synonymam* vitiosè olim hic legebatur: fortè *Synonyma*) Braulio *Synonymorum libros duos*, quibus ad consolatiōnem animæ, & ad spem percipiendæ veniæ, intercedente orationis exhortatione, erexit. E decem codicibus, quibus ad reddendam quām potis fuit correctissimam huius operis editionem usus est Ioannes Mariana, unus *Dialogum inter rationem & appetitum*, tres *Soliloquia*, reliqui omnes *Synonyma* appellant. Ita & vocatur in Concilio Tole-tano VIII. cap. 2. & apud Gratianum non semel e. Ita vocat ipse auctor in quadam ad Braulionem epistola. Et confirmat prologus auctoris. *Venit nuper* (ait) *ad manus meas quædam schedula*, quam *Synonyma dicunt*, cuius formula persuasit animo quoddam lamentum mihi vel misericordia: imitatus profectò non eius operis eloquium, sed meum votum (1).

149. Ciceronis quidem nomine ad Lucium Veturium inscriptus circumfertur libellus, in quo voces s̄ynonymæ colliguntur: ad quem respexisse Isidorum codices duo ex prædictis Ioannis Marianæ indicant, ita legentes in prologi initio isto: *quædam schedula Ciceroni*; sed magis est ut glossema sit ab eo, qui libellum iam laudatum Ciceronique tributum legisset, Isidoro affixum. Sed nec *Soliloquiorum* nuncupatio comtemnenda est; hæc enim videtur causa cur Gratianus in cap. *Inanis* 12. *De pœnitentia* dist. 3. quasi ex S. Augustini *Soliloquiorum* libro, hæc verba desumserit, *Inanis* est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat, & quæ sequuntur: quæ & Petrus Blesensis in libello *De confessione* eidem sancto doctori attribuit; cùm non eius, sed Isidori in fine prioris horum librorum sint. E contrario Jonas Au-relianensis Isidori *Synonymis* tribuit quæ Augustini sunt lib. 11. *De institutione lai-*

clefie disciplinam attinet, omnium quæ Isidorus scriptit utilissimum semper habitum fuisse affirmat. Mirum autem Nostro excidisse, quod horum Isidori librorum Ildefonsus recordatus non fuerit; cum in illius vita primo omnium loco ac differtissime legantur: *Scriptit* (Ildefonsus de Isidoro loquens c. 9.) *opera eximia & non parva*, id est *librum de genere Officiorum*. Memini me olim vidisse Bononiae in Cel. Sancti Clementis Hispanorum Collegio insignem Officiorum Ecclesiasticorum Isidori codicem, qui vulgatis aliquanto auctior ferebatur. Exstat quoque in Laurentiana Escorialensi Bibliotheca *Lit. C. Plut. IV. n. 23.* hoc titulo: *De genere & origine Officiorum Ecclesiasticorum ad Fulgentium, Libri duo*. Ioannis Cochlæi editio cuius Noster hoc numero meminit, anno demum MDXXXIV. Lipsiae prodit, ut notat Fabricius in *Isidoro* n. 20. p. 188. non anno MDX. ut Noster existimat.

(1) *Synonymorum* seu *Soliloquiorum* bini minimum exstant Codices in Biblioteca Regia Escorialensi ni-

cali cap. 18. nisi utriusque sint. Imitatus forsan est Boetii librum *De consolatione philosophiae*: ut tamen pietati simul & eloquentiæ facultati de tam salutari negotio congruenter copioseque loquendi prodefset. Italicè *Synonyma* hæc leguntur versa per Iosephum Alchainum Venetiis MDLXX. cum aliis (2). Sequuntur in nostra editione

150. *Epistolæ* quædam, quarum neque Braulio, neque Ildefonsus, neque Sigebertus meminere, utpote vix inter opera reputandarum. At quæ aliis longior est,

Prima est *ad Leudefredum Episcopum*: De muneribus, scilicet, in Ecclesia & in monasterio ex ordine adimplendis. Hanc Isidoro adscribentes laudant Gratianus in cap. 1. 75. distinctione, Ivo Carnotensis epistolâ 73. Edidit hanc Garsias Loaifa in Conciliorum Hispanorum Collectione ex Laurentinæ regiæ bibliothecæ ms. codice perantiquo (3). Hic fortè est qui in subscriptionibus Toletani Concilii IV. *Leudefucus* audit *Cordubæ Episcopus*.

II. *Braulioni archidiacono.*

III. *Ad eundem.*

151. IV. *Ad Massonam* ^f Emeritensem ^f Alias *Masona* vocatur, de quo nomine Ant. Augst. ad Rhabani *Punitiale*. Tamaius de Vargas in Notis ad *Paulum Emeritensem* cap. 9. Caietan. infra citandus. antistitem gravissimum eius ætatis virum. Explanat hæc Ancyritani Concilii sententiam, & an post lapsum restituenda sit, an non, Episcopo sua dignitas. Eadem utitur, cùm Burchardus lib. 19. cap. 73. & Ivo lib. 3. tit. 11. cap. 17. suorum Decretorum; tum Algerus præfatione in librum *De misericordia & iustitia*, in *Analectis* Ioannis Mabillonii, ubi malè editum est ad *Mesonum Episcopum*; tum Gratianus in cap. *Domino* 28. distinct. 50. ubi *Massanus* quoque pro *Massona* perperam legitur, & in cap. *Hoc ipsum* 11. 33. quæst. 11. Cuius capititis titulus quicquam amplius continet. Legitur enim ibi descriptum esse ex Isidoro ad *Massonem Episcopum* in præfa-

mirum *Lit. B Plut. III. n. 14.* & eadem *Lit. Plut. IV. n. 17.* Nec diversum ab hoc opus esse existimo quod Isidori tractatus de spirituali consolatione inscribitur in Catalogo librorum Ducis de la Valliere sub n. 4405.

(2) Prodiit Isidori *De spirituali consolatione*, seu *Synonymorum* opus, anno MCCCCLXXIII. typis Ioannis Veldener inde signato loco, ut in Catalogo librorum Ducis de la Valliere sub n. 4405. legitur. Exstat in eodem Catalogo num. 787. *Liber Soliloquiorum* Isidori episcopi Palatinensis (pro *Hispanensis*) urbis: impressus circa 1472. in fol. absque Loci, ac Typographi notatione: Io. Alb. Fabricius in *Isid. Hisp.* n. 3. meminit editionis Antueriensis 1488. 4. D. Ios. Rodriguezius de Castro, Daventriensis 1491. 4. apud Ricardum Paffroed, *Bibl. Hisp. T. II. p. 334.*

(3) Cellierius *T. XVII. n. XXVII.* hanc Epistolam epitomen esse ait eiusdem Isidori librorum de Ecclesiasticis Officiis, ac de Altari inservientium ministeriis.

fatione ad librum De summo bono. Cuinam nuncupaverit *Sententiarum*, sive *De summo bono* libros, an Massonæ, an alii, nondum liquet; attamen epistola hæc nihil quo præfationi assimiletur continet. Fragmentum inde legitur in *Pœnitentialis* Rhabani Mauri cap. 1. quod Antonius Augustinus edidit; & in eiusdem epistolæ ad Heribaldum Antisiodorensem Episcopum (quam edidere cùm Petrus Stevartius, tum ad calcem Reginonis *De Ecclesiasticis disciplinis* Stephanus Baluzius) cap. 10. Integræ dedere Ioannes Grialius, & Iacobus Breulius, atque item Henricus Canisius *Antiq. lectionum* 5. volumine; tandemque Constantinus Caietanus. Exstat quoque inter S. Bonifacii martyris Episcopi Moguntini epistolas¹. Comprehendit quoque eam in Vita S. Isidori eius auctor, quem sèpè laudavimus: ubi tamen pro *Nicetio* Massonæ famulo & epistolæ eius gerulo, *Vincentium* habet liber ms. noster. Est quidem notula hæc addita epistolæ, datam fuisse *sub die xi. Cal. Martii anno III. regnante nostro Victerico glorioso Rege*: quæ si ex vero est, annum designat DCVI. nam Wittericus seu Victericus anno DCIII. regnare cœpit (1).

152. V. *Helladio ceterisque cum eo congregatis*, ut de Cordubensis Episcopi in crimen carnale delapsi causa agerent (2). Hic est Helladius Toletanus Episcopus, qui nostro Isidoro æqualis vixit sub Sisebuto, Svinthila, & Sifenario regibus, eiusque præcipue cura fuit Concilium cogendi in suffraganei præfulis dirimendo negotio. Quod vero Isidorus rem à se non alienam

existimaverit, poterit eo quis reducere, ut Apostolicam sibi delegationem, seu primatis iura, commissa innuere aliquo modo videatur.

153. VI. Claudio duci clarissimo eius temporis, noto ex historiis nostris, & ex S. Gregorii Magni epistolâ 124. lib. 7. De obediendo eum Isidorus monet qui buscumque prælatis in rebus quæ non manifestè mala sunt; ac de non communicando hæreticis, etiam sub specie eis salutis viam commonstrandi (3).

154. VII. *Redempto archidiacono*, de usu panis azymi in occidentali Ecclesia ad conficiendam Eucharistiam. Quæ Isidori epistola quantæ esset auctoritatis ad perpetuum hunc panis azymi Ecclesiæ Hispanæ usum afferendum, contra id quod ex Conc. Tolet. XVI. cap. 6. coniectabatur olim doctissimus Cardinalis Ioannes Bona in *Liturgicarum rerum* lib. 1. cap. 23. nemo non videt; si non ille hanc ut supposititiam configeret; similiterque Ioannes Mabillonus Benedictinus, qui azymi causam aduersus eum egit⁴, hoc alias validissimum futurum ab epistola argumentum inter alia dubia fidei coniecerit; epistolamque suspectam, pæneque spuriā merito videri, ob iniectam controversiæ inter utramque Ecclesiam super azymo & fermentato, quæ non ante xi. saeculum orta fuit mentionem, affirmare non dubitaverit. Hic ille Redemptus fuerit archidiaconus Ecclesiæ Hispalensis, qui obitum S. Isidori brevi narratione, quam ad nostra usque servatam habemus tempora, descripsit. Agebant forsitan eo tempo-

³ In Dissert.
*De pane Eu-
char. azymo,
& fermentato.*
cap. 6. edita
Parisis anno
MDCLXXIV. in
8.

re
fo, cultu observavi, atque in Adversaria retuli, nimurum in eo post festa Sanctorum Laurentii, Nuniilonis & Alodia, Servandi & Germani, Asciseli & Victoriae, atque Eulalia Emeritensis, hanc extare orationem: *Misericordiam tuam Domine nobis quæsumus intervenientibus sanctis Confessoribus atque Pontificibus tuis Damaso & MASONA clementer impende, & nobis peccatoribus ipsorum propitiare suffragias: quæ ansam coniiciendi præbent ad Emeritensem olim Ecclesiam, cui Massona præfuit, hoc Breviarium pertinuisse; Damasi autem in eadem Ecclesia, Lusitanæ olim provinciæ Metropoli, memoria, nonnulli Lusitanis eius natalibus favere videtur. Plura de hoc Massona eiisque gestis & miraculis Paulus Diaconus Emeritensis *De Vit. Patr. Emerit.* c. 9. ad 14. ap. Aguirr. T. II. Conc. Hisp. p. 647.*

(2) Hanc Epistolam Cellierius, Fabricius, Oudinus, Du-Pinius videntur agnoscere suppresso quamvis nomine: Bellarminus & Caveus eius non meminere; neque Grialius in Operum Isidori prologo indicat, unde eam & reliquas quæ sub Isidori nomine circumferuntur epistolas Ioannes Baptista Perezius noster collegerit.

(3) Hanc ad Claudium fere omnes Bibliographi spuriā censent.

re in curia regia Isidorus , ut ad Hispaniæ existentem archidiaconum convenienter scripserit. Eius autem in curia versantis testimonium in epistola quadam ad Braulionem exstat , quæ 10. est Isidorianarum (1).

155. VIII. *Eugenio Episcopo* Toletano , qui Helladio & Iusto successerat. De auctoritate summi Pontificis tractat. Huius fragmentum *Historiæ suæ de Albigensium hæresi* Lucas Tudensis olim inseruit : quod & Ioannes Mariana hoc sæculo fecit lib. 6. cap. 6. (2).

156. IX. *Braulioni Episcopo* : cui subnectitur Braulionis alia ad Isidorum , de qua & aliis eius in Braulione agemus. X. & XI. *Eidem*. Subiungitur harum priori Braulionis altera , quæ Isidoro respondet librumque *Etymologiarum* ab eo flagitat. Cui Isidorus posteriori satisfacit. De aliis Epistolis , quum absolvemus quæ Matriensem editionem componunt , mentionem habebimus.

157. *Regula monachorum*. Braulionis testimonium pro ea est. *Monaisticæ regulæ librum unum* , quem pro patriæ usu & invalidorum animis decentissimè temperavit. Huius recognitio Petro Ciaconio viro cl. contigit , de quo atque huius , & sua opera Ioannes Grialius : *Regulam* (inquit) monachorum in codice tantum uno prius repertam admodum depravatam Petrus Chacon ex Smaragdo & libro *Sententiarum patrum bona ex parte direxerat* : cuius operam nos alterum codicem nahti , & quidem longobardicum sed & ipsum tamen mendis oppido deformem , permultum proveximus. Quam,

cùm ex hac editione Hispaniensi una cum notulis ad suam Parisiensem derivaverit Breulius : quanam de causa inter ea quæ primùm tunc prodirent , asterisco notavit in operum elencho ? Plura quidem sunt unde Regulam istam ab Isidoro esse descripam novimus. Conveniunt hic non solum res sed verba , cum aliis eius libris , de quo in notis brevissimis admonemur. Smaragdus quoque in *Diadematæ monachorum seu Expositione in S. Benedicti regulam* , decimi sæculi Scriptor , Isidori hanc laudat , & in eiusdem argumenti opere Petrus diaconus Casinensis ; Gratianusque eius verbis utitur in cap. *Cum excommunicato* 18. 11. quæst. 3. Ante hos S. Benedictus quoque Anianensis abbas in *Regularum sua concordia* ab Hugone Menardo in lucem edita , noni sæculi auctor.

158. Exstat apud nos gothicis characteribus exarata , inter alias *PP. Regulas* , in monasterio Sancti Petri Caradignensis ; & in alio Sancti Petri de Arlanza , uti affirmant domestici testes Benedictini ^{1.} Ex Coloniensi Domūs canonicorum regularium codice , qui exscriptus fuerat ex alio S. Maximi prope Trevirensen urbem antiquissimo , habuit exemplum suum , quod in *Codice regularum* eiusdem S. Benedicti Anianensis edidit ^{2.} eruditione vir inter paucos celebris Lucas Holstenius , bibliothecæ Vaticanæ dum viveret vice-præfектus & ad S. Petri canonicus , quem nos adhuc superstitem nahti Romæ sumus. Incertum verò an hoc pertineant ex epistola ad Braulionem hæc Isidori verba : *Quater-*

¹ Vide Bivar.
² ad Maximum pag. 85.

³ Secunda partis pag. 196.

li , ut in eadem legitur , de eo aliisque Ecclesiasticæ disciplinæ articulis Redempto oborti , scribi ab Isidoro potuit ? Neque in ea , ut Mabillonio persuasum fuit , controversiæ inter utramque Ecclesiam mentio , ac nec vola quidem , aut vestigium exstat. Consuluerat Redemptus Isidorum (si vere huius Epistola est) de pane azymo aut fermentato ad conficiendam Eucharistiam : de pannis sericis aut ligneis pro eiusdem usu & custodia : de vase seu calice ligneo fictili aut metallino ; ac demum de incongruitate Grammaticæ locutionis in Véteri ac Novo Testamento : cui respondet , quisquis demum auctor Epistolæ est , utriusque Ecclesiæ usum describens ; & quamquam super priore dubio reprehensos obiurgatosque à Græcis Latinos afferat , nihil reponere audet , inquiens dicit utriusque Ecclesiæ consuetudinibus minime eum opponere reprehensionis obstatum , quamdiu eas Romana Ecclesia duxerit tolerandas. Quæ nihil absolum aut Isidoro indignum continent ; doctrina autem Epistolæ mirificè cum Catholicismo dogmate consentit ; neque demum stilus prorsus ab Isidoriano abludit. Viderint hæc tamen quibus veteris Ecclesiæ disciplinæ studium animo hæret.

(2) Hanc quoque ad Eugenium epistolam suppositam censem locis supra citatis Du-Pinus , Oudinus , Cellierius , Acta Eruditorum ; atque apud Fabricium n. 23. Dallæus , Tentzelius & fortassis alii.

(1) Fādem falsitatis notā inurunt Isidori ad Redemptum Epistolam , præter laudatos a Nostro , Labbeus apud Caveum pag. 548. Oudinus col. 1593. Cellierius n. XXXI. Du-Pinus T. VI. p. 4. Acta Eruditorum , Suppl. T. II. secl. X. p. 475. alii ap. Plac. n. 1484. Fabricius in *Isid. n. 23. suspettam viris doctissimis haberi* ait. Et quidem eius filius ho- diernum disputandi in scholis morem sapere videtur ; verbaque illa *pannos autem lineos* , *quos corporalia dicimus* , sequiis præ Isidoriano sæculum redolent. Præterea de pane azymo ac fermentato differit longe antè quam de hoc arguento lis inter Latinos Græcosque oborta esset , ut cuivis tempora conferenti notum est , docentque Ioannes Mabillonius & Cardinalis Bona in locis à Nostro laudatis. Atque hi quidem viri eximii , ut hoc obiter moneam , alteram tantum è tribus Leonis Acrideni Archiepiscopi Bulgariae ad Leonem IX. de hoc arguento epistolis , apud Baronium ad annum 1053. Latine editam , legisse videntur , quamque non semel posterior eorum laudat ; mihi autem ternæ περὶ τῶν ἀληφῶν οὐ τῶν σαθῆτων è veterè Græco Escorialensi Antonii olim Augustini Codice ante annos aliquot ἀντοχεῖται descriptæ , atque integræ ad manum sunt : quas attente relegi ac libens , si quid forsitan esset in iis quod Isidoro ansam præbuuisse potuit ad Redemptum scribendi ; frustra tamen fui. Verum quidni hæc Epistola ante utriusque Ecclesiæ de pane azymo aut fermentato item , occasione scrupu-

nionem *Regularum per Maurentionem primiclerum direximus*. Hanc regulam conformem non esse Regulæ S. Benedicti notavit Benedictus Haftenus lib. 10. *Disquisit. monasticarum tract. 6. disq. 3. (1)*.

159. *De conflictu vitiorum & virtutum* liber, cuius meminit unus Sigebertus. Hunc (ex quo aut qualibus veteribus libris ambigitur) Cyprianus Suarez Jesuita emendavit, atque editioni apparavit; sine illa tamen appendice, sive epilogo ut vocant quo liber absolvitur, saepe alias editus. In quo facta mentio Anglicorum, non Isidoriani ævi nominis; & Mediolani, qua in urbe agere se qui scribit, non obscurè significat: Isidorum huius saltem partis non esse auctorem plenè comprobat. Profectò libellus hic, non sancto Leoni solum Papæ, inter cuius opera editus fuit Parisiis anno MDXI. Venetiisque MDLIII. sed & S. Augustino, cuius etiam operum tomo nono legitur, à Lovaniensibus iustâ censurâ confixus; & S. Ambrosio in editione Romana MDLXXXV. falsò adscribitur; cum nullius eorum stilum sapiat, ne dum eorum alicuius esse possit *Appendix illa* quæ Sancti Benedicti etiam meminit¹. Verisimile est S. Ambrosii Autperti esse Abbatii S. Vincentii ad Vulturenum in Benevento: cui quidem Anonymus auctor Chronicus huius monasterii saeculo XI. scripti liberum *De conflictu vitiorum* tribuit². Unde forsan error hunc Ambrosio Mediolanensi adscribendi. Ioannes Grialius³ coniectabatur eundem hunc latinum in hanc linguam conversum, cum græco esse S. Ioannis Chrysostomi eiusdem inscriptionis: quem ipse

Isidorus noster ei tribuit libro, recisa appendice. Arnoldus Uvion⁴ S. Gregorio adiudicare satius duxit. Constantinus tandem Caetanus Benedictinus⁵ *Appendicem ex mss. Casinensi & Mantuano probans*, propriumque operis limbum credens, Mediolanensi alicui Scriptori adiudicat. Nos ampliamus. Sequitur tandem in Matritensi nostra editione (2).

160. *Expositio in Cantica cantorum Salomonis*. Brevissima quidem ea, sed pulchra, & satis apta. Quam Isidorianis idem Cyprianus Suarez, alicuius ms. libri secutus fidem contribuere non dubitavit: auctoritatem quoque Braulionis illius *prænotationis* ad Isidori opera in quam offendit, & ubiorem quidem eam quam hucusque edita fuit perplexis obiiciens, ubi *Cantica cantorum facunda expositione* Isidorum elucidasse scriptum se legisse ait (3). Quæ sic brevi paraphrasi congruenter adaptari verba Grialius non credidit.

161. Est tamen prolixior quam ut in brevioris huius locum subrogemus, *Commentarius* alius in *cantica*, cuius ignoratur quidem verus auctor: is scilicet, qui operibus Gregorii Magni ab aliquo tempore una cum aliis in *Regum libros* & in psalmos inseri solet; quem tamen eius non esse, contra vindicantium aliorum sententiam, Petrus Guisanvilæus Carnotensis presbyter in exornata à se postremæ S. Gregorii operum Parisiensis editionis præfatione ad tertium volumen & ad hanc *Canticorum explanationem* acriter defendit. Quocum stat idem hoc opus in mss. codicibus tributum S. Isidoro legi Iacobum

Pa-
Yy

Beati Isidori in Canticis: quæ ad *Proæmiorum*, vel ad *Quæstionum libros in Vetus Testamentum* ab Isidoro editos, potius quam ad peculiarem *Cantici Canticorum* quade agimus expositionem pertinere videntur. Bellarminus hanc *inter supposita Isidoro*: Ondinus *inter maxime dubia* recentet, T. I. col. 1594. Notkerus *De ill. vir. c. 2.* in his qui *Cantica Canticorum* exposuerunt, Isidori non meminit. Cavens nudè titulum operis exhibet, Cellierius nihil definit. Præterea uberior illa Braulionis *præ vulgatis* Isidori Operum *Prænotatio* quam Cyprianus Suarezius se vidisse, inque ea legi ait; Isidorum *Cantica Canticorum facunda expositione* elucidasse, incertæ prorsus originis dudum mihi visa fuerat; in eam tamen casu incidi in *Regio Matritensi Codice Variarum lectionum Roderici Toletani*, à Ioanne Lopez de Leon anno MDLXVI. compilato; habeturque in eo fol. 114. pag. 2. totidem atque ipsis verbis atque apud Grialium in Operum Isidori Prologo; nisi quod pro quartam editionem *Psalterii* ut in Grialii edito, quartam translationem in *Regio Matritensi Codice* legitur. Eam, quantum facienda sit, Lector astinet; à Ioanne tamen Mariana in duobus certe vetustis codicibus inventam, nec vulgari in pretio habitam, Ipse sibi testis est in *Not. ad Isidori lib. 1. contra Iudeos c. 2. ap. Grialium T. II. p. 258*.

¹ Lib. 5. *Ligni vita*, cap. 12.
² In SS. trium Episcoporum vitiis, pag. 31. & sequent.

¹ Vide Bellarminus & Labbeum *De Scriptor.*
² In *Actis SS. ord. S. Benedicti* sec. IIII. part. 2. pag. 263.
³ & in *Notis præ vii. Ioann. Mabillonis ad viam S. Ambr. Autperti* pag. 259.
⁴ In *prefat. codicibus* laudata.

(1) Exstat in Codice Escorialensi *Lit. B. Plut. 1. n. 12.* cum eodem Isidori commate: *Quaternionem Regularum per Maurentionem Primiclerum direximus*. Item ibidem in Codice Gothicæ saeculi, ut videtur, IX. aut ineuntis X. *Lit. A. Plut. I. n. 13.* inscripto: *Vetus collectio Regularum Monasticarum, & sacrarum Deo virginum*, hac epigraphe: *Incipit regula Sancti Patris Isidori*; sed additur *Abbatis*.

(2) Unus è Recentioribus Cavens è Sigeberto & aliunde, ut ipse ait, pag. 548. opusculum *De conflictu vitiorum & virtutum* Isidoro adscribit. Dù Pinus, Placcius, Cellierius, Oudinus, & Fabricius, itidem ac Noster, Ambrosio Auberto. Sancti Vincentii ad Vulturenum in Benevento Abbatii Bellarminus inter apposita Isidoro recenset, indegnato tamen unde id hauserit fonte. Non exstat in Bibliotheca Escorialensi.

(3) Aqua mihi hoc loco hæret. Trithemius apud *Fabric. De Script. Eccl. p. 63.* hanc Expositionem Isidoro tribuit; itemque Dù Pinus, *Nov. Bibl. Eccl. T. V. p. 5.* Sigebertus Isidorum *Totum Vetus Testamentum simpliciter exponendo percurrit* ait; itemque Gennadius, ut paulo ante diebamus; & Fabricius *n. 14.* Præterea in Escorialensi Codice Gothicæ saeculi IX. *Lit. A. Plut. I. n. 13.* legitur: *Incipit Prologus*

Pamelium observasse : de quo testis est Vincentius Placcius *De Pseudonymis Scriptoribus* ⁹.

162. Præter superiora, quæ habet Matritensis editio, sunt & alia tributa Isidoro, sive edita iam, sive in schedis adhuc, opuscula. Iacobus de Breul hæc adiecit in Parisiensi :

163. *De contemtu mundi*. Quod idem est opus cum *Synonymis*, aliquantulum licet varians, ut ferè sunt quæcumque ex antiquis ad nos pervenerunt.

164. *Norma vivendi*. Idem de hac dicendum, videlicet excerpta continere ex *Synonymis* : quod vidit ipse Breulius, & Bellarminus admonuit (1).

165. *Exhortatio pœnitendi cum consolatione & misericordia* (legerim ex *misericordia*) *Dei ad animam futura iudicia formidantem*. Quam ex ms. codice bibliothecæ S. Mauri Fossatensis Nicolaus Faber transcribi curavit. Nec abhorret ab stilo & instituto, ac more nostri piissimi Scriptoris. Auctor vernaculus libri *Valerio de las historias inscripti* meminit, inter alia Isidori opera, *De consolatione animarum* libri 6.

166. *Lamentum pœnitentiae*, duplii alphabeto editum, exceptis tribus literis, id est A. B. N. in quibus aliquantis versibus multiplicatur, ubi exorat pro indulgentia peccatorum. Metricum opus more ætatis, quæ sonum tantum, non strictas prosodia leges observabat : cuius hoc initium

*Audi Christe tristem fletum,
Amarumque canticum,
Quod perculsus & contritus
Modulatur spiritus,
Cerne lacrymarum fluxus,
Et auscultat gemitus.*

Omnia sunt cx. huius tenoris hexasticha. Quod ipsum carmen, multis tamen strophis mutilatum, sexaginta duas nempe continens, habemus nos in opere illo quod vitam sancti Isidori Lucas Tudensis Episcopus inscripsit : cuius exemplum (uti iam monuimus) ante aliquod annos ad clarissimos Sanctorum illustratores Godefridum Henschenium, Danielemque Papebrochium, quarto diei Aprilis inferendum, quod factum fuit, transmisimus. Illic Tu-

densis hæc leguntur verba : *Præterea futrorum providens utilitati, innumerabiles ferè sententiis & verbis præclaros edidit libros, quos enumerare longum est. Tamen eos B. Braulius Cesaraugustanus Episcopus in parte enumerat. Scripsit postquam eadit alphabetum rudium, alphabetum verbalium, alphabetum theologicarum distinctionum, atque alphabetum librorum, oratione finem faciens, orationis : scripsit, alphabetum futuros plangens Gothicæ gentis errores, simul evercionem in quo quotidie Domino psallebat : quod in hoc opere duximus annotandum. Sequiturque carmen iam dictum, sub hoc tamen titulo : Incipit alphabetum orationis ad temptamenta repellenda adversarii, & Dei gratiam promerendam, editum à sancte recitationis Isidoro Hispalensis Ecclesiae Archiepiscopo. Huius hymni Morales meminit, seque in libro manuscripto collegii S. Ildephonsi Complutensis hunc legisse ait* ¹. Quo magis mirari subit, desiderari eum in editione regia Matritensi. Exstare etiam in Tigurina bibliotheca, tum *Synonyma*, tum *Exhortationem pœnitentis*, tum demum alphabetum hoc, & orationem, de qua iam dicimus, Conradus Gesnerus in bibliotheca sua scriptum reliquit (2).

167. *Oratio : pro correptione vita flenda semper peccata*. Utitur quidem in hac oratione auctor Psalmorum interpretatione vulgata : quod non aliæ Isidorus solet, uti notavimus. Pœnitentia autem etymologia descriptioque iisdem verbis hic & in cap. ultimo sexti libri *Etymologiarum* legitur. Eiusdem sane auctoris hæc omnia cum *Synonymis* esse facile mihi cum Breulio persuadeo (3). Appendix huic alia per brevis contra diaboli insidias oratio. Quæ alia editio hæc Breulii Parisiensis, quasi tunc primùm edita essent asterisco notavit. Cuncta habet Matritensis quæ præcesserat, & ex qua Breulius profecerat, nostra. Præter hæc omnia hucusque edita duo alia opera prænotatio Braulionis laudat, scilicet,

168. *De numeris* librum unum. in quo (ait) *Arithmeticam propter numeros Ecclesiasticis scripturis insertos ex parte tetigit disciplinam* (4). Item

169. *De heresibus* librum 1. in quo ma-

¹ Lib. 12. cap.
² 21. fol. 127.

(1) Consonant Cellierius, Bellarminus, Du-Pinius, Caveus, Placcius, &c. Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. m. Plut. III. n. 3.*

(2) Habetur duplii exemplo in Bibliotheca Escorialensi *Lit. B. Plut. III. nn. 1. & 14.*

(3) Huius orationis, & trium quæ præcedunt affinis argumenti opusculorum, meminere Fabricius, Caveus, Ondinus, Du-Pinius, Cellierius : qui n. XI. ait, *nihil iisdem inesse quod non Isidoro dignum sit.*

(4) Hæc ad literam è Braulionis *Prænotatione*. Si-

lent tamen de hoc opere Bellarminus, Du-Pinius, Ondinus, alii. Cellierius n. XXXIX. & Caveus pag. 549. id inter deperdita Isidori recensent ; Fabricius in iis scriptis quæ in novissima Operum Isidori editione desiderantur. Exstat in Bibliotheca Regiae Academiæ Taurinensis, in Codice, ut mihi viuis fuit, saeculi XIII. inscribiturque : *De numeris*; ac *De quadragenario numero* : ex quo mihi ad annum 1754. apographum desumere licuit, indulgentibus ac nullo non officii genere conatus meus iuvantibus viris clavis.

iorum secutus exempla (inquit) brevitate quā potuit diffusa collegit. In quo ultimo facta est ut existimare datur non parva iactura. Lucas d'Acherius Benedictinus in *Spicilegio* suo veterum aliquot *Scriptorum* primo volumine S. Isidoro tributum edidit

170. *De ordine creaturarum librum xv.* capitibus comprehensum, quem ait s' se habuisse ē codice non procul ab auctoris ævo exarato Rhemensis S. Remigii Benedictini sui ordinis monasterii. At quod ibidem in ora libri monet, citatum hunc librum se anno MDCLXV. reperisse ab Ænea Episcopo Parisiensi in tractatu *contra Græcos*, sed sub alio titulo, nempe *Isidorus in Fide catholica*: vereor ne referendum potius sit ad libros *De Fide catholica contra Iudeos* ad foro rem directos, quos fæpius laudavimus. Stilus quidem ævum Isidori sapit; quædam tamen sunt de statu animarum post mortem, ac de purgatorio

igne in fine operis, quæ non omnino mihi arrident (1).

171. Nuncupatio autem illius *ad Braulum Episcopum urbis Romæ* concepta, iufpcionem suppositionis iam Labbeo movit. Sed è contrario hæc ipsa dedicatio novitas advertere animum facit, si quod in rerum nostrarum antiquis literis relictum sit huius rei vestigium. Videtur enim in quo verisimilitudo apparet nulla, consilium fallendi, quod verisimilia quærit inde abfuisse. D'Acherius addidit explanationis gratiâ (ut ipse fatetur in præfatione) *urbis Romæ*, hoc est, Cæsarauguitæ. Planè Romæ urbis in Hispania meminit *legum Gothicarum liber*, *Forum Iudicum* apud nos appellatus: quod in vernaculam antiquissimo habemus fermone convertum. In eius enim procœmii lege II. hæc verba sunt: *Doncas establecemos que de aqui adelante debenser esleidos en la ciudad de Roma*,

Yy 2

à

riff. D. Iosepho Pasino Bibliothecæ Præfecto, & DD. Berta & Rivautela eiusdem Curatoribus, quorum proinde pergrata mihi recordatio est. Fuit olim is Codex Philiberti Pingonii, & cl. I. C. Iacobi Cuiacii, ut in eiusdem περιφύλλῳ legitur. *In Biblioth. Taurin. Cod. LIII. d. IV. 30.*

(1) Plus nimio meticolosum se prodit hoc loco Noſter; cum, niſi vehementer ego fallor, plana ſint omnia, ac ſine offendiculo. Agit Isidorus in huius opusculi cap. XIII. quod inscribitur: *De diversitate peccantium &c. de iis qui Fidei ſortem non meruerunt, nec gratiam Baptismi consecuti ſunt; dein de adulteris, fornicariis, ebrioſis, avaris &c. quibus Apostolus I. Cor. 6. v. 9. interminatur regnum Dei nunquam poſſefluros; quique iis aut ſimilibus flagitiis immersi atque obrati uisque ad mortem, abſque medicamento, id eſt impoenitentes, ē vita migrant; & cap. XIV. quod eſt De igne Purgatorio, de iis qui viventes pro Christo pauperes effecti, in labore & fatigatione perfeuerant; quique perſecutiones hominum propter iuſtitiam ſuſſinent; ac de prioribus ait, eorum infidelitatē aut criminis futurum quodammodo iudicium & damnationem antevertere; eosque iam iudicatos eſe, neque in iudicio ſurrecturos, ſed indiſcuſſos abituros in locum ſuum, eo quod non crediderunt in nomine Unigeniti Filii Dei, neque dignos fecerunt poenitentia fructus; idque Davidis Ps. I. v. 6. & Ioannis III v. 18. verbi: quaſi diceret, horum ſuperfluum atque otioſum examen ac iudicium eſe: non ſecus atque in rebus humanis eorum eſt, qui definitam lege ætatem mensuramve ad militiam vel ad obeunda munera ſive ad poenam manifeſte exæquant aut ſuperant; hi enim indiſculū probantur aut puniuntur. De posterioribus autem, iis non modo regnum cælorum in futura vita promitti, ſed in præſenti donari ait; neque olim eorum fore, ſed vel adhuc in terra commorantium eſe, ut per Matthæum V. v. 3. 10. 11. 12. editetur; & per Lucam XVII. v. 21. regnum Dei intra eos eſe. Ab his non multum videtur abſudere, quod vulgo dici ſolet, eos nimirum qui abnegantes impietatem & læcularia desideria ſobrie & iute & pie vivunt in hoc ſeculo, quodammodo ſibi regnum cælorum præcipere; reliquos vero de quibus Paulus I. Cor. 6. v. 9. vel viventes cruciari conſientia ſtimu-*

lo, qui & exſtinctos perpetuo rodet atque acrius torquebit, parsque æterni eorum supplicii futurus eſt. Prioribus enim ex Asceticorum ſententia quominus in hoc ſeculo beatâ viſione perfruantur unum obeft veſlamen carnis, quod tamen, dum quotidie in virtutibus proficiunt ac Deo propiores fiunt, ſenſim attenuatur & rareſcit, donec interluceat: ut quodammodo in carne poſti Deum videant, per ſpeculum ſcilicet in ænigmate ut Apoſtolus I. Cor. 13. v. 12. ait. Posteriores vero in peius aſſidue ruentes, ac poſtremo in criminum barathrum delaſſi, longiſſime in dies à Deo recedunt: de qui bus per Paſſiſtām LXXII. 27. dicitur: *Ecce qui elongant ſe à Te peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abſ Te: perdidisti, inquit, præteriti verbo, quaſi vel viventes damnaſet; atque ē contrario de iuſtis ac verè poenitentibus Paſſ. XXXI. 5. Dixi: confitebor Domino::: & tu remiſſisti impietatem &c. Ac ſi par eſet præſentis & futuræ ſive æternæ vitæ beatitudo, ſit licet*

..... ultima ſemper

Expedianda dies homini; dicique beatus

Ante obitum nemo

debeat atque ſuprema funera, ut olim Ovidius III. Metam. 135. de viro tamen Sapiente Tullius III. de Finib. 22. nullum etatis tempus exſpectare, ait, ut tunc denique iudicetur, beatusne fuerit, cum extreſum vitæ diem morte confecerit. De igne vero Purgatori, de quo Isidorus eodem capite XIV. nihil non apud eum legitur & ſecum, Libro ſcilicet I. Eccl. offic. cap. 18. & cum Catholico dogmate conſentiens, ut notat Cellierius in Isidoro num. XXXIX. Plane omnium qui poſt primum editorem D'Acherium Spicileg. T. I. à pag. 268. huius libri meminere, ſive eum Isidoro tribuant ſive ab iudicent, nemo haſtenus in eius doctrina hælit; ab iudicantibus autem aliunde enata dubitatio eſt, nimirum ex decurtata aut male intellecta libri epigraphe, de qua Nota ſequenti. Quare nihil moramur hoc opus Isidoro adſcribere, reclamante licet noviſimæ Editionis Matritensis Prologo. Exſtat eius exemplum in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice Lit. E. Plut. IV. n. 13. ſeculo ut videtur XIII. exarato, ſed ex antiquiore alio & plane Gothicō deſcriptum, ut liquet, & frequentibus quibus reſpersus eſt Gothicismis. Conſtat

24

ò en aquel lugar, donde murio el otro Rey con consejo de los Obispos &c. hoc est, stabilimus ergo quod in futurum (Reges) eligi debent in urbe Roma, sive in loco illo, ubi defunctus Rex obierit, cum consilio Episcoporum &c. Hæc est illa Wisi-Gothorum lex quæ cum aliis similibus edita est, prostatque item in Hispaniae illustratæ volume 3.^t Deest tamen in his editionibus proœmium illud, adiunctum forsan ab eo nostra recuperari iam per partes coptæ à Mauris Hispaniae Rege, cuius auspiciis iussive, unà cum Gothorum iurisprudentiæ codice, cui adhuc adhærere consilium fuit nova illa de Regis electione sanctio fuit promulgata.

172. Romam vero pro regia curia, sive urbe in qua Imperii sedes erat dictam existimo. Proinde ibi, aut in eo loco ubi defunctus Rex obiisset, electionem fieri novi Regis debere placuit. Eodem planè sensu Sedis Romuleæ nomine usum legimus Cixilanem Toletanum Episcopum in vita S. Ildephonsi. Cuius statim virtus enucleata cluens in Sede Romulea resulsa, & veluti facula ardens omnem Hispaniam perlustravit. Quibus verbis fulsisse Ildephonsum prius Toleti in urbe regia, deinde per totam Hispaniam aptissimè significavit: quod & Ioannes Mabillonus Benedictinus, vir eruditione præstans, ad oram in editione huius Vitæ inter Acta SS. ordinis Franc. Padilla cent. 7. cap. 12. & 47. Thomas Tamaius in notis ad Paulum diaconum Emeritensem, pag. 97.

^u Observant Franc. Padilla cent. 7. cap. 12. & 47. Thomas Tamaius in notis ad Paulum diaconum Emeritensem, pag. 97.

^u Observant Franc. Padilla cent. 7. cap. 12. & 47. Thomas Tamaius in notis ad Paulum diaconum Emeritensem, pag. 97.

autem XV. capitibus, iisdemque ipsis rubricis quæ habentur apud D' Acherium; ea vero excipit operis peroratio seu nuncupatio quæ aliquanto uberior in codice nostro est. Eam propterea siftere placuit, adiecit ad oram è regione variantibus D' Acherii lectinibus, ut ex utriusque collatione restitui, atque integra haberi posset.

Escurialensis Codex.

Ecce Venerabilis Pater de ordine creaturarum Tibi proponenti iuxta ingeniol mei modulum compendioso sermone summatim respondi. Cuius opusculi mercedem orationibus tuis compensabo. Non quod exigutatis meæ obsequium^b tuæ venerationi & auctoritati conferre possit digna! sed obedientiæ conatus & ea quæ non valet aequi implet omnia. Ecce in gazophylacio templi^d pauperis eris exiguum munus multorum divitum auro copiolo præfertur. Et in aurato tabernaculo ubi argentum & gemmarum pretiosarum byssi & purpure & iacincti cocci dona conferuntur. Et eorum qui pelles caprarum deferunt^f diligentiam non despiciuntur. Hanc igitur tu ditsimili modo meæ parvitas obedientiam placido pectoris tui portu recipere non dedignare & contra garrientum instabile fructus tuæ timore auctoritatis præsentis opusculi navicu-

173. Quid hoc tamen ad Cæsaraugustæ Ecclesiam quæ nunquam tempore Gothorum, nedum Braulionis, regia urbs fuit? Quare inscriptionem istam ad Braulionem urbis Romæ Episcopum Rhemensis codicis merito suspectam habuit Lucas d'Acherius in proœmio ad lectorem huius primi Spicilegii sui voluminis. Nisi dixeris eas quoque urbes, quæ aliqua Romæ urbis prærogativâ sive sacrâ sive profanâ quandoque functæ essent, secundæ, sive alterius Romæ appellationem ab obnoxiiis aut officiosis hominibus promeruisse. In epitaphio Iponis Cardinalis apud Treviros sepulti hic versus legitur:

Roma secunda mihi dedit exsequias venerandas.

apud Browerum lib. 14. Annal. Trevirensium. Gerardus in De miraculis S. Adelhardi cap. 6. Exinde (ait) huiuscemodi fama ita longè latèque cœpit vulgari, ut Corbeia (Corbeiente monasterium) meritò duceretur altera Roma appellari. Exemplum aliud de urbe Turonensi, secunda Sede Romanæ urbis, in quodam codice ms. nuncupata, Ioannes Mabillonus Benedictinus affert in Analectis suis veteribus*, quibus & superiora duo accepta ferimus. Perplacet quidem coniectura doctissimi Henschenii dum de Isidoro nostro agit die 4. Aprilis, & hoc libro in commentario prævio num. 9. suspicantis, siquidem hunc Isidoro non abnegemus, inscribi potuisse Bonifacio Papæ eius temporis; confundique cum hoc in ms. codice Braulionis nomen, errore ducto ex initiali litera B. quæ erat exaratum. Certè si ita esset, facillimo negotio ex his salebris emergeremus (1).

174. Exegesis in Missæ canonem, Parisiis

lam^g non pigeat gubernare. Ego enim bonis & catholicis lectoribus consentiens. invidorum^h non curo querelas, qui sine pennis in terra reptantes. Volatu ranarum avium nidos irrident. Contra quosⁱ tuæ orationis scuto protectus & domini. cuius suffragio armatus ad patriam festinare tutus utroque latere curabo. Deo enim placere curantes minas hominum penitus^k non timemus. Laborem magnum in opere Deo adiuvante petimus & habemus. In isto tamen ut mercedem huius opusculi reddat secundum misericordiam eius & secundum voluptatem eius id eit in regno cœlorum cum angelis sanctisque amantibus Deum. Benedictus Deus qui finem laboris condidit. EXPLICIT YSLDORUS DE ORDINE CREATURARUM.

Postquam hæc scripsiteram succurrit in pervetusto Escurialenii sacerduli summum VIII. ineuntis Miscellaneorum Codice, quadrato charactere constante, Lit. r. Plut. II. n. 18. haberi quoque Isidori De ordine creaturarum librum.

(1) De Bonifacii nomine pro Braulionis, uti habemus lectum fuit, sub solitaria initiali litera B. subrogando, ut plena germanaque opusculi de quo agimus inscriptione fuerit: Bonifacio Episcopo urbis Romæ (quæ Cl. Henschenii coniectura fuit A. S. Sanctorum ad

* Pag. 16.

cido pectoris tui portu non dedicare, & trans garrientum instabiles fluctuatore tuæ autho- ritatis

g Nonte pigeat. h Invidorum non curo querelas, vel querelas, qui sine pennis in ter- ra reptantes vo- latu (forte velut) ranarum nidos avium irrident.

i Tuæ rationis scuto protectus & Domini pergan suffragio armatus, ad patriam.

k Non timemus. Deo gratias. A- men.

His definit D'Acherius.

siis editam per Carolum Guillard MDXLVIII. in 8.º vidimus in bibliotheca sapientiae Romanæ (1).

175. *De prælatis librum*, unà cum Veneriani Cimelensis *De bono disciplinæ* sermone, & Dosithei magistri libro conti-

ad IV. Aprilis) : subtimide item Noster ; cum si retineamus *Braulionis* nomen nihil non suo loco monendum sit ; & subrogato *Bonifacii*, mire omnia secum & cum historica veritate cohæreant. Ouidius *T. I. col. 1595.* Henschenium nulla probabili ratione conjecturam suam fulciisse ait. Contrà Cellierius *n. XXXVIII.* unam, si alia defint, stili huius opusculi cum Isidoriano conformitatem, satis eidem consolidandæ superque fore existimat. Du-Pinus *T. V. pag. 11.* opusculum Isidoro tribuit, Fabricius *n. 25.* nihil definit ; Bellarminus, Caveus, Placcius altum de eo silent. Verum si attente rem perpendimus, quis non videt *Episcopi urbis Romæ* titulum, quem præfesert opusculi inscriptio, unius Romani Pontificis proprium esse, neque ulli mortalium alteri accommodari posse? D'Acherii præterea de *urbe Roma*, *hoc est Cæsar Augusta*, commentarium, quæque ipsi Noster & (quod mirere) Cl. Florezius *T. V. pag. 512. n. 15.* superstruit, meras esse utriusque divinationes, & si libere philosophari licet, ineptias ineptissimas? Ac nisi *Bonifacium urbis Romæ Episcopum* legimus, ubi nam nobis quærendus in terris erit tantæ auctoritatis vir, cui Isidorus tam demissus ac reverenter opusculum nuncupet : quem *Venerabilem Patrem* appellat : cuius *timor invidos garrientesque in officio* contineat : cuiusque designando nominis solitaria inscriptionis litera B. tam apposite quadret? Librario demum, cum tot vidisset Ildori literas Braulioni inscriptas, quid proclivius, quam ut idem nomen sub solitaria illa contineri existimaret, idque plene describeret? Præterea Gregorio Magno, cui cum Leandro Hispanensi Isidori fratre ac decessore maxima necfusito intercessit, post duodecennium, nimirum anno Christi DCXVII. suspectus fuit Bonifacius Quintus, qui ad annum usque DCXXV. Pontificatum tenuit; potuitque hoc tempore, quo maxime Ildori doctrinæ fama per orbem inclaruit, eum de nonnullis confulere, ad quæ Isidorus edito opusculo nostro responderet. Id certe alieno potius suauè aut imperio quam sponte Auctoris propriæ scriptum fuisse, ostendunt *obsequi*, & *obedientia* vocabula, quæ in Nuncupatione sibi inculcantur. Sed quid si Isidorus Bonifacium de facie noverit, eumque Romæ præsentem præsens allocutus fuerit? Videndus de hoc Anonymus eius vitæ auctòr Coenobii Sancti Isidori Legionensis alumnus, Lucas Tudensis à nonnullis creditus, apud Hagiographos Antuerpienses *ad diem IV. Aprilis*. Subsoluit quoque nonnihil de Romano Ildori itinere Ioanni Marianæ qui *VI. de reb. Hisp. 7.* sub Gregorio Magno confessum existimari à nonnullis ait. Verba autem nuncupationis opusculi nostri *contra quos* (scilicet invidos querulosque) *tua orationis scuto protectus & Domini suffragio armatus ad patriam festinare tutus utroque latere curabo*, simul cum solitaria litera B. *Bonifacii* vocabuli principe : de Romano Isidori itinere sub aliquo è tribus Bonifaciis qui ineunte seculo VII. Romanam Sedem tenuere, & maxime sub eorum postremo, qui ad annum DCXXV. Eadem præfuit, vix locum ambigendi sinunt. Diu autem mansisse in Urbe Isidorum, suadet opusculi nostri labor non extemporalis neque vulgaris (nil eum in patria suscepimus dicimus); eundemque in patriam cogitantem à Bonifacio ob viarum discrimina detentum fuisse, innuat extrema nuncupa-

nente *Hadriani Imperatoris sententias & epistolas*, Melchior Goldastus Haiminsfeldius emendata à se omnia & illustrata Genevæ anno MDCII. in 8.º edidisse dicitur: quem non vidimus. Barthius tamen laudat lib. 28. cap. 13. *Adversariorum*.

De
tionis verba : *Deo autem placere curantes minas hominum penitus non timemus.* Vid. Cl. Hisp. Sacr. Florezi Continuator *T. XXX. p. 36. n. 19.*

(1) Bini huius Exegeſeos codices exſtant in Regia Eſcurialensi Bibliotheca, alter *Lit. L. Plut. III. n. 8.* anno, ut in eodem manu coevâ legitur, DCCCLIV. exaratus sub hac rubrica *Expositio in Missa*, in designato tamen auctore; alter *Lit. F. Plut. IV. n. 9. sæculi*, ut videtur, XIII. inclinantis aut exeuntis, cum expresso Isidori nomine: ut non immerito Thitemius, Eisensgreinius, Gesnerus, Fabricius & alii eam Isidoro adſcribant; & maximè cum præter non vulgarem prioris Eſcurialensis codicis auctoritatem, doctrina & stilus operis ab Isidorianis non abhorreant. Unde cum plurima, quæ aut Isidori non sunt aut bis terve Eidem sub diversis titulis, quasi diversa sint opera, tribuuntur, in Ipsius operum collectiones irreplisse videam: mirari subit cur in Matriensi Grialii editione non exſtet. Prodiit primum ſeorsim Parisiis anno MDCXLVIII. & recuia in noviffima Isidori operum editione Matriensi 1778. ex antiquiore Eſcurialensis quos indicavimus codicum mutuata; exſtatque *Tom. II. in Append. à pag. 54.* absque Isidori tamen nomine, immo adiecta notulâ: *Videtur repugnare hanc expositionem esse Sandi Isidori: quia hæc Liturgia jux tempore non erat in uſu: quæ longe Latinior, neque tamen propterea verior, legitur quoque in eiudem Editionis Prologo.* Nōrunt enim quotquot res Liturgicas à limine falutarunt post Petri, Matthæi, Marci ac Dionysii, immo & post Leonis Magni, quæ vulgo circumferuntur, lubricæ atque incertæ auctoritatis, Liturgias, Gelafium I. ad annum Christi CCCCXCV. *Sacramentorum Praefationes* (id est Liturgiam) cāuto, ut Anastasius Bibliothecarius in *De Vit. Pont.*, ait, *sermone* compofuiffe; poſt quem Gregorius Magnus exēunte ſæculo VI. *Gelafianum Codicem de Missarum solemnis, multa subtrahens, pauca convertentis, nonnulla vero superadieniens in unius libri volumine coarctavit*, teſte Ioanne Diacono in eius vita. Hunc autem ſacré Liturgiæ Gregorianæ uſum ab omnibus fere Occidentis Ecclesiis, una excepta Mediolanensi veteris Ambrosiani rituſ retinentiſima, receptum fuisse, docet nos Ill. Cardinalis Bona *Lib. I. Rerum Liturg. c. 7. n. 4.* indeque à Beato Iuliano Toletano circa annum DCLXXXV. à nonnullis quæ in eo vetustatis incuria vitiata aut ſemiplenaria erant purgatum ſuppletumque, ad miterandam uſque Hispaniæ cladem perfeveraffe; dein vero à Mixtaribus nonnihil immutatum; ac tandem ad annum Christi MLXXX. Grégorii VII. P. M. auctoritate reſtitutum: à quo deinceps tempore in Occidente, & maxime in Hispania perpetuo obtinuit, & uſquè obtinet: ut conſerenti hodiernum Missæ ordinem cum hac de qua agimus Exegeſi, & cum Sacramentarii Grégoriani exemplo ē Vaticano DCCCC. & amplius annorum codice à Cl. Muratorio *Tom. II. Liturg. Rom. vet. à pag. 1.* edito manifestum fiet. Exſtat præterea penes me in vetere D. annorum codice eadem Grégoriana Liturgia, totidem atque iſpis fere verbis quibus Exegeſis noſtra conſtant, Græcæ tamen versa, pro uſu fortassis unius alicuius ex Orientis Ecclesiis hoc titulo: *H' ἡτια λειτουργία τοῦ ἀγίου Γεννοπίου τοῦ Διανόου*, qua Græci notione Grégorium

176. *De miraculis Christi librum Isidori præ se aliquando tulisse nomen auctoris liquet ex monumento quodam anglicè scripto, sed latinè translato: quod in Monastico Anglicano, & memoria Exoniensis agri Devoniensis monasterii, olim Benedictinorum, prostat.* Hæc est donatio eidem facta à Leofrido Episcopo eiusdem loci prædiorum, ornamentorum, librorumque: è quorum numero est disertis verbis nominatus liber *Isidori de miraculis Christi*. Obiit hic Leofridus anno MLXXI.

177. *Commentarios literales*, sive in maiorem partem sacrorum librorum, sive in Pentateuchon seu quinque libros legis scripsisse eum ostendere forsan possumus ex his quæ ad *Mysticorum expositiones sacramentorum* præfatus posuit, verbis: *Et quia iam pridem iuxta literam à nobis sermo totus contextus est: necesse est ut præcedente historiae fundamento allegoricus sensus sequatur.* Ioannes Grialius in Notis hic de horum iactura conqueritur, nisi fortè id (ait) *glossæ sunt, quæ vocantur ordinariæ*. At Straboni Fuldenſi glossa hæc ordinaria communiter tribuitur. Isidori hæc verba sic non malè intelligimus forsan, ut scribere fecerit per amanuenses suos Biblia sacra, hoc est textum sacrorum librorum; & in fine cuiusque capituli sive sectionis *expositiones* suas has *mysticas*, veluti glossam, subtexi. Quo videntur ea ex initio capituli 1. respicere: *Creatura cœli & terra quomodo historialiter ab exordio principiū condita sit, legimus; sed qualiter in Ecclesia spiritualiter à Doctoribus accipiatur intelligamus.* Ioannes quidem Trithemius commentariorum in omnes sacros libros auctorem facit: quod ad procœmia seu procœmiorum librum, sive ad *Mysticorum expositiones sacramentorum* referri posse iam animadverterunt alii^a. Neque enim tam amplum & illustre, ut sonat, opus Ildephonſus Braulioque illaudatum reliquissent. Idem habemus dicere de *Commentariis in Evangelia & Pauli epistolas* doctissimis, quorum Eifensgreinius disertè recordatur.

178. Similiter Trithemius aliorum, quæ nūquam aliæ innotuere, operum Isidori

^a Morales lib. 12. cap. 21. fol. 126. Bellarmi-
nus *De Script. Eccl. Padilla.*

Magnus à cognominibus *Theologo*, *Nyffeno*, & aliis distinguunt. Latinè autem habetur in Laurentiana Medicea apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar.* T. I. p. 300. col. 1. hoc titulo: *De ordine Missæ, & expositione verborum eius*; describiturque in novissima eiusdem *Bibliothecæ MSS. editione 1775. Tom. II. Plut. XXIX. n. 39. col. 57.* Nec Liturgiæ tantum, sed & Psalterii Romani usus Gothorum tempore in omnibus Hispaniæ Ecclesiis obtinebat, ut ex Brevario Mozarabico tradit Joannes Mariana *Not. ad Isidor. Lib. I. contra Iudeos cap. 2. apud Grial. T. II. p. 258.* Sed ut Notatori dederimus

meminit, quem Eifensgreinius ferè transcribit. Nempe

De sancta Trinitate. lib. 1.

De officio Missæ. Nisi his *Missale* sit Gothicæ ritus, de quo infrà dicemus (1).

Sermonum. lib. 1.

De astronomia. Hic fortè est liber *De natura rerum.* Attamen in Medicea bibliotheca *Isidorus de astris* reperitur^a.

De grammatica & vocabulis. Idem forsan cum *differentiarum* libris aut *Glossariis*, quæ Isidoro tribuuntur, de quibus mox agendum.

De hæresibus. Iam ex Braulione fuisse hoc opus ac periisse, collegimus.

De corpore & sanguine Domini lib. 1. (2).

Decretum Canonum. Loquitur fortè de collectione epistolarum decretalium, quæ ei falsò tribuuntur, ut mox videbimus.

De proprietate rerum. lib. 1.

Ecclesiasticorum dogmatum lib. 1. Opus hoc S. Augustino, & Alcuino, & Fulgentio, & Gregorio Papæ præter Isidorum tribui solitum docet Vincentius Placcius *De scriptis & Scriptoribus anonymis & pseudonymis*^b. Nec his contentus, alia quidem (ait) multa scripsit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Certè Braulio eodem ferè modo locutus videtur: *Denique de his (ait) quæ ad notitiam nostram venerunt, ita commemoravi.* Ioannes Eifensgreinius ad Trithemii catalogum addidit *Historiam Longobardorum*, è Lucio Marinæ, ut credimus: qui *Gothorum* aut *Vandalorum* historias per errorem ita significavit^c.

179. In Ambrosiana Mediolanensis urbis amplissima bibliotheca hæc alia, indicata haec tenus, inveniri opera legimus:

Soliloquia de institutione bona vita. Non aliud existimamus ab *Synonymorum* libris.

De regulis canonicorum. Fortè liber 2. *De Eccles. officiis*, qui de personis tractat Ecclesiæ.

De sapientia liber secundus. Ita hoc opus designatur in catalogo.

Dialogus de conscientia sumentis corpus Christi.

180. Auctor *Valerii historiarum* suprà laudatus duo alia Isidoro attribuit, quæ

Hilurgiam quade agimus Isidori ævo in Hispania receptam atque usitatam non fuisse: an non portuit Isidorus Romanæ Ecclesiæ Liturgiæ exegesis in privatum sive in aliorum usum conscribere?

(1) Fuerit fortassis idem, quod *De Ordine Missæ* inscribitur in Laurentianæ Bibliothecæ Mediceæ Codice cuius paulo ante meminimus.

(2) Exstat hic Sermo in Escorialensi sæculi XIII. Codice *Lit. A. Plut. II. sub n. 5.* hac epigraphe: *Isidorus Episcopi Sermo de Corpore & Sanguine Christi: in Paschate.*

^a Vide eius catalogum pag. 41.

^b De laudi-
bus Hispanie
lib. 4.

LIBER V.

Hispano sic sermone quo scripsit, effert:
Del proposito de la perfeccion de la virginidad, ad fororem Florentinam. In quo deceptus fuit, ut videtur, S. Leandri libro *De institutione virginum* eidem Florentinæ directo.

De los nombres de las Leyes. Neque hic aliis est ab *Allegoriarum* libro, è cuius præfatione hæc sunt quæ dedere ansam errori: *Quædam notissima nomina leguntur Legis, Evangeliorumque &c.*

181. *In martyrologio Hispano* Ioannis Tamaii ^d nunc denuò producta videmus quædam S. Patris carmina, quæ ex mss. se dare ait. Cuius liberalitati occinere libet Virgilianum illud:

timeo Danaos & dona ferentes.
 Non enim tales sunt quales videri volunt manuscripti Tamaii codices. Quod quidem à me haud calumniosè dici sæpius testatum facimus (1).

182. Tribuit quoque Constantinus Caietanus Benedictinus in libro quem inscripsit: *Sanctorum trium Episcoporum Religionis Benedictinæ luminum vitæ & actiones* ^e, Isidoro nostro ex tribus uni, ultra *Regulam monachorum*, huiusmodi aliud maioris adhuc molis opus: scilicet in *Regulam S. Benedicti commentaria*, ut eò magis sanctissimum præfulem ordini ac professioni Benedictinorum vindicare possit. Sed verè fragmenta illa, quibus, tamquam sectiones horum commentariorum fuerint, (ut Caietanus credit) Petrus Diaconus Casinensis & Smaragdus S. Michaelis in Lotharingia abbas, in *Expositionibus eiusdem regulæ usi* sunt; quæque idem Caietanus in unum colligit ^f: non aliunde quām ex *Regula monachorum* desumta esse nemo utrumque textum columnatim ibi, & quasi παραπλήσια adductum, conferens inficiabitur. Non quidem (Caietani verbis) illorum breviarium quoddam, aut illis stilo subiectoque similia; sed, uti demum ille ait, verius eadem cum *Regulæ monachorum* verbis. Quamvis enim tria quatuorve horum segmentorum sine parallelo ex regula sint: ea ex aliis S. Isidori libris partim habita, nec diffitetur ipse Caietanus: partim ex *Regula ipsa esse monachorum* locupletiore his capitibus apud eos qui citant Smarag-

^a Die IV.
^b Aprilis in actis
^c S. Isidori pag.
^d 191.

Pag. 19.

Pag. 56. &
^d frequentibus.

CAPUT IV.

359

dum Petrumque Casinensem, ratio ipsa persuadet; quin Isidorum, Regulæ peculiares formatorem, Benedictinæ explanandæ muneri se addixisse, nullum aliud ab his fragmentis fundamentum rei producentibus statim credamus. Nam & quod in præfatione commentarii sui Petrus diaconus posuisse dicitur (habere se ex bibliotheca Casinensi ms. Caietanus ait ^g) breviter se Regulam expositum, quia in huius rei negotio operam dederunt (inquit) Paulus Casinensis diaconus, Rhabanus Maurus, Doctor Isidorus, Stephanus, ac Paulus, abbates: commode possunt intelligi; quatenus ad Isidorum pertinent, de *monachorum Regula* ab eo descripta, unde nec aliunde testimonia desumit auctor, quæ ad illustrandum & instruendum monachi propositum in *Regula Benedictina* contentum, ei deservire poterant; quantumvis ad Benedictum nihil Isidorus, nec huius ad istius Regulam respectus ullus fuisset. Potuit quoque Petrus Casinensis in hoc cum aliis decipi, ut ex *Regula* ab Isidoro præscripta monachis interpretem eum Benedicti egisse suspicaretur.

183. Idem Constantinus Caietanus quasi prætermissa post editiones omnes eiusdem S. Doctoris septem alia opuscula, unà cum eius vita & actis produxit, nempe:

Sermonem brevissimum S. Isidori in die nativitatis Domini. Legi eum in Alcuini Homiliario Caietanus monet Gesneri fide in *Bibliotheca*.

184. *Sermonem de sanctis angelis*; è duobus codicibus bibliothecæ Vaticanaæ, quorum alter antiquior signatus numero 3836. hanc habet inscriptionem: *Incipit sermo S. Isidori in S. Archangeli*; alter verò recentior signatus numero 1269. hunc habet titulum: *Sermo S. Isidori Episcopi in S. Michaelis Archangeli*. Atque utrobique divisus est in tres sectiones, seu lectiones, pro nocturnorum usu. Vedit & in aliis Casinensis monasterii mss. lectionariis Caietanus.

185. *Fragmenta commentariorum in Regulam sancti Benedicti*. de quibus paulò antè quæ scire opus fuit annotavimus.

186. *De conversis ad monachos librum*. Edidit hunc Henricus Canisius ^h ex ms. num. co-

^h Tomo ..
ⁱ Antiq. lectio-
 num.

tensi Isidori operum collectione MDCCCLXXVIII. *Tom. II. Append. à pag. 67.* In Escorialensi Codice, anno ut in eodem manu coæva legitur MXIV. exarato, *Lit. Z. Plut. II. n. 2.* inscripto *Forum Iudicum seu Visigothorum Leges*, post librum tertium habetur poemata: *De gradibus consanguinitatis* sub hac rubrica: *Versiculi Domini Isidori de adfinitate vel gradus hominum*, Inc.

Aspice pendentes ex Iuris arbore natos &c.

(1) Ea sunt quæ olim in Isidori *Bibliotheca* legabantur Epigrammata inscripta Origeni, Hilario, Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, Cypriano, Prudentio & aliis quorum extabunt in eadem volumina; necnon in eiusdem Isidori *Pigmentario*, in quo thus & odores, balsama, unguenta, tum patria tum etiam peregrina; flores item atque herbæ, & medicamina varia servabantur: edita à Tamaio Salazario, Fabricio, Muratorio, Florezio, & novissime in Matri-

¹ In Apparatu.

codice monasterii S. Galli apud Helvetios, laudatus ob id à Possevino¹. Sed utrumque falli Caietanus monuit; cùm liber hic *De conversis inscriptus*, pars quædam sit libri primi *Sententiarum*, nempe undecim priora huius opusculi capitæ è totidem dicti libri 1. *Sententiarum* capitibus à septimo nimirum usque ad decimum septimum; nec non caput 12. *De superbia*, & 13. *De fornicatione*, è tricesimo octavo ac tricesimo nono desumpta sint.

187. *Epistolam ad Masonam Episcopum De restauratione sacerdotis*. Ait fē hanc edidisse, licet à Grialio & Breulio prius integrum editam, ut varias lectiones è diversis codicibus, quorum lectionem sequuti sunt editores, observaret.

188. *Prologum & argumentum quodam libri Synonymorum*, ex ms. codice Vaticanæ bibliothecæ signato numero 628. Prologus deest in Breuli editione. Utrumque autem in Matritensi, sed inverso prostat ordine. Neutrum putat Caietanus Isidori esse; sed quām non rectè id de eo quod incipit: *Venit nuper ad manus meas existimet*, quilibet iudex esto.

189. *Orationem, vel confessionem S. Isidori Episcopi & Doctoris*, è codice Sublacensis bibliothecæ: similem eam ceteris huius argumenti superioribus opusculis, & à poenitentibus in ore & corde habendam. Hanc iterum edidit, integrumque ut ait ex codice Gothicō Garſiæ de Loaifa, volumine 2. *Martyrologii sui Hispani* Ioannes Tamaius Salazarius. Latet adhuc eidem tributus.

190. *De institutione ieiunii quadragesimalis* liber. De quo hæc Marcus Zuerius Boxhornius in Notis ad Scriptores Hist. Aug. in Cladio Albino Spartiani. Non possum (ait) eruditum & Ecclesiasticæ antiquitatis studiosum lectorem hoc loco gaudium meum celare; repertum nempe à me esse superioribus diebus illustre & bene longum Isidori Hispalensis Episcopi fragmentum De institutione ieiunii quadragesimalis: quod alibi, & commodiore loco, si vitam Deus dederit, publici iuris faciam. Hæc ille. Inter sermones quoque S. Isidori, quorum Sigebertus & ex eo Trithemius recordati sunt, cur non collocabimus

191. *Sermonem in natali S. Æmiliani Episcopi Vercellensis*: qui incipit: *Vir Ecclesiasticus & crucifigi mundo per mortifica-*

tionem propriæ carnis debet &c? Nam reperiri hunc in tabulario antiquissimo Ecclesiæ Vercellensis affirmant Ioannes Stephanus Ferrerius, huius urbis & ipse Episcopus, in *S. Eusebii Vercellensis, eiusque in eo Episcopatu successorum, vita & rebus gestis*^k: dum res gestas narrat istius S. Æmiliani, quem undecimum facit eius Ecclesiæ antistitem, & hunc ex *Lybio Aragoniæ* oppido oriundum fuisse ait, atque interfuisse Conciliis Romanis III. IV. & VI. sub Symmacho Papa annis DI. DII. & DIV. & quod eius corpus inventum fuit ac translatum in cathedralē Ecclesiæ anno MCLXXXI. XVI. Cal. Iunii, eiusque diem festum in eadem Ecclesia III. Idus Septembribus quotannis celebrari. Hæc omnia Ferrerius. Quæ quidem Aragoniæ regni, peculiarisque eiusdem sancti præfusilis loci natalis, cives non ignorare æquum est.

192. *De partibus quoque orationis librum Isidoro adscriptum reperiri cum aliis aliorum in cod. 99. bibliothecæ D. Caroli de Montchal Tolosani præfusilis refert Labbeus in Specimine antiquarum lectionum, seu Bibliotheca nova ms.¹ Præterea extra ^{1 Suppl. 4.} editiones Isidorianas, leguntur aliæ non pag. 198. minoris ponderis & fructus lucubrations, quarum Doctor sanctus auctor dicitur. Et est certè auctor*

193. *Orationis synodalnis in Concilio Hispalensi secundo dictæ*, de qua Braulio: Quo verò flumine eloquentia, & quot iaculis divinarum scripturarum seu patrum testimoniis, Acephalitarum hæresin confoderit, synodalia gesta coram eo Hispani acta declarant: in qua contra Gregorium præfatæ hæresis antistitem eam afferuit veritatem (1). Tribuitur quoque ei

194. *Missale & Breviarium quibus Ecclesiæ Hispaniarum in sacris celebrandis, & quotidianis precibus persolvendis usæ fuere ex Concilii Toletani IV. decreto illo (ut creditur) quod canon secundus continet, De uno ordine in ministeriis vel officiis in cunctis Ecclesiis celebrando*. Cùm enim hæresis Arianorum non potuisset non ordinem omnem rectum in Ecclesiastica disciplina observandum turbare, varietatemque erroris sequelam ubique inducere: nihil magis curandum fuit catholicis præfusilis quām sacrum omnem ritum & cæremonias, tum Fidei rectæ conformes, tum universis Gothicæ ditionis tam in Hispania

(1) Nullum ex his opusculis, nimirum quæ à n. 182. Noster inter dubia, aut non prorsus explorata Isidori opera recenset, exstat sub eiusdem nomine in Regia Biblioteca Escorialensi; neque alibi in ea in-

cidi. Videndum de his Fabricius in med. & inf. n. 25. sub titulo: *Scripta quæ in novissima operum Isidori editione desiderantur*, quibus & nos alia subiungemus.

^k Roma edito libro anno MDCLXII. apud Aloisium Zanettum in 4.

nia quam in Gallia provinciis uniformiter observandas præscribere. In quo vix dubitari potest, quin Leander dum vixit Arianismi exturbator, muneri suo satisfererit. Sed cum Isidorianum communiter hocce audiat *Missalis & Breviarii Gothicis officium*: denegare non possumus Isidoro nostro præcipuum aliquem huius fabricæ, doctissimæque atque gravissimæ, simul & piissimæ compositionis, honorem & laudem. Quod confirmat Guitmundus lib. 3. *adv. Berengarium*, cuius hæc verba: *In quodam Missali Hispano, quod dicunt sanctum dictasse Isidorum &c.* Elipandus quoque eo longè superior in epistola quadam ad Albinum, seu Alcuinum, orationem quandam in vigilia Paschatis cani solitam eidem sancto viro tribuit.

195. Quamquam, ut verum fatear, nolle ex Concilii decreto isto supra dicto factum admittere, ut hæc Isidoro confiendi perpetui ritus sacri (quod vulgo existimant^m) cura demandaretur; ne eam & quod inde natum est haud exigui laboris & contentionis opus intra sic breve tempus, quod à celebrato Concilio usque ad sancti præsul's intercessit obitum, necessario restringamus. Verò etenim mihi similius est, pridem iam eum, post antiquorem aliorum operam, incubuisse huic rei confiendæ, cum Concilium celebretur; sive in usum iam tempore Concilii hunc ritum venisse Isidorianum; eò autem direxisse sanctionem suam Toletanos patres, ut per universam Gothicī nominis ditionem eundem *orandi ordinem atque psallendi* (Breviarium indicatur) eundem in *Missarum solemnitatibus modum* (*Missalis significatur liber*) observari præciperent. Nisi enim iam promulgatus, aut in usu esset ritus aliquis approbatus quo uti deberent facri homines: frustrâ fuisse de evitanda diversitate, atque ex ea scando lo legem dicere. Eminentissimus tamen S. R. E. Cardinalis Ioannes Bona vix auctorem admittere vult Isidorum lib. 1. *Rerum liturgicarum* cap. 11. eo quod inter libros ei tribui solitos, & ab Ildephonso & Braulione laudatos huius mentio absit laboris: tum quod in *Missæ S. Martini* quadam oratione, confessoris sanctissimi ætate eam fuisse consectam satis indicetur: tum demum, quod & Leandro, & Ildephonso, & Juliano Toletano, & Petro Ilerdensi *Missæ & orationes*, sive earum libri, tribuantur. Ad quod minimè applicuissent animum sancti viri & Episcopi, si iam ex conciliari decreto publicis privatique sacris quem transgredi fas non esset præscriptus ordo fuisse. Accedit, di-

versum esse Mixtarabici *Missalis* quod idem vulgo cum Isidoriano creditur ordinem, ab eo quem libri 1. *De Ecclesiasticis officiis* cap. 15. Isidorus servari tempore suo apud universum orbem prodidit. Quod tum Iacobus Pamelius, indicatis iis in quibus different partibus, in *latinis suis liturgiis*ⁿ; tum Ioannes Grialius in ^{n Tomo 1.} notis ad istud Isidori testimonium quod ^{pag. 642.} nuper laudavimus annotaverunt. Quæ omnia sanè cum iudicio excogitata, quantumcumque solidam incepti & absoluti officii laudem Isidoro nostro denegent: Isidorianum vulgo datum iis libris, & ab ultima antiquitate derivatum nomen id faltem confidere apud omnes recta ratione utentes debet, ut inter alios huic negotio deditos non ultima Isidori laus habeatur.

196. Quod autem post præscriptum semel ordinem sacramentorum, orandi atque psallendi necnon & *Missarum*, & quotidianarum precum per horas recitandarum ex Concilio sanctionem, adhuc sancti doctique antistites formandis orationibus atque *Missis* vacarent, sibique viderentur operæ pretium facere: ita interpretari possumus, ut id ipsum quod nunc solet eo tempore acciderit. Romana enim hodierna Ecclesia nil turbato in substantialibus regulis ordine tandem à B. Pio V. sanctissimo Pontifice stabilito, plures *Missas*, officiaque *integra*, aut eorum partes, pro diversis Ecclesiis, aut pro universo fidelium coetu, frequenter postquam approbata sunt, vel permittit recitare, vel præcipit.

197. Quare inter Elipandum, & qui cum eo contenderunt olim Francofordiensis Concilii antistites, è diversis Toletanæ præsertim Ecclesiæ præsulibus, præter Isidorum Hispalensem, derivata olim Gothicī ritus fuisse dogmata planè convenit. Ex libello Elipandi Toletanæ Sedis Episcopi, hæc sunt quæ recitant Francofordientes PP. in epistola eidem directa: *Item prædecessores nostri Eugenius, Ildephonsus, Julianus, Toletanæ Sedis antistites, in suis dogmatibus ita dixerunt in Missa de Cœna Domini*: qui per adoptivi hominis passionem dum suo non indulxit corpori. *Item in Missa de Ascensione Domini &c.* Sed quia hic locus non est de hoc insigni sacræ vetustatis monumento pluribus agere (quod captivitatis tempore inter Mixtarabes, hoc est Christianos Arabibus subditos semper retentum, & promiscuè in tota Hispania diu in usu habitum, vel hodie in Toletanæ Ecclesiæ cathedralis capella quadam ab inclytæ famæ viro D. Francisco Ximenio Ciñerio Hispaniarum pri-

^a Baronius ad ann. DCXXXIII. cum nostris historiis infra laudandis.

mate conservandæ huius rei memoriae causâ ædificatæ ; atque item alia Ecclesiæ Salmantinæ capella solenniter ex præscripto usurpatatur) : frequenter id argumentum exornantes auctores^o, cùm nostri, tum quoque exterorum nonnulli adiri poterunt.

198. Codex item legum *Wisigothorum*, seu *Gothica lex*, aut *Gothicum Ius*. Quod iussu Sisenandi Regis à Toletanis sexaginta duobus patribus in eodem Concilio Toletano quarto, cuius præses Isidorus & pars magna fuit, ordinatum & promulgatum falso creditur, errore hausto ab inscriptionibus veterum codicum, qui opus Sisenando tribuunt. Cùm enim duodecim libri, quibus totum continetur opus, maiorem partem Cindafvinthi ac Reccesvinihi eius filii legibus constet, qui Sisenando atque Isidoro ætate posteriores fuere : omnino tenendum est, aut Egicanis tempore confectum volumen (quod Ambrosius Morales existimat^p), aut eius filii Wittazzæ, cuius est lex 3. tit. 1. lib. 6. Nam quòd ad Alphonsum Castum ab quibusdam descenditur, congrua nulla sustineri ratione potest. Porrò collectionem istam, quam latinam, tum in *Veterum legum Septentrionalium populorum codice* qui editus est Francofurti anno MDCXIII. duobus voluminibus comprehensam, tum in *Hispaniae illustratæ* tertio volume^q à Ioanne Pistorio cum inscriptione *codicis legum Wisigothorum* editam habemus ; quæque *Liber Iudicium* apud nos audivit, quo nomine in quodam Concilio sub Ferdinandō Rege I. Legionis & Castellæ in Castro Coianza prope Ovetum habitu appellatam legi Morales idem refert^r.

^p Lib. 12. c. 61.
^q Pag. 841.
^r Lib. 12. cap. 20.

^s Lib. 3.
Chron. in principio.

199. Aliquando nostri maiores in vernaculum gentis sermonem convertentes, pro latino *Libri Iudicium*, hispanum *Fuero Jugo* seu *Juzgo*, titulum inscripsere: quasi *Forum* (id est leges; ita enim quodcumque legum sistema, quod servandum promulgaretur, appellabant) *Iudicium*, hoc est quod sequi deberent Iudices. Potuit sanè Isidorus auctor esse quarundam eius codicis legum, quas æquales ei Reges in publicum edidissent. Unde Lucas Tudenensis potuerit *Hispaniarum legislatorem* vocare^s. Atque hæ fortasse illæ sunt, quæ sub *antiquarum epigraphe*, fine ulla promulgatoris mentione, per totum ubique opus sparsæ conspiciuntur. Sed, ne certum aliquid hac re super statuere possimus, iis quæ Sisenandi Regis sub quo Isidorus flouruit nomen fronte gerunt, inscriptionibus fidem habentes, ipsa partium è quibus corpus coagmentatum est totum inspectio persuadet. De hoc *Foro* seu *lege Wisigotho-*

*rum laudare interim contenti erimus eos qui peculiariter de re ista differunt, scilicet ante alios Ambrosium Moralem lib. 12. cap. 20. & 61. Ioann. Marianam lib. 6. cap. 5. Bernardum Alderete lib. 2. *Del origen de la lengua Castellana* cap. 2.*

200. Magis adhuc certum est Isidorum nostrum non esse illum Isidorum Peccatorem qui auctor *Collectionis epistolarum decretalium vulgò laudatur*. Cui præfigitur *Ordo quidam de celebrando Concilio*. Huius falsæ persuasionis fundamentum posuit Hincmarus Rhemensis Episcopus in epistolæ illius, seu libri potius, ad Hincmarum Laudunensem Episcopum cap. 24. ^t Cùm de *ipsi sententiis plena sit* (inquit) *ista terra, sicut & de libro collectarum epistolarum ab Isidoro*, quem de *Hispania allatum Ricalphus Moguntinus Episcopus in huiusmodi, sicut & in capitulis regis, studiojus obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit*. Clariusque significans de quoniam Isidoro loquatur, in opusculi *De presbyteris criminalis, de quibus approbatio non est* cap. 21. ^u *Scriptum namque est in quodam sermone (ait) sine exceptoris nomine de gestis S. Silvestri excepto, quem Isidorus Episcopus Hispalensis collegit cum epistolis Romanae Sedis Pontificum à sancto Clemente usque ad B. Gregorium*. Hincmarus autem fide auctor in primis dignus videtur, qui ferè ducentis annis post Isidori obitum florebat. Quare ultra Ioannem Gersonem, plures cum eo sensere^v. Quorum sententiam in *Apologético adversus Blondellum* pro his epistolis & collectione Bonaventura Malvasia Bononiensis Franciscanus tueri prolixè conatur lib. 1. pag. 35. & sequentibus. Resistunt alii^w Isidorum Hispalensem distinguentes ab Isidoro Mercatore, seu Peccatore, quomodo alijs audit qui collectioni nomen suum inscrisissé fertur. Eo magis quòd sanctissimo Episcopo, siue ævi fulgentissimo lumini, vix tribuere has merces audeant^x, quæ aliis suspectæ, aliis omnino falsæ ac supposititiæ bonâ ex parte sunt.

201. Attamen distinguere possumus utrumque extremum declinantes, Isidorum Hispalensem esse quidem auctorem *Collectionis epistolarum decretalium* quæ eius præfert nomen, sed non eius formæ & extensionis, quam revera à quocumque alio postea induisse videtur. Dionysius quidem Exiguus ante sæculum ediderat suam illam principem *Decretorum compilationem*, in qua *Apostolorum canones, græca Concilia* in latinum conversa, tum *Africana latina*, tum denique *Pontificum Romanorum à Syricio usque ad ævum suum decreta*

^t In editione
Hincmari ope-
rum Parisen-
anni MDCCXV.
tomo posteriori
pag. 476.

^u Pag. 793.
eodem tomo.

^v Vincent,
Bellovac., &
ex eo Equi-
nus lib. 4. catal.
SS. cap. 30. Ioa-
chimus Vadia-
nus in Farra-
gine antiquita-
tum tomo 3.

<sup>Script. rer. Ale-
manic. Golda-
sti pag. 12. ubi &
Annator Bar-
tholomæus Scob-
ingerus, Ge-
nebrardus in</sup>

Chronic. anno
DCXVIII. alii
apud Malvafiam
pag. 37.

^y Baronius to-
mo 1. ad ann.
CII. num. 2. &
ad annum
DCCCLXV. n. 5.

6. 7. & 8. in No-
tis ad marty.
IV. Aprilis. Vo-
sius De H. L.
lib. 2. cap. 23.
Morales lib. 12.
cap. 21. fol. 127.

Mariana lib. 6.
cap. 5. Thomas
Tamaius ad
Luitprandum
pag. 83. Lab-
beus De Script.

Eccl. tom. 1.
pag. 648. Gon-
zalez in intro-
duct. seu Appa-
ratu ad decret-
tales num. 45.

^z Baronius,
Antonium Au-
gustinum, Anto-
nium Contium,
Perronium Car-
dinale, Petrum
Marca, Sirmon-
dum, harum
reprobatores
landat Philip-
pus Labbeus in
Diff. histori-
ca ad Bellar-
mini Script. in
Isidoro Hispa-
lensi de qua re
nos in Juliano
Hypobolimso
fect. ubi
de primatu Tor-
letano n.

^a Lib. 12. c.
^b fol. 127.

ta eum comprehendisse novimus. Vestigia Dionysii per me fuerit Isidorus secutus in germana sua (si quæ illa fuit) collectione, ubi Dionysianis illis addidisse videri potest *Africana, Gallicana, & Hispana Concilia, epistolasque Romanorum Pontificum*, qui post Damasum universali Ecclesiæ præfuerere. Namque huiusmodi collectionis exemplar, absque illis epistolis quæ ab antiquis ante Damasum & Syricum Pontificibus conscriptæ feruntur, cùm Antonius Augustinus magnus Apollo harum literarum alicubi se vidisse affirmavit; tum in Ecclesiæ Urgellensis bibliotheca etiam nunc adservari Stephanus Baluzius præfatione ad Reginonis *De Ecclesiasticis disciplinis* libros, docet. Escorialensis quoque alterius codicis qui monasterii S. Æmiliani priùs fuerat, Ambrosius Morales meninat^a, quem pro usu Alphonsi Regis VI. ante sexcentos ferè annos scriptum, Isidorianam istam continere collectionem existimari vulgò ait, eo præsertim arguento quòd nulla ibi epistola decretalis legatur quæ Isidori ætatem excedat.

202. Hic tamen postremò dictus codex, illasne epistolas veterum Romæ Episcoporum quæ sibi adhuc fidem frustrâ quaerunt, gremio excepit, Morales non dixit: in quo vellem eum accuratione fuisse maiori usum (1). Sed nondum eius doctissimi viri ævo in mentem venerat eruditis antiquorum monumentorum censoribus, ut de auctoritate harum epistolarum dubitarent. Apponam tamen brevem auctoris eius collectionis seu libri, quem se vidisse Morales ait, prologum, unde expisci possimus, cuiusnam operis auctorisve specimen sive indicium faciat. *Sedis Apostolicae præfulum constituta, quæ ad Fidei regulam, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam, in hoc libro diligenti cura collecta sunt; ita ut singulorum Pontificum quotquot decreta à nobis reperta sunt, sub uniuscuiusque epistolæ serie propriis titulis prænotarentur. Eo modo, quo superius pri-*

scorum patrum canones nostro studio ordinati sunt. Quatenus lectoris studium facilius intelligere possit, dum capitulis propriis distincta intendit. Hæc ibi. Quæ cùm legissem, & ad veteres alios similium Decretorum collectores oculos intendissem, si forte aliquis eorum ita præfatus fuisset: inveni iisdem ferè verbis conceptam præfationem Dionysii Exiguus ad suam Decretorum collectionem^b, sive ad Iulianum epistolam tituli S. Anastasiæ presbyterum.

203. Quòd autem ad Gregorii Papæ tempora Escorialensis codicis collectio illa pertingat, nos non movet. Nam licet Dionysius Exiguus Syrici tantum, & Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cœlestini, Leonis, Gelasii, & Anastasi constituta, usque ad annum scilicet CDXCVI. libro suo comprehendenterit: alius tamen his adiunxit Hilari, Simplicii, Felicis, Symmachii, Hormisdæ, atque Gregorii delecta: quem iuniorem *Gregorium* appellans auctor, abundè significat loqui se de præsenti Pontifice. Quare oportet renuntiare nos conjecturam suam Ambrosio Morali; & de Escorialensi codice nihil deduci ad Isidorianam collectionem posse, pro certo agnoscere. Eius sanè auctor, tum *Isidorus Mercator* (in codice quodam bibliothecæ Vaticanæ, quem existimo citare Alphonsum Ciaconium in schedis suis à me suprà laudatis, notato numero 698. non *Mercator*, sed *mercatus servus Iesu Christi* legitur); tum etiam *Isidorus Peccator* audit in libris manu exaratis^c; atque ultimum quidem, saceruli fortè sui more; nam & Fulbertus Gemeticensis in vita B. Aichadri eiusdem monasterii abbatis *Fulbertum se peccatorem* vocavit. Similiter Rhabanus libro *Poenitentium* se inscripsit. Eodem modo Concilii Parisiensis III. aliorumque Gallicanorum patres maiori ex parte sese actis peccatores subscripti erunt: sicuti Willelmus abbas Metensis ad Gregorium VII. Papam epistolâ in *Analectis Mabillonis* (2).

^b In Biblioth. iuris canon. veteris Iustelli tomo 1. pag. 182. & in Collect. Concilior. Binniana, & Labbe.

^c Vide Malvasiam apolog. contra Blondelum pag. 32.

^d Pag. 247.

(1) Nec in *Æmilianensi Regiæ Bibliothecæ Escorialensis Conciliorum ac Decretalium Epistolarum Codice* Era MXXXII. seu Christi anno CMXCIV. exarato; neque in antiquiore eiusdem Bibliothecæ alio, qui Era MXIV. seu Christi anno CMLXXVI. scriptus dicitur, & vulgo *Albeldensis*, seu à Scriptore *Vigilanus* audit, habentur Decretales ante Damasum & Syricum Epistolæ: me qui utrumque Codicem sèpius vidi ac recensui sponspore ac præde. Immo neque in Hispano-Lucensi, qui omnium fertur antiquissimus. In eo enim CIII. non plures, Epistolæ Decretales numerantur, quarum agmen ducunt Damasi II. Syrici III. Innocentii XXII. Zosimi II. &c. teste qui eum Codicem recensuit, earumque Epistolarum confecit indicem Ioanne Vasquo del Marmol in Epistola ad Didacum Gratianum Alderetum Philippo II.

Si Hispaniarum Regi à Secretis IV. Non. Martii MD. LXXXIII. in Regia Matritensi Bibliotheca superfite. De Ecclesiæ Urgellensis Codice idem testatur Stephanus Baluzius apud Nostrum num. præcedenti seu 201. Sed neque in Codicibus Monasterii Rivipullensis, atque Ecclesiæ Gerundensis, quos ad annum MDCL. Matritum allatos sèpius evolvi, Ante-Syrianarum Epistolarum exstat mentio: ut vel hinc pronum sit conicere hunc fructum non in Hispanico solo natum fuisse.

(2) Immo & Barcinonensi Concilio Era DCXXXVII. seu Christi DXCIX. sub Reccaredo, Ioannes olim Biclarensis Abbas subscriptit: *Ioannes peccator de Gerunda*, apud Aguirrium T. II. Edit. ant. pag. 419. quodque èodem recedit, Concilio Toletano VII. anno Christi DCXLVI. sub Cindasintho habito Ba-

fco-

* Ad ann.
ccccxxvi.

^a In hanc præfationem prolixè nos commentati sumus tomo I. Collect. max. Conc. Hisp. à pag. nempe 32. usque ad 162. ubi quæcumque ab Isidori Hispanensis eversoribus adduci solent, maturè diluuntur, ac penitus enucleantur. CARDINAL. DE AGUIRRE.

204. Si ergo Isidorus noster alicuius *Decretalium ac Decretorum* auctor est *collectionis*, abscondi omnino ab ea oportet quicquid suspectum suppositionis est; & ut magnus Baronius loquitur ^e germano rete rationis temporis signo minimè signatum. Quomodo enim ferri potest hoc eius esse Isidori qui anno DCXXXVI. vitâ decepsit opus cuius in præfatione ^f mentio fit Agathonis, non ante annum eiusdem sæculi LXXIII. Papæ Romani: quemadmodum & in *Ordine Concilii celebrandi*, qui eidem præfationi subiicitur connectiturque atque omnino eiusdem auctoris est, Concilii XI. Toletani anno DCLXXV. celebrati, quidam designatur canon ab Archidiacono recitandus. In quo antiquitatis monumento, scilicet *Ordine* isto, observamus pro canone seu capite usurpatum eræ vocabulum: legenda nempe indicit de Conciliis agendis capitula ex canonum codice, *id est ex Concilio Chalcedonensi erâ XVIII.* (reperitur lex de Concilio singulis bienniis celebrando canone XVIII. eius Concilii) *Item ex capitulis Orientalium PP. quæ Martinus Episcopus Bracarense de græco in latinum vertit erâ XVIII.* (respondet in ea collectione idem caput) *Item ex Concilio Toletano IV. erâ III.* (similiter hoc respondet caput in hoc Concilio) *Item ex Concilio Agatensi erâ XVI.* Sed hic corrigendum est *erâ XL* Nam in capite seu canone XL. hoc est, ultimo huius Concilii, necessitas indicitur singulis annis colligendæ Synodi. Fortè dicta era seu æra, quasi divisio seu sectio nam Græcis ^{æp̄os} facta est.

205. Sed, ut revertamur, ea quæ Isidoriani temporis non sunt, superaddi postea forsan potuere. Quod mihi primum est credere, cùm videam *Ordinem Concilii celebrandi* ex can. IV. Concilii Toletani IV. cui præfuit Isidorus, maiorem partem formatum fuisse; desintque ibi quæ de inferioris ævi sacris monumentis, veluti aditamenta, recentior aliquis in eundem Ordinem coniecit. Fuerit ergo huius Ordinis, quomodo primùm conceptus fuit, auctor Isidorus noster, reliqua verò alterius. David Blondellus, damnatae apud orthodoxos omnes vir memoriaræ, exactissimus tamen harum *Decretalium epistolarum* à Clemente I. usque ad Syricum, quas Isidorus hic primus foras protulit, inspector & censor: multis probat decretalium hunc collectorem minimè fuisse Isidorum nostrum ^g, neque alium ullum Hispanensem Episcopum ^h tum etiam nec Hispa-

num ⁱ, ut os iis obstruatur, qui Rhemensi credentes Hincmaro genti nostræ hoc mangonium improperant. Coniectatur inde non improbabiliter Germano-Francum vel Gallo-Francum esse ^k, forteque Benedictum illum Levitam ^l, qui Autgarii Moguntini præfulis iussu Gallico *Capitulorum Ansegisi Abbatis* operi postremos liberos tres adiunxit, Ludovicoque, Lothario, & Carolo Ludovici Pii filiis circa annum DCCCL. dedicavit.

206. Ac demum in *Mercatoris* titulum defigens mentis aciem, suppositas ab eodem Benedicto seu quovis alio has merces Isidoro cuidam Hispano suspicatur ^m, qui cùm frater Eulogii Toletani Episcopi, ac incliti postea martyris, esset, Saracenorum fugiens tyrannidem unà cum altero germano fratre Alvaro usque ad ulteriorem Franciam, Moguntiæ aliquamdiu exsulavit mercaturam exercens, circa id ipsum tempus quo Benedictus ille diaconus cum Autgario suo eiusdem urbis Episcopo in vivis erant. Quæ omnia ex Eulogii iam laudati martyris quadam ad *Willesindum Pampilonensem præfulem epistola*, circa annum DCCCLI. exarata; necnon & quibusdam compertæ fidei Chronicis & monumentis alia convenire aliis accuratè confirmat. Huius inquam Isidori Mercatoris, sed nihil aliud quam liberam à Saracenorum iugo vitam sibi è peregrinatione Moguntina quærantis, dolique aut inscii aut consci nominali, abusum fuisse istius Collectionis, decretaliumque epistolarum in ea contentarum auctorem, ut inde increbuerit fama, *de Hispanis* (quod Hincmarus ait) *allatam*: à verò existimat non ab ludere:

207. Aliquantulum tamen obstat, quod Hincmarus ut vidimus Ricolphum Moguntinum Episcopum eum fuisse ait, qui collectorum epistolarum librum ex Hispania allatum obtinuit & Gallias eo replevit. Ricolphus autem annum huius noni sæculi decimum quartum, aut decimum quintum prætergressus non fuit: quod idem Blondellus agnoscit ⁿ. Quocum stare vix posse videtur ab Isidoro Eulogii martyris fratre, post aliquot annos ^o à Ricolphi obitu in eam regionem veniente inditum formatoris dolo fuisse nomen huic operi, atque id pro Hispana merce venditatum. Aut fateri quidem compellemur, si Blondelli coniecturam ceteroqui sagacem non improbamus, Hincmarum perperam Ricolpho adscribere, quod successoris eius Autgarii alteriusve factum fuerit. Mini-

ⁱ Cap. 4.

^k Cap. 5.
^l Ibid. pag. 23.

^m Cap. 6.

^a In Prolegomenis Pseudo-Isidori cap. 2.
^b Cap. 3.

sconius Lucensis, Gottomarius Irenensis, Farnus Visensis, & Sona Britanensis Episcopi subscripti-

assumo sibi *Indigni* titulo apud eundem Aguirium pag. 525.

ⁿ Cap. 5. pg.

^o Scilicet anno DCCXXVII. ut Blondellus admissit p. 30.

mè quidem , ait ad aurem aliquis , & quòd importunè fundimus verba. Nam Luitprandus , antiquitatum ille inter vindices Hispaniarum , apertè docet quisnam Isidorus fuerit huius collectionis auctor: *Isidorus Setabitanus* (ait ille in Chronico^P) qui interfuit Concilio XVI. Toletano , composuit ordinem Concilii & collectionem Conciliorum , quæ dicitur *Isidori Peccatoris* , seu *Mercatoris* , quo cognomento vocatus est super *Isidori nomen*. Quo nihil potuit exprefſiori ad fictionis vultum ſtilo veluti ungue duci; aut quod hoc tempus nostrum , quo ambigi coeptum fuit de auctore collectionis , ac de *Mercatoris* & *Peccatoris* agnominibus , magis referret. Planè simplicitatis vultus innato statim fe colore prodit , ceruſam & purpurissum omne respuit , nec incrufari amat sed apparere. Germanus certè Luitprandus nihil dixisset ultra quām Isidorum Setabitanum epiftolas decretaque Pontificum collegiffe. Et cur potius interfuisse hunc Isidorum uni decimo sexto Concilio Toletano à Pseudo-Luitprando annotatur , quām & interfuisse decimo quinto , cùm utrique ſubſcriperit? Planè collecfio iſta primū forſan prodiit Parisiis ex officina Francisci Regnault MDXXXV. in 8.º hoc eſt tomo primo editionis Conciliorum , quam fecit ^q (1).

208. Præfert & Isidori nomen *Glossarium* quoddam , ſeu *Glossæ* liber dictus Isidori , qui frequens in manibus Eruditorum eſt. Hunc tamen compilationem eſſe à pluribus , nec ſemel aut ſimul factam Criticis placet fagacioribus. Cuius tamen ali-

quam partem quin Hispalensi attribuam , hoc eſt , prima operis elementa , & quod antiquissimè in eum librum coniectum novis accessionibus fundamentum præſtruxit , ægrè inducar. Thomam Reinesium confule ſis lib. 1. *Variarum lectionum* cap. 8. & lib. 2. cap. 14. quibus locis plura ex eo *Glossario* reſtituit acutè ac eruditè , ceterorum omnium id existimans opinatiſſimum , lectionisque minus impeditæ. Immo & Gasparem Barthium lib. 16. *Adversariorum* cap. 24. ubi Isidori alterius cuiusvis , non inhumanī auctoris , opus prorsus necessarium ad dignoscenda gothica verba , quæ in latinam linguam irrepferunt , cenſet ; & lib. 19. cap. 22. quo loco ex iis glossis ſi accuratè inspiciantur multa dici poſſe ait , aliis locis minus obvia aut fruſtra querenda : qui & lib. 26. cap. 15. multa eſſe , inquit in *Glossario* iſto *Isidori iunioris* egregia , multa ridiculè corrupta , omnia non negligenda iis qui latinitatis , präcipue cadentis , intellectui ſtudent ; tandemque lib. 4. cap. 9. ubi ad Isidorum Hispalensem , auctorem *Glossarii* primum uti nos inclinat: quibus omnibus locis par iſtud celeberrimorum huius ævi Criticorum pluri- bus huius libri plagiſ desperatis ſalutem & medicinam , ex coniectura tantum quæ , ſapè viros etiam fagacißimos fallit , attulerunt. Editum hoc exiftat *Glossarium* in *Autorum linguae latine* corpore poſtrema editio- ne Coloniensi anni MDCXXII (2). Antea tamen admiferat in ſuam S. Isidori operum editionem Breulius , non item in Matriten- ſem Grialius. Eſt & in *Glossariis* Vulcanii.

Ut

bre de ISIDORO MERCATOR ò PECCATOR , que el Cardenal Aguirre pretendio lavar en vano de falsedad , y fingimiento contra el uniforme dictamen del Orbe Literario , ilustrando largamente ſu apocrifa prefacion , defendiendo la legitimidad de ſus piezas , y pretendiendo probar que eſta era obra legitima , y cierta de San Isidoro : empeño por cierto paſmoſo en un varon tan ſabio y diligente &c. Et paulo inferius : Colección abominable , llena de fingimientos , y atribuida ſin embargo clara y expreſamente á SAN ISIDORO bajo el nombre de ISIDORUS PECCA- TOR ò ſea MERCATOR: lección errada que ha prevalecido , queriendo el fingidor dar á ſus pernicioſíſmas fabulas color de autoridad con la reputación que ya lograba el Santo Doctor Eſpañol con ſus obras eſparcidas en toda la Iglesia &c. Vulgavit primus has literas D. Iosephus Rodriguezius de Castro T. II. Biblioth. noviss. Hisp. à pag. 202. In Biblioteca Cottoniana , quod nolle- nobis hoc loco excideret , in CLAUDIO Lit. E. n. V. pag. 45. habetur hæc rubrica : Canones Apoſtolorum & Conciliorum , una cum Decretis Ro- manorum Pontificum per ISIDORUM MERCA- TOREM EPISCOPUM.

(2) Alias huius *Glossarii* Editiones laudat D. Iosephus Rodriguezius de Castro T. II. Biblioth. Hisp. noviss. pag. 336.

¹ Erat anno DCCXIX.
anno Christi
DCCXXI.

² Adi. Lector,
Collectionis no-
tiz Concilior.
tomum 1. cuius
bona pars in diſ-
cūtiendis iis quæ
Ildoro opponi
ſolent , infumta
eſt. Invenies
forſan quæ ani-
mum tuum con-
firment , atque
inter implicita
ac perrupta iter
expediant. CAR-
DIN. DE AGUIR-
RE.

(1) De Isidori *Mercatoris* ſeu *Peccatoris* *Decre- talium Epiftolarum Collectione* præſtat filere quam pauca loqui. Ac de Epiftolis *Ante-Syrianis* , in nullo è veteribus Eccleſiarum aut Monasteriorum Hispaniæ Codicibus exſtare , paulo ante diximus ; immo nec Isidorianæ *Decretalium Epiftolarum collectionis* , qualem Iacobus Merlinus Parisiis anno MDXXIV. Tomis Conciliorum intulit , memoria ; ac neque Isidori *Mercatoris* ſeu *Peccatoris* nomen ad Hispanos tranſit niſi ſequiſeculo ab Hispalensi morte , id eſt circiter Caroli Magni aut Ludovici Pii tempora. Et novimus quantum in concilianda *Ante-Syrianis* epiftolis fide Malvacia primum & Turianus infu- verint ; quantoque poſtea niſi atque animi contentionē Cardinalis Aguirrius adverſus Magdeburgenses & Blondellum pro aſterenda Isidoro Hispalensi earundem collectione depugnaverit : quorum tamen laborem pe- riſſe irritum , una fere eſt omnium Literatorum conſenſio. Interea Lectores mittimus ad Ioannem Alb. Fabricium *Biblioth. Graecæ* T. XI. à pag. 12. n. VIII. ad Claudium Fleurum *Difſert. præv. ad T. XVI. Hisp. Eccl.* à pag. 1. präcipue vero ad ſingularem dum viveret Amicum noſtrum Andream Mar- cum Burrielum , qui in literis doctiſſimis ad Cl. Pet- rum Caſtrum Canonicum Hispalensem item Ami- cum ac ſuperſitem , 30. Decembris 1754. argumen- tum plene exhaustit. Siſtimus earum gustum No es (inquit) eſta Colección Goda la publicada con nom-

209. Ut finiamus, quid à vero potuit abnormius excogitari quām quōd in fragmēto seu continuatione Isidoriani Chronici, quæ S. Ildephonso attribuitur Episcopo Toletano, Tudensisque Lucas inferuit suo, ita legitur: *Successit beatissimo Doctori Isidoro Theodisclus, natione Græcus, varietate linguarum doctus, exterius locutione nitidus, interius autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus. Nam libros quosdam De naturis rerum, & arte medicinæ; necnon & De arte notoria, quos pater Isidorus facundo stilo composuerat, & nedum ad publicum venerant, in odium Fidei corrupti, refecans vera & inferens falsa, atque per quendam Arabum nomine Avicennam de latino in arabicum transtulit. Hic in his & aliis pluribus infidelis inventus, & erroneus in articulis Fidei comprobatus, per Synodum ab Archiepiscopali dignitate degradatus est. Asserbat enim Dominum nostrum Iesum Christum cum Patre & Spiritu sancto non esse unum Deum, sed potius adoptivum. Hic, ut dictum est, privatus honore sacerdotii ad Arabes transiit, & sectæ pseudo-prophetæ Machometi adhæsit, & plura docuit detestanda sub Imperatore Heraclio. Tunc temporis dignitas primatiæ translata est ad Ecclesiam Toletanam.*

210. Profectò indigna hæc sunt quæ gravem suorum temporum antistitem Lucam, uti ab Ildephonso profecta deceperint, ut Historicis melioris commatis nostris placet^r. De Avicennæ hac fabula dicemus infrà cùm lib. 8. cap. 2. ad eos autores deventum à nobis erit, qui è saeculo undecimo Hispaniæ perperam adiudicantur. Ridiculumque prorsus est Theodisclum in libris *De medicina & rebus naturalibus* in odium Fidei vera refecasse, atque inferuisse falsa; cùm hoc potius ad scriptos ab eo de rebus sacris libros esset referendum. Quid enim medicina, aut ars illa quam appellat *notoriam* (superstitiosissimam illam intellige^s quam sub *Salomonis claviculae* nomine explanavit integro libro Cornelius Agrippa) cum Fide, & contra eam erroribus? Aut qua fronte Lucas *admittere* potuit, exsecrandæ doctrinæ librum *notoriae* huius artis sanctissimo Isidoro absque iniuria maxima posse adscribi? Nisi *De arte notaria* legendum sit, hoc est quæ per notas scribere docet: quam præter Latinos Hebræi etiam inferioris saeculi cognoverunt: de qua re Mullerus lib. 2. *Miscellan.* cap. 13.

211. Theodistum sanè, sive Theodisclum, Honorati Hispalensis post S. Isidorum Episcopi successorem, sinodali sen-

tentia sub Cindasvintho Rege in exsiliū missum, dignitatemque primatiæ quam ab antiquo habuerat totius approbatione Concilii Toletanæ Ecclesiæ confirmatam, Rodericus Toletanus antistes docuit lib. 2. cap. 21. Nihil tamen de falsatis ab eo Isidori operibus. Immo Græcum, hoc est Romanæ ditionis hominem, eo tempore, quo recens sub Sisebuto & Svinthila Romanum in Hispania imperium omnino disiectum fuerat, recuperatæque, omnes eorum à Gothis urbes, quod Isidorus ipse in Chronico, & *Gothorum historia*, necnon & alii affirmant: in Sedem Hispaniarum nobilissimam, primatiæque dignitate fulgentem irreperere potuisse aut vocatum fuisse, ut statim credamus vix eò tam magnus auctor duxerit. Inter enim annum DCXXXVIII. quo sexto Concilio Toletano Honoratus, & DCXLVI. quo septimo Antonius Hispalensis interfueret antistites, tragœdiam hanc recitatam fuisse oportet, quæ duo Concilia Cinthilæ & Cindasvinthi temporibus, hoc est post integrum Hispanam ditionem à Svinthila Gothis vindicata, coacta sunt.

212. Increbuit hæc forsan de corruptis Isidorianis libris fama, ob ei aliquando ab Hincmaro Rhemensi calumniosè atque iniuria obiectum, de quo suprà nos opportunè monuimus, in prædestinationis negotio errorem. Quamvis directè altera de Christo adoptivo Dei filio hæresis apostata huic imputetur à Luca Tudensi. Quod nec sine difficultate mihi est. Qui enim potuere recens damnatum in Theodiscli causa exsecrationeque conciliaris decreti sententiâ errorem, paulò post aliquo tolerabili prætextu suadere ac tueri Elipandus Toletanus, Felixque Urgellensis Episcopi, quorum hæc de adoptione Christi abominanda, & ex Arii sive Nestorii rogo excitata hæresis fuit? Quorum quidem tota historia vix admittere posse videtur præiudicium id quod refertur in Theodiscli causa non ita pridem factum. Cur enim, si Elipandus & Felix dissimulaverunt recentiter iudicatæ rei conscientiam, nullus eorum, qui sumtis in manus orthodoxæ Fidei armis pernicioſissimam & in Hispaniis redivivam hæresin opportunè conati sunt exscindere, argumento isto & exemplo confirmata demum rei conciliari canone apud Hispanos ipsos, fortasseque Toleti, cuius Ecclesiæ Elipandus præserat, & in qua celebrabantur iam eo tempore vulgo Concilia, & abdicatione Theodiscli tam celebris Ecclesiæ præfulis memoriae posterorum commendatae, usus unquam fuit?

213. Exstat enim hucusque licet inde-

^r Morales lib.
12. cap. 21. fol.
127. Mariana
lib. 6. cap. 7.

^s De qua plures agunt. Delrius *De magia*
lib. 2. quæst. 24. Torre-blancalib.
1. cap. 14. Io. Alberghinus in
Manuale Qualificatorum c.
18. seft. 3. §. 1.

ditum in aliquot bibliothecis nostræ Hispaniæ opus insigne vastumque adversus Eli-pandum , eiusque hanc de adoptione Christi hæresin Beati presbyteri , Heterique Uxamensis Episcopi: ex quo nusquam comprobatum legi Theodisclum huic eidem luto hæsisse , poenamque impietati suæ consentaneam luisse. Præterea , non solum Ragenspurgensis , seu Ratisponensis in Baioaria anno DCCXCII. cuius Alcui-nus paulò pòst laudandus meminit ; verùm etiam Franco-fordiensis anno DCCXCIV. coactæ Synodi sub Hadriano I. Papa & Carolo Magno Francorum Rege , eidem huic impietatis prosternendæ bellux laudabiliter incubuere. Unde ad posteros emanarunt epistolæ plures , vel nunc in corpore Conciliorum extantes , Hadriani videlicet I. Papæ , Paulini Aquileiensis , Petriquie Mediolanensis cum ceteris Italæ Episcopis ; necnon Galliæ & Germaniæ Episcoporum ad Hispaniæ directæ Episco-pos qui Felicianam istam luem contraxerant tandemque ipsius Caroli Regis no-mine alia ad Elipandum eosdemque Hispaniæ Episcopos directa. Nec in ulla ha-rum tamen Synodi huius Hispanæ ad-versus eundem in Theodisculo Hispalensi compressum errorem celebratæ vola aut vestigium exstat.

214. Alcuinus item Caroli eiusdem Magni magister , librum inscripsit seu epistola-m ad Elipandum , necnon & contra Felicem Urgellitanum libros vii. qui sub no-mine Paulini Aquileiensis vulgati in Bibliothe-ca Patrum fuere; aliaque sunt eiusdem Alcuini huc spectantia in eius operum edi-tione Parisiensi ; immo & in eorum appen-dice Paulini iam laudati Aquileiensis con-tra Felicem libri iii. aliisque adversus Elipandum libellus continentur. Quos o-mnes in tam controversa & famosa eius ævi quæstione , latere potuisse Felicis & Eli-pandi causam iam olim fuisse præjudicio Theodiscli causæ in Concilio , quod aiunt, damnatam, incredibile prorsus videtur. La-tuisse autem , obstinato isto univerforum quæ contentio hæc peperit monumentorum silentio persuadetur. Elipandus autem & Felix , ut suprà tetigimus , qua fronte ad-versus Concilii hanc sanctionem iudicium-que , nulla eius mentione , vel ad interpre-tationis aliquo eludendum colore , habi-tâ , coram tota Hispaniarum Ecclesia insur-gere , libellumque doctrinæ suæ , Ildephonsi etiam , Eugenii , Julianique , Toleti Episco-porum testimoniis munitum , ad Carolum dirigere ausi sunt : quo eodem Eugenio , ut Toleti Episcopo , Concilium illud Theo-disculo infernum fuisse habitum , rationem

temporum secuti affirmare cogimur?

215. Tandem movet salivam quomi-nus Pseudo-Ildephonsi , seu quod verius credimus Lucæ ipsius Tudensis , relationi de Theodiscli impietate atque exitio cre-damus ^t , id quod in fine audimus : *Tunc temporis dignitas primatæ translata est ad Ecclesiam Toletanam.* Quæ ipsa legitur rei causa apud Rodericum Toletanum lib. 2. cap. 21. Unde Lucas Tudensis per me desumserit. *Hinc (Cindasvinthus Gotho-rum Rex) perfidum (⁹ Theodisclum Hispanensem) Episcopum synodali sententia in ex-silium misit , & dignitatem primatæ , quam ab antiquo habuerat , totius approbatione Concilii Toletanae (ait) Ecclesiæ confirma-vit.* Nam , ut antea docuerat , Rex ille à Romano Pontifice privilegium obtinuit , ut secundum beneplacitum Pontificum Hi-panorum primatæ dignitas esset Toleti , sicut fuerat ab antiquo. Suspecta enim quo-dammodo hæc mihi sunt è Roderici ca-lamo venientia , qui perpetuam hanc To-letanæ primatæ prærogativam ita acriter omni tempore tutatus fuit , ut brevissimo etiam quod laudavimus capite , bis eam , neque necessariò , expresserit. Ecclesiæ quidem Toletanæ aliqua maior aliis , ci-stra primatiale , dignitas à Regum in ea urbe regiam suam habentium accessit præsentia. Inde ibi crebrò acta Concilia , quæ aliquo modo erant regni totius co-mitia ; interveniebantque his Reges & curiæ magnates ; non à primatæ munere: quod neque nomine tunc in Hispania no-tum. *Primas enim pro metropolitano , non pro metropolitanorum principe , ubicum-que in Conciliis eius dignitatis mentio est,* accipitur. Nec si revera esset , metropoli-tani antiquiores recentioribus antistarent sedendi ordine ; sed omnes Toletano an-tistiti , si talis fuisse , loco cederent.

216. Pariter honori regiæ curiæ atque eius antistitis datum , quòd convicinos To-letanæ Sedis Episcopos (è suffraganeorum numero scilicet) singulis per annum men-sibus in eadem urbe commorari debere statutum fuerit , can. 5. Toletani Concilii septimi : quòd item Toletani Episcopi Re-ges ungerent ; & quòd Episcopis in propriis Sedibus decedentibus , quos iis successores elegissent Reges , eos non exspectata unius-cuiusque provinciæ Concilii , quod in more antea fuerat , approbatione , ne plus æquo electiones protelarentur , salvo ta-men uniuscuiusque provinciæ iure , Tole-tani deinceps ordinarent Episcopi : quam ei prærogativam Toletani xii. Concilii pa-tres canone 6. decrevere. His saltem delati Ecclesiæ huic honoris gradibus veluti mu-ni-

^t Hanc de Theodisculo fa-bulam sibilo nos olim explodi-mus in Collect. Max. Concil. Hisp. tom. 1. pag. 85. & seqq. ubi totum nego-tium ad exactam criterii trutinam examinavimus. CARDINAL DE AGUIRRE.

^⁹ Defunct hæc parenthesi con-tenta in qui-busdam libris.

* Uti fecit
Franciscus Pa-
dilla *Hisp. Eccl.*
hijt. cent. 7. cap.
31. & 32. &
post eum Rode-
*ricus Caro *De**
las antiqueda-
des de Sevilla
lib. 2. cap. 14.

nita est via , qua recuperatæ à Mauris Toletanæ urbis tempore in eam emersit primatialem totius Hispaniæ dignitatem , quam divinæ Incarnationis anno MLXXXVIII. Urbanus ei Pontifex Romanus tandem concessit. Dicta hæc sunt libere ab studio partium * , ac saltem ne infictæ ob indignum eius antistitem Ecclesiæ Hispanensis urbis pœnæ famam , à Luca Tudensi & Roderico Toletano Episcopis propagatam , absque ullo examine suscipemus (1).

CAPUT V.

De BULGARANI Comitis epistolis mss. De REDEMPTO ; qui de obitu S. Isidori scripsit ; et de SISEBUTO Gothorum in Hispania Rege , atque item IOANNE Cesaraugustano Episcopo , Braulionis fratre. De canonibus paschalibus. ARTHUAGI monachi incerta memoria. IUSTUS Toletanus Episcopus diversus à Iusto diacono apud Isidorum. Pseudo-Luitprandi oscitantia in exscribendis sancti Ildephonsi verbis. PAULUS diaconus Emeritensis. BRAULIO Cæsaraugustanus præful.

(1) Prae laudatis Isidori operibus nonnulla adiungimus in quæ , Escurialenses nostros & aliarum Bibliothecarum catalogos præter legentes , incidimus. Sintne autem re ipsa , aut titulo tenuis à superioribus diversa , iureque aut iniuriâ Isidoro adscripta , Lectorum iudicium esto ; nos peculiares singulorum titulos & gnorismata in medium afferemus. Primo igitur in Bibliotheca Escurialensi *Lit. b. Plut. III. n. 14.* habetur : *Isidori oratio quam sacrum viaticum ante obitum suscepturnus in templo Beati Vincentii Martyris habuit* ; nili tractus ille est qui apud Redemptum exstat in narratione Isidori obitus ; cum enim hæc scribimus , Escurialensem Codicem ad manum non habemus. Item , *Lit. f. Plut. IV. n. 9.* post librum *Differentiarum Isidori* , continuo legitur: *EIUSDEM liber Genealogicus dictus* , sive *De cognominibus*. Incipit : *Duo sunt Adam : unus protoplatus , alius filius Bardæ. Duo sunt Enos : unus de Cain , alter de Seth. Duo sunt Cainan : alter de Cham , alter de Seth &c.* pergitque usque ad Marias quas decem fuisse ait. Eiusdem argumenti sub titulo *De Genealogiis* , atque eodem fere ac noster initio , exstat inter Pauli Alvari Cordubensis opera libellus à Cl. Florezio. *T. XI. pag. 50. n. 69.* laudatus ; quem tamen ipse Paulo abiudicat. Rursum *Lit. m. Plut. II. n. 23. & Lit. L. Plut. II. n. 8.* habetur : *Isidori Collectum De lacrymis* , diversum ut videtur ab aliis affinis argumenti opusculis. Incipit : *Dilecte fili , dilige lacrymas : noli differre eas &c.* Definit : *Vide quisquis hæc legeras , ne quod legendō respicias , vivendo contentnas : quod & ipsum , eodemque initio ac fine , ac sub titulo : Collectum Sancti Isidori* , exstat quoque in Bibliotheca Monasterii Alcobacensis Catalogo Olisipone MDCCCLXXV. edito , *Cod. XXIX. pag. 25.* à Tamaio Salazario *T. I. Martyr. Hisp. XXV. Febr. pag. 252.* Sancto Valerio Bergidensi tributum. Ulterioris in Codice *Lit. L. Plut. III. n. 8.* anno Christi DCCCLIV. exarato , post *Missæ Exegetin* quam Isidoro adscriptimus , habetur Opusculum : *De Baptismi officio , ac de ordine venientium ad Fidem* , in quo de quatuor eorum gradibus , nimurum Com-

Ad hunc epistola sancti Isidori explicatur. Anceps questio de quoniam sancto Emilio no is scripsit. Additionum Braulionis nomine ad Maximi Chronicon confitarum insigne documentum. EUGENII duo Toletani , quorum iunior Scriptorum album ornat. Figmentum de Itinerario Antonini ab Eugenio correcto. FRUCTUOSUS Bracarense Episcopus an Benedictinus. Huius regula à Benedictina multum differt. Ioannes Mabillonius taxatur. FRUCTUOSUS alter senior fictitius. Pseudo-Juliani de Fructuoso nugæ.

Anonymi carmen.

217. TEMPORIS quo Isidorus Hispalensis floruit æquales aliquot , ex quo cumque lucubrationum genere dignos qui recenseantur , nunc subiiciam.

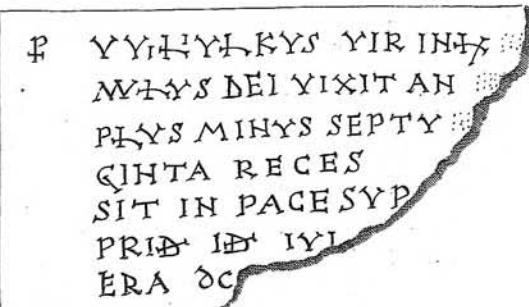
218. BULGARANUS Comes sub Gundemaro Rege (biennium hic Gothis , usque ad annum DCXII. imperavit) Galliæ Narbonensis præfectus , plures epistolæ ad diversos direxit , quæ ad nostram usque ætam adhuc ineditæ in quodam Ovetensis

Ec-

petentium , Catechumentorum , Baptizatorum , & sacro chrismate Inunctorum : non secus ac de Poenitentium ordine in quo Flentes , Audientes , Substrati , & Consistentes ex veteri Ecclesiæ disciplina numerantur : quod maxima ex parte ex eiusdem Isidori libris *De Off. Eccl.* & præcipue è II. cap. 2f. & seqq. desumptum videtur ; nisi is fuerit singularis libellus DE CONVERSIS , quem Isidoro tribuit Barthius *Advers. Lib. XVIII. c. 1. in fin. pag. 894.* Demum in Escurialensi librorum Indice ad annum MDLXVII. ad Philippum II. Hispaniæ Regem misso , cuius exemplum exstat in eadem Bibliotheca *Lit. K. Plut. I. n. 19.* habetur : *Isidorus De adversa fortuna* : quem titulum nusquam alibi me legisse memini. Ac si verè Braulionis est vetus atque uberior illa Isidori Operum Prænotatio cuius Cyprianus Suarezius meminit apud Grialium in Prologo , quamque Ioannes Mariana in duobus certe vertutis codicibus invenisse testatur in *Not. ad Isidor. lib. I. contra Iudeos c. 2* : omnino adscribenda Isidoro est Quarta Psalterii translatio , nimurum (ut Ipse l. c. pergit) post tres illas famosas quas *Divus Hieronymus adoravit auctore Sigeberto* ; quamque Ipse Psalterium Hispanicum appellare nihil dubitat. Mitto Hispaniæ nostræ elogium à Labbeo primum , mox à Cl. Florezio , atque in novissima editione Matritensi vulgatum *T. II. Append. pag. 66.* Apud Montfaconium Biblioth. Bibliothecar. in Laurentiana Medicea *T. I. pag. 300. col. 1.* inter alia Isidori opera legitur : *De quodam Filentulo qui omnem substantiam suam erogavit pauperibus ; neque tamen à fornicatione cessavit usque ad mortem.* Exstat in noviss. eius Bibliotheca editione 1775. *T. II. Latinor. Plut. XXIX. Cod. 39.* In Biblioteca Cottoniana in *IULIO Lit. F. n. VII. pag. 14.* exstat : *Catalogus virorum illustrium* , sive Ecclesiasticorum Scriptorum , à passione Christi , usque ad XIV. annum Theodosii : ex Isidoro Hispalensi. Nonnulli Isidoro tribuunt Epistolam sive Tractatum de institutione novæ vitæ ; sed ea potius S. Valerii Montensis esse creditur , ut nos infra in *Valerio Lib. V. c. VII. n. 370.*

Ecclesiae codice membranaceo ante quingentos annos iussu Pelagii Episcopi ad usum Alphonsi Castellae ac Legionis Regis VI. exarato; atque in alio codice Complutensis

(1) Illustrum hunc Franciae, seu potius Australis, Episcopum vocavit Moralius quasi id *proprium* eius nomen fuisset, deceptus, uti ego ex illo, vulgari compendio *Ill.* quod in Complutensi (nunc Escorialensi (*Digramm. &c. Plut. I. num. 14.*) codice viderat; cum id in veteribus codicibus ante annum Christi M. exaratis, indicando *Incerti*, quod ignoramus aut retinere volumus nomini adhibeatur: quemadmodum apud Græcos δεῖς & δεῖνα, apud Hebreos פֶלֹן pelon, & contractius plon, unde Hispanum phulano, eodem prorsus *Incerti*, aut Innominati significatu. Latini id per *quidam* exprimunt. Recentiores codices eius loco substituant N. Aliud dicendum de compendio INL. & maxime cum decussata L, hoc modo INL: quod in Codicibus Gothicis aut Gothicis saporis Illustrum five Illustrum valet, ut saepius periculo facto didici. *Eporæ*, sive ut apud Plinium III. 3. *Ripæporæ Fæderatorum* (hodie Montibro) ad Baetis lœvam XXVIII. à Corduba milliari, apud virum doctum D. Ferdinandum Lopezum de Cardenas Presbyterum in tabula lapidea quam ante hoc triennium vidi ac descripsi:

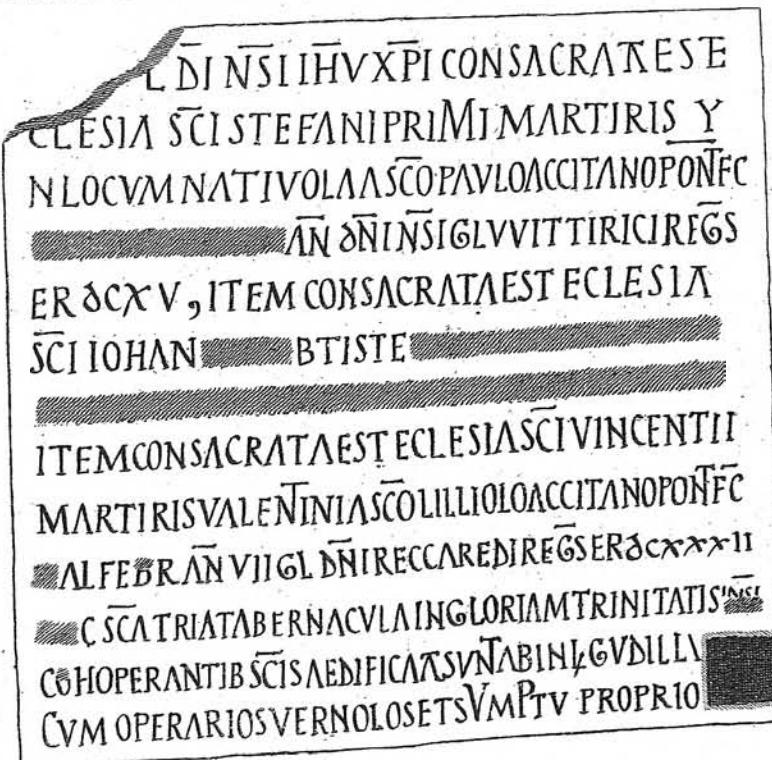
id est: XPUS. WILIULKUS VIR INLUSTRIS &c.

sæcundi Ildephonsi collegii, Ovetensi isto antiquiore, servatae sunt. Quibus quidem epistolis, quarum una ad Regem, duæ ad Episcopum quendam nomine *Illustrum* (1),

Aaa alia

Item Granatae in arce *Alhambræ*, in exteriore muro Ecclesiae Sanctæ Mariæ meridionali plagæ obverso in tabula lapidea INL GUDILL: five INLUSTRIS GUDILLÆ mentio exstat: quam ego tabulam quod plurima contineat scitu dignissima nec facile aliunde mutuanda; quodque à nemine quem legerim Granatenium Historicorum hactenus edita sit (Bermudezius enim Pedraza *Histor. Granat. P. I. cap. 17.* initium tantum eius exhibet): hoc loco repræsentandam duxi accurate à me ex autographa descriptam; pro cuius planiore captu notandum, consulto erasas linearum quartæ, sextæ, sequentisque integræ litteras; tūm quod quinta quintæ linea X. in dextro superiore decussis cornu non nihil incurvanda, atque horizontali linea finienda sit, ut in L. quodammodo definat atque ita quadragenarium numerum conficiat, hac, scilicet figurâ Δ : ne mpe ut consecrationis Ecclesiae Sancti Stephani epocha sit Era DCXLV. five Christi annus DCVII. qui Wittirici regni quintus fuit; alias enim Era DCXV. quæ illico in tabula legendibus occurrit, incidet in annum Leovigildi decimum, seu Christi DLXXVII. Demum, quadram quæ in tabulæ extremo visitur scrobem, data item operâ in eadem excavatam, condensis ut coniicere est, Sanctorum Martyrum lipsanis. En illam, ubere sane atque illustri commentario dignam.

*Granatae, in arce Alhambræ in exteriore muro
Ecclesiae Sanctæ Mariæ, versus Meridiem.*

Scri-

^y Bulgarani aliae ad alios scriptæ leguntur ^y, nonnulla illius temporis gesta, nec aliunde nota, manifestari, Ambrosius Morales, rei auctor, & oculatus testis, lib. 12. cap. 11. Historiæ suæ nos docuit.

219. Eiusdem Isidori clericus fuit REDEMPTUS, qui brevem Narrationem beatissimi Pontificis obitūs nobis reliquit: ad quem, cum additamento Archidiaconi directa legitur epistola quædam eiusdem Isidori *De usu panis azymi in occidentali Ecclesia:* quam tamen aliqui eapropter non admittunt, quia res ista inter utramque Ecclesiam diu post Isidori ætatem agitari coepit. Conservata fuit *Narratio hæc obitūs* in eo, quo de nuper locuti sumus, Ildephonsiani apud Complutum collegii septingentorum annorum, ut creditur, codice: cuius Ambrosius Morales cum rei notitia meminit lib. 12. cap. 21. ^z Exstatque in editionibus Isidorianis Matritensi ac Breulii Parisina (2). ^z Pag. 125.

220. SISEBUTUS quoque Rex Gothorum, non minus quam dignitatis culmine, armorumque præstantia, literis atque eruditione, latinæque linguæ peritiâ inclitus, inter Scriptores loco suo donandus est. *Etenim fuit* (Isidorum audis ^a) eloquio nitidus, sententiâ doctus, scientiâ literarum magna ex parte imbutus. Quare idem Isidorus libro suo *De natura rerum* ad eundem directo sic præfatur: *Dum te præstantem ingenio, facundiaque, ac vario flore literarum non nesciam, impendis tamen amplius curam, & quædam ex rerum natura vel causis à me tibi efflagitas suffraganda.* Isidorus alter Pacensis Episcopus in Chronico seu *Epitome Imperatorum & Arabum* ^b vocat eum *virum sapientem, & nimium lite-*

^a Hist. Gothorum erâ DCL.

^b In Heraclio erâ DCL.

Scripturæ genius & universa inscriptionis indeoles illico Gothicam prodit, aut Gothicis saporis; extrema autem eius verba *cum operarios vernalos*; id est, ut ego interpretor, *cum servis domesticis, domive natis, sive adscriptiis*, indicant binis minimum sæculis post Reccaredi ac Wittirici ætatem exaratam fuisse, atque eo demum tempore instauratam ab Illustri Gudilla trium Ecclesiarum consecrationis memoriam. Nondum enim Regum quos prænomina vimus ævo, ac neque toto sæculo VII. Latinus apud Hispanos sermo in eam calamitatem devenerat, quam sequentibus sæculis expertus est; retinebatque inflexiones nominum seu varias pro diversis eorumdem casibus terminations: quæ Maurorum deinceps incuribus & Scriptorum infrequentia sensim neglectæ diuque intermissæ, ac tandem à vulgi usu, quem penes arbitrium loquendi est, penitus semotæ atque oblitteratae, prima Hispanici sermonis semina nostratrum animis ingessere. Exstant innumera huius rei exempla in eius ævi codicibus, & maxime in Missali Mixtarabico, atque in antiquis Monachorum regulis, in quibus passim legas: *Pro spiritus pausantium*, id est, *pro animabus defunctorum: De diversas Monachorum ordines: De altera Monasteria: Post*

raturæ deditum. Quæ Rodericus Toletanus lib. 2. cap. 17. verba exscripsit. Anonymus Benedictinus in *Chronico abbatie S. Remigii Divisionensis* ad annum XII. Regis Theoderici (quantumvis *Sisebodus* nuncupet) ^c A d' Achein edito tom. I. Spicil. pag. 377. Tomo I. Hisp. illuſtra- tæ pag. 102. ^d Martinus X. mena in Anna- libus Eccles. Gienn. pag. 35. Ita nobis an- mo harerit, si aliquando lique- rit accuratius ea conferre cum MSS. Gothicis biblioth. Tol- tanae, unde nævis ac sphal- matis deforma- ta, crassissima exscriptorum in- scitiam, ad nos pervenerunt. Epis- tolarum inscriptions sunt: I. *Ad Episco- pam Mentefanum, qui se re- clusit in mona- stero.* II. *ad Cæsarium Patricium, reſcripta per An- mundum.* III. *ad Eusebius Episcopum.* IV. *ad Tuditelanum, cum ex laico habitum in mo- naſterio acce- pisset.* V. *ad Ad- valicardum Re- gem Longobar- dorum & Theu- dolindam Regi- nam, pro Fide Chriſti, per To- tilanem dire- cta.* CARDINAL DE AGUIRRE.

221. Quod enim ad bibliothecam eius pertineat nomen, unus & alter vetus codex apud nos servatus, in iisque aliquot ab eo auctore profectæ, cum epistolæ, tum alia contenta opera, in causa sunt. Ii sunt toties laudati libri Ovetensis Ecclesiæ, & Complutensis collegii, quos vidit Morales, lib. 12. cap. 3. & in epistola ad Andream Resendum ^d, & in prologo ad secundum historiæ suæ volumen, ubi de libris antiquis agit, consulendus. Tertium adiungo, quem reperiri aiunt ^e in Toletana Ecclesiæ bibliotheca. In his omnibus exstant Sisebuti Regis Epistolæ ad CæciliūMentefanum Episcopum: ad Cæsarium Patricium Romanum, sub quo fuisse tunc videtur quicquid intra Hispanias Romanæ erat, hoc est, Imperatorum, ditionis: ad Eusebiū Barcinonensem antistitem: ad Theudilam & Sandrimerum quosdam, eius argumenti omnes, quod apud eundem Moralem interim videri potest, dum præteritæ incuriæ nostræ vindex aliquis sacra hæc antiquitatis monumenta luci non ultra invidet ^f.

Le-
innumeræ contumelia: Liceat Abbati dare nova querela &c.

(1) Exstat in Regiæ Bibliothecæ Matritensis Codice non *ætæ* modo, sed *ædæcūæ* Bulgarani Epistolarum, si binis quas Cardinalis Aguirrius habuit ad Agapium, aliam ad Ènudem directam adiungimus, quæ in Codice nostro, atque item in Escorialensi *Lit. b. Plut. III. n. 14.* ordine septima est. Aguirrius fidem de iis edendis videtur non liberasse. Ternas priores ad *Incertum Franciæ, sive Auſtrasiæ, Episcopum*, quia non nihil ad Hispaniæ historiam conferunt, primus omnium evulgavit Cl. novissimæ editionis Valentia Ioannis Marianæ Historiæ Hispanicæ Curator D. Vincentius Noguera & Ramon alibi à nobis laudatus, vol. II. quod anno MDCCCLXXXV. prodidit, à pag. 548.

(2) Habetur quoque in Regio Matritensi Codice in scripto *Scintillarum Alvari Cordubensis*, ex quo eam Cl. Florezius in Hisp. Sacr. T. IX. p. 366. translit. exstatque in Escorialensi saepius laudato, *Digramm. & Plut. I. n. 14.* qui idem Complutensis septingentorum annorum codex est à Moralio laudatus; atque in Toletana Ioannis Baptista Perezii opusculorum collectione.

222. Legitur cum his etiam *Vita & martyrium sancti Desiderii Viennensis in Gallia Episcopi*, quem Theodericus Rex, instigante Brunichilde eius avia, ab exfilio insulæ quò missus antea fuerat reductum, lapidibus obrui fecit Lugduni XXIII. die Maii anno DCXII. Cuius Sisebuto æqualis martyris Beda, Uſuardus, Ado in Martyrologiis, Romanumque II. die Februarii post Sigebertum^g & Fredegarium Scholasticum^h, meminere. Ioannes tamen Mariana noster eò inclinare videtur, ut magis esse alterius Sisebuti hanc Vitam putet, nullâ tamen huius sui iudicij ratione proposita. Quæ cùm in antiquissimo non uno codice, ut iam diximus, ad Regem Gothorum referatur; illeque doctrinam suam & pietatem & eloquentiam gravissimorum Scriptorum ore poſteris commendaverit: nihil est cur de alio auctore solliciti simusⁱ. Scripsisse autem eum ulteriùs aliquid historicum, aut geographicum, inde colligere posse videmur, quòd Ioannes Ægidius Zamorensis Franciscanus in *Adverſariis* (qui liber vastus inmensaque lectionis in schedis adhuc bibliothecarum latet ineditus) seu in tractatu I. *De præconiis Hispaniae*, de Carpetania provincia loquens: quæ tamen (inquit) sicut referunt *Plinius & Sisebutus, ad Carthaginensem provinciam pertinet* (1).

223. Sub Sisebuto, & Svinthilane eius successore vixit IOANNES Cæſaraugustanus Episcopus, Maximi successor, Braulionis fratriς decessor, de quo S. Ildephonſus: *Ioannes (ait^k) in pontificatu Maximum sequutus, Ecclesiæ Cæſaraugustanae Sedem ascendit, primò pater monachorum, & ex hoc præful factus in regimine populum: vir in sacris literis eruditus, plus verbis intendens doce re quā scriptis: tam largus & hilarius dato, quā hilaris etiam vultu. Unctionem namque Spiritus Dei, quā fovebatur intrinsecus, tam largitate munera quā habitudine vultus adeo præferebat, ut & datum gratia commendaret, & non datum gratia excusaret. In Ecclesiasticis officiis quedam eleganter & ſono & oratione composuit: Hoc est, non ſolum duxit ſtilo, ſed & musicam*

(1) Sisebuti Gothorum Regis epistolæ: I. Ad Cæciliū Mentesanum Episcopum. II. Ad Cæſarium Patricium per Ansemundum. III. Ad Eusebium Episcopum. IV. Ad Theudilanem. V. Ad Adualicaldum (al. *Advalvaldum*, ut apud Cl. Florezium T. VII. p. 330.) Regem Longobardorum, & Theodelindam: cum insertis Cæſarii Patricii ad Sisebutum *pro Cæcilio* (id est per Cæciliū); & *per Ansemundum, & Ursellum*: simul cum *Desiderii Episcopi Viennensis & Martyris vita vel Passione* eodem Sisebuto auctore: habetur apud nos in Bibliothecis Regia Matritensi, Toletana, Escorialensi; neque uno tantum

modulationem cantui præscripsit. *Annotavit inter hæc (ſubiungit) inquirendæ Paschalis solemnitatis tam subtile atque utile argumentum, ut lectori & brevitas contraria, & veritas pateat patefacta.* E Concilii Toletani IV. canone 5. conſtat, ſolere in Hispaniis de solemnitate Paschali varietatem exiftere prædicationis hoc eft publicationis; diversa enim obſervantia laterculorum paschalis festivitatis interdum errorem parturit. Proinde (eidem Concilio) placuit, ut ante tres menses Epiphaniarum Metropolitani ſacerdotes literis in vicem ſe inquirant, ut communī scientiā edocti, diem resurrectionis Christi & Comprovincialibus suis inſinuent, & uno tempore celebrandum annuntient¹.

224. Vulgarius eft, quā ut hīc inculcare ſit neceſſe, cùm Græcorum, tum Latinorum veterum hanc circa rem ſtudium, Hippolyti Portuensis, Prosperi, Anatolii Laodiceni, Theophili Alexandrini, Victoris Aquitani, Dionysii Exiguī, aliorumque: de quibus latè huius argumenti enarratores, atque inter alios Ægidius Bucherius Iefuita in *De doctrina temporum*, ſeu in *Victoris & aliorum canones paschales commentario*, egit. In difficii ergo & controversa re, cuius poſt tot doctiſſimorum hominum vigilias nondum tota conſtabat ratio: nonnullam, atque adeo laudabilem poſuiffe operam Ioannes Cæſaraugustanus videri debet. Ildephonſus inde ait: *Duodecim annis tenuit Sedem honoris, adeptus vitam gaudii, ad quam anhelavit defiderabili voto. Subſtitit in ſacerdotio temporibus Sisebuti & Svinthilanis Regum.* Inter annum ſcilicet DCX. quo Maximus tunc Cæſaraugustæ Episcopus Toleti decretum Gundemari Regis confirmavit, ac DCXXXIII. quo Braulio Ioannis nostri frater & ſuccellor Toletano IV. Concilio interfuit. Sifebutus quidem anno DCXII. Svinthila (ut Recaredi II. trimeſtre imperium cum Ildephonſo nunc omittam) anno DCXXI. regnum obtinuit, DCXXXI. vitâ funatus (2).

225. ARTHUAGUM quendam, cognomen to GOTHUM, uſque ad Svinthilanis tem-

Aaa 2

¹ Confirmant
Concil. Bracar.
II. cap. 9. Are-
laten. I. cap. 1.
Carthagini. III.
cap. 1. & v. c. 7.

po-
exemplu. Ex his quæ ad Cæciliū Mentesanum ſpettant, vulgavit ex parte Martinus Ximena *Annal. Mentesan.* pagg. 34. 35. 36.: reliqua è ſupra memoratis Bibliothecis corralit primus omnium Cl. Florezius atque in Hispaniæ Sacrae Tomum VII. intulit à pag. 318.

(2) De Ioanne Cæſaraugustano Braulionis fratre ac decessore nihil ſuccurrit, niſi conſcriptum eiusdem iuſſu ab Eugenio, poſtea Toletano Præſule eius nominis *Tertio* (aliis *Secundo*), poemation in quo Canonici utriusque Fœderis libri ſuo ordine recenſentur.

In Chronic.
ann. DCVIII. &
DCXII.
In Append.
ad Greg. Tu-
rinensem anno
Theoderici Re-
gis VIII.

In apogra-
pho nostro ex
Toletano auto-
grapho transcri-
ptio, à Sisebuto
Regis compoſi-
ta dicitur *Vita*
hac S. Deside-
rii. Quapropter
non eſt cur Si-
ſebuto huic no-
stro opus hoc-
ce invidēamus.
CARDINAL. DE
AGUIRRE.

De Script.
Ecc.

pora sanctitate ac literis floruisse , scriptaque reliquissim Gothorum historiam , ex Augustiniani ordinis Chronicis Ambrosius Morales lib. 12. cap. 19. refert. Cisla monasterii , olim Augustinianorum ut aiunt nunc Hieronymianorum , Toletani fuisse alumnū credi voluit Pseudo-Maximus ^m: cuius quidem verba in Estepano codice ita concepta : Arthuagus ⁿ cognomento Gothus , ex ordine sancti Augustini floret : (quæ si aliquo probabilitatis solo nitantur , hæc faltem ex ordine sancti Augustini , uti glosse omnino erunt furcillis reiicienda) ita leguntur in Bivariana editione : Arthuagus cognomento Gothus , ex ordine sancti Augustini , Toleti floret opinione sanctitatis. Alias : ^o Scisla Toleti floret sanctitate. Pseudo-Luitprandus item ^p: Prima die Maii moritur sancte compositeque Toleti Arthuagus monachus Augustinianus Scisla Toletanae. Tandemque Pseudo-Iulianus ferè iisdem verbis ^q.

226. Et hanc ; similemque aliam ex his fontibus derivatam , alterius Artinodi eiusdem Cisla domus coenobitæ notitiam iactant Augustiniani ^r : cum quibus nunc non agimus; sed solum quod in hac historia salebrarum & vadorum est significare intendimus. Arthuagum anno DLXXXIV. sanctitate floruisse (quod Maximus ait) iam monachum , quibus faltem virilis ætas seu tricennaria innuitur , vix convenire cum eo ad quem prorogâsse dicitur ætatem , hoc est , DCLIX. anno , inficias nemo iverrit , qui non in macrobiorum Dextri & sequacium reipublicæ constitutionem , cum eorum auctorum iuratis defensoribus conspiraverit. Nam ætatis plusquam centenariæ tempus hi duo anni , quorum postremum eius vitæ ultimum Pseudo-Iulianus prodit^s , includunt. Necesse est ergo ut testimonium hoc refutantes conferamus nos ad Pseudo-Luitprandi chronologiam , qui anno DCXXXII. emortualem Arthuago dixit. Sed Luitprandus , si germanus aliquis Chronicus auctor , in Estepano fragmento servatus non ultra annum DCXXX. progreditur ; quare frustra , eum uti veri anni Arthuagi obitū sequestrem & arbitrum consulemus. Deinde prima die Ianuarii decepsisse eum Iulianus ait ; prima die Maii Luitprandus. Quæ conciliare inter se ipsa invicem pergent qui solidi quicquam horum hominum præstigiis atque umbris attribuere non verentur.

227. Fertur & huiusmet Arthuagi epistola ad Isidorum Hispalensem Episcopum data ab Augustinianis Salmantinæ urbis haberi. De qua hæc Hieronymus Romanus de la Higuera Jesuita , in suis

ad Luitprandum Notis , quæ in Ramireiana Antuerpiensi huius operum omnium editione leguntur ^t : Ex epistola Deus dedit Gordiano Hispalensi hoc (Isidorum nempe extrusum à Sede sua , Gordianumque hunc intrusum fuisse) manifestè patet ex libris epistolariis Romanorum Pontificum Romæ impressis. Nec mirum aliqua tacuisse Scriptores , quæ in dies magis tempus retegit. Idque confirmatur ex epistola gothica manuscripta , quam habent PP. Augustiniani Salmanticenses , Arthuagi Gothi Toletani monachi Augustiniani ad eundem Isidorum. Quid autem gothicæ adiecto significare de epistola ista voluerit Romanus rei auctor unicus , ^{reponit} aliquis interrogandus erit. Nam si gothica lingua scriptam fuisse eam accipiamus , quinam eius interpretem Augustinianis Salmanticensibus aut Romano Higueræ præstitit ? Vix enim est ut è contrario credam de gothica scriptura seu charactere , doctum latinitatis hominem sic locutum.

228. Præterea ex domesticis nullus , quod sciam , neque Thomas de Herrera ^u , qui coenobii Salmanticensis tabularia omniaque vetera monumenta consuluit , huius epistolæ meminerunt. Unum Higueræ conformare Julianum , hoc est , vas figulo suo noveris. Nam in huius Collectione variorum carminum importuno fatis loco hæc leguntur : Nunc verò post hæc carmina sequuntur quædam epistola , quarum prior est Arthuagi monachi Gothi ad D. Isidorum , quæ sic incipit : Reverentissimo domino Isidoro &c. Sequuntur tamen post hanc notam adhuc alia carmina , nec deuentum unquam fuit ab auctore ad præmissas epistolas. Extra hos duos , qui mutuò sibi morem gerunt , nullam huius epistolæ notitiam invenias.

229. Sisenando , qui Svinhilæ successor , Gothorum Rege , iustus Helladii successor in Episcopatu Toletano , à S. Ildephonso elogium hoc promeruit ^x : Iustus post Helladium discipulus eius , illique successor innexus est , vir habitudine corporis ingenioque meritis decorus atque subtilis , ab infantia monachus , ab Helladio ad virtutem monasticæ institutionis affatim educatus pariter & instrutus , in Agalieni monasterio tertius post illum rector est factus. In Pontificatu autem mox illi successor inductus , vir & ingenio acer , & eloquio sufficiens , magna profuturus , nisi hunc ante longavam vitam dies abstulisset extrema. Quid vero hædoles ad bibliothecam si quæris , audi iam elogii clausulam : Scripsit ad Richilanem Agalienis monasterii patrem epistolam debita & sufficienti prosecutione constructam , in qua patenter adstruit susceptum gregem re-

^m In Chron. ad ann. DLXXXIV. num. 2.

ⁿ Abbreviatum ita coc. legitur in codice isto.

^o Ita citat. Ramirezius in Notis ad Luitprandum anno DCXXXII. n. 46.

^p In Chron. ad ann. DCXXXII. num. 46.

^q In Chron. ad ann. DCLIX. num. 325.

^r Marquez De origine eremitarum cap. 11. § 2. & 3. Hier. Roman. in Augustinian. histor. cent. 3. Vide Bivariuin ad Luitprandi an. DLXII. num. 8. & DLXXXIV. n. 2. Ramirez ad Luitprandum anno DCXXXII. n. 46. & ante eos Iordanus Saxoferratus , & Amb. Corolianus , quos Romanus laudat.

^s Num. 325.

* Ad annum DCXVI. n. 24.

Auctor Historie cenobi S. Augustini Salmanticensis

* In libello De Script. Ecc.

relinquere penitus non debere. Exstisit rector (hoc est Toletanus præful) annis tribus, & tempore Sisenandi obiit, qui Rex post hunc die nono decimo defunctus abscessit.

230. Concilio iv. Toletano Iustus eius urbis iam Episcopus interfuit, quod sub Sisenando habitum fuit anno DCXXXIII. Hunc iterum sanctus Ildephonsus laudat in *proœmio suæ ad Isidorum De viris illustribus additionis*, Gerontii presbyteri ei adversantis facinus horribili poena vindicatum à Deo memorans; Iustumque Toletanum Episcopum ab altero Iusto, Helladii eiusdem Ecclesiæ antistitis diacono, qui æquè Episcopo suo haud impunè insultavit, aperte distinguens: ut in tam aperta re Higueræ prolixa quadam ad Luitprandi id ipsum confirmantis quoddam segmentum ^y notâ non multùm indigeamus. Paulisper tamen manendum est in alio eiusdem Luitprandi testimonio ^z de Iusti nostri Toletani præfulis pontificatu, quod convincendæ imposturæ huius Chronicæ unum satis mihi videtur: *Eligitur (ait) præful Toletanus sanctus Iustus monachus Benedictinus ex monasterio Agalieni, rector patrimonii. Hic longe alias à sæculari, qui vir sanctus, pius, innocens, & optimis moribus instruitus, præest tres annos suis monachis. Potuitne stupidè magis Ildephonsi de Iusto intelligi ac exponi relatio? Rectorem eum Ildephonsus dixerat in Agalieni monasterio factum ab Helladio tertium, exstisitque rectorem (Toletanæ Sedis intellige) annis tribus. At rectorem patrimonii Luitprandus exposuit, tribusque annis monachis suis præfuisse. Patrimonii rector inter Gothos nullus, sed Comes patrimonii seu patrimoniorum, ut ex Conciliorum liquet subscriptionibus ^a. Demus tamen rectorem aliquando dictum, qui revera patrimonium regebat principale; hoc tamen nihil proficit Iusti causæ, qui ab infantia monachus, Ildephonso teste, neutquam potuit huic muneri præ-*

^a Recclæ Co-
mitis patrimo-
niorum in Con-
cil. VIII. & IX.
^b Vitali Com. pa-
trimonii Conc.
XII. & XVI.

esse. Rexisse item annis tribus (suam scilicet Ecclesiam) ita refertur à Luitprando, quasi de præfectura monasterii sanctus Ildephonsus sit locutus. Quo nihil potuit ab eius excogitari mente magis devium ⁽¹⁾.

231. Huius temporis PAULUS ille est EMERITENSIS diaconus, qui *De vita & miraculis patrum Emeritensum* librum nobis reliquit. Hunc à multis desideratum primus edidit Barnabas Moreno de Vargas Emeritensis urbis Decurio, qui eiusdem quoque historiam conscripsit, Matriti anno MDCXXXIII. in 4.º Deinde iterum D. Thomas Tamaius de Vargas vir clarissimus ad veteres, cùm gothicæ tum latinæ scripturæ membranas collatum, ac propriis notis illustratum, Antuerpiæ apud Ioannem Meursium MDCXXXVIII. in 4.º Octo scilicet exempla is ad manus habuit, quatuor gothicis literis, totidem latinis exarata. Ambrosius Morales in scholiis ad sancti Eulogii Toletani Episcopi & martyris caput primum libri 2. *Memorialis sanctorum*, alterius quoque eiusdem operis meminit. *Paulus hic Emeritensis (ait ^b) diaconus, cùm Emeritensis Ecclesiæ & antiætitum eius historiam scripsisset, tum etiam de aliis sanctis viris quædam adiunxit. Existat etiam eiusdem confessio catholica (2).* Quæ duo opera MSS. non parum antiqua, in S. Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca habentur. Eadem multo vetustiora in nonnullis aliis bibliothecis conspeximus. Laudant Pauli hanc historiam, cum idem Morales aliis locis ^c, tum alii, tam nostri quam exteri Scriptores ^d. Inter quos Hieronymus Romanus Augustinianus *De republica Christiana* agens lib. 1. cap. 15. in suis *Mundi rebus publicis*, quoddam huius operis exemplum ms. se redemisse ait, & veluti ex orci faucibus eripuisse à quodam bibliopolia Complutensi, dum perdere id iam vellet; atque cum aliis libris Toletanæ Ecclesiæ donâsse. Eaque eo videtur proposito

^b Hisp. illuf. tom. 4. pag. 282

^c In Prolegom. tom. 2. sub titulo *Las ayudas que tuvo,* & lib. II. c. 72.

^d Baronius ad ann. DLXXXIX. tomo 7. Maria- na lib. 5. cap. 13. Padilla cent. 7. cap. 17. pluresque alii, quos Tamaius collegit in principio *Notarum.*

ab

auctorem, quisquis ille est, in Proverbia quoque (forsan Salomonis) expositionem conscripsisse. Parum mihi arrident. Huic Iusto tribui posse existimat Rodriguezius de Castro *Biblioth. noviss. Hisp. T. II. pag. 348.* Sermonem five Homiliam quæ habetur *T. XXVI. Biblioth. PP. Ed. Lugd. 1677.* hoc titulo: *Iusti Abbatis sermo in conventu multorum Abbatum & Episcoporum Ordinis Cisterciensis;* ipse tamen Sermonis titulus manifeste Rodriguezii coniecturam reiicit.

(2) Diligenter evolvi Cl. Andreæ Marci Burrielii excerpta è Bibliotheca Toletana quæ in Regiam Matritensem concessere; tum nostra, atque Escurialenses MSS. Catalogos, si forte in hanc Pauli Emeritensis *Confessionem Catholicam* inciderem. Sed frustra fui.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi exemplum recens è Toletano, ut in eo legitur, codice desumum, hac rubricâ: *Iusti Episcopi Toletani. De ænigmatibus Salomonis octo non amplius foliis constans: quod cum à nemine Bibliographorum Iusto tributum videam, num eius germanum sit plane dubito. Incipit: Sunt autem in Salomonis carminibus ænigmata multa, sunt & proverbia, five parabolæ &c. quæ non usque adeo congruunt tractationis initio, sed illico videntur ex alio opere divulsa. Definit: Tria sunt quæ bene graduntur: quartum quod incedit feliciter. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum: Gallus succintus lumbis, & aries. Nec est Rex qui resistat eis. Huius ænigmati textum iam supra exposuimus in libro proverbiorum: quæ indicant,*

ab auctore formata , ut exemplis rerum domi , hoc est in urbe Emeritensi mirabiliter patratarum fidem eorum confirmaret , quæ de Italiæ suæ miraculis sanctus Gregorius libris iv. dialogorum collegerat. Quos libros non alium habuisse auctorem , præter alia argumenta ^e , non Isidorus tantum in libello *De Scriptoribus Ecclesiasticis* , sed & in prologo Paulus noster , eius sancti Pontificis æqualis , egregiè comprobant. Latè agit de aliquot Emeritensium Pontificum , præsertim Pauli , Fidelis , & Massonæ , rebus gestis.

^e De *Dialogorum* S. Greg. Lib. 5. Labbeus *De Script. tomo 1.* pag. 391. Mabillon. *Præfat. ad acta SS. Benedict.* §. 2. tomo 1.

^f Padilla dicta cent. 7. cap. 17. fol. 203. Tamaius in fine *Scholiorum* pag. 316.

^g Cap. 3. principio.

^h Lib. 12. cap. 35.

tri de Montibus abbatem fuisse suspicatus est , ut in sancti Fructuosi mentione infra monebimus.

233. Laudatur apud sanctissimum Scriptorum historicum Ildephonsum BRAULIO , frater Ioannis suprà laudati , cuius in Cæsaraugusta *decedentis* (Ildephonsus ait ⁱ) ^{i Cap. 12} adeptus est locum , vir , sicut germanitate coniunctus , ita non minimum ingenio memoratus. Clarus & iuste habitus canonibus & quibusdam opusculis. Scripsit vitam Æmiliani cuiusdam monachi , qui & memoriam huius , & virtutem illius sancti viri suo tenore commendat pariter & illustrat. Habuit sacerdotium ferè viginti annis , quibus expletis clausit diem vitæ presentis. Duravit in regimine temporibus Sisenandi , Cinthilæ , Tulgani , & Cindasvinthi. Subscriptio eius legitur in Conciliis omnibus huius , quo vixisse refertur temporis , Toletanis iv. v. & vi. In vii. sub Cindasvintho anno DCXLVI. deest Cæsaraugustani Episcopi nomen. In viii. sub Reccesvintho anno DCLIII. Taio Episcopus Cæsaraugustanus iam apparet. Quantum eius de Ecclesia meritum in iis fuerit coetibus , Isidorus Pacensis Episcopus satis docet , qui de quarto loquens quem Sisenandus coegerat : *huic sanctæ (inquit ^k) Synodo inter ceteros Braulio Cæsaraugustanus Episcopus claruit : cuius eloquentiam Roma urbium mater & domina postmodum per epistolare alloquium satis mirata est.* Et paulo inferiùs de Concilio Toletano vi. sub Chintilane : *Huic Synodo Braulio Cæsaraugustanus Episcopus præ ceteris illustris excellit , atque piam doctrinam christianis mentibus decenter infundit , cuius & opus nunc usque Ecclesia re legit.* Quæ duo testimonia in unum redigit ea exscribens Rodericus Archiepiscopus Toletanus lib. 2. cap. 19. *Huic Synodo (sextæ , iuxta nostrarum editionum ordinem , quam ipse tamen quintam vocat) Braulio Cæsaraugustanus Episcopus præ ceteris illustris (ait) effulgit , atque piam doctrinam christianis mentibus decenter infudit : cuius & opuscula nunc usque Ecclesia veneratur.* *Huius eloquentiam Roma , urbium mater & domina , per epistolare alloquium est mirata.*

234. Nihil verò aliud infusione illa doctrinæ significatum nobis existimo , quæm quod sextæ huius Synodi canones Braulionis stilo sint formati. Fuit enim , ut ex aliis eius apparet , notatque Andreas Resendius ad Quevedum scribens ¹ , non paulò castigatoris , ac limatioris ævi illius aliis stili. Et fatetur ipse versùs finem præfationis sancti Æmiliani vitæ de qua statim agemus , *disciplinarum sæcularium stu-*

^k In epistolis
Imp. vel Ar-
bum sub Sis-
nando.

¹ Epistola
quæ edita est
inter Resendii
opera pag. 177.
& Hyp. illud.
tomo 2. pag.
1009.

studium ex parte se adtigisse (1). Archidianconus hic erat, cùm sanctus Isidorus litteras ei direxit: quæ inter Isidorianas leguntur Cæsaraugustanæ urbis, ut credimus, & Ioannis germanus frater, ut contra (*Thomam*) Truxillum nostrum censuit is, qui in magno opere *De actis Sanctorum* die XVIII. Martii *Synopsin de Braulione historicam* formavit: cuius & conieaturam de quibusdam in errore cubantibus sancti Isidori huius epistolæ ad Braulionem directæ verbis, ferè est ut probeamus, *Postularvi te* (ait Isidorus) *ut mihi decadem sextam sancti Augustini trasmitteres*; & statim subiungit: *Posco ut quoquo modo me cognitum ei facias*.

235. Quæ cùm nequeant de sancto Augustino ante duo sæcula vitâ functo intelligi, necessarium videtur ut ita corrificantur: *Posco ut quoquo modo mihi cognitam eam facias*. Attamen libentiùs ea intacta relinquem, cùm *cognoscendi* sive *incogniti* verbum idem Isidorus ita usurpare amet. De Iusto enim Urgellitano ait cap. 21. *Huius quoque fratres Nebridius & Elpidius quædam scripsisse feruntur, è quibus (malim de quibus) quia incogniti sumus, magis reticenda fatemur*. Sicut enim *incognitum* hoc loco pro nondum docto fese dixit, ita & *cognitum* se sancti Augustini sextæ decadi ut faciat Braulionem rogavit. Nisi hoc eodem sensu levior ista alia mutatio placeat: *quibus quia incogniti sumus in Iusti elogio, aut me cognitum de ea facias*, in ad Braulionem epistola. Cùm esset ergo iam Episcopus Cesar-Augustanus icipsit

236. *S. Æmiliani presbyteri vitam* (qui anno DLXIV. centenario maior ad superos abiisse dicitur) cum epistola dedicatoria ad Fruminianum presbyterum, quem *dominum suum & germanum* appellat (2). Unde Bivarius rectè collegit^m, non solùm

ⁿ Ad Maximum ann. DLXII.
^l pag. 475. in margine.

(1) Braulionem sacerdicia studia non leviter attigisse; neque illectos ei fuisse Virgilium, Nasonem, Flaccum; neque Iuvenalem ac Terentium, reliquosque aureæ ætatis Poetas: evincit eiusdem ad Taium Presbyterum Epistola, apud Cl. H. S. Florezii Continuatorem, exstant T.XXX. à pag. 331. Est autem ex illarum genere quas Græci ἀπεποντας vocant; lacescerat enim eum scripto Taius: cui Braulio, *Fixum apud Te* (inquit) *habeas, me posse remordere si velim: posse genuinum* (dentes scilicet, γανγρα) *laetus infigere: quia & nos iuxta Flaccum didicimus literulas, & sepe manum ferulae substraximus; & de nobis dici potest: Fœnum habet in cornu, longe fuge. Immo illud Virgilianum*

Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextrâ Spargimus, & nostro sequitur de vulnere sanguis &c.

(2) Exstat in Escorialenfi Codice Era DCCCCXCII. sive Christi anno DCCCCLIV. ut in eodem legitur, exarato *Lit. A. Plut. II. n. 9.* hac epigrapha: *Dei*

Ioannem decessorem in Episcopatu, sed & hunc Fruminianum fratres Braulionem habuisse. Quod significâsse in principio eiusdem vitæ is videtur, Ioannem *germanum maiorem natu communem*ⁿ, hoc est, suum & Fruminiani appellans (3). Edita hæc primùm vita fuit, ut credimus, à Prudentio Sandovalio Benedictino, Tudensi ac Pampilonensi postea Episcopo, Regio chronographo in libro *Fundationum Benedictini ordinis in Hispania sub Gothorum imperio*, sive *Originum Hispaniæ Benedictinarum*, cùm de Monasterio S. Æmiliani cucullati (vulgò *De la cogulla*) ageret. Quem hac Braulionis historiâ descriptum communis Castellanorum persuasio est^p; quamquam Aragonenses^q non hunc Æmilianum, cuius corpus in monasterio dicto asservatur eique monasterio nomen dedit; sed alterum Aragoniæ regni eremitam, cuius sacra pignora in oppido *Torre-la paja* dioecesis Turiasonensis exstant, Æmilianum Braulionis esse contendant.

237. Quam utique magnis animis certatam hucusque controversiam non est instituti nostri ut propriam faciam, aut cum Pseudo-Maximi gladio nodum solvam: qui post ortam controversiam ab inventore suo formatus aut deformatus, ut morem utrique parti gereret, alterum & alterum Æmilianum laudâsse ad annum DLXII. & ad annum DLXXVIII. non contentus: hæc addidit postremo isto loco, ubi de Æmiliiano Aragonensi agit, quæ novitatem suam apertissimè produnt: *Fuit aliis antiquior etiam presbyter & abbas sancti Benedicti* (Maximunne ita locutum credis?) *de quo suprà dictum est*. In fragmento sanè nostro, seu Estepano, ita semel, fit Æmiliani mentio ad annum DLIII. *S. Æmilianus monachus & presbyter in Cantabria moritur*. Supposititum Hellenanem pariter habeo, qui huic etiam dif-

ⁿ Aliter hoc verbum alii accipiunt. Vide Bivar. ibid. ad ann. DLXXVIII. n. 2. pag. 565.

^o *Primer a parte de las fundaciones de los monasterios de S. Benito.* Matri. MDCl.

^p Venerus in *Enchiridio*, Morales lib. 11. cap. 58. Mariaña lib. 5. cap. 9. Marieta Santos de España lib. 6. cap. 6. Santoro, Villegas, Tamaius plures laudat, Bivarius *ad Maximum* ann. DLXII. pag. 468. Mabillon. in *actis SS. Benedictin.* tom. 1. pag. 205. in *observ. præviis* ad hanc *Vitam*, Padilla cent. 6. cap. 31. & in *addendis* huic centuriæ, in principio volum. 2.

^q Michael Martinez del Villar *Del Patronato, antiguedades, varones ilustres de Calataiud, y su Arcedianato* fol. 128. Lanuza *historias de Aragon* tom. 2. lib. 4. cap. 3.

viro domnoque meo & germano Fronimiano presbytero. *Braulio Episcopus inmerito*. Et continuo. *Inciunt capitula de vita vel mirabilibus sancti ac beatissimi Emiliani sacerdotis vel confessoris Christi*, edita à beato Braulione Cæsaraugustane sedis *Æpiscopus*. (sic) Constat XXXI. capitibus, quorum postremum, cum penultimi parte deest in Codice.

(3) Fruminianum, seu potius Fruminianum ut in Legionensi Codice de quo mox, germanum Braulionis fratrem non fuisse, evincunt inscriptions duarum Braulionis ad eundem Epistolarum, in quibus tantum legitur: *Braulionis ad Fruminianum Presbyterum & Abbatem*; cum in Epistolis ad Basillam, & ad Pomposam legatur: *Braulionis ad Basillam germanam suam*; & *Braulionis ad consanguineam suam Pomponiam Abbatissam*. Exstant omnes apud Cl. Hisp. Sacr. Continuatorem T. XXX. pagg. 335. 337. 339. 343.

* Ad Maximum anno DLXXVIII. n. 2. pag. 562.

* Ad ann. DLXII. num. 7. pag. 478.

* Pag. 111.

* Pag. 205.

dispellendæ quæstioni intentus, Vercellensem Episcopum eum esse garrit qui apud Aragonenses colitur: vel à Bivario ipso male acceptus.

238. De Æmiliano agunt quidem ac de eius vita à Braulione conscripta, Usuardi, & Romanum, martyrologia. Prodiit secundò in commentario Francisci Bivarii ad Maximi Chronicon: tertio in *Martyrologii Hispani* Ioannis Tamaii de Salazar sexto volumine die XII. Novembris^t, tandemque in *Actis sanctorum ordinis S. Benedicti* Lucæ d'Acherii & Ioannis Mabilionii operâ collectis & evulgatis volume-
ne seu sæculo I. ^u *Hymnum quoque in eiusdem sancti viri laudem* composuit Iambico senario metro, ut in huius vitæ nun-
cupatoriæ epistolæ fine auctor ait. Trans-
ivit hymnus, hic ut creditur, ad Isidorianum Breviarium festumque huius sancti viri Æmiliani, ubi & nunc legitur:
Incipit:

*O magne rerum Christe rex inclite,
Parens Olympi, perpetim cui sidera, &c.
Editus exstat in Bivarii ad Maximum com-
mentario post Æmiliani vitam prædi-
ctam.*

239. *Vitam SS. MM. Vincentii, Sabinae, & Christetidis.* Huic enim ea tribui-
tur, quæ alias absque auctoris nomine cir-
cumfertur, in codice quodam Toletanæ Ecclesiæ quem Smaragdinum appellant: de quo Bartholomæus Quevedo eiusdem ca-
nonicus, vir planè doctus, Andream Re-
fendium olim monuit, ut ex Refendii ad
eum responsoria constat epistola^x tali vi-
ro dignissima, cuius paulò antè memini-
mus. Refendii verba: *Age, Braulio san-
ctus Cæsaraugustæ Pontifex, ut ais, ho-
rum trium martyrum historiam posteritati man-
darit, & Braulionis nomen liber Toletanæ Ecclesiæ, Smaragdinus appellatus, osten-
tat. De auctore certi nihil habebam, nec Ecclesiæ nostræ Eborensis Lectionarius, sa-
nè ante annos trecentos viginti scriptus, no-
men auctoris præfert. Credo tamen libro isti
Smaragdino oppidò non invitus.*

240. In bibliotheca monasterii S. Æmi-
liani cucullati servatur ingens codex ms.
Vitæ patrum inscriptus, cuius fini hæc no-
ta affixa legitur *Explicitus est liber iste à*

*Braulione Episcopo Cæsaraugustano erâ sex-
centesimâ septuagesimâ quartâ. Hic est an-
nus DCXXXVI. Quamplures veterum pa-
trum tam græcorum quam latinorum vi-
tas continet, quorum maior pars in Ros-
weidi huius argumenti syntagmate iam pu-
blicata fuit.*

241. Inter alia est libellus *De adven-
tu SS. Apostolorum Iacobi, Petri, & Pau-
li in Hispanias.* Item *De vita vel mirabili-
bus sancti ac beatissimi Æmiliani presbyte-
ri & confessoris, qui obiit Vergegii pridie
idus Novembris.*

242. Sequitur aliud opusculum, seu carmen, *De vana sæculi sapientia*, eiusdem forsan auctoris⁽¹⁾. Immo omnia in eo codice contenta, paucis exceptis quæ suis quæque auctoris disertè adscribuntur, Braulionis esse existimabat is qui de codice isto Æmilianensi monuit olim nos oculatus testis D. Antonius Zapata & Ara-
gon, vir antiquis literis exercitatus, pluri-
sime habendus si obtinuissest à se è manu sua non emittere quædam Chronica uti in schedis reperta, quorum fides apud erudi-
tos nulla omnino est.

243. *Passionem sanctorum innumerabi-
lium Cæsaraugustanorum martyrum, qui passi
funt sub Diocletiano & Maximiano Imper-
atoribus die III Kalendas Novembris*, ante paucos annos unà cum commentario ad leg.
12. Cod. *De religiosis & sumtibus funerum* Cæsaraugustæ edidit Ioannes Ludovicus Lopez Iurisconsultus Cæsaraugustanus exculti iudicii doctrinæque quam habuit ab amico nostro D. Ioanne Luca Cortesio ex codice eius membranaceo quingentorum, & amplius ut videtur annorum, gothicis literis scripto. Hanc septimi sæculi redolere stilum affirmatè, & Braulionis nostri sibi videri, ex coniectura existimat laudatus D. Ioannes Lucas: cui consentit Ioannes Ludovicus *Passionis* editor, in præludio secundo, & in notis quibus eruditè hoc opusculum germanamque anti-
quitatis gemmam illustravit. Id quod vel tantorum virorum præiudicio nobis arri-
det. Planè Ioannes Tamaius *Acta hæc in-
numerabilium MM. die III. Novembris,* prorsus tamen diversa, depromisit⁽²⁾.

244. *De epistolis Braulionis ad Isido-
rum*

Ecclesiæ Legionensis Codice Cl. Hispaniæ Sacrae Continuator Fr. Emmanuel Risco Augustinianus T. XXX. à pag. 305. cum ubere atque eruditio commentario; de Braulione tamen eius Passionis auctore nihil definire audet, immo in alium propendet. Legionensem Codicem descripsit vir egregiè doctus & incorruptæ fidei D. Carolus Espinos eiusdem Ecclesiæ Canonicus, non ita pridem fato functus, atque apographum fine invidia nonnullis per Hispaniam viris Eruditis com-

(1) Opusculum *prosaicum*, non *carmen*, inscri-
ptum *De vana sæculi sapientia* Valerium Abbatem Monasterii Sancti Petri Montensis apud Astures au-
torem habere, infra dicemus, in *Valerio. Fabricius Bibl. med. & inf. Lib. II.* non iure id Brau-
lioni tribuit.

(2) Braulionis, uti à nonnullis doctis viris existi-
mantur, *Acta seu Passionem Innumerabilium Mar-
tyrum Cæsaraugustanorum* vulgavit nuper è p[ro]verbo

rum & Isidori ad Braulionem , aliqua diximus cùm in Isidoro versaremur. Exstat quidem inter Isidorianas Braulionis una & altera ad eum scripta , quæ varia continent ; & in his præcipue urgentissimam expostulationem , urbanis tamen verbis conceptam , ut *Etymologiarum* librum , iam ut fama sparserat absolutum , ad se mitteret ; cessaretque post sex annos , quibus exspectaverat opus hoc cuius promotor fuerat , ultrà se frustrari. Inter epistolas & ea venit laudanda quæ ad summum eius temporis Pontificem , Isidoro Pacensi & Roderico Toletano testibus , scripsisse dicitur ; quamque , illorum verbis iam adductis , *Roma urbium mater & domina sat mirata est* (1). Qui quidem Pontifex necessariò erit Honorius , qui ab anno DCXXVI. usque ad annum DCXXXVIII. Romanam rexit Ecclesiam , si de rebus in Concilio IV. Toletano , quod anno DCXXXIII. celebratum fuit , peractis concepta fuit epistola , ut subindicare Pacensis videtur ; sive aliquis ex tribus Honorii successoribus , Severinus puta , Ioannes, Theodorusve , qui æquales inde Braulioni vixerunt. Eiusdem aliam ad Fructuosum Bracarensem presbyterum datam te vidisse

communicavit. Inerant autem ei quamplurimæ hactenus ineditæ Braulionis ad varios Epitole , nimurum *Binæ ad Iactatum Presbyterum : Ad Iatum Presbyterum : Ad Floridum Archidiaconum : Ad Fru-nianum Presbyterum & Abbatem , binæ : Ad Basillam Germanam suam : Ad Apicellam : Ad Wiligildum Episcopum : Ad consanguineam suam Pomponiam Abbatiæ : Ad Hoionem & Eutrociam , binæ : Ad Honorium I. Papam nomine Concilii VI. Toletani : Ad Eutropium Episcopum: Ad Unianum Valentini Episcopum , binæ : Ad Æmilianum Presbyterum & Abbatem , binæ : Ad Ataulfum : Ad Gundesindam & Agivarium : Ad Wistremirum : Ad Cindasuinthum Regem , binæ: Ad Nebridium : Ad Eugenium Primatem Toletanum : Ad Cindasuinthum Regem alia , Braulionis & Eutropii Episcoporum , & aliorum nomine : Ad Reccesuinthum Regem , binæ : Ad Iatum Presbyterum & Abbatem ; ac demum ad Fructuosum Presbyterum : quas omnes Cl. Hispanæ Sacrae Continuator optimo fane consilio volumini eius XXX. intulit à pag. 328. Sunt enim in iis plurima cùm ad Ecclesiasticam eius ævi historiam , tum præcipue ad eam quæ tunc in Hispania vigebat circa mores ritusque Ecclesiae disciplinam dignoscendam apprime utilia , nec facile aliunde haurienda. In Escorialensi Codice recenti quidem , sed è vetere alio descripto , *Digr. & Plut. IV. n. 23.* exstat : *Braulionis Cæsarugustani additio ad librum Isidori de Viris illustribus.* Fabricius *Bibl. med. & inf. Lib. I. p. 273.* Vitam Sanctæ Leocadiæ Toletanae Virginis Eidem tribuit.*

(1) Ea omnino Epistola est quam Braulio nomine universi Concilii Toletani VI. Erâ DCLXXVI. seu Christi anno DCXXXVIII. V. Idus Ianuarii congregati ad Honorium I. Papam direxit : in qua purgat te Hispanique & Galliae Narbonensis Patres de

in archivio S. Iustæ Toletanae finxit more suo Pseudo-Julianus Advers. 488.

245. De labore huius magni præsumis in Etymologiarum S. Isidori magistri eius opere exantato , diximus iam in Isidoro. *Etymologiarum* (ait) codicem nimia magnitudine distinctum ab eo titulis , non libris : quem quia rogatu meo fecit , quamvis imperfectum ipse reliquerit , ego in viginti libros divisi , in præfatione ad sancti Pontificis opera. Præter hæc reliquise Braulionem & alia opuscula , non solum Ildephonsus , sed & Isidorus Pacensis ex eoque Rodericus Toletanus referunt (2).

246. Circumiertur etiam Braulionis nomine inter fculneas merces Toletani Chronicorum pseudonymorum auctoris , ad calcem illius quod Marci Maximi titulo insignitur , appendix quædam veluti additionum potius quam historiæ continuacionis , additionibus aliis similibus , quæ Helecanem seu Helecam eiusdem Cæsarau-guitanæ urbis nono sæculo Episcopum præfeterunt auctorem , ita committarum , ut Bivarius ipse fateatur in Maximi editione , difficile admodum sibi fuisse de uniuscuiusque auctore dijudicare. Planè non hæc torsit difficultas editores Cæsarau-

Bbb

gu-

nonnullis quæ in eos calumniose sparsa , ipsisque ab Honorio obiecta fuerant. Exstat apud Cl. H. S. Continuatorem T. XXX. à pag. 348.

(2) *Prænotationis Isidori Operum* , quam uno quasi ore Bibliographi Braulioni adscribunt , videtur hoc loco Noster non meminisse. Atqui nunquam minus prætereunda quam nunc est , cum item de ea movet vir eximius , civis ac singularis , dum vixit , amicus ac studiorum meorum fautor Gregorius Mayan-fius Siscarius : qui in Nicolai Antonii vita , immortali *Fictiarum Historiarum* Eiusdem *Censuræ* præmissa §. 125. falsò eam *Prænotationem Braulioni* tributam asserit ; idque pluribus à se , ubicumque locus aut occasio ferat , probatum iri pollicetur. Quæ si ad veterem atque uberiorem illam à nobis alibi memoratam Braulionis Prænotationem referantur , quam à Cypriano Suarezio repertam Grialius ait in sua Editionis Prologo , Ioannes autem Mariana in *Not. ad Isidori lib. I. contra Iudeos c. 2.* in duobus certe vetustis codicibus à se visam testatur : non usque adeo solliciti erimus ; cum de ea Prænotatione nunc agamus quæ manibus omnium territur , quæque Isidori operum collectionibus præfigi vulgo solet. Ac de hac , ut verum fatear , nihil mihi unquam accidere potuisse iucundius , quam à tanto viro rationes edoceri quibus in hanc sententiam pertractus fuit (non enim gratis aut pro lubidine quæ ex Eo retulimus iactata fuisse existimandum est) , si quid forsan in tenui nostra penu esset quo dilui aut elevari utcumque possent. Interea vero dum eas in apricum artas profert , unam veterum quotquot viderim codicum , ac Bibliographorum fere omnium (quibus Braulionis quade agimus Prænotatio ad internoscenda germana Ilidori opera veluti fax & Cygnatura semper fuit) confessionem , satis superque fore existimo , ut nullo pacto a gradu quem hactenus apud Criticos obtinuit , eam removeamus.

gustanum & Hispalensem : quibus præter segmenta seu Adversaria sex priora quæ Braulioni , cetera usque ad finem omnia Helecani adscribuntur. Mirè autem variat Matritensis Bivariana à duabus istis prioribus in collocatione Adversariorum : ut videantur planè non ex uno fonte exempla fuisse omnia derivata : sed ab eodem auctore , seu inventore , ad diversos , eo ordine qui sibi placuisset distributa , promanâsse.

247. Conficta hæc omnia sunt ab eo qui cogitationes suas plerumque temerarias , sive potius insanas , ne frustra vanales proponeret , eis titulum affixit veteris alicuius nominis quod pretium his conciliaret , curiososque abstrusarum rerum provocaret. Evangelicorum nempe hominum genealogias , propinquitates , peregrinationes , ordines , dies mortis , formasque , quasi memorata ab aliis , quæ somniavit ipse , falso & absurdè prodit. Aliorum sanctorum virorum historias ad arbitrium suum fingit. Ut natas de aliis , hinc inde urgentibus documentis , quæstiones resecandi sibi palmam arroget , ex uno duos homines compingit. Denique is , gemellus Dextri atque Maximi , omnes eorum artes fallendi atque mentiendi gnarus exercet. Cuius experimentum rei unicum hic extare velim , interim dum copia non datur hos veritatis hostes stili clavâ conficiendi. Helecanis verè ad segmenta hoc pertinet quod nunc exagitare intendimus ; sed in Helecani Braulionem , qui cum eo coagmentatus est & commixtus , sive unus & idem cum eo est , urgemos.

248. Agitatur apud nos & Gallos iam diu quæstio de S. Vincentii Levitæ ac martyris Hispani , Valentiæ priùs tumulati , hodierno sepulcro. Lusitani Ulyssippone se id habere , Galli se in Castrensi Aquitanorum oppido iactant. Qua super re , ne sim prolixus , Andream Resendum adeas , Lector , in epistola doctissima ad Quevedum data , cuius non ita pridem mentionem fecimus. Utrobique cùm sacra colantur pignora , Vincentio martyri cognominum aliorum celeberrimo adscripta : creditit sibi laudi futurum Pseudo-Braulio hic , de quo agimus , si unius & alterius Vincentii , Valentiæ olim terræ conditi & asservati , indeque prioris ad promontorium sacrum Lusitaniam ; posterioris ad Gallias translati , compositâ ad historiæ similitudinem fabulâ , partes dudum sine missione invicem adversantes in concordiam redigendi sibi consilium succederet. Eò tendunt ea quæ num. 7. Bivarianæ editionis de duobus Vicentiis referun-

tur , altero Oscensi ex Hispania , Agennensi altero ex Gallia , sub eodem Valerio Cæsar-Augustano præfule archidiaconis , utroque autem post martyrium in Valentia Hispaniæ nostræ sepulto. Quibus adiungit Hispanus priùs allatus est ad promontorium sacrum ; hic verò (Gallus) ad Gallias ad monasterium Castrense anno circiter DCCCL . Hispanus DCCLVII. obside Valentiam Abderegmane. Annum audis , quo ex Valentia urbe Vincentius Agennensis ad Castrense oppidum fuit exportatus. Et tamen huius translationis mentionem Iuliano Archiepiscopo Toletano , qui ante ducentos annos ferè vixerat , paulò post attribuit. *Toleti fuit à Gundemaro ædificatum (templum) in laudem S. Vincentii Hispani Levitæ ; & à Iuliano Archiepiscopo Toletano alterum in honorem S. Vincentii Agennensis in edita parte urbis regie ; cuius devotissimus fuit , & fecit illi hoc carmen :*

Vincenti , pateris constans qui martyr Agenni ,

*Et levita sacer sanguine ad astra volas ,
Mucro tibi caput eripuit funestus ; at illo
Laurea sacra tibi non moritura datur.*

*Gallia te genuit , docuitque Augustæ
ministrum*

*Cæsarea , & Valerî sub pietate viges.
Gallia teque iterum recipit sacra verba
docentem;*

*Maximianus inops mentis at ensé
necat.*

*Post cineres te præful amans quoque Murila
vebat.*

*Ipse Valentinus ad sua testa vigil.
Tandem te ad patrios revocat volventibus
annis*

*Andualdus ovans , iussus & ipse , lares.
Ora pro nobis , Vincenti &c.*

249. Hæc illa translatio est ad Castrense oppidum ex Valentia , sive ex Cæsaraugusta , quam fecit Audaldus monachus Gallus monasterii Conkittas , alias Okatas nuncupati , post annum DCCCLV. regnante in Galliis Carolo Calvo : cuius translationis historiam ab Aimoino monacho y qui hoc ipso tempore vixit , & ab ore ipsius Audaldi quæ retulit se accepisse ait scriptam : Iacobus Breulius monachus S. Germani à Pratis primus publicavit , extatique iterum edita in magno *De Actis sanctorum* opere xxii. Ianuarii ². Idem Aimoinus eandem historiam carmine composuit , in cuius initio annum sic expressit :

*Bis quadringentis decies quinque volutis ,
Quatuor inque super cyclis à præfule
Christo ,
Virgineo semperque sacro de germine nato ,
Aut-*

¹ Diverso ab
Aimoino Flo-
riacensi ætatis
inferioris , de
quo Labbeus
multis altero vo-
lum. De Scri-
ptor. Eccles.
² 2. tomo I-
nuar. pag. 400.

*Audaldus fuerat tali de nomine notus
In Castro monachus (1).*

250. Cessasne adhuc , Lector , impostorem pessimè in fingendo cautum , & anachronismo duorum sacerdorum risui se se dantem , naso suspendere ? Julianus Toletanus Episcopus Quirici successor , qui *Prognosticum futuri sæculi ac De sextæ ætatis comprobatione librum* , aliaque scripsit , anno III. Egicanis Gothorum Regis florente adhuc in Hispaniis eorum imperio , erâ DCCXXVIII. (hoc est anno Christi DCXC.) diem vitæ clausit extremum : quod Felix , eius in eadem Ecclesia Toletana successor , prodidit ^a. Et hic , si fidelibus Braulioni aut Helecani bibulas commodamus aures , de translatione S. Vincentii reliquarum ab Audaldo carmen fecerit , quam anno DCCCCLV. uti Aimoinus , aut circiter annum DCCCL. ut hic ipse rei absurdus & incautus enarrator agnoscit , contingisse compertum est. Reliqua huius appendicis additionum , five Braulionis five Helecanis præferant nomen , hoc pede , Lector , moduloque metiri debebis , faterique non iniuriâ dictum ab auctore Synopsis historicæ ex *Actis sanctorum* iam laudata : *Multo autem magis indubitanter audiimus afferere illas decem annorum (ab era CCCXLII. ad eram CCCLII.) additiones , fictitio , quod sub Maximi Cæsarau-gustani nomine prodiit , Chronico subtextas , ab eadem prodiisse officina , unde & Pseudo-Dexter , & alia similis figmenti portenta prodiere.* Nos ad alia. Dies S. Braulionis festus agitur XVIII. Martii in Cæsarau-gustana Ecclesia , uti nos docent Aragonenses ipsi ^b , non XXVI. eiusdem mensis ut per errorem primus scriptum reliquit Thomas Truxillus qui & errare fecit Baronium , hic autem Pseudo-Luitprandum , Pseudo-Luitprandusque demum Ioannem Tamaium , ut notatur in *Synopsi historicæ* iam laudata n. 20. Plura addunt nostri historici de regio Braulionis sanguine , miraculis in electione & obitu ; sed

^a Exstat cum
S. Ildephonsi li-
bello *De Scrip-
tor. Eccles.*

^b Carrillo Hi-
stor. de S. Vale-
n., y catalogo
de los Prelados
de Zaragoza
pag. 231.

(1) Exstat huius Audaldi , atque Illeberti revelationis , ac reliquiarum Sanctissimi Levitæ & Martyris Vincentii è Valentia nostra ad Castrense in Aquitania monasterium translationis narratio in vetere Escorialensi Breviario ineuntis ut videretur sæculi XIII. *Lit. L. Plut. III. n. 4.* contractior tamen quam in *Actis Sanctorum* ad diem XXII. Ianuarii : quo loco universa eius itineris historia , patrataque ubique à Sancti Martyris reliquiis miracula accurate describuntur , eorumque occasione Eiusdem parentes *Euticius* , & *Enola* nominantur , perinde quasi hæc itidem Audaldo & Illeberto revelata fuissent : quæ non parum ab historiæ genio & simplicitate abhorrent , ac propterea ab Andrea Resendio *Epist. ad Barth.* *Quæ-vedum* , cum aliis eiusmodi quæ de hoc argumento

quæ vetustatis fundamento deficiuntur.

251. EUGENIOS duos , Toletanæ Sedis alterum post alterum præsules , S. Ildephonsum miris extulit laudibus , quorum prior Cinthilæ , Tulganis , ac Cindafinthi Regum tempore huic præfuit Ecclesiæ . Non hic prior Eugenius Scriptor fuit , quamvis scientiâ clarus & ingenio callens ; *Numeros enim , statum , incrementa , decrementaque , cursus recursusque lunarum tantâ peritiae novit : ut considerationes disputationis eius auditorem in stuporem verterent , & in desiderabilem doctrinam inducerent.*

252. Primum Gothis inter Toletanos antistites hunc Eugenium (eo enim antiquiorem alium haud noverunt) secutus est alter five secundus Eugenius , vulgo tertius. Quem ita describit Ildephonsum : *Item Eugenius alter post Eugenium Pontifex subrogatur. Hic cùm Ecclesiæ regiæ clericus esset egregius , vita monachi delectatus est. Qui sagaci fugâ urbem Cæsarau-gustanam petens , illic martyrum sepulcris inhæsit , ibique studia sapientiæ , & propositum monachi decenter incoluit.* (Monasterium incoluisse innuit S. Engratiæ , alias sanctarum Massarum XVIII. martyrum Engratiæ sociarum , quod tunc temporis præcipuo cultu frequentabatur (2). Vide Anton. de Lepes cent. 2. ord. Benedictini ad annum DCLVII. cap. 1.) Unde principali violentia reductus , atque in Pontificatum adscitus , vitam plus virtutum meritis quam viribus egit. *Fuit namque corpore tenuis , parvus robore ; sed validè fervescens spiritus virtute.* Deinde refert eius opera , quibusde nos postea , & absolvit his caput : *Clarus habitus fuit temporibus Cindafinthi & Reccesfinthi Regum , ferè duodecim annis tenens dignitatem simul & gloriam sacerdotis ; sicque post lucis mundialis occasum in basilica sanctæ Leocadiæ tenet habitatione sepulcrum.* Erâ nempe DCLXXI. hoc est anno DCXXXIII. Toleti adhuc sedebat Iustus , cùm celebraretur quartum Toletanum Concilium , Sisenandi tempore.

Bbb 2

In-

circumferri solent , ad aniles fabellas ablegantur. In antiquiore alio eiusdem Bibliothecæ , sæculi XII. Codice *Lit. L. Plut. III. n. 3.* in Matutini Sanctissimi Levitæ officii lectione IV. hæc ulterius de eiusdem genere & alterius parentis patria leguntur : *Exstisit enim (Vincentius) patre Euticio progenitus , qui fuit Aggressi nobilissimi consulis filius ! Mater vero eius Enola ex Oscha urbe dignoscitur procreata !*

(2) Videlur hoc loco Noster *Sanctas Innumerabilium* (ita enim vocantur) sed Innominatorum *Martyrum Cæsarau-gustanorum massas* , confundere cum Duodeviginti eiusdem Urbis Martyribus quorum laudes panxit , & nomina quæ metro claudi poterant expressit Prudentius *Peristeph. Hymn. XVIII. MM. Cæsarau-*

Inter hunc annum & DCXXXVI. necefariò ei succedit prior Eugenius, qui Toletano V. provinciali præfuit, sextoque nationali anno DCXXXVIII. tertio loco subscribens interfuit. Diem autem suum ante annum DCXLVI. obiens vacuum iam hoc anno reliquerat Eugenio nostro locum: quo scilicet, tertius etiam ordine subscribendi, septimi Toletani pars fuit. Falsus ergo Pseudo-Luitprandus, qui ad annum DCXLIX. Eugenii prioris mortem constituit. Patet autem non hunc sed postriorem esse huius Concilii Eugenium, ex eo quod in sexto posterior Eugenio legitur Honoratus Hispalensis; in septimo verò Antonius Hispalensis Eugenium præcedit: quod, nisi decadente post Antonii creationem priore Eugenio, contingere haud posset. Ordo enim inter metropolitanos iuxta ordinationis ætatem servabatur proedriæ. Interfuit quoque Toletano VIII. anno DCLIII. Reccesvinthi tempore. Præfuit nono provinciali DCLV. decimoque nationali DCLVI. sub eodem Rege. De his omnibus agit Rodericus Toletanus Episcopus lib. 2. cap. 22. Isidorus autem Pacensis, quamvis crebra memoret facta sub Eugenio Concilia: unum tamen octavum descriptisse videtur; licet de Episcoporum numero inter eius Chronicæ & Conciliorum editiones aliquantulum intersit.

253. Die XIII. Novembris, quo obiisse dicitur, celebrat viri clarissimi sanctitatem Ecclesia Toletana, eius olim Sedes, ab anno MDCXIII. ^c Habeturque eius memoria in additionibus ad Usuardum, in Romano martyrologio, & aliis quæ noviores laudant ^d. In Divorumque numerum eum relatum fuisse Vasæus annotavit in Chronicæ ad annum DCLI. cuius rei auctorem producere debuit, ne Ambrosio Morali, qui sciebat nondum ætate sua festum de eo in Toletana Ecclesia diem agi, temerè ac sine auctore ullo id scriptisse videretur. Idem Ioannes Mariana observat lib. 6. cap. 9. sed nonnisi ad mémoriam eius sancti à martyrologis factam Vasæus respexit: recentioribus nempe, Maurolico & aliis nostratis, non primo Cabilenensi, aut Equilino, aut Galesinio. Exstat quidem in Romani martyrologii ab Alessandro de Peregrinis facta editione Veneta anni MDLX. Natum quoque Eugenium è regiae stirpis parentibus avunculumque S. Ildephonsi fuisse, iis credendum relinquisimus, qui Pseudo-Juliani nennias ^e alii-

^c Quintana-dueñas Santos de Toledo siglo 7. dia XIII. de Nov. pag. 291.

^d Idem Quintanadueñas & Tamaiushocdie.

^e In Collect. veter. carm. ad finem edit. eius operum. Vide Moralem lib. 12. cap. 34. principio, Marian. lib. 6. cap. 9. Padilla centur. 7. cap. 45.

(1) Habetur in novissima Matritensi Sanctorum Patrum Collectione MDCCLXXXII. de qua mox

quo pretio habent, aut quicquid alicubi scriptum est, è larario ipso veritatis sumptum existimant.

254. De operibus verò sic prosequitur Ildephonsus: *Studiorum bonorum vim persequens, cantus pessimis usibus vitiatos melodiæ cognitione correxit; officiorum omissois ordines curamque discrevit. Scripsit De sancta Trinitate libellum, & eloquio nitidum, & rei veritate perspicuum, qui Libyæ & Orientis partibus mitti quantociùs poterat (ubi forsan Arianorum hæresis aliave Trinitati sacrosanctæ inimica etiamtum serpuit) nisi procellis resultantia freta incertum pavidis iter viatoribus distulissent. Scripsit & duos libellos: unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos, qui ad multorum industriam eius ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Cuncta hæc periere. Nisi ex aliquo eorum sint testimonia illa quæ de resurrectione carnis & beatitudinis statu, S. Julianus eiusdem Ecclesiæ Toletanæ præsul egregio & sacro præceptoris suo Eugenio adscribit lib. 3. Prognosticorum futuri sæculi cap. 17. & 24. Unum autem exstat, de quo tandem Ildephonsus: Libellos quoque Dracontii De creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit subtrahendo, immutando, vel meliora coniiciendo, (conficiendo melius est) ita in pulcritudinis formam coegit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo semiplenum opus vi- f Epistolam Eugenii ad Regem (Recce- vinthum fortè aut Chindal- vinthum) de emendatione Dracontii inter apographa nostra habemus ex codice Gothicō bibliothecæ Toletanæ. Item præstationem ad idem opus ver- fibus scriptam, licet àræpæst. Ac tandem re- capitulationem septem dierum, ad finem libri Dracontii ap- pensam. CARD. DE AGUIR. (1)*

sus est reliquissime: iste & sex dierum recapitulationem singulis versiculis renotavit, & de die septimo, quæ illi visa sunt, eleganter dicta subiunxit ^f. Cuius viri sanctissimi iudicio de utroque poeta non parum detrahit auctoripa ipsa: quæ docet affatim quantum valuerit unusquisque eorum facultate pangendi carminis, etatisque barbaræ sub qua natus Eugenius fuit, consideratio.

255. Dracontium temerè aiunt gente Hispanum fuisse nonnulli, credentes auctoris heri & nudius tertius confictis: quorum ex numero Haubertus Hispalensis fabulosissimus omnium ceterorum ad annum Chronicæ sui CDXXX. num. 24. S. vir Dracontius (ait) Oscæ Celtiberorum obiit, ubi erat presbyter. Pertinet ad eundem poetam Julianus archipresbyter Toletanus Adversario 498. Dracontii autem hoc opus inventum videtur fuisse anno MCDXCIV. in Bobiensi coenobio Longo-

T. I. pag. 34. Cindasvintho, non Reccesvintho inscripta.

gobardiæ , si non aliud est Dracontii variū opus , quem inter alios ibi tunc repertos libros Raphael Volaterranus in *Geographia sua* , sive *Commentariis* versùs finem enumerat. Meminit sanè Dracontii noster Isidorus , operisque eius *De creatione mundi* , cap. 24. *De Scriptor. Eccles.* Multa de Hexaemero Dracontii Gaspar Barthius lib. 7. cap. 20. lib. 9. cap. 7. & lib. 23. cap. 19. *Adversariorum*. Quem quidem poetam ad incertæ ætatis auctores minimè debuit Vossius referre ^e; cùm ex versibus eius constet sub Theodosio iuniore , qui ad quinquagesimum quinti saeculi annum vitam produxit , ipsum floruisse.

^e Ult. cap. De
estate poetar.
latin.

256. Editum fuit duobus libellis constans , cum Eugenii recognitione , & septimi diei appendice , aliisque eiusdem poematiis. Ex bibliotheca S. Victoris Parisiensi primùm prodiit auctore Gesnero , deinde Basileæ cum *poetis Christianis* aliis Georgii Fabricii operâ , & in *Bibliotheca veterum patrum* editionis secundæ anni MDCXXIV. quam præcessit altera editio Iacobi Sirmondi Parisiensis anni MDCXIX. Horum aliqua carmina inseruit actis Eugenii ad diem XIII. Novemboris Ioannes Tamaius Salazarius. Poetica sanè eius facultas ^h pro captu illius temporis tam ex his appareat , quām ex carmine quodam artificiose elaborato , quod ex ms. codice Michaelis Ruizii Azagri dedit nobis Ambrosius Morales lib. 12. cap. 34. in quo singulorum versuum initiales & postremæ literæ EUGENIUS MISELLUS conficiunt ⁱ.

ⁱ Habemus penes nos , ex codice suprà laudato , poematorum Eugenii sesquicenturiam ; inter quæ lepidissima multa , & nullo non sole condita: quæ aliquando è tenebris sita , in queis tamdiu latuerunt , emersura speramus. Si mulque epistola quandam ad Protasium Episcopum. CARDINAL DE AGUIRRE (1).

ⁱ Habemus & nos acrostichidem hanc inter Engenii poemata , cum epitaphii titulo.

CARDIN. DE AGUIRRE.

257. Michael enim Ruizius Azagra pa-

raverat olim editionem horum Dracontii & Eugenii carminum ex codice gothicō ante septingentos annos , ut ipse credebat , scripto : quæ quidem cum epistola eius ad Decanum & Capitulum Toletanæ Ecclesiæ Calendis Aprilis MDLXXVII. data , vidimus in mss. bibliothecæ Villumbrosanæ tomo 7. *Miscellaneorum*. Adiunxerat & breves notulas : non utique à veteri proposito edendi deteritus notitiâ duarum editionum quæ præcesserant , Gallicæ & Germanicæ : de quibus certior factus fuit ex Belgio à Benedicto Aria Montano ; cùm exemplum Parisiense ad se transmisum agnoverit mutilum sanè & incorrectum editum fuisse , ac in eo alterum Dracontii librum , & epistolam Eugenii , præfationemque deesse ; sed omnia hæc supplevit editione sua Sirmondus , correctiore , ut existimo , quām illa esset ab Azagra promissa. Nescio autem an Sirmondianam hanc præcesserit Ioannis Weitzii , alia adiectis eius notis , cuius ipse meminit ad S. Hilarii Picstaviensis *Genesim* Francofurti anno MDCXXV. editam. Thomas sanè Reinesius , vir singularis eruditionis , hanc editionem aliquibi ^k laudans , Sirmondianâ priorem facit.

^k Epist. 7. ad Daumium pag. 18.

258. More autem suo Pseudo-Julianus , hoc est incautus & immemor , id quod priori Eugenio Ildephonfus , posteriori ipse attribuit ^l : dum non solùm *magnum poetam* in quo se continere debuit ; sed & *magnum astrologum* vocat , confundens utriusque inter se laudes. Posterior enim poeta , prior autem astrologiæ doctrinâ insignis fuit.

^l In Chronico num. 320.

259. *Missam S. Hippolyti martyris* scripsisse etiam dicitur instante Protasio Tarragonensi metropolitano : ad quem data epistola xx. Maii erâ DCLXXXVI. hoc est anno DCXLVIII. extare dicitur in codice gothicō ms. S. Æmiliani cucullati , qui hodie ad regiam Scorialensem bibliothecam pertinet ^m (2).

^m Quintana-
dueñas ubi su-
prâ pag. 291.

260. Meræ autem nugæ impostoris Pseu-

MDCCLXXXV. Eiusdem iussu atque impensis procurata , duobus voluminibus fol. Eugenii III. Toletani Poemata emaculare tentavit Barthius *Adversar. Lib. LI. c. 5.* ibique nonnulla expendit eiusdem loca , fontesque unde hausta sunt indicat , hæc insuper de Ipsius ingenio ac lectione addens : *Fuit autem apud Eugenium aliquod ingenium & lectio quoque non paenitenda ; quæ tamen ambo gurges barbaricæ saeculi fæce pene oblimavit.* Felicior mihi in Iambicis & Trochaicis , quam in Epicis visus semper est. Exemplo sint frustum in Lamento de adventu propriæ senectutis: *Crudelis ætas &c. atque in De brevitate vita : Criminum mole gravatus &c.*

(2) Exstat item in Regia Bibliotheca Matritensi huius Eugenii ad Protasium Epistolæ exemplum è To-

(1) Poemation Eugenii III. Toletani sesquicenturiam cum triplici eiusdem Epitaphio , præter EVGENII MISELLI acrostichida ; necnon cum Epistola ad Protasium , atque alia ad Brailionem Cæsaraugustanum , è pervetusto Legionensis Ecclesiæ codice à Cl. Fr. Emm. Risco Augustiniano Hispaniæ Sacrae Florezii Continuatore ab anno MDCCLXXXV. primum evulgata ; cumque aliis bene multis è Toletano Ruiz-Azagrensi codice & aliunde haustis , corrasisque ; & cum eruditis notis primus omnium splendidis typis edi curavit Excellentissimus atque Illustriss. Dominus Franciscus Antonius de Lorenzana & Butron Archiepiscopus Toletanus Hispaniarum Primas in amplissima Sanctorum Patrum Toletanorum Collectione Matritensi anno MDCCLXXXII. &

ⁿ Num. 329. Pseudo-Iuliani hæ sunt, quæ his verbis ad ann. DCLIX.
^o Flodoardus lib. 1. *Histor. Rhemens.* cap. 1. Aethico tribuit. Videndi Vossius D. H. L. lib. 3. pag. 691. Barthius lib. 45. *Advers.* 13. Userius *De Britann. Eccl. origin.* cap. 5. pag. 78. Simlerus ad *Aethici Itiner.* Schotus ad hoc *Antonini Itiner.* à Surita illustratum.
^p Apud Onuphrium lib. 2. *Fastor.* pag. 339. & seqq. & in Thes. Gruter.
^q Apud eundem Onuphrium pag. 345. & in Thes. Gruter.

Toletana veterum opusculorum Cl. Ioannis Baptista Perezii collectione mutuatum: in qua totidem verbis atque in novissima Poemation Eugenii editione legitur: *Missam Sandi Hippolyti vel orationes, si nobis oratu vestro vita comes adfuerit, ut potuero pro vestra iussione parabo.* Fugisse tamen videatur Clarissimi Matritensis Editoris diligentiam Eugenii poemation inscriptum *Epitaphium* (id est *Epiogramma coniugale* in vetusto Escurialensi *Fori Iudicium* codice *Lit. M. Plut. III. num. 2.* anno MCLXXXVIII. ut in eodem legitur, exarato extans, nimirum:

, In nomine Domini incipit Epitaphium coniugale, à Beato Eugenio editum Glorioso Domino, Reccesuintho Regi
 , Rex Regum, Rex imperii, Rex iuris honesti
 , En coram Te stat humane stirpis origo.
 , Letetur se constare Te iudice (f. vindice) certo:
 , Ut quod lex sacra tali de temate narrat
 , Elatum Sceptrum terrenti robore firmet.

IDIION.

, Quisquis coniugii nexum contingere querit
 , Humanam stirpem hec sibi forma notet.
 , Sic clar... genere tota de parte manebit
 , In mundo mundus sanguine cum fuerit.
 , Non ergo iungat vicina ' origine fedus
 , Qui vult letari prolis amore pius.
 , Nam si confinem ducat de sorte iugalem
 , Incestu turpi commaculat sobolem;
 , Sicque quod inlustri nature luce resulfit
 , Ad tenebras sceleris sordida culpa trahit,
 , Hac mox census honor libertas gloria compos
 , Fedo lesa toro cuncta simul perient.

Item in Londinensi Poetarum Latinorum Sylloge MDCCXIII. pag. 1574. prioris numerationis, col. 2. habetur elegans Hexadecastichon elegiacum *De Scæva, Rufino & Ati*, in quo eorum patria, genus, ætas, mors, resque ab ille gestæ pulcre describuntur, sub hac rubrica: EVGENII V. C. (*Vir Consularis*, seu *Clarissimi*). Hic autem EVGENIUS

261. Suppar fuit Eugenio, huic à quo iam discedimus, S. FRUCTUOSUS, qui Bracarense cùm esset Ecclesiæ metropolitanus, unà cum Eugenio intersuit Concilio Toletano x. Editus hic è nobilissimo, immo & regio sanguine, ducis cuiusdam exercitū Hispaniæ proles (1), spredo mundi fastu monachale institutum amplexus, primum sese Conantio Palentino Episcopo viro sanctissimo spiritualibus disciplinis imbuendum tradidit. Condito hinc monasterio Complutensi (vulgò *de Compludo* non longè ab Asturica Castellæ veteris urbe, in regione illa quæ *Bergidum* olim, nunc autem *el Bierzo* audit^r) in honorem ss. MM. Iusti & Pastoris, non ibi solum accurrentes undique ad portum religionis viros saluberrimis ordinationibus innocensissimæque vitæ exemplo viam salutis docuit; sed & plura alia monasteria construxit, quæ vitæ eius auctor *Rufinianense, Vizumense, Pheonense, Gaditanum, Nomentum, ac Turonium* (2) disertis, plurimaque alia generalibus verbis appellat; ne-

^r Ambrosius Morales lib. 12. cap. 26. qui instrumentum fundationis, à Cindasvintho Rege confirmata laudat anno DCXLVI. formatum.

que ex mea coniectura NOSTER quode agimus, sive TOLETANVS est: itidem ac DÖMINVS EVANTIVS V. C. cui continuo in eadem Sylloge inscribitur Heptastichon *De ambigenis*, in Toletano quoque Ruiz-Azagræ codice extans, & in novissima SS. PP. Toletanorum Editione T. I. pag. 30. inter EVGENII NOSTRI poemata relatum, EVANTIVS proculdubio ille, sive EFANTIVS Toletanus Archidiaconus est, Ildefonsi eiusdem Ecclesiæ Præfulis coœvus patratorumque ab eo miraculorum testis, cuius postea mentio incidet. Ac si carmen *De ambigenis*, licet EVANTIO inscriptum, TOLETANO EVGENIO tribuimus: cur non potius Eudem poemation *De Scæva, Rufino & Ati* tribuamus, cum expressum EVGENII nomen in fronte gerat? Demum in Bibliothecæ Cottonianæ Historia eidem præfixa pag. xxxv. col. 2. memoratur codex *Psalterii Davidici* ante mille & amplius annos exaratus, eique assutus dicitur quinternio satis antiquus cum hac epigraphe: *Oratio Eugenii Toletani, versibus*; cuius initium:

Rex Deus innnse quo constat machina mundi,
 Quod miser imploro Tu Christe perfice clemens &c.
 Quæ certe non abludunt ab Eugenii Toletani genio.
 (1) Ita legitur in Fructuosi vita à Divo Valerio Sancti Petri Montensis Abbe conscripta apud Cl. Florezium T. XV. pag. 451. n. 2. atque in Privilegio Cindasvinthi Regis XV. Cal. Novembris Era DCLXXIX. sive Christi anno DCXL. Monasterio Sanctorum Iusti & Pastoris Complutensi (*De Compludo*) ab eodem Fructuoso eretto fundisque patrimonialibus ditato: cuius exemplum è Toletana Cl. Ioannis Baptista Perezii Collectione descriptum exstat in Regia Bibliotheca Matritensi, cum eiusdem confirmatione à Ramiro II. Legionis Rege die III. Septembris Era DCCCC. LXXXIV. seu Christi anno DCCCCXLVI: quod tamen Privilegium nonnullis suspectum habetur.

(2) *Rufinianense* seu *Rufianense* quod hodie *Sandi Petri de Montibus*, in Bergido, non procul Oppido Ponferrada ad caput fluminis Ozæ (vulgo Veza), mutuata scilicet vetere nomenclaturâ à vicino

¹ Videtur recte vicina (ab) origine

que solum virorum haec, sed & foeminarum aliud coenobium aedificavit (1).

262. Ejectus est monacho ad pastorale munus, Bracarensi metropolitanæ Ecclesiæ imponitur in locum Potamii, auctoribus Toletani decimi Concilii, quod habitum fuit anno DCLVI. sub Recesvintho Rege, patribus: in quorum decreto vocatur ipse iam Dumiensis Ecclesiæ Episcopus, quamvis de hac eius Sede in actis eius altum silentium. Ad quam quidem præambulam metropolitæ dignitatem non ita pridem ascendere potuit; cum in octavo Toletano ante triennium celebrato, Avianchimari Dumiensis Episcopi nomine subscriptus legatur Osdulphus eius procurator. Floruit sub Recesvintho & Wambane, locum ut apparet Leodicisio relinquens, qui Bracarensi tertio præfuit, quod anno DCLXXV. celebratum novimus. Magnis virtutibus atque insignibus miraculis per totam Hispaniam vixit clarissimus: obiitque ob sanctitatis famam dignus ut à Bracarensibus, apud quos primum habuit sepulturam; & à Compostellanis, ad quos post aliquot saecula exportata eius venerabilia ossa fure, decima sexta Aprilis die quotannis colatur.

263. Vita eius exstat ab Anonymo scripta, qui res quas narrat à Bennato & Iuliano presbyteris, & à Cassiano abate primo eius discipulo se excepsisse ait. Quem quidem S. Valerium esse, monasterii S. Petri de Montibus abbatem, de quo postea asturi sumus in saeculi sequentis Scriptoribus, ex eo quod cum aliis huius operibus haec Vita legatur: Ambrosius Morales, cum eoque Sandovalius, & Tamaius, non temere coniectantur^s (2). Scabrosa quidem ea est, & gothicum sonans; quod vero contra latinæ grammaticæ regulas peccat, ad exscriptores libens retulerim; nec omnino similis est aliis S. Valerii, quæ exstant in Concordia regularum:

¹ Morales lib. 12. cap. 35. Sandoval. Fundaciones de los monasterios de España del orden de S. Benedicto, T. I. parte, Tamaius in Marcial. Hisp. die 21. Aprilis.

no Castro Rupiana, cuius Valerius meminit num. 6. apud Cl. Florezius T. XV. p. 142. & 453. Vifumense, Valerio Vifuniense, Sancto Felici sacrum ad levam fluvii Vifonia dicti, in ipso Bergidi & Gallæciæ collimitio, ut idem Valerius n. 6. Pheonense sive Peonense, ex alia parte Gallæciæ in ora maris, eodem Valerio teste n. 7. Gaditanum suo nomine satis notum, cuius & Valerius n. 15. meminit. Nonum, non procul ut coniicere est ab Insula Gadium, in abdita, ut Valerius ait n. 16. vastaque atque ab humana habitatione remota solitudine: cui quod IX. passuum millibus à mari distaret, NONI nomen inditum. Turonium denique inter Bracarensem urbem, ut Valerius n. 21. & Dumiense Cœnobium in cacumine modici montis. Videndum de horum Monasteriorum situ Cl. Florezius T. XV. à pag. 143. & T. XVI. in

notante viro nostri temporis planè docto Ioanne Mabillone in Actis SS. Benedictinorum^t, qui post Prudentium Sandovalium^u & Ioannem Tamaium hanc vitam in iis actis tertio edidit^x. Miraculorum autem eius enarratorem non hunc qui vitam scripsit eaque exactè refert, seu Paulum Emeritensem diaconum laudavit, quod mirum est, Ambrosius Morales lib. 12. cap. 35. deceptus forsan eo quod in eodem codice monasterii Carracedani Cisterciensis ordinis, qui subministravit ei laudatam S. Fructuosi ab Anonymo, sive à S. Valerio conscriptam vitam^y, Pauli etiam Emeritenonis liber De vita PP. Emeritensum simul fuerit: unde æquivo-^zco ansa data. Certè ea omnia miracula, quæ è Paulo is refert, legimus apud vitæ auctorem: quem cur clarissimus Historicus ante oculos habens, non eius, sed Pauli, in quo nihil horum occurrit, testimonio usus fuit? Paulusne etiam præter Emeritensum patrum vitas de Fructuoso quicquam scripsit? Ego neque affirmare neque negare ausim: præcipue cum ex eodem Paulo Morales referat Fructuosum carmina quædam scripsisse, de quibus postea, quæ quidem in auctore vitæ non invenimus laudata.

264. Benedictini suo asserunt Fructuosum ordini: quod vellem, ut amplissimæ & religiosissimæ familiæ res sponte omnium feliciter cedere, solidioribus & ab antiquitate venientibus fundamentis innixum^z. Liber enim eius, qui exstat unicūs, regula monachis data, diversa prorsus est à Benedictina. Quæ frustra fuisset sic prudenter copioseque à sancto parente Benedicto formata, si sub eius vexillo militantes ita citò aliam vivendi normam sibi præscribere & arrogare præsumturi erant. Ac profectò aerem verberant qui has illorum, quos huic ordini addicatos vixisse contendunt, Isidori nempe, Leandri, ac Fructuosi nostri regulas, veluti ad-

^t Seculi II.
pag. 581. in obseruatione prævia.

^u Ubi proxime.

^x Habemus quoque ea in magno opere De Actis sandor. xvi. April.

^y Ut ipse ait ubi proxime.

^z Quod & Henschenii votum est XVI. Aprilis ad vitam Fructuosi.

charta chorographica Dioecesis Asturicensis.

(1) Nimurum cui Benedicta præfuit, octoginta scelerarum Deo virginum: incertum quo loci, sed in alia, ut Valerius n. 17. ait solitudine. De communib[us] autem virorum & feminarum cœnobii quæ Duplicita olim vocabantur, paulo uberioris nos infra hoc eodem cap. num. 267.

(2) Nullus iam de hoc supereft ambigendi locus; cum in codicibus Ovetensi, Carrazedeni, Arlanziensi & aliis, Fructuosi vita primo omnium loco inter germana Valerii scripta recensetur; itidem atque in vetere Toletano codice unde desumptum fuit Regiae Bibliotheca Matritensis apographum, quod nunc nobis ad manum est. Stilus præterea non similis modo, sed unus atque idem ac reliquorum Valerii operum: quod Cl. Florezius T. XV. pag. 139. obferavit, nosque periculo facto didicimus.

^a Mabillon. in *SS. Benedictin.* præfatione ad *Acta* tomo I. pag. 36.

ditionum seu commentationum Benedictinæ regulæ loco habent^a. Quid enim importat hanc cum illis in uno aut altero convenire , cùm plurima & ferè omnia diversa sint ? Inurbanè omnino aut inciviliter , ne dicam arroganter & irreligious , Fructuosus , Leander , atque Isidorus parentem sectæ suæ providentissimum tractâsent , si vel ea quæ Benedictus præscriperat aliis verbis effarentes , vel ab iis quæ præscriperat discrepantia commendantes , tam verba eius quām præceptio-nes , parvipendere se palam significâsent.

265. Ad regulam (ais) patrumque instituta Fructuosus provocat^b. Non statim hæc regula Benedictina est , sed forsan veterum monachorum documenta , quos imitatus & æmulatus , vel auctoris vitæ eius testimonio, Fructuosus apparet. Audi illum ab initio ipso : *Postquam antiquas mundi tenebras supernæ veritatis nova inradiavit claritas , & à Sede Romana , prima sanctæ Ecclesiæ cathedra , Fidei catholicæ dogmatum fulgurans rutilaret immenitas ; atque ex Aegypto orientali provincia excellentissima sacræ religionis præmicarent exempla , & huius occiduaæ plagæ exigua perluceret extremitas : præcipua claritatis egregias di-vas duas illuminavit lucernas , Isidorum reverentissimum scilicet virum Spalensem Episcopum , atque beatissimum Fructuosum ab infantia immaculatum & iustum ; ille autem oris nitore clarens , insignis industrâ , sophistica artis indeptus primitias , dogmata reciprocavit Romanorum ; hic ve-rò in sacratissimo religionis proposito Spiritus Sancti flammâ succensus , ita in cunctis spiritualibus exercitatus , omnibusque operibus sanctis perfectus emicuit , ut ad patrum se facilè , quorum æquaret (forsan legendum ut & patrum se facile coæquaret) antiquorum meritis Thæbeorum Aegyptiorum ergo monachorum exemplar , non Benedicti noster secutus dicitur : aut regulæ nomen non semel in Fructuosi hac sed sæpius repetitum , non aliam ab ipsa regula , quam insinuare pergit , significare possum est.*

266. In prioris partis cap. I. regularis traditio ea vocatur. Cap. 3. institutum

esse regulariter dicitur nullum omnino monachum in secessu loqui debere. In 5. contra sanctionem regulæ usumque veterum agere eum , qui comederit carnes , quibus nimis eodem regulæ capite abstinere iubentur monachi. In 8. verba sunt quæ perpendit ad Benedictinam regulam hoc immittendam Mabillonius^c. *Obedientia præceptum est regulæ , ut impossibilibus quoque rebus opere atque affectu ostentetur & teneatur , usque ad mortem videlicet : sicut & Christus factus est obediens usque ad mortem. Quæ , quamvis importuna parenthesi ab eo divaricata : non alium sensum à communi , quem tot aliis ex ea regula locis comprobamus , habent. Convenit autem caput hoc de obedientia sic stricta cum sexagesimo octavo Benedictinæ regulæ capite , cuius lemma est , *Si fratri impossibilia iniungantur ,* ait idem Mabillonius. Sed quid inde ? Tum nullus prohibuerit Fructuosum , quin ex Benedicti aut aliis regulis , flores ad suam decerperet sicuti & Benedictus aliis usus iuit : quod quidem Concordia regularum , hoc eit Benedictinæ cum ceteris , à Benedicto Anianensi abbatte scripta , & ab Hugone Menardo ante aliquot annos publicata , quemlibet abundè docere potest. Idem quoque reperitur in S. Columbani regulæ cap. I. ^d Exstat in Codice regularum Holstenii tom. I. parte 2. pag. 154.*

267. In eodem cap. 8. regulæ Fructuosi multa præfixa esse dicuntur regulari sententia , multa quoque diurna consuetudine iussa : quæ quis dixerit ad Benedicti regulam respicere ? In 6. quoque posterioris partis regulæ capite legitur : *qualiter debeant viri cum uxoribus ac filiis abjique periculo vivere in monasterio :* quod quidem lemma eius est , ac respondet quæsito : *Cum venerit quisquam cum uxore vel filiis parvulis , id est infra septem annos : placuit sanctæ communis regulæ , ut tam parentes quam filii in potestate se tradant abbatis*

^e In eiusdem Codicis tom. I. par. I. pag. 223.
^f Pag. 223.

(1) Unus Escorialensis saeculi X. codex , *Lit. A. Plut. III. n. 13.* inscriptus: *Vetus collectio Regularium Monasticarum & sacrarum Deo Virginum conficit , peculiarem ac diversam omnino fuisse Sancti Fructuosi regulam à Sancti Benedicti. In eo enim hic habetur Regularum Monasticarum ordo. I. Præfatio regule Domini Benedicti Abbatis ; & continuo : Item Kapitule eiusdem regule Domni Benedicti Abbatis ; atque in fine : Explicit regula Pa-*

tris nostri Domni Benedicti Abbatis. II. Incipit regula Domni Fructuosi. III. Incipit regula Sandi Patris Isidori Abbatis instituti. IV. Incipit vita Sancti Pachomii , sive regula eiusdem. V. Incipit regula Domni Augustini Episcopi sanctis Virginibus Christi in monasterio consistentibus &c. Exstat præterea in alio Escorialensi codice saeculi X. *Lit. r. Plut. III. n. 25.* *Sandi Fructuosi Regula Monachorum.*

tis (1). Quibus quidem verbis Benedicti-
nam significari, quæ nihil de huiusmodi
re caustum habet, dicere nemo audebit.
Præterea de iisdem rebus diversissima utro-
bique, scilicet in Fructuosi & Benedicti
regulis, sanciuntur: quod per singularia

(1) Fructuosum pro feminis quoque Monasteria in-
stituisse didicimus ex eius vita à Valerio scripta; ne-
que tantum pro sacris Deo virginibus, quale illud
fuit cui Benedictam præfuisse paulo ante dicebamus,
sed & pro viduis, atque iis etiam feminis quæ simul
cum viris, cumque filiis & filiabus ultro se Abbati-
um disciplinæ atque imperio committebant, ut ex
adducto à Nostro loco è Fructuosi Regula mani-
festum fit. Fuerintne autem hæc Monasteria, quæ à
Græcis *Dipla* à Latinis vero *Duplicia* vocabantur,
nimirum in quibus viri & feminæ sub eodem ac
communi tecto (ne alias duo potius cenobia essent)
diversis tamen discretisque cellulis atque ædificiis
partibus, immo & Oratoris sive Ecclesiis, ut Cellier-
ius in *Fructuoso T. XVII. pag. 747.* atque apud
eum Mabillonius docent, sub unius Abbatis regimi-
ne absque periculo (ut Fructuosus ait) conviverent:
mihi videtur vero simillimum. Atque horum in His-
pania Monasteriorum vel ante Fructuosum vestigia
quædam extare mihi videntur in Canone XI. Con-
cili II. Hispalensis anno DCXIX. sub Isidoro habi-
ti. Undecimæ (aiunt Concilii Patres) actione con-
sensu omnium decrevimus ut Monasteria Virgi-
num in Provincia Bætica condita Monachorum
administratione ac præsidio gubernentur::: ea ta-
men circa Monachos disciplinæ cautelâ servata,
ut remoti ab earum peculiaritate, nec usque ad
vestibulum habeant accedendi familiare permis-
sum &c. Quæ quamquam pro sacris Deo virginibus
scripta sint, nonnullam tamen *Duplicium Monaste-*
riorum ideam nobis ingenerant. Huc etiam facere
videtur quod in Escorialensi sæculi X. ineuntis codice
Lit. r. Plut. III. n. 25. post Monasticas Pa-
chomii & Ursieii, sive Ursi (qui alter è tribus pri-
mis in Thebaide Monasteriorum conditoribus fuisse
perhibetur) Regulas, habetur: *Sententia pro Regu-*
lis Devotarum, id est Sandimonialium femina-
rum, hoc initio: *Nemo ad eas vadat visitan-*
das &c. & continuo subditur secundi Hispalensis
Concilii canon XI. quem modo retulimus. Quod
autem conficit exstisisse in Hispania hunc *Monaste-*
riorum Duplicium usum, perdurasseque minimum
usque ad sæculi XII. initia, Paschalis II. rescriptum
est ad Didacum Gelmirezum primum Archiepisco-
pum Compostellanum directum, exstante in Hi-
storæ Compostellanæ libro I. cap. 13. quod est *De*
Cardinalibus (apud Cl. Florezium *T. XX. pag. 33.*)
cuius verba hæc sunt: *Illud omnino incongruum*
est, quod per regionem vestram Monachos cum
Sandimonialibus habitare audimus: ad quod
refecandum Experiencia Tua immineat, ut &
qui in præsentiarum simul sunt, divisis longe ha-
bitaculis separantur, prout arbitrio tuo & reli-
gioorum virorum consilio melius visum fuerit; nec
in posterum consuetudo huiusmodi præsumatur.
Ignoscet, spero, Lector si quæ de horum in His-
pania Monasteriorum usu in Escorialensi olim sæculi X.
ineuntis codice *Lit. A. Plut. I. num. 13.* legi atque
extempore observavi, totidem iplisque verbis atque in
Adversariis meis Escorialensibus habentur, parergi
loco huc transfero. Exstat in eo Codice, *Regulæ*
Monachorum inscripto, pactum mutuae obligationis
inter Sabaricum Abbatem, & eius cui præerat Monaste-
rii (fortassis Sancti Petri Montensis in Bergido) mona-

demonstrare capita facillimum esset. Ex
quibus omnibus hucusque adductis con-
trarium potius ei sententiæ, quam Benedic-
tini recentiores propugnant de Fructuosi
monachatu, colligere debemus. Quod simi-
liter de his dicimus qui ad Augustinianum

Ccc

chos: in quo hi Sabarico gubernandos, & si quid deli-
querint admonendos, corrigendos, proque delicti
qualitate puniendos se se sponte committunt; & vi-
cissim Sabaricus iustè eos temperateque ac sine impe-
rio aut personarum acceptance habiturum & guber-
naturum pollicetur. Huic autem conventioni simul
cum viris feminæ subscriptiunt. Iuvat eam, quia non
admodum longa est, ac minime vulgaris, integrum
describere.

Absque rubrica.

, Et secundum editum Apostolorum & regula mo-
nastræ sancta patrum precedentium sancscit autoritas
uno in cenobio Christo nos precedente hauite-
mus. & quicquid pro salutem animarum nostrarum
adnuntiare docere arguere increpare impetrare. ex-
communicare. vel emendare volueris. humili corde.
intenta mente. desiderio ardente. divina gratia opit-
tulante inexcusabiliter. domino fabente adimplebi-
mus. Quod si aliquis ex nobis contra regulam &
tuum preceptum murmurans. susurrans. contumax.
inobediens. vel calumniator fuerit. tunc habeas po-
testatem omnes in unum congregare. & lectam quo-
ram omnibus regulam pupicum probare. & flagel-
lare. uel excommunicare secundum intuytu culpe.
unusquisque nostrum reatu suo conuinctus suscipiat.
Si quis fane ex nobis. quod ualde execratur regu-
la. uel omnis scriptura. aliquis occulte consilium
cum parentibus. iermanis. filiis. cognatis uel pro-
pinquis adprehenderit sine consilio abbati uel san-
cte communi regule. habeas potestatem in nos in
unumquenque qui hoc temptaberit per sex menses in-
dutum tecmen rasum aut cilicio discintus & disca-
ciatus in solo pane & aqua in cella obscura opus
exerceat excommunicatus. Quod si aliquis ex nobis
ista prona sua uolumitate noluerit agere penitentiam.
extensus nudo corpore septuaginta & dua flagella
quoram omnibus accipiat. & deposita ueste mona-
sterii induitus aliquod scisum laycale captans. densas
in tenebras nocte cum confusione & nota à cen-
obio excommunicatus euellatur. Promittimus etiam
deo & tibi patri nostro fabarico abbati. ut si ex no-
bis aliquis. sine benedictionem de fratres aut tuo
imperio per uitium ad aliqua loca ad hauitandum
transire uoluerit habeatis potestatem incantam eius
persequi uoluptatem qui hoc temptaverit. & compræ-
hensum ad regule censum reducere! & si aliquis eum
defendere uoluerit aut presbyter aut monachus aut
quilibet layci. & uestram munitionem. aut ita ulti-
rius apud se eum retinere uoluerit. communicatio
illiusr irrita sit à diabolo. & participatio illius cum
iuda traditore sit in inferno! Et in presenti seculo
excommunicatus permaneat ab omni cætu christia-
norum qui hoc fecerit! Certe si quod credi nefas
est! tu dominus quod deus fieri non patiatur. si ali-
quis ex nobis iniuste. aut superbe. aut iracunde. aut
certe unum diligere & alterum liboris odio conte-
mnere. hunum imperare & alterumadolare blanditiæ
excusare! tunc & nos habeamus potestatem non su-
perbe non iracunde per unumquenque decania pre-
posito nostro querimonia inferre! & prepositus tibi
domino nostro pedes deobsculare & nostra humiliter
querella sugerere. & tu nos patienter iubeas abscul-
tare & communis regule constitue cerbice humili-
liare & corripere & emendare. Quod si corri-
, pe-

^a Ant. à Purificatione in Chronol. monastica Ulyssipone edita MDCXLII.

^b Cap. 18. prioris partis.

¹ MS. exstat pluribus in locis. Codicem monasterii *de Carracedo* Cisterc. ord. Morales videt. Alterum *S. Petri de Aslanza* Sandovalius: alterum Nucalensis monasterii Bivarius, uti refert ipse ad Maximum pag. 531.

^k In prefatione secunda ad concordiam regularum.

^l In editione Bivariensi pag. 512.

^m Ad ann. DLXVIII. n. 13. pag. 495. & 510.

ⁿ De Vitis P. cap. I.

^o Die xxviii. Feb.

ordinem referunt ^g. Sed iam ad opera.

268. Præcipuum hæc regula est sæpius laudata, quam fecisse eum monachis in Complutensi seu Compluticensi monasterio à se suscepit indicare id videtur, quod Quadragesimam quandam pro festivitate sanctorum Iusti & Pastoris, quibus hocce dicatum fuit monasterium indixerit ^h. Divisa hæc est in duas partes, quarum posterior speciatim dicitur *Regula monastica communis*, in editione quam *Regularum codicis* à S. Benedicto Anianensi abbe collecti è Romana Vitalis Mascardi officina anno MDCLXI. Lucas Holstenius vir clarissimus

exire fecit ⁱ. Qui titulus ex illis quæ ad ducta nuper sunt, ex capite sexto huius partis verbis: *placuit sanctæ communi regulæ*, comprobari videtur. Menardum tamen ^k, alteri & alteri Fructuoso priorem & posteriorem regulam tribuere scimus quam utique mentem instilasse ei videatur Pseudo-Maximi locus ad annum Christi DLIX. ^l constituentis *Constantinæ in agro Bracarense* *sancitum* quendam *Fructuosum* *Benedictinum abbatem*, *S. Romani discipulum*. Sed quicquid de hoc antiquiore Fructuoso & Romano eius magistro, in Hispaniis diem suum obeunte, cuius alibi meminit idem Pseudo-Maximus ^m, ab eoque Menardus, non omnino tamen rei sive auctoris fidei certus, habuit: commenta sunt vanissimi capitinis, quæ & in codice Estepano, seu fragmento, quod ad calcem excudemus, Dextri, Maximi, & Luitprandi primordiali illo, desiderantur, & iis quæ de S. Romano in Galliis abbe Gregorius Turonensis ⁿ æqualis eius in viri eiusdem sancti vita, qui uno ante S. Benedictum sæculo vixit, ut Martyrologi omnes ^o referunt, contraria sunt.

269. Pro omnibus adi sis, Lector in-

genue & veritatis amans, Godefridi Henschenii commentarium præsum ad S. Romani Iurensis abbatis acta die xxviii. Februarii; & confer cum Bivarii ad Maximum, Tamaii, Cardosique in Martyrologiis Hispano & Lusitano, aliorumque huius sectæ hominum, quorum idola Dexter, Maximus aliique fculnei sunt historici, rationibus, conciliationibus, tergiversationibus, hæsitationibus, in Romani historia, futilitatis & vanitatis plenis: quo luto hærere oportet eos qui, quamvis alias docti ac probi sint, horum pseudonuminum

Conspurgunt aras, adolentque altaria donis. ^p

270. Fragmentum quoque exstat quodam *De diversitate culparum super regulam S. Benedicti*: quod in nonnullis libris mss. Fructuoso adscribi solet. Indignum tamen id Fructuoso esse Mabillonius rei auctor fatetur.

271. Paulo Emeritensi diacono acceptam referre nos debere quorumdam carminum S. Fructuosi notitiam apud Moralem legimus ^q: duorum scilicet epigrammatum in laudem Narbonensis Episcopi cui Petro nomen, Regisque Sisenandi, & cuiusdam diaconi (^r).

272. Exstare quoque ait in Complutensis maioris collegii libro ms. epistolam ad Reccesvinthum Regem ^s scriptam: quâ precari eum videtur, ut cum quibusdam nocentibus clementer se habeat: in quo eiusdem temporis res agi videtur, quam Concilii octavi Toletani patres toto secundo capite satis prolixo expedire sunt conati. Edita fuit epistola hæc à D. Laurentio Ramirez de Prado in Luitprandi operum collectione Antuerpiæ ex officina Plantiniana Balthassaris Moreti anno MDCXL. sed

Videtur autem hoc pactum è *communi Fructuosi Regula*, cuius bis meminit, descendere. Certe in eo sunt plurima tum ad Monasticam eius ævi in Hispania disciplinam spectantia; tum ad Monasteriorum conlationes, Abbatumque seu Præpositorum iisdem hierarchiam, & maxime ad prima vagantis tunc Hispani sermonis crepundia, quæ non facile alibi inventias. Quis autem hic Sabaricus fuerit? Dicam verbo. Ex Monacho & Abbe, Dumensis primum Præful, eaque Sede à Mauris dirutâ ad Mindunensem Ecclesiam translatus, quam rexit ab anno DCCCCVII. ad DCCCCXXII. eius nominis secundus. Fuit etiam Sancti Rudefindi Episcopi poete Mindunensis Institutio; exstatque eius memoria in Epigrammate consecrationis Ecclesiæ Sancti Petri Montensis apud Cl. Florezium T. XVI. pag. 132. & fusior T. XVIII. à pag. 70.

(¹) Habentur bina hæc Epigrammata in Codice ἀντιγράφῳ Regiae Bibliothecæ Matritensis, è quo ea Tomo XV. Hisp. Sacr. p. 152. seq. Cl. Florezius intulit.

^p Regula S. Fructuosi, huius meminerunt Egbertus Eboracensis Archiepiscopus, Burchardus Wormatiensis, Benedictusque Anianensis abbas, locis ab Henschenio adductis in præfatione ad Vitam S. Fructuosi XVI. Aprilis.

^q Lib. 12. c. 36. fol. 51.

^r Penes nos habemus ex codice gothico olim Ecclesiæ Ovetensis, nunc autem Bibliothecæ Toletanæ. Quam in collectione nostra r̄am dñe dñi. (quamvis à Ramirezo luce donatam) cultorem ac emendatorem iterum forsitan luci publicæ commitimus. CARDINALIS DE AGUIRRE.

, pere te minime uulneris. tunc habeamus & nos posse, testam de altera monasteria abbates de conlatione, nostra inuitare. & quoram eos te corripias. & tu nobis accepta regula perficias. & nos tibi discipuli, subditis & adoptib⁹ filii humiles ouedientes in omnibus recognoscas. & Christo sine macula nos offeras. Amen. Hæc sunt nomina qui manus suas subscriptio vel signum in hoc pactum fecerunt.

Subscribunt autem huic pacto bini supra octoginta, in quibus Alofus Presbyter: Manuel Confessor: Sarra... (f. Sarravenus) Presbyter: ...ntudius Presbyter & Confessor: Bretus Diaconus: Recesindus Abba: Fundilani Subdiaconus: reliqui Monachi atque inter eos: Leobilli monacha: Luziana monacha: Eras monacha; & paulo inferius: Teodildi manu mea monacha: Alia Teodildi manu mea monacha: Maria manu mea monacha: Froils manu mea monacha: Euaæza manu mea monacha: Sontrildi manu mea monacha: Adofinda cum filia mea Fñæ. maria ubi nos trademus cum omne nostra facultate monache.

sed tamquam ex collectione Iuliani S. Iustæ Toletanæ archipresbyteri quarumdam veterum præsulum epistolarum (1). Iulianus nempe nostræ ætatis, eas quas in mss. codicibus, quorum copiam habuit, lectu dignas existimavit, in unum à se coactas, Iuliano illi antiquo, si verè aliquis fuit, supposuit (2).

273. At quām impudenter idem Pseudo-Iulianus, præfractæ audaciæ bipes, nostri Fructuosi historiam suis foedare fabulis ausus fuit! Pertinent huc ex portentoso *Adversariorum* eius opere, quingen-tesimus decimus cum duobus sequentibus numeris: in quibus hoc in primis falsum est^a, Conantium Episcopum, sub quo ut in eius refertur vita Fructuosus aliquo tempore vixit, non Palentinum fuisse illum cuius S. Ildephonsum meminit Episcopum; sed Agaliensem Toleti abbatem, ex

^a Advers. § 10.

Quamvis
hoc credit Ma-
billonius in no-
tis ad S. Fruc-
tuosum vitam.

^a Maximus ad
ann. DC. num. 1.
Iulian. in Chro-
nico num. 312.

^a Cap. 5. De
Script. Eccles.

^a Ita censuere
Morales lib. 12.
cap. 35. Loaisa
ad Conc. Tol. x.
pag. 504. Acu-
ta Hist. de los
Obisplos de Bra-
ga 1. par. cap.
36. Sandoval in
Fundationibus
fol. 16. Bivar.
ad Max. pag.
705.

^a Ut dicitur
in eodem Ad-
vers. § 10.

^a In Chron.
num. 313.

reliquerit. Falsissimum quoque est Recesvinthum Regem dedisse multa Complutensi monasterio: ac si huius fuerit privilegium quod de *Compludo* vocant, anno DCXLVI. indultum; & non Cindavinthi, de quo Morales lib. 12. cap. 26. exstatque apud Tamaium die xvi. Aprilis^b. Deinde num 511. Pseudo-Iulianus Sisenandi tempore floruisse refert Episcopum Bracarensem S. Petrum, postea Narbonensem, ad annum DCXLVI. mortuum: quod factum celebrare ait epigrammate quodam latinè S. Fructuosum nostrum. Hocce carmen illud est, de quo nos suprà.

275. Sed Petrum illum Narbonensem Episcopum à Fructuoso celebratum, Bracarensem antea Episcopum, floruisse Sisenandi tempore merum somnium est. Nam vel floruit Sisenandi tempore adhuc Bracarensis, vel Narbonensis iam Episcopus. Narbonensem si dixeris, opponam Selvam huius Sedis antistitem altero post Isidorum Hispalensem loco sedisse, quatuorque alios metropolitanos præcessisse in Concilio Toletano IV. quod habitum fuit anno tertio Sisenandi Regis: quam prodiæ prærogativam ex antiquiori ordinatione provenientem, incredibile est tricennali recentiorem, hoc est eiusdem Sisenandi Episcopum, consequi potuisse. Alter enim non potuit quatuor aliis anti-stare, quām si quatuor illi intra sic breve temporis intervallum omnes metropolitanæ ordinati fuissent. Si autem Bracarensem adhuc Episcopum sub Sisenando vixisse credideris: admitto nihil contrarium ex eiusdem Concilii ordine subscriptionum paulò antè considerata insurgere; nam quod in eo Iulianus Bracarensis Episcopus interfuerit, duosque alios metropolitanos, Iustum Toletanum & Audacem Tarragonensem post se habuerit: non omnino evincit Iulianum veterem iam tunc fuisse Bracaræ Episcopum, neque intra idem Sisenandi triennium tam ipsum quām Petrum à Fructuoso decantatum præesse Bracaræ haud potuisse. Ex S. Ildephonso enim certum est^c Iustum Toletanum trium annorum dumtaxat Episcopum, eiusdem Re-

^b Pag. 677.

^c De Script.
Eccles. cap. 8.
Ccc 2 gis
si Monasterio scripta: *Supplex* (inquit) *suggero ut pro
mercede tua de Collationibus Cafiani illumines Mo-
nasteria ista;* & paulo inferius: *Nos longe positos &
Occidentis tenebrosa plaga depresso non despiciatis &c.* Consonat Braulionis responsum in quo legitur p. 387. *Felix tu (Fructuose) qui huius mundi
contemnens negotia prælegisti otia sancta :::
Felix illa eremus & vasta solitudo, quæ dudum tan-
tum ferarum consilia, nunc Monachorum per te
congregatorum laudes Deo præcinentium habita-
culis est referta &c.*

(1) Exstat item in Codice Escurialensi sœculi X. *Di-
agramm. & Plut. I. n. 14.* sub hac rubrica: *Epi-
stola Domini Fructuosi à Domino Recefuendo Rege
directa pro culpatos quos retinebatur de tempore
Domini Scindani* (id est Scindavinthi, ut rō vvinth Gothicâ dialecto quasi appendix & cauda sit no-
minum *Scinda* & *Recces*). Incipit: *Vereor ne sa-
pe suggerendo gloriæ vestræ, &c.*

(2) Apud Cl. Hisp. Sacr. Continuatorem T. XXX.
pag 383. exstat *Fructuosi Presbyteri Epistola ad
Braulionem* hoc initio: *Scripturæ Sacræ &c.* Vi-
detur autem Fructuosi nostri esse atque in Bergiden-

gis Sisenandi tempore , novendecimque ante eum diebus obiisse ; & consequenter sub eodem Rege , qui tres annos & undecim menses regno præfuit , creatum fuisse . Quo cum bene stat Iusto Toletano antiquiorem vel paucis diebus Iulianum Bracarensem , tertio Sisenandi anno , fuisse ; atque in Petri sub eiusdem Sisenandi principia florentis locum succedere potuisse .

276. Attamen inde , ne in præceps se ferent , statim pedem revocare debent Pseudo-Iuliani defensores . Fateri enim his necessarium erit Petrum ex Episcopo Bracarense Sisenandi tempore translatum fuisse ad Narbonensem Ecclesiam : quod præterquam quòd Bracarenses male habebit , sanctissimumque , qualis audit , Episcopum parum deceat nulla spe maioris fructus æqualem pro æquali commutare Sedem : impossibile factu est ; cùm Concilii IV. Toletani tempore Narbonensem Selva haberet vetus antistes , Julianusque Bracarensem , & adhuc Petrus in vivis fuerit . Vixit enim , eodem Pseudo-Iuliano teste , usque ad DCXLVI . Quonam ergo abiit Petrus , quum sub annum DCXXXI . aut circiter , & Sisenandi initia , locum fecit in Bracarense Ecclesia Julianus ? Nam plena tunc temporis erat Narbonensis cui iam diu præfuerat , præfuitque etiam usque ad DCXXXVIII . annum quo sexto Concilio Toletano interfuit Selva . His salebris cùm se extricaverint , Achilleum eorum nonnihil habebimus . Et iam satis multa . Sed tanti constare solet ea , quæ antiquitatis specimine se ferent , fide quam forte invenerunt exauctorare .

277. Neque dedecet laudare hic poetam ANONYMUM qui nomine Chintilanis nostri Gothorum Regis carmen formavit , quod cum velo ab eodem Romam destinato legeretur . Producit carmen id , haec tenus invisum , ex codice monasterii Elnonensis in Belgio Ioannes Mabillonius Benedictinus , Gallus , nunquam sine præcipua laudis elogio nominandus , inter Analecta sua ⁴ vetera . Quod ita incipit sub hoc lemmate : *In velo , quod à Chintilane Rege Romanam directum est.*

*Discipulis cunctis Domini prælatus amore
Dignus Apostolico primus honore coli :
Sancte tuis , Petre , meritis hæc munera
supplex*

*Chintila Rex offer : pande salutis opem .
Sed quod advertere debuit vir eruditissimus , haec tenus pertinet carmen tetraстichon velo scribendum . Cetera alterius telæ & argumenti sunt : nempe illius poetæ , qui planè voluit sub exemplis rerum inter se disparatarum significare adhuc diffici-*

lius esse ac indecentius Rusticum Eucœriæ coniungi .

C A P U T VI.

De s. ILDEPHONSO Toletano præfule , atque eius rebus gestis & scriptis . De virginitate S. Mariæ contra tres infideles liber . Qui nam hi infideles . Laudatur Alphonsus Vafquez de Miranda Abbas S. Anastasie . Plura de his operibus Ildephonsi . Missæ quædam in codice Toletano ; & quidnam huius temporis Misæ . Epigrammatum Ildephonso adscriptorum quædam supposititia & falsa ; immo & germana alia corrupta & adulterata . Pseudo-Iuliani adulatoria levitas in formanda S. Ildephonsi stirpe . De Bonito Arvernensi Episcopo eiusdem ac Pseudo-Luitprandi somnia . Additio ad Chronicum S. Isidori quale opus . Roderici Toletani locus depravatus corrigitur . Ioannis Gerundensis Episcopi error notatur . Francofordiensis Concilii non æqua de S. Ildephonsi doctrina opinio . Liber aduersus eos qui disputant de perpetua virginitate Mariæ , non est Ildephonsi . Huius & aliorum sui temporis in Hispania scribentium phrasis & eloquentia describitur . Paschafio Ratherto hic liber iam hoc tempore adiudicatur . Pseudo-historicorum licentia in assignanda Ildephonso huius scripti occasione multis refellitur . De modo parturitionis Deiparae anceps etiam inter catholicos iudicium . S. Amando Traiectensi antistititi falsò tributa in Hispaniam adventus & munus Episcopi . Francia non de tota Gallia tunc dicta . De Genesii duobus , Arvernensi Episcopo & Corbeieni abbatे , eorumdem Pseudo-historicorum figura .

278. **S**ANTUS ILDEPHONSUS Toletanus antistes sequitur , qui sub iisdem Regibus Cindafintho & Reccesintho maximè floruit , cuiusque postremi nono anno (ut Julianus ait , Episcopus & ipse Toletanus , in brevi eius elogio) ascitus in Pontificatum , noven annis & duobus fere mensibus clarus habitus , vitæ meritis , & retentatione ^e regiminis , expleto octavodecimo eiusdem principis anno decimo Calendarum Februariarum viam universæ carnis fuit ingressus . Ordinatus igitur anno DCLIX . ad superos abiit anno DCLXIX . die Ianuarii xxiii . ad quem diem refertur eius memoria in Romano Martyrologio : quam & reperiri apud vetustissimum Adonis Martyrologii exemplar Ioannes Mabillonius prodit ^f . Planè ea quæ de rebus sanctè ac laudabiliter ab eo gestis dicuntur , conservantque libri recentiores , omnia è duabus celeberrimi sui temporis viri encomiis derivata sunt : quorum auctores si . pag . 516 . lit . d . in notis .

^e Alias veneratione : sed nihil mutandum , Retentatio pro retentione ; frequentativum pro simplici . Sic alibi renotare pro notare in Prologo : retemperare pro temperare in Montano . ^f De Aditis SS. Benedicti . seculo II . in vita S. Ildephonsi . pag . 516 . lit . d . in notis .

fuere, prioris quidem Julianus is quem diximus post Quiricum Ildephonsi successorem Toletanus antistites, ei quem descripsit coævus; posterioris Cixilla (1), & ipse aliquando hoc est sub Maurorum tyrannie eiusdem Ecclesiæ præfctus, qui è coævis audivit. Non nihil etiam S. Eugenii III. de quo locuti iam sumus, quædam carmina præstant. Luitprandum, Julianumque, & si quos alias pseudonyms adorat cæca noviorum superstitionis, pariter cum his haberi debere auctores sumus, qui nec unius quidem sæculi ætatem habent, neque ipsi auctoritatem olim notis præstare possunt; sed ab ipsis, quum in ordine suo feso continent, mutuò accipere contenti esse debent.

279. Natum Toleti ex nobilissimis parentibus Stephano & Lucia Ildephonsum fama fert: sub Rege nimis Witterico, anno huius sæculi septimo^g. Lucia soror germana dicitur fuisse Eugenii III. Toletani præfulus, qui puerum Ildephonsum, primis à se literis ac pietatis amore^h, cùm adhuc ipse in Ecclesia Toletana, priusquam Cesaraugustæ induisset monachum, Ecclesiastico munere distineretur, imbutum, ad S. Isidorum Hispalim disciplinis omnibus instruendum remisit. Hinc ille evadens qui iam inde apparere coepit, vir omnibus doctrinæ & sanctitatis numeris abiolutus, Toletum rediit; & sub Helladio antistite monachale institutum in SS. Cosmæ & Damiani monasterio, quod & Agallense audiit, eiusdem urbis amplexus fuit. Helladius Levitæ ordinem ei contulit sub vitæ suæ finem, qui Sifernandi principio, hoc est circa annum DCXXXI. contigit; quod Ildephonsus ipse de Helladio loquensⁱ sibi testimonium præstítit. Abbas deinde electus sui monasterii, non alterius, (aliis aliter placet^k) quod à Juliano apertere dicitur: è monachorum præfectura, Eugenio eius avunculo diem suum obeunte, ad Toletanæ Ecclesiæ regimen invitus, principalique (uti Julianus idem vocat) violentiæ cedens transfertur. Abbas adhuc interfuit monasterii Complutensis à S. Frustro erecti dotationi, sæculi huius anno sexto super quadragesimum^l; inde Toletano Concilio VIII. anno quinquagesimo

tertio; necnon & ix circa annum DCLVII. ut è subscriptionibus constat.

280. In pontificio Toletano, cui post biennium initiatuſ creditur, veluti *facula ardens*, ut Cixila loquitur, *omnem Hispaniam castimoniam scilicet, prudentiam, christianæque universæ doctrinæ, heroicarumque omnium virtutum radiis perlustravit*. Ut dignus habitus sit, stupendis duobus sibi à Deo collatis beneficiis signatam & consecratam sui memoriam posteris transmittere. Sacrum enim celebranti coram Reccesvintho munus, Leocadia virgo & martyr apparuit, locumque sepulturæ haec tenus frustra quæsitum ostendens, gratias viro sanctissimo pro defensa Deiparæ matris virginitate, quod paulò ante libris editis præstiterat, eius nomine habuit. Cuius martyris sanctissimæ, civis suæ, veli segmentum cultello^m raptim à Rege ministrato ab Ildephonso præcisum, servari apud Ovetum in arca sancta reliquiarum constans fama est (2). Nec diu post in Ecclesiam die festo Exspectationis partus B. Mariæ Virginis ad peragendum matutinum officium veniens, eandem filii Dei matrem in Episcopali cathedra sedentem oculis mortalibus conspicere, sibiique benignè alloquentem audire; ac de thesauro cœlesti acceptam vestem, quæ ipse in hoc solemnî testo solus uteretur, sibi porrigenit, adorare promeruit, quod cum aliis per eum ab Spiritu sancto peractis miraculis retulisse sibi Urbanum & Evantum Cixila testatur: quorum prior ab Isidoro Pacensiⁿ dictus Toletanæ Ecclesiæ veteranus melodicus, hoc est cantor; Evantius autem eiusdem Ecclesiæ archidiaconus, doctrinæ, & sapientiæ, sanctitateque, & in omni secundum Scripturas spe, fide, & caritate, ad confortandam Ecclesiam Dei Hispanam, iam sub captivitate gementem; uterque clarus. Hos auctores Cixila habuit, quorum testimonio fidem rei adstrueret: quantumvis de ea siluerint Julianus^o, & Isidorus Pacensis^p.

^m In prosa quædam facti olim officii, quod adducit Tamaius pag. 260. *ganipulo Regis* id factum dicitur. *Ganivete de mesa* vocabulum est nostræ gentis antiquatum.

ⁿ In Chron. ad eram DCLVII.

^o In elogio laudato.

^p In Chron. ad eram DCCXXI. ubi de Ildephonso.

(1) Ildefonsi vitam Cixilani assertam, & cum pluribus Codicibus collatam vulgavit Cl. Florezius T. V. à pag. 504. quæ in novissima SS. PP. Toletanorum collectione Matritensi T. I. à p. 96. sub eiusdem Cixilanis nomine recusa est. Toletanus tamen sæculi XII. aut ineuntis XIII. codex hunc titulum præfert: *Incipit vita vel gesta Sancti Ildefonsi Episcopi Toletanensi Sedis Metropolitanæ à Beato Elladio Episcopo eiusdem Urbis, edita decimo kalendis Febrero*: cui consonat Va-

ticanus olim Christianæ Suecorum Reginæ n. 563. & Galliarum Regis alias T. III. pag. 269. n. 2359. False. Litem verbo dirimit Æmilianensis Codex anno Christi DCCCCXCIV. exaratus in quo fol. 230. legitur: *Incipit vita vel gesta Sancti Ildefonsi Toletani :: à Cixilani eiusdem urbis Episcopo edita &c.*

(2) Servatur is cultellus Toleti hodie in amplissimo Illmi. Canonicorum Collegii Cimeliarchio, summa eius populi ac vicinorum frequentia ac veneratione cultus habitusque.

⁹ Apud San-marthanos fratres in Gallia Christiana in Episcopis Laudunensibus fol. 620. pag. 2.

¹ Felicia Sancti Ramirezzii Regis uxor, Alphonsi parens, filia fuit Hilduini Rociensis in Gallia Comitis, ut ex eodem Hermanno lib.

1. cap. 2. cuius verba legi posse sunt apud San-marthanos; unde appetit Suri-tæ error qui lib.

1. Annal. Arag. cap. 19. Feliciam Urgellensis Comitis natam fuille credit, quem fecutus fuit Hieron. Blancas in Aragon. rerum commentariis, & Sancio iv. Rege.

² Integer huius argumenti liber exstat Francisci Portocarrero Iesuitæ; latèque Petrus Salazar de Mendoza in vita S. Ildephonsi. Collegit omnes Tamaius hac die xxiii. Ianuarii, & xxiv. sequentis.

etæ Mariæ Laudunensis, in epistola ad Bartholomæum eiusdem Ecclesiæ Episcopum ⁹. Cùm dudum (inquit) in Hispaniam ad videndum gloriosum Regem Ildephonsum (Alfonius hic Aragoniæ Rex, atque item Castellæ per Urracam uxorem) *Feliciae* materteræ vestræ filium, profectus, felicissimum ab eo promissum suscepissimus, quod si secundò ad eum videndum reverteremini, daret vobis corpus B. Vincentii Levitæ & martyris; necnon & casulam pretiosissimam, quam B. Dei genitrix S. Ildephonso Toletanae civitatis Archiepiscopo dederat ob remunerationem trium libellorum, quos de virginitate sua composuerat, &c. Sed de hac re commentaria nostrorum hominum quæso adeas Lector; ne nos amplius ea quæ ad bibliothecæ argumentum ex Ildephonsi rebus gestis pertinet differamus.

282. *Scripsit* (Iulianus ait) quamplurimos libros luculentiore sermone potissimos, quos idem in tot partibus censuit aividendos, iedest:

283. *Librum profopopœiæ imbecillitatis propriae*: qui deperditus fuit.

284. *De virginitate S. Mariæ contra tres infideles libelum*. Hic liber primùm, quod sciam, editus est ab æque pio ac docto viro Michaele Alphonso Carranza Valentino, instituti Carmelitarum: qui quidem collatis inter se duobus mss. codicibus, altero Gregorii Mirandensis Valentini Fidei rerum iudicis, altero Hieronymianorum Gandiensium, prodire eum fecit Valentiæ anno MDLVI. in 8.º ita inscriptum: *Sanctissimi patris nostri Ildephonsi Toletanae Ecclesiæ Archiepiscopi libellus De illibata ac perpetua virginitate sanctæ ac gloriæ genitricis Dei Mariæ* *antiq. antiq., adversus tres infideles* (haud credimus græca ista ab Ildephonso esse, sed à noviore aliquo, qui græcissare importunè ⁽¹⁾ voluit) *ordine synymorum conscriptus*. Adiunxit & vitam, quam & emisit Hieronymus Welæus Lovanii anno MDXLIX. cum eodem libro. Anno sequenti MDLVII. à Basilio Melanio, Congregationis Casicensis monacho, Basileæ in 8.º etiam publici iuris iterum factum hunc eundem libellum scio.

285. Post aliquod tempus Franciscus Fevardentius Minorita cum aliis Ildephonso, non ita rectè, adiudiçatis, Pa-

(1) Habetur in Escorialensi sæculi ut videtur decimi inclinantis codice *Lit. A Plut. I. n. 9.* hac rubrica: *Ildephonsi libellus de Virginitate Sanctæ Mariæ Antitriapostolos* (quæ vox Latinis Literis constat) *id est, contra tres infideles, ordine synymarum conscriptus*: ut non vulgarem Græcum epigraphes vocabulum antiquitatem sibi conciliet,

rifiis apud Nivellum MDLXXVII. & Bi-gnæus nono volumine *Bibliothecæ veterum PP. MDLXXXIX.* recuderunt. Inscriptio tamen in his variat. Nam quæ *De illibata* est apud Carranzam & *perpetua virginitate*, &c. in Fevardentii & Constantini Caietani libris mss. *De laudibus erat B. Virginis Mariæ*. In quodam eiusdem Caietani codice annotavit is, qui olim exscripferat ^t, *se Gomesanum abbatem Ildensem* ⁽²⁾ *in finibus Pampiloniæ esse*: qui libenter conscripserit libellum à S. Ildephonso Toletanae Sedis Episcopo dudum luculentissime editum, in quo continetur *De laude virginitatis sanctæ Mariæ perpetuae virginis*. Sed infra de hac nota iterum.

286. Tres hi infideles quinam fuerint, compellatio ipsa eos arguentis extra dubium ponit. Iovinianus nempe Helvidiusque, noti admodum superioris ævi hæresiarchæ & à maximo doctore Hieronymo peculia-ribus libris confutati; ac tertio loco Iudæus quidam, sectæ suæ tantum appellatus nomine, hic sistuntur, & ex adverso maxi-ma vi atque impetu sermonis doctrinæque impugnantur. Primus olim negaverat ^u Marriam Deiparam in partu virginem per-mansisse. ^x Secundus post partum semper virginem fuisse. Tertius verò integratatem in puerpera omni tempore sacrilegus re-spuebat. Iovinianum igitur primo capite (*libellos* appellat Hermannus monachus suprà adductus), Helvidium altero, Iudæum tertio, & his quæ tertium sequuntur, refutat. Hic enim postremus hostis profligandus fuit maioribus copiis argu-mentorum, in quo etiam Iovinianus & Helvidius seorsum priùs impetiti de novo prosternerentur.

287. Verè enim in hoc versari debuit Marianæ integratatis tota defensio, ut verum Dei filium ex ea natum disputatio, stabiliret: hoc enim uno dato, quis deinde sanus inficiaretur potuisse Deum in claustra se penetrare incorruptæ matris, atque inde formatum sibi corpus æquè inviolato pudore virginis in dias luminis oras educere? Hoc ergo inculcandum prolixius fuit Iudæo infideli, quod sectæ eius maximè repugnabat; & per Iudæi corpus ceterorum cæcæ mentis Antidicomarianitarum, quomodo Epiphanius in *Panario* appellat, iugula petendum. Hi enim po-

^t In SS. trium Episc. Bened. ord. vita à Constantino Caietano edita pag. 141.

^u Ioviniano hanc hæresin S. Augustinus adscribit, quamvis S. Hieronymus in libris adv. eum scriptis non meminerit, ut Erasmus notat in argomento horum librorum.

^x Helvidius affirmabat Deiparam post editum Salvatorem à Iosepho cognitam, ut è libro Hieronymi adv. eum constat, volum. 2. eius operi.

(2) Pro abbatem Ildensem, lege *Albaildensem* (si-ve *Albeldensem*) non Abbatem sed Monachum, eius scilicet Monasterii cui *Dulquitus*, seu *Dulcatus* præterat in finibus Pampiloniæ. E notis MSS. Cl. Andreae Marci Burrielii in Regia Bibliotheca Matritensi exstantibus, qui primus Constantini Caietani errorem detexit in SS. trium Episc. Bened. vit. p. 141.

steriores Christum in ore Christianismum que habentes, ferè ab omnibus Mariæ prægulatoribus, Ambrosio præsertim epistolarum lib. 10. epist. 79. & 81. Hieronymoque *Adversus Helvidium*, tamquam asseclæ Hebraicorum dogmatum traducuntur. Ita nempe de his tribus veri hostibus hoc libro debellatis rectè sensit Alphonus Vazquez Mirandensis, defæcati iudicii ac plurimæ doctrinæ, Mercenariorum sodalis, abbas cum viveret S. Anastasiæ in regno Siciliæ, conscripto vernaculo libello *De S. Ildephonso eiusque scriptis agens* cap. 4. libri 4. Idem Gabrieli Vasquio Iesuitæ venit in mentem in commentario ad tertiam S. Thomæ partem disp. 121. cap. 11. nisi quòd Cherintum aut Carpocratem, qui ambo satum ex Iosepho & Maria Iesum Dominum nostrum Iudaica persuasione olim docuerant, ut ex Epiphanio 1. *Adv. hæreses* libro, & aliis constat, in persona Iudæi, quem hic appellat Ildephonfus, configi asseveravit. Verum hæc eius sententia planè impugnatur ex huiusmet operis cap. 3. & 4. in quorum utriusque principio de Diva Virgine ad Iudæum dicitur, ex stirpe sive gente ipsius eam esse: quod non bene accommodes ei, qui verè non est Iudæus origine, sed sectâ aut hæresi dumtaxat. Ego magis puto non privatum aliquem, sed totam sectam Iudæorum, conficto sibi ex iis uno, quem argueret, tot capitibus ab Ildephonso refutari. Nec aliter rectum sensum habere capitis septimi verba hæc possunt: *Nam de passione, contumeliis, cruce, clavis, morte, & sepultura, quid tibi iam loquar? cùm tefecisse illa non dubites.* Et mox: *Quando de homicidio innocentis reus teneris, & hanc mortem eius*

à te quidem crudeliter illatam, ab illo autem sponte suscepit, &c. Quod vidit etiam Gomesanus (1) ille transcriptor libri huius *De virginitate*, quo usus est Caietanus, iam à me vocatus ad testimonium, sæpèque vocandus.

288. Hi ergo sunt tres illi infideles, quibuscum in hoc libro congregati voluit Ildephonfus. Sive quòd ex devotione in beatissimam Dei genitricem novos sibi hostes ex veteribus etiam profligatis suscitare voluerit, quo stilum pietatis, veluti declamatores solent, exerceret. Quò quidem vocâsse eum genius videtur proprius, ut in laudandis paulò infrà epistolis eius clarebit; atque item è testimonio Quirici Barcinonensis tunc adducendo, & ex Gomesani presbyteri verbis infrà producendis; demumque ex testimonio fragmenti *De translatione reliquiarum è Toletto in Asturias*, quod inferiùs quoque à nobis sistetur: sive quia impudens horum hæresis novos aliquos sortita esset, sive in Hispania sive extra Hispaniam hoc tempore fætatores (2). Planè hanc posteriorem partem ii qui fculneis adhærescunt Chronicis, mordicūs tenebunt. Frequenter enim horum Luitprandus & Julianus inculcare amant y, Ildephonsum cum Theudio & Helladio Gothis hæreticis Narbonâ venientibus congressum scriptis fuisse. Quibus de-
dit fundamentum Rodericus Toletanus lib. 11. *De rebus Hispaniae* cap. ult. his verbiis: *Huius tempore cùm Helvidius & Pelagius à Gallis venientes plerasque partes Hispaniae infecissent, virginitatem B. Virginis infamantes, B. Ildephonfus illis occurrens, sacrarum Scripturarum testimoniis, & lingua mellifluâ, & gratiâ in labiis suis dif-*

^y Luitprandus in Chron. anno DCLXI. n. 101. & ann. DCLXVIII. num. IIII. Julianus in Chronico num. 337. & 338.

tum non unice in Iudæos intentam videam: existimo rem Ildefonso cum Hispanis aut Hispaniensibus eius sectæ popularibus fuisse; idque occasione virulenti alicuius in Beatissimam Virginem scripti per ea fortassis tempora evulgati. Nec ante Ildefonsum Isidorus in libris *Contra Iudæos*; neque Julianus post eum Toletanus in *Comprobatione sextæ ætatis* cum larvis, sed cum veris Iudæis conflictasse existimandi sunt. An verecundiores Ildefonsi ævo, quam postea fuerint aut etiam nunc sint, eius Gentis doctores credimus? A saeculo XII. ac deinceps ad avorum memoriam & nostra fere tempora horrendas in Beatissimam Virginem infrunito ac pestilenti ore blasphemias evomere nusquam destitisse, docent nos eorum libri *תְּזִקָּה נִצְחָן*: *אַמְנוֹן בְּנֵי חָזָקֶה עֲמֻנָּה*: *w' תְּלִדּוֹת הַלְּדוֹת iescu*, & alii, quos colligit, & cum confutationibus edidit Ioannes Christoph. Wagenseilius in *Telis igneis Satanæ Altdorfii Noricorum MDCLXXXI.* Vid. Monitum in S. Ildefonsi Opera Edit. noviss. SS. PP. Toletanor. T. I. p. 105. Et Nostrum infra n. 346. Rodericus Toletanus ad Helvidium & Pelagium (falso, pro Iovinianum) id factum refert, quem secutus postea fuit Cl. Florezius Tom. V. pag. 279. n. 112.

(1) Escorialensis paulo ante laudatus saeculi X. codex *Lit. A. Plut. I. n. 9.* explicans vocem *Triapostos*: *Tres inquit Triapisti sunt Iovinianus, Helvidius & Iudæi.* Gomesani autem verba in codice Toletano hæc sunt: *Ioviniani perfidiam (Ildefonsus) vulneravit, & pugione verissimæ rationis Helvidii errorem destruxit; Iudæorum quoque duritiam non solum à stipulatione (leg. ad stipulatione) Angelorum & hominum; sed etiam dæmonum prolatæ confessione iugulavit.*

(2) Vix credibile est Ildefonsum Beatissimæ Virginis MARIÆ honori, si quis unquam mortalium, ad dictissimum solius stili exercendi gratia novos sibi hostes è sepulcris excitare, declamatoremque in eo argumento agere voluisse, cuius occasione inflicta olim Eidem Beatissimæ Virginis à Ioviniano & Helvio vulnera omnino refricanda erant, ut opportune monet novissimæ SS. PP. Toletanorum Editionis Matriensis Curator in *Oper. Ildef. Prolog. T. I. p. 104.* Neque id è Quirici ad Ildefonsum Epistola, nec ex Gomesani narratione, neque demum è fragmento translationis Reliquiarum, quæ Noster pro coniectura sua adducit, ullo modo videtur elici. Immo cum in Ildefonsi libello telorum aciem præcipue ac tan-

diffusa , eorum dogmata confutavit , & ab Hispania confusos abegit. Quod sequitur Historia generalis Alphonso X. Regi communiter attributa. Neque id tenentibus cum Roderico enixè adversabor : de quo tamen opportunior alius hanc rem expediendi locus paulò postea occurret.

289. Iam ut confirmemus aliis testimoniis hoc opusculum S. Ildephonsi esse , Ambrosius Morales alicubi testatur se vidisse manu exaratum codicem , in quo exscriptus erat hic liber *De virginitate Deiparæ virginis* , manu ipsa Atilani Senticæ , sive Zamoræ Episcopi , viri sanctissimi , de quo præfixa ibi admonuit eum notula (1). Porro is liber , quo usus fuit Caietanus , perantiquo eo , manuque exarato , non sine exscriptoris nomine consignatus venit ad posteros. Exstat enim ad calcem adnotatio , ut iam indicavimus , prolixior ea quā ut hic integra referatur^z ; sed quæ id continet Gomesanum abbatem Ildensem (2) rogatu Gothiscalci Episcopi illac (in finibus Pampiloniæ , ut iam diximus) ex Aquitania in Gallæciam invisendi sancti Iacobi corporis gratiâ transeuntis conscripsisse hunc libellum ; eundem verò Episcopum transtulisse eum ex Hispania in Aquitaniam erâ CMLXXXIX. (sive anno CMLI.) tempore hyemis , diebus cœptis Ianuarii mensis , quibus ipsis diebus obiit Gallicanensis Rex Ranimirus. Hæc ferè Gomesani notula. Hic est Ranimirus , seu Ramirus II. Legionis Rex , qui obiit Ianuario mense anni CML. Quare ad hunc numerum reformatum est era , seu annus notulæ , ne clarissimis refragetur documentis à Morali ad ductis^a.

^a Lib. 16. c.

20.

^b Ad annum
DCLXVIII.

^c Ad annum
CMXXXVII.

290. Membranaceum alium codicem literis gothicis ante DXL. annos exaratum servari ad Sanctæ Trinitatis Toletanum cœnobium Hieronymus Higuera testatur in notis ad Luitprandum^b : nempe à Salomone archipresbytero , ut credimus Toletano , erâ MCV. sive anno MLXVII. quod idem alibi monet^c in iisdem notis (3). Meminit eiusdem libri Isidorus Pa-

(1) Longe hoc Atilani codice antiquior Regius Escorialensis est *Lit. A. Plut.* I. n. 9. paulo ante laudatus , in cuius fine legitur : *In Iesu Christi nomine explicitus est Codex iste à Notario Ioannes indigno in Era DCCCC. & nonagestima secunda* (sive Christi anno DCCCCLIV.) VIII. Idus Martius. Regnante Rex Ordonio in Legione. Comitem vero Fredenando Gundisalvæ in Castella. Deo gratias. Atilanum autem Zamorensem ei Ecclesiæ ab anno DCCCCXC. ad MIX. præfuisse constat è Catalogis Præsulum eiusdem ap. Cl. Floreziū T. XIV. pag. 337.

(2) Rursum : *Gomesanum Abbatem Ildensem* : pro *Gomesanum Albailensem* , ut supra n. 285.

censis in Chronico^d his verbis : *Quod prænitente præsidente tunc sanctissimo Ildephonso , melifluæ os aureum in libris diversis eloquentiae , atque de virginitate nostræ dominæ Mariae semper virginis , nitido politoque eloquio ordine synynomo* (sic lego , pro synonyme) *perflorentem*^e , &c. Corrupta & improposito loco posita sunt , ut ex Roderico Toletano lib. 2. cap. ult. & lib. 3. cap. 12. inter se collatis his quæ ex Isidoro , ut in more habet , utrobique scripsit , liquet.

291. Auctor *historia translationis reliquiarum* è *Toledo in Asturias* , quæ Sebastiani Salmanticensis (sive ea sit Alphonsi III. cognomento Magni , de quo nos suo loco) *historia* inserta legitur apud Sandovalium editorem , in mentione harum quæ in arca sancta conditæ sunt apud Ovetum reliquiarum : inter alias pallium laudat , *quod dedit ipsa Regina cœli Ildephonso Toletana Sedis Archiepiscopo pro laudibus in honore sanctæ ipsius virginitatis celebratis , ubi ipse sanctus Episcopus gloriatus contulit adversus hæresiarchas Heluidium atque Lovinianum , &c. ubi Heluidium atque Lovinianum legi debere manifestissimum est.* Ms. exstabat in Ecclesiæ Eborense Bibliotheca , teste Refendio in epist. ad Quevedum^f ; item in cœnobio *de la Mejorada* ordinis S. Hieronymi prope Ulmetum. Alium codicem fuisse ad S. Franciscum Pinciæ urbis Morales alicubi refert^g. Antiquissimo alio usus fuit Constantinus Caietanus^h.

292. Culpabunt forsan aliqui synonymorum coacervationem in hoc libro , cum ex rhetorum regulis dedebeat eandem rem pluribus idem significantibus verbis exprimere. At in hoc secutus fuit Ildephonsus Isidorum magistrum. Et licet quandoque in magna animi commotione non satiari loquentem priùs quam omni , quo potis est , modo & verborum differentiâ , quæ concepit intùs foras producat. Talia patiebatur Ildephonsus , quum exorbitavit à frequenti loquendi usu , amoris erga beatam Dei matrem ignibus extra se veluti po-

si-

(3) Exstat hodie Toleti in Sanctissimæ Trinitatis Cœnobio : eiusque exemplum cum Edito Michaelis Carranza à Cl. Andrea Marco Burrielio collatum , in Regia Bibliotheca Matritensi : in cuius fine legitur : *Ego miser Salomonis Archipresbyter servus Dei indignus & peccator scripsi hoc libellum de Virginitate Sanctæ Mariæ Virginis & Genitricis Domini ad finem usque , complebit : in civitate Toledo in Egleste Sancte Marie Virginis sub Metropolitane Sedis Domino Paschalisi Arciepiscopi. Notum sub die VI. feria ora III. in diem Sandi Cypriani Episcopi XVIII. Kal. Octubres in Era Millefima centena quinque.*

^d Hisp. illuf.
tom.2. pag.224

^e En el santo
viage. ms.
^h Refert ipse
ubi supra pag.
139.

^a Erâ DCCXXI.
ut in editis à
Sandovalio , re-
vera erâ DCCXII.

^b Ita Sando-
valius ex codi-
ce , ut videtur ,
corruptissimo
edidit. Alter
Miræus.

situs. Qualibus agitati affectibus chori aliquot in Euripidis tragœdiis leguntur. Pergamus ad reliqua opera cum Iuliano.

293. *Opusculum de proprietate personarum Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* De sancta Trinitate vocat Eisensgreinius (1).

294. *Opusculum adnotationum in sacris & Opusculum adnotationum in sacramentis.* Quæ duo opera disertè Iulianum distinxisse confirmat ms. Casinensis codex, quem vidit Caietanus, vitæ huius, & sic edit Mabillonius; agnovitque utrumque Vincentius Bellovacensis¹. At Parisina editio, & Matritensis S. Isidori operum, quæ hanc & exhibent cum Itidori & Ildephonsi catalogis, unum dumtaxat *Annotationum in sacris librum*; Francofordiensis² pro eo alterum tantum *Annotationum in Sacramentis*, cui Henschenius calculum addit, agnovere (2).

295. Librum *De cognitione baptismi* unum. Hunc ms. existare in bibliotheca Carmelitarum exalceatorum Claromontenium in Arvernis, cum libris quibusdam Ferrandi diaconi, ex Ludovico Iacobo à S. Carolo refert Labbeus in bibliotheca ms.

pag. 207. *De gubernatione baptismi* Francofordiensis editio habet. Alii omnes *De cognitione* habent (3).

296. *De progreju spiritualis deserti alium* (4).

297. *Opusculum annotationum actionis diurnæ.* Fortè diurni temporis exercitia spiritualiter impensi. Francofordiensis habet: *actionis divinæ*: quomodo edidit Henichenius. Mabillonius hunc librum omisit (5). *Quod totum* (ait Iulianus) *partis primæ voluit volumine connectendum.* *Deinde* (ait) *partis secundæ*

298. *Liber epistolarum* est, in quo diversis scribens, ænigmaticis formulis egit, personasque interdum induxit: in quo etiam à quibusdam luculentiora Scriptorum responsa promeruit. Exstat quidem ad calcem Pseudo-Iuliani systematis¹ *Variorum carminum collectio* ab eo facta, in quo ait quasdam epistolas & carmina ex libro gothico membranaceo S. Iustæ Toletanæ se collegisse, atque Fuldam (fundus hic fictionis) missæ. Desunt quidem eæ in hac editione, nec ultra carmina & eorum explanacionem ab eodem Pseudo-Iuliano factam, quicquam aliud. Sperabam promissorem hunc fortè aliquid Ildephonsinum è penultima sua S. Iustæ commentitiæ bibliothecæ locupletissima depromere voluisse; maxime postquam in expositione epitaphii S. Isidori eundem Iulianum referentem se ad quasdam Isidori ad Ildephonsum, huiusque ad illum, aliquot epistolas legisse. Sed cum in editione operum Luitprandi à D. Laurentio Ramirez procurata², easdem, ut credo epistolas quarum spes nobis facta fuerat, sub *epistolarum præfulum* à Iuliano collectarum titulo vidisse: excidisse me curiositatis voto compri.

299. Delevit ergo invidia ætatis clarissima futura sanctissimi doctoris monumenta, è quibus historia eius temporis apprime illustraretur. Attamen existant ex his duæ ad Cyricum, sive Quiricum, Barcinonensem Episcopum, quarum prior respondet illius gratulatoriæ ob sibi remissum *De virginitate virginis Mariæ* opus; alterâ vero suasoriæ eiusdem epistolæ de edendis similibus aliis operibus respondet. Quatuor has Cyriaci, seu potius Quirici, & Ildephonsi, è bibliotheca Corbeiensis in Gallia monasterii, primus, n.

¹ Parte 2. Adversariorum
pag. 143.

² Pag. 515.

(1) Inter desperita Ildefonsi opera recensetur à Fabricio *Bibl. med. & inf.* T. III. p. 260. Guillermo Caveo, in *Ildefonso ad ann. DCLVII. Cellierio* T. XVII. cap. 37. pag. 713.

(2) Item inter desperita Ildefonsi opera. Binane, autem, an simplex de affini, ut videtur, argumento scriptum fuerit, incertum. Iulianus ut in paulo ante laudato codice Escorialensi anni DCCCCLIV. *Lit. A. Plut. I. n. 9. Opusculum* inscribit *Adnotationum in Sacramentis*: novissima SS. Patrum Toletanorum Editio Matritensis pag. 95. *Adnotationum in Sacris.* Trithemius *De Script. Eccl. c. 55. Adnotationum in sacris librum unum*: *Adnotationum in Sacramentis librum unum*.

(3) Habetur in novissima SS. PP. Toletanorum Editione Matritensi Tom. I. p. 163. è MS. codice Patrum Dominicanorum Baiocensium, è quo primus omnium in lucem id protulit Baluzius dicitur, hoc titulo: *Adnotationes de cognitione Baptismi.* Et in Baluzii Miscellaneorum Edit. Lucensis MDCLXI. T. II. pag. 15.

(4) In eadem SS. PP. Toletanorum editione T. I.

à pag. 232. Sub titulo: *De itinere Deserti.*

(5) Inter desperita, immo & inter dubia Ildefonsi opera. Licet enim existet in *Iuliani Elogio* novissimæ SS. PP. Toletanorum Editionis Matritensis T. I. p. 95. atque apud Trithemium *De Script. Eccl. c. 55. Fabricium* T. III. pag. 260. Cellierum T. XVII. c. 37. n. 2. Cl. Floreziū T. V. p. 483. abest tamen ab eodem *Iuliani* opusculo, sive Ildefonsi Elogio, quale habetur in antiquiore omnium prælaudato Escorialensi anni DCCCCLIV. operum Ildefonsi codice *Lit. A. Plut. I. n. 9.* Sistimus eius verba: *Scripsit sane (Ildefonsus) quamplurimos libros luculentiore! sermone potissimos :: Id est librum prosopopeie inuecillitatis proprie. Librum de virginitate sanctæ marie contra tres infideles. Opusculum de proprietate personarum patris & filii & spiritus sancti. Opusculum adnotationum in Sacramentis. Librum de cognitione baptismi unum; & de progreju spirituali (per) desertum alterum. Quod totum partis prime voluit volumine connectendum &c.* indicto *Annotationum actionis diurnæ* opusculo; nisi id mihi olim inter describendum excederit,

ⁿ Tomo pag.
308.

si fallor, in lucem protulit Lucas d'Achieri in *Spicilegio* suo¹. E prima sanè Quirici constare videtur, libro, de quo ad se transmissa gratias habet Ildephonso, nihil praesentis cum praesentibus aequalibusve haereticis congressus occasionem dedisse. Verba eius haec nonne aperti sensus? *Atque, ut ita dicam, ea quæ opaca videbantur pro sui quantitate mysterii luce clarius manifesta, ac nota pusillis & magnis effecerit ita ut ex hoc hebetescat Iovinianus, dissipetur Helvidius, simulque, & incredulus a mente perfidus decidat Iudeus* (1). QUIRICUS hic Barcilonensis Episcopus Toletano X. Concilio interfuit anno DCLVI, quo adhuc abbas Ildephonsus erat. Huc refero epistolæ huius primæ hoc initium: *Cum à vobis remeans (hoc est à Toletano isto congressu) ad ovilis crediti loca rediisse, ita laboris magnitudine fessus, &c. Unde titulum ei epistolæ inscriptum hunc, Rescriptum Cyrici Episcopi Barcilonensis ad Ildephonsum Toletanæ Sedis Episcopum pro opere De virginitate S. Mariæ, germanum auctoris non esse, sed exscriptoris, præter insolitam designandi hoc loco argumentum epistolæ formam: id planè convincit, hoc nondum fuisse tempore Toletanum antisitem Ildephonsum. Quod mihi confirmat secundæ, quâ Quirico Ildephonsus respondet, & quartæ similiter responsoriæ epistolarum inscriptio: Sanctissimo ac honorabili domino Quirico Episcopo Ildephonsus famulus uester. Non enim se famulum, sed potius fratrem alterius Episcopi Episcopus Ildephonsus dignitatis suæ memor, quantumvis humillimus, appellasset. Fateor inveniri hunc servuli demissum nomen in Quiricii tertiae epistolæ titulo, reciprocumque domini appellationem in hacce, & quarta Ildephonsi. Sed excusabilius est Barcinonensem Episcopum se submisso Ildephonso superioris ordinis metropolitano, quâm vice versa; ac domini compellatio alterius ad alterum in vulgari coniuetudine semper fuit.*

300. Quarta quidem Ildephonsi epistola truncata ad nos pervenit eo quo minùs debuit loco, ubi nempe excusat Quiricio quod necessitate temporum, & incumbentium malorum metu scriptio non incumberet (2). Ne autem id prætermittamus, aliam Quirici Barcilonensis Episcopi ad Taionem Caetaraugustanum epistolam protulit ex bibliotheca Thuanæa Ioannes Mabillonius *Analectorum* secundo volumine:

quâ is Taioni respondet, & gratias habet pro remissio ad se Collectaneo quodam ex operibus SS. Gregorii & Augustini, de qua in Taionis rebus mentio iterum occurret. Prosequitur Julianus:

301. *Partem sanè tertiam Missarum esse voluit hymnorum atque sermonum: unde in albo isto operum collocamus.*

302. *Missas aliquot. Solemne erat tunc temporis Missas confici pro aliquo festo die Christi Domini, Mariæ Deiparæ, aut Sanctorum. Meminit quidem duarum Cixilla, ubi statim in officio (abbatis) clarens, duas Missas in laudem ipsorum dominorum (SS. Cosmæ & Damiani martyrum, quibus monasterium dedicatum) quas in festivitate ipsorum psallerent, miro modulationis modo perfecit, quas Missas infrà adnotatas habemus, ait. Item alterius paulò post meminit Missæ de sancta Leocadia. Ipse verò manibus (inquit) statim complexans & astringens, talia fertur depromere vota, vociferans cum omni populo, & clamans: Deo gratias. Vivit Dominus mea per vitam Ildephonsi. Et id ipsum repetens clerus vehementer psallebat, alleluia; & Canticum, quod ipse dominus Ildephonfus nuper fecerat: Speciosa facta es, alleluia; & odor tuus ut balsamum non mistum; & alia quæ in ipsa Missa subter adnotata in laude eius depromferat. Unde videmus non verba esse Leocadiæ martyris, ea quæ vulgo ei tribuuntur^o: Vivit domina mea per vitam Ildephonfus; sed populi acclamantis eidem martyri è tumulo veluti resurgentí.*

303. Idem paulo post cuiusdam Missæ de Maria Virgine, sive de eius Annuntiatione meminit. Præstat verba audire gravissimi Historici, ad quem oportet veluti ad fontem sapientiæ recurrere. *Superveniente verò die sanctæ & semper Virginis Mariæ (hic est à Gothis in X. Concilio Toletano institutus dies B. Mariæ Virginis, alias Incarnationis Verbi divini in eius facro utebro; cùm non aliud sit, aiunt Patres Concilii festum matris, quâm incarnatione Verbi, xv. Cal. Ianuarii in tota Hispania, post tot alios Deiparæ sacros dies, vel nunc celebris sub titulo Expectationis partus: alias de nuestra Señora de la O, ut vulgus loquitur propter antiphonas ab hoc die, quarum principium ab O. litera, seu vocandi interiectione concipitur, usui præscriptas) ante tres dies tribus diebus litanias peregit, & Missam supra scriptam (fortè sub-*

^o Ab auctori-
bus nostris, Mo-
rali lib. 12. cap.
39. Mariana lib.
6. cap. 10.

(1) Nihil haec conficiunt neque probant contra ea quæ paulo ante dicebamus num. scilicet 288. Not.

(2) In novissima SS. PP. Toletanorum editione T. I.

à pag. 256. binæ nimirum Quirici, & binæ Ildephonsi ad Quiricum apologetici.

terscriptam, huius enim non prius meminere
rat) quæ in eius laude decantaretur perfe-
cit, quæ est *septima*. Hunc autem habuerit
ne in iis, quæ de B. Virgine, an in om-
nibus de aliis solemnitatibus ab eo forma-
tis Missis numerum, non satis explicuit.

304. Adiungemus tamen nos opportu-
nam notitiam libri ms. Ecclesiæ Toletanæ,
qui, ut ex eius indice quo utimur ap-
paret, plutei xxx. vicesimus nonus est. *Breviarii Muzarabis* hic partem continet, &
ab ea titulum habet. In pagina autem eius
nona moderno charactere hæc habentur
partim latino, partim vulgari Hispaniæ
sermone: *Hic liber continet sequentia.*

(1) 3. 7

4. {
5. *Missa de B. Virgine Maria.*
6.
7. }

Officium Annuntiationis mense Decembri.

[¶] Hoc est, Mas largo que en el Mozarabe ^{P.}

Longius quam in Breviario Mazarabico.

Officium in Assumptione B. Mariæ.

Officium in Nativitate Domini.

[¶] Hoc est: *Officium S. Stephani.* No tiene principio,
y otras dos hojas suyas estan atras enqua-
dernadas entre la Missa: *Qui non. De nuestra*

[¶] Señora ^{q.}

Officium S. Ioannis Evangelistæ.

Officium Circumcisionis Domini.

Officium in Capite anni.

[¶] Hoc est: *Officium in Apparitione Domini, sive Epi-*
Diparæ Vir-
Missam: Qui non &c. *Officium in Apparitione Domini, sive Epi-*
Diparæ Vir-
phania. Y en medio del hay seis hojas, que
son de arriba de la Missa 2. ó 3. de nuestra

[¶] Señora ^{r.}

[¶] Hoc est: *Inque eius me-*
dis sex folia
inserita sunt,
que ad Missam,
S. Mariae Vir-
ginis secundam
tertiâme per-
tinent.
[¶] Quæ Missæ
nominis acceptio
adlungenda est
his, quas docti-
famus vir Ioan-
nes Bona S. R.
E. Card. post
alios collegit lib.
1. Rer. Litur-
g. cap. 2.

Sequitur ad hæc, latina hæc nota Ioan-
nis Baptiste Perezii, olim bibliothecarii, vi-
ri doctissimi ac diligentissimi, quod ex eius
subscriptione manifestum redditur: *Hic*
liber in magno pretio habendus; nam septem
Missas de B. Maria credo esse compositas
à D. Ildefonso: primum ex stilo, deinde
quia Cixila Archiep. Toletanus in vita D.
Ildefonsi ait illum edidisse septem Missas de
B. Maria. Vocant autem Mozarabes Missas,
non totum officium, sed quædam quasi preambula
sive adhortationes ad celebrandum
tale officium.

Perez.

De quo antiquarum rerum, præcipue-

(1) Prima & secunda Missæ quæ desunt septenario
implendo numero, sunt sanctorum Cosmae & Da-
miani ab Ildefonso editæ, quarum Cixila meminit su-
præ n. 302. Vidend. Cl. Florezius T. V. pag. 511.
n. 14.

(2) Idem Florezius T. V. à p. 490. ternos, quasi
Ildefonsi sint, sermones primus edidit: binos qui-
dem è facili XIII. qui ei obtigit codice *De Vir-*
ginitate Sanctæ Mariæ, inscriptos I. *Sermo in diem*
Sanctæ Mariæ. Inc. *Exhortatur nos Dominus &c.*
II. *Eiusdem. Inc. Rabbi: Filius Dei sine tem-*

que sacrarum, curiosos, Divique Ildephon-
si devotos admonere hic operæ pretium du-
ximus.

305. Quibus nec ignotum est quid scri-
ptum reliquerit Franciscus Portocarrero
Societatis Iesu in libro vernaculo *De S. Ma-*
riæ Virginis descensu in Ecclesiam Toleta-
*nam*¹, scilicet visam fuisse Wormatiæ à
Thoma de Torralba eiusdem Societatis in
quodam Missali Gothicò Juliani Petri ma-
nu descriptam Missam quandam compo-
sitam ab *Isidoro Hispalensi*, & modulatam
cantu per dominum Ildefonsum præfulem.
Meres tamen has Fuldo Wormatienses,
Torralbæque, & qui cum eo habuit Ger-
manicum hocce commercium, Hieronymi
Romani de la Higuera, nomina, toto hoc
opere proscripta volumus iureque tam seve-
rè cum iisdem agi, quotiescumque occurrit
occasio (& occurrit sæpe) contendimus.

306. *Hymnos.* Meminit Cixila, ut vi-
dimus, *Cantici*, quod Ildefonsus fecerat
in Leocadiæ virginis laudem: fortè eius²
qui immensus fuit in Breviarium Gothi-
cum, vulgo dictum Isidorianum.

¹ Cap. 12.

² Exstat apud
Bivar. in comm.
ad Dextrum
pag. 345.

307. *Sermones.* Præferunt aliquot Il-
defonsi nomen qui eius non sunt, ut mox
dicemus (2). Julianus iam loquitur: *Ulte-*
rioris denique partis liber est quartus, ver-
sisbus prosaque concretus, in quo epitaphia
& quædam sunt epigrammata æquè adnota-
ta. Scripsit autem & alia multa, quæ va-
riis rerum ac molestiarum occupationibus im-
peditus, aliqua copta, aliqua semiplena re-
liquit. Cuius fide affigimus scriptorum,
quod continuamus, albo:

308. *Epitaphia & epigrammata quæ-*
dam. Quorum nonnullis gaudere datum
postoris esset, si germanam obtulisset poe-
tæ magis pii quædam tersti & facundi prolem
Collectio illa variorum carminum à Juliano
(archipresbytero S. Iustæ, & Chronicæ au-
ctore) facta & scholiis explanata, quam
editioni eiusdem Chronicæ, & Adversa-
riorum, libellique *De eremitoris Ramí-*
*rezius subiecit*³. Continet ea collectio car-
mina sive epigrammata, & epitaphia de-
cem & septem, ex quibus duodecim Il-
defonso tribuuntur. Ea nunc ad obrusam
examinabimus, quam Hieronymus Roma-

Ddd 2 nus

pore &c. III. è membranaceo codice Toletano
(Plut. XV. n. 13.) *De perpetua Virginitate Bea-*
te Marie, hoc titulo, Item *Sermo de Sancta*
Maria. Inc. Creator omnium & auctor vitæ &c.
Hæret tamen nonnihil. Ac prioris quidem stilos phra-
sisque, præsertim à num. 4. & deinceps, non mul-
tum mihi ab Ildefonsianis distare videntur in Cyp. III.
IV. & V. *de perpet. Virgin. S. Mariæ.* Videndum
tamen eruditum fane ad Sancti Ildefonsi Opera du-
bia Monitum in novissima SS. PP. Toletanorum edi-
tione T. I. à pag. 291.

* Paris.
MDCCXXVIII.
apud Sonnum.

nus de la Higuera, huius collectionis ut contendimus ceterarumque Julianarum fabularum, sive auctor, sive propola, in *historia sua Toletanae urbis & regni* opportunè suppeditavit. Is cum historiam hanc scriberet: inciderat iam in haec epigrammata, ut satetur ipse lib. 12. cap. 5. sibi ostensa à Prædicatorum quodam sodali, necnon & ad se ex Germania transmissa. Verba Higuera vulgaria oræ affiximus v. Descripsit quoque ea, quæ ex his germana & vetera sunt, Ambrosius Morales ex codice quodam Michaelis Ruizii de Azagra, cuius sæpè meminit ². Hic tamen ea tantum laudat, quæ S. Eugenium auctorem præferunt, Ildephonsi autem nullum, quod viderim (1). Higuera Ildephonsina quædam, sicut & Eugeniana alia, historiæ inferuit: quæ nobis dux viæ erit ad pertingendum quò veritatis vocat amor.

309. Primum quod incipit:

Lucæ sacravit supplex Euantius ædem &c. supposititium est, continetque cogitationes omnes, quas de S. Ildefonso stirpe & cognatione conceperat artifex: indignum ut imputetur sanctissimo viro, à quo omnis mundanæ superbiæ & arrogantiæ fastus abesse debuit. Parentum enim & avorum, & fratrum, atque sororum meminit. Aviam Blesillam illustri de sanguine Gothorum natam, patrem suum Stephanum, unâ & Ophilonem materteræ suæ Evantiae coniugem, Athanagildi Regis filios fuisse ait. Athanagildum quoque uti diximus avum, qui Arianus vixit, nulli pietate secundum vocat; construxisseque ait alterum Eulaliæ, alterum Iustæ martyribus templæ. Verbo dicam: Ervigii meminit, qui Rex Gothorum inauguratus anno DCLXXXI.

^a Morales lib. duodecim nempe annis post Ildephonsi obitum, fuit ^a (2). Consequitur scholium Pseudo-Iuliani, in quo priùs dicta confirmare secundo ac tertio epigrammate, quæ

(1) In Toletano certe Ruizii-Azagræ codice, cuius exemplum ad manum nobis est, nullum exstat poëmatum Ildefonso adscriptum neque inscriptum.

(2) Inter Ildefonsi supposititia in novissima SS. PP. Toletanorum Editione T. I. p. 443.

(3) In prælausato Toletani Ruizii-Azagræ codicis exemplo accuratissime à Cl. Andrea Marco Burrielio cum autographo collato, omnino legitur: *Sacravi &c. atque integre:*

*Hanc in honore Dei supplex Evantius aulam
Sacravi fabricans hanc in honore Dei.*

Hic patrios cineres præcisō marmore clausi &c. ut in Higuera Historia Toletana, atque in exemplis Ioannis Fonsecæ & Ambrosii Moralii a Nostro laudatis. Pro horum autem omnium pleniore captu scindum est, in Toletano Ruizii-Azagræ codice terrena Poematia, scilicet I. Decastichon, elegiacum inscriptum *Epitaphium Nicolai* (in Toletanis PP. pag. 77.

S. Eugenii germana proles sunt, contendit.

310. Inferuit duo hæc suæ historiæ Toletanæ Hieronymus de la Higuera. Alter tamen in laudata historia, aliter à Pseudo-Juliano contrectata loquuntur. Namque, ut alia omittam parvi ad rem momenti, sesquidistichon hoc:

*Hanc in honore Dei supplex Euantius ædem
Sacravi, fabricans hanc in honore Dei.*

Hic patrios cineres præcisō marmore clausi: quod ita effert *historia Toletana*, necnon exemplum quod nos habemus ex schedis D. Ioannis de Fonseca (qui & ipse descripsit ex eo exemplo, quod Ambrosius Morales ex codice Azagrii excupsit) mutatis in tertiam primæ personæ verbis sic protulit Pseudo-Julianus:

*Hanc in honore Dei supplex Euantius ædem
Sacravit fabricans hanc in honore Dei.*

Hic patrios cineres præclaromarmore clausit: magna hac inter utrumque differentiâ, quod in priore ac vera forma, Eugenius patrem suum Euantium loqui facit, compellare que Nicolaum parentem in eo versu:

Nicolae genitor pro te devotio summa est. In posteriore autem & adulterata loqui Eugenius fingitur, laudareque Euantium, uti avum forsan; Nicolaum vero certè ut patrem: quem se ex his versibus exculpasse sensum in subiecto scholio Pseudo-Julianus ostendit (3).

311. Qui autem vera Eugenii corruptit, aut corrupta inventa commentariis aucta edidit, idem S. Ildefonso primùm hoc falso imputavit carmen, eo quod certissimum nobis est consilio, ut ad Euantium Ildephonsi materteram & Ophilonem eius coniugem, Athanagildi Regis filium, Toletanorum procerum & Hispaniæ magnatum; ad Euantium vero eiudem Ildephonfi avunculum Barroforum, claræ apud eandem Toletum urbem familiæ, origines referret, ut constat ex Pseudo-Julianæ subiecto hoc stemmatismo:

EUAN-

Nicolao Avo incipiens: *Quisquis Romulidum &c.* II. Ogdoadistichon epicum ἀνατελεῖσθαι inscriptum: *Item* (in Toletanis PP. p. 36. Domini Evantii.) incipiens: *Nobilis & magno &c.* cuius initiales singulorum versuum literæ conficiunt vocem NICHOLAO, finales vero EVANTIUS; ac III. denique Decastichon elegiacum inscriptum: *Item* (ut etiam in Toletanis PP. p. 77.) incipiens: *Ecce patet aditus &c.* terna inquam hæc poemata in prælausato Ruizii-Azagræ codice continenter legi, nimur ab Eugenio Toletano Evantio Parenti & Nicolao Avo confecta; in novissima autem PP. Toletanorum editione, nescio quo iure, disiunguntur; & ἀνατελεῖσθαι sive: *Nobilis & magno &c.* habetur in priore Opusculorum Eugenii parte pag. 36. n. XVII; bina vero reliqua: *Quisquis Romulidum &c. &*: *Ecce patet aditus &c.* in corundem Opusculorum parte altera, pag. 77. nn. LXXXVI. & seq. Hæc autem disiungatio

EUANTIUS

NICOLAUS ex Blesilla
Cindafvinthi genuit

Iulian.
pag. 145.
& 147.

EUGENIUM III. Arch.
Tolet. Iulian. pag.
145. & 147.

EUANTIAM, quæ ex
Ophilone Athana-
gildi filio peperit
(Iulian. pag. 147.)

LUCIAM, quæ ex Ste-
phano Athanagildi
Regis filio suscepit

EUANTIUM, qui ante-
quam fieret Archi-
diac. Tol. ex Euphra-
sia genuit

OPHILONEM. Unde To-
letani. (Iulian. pag.
147. & 148.) ex quo

RECCAREDUS

VITULUS

ELLAS

PELAGIUS

VITULUS II.

WIMIRANUS

HELECA

RODERICUS

EUANTIA nupsit
Hilario cuidam
Gallo, cui inscri-
ptum est carmen
Venantii Fortu-
nati quod incipit:
Omnes una manet
&c. apud Iulia-
num pag. 147.

SYAGRIA Theoda-
to Arverno nu-
pta, ex quibus
natus S. Bonitus
Arvernensis Epi-
scopus. Iulian.
pag. 155.

ILDEPHONSUM Arch.
Toletan. Iulian. pag.
145. & 147.

NICOLAUM Barrosorum
progenitorem. Iulian.
pag. 146. Luitp. Adv.
140. aliás 123.

GUTERIUS RODERICI, sub Comite Ferdinandō Gundisalvi Castellæ Comite, qui Guterius ex coniuge sua Roderici Armildez filia procreavit Quirinorum Toleti urbis familiam, qui Rodericus ipse etiam ex Ophilone & Athanagildo veniebat, ut alibi monet idem Pseudo-Iulianus^b. Alia est hæc Quirinorum (vulgò *Chirinos*) familia, cui obtrudere voluit, regiam Gothorum propaginem ei appingens.

^a In Chron.
num. 379.

312. Arbor hæc è cerebro auctoris
huius Collectionis germinavit, ramis suis
latissimè luxurians, quæ, quo tempore
formabatur ab eodem (si Deo placet) *Hi-
storia Toletana*, intra brevem hanc, ne-
que ambitiosam fanè pompam, quam
stemmatissimus alter hic subiectus præfe-
fert, se continebat; atque eam quidem,
à primigenia exorbitantem, seu potius
ei contrariam.

NICOLAUS, qui subscrivit
Concil. Tolet. III.

EUANTIUS Comes Scantiarum Cindafvinthi
Regis, qui ex Blesilla genuit

EUGENIUM III. Arch.
Toletanum

LUCIAM, quæ ex Ste-
phano procreavit

S. ILDEPHONSUM Ar-
chiep. Toletanum.

EUANTIUM Comitem.

CAXILONAM Cindaf-
vinthi Regis uxorem.

Pri-

Etio longissime à Ruizii-Azagræ codice recedit, &
non parum Lectores inturbat. Præterea poemati:

*Ecce patet aditus &c. versus tertius & bini sequen-
tes in Toletanis PP. p. 77. ita leguntur*

Hanc

313. Primam ergo Ildephonsini stemmatis descriptionem carmine illo primo (1), scholiisque ad eum subiectis contentam, pro nothis & mendacibus; carmina autem duo, secundum nempe ac tertium (2) Eugenio adscripta, pro legitimis & germanis ævi illius reliquiis lector habeto.

314. Quartum ordine carmen, sive Ildephonsi secundum, de hospitali domo ab Stephano & Lucia parentibus ædificata, quod incipit:

*Lucia cum Stephano genitrix, sed avunculus
illam, &c.
germanum illius, quem ostentat, esse vi-
detur; adduciturque ab auctore Historiæ
Toletanæ tamquam ad se ex Germania cum*

316. Ex historia Toletana.

*Præfulis Helladii tumba requiescit in ista
Corpus, at illius spiritus astra tenet.
Toleti RECTOR fuit hic dum degit in aula,
Ex monachoque ABBAS Agalienensis erat.
Hinc Toletanam rapitur violenter ad urbem
Confectus senio, sed pietate vigens.
Corporis exuvias martyr Leocadia cepit.
Ista domus Reges Pontificesque capit.
Unde die extremo surget redivitus ad auras,
Ut capiat meritis præmia digna suis.
Ildephonfus ego, quem fecerat ille ministrum,
Persolvi sancto carmina pauca seni.*

317. Quæ insurgunt maiori charactere, ea sunt, in quibus alterum discrepare ab altero observari debet. Integrum distichon de Helladii ætate novit unus collector. Quod autem notâ, seu potius risu dignum iudicamus, RECTORIS nomen & munus est in LECTORIS mutata, quarto nempe carminis illo versu:

Hanc in honore Dei supplex Evantius aulam
Sacram fabricans hanc in honore Dei.
Hic patrios cineres præciso marmore clausit.
quæ Pseudo-Juliani Chronico, potius quam Ruizio-Azagrensi codici, ad quem collata Eugenii Opuscula dicuntur in eorundem limine, convenient. Mitto spretas metri leges in secundo versu, cum in Ruizii Azagræ codice appositè legatur:

Sacravi fabricans &c.

(1) Nimirum quod incipit: *Luce sacravit supplex
Evantius ædem &c.* quo de suprà n. 309.

(2) Nimirum quæ incipiunt: *Ecce patent aditus
& Sparge rosas Lector &c.* quæ Eugenii proculdubio sunt; habenturque in Ruizio-Azagrensi codice; & in novissima SS. PP. Toletanorum editione nn. 87. 88. pagg. 77. seq.

(3) Æque mihi suspectum videtur ac prius illud *Luce sacravit &c.* quamquam nihil absconci aut absurdī contineat. Hæret SS. PP. Toletanorum editionis

aliis remissum, non ut partem collectio-
nis Iuliani, quam ut architectaretur non-
dum ei in mentem venerat (3).

315. Prætermisso quinto, quod Venantius Fortunatus idoneum, in quo *Euantiae* nomine collector abuteretur, suppeditavit; quodque miris modis truncatum in hoc habemus systemate, de quo alio loco arguemus incautum Scriptorem (4): sextum carmen pro Helladii Toletani præfulis sepulcro, verum est antiquitatis monumen-
tum; id tamen ab eo, quod fuit scriptio-
nis Toletanæ historiæ, cui insertum habe-
mus, tempore non parum declinasse in-
ter collectoris manus deprehenditur. Utrum-
que dabimus, ac diversitatem notabimus.

Ex collectione Iuliani.

*Præfulis Helladii tumba requiescit in ista
Corpus, at illius spiritus astra tenet.
Toleti LECTOR fuit hic dum degit in aula:
Ex monacho LECTOR Agalienensis erat.
Hinc Toletanam rapitur violenter ad urbem
Confectus senio, sed pietate vigens.
Corporis exuvias martyr Leocadia cepit.
Ista domus Reges Pontificesque capit.
Unde die extrema surget redivitus ad auras,
Ut capiat meritis præmia digna suis.
IAMQUE OCTOGINTA SENIOR TRANSEGERAT
ANNOS:
GLORIA PONTIFICUM, FAX ANIMOSA DEI.
Ildephonfus ego, quem fecerat ille ministrum.
Persolvi sancto qualiacumque seni.*

Ex monacho Lector Agalienensis erat.

Nam in tertio, quin scribere is voluerit *RECTOR*, erroremque typorum esse minimè dubitamus. At ex monacho Lectorem Agaliensem factum Helladium fuisse, credi eundem collectorem voluisse, huius affixum scholion palam facit; siquidem hoc Lectoris officium apud Benedictinos idem esse

Curator in Not. T. I. p. 443.

(4) Venantii nimirum Fortunati *Epitaphium Hilarii Presbyteri*, quod exstat Lib. IV. n. XII. Lepida autem præ aliis est postremi eius Epigrammatis distichi metamorphosis, quod Pseudo-Julianus Toletanæ Quirinorum (*Chirinos*) genti, quade in eiusdem Chronico n. 379. egerat, gratificaturus, ita sistit in collectione carminum pag. 147.

Funeris officio lacrymas Evantia CHIRO

Contulit hæc GENERO &c. quasi CHIRUS hic, sive QUIRINUS, aut CHIRINUS, gener esset Evantiæ; cum ex epigrammate constet hunc *Hilarium* appellatum fuisse, qui rapta, ut ibidem legitur, coniuge ad clericalem militem transit & Presbyter ordinatus fuit. Apud Venantium sic legitur:

Funeris officio lacrymans Evantia charo

Contulit hæc genero &c.

esse cum arcarii aut oeconomi ; idque ex Isidoro in libro *De officiis* constare ait. Sed impostura est quæ veræ sit lectioni. Rector enim pro abbatे apud eundem Ildephonsum significare consuevit^d ; *Lectoris* autem pro arcario aut oecono, neque Isidorus in libro *De officiis*, neque aliis, credo, aliquis mentionem habuit. Evidem insani esset hominis memorare Helladium arcæ, non autem toti monasterio præpositum fuisse⁽¹⁾.

^{a Ut in Iulta cap. 8.} 318. Septimum pro Eugenii sepulcro factum germanum videtur Ildephonsi, quantumvis Morali invisum ; agnovitque purus adhuc labis Toletanus historicus. Nec adeò totum germanum dicimus, sed qua parte ab eodem historico uti tale agnatum olim fuit. Tetraстichon ille vocat, quod octastichon apud collectorem apparuit^e : quare secundum & quartum disticha vix in censum aliorum duorum retulerim⁽²⁾.

319. Octavum pro SS. Leandro & Massone metropolitanis Hispalensi & Emeritensi. Nonum de S. Fulgentio. Decimum de S. Isidoro. Undecimum de S. Florentina. Duodecimum de S. Leocadia martyre Toletana, pro suppositiis habeo.

320. De carmine decimo tertio, quod incipit,

Crux hæc alma gerit geminorum corpora fratrum :

hoc est de Leandro, Isidoro, & Florentina eadēm sepulturā conditis, neque Ildephonsi, nec alterius antiqui esse, quā formā apud collectorem apparuit, ab ea quæ ex codice Nicolai Fabri propria forma fuit, non parum diversā, diximus iam, cūm de Fulgentii rebus ageremus^f.

321. Decimo quarto tandem factum videtur, ut si quæ aliis præstata, hunc demum venientes omnem fidem, qui ratione utuntur, abrogarent. Eò enim direxit mentem confictor carminis, ut S. Bonitum Episcopum Arvernensem, cui sicut & Ildephonso Deipara Maria cappam miri candoris apparens ei donâsse dicitur : ex eadem quā Ildephonsus gente & familiâ, hoc est Ophilonis & Euantiae S. Ildephonsi materteræ, nepotem fuisse. Forsan ut cappæ cælestis à Deipara Virgine semel Ildephonso concessæ donum, si quidem in altero repetendum fuit, de familia tamen, quæ est lex fideicommissorum, non exiret. Constat quidem ex Boniti actorum historia ab aqua-

li conscripta^g, Theodato & Syagrio parentibus editum eum fuisse è senatu Romano dumtaxat nobili prosapia ut illius Anonymi utar verbis. Quæ quantum distent à gothicâ stirpe, & Athanagildo Rege Gothorum proavo, nullus non videt. Et nonne ridiculum est ac demens, ut Ildephonsum credamus, Syagriæ sororis matrelis nomine hos versus pangentem, ob prænuntiatam olim Bonito, dum adhuc in ventre matris esset, à sacerdote quodam sanctitatem, hæc inter alia concepisse?

Mira canunt puero sæclis volventibus ævi Eventura. Deus sofitet ista mihi.

Femineo levī sexui facile id concederemus, gravissimo ac prudentissimo Ildephonso minimè possumus. Neque stetit hic de Bonito fingendi licentia. Ille enim ipse, qui apud Julianum in scholio isto, cūm à Virgine Dei genitrice vestem accepit Arvernorum erat Episcopus : Toletanus idem Episcopus, non Arvernorum, sed patriâ dumtaxat Arvernus, apud eundem Julianum, necnon & Luitprandum in Pseudo-Chronicis suis^h publicatur. Hæc tamen huius loci propria non sunt, sed eius quo Julianus legitimatis causam dicet⁽³⁾.

322. Præter hæc attributa Ildephonso à Juliano encomiaste, duo alia exstant opuscula, quorum is non fuit recordatus fortè quod non iusta opera sed veluti additiones essent, ut revera sunt scilicet

323. Libellus *De viris illustribus*, alias *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, five additio ad eiusdem argumenti librum S. Isidori. Cuius in præfatione ipse se prodit auctor, successorem se alterius Eugenii in Sede gloriosa Toletanæ urbis referens. Sequitur tamen animadversione isthac ampliatio dignissima *Quam (inquit) non ex hominum numero gloriosam dico, cūm hanc etiam glorioforum illustret præsentia principum; sed ex hoc quod coram timentibus Dominum iniquis atque iustis habetur locus terribilis, omniq[ue] venerazione sublimis.* Id propter exhibitam sibi ea in Ecclesia, five Leocadiæ martyris, five Deiparae Mariæ præsentiam dubio procul innuens tantum ait. Unde colligas libellum hunc post alteram ex duabus his apparitionibus, hoc est sub vita finem exaratum ab eo fuisse. Quiquidem editus est, atque edi semper solet, cum laudato S. Isidori libello. mss. eius exempla ha-

* Apud Surium & Bollandum xv. Ianuarii. Item Franciscum Lanovium *De SS. Franciæ Cancelleriis.*

^b Julian. num.
440. 441. 442.
^c Luitprand. ad ann. DCCCLIX.

(1) Hoc carmen quale in Higueræ Historia Toletana legitur, verum esse antiquitatis monumentum existimat Noster : cui adstipulatur SS. PP. Toletanorum editionis Curator T. I. pag. 444. in Not. Vel integrum, parum mihi arridet.

(2) Nimirum quod incipit : *Præfulis Eugenii &c.* Interpolatum Noster : SS. PP. Toletanorum editio-

nis Curator, *dimidia sui parte confitum & spurium censet P. I. pag. 444. mihi omnino suspectum videtur, atque*

Ense resecandum, ne pars sincera trahatur.

(3) Nimirum in *Fiditiarum Historiarum censura* passim ; præcipue vero Lib. II. c. IV. §. 6. seqq. ad 9.

habuere Romæ Cæsar Cardinalis Baronius & Alphonsus Ciaconius , apud quos vidit Arnoldus Uvion¹. Caietanus item habuit ex bibliotheca Casinensi : qui & refert^k in Vaticana , sine auctoris tamen nomine , reperiri. Andreas quoque Resendius aliud penes se habuit^l (1).

¹ Refert ipse in *Ligno vitæ* lib. 5. cap. 63.
^k In *Vitis trium &c.* pag. 140.

¹ Epist. ad *Quevedum* pag. 224.

^m Volum. 4.

324. *Supplementum item seu continuacionem Chronici eiusdem S. Isidori usque ad sua tempora , deinde edidit cum Lucæ Tudensis Chronicō Franciscus Schotus Andreæ frater , huius operæ succenturiatus in publicandis Hispaniæ , ut vocant , illustrate auctōribus^m. Lucas enim Tudensis Ecclesiæ Episcopus Berengariæ Reginæ iussu scripturus mundi Chronicon iecit pro fundamento huius operis id quod ab Isidoro scriptum neverat. Est quidem aliquantò diverium hocce quod Tudensis pro Isidoriano nobis dedit , ab eo quod vulgò ei tributum circumfertur. Sed aliqua de hoc diximus , cùm in Isidoro versaremur. Differunt quoque hæc duo in conclusione ; nam Isidorianum vulgare Heraclii quintum annum , ac Sisebuti quartum , hoc est eram DCLIV. non prætergreditur ; Tudensis autem alterum Sisebuti reliqua , & qui post eum regnavit , Svinhilæ totum Imperii ac vitæ tempus adiecit. De qua differentia quid sentiendum sit non facile dixerim. Planè huic existimato à se Isidori Chronicō hucusque pertingenti , quod duobus ipse Lucas divisit libris , tertium appensurus : incipere hinc ait *Continuationem Chronicorum B. Isidori per B. Ildephonsum Archiepiscopum Toletanum compositam*. Isthac ab initio Sisenandi usque ad Reccesvinti mortem extenditur.*

325. At si revera Ildephonsi est aliqua ex parte , (quod non aliâ quām Lucæ eiusdem Tudensis auctoritate affirmare possumus) certè plura sunt novæ & alienæ manus antiquis consuta , quæ Ildephonsi non esse pro comperto habemus : utpote primo Machometi Pseudo-prophetæ in Hispanias adventum & prædicationem , eiusdemque expulsionem S. Isidori operâ. Hoc enim præterquam quòd insipidum esse figmentum loco suo demonstravimusⁿ : minimè Isidorus ipse tacuisset in Chronicō , aut Gothorum historia : quorum illud ad annum DCXVI. hæc verò usque ad DCXXVI. quos quidem tempus huic anili fabulæ Machometi in Hispanias expeditioni præscriptum iam præcesserat. Nam quòd apud

ⁿ Ubi de S. Isidoro lib. 5. cap. 3.

(1) Habetur in Bibliotheca Escorialensi *Digramm.* & *Plut.* IV. n. 23. atque apud Floreium *T. V.* à *Pag.* 473.

(2) Eadem de hac *Chronicorum continuatione* sentit SS. PP. Toletanorum editionis Curator , in Mo-

eundem Lucam Tudensem libri primi fine , & intra cancellos , ut significatur , laudi Chronici Isidoriani ad eram DCLIII. legatur , Sisebuti tempore Machometum ab Hispania turpiter fugatum , in Africa nequitiam nefariæ legis stultis populis prædicasse : eiusdem commatis est cum Ildephonsinis assumentis eiusdem Tudensis five alterius , rumores vulgi , non veras huius perversi hominis historias fecuti. Nec aliter hi censebunt de hac additione , qui perpetuò exercitam Ecclesiæ Toletanæ super alias primatiale dignitatem , tamquam Palladium Hispaniæ quoddam , tuentur. Hic enim disertè enuntiatum legimus Hispali Sanctum Isidorum primatiæ dignitate floruisse (2).

326. Paria sunt commenta quæ adiunguntur de corruptis ab Avicena sancti Doctoris *De medica arte* libris , translatâ ob apostasiam Theodiscli ab Hispalensi Toletanam in Ecclesiam primatiali Sede , & obtento per Cindafinthum à Romano Pontifice privilegio , ut secundum beneplacitum Hispanorum Pontificum primatiæ ista dignitas vel Hispali vel Toleti esset quam idem Rex Toletanæ adiudicavit : cuius rei tam seriæ , & quæ ex beneplacito , uti dicitur , Pontificum Hispanorum , simul intelligo congregatorum , expediri debuit , ne minima quidem nota aut vestigium in Cindafinthi & Reccesvinti , necnon Wambanis , & successorum , Conciliis Toletanis relicta est.

327. Demum Ildephonsus moriens decimo octavo Reccesvinti Regis anno , ut vidimus , (id est DCLXVI.) nisi Pythagorica usus aliqua metempychosi , minimè potuit additionem hanc Reccesvinti obitus relatione concludere , quod Tudensis credidit. Hanc enim sequitur hæc huius auctōris nota : *Hucusque B. scripsit Ildephonsus. &c.* Aliter Rodericus Toletanus , cuius hac re super verba corruptissima sunt in vulgatis editionibus^o : *Et cùm B. Isidorus scripisset Gothorum originem usque ad annum quintum Regis Svinhilæ : S. Ildephonsus scripsit tempora Gothorum , Alanorum , Wandalorum , & Suevorum , à quinto anno Svinhilæ usque ad octavum decimum Reccesvinti^p , [at Isidorus iunior , qui à principio mundi incipit Chronicæ usque ad octavum decimum Reccesvinti] annum fit deliter prosecutus , & usque ad destrunctionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit.* Quæ ita

^o Hisp. illuf. tom. 2. pag. 52.

^p Quæ sic leguntur intra annulas , deesse in MSS. Schotus adnotavit in margine suæ editionis Francofurtensis. Similiter errat historia generalis 2. parte cap. 50. & Ioannes Agidius Zamorensis ms. verbis Roderici corruptis usus.

nito eidem præfixo *T. I. p. 435.* Habetur tamen in Escorialensi Codice *Lit. b. Plut. I. n. 9.* hoc titulo : *Beati Ildefonsi Archiepiscopi Toletani continuatio Historie Gothorum à temporibus Sisenandi ad Reccesvinthum.*

ita corrigenda esse censeo : *Et cùm B. Isidorus scripsisset Gothorum, Alanorum, Vandalarum, & Suevorum originem usque ad annum quintum R. Svinthilæ : S. Ildephonfus scripsit Gothorum tempora à quinto anno Svinthilæ usque ad octavum decimum Reccessivthi annum ; & Isidorus iunior prosecutus usque ad destruictionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit.* Quæ sic lecta recto currere tali, aliter sibi non constare nemo non videt. Hæc nos de hac additione habuimus dicere: quam quidem admittunt præter laudatos Episcopos Toletanum ac Tudensem Historiæ generalis auctorem, Ioannem Aegidium Zamorensem in fragmentis suis mss. Ioannes Gerundensis in prologo *Anacephalœsis Hispaniæ* : qui quum de eius historiographis tractat, addidisse ait Isidoriano operi de Gothorum successibus aliqua Ildephonsum Toletanum & Sulpicium. Qui emendandus est, ut pro Sulpicio Julianum, sive Isidorum iuniorem scripsisse credendus sit. Alii hoc totum quod sub Ildephonsi nomine fese venditat, Lucæ Tudensi attribuunt : quorum è numero est Laurentius de Padilla in vita S. Isidori ^a.

^a In opere de los Santos de Espana.

328. Ad Officium seu libros Ecclesiasticos Isidoriani ut vocant ritus, Breviarium scilicet ac Missale, nonnulla contulisse Ildephonsum, inde colligere possumus, quod in epistola synodali quam ad Hispaniarum Episcopos Francofordiensis Concilii sub Carolo Magno habitu patres undique eò collecti pro damnanda hæresi Felicis Urgellitani atque Elipandi Toletani antistitum nuncupavere, allegatis ab eodem Elipando pro se in libello fidei suæ ad Carolum eundem magnum directo sanctorum Eugenii, Ildephonsi, atque Iuliani testimoniis, sic reponitur : *Sequitur in eodem libello vestro : Item prædecessores nostri Eugenius, Ildephonfus, Julianus, To-*

^b Vindicamus nos olim S. Ildephonsum ab ea labe, quâ iniustus fuerat à patribus Concilii Francofordiensis, à Felice & Elipando per errorē facti deceptis. Vide tom. II. Collection. Max. Concil. Hisp. pag. 669. & 670. CARDINAL. DE AGUIRRE.

^c Tom. 9. ad ann. DCCXCIV. ex n. 6. captivitatis, tamquam poenam falsæ doctrinæ ab antiquis patribus, qui verè sanctissimi & catholicissimi fuere, traditæ : quos datâ operâ tuetur Baronius ^d ab impreßione hac synodalis censuræ in tales

Hispaniæ doctores, una tantum fide Elipandi eorum doctrinâ abutentis, tam acriter factâ. Id quod censendum pariformiter est de iis quæ adiungunt Francofordienses patres : *Et melius est testimonio Dei Patris credere de suo Filio, quam Ildephonfus vestri, qui tales vobis composuit preces in Missarum solemnibus, quales universalis & sancta Dei non habet Ecclesia. Nec vos in illis exaudiri putamus. Et si Ildephonfus vester in orationibus suis Christum adoptatum nominavit : noster verò Gregorius Pontifex Romanae Sedis, & clarissimus toto orbe doctor, in suis orationibus semper eum Unigenitum nominare non dubitavit. Quibus quod æquum fuit, Baronius & alii è nostris responderunt, aliis sancti præser-tim Ildephonsi nostri laudatis testimoniis, quæ adoptionem carnis eo modo quo Eli-pandus sentiebat, & Francofordienses pa-tres intellexere, ab eius mente doctrina-que omnino excludunt. Quæ cùm Elipan-dus sæculo suo hoc est sequenti in stilum venerit, retractanda erunt. Interim enim adduximus eo consilio tantum, ut ostendemus Ildephonsum in rituales & Ec-clesiasticos libros nonnihil operæ contulisse.*

329. His tamen quæ verè ei tribuuntur, adiunxit nostra ætas quædam alia, quæ vel nec eius nec alterius unquam fue-re, vel nulla congrua ratione eius esse evincere possumus. Franciscus quidem Fe-vardentius Gallus ordinis Minorum, Ec-clesiasticæ totius historiæ sacrarumque di-sciplinarum peritissimus, merito suo pietatis doctrinæque à magno Baronio laudatus ^t, superiore sæculo Parisiis edidit an-no MDLXXVI. è Nivelii officina S. Ildephonso adscriptos, primò librum *contra eos qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, & de eius parturitione II. Homiliam contra eos qui mendosè affirmant Mariam Virginem contra legem Dominum peperisse.* III. Sermones sex de Assumptione B. Mariæ. IV. Sermonem duplarem in Nativitate B. Mariæ. V. Sermonem de eiusdem Purificatione. Quod opusculum editum quoque inter ve-terum patrum opera habemus ^u.

330. Nec non Petrus de Alba & Astor-ga eiusdem Franciscanorum ordinis, Hispa-nus, in magno opere à se tantum initia-to, *Bibliothecæ virginalis*, hoc est eorum auctorum collectione, qui peculiaria in lau-dem Deiparæ matris opera scripsere, *Corona-m B. Mariæ Virginis Ildephonsi nomine in lucem edidit.* Pseudo-Iulianus quoque vitam S. Eugenii decessoris sui, hoc est iu-nioris, scripsisse eum credi voluit ^x (1). Eee Nu-

^t Ubi suprà ad ann. DCCXCIV. num. 10.

^u 9. volum.

^x In explicatio-ne epigram. Ildephonsi de Eugenio, seu in Collectione Var.carm.pag. 150.

puli scripsisse Ildefonsus à Pseudo-Iuliano dicitur.

(5) Hanc Eugenii vitam in gratiam Toletani po-

Nuper vir doctissimus Ioannes Mabillo-nius Benedictinus *Revelationem* quandam Ildephonso cuidam Hispano Episcopo tributam, unâ cum dissertatione *De pane Eucharistico azymo & fermentato*, Parisiis anno MDCLXXIV. in lucem emissa, publicavit. Quæ omnia singillatim absque ulla verisimilitudine adscribi ei, aut eius esse credi, iam persuadere contendam.

332. Certè, ut ordine agamus, eaque præstruamus quæ legitimitatem comprobare videntur, librum *contra eos qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, & de eius parturitione*, olim pro Ildephonsi commentario agnovit Vincentius Bellovicensis Episcopus lib. 7. *Speculi Histor.* cap. 120. Necnon & Michael Alphonsus Caranza Carmelita Valentinus, is qui libros *De virginitate perpetua B. Mariæ* iam laudatos in lucem primus edidit, in eo tractatu, quo de eodem mysterio neophytum instruere voluit, superiorique subiunxit, aliquo exinde utitur Ildephonso adscripto testimonio. Ac præstò est huic sufficiendo iudicio historia, quæ scripto isti porrexisse occasionem dicitur. Rodericus enim Toletanus lib. 2. cap. ultimo hæc ait: *Huius tempore cùm Helvidius & Pelagius* (pro Iovinianus) à Gallis venientes plerasque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem B. Virginis infamantes: B. Ildephonsus illis occurrens, Sacrarum Scripturarum testimoniis, & lingua mellifluâ, & gratiâ in labiis suis diffusâ, eorum dogmata confutavit, & ab Hispaniis confusos abegit. Deinde narrat B. Mariæ factam ei apparitionem, & gratias habitas ob defensam eius virginitatem.

333. Sed plura, & graviora sunt argumenta, quibus persuademur, quominus librum hunc in album Ildephonsinorum operum admittamus. Primum & masculum quidem ex stilo est, quæ vera & germana doctissimorum iudicio auctoris censetur sui nota. Verè enim sermo is, quo Ildephonsus utitur in opere *De virginitate*, quod indubitate eius est, tam diflat ab illo alterius libelli adversus disputatores editi, ut mirari subeat homines eruditissimos nunquam huius differentiæ sensum ad animi fui examen reduxisse. Illius quidem stilos characterem eius ætatis, & gothicæ Latinitatis, quâ vixit & quâ imbutus fuit Ildephonsus, præfert manifestissimum: nempe latinæ orationis iam declinantis ad ruditatem & scabrositatem genus quoddam, longè discedens ab antiquæ veræque Romanæ dictiōnis puritate ac facilitate. Hoc genus, scilicet quod verbis

aut insolentibus aut impropre usurpati maximè delectatur, phrasî horret, dictio-neque in suaviori, numerosque non tam in structura totius quod oportebat orationis, servat, quâm in exitum periodi cuiusque laboriosa anxietate compingit. Verbis con-fonis, aut certè eiusdem naturæ & generis nisi orationes cadant, mutuoque respondeant, sermo frigescere, ac sine lum-bis esse, prorsusque *aridipusus*, creditur.

334. Accedit affectata etiam verborum congeries, inopsque ut sic dicam copia, cuius negotium in eo totum fuit positum ut circumloquendo, anxiaque molitione quicquid pervium esset ac simplex dictu-que facile, verborum cumulus involveret. Hic istius ævi eloquentiæ characterismus fuit, quo Ildephonsus, & pares ferè omnes in Hispania maximè usi sunt. Ævum nos, non homines carpinus. At verò du-ctum libelli *Adversus disputatores* nulla affectatio, sed forma illa simplex & aper-ta dicendi quæ apud alias gentes & inferioris sæculi Scriptores invaluit, eaque per-paucis verbis insolentioribus aspera, co-mitatur.

335. Sed ne huius argumenti pondus intimatio hæc generalis extenuet, age, videamus singularia ista in exemplis clara. Primo loco verba ex libello *De virgi-nitate* parum latina, latinè usurpata, hæc notamus *Connexatio* pro copula, ut cre-dimus: *fatuissimus*: *fœtosa* pro fœta (quod S. Isidori exemplo in quodam hymno di-xit): *rememoratus*, quasi recordatus, aut reminiscens: *inconstabilis*: *tantundem* pro tantum: *ducere* pro *ducere*: *vetus*^{status}, quasi antiquatus: *plausibilis* pro libens: *au-dientia* pro audiendi sensu: *monitiones* pro monitiones: *almificus*, pro sanctificans: *impudoratus* pro eo qui pudore caret, quem Isidorus in glossis *expudoratum* dixit: *evadens* passiæ pro evadibili: *implenitudo*, & *improntissimus* haud negant hic plenitu-dinem aut promitudinem, aliaque.

336. Sequuntur affectatè dicta & redun-danter. *Quid copiosæ frugis infamis?* (nam sic malo quâm iugis) *audientiæ tuæ intulisse*: de Anna prophetissa ait, *comitatu*, *con-iugis non longæva*, *duodecies septies vidui-tatis annositate longinquâ & obsecratio-nibus opulentâ*. Item: *Licet ego non expli-caverim omnes talium & tantorum innume-ros & innominabiliter existentes veridicos tes-te&c.* *Stellam novo nativitatis exordio*, *novo processionis apparatu prolatam*. Hæc notatu digniora sunt, quibus paria re-spersa alia per integrum librum facile qui-vis observabit. Quæ quidem omnia huc-usque dicta volui, ut itili hoc genus, quæ il-

illius temporis elegantia fuit, Divo nostro, istius operis fabro, consignarem. Quod piorum omnium veniā dictum sit, viri que sanctissimi, cuius hæc vel impolita sermonis vestigia relegens avido ore pronus exoscular. Planè in opusculo altero adversus eos qui disputarent de Mariæ parturitione, diversa omnia: genus scriptionis prorsus alterum, oratio liquidior & simplicior, vix ullum quod offendat aures verbum, nulla omnino affectatio aut circumducendi res, aut versus pariformiter absolvendi.

337. Secundò, movet huius operis apud Julianum aliorum descriptorem silentium. Vix enim credibile est adeò sedulum & curiosum recensitorem librorum, quos quidem absolutos & integros reliquifet, nostri Ildephonsi, absolutum hunc & integrum, in eoque periclitantis in beatam Virginem pietatis articulo emissum ignorasse aut prætermisisse. Unum enim laudat is libellum *De virginitate S. Mariæ contra tres infideles*, qui manifestissimè alias ille est, & ab hoc diversus. Nec Isidorus Pacensis divagatur ab isto unico opere, laudans eum quem *De virginitate nostræ Dominae Mariæ semper Virginis nitido politoque eloquio, ordine synonymo* (vides quod eloquatur) *perflorentem libellum*. Pelagio similiter Ovetensi, aut Sebastiano Salmanticensi nullum aliud opus cognitum dixeris: quo scilicet meruit sanctissimus Doctor cappæ cœlestis Marianum donum, quam id quo contulit (verba eius audis) *adversus hæresiarchas Helvidium atque Lovinianum*, qui verè hostes sunt ab Ildephonso sibi in eo, quem unicum contendimus eiusdem esse librum, ad concertationis exercitationem propositi. Quibus iisdem notis deprehenduntur haud quidem ad aliud opus eidem Ildephonso scribens Quiricus⁷, necnon & Hermannus monachus ad Laudunensem Episcopum directis⁸ literis respexisse.

338. Tertiò, Ildephonsumne tam peregrinum existimabimus hærentemve in dimiendo carmine, cuius artis tam studiosus nobis à Juliano describitur, cui hæc exciderint? *Hinc est sanè quod Ecclesia ex auctoritate sanctorum patrum, canit de nativitate eius: (Christi Domini)* & gaudium matris habet cum virginitatis pudore: *ubi alii quam egregii viri emenderunt, cum virginitatis honore. Agnoscis verum ex Paschalis Operis Sedulii secundo libro, nempe illius hymni, quem sanctæ Dei genitrici Ecclesia canit Salve sancta parens &c.*

Versus hic est, nec aliter constare potest:

Gaudia matris habens cum virginitatis honore.

Quid ergo dicemus de illo vitio? an existimâsse auctorem qui carmine utitur hanc labem apud Sedulium ipsum contractam, an secus? Utrum videbitur, absurdum dixeris. Planè Ildephonso artis non ignaro poeticæ, sedere non potuit, lapsum fuisse adeò turpiter Sedulium.

339. Rursus è contrario, quis prudens & fanus credat ab Ecclesia, hoc est universo Christiano orbe tot literis ac disciplinis præstantium virorum, sive vitiatum, sive vitiosum suscepimus in usus suos hunc versum: eo quidem tempore quo nondum extincta erant, vel in Hispania ipsa, poeticæ artis lumina? Præterea quod Ecclesia dixerit *ex auctoritate SS. patrum* hunc hymnum seu hymni versum canere: si loquatur Ildephonfus, de eo Ecclesiæ ritu, & psallendi consuetudine locutus videri debet, quæ ex constitutione duorum Toletanorum quarti & quinti Conciliorum, tam in Hispania, quam in Narbonensi provincia Gothorum ditionis (unde ii quos improbabile liber dicitur hæretici venere) constanter viguit, non de Ecclesiastici officii nempe Romani extra eos limites vulgata forma. Atqui in gothicō Missali libro nunquam fuit iste Sedulii receptus hymnus.

340. Quartò, hunc librum de quo loquimur non Ildephonsi, sed Paschali Ratberti Corbeiensis abbatis qui sub Ludovico Pio vixit partum esse, Ioannes Mabilioni & Lucas d'Acherius Benedictini, saepe iam præconio solidæ virtutis à nobis excepti, certissimis alter ut putat^a argumentis, coniecturis alter^b usus, contendunt. Orta nempe fuit Ratberti tempore in Germaniæ partibus nova sententia de modo nativitatis Christi Salvatoris ex utebro Deiparæ Virginis, dogmatizans Christi infantiam per virginis ianuam vulvæ, humanae nativitatis verum non habuisse ortum; sed monstruosè de secreto ventris incerto tramite luminis in auras exiisse: quod non est nasci, sed erumpi, ut Ratramnus inquit, Corbeiensis & ipse monachus Ratberto æqualis in libro *De eo quod Christus ex Virgine natus contra ita sentientes elucubrato, & à Luca d'Acherio primo Spicilegii* sui volumine in lucem edito^c. Adversus hunc Ratramni librum, sive alium alterius qui virginitatem quidem asserebat Mariæ in parte cum catholicis, sed male interpretabatur, *id ipsum, quod confiteretur negans*, dum diceret eam communī lege naturæ pueroram filium edidisse: quæ verba eius fuit opusculi nostri, cui in-

^a In observationibus de quibusdam Ildephonsi scriptis tom. 2. *De Actis SS. Benedictin.* pag. 519. & in præfatione partis 2. sæculi III.

^b In præfatione ad lectorem primi tomi *Spicilegii*.

^c Pag. 318.

⁷ In epistola illa apud d'Actis 1. tomo Spicil. pag. 308.

⁸ Legitur apud Caietanum laudato loco, & apud Mabilionum laudato item volum. 2. *De Actis SS. Benedictin.* pag. 520.

sistimus , auctor calatum strinxit.

341. Descriptum hunc in bibliothecæ Corbeiensis apographis Mabillonius vidit cum hac inscriptione ^d: *Venerabili matronæ Christi unâ cum sacris virginibus Vesona* (legendum Sueffona Mabillonius existimat) monasticè degentibus P. R. monachorum omnium peripsema. Quæstionem , Carissimæ, de partu B. Mariae Virginis mihi nuper allatam vobis persolvere decrevi , quoniam vos eam plurimum amare non ambigo : ut ex hoc sciatis , quantum vos diligam longè diu ab utero uester alumnus , multo iam senio confectus. Grandioribus nempe his in literis P. R. Paschasi Ratberti nomen latere Mabillonius certè iudicat. Immo d'Acherius ait , binos eiusdem bibliothecæ Corbeiensis codices mss. Paschasi Ratberti nomen præfixum habere. Extra verò rem concertationis cum hæreticis , quod volunt hi quibus Ildephonſus videtur auctor , librum consistere , inde is collegit , quòd fratres , non hostes in eo impetantur. Verba eius audis ex eadem præfatione : *Sed quia quorundam nunc fratrum rurſus impudica quaſi percunctando laborat temeritas : decrevi ad vos , matronæ Christi , de his scribere , quæ ipſi curiosiūs* (verbum attende) contra eius pudicitiam , quam religiosiūs conantur explorare. Sed quæ sequuntur infrà , extra controversiam ponunt , opere isto , non Ildephonſi , sed Paschasi , sive alterius (ut nos interim hoc demus refragantibus huic posteriori de Paschasio auctore iudicio) impeti ac refutari Ratramnum eiusque istum *De eo quòd Christus ex Virgine natus est* d'Acherianum librum. Quod manifestissimè ex his utriusque similibus notis & sententia constat.

342. Prioris illius *De parturitione* , siue aduersus eos qui disputant &c. hæc sunt: *Dicunt enim non aliter B. Virginem Mariam parere potuisse , neque aliter debuisse , quæm communi lege naturæ , & sicut mos est omnium seminarum , ut vera nativitas Christi dici possit ; alias autem , inquiunt , si non ita natus est ut ceteri nascuntur infantes , vera nativitas non est ; & ideo ne phantasia putetur , aut ne sicut aqua per alveum tranſisse , ita per uterus Virginis absque nascientis ordine credatur natus : pium est sentire sic eum lege naturæ natum fuisse , quomodo nascuntur ceteri infantes , & eam sic peperisse , sicut reliquæ pariunt mulieres. O cæca pietas ! (infit) quæ tam impiè sentit de Maria Virgine , & cæca præsumtio , quæ tam impiè loquitur de Christo!*

343. Audi nunc Ratramnum cap. 1, poitquam Germanorum sententiam retulifset : *Iam ergo (infert) nec verè natus Chri-*

stus , nec verè genuit Maria. Et mox : Ita nec ipsa mater diceretur integra , nec Salvatoris nativitas ex matre perfecta. Et cap. 2. Non peperit autem , si partus aliter quam per naturæ ianuam processit. Siquidem iam talis ortus non Virginis est partus , sed proprius videlicet ipsius infantis egressus. Liber totus hoc ferè arguento urget adversarium. Perpetua multorum sæculorum diversitas inter auctores catholicos hoc super articulo de Christi Domini nativitatis & Mariani partus modo , huic dedit controversiæ locum inter Germanos illos , Ratramnum & Paschasiū , hoc sæculo motæ: quam pars maior nostrorum theologorum cum D. Thoma eorum Principe tandem diffinivere ^e.

344. Quintò , cùm Hermannus monachus ad Bartholomæum Laudunensem scribens referat , se auspiciis eius quæsivisse , & in Catalaunensi urbe reperiisse tres libellos , quos *De virginitate Virginis Mariae* Ildephonſus composuerat , & ob quorum remunerationem casulam pretiosissimam ab eadem Dei genitrice acceperat : satis innuit non aliud esse huius argumenti opus Ildephonſinum , novoque huic invento libros eius multiplicandi , quos *De virginitate , & parturitione* diversos scripsisse finitur , antiquam eius ævi persuasionem præscribere.

345. Sextò , plena sunt erroribus , cùm in Historia , tum in Theologia commissis , quæ de hocce libro referuntur apud eos auctores qui recens erupere , ut quamplurimos veterum in libris nodos incidere , vel falsa pro certis venditare ausi , tamquam Dei è machina profilentes acclamarentur. Nec enim contenti Roderici Tolletani vestigia sequi , nova ipſi posuere , quibus sufflaminandis iam insistimus. Huius tempore (ait Rodericus ^f) cum Helvidius & Pelagius (Iovinianus) à Gallis venientes plerasque partes Hispaniae infecissent , virginitatem B. Virginis infamantes : B. Ildephonſus illis occurrens , sacrarum Scripturarum testimoniis , & lingua mellifluâ , & gratiâ in labiis suis diffusa , eorum dogma confutavit , & ab Hispaniis confusos abegit. Unde & in festo glorioæ Virginis &c. Quibus prosequitur de Virginis sanctissimæ apparitione , Ildephonſoque ab eadem Virgine Maria cælesti veste ob eius virginitatem defensam remunerato.

346. Planè nullus dubito , quin hæc historia vera sit , perversique è Gallis hæretici Helvidianum virus iam ab Hieronymo dissipatum per Hispanias disseminare conati sint. Nullo enim operæ pretio , aut potius temerè Ildephonſus hæresin extingtam

^e 3. parte q.
28. art. 2. iungit
1. part. q. 98.
art. 2. ad 4. Sma-
rez in 3. par.
tom. 2. q. 25.
art. 8. disp. 13.
sect. 1. Valquez
in 3. part. tom.
2. q. 28. art. 3.
disp. 121. cap.
5. Durandus in
4. sent. disp. 44.
q. 6.

^f Lib. 2. c. 22.

Etiam etiam ut stilo configeret, è tumulo excitare, atque hominum advertere mentibus præsumisisset (1). Sed quòd Helvidium & Pelagium propriis hos nominibus fuisse Rodericus scripsit, errore factum existimamus. Nomine veterum Deiparæ virginitatis allatrantium hæreticorum, Helvidii nempe & Ioviniani, proposuit sibi arguenda, iterumque damnanda Ildephonfus: ut sub utriusque Antidico-Mariani hæresiarchæ larva, nova illa, quæ proprio vocare nomine fuit dignatus, hominum excideret monstra. Facem præbet Pelagius Ovetensis: *Contulit adversus hæresiarchas Helvidium atque Iovinianum.* Quibus Ildephonfus adiunxit innominatum tertium hostem, sub Iudæi appellatione, in communionem triumphi ut in cunctis suis propugnatoribus impudentem illam hæresin debellaret. Hinc Roderico in mentem venisse credimus, quòd hæreticum alterum ex Gallis illis quibus noster occurrit Ildephonfus, Helvidium appellatum crediderit.

347. Quod item Pelagium pro Ioviniano dixerit, errore id factum suspicamus. Hoc sensu accepisse videtur eum Ioannes Magnus Archiepiscopus Upsalensis in *Gothorum & Suevorum historiae* ab Olao fratre ac successore ante sæculum editæ lib. 16. cap. 21. *In cuius tempore (ait) duæ hæreses Pelagiana & Helvidiana, ex Gallis in Hispanias irrumperunt* ². Historici autem plerique ³ nostri videntur in Roderico legisse pro *Helvidio Helladium*, propriaque non rectè putant recentium nomina hæc, quibus ille usus fuit: quamquam alii Helvidium retineant ⁴.

348. Aliter autem qui Luitprandi & Juliani nomina ætate nostra subiit, ut vestustatis mantellum fabulis five cogitationibus suis obduceret. Hi enim non *Helvidium & Pelagium*, sed *Theudium & Helladium* appellant. Luitprandus ⁵: *Hæreticos Narbonâ venientes, natione Gothos, Theudium & Helladium, per Hispanias teterrimè vagantes, & de virginitate B. Marie Virginis temerè sentientes, quod more ceterarum mulierum dilatatis claustris virginibus peperit Christum Dominum verum Deum & hominem filium suum, sermonibus, & quatuordecim editis libris (ita habet Thomæ Tamaii editio Matritensis; at Ramirezzii Parisina loco eorum, sermonibus quatuordecim, & editis libris) Ildephonfus diversis ab illo (soliloquiorum) incipiente: Domina mea, viriliter confutat, & castigatos iussu Regis Reccefvinthi catholici se-*

renissimique principis totâ Hispaniâ cogit ex-sulare. Nec semel tantum, sed & iterum post septennium ex Hispania quo redierant, signateque ab Elbora electos (quod in gratiam Carpetanorum suorum, ac Talaferæ urbis civium dictum puta) Pseudo-Luitprandus refert ¹. Eadem ferè Pseudo-Julianus ²: *Hæreticos Gallos Theudium & Helladium loquentes de parturiendi modo B. Virginis Mariae, editis libris quos ad moniales Deliviensis (Deibiensis aliás) monasterii in agro Toletano positi dedicârat, confutat. Concilium multorum Episcoporum contrahit, in quo interfuit ipse Ildephonfus & multi Episcopi, inter quos fuit unus S. Amandus primus ³ Episcopus Traiectensis, deinde vero Castellonensis in Hispania, vir doctus & sanctus. Et infrâ ⁴: *Multis habitis concionibus sanctus Ildephonfus defendit mirabilem parturitionis modum B. Marie Virginis, contra illos hæreticos, dicentes more ceterarum mulierum peperisse; nihilominus permanisse virginem: quod fieri non potest.**

349. Somnia hæc sunt in cerebro eius nata, quem toties damnamus. Helladium nempe vocavit hæreticorum alterum, eà quod in Roderico Toletano ita pro Helvidio, quæ vera lectio est, alicubi legitur; Theudium vero alterum, sua unius fide, quæ nulla est: quasi facto ex parte sibi bono nomine in Roderici auctoritate, quod reliquum assis fuit mendacio commodare tutò posset. Ad hæc iniuste agunt fulnei historici cum supposititiis suis Theudio & Helladio, hæreticos eos vocantes propterea quòd B. Mariam ceterarum more feminarum peperisse Christum Salvatorem, absque tamen virginitatis suæ detimento, contendenter. Nam neque ipsius libri auctor (Ildephonfus) eis amplius quam impudicam in percontando temeritatem, eamque eorum, quos fratres (quantum ab hæreticis compellatio hæc diffat!) fugillare ausus est: clarissimè hanc distinguens ab hæreticorum causa, & Helvidiana iam ab Hieronymo debellata hæresi.

350. Neque defensoribus catholicis tam antiquæ quam nostræ ætatis sententia hæc destituitur. Planè ita existimasse videntur Tertullianus *De carne Christi* cap. 4. & *Adv. Marcionem* lib. 3. cap. 11. & 16. Hieronymus epist. 22. ad Eustochium *De custodia virginitatis*: Leo Pontifex ad Leonem Augustum epistol. 97. cap. 3. Gregorius Nazianzenus orat. 51. five ad Chelidonium epistolâ 1. Epiphanius hæresi LXXVIII. ⁵ Damascenus item in oratione *De dormitione Mariae*. Durandus ex Scho-

¹ Ad ann. DCLXVIII.
² In Chron. num. 338.

³ Immoprius, ne calumniosè audiamus, legendum.
⁴ Num. 341.

* Perperam pro nominibus Luitprandianis horum hæreticorum laudat Io. Magnum Thomas Tamaius in Notis ad Luitprandi Chronic. anno DCLXI. pag. 62.
† Morales lib. 12. cap. 39. Padilla cent. 7. c. 48. Vasæus in Chron. ad ann. DCLXII. Mariaña lib. 6. cap. 10. Portocarreras *De Descensione Deip. in Eccles. Toletanam*. Vazquez in suo *Ildephonso* lib. 4. cap. 3. necnon & Vazquez Theologus in 3. par. disp. 121. c. 2.
‡ Marieta lib. 5. de SS. Hisp. cap. 50. Higueria in Notis ad Luitprandi an. DCLXI. n. 113.
* In Chron. ad ann. DCLXI.

⁵ Præter hos duodecim ex SS. PP. landat impius Rive-tus in *Apolo-g. pro Deip. Virg.* lib. 1. cap. 16.

^a In 4. sent. lasticis ^q, Gregorium & Ambrosium laudans. Huncque parturiendi modum, laxatis, sicut & concipiendi, non luxatis membris, & absque eo quod laderetur integritas, in statu innocentiae S. Augustinus admisit, ex quo S. Thomas 1. parte quæst. 98. art. 2. ad quartum, Riccardus in secundum sent. distinct. 20. quæst. 4.

^r Vives ad August. *De civit. Dei* lib. 14. cap. 26. Guilielmus Estius in 2. sent. dist. 20. fect. 2.

^s Suprà citatos.

^t Num. 101.

^u Num. 103.

letano xi. Wambanis anno quarto, id est redemti orbis DCLXXV. sexto autem post Ildephonsi obitum coacto, totis antea XVIII. annis nunquam convenisse Hispanos patres manifestissimè constat: quo intervallo temporis, præter Wambanis quadriennium, Ildephonsoni Pontificatus novennum contineri quis non videt? Et tamen id non animadvertisentes, pro Iuliani Concilio stant adhuc ex nostris quidam ^x, eo solùm moti quod parum verisimile iis videatur, toto Ildephonsoni tempore, talis Pontificis, lucem Conciliorum existetam fuisse. Vero tamen hi, non coniecuris fide re suis, debuere.

^x Hignera in Notis ad Luitprandum anno DCLXI. n. 101.

353. Cuius farinæ historicis credere quando desinent tot experimentis edocti? Cùm vel unum hoc satis deberet esse, quod Amandum, Traiectensem prius Episcopum, deinde verò Castellonensem in Hispania, virum doctum & sanctum, interfuisse huic Toletano Concilio insulsus idem fabulator Julianus ^y effutire non dubitaverit. Planè saeculo isto S. Amandus floruit, vitamque usque ad annum eius octogesimum quartum (alii ^z septuagesimum nonum præferunt) produxisse creditur ^a.

^y Num. 338. in Chronico.

^a Mabillonus in Notis ad vi tam S. Amandi pag. 723.

Episcopus tamen hic fuit dumtaxat urbis Traiectensis in Belgio sub Sieberto Austrasiæ Rege; ac post triennium, circa annum DCXLIX. annuente, ut creditur, Martino Papa, ei renuntiavit ^b, privatæ, sed actuosissimæ persancteque actæ vitæ deditus, nunquam extra Galliam, Vasconesque à meridie, Belgium à septentrione, Romam ab oriente pervagatus: nedum ut in Hispania (ubi Castellonensis collocetur Sedes ^c) humeros olim oneri subductos inconstanter iterum supposuerit.

^b Vide Acta SS. Antwerp. edit. vi. Februarii in S. Amandi §. 2.

^c Disputant Tamaius Salazarus 1. tomo. Martyr. Hisp. vi. Febr. Franciscus Ruspuerta in Hisp. Eccl. Giennensis sec. 7. cap. 2.

354. Nullus forsan Amando plures sortitus fuit vitæ ac rerum à se gestarum Scriptores. Baudemundus abbas Blandiniensis qui testamentum eius scripsit, Alanus, Harrigerus abbas Lobiensis, Philippus Bonaspeii abbas, prosa oratione; Milo autem presbyter Elnonensis versu, in his enumerantur: qui hodie omnes exstant, & in *Actis sanctorum Antuerpiensibus*, ac *Benedictinorum Parisiensibus* Ioannis Mabilonii, vel primùm vel iterum prodiere. Cùm autem horum nulli Hispaniensis huius habitationis, habitaque in ea gente dignitatis mentionem debeamus: profectò itipes truncusve is fiet, quem tot admonitum testibus, ipsaque rei incongruentia, dolis tamen adhuc Toletani præstigioris ludificantur.

355. Allucinatus forsan vir fuit, occasiones undique captans ornandi, vel fa bu-

bulis , suam Spartam , (Hispaniam nostram scilicet) ex eo quod præsul sanctissimus Amandus sacram quandoque expeditionem in Vasconas fecerit. Quam interpretantur noviores ^a Pseudo-Juliani dicto audientes , de gesto in Hispania Castellonen sis Episcopatus munere (*Castellon de Empurias in Catalonia*) ; atque interim coacto Toletano , & ab eodem Amando eodemque subscripto , Concilio. Sed res non obscurè narratur ab eius historicis. Baudemundus: *Audivitque ab eis gentem quam Vacceiam* ^b *appellabat antiquitas , quæ nunc vulgo nuncupatur Vasconia , nimio errore deceptam ; ita ut auguriis vel omni errori ditta , idola etiam pro Deo coleret. Quæ gens erga Pyrenæos saltus per aspera & inaccessibilia diffusa erat loca , fretaque agilitate pugnandi , frequenter fines occupabat Francorum. Hæc de situ gentis , quam aggressus fuit gladio armatus veritatis Amandus. Cui cùm prædicasset Evangelium , nec proficeret , brevi ad fines Francorum ait reversum. Similiter ceteri. Hæc illa est peregrinatio in Hispania , ut visum fuit: in cuius brevi circulo Pontificatum pacifice gestum Castellone , curamque purgandi novo errore Hispaniam , ita longè hinc , Toleti nempe , convocato Concilio , belluli nostræ antiquitatum Ecclesiasticarum gentis vindices comprehendenterunt. Profectò alia cura fuit Amandi , Vascones nempe suos (Aquitanus enim is patriæ) ut ab idolorum ac dæmonum cultu averteret; non ut peregrinam gentem , Hispanos , Marianæ parturitionis formam , quæ inter adiaphora est , eo conatu doceret.*

^c 356. Nec fallaris cum Pseudo-Juliano , rem intra Hispanias & ad saltus Pyrenæos , qui ad nos pertinent , gestam credens : eo maximè quod *Francorum fines* occupasse frequenter hos Vasconas Baudemundus ; atque idem cum aliis , remeasse hinc Amandum *in fines Francorum* sive in Franciam , scripserint. Francia enim eo ferè tempore Francis Regibus subiecta ditio audiebat , quorum imperio Vascones vix paruerent ; immo frequenter in eorum fines impetus faciebant : quod ex Arnaldi Oihenarti *utriusque Vasconia notitia* ^d liquet.

⁽¹⁾ Iuvat Isidori locum *IX. Orig. 2.* fistere : *Vaccæ* (inquit) oppidum fuit iuxta Pyrenæum , à quo sunt cognominati *Vaccæ* : de quibus creditur dixisse Poeta : Lateque vagantes *Vaccæ*. *Hi Pyrenæi iugis &c* : quemadmodum apud Grialium legitur. Falso ; *Vaccæ* enim vocabulum nusquam apud Poetam exstat ; neque Isidorus terna hæc verba lateque vagantes *Vaccæ* è Poeta retulit , sed bina tantum priora , quæ habentur *Georg. III. v. 477.*

Pastorum & longe saltus lateque vagantes. Atque eodem respexisse videtur Milo Monachus in versu

De Rictrude abbatissâ Marcianensi , in Vasconia edita , quæ causa ei fuerit in Franciam veniendi dicturum se auctor vietæ eius ^e Hucbaldus Elnonensis annotat monachus. Unum hoc expressimus de ista Francæ acceptione testimonium , ne innumeris laßaremus legentes.

^f In Actis SS. Benedictino- rum Mabillonii tom. 2. pag. 941.

357. Duplex fuit (non negamus) Vasconia , cis Pyrenæum Hispanica , ultra illum Gallica : quod notum Geographis. Sed Baudamundum de hac posteriore agere , neque extra illam se extendisse Amandum monachus Milo clarissimè significat. Narrans enim hanc ipsam Amundi expeditionem ait:

Eia , age , Vacceiam latè , mea Musa , vagantem

Fidentem frenis , torquentem tela lacertis , Pande , rogo , & vulgo vulgari voce notato.

Si demas , mutesque apices , Vasconia fertur.

Quæ gens dura satis , variis incursibus inflans ,

Ictibus ac telis hostilia tela rependens , Extremis fuerat Francorum finibus hostis.

Amandi nempe tempore : eadem autem postea subacta ; nam subiungit:

Sed nunc vulnificis substrata est pacifica armis ,

Frenaque consilio tandem conducta salubri , Non laniat morsu , sed pacis in oscula tractat.

Quod ad Vascones Gallicani limitis pertinere , non verò ad Hispanici , qui nunquam Francis subiecti fuere , certissimum est. Dagoberti tempus fortè respicit Milo , qui ferocissimos etiam *Vaccæos* ditioni suæ hostili gladio subegisse in *actis S. Eligii Noviomensis Episcopi* à S. Audeno Rothomagensi conscriptis refertur ^g. Notum quid de *Vaccæis* , in cuius nomen Vascones successisse , præter Baudamundum , Fredegarius ^h , & alii produnt , & *Vaccæ* , sive *Vaccæd* , eorum urbe , Isidorus scriptum reliquerit ⁱ (1) : in cuius testimonium plura conferunt viri eruditii ^j.

^g Rer. Francicarum 1. vol. pag. 631.

^h In Chron. ad ann. DCCLXVI. eodem volum.

Rer. Francicar. pag. 778.

^j Lib. 9. Orig.

358. Non ergo ad nos pertinet Hispanos S. Amandi illa brevis atque irrita expeditio Vasconica ; quantumvis duplex for-

Eia age Vacceiam late , mea Musa , vagantem quem Nolter adducit hoc numero. Exstat quoque apud Virgilium IV. Æneid 42.

..... lateque furentes

Barcæ...

quem locum Hieronymus Epist. ad Marcellin. & Anaphychiam legit

..... lateque vagantes

Barcæ:

unde Grialianus error enasci potuit ; Barcæ tamen Africæ populi sunt , ac proinde huc non pertinent.

Re-

forfan ea fuerit : prima cùm à Dagoberto in exsilium amandatus , sanctæ Rictrudis (hoc est Vasconiam) aggressus est patriam , uti Hucbaldus in huius vita loquitur: quod circa annum DCXXXIV. ex sententia fuit

^m Die vi. Feb. §. 10. De Amandi rebus pag. 831.

ⁿ Ut ibidem Henschenius monet.

* §. 14. pag. 835.

* §. 22.

^q In Chronic. num. 336.

^r Tom. 2. De Actis SS. Februarii die vi. pag. 866.

^s In Actis SS. ord. S. Benedicti Mabillonii saeculo seu tom. 2. pag. 719. Exstat quoque tomo 6. Concil. Labbei co-lumnâ 383.

Restituenda est igitur Grialii lectio , isque Isidori locus ita interpungendus : *De quibus* (id est Vaccæis) creditur dixisse Poeta lateque vagantes. *Vaccæi. Hi Pyrenæi iugis &c;* vel potius expungendum *tò Vaccæi* , quasi in Isidori textum irreperitur. De his igitur Vaccæis Pyrenæi accusis Isidorus Poetam dixisse putat : *lateque vagantes* , quamvis eos non nominet: nimirum de Valconibus in Galliam vergentibus. Præcesserat enim versus 474.

Tum sciat aerias Alpes &c. quas Servius & Philargyrius ad hunc locum *Galliam* interpretantur ; *Nam Gallorum* (inquiunt) *Lingua alti montes Alpes* vocantur : quod & Prudentius confirmat , *Peristeph. in hymn. S. Laurentii*. Ab his autem Vaccæis Gallæ Aquitanicæ obversis , qui antea vagi & palantes Pyrenæi incolebant iuga , postquam Cn. Pompeius subactos in unum compulit , Con-

lum contra Monothelitas anno Domini DCL. Hæc illa est Lateranensis Synodus statim à Martini Papæ I. inauguratione convocata , non impulsu Amandi , quod singit Pseudo-Iulianus , ipsaque iam laudata evertit epistola ; sed Maximi abbas , ut scribit Theophanes , atque ex eo Baronius ^t.

^t Tomo 8. ad ann. DCLIX. num. 5. & 6. 360. Nondum tamen finis. Nam quod dicimus ex Luitprando , præter *Synonymorum* libros scripsisse Ildephonsum libros alios & sermones elegantiori stilo adversus hos hæreticos , constare idem ait ^u *ex literis Genesii , secundi huius nominis , Lugdunensis* (qui dictus est etiam Abelardus) *abbatis Corbeiae prius post Episcopi Urcitani*. Hunc Luitprandi locum unum ex his novaveris , Lector , qui inter manus figuli sui Toletani aliam & aliam vultus formam induit. Apud enim Franciscum Portocarrerum Iesuitam in libro *De descensione Beatae Virginis in Ecclesiam Toletanam* cap.

^u Num. 103. ^v Quem rep-plies apud Thom. Tamaium in Notis Luitprandi pag. 63. 14. ^x hæc è Luitprandi Chronico verba transcripta sunt , quæ vel ex illis quæ præmisimus non parum mutatis , erupere ; vel Luitprandus idem nunc ait , nunc negat. *Genesius primus Episcopus Arvernensis admonet D. Ildephonsum per literas de hæresi Ioviniani per quosdam excitata Arvernus , qui dicebant beatam Virginem in partu corruptam mansisse ; & eos tendere in Carpetaniam , ut urgentem (seu potius ut gentem) in sanctissimam Virginem suis falsissimis rationibus labefactarent , & omnino perderent.* Quæ cùm in mss. suis Luitprandini Chronicis libris Thomas Tamaius non haberet: iure ait nescire se unde ista Portocarrerius hauserit. Et bene est quod recentem alicuius manum subodoretur. Recens quidem ea , sed eiusdem auctoris Chronicus est , iam hoc iam illud cogitantis , codicique quæcumque in mentem venirent committentis , nec raro ad aliquem amicum , ita nunc , postea ad alium aliter , concepta transmittentis.

Vi-

venarum urbs in Gallæ subalpinis ad fluminis Garunnae caput nomen accepit , ut paulo inferius Isidorus , & ante eum Hieronymus libello aduersus Vigilantium dixerat. Vaccæorum è contrario Hispaniensium terminos definiunt Ptolemaeus , iisdem includens urbes *Intercatiam , Portam-Augustam , Viminacium , Lacobricam , Segisamam Iuliam , Pallantium , Caucam , Pintiam , Raudam &c.* Appianus in *Iberic.* pag. 284. seqq. Antonini Itinerarium in *Ab Asturica per Cantabriam , Cæsaraugustam* ; atque è Recentioribus Arn. Oihenartus Not. utr. *Vascon.* lib. I. c. 7. Christoph. Cellarius Lib. II. c. 1. §. 65. seqq. Videnda Dominicæ Vallarsii notata in Hieronymi Epistolam ad Riparium : *Acceptis primum literis &c.* quæ in editione Veronensi MDCCXXXIV. ordine est CIX. & habetur T. I. col. 719.

¹ In Galliae Christianæ ² & in Episc. Claramontanis fol. 526.
Adversar. ³

361. Vides unum & eundem S. Ildephonsi monitorem, apud unum & eundem rei Scriptorem Luitprandum, iam Genesium Abelardum Corbeiae abbatem, siue Lugdunensem Episcopum huius nominis secundum, Urci tamen deinde apud nos antistitem: iam Genesium primum Episcopum Arvernensem fuisse. Genesius quidem, Ildephonsi æqualis^y, Arvernum Ecclesiam rexit; sed neque ordine primus, neque altero eiusdem nominis prior. Quò igitur tendant insanæ hæmollitiones, haud facile est dijudicare. Nam & Lugdunensis hic idem fuisse Episcopus, nisi fallor, dicitur à Luitprando: quò quidem per me Julianus respexerit, Genesios duos Lugdunenses Archiepiscopos fuisse referens^z, alterum altero antiquiorem. Planiè quod iactatur de Genesii literis ad Ildephonsum, ad Laurentii Surii hæc respicit in S. Boniti vita xv. Ianuarii: *Hunc autem locum (de Magnilocensi monasterio loquitur, Manlieu, hodie, dioecesis Claramontensis) iam pridem Genesius nobilissimus Pontifex (Arvernorum) in solo proprio voluit esse monasterium &c. Qua tempestate hæresis Novatiana, siue incuria siue ignorantia quorundam, in Arvernorum irrepit urbem: impurum quoque Ioviniani dogma illic exstigit. Contra quas hæreses in eodem Magnilocensi monasterio edita exstat epistola (cuius non dicit) quam fortassis operæ pretium fuerit quandoque in lucem proferre.* Hæc parum diversa in prototypo Anonymi apud Bollandum xv. Ianuarii, quem Surius more suo reformavit. Atqui ea est epistola, quam innuere voluit Pseudo-Luitprandus^a, ad Ildephonsum à Genesio directam.

^b In Elucidario Deip. Virginis lib. 4. tract. 4. cap. 6.
^c De bonis & malis libr. partit. 1. erat. 10. num. 228.
^d In prefat. tom. I. Spicilegium.
^e In Actis SS. Benedict. prefat. part. 2. fasc. III. pag. 13.

362. De Amando autem & Genesio huc ista concessimus, ut constaret quanta hinc inde moverit, quanta invicem sibi opposita incautè ac stolidè infelibus his lucubrationibus fabulator intulerit, eodumtaxat fine, ut Ildephonso librum hunc *De parturitione Virginis Deiparæ vindicaret.* Quem eius non esse, primus ut credo Ioannes Baptista Poza, ingenio vir atque eruditione singulari, alijs studiis infelicissimus, observavit^b; atque hunc secutus est Theophilus Raynaudus^c, uterque Iesuita, rationibus agentes; tandemque rationibus & scriptis librīs, qui Pachacio Ratberto disertè adiudicant, Lucas d'Acherius^d, & Ioannes Mabillonius^e,

Benedictini⁽¹⁾; quantumvis Baronius^f, Bellarminus, Possevinus, & alii, Fevardentii editionem admiserint.

^f Ad ann. DCCXCIV. num. 8. & 10.

363. Eiusdem Fevardentianæ editionis sunt, æqueque Ildephonsi nostri non sunt, sermones XIII. scilicet I. *De parturitione ac purificatione S. Mariæ.* II. *Contra eos qui mendosè affirmant Mariam Virginem contra legem Dominum peperisse.* III. IV. V. VI. *De Assumptione B. Virginis,* VII. *De eadem Assumptione, super illa verba Lucæ cap. 10.* Intravit Iesus in quoddam castellum. VIII. & IX. *De eadem Assumptione.* X. *De Nativitate.* XI. & XII. *De eadem.* XIII. *De Purificatione, super illa verba Lucæ cap. 11.* Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ. Audi Ioannem Baptitam Pozam, cuius verba damus^g, quia *Elucidarium Deiparæ*, unde hæc sunt, in censuram incurrit sacrosanctæ Fidei patrum, neque in manibus omnium est. Reddit ille causas, quare Ildephonso abiudicet hos sermones. *In sermone I. de Assumptione* (ait) *minus cautè de adoratione corporis est locutus.* *Ibidem* voces sunt peregrinæ, & inconcinna phasis, à legitimo spiritu Ildephonsi aliena. *Sermone II.* ait, *de carnis incorruptione iam me suprà satis in priore tomo dixisse credo &c.* Ecce ubi non sermo ad plebem, sed fragmentum alicuius scripti. *Sermo III.* ex centonibus compilatus ab Ambroso & Augustino desuntis. *Sermone IV.* insinuat B. Virginem necdum corporis resurrectionem obtinuisse. Et tandem sermone IV. hunc errorem expresse profiteretur. *Sermone V.* ait: *Non audent ministri tartarei hodie attingere suos captivos, quos recolunt redemptos illius sanguine, qui pro mundi salute est dignatus nasci de Virgine.* *Sermo VI.* eum habet errorem, quem diximus suprà in sermone quarto; & ex fragmentis Augustini est. *Sermo I. & II. De nativitate Virginis nihil ferè habent, quod ad ortum Mariæ pertineat.* *Plura capit ex Augustini sermone secundo De Assumptione, cuius nomen diffimulat.* *Sermone de Purificatione* peculiaria quædam scribit de peccato originis; & tamen erroneam illam doctrinam sedatur, quæ negat Christi corpus in momento perfectum & absolutum. *Quadraginta (inquit) dierum numero corpus Dominicum in utero Virginis formatum credimus: cuius opusitum scriperat in Synonymis.* Quæ omnia persuadent non esse opuscula Ildephonsi. Hæc ille, cui nos suffragamur (2). Iam

^g Elucidarii
Deip. lib. 4.
tract. 4. cap. 6.

Fff ex
assuitur à pag. 318. nam posterius aliud è Fevardentio & Ameliano codice eidem à pag. 328. subiectum, omnino ædeavorov est. Consonat Cellierius T. XVII. p. 714. n. 5. Cave, in Ildefonso T. I. p. 590.
(2) Exstant horum omnium sermonum exempla in Re-

(1) Eadem de hoc: *De partu, seu de parturitione Deiparæ Virginis* opusculo, sentit novissima SS. PP. Toletanorum Curator in Monito ad Sancti Ildephonsi opera dubia, T. I. pag. 291. nimis Pachacio Ratberti esse; sicut & fragmentum quod eidem

ex aliis, quæ falsò attribuuntur eidem nostro Pontifici Toletano, vita est S. Eugenii, eius decessoris, quam solus ei tribuit supposititius Julianus^h.

^h In varior.
carmen. collect.
pag. 150.

ⁱ Ut ex præfat.
constat.

364.

Coronam quoque B. Mariæ Virginis inter Mariana alia de promtam è codice ms. Toletanæ Ecclesiæ vulgavit ante aliquot annos Petrus Alva & Astorga Franciscanus, in *Bibliotheca virginali*, S. Ildephonsi nomine : eo argumento maximè motus¹, quòd in eodem codice alia sint Ildephonsi hactenus inedita opuscula sub eius expresso titulo & nomine : quæ foetum eius esse, neminem, qui sapiat, dubitaturum ait. Fidem insuper obstringit, se in lit. I. Ildephonsi initiali (alphabeti enim ordinem sequitur) tomo 4. hæc editurum opuscula. Miror quidem Ildephonsi tot amatores & illustratores, Toletum frequenter adcurrentes aut ibi commoran tes, Toletanæque bibliothecæ custodes, hæc latere potuisse. Planè in catalogo penes me ms. huius bibliothecæ ita habetur : *Corona B. Virginis cum eius psalterio parvâ formâ*. Et in ora libri annotatur : *Titulus psalterii est. Incipit psalterium B. Mariæ semper Virginis, editum ab Ildephonso Toletano Archiepiscopo, unaquaque die devota mente canendum. In margine signantur dies, in quibus dicendum est. In Dominica die, feriâ iv. feriâ vi. & in die sabbathi.*

365. Est in eodem catalogo alius codex *Corona B. Mariae* inscriptus ; reperiunturque simul , nisi nos numeri fallunt , pluteo 1. num. 13. & 14. inter ms. theologicos . Attamen *nemo est qui ignoret* (ait Ba-

^k Ad annum ronius ^k) qui antiquorum codicum habet
CDXLI. usum , saepe saepius solere contingere , ut non
unum vel duos , sed & tres , quatuorve , &
amplius habeat idem volumen diversorum
auctorum tractatus ; & aliquos ex illis in-
niri sub nomine unius auctoris exscriptos:
ut , nisi quis oculos lynceos habeat , saepe
accidat , ut inscripto auctori tribuatur quic-
quid inferius eodem codice continetur. Qua-
re non inde quod Psalterium sit Ildephon-
si , Corona eiusdem erit. Sunt , fateor , in
Corona ista , non minus quam in germano
& certo Ildephonsi foetu *De perpetua B.*
Mariæ virginitate libris , vocabula quæ-
dam eiusdem formationis , à puritate la-
tinæ linguæ exorbitantis , gothicumque
sapientis : uti inter alia *nectura* , pro ne-

Regia Matritensi Bibliotheca accuratissime cum Toletanis Codicibus , cumque Fevardentii edito collata à Cl. Andrea Marco Burrielio , qui strenuam in eonavavit operam , lectionesque variantes collegit : hæret tamen in iis Ildefonso adscribendis, non secus ac SS. PP. Toletanorum Editionis Curator *T. I.* p. 329. Cellierius *T. XVII.* p. 717. *n. VIII.* Cave *T. I.* p. 590. eos

xu, quam *connectionem* vocant laudati libri *De virginitate*. Sed plura alia sunt, quibus magis deferendum est quam huic indicio, aliis etiam Scriptoribus, non tantum illius, quam sequentium etiam sacerdotiorum communi.

366. Carmina interferit , aliena etiam ,
plerumque profæ orationi : quod secun-
dum Ildephonſi ſtylum non eſt , quamvis
editor non diſtinixerit . Talia ſunt de nomi-
ne Mariæ ¹. De nomine Mariæ (ait qui-
dam) Mariæ nomen aurum - fragrans & aro-
maticum - velut pigmentum cœlicum - ut ſol eſt ,
luce fulgidum - & mortuis vivificum - & mo-
nachis mellifluum - ſanctum & anagogicum -
diuinum & exſtaticum . Et alibi ^m : Porta
clauſa pōſt & antē - via veris invia ⁿ - fuſa
rore celi tellus - fuſum Gedeonis vellus - deita-
tis pluvia - placa maria maris ſtella - ne in-
volvat nos procella - & tempeſtas omnia . To-
ta itidem capitis noni oratio metrica eſt ,
quantumvis male ſibi conſtantibus verſi-
bus . Et auctor : Hos (inquit) quos tibi
offerо versus , domina digneris fufcipere : ut
nec ſonus conſet , & aurium iudicium fal-
li poſſit . Quæ rhythmica poeſis ævi non
eſt Ildephonſini . Utitur aliorum testimo-
niis frequenter , quos haud nominat ; nec
diſſicile fuerit cum cura legentibus obſer-
vare unde illa ſint . Ut cap . 11 . Cuius ſtel-
lae patrocinium quidam ſervitor tuus , & lau-
dator devotus , in ſuis opuſculis nos corde at-
tentio flagitare admonet , dicens : In peri-
clis , in rebus dubiis , respice ſtellam , in-
voqua Mariam , non recedat à corde , non
recedat ab ore (1) .

C A P U T VII.

*De s. VALERIO abbatे , & eius operibus.
De s. IULIANO Toletano antiſtite , non qui-
dem Pomerio cognominato , nec monacho.
Eius opera. Reprehensus propter quoddam
eius opus Romæ Julianus , valide ſe alio
scripto defendit ; cuius rei hiftoria curiosè
enodatur. Baronii Cardinalis erratum è Pe-
tri Siculi prava verfione. Pseudo-hiftorico-
rum de eadem re nugæ. A'rtur'ne'w' liber , uſur-
pato aliis ſcriptionis titulo. Alia opera. IDA-
LIUS Barcinonensis , FELIX Toletanus , &
TAIO Cæſaraugustanus , Epifcopi. Carmen
ſepulcrale Hispalense ſuppletum à Pseudo-hi-
ſtoricis. Libri quinque Sententiarum ex S.
Gre-*

Ildefonso abindicant: itemque Ondinus *T. I. col. 1683.*

(1) Habetur etiam in eadem Regia Bibliotheca opusculum inscriptum *Corona Beatæ Virginis Mariæ* cum edito Petri Alvæ & Astorgæ exemplo ab eodem Cl. Burrielio collatum : quod nemo sanus Ildefonso tribuit. Consonat SS. PP. Toletanorum Editionis Cura-
tor T. I. p. 392.

Gregorii operibus *Taioni tributi. Quando scripti. Carmen quoddam huius operis præfationi ab eo affixum.*

367. ACCEDIMUS ad Wambæ Gothorum victoriosissimi & catholiciſſimi Regis tempora, qui lxxii. huius ſæculi anno electus, lxxxii. vitam cum morte commutavit, Ervicio locum vacuum relinques. Sub hoc maximè floruisse ſcimus s. VALERIUM, abbatem vulgo dictum celebris monasterii S. Petri de Montibus.

^{• Apud Moralem lib. 12. cap. 35.} De quo insignis hæc memoria in eodem usque nunc legitur marmori inscripta.

368. Inſigne [¶] meritis B. Fructuofus postquam Complutense condidit Cœnobium (diximus de eo in mentione Sancti Fructuosi cap. 5.) sub nomine S. Petri, brevi opere in hoc loco fecit oratorium. Post quem non impar meritis Valerius sanctus opus Ecclesiæ dilatavit. Novissimè Gennadius presbyter cum duodecim fratribus restauravit. Erâ CMXXXIII. [¶] Pontifex effectus à fundamentoſ mirificè, ut cernitur, denuò erexit, non oppreſſione vulgi, ſed largitate pretii, & ſudore fratrum huius monasterii. Conſecratum eſt hoc templum ab Episcopis quatuor, Gennadio Astoricensi, Sabario (al. Sabarico) Dumienſi, Fruminio Legionensi, & Dulcidio Salmanticensi, iubera [¶] novies centena decies quaterna & quaterna, ix. Calendarum Novembris (1). Videndi de eo Ambroſius de Morales lib. XII. cap. 51. Mariana lib. vi. Hift. Hifp. cap. 8. & 14. Arnoldus Uvion lib. 2. De ligno vite cap. 79. Tamaius die xxv. Februarii. Sandoval in Fundationibus Benedictinis,

[¶] Est annus dcccxcv.
Astoricensis, ut poſtea dicebitur.

Erâ CMXLIV. et an. CMVI.

ubi de monasterio S. Petri de Montibus. Scriptit hic sanctus abbas, inter alia opera,

369. *De vana ſæculi ſapientia* ^t liberum: in cuius fine verba de ſe ipſo faciens, ex Asturicensis urbis territorii quodam loco ſe eſſe oriundum ait, eremiticam egiſſe vitam vicennio integro variis perſecutionibus agitatam; demumque in cellula pedem fixiſſe, quam S. Fructuofus iuxta oratorium Sancto Petro Apoſtolo in Bergidensi eremo à ſe dicatum olim conſtruxerat. Manet ibi nunc ſub Benedictinorum regula Sancti Petri de Montibus dictum, totaque Hispaniæ inclytum monasterium: ex oratorio nempe in Ecclesiæ, ut in monumento iam laudato legitur, dilatum. Cui Ecclesiæ adhæſile etiam tunc operā eiusdem monaſterium, ex quo abbas in ea Ecclesia Valerius dicitur, vero ſimile eſt. Inde eum honoris cauſā deducere & in Toletanum orbem ſecum perducere conatus fuit eius Epifcopus, Iſidorus ſciliſet Asturicensis (intertuit is Bracarensi Concilio Wambanis tempore anno DCLXXV.); perviciſſetque precibus iuſſioni paribus ut ab amatæ Rachelis ſuæ amplexibus avelleretur, niſi Deus ad ſe vocato Epifcopo (2) quieti & ſolitudini ſervi ſui opportune proſpexiſſet. Hæc in compendio ſunt quæ ex eo opere Valerius de ſe communicatum poſteris voluit. Fortè huius *De vana ſæculi ſapientia* libri fragmentum eſt illud in quo de hypocriſi quorundam ſui temporis monachorum alte conqueritur, à Tamaio adductum in Martyrologio Hispano die xxv. Februarii, qui & typis mandavit (3).

^t Exſtat id opus in apogra- pho noſtro ex codice monaſte- rii Carracedi ex- ſcripto. CARD. DE AGUIRRE.

Fff 2 Epi-

(1) *Sub Era novies centena decies quaterna & quaterna:* ut hoc loco, & apud Moralem Lib. XII. c. XXXV. qui lapidem deſcripſit ἀντίθηται, non nihil tamen humani paſſus in eo fuit. Reſtitui itaque omnino debet: *Era novies centena decies quinta, terna & quaterna*, ſeu DCCCCLVII. ut reſpondeat anno Christi DCCCCXIX. in quo ſub die XXIV. Octobris conſecratum fuit Templum Cœnobii Sancti Petri Montensis, ut invictis rationibus oſtendit Cl. Florezius T. XVI. pag. 132. & T. XVIII. pag. 71. n. 6. Nec Sabaricus Dumienſis niſi ab anno DCCCCVII. Pontificatum init, quam ſedem in Mindunensem translatam uſque ad annum DCCCCXXII. tenuit, eius nominis ſecundus; iſque idem eſt quem *Duplici*, id eſt virorum & feminarum Monasterio præfuſſe, ac Sancti Rudeſindi, qui poſt Recaredum ei in Epifcopatu ſuccedidit, iſtitutorem fuſſe non ita pridem diximus.

(2) Quem tamen Iſidorum Valerius in *Ordine querimoniæ*, ſeu *Præfatione discriminis* n. 36. peſtilentiffimum virum vocat: *qui (pergit) dum ſic ve- niret immiſſus ab inimico, ut me mitteret in com- motionis interitum & aliorum fratrum pefſimum ſcandalum: recto videlicet Omnipotentis Domini iudicio, lacum quem nobis aperuit, ipſe repente ingressus eſt &c.*

(3) Dictum ſuperius, nimirum huius libri V. c. 5. opuſculum: *De vana ſæculi ſapientia* à nonnemi- ne Braulioni Cæſaraugustano tribui, ſed falſo; cum dubio procul Sancti Valerii Montensis ſit. Exſtat in codice Monasterii Carracedensi, atque in Æmilianen- ſi; necnon in duobus Toletanis, quorum alter in eunte ſæculo X. exaratus fuit, ut ex nota eiusdem fi- ni ſubdiſta liquet, nimirum: *Explicit liber in Era DCCCCXL.* (Christi DCCCCIL.) regnante Domino Adefonſum Princeps. Armentarius indignus & grave onus peccatorum depreffus ſcripſit. *Hora pro me. ſic inveniad requiem anime tue. Amen.* Utrumque hunc Toletanum Codicem ad annum 1752. con- tuli cum Carracedensi olim Cl. Ioannis Baptiſte Pe- rezii exemplo in Bibliotheca Toletana ſervato; & va- rianteſ lectiones obſervavi, quas nunc ad manum habeo. Cl. Florezius universa Valerii geſta ē Tole- tanis, Carracedensi, & Æmilianensi codicibus ſtri- atim, ſed clare ac dilucide exprefſit T. XVI. à pag. 324. primuſque omnium nonnulla Valerii opera in eundem Tomum intulit à pag. 366. nimirum: *Epi- ſtolam de Beatissimæ Echeriae laude conſcriptam &c.* de qua mox feorū ſcripſit: *De vana ſæculi ſapien- tia*, cui iuſtū minores rubricæ: *Dicta Beati Valerii ad Beatum Donadeum*: Item alia de Bo- nello Monacho: Item *De cœleſti revelatione facta Bal-*

370. Epistolam sive tractatum de institutione novæ vitæ , ex quodam ms. codice , in cuius ora notaretur , hanc non Isidori Hispalensis , cui adscribitur , sed potius Valerii esse (1). Scripsit item

371. Vitam S. Fructuosi abbatis Dumiensis , posteaque Archiepiscopi Bracensis. Hanc edidit primus è codice monasterii. S. Petri de Arlanza anno Christi DCCCCXII. manu exarato Prudentius Sandovalius Pampilonensis Episcopus^u , atque exinde in Martyrologium suum Hispanum ^x Ioannes Tamaius misit. Tertiò habemus editam , nec parum emendatorem , à Ioanne Mabillone in Actis SS. Benedictinorum ^y . Tandem in Actis Sanctorum die xvi. Aprilis. Valerii autem nostri esse creditur ex coniecturis tantum. Unà enim cum aliis eiusdem operibus prostat , non solum in codice illo Arlancensi , sed & in alio monasterii Carraceti Cisterciensis ordinis , non procul à S. Petri de Montibus dicto , quem Morales vedit^z , scripta. Consonat & stilus utriusque operis , uti visum Morali ; item quòd Benenati & Iuliani , atque item Caſlani , S. Fructuosi familiarium , ac discipulorum te-

stimonio sic utitur vitæ auctor , ut & ipse familiares eos in eodem Bergidensi tractu , in quo monasterium S. Petri est , habuisse facile appareat. Reperiuntur in iisdem codicibus , atque in alio Ovetensis Ecclesiæ , quem & vedit Morales ^a , sub S. Valerii iam nomine,

^a Lib. 12. c.
372. De vita & sancta peregrinatione foeminæ cuiusdam , sanctæ Eucheriae ^b nomine ad Bergidenses monachos prolixa epistola (2).

373. Historia brevis Donadei abbatis^c (3).

374. Item De quibusdam miraculis & revelationibus duorum monachorum Maximi & Bonelli , cuiusdamque S. Fructuosi ^d famuli.

375. Poetica quædam alia opera se reperiſt in eodem codice Ovetensis Ecclesiæ Morales ait (4).

376. In psalmos fortasse scripsit ; si quidem prologum ad eos Valerii nostri se vidisse in codice illo Ecclesiæ Ovetensis Morales scriptum reliquit in libro cui titulus est : *El santo viage* , agens de libris Ecclesiæ Ovetensis mss.

377. In Concordia regularum S. Bene-

di-

Etherie) laude conscripta fratrum Bergendensium à Valerio conlata.

(3) Immo Donadeo Abbati inscriptæ seu nuncupata revelationes Monachorum Maximi , Bonelli , & Baldarii ; nulla vero de Donadeo historia.

(4) Valerium humaniora studia excolluisse innuntrantur. Eiusdem verba in Ordine querimoniæ sive in Praefatione discriminis , nimirum : *Dum olim ego indignissimus peccator :: intra adolescentia tempora mundanibus illecebris occupatus , lucrisque terrenis inhians , vanis disciplinis intentus &c.* Genio autem fuisse ad Poeticen proclivi , atque à Musis non abhorrente , sparsa ubivis in eius opusculis hemistichia & carmina ; nec ea solum quæ in *De vana ſacculi sapientia ſixxpois* sive lineis discreta leguntur , nimirum.

Ipſe iubere nefas ipſe perhibetur amare

Qui prohibere valet , nec prohibere volet;

Item:

Gaudia poſt luctum veniunt , poſt gaudia luctus ,
Ploratum ſequitur rīſus , & cantica plāndūs ;
sed permulta alia in prorsa oratione quasi neglecta
& ſponte fluentia. In Ordine querimoniæ:

..... *Quia nemo retrorsum*

Noxia contemti vitans discriminā mundi
Aspiciens ſalvandus erit ; nec debet arator
Dignum opus exercens vultum in ſua terga referre :
Referre inquam , ut in antiquiore Toletano Codice , non vertere , ut apud Cl. Florezium pag. 392. Item paulo inferiorius:

Frons picea nigrior proprio ſe prodit amictu ;
cuius loco apud Florezium pag. 393. prorsa oratione legitur : *Frons picea nigrore proprio depromit amictu ;* in utroque Toletano , ſoluta item oratione: *Frons picea nigriore proprio depromit amictu ;* nec non quæ ſequuntur:

..... *velut ſe viſiſima bestia frendens ,*

et:

Is. novit cui (quem) nullā latent abſconſa ...
& alia pallim quæ longum effet recenſere.

* De las fundaciones de S. Benito en Es-pana.

* Tomo 2. die xvi. April.

* Sæculo II. pag. 581.

* Ut refert lib. 12. cap. 35.

Baldario : *De Monachorum pænitentia : Didæc- ſa Sancti Valerii de genere Monachorum : Ordo querimoniæ , sive Praefatio discriminis : Item , Replicatio sermonum à prima converſione ; ac deumum : Quod de superioribus querimoniis residuum sequitur.* Recte autem Noster hoc loco ſufpicatus fuit fragmentum *De hypocriti quorundam Valerii ævi Monachorum à Tamai Salazario Martyrol. T. I. ad XXV. Februarii adductum* , partem eile huius quode agimus *De vana ſacculi sapientia Opusculi* ; totidem enim atque ipli verbis apud Tamaium & Florezium legitur.

(1) Exiftat apud Tamaium Salazarium Martyrol. ad d. XXV. Februarii T. I. p. 252. in codice Gothico hoc titulo : *Tractatus S. Isidori Hispalensis de Institutione novæ vitæ* ; cui tamen in margine manu coæva adiecta est nota : *Alii hanc Epistolam tribuunt S. VALERIO Abbati Virgitenji , quam ad Iustum Presbyterum scriptam autemant : quod est verius.* Inc. *Dilecte Fili , dilige lacrymas : noli diſſerre eas &c.* quod idem initium eit opusculi inscripti *Collectum de lacrymis* ſupra à nobis c. IV. huius libri n. 216. in Not. inter Isidori opera relati; ſed fortassis , quamvis ab eodem fonte descendant , diverſa opuscula ſunt. Certe *Collectum de lacrymis* in duobus codicibus Escorialensibus extans , Lit. M. Plut. II. n. 23. & Lit. L. Plut. III. n. 8. (è quorum altero id olim deſcripſimus , eftque nobis ad manum eius exemplum) longe uberioris ac duplo minimum auctius præ Tamaii *De institutione novæ vitæ* edito eft : ut ex utriusque collatione nobis conſtituit. Guilielmus Cave Epistolam ſive Tractatum *De institutione novæ vitæ* Isidoro à quibusdam tributum Valerio vindicat , ad annum DCLXXX. in eo ; Cl. tamen Florezius , Tom. XVI. p. 345. eum Valerio abiudicat.

(2) Habetur in Escorialensi Codice anno Christi DCCCCLIV. exarato Lit. A. Plut. I. n. 9. hac rubrica *Vita & Epitola Beatissime Etherie* (ſive

51.

^b Etherie eff.

in codice Carraci-

edi , unde nos

excriptam ha-

bemus hanc epi-

ſtolam , lucem

aliquando , una

cum aliis monu-

mentis , viſum.

CARDINAL. DE

AGUIRRE.

^c Habemus

etiam hanc hi-

ſtoriam inter

āſéducta ex eo-

dem codice.

CARDIN. DE

AGUIRRE.

^d Huius exem-

plar apud nos

eft ex eodem co-

dice Carraci-

CARDIN. DE

AGUIRRE.

dicti Anianensis abbatis, quam vir doctif-
fimus Hugo Menardus publicavit e cap.
tertio, quod est *De generibus monachorum* §. 7. *Dicta*, hoc est, fragmentum
S. Valerii *De genere monachorum* insertum
legitur: quod septimum genus quoddam
eorum, & quidem prioribus peius, de-
scriptum it, quo satis ostendit sex alia
se antea descripsisse. An verò ex aliquo
eorum operum quæ iam memoravimus hoc
sit fragmentum, illi viderint qui mss. co-
dices habent ad manum (1). Mabillonius
certè aliquantulum variare huius segmen-
ti stilum ab eo quo utitur vitæ Fructuo-

^f In observat. si auctor admonuit f; sed soloecis quibus-
previis ad S. Fructuositatem ad. 1. SS. or-
dam, quæ tribui exscriptoribus possunt,
decimo S. Bened. è vita ista sublatis & in rectum sensum
reductis, quod Mabillonius ipse fecit: in
quoniam autem alter ab altero auctore dif-
ferat, non facile invenio. Saltem de legi-
timitate inscriptionis fidem faciunt hæc
eius fragmenti verba: & cum in ista ultimæ
extremitatis Occiduae partis confinia, rara
videlicet & exigua pullularent sacræ reli-
gionis crepundia: quibus ultimi Occiden-
tis Scriptorem se esse satis prodit, hoc est
Gallæciæ terrarum ultimæ finibus inclu-
sum, quod observavit & Menardus h (2).

378. Iacet sanctum eius corpus, non
quidem in suo S. Petri de Montibus mo-
nastry, sed in Ecclesia quatuor ferè
milliaribus inde diffita S. Michaelis Ar-
changeli: ubi magna religione & pere-
grinationibus frequentibus, uti & sole-
ni festo die XVI. Aprilis in Asturicensi Ec-
clesia, rite colitur (4).

379. Valerio subiungimus celeberrimi-
num suæ ætatis virum, orbique Chri-
stiano bene notum, IULIANUM Toletanum
antistitem, quem Felix, & ipse aliquando
eidem Sedi præfectus, graphicè de-
scripsit eo elogio quod Ildephonsi *De Scrip-*
toriis Ecclesiasticis, libello subiici con-
fuevit. Distinctum esse hunc à Juliano Po-

(1) Abest hoc fragmentum à Toletanis codicibus;
atque à Carracedensi eiusdem Bibliothecæ exemplo.

(2) Legitur hic tractus totidem verbis in Cl. Flo-
rezi edito pag. 388. Verum plura insuper alia Va-
lerium scripsisse, liquet ex eiusdem verbis in *De va-*
na sæculi sapientia. In Ordine querimonie five
Præfatione discriminis apud Florezium pag. 393. n.
30. Nam libros (inquit) quos De lege Domini, & de
Sanctorum triumphis pro consolatione peregrinatio-
nis meæ, atque correctionis disciplinæ vel scientiæ
industria ipse conscripseram, mihi prius cum in-
genii contumelia (Flainus Pseudo-sacerdos) abstulit.
In *Replicatione sermonum à prima conversione*,
pag. 403. n. 45. Cum in eodem (pergit) necessitu-
dinis loco quendam Bonosum filium enutrirem; &
illi pro eruditione præcipuum conscriptissimum libellum
&c. Demum in *Residuo superiorum querimoniarum*
pag. 414. n. 66. *Librorum vero volumina*, tam

merio, quem cùm laudasset sub nudo Po-
merii nomine Gennadiusⁱ; revocavit ite-
rum in Scriptorum catalogum sub integro
Iuliani, cognomento Pomerii, nomine S.
Isidorus^k: quinti sæculi Scriptorem, Mau-
ritanum, sed in Galliis florentem, nemini
dubium est¹. Attamen non pauci con-
tendunt, Julianum quoque Toletanum de
quo agimus Pomerium similiter fuisse cog-
nominatum, quos inter Bellarminus^m, &
Labbeusⁿ, & Barthius lib. *Adversari.* 19.
cap. 14. Innituntur nempe Roderici To-
letani testimonio, qui & lib. 3. cap. 13.
sic appellat; & libri 4. capite 3. detulisse
ait Urbanum pariter Toletanum Epi-
scopum ad Asturias ob Maurorum metum
scripta B. Ildephonsi & Juliani Pomerii:
quo nomine verisimilius est non aliud
quam nostrum intelligi. Sed planè Rode-
ricus, aut falli æquivoco nominis, aut
glossemate ascititii cognominis à transcri-
ptore aliquo foedari potuit. Saltem is au-
tor in causa videtur fuisse aliis^o, ut ex
duobus eundem facerent: in quo errore
confirmati sunt ex inde quòd alter *Pro-
gnosticum* scripsit futuri sæculi ut ex Feli-
ce, alter *Prognosticos tres de futurae vitæ
contemplatione libros*, ut ex Honorio, post
Isidorum, constat. Planè nullus dubito,
quin si Toletano huic nostro præsuli Po-
merio nomen suisset, id Felix vitæ Scrip-
tor non reticuisse. Quinimmo tertium Po-
merium obtrusit Pseudo-Julianus in Chron.
n. 369. duobus non contentus. Frustrà ta-
men iacit rete ante oculos pennatorum,
ut facro utar eloquio.

380. Increbuit apud posteros fama, Ju-
lianum ex traduce Iudæorum, uti idem
Rodericus Toletanus loquitur, producūti
fuisse: quod cùm annotare idem vitæ au-
tor omiserit, subdubitari à quibusdam^p
video. Plures tamen Roderico credunt^q,
nec temerè; cùm Isidorus ei Pacensis^r iis-
dem verbis auctor rei fuerit. Natus au-

ⁱ De Script.
cap. 98.
^k De Script.
cap. 12.

ⁱ Rationibus
tamen agunt Mo-
rales lib. 1. 2. cap.
58. Vossius *De
H. L.* lib. 1. c.
27. Baronius ad
viii. Martii. Va-
sæus in *Chronic.*
Hisp. ad ann.
DCLXXXV. Pa-
dilla *Hist. Eccl.*
de *España* cen-
tur. 7, cap. 66.

^m De Script.
ad annum
DCLXXX.
ⁿ Dissert. *De
Script.* tom. 1.
pag. 652.

^o Trihemio
*De Script. Ec-
cles.* &, ut vi-
detur, Matamor-
o *De Academ-
iis &c.* Rode-
rico Sanctii Pa-
lent. Epis. part. 2.
Hist. Hisp. c. 33.
Alph. à Cartha-
gena *Anaceph.*
Reg. Hisp. cap.
40. Lucio Ma-
rinæ Siculo *De
reb.* *Hisp.* lib.
5. Padillæ *De
los Santos de
Espana* fol. 30.
Eisenegreinio in
catal. testum
verit.

^p Vasæo ad
ann. DCLXXXV.
Pisa *Hist. de
Toledo* lib. 2.
cap. 24. Thoma
Tamaio *Verdad
de Dextro* pag.
125. Ioanne Ta-
maio ad diem
viii. Martii.

^q Mariana lib.
6. cap. 18. Mo-
rales lib. 12. cap.
58. Did. Ro-
driguez de Al-
mela *Valerio de
las historias* lib.
1. cap. 5. tit. 1.

^r Ad eram
DCCXXVIII. in
rebus Ervigi
Regis.

*quæ pro quotidiano officio, quam pro Sanctarum
festivitatibus pro ordine pertinet anniversario; vel
etiam diversarum Sanctorum Scripturarum, quod
ad ædificationis profectum atque industriae docu-
mentum proficit animarum, utraque altiorum
Sanctorum iuvante Domino plenarium adcelebra-
vi (rest. acceleravi) compendium &c. quæ ad Ec-
clesiastica officia, id est ad Altaris, & Chori ser-
vitium spectare videntur. Vid. de his Florezius T.
XVI. p. 345.*

(3) Exstat apud Florezium T. XVII. p. 370. hoc
titulo: *Epitameron consummationis huius Libri.*

(4) Cl. Florezius T. XVI. pag. 342. n. 36. & 37.
omnino Nostrum sinistra aliorum relatione deceptum;
& Valerium, sicut ipse vivens è Deo postulaverat,
in Sancti Petri Montensis Cœnobio ad Dominum mi-
grasse, ibique venerandum eius corpus ad hanc diem
religiose coli afferit.

tem, baptizatus, & educatus Toleti, tam literarum, quam veræ sapientiæ studiis, sub Eugenio secundo Ildephonsi decessore, unà cum Gudila diacono, quem strictissimo amicitiæ vinculo habuit obstrictum, mirè profecit. Avebant ambo sese addicere monasticæ vitæ; sed frustratam fuisse eorum devotionem apertissimis verbis ait Felix. Quare impotentia quadam favendi rebus suis actos iure dixeris, qui catalogo Benedictinorum Julianum adscribuntur.⁴

⁴ Arn. Uvion. in *Ligno vitæ.* Menardus lib. I. *Observat. ad Martyrologium Benedictinum* fol. 206.

381. Atque ideo alium fuisse oportet Julianum S. Michaelis abbatem, qui Toletano Concilio undecimo inter alios subscriptus legitur in eadem Ecclesia Tolestanæ. Levita fuit, presbyter, ac demum post Quiricum, qui anno obiit DCLXXXI. electus antistes; iisque in sacerdotio isto virtutibus verè pastoralibus instructum se prodidit, quas vitæ Scriptor sigillatim enumerat, usque ad Egicanis tertium scilicet annum, redemtionis verò humanæ DCXC. Pontificii eius ultimum. Interfuit, & ante alios subscripsit quatuor Conciliis Toletanis, duodecimo anno DCLXXXI. decimo tertio, anno DCLXXXIII. decimo quarto, anno DCLXXXIV. Ervigi Regis primo, quarto, & quinto; necnon decimo quinto, Egicanis primo, redemtionis autem Christianæ DCLXXXVIII. Sanctorum legitur albo adscriptus, non solùm in *Breviario Toletano* die VIII. Martii, & aliis nostrarum Ecclesiarum⁵; sed & apud Usuardum vi. eiusdem ita: *Civitate Toleto depositio Juliani Episcopi, qui apud eiusdem loci incolas famosissimus habetur.* Lipomanum, Suriumque XXIII. Iunii, & recentiora Martyrologia cum Romano die octavo.

382. Plurima is reliquit doctrinæ suæ monumenta posteris commendata, quæ tamen magnam partem periere. Et ex illorum serie, quam Felix accurate persecutus fuit, scripsisse eum *Sancti Spiritus ubertate repletum, & irrigui fontis affluentia præditum*, ut idem ait Felix, latino, & ultra vires illius ætatis eleganti sermone, ingenioque facili, copioso, atque suavi, quod Ioannes Mariana censuit, novimus.

383. *Prognosticorum futuri sæculi librum*, ad B. Idalium Episcopum (Barcinoensem) directum, habentem in capite epistolam, quæ ipsi est directa, & orationem. Supereft quidem hoc *Prognosticon futuri sæculi*, quomodo id ab auctore appellatum ex epistola constat Idalii Barcinoensis Episcopi, eius ad cuius preces sese operi accinxit Julianus: quam nobis conservavit codex monasterii Corveiensis, indeque d'Acherius in *Spicilegium suum*

immisit⁶. Quæ ipsa, credo, est epistola ipsi (hoc est Juliano nostro) ab Idalio directa, cuius meminit Felix. Ac descripsit quidem is germanis notis *Prognosticum*. *Cuius codicis opus* (ait) *discretum in tribus libris* habetur, ex quibus primus de origine mortis humanæ est editus: secundus de animabus defunctorum, quomodo sese habeant ante suorum corporum resurrectionem: tertius de supraem corporum resurrectione. Non hæc divisio ab alio quam ab auctore, quantumvis Felix id subindicare videri posset, quod ex Idalio hac de toto opere censura, quam subiecimus, constat. In quo quidem quamlibet primus liber quadam ex parte peccantibus asperitatem metumque incutere videatur: duo tamen subsequentes libri maximâ fiduciâ Christicolarum relevant corda ob spem futuræ resurrectionis, & regni, quod je fidelibus Christus daturum promisit.

384. Editum est hoc *Prognosticon* in Bibliothecæ VV. PP. volumine nono; olim tamen Lipsiae in Germania publicatum per Michaelem Blum anno MDXXXVI, in 4.º secundò Parisis MDLIV. cuius editionis Morales meminit⁷; & ad hanc ^{x Lib. 11. cap. 58.} Andreas respexit Refendius, quum in ad Quævedum epistola doctissima, eoque viro dignâ, sublatum sibi refert à Parisiensi quodam hospite ante annos viginti suum huius libri codicem: quem librum postmodum ait se recepisse typis excusum, non tamen à mendis, quibus scatebat repurgatum. Tertiò inde Duaci MDLXIV. per Ludovicum de Winde, auspiciis tamen & operâ Boethii Eponis Belgæ doctissimi qui tamen ignorâsse mihi videtur superiores editiones. Manu exarati operis huius codices asservantur apud nos in monasterio Spinæ Cisterciensium, quem vidit Morales^y, ubi præponi huic aliud opus *De doctrina novitorum* inscriptum asseverat. Vidimus nos unum & alterum in 4.º & in 8.º penes Martinum Vasquium Siruelam Hispalensem Portionarium, eruditissimum virum. Exstat & alias in bibliotheca Basileensi, de quo Spizelius testis est^z. Alius ille est, quem Refendius sibi involatum dolebat.

385. *Responsionum item librum, ad quem suprà (Idalium) directum, in defensionem canonum & legum, quibus prohibentur Christiana mancipia dominis infidelibus deservire.* Cautum id Toletano Concilio III. cap. 14 & IV. c. 66. lege 13. & 14. (quæ Sibebuti sunt) tit. 2. lib. 12. *Legum Wisigothorum.* Post hæc omnia Ervigius Rex primo regni sui anno prohibitionem eandem instauravit; poenâ tamen capitatis, quam

⁵ Vide Tamam
ium hac die
pag. 125.

⁶ Vide Tamam
ium hac die
pag. 125.

^z In Arcanis
Bibliotheca-
rum retulit
Refendius

^y pag. 40.

^x Refert in Re-

latione sui titi-

neris inedita.

quam Sisebutus transgressoribus indixerat, sublatâ & in molliorem transformatâ, leg. 22. & 13. & 16. tit. 3. eodem lib. 12. Quam spero illustratum & confirmatum ivisse Iulianum veterum testimoniis & congruis argumentis in his *responsonibus*.

386. *Apologeticum Fidei*, quod Benedicto Romanæ urbis Papæ directum est (1). Et occasione huius scripti

387. Aliud item *Apologeticum De tribus capitulis, de quibus Romanæ urbis præful fruſtrā viſus eſt dubitāſſe*. Res sic se habet. Sub Agathone Papa & Constantino Pogonato Imperatore Constantinopoli habita fuit sexta Oecumenica Synodus contra Monothelitas, qui negabant in Christo esse duas voluntates, duabus naturis divinæ atque humanæ correspondentes, anno DCLXXX. & sequenti. Cuius præcipuam auctorum partem, idest diffinitionem, Leo II. Pontifex, qui Agathoni diem suum obeunti anno DCLXXXII. post septem menses eodem anno successerat, ad Hispaniarum Ecclesiam solemniter misit, ut prædicta synodalia instituta, auctoritate etiam huius nostratis Ecclesiæ suffulta manerent, ut loquuntur PP. Toletani decimi quarti Concilii capite secundo. Leonis epistolas ad Episcopos Hispaniæ unam, ad Quiricum tunc adhuc in vivis agentem Toleti præfulem alteram, Simplicio quoque Comiti tertiam directam, Garsias Loaifa noster ex codice Coenobii Sancti Ioannis Regum Toletani publicavit in notis eiusdem Concilii^a. Quarta ad Ervigium Regem adiecta est ab aliis. Exstantque omnes in communib[us] editionibus Conciliorum^b. Quas iniuriane excluserit Baronius^c à Leoninis comperta fidei monumentis inquirendi non eſt hic locus.

388. Allatæ sunt Leonis hæ literæ ad Hispanias hyeme exeuntis anni DCLXXXIII. aut ineuntis DCLXXXIV. post nuper dimissum Concilium Toletanum decimum tertium, quod Novembri mense anni DCLXXXIII. sub Ervicio Rege, & Iuliano iam tunc præfule Toletano habitum fuit: ut colligi datur ex canone tertio sequentis decimi quarti Concilii. Cum autem importunum eſſet dimiſſos è Toletana urbe & nationali Concilio patres adhuc hyemali ſtrictâ gelu terrâ, ut aiunt, singulos provinciarum conventus iterum convocare: placuit interim Iuliano nostro *Apologeticum* scriptum ad eundem Romanum Pontificem, Constantinopolitanæ fidei confirmatorium, dirigere, interim dum cogen-

dæ Synodi ex dioceſis ſuæ Episcopis opportunitas adveniret. Huius *Apologetici* mentio exſtat in eiusdem decimi quarti Toletani Concilii capite quarto. Placuit proinde illo tunc tempore (aiunt PP.) apologeticae *responſionis nostræ responsis* ſatisfacientes Romano Pontifici ea *ipsa gesta* (Constantinopolitana) firmare &c. Sed cuinam Pontifici? Non Leoni, qui paulò post datam epistolam, cuius antea meminimus, eodem ſcilicet anno DCLXXXIII. Iunio mense obierat; sed Benedicto II. eius ſuccessori, qui post decem à Leonis obitu menses anno DCLXXXIV. fuit creatus Pontifex^d. Ita expreſſè Felix in huius *Apologetici* mentione.

389. Paulò pōst eodem anno convoca ta Dioceſanorum provinciæ Carthaginensis Synodus ab eodem Iuliano (quod eſt inter Toletana decimum quartum Concilium), cui & Vicarii ceterarum provincialium metropolitanorum fuorum nomine interfuerunt: Constantinopolitana eadem acta^e, necnon & *Apologeticum* ſuper iſdem præmissum^f, plenè laudavit & approbavit. De Apologetico autem hocce Iuliani scripto non ita ſolidè placuit Benedicto Pontifici. Quinimmo Iuliano reſribens, cumdam eius homini nonnulla verbis intimavit, quæ in laudato Apologetico exorbitare quidem à recto Ecclesiæ dogmate ſibi viderentur: nempe quod dixiſſet auctor, voluntatem genuiſſe voluntatem in divinis; ſicut & sapientiam sapientiam: item tres ſubſtantias in Christo eſſe, corpus ſcilicet, animam, atque deitatem; duoque alia, quæ ignoramus. De quibus omnibus explicatè magis proditis ac recto ſenu donatis, veterumque patrum testimoniiſis confirmatis, Iulianus ipſe statim ad Benedictum *responſionem* adornavit, cuius meminit ipſe, Toletanorum, qui Concilio decimo quinto interfuerunt, patrum ore; atque ipſum eſt alterum, ſive ſecundum *Apologeticum*, cuius Felix meminit, *De tribus capitulis, de quibus Romanæ urbis Præful fruſtrā viſus eſt dubitāſſe*; cuiusque tenorem contextumve, patres iidem Toletani ſi actis eiusdem xv. Concilii intexerent, operæ pretium ſeſe facturos existimavere^g. Quode recte, ut ſolet, Ambroſius Morales lib. 12. cap. 58. aliique^h.

390. Rem quoque narrat Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 14. *Eius in tempore* (Ervigii Regis) *librum de tribus ſubſtantiis* (ab uno è tribus capitulis, quod maiores forſan turbas dederat, ita denominatum) quem

^d Baronius
hoc anno
DCLXXXIV. n. 2.

^e Cap. 5. &
seqq.
^f Cap. 11.

^g Vide quæ
consequuntur
Symbolum §.
Pofit huius, in
edit. Loaifa
pag. 662.

^h Baronius ad
ann. DCLXXXV.
num. 5. 6. 7.
Loaifa in notis
ad xv. Conc.
Toletanum. Bi-
nius ex Baronio,
ut ſolet, in no-
tis ad Benedicti
Papæ vitam.
Vazquez in 3.
part. dist. 37.
cap. 3. in fine.
Padilla cent. 7.
cap. 65.

norum Editionis Curator T. II. in Not. ad vitam ſive Elogium Sancti Iuliani pag. XIX. n. 9.

(1) Non exſtat; eius tamen argumentum, quaue occasione scriptum fuerit, exprimit SS. PP. Toleta-

ⁱ Deesse ali-
quid videtur.

* Quos for-
fan.

quem dudum Romam miserat Primas sanctissimus Julianus, & minus cautè tractando Benedictus Papa Romanus indexerat reprobandum (non eo usque perductam rem fuisse Concilium innuit), ob id quod i voluntas genuit voluntatem: sanctus Julianus veridicis testimoniis in hoc Concilio ad exactionem præfati principis per oracula eorum quæ Romam transmiserat, verum esse firmavit; & Apologeticum fecit, & Romam misit per suos legatos presbyterum, diaconum, & subdiaconum, viros eruditissimos & in omnibus Dei servos & in divinis scripturis imbutos, cum versibus etiam acclamatoriis, secundum quod & olim transmiserat, De laude Romani Imperatoris. Quod Roma dignè & piè recipiens, cunctis legendum indexit, atque Imperator acclamando: Laus tua Deus in fines terræ, lectum saepius notum fecit. Qui & rescriptum Domino Iuliano per supràfatos legatos cum gratiarum actione, & cum honore remisit; & omnia quæcumque scripsit iusta & pia esse deponuit (1).

(1) Longe aliter postrema hæc apud Loaisam in *Not. ad Concil. Tolet. XV.* pag. 682. leguntur. Noster autem in describendo hoc tractu videtur ob oculos habuisse Roderici Toletani Historiam *L. III. c. 14.* qualis exstat *T. II. Hisp. illustr. p. 61.* Cl. Florenzii *T. V. p. 298.* Isidorum Pacensem secutus non nihil discrepat: de quo mox aliquanto fusius.

(2) *Eam Iuliani disputationem* (inquit Mariana De reb. Hisp. VI. 18.) *Sergius Romanus Pontifex, Benedicto interea defuncto, magnis laudibus celebravit, ut Rodericus Præsul est auctor: nobis aliquanto liberior visa est, quam ut Iuliani modestiam erga Romanum Pontificem Summum Ecclesiæ Rectorem deceret. Et nimirum de ingenii laude qui cuiquam concedat rarus est; & in ardore disputandi modum tenere difficile. Erat enim Julianus eruditionis laude ea ætate celebris &c.* Quibus vide quanta superstruat Caveus ad annum DCLXXX. in *Iuliano Toletano*, quem falso Pomerium cognominat, inquiens *T. I. p. 596.* In postrema hac Synodo (nimirum XV. Toletana) libri sui De tribus substantiis, quem in Italianam perlatum minus orthodoxum censuerat Benedictus Papa, vindicias operosè egit Julianus, Benedictum tamquam stupidum quendam & è trivio petitum doctorem Concilii Patribus deridendum propinans, ac frivolas eiusdem Pontificis cavillationes insuper habendas esse demonstrans: in quibus tot fere sphalmata dixeris esse quot verba; sed ea nîl moror. Acrius me pungit allatus Marianæ locus, in quo si Virum eximum miserè lapsum & Juliano nostro insigniter iniurium dixero, non ego id gratis neque sponte mea, sed unius veritatis amore compulsus faciam. Res narranda est ordine, & primum omnium è Felice notandum, duplex Apologeticum à Juliano scriptum fuisse, cuius utriusque & Julianus meminit in Actis XV. Synodi c. 9. si subobscura eius verba bene perpendimus: primum scilicet, in quo Leonii II. qui ad Eum definitionem & acclamationem sive Prophoneticum Sextæ Generalis Constantinopolitanæ Synodi ab universis Hispaniæ Patribus subscribenda direxerat, privato respondet nomine, Concilii quidem definitionem amplectens, modeste tamen se excusans à cogendis denuo in Synodus Patribus,

391. Cæsar Baronius ¹ increpat Rodericum, eo quod durè nimis expresserit Benedicti Papæ de Apologetico sententiam, reprobationis usurpato nomine; quodque minus cautè hanc eum interposuisse, in consultè idem scriperit. Sed durius planè concepta sunt Concilii xv. Toletani hæc de eadem re verba, quæ tacito Benedicti nomine, quod decuit, cetera Rodericianis longè magis aculeata sunt. *Iam verrò si post hæc, & ab ipsis dogmatibus patrum, quibus hæc prolata sunt, in quocumque dissentiant: non iam cum illis est amplius contendendum; sed maiorum directo calle inharentes vestigiis, erit per divinum iudicium amatoribus veritatis responsio nostra sublimis: etiam si ab ignorantibus æmulis censeatur indocilis.* Quæ aliquantò liberiora, quâm ut Juliani modestiam (fuit absque dubio is auctor) erga Romanum Pontificem decerent, Ioanni Marianæ visa sunt ^m (2). Non autem dubito quin in errore cubet eiusdem Roderici lectio vulga-

^m Lib. 6. cap. 18.

ris: qui nuper, mediaque ac sævissima hyeme à Toletana XIII. cui interfuerant dimissi, vix dum ad proprias Sedes redierant. Hoc primum Apologeticum, quod proprius excusationem dixeris (nam utramque significationem vocabulum Græcum recipit), Julianus autem sæpius librum responsionis Fidei suæ vocat: inclinante salutis anno DCLXXXIV, per Petrum Notarium Regionarium, qui Constantinopolitanæ Synodi definitionem & Prophoneticum in Hispaniam detulerat, Romam perlatum fuit: quo tempore in Leonis mense Julio eiusdem anni defuncti locum Benedictus II. iam suffectus aut propediem sufficiendus erat. In eo autem Apologetico Julianus Constantinopolitani dogmatis uberior explicandi gratiâ scriperat Voluntatem in Divinis gignere Voluntatem, sicut & Sapientia gignit Sapientiam.

Eodem anno DCLXXXIV. sub die XVIII. Cal. Decembrium coacta per Julianum fuit XIV. Toletana provinciæ Carthaginensis Synodus XVII. Episcoporum, cui etiam interfuerere Vicarii Metropolitanorum Tarragonensis, Narbonensis, Emeritensis, Bracarensis & Hispalensis Ecclesiarum; & in ea Sextæ Synodi Constantinopolitanæ definitio & Prophoneticum unanimi Hispanorum Patrum consensione, tamquam Nicænæ & generalibus quæ præcesserant Synodis in omnibus consona, admissa, subscripta, debitoque post Concilium Chalcedonense honore, loco & ordine collocata sunt. Huius Concilii Toletani Acta Julianus ineunte Salutis anno DCLXXXV. Romam deferri curavit, misso ad Benedictum speciali Nuntio, quem Ipse hominem nostrum vocat, cum literis, ut credibile est, in quibus ut Apollinarem & latentes, ut Idem ait, Manichæos confutaret, tres in Christo substantias fuisse edixit. Atque in Urbe quidem Concilii Toletani XIV. Acta summo Romani Pontificis atque omnium ordinum plausu & acclamatione recepta fuere; Juliani autem Nuntio in Hispaniam cogitanti nonnulla Benedictus ex eius ore excipienda atque ad Julianum perferenda dictavit, de eo nimis quod in priore ad Leonem II. epistola per Petrum Regionarium transmissa, & novissime ad Eundem scriperat, de Voluntate in Divinis à Voluntate genita; ac de tribus in Christo substantiis, quasi ultraque minus caute à Juliano prolata essent: subdens

¹ Ad ann.
DCLXXXV. n. 5.
6. & 7.

LIBER V. CAPUT VII.

417

ris : dum Imperatori (Constantino scilicet Pogonato , aut Iustiniano (Secundo) eius successori) Constantinopoli degenti , id quod Romæ factum fuit, nempe Apologetici à Julianu transmissi, lectionem & appro-

dens optare sese ac Julianum hortari, ut ab Eodem quibus posset Sacrae Scripturæ ac Patrum testimoniis munirentur , ac solida fierent : id quod è vestigio atque abunde à Juliano præstitum fuisse Concilii Toletani XV. Acta nos docent. Atque hoc est alterum Juliani Apologeticum sive responsum , cui Benedictus , atque eo prædefuncto Romana postea Sedes videtur acquieuisse ; perit autem funditus , non secus ac præcedens ad Leonem II. per Petrum Regionarium transmissum ; atque utriusque Apologetici nihil præter titulos extare Cellierius docet T. XVII. pag. 738. n. XI.

Hæc nos è XV. Toletanæ Synodi actis, in quorum Cap. IX. hæc legimus : *Post huius igitur piæ confessionis prolatam devotis vocibus regulam, ad illa nos illico convertimus contuenda capitula, pro quibus muniendis, ante hoc biennium, beatæ memorie Romanus Papa Benedictus nos literarum suarum significatione monuerat. Quæ tamen non in scriptis suis annotare curavit, sed homini nostro verbo renotanda iniunxit : ad quod Illi iam eodem anno (DCLXXXV.) sufficienter congrueque responsum est. Nos tamen nunc eandem renotacionem hominis nostri studiosius relegentes, invenimus quod in libro illo responsoris Fidei nostræ, quem per Petrum Regionarium Romanæ Ecclesie miseramus, id primum capitulum iamditto Papæ incaute visum fuisse à nobis positum, ubi nos secundum Divinam Essentiam diximus : Voluntas genuit Voluntatem &c.*

Interea vero reverso in Hispaniam Juliani Nuntio , cum innotuisset Julianum de binis quæ prædiximus capitulo à Benedicō admonitam fuisse : non pauci aduersus eum Toleti atque in Provincia rumores ab ignorantibus , ut Ipse ait , atque æmulis excitati sunt : quos ut comprimeret atque ut omnem à se levitatis aut erroris suspicionem amoveret, curavit ut in XV. Toletana Nationali LXI. Episcoporum Synodo, quæ anno DCLXXXVIII. sub die V. Iduum Maiorum coacta fuit , bina de quibus ambigebatur capitulo denuo discuterentur , & *Synodicā* (ut Ipse ait) iterum examinatione decocta , si orthodoxæ Fidei per omnia consona inventarentur , à Patribus definita , subscriptaque , salubri etiam divulgatione in agnitionem plébium transirent : quod ab universa Synodo præstitum continuo fuit.

Ex quibus elicimus I. Marianam in adducto loco de Apologetico quod nunquam viderat adversus Julianum nihil tale meritum pronuntiâsse. II. Ad Sergium , qui exente tandem anno DCLXXXVII. Pontifex electus fuit, retulisse XIV. Toletanæ Synodi acclamationem , & alia quæ solido ante eum biennio à Benedicō gesta fuerant. III. Non iure Rodericum Toletanum laudasse quasi is Apologetici encomium Sergio tribuerit ; cum in vulgatis Roderici exemplis , atque in veteris Eiusdem codicibus , Benedictus eius encomii perhibeat auctor.

Ac de Sergio & Roderico inquirere non vacat unde ea Mariana hauserit. De Juliano autem , existimo falsò sibi Virum eximium persuasisse, quæ in Actis XV. Synodi de binis quæ prædiximus capitulo leguntur , partem esse sive fragmentum Juliani ad Benedictum Apologetici ; ac totidem ipsiusque austeras & aculeatis verbis quæ hodie in eius Synodi Actis exstant, olim in Apologetico extitisse : quo posito , nil iam mirandum,

bationem (quæ quidem non alii quam summo Ecclesiæ præfulti ad quem directum fuerat , competebat) incongruenter attribuit (1).

392. Clarissimus vir mihius pro The-

Ggg feo si debitum summo Ecclesiæ Pastori honorem & reverentiam , immo si modestiam in Juliano desideravit. Atque eodem præjudicio non modo Nostrum hoc loco , sed & Cl. SS. PP. Toletanorum editionis Curatorem abreptum fuisse existimo : qui XV. Toletanæ Synodi acta pro integrō fere Juliani Apologetico habuit ediditque (T. II. pag. XX. in Not.) ; atque ut duriorum ex iisdem actis verborum invidiam (quæ nulla omnino est aut unquam fuit) ab universa Synodo arceret , in unius Juliani caput immerentis atque innoxii transtulit. (*Monit. ad Apolog. pag. 77.*)

Ac de Patrum quidem sententiis & Sacrae Scripturæ testimoniis , necnon de rationum momentis quæ pro Juliano in Actis XV. Synodi afferuntur , nihil dubito quin omnia in eius Apologetico olim existirent ; sed quæ sine felle & aculeis à Viri , qualem Julianum describit Felix , modestissimi atque abiectionis de se sentientis ore prodisse , Summoque Ecclesiæ Pastori exposita fuisse existimanda sunt ! An qui se , in epistola ad Idalium , *indignum Toletanum Episcopum* , Idalium autem *Dominum & Fratrem sanctissimum* vocat : qui eius prudentia , si quæ in Prognosticorum libris aliter quam dici oportuit dicta repererit , corrigenda , elucidanda , atque exornanda permittit , parciorem cum Benedicō Ecclesiæ universalis Præfule Christique in terris Vicario fuisse , ac minus liberaliter atque urbane cum Eo egisse credendus est ? Longe tamen aliam Eiusdem dicendi vim atque energiam fuisse oportuit , dum in generali Hispanorum Patrum cui præferat concione creditos sibi populos in Fidei dogmate instrueret , & maxime dum impactam sibi ab æmulis atque obtrectoribus levitatis aut erroris suspicionem & maculam elueret. Nam & Paulus cum infirmantibus confirmus , quique vix discipulos ad horam contristari sustinet , non tantum ipsi sibi , sed & Angelo de cælis anathema interminatur , si quis iisdem aliter quam ipse evangelizaverit. Atque hunc etiam in rebus Fidei disputandi morem ab Ecclesiæ Patribus Athanasio, Hieronymo , Augustino & aliis perpetuo observatum scimus. Quæ nos non tantum pro instituti nostri ratione , sed & pro afferenda atque ad posteros illibatè propaganda memoria Sanctissimi Doctissimique Præfulis Toletanæ Ecclesiæ , cui olim Cimelarchæ & Canonici Sacerdotiis honestati , libenter inservivimus , fusi aliquantò quam par erat persecuti sumus.

(1) Allata Roderici à Nostro verba hæc sunt : *Apologeticum fecit (Julianus) & Romam misit :: cum versibus etiam acclamatoriis secundum quod & olim transmiserat De laude Romani Imperatoris. Quod Roma digne & pie recipiens, cunctis legendum indixit, atque Imperator acclamando : Laus tua Deus in fines terræ lectum saepius notum fecit &c. Loisa: Apologeticum fecit & Romam misit :: cum versibus etiam acclamatoriis secundum quod & olim transmiserat De laude Romani Imperatoris. Quod Romanus Pontifex Benedictus digne & pie recipiens cunctis legendum indixit; atque acclamando Laus tua Deus in fines terræ lectum saepius notum fecit. Not. ad Conc. Tol. XV. pag. 682. Quæ quamquam prioribus tolerabiliora sint, nævis tamen non carent, ac propterea incidi denuo reddenda ac repurganda sunt. Ad Constantinum autem Pogonatum , cuius hortatu Leo II. Definitionem & Prophæticum sexta Generalis Synodi ad Episcopos Hispaniæ transmiserat subscribenda,*

ⁿ Lib. 12. c. seo nostratis historiæ Ambrosius Morales ^o, ad hunc locum veniens, observavit plura in libris Roderici vulgaribus menda contra veterum, quos se vidisse testatur, manuscriptorum codicum fidem, atque inter alia istud quod nunc arguimus, de Imperatoris importunè facta hoc loco mentione, cuius loco mentionem Pontificis laudati codices disertè habent, inolevisse. In duobus etiam codicibus Toletanis, altero Coenobii S. Ioannis Regum ordinis S. Francisci, altero bibliothecæ Templi maximi, ex quibus variantes lectiones curiosissimè olim decerptas apud me habeo, pro illis: *atque Imperator acclamando &c.* constanter legitur: *atque Imperatori (1) acclamando*: quam lectionem absurdum nihil continere contendimus; si nempe summus Pontifex lecti & approbati Julianæ opusculi exemplum (2), cum acclamatione seu elogio: *Laus tua Deus in fines terræ*, ad Imperatorem Constantimum religiosissimum principem, qui Constantinopolitanæ magnæ Synodi congressum, & Monotheitarum damnationem promoverat, testimonio ei futurum, ultimæ orbis terrarum Hispanæ Ecclesiæ, cum Græca & universali conspirantibus, transmiserit.

393. Nisi placeat Rodericum ex Isidoro Pacensi, è cuius ore verba sèpiùs capere amat, corrigere: ut *atque Summo Imperatori acclamando*, quomodo editum est in Sandovalis Isidoro, legatur. Sergium quidem Papam laudant Morales & Mariaña, atque hic Rodericum in re laudans, ad cuius manus iam Petri regentis cathedram liber pervenerit. Ego in Roderico Sergii nomen haud invenio. Item cùm hic post Benedicti, & qui Benedicto successerunt Ioannis V. & Cononis obitum, non ante annum DCLXXXVII. exaltatus fuerit: vix admittendum existimo, alii quām Benedicto (3) Apologeticum directum, quod ait Felix; aut ab alio quām à Ioanne eius successore, qui Novembri mense DCLXXXVI. in Pontificatum af-

cendit, receptum fuisse. Quòcum bene convenit quòd Julianus ipse inter patres Toletanos anno DCLXXXVIII. Concilium xv. celebrantes, ante biennium sese scriptum illud ad partes direxisse asserit. *Has sane (inquit ^o) quatuor specialitates capitulorum* (tria tantum libri titulus apud Felicem cur expreſſerit scire aveo) *quaे ut à nobis solida efficerentur, hortati sunt, quid à quo fuerit doctore prolatum, congesto in uno responsionis nostræ libro catholicorum dogmate patrum, ante hoc biennium parti illi porrexissimus dignoscendum.*

394. Unum autem & alterum, antequām ab Apologetici huius mentione discedamus, annotare opus. Primum est Pseudo-Julianum falsa dicere in suppositio Chronico ^p, quum ita ait: *S. Julianus mittit Apologeticum cum expositionibus ad Papam Sergium; & carmine ad Imperatorem Heraclium Iustinianum in laudem ipsius. Respondent illi eleganti epistolæ* ^q. Similia Pseudo-Luitprandus ad annum DCLXXXIX. Sergius, uti iam monuimus, anno DCLXXXVII. cathedralē Petri fuit impoſitus. Julianus verò in Synodo Toletana sequenti anno DCLXXXVIII. habita, professus fuit se ante biennium Romam direxisse. Non ergo ad Sergium nondum eo tempore Pontificem, quod ait Julianus, mittere potuit, nisi ter scripsisse Romam asseramus antistitem Julianum: semel quidem cum confessione Ecclesiæ Hispanæ, seu Constantinopolitani dogmatis approbatione: iterum privata destinatione Benedicto dirigens Apologeticum (4) iam dictorum, tandemque tertio eundem Concilii nomine & auctoritate præsignatum, cùm Sergius iam esset Pontifex. Quod quidem innuere videtur Isidorus Pacensis.

395. Planè tamen à verò abit in eo quòd Iustinianum II. cognomento Rhinometum, hoc est, *naso truncatum*, Constantini Pogonati filium, Heraclium Iustinianum appellat. Silent enim de hoc agnomine Græci omnes & Latini: quo tamen ali-

da, nullum è binis Juliani Apologeticis perlatum fuit, nec quicquam ad Eum attinebant; sed Acta tantum XIV. Toletanae Synodi, in qua Hispani Patres Definitioni & Prophænetico sextæ Generalis Synodi unanimi omnium confessione subscripsero.

(1) Escorialenses Codices iam nobis ad manum non sunt; Regius tamen Matritensis circa annum ut videatur MCCC. exaratus sic habet: *Atque Imperatori adclamando*. Tractus eius integer hic est: *Cum versibus etiam adclamatoriis, secundum quod & olim transmiserat, de laude Romani Imperatoris: quod Roma digne & pie recipiens cunctis legendum indexit, atque Imperatori adclamando: Laus tua &c. Pro: De laude autem Romani Imperatoris, restitui debere existimo: Et laude. Versus item*

acclamatoriis, ut apud Isidorum Pacensem & Rodericum, subscriptiones Episcoporum intelligo, quæ singularibus lineis ut versus, seu *sixnōs* scribi solebant.

(2) Non Julianæ opusculi, sive Apologetici, quod nihil ut paulo ante innuimus ad Constantimum pertinebat; sed Actorum XIV. Toletanae Synodi, in quibus & subscriptiones Hispanorum Patrum sextæ Generalis Constantinopolitanæ Definitioni & Prophænetico, quod Imperator optaverat, continebantur.

(3) Dictum late de hoc superius n. 391.

(4) An privatâ Julianus destinatione Apologeticum De tribus in Christo substantiis ad Benedictum misserit, incertum est. Concilii XV. Toletani Acta nihil habent nisi: *Ad quod Illi (Benedicto) iam eodem anno sufficienter congrueque responsum est.*

alicubi, scilicet apud Lucam Siculum veterem Historicum, appellatum fuisse Constantium saltem Pogonatum patrem, testimonio contendit potest Baronii Cardinalis¹. Hic est Petrus Sicus, non Lucas, *De vana & stolida Manicheorum hæresi* Scriptor: quem cum latina versione publicavit primus Ingolstadii Matthæus Raderus²; quemque laudatus Cardinalis nunc Lucam, nunc Petrum, annotante Vossio in *De Historicis græcis*³ vocat. Sed fefellit summum virum is, qui ei græca Siculi latine subministravit. Quæ enim latine apud Baronium sonant, *de singulis è vestigio refert* (Episcopus Coloniae Armeniæ) ad Imperatorem Iustinianum Augustum, qui post Heraclium Constantinum imperii sceptra gubernavit: græcè aliter habent, scilicet ἀνθετο περὶ τέταρτων βασιλεῶν τῷ μετὰ Ηράκλεος επιστολών. Quæ Raderus vertit: *De singulis è vestigio refert ad Iustinianum Augustum, qui post Heraclium imperii sceptra gubernavit.* Minimè quidem Heraclii nomine Constantinum Iustiniani iunioris patrem, ac in imperio antecessorem, significare voluit, quod existimavit Baronius, græcus auctor; sed cùm Iustinianos duos, alterum ante alterum post Heraclium imperio præfuisse nōset: posteriorem hunc intellexit subindicavitque. Nec novum est aut infrequens, cum bono illo Homero, Pseudo-historicos dormitare nostros.

396. Prosequitur idem hypobolimæus Julianus, misisse Julianum Toletanum unà cum Apologetico & eius expositionibus, carmen ad Imperatorem in laudem ipsius. Quinimmo & ad Sergium Papam carmen aliud. Isidorus Pacensis ansam dedit. *Apologeticum factum Romæ* (*Romam dicere voluit*) per suos legatos &c. Iterum: *cum versu acclamatorio*⁴, secundum quòd & olim transmiserat, *De laude Imperatoris*, mittit. Hac super Isidori area (bone Deus!) quāsum sumtuosè ædificavit Pseudo-Julianus architectus! Prolixam quidem totius rei narrationem cum duplice carmine, altero ad Iustinianum Imperatorem, altero ad Sergium Papam, tamquam Chronicus partem, ab Hieronymo Higuera in notis ad Luitprandum⁵ exhibitum legimus. Quæ quidem olim ut coagmentaretur postea corpori formata, prætermissa est tamen eò immitti; & in armariis Toletani Promethei tamquam truncus iners relicta: è qui-

bus tandem à Ramirezo y educata, insignem oppidò figlinæ Toletanæ indicem atque vestigium chartis impressit. Tota enim illa, quæ uti Julianæ Chronicus portio ab Higuera laudatur, è Chronicus nunc abest. Quare nec præstabimus ei fidem, quæ & auctori ipsi parum digna & inepta etiam Julianæis quisquiliis commisceri, visa est.

¹ Edidit hic Luitprandi opera cum Hieronymi Higuera Notis ad Chronicum, Antwerpiae MDCXI.

397. Qua in censura, interim dum nobis de codice Juliani Archiepiscopi carminum aliquo præiudicatae auctoritatis non aliàs constat, duo illa carmina, ad Imperatorem, & ad Sergium Papam, comprehensa velim, tamquam supposititia & recentioris manus (1). Non enim alia, quām è Juliani Pseudo-Chronicus excerpta verba producere voluit notæ auctor Higuera; quantumvis partem eius rotundo, uti vocant, partem vero cursivo charactere, quasi non eiusdem auctoris verba essent, typographus per errorem ediderit. Quod enim se è manuscripto libro sanctæ Iustæ carmina ista dépromissee auctor ait: non ad Higuera, qui nullā fuit unquam S. Iustæ bibliothecâ aut codice usus; sed ad eum, qui simulavit se Julianum S. Iustæ archipresbyterum, absque dubio referri debet. Sed iam pergamus ad alia opera.

398. *De remedii blasphemie libellum*, cum epistola ad Adrianum Abbatem (2).

399. *De sextæ ætatis comprobatione* (aliàs demonstratione) adversus Iudeos: qui habet in capite (ait Felix) orationem & epistolam ad dominum Ervigium Regem. Describit & ipse argumentum & partititonem operis: *Eft tamen* (ait) *idem codex tribus libris distinctus. Nam primus eorum habet Veteris Testamenti quamplurima documenta quibus absque aliqua supputatione annorum Christus Dei filius, non nasciturus, sed iam natus, patulè declaratur. Secundi vero series libri decurrit per ostensam Apostolorum doctrinam, quæ dilucide monstrat Christum in plenitudine temporis de Maria Virgine natum, non in annis à principio mundi collectis. Tertiū quoque libri excursus sextam ætatem, in qua Christus natus est, haud dubiè adeisse veris documentis ostendit: in quo quinque præteritæ ætatis saeculi, non in annis, sed præfixo generationum limite, distinguuntur. Huc usque Felix.*

400. Exstat opus inter Veterum Patrum opera volumine quarto, quod & olim, ac primum lucem viderat Hagenoæ per Ioannem Seckerum MDXXXII. in 8.º unà cum

(1) Exstant bina hæc Epigrammata in noviss. SS. PP. Toletanor. collectione T. II. pag. 387. seqq. inter Supposita Julianæ. Quinam autem acclamatoriis in Synodis versus fuerint suprà n. 392. diximus.

(2) Omnino hunc Juliani libellum periisse monet novissime SS. PP. Toletanorum collectionis Curator T. II. in Not. ad Felicis de Juliano elogium pag. XX. & Cellierius T. XVII. pag. 738. n. XI.

cum *Testamento* XII. *Patriarcharum filiorum Iacobi*, per Robertum Lincolnensem Episcopum è græco in latinum converso. Suam huic editioni commodavit operam Menardus Moltherus Augustanus, vestito exemplari usus Laurentii, monasterii Eberbacensis in Phenigoia Abbatis, præfationemque multa cum operis commendatione adiecit. Laudavit quoque olim Isidorus Pacensis in fine sui *Chronici*, *Sic enim* (ait) *sanc*tissimus Julianus Toletanus Episcopus in librum**², *quem contra Iudeos de sex etatibus saeculi scripsit, dicens &c.* Sequuntur verba ipsius Juliani, ac post integrum eius testimonium: *denique* (ait) *sanc*tissimus**, & *valde in hoc operæ pretium*³ *doctissimus Julianus sic in libello inquit, quem suprà fati sumus.* At quæ libro tertio huius demonstrationis continetur, annorum supputationem, paulò alter digestam & emendatiorem eâ, quæ apparet in editionibus Bibliothecæ SS. PP. Parisiensi & Colonensi, inventam à se in ms. exemplari, annotatum voluit Philippus Labbeus in *Nova bibliotheca mss. librorum*, sive *specimine antiquarum lectiōnum*⁴. Possevinum consule in *Apparatu*⁵, Barthium lib. 19. *Adversariorum* cap. 14.

² Pag. 2. edit.
Paris. MDCLIII.
³ Tom. I. pag.
986.

ubi & multis aliis operis vasti ac doctissimi locis quædam eius sanat, explicat, illustrative testimonia. Absolutum sanè hoc à se opus fuisse anno Domini DCLXXXVI. sub Conone Pontifice Romano, iussuque Ervigi Regis, testatur ipse auctor in epistola præliminari ad Ervigium, & in fine libri tertii.

⁴ Exstat epistola bene docta tom. 2. *Hisp. illustrata.*

401. *Librum carminum diversorum, in quo sunt hymni, epitaphia, atque de diversis causis epigrammata numerosa.* Ita Felix. Andreas noster Resendius ad Bartholomæum Quevedum scribens⁶ ait, se in Germania vidisse carminum Juliani libellum, sed apud hominem, qui neque unius diei usuram præstare voluerit. Venetiis in bibliotheca S. Antonii, quæ fuit Cardinalis Grimani, opusculum quoddam Juliani Toletani Ecclesiæ Episcopi extare docet Thomassinus⁷: *cui annexitur* (ait) *opusculum carminibus exaratum antiquissimo charactere.* Quæ verba an hoc pertineant, Lectoris iudicium esto. De carminibus ad Sergium Papam, & ad Iustinianum Iuniorem Cæsarem directis, interim abstinemus, dum non ostendatur nobis unde ad posteros ea pervenerunt, censuram adiicere.

⁵ Bibliothecæ Venetæ pag. 9.

(1) Terna hæc quoque *Carminum, Epistolarum, & Sermonum* opuscula, inter desperita Juliani recenset SS. PP. Toletanorum collectionis Curator T. II. in Not.

402. *Librum epistolarum*, plurimarum, ut ait Felix.

403. *Librum sermonum*; in quo (idem ait) est opusculum modicum de vindicatione domus Dei, & eorum qui ad eam confugiunt (1). De eodem argumento est liber *Responsionum*, de quo infrà.

404. *A*rr*ix*e*p*er*a* librum, de quo Felix: Item librum (ait) De contrariis, quod græcè *arr*ix*e*p*er*a voluit titulo adnotari: qui in duobus divisus est libris, ex quibus primus dissertationes continet Veteris Testamenti, secundus Novi. S. Isidorus lib. Originum 2. cap. 31. Contrariorumque genera quatuor sunt, quæ Aristoteles anticimena, idest opposita, vocat. Sive rā *ne*p*er*a apud Græcos ii sunt loci, sive Sacrae scripturæ, sive aliorum auctorum qui explicandi propounderunt, quos vulgo dicimus *Textus*. S. Ioannes Chrysostomus homiliâ 39. in *Genesin*: "Εἰδετε ἡγαπητοί πῶς ἔδει ἀγρύπνω τῷ παρὰ τῇ θεοῖ γέραφη *κείμενα*" hoc est, *videlicet*, *dilectissimi*, quo modo nihil est otiosè in divina scriptura positum. Ex quo præcipue testimonio hunc vocabuli usum aliud agens confirmavit vir doctissimus ac diligentissimus Petrus Lambecius Cæsareus Leopoldi I. Imperatoris chronographus & bibliothecarius, *Commentar. de bibliotheca Cæsarea* lib. 6. ^f A*rr*ix*e*p*er*a igitur *contraposita*, sive *opposita*, utriusque Testamenti sunt, quæ explanantur, testimonia.

405. Editum fuit iam olim absque auctoris nomine Ioannis Alexandri Brassicani Iurisconsulti operâ Basileæ MDXXX. Deinde ex officina Colonensi Cervicorni in 8.º anno MDXXXII. ex codice, nî fallo, Fuldensi longè antiquissimo. Parisiis quoque cum Iunilio Africano in *Genesin* prodiit. Sed Andreas Schotus Iuliano Toletano restituit, ut insereretur cum eius nomine magnæ Veterum Patrum bibliothecæ Colonensi, in cuius xv. volumine nunc legitur. Felicis quippe fidem secutus, habuit & alium rei sponsorem, Samsonem abbatem in libro adhuc inedito, sed à Garsia Loaifa in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ reperto, adversus Hostigesium Malacitanum Episcopum, qui sub annum DCCCLXIV. scriptus fuit.

406. Xystus tamen Senensis⁸ hoc *A*rr*ix*e*p*er*a* opus, quod incipit: *Cur in Genesi septem*, Richardo tribuit Cluniacensi monacho, qui floruit XII. saeculo sub Adriano IV. Papa, & Imperatore Frederico I. cui tamen unicum, quod extaret, histo-

⁸ Libro Bi
ad Felic. eleg. p. XX. Not. 13. atque item Cellierius XVII. p. 738. n. XI.

LIBER V. CAPUT VII.

421

^{1. In supplemento lib. 12. ad ann. MCXLIX.} ricum opus Philippus Bergomas^h, & Raphael Volaterranusⁱ tribuere. Alphonsus Castrensis^k Salviano Massiliensi eadem adscribit *A'ntiqua etera*. Necnon & similiter inscriptum opus edidisse olim Bertharium Casinensem Abbatem, testes sunt Leo Ostiensis lib. 1. cap. 33. *Chronici Casinenis*, & Petrus Diaconus *De viris illustribus Casinensis* cap. 12. quod Berthario huic adscriptum possedisse olim D. Constantinum Caietanum, testis est Leo Allatius in *Apibus Urbanis*; & vel nunc exstare in Casinensi bibliotheca, D. Angelus de Nuce Rosanensis Archiepiscopus amicus noster vir optimus & eruditissimus, in Notis ad Leonis Chronicon^l monitum voluit. Fortasse tamen hic diversus liber est à superiori, quantumvis similiter inscriptus. Utut sit, procul dubio esse debet, *A'ntiqua etera*, opus Julianum Toletanum scriptissime (1).

^{1 Cap. 33.} 407. *Librum item historiæ (prosequitur Felix) de eo quod Wamba principis tempore in Galliis exstitit gestum.* Inseruit historiæ suæ hanc historiam Lucas Tuden-sis; ediditque cum nota diversi auctoris Franciscus Schotus in quarto volumine *Hispaniae illustratae*; seorsumque, & Duchesnius postea inter *Scriptores historiæ Francorum* tomo 1.^m in multis autem diversè. Incipit: *Solet virtutis esse animorum incitamentum &c.* Vestigiaque exstant, vel in principio ipso, æqualis eorum temporum gestorumque Scriptoris. *Hac de re* (inquit) *ut timidis & pigris mederi possit, relationem præterita rei nostris temporibus gestam inducimus per quam ad virtutem subsequentia secula provocemus.* *Affuit in diebus nostris Wamba &c.* Quam quidem Juliani historiam in Wambanis in Toletanam urbem ingressu triumphali, & illis verbis *æternis proscriptionibus recognoscet*, tam priore Schoti, quam posteriore Duchesnii editione concludi, non rectè, iudicio meo, existimabimus. Julianum enim prorsus est, quod ad finem hunc in utraque edi-

tione præscriptum sequitur; deestque in Duchesniana, exstat verò in Schoti alia, sed tanquam Lucæ Tudensis iam scriptura sit; incipitque: *Perfidorum denotata transgressio &c.* Quod cuicumque, vel minus attentè legenti, statim liquidò apparet. His quidem nunc primùm à nobis Juliano restitutis, Lucas prædictus sermonis sui tenorem ibi tandem attexit: *Et quia præpediente malignitatis auctore &c.* Et historiam hanc publici eo tempore quo dicimus iuris factam esse non animadvertit, cùm *De Historicis latinis* scriberet, Vossius: dum ignorare an lucem viderit, attamen propediem visuram sperare se aitⁿ.

^{n Lib. 2. De H. L. cap. 27.}

^{o In Chronic. ad ann. CMLX. num. 361.}

408. Hic & Pseudo-Luitprando argu-tari in mentem venit; sed quām frigidè & incogitanter^o! *Sanctus Julianus scripsit vitam S. Ildephonsi. Felix præterea scripsit vitam S. Juliani Toletani Episcopi.* Idemque adiecit Chronico, quod sic incipit: In nomine Domini incipit Chronicon, quod S. Julianus composuit. *Illud*: Natus est autem Witiza; *alii tribuunt Gunderico.* *Nihil de additione certè haec tenus reperitur.* Falsus est & stupiditate sua se prodit planus. Julianus non scripsit Chronicon, sed de uno Regis Wambanis bello Gallico historiam. At in quo historia & Chronicon differant, germanus Luitprandus ignorare non potuit, quod pueri sciunt.

409. Hic non tamen moratur in huius loci notis pater Higuera. Ait enim: *Chronicon quod nomine Wulfæ circumfertur, etiam est Juliani; nisi quod illud de Witiza additum est à Gunderico, quamquam hoc ultimum tamquam incertum relinquit.* Scripsit igitur, si fidem huic habemus, Chronicon Julianus noster. Ita videtur is census de Wulfæ Chronico, & hanc suam sententiam ut proferret, imposuisse huic suo Luitprando, necnon gemello eius Juliano ad annum DCXCII. num. 359. de quo nos alibi. Verba etenim illa, quæ Felicis esse aut Gunterici annotat, in Juliani hac qua de loquimur historia, non le-

gun-

quidem cum Christo resurgentे multorum corpora, neque tamen cum eo ad cælos ascendisse, sed in terris permansisse iterum moritura) dicentes: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius Hominis: *legant librum Beati Juliani, non Pomerii sed Toletani*, qui vocatur Anticimena: *qui patratus est de his rebus que contraria in Scripturis resonant, sed non contraria ab his qui uigili sensu Scripturam rimandam inquirunt:: Si Anticimena abest, currant ad Agustinum in libro Omeriarum catæ Ioannem &c. ad cap. nimirum, five interrogatum XXIII. Libri IL. A'ntiqua etera ex Novo Testamento & Sancti Ioannis Evangelio Ascerticuum manuducens: quo loco de hoc argumento agitur.*

(1) Præter Scriptores à Nostro laudatos, Cellierius T. XVII. pag. 738. n. 10. Du-Pinius T. V. pag. 128 seq. & fortassis alii Librum *A'ntiqua etera* Berthario Abbatii Casinensi adscribunt. Novissimæ SS. PP. Toletanorum collectionis Curator T. II. p. 141. id opus ex Felice & Samsone Cordubensi adversus Caveum & Fabricium Juliano asserit & vindicat. In codice autem Eſcurialensi Erâ MLXXXV. five anno MXLVII. ut in eodem legitur exarato, *Digramm.* & *Plut. I. n. 3.* exstat Tuſeredi cuiusdam ad Ascaricum incertæ Sedis Episcopum Epistola haec tenus, ut putamus, inedita & à nobis suo loco euulganda, in qua interroganti de nonnullis circa Resurrectionem Christi dubiis Ascarico respondet, inquiens: *Illi vero qui contradicunt (nimirum qui affirmabant surrexisse*

guntur. Fortè autem in illa sunt quæ Wulfa adscribitur, neque hactenus prelo subiecta fuit; sed tamen proprium hoc fuisse nomen illius, qui per brevem Gothorum usque ad Hispaniæ excidium sub quo vixisse creditur historiam scriptam reliquit, & absque ulla causa Iuliano attribui, loco suo, ubi de Wulfa nobis agendum erit, confirmabimus. Profectò hæc Iuliani historia, veluti continuatio Isidorianæ de Gothorum Regibus historiæ, atque Ildephonsi appendicis, habita fuisse videtur; immo & cum Isidorianis confusa. Chronic etenim Exiliensis auctor anonymus Isidoro tribuit, & Gothorum ab eo scriptæ historiæ Wambanis adversus rebellem Paulum gesta, uti iam diximus in Isidoro (1).

410. *Librum sententiarum ex decade Psalmorum B. Augustini breviter summatisque collectum.* Ita Felix obscurâ sententiâ. Nisi decadem tantum primam Psalmorum innuere voluerit (2).

411. *Excerpta de libris S. Augustini contra Iulianum hereticum collecta.* Hi sunt elaboratissimi illi Augustini, vel ipsius iudicio p., *contra Iulianum* Eclanensem Episcopum libri sex, de quibus post alios Henricus de Noris Augustinianus noster agit lib. I. *Historiae pelagiane* cap. 21.

412. *De divinis iudiciis libellum ex saeculis voluminibus collectum, in cuius principio* (inquit Felix) *est epistola ad dominum Ervigium Comitatū sui tempore* (hoc est cùm sub Wambane Comes adhuc & privatus esset, ut constat ex fine, quem assignavimus historiolæ Iuliani de Wambane Rege in Lucæ Tudensis Chronicō) *pro eodem libello directa.* Hic postea Ervadius adversus Regem conspirans, exauktoravit eum, & monasterio inclusit iudiciorum divinorum securus; Casilone autem filiâ & hærede in uxorem datâ Egicæ Wambanis confobrino, iusta que regnandi formâ pii quidem atque modesti principis appellationem obtinuit.

p. Lib. 2. Re-
tract. cap. 62.

(1) Germanam Iuliani de Wambane Historiam hoc titulo: *Liber de Historia Galliæ, quæ temporibus Diviæ memoriae Principis Wambæ à Domino Iuliano Toletanæ Sedis Episcopo edita est* è vetustis Toletanæ Ecclesiæ codicibus, cum eadem à Luca Tudensi interpolata, collatam; necnon *Iudicium in Tyrannorum perfidia promulgatum*, cum Opusculo inscripto: *Insultatio viles Storici in tyrannidem Galliæ* hactenus inedito, exhibet novissima SS. PP. Toletanorum editio T. II. à pag. 330.

(2) Sanctus Augustinus peculiare Psalterium, seu per breve opusculum è variis Psalmorum versibus confarinatum pro Monicæ matris usu & spirituali consolatione composuisse dicitur: quod tamen ad supposititia aut faltem ad dubia Sancti Doctoris scripta novissimi eorundem Editores Benedictini reiiciunt. For-

413. *Librum responcionum contra eos qui configuentes ad Ecclesiam persequuntur.* Oportet diversum opus hoc esse ab eo, quod appellavit Felix *De vindicatione domus Dei*, & eorum qui ad eam configiunt, de quo suprà, eiusdem tamen argumenti. Quæ quidem duo scripta pro sacrarum ædium immunitate occasionem forsan dedere Concilii Toletani XII. patribus quos inter fuit Iulianus noster, de hac re, canone nempe decimo, cavendi; cùm scilicet Reccesvinthi Regis quadam lege, (quæ nunc decima sexta est quinti tituli sexti libri *Legis ut liber audit Wisi-Gothorum*) minus ad religionem templorum attentè aut piè sanctum non ita pridem fuisset.

414. *Librum Missarum de toto circulo anni in quatuor partes divisum, in quibus aliquas vetustatis incuria virtutias ac semiplenas emendavit atque complevit, aliquas verò ex toto compositum.* Hæc Felix. Pars igitur fuit Iulianus integri corporis Isidoriani (quod nomen vulgo assumit) libri *Missalis*, quo Mixtarabes usi postea sunt de quo egimus in Isidori & Ildephonsi monumentis.

415. *Librum item* (Felix tandem ait) *Orationum de festivitatibus, quas Toletana Ecclesia per totum circulum anni est solita celebrare, partim stilo sui ingenii de promtum, partim etiam inolita antiquitate virtutatum, studiosè correctum, in unum congeffit, atque Ecclesiæ Dei usibus ob amorem reliquit sanctæ religionis* (3). Hunc librum, & vasto quidem volumine, in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca servari docuit me olim Hieronymus Romanus de la Higuera, historiam eius adhuc ineditam Toletanæ urbis & regni in schedis legentem. In eo autem, qui penes nos est, accuratissimè transcripto eiusdem bibliothecæ catalogo, nihil quod ad hunc Orationum librum respiceret videatur, offendimus.

416. Adiicienda sunt ad Felicis hanc librorum Iuliani enarrationem, quæ alias de

tassis hoc respexerit Felix in recensione Iuliani operum. Cellierius T. XVII. p. 738. n. XI. ac Du-Pinus T. V. p. 124. Opusculum inscribunt: *Collectum Sententiarum è commentariis Augustini super Psalmos.* Inter desperita Iuliani scripta; sicut & terrena quæ sequuntur, nempe I. *Excerpta de libris S. Augustini contra Iulianum &c.* II. *De Divinis iudiciis &c.* III. *Liber responcionum contra eos qui configuentes ad Ecclesiam persequuntur.*

(3) *Missarum libri de toto anni circulo;* atque alterius: *Orationum de Festivitatibus &c* quarum utriusque Felix meminit, si quæ in Missali Mixtarabico aut alibi exstant, vix internosci potest Iulianum, an Isidorum aut alium auctorem habeant. Fragmenta sive eorum gustum vulgavit Cl. SS. PP. Toletanorum editionis Curator T. II. à pag. 326.

de his legitur. Huius namque esse pro certo habetur:

417. *Appendix ad librum sive additio-*
nem S. Ildephonsi De viris illustribus: si-
 ve potius unicum eiusdem sancti viri elo-
 gium. Quod tamen Cardinalis Baronius Iu-
 liano alteri, hoc est Toletanæ Ecclesiæ,
 non quidem Episcopo, verum diacono, at-
 tribuit^q; exstanteque ait loco præfationis
 in volumine S. Ildephonsi operum, quæ
 in lucem protulit Franciscus Fevarden-
 tius. Manuscripti libri, vel Iuliano diaco-
 no, vel Iuliano Episcopo adscribunt. Nec
 diversi sunt inter se. Iulianus enim quum
 Ildephonsus ad superos abiit, diaconus ad-
 huc fuisse refertur, unde potuit elogio in-
 scribere Iulianum diaconum. Patet id
 quod assumimus ex Felice. *Post decefforis*
sui obitum divinæ memoriae Ildephonsi à de-
cimo septimo fermè anno Reccevinthi prin-
cipis; necnon & per omne Wambanis im-
perii tempus, usque ad tertium regni glo-
riostissimi Egicanis Regis annum, in Leviti-
ci, Presbyterii, ac Pontificatus honore con-
sistens celebre nomen obtinuit. Sunt & codi-
 ces, qui Felici duo hæc elogia, & Ilde-
 phonsi & Iuliani, attribuunt^r. Ediderunt
 hanc appendicem Lipomanus & Surius die
 xxiii. Iunii. Quæ & exstat in catalogo
 Scriptorum Ecclesiasticorum, qui editus
 fuit in S. Isidori operum Matritensi edi-
 tione, unde Miræus ad suam transtulisse
 videtur⁽¹⁾.

418. Henricus Canisius ex codice bi-
 bliothecæ Bavariae ms. publicavit 1. tomo
Bibliothecæ SS. PP. Bignæi, Iuliano no-
 stro adiudicans,

Commentarium in Nahum Prophetam;
 attamen mutilum, aut vix coepit: qua-
 tuor enim tantum expositionem Prophetae
 versuum laudatus codex continebat. Sed
 de Iuliano hæc satis⁽²⁾.

419. Ad Idalium Barcinonensem Epi-
 scopum direxisse Iulianum iam audivimus
 cum *Prognosticum futuri sæculi*, tum quo-
 que *Responsionum* quendam librum. Qui
 quidem IDALIUS, & ad nos pertinere vi-
 detur, si vera sunt quæ de eo Hierony-
 mus Paulus, vir doctissimus ducentis ab

hinc ferè annis, & Franciscus Tarafa,
 Hieronymi Puiades testimonio^s scriptum
 reliquere; plura nempe ipsum elucubrâsse
 opera, è quibus pauca exstant.

* Lib. 6. De
 la corona de
 Catalunya. c.

420. Habemus certè unam & alteram
 epistolam, quarum prior ad Iulianum di-
 recta est, cuius suprà mentionem fecimus
 in *Spicilegio d'Acheriano*^t conservata ex
 ms. libro Corbeiensis monasterii⁽³⁾. Po-
 sterior hanc sequitur in eodem *Spicilegio*
 ad *Sunifredum Narbonensis primæ Sedis*
Episcopum, mittens ad eum Iuliani Tole-
 tanæ primæ Sedis Episcopi, hoc est me-
 tropolitani, *Prognosticon futuri sæculi*.⁽⁴⁾
 In qua epistola notandum est parvam tunc
 fuisse urbem, quæ nunc adeò increbuit,
 Barcinonem; siquidem ait, *cum devotus*
esset in hac civitatula, cui indignus præ-
fideo. Hunc Narbonensem antistitem Suni-
 fredum vocat Rodericus Toletanus lib. 3.
Histor. Hisp. cap. 12. & 13. ex eoque *Gal-*
liae Christianæ auctores. Concilio quidem
 is interfuit Toletano decimoquinto primus
 post metropolitanos: quod Concilium cùm
 celebratum fuerit anno DCLXXXVIII.
 Idalii in eo locus satis indicat antiquioris
 ordinationis prærogativâ ceteros præ-
 cessisse. Certè in huic proximè antecedenti
 Nationali, quod inter Toletana deci-
 muntertium audit, ante quinquennium ha-
 bito: Laulfus diaconus eiusdem Idalii vi-
 ces egit. In xii. similiter totius Hispaniæ,
 quod in annum DCLXXXI. incidit, eius
 nomen desideratur; sed neque ullius Bar-
 cinonensis exstat Episcopi. Quare ab an-
 no DCLXXIV. successe Raymundo Idal-
 ium credit Puiades^u, vixisseque usque ad
 annum DCXC. vel circiter^x.

* Tom. I. pag.
 313.

421. Eundem Iulianum Toletanum an-
 tistitem laudavit sive elogio ornavit FE-
 LIX, & ipse Toletanus post Hispalensem
 (quod ex Concilii xvi. hac in urbe cele-
 brati constat actis) præful. Subiicitur vul-
 gò id elogium Ildephonsi libello *De Scri-*
pitor. Ecclesiast. & Iuliani eiusdem De Ilde-
phonso appendici⁽⁵⁾. Erat in vivis adhuc
 anno DCXCIV. quo celebratum fuit Con-
 cilium Toletanum xvii. cui hunc interfuis-
 se, subscriptiones licet interciderint, Ro-

* Lib. 6. cap.
 123. & 127.
 x Cap. 132.

Regis Epitaphiis, quæ Pseudo-Chronicorum Iuliani &
 Luitprandi figulus Iuliano adscribit, agit idem Cl.
 Editor T. II. pag. 385. eaque omnia ut spuria & Iu-
 liano supposita reicit.

(3) Exstat in noviss. SS. PP. Toletanorum collectio-
 ne T. II. pag. 6.

(4) Edidit hanc quoque Epistolam Cl. Matthæus Ay-
 mericus in Catalogo Barcinonensem Præfulum Bar-
 cinone MDCCLX. pag. 461. qui & plura de Ida-
 lio, pag. 262. seq.

(5) Habetur in Escurialensi sæculi XIV. Codice
 Diagramm. & Plut. IV. num. 23.

dericus Toletanus docet. Hunc Felicem Pseudo-Luitprandus Iriensem fuisse ante alia Episcopum, Julianique Chronicon non nihil auxisse, concionatorem magnum, necnon acerimum Fidei defensorem ac B. Virginis Mariæ clientem exstisit, credere nos voluit ^y. Iriæ fuit revera Episcopus Felix quidam, ut ex subscriptiōnibus Conciliorum Toletanorum XII. anno DCLXXXI. XIII. DCLXXXIII. XV. DCLXXXVIII. novimus. Hunc tamen Felicem Iriensem, Hispalensibus inde maectum insulis, ut credamus, aliis testimoniis per vincendum est (1). Quale autem Juliani Chronicon idem continuaverit Felix, edoceri cupimus: qui nec fidem habemus Pseudo-Juliano eundem libelli de XII. Scriptorum Vitis auctorem iactanti ^z.

^y Chronico ad num. 363.

^z Chronico num. 363.

422. TAIUS Cæsaraugustanus antistes S. Braulionis successor, notior est quam ut necesse nunc sit referre, missum vulgo iactari eum à Cindasvintho Rege, sive à Concilii VII. Toletani patribus Romam, cui tunc præterat Pontifex Theodorus, venisse pro quærendis S. Gregorii *Moralium in Iobum* libris, qui olim ab auctore ad Leandrum Hispalensem antisitem remissi iam non invenirentur: revelationem ei Romæ in Ecclesia S. Petri factam, locumque ab eodem Sancto Gregorio digito monstratum, in quo exemplar Romanæ bibliothecæ consignatum latebat. Cuius rei historia vulgo edi solet inter sanctissimi doctoris opera in *Moralium* limine; atque apud auctores rerum Hispanarum ^a celebris est, de qua nos infrà.

^a Roderic. Toletan. lib. 2 c.
20. Mariana lib.
6. cap. 8. Morales lib. 11. c
25. Padilla cent.
7. cap. 36.
^b Edit. Hispal. fol. 232. Matrit. Bivarii pag. 56.

423. Huius carmen in sepulcro apponendum Honorati, quem *germanum suum, Cæsaraugustanumque* vocat atque insuper *Hispalensem Archiepiscopum*, in additionibus ad Maximi Chronicon ^b legimus. Epitaphium certè quoddam in lapide Hispalensi semeso atque divulso servatum fuit mutilum à Benedicto Aria Montano; posteaque à Joanne de Torres, uti refert in Notis ad hocce carmen Rodericus Carus; sed neque in illo Honorati nomen, nec Hispalis urbis mentio ulla. Insuper, non omnino convenient epitaphium hocce lapidi insculptum in iis quæ legi possunt, & epitaphium quod Taioni tribuitur: quod utique necessarium esset, unum ut existimaretur idemque Taionis carmen Honorati sepulcro destinatum. Quare potius credimus fabricatum hoc Taionis nomine carmen sepulcrale ab eo, qui vidisset Hispalii, aut exemplum habuisset, mutilæ illius inscriptionis ab Aria Montano inventæ;

(1) Eius certe non meminit *Æmilianensis Præfulum*

atque deletas & fugientes literas ex conjectura eum supplevisse, ut inscriptio esset Honorati Episcopi Hispalensis sepulcro adaptata. Cuius cogitationis nostræ censuram eruditis viris relinquimus examinandum. Certè Rodericus Carus in Nota ad hocce epitaphium suppositionem & imposturam clarissimè arguit.

424. Huic eidem Taioni adscriptos fuisse scio ab Ioanne Mabillone Benedictino in Notis ad *Analecta sua vetera* ^c, libros quinque *Sententiarum ex S. Gregorii operibus*. Hos aliás vocari *Collectaneorum* constat; nam exstant in bibliotheca Parisiis antiquissimo & optimæ notæ codice exaratum *Collectaneum ex operibus Sancti Gregorii* à Taio Cæsaraugustano Episcopo anno DCL. compositum, docuit nos Petrus Guisanvillæus Carnotensis presbyter in præfatione ad tertium tomum operum magni Doctoris editionis ultimæ Parisiensis anni MDCLXXV. Post quam laudatus nuper Mabillonius altero in publicum dato *Analectorum* volumine publicavit *Taionis Episcopi Cæsaraugustani præfationem ad Quiricum Barcinonensem antisitem, in quinque libros Sententiarum à se collectos ex operibus Sancti Gregorii Papæ*, cum initio ipsius operis. Quod quidem pretiosissimum antiqui illius ævi fragmentum haberi debet; cum in hac præfatione mentio fiat cuiusdam Froie rebellionis adversus Reccesvinthum Regem; & Vasconum è Pyrenæis montibus à tyranno promotorum in Hispaniam præcipue Tarragonensem proximam, incursionis, victoriæque de his à quodam Regis duce reportatae: de quibus Rodericus Toletanus breviter lib. 11. cap. ultimo. Quo quidem tempore ait se in urbe Cæsaraugusta inclusum ob hostium metum per nocturnum otium S. Papæ Gregorii Romensis Sententiarum capitula in quinque libros discreta uno codicis textu colligendo decerpisse: ita ut ab ipsa protoplasti formatione, Hierusalem & Babylonis cives, electos scilicet ac reprobos, virtutibus ac vitiis deditos, discreto rationis ordine protulerit; monetque se ubi ad supplenda titulorum capitula in Gregorii opusculis reperire minimè potuit, ex libris S. Augustini pauca congerere curâsse.

425. Hæc totidem ferè verbis ille: cuius & affixum præfationi carmen hoc edidit Mabillonius:

*Quisquis amas sacram lector addiscere legem,
Hunc nostri studii librum percurre legendō:
Repperies facile quicquid cognoscere malis.*

Flo-
Hispani. Catal. quem ad manum habemus autographum.

*Florea cuncta gerit [tum] prata virentia
gestat.*

*Pascit amantis oves sincera animalia Christi,
Ostendit patriam celsum, regnumque potentem,
Tartareos ignes, & tristia non finienda.
En tibi Christus adest regnum conferre beatis,
Impiis è contrà horrenda suplicia confert.
Sublimis anima concende ad regia cæli:
Impiger adcurre, careas ne præmia tanta;
Et picei fontis horrendas despice flamas.*

426. E quibus utique constat non vi-
rum tantum doctum, sed & poetam ido-
neum Taium fuisse. Sequitur principium
& primus titulus primi sententiarum li-
bri, *Quod Deus incommutabilis, summus,*
& æternus existat; paucaque è textu ver-
ba, necnon & Quirici reponsoria episto-
la: de qua in Quirico dicimus. Mirum au-
tem videri debet, nullam occasione lau-
dandi Gregorium atque eo utendi, factam
ab eo mentionem repertorum à se mira-
culosè Romæ librorum Moralium sancti
doctoris; cùm id contigisse Cindasvinthi
auspiciis feratur, hæc autem iam Recces-
vintho Rege scripserit. Subnecit omnibus
his notam Mabillonius, admonens se opus
istud in codice illo Thuaneæ bibliothecæ
vidisse; primumque sibi videri Taionem,
ad cuius exemplum alii cum Petro Lom-
bardo collectiones huiusmodi alias condi-
derint; commendatque hanc præfationem
uti rebus Hispanis illustrandis utilem (1).

427. *Tagii sententiarum volumen*, quod
Fontanellensi monasterio donâsse Anse-
gisum eiusdem abbatem circa annum

DCCCXXIII. ex Fontanellensi Chronico
d'Acheriano constat, de hoc eodem opere
intelligendum est.

428. Nihili autem sunt fragmenta, ut
iaçtant, huiusmet Taionis, quæ cum aliis
Braulionis & Helecæ Cæsaraugustanorum
præfulum Pseudo-Iulianus laudat in Chro-
nico num. 414. alludens ad epitaphium
Honorati Hispalensis, de quo suprà di-
ximus (2).

C A P U T . VIII.

*Falsò attribui Scriptoribus nostris VERE-
CUNDUM, seu VERGUNDUM Episcopum Afri-
canum à Pseudo-Luitprando, RECCESVIN-
THUM abbatem ab eaem, GAUDIOSUM Tu-
riasonensem Episcopum à Pseudo-Braulio-
ne. De hoc & s. VICTORIANO eius magistro
quædam annotantur. Venantii Fortunati
carmen ad Victorianum hunc pertinens pro-
ducitur. Spata verbum. Pseudo-Hauberti fa-
bula impudens de BONIFACII IV. Pontificis
Hispanis natalibus. Argaizii contumacia &
temeritas. Pseudo-Haubertini huius sacerdoti
Scriptores, LIBERATUS & BERITUS monachi.
Eiusdem Pseudo-Hauberti in SOPHRONIO
Hierosolymitano Patriarcha impudens
mendum.*

Exstat, in septimo isthoc saeculo non
unus alterve, qui nomen invaserit Hi-
spanum, in ordinem suum reducendus au-
ctor.

429. Primus est VERECUNDUS, alias
VERGUNDUS, cuius recordatur Anonymus
Hhh (quem

(1) Exstant Quinque Taionis Sententiarum libri è
Gregorii Magni Moralium opere maxima ex parte col-
lecti; & à Cl. Hispaniæ Sacrae Florezii Continuato-
re è veteri codice Sancti Æmiliani de la Cogolla
nunc primum evulgati T. XXXI. Hisp. Sacr. à
pag. 171. præmissa eiusdem Taionis ad Eugenium To-
letanum Epistola, ac præfatione Operis ad Quiricum
Barcinonensem, in qua & Froix, seu Froianis ad-
versus Reccesvithum rebellantis habetur mentio; nec-
non Quirici ad Taionem responso; nisi quod libro V.
deest finis capituli XXXIII. quod est: *De æternis
suppliciis reproborum; & integrum caput XXXIV.
De sempiternis remunerationibus electorum: quæ
duo capita indicantur in præfixo eidem libro syllabo.*
Taionis quoque ad Eugenium Epistola exstat in insigni
Toletano Moralium Sancti Gregorii codice Gothicó
Erâ DCCCCLXXXIII. III. Eid. Aprilis exarato.

Apud eundem Cl. Hisp. Sacr. Continuatorem T.
XXX. pag. 377. habetur: *Fragmentum Epistolæ
quam Taius Presbyter & Abbas scriptit ad Brau-
tionem. Existimo autem utrumque eundem Taium &
Taionem fuisse.*

Videtur autem excidisse Nostro promissam hoc
num. Quirici Barcinonensis mentionem, quæ nulli-
bi alias, quod sciam, apud Eum exstat. Atqui præter
Epistolam qua Taionis in Quinque Sententiarum Gre-
gorii libros ad eum directos Epistolæ seu Præfationi
respondet, cuius initium est: *En Beatissime viro-*

*rum, &c. de qua superius dictum: binas insuper
à D' Acherio & Mabillonio primum editas, recudit
Cl. Matthæus Aymerichus Catal. Barcin. Præful. ad
S. Ildefonsum Toletanum directas, quarum prior eu-
charistica est pro missa ad Eum exemplo libelli *De
perpetua Virginitate Sanctæ Mariae. Inc. Cum à vo-
bis remeans ad ovilis crediti loca &c.* exstatque ap.
Aymerichum pag. 449. posterior deprecatoria, in qua
pro matris adhuc viventis utilitate Ildefonsum rogat
ut nonnulla de Sacra Scripturæ arcanis dignetur Ei-
dem referare. Inc. *Cum ad omnia nova ut nosti &c.*
pag. 452. Plura idem Aymerichus de Quirico à
pag. 261.*

(2) Huc commode referri posse existimo Bracarium
Hispalensem Antifitem, qui post Isidorum, Honora-
tum, Antonium, & Fugitivum ei Sedi præfuisse di-
citur in Æmilianensi Hispalensium Episcoporum Ca-
talogo; idque exeunte saeculo VII. ut Cl. Florezius
ex optimis conjecturis eruit T. IX. p. 221. n. 25.
Scriptisse autem: *De animabus hominum non initio
inter ceteras intellectuales naturas, neque semel
creatis, adversus Origenem; neque cum corporibus
per coitum seminatis, contra Luciferianos: elicetur è
Ioannis Hispalensis sacerdoti IX. Scriptoris literis ad Al-
varum Cordubensem, quas primus evulgavit Flo-
rezius T. XI. & præfertim è VI. inter Alvari ope-
ra pag. 144. n. 5. Videndum idem Florezius de Bra-
cario Hispalensi multis agens T. IX à pag. 220.*

(quem Isidorum , nec alium , diximus) de XII. *Scriptoribus Ecclesiasticis* , qui Isidoro & Ildephonsino syllabis appendi solet. *Vergundus* (ait) *Africanus Episcopus studiis liberalium literarum disertus* , edidit carmine dactylico duos modicos breveque libellos : quorum primum *De Resurrectione & iudicio scriptis* ; alterum verò *De pœnitentia* , in quo lamentabili carmine propria delicta deplorat. Posteriorem hunc vedit in codice Ovetensis Ecclesiæ Ioannes Baptista Perezius , cuius hoc erat initium :

Quis mihi mœsta dabit lacrymosis imbribus ora? ut monet ipse in Notis ad hunc locum ,

quas cùm crederet Garsiæ Loaisæ esse Au-

bertus Miræus, falsò hunc auctorem rei lau-

* In Notis ad hunc Anony-
num cap. 6.

dat ^d. Hunc ipsum *De pœnitentia* librum

cum scholiis Ioannis (Michaelem dicere

debuit) Ruizii Azagrii à secretis Bohe-

miae principum , viri doctissimi , possidere

se , in nota quadam ad Luitprandi Chro-

nicon , cuius statim nova mentio incident ,

Hieronymus Romanus de la Higuera nos

docuit (1).

430. At eundem fuisse Vergundum istum cum Verecundo Nicensi , provinciæ Byzacenæ Episcopo trium capitulorum de-

fentore , qui iussu Iustiniani Imperatoris

exsul Chalcedone diem suum obiit , Vi-

ctore Tunnunensi referente ^e : idem Pere-

zius , necnon & Azagrius is , quem scholi-

ad hunc auctorem scripsisse ex Higue-

ra annotavimus , non temerè existimave-

runt (2). Quem quidem bene potuit Isidorus eo posterior (si auctor is tuerit huius

operis) laudare ; non autem Verecundum

monachum , S. Eugenii Toletani præulis

diaconum , quem postea fuisse Uticensem

in Africa Episcopum , huiusque præconii

argumentum , cum Pseudo-Luitprando suo

idem Hieronymus Romanus finxit. Pseu-

do-Luitprandum audi sis ^f : *Verecundus*

Episcopus Uticensis in Africa , *vir magnus*

ingenio & piis editis libris , *moritur*. Qui

prius scriperat ^g : *Floret Toleti archipres-*

byter Verecundus , *cuius meminit S. Isido-*

rus. Fuit postea idem Episcopus Africanus.

Iuxta quæ duo testimonia Hieronymus

Romanus de la Higuera in Nota ad prius

istud , archipresbyterum Toletanum hunc,

& Uticensem Episcopum fuisse contendit ,

atque eundem cum laudato in appendice

De viris illustribus Vergundo. In Isidori

De viris illustribus libello dicere debuit cum

Luitprando suo.

* Ad ann.
DCXLVII.

* Ad ann.
DCXXXVI.

(1) Exstat penes me huius Verecundi poemati *De pœnitentia* exemplum ἀντοχειρὶ εἰ Toletano Ruizii Azagræ codice descriptum , eodem atque apud Nostrum initio. Postremus omnium versus est

431. Sed mirare iam viri docti crassissimum errorem. *Hunc* (Michael Ruizius Azagra) putat fuisse illum , cuius meminit in Chronico Victor Uticensis. At fallitur. *Utica in Italia est* , non in Africa. *Felix* (quem Auctorem credit appendix) vocat *Episcopum Africanum*. Fallitur quidem ille adeò , ut vix credibile fiat ignorasse virum tam Geographiæ amantissimum celeberrimam Africæ urbem Uticam , à quo Uticensis , quod ibi sibi manus intulerit , Cato. Maximè cùm alibi in schedis eius legerim non eapropter reprehensum ab eo Azagram , quod Uticam , sed quod Niceam & Nicensem urbem in Africa derit , ut Victor Tunnunensi secundaret , qui hanc Sedem Vergundo tribuit : ut iam dicimus. Conveniunt ergo in assignanda Episcopatus plaga Pseudo-Luitprandus cum auctore appendix , & Tunnunensi Victor. At primus ille *Uticensem* , Victor (uti diximus) *Nicensem* , quod vulgo editur ^h , sive *Iuncensem* , uti legisse videtur in mss. codicibus , quibus utebatur , Ioannes Baptista Perezius , vocant. Quicquid sit , transmigrationis huius auctör ex Toletana Ecclesia ad Uticensem Vergundi seu Verecundi unicus assertor Higuera est , ferculæ , immo falsissimæ , rationi subnixus.

432. Maiori opera contentum fuit , ut crederemus de RECCESVINTHO abbatे. Pseudo-Luitprandus ⁱ : *Recceſvinthus abbas Benedictinus Bracarenſis floret*. Pseudo-Julianus ambitiosè magis ^k : *Reccinſvinthus abbas Bracarenſis patria ex Benedictinis floret*. Poeta & orator egregius , cuius ad Ildephonsum exstant epigrammata , & nonnullæ epistolæ spirantes pietatem. *Scripsit etiam in laudem XVIII. martyrum* , & S. Ucatridis Bracarenſis , qui SS. MM. omnes prius iacuerunt in B. Virgine de Pilari. Hæc ille Julianus , qui lucem post Higuera obitum vidiit ; non verò ille , quem sub oculis eidem erat Higuera , quum Toletanam formabat *historiam*. Urgemus frequenter iure que fictios auctores istos , eius Higuera testimonio , qui primus exceperisse eos , laudasse , atque aliis communicâsse , totius Hispaniæ iudicio & existimatione verè creditur. Meminit is lib. 13. cap. 6. Reccesvinthi abbatis his verbis , quæ ex vernaculis latina dedimus ^l : *Hoc tempore floruit quoque Recceſvinthus abbas ordinis S. Benedicti urbis Bracarenſis* , magnæ vir existimationis ac doctrinæ , quem Julianus ait Santos.

Ante fugit pressos requies quam tangat ocellos.

(2) Et Loaisa in Not. ad Anon. *De viris Ill.* ex quo Fabricius ibid.

archidiaconus his diebus floruisse. Devotissimus fuit quorundam Sanctorum, fecitque in eorum laudem quoddam epigramma, quod unum cum aliis S. Eugenii III. circumfertur. Misit hunc Liuba Bracarensis metropolitanus uti præcipuum suum vicarium ad Concilium istud Toletanum. Intelligit XIV. sub Ervicio anno huius sæculi octogesimo quarto.

433. Inde ait, composuisse eum in laudem S. Encratidis, sive Engratiæ, atque eius sociarum martyrum Cæsaraugustanarum, eo nempe motum, quod sibi concives, hoc est Lusitanæ, fuissent. Infit inde: *Hoc diximus propter abbatis debitum, quod magnum fuit, atque eò maius, si tam illæ quam hic Bracarenses natu fuere, quod nondum certò scire potuimus.* Hymnum deinde producit, absolvitque his de Reccesvintho mentionem: *Ambrosius Morales credit carmen hoc S. Eugenii esse. At ego illud reperi cum aliis Reccesvinthi, quæ in Sanctorum laudem composuit.* Ex qua Higuera confessione colligimus Iuliani adhuc puri & incorrupti, si talis aliquando fuit, verba Higuera laudata, pauca illa esse, quæ postmodum turbatis rebus in Pseudo-Luitprandi viciniam migravere; totumque illud, quod Iuliano afflictum fuit Reccesvinthi elogium, ex Higuera coniecturis quas ex ore ipsius nuper exceperimus fabricatum postea fuisse. Cur autem de Reccesvinthi carminibus fidem ei habebimus, qui adeò inhonestè suam ipsius fidem his postea fictionibus decoxisse creditur; & Morali denegabimus, afferenti carmen id, Encratidi atque eius sociis martyribus dicatum, S. Eugenii esse, utpote inter eius alia repertum opera, quod nec Higuera ipse negat? Fuerit ergo Reccesvinthus falso abbas, Liubanique Bracarensis in Toletano XIV. Concilio vicarius, interim dum ad hæc nota & comperta, poetam quoque illum, & hymni laudati auctorem existisse, atque adeò bibliothecæ nostræ albo inferri dignum, alias quam Higuera, etiam Luitprando atque Iuliano symmictis suis expoliatus, perfusaerit.

434. *s. GAUDIOSUS Turiasonensis Episcopus discipulus fuit S. Victoriani abbatis eius monasterii, quod ab eodem fundatore nomen habuit, totius regni Aragoniæ celeberrimi & antiquissimi: qui Victorianus quinto sæculo, aut sexto ineunte, ex Italia ad Celtiberos veniens, intra idem sæculum ad superos abiit; sanctus autem Gaudiosus, aiente etiam ex novorum incomptæ originis auctorum agmina*

^a In Chron. ad an. DXXXIV. Victoriani eiusdem discipulus, hoc eodem

tempore floruit. Et tamen ausus fuit anachronismi securus Pseudo-Braulio in additionibus ad eundem Maximum hanc de S. Gaudioſo crudæ & indigestæ fictionis offam evomere ^b: *Miraculis multùm fulget S. Gaudioſus Episcopus Turiasonensis S. Victoriani in teneris annis discipulus; postea adulterior uxorem duxit, gratissimus Mauricio Augusto factus est praefectus praetorio Africæ.* Postmodum relicta uxore Syrica, elezione populi clerique Turiasonensis, ac Gundemari glorioſissimi Gothorum Regis, Stephano sufficitur. Vivens mortuusque multis miraculis nobilitatur. Obiit in pace sanctus vir era DCLXVIII. ^c Fuit adhuc sæcularis Gregorio Magno carissimus, ad quem scribit epistolam, & eius per honorificè minnit.

435. Sed quid nobis cum Braulione hic & Gaudioſo, qui de Scriptoribus commentamur ^d ais. Mane, quæſo, & quæ adiunguntur audiens, ipſe tibi responſum das. *Exstant Gaudioſi literæ ad Isaïorum Hispalensem, Maximum, Braulionemque Cæsaraugustanum, & Fulgentium Astigitanum, de rebus sacris, & quædam poemata; contraque eorumdem ad ipsum etiam responses.* Putidissimum hoc de sancto isto Turiasonensi præſule commentum oppugnat iam D. Iosephus Pellizerius amicus noster in opere suo ^e *De Maximo Cæsaraugustano Episcopo distincto à Marco Levita Casinensis monasterii, vernacula Hispaniæ lingua scripto* ^f, cui nos aliqua non inutilia adiungemus. Sufficere quidem posset redarguendo mendacio ætas Victoriani atque eius discipuli Gaudioſi, si hæc satis appareret. Neque enim quinti, aut saltem sexti sæculi, homines natura possunt ad septimum pertinere, nisi res ad primæ ætatis Mosaicos patriarchas deducatur. Sive enim sequimur veterem quandam relationem vitæ eius, quæ servatur in tabulario eiusdem S. Victoriani monasterii: inde habebimus venisse eum in Hispanias regnante Theoderico Rege anno CDXLII. octogenariumque obiisse.

436. Duæ tamen istæ anni & Regis noctæ malè inter se cohærent; atque ideò, aut pro Theoderico corrigendum est Theodoredo, qui in Catalaunico cum Attila Hunnorum Rege quinquagesimo primo anno huius sæculi commissio prælio cecidit; aut si Theodericum servare malumus, pro anno CDXLII. annus CDLXII. levi mutatione restituendus. Quo cum optimè conveniet S. Gaudioſi, qui discipulus fuit S. Victoriani, parentem, Guntham nomine Theoderici Regis (huius scilicet de quo loquimur) Protopatharium fuisse: uti

^b Num. 33.

^c Ann. DCXXX.

^d Valentia edito MDCLXXI.
per Benedictum Macæ in 4.
^e Fol. 64^a

epitaphio S. Gaudiosi ab eo tempore, quo facta fuit ultima eius corporis ad S. Victoriani monasterium translatio, inscriptum repererunt ii, qui anno MDLXXIII. Gregorii XIII. P. M. auspiciis, ut ad Ecclesiam Turiasonensem venerabilia transportarent ossa, eiusdem sepulcrum aperuere^r. Sive communem nostrorum historicorum opinionem approbamus, qui anno DCVI. exstructum S. Victoriani laudatum monasterium existimant à Geselaico Rege Gothorum. Sive tandem aliâ viâ progredimur, quâ nos dicit, in *Actis sanctorum Benedictinorum* & mentione S. Victoriani, Ioannes Mabillonius doctissimus eorum historicus & illustrator: existimantes Venantii Fortunati epitaphium, quod inscribitur^s, *Victoriani abbatis monasterii Agaunensis*, ad nostrum pertinere. Notatur quidem ad oram libri à Browero editore inscriptum aliâ sic: *Abbatis de monasterio Asana*: quomodo & se deprehendiſſe in membranaceis poetæ libris Mabillonius confirmat. *Asana* autem, sive *Asanense monasterium*^t, id est, de quo loquimur, ab Asanio Aragoniæ regni vico iuxta flumen Cinga olim dictum, prius quam S. Victoriani, à quo ampliatum est, appellationem fortiretur.

437. Epigramma sic habet Venantii.
Quisquis ab occasu properas huc, quisquis ab ortu,

Munus in hoc tumulo, quod venereris, habes.

*Respice aitatum cœlesti dote talentum,
Cuius semper habet pectoris arca Deum.
Religionis apex, vitæ decus, arma salutis,
Eximus meritis Victorianus adeſt.*

Dignum opus exercens, qui fructificante labore,

Cunctis, non soli vixit in orbe sibi.

Plurima per patriam monachorum examina fundens,

Floribus æternis mellificavit apes.

Lingua potens, pietas præsens, oratio iugis,

Sic fuit, ut iam tum totus ad astra foret.

*Plura salutiferis tribuens oracula rebus,
Sæpe dedit signis vita beata fidem.*

*Bis senis rexit patrio moderamine lustris
Rite Deo placitas pastor opimus oves.*

Calle sequens recto sacra per vestigia Christum,

Nunc fruitur vultu, quem cupiebat amor.

438. Suadet verò non unum argumentum, Asanensem abbatem Victorianum illum esse, de quo Venantius hoc egit carmine. Nam inter Agaunensis monasterii abbates quos præfert vulgaris le-

ctio, nullum habent Victorianum illius tabulæ: ut ex catalogo abbatum apud Samarthanos fratres constat^u. Deinde Venantio adeò notum Victorianum, quem Gallus homo in Hispanis florentem die que suo functum celebraret, mirum non est; cùm sanctus vir ex Italia dicatur^x in Gallias priusquam in Hispanias venisse; atque apud Gallos in magna fama diu vixisse, pluraque monasteria ædificasse. Ad hæc Mabillonius existimat sibi haberi debere ab Hispanis gratias, eo quod ignotum haecenous nobis civem restituerit VICTORIANUM. Talem enim esse & non Italicum, ut vulgo creditur, innuere Venantium autumat dum plurima per patriam monachorum examina fudisse eum, bisque senis oves rexisse patrio moderamine lustris ait. Nondum tamen id nobis persuadet vir doctus: qui scimus nonnisi unius Asanensis apud nos monasterii auctorem sive ampliatorem ferri Victorianum; unde plura monachorum examina per patriam Hispanam fudisse is non verè dici poterit. Nec rectè ad patriam Hispaniam refertur à Mabillonio, quod *patrio*, hoc est paterno (ita credimus) *moderamine* id monasterium Asanensem nimurum in quo vitæ functus fuit, rexerit. Forsan Venantius virum famâ in Galliis clarum civem Galliarum existimavit, & ad plura in his structa, ut iam diximus, coenobia respexit.

439. Floruit verò, ut ad argumentum S. Victorianus ætatis transeamus, sub Iustino Iuniore circa annum DLXXV. quo anno Sigebertus eius meminit, Venantius Fortunatus: quem exeunte hoc sæculo sexto Pictaviensem Episcopum obiisse idoneis rationibus Browerus existimat^y. Quo igitur tempore Venantius hocce ad superos translati iam Victoriani epitaphium scripsit, necesse est Gaudiosum eius discipulum monachatui iam addictum fuisse. Nihil enim aliud significare credendum est id quod de Gaudioso dicitur, Victorianus videlicet discipulum fuisse, nisi quod sub eius institutione & regula monachum & ipse fit professus. In epitaphio suprà laudato in sepulcro S. Gaudiosi reperto, quod semigothice scriptum erat, ita habetur:
Ab eiusdem parentibus B. Victorianus infra annos pueriles docendus est traditus: qui pii patris prius alumnus crescente merito, Ti- riasonensi Ecclesiæ præficitur Episcopus.

440. Memini hoc ita interpretari ficulneos auctores, ut puerilem in schola non religiosam in clauſtro educationem Gaudiosi à Victorianuſ curatam intelligent. Quocum stat, ut post tempestivam à discipulatu Victorianuſ dimiſionem, Gaudioſus

^r Vide Pelli-zerium *De duobus Maximis lib. 2. n. 34. fol. 64.*

^s Inter Venantii opera libri 4. carmen undecimum.

^t Franciscus Didacus de Ainfia in *Historia Oscensis urbis lib. 2. versus in Latinum apud Boilandum De Actis SS. die XII. Ianuar. pag. 740. Zurita lib. 1. Annal. Aragon. cap. 13.*

^u In Gallia Chrift. tomo 4. pag. 14.

^x Apud Bol-landum ubi pro- ximè in Actis cap. 2. pag. 740.

^y Vitæ eius. cap. 6.

sus sæculo addictus uxorem duxerit, civilibus & inter hæc Prætorii Africæ præfeturæ functus sit muneribus, tandemque Turiasonensis creatus antistes decesserit: quæ omnia sive Helecæ, sive Braulionis supposititorum verbis, tam in eo quod antea de Gaudioso depromisimus quām in præcedenti de S. Victoriano fragmentis, repræsentant nobis fabulosissimæ huius historiæ auctorum editiones^{2.}

441. Dispellemus mox offusam hanc errorum & falsarum assumptionem de Gaudiosi vitæ sic vario tenore caliginem. Parum autem verisimilia aut inter se conformia de ætate ab his iactari, nunc contendimus. S. Victorianus obiit, horum fragmentorum fide, anno septimo Regis Athanagildi, hoc est DLX.^a ab hinc ad DCXXX. quo obiisse dicitur S. Gaudiosus septuaginta intercurrerunt. His verò nunc eos annos addere opus est, quos S. Gaudiosus in ætate habebat, quum S. Victorianus ad superos fuit vocatus. Certè ad id prodendum nonnisi coniecturis agere possumus, iis tamen sobriis ac verosimilibus. Si Gaudiosus parentem habuit (cur enim epitaphio sic antiquo, & ignota priùs nomina sancti viri parentum, alia que eiusdem gesta præferenti fidem non habebimus?) Guntham Theoderici Regis Spatharium, hoc est corporis custodem, sive corporis custodum aut prætorianorum, quos Romani vocabant, militum Præfetum & Comitem, ut videre est in Concilii XIII. Toletani subscriptionibus (ab

^b Loisa in Notis ad Concil. VIII. Tolet. pag. 461. Spelmanus in Glossario. Stewechus ad lib. 3. Vegetii cap. 14. Menagiis in Originibus linguae Gallicæ.

442. Ab huius Theoderici morte, Gunthaque apud eum exercito munere, anni plus centum usque ad Gaudiosi obitum Guntha filii intermedii, suspicionem statim cuique iniiciunt, malè sibi veram ætamem sancti Episcopi, & Braulionis pseudohistoriam convenire. Accedit quòd in epitaphio etiam dicitur superfuisse Gaudioso matrem, à qua & marito eius Guntha traditum olim fuisse in disciplinam S. Victoriano audivimus. Qui ergo potuit Neu-

mantia, uxor eius, qui Theoderici Regis ineunte sæculo sexto familiaris fuit, usque ad tricesimum sexti (*septimi*) sæculi annum, quo è vivis abiit filius Gaudiosus, vitam extendere? Immo non ita senem obiisse eum, hymnus in missali quodam antiquo monasterii S. Victorianæ versibus ut appellant Leoninis confessus indicat: nempe versu isto:

Donatus sub Agila, translatus sub Petronilla.

Agilam intellige Gothorum Regem, qui occisus fuit à suis anno DLIV. sub quo Gaudiosum obiisse verosimile est. Petronillam verò, sub cuius regno translatio facta dicitur, illa erit, quæ cum unica esset proles Ranimiri cognomento monachi, anno MCXXXVII Remondo Berengario Comiti Barcinonensi nupta, regnum Aragonense in domum illius transtulit; ipsa tamen sola regium nomen & auspicia retinens, ut historiæ tradunt huius gentis. Ideoque in Diptycha Turiasonensis Ecclesiæ, & apud Aragoniæ historicos^c vulgo dicitur sanctus Gaudiosus Episcopatui scilicet anno DXXX. initiatius. Quo tempore anno DXXXIII. eum floruisse, apud Maximum (non eum solùm qui editus fuit, sed & Estepanum nostrum) legimus. Ad quem locum Bivarius hæret nescius modi Maximum cum Braulione conciliandi.

443. Epitaphium subiunxi, ne hic desideretur, aliàs querendum in parum noto extra Hispaniam libro Pellizerii nostri de duobus Maximis: *In nomine nostri Iesu Christi. In hoc loco clauduntur ossa gloriose Gaudiosi Episcopi, cuius spiritus in mansionibus summi Patris feliciter spatiatur. Hic genere Iberus, nobilissimo patre Guntha nomine progenitus, qui fuit Theoderici Gothorum Regis Spatharius, non minus illustri matre procreatus, Neumanitâ nomine. Ab eisdem parentibus B. Victoriano infra annos pueriles docendus est traditus. Qui pii patris priùs alumnus, crescente merito Tirasonensi Ecclesiæ præficitur Episcopus. In quo regimine post multa temporum spatia causâ visendæ matris ad proprios lares revertens, incumbente ægritudine diem clausit extremum sexto Cal. Novembris, sepultusque est in Ecclesia B. Mariæ in proprio prædiolo, quod Scurrius nominatur. In quo loco invadentibus omnem Hispaniam infidelibus Mauris diu sub neglectu delituit. Postea Dei virtute, inimicis Christi à Pyrenæis montibus longiusculè expulsis, quidam vulgares homines rusticana præsumptione, fideli tamen animo, inde efforum ad propriam Ecclesiam detulerunt, quæ est in villa Fozatensi, sub ho-*

* In Addition.
ad Maximum
num. 32. & 33.

¹ Vide Mora-
lem lib. II. cap.
56.

^e Morales lib.
II. cap. 55.

^d Suritam lib.
2. cap. 1.

honore S. Martini Episcopi fundata. Unde multis emeritis annis, præmissa divina revelatione à tribus religiosis monachis ad monasterium S. Victorianni nocturno silentio est delatum vii. Cal. Octobris, & hoc vasaculo collocatum; quatenus ubi cineres magistri honorificè coluntur, ibidem discipuli eiusdem honoris participio fruantur; & cum magistro sit præsens precantium exauditor, qui magistri virtutum cùm vivet fuit promptus imitator. Amen.

444. Haberi certè hæc pro certiore aliis S. Gaudiosi historia, quam scripturæ antiquitas, & inventionis locus non parum commendant, & ad eius obrussam apocrypha quæque de eo iactata dirigi debent. Unde cadit fabula illa de S. Gaudiosi cum S. Gregorio Pontifice familiaritate: quæ fabulatori venit in mentem ob lectam huius sancti Papæ ad Gaudiosum quandam epistolam, quâ impunè se abuturum credit ad transformandos alios in alios homines Chemicæ suæ artificio. Legebatur olim hæc inscriptio epistolæ 74. libri primi Gregorianarum, indictione ix. hoc est anno D XC. aut sequenti scripta, hoc modo: *Gregorius Gaudioſo maternæ Africæ. Maniteſtissimo errore. Sed in Romana, & aliis, quæ ſecutæ ſunt, reſtituta fuit vera lectio: Gregorius Gaudioſo magiſtro militum Africæ. Nugator ad hanc reſpexit, ut ſtatiſ liquet, quum ait Gaudiosum adhuc ſæcularem Gregorio Magno cariſſimum fuſſe, perhonorificamque ſui mentionem ab eo in quadam epiftola meruiffe.*

445. Prorsus hic Gaudiosus tam alius fuit à Turifonensi Epifcopo, quām ab utroque aliis ego ſum. Sed hoc eſt germanum horum auctorum cacoethes, ut plures aliarum gentium, aliarum conditionum & generis mortales in unum coagmentare iis ludus ſit. Noſter Gaudiosus in Hispania natus, ut in epitaphio legitur; Africanus alter, ad quem literas dedit Gregorius, ut ex illis verbis conſtat: *Et quidem maximas Deo gratias referimus, cùm tales habere proprios provincias habitatores agnoscimus, qui ingenita nobilitate polleant, & potentibus viris adhærent, provincialibusque ſuis ad remedium adepta temporum opportunitate conſtant. Nec verba hæc exprimere nata ſunt præfecti prætorio munus, quo gavifum à Mauritio Imperatore Gaudiosum noſtrum fuſſe blateravit Braulionis ſimia. Adhærere enim potentibus viris, conſiliumque ut & in ſuperioribus refertur, administratoribus eius provinciæ dare, non eſt eius qui cum ſummo imperio rebus Africanis præſeffet. Et in hoc dignofcendo munere, & ab alio*

magistri militum diſtinguendo miſere decepit fabulatorem ſua ipsius ſomnolenta ſecuritas.

446. Magistris militum cura data eſt militum à Constantino Magno, reliqua provincialium curâ prætorio præfectis, ut ex Panciroli ad Notitiam commentario conſtat. Conſistere autem, ſeu adiſtere, quod idem hīc ſignificat, provincialibus ſuis adepta temporum opportunitate proprium fuit pietatis munus, ab eo exercitum, qui non ipfe præferat iis, ſed pro iis apud prætorio præfectum officia interponere opportuna confueverat. Et fruebatur quidem huius præfecturæ dignitate Gennadius quidam, cuius forſan Theophilactus Simocatta lib. 7. cap. 6. historiæ ſuæ meminit, hoc ipſo tempore quo Gaudiosus militum fuit magiſter; quamquam non iam ſub latino iſto præfecti nomine, ſed Exarchi, quod idem ſonat, græco, cui inſcriptas eiusdem libri primi, ſive eiusdem anni, ſeptuagesimam ſecundam, & ſeptuagesimam tertiam epiftolas, *Gennadio patricio & Exarcho Africæ* nimurum, legimus. De qua muneris appellatione, & à Iuſtino Imperatore uſu, non hic Eruditorum compilamus ſcrinia. Non ergo vel ipſa Pseudo-Braulionis narrata inter ſe cohærent; nec aliqua veriſimili inductione confirmatur Gaudiosum Turiaſonenſem Epifcopum ſæcularia munera obiſſe, aut coævum Gregorio, Iſidoro, Fulgentio, atque vero Braulioni fuſſe, cum iſdemque commutatæ literas, poemataque ſcripſiſſe.

447. Diximus iam ſæpius Braulionis hæc & aliorum ſupposititia monumenta Hieronymum Romanum de la Higuera nominare auctorem debere. Quod nunc in Gaudiosi rebus inſigni alio argumento periuafißimum faciam. Exſtant eiusdem Higueræ opuſcula multa manu exarata: in quibus vita sanctorum quorundam, & inter alias, S. Gaudiosi huius vita, ex tabulis ut ait Turiaſonenſis Ecclesiæ deducta, quampluribus autem propriis cogitationibus, in quibus expreſſiſſimè ſuum, aliás notum genium oſtendit, formata. Ibi ex hoc Braulionis, quod olim fabrefeceraſt, immo potiū Valderedi cui quidem id traxit fragmento, non ſolum munus iſtu⁹ præfecturæ ab eo geſtum comprobatur; ſed & profectum eum ab Hispania uxorem duxiſſe Syricam nomine, quâ reliqua, non dubitavit bonus vir Pseudo-Valderedus afferere Gaudiotum in Hispanias rediſſe, & in Epifcopum Turiaſonenſem inaugurarſe permittiſſe. Verba fragmenti: *Postmodum reliqua uxore Syrica, electione populi cleri que*

Parte 1.
Orientali c. 30.

Post alios Pe-
tri Guſſavillai
in Notis ad epift.
32. lib. 2. in
ultima Parif.
editione anni
MDCLXXV. San-
cti Gregoriiope-
rum.

Tu-

*Turiasonenſis, ac Gundemari glorioſiſſimi Go-
thorum Regis, Stephano ſufficitur.*

448. Hominis inventum quæris iam noſcere quò respexerit? Et iure quidem. Solet enim horum commentitiorum librorum artifex non ex nihilo chimæras suas ſtruere. Exstat nempe inter S. Gregorii epiftolas quædam Anthemio ſubdiacono directa, quæ libri primi quinquagesima tertia eſt. Fundus hæc fictionis. Refert ibi sanctus Pontifex, huius epiftolæ latorem Gaudiosum quendam ſibi inſinuâſſe quòd filios ſuos vellent ſibi vindicare sanctæ Romanæ Ecclefiaæ actores, quaſi nati ei fuifſent ex eiusdem Ecclefiaæ ancilla Syrica nomine: quam tamen documentis probaverat à domina ſua fuifſe per literas manumiffam. Committit ergo Anthemio ut hominem tueatur, nec permittat Ecclefiam revocare, quas defendere potius debebat libertates. Hæc summa Gregorianæ huius epiftolæ, quam de Gaudioſo noſtro gravifſimo & sanctiſſimo viro conceptam fuifſe, Hieronymus Higuera cum Valderedo, ſive Braulione, ſuis, contendit: dummo do Gaudioſi omnes qui hoc tempore ubi viſ gentium vixerint in unum & eundem Gaudioſum Turiasonensem antiſtitem compingantur: quid decuerit magis de tanto viro credere fuſque deque habens. Gaudioſus ergo nobilifſimo patre genitus Theoderici Spathario, & qui natalium ſplendori præfecturæ Africanæ dignitatem addidiffe fingitur, Syricam libertinam, hoc eſt paulo antè mancipium, duxerit; adeoque abiectæ conditionis fuerit, ut actores Ecclefiaæ Romanæ item ei de filiis ex Syrica genitis, quaſi de eiusdem Ecclefia servis, moverint, ſi has nugas sequimur. Quæ quidem nec tempori convenientia concipiunt, ut ſibi caveant. Nam epiftola hæc anno DXC. indiſtione IX. (cuius ſunt omnes libri primi) data eſt: quo anno vindicias egiffe ſuorum filiorum Gaudioſum credemus, qui, ut diximus, ante annum eiusdem ſæculi LIV. Epifcopus iam Turiasonensis ē vita deceſſerat? Hæc de Gaudioſo, ut rem obſcuram quomodo cumque illuſtraremus, nec extra rem Scriptorum, quorum albo temerè adſcriptum à Pseudo-Braulione indicare & comprobare opus fuit.

449. Sed & huic ſæculo merces ſuas ſuppoſititorum Hispaniæ Scriptorum intruſit fictitius ille & ridiculus Haubertus Hispalensis, de honestamentum historiæ noſtræ, niſi figmenti fraud iam apparuifſet, paulo pòſt futurum. BONIFACIUM planus hic Papam huius nominis IV. quorundam operum auctorem exiſtimatum^g, Hispa-

num ex Toleto, ſive Valeria urbe, fuifſe, impudenter finxit. Bonifacius (ait^h) prius presbyter in Ecclefia Valeriensi in Carpentina, pòſt monachus Agalienis, creatur Papa. Fuit filius Ioannis medici Toletani, & Ildibildis uxoris eius. Ad quem locum deveniens Argaizius interpres & annotator, arroganter fe iactat; præque hoc uno ſtrumento Hauberto ſaniores ac certiores Historiæ atque Geographiæ veteris auctores, antiquiſſimosque pontificalium rerum enarratores, quibus tota credit Ecclefia Christiana, nauci habet. Cùm enim neſcio ubi legiſſet Bonifacium patriâ Valerienſem fuifſe: de Valeria Italiæ provincia id negat poſſe intelligi; cùm neque de urbe poſſit, quæ in eadem Italia hoc tempore nuſquam fuit. Quamvis enim Valeriae urbis Ptolemæus meminerit, Plinii tempore ea iam non exiſtabat; ſiquidem eius deeft apud eundem mentio. Iccircò recurrentum eſſe ad Valeriam Hispaniæ ait, fidemque Hauberto, & plurimas gratias habendas.

450. Huic plumbeo gladio ſcutum veritatis ferreum opponimus. Anastasius Bibliothecarius, Bonifacius (aitⁱ) natione Marſorum de civitate Valeria, ex Ioanne medico &c. Et poſtea: *Hic domum ſuam monaſterium fecit, quod & ditavit.* Luitprandus, ſive alijs in eiusdem argumen- ti libro, Bonifacius (inquit) natione Marſus ex civitate Valeria, ex patre Ioanne medico. Et quidem Valeriae urbis Marſorum apud Strabonem (non Ptolemæum, ut Argaizius ait) lib. 5. mentio eſt; uti & viæ Valeriae, quæ à Tiburtinis Marſos usque & Corfinium Pelignorum metropoli ducebat. In ea (via Valeria) latinæ urbes ſunt, Valeria, & Carſeoli, & Alba, inquit ille. Sed Plinius non meminit Vespasiani tempore, cùm Marſorum urbes recenſeat lib. 3. cap. 12. At non statim inde fit non fuifſe; cùm eius iterum factam inveniamus mentionem in Anſtaſio Bibliothecario, qui ſæculo vixit nono; hodie que oſtendantur vestigia eius, lacu forfan Fucino (hodie de Cellano in Aprutio) cui adiacebat, uti olim Archippe oppidum, cuius rei meminit Plinius^k, haſtæ. Quod produnt Itali descriptores Leander Albertus^l, & Ferdinandus Ughellus^m. Aliis, ut Cluverio, aliter placuit, Vico- varo nempe Ursinorum oppidum, Valeria ſuccenturiatum: in quo aſſentientem habet Sabellicumⁿ, quamvis eum non laudet; immo Variam pro Valeria, apud Strabonem Cluverius idem prætulifſet, niſi Anſtasius obſtaret, cui maiorem, quā Ar- gaizius, adhibebat fidem vir doctiſſimus. Quic-

^h Ad ann. DCV.

ⁱ De Vitis
Pontificum.

^k Lib. 3. cap

^l 12.

^l Lib.

^m Italia ſuæ.

^m Italia Sa-

^m cræ tomo 1. in

^m Marſicanis

^m Epifcopis.

ⁿ Ennead.

ⁿ VIII. lib. 3.

451. Quicquid autem de Valeria urbe credamus , complexio illa nationis Marforum , & Valeriæ apud Anastasium & Luitprandum , minimè potest , nisi obtorto collo ad Hispaniam , & Valerienses nostros , quorum recordatur Plinius ^o , sive Valeriam urbem trahi. Unus ergo Haubertus vera dixerit , Argaizio fide iubente ceteri tamquam umbræ prætervolabunt , Sabeilicus ^p nempe , Equilinus ^q , Stella & Platina ^r , Volaterranus ^s , Gobelinus Persona ^t , Onuphius Panvinius ^u , Baronius ^x , Genebrardus ^y , Donatus Boffius ^z , Trithemius ^a , alii : quos Italos , rerumque suarum gnaros , Hispani sequuntur omnes , qui de Bonifacio & Pontificum vitis scripserunt.

• Lib. 3. cap. 3.

^p Ennead. viii. lib. 6.

^q Lib. 4. Catal. cap. 161.

^r In Bonif. IV.

^s Lib. 22. Comm. urb.

^t Cosmodromie etate VI. cap. 35.

^u De Pontif. Romanis pag.

^v Ad ann. DCVII. tomo 8. Annal.

^w In Chronog. lib. 2.

^x In Chronic. usque ad ann. MCCQCLXXXIX. scripto.

^y Lib. 4. De viris illustribus ordin. S. Benedict.

^z Vide Mabillonum ad Acta SS. Benedictin. tomo seu faculo 2. in indice prævio SS. præternissorum.

Ludebatur nempe hæc fabula inter Benedictinos ab eo qui Bonifacium IV. Benedictinum fuisse monachum , Ioanni Trithemio & aliis , contra saniorum ^b opinionem facilè credens gratam rem his , quorum vivebat quadrâ , se facturum censuit , si & eum civitate Hispana donaret , Toletanisque & Agalieni monasterio civem & sodalem quoquo modo assereret.

452. Sequuntur alii Haubertini literarum pseudo-heroes , totidem supposititiae historiæ segmentis laudati , quorum verba hoc transferre libuit.

453. Anno DCXIV. LIBERATUS monachus Benedictinus Pampilone obiit. Fuit valde historicus. Hic ille est Liberatus , qui pro tuenda Dextri Maximi & Hauberti desperata causa , nuper è tenebris caput extulit : de quo erit infra tractandi locus.

454. Anno DCXCVII. Florebat hoc eodem anno BERITUS monachus , qui scriptis vitas Regum Gothorum & Suevorum.

At , quod impudentissimum & absurdissimum est mendacium , sequens continet nota.

455. Anno DCXXXIII. SOPHRONIUS monachus Æmilianensis Romæ consecratur Episcopus Hierosolymitanus. Pertinet quidem is ad Scriptores , utpote qui præter Vitam S. Mariæ Ægyptiacæ , SS. Cyri & Ioannis martyrum , quasdam epistolas & orationes græco elucubravit sermone : de quibus Bellarminus , Possevinus , Labbeus. Hic celeberrimus Asiae suæ vir Damasci in Phœnicia natus , quod omnis comprobavit paulò post antiquitas , eo solum ut hanc fabulam iuderet , Hauberto in mentem venit , quia in vita S. Æmiliani presbyteri à Braulione Cæsaraugustano conscripta Sophronii cuiusdam monachi habetur mentio : à quo inter alios viri venerabilis res gestas se didicisse fatetur auctor. Patria quidem eius adeo tuit Græcis , cuius linguae & Ecclesiæ erat , nota , ut vel

in fastis suis Ecclesiasticis , quorum tabulis , ob sanctitatem vitæ , & in Ecclesiam universalem insigne viri meritum , inscripserant , annotatum habuerint.

456. Menologium Græcorum ex interpretatione Cardinalis Sirleti xi. die Martii : Eodem die S. Patris nostri Sophronii Patriarchæ , Hierosolymitani ex regione Phœnicia urbe Damasco , multiplici eruditione , divinarum literarum scientiâ , & pietate insignis. Res eius gestas , eorundem cum natalium mentione , tam Græcorum Menæa , quæ novum eius Ecclesiæ Anthologium , continent. Menæorum elogium in magno opere De Actis Sanctorum die xi. Martii ^c habetur. Nos ex Anthologio hæc damus. Latinè redita : Sophronius , qui inter Sanctos est , pater noster , natus in regione Phœnicia , & urbe Damasco , piorum & prudentum genitorum (patri Plintas , matri autem Myro fuere nomina , uti Menæa habent) proles fuit. Cum autem ingenio polleret , Ethnicas & Christianas omnes literas didicit. Inde cœnobium magni Theodosii ingressus , omnem ibi percurrit Scripturam. Postea in Alexandria venit plenioris doctrinæ cupidus ; ac propter scientiam & excellentem virtutem Hierosolymitanus Episcopus fieri meruit. Alma autem ista urbe obsidione cincta , iterum in Alexandriam ad Ioannem sanctum Eleemosynarium se contulit , ac post eius obitum denuò Hierosolymam rediit. Post plures libros scriptos , diversisque Sanctos encomiis celebratos , compositamque supra humanam vitæ sanctæ Mariæ (Ægyptiacæ) narrationem , & Christi Ecclesiæ gregem pulchrè gubernatum , directumque , in pace ad Dominum è corpore abiit. Hucusque græci libri Ecclesiastici , quamvis non uno anachronismo à vera historia deviantes ^d.

457. Magnus quidem hic fuit Sophronius , qui adhuc privatus , & monachus Alexandriæ manens , Cyro Alexandrinô Patriarchæ , Monothelitarum hæresin quæ Christo unicam tribuit voluntatem suscitanti , deinde Sergio Constantinopolitano etiam Patriarchæ , eadem labe infecto , cum ipse iam esset factus Hierosolymorum antistes , validissimè usque ad mortem restitit : de cuius rebus gestis agunt Theophanes ^e , Cedrenus , ^f Nicephorus Callistus ^g , Maximus martyr ^h , Græci omnes , & cum eis Baronius Cardinalis multis locis ⁱ , Franciscus Combefisius in Hist. hæresis Monothelit. disp. I. §. 8. auctores De Actis SS. die xi. Martii. Quæ omnia ita contraria sunt Haubertinæ absurdissimæ de Sophronii monachatu apud Hispanos , immo & patria (nam & id subintelligere voluit)

^c In fine Adu. rum S. Sophronii tom. 2. Mar.

^d Ut observatur ab auctore De Actis SS. cap. 4. n. 42.

^e In Chronog. anno DCXXVII.

^f In Comp.

hist. anno XXV.

& xxvi. Hera-

cli.

^g Lib. 17. cap.

^h Disp. cum Pyrrho.

ⁱ Tomo 8. ad ann. DCXXXIII.

num. 8. & seqq.

ann. DCXXXVI.

& num. 3. ann.

DCX. n. 9.

luit) & consecratione in Episcopum Romæ factâ inventioni , ut ferè pudeat in refel-lendis his tempus terere. Sed responden-dum stulto est iuxta stultitiam eius , ne fortè his qui omni spiritui credunt , suam ipsius affricare insipientiam possit. Planè tantum abest ut à nostris oris & Hispanis natalibus & commoratione transferit sanctus & inclytus vir Sophronius ad Hierosolymorum insulas , ut de omni vita eius in Oriente gesta omnino liqueat.

458. De patria Græcos audivimus. In studiis sacris , præter alios , Ioannis Moschi , sive alias Evirati , fuit discipulus: qui Moschus in Theodosii monasterio , uti Sophronius , monachali instituto nomen dederat. Theodosium verò hunc abbatem & archimandritam omnium , quæ sub Hierosolymis sunt , cœnobiorum , vocat elo-gii prædicti Moschi auctor¹. Quiquidem Moschus λειψανός , vel Pratum , suum , sive utriusque , ut credunt plures¹ , opus eidem Sophronio inscripsit.

459. Sanctus item Ioannes cognomen-to Eleemosynarius in Patriarcham Alexandrinum anno DCX. hoc est Heraclii Imperatoris primo electus ; cùm ab initio ipso suæ administrationis singulis duobus hebdomadæ diebus omnes qui suppli-care ab eo aliquid vellent ad se admitte-ret , atque aliquando accidente nullo tri-stis & lacrymans vespere recessisset : præ-stò fuit Sophronius , qui iam tunc Alexandriam venerat , & unà cum Ioanne Mo-scho consiliarius ac domesticus erat Patriar-chæ , eundem sanctissimum præfulem con-folaturus. Quod iis verbis Leontius Nea-polis Cypri Episcopus , S. Ioannis huius Eleemosynarii vitæ Scriptor , atque æqua-lis , narrat². *Nullo verò audente rogare causam , cur esset tristis , divinus qui ade-rat Sophronius : Quid est , inquit , ò vir divine , quod te afficit molestia &c.* Et po-tea : *Cum itaque sacrosanctus intellexisset Sophronius , quid sibi vellet quod ab eo di-ctum fuerat , Te potius , inquit , lœtari oportet , ò beatissime domine , quod tibi com-missum gregem feceris vivere in tanta pace , ut nullus de re aliqua cum vicino habeat controverSIam.* Dixerat idem priùs , misi-
se ei Deum viro sapientes , & semper me-morandos Ioannem & Sophronium , quibus tamquam patribus indiscretè obediebat³ : Ioannem Moschum scilicet , & Sophronium nostrum , eius contubernalem , & individuum comitem. Idem Leontius in principio vitæ amborum meminit , ut eiusdem Ioannis Eleemosynarii clararum actionum post eius obitum celebratores.

460. Rursus de eodem adhuc etiam

monacho sensisse videtur (ne quidem ab-nuente nuper laudato viro huius nostræ ætatis à græcis patribus , & totâ doctrinâ , optimè merito , Francisco Combefisio⁴) S. Maximus martyr horum temporum , & Sophronii æqualis , in epistola quadam⁵. *Ceterū habetis (ait) apud vos benedictum dominum meum patremque ac magistrum abbatem Sophronium , hominem vere pro nomi-nis ratione sobrium , & castum , sapientemque veritatis patronum , atque invictum di-vinorum dogmatum defensorem , qui adver-sus omnes hæreses opere simul atque sermone strenue defungi certamine valeat : cui etiam præter alia omnia ornamenta ingens divino-rum librorum copia in promtu sit &c.*

461. Idem adhuc monachi gerebat sche-ma , quum Cyro Alexandrino unius Chri-sti voluntatis hæresin pro concordia alia-rum in Ægypto vigentium hæresum sta-bilire cogitanti catholicum opposuit dog-ma. Nec eo contentus , ad Sergium Con-stantinopolitanum Patriarcham cum literis eiusdem Cyri , sermonemque de re ipsa cum eo habiturus accessit. *His itaque præ-ordinatis (ait Sergius ipse ad Honorium Papam scribens⁶) Sophronius venerabilis monachus , qui (ut ex nunc auditis didici-mus) Hierosolymorum præful est ordinatus (nendum enim hactenus eius ex more synodi-ca suscepimus) apud Alexandriam tum tem-poris positus cum præfato sanctissimo Papa (Cyro) &c. adversatus est.* Et quæ de ve-niente ad eum , & coram de his agente Sophronio annexit. Convenit Maximus martyr ad Pyrrhum Sergii successorem datis literis⁷ , ubi ait Sophronium admo-nuisse Sergium humilitate , quæ eius habi-tum decebat , ad eius vestigia proculatum , ne vocem hæreticorum renovaret.

462. Post redditum à Constantinopolita-na urbe , cùm scilicet ad Honorium hæc scriberet Sergius , Hierosolymis promotus fuit à clericis , & reverendis monachis , & fidelibus laicis universis sanctæ huius ci-vitatis Christi manu & violentiâ eum cogentibus: quæ verba eiusdem Sophronii sunt ad Ho-norium Papam , sive ad eundem Sergium Constantinopolitanum (nam directâ modò uni , modò alteri epistola legitur) scriben-tis⁸. Sophronius ergo , si totius veræ hi-storyæ ac monumentorum veterum auctori-tati fides præstanda sit , Damascenus patriâ , Theodosiani iuxta Hierosolymam cœnobii monachus , Ioannis Moschi discipulus , & omnium ferè eius peregrinationum , ut ex Prato liquet , comes : Alexandriæ diu commoratus , græcè , uti vernaculo ser-mone , non solùm ad Græcos , quibuscum semper vixerat ; sed & ad Latinos , qualis

¹ In Notis S. Maximi , pag. 712. tom. 2.

² Ad Petrum illudrem poster. volumine Operum S. Maximi Paris. editionis anni MDCLXXV. pag. 306.

³ Apud Baro-nium tomo 8. ad ann. DCXXXIII. num. 19.

⁴ Exstat apud eundem ibidem num. 53. & in S. Maximi oper. tom. 2. pag. 182.

⁵ Apud Ba-ron. eodem an-no num. 11.

¹ Quem scri-put Photius cod. cxcix. sed plenius in *Vitis* PP. Rosveidus edidit.

² De auctore Prati plura in opere de *Actis SS. in Sophro-nio xi. Martii cap. 1. Labbeo-que De Script. in Ioan. Mo-scho.*

³ Apud Baro-nium eodem to-mo 8. ad ann. DCX. num. 9.

⁴ Verba repe-ties in *Actis SS.* cap. 2. n. 17.

Honorius Pontifex erat , scribens , non quidem ab eo , sed à Clero & Hierosolymorum tota Ecclesia in Patriarcham sanctæ civitatis admotâ vi promotus.

463. Si autem præ his omnibus Hauberti sint quisquiliæ , nihil horum , sed in Hispania natus : certè monachus Æmilianensis monasterii , Romæque in Patriarcham consecratus fuerit. Quod vel audacissimis huius pseudo-historiæ propugnatoribus admittere nec in mentem veniet. Immo hunc Sophronium Asiæ suæ , sicut & Ioannem Constantinopolitanum Patriarcham , græcis natalibus restituere satius videbitur : de quo ultimo hæc

apud eundem ridiculum Haubertum anno DCLXXII. S. IOANNES monachus Benedictinus , & abbas S. Mariæ (de Valvanera , ut interpres explicat) Episcopus Constantinopolitanus , natione Hispanus , floret. Ad illum fortè manus porrexit avidas , qui post Thomam anno DCLVIII. huic Ecclesiæ praefectus dicitur. Sed hic syncellus , & custos vasorum in ea Ecclesia ante pontificatum fuit. Cur non (inquis) Benedictinus monachus gerere ista potuit munera? Cedo unum huius sectæ hominem inter græcos florentem ; & auctore me Haubertus saltem loco isto non despuerit.

*R. Ximenes de Cisneros
M. Brandi lo grahi.*

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER SEXTUS.

DE Scriptoribus sæculorum octavi,
noni, ac decimi.

CAPUT PRIMUM.

Subiugata à Mauris hoc saeculo Hispania, infrequens literis & Scriptoribus locus datum. GUNTHERICO, SINDEREDO, CONCORDIO, Toletanis præfulibus relictis, CIXILA eiusdem urbis Episcopus laudatur, vita S. Ildephonsi auctor. Pseudo-historicorum de Egilane Eli-beritano Episcopo curiosum figmentum. PETRUS PULCER incertus auctor. SERVANDUS Aurienis præful, quale opus historicum & genealogicum reliquisse dicatur. IULIANUS diaconus, LUCAS cognomento, græcus Thejalonensis, à Floriano de Ocampo laudatus, quanam fide subnitatur; atque item Bernardi Britti LAIMUNDUS, horum temporum historici.

GREDIMUR fatale atque infelicissimum Hispanæ nostræ octavum saeculum, quo vix ineunte, ira divini numinis ad vindictam sui, atque erratorum Gothico-Hispanæ gentis punitionem, quæ ab antiqua illa morum doctrinæque integritate, tot Conciliis ac legibus confirmatæ, sub Witiza & Roderico iniquissimis Regibus miserri-
mè præcipitaverat, è vicina Africa accitos Mauros, seu Arabes Mahometi asseclas, nobis intulit, hostes teterimos; vultumque omnem felicissimi regni, atque Gothici sic ad eum diem florentis imperii, ad exterminationem usque lacrymabiliter defœdavit. Quod hostium Christianæ Fidei iugum octavo isto cervicibus suis imposi-

tum, multis deinde saeculis Hispania tulit, vixque tandem decimo quarto excusit. Nec miraberis, Lector, magnæ huius calamitatis defuisse tempore viros illos doctrinæ olim inter nos ac toto terrarum orbe inclytos, quorum nomina huic albo inse-
reremus. Raras igitur Scriptorum spicas, quibus malignum ab Austro & Oriente veniens pepercit fidus, ac tritura Saracenorum non decussit, legere nunc erit nobis opus; ac veluti disciplinæ ignis ferè exstincti stricturas quasdam historiæ huius gremio, ne pereant, confovere.

2. Numerantur in his Toletanæ urbis quidam antistites, Gunthericus, Felicis de quo saeculo diximus ^t superiore successor, Sinderetus, Concordius, Petrus Pulcer, Cixilla, Elipandusque; sed numerantur, & sic ordinantur fide sola Pseudo-historicorum nostri saeculi.

3. GUNTHERICUS nempe, aut Gundericus, ab Isidoro Pacensi ^u & Roderico Toletano ^x sanctitatis morum ac mirabilium supra naturæ vires operum nomine laudatus, tamquam auctor epitaphiidecessoris sui Felicis: de quo epitaphio distichis novem comprehenso, atque ipsius Gunderici rebus, multis blaterat Pseudo-Luitprandus ^y.

4. SINDEREDUS Romanus, olim eiusdem Guntherici archidiaconus Toletanus, composuisse dicitur apud eundem Pseudo-Luitprandum ^z Gunderico epitaphium: notus alias ex catalogis Toletanæ Ecclæsiae præsulum ^a, & ex Isidoro Pacensi ^b, malè ab eo habitus ob derelictum

^t Cap. 7. lib. 5.

^u In Chronic.

erâ DCCXXXIX.

^x Lib. 3. c. 14.

^y Ann. DCC.
DCCI. DCCIV.
DCCVII.

^z An. DCCVII.

^a Morales lib.

^b Erâ DCCI.

gregem suum Arabum hostium metu.

5. CONCORDIUS item, quasi scripserit homiliam in laudem S. Toribii ex monacho Palentini Episcopi, eiusdem male consuti Luitprandi testimonio^c. Omnes quidem hi præfules fuere Toletani; sed quod eos inter Scriptores recensenti falso & stramentitio auctori denegemus fidem à doctis & prudentibus viris, ut spero, iniquitatis non arguemur. Aliter cum Cixila, Petro Pulcro, atque Elipando agemus, qui non modò Pontificum eiusdem Ecclesiæ, sed & Scriptorum albo iam olim, & ante nugatoria ista Chronica, quæ suis unde exierunt damnamus sèpè atque addicimus tenebris, immissi laudantur.

^a In mss. *Concordii codicis S. Emiliani*.

^b An. DCCLII. DCCLXXV.

^c In Chronic. num. 390. & brevis *Vitæ seu gestorum S. Ildephonsi Episcopi Toletanensis Sedis metropolitani*, quo titulo descriptam in antiquissimo S. *Æmiliani* cucullati codice ante sexcentos annos manu exarato legi aiunt^d; adiectum que: à *Cixilane Episcopo eiusdem urbis edita x. Cal. Februarii*: quomodo scriptum in eo libro, unde emanavit hoc apographeum, fuisse videtur. Exstat item eodem modo, atque ab eodem auctore appellata, in schedis Toletanæ Sedis bibliothecæ^e. Concurrunt vestigia ætatis ab auctore ibi relictæ; nam audivisse ea se quæ de Ildephonso scribit, ab Urbano & Evantio, quorum circa eram DCCLXXV. sive annum Christi DCCXXXVII. Ifidorus Pacensis meminit, refert⁽¹⁾.

^d In editione quæ facta fuit post Iuliani Chronicon ad oram libri. Portocarrero in lib. *De descensu Deip. in Ecclesiæ Tolet.* cap. 18. Morales lib. 12. cap. 39. in principio. ^e Pluteo 70. num. 15.

ⁱ Meminit ipse in vita S. Ildephonosi.

7. Toto autem cælo errant illi codices, quos ad manus habuerunt Constantinus Caietanus, & Franciscus Fevardentius, quorum alterius, Caietani nempe, ms. codexⁱ pro *Cixile* nomine præferebat *Helladii* nomen; alter scilicet Fevardentius, in editione sua S. Ildephonsi operum Iuliano Pomerio Toletanæ Sedis diacono hanc vitam adscribere, libro forsan aliquo deceptus, non dubitavit. Cùm Helladius Toletanus Episcopus Ildephonsum præcesserit; Iuliani autem, non Pomerii, sed hoc tan-

tum noti nomine, scriptum de Ildephonso elogium diversum prorsus sit ab Cixilanis de vita & gestis eiusdem opusculo, cuius initium est: *Ecce dapes melliflue*, &c. atque huic Julianu convenire nequeat Sisiberti Episcopi mentio in hac vita facta, qui Julianu posterior fuit. Editum hoc post Pseudo-Julianu Chronicon à viro eximio D. Laurentio Ramirezio à Prato habemus; & in Constantini Caietani in *De SS. trium Episcoporum, Ifidori, Ildephonsi, & Gregorii Ostiensis vita & actionibus*. Sed pridem ante hos unà cum laudati Ildephonsi libro *De laudibus B. Virginis Basilius Melanius Casinensis monachus Basileæ anno MDLVI. publici iuris fecerat* (2).

8. Hæc de Cixilane certa & comperta. Quibus autem libuerit ex cœnosis pseudo-historicorum fculneæ scaturiginis fontibus haurire de eo alia, meras fabulas discent. Cuiusmodi sunt^k, Carolum Francorum Regem magnum despōsse Toleti uxorem Galianam Galafri Regis filiam, à Cixilane Christiana Fide prius imbutam: cui confutandæ putidissimæ fictioni alia forsan opportunior occasio dabitur^l: consecrassæ Toleti sancti martyris Thyrsi templum, quod ut civibus suis persuaderet olim factum, occasione usus cæmentorum quorundam veterum à fossoribus aliud agentibus inventorum Hieronymus Romanus de la Higuera, fabulosæ huius totius historiæ ac fculneorum historicorum, ut creditur, artifex, nihil non movit. Attamen re comperta, deridiculo auctor habitus, & in ora libri hac super inventione ab eo confecti (qui vel hodie servatur in Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca), iussu Collegii eiusdem facri monendæ posteritati notata impostura fuit: de quo etiam nos alibi proprio loco dicemus^m. Habuissæ item Cixilanem anno DCCLXXVI. Toleti Concilium ex mandato literisque Adriani Papæ contra Egilanem Episcopum Eliberitanum, nolentem die sabbathi à carnibus abstinere, ad quod ex omnibus Hispaniæ partibus fuit concursum: in quo etiam, Juliani testimonio, actum est de canonibus pœnitentialibus Theodori Anglorum Archiepiscopi.

^k Luitprand. ann. DCCLXXV. five è pcccix. Julianus n. 395.

^l Luitprand. ibidem. Julian. num. 397.

^m Luitprand. ibidem. Julian. num. 394. & 396.

(1) Exstat *Cixilani* nomen in *Æmilianensis codicis Toletano Episcopologio*, fol. 360. pag. 2. hoc ordine post Julianum: *Feliciti, Sisiberti, Gunterici, Sunderedi, Sunieredi, Concordii, Cixilani, Elipandi, Gumeſindi, Viſtremiri, Boniti, Ioannis*, qui omnium postremus est usque ad Eram DCCXCIV. sive annum octavi saeculi LVI. In serie autem iconum Toletanorum Præsulum, quæ exstat in Aula Capitulari amplissimi Canonorum eius Ecclesiæ Collegii; atque in duobus Catalogis Cl. VV. Ioannis Baptista

Perezii & Gasparis Loaisæ *T. V. Hisp. Sacr. à P. Florelio editis*, pag. 403. *Sisibertus* ante *Felicem* legitur.

(2) Irrepli dubio procul *Helladii* nomen pro *Cixilanis* in nonnullis Codicibus, ut in Toletano saeculi XII. *Plut. XV. n. 14.* cuius titulus est: *Incipit vita vel gesta Sancti Hyldefonsi Toletanensis Sedis Metropolitani à Beato Helladio Episcopo eiusdem Urbis. Edita Decimo Kal. Februarii.* Incip. *Ecce dapes melliflui* &c. Antiquiores codices Cixilanem perpetuo habent, ut *Æmilianensis* fol. 230.

9. Scire aves, Lector, undenam arri-
perit hæc omnia configendi ansam? Nem-
pe Baronius Cardinalis ^{n.}, dum scriptarum
ab Adriano I. huius nominis Papa, quæ
vel nunc extant, epistolarum meminit:
deperditarum quarundam aliarum sum-
maria tantum in Vaticana bibliotheca ser-
vari docuit; unde novimus scripsisse eum
ad Egilam in Hispania Episcopum, ipsumque hortatum fuisse de Fide orthodoxa tuerda. Pro ieiunio sextæ feriæ ac sabbatho cele-
brando. Item ad eundem, seu Joannem pres-
byterum, *De conservatione continentiae in Hispaniae partibus epistolam scripsisse*, ac de Paschali celebritate ut eo tempore celebretur,
quando à Romana celebratur Ecclesia. Item
eum (inquit nota hæc) monuit de prædesti-
natione hominis, *sive ad bonum sive ad ma-
lum: de coinquinatione eorum tam in escis
quam in potu: de diversis erroribus, & ec-
orum pseudo-sacerdotibus, qui vivente viro
fortiuntur uxores: de libertate arbitrii, at-
que aliis multis capitibus in partibus illis
contra Fidem catholicam exortis. In fine
ipos hortatur, ut omnes sint conformes, ut
canones sciant, ut omnes non obedientes salu-
bribus præceptis excommunicent.*

10. Verum tot inter Hispanæ Ecclesiæ
sub Saracenorum iugo tunc gementis, &
ignorantiæ tenebris circumseptæ, vitia no-
stris pastoribus ab Adriano imputata: nîl
aliud prorsus Toletanum doluit figulum,
quam Egilæ nomen duabus his epistolis
Adriani incriptum; ne forte aliquis su-
spicari posset eundem cum Cixilane nostro
hunc esse Egilam, qui quidem ita prome-
ruit de tot capitibus violati pastoralis mu-
neris, habitæque negligenter curæ gre-
gis admoneri. Id quod nonnulli iam in
mentem venisse, moderno, ut ait, ac
docto homini, conqueritur ipse, quode
loquimur Hieronymus Romanus Toletanæ

historiæ adhuc ineditæ lib. 14. cap. 11.

11. Inde huic evertendæ coniecturæ,
quæ quidem aliorum ^p etiam animis sedet,
omnes intendit mentis nervos in historia
quidem ista Toletana, rationibus dumta-
xat usus quæ rem parum aut ne vix qui-
dem promovent; quarum tamen levitati
pondus dare aliquod muneris sui esse ex-
istimans, quanto dein molimine, ut dede-
cus hoc Toletanæ Ecclesiæ tollere procu-
rarent, Luitprando & Iuliano emissariis
suis imposuit! Nimirum Egila quidam fuit
vivis, ne res dubia eset, coloribus de-
scribendus ^q, ut in urbe Tadera sive Secu-
ra natus, Agaliensis abbas & Eliberitanus
tandem creatus Episcopus existimare-
tur; non Cixilá Toletanus, is qui de-
dit reprehensioni aut saltem epistolis cau-
sam (1).

12. Attamen observatione dignum pu-
to, nihil eorum in quibus Hispani exor-
bitabant præter unum de sabbathino car-
nium esu, cùm tam multa ex Baronii re-
latione constent, Luitprandum Iulianumque
inculcasse. Nondum enim ad manus
eorum formatoris Baronii Annalium volu-
men hoc nonum, cùm distingeretur his
plasmandis, forsan pervenerat. Nuncupatu-
tus enim ab eximio Annalistâ hic tomus
fuit Henrico Galliarum Regi IV. circa an-
num sæculi anterioris ultimum, quo Ma-
riam Mediceam, ut ex ipsa nuncupatoria
epistola colligere primum est, coniugem
duxit. Certè cùm Toletanam scriberet hi-
storiam ante hunc annum aut circiter Hi-
guera, nondum Baronium viderat; nec
vidisse item tunc videtur, cùm dabat aliis
suis libris operam, qui tam longè ab Adria-
ni epistolarum scopo dirigere eos iustum fe-
cit (2).

13. PETRUS, cognominatus ab oris spe-
cie PULCER, descriptusque à nonnullis

^p Thomæ Ta-
mai Noveda-
des antiquas
fol. 126.

^q A Luitp. ad
ann. DCCLXXXVI.
Iulian. in Chro-
nic. num. 388.
391. ac 396.

Vasæus
Chron. ad ann.
DCXLVII. Mor-
ales Vasæo lau-
dato lib. 13. cap.
7. Loisa ad de-
cret. Gundem-
ari pag. 280.
Concilior. His-
panie. Pisa in
His. Tolet. lib.
3. cap. 5. Ta-
mäus de Var-
gas Novedades
antiquas fol.
126. & ad Luit-
prandum pag.
132.

in

immundum fieri hominem alicuius animalis san-
guinem comedentem: quem morem Iudaicum, in
quibusdam Cæsaraugustæ partibus inter Christia-
nos inolevisse ait. It is autem epistola fatis elegans,
plenaque bona frugis; incertum tamen ad quem di-
recta fuerit. Vulgavit eam primus Henricus Canisius
Evantii Abbatis nomine, dubius tamen fueritne
hic Evantius cuius Venantium Fortunatum memi-
nisse ait Lib. III. Epist. ad Euphronium (in qua
tamen Epistola seu potius Epigrammate, quod Li-
bri III. omnium primum est, nullam Evantii men-
tionem reperi); Cardinalis autem Aguirius Evantio
Toletano assertam ex eiusdem Sanctæ Ecclesiæ co-
dice denuo in lucem emisit T. II. Conc. Hisp.
p. 87. Atque hic forsan Dominus ille Evantius
V. C. fuerit, cui in Poetarum Choro Londinensi
1713. pag. (prioris numerationis) 1574. Heptaсти-
chon epicum De animantibus ambigenis sub Eu-
genii Toletani nomine vulgo circumlatum inscribi
alibi diximus.

(1) Exstat quidem Egila circa annum DCCLXXX. in Ämilianensi Eliberitanorum Præfulum catalogo: binæque ad eum habentur Hadriani I. Papæ Epistolaræ aquæ Cl. Florezium T. V. à pag. 527.

(2) Non disiungendus à Cixilane est indictus, ut
videtur Nostro, *Evantius* sive *Efantius* Toletanæ
Ecclesiæ circa annum DCCXX. Archidiaconus, vir,
quemadmodum eum describit Isidorus Pacensis in
Chronico ad Eram DCCLVII. doctrinâ & sapien-
tiâ, sanctitate quoque, & in omni secundum Scripturas spe, fide, & caritate ad confortandam
Ecclesiam Dei clarus; atque ad Eram DCCLXXV.
sive Christi annum DCCXXXVII. in quo, aut
per id tempus, obiisse creditur, Doctor & sancti-
moniæ studio satis pollens, alterque è binis atque
oculatis patratorum ab Ildefonso Toletano mirabi-
lium testibus, è cuius atque Urbani Toletani Melodici ore exceptit Cixila quæ in vulgato ab eodem
Ildefonsi elogio narrantur, ut Ipse, in eod. num. 5.
Scriptit autem Epistolam aduersus eos qui dicunt

in Toletanorum præfulum albo , ut Cixilane successor , aliis decessor (qui tamen in catalogis quæ apud hanc Ecclesiam servantur deest) (1) scripsisse dicitur *De paschatis recta celebratione ad Christianos Hispani habitantes* , qui à vero computo deerabant , libellum elegantem , ut apud Vasæum legimus , qui nullo alio nititur antiquo rei auctore. Quantumvis enim Morales noster Vasæo imputet Isidoro Pacensi laudato id affirmâsse : nullum tamen nos apud Vasæum Isidoriani testimonii ad hanc rem adducti vestigium deprehendimus. Quod enim paulò ante Pacensem in testem appellaverit , ad visos Cordubæ hoc anno tres soles omnino pertinet. Verumque est quod Morales Vasæo modestè opponit , in codice suo Isidoriani huius Chronicæ bene antiquo desiderari huius scripti mentionem. Nec item ea fit in Sandovaliana eiusdem editione. Unde Ioannes Mariantia ^a præstaretne fidem rei , ambiguum habuit. Pseudo-historicos nostros ^b ad hunc librum inieciisse oculos , cùm Petrum Pulcrum , Scriptorem nobilem doctrinaque præclararum appellavere , certum haberi debet. Ceterùm Elipandus , quem inter Scriptores Toleti præfules revera dicendum esse antea affirmavimus , quia ferè ad saeculi finem vixit , post alias paulò antiquiores infrà describetur.

^a Videndi D. Iosephus Pellizer en el Memorial de la casa , y servicios del Marques de Ribas D. Joseph de Saavedra : Egidius Gonzalez de Avila in Theatro Ecclesiæ Auriensis tom. 3. Theat. Ecclesiæ Hispan. pag. 383. & in Ecclesiæ Composit. tom. 1. cap. 2. pag. 30. Cardoso in Hagiologio Lusitano die IV Maii lib. 6. Gandara Nobiliario de Galicia lib. 2. cap. 1.

^b Luitpr. ann. DCCXLVI. Iulianus num. 384.

14. SERVANDUM Auriensem Episcopum fama est non satis certa , Roderico Gothorum ultimo Regi à Confessionis sacramento ministrum fuisse , eiusque lateri hæsisse in eo proelio quo à Saracenis debellata fuit Hispania ; immo & historiam , sive *Hispanicarum rerum* usque ad ætatem suam (vixisse autem dicitur post fatale hoc prœlium quatuor supra viginti annos) ex Iadatio præsertim , *Historiæ compendium* scripsisse. Exstat quidem , qualis ea est , adhuc in schedis manu exaratis : cuius exempla in magno pretio non ante multos annos apud eos haberi qui in describendis nobilibus ab antiquitate venientibus familiis operam ponunt ^c , rectè memini. Adiunctum enim legitur , veluti historiæ appendix , domorum quarundam , seu palatiorum ad quæ veteres referuntur sive referri amant , familiae (Solares , à solo vulgus vocat) quoddam summarium.

15. Liber qui exstat non ille latinus

est quem Servandus composuisse dicitur , sed interpretatio eius vernacula , hoc est , proprio Gallæcia sermone , à Petro quodam Seguino eiusdem Auriensis Ecclesiæ antistite anno MCL. facta. Qui Seguinus suæ interpretationi tractatum & ipse addidit de iisdem familiis , tesseras conferens sive stemmata gentilitia & successiones eaurum aliarumque ad suam usque ætatem. Deferbuit tamen iam apud eosdem qui olim auro contrà carum non habuere , utendi eo in genealogiis , ut vocant , deducendis amor & cupiditas ^x ; pluraque observata fuere , tam in Servandi quam in Seguini scriptis , vel parum vero similia , vel eventibus ipsis alias certis eorum ætate à quibus referuntur , posteriora. De quo tamen quia librum non vidimus , iudicium nostrum abstinemus. Nihilominus & ipsi eius propugnatores ^y fatentur , foedatum iam existare ac deturpatum additionibus & commentis pluribus ineptis (2).

16. IULIANUS , præter alia cognomina , diaconus Toletanus , huius temporis reputatur auctor fuisse cuiusdam alterius historiæ , seu *Hispanicarum antiquitatum* , rerumque apud nos , & à Pelagio quoque primo post captivitatem Rege olim geistarum *commentarii*. Id omnes notum habent Historici nostri , pars obnoxii , pars ambiguæ. Unus enim Florianus Docampius Caroli V. Cæsaris & Hispanicarum Regis chronographus , eius scripto isto usus fuisse dicitur , quod aliis commendavit ; nulli vero codicem , requisitus etiam hoc super ab amicis , ostendit. De quo Ambrosius Morales iure eum expostulat lib. 13. cap. 7. ut postea dicemus. Floriani verba de hoc auctore latina è vulgaribus dabimus , syllabumque eorum omnium locorum eius , ubi Iuliani testimonium pro rebus à se narratis laudat , subiiciemus. Qui velut quædam erit argumenti eius quo de agimus operis tabella è disiecta vi tempestatis nave , si quæ fuit , servata.

17. Hæc nempe Floriani ex prologo Generalis Hispaniæ Chronicæ ^z vernaculè scripti , seu potius incoerti , verba sunt , Hispanicis ad oram collocatis respondentia : Post dictum Iulianum rerum Hispanicarum seriem prosecutus fuit , ceteris melior , Iulianus alter , diaconus & ipse Toletanus , huiuscemurbis civis , quantumvis natione Græcus , quod ipse

Servandi Auriensis Latino scripto , deque eiusdem vernacula Petri Seguini versione circumferuntur , fascinantis nimirum illorum animis qui genus & proavos strepere amant. Vid. de utroque hoc scripto Cl. Florezius T. XVII. pag. 47. num. 2. & pag. 92. n. 10. & Franckenau (seu Ioannes Lucas Cortesius) Biblioth. Herald. pag. 360.

^x D. Iosephus Pellizer in Biblioteca sua rum librorum fol. 145.
^y Gandara ubi proxime.

^z In prologo fol. 5. Despues del Julianus sobredicho profugó la relacion de los hechos Espanoles , mucho mejor que todos , otro Juliano diacono , tambien Tolezano , morador en aquella misma ciudad , puesto que Grieggo de nacion , segun el parece declarar en el principio de su Chronica : dentro de la qual , primero que trate los acontecimientos de sus tiempos , recapitula sumariamente muchas antigüedades Espanolas , donde se muestra leido , y muy exercitado en letras , y ciencias de la gente griega . Despues de lo qual viene a contar la mayor parte de los trabajos , y victorias del santo Rey D. Pelayo , en cuya edad el dice que fue , con la entrada de aquellos Alarabes , y Moros Africanos , que diximos arriba .

ipse in principio Chronicis sui indicare videtur : quo quidem , antequam temporis sui res gestas aggrediatur , antiquitates Hispaniae plurimas summarie colligit , non parum se in doctrina & literis græcis versatum ostendens. Post inde is Pelagii Regis sancti , sub quo vixisse dicitur , laborum ac victoriarum maiorem partem , Arabicorumque & Maurorum Africanorum , de quibus diximus , ingressum narrat. Hoc illius operis argumentum hinc fuisse novimus.

18. Testimonio autem eiusdem Iuliani diaconi Florianus saepe utitur ; nempe

Lib. 1. cap. 38. ait Iulianum prædictum de origine *Calpes* , in freto Herculeo antiquissimæ urbis , multa narrare.

Lib. 2. cap. 31. in *Turdetanorum gentis etiam nostræ mentione.*

Lib. 3. cap. 32. Dum legationem Hispanorum ad Alexandrum Macedonem destinatam refert.

Cap. 41. Quum de *Astyrum* sive *Asturum* populo , atque eius rebus gestis agit.

Lib. 4. cap. 5. Hamilcarem Annibalis patrem in Sicilia bellum adversus Romanos gesturum , ex Balearibus insulis , cum Hispanorum duobus millibus , atque ea runderem insularum trecentis fundibulariis soluisse , ex eodem Iuliano memorat.

Cap. 9. Distinguere eum ait *Carthaginem* , cognomento *veterem* , ac *Dertusam* urbes : quas nonnemo inter noviores confundere voluit , quasi una eademque esset Ilercaonum urbs , *Tortosa* hodie dicta (1).

Cap. 10. Dum de *Turdeto* urbe à Turdetanis sub Hamilcare militantibus ædificata mentionem habet.

Cap. 14. Eundem Iulianum , dum de *Barcinonis* fundatore agit Hamilcare cognomento *Barcino* , plura collegisse ait latinorum poetarum de hac re carmina.

Cap. 44. Quum de anno agit , quo Annibal cum exercitu Poenorum & Hispanorum Italæ expeditionem aggressus fuit.

19. Novem his , nec aliis , ut credo , locis Iuliani diaconi Florianus meminit. In eorum autem quibusdam recordatur etiam alterius Iuliani , quem *Pomerium* in prologo appellat , earundem Hispanicarum antiquitatum illustratoris ; quemque eundem esse cum eo existimavit qui res sub Wambane Gothorum Rege contra Paulum rebellem gestas luculenter enarravisse scimus. De quo suprà diximus quæ de hac

re scire oportuit , cùm de Iuliani Toletani Archiepiscopi , huius de Wambane historiæ vulgò existimati auctoris , rebus ageremus.

20. Sed vide sis nunc de Iuliano isto , & eius hoc à Floriano laudato Chronicō , quid Ambrosius Morales , probitate non minori quam doctrinâ & industriâ vir , quem Floriano ante tempus defuncto in continuandæ Generalis Historiæ cura Philippus Rex secundus subrogavit , libri 13. cap. 7. existimaverit. Verba eius vulgaria in ora posita latinè ita sonant ^a :

Florianus de Ocampo ait in suo prologo , quandam historiam horum temporum penes se habuisse Iuliani Thessalonicensis , qui florebat tunc Toleti , sanctaque eius urbis Ecclesiæ erat diaconus. Habeo tamen de hac re dicere , mecum plures Floriani amicos videre hunc librum desiderasse , quem numquam nobis ostendit , nec postea visus ab aliquo fuit. Quinimo in eiusdem Floriani schedis non unquam extitisse hunc librum , vestigia plurima deprehendi.

21. Nescio culpæ quid in his verbis D. Laurentius Ramirezius de Prato , cetera vir doctissimus , spiritui tamen (quod veniâ eius dixerim) cuicunque credens invenerit : cuius nomine probitate conspicuum & pietate virum , quarum virtutum in omni vita sua , & quæ supersunt ab eo scriptis documenta clarissima ostendit vi-vus , posterisque reliquit , ob hoc sincere interpositum de Iuliani Chronicō iudicium deridiculo habuerit ^b. Si enim Historicis non licet de rebus dubiis ambigere , & nullo præiudicio etiam doctorum hominum impediti , quominus id quod mente conceperint eloquantur : frustra calamus in manu arripimus , & veritati , proprio historiæ genio , sacramentum dicimus. De hoc sanè Iuliano Thessalonicensi quicquid habent auctores nostri ^c ex Floriano hau-ferunt ; cetera ignotus ivit per omnem æta-tem , & cum assertore suo interiit. Petrus unus de Medina in libro *Grandezas de Es-paña* inscripto , Iulianum Lucam vocans laudat eum , quod scripserit Medinam Sideniam , quæ *Affido* vetus fuit in Bætica , ex antiquissimis fuisse nostri regni urbi-bus : quod in Floriano nondum reperi.

22. Neque enim morantur nos Pseudo-historicorum fculneorum ea testimonia ^d , quæ potius succollandæ Floriani fidei apud

^a *Florian de Ocampo dice en su prologo, como tuvo una historia de sus tiempos de un Juliano Tessalonicense , que florecia agora en Toledo , y era diacono en la santa Iglesia. Lo que se decir debo es , que muchos de sus amigos de Florian deseamos ver este libro , y nunca nos lo mostró , ni despues ha parecido ; antes hallé yo en sus papeles señas hartas de no haber habido tal libro.*

^b *In Notis ad Luitprand. Adversaria n. 36. alias 34.*

^c Garibay lib. 9. cap. 3. Ma-riana lib. 7. cap. 6. Paulus Espi-nosa , *Historia de Sevilla* 1. par. lib. 2. c. 1.

^d *Luitprandi in Chronic. an. DCXCVIII. & Adver. 34. alias 36. Julian. in Chron. n. 234. & 385.*

(1) Longe antè Ptolemaeus (& quis non Geographorum veterum?) hac oppida distinxerat , hoc ordine recensens præcipuas Ilercaonum urbes *Carthaginem veterem* , *Biscargin* , *Theaniam* , *Adebam* , *Tiariuliam* , *Sigarram* , *Dertosam* . *Carthaginem* autem *veterem* , novus hic Floriani Iulianus for-

fan ad hodiernum Aragoniæ oppidum *Cantavieja* indigenis dictum , in ipso eiusdem & Valentia Regni confinio , retulit : quæ summi viri Antonii Augustini Tarragonensis Archiepiscopi olim opinio fuit , apud Petrum de Marca *Marc. Hisp. Lib. II. cap. 8.*

^e Ad ann.
DCCXCVIII.

^f In Chronic.
num. 234.

^g Ad ann. ccc.
pag. 316. in Bi-
variana editio-
ne.

Moralem vacillanti , quām afferendo hu-
ius sæculi Scriptorum albo Thessalonicensi
Iuliano Toleti diacono nata , facta fue-
re. E quibus est Luitprandi illud ^e : Flo-
ret Toleti Iulianus Lucas , qui multa de
utroque Beroſo collegit & continuavit. Et
Iuliani quoque hoc ^f : Hinc auspicatur suam
historiam Iulianus Lucas Thessalonicensis , &
in sancta Ecclesia Toletana celeberrimus ar-
chidiaconus : qui vixit sæculo sanctissimi Re-
gis & reparatoris Hispaniæ Pelagii. Quasi
non contentus fuerit horum verborum arti-
fex uno fabulis dolisque consuto Beroſo
Anniano , quin & alterum nobis hoc lo-
co intrudere voluerit. Tamaius autem su-
spicatur posse intelligi pro altero Beroſo
Lucium illum Valerium Hispanum à Pseu-
do-Dextro laudatum ^g , qui Beroſi frag-
menta in quinque partes digeffit. Sed fru-
strè lavat Æthiopem. Potius credo Luit-
prandum voluisse præstigiis suis fallere eos ,
qui sciunt Annianum Beroſum ab eo Be-
roſo , cuius in veterum scriptis fragmenta
conservata sunt , toto cælo differre ; idque
memoratis duobus , haec tenus inauditis , pro
uno Beroſo. Hæc enim est eius & similiū
fallendi ars , Salomonico , sed pravo iu-
dicio infantem , hoc est veritatem divide-
re , ut partium rixas quoquo modo sedare
possint.

23. Adiungimus pro arguenda Iuliani
etiam apud suum Florianum fide , D. Io-
sephum Pellizerum regium chronogra-
phum , virum scriptis suis perennaturum ,
affirmare alicubi ^h habere excerpta , seu
eclogas , ex Iuliani huius Chronico ipsa Flori-
ani manu scripta : quorum tamen , sive
in iis contentorum , nullam habitam ab eo
in Chronico Hispaniæ mentionem Pellizerius
tradit , simul & miratur. Quasi hu-
ius mercis pretium apud ipsum etiam Iu-
liani proxenetam viluerit.

24. Iuliani Lucæ diaconi in *Historicis Latinis* suis Vossius ex Floriano meminit. Quem Iulianum eundem cum Iuliano Pe-
tri archidiacono S. Iustæ Toletanæ urbis à Petro Marca in *Historia Benearnensi* , ut
ait , laudato fuisse , non recte censuit Christophorus Christophori Sandius in Notis &
Animadversionibus ad dictum Vossii opus ⁱ.

ⁱ Pag. 276.

HETERII Uxamensis Episcopi commune opus
de hac re. Levana hodie Lievana in Astu-
riis. Beatus an monachus. Paulinus Aqui-
leensis exponitur. Hesperia etiam Italia di-
cta. Pseudo-historicorum Luitprandi & Iuli-
ani ad excusandum Elipandum stultæ ma-
chinaciones. Ludovicus Pius Caroli Fran-
cum Regis ex Ildegarde filius , non ex Ga-
liana Toletani Regis nata. Concilium Toleta-
num huius temporis fictitium. Ficulnei ge-
neris , sive Higuerarum Toletanorum ci-
vium , iacta fundamenta. ARCARICI Bra-
carensis Episcopi supposititiæ literæ ad
Elipandum.

25. ENATUS verò , cùm exiret hoc sæ-
colum , novus ob ignorantiam
gementis sub iugo Saracenorum Hispanæ
gentis error de persona Christi Domini
noſtri , puriorem Christianitatis aera , quo
illiū ætatis Fides vivebat infecit. Quæ ta-
men ansam dedit aliter ac recte ſentienti-
bus cūdendi monumenta doctissima , ſcri-
ptisque ſuis pudendas , ſi brevi non ſuccur-
reretur , futuras maculas extergendi. FELIX
URGELLENSIS atque ELIPANDUS TOLETANUS
antifetes mali fundus occasioque. Deceptus
enim uterque contagione forſan inſiden-
tium cervicibus aut è proximo blaſphemati-
um Mahometanorum , Iesum Christum
adoptivum Dei filium appellare ac doce-
re non erubuerunt. Quorum primus Felix
in Concilio Ratisponensi ſemel : idemque
iterum cum Elipando , ſive eorum hære-
fis in Francofordiensи damnata fuit.

26. Rem luculentius aliis Ionas Aure-
lianensis in libris *Adversus Claudium Tau-
rinensem* ſtatim in limine his verbis nar-
rat , nec ſine eximia quadam noſtræ gen-
tis laude : *Disertissimos viros , & eloquen-
tissimos , atque Catholicæ & Apoſtolicæ Fi-
dei invictissimos defensores Hispaniam pro-
tuliffe , manifestum eft : quorum imitanda
exempla , & documenta ſequenda , quia in
promtu habentur , & Ecclesiæ amplectun-
tur , ab eis , Chriſto favente , non abs iure
sancta ſalubriter instruitur & ſovetur Ec-
clesia. Sed quoniam ſæpiſſimè , & hærefiar-
chas ſimplicitatem catholicæ Fidei perverſis
dogmatibus commaculare conantes , & mul-
tijariis ſuperſtitionibus auctoritati ſancta
Dei Ecclesiæ contraeuntes creavit , & ha-
cētus creare non ceſſat : cunctis valde fide-
libus dolendum eft. Ut igitur ceteros omit-
tam , emerſit ex eadem Hispania tempore
ſancta memoriae Caroli piiſſimi atque invi-
ctissimi Auguſti quidam Felix nomine , auctu
infelix , Urgellitanensis ciuitatis Episcopus:
qui iuncto ſcelerato errori Elipando Toletane
urbiſ Episcopo , ſecundum humanitatem non
effe*

C A P U T II.

*De FELICE Urgellenſi Episcopo , atque eius
hærefi Christi Dei filium adoptivum bla-
ſphemè appellante : cui conſenſit ELIPANDUS
Toletanus Episcopus. De Migetii errore cir-
ca celebrationem Paſchatis. De Concilio
Francofordiensi ſub Carolo Magno. Elipan-
di & Felicis hærefis quibusnam Conciliis &
scriptis refutata fuerit. BEATI presbyteri , &*

esse proprium filium Dei, sed adoptivum prædicare ausus est; & hac virulenta doctrina uterque Hispaniam magna ex parte infecit.

27. Narrat inde Felicem propinare Gallis & Germanis conatum veneni huius haustum: Caroli eiusdem Magni iussu, & Adriani I. Papæ auctoritate congregatam Synodum (Ratisbonæ, sive Raiginsburgi; nam ita vocat Alcuinus¹) cum erroris fui auctore Nestorio præsentem condemnâsse. Quando hæc habita Synodus fuerit obseruavit Iacobus Sirmondus¹, nempe anno DCCXCII. Immo ductus inde Felix Romanus, coram Adriano in Basilica S. Petri hæresin confessus, eam abdicavit; libere que redire in urbem suam fuit permissus, ut refert Eginhardus in Annalibus suis, sub Ludovico Pio conscriptis²: quem auctorem, quia ignotus antea fuit³, non ullo nomine Baronius⁴ & alii appellant. Qui & scripsisse de errore suo libros ad Elipandum directos ait⁵. *Orgellis est (inquit) civitas in Pyrenæi montis iugo sita, cuius Episcopus nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando Toleti Episcopo per literas consultus &c. valde incaute ac inconsideratè, & contra antiquam catholicæ Ecclesiæ doctrinam adoptivum non solum pronuntiavit (Christum Dei filium); sed etiam scriptis ad memoratum Episcopum libris pertinacissimè pravitatem opinionis suæ defendere curavit.*

28. Ex quibus verbis natales Hispanici Felicis adeò indubitati esse debent, ut frustrâ sit profapiâ eum fuisse Gallum Ioannes Tamaius volens. Ab eo enim interpolata vita fuit Beati, in qua hoc legimus edita die xix. Februarii, quamquam affirmet se eam ex Legendario Asturicensi defumisse. De quo iterum quum de Beato agemus. Exstant quidem in appendice operum Alcuini epistolæ & confessiones Felicis Episcopi Urgellensis & Elipanti Archiepiscopi Toletani (quam confessionem etiam Lalandus edidit in Supplemento Conciliorum Gallæ Sirmondi⁶.) Item Epistola Felicis ad filiam in Christo charissimam. Nec non epistola Elipanti ad Felicem nuper conversum. Demumque Elipanti ad Alcuinum, sive Albinum. Alia responsiones continens prioris epistolæ eiusdem.

29. Neque tum recens natus error hic;

namque ab anno DCCLXXXIII. (si recto it calculus talo, ac nota numeri nos non fallit) in quodam codice ms. Toletanæ Ecclesiæ, in quo, uti & in aliis, conservatur magnum quoddam adversus Elipandi hunc errorem Beati atque Heterii quibusde statim agemus opus: epistola quædam legitur ab Elipando Toletano Episcopo ad quendam abbatem Fidelem appellatum, cuius loci ignoramus, sed in Asturiis manentem, Octobri mense huius nuper laudati anni Toleti, ut videtur, scripta: quo anno⁷, Silone Rege Asturiarum defuncto, Mau-regatus Alphonsi Catholici nothus, Alphonso Castro electo regnum usurpavit. Argumentum huius epistolæ apud Ambrosium Moralem⁸ vide sis; quæ tamen hactenus in schedis latet (1). Hoc autem primum scriptum fuit quo Elipandus pro vœsanæ sua sententia filium strinxit, Beatum incusans eum quem nuper laudavimus, unaque Heterium Oxomensem nuncupatum Episcopum, eius amicum & asseclam: eo quod inconsulto præsule Toletano, immo contrà sentiente, Asturiarum incolæ ipsi, quod veluti opprobrii loco iacit, quæ sibi viderentur, docerent populos; laudansque Arcarium quendam Episcopum prudentiæ & obsequii nomine, qui super utriusque Beati atque Heterii doctrina officiosè eum consuluisset. Refert inibi se errorem alium circa celebrationem Paschatis, cuiusdam

Morales lib.
13. cap. 25. &
26.

Cap. 26.

Migetii⁹, unâ cum aliis præfulibus Hispani serpente extinxisse (2); sperareque similiter extincturum Beatanam (sic à Beato appellat) in Asturiis hæresin. Huic sanè epistolæ reposuere ii quos diximus Beatus & Heterius, de quo paulo post dicemus, veræ sententiæ apologema.

30. Neque admonitus aut repressus Elipandus Felicis poenitentiâ, immo eandem huiusc erroris causam iterum ipse tueri satagens, ad Carolum Francorum Regem, immo & ad quosdam dedit Episcopos literas, in quarum (ait ipse Carolus¹⁰) serie non satis elucebat, an quasi ex auctoritate magisterii nos vestra docere dispositis, an ex humilitatis discipulatu nostra discere desideratis. Certè in his quæ Carolo Regi sunt directæ, ab eo petiit ut libelli sui de re conscripti (idem est cum epistola) textus in præsentia eius legeretur (3). Quod Carolus execu-

Meminit huius Adrianus Papa in epist. ad omnes Hispaniæ Episcopos contra Elipandum, quam Sirmondus edidit 2. tomo Concil. Gallicæ pag. 161. quamque postrem editio Parisiensis omnium Conciliorum exhibet.

In epist. de qua infra.

Kkk tum

sæculi XI. codice Plut. V. num. 16. à Cl. Florezio primum edita Hisp. Sacr. T. V. à pag. 543.

(3) Hanc etiam Elipandi ad Carolum Magnum Epistolam, è Toletano quem prædiximus Codice, vulgavit primus omnium Florezius eod. T. V. à pag. 58. in qua numero 2. hæc leguntur: *Contra cuius (Beati scilicet) vesaniam nos indigni & exigui iuxta tenuitatem nostri sensus Sacerdotibus Vestro Regi-*

(1) Edita ex parte à Cl. Florezio est T. V. pag. 555. Neque enim exstat nisi eius fragmentum insertum Beati & Heterii epistolæ, sive Apologetico adversus Elipandum, quode nos suo loco. Elipandi autem ad Fidelem epistola scripta ibidem à Florezio dicitur Christi anno DCCLXXXV.

(2) Exstat Elipandi adverfus Migetium Hæreticum epistola, seu potius Inveftiva, è Toletano

tum sese ait, ex omnibus suæ ditionis Ecclesiis vocatis ad Concilium Episcopis, coramque iis recitatâ epistola. Hoc est Concilium illud Francofurtense, seu Francofurtense, anni DCCXCIV. celeberrimum, at non omni ex parte beatum: in quo sancte quidem anathematizata fuit *impia ac nefanda hæresis Elipandi Toletanae sedis Episcopi, & Felicis Orgellitani eorumque sequacium, qui malè sentientes in Dei filio assertebant adoptionem*, ut canon primus loquitur: temerario autem ausu catholicum de adoratione imaginum, Nicæna secundæ Synodi generalis tunc forsitan haud sat in græco fonte intellectum dogma, in canone secundo damnatum.

* Rem forsitan acutet post diversas hac super differentias triusque Concilii coniecturas Ludovicus Maimbourg Societas Iesu Gallicus in *Historia Iconoclastarum* volum. 2. lib. 5. ad an. DCCXCIV. & plura consert docte animadversa potius Sirmondum ad hoc Concilium Francofordense Notis Ioannes Mabillonius in præfatione ad pri- mā partem sc̄culi quarti *Actis SS. Benedictinorum* §. 3.

^y Edit. Paris. ultimæ tom. 7. columnæ 1022.

^z Ibidem col. 1014.

31. Unde emanavere ad Elipandum, simulque generaliter ad Hispaniæ Episcopos, qui non omnes tamen luto isti hæsisse verosimilius est, refutatoriæ epistolæ: prima, quæ Episcopis dumtaxat Italiæ eo in Concilio coeuntibus adscripta, & ad provincias Gallicæ ac Spaniarum directa: secunda Episcoporum Germaniæ, Galliæ, & Aquitaniæ Præsulibus Hispaniæ inscripta: tertia vero Caroli ipsius ad Elipandum responsoria, cuius ad eundem, & ceteros in partibus Hispaniarum consacerdotes nuncupationem esse voluit. Quæ omnes in Concilii huius actus coniecta sunt ^y; uti & Adriani Papæ I. alia ^z, non iam ad Elipandum sed contra eum, *Gallicis Spaniisque* (ita legitur) *Ecclesiis præsidentibus inscripta*; & ante Concilii iam dicti celebrationem, statim atque de missis ad se ab Elipando literis Carolus ipsum admonuit, exarata. Leguntur & aliæ eiusdem Pontificis tertio volumine collectionis Duchesnianæ *Historiæ Francorum*.

32. Strinxit & contra Elipandum calami aciem, multisque cum eo super dogmate isto Alcuinus egit. Alcuinus, inquam, Caroli Magni magister, quem ille hoc ipso tempore propter doctrinæ existimationem è Britannia evocaverat. Leguntur namque in huius operibus Parisiensis editionis ^a ab Andrea Duchesnio procuratae, tum eius

epistola ad Elipandum Toletanum Episcopum cohortatoria in catholica Fide; tum alia Elipandi ad Alcuinum continens responsiones prioris alterius (1) (de qua iam supradiximus); item libelli duo Alcuini contra epistolam sibi ab Elipando directam, quibus evacuat pravas illas assertiones. Nec non ibidem existant contra Felicem Urgellitanum libri vii. sub nomine Paulini Aquileiensis, in *Bibliotheca veterum Patrum* vulgati, quos idem Duchesnus Alcuino asseruit ^b.

33. Sunt enim diversa, quæ adversus hunc errorem Paulinus eiusdem temporis Scriptor Caroloque valde carus exaravit; nempe *libellus de sanctissima Trinitate adversus Elipandum Toletanum & Felicem Urgellitanum antistites*, *dicitus sacro-syllabus* (hæc est epistola superius memorata huius Paulini, aliorumque Italiæ Episcoporum nomine ad provincias Hispaniæ destinata); atque item *libri tres contra eundem Felicem Urgellitanum Episcopum*, cum *epistola ad Carolum Magnum*, quos iam laudatus Andreas Duchesnus ex codice ms. Puteanorum fratum cum Alcuini operibus emisit in publicum. Agobardus etiam Lugdunensis præsul *contra Felicem Urgellitanum* ad Ludovicum Imperatorem directum librum emisit.

34. Tantæ molis fuit redivivi apud nos erroris, ut iactabatur, Nestoriani machinationes, & falsissimas duorum Episcoporum assertiones veritatis malleo confringere. Et tamen post conciliare ac pontificium anathema (laudantur hac re super celebrata Concilium Narbonense ^c, Romanum ^d, Urgellense ^e, Aquisgranense ^f apud variros) movebat adhuc in Hispaniis caput excetra erroris in discipulis quibusdam Elipandi, quos sese in Asturiis cognovisse; & quia post trinam admonitionem adhuc etiam in eodem errore permanebant, ut hæreticos devitasse, Ionas prodit Aurelianensis. Videantur tamen ab iis qui Elipandi errorem quodammodo excusari vellet, Franciscus Suarez, Gabriel Vazquez in *Commentar. Theologicis*; & post eos

^b Notat & Placcius De Script. Pseu. donymis pag. 235.

^c Anno

DCCCLXXVIII. in

Gallia Chri-

stiana tomo I.

pag. 368. Syno-

psi Labbei pag.

373.

^d Apud eum-

dem Labbeum

sub Leone III.

anno DCCXCIX.

^e Apud Balu-

zii append. ad

Agobardum.

^f Apud La-

landum in sup-

plem. Concil.

Gallia pag. 89.

ma omnium in eodem Toletano Codice *Plut. V. n. 16.* in cuius fine legitur: *Per scriptus est liber iste Deo auxiliante sub die XIX. Kalendas Februarias Era MCVIII. (Christi MLXX.) Orate pro Vincentio Presbytero Scribore. Si Christum Dominum habeatis protectorem. Amen.*

(1) Et hanc Elipandi ad Alcuinum sive Albinum Epistolam ex Alcuino ipso edit. Paris. 1617. col. 910. mutuatam intulit Tomo V. à pag. 562. Cl. Florezius; necnon eiusdem aliam ad Felicem (Urgellensem) nuper conversum seu resipäsentem è Du-Cangio in *Præstat. Glosse. med. & inf. Lat. nn. 29. & 31.* quæ exstat eod. T. p. 577.

mini subditis epistolam relegendam atque tradandam, & vestris sacris obtutibus præsentandam direximus: poscentes vos per eum qui prote in cruce manus innoxias extendit, & pro te sanguinem pretiosum effudit, & pro te mortem pertulit & sepulcrum, & ad liberandos electos ad infernum descendit, & pro te resurgens tibi viam ad cœlos revertendi, scilicet ad cœlestem patriam demonstravit: ut per te ipsum arbiter redeas: casto & salubri iudicio dirimas, & absque adulationis oleo æquo pondere sententiam promas &c. Elipandi autem ad Galliæ, Equitaniæ, atque Austræ (sive Australiæ) Episcopos epistola, cuius Noster meminit hoc num. habetur pri-

<sup>Luitprandi
pag. 518.</sup>
Inedit. Oper.
eos Ioannes Eusebius Nierembergius in epistola ad D. Laurentium Ramirezum de Prato scripta, & cum Luitprandi operibus ab hoc publicata.

35. Nulli autem fuit inferius BEATI Hispani de nostris Ecclesiis super eadem re atque his ipsis diebus meritum, cuius, & HETERII (fuit hic Oxomensis Episcopus) liber exstat *Adversus Elipandum*. Opposuit sese, ut iam diximus, novo Elipandi dogmati Libaniensis in Asturiis Beatus, doctus vir, ac testimonio Alcuini tam vitâ quam nomine sanctus; & quia cum Heterio sibi erat intima consuetudo, eius etiam nomen inscripsit operi, quod sub hac inscriptione officii plena in Toletanæ Ecclesiæ codice quodam nuper à nobis memorato legitur: *Eminentissimo nobis & Deo amabili Elipando Toletanæ Sedis Archiepiscopo, Heterius & Beatus in Domino salutem*. Tantum abest, ut veritatis amantes viros irritaverit superba illa supra à nobis dicta Elipandi ad Fidelem abbatem, utriusque horum operæ reprehensoria epistola.

36. Primus, quod sciam, in lucem protulit antiquitatis hoc monumentum Petrus Stevartius in *Collectione insignium auctorum, tam græcorum quam latinorum, de rebus Ecclesiasticis*^h, hac scilicet inscriptione: *Heterii Episcopi Uxamensis & Beati presbyteri adversus Elipandum Episcopum Toletanum de adoptione Christi filii Dei libri duo*. Deinde in *Bibliotheca Patrum* editionis quartæ Parisiensis tomo 4. & aliis. Ms. exitat in duobus codicibus Ecclesiæ Toletanæⁱ, quorum alterum vidit Morales uti iam diximus, & Franciscus Pispa^k (1). Meminit huius operis ad Carolum scribens, ipse Elipandus, ut constat ex his Carolinæ responsionis verbis^l: *Exemplum mihi Constantini Imperatoris proposuisti, cuius initium Beatum Isidorum laudasse dicitis, & finem doluisse, quod ne mihi accidat per quendam Beatum (male beatum in editis) quem Antiphrasium cognominasti, benignè suadetis*. Hac Antiphrasii compilatione quasi irrisoria, usus fuerat Elipandus: (*contradictem latine dixeris*) Beatum significaturus. Immo & in eo conspians Felix, qui Alcuino rescribens *Reverentissimo fratri Albino diacono, non Christi ministro, sed Antiphrasii Beati fœdissimi discipulo* (2) epistolæ inscripsit, uti Ioannes Mabillonius rectissimè emendavit^m: qui

& de hoc ipso Antiphrasii nomine duo alia testimonia, epistolæ scilicet Elipandi ad Felicem, & Vitæ Alcuini, produnt Beati.

37. Laudat quoque idem opus Beati Alvarus Cordubensis, hactenus ineditus sequentis sæculi Scriptor, variis in locis suorum operum, ut ait Morales; ibique eum notare, Beatum impeditiore lingua fuisse iccircoque ad scribendum quam ad disputandum habiliorem & promptiorem. Nos hunc eius locum non vidimus quo ita de Beato censet; sed tantum quod in epistola i. ad Aurelium Flavium Ioannem inter alia SS. PP. testimonia argumentum eiusdem epistolæ promoventia, Item (ait) *ex libro Beati Heterii contrà Helipandum* (lege sis Beati & Heterii, nam duo sunt; & Heterium & Helipandum cum nota aspirationis non incusamus) *quum dicit: qui me misit, mecum est &c.* Confirmatque emendationem, eundem laudans statim: *Item superius nominatus Livianensis Beatus. Quod si discutere volueris &c.* Et in alia ad eundem: *Sed ut Beatus Libanensis presbyter dixit. Ibidemque mox: Penè temporis nostri Beati Livianensis presbyteri.*

38. Quibus locis five patriam five locum commemorationis eius indicat. Apud Sebastianum Salmantensem Episcopum, siue Alphonsum Regem, in Chronico: inter alios terræ tractus (quod immisso denuò sunt sub Alfonso Catholico Pelagii genero fideles Hispaniæ populi, Asturiarum quibusdam angulis ob Saracenorum metum usque ad eum diem restricti), *Levanam* nominatam legimus. *Eo tempore populantur* (ait) *Primorias, Levana, Transmera, Supporta, Carranza, Burgis, quæ nunc appellatur Castella, & pars maritima Gallæcia*ⁿ. Hodie non ullum certum oppidum, quod sciam, sed pars quædam Alturum inter Oveti & Sanctæ Julianæ five Santillanæ, ut vocant, Asturias, totius provinciæ altissima & asperrima, novem longa quatuor autem leucis lata, provincia *de Liebana* nuncupatur sub Ducis Infantatûs dictione. In eo træctu oppidum est, *Vallemacavatam*^o vocant iuxta *Saldaña*, in cuius Ecclesia corpus quoddam sancti viri, quem *Santo-Vieco* populares corruptè, ut videatur, pro *Santo Beato* appellare amant, religiosè asservatur; seorsumque alterum ex eius brachiis colendum palam ostendi plures affirmant^p. Monachum suum Benedictini ^q Iepes, Uvion, & Menardus, immo

ⁿ Valcavada vulgo.
^o Morales lib.
^{13. & 27.} Liberia in *Histor. Legion. cap. 33.*
^{Tamaius in} *Martyr. Hisp. x. Feb.*
^r Iepes in *Chron. Bened.*
ad annum
^{DCCLXXXVIII. to-}
^{mo 3. & ad ann.}
^{DXXXVII. c. 3.}
^{tomo 1. Uvion in} *Ligno vitæ*
^{lib. 2. c. 63.} Menardus in *Ap-*
^{pendice Mar-}
^{tyr. monastici}
lit. B.

Kkk 2

hy-

(1) Utrumque hunc codicem sèpius vidimus atque invicem contulimus; atque ex antiquiore, qui exente sæculo X. aut iùb sequentis initia exaratus videbatur, exemplum desumimus quod nobis nunc ad manum est.

(2) Totidem atque ipsissimis verbis inscribitur *Elipandi ad Albinum* five *Alcuinum Epistola ap. Cl. Florezium T. V. pag. 562.*

^a In *Actis SS.*
Bened. facili
III. parte 2.
^b Morales lib.
13. cap. 26. Ma-
riana lib. 7. cap.
8. Tamaius in
Martyr. Hisp.
die xix. Feb.
pag. 184. Bol-
landus *De Actis*
SS. eadem die.

hypobolimæus Haubertus in Chronico ad annum DCCXCII. Mabillonius ^c autem aliquando, & alii omnes ^d non eius instituti, presbyterum tantum fuisse aiunt. Sed retractavit iudicium suum Mabillonius quum ad Beati accessit res gestas priore parte scæculi quarti, monachum & abbatem ex Alcuini, atque eiusdemmet Beati libris, ostendens. Ex legendario quodam Asturicensis Ecclesiæ Beati huius actus seu vitam, ad Februarii diem xix. quo vir sanctus colitur, Io. Tamaius produxit. Sed qui parvam aut nullam fidem huic habent martyrologo, non faciunt ei ullam iniuriam. Quode infrà agemus. Quibus aliter visum fuerit, Beati obitum anno DCCXCVIII. inde docti assignabunt.

39. Quod verò ibi, & apud eundem Haubertum anno DCCXCII. annotatum legitur, Heterium & Beatum pro Catholicis Hispanis missos Francofordiensis Concilio interfuisse: iisdem suprà laudatis patrum è vocatorum, & Caroli Regis præcipue literis ad Hispaniæ Episcopos directis, redarguitur ^e. Nulla enim Beati, uti præsentis, cùm verè fiat, uti adversus Eli-

^f Consentit
Mariana dicto
cap. 26. & Ta-
maius ibidem.

pandum Scriptoris inibi mentio. Et ex eodem Carolo novimus convocatos in hunc coetum omnes eius ditionis, quæ tunc Francorum Regi parebat, Episcopos; necnon & ex Britannis aliquos, tandemque ex Italia Petrum Mediolanensem, Paulinum Aquileiensem, & ex Germania, Gallia, Aquitania alios, quin adiungat ex Hispania aliquos. Paulinus ^g autem Aquileensis

^f In *sacrosyl-*
lab. seu epist.
iam laudata Epi-
scop. Italæ con-
tra Elipandum.

^h Liguriæ, Hi-
striae, Hesperiaæ,
Æmiliae, vel
Hiftriae, Vene-
tiae, Æmiliae
vellent alii lege-
re.

quod ex *Hesperia* addit ^h, *Liguriaque*, *Æmilia*, & *Austria provinciis*, potius ad Italicam, quam ad Hispanicam Hesperiam pertinet. Nam & ipse Sedem suam Aquileiensem, sive Foro-iuliensem, quæ pars Italæ vel nunc est, *Hesperiis oris accinctam* paulò priùs appellaverat.

40. Ex eadem certè constat Felicem scriptæ huius synodalis Paulini stilo epistolæ, hoc est Concilii Francofordiensis tempore, nondum verè poenituisse, sive ad hæresin suam unâ cum Elipando tuendam denuò lapsum fuisse; immo imponitentem vitâ functum in Lugdunensi relegatione, Ado Viennensis auctor est. De Elipando

aliter vulgo sentiunt ⁱ. Profectò, si germana est Archarici Bracarensis Episcopi ad eum epistola, quam Tamaius ex ms. codice se desumisse ait ^j, revera autem inter epistolas præsulum, quas collegit & notis illustravit Julianus (omnia officinæ Higuerianæ merces) à D. Laurentio Ramirez edita iam fuerat: certè inibi Toletani Concilii ab Elipando coacti, retractatique coram patribus veteris erroris mentionem legimus: quæ omnia more suo amplificavit Pseudo-Luitprandi artifex, ac Pseudo-Juliani, pluribus in locis ^k: de quibus mox aliqua dicenda sunt, postquam annotabimus Beati præter dictum opus adversus Eli-pandum (in quo notandum est cum Ioanne Mabillonio ^l acta S. Andreæ, quæ recentiora creduntur, laudari), exstare adhuc inedita in *Apocalypsin commentaria*, si ve catenam, ut vulgari similis formæ scribendi verbo utar, ex sanctis patribus, quorum aliqui iam non extantes ibi laudantur; atque iccirco magnum operæ pretium eset ea in publicum post tam longum silentium exire ^m: quod idem Mabillonius defiderabat (1).

41. At hoc esse Beati opus, quamquam desit omnibus in exemplis auctoris nomen, ambiguum haud est apud nos. Argumenta sunt, primùm Heterio nuncupatum fuisse quocum Elipando Beatus oblitus, verbis his quæ indicant vitæ consuetudinem & amicitiam: *Hæc ego, san-
cte pater Heteri, te petente ob ædificationem
studii fratrum tibi dicavi, ut quem confor-
tem perfruor ordinis, coheredem etiam faciam
mei laboris.* Secundum, servari codicem in Ecclesia Vallis-cavata membranaceum, in quo descripta sunt ante septingentos annos commentaria ista; famamque ibi perpetuò viguisse, eius ea esse auctoris, cuius est sepultum ibidem ac religiosè cultum sancti viri corpus. Codex hic descriptus fuit erâ M VIII. hoc est anno Domini CMLXX. sed hunc se vidisse apud privatum quandam Hieronymus Romanus de la Higuera *Hi-
storia Toletana* adhuc ms. lib. 14. cap. 17. scriptum reliquit (2). Qui auctor ibidem coniectatur hunc eundem esse Beatum, cuius mentio fit in *Martyrologio Romano* & Usuar-

di

ⁱ aures adhibuisse &c. Risum teneatis? Apud Tamaium *Martyrol.* Hisp. T. I. ad diem XIX. Februarii.

^j (2) Confundere videtur hoc loco Noster Toletanus Beati & Heterii codicem *Plut. XIV. n. 23.* qui epochen adscriptam non habet, cum Elipandi eiusdem Bibliothccæ codice *Plut. V. num. 16.* Era MCVIII. à Vincentio Presbytero conscripto, in quo Elipandi Epistolas ad Galliæ Episcopos, ad Carolum Magnum & ad Migetium legi paulo ante dicebamus.

(1) De Beati *ymnῳ* in *Apocalypsin* Ioannis inedito hactenus commentario, inferius sermo redibit. Archarici autem sive Archarici Bracarensis ad Elipandum Epistola, cuius Noster hoc loco meminit de eius fide dubitans, sese ipsa commentitiam herique aut nudius tertius confictam prodit. *Mirifice* (incipit) *me dele-
ctaverunt literæ Paternitatis vestræ, quibus mihi
significatis vos coram Patribus ad Concilium Toleta-
num congregatis steriffe sententiae S. M. E. R. & iufi-
bus S. D. Apostolici Hadriani benevolas & faciles*

ⁿ Morales di-
cto cap. 26. Ma-
riana dicto c. 8.
Feb. pag. 187.

^z Luitp. ad
ann. DCCXCV. &
DCCX. Julianus in Chronic.
num. 402. 411.
^a In observ.
prævia ad Beati
vitam pag. 734.

^b Vide Ludo-
vicum Alcazar
in *Apocalypsin*
pag. 89.

di die ix. Maii *In castro Vindecino depositio S. Beati Confessoris.* Beda, & ex eo Galesinus, *Romæ* habent. Sed *castrum Vindecinum* seu *Vindocinum*, in Gallia est urbs *Vendome*, in qua paroecia est Beato dicitur; & spelunca ostenditur, in qua vixit & sepultus fuit, Augustino Lubino teste in suo *Martyrologio illustrato*. Dies quoque diversa est. Similis alius codex fuit in monasterio S. Isidori urbis Legionensis, descriptus & is erâ MLXXXV. sive anno MXLVII. qui nunc est penes Excellentissimum Marchionem de Mondexar. Exstant & duo alia huius operis exemplaria: prius satis antiquum in bibliotheca S. Ecclesiæ Ovetensis, & alterum in monasterio regio divæ Virginis *de Guadalupe*: quos omnes vidit Ambrosius Morales⁴. Fuit & aliud in bibliotheca Eminentissimi domini D. Antonii S. R. E. Cardinalis de Aragonia ut nobis retulit Martinus Vazquez Siruela, amicus noster doctissimus; & aliud adhuc est in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ, ut ex eius catalogo, quem ms. servamus, liquet⁵.

⁴ Vide eum lib. 13. cap. 27. ⁵ Num. 30.13. ⁶ In Chronic. num. 395. ⁷ Eginhartus in Vita Caroli, versus finem, Paulus diaconus in fragm. de Caroli maioribus & liberis tomo 2. Hist. Franco-rum pag. 202. San-Marthani frates *Histoire de la Maison de France.* tom. I. lib. 3. cap. 6. ⁸ Hist. gene-ral Alphonsi Regis, Beuter, & alli ex Turpini fabulosa historia, in cuius cap. 1. & 12. & alii hæc habita-tio Caroli Tole-tana cum aliis legitur.

⁹ Morales lib. 13. cap. 20. Ga-ribayus lib. 37. cap. 15. Mariana lib. 6. cap. 10. Pisa in *Historia Toletana* lib. 1. cap. 17. Barreiros in *Itinera-rio* fol. 98. Va-seus in Chron. ad ann. CCCLVII. ¹⁰ Num. 401. & seqq.

¹¹ Inedit. unica Paris. MDCCXVIII. ¹² Num. 402. citæ exstare aliquod. Sub Elipando refert^m

Muzarabes sub Saracenorum iugo vehe-mentissimè passos fuisse. Et tamen paulò pòstⁿ (quod in altissima quiete ac rebus prosperis Christianorum obtainere à Mauris arduum fuisse) Elipandus in eadem Toletana urbe Concilium plurium Episco-porum habuisse dicitur; atque eo quidem tempore quo (ait idem Julianus alibi^o) *Muzarabes vehementissimè passi sunt iniuriis Saracenorum provocati, propter quod multi ad Asturias, alii ad Gallias fugere coacti sunt: ut eius telo Julianum petam, quo cum Luitprandus, eius ævi homo, ut fingit, conspirat omnino^p, de his iisdem annis Concilio adscriptis loquens.*

ⁿ Num. 411.

^o Num. 402.

^p Ad ann. DCCLXXXII. num. 241. & DCCLXXXVI. n. 251.

44. Postea idem Julianus missos ait ad Carolum Magnum cum Elipandi legatione & literis Gumesindum eius archidiaconom, & Lupum Andreæ ficalnei: cuius Andreæ, Lupi patris, memoranda ibidem facinora & originem familiae suæ *De la Higuera* (cui ficalnei latinum cognomen convenit), & aliarum Hispanarum eiusdem stemmatis, Hieronymus Romanus de la Higuera, Pseudo-Juliani architectus (ut creditur) conglomeravit: de quibus nos alibi^q. Mox^r, Heterio Episcopo dumtaxat, nulla Beati veri auctoris habita mentione tribuit *Apologeticum adversus Elipandum*. Immo Archaricum Bracarensem Episcopum literas ad eundem dedisse, & ab eo accepisse super quæstione de adoptione Christi, paulò pòst refert^s.

^q In Juliano hypobolimæo fact....

^r Num. 406.

^s Num. 409. & 410.

45. At quia huius ARCHARICI, sive AR-CHARICI epistolæ duæ ad Elipandum in eam collectionem epistolarum coniectæ sunt, quas Julianus noster auctor procurâsse ac notis illustratas in schedis reliquisse dicitur, hodie iam cum Luitprandi operibus à D. Laurentio Ramirezio à Pra-to iuris publici factam: hic sistendum paulisper est; ne illaudatus à nobis hic Scriptor Hispanus, si verè Scriptor fuerit, dimittatur. Epistolæ quidem ab Archarico quodam præfule ad se scriptæ super Beato & Heterio Elipandus meminit in ea, quam superius laudavimus, ad Fidelem abbatem data. Multa tamen sunt, quæ novitatem & suppositionem in his epistolis, de quibus nunc agimus, redolent. In prima *emi-nentissimi* titulus Elipando tributus ab Archarico, fastus sæcularis eo tempore potius quæ Ecclesiasticæ modestiæ proprius; quantumvis Ramirezius laudatus uberi nota hic præstò esse curaverit. Habemus enim Isidori, aliorumque, immo & Alvari Cor-dubensis ferè æqualis epistolas, quæ socco isto non ambulant.

46. Metropolitanorum item Hispalen-sis, Emeritensis, Tarragonensis mentio, quos

quos consuluisse se Archaricus ait. De Tarragonensi etenim debellata à Mauris ab anno DCCXIX. ac funditus excisa urbe, quod vulgò scribitur apud Cataloniæ auctores : ægrè id credimus, durâsse Ecclesiæ, nedum Sedem metropolitanam. Emeritensis verò Episcopi post Maximum, qui florente adhuc Gothorum imperio Conciliis duobus Toletanis xv. & xvi. interfuit, nulla ulterior mentio. Eversa fuit à Mauris urbs, ut apud Rasim ^u Arabem historiographum legitur ; eaque sub iugo illorum passa est, quæ in epistola quadam Ludovici Francorum Regis Pii Caroli Magni filii, quæ inter Eginharti est epistolas, ad Emeritensem universitatem

^x Apud Sirmondum post Notas ad *Capitula Caroli Calvi*, & apud Thomam Tamaium in *Apostolatio de rebus Emerit.* cum Pauli diaconi libro *De Vitis PP. Emer.* edito pag. 151. data, recensentur ^x. De Hispali certum est Ioannem sacra rexisse adhuc proximo huic nono saeculo, magni apud omnes, atque etiam Mauros, habitum : de quo nos suo loco ob doctrinæ ac monumentorum eius laudem plura dicemus. Sed quicquid de durante in his urbibus Episcopali dignitate dicendum sit : quòd tamen duraret adhuc inter captivitatis & perpetui belli turbas illa sacræ politiæ vetus œconomia, & metropolitanorum inter se tot parasangis divisorum communicatio ; & non potius super religionis capitulis promtiùs & expeditiùs inter vicinos antistites conferretur, vix mihi persuadeo.

47. Tertiò movet, Archaricum dicere se Hadrianum Pontificem consuluisse; idque de eo tempore dicere, quo iam Hadrianus ad Hispaniæ Episcopos, & Carolus Rex ad Elipandum epistolas, quæ vel hodie exstant, (de aliis quippe nî scimus) scripsissent. Qua tamen in epistola Hadriani opportuit utique non prætermitti, Archaricum ad eundem hac super re dedisse literas. Quod minimè factum ostendit Hadrianus, qui epistolam suam ita inscripsit: *Confacerdotibus nostris Gallicis Spanisque Ecclesiis præsidentibus.* In quibus dubio procul, & ante plures venit intelligendus Bracarensis. Immo universos, nullo demto, statim ab initio, *non sinceris sensibus eius Fidei communioni sociatos*; ac totâ epistolâ temeritatis dementiâ delusos, querulos, obtrectatores, *Deo odibiles, cæcos, scelestos, immites, & incompositos esse* ait; tandemque, nî resipuerint, extremum omnium malorum anathema imponit. Nolim utique iniuriosus esse magno viro & Pontifici. Certè appetat magnâ eum iniuriâ Archaricum Gallæciæ Episcoporum primatem effecisse : si ab eo consultus, nulla eiudem facta mentione, generaliter universis eius provinciæ Episcopis eandem erroris notam impingere non dubitavit.

48. Quartò, has dedit epistolas bibliotheca S. Iustæ Toletanæ, ut legitur in Juliani Nota ad primam epistolam : quæ merita est mendaciorum, quæ ficalneus Julianus archiepiscopus fuit, officina. Quare album calculum adhuc his denego, dum fontes legitimi desiderantur.

49. Persequamur iam quæ Julianus temporè de Elipando finxit, quibusque suam ipse fidem evertit. Actum fuisse ait ^y in Toletano Concilio isto, quod nobis nullum fuit, de mutando officio Gothicæ; eo quòd patres Concilii Italæ perperam intellexissent, aut verius imposuissent ea quæ de adoptione Christi non dixerat, sanctissimis Ildephonso & Juliano Toletanis patribus. Cœpitavit hæc referens planus. Hæc enim fugillatio doctorum Ildephonfi & Juliani quorum testimoniis peragere rem suam Elipandus atque eius asseclæ contendebant : non in Italæ ea quam dicit, sed in Galliæ & Germaniæ Episcoporum ad Hispaniæ Episcopos altera epistola leguntur. Neque hi imposuere aliqua Ildephonso & Juliano; sed tantum illa eorum testimonia sibi non visa quæ professe adducebat Elipandus, non eo quo sanè oportuit loco habuere: uti habuit Cæsar Baronius ^z hac nostra ætate & alii, qui ut has imputatas ab Elipando sanctissimis Pontificibus maculas ab opinione hominum abstergenter religiosè ac prudenter elabaverunt.

50. Quòd ergo pœnituerit Elipandus in Concilio isto, sic solemniter videntibus & consentientibus Mauris congregato, hic nobis aqua hæret. Scio in actis seu vita S. Beati, quam ex legendario Asturicensis Ecclesiæ ut ait deductam Ioannes Tamaius xix. Februarii, atque ex eo actis Sanctorum inseruere viri clarissimi operis magni compilatores, huius Concilii Toletoni mentionem haberi. Sed Ioannis Tamaii hic mos fuit præposteri quidem iudicii & abominandæ audaciæ, actis genuinis legendariorum ac Breviariorum inventa pseudo-chronicorum, quibus adhærebat, inserere : tamquam hæc eiusdem texturæ & auctoritatis essent cum Ecclesiasticis illis, quæ traditiones nostræ gentis antiquas conservabant veteribus monumentis. Cuius sic temerarii ausus securi. Henschenius in commentario huius *Beati vita*, atque item Ioannes Mabillonius Benedictinus *De Actis Sanctorum* istius ordinis agens priore parte saeculi quarti, acta hæc seu vitam, ut germanum historiæ scriptum acceptavere. Quo præiudicio ductus Henschenius, creditit Ioannem Marianam ex hac vita à se visa quædam verba mutasse;

^y Num. 411.

^z Ad ann. DCCXCV. n. 8.

tuâsse ; cùm certius sit confectorem vitæ Tamaium Marianæ verbis usum fuisse. At inter ea quæ sunt Tamaianæ manus omnia hæc haberi debere censeo , quæ de præsentia Heterii & Beati in Francofordiensis Concilio , ut iam diximus ; & quæ de Toletano altero (ex Luitprando scilicet & Juliano) hic dicuntur ; atque itidem quod Felicem audimus *Gallum prosapiam*, qui vero Eginharti testimonio cui debemus potius quam Tamaii credere , Hispanus fuit. Mabillonius acutum huc deveniens , ut follet , vedit , Eginhartum opponens Gallicæ huius Felicis patriæ ; notansque Ioannem Marianam asserere id non aufum (tam à vero abest profecisse eum à vita illa , quod Henschenio excidit). Non iure tamen in nos invectus quasi omnes Hispani has adorremus fabulas , hisce verbis : *Festivi verò sunt Hispani , qui si quos habent nebulones , Francis aut Gallis adscribunt ; quos autem insigniores habemus sibi vindicant , ut multis exemplis patet in Martyrologio Hispano.* Meretur hocce scriptum ut hæc & acriora adhuc audiat ; sed non omnes Hispani cum eo consentimus ; immo & pudet nos quotiescumque id in manus sumimus , enixeque cupimus Martyrologium Hispaniæ verum huic Tamaiano , innumeris fictiōnibus foedo , in quo vera falsis interpolata passim leguntur , à viro aliquo veritatis & boni gentis nostræ nominis amante subrogatum iri. Et nos hanc Galli viri eruditissimi & modestissimi fugillationem , quam expressit ei nostra credendi quæque facilitas , chartis his illinere voluimus : documento fore cupientes , quæm oporteat & nostra intersit , ut non ita male audiamus , vindicare gentem in pristinæ sinceritatis ac bonæ fidei famam , nîl parcentes labori & operæ , quam debellandis nostræ pseudo-historiæ monitris optimus ac doctus quisque impendere debet.

51. At quantâ operâ Elipandianæ huic pœnitentiæ , obnoxioque animo erga Carolum Regem , ab eodem Juliano Fulensis imponitur & quasi sucollatur inventio illa & effosio , tot vel Croeso invidendorum thesaurorum , quot inde fuisse ad se missa volumina Hieronymus Romanus de la Higuera olim iactavit ! Eo enim fundamento nititur tota machina : Elipandum scilicet officii memorem tunc temporis misisse ad Carolum plura Hispanorum hominum omnis generis monumenta , & in his *Chronica Dextri & Maximi : fragmenta Brau lionis , Helecae , Taionis , & aliorum* , ut ait ille ^a. Quod quidem tam ipse alibi ^b , quæm Luitprandus eius gemellus ^c putidè inculcant , ita ut suppositio ac dolus non

prorsus obesæ naris hominibus sese ipsa prodant. Obiisse autem Elipandum in pontificatu ferè iam xxx. annorum , id est quod tandem Julianus sui admiratores docuit ^d : in quo non discedit à Luitprandi calculo ^e. Sed iam nos ad alia.

^a Num. 401.
^b Ad annum
DCCCLXXXII.

C A P U T III.

De ISIDORO Pacensi Episcopo , & eius Chronico seu epitome : quod corrigitur in anno rum epocha. Moralis error circa huius etatem. Chronicon is non vidit , quamvis Isidorus utatur. Rodericus Toletanus id transribit sàpè. D. Iosephus Pellizerius , Mar chio Acropolitanus , & D. Ioannes Lucas Cortesius laudantur. Pelagii Ovetensis Episcopi error , confundentis hunc Isidorum cum Chronicis ab initio mundi , qui Hispalensis est , auctore. Pellizerii sententia de septem Isidoris examinatur.

52. Si quid aliud in rebus nostris , & inter auctores nostros , implicatum & obscurum est , id quod ad Isidorum Pacensem Episcopum attinet haberi debet. Fuit quidem inter alios cognomines (septem non minùs Scriptores sic appellatos rectè ne?) , Pellizerius constituit). ISIDORUS vulgò dictus PACENSIS à Pace Lusitaniæ urbe (Beja hodie vocant) cui adhuc Mauris subiectæ ^f antistes præfuit : cuius nomen præfert in codicibus mss. Complutensi & Oxomensi sic appellatum Chronicon quoddam , barbarum quid sonans ab inscriptione ipsa , nempe *Epitoma Imperatorum vel Arabum ephemeridis unà cum Hispaniae Chronico.* Ita in editione unica , quam habemus , huius Chronicæ à Prudentio Sandovalio Pampilonensi Episcopo , unà cum *Idatii , Sebastiani , Sampiri , & Pelagii , Hispaniæ Episcoporum , aliis Chronicis ,* procurata.

^f Morales lib.
12. cap. 40.

53. Hæc historia (quæ veluti continua tio est Isidori Hispalensis præfulis Chronicis , ut rectè observavit Petrus de Marca vir doctissimus lib. 2. *Hist. Benearniæ cap. 1.*) incipit ab Era DCXLVIII. (sic emendandum est pro Era DXLIX.) five anno DCX. quo exstincto Phoca Heraclius imperium suscepit ; pertingitque usque ad eram DCCXCII. five annum Christianum DCCLIV. Constantini Copronymi imperii , non x. uti editum est , sed xiv. Aliæ epochæ annorum Arabicorum , & Mundii , eadem in editione , non huic anno , sed superiori conveniunt DCLIII : nempe annus mundi Eusebianus MMMMMCMCLIV. & Arabum , seu Hegiræ , CXXXVI. Quod chronologicis relinquimus.

54. Hoc verò tempore scriptam fuisse hanc,

^a Num. 414.
^b In epistola ad Albertum Fur nensem Chronicum præliminari.

^c In epistola ad Traitemundum , cui Chronicum dedicat.

hanc, ut auctor vocat, *Epitomam*, ex his illius verbis patet: *Fiunt igitur (versus finem ait) ab exordio mundi usque in Eram cœptam septingentesimam nonagesimam secundam &c.* Prius autem eodem sensu, quamvis obscuriore aliquantulum propter incorrectam lectionem ac stribiliginem stili, sententiâ, *Era DCCLXXXII. completâ, atque incipiente iam tertâ (dicere vult DCCLXXXIII.) Romanorum sexagesimus octavus (Imperator) Constantinus Leonis filius post patrem imperio coronatur, regnans annis. Tot (corrige, regnans annis tot; neque enim potuit aliter, quot regnatus esset annis vivus adhuc princeps cum auctor hæc scriberet significare; ideoque ibi relictam ab eo fuisse lacunam credimus, aut eius loco adverbium illud tot, quasi numerum postea subrogaturo) peractis à principio mundi usque in anno Constantini X. (iam diximus XIV. corrigendum) peragente V. M. DCCCCLIV. annum peragentem: hoc est, qui tunc currebat, opposuit annis peractis, barbaro, nempe suo, more. At quæ minus attendit vir cetera industrius, si quis aliis inter *Historicos* nostros, Ambrosius Morales, quem honoris causâ semper nominamus, dum ad inferiorem ætatem, hoc est ad Garsiæ Regis tempora qui anno nongentesimo duodecimo^g Legione regnare coepit Isidorum hunc refert^h: Sebastianoque Salmanticensi, alio eiusdem commatis historico, iuniorem facit. Nec mirum, cum revera is Isidori hocce Chronicon quod Sandovalius publicavit eius nomine inscriptum nusquam viderit. Attribuit quippe huius operis seu epitomes quædam Sebastiano nuper laudato Salmanticensi: quod qui attentè observabunt non semel deprehendentⁱ.*

^g Morales lib.
15. cap. 34.
^h Lib. 12. cap.
40. in fine.

ⁱ Lib. 12. cap.
53. & cap. 54.
^k Lib. 13. c. 9.

^l Lib. 12. cap.
68. 69. 72. 75.
58. 65. 40. 48.

25.

^m Lib. 12. cap.
40. 57. 59. 64.

65. 66. lib. 13.
cap. 2. 3. 4. 5.

ⁿ In *Chronic.*

Hisp. an. DCXII.

DCXVII. DCXXI.

DCXXXI.

DCXL. DCXLII.

DCXLVI.

DCXLVII.

DCLIII.

DCLXXVIII.

DCLXXXI.

DCLXXXV.

DCCII. DCCX.

DCCXIV.

DCCXVIII.

DCCXIX.

DCCXXVII.

DCCXLII.

DCCXLVII.

liæ *Historicorum* edidit, pag. 785. nempe ex Sandovalii editione. Rodericus certè Toletanus præful adeò usus fuit Isidori hac historia, ut integra passim exscribat inde capita^o: cuius cum Isidorianis verbis collatio haud parum sanandis Chronicæ huius vulneribus conducere poterit. Nec solum in Hispaniæ, sed & in Arabum historiam huius verba transtulit, computo eius adhærens, quod apud Isidorum, demitis scripturæ erroribus, exactissimum est, ut Petrus Marca iam laudatus observavit^p. Exstant quidem in Hispania huius historiæ, seu epitomes Isidorianæ aliquot mss. exempla.

56. Sandovalio, uti diximus, prestò fuere codices duo^q, alter Oxomensis Ecclesiæ, absque auctoris nomine^r, alter Complutensis: quorum posterioris, atque item tertii iussu Francisci Cardinalis Ximenii descripti ope, D. Iosephus Pellizerius regius chronographus, vir diligentissimus, exemplum quoddam suum se correxisse alicubi^s ait. Quartum vidit Petrus de Marca in bibliotheca Parisiensis Navarræ collegii, ut ipse refert *Benearniensis hist.* lib. 2. cap. 1. Fortasse & in Lusitaniam penetrarunt alii; cum Andreas Resendius in *Antiquitatibus Lusitanis*^t, Isidori Parcensis opuscula horrido, parumque culto sermone, eaque imperfecta, & mendis sententissimis scatentia circumferri, de Pace urbe loquens adnotaverit. Vereque ita est; cum auctorem hunc non minùs propria & innta, quā ab exscriptoribus inficta vulnera miserrimè debilitaverint.

57. Cur ergo accuratiorem aliam, & luculentiorem huius operis editionem invident nobis ii, qui otio & industriâ inter nostros valent, habentque ad manus, unde in publicum profint, inutilia alia; aut quidem non sic utilia, prætermittentes. Exspectari quidem hoc posset à laudato Pellizerio, amico nostro, qui potiori labore collationis & correctionis iam se esse functum ait (sed hic iam fato cessit quum hæc in incudem revocamus); aut à D. Gaspare Ivañez de Segovia Marchione Acropolitano (& nunc Mondexarense); aut à D. Ioanne Luca Cortesio cive meo, quum hæc scribimus uno ex iudicibus, qui in regia Matritensi curia criminibus vindicantis invigilant: qui cum de harum antiquarum literarum & Hispanæ totius historiae sit callentissimus, optimosque codices mss. sive penes se, sive in amplissima & horum instructissima Excellentissimi Comitis *de Villa-Umbrosa* Castellæ magni Señatus præsidis (nunc iam Excellentissimæ Comitissæ eius viduæ) bibliotheca ad manum

^o Lib. 2. cap.
17. cap. 19. 20.
22. lib. 3. cap.
12. cap. 13. 14.
15. & aliis, &
in *Hist. Arab.*
cap. 11. & aliis.

^p Lib. 2. *Hist.*
Benearnie. c.
1.

^q Meminit
Sandovalius in
epigraphe editionis.
^r Ut idem ait
in Notis pag.
359.

^s In *Annal.*
Hisp. post Maurorum irruptionem
mss. quo-
rum partem vi-
dimus, & in Bi-
blioth. Pellize-
riana fol. 146.

^t Lib. 4.

55. Alias ea quæ in Chronico leguntur Sebastiani, pro Isidorianis laudat^k. Sæpiissimè verò Roderici Toletani, aut Lucæ Tudensis, aut Rhasis Arabis aliorumve testimonio utitur^l, ea referens, quæ in Chronico seu epitome Isidori nunc habemus: quod utique non levi culpæ ei fuisse, si antiquiore & æquali Scriptore prætermisso, quatuor ferè saeculis iuniores historicos dicendo testimonio sisteret. Tandem aliqua, Isidorum laudans, memorat^m, quæ ab eius hac epitome disparuerere. Exempla horum omnium in ora libri dedimus, ne retardaremus properantes. Ioannes Vasæus vidit certè Chronicon hocce, atque passim ex eo, quæ quidem edita habemus, refertⁿ; desinitque eo uti ubi id absolvitur. Decerpit quoque inde quædam fragmenta ad Galliarum res pertinentia Andreas Quercetanus, & primo volumine Gal-

num habeat: si per negotia publica ei licet, debebit utique, ut genio suo obsequatur, hæc & alia vetustatis monumenta in publicum industriâ suâ, hoc est, quām potest, integra & à mendis purgata, de-promere (1).

58. Et quidem Isidorianum hoc si quod aliud è nostris Chronicō, operā istā indiget, ut propriis tantum suis stili plagiis foedum, quod erit sibi ipsi constare, in conspectum hominum iterum veniat. Propriis tantum suis stili plagiis diximus; cùm ambigi nequeat tale è manu auctoris exiisse, portentum potius quām Chronicō (ait Ioannes Vafæus ²) Adeò prodigiosè scribit, & gothicè potius quām latinè. Quócum convenit, uti audivimus, Resendius, qui tamen barbaro auctoris sermoni super-addita ac foris venientia agnoscit menda.

59. Sed quod de Isidori ætate diximus, verbis huius eiusdem operis confirmatum, præter Moralis iam laudati opinionem, in controversiam fortè venire faciunt codices, qui Isidoro iuniori hanc epitomen adscriptam habent: quo ipso *Iunioris* titulo appellatur aliàs Isidorus Chronicī alterius universalis ab initio mundi Scriptor, quem Hispalensem adstruximus loco suo præsulem extitisse. Unde non tam hunc, quām Pacensem, (quem respectu Isidori Hispalensis eo senioris *Iuniorem* dictum existimabant), utriusque historiæ, tam universalis quām particularis, auctorem fuisse sibi persuasere ii, quibus Isidorus Cordubensis Episcopus Hispalensi antiquior, atque iccirco dictus *senior* minus fuit notus. Quem incurrisse errorem eos qui *Generalem historiam* iussu Alphonsi Regis X. cognomento *Sapientis*, composuerūt ³; atque item Ioannem Aegidium Zamorensem Franciscanum sacerduli xiv. Scriptorem ⁴, qui *Historiam* istam generalem ducem erroris habuit, minus mirandum est, quām hoc eodem hæfisse vado Pelagium Ovetensem Episcopum, duodecimi sacerduli historicum; siquidem hic auctor est eius operis sive Chronicī, ex variis Chronicis coagmentati & usque ad ætatem suam continuati, cuius & suprà habuimus, & de rebus huius Pelagii agentes mentionem habebimus. Qui sane auctor in præfatione ita scribit: *Carissimi fratres, si Chronicam hanc, quam aspicitis, bono (non dono, ut excusum est ⁵) animo eam legeritis, invenietis, quomodo iunior Isidorus Pacensis Ecclesiae Episcopus, sicut in veteri Testamento & novolgit, & per Spiritum san-*

ctum intellexit: ita ab Adam usque ad Noe; & usque ad Abraham, & David; & usque ad adventum nostri Redemptoris; & de Iudicibus, sive & de Regibus in Israel; & inde de Romanis Regibus, sive Imperatoribus, & de Wandalis, & Alanis, sive & Suevis Hispaniae Regibus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audiuit plenissimè scriptit.

60. Quibus verbis non tantum generale S. Isidoro Hispalensi attributum ab exordio rerum Chronicō, sed & *Wandalorum*, *Alanorum*, & *Suevorum historiae* eidem sanctissimo Hispalis præsuli adscriptæ, Pacensi Episcopo, seu iuniori Isidoro, adjudicantur. Quinimmo cùm *particularis* huius, de qua nunc agimus, Pacensis epitomes, tot inter chronographos, ex quibus systema suum historicum se confecisse Pelagius Ovetensis prodidit, nusquam meminerit: simile vero est quandam partem generalis Chronicī iam laudati fuisse ab eo hanc epitomen existimatam. Profectò quidem nec oculos nec mentem habent qui ab eodem pectore atque eodem calamo *Generale* illud mundiale, ut ita dixerim, *Chronicon*, è nullo sermonis dehonestamento turpe, sed bene latinum, simulque barbarum hocce aliud, vix semi-latinum, Pacensis Isidori nomine publicatum, derivare potuisse, sive aliorum sive suis oculis credunt.

61. Huic errori proximus error est vulgaris typis factæ Roderici Toletani historiæ. Hæc enim fine libri 2. cùm Beato Isidoro, hoc est Hispalensi Gothorum originis usque ad quintum annum Svinthilæ Regis historiam adscriptisset; & S. Ildephonso eorundem Gothorum, Alanorum, Wandalorum, & Suevorum, à quinto Svinthilæ anno usque ad xviii. Reccesvinthi rerum gestarum continuationem: subiunxitse creditur: *Et Isidorus iunior, qui à principio mundi incipit Chronicā, usque ad octavum decimum Reccesvinthi annum fideliter prosecutus, & ad destructionem Hispaniae per Arabes ipse scriptit.* Ita enim concluditur hic liber Roderici secundus in editionibus. Quod quidem glossema est, furcillisque hinc eiiciendum, idque à mss. libris abest: quod in ora Francofurtensis huius historiæ editionis in *Hispaniae illustratæ* annotatur systemate. Cùm præser-tim Hispalensem scripsisse Chronicō ab initio rerum, non utique Gothorum tantum temporis, iam quum de eo egimus liquidò ostensum fuerit; Isidori verò huius

¹ Chron. Hisp. cap. 4. num. 11. ² par. cap. 50. pag. 242. ³ Tract. 6. ⁴ Adversariorum MSS. qui est De philosophorum, & Hispaniæ doctorum perspicacitate. ⁵ A Pellizerio in observation. ad Chron. Dulcidii Salm. int. fol. 15. Barcino-ne MDCLXIII.

(1) Isidori Pacensis Chronicō utcumque melius habitum vulgavit Matriti Franciscus Berganza Bene-

dictinus 1729. & post eum Cl. Florezius cum non-nullis vetustis codicibus collatum T. VIII. à pag. 274.

Pacensis operum nullo , ad quæ ipse refert se , nedum in hac epitome , qua de agimus , significetur ab illo usque primordio rerum historiam eum pertexuisse. Legerem plane libens Roderici testimonium istud in verso parùm ordine , ut constet sibi , & sustineri possit : *Et Isidorus iunior , quod à principio mundi incipit Chronicon , usque ad XVIII. Recepit in hunc annum fideliter prosecutum (ab Ildephonso scilicet) , & ad destructionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit.* Quod verum est (1).

62. Aequè , sed aliâ quidem viâ , deerâsse mihi videntur , qui tot Isidores multiplicant , quot fermè opera huius nomine sciunt inscripta. In quorum numero habeo D. Iosephum Pellizerum chronographum regium , mihiq ; sine præiudicio tamen veritatis amicissimum (dum vivet) caput. Qui in observationibus ad Chronicon , quod superioribus annis primus edidit , existimabatque Dulcidii esse Salmanticensis Episcopi ^a , septem non minus agnoscit. Primum Isidorum Cordubensem circa annum CD. ad libros quatuor Regum commentarii , & utriusque Testamenti allegoriarum auctorem. Hunc Pseudo-Dexter in duos divisit ^b , Cordubensem utrumque Episcopum , qui fortè nullus usquam unquam fuit , uti de quinti sæculi Scriptoribus loquentes suspicari nos diximus: Pellizeriusque Hispalensi est iniurius , qui *Allegoriarum* librum ei abiudicat.

63. Secundus eiusdem Isidorus est Hispalensis nuper laudatus , *Etymologiarum* Scriptor. Tertius verò alias eiusdem Sedis Episcopus , eo iunior , idemque Cæsarau-gustanus antistes. Et huic quidem non tantum Chronicon Isidori nomine inscriptum , & ab exordio rerum usque ad Wambanis primum annum continuatum ; sed & historiam Alanorum , Wandalorum atque Suevorum Isidoro Hispalensi æquè tribui solitam , adiudicat. In quo inflictam Hispalensi magno Isidoro alteram à Pellizerio

iniuriam depulsavimus , dum de huius vi- ri sanctissimi rebus & libris commentare- mur. Eoque magis quòd non alium nisi hunc Isidorum Ecclesia Hispalensis , nul- lumque Cæsaraugustana in catalogis suo- rum Episcoporum annotatum habeant. Re- mittit quidem huius dicti sui probationes ad ordinem Gothorum Pellizerius : de quo nihil scripsit , neque eo loci , neque ali- bi ; saltem Chronicon , de quo loquitur , id esse ait , quod , tamquam si Isidori Pacen- sis esset , Pelagius Ovetensis Episcopus cen- toni suo paulò antè laudato intexit ; ac Lucas Tudensis , tamquam si magni Isido- ri esset , continuavit , hoc initio conspi- cuum : *Brevem temporum seriem per gene- rationes & regna primus ex nostris Iulius Africanus &c.* quæ quidem præfatio est ad Chronicon , non ipsum Chronicum ini- tiūm. De his tamen satius erit eò Lecto- rem nos remittere , ubi de sancto Hispa- lensi Archiepiscopo , & eius Chronicō abun- dè egimus.

64. Quartus Pellizerii Isidorus ille est , qui *Peccatorem* sese appellans , collectio- nem epistolarum Decretalium & Concilio- rum edidit. Sed neque hunc fuisse usquam forsan apud nos revera huius operis aucto- rem , in Isidorianis quoque rebus annota- tum relinquimus. Quintus eiusdem Isido- rus est Sætabitanus Episcopus (2) : cuius esse inquit librum *De significatione nomi- num*. Sed estne hic idem cum *Allegoriarum* libro , quem *De nominibus legis & Evan- geliorum* Braulio appellat ; an glossarium quod Isidori , seu Isidorianarum glossarum adnotatur titulo ? Ampliamus interim ab aliquo qui eius schedis utatur , docendi. Sanè auctor huius Sætabitani Episcopi Luit- prandus est ad annum DCLXXXI. cui ta- men ille collectionem Conciliorum attri- buit. Mirorque Pellizerum in hoc homi- ne constituendo , quod alias minimè solet , Luitprando detulisse.

65. Sextus illi Isidorus Pacensis , de quo

(1) Sistimus Roderici verba quibus secundus de Re- bus Hispaniæ liber clauditur , qualia in Regiæ Bi- bliothecæ Matritensis codice circa annum MCCC. exarato leguntur , nimirum : *Et cum Beatus Isidorus descripsisset Gothorum originem usque ad quin- tum annum Regis Suynthile. Sanctus Ildephonsum descripsit tempora Gothorum. Alanorum. Vandalo- rum. & Suevorum à quinto anno! Suynthile usque ad octauum decimum Recensuyndi. & Ysidorus iunior. qui à principio mundi incepit Cronica! usque ad octauum decimum Recensuyndi annum! fideliter prosecutus etiam usque ad destructionem Hispanie per Arabes!* ipse scripsit : Quo loco verba saltem illa usque ad octauum decimum Recensuyndi annum otiosè repertuntur , neque Iu- niori seu Pacensi Isidoro quadrant ; uti nec præ-

cedentia qui à principio mundi incepit Cronica.

(2) Uter autem fuerit inter cognomines ? Nam binos per hæc tempora Sætabitanos Episcopos Isidores To- letanis Synodis interfuisse reperi : priorem nimirum qui XII.^a anno Christi DCLXXXI. celebratae deci- moquinto loco subscriptis : cui successit Asturius , ex- statque eius subscriptio XXXIV. ordine in Syno- do XIII.^a anno Christi DCLXXXIII. celebrata : in sequenti autem seu XIV.^a Sætabitana Sedes vacat ; & posteriorem , qui duabus quæ consecutæ sunt Syn- odis XV. & XVI. annis DCLXXXVIII. & DCXCIII. habitis interfuit , & priori quidem LV. loco ; posteriori autem XLII. subscriptis. Neutrius autem horum inter Scriptores meminere Julianus , Felix , Honorius &c.

quo nunc sermo , qui scripsit *Chronicon Arabum anno DCCLIV.* quod verissimum est. Septimus tandem Isidorus alter de *Beja Episcopus* (cur non *Pacensem* & hunc dixerit ignoro , cùm Pax sive *Pax-Iulia Beja* sit) , quem semper hoc dignitatis nomine Ambrosius Morales passim huius historiam laudans appellare solet. Cuius esse ait Pellizerius *Chronicon* , quod sic incipit : *Sex diebus rerum omnium creaturam formavit Deus* : quasi hæc non essent ex initio illius *Chronici* verba , cuius præfationem esse diximus illam antea , uti *Chronici* ab hoc diversi principium , laudatam. Saltem hoc ultimum , duos nempe Isidores eiusdem *Pacis-Iuliæ Episcopos* fuisse , alterum epitomes Imperatorum & Arabum , quâ utimur , auctorem : iunioremque alterum qui hanc continuaverit , quaque nos caremus , ex indicio tantum *Moralis* notum , ut admittamus persuadet bona fides candidi huius *Historici* ; & quod is *Arabum istum chronographum Isidorum* non vedit , posteriorem verò in manibus semper habuit. Nec prior ille vivens & scribens Erâ DCCXCIII. sub Constantino Leonis filio Imperatore Orientis pertingere vitâ aut commentariis potuit ad *Garsiam Legionis Regem atque Eram CMXL.* sive annum CMII. Si ergo Pseudo-Dextro ac Pellizerio aures dabimus : Isidori duo *Cordubenses* , duo *Hispalenses* , duo denique *Pacenses* erunt , Scriptores omnes , ultra illum *Sætabitanum*. Sed ego cras fortè , ut in proverbio est , hodie nihil credam.

66. Multiplicatione ista nunc afflictâ ; duplique Isidoro , Hispalensi altero , *Pacensi* altero , iunioreque isto respectu illius senioris contenti (1) , ad alia eiusdem *Pacensis* opera nos conferamus. Meminit ipse unius , duorumve , ab hac *Epitome* diversorum , nempe alterius *Epitomæ* , sive *epitomæ temporalis* , ut ex his eius verbis patet , cùm de orientalium Arabum duce *Belgi* , & occidentalium ductore *Humeia* *Abdelmelici* filio , inter se proeliis agearet. *Sed quia nequaquam* (ait^c) *eam ignorat omnis Hispania* : *ideo illa minimè recensere tam ysraica* (2) (sic editum est) *bella ista* *decrevit historia* ; *quia iam in alia epitoma* , qualiter cuncta extiterunt gesta , patenter & *pagina*liter manent nostro stilo con-

scripta. Et postea^d : *Quisquis ergo huius rei gesta* *cupit scire* , ad singula ad *Epitoma temporalia* , quod dudum collegimus , cuncta reperiet enodata : ubi & prælia *Maurorum adversus cultum* (Christianum scilicet) *dimicantium* , cuncta reperiet scripta , & *Hispaniæ bella* eo tempore imminentia releget adnotata. Ex quibus videtur in hac eum *historia* prolixè & specialiter de *Maurorum* cum *Gothis* , & inter seipso proeliis , trâsse.

67. Aliud ab hoc opus , *Verba dierum sæculi* nuncupatum , significari ab eodem de *Arabum* adhuc mutuis cædibus agente his verbis videtur : *Reliqua verò gesta eorum* , qualiter pugnando ; & nonne hæc *scripta* sunt in libro Verborum dierum sæculi , quem *Chronicis præteritis* ad singula addere procura-vimus ? Dicas paraleipomena , seu prætermissa quædam in superiorum ætatum *Chronicis* hoc libro contine ri. At habuerene ex duobus his aliquem , aut *Morales* qui toties *Pacensi* ea tribuit^e quæ in eius edita *Epitome* non leguntur ; aut *Ioannes Mariana* , qui ex *Isidoro* eodem *Pacensi* constare ait^f *Reges nostros à Reccaredo descendere* , ac^g postremum *Regum Gothorum Rodericum exstructum à Witiza parente eius prope Cordubam urbem palatium amplificâsse* ? quæ duo etiam in *Epitome* frustrâ quæsieris. Nîl aliud , respondeo , quâm , ut rem acu tangere pos sis , exempla illa , quibus uterque auctor olim fuit usus , consuli oportere. Hæc autem de *Isidoro Pacensi* habuimus dicere.

^e Uti suprà notavimus.

^f Lib. 6. c. 1.

^g Lib. 6. c. 21.

C A P U T IV.

Huius octavi sæculi Scriptoribus falsò adiudicantur à Pseudo-historicis VENANTIUS monachus , IOANNES Hispalensis antistes , GUDILA sive GULLITA Toletanus , ISIDORUS Sætabitanus Episcopus , SEVERUS monachus , & LAIMUNDUS cognomento de ORTEGA. Huius opus Dé antiquitatibus Lusitanorum. Quando , & à quibus inventum. Eius suppositio detegitur pluribus argumentis.

Bracara unde dicta.

68. Misit quoque huic sæculo manum cacoethes fingendi Scriptores Hispanæ gentis. Pseudo-Luitprandi hæc sunt^h : *Sub Egila floruit Toleti VENANTIUS*

^h Erâ DCCLXXXVI.

Ll 2

(2) *Ysraica bella* , pro *tragica* . In vetusto Etymologiarum Isidori Toletano Codice quem olim cum recentiore alio , & cum Grialii Edito contulimus , extant in membrana vacua Musarum nomina & officia , in quibus , legitur :

Tertia Melpomene traicos fert flendo boatus pro tragicos. In Florezii edito T. VIII. pag. 308. num. 65. tam *tragica bella*.

^c Erâ DCCLXXX. pag. 21. editio-
nis Sandovalis.

(1) Alibi protulimus è Cl. Florezio Ioannis Marianæ *de tribus Isidoris testimonium* : nimurum de *Cordubensi* sive *Seniore* qui ad annum CDXX. sub Honorio vixisse , & nonnulla scripsiisse creditur , quæ tamen non existant : de *Iuniore* sive *Hispalensi* ; ac de *Pacensi* (qui itidem nonnullis *Iunior* respectu priorum audit) *Chronici* quode agimus auctore. Exstat apud Florezium T. VIII. p. 267.

TIUS monachus, qui fecit Homiliam S. Adelphii Toletani Pontificis, quæ falso adscribitur Petro Episcopo Ravennati. Significare nempe voluit sermonem CXXVI. eorum qui S. Petri Chrysologi Ravennæ Episcopi nomine circumferuntur, ingeniosissimi & elegantissimi. Incipit: *Habet hoc Adelphii antistitis sanctus animus.* Atque hunc quidem sermonem, Adelphiique nomen in cuius laudem conceptus fuit, ad Toletanum Adelphium referri non improbabiliter posse credidit Toletanus Pseudo-Luitprandi ac similius profligatae fidei librorum architectus. Sed quamvis non perfundatoriè hanc Episcopo urbis suæ laudem asserere, corrogatisque undique officinæ suæ auctorum testimoniis confirmare sit conatus: miserè is suis ipsius probationibus adeò se illaqueavit, ut non aliunde opus sit refellendo huic falso argumenta colligere. Inde enim constat eundem Venantium qui Adelphi laudes eo sermone compilasse dicitur, & circa annum DXCVIII. florente adhuc sub Reccaredo Rege Gothorum imperio; & post annum DCCLXXI. adulta iam captivitatis calamitate, Adriani Pontificis tempore, hoc est duobus ferè post integris sæculis, vixisse.

69. Primum sic probo. Adelphius, & Sermonis auctor æquales fuere; nam hic grates ibi Adelphio habet, quod in domum ipsius venerit atque eius audientiam (hæc eius verba) concupierit. Adelphius autem Toletanus factus fuit Episcopus anno DXCVIII. referente Maximo ad hunc annum. Qui ipse Maximus Venantii meminit¹. In cuius laudem (Adelphi) Venantius Toletanus composuit homiliam, quæ incipit: *Habet hoc Adelphii Pontificis sanctus animus, quæ falso inscribi solet Petro Ravennati cognomento Chrysologo.*

Et in fine Chronicæ²: *Venantius Toletanus eximius fuit concionator, quem rediens (Metis quo transierat, Toletum) optavit audire sanctus Adelphius Episcopus. Is ex Metensi civitate Toletum misit ad Venantium tunc Toletanum Archiepiscopum &c. Gerræ, gerræ. Sed quæ ad minus evincunt, Maximi saltem huius fide quem dedit Fuldensis inventio, Venantium Adelphio, atque utrique Maximum fuisse æquales. Maximus autem obiisse dicitur anno DCXVI.¹*

¹ Huic autem concordat etiam Pseudo-Iulianus, qui Venantium notat³ anno DCIII. Toletanam sedem Aurasio vacuam reliquisse.

70. Alteram propositionis partem, nempe post ducentos ferè annos eundem auctorem homiliæ, hoc est Venantium, vixisse, Pseudo-Luitprandus nos docet. Sub

Egila (inquit⁴) floruit Toleti Venantius monachus &c. Hunc autem Egilam seu Egilanem, abbatem prius Agaliensem, Episcopum deinde Eliberitanum, eum esse ad quem Adrianus Papa, scilicet huius nominis primus, scripsit epistolam, idem testatur auctor⁵. S. Papa Adrianus scribit ad Egilanem Episcopum Iliberitanum Ex-abbatem monasterii Agalienis Toletani. Adrianus autem in Pontificatum non ante annum DCCLXXI assumptus, viginti quatuor annos administravit. Si ergo sub Egila Adriani Papæ æquali monachum adhuc octavo iam exeunte sæculo egisse in monasterio Agalieni Venantius dicitur: nec potuit Adelphium domi suscipere, nec Maximo esse notus: quæ omnia sub finem sexti sæculi contingere debuerunt. Hæc autem mala conditio est mendacis, vestigia saepe sui, quibus deprehendatur, incautum relinquere.

71. Huius commatis, hoc est falsi, in Luitprando est, quod sæculo isti IOANNEM adiudicat Hispalensem archiepiscopum arabicæ linguæ callentissimum, & Bibliorum facrorum in hanc linguam interpretem; cùm vel proximè sequentis, vel eo adhuc inferiorum revera sit: quode loco suo videbimus.

72. Fingit etiam larvatus alter historicus eiusdem farinæ Iulianus, GUDILAM sive GULLITAM Toletanum, historiam quandam sub captivitatis tempora conscriptissime. *Obsessa mansit civitas (de Toledo inquit⁶) pli quam tres annos; eveneruntque utrimque res magna, quas Gullita Toletanus historiæ mandavit ad posteritatem: quæ manet adhuc in tabulario S. Iustæ, unde hæc ego descripsi.* Valde suspicor pro Gullita substituendum Gudilam: scilicet ficalneum, cuius paulò antè meminerat Hieronymus Higuera, genus suum ficalneorum, sive (quod idem sonat vulgari lingua) Higuerarum, ut sic dicam, omnibus numeris absolutum, antiquissimum, patriæque proficuum describere voluit. Tabularium verò S. Iustæ Toletanæ Lararium fuit prorsus Deæ Fabulinæ, cui nullus qui sapiet ut spero litare cupiet.

73. Eidem auctori affigere lubuit huic sæculo ISIDORUM quendam Sætabitanum Episcopum eundemque cum eo, qui collectionem dedit epistolarum Decretalium, & Conciliorum, cognomento Mercatorem, seu Peccatorem, comminisci. Florebat Isidorus (inquit⁷) Mercator, venitque ad annum DCCCVIII. fuitque Episcopus Sætabitanus (male editum Sætabitanus): scripsit amico suo fideli (an Fideli?) monacho Benedictino, qui fuit collector eiusdem Isidori. Vi-

¹ Eodem anno DXCVIII. §. III.

² Ad ann. DCXII. §. 16.

³ Luitprandus ad hunc annum.

⁴ Chronico n. 312. & 313. & Adversario

⁵ 452.

* Ubi supra
erâ DCCLXXXVI.

⁶ Erâ DCCLXXXVI.
ann. DCCLVIII.

⁷ Num. 386.

⁸ Num. 378.
in Chron.

Vixit plusquam CXVIII. annos, scilicet, ut dixi, ad annum DCCCVIII. die xv. Maii. Huic testimonio præterquam quòd veriora & solidiora, de rebus agentes S. Patris Isidori, & hac Isidoriano sub nomine vulgari collectione Conciliorum, oppo-
suimus: repugnat quoque collaçtaneus Iuli-
ani Luitprandus, qui anno DCLXXXI.
hoc est annis cxxvii. ante eum annum,
quo vitâ functus à Julianu dicitur, Epi-
scopum iam urbis suæ Sætabis Toletano
Concilio XVI. interfuisse ait (1). Nempe hi-
terræ filii sic se ipsi debellant.

74. Scurra item pseudo-historicorum Haubertus centenario annorum huic SEVE-
RUM contribuit monachum Cæsaraugua-
stanum: qui cùm valde concionator (ver-
bo eius) esset, anno huius sæculi DCCLIX.
Romæ obiit.

75. Sed LAIMUNDUS dici ante alios de-
buit inter huic sæculo temerè adscriptos
historicæ rei auctores. LAIMUNDUS, cognome-
nto de ORTEGA Lusitanus, omnibus an-
tè ignotus auctor nec ulli unquam visus,
venit in posteritatis cognitionem, & è
latebris emersit Alcobaziensis monasterii
Portugallæ amplissimi bibliothecæ, operâ
Bernardi Britti eiusdem ordinis ac domûs
Cisterciensis monachi, & Portugallæ cla-
rissimi historiographi: qui primum in ve-
stibulo *Monarchiæ* suæ *Portugallæ* vulgaris
linguæ, quasi viam præstruendæ fidei re-
bus his quæ testimonio huius dicendæ
erant, prudenter muniens: repertum à
se in laudata bibliotheca Laimundi huius
multis libris constans opus de *Antiquitatibus*
Lusitanorum latinâ linguâ scriptum,
gothicisque characteribus in membranis
crassioribus exaratum, tabulisque vaccina-
pelle alba coopertis, æneisque ornamentis
exteriùs munitis compactum, non sua i-
psius dumtaxat sed & cuiusdam Hieronymi
de Souto, districtûs eius Auditoris ut
vocat sive Iuridici; nec non & Francisci
à S. Clara eiusdem domus Alcobaziæ Ab-
batis, simulque Generalis ordinis sui Ci-
sterciensis per Portugalliam Reformatoris
attestationibus in publica instrumenta de-
ductis comprobare curavit; posterisque rei
novitatem haud æquo forsan animo suscep-
turis, quomodo posset, commendare.

76. Ex his autem instrumentis dedu-

citur inscriptum fuisse operi undecim libris
contento: *Laimundum De Antiquitatibus*
Lusitanorum, cuius principium: *Lusitanæ*
initium &c. finisque: *Lusitanæ gentes sub*
Mauris annis pluribus quietvere; ostendique
ex ipso codice scriptum fuisse eum anno
Christi octingentesimo septuagesimo octa-
vo. Huius verò auctorem Laimundum tem-
pore eo vixisse ac scripsisse, cùm Hispani-
arum regnum gothicum in Maurorum
ditionem miserabiliter sub Roderici Re-
gis tempora conversum fuit: cuius Regis
capellanum se fuisse eundem ostendere vi-
deri alibi, nempe altera parte *Monarchiæ*
Lusitanæ lib. 7. cap. 1. Brittus annotavit.
His notis Brittus conspicuum reliquit no-
vum suum atque illaudatum anterioribus
sæculis Laimundum, qui ante octo sæcu-
la floruerat: eum nempe, qui ab initio
rerum & conditura Hispaniarum populi,
immisissque huc post diluvium Noachi
nepotibus initium historiæ summis; & ad
ætatem usque suam, hoc est, usque ad Hi-
spaniæ excidium perduxit.

77. Nec dubitari debet, hoc Laimun-
do adscriptum opus in laudata monaste-
rii Alcobaziæ bibliotheca aliquando exsti-
tisse; eo quòd Antonius Brandanus, & is
Cisterciensis eiusdem domûs, qui Bernardo
Britto in scribendæ Lusitanorum historiæ
munere aliquando successit, liquidò id affir-
mat: adiungens, visum quandoque librum
ibi à D. Fr. Augustino à Castro Braca-
rensi Archiepiscopo, cuius tunc adhærebat
lateri Gaspar Alvari à Lofada Portugallæ
archivi custos, à quo ipse certior dere fa-
ctus fuit Brandanus. Et, quod potiori lo-
co habeo, testis oculatus Franciscus Ma-
cedo à S. Augustino Lusitanus horum tem-
porum, multorum omnis generis librorum
confector insignis, vir multisius & elo-
quens, qui ante paucos annos Patavinus
professor sub Venetis in eorum urbe prin-
cipe, aut Patavii degebat, in quadam
responsione ad Notas nobilis critici Ano-
nymi, (is est N. Sparverius Veronensis,
in *Apologia Thomæ Mazzæ Dominicanî*
pro Ioanne Anno Viterbiensi Veronæ an-
no MDCLXXIV. excusa pagina 41.) In
Lusitania nostra (inquit) nobilis quidam
fuit Regum chronologus, monachus Cister-
ciensis (S. Bernardi vocant ordinis) dictus
Ber-

(1) Iuniorem è Sætabitanis Isidoris XVI. Toletanæ
Synodo anno Christi DCXCIII. habitæ interfuisse
paulo antè diximus. Si ergo vitam ad annum Christi
DCCCVIII. ut Julianus ait, produxit, CXV. annis
Concilio cui interfuit subscriptaque supervixisse di-
cendus est. Illud tamen in hoc Isidoro, quem Pseudo-
Julianus *Chron. ad ann. 378.* Mercatorem cognomi-
nat, Pellizerius autem sub *Peccatoris* nomine Colle-

tionem *Epistolarum Decretalium* edidisse ait, obi-
ter repetendum: in nullo è veteribus Hispanis Con-
ciliorum codicibus Lucensi, Vigilano-Albeldensi,
Æmilianensi, Rivipullensi, Urgellensi, Gerunden-
si &c. Isidori *Mercatoris* nec *Peccatoris* nomen
uspiam legi; neque Decretalium Epistolarum quæ ab
ipso editæ circumferuntur in iis mentionem extare
aliquam.

Bernardus Britto. Hic multa in suis libris retulit cuiusdam Scriptoris antiquissimi (Laimundum appellabant) : quæ quia inauditæ antea fuerunt & auctor ignotus , putabantur vulgo commenta ; idque multi Britto cum sanna exprobabant , quasi ille auctorem illum confinxisset. Quinetiam contrâ scripserunt nonnulli eruditî^s. Pupugit hoc dictum quendam eiusdem Instituti monachum^t , qui honorem & fidem Britti scriptâ quadam apologia vindicavit ; probavitque Laimundum inveniri manuscriptum in regia bibliotheca insignis conventus Alcobaziæ , ubi ego eum ipsemet vidi , quem etiam reddiderant ambiguum illæ cavillationes criticorum ; ac exinde didici minus temerè de Scriptoribus iudicare.

Huc usque Macedo. Quantumvis mirum videri debeat Antonio Brandano eiusdem Cœnobii sodali , atque eius bibliothecæ libros quotidie contrectanti Laimundi codicem latuisse , ut pro eo afferendo aliorum fide opus ei fuisset uti ; ipsum autem codicem hoc nostro tempore Francisco Macedo ibidem repræsentatum , quasi è tenebris iterum emersisse (1).

78. *Quicquid autem sit , librum con-*

tendimus ementito nomine antiqui auctoris qui novæ sit condituræ , in album legitimorum veteris ævi foetuum , quo tempore ignoratur , intrusum : eum minimè , aut non facile admittendum videri. Quod multa neque eludenda persuadent. Primum fabulas Berosianas de antiquis Hispaniæ Regibus ab operis sui initio asserit , quæ primùm ab Anniana Berosi publicatione auditæ sunt , & communī Eruditorum omnium qui aures acetō lotas habent exceptis paucis , qui novo invento parum prouidè idque in examen nondum vocantes crediderunt , suffragio damnantur. Adeò ut necesse sit , huic si credimus , quisquilius Berosi cœno iam demersas , querere iterum , & aliquo existimationis loco habere. Quæ adeò indigna hoc eruditō sœculo rerum catastrophe non multos ab orchestra fortietur plausores. Tam enim ille adhæret Berosiano confictorum Regum catalogo , ut & Laimundus & Berosus verax uterque , aut mendax & commentarius haberi debeat. Quid quòd siccā & ieunam Berosi , qualis ille est , relationem , ea rerum singularitate atque exposi-

tio-

(1) Exstat in Bibliothecæ Alcobaciensis Cœnobii Manuscriptorum Catalogo Olisipone MDCCLXXV. edito pag. 159. Laimundi codex ordine CCCLIII. ita descriptus: *Membranaceus in 8. exaratus , Literâ sœculi XIII. fol. 97. Complectitur Historiam Imperatorum & Pontificum ab Octaviano & Lino usque ad annum 1270. Desunt priora & ultima folia , unde quis sit eius auctor colligi nequit. In medio Codicis diversa literâ (quod maxime notandum), sed antiqua , compositus dicitur à Laimundo Pacensi Capellano Witisæ & Roderici Regum Gothorum. Hæc Anonymus Catalogi auctor. At hic Laimundus longe à Bernardi Britti Laimundo , de quo Noster hoc loco agit , diversus est: quem Britti ipsius fide *De antiquitatibus Lusitanorum inscriptum: undecim libris discretum: integrum, annoque Christi DCCCLXXVIII. exaratum* fuisse constat: *Berosi præterea recoxisse fabulas , Bracarumque ac Lusitanæ origines ab ipsis Noachi nepotibus ad suam usque ætatem , id est ad misericordiam Hispaniæ à Mauris cladem continentis filo deduxisse: quorum nihil exstat in superfite anepigrapho & utrimque mutilo Alcobaciensi codice , cuius auctorem quatuor minimum sœculis priore Laimundo recentiore fuisse liquet ; quippe qui Romanorum Pontificum & Imperatorum Historiam ad sœculi XIII. exitum perducit. Plurimum hæc mihi monstri videntur alere. Ut autem quid de utroque hoc Laimundo sentiam libere edicam: existimo exstisse aliquando in Alcobaciensis Cœnobii Bibliotheca prioris illius Laimundi *De antiquitatibus Lusitanorum* codicem , integrum quidem , quique sœculo IX. inclinante scriptus diceretur , atque iisdem omnino insignitum notis quibus à Bernardo Britto descriptum diximus ; sed ab eodem , aut à Veteratore aliquo recens confictum (cur enim Hispani Lusitanis unum item & alterum Higueram invideamus?) : detectam illico ab Eruditis fraudem , fœtumque adulterinum mature inde subductum atque in cunis suffocatum ne Britto aut paren-**

*tibus probro esset. Interea vero cum novi codicis famâ divulgata plurimi Alcobaciæ eius visundi studio confluenter: ubi se spe ac voto frustratos experti sunt , tum vero maxime adversus Brittum de conficto Laimundi codice rumorem inter Eruditos increbuisse. Ei autem malo quod latius indies serpebat , hac ratione Alcobaciensis Monachis occurri utcumque posse visum fuisse , si uni alicui è male laceras atque adespoticis eius Cœnobii Bibliothecæ codicibus , nomen ac titulus conficti prioris Laimundi codicis in eiusdem medio , ut Anonymus ait , aut ad oras cuiusvis paginae adscriberentur , quasi iis Brittus inconsultè lectis deceptus fuisse ; eoque colore inutram eatenus , quæque deinceps eiusdem nomini innari posset imponitoris ac nugivenduli maculam elueret: id quod præstitum continuo fuit. Atque ita peractam *Laimundi Pacensis Witisæ ac Roderici Regum Capellani* , seu potius Bernardi Britti fabulam suscipiabar. Alias enim , nisi Brittum delirum dicimus , quæ fieri posset ut Laimundum , qui ineunte VIII. sœculo vivere omnino debuit , cum mutili ac subditissimi illius codicis parente , quatuor minimum sœculis recentiore , confunderet? Aut undenam , quæso , tam diversi argumenti atque ætatis codici , qualis hodierius Laimundus Alcobaciensis est , conficti prioris Laimundi Pacensis nomen ac titulus , ætas quoque & Capellani Witisæ & Roderici munus tam apposite aptari , atque obvenire possent , nisi data operâ atque importunitatim subditio quem diximus codici appicita fuisse , fucum videlicet improvidis lectoribus factum? His adde quæ de inventis ab eodem Bernardo Britto in Bibliotheca Alcobaciensi *Angelo Pacensi , Petro Alladio , Magistro Menegaldo* , nemini tamen hactenus mortalium vilis , rerum Lusitanarum Scriptoribus Noster infra in Bibliotheca Hisp. Scriptorum incerti temporis T. II. pag. 257. & pag. 270. in *Mendo Gomez & Menegaldo*. Quin etiam Catalogi Alcobaciensis Auctor bis in Indicibus hunc codicem *Pseudo-Laimundum* vocat pag. 203. & 211.*

tione adiuvat & auget : ut Berosum alium eo quem dicimus antiquorem aut facti rerum lucupletiorem , ante oculos habuisse videatur, quem viæ ducem in ultimæ antiquitatis dirumpendis tenebris secutus sit.

79. Huic parti adiungimus , quòd & Fabium Prætorem sequitur ex libello de *Aureo sæculo* quem dedit quoque nobis Annius , ut idem Brittus lib. I. cap. 10. observavit : quem libellum quo loco habeat Vossius post innumeros è cap. 3. libri I. *De Historicis Latinis*, docebere. Urget secundò Laimundi fidem rarum illo sæculo quo vixisse is dicitur cognomen de *Ortega* : quod ei nescio unde calculo Britti accessit , propinquum illi *de Salazar* quo (ridentes dicimus) Laurentium inclytum Aragoniæ regni ac tertii Ecclesiæ sæculi martyrem indigitare ausus fuit gallus quidem Scriptor ; eique nimio plus in re adeò antiqua atque imperfusibili deferens è nostris aliquis novæ cuiusque rei sectator ardens , magni nominis aliàs historicus & philologus, cuius nomen, quod in hoc non probamus , silentio involvere satiùs duximus (1).

80. Pertinet ad rem itidem , quòd cùm antiquissima & princeps Lusitanorum appellatio non ad totam , quæ à Romanis ita dicta fuit , in provinciarum distributione Lusitaniam pertinuerit ; sed hæc à Lusitanis quodam huius plagæ sive occidentalis Hispaniæ populo , ut Bætica à Bæti fluvio , & à Tarracone urbe Tarracensis dicta postmodum fuerit : Laimundus in enarrandis antiquissimis Hispaniæ rebus, describendoque mythico illo Regum Beronianorum ævo , Lusitaniæ suæ quam laudare pergit totum Lusitaniæ Romanæ tamdiu postea natæ tractum attribuat. Lusitanos autem peculiarem populum Lusitaniæ integræ , quam hi non soli sed cum aliis habitabant nomen peperisse , non difficile est è Ptolemæo colligere. Apud quem inter Lusitaniæ iam tunc Romanæ populos, cùm *Lusitani* , tum post Anæ fluvii ostia *Turdetani* usque ad *Salaciam* & *Cetobrigem* , *Sacrum* ultra *promontorium* , quæ hodie *Alcazar do Sal* , *Setubal* , & *Cabo de S. Vicente* , in meditullio nunc Portugalliaæ , immo & Lusitaniæ Romanæ vocant , *Celti-*

ci item , *Vergonesque* , quos *Vettones* intellico , descripti habentur. Non ergo debuit Lusitanorum res veterimas Laimundus scribens , Lusitaniæ vocabulum , sic suo tempore extensem , iam tunc ad populum finibus contentum haud paulò brevioribus significandum usurpare. Ut colligere inde audeam Lusitaniæ seu Lusitanorum hunc laudatorem non temporis Gothorum esse, ut iactant , quo iisdem Regibus Gothis integra Hispania (hoc est , tres eius prioris divisionis provinciæ , sive posterioris quatuor aut quinque) omnes penè indistinctè subiacebant. Eo enim quid opus fuit aut quo exemplo , unius partis Hispaniæ cum aliis iam confusæ , historiam subtexere ? immo eius sanè temporis fuisse Laimundum inde colligas , quo hæc eius portio sub Portugalliaæ nomine , iam in particularem Regum ditionem à Maurorum manibus erectam iverat : quo tempore opportunum ac decens fuit propriæ gentis seorsum regnatæ laudes , resque olim gestas colligere ac literis consignare.

81. In hoc eodem Lusitaniæ nomine alio arguento Laimundum premimus. Regio Interamnensis quam vocant , inter Durium & Minium amnes sita , Portugalliaæ iam hodie portio , non utique ad Lusitaniam olim , sed ad Tarraconensem priùs, atque inde ad Gallæciam pertinuit : quod intelligi debet non solum de eo tempore quo Romanis paruimus Hispani ; sed etiam de eo , quo Gothis Regibus. Nec nisi restaurata ea regione Interamnensi à Maurorum imperio , stabilitoque peculiari Portugalliaæ regno , auditum lectumve fuit Lusitaniæ vocabulo Interamnensem istam regionem comprehendendi. Portugalliaæ enim novum regnum eius incolæ , ut latino verbo appellarent , Lusitaniam , à maiori eius parte quam Portugalliaæ regnum comprehendebat tunc primum vocavere.

82. Quod cùm ita sit , nonne debuit Laimundus tempore Gothorum de Lusitaniæ sive Lusitanorum rebus tantum scribens , ea solùm in literas referre , quæ Lusitanæ tunc dictæ gentis propria essent? profectò id fines fuerit sibi præscriptos non transfilire , & propositum exsequi. Contrarium tamen per omnes huius historiæ suæ

rium Archiepiscopum Senonensem , Parisis anno 1518. à Iodoco Badio Ascensio editæ , carmen subdidit in quo hæc leguntur :

*Præterea ipse SALAZARIA de gente requiras &c.
Post ingens crevit genus: hinc LARENTIVS ortus
Qui prunas in cruce tulit &c.*

Videndus dicto loco Tamaius , atque omnino Maitairius Ann. Typ. T.I. part. II. pag. 291. & in Not.

(1) Ego vero data id operâ quæsivi ; & facile inveni Ioannem esse Tamaium Salazarium , qui in Martyrologio Hispano T. IV. ad diem X. Augusti pag. 458. Milesiis eiusmodi fabulis incautorum credulitati illudere , aut verius se ipsum cordatoribus illudendum exhibere amat. Gallus autem Scriptor unde hanc nænam Tamaius hausit Petrus Rossetus est , seu potius Nicolaus Puteanus Bonaspes Trecensis , qui Petri Rosseti Laurentiadi ad Trifianum Salaza-

suæ libros agere eum dicet, qui Brittum attentè legerit. Non minus enim res Interamnensium qui Gallæci tunc erant, quæ suorum Lusitanorum prosequitur, atque iis insistit: ut iam iterum inde coniectari primum sit, non Laimundum Gothorum temporis, sed Pseudo-Laimundum eius, quo Interamnenses iam in Portugaliæ ditionem coniecti fuerant, huius historiæ auctorem fuisse.

83. Sed persequamur tandem hunc leporem quærere, vestigia eius colligentes quæ quidem nobis ut capi posset apud Brittum reliquit. Adducit enim hic per totam historiam aliquot è libris Laimundi testimonia, in quæ nobis inquirere relictus est locus. Primum est è libro eius *Antiquitatum Lusitanarum* secundo^a. Audi sis,

Lector, gothici temporis stilum: Celtis enim, quicquid patriæ nostræ hac ætate boni evenit, deberi necesse est. Illi enim turres fracassatas, si forte erant, levaverunt. Et postea: Quasi enim de novo Lusitaniam nostram ipsi fecerunt, & à populis alienigenis, qui tunc Wandalaziam tenebant, armis defenderunt non semel. Canterius (ut dici solet) in porta. Fracassare verbum italicum, & fracasser gallicum, unde nos Hispani fracaso dicimus, gothicus Scriptor sagacium narium securus usurpavit. Necdum inveni hoc annumeratum his, quæ corrupta latinitas, aut exterarum gentium colluvies tribus his linguis novioribus infudit, quæ multi collegerunt viri eruditione ac inexplebili lectione clarissimi

** Vossius De vitiis sermonis, Menagius De originibus linguæ gallicæ.*
^b Vide Britti lib. 1. cap. 27.
^c Lib. 2. c. 6.

Deinde Wandaluziam tunc temporis & ante Maurorum ingressum (qui, & non Wandali, huius vocabuli auctores sunt, ut alibi dicimus) loco Bæticæ positam, si testimonio aliquo idoneo Laimundi assertores confirmare possunt, Laimundus ipse verus & magno in pretio habendus per me Scriptor esto: quo quidem verbo is, non hic tantum utitur ^d.

84. In alio etiam testimonio, cuius idem auctor verba afferit^e, novitatis suæ indicium Laimundus præstat. *Bracadam, vel Bragadam* (ait lib. 11.) ut alii malunt, fundaverunt Afri, qui undis iactati huc appulerunt, & initio fædere cum Graviis postularvere sibi locum urbis: quo dato Bragada exsurgit, indito illi nomine à fluvio Bragada, & oppido unde originem traxerant. Hoc planè est Ioannis Episcopi Gerundensis somnium, quod ante eum nul-

lus somniavit, unde Laimundus tam absurdam rem haurire posset. Bracarios hic posuit Libycam gentem Bracadæ fluminis riparum incolam; Bracariosque istos Carthaginensium milites huc appulso Bracaram constituisse urbem: cuius rei testem Ptolemæum laudat versus finem lib. 3. *Paralipomenon Hispaniæ*. Quam opinionem in medio relinquit Vasæus^f, alii iure reiiciunt. Sed nec Ptolemæus Bracarorum gentis Libycæ; nec nisi *Bagradae* (non *Bragadae*) fluvii meminit^g, quomodo frequentius appellant veteres^h. Callaicorum Bracariorum (non Bræcariorum, uti alii cubi editum ait) recordatur quidem Ptolemæus lib. 11. (quem Gerundensis laudat) cap. 6. inter Durium & Minium gentis.

85. At hoc quid pertinet ad coloniam Bracarorum Libycorum hic positam? Conjecturâ ergo hæc pars nititur unius Gerundensis, qui nimium sanè in originibus nostris deducendis ingenio suo & patientiâ lectorum eruditorum abusus est. Planè Bracares nomen græcum: cuius nationis tota hæc Hispaniæ plaga, quod frequentia eiusce linguæ ostendunt nomina, incolatus fuitⁱ, sive à Braccathis Gallis dicti, quod Florianus & Garibaius censem^j; sive à græco nomine Εγάρειον seu Εγάρα quo velum, quod pudenda cooperit, significatur. *Bracaram* urbem Galli hodie *Bragues*, quomodo femoralia, appellant (1). Scio ab originum studiosis *brachas* gallicum esse vocabulum^k.

86. Existimat autem Vossius antiquissimum videri sibi Orientalis linguarum divisionis nomen. Unde tam ad Hispanos, quæ ad Gallos (omnes enim Europæ incolæ inde venere) derivatum qui dixerit, non ineptè censebit. Nihilominus tamen Brittus Laimundo suo adhærens, & Florianum secutus, (qui Himilconis Pœnorum ducis *Periplum*, sive meridialis & occidentalis Hispaniæ oræ maritimæ lustrationem, quam Carthaginensibus navibus fecisse dicitur lib. 3. cap. 11. descripsit), Florianæ huic narrationi alia quædam addit; & inter ea Pœnorum ab Himilcone in Interamnensi provincia relictorum cum provincialibus pacem iactam, atque inde natam Bracaræ urbis conditio nem à populis Bragadis nuncupatam. Planè Hannonis & Himilconis Carthaginensium fratrum *Periplos* seu navigationes habuit

^a Chron. c. II.

^b Lib. 4. cap.

^c 3. & lib. 4. c. 6.

^d Bochartum
vide lib. 1. Chla-
naam cap. 24.
pag. 532.

^e Iustinius lib.

^f 44. Florianus

^g lib. 3. cap. 26.
Garib. lib. 1.
cap. 10.

^h Vossius lib.

ⁱ 1. De vitiis ser-
monis cap. 2.

^j Menag. in Orig.
ling. gall. Me-
rula Cosmog.
part. 2. lib. 3.
cap. 14.

(1) *Bragam* vernaculè Hispaniæ urbem, & *Bragas* femoralia, atque *Zaraguëllas* dicimus: utrumque tamen vocabulum pæne iam exolevit; quamquam posterius hoc à Chaldæis descendat, quibus סָרְבָּלִים, idem quod femoralia Latinis valet, Daniel. III. vv. 21. & 27. Hieronymo *brachas*: Pagnino *Saraballa*, Ferrarensi Hispaniæ versioni *Calzas*.

buit Antiquitas literis punicis consignata , unde ad græcas transire potuerunt. Nam Hannonicæ Pomponius Mela & Plinius h sèpè , at verò alterius ab Himilcone descriptæ , Plinius idem & Festus Avienus meminere. Quarum duarum solius prioris fragmentulum quoddam exstat non semel Basileæ excusum¹ , italiceque à Ramusio in suis *Navigationibus*^m ; quodque exspectare debemus insigniter ab Isaaco Vossio Gerardi filio , uti ad Melam promisit illustratum. Himilconis verò illa omnino periiit : adeò ut fabulis annumerandam esse Camdenus censuerit , quem icircò Bochartusⁿ reprehendit , cùm eam se legisse in *Punicorum annalibus* idoneus sanè testis Avienus tradat. Quem Avienum si demas , vix est ut ab aliis quicquam de Himilconis re geographicæ exculpere possis ; & tamen Florianus Avenicis aliquid nescio unde superstruxit , quem Ioannes Mariana exscripsit latinè lib. 1. cap. 21. Atque adhuc plura Brittus Laimundo huic , incertis (Florianus ut solet) auctoribus. De quo admoneri lectorum huius Laimundi testimonii occasione , non importunum existimavimus.

87. Alia innumera sunt Laimundi fragmina in utroque *Monarchie Lusitanæ* volumine per Brittum historiæ huic intexta partem è latinis antiquis Scriptoribus desumta , quos haud semel non capit , (è quibus est Ælii Spartiani locus in *Vita Hadriani* de delectu Tarracone habito apud Brittum lib. 5. cap. 13 qui non potuit alter magis contra huius latini historici mentem concipi , de quo lectori iudicium relinquisimus) ; partim incertum unde deducta , totque gestis rebus Lusitanorum , indicis hactenus & inauditis , five rerum circumstantiis , ut barbaro isto utar verbo , locupletia & ornata : ut otio suo non perfectoriè abuti opus ei fuerit , qui Laimundum se tinxit. Sed hanc rem admiraremur hodie magis si Dextros , Maximos , Luitprandos , Iulianos , Haubertos , Liberatos , & huiusmodi monstra , nondum passi essemus.

88. At sistamus aliquantis per Laimundum excusantes , qui potuit quidem plura veterum auctorum iam nunc desperditorum monumenta per ætatem adipisci , de quorum iactura noviores exquisitè queruntur ; ut inde instructus historiam texeret Lusitanam integrum , & non laceram aut ieunam , utpote ex Romanorum , qui ad hoc tempus supervixerent , libris dumtaxat confectam. Sed anne Laimundus , ut alibi veteres Scriptores , quorum studium fuit antiquissimos rerum eventus in com-

mentariis suis præsentes reddere , fidei suæ consulentes confuevere , aliquos rerum Hispaniensium enarratores antiquos , quorum relationibus ipse nitatur , in his suis *De Lusitanorum antiquitatibus* laudare solet? Passivum hoc enim est in quibuscumque historicorum vel geographorum lucubrationibus priscos appellari rerum auctores , ne lubrica maneat narratorum auctoritas. Legimus sanè omnia huius , à Britto paßim perque omnes paginas adducta testimonia ; nihilque invenimus huiusmodi , excepto quòd alicubi secutum se ait^o regestum quoddam antiquatum à Reccaredo Gothorum Rege confici iussum , collectâ ex pluribus Hispaniarum locis materiâ: quod quidem adhuc Roderici tempore , cui à confessionibus fuit , superstes erat.

89. At hoc certè mera fabula est ad arbitrium formata , tamque facilis reiici quām confingi. Quod palmari argumento evincimus , imputata Laimundo ipsi altera veteris monumenti allegatione , quo miserè deceptus , nihilque in tenebris suæ fictionis videns , se profecisse loco alio affirmat^p. Nempe dum res apud nos gestas eo tempore , quo de Romano Imperio Iulius Cæsar Antoniusque decertabant , referre Brittus pergit : nihil se è Romanis Scriptoribus exculturum. His enim annis cùm res alibi gererentur Reipublicæ , altū de Hispanis silent , sed ex uno Laimundo suo , lectores admonet. Hunc tamen belli cuiusdam tunc temporis inter Gallæcos & Interamnenses gesti memorem fidem sequi ait Catonis operum : quod ipse de se affirmit Laimundus. Quæ verè affirmatio absurditatem continet enormis cuiusdam parachronismi. Sive enim Catonem Censorinum intelligat , cuius & *Historiarum* five *Originum* , atque item *De re militari* ab eo conscripti laudantur^q , neque iam exstant libri ; five Catonem Uticensem à quo nihil in scripta redactum fuit , intelligat : uterque ante Octavianī imperium ac Triumviratū tempora. Et quidem Censorinus CVI. ferè annis , hoc est , belli Punicī tertii exordio , ut Plutarchus refert in eius vita , urbis nimirum conditæ DCIV. Uticensis verò anno eiusdem urbis DCCVII. obiere. Vade nunc , & Laimundo (Britte) fidem præsta , qui Catonem eius rei auctorem laudat & sequi se ait quæ saeculo integro post Catonis Scriptoris , Censorii scilicet , fereque triennio post alterius , qui nihil scripsisse legitur , mortem contigit.

Hæc sufficient pro necessitate de Scriptore isto censendi , dum alios nondum amor corripit veram historiam ab his abo-

^o Apud Brit-
tum lib. 4. cap.
26.

^p Apud eun-
dem Brittum
lib. 4. cap. 24.

^q Vossius *De
hist. lat.* lib. 1.
cap. 5.

minabilibus mālē seriorum hominum fictionibus distinctius & enucleatiū expandi.

C A P U T V.

De CLAUDIO Taurinensi in Italia Episcopo, ac de eius erroribus, præsertim negantis imaginum sacrarum cultum. Adversus eum qui scripsierint. Claudio hic diversus à Claudio Clemente Scoto. De tribus Claudiis Clemencibus Thomae Dempsteri opinio; & qualis in historia Dempsterus. ANONYMUS quidam Floris Sanctorum Scriptor. De RODERICO LUCENSI. Historia De memorabilibus Hispaniæ huius forsitan non est. Ægidii Gundisalvi lapsus. THEODULPHUS Aurelianensis Episcopus ex non vana coniectura Hispaniæ adscribitur. Carmen eius circa hoc expenditur. De huius Theodulphi operibus.

90. **S**CRIPTORES sæculi noni caput hoc, & quæ sequentur elucidabunt. Primus verò ætate & contemporalis adhuc Carolo Magno, qui anno DCCCXIV. vitâ decepsit, CLAUDIUS fuit TAURINENSIS Episcopus, pudendum genti nostræ, plus quam literis celebrandum, hominis Hispani nomen. Sed ita postulat bibliothecæ formandæ negotium, quæ non minùs pravè quam innocuè aut utiliter sapientibus, dummodo Scriptoribus, constat. Iconoclasta hic obstinatissimus, sive imaginum sacrarum hostis, Felicis Urgellitani præfusilis de quo iam antea egimus discipulus, ex Hispania nostra unde ortum habuit ad Italos venit Ludovici Pii destinatione, ut sacram, quâ vigebat, doctrinam Italos doceret, factus in eum finem Augustæ Taurinorum in Gallia Subalpina sive Pedemontana regione Episcopus.

91. Ionas Aurelianensis præfusil, quem antagonisten Claudio habuit, cuncta hæc indubia reliquit in opere adversus eius blasphemias conscripto. Quo feliciter (ait) imperante (Ludovico Imperatore Caroli filio) idem Felix (Urgellitanus) in quodam discipulo suo, nomine Claudio, utpote (ut verbis B. Hieronymi utar) Euphorbus in Pythagora, renascitur: qui utique et si non Fidei catholicæ regulam (uti Felix præceptor Nestorianus hæreticus) Ecclesiasticas tamen traditiones quam venenatis tellis per eundem discipulum suum iaculari natus est. De eius patria & educatione & in Italiam profectione, atque infulis Taurinensis, idem paulò post: *Is itaque, de quo agitur, exortus ex eadem Hispania, eiusdemque Felicis discipulatu ab ineunte ætate inhærens, per aliquod temporis in palatio memorati glorioſissimi ac serenissimi, Deo-*

*que amabilis Augusti (Ludovici) in officio presbyteratus militavit. Sed ut aliorum utilitati doctrinâ prædicationis Evangelicæ, quæ illi admodum inesse videbatur, consuleret: ipsius piissimi principis piissima devotione præfus Taurinensis subrogatus est Ecclesiæ. Ibi reprobasse eum, serioque damnasse sacramum imaginum crucisque salutarium signorum usum, Sanctorum reliquias, sepulcraque, prosequitur. Quibus auditis, Theodemirum quendam patrem monachorum ut ab iis desisteret, literis eum admonuisse ait. Theodemirum hunc postea fuisse Calagurritanum Episcopum Pseudo-historici nostri contendunt^r; verè tamen is fuit pars Gallicanæ Ecclesiæ, ut ex Ionæ verbis lib. I. Ioannes Mabillonius, vir eruditissimus, in annotationibus ad *Analecta vetera* ^s prudenter vidit.*

92. Claudium tamen ad has aliis literis sic infolenter respondisse Ionas prosequitur, ut Gallos omnes & Germaniæ fides idolatriæ vanarumque superstitionum laqueis irretitos esse iactaverit. Falsus tamen ipse Ionas, & in contrarium è via recta devians: qui imaginum usum non ad adorationem, sed ad instructionem tantum cum Francofordiensi huius temporis Synodo permittebat^t. Huius Claudii litteras hæc in grande ac prolixum scriptum transiisse hæc eiusdem Ionæ convincunt: *Fertur interea in suggillatione eiusdem abbatis, totiusque Gallicanæ Ecclesiæ tantæ prolixitatis evomuisse libellum, ut magnitudine sua quinquagenis psalmis Davidicum superarit psalterium, de quo nonnisi quoddam excerptum in manus parvitatis nostræ est perlatum, cuius hoc est exordium: Titulus libri: Apologeticum atque rescriptum Claudi Episcopi aduersus Theodemirum abbatem.*

93. Hoc scriptum Ionas refutavit tribus libris, *De cultu imaginum* in editiōnibus antiquioribus nuncupatis; revera autem primo *De imaginum cultu crucisque adoratione*. Secundo specialiter atque iterum *De crucis cultu*. Tertiò autem *De peregrinationibus in urbem conceptis*. Quorum totus tenor, præcipueque iam dicta testimonia, & præfatio integra primi libri ad Carolum Regem Calvum Ludovici Pii filium, cuius Ludovici iussu rem aggressus fuerat directa ostendit perniciosissimum Ecclesiæ hostem Claudium fuisse; neque illum tamen vivere cum hæc in publicum ederet (præmortuus enim fuerat superstite adhuc Ludovico Pio, qui anno DCCCLX. obiit, aut paulò post eius mortem; nam pervenisse ad annum DCCCXXXIX. faltem habetur ex monumento quodam Herigarii Se-

^r Luitpr. ad annum DCCCXL.
Julian. n. 431.

^s Pag. 45.

^t Baron. tomo 9. ad ann. DCCCXXV.n.61.

^{a Italiae sa-}
^{et tomo 4. in-}
^{ter Taurin. Epi-}
^{scopos, col.}
^{1432.}
^{b In Praefat. I.}
^{libri.}

Secusia Marchionis, cuius Ferdinandus Ughellus meminit^u ; sed tamen reliquias eius hæresis extirpatum ire sese ait, adiungens de aliis eius operibus æternâ infamia damnandis : *Sed quia, ut relatione veridica (inquit^x) didici, non modò error, de quo agitur, in discipulorum suorum mentibus reviviscit; quin potius eo docente hæresis Ariana pullulare deprehenditur, de qua fertur quædam monumenta librorum congesisse, & ad simplicitatem & puritatem Fidei Catholicae & Apostolicæ oppugnandam in armario Episcopi (fortè Episcopii) sui clandestina calliditate reliquisse: non sum ausus quin monitu & hortatu filiorum sanctæ Dei Ecclesiæ, opus quod prætermiseram enucleatim discutiendum repeterem.* Hæc Ionas.

94. Eiusdem temporis Scriptor Walafridus Strabo simile quid de Claudi obitu suo ipsius iudicio, etiam priùs quam adversis Scriptorum catholicorum telis confoderetur *damnati*, refert. At quia in Apologetico ipso Claudi hæc verba ad Theodemiri, quod præcesserat, scriptum referenda leguntur, *hoc dixisti, inquis, de Paschali Ecclesiæ Romanæ Episcopo, qui præsente iam corruit vita: necepsit est Theodemirum ante annum huius sæculi vicesimum quartum, qui ultimus vitæ Paschalis fuit, dedisse ad Claudi admonitorias suas literas; Claudiisque paulò post, Eugenio iam Pontifice huius nominis II. ad nefandum Apologeticum scribendum se accinxisse.* Cuius hominis falsa dogmata, præter Ionam, Dungalus presbyter eiusdem temporis (*Dugalus* aliis, & in his Barthio lib. 19. *Advers. cap. 12.*), & Eginhardus ipse *Caroli Magni vitæ* auctor illusiris, scriptis suis convellere curarunt. Prioris liber, *pro cultu sacrarum imaginum aduersus insanias blasphemiasque nianias Claudi Taurinensis Episcopi* Ludovico Pio eiusque filio Lothario Imperatoribus dicatus, exstabat olim in Petri Pithœi bibliotheca^y, editus iam inter veterum PP. monumenta tomo iv. bibliothecæ. Eginhardi autem libelli iam hodie non extantis, *De adoranda Cruce* quem cultum Cladius reprobabat, meminit Lupus Ferrarensis Abbas epist. 4. ad eundem Eginhardum directa^z.

95. Hactenus Cladius Dei ac veræ Fidei hostis. Sed nonne & quædam catholicæ scripsit idem, priusquam bonam exuisset mentem? Utique, si vera certaque dixerit vir diligentissimus Philippus Labbeus in dissertatione *De Scriptoribus Ecclesiasticis*^a, à Bellarmino suo recedens. Nempe Labbei sententiâ idem fuerit Cladius Clemens, quem Bellarminus laudat uti catholicum plurium operum in sacros libros

Scriptorem, cum Claudio Taurinensi hoc Episcopo de quo nunc agimus. Peccat autem valde Labbeus; nam Claudiem Clementem hunc Scotum natione fuisse agnoscit, qui alterum Taurinensem ex Hispania fuisse ex Ionæ scriptis liquidissime constare, ante oculos habere debuit. Et hunc quidem Claudiem Clementem Scotum, à Claudio Taurinensi Episcopo distinguere vulgo solent^b. Sed quicquid sit, inde ansam arripuit multorum error, qui Claudiem Iconoclastam hæreticum, non Hispanum quod fuit sed Anglum^c, quandoque & Scotum^d, cum altero Claudio Scotto confudentes appellant. Philippus quoque Labbeus in *Novaæ bibliothecæ manuscriptæ* primo volumine Claudii cuiusdam quoddam *Chronicon breve* ab initio mundi ad Christi nativitatem pertingens, imperfectum tamen, edidit: quod Claudii huius Taurinensis esse suspicabatur.

96. Thomas utique Dempsterus, ut largus fuit in constituendis Scoticæ suæ gentis illustribus famâ viris, tres non minùs similiter appellatos, ex Scotia omnes, e usdem temporis, librorumque Scriptores laudavit. Primum S. Claudiem Clementem Benedictinum monachum Alcuini collegam, qui in Academiis Parisiensi ac Ticinensi erigendis navavit operam: cuius Trithemius^e, Paulus Langius^f, Possevinus^g, Arnoldus Uvion^h, aliquie apud eundem Dempsterum videndi, Cæsar quoque Egasius Bulæus in *Historia Universitatis Parisiensis* non semelⁱ, meminere. Ad quem iudicio meo spectant quæ ex ms. *Indice Fuldenium Abbatum* communicavit nobis Christopherus Browerus in scholiis ad Rhabani carmen XIII. de Brunone, Einardo, Modesto, & Candido ad Clementem Scotum Grammaticæ studiæ gratiâ destinatis; licet aliter Dempsterus existimaverit. Nam primi hic reviviscentium literarum instauratores encyclopediam profitebantur, uti Beda, Alcuinus, alii, non designati Grammaticam quâ intrandum est ad scientiæ & sapientiæ arcem docere. Labbeo autem in hoc displicet, quod unum ex fundatoribus Academiæ Parisiensis eum plerique dixerint, quæ nulla tunc fuit; nec nisi aliquot post sæculis emersit. Displicet etiam quod Benedictinus monachus & Altisiodorensis Episcopus ab iisdem audiat. Nos Gallis disputandum relinquimus de amplissimi sui gymnasii origine. Cæterum Clementis (si hic est Cladius Clemens) & Alcuini monachatum, San-Gallenfis monachus *De gestis Caroli M.* sub Carolo Calvo eius nepote Scriptor, quem Henricus Canifius edidit^k, subindicare videatur,

^b Xystus Senen. lib. 4. *Bibliothecæ*. Possevinus in *Apparatu. Bulæus, tomo 1. Hist. univers. Paris. in catalogo Academiarum.*

^c Amb. Cafsin. in *Triumpho cathol. verit. Verbo Adorationis Francic. August. ab Ecclesia in Hist. Chron. Cardin. Episcopor. Pedemont. post Prateolum in libro De hæreticis.*

^d Laudatus Labbeus, Th. Dempsterus in Hist. Eccles. Scotor. c. 304.
^e Lib. 2. *De Viris illust. Bened. cap. 28.*

^f In Chronic.

^g Citizeni ad finem.

^h Suprà laudatus.

ⁱ In adiunctis ad *Lignum vitaæ*.

^j Tomo 1. ad ann. DCCCV. pag. 146. & in *Catal. illustrum Academicorum*. pag. 568.

^k Tomo 1. *Ant. lection.*

^y Baronius tomo 9. ad ann. DCCXXV. n. 62. Labbeus *De Script. in Dugalo.*

^z Inter eius opera à Baluzio edita ann. MDLXIV. Parisis post veteres editiones.

^a Tomo 1. in Claudio Scoto pag. 227.

tur, præter suprà iam laudatos eo recentiores.

97. Hunc Clementem ex Hibernia Scotum, atque Alcuinum, seu māvis Albinum, *in sacerularibus & in sacris Scripturis incomparabiliter eruditos* eiusdem San-Gallenfis elogio, honorificentissimè à Carolo M. exceptos fuisse ut iuuentutem gallicam sapientiam docerent, cùm idem monachus auctor sit: proclivis sit aliquis ad credendum huius esse, non Taurinensis Claudii Hispani (cuius nullum de literis sacris meritum in memoria hominum perduravit) quicquid commentariorum ad sacra Biblia sub Claudii laudatur nomine: scilicet, in epistolam Pauli ad Galatas, Drunteranno Abbatii dicata¹, Parisiisque anno MDXLII. in 8.º indeque in Bibliotheca VV. PP. edita; item ad Romanos, duarumque ad Corinthios, in Evangelium S. Matthæi^m: quæ in aliquibus Galliarum museis MSS. asservantur; &, si vera Thitemius retulerit de eius operibus, etiam in Genesin, Exodum, Numeros, Deuteronomium, libros Iudicum, & Ruth, & in libros Iosue, sive commentaria, sive explanationes; tractatum item super Leviticum, cuius præfationem & epilogum præ manibus se habere Labbeus retulitⁿ.

ⁿ *De Script.*

tomo 1. pag. 228. & in Novæ Biblioth. speci-mine parte 1. pag. 24.

98. In quo tamen hæremus, Claudii que Taurinensis esse opus cum Labbeo contendere possumus, ideo quòd directus dicitur anno DCCCXXIII. ad Theodemirum abbatem, qui esse videtur ille, quocum concertationem *De imaginum cultu* Taurinensis noster paulò post habuit. Exstat quidem hoc iam tempore à Ioanne Mabillione Benedictino, viro industriæ atque eruditionis singularis, edita in *Analectis veteribus* Claudii Episcopi Taurinensis præfatio iam priùs laudata *in libros informationum literæ & spiritus super Leviticum*, Theodemiro abbati directa: in qua Claudius noster manifestissimè iudicio meo fese prodit auctorem operis. Lamentatur enim apud carissimum, ut vocat, fratrem prædictum Theodemirum, cruciari se malorum hominum perversitate, ut sibi tedium sit vivere; & in ipso opere, cuius memoratæ præfationi appenditur quoddam fragmentum, adducit S. Augustini verbis ex libro *De vera religione*, *De non colendis angelis*, subiungit auctor: *Hoc Fidei nostræ munitissimum atque altissimum sacramentum, & cordi nostro firmissimum character impressum: hanc adstruendo & defendendo veritatem, oppro-*

(1) Raptim percurri Floriensem Bibliothecam Veterem operâ Ioannis à Bosco Cælestini, Lugduni an-

brium factus sum vicinis meis & timor notis meis, in tantum, ut qui videbant nos non solum deridebant, sed etiam digito unus alteri ostendebat. Ex quibus iam apparet homo sanctorum spirituum adorationi cultuive infensus. Videtur autem hæc ante Apologeticum eidem Theodemiro directum scripsisse, cùm inciperet de cultu beatorum præpostorè sentire.

99. Idem verò in præfatione memorat fese ad eundem Theodemirum *Expositum atque informationum literæ & spiritus in Exodo* libros quatuor ante biennium misisse, quorum initium fuit: *Post expositionem libri Geneseos*. Meminit quoque ibidem huius *Expositionis in librum Geneseos* ante octo annos ex dictis SS. PP. de litera & spiritu tribus libris comprehensæ. Quæ quidem opera duo non usquam extare audivimus.

100. *Levitici* autem *commentarium* fese in codice Remigiano habere ait Mabillonius in annotationibus ad hæc *Analecta*^o.

101. Quidnî & suspicabimur eundem hunc auctorem habere *Commentaria in epistolam Pauli ad Galatas*, eius nomine iam olim vulgata; item *In epistolam ad Ephesios*, & *ad Philippenses*, cuius præfationem Ludovico ipsi Augusto nuncupatam edidit quoque Mabillonius? In hac quidem superioris *Commentarii ad Galatas epistolæ* meminit præterito anno à se elaborati. Expositiones verò in S. Pauli has, & fortasse alias omnes epistolas, asservari in Floriacensi bibliotheca idem Mabillonius testatur (1).

102. Fragmentum itidem præfationis in S. Matthæum in lucem emissum à Jacobo Ussorio inter *Hibernicas epistolas* idem refert. E præfatione sane superius dicta *in epistolas ad Ephesios & ad Philippenses*, illa quidem ad vexationes Claudio propter eius dogmata exhiberi coepitas pertinere videntur: *De ceteris verò epistolis licet plurima penes me teneantur excerpta, multa tamen adhuc supersunt perquirenda. Sed quia me anno præsenti præpedientibus peccatis meis graviter obligasti, & nimiis anxietatibus deditus mihi vivere non libet, neque Scripturas perscrutari licet. Hæc ille.*

103. In Vaticano etiam codice, cui affixus est numerus 5775. inter ms. Claudii Taurinensis nomine inscriptus est *Traditus in epistolam ad Corinthios*, qui incipit: *Præcepto Domini admonitus &c. & folio 97. incipit ad eosdem secunda cum hoc principio: Sciens sanctus Apostolus. Præ-*

^o Pag. 46.
no 1605. in 8.º editam; neque tamen in Claudium Taurinensem incidi.

Præcedit utrumque præfatio cum hoc titulo : *Venerabili in Christo, sinceraque caritate diligendo, Theudemiro Abbatii Claudius inspirante gratia Dei Episcopus &c.* Sequitur epistola Theodulphi Terdonensis Ecclesiæ indigni Episcopi, qui ut ait fecit scribere; & prosequitur : *Offero eum pro amore Dei & avunculi mei Ioannis venerabilis Episcopi, qui huic Ecclesiæ ubi ego presideo præfui Episcopus; & pro remedio animæ meæ B. Columbano confessori Christi, quatenus eum & præsentes & futuri monachi inibi commorantes in sua habeant potestate, &c.* Actum est anno ab incarnatione Domini Iesu Christi octingentesimo sexagesimo secundo indictione decima. *Theodulphus Episcopus.* Nota sequitur recentioris characteris ante CC. aut CCC. annos vulgaris. *Iste liber est monachorum S. Iustinae de observantia ordinis S. Benedicti, residentium in monasterio S. Columbani de Bobio, scriptus sub anno XLVII.* Ex quibus constat librum fuisse seculo isto nono quo in vivis Claudius erat scriptum, quo quidem ignorari haud potuit hunc eius fœtum germanum esse.

104. Secundus Dempsteri Claudius Clemens Scotus alter est, cui Taurinensi Episcopo, ac Ionæ libris dilacerato is tribuit commentaria in epistolam ad Galatas, Ludovici Pii tempore scripta : cuius in Normanos suscepitæ expeditionis recordatur auctor in præfatione. Hunc & ait inter latinos poetas à Lilio Gyraldo Ferrarensi laudatum. Sed, nisi fallor, unius Clementis poetæ Gyraldus meminit[¶]; hunc autem Appuleii familiarem, quem in *Floridis suis* idem laudat. *Sententiarum quoque Theologicarum* auctorem ait Dempsterus, contra quas scripsit Dungalus; item commentariorum in Matthæum libris tribus, quem primus (ait) exposuit Baronius tom. x. *Annalium*; quæque mihi meræ tenebræ sunt. Deinde accumulat eidem lucubrations in Pentatheucum, Iudices, Ruth, Psalterium, Pauli epistolas omnes; *De Evangelistarum item concordia* libros xiv. *Memoriale historiarum*, summam quandam, ac tandem homilias : quod Bostonum tradere ait. Sed scimus quid de Thoma Dempstero censuerint viri eruditissimi[¶]: cui scilicet (Usserius ait[¶]) *familiaris fuit librorum*, qui nunquam scripti sunt, ex ipsius otioso de prompta cerebro recensio : qui ali-

bi[¶] hominem multæ lectionis, sed nullius plane iudicii, appellat.

[¶] Ibidem cap. 1. pag. 11.

105. Iam tertius & ultimus Claudius Clemens Dempsterianus, eiusdem & ipse cum duobus superioribus ætatis & nationis, ille est Clemens Scotus in Francia orientali hæreticus, qui Bonifacio martyri Moguntino Antistiti & Germanorum apostolo, molestus & adversarius fuit in propagando Evangelii semine^t. Sed hic non æqualis, sed multò est antiquior duabus aliis; damnatus quippe à Zacaria Pontifice in Concilio Romano anni DCCXLV. Nec ad hunc sed ad Clementem illum Alcuini collegam pertinent quæ in indice Fuldensium abbatum Christophorus Browerus legit, ut suprà iam annotavimus.

^t Vide Baroniūm tom. 9. ad ann. DCCXLV. num. 21. 24. 28. 37.

106. Ut finiamus tandem, Claudio Hispano Episcopo Taurinensi, quem unicum huius ætatis ita vocatum existimamus, alias etiam quæ nefarias de suis hæresibus lucubrations non denegamus; quantumvis omiserit Ionas, qui adversus eum fato iam functum scripsit, quemadmodum & Dungalus, aliquam ab eo pridem derivatorum operum catholicorum mentionem habere. Quod planè debuere, ut vel sic castrorum Fidei desertorem iniquissimum validius premerent (1).

107. Alterum fortè dedit Galliæ non Cisalpinæ cùm Episcopum tum Scriptorem Hispania, sub eodem Caroli Magni ac Ludovici Pii tempore, quo se iactare atque efferre, quemque Galliis præ Claudio imputare possit. Is est Aurelianensis præfus Ionæ decessor, THEODULPHUS, siue THEUDULPHUS, quem cùm Hispanæ genti ex coniectura non imbecilli asseruero, rerum gestarum & operum editorum nomine laudabo. Italum fateor, credit fama vulgatior, cui Iacobus Sirmondus operum eius postremus editor, & Philippus Labbeus[¶] assensit. Remque confirmare videatur vetus Chronicon à Quercetano editum. *Floruit etiam (verba huius legis) his temporibus apud urbem Aurelianensem Theodulphus Episcopus, qui propter scientie prærogativam quæ pollebat, à memorato Imperatore Carolo Magno ab Italia in Gallias adductus, & Floriacensem ab eo abbatiā, & Aurelianensem simul meruit episcopatum.*

[¶] De Script. Eccles. tom. 2. pag. 406.

108. Ceterūm Ioannes Mabillonius Gallicus Benedictinus monachus hac ætate no-

stra

Claudium Arianismi insimularent, quod calumniosè in eum dictum idem Fabricius existimat; & à Richardo Simone in censura Bibliothecæ Ecclesiasticae Du-Pinianæ T. I p. 286. & alibi, novam viro alioqui docto inflictam plagam detersam & sanatam fuisse ait.

(1) Claudii Taurinensis quæ ætatem tulerunt fragmenta tum edita tum etiam manuscripta, quibusque in locis singula olim extiterint aut nunc exitent, indicat Io. Alb. Fabricius *Biblioth. med. & inf.* in *Claudio Hispano* T. I. p. 388. Fuere etiam qui

[¶] De poetis dialogo 4. pag. mihi 187.

[¶] Labbeus in *Bibliotheca bibliothecarum* pag. 159. Hallevordius in *Specim. de Latin. Hist.* pag. 8. [¶] De Britan. Eccles. primordiis cap. 13. pag. 463.

stra singularis eruditionis, qui in *Analectis* suis *veteribus* hanc de Theodulpho quæstionem primus ut credimus excitavit Anonymi hoc testimonio, quod nos eius indicio tomī quarti Francorum historiæ pag. 36. minimè invenimus, adducto. At his obstat (ait ^x) quod Theodulphus ipse se ex Hispania ortum esse non obscurè innuit in Parænæ ad iudices, his veribus:

Mox sedes, Narbona, tuas urbemque decoram

Tangimus, occurrit quo mihi lata cohors.

Relliquæ Getici populi, simul Hesperiæ turba

Me consanguineo fit duce lata sibi.

ubi Theodulphus consanguineos vocat Hesperiæ populos in Septimania degentes, qui ex Hispania èo confluxerant. Sed addit: *Nisi consanguineos dicit hoc nomine, quod ex eadem gente tam Goths illi Septimaniae populi, quam Ostro-Gothi in Italia degentes, ex quibus procreatus esset Theodulphus, professissent.* Hæc pro utraque parte Mabillo-nius.

109. Nec dubium tollit epitaphium Theodulphi apud eundem ^y:

Illi cineres saxo servantur in isto,

Qui quondam populis præful & abba fuit.

Non noster genitus, noster habeatur alumnus,

Protulit hunc Speria, Gallia sed nutrit.

&c.

Nam Speria sive Hesperia utramque & Italiam & Hispaniam significat (¹). Nobis autem nostram causam agentibus quidni Hispanum agnoscemus Theodulphum? Qui duarum gentium populos occurrisse sibi Narbonæ ait, nempe Getici populi reliquias, hoc est Gothos, qui à Mauris expulsi Septimaniæ asylo se commiserant; simulque Hesperiæ turbam, origine videlicet Hispanos, non Gothicæ sanguinis, qui eodem confluxerant. Utrumque populum, & Gothicum, & Hispanum se consanguineo duce lato, haud poterat Italus dicere, quantumvis ex sanguine Ostro-Gothorum in Italia olim dominorum procreatus fuisse.

110. Quicquid rei sit, virum sui temporis undecimque doctissimum, uti eum appellat auctor incertus *vita Ludovici Cæsar*is ^z, volentes non abdicabimus. Fuit is Floriacensis abbas, & ex monacho Sedi

^z Ad ann. DCCCXIV. tom. 2. Hist. Franc. pag. 294.

(1) Raro tamen Hesperiæ magnam sive Italiam cum Gallia, quæ numquam Hesperia dicta est, commissam videas; multoque rarius Speriam ut hoc loco. Hebræi iisdem fere literis abique adspiratione Hispaniam שפָרָאֵד sive spharād nominant. Videndum Cl. Xaverius Lampillas *Saggio Stor. Apol. della Letter. Spagn. T. II. in Theodulpho*, cuius Hispanam patriam strenue tueretur. Mirum autem, cum

Aurelianensi à Carolo præpositus. Nec inverisimile est hunc ipsum Theodulphum fuisse Episcopum, quem à Carolo missum ad Adephonsum III. Gallæciæ & Asturiæ Regem, apud Sampirum in eius historia legimus. *Sicut prædictus (ait) Magnus Carolus per Theodosium (2) Episcopum nobis significavit.* Incurrit postea, Ludovico Pio rerum domino, in calamitatem carceris & exauctorationis; eò quod cum Bernardo Italiæ Rege aduersus Ludovicum patrum conspirasse diceretur, uti narrant Francici annales^a.

111. Restitutus demum Ecclesiæ suæ à Ludovico, sive antequam restitueretur, ut alias dicitur, veneno sublatus fuit ^b. Ante annum DCCXCIV. Aureliis præterat Episcopus; hoc enim anno Francofordiensi Concilio interfuit subscriptisque; immo ante annum DCCLXXVII. si Theodulphus fuit ille ad Alphonsum missus; hoc enim anno erecta est Ovetensis Ecclesia in metropolitanam, de qua re Theodulphus cum Alfonso egerat. Quemadmodum & anno DCCCXI. Caroli testamento subscriptis, & ante DCCCXXIII. decepsit, successore Iona, qui conventui Parisiensi de imaginibus hoc anno interfuit, uti Labbeus observat, autores omnes qui de eo meminerunt è veteribus colligens. Opera Theodulphi primus omnia edidit Sirmondis anno MDCXLVI. in 8.º metricaque in sex libros distinxit, notisque illustravit. Quædam priùs seorsum prodierant. Eccilla.

112. *Capitula ad presbyteros parochiæ suæ*, hoc est Ecclesiæ seu dioecesis Aurelianensis. Quæ Baronius sub lemmate epistolæ tantum, utpote quæ multa contineret notatu dignissima, Annalibus suis inserere non dubitavit, anno quidem DCCCXXXV. num. 5. cum citius debuisset, aliquo ex his annis quo Theodulphus adhuc superstes erat. Ioannes item Busæus cum quibusdam Hincmari epistolis Moguntiæ anno MDCII. Sirmondis iterum tomo 2. Conciliorum Galliæ, & cum Labbeo Cossartius tomo 7. postremæ collectio-nis Conciliorum omnium ^c edidere. Legitur & in codice Vaticano Palatinæ bibliothecæ num. 485.

113. *De ordine baptismi ad Magnum seu Magnonem Senonensem Archiepiscopum.*

In

Theodulphus sex non minus carminum libros vario argumenti ac metri genere scripserit, à Iac. Sirmondo & Io. Mabillonio vulgatos, in Poetarum chorum à Michaelo Mattairio admissum non fuisse.

(2) *Theodosium* olim apud Nostrum legebatur. Substitui *Theodolphum*, ut apud Sampirum in Edito Pamphilone 1615. p. 61.

^a Apud ando. res Gallie Christ. in Aurelian. Episcopis pag. 238.
^b Mabillonius ubi suprà pag. 434.

^c Col. 1136.

LIBER VI. CAPUT VI.

463

In codice eiusdem bibliothecæ Palatinæ num. 278.

<sup>1. De divortio
Lotharii, &
Tatbergæ tom.
1. operum pag.
602.</sup>

114. *De Spiritu sancto ad Carolum Magnum Imperatorem præfatio metrica, cuius facultatis nomine ab Hincmaro ^d promeruit, ut orthodoxus & insignis poeta, licet innominatus, audiret.*

115. Carmina sunt ad diversos, & de diversis argumentis, inter quæ *Parænesis* ad iudices, seorsum edita anno MDCXIV. *Elegie* ad Aigulphum Bituricensem Archiepiscopum, & alios, in carcere scriptæ, quas & Henricus Canifius volum. 5. *Antiquarum lectionum vulgaverat. Hymnus*, ut in die Palmarum caneretur, compositus, unde est ille versus:

Fruge, ope, nundinis, pulcris & rebus abundans.

Ad quem Lupus Ferrarensis abbas, Theodulphum laudans, allusit epist. 20. ad Alcuinum, & alia ibidem videnda.

^{• Pag. 376. &}
^{4. cap. 4.}

116. Quædam tamen Sirmondianis his adiunxit ex bibliothecæ monasterii S. Vintoni codice Ioannes Mabillonius in laudatis *Veteribus Analectis* ^e. Scripsisse Theodulphum Annales Caroli Magni & Ludovici Pii, Arnoldus Uvion in *Ligno vita* ait. Sed & Vossius annotavit *De historicis latinis* ^f referens. Eius rei nec Sigebertus meminit, nec Trithemius in *Catalogo*, nec Philippus Bergomensis in *Suplem. Chronicorum lib. 11.* nec, quod sciam, veterum aut noviorum ante Arnoldum Uvionem ullus.

117. Sub Alphonso cognomento *Casto* Rege Oveti ANONYMUS quidam *Florem Sanctorum* scripsit, quem laudat Franciscus Bivarius in commentario ad Maximi *Chronicon* ^g (1).

118. Anno huius saeculi quadragesimo secundo Alphonsus iam dictus obiit, cui succedit Ranimirus primus. Ab hoc obtentam fuisse iuxta *Clavium oppidum*, à quo denominata venit ad posteros, clarissimam de Saracenis victoriam, Hispaniarum rerum enarratores memorant. Huic proelio post biennium Ranimiri commisso RODERICUS Episcopus LUCENSIS interfuisse dicitur, scripsisseque *De memorabilibus Hispaniae* quandam historiam. Autorem rei laudare possum *Ægidium Gundisalvi de Avila in Theatro Lucensis Ecclesiæ*. Sed quum idem alterius Roderici Licensis Episcopi, qui proelio interfuit sub Alphonso VIII. Castellæ ac Legionis Rege ad *Navas Tolosanas* cum Mauris ad in-

ternecionem usque eorum anno MCCXII. commisso, quem similiter historiæ cuiusdam auctorem ait: virum optimum hic, ut sæpe alias, lapsum credimus; cum præcipue nullus alias è nostris compertæ diligentia Scriptoribus Roderici huius historiæ meminerit.

C A P U T VI.

De s. EULOGIO martyre Cordubensi, vita eius, & scriptis, Alvaro Cordubensi auctore. Causa huic scribendi Memoriale Sanctorum, & Apologeticum, aliaque. Petri de Alba error tribuentis ei tractatum De Scriptoribus Ecclesiasticis.

119. AD sanctum Christi martyrem EULOGIUM devenimus, qui sub eodem Ranimiro atque eius filio Ordonio I. huius nominis, Oveti Regibus, præcipue floruit. Huius vitâ & rebus gestis nihil desiderari certius potest; scripta quippe ab Alvaro Cordubensi eius perfamiliari, qui non incerta, & quorumcumque hominum narratione comperta, sed secum gesta & per se cognita narrare se ait. Quia sicut de incertis temerè referre sententiam periculosum fore profiteor (subiungit): ita de cognitis suppressore ea quæ nosci debent, vacuum periculis esse non reor. Et mox (quæ memoriâ tenere omnes, qui sanctorum hominum vitas hodie proferunt, ante omnia deberent): Quoniam melius est de multis præclaris nihil facinoribus dicere, quam ex parvis bonis multa falsa differere; tuitiusque est omnia quæ gesta sunt præterire, quam ea quæ non fuerunt, aliqua fingere.

120. Eulogius Cordubæ natus è clara & senatoria stirpe, ad S. Zoili templum presbyter, multis & clarissimis virtutibus (ait Alvarus) floruit, magnis & laudabilibus operibus viguit. Sub doctrina, tum aliorum, tum etiam Spera-in-dei abbatis sanctissimi unà cum Alvaro domum eius frequentans, evasit non solùm in literis valde doctus, sed & in moribus, nunc clericum in Ecclesia nunc inter coenobitas monachum agens ante alios probatus. Monachum Benedictinum quidam temerè crediderunt: quod nec placet huius familiæ prudentioribus ^h.

121. Itaque ingruente persecutionis turbine, qui Christianis sub Habdaraghmane II. Rege Cordubæ, instigatione cuiusdam Reccafredi Episcopi anno huius saeculi quinquagesimo excitatus fuit, contumelias, terrores plurimos, carcerem quoque

(1) Habetur in Escorialensi codice *Lit. h. Plut. I. n. 14.* hoc titulo: *Anonymi Hispani Flores, seu vitae, gesta & obitus Sanctorum & solemnitatum*

^h Iepes tomo 4. *Hist. Ben. ad ann. DCCLIX. cap. 1. Vide Acta SS. edit. Antwerp. tom. 2. Martii die XI.*

Iesu Christi & Beatissimæ Virginis Mariae, per anni circulum, Hispano idiomate.

que infractus ipse sustinuit: magno animi labore invictos martyres, qui eum ad palmam præcesserunt, utriusque sexus, non solum ad martyrii subeundum agonenem incendit, sed & decollatorum cadera collegit, ac tumulo composuit. Seges hæc sanctorum Christi athletarum per reliquum Habdaraghmanis regnum usque ad Mahomadis filii tempora Cordubensem urbem prædictam latissimo proventu fœcundavit; ac inter tot decussa propinquorum amicorumque capitum culmina stetit ipse, dono Dei servatus, ut victorum triumphalia gesta stilo suo ad posteritatem omnem propagaret. Passus tandem ipse fuit anno, ut creditur¹, DCCCLIX. Martii die xi. caput scilicet ei solemni gentis more amputatum.

¹ Morales lib. 14. cap. 30.

122. Inscripterunt albo martyrum eius nomen Romanus Martyrologus hac die, Usuardus, sive aliquis alias qui eum auxit, die xx. Septembris: falsus ex eo forsan, quod Eulogium alterum antiquorem presbyterum eremi cultorem, & in vi-

* Rufino lib.
2. *De vitis*
PP. cap. 14.
Palladio Lau-
siacæ hist. cap.
75. Acta SS.
die xi. Martii
pag. 89.

tales Patrum² laudatum hac die obiisse ibidem legerit. Qui & errare post se alios recentiores fecit. Erat ille vir (ait Alvarus) in omnibus professionibus principaliter, & non mediè decoratus, cunctis ex aequo deserviens, & cum præiret omnes scientiæ, humilior certè etiam infimis videbatur. Clarus vultu & honore præcipuus, eloquentia fulgidus, & vitae operibus luminosus: initiator martyrum & laudator: tractator peritissimus & dictator. Quis ardorem ingenii, quis decorum eloquii, quis fulgorem scientiæ, quis affabilitatem usuale officii, quocumque potuit prudentiæ dicere flumine? Quæ enim illi non patuere volumina? quæ potuerunt eum latere ingenia catholicorum philosophorum, hæreticorum, necnon & gentiliū? Ubi libri erant metrici, ubi prosatichi, ubi historici qui eius investigationem effugient? ubi versus, quorum ille ignoraret canora? ubi hymni, vel peregrina opuscula, quæ eius non percurreret pulcherrimus oculus? Quotidie enim nova & egregiè admiranda, quasi à ruderibus & fossis effodiens, thesauros elucidabat invisos. Quanta docibilitas tam pretioso munere ornatæ inesset animæ, quanta & inexhausta cura solertia, nullus sapiens comprehendere poterat. Et (ô admirabilis suavitas mentis!) nunquam private scire aliquid volens, nobis omnia præstabat vitiata corrigens, fracta consolidans, inusi-

tata restaurans, antiqua repriorans, neglecta revocans, & quæque poterat ex antiquis viris gesta competere, satagebat operibus adimplere. Severitatem Hieronymi, modestiam Augustini, lenitatem Ambrosii, patientiam Gregorii in corrigendo errores, insistentando minores, in demulcendo maiores, in sufferendo horrores⁽¹⁾, unus idem se multipliciter varium exhibebat. Haec tenus ex Alvari descriptione, verbis eius potius quam nostris doctissimum ac sanctissimum doctorem & martyrem ob oculos ponere animus fuit.

123. His virtutibus quoque inter homines meruit, ut etiam peregrinus, hoc est alterius urbis civis, famâ autem notissimus, à comprovincialibus Episcopis decedenti Wistremiro Toletano subrogaretur. Cuius tamen exercitio munera eum arcuere, tum nata quædam obstacula, quæ non satis declarat Alvarus; tum maius omni dignitate atque excellentius à Deo ei per eosdem dies opportunè impositum martyrii diadema.

124. At huius illustrissimi martyris operum inventionem lectissimo ac eruditissimo præsuli D. Petro Pontio de Leon & Corduba Placentinæ urbis Episcopo; emendationem verò, expositionem, ac tandem editionem, summo viro Ambrosio Morali, magno Philippi Regis II. historicō, atque Hispanarum rerum illustratori debemus. Reperit ille in Ovetensis Ecclesiæ codice adeò antiquo, ut (quemadmodum ipse ait in latina quadam & eleganti Ecclesiæ civitatique Cordubensi directa epistola¹ inventionis huius nuntia) eo cum aliis, quos ante sexcentos penè annos scriptos fuisse constabat, collato, paucis retro annis illi prorsus scripti fuisse viderentur. Ambrosius autem Morales hæc omnia opera, unā & S. Eulogii vitam & martyrium, ab Alvaro descripta, aliaque similia, cum scholiis propriis oppidò eruditis eidem Episcopo nuncupavit, Complutique in lucem emisit anno superioris saeculi septuagesimo quarto. Deinde Franciscus Scutus Iurisconsultus, ab Andrea fratre instructus, post eius obitum in Hispaniae illustratæ systematis volumen quartum coniecit^m. Praecedit opera

125. *Vita S. Eulogii* per Alvarum Cordubensem descripta. De qua nos in rebus Alvari. Vitam hanc S. Martyris vidi in codice ms. septingentorum & amplius an-

¹ Tomo 4.
Hispaniae illustratæ pag. 342.

^m Pag. 217.

(1) *Horrores*. Ita omnino, & apud Cl. Florezium T. X. p. 550. n. 8. Vitiatum tamen hunc locum existimo. Alii, *errones*, pro *errantes* legunt. Ruizii Azagrae Toletanus codex: *In sufferendos orores*: id est: *In sufferendo sorores*: ad quem locum Cl.

Andreas Marcus Burrielius: *forte sorores*, pro *aequales*. Forsan: *In sufferendo sorores*, pro: *In iusti- nendis patienterque tolerandis querulis atque importunis sororum precibus*.

norum Michael Ruizius Azagra , cuius verba ex epistola eius nuncupatoria Dracontii & Eugenii Toletani præfulis carminum ad Decanum & Capitulum Toletanæ Ecclesiæ in rei testimonium dabimus. *Admirabili quidem certè fato pervenit ante aliquot annos ad manus meas volumen satis magnum & vetustissimum , literis gothicis in charta pergamena (ut vocant) conscriptum , quod vel solius antiquitatis nomine est profecto venerandum , cùm non ex coniecturis , sed fide argumentisque planè certissimè constet ante septingentos & amplius annos fuisse descriptum. In eo continentur varia opera diuersorum auctorum eius atatis , quæ iam imperium Romanum declinare , barbariesque latè omnia occupare cœperat ; eaque præter unam D. Elogii Cordubensis martyris vitam , carmine conscripta &c. Quæ cùm scripta sint anno MDLXXVII. paulò post martyris obitum exaratum fuisse librum , si coniectura sua de antiquitate eius Azagram non fefellit , oportet (1). Sequuntur deinde Elogii ipsius monimenta (ut Baronius aitⁿ) *præclarissima* , quæ *Apostolicum spiritum redolent* , & *purissimam pristinam illam sinceritatem præferunt*.*

126. *Memorale Sanctorum* , tribus libris : primo in eum finem formato , ut ora eorum occluderet , qui martyribus quorum gesta narrare proposuerat martyrii gloriam adimere non verebantur , eo quòd propria fe ipsos voluntate discrimini offerrent , non ullâ violentiâ fidem suam negare compellerentur. Secundo refert agones eorum qui sub Habdaraghmane usque ad annum (DCCCLII) passi sunt ; cui tertium post intervallum aliquod temporis adiunxit novâ superadditâ materiâ eorum , quos Mahomed Habdaraghmanis filius usque ad annum DCCCLVI. martyrio affecit : five (ut Alvarus ait) *passiones sigillatim martyrum claro fonte locutionis explicuit* , & *prosecutione sufficienti quæcumque acta sunt in martyribus Domini & dicta , secuturis generationibus propalavit*. Nec notatu indignum est Ambrosium Moralem editorem ex primo libro , atque item ex secundo , aliquot versus demississe , ubi sanctus martyr

(1) Dictum sæpius de hoc codice , cum quo Elogii Vitam T. IV. Hisp. Illuſtr. à pag. 223. à Francisco Schoto Andrea fratre editam contulit Cl. Andr. Marcus Burrielius & variantes lectiones adnotavit , quas ad manum habemus. In eo codice notatur Era DCCCXCVII. five Christi annus DCCCLIX.

(2) Late de hoc *Memorale Sanctorum* opere , deque occasione loco & tempore quo conscriptum fuit , nimirum ab anno DCCCLI. ad DCCCLVI. Cl. Florezius T. X. à pag. 431. n. 58. quo loco & n. 57. plura de Cordubensibus Monasteriis Tabannensi , Citeclarenſi , Armilatenſi , Sancti Christophori &c.

quæ pessimè de Christo Salvatore & sacraffissima eius matre Mahometus tradidit ex nefando Alcorano persequebatur : quod ex sapientissimorum consilio se fecisse in scholiis^o ait , non æquè ob id reprehensus à viro doctissimo Thoma Maluenda lib. I. *De Antichrifo* cap. 24. versus finem , quem laudat in notis & animadversionibus ad Vossium *De historicis latinis* Christophorus Sandius pag. 294. (2).

^o Ad lib. I. num. 4. & ad lib. 2. cap. I. n. 7.

127. Ex omnibus his quinque tantum , Aurelii scilicet , Felicis , Georgii , Sabigotonis , ac Lilioꝝ martyrium ex libri 2. cap. 10. *Memorialis* Laurentius Surius , nonnullis aliunde additis , exscripsit xxvi. die Augusti. Desumere autem ab Eulogio quorundam ex his sanctorum martyrum memoriam Breviaria Ecclesiarum Hispaniæ aliqua , ut notat Morales lib. 14. cap. 20. qui pius æquè ac disertus Scriptor omnem horum trium librorum laudati *Memorialis* materiem distinctè & eleganter paraphrastice in historiam suam à cap. 4. usque ad 26. libri 14. coniecit. Ex his iisdem Breviariis (nam Elogii non meminit) Laurentius Padilla eorundem quinque martyrum , quorum Surius , atque item Nunilonis & Alodiæ sororum , martyria exscripsisse videtur ^p. Sequitur

^p DeSS. Hisp. fol. 33.

128. *Liber apologeticus SS. martyrum*: quo non solum Roderici & Salomonis novum post absolutum *Memorale triumphum* commemorat ; sed & rursus ultroneam sui exhibitionem , & Fidei confessionem sanctissimorum heroum , à quibusdam reprehensam , meritoque evacuatam , tum iisdem quibus in *Memoriali* , tum novis aliis argumentis validè tuetur (3). Laudati martyres erâ DCCCXCV. hoc est anno DCCLVII. coronati sunt , ut ex libri fine constat. Deinde scripsit

129. *Documentum martyrii* , quod in carcere positus virginibus Christi Floræ & Mariæ erga stulos mancipatis dicavit , uti conceptus existabat in veteri libro titulus. *Documentum martyriale* appellat Alvarus^q: in quo SS. Virgines Floram & Mariam pro fide comprehensas ad martyrium verbis tencibus solidavit (4). Sequuntur in editionibus

^q Num. 7.

Nnn Epi-

(3) Non suo loco Elogii *Apologeticum SS. Martyrum* ante eiusdem *Documentum Martyriale* &c. à Nostro atque item à Moralio collocatur ; cum *Apologeticum* , postremum sit omnium Elogii operum , quod è carcere iam eductus , anno minimum DCCLVIII. aut sub præcedentis exitum scripsisse creditur ; cum in eo Roderici & Salomonis , qui mense Martio anni DCCLVII. agonem suum feliçiter expleverant , passiones memorentur : ut notat Cl. Florezius T. X. p. 440. seq. nn. 67. 68. 69.

(4) *Documentum Martyrii* &c. anno DCCCLI. atque ante diem XV. Novembris ab Eulogio scrip-

ptum

130. *Epistolæ.* Prima ad Wiliesindum Pampilonensem Episcopum è carcere data, ubi detinebatur, anno DCCCLI (1). In hac meminit duorum suorum fratrum Alvari & Isidori, qui olim apud Ludovicum Baioariæ Regem (Ludovici Pii filium, Caroli Calvi fratrem) peregrinati fuerant mercaturæ causâ. Hic Isidorus est, cui suppositam à Gallis fuisse sub Isidori Mercatoris (aliás Peccatoris) nomine Collectionem epistolarum decretalium & Conciliorum, suspicatus olim solerter fuerat David Blondellus, de quo nos alibi (2). Meminit item Iosephi fratrī iunioris, Niolæ & Anullonis sororum, atque Elisabeth matris. Huius epistolæ mentionem facit in vita Eulogii Alvarus.

131. Attamen non tam ambiguum se esse eisse de huius epistolæ fide, dum vive-ret & Annalibus Hispaniæ tandem edendis vacaret, quiquidem imperfeci remanse-runt, D. Iosephus Pellizerius (lib. 5. num. 52. & 53.) ostendit: quinimmo certò si bi suppositam constare ait ab eodem qui Iuliani Chronicon supposuit auctore: spon-dens id à se probandum clarissimè, cùm ad Eulogii tempora historia descenderit; hæc enim anticipat occasione quadam da-ta. In quo quidem præter argumenta qui-bus hanc censuram superioribus auctoribus contrariam egregius historicus Petrus Abarca Iesuita in *Regibus suis Aragoniæ* non du-dum affixit de Eneco Arista loquens: is certè qui Iuliani formator non temerè creditur, Hieronymus Romanus ab Higue-ra, diu post hanc Eulogii operum inven-tionem, & annum superioris fæculi septua-gesimum quo in publicum prodiere, ani-mum applicuit edendis fabulosis auctoribus contra quos sæpius agimus (3).

Fol. 52.

ptum fuisse notat Florezius T. X. p. 439. num. 64. exstatque T. XI. à p. 292.

(1) Exceperat benigne Eulogium hospitio Wiliesindus, ad quem Eulogius beneficij memor reliquias Sanctorum Martyrum Zoili & Acisli transmisit eodem anno DCCCLI.

(2) Nimirum Lib. V. c. IV. num. 206. Verum si cum Blondello hunc Isidorum Eulogii fratrem, qui sub medium fæculi IX. vixit, auctorem facimus Collectionis Decretalium Epistolarum & Conciliorum quæ sub Isidori Mercatoris aut Peccatoris nomi-ne circumfertur: quid tum Pellicerius cum Isidoro suo Sætabitano eiusdem, ut ipse exigit, Collectionis auctore, quem XVI. Toletanæ Synodo anno DCXCIII. celebratae interfuisse ac subscriptissimè constat? Mihi, ut verum fatear, uterque hac in re longissime à scopo aberrare, & plane divinare videretur.

(3) Hanc Epistolam invictis argumentis Eulogio asserit Cl. Florezius T. X pag. 441. Exstat in novissima SS. PP. Toletanorum Collectione T. II. pag. 336.

(4) Exstat apud Florezium T. XI. pag. 290. inter-

132. Secunda ad Alvarum prædictum, cum qua remisit ei librum iam laudatum documenti martyrii (4).

Tertia ad eundem Alvarum, in qua gratias agit pro libro ab illo ad se misso, scilicet ut existimamus Indiculo (quomodo nuncupavit auctor Alvarus) lumenoso, de quo nos opportuno tempore (5).

Quarta est ad hunc ipsum Alvarum de martyrio SS. Floræ & Mariæ. De qua in vita hæc legimus: Exstat super hoc inlustriore stilo confecta, & mihi his diebus directa epistola, passionem earundem virginum & erectionem sacerdotum ipsarum virginum meritis continentem. Ibi metricos, quos adhuc nesciebant sapientes Hispaniæ, pedes perfectissimè docuit, nobisque post egressionem suam ostendit. Quæ ad orationis harmoniosum, & quasi metricum tenorem, referri possunt; aut cum Morali significare hymnos eum in carcere, Hispanis tunc temporis nondum in usu, composuisse (6).

Quinta ad Baldegotonem, Floræ iam laudatæ martyris fororem.

Sexta ad Alvarum, quem arbitrum vocat scientiolæ sua iustissimum, mittens ei atque censuræ eius subiiciens Memoriale Sanctorum ante alia opera memoratum. Subiectitur epistola Alvari responsoria. Hæc Eulogii sunt scripta, quæ usque ad superius fæculum in schedis delitescentia, Petrus Pontius laudatus Placentinus Episcopus (cuius elegans ad Philippum Regem II. directa epistola de inventione huius veri thesauri cum iisdem edita est), & Ambrosius Morales Hispaniæ decus, & ornamentum pietatis, curiosæ posteritati laudabiliter communicarunt (7).

133. Nescio tamen ubi oculos habuit Petrus Alba & Astorga Franciscanus sodalis

Alvari Cordubensis opera.

(5) Hanc non Eulogii ad Alvarum, quod Noster, deceptus forsan hoc eiusdem initio: *Luminosum &c.* existimavit, sed Alvari ad Eulogium, ut Florezius docet T. X. pag. 449. n. 89. Habetur autem T. XI. p. 291.

(6) Apud Florezium T. XI p. 292.

(7) Trium Eulogii Epistolarum, nimirum: Ad Alvarum de martyrio Sanctorum Floræ & Mariæ: Ad Baldegotonem Floræ martyris fororem, atque Ad Alvarum cum Memoriali Sanctorum: meminit etiam Florezius T. X. à pag. 449. cui subiungit Chronologiam omnium Eulogii Operum. Exstant in noviss. SS. PP. Toletanor. Collectione: prima quidem T. II. pag. 533. secunda, pag. 335. tercia, pag. 419.

Bartius Favonii nelcio cuius Eulogii Somnii Scipionis explanatoris laudatissimi meminit, *Advers. II. 19. & V. 7. & VII. 16.* Item lib. XXXV. c. 20. dicitur profert ineditum Eulogii Eulogiani veteris, ut ipse ait, Poetæ *De Vulcano à Iove in terram deieclō*, nimirum:

*Iuppiter in terram Vulcanum deicuit, hoc est,
Fulmina cum cælo precipitata cadunt.*

· Pag. 24.

Iis ex operibus suis sat notus , dum in Sole suo veritatis , notante Philippo Labbeo in *Bibliotheca Bibliothecarum* ^s (neque enim apud eum vidimus) , ait se in biblioteca S. Ecclesiæ Toletanæ Eulogii tractatum *De Scriptoribus Ecclesiasticis* ms. vidisse. Qui valdè in hoc errat: verum enim si esset, non utique latuisset hactenus , hoc literarum meridie , inter tot eruditissimorum hominum qui bibliothecæ præfuerunt eamque contrectaverunt manus , liber luce dignissimus; neque in prædicta bibliotheca invenitur : quod asseverare possum ; habeo enim penes me catalogum diligentissime formatum librorum illius omnium , tam manu exaratorum quam typis editorum, anno MDXCI. primùm scriptum , postea anno MDCXIV. recognitum , denique anno MDCXXIV. denuò recognitum & auctum.

134. Elogia resque gestas S. martyris ac celebratoris martyrum Eulogii reperies apud Constantimum Ghinium in *Natalibus sanctorum canonorum* , Martinum de Roa *De sanctis Cordubensis* , Ioannem Marieta lib. 2. *De SS. Hispan.* cap. 83. ac duobus sequentibus, apud Toletanorum præsulum descriptores ^r , & eos qui Acta Sanctorum publici iuris fecerunt ^u.

^t Pisa in *Hist.*
Tolet. lib. 3.
cap. 8. Casteljon
De prim. Tole-
tan. tom. 2.
part. 3. cap. 1.
§. 6.
^u Tamaius,
Bollandus &
socii II. Martii.

C A P U T VII.

De SPERA-IN-DEO Cordubensi , & SAMSONE Malacitano , abbatibus : LEOVIGILDO presbytero , & CYPRIANO Cordubensi , cui falsò tribuuntur plura carmina. Veri eius fœtus recensentur , supposititii carbone notantur. Ioannis Tamaii passivæ locutiones in his omnibus occurrunt. Impudentes *Pseudo-Juliani* & *Pseudo-Cypriani de Ioanne* & *Paulo Hispanis martyribus* , & aliorum cum hoc *Pseudo-historicorum de Rutilio martyre* & aliis fictiones.

135. DIXIMUS Eulogium consuetudine doctrinaque sancti *Spera-in-dei* abbatis multum Cordubæ profecisse: qui & ipse inter Scriptores numerandus pone eundem Eulogium opportuno venit loco. *SPERA-IN-DEUS* , sive *SPERANDEUS* , in Cordubensi hac urbe vocatus abbas , absque eo quod sciamus an monachorum & qualium , an verò clericorum fuerit præfectus , his venit notis ab Alvaro Cordubensi iam memorato in vita Eulogii martyris dignoscendus: Nam & abbatem bonæ recordationis & memoriae (mortuum ergo iam , quum sic aiebat) *Spera-in-deum* , opinabilem & celebritate doctrinæ præconabillem virum , saepius invisebat , auditorioque more ex illius ore disertissimo dependebat , qui

ipso tempore totius Bæticae fines prudentiae rivulis dulcorabat.

136. Hic tantus vir , vel inter Mahometanos & sub iugo eorum positus , haud veritus fuit (quod unum Christianis minimè permittebatur) adversus Coranum , seu Saracenorum legem scribere. Cuius commentarii cum eius & auctoris eiusdem recordatione elogium , conservavit nobis primus liber *Memorialis Sanctorum Eulogii martyris discipuli*. Quam quæstionem (ait) *vir disertissimus* , *magnum temporibus nostris Ecclesiæ lumen* , *Spera-in-deo abbas* , *cum contra nugas huius nefandi (Mahometi) stilum admooveret* , & uno opusculo ex eius deliramentis nonnulla niteretur arguere : in sexto ipsius libelli capitulo , quasi ex voce cultorum eius obiectionem inducens , ac deinceps suam proponens sententiam , ita disseruit dicens , &c. Sequitur inde locus , quo Coranicum voluptatum in Paradiso beatis suis præparatarum articulum acriter atque eleganti præ aliis æqualibus stilo urget ac refutat.

137. Alibi eundem vocat ^x *Eulogius doctorem illustrissimum* , quum scripsisse eum docet Adulphi & Ioannis martyrum triumphalem obitum , & de matre eorum Artemia obiter loquitur. Quæ & ipsa (ait) *geminum pignus per martyrialem obitum olim caelo præmiserat* (editum est promiserat) *Adulphum scilicet & Ioannem* , qui in primordio regni principis huius (Habdarraghmanis scilicet , circa annum DCCCXXV.) viviter de hoste triumpharunt. Quorum , instar siderum cœli , gesta micantia ad emolumenitum Ecclesiæ sanctæ , & exemplum debilium , senex & magister noster , atque illustrissimus docttor (de quo in libro I. memini-^y mus) beatae recordationis & memoriae *Spera-in-Deo abbas* stilo latiore composuit. Peperit ergo Eulogius calamo , ne rem ipsam repeteret : quo factum fuit ut deperdito sancti abbatis nostri commentario , nihil de iis SS. martyribus Hispalensibus ^y (quorum lib. 3. cap. ultimo *Memorialis* iterum fit mentio) ex Eulogii commentariis disserere possemus. Quamvis non prorsus extincta sit eorum memoria. Ea enim ex Usuardi ab alio quodam aucti , ex Adonis aliorumque iis recentiorum Martyrologiis , xxvii. die Septembri festumque eorum apud plures Hispaniæ Ecclesiæ celebratur.

^x Lib. 2. Memor. cap. 8.

^y Tamaius tomo 5. Martyr. Hisp. xxvii. Septembr.

138. Exstat quoque in Ecclesia Cathedralis Cordubensis bibliothecæ antiquissimo manuscripto volumine *Alvari ad Spera-in-Deum* huiusque ad *Alvarum* duplex epistola , quarumcum aliis Alvari exemplum apud nos habemus. Poposcerat Alvarus à doctissimo præceptore , quem , ait , ab omni-

^z Morales lib. 14. cap. 4. & in Notis ad Eulogii lib. 2. Memor. cap. 8.

mnipotenti & præscio Deo, eorum in quæ devenissent temporum, ac verbi eius (ita vocat) ejus, validam appositorum fuisse destinam (1), ut contra resurgentem illis diebus multiplicem hæresin, cuius præcipuum & ferocissimum omnium aliorum erat caput Trinum in Unitate & Unum in Trinitate Deum negare, Christumque Deum ac dominum nostrum hominem tantum asseverare, aciem stili, ut in aliis solebat causis stringeret. Respondet Spera-in-deus graviter & modestè, recusans quodammodo, S. Hieronymi verbis, Dei inenarrabilia scrutari velle; aut saltem prætendens Alvaro ipsi potius id competere qui verè ad id sufficiebat, nullamque tribulationem adversitatem fuerat passus; cùm è contrario ipsum multis modis eius sæculi acerbitas contrivisset. Aggreditur tamen humiliter ea proferre quæ credit, ac suppliciter enarrare in quæstionibus suscitatis quæ sentit. Malo tamen doctissimi commentarii fato contigit, ut trunca hoc loco remanserit

139. *Epistola.* Ab Alvaro scripta sic incipit: *Præciosus & omnipotens Deus &c.* Sancti verò abbatis responsio ista: *Dum à tribulationibus validissimis* (2). Reparare tamen sese hanc nobis iacturam credi voluit Ioannes Tamaius è legendario Asturicensis Ecclesiæ quodam, productâ martyrii SS. Adulphi & Ioannis relatione; in qua tamen videre mihi video plura Tamaianæ telæ, de quo testes voco eos, quorum palato non alienus sit huiusmodi dapsilium epularum gustus. Quod ipsum de Cypriani Cordubensis epigrammate, quod Relationi adiungitur, sentire nos, in mentione eiusdem Cypriani, quæ paulò post sequeatur, admonebimus. De Spera-in-deo agit Morales lib. 14. cap. 3.

140. SAMSON quoque abbas vocatus, rectorque anno DCCCLXIII. S. Zoili Ecclesiæ urbis eiusdem Cordubensis factus, his diebus, longoque postea annorum tractu, usque ad finem penè huius sæculi, doctrinâ catholicâ Bibliorum sacrorum & philosophiæ studiis floruit. Scripsit hic Apologeticum tribus libris distinctum pro se *adversus Hostigesium Malacitanum præfulem*, qui lupi gerens non pastoris vices, lucro deditus, & ut facilius à Christiana plebe numeros extorqueret, cum Saracenis conveniebat contra Christianos ipsos sibi subdi-

tos, suggerebat iis artes opprimendi hos vectigalibus, & iam satis odio Fidei adversus fideles Christi oves inflammatis Mahometi asseclis, novas ipse indignationis faces admovebat. Rem huius defensionis, perpeccasque, instigantibus Hostigesio atque item Servando quodam Cordubæ Comite, à Christianis vexationes, multaque alia de Concilio Episcoporum Cordubæ coacto, & productâ ibi Samsonis quadam Fidei confessione, Hostigesii tamen vi & impotentia ab ceteris inique tunc reiecta, licet paulò post à poenitentibus & ad se reversis laudata & approbatâ Samsonisque eiusdem Tucitana (*Martos* hodie est) relegatione, hic liber prosequitur; qui in vestitissimo codice^a Toletanæ Ecclesiæ, in quo & Heterii seu Beati *adversus Elianum* liber est ineditus adhuc, luceque dignissimus, conservatur^b. Luculenter ea omnia quæ in eo continentur ceteraque ad Samsonem pertinentia, non uno aut alio loco apud Moralem tractata reperiuntur^c.

141. Vixit enim Samson usque ad erae annum CMXXVIII. ut in quodam sepulchrali carmine, quod inter Cypriani Cordubensis alia supereft, annotatum legitur, qui annus est huius sæculi nonagesimus (3). Sepulcrale hoc etiam carmen & in Notis ad Eulogium^d, & in *Hispanica historia*^e idem produxit auctor. Sed Anthropomorphitarum quoque hæresin, quæ veram Christi Domini humanitatem respuebat, incurrisse hos Christianorum quos diximus male Christianos hostes; consequenterque hunc errorem hoc ipso apologetico libro Samsonis doctè non minus quam efficaciter everti scias. Hæc certiora sunt, quam damnata, in Concilio iam dicto Cordubensi hanc hæresin fuisse, quod in mentione Samsonis abbatis, quem Benedictinum existimavit, Arnoldus Uvion scripsit^f; cùm è contrario Fidei hostes in eo prævaluisse ab eodem Samfone habeamus.

142. Necnon & quædam eiusdem Samsonis epigrammata in eodem legi codice Martinus de Ximena Iurado in *Giennensis annalibus*^g annotatum reliquit, sive *epitaphia*^h & *epigrammata*, quomodo hæc effert è codice suo datis ad me literis D. Ioannes Lucas Cortesi amicus meus, in paucis doctus (4). Falsum sanè est & ridiculum quod Pseudo-Luitprandus de Sam-

^a Arcâ 30.
num. 13.
^b Morales lib.
14. cap. 3. &
31. & in Notis
ad S. Eulogii
lib. 1. num. 9.
Roa Santos de
Malaga fol. 41.
Martinus Xi-
mena Annales
de Jaen pag.
49.
^c d. lib. 14.
cap. 3. & 31.
lib. 15. cap. 7.
& 21. videndi
Mariana lib. 17.
cap. 15. Baro-
nius tom. 10. ad
ann. DCCXC.
num. 10.

^d Lib. 1. n. 9.
^e Lib. 15. c.
21. legitur quo-
que in Notis ad
Luitprandi ann.
DCCCLIX. num.
301. edit. Ra-
mirezianæ.

^f Lib. 2. Li-
gni vita c. 77.

^g Pag. 50.

^h Tria apud
nos extant ex
Toletano codi-
ce sæpius lau-
dato, quorum
primum est su-
per sepulcrum
Oilonis abba-
tis, secundum
Athanagildi
abbatis tertium
Valentiniani
presbyteri CAR-
DIN. DE AGUIR-
RE.

Discessit longe notus plenusque dierum
Sextilis namque mensis die vice prima
Sextilis namque mensis primo & vice primo sole
ERA DCCCCXXVIII.

Superfluit in postremis versibus τὸ namque; immo
priorē ex iis posterioris glossēma esse existimō.

(1) Dicitum alibi è Du-Cangio *Gloss. med. & inf.*
lat. ea voce significari fulcrum parieti inclinato &
ruinoso adhibitum ut eum sustentet.

(2) Exstat utraque hæc Epistola apud Florezium
T. X. p. 147. seq.

(3) Epitaphium Samsonis à Cypriano compositum
in Toletano Ruizii Azagræ codice sic clauditur:

^{Ad annum} ^{DCCLIX.} sone finxitⁱ, absolutum eum literis Toleti datis à Bonito præsule Toletano, nempe, ut credimus significatum, à damnatione Cordubensis conventus prædicti aliquot Episcoporum. Perpetuum etenim sanctissimæ istius Ecclesiæ adulatoris consilium fuit, nunquam cessantem aut controversum eiusdem Primatum supra alias omnes Hispaniæ, etiam captivæ, Ecclesias frequenter afferere, factisque ipsis quantumvis commentitiis constabilire. Quod itidem hic fecit ore Iuliani scribentis in Pseudo-

^{Num. 440.} chronico^k, noluisse Bonitum Toletanum interesse Concilio Cordubensi, in quo graviter erratum est contra Samsonem abbatem.

^{Num. 444.} Iterumque^l Iulianum Boniti successorem coegisse Synodus in defensione Samsonis cum Concilio.

^{143.} Emendatis his à fictione suffragiis minimè indiget Ecclesia Toletana; verè enim, ut ex eodem Samsoni liquet, viciniores tantum Cordubæ Episcopi eò tunc ad Concilium convenere, ut ex his colligitur qui suis vocantur ab eo notis Valentio Cordubensi, Reculpho Egabrensi, Beato Astigitano, Ioanne Basteni, Genesio Urcitano, Theudeguto Illicitano, Mirone Asdonensi, hoc est de Cordoba, de Cabra, de Ecija, de Baza, de Almeria⁽¹⁾, de Elche, de Medina-Sidonia, ut vernaculis urbium utar nominibus. At libentes etiam Iuliano nos remittimus Samsonis atque eius Apologetici mentionem à Corduba Toletum Cypriani operâ transportati. In officina enim huius Bibliothecæ mercibus istis licitor deest.

^{144.} Aequalis & civis Samsonis, Eulogii, Sperandi, & Alvari Cordubensium, LEOVIGILDUS fuit presbyter, qui De habitu clericorum, atque eius significatione libellum edidit. Supereft hic adhuc non publici iuris factus, malo antiquitatum nostrarum fato, in libro magnæ vetustatis gothicis characteribus exarato qui regia in bibliotheca Laurentina existat^m. Atque

^{Morales lib.}
^{14. cap. 3.}

epitaphio, scriptis, Latinitate, orthographica ratione, atque idiotismis Cl. Florezius; qui & binos superstites è tribus Apologetici adverius Hostigesium libros, teraque item eiusdem Epigrammata super Offilonis & Athanagildi Abbatum, & Valentiniani Presbyteri sepulcra, cum Toletano Ruizii Azagræ codice diligenter collata vulgavit T. XI. à pag. 300.

(1) *Urcitanum Episcopatum, de Almeria Noster* interpretatur, tutus, ut videtur, & intra spem veniae cantus. Cautior at Florezius T. XI. p. 311. num. 21. *Genelium de Urci*, inde signato hodierno eius urbis nomine, vertit. Idem T. I. p. 22. n. 10. *Urcin aut Virgin Urbe* (à qua Virgitanus in Mediterraneo sinus à Charidemo ad Scombrarium Promontorium) ad Almeriæ, veteribus *Portis Magni*, Orientem collocat: fortassis quo nunc loco Portus *Acle*, indigenis *Puerto de Águilas*.

hunc eundem esse cum eo Leovigildo, qui in Samsonis toties dicto Apologetico laudatur, Ambrosius Morales prudenter existimavit. Ego autem nullus dubito, quin ad hunc spectent versus Alvari Cordubensis, quos sub hoc lemmate habet codex meus: *Versi in bibliotheca Leovigildi eiusdem Alvari*. Initium hoc: *Sunt hic plura sacra, &c* (2). Abstinuerunt certè ab hoc manus logo-dædali Toletani.

^{145.} His omnibus convixit CYPRIANUSⁿ, Cordubensis Ecclesiæ archipresbyter, poeta suo tempore nonnullius nominis, cuius aliqua existant etiamnum germana, five epigrammata, five epitaphia, five hymni, aliaque carmina in libris MSS. aliqua eidem supponuntur ab eis, qui larvam antiquitatis sibi adaptantes, nihil magis quam fallere ac de historia ludere amant. Vir literis & probitate magnus, ac mihi perfamiliaris, quem nuper appellavi, D. Ioannes Lucas Cortesius Hispalensis, regius nunc Matritensis in causarum criminalium dicasterio iudex, codicem quandam habet, qui fortè idem cum eo est qui olim fuit Michaelis Ruizii Azagræ, videntque Ambrosius Morales^o, in quo carmina hæc Cypriani leguntur tantum, sub hoc lemmate:

^{146.} *Incipiunt epigrammata domini Cypriani Cordubensis Sedis archipresbyteri p.*

I. *De bibliis sacris repositis à Comite Adulpho Cordubæ in Ecclesia S. Aciscli.*

II. *Item eiusdem ad petitionem Zoili filii sui in finem bibliothecæ, quam scripserat Saturnino archidiacono.*

III. *Aliud epigramma sine titulo.*

IV. *Epigramma ad Comitem Guifredum, & illius coniugem Guisindam.*

V. *Item aliud eiusdem in flabellum eiusdem Guisindis Comitissæ.*

VI. *Epitaphium, quod idem in sepulcro domini Samsonis edidit metro heroyco. Editum fuit ab Ambrosio Morali lib. 15. Histor. Hisp. cap. 21.*

ⁿ Morales lib.
^{10. cap. 23. &}
^{lib. 14. cap. 3.}

^o Refert in
Notis ad lib. 1.
Memor. SS.
Eulogii in praefationis num. 6.
& lib. 15. cap. 21.

^p In exemplari nostro ex codice Toletano transcripto aliquantò latius,
scilicet: *Incipiunt epigrammata domini Cypriani Cordubensis archipresbyteri sedis, ad petitionem Adulphi edita. CARDIN. DE AGUIRRE.*

VII.

(2) Leovigildus Presbyter *Ansefredi filius*, à Leovigildo item Cordubensi atque eiusdem ætatis, *Habdasalomes* cognominato, diversus. De utroque Cl. Florezius T. XI. à pag. 517. n. 1. ac de hoc signanter p. 521. n. 14. Prioris illius Prologum tantum libelli *De habitu Clericorum* ab eodem editi vulgarit, pag. 522. reliqua decem eius Operis capita lucem expectant; habentur autem in Bibliotheca Escorialensi *Lit. b. Plut. III. n. 14. Versi in Bibliotheca Leovigildi*, quorum Noster hoc loco meminit: *Sunt hic plura sacra &c.* Exstant item inter Alvari Cordubensis poemata à Florezio edita T. XI. à pag. 275. eodem scilicet initio atque olim exstitere in Isidori Hispalensis Bibliotheca: ut videatur Alvarus Isidorum imitari studuisse, quemadmodum Toletanum Eugenium in *Philomelaico*, de quo nos paulo inferius.

VII. Item epitaphium ab eodem editum super sepulcrum Hermildis famulæ Christi.

VIII. Item super tumulum Sancti Ioannis Confessoris. Unicum est distichon apud Moralem legendum ⁹.

IX. Hymni duo eiusdem in festivitate Sanctæ Leocadiæ virginis & martyris, civis & patronæ urbis Toleti. Hos tamen desiderari in suo isto codice Cortesius adiunxit (1).

⁹ In Notis ad lib. Memor. S. Eulogii præfationis, num. 6.
Omnia apud nos servantur ex codice Tole-tano (licet ob exscriptoris inscritiam aliquibus mendis de-formia) præter hymnos, quo-rum in exempla-ri nostro nulla mentio. CARD. DE AGUIRRE.

147. Hæc Cypriani carmina sunt, quæ pro germanis eius haberi debent, nisi producantur aliunde alia minimè suspecta. Qualia sunt ferè omnia, his exceptis, quæ in Martyrologio Hispano Ioannis Tamaii passim leguntur. Quorum elenchem hic damus, ex codice quodam ms. carminum Auli Hali, & aliorum, quo ferè omnibus utitur paginis, uti ait, desumtorum.

TOMO III.

Die Iunii III. Carmen quoddam producit De S. Isaaco monacho & mart. Cordub. quod ex coniectura tantum, aut Cypriano, aut Alvaro tribuit pag. 430.

XV. In tumulo S. Benildis mart. Cordub. pag. 533. Blasii Toletani Pontificis epitaphium, pag. 534.

XXV. Pro S. Gallicano Ovino, viro consulari, mart. pag. 604.

XXVI. In SS. Ioannem & Paulum martyres Hispanos, pag. 620.

TOMO IV.

Die Iulii XVI. De S. Sisenando M. Cordubensi, pag. 144.

XX. De S. Paulo diacono & martyre Corubensi, pag. 182.

XXV. De S. Theodemiro abate & mart. Cordub. pag. 254.

Augusti II. De S. Flavio Rutilio M. Africano, pag. 340.

XXI. Epitaphium S. Samsonis abbatis, pag. 536.

Hoc est illud germanum ab aliis laudatum sacri poetæ carmen, iccirco eximendum huic suspectorum notæ.

(1) Exstant hæc, eodemque ordine ac sub iisdem titulis in Toletano Ruizii Azagræ codice, è quo Florezius in T. XI. pag. 524. ea transtulisse videtur. Desunt itidem, ut apud Nostrum Hymni duo in festo Sanctæ Leocadiæ V. & M. civis & Patronæ Urbis Toleti. In alio tamen eiusdem Ecclesiæ Toletanae codice Gothicæ post modo recensitos Cypriani versus, habentur continuo alii, quasi ad eundem pertineant, sub his titulis: Epitavium Paulæ: Titulum sepulcri: Euisdem Exameter:

Scipio quā genuit Paule fuere parentes,
Gracchorum soboles, Agamemnonis inclita proles,
Hoc iacet in tumulo Paulam dixere priores,
Eustocio genetrix Romani prima Senatus,
Pauperiem Christi & Bethlemitica rura secuta est.
Item: In foribus speluncæ Inc. Respicis angustum &c.
Insuper: Item aliis. Inc. Verbis crede meis &c. at-

XXV. Ad S. Genesium M. Cordubensem, pag. 570. TOMO V.

Die Septembrii III. Pro S. Sandalio mart. Cordub. pag. 39. Pro SS. Habundo, Marco, & sociis martyribus Cordubensis, pag. 43. quod à se ait desumtum ex codice hymnorum SS. Cordubensem, non iam ex codice carminum Auli Hali, & aliorum, uti diximus.

XV. De SS. Emila & Hieremia mart. Cordub. pag. 190.

XVI. De SS. Rogelio & Leovigildo mart. Cordub. pag. 204.

XVII. In tumulo S. Columbae Virginis & mart. Cordub. pag. 223.

XIX. De S. Pomposa virg. & mart. Cordub. pag. 272.

XXVII. Pro SS. Adulpho & Ioanne fratribus mart. Cordub. pag. 342.

Octobris XIV. De Lupo & Aurelia eius coniuge mart. Cordub. pag. 525.

XIX. De S. Laura vidua & mart. Cordub. pag. 585.

TOMO VI.

Decembris IX. Hymni duo in officio S. Leocadiæ antiquo Ecclesiæ Toletanae Cypriano tribuuntur pag. 430 (2).

XX. De S. Gregorio Illiberitano Episcopo pag. 491.

XXI. De S. Amasindo abate, pag. 524. Quod carmen seu epitaphium ex parte publicavit Ambrosius Morales in postremo folio tomii tertii.

148. Fatetur quidem Ioannes Tamaius habere se beneficio D. Martini de Ximena Iurado, ea omnia carmina, quæ habet codex quidam Toletanae Ecclesiæ quem vidit Morales. Et licet in illis (ait ^s) hæc defiderentur elogia, in alio meo codice ms. Au- li Hali inter aliorum epigrammata recensentur cum titulo superius scripto. Non enim in illo codice Toletano omnia Cypriani carmina inseruntur; sed tantum octo epigramma-ta diversis scripta successibus, cum tamen alia plu-

que alii, incertum an ad Cyprianum referendi.

(2) Fuerint hi fortassis bini illi In festivitate Sanctæ Leocadiæ hymni, quos paulo ante in Toletano Ruizii Azagræ codice deesse diximus: an potius à Ioanne Tamaio ex ase conficti? En utriusque gustum:

Ad Matutinum.
Lætare Toletum
In hoc sacro festo
Cui totum letum
Precibus adesto &c.

Ad Vesperas.
In festo Leocadiæ
Quod celebratur hodie
Hymnum canamus
Regi cœlestis curia &c.

*plurima scripsit, ut ex huius operis tabulis suis locis manifestè constabit. At cùm probare hoc esset ei opus, adiungit, ut patet ex relatione Iuliani archipresbyteri Toletani (idonei scilicet in causa testis) qui dicitur num. 284.^t recenset hunc Cordubensem Cyprianum scripsisse hymnum, qui incipit: *Lætare Toletum*. Et hic haudquam in Toletano codice reperitur.*

^t Adversario-
rum.

149. Putabam egere testibus probatissimis Iulianum ut sua illi fides constaret, potius quā sufficere eius testimonium, ut de re aliqua nonnullam fidem ficeret. Sed conferentibus duo germana, quā iam edita sunt, Cypriani carmina cum ceteris de Tamaii penu depromtis: non ægrè apparet, prædicta duo quā subiicimus temporis sui & auctoris lineamenta prodere; Tamaianis verò illis omnibus novitatis impressas durare notas.

^u Apud Mo-
ralem lib. 15.
cap. 21.

^u *Epitaphium quod idem (Cyprianus) in sepulcro domini Samsonis edidit metro heroico.*

^x In nostro
exemplari aliter:
*Cuius in urna
manent at sa-
cra membra in
aula. CARDIN.
DE AGUIRRE.*

^y Faminis
verbo utitur Al-
varus in Car-
min. pro biblio-
theca Leovigil-
di.

^z Valeas for-
te.

^a Apud Mo-
ralem in Notis
ad lib. 1. Me-
morialis SS.
Eulogii marty-
ris num. 9. præ-
fat.

^b In epistol.
ad Ioann. Hi-
spal.

*Quis, quantusve fuit Samson, clarissimus
abba,
x Cuius in una manent hac sacra membra sub
aula
Personat Hesperia illius famine ^y fota.
Flecte Deum precibus, lector, nunc flecte,
peroro,
Æthera uti culpis valeat ^z descendere
terris.
Discessit longè notus, plenusque dierum:
Sextilis namque mensis die vicefima prima,
Sexti namque mensis primo & vicefimo
sole.*

Erâ CMXXVIII.

^a *Item super tumulum Sancti Ioannis
Confessoris.*

*Carceres, & dira Ioannes ferrea vincla
Christi amore tulit. Hac funeris in aula
quiescit.*

150. Proprium in his duobus unius hominis, eiusque ævi sermonem agnoscis. *Aula utrobique pro sepulcro, sive sacra æde, in qua sepulcrum. Funeris in posteriore horum carminum pro defuncto. Alvarus enim coævus ita verbum usurpat ^b, aut
funeris telluri reddam humandum. Adamus-
sim ergo reliqua examinare oportet Cypriano falsò tributa. Quæ quidem, sive de mar-
tyribus Cordubensis captivitatis tempo-
re concepta sunt, sive de aliis quorum ve-
rè Hispanorum in obscuro gesta reman-
tere, sive de aliis tandem quorum natales
ad Hispaniam non iure refert grex ille hi-*

storicorum, quos toties evertimus: ab omni veritatis via sunt, ut cum Lucretio loquar, *seiuicta seque gregata*. Nullum eorum carminum, si laudata demas Cordubensium sub Mahometanis martyrum elogia, confirmandis germanis olim cognitorum, & nunquam non à nobis susceptorum martyrum, sive alias sanctorum, quorum notitia clara est & constans, actibus formatum offendes; sed illis tantum quæ intrusit nobis præpostera, immo damnanda prorsus ficalnei Toletani ars per emissarios suos Dextrum, sequacesque, Dextri suffulcendi commentis. Quæ certissima nota est suppositionis, omnibus his profundissimè inhaerens auctoriis, qui ea ex officina, & quacumque alia ad eius imitationem & exemplum deinde adaperta prosiliuere. Quasi præviderint inventores & talium mercium propolæ, clara alias gesta nullis egerere testimoniorum, ut ita dixerim, substructionibus; illa tantum egere, quæ finguntur.

151. Necnon & in martyrum Cordubensium celebrandis agonibus id fuit Pseudo-Cypriani consilium, ut S. Eulogii verissimam narrationem, aliis ipse, sed falsis eventibus, locupletare videretur. Exempli causâ, Eulogius de Benilde martyre pauca hæc dixerat ^c: *Denique hos (Anastasium & socios martyres, de quibus paulò priùs) sequens Benildis, femina etate iam proveyta, &, ut ferunt, non mediè ^d timorata, sub professione ceterorum occubuit XVII. Calendas Iulii, erâ quâ suprà (DCCCXCI) quorum cadavera post aliquot dies ingenti concremata incendio, ad ultimum fluvii proiecta dispersa sunt. Obscura hæc & pauca Pseudo-Cypriano sordore. Deo igitur plenus, sed illo deo qui furorem insanum, non autem sanam inspirat poesin: rudere illi potius quā canere de Benilde carmen illud placuit, quod martyrologus noster Iunii xv. die protulit. En primum distichon, ut ex ungue leonem discas:*

*Corduba me genuit nascens, me Corduba
vivens*

Edocuit Christi dogmata sacra, fidem.

Affirmare ausim nullam prorsus vel afflittiissimæ latinitatis licentiam admittere potuisse ut *nascens pro nascentem, vivens pro viventem*, usurparet: hoc tamen, quod ruditatem omnem & imperitiam grammaticæ artis ex æquo provocat, in Martyrologi grammatica peregrinum non est.

152. Alterum exemplum. S. Eulogius de Sisenando martyre Cordubensi agens, ex Pacensi oppido eum ortum dixerat ^e. Quod non iniquè de Pace-Julia Lusitanæ urbe interpretantur saniiores ^f. At cùm se- dif.

^c Lib. 3. Me-
mor. cap. 9.

^d Pro medio-
criter.

^e Lib. 2. cap.

^f Ambros.
Morales lib. 14.
cap. 9. & in No-
tis ad Eulogii
hunc locum.
Marieta lib. 2.
cap. 71. Roa
De SS. Cordu-
ben. fol. 117.

disset nostro Tamaio quicquid ad Pacem
(hodie *Beja* oppidum) Portugalliax spe-
ctare posset, Paci-Augustæ Castellanorum
& Extremadurenſis ſuæ provinciæ (*Badajoz*
hodie) adiudicare: more ſuo hīc egit Cy-
priani gerens personam, in carmine, quod
ex parte dedimus, aliās apud eundem Ta-
maium ḡ quārendum.

* Tomo 4. die
Iulii xvi. pag.
144.

*Sisenande, tuos custodit theca, Levita,
Artus sacratos Aciscli in limine sancto,
Quos pia feminei iunxit audacia sexus.
Pax-Augusta (1) Dei nutu te provida
nobis
Conceffit, &c.*

* Lib. 2. c. 6.

¹ Uvion &
Menardus.
^k Iepes Ann.
Benedict. cent.
4. ad ann.
DCCCL.

153. Tertium exemplum. De sancto
martyre Paulo Eulogius egerat ^h. Quem
quidem ſui ordinis monachum fuiffe qui-
dam Benedictini afferuere ⁱ, reclamanti-
bus aliis ^k. Tamaius voluit Benedictinis
occludere os carmine Pseudo-Cypriani, ubi
clericus, non monachus Paulus ille affer-
tur.

¹ Eodem cap.
6. lib. 2.

154. Quartum exemplum. Pauli huius
cadaver cum beati Theodemiri Carmonen-
fis monachi corpore apud Sanctuarium martyris Zoili conditum fuiffe, (qui & ipfe iu-
venis pōst ſexta die qua sanctus decedit Pau-
lus, idest VIII. Kal. Aug. fer. vii. erā
quā ſuprā, occubuit) nīl ultrā de eo re-
ferens, ſcribit Eulogius ^l. Calaguritanum
verò hunc aliquando fuiffe antiftitem, at-
que eum prorsus quem vera de imaginum
ſacrarum religione admonentem Claudius
Taurinensis impiissimo Apologeticō exce-
pit, Pseudo-Juliano ^m credens Antonius
Quintanadueñas *Sanctorum Hispalensis dio-
cesis* historicus ſcriptum reliquerat. Quod
cū iure diſplicuiffet Tamaio, ad Pseudo-
Cypriani ſui cucurrit hoplothecam, unde
telum defumeret quo feriret contrā ſentien-
tis iugulum, carmen ſcilicet ⁿ, quo nulla
Episcopalis muneris, fed martyrialis tan-
tūm palmæ, habetur mentio.

ⁿ Eodem tom.
4. die Iulii xxv.
pag. 254.

155. Quintum exemplum. Adulphi &
Ioannis MM. Eulogius per tranſennam
meminit lib. 2. cap. 8. Ideo egūere pror-
ſus hi Pseudo-Cypriani eo carmine, quod
XXVII. Octobris legimus.

* Lib. 2. c. 12.

156. Sextum. De Emila & Hieremia
Eulogius egerat ^o. Quorum prior aliis *Emi-
la, Emilianus* aliis audiebat. Neutrubi con-
ſistere amavit Tamaius; fed novum, &
nullius linguae nomen adinvenit *Emiliam*,
quo ſanctum vocaret martyrem primo iſto
carminis verſu, quod Cypriani eſſe per-
ſuadere nobis voluit:

(1) Diximus alibi nimirum Lib. IV. c. 2. n. 23.
de Apringio Pacensi loquentes, Coloniae Pacensi, ſive
hodiernæ urbi *Beja*, in Lusitania Tranſtagana, utrum-

Emilias ſequitur *Levita ex sanguine primus
Cordubensis.*

Sed ſequitur, ut grammatici recte loqui vel
hinc iam diſcant,

— *Hieremias, qui gentibus unā,
Et quoque nobilibus Christi admirabile
nomen
Extollunt sanctum.*

Abuſus iſte quoque adverbii unā cum &
coniunctione, atqui aliās malē collocati
hyperbatonque intolerandum, & ſtribilio-
go mera prioribus verbis contenta (quaſi
dicere vellet Hieremiam quoque, uti Emi-
lam, genere nobili Cordubæ natum) o-
mnia ſunt, ita ut ovum ovo, ſimilia Ta-
maianæ, atque illorum eloquentiæ, qui-
bus frequenter ē ms. ſuo codice diuersorum
carminum gemellis versificatoribus Tamaius
utitur. Quod ex horum quibusdam repræ-
ſentatis hīc opportunè locis, patebit; inde-
que omnia ferè ſub tot capitibus producta
uniuſ tantūm cerebri unicam hydram eſſe.

157. Miraberis, lector, quantum ſibi
placuerit bellulus homo in hocce vitio ſæ-
pè atque ſapiùs barbarè utendi quoque ad-
verbio. Iuliani carmen de SS. Socrate &
Stephano MM. die xvii. Septembriſ:

*Per quoque verbera Christum.
Alterum eiusdem xv. Octobris de S. Cari-
thina V. & M.*

Quam quoque virgo favet.

Aliud iv. Novembris de S. Claro M.

Ardua carpenti dum quoque voce premit.

Aliud i. Decembris de S. Evasio Epifcopo
& martyre.

Quos quoque cruce capit.

Aulus Halus non aliter loquitur VIII. No-
vembris de SS. Caſtorio & ſociis.

*Claudius adhæret, cui quoque turba
sequens.*

Item primo Septembriſ De Vincentio &
Laeto MM.

*Hos colit ut proprios Toletum regia ſedes,
Hos & Aquensis amat, ut quoque matre
ſuos.*

Non aliud ſermo eſt incerti cuiuſdam, unius,
ſive plurium qui omnem ferè paginam Mar-
tyrologii complent. Sept. xxiv. de S. Fir-
mino.

*Dum vita civis, dum quoque præful agit.
Octobris iv. de Juliano Urbano præſule To-
letano:*

*Qua quoque in aſtra volat.
XIII. eiusdem de S. Petro Epifco Braca-
renſi:*

Quos quoque ſtipe foves.

III.

que & *Pacis Iuliae & Pacis Augustæ* nomen con-
venire. Vid. Refendium *De colon. Pacensi*: Flo-
reziū T. XIV. Trad. LI. c. 1.

III. Decembris de S. Anthemo Episcopo & M.

Qui quoque membra secat.

Tamaius tandem non magis est elegans, quum proprio loquitur nomine III. Novembris de imagine S. Dominici:

— *Sed undique fulges*

Signis, vel vivens, vel quoque pītus eas;
& alibi pluribus locis. Idem dicimus de S. Columbae epitaphio die XVII. Septembris apud Tamaium, cuius martyris Eulogius meminit lib. 3. cap. 10. alteroque S. Pomposae die XIX. Octobris, memoratae similiter ab Eulogio lib. 3. cap. 11. in quo non unum emicat signum Tamaii eloquentiae.

158. Sunt & alia Pseudo-Cypriani carmina vestiendis nudis Sanctorum verè Hispanorum historiis excogitata. Huius rei exemplum esto primum

S. Sandalius, quem Cordubae celebrari martyrem eiusque acta excidisse vulgo refertur. Præstò igitur fuit Pseudo-Cyprianus huic defectui actorum supplendo in carmine illo, cuius lemma est: *Pro S. Sandalio M. Cordubae die III. Septembris.*

159. Alterum. Lopus & Aurelia Cordubae in Hispania Octobris XIV. die laudantur in Martyrologiis Bedæ atque Adonis: quibus recentiores nîl ultrâ de his addentes consentiunt. Apertus invitavit campus Tamaium, ut liberè sub Cypriani persona divagaretur, eorumque conditio nem, tempus martyrii, & quod maximè fuit pretii habitationem martyrum, in Illipa urbe Tamaii patria his versibus comprehendenteret:

Corduba, Lupe, tuos veneratur provida sacros

Artus, & Aureliæ coniugis ultrò simul. Insidias fugiens fallacis uterque Neronis, Italiam linquens queris in urbe lares. Illipa vos capit alumnos Beturica, sed post Corduba vos felix martyrioque rapit. Quælibet urbs simul ex hinc computabitur ingens,

Illa prout cuna, ista prout tumulus.

Natus in Zalamea oppido, quod Illipam olim fuisse credebat Ioannes Tamaius^q (cum revera Illipa fuerit, de quo nos alibi) Lupum & Aureliam quoquomodo illuc advo cans, in solo suo ædificavit palpumque ci vibus suis obtrudere voluit.

160. Tertium. SS. Habundus, Marcus, & socii, Cordubae celebrati iam diu martyres, quorum ex tabulis huius Ecclesiæ Ferrarius meminit die XI. Iulii. Horum quoque Pseudo-Cyprianus vestivit nudam aliâs memoriam apud Tamaium die III. Septembris.

161. Cæterorum carminum Cypriano suppositorum causa & origo fuit eadem illa, quæ communis aliorum plurium, Tamaii credulitas & fides habita Pseudo-historicis Toletanæ officinæ: quibus ut maiorem in modum auctoritas conciliaretur, non dubitavere dolis & inventionibus eò obniti plumbæ cordis homines, & in id tantum nati, ut quemadmodum sepia solent^r, ne veritas deprehendi posset, effuso atramento historiæ aquam infuscent. Ad rem veniamus.

• Plin. lib. 9. cap. 29.

162. In primis notissimi sunt Romanæ urbis MM. Ioannes & Paulus, quorum natalis dies Iunii vicesima sexta est; item Gallicanus vir consularis, duxque Romani exercitus contra Persas & Scythas qui sub Juliano Apostata, uti & memorati Ioannes & Paulus, qui eum ad Fidem conver terunt, Alexandriæ tamen ipse Ægypti, XXV. eiusdem mensis passus fuit. Quorum acta martyrii quidam Terentianus, qui Ioannem & Paulum capite cædi iussit, in scripta rededit, & usque nunc apud Surium aliosque die XXVI. Iunii legimus. Hos tres habendi furiosa cupidio incessit quondam bipedum omnium levissimum hominem Iuliani artificem, quem verbis his litare mendacio fecit, *Adversariorum* num. 8. SS. Ioannes & Paulus (ait) & Ovinus Gallicanus vir consularis, quorum hic Alexandriæ, illi Romæ passi sunt: Hispani, Saguntini, & in aula Cæsarum diu versati. Idem num. 399. *Eodem tempore* (dum Bracaram cum Archiepiscopo Toletano Bernardo venisset) cognovi sanctos Ovinum Gallicanum martyrem virum consularem, & Ioannem & Paulum cognatos eiusdem, natos Bragantii non procul admodum Bracara, Romam delatos martyres fuisse clarissimos.

163. Quod mera fabula est, ipsa sibi invicem, eodem ipso quo nata fuit auctore litem falsi intendens. Neutquam enim & Saguntinos, & Bragantinos, natos scilicet, esse potuisse palam est. Ideo conciliatio eorum quæ temerè effudisset blatero, statim quæsita^s: Bragantia scilicet natos martyres originem suam ad Saguntum urbem retulisse. Cumque nec Terentianus actorum Scriptor, nec alias aliquis, post Adonem & Usuardum, è recentioribus quicquam de Hispana horum patria expreaserit: asserendo, ut sic dixerim, Iulianæ mendacio Cypriani hoc statumine uti opus fuit:

In tumulo hoc iacet almus Gallicanus Ovinus^t,

Qui fuit Hispanus, grandi ex & origine quondam

Saguntina, cuius urbs memorabilis aetatis

^s Sic apud Tamaium XXV. Iun. pag. 602. Pater Higuera in Martyrol. Hispano ms.

^t Ovinus Gallicanus in inscript. apud Gruter. pag. 284. & Onuphrium in Fazitis ad annum MLXVII.

^a Grammatica
Tainaii.

^x xxvi. Iunii.
^y Noftrum di-
cere debuit.

^z Progeniti
Sagunta ex ori-
gine.

Vidit, & illustres, Consul bis^u, Roma
triumphos:
Cuius & oſtia post Fidei durâſſe trophæa
Cognovit &c.
Item de sanctis Ioanne & Paulo ^x
Paule decus nostri ^y, nec non venerande
Ioannes,
Hispani proceres, Romani martyres almi,
Amboque progeniti ^z Sagunta & origi-
ne (¹), fratres
Opibus illustres, Fide & insuperabiles
ambo.
Vestri Hispania vestra cupit consortia
ſemper,
Et licet offa tenet Roma, hic in corde
iacetis.

164. Aliud carmen Cypriani ex his, in quibus cum Pseudo-historicis conspirat, de Rutilio est martyre Africano, cuius Tertullianus unus meminit in libro *De fuga in persecutione* cap. 5. *Rutilius sanctissimus martyr* (inquit) cùm totiens fugiſſet persecutionem de loco in locum, etiam & periculum, ut putabat, nummis redemifſet: poſt totam securitatem, qua ſibi proſpexerat, ex inopinato apprehenſus, & præſidi oblatus, tormentis diffipatus (credo pro fugæ caſtigatione) aein ignibus datus, paſſionem quam vitārat, miſericordiæ Dei retulit. Ne quidem ullum verbum Tertullianus de locis fugæ martyris. Reſtabat ergo argutandi, aut ſomniandi potiū de his licentia: quod Pseudo-Dextri ^a & Pseudo-Maximi ^b quadupli testiſmonio ab eorum architecto fuit procuratum, Cordubam veniſſe Rutilium exſulem affirmantium. Nec deeffe hic ſibi Pseudo-Cyprianus voluit, fictiōnem fictiōne cumulans, & Italum natu eum affirmanſ in carmine, quod Auguſti die ſecunda apud Tamaium legitur, incipitque: *Italus en noſtras Rutilius corpore caſas Traiani metu inviſit &c.*

^a Ad ann. cx.
num. 5. & ann.
cxvi. n. 5.

^b Ad ann.
Dcxii. num. 22.

^c Luitprandus
ann. DCLXVIII.
Iulianus n. 376.
in principio, &
Advers. 149.
389. 481. Vi-
dendus Bivarius
in epift. ad Ra-
mirezium in
editione Luit-
prandi operum
pag. 345. Ta-
maius xxv. Au-
gusti.

165. Aliud carmen est de S. Genesio M. Cordubensi, ut perſuadere nobis eadem turba Pseudo-historicorum voluit; ne S. Genesii titulo Ecclesia eius urbis apud Eu- logium & alios celebris, martyre civiſ caſfa & vacua effet. Eò igitur, quaſi uno capite & uno ore, concurſum ab hiſ fuit ^c, ut novus martyr Cordubensis ſub Nerone, nusquam aliàs dictus, fingeretur: quaſi religio effet non ciвиbus aut exteris martyribus dicari templa; cùm verè non Corduba tantum, ſed & Toleti quoque, Matri-

(1) Hodie Saguntini Sanctum Martyrem Gallicanum Ovinum ut ciuem ſuum colunt; iplique hoc nomi ne in Templo eius Oppidi maximo peculiariſ arā nuper exſtructa eſt, ad quam quotannis eius memo ria ſolemniter instauratur cum Sancti Martyris elogio, cuius non ultima laus eſt, afferere eum ibi natales hau-

ti, & Hispali, Salmanticæque & forte ali bi, Genesii martyris (Arelatensis, ut cre dimus, propter maiorem viciniam, Gal liæque gothicæ, & Hispaniæ ſub eodem dominii iugo antiquæ unionis) ædes ſacræ olim conſtructæ ſint. Huic ergo novi martyris inventioni ſufragium ſuum conferre Cyprianus ſuppositiū non dubitavit in eo carmine, cuius hoc eſt principium: *Corduba te genuit, Genesi, poſt martyr, & ipſa*

Te quoque martyrio ſublatum novit &c.

166. De S. Laura martyre etiam Cordubensi carmen habemus Cypriani die xix. Octobris; ne ſolus eſſet Luitprandus aſſerendæ huic nobiliffimæ urbi novæ protec trici, utinam certæ! Luitprandum lege ſis *Adversario* 281. ^d de huius Lauræ corporis inventione in hac ipſa urbe.

167. Tribuit etiam Cypriano Tamaius hymnos duos, qui in veteri aliquo Tole tanæ Ecclesiæ de S. Leocadia V. & M. officio legebantur, ut Iuliano testimonium diceret, qui prius id notaverat *Adversario* 284. ubi & compoſuiffe refertur Cypri anus alterum eorum, qui incipit: *Lætare Toletum*, ad petitionem Adulphi Comitis, Athanagildi abbatis, & Valentiniiani pre bbyteri Toleto oriundorum, anno MCXX. Certè in elencho huius poetæ carminum ad nos transmiſſo, cuius ſuprâ meminimus, hi duo hymni laudantur (2). Quare inter rim pro ei ſuppoſitioſ non habemus.

168. Et ianè Adulphi Comitis mentio eft in primi, è germanorum ſerie, car minis lemmate; niſi ſumta inde ſit fal lenti occasio. At, ſi Iuliano aliqua ha beri fides deberet, non quidem nos oppor tuno loco duodecimi ſæculi poetam ſæculi noni Scriptoribus adſcripſiſſemus, cùm ponē verba ſuperiū ex iſto *Adversario* eius adducta, hæc ſequantur: *Obiit ipſe Comes (Adulphus) anno MCIV. Cyprianus MLX. iacent Cordubæ.* Sed malumus nos cum Morali è via diſcedere, quām cum larvis iſtis fulneis rectum tramitem ſequi. Priuſ enim errori, posterius autem ſtoliditati atque infipientiæ imputaretur.

169. De Gregorio Eliberitano Epifco po, quem celebraſt aliud Cypriani carmen apud Tamaium die xx. Decembris, ſatis multa iam dicta ſunt cùm de Gregorio iſto ageremus, quæ huc reduci poſſunt ad ever tendam huius carminis fidem.

Ex ſiſſe; quæ tamen perſuafio vel ipſo in Oppido (quod alterum eft è præcipuis ac nobiliffimis Valentini Regni,) vix obtinet, niſi apud profanum vulgus.

(2) Ego utrumque hunc hymnum vel noce caſa non emero. Atque abſiunt à Toletano Ruizii Aza græ codice.

^d In editione
Ramirezii: nam
in altera Thomae
Tamaii multa,
idque inter alia,
defunt.

170. Extra ordinem huius ultimæ classis eorum carminum, in quibus auctoris temeritas cum Pseudo-historicorum conspiravit temeritate, ponimus ultimum in laudem Amasindi abbatis conscriptum Cypriani supposititii carmen: quod Ioannes Tamaius sigillo suo munivit, ut veluti germanum exciperetur, xxi. die Decembris e. Hic est Amansvindus ille monachus, cuius repertum in montibus Malacitanis superiore saeculo epitaphium produxit primus Ambrosius Morales in annexo folio ultimi libri suæ *Hispaniarum historiae*; deinde Bernardus Alderetus lib. 3. *Originis linguae Castellanæ* cap. 18. & Martinus de Roa *historiae Malacitanæ* cap. 14. Huius quasi paraphrasin dedit auctor carminis, quod incipit:

Hac & Amasindi iacet urna corporis almi Compago insignis &c.

Definitque:

Cui posui Cyprianus ego hoc in marmore carmen,

Impetret ut mihi iam veniam cælestis amicus. Quod si verè Cypriani nostri esset, cùm Amansvindum erâ MXX. hoc est anno DCCCCLXXXII. ad superos abiisse lapis ostendat: iam haberemus inde compertum, non huius, sed undecimi saltem saeculi æqualem Cyprianum fuisse, & Amansvindo posteriorem. Sed planissimè hæc Tamaii merx est, quam profitetur ipsa eius facilitas barbarè quicquid in mentem venerit in versus fundendi. Sed satis iam de Cypriano poeta Cordubensi, & Ioannis Tamaii eidem suppositis carminibus.

C A P U T VIII.

De ALVARO PAULO Cordubensi. An sit ex stirpe Gothorum, an Hebreorum? Studia eius & cum Eulogio martire amicitia. Omnia eiusdem opera adhuc manuscripta. D. Thomas Tamaius laudatur. Indiculi luminosi non aliis auctor. Phrasis huius scripti, & aliorum Alvari. D. Iosephi Pellizerii conjectura de Eulogio auctore improbat. Alvari quedam epistola corrigitur, ceterarum notitia exhibetur. Ioannis Tamaii levitas.

171. *S*YNCHRONUS omnibus his fuit ALVARUS CORDUBENSIS, de quo memoriæ quicquid est, compilavit Ambrosius Morales lib. 14. cap. 3. Nobis tamen non omnia placent quæ de eo uti comperta referuntur. Ait Morales, illustri eum genere ortum Cordubæ fuisse, atque siccirò Serenitatis & Serenissimi vocabulo compellatum ab Eulogio eundem putat^f. Sed, si non alias est auctor epistolæ cu-

iisdam inter alias Alvari ad Eleazarum sectâ Iudeum ex idololatra, quæ incipit: *Confessam mendacio &c. fateri opus est, de genere Hebreorum esse eum, qui hæc de se ad Eleazarum: Quia ex ipsa stirpe Israelitica orti parentes olim fuerunt nostri; sed ubi desideratus cunctis gentibus venit, illicò iam venisse cognovimus.* Et clarius expressiusque infrà: *Et hæc dicimus, ut vestra frangatur superbia, & redundatur assertioñis versutia. Ceterum liberior mihi responso & brevior, immo clarior exstat, eo quod ex Israelis stirpe descendens cuncta mihi glorior dicta, quæ tibi tu applausis excerpta. Prudenter intellige, & collige sapienter, & aequus arbiter esto. Quis magis Israelis nomine censeri est dignus, tu qui diu ex idololatria ad summi Dei cultum reversus es, an ego, qui & fide & genere Hebreus sum? Sed ideo Iudeus non vocor, quia nomen novum mihi impositum est, quod os Domini nominavit. Nempe pater meus Abraham est, quia maiores mei ex ipsa descenderunt traduce. Expectantes enim Mesiam venturum, & recipientes venientem magis illi videntur Israel esse, quam qui expectabant, & venientem respuerunt nec tamen eum expectare cessarunt.*

172. Aliquo autem modo videtur & mihi Gothum se esse affirmare ad eundem Eleazarum rescribens epistolâ, quæ multa est in postremo loco, & incipit: *Quæ stilus tuæ prosecutionis, nempe his verbis: Sed ut me, qui sim ipse cognoscas, & amplius me tacendo devites, Virgilium audi* ^g: *Falso tri-*

Mortem contempnunt laudato vulnere Getes. ^{buuntur hi ver-}

^{fus Virgilio.}

Necnon & illud:

Getes (inquit) quo pergit equo;

Unde & illud exstat poeta:

Hinc Dacus premat, inde Getes,

occurrat.

*Ego sum, ego sum, quem Alexander vietandum pronuntiavit, Pyrrhus pertimuit, Cæsar exhorruit. De nobis quoque & noster Hieronymus dicit: Cornu habet in fronte, longè fuge. Quæ nisi ad genus scribentis referantur, quasi ludens iactaverit gothicam ferociam provocanti adversario pertimescendam, nescio quem alium idoneum sensum habeant. Ceterum quod de Serenitatis salutatione Alvaro attributa prius dictum fuit, alias omnino quam hodiernus est stilus erat illius temporis: quo tam isto quam *Excellentiae & Sublimitatis* honore sese invicem non præcipue alicuius dignitatis homines excipiebant.*

173. Exempla habemus in his ipsis Alvari & aliorum ad eum, epistolis. Cuiusdam inscriptio talis est: *Serenissimo omnium catholicorum domino meo Romano: quem*

Romanum medicum vocat lemma epistolæ. Ad eundem: *Anteriorum meorum* (inquit) *exordiens, serenissime domine erga vos &c.* Paulò infrā *sublimissimum* hunc ipsum vocat. Ac deinde: *Mi sublimissime domine, dilectionem meam erga vos &c.* Eiusdem generis fuit *Excellentiae* compellatio. Spera-in-deus ad Alvarum: *Et ad ea que vestra excellentia posuit, revertam.* Animadvertisendum est tamen quod, sive à gothica origine, sive aliam ob causam, videtur is *Flavii & Aurelii cognominibus* ab his, qui literas ei dabant, compellatus; sed proprio nomine *Alvarum Paulum* se ipse vocat in plerisque epistolis.

174. Sed quicquid de stirpe sit gothica, an hebræa, modestè ipse in *Indiculus luminoso*, cuius auctor fuisse creditur, de suis studiis loquitur: *Quia nec in liberalium artium disciplina non excultum plena exultus. proprium ignoro studium, & nescientiam meam ipse non nescio; & quod magisterio humano non didici, exhibere aliis, utpote ignarus, non valui.*

^h Fortè discipula exultus. *Sed licet eloquentiam desideremus in viro densis captivitatis tenebris immerso; ingenium doctrinamque suspicimus. Sub Spera-in-deo, unà cum Eulogio martyre, bona mente & seriis cogitationibus admodum profuisse eum aliás novimus.*

175. Calamitates etiam ab adversariis passus dicitur, de quibus ipse ad Romanum medicum: *Omnes adversantes mihi amicissimos feci, & quibusdam pacificis nemibus utens solertiā animi, manu dilectionis contrarios amplexavi, humilitate leniens, & effectione demulcens.* S. Eulogii martyris amicitiā in primis claruit, scriptisque eius vita & martyrio: cuius scripti frontem hac inscripsit notā, conditionemque status sui laicalis & saeculo harentis omnibus notum reliquit. *Profiteor* (inquit) *me non audita & dubia, sed visa & per me probata retexere* (de Eulogio): *quoniam gratia Dei cooperante à primævo adolescentiæ flore caritatis dulcedine, & Scripturarum amore uno vinculo concordi innexi huius vitæ, licet non pari ordine, tamen pari affectu, in cunctis questionibus duximus iugum.* Sed ille sacerdotii ornatus munere, penitus virtutum in sublime evectus altius evolabat, ego luxuriæ & voluptatis luto confessus, terrâ tenus repens hactenus trahor. Coniugio autem adstrictum fuisse Alvarum, Ioannes Hispalensis ei scribens innuere his videtur: *Salutare præsumo per os vestrum omnem decorum domus vestræ. Salutat vos domina Frojinda &c.*

176. Plura ex eodem vitæ Eulogii exordio de communi utriusque sub Spera-

in-dei abbatis ductu consuetudineque subiicere, quia de studiis concepta sunt, libet. *Agebamus* (ut alia præterea in editis videnda) *utrique Scripturarum delectabilem* (inquit) *lufum, & scalmum in lacu nescientes regere, Euxini maris credebamur fragori. Nam pueriles contentiones pro dolorinis, quibus dividebamur (fortè in Philosophorum placitis) non odiosè, sed delebitabiliter epistolatim in invicem egimus, & rhythmicis versibus nos laudibus mulcebamus.* Et hoc erat exercitium nobis melle suavius, farvis iucundius, & in ante nos quotidie extenderentes multa inadibilia tentare in *Scripturis puerilis immatura docibilitas egit.* Ita ut volumina conderemus, quæ postea etas muta abolenda, ne in posteros remanerent, decrevit.

177. Opera huius Alvari nobis feliciter conservavit codex quidam Ecclesiæ Cordubensis à septingentis, ut colligere datur, annis scriptus, quem vedit Morales, laudatque non uno locoⁱ. Codicem alium Toletanæ Ecclesiæ Thomas Tamaius laudat^k. Nos inde dimans omnium quæ ibi existant habemus exemplum, transcriptum ex altero nobis communicato ex amplissima Francisci S. R. E. Cardinalis Barberini Romana bibliotheca, in qua servatur: olim eidem purpuratorum magni decori, & literatorum ac literarum protectori beneficentissimo, Matriti, dum eò sanctæ memoriae Urbani VIII. à latere venisset legatus, ab eodem Thoma Tamai de Vargas regio chronographo, unà cum aliis antiqui ævi monumentis Hispanis, ex apographo suo scriptum & oblatum.

178. Huius conspectum hic dabimus, quemadmodum ex eo, quod fuit laudati Thomæ Tamaii, exemplo prodit: *Aurelii Flavii Alvari viri inlustris, patriciæ Cordubensis, S. Eulogii Archiepiscopi Toletani martyris amici, & studiorum collegæ, opera omnia, quæ in bibliothecis Hispaniæ existant, à multis hactenus desiderata, nunquam edita è codice per vetusto Ecclesiæ Cordubensis literis gothicis exarato, bona fide primum transcripta, tandem è bibliotheca D. Thomæ Tamaii de Vargas historiographi regii, libenter communicata.* Nempe hac inscriptione insignitum habebat vir ille doctissimus, quod editioni præparabat, Alvari operum corpus, quo hæc continentur.

179. *Indiculus luminosus.* Incipit: *In defensione servorum tuorum Domine, &c.* Scriptus ab auctore anno DCCCLIV. ut ex his liquet: *Siquidem in hoc (ait) incarnationis Domini anno octingentesimo quinquagesimo quarto, & erâ, quæ currit, octingentesimâ nonagesimâ secundâ, anni Arabe*

ⁱ In prefatione ante lib. II.
^k Hisp. Hispan. sub epigraphe:
las ayudas para lo de aquí adelante, & lib.
14. cap. 3.
^k In Notis ad Luitprandum ann. DCCCLXIX. pag. 209.

¹ In Notis ad vitam Eulogii in fine.
² Lib. 14. cap. 3.

bes lunares ducenti computantur quadraginta, solares verò anni ducenti ex qua summa supersunt anni solares sexdecim. Opus non est in computum hocce diligentius inquirere, dum Incarnationis, eræ Hispanæ, Arabumque seu Hegiræ annos habemus. Alvari esse hoc opus negaverat olim Morales ¹ ex eo maximè, quod nullum in eo verbum de Eulogio factum reperiatur, Alvari amicissimo capite: quod vix committere hic potuerit, idem cum illo argumentum tractans. Attamen postea renuntiavit huic opinioni, cùm historiam scriberet ², & ex animi sententia hunc nostro librum adiudicavit. Iure quidem; ipse enim stilus & verbis & compositione ceteris Alvari scriptis similimus, eademque res, idem utriusque tempus Eulogii & Alvari; necnon & mentio in Eulogii vita extans scripsisse Alvarum aliquod opus, quod ad historiam illius persecutionis pertineret, in tuto ponere videntur, non alium esse libri auctorem.

³ Petr. Pontius apud Moralem in Notis ad Eulogii vitam, ubi proximè. Ramirez ad Luitprand. ann. DCCCLXVI. n. 309. Tamaius huc magis inclinat ad ann. DCCCLXIX. pag. 208.

⁴ Anno DCCCLXVI. n. 309.

180. Quare has partes sequuntur frequenter nostri ³, excepto uno usque ad suum tempus Hieronymo Romano de la Higuera; eâ tamen ipsa inconstantiâ, quæ in aliis eius operibus appareat, & maximè in præstituendo Indiculi huius auctore. Nam si Luitprandum ⁴, Higueræ opus, consulas, Bonitus Episcopus Toletanus; si autem eiusdem Iulianum, Wistremirus & idem Toleti præfus fuerit. Necnon & unus idem Iulianus id posterius in Chronico effert, & in epistola Chronicis præambula pro Bonito stat. Et hunc hominem suspiciunt plures, de quo aptè cum Ennio dixeris: *Imus hinc, imus illinc: cùm illuc ventum est, iri illinc lubet;* aut cum græco alio: *Aio, negoque, quidque dicam nescio.* Cuius quidem nihil auctoritas hære tamè fecit Thomam Tamaium, virum falli præstigiis hisce minimè dignum qui demum post inculcatam omnem viam, ad Alvarum fleetit. Eoque moveatur maximè, quod *luminosi* hoc epitheton Indiculo adaptatum, quasi proprium, & uti tunc loquebantur scriptorum aliorum Alvari verna sit. Huius rei aliquot is exempla adducit, ex vita nempe Eulogii, & ex ad eundem epistola quadam.

181. Ultra hæc, in alia ad Ioannem Hispalensem in fine: *Atque luminositer cuncta nobis oris vestri aperta sententia revelet.* Nec auctor Indiculi contentus fuit usurpasse tantum in lemmate hoc vocabulum, quinimmo passim eo utitur. *Eleazarus (aliqui ait) in lib. 2. Machabæorum luminositer docet.* Et alibi: *Et B. Ioannes in sua*

epistola prima luminositer docet. Nec minus Indiculi nomen Alvarus usurpat in epistolis, & desideratum nobis amici *Indiculum* misit. Ad hæc *Invectionis* nomine, quasi sermonem ad aliquem factum dixeris, saepissimè tam Indiculi auctor quæ Alvarus alias utitur. In Indiculo hæc legas: *Cui rectè convenit illa in Israelitica gente exaggerationis inveccio.* Et paulò post: *Et licet inveccio accurata exerto opere in campum tota producat.* Et iterum post pauca: *Illecebrosa inveccio non puduit.* Atque item: *Et contra reprehensionis inveccionem stolidam.* Vix alias quæ Indiculi huius auctor sic saepè locutus fuerit quemadmodum in epistolis Alvarum locutum legimus. In una earum quas ad Ioannem scripsit: *Ut tota contra hæc certet inveccio vera.* Et in alia ad eundem Ioannem bis intra pauca verba: *Nunquam enim sedatur responso, nisi prius convincatur inveccio.* Et: *Sit flexuosa catenula, & catenam contentio flexuosa, que nec inveccionibus eluditur, nec responsonibus terminatur.*

⁵ Fortè exerto opere.

⁶ In ms. nostro legitur, conversatur, male.

In epistola quoque ad Romanum medium: *Et invecciones adversariorum apologeticæ retunderem opere.*

182. Quamplurima sunt, in quibus idem utrobius sibi respondet auctor, quæ ut de re qua de agimus non ultrà dubitetur, subiungere operæ pretium est. *Sequipedi nominandi casu, & plurativo numero, indiculo sunt ii, qui sequuntur pedibus: Et pro dogmate eruditis, & Christi sequipedis.* Et infrà: *Nos verò Evangelici servi Christi discipulorum rusticorum sequipedi.* Item de Mahometi sectatoribus: *Quam impurissimi sectam impurissimè sequipedi ampliantes &c.* De iisdem mox: *Sequipedes fidei suæ.* Eodem modo loquitur una ex epistolis ad Anonymum Episcopum quendam: *Et ideo mihi sublimissime domine, Apostolorum vicarie, & rerum opificis Christi sequipede &c.* Phrasis est Indiculi, opus præcidere pro finire. *Fine debito opusculum præcidamus.* Quemadmodum & epistolarum, quartæ scilicet ad Ioannem Hispalensem, *quo fine talia præcidit dicta.*

⁷ In nostro cod. est sequipede.

183. Adverbio seu præpositione *tenus*, saepè utitur hic, quem eundem credimus Scriptor. De beatis visione Dei fruentibus Indiculus ita loquitur: *Quietitudine iam lætantes æterna, & Regi suo facie tenus servientes.* Item *cælo tenus, pro, usque ad cælum: Ita hi hodie abundantia perfectiori ut sibi videntur, cælo tenus perferunt.* Parri modo facie *tenus, pro* apparenter. De Mahometanis: *Pietatis speciem facie tenus ostendunt.* Et postea: *Facie tenus pietatem prætententem.* Similiter in Eulogii vita, quæ

quæ certè est Alvari, *Terra tenuis repens hactenus trahor.* Et in epist. 2. ad Ioannem: *Verbo tenuis narrat.* Et in 4. ad eundem: *Et ipso nomine, facie tenuis quid sit apertius indagetur:* quasi dicat, patenter. Et in 5. ad eundem: *A terra altius cælo tenuis extendamus.* Et paulò post: *Astrologi cælo tenuis voluerunt pennis volare, pro, uique ad cælum.*

184. Simillimi etiam commatis sunt in Indiculo: *ut conatus adfuit.* Et in epist. 4. ad Ioannem: *quantum posse mihi extitit,* pro, ut potui. Deponentia verba, *opinari, adversari, præconari & alia huiusmodi,* utrobique legimus activè formata. Indiculi hæc sunt: *Fortasse aliquis opinat fuisse vitandum.* Et mox: *Opinaverint multa.* Epistolæ 4. hæc sunt: *Tam leviter opinasse.* Auctor Indiculi ait: *Veluti furiosi præconant.* Et mox: *Clamat, replicant, & præconant.* Alvarus in confessione: *Peccata detestas.* Et infrà: *Adversare conetur.* Indiculus: *Ex numero eius revertent.* Epist. 2. *Deus hominem non dedit.* Epist. 4. *Et nec dum apprehendisse conquerunt.* Et postea: *Per regulas non ordavit Donati.* Euphrasiæ græco vocabulo Indiculus utitur: *Euphrasiā suā milleno fætarum ritu conflavit.* Sicut Alvarus initio epist. 4. ad Ioannem Hispalensem, quod corruptum est in meo exemplari, sed non in euphrasiæ nomine: *Emperiæ vestræ sumentes euphrasia.*

185. Verbo innumerostatis tam Indiculi auctor his, innumerostatis licentiam tribuit, de licentia plures uxores habendi Mahometanis concessa, quam Alvarusepist. 15. ad Eleazarum: *Per diversitatum innumerostates utuntur. Domui pro domūs ingnendi casu retinendum utrobique credimus;* in Indiculo nempe: *Pudet namque insaniam illius domui sigillatim exporre;* & in epistola secunda: *Decorem domui vestræ.* Alterius generis substantiva cum alterius adiectivis iuncta, ut finiamus, pafsim, ita ut in epistolis in Indiculo etiam leguntur. Ex Indiculo hæc selegimus: *Imitare decuit factum probabilem.* Item *coniugium quem &c.* Ex epistola 5. hæc: *Ad illum flectere articulum congruit, quod mentem macerat &c.* Ex 7. Apostoli eum dictum Epist. 9. *Abundantiorem pretium.* Quæ grammatica est Alvari, difficillimè cum aliis omnibus iam annotatis duobus auctioribus communis; ut iam de Indiculi auctore amplius quærendum non sit.

186. Neque novæ amici nostri D. Iosephi Pellizerii opinioni deferendum, qui ex eo tantum quod Alvarus in quadam epistola ad Eulogium scripta sic incipit:

*Luminosum vestri operis documentum: suspicatur ad hoc Eulogii opus, quod Indiculus luminosus audit respexisse videri. Plani errat vir eximius, mihi præcipuo semper honore excipiendus; nam de documento martyriali Floræ & Mariæ sororibus virginibus nuncupato, quem librum Eulogius ei cum proxima retrò epistola invisendum remiserat, Alvarus solemini suo *luminosi* vocabulo utens loquitur. Nec facile in Eulogio talem sermonis, quæ in Alvaro est, licentiam reperiemus. Nec tanti ponderis est ut nos urgere debeat, auctorem Indiculi haud meminisse Eulogii talis viri, qui eandem olim navaverat operam; cum potuerit Indiculus hic ab Alvaro scribi antequam Eulogius Memoriale suum Sanctorum confecisset. Constat enim formatum Indicum anno DCCCLIV. ut prius annotatum fuit; Memorialis autem tertium saltem librum post DCCCLVI. Suum autem Indicum modestè Alvarum suppressisse ut nec ad Eulogii notitiam perveniret, non impossibile est.*

187. At quod de Toletanis Episcopis Bonito & Wistremiro audivimus, Higueram ipsum, atque eius ut Alvari verbo utar sequipedes torquebat maximè, tam utilis & docti opusculi auctorem alium à Toletano fuisse Episcopo; &, dummodo huic affererent, Wistremirus fuerit an Bonitus pariter habuere. Mutilus certè Indiculus ad nos pervenit; cum non tantum illius partis quam habemus finis; immotus alter, sive secundus liber, desideratur, ut ex his constat: *Et quam hæc universalis sit nostra credulitas in secundo huius operis libro maiorum firmavit auctoritas.* Et alibi: *Ac in secundo libro doctorum sententias congregemus, nostrasque operosas fabellas veracium stillatione firmemus.* Argumentum operis, defensio illorum qui Cordubæ fæse martyrio non perquisiti obtulerunt, pro quibus & Eulogius decertavit; dein prophetiarum de Mahometo & eius nefanda hæresi explicatio. Sequitur in codice Cordubensi

188. *Confessio* eiusdem Alvari quæ incipit: *Excelē Deus, ineffabilis, &c.* ad exemplum Isidorianæ, demississimi ac vero pœnitentiæ malleo contriti animi signa præferens manifestissima.

189. *Liber epistolarum: quarum I. Inscriptitur ad Ioannem, seu Flavium Ioannem Paulus Alvarus.* Initium est: *Nostri, dilectissime, somitem dulcedinis.*

II. *Ad Ioannem,* quem hic primùm vocat Spalensem. Lemma: *Aurelio Flavio Ioanni Paulus Alvarus.* Incipit: *Hactenus amicorum more.*

III.

III. Est *Ioannis Spalensis* cum hac epigrapha: *Aurelio Flavio Alvaro illustri* & *viro minimi Ioannis suggestio*. Vides, ut *Ioannes* & *Alvarus* invicem se *Aurelium* & *Flavium*, honoris ut credere primum est causā, non quod ita appellarentur, vocent. Initium: *O magne domine*.

190. IV. *Ad eundem Ioannem Alvari* est cum iisdem nominibus. Exordium corrupti vetustas. In meo exemplo legitur, non procul à vera lectione: *Enclocae, emperiae vestrae sumentes euphrasia, immo energiae percurrentes epitoma, iucunda facta est anima*. Libens legerim: *Englocae emperiae vestrae sumentes euphrasiā*, hoc est, *dulciflue peritiae vestrae sumentes* (in manibus) eloquentiam. Græcis ἐγγλίσω^a est indulcoro (1), dulcedinem afferō, εὐτερία peritia, prudentia. Et forsitan his tribus græcanicæ linguae verbis exordiri epistolam, languescente iam eloquentia, non putidum fuit. Longior autem aliis hæc est epistola.

V. *Ad eundem* similiter inscripta. Incipit: *Post disputationem inscientiae nostræ*.

VI. Est *Ioannis ad Alvarum*, cuius hæc inscriptio: *Illustri, eximio, celsoque Alvaro, Ioannes minimus omnibus, in cunctis extremus*.

VII. *Alvari ad Spera-in-deum abbatem*, cum hoc titulo: *Domino dilectissimo, & in Christo patri Spera-in-deo abbati, Alvarus cliens*. Initioque isto: *Præscius & omnipotens Deus &c.* Diximus in superiori capite 7. quisnam Spera-in-deus abbas fuerit, quantumque eo magistro tam Alvarus quam Eulogius martyr Cordubæ in iuventute profecerint.

191. VIII. *Responso Spera-in-dei abbatis* mutila cum hac nuncupatione: *Illusterrimo mihi domino, ac venerabili, seu omni affectione Christi in caritate amplectendo, inclito Alvaro Spera-in-deo*. Initium epistolæ: *Dum à tribulationibus*. De ea iam diximus in Spera-in-deo.

IX. *Alvari Romano medico*, cum hac epigrapha: *Serenissimo omnium catholicorum domino meo Romano Alvarus*. Exorditur sic: *Anteriorum meorum*. In hac epistola mentio Romanorum Cordubæ, cuiusdamque principis, necnon & Servandi Comitis.

(1) Simplicius *enclocae* sive *englocae* à Græco & Latino ἐγγλών, *egloga*: id est *Opusculum, libellus epistolæ*. Græci enim τὸ γάμμα similiter efficerunt atque Hebræi τὸ γάμμα, quasi Latinorum literæ g liquidum præponant n, & ex utroque veluti duplex confletur litera ng. Ad hunc modum effetti à Gallæcis observo vernacula nomina in ón: *sermón, oración, confesión &c.* quasi dicant *sermóng, oráciong, confessióng*. Nec alias apud Græcos facilis est transitus τὸ γάμμα, seu ψήν, in o parvum sive

X. Sine titulo est, & videtur scripta cuidam Episcopo, quem vocat *Apostolorum vicarium, & rerum opificis Christi sequipedem* (2).

XI. *Alvari Saulo Episcopo*, cum hac epigrapha: *Sanctissimo domino meo Saulo Episcopo (Sauli Episcopi) Pauli Alvari t^s Repetitio suggestio*. Post acceptam in extremo vitæ pericolo absolutionem, ut iure debuit, iam liber ægritudine ad Saulum Episcopum absolvendus iterum à censuris, nescio quibus, canonico ritu per hanc recurrit epistolam.

XII. *Rescriptum Sauli Episcopi Alvaro*. Incipit: *Multa nobis erant. Abnuit absolvere Alvarum, remittitque eum ad eos à quibus pœnitentiam in morbo susceperebat: quod negat rectè factum præfente in urbe Episcopo sine eius licentia. Insuper Pseudo-Episcopi cuiusdam partibus adhæsisse Alvarum innuit.*

192. XIII. *Epistola Alvari Saulo Episcopo directa*. Exordium hoc: *Epistolam ex nomine vestro*. Improperat Saulo, quod cuiusdam homunculi, pacis perturbatoris & hæresum satoris persuasione ac verbis, postulatum ab eo absolutionis officium negaverit. Item quod in pluribus veri Dei ministri partes non egerit.

XIV. *Alvari transgressor directa*. Lemma est: *Dilecto mihi Eleazaro Alvarus*. Principium: *In primis, mi dilecte*. Gallus Eleazar fuit natione, sed Hebræus fide ex Christiano; quare eum transgressor appellat. Totaque est de promissionibus & prophetiis iam adimpletis venturi Mesiæ.

XV. *Rescriptum transgressoris Alvaro directum*, cum hac salutatione: *Dilecto mihi Eleazar*. Initium: *Scripsisti mihi*. Huius tamen paucissimos versus superesse fecit aliquius forsitan religio superstitioni proximane Iudæi scriptum legeretur. Verè enim quatuordecim versus, qui in pagina sequabantur, cancellavit possessor libri, foliumque integrum subsequens exsecuit; tandemque quatuor aliis versibus epistolam absolventibus paginam, quæ volumen continuabat, multatavit.

XVI. *Alvari alia Eleazaro directa. Di-*
le-

ómicron, ut ἀπὸ τῆς ἐγγλίσω^a, *enclocae* sive *englocae* descendat.

(2) Hæc non Pauli Alvari est, sed *Incerti Episcopi* (Sauli fortasse Cordubensis) *ad Incertum item Episcopum directa*. Leguntur in ea statim ab initio nostri verba: *Et ideo, mi sublimissime Domine, Apostolorum Vicarie, & rerum opificis Christi sequipedem &c.* quæ fumum aliquem suspicionis iniiciunt fueritne ad Romanum Pontificem scripta. Existat apud Floreziū T. XI. à pag. 156,

lecto Eleazaro Alvarus. Initio isto : *Responsionis tuae.* Retundit hæc Eleazari pro synagogæ erroribus argumenta. Scripta fuit anno DCCCXL.

XVII. Fragmenta duo epistolæ alterius Alvaro opposita ab eodem Eleazaro ; cùm ea quæ inde potuit sine dispendio aliarum Alvari , similiter hic oblivioni sacrificaverit libri possessor.

XVIII. *Alvari alia transgressorī directa.* Exorditur : *Confessam mendacio.* Lectu omnia in re Christianæ veritatis adversus perfidiam Iudæorum dignissima.

XIX. *Transgressorī Alvaro alia brevissima.*

XX. *Reciprocatio Alvari transgressorī directa.*

193. Ante has epistolas in codice nostro carmina quædam sunt post hanc inscriptionem : *Incipiunt versi.* Sequitur *carmen filomelaicum in filomelæ laudem.* *Fragmen alterius carminis.* *Disticha de gallo.* *Versi* (ita semper vocantur , non *versus*) *laudis vel precis.* *Versi Epimenides , ægritudinis propriae.* *Lamentum metricum proprium.* *Versi in bibliotheca Leovigildi.* *In Crucis laudem.* *Versi heroici in laudem B. Hieronymi.* Omnia hæc in exemplari nostro , & in codice Cordubensi. Præterea scripsit Alvarus , ut iam vidimus,

194. *Vitam vel Passionem beatissimi martyris Eulogii presbyteri & doctoris , qui passus est erâ DCCCXCVII. anno Incarnationis Domini DCCCLIX. sub Rege Mahomad die v. Idus Martii ,* quam ex codice ms. Ecclesiæ Ovetensis , hoc titulo insignem , & quasi operum Eulogii prodromum , Morales edidit , & post eum Scho-

(1) Habentur hæc omnia apud Florezium T. XI. à pag. 275. immo nisi fallor dupli poematio aucta, nimirum altero à capite mutilo , quod videtur esse de Pavone reliquas aves & præcipue Philomelam superbe despiciente , à qua tamen cantu vincitur : alio, in quo florum colores cum lapillorum coloribus comparantur. Prius horum exstat pag. 277. n. 111. posterius vero pag. 278. seq. n. V. Videtur autem in his poematiis Alvarus , quod paulo ante innuimus , Isidorum Hispalensem atque Eugenium Toletanum imitari studuisse , ut liquet ex affinibus eorum rubricis atque argumento. Ac de Epigrammate *In Bibliothecam Leovigildi* , paulo antè diximus , eodem initio nimirum Sunt hic plura sacra &c. legi in Bibliotheca Isidori. Addimus nunc *Lamentum metricum* , cui simile est Isidori *Lamentum pænitentiæ rhythmicum Audi Christe tristem fletum.* In *Ephemeridibus autem ægritudinis propriae* videtur Eugenii Toletani eiusdem fere argumenti titulum seu *Querimoniam ægritudinis propriae* prellis veltigiis fecutum ; atque item in *Philomelaico* , quod apud utrumque hoc initio ter repetito legitur : *Vox Philomela tua &c.*

(2) Bini exstant in Regia Matritensi Bibliotheca Pauli Alvari *Scintillarum* codices quorum alter Gothicus est , videturque ineunte saeculo XI. exaratus ; alter tribus minimum saeculis recentior. Meminit utrius-

tus in *Hispaniae illustratæ* quarto volumine^u, cum notis eiusdem Moralis.

195. Hanc consequuntur in eodem codice & editionibus, *Hymnus in diem S. Euiogii.*

Almi nunc redeunt

Festa polifera.

atque item epitaphium eiusdem. Omnia hæc , excepto postremo hocce vitæ Eulogii , latent adhuc (1). Neque D. Laurentius Ramirezius , neque D. Thomas Tamaius , nostrarum rerum diligentissimi , qui olim editionem meditati sunt , fidem suam liberaverunt. Fortè nos , si otium suppetat. scholiis conficiendis , id præstabimus. Tribuitur quoque nostro Alvaro

196. *Liber scintillarum* , in codice membranaceo bibliothecæ monasterii S. Facundi (*Sahagun vulgò*) in Hispania : ubi post S. Gregorii *Expositionem in Ezechiel* hic liber exstat cum hac inscriptione: *In Christi nomine , incipit liber Scintillarum Alvari Cordubensis collectus de sententiis sanctorum patrum.* *Scriptus dicitur v. Cal. Octobris Erâ MCCXIII.* Opera exscriptoris hic laudatur , non tempus auctoris. Exempla duo alia Morales , qui & primùm hoc vidit , laudat in relatione adhuc inedita sua expeditionis regio nutu ad visitanda tabularia & cimelia Gallæciae , Asturiarum , & Castellæ veteris initæ , & in Historia x. Alterum exemplum servari ait gothicæ scripturæ antiquissimum in monasterio *de la Espina* Cisterciensis ordinis quinto decimo à Pincia urbe lapide : alterum in Mindoniensi urbe. Editum opus fuit Basileæ absque auctoris nomine (2) anno

x Lib. 14.c.3.

Pe- que Florezius T. XI. pag. 47. à n. 68 necnon aliorum opusculorum in celebri Cordubensi sèpius à Nostro mémorato codice contentorum , quæ tamen ipse Paulo Alvaro abjudicat. In his apud Florezium n. 69. quarto loco memoratur : *Liber de Genealogiis.* Incipiens : *Duo sunt Adam : unus est protoplastus , alius est secundus Adam Christus :* quod nos , aut affine aliud , cum de Isidoro Hispalensi ageremus , inter eius opera retulimus , nihil tamen certi de eius auctore statuentes. In Galliarum Regis Bibliotheca Part. III. p. 281. cod. 2444. notatur hunc *Scintillarum* Pauli Alvari tractatum in aliis codicibus Venerabili Bedæ tribui. In Alnenſi , Clasf. IV. Decur. 6. p. 245. à Bousquiero tribuitur Ioanni Defensori. In Bodleiana , Clasf. IV. codd. 1383. & 1393. Cassiодоро. In Escorialensi Etymologiarum Sancti Isidori codice , saeculo , ut videtur , XI. exarato , *Digramm.* & *Plut.* I. n. 14. quo loco : *De Angelis* in Isidori textu lib. VII. legitur , *Novem effè ordines Angelorum Sacrae Scripturæ testantur* : in margine autem habetur hæc nota antiqua manu & Gothici saporis: ALVARUS. Nunquam legisse me in nullo antico- rum doctore recolo , novem ordines Angelorum nijā in Sancto Gregorio , & à Domino Isidoro , quæ forsitan ex Alvaro nostro descendit. Et observandum in ea Gregorium Sancti , Isidorum vero Domini ti- tulo honestari.

197. Periere alia, scilicet ad Eulogium literæ, seu cum eo velitationes scholasticæ, quas tamen, & rhythmicos versus, ætas (ut iam ex eo posuimus) muta abolenda ne in posteros remanerent, decrevit.

198. Meditabatur quoque adversus Alcoranum ex proposito scribere, ut ex his Indiculi datur colligi: *Quæ omnia in alio opere enucleatiꝫ & limatiore & inveccione, si Deus vitam concesserit, differemus. Et postea: Pudet namque insaniam ipsius domui & sigillatim exponere, nec expedit breviter alijs qua ex multis deridenda iaculis impetere; cùm nostris teneatur in mentibus tota quædoque fidelibus publicare.*

199. De Alvari obitu nihil habemus certi (1). Neque enim vel titivilitio quidem æstimari debet quod Pseudo-Luitprandus dixerit^a, obiisse Cordubæ sanctum virum patricium Alvarum iv. die mensis Maii. erâ CMVII. Christi verò DCCCLXIX. Quantumvis ei temerè credens Ioannes Tamaius, Martyrologio Hispano hac die uti sanctum invexerit. Hæc sunt Toletanæ apostolæs; nam & nuper dictus Luitprandus^b, & symmysta eius Julianus^c, sanctum & sanctitatis opinione Cordubæ florentem ore rotundo appellant. Oscitantiam Ioannis Tamaii nunquam satis demirari possum, qui cùm in elogio dixisset de Alvaro, fuisse ut quidam credunt S. Eulogii fratrem: inde in Notis, seu actis eius, hunc nostrum confundere non dubitavit cum Alvaro Eulogii fratre, qui unâ cum altero utriusque fratre Isidoro in Germania peregrinati sunt: de quibus Eulogius in epistola ad Wiliesindum Pampilonensem, ut in Eulogio diximus.

200. Cæcus utique est qui non videt Alvarum ipsum fateri, se non ullo sanguinis sed uno familiaritatis & mutuæ consuetudinis vinculo, Eulogium habuisse sibi obnoxium. Clarissimè in vita: *A primævo adolescentiæ flore caritatis dulcedine & Scripturarum amore, uno vinculo concordi innexi huius vitæ &c. duximus iugum.* Et infra, cùm dixisset consueuisse Eulogium abbatis Spera-in-dei frequentare dominum: *ibi eum (inquit) primitus videre merui, ibi eius amicitiæ dulci inhæsi, ibi illi individua sum nexus dulcedine.* Et quæ sequuntur. Putasne germanos fratres sic potuisse fortè fortuna invicem sibi notos fieri? Sed nonne ipse Alvarus peregrinationis meminit fratrum Eulogii? Nec ei suffecit monasteria patriæ sue (ait) invisere, quin potius occasione fratrum suorum, qui ipsis diebus in Franciæ finibus exsulabant,

indemptam viam arripuit. Hæc in Tamaium non sine bile, cùm actis Alvari colophonem ab eo hunc impositum mirabundi ad animum advertimus: Unum notabis, quod licet fratres vocentur B. Eulogii Alvarus & Isidorus: non carnis nexu, sed contubernii vinculo fuere. Iudicium hominis nucagitatibus dediti! qui verè semel in eas angustias detrusus, unum eundemque de duobus Alvaris conficiendi, videns fortè superiora quæ laudavimus Alvari nostri Pauli cum Eulogio amicitiæ, non utique consanguinitatis, testimonia: fratrem verè germanum Eulogii alterum Alvarum abdicare, & à cognatione illius eicere non dubitavit.

201. Eulogii autem hæc, quæ subiicimus, vindicias secundum naturalem utriusque, & Isidori & Alvari, cum Eulogio fraternitatem decerni præstabunt. In epistola ad Wiliesindum, in qua de eorum in Togatae Galliae partes arrepto itinere agit: *adeò ut in exilio meo (inquit) nihil praeter affectuosam peregrinorum fratrum, & destitutæ familiæ præsentiam suspirarem. Cuiusnam familiæ ostendit infra: Igitur cùm proprium revisere arvum, piæ matris Elisabeth, seu sororum suarum Niolæ & Anullonis, iuniorisque fratris Joseph urgeret affectus: cogis ut adhuc remaneam, nec finis abire mœrentem; sed utroque vulnere percussum cor meum tu iam mederi non poteras, cui & peregrinatio fratrum, & desolatio domesticorum, quotidianum afferebant lamentum. At quantumvis demus fratres ab eo utrumque appellari potuisse caritatis obnexum, uti patrem, aut matrem, sororesque, nec minus fratres sæpe alios, hoc tantum respectu, Eulogius idem vocâsse legitur: hæc excusatio ad alium non pertinet, scilicet Alvarum, qui de Eulogio loquens in eius vita, uti iam diximus, fratres Eulogii Isidorum & Alvarum ineptè, nisi germanos, appellâset.*

C A P U T IX.

De IOANNE Hispalensi. Verba Isidori Pancensis Episcopi, & Roderici Toletani eum exscribentis recta interpretatione ac declaratione donantur. An ille qui cum Alvaro Cordubensi literas commutavit? Transtulit optimo consilio Biblia in Arabicum. Nullæ hoc tempore in Hispania vernaculae, nisi latina, gothica aut arabica, linguae. Ex occasione de altero IOANNE Hispalensi plurium arabicorum operum interprete. Confunditur magnâ iniuriâ Ioannes Hispalensis hic Episcopus cum Toletano. Pseudo-Juliani novitas Ppp &

st̄i DCCCLXI. aut circa id tempus Alvari exitum refert.

(1) Cl. Florezius T. XI. pag. 30. n. 33. ad annum Chri-

& oscitantia à Thoma Tamaio observata. Vanitas hæc federat Hieronymo Higueræ Pseudo-Juliani architecto. Cacit Almitrān quidnam significet, nomen ab Arabibus Ioanni tributum apud Rodericum Toletanum. Thomæ de Leon è Societate Iesu eruditissima circa hanc rem epistola.

202. Quo tempore vixerit magnus vir IOANNES Hispalensis Episcopus, non satis compertum habemus. At cùm Alvare nuper memorati æqualis & familiaris quidam, cui nomen *Ioannes*, & cognomentum à patrio forsan loco *Hispanensis* fuit, qui cum eo plures commutavit literas, inter Alvari opera mss. usque nunc superstites, non absque fundamento idem cum eo, de quo agere intendimus, existimari possit: placuit post dictum Alvarum viri celeberrimi memoriam hoc loco habere, ut aliquo habeamus. Notus isè Roderici Toletani historiæ lib. 3. cap. 4.

203. Sed priusquam eius verbis utamur, Isidorum Pacensem audire oportet, cuius testimonium Rodericus exscripsit, atque iis, quæ Isidorus per ætatem non fuit adeptus locupletavit: forsan inde documentum aliquod temporis, quo vixit Ioannes, exculpere valebimus. Recens à captivitate Saracenica, hoc est erâ DCCLVII. vel anno DCCXIX. florentes literis & sanctitate quosdam viros historicus ille, qui semisæculo post hæc tempora vixit & scripsit, laudaturus, hæc habet: *Per idem tempus Frodoarius* (ita legendum pro *Fredericus*, quod Sandovalius edidit) *Accitanæ Sedis Episcopus, Urbanus Toletanæ Sedis urbis regiæ Cathedralis veteranus melodicus, atque eiusdem Sedis Melantius archidiaconus, nimium doctrinâ, & sapientiâ, sanctitate quoque, & in omni secundum Scripturas spe, fide, & caritate, ad confortandam Ecclesiam Dei clari habentur.* Hæc Isidorus. Qui, qua ætate huic incumbebat operi, non alios adiungere potuit à Roderico deinde adiunctos, ut semel occasione data, magna quædam doctorum & sanctorum hominum per aliquot sæcula micantia in tenebris captivitatis sidera posteritati relinquenter consignata: *Eo & tempore, quo Urbanus in urbe regia præsidebat, (ait) Ovantius archidiaconus Toletanus doctrinâ, sapientiâ, & sanctitate secundum Scripturas, spe, fide, & caritate præcipuus habebatur; & Frodoarius Accitanæ urbis religione & sapientiâ prædicabatur insignis, & usque ad tempora Almohadum, qui Imperatoris Adephoni tempore incepérunt, in pace instituta Evangelica servaverunt.*

204. Sistendum hic, ut viam sterna-

mus futuræ de tempore Ioannis Hispalensis, quem statim Rodericus ad partes vocat, disquisitionis. Hæc eadem repetit in *Historiæ Arabum* cap. 11. Rodericus adhuc magis Isidori verbis inhærens: *Post idem tempus Frodoarius Accitanæ Sedis Episcopus, & Urbanus Toletanæ Sedis veteranus melodius, & Evantius eiusdem Toletanæ Sedis archidiaconus, doctrinâ, sapientiâ, sanctitate, in fide, spe, & caritate ad confirmandam captivam Dei Ecclesiam clari habentur.* Planè, ut hæc tria testimonia sibi & inter se convenient, fateri oportet Isidorum in errore cubare, dum Toletanum archidiaconum *Melantium*; & Rodericum in *Historia Hispaniæ*, dum *Ovantium* pro *Evantio*, quod gothicum & vulgare nomen fuit, & rectè constitutum fuit in *Arabum historia*, nuncupant. Deinde ambiguum nobis haud est, minimè Isidorum vel Rodericum de Urbano dicere, quòd *veteranus Melodicus*, cantor nempe antiquus Toletanæ fuerit hoc tempore Ecclesiæ, qui ad Episcopalem postea dignitatem ascenderit, quomodo Roderici verba ex *Arabum historia Morali* nostro significare visa sunt^d. In eo quippe respondere aliis alia hæc debent testimonia, ut de Urbano loquantur Toletano tunc temporis præfule. Rodericus enim ita intellexit Isidorum dum ait: *Eo & tempore, quo Urbanus in urbe regia præsidet, Evantius &c.* Quòd trahi possunt recta interpunctione donatum Isidorus, si per idem tempus *Frodoarius Accitanæ Sedis Episcopus, Urbanus Toletanæ Sedis urbis regiæ Cathedralis*, scilicet & ipse Episcopus; tum in *historia Arabum* Rodericus, si *Frodoarius Accitanæ Sedis Episcopus, & Urbanus Toletanæ Sedis*, legatur. Tunc enim temporis, hoc est sub Maurorum ingressum, ac recenti captivitate, Urbanum Toleti Episcopum fuisse, quantumvis in catalogis desit, compertum aliunde habemus^e.

205. Sequitur apud Isidorum, *veteranus melodicus, atque eiusdem Sedis Evantius* (non *Melantius*) *Archidiaconus &c.* Suspicabar aliquando de *Veterano* quodam ita nominato, qui *Melodicus* seu cantor esset Toletanus, hic agi; sed verè intelligendum esse hoc de eodem Urbano munus certissimum est: quasi dixerit Isidorus, Toleti præfulem agere Urbanum, qui priùs fuerat cantor in eadem Ecclesia; nam si novus aliquis homo significatus his verbis fuisset ab Isidoro, Rodericus eum exscribens proculdubio laudasset. Proprieque de eo, quod exercuisset munere ante Episcopatum, *veteranum* appellavit: uti miles multorum stipendiiorum, postquam militare

^d Lib. 13. c. 7.

^e Morales lib. 12. cap. 71. Marianæ lib. 6. cap. 24. Garibaldi lib. 9. c. 3.

re desinit, veteranus audit. Lucanus lib. I.
Quæ sedes erit emeritis, quæ rura
dabuntur
Quæ noster veteranus aret?

Melodicus à melodia dictus cantor, seu præcentor, aut primicerius: uti hodie variis in locis varie munus vocant, quia canticorum choro præslet, aut cantum dirigeret. Melodimate usus est Glaber Rodulphus f. Pari distinctione notandus Rodericus est g, & Urbanus Toletanæ Sedis veteranus melodianus, seu melodicus: hoc est, tunc Episcopus, olim cantor Toletanus (1).

206. Pergit idem referre, horum antiquorum patrum institutionem & exemplum protulisse ad salutem Toletanis, & quarumcumque aliarum, quæ sub Maurorum iugo gementent, Hispanarum urbium civibus usque ad Almohadum imperium: qui Alphonsi VII. nuncupati Imperatoris tempore, hoc est circa annum centesimum & quinquagesimum supra millesimum^h Hispaniæ inventi novæ sectæ homines, & in Christianos Mistarabes graffatores, veræque religionis exstirpatores sævissimi. Hæc est Roderici sententia de quatuor, & ultrâ facultatum statu fidelium inter Saracenos loquentis; & usque ad tempora Almohadum, qui Imperatoris Adephonii tempore incœperunt, in pace instituta Evangelica servaverunt. Tunc ait: *Et in isto medio fuit apud Hispalim gloriosus & sanctissimus IOANNES Episcopus, qui ab Arabibus Cáiet* (sic legendum ex mss.) *Almatrán vocabatur; & magnâ scientiâ in lingua arabica claruit, multis miraculorum operationibus gloriosus effulgit, qui etiam sacras Scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas in formationem posterorum arabicè conscriptas reliquit.*

207. Nullum ergo ex his quatuor facultatibus constituere certo possumus Ioannis ætati, sed ex his aliquod tantum. Quamvis proclivius sit existimare, non aliud ultraprimum (quod pluribus placuitⁱ) sive secundum servientis Hispaniæ sæculum Ioannem produxisse; atque ei animum inieciisse, ut arabicâ Bibliorum versione Christianis iam ferè arabizantibus, propriæque linguæ oblitis, præstò esset. Facile enim

desuescit usus vernaculi sermonis populo ei, qui alterius idiomatici populo subest; naturaque dominæ gentis linguam, sive necessitate sive adulacione subiecta gens addiscere, tractuque non longi temporis vulgarem sibi facere solet. Præterea, ut Saracenis ipsis lumen sacrarum accenderet Scripturarum, quo arrepto possent suæ sectæ densissimas tenebras veritatis face perrumpere atque dispellere.

208. Præterea Ioannes Hispalensis, Alvari amicus, hoc sæculo quod fuit captivitatis secundum doctrina floruit multipli: quod ex epistolis eius ad Alvarum, & Alvari ad eum responsis, constat, apud nos mss. uti in Alvaro iam diximus. In secunda epistola sic ad Ioannem Alvarum: *Numquid deest tibi Rhetorum faceta facundia, aut Dialecticorum, quæ ego novi, spineta contorta? ubi est liberale illud ingenium quasi tecum congenitum literarum? Excederunt tibi Philosophorum præcepta, & à mente elapsa est tot tantaque artium, quæ te excoluit disciplina: ut nec iratus forte valeas conceptum intrinsecus lævigare furorem?* Idem alibi ^k: *Virum prudentissimum & romanæ dialecticæ caput.* Necnon alio loco ^l: *Scientiâ & liberalibus artibus illustratum appellat.* Ut minimè dubitari possit quin Ioannes doctus vir fuerit, dignusque ad quem Ioannis Hispalensis præfulus elogium à Roderico reportatum referri possit; cum ex conditione huius temporis, quo amoëbæis epistolis cum illo certabat Alvarus ut videtur adhuc privata, sublimiorem alteram Archiepiscopatū iam adeptus fuisset.

209. At, ut nihil dissimulem, contendi ab aliquo iure posset, Ioannem quando literas cum Alvaro commutabat uxorem habuisse; si vera sunt quæ in Alvaro isto notabamus, eum scilicet non cœlibem fuisse, idque significari ex eo quod ad eum scribentes salutari suo nomine decorem eius domus desiderent. Similiter enim ad Ioannem Alvarum ^m: *Opto per te decorem domus vestræ salutari.* Ad quæ Ioannes: *Salutare (respondet) præsumo per os vestrum omnem decorem domus vestræ. Salutat vos domna Froisinda cum filiis suis, qui*

ⁿ Ppp 2 ^m Epist. 2. in fine.

solemnibus unum & alterum è Gradualis versibus, alternis cum Choro dietim psallere. Quem morem longe supra hominum memoriam esse, atque ab ipsis S. Eugenii III. Toletani temporibus derivari, communis est & receptissima ibidem traditio: eumque S. Ildefonsus itidem Toletanus in *De vir. illustr.* quodammodo videtur confirmare, cum de Eugenio III. loquens: *Studiorum (ait) bonorum vim persequens, cantus pessimis usibus vitiatos Melodiæ cognitione correxit &c.*

^f Vossius De
vitiis lat. ser.
lib. 3. cap. 25.
Macrus in Le-
xico Ecclesiasti-
co.
^g Hist. Hisp.
cap. 4. lib. 3.

^h Mariana lib.
II. cap. 1.

ⁱ Mariana lib.
7. cap. 3. Espi-
nosa Hisp. de
Sevilla lib. 3.
cap. 3. Histor.
generalis Hisp.
3. parte cap. 2.
fol. 210.

sunt sani & incolumes, & tritici multitudine locuples. Vix credam de sorore aut propinqua femina, quæ Ioanni aliqua commoraretur, sermonem hic haberí. Quare aut dicendum est, præmortua uxore sacris Ioannem initiatum, ob virtutis ac doctrinæ meritum in antistitem fuisse Hispalensis patriæ suæ cooptatum; aut fortè alium Ioannem quærendum huius temporis, cui utique non ineptè possit ex coniectura saltem, pontificale munus adaptari. Certè ad eum non inviti pergitus Ioannem, cuius uterque, & Alvarus & Ioannes hic de quo agimus sub nomine *communis parentis* recordantur. Alvarus ⁿ: *Patrem nostrum communem dominum Ioannem salutari exspecto.* Ioannes ad Alvarum similiter: *De trium verò ancillarum vestiarum migratione, ex ore patris communis audiri integrè.* Omnia tamen hæc suspicari quām afferere malumus; & in re obscura, facem aliquam, unde possit immitti lux accuratioris indagationis, accedere.

210. Quantus autem vir fuerit Ioannes hic Hispalensis, tum sacrarum & arabicæ doctrinæ peritiâ, tum quoque innocentia & sanctitate vitæ usque ad miraculorum experimenta probatæ (quas virtutes existimatio & fama etiam inter Fidei hostes commitabatur) Rodericus noster Toletanus sublimibus verbis, & re dignis posteritati notum fecit. Duo ergo hic disquiremus. Primum de eius operibus, præsertimque Bibliorum translatione: alterum de adscripto ei à Mauris Cáiet Almatrán cognomento.

211. Circa primum optimo consilio id factum consideramus, evanescente in dies linguae latinæ, hoc est vernaculæ Hispanorum, usu apud eos qui Saracenis arabicè loquentibus in captivis urbibus convivebant, Ioannem nostrum translatione Bibliorum in hanc linguam facta opportunè cavisse; ne aliquando sacris libris, quorum intellectum haberent, Mistarabes nostri Christiani carere possent. Miraberis forsitan, lector, me vernaculum gentis nostræ latinum sermonem appellasse. Certè hunc, aut gothicum fuisse eum oportuit, qui Saracenorum adventus tempore in vulgari usu erat; nam quod solet de proprio & antiquissimo Hispanæ gentis, etiam post latinæ seu romanæ linguae introductionem nondum eradicato & abolito, internos iactari: suffragio id contendentibus

* Ad ann. ^{DCXC.} nonnullis Pseudo-Luitprandi ^o, qui decem linguas & inter eas veterem hispanam, im-

^p Ad ann. ^{DCXXIX.} mo *Celtibericam* (bone Deus), *Catalaunicam* & *Valentinam*; & Pseudo-Juliani ^p, qui

locutos Mistarabes cum Saracenis arabico, inter se autem *hispano confueto* seu *vetus* sermone aiunt: nullis idoneis rationibus nullis ævi illius extantibus documentis suadetur. Quicquid autem testimoniorum de hispanæ gentis lingua conceptorum producitur ab iis qui aliter iudicant ^q, ad sua tempora referendum est, quibus nondum latina lingua hispanæ usum detiverat: quod sensim oportuit factum, non repente, aut lata de eo lege. Et si Turdetani, hoc est Bætis accolæ, iam Strabonis tempore romanis moribus ita assueverant, ut ne sermonis quidem vernaculi memores essent, ut ille tertio libro ait: quingentis & amplius postea annis subdita, vel Romanis, vel Gothis gens, quî potuit vernacula illam partim iam oblitteratam retinere? Non autem hic est locus ultrà de re inquirendi.

212. Existimamus ergo, contigisse potius Gothis dominatoribus, ut latino-hispanum gentis nostræ sermonem prægothico suo in vulgarem assumerent (quod Concilia, Leges, & pristina quæque monumenta eorum ostendunt), quām genti nostræ hispanæ, quantumvis Gothis subditæ, ut relictâ latinâ vernaculâ cum dominatore mallent populo gothicè loqui. Non tamen potuit inter Arabes linguae suæ retinentissimos prævalere id, quod cum Gothis nuper factum diximus. Oportetque idem nos de Christianis eius temporis Arabes inter degentibus existimare, quod de commorantibus in Christianorum urbibus Hebræis oculis & auribus credimus; vernaculum nempe illis esse prædictarum urbium linguam non hebraicam, quæ tantum in scholis arte & industria ab his qui curiosi sunt legis addisci consuevit.

213. Hoc ergo Ioannis Hispalensis fuit propositum, ut Christianis arabizantibus Bibliorum arabica versione opitularetur. Quod eodem saeculo factum novimus à Rabbi Saadia, Gaon, sive *excellenti*, cognominato; & ab incerti nominis ac ævi alio: qui duo totum Bibliorum corpus, tum ab aliis ex parte, qui aut Legem (uti Harit Ibn-Sina, qui in Laurentiana Regia bibliotheca est), aut singulares libros, sive ex hebræo, sive ex septuaginta duorum virorum græca versione, interpretati sunt. De quo adiri possunt qui de translationibus huiusmodi indagationes suas in publicum edidere ^r. Quorum tamen nullus nostri Ioannis opera notitiam habuit. Sed hi omnes è græco, aut ex hebræo, Ioannes autem noster è vulgari latino, uti creditur, in arabicum, transtulere ⁽¹⁾.

^q D. Thoma Tamajo ^{ad} *Luitprandum* ubi suprà, D. Iosepho Pelli-zero....

^r Hottingerus in *Thesauri philolog. lib. 1. cap. 3. l. c. 7. & in Dissert. theologicâ philolog. cis*, *dissert. 3. §. 56. Christ. Kortholt. De variis Script. sacra editionibus cap. 16. qui alios citat.*

An-

(1) Saadias Gaon è Iulii Bartolocci sententia *Part. IV. pag. 256. in Legem*, sive in *Quinque libros Mo-*

^a Vasæus in Chronico ad ann. DCCXVII. Mariana lib. 7. cap. 3.

214. Animum tamen cogitatio subit, affirmaveritne Rodericus fecisse Ioannem Scripturarum versionem, an expositiones in Scripturas. Verba enim illius in æquivo laborare quis non videt? Qui etiam (ait) *sacras Scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas in formationem posteriorum arabicè conscriptas reliquit*. Si enim ut vulgò existimatur^b, posteriora hæc verba de conversis in arabicam linguam sacris libris intelligamus: fateri omnino necessarium videtur expositionum quoque in sacram Scripturam diversum à translatione opus, tribuere ei prioribus verbis Rodericum. Quod facit, duo inter se distinguens opera is, qui ante duosæcula scripsit *Valerium historiarum vulgaris linguae*, Didacus de Almela noster.

^c Dict. cap. 3. ^d Lib. 7. cap. 3.

215. Ad translationem quod attinet, eius exempla ad nostram ætatem conservata fuisse atque non uno loco in Hispania extare, Ioannes ait Mariana^e. Hispalensis Ecclesiæ armariis consignatam agnoscit Paulus Espinosa in huius urbis historia^f. Velle tamen eos nobis dixisse, quibusnam arabicæ linguæ peritis auctoribus hanc interpretationem in schedis istis repertam Ioannis illam, neque aliam esse, ab impressis ei notis aut nomine Interpretis asserere non dubitaverint. In Regia tamen Escurialensi extare catalogus eius refert librum *Evangeliorum verum in linguam arabicam à Ioanne Episcopo Hispalensi qui ab Arabibus appellatur Zaid Almatrud tempore Regis Alphonsi Catholici*. Hunc autem minimè volumus confundi per nos cum Ioanne Hispalensi, notissimo quidem ob interpretationes quasdam ex arabico in latinum factas, astrologicorum maximè librorum, cuius tamen ætatem conditionem ve ignoramus, inter ætatis incertæ auctores inveniendi (1).

216. Ut ad posteriore observationem de titulo *Caiet Almatrán*, quem Ioannes adeptus fuit à Mauris, transeamus: removendus in primis est quorundam error, qui hunc antistitem, Ecclesiæ Hispalensis decus maximum, cum Ioanne alio Toletanæ

Mosis commentarium Arabicè scripsit, intacto Hebraico textu. Ioann. Christoph. Wolfius *Biblioth Hebr. T. I. n. 1753. Legem, Prophetas & Hagiographa*, id est totum Hebraeorum Codicem sacrum in Arabicum sermonem transtulisse ait, testibus Th. Erpenio *Pref. ad Pentateuch Arab. & Eduardo Pocockio Specim. Arab. p. 362.* Ipse tamen existimat hanc operam à Saadia in Pentateucho tantum Hebraico Arabicè interpretando collocatam; præcipue cum Aben Ezra in *Parasham I. & in Schalschelth pag. 38. Legis* tantum (id est *Pentateuchi*) ab eo Arabicè redditæ meminerit. Videndum de his D. Iosephus Rodriguez de Caltro *T. I. noviss. Biblioth.*

Sedis confundunt^g. Verè enim Ioannes hic *Servus dei* cognomento, ultimus ut existimat Toleti Episcopus^h, non tempore tantum sed & sanctitatis opinione cum Hispalensi concurrit nostro. Errorem autem agnovit D. Franciscus Pisa *Historia Toletæ Scriptor*, Alphonsum Morgadum *Hispalensis historiæ Scriptorem* ob id quod in catalogo huius Sedis antistitutum Ioannem prætermiserit, incuria expostulans.

217. In hoc æstu variantium de Ioannis Sede auctorum, quonam Toletanus Lodo-dædalusⁱ sese arripi consenserit vento, scire aves? Hæsit quidem, nec toto alarum remigio derelinquere ausus fuit veritatem in Roderici verbis manifestam. Cupidine tamen ea præpostera in quoquo modo favevit Toletanis rebus sententiam pedibus & manibus eundi, minimè à se impretrare potuit, quin aliquem ventosissimæ fabricæ suæ angulum hocce mendacio conspurcaret. Cùm enim recta tuens Pseudo-Luitprandus^j, Ioannem Episcopum Hispalensem tacras Scripturas de latino in arabicum transtulisse confessus fuerit: Pseudo-Iuliano impositum fuit munus spargendi pulverem in cæcutientium oculos, ne clare viderent. Legitur enim apud eum^k: *Apud S. Lucam Toleti sepultus est Ioannes, non presbyter sed Archiepiscopus Toletanus, dictus arabicè Almetrān* (de quo loquatur hac nota prodit) iadest Primas. *Habet epitaphium in pariete lingua arabica. Dicitur sanctus vir.* Hanc autem ad S. Lucæ Toleti templum inscriptionem Ioannis cuiudam sepulcrale ad sæculum decimum tertium pertinere, ipsâ ex erâ affixâ notâ convincit Notis ad Luitprandum Thomas Tamaius^l.

218. Plane adulator profligatissimus Toletanæ Ecclesiæ concoquere non potuit, alii quām Toletano datum olim Primatis nomen. Ita enim ei arabicus *Caiet Almetrān* sonabat titulus: de quo postea dicimus. Certè hic auctor, dum Toletanæ urbis & regni historiam conscriberet^m, quæ inedita adhuc in quibusdam Hispæniæ bibliothecis aſſervatur: valdè sibi placuit in te-

Hisp. Harit autem *Ibn-Sinam*, cuius Noster hoc loco meminit, fruſtra quæſivi in Bibliotheca Arabica Escurialensi Cl. Michaelis Cafiri.

(1) Notissimus recentior hic *Ioannes Hispalensis* è Geſneri Epitomatore *in eo, & in Alchabitio*, cuius *Isagogem ad magisterium iudiciorum astrorum*, ac *De coniunctionibus Planetarum librum* interpretasse dicitur, Venetiis annis MCDXCI. & MDXXI. typis evulgata. Extant itidem in Vaticana olim Christinae Suecorum Reginæ, in Regis Galliarum, atque in Escurialensi & aliis paſſim Bibliothecis alia eiusdem opera: *Quadripartitum: Astrolabium; Meſzahallich five De electionibus: Centiloquium: Algorismus &c.*

* Auctor *Compendii historiarum vulgaris lib. 8. tit. 6. cap. 7. Alvarus Gomezius apud Pisam in Hist. Tolet. fol. 140. Higuera in Hist. Tolet. ms. lib. 15. cap. 5.*

^b De quo Loaſa Notis ad Gundemari decretum in corpore Concil. Hisp. pag. 281. Tamaius ad Luitpran. anno CMXLVI.

^c Hier. Romanus de la Higuera.

^d Ad ann. DCCXLVIII.

^e Adversario 519. Conſonat Chronic. num. 516.

^f Ad ann. CMXLVI. pag. 231.

^g Dicit. lib. 15. cap. 5.

tenendis Ioannis Toletani partibus. Id tamen nonullo veteris auctoris testimonio, cùm Iuliani posset, confirmavit; sed rationibus tantum, quas nihili habendas, ipsa earum ostensio demonstrabit.

219. Primò, verba Roderici Toletani sermone vulgari hispano ita vertit, ut non fuisse Hispali, sed in eam urbem venisse Ioannem Episcopum, sonent. Si autem id non est insciis ac simplicibus fucum facere deformareque in alienum sensum auctoris sententiam, verboque de historia ludere: minimè quidem iniuriam ei à nobis factam deprecari audebimus. Rodericus hunc respuit interpretem, cùm apertè dicat: *Et in isto medio fuit apud Hispalim gloriosus & sanctissimus Ioannes Episcopus, qui ab Arabibus Cacid Almetrān vocabatur.* Ridiculum verè, atque homine latinè docto indignum dicerem, si, *fue à Sevilla hispanum, & fuit apud Hispalim latinum,* unum atque idem Higueræ significasse contenderem: quo tamen hæc eius translatio persuasionem quorundam forsan adigit.

220. Sed hanc tamen à se confitam, falsaque verborum Roderici versione muniram, Ioannis à Toleto ad urbem Hispalim profectionem, inani alia & vacua rei consideratione potius evertit quam confirmavit. Servabatur (inquit) Hispali Bibliorum codex à quodam Servando Hispalensi presbytero emendatissimè scriptus, qui nunc in Toletana est Ecclesia. Hunc Servandus dono dedit cuidam Ioanni, Archiepiscopi Hispalensis, ut nostro ac declinantis Romanorum Iurisprudentiæ verbo utar sobrino, qui postea fuit Carthaginensis, indeque Cordubensis Episcopus. Qui, Cordubensis cùm iam esset antistes, ad Hispalensem Ecclesiam xx. die Decembbris anni CMLXXXVI. misit eundem codicem, eâ dictâ conditione, ut nulli esset dare turve inde eum aliò deducendi facultas. Totum id ex nota eidem codici affixa constat quam apud Higueram ipsum in Notis ad Luitprandi eram CMLXXV. five annum CMXXXVII. aliud agentem legere est.

221. Hoc nempe ut consuleret, ac queretur sic emendatum Scripturarum faciarum exemplum, venisse Hispalim suspicatur Ioannem Toletanus historicus. Suspicionem utique non improbaremus, si venisse eum aliunde constaret. Sed nec ea ve-

(1) AEmilianensis Hispalensium Præfulum Catalogus in his definit:

*Aspidii
Humiliani
Meudulani
David. Iuliani;*

ro aliquo fundamento nititur. Immo nota ista, cui soli coniecturam suam superstruit, ipsa est quæ eam emolitur. Diu enim antequam Servandianum id quod laudamus Bibliorum volumen Ecclesiæ Hispalensi datum fuisse à Ioanne Cordubensi Episcopo sub ea non alienandi mutuove dandi aut extrahendi conditione: Ioannes Servus-dei Toletanus Episcopus, quem arabicum sacræ Scripturæ interpretem fuisse Higuera vult, mortem cum vita commutaverat. Creatus nempe Toleti præful, five iuxta eiusdem Higueræ computum^e anno CMXL. five iuxta Luitprandi^f, anno CMXXXVII. five iuxta Iuliani^g, (adèò non conveniunt testimonia hæc) anno CMXLVI. obiit^h, aut CMLVI. autⁱ CMXLVII. aut tandem^k CMLVII. Inter hunc autem ultimò dictum, atque eum annum quo missus est liber Hispalim, triginta non minus alii intercesserunt. Ante quos defunctum vitâ Ioannem Toletanum resurrexisse atque Hispali Bibliorum versio- ni vacâsse, fateri oportet eos qui notam libro affixam Higueræ suspicionifavere contenterint.

222. Secundò ait, Ioannis non ullam fieri mentionem in Episcoporum Hispalensium catalogis (1). Sed nequè hoc urgeri nos argumento maximè à Toletanis facile permittemus, cuius Ecclesiæ præfulum catalogus in Ioanne isto Servo-dei appellato deficit; cùm aliunde constet plures ei Ecclesiæ præfuisse^l. Deficit certè in Davide, alias Daniele, Hispalensium captivitatis tempore Episcoporum albus; quin meminerit Recafredi cuius in Eulogii martyris vita mentionem fecit Alvarus; quin etiam Stephani, quem in nota illa codicis Bibliorum Toletanæ Ecclesiæ memorati laudatum novimus, uti Paulus Espinosa^m, & ante eum Franciscus Pacieus Hispalensis canonicus, eruditione vir præstanti, quem ipse laudat, observaverunt, ceteris ob incuriam omisisse adiungendum omnino hunc Ioannem huius Ecclesiæ præfulem optimo iure contendentes.

223. Producit tertio verba cuiusdam nostræ gentis Historici, qui *Compendium* (hic libri titulus) *historiarum* decimo quinto sæculo composuit, cumque eius testimonio Alvari Gomezii viri eximiè docti atque facundi, Toletani canonici, huc inclinantis non levis mihi ponderis auctori-

^e Lib. 15.
Hisp. Tolet. c. 4.
in fine, & cap.
^f in princ.
^g Erâ CMLXXV.
five hoc anno.
^h In Chron.
num. 502.
ⁱ Ita Higuera
d. lib. 15. c. 8.
^j Luitpran. ad
hunc ann.
^k Julian. num.
502.

^l Thom. Tamaius ad Luitprand. anno DCCCLXII. pag. 205.

^m Lib. 3. *Hisp.*
Hispalensis c.
3. in fine.

Toletanorum, in
Gumefindi
Wistremiri
Boniti
Ioannis
Indicto Eulogio; & additur: Era DCCCCLXXXIV.

tatem. Hæc tamen , & antiquioris eo sed
minus exulti sæculi , auctoris opinio cede-
re omnino debet manifestissimo Roderici
Toletani , qui fundus est rei testimonio:
cui pro merito assurgunt , ita ut nos , in-
telligentes , præter paucos iam dictos , o-
mnes ceteri ⁿ, cum *Historia generalis Hispaniae* ,
Alphonsi Regis cognomento sapien-
tis iussu formatæ, Anonymo auctore. Apud
quem verba hæc hispana legimus : *Otro si,*
en Sevilla era Obispo D. Ioan, home de Dios
y de buena y santa vida , &c.

224. In regia Escurialensi bibliotheca
vetus asservatur , uti diximus , codex cum
hoc titulo : *Liber Evangeliorum versus in
linguam arabicam à Ioanne Episcopo His-
palensi , qui ab Arabibus appellatur Zaid*

Almatrûd (ita legi aiunt) *tempore Regis
Alphonsi Catholici*. Nec spernendum est quod
Ambrosius Morales huic rei confirmandæ
ex scriptura & pictura cuiutdam Concilio-
rum codicis eiusdem bibliothecæ lib. 15.
cap. 31. adducit. Advocandus etiam adver-
sus Higueram saltem , eius emissarius Luit-
prandus , *Ioannem Episcopum Hispalensem*
qui sacras Scripturas ex latino translit
in arabicum , disertè laudans ^o (1). In quo
tamente testimonio reprehendendum est quod
Frodoarium Accitanum Episcopum Toleti
floruisse contenderit cum aliis , quos in
ordinem reducit Ambrosius Morales libro
13. cap. 7. Iam tempus est ad arabicum
Ioanni datum honoris ac dignitatis cogno-
mentum transeundi.

• Erâ
DCCCLXXXVI. si-
ve anno
DCCXLVIII.

CARTA DEL P. TOMAS DE LEON DE LA COMPAÑIA DE JESUS
de Granada al Doctor Martin Vazquez Siruela Racionero de la Santa Iglesia de Sevilla:
en que se trata del nombre de Cacid Almitrán , que dieron los Arabes à Juan
Arzobispo Hispalense en tiempo de la captividad.

225. No sabré encarecer quanto he esti-
mado su carta de V. m. tan lle-
na de singulares noticias , y brotando por
todas partes las luces de su insigne eru-
dicion. Yo he acreditado mucho el acierto
de mi elección ; y si no me hallará con el
resguardo de quien llega à aprender , tem-
iera el escribir en este punto. Pero con
el seguro de que aun errando no erraré ,
pues es para ser enteñido : me atreveré à
decir lo que siento acerca de sus doctísi-
mas interpretaciones de V. m. del nombre
que los Arabes dieron al Arzobispo de Se-
villa Juan , llamandole *Cacit Almitrán*.
Luego diré lo que juzgo de la obra que
este Arçobispo escribió en arabe ; y si
hizo traducción de la Biblia : ya que nues-
tra desgracia ha querido , que perdiéndose
el libro , quedase esto expuesto à la con-
jetura. Y concluiré suplicando à V. m. co-

mo maestro en todo , se sirva de darmes
mas luz y noticia de algunos autores que
cita , y yo no he visto , por haver care-
cido del calor de personas de su mucha lec-
cion y elección.

226. Comenzando por el nombre *Al-
mitrán* , pareceme que V. m. siente muy
acertadamente ; y que sin duda alguna fig-
nifica lo mismo que *Metropolitano*. Expré-
salo así el autor del *Nomenclador Copto-
Arabico* intitulado *السلسلة الكبيرة (assulam
alkebir) Scala magna* que publicó en dos
lenguas Orientales con translación latina
el Padre Athanasio Kirchero nuestro ami-
go. En la باب (Báb) ó puerta septi-
ma , cap. 22. pone el orden de la Hierar-
chia Eclesiastica entre los Orientales , co-
mo se sigue:

πιπατριάρχης
πιεροφαντής
πιπρούδος
πιετρόνολαΐτης
πιετρίκοντος

البطريرك (Albatriárch) Patriarcha.
كبير الأقبية (Kebir Alanbia) Antistes. Maior Pro-
phetarum. Hierophantes.
الأول. الرأس (Alauál, Arrás), Primus. Caput.
المطران (Almetrán) Metropolita. Decanus.
الأسقف (Alafkóph) Episcopus , &c.

227. Del lenguage copto , tan vecino
al griego , se conoce la interpretacion cier-

ta del arabe ; y del contexto se conoce
que la primera persona que nombra des-

pues

codice sistere hic iuvat. Dixerat pridem Lib. XVI.
c. XXXI. scriptum eum codicem fuisse à Ioanne
quodam Diacono pro Ioanne Episcopo Erâ CMXLIX.
five anno Christi CMXI. die XXIX Iulii que Erâ
ac Scriptoris notatio in Codicis fine legebatur ; atque
his de suo addit , *videtur sibi in urbe Hispali codi-
cens*

(4) Periisse videtur insignis hic Arabicus Evangelio-
rum codex : saltem eum in vulgata Arabicо-Escorial-
ensi Bibliotheca non reperi. Exstare dicuntur Evan-
gelia Persicè reddita T. I. p. 543. col. 1. & T. II. p.
343. col. 1. Ambrosii Morali locum in quo de hoc
Conciliorum Escorialensi (amislo quoque ut videtur)

pues del Patriarca , llamandola *Kabir Alanbía*, es el Protosyncello , que en lo antiguo tenia la futura sucesion del Patriarca , como el Rey de Romanos en el Imperio. A cuya imitacion los Califas de Bagded y Damasco usaron tambien en su vida señalar sucesor , llamando à estos tales *Serifes* , como nota Zonaras. Todos aprendieron el estilo de los Hebreos : entre los quales el sumo Pontifice elegia su Vicario , ó sucesor : cuya jurisdiccion y autoridad era la segunda en aquella Iglesia : como consta del 4. de los Reyes 25. 18. *Saraiam tulit sacerdotem primum , & Sophoniam sacerdotem secundum.* Y en Jermias cap. 29. 25. *Dominus dedit te sacerdotem pro Ioiade , ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium , & prophetantem , ut mittas eum in nervum & in carcerem.* Siente Escaligero Prologo ad Eusebium , y con él Cesaubono , que al tiempo de la Pasion Anas , que se llama Principe de los sacerdotes , era Vicario sucesor , y como Πατρούγελλος de Caiphas ; y añade : Πατρούγελλος apud Patriarchas Alexandrinum , Antiochenum , & Constantinopolitanum secundum proximè à Patriarcha locum obtinet ; & olim ante Turcarum imperium erat Patriarcha designatus. Y en los Chronicos Turcicos año MDLXXXIV. *Meletius Protosyncellus , Calogerus Græcus , & montis Sanctæ Catharinæ frater , qui Alexandrinus Patriarcha speratur crediturque futurus.* El llamar à este Protosyncello el autor de la Scala citado ﴿الأنبياء﴾ (alanbía) , es por la amplitud de la palabra arabe , que llama con nombre de Profeta al predicador , y al que explica lo oculto de la ley , como es notorio.

228. Despues en el texto citado se pone en tercero lugar al que nombra en Copto مُنْبِّهٌ وَّدُوك , y en Arabe الْأَسْوَلِ الْأَسْوَلِ (alauál , arrás) y sin duda ninguna , si no me engaño , es el Primado , y primero de los Metropolitanos : como dà à entender la palabra copta , y tambien la arabe en sus orígenes. Confirma esto Fr. Pedro de Alcala en su Vocabulista. *Primado. Alavili.* Y aunque este autor comunmente usa del lenguage vulgar arabe , porque fue su profesion ; no por eso dexa de saber

cem exaratum fuisse , ex eo quod in capitali litera , qua Hispalense Concilium incipit , depicta est Urbs Hispalensis , & qui eam interfluit Baetis fluvius cum expresso intra eam utriusque nomine ; Y esta novedad (pergit) parece hizo por escreuir alli (Hispani) , no hauiendola hecho en ninguna otra ciudad de los dichos Concilios. Tambien se debe creer que el

el escolastico y Ecclesiastico ; como muestra en las palabras de Patriarca , Obispo , Dean y otras. Consistia el ser Primado entre los Orientales en preceder à los Obispos y Metropolitanos de su Provincia ; y en participar algunos honores y preeminencias de los Patriarcas. En los canones arabes del Concilio Niceno , traducidos y comunicados por Juan Bautista Elias al P. Francisco Turriano , el qual los publicò , se dice en el canon x. del Arzobispo y Primado de Cesarea de Palestina (no de Philipo junto à Damasco , que hoy llaman Balbec) *vocetur ille Exarchus ; idest maior quam Archiepiscopus.* Tengo para mí , que en el original por *Exarchus* està ﴿الْأَوَّل﴾ (alauál) . Y del Arzobispo de Seleucia de los Parthos , ó Mozal , en el canon xxxiii. dice : *Honoretur qui tenuet sedem Seleuciae , quæ est de civitatibus orientalibus : qui debet etiam appellari nomine catholico : & possit is ordinare Archiepiscopos , sicut faciunt Patriarchæ.* Y igualmente en el canon xxxvi, se le concede al Primado de los Etiopes , que pueda apellidarse *catholico* ; pero niegafele la potestad de elegir Metropolitanos. Y al Obispo de Hierusalem por reverencia de la ciudad santa , aunque estaba sujeto al Primado de Cesarea , se le dà el titulo de *Patriarca y catolico*. De donde se collige , que el nombre de *catholico* y *Patriarca* es uno mismo : y que con él , igualmente que con el *Abuna Papa* , ó جابا (Babá) se honran los Orientales : como consta de la carta de los Nestorianos escrita en mozal , y embiada con embaxada al Pontifice , y traducida del siriaco por Andres Masia : el qual à la margen de las palabras *Patriarca* , *idest catholicus* , dice : *Syri indifferenter utrovis vocabulo utuntur , Patriarcha & catholicus. Ceterum Archiepiscopos vocant Metropolitanas , à Gracis mutantes nomina.* Y lo mismo nota Mireo in *Notitia Episcopatum*. Parece que el doctor Kircher en el fin del Lexico Copto estraño el nombre *catholicus* escrito en arabe : porque donde el escribiente del original ms. puso ونافلة غرب ديار أدين (Wanakalat ho) الْمُسِيَّد عَرْف بِكَاتِب قَطْلِيَّك (Quanakala-

Obispo Juan para quien este libro se escriuio , fuese Juan de Sevilla , estimado mucho por los Moros , y llamado Cacid Almatrán , que quiere decir principal hombre de Dios , como esto , y mucho mas celebra en él el Arzobispo Don Rodrigo. Y ya de aqui sabemos como florecia en este tiempo &c.

* Orepb bicateb katlic, no-
tus cognomine
scribat catholi-
ho gabriel ebn Arrafid * orepb bicateb katlic
interpreta: Et transtulit eum Gabriel filius
Rejcid cognitus in libro Kadlica, debien-
do decir: Patriarchæ, vel Patriarchali.

229. Infierese lo segundo de lo dicho, que el nombre de Patriarca no solo le tienen los tres principales del Oriente; si no tambien otros Metropolitanos, como el de Cesarea, o Caifar. Al de Hierusalem llaman los Jacobitas Santo Patriarca. Y fuele residir en Damasco, o Scham. Y aun fuele ser Arzobispo de Damasco el mismo que de Hierusalem. Y asii se ha de entender lo que dice Pedro Bellonio lib. I. *Objerv. cap. 21.* *Iam dictum est Patriarcham, qui Alexandriae praefit, Memphi habitare, alterum Damasci esse, tertium Constantinopoli, cui omnes Caloieri montis Athou per omnia obsequuntur.* No advirtiendo esto Escaligero, cuyas son las Notas à este autor, que imprimio Carolo Clusio; llegando aqui dice: *Nihil falsius quam Patriarcham esse Damasci. Isti sunt tantum Patriarchae in toto orbe terrarum, Constantinopolitanus, Πατριάρχης, Antiochenus, τὸν Σύρων καὶ τὸν Μαρωνίτων, Alexandrinus, τῷ Κοφθίτῶν Armenius catholicus, & Papa Romanus.* Claro es que no habita en Damasco Patriarca que originalmente lo sea, como tampoco el Catolico o Patriarca de Armenia mayor es mas que Primado con el renombre de Catolico, como el de Ethiopia, de Seleucia, y otros. Y aun juzgan algunos, que las dos Armenias en lo antiguo no tenian mas que Metropolitanos, à quienes consagraba el Arzobispo de Seleucia.

230. El autor citado de la *Scala Copta*, pone en quarto lugar del orden y Hierarquia Eclesiastica à los Metropolitanos ~~metropolitani~~ y interpreta en Arabic *الملتران Almetrán*, con que salimos de qualquiera duda en la interpretacion deste vocablo ; y aun yo vengo à conjeturar que en el lugar que V. m. cita de la pa-

raphrasis al canon vi. Niceno, (no he visto el libro) ha de escribirse no مطران Metra-
ba , sino مطرانا Metrana. Y es grande la autoridad que tienen en la Iglesia Oriental , pues no puede el Patriarca confagrarse , sino por mano de tres Metropolitanos. Y quando al pueblo de los Neitorianos , que son los del Patriarcado Antiocheno , falta este numero de Almetrannes , embian al Pontifice Romano à pedir la confaguracion de su Patriarca ; como sucedio año MDLII. y refiere Andres Mafia citado.

231. Aunque esta dicha es la primaria y principal significacion del vocablo *Almitrán*, pero tiene tambien deducida y derivada desta primera la significacion de *anciano*, *decano*. Y assi el traductor latino en el lugar alegado de la *Scala Copata* vuelve : المطران (*almetrán*) *Metropolitanus*, *decanus*. Y un Lexicon Arabe ms. que yo tengo , contesta هو الشيخ المطران (*almetrán hua' lschaig*) *Almetran*, *ideft Senior*. Y me parece que con esta significacion se engañó el autor (juzgo que es moderno , y supuesto) que anda encubierta con titulo de Juliano Arcipreste. Dijo le alguno que sabia arabe , que *Archiepiscopus Almitrán* era *senior inter Archiepiscopos* ; y con la pasion de la Primacia de Toledo añadió este testimonio, siendo asi que el vocablo Eclesiastico , con que en arabe se nombra el primado es *Alavili*, como habemos dicho , y no Almitran. Ni yo creo que haya habido Arzobispo Toledo celebre nombrado asi. Acuerdome de semejante interpretacion de Miguel de Luna en la que hizo del pergamo que se halló aqui en la Turpiana (1) : porque halló على جميع الموكل (*ala giamia almaual*) Prefecto , Prelado sobre todos, interpretó Patriarca de la Iglesia Santa.

Qqq Y

(1) *El Pergamino que se halló aquí* (scribebat Granatae) *n la Turpiana*. Turrem hac voce intelligit, quæ area partem in qua maximum urbis Granatenis Templo ad annum MDLXXXVIII. exstribebatur occupabat. Ea vero, dum staret, cymbalorum seu campanarum inserviebat usui, communique *Veteris turris* nomine appellabatur: donec septennio post, ad annum scilicet MDXCV. detectis, felsquimillario à Granata urbe in loco in quo insignis Ecclesia Canoniconum Sacri Montis Granatenis postmodum ereta fuit, libris quibusdam laminisque plumbeis ab Innocentio demum XI. confixis; ac precipue, invento, ut ferebatur, in pago *Pulianas* dicto, ad tertium à Granata lapidem, *Antistii* nescio cuius *Turpionis*, monumento (quo vix scio an quicquam impe-

ritius atque à Latinæ linguae & inscriptionum Romanarum genio alienius unquam uspiam literis consignatum sit): *Turpianæ* nomen, Granatae catenus inauditum, gratis eidem aptatum, communique omnium ordinum plausu exceptum fuit. In huius igitur Neo-Turpianæ turris fastigio, dum eodem anno MDLXXXVIII. mense Martio dirueretur, detecta ab operariis fuit membrana seu pergamenta charta, quade hoc loco agitur, plumbeæ thecæ inclusa, Arabice, Latinè, atque item Hispanicè ab ipsis, si Deo placet, nascentis Ecclesiæ primordiis, nimirum Cæciliæ Martyris primique Granatenlis Episcopi ævo exarata. Eius exemplum accuratissime ex autographo desumtum atque ad verum, ut aiunt, exprefsum, eadem scilicet membranæ magnitudine, eodem

Y hizo Patriarcal la Iglesia de Athenas.
 232. Pasando de la significacion al etymo y origen de la palabra *Almetrán*, tengo por cierto que se deduce del Griego, y está cercana la palabra *μητρίς*, con que estos denotaban la ciudad metropolitana, como los Latinos con la de *Matrix*, *Matrex*, y *Matra*. Veo en el chaldaico usada la palabra מטרון (metropolín), como la pone Munstero en su *Trilingue*: pero no veo imitada la brevedad que buscó el Arabe por los Rabinos: los quales llaman מתרין (metrin) al lugar o ciudad cabecera de algun dominio: ממלכת מוקם (mam saltomokóm), como dice el Aruch. No se si tiene alguna conformidad el significar el syro con el vocablo ميثرا (Mithra) lo mas noble y grande con esta misma derivacion. Pero tengo por totalmente superfluo recurrir al lenguage persiano; quando vemos que del griego se

deducen los nombres casi todos, que usa el arabe en el orden Eclesiastico, como أبطريرك *Albatrich*, *Patriarcha*. أسقف *Escop*, *Episcopus*, *Alagnostes*, *lector*. الـ شـ دـاقـن *Aldiacon*, *diaconus*. الـ شـ دـاقـن *Alarsch diacon*, *Archidiaconus*. Y otros muchos que pone el Nomenclador Copto-Arabe citado. Y del ultimo se puede corregir un vocablo que está viciosamente escrito en el Arzobispo D. Rodrigo lib. 4. cap. 3. *Et quidam archidiaconus sanctissimus, pro quo etiam Dominus miracula operabatur, qui Archiques arabicè dicebatur.* La general vuelve: *Y llamabanle los Moros por su arabigo Archiquis*. Así se imprimió. Ha de decir: *qui Arsch diacon arabicè dicebatur*. Y con esto no me difundiré mas en el sentido de la palabra *Almitran*: que ya está pidiendo perdon lo prolixo deste discurso.

Pa-

linearum numero atque œconomia, eisdem literarum figuris colorumque quibus depictæ erant varietate, ad Philippum II. Hispaniarum Regem exeunte Julio eiusdem anni MDLXXXVIII. delatum fuit, cum trium Interpretum Arabicæ linguaæ peritorum, quatuorque insuper è Granatenſi Canoniconum Collegio testimoniis: qui omnes aut eidem exscribendo aut cum autographo conferendo interfuerent. Servatur insigne hoc atque unicum elevandæ Granatenſium monumētorum fidei documentum in Regio Escorialensi Coenobio extra ordinem, in secretiori superioris Bibliothecæ scrinio, intra cancelllos ligneos: cuius quantum accurate possem in privatum usum describendi laborem haudquam poenitendum ante hoc vicenium ad me recepi. Infunt autem ei plurima non puerilia modò sed risu quoque & sibilis explodenda, perpetuoque Hispani nominis dedecori futura, quæ vel referre piget tædetque. Quis enim nisi plane delirus tessellatas laterculorum tabulas iis perfimiles quibus in scachiludio utimur, singulareſque literas ſingulis laterculis inclusas, quas ludimagistri è trivio *Labyrinthos* appellare amant atque in delicis habent, primo iam tum Ecclesiæ ſæculo in usu fuisse existimaverit? Quis arcana atque ænigmaticaſ scribendi rationem, id est meros logographos ac puerorum nærias, idoneam Divo Cæcilio Martyri vitam fuiffe crediderit, qua Divini Evangelistæ Ioannis de mundi exitu vaticinium propagaret ad posteros? Quis demum, niſi Palæographiæ plane rudis, Patricii de reliquiis ſimul cum membrana in eadem Turpiana turri inventis scripturam heri aut nudiustertius ab imperitissimo veteratore confictam (cuius ſpecimen mox edemus) ad primum Ecclesiæ ſæculum retulerit? Levia tamen hæc ſunt ſi cum vaticinii Ioannis Evangelistæ ſermone conferantur, quem purum putum Hispanicum eſſe, nec minus, quam hodiernus Matritensis (1) aut Toletanus eſt, purgatum limatuumque, nemo non agnosceret. Iuvat membranae partem in qua id vaticinium continentur; necnon characteris scripturæ, qua Patricii relatio conſtat, ſpecimen, qualia in archetypo exemplo habentur ſiſtere.

 Huc refer tabulam.

Atque in tessellato vaticinio ſi ſolitariaſ laterculorum li-

teras alternatim excerptas à nigris exorſus, in prioribus lineis omnino leges

1. La hedad de la luz ia comenzada
2. por el maestro e con su paſion
3. rredemida con dolor del cuer
4. o i los profectas paſados q al
5. umbrados de la tercera perso
6. na esperaron &c.

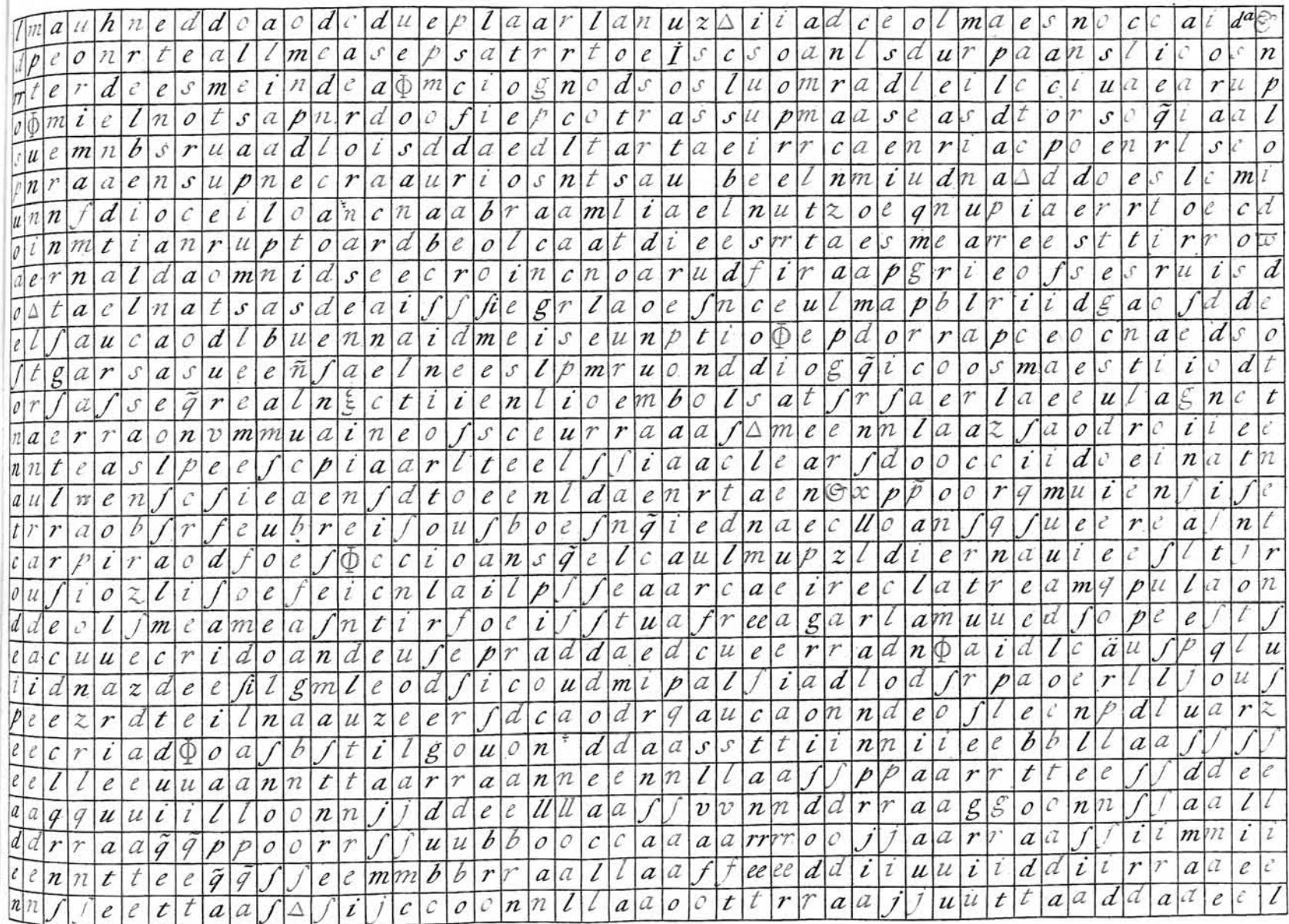
sicque continent eiudem sermonis & narrationis filo usque ad lineam vigesimam nonam, quæ omnium poſtremā eſt, continetque

- 29 (E) n ſetas i con la otra iūtada el
Hinc rurſum á capite ſi rubras literas colligas, conficies
- 1 mundo ocuparan i de las oci
- 2 dentales partes ſaldran los
- 3 tres enemigos ſu malicia au
- 4 mentando i por ſu maestro la
- 5 sensualidad trairan i con le
- 6 pra &c

Mitto frequentes recentis scripturæ Hispánicae idiosim̄os, orthographicam rationem, vocum compendia, & alia plane Hispánica, nimirum: *hedad: rredemida: rretirarán*: q̄ pro que: *iūtada pro iuntada: Xpo*, pro *Chrifto*: caudatam literam C hac figurā Ç, aliaque bene multa quæ ab *Historicā* & *Chronologica* ratione illico aduersus membranæ fidem exſurgunt dubia; atque hoc unum ab eius assertoribus doceri cupio, nimirum exceperitne contentam in ea Ioannis prophetiam è Divini Evangelistæ ore Cæcilius, an Eadem Athenis à Dionysio Areopagita, ut nonnulli existimant (*Pedraza Hist. de Granada Part. II. cap. 5. pag. 50.*) contraditam ſecum in Hispániam detulerit? Atque Hispánice iam tum versam, an Græce aut Hebraicè exarata? Liberam denique atque unicolem, an variam, tessellatisque, ut nunc viſit, laterculis interclusam? Nam quisquis demum ludicro atque ineptissimo rubro-nigras literas his clauſtris ſæpicendi alternoque ordine intercalandi labori tempus aut operam impenderit, ſeu Ioannes, ſive Dionyſius aut Cæcilius fuerit: is profectò otioso in otio occupatus, magnoque molimine magnas nugas egiffe dicendus eſt. De Patricii vero relatione, ſi quis poſt Mabillonum, Placentinum, Rodriguezum, Taſlinum, id eſt, in hoc rei Palæographicæ meridie, cæcutire adhuc amat, cum eo amplius contendendum non eſſe exiſtimo.

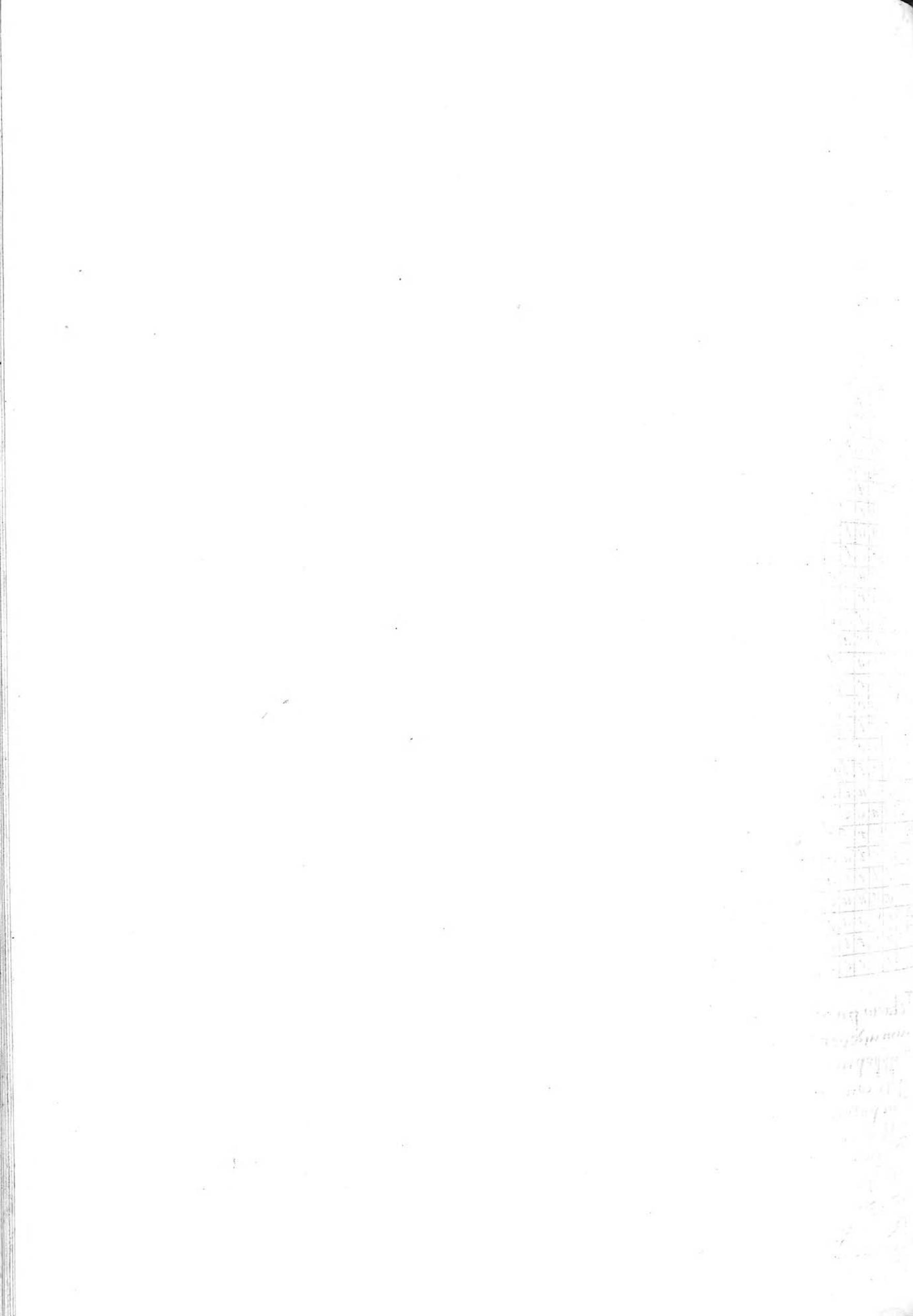
MEMBRANAE

ad annum MDLXXXVIII. die XVIII. Martii Granatæ detectæ in diruta turri, que areæ partem in
quæ Templum eius urbis maximum extruebatur occupabat, cuique pro antiqua et germana
Torræ-veteris nomenclatura recens Turpianæ nomen appictum postea fuit. FRAGMEN-
TVM in quo Prophetia de mundi exitu Ioanni Evangelistæ attributa, et Patricii
Sacerdotis De sacris quibusdam lipsanis relatio è primævo ac fidissimo omnium exem-
plo in Regia Escorialensi Bibliotheca superstite, quod eodem anno MDLXXXVIII. ab
Ampliss. Granatensem Canonicorum Collegio ad Philippum II. Hispan. Regem
transmissum fuit, iisdem quibus primitus in archetypa membrana depictæ fuerant
coloribus, ac linearum seu versiculorum œconomia repræsentantur.

Relaciō patrīcij. sacerdotij, sērbūs dei cecilius episcopū granatensis cūr in ibexia esset et
cum uidet. dīpū suō pū finem oculi mihi dixit se hanc p̄focere suū magistrium
et appropinuare et ut pote qui ille qui in deo amauat tēsauit. sū auſtēliq̄asum
mihi comendauit et me admonuit ut oalte hanc p̄focem et in loco locarem ex-
ut in potentiam in auxipum amquam benij et affymans esset tēsauipum salutis
atq̄ c̄encide c̄p̄ce et plusimum labores et iter p̄focere tessu maxique et deuere
esse in ualico loco donec deus uel it istum manifestare et ego me his quam in
tēlōxi in hoc loco clausi ubi racte de p̄focans ut cum obſiquet et p̄focuice q̄nū
hic iacent sunt

profecit diuij iouani euangeliste ejus finem mudi
medius pannus quo Virgo maria ubi ter sit ab oculis lacrimas in passio sui filii
diuij p̄focan p̄imi magistris deo gr̄ias

LIBER VI. CAPUT IX.

491

233. Pasando à lo que entiendo del vocablo *Cacit*, daráme V. m. licencia para proponer à su erudicion las razones que me persuaden à no asentir à lo que en la suya discurre con tan lindas noticias. Y generalmente no creo que el vocablo قبیل (caid), ò قابیل (caied) de donde el español *Alcayde*, se use en lo Eclesiastico entre los Arabes: y no quisiera que los lugares que V. m. trahe para comprobar lo contrario padecieran la equivocacion que yo imagino. Y primeramente de los originales, ò impresos ò manuscritos, del Arzobispo D. Rodrigo, que leen *Cacit*, y tiene vecindad con que se llame el Arzobispo de Sevilla Juan *Caiad Almitran*, hago poca confianza por la viciosa escritura que à cada paso usan en el arabe, como en lengua que no entendian los escribientes: y quando la entendieran, no era posible sin amphibologia ajustar su pronunciacion à las letras latinas, por la cortedad deftas. Lo mismo digo de la historria general que mandò recopilar el Rey D. Alonso el Sabio, ò como quieren otros, D. Alonso el oncenio: y estraño que diga V. m. trasladò della el Arzobispo D. Rodrigo, siendo al revès, que ella trasladò de D. Rodrigo.

234. Los demas lugares, donde se interpreta *Alcadius*, lo mismo, ò equivalente, à la palabra *Episcopus*, *Pontifex summus*, *Sacerdos*, recogidos de varios autores, que estan en el libro intitulado *Gesta Francorum*, padecen la equivocacion que aqui dire. *Alcadi*, ò *Cadi*, es entre los Turcos y Arabes orientales el *Juez* que sentencia las causas segun sus leyes, remitiendo la ejecucion al *Bassà*, ò *Prefecto*. Estos *Cadies* son como Eclesiasticos, y los eligen de los *Muderes*, ò *doctores*; y hay dellos varios grados y ordenes, y son superiores à todos: en los reynos y provincias, como Grecia y Natolia, hay un *Cadi Lefcher*, que en turquesco quiere dezir, *Juez supremo*. Y para esto hay apelacion de los jueces inferiores, y elige con plena potestad à los jueces inferiores de su distrito: como consta de Nicolao Nicolai del Delphinado lib. 3. cap. 14. Y dice que su dignidad entre los Turcos corresponde à la de los metropolitanos entre los Griegos. El supremo de todos estos jueces es el *Muphti*. Y asi no interpreta mal Megisero en su Diccionario Turcico-Latino, *Muphti*, *Papa*. Y George Douza en su Itinerario fol. 27. *Muphti eam apud Turcas auctoratem obtinet, quam Papa apud Latinos*. Esta es la hierarquia del juzgado y estado

Eclesiastico entre estos infieles. Entre los Africanos hay otro orden.

235. Acercandonos al punto, el *Alcadi*, ò *Cadi*, no tiene que ver, ni en la palabra, ni en su sentido, con *Caiad*, porque *Cadi* se escribe en Arabe y Turquesco قبیل (cadi), y segun varios grados se puede traducir, quasi *Episcopus*, *Pontifex*, &c. pero el قابیل (caied) siempre es dignidad secular, *gobernador*, *general de guerra*, ò *consejero*. Y asi todos los Lexicos distinguen estas voces: y aunque escritos con letras latinas tienen afinidad alguna, en el arabe no tienen homonymia. Fr. Pedro de Alcalà aun con la cortedad de las letras latinas los distinguìo bastante: *Alcayde*, *Caiad*, *Juez*, *Cadi*. Y el Autor del libro intitulado *Perdida de Espana* por Aben-Tarich, que compuso, ò interpretò Miguel de Luna, distingue bien y à cada paso entre *Alcaydes* y *Cadies* Arabes lib. 2. cap. 2. hablando de Abilqualit: *Quando iba à la Mesquita, salia el Alguacil mayor; luego el consejo de guerra, y el consejo de gobierno de sus reynos. El Cadi, que es justicia mayor juya, el Alcayde capitan general de la mar, el Alfaqui mayor*. Y en el capitulo 3. hablando de Almanzor: *Ninguno osaba pedir ante él, ni ante los Alcaldes de su gobierno, cosa injusta: y el sabado, pasada una hora del dia, se asentaba en su audiencia real en su estrado: y su Cadi ò justicia mayor se asentaba un escalon mas abaxo con los memoriales que habia recibido, teniendo los vistos, y llamando à las partes que proponian su justicia; y juzgaba el Cadi*. Y en el cap. 13. donde pone una carta de Abilqualit: *Hacemos saber à los Alcaydes gobernadores de nuestros reynos, y à los Caudillos, Virreyes, gobernadores de la gente de guerra, Alfaquies, Cadis, Muphties mayores y menores de las Mesquitas, ermitaños de las religiones de nuestra ley*. Segun esto el autor del libro *Gesta peregrinantium* no interpreta mal *Alcadium*, quasi *Episcopum*. El que interpreta *Summum Pontificem* yerra: si no es que fuese *Cadi Muphti*. Los *Califas*, como el *Walid*, mas son principes supremos seglares, capitanes generales, que no Eclesiasticos. Y asi concluyo que nunca he visto usada la palabra قابیل (*Caiad*) en lo Eclesiastico, sino قبیل (*Kadi*). Y no siento que està bien fundado el deducir deste vocablo el *Cacit Almitran*.

236. Lo que V. m. en la suya añade, de que el vocablo قابیل (*Caiad*) se halle denotando *santidad*, lo estrañè aun mas. Y pa-

re-
Qqq²

receme que en la prueba que se trahe de Constantino Porphyrogenneta , hay equivocation , como en la pasada. Trata este autor , ò Theophanes , à quien alega , de Ali-Ben Abit Taleb , que casò con Fatima hija de Mahoma , y llamale unas veces *Alem*, otras *Ali*, *Ali*; con que el letor imagina que son dos sugetos, y son uno mismo. Pone la contienda de Ali y sus hijos con Moabia Califa ; y el que hacia las partes de Ali dice que era de los que llaman los Arabes καδης τοιτις πιστος και ἀγιοπιστος. καδης hoc est fideles , sanctos. Pero quien no ve luego que este καδης es el Arabe قریس (*cadiris*) como quando se dize : قریس افطونیوس . *Cades Anthunius* , *sanc̄tus Antonius*; ò asimismo قریس مرقوریوس *Cades Marcuris* , *sanc̄tus Mercurius*. Y en el vocabulario Copto-Arabigo lit. © (Buscase en este Vocabulario , como en muchos Arabes, comenzando por la ultima letra del vocablo , como en los nuestros por la inicial) ΑΓΙΟC, ἅγιος : قدس (*cades*). Y este vocablo , así proprio nombre como apelativo , es hebreo : y significa siempre *santidad* ; en que no me detengo.

237. Solo quiero advertir una corrección facil de un lugar del Nomenclador Copto-Arabigo , que arriba citámos : y es en la puerta 8. cap. 24. donde pone la interpretacion de algunos nombres hebreos que se encuentran en la Biblia , como Salim, Themam &c. **كَلْمَان** . القرس . (*alcades cades*). y el interprete vuelve : Caldas , sanctitas. Sin duda debe leerse : **كَادِس** قرس (*cades*). Por que en la Biblia , ni en hebreo , no hay *Caldas* , ni *Caldes* , que signifique *santidad* , sino *Cades*. De aqui se infiere que del lugar del Porphyrogenneta no tenemos argumento de que la palabra *Caied* , ni *Cadi*, en arabe denote *santidad*. Es verdad que Juan Meursio pag. 20. de las notas que hizo al Constantino , confundio el **كَادِس** sanctus , قديس (*cadis*), con **كَادِي** قاضى (*cadi*) *Judex* : y asi en conformidad de lo primero , y como una misma cosa con él , trae un lugar del Chronico constantinopolitano , en que se dice que el Turco **κατηπάς φύλακας και καδίς πόλει**. *Constituit in urbe gubernatores & iudicem*. Y otro de Melaxas en su historia de los Patriarcas , en que haceencion del *Cadi*. Lo qual no tiene que ver con el vocablo de que usa Constantino , y significa *santidad*. Y todas las

veces que se escriben nombres hebreos ó arabes con letras latinas , està expuesto à muchas equivocaciones , como es sabido.

238. De todo esto colijo que el nombre con que los Moros llamaron al Arzobispo de Sevilla Juan en su lengua , no fue *Caied Almitran* : porque *Caied* no es voz que se podia aplicar à un pobre sacerdote captivo : y tampoco da à entender concepto de santidad. Y asi me persuado que le llamaron قسيس المطران *Cacis Almitran*, sacerdote Arzobispo. Y fue facil en el texto original de *Cacis* hacer *Cacid*. Y à esto mirò el autor del Juliano Arcipreste en sus Adversarios num. 519. *Apud sanctum Lucam Toleti sepultus est Ioannes , non presbyter* (este presbytero , ó *Cacis*, es el de Sevilla) *sed Archiepiscopus Toletanus , dictus arabice Almitran , idest Primas.* Y asi este autor distingue entre el que se decia *sacerdote Almitran* , y *Arzobispo Almitran*. Y en el que se llamò sacerdote , ó *Cacis* , denota al de Sevilla. Y aunque este es mi parecer , siempre estarà sujeto al que es tanto mejor , como el de V. m. Y esto lo he escrito para amigable conferencia. Y en la materia no hablaré mas.

239. En quanto à lo que escribio en arabe este santo Arzobispo, yo no me persuado que haya version de la Escritura, ni que la traduxese en arabe : porque esto estaba hecho mucho antes , y la usaban las Iglesias orientales de las Arabias: y se ha ido difundiendo con el imperio desta nacion. Y era superfluo emplearse en nueva version. Antes del falso Profeta Mahoma habia estas translaciones asi del viejo , como del nuevo Testamento : y hace dellas mencion en su Alcoran. Y los Arabes , aun Mahometanos , las han tenido siempre en mucha veneracion. Y asi me parece que el *Almetran* de Sevilla haria algunas exposiciones en arabe sobre esta version tan antigua, en orden à instruir los Christianos: y esto me parece denota el Arzobispo D. Rodrigo , *sacram Scripturam catholicis expositionibus declaravit*; sin decir palabra de version. Y si permaneciera el libro con la abundancia que dice Mariana , pues dice que habia muchas copias en Espana , falieramos de duda.

240. Bien veo que Luitprando y Juliano dicen que hizo version : pero estos dos libros los tengo por modernos partos de un ingenio mismo , sin mas autoridad. Los demás se siguieron por mala inteligencia del Arzobispo D. Rodrigo , à que dio pie la historia general del Rey D. Alfonso el Sabio. Los modernos que vieron la

Biblia Arabe , y con notas , se persuadieron que asi estas como aquella eran de un mismo autor. Sucediome ver aqui caso semejante. En S. Francisco , donde fue Guardian y murió , busqué algunos papeles de F. Francisco de Guadix. Dixeronme , con mucho gusto mio , que había un libro grande en arabigo. Traxeronme , y luego en lo exterior vi una testificacion firmada de persona que fue compañero del dicho Padre Guadix ; y daba fe como compuso aquel libro hallandose en Roma. Abierto , hallome con los Evangelios de la Imprenta Medicea de Roma. Lo mismo pudo pasar και πεπι μετανοιας.

241. Mucha envidia tengo de la abundancia de libros modernos que me dicen tiene V. m. El Antonio Giggeo , cuyo Tesoro de la lengua arabe cita V. m. no le he visto : quisiera saber donde está impreso , y de que nacion , para diligenciar el verlo , ó haberlo. Tampoco he visto la parafasis del Concilio Niceno , ó sus canones : como ni otro librito arabe con

C A P U T X.

ALPHONSO Regi cognomento Magno adiudicatur Chronicon , quod Sebastiani Salmanticensis nomen præfert , Ioannis Marianæ , D. Iosephi Pellizerii , Ioannis Tamaii , nec non & verborum ipsius Chronicorum auctoramento . Error & licentia in eo Pelagii Ovetensis . DULCIDII Salmanticensis Episcopi memoria , cui imputatur Chronicon , quod Emilianense , sive Annales Complutenses , sive ex codice Albeldensi desumptum vocare solent . Ad quod credendum nulla quidem necessitas ; immo nec probabilis invitat coniectura . Carmen de Episcopis huiusc temporis in hocce Chronico servatum illustratur . Quædam de Castellæ veteris appellatione . D. Iosephi Pellizerii cogitatis non assentimur .

243. ANNO huius saeculi (IX.) sexagesimo tertio habendas Hispanici , quod Christianorum tunc temporis erat ,

(1) Videtur hoc loco Noster secum pugnare. Si enim Alfoncus anno saeculi IX. sexagesimo tertio regnum auspicatus fuit , idque ad annum usque sequentis seu X. duodecimum tenuit : non annos tantum XLV. sed XLIX. regnasse dicendus erat. Scendum tamen Ordonium Alfonsi patrem senio ac morbis graviter afflictum quadriennio ante mortem , id est ab anno DCCCLXII. Alfonsum quode agimus collegam regni quodammodo instituisse , permisla ei ex parte regni administratione , indultoque ut Regis nomine ac titulo uteretur : ut elicetur ex Alfonsi Privilegio Era CM. sive anno Christi DCCCLXII. in favorem Ecclesiæ Compostellanæ cuius Moralius Lib. XV. cap. 9. & Mariana Lib.

notas de Juan Seldeno , contra la supremacia Romana , de que me ha dado noticia el señor D. Nicolas Antonio. Pareceme tambien que tiene V. m. Lexico y Gramatica persiana. Yo los deseо : y estoy aguardando el Pentatecho persiano del Tavosio , y arabe de Saadias. Y asi le suplico se sirva de avisarme donde estan impresos , y por que autor.

242. Una Roma entera de perdones y remision ha menester carta tan larga como esta : y si μέγα εἰελίαν ἐσὶ μέγα ταῦτα ; que será carta tan prolixa ? respuesta tan dilatada ? por el tiempo y σπερματωλογία . De la una dilacion han sido la causa mis ocupaciones , de la otra tiene la culpa mi insuficiencia. Bien veo que la correccion debida ha de ser de las de una *litura delere potest*. Pero de mano de tan grande maestro mio , como reconozco en V. m. serà aliento para la enmienda , y espuela para aprender. Guardeme Dios á V. m. como deseо y he menester. Granada y Octubre 28. de 1653.

D. Thomas de Leon.

Imperii ALPHONSUS huius nominis tertius , cognomento Magnus , à rerum gestarum claritudine id promeritus , in manus summis p ; tenuitque ad duodecimum usque sequentis q , quadraginta quinque annorum Rex victoriosissimus (1). Scriptor & hic non temerè creditur , & historicus : auctor nempe cuiusdam brevis Chronicæ Sebastiano cuidam directi , quod ab Hispaniæ per Mahometanos excidio usque ad Ordoniæ I. Regis mortem , quæ anno DCCCLVI contigit (2) ; quique Alphonsum hunc de quo loquimur filium successorem habuit , fessi-qui-sæculi ferè res non inepto sermone prosequitur. Vulgo id Chronicon fuit non huic Regi sed Sebastiano Salmanticensi Episcopo ab illis attributum , qui primi manibus schedas quibus continetur tractavere , moxque foras cum aliis misere .

244. Primus , quod sciam , è recentioribus qui hispanas res illustraverunt Se-

VII. cap. 16. meminere , cui subscribit Alfonsus Rex . Hoc posito , qui Alfonsi regnum à tempore quo cum Patre regnare coepit enumerant , XLIX. regni annos ipsi tribuunt ; qui vero à morte Parentis quæ contigit VI. Cal. Iunii Era CMIV. sive anni DCCCLXVI. ut mox dicemus , XLV. ut hoc loco Noster.

(2) Cl. Ioannes Mariana Lib. VII. c. 16. n. 20. in alia it omnia , putatque indubium esse Ordonium Legionis Regem Christi anno DCCCLXII. decellisse. Fefellit dubio procul virum doctissimum atque in paucis cautum inscriptio Crucis aureæ ab Alfonso eius filio & Scemena Regina Ovetensi Ecclesiæ oblate in qua legitur : Et operatum est (Crucis opus) in

He hallado para el propósito desta carta que dice el señor Obispo presidente D. Diego de Castejon en la Primacia de Toledo tom. 2. parte 3. c. 1. §. 1. pag. 546. hablando de Seniofredo , ó Sunieredo , segundo Obispo de Toledo despues de la captividad de la ciudad , que Salazar de Mendoza en un papel ms. hablando deste Prelado dice que los Moros le llamaron *Ceid Mudarrahim* , que significa en lengua Arabiga: el señor Primado.

p Morales lib.
15. cap. 1.
q Idem c. 33.

* In Prologo
Hist. Hispan.

Sebastiani Salmanticensis, ut Chronicus cuiusdam auctoris, meminit Florianus Do-
campus^r. Eum tamen à Pelagio ad Alphon-
sum II. Castum gesta conscripsisse ait; ce-
teraque eius Chronicus, quæ ab Alphon-
so isto usque ad Ordonium sunt, ei quod
sequitur Sampiri Asturicensis Episcopi,
quem Zafirium ait alias dictum, Chronicu-
co adjudicat. Idem Florianus lib. 2. cap.
32. cum irruptionem quandam Poenorum
& Gaditanorum in Turdetanos refert, ho-
rum ducem Baurium Caropum ait voca-
tum, sive, ut eum appellat Sebastianus
electus Episcopus Salmanticensis in prolo-
go suarum historiarum, Bocium Capetum.
Qui prologus, & cum eo huius hominis
memoria, hodie nusquam est: uti alia quæ
Florianus vidit unus. Ambrosius Morales,
qui Floriā continuavit historiam, sacerdōtē
monet usum se Chronicō Sebastiani Salma-
nticensis; eique cuncta ista accepta fert, quæ
in Chronicō isto sub Sebastiani nomine ty-
pis uti iam dicemus edito continentur. Quod
quidem dedit in publicum tandem ē codice
Ovetensis Ecclesiæ sub eiusdem Sebastiani
nomine Prudentius Sandovalius Pampilo-
nensis Episcopus, unā cum Isidori Pacensis,
Sampiri Asturicensis, & Pelagii Ovetensis
Episcoporum Chronicis.

245. Nec novus hic error, aut falsa
persuasio de Sebastiano auctore; cùm vel
Pelagio Ovetensi Episcopo XII. sacerdōtē chro-
nologo, quo de statim dicemus, iam olim
infederit. Nostris tamen diebus cùm ad
manus diligentissimi ac æquè doctissimi
Regii chronographi D. Iosephi Pellizerii
de Ossau & Tovar Cæsaraugustani, codex
ille pervenisset manu exaratus, quem San-
dovalius vidiū unicum ad editionem suam
conficiendam, fuitque olim amplissimi viri
Garsiæ de Loaisa Toletani præfulus, nec
non & Ecclesiæ Ovetensis, posteaque in
summi quondam literis, pietate, integritate,
prudentiâ viri D. Didaci de Arce
Reinoso Placentini Episcopi, atque His-
paniarum Inquisitoris Generalis bibliotheca,
quæ domi eius relicta fuit, & à domino D. Ferdinandō de Arze, summi
Castellæ senatus consiliario, Didaci ex fra-
tre nepote, Matriti possessa extitisse di-

in Castello Gauzón. Anno regni nostri XVII. Di-
currente Era DCCCCXVI. Hæc Era nongentesima
decima sexta, respondet anno Christi DCCCLXXVIII:
à quo si demas annos XVII. quos iam tum regnave-
rat Alfonsus, incides in annum Christi DCCCI XII.
atque in eiusdem regni initium: quod tamen Maria-
na falso extimabat prædefuncto Ordonio contigisse;
atque adeo Ordonium eodem anno DCCCLXII.
diem obiisse suum. Moralius vero, qui in eodem ac
Mariana pridem luto hæserat, ut ipse ingenue agno-
scit Lib. XV. c. 9. re maturius discussa, invictis argu-

citur: animadvertisit minus rectè adiudi-
carι Sebastianο id Chronicō, in quo ni-
hil aliud Sebastianus quām nuncupationis
ei ab auctore factæ honorem habuit. Quic-
quid enim ex Chronicō isto, à Pelagii
regno ad Ordonii I. regnum pertingente,
insertum legitur collectioni, sive, ut ap-
pellavit Pelagius Ovetensis Episcopus au-
ctor nuper laudatus, libro Chronicorum ab
exordio mundi usque eram MCLXX. quo
ipse in vivis erat, quem librum codex
ille ms. continet, hac præambula Regis
Alphonsi Magni, Ordonii filii & successo-
ris epistolā ad Sebastianum insignitur:
quam hīc subiici non parvum operæ pre-
mium existimamus.

246. * Adephonsus Rex Sebastiano
nostro salutem.

Notum sit tibi de historia Gothorum, pro
qua nobis per Dulcidium presbyterum no-
tuit, pigritiaque veterum scribere voluerint,
sed silentio occultaverint. Et quia Goths
Chronica usque ad tempora glorioſi
Wambani Regis Isidorus Hispanensis Sedis
Episcopus plenissimē edocuit; & nos qui-
dem ex eo tempore, sicut ab antiquis &
prædecessoribus nostris audivimus, & vera
esse cognovimus, tibi breviter intimabimus.

247. Huius fide epistolæ Sebastianum
cedere Alphonso Regi, atque ei conscri-
ptæ huius partis historiæ laudem restitu-
re debere, tum Pellizerius, tum Ioannes
Tamaius iure contendunt^t. Quos verè præ-
cessit in agnoscendo Magno auctore Ioan-
nes Mariana, qui contenta in eo Chro-
nico Alphonso Regi attribuit, libro nem-
pe 7. cap. 16. Alphonsi Regis (inquit)
Chronicon aedificasse ait, & Alveldam no-
minasse. Ad hæc respiciens Chronicus ver-
ba in Ordonio Rege: Et ad civitatem,
quam ille (Muza Maurus) noviter miro opere
instruxerat, & Alvelda nomine imposuit,
Rex cum exercitu ad eam venit &c. Item
paulò inferius Mariana: Amaiam, quam
Alphonsi Chronicō Amagiam-Patriciam vo-
cat. Ita dicta in eo legitur, dum urbes
memorat quæ olim ab Alphonso I. Ca-
tholico Mauris erexit, incolisque nuda-
tae, sub Ordonio hoc Rege denuò habi-
tari cœperunt. Similiter fecit aliis locis^u, fine.

^s Edita sunt
prius à Ioanne
Tamaio in Mar-
tyr. Hisp. to-
mo 3. die XIII.
Maii, posteaque
à D. Iosepho
Pellizerio in
fronte Dulcidii
Salmanticensis
Chronici, Bar-
cinone anno
MDCLXIII. editi.

^t Tamaius di-
cto loco, Pelli-
zerius in ob-
serv. ad Duci-
dii Chron. fol.
i. & seqq.

^u Lib. 7. c. 7.
& cap. 12. 10.

AI-
mentis ostendit Ordonium anno demum DCCCLXVI.
è vivis excessisse, prolato eiusdem epitaphio Lib.
XIV. c. 36. in quo disertissimè legitur: Obiit sexto
Kal. Junii Era DCCCCIII. seu quod eodem reci-
dit: XXVII. Maii Anno DCCCLXVI. subdens
quod paulo ante diximus ē Lib. XV. c. 9. Ordo-
nium quadriennio ante mortem sive anno DCCCLXII.
Alfonsum regni Collegam instituisse: à quo anno
Crucis aureæ Ovetensis artifex videtur Alfonsi impe-
rii annos computasse.

Alphonsi testimonio rebus narratis quæsita auctoritate, præsertim cùm de victoria in Pyrenæis saltibus à Caroli Magni Regis Francorum copiis, quod fama fert, Alphonsi Casti auspiciis reportata dicendum ei fuit; negandumque è Gallorum historiis id comprobari posse; nec ex vita Caroli ab Eginharto conscripta, quod ex malitia inde detractum (ait^x) crederem, nisi idem contigisset Alphonso Regi, cui Magno cognomen fuit, in eo Chronico quod Sebastiano Salmanticensi Episcopo paulò post hæc tempora nuncupavit. Nec tacet eo usum codice Ovetensis Ecclesiæ, quod ipsum credimus à Sandovalio exscriptum. *Pravia sepultus* (de Mauregato ait^y) in D. Ioannis, ut Chronicus, quod Alphonsi Magni nomine vulgatum est, Ovetense exemplum habet. Vulgatum dixit de nondum edito, cuius rei causam ignoramus. Ioannes item Baptista Perezius, vir in paucis eruditus & diligens, in quadam *Chronologia Regum Gothorum Hispaniae*, quam præfixit collectioni à se factæ Conciliorum Hispaniæ ex mss. codicibus desumtorum, ut Gasparis Quirogæ, cuius erat domesticus, Conchensis præfulus nomine ad Gregorium Papam XIII. mitteret, ad lectorem præfatus: notat se priores Reges ex Isidori, posteriores ex Wulfæ Episcopi Chronicis desumisse; & tamen de Wambanis morte, sequentiumque ad Rodericum usque Regum rebus gestis dicturus, Alphonsum III. Ovetensem Regem in Chronico auctorem adducit (i).

248. Pro Alphonso sunt & alia argumenta præter laudatam epistolam. Nullum scilicet Salmanticæ Episcopum nomine Sebastianum hoc saeculo vixisse; integroque eo desolatam iacuisse urbem, donec anno saeculari CM. à Magno nostro restaurata fuit, Dulcidioque in sacris subiecta: quicquid de Sebastiani ætate Prudentius idem Sandovalius exquirat in *fundationibus Benedictinorum monasteriorum*, dum in S. Æmiliani versatur. Item initio Chronicus, de quo loquimur, auctorem se non obscurè Alphonsus Rex prodit. Initium dicimus, non ad Sandovalii editionem respicientes quæ acephalum protulit Alphonsi hoc, alias Sebastiani, Chronicus; sed ad ms. Pellizerii, & aliorum qui usi sunt codicem, in quo à Roderici, Witizæ filii, Gothorum

ultimi Regis, regno caput historiæ sumitur. Ibi de Roderici mortis loco hæc legimus: *De Roderico verò Rege nulli cognitum manet causa interitus eius. Rude namque nostris temporibus, cùm Viseo civitas & suburbana eius à nobis populata essent in quadam basilica monumentum est inventum, ubi de juper epitaphium sculptum sic dicit: Hic requiescit Rodericus ultimus Rex Gothorum. Quid clarius potuit? Constat enim ex Sampiri continuatione, Alphonsum inter alias Visensem urbem restaurasse. Urbes namque (ait de eius Imperio loquens) Portugallensis, Bracarensis, Vesensis, Flavensis, Tudensis, Christianis populantur.*

249. Neque enim Sebastianus præfuisse dicendus inde est deducendis in hanc urbem colonis: quod falsa opinione præoccupatus Morales creditit^z. Certè occasionem errandi tam ei quām Sandovalio peperit, ^z Aptid Pelli-zerium ubi suum effigies Sebastiani insulati, Chronicus huius principio è regione positi à Pelagio Episcopo in eo libro Chronicorum laudati ms. codicis; tum multò magis auctoritas Pelagii ipsius Ovetensis, qui tribus sacerulis Sebastiano & Alphonso inferior, hallucinatus & ipse fuit in existimatione veri auctoris: quem errorem etiam in aliis reddendo auctoribus, quod eorum esset in enarratione partium è quibus collectionem hanc suam coagmentavit, sàpiùs commisifse deprehenditur. Memini me alibi de Isidoro Pacensi commentantem verba præfationis eiusdem Pelagii, quâ unde quæque membra formati à se universalis historiæ corporis exculpserit suum lectorem admonet, in medium adduxisse, sphalmataque eius opportunè notasse. Quæ vero huc pertinent hæc sunt: & à Pelagio Rege usque ad Adephonsum Castum & Catholicum Regem Gothorum Sebastianus Salmanticensis Episcopus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit. Et ab Adephonso Castro usque ad Weremundum Regem podagricum Sampirus Asturicensis Ecclesiæ Episcopus, sicut à maioribus &c. de Gothis Regibus, prout potuit, plenissimè scripsit. Quibus verbis, alter quām in editis est, dividi Sebastianum inter, veriusve Alphonsum & Sampirum, videmus. Cùm præter Alphonsi Casti, etiam Ramiri & Ordonii res gestas Sebastiano tribuat Sandovalii editio, quorum utriusque

(i) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur Complutensis olim Codex membranaceus saeculi XII. Ambrosii Moralii notis per oras adspersus in quo ab initio folii 32. ad priorem folii 34. columnam exstat: *Excerptum huius Alfonsi Magni Chronicæ ab anno eius regni XXX. usque ad Ordonii (Secundi) Regis mortem.* Legitur quoque in eo fol. 33. pag. 1.

ac totidem fere verbis locus de Muza, seu Manuza Mauro à Nostro hoc numero adductus, nimis: *Adversus quem Ordonius Rex exercitum movit, & ad civitatem quam ille noviter miro opere instruxerat, & Albeilda nomine imposuit Rex cum exercitu suo ad eam venit.*

que horum auctorem Sampirum Pelagius laudat. Verè autem aiente Alphonso se ab eo tempore, quo Isidori Hispalensis Chronicon desinit, historiam formâsse: consenteaneum est haud prâtermisisse eum Ranimiri avi, atque Ordonii patris gesta literis tradere, suoque commentario includere.

250. Ut redeamus ad auctorem, Pelagio potius est ipsius Alphonsi de se testimonium, non in epistola tantùm, sed & in textu ipso historiæ non obscurè præstatum. Nec ideo quòd isto in loco huius scriptioñis eius meminimus, cogitandum est nos existimâsse factam ab eo circa hæc tempora. Ad initium quippe eius regni, quod his annis contigit quos prosequimur, & Chronicus materiam Ordonii excessu absolutam, dumtaxat respeximus. Immo scriptum Chronicon, postquam Visensis urbs novis colonis ab Alphonso donata fuerit, quod factum ipse sibi iam arrogat in eius vestibulo, dubitari non debet. Initio regni contigisse id Mariana prodit^a. Morali post annum huius sæculi XCVII. aut sequentem, quorum altero recuperata fuit à Maurorum manibus urbs Conimbrica, videtur^b. Nos ampliamus, contenti nunc admonere lectores, non integrum Alphonsi Chronicon esse id quo utimur, sed bona sui parte (hoc est rerum Imperii Gothicæ ab Wambane per Ervignum, Egicanem & Witizam continuatarum) à Pelagio Ovetensi mutilatum; ne, ut de eius consilio suspiccamur, narrata licet ieiunè ab Isidoro Pacensi de his Regibus in Chronicu quod huic Alphonsi præmisit in collectione seu centone suo, replicare videretur. Convenitque cum eo quod dicimus de eius historiæ iactura, testimonioque ei præbito ab ipso Alphonso auctore codex ille quo usus fuit huiusmet Chronicu Ioannes Baptistæ Perezius suprà laudatus; nam eo utitur Alphonsum advocans de Wambanis morte, ac de Egicæ, Witizæ, ac Ruderici tempore & vitæ annis agens.

251. Quod attinet ad opus ipsum, quod exstat, non satis certus sum Alphonsi esse telam, an Pelagii collectoris aslumenta, quæ ibi statim à principio multa de arca reliquiarum sub ipsum Saracenorum ingressum Ovetum exportata, posteaque de Ecclesia S. Salvatoris aliisque in eadem urbe ab Alphonso Caſto ædificatis, prolixè narrantur. Planè autem id quod de Pe-

lagii martyris corpore in quandam earum Ecclesiarum præcursori Ioanni Baptista dicatam solemni translatione relationi illi inseritur, quæ edita fuit sub hoc lemma: *De arca Reliquiarum è Toletto in Asturias translata*: Alphonsi esse non potest, cuius tempore nondum puer hic Beatus fuerat passus; martyr enim factus fuit anno CMXXV. Quare Pelagii glossema putamus. Nisi dicendum potius sit omnia hæc Pelagii esse, Chronicus Alphonsino ab eo inserta præ caritate illa, quâ, præful Ovetensis cùm esset, thesaurum arcæ illum ibi servatum posteris intimare desiderabat⁽¹⁾.

252. Sed an de Chronicu isto Alphonsi Regis, an de alio quovis sive latino sive hispano Prudentius idem Sandovalius intelligendus est, cùm in historia foundationis monasteriorum sui ordinis Benedictini, loquens de monasterio S. Petri Cardignensis fol. 37. antiquissimam, quæ vix intelligatur, *Regis Alphonsi Magni historiam* laudat? Vereor quidem ne isthæc fuerit integra, de qua solliciti sumus, eiusdem Alphonsi historia. Certè illam Prudentius in Compostellana Ecclesia extare ait.

253. Ne ab historicis discedamus, famâ clarus sub eodem Alphonso Rege Magno DULCIDIUS fuit Salmantinus antistes. Hic, dum adhuc Toleti esset presbyter, missus anno DCCCLXXXIII. fuisse legitur ab Alphonso ad Abub-Alithum Saracenorum ducem, qui auspiciis Almundaris Cordubæ Regis, alias Mahomad, verè Mahomadis filii, Christianorum limites ingressus, pacis tamen conditiones idem offerebat. Cordubam usque venisse is dicitur, & icto pacis foedere, corpora beatorum martyrum Cordubensium Eulogii & Leocritiæ secum in Ovetensem urbem transportâsse: cuius rei exstat Samuelis cuiusdam eiusdem urbis civis relatio^c. At cùm sequentibus annis Dulcidii Salmanticæ Episcopi memoria quædam eius ætatis monumenta conservaverint, vero quidem videtur simile, è presbytero eum in istius urbis Episcopum electum fuisse.

254. Plura de Dulcidio amicus noster D. Iosephus Pellizerius in opere paulò post laudando. Sed quod suspicatur, presbyterum Toletanum, quomodo in Chronicu iam proferendo audit, fortè significare Toleti Episcopum: vix est ut vulgaris eo tempore stilos loquendi confirmet. Cumque Salmanticensibus infulis aliquando credamus de-

^c Morales lib.
15. cap. 14. &
15.

Cordubensis sub Abderrahmano Martyris allatis eodem lipfanis & in sacra Beati Ioannis Baptiste æde collocatis; sed post multorum decursus annorum, ut fol 30. pag. 1. legitur.

(1) Exstat item in Complutensi quem prædictimus Pelagii Ovetensis (ut Noster iure existimat) codice apictus Alphonsi Magni historiæ tractus: *De arca Reliquiarum à Pelagio Rege, atque à Toletano Antijite in Astures translata*; ac de Pelagii pueri

LIBER VI. CAPUT X.

497

decoratum, non absque iniuria Toletana-
rum infularum hanc translationem admi-
serimus. Neque exempla ab eodem addu-
cta Episcoporum legationibus impensorum
cogere nos debent, ut à propria verbi si-
gnificatione recedamus. Interfuit Salmantici
cenis praeful Dulcidius^d consecrationi tem-
pli maximi Compostellani, quo servatur
S. Iacobi Maioris corpus venerandum; &
Ovetensi Concilio, in quo indulgentiā Ioan-
nis Papæ VIII. Sedes huius urbis in me-
tropolitanam erēcta fuit: quæ circa annum
sæculare CM. aut huic proximum CMI. con-
tigere: cuius rei Sampirus Asturicensis Epi-
scopus testis est in Chronico.

255. At cuius nullum usque dum no-
veramus, Dulcidii huius scilicet, à poste-
ritate & historia meritum asserere hac no-
stra ætate voluit, antea iam saepaque lau-
datus D. Iosephus Pellizerius historicus Re-
gius, edito antiquo & optimæ notæ Chro-
nico huic Dulcidio primum ab eo adscri-
pto, cum hac epigraphe vulgaris linguae
Hispanæ: *Chronica de España de Dulci-
dio presbytero de Toledo, Obispo de Sal-
amanca, y Embaxador del Serenissimo Rey
D. Alfonso el Magno tercero de este nombre, al
Califa de Cordova el año DCCCLXXXIII.
con las observaciones de D. Joseph Pellizer de
Osau y Tovar &c.* Barcinone MDCLXIII.
in 4.º Codex ms. unde fuit exsculpta hæc
editio, Pelagii toties dicti Ovetensis Epi-
scopi manu exaratus, à Pellizerio, qui pe-
nes se habet, creditur: quippe qui scriptus
anno MCXLII. quo is florebat, characte-
ribus gothicis, quandoque ob ligaturam
eorum obscuris seu imperceptibilibus. Huic
similem alium possidet Iosephus Moretus
Iesuita, clarissimus hac nostra ætate Na-
varrensis historiarum Scriptor: quem, eò
quod S. Æmiliani Benedictinorum mona-
sterii olim fuerit, *Chronicon* ipse vocat,
quoties id laudat, *Æmilianense*.

256. Tertium ex eiusdem monasterii ar-
chivo habitum Matriti servat D. Gaspar
Ibañez de Segovia Marchio Acropolita-
nus noster in paucis amicus, eruditio-
nis exquisitæ laude omnibus notus. Idque pas-
sim allegare Ambrosium Moralem sub di-
versis appellationibus sive notis, iam *An-
nalium Complutensium*, iam *codicis Albel-*

densis nomine, observat idem Pellizerius^e. Titulum hunc præfert Chronicon: *Inci-
pit liber Chronica, seu Fabularium. Ini-
tium: Ab Adam usque ad diluvium anni
MMCCXLII. &c.* Et post summariam
omnium mundi generationum usque ad Al-
phonsi Regis, Ordonii filii, annum XVIII.
Incarnationis Dominicæ DCCCLXXXIII.
ætatumque sex mundi recensionem, orbis-
que totius brevissimam descriptionem, di-
viditur totum opus in *quatuor*, uti vocat,
ordines, scilicet *Romanorum*, *Gothorum*,
Asturianorum, & *Saracenorum*⁽¹⁾.

257. Sed cum venia doctissimi viri, ac
de universa hispana historia optimè meri-
ti, non ullum video argumentum, quod
moveat, ne dum cogat assensum nostrum
ad conveniendum de Dulcidio auctore. Nul-
lum quidem, ut fatetur Pellizerius ipse,
ab scriptura istorum codicum quos iam
diximus in quibus absque auctoris nomine
Chronicon hoc legitur. Atque idem dixe-
ris de duobus codicibus unde Ambrosius
Morales hanc rem mutuare se ait lib. 15.
cap. 14. Immo auctor in fine illius de
Dulcidii ad Cordubensem Regem ab Al-
phonso missi legatione, uti de quodam
allo, loquitur; cùm si Dulcidius ipse es-
set auctor, iuxta sinceritatem illius sacer-
tu potius sese missum fuisse qui ista scribe-
ret, quām aliter significaturus rem videa-
tur. Sed, quod præcipuum apud me est
ea quæ in fine leguntur *ordinis Asturianorum*, de hac legatione excludunt mihi
non obscurè hinc Dulcidium auctorem.
*Propter quod etiam & Rex noster (ait) le-
gatum nomine Dulcidium Toletanae urbis
presbyterum cum epistolis ad eos (Regis Cor-
dubensis duces) direxit Septembrio mense
discurrente. Supradictus quoque Ab-Abdella
(Cæsaraugustanæ urbis dominus, qui à
Cordubæ Rege defecrat) legatos pro pace
& gratia Regis saepius dirigere non definit.*
*Sed adhuc perfectum (lego, non perfectum)
est quod Deo placuerit.*

258. Dulcidius Cordubæ aliquot men-
sibus, scilicet à Septembri usque ad finem
anni mansisse, nec nisi confecto negotio
inde creditur discessisse^f. Siquidem san-
ctorum martyrum Eulogii & Leocritiæ
corpora secum è Corduba exportavit, quæ

^f Morales lib.
15. cap. 14. &
15.

Rrr Ove-

9. pag. 1. Eadem item quatuor ordinum divisio, sci-
licet *Romanorum*, *Gothorum*, ante, & post Hi-
spaniae cladem (qui *Asturianorum* est) & *Saracenorum*, usque ad fol. 25. pag. 1. prorsus ut idem iste
sit codex à Moralio nunc sub *Annualium Compluten-
sium*, nunc sub *Codicis Albellensis* nomine laudatus;
quemque Noster Marchionis Acropolitani seu Monde-
xarentis olim fuisse asserit: a cuius morte pronum est con-
cicere in Regiam Bibliothecam Matritensem concessuisse.

(1) Idem omnino titulus Complutensis prædicti à
nobis in notis superioribus codicis, nimirum: *Inci-
pit Liber Cronica seu Fabularium. Ab Adam usque
ad diluvium &c.* totidemque atque ipsis ver-
bis conceptus fol. 8. p. 2. eademque prorsus Chro-
nici œconomia nimirum post mundi generationes &
annum XVIII. regni Adafonsi Principis filii Glo-
rigisi Ordonii Regis: ab Incarnatione Domini
usque nunc annum DCCCLXXXIII. ut legitur fol.

⁸ Ovetum, cu-
riam tunc Re-
guin.

⁹ Qui inter-
fuit consecra-
tioni Ecclesiae
Compostellanæ
anno DCCCLXXVI.
alias CM. nam
Morales lib. 15.
c. 20. factam ait
anno CM. San-
drovalius anno
DCCCLXXVI. in
Notis ad Epi-
scop. pag. 245.

¹ Subscriptit
anno CM. cui-
dam regiae do-
nationi. Morales
lib. 15. cap. 25.

² Non hic
S. Rudelindus
Episc. Irensis
sequentis seculi.
Morales lib. 15.
cap. 29. & lib.
16. c. 36.

³ Rudesindo
Ville Mindu-
nensis nuper
ludatæ Epi-
scopo concessit
Alphonsus III.
locum de Dumio. Donationis
verba adducit
Gonzalez Davila
in Theatro
Eccles. Mindo-
nenus pag. 412.
Idem est Brico-
niæ Episcopus.

⁴ Interfuit ei-
dem consecra-
tioni Compo-
stellanæ Eccle-
siæ anno CM. te-
ste Sampiro A-
storicensi.

⁵ Sic emenda-
vi pro Auctus.
Vide Sampi-
rum, & Mora-
lem dicto c. 25.

⁶ Anno CM.
iam præcerat Ar-
gimirus, qui in-
terfuit eidem
consecrationi.

⁷ Vide Davila
in Theat. Ec-
cles. Astoriensi.

⁸ Cui fortè
Gumaldus suc-

Oveti excepta sunt nona Ianuarii die anni
sequentis DCCCLXXXIV. qui dies anni-
versario ritu iam ab eo tempore transla-
tionis eorum solemini festo addictus est;

in quo antiqui Breviarii Ovetensis lectio-
nes testimonium Samuelis cuiusdam gestæ
rei præsentis adhibent. Nunc, rogo, quan-
donam ista scripserit de Dulcidii proœctio-
ne in Cordubam auctor Chronicus: num an-
tequam ab ea ad Christianos rediisset, an
post redditum? Si prius dixeris, qui Dul-
cidium credis auctorem, fatearis necesse est
Cordubæ eum hæc scripsisse dum exitus
rei penderet, nec eum exspectasse, quò ma-
gis certa proderet, in patriam redditum:
quod parum est verosimile. Si posterius, cur
non dixit quo mense redierit ac rei suc-
cessum, qui Septembri mense proœctum
se Cordubam fuisse prius expresserat?

⁹ 259. De alio igitur, non de se agit
Scriptor Chronicus, cui durante Dulcidii
absentia, quominus in historia progrede-
retur, nescio quæ res impedimento fuerit.
Sed nec argumentum, quo tamquam Achil-
le suo amicus noster utitur, epistolæ Al-
phonsi Regis ad Sebastianum Chronicus sui
nuncupatoriæ, adeò validum est, ut eo
solo statuere, quod alias non ulla iuvat
ratio, debeamus. Alphonsus ait: *Notum*
fit tibi de historia Gothorum, pro qua no-
bis per Dulcidium presbyterum notuit, pigri-
tiaque veterum scribere noluerint, sed silentio
occultaverint. Fatemur sensum esse obscu-
rum, luxataque verba esse aut corrup-
ta; sed quid vetat sic interpretari, à Dul-
cidio monitum fuisse Regem deesse post Isi-
dori tempora, qui res Gothorum gestas li-
teris consignâset, idque pigritiæ veterum
apud eundem Alphonsum tribuisse.

¹⁰ 260. Nec ultrà, scilicet ad aliquod Dul-
cidii opus hæc referri verba posse, reli-
qua Alphonsi persuadent. *Et quia Gotho-*
rum (inquit) Chronica usque ad tempora glo-
*Vide Sampi-
rum, & Mora-
lem dicto c. 25.*
riosi Wambani Regis, Isidorus Hispanensis
Sedis Episcopus (erravit hic Alphonsus; ap-
pendices enim Ildephonsi & Juliani Tole-
tanorum præfulum Isidori Chronicum usque
ad Wambanis continuavere tempora) *ple-*
nissimè edocuit. *Et nos quidem ex eo tempo-*
re sicut ab antiquis & prædecessoribus no-
nstris audivimus, & vera esse cognovimus,
tibi breviter intimavimus. Si enim superio-
ra de Dulcidio verba planè significantur, ut
Pellizerio visum fuit, quicquam operis

(1) In prælaudato *Annalium Complutensium* Morali Codice, deest in secundo versu *Recaredi* nomen, legiturque tantum

Regiamque Sedem Ermenevildus tenet.

Laianus Bracare. Luco Episcopus arce

Rudefindus Dumio Mendunieto degens &c.

Dulcidiani de historia Gothorum scripti:
quidnam, quæso, Alphonsum movit, ut
antiquorum incuriam, cui iam suppetias
Dulcidius ierat, iisdem propè rebus narratis
supplere is contenderet? Quare retorquen-
da est epistola adversus eos, magis quām
excipienda pro iis, qui Dulcidio hic favent.

¹¹ 261. Sed quoquomodo id sit, Anonymus
auctor Chronicus hoc anno DCCCLXXXIII.
id formavit: aliquis fortè, ex his Episco-
pis, (nam & horum erat eo tempore hoc
munus) qui in carmine seu *Notitia Episco-*
porum, cum Sedibus suis, quæ in eodem,
de quo dicimus, Chronicus, post eræ
CMXV. res habetur, nominibus suis ap-
pellantur; his scilicet:

Regiamque Sedem & Hermenegildus h tenet,
Laianus Bracare, Luco Episcopus arce

Recaredus (1),

Rudefindus & Dumio, Monduneto degens,
Sifnandus Iriæ m, sancto Iacobo pollens,
Naustusque n tenens Conimbræ Sedem,
Candericus o quoque locum Lamecensem,
Sebastianus p quidem Sedem Auriensem,
Iustusque q similiter in Portugalense.
Alvarus r Velegia, Velemirus s Oximæ,
Maurus t Legione, Ranulphus u Astoricæ,

CA-

Etiam, certissimum omnibus haberi debet. Nec à Gregorio Argazio in
hoc discedimus, qui *Velegiam* in Gallacia locum in monumentis Bene-
dictinorum S. Martini Compostellæ urbis monasterii laudatum fe-
nissime ait; eumque locum hoc tempore donatum Sede fuisse Episcopali
ex carmine isto, quod percurrimus, viso à se in Chronicus, ut appellat,
Æmilianensi, eo quod servetur in huius monasterii tabulario, non male
coniectatur, volum. 1. *Populationis Hispaniae Eccles.* pag. 192. Nec
satis capio, quem sensum habeant illa Pellizerii, *Brigæ* nomen hispanæ
linguæ antiquæ vernacularum corruptum in *Velegia* fuisse. Quænam enim
soni vicinitas aut similitudo huic ansam dederit corruptioni? Adducit
quoque is privilegium, ut vocant, Sancii Ramirezii Aragonia & Navaræ
Regis ann. MLXXVI. sive eræ MCXIV. in qua regnare dicitur hic Rex in
Aragonie, & in Naxara, & in Castella, *Velegia*, & in Ripacurzia.
Hic Pellizerii eruditionem & iudicium desidero. Licet enim demus San-
cium Regem à Naxara urbis dominio, quam cum toto regno possidebat
tunc temporis Castellæ Rex Alphonsus VI. ne iuri suo ad Naxarense
num, quod Navarrensi adhæserat, renuntiare videretur, se appellasse;
nullo quidem prorsus regnare se in Castella Alphonsi legitimo regno,
iactare potuit. Planè olim iam *Castellæ* nomen vulgare fuisse è *Chronic.*
Sampiri novimus, in quo legitur adstitisse Alfonso Magno Legionis
Regi, dum ann. DCCC. aut circiter, Ovetensis Ecclesia in Metropolitanam
confitueretur, & ibi Concilium haberetur, Ordarium *Castellæ & Auseæ*
(legimus *Auseæ*) Comitem. Morales interpretatur lib. 15. c. 25. *Castellæ & Visei*, quasi de Viseni urbe agatur. Sed *Auseæ* est in editione Sand-
ovalii, à qua lectione quantillum distat *Auseæ*? quæ verè urbs in eo tra-
ctu quæ *Castellæ* tunc audire poterat, ubi fuit Episcopus eodem tempore
Ioannes, cuius idem Sampirus meminit. A qua urbe *Auseæ*, uti *Sede*,
Burgenlis urbs *Castellæ* primaria, eò magis appellationem, & non à *Ve-*
legia obscura, & nullius nominis, tota *Castellæ* mutuare debuisset.

¹² Vereor ne hic mendum subrepserit in *Oximæ* (si Uxama, sive *Osma*
hodierna est) vocabulo. Hæc enim urbs hoc tempore nondum sub-
ditionem venerat Christianorum Regum; nec nisi sub Ramiro II. qui anno
CMXXVII. regnare coepit, incolis eam habitandam Gundisalvus Telliz
dedit. Sampiro auctore, cùm Alphonsus Catholicus, à Pelagio tertius, ci-
ves ab ea omnes, cùm à Maurorum cepisset manibus, ad montana de-
duxerit, ut Sebastianus, seu potius Alphonsus Magnus, in Chron. narrat.

¹³ Decessor Vincentii, qui Conc. Ovetensi interfuit ann. CM. ex Sampiro.

¹⁴ Anno CM. iam erat Astoricæ Episc. Gomerus; ex eodem Sampiro.

LIBER VI. CAPUT XI.

C A P U T XI.

De PRUDENTIO, seu GALINDONE PRUDENTIO Trecensi in Galliis Episcopo. Galindonis nomen hispanum. Huius doctrinæ laudes, quam Hincmarus Rhemensis Episcopus magnâ iniuriâ tamquam hæreticam damnavit. Gotesarchi hæresis. De prædestinationis negotio controversia ingens inter Gallos huius ævi Episcopos. Lupi duo, Servatus, & Ferrariensis. Nulla Prædestinati, aut Prædestinationum hæresis contra Sirmonendum causam suam agentis. Prudentii opera nunc tandem edita.

262. **E**IUSDEM Alphonsi Magni Regis tempore, & sub Carolo Craffo Galliis imperante PRUDENTIUS, hispanus natalibus, Trecensem in ea gente, ut Hispani, aliàs alii, Ecclesiam obtinuit. GALINDONEM, seu GALINDUM, cognomento PRUDENTIUM, vocant eum Annales Bertiniani^x ad annum DCCCLXI. ut inde magis confirmetur natione hispanum fuisse: quod in iisdem legitur Annalibus, auctoris ferè æqualis, qui ad annum usque DCCCLXXXII. res in Francia gestas persecutus est. Hispanensem quippe hanc fuisse appellationem, Galindus Aragoniæ Comes II. Azenarii filius, è monumentis huiusc regni antiquis affatim notus^y, dubitare nos haud sinit. Quid verò impedit ex eadem progenie cum Galindo nostro Prudentio fuisse? nam & vixisse pares, obitus Galindi Comitis post annum saecularem octingentesimum ut fama est contingens, evincit manifestè. Galindo item Eneconis apud Eulogium martyrem in epist. ad Wiliesindum Pampilonensem Episcopum istius regionis homo fuit: ad quem Eulogium scriptis scholiis Ambrosius Morales in tabulari Compostellana Ecclesiæ tribus vetustissimis diplomaticis affixum Galindonis nomen sese vidisse ait.

263. De patria incertus auctor Rerum Frodoberti abbatis, quem Barthius *Advers.* lib. 18. cap. 11. laudat: *Erat* (inquit) per idem tempus præfatæ Sedis antistes Prudentius nomine, natione hispanus, pontificalis vitæ institutione clarissimus, in divinis rebus undecumque non mediocriter eruditus. Immo & ipse Prudentius in carmine quodam ad codicem Evangeliorum prævio Hispaniâ genitum se, ac Celtas deducitum, ibique altum ait. Apprimè literis eruditum virum anonymous idem Bertinianus auctor appellat. Audivimus nuper Anonymous

mi elogium. Multus quoque est Lopus Ferrariensis in eo laudando. Inter recentiores Barthius *sui saeculi literatorum facile principem* vocat lib. 44. *Adv. cap. 19.* ubi & subiungit: *Eruditissimum eum Episcopum fuisse clamant coetanei omnes, & imitatione optimorum auctorum eo ævo admodum rara.* Et lib. 18. cap. 11. *Cordatum, & scientem antiquitatis* vocat.

264. Interfuisse legitur pluribus Galiarum Synodis Episcopus, Parisiensi anno DCCCXLVI. Turonensi IV. (aliàs Parisiensi ex observatione Philippi Labbe^z) anno DCCCXLIX. Suectionensi II. DCCCLIII. Ad eum directam S. Leonis Papæ IV. epistolam habemus in Conciliorum editionibus^a; meminitque Baronius non uno loco^b. Alia autem, quæ ad Nominum Priorem, uti vocant, Comitem scilicet Britannicæ gentis, à pluribus Episcopis è quorum numero Prudentius Tricassinorum est Episcopus, directa, quæ inter alias Servati Lupi edita demum à Baluzio fuit: ipsa est synodalis Concilii Turonensis sive Parisiensis, cuius antea mentionem fecimus. Sed & eiusdem Lupi ad Prudentium aliam^c indidem habemus: ex qua destinatum à Carolo utrumque novimus visitandis ac reformandis regni sui cœnobiosis: quæ quidem summæ amborum dignitatis, & apud Regem existimationis præcipua quædam nota est. Scribit & idem Prudentius cum Senonensis provinciæ aliis præfulibus epistolam 99. inter Lupi iam dictas, ad clerum & monachos Ecclesiæ Parisiiorum de Æneæ Episcopi electione ab iis facta. Habitæ inter nostrum atque Rhe mensem antistitem Hincmarum huius ævi celeberrimum consuetudinis memoria extat in Flooardi Rhemensis historiæ lib. 3. cap. 21.

265. De scriptis verò eius calumniosè & iniquè censuit iam laudatus auctor Annalium Bertinianorum. Galindo cognomento Prudentius (inquit) Tricassina civitatis Episcopus, natione hispanus, apprimè literis eruditus, qui ante aliquot annos Gotescalcho Prædestinatione restiterat: post felle commotus contra quosdam Episcopos secum hæretico resistentes, ipsius hæresis defensor acerrimus, indeque non modica inter se diversa & Fidei adversa scriptitans, moritur. Sicque, licet diutino labore fatigaretur, ut vivendi, ita & scribendi finem fecit (1). Pensanda hæc sunt quæ de doctrina & scriptis præsumit: quæ quidem, uti diximus,

Rrr 2 ca-

(1) Annalium Bertinianorum partem quæ ad res Hispaniæ præcipue Historicas pertinet, vulgavit Cl Florezius *T. X.* à pag. 570. è Duchesnio *T. III. Hist.*

Francor. Script. Elegiam integrum de Prudentii patria & scriptis Barthius *Adversar. XVIII. c. XI. col. 911. 912.*

^z Tomo 8.
Concil. edition.
Parisiensis ann.
MDCLXXI. col.
58. & 61.

^a Ibidem col.
30.

^b Tom. 10. ad
ann. DCCXLVII.
num. 23. &
DCCCLV. n. 19.

^c Epist. 63.

^a *Vindiciae
rum differe-
tiatione historica,
seu Vindiciae-
rum de Præ-
destinatione c. 44.*

^c *Exstat Rhaba-
ni de hoc epist.
apud Hincmar-
um de Præ-
destinatione c.
2.*

^b *Lib. 3. cap.
13. Hist. Rha-
menis, & apud
Baron. tom. 10.
ad annum
DCCXLVIII. n.
5. & sequenti-
bus.*

266. Goteschalchus certè monachus monasterii Orbei dioecesis Sueßionensis hoc tempore quosdam doctrinæ de prædestinatione Dei, redemtioneque Christi articulos in medium proposuit, multosque sectatores habuit, usque dum in Moguntino Concilio, cui Rhabanus præfuit eius urbis antistes auditus fuit, atque damnatus ^e. Idem à Galliæ Belgicæ Episcopis in conventu apud Carisiacum anno DCCCXLIX. denuò in iudicium vocatus, iterumque condemnatus, ad Hincmarum tunc Rhemensem Archiepiscopum fuit remissus ut in custodia detineretur, ut ex epistola Hincmari eiusdem constat ad Nicolaum Papam I. quæ apud eundem Flodoardum legitur ^f. Suscitâsse hic dicitur ab Hincmaro Goteschalchus Prædestinatianorum antiquam hæresin, in Africa olim Galliaque damnam, hoc est, Pelagianæ membrum, de qua idem multis agit Hincmarus *De Prædestinatione Dei & libero arbitrio ad Carolum Calvum scribens*. Cuius Prædestinatianorum sectæ, quam Goteschalchus propugnare credebatur Hincmaro, isthæc erant præcipua capita: I. *Deum prædestinasse quosdam ad vitam, pariterque alios ad mortem eternam.* II. *Deum non velle omnes homines salvos fieri, sed eos tantum quos ad vitam prædestinavit.* III. *Christum non fuisse mortuum pro omnibus, sed pro his dumtaxat qui salvantur.* Tria hæc unius commatis sunt & ordinis; sed & quartum addidit, quod *Deitas triplex fit*.

267. Adversus has hæreses Hincmarus prædictus calamus strinxit duabus editis lucubrationibus, quarum prioris pro defensione capitulorum Carisiacensis Synodi adversus Goteschalchum, quæ Lugdunenses scriptis suis impugnaverant, nuncupatoriam epistolam servavit Flodoardus lib. 3. c. 15. Altera lucubratio integra exstat inter huius Hincmari opera, cuius etiam Flodoardus capite proximè sequenti recordatur. In his Prudentium nostrum carpit eò quod Goteschalchanis de prædestinatione capitibus consentanea senserit in quadam epistola ad Wenilonem Senonensem atque huius provinciæ Episcopos, de ordinando Ænea Parisiorum Episcopo: quam epistolam in præfatione huius sui *De prædestinatione Dei* commentarii Hincmarus protulit, passimque toto opere traduxit.

268. Sed verè catholicæ sunt Prudentii sententiae, indignæque Hincmari censuræ. Dicit enim. I. *Quosdam à Deo fuisse gratuitò prædestinatos ad vitam, quosdam imperscrutabili iustitia prædestinatos ad poenam.* Sed statim id explicat: *Ut id videlicet, sive in salvandis, sive in damnandis, prædestinaverit: quod se præscierat esse iudicando facturum, dicente Propheta: Qui fecit quæ futura sunt.* Consule Suarezium lib. 1. *De prædestin.* cap. 5. Macedum in doctrinæ S. Thomæ & Scotti collat. 11. differ. 3. sect. 1. II. *Sanguinem Christi pro omnibus fusum credentibus; non verò pro his qui nunquam crediderunt, nec hodie credunt, nec unquam credituri sunt.* Vide Lupum Ferrarensis, in collectan. quæst. 3. *De sanguine Christi*, editum à Maguino cum aliis *De prædestinatione* auctoribus: qui Maguinus videndus etiam in *dissertatione hist. cap. 29.* III. *Deum omnipotentem omnes quoscumque vult salvare; nec aliquem posse salvare, nisi quem ipse salvaret; & qui non salvantur, non esse Dei voluntatis ut salvantur.* De voluntate antecedenti & subsequenti S. Thomas ad 1. Sent. dist. 46. quæst. 1. art. 1. & in 1. parte quæst. 19. art. 6. ad 1. Scotus 1. parte in 1. dist. 46. quæst. unic. §. ad primum. Macedus ubi proximè collat. 12. dissert. 2. sect. 1. Quæ omnia rectum sensum & catholicum habent (1).

269. Planè inter Galliarum Episcopos, atque alios doctrinâ eximos theologos, magnis undique animis decertata hoc nono fuit saeculo *De prædestinatione Dei* disquisitorista Gotescalchi, atque eius causæ & confessionum occasione, commisitque parti eorum partem, provincias provinciis, viros viris. Hinc Rhabanus Moguntinus, Hincmarus Rhemensis, Pardulus Laudunensis, antistites, excitatusque à duobus ultimis ad dicendam de scripto sententiam tum Amalarius quidem, tum Ioannes Scotus, cognomento Erigena, Caroli Regis gratiâ florens, stetere. Illinc Prudentius noster Tricassius Episcopus, Lopus Servatus Moguntinus presbyter, alter Lopus Ferrarensis abbas (duo enim sunt, non unus ^g, quod Baluzius credit) Ratramnus Corbeiensis monachus, S. Amolo, & S. Remigius eius successor, Lugdunenses Archiepiscopi, Florus magister cum Lugdunensi tota Ecclesia, quorum sententiam Concilium Valentini III. anno DCCCLV. ^h & Lingonense paulò post celebratum ⁱ, confirmavere.

At

(1) De tribus his Prudentii capitulis eorumque ^g Maguinus in
vid. Cellarium T. XIX. pag. 28. à n. 2. atque item, de eiusdem doctrina, eloquentia & sanctitate.

^g Maguinus in
diff. hist. de
qua infâ cap.
10. & ⁱ Vindiciae
rum parte alte-
ra pag. 10.

^h Idem dif-
f. fertat. cap. 36.

ⁱ Idem c. 40.

270. At huius controversiae omnes quotquot sunt, Scriptores, & utriusque partis propugnatores, si Hincmarum demas (qui ex operibus eius à Iacobo Sirmondo iam editis innotuerat) cum *Veterum auctorum qui saeculo nono De praedestinatione scripsierunt* titulo Gilbertus Maguinus Gallicarum Regi à consiliis, & in suprema monetarum curia præses, duobus voluminibus anno MDCL. à se collectos in publicum dedit: quorum posterius ita intitulatum voluit: *Vindicias praedestinationis & gratiae, continentes historicam & chronicam synopsin, cum gemina dissertatione, & pacifica operis coronide.* Nempe doluerat eum, & alios Galliæ doctos viros, Iacobum Sirmonum Hincmari partibus addictum, in quo recentiorum Societatis suæ *De gratia & auxiliis eius*, seu *De praedestinatione doctrinam adiuvare sibi visus fuit, Praedestinatum, sive Praedestinatorum heres, & libri S. Augustino temere adscripti refutationem*, tamquam ab auctore qui ante annos MCC. vixisset editam, anno MDCXLIII. publici fecisse usus; & post biennium Hincmari *De praedestinatione* opus; anno autem XLVII. *Historiam Praedestinationem, & alia inde similia adiunxitse.*

271. Meram enim fabulam esse hanc Prædestinatorum heresin, ac Semi-Pelagianorum inventum, integris lucubrationibus contenderunt Sirmondo respondentes cùm Avuræus Theologiæ doctor Sorbonicus, gallicè conscripta *Censura Praedestinati Sirmondiani*: quæ in latinum postea fuit translata, annoque MDCXLV. edita cum *Praedestinato*, ipso; tum nuper laudatus Maguinus in *Goteschalchanæ controversia historica & chronica*, cuius memini mus, dissertatione: in qua prolixè docte que Goteschalchum ab omni hereside nota liberum contendit^k, Prædestinationem hæresin Hincmari fuisse commentum asserit^l, Hincmarum accusat obstinationis, calumniarum, crudelitatis^m; Prudentioque sanctitatem, nec minus catholicae doctrinæ præconium, in his quæ hac in causa elucubravit, multis consignatⁿ.

272. Scripta verò hæc Prudentii, absque illo esset iam laudato Maguino, in tenebris adhuc latuissent: adeò ut neque summa Gerardi Ioannis Vossii industria in colllegendis huius controversiæ Goteschalchanæ uti Pelagianæ historiæ appendicis momentis & monumentis omnibus adepta sit nativæ à Prudentio alicuius in re operæ notitiam^o; nullus ex Scriptorum Ecclesiastorum celebratoribus tam antiquis quam recentibus huius viri recordatus sit; ne-

que (ut de Magdeburgensibus Centuriatoribus, apud quos de nostro altum silentium, nunc taceam) inter saeculi noni (cui, atque decimo, illustrandis, peculiarem commentarium panxit Boëlerus) aliquem inter eius ævi literis aut famâ illustres viros Prudentio locum dederit. Immo Nicolaus Faber, sive Andreas Duvallius Trecensem Episcopum cum Floro magistro confundit^p.

273. Planè, ut huius doctrinæ meritum ab Annalium Bertinianorum & quorumcumque aliorum similiter de re obscura diuque per Gallias decertata, pro ingenio aut partium amore scribentium imputatione & impressione longè habeamus: abunde erit sanctitatis Prudentii Episcopi communis famæ testes advocare Democharem, Camuzatum, Ferrarium, Bollandum, Saufsaium, Trecensemque ipsam eius quondam Ecclesiam, quæ in catalogis suorum præsulum *santum* vocat, & uti mirabilium operum à Deo impetratorem cultu atque officio prosequitur^q. Adiungimus Hincmarum ipsum adversarium, qui vel mortuum Prudentium, ante quam is posteriorem *De praedestinatione* commentarium qui supereftscribere aggressus esset: etiam quum doctrinæ eius derogare intendit, *dominum Prudentium* cum elogio honoris saepius vocat. Sed Bertinianus Anonymus Hincmari metropolitæ sui velificatus partibus, non cum hoc tantum Prudentio, sed & cum Rothado Suectionensi Episcopo, atque cum ipso Nicolao I. sanctissimo Pontifice, quos omnes Hincmarus sibi adversantes habuit, indignissimè atque iniquissimè agit^r. Nec verum est Prudentium Goteschalcho oblitusse unquam, diversave aut Fidei contraria scripsisse, quod aiunt calumniosi annales prædicti. Quod satis, ne actum à Maguino agamus.

274. Scripsit ergo Prudentius de hoc argumento ea quæ subiicimus,

I. *Opusculum ad Hincmarum Rhemensem, & Pardulum Laudunensem*, scriptum anno DCCCXLIX. quod sua manu Iacobus Sirmonius descripsit ex ms. codice S. Arnulphi Metensis; nec tamen edidit, contentus data Maguino supradicto facultate exscribendæ ex isto eius apographo præfationis, quam ipse publicavit^s. Incipit: *Dominis prædicabilibus.* Meminit huius opusculi Rhabanus ad Hincmarum epistolâ^t, & Prudentius ipse auctor in opere statim laudando, Hincmarusque *De praedestinatione* cap. 34. Agit de hoc Maguinus *Vindiciarum* parte i. cap. 13. Ceterum excitato, Hincmari impulsu, ad scribendum contra Goteschalchum Ioanne Scotto,

^p In Notis ad lib. Eccles. Lugdun. De tribus epistolis Vindiciarum Maguini parte 2. pag. 170.

^q Vide D. Maguini d. cap. 44.

^r Ad ann. DCCCLVIII.
DCCCLXI.
DCCCLXV.
DCCCLXVII.

^s Parte 2. Vindiciarum pag. 6. & parte 1. pag. 107.
^t Veterum auctorum &c. tomo 1. pag. 5.

* Per totam dissertationem

¹ In Confutat. hist. Prædest. Sirmondi, quæ est Vindiciarum dissertatio altera.

^m Primæ dissertationis cap. 46 & seqq.

ⁿ Cap. 44.

^o Ut appareat ex Hil. eius Pelagiæ lib. 7. par. 4.

to, seu Erigena, cuius *De divina prædestinatione* librum Maguinus idem primus in lucem protulit: idem noster Prudentius reposuit ⁽¹⁾,

275. II. *De prædestinatione contra Ioannem Scotum cognomento Erigenam*, seu librum Ioannis Scotti correctum à Prudentio sive à ceteris patribus, videlicet à Gregorio, Hieronymo, Fulgentio, atque Augustino (ita concepta est epigrapha) ad Gueñilonem seu Wenilonem Archiepiscopum Senonensem. Incipit: *Blasphemias tuas, Ioannes, &c.* Quæ duo Ioannis & Prudentii scripta ex antiquissimo & integerrimo bibliothecæ Corbeiensis ms. codice Maguinus publicavit, desideratum à Barthio, ut videre est lib. 18. *Adversar.* cap. 11. Scripsit opus suum Prudentius anno DCCCLII. de quo Maguinus *Vindiciarum* part. 1. cap. 19. ⁽²⁾.

276. III. *Tractoriam* epistolam, quam per vicarium suum Arnaldum misit ad Senonensem Synodum pro ordinatione Æneæ Parisiensis Episcopi. Incipit: *Quantum ad meritum peccatorum.* Ordinandus nempe à patribus fuit Episcopus Parisiensis Æneas, quem debere priusquam ordinaretur profiteri, & subscribere quatuor propositiōnibus contendit & obtinuisse creditur Prudentius: quarum contrarias Hincmarus in palatio Carisiaco à Rege Carolo & quibusdam Episcopis subscribi curaverat. Meminit Hincmarus ipse *De prædestinatione* cap. 5. Deque eius historia consulere eundem Maguinum cap. 34. pretium erit operæ qui hanc *Tractoriam* edidit *Vindiciarum* parte alterâ ⁽³⁾. De *tractoriæ* epistolæ vocabulo vide sis post Franciscum Ferrarium, Philippum Priorum *De literis canonicis* dissertatione, cum appendice *De tractoriis & synodicis*, ubi de hac Prudentii loquitur ^x.

277. Omnia dogmata hæc confirmasse Nicolaum Papam in annalibus Bertinianis legimus, auctoris licet Hincmaro addictissimi, nec minus Nicolao & Prudentio infensi, ad annum DCCCLIX. Necnon & ipse confirmat Prudentius in annalibus. Nam ad alia opera non dogmatica ut iam transeamus, scripsit etiam noster

278. IV. *Annales*, seu *annale Regum*

Franciæ, teste Hincmaro in epistola ²⁴ ad Egilonem Senonensem Episcopum. Qui etiam dominus Prudentius (ait) in annali gestorum nostrorum *Regum*, quæ compositus ad confirmandam suam sententiam, gestis anni Dominicæ Incarnationis DCCCLIX. indidit dicens: Nicolaus Papa Pontifex Romanus *De gratia Dei & libero arbitrio, De veritate geminae prædestinationis, & De sanguine Christi*, ut pro credentibus omnibus fusus sit, feliciter confirmat, & catholicè decernit. Quod per alium (Hincmarus infit) non audivimus, nec alibi legimus. Et mox: *Ipsum autem annale quod dico Rex habet; & ipse est liber, quem coram vobis in Ecclesia ubi vos nobis commendavite, coram vobis ab illo mihi præstitum ei reddidi.* Perit opus tamen, aut latet adhuc.

279. V. *Præcepta quoque ex veteri & novo Testamento in usum & utilitatem publicam excerpta servari ms. in bibliotheca Petaviana*, testis est laudatus toties Maguinus *Vindiciarum* priore parte cap. 44. ^y

280. VI. *Poemata quædam & alios versus*, quos ex ms. codice Evangeliorum Tricassiniæ eius Ecclesiæ publicavit Nicolaus Camusatius in catalogo Episcoporum Tricassiniorum sive Trecensium ^z, dum de nostro ageret. Quoddam horum carminum, ut in codice prædicto Evangeliorum legitur ab eo scriptum, Gaspar Barthius illustrat lib. *Adversar.* 18. cap. 11. hortatus Camusatium, & exoptans ut quæ alia huius nostri cum blattis hactenus rixantia haberet, publico non diutiùs invideret bono. Ab eodem habemus quoque

^y Pag. 348.

^z Fol. 163.

281. VII. *Vitam beatæ Mauræ virginis Trecensis* (cuius Maurolycus, Felicius, & Ferrarius in Martyrologiis meminere die xxi. Septembris) prorsa oratione: quam idem Barthius vidit, emendationibusque atque explanationibus nonnullis exornavit lib. 44. *Adversar.* cap. 19. Ob hanc, non propter annales, de quibus non audierat Vossius, Historicis annumeravit Prudentium lib. 3. par. 4. *De hist. latin.* cap. 4.

282. Servantur mss. in bibliotheca Regis Galliarum ^a Prudentii cuiusdam *Collectanea ex cl. Psalmis*, quod non est alienum à nostri Prudentii more argumentum (3). pag. 308.

^a Labbeus in
Biblioth. ms.

Obiit

fini Flores CL. Psalmorum. Cellierius hos Psalmorum Flores Psalterio Ven. Cardinalis Thomasi Romæ MDCCXL. edito, T. II. part. 2. pag. 464. subditos fuisse ait; atque eidem tribuit *Instructionem pro iis qui ad sacros Ordines promovendi sunt;* additique sub Prudentii nomine citari *Penitentia canonem*, aliaque plurima quæ ad nos non pervenerunt. Fabricius Bibl. med. & inf. T. VI. pag. 19. *Tractatum Super ædificium*, sive: *Descriptionem Domus Dei in Apocalypsi propositæ*, seu: *Commen-*

(1) Extare in Escorialensi Bibliotheca *Lit. r. Plut.* II. n. 7. sub Anonymi titulo, indicat specimen characteris ex eo codice desumptum in quo legitur: *De prædestinatione.* LVI. *Gemina est prædestinatione sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem. Utraque &c.* In hoc verbo definit.

(2) Exstat in Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III.* Tom. III. pag. 281. n. 2445. in codice saeculi X.

(3) Habentur in eius Bibliothecæ *Part. III.* T. III. p. 453. sub n. 3761. hoc titulo: *Prudentii Tricas-*

Obiit diem suum Prudentius, uti ex Ber-
tinianis annalibus discimus, anno huius sa-
culi sexagesimo primo.

C A P U T XII.

*De RASI, seu RASE Cordubensi. Eius histo-
ria, & Hispaniae descriptio. Duplex huius
translatio. MAHOMETUS, seu MAFAMEDUS,
ÆGIDIUS PETRI, & ANONYMUS quidam,
incertæ etatis Scriptores. ABOBACAR, MAHO-
MAD, & ALTUS BUCAR historia apud Hi-
spaniam Scriptores arabici. Ætas Rasim non
plane certa. Diversus hic à Rhase Persa,
sed Hispaniae incola; & Almansor libri
autore medico.*

^b Mariana lib.
6. cap. 11.

^c Morales lib.
14. cap. 16.

^d Rodericus
Tolet. in *Hij.*
Arabum c. 29.

^e In lib. ins-
cripto. *Discur-
sus patios de
la ciudad de
Badajoz.*

283. **N**ONO saeculo micare fama è li-
terarum studiis, vel inter Sa-
racenos, qui iam Hispaniae cives & pro-
pago facti fuerant, coepit. Primus enim
eorum, quibus ex hac secta contigit (con-
tigit autem pluribus) nomen suum albo
Scriptorum, quorum habemus opera con-
signandum offerre, RASIS fuit, seu RASES,
Cordubensis, Dalharabi, Marochii, seu
Africæ Miramolini (quomodo vocari coe-
pere ii qui ex Arabia venientes Africa-
num constituere imperium), sive ^b pro-
prio verbo Amirolmumenini, quod *Impe-
rator credentium* interpretatur, historicus,
ut vulgo fertur. Hunc eo præcipuo argu-
mento ad hocce tempus referri debere exi-
stimatorum, quod Ambrosii Moralis te-
stimonio in fine cap. 68. lib. 12. ex eius
historia, de qua postea dicemus, constet
vixisse Rasim Cordubæ sub Abderraghma-
ne: qui circa annum DCCCXXI. suscep-
tis regni habenis ad DCCCLII. ^c vixit;
& Mahomad eius filii, qui exinde regnans
ad annum usque imperii XXXV. superstes
fuit ^d.

284. An autem id Morales ex eo col-
legerit, quod non ultra hos Cordubæ Re-
ges historiam suam prosecutus sit noster
Rasim, his examinandum relinquimus, qui
librum viderunt. Certè is nusquam eorum
quæ post hæc tempora contigere, auctor
laudatur. Saltemque nobis sufficit non aliun-
de constare liquidò ulteriorem eius etatem.
In quo cum eodem Morali convenit Ro-
derico Dosma Delgado Pacensi canonico,
Philippique Regis II. chronographo, vi-
ro linguarum Orientalium peritissimo ^e.
Quocum stare nequit eorum existimatio
qui ad proximum huic decimum Christi

sæculum Rasim, atque eius obitum etiam
ad undecimum reiiciunt. Cuius rei exami-
ni præferenda est notitia eius operis, quo
famam suam posteris commendabilem red-
didit.

285. *Historia hæc est, seu Annales Re-
gum Saracenorum, qui in Hispania rerum
potiti sunt. (commentarios De rebus Hispa-
niæ Ioannes Mariana vocat lib. 8. cap. 8.)*
Quam præcedit, sequiturve Hispaniae i-
psius descriptio, auro contrà non cara, si
fontes arabicos quâ linguâ scriptum opus
fuit adire possemus. Iudicio enim eorum
qui translationes viderunt, pleraque op-
tima & alibi non reperienda nobis hoc
opus conservavit, præsertim (Morales ut
ait ^f) de tempore & eventibus Saraceno-
rum in Hispaniam ingressus, totiusque fe-
rè Gothorum regni devestationis. Distin-
ctè magis Andreas Resendius, qui libro
usus fuit, eumque bene notum habuit. *Is*
igitur Rasim (ait ad Bartholomæum Que-
vedum Canonicum Toletanum scribens ^g)
*De montibus, fluminibus, & urbibus Hi-
spaniæ, de prijs Hispanorum Regibus ante
Romanos, de Romanis ac Gothis non-
nulla commodi, permulta inepte: quo pacto
ethnici Scriptores atque poetæ de rebus sacris
divinæ Scripturæ quasi per somnum locuti
sunt, omnia fabulis involventes. Ut tamen
ad Saracenorum Regum compertiora sibi tem-
pora devenit, non contemnendus Scriptor iu-
dicandus est. Hæc scitè Resendius.*

286. Periit tamen, si non in aliquo
angulo adhuc obscurus latet, historiæ tex-
tus Arabicus ^h: incomptus etiam iis, qui
arabicè intelligentes ubique seduloque con-
quisivere. Eius autem duæ exstant inter-
pretationes, altera lusitana, & altera ca-
stellana. Prioris meminit Resendius nuper
laudatus. *Versus est* (inquit ⁱ) *in linguam
lusitanam ex arabica per magistrum Ma-
hometum Saracenum nobilem architectum.* Ut
constat ex ipso quo usus fuit codice, ubi
& interpres adiungit: *Et scribebat mecum
Ægidius Petri clericus domini Petri Ioan-
nide Portellensis, patris domini Ioannis
Avolini, alias Avomii, eius qui Marmel-
arium oppidum equestri militiae Divi Ioan-
nis attribuit: quod ex genealogico Petri
Comitis, Dionysii Regis Portugalliae filii
opere constare, idem ait Resendius in li-
belli *De Eboræ antiquitatibus* cap. 11. Quo-
rum utriusque, ut videtur, operâ, Ma-
hometi arabica exponentis, & Ægidii Lu-
fi-*

^f In Prologō
tomi 2. *Hij.*
tit. *De los libros
antiguos &c.*
fol. 11.

^g Exstat epist.
inter alia eius-
dem Resendii
opera Coloniæ
edita MDC. sum-
tibus Myli pag.
151. tom. 2. te-
stimonium ve-
rò, quo utimur,
pag. 164. & in
Hispan. illustr.
tomo 2. pag.
1006.

^h Uti notat
Ludov. de la
Cueva en los
dialogos de las
cosas notables
de Granada.
Thomas Ta-
maius ad Luit-
prand. pag. 140.
ⁱ Ubi suprà.

*mentarium in Poema cui Prudentius (& subdit
nescio quis) titulum ædificii præfixerat: extare ait
in Bibliotheca Sancti Martini Sagiensis (de Séz.) Item
Prudentii cuiusdam librum de VII. peccatis morta-*

^a In prologo
ad hist. tomo 2.
fol. 11. & lib.
12. cap. 68.

¹ De anti-
quit. Eboræ
cap. 11.

^m Diet. lib.
12. cap. 68.

ⁿ Lib. 12.
cap. 68.

fitani explicantis, hæc versio prodiit : quam & vidit Thomas Tamaius. At castellanam cum ipse, tum Morales ante eum habuerre. Laudat hic exemplum suum alicubi ^k, anno MCCCXII. scriptum è lusitano, ut suspicatur, conversi operis.

287. E quorum testimoniis æquum est ut Scriptoribus nostris non tantum accen- seamus tres hos interpretationis utriusque MAHOMETUM scilicet, sive ut alibi (quod in idem recidit) appellat Resendius ¹, magistrum MAFAMEDUM ; atque ÄGIDIUM PETRI, seu PIREZ, lusitanæ; & ANONYMUM castellanæ, auctores: quorum ætas longè inferior hoc sæculo est, incerta tamen.

288. Sed & alios tres historiæ Arabico-Hispanæ Scriptores, è quorum libris se profecisse Rases ipse non tacet. Hi sunt ABOBACAR filius Naranca, magister MAHOMAD, & ALTUS BUCAR : quod Ambrosius Morales itidem nos de historia ista docet ^m, hunc postremum magni haberi apud Mauros adiungens. Quamvis verear, ne magister iste Mahomad & ille interpres similiter appellatus, unus atque idem homo sit; & castellanus auctor anonymus lusitanæ interpretationis partiarium auctorem citaverit.

289. At ex inscriptione ipsa libri manu exarati qui apud Resendum fuit, obscurum ac dubium redditur id quod suprà de ætate Rasis diximus ; immo abire hinc iubemur ad sequens sæculum. Ita enim habet ex lusitano latinè conversa : *Incipit liber Rase, historici Dalharab Marochiorum Miramolini, Cordubæque Regis, quem ipsius iussu compositus: quomodo & in codice Moralis legebatur* ⁿ. Hunc autem regnasse sequenti sæculo, scriptumque circa annum CMLXXVI. hunc librum fuisse iussu eiusdem Dalharabi, ut

rerum in Hispania à Mauris gestarum no-tiâ imbueretur, Ludovicus Marmolius ^o, Africanarum historiarum bene gnarus, & cum eo Ioannes Mariana ^p scriptum reli-quere. Immo Resendius ipse disertè docet ^q, regnare cœpisse hunc Maurosiorum Miramolinum, ut vocat, Dalharab anno Arabum CCCLXVI. qui respondet anno Christiano CMXC. Vocatur forsan Afri-canus Rex Maurorum Cordubæ etiam Rex in titulo libri, more consueto eius tem-poris ; ne videretur iuri suo in Hispanias cedere, quantumvis iam à primis factæ ex-peditionis temporibus ii, qui olim duces auspiciis vel Califæ Babylonis vel Afri-cæ Regis provinciam sibi subiecerant, iugo excusso veteri plenam eius dominatio-nem usurpavissent. In his vadis hærere ne-cessere est nobis, dum alias hanc solvat con-tradictionem. Neutiquam enim potuit ho-mo idem Abderraghmanis & Mahomadi Cordubensium, & Dalharabi Marrochio-rum Regum, qui plusquam centum annis disparati vixerent, tempora contingere (1).

290. Planè Rases noster Cordubensis, historicus alius est à Rhafi, sive proprio nomine Abubecar Muhammed filio Zachariæ, qui vulgo quoque Rhafis, seu Ra-zis, à Rei vel Rai, vel Raia, Persiæ ur-be, in qua natus fuit, vocari solet ^r. Cuius vitam alias inter arabicorum Scriptorum descripsit Leo Africanus, quem publica-vit Hottingerus ^s. Hic tamen & ad nos per-tinet ; magnam enim vitæ partem egisse dicitur Cordubæ, non vero in ea natus est ut credidit Petrus de Medina, libro *De las grandesas de España*, falsus nomine ^t pag. 253. quod noverat historici Cordubensis esse. Cùm enim, ut Leo refert, à patria cum patre in Bagdad civitatem venisset studii causâ, ibi remansit, & in medicina & phi-losophia

(1) Cl. Michael Casiri noster, *Biblioth. Arab. Hisp. Escorial. T. II.* à pag. 329. accurate de Rasis Cordubensis historiæ veritate, ac de genuino eius au-tore disquirit ; atque è testimonio Alhomaidæ Scriptoris Balearici in eiusdem *Bibliotheca Arabico-Hispanæ MS.* confidere sibi videtur, Rensem, magnum edidisse volumen quod Hispaniæ Regum res domi militiæque, sive secundo sive adverso Marte gestas complectitur : præterea scripsisse Cordubæ Historiam & Chorographiam ; atque item : *De Hispaniæ vi-ris illibribus*; obliisque tandem ineunte quarto Hegira sæculo, id est circa annum Christi DCCCCXII. ad DCCCCXX. fuisseque in rebus Hispanicis ver-satissimum atque accuratissimum ; adeoque Historiam quæ sub eius nomine Hispaniæ versa circumfertur, illo prorsus indignam, ac meram esse in-epti (ut ait) nescio cuius Excerptoris farraginem, tum ex Latinis tum ex Arabicis commen-tariis male conflatam, & falsis conspersam, ce-leberrimique Auctoris nomine editam, quo magis, lenocinante, ut fieri solet, titulo in vulgus proba-

retur. Pergit subinde plurimis editis exemplis thesum eius Historiæ falsitatem, parachronismos, pudenda-que mendacia, præsertim ubi de Romanorum Go-thorumque rebus agit, ostendere ; rursumque suppo-situm opus pronuntiat : idque Cl. Viri Gregorii Maiansii nostri præiudicio, qui ea de re ad Michaellem Casiri copiosam atque elegantem dissertationem *De scriptis Mauro Rasi tributis* inscriptam præmis-ferat. Huius Rasis historiæ codicem in Bibliotheca San-cta Ecclesiæ Toletanæ me vidisse memini, sæculo, uti apparebat, XIV. exaratum ; exstatque in Escu-rialensi Regia *Digramm. & Plut. II. n. 1.* hoc ti-tulo : *Rasis Mauri descriptio atque Historia His-paniæ*, atque eius vastationis per Mauros, cum notulis Ambrosii Moralii ; atque etiam in Regia Ma-triteni : in quibus tamen exemplis, ut maxime in-terpolata mendisque deformata sint, nihil dubito fin-dera alia non facile aliunde mutuanda contineri, qui-bus Hispaniæ ad eius tempora Historia, & præcipue Geographia plurimum iuvari posset ; esset modò qui ea internosceret atque à falsis segregaret.

^o Hist. Afri-
cae lib... cap...
^p Lib. 8. c. 8.

^q Epist. ad
Quevedum pag.
^t 174. editionis
eius operum,

^r De quo no-
mine Golius in
Notis ad Alfra-
gani elementa
astronomica
pag. 213.

^s In Biblio-
thecaria pag.

lo sophia singularissimus (verba Leonis ex arabico latina audis) effectus est. Post hoc profectus est ad Chairum, ubi per aliquot annos agrotarvit. Cuius famam cum intellectus esset Elmansor, secretarius maior Pontificis Cordubæ, qui in omni facultate & scientia doctissimus erat, vocari iussit hunc Rhasim, promittens ei mercedem magnam.

291. Antequam ultrà progrediamur, notâ dignum est quod idem Leo alibi^t Vice-cancellarii, Consiliariique maioris in civitate Bagdad, seu Califæ Arabum principis meminit: quod munus diversum ab isto sit secretarii maioris, iuxta cum ignarissimus novimus. Planè Hottingerus in notulis unicuique paginæ subiectis, Vice-cancellarii, & Consiliarii maioris hocce munus primum *Visirem* interpretatur. Valdè tamen suspicor pro Pontificis Cordubæ, legendum, principis Cordubæ. Nec enim tantæ auctoritatis esse potuit Secretarius eius qui Maurorum Cordubensium sacris praesesset, cuius nutum longè positus, atque eius famæ medicus, relicta patriâ sequeatur. Cum autem Rhasis receperisset literas (Leo subiicit) profectus est, & navim in Alexandria ingressus, ad Cordubam tandem pervenit. Elmansor vero latatus est, dictumque Rhasim magno affectu honore, ei que habitationem, possessionem, ac servitores, & famulos tradidit. Eo tempore Rhasis famosum librum composuit, quem Elmansor nominavit, & usque nunc vocatur, Elmansoris liber. Dixit Ibnu-Haian Lusitanæ chronista, quod Rhasis in suis causis nimis fortunatus extiterat: adeoque permultas acquisivit facultates. Hinc refert quandam eius factam in homine, qui cecidisse mortuus videbatur, curationem, caputque his verbis absolvit: *Et mortuus est Rhasis anno CDI. in civitate Cordubæ, etatis suæ circa nonagesimum.*

292. Meminit huius Rhasis Gregorius Abulfaraius in *historia Dynastiarum*^u, quam ex arabico latinam fecit Eduardus Pocockius^x, *singulare sui temporis decus, & sui saeculi Phœnicem appellans; inque omnibus disciplinis veterum versatissimum, precipue medicina. Principem Arabum alii vocant*^y. At obiisse ait anno Arabum CCCXX. qui respondet circumcirca anno Nativitatis Domini (DCCCCXXXII) (1). Scimus autem, inter haec duo tempora annorum CCCXX. & CDL. eræ Arabum, Cordubæ rebus præfuisse, vicario quidem Issem Regis nomine sed plena auctoritate, Ma-

homadum, Abenhamiri filium Alhagib, hoc est *Pro-regem* prius, postea autem Almansor, hoc est *Defensorem*, propter certata multa feliciter præelia, nuncupatum.

293. Vicarius hic factus fuit anno CCCLXVII. & post præfecturam annorum xxvi. obiit anno CCCXCIII. uti docet Rodericus Tolitanus in *Historia Arabum* cap. 32. Principatus hic cum regno Vere mundi II. qui Legionis regnum ab anno CMLXXXV. usque ad CMXCIX. tenuit, magna ex parte concurrit. Et quid vetat hunc esse Almansorem, cuius auspiciis excellens iste medicus Rhasis Cordubæ com moratus dicitur, librumque præstantissimum exarâsse, inscriptum eiusdem *Almansoris* nomine? Convenit enim quod non ipse Rex, sed Regis vicarius fuit: quod quidem munus Ioannes Leo forsan *secretarii maioris*, nomine intellexit. Convenit etiam, quod Almansor hic à quo liber inscribitur, Rex appellari solet ab iis, qui de opere tractant; cum revera imperium ipse administrârit, reclusi Regis Issem il libata maiestate munitus. Res mira! Vix est ut de Rhasis ætate, rebus gestis, ac mortis anno, duo veteranum aut recentiorum testimonia convenient. Zactus in præfatione *De principum medicorum historia* refert Ottonem Heurnium per epistolam eum admonuisse, Rhasim cxx. annos vixisse, curâsse autem centum. Quod ipsum de longæva eius ætate admittit Ioannes Antonius Vanderlinden *De scriptis medicis*^z. Sed Poënum vocat eum, nisi pro *Persa* error sub repserit; & floruisse ait circa annum MLXX. Potuit quidem huc pertingere, si tam longævus decepsit. Renatus Moreau^a, sub Almansore Rege vixisse ait circa annum CMLXVI. Theodorus Spizelius in *Specimine bibliothecæ universalis*^b, refert eum à Manzore in Bagdad ablegatum, eo quod in experimentis Chymicæ artis fidem huic promissam decoxisset.

^z In *Abubeter Rhazes*.

^a Ab eodem Vanderlinden citatus.

^b Edito in *bibliothecarum arcanis reteatis*.

294. Guido de Cauliaco in *proæmio ad Chirurgiam*, an Rhasis, & Albucasis, & Azoram (credo Abenzohar) unus fit & idem homo, dubitare se ait. Planè insig nis philosophi & medici opus hoc *Almansor* inscriptum, decem tractatibus seu libris constans, unâ cum eius aliis Basileæ proditi ex officina Henrico-petrina anno MDXLIV. Hocce transtulit, ut credimus, ex arabico in latinum Gerardus Carm onensis hispanus: quem errore ferè vulgari Cremonensem vocant, de quo suo loco (2).

Sss Ce

(1) Herbelotus *Biblioth. Orient.* in eo, anno Hegiræ CCCX. immortuum fuisse, id est Christi anno DCCCCXXI. aut circiter.

(2) Immo verè Cremonensem, quæ urbs Italiae in Insibria nobilissima est: quam in rem describere placet quæ ante hoc vicennium & ultrà in recensione

Ecu

^c Apud Spizelium loca citato.

295. Celeberrima quoque sunt opera eiusdem Rhasis, *Continens*, hoc est arabicè *Helchavi*, sive *Elhavi*, aut *Acharvi*, quod *totum continens* sonat: quod quidem *Medicorum fundamentum Ibem-Calicam* historicus Arabs vocat^c, correctum (an & translatum?) ab Hieronymo Suriano Farentino, Brixia & Venetiis editum anno MCDLXXXVI. & MDIX. duobus voluminibus (1).

296. *De pestilentia*, ex Syrorum lingua in græcam translatum, & à Georgio Valla in latinam.

297. *Aphorismi sex libris*, & alia apud Lindanum & Spizelium videnda.

298. Poterit & consuli in bibliotheca Leidensi catalogus librorum, quos composuit Ibn-Zacharia Raieus, qui vulgo Rhasis dicitur; item Gadamfer Taurisius *De Rhasis doctrina & scriptis*, inter libros quos ex Oriente advexit Golius quærendi (2).

299. Adiungimus opus contra Galenum, quod laudat Raimundus Martini in *Pugione Fidei* i. parte cap. 14. Nos enim

Escurialensis Bibliothecæ codicis *Lit. O. Plut. II. n. 10.* nobis occurabant. Continet inter alia is codex CLXXII. Gerardii *Tabulas*, seu praxin inveniendi annos Christi, Persarum, Græcorum, Arabum &c. Item *Tabulas in quibus continentur diversitates ascensionum universæ terra*; & præcipue ad civitatem Toleti: *Tabulas medii motus Solis in annis Arabum ad Meridiem Toleti*, & alia pene innumera: quibus hæc è penu nostra subdidimus *T. III. Catalogi Latinorum* à pag. 109. Unum hoc interea in his *Tabulis observavimus*, quod Bibliothecam nostram iuvare utcumque poterit, scilicet ad internoscendam veram Gerardi Cremonensis (an Carmonensis?) patriam, quæ mire exercuit Nicolaum Antonium nostrum, nimirum ut Gerardum Carmoni Bæticæ Provinciæ urbi, atque adeo Hispaniæ, ut ait, ereptum restitueret (nimirum hoc loco; & *T. II. Biblioth. vet. in Scriptor. incerti temp. p. 263.*) Qua in re virum oculatissimum dum patriæ gratificari studet, nonnihil humani passum fuisse existimo; tam enim Gerardus ille Insuber, & miseræ illius Cremonæ, quam nimium Mantuae suæ vicinam Virgilius olim querebatur civilis est, quam ego Valentinus.

Tabula XXII. huius Codicis, quem saeculo XIV. scriptum fuisse inferius dicemus, sic inscribitur:

Tabula elevationum signorum ad civitatem CREMONÆ, idque plenis literis; cum alibi & fere perpetuo ĪMŪNÆ & ĪMŪNĒNSIS per compendium legatur. Parum hoc est.

In *Tabulis XX.* & duabus sequentibus, ad demonstrandam diversitatem ascensionum signorum per universam terram, indicantur, exempli causa, eorum elevationes accommodatae ad situm urbium TOLETI & CREMONÆ, quin ullius alterius urbis eo in opere mentio fiat. Quid ita? Nimirum TOLETI meminit, cuius urbis Gerardus incola erat, & in eadem opus istud & alia bene multa conscripsit, quod & Gesnerus & Nicolaus Antonius tradidere; CREMONÆ vero, quia in ea

ex occasione moræ, ac fortasse obitūs Cordubensis, Rhensem hunc medicum quoquomodo descripsimus; atque item ut ab historico distingueremus. Diversus ab his duobus est Rasis Abenzohar filius Hispalensis medicus, decimi tertii saeculi Scriptor, de quo loco suo erit sermo.

C A P U T XIII.

BENTO *Episcopus Cæsaugustanus*, commentarius Pseudo-Iuliani auctor vitæ S. Magni Famensis abbatis. Huius fabulosa in Hispania pseudo-historicorum mentio. BONITUS *Toletanus Episcopus nullius operis auctor.* NICANDER *Toletanus*, Ambrosius est Nicander saeculi superioris Scriptor: cuius carmen de Lauretana sacra domo dum Anconæ ageret scriptum, producitur. GOTVILLA hibernus, noster autem civis, nullus homo. Francisci Cardinalis Barberini bibliotheca, quam Romæ habet, amplissima laudatur. HELECANIS, seu HELECAE Cæsaugustani Episcopi fragmenta commentitia. WISTREMIRO, & GUMESINDO, *Toletanis Episcopis*, & THEODEMIRO monacho adscripta falsò opera. His-

to-
urbe natales hauserat. Iam vero TOLETO XXXIX. Latitudinis gradum cum nonnullis quadrantis seu minutis perpetuo attribuit; CREMONÆ autem SUÆ in tribus Tabulis prædictis XLV. gradum, cum minutis aliquot: quæ omnino CREMONÆ Insubrum non CARMONIS Bæticæ gradatio est; nam hanc XXXVII. circiter Latitudinis gradum tenere in comperto apud Geographos est. Haec tenus in Adversariis nostris Escurialibus. Raphæl Volaterranus apud Gefnerum in Gerardo, *Suclonetam* hunc vocat ab Oppido eius natali in Cremonensi agro.

(1) In ea Bibliothecæ Vaticanæ parte quæ olim ad Christianam Suecorum pertinuit, Rhasis Medicus opus inscriptum *Continens* sive *De universa Medicina*, Arabicè *El-Hayy* à Feragio Iudeo filio Salem iusso Caroli utriusque Siciliæ Regis ex Arabicè in Latinum conversum dicitur duobus voluminibus: nimirum XI. priores libri num. 237. reliqui usque ad XXV. (seu XXVI.) qui omnium postremus est num. 239.

(2) In Bibliothecæ Leidensis MStorum Orientalium catalogo pag. 448. sub n. 956. habetur: *Bironii, Catalogus librorum quos composuit Muh. Ben Zakeria Razæus*, dictus vulgo Rhasis. Et num. 957. *Gadamfar Taurisius*, *Animadversiones in eundem catalogum Bironii*. In Collectione autem MStorum. Arabicorum Iacobi olim Golii Lugd. Batav. 1668. apud Viduam & heredes Ioann. Elsevirii 4. inter Codd. Mathematicos reperi n. 8. *Astronomiam auctore Razî Arabicè*: inter Medicos in fol. n. 2. *Compendium Medicinæ Rasis*, Arabicè; & n. 3: *Pandectas Rhazis de prognosticis & simplicibus*, Arabicè. Et n. 12. *Librum secundum Rhazis ad Almanzorem*. Inter Medicos in 4. n. 3. *Librum nonum Rhazis ad Almanzorem cum commentariis Hebraicis*, Arabicè. Plurima alia ac diversi longe argumenti Rhasi Medico tribuit Herbelotius, & præfertim Casirius noster *Biblioth. Orient.* & *Arab. Hisp. Escurial.*

istoriae Gregorii Turonenis libri undecimi quinam auctor. De CLAUDIO BELLATORE & LEANDRO AGALIENSI Pseudo-Iuliani inventiones. Eiusdem S. Boniti Toletani distincti à Bonito Arvernensi fabula impudens, miserque cum Galesino lapsus. Haubertini Scriptores, COSTUS, seu COSTINUS poeta, ROMANUS monachus, & MARINUS. Hieronymi Romani de la Higuera quoddam laudatur opus levissimum: unde optimè colligi potest, eum Toletanorum pseudo-historicorum nec alium architectum fuisse. De Romanis Toletanis, & Marinis Gallacis absurdæ huiusmet Higuerae cogitationes. De duobus SEBASTIANIS, Salmanticensibus Episcopis, falsò huic jæculo adscriptis.

300. **H**ABET non minus aliis hoc fæculum, quos è Scriptorum Hispanorum albo quò temerè admissi sunt deleri nostra interest; ne vel falsis præstare fidem, vel alienis ditari velle videamur. Ex ficalno-Toletanis mercibus hic pertinent

301. BENTO (credimus scriptum fuisse LANTO, propter ea quæ infrà notabuntur) Cæsaraugustanus Episcopus. Iulianus in Chronico ad annum DCCCLXX. ^a Bento Episcopus Cæsaraugustanus vel Augustanus auctoritate Adriani Papæ refert in numerum sanctorum S. Magnum in oppido Lusitanie, ad Fauces. Scripsit autem hic vir Dei eleganti stilo contra Iconoclastas hereticos. Vix intelligas mentem impostoris, Magnusne an Bento scripsisse adversus imaginum hostes dicatur. Nos ambigentibus opitulabimur, super utrumque exclamantes: periit frons de rebus? apud simplices quosdam vera discere, ac impudentissimis mendaciis oppleri aures tantundem est. S. Magnus S. Galli discipulus, alias Mangualdus, Faucensis in Alemannia ad pedes Alpium Iuliarum conditi à se monasterii, quod vel nunc exstat, abbas: quem saeculo septimo vivis exemptum Lanto Augustanus Episcopus, Simpertii successor, consilio inito cum Otkario Maguntiocensi Archiepiscopo metropolitano suo, & ceteris suffraganeis, ex inferiori in sublimorem & honorificentiore locum transmutavit, & in cuius honorem Nitkarius Lantonis successor Ecclesiam B. Magni à fundamentis erexit.

302. Is, inquam, notissimus Germania & Faicum Alpinarum abbas à Lantone Augustæ in Suevia clarissimæ urbis Episcopo, honore quem diximus ob sanctitatis famam religiosè mactus; de quo monumentis quamplurimis ab antiquitate venientibus admonemur, vestigiaque etiam

nunc his locis servata irrefragabilia testimonia sunt, ad Lusitanos, & in iis confictum quod nunquam fuit, Faicum locum transfertur. De Lantone Augustano antistite fit Lanto Cæsaraugustanus; Scriptorque, siue is Lanto sive Magnus qui nunquam fuit contra Iconoclastas fingitur. Huius Magni vitam à Theodoro quodam monacho eius discipulo scriptam, cui adiunxitse quædam dicitur Ermericus Elewangensis monachus, edidere Canisius^e, Surius^f, Goldastus^g. Quam tamen non in omnibus probat, sanctorum Benedictinorum res gestas cum iudicio exornans Mabillonius^h. Meminit & in vita S. Galli Walafridus Straboⁱ, Ioannes Trithemius^k, & ex Martyrologiis vi. Septembris Notkerus, Molanus in additionibus ad Usuardum, Maurolucus, Galesinusque, & Ferrarius. Omnes ferè ii Faicum Coenobii & loci recordantur: qui Fuessem hodie audit, olim Fuazim, hoc est pedes; quod ad pedes Alpium Iuliarum fit, notante Haiminsfeldio^l huius tractus, atque item Ferrario, totius Geographiæ viris peritissimis.

303. Lanthonis, alias Lanchonis aut Danthonis, Augustani præfusis XVI. Gaspar Bruschius meminit *De Episcopatibus Germaniae*, atque ex eo Molanus ubi proximè. Minimè gentium, Pseudo-Iulianus ait^m: falsa hæc omnia: in oppido Lusitanie ad Fauces apotheosis hæc facta fuit à Lantone Cæsaraugustano, alias Augustano Episcopo. Augustam Emeritam significari ait Higuera in Notis ad Luitprandumⁿ. Nam & Luitprandum fabulæ huius vadem habemus, ridiculo isto & novitatem suam prodente si recta videmus testimonio.

304. *Ad Fauces Hispanie in Lusitania, vulgo Garganta-la-olla, Magnus, cognomento Ioannes, abbas floret.* Thomas Tamaius inverso ordine nomen expressit in editione Matritensi: *Ioannes abbas, cognomento Magnus.* In cuius loci Nota vir optimus & eruditus statim vedit vocabuli novitatem, quare eradendum^r *Garganta-la-olla* monuit; sed non animadvertis, quemnam intellexerit Magnum Luitprandi artifex; eò quod Iuliani alterum de eo testimonium forte non viderat. Ioannem hunc Magnum Ioannem existimavit *Biclarensem* dictum, de quo nos suprà.

305. Novitatem quoque illud sapit in Iuliani adductis verbis, quod auctoritate Adriani Papæ relatum à Lantone in numerum sanctorum Magnum ait abbatem. Nullam quippe intercessisse Romani Pontificis auctoritatem, sed solùm metropolitani Moguntinensis, & suffraganeorum eius diœcesis Episcoporum, auctor vita prodit.

^a Num. 447.

^e Tomo 5.
Antiq. lection.
^f vi. Sept.
^g *Alemanni- carum rerum*
tomo 1.

^h In *Actis SS. Benedictin.* sa-
culo II. pag.
505.

ⁱ Loca colle-
git Mabillonius
pag. 508.

^k Lib. 3. *De*
viris illust. S.
Bened. c. 107.

^l In notis ad
Ekkhardi ca-
sus cap. 1. *Rer.*
Aleman. tom. I.
pag. 107.

^m Num. 447.

ⁿ Ad ann.
DCXXI.

dit. Non quidem Theodorus ille , cuius non in omnibus fidem constare Mabillonius nos docuit ; sed Ermenricus Elewagensis monachus , qui supplementum ad Theodorum Lantonis ipsius Augustani Episcopi iussu, sese confecisse ait in editione Goldasti: quod supplementum frustrà in Canisii & Surii quæras. Vero magis id videtur simile , quæ ut , non ex more illius ævi, Pontificis Romani oraculum consuleretur. Præstabant id enim Episcopi in sua quæque dioecesi : quod iam ante aliquot sæcula fuit optimo consilio ad iudicium Episcopi Episcoporum evocatum. Gaspar Bruschius adiunxit primus id , quod de Pontificis auctoritate hac in re interveniente, ab eodem Galesinus desumfit ; & ab hoc ultimo Pseudo-Iulianus, Adrianum Papam disertè nominans, qui eo anno DCCCLXX. quo canonizatum (sic loquitur) S. Magnum ait Bruschius , universali Ecclesiæ prærerat. Deliramenta helleboro curandi capitis de Bentone Cæsaraugustano Episcopo , & Magno in Faucibus hispanis abbatæ , cum tædio , quia munus urgebat nos, tractata lubenter iam absolvimus.

306. Monuimus in superioribus huius sæculi opus. *Indiculi luminosi* nuncupatione ab auctore donatum , Alvari esse , aut saltem videri , Cordubensis ; cuius iudicij nostri rationem octavo capite huius libri ostendimus. Quare Bonitum Archiepiscopum Toletanum huius fuisse operis auctorem , & Luitprandum , qui sequaces suos id credere voluit , verum Luitprandum esse : uno atque eodem negandi verbo excise debere asseveramus. Planus hic ait ^o: *Toletum fertur Indiculus luminofus, quem S. Bonitus scripsit Cordubæ.* Similiter Iulianus in prologo sui Chronicæ ; qui tamen intus Chronicon ipsum ^p Wistremiro etiam Toletano id attribuit : mendax is , atque eorum quæ finixerat , quod minimè oportuit , immemor. Rem iam expedivimus in Alvaro.

307. At alterius cuiusdam operis auctor sit Bonitus , si verum est quod alicubi legimus ^q , in bibliotheca Toletana Ecclesiæ servari *Apologeticum* Boniti in Samsonis abbatis Cordubensis adversus Hostigesium Malacitanum Episcopum defensionem. Sed non hic solus error est eius viri , qui primatiale perpetuam Toletanæ almæ Ecclesiæ dignitatem propugnare fuit conatus ; cùm *Apologeticum* hocce nonnis eiusdem Samsonis esse illud ipsum exemplum , quod eius pars bibliothecæ est , confirmet. Non est hic locus refellendæ , immo exsibilandæ ficalneæ ^r de Bonito eodem Toletano & Arvernensi Episcopo (cui Arvernus , seu

Claromonte in Galliis cùm esset , cappa de cælo donata fuit) absonæ ab omni veri specie inventionis. Huic namque rei alias præparamus lucubrationes.

308. NICANDRUM quoque Toletanum quendam impingunt nobis , ad initium sæculi huius , iidem isti duo mendaciorum & fabularum diribitores largi & liberales Luitprandus & Iulianus. Ille ait ^s: *Hoc tempore Nicander poeta hispanus Toleti floruit.* Posterior autem sic ^t : *Nicander poeta Toletanus in Hispania in pretio habetur.* Admonebimus tamen in altera Bibliothecæ huius parte ^u , Nicandrum hunc nono sæculo imputatum ab eo , qui se sub veterum nominum velo latere posse credidit , non alium esse , quæ Ambrosium quendam Toletanum , qui de *Victoriæ* forsan cognomine hispano *Nicandrum* se appellare amans , Florentiæ atque Anconæ in Italia , nostrorum avorum tempore , humaniorum literarum ac poeticæ artis studio claruit. Facinus eo , quo debuit , irrisio modo nos ibi excepimus : ut exinde lectorem nostrum hac super re doceri satius sit.

309. Adiungemus tamen hoc loco Ambrosii huius Nicandri quoddam carmen *De sacra æde Lauretana* , lectum nobis in mss. schedis quæ Alphonsi Ciaconii Dominicani *Pontificalis historiae* Scriptoris , olim fure ; servanturque hodie in archivo Coenobii S. Isidori Fratrum Minorum hibernorum in hac Romana urbe : quod mihi Franciscus Haroldus amicus noster , eius custos bibliothecarius , & ordinis sui chronographus , benignè referavit. Cùm autem præstet remanere hoc typis editum , tineisque ac blattis subduci , ut oftensum redarguat ipso arguento suo paucorum sæculorum ætatis quid de Nicandri auctoris ætate sentire debeamus : non abuti nos patientiæ lectoris huc inferentes arbitramur. En illud lectu sanè dignum ob elegantiam & argumenti pietatem.

310. ^x *Hecastichon ædis Laurentinæ.*

Litore quæ Adriaco surgit super æthera moles,
Est ubi perpetuo celebratum in sæcula cultu
Templum augustum , ingens , opulentum , &
numine matris

Ætheriae exposcit di-vini carmen Homeri.
Sed nos interea hæc gracili modulamur avena.
Pervigiles lychnos , foribusque adfixa trophæa,
Hospes qui cernis , venerare , ac pronus adora;
Et crede hic habitare Deum , qui numine
terras
Qui cælum , & stygii (regit) abdita regna
profundi.

^x Fortè *Hecatostichon.*

Licet enim nonaginta & octo tantum versus hic legantur , vero simile tamen est , duos ex iis vel temporis , vel exscriptorum iniuria excidisse.

CARDIN. DA
AGUIRRE.

Nam-

^o Ad ann. DCCCLXVI.

^p Ad ann. DCCCLVII.

^q Primacia de Toledo 3. par. cap. I. §. 16. pag. 564.

^r Julianus in Chronicæ num. 440. 441. 442. Luitp. ad ann. DCCCLIX.

Namque ferunt prisci (fama est certissima)
patres
Longa Palæstinæ quæ se confinia terræ
Ad Solymas vertunt, tenui muro undique
cinctum
Oppidum, & angustis rara esse mapalia
tectis.
Hic quondam humanam celato nomine formam
Adsumisse Deum, & superum commercia
prima
Facta homini; non antè datum nam dicitur
unquam
Æthereas homini mortali ascendere sedes.
Inde etiam eligitur regali ex stirpe parentum
Virgo decora nimis, &..... pulcherrima
vultu,
Cui Pater omnipotens natum demittat alienum:
Ad quamstellato præmisit vertice cœli
Unum ex aligeris, quibus est mandata tonantis
Cura sequi, interpres tanti qui foederis effet.
Ille volat per inane secans vaga nubila pennis,
Virginis angustum donec descendit in aulam:
Quæ postquam ætherei, turbato pectore,
Patris
Nuntium, & æternæ accepit communia vitæ,
Flagrantes accensa genas, suffusa decoro,
Est inventa Dei mater, cui gaudia menses
Læta novem tulerunt; dehinc partuque salubri
Edidit indutum mortali tegmine natum,
Qui regit immensi qui molem continet orbis.
Hic tamen obscuro texit velamine nostro
Numina sacra Dei, dum se puerilibus annis
Immensus cohibet, tenerisque sub artibus,
illam
Inclusit mentem, totum quæ complet Olympum.
Ille etiam castæ dum pendet ab ubere matris,
Se monstrat verum esse Deum; nam littore
ab Indo
Quâ felix sua vertit Arabs sola pinguis
glebae,
Tres virtute viros claros, qui gentis Eoæ
Imperium tenuere, trahit duce fidere ad ipsas
Infantis cunas, quem flexo poplite adorant.
Multaque præterea divina oracula vatum
Edita complementur, quæ quondam numine pleni
De puerο cecinere. Latet tamen ille, peregit
Donec iuncta tribus tria lustra. Hinc protinus omni
Esse Deum varia ostendunt miracula mundo.
Nec minus interea matri parebat, & ultrò
Obsequium nati præstabat, cuius in ævum
Esse dedit cunctis nomen venerabile terris.
Eius ab auxilio tellus & sidera pendent;
Aligerum & variae species super atria cœli.
Tramite à mortali completo hanc substulit,
atque

Corpore in astra tulit, ne tantè claustra pudoris,
Nerve Dei domus ulli sint obnoxia tabi,
Virginem ab adsueta terreni labe sepulchrè
Intactam esse, cinis sacrum ne corpus haberet;
Sed nullo ut vivens fuit unquam crimine
laesum,
Sic in morte foret melioris origine vita.
Inde aliud maius miseris mortalibus addit
Mirandumque magis, sepe vertentibus annis:
Limina nam sacra, & subducto cardine
portas,
Angustumque domum, matris mysteria tanta,
Cumque sua mole (auditu mirabile!) totam
Abstulit, inque alias super aera transtulit
oras.
Fœda ibi relligio tota regione suborta
Tenebat sacræ celebrandam Virginis aulam,
Inque alios usus vertebat: turpiter effet
Ut vanis domus ampla Deis, quos impia
quondam
Gens coluit, ritu celebrans simulacra nefando.
Non tulit hoc Deus ipse malum, sed dedecus
arcens,
Ad populos tulit ille suos, radicibus imis
Parietibusque suis convulsam protinus ædem.
Prætero, quibus ipsa locis consederit, alto
In Ricini donec Laureto constituit. Hæc est,
(Ne dubita) domus hæc, ubi tot miracula
quondam
Fulgere, atque Dei fuit olim filius infans.
Ergo alacer laetusque hoc sanctum limen
ad ora
Cernuus, & templi iam postibus oscula fige,
Dum licet hanc spectare oculis, que vera
videtur
Virginis effigies, sacro de stipite factam.
Quo magis id credas, neque me figura referre
Fortè putas, sincera fides si pectori inhæsit,
Verte oculos quocumque libet; nam adfixa
videbis
Nunquam audita priùs miracula. Syrtibus
ille
Naufragus evasit fluctus, huic ensis adatus
Pene animam abstulerat, crucis effugit ille
periculum
Funer abrupto excutit hic cervice securim,
Solvitur hic magno religatus pondere ferri;
Ast aliis flammis ereptus, at ille per altum
Aera præcipitans illeso corpore terram
Attigit; hic æstu febris fit liber, at illum
Eripuit miserum rabidarum à dente ferarum.
Sed neque quā multæ species, quæ nomina
cunctis
Est numerus, nemo hæc numero comprehende-
re posset;

Quem

*Quem qui scire cupit, fulgent quot nocte serena
Astra polo, quot vere rosea, quot dicere tentet
Autumno poma, & quot spicis horreat astas.*

311. GOTVILLA hibernus huc pertinet, exterus quantumvis homo, hispanus tamen incolatus, ac nostratis historiæ scribendæ merito, si verè is usquam inter mortales vixerit. Non enim nemo è nostris ^y ait Gotvillæ, qui anno DCCCL florebat hiberni, apud nos degentis, opera duo exstare, alterum, *Historia Ranimiri I. Legionis seu Qveti Regis*; alterum *De religione Gothorum*. Subiunxitque in rei fidem apud amicum nostrum D. Iosephum Pellicerum Regium historicum, à quo id accepimus, affervari hæc Romæ in bibliotheca Cardinalis Antonii Barberini, unà cum Juliani diaconi Toletani *Antiquitatibus Hispaniae*; & quidem eo ipso pluteo & loculo, ubi Bibliorum cantabrica quædam interpretatio custodiretur typis edita.

Cùm autem commorantibus Romæ nobis nihil antiquius fuisse quam certiores de hac re fieri; & tamen existimantibus, uti experientia nos docuit, errore quodam ad Antonii, pro Francisci Cardinalis Barberini, celeberrimam bibliothecam, nos dirigi: sedulò ibi accuratissimorum indicum memoriæque Caroli Moroni bibliothecarii doctissimi, ad S. Laurentium in Damasco canonici, operâ adiuti, omnibusque excussis angulis: in biblicum quidem opus, hoc est, Novum dumtaxat Testamentum, cantabrigæ seu Vasconum vernaculâ conversum lingua incidimus; Gotvillæ autem tam insignis historici, neque volam neque vestigium invenimus.

312. Estne autem eadem larva hominis GULLITA Toletanus ille, cuius in deditio-^s ^z ne utitur Pseudo-Julianus ^z, quam in ta-^{num. 376. pag. 89.} bulario sanctæ Iustæ apud eandem urbem ait servatam? Vix credo. Hunc tamen Gullitam, incertum aliás ætatis cui adscribere eum voluit, chimæricis atque confictis à Juliano auctoriibus nunc contribuimus.

313. HELECANIS Cæsaraugustani Episcopi memoriam, non eo quo decuit iure, sed ut eâ abuteretur hominis famâ, renovavit superiore saeculo inventor aut corruptor. Maximi Cæsaraugustani similiter præsulis Chronicæ, appensis eidem Braulionis, & huius Helecanis Maximi eadem in Sede aliquando successorum quibusdam additionibus: formatis quidem reverâ iis ad persuadendum veterum testimoniis an-

tistitum, quicquid fabulæ auctor de antiquis Ecclesiæ rebus, seu de ambiguis existimaret ipse, seu de planè falsis aut inventosimilibus existimare alios, præcipueque nostræ gentis homines, avidissimè cuperet. Ceterum Heleca sub Alfonso magno Oveti Rege floruit (1), à Sede sua, ut videtur, exful, quæ Mauris suberat. Ferè enim omnis eius viri memoria his monumentis continetur, quæ in ditione Christiani resurgentis in angulo Hispaniæ isto regni existant. Compostellanæ Ecclesiæ consecrationi eum cum aliis interfuisse (anno a CM.) Sampirus Asturicensis annotavit, apud quem Elecca editum est. Qui & prius, nempe DCCCXCIII. Ecclesiam sacraverat cœnobii, nunc Cisterciensium sodalium *Vallis Dei*^b nuncupati, Asturiarum regionis, unà cum Rudesindo Dumiensi, Nausto Conimbricensi, Sisenando Iriensi, Ranulpho Asturicensi, Algimiro Lameensi, & Reccaredo Lucensi, cuius dedicationis eodem in loco durat monumentum lapidi incisum^c.

314. Pseudo-Braulionis ac Pseudo-Helecanis additiones istas alio & alio modo partitioneque edidere Hispali Rodericus Carus, Cæsaraugustanam principem Ioannis Calderonis editionem fecutus, & Matriti Franciscus Bivarius. Prior nempe omnia quæ sex primis segmentis, sive, ut loqui amant noviores, paragraphis subiiciuntur, Helecanis præferre nomen fecit; sex tantum illis in capite additionum Braulionis attributis. Posterior Bivarius saltuatim, nunc Braulionis, nunc Helecanis, prout res maiori aut minori ab antiquitate in memoriam reductæ alterutrum fuisse eius partis auctorem suadere videbantur, discessione à prioribus duabus editionibus pro arbitrio facta, nominibus consignavit.

315. Iure autem quod de Ioannis Cæsaraugustani Episcopi sepultura §. 38. refertur, cùm ibi eum fratrem suum Scrip-^{ver-} tor appellat, non alio quam Braulionis notari debuit nomine, qui verè Ioannis germanus frater fuit. At omnia ista utriusque Episcopi sub titulis vñalia, è mercimonio sunt fculno-Toletano, vereque, ut poeta inquit, *canoræ nugæ*; defunctque in exemplo, quod habere nos è bibliotheca Marchionis Estepani, Maximi Chronicæ, cuius esse finguntur additiones, iam saepius, cùm de Dextri Chronicæ ac de altero isto Maximi pro munere ageremus, lectors veri amantes monuimus.

316. WISTREMIRUM Toletanum Episco-^{ver-} pum Gumesindi successorem scripsisse ad-^{donii patris obitu ad annum DCCCCXII.}

(1) Nimurum ab anno DCCCLXVI. sive ab Or-

^a Ut docet Morales lib. 15. cap. 20.

^b Valde Dñs.

^c Apud Moralem lib. 15. cap. 23. Bivar. ad Maximis additiones pag. 2.

^a Ad annum
DCCXLVI.
versus Clauditum Taurinensem Iconomachum,
referenti Luitprando ^d crederemus, si fides
eius pridem non decoxisset.

^e In Chron.
n. 418. & 431.
^f In Chron.
ad an. DCCXL.
^g In Chron.
ad annum
DCCXXXIX.
^h Ibidem n.
417.
ⁱ De Script.
Ecclesiast.
^k Pag. 753.
^l Tomo I.
pag. 740.

317. THEODEMIRUM monachum literis monuisse, ut ab ea hæresi desisteret, eundem Claudium Taurinensem, certa res est, ut cap. 5. diximus; sed eum nostratem fuisse & apud nos Calagurri antistitem ^e, Iulianus & Luitprandus nequaquam iis persuadebunt ^f, qui cras illis, hodie nihil credere certi sunt. Planeque deridendum fese in eo dat nobis, quod Theodemirum hunc Claudii hyperaspisten abbatem vocat, simulque Cordubæ martyrio ait coronatum: quod & apud Pseudo-Haubertum legimus ^g. Qui adiungit martyrii diem xx. Iulii anni DCCCLI; cùm Theodemirus is qui hac die Cordubam suâ nobilitavit coronâ, monachus tantum & iuvenis audiat à clarissimo eius Saracenicæ persecutionis historicō Eulogio Cordubensi martyre lib. 2. cap. 6.

318. Nugivendulus idem auctor de GUMESINDO Toletano antistite hæc habet ^h: S. Gumesindus Archiepiscopus Toletanus adiecit Chronicō S. Gregorii Turonensis, quæ dicuntur appendices. Nempe hispanus homo, inter Mauros ferè captivus, gallianarum rerum ita fuit gnarus & amans, ut contemtis propriis gallum historicum continuaret. Præterea hæc appendix, liber est undecimus, qui non ullo notatus auctoris nomine, decem Historiæ gentis Francorum Gregorii Turonensis libris olim annexus legebatur. Certum quippe est Gregorium hos tantum scripsisse, ut & ipse in fine ultimi, & Sigebertus Gemblacen-
ⁱ sis docent. Nondum autem, cùm Iulianum architectatus est figulus Toletanus, de auctore huius appendicis erat aliquid intimatum. Quem quidem esse Fredegarium Scholasticum vulgo hodie creditur. Consule sis Vossium *De Hist. lat. lib. 2. cap. 22. & lib. 3. sub titulo De anonymis incertæ atatis* ^k, & ultimam huius appendicis editionem in corpore *Scriptorum Francicæ historiae* ^l, quam Andreas Chefnæus procuravit: ubi prologus ipse auctoris ostendit illum Gregorii historiam, quæ in Chilperico Rege definit, usque ad sua tempora continuare voluisse, hoc est Francorum Regum res gestas prosequi.

319. Quamvis enim nonnulla de Gothis Hispaniæ Regibus, quod & Gregorius fecerat, ipse quoque admisceat Francicis, hoc ex occasione, breviterque ac per transfennam, quod dici solet, corruptisque miserabiliter nostrorum Regum nominibus, exsequitur: uti cap. 33. & aliibi, *Sisebodus*, pro *Sisebuto*; cap. 73. Sen-

cilam, pro *Svinthila*; *Torremodus*, pro *Turismundo*; cap. 82. *Tolgam*, & *Chindasindum*, pro *Tulga* & *Cindasvintho*; item *Richisindum* pro *Reccevintho* appellat. Eorundem item Regum famam non semel maledictis onerat, ut hæc omnia Francum auctorem, à Gothisque alienæ gentis, non Gumesindum hispanum liquide ostendant.

320. Nondum tamen mentiendi finis; Ludionem adhuc audiamus nostrum ^m. CLAUDIUS BELLATOR presbyter *Bigastrensis*, vel *Murciensis*, *Scriptor nobilis*. At hunc quoque nos albo chimæricorum *Scriptorum inferamus*.

321. LEANDRUM item Agaliensem abbatem *Scriptoribus annumerare opus esset*, si vera de eo scripsisset planus noster. Hic de Bonito Episcopo Toletano, quem finxit natione gallum fuisse atque Arvernensem civem, anno huius saeculi quinquagesimo nono Ecclesiæ isti præfectum: *Petit Arvernos*, (inquit ⁿ) *ibi per annum prædicat & cappa cœlesti propter humilitatem in æde S. Michaelis donatur. Fuit alter Bonitus Arvernensis, vir sanctus, cuius memoria colitur xv. Ianuarii, hoc anterior CXL. annis. Et huius recentioris vitam, plenam signis, scripsit Leander abbas Agalienensis; & alterius Egidius; & Gallus, qui nihil de donatione cappæ cœlestis meminerunt, quia iunior donatus est post S. Ildephonsum ferè cc. annis; Galli duos in unum Bonitum contrahunt*. Habemus iam hinc Leandrum historicum S. Boniti Toletani, non Arvernensis Episcopi, patriâ tamen ex hac urbe quæ Clarus-mons (*Clermont*) hodie audit, in Galliarum regno. Cuius Leandri meminit iterum dicens ^o: *Leander abbas Agalienensis, vir eximius, Toleti floret.*

ⁿ In Chron.
num. 441.
^o Num. 443.

322. Consonat in BONITI re Luitprandus ^p. At hoc novum est & evidens falsitatis & suppositionis horum auctorum, Luitprandi & Iuliani, quod ipsi nobis incauti adversus fesse ipsos exhibent, argumentum. Verè unus fuit Bonitus Arvernensis, isque suæ huius urbis Episcopus; nîique ad aliquem Toletanorum præfulum, quibus idem nomen fuisse dicitur, è miraculosa Deiparae Virginis apparitione, cappæ cœlestis dono pertinet. Gallis quidem constat Bonitum suum Arvernensem antistitem hoc munere ornatum fuisse, cuius natalem xv. die Ianuarii celebrant. Famæ in hoc, & non vanis documentis credunt ^q. Verum est, nunquam in actis ab æquali conscriptis huius rei mentionem haberi, Sed alias refertur. Legerat quidem apud Surium ^r acta prædicta noster planus; cumque ab iis separatam videret apparitionis Marianæ relationem, nempe Vincentii Bel-

^p Ad ann.
DCCCLIX.

^q Collegit au-
tores huius rei
Bollandus *De Aëris SS. tom.*
1. Ianuarii pag.
1069.
^r xv. Ianuarii.

* Lib. 7. Spec. Iovacensis Episcopi ^s testimonio nitentem:
histor. cap. 97. cupidinem usurpandi Arvernensi Ecclesiae,
Toletanæque adscribendi celeberrimum
hoc miraculum facile concepit: futurum
sperans non ægrè se nostratis persuasum,
quod æquivoco nominis, & ipsa si-
bi ambiguitatem quodammodo ingeneran-
te rerum à Bonito gestarum historiâ, ni-
teretur.

323. Bonitum igitur duplicum, Arver-
nensem utrumque civem, sed priorem in
patria Episcopum, alterumque centum qua-
draginta annis eo posteriorem Toletanum
antistitem finxit; Arvernensique spoliato
in possessionem gloriae, quem miraculum
cappæ cælestis exceptori suo pepererat,
Episcopum Toletanum intrusit. At quia in
relatione ipsa de miraculi loco monemur,
Ecclesiâ scilicet S. Michaelis urbis Arver-
nensis in qua apparitio Deiparæ contigit:
neque eo retardatus fuit insignis præstigia-
tor, quin rem posse expedire sibi videret:
scilicet conducto ad Arvernos usque Tole-
tano antistite, ac per biennium in patria
urbe detento: parum quidem animadver-
tens indignum prorsus sic eximio dono at-
que honore cælitus dispensato eum vide-
ri, cui tamdiu derelictæ, fidelium Tole-
tanorum gregis, pabulo eius doctrinæ &
curâ regiminis, tot inter ærumnas discri-
minaque, scandalaque à commissione Sa-
racenorum venientia omnino egentis, nul-
lam noxiæ aut incuriosè administrati mu-
neris Pontificalis conscientiam iniecerat.

324. Planè autem hæc potuit, non o-
mnino infeliciter, attentare impostoris ra-
pacitas; quamquam tota ferè Gallorum de-
re existimatio, Bellovacensis auctoritas,
atque eo adhuc antiquioris Anonymi de
sancto Bonito hymnus à Ioanne Bollando

* In Actis SS. Januarii tomo I. die xv.

adductus ^t, contrà sit. In quo tamen mi-
ferrimè luto hæsit, caudamque ut perdix
solet occultato tantùm capite, omnium
oculis qui aucupio huius generis nugarum
delectantur, discoopertam reliquit, insig-
nis æquivocatio est in laudandis auctorita-
bus vitæ S. Boniti Arvernensis Episcopi
admissa. Ægidium quippe ait & Gallum
hanc scripsisse. Imbibit miser à Galesino

* Die xv. Ianuar. errorem, qui hæc habet ^u: Arvernus S. Boniti Episcopi & Confessoris, cuius vita

virtutum splendore insignis, beatorum pa-
trum Adelphi & Eucherii iussu ab Ægi-
dio & Gallo literarum monumentis consigna-
ta est. Malè quidem is intellecto quod de
Ægidio & Gallo in actis dicitur, in ean-
dem secum erroris foveam sequacem præ-
cipitavit. Non enim ea mens actorum, cùm
de his loquitur, sed hæc potius. Anonymus
actorum Scriptor iussis se in scribenda Bo-

niti vita, Adelphi & Eucherii (aliás Eu-
therii) obsecundare ait, conquerentium
hanc eo iustiùs desiderari, quòd iam lucu-
lento stilo scriptæ ab aliis *Vitæ Elidii &*
Galli, eiusdem sedis Arvernensis Episcopo-
rum, exstant.

325. Verba ipsa præfationis actorum
subiicere res ipsa postulat: quam quidem
Surio invisam, à Galesino visam, sed non
intellectam, Ioannes Bollandus cum actis
ipsis primus edidit ^x: Cùm dies S. Theo-
phaniæ imminaret, & vigilarum iam sole-
mnia celebrarentur, imperio vestro nostræ im-
putatib[us] segnitiae (ita legi velim pro nul-
lius sensus his: imperii vestri nostræ impu-
tantes segnitiae) ô beatissimi PP. Adel-
phi & Euteri, cur beati sacerdotis & con-
fessoris Boniti prætermissa haberentur luce
clariora, cùm antistitum Sedis confessorum
que Elidii (ita, non Ægidii) & Galli lu-
culento sint stilo prolata; & haec dicentes
iussitis, ut quamquam simplici & inculto
sermone, meo eliciam stilo. Videlicet ita cla-
ra sunt, singularem actorum descriptorem
non duos hic loqui, itemque exemplo de-
scriptarum olim à nonnemine Elidii & Gal-
li Episcoporum Arvernensium vitarum,
Adelphium Heteriumque apud hunc ano-
nymum usos, quo stimularent eum ad elu-
cubrandum de Boniti vita: ut qui statim
non agnoscat fateaturque Galesinum deer-
râsse, Prometheusque Toletanum hunc
caligantem viæ ducem incautè secutum fuis-
se, indignus sit adversus quem ratione aga-
mus.

326. Noti enim sunt Arvernenses Epi-
scopi Bonito antiquiores, Illidius (sic vo-
cat) ex Gregorio Turonensi *De vita pa-
trum* cap. secundo. Gallus autem ex eodem
eiusdem operis cap. 6. & *historia Francorum* lib. 4. cap. 5. Qui Gregorius, Elidii
& Galli encomiastes, saeculo sexto vixit.
Tam à vero exorbitat hos Elidium & Gal-
lum octavo salem saeculo quo Bonitus flo-
ruit ^y æquales fuisse, ac vitam eius literis
consignâsse. Hæc sunt procacissimi veræ hi-
storiæ conturbatoris, immo religionis, ad-
versus quam introductor sanctorum suppo-
sitorum graviter peccat, non obscuri con-
temtoris facinora, iustâ potius eorum,
qui eidem religioni tuendæ invigilant, cen-
furâ configenda, quam critico tantum car-
bone notanda naſōve suspendenda.

327. Sed & fictitius ille Haubertus Hi-
spalensis, quem nostra hæc ferax huiusmo-
di suppositionum actas è face sua eduxit,
Heroas quoque aliquot literarum suppo-
sitionis, huic tamen saeculo adscriptos, com-
mendare ausus fuit; è quorum numero
est, quem vellet in chorum Christiano-
rum

* Ubi suprà.

^y Bollandus
videndus in No-
tis ad Boniti vi-
tam die xv. Ja-
nuar. pag. 1069.

rum poetarum intrusum , his verbis , anno DCCCXXI. costus , vel COSTINUS , poeta floret Flaviobrigæ.

328. Ceterum Haubertum percurrens , in quendam incidi ROMANUM Benedictinum , ut aiunt , monachum , quem huic saeculo adiudicari oportebit , si revera is scripsiterit , non vero tantum exscripsiterit , Psalmorum quandam explicationem , quæ in archivio monasterii Æmilianensis , sive S. Æmiliani Benedictinorum , apud nos extare , Gregorius Argaizius eiusdem instituti sodalis auctor est ². Ad cuius operis gothicis literis in pergamenta charta exarati finem ita legi ait : *Explicitus est liber iste à Romano præposito sub era CMXIX. Sed (bone Deus !) quantum sibi visus fuit Argaizius è codice isto profecisse , ut Hauberti sui somnia quæ Luitprandus quoque Iulianusque viderunt , ipse , ut Tertulliani verbo utar , non evacuaret.*

329. Romanus certè hic , si & somnare quoque nobis lubet , Romanus ille erit supremus Ecclesiæ Pontifex , qui post infeliciem Stephani VI. (alias VII.) mortem Romanorum factione adversus Adelbertum Thusciæ Marchionem anno CM. creatus fuit , quatuor mensium Papa. Immo & Luitprandus meminit Marini & Romani Gallæcorum à Papa Ioanne ad Adephonum missorum , ad annum DCCCXCVI. Sed Iulianum audi : *Marinus & Romanus*

^a In Chron. num. 458. ^a natione Gallæci in Hispania , mitiuntur ad Adephonum Legionensem Regem & à Ioanne Papa Romensi venientes Legionem comiter excipiuntur à Rege. Et pau-

^b Num. 460. lò pòst ^b : *Romanus Papa Galliciensis* (ita lego pro Galviensis , quod nihili verbum est ad auctoris propositum) *hispanus , quatuor menses sedet in solio S. Petri ex presbytero Cardinali : qui cum legatus esset in Hispania attulit ex Gallæcia multos equos Gallæcianos ; eosque Papæ Ioanni poscenti obtulit. Eademque vitulâ arantem Haubertum* ^c : *Romanus monachus Æmilianensis Romæ creatus est Cardinalis. Et infrà* ^d : *Romanus monachus Æmilianensis in Gallæcia natus , valde dominus meus , consecratur Papa. Sedet menses quatuor & dies xix.*

^c Ad ann. DCCXCIVIII. ^d Ad ann. GM.

330. Morem nempe gerere auctori & creatori suo Luitprandus Iulianusque debuere. Hieronymum Romanum de la Higuera Toletanum intelligo , qui genus suum antiquis imaginibus ornare fatagebat. Cuius rei firmissimum dat mihi testimonium ipsius quædam in schedis relicta lucubratio quæ in eo tota est , ut in quatuor familiaram quas ille contingebat sanguine , (*Higueras* scilicet , *Romanos* , *Peñas* , & *Cueillares*) origines inquireret. Huius autogra-

phum apud se habet amicus noster D. Josephus Pellizerius , ipsa Hieronymi Romani auctoris manu per libri oram auctum & annotatum , cuius nobis benignè copiam fecit.

331. Rem tamen aliam ageremus , si præter id quod ad Romani Papæ huius notitiam pertinet , refellendis huiuscæ genealogici commentarii nugis ulteriore operam impenderemus. Nempe Baronum legens de Romani & Marini eius , qui Ioannem inter octavum & Adrianum III. sacris Romanis & universi orbis præfuit , Gallestanæ patriæ : nescio quid subdoratus ad Romanorum familiam suam referri aptum , si non hi Pontifices è Gallæcio Italiæ oppido , quod re ipsâ contigisse credendum est , sed è Gallæcia provincia Hispaniæ orti fingerentur : statim quicquid mortalium quibus Romanis nomen fuisset ex utraque orbis Christiani parte , latina græcaque in memoria hominum eslet , Romanorum Toletanorum stirpem augere atque ad ultimam antiquitatem deducere polie sibi persuasit.

332. Ex ungue leonem disce Romanum. Imperatorem Constatinopolitanum , qui nono saeculo vixit , è Gallæcia oriundum fuisse ait , cognominatum *Lecapenum à Lecapeno* municipio , cuius in Hispania inscriptione quadam mentio est ; atque huius Romani filium notum Basiliū ab Stephano fratre fugatum ad nos venisse , dum Ramirus Rex Legionis III. rerum potiretur ; necnon Toleti , sub Maurorum scilicet ditione hærentem , matrimonio sibi in ea urbe , è Gallæcia tamen perductam iunxisse sibi nobilem feminam , unde Toletana effluxerit Romanorum propago. Et tamen è græcis historiis constat Basiliū hunc Romani generis in exilio suo Hispano auctorem , non priusquam à Constantino Porphyrogenetta iussus fuerit castrari , permisum fuisse aliò abire.

333. Huius Romani Lecapeni , ait postea , propinquos fuisse de Romanorum & Marinorum Gallæcorum genere , supradictos Marinum & Romanum Pontifices , quorum posterior Constantinus habuit parentem , Marini fratrem , qui duo Constantinus & Marinus , è Palumbo presbytero nati sunt. Palumbum ergo hunc suspicatur circa annum DCCCXL. Romanum protectum , in aliquo Thusciæ oppido (ad Galleium respicit) mansisse ; ibique Constantinus & Marinum , & ex Constantino Romanum atque alium Marinum natos , cui Romano impositum fuerit familiæ nomen. Atque ideo Panvinius dixerit , Marinum fuisse *Galleiensem Thuscum* , hoc est ,

è Gallæcia oriundum, in Thuscia tamen ortum: quod necessariò credendum esse ait, cùm nullum in Thuscia Gallæciæ nomine fuerit oppidum.

334. Marinorum inde longa deducta serie, ad genus hoc pertinere credit Marinum Gallæciæ XVIII. Iulii, Marinum Cæsareæ Cappadociæ de quo Eusebius lib. 7. cap. 13. Marinum in Scythia v. Augusti, & alium in Africa x. eiusdem mensis; alium item Anazarbensem VIII. Augusti; necnon Marinum Leonis sodalem, aliumque Alverniæ XXV. Ianuarii, alium Romæ XXVI. Decembris, omnes martyres. Præterea & Marinum Mathematicum, Marinumque tempore Valeriani & Gallieni, & alium Iustiniani tempore, præfectos; tandemque Marinum I. Papam, cum Romano, eius ex fratre nepote; atque item Marinum secundum, Romani fratrem germanum, qui & ipse anno CMXLIII. ad sumnum Ecclesiæ Pontificatum ascendit, ex eodem Gallæco sanguine, Romanorumque ac Marinorum familiis fuisse affirmat. Vide hominis facilitatem, qui vel quod pueri sciunt, ipse nescit, Marinum nempe & Romanum propria virorum nomina esse, non autem familiarum cognomina; nec maiorem inter omnes, qui Ioannis aut Petri nomine vocantur quam inter Marinos & Romanos cognationem debere considerari: quod multis comprobare exemplis fuperedemus.

335. Planè ex *Galleſio*, quæ olim Falisca, & Faliscorum fuit metropolis in Thusciæ partibus ad Tiberim sita urbe, hodie *Galeſe*, quæ Ducatus familæ Altæpſiorum titulus est, utrumque oriundum fuisse Papam communis est traditio. Cuius rei testis ex eodem oppido clarus sacerdote superiore vir Antonius Massa *De origine & rebus Faliscorum* eruditus auctor, in fine libri; nec aliud significare Onuphrius voluit, quum *Galleſiem Thuscum* vocavit Marinum; & Baronius, quum hunc *Galleſio* oppido oriundum^e, Romanum verò patriâ *Galeſianum*^f appellat (1). Marinum autem II. Romanum patriâ fuisse refert. Nec prætereundum est, quòd Raphael Vologranus^g Marinum I. nullum agnoscit, nec Marinum secundum, uti neque Platina; sed hos duos Martinum II. ac III. vocant. Quorum priorem uterque Gallum, posteriorem Romanum patriâ, atque ex eadem hac urbe Romanum fuisse scribunt.

^e Tom. 10. ad ann. DCCCLXXXII. n. 11.

^f Tom. 10. ad ann. CM. n. 8.

^g Lib. 22. *Anthropologie*.

(1) Est & in Calabria Galæſus fluvius qui Tarentinum agrum irrigat, & pro Tarento urbe usurpari solet. Horat. *II. Carm. Od. VI.*

Dulce pellitis ovibus Galeſi Flumen.

336. De Romano Lecapeno Imperatore Gallæco nonnihil dicemus, eiusque filio Basilio. Romani Imperatoris patriam subticuere græci auctores, non verò Luitprandus verus ille, cuius existat opus *De Rebus Imperatorum & Regum* sui temporis. Hic enim lib. 3. cap. 9. humili profapia Romanum, ex Armeniorum gente oriundum fuisse refert. Nec Lecapenus fuit, ut ad Lecapense pertinere possit Gallæciæ municipium, sed *Lecapenus* cognomento: quod græcè à verbo λακεῖν quod *jonare*, *reſonare*, aut *loqui*; & ἀπαντής nomine, quod *immitem*, *sævum*, *inhumanum* significat, formatum videtur, ut complexum hoc λακαπηνός, *duriter* aut *horrifone* *loquentem* sonet.

337. De castratione Basiliī hæc Zonas de Constantino Porphyrogenneta loquens^h: *Filium autem Imperoris Stephani Romanum iuniorem, itemque Romani senioris filium Basiliū ex ancilla procreatū, castravit.* Cedrenus itemⁱ: *Romanum Stephani filium castravit, eum qui postea Augustifer factus est, itemque Basiliū Romano seni è serva natum.* Ioannes Curopalates: *Exsecuit Romanum Stephani filium qui postea Sebastophorus fuit, itemque Basiliū è serva natum Romano seni.* Tribus hisce græcis historicis testibus de Basiliī huius Magni Romanorum Toletanorum propagatoris conditione præstaturum fidem speramus lectorem, potius quam Romano Higueræ: qui apud Onuphrium lecto, inter Romani Imperatoris filios, Basiliī nomine, hunc statim absque alio examine aptum natum existimavit, quem generis sui auctorem confingeret: tyranni nempe filium, atque è serva natum, &c, quod portentum magnum continet, virilibus exceptum. Sed nugarum satis. Occasione tamen hæc dicta funto Romani Præpositi, à quo scriptus aut exscriptus liber *Explicationis Psalmorum*, in archivo monasterii Amilianensis asservatum (2).

338. Inter falsò dictos Scriptores & huic sacerdote imputatos, duos ponimus Sebastianos Episcopos Salmantenses: priorem eum qui vulgo inscribitur auctor Chronicus, quod revera est Alphonsi Magni, ut suprà diximus^k: posteriorem alium qui non rectè dicitur historiam scripsisse Ramiri Regis II. Profluit æquivocatio hæc à Prudentio Sandovalio, qui in libro *Foundationum monasteriorum ordinis S. Benedicti in Hispania*^l, verba quædam in medium af-

(2) Quicquid ubique mendaciorum fuit ant nunc est dixeris in hanc quasi sentinam confluxisse. Verum eiusmodi non sunt, in quibus tantum boni contereretur otii.

^h Tomo 3. pag. 155.

ⁱ Pag. 524.

^k Huius libri cap. 10.

^l In monasterio S. Amilia ni fol. 54. §. 26.

affert è ms. historia, quam vulgus Sebastiano adiudicat Episcopo Salmanticensi, quæ quidem narrationem continet memorialis Ranimiri II. iuxta Septimancam urbem reportatae à Mauris victoriæ. Qui Sebastianus ab eo diversus necessariò fuerit, cui falsò imputatur Chronicon Alfonsi Magni; hic enim anno Christiano DCCCXCVIII. iam obierat. Fredesindus enim legitur hoc anno in publico instrumento quodam istius Ecclesiæ Episcopus; cùm Sebastianum alterum, de quo nunc loquimur, non ante annum CMLXXXV. vitâ functum, ex aliis antiquis monumentis Prudentius ipse Sandovalius comprobet. Quem tamen ut evincat historiæ huius Ranimiri auctorem, vitam ei plusquam centum annorum adscribere cogitur. Et hunc eius errorem fecutus est in historia Salmantinæ urbis lib. 2. cap. 3. Ægidius Gundisalvi Davila. Sed cùm hæc ipsa ab utroque oblata verba de proelio illo Septimancensi concepta, in Chronico Sampiri Asturicensis Episcopi, qui res gestas Ranimiri huius II. Chronico isto comprehendit, hodie legamus: omnino dicendum est Prudentium Sandovalium nondum hocce Sampiri Chronicum, quod cum aliis postea edidit, tunc temporis attentè legisse, cum revera eius in *Fundatione S. Benedicti de Sahagun* §. 11. mentionem faciat.

C A P U T XIV.

De Scriptoribus decimi saeculi. RAGUEL presbyter martyris Pelagii historicus: quod & praestitit Rosvitha virgo Saxonica. PETRUS DE MONSONCIO Compostellanus Episcopus an auctor orationis Salve Regina. Imbecillibus argumentis id contendere D. Laurentium Ramireziū à Prato. S. Bernardus adiunxit: ò clemens, ò pia &c. d. PETRUS GRAÑON monachus S. Æmiliani. SALVUS abbas Albeldensis.

339. **I**LLUSTRE fecere hoc decimum saeculum non tam victoriæ plures aperto campo Saracenis ereptæ, quam Cordubensis triumphus almi pueri Pelagii martyris sub Abderraghmane Rege die Dominica sexto Cal. Iulias erae CMLXIII. qui annus est Christianus vicesimus quintus supra nongentesimum, reportatus. Ermoigii Tudensis in Gallacia Episcopi ne-

(1) Ita omnino apud Nostrum. Luxatus dubio procul hic locus est, nec tutò restituendus absque alicuius veteris codicis auxilio, qui nunc ad manum non suppetit. Coniicerem in altero è locis quibus in eo tò *corpus* legitur, substitui debere tò *cor.*

(2) Utrumque hunc codicem Toleti, atque apud

pos hic, pessimo secundum saeculi prudenter consilio, sed caligante hac ad maioris luminis divinæ providentiæ conspectum obses relictus fuit puer decem natus annos in Cordubensi urbe loco Ermoigii, iam captus olim in proelio, quo cum eodem Abderraghmane duo Reges, Legionis scilicet Ordonius II. Alfonsi Magni, Garsiasque Pampilonis Sancii filii, iuxta *Iuncarias*^m infeliciter proeliaverunt. Post triennium autem ærumnarum & carceris invitatus à Saraceno Rege blanditiis, & spe temporalem vitam prosperrimè transfigendi, si nuntium veræ Fidei remittere vellet, Pelagius sàvè blandientes assultus eâ constantiâ repulit, ut paulò post ab effato Rege membratim discerpi, atque in flumen proiici iussus fuerit.

^m Junquera
vulgò.

340. Martyrium hoc descripsit RAGUEL presbyter, fortè Cordubensis, qui ab iis, quorum in carcere sodalis martyr fuerat ea se quæ narrat audivisse innuere videatur. Accedit alia causa scriptum hoc & Scriptorem huic ætati accensendi: quod scilicet is referat *corpus* (1) martyris, quo tempore literis hæc mandabat, in Ecclesia S. Genesii, *corpus* autem in S. Cypriani eiusdem Cordubensis urbis requiescere. Quæ ante annum huius saeculi sexagesimum sextum, Ranimiri III. primumⁿ, à quo receptum fuit à Cordubensis Regis manu venerabile corpus, scribi debuere.

ⁿ Morales lib.
16. cap. 31. ex
Sapiro Asturi-
ensi Episc. in
Ranimiro III.

341. Habetur relatio hæc Raguelis in codice membranaceo ante sexcentos, ut creditur, annos scripto, qui olim S. Petri Caradinensis monasterii fuit, nunc vero in regia Laurentina bibliotheca asservatur, eò ab Ambrosio Morali translatus. Qui & in Smaragdino, sic vocato, Toletanæ Ecclesiæ Sanctorali, atque in alio Tudensis Ecclesiæ, eandem se vidisse ait^o, dum venerandum hoc antiquitatis monumentum unà cum S. martyris Eulogii operibus in publicum primus proferret. Auctor quidem nusquam sese in contextu prodit; in eo tamen, quem diximus, Caradinensi codice affixa libri oræ hac nota: *Raguel presbyter doct̄or fuit huius Passionis Cordubensis*, affatim indicatus. Cuius quidem notulae antiquitatem, tum scripturæ forma, tum quod pro auctore seu Scriptore, doct̄or fit extra usum latinitatis positum, confirmat (2).

^o In præfatio-
ne ad hanc vi-
tam, unà cum
S. Eulogii ope-
ribus, & Hisp.
illust. tomo 4.
pag. 247. & lib.
16. Hisp. c. 5.

Ttt 2

Sed

Regium Sancti Laurentii cœnobium olim me vidisse memini. Escorialensis exeunte saeculo X. aut sub initium sequentis exaratus videtur, exstatque *Lit. b. Plut. I. num. 4.* hoc titulo: *Passionarium pervetus olim Monasterii Sandi Petri de Cardena*; & in eo inter alias Sanctorum Passiones num. XXIX. legitur: *Vita vel Passio Sandi Pelagii Martyris qui*
paf-

342. Sed invicti martyris encomiasten alium , peregrinum licet , huc advertere non extra lineam erit saltare. Rosvitham sive Rosvidam intelligimus , è Saxonia clarissimam virginem , in Candersheimensi , alias Gandeshemensi non longè ab *Hilleshheim* , coenobio Deo sacram , quæ martyris almi agonem eleganti carmine circa hæc ipsa tempora comprehendit : docens se ab iis , qui affuissent , ea quæ in versus fideliter coniecerat , didicisse. Huius clarissimæ feminæ omnia opera Conradus Celtes edi curavit Noribergæ anno MDI. scilicet *Ottonis Imperatoris Panegyricum* , quem & in quodam *Germanicarum rerum volumine* Iusti Reuberi curâ edito habemus: *De laudibus Deiparæ Virginis* , & de aliis sanctis , atque inter alia Pelagii nostri Passionem. Meminit Vossius *De Hist. latinis lib. 2. cap. 41.* post Trithemium in catalogo.

343. Ranimirus II. Rex Legionis anno huius saeculi tricesimo quarto insignem à Mauris & Abderraghmane Cordubæ Rege victoriam reportavit : cui quidem prope Septimancense oppidum ad Durium amnem situm commisso proelio interfuisse dicitur , atque eiusdem Ranimiri res gestas descriptisse , SEBASTIANUS Salmanticensis Episcopus , alter huius nominis , ex Bene-

dictino monacho & S. Æmiliani cucullati abbate post memoratum proelium renuntiatus. Huius verba vulgaria facta ex hac *Ranimiri rerum historia* Ægidius adducit Gundalvi Davila in *Theatro Salmantine Ecclæ*^P , quam nusquam vidimus (1). Ægidius verò Prudentio utitur Sandovalio in hoc afferendo Episcopo : quem propè centenarium obiisse anno CMLXXXV. diversumque esse , ac recentiorem Sebastiano altero , cui adiudicari falsò consuevit breve Chronicon Alphonsi Regis III. Magni (2).

344. Regnante in Legionensi nostro reno Veremundo (vulgaris *Bermudo* appellat) secundo , Ordonii tertii filio , claruit & Compostellæ factus fuit Episcopus , sanctus vir PETRUS , Martini filius , cognomento DE MONSORO , alias DE MONSONCIO , cuius hæc habetur mentio in *Historia Compostellana* adhuc ms. sive eius tertia parte , cuius Girardus quidam auctor fuit. Qui Bermundus (ait^q de Rege eius nominis quem nuper laudavimus) magnorum consilio accepto , predictum Pelagium (Compostellæ Episcopum) à Sede proiecit , & loco ipsius Petrum cuiusdam Martini filium , monasterii Monsonci sapientem monachum , Ante-altares archistarri abbatem venerabilem , à cunctis senioribus eligi decimum Episcopum , &

Pag. 233.

^q Apud Ramirezum in Notis ad Lutprandum ann. CMLX. n. 364. pag. 453. Antwerp. edit.

passus est Cordoua civitate sub Abderrahman Rege die VI. Kalendas::: Et in margine manu antiqua & fere codici coæva: Raguel Presbyter docto fuit huius passionis cordobensis.

(1) Ægidii verba hæc sunt: *Quando se dió esta batalla (agit de Septimancensi prelio) no era Obispo , sino Abad Sebastiano. Frai Prudencio Sandoval dice que murió de casi cien años; y el ultimo que da de memorias suyas es el de DCCCLXXXV. &c. Theatr. Eccl. Salm. in Sebastiano II. pag. 233.*

(2) Huc referri debere existimo , id est ad saeculi X. initium , indicatos Nostro Ascaricum incertæ Sedis Episcopum , & Tuseredum Dei famulum: quorum prioris exstat Epistola , seu potius ad Tuseredum consultatio : *De modo resurrectionis Sandorum qui dormierant , Christo scilicet à mortuis resurgentे* ; posterioris autem egregium ad Ascaricum responsum de eodem argumento in XI. articulos seu capita discretum. Servatur utrumque in Regia Escurialensi Bibliotheca in Isidori Etymologiarum codice Era MLXXXV. sive anno Christi XLVII. exarato *Digramm.* & *Plut. I. n. 3.* Ac de Ascarico eiusque ad Tuseredum Epistola nonnulla restulimus in Isidoro , cum de huius libello *De ortu & obitu Patrum* ageremus , scilicet *Lib. V. c. IV. n. 114.* tantumque supereft addendum , præter duos qui eo loco memorantur Ascaricos longe nostro antiquiores , tertium exstare inter Monachos qui Sabarici Abbatis regulæ in eiusdem Regiae Bibliotheca saeculi X. codice *Lit. A. Plut. I. n. 13.* adservatae , quade nos suprà *Lib. V. cap. V. num. 267.* egimus , subscriptibunt : qui forsan hic de quo agimus fuerit , è coenobio ad Episcopale munus

promotus. Concordant enim Sabarici & Ascarici , atque utriusque codicis ætas. De Tuseredo vero iuvat , XI. eius responsi rubricas , omnino ut in Escurialensi codice exstant sistere , nimirum:

I. Quod ante adventum Mediatoris Dei & hominis omnes & boni & mali ad inferni claustra descenderint.

II. Quod bonorum animæ quamvis ad inferna descenderint. pœnas non luebant.

III. Quod electorum animas solummodo dominus ab inferni claustra eruit ! non reproborum.

IV. Quod Sandi qui cum Christo surrexerunt gloriofa id est spiritualia percepti sunt corpora. qualia nos excepturos in futura resurrectione expedamus.

V. Quia glorificata illorum sanctorum de quos agimus surrexerunt corpora.

VI. Quia Iherusalem uvi vi si sunt ! celestem illum deuemus intelligere.

VII. Item de eadem Iherusalem ! ut utramque intellegamus celestem atque terrenam.

VIII. Quod non omnes sancti quos ab inferni claustra eruit Christus in carne surrexerunt. sed ut sanctum ayt euangelium. multi.

IX. De eo quod in apocalypsim dicitur. hæc resurrectione prima. & cetera.

X. De eo quod euangelium ayt ! Nemo ascendit in cælum ! nisi qui descendite cælo. filius hominis.

XI. De gloriofa uirgine maria quod nulla storia eam doceat passione aut qualibet morte multari. Laudat in hac Epistola Juliani , non Pomerii , aut Pemerii , sed Toletani Librum Anticeiménōn , quem locum supra pro Juliano adduximus.

consecrari praecepit. Paulò tamen aliter in versione huiusmet historiæ Compostellanæ vulgaris Gallæciæ lingua, quam penes se habuit D. Thomas Tamaius de Vargas Philippi IV. chronographus, ut ipse refert, verbis adductis in Notis ad Luitprandi Chronicon¹, ubi appellatur, *D. Petro Martiz de Monzoro monge muy sabidor, y de boa vida, que era abbad de S. Payo* (1).

345. Hunc Petrum Compostellanum antistitem, vel Monsoncium, vel Monforium, in quo malè concordant nostri auctores²; eundemque cum eo, quem multis virtutibus & miraculis clarum decima Septembris die Martyrologia exceperunt, Usuardi nempe, & Romanum Baronii, auctorem fuisse vulgaris at suavissimæ ad Mariam Virginem Deiparam directæ orationis, sive antiphona *Salve Regina*, nescio unde docti, alias docuere

Claudius de Rota³, Antonius Demochacha

⁴ Lib. 4. *De res*⁴, & his antiquior Guilielmus Duran-
Instit. Christ. Relig.

⁵ In Rationa- li divinor. of- ficiorum lib. 4. cap. 22.

⁶ Magrus in Notitia voca- bolorum Ec- clesiast. Verbo *ab Apostolis compositus, translatus est de græ- Salve Regina. co in latinum à sanctissimo viro Petro Epi- Cardin. Bona scopo Compostellano. Cui tamen enuntiato De divina Psalmodia c. 16. in fine post dit, complexum illud mater misericordia, Trithemium *De pro matre misericordi positum: quæ substans vir. illus. ord. tivi nominis gignendi casus pro adiectivo Ben. lib. 2. usurpatio, cùm Hebræorum & Græcorum cap. 84.**

⁷ In Chron. num. 510.

⁸ Agid. Gon- zalez Davila in Theatro Eccle- siæ Compostel- lanæ tom. 3. Theatri Eccles. Hispaniæ pag. 38.

346. Nec validius hoc est alterum Ramirezzii argumentum pro Pseudo-Juliani vanitate. Bernardum ait Toletanum Archiepiscopum, quem auctorem existimat quatuor Sermonum super *Salve Regina* sancto Bernardo attributorum, seorsum tamen

(1) Historiam Compostellanam in sciniis Eruditorum adhuc latentem integrum vulgavit Cl. Florezius T. XX. à pag. 1. in qua adductum à Nostro locum: *Qui Beremundus magnorum consilio &c. frustra quæsivi. Hæc tantum habentur de Pelagio Compostellano Lib. I. c. 2. pag. 13. n. 7. Pelagius autem filius Comitis Rudericii Velasqui, & post Sisnandum dignitatem huius Pontificatus sacerulari potentia suscipiens, nec suscepit honoris curam gesit: ::: unde Divina dispensatione Ecclesiam iniuste ab eo diutius nolente occupari, à Domino Rege Ve-*

inter eius opera, utpote aliis Bernardi, à Gillotio Parisiis editorum: Apostolicam huius cantici originem agnovisse, dum ita loquitur: *Dulce canticum ac nobilissimum melos, quod in honorem S. Mariæ quater in anno ordo noster devotissime concinit, ad devotionem nostram discutiendam, fratres assumimus; quia speciali dulcedine multa refectum masticatione continua repetimus. Nam à summis labiis canticum illud effusum venit. Habet enim fundamentum. Fundamentum eius in montibus sanctis. Fundamentum eius in terra dulcedinis suavitatis est. Et ubi hæc, nisi in montibus sanctis! hoc est, in montibus nostris, à sanctis compositum, à sanctis institutum dignè etiam frequentabitur à sanctis. Hæc Bernardus.*

347. Nihil apertius dici potuit. Nempe hanc orationem, sive canticum, non à summis labiis precantium effundi (quare corrigenda illa sunt: *nam non à summis labiis &c. pro eo quod editur: nam à summis labiis*), sed fundamentum habere in montibus sanctis, hoc est in interiori dulcedine, sive in montibus nostris dulcedine perfusis. Quod quidem à sanctis, hoc est à iustis viris compositum (quales illi sint) à iustis etiam viris frequentari, hoc est monachis ad quos loquitur, decet. Frustrè ergo Ramirezius *de montibus sanctis*, idest Apostolis, plura hic coacervavit, vim etiam verbis inferens, & pro *in montibus nostris*, subrogari debere *in montibus nostris* existimans; nec, quod de sanctis dicitur ad Hermannum Contractum, similesve alios; sed ad Apostolos tantum pertinere contendens, verè ut à cæco ductus ipse in foveam caderet: quæ de viro eruditissimo, sed his partibus nimium addicto, sine ullo animi livore, sed ob unum veritatis studium, dicta sunt.

348. Adiungo libens: si canticum hocce Apostolicum opus credidisset S. Bernardus, vix ausus fuisset ea verba: *O clemens, o pia, o dulcis Maria adiungere: quod ab eo factum in Spirensi Ecclesia, cùm Spirenses clerici hanc antiphonam coram eo, Apostolico tunc temporis ad Germanos legato, decantarent, Guilielmus Eisengreinius in Chronicō refert Spirensi. Eodem fe-*

remudo expulsus est. Num. 8. In cuius equidem honorem Petrus de Mosontio videlicet Abbas de Antealtaria Divinæ Providentiae gratiâ subrogatus &c. Et post pauca: Rex igitur (Veremundus) superni amoris stimulo excitatus in hanc urbem (Iram) curiosâ intentione venit, & huius Apostoli Ecclesiam quam dirutam invenit, cum eodem Episcopo Domino Petro, Deo adiuvante restauavit. Post restaurationem consecrata equidem Ecclesiæ Petrus idem Episcopus obdormivit in Domino.

ferè respectu ausus est hucusque nemo Dominicæ orationi quicquam vel pio conatu superstruere , aut in Symbolo Apostolorum nisi in confessu Nicæno totius Ecclesiæ pro rei necessitate quædam extensiùs exponere.

349. Neque opposas , quòd Salutatio ni angelicæ quam vocant , Ecclesia addiderit colophonem illum : *Sancta Maria, mater Dei* , &c. Ecclesia enim , sive aliquis , quem postea secuta est Ecclesiæ approbatio , ut gratissima & convenientissima oratione Mariam Deiparam precaretur angeli Gabrielis & Elisabethæ sacris verbis quibus olim eandem Dei matrem salutavere in unum compactis , subiecit precandi formam ; ut non solùm salutationem & laudes , sed cum iis opem eius apud Deum atque intercessionem invocaret. Quod nequit de oratione *Salve Regina* dici ; quippe quæ absque conclusione illa invocatoria à S. Bernardo adiuncta , salutationem laudesque divæ matris , tandemque auxilii eius atque intercessionis flagitationem contineat. Hæc dicimus propositum nostrum sequentes removendi è medio præiudicia omnia , quæ à Pseudo-Chronicis fculneis veræ historiæ nostræ fieri possunt. Nam quin , hoc pseudo-auctore è medio sublatto , adhæreamus interim eorum sententiæ qui Petro nostro hanc laudem tribuunt (quod Ioannes Tamaius facit in Martyrologio x. die Septembri) nihil moramur. De eodem Compostellano Episcopo Petro locutus , ac intelligendus mihi esse videtur Iacobus Philippus Bergomensis , impropprio quamvis loco , nempe ad annum MCXX. *Supplementi* sui Chronicorum , & sub Callisto II. Papa , huius mentione habita ; huc enim pertinere credimus , quod nonnulla eum in laudem B. Mariæ Virginis compo- fuisse adiunxerit : quod iterum infrà notabimus.

350. Ante annum millesimum aut circiter , dominus PETRUS DE GRAÑON cœnobita erat in S. Æmiliani ut vocant mona-

^b Morales lib. 17. cap. 36.
sterio , quo tempore Castellæ præerat ^b Comes dominus Garsias Ferdinandi , aut eius filius dominus Sancius ; Legionensisibus autem Alphonsum V. Veremundi II. filius. Reliquisse hunc Petrum in eo monasterio nuntiatum nobis fuit volumina duo , *Leges Gothorum* & *Regum* inscripta , quorum prius LXIII. posterius verò LXVII. capitibus absolvitur. In principio *elogium* posuit auctor *legum* XII. *Tabularum* , quas

(1) Exstat totidem verbis in Æmilianensi Conciliorum codice Era MXXXII. sive Christi anno CMXCIV. exarato , fol. 347. pag. 2. Cave autem ne hunc Salvum Albeldensem seu Albaldensem cum Salvio Albieni Episcopo confundas. Exstat huius Sal-

omnes carmine latino comprehendit ; dein de Imperatorum Romanorum , tandemque Gothorum Regum leges , quod *Forum iudicum* vulgo appellant adiecit. Codex prænimia vetustate aliquod iam foliis non legitur : quod iniuria temporis malum antiquis libris inferre solet. Habemus id totum ex relationibus ad nos missis ab eodem monasterio.

351. Huius quoque sæculi pars fuit , neque illaudabilis , SALVUS abbas Albedensis monasterii : cuius breve elogium , unà cum Ecclesiasticorum Scriptorum collectoribus , ad calcem Ildephonsi & Iuliani editum legitur ^c. Quod hic transcribemus , addere contenti quæ ultrà dicere habebimus.

352. *Vita Salvi abbatis Alveldensis* , alias ^d *Albaldensis* , incerto auctore.

Salvus abbas Albaldensis monasterii , vir lingua nitidus , & scientiâ eruditus , elegans sententiis , ornatus verbis , scriptis sacris virginibus regularem libellum , & eloquio nitidum , & rei veritate perspicuum. Cuius oratio nempe in hymnis , orationibus , versibus , ac missis , quas illustri ipse sermone composuit , plurimam cordis compunctionem , & magnam suaviloquentiam legentibus audientibusque tribuit. Fuit namque corpore tenuis , parvus robore , sed validè fervescens spiritus virtute. O quanta illius ex ore dulciora super melle manabant verba , cor hominis quasi vina lœtificantia ! Obiit temporibus Garzeani Christianissimi Regis & Theodemiri Pontificis , IV. idus Februarii , erâ millesimâ ^e , sanâ doctrinâ præstantior cunctis , & copiosior operibus caritatis. Ac sic in prædicto cœnobia iuxta basilicam S. Martini Episcopi & Confessoris Christi est tumulatus forte sepulcrali. Ad cuius pedes discipulus Velasco Episcopus quiescit in pace. Hucusque vita , sive elogium Salvi (1).

353. Albelda locus est à Lucroniensi urbe duabus leucis distans , ubi monasterium S. Martino Turonensi Episcopo dicatum Sancius Rex Navarræ Abarca datus anno CMXX. construxit ^f. *Albaida* dictum olim à Mauris , scilicet à Muza fundatore oppidum , ait Sebastianus Salmanicensis Episcopus , sive is Alfonsum Magnus Oveti Rex fuerit , in Chronicô , de qua re locuti sumus in libri secundi cap. 3. ubi

vii mentio in Escorialensi sæculi XIII. codice *Lit. r. Plut. II* n. 7. cuius fini subditur *Legendarium de Sandis* , & in eo post Sanctum Maurilionem Episcopum Andegavensem Idibus Septembri legitur : *Natale Sancti Salvii Episcopi Albienis & Confessoris*.

^c In editione Mirai pag. 102.
& in editione Conciliorum Hispaniae Loa-
fæ pag. 774.
^d Deest hoc in editione Loaiae.

^e Anno
CMLXII.

^f Iepestom. 4.
Annal. S. Be-
ned. ann. CMXX.
Morales lib. 15.
cap. 49.

ubi de Gregorii Bætici Pseudo-Martyrologio egimus. Dulcidius, sive alias in Chronico à Pellizerio edito, *Albailda* vocat: unde non ex nihilo est, quod ita conceptum loci nomen hoc in elogio Salvi legamus.

354. Obiisse hunc erâ millesimâ, vel anno Christiano CMLXII. Garseani huiusmet Abarcæ ac Theudemiri Pontificis temporibus, confirmat egregiè instrumentum quoddam illius ævi ex archivio Abbatiae S. Prudentii Albeldæ proximæ habitum, quod Antonius de Iepes in *Annalium ordinis* sui *Benedictini* tomo 5. edidit^g, in qua hæc leguntur: *Item quia hæc nostra traditio, quæ facta est erâ nongentesimâ octogesimâ octavâ* (hic est annus CML.) *regni glorioſi principis Garsiani, & Tute Reginæ eiusdem genitricis, fancienda erat testibus veridicis: tunc adfuerunt in margine fluminis Iberi &c. venientes, idest Tudemirus Nagèrensis Episcopus, Dulquitus Albeldensis abbas, Didacus Siliensis abbas, Munio de sancta Columba abbas, Stephanus Dercensis abbas de S. Æmiliano, Belasco Cironensis abbas, &c.*

355. Ubi duodecimo ante Salvi obitum anno, Garsiani Regis Sancii, cognomento, *Abarcæ*, filii regnum, & Theudemiri, sive Tudomiri Pontificatum (scilicet Naxarensem) quorum duorum vitæ meminit auctor, literis videmus consignata. Velasco Episcopus, qui ad pedes Salvi tumulatus dicitur, fortè ille est Cironensis abbas^h, cuius mentio fit in eodem instrumento, ad Episcopalem dignitatem alicubi exaltatus. Sed Aibeldensem hunc fuisse Episcopum, Salvique vitæ auctorem, credat qui Pseudo-Luitprando velit credereⁱ, apud quem ita legimus: *Velas-cus Episcopus Albeldensis scripsit vitam Salbi* (potius Salvi) *abbatis Albeldensis, eius discipulus, ad cuius pedes iacet: verbis ab eodem Salvi elogio desumptis: quæ quidem præsumsisse Velasco ipse, dum adhuc viveret, elogioque finem imponeret sepulturæ loci, quam elegisset memor, finigatur. Nunc iam de Salvi operibus.*

356. *Regularis libellus* pro sanctis virginibus sive ad eas directus, ante alia producitur. Ms. exstat alicubi. Vedit enim aut novit exstare in codice quodam huius notæ Philippus Labbeus. Meminit enim in *Novæ bibliothecæ librorum* mss. parte I.^j & huius ei affixa inscriptionis: *Sancti Sal-*

vi abbatis Albeldensis Regularis libellus virginibus inclusis, capitibus LXXVIII. cum præfatione ad sororem. Vidimus quidem nos in quodam exemplo huius *Novæ bibliothecæ* hanc notulam his verbis affixam à docto viro Carolo Morono Barberinæ ditissimæ bibliothecæ præfecto: *Eft B. Ælredi.* Vereor tamen id minùs rectè dici; cùm opera omnia divi Ælredi Rhievallenſis in Anglia Cisterciensium abbatis à Richardo Gibbono Societatis Iesu ex vetustis mss. codicibus primùm collecta, Parisisque anno MDCLIV. edita, in manibus omnium sint. Certè Ioannes Balæus in *Bibliotheca Scriptorum Britannicæ*, alia inter invisa Gibbono, *De institutione inclusarum librum unum*, qui incipit: *Iam pluribus annis exigis à me, Ælredo tribuit: quo respicere Moronus potuit (1).* Sed cùm constet ex eius vita Salvum nostrum hunc volvisse lapidem, librique manu exarati pro eo sint, Balæum deferere, aliás fidei lubricæ auctorem, aut de alio Ælredi eiusdem argimenti opere interpretari, non temerè possumus.

357. *Hymni, orationes, versus, & Missæ* sequuntur magna stili dulcedine & efficaciam ad concitandos ad compunctionem legendum animos: quorum nihil ad nos pervenit.

C A P U T X V.

De commentitiis sæculi huius decimi Scriptoribus, IOANNE SERVO-DEI & BLASIO, præfutibus Toletanis. Pseudo-Luitprandi ridiculus lapsus in Ambrosii Moralis capiendo sensu. Eugeniae martyris Cordubensis epitaphium.

De BLASIO altero Toletano Episcopo, & eius quadam epistola.

358. In huius quoque sæculi Scriptorum ordinem irrupere malis quorundam artibus tres Toletani antistes, IOANNES SERVUS-DEI primus, BLASIUS, & IOANNES alter SERVUS-DEI & ipse appellatus; necnon LUITPRANDUS Ticinensis diaconus, & HAUBERTUS Hispalensis monachus: de quibus omnibus, præsertim duobus posterioribus (quod maximè oportet) distinguere atque accuratè tractabimus. Bonito præfuli Toletano diem suum anno CMII. obeunti successorem datum eius archidiaconum IOANNEM SERVUM-DEI, opere & nomine talem, prodit Luitprandus^m (2). Adiungitque librum scripsisse eum *quod Filius Dei Christus vidi in celo faciem Patris.* Nos nihil hodie credimus.

Ad
m Ad annum
CMII.

(1) Thomas item Tanners *Biblioth. Britanno-Hibern.* Londini MDCCXLVIII. in Præf. pag. XXVI. & seq. Adelredo Rievallenſi Abbati anno MCLX. mortuo opus ascribit: *De institutis Inclusarum,* eodem atque apud Nostrum initio: *Iam pluribus &c.*

(2) In Catalogo Æmilianensi Toletanorum Præfulum fol. 36o. pag. 2. Bonito qui penultimus est succedit Ioannes, cui subdita est hæc nota: *Era DCCCCXCIV. obiit.*

^a Scripturatio.

^b Hodie S. Andres de Ci-
rueña prope Naxaram.

ⁱ In Chronicis
fine ann. CMLX.

^k Ita legen-
dum pro Alvel-
densis.

^l Pag. 35.

359. Ad BLASIUM Toletanum quod attinet, in supposititiis eidem Luitprando ascriptis *Adversariis* num. 39. hæc de eo leguntur: *In tabulario S. Iustæ reperi carmen hoc compositum à domino Blasio Toletano Pontifice, præstantissimo illius saeculi poeta, quod iis addam:*

Eugenia hoc posita est tumulo celeberrima virgo,

Sanguine quæ Christi est testificata Fidem. & post xxii. distichorum carmen, quod Eugeniam Pelagiique martyrum Cordubensis laudes personat, alia hæc pro colophone subnectit: *Obiit sanctissima virgo & martyr Eugenia VII. Cal. Aprilis, feria IV. hebdomadæ dictæ in Passione: quam post duos annos assequitur sanctissimus iuvenis Pelagius, ut creditur, natione Gallæcus, qui ducem & magistrum habuit ad martyrium sanctissimam Eugeniam erâ CMLXI. anno XII. Abderramenis huius nominis quarti, dicti cognomento Almanzoris, hegirâ verò CCCXII. Sævissimus fuit hic Imperator, & multas in Christianos edidit strages, ac Fidei Christianæ fuit hostis infenissimus. Sunt qui credant tum occisam Toleti Mariam Servam-dei.*

360. Sed, ut quicquid huc pertinet simul in conspectum demus lectoribus veritatis amantibus, muniverat auctor ad tricesimum nonum hoc *Adversarium* viam *Adversario* proximè præcedenti, cuius tenorem subiicimus: *Ætate parentum meorum anno Domini CMXXIII. Martii xxvi. passa est martyrium virgo sanctissima Eugenia, filia Christianorum Muzarabum, in municipio Uticensi, quod in conventu Cordubensi vocârunt Marmoleios, iussu Regis & Miramelinii Abderramenis ferissimi tyranni, Fidei Christianæ causâ; & post carcerales & supplicia datis cervicibus martyr effœcta est Cordubæ sub Blasio vel Basilio Toletano Pontifice. Martyr est honorificè sepulta cum versibus acrostichis in marmore cælatis, & mirificè culta est, & etiam in Oveto, Toleti, & in Gallacia celebratur. Huius sanctissimæ virginis & martyris hispanæ reliquæ delatae sunt ad varias Hispaniarum partes, ubi conditæ sunt illi Ecclesiæ. Hactenus ille.*

361. Pars hæc vera sunt; pars veris superinducta, & imposturæ meræ. Aream explanavit Ambrosius Morales, monitis piis quibusque viris de martyrio sanctæ huius Eugeniam Cordubensis in fine editionis S. Eulogii martyris operumⁿ, & lib. 15. His^t. cap. 54. Narrat is circa annum Domini MDXLVI. Cordubæ propè vicum cui nomen est los Marmolejos, erutum lapidem candidum marmoreum è terra ab

iis qui scrobes iaciendis cuiusdam domus fundamentis effodiebant, eumque tredecim versibus insculptum, quorum initiales literæ ab auctore huius narrationis observatae, Eugeniam martyris nomen formabant; integræ ferè omnes, quantumvis bona verbum pars attritu forsan pedum olim consumta fuisset. Hic præterquam quod ... GENIA MARTI ... dictæ initiales literæ quæ supersunt præferebant, tribus elapsis facile supplendæ: ipsa è contextura de martyre femina conceptam inscriptionem fuisse satis ostenditur. Aliquantisper autem remoratur lectoris assensum clausula carminis quæ talis est:

*Idem sub era novies centum iugulatur
... Sexages & uno, septem de Calendis
Aprilis.*

Cui lacunulæ rursum adverbium aliquando Morales intulit. Sed non constat versus. Dices non debuisse veram martyrialis diei notitiam versificatoriæ legi cedere. Admittimus libenter, quamvis Morales ipse in *Historia*, inspecto diligentius lapide, non parum melius, correctiorem inscriptionem secutus, de ea iudicavit. Sed idem (hoc est masculus) si iugulatur, quas hæc Eugeniam femina partes habebit? Puto scriptum item non idem; aut utrumque adverbium eandem rem poetæ significasse rudiore isto saeculo. Quicquid sit, sanctæ Eugeniam martyrio era nongentesima sexagesima prima, sive annus CMXXIII. dies autem septimo Calendas Aprilis, in lapide assignatur.

362. Hucusque res vero nititur. Hinc iam in arena suppositius auctor, qui Luitprandum se finxit, ædificare cœpit. Morales dixerat repertum sepulcri lapidem Cordubæ prope vicum cui nomen est los Marmolejos. At incuriosus horum lector existimavit oppidum propè Cordubam, cui los Marmolejos vulgaris nuncupatio est quæque antiquæ Geographiæ Utica esse creditur, significatum. Idque non melius intellexit Pseudo-Julianus in *Adversariis*: quo verè non potuit error aliis manifestior & absurdior committi; ut res ipsa recentis, & ad verba Moralis cæcutientis oculi novitatem ostenderet. Quis inde non statim videt epitaphium à Morali publicatum ob oculos eius fuisse, qui annotavit honorificè sepultam fuisse martyrem cum versibus acrostichis in marmore cælatis. Iam autem facile fuit fingere Blasium Toletanum eius temporis præfulem laudatae martyris triumphum celebrâsse alio carmine, quod is, qui hæc simulabat ut fucum faceret, domi composuisset. Palpum ergo sibi ipsi obtrusit auctor, dum præstantissimum sui saeculi

• Num. 333.

LIBER VI. CAPUT XVI.

521

li poetam huius carminis nomine Blasium appellavit.

363. Sed ne id prætermittamus, addit *Adversario* 333. Pseudo-Iulianus, S. Eugenii corpus ab Utica ad oppidum *Cordobillam* delatum per Rodericum Didaci cognomento Campiatorem fuisse, ibique *Ecclesiam per Paschalem Episcopum Burgensem* eidem sanctæ consecratam. Magno plauio excipiet hæc aliquis, quem forte fortunâ non effugerit titulus dedicationis lapidi insculptus ac repertus hodie in Ecclesia S. Eugenii, quæ est prope oppida *Cordovilla* & *Aguilar de Campó*, in Burgensi dioecesi, hic scilicet: *Ob honorem Salvatoris, & S. Eugeniae, & ceterorum Sanctorum, quorum reliquiae conditæ sunt, Paschalis Episcopus Burgensis consecravit istam Ecclesiam* xviii. *Calend. Februarii, sub era MCI.* quasi ea sit una ex his, quibus refragari nemo possit, comprobationibus, Iuliani fidem vindicantibus.

364. Sed si falli nolumus, quis non videt impostoris hanc fuisse mentem & consilium, ut ore suorum auctorum ea quandoque diceret, quorum lapideæ huiusmodi, chartaceæve, aut quæcumque aliæ confirmationes in veteris ævi superstitionibus ad hoc usque tempus monumentis extarent? Proinde is, qui hoc argumento utuntur, satius esset cum viris cautis & prudentibus sapere, quam insulsa huiusmodi & caſſa nuce vaniora sectari. Et fortè vero magis consentaneum est, ædem hanc sacram S. Eugenii martyri Romanæ, cuius partem corporis in monasterio S. Mariæ Benedictinorum sodalium Naxaræ urbis adservari, è tabulariis Ecclesiæ ipsius Morales docet, obstruens eorum ora, qui ad partes Cordubensis huius alterius martyris accedere voluissent.

365. Blasio huic Pontifici successisse in Toletana Sede Bonitum III. (1) huic autem Ioannem Servum-dei cognominatum, è tripode sua nos docuit Pseudo-Luitprandus^p, falsi postulato Pseudo-Iuliani collatanæ sui oraculo^q, cui Blasii successor Visitanus fuit. Huic IOANNI SERVO DEI, alias noto iis omnibus qui Toletanæ Ecclesiæ Pontificum catalogos in manibus habuerent, Luitprandus hic, quem diximus, literarium quicquam attribuit^s; cui & Iulianus consentit^t. Prior ait: *Sub hoc (Blaſio) & in hoc anno, multi martyres paſſiſtūt in Hispania, & nonnulli degeneraverunt à Fide, qua de re exſtat epiftola ele- gantissima, zelo & fervore Dei plena, quam*

scripsit sanctus Ioannes Servus-dei Toletanus Primas ad omnes Hispanie Muſarabes. Ut Primas & Patriarcha totius Hispanie, scripsit ad omnes Ecclesiæ Hispaniarum. Quem ego ſubdiaconus Toleti cognovi, ac vi- rum ſanctum, & ſpiritu Dei ferventem ex- pertus sum Toleti. Epiftola incipit: Multorum relatu. Scripsit & ad Marinum ante- quam effet Pontifex Toletanus; responditque ei Marinus Papa, miffis etiam literis amo- ris & benevolentia plenis. Similia omnino Julianus^u.

¶ Diat. num.
467.

366. Certè mihi dubium non est, quin epiftola ista ad nos pervenerit, cùm Hieronymus Higuera in Notis ad Luitprandi hunc locum servari eam affirmet in ar- chivo Ecclesiæ S. Clementis ſanctimonialium Cisterciensium Toletanæ urbis. Qua enim fronte ausus eſſet, quod statim ſup- poſitionis convinci poſſet, fingere? Immo in historiæ eiusdem urbis & regni adhuc ineditæ lib. 15. cap. 6. epiftolam ipsam producit, bona quidem notæ, quam cum aliis huiusmodi in bibliotheca laudatis Hispanorum opusculis in appendicem huius partis coniicere mihi animus eſt. Silent de ea alii, cuius tamen fidem non convelli- mus, ſi ea, ubi eſt, fidem ſibi adſtruit. Quod à me non ægrè obtinebitur, ſi ea deſint in apographo, quæ de primatu Hi- spaniarum, non huius temporis titulo, bis repetuntur. Non ex eo tamen Luitprando & Iuliano recens natis, eaque eructan- tibus, quæ iis in os architectus eorum in- geffit, ſuffragari intendimus.

367. Luitprando iam & Hauberto exa- minandis diiudicandisque maior quædam adhibenda eſt opera in ſequentibus capitibus.

C A P U T XVI.

LUITPRANDUM *Ticinensis Ecclesiæ diaconum & Cremonensem Episcopum*, huius ſeculi decimi, hominem Italum, magnâ impensa Toletani Higuera factum Ecclesiæ Toleta- nae ſubdiaconum fuisse nostrarumque rerum Scriptorem. Quædam vitæ eius ostenduntur comparatione eorum, quæ Chronicon & Ad- versaria falso ei confita continent. De quibus latè in ſequentibus capitulis.

368. LUITPRANDUS diaconus Ticinen- sis Ecclesiæ, & qui poſtea fuit Cremonensis in Italia Episcopus, unus ex illis eſt, quorum auctoritatis & nominis velamento uſus Protheus multiformis Toletanus fictitiam historiam nostræ gentis ſinceræ ac veræ locum occupaturam, con- fi-

Vvv

eum præcesserit, ut ex Æmilianensi liquet Cata- logo.

^p Ad annum
CMXXXVI.

^q In Chron.
num. 467.

^r Videndi
apud Tamaium
in notis ad Luit-
prandum ann.
DCCCLXII. pag.
205.

^s An. CMXLIV.
^t Num. 507.

(1) Tertius ordine minime eſſe Bonitus potuit,
cum nullus hoc nomine inter Toletanos Præſules

sicere se posse in animum induxit. Sed cùm, ex divino proloquo, ante oculos pennatorum frustrà rete iaciatur; quantumvis bonæ fidei nonnullis & patriæ amantibus, lenocinioque rerum allectis, dolosum aucupium, non sine quadam Hispanæ gravitatis iactura quondam imposuerit: accenso iam hoc tempore defæcati iudicij lumine, proposito ac spe sua cadere coepit; monitique tensarum insidiarum prudentiores, avertunt se alio; hosque Sirenum, ut sic dicam, cantus, veritatis malo ligati, surda aure prætereunt.

369. Fuit quidem Luitprandus non in celebris hoc sèculo historiarum Scriptor; sed qui ex ipsis eiusdem libris necessariò comprobetur alias ab eo fuisse, quem Chronicorum cuiusdam, sive Chronicorum Dextri & Maximi continuationis auctorem, Toletanum subdiaconum, Toletique vitâ functum nobis venditant. Atque, ut hinc agrediamur veritatis vindicias, germanum Luitprandum à suppositio distinguentes: age, videamus quid de seipso Scriptor Chronicus, quid tum de eo Julianus narraverint.

370. Apud Luitprandum legitur ad annum CMXXXVII. Bonito III. Toletano præfuli Ioannem Servum-dei successisse, & ad annum CMXLIV. velut ea continuans quæ ante septennium facta præmiserat: *Quem ego (ait) subdiaconus Toleti cognovi ac virum sanctum & spiritu Dei ferventem expertus sum Toleti.* Julianus item in Chronico num. 503. sub anno CMXLVI. de Ioanne Servo-dei & ipse loquens: *electus erat autem (ait) Bonitus III. ante hunc (Ioannem) sed non inierat pontificalem aiguitatem.* Sub hoc (Ioanne) fuit subdiaconus Eutrandus, vel Luitprandus, archidiaconus Ticinensis, historiarum Scriptor haud ignobilis, & pariter poeta excellens. Cui Juliani testimonio in Chronico eius edito id ipsum conferre, quomodo Hieronymus Higuera in proœmio ad Luitprandi Chronicum id protulit, operæ magnum preium erit. Ita scilicet: *Anno CMXLVI. Bonitus Toletanus Episcopus annis duobus. Sub hoc floruit Eutrandus sive Luitprandus, Ticinensis diaconus, Toletanus subdiaconus, & Tractemundus presbyter post Episcopum Liberitanus, ab eodem Bonito missus.* Viden'ut prævaricetur testis aliisque in editione, alius in ore sit Higueræ? Sed transeamus ad alia.

371. Luitprandus item ait *Adversario* 48. se anno CMLX. per Tarragonem urbem transivisse, carmineque lusisse in laudem S. Theclæ virg. & mart. cuius pars corporis in ea servatur; quo in carmine ita de se ait:

Ecce Luitprandus iam non novus incola terræ

Hispæ, externam carmine latus adit. Julianus item post peregrinationem Toleturn rediisse archidiaconum Luitprandum, atque ibi mortuum ait*. Eodem anno (CMLXXIII.) venit Toletum Eutrandus subdiaconus, qui alias ibi fuerat, nobilis historicus; nec multò post moritur. In Ecclesia S. Iustæ honorificè à Felice (Episcopo) sepelitur. Distinctius autem de Luitprando Tractemundoque actum fuit nobiscum in duabus epistolis quæ præponuntur suppositio Chronicus, non minus suppositio ipsæ, ut loco suo videbimus, quum de Chronicus censorie agemus. Prior est dicti Tractemundi Episcopi Iliberitani ad Luitprandum. Regimundi alias legitur. Posterior autem responsoria Luitprandi ad Tractemundum ex Fuldeni Germaniae monasterio. Consolatur Luitprandum Tractemundus in ærumna germanicæ eius peregrinationis, & ad patienter eam ferendam cohortatur. Berengarii enim Italæ Regis fævitiam fugiens, ab Italia eò venerat. Inde ait degere se in oppido Granatensi, Iliberitanæ civitati proximo, inter fideles Muzarabes, eos confortantem, doctrinæque pabulo reficien tem.

372. Accepisse item adiungit librum eius, idest, *rerum gestarum in Europa historiam*; & præterea *Antapodosin* (quasi distincta essent opera) *carmine profaque contextam*, ut fecit olim (ait) sapiens Boetius in libro *De consolatione philosophica*: *quem librum Boetii Severini (memini) diligenter nos duo percurrimus Toleti, cum ego presbyter ejem, tuque subdiaconus illius sanctæ Ecclesiæ Toletanae: quæ semper verè fuit filia primogenita Ecclesiæ sanctæ Romanensis, & cum Patriarchalibus post Romanensem meritò comparanda; cuius pastor totius est Hispanæ primas & Patriarcha.* Importuna & putida adulatio impostorem prodit.

373. Obscuratur tandem Luitprandum, ut mittat inde ad se quosdam libros, scilicet, *Vitam S. Iacobi Hispani in Piceno sancte mortui 1. Novembris*, ab omnibus martyrologiis illaudati. *Metasthenis* item *Persæ librum De monarchiis*, (iam diu est quod viri docti observaverunt *Megasthenem*, non *Methastenem* hunc Scriptorem appellatum, abortivumque Ioannis Annii, sive alterius ovum hunc eise, qui cum Beroso & aliis fuit editus) ubi in *Persarum* (supple ordine, aut *Regibus*; deest enim) ponit *Darium*, *Cyrum*, *Cambysem*, *Artaxerxem*, post alterum *Darium Longimanum*. Et, sicubi in Germaniæ bibliothecis delitent,

Dex-

* Num. 113.

Dextri, Marcique Maximi scripta membranis Chronica (cur non & chartâ?) quæ nunquam in Hispaniis reperire potui. Petit hæc ad se ab eo descripta quamprimum mitti, ac, ut de suo adderet ab anno DCXII. ubi finivit Maximus (unde nam id noverat qui Maximi opus non viderat?) usque ad sua tempora, hoc est ad annum CMLX. Usque ad nostra tempora, sive ad hunc annum, verus auctor dixisset, de re præsenti loquens; fictitium verò ac recentem ostendit inepta hæc anni mentio. Hæc summa Tractemundi epistolæ. Sed quæ Luitprandi sequitur, non huius tantum, sed suam quoque fidem evertit, ut suo tempore conitabit.

374. Quod ad rem præsentem attinet, dolet Luitprandus, quod à Mauris durè haberetur Granatæ Tractemundus. Neque enim ita duriter, (addens) sed paulò melius agebamus quum Toleti quondam conviximus. Leniebat enim feroceſ barbarorum animos hinc præſulum Toletanorum singulareſ auſtoritas, illinc verò mirabilis bonitas & patientia &c. Et intrà: Porrò Chronicon quod petis, in huius bibliothecæ reperi vetuſta membrana deſcriptum, adiecique, ut iuſſum eſt à te annorum ſeriem ad hæc uſque tempora, ideſt ad annum CMLX. Et gran- tulari mihi, quod cum Toleti, ubi ſub ſanctissimo præſule Toletano Bonito ſubdiaconus fuī, in Italiam proficiſcerer, aliquot hiftoriæ libros mecum aſportavi: in quibus ordine erat ſeries collecta multorum Hispaniæ Epifcoporum, quos & in hac bibliotheca reperi iuſſu, ut credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatos: quos, ut aiunt, ſibi obtulerat sanctissimus Elipandus Epifcopus Toletanus, poſtquam illum erroris ſui de adoptione Chriſti ſerio & verè pœnituit.

375. Hæc de habitatione Toletana Luitprandi, ſubdiaconatuque in hac Ecclesia ſub Bonito III. & eius ſuccellore Ioanne Servo-dei, Archiepifcopis, geſto. Quorum utique testimoniorum fidem fecutus Franciſcus Bivarius Cifteriensis, in ea quam ad Laurentium Ramirezum de- dit, cenzurâ Luitprandi operum, editionis Plantinianæ præambulâ, obiectis ſibi ferè omnibus iis, quæ pro veris Italicis eiusdem Luitprandi genere & natalibus, transactaque ferè ſemper in patria vita, mox producimmoſ: Hispanum tamen eum contendit genere, hoc eſt Hispani hominis filium, qui captivitatis pertaſſus in Italiam confeſſerit; alectum tamen patriæ deſiderio Luitprandum Toletum veniſſe, quo loco Tractemundum familiarem habuerit. Cenſet quoque pro Hispano eius genere eo motus, quod Abderaghmanem

Saracenorum in Hispania, hoc eſt Cor- dubæ Regem alicubi vocet Regem noſtrum nempe ſuum ac Tractemundi. Verba eius audi rerum in Europa ſuo tempore gēſtarum lib. 5. cap. 1. Hoc tempore (ait) ut ipſe pater bene nōſti, ſol magnam & cunctis terribilem payus eſt ecliptiſm, ſextā feriā, horā diei tertiā. Qua etiam die Abdaram (pro Abdarraghman) Rex noſter, à Radamiro Rege Christianiſſimo Galiciae in bello ſuperatus eſt.

376. Hoc verè aliquid eſt, quod è noto eius hiftoriarum opere deducitur. Ce- tera vana, & fine camento aliquo, arenae inaedificata. Attamen & iſtud facillimo ruit niſi, ſi levi utamur correſtione, Rex veſter, pro Rex noſter, legentes: quomo- do ſcriptum uifſe oſtendit ſimilibus ex initio hiftoriæ his verbis ^y: *Sicut ab ipſis qui veſtri ſunt tributarii Regis Abderragh- manis, poteſtis coniicere.* Ineptum enim, im- mo impium, uifſet à Luitprando Regem ſuum Regem Saracenum dici, ex eo fo- lūm quod Toletanorum, apud quos olim is fuerat, Rex ille eſt. Quin immo do- minum ſuum vocat Ottonem alibi Luit- prandus ^z.

^y Lib. 1. c. 1.

^z Lib. 6. c. 2.

377. Neque peregrinationis hispanæ quicquam nedum generis, admittere vide- tur ſeries rerum quas de ſe ipſe narrat, non illiberalis earum dispensator. Anno CMXXIV. incendium contigit urbis Tici- nensis, in qua natum credimus, quod is deplorat lib. 3. cap. 1. & 2. Anno CMXXIV. Hugo Provinciæ, ſive Arelatenſium Co- mes regnum Italiae uifcepit: qui aliquo ex ſequentibus non diu tamen ab ingressu ſuo in Italiam, inter alios principes, quos conciliare ſibi ſtudiosè procuravit, Roma- num Lecapenum Græcorum Imperatorem legatione adiit. Legatus his pater fuit Luit- prandi, quem quidem nomine ſuo haud appellavit filius de re loquens. Subiungit tamen lib. 3. cap. 5. *Post reditum verò eius, paucis interpoſitis ſolibus, languore correptus monaſterium petiit, ſanctaque con- verſationis habitum ſumſit, in quo poſt dies quindecim mortuus, me parvulo derelicto, migravit ad Dominum.* Poſt coniugis mor- tem Luitprandi mater ſecundo viro nupsit quem Hugonis eiusdem nomine poſt ali- quot annos nuntium ad eundem Lecape- num iviſſe his verbis refert: *Quoniam meus vitricus, vir gravitate ornatus, plenus ſapien- tiae, Regis Hugonis fuerat nuntius: pi- grum non fit mihi inſerere, quod eum de Im- peratoris ſapientia & humanitate, & quali- ter Rujos vicerit, audivi ſæpius dicere.* Contigiffe hoc anno CMXLIV. ex Ioanne Curopalate Baronius notat ^a.

^a Hoc anno
num. 3.

378. Anno CMXLV. Hugo regno Italiæ cessit, Lothario filio suo pro se relieto, nomine tenus, revera in Berengarii manus regno tradito. Hugonis huius in magna gratia Luitprandus vixit ob canendi peritiam, quâ pueros alios sibi æquales superabat, atque in eius curia & comitatu semper versatus fuit: quod ipse satis innuit, dum initio lib. 4. *Hactenus quæ dicta sunt* (inquit) *sacerdos sanctissime, sicut à gravissimis, qui ea creverant, viris audivi, exposui.* Ceterum quæ narranda sunt ut qui interfuerim, explicabo. Ea siquidem tempestate tantus eram, qui Regis Hugonis gratiam vocis mihi dulcedine acquirebam. Is enim euphoniam magnopere diligebat, in quo me coæqualium puerorum nemo vincere poterat. Quæ quidem consuetudo in aula, unde sibi præsentem rerum notitiam, quæ narraturum se deinde ait quærere potuit ab anno CMXXXII. aut sequenti, regni Hugonis sexto septimoive initium proculdubio cœpit. Horum enim priore anno (ut ex Sigeberto constat^b) Arnoldus Batioariæ Dux à Ratherio Veronensi Episcopo invitatus Italiæ, Regem Hugonem aggressus fuit, qui non solùm Arnoldum fugavit, sed & Ratherium cepit. Quod cum Luitprandus bellum fini consignasset libri tertii, exinde quæ narraverit, ut qui interfuisset iis, explicaturum se ait.

^b Hoc anno
in Chronicō.

379. Hoc iacto fundamento , nimirum interfuisse Luitprandum his omnibus quæ deinde narrat , ab hoc scilicet anno usque ad CMXLVI. quo legationem Constantinopolitanam Berengarii nomine ad Constantimum Imperatorem ipse inivit , cuius narratione germanus historiæ eius textus absolvitur , cap. scilicet 5. lib. 6. notantibus viris eruditissimis ^c: reëtè colligimus , non alibi quäm in curia Hugonis , aut falso Ticini vel in Italia ad minus , toto hoc tempore eum fuisse. Nec minus patenter idem Luitprandus innuit cap. 1. lib. 6. sed domi sub vitrici cura usque ad Constantinopolitanam istam expeditionem continuisse. Unde & consequens fit minimè verum esse , quod sub Servo-dei Toletano Episcopo , qui ab anno CMXXXVII. usque ad CMXLVII. (auctore , si credimus , ipso Luitprando ^d) Episcopatum tenuit , subdiaconum in Toletana Ecclesia egerit ; aut (quod Luitprandus ipse supposititius diferte ait) anno CMXLIV. sese Toleti laudatum Episcopum cognovisse.

380. Sed germani Luitprandi res gestas prosequendo ab initio ipso Berengarri, quod anno contigit huius seculi XLV. servitio huius Luitprandum parentes eius mancipavere : cuius secretorum

conscium, epistolarumque signatorem egit, donec post longi temporis servitium ingratissimè ab eo, ut plures alii, atque inhumaniter fuit tractatus, ut libri 5. cap. 14. ipse refert. Quo etiam confirmatur præsentia Luitprandi per annos subsequentes annum CMXLVI. in Italia & curia Berengarii. Sed anno CMLI. e venit in Italiā Otto Magnus Imperator adversus dictum Berengarium; sequentique f denuo ei tradidit Italiae regnum sub fidelitate eius administrandum: quod is tenuit plures adhuc annos, donec tyrannidis eius impatiētes Itali Ottonem iterum vocavere anno CMLXI. Qui quidem facillimo negotio Berengarium regno spoliavit g; annoque sequenti Romæ à Ioanne XII. Papa solemni ritu coronatus fuit Imperator.

^a Baronius
hoc anno n. I.

^f Baronius
num. 2.

⁸ Baronius dicit ann. n. I.

^h Baron. eo-
dem anno.

ⁱ Luitp. Cre-
mon. memo-
riam lege dicto
anno num. 12.

382. Nihil autem plus extra coniecturæ aleam positum haberi debet, quam unum atque eundem esse Luitprandum Ticinensem diaconum cum Luitprando Cremonensi Episcopo ^{l.}. Idem enim historiæ quam diaconus, & legationis quam Episcopus exaravit, stilius: idem amor græca verba quædam latinis importunè, ut Græculus appareret, profæ item orationi carmina, non ex lege historiæ inferendi. Præterea legationis auctorem se ipse prodit, dum ad Nicephorum hæc se verba direxisse ait: *Temporibus inquam beatæ memoriae Constantini Imperatoris huc veneram, non Episcopus* ^{led}

• Baronio ad
ann. CMLXIII.
n. 3. Bellarmi-
no *De Script.*
Eccl. Vossio
De H. L. lib.
2. cap. 40.

⁴ Dict. anno
CMXXXVII.

^k Ita docent
Vossius *De H.*
L. lib. 2. cap.
40. Miratus in
Audario de
Script. Ecclesi-
cap. 290. Baro-
nius ad ann.
CMLXXXI. n. 3.
Bellarminus *De*
Script. ad ann.
CMXLVI.

sed diaconus ; nec ab Imperatore aut Rege sed à Berengario Marchione missus (ita per contemptum Italiæ tyrannum vocat) & multo plura, & pretiosiora pallia emi &c.

383. Hæc cùm ita sint, Luitprandum scilicet Cremonensibus Episcopum datum ante annum CMLXIII. fuisse : qui fieri potest ut Pseudo-Julianum non sibilo accipiamus, qui scribere sustinuit anno eodem CMLXIII. venisse Toletum Luitprandum, sive Eutrandum subdiaconum, *qui alias ibi fuerat*, nobilem historicum, & paulò post ibidem mortuum & sepultum fuisse? Absque hoc etiam, quis credat Italum hominem nulla coactum vi aut cupiditate allectum, relictâ patriâ urbem Saracenorum habitatum venisse; nec semel quidem, sed iterum post tot annos rediisse, amore, ut credas, ductum subeundi iugum quod necessitate cives compulsi vix tolerare poterant?

384. Ip̄sa quoque *Eutrandi* nomenclatura dissonat, quam unus Trithemius, fideque Trithemii novator Toletanus, tribuit ei qui verè germanico aut longobardico nomine *Luitprandus*, sive *Liutprandus*, alicubi etiam *Litobrandus*, audit¹ in omnibus mss. atque editis codicibus, tam eius operum, quam Sigeberti *De Scriptoribus Ecclesiasticis* libelli: excepto uno ms. monasterii Viridis-vallis, quem Suffridus Petrus in editione Colonensi eiusdem Sigeberti, & aliorum similis argumenti Scriptorum laudat²; cùm Eutrandi nomen græcum quoddam, Luitprandi verò seu Liutprandi, longobardicum sonet. Quibus affatim comprobatum ivimus utriusque Luitprandi, germani & nothi, res minimè inter se convenire.

385. Huius verus foetus est *Historia rerum ab Imperatoribus & Regibus Europæ gestarum*, cuius pars est *Antidosis*, nisi hoc nomen integro adaptamus operi, de quo infrà; atque item *Legatio ad Nicephorum Constantopolitanum Imperatorem pro Ottobus Augustis & Adelhaida*, eorum uxore & matre, ab eo suscepta. Et, si Deo placet, liber *De Romanorum Pontificum vitis*. Quod plures non credunt. Huic tamen homini Italo, ex eo tantum quod historiam suam inscripserit Iliberitano in Hispania Episcopo, imputatum sponte credimus ab his, quibus propositum fuit sub antiquorum hominum persona hodierno in theatro fabulam veteris pseudo-historiæ pronuntiare, quod in Hispaniam venerit, Toletique in ea cum laudato Iliberitano Episcopo familiariter vixerit; &, quod maioris operæ est, de rebus hispanis monumenta quædam, eaque insignia, & co-

ram quibus vilia sint aurum gemmæque, conscripserit. Chronicon (inquam) quod continuatio esse dicitur alterius Chronicorum Maximi Cæsaraugustani Episcopi, & *Adversaria*.

386. Utrumque opus Matriti primus edidit D. Thomas Tamaius de Vargas Regius historiographus, adiunctis, ad Chronicon saltem, eruditis notis. Deinde D. Laurentii Ramirez à Prato curâ & industriâ Luitprandus totus quantus est ex veteri & novo coagmentatus, ex officina Plantiniana fuit emissus, & per Europam communicatus. Esse tamen Chronicon & *Adversaria* recentioris manus opera, & ab eodem qui Pseudo-Dextrum cum Pseudo-Maximo, gemellos, uno eodemque abortu edidit, inventa: iamdiu est hominibus, tam nostris quam exteris, qui semel ad animum reduxere fraudem, persuasissimum. Id tamen rationibus evincere, cùm aliunde, tum ex ipsa horum operum tela deductis, argumentum erit sequentis & subjectorum illi capitulo: dum interim & veluti per transennam id innuamus amicitiam Luitprandi ac Tractemundi (qui vere Recemundus est, gothico nomine) tunc fuisse contractam, quum hic ab Abderraghmane Cordubæ Rege ad Ottomem fuit missus legatus, uti ex Germano Scriptore Ioanne S. Arnulphi abate eruditè ostendit altero *Dissertationum Ecclesiasticarum* volumine D. Gaspar Ibañez de Segovia Marchio Mondexarense & Acropolitanus, convellendis & stirpandis fabulis veluti natus.

C A P U T XVII.

Præliminares duæ epistolæ ad Chronicon Pseudo-Luitprandi dupliciter oppugnantur: tum è contentis in eis erroribus, affectationibus, & parum verosimilibus. Primi generis sunt in priore Tractemundi ad Luitprandum. Tractemundi nomen Eliberitani Episcopi, ad quem directum legitur, pro Regimundo. Antapodosis titulus libri cuiusdam Luitprandi pro Antidosi; atque huius ab historia distinctione falsa: cuius occasione locus difficilis Luitprandi historiæ huius explanatur. In Adriani I. Papæ tempore lapsus. S. Iacobi Piceni supposita mentio. Affectiones notantur plures, novitatis indices. Inter absurdâ esse, ab extero & longe posito homine continuationem historiæ rerum Hispanarum expetere. Prioris huius epistolæ non meminit Higuera in Historia Toletana, posterioris Luitprandi ad Tractemundum meminit. Confertur edita hæc epistola cum ea, quam in eadem historia Toletana, & in ms. quodam nostro ineditam legimus: ex qua varietate fraudem colligimus. Similibus ac prior

¹ Vossius *De H. L.* lib. 2. cap. 40. Tamaius in notis ad Luitprandum pag. 1.

² In notula ad Sigeberti c. 127.

vitiis hæc posterior Luitprandi responsoria scatet. Falsum commissum Servi-dei Toletani curæ & Heronii Bracarensis, Episcoporum, extra suum tempus maximè. Absurdis aliis & affectionibus premitur epistola.

387. In Chronicon quod vocat nunc inquirimus, atque in primis epistles ei præmissas. Harum altera est, ut nuper diximus, Tractemundi Episcopi Iliberitani ad Eutrandum sive Luitprandum, altera huius ad Tractemundum, eiusdem utraque stili recentis. Has duplii quaassabimus ac evertamus impressione. Priorem nobis suppeditabunt ea ipsæ res quas continent; posteriorem verò investigatio, excussio, & collatio eorum inter se locorum unde non ita pridem istæ merces infaustis avibus erupere. Et quidem res ipsæ clamant, non illi temporis quod iactant, auctorive, quem præseferunt, congrua & convenientia dici; sed aut commissi erroris, aut affectatae quorundam articulorum quos falsos veræ historiæ impingere animus fuit, mentionis, aut inverisimilitudinis & absurditatis optimo iure postulanda.

388. Erroris inquam (de priore nunc Tractemundi ad Luitprandum loquimur) primò. Regimundus enim, non utique Tractemundus, Iliberitanus ille Episco-

^a De Script. Eccles. c. 127.
^b De Script. Eccles.

pūs appellatus legitur, apud Siebertum^a, Trithemium^b, reliquos, qui huius nuncupationis meminere. Raimundum, quod idem nomen est, edidit Reuberus in Germanicarum rerum suis auctoribus, quos inter Luitprandi hæc historia: unde hoc nomen servavit in editione sua Ramirezius. Quod & habeo in ms. meo fragmentorum Dextri, Maximi, atque huius Luitprandi ex bibliotheca Estepani Marchionis: quo purum, aut sanè puriori proximum, ad nos pervenisse id, quod ex his superfuit Chronicis, existimari posse non semel alias dicimus.

389. Tratemundum, sive Tractemundum unus habere dicitur quidam catalogo

gus præsumum Iliberitanorum, in quorum locum Granatenses successere, apud quos manet. In quem cum incurrisset Toletanus harum novitatum inventor, magnum antiquitatis vindicem existimandum inde se credidit, si corruptum, ut verosimile est, Episcopi nomen suorum assereret auctorum fide; & vulgare omnium aliorum Tractemundi, uno contentus teste, damnaret. Unde enim huic catalogo tantum fidei, cui veterum quicquid monumentorum est, dedecere debeat? Neque enim ullus nobis iactatur codex venerandæ antiquitatis catalogi huius custos & conservator. Et si fabulis credimus, quæ tamen oracula sunt Apollinea, his quos oppugnamus, cùm quadragesimus à S. Cæcilio primo Episcopo in eo collocetur catalogo Tractemundus, qui fit, ut in altero Hauberti Hispalensis quinquaginta tres non minùs ab eodem S. Cæcilio ad Samuelem secundum, hoc est usque ad annum CMX. & aliquot annos ante Tractemundi Pontificatum, recenseantur; & in novissimo Ioannis Tamaii Martyrologi nostri^c, Tractemundus septuagesimus primus à Cæcilio martyre numeretur? I nunc, catalogis crede, quorum ignoratur auctor tempusque. Certè nos magno exemplo peccabimus, qui Haubertum Tamaiumque Granatensi catalogo fidem denegandi duces sequimur (1).

390. Secundò, cùm *Antidosis* nomine Luitprandus, aut historiam integrum *Rerum in Europa gestarum*, aut illius partem appellatam voluerit: epistolæ huius maximus ac duplicatus error est, non solum *Antapodoſim* pro *Antidosi* enuntiare; sed & opus istud ab historia distinguere. De nomine ab auctore proposito credamus ei, non alii, oportet. In prologo enim tertii historiæ libri: *Operis huius titulum* (ait), *pater sanctifice, satis te mirari non ambigo; ais enim: Cùm virorum illustrium actus exhibeantur, cur Antidosis ei inseritur titulus? Ad quod respondeo. Intentio huius operis ad hoc respicit, ut Berengarii huius, qui nunc in Italia non regnat, sed*

^c Tom. 4. die xvii. Aug. pag. 494.

(1) In Catalogo Iliberitanorum Præsumum codicis *Æmilianensis* fol. 360. pag. 2. *Tretemundus* dicitur, ordineque à Santo Cæcilio quadragesimus primus est. In serie autem chronologica iconum Granatensis Præsumum æneis tabulis incisa, quam ad manum habemus, item *Tretemundus*; sed ordine à

Cæcilio quadragesimus quartus, annoque Christi DCCXIV. Episcopatum finisse dicitur. Bermudezius Pedraza *Hist. Gran. Part. II. c. 25.* quinquagesimo eum loco à Cæcilio numerat, & Granatensis Sedi ante Hispaniæ cladem præsuisse affirmat. Sistimus horum catalogorum seriem

ÆMILIANENSIS CODICIS
39. Iohannis
40 Cetéri
41 Tretemundi
42 Dadilanis
43 Adicani

ICONVM GRANAT. PRÆSVLVM
Ioannes abest
42. Centurio A. C. 693.
43 Eleutherio A. C. 708.
44 Tretemundo A. C. 714.
45 Dadilano A. C. 744.

BERMVDEZII PEDRAZÆ
48. Iohannes A. C. 684.
49 Centerius circ. A. C. 690.
50 Tractemundus circa A. C. 714.

*tyrannizat, atque uxoris eius &c. aetus designet, ostendit, & clamitet. At ne in græco verbo contractum suspicari aliquando errorem possemus: Sit igitur (inde ait) eis presens pagina Antidosis, hoc est retributio: dum pro calamitatibus meis &c. eorum, id est impietatem, presentibus futurisque mortalibus denudavero. Nec minus etiam sanctissimis & fortunatis viris pro collatis in me beneficiis antidosis erit. In errore cubant Sigeberti editiones, quem & contraxit Ioannes Trithemius, antapodosis subrogantes, nihili verbum ad auctoris propositum: quod & fatetur Thomas Tamaius⁴, convincitque ipsa apud Sigebertum verbi explanatio; excusatione licet utatur Franciscus Bivarius, contendens utrumque *Antidosis* & *Antipodosis* vocabulum in idem recidere; nam *Antipodosis* Rhetorum est figura, quæ fit cum media primis & ultimis respondent, & correspondentiam sonat. Atqui nunc non quærimus, quid appellare potuerit opus, sed quid appellaverit.*

*391. Præterea distinxisse ab historia hanc *Antidosis* epistolæ auctorem ex his verbis constat: Gratianus accepit librum tuum id est Rerum gestarum in Europa historiam, & præterea *Antapodosis* tuam carmine profaque contextam &c. Distincta autem non esse opera Sigebertus disertè ait, historiam scilicet eum scripsisse *De gestis Regum & Imperatorum sui temporis*, quam attulavit *Antapodosis*, id est retributionem. Similiter Trithemius. Constatque ex laudato libri 3. prologo; quem tamen, nisi fallor, ineptè affixere huic libro transcriptores, cum quinto debuissent. Ratio palam est. Nihil enim de Berengario rebus continet vel tertius vel quartus historiæ liber, quibus retributum Berengario pro malefactis, sive retaliatum ab auctore dici valeat. Quinti aliqua, & sexti ea quæ supersunt capita usque ad quintum, omnino Berengarium sonant. Quare acephalam, ut ex principio satis perspicuum est, historiam remansisse quoque, aut saltem ad nos pervenisse mutilam, fine videlicet multatam, certo certius est: quemadmodum & continuisse eam, quæ in fine desideratur, partem, scelera omnia Berengarii usque ad eius postremam ab Italia electionem, & Ottonis coronationem.*

*392. Sed quod in prologo ad *Antidosis* dicitur de loco exaratæ à se huius historiæ, certè mihi crux est, nec video hic sistere ullum Luitprandi rerum descriptorem. Denique quod in captivitate seu peregrinatione libellus hic conscriptus dicitur, presens indicat exsulatus; coepitus quippe in*

Franconovord (Francfort hodie Franconia civitate) qui est viginti milliariis locus à Moguntia distans, in Paxu insula non gentis, & eò amplius à Constantinopoli milliariis, usque hodie (inquit) exaratur. Insula hæc Paxu, sive insulæ Paxæ, iuxta Corcyram insulam in Ionio mari sunt⁵, Paxu maior, Antipaxu, minor, dictæ: quò appellere navim potuit qui Constantinopolim navarchus Luitprandum vectabat.

Lexicæ geographicæ Ferrarii & Baudrandi confule.

⁴ Notis ad
hanc epistolam
pag. 15.

*393. Sed qualinam ex duabus legationibus eò directis hocce conveniat quo scriptio vacabat tempus: hoc opus, hic labor. Neutri enim convenit. Priori namque intentus Luitprandus in gratia vigebat Berengarii, cuius nempe nomine Constantinum adierat: tantum abest ut sub hoc tempus dehonestare queat (quod in prologo facit *Antidosis*) honorem huius munieris exfilii nomine, aut dominum adhuc beneficium tyranni compellatione. Posteriorum ad Nicephorum Phocam, creatus iam Cremonensis præfus, obivit Ottonis nomine, post pulsum regno ac fortasse in orbitate mortuum, Berengarium anno CMLXVIII. cuius dignitatis nec vola appetet vestigiumve in hoc prologo. Et huic temporis adhuc minus convenit lamentatio eiusdem prologi adversus Berengarium, tanquam præsentem, atque etiamnum rerum potentem tyrannum. Quare si prologum hunc, signataque in eo, cum coepit, tum continuatæ historiæ loca non improbamus: necesse est medium, inter duas prius memoratas, saltim usque ad Græciæ occidentales plagas ac mare Ionium Luitprandi peregrinationem, quo tempore Berengarium fugiebat, hoc est circa annum fæculi quinquagesimum quartum, admittere; eo enim anno extinctus fuit Albericus Marchio Romæ tyrannus, cuius recentis obitus libri 3. cap. 13. auctor meminit.*

394. Tertiò, legi se facere, Tractemundus ait, inter afflitos Muzarabes Granatenenses S. Pontificis Adriani epistolam, quam de hoc arguento ad Egilonem Iliberitanum Episcopum olim dederat. Quandonam? anno DCCXLVIII. respondebit hic ipse Luitprandus. Nam id contigisse hoc anno disertis in Chronico verbis monet⁶. Tu vero huic nugatori nuntium remittes, quandocumque animo adverteris Adrianum Papam huius nominis primum non ante annum DCCLXXII. creatum Pontificem fuisse. Quem anachronismum hic taxamus, licet non sit epistolæ; quia epistolæ auctor unus idemque cum Chronicis auctore, et si duo videantur, eadem vehuntur navi.

⁵ Anno
DCCXLVIII. n.
224.

Quar-

395. Quarto erroribus attribuo , quod S. Iacobi hispani confessoris in Piceno prima die Novembris sanctè mortui vitam à Luitprando exscriptam ad se mitti Tractemundus exoptet. Huius enim sancti Iacobi confessoris nulla vel in antiquis vel in recentibus Sanctorum catalogis mentio.

396. Affectatio autem inculcandi absque idonea ratione ulla res , epistolæ novitatem , atque impotens desiderium auctoris eius clamant afferendi ac stabiliendi momenta historiæ quædam , quæ vulgo credi summè voluit. Huiusmodi sunt distinctio facta inter municipium Eliberitanum atque oppidum Granatam , Cæcilii primi eius Episcopi mentio , Primalis & Patriarchalis Toletani Episcopi dignitatis importuna intimatio , lecti à se unà cum Luitprando Boetii *Consolationis* libri , dum alter presbyter , subdiaconus alter Toleti agerent.

397. Et nonne talis nota illa est , pro afferendo vulgari Luitprandi nomine inscripto Chronico inepte adiuncta , qua petit ab eo Tractemundus ut Dextri & M. Maximi Chronica exscripta ad se quamprimum è Germania transmittat , quæ nunquam in Hispania reperire poterat ? *Et de tuo (inquit) addas ab anno DCXII. ubi finivit Maximus , usque ad tua tempora , hoc est ad annum CMLX.* Potuítne designari expressius , addo & cum putidiori affectatione , Pseudo-Chronicon ad hunc usque annum à ficalneo artifice continuatum ? Certè verus Tractemundus , usque ad nostra , vel tua tempora , dixisset tantum , ut supra notavimus.

398. Quid autem absurdī non continent à Luitprando extero homine tam longe que ab Hispania diffito , hispanum atque Hispaniæ incolam Tractemundum desiderare ac petere , ut Chronicon Hispaniæ plusquam trecentorum annorum , hoc est Maximi continuationem , tam citoque conficeret ; cum præsertim ille civium Toletanorum veterum amicorum ope etiam Granatæ positus thesaurum illum ditissimum Bibliothecæ templi S. Iustæ , quem adeò frequenter laudare solet iactareque Julianus , excutere posset ; sibique & aliis , præ quovis peregrino , quem penu istud Toletano-ficulnum instruere haud poterat , morem gerere ac satisfacere ?

399. Nec sine censura transfigi debet

quòd Tractemundus inscribat epistolam Luitprando diacono Ticinensi & subdiacono Toletano , quasi aliquid apponere diacōnatūs ordini subdiaconatūs ordo , novæ neque tacendæ dignitatis . Subscriptio item illa : *Ecclesiæ Iliberitanæ peccator Episcopus* inepta , nec in usu fuisse videtur ; cùm vulgaris plurium illa esset , potius personæ respectu non dignitatis . *Tractemundus peccator , Iliberitanæ Ecclesiæ episcopus , aut indignus episcopus* , quomodo frequenter in Conciliis legitur.

400. Adiungo his , Hieronymum Romanum de la Higuera huiusc tam operosæ ac multiplicis fabricæ , ut contendimus , architectum , nullam huius prioris epistolæ mentionem fecisse in *Toletanæ urbis & regni historia* adhuc inedita ; cum posterioris Luitprandi ad Tractemundum responsoriæ non solùm meminerit , sed eam quoque vulgari sermone translatam libri ... capiti inseruerit. Neque item codicem meum Estepanum illam habere , qui hanc habet , eâ formâ , quam statim ostendemus.

401. Iam enim , ad responsonem Luitprandi venientibus ea manifestioribus adhuc signis falsam , sive , quod temperantissimè dicimus , maiori ex parte auctam & adulteratam sese prodit. Si quid enim ex ea germanum , & Germanum , hoc est è Germania missum , supereft : id totum è latino vulgare fecit Hieronymus Romanus iam laudatus , partemque historiæ suæ Toletanæ esse voluit. Quibus hispanis eius translationis verbis omnino respondet epistolæ codicis mei Estepani textus : fortissimum ut hinc argumentum nascatur , hunc primum esse conceptum sive Luitprandi ipsius , sive quod magis est , eius qui Luitprandum fingens sub larva ista posteritatis exhibere se ausus fuit. Quod cùm representari omnium oculis magnum rei præiudicium contineat : age , hic triplici columnari ordine hispanam primo loco Higueræ translationem : secundo latinum simplex Estepani codicis : tertio demum adulteratum & auctum Luitprandi vulgarium editionum textum dabimus. Quoque magis etiam non accuratè collaturis , statim diversitas & in ea patecat dolus : quicquid vulgaris textus tertio loco ponendi à duobus aliis non abscedit , eodem charactere ; quod verò abscedit , diverso alio editur.

402. Ex *Historia Toletana lib. 15. cap. 11. translatio hispana epistolæ.*

Al santo Padre y señor Agismundo (ita nomen legitur) Obispo de Iliberia, toda salud.

Codicis Estepani Dextri, Maximi, & Luitprandi Chronicorum hispana epistola latina.

Eutrandi Ticinensis Diaconi, & subdiaconi Toletani. Sancto patri Regimundo Episcopo Eliberitano Eutrandus inutilis ser-

vus S....

Gusto recibi (benditissimo padre, y señor digno de ser muy reverenciado) que haya venido à sus manos nuestra Antipodosis, en la qual unas veces uso de verso, otras de prosa. Y no menos me fue agradable lo que al presente me mandays, que en la libreria del monasterio de Fulda, à donde desterrado me detengo, busque el Chronicón de Dextro, que continuò Maximo Arzobispo de Zaragoza á ruego del Obispo Agebado, y si me pareciese, lo continuase hasta nuestros tiempos. Porque me decis que teneis gran falta de algunos libros, y que viviendo entre Sarracenos barbaros è inhumanos à duras penas alcanzais lo necesario para el sustento de la vida. Dolime de vuestra fuerte, que paseis la vida con tanta aspereza; mas puesto en tantas angustias y aperturas, una cosa sola os consuela, que como buen pastor, estais para consolar y socorrer vuestras ovejas, y que cada dia traheis el alma en

Vulgaris Luitprandi Chronicí latina epistola.

Admodum Reverendo, & totius sanctitatis pleno Tractemundo Episcopo Iliberitano in Hispania Luitprandus, non meis meritis Ecclesiæ Ticinensis levita, salutem, & omnimodam observationem.

Gratum mihi fuit (beatissime Pater, ac domine multum observande) quòd Antapodosis nostra, in qua nunc carmine, nunc prosa ludo, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus meo sedet animo, quòd meam rerum gestarum in Europa historiam perlegeris, quæ mihi quodammodo placere incipiunt, cùm tibi viro recto doctoque quodammodo probari video. Sequererque tuam in hac parte sententiam, nisi scirem amorem interdum cæcutire; quamquam te tam cæco iudicio liberum faciunt integritas vitæ tuæ & amor veri, qui semper tuis intimis hæsit sensibus ab adolescentia. Postremò non minus iucundum mihi fuit quòd modo iubes, ut in Fuldensis monasterii bibliotheca, ubi nunc exsul bibliothecarius immoror, quæram tibi Chronicón Dextri, quod Marcus Maximus, monachus Benedictinus, postea Episcopus Cæsaraugustanus prosecutus. Et insuper obnixè petis, ut ad nostra tempora seriem annorum perducam. Nam dicis maximâ vos laborare quorumdam librorum penuriâ; inter barbaros enim & inhumanos Saracenos non suppetit copia rerum ad vitam transigendam necessariarum, nedum ut habeatis bonorum librorum copiam. Dolui quidem vicem tuam (reverendissime pater) quòd adeò durè vitam exigas in hac urbe Bæticæ non infima. Nec enim ita duriter, sed paulò melius agebamus, quum Toleti quondam conviximus. Leniebat enim feroces barbarorum animos, hinc præsulum Toletanorum singularis auctoritas, illinc verò mirabilis bonitas & patientia: auctoritas, (ut bene nōstī) partim amplitudinis antiquæ adhuc remanente nitore, partim quòd ea niteretur favore Regum Ovetensium catholicorum, qui literis crebris commendabant Toleti rem, auctoritatem, bonamque tractationem, tum fidelium omnium, tum maximè Toletanorum antistitum. Eratque hoc (ut bene nōstī) velut quoddam frenum, ne, quod libéret, illis omnino licere putarent. Quod non accidit Episcopis in Bætica constitutis, quibus omnibus potentissimus Imperator præsidet. Sed soletur te (pater optime) in

en los dientes por su causa. El Chronicon, que me pedis, hallé en esta libreria de Fulda escrito en un libro de pergamo antiguo; y añadile, como mandais, las cosas que sucedieron en nuestros tiempos, esto es hasta el año de CMLX. Y huelgome, que quando partí de Toledo para Italia, à donde fui subdiaco no en tiempo del santo Arzobispo de Toledo Bonito, truxe conmigo algunos libros de historia, en los cuales estaba por su orden la sucesión de muchos Obispos de España, los quales tambien hallé en esta libreria, que segun creo fueron traidos de España aquí por mandado del santo Emperador Carlo Magno, que le ofrecio el santo Arzobispo de Toledo Elipando despues de haber hecho de veras y con efecto penitencia del error que tuvo cerca de la adoption de Jesu Christo hecho hombre. Encomendad á Dios á este vuestro siervo desterrado.

Finis epistolæ.

403. Hucusque triplex epistolæ Luitpradianæ textus, Higuera hispanus ex latino, latinusque, tum codicis nostri Estepani, tum vulgatus editionum. Vides iam, lector veri amans, hispanam translationem non vulgatis, sed Estepanis latinis adhærere semper, paucissimis exceptis. Unde necesse est ita primitus à recenti conceptu seu inventione epistolæ quam Higuera servabat, eam fuisse formata; immane autem distare ab his latinum duabus editionibus repetitum eiusdem epistolæ contextum: quo liquet ma-

tempora, hoc est usque ad eram CMLX. Et gratulor mihi, quod cùm Toletto, ubi sub sanctissimo præfule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiserer, aliquos historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ Episcoporum, quos in hac bibliotheca, iussu, uti credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatos, quos, ut aiunt, illi obtulerat sanctissimus Elipandus Archiepiscopus Toletanus postquam illum erroris sui de adoptione Christi seriò pœnituit. Feci quod iussisti, beatissime Pater. An verò conatus responderit, tu videbis qui iussisti. Vale, & servum hunc exsulem exful Deo commendam.

Finis epistolæ.

tantis angustiis constitutum, quod tu, ut bonus pastor, ovibus tuis & solatio & auxilio es, qui quotidie libenter mortem subis illorum causâ. Fac, obsecro, ut libros eos Conciliorum & Epistolarum Decretalium, & nomina sanctorum martyrum hispanorum ad sanctissimum Pontificem re & nomine verè Servum-dei transmittas. Porrò Chronicon, quod petis, in huius bibliothecæ reperi vetusta membrana descriptum, adiecique, ut iussum est abs te, annorum seriem ad hæc usque tempora, idest ad annum CMLX. Et gratulor mihi, quod cum Toletto, ubi sub sanctissimo Præfule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiserer, aliquot historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ Episcoporum, quos & in hac bibliotheca reperi, iussu, ut credo, Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatos, quos, ut aiunt, sibi obtulerat sanctissimus Elipandus Episcopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi seriò & verè poenituit: *ad quem manifestandum Concilium Episcoporum suffraganeorum & abbatum collegit, & coram omnibus, abiurato publicè errore, Fidem S. R. E. confessus est, ut tu melius nossti. Igitur feci quod iussisti (beatissime pater) an voto conatus responderit, tu videbis qui iussisti, & servum hunc exsulem in oratione Deo commendam. Vale.*

Incipiam tamen ab anno DCVI. era DCXLIV. & ordinem in scribendo sequar, quem secutus est Maximus. Hinc per eras Hispanorum more, illinc per annos Christi: nihil de Consulibus, aut de Egiris Maurorum; perducamque hoc Chronico nostrum usque ad annum CMLX.

Finis epistolæ.

nifestè secundarum hunc esse auctoris sui curarum, sive reformatæ compositionis fœtum à prima sui editione verè alterum. Non coniecturâ hic opus est, sed oculorum examine his, qui Toletanam hanc historiam ms. in Toletano Jesuitarum collegio servatam adire velint; aut qui consulere exempla eius, quorum aliquot Matriti in excellētissimi Comitis Villumbrosani non ita dum demortui, magni Castellæ senatus præsidis, bibliotheca est; aliudque apud Comitem de Mora olim fuit.

404. Egregieque id confirmamus ex eo.
quod

quod Didacus Murillo Franciscanus, *Historia Deiparae Virginis de Pilari* auctor, qui ante publicatum Luitprandi Chronicon, paulo post sparsam apud nos inventionis famam, communicataque à Hieronymo Romano inventore quibusdam eius familiaribus amicis, & inter hos laudato Murillo, ex eo nonnulla, historiam praedictam in publicum edidit: non hanc laxiorem & longiorem, quae postmodum edita fuit, epistolam, sed breviorem illam, & pressiorem, quam ex codice Estepano nostro produximus, de Luitprando agens, & hoc eius opere, apologetico suo prologo intexuit. Quam inde Rodericus Carus in Notas ad Dextri Chronicon^t, & Franciscus Bivarius in commentarium suum ad idem Chronicon transtulere: id quod revera fuit sequentes, non decepti; neque mutilam, quasi integrum (quod Thomas Tamaius ait^u) repräsentantes.

^t In prologo.
^u Pag. 25.

405. Manifestatā iam epistolæ huius à se ipsa diversitatis, indeque resultantis falsi suspicionis aut verius comprobationis exceptione, verbis eius censoriam admovere virgam non gravabimur. Planè iisdem ea urgetur vitiis falsò, affectatè & absurdè dicatorum, quibus altera. In primis falsa sunt, *Antipodus* nomen, diversitasque ab *Historia*, uti iam diximus. Falsum quod precetur Tractemundum, ut, quod ait, *libros hos Conciliorum & epistolarum decretalium, & nomina sanctorum martyrum hispanorum ad sanctissimum Pontificem, re nomineque vere Servum-dei, transmittat*. Nam si Servus-dei (ex testimonio ipsius Luitprandi supra posito^x) anno CMXLVII. in vivis esse desit, Luitprandus autem hæc scribebat in Germaniæ exfilio, post historiam conscriptam, legationemque Constantinopolitanam priorem, contractamque Berengarii adversus se indignationem: quæ omnia, ut è superiori vita ac rerum eius narratione constare cuvis poterit, annus ut minimū, nongentesimus quinquagesimus quartus præcessit. Si duo hæc, inquam, uti verissima admittimus, alterutrum affirmare nos oportet: aut supposititiam & falsam esse epistolam, aut Servo-dei tamdiu post mortem consignari hos quos memoravit libros Luitprandum voluisse. Neque enim eo idoneè recurret aliquis, ut ignoraverit Luitprandus Servi-dei mortem post tam longum tempus; siquidem ipse in Chronico, cuius anteambula est epistola, Servi-dei obitum anno prædicto, & Visitani loco eius subrogationem referat. Meridiana luce clariora hæc sunt.

406. Falsum quoque & contradicto-

rium est quod ait in fine: *Post hæc misericordia Heronio (sive Heromo^v) Episcopo Bracarense. Additionem ad Chronicon Maximi usque ad annum CMLX. intelligo. Quidnam enim aliud? Confirmat quidem id dictum idem Luitprandus in Adversario 32. Ego Chronicon meum (inquit) quod miseram Tractemundo, etiam transmisisti partem illius Heronio Bracarense seni Pontifici sanctissimo, & scripsi illi sequentem epistolam. Sed & ipse (quod cætitatem & incogitantiam clamat impostoris) tenore ipso epistolæ ad Heronium directæ, quam subiungit, sese falsum & immemorem planissime ostendit. Epistolam Toleti datam erâ CMLXXXI. finis eius docet. Hic est annus huius sæculi quadragesimus tertius, quo in vivis erat Ioannes Servus-dei Episcopus Toletanus, cuius nomine salvere iubet Heronium. Hic tamen annus tot annis præcessit exsilio Luitprandi Germanicum, & inventionem in Fuldensi bibliotheca Chronicorum Dextri & Maximi, continuataque ab hinc, ubi finivit Maximus, ab eo historiæ: ut nonnisi à vacordi & insano homine annus iste subscribi potuerit epistolæ, cum qua tum prædictam continuationem ad Heronium mittit, tum quoque remissæ iam eiusdem ad Tractemundum meminit. Miserum, qui nec verum dicere, nec fallere novit!*

407. Absurda & incredibilia sunt, Luitprandum in responsione ipsa epistolæ Tractemundi misisse ad eum trecentorum annorum non breve ieunumque aut unius gentis, sed prolixum, & exterarum quoque rerum successibus locuples Chronicon: quod non sine iugi studio ac diligentia confici valuit multorum mensium. Absurdum, quod Oveti Reges adhuc appellatos finixerit: qui vel *Gallicæ*, vel *Legionis* ferre ante sæculum appellabantur, ut constat ex Ioannis Papæ epistola ad Alphonsum Magnum apud Sampirum, & ex his quæ Ambrosius Morales non semel cum aliis notavit^z. Absurdum, ac temerè dictum est, sic circò vexari à Mauris Granatenfes Christianos, quia potentissimus Imperator, cùm hæc Luitprandus scribebat, Episcopis omnibus in Bætica constitutis præsideret: quasi Abderraghman Almanzor, de quo intelligit, sub ditione sua non haberet omnes Hispaniæ urbes quæ Mauris in Bætica & eo, quod nunc est Castellæ regnum, parebant. Absurdum est, quod mittere se ait ad Tractemundum cum aliis *nomina sanctorum Martyrum hispanorum*: quasi hoc aliud, alicuiusve pretii futurum esset, misso Dextri Chronico, quod merus albus est hispanorum martyrum. Nec iniurioso

^v Lib. 15. c. 37. & 42.

sus audiam, absurdis iam prædictis aliud subiungens, quod scilicet in continuatione sua securum se ait annos Christi, & eras Hispanorum, *nihil de consulibus*, aut Hegiris Maurorum adiecto: quasi consulum ratio & computum eo adhuc tempore, quo ipse sumit in manus Maximi telam, hoc est anno Domini DCVI. adhuc in usu esset.

408. Affectationes intolerandæ sunt, & impotentiam genii auctoris produnt, sub persona ipsa manifestare se quodammodo gestientis. Evincunt id cuncta quæ veteri telæ, ut vidimus, assuuntur: quod scilicet, ubi Maximus Cæsaraugustanus Episcopus Chronicæ auctor olim laudabatur, adiecta fuere *Marci* prænomen & *monachi Benedictini* conditio, iuxta perpetuum infixumque Toletano Iudioni propositum de Marco Benedictino cum Cæsaraugustano antistite Maximo, uti iam loco suo notavimus, coagulando. Item importuna Toletanorum præfulum pristinæ auctoritatis & nitoris mentio, quæ Maurorum etiam dominantium ferocitatem quodammodo leniebat. Nec minus, quod fingat ad Tractemundum unâ cum ceteris transmissum Conciliorum & epistolarum decretalium volumen: ad id respiciens, quod sub Isidori Mercatoris collectione pro antiquo & germano diu venditatum fuit; cuique iam hodie ab aliquo eruditorum, quæ si legitimo antiquitatis monumento vix applauditur. Denique putidissimè inculcatur Elipandi pœnitentia & Concilium ab eo Toleti coactum: quod non ignorare Tractemundum insulsâ illa, sæpiusque totâ epistolâ repetita parenthesi (*ut tu melius nosti*) Luitprandus ipse agnoscit. Sed iam ad ipsum Chronicon impressionem transferamus.

CAPUT XVIII.

Chronicon ipsum, ut in fragmento manucripto quodam nostro exstat, viginti trium annorum tantum, cum edito & vulgari confertur: unde additiones & interpolationes deinde factæ falsi convincuntur, sublata & mutata notantur. Historia Toletana auctor Higueræ

usus fuit, cum hanc scriberet, fragmento nostro non Chronico integro vulgato.

409. **A** nimadvertisendum est ante omnia, in codice meo Estepano, qui iudicio nostro vera aut vero proxima Dextri, sive alterius, Maximique Chronica representat (qui ille ipse est quo Hieronymus Higuera, cum *historia Toletana* incumbebat formandæ, unico fruebatur & utebatur, toties ut inculcamus): legi fragmentum satis breve continuationis eius ad Maximi Chronicum, quæ Luitprando tribuitur.

Nempe incipit ab anno DCVI. hoc modo:
ERA CÆSARIS. ANNUS CHRISTI.

DCXLIV. DCVI.

Toleti nascitur præclaris parentibus Ildephonſus, qui poſtea fuit Toletanus Episcopus. Toleti Synodus cogitur.

DCXLV. DCVII.

Mahometus virus erroris sui infusurus in Hispanias venit. Cordubæ, Hispali, Toletæ incipit seminare. Ab Aurasio pellitur Toledo.

Vicericus catholicos persequitur, &c. usque ad annum DCXXIX. & quam subiuncimus clausulam.

DCLXVII. DCXXIX.

Svinthila regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, Rege iam Sisenando, succedit Iustus archidiaconus, & Ioanni Cæsaraugustano Braulio.

410. Quibus verbis fragmentum Maximo appensum, viginti trium annorum tantum, absolvitur. Idque maxima ex parte à prioribus his vulgatae editionis annis diversum; quippe in quo vel singula capita, pluribus demptis, additis, mutatis interpolata, vel ex integro intermissta alia, leguntur. Quod facile is deprehendet, qui in calce huius partis bibliothecæ appendices veterum aliquot monumentorum, & in his hocce cum Dextri & Maximi Chronicis Estepani exempli consulere velit.

411. Exhibebimus autem hic, lectoris compendio, unum aut alterum exemplum, interpolatorum scilicet primum esto caput ipsum fragmenti.

In Estepano est

Toleti nascitur præclaris parentibus Ildephonſus, qui poſtea fuit Toletanus Episcopus.

In vulgatis vero

Toleti nascitur S. Ildephonſus clarissimis parentibus Stephano & Lucia XVIII. die Decembris, in domo quæ nunc est Toleti Mazarabum nobilium. Ille vero poſtea fuit Toleti Episcopus.

^a In Collect. carminum ad calcem operum pag. 146. Quæ quis non videt eo consilio addita fuisse ad simpliciorem narrationem, ut fiduciam operum de epigrammatis de Stephano & Lucia parentibus S. Ildephonso à Juliano tributi ^a;

utque fama ^b de Mendozorum Comitum de Orgaz ab Ildephonſina stirpe descendentium origine testimonio isto Luitprandi confirmarentur? ^b Tamæus in Notis ad hunc locum.

412. In Estepano.
Erâ DCLII. anno DCXIV.

Mortuo Aurasio invitus sufficitur in Sede Toletana Helladius.

Viden' ut monachatum Helladii & quorumcumque aliorum summorum hominum Benedictinum vindicandi cupiditas, toto

413. In Estepano.
Erâ DCLX. anno DCXXII.

Maximus ex monacho Cæsaraugustanus Episcopus habetur clarus.

Prius ignorabatur Maximum prænomen *Marci* habuisse, monachumque ordinis Benedictini fuisse, atque isto anno adhuc vivere; quippe qui anno DCXXIV. mor-

414. In Estepano.
Erâ DCLXII. anno DCXXIV.

Reversus Hispali Ildephonsus. Eum Helladius diaconum facere volebat. Ille vero cedens saeculo vitam agit in coenobio Agalieni, quod in suburbio Toleti est, ut nosti, septentrionem versus, non procul a flumine Tago, & a Praetoriensi templo S. Leocadiae circiter 300. passus distat, quod ego dum fui Toleti frequenter invisi.

In vulgaribus.
Erâ DCLI. anno DCXIII.

Mortuo Aurasio, sanctissimo doctissimoque pontifici succedit in Sede Toleti S. Helladius, vir eximus, & pius, monachus Benedictinus. Aestate iam ingravescente ad superos evocatur.

Chronico, & consecraneorum Luitprandi Chronicis perpetua & emicantis, vestigia sui manifesta huic loca impresserit?

In vulgaribus.
Erâ DCLX. anno DCXXII.

Marcus Maximus monachus prius Benedictinus, & post Episcopus Cæsaraugustanus, celebris post mortem habetur.

tuus fit, ut infrà ad hunc annum refertur. Quibus omnibus posteriores curæ (utinam sapientiores!) renuntiavere.

In vulgaribus.
Eâdem erâ & anno.

Reversus Hispali cum esset Ildephonsus Toletum, eum archidiaconum suum Helladius facere volebat. Ille vero secedens sedulo vitam agit in monasterio Agalieni, quod in suburbio Toleti est septentrionem versus, non procul a Tago flumine, & a Praetoriensi templo S. Leocadiae extra muros in planicie; quod ego, dum Toleti fui, frequenter invisi. Est etiam alterum, Agalienis huius quasi colonia, ad pagum Benalgoviam a Mauris dictum, tribus milliaribus a Toleto distans. Sed in priori, quod non procul eremitorio S. Susanæ prope Tagum fuit, S. Ildephonsus vitam egit. Quod, ut dixi, invisi, quum fui subdiaconus Toleti sub Bonito I. huius nominis Toletano Archiepiscopo, prius abate Agalieni.

olim monachum esse professum. Quam item ea quæ deinde sequuntur de Agalieni monasterio, & eius colonia quodam altero, utrobique Tractemundo ingesta qui conscientia rei erat, putida sunt & inepta! Nimirum inculcata, ut recens harum nugarum artifex sententiam suam de antiquo loco huius monasterii sub mangonio Luitprandini nominis venditaret.

415. Insignem factam accessionem vides, lector, restrictiori de Ildephonso & monasterio eius narrationi. Legebatur scilicet prius: *diaconum facere volebat*, hoc est, sacris ordinibus eum initiare. Placuit postea: *archidiaconum facere volebat*, hoc est, eâ dignitate in Toletana eum Ecclesia ornare. Legebatur prius: *cedens saeculo*, quasi diceret, religioso statui tunc primùm se mancipâsse Ildephonsum postquam Toletum rediit. Placuit postea hæc verba sic mutare: *secedens sedulo*, fortasse ut intelligeremus, a puero in urbe Hispali, dum apud S. Isidorum detineretur, iam

416. Plura quoque veteris scripturarum iussa sunt loco cedere, nusquamque apparet: exempli gratiâ:

Ex erâ DCXLV. anno DCVII.

Vittericus catholicos persequitur.

Erâ

Erâ DCXLVII. anno DCIX.

Synodus Lucensis in Hispania. Illi praefuit Aurafius.

Erâ DCLXII. anno DCXXIV.

Tonantius Palentinus Episcopus moritur.

Erâ DCLXIV. anno DCXXVI.

Kalendis Ianuarii Fulgentius Aſtigitanus moritur.

417. Quædam & in alium ferè sensum,

Erâ DCLII. anno DCXIV.

Sanctus vir Vincentius Episcopus Carthaginensis Romæ moritur.

Era DCLVI. anno DCXVIII.

Civitas Aſſota Episcopis deſtituitur. Et poſtea erâ DCLXI. Sedes Aſſotæ Bigastrum transfertur.

Erâ DCLXVII. anno DCXXIX.

Svinthila regno pulsus moritur, ſublataque Helladio, Rege iam Sisenando, ſuccedit Iuſtus archidiaconus, & Ioanni Cæſar-augustano Braulio. Et alia his similia præteriri indigna,

quàm olim fuerant, reformata obſervabіſ.

In vulgatis.

Vincentius Carthaginis Spartariæ Episcopus moritur.

In vulgatis editionibus.

Aſſota civitas in Contestanis, & in confinio Bateſtaniæ, quæ quondam Sedes Episcopalis fuit, deſtruitur. Et mox: Sedes Aſſotana Bigastrum, quæ Murcia eſt (in Tamaii editione, quæ Mentua) transferatur. Sed de his ſatis.

Gothorum Regis ^a, cuius (ait) Eutrandus, ſive Luitprandus, meminit, abſque eo quòd ultrà quicquam adiungat. Verba eius accipe quæ repræſentat codex meus: *Toleti Synodus cogiturn, ad eram nempe DCXLIV. five annum DCVII. Huius autem rei non ullum veſtigium in vulgaribus.*

420. Paulò pòt in eodem capite 2. de Gundemari elecione in Regem Gothorum ac Witterici ſucceſſorem agens ^e, *Elecciónem* (ait) diximus, quia S. Isidorus & Luitprandus ita ſimpliciter de huius ſucceſſione loquuntur, ut nec notare prætermiſſent, ſi is per vim aut tyrranidem intrāſſet. Habeo quoque pro certa re coronatum eum in Toletano templo ab Aurora Pontifice, uti deceſſores eius duo fecerant. Ecce Luitprandi verba ad eram DCXLVIII. Mortuo Toleti Witterico ſubrogatur Gundemarus. Simplicius nihil enuntiari potuit. At quod Higuera, dumtaxat ex more antecellorum Regum, circa coronationem colligit, id ipsum iam in vulgarē expreſſum legitur Luitprando: *Mortuo Witterico ſuccedit Gundemarus. Ab Aurora Toletano, ut olim Imperatores Græci à Patriarchis Constantiopolitanis, inungitur in æde SS. Petri & Pauli Toleti.*

421. Nec ultra diſtam eram DCLXVII. five annum DCXXIX. ab auctore huius historiæ ulla fit Luitprandi mentio, cuius nempe fragmentum apud eundem existens ad hunc annum uſque pertingebat. Nusquam autem historia meminit earum rerum ad Toletanam urbem pertinentium, quæ in vulgaris nunc præſentia, in nostri tamen codicis fragmento deſiderantur. Nempe erâ

^a Se juntaron á Concilio en la ciudad de Toledo, del qual hace mención Luitprando, ó Eutrandeo, ſin decir cosa particular de él.

^e Hispana verba: Y he dicho esto de la elección, porque S. Isidoro y Luitprando hablan tan ſencillamente de su ſucceſſion, que si fuera por tyrranía ó fuerza no lo dexaran de decir. Y tambien tengo por coſa cierta ſe coronó en la Santa Iglesia de mano de Aurora, como ſus dos antecellos habían hecho.

^c Hispana verba: Y con esto finaſſa fin á ſu Chronico Maximo Cesarau- guſtano. Servi- remos, en lo que alcanzare, de la continua- cion que hizo Eutrando ſubdiacono de Toledo, y diacono de la S. Iglesia de Pavia, per- ſona de mu- chas letras y doctrina, aun- que eſte muy falto y dimi- nuto de lo que él lo dexó.

418. Alio etiam ariete non minùs ro- buſto & valido quaffatur Chronicon, at- que eo quidem eiusdem Luitprandi vi & humeriſ librato. Illum intelligo Luitpran- dum, qui primūm ē Germania in Hieronymi Romani pervenit manus, quoque uſus hic fuit in exornandis Toletanæ fuæ hiftoriæ rebus. Planè huius hiftoriæ cap. 1. libri 11. hæc verba leguntur de Maximi Chronico, & Luitprandi continuatione, quæ ē vernaculis latina damus ^c: *Et hiſ finem imposuit Chronico ſuo Maximus Cæſaraugustanus. Utemur autem nos, quounque pertinget, continuatione, quam Eutrandus fecit Toletanus ſubdiacomus, ac Ticineniſ almæ Ecclesiæ diaconus multā vir doctrinā & literis; quamvis hæc valdè fit, ab eo quod is reliquit, deficiens ac diminuta. Non potuit magis aperte designari fragmentum nostri codicis, nec reprobari vulgatum Chronicon, omnibus idem numeris, ſi ap- probāſſet fidem ſuam, abſolutum. Et iam ſæpius monuimus, cum hæc Higuera ſcri- beret, ſupelleſtilem omnem Chronico- rum & Adversariorum quatuor auctorū Dextri, Maximi, Luitprandi, & Iuliani, ē Germania & forſan aliunde ad ſe trans- missorum, in ſinu & ulnis foſvere; atque eorum, per totam hanc hiftoriā teſtimonia producere. Colligemus & ea loca eiusdem hiftoriæ, quibus vel ſilentur ea quæ in vulgatis ſunt, minimè verò in codice nostro; vel quæ ex Luitprando referun- tur, non ſecundum vulgarium editionum, ſed ſecundum nostri codicis tenorem.*

419. Lib. 11. cap 2. mentionem facit habitu Toleti Concilii tempore Witterici

erâ DCXLIV. S. Adelphii Toletani & Mentinis Archiepiscopi mentio. Erâ DCXLIX. A-deo-datae monialis Benedictinæ Toletanæ ad quam S. Gregorius scripsit. Erâ DCLX. templi S. Thyrso martiri à S. Leandro Hispalensi Toletana in urbe dicati. Huc usque è laudata historia , & ex eo quod fuit apud historicum Luitprandi fragmento desumpta , à nobis contra vulgare huius Chronicon , ut logici loquuntur , ad hominem arguuntur.

CAPUT XIX.

Topicis quibusdam locis genius & propositum Pseudo-Luitprandini ostenditur Chronicis. Primum æquivoco nominum vel virorum aut locorum abusus , exteris homines , Conciliaque Hispaniae attribuit. Exempla in SS. Magno , & Columbano , & Gallo , in S. Fara Galliarum moniali. In Concilio Augustano. Quandoque etiam sine occasione æquivoci. Exempla in Verano & Ostano Episcopis , A-deo-dataque , ex epistolis S. Gregorii Papæ nota virgine.

422. **D**ABIMUS nunc veluti quodam specimen totius Chronicæ , atque eius inventoris consilium tamquam in speculo repræsentabimus , capita colligentes , sive topicos quosdam locos credulis imponendis lectoribus : quos maximè auctor persuadere voluit , sartosque tectosque ab omni recentiorum oppugnatione , iudicio suo , veluti quodam trabali clavo affixo , relinquere.

423. Audisti sèpiùs cùm circa Dextrum & Maximum nostra hæc lucubratio versaretur , de præcipuo consilio Hieronymi Romani de la Higuera. Consilium , inquam , magnificandi Toletanam omnem rem , in primisque Ecclesiasticam : primatialem perpetuam & Patriarchalem amplissimæ , suisque contentæ opibus Ecclesiæ , dignitatem , collatis undique argumentorum copiis vindicandi atque afferendi : Hispaniam quoque honoribus & viris illustribus , quomodocumque quæsitis , atque aliunde extortis , ditandi atque illustrandi ; Benedictinumque omni laude maiorem ordinem , sive iure sive iniuriâ , mirisque modis extollendi. Nec enim commodiùs & aptius poterat ei , quam procurabat Toletanis rebus à se confictis haberi fidem , consulere , quâm prodigalitate ista spargendi atque eiiciendi per omnium provinciarum , urbium , locorum , fodalitatum , ut ita dixerim , sinum , vetera ista & pretiosa virorum eminentissimorum , rerumque olim piè aut magnificè geitarum gaza. Huic scilicet consilio intentus multipliciter sibi mu-

nire hanc viam contendit. Locos iam ostendimus , ad quos inventiones & cogitata eius omnia facilè reducuntur.

424. I. Virorum sanctitate illustrium , qui alio natales referunt , in Hispania constituit , sicuti & res gestas , equivoco nominum aut locorum abusus. Quod ipsum facit in exteris Conciliis Hispaniæ tribuendis.

II. Etiam absque æquivocis , locorum aut nominum prætextu , virorum sanctitate illustrium in fastis Ecclesiasticis celebratorum patriam , aut mortem Hispaniæ adiudicat.

III. Rebus apud nos in historia controversis ambiguisque solvendis ac determinandis iudicem sese invocatus & impotunus ingerit , affectationem ubique novitatemque manifestans.

IV. Iis autem quæ non satis expressa sunt in veteribus monumentis lucem declarationemque gestit inferre : quò locis personisque à se nominatis honorem & splendorem , sibique fidem ab obnoxiiis conciliet.

V. Eventibus , quorum in veteribus inscriptionibus apud nos existantibus obscurior aliqua memoria supereft , clarorem pseudo-historiæ facem immittere conatur.

VI. Carmina à se composita pro sustinendis suis fictionibus , nomine antiquorum inscripta signataque commendat , quò tutius fallat.

425. Uniuscuiusque horum locorum seu capitum exempla quædam , non omnia , sed conspicua magis , subiictere est animus. Ludit , inquam , in æquivoco nominum , vel virorum , vel locorum , ut aliarum gentium homines sanctitate celebres in martyrologiis laudatos , ad nostram gentem referat.

426. Primum exemplum S. Magnus estò , S. Galli discipulus. Locus huic datum fuit in fastis Ecclesiæ die Septembri vi. Bedæ scilicet in antiquis , Maurolyci , Galesini , Ferrariique in recentioribus. Galesinus adiunxit : *Ad Fauces S. Magni confessoris &c. Fauces , hodie Fuesfen* , oppidum est Sueviæ , non obscurum , aiente Philippo Ferrario ^f geographiæ totius peritissimo *ad Lycum fluvium ad montium angustias constructum , inter Campidoniam , à qua quinque millibus passuum Germanicorum distat , & Laude cum opp. Tirolensis Comitatûs occurrens , ubi cœnobium Faucense celebre Constantiensis diœcesis*. Unde hic in elogio suo ita : *Apud Fauces in lustr. ord. Be-Suevia S. Magni primi Faucensis abbatis. ned. lib.3. cap. Et Ioannes Trithemius ^g : Abbas , ut ^{107.} fer-*

^f In Notis ad hunc diem in martyrologio suo.

^g De vir. ilustr. ord. Be-Suevia

ned. lib.3. cap.

fertur, in *Faucibus* &c. Sed quid adhuc his duorum saeculorum egemus testibus, cum vita exstet S. Magni à Theodoro scripta eius sodali, & ab Hermenrico Elewangensi monacho emendata & distincta^h: in qua disertè narrat historicus cap. 7. lib. 2. B. Magnum ab Episcopo Augustanæ urbis Wichperto rogatum, quo in loco morari vellet, domino auxiliante, respondit: *directus sum ad locum qui vocatur Fauces, ubi propè sunt fontes alpium Iuliarum &c.*

^a *Rerum Alemanicarum*, tom. i. pag. 190. & apud Benedictum Gononum in *Appen-*
vitarum PP. Occiden-
tis pag. 456.

427. Ibi construxisse monasterium, eique præfuisse constat ex his quæ sequuntur. Nam & cap. 12. eiusdem 2. libri ita incipit: *Beato itaque Magno morante in cœnobio, quod sibi paraverat ad Fauces, per viginti quinque annos magnas virtutes ibi operatus est.* Nec inde difcessit toto vitæ tempore, ut ex cap. 13. apertè constat. Hanc vitam à se scriptam unâ cum Magni cadavere Theodusius discipulus sepulcro indidit. Cui quidem appendicem adiunxit Hermenricus Elewangensis monachus, Lantonis Episcopi Augustani iussu, qui B. Magni corpus multis venerandum signis suo tempore cum libro vitæ inventum, sublimiorem ad locum transtulit. Hæc veritas est ab æquali Scriptore posteris tradita. Confirmat Ekkhardus San-Gallenensis monachus in libro *De casibus monasterii S. Galli*¹, his verbis: *In quamrum Alemanicarum pag. 13.*

(Ecclesiam) *S. Magni brachium Adalberone Episcopo dante, & prosequente, de Faucibus sumtum &c.* Ad quem locum Melchioris Haiminsfeldii notam consule. Quam quidem veritatem impetrare frustrâ conatus fuit Luitprandus, ista concipiens^k: *Ad Fauces Hispaniae in Lusitania, vulgo Garganta-la-olla, Magnus, cognomento Ioannes, abbas floret.*

428. Nec eo contentus auctor, Lantonem etiam Augustanæ in Suevia urbis nobilissimæ decimum sextum Episcopum in Cæsaraugustæ seu Emeritæ-Augustæ Episcopum transformare voluit, Iuliani auctoris Luitprando gemelli his verbis usus¹: *Bento (potius Lanto) Episcopus Cæsar-augustanus, vel Augustanus, auctoritate Adriani Papæ (nulla huius rei in vita mentio, nec illius temporis hæc fuit solemnitas) refert in numerum Sanctorum S. Magnum in oppido Lusitaniae ad Fauces.* Et tamen corruptum hodie legi hoc testimonium ex Higueræ nota ad Luitprandi superius liquet. Eo enim laudato, Lantonem hunc Emeritæ-Augustæ fuisse Episco-

¹ In Chronic. num. 447.

(1) Apud Auctores nostros *Alpes* communi nomine excelsi quicunque montes vocantur. Sampirus

pum tempore captivitatis monet. Hæc tamen suspiciunt qui exornandis hisce nungis se addixerunt, viri aliâs doctissimi, Thomas Tamaius ac Laurentius Ramirezius, nec hiscere contrâ audent. Ioannes quoque Tamaius, qui curiosè omnia colligit, nihilque doli suspicatus, quicquid scriptum reperit Sibyllæ folium credit, & in meris fabulis cum vero conciliandis ingeniosulum se ostendere satagit: dum ait, utriusque oppidi, & Suevici & Hispanici, ad *Fauces* dicti, fines Magnum lustrâsse, acta eius in hunc sensum compingens.

429. Æquè tamen falsum est id quod de SS. Columbani, & Galli, quos magistros secutus fuit S. Magnus, in Hispanias adventu, appulsiusque ad Brigantinum portum Gallæciæ, quæ tunc parebat Gunzoni Duci; visitataque ab iis Ecclesia in castro Arbore, Lucensique Episcopatu à S. Gallo repudiato, quæ tunc *urbs Martia Constantiensis* à Constantio Augusto dicta est, uti etiam montes Asturum *alpes Rheticæ*, ex Iuliani ludicris *Adversariis*^m refert. Omnia enim hæc auctor ex actis S. Magni extorta fabulæ suæ deservire voluit. In cap. 4. libri 1. fluvii, oppidique quod *Brigantium* olim nuncupabant; postea *laci Brigantini*, & *Arbonæ* loci mentione fit. Perreverunt ergo ad lacum *Brigantinum*, (auctor vitæ ait) in cuius litore invenerunt locum antiquum destrūtum, quæ evocatur *Arbona* &c. Et cap. 8. Non post multum verò temporis *beatus Gallus divina pietate convalescens*, postquam filium Ducis Gunzonis à dæmonio liberavit, oblatumque sibi ab eodem principe Constantiensis Ecclesiæ Pontificatum humiliter recusavit &c. Omnia hæc leguntur non minus disertè in vita S. Galli abbatis auctore Walafrido Strabo apud Surium xvi. Octobris.

430. Alphabetariis pueris nota dicimus, sed quæ inculcari oportet. Brigantinus, sive Acronius lacus, nunc *de Constantia*, & ipsa celebris urbs Constantia, sicut & Brigantium (hodie *Bregenz*) & Arona (nunc *Aron*) oppida ad eius oram, ipsa illa sunt, quorum in S. Magni actis memoria exstat; quin ad Brigantinum nostrum portum, *la Coruña* nunc seu *Betanzos*, & Aronæ fictitium hispanicum locum recurrere opus sit, auresque dare fabulæ. Lucum-Augustam Gallæciæ urbem in *Martiam Constantensem*, & Asturum montes in *Rheticas alpes*ⁿ, transformant. Quod

^m Num. 268.
269. 270. 271.

ⁿ *Alpes* de quibuscumque montibus ac de Pyrenæis dici notavere Lipsius ad *Traianæ Panegyr.* Scaliger. lib. 2. lett. *Ausonian.* cap. 16. Joseph Maria Suarezius in *Diat. de synonymia diversor. locorum & fluminum* pag. 44. Quid tamen id ad *Rheticas alpes*? *cas (1)?*

apud Sandovalium in eius Historiæ columnæ penultima: *Normanni (inquit) totam Gallaciam de-*
pre-

Quod nonnisi Julianæ geographiæ peri-
ti sciunt ac refellere supervacaneum.

^a Anno DCXX.
in Chronico.
^b vii. De-
cembris
^c Lib. 23.
Histor. Spec.
cap. 15.
^d Lib. 1. ca-
tal. cap. 39.
^e Lib. 3. De-
vir. illusfr. ord.
Bened. cap. 55.
^f In martyr.
Gallic. vii. De-
cembris.

431. *Fara*, alias *Burgundo-fara*, sanctimonialis gallica, illuistris est in memoriis huius gentis omnibus. Sigebertus ^o. *Virgo Christi Fara claret in Francia*, cuius sanctitatem imitatus frater eius *Faro*, ex Comite clericus, & ex clero factus *Meldensis Episcopus*, claret. Ideo Galliæ, Meldensisque territorio frequenter Martyrologi Faram assignant, Uuardus ^p, Vincentius Bellovacensis ^q, Equilinus ^r Thitemius ^s, Andreas Saussaius ^t, & in primis Romanus die vii. Decembris: *In pago Meldensi S. Pharæ virginis*. Omnes vide-
runt acta eius & S. Faronis germani fratris Meldensis Episcopi; atque hæc ultima apud Surium xxviii. Octobris. Itemque S. Eustachii Luxoviensis monasterii abbatis, à Iona Bobiensi monacho æqua-
li scripta, ut mox dicemus.

432. Ex omnibus his monumentis liquidum redditur, Faram, alias Burgundo-faram, uti se ipsa in testamento vocat, Agnerici Burgundionis ac Leodegundæ nobilissimorum patrum prolem, germanos habuisse, si S. Faronis acta sequimur, Faronem ipsum, Walbertum, & Chalnoaldum; si testamentum ipsius Faræ, quod è tabulario Fare-monaferiensis (vulgò *Faremonstier*, seu *Farmontier*) monasterii exceptum San-Marthani fratres publicave-
re ^u, Faronem, Chagnulphum (eundem cum Chalnoaldo) Burgundum (fortè eundem qui Walbertus) & Agnetrudem. Fara autem Deo sponso sibi electo, contrâ licet nitente Agnerico patre, in religioso habitu sese tradidit, Eustachio, sive Eustacio abbe Luxoviensi, S. Columbani discipulo, magnæ doctrinæ & sanctitatis viro consilium & auxilium præbente. Ipsaque sibi & sodalibus, quas magno numero undique collegit, monasterium Ebriacum ædificavit in Briego pago (unde *Prige cœnobium* vocavit Beda lib. 3. Hist. Eccles. Anglorum cap. 8.) quod hodie exstat, abbatia ordinis Benedictini in dioce-
si Meldensi provinciæ Briæ. Omnia ex actis constant.

433. Monasterium verò ita describunt laudati San-Marthani fratres ^x, & Augustinus Lubinus ^y. Meldensis autem urbs, Meldi Plinio, Melda etiam ad Matro-

nam, seu *la Marne* fluvium, *Meaulx*, sive *Meaux* hodie: à quo pagus (territoriū significat) Meldensis, non ab Usuardo tantum, ne diversum iisse eum existimes, sed & in testamento iam laudatae sanctæ virginis Faræ, *Meldicensis audit civitas*. Cuius quidem fratres eius germani Walbertus, & post eum Faro, Episcopi fuere, *urbs Melodorum* eadem dicitur à Iona in vita S. Eustachii Luxoviensis. Jonas hic Segusianus patriâ, monachus fuit Bobiensis monasterii à S. Columbano fundati, in quo vixit sub Attala Columbani successore & aliis abbatibus: de quo plura Bollandus, sive Antuerpienses Iesuitæ, *Sanctorum strenui vindices*, in vita S. Attalæ x. & S. Eustacii xxix. Martii. Idem enim scripsit acta SS. Columbani, Eustacii, Attalæ, Bertulphi abbatum, & sanctæ nostræ Burgundo-faræ, perperam Bedæ attributa, & in huius operum tomo 3. edita. Cuncta hæc suis diebus edidere memorati patres. Vitam autem Burgundo-faræ ex editionibus Bedæ ac Surii emendatiorem dedit Ioannes Mabillonius inter *Acta Sanctorum ordinis Benedictini* ^z: qui potius est liber *De virtutibus & rebus mirabilibus in Ebriacensi monasterio à Fara fundato tempore illius factis*. Id quod indicat eâ adhuc in vivis agente scriptum à Iona fuisse. In vita autem S. Eustacii refertur monasterium ab illo ædificatum Faræ in paterno eius solo inter Mugram & Albam fluvios, de quibus Mabillonius in Notis. Meminit horum omnium fratribus Carolus Le-Cointe in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ^a.

^z Sæculo 11.
pag. 438.

434. Huic tamen æqualium Scriptorum roboretæ monumentis, recentiorum que nulli non certæ historiæ Burgundo-faræ, seu Faræ virginis in Gallia natæ, in Gallia sub Luxoviensi abbe Eustacio monasterii Ebriacensis non longè à Meldensium urbe fundatrix, & in Gallia tandem ad superos evocatae, opponere ausus fuit nomina supposita Luitprandi & Juliani. Audi sis lector hominis inventum. Luitprandus ait ad eram DCLXXVII. ^b Anno S. Fara virgo Benedictina fugiens patrem ^c ann. DCLXXII. à num. 12.

^b Anno
S. Fara virgo Benedictina fugiens patrem
DCLXXXIX.

^c Num. 326.

Yyy ^d sanctiores tantum, sed & Prudentius Peristeph. in hymn. S. Laurentii

*Nos Vasco Iberus dividit
BINIS remotos ALPIVS,
Trans COTTIANORVM iugæ,
Trans & PYRENAS ninguidos.*

prædaverunt, usquequo pervenerunt ad ALPES montes Ezebrarii: quem hodie tractum Hispani *El Zebrero* dicimus. Lucas Tudensis *Hisp. ill. T. IV.* pag. 90. Cum ipse (Rex Sanctius cognomento Abarca) esset in Pyrenæis montibus ultra ALPES ROSCIDAЕ VALLIS (hodie Ronces Valles). Et pag. 86. Ad ALPES montis Zebrarii. Nec Recen-

^a Adducitur à Thoma Tamai in Notis ad locum Luitprandi pag. 56. non tamen apparet in edito Iuliani Chronico.

sanccta Fara virgo Benedictina monialis sub Heraclio Imperatore. Et alibi ^d: Monasterium sanctæ Faræ prope Tudem ad Aquas calidas diruitur à Mauris anno DCLXX. ubi Meldensem Galliæ urbem in Meladense, seu Melducense Gallæciae oppidum, Eustacium Lexoviensem abbatem in Anastasium Tudensem Episcopum, eo fine inter subscriptiones Conciliorum Toletanorum huius ævi quæsitum, veluti Circes virgulâ transformata legimus.

^e Fol. 34. ^f Tomo 6. die vii. Decemb. pag. 566. ^g Cap. 2. n. 24. fol. 137.

^h Hist. Tudemis fol. 18. *Cui statuminando multiplici errori cùm idem Higuera, tum Ioannes Tamaius, symbolam unusquisque suam contulere. Prior scilicet laudato Placentinæ Ecclesiæ pervetusto martyrologio, ex eoque his verbis: *Tudæ in pago Meladensi S. Faræ virginis.* Ad hunc codicem sejè referuntur Sandovalius in *Historia Tudemis* ^e, & Ioannes Tamaius in martyrologo ^f, & in vita S. Epitacii ^g; atque item Thomas Tamaius in Notis ad Luitprandum. Nullus autem vidit, sed à solo Higuera hoc laudatum Placentinum fuisse martyrologium constare poterit ex notatis alibi ^h ab eodem Sandovalio, qui in fontibus ipsis Higueræ ipsis viventis ebit hos latices. Mos autem fuit illi, dicta sua commendatis huiusmodi manuscriptis libris hispanarum Ecclesiarum confirmare. Sed utinam soli. Nam & Ioannes Tamaius è libro suo Auli Hali poematum, qui omnes *Martyrologii Hispani* (quàm nobis pudendi!) paginas implet; quique illi cuncta, quæcumque voluit, subministrare consuevit, epigramma nobis protulit, quo Faram gente Gallæcam, Tude monacham, Anastasio Tudensti Episcopo cœnobium eidem construente, atque eius in eo gloriosam mortem, adstruere voluit eiusdem farinæ cum historicis nostris poeta. Adi, si tanti est, Sandovalii & Tamaii loca & nomina in Gallæcis quæsita, de quibus ne labasceret omnino dicatorum fides, Luitprandianis & Iulianæis conformia illa esse argutati sunt. Verè enim tædet nos hīc ultrà morari.*

ⁱ 436. Nec dum finis Luitprando in ludendo & ludificando lectores uno spectro nominis. Erâ CMLXXXIX. ita legimus: *Concilium habitum in Hispania in urbe Cæsaraugusta, dictum vulgo Augustanum, viginti quinque Episcoporum.* Insanum hoc est prorsus, nedum falsò ac ridiculè ex cogitatum: quode cùm non auderet ultrà loqui addictus partibus, sic Thomas Tamaius censuit: *De quo seriè & verè veterem iudiciorum formulam pronuntio, N. L. (Non liquet).* Audiamus tamen Higueræ notam. Manuducet ea nos quò tendimus:

*Conciliï Cæsaraugstanti (ait) cuius hic meminit Luitprandus, meminit Onuphrius anno Domini CMLI. & sic gestum fuit sub Ioanne Toletano Pontifice. Onuphrius sānè ipsi his verbis non spontè illusit (*In Chronico Ecclesiastico.*) Augustanum Concilium, hoc est in Augusta Germaniæ urbe coactum intelligens, de quo sic Hermannus Contractus eodem anno CMLI. *Synodus* ^j *viginti quinque Episcoporum apud Augustam Vindelicam coram Ottone Rege colligitur.* Melius anno CMLII. uti est in Chronica, ut vocant, *Australi Matthæi Marescalci de Bappenheim Canonici Augustani*, quam edidit Freherus ^k. *Synodus* xxv. *Episcoporum sub Ottone Rege colligitur.* Exstatque eadem Synodus in Conciliorum editionibus ^l cum præfatione, in qua nomina eorum qui interfuerunt, Italiae, Galliæ, Germaniæque Pontificum subditione Ottonis degentium referuntur. Incauto tamen homini visum fuit licere sibi ex Augustana Cæsaraugstanam confidere, quasi unico Panvinii testimonio ita brevi fides eius, & loci, quo celebrata fuit, constituta esset.*

^j Inter alios German. rer. auctores pag. 311. ^k In ultima edit. Parisi. volum. 9. col. 635. ^l Anno DCCXLIV. ^m Num. 381. ⁿ Tomo 5. Mar. die xix. Octob.

437. Eiusdem commatis est, quòd S. Veranum episcopum Tarragonensem laudat in Carpetania tractuque Aurelianensi exsulem erâ DCCLXXXII. ^o Cui consonat Julianus in Chronico ^m. Ad quæ Annotatores tractum Aurelianensem territorium oppidi *Oreja* in regno Toletano intelligunt; eque Tarracone, vexationes Maurorum evitaturum Episcopum Veranum, in Toletum urbem, tamquam in asylum se contulisse aiunt; aliaque apud Ioannem Tamaium videnda ⁿ, cum solemnni Auli sui Hali carmine. Inde autem fabulæ locus, quod xix. Octobris die in Martyrologio Romano sic legatur: *In territorio Aurelianensi depositio S. Verani Episcopi.* Quem inter plures huius nominis indicare ausus non fuit Baronius ^o. Sed quid *Aurelianensis* tractus nomen cum *Oreja* oppido? cùm Aureliæ in Hispania nullus meminerit Geographorum, neque in priscis monumentis ullum vestigium extet?

^p Anno 845. ^o In Notis ad hunc diem. ^q 438. Similiter S. Ostianus Episcopus fingitur Aucensis in Hispania, interfuisse que Concilio Ovetensi, ac decesse in tractu Bivariensi xxx. Iulii. Luitprandus erâ CMXXXIII. ^p Quibus adiungit glof sographus eius Julianus, *Bivar (Oppidum)* intelligendum esse, Didaci Roderici cognomento Campiatoris patriam. Unde occasio, quæris? Quòd scilicet hac die apud Usuardum, ex quo Romanus desumit, legatur memoria in territorio *Vivarien-*

^{¶ Lib. 11. cap. 130. num. 183.} *riensi Ostani presbyteri & confessoris.* De quo Galefinus & Molanus ad Usuardum, ubi ait eius extare acta. Equilinus certè non presbyterum, sed Episcopum appellans in fine catalogi [¶], ubi catervatim de his agit, quibusde nîl ultrà quam nomen minimè vero res gestas noverat: occasionem dedit fabricandi apud nos Aucensem Episcopum, qui nunquam fuit, eum ipsum quem presbyteri tantum titulo notum, Usuardus octavi saeculi auctor posteris commendavit. Nec Ovetensi Concilio, quod celebratum fuit sub Alphonso III. Rege anno CMI. interfuit Ostanus aliquis Aucensis episcopus; omnes enim eò venientes nominat Sampirus Astoricensis, atque inter alios Ioannem Ocensem, qui dubio procul Aucensis est.

439. Eodem hæc ambitio præpostera de mortalibus exteris Hispaniæ formandi cives, impulit ad S. Gregorii epistolarum libros; cumque ibi habiles & paratas huic rei nuncupationes quasdam invenisset: more suo egit, tumque A-deo-datam, nec non Dulcidium, ad quos literas dedit sanctissimus Pontifex, alio idest ad Italos pertinentes, genti nostræ inferuit. A-deo-data femina fuit Deo devota, cui inscriptæ sunt libri 7. epistola quinquagesima quinta, & libri 8. sexagesima secunda, quemadmodum commendatoria eius est ad Venantium Lunensem Episcopum libri 7. epistola vicepsima octava. In hac ultima Venantium adhortatur Gregorius, ut apud matrem Fidentiam causam agat Adeodatæ, ut scilicet (quod innuitur) alimenta subsidiave alia ei præstet, ut in habitu religioso se exhibere possit; sin minus sponte facere velit, A-deo-datam in iudicio tueatur, eamque in omnibus habeat commendatam.

440. Luna urbs in Thusciæ Liguriæ que confinio ad Macram fluvium hodie excisa, in cuius locum Sarzana successit, quemadmodum Lunensis vicem iam intravit Sarzanensis Episcopus. Unus ex his Venantius fuit, agnitus uti talis ab Ughello in Italia sua *sacra*: ad quem Gregorius Papa, tamquam ad proprium Fidentiæ, fortasseque & eius filiæ A-deo-datae antistitem, officii excitatorias dedit prædictas literas. Sed certum quoque est A-deo-datam in Sicilia, in urbe scilicet Lilybetana (urbs episcopal olim fuit Lilybæum ad promontorium eiusdem nominis, nunc Marsala) monasterium fundâsse, atque in eo abbatissam egisse. Id enim constat ex duabus aliis epistolis 63. & 64. eiusdem Gregorii, quarum prior ad Decium Episcopum Lilybetanum, & altera ad Hilarium

notarium inscripta legitur. Accedit, quod ad A-deo-datam Gregorius ait [¶] se commisso causam Decii Episcopi (cuiusnam alius quam eiusdem Lilybetani?) Ioanni Episcopo & Leontio gloriose: qui mihi Ioannes Syracusanus, aut alter Panormitanus est Episcopus, & Leontius Ex-consul in Sicilia per hoc tempus ius dicens, ad quos frequentes sunt Papæ sanctissimi dæta literæ [¶]. Abi nunc, & aures Luitprandi nugis præbe. *A-deo-data virgo sanctissima Toletana* (inquit [¶]) monialis Benedictina floret, ad quam hodie S. Gregorius scripsit. Simile credimus, quod de Dulcidio ait paulo inferius [¶]. *Dulcidius diaconus Caesar Augustanus* floret, quem S. Gregorius in epistolis mirum in modum commendat. Nulla quidem ad Dulcidium Gregorii epistola; nec vacat utrumne aliqua de Dulcidio sit, querere.

[¶] Epist. 5 lib. 7.

[¶] Vide indicem epistolarum.

[¶] Ad ann. DCXIV. sive era DCLII.

[¶] Era DCLII. sive anno DCXIV.

C A P U T X X.

Luitprandus pro nostratis venditat eos qui famâ sanctitatis alibi claruere. Exemplum primum in S. Babila martyre. Higeræ & Ioannis Tamaii codices suspectissimi. Secundum in Raymundo Metellinensi pastore, qui Raymundus verè fuit ordinis Calatravensis institutor, Cisterciensis monachus. Tertium in Anacirardo Augiæ-divitis monacho. Quartum in Cornelio Proculo & Cornelio Basso, qui ex lapidibus inscriptis notandum taxat sunt. Quintum in Genesio martyre. Arelatenji Genesio dicata, non alicui Hispano qui non fuit, videri omnia huius nominis apud nos templa.

441. **T**A XABIMUS aliis adhuc hominis cupiditatem, in adscribendis hispanorum Sanctorum albo iis qui verè nostrates non sunt. Solet enim eos, quibus Hispani veteres locum aliquem dicaveri sacrum, Hispaniæ cives statim assertere. Babilas Pontifex fuit Antiochenus & martyr die Ianuarii xxiv. græcorum omnium patrum, nec semel latinorum, monumentis celebratissimus; apud nonnullos tamen distinctus ab altero Babila ludimagistro: de quibus, ne actum agam, adiri Baronius [¶] & Bollandus hac die poterunt. Babilam certè Pontificem S. Eulogius noster in his laudat (*Memorialis Sanctorum* lib. 1.) qui sponte martyrio se obtulerunt: quemadmodum & SS. Sebastianus, Thyrus, Adrianus, Eulalia, & alii. Hunc, nec alium, exstitisse Babilam Baronius contendit.

[¶] xxiv. Ianuarii.

442. Sed cum noviset prope Odòn opidum agri Matritensis eremitoriolum de san Babiles nuncupatum extare: gratum

se oppidi huius incolis facturum existimans si anxietate illa res quærentium gestas Babilæ Antiocheni , & alterius fortasse ludimagistri , abusus , postremum hunc , nothum à Baronio martyrem reputatum , vindicaret ; notisque loci ac temporis modique martyri illigatum assereret : his verbis imposuit , quicquid intimabitur , faciliè credituris ^z : *Per hæc tempora S. Babylas Episcopus Virinensis & Pampilonensis (utrobique enim prædicavit) animo videnti captivos & miseros Muzarabes Toletum venit & inde ad Odonem oppidum , & prope in eremitorio (audisne?) pueros docet primas literas ; & venit cum duobus fratribus , qui fiunt eremiti , & postea omnes martyrium patiuntur.* Malè editum fuit *Virinenensis* , pro *Iruniensis* , quomodo appellatum fuisse aliquando *Pampilonensem Episcopum* , ab *Iruna* vernaculæ linguæ appellatione , quæ bona urbs sonat , certa res est ^a. Iulianus eandem ludens fabulam ^b : *S. Babylas Episcopus Pampilonensis capta coniæ lib. 2. Pampilone venit in Carpetaniam , & prope populum Odonem docet pueros ; & cum illo Comp. Histor. Hisp. cap. 9.*

^b Chron. n. 413.

443. Vellent ita factum , qui larvatis his auctoribus non minus quam Pythagoræ auditores eius deferre amant , ac dupli argumento pro Babilia hoc hispano utuntur. Primum est ^c sanctum Eulogium nostrum *Memorialis Sanctorum* lib. 1. hunc inter eos laudâsse , qui martyrio sponte se obtulerunt. Sed hoc plumbeum est telum ; nam & Sebastianus , & Adrianus & Thyrus exteri MM. unà laudantur. Secundum est , cultum olim proprio ut vocant officio Babilam in Hispania , quod in Breviario Isidoriano legitur. At nos id quoque argumenti in contrarium torquemus ; cum hymnus officii prædicti ad Antiochenum episcopum Babilam dirigatur , uti notavit Ioannes adversus Thomam Tama-

^d Ibidem pag. 275.

Formam exempli Babylas antistes &c.
Et postea:

*Hic vir virtute fidei munitus
Antiochenam rexerat arcem ,
Sprevit profanum atriis à sanctis
Numerianum.*

Unde proclive est credere , huic , quem peculiari memoria Ecclesiæ nostræ fasti dignati sunt , eremitorium istud , quo de locuti sumus , fuisse olim dicatum ; frustraque alium nos quærere nostrum civem , quem antiquitas ignoravit ; nec si fuisset Antiocheno , idest extero , postposuisse. Huic

etiam sponte adiudicamus Ecclesiam *de san Babil* , iuxta oppidum *Sanguesa* in regno Navarræ cuius meminit Garibaius lib. 21. *Hist. Hisp. cap. 6.*

444. Contendit tamen ut solet Ioannes Tamaius uno partium studio , tertium Babilam apud nos fuisse , ab Antiocheno episcopo qui cum tribus , & ludimagistro eiusdem urbis qui cum octoginta quatuor pueris maestatus fuit (quorum utriusque Menologium Græcorum quarta Septembris die meminit) diversum : eundem tamen cum LXXX. pueris martyrio impensum ; profertque & hic manuscriptum suum codicem , atque ex eo hymnum , qui pro omnibus Luitprandi Julianique mendaciis fideiubet , versibus stribilagine sua verum auctorem suum prodentibus. Falsus quoque est Luitprandus in distinguendo , tamquam diversi fuerint loci , *Pampilonem* ab *Iruna* , si vera scribit Garibaius , Cantabricarum & Navarræ originum callentissimus , lib. 22. cap. 16. & alibi. Nullam igitur , spero , fidem his nugis præstabunt qui semel animadverterint consilium hominis occasione sibi data sacræ alicuius ædis obscuræ ambiguæ nuncupationis , pro insinuandis fabulis suis pia impietate , ut sic dicam , turgentibus , abutendi.

445. Eodem ille consilis æquivoco nominis è duobus sanctis unum atque eundem facere pro ludo habuit. Celebratur nempe apud Bellovacensem Ecclesiam Apostoli , ut vocant , sui atque primi Episcopi S. Luciani , qui cum S. Dionysio in Galliam venerat , octava die Ianuarii martyrium ^e. Nunc non quærimus quisnam Dionysius annuntiaverit Gallis , aut quo tempore , Christianum Evangelium. Quicquid enim sit , acta Luciani martyris ab Odone I. eiusdem urbis Bellovacensis præfule , ut fama est , sub Carolo Calvo scripta , dubitare non sinunt de eiusdem , cum agone , tum agonis sociis , nempe Maximiano (alias *Messiano*) & Juliano , de quibus accuratè Bollandus in Notis diei VIII. Ianuarii ; qui & xv. Septembris , & xvi. Octobris factam fuisse horum trium sociorum corporum quandam translationem ex veteribus MSS. martyrologiis observat.

446. Diversus omnino est ab hoc Luciano Bellovacensi Lucianus martyr Vicensis Cataloniæ urbis , qui cum Marcianno sodali triumphavit in Decii persecutio- ne. Quorum similiter acta germana , ut videtur , sinceræque antiquitatis , ac solemnis tunc temporis formæ in conscribendis hu- iusmodi religionis causis consignata notis , in Vicenis eiusdem Ecclesiæ breviario , & in

^e Beda, Usuardus, Ado, Martynol. Roman. & alii à Baro- nio laudati die VIII. Ianuarii , & à Bollando eadem. Saussay in *Martyr. Gallic.* Vincentius Bellovacensis lib. 10. Spec. *Hist.* cap. 25. & 26.

in antiquissimo libro *Sanctorali*, veteri gentis lingua, quā utuntur & Galli Provinciales, conscripto; & alia valde antiqua relatione in archivio Ecclesiæ iam dictæ conservata ad manum habuit, quæ in historia sua *Cataloniæ Sanctorum*^f representaret vir æquè doctus ac pius Antonius Vincentius Dominicus ordinis Prædicatorum, ex eoque Hieronymus Puiades in Chronico suo eiusdem Principatus lib. 4. cap. 55.

Fol. 99.

^g Ad eram
CMXL. ann. CMII.

447. Et tamen haud veritus fuit, tamquam omnes umbra essemus, hæc Pseudo-Luitprandus effutire verba^g: *Sancti Luciani Pontificis & martyris, comitis sancti Dionysii Areopagitæ, ossa Bellovaco ad urbem Vicensem translata sunt*. Eodem scilicet fallendi genio, quo gemellus eius Pseudo-Dexter animabatur, quum scriptum reliquit ad annum CCCVIII. *Reliquæ sancti Luciani Episcopi Vicum* (1) transferuntur: sexcentis tamen & amplius annis ante memoratam à Luitprando translationem. Hæ sunt, quibus mendaces deprehenduntur, notæ. Frequenter enim mentiri solet *iniquitas sibi*, de quo sacræ nos literæ admonent.

^h Ad eram
DCLI. ann.
DCXIII.

448. Neque contentus annominationis hoc velamento abuti, absque ullo etiam nostræ gentis cælites ex alienarum gentium cælitibus facit, aut qui nusquam noti sunt, pro notis laudat. Paulum scilicet Iacetanum Episcopum. *Memoria* (inquit^h) *S. Pauli Episcopi Iacetani, qui Romam dum visitat, cum aliis duobus sub Decio martyrium patitur sexto Idus Februarii. Oculos nempe habuit ad hunc diem VIII. Februarii in martyrologio Romano, in quo Romæ SS. martyrum Pauli, Lucii, & Cyriaci memoriam ex codice monasterii S. Cyriaci restituit Baronius. Quem Paulum Galesinus Episcopum fuisse addidit. In Florentini antiquo martyrologio Romæ legitur, *Depositio S. Pauli Episcopi*. Vide sis ibi Florentinum, & in opere magno *De Actis Sanctorum* Bollandum. Qui omnes conqueruntur nusquam de loco Episcopatus significari. Quā data porta ruit noster, & Iacetanam urbem (*Jaca* nunc in Pyræneis, & Aragoniæ regno) tamquam ex cortina pronuntiavit.*

449. Cælestinum, SS. Saturnini & Neopoli Romanorum martyrum socium, laudat Baronius, & Galesinus III. die Maii. Alibi tacetur locus, nempe in Martyro-

logio Florentini, de quo plura hic in Notis. Hunc fingit Pseudo-Luitprandusⁱ in Hispania fuisse consularem, eiusque memoriam apud nos floruisse.

ⁱ Ad eram
DCLX. ann.
DCXXII.

450. *Anacirardum* (ait^k) eremitam ex Germania venisse in Lusitaniam, & in ripa fluminis Tagi prope civitatem Scalabim sancte vixisse, reversumque ad Italiam, non longè à lacu Tigurino vulneribus confectum, & martyrizatum iv. Februarii. Fingit hic se huius rei haud consicum Higuera, & Anacirardum eundem facit cum Lietphardo, cuius Molanus die iv. Februarii meminit; aut certe alterius quam Higuera illa nota est huic loco affixa. Nam Luitprandi gemellus Julianus^l, parum mutato nomine *Hancarardum* vocat, atque eadem de illo refert, adiiciens singularia hæc: *Mantent aliqua vestigia adventus huius sancti abbatis in Lusitaniam in oppidis eiusdem provinciæ Ataugia & Meinardo*. Cuius observationis interpretationem si querimus, Ioannes Tamaius succurrit, *Atouguia* oppidum propè Scalabim, sive *Santarèm* civitatem Tago adiacere: in quo subodoratus fuit *Augia maioris*, sive *Reichenaugia*, quod Germanicè *divitem insulam* sonat, insignis monasterii, hoc vestigium nominis, quod insinuaverat falsus ille chronologus, atque item ait prope idem oppidum esse vallem *de Bollardo* dictam, hoc vocabulum vix distare à *Meinardo* subiungens, quod verum & vulgare magis sancti eremitæ nomen fuit.

^k Ad eram
DCCCLXXXVIII.
ann. DCCCL.

451. Sed relinquo libens non insanis lectoribus Tamaianam hanc coniectationem alpinis frigidiori nivibus diuidicandam. Planè huius sancti Helvetici eremitæ ac martyris Meinradi, aut Meginradi, monachi prius in Augiæ-divitis monasterio, deinde eremi Nigræ-sylvæ virginis sex annorum incolæ, tandemque à duabus latronibus interficti, supersunt acta Anonymi auctoris, quem Bennonem, secundum huius eremi incolam, non temere iudicavit Bollandus. Hæc acta, cum Surius aliquantulum mutata, tum Christophorus Hartmannus in annalibus suis Einsidensis S. Meinradi monasterii, quod in eodem loco eius martyrii postea fuit eretum; tum demum Bollandus nuper laudatus in actis sanctorum xxI. Ianuarii die, publicavere. In quibus disertis verbis habemus notatum, eremitam nostrum priorum à se petitum iuxta Tigurinum, seu Tu-

(1) Nec *Vici*, aut *Urbis Vicensis*, nomen persequente Christianos Decio, nec nisi ad Ludovici Pii tempora cognitum usquam fuit: qui *Ausoniam*, sive *Ausonim* urbem à Mauris eversam utcumque restauravit; &

quod impar esset ob civium paucitatem atque infrequentiam sustinendo *Urbis* nomini, *Vicum* Ausensem, sive *Ausonensem* appellavit, ut alibi à nobis dictum. Hodie Indigenis *Vich d' Osôna*, vulgo *Vique*.

^m Cap. 2. vi-
tæ , seu acto-
rum.

Turicum lacum , eremi locum septem annis habitasse ; indeque interius per quatuor milliarium spatium secessisse in aliam eremi vallem , in qua usque ad mortem solitarius vixit. Verba hæc sunt ^m : *Ibi dum per septem annos superni Regis militiam exegisset , multitudinem populi ad se venientis ferre non valens , mutavit locum ; atque à predicti laci litore quatuor millibus distan- tem reperit planitiem inter montes accessum valde difficilem. Ibi adiuvantibus viris religiosis , & maxime quadam abbatissa Heiluiga nomine , necessaria voti sui construxit habitacula , atque in eodem loco quod erat reliquum vitæ permanxit.* Quam sit hoc verosimilius migratione Luitprandiana & Julianæ Meinradi ad Lusitaniam , in qua tunc temporis Christiani Gallæciæ sive Oveti Reges Alphonsus Castus , aut Ranimirus I. aut Ordonius I. qui æquales Meinrado vixerent , cum Saracenis bellum gererent , inter quos vix sperare potuit Christianus homo vitæ quietæ ac solitariæ copiam , prudentes iudicent.

452. Eadem temeritate quovis famæ detimento coercenda , è priscis Romani ritus ac temporis ethnicorum inscriptiōnibus excitat Christianos & Apostolicos viros , & martyres Toletanus fabulator. Nonne enim talia sunt , Cornelium Proculum , & Cornelium Bassum à discipulis S. Iacobii conversos Pontifices martyresque factos celebrari Antiquariæ in Bætica , quod in Luitprando legitur ⁿ? In quo habitus fuit respectus ad inscriptionem duplēm , quarum alteram M. Cornelius Proculus Liviæ Augustæ , alteram Cornelius Bassus Caio Cæsari Pontifex uterque Cæsarum , quomodo se appellant , dedicavere ; quasque vel nunc gemini præseferunt lapides Antiquariæ urbis ^o (1).

ⁿ Ad eram
DCCXXIV. ann.
DCLXXXVI.

^o Tamaius in
Notis huius lo-
ci.

^p Sive eram
DCCCXXXIII.

^q Sive eram
DCCCVI.

453. Et cuinam alii noti sunt SS. Maria , Ioseph , Victor , & Theodorus , Castræ Octaviani in Catalonia MM. quorum ad annum DCCLXXXV. ^p & Genesius Cordubæ passus sub Nerone , cuius ad annum DCLXVIII. ^q Luitprandus mentionem habet ? Certè hunc secundum enixe admodum , propter frequentem Genesii martyris nuncupationem in hispanis quibusdam Ecclesiis , non iure abrogata sive Arelatensis sive Romani Genesiorum memoriâ , hispanum afferere civem & marty-

(1) Antiquarienses quotquot hodie supersunt lapides vidi ac descripsi ante hoc triennium ; Corneliorum autem Proculi aut Bassi cognomina nullibi reperi. In extimo veteris Templi maximi , eiusque cœmeterii muro versus flumen exstat M. CORN. mentio

rem Higuera contendit. Nam & ad partes venit non semel Julianus ^r laudata æde sacra Toletana Genesii martyris Cordubensis , à quo habemus hispanum fuisse & militem legionarium in castello Numentensi (*Nuez* , iuxta Toletum , ad radicem montis de *Altamira* dicti) ; celebrarique eius festum xx. sive , ut legendum est , xxv. die Augusti ; corpus autem eius è Corduba Alarcurredim , indeque Toletum fuisse translatum.

^r In Chron.
num. 376. &
Adv. 149 389.
481.

454. Hæc omnia in *Adversariis* ^s. Quibus apertè hunc distinguit à Genesio alio Anastasii socio , xi. die Octobris in Rutenio Hispaniæ (Dexter Mantuæ Carpetanorum ait ad annum CCCLIII.) martyre. Cuius in *Adv.* 326. meminit. Atque iccīcō non debuit vir clarissimus D. Laurentius Ramirezius à Prato ad Franciscum Bivarum de Genesii scribens , omnia hæc Juliani testimonia de eodem Genesio accipere , differentiamque diei martyrii corrigerere velle : de quo Bivarius in responsione eum admonuit , variationem Juliani ad conditionem *Adversariorum* quæ tumultuariam observationum formam continent , reiiciens. Quicquid tamen is dicat de quatuor Genesiis , i. Arelatensi , ii. Romano , iii. Barcinone nato , Mantuæque Carpetanorum cæso , cuius acta profert , iv. demum Cordubensi , de quo nunc agimus : certissimum haberi debet , non alteri quam i. Arelatensi Exceptori sive notario publico oblatum ab Hispanis cultum in dedicatione Ecclesiarum fuisse. Quod maximè de Toletanæ urbis ac territorii , quo Mantuo-Carpetana , seu Matritensis curia comprehenditur , sacris ædibus à Genesio martyre nuncupatis , fateri oportet. Ad Toletanorum enim res & usum præcipue spectare quicquid in Gothicos Ecclesiastici ritus libros ab Isidoro Hispalensi Hispaniarum doctore vulgò appellatos , cum ab ipso , tum ab aliis Toletanis Episcopis fuit coniectum ; indeque desumendum antiquorum in solvendis sacris his officiis propositum , nemo inficiabitur.

455. Atqui non de alio quam de Genesio Arelatensi in breviario & missali Gothicō ad vicesimum quintum Augusti diem fit mentio : ubi prostat officium proprium huius martyris cum hymno , unde hæc ad rem nostram exscripsimus :

Ge-

GENIO
MVNICIPI . ANTIK
IVLIA . M . F . CORNELIA
MATERNA . MA : ER
M . CORN. : : : : IA
TESTAMEN : : : : :
IVSSIT

*Genesius igitur ille iuvenculus,
Civis eximius Arelatis oppidi,
Etatis peragens floscula primula
Iniuncto paret ordini.
Exceptor igitur dum nitesceret,
Ac iussa tabulis publica scriberet,
Afflatus subito munere cœlico,
Quo vota cumulat pia,
Extemplo officium abnuit impium,
Et ceris renuit imprimere manum,
Celestis cupiens effici accola
Vitâ , votisque , moribus. &c.*

Et putas ne ad alterum olim directum cultus solemnis officium , alteri autem Genesio dicata fuisse sacra templa , non Matriti tantum , Toletique , aut Cordubæ ; sed & Hispali , & Salmanticæ , ac forsan alibi ? Credant Bivarius , Ramirezius , Tamaius (qui carmen quoddam Cypriani sui Cordubensis hypobolimæ adducit) , Argaiziusque superstitione his falsis historiæ numinibus assurgentibus ; non ceteri , quibus intimatum iam sèpius fuit devitare hos scopulos , quibus iam ferè universæ antiquitatum nostrarum auctoritatis navem allisimus .

C A P U T X X I .

Luitprandus in dubiis quibuscumque apud nos historiæ articulis , personarum obiectâ plerunque distinctione , iudicem se controver- siarum , & Apollineum oraculorum au- ctorem venditare solet. Exempla.

456. **A**LIA etiam fuit mens & propositum personati Luitprandi , quæ attente considerantibus non raro se prodit . Videlicet ut quædam historiæ nostræ dubia controversaque , nec satis distincta , vel declaratione vel multiplicatione personarum resolveret . Quo callido consilio confecuturum se speravit , ut veluti alter Deus historiæ , in hoc vindice dignis , iuxta Horatii præceptum , appareret nodis ^t(2)

C A P U T X X I I .

De PSEUDO-HAUBERTO Hispalensi. Gregorii Argaizii Benedictini in hoc , atque item Dextro & Maximo illustrandis , & in lucem promulgando Liberati alio Chronico , frustrà impenja opera. Pseudo-Haubertini Chronicus auctor quis. Non statim & omnibus quæ in lucem uti vetera mittuntur , credendum. Ger- mana nostrorum historicorum opera , non nisi è publicis archivis aut antiquis libris qui prostant exsculpta , aliter ac Dextri , Ma- ximi , & similium , Haubertique & Libera-

* Exemplis hæc comproba-
re animo hæse-
rat auctor . Sed
tamen iis desti-
tuimur ; forte
quod cum cap-
put hocce in
opportunius aut
expeditius tem-
pus distulisset ,
immaturâ morte
præventus ,
illud absolvere
minime potuer-
it . Plura tamen
huius rei exem-
pla variis locis
adducta , aucto-
ris propositum
assertumque fir-
mare poterunt .
CARDINAL DE
AGUIRRE .

(1) Hæc nobis exerto dígito indicant veterem hanc Bibliothecam exasciatam nec prelo maturam

ti . E codice ipso quem pro Hauberti Chro- nico venditabat confector , suppositionem eius apparere . Catalogus Haubertinus Episcopo- rum Hispaniae examinatur . Desunt in hoc illi , quorum in Conciliis Hispaniae conser- vata fuit memoria : quod exemplis Valerien- sis , Seguntinæ , Complutensis , ac Legionen- sis Ecclesiæ comprobatur . Quædam de Le- gionensis huius Ecclesiæ Episcoporum tem- pore . Item exemplo Iriensis Ecclesiæ , cuius Episcopos curiosè collegit Compostellana hi- storia . Aliarum item , quarum Episcopos in Chronico laudatos in catalogo prætermittit . Additiones ad Hauberti catalogum in si- mile examen vocantur .

457. **A**LTERA fabula est , Luitpran- dianæ similis , quam lusit ætra- te nostra famæ gentis suæ hispanæ sibi- que ipsi æquè inimicus homo . Atque ea quidem digna visa est , cuius inventionem & promulgationem solicite atque adeo ple- nè referamus ; simulque falsitatis , documen- ta aliqua (siquidem omnia velle , Augiæ esset stabulum purgatum velle) in medium producamus .

458. Apparuit ante aliquot annos no-
vum , invisum hactenus atque inauditum
ac velut è cimmeriis tenebris caput extu-
lit Chronicon HAUBERTI HISPALENSIS mo-
nachi Benedictini , duabus partibus , qua-
rum prior à creatione mundi usque ad
gratiam ; posterior à Virginis partu ad an-
num CMXIX. inscribitur . Edidit hoc Chro-
nicon Gregorius Argaizius Benedictinus
sacræ Theologiæ Magister Ordinisque sui
chronographus , duabus quoque partibus ,
1. & 2. quas unum tomum seu volumen
confidere voluit . Sed neque his contentus ,
quasi fabulosarum omnium historiarum cin-
num dare illis , qui huiusmodi nugas con-
fendantur , enixè proprieque suscepistiè :
Hauberto alligavit veteres illos in criticum
theatrum iam eductos , & à doctis tradu-
ctos quasi suppositios & ficalneos rerum
hispanicarum temeratores , Pseudo-Dex-
trum , Pseudo-Maximumque , ac demum
alium similem his Liberatum : quos o-
mnes loco quemque suo , in examen voca-
vimus . Nempe titulo usus generali vulga-
ris linguae : *Poblacion Eclesiastica de Espan-
ña* , iam quatuor iustis voluminibus , siue
duabus partibus , in quatuor tomos divisis .

459. Primo volumini hanc affixam le-
gimus inscriptionem : *Poblacion Eclesiasti-
ca de Espana , y noticia de sus primeras
honras , hallada en los escritos de S. Grego-
rio*

fuisse cum Clarissimus Auctor è vivis sublatus est .

^a Matriti apud
Gregor. Rodri-
guez MDCLXVII.
fol.

* Pag. I.

^y Pag. 77.

^z Pag. 117.

^a Pag. 212.

rio Obispo de Granada, y en el Chronicon de Hauberto monge de S. Benito, ilustrado por el Maestro Fr. Gregorio de Argaiz, &c. ^a Continet hæc in primis vitam & notitiam Hauberti atque eius scriptorum ^x; deinde Catalogum martyrum qui in persecuzione Diocletiani & Maximiani in Hispania sunt passi, ordinatum à Gregorio Granatenſi (Iliberitanum dicere interpres voluit) Episcopo, cum Argaizii Notis seu Commentario. De quo catalogo Gregorii, ut fingitur Bætici, fatis multa nos in Scriptoribus quarti ſeculi quo Gregorius flouruit, nec inutiliter, observavimus. Sequitur iam in hoc volumine, quod deſcriptum imus ^y, Catalogus Ecclesiarum Hispanæ cathedralium, & notitia Episcoporum qui eis præfuerunt auctore Hauberto monacho, aucto tamen eorum numero ex aliis auctoribus, scripturis, & Conciliis. Adiunguntur ^z Additiones ad Hauberti catalogum ex eius Chronicō defumtæ. Subiicitur inde ^a Hauberti Hispalensis Chronicō, pars I. à creatione mundi usque ad gratiam. Incipit: *Deus trinus in personis, &c.* Sequuntur Notæ Argaizii prolixæ.

460. Secundo volumine altera pars Chronicī eiusdem à Virginis partu usque ad annum CMXIX. & appendicis loco *Walamboſi Merii additio*, ad superius Chronicō, & ad utrumque auctorem Notæ, comprehenduntur.

461. Tertium volumen, totius ut ludici systematis conspectum demus, *Dextri Chronicī translationem hispanam cum Notis*. Quartumque tandem similem aliam Chronicī Marci, ut appellant, Maximi versionem, & ad hanc Notas; & post apologetica quædam auctoris adversus hæc omnia impugnantes scripta, Chronicō *De rebus Hispaniæ novissimè inventum Liberati Gerundensis monachi & abbatis Pampilonensis S. P. N. Benedicti*, duabus partibus, ab anno scilicet mundi usque ad annum DCX. de quo iam antea egimus, continent.

462. Ut ordine procedamus, opus erit de Hauberto in primis agere, inde in opera huius inquirere. Haubertus ab iis, quibus obscurum nomen luci vitæque consignare cura fuit, Hispalim patriam habuisse dicitur, idem Germanis parentibus ortus: qui cum Caroli Magni auspiciis hispanensem adversus Mauros expeditionem

(1) Dictum alibi falso ac per summam iniuriam Valentinis nostris imputari nebulonem hunc impurissimum; veramque itius propudii patriam fuisse oppidum Tuyr in Comitatu Rulcinonensi; neque apud Valentinos altum educatumve aut literis imbutum. Habeant eum sibi, qui infelices fecerint abortienti obstetricati sunt.

secuti essent, in hac urbe sub infidelium iugo inter Christianos mansere. Unde tamen Haubertus ibi natus anno DCCCXL. eiusque fratres germani post parentum obitum, ob evitandas iniquas Maurorum vexationes fese proripientes, & in Gallæcia, sub Alphonsi III. cognomento Magni tempora veluti in portu suscepit, Benedictinum ordinem amplexi omnes sunt in Dumensi monasterio: quorum Gaudebertus ætate aliis grandior Dumensis Episcopus, Guilielmus eiusdem monasterii abbas, Haubertus autem insignis chronographus, deperitarumque Hispaniæ historiarum verè restaurator & vindex, fuere. Totum id voluit artiex Pseudo-Hauberto credi, cuius Chronicō his, quæ sequuntur, verbis absolutum legimus: *Cum hæc scriberem regnabat in Legione Ordonius, Cordubæ Abderachmen, in Castella & Aucæ Didacus senex, concurrente era Cæsaris CMLVII. Et ego Haubertus Hispalensis monachus Dumensis in monasterio Dumensi accepi habitum Benedictinum anno Domini DCCCLXXVII. Fui patriæ Hispalensis ex genere Germanorum, qui venerunt ad Hispanias in societate Imperatoris Caroli Magni. Scripsi istud Chronicō in monasterio meo in Gallæcia ætatis meæ LXXXIX annorum.* Hæc de se ille, qui spectari in scena sub Hauberti persona voluit.

463. Iam ad opera eius venientes ac de iis quærentes admoneri opus est, tam Chronicō Hauberti, quam eius catalogum, è manibus prodiisse D. Antonii de Lupian Zapata, ut quondam iactabat, Valentini, Segobricensis (1), qui ante aliquot annos in Ebuso insula (*Ibiza vulgò*) obiit Ecclesiæ, quæ ibi est, præfectus. Hunc quasi erubesceret, atque ominosum esset, proprio appellare nomine Argaizius veritus fuit; descripsit tamen referens ^b, curiosum quendam fuisse hominem, cui impositum fuerat Burgensis almæ Ecclesiæ antiquitates literis consignare, qui Burgis ipsis commorabatur. Quem cùm sibi valde obnoxium, beneficiisque devinctum haberet Ioannes Samaniego Benedictinorum S. Ioannis eiusdem urbis abbas: facilè ab eo trium horum veterum monumentorum, quæ ab originali (sic loquitur) codice is exscriperat, exemplum impetravit: à quo Ioanne Samaniego id ipse Argaizius rei auctor habuit (2).

^b In vita & notitia Hauberti initio pri-
mi tomī.

Quæ (2) De hac triga: *Alter mulget hircum &c.* Et hic mihi quisquam (ut cum Sallustio loquar) mansuetudinem & misericordiam nominat? *Miserere mini censeo P. C. Deliquerè homines adolescenti- li per ambitionem: Parcite dignitati Lentuli: ignoscite Cethegi adolescentiæ &c.*

464. Quæ quām sicca & iejuna sint de re tam gravi, & cui fidem omnino haberi voluit, nemo non videt. Exemplum nempe ignoti nec audit hactenus operis historici, sacris, Ecclesiasticis, politicis eventibus, sanctorum hominum, aut Christi martyrum antea ignoratorum, religiosorum ordinum originis & progressum, integræque tot sacerdorum hispanæ historiæ notitiâ illustris, unius anonymi testimonio, qui extractum à se ab originali tantum dixit, nec unde extraxisset locum quem excutere, aut codicem, quem consulere possemus, indicavit. Exemplum hoc, inquam, nobis pro germani ac veri Scriptoris vetustate commendato, & in archivi alicuius codice diu servato exemplari, cui veritas ipsa testimonium dicat, quasi per vim intruditur. Et impii, & maligni, & antiquitatis hostes sunt, qui novas, nec ullo fidei sigillo commendatas merces pro adulterinis aversantur. Quem avertendæ calumniæ locum Hauberti causâ, integro ac benè docto opusculo.^c Andreas Garsias de Molina Iurisconsultus (latêre sub hoc nomine verum auctoris nomen, qui D. Franciscus Andreas de Palacios & Molina est, Argaizius ipse agnovit^d) adversus assertorum præsumptionem tractavit. Cui quidem Argaizius idem, inter alias sui nominis & Hauberti defensiones, quæ volumini quarto systematis memorati leguntur, nescio quæ ludicra magis & universalia, quām stricta & suci plena, modestiæque viro religioso & historico digna reposuit^e.

^c *Discurso historico contra el intitulado Hauberto Hispalense, cuyos apocryfos escritos sacó á luz el maestro Fr. Gregorio de Argaz &c. Matriti MDCLXIX. in 4.*

^d *4. Tomo de la Poblacion de España sub titulo: Respuesta á los lectores &c pag. 88. post Maximi Chronicon.*

^e *Pag. 87. Appendix.*

465. Cùm enim Hauberti accusator legitimè postulâisset monstrari sibi & omnibus veri amantibus, studiosisque patriæ, famæ, & honoris, quisnam homo, & è quibus latebris processisset, quanam testimoniiorum probabili saltem fide, quibusnamque signis documentisve, sive contestationibus venerandæ eius quam iactabat ætatis, se illum esse, quem præferebat, ostenderet; idque iure à se peti gravissimis & firmissimis ex utroque iure petitis argumentis confirmâisset, nîl ultrà Argaizius Hauberti defensor, quām modicum accusationis tenorem dicacitate & facetiis, historico non minùs quām oratori magnopere fugiendis excipere; & cùm opposita solvi fuit necesse, paralogismis uti; nec unquam ad rem devenire, sed nugis iterum strepere, dictériisque omnia conturbare. Nihil harum solemnitatum, quæ iure expetuntur in editione legitima instrumentorum causis deservientium, desideratum fuisse ait in publicatione veterum illorum auctorum, quos edidere

in lucem, instrumentorumve, quibus in tabulariis monasteriorum repertis nostræ historiæ vindices Stephanus Garibaius, Ambrosius Morales, Hieronymus Zurita, Ioannes Mariana, Antonius Iepesius, usi fuerent. Atque ideo editorem Hauberti non ferendam iniuriam pati, cui fides, nisi ea præstiterit quæ nusquam ab aliis exposci consuevissent, abrogatur.

466. Deinde tamen, ne videretur silentii expositulatus celare adhuc velle hominem à quo Hauberti accepit Chronicon, alibi fatetur^f, D. Antonium Lupian Zapata eum esse, qui è bibliotheca monasterii S. Dionysii Parisiensis codicem originalem, in quo descriptum id Chronicon fuerat, dolo clepsisset; qui que anxi se esse animo restitutionis cum Argaizio ipso non dissimularet. Ab hoc singularia priùs quādam Chronici fragmenta, postremoque integræ exemplum, quod typis editum dedit, habuisse ait. Nec dum tamen inventoris bonam fidem auctorisve legitimitatem in tuto positam animadvertis; accepto commodum è Gerundensi urbe Liberati cuiusdam alio Chronico per eos dies invento, in quo Haubertus liberque hic eius laudantur, tamquam ad triarios rediisset res, atque admodum laboraretur, defensionem instaurat. Sed hac una impressione contentus inanem victoriæ triumphum canit. Hæc tota vis Argaizii, quā exceptit ea quibus Hauberti causa premitur argumenta.

467. Quæ quām infirma sit ac debilis, paucis ostendam. Liberatus, ut hinc initium fiat, suppositius est auctor; nullamque sibi, ne dum aliis, fidem exsculpare adhuc potuit, rectè sentientium iudicio, ut loco suo notavimus. Hac igitur commendatione & auctioritate depulsum Chronicon nîl aliud quām tot sacerulis inauditi atque illaudati auctoris nomen, furtoque sublati ab inventore suo Parisiensis codicis unde origo ei confessionem, quam plurimaque inserta inverisimilia, incredibilia, certis & compertis adversa, plenaque omnia ferè affectationis & assentationis, paucis alijs certis & iam notis, ut & falsa vera crederentur, admista, retinet.

468. Et magnâ quidem iniuriâ Argaizius queritur se, quām alios similiūm librorum publicatores, severius tractari. Omnes enim illi quos in exemplum appellavit, vel priscos rerum nostrarum auctores in tabulariis Ecclesiarum & monasteriorum repertos in dias luminis horas pertraxerunt, vel schedas veteres, aut regia diplomata in iisdem contenta confirmant.

^f In Appendice quadam tomo 4. cui titulus: *Imposturas, y engaños del P. Fr. Hernenegildo de S. Pablo contra Dextro, Maximo, Hauberto, y Luitprando, &c. pag. 19.*

dis iis quæ proposuissent sincerè laudaverunt. Codices tamen, unde sunt auctores ceteraque documenta ab iis descripta, vel in iisdem locis, vel in Laurentina regia bibliotheca servati, adiri possunt, omnemque falsi suspicionem à videntium & contrectantium mentibus expellere. Archiva publica ii nominavere, quò ire possent, qui nonnisi oculis credunt, & aliqui forsan hoc iure usi sunt. Non ierunt? Iuri suo quilibet renuntiare potest; interim tamen præsumptio stat pro iis, qui eam conditionem incredulis obtulerunt. Nemoque tam suæ famæ prodigus credendus est, quem citandi falsos testes, qui interrogari possunt ipsi, väsanía impetat. Hæc omnium, qui anecdota in vulgus dant, præcipua & anticipata cura est fidei promulgatis quærendæ laudare locum, sive hominem, à quibus acceperunt, eorumque auctoritatem sinceritatemque in primis commendare; ne aut in locum facile subrepere, aut ab homine exire mendacia & falsa potuisse videantur.

469. Edita fuere primùm in lucem à Sandovalio quinque Episcoporum Chronica, seu totidem hispanæ historiæ fontes; sed viderant ea priùs in eodem, ex quo deducuntur sunt, codice antiquissimo, atque in aliis, seniores nostri, quæ ipsa sibi testimonium antiquitatis & sinceritatis prohibent. Edidit Morales S. Eulogii martyris opera, à D. Petro Poncio de Leon Placentino Episcopo in codice quodam Ovetensis Ecclesiæ vetustissimo reperta, sibique ab eo communicata: quibus utpote nulla ex parte non germanum sui auctorem præferentibus, omnes nostrates, exteri, docti, indocti, statim acquievere. Dedit foras Dulcidii, ut credit, Salmantini Episcopi Chronicon Pellizerius veterem librum, quem ostendit omnibus, manu exaratum describens. Esto auctoris eius non sit; attamen nullus hucusque eorum, qui Pellizerio nomini sunt infensi, Chronicorum ausus est notam suppositionis aut interpolationis impingere. Exiit è manibus D. Thomæ Tamaii Paulus Emeritensis diaconus, sed ad octo non minùs exemplaria gothica, latina, collatus, ipseque suæ præstruendæ auctoritati sufficiens. Prætermitto alia.

470. Secus omnia in his, qui ab uno fermè saeculo protruduntur nobis aliis post alium auctores. Dextrum, hydræ huius pseudohistoricæ princeps caput, quibusdam suis amicis Higuera primus ostendit. Addidit inde Maximum. Quos duos Ioannes Calderonius Cæsaraugustæ foras dedit, sponte forsan Higuera ipsius, qui tamen

ausus non fuit ostentare se horum editorem. Et nullus quidem poterat citari locus, quò rem nusquam visam videre cupientibus eundum esset. Fingitur ergo Fuldensis codex ab ea bibliotheca olim subreptus venisse in nescio cuius Wormaciensis manus, indeque descriptum exemplum Thomam Torralbam habuisse; ne Fuldam petti, aut aliò quovis posset pro veritate examinanda. Immo nullus exemplum germanicum ad Higueram missum vidi unquam, aut ab eo in aliqua ordinis sui bibliotheca relictum legimus, ut saltem id in causa interrogaretur. Dexter olim notus fuit, constanterque historici operis Scriptor; deperditum tamen hoc fuisse, saecula omnia silentio clamant. Et tamen nuper inventum ac resurgens cordati ex omni gente & lingua ferè omnes iam loco monstri habent.

471. Luitprandum D. Thomas Tamaius edidit, deinde D. Laurentius Ramirezius, viri magni; sed Higueræ fidem, & Wormaciensis illius inventionis fabulam fecuti; atque eum Luitprandum, qui à vero & germano, quantum Ortus ab Occidente, distat.

472. Julianum Petri diaconum Toletanum adiunxit paulò pòst idem vir doctissimus Ramirezius, sed ex eadem fuculnea penu, ut latè propriis locis annotavimus.

473. Eodem animatus præclara Hispaniæque decora fingendi genio Ioannes Tamaius Salazarius, primo loco Auli Hali *De adventu S. Iacobi* carmen ex Alvari Gomezii *Talichristia* optimis, suisque, alteriusve rus olentibus versibus interpolatum (quod cum ad Auli huius tempora deveniems, palam omnibus fiet) publici iuris malis avibus fecit.

474. Deinde Martyrologium hispanicum fabulis eorum, quos nuper appellavimus, auctorum ferè constans, aliis adhuc è gothicò libro (qui nusquam inter eius, aut excellentissimi viri D. Didaci de Arce Reinoso schedas aut libros fuit post amborum mortem inventus) descriptis versibus Iuliani, Cypriani, & aliorum; & Legendariis variarum Ecclesiarum, quæ penes se esse iactabat, magna bonorum omnium offensione ac veritatis iniuriâ, atque adeò gentis nostræ duraturo ad posteritatem omnem, nisi è medio tollatur causa, dedecore, totum quantum est oppletum & suffarinatum adiecit.

475. Hunc ponè sequens Lupianus Zapatæ, furtivi codicis experta olim in Dextri vanitate subnixus, Haubertum, nec nomine notum, prodigiosi huius Chronici

ci auctorem domi suæ fingere ausus : eo solùm antiquitatis testimonio commendatum à se ad Argaizum dimisit , quòd è bibliotheca sancti Dionysii Parisiensis olim à se subreptus fuisset. Et tamen ad huiusmodi inventionibus fidem præstandum , tamquam invidi & irreligiosi , quinimmo ut patriæ ferè hostes , urgemur ; sed ab iis qui animam pro sale habent , & quid assentatorem & amicum , favorable ac iustum suffragium intersit , planè distinguere nesciunt.

476. Hæc illa causa est Hauberti , quam totâ oris & calami , Tertulliani ut verbo utar , contumeliâ , toties & adversus tot adversarios Argaizius orat , assertoremque ac vindicem veræ hispanæ gloriæ sese magnifice venditat. Sed bonum factum. Hispana gens diu his adulatorum delinimentis , quasi effeminata iam movet laceratos seque in libertatem sentiendi , & quæ sua non sunt respuendi , vindicare amat. Calle isto ad famam niti , non Hauberti , aut similiū vestigia prementes , debemus.

[¶] Ad marginem autographi hæc nota exstat ipsius auctoris manu apposita : Adiungendum hic breviter quicquid de codice Zapatae & Chronico propria eius manu pafsim cancellato & interpolato notat Pellizerius , Acropolitanus Marchio , & alii. CARDIN. DE AGUIRRE.

477. His generaliter de vanitate inventionis præmissis , nos iam accingi opus est ad Hauberti Catalogum Hispaniae Ecclesiærum , & Episcoporum notitiam è catalogo verorum Scriptorum deturbandam. Hoc opus maiorem partem chimæra est , & in cerebro editoris natum , nullo habito ad veri similitudinem respectu , omissis plurimque his Ecclesiærum Episcopis , quos aliquando his præfuisse , liquidò , nempe ex Conciliorum subscriptionibus , aliisque certissimis monumentis , constat. Immo , ut ex falso ipso Haubertum falsi accusemus prætermis etiam his Episcopis , quorum sui illius auctores , & quos præ oculis semper habuit Dexter atque eius asseclæ meminerunt.

478. De conciliaribus patribus visne id , quod primo loco diximus , experiri? Adi lector decimum septimum caput , quod *De Valeria sive Valeriensi Episcopo* tractat , qui destruncta à Mauris Sede pridem defecit. Videbis laudatos.

Favilam anno Domini DYCIII. Intellige electum.

Sebastianum monachum Gallum , anno DCXXI.

Gregorium anno DCXLIX.

Gaudentium anno DCLXXX.

At ex Conciliorum constat subscriptiōnibus Magnentium interfuisse Concilio Toletano sub Gundemaro Rege anno DCX.

Eusebium interfuisse Concilio Toletano IV. anno DCXXXIII. Sisenandi Re-

gis tempore , & v. anno DCXXXVI. Tagontium Concilio Toletano VIII. anno DCLIII. sub Reccesvintho. Stephanum Concilio Toletano IX. sub eodem , anno circiter DCLV. ac x. sub eodem , anno sequenti.

Quatuor hi desunt in Hauberti catalogo , qui verè Valerienenses Pontifices fuere. Immo Gaudentius , qui dicitur anno DCLXXX. Pontificatum suscepisse , subscriptus legitur xi. Concilio Toletano anno DCLXXV. aut circiter , sub Wambane congregato; necnon & iam inter antiquiores duodecimo , quod habitum fuit anno DCLXXXI. sub Ervigio.

479. Sume nunc in manus Seguntinos præfules è cap. 18. leges huic Ecclesiæ præfuisse

Audericum anno DLXXXVIII.

Protagenem anno DCX.

Ioannem anno DCXLVI.

Undericum anno DCLVI.

Ioannem anno DCCXI.

Consule nunc subscripta Conciliis Seguntinorum Episcoporum nomina , & colliges intermedio isto tempore centum & viginti trium annorum

Protagenem interfuisse Concilio III. Toletano sub Reccaredo anno DLXXXIX. (qui ab Hauberto non ante annum DCX. collocatur in Sede) ; & alii Concilio sub Gundemaro anno DCX. (quem primum eius Haubertus constituit)

Iidisclum^h Conciliis IV. V. & VI. ab anno DCXXXIII. ad annum DCXXXVIII.

Ubidericum Conciliis VII. VIII. IX. ac X. ab anno DCXLVI. ad annum DCLVI. qui primus ei ab Hauberto assignatur obitæ dignitatis annus.

Egicam Concilio XI. anno DCLXXV. Ellam Concilio XII. XIII. & XIV. ab anno DCLXXXI. ad annum DCLXXXIV. Gundericum Concilio decimo quinto anno DCLXXXVIII.

480. Hactenus Conciliorum ætas , quæ stare possit contra catalogi fabulosos Episcopos. At qui Protagenem præcesserunt nullis aliis documentis egent ad ostendendum se non minùs quatuor dictis Haubertinis eius collegis suppositios esse. Sed observatione haud indignum est , anno DCCXXXIX. Eulogium martyrem , & post hunc anno DCCLXIX. Sacerdotem ultimum Episcopum Seguntinorum ab Hauberto laudari. E quibus duobus Eulogius martyr non est Cordubensis ille , qui Toletanus præful electus in patria coronatus fuit. Contigit enim eius martyrium anno sequentis sæculi LIX. At Sacerdotis Haubertina laus , quantum (bone Deus !) re-

^b Aliis I. clum.

² Num. 299. pugnat magno historico & antiquario Iuliano!) In Chronico is¹: *Venit sanctus Pontifex Sacerdos Lugdunensis* (ait) *ad Regem Athanagildum Wisigothorum missus à Regibus Gallis, & factus est Segontinus ab eodem Rege. Vir sanctus obiit III. Idus Septembbris anno Domini DLXX. Eius caput affervatur ab eadem Sede, corpus vero Lugduni.* Sed plane tam falsum est Sacerdotem Lugdunensem antistitem, de quo agit Gregorius Turonensis in *Vitis Patrum* cap. 8. ² tempore isto in Hispania factum Seguntinum Episcopum, de quo alias¹, quam aliquo tempore aliquem fuisse, cui nomen esset *Sacerdoti*, huic Ecclesiæ impositum.

² Vide *Gallicanum Christianum* tomo I.

¹ In censura nostra ad Iulianum.

481. Capite 20. de Complutensibus agitur Episcopis. Primum eorum Julianum ponit, secundum Petrum, tertiumque Asturium anno CD. Huicne, an S. Ildephonso fidem præstabimus, qui de Asturio ait, propter devotionem erga sanctorum MM. Iusti & Pastoris reliquias à se inventas, cum Toletanus esset Pontifex, Sedem suam Compluti fixisse? Inde adiungens: *ut antiquitas fert, in Toleto sacerdos nonus, & in Compluto agnoscitur primus.* Maiores ego uni Ildephonso, quam centum Haubertis fidem præstari debere aio. Sequuntur in catalogo Haubertino alii, quos inter quærens Toletanorum Synodorum patres, fruſtrâ eris. Defunt enim

1. Præsidius, qui synodo sub Gundemaro interfuit anno DCX.
2. Hilarius, qui Concilio iv. anno DCXXXIII. & v. anno DCXXXVI. & vi. anno DCXXXVIII. & viii. anno DCXLVI.

482. Davila, alias Dalila, collocatur quidem sub nomine Dadilæ, sed quo non debuit tempore; nam initium eius ponitur anno DCLV. cum ante biennium, hoc est anno DCLIII. Concilio subscripterit Toletano viii. idque viceximo secundo loco, cùm non minùs quinquaginta duo Episcopi ei interfuerint. Unde certo colligitur iam dudum huic Ecclesiæ præfuisse.

3. Acisclus, qui Concilio xi. anno DCLXXV.
4. Gildemerus, cuius locum tenuit in Concilio xii. anno DCLXXXI. celebrato Annibonus presbyter.
5. Agricius, qui xiii. anno DCLXXXIII. ac xiv. anno sequenti.
6. Spasandus, qui xv. anno DCLXXXVIII. ac xvi. anno DCXCIII.

483. Deest quoque præter hos sex, qui duo ferè sæcula vixerent, fuisseque Complutenses Episcopos ambiguum nemini esse potest, Venerius quoque, cuius meminit

S. Eulogius martyr in epistola ad Wiliesindum Pampilonensem Episcopum, ubi ait: *Et cum ab antistite Complutensi Venerio dignè susciperer &c.* Quamvis enim duos Venerios in catalogo videre sit, neuter eorum ad nos pertinet. Primus enim anno Domini DLVIII. multò superiori ætate; secundus verò Venerius aliquot post conscriptam Eulogii epistolam annis creatus dicitur præsul, scilicet anno DCCCLVIII. cùm constet datam fuisse epistolam anno huius sæculi li. ut ex nota ei subiecta liquet. Nec dicas latuisse Haubertum Toletanorum Conciliorum codices; duo enim reponam: primò, ex ignorantia ista excusaretur quidem, si hos tantum non memorasset. Nequit tamen excusari, quod ab his, qui certò Episcopi fuere, eodem tempore alios memoravit. Non enim potuere simul Conciliares & Haubertini Ecclesiæ præfuisse. Secundo, negamus latuisse eum Toletanorum Synodorum notitiam. Eâ enim utitur, & Conciliares omnes laudat auctor in quibusdam Ecclesiæ: veluti in Segoviensi cap. 25. Aucensi cap. 52. & aliis.

484. Legionensis Ecclesiæ præfules recensentur cap. 57. quod operæ pretium erit percurrere. Unus fortè Decentius ex Haubertinis veritati congruit historiæ. Eius enim nominis Episcopus interfuit Elberitano Concilio sub Sylvestro Papa & Constantino Imperatore. Ad Ecclesiam Legionensem quod attinet, quamvis in codicibus Ecclesiarum Toletanæ atque Ovetensis sub Wambanis Gothorum Regis nomine *Descriptio Sedium Hispanicarum* referat Episcopali dignitate Legionem floruisse, nec ulli metropoli unquam suppositam fuisse; eique proprios, scilicet veteres à Suevis Regibus præscriptos, assignat limites: nobis valdè dubium redditur quod cathedra illic Episcopalis fuerit sub Gothorum saltu imperio. Nec enim vel uni ex Toletanis Conciliis nationalibus, quibus nullus non Episcopus intererat, subscriptus legitur Legionensis aliquis. Concilium item apud Lucum^m anno DLXIX. hoc est, erâ DCVII. quo Gallæciæ, sive Suevorum ditionis Ecclesiæ omnibus designati limites fuere, adeò nullam habet Legionensis mentionem, ut potius *Legio* (nisi alia sit) quam super Urbico Wambanis divisione appellat, inter ea oppida quæ Asturensi seu Asturicensi Episcopo subiicerentur, locum fortita fuerit.

485. Deest etiam Legionensis præsulis & Ecclesiæ memoria in quadam divisione Constantino tributa, quæ servatur in codice Ecclesiæ Toletanæ, & in collectione Con-

^m In *Collect. Concil. Hisp.* pag. 128.

• Pag. 131.

Conciliorum edita fuit à Loaisaⁿ: quam quidem Toletanus antistes, ut Valentinam urbem recens sub Iacobo Aragoniæ Rege à Mauris recuperatam suæ metropoliticæ ditionis olim fuisse comprobaret, in causa produxit. Nam quæ descriptioni memoria Ecclesiarum & dioecesum nota subiicitur, nempe huius tenoris: *& sub uno Sedes Hispanenses absque provincia Tingitania usque ad mare Oceanum, qui eas circundat, Sedes LXXXII. exceptis Legione & Oveto, quæ nulli unquam metropoli fuerunt subditæ: affigi potuit à recentiore aliquo qui vetus hocce monumentum descriptit.* Oveti enim nomen tunc natum & auditum fuit, cum ædificari hæc urbs à Froilane i. in loco Oveto nuncupato cœpit: de quo Ambrosius Morales lib. 13. cap. 19. Exemptionis autem prærogativa excusare non potuit Legionensem Episcopum, quominus in Synodis nationalibus interesset. Et si hunc excusaret, Lucensem quoque similis exemptionis honore mactum à Suevorum tempore, ut in eadem divisione Episcopatum^o Wambani Regi attributa refertur, excusare debuisset. Quod se-
• In collectio-
ne Conciliorum
Hispaniae pag.
136. & 137.
cus contigisse videmus; nam Lucenses Epi-
scopi, Euphrasius Conciliis XIII. XIV. &
XV. Potentiusque XVI. Toletanis interfuer-
re. Nec ignoro duplarem Lucum fuisse,
Augysti dictum unum, *Asturum* alterum, à Ptolemæo, de quo alibi erit agendi
locus.

486. Obstat hucusque dictis quod apud Pseudo-Maximum legitur initio Chronicorum ad annum CDXXXII. Isidorum Seniorem dedicasse hoc anno librum *Allegoriarum Orofio Episcopo Legionis septimæ Geminæ in Hispania*. Sed hic Episcopus mera est fabula Pseudo-Maximi. Quem tamen Haubertus omittens, qui Maximum Dextrumque anteambulones & magistros habuit, vel se incuriositatis & negligentiæ, vel Maximum suum falsitatis insimulat. Obstat inde quod Adaulphus Legionensis Episcopus interfuisse Lucensi Concilio, Theodemundi Suevorum in Gallæcia Regis tempore coacti, referatur in divisione ista Wambanis Regis apud Lucam Tudensem^p. Sed hæc non esse ex divisionis tenore, sed Lucae ipsius qui eam Chronicorum suo inter-
• In Chroni-
co erâ DCCIV.

xixuit, probare possumus ex vero exemplo eiusdem divisionis: quam ex libris Toletanæ atquæ Ovetensis Ecclesiarum uti diximus Loaisa edidit, ubi hæc Adaulphi memoria desideratur.

487. Obstat item quod in eadem, ut videtur, divisione legimus: *Legio, quam considerunt Romanæ legiones, quæ antiquitus Flos fuit vocata, & per Romanum Pa-*

*pam gaudet perpetua libertate, & à nostris prædecessoribus exstat Sedes regia, atque alicui metropoli nunquam fuit subdita, teneat per suos terminos antiquos per Pyrenæos montes, & per Penam Ubeam &c. Sed & ista non esse Wambanis divisionis, sed alterius recentioris è Legionensium Regibus, exinde li-
quet, quod non nisi post Sedem regiam in Legionensi urbe firmatam, scilicet ab Ordonio II. Rege, scripta sint; nullus enim Suevorum aut Gothorum, quos Wamba laudare potuit, ac prædecessores suos ap-
pellare, huic civitati hunc honorem detulit. Et quis non observat barbarismum latini sermonis, seu potius hispanismum, ibi teneat per suos terminos: quæ non fert sermo latinus Gothorum temporis, sed hispana pura puta est phrasis barbari tempo-
ris: *tenga por sus terminos*.*

488. Deveniendum ergo est ad recentiora Asturiarum & Oveti, hoc est renatae à captivitatis excidio Hispaniæ Regum tempora, si Legione quærimus Episcopos, quorum in diversis ævi veteris monumen-
tis memoria supereft. At neque horum ca-
talagus Haubertinus, vel non recte, me-
minit. Sed antequam eos notemus, Hau-
bertinum catalogum Mirono, Cypriano,
Syriano, Felice, Quirino, Zunidio Epi-
scopis Legionensisibus, iure multabimus.
Hi enim ab anno DCCLXIII. usque ad DCCCXLVI. vixisse ibi dicuntur. Quo annorum spatio Legio urbs non modò abs-
que Episcopali dignitate, sed & absque civibus fuit. Constat id quod dicimus ex Sebاستiani seu Alphonsi Magni Regis Chro-
nico, ubi de Alfonso I. Catholico (re-
gnare hic cœpit anno DCCXXXIX.^q) le-
gitur plurimas civitates à Mauris oppresas,
in hisque Legionem, cepisse; cumque o-
mnes Arabes supradictarum civitatum inter-
fecisset, Christianos secum ad patriam, hoc
est ad Asturias, & finitima loca unde pro-
cesserat, duxisse.

489. Desolatae ergo urbes istæ manse-
re usque ad Ordinii huius nominis I. re-
gnum, cuius initium ab anno DCCCL. de-
sumendum est^r: quod idem auctor ait
de Ordinii expeditionibus agens, *civita-
tes desertas, ex quibus Adephonsus maior Chaldaeos eiecerat, ille repopulavit, id est Tudem, Astoricam, Legionem, Amaian-
Patriciam*. Scio de hac re contendisse olim
cum Mauro Castella historiæ vulgaris S.
Iacobi Apostoli auctore Prudentium San-
dovalium Pampilonensem Episcopum^s, cu-
jus partes iure sequimur cum antiquis.
Non enim Cixila Episcopus in suburbio
Legionensi degens, cuius in donatione
quadam cuiusdam Hermigildi eidem an-

^q Morales lib.
13. cap. 9.

^r Morales lib.
13. cap. 55.

^s In Notis ad
Episcopos, ubi
de pœlio apud
Clavigium pag.
211.

no DCCCXXXVI. facta , & ab utroque vi-
fa , fit diserta mentio , deturbare nos ab
statu debet. Cùm neque in ea discatur,
cuiusnam esset is Ecclesiæ Episcopus ; ne-
que suburbium Legionense vicina urbi ædi-
ficia , quos burgos hodie , aut hispano
vocabulo *arravales* dicimus , sed quicquid
esset in territorio , etiam in longè dissitum
iuxta illius ætatis usum , significat : quod
pluribus adductis exemplis Sandovalius con-
firmat. Nec dicas Legionenses durâsse Epi-
scopos excisa etiam Sede. Quorsum enim
defuncto ei , qui cùm desolaretur urbs in
vivis erat nec dignitatis titulo spoliandus
fuit , alium & alium subrogari , nomine
tenus & absque urbe aut populo antistit-
tem?

490. Sed veniamus iam ad eos , qui in
Hauberti desiderantur albo , aliunde noti,
sive eos etiam qui non suo tempore ab eo
laudantur.

Pelagius , qui erâ CMVI. sive anno
DCCCLXVIII. obiit , in Ecclesia S. Clau-
dii ~~ausdem~~ Legionensis urbis sepulcrum
habet cum hac inscriptione ^t : *Hic requies-
cit fidelissimus Christi servus Pelagius Le-
gionensis Episcopus erâ CMVI. in mente
Augusti. Qui primus post reparationem
urbis forsan fuit.*

^t Teste Agi-
dio Gundisalvi
Davila in *Thea-
tro Ecclesiæ
Legion.* tom. I.
Theatri Eccles.
pag. 382.

^u Ubi de Dul-
cidio lib. 6.
cap. 10.

491. Maurus (Pelagii an successor?) in
carmine illo antiquo laudatur , quod in
Chronico Dulcidii Salmanticensis præfulis
nomine inscripto legitur , quò de multis su-
pra egimus ^u. Eius auctor in carmen retu-
lit eos qui Sedibus tunc temporis exstan-
tibus , hoc est anno DCCCLXXXIII. præ-
erant ; è quo hic versus est:

Maurus Legione , Ranulphus Astorice.

492. Hunc , si placet , Maurum Vin-
centius exceptit , qui anno CMI. Alphon-
si III. Magni tempore Concilio interfuit
Ovetensi pro consecratione huius Eccle-
siæ convocato. Cuius Sampirus in Alphon-
si rebus meminit. Nisi Concilium hoc Ove-
tense , non anno isto , quod Morales cre-
dit ^x , sed anno DCCCLXXVII. quod
Sandovalius ^y , celebratum fuerit. Hoc enim
posterior si admittimus , Maurum Vincen-
tius præcesserit.

^x Lib. 15.
cap. 21.
^y In Notis ad
Episcopos pag.
245.

^z Apud San-
dovalium ibid.
pag. 249.
^a In Ordonio
II.

493. Horum ei , qui ultimo vixerit,
successerit per me Sifnandus , qui anno
CMV. more illius sæculi , donationum in-
strumenta publica confirmabat ^z. Sifnando
autem Frunimius , qui cum provinciali-
bus suis Episcopis , ut idem Sampirus ait ^a ,
consecrari fecit novam Legionensem Ec-
clesiam in palatio intra urbem , Ordonio
II. Regis iussu , anno circiter CMXVII.

494. Sed Mauri quidem catalogus Hau-

bertinus haud meminit , Sifnandi congruè
meminit. Non ita de Vincentio Frunimio-
que. Ait enim Vincentium factum Episco-
pum anno DCCCLXXVII. Non autem
hic potuit hoc anno iam Episcopus , Mau-
rum , qui anno DCCCLXXXIII. eidem
Ecclesiæ præterat , successorem habere ; si-
quidem ipse Vincentius ad annum usque
CM. superfluisse dicitur.

495. Capite 63. Irienses enarrantur Epi-
scopi , quorum qui monumentis alis con-
veniunt , minùs aptè collocati reperiuntur ;
pluresque desiderantur , aliunde noti. Ait
Haubertus : *Episcopi Iria-flavienses incœpe-
runt (affectatum simulatoris barbarismum !)
tempore Romanorum. Primus eorum sedit
Amandus monachus solitarius anno Domini
CCCXCVIII. cui successerunt , Felix eius
archidiaconus anno Domini CDXIX. Aca-
tius anno Domini CDXLIX. Abundantius
anno Domini CDLXV. Quæ male con-
stant. Hic Acatius sepulturam habet in Ec-
clesia huius oppidi , el Padron hodie nun-
cupati , sic inscriptam : Acatius Episcopus
Iriensis erâ CDLXXXVIII.* ^b Qui an-
nus est CDL. significatque obiisse hoc an-
no. Falsus ergo est Haubertus , qui suc-
cessorem eius Abundantium non ante
annum CDLXV. huic Sedi præfectum
prodit.

496. Deest apud Haubertum Lucretius ,
cuius meminit Iriensis hæc inscriptio ^c :
*Domus Episcoporum inchoavit Lucretius se-
ptimus Episcopus Iriensis , perfecit Andreas
Miro regnante , erâ DCX.* ^d Haubertus An-
dreæ mentionem habet , Lucretii autem
minimè. De Andrea sic : *Andreas Barca-
rius græcus monachus Benedictinus in mo-
nastry Dumensi anno Domini DLXII.*

497. Arduum opus est persuaderi nos
velle Dumensi monasterio à Martino Du-
mensi exstructo convenire Benedictinum
institutum , uti observavimus in eiusdem
Martini notitia ^e. Andreas tantùm audit,
absque ullo cognomine , inter subscriptio-
nes patrum Concilii Bracarensis vulgo I.
cui interfuit anno DLXI. atque item II.
anno DLXII. Sed & hic , quem revera-
fuisse Iriensem Episcopum aliunde noſci-
tur , pessimè & ipse collocatur ab Hauber-
to : quasi munus suum anno DLXII. oc-
coperit ; cùm ante annum prædicto Bra-
carensi Concilio I. tempore Theodemiri
Regis Suevorum celebrato , tertius ordine
subscribendi , octo inter præfules Galleciæ ,
hoc est unus ex senioribus , & iam aliquot
annorum Episcopus , nomen suum appo-
suerit. Et quid , si non hocce , sed anno
DXXXVI. Synodus ista qua de loquimur
Bracarensis habita sit , quod quibusdam
pla-

^b Apud Davi-
lam in *Theatro
Compostellane
Ecclesiæ* tom.
I. pag. 30.

^c Ibidem pag.
31.

^d Anno
DLXXII.

^e Lib. 4. cap.
3.

Vasæo in placet f? Sed annum verum Synodi contra Moralem g, Marianam h, & Baroniūm i, qui DLXIII. credidere, recte deduxisse mihi videtur Franciscus Padilla in *Historia sua Ecclesiastica Hispaniæ* cent. 6. cap. 32.
Chron. ad hunc ann. DXXXVI. Lib. 11. cap. 57. Lib. 5. c. 9. Tom. 7. ad annum DLXIII.

498. Post Andream ponitur Didacus Rusticus, initiatius muneri anno DLXXXVIII. & post hunc Amatus anno DXCVIII. Sed inter hos fuit annus DLXXXIX. coacti sub Reccaredo Gothorum Rege nationalis Concilii Toletani III. in quo Arianæ hæresi dictum à tota Gothorum ditione exsilium fuit. Huic tamen non Didacus (inauditum hisce temporibus hominis nomen) neque Amatus, sed Dominicus Irenensis legitur Episcopus subscriptus tricesimo octavo loco inter octo & sexaginta.

499. Sequitur in Haubertino catalogo Petrus monachus Benedictinus, deinde Samuel abbas, quasi anno DCXXXVII. suscepito munere. Attamen anno DCXXXIII. hoc est ante quatuor annos, interfuerat Samuel Concilio IV. Toletano sub Sisenando Rege.

500. Catalogus prosequitur: *Eodem anno Gothomaro intrusus*. Hic Gotumarus, sive Gotomarius, interfuit anno DCXXXVIII. Synodo VI. Toletanæ; & anno DCXLVI. alias DCLI. Synodo eiusdem urbis VII. Parum autem videtur simile vero sub catholicis & piis principibus Cinthilane & Cindavintho intrusione Gotumari tot annis assensum præstitum fuisse.

501. Inde catalogus: *Sindigus monachus anno Domini DCXLVI*. Ignorantia & stupiditate magnâ hic homo contributus fuit huius Ecclesiæ Episcopis, qui anno DCLIII. ut procurator & diaconus Vincibilis Episcopi Ecclesiæ Irenensis inter subscriptentes Toletano Concilio octavo nomen suum professus legitur.

502. Hunc excipit in catalogo *Adulphus cognomento Felix anno DCLXXXVIII*. Perperam. Ildulphus, qui cognomento Felix, interfuit Bracarense Concilio III. Sed Concilium hoc habitum fuit ante tredecim annos, nempe DCLXXV. Immo, si idem cum hoc Ildulpho Felix ille sit qui subscriptis Toletano XII. neque ei convenit Haubertinus in hanc Sedem illius ingressum.

(1) Nimirum (ut initio eius Chronicæ quale à Cl. Florezio T. XX. editum fuit lib. I. c. 1. pag. 7. n. 3. legitur): *Miro bonæ memorie Rex primus Ponificales Sedes per Hispaniæ Provincias iuxta Romanæ Ecclesiæ normam Divina gratia inspirante constituit*; & Andream in Episcopum eligens Ireni Cathedra primitus sublimavit. *Huic equidem hos inferius subscriptos ordine successisse le-*

sus anni prædicti; cum Synodus hæc habita fuerit anno eius sæculi octogesimo primo. Hic ipse Felix tertia decimæ Synodo anno DCLXXIII. interfuit, ac decimæ quintæ anno DCLXXXVIII. In quo rumpitur Toletanorum Conciliorum filum, ne ultrà progredi hoc possimus duce. Sed eorum qui post Felicem in catalogo recententur notitia, falsi & ipsa convincitur è legitimo instrumento, cui nemo fidem abnuere poterit.

503. Anno DCCXCVI. hanc suscepisse gubernandam Ecclesiam dicitur Theodemirus, cum appellatione *sanctissimi & doctissimi monachi Benedictini*. Poti hunc Andreas, alius Theodemirus, Ioannes, Athaulphus, Basius, Sisnandus, Petrus, alius Sisnandus, Hauberto æqualis & amicus, omnes ferè monachi, usque ad annum CM. Mera somnia. Verum namque Irenium Episcoporum post Hispaniarum excidium ordinem & successionem ex historia seu Chronico Compostellano habemus nota (1). Hanc sub Veremundo II. circa annum millesimum, Episcopi duo Nunius Mindoniensis, & Hugo Portuensis composuere. Quos rerum Irenensis & Compostellanæ, in quam Irenensis translatæ est, Ecclesiarum Scriptores accessisse ad volvendum hoc pensum, eius argumenti cui se se addixerant instructissimos, nemo sanus ambiget.

504. Planè historia hæc est optimæ apud nos fidei, de qua suo nobis loco erit agendum. E qua, inedita etiam nunc, fragmentum subiecimus quod veluti oriens sol Haubertinas tenebras, non eius tantum partis quæ captivitatis hæc tempora continent, sed & quodammodo superiorum etiam Gothicæ ac Romanæ ætatum in catalogo enarratarum, dissipat ac resolvit. *Tunc Pelagius Fafilaz Asturias invasit*, (continet hoc circa annum DCCXVIII. ^k) *sub quo Emila Hylliensis* (corruptè scriptum pro Irenensis) *decimus Episcopus fuit*. Hinc iam catalogi Haubertini redarguitur fides, apud quem usque ad Pelagii tempora, sive annum DCCXX. Irenes antistites non minùs viginti laudantur. *Postea* (sequitur) *Regibus nominatis Asturias obtinentibus*, scilicet eius filio Fafila, & Adolpho Petri Ducis filio, & Froila filio eius, &

^k Morales lib. 13. cap. 2. in fine.

Augustinum, Gotomarum, Vincibilem, Ildulfum, Selvam, Theodosium, Bemilam, Romanum, Augustinum, Honoratum, Quendulfum, item Quendulfum; cui successit, Theodemirus, cui revelatus est Sancti Iacobi Apostoli corporis locus.

¹ Ann. DCCXC.^m Morales lib.
^{13.} cap. 29.

Aurelio, & Silone, & Mauregato, & Veremundo, cunctis defunctis, Adephonsus Castus in regno eligitur in era DCCCXXVIII.¹
Scripturæ hoc mendum videtur, cùm aliunde constet sequenti anno Alphonsum electum ^m. Post Emilam Romanus undecimus Episcopus fuit. Post Romanum Augustinus duodecimus Episcopus fuit. Post Augustinum Honoratus decimus tertius Episcopus fuit. Post Honoratum Kindiulphus quartus decimus Episcopus fuit. Post Kindiulphum Theodemirus quindecimus Episcopus fuit, tempore Regis Adephoni Casti. Sed cum Dominus voluit revelari & notificari sepulcrum beatissimi Iacobi Apostoli Theodemiro viro nobilissimo & sanctissimo, notum fuit Regi Adephonso clarissimo viro & sanctissimo, & tota sponte cum summa reverentia venit causa orandi ad beatum Iacobum Apostolum & ibi cum lacrymis & affiduis orationibus multa

obtulit dona; & tamen cautum ei fecit per Siaoniam, & per Lestrum, & per villam Astrueci secus Ecclesiam S. Michaelis, & inde in Tamare; & honorem & dignitatem Hylliensis Ecclesiæ B. Jacobo, & Theodemiro, & successoribus suis perpetualiter contulit; & Theodemirus quindecimus, factus est primus Pontifex in Sede B. Iacobi Apostoli diebus Caroli Regis Franciæ & Adephoni Hispaniæ Casti Regis.

505. Caremus nos huius historiæ exemplo; hoc tamen eius pictacium dedimus ex eo quod D. Josephus Pellizerius, amicus dum in vivis esset noster, atque historicus regius possidebatⁿ. (1) Sed quod magis appareat Hauberti falsitas, opponemus hic Haubertinos Iriæ-Flaviæ Episcopos iis, de quibus nos docuit Compostellana historia.

ⁿ Produxit ille in observat. ad Dulcidij Chronicon fol. 30.

Ex Hauberto.

Leonofindus anno DCCXIII.
Torcatus DCCXX.
Felix DCCXLV.
Sagisimundus anno DCCLIX.
Julianus DCCLXXXI.
Theodemirus anno DCCXCVI.
Andreas DCCCXV.
Theodemirus alius anno DCCCXL.

506. Hic, præterquamquod utriusque veræ ac falsæ Irensis Ecclesiæ præsulum historiæ diversitas Haubertum damnat, unus etiam, in quo utraque convenit, Theodemirus ineptè ab eo collocatus indiligentiae arguit impostorem. Corpus enim sanctissimi Apostoli Iacobi à Theodemiro repertum Iriæ fuit anno, uti diximus DCCCXXXV. quo anno nondum fuisse huius Sedis Episcopum, sed nonnisi post quinque alias creatum, Hauberto credere debemus, si fidem ei habemus.

507. Parum quoque vidit confector catalogi in Sisnando Episcopo Irensi, qui revera fuit, præeratque anno DCCCLXXXIII. ut constat ex quadam donatione Alfonfi III. Magni^o, necnon & anno DCCCLXXXV. & anno DCCCXCIII. Horum namque priore anno laudatur in Dulcidiano, sive alterius carmine, ad medium eius Chronicus, quo notati sunt Episcopi, qui hoc tempore in vivis erant sic:

Sisnandus Iriæ S. Iacobo pollens;

^o Apud Sandoval. in Notis ad Episcopos pag. 247.

Ex Compostellana historia.

Emila
Romanus.
Augustinus.
Honoratus.
Kindiulphus.
Theodemirus, cui revelatus fuit S. Iacobi corporis locus.

posteriore autem interfuit consecrationi Ecclesiæ monasterii Vallis-dei in Asturiis, quod antiquissimis characteribus portæ eiusdem inscriptum fuit^p. Duos autem Sisnandos Haubertus laudavit: quorum nulli

^p Sandovalius ibidem pag. 191.

convenit id quod ex memoratis instrumentis compertissimum est, nec negari potest. Nam prior Sisnandus per biennium, ab anno DCCCLXXVII. ad DCCCLXXIX. posterior non ante annum CD. ultrave, Sedī præfuisse dicitur.

508. Percurremus hinc leviter, ac veluti suspenso pede, quosdam notatos à nobis aliud agentibus defectus valde notabiles in catalogo isto Haubertino, cum Chronicis eiusdem auctoris, & cum pseudo-historiis, quibus adhæret, semper, enuntiationibus comparato, necnon & ad verorum monumentorum obrusam examinato.

509. Cap. 1. Toletanos inter Episcopos Durisius deest: quem fororum novem, Catelii & Calsiæ filiarum, à Dextro & Iulia-

aut Tamaram (quæ Castrorum aut oppidorum, Villarumve nomina videntur propria) incidunt; neque in subiectis Chronicis Indicibus ulla eorum exitat mentio.

(1) Raptim Chronicon sive Historiam Compostellanam percurrimus; neque in Siaoniam, Lestrum, Villam Astrueci secus Ecclesiam Sancti Michaelis,

liano tot locis celebratarum , fratrem germanum , Toletique Pontificem atque martyrem , idem Haubertus in Chronico ad annum CLIII. fuisse refert (1) ; ignoratum certè ficalneis illis , qui (*nove*) Sorores tantùm commendaverunt , laudatoribus.

510. Deest quoque S. Spiridion , quem tam Pseudo-Dexter ^a , quām Pseudo-Gregorius Bæticus ^b Toletanum antistitem (quantumvis Argaizius criticum agere velit ^c) apertè profitentur. Et hic est ille inclytæ famæ Cyprius Episcopus , qui Conciliis Nicæno ac Sardicensi , diu post exantlatum Oreti apud nos anno CCC. martyrium , interfuit. Vide in commentario Dextri , quonam modo hunc contradictionis æstum Bivarius eluctari frustrà conetur.

511. Cap. 14. In Valentinis præfulibus desiderat Pseudo-Julianus Pantaleonem & Marcellum suos , de quibus in Chronico circa annum DCCXV. ^d

512. Cap. 27. In Tarragonensium albo Felix Haubertinus in Chronico ad annum CXXV. cum *magnanimi virique Apostolici* laudatus elogio , nomen suum adhuc querit.

513. Cap. 28. In Barcinonensibus Froidoinus non conspicitur , ad quem S. Cyprianus martyr scripsit.

514. Cap. 32. Primus Gerundensis Episcopus S. Narcissus ponitur martyr ad annum CCLXX. Et nihilominus anno LXXII. Cuthalitum Gerundensem Episcopum obiisse Tritii in Vasconibus , apud Chronicon Hauberti legimus ; itemque Paulum anno CXXXIX. martyrium subiisse.

515. Cap. 42. In Dertusensibus cur inter Rufinum atque Eutychium MM. S. Quartus locum non meruit , quem Haubertus ipse ad annum CXXIV. diem suum obiisse refert?

516. Cap. 43. Cæsaraugstanorum numerum augere debuit ante alias Heleca , qui circa annum DCCCXCIII. in vivis agebat : qui numerum auget , magno compendio historiæ fabulosæ , quam admiratur Haubertus , eorum Scriptorum , qui ficalnei proprio nomine , hoc est paterno , audiunt.

517. Cap. 47. Pampilonenses recensentur antistites , à quorum serie Basilius abest , alias in Chronico laudatus ad annum CXXIX.

518. Caput 50. Calagurritanis assignatum memoriâ caret S. Nolati , Ovidii,

ac S. Tolerantii martyris : quos Hauberti Chronicon ad annos CXXVII. CXXXIV. & CXXXIX. adiudicavit Episcopos Iuliæ Nassicæ , quam eandem cum Calagurri existimasse Haubertum Argaizius admonet ^e.

519. Caput 52. de Aucensibus est: qui quidem ab Asterio ad Ioannem per tria ferè sæcula iidem ipsi sunt , quos Prudentius Sandovalius , priusquam Hauberto hanc molam versare placuisse , curiosè collegerat ^f. Et tamen Ovecus alias deest , quem ab anno DCCCL. usque ad CM. floruisse idem observavit , alibi tamen ^g , Sandovalius.

520. Caput 54. Uxamenium Episcoporum est. Ibi tamen frustrà quæsieris Astorgium in Chronico laudatum ad annum XC. Pertinet enim ad hanc Ecclesiam , iuxta id quod Argaizius notavit.

521. Capite 58. de Britonensibus agitur. Hæc olim fuit in Asturibus aut Gallæcis Sedes Episcopalis , in cuius locum Mindoniensis subrogata dicitur ^h. In ea claruit sanctitatis & mirabilium operum laude ⁱ Gundisalvus præful circa annum DCCCLXXXVIII. Reticetur tamen in catalogo Haubertino.

522. Capite 61. Asturicenses enumerantur. Deestque Marinus , cuius Chronicon meminit ad annum CXX. Ranulphus item in carmine Dulcidiano Episcoporum anni octingentesimi octogesimi tertii memoratus ^j ; necnon Gundisalvus , qui anno CMV. in vivis agebat ^k.

523. Cap. 64. Aurienium ordinem auggere debuere Adulphus anno DCCCXX. & Sebastianus anno DCCCLXXXIII. ^l huius Ecclesiæ præfules : quod ex veteribus scripturis constat.

524. Caput 65. Tudenses continent : quorum primus Identiū ad annum reiicitur CCCXCVI. cùm in Chronico iam ad CXL. Trogus Episcopus Tydienensis laudetur.

525. Cap. 66. Inter Portuenses Dulcidianum , alias memoratum , carmen suum requirit Iustum anno DCCCLXXXIII. Portuensem Episcopum.

526. Cap. 67. Dumiensibus datum Rudefindo caret , eodem anno DCCCLXXXIII. iuxta Dulcidianum carmen in vivis a gente.

527. Caput 68. Bracarensem continens longissimam seriem , Potamii initium anno DCLVII. constituit pessimè , qui superiore DCLVI. in Concilio Toletano X. depositus fuerat , subrogato in locum eius

Fru-

talogo Toletanorum Præfulum.

(1) Abest hic Dursius ab Æmilianensis codicis Ca-

^a In Notis ad annum DCCCLXXVII. pag. 160. col. 2.

^b Histor. del Rey D. Alonso el VI. fol. 43.
^c In Notis ad Episcopos pag. 138.

^d Sandoval. Notas à los Obispos pag. 114.

^e Idem pag. 247.

^f Sandoval. ibid. pag 191. & 248.

^g Sandoval. pag. 249.

^h Idem pag. 170.

ⁱ In carmine Dulcidiano.

Fructuoso Dumensi. Desideratur etiam *Lanianus* ex carmine Dulcidiano nobis iam notus , nondum tamen , cum Haubertus in tam seria re ludebat.

528. Cap. 69. de Lamecensibus agitur: è quorum numero fuit Canderius hic prætermisssus , at in eodem carmine Dulcidiano nomen suum professus. Argimirus item monachus omnium postremus , anno DCCCXCVIII. initiatuſ falsò dicitur , qui iam anno DCCCXCIII. huic Sedi præterat ^f.

529. Cap. 71. Inter Conimbricenses Nauitus desideratur , cuius Dulcidianum Carmen , & quædam vetus inscriptio meminit ^g.

530. Cap. 79. Cauriensium ordo caret Iacobi mentione , quem anno CMV. vi. xisse contestantur veteres memoriae ^h.

531. Caput 80. magnâ iniuriâ è catalogo Abulensium Quiricus & Paulus exemptos se fuisse clamant : quos inter primos eius Ecclesiæ antistites primi Christiani sæculi Haubertus in Chronico laudavit ⁱ.

532. Cap. 85. In Italicensibus Eulalius deit , qui Concilio Toletano III. subscriptis ; item Cambra deest , cuius mentio est in Concilio Hispalensi II. canone tertio , quod celebratum fuit anno DCXIX. Epartius quoque Toletano quarto subscriptus anno DCXXXIII. & aliis usque ad octavum anno DCLIII. post viginti integros annos creatus perperam dicitur. Sperra-in-deus interfuit Toletano XII. anno DCLXXXI. ab Hauberto intactus. Cuniuldus , qui subscriptus legitur decimo tertio sequenti post biennium , ac decimo quinto , quinquennio ab hinc habitis , post Mancium , qui electus dicitur anno DCC. pessime collocatur.

533. Cap. 88. Malacitanorum Theodulphus desideratur , qui Concilio Hispalensi II. anno DCXIX. interfuit.

534. Cap. 90. Astigitanorum numerum augere debuit Deus-datus : quem anno Christiano LXXVI. migrâsse de vita in Chronico ait Haubertus.

535. Caput 91. ad Cordubenses pertinet : in quo legitur *S. Agapius monachus Benedictinus anno Domini DLXXXVII.* is nempe , qui Toletano III. & Hispalensi I. interfuit ; cuius tamen monachiſmo Haubertinæ relationis validè resistunt verba hæc Hispalensis Concilii secundi anno DCXIX. celebrati : *Septimo examine relatum est nobis venerandissimum quemdam Agapium Cordubensis urbis Episcopum frequenter presbyteros destinasse , qui abſente Pontifice altaria erigerent , basilicas conſe-*

crarent. Quod quidem non est mirum id præcepisse virum Ecclesiasticis disciplinis ignarum , & statim à ſæculari militia in ſacerdotale ministerium delegatum. Quando nam etenim monachus fuit , qui è milite creatus Episcopus fuiffe dicitur? Nec non è catalogo deest Honorius , qui eidem Hispalensi secundo subscriptis. Et hæc de Episcoporum Haubertino catalogo , in quem inspicere ii poterunt , quibus cupidini hanc adornare Spartam , neque Augiæ purgare stabulum tædio fuerit.

536. Sed audio iam Argaizium operæ nostræ his impensæ genuinum infigere , me que inlectæ *Additionem ad catalogum prefationis* accusare. Ibi enim admonuit Haubertum , post hunc absolutum usque ad annum CMXIX. Episcoporum catalogum , novas curas & industriam applicuisse formando Chronicō : cuius occasione non modò Episcoporum , sed & Ecclesiarum ingentem , præter sibi iam notum & enarratum , invenisse numerum. Unde sibi quasi Adversaria , seu rhapsodiam fecit , tam intactarum prioribus curis Ecclesiarum , quæm ignotorum etiam earum , quas tetigerat , præfulum. Harum ergo Argaizius *Appendicem* formavit *additionum ad Hauberti catalogos* titulo inscriptam , veluti supplendis his ex auctore ipso catalogis , & satis iis faciendo , qui defectus eorum animadvertisserint.

537. Sed hæc responsio nihil est. Cùm enim tam catalogus Ecclesiarum , quæm Chronicō , ad annum decimi huius ſæculi undevicesimum æquè pertingat ; eosdemque utrique commentario temporis fines auctor præscriperit : non ulla congrua reddi potest ratio , cur secundis curis inventum , dum navaret operam Chronicō , locupletiorem Sedium atque antistitum ordinem veteri catalogo inferere prætermisferit ; maximè cùm tres alios annos post undevicesimum prædictum , supervixerit , si fides habenda est eius continuatori ac discipulo Walamboso Merio Dumensi monacho , qui Hauberti obitum anno CMXXII. contigisse ait. Demus tamen prætermisſe. Age nunc , Argaizi , oſtende nobis vel unum Episcopum earum Ecclesiarum , quas catalogus continet , ordini adiungendum è novis curis. Fallor , aut non dabis.

538. Novis igitur curis contigit Ecclesiæ haec tenus inauditas , fereque dixerim ficticias , observare plurimas ; earum verò quæ notæ effent , & in catalogum contributæ , nec ullum fortè deprehensum , aut ea studii contentionē de novo observatum , quo veterem catalogum locupletare posset , Epi-

^f Ex inscriptio-
ne apud Sando-
val. in Notis ad
Episcop. pag.
191.

^g Sandoval.
ibidem.

^h Sandoval.
pag. 249.

ⁱ Ad ann.
dxxvi.

Episcopum annotare. Quod omni caret veri specie; ipsaque sua imputata Hauberto nova & maior industria fidem ei derogat. Impossibile enim est, quin Chronico incumbens, dum Conciliorum hispanorum materiem ac tempora refert, ex eorum subscriptionibus nomina patrum nota habuerit, qui in catalogo Episcoporum plerumque desiderantur. Utim impossibile est, quin ea falsa sint, quæ in catalogo notata veris historiis aduersantur. Excuset ergo, quicquid volet, Haubertum suum Argai-
zius. Numquam eius industriam iure commendabit, qui in medio posita & cuicunque obvia omisit; aut fidem asseret, qui, ut loco suo observatum fuit, contraria veris historiis certisque atque irrefragabilibus antiquorum monumentorum testimoniis in referendis Ecclesiarum hispanarum suis Episcopis, uti vera & certa narravit.

539. Sed sigillatim ex Appendice ista observare & examinare aliqua lubet, non nullo operæ pretio.

540. Sub titulo *Agon*, & *Agonzillo* docet nos Argaizius oppidum hocce esse Cagliuritani sacri territorii ad Iberum flumen, in quo Paulus Apostolus, atque eius discipulus S. Quartus, Evangelium ethnici annuntiarunt, cathedralemque Ecclesiam constituerunt; huiusque rei auctorem Dextrum laudat. Planè nihil de hoc loco aut Ecclesia is, quem pro Dextro venditant. De sancto Quarto hæc tantum in eius Pseudo-Chronico leguntur^k ad annum L. *Manet in Hispania S. Quartus, qui obiit anno LXXVI.* Et ad annum CV.

num. 4. ^l *S. Quartus Apostolorum discipulus bis Hispaniam peragrat, jemel post Iacobum, iterum relictus à Paulo. Berela (quæ nunc Bætyrus, aliis Bætica, vel Gonciolum in Hispania dicitur) in Bætonibus, miraculis nunc claret.* Forsan Sedes Quarti, S. Pauli discipuli (quæ revera Berythus Phœniciae urbs fuit aiente Dorotheo in Synopsi ex Hippolyti libello *De LXXI. discipulis Domini*^m) non solum Berela, & Bætyrus, & Gonciolum; sed & Agon, eodem tempore, hoc est Romanorum apud nos dominantium, priusquam urbium vocabula barbarorum inundatio evertere posset, appellata est.

541. Neque aliquis dixerit, Gonciolum, cuius oppidi Ptolemæum meminisse in Bætonibus propè Salmanticam Franciscus Bivarius alicubi notatⁿ, idem esse cum Agone, sive *Agoncillo*. Nam in primis deceptus fuit Bivarius; cùm Ptolemæus neque Goncioli, neque Salmanticæ, neque Betonum usquam meminerit.

Præterea ex Gonciolo, si fuisset, Ptolemæi, non utique *Agon* corruptè derivasset, quo nomine semper Haubertus utitur; sed potius *Agoncillum*, quod usurpare Haubertus debuit, quò magis Gonciolo, Dextri potius quam Ptolemæi verisimiliatribueret. Mirè quidem in hoc sancto Apostolorum discipulo ludit Julianus^o: cuius verba mirè etiam Argaizius alibi deformat^p. Planè Dextro Argaizius imputat quod in eo non legitur.

542. Huius Agonensis Ecclesiæ primum quem novit Haubertus antistitem, Ugerinum fuisse deinde ait Argaizius, laudatis his Hauberti ex Adversariis seu rhapsodiæ illius verbis^q: *Ugerinus Episcopus Agonenfis vel Muriliensis obiit.* Aliam sanè appellationem eiusdem Sedis, quæ Bætyrus, & Bætica & Gonciolum, & Agon audiit, Murilam existimarem; nisi me doceret Argaizius quatuor in Hispania Ecclesiæ cathedralibus Quartum præfuisse^r: Bærytensi, quam *Alberiti*: Agonensi, quam *Agonzillo*: Varea, quam *Varea*; & Muriliensi quam *Murillo*, interpretatur. Quartus enim qui vocaretur, quartus esse debuit Episcopus. Ad populum phaleras. Fortè Argaizius Lucroniensis, potius quam Pseudo-Haubertus Hispalensis, pium esse gnarus patriam colere, per totam urbis suæ viciniam Episcoporum Sedes spargere voluit. Namque *Agon*, *Alberite*, *Clavijo*, *Lecora*, *Murillo*, *Viguera*, *Varea*, quibus oppidis hunc honorem adjudicat, duabusve, tribusve, aut quatuor ad summum leucis à Lucronio urbe distant.

543. Et estne hoc secundum sanctorum patrum divinitus inspirata decreta (ut Leo Magnus ait Pontifex^s) quæ vetuere ne viciulis, & obscuris, & solitariis municipiis tribueretur sacerdotale fastigium, ne honor, cui debent excellentiora committi, ipse sui numerositate vilesceret? Quod in conciliaribus explicatur constitutionibus^t, ne in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficiat unus presbyter, ordinetur Episcopus. Decreta SS. Patrum à Leone laudata, non solum ordinationes Nicænae atque aliarum OEcumenicarum Synodorum sunt, de quo haud dudum viri docti disputârunt^u; sed potiore iure quicquid viri Apostolici recenti adhuc Ecclesia, & ab Apostolis ipsis instructi stabiliverunt. Quorum è numero S. Quartus, minimè Pauli magistri sui præceptum non exequi potuit, qui ad Titum scribens, reliqui te Cretæ (ait) ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros (hoc est, Episcopos), scilicet & ego disposui tibi.

Quis

^o In *Chronico* num. 84.

^p In hac Appendix sub titulo *Varea* sed. 214. pag. 195.

^q Quasi ad ann. CCCVIII. pertinentibus.

^r Vide sectiones harum *Additionum*. 97. 164. & 214.

^s Epist. 87.

^t Concil. Laodic. cap. 56. Concil. Africano cap. 42. Sardicensi cap. 6.

^u Vide Card. Brancacci *Dissertationem inter alias De Regulis SS. PP. Romæ MDCLXXI.*

* Pag. 100.

^l Pag. 208.

^m Baroniū III. Novemb. Equilinus lib. 10. cap. 16.

ⁿ Ad Dextrum anno L. pag. 100.

544. Quis autem audebit civitatis , am-
pliorisve alicuius , quām obscurissimorum
vicorum appellationes iis locis tribuere ,
quorum Geographicorum , Historicorum ,
Ecclesiasticorum librorum nullus , præter
unum Haubertum nullius fidei hominem ,
unquam meminerit? Prætereo quod de Vin-
centii martyris Ecclesia Muriliensi , pri-
ma inter Hispanias Collegiata , quam-
que Petrus huius Ecclesiæ Episcopus anno
CCCLXXXI. fundâsse dicitur , in iisdem
Adversariis legitur Hauberti , magni no-
stri Apollinis : cui planè in doctissimo sæ-

culo , & post excisa & incensa omnia ferè à
Mauris vetustatis monumenta , perspicacis-
simum esse obtigit minutissimarum quoque
rerum , quæ olim apud nos accidissent , in-
dagatorem ac præconem clarissimum.

545. De Concilio Agone habito adver-
sus Vigilantii hæresin , non adversus Pri-
scillianistarum , ut Argaizius vulgari verbo
interpretatur , anno CCCXCIII. nihil di-
cere opus est ; cùm æquius & proclivius
sit sola refutatione unicum , atque eum
luxatæ , immo nullius fidei , testem re-
pellere.

Finis Tomi Primi.

SYNOPSIS HISTORICA

DE CONFICTIS GRANATENSIBUS MONUMENTIS

A N N O MDCCLIV.

AC DEINCEPS DETECTIS ATQUE IN LUCEM PROLATIS.

Locus me admonet ut de nuper Granatæ apud nos erutis tum sacris sive Ecclesiasticis, tum etiam profanis monumentis noanulla extra ordinem subiungam: quod et libens exsequor, cum ut obstrictam in fine prioris omnium huius Bibliothecæ libri fidem liberem, tum præcipue ut veritati historicæ & patrio decori consulam; atque eò maxime quod inustam ab Exteris Hispano nomini eorum occasione notam à nemine nostratum publice hactenus depulsam aut occupatam sciam (1).

Prodiere primùm nonnulla ex iis monumentis Granatæ ad annum MDCCLIV. plumbeis lapideisque tabulis incisa, nuperque, ut ferebatur, in Alcazabensi eiusdem urbis arce effossa, partim Romano atque usitato habitu, partim peregrino atque insolenti, neque ulli eatenus mortalium cognito charactere, quem nonnulli Celticum, alii obsoletum Græcum, alii Ulphilano-Gothicum aut Runicum coniiciebant; nemo tamen illorum sententiam non assequi modò, sed ne divinare, ac ne literarum quidem formas nōsse poterat. Brevi hæc monumenta spargi copta crebrisque manu exaratis exemplis per Hispaniam divulgata; nullibi tamen meliorem dissimilemve atque in patria fortunam experta sunt. Itaque ut mihi, qui tunc Romæ Regio iussu diversabar, ab Hispania nuntiatum fuit, tamdiu *anquiescere* atque ilecta iacuere, donec Granatæ surrexit OEdipus sui ipsius, id est somniorum propriorum, interpres: qui prolatis facile literarum exoticarum nominibus et potestate, expeditisque non maiore operâ difficultissimis, quibus monumenta scatebant, vocum compendiis, planam fere omnium lectionem et sententiam reddidit.

Iam tum plerisque, qui hunc OEdipum Gra-

(1) Celebris huius causæ Acta, quem *Processum iudiciale* vocant, prodiere quidem Matriti 1781: apud Ioachimum Ibarram spissò volumine in fd. sed vernaculè ac forensi stilo, magisque pro nostra stratum quam pro exterarum Gentium usu atque informatione.

(2) *Ædituus Pinensis (El Sacristan de Pinos)* Epst. IV. pag. 44. num. 48. *Un hombre* (inquit de hoc OEdipo loquens) que ayer no conociamos, que ninguno lo cuenta su condiscípulo en las Aulas, estar hoy jugandola de Maestro: leyendo plomos difíciles: deletreando lapidas peregrinas: descifrando caracteres exoticos: penetrando arcanos sublimes: siendo en fin un Edipo de quanta escondida antiguedad se descubre &c.

(3) Nimirum quod in Actis causæ habetur pag. 177.

natae à puero noverant, mira eiusdem in his logographis extricantis sagacitas nonnihil suspicio-
nis iniecit (2); & maxime postquam animad-
versum fuit, in altero è monumentis, quæ sub
exitum eiusdem anni MDCCLIV. in Alcazabensi
arce detecta fuere, mentionem inculcati *the-
sauri turris Turpianæ, montis prope Illiberiam,
librorum Concilii* (3), et aliorum, de quibus in
proscriptis olim ab Innocentio XI. libris lami-
nisque plumbeis agebatur, quæque dudum ab
Eruditis in dubium vocata fuerant; nihil ta-
men horum morata interea fuit vana atque in-
consulta æstuantis vulgi credulitas.

Anno sequenti, seu MDCCLV. ac deinceps amplissima monumentorum succrevit seges, cui cum iteratis exemplis describendæ vix sup-
peterent librariorum manus: placuit detectorum ad eam diem syllogen publici juris facere, quod et sine mora præstitum fuit. Ac tunc pri-
mum eorum nonnulla è tenebris in lucem emis-
sa sensim increbescere terique coepere Erudi-
torum manibus; donec tandem centum et am-
plius æneis tabulis incisa ac peryulgata ve-
numque exposita sunt, cum interiectis Latinis
eiusdem officinæ aliis amicè in obsoletorum sen-
tentiam coniurantibus; unoque item et altero ger-
mano atque incorrupto, quò nimirum sublestæ
reliquorum fides sustineretur.

Nec pòst multò caput extulere variæ exoticarum inscriptionum lectiones ex eiusdem, ut credibile est, OEdipi officina (4); lentè tamen ac pedetentim, quasi ab auctore qui non satis sibi fideret exploratum præmissæ, manuque tantum exaratæ: donec ad annum MDCCLXI. earum famosiores in apricum protulit Latineque et Hispanice vulgavit Editor operis inscripti *Literæ Æditui Pinensis (Cartas del Sacristan de*

Pinos)

num. LXXVII. §. 238. detectum 15. Novembri
1754. estque huiusmodi:

*Flavius gratia Christi Episcopus Illiberiæ custos
librorum concilii salutem.*

*Deus eripièt hos libros Imperatorum manibus,
simul thesaurum turris Turpianæ*

*Montem prope Illiberiam, & corpora Sandorum
Martyrum Cecili & Discipulorum II.*

(4) *Ædituus Pinensis (El Sacristan de Pinos)* Epst. III. pag. 132. num. 103. de OEdipo loquens: *Leyó* (inquit) *el primero:: la plancha literata
plumbea que se descubrió en la Alcazaba en No-
viembre de 1754. Con esta luz, y formacion de
varios alfabetos y colecciones de otros, ha sido
uno de los Oedipos de sus arcanidades y siglas
difíciles.*

Pinos), Granatæ apud heredes Iosephi de la Huerta, 8.º adiecto perpetuo earundem commentario, quem dignum patellâ operculum meritò appellaveris.

Inerant iis monumentis præcipua Fidei nostræ dogmata, non parum tamen in verborum ordine luxata (1); necnon alia quibus eximia Hispanorum erga Beatissimam Virginem MARIAM pietas, religiosique Eiusdem cultus amplificandi studium, primo quidem aspectu mirificè promoveri videbantur; satisque hoc fuit arrigendis populorum animis, ut vel inexplorata monumentorum fide ac sententiâ, proni atque alacres iisdem acquiescerent, idque sibi palmarium ducerent. Itaque non Granatæ modò, sed et in Regia Matriensi Curia, atque ubivis per Hispaniam, incredibili omnium ordinum plausu atque acclamatione excepta, tantoque in pretio atque honore habita sunt, ut ex iis nonnulla (2) primiorum Granatæ civium atque incolarum manibus atque humeris è summa urbis arce, quam Albaecinum vocant, ad Regii eiusdem Conventus Præsidis ædes certatim adsparentur.

In tanto tamen ac tam vulgari de his monumentis præiudicio, non defuere qui unius veritatis eruendæ studio sedulò in eadem inquirent, literarum formas, nexûs, vocum compen-

dia atque universam scripturæ indolem, phrasin quoque et sententiam otiosius observarent, atque ad iustum trutinam exigerent; cumque nihil in ipsis non et secum et cum Palæographica atque Historica ratione Latinique sermonis genio manifeste pugnans; disiectaque præterea omnia salebrarumque et anfractuum plena undique circumspicerent: ne momento quidem temporis hæsere, quin à perditissimo atque impurissimo nebulone conficta esse apud se statuerent ac pronuntiarent: quod et scripto testati sunt (3). Fuere insuper quibus de iisdem monumentis censendi cura Regio iussu demandata fuit, viri doctissimi totiusque Antiquitatis callentissimi, qui et ipsi uno quasi ore atque indubitanter nigrum eis theta præfixere (4). Et quis, quæso, non statim secum reputet, in urbe primaria et civium frequentissima nec parum literarum studiis exculta, qualis Granata est, in ipso Alcazabensium effosionum æstu extituros fuisse non paucos, qui detectis eatenus monumentis adversarentur, qui conficta crederent, quique iisdem, modò tutum id consilium fuisse, aper te bellum indicturi essent?

Et sane ad ostendendam eorum falsitatem satis fuisse superque Marcellini Papæ (5), Flavii Illiberitani (6), Hosii Cordubensis (7), Felicis Accitani (8), quæ in iisdem leguntur, li-

te-

Iacrymis, in exultationibus metent. Etiam stote vigilantes, prudentes, & simplices. Itaque super vos veniet Sanctus Spiritus, & illuminavit corda vestra; eritisque ex illis electis, qui us dicet Agnus Divinus: Venite benedicti Patris mei percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Vale. Decimo Kalendas Augusti. Titiano & Nepotiano Consulibus.

(6) Acta, pag. 168. §. 228. num. LXVII. Convocatoria Flavii pro Concilio Illiberitano. Nomine Patris, Filii, & Spiritus Theu, sive Divini, & Pontificis Ecclesie, Marcellini Flavius Episcopus Illiberiae convocat nostro Municipio Liberitano disciplina tractandæ anno Christi trecentessimo quarto Martii prima (id est die) Nationales Magistros, Pater, Filius, Spiritus Sanctus eripiunt à Diocleianio Imperatoribus & Consulibus.

(7) Acta pag. 128. §. 165. num. III. Hosii ad Flavium responsum: *In nomine Iesu Nazareni Quartu Idus Iauarii Flavio Episcopo Elliberiae Osius Episcopos Cordubæ. Tuas vidi; pergam Elliberiam, Cristus Jesus Nazarenus sit nobiscum: tamen reniet amicus noster: multa habeo loqui tecum ero salute Fidei: laudo te & fidem tuam; pro tuis fratribus facis ea quæ Deus iubet: ipse eripie: nos usque in finem.*

(8) Acta pag. 169. §. 232 num. LXXI. Respondeat Flavio ad Concilium invitanti: *Pater, Filius, Spiritus Sanctus: Deus sit nobiscum: Flavio Episcopo Illiberitano salutem. Iterum congratulata fuit mihi Epistola tua, obediam cito: multum desideravi hoc Concilium quia prope est persecutio, & mors: scis bene, plura dicam tibi de fide & de disciplina Domini nostri Iesu Christi. Sicut ait Dominus in die iudicii separandos esse iustos de iniustis, ita primum oportet segregare Christianos de Ethnicis. Episcopus noster & servus Dei Marcellinus scit omnia: letatus sum: scripsit tibi mihi tamen præclarum fuisse Deum pro*

(1) Acta pag. 126. §. 163. num. I. *Qui (Jesus) descendit & incarnavit in Maria Virgine &c. Pag. 129. §. 165. num. IV. Deus Altissimus ::: incarnatus: natus: circuncisus: adoratus: præsentatus: apprehensus: flagelatus: coronatus: mortuus: sepultus: descendit inferos &c. Pag. 130. §. 167. num. V. Hic est sanguis meus remissio peccatorum &c.*

(2) Nimurum in quibus conficti Concilii Illiberitani canones continebantur; habenturque in Actis Pag. 145. & seq. §§. 196. 197. 197. numm. XXXIV. XXXV. XXXVI. Ephemer. Granatens. 13. Maii 1557.

(3) D. Thomas Andreas Guseme Lexici Numismatici auctor, D. Andreas Mendiola, D. Iosephus Carbonellus: quorum testimonia habentur in Actis pag. 196. à n. 285. & pag. 216. à n. 317. & pag. 383. n. 621. D. Joseph de Hermosilla: D. Vincen- tius Garcia de la Huerta ap. Acta pag. 308. nn. 524. seq.

(4) Frater Henricus Florez Augustinianus Hispaniæ Sacrae auctor, Frater Emmanuel Sarmiento Benedictinus. Exstant utriusque iudicia in Actis; prioris quidem pag. 192. n. 275. posterioris autem pag. 194. n. 279.

(5) Act. pag. 175. §. 235. num. LXXIV. Marcellinus Episcopus urbis Romæ & totius Ecclesiæ Flavio Episcopo Illiberitano salutem. Desiderio desideravi hoc Concilium antequam moriar: quia prope est etiam vobis persecutio magna. Plaudo te. Habete pacem, constantiam, patientiam & fidem. Auferte à vobis superbiam & omnem nequitiam Satanæ. Tolerate persecutions, famæ, contrarietates, carceres, verberaque usque ad mortem. Melior est Deus quam homines. Nolite timere mala mundi, nec cogitare quid loquimini ante Iudices; dabitur vobis sicut Discipulis Domini os, sapientia & fortitudo maxima. Ego au tem oravi pro vobis. Christus Deus non deficiet si feceritis quæ præcipio vobis. Qui seminant in

teras , inter se et cum Melanii Totani et Camerini Tuccitani subscriptionibus (1) ; necnon cum Darii Illiberitani relatione *Ex libro thesaurorum Dei* (2) committere. Uus omnium orationis sonus, idem stilus, elumbis, ractus, sine nervis : impura dictio, soloeca, atque è media barbariei fæce : iuges Hispanismi, ppetuus sermonis Latini neglectus. Tantum neverò impudentissimi nebulonis animo stuporem insedisse, ut dversos longeque inter se dissitos Ecclesiæ Patres unius labii crederet : tantam confidentiam atque audaciam ut foetidis hircosique sermonibus ingenua eorum ora pollueret a conspurcare!

Inerant præterea iisdem monumentis alia cum ad profanam , tum ad Ecclesiasticam Sacramque Historiam et Chronologm pertinen- tia , ab ipso fere mundi exordio sque ad Wi-

pro omnibus Episcopis , & Presbyteris aliisque sicut mos est ut habeamus fidem, & pacem, ambulemusque in via veritatis uti Magister noster docet. Constantiam tuam plaudo: Christus Jesus retribuat tibi. Amen. Quintodecimo Kalendas Martias sub Herculeo , & Iovio Imperatoribus: eodem anno Christi 304. Felix Episcopi Accitanus.
(1) Habentur in Actis pag. 133. § 272. num. X. *Melanius Episcopus Toleti. Camerinus Episcopus Tucci.*

(2) Exstat in Actis pag. 174. §. 235. mm. LXXIV. hoc titulo: *Liber thesaurorum Dei;* & pergit: *Senior Iacobus docuit mihi Cecilio hoc. Repleti Spiritu Sancto Apostoli, postea quum Maria Virgo assumpta fuit in celum virtute Divina ab Angelis, iuncti in unum in Ierusalem, dixerunt, statueruntque: Ipsam Diiparam conceptam fuisse absque ulla labe ideoque peccatum Adami, sicut omnes, non tangit eam in eternum; & qui crediderit sic, salvabitur. Ita cripsiit Cecilius Episcopus Illiberiae characteribus Salomonis, Darius Episcopus Illiberitanus. Et continuo: Ex libro Thesaurorum Dei. Cum Spiritus Sanctus illuminasset Apostolos, qui erant in Ierusalem iuncti in unum post deviationem in celos Mariæ Virginis virtute Divina dixerunt, & statuerunt: Ipsam Diiparam conceptam fuisse absque ulla labe; ideoque peccatum Adani, sicut omnes, non tangit eam: & ita dixit mihi Senior Iacobus. Cecilius Episcopus Illiberiae. Patricius Episcopus Malacitanus verit. Ac de eodem Tiesauro Ecclesiæ Darius tunc Prsbyter Gaditanus Act. pag. 170. num. LXXII. dixeat: *Deus liberet thesaurum hoc Ecclesiæ de manibus Ethnicorum quæ oderunt nos.* Idem reliquorun monumentorum genius: soloeca fere omnia , babara & Hispanico quan Latino sermoni propria. Pag. 125. num. I *Respicieis persecutionem quam iam imminebat:* Pag. 178. n. XXI. *Iuncti in unum (Episcopi) in Domo Lomini antea Templum Apollinis:* Pag. 146. n. XXLV. *Libri semper sint in Illiberia non longe tempore:* Pag. 154. n. XLV. *sic consummatum est quinque dies:* Pag. 167. n. LXVI. *Caro mea & sanguis meus do vobis:* Iidem: *Quod Deus iunxit non secernavit: homo & mulier (pro vir & uxori) sunt duo in carne una & ob hanc relinquet patres & matres suas: homines amate mulieres vestras:* Pag. 168. eod. n. LVI. *Quis in vobis languetur, inducat sacerdotes in Ecclesia & super eum present:* Pag. 174. n. LXXIV. *Thesaurum magnum Ecclesiæ Dei hic invenietur:* Atque alia pænè innumera , quæ refere pudet pigetque.*

(3) Pag. 180. nn. LXXVI. seqq. *Segericus Rex*

sigothorum Hispaniæ Regum tempora (3) : de certo atque explorato Granatae urbis anno natali (4) : de primævis eiusdem nominibus (5): de peculiaribus annuisque ipsius Consulibus, et prodigiosa eorum epocha (6) : de geniis ac diis tutelaribus Lilit , Alota , Osza , aliisque id genus portentis (7) : de Octavio , vel post aditam Iulii hereditatem et postquam Augustus salutatus fuit , eo nomine appellato (8): de Antonino Heliogabalo (9) : de Caio Caligula (10), deque eius commatis aliis : quæ ad profanam historiam , immo verius ad mythologiam , spectant.

Ad Sacram autem sive Ecclesiasticam quod attinet , inerat iisdem monumentis nova et chro- nologica XXXVIII. Illiberitanorum Præsulum series , à Cæcilio nimirum atque ab anno Chri-

Aaaa 2

sti

Gothorum Pius Remmon (hoc est Granatae) Ci- ves Elliberiæ in honorem dedicaverunt Secundus Rex Spaniæ fuit post victoriam Imperatorum Ro- manorum : Magnus Rex Recaredus Catholicæ Religione anno ::

(4) Acta pag. 173. n. LXXIV. Anno mundi 5583. à nativitate Domini 254. ab hoc Municipio Illi- beritano condito 3062. &c. quasi anno ante Christi nativitatem bis millesimo octingentesimo octavo Granata urbs condita fuerit.

(5) Acta pag. 135. n. XV. *Divi Cecilia Martyris primi Remon vel Granatae Episcopi::: Pag. 142. n. XXXI. Divi Ceciliae Episcopi Illipulae ::: Pag. 144. n. XXXII. Sedes ceciliae Illiberia sive Illipula ::: Pag. 144. n. XXXIII. Nostri Municipii Remmon ::: Pag. 150. n. XLIII. Divi Ceciliae martyris huius municipii Garnatae Episcopi ::: Pag. 152. n. XLV. Augustulus Episcopus Garnatensis ::: Pag. 158. n. LI. Decurioni perpetuo Garnatae ::: Pag. 163. n. LXIV. Servorum Dei Episcoporum Garnatae, Illi- beriæ, sive Illipulae ::: Pag. 168. n. LXVII. Nostro municipio Liberitano ::: Pag. 182. n. XCII. Hercu- li Patri (vel Patrono) Municipii Liberini ::: ut merito Granata πολιωνυμος dici possit.*

(6) Acta pag. 147. n. XL. *Minas Consulum & Decurionum huius Municipii ::: Pag. 149. n. XLII. Sub Valerio Cornelio & P. Vettilio Consulibus Illi- beriæ ::: Pag. 152. num. XLV. Iussu Consulum ::: Pag. 156. num. XLVII. Lucio Bruto & Antistio Turpione Senatoribus , vel Consulibus ::: Pag. 157. num. L. Iuso Consulum & Magistratum Illipu- lae &c. atque alibi passim ; huius autem Consulatus epocha sive initium , est annus ante Christi natale millesimus quingentesimus octogesimus quartus ::: Pag. 173. n. LXXIV. Ab hoc Municipio Illiberitano condito 3062. Consulatus eius 1584. ::: Ex quo con- ficitur octo minimum sæculis ante Consulatum Ro- manum , atque adeo longe ante Romam conditam fuisse Granatae Consules.*

(7) Acta pag. 159. n. LI. *Magnæ Deæ Liberta- tis (vel Lucinae Lilit) &c. :: Pag. 192. extra ordi- nem §. 272. Municipium Florentinum Illiberiæ de- dicat Alota &c. Pag. 159. n. LI. Ob donationem ter mille sexteriorum sanctissimo Oscæ &c. Pag. 184. n. XCV. Oscæ Dive & sacrum &c.*

(8) Acta pag. 156. num. XLVII. Octavius Cesar Augustus Pater Patriæ &c.

(9) Acta pag. 181. n. XCI. *Imperator Antoninus Eliogabalus Cesar Augustus &c.*

(10) *Suppressa hæc inscriptio fuit in Editis , sed eam mihi manu exaratam , & ut recens Granatae detectam ostendit alter è Reis Toleti ad ann. 1765. inerat autem ipsi CAIVS·CALI·IMPE.*

sti LII. ad Flavium, sive ad annum CCCV. (1): inerant noviter detecti canones Concilii Illiberitani (2): nova Granatensis Ecclesiæ Liturgia (3): novus sacri Hexaemeri textus (4), aliaque permulta: nova inquam omnia, atque, ut mox eventus docuit, ab impurissimis veteratoribus pro lubidine conficta: quibus id videtur propositum fuisse, ut limpidas et salutares Utriusque Foederis aquas sordidis et lutulentis sermonibus inficerent et commacularent.

Et quidem quæ in his monumentorum larvis ad profanam historiam chronologiamque spectant, illico sese produnt ab imperitissimis eorum architectis è lenonio luto commixtoque sterquiliniorum coeno hausta, aut è collectis corrasisque anilium fabellarum næniis temere consarcinata; quæ vero ad Sacram sive Ecclesiasticam, è plumbeis iam olim ab Innocentio XI.

(1) Exstat in Actis pag. 163. num. LXIV. quam si cum Æmilianensi Illiberitanorum Antistitum catalogo contuleris, non diversam modo, sed plane contraria invenies. En utriusque specimen.

<i>Illiberitana</i>	<i>Æmilianensis</i>
Cæcilius.	Cicilius
Mesithon.	Leuberindus
Leuberindeus.	Ameantus
Ameantus.	Ascanius
Ioannes.	Iulianus
Valerius.	Agustulus
Cornelius.	Marturius
Ascanius.	Gregorius
Turilus.	Petrus
Titus &c.	Fabianus &c.

(2) Acta pag. 145. n. XXXIV. Statuit (Concilium): *prohibendum est ut liberti quorum patroni fuerint in saeculo ad Clerum proveantur. Statuit: Si qui inventi fuerint libellos famosos in Ecclesia ponere, anathematicentur. Statuit: errorem placuit corrigi ut omni Sabbatho ieiuniorum superpositionem celebremur. Statuit: si forte Sacerdotibus Idolorum filias suas iunxerint placuit ne fine eis dandam esse communicationem. ITEM eadem pag. 145. n. XXXV. Statuimus Episcopi, Presbyteri, & Diaconi libros hos fundamentum Ecclesie & Essentia Dei, & viginti septem ferrari à Flavio in Montem cum corporibus Sanctorum Martyrum Cæcili, & Discipulorum: ne Iudices insideles inveniant eos, & alii sint semper in Illiberia non longe Templo in quo scripti fuere::: ITEM pag. 146. n. XXXVI. Caput primum. Episcopi universi, iugiterque Presbyteri, & alii coram Deo Trino & uno congregati gratia Iesu docuerunt & statuerunt: ut Maria est Virgo Mater dei peccatumque Adae non tangere eam in aeternum, sicut omnes, est confundendum necesse. Patricius Episcopus Malacitanus: Flavius Episcopus Illiberiæ. Petrus Presbyter Illiberiæ. Atque his addenda quæ supra ex libro Thesaurorum Dei retulimus.*

(3) Sistimus integrum qualis exstat in Actis pag. 165. n. LXV. Titulus: *Liber Missæ. Incipit: Deus Pater, Filius, Spiritus Sanctus sit nobiscum, & parce populo tuo, & miserrere mei, peccataque mea dimitte Amen. Deus noster! ecce adstamus in conspectu tuo; miserere igitur peccatis nostris, & exaudi orationes, deprecationes precesque nostras; & suscipe à me Sanctum Sacrificium tuum per Messiam Dominum nostrum, qui est*

proscriptis Montis Illipulitani libris ac membranis, qu solidis duobus sæculis incredibilis doctis per Europam viris labores et molestias peperere, tque eo consilio recocta fuisse ut laboranti ac diffamatæ illorum fidei utcumque suppetias forent (5): quam etiam in rem non paucæ ex i ab ipsis eorundem artificibus aut interpretibus sub idem tempus commentariis illustrata proiere.

Atque is demum aliisque id genus præstigiis solidofere vicennio à maleferiatis capitibus in rebus adeo seriis impune grassatum atque Hispanomini ludificatum fuit, necquicquam inclamantibus doctis religiosisque per Hispaniam viri, quod domesticam historiam tot tamque putis mendaciorum monstris inquinari ac conspurca viderent.

Verum qm ad annum MDCCLXXIV.
OEdi-

Iesus Spirituus, & passionem eius pro nobis; ac refice corpra nostra, animasque nostras, corpore & sanguine eius; & suscipe illud à me tibi oblatum; espiceque nos oculis magnæ misericordie tue ac beneplaciti, & ne permittas nos relabi in transgressionem decem Mandatorum, & scotam Sacramentorum tuorum Amen. Deus vobis, tecum nobiscumque omnibus: Benedicatio Patris, Filii, & Spiritus Sancti Amen. Deus noster dirige negotium nostrum, & opus nosrum ad beneplacitum tuum: Benedicatio Patris, Filii, & Spiritus Sancti Amen. Deus noster dirige negotium nostrum ad beneplacitum tuum. Hoc est Corpus meum. Hic est Sanguis meus remissioni peccatorum. Deus noster suscipe à me Sacrificium tuum & orationem meam tibi per Messiam Dominum nostrum, qui est Iesus Spiritus tuus; & divite per ipsum peccata, & sceleris nostra, & libera nos à malo mundi, & alterius vitæ; & quis tu es misericors, & omnipotens, introduc nos in gloriam sanctam tuam Amen. Deus regnum, & virtus fac nos obedientes tibi, & ulti tuo devotissimo, perseverantesque in tue legi Amen. Deus fortis & sanctus complevit igitur actionem, ut dirigatur lex tua in cordibus paganorum, & eos deduces ad te per magnam gratiam tuam Amen. Deus noster benedicit vos omnes Amen. In nomine Santissimæ Trinitatis Patris, Filii, Spiritus Sancti Am.

(4) Habetur novum Hexaemeron in Actis à pag. 152. num. XLV. longius tamen est quam ut hic subiici oporteat. aut id nosse magnum operæ pretium sit.

(5) Acta pag. 127. num. II. Quorum uni (libri) iacent in cavernis Municipi huius :: alterique Illipult :::: ITEM pag. 128. n. III. Libri Concilii nostri :: Deus liberet eos de potestate eius, similibus existentes in Monte Illipulitano :: sanctaque reliquias turris antiquæ Turpianæ &c. :: Pag. 131. n. VII. Ego Flavius Episcopus Illiberie custos horum & aliorum quæ sunt absconcta in Monte Illipulitano &c. Pag. 145. n. XXXV. Statuimus :: libros hos ferrari à Flavio in Montem &c. Pag. 163. n. LXIV. Ego Titus :: sciens persecutionem fidei, & destructionem templi Iesu librorumque Concilii per medium ignis; & ut non pereat tamen penitus memoria illius incomparabilis thesauri Sancti Montis &c Pag. 177. n. LXXII. Deus eripiet hos libros Imperatorum manibus: simul thesaurum turris Turpianæ Montem prope Illiberiam &c.

Œdipo illi quem prædiximus Alcazabensium monumentorum interpreti dies à Iudice dicta esset, quasi novis conflictisque sigillis et subscriptionibus fucatam vetustatis speciem indidisset, iisque publica urbis Granatensis tabularia commaculasset; cumque interea unus aliquis ex iis qui eidem Œdipo operam suam locaverant, ultrò se ipsum aliosque sceleris populares apud circumspetum Ecclesiastici ordinis virum detulisset, potestate eidem facta indicium Regiae Maiestati aperiendi, modò capiti ac fortunis suis prospiceretur: re ad CAROLUM III. Religiosissimum, tuendæque veritatis Historicæ studiosissimum Principem delata, illico Augustali edito VII. Iunii MDCCCLXXVII. in Granatensia noviter detecta monumenta inquire coeptum; reique universæ summa Duumviris sacrarum cognitionum Iudicibus, Regio scilicet Iuridici Conventus Granatensis (*Cancellariam* vocant) Præsidi, et Supremo eiusdem urbis Ecclesiæ Antistiti (1) permissa fuit: nimur ut servato Iuris ordine, detentisque primum in liberis custodiis, aut alibi pro reorum qualitate, qui ex fama aut ex aliis argumentis indicisive monumentorum auctores interpretes esse ferebantur; & sacramento adactis ut de eorum origine, inventione, tempore, loco et aliis, quid tandem res haberet ex fide edicerent: universa et singula ad eam diem in Alcazabensibus latebris aut alibi detecta monumenta oculis atque animo perlustrarent, invicemque et cum reorum dictis conferrent: ut ex omnium omissione & conflictu rei veritas elici, quidque tandem de universo negotio statuendum eset decerni posset.

Atque ita quidem initio à Duumviris geri coeptum; ubi tamen ad iudicium ventum est, frustrà omnia fuisse, neque fraudum architecti Iudicum conspectum ferre valuerunt; immo eorum princeps aqueantesignanus, idemque monumentorum Œdipis et interpres, vel rei exitum veritus, vel propria, ut aiebat, conscientiæ stimulis agitatis, cum priori scrutinio præstiruta dies appeteret, uni alicui ex iis qui è proximo eum observabant significavit, esse sibi quod maximè cum ludicribus communicatum vellet (2); cumque præsto adfuisset eorum alterum Tabellione qui dictata eius exciperet, nihil moratus omnium fre de quibus agebatur, seu plumbea sive ærealapideave aut membranacea essent, monumentum parentem sese atque auctorem ultro profesis fuit: socios, adiutores, fraudis consciospopularesque edixit: officinas, loca, item instrumenta quibus percussi numi, tornati lœvigliati aque inscripti lapides; tum quo pacto, quibusque ritibus atque administris latenter omnia in Alcazabenses cuniculos intromissa essent, palam ac bære Iudici aperuit: sub-

dens paratum se esse quibus maximè vellet argumentis omnium quæ ab ipso narrata erant seriem comprobare (3).

Planum iam tum Duumviris iter fuit ad iudicium ceteroquin impeditissimum, si à reis obstinate pernegantibus rei veritas invictis rationibus elicienda aut extorquenda esset. Et fuere qui crederent, hoc uno, sed domestico et supra omnem suspicionis aleam posito, testimonio universam monumentorum Alcazabensium fabricam mole suâ ruituram; neque cunctaturos Iudices in eadem eorumque auctores condemnationis sententiam ferre.

Verum aliter Ipsi visum fuit, viris prudentissimis iureque subverentibus ne qua nova simulata confessioni subasset fraus, eludendo scilicet aut prolatando iudicio. Accitum itaque denuo ad se Œdipum, iuratumque ac de iis quæ rogaretur sententiam edicere iussum, in aliud conclave transferunt in quo archetypa omnia ad eam diem in Alcazabensibus latebris detecta monumenta publicè exposita erant; ibique rogante conceptis solemnibusque verbis Eorum altero, num ea omnia, ex iisve aliqua, & quænam ex eius officinis manuque prodiissent: tum quibus artibus, qua ope atque instrumentis ea confecisset, dolasset, cedissetque; ac demum, quod omnium caput erat, paratusne eset pro tribunal ac pro Iudicium arbitrio eadem aut consimilia, ubi res postularet, denuo edere ac refingere: nihil hæsit, præstoque sese fore atque esse edixit, modo idonea iisdem conficiendis instrumenta suppeditarentur.

Admissa à Duumviris conditione dies rei experimento comprobandæ præstituta fuit, allatisque in idem conclave iis ipsis quæ detectorum eatenus monumentorum instrumenta fuisse ferebantur, paratisque insuper ad Œdipi votum ærariis furnulis, vasis conflatoriis, stilis, cælo, scalpis, plumbi ærisque ramentis; necnon psimythio, purpurisso, stibio, glutino, aliisque tum graphicæ, tum etiam pigmentariæ artis auxiliis: ductiles plumbi laminæ tabulæque lapideæ ac membranæ puræ recensque in bibliopolarum tabernis comparatae aut è latomis excisæ, confessæ, quique omnes iam verecundiæ fines transiisse videbatur, Œdipo contraditæ fuere, obsoletis videlicet characteribus inscribendæ atque in antiquarum speciem conformandæ: quod ab ipso sine mora geri coeptum, ac non maximo, ut res docuit, negotio præstitum ex parte fuit: mirantibus præstigiasque subverentibus peritis æris plumbique conflatoribus, latomisque, ac pellium membranarumque subactoribus infectoribusque, qui è proximo eum observabant.

Admotis enim igni vasculis ænæis, ebullire

(1) Ill. mis nempe D. Emanueli Dóz Supremi nunc Castellæ Dicasterii XXXviro, & D. Petro Antonio Barroeta & Angel, in cui ante causæ exitum defuncti. Sedem suffectus fuit a annum MDCCCLXXVI. Ill. mis D. Antonius Georius Galbán, qui hoc anno

MDCCLXXXVII. eidem Metropolitanæ Granaten-si Ecclesiæ meritissimè præst.

(2) Act. pag. 90. à num. 124.

(3) Act. pag. 90. num. 124. & pag. 98. fin. atque init. seq. sub num. 125.

re primum quo oppleta fuerant liquor, mox ubi deferbuit atque in tenue glutinum concretus est, adspersæ eodem leviterque oblita aut intactæ chartæ ac membranæ nativum sensim colorem amittere luteumque ac subpallidum induere coeperunt, qui tandem in buxeum resolutus fuit; plumbeæ autem laminæ mucorem subalbidum sive lanuginem quæ diutino situ in humidis præsertim locis contrahi solet. In transmutandis vero lapidibus, ut pote solidioris materiæ, biduum, triduum, atque item octiduum expectandum fuit, plusque vice simplici teter hic baptismus repetendus, donec tandem ægre cedentibus adscitius obsoletusque color et vetustatis fucus impactus fuit (1).

Neque his contenti Iudices accuratam singularium quæ conficta essent monumentorum seriem Actis causæ inserendam censuerunt: de quibus rogatus pro tribunal OEdipus, expositisque in supramemorato conclave monumentis omnibus, longum confecit eorum catalogum quæ ab impura eiusdem officina prodierant, in quo et novi Concilii Illiberitani canones (2), et eiusdem Concilii subscriptiones (3), et Marcellini ad Flavianum epistola (4), et Granatense Episcopologium (5), et nova Liturgia (6), et novus Hexaemeri textus (7), atque alia pene innumerata tum profana, tum sacra sive Ecclesiastica exsecrandæ impietatis monstra continebantur.

Demum, ne quid deesset ad solempnes foensis iudicij formulas, decrevere insuper Duumviri ut reorum confessiones, quas ratihabitiones sive ratificationes vocant, itidem in Acta referrentur, quod et sine mora præstitum fuit (8). Iis autem continenter subdita est insignis alterius eorum palinodia, qui cum eatenus summus fuisset detectorum monumentorum hyperaspistes, atque ex munere Theologus Interpres (9):

(1) Acta pag. 103. à num. 130. ad 138. Item pag. 241. §. 376.

(2) Acta pag. 245. num. I. X. XXXIV. XXXV. & pag. 133. num. X.

(3) Acta pag. 245. num. X. & pag. 133. §. 172.

(4) Acta pag. 245. n. LXXIV. & pag. 175. eod. num. §. 235.

(5) Acta pag. 245. num. LXIV. & pag. 163. eod. num. §. 225.

(6) Acta pag. 245. num. LXV. & pag. 165. eod. num. §. 226.

(7) Acta pag. 245. num. XLV. & pag. 151. eod. num. §. 207.

(8) Habentur apud Acta pag. 94. num. 125. & pag. 333. n. 556. Item pag. 335. n. 557.

(9) Act. pag. 362 n. 615. Le había nombrado la Junta de las Excavaciones por Teólogo interprete, &c.

(10) Act. pag. 335. n. 559. Rogó :: que se le permitiera dentro de la misma tela del juicio reconocer los originales para que en vista de ellos se certificase de su valor, simplicitat, buenas ó malas calidades, que declararía ingenuamente &c.

(11) Act. pag. 269. n. 435. Y así (respondet alteri è Iudicibus interroganti) había defendido (los monumentos Alcazabenses) en seguida de la fá de una Real Junta, y la inspección ocular de los

cum miris eadem maestasset elogiis, Latineque atque Hispanice typis edita et commentariis illustrata sæpius sparsisset in vulgus: è libera in qua detinebatur custodia sententiam suam edicere iussus, lepido sane commento subterfugiendi iudicii sibique utcumque prospiciendi viam invenisse ac præmuniisse visus est. Itaque oblati Iudicibus libello supplici exposuit archetypa de quibus agebatur Alcazabensis monumenta sibi, quantumvis avide id desideranti, eatenus commonsirata non fuisse; sequæ oblatis ab eorum auctoribus exemplis, quasi sincera atque authentica essent, inconsutè fidem adhibuisse: optare proinde ac petere copiam sivi eadem archetypa inspiciendi fieri, ut quid tandem de iis sentiret ingenuæ ac simpliciter ediceret (10).

Non latebat Iudices quam lubricum præposterumque hoc subterfugium esset; cum non ita pridem postularis contraria ex eiusdem rei ore exceperint (11); cumque idem ipse in AEditui Pinensis epistolis tertio quoque verbo ad monumenta archetypa provocet (12). Nihilominus tamen eius desiderio acquiescendum censuere, ne quid reo apologiam apparanti denegatum diceretur; simul quod ambo curiosius exspectarent, quorsum tandem hæc evasura essent.

Admisso igitur libelli supplicis auctori in monumentorum conclave, liberum deinceps fuit eadem otiose inspicere, ac perlustrare: quo in opere dies non paucos, bonumque contrivit otium, nimirum it quam telam improbo plurium annorum labore texuerat manibus ipse propriis retexeret.

Iussus enim à Iudicibus quid tandem de archetypis quæ exhibita ipsi erant monumentis apud se statuisset edicere: mutata repente sententiæ, quasi una oculorum fides illorum phra-

si
mismos documentos: lo que no han hecho (pergit) los mas de los famosos Eruditos que los confutan &c.

(12) Epist. I. pag. 128. i. 116. Quien le ha dicho (inquit) á ese Señor critro que los plomos de la Alcazaba estan vaciado? Qué bien los ha visto! Esto si que es hablar por boca de ganso, y á són, y sin trón. Los plomos están tan corroídos, tan destituidos de u natural consistencia, tan envejecidos, tan pasados del tiempo, y tan vegetorios á natura &c. ITEM Epist. I. pag. 130. num. 117. Vayan (inquit) á la Alcazaba: vean muy de espacio sus monumentos, examinen su extraccion :: Vean ante estas y otras muchas cosas incapaces de suplantar; y luego hablen, dificulten, alterquen. ITEM Epist. IV. pag. 50. num. 54. No sabe (inquit) ómo están los originales quien tal discurre: so es hablar al vuelo sin consultar con el heco las especies; y así dexémos despropositos &c. Et pag. 53. num. 58. Venga (pergit) el artifice á Granada para cotejarlo con nuestros plomos pues á menos de tenerlos presentes no se pde sentenciar la causa &c. Mittimus huius geris alia; immo & ipse Epistolarum auctor III.º histolæ fronti oculatam pennam pro lemmate aptat, in cuius peripheria legitur VENI VIDE ET SCRIBE.

si atque argumento præhabenda est , triplicem discrevit eorundem classem , CONICTORUM scilicet , in quam tria supra quinuaginta monumenta retulit , et in iis Concilii liberitani canones : convocatorias Flavii literes : Osii ad Flavium responsum : Felicis , Manii , et Camerini subscriptiones : Liturgiam Episcopologium: Hexaemeron de quibus supralictum. Item Librum sacrum magni arcani (1) : passionem et sepulturæ Patricii Malacitani cum : sacras Leuverindei , Cornelii , Ameanti , Ioannis , Darii Gaderitani dedicationes : Mártrii , Ioannis , Clementis , Luparii Presbyterorum passiones , aliaque pæne innumera , saltem non sine tædio huc describenda. Atque hæc prim classis monumentorum fuit.

In secundam , sive DVBIORM , eorum scilicet quorum , ut ipse ait (2) veritas non satis liquida est , retulit unum ipsa viginti: in quibus item occurrunt Flavius Illiberitanus librorum Montis Illipulitani custe : Patricius Malacitanus : Petrus Presbyter Iberiae : Turris Turpiana cum nomenclatore Antistio , aliaque eius generis propudia ; item idiculum Felicis Accitani responsum ad convoicatoriam Flavii pro celebrando concilio : prodigiosæ natalis anni Granatæ urbis eiusque consuatus epochæ: Marcellini Papæ ad Flavium Ipsotola : Cæciliæ Senioris S. Iacobi ore excepta relatio de Hierosolymitano Apostolorum concilio , atque iis similia quæ referre pudet pigetque ; dena autem ex his monumentis (quod sane lepidum est) Oedipus ille quem prædiximus eorundem interpres et plastes , calculo iam suo prædam-

naverat , atque ex impura ipsius officina prodidisse apud Iudices iuratus edixerat (3).

In tertia demum monumentorum classi SIN-CERA et GERMANA collocavit , inque hanc alia circiter triginta retulit : quorum , si pauca vere Romana (vulgaria tamen , quæque nihil cum Granatensibus figmentis commune habent) excipias , reliqua meras quisquiliæ esse dixeris; lucernas videlicet fictiles , canales plumbeos , fragmenta maximam partem ἄγραφα , eiusque generis alia ; atque ex iis ipsis quatuor , ut ab Oedipi ore Iudices paulo ante didicerant atque in Acta retulerant , ab ipso novissimè conficta (4).

Atque huc tandem rediit insignis auctoris libelli supplicis palinodia , quam si quis cum toties alibi ab eodem de hoc argumento iactatis plus- que vice simplici prelo commissis contulerit , næ ille varias temporum rerumque humanarum vi- cies emirabitur. Sed et illud eiusdem iudicij levitatem atque inconstantiam insigniter prodit , quod in diudicando de monumentorum quæ respuuit falsitate , non ea tantum quæ sub oculos et conspectum cadunt (quemadmodum factum oportuit) , sed et monumentorum phrasim atque sententiam , neglectas scilicet in iisdem Latini sermonis , orthographiæ , historiæ , chronologiæ leges pro fundamento habuerit ; quæ tamen omnia in exemplis non minus quam in archetypis monumen- tis animadvertisse potuit debuitque (5) ; tum etiam , quod cum encyclicas Flavii Illiberitani pro celebrando concilio literas in tantum reiecerit ; ut pudere ipsum asserat erroribus atque ineptiis in iisdem contentis inconsulte olim aures assensum- que præbusse (6) : Felicis nihilominus Accitani

(1) Habetur in Actis pag. 167. num. LXVI. §. 227. estque huiusmodi : Liber sacer magni arcani quem D. Patricius Episcopus Malacitanus posuit in sua naturali lingua ex Arabi : sicut scripsit Divus Cæcilius Episcopus huius Municipii Florentini Illipulitani Divi Iacobi Apostoli Discipulus &c. & post absurdâ alia atque à communī Ecclesia sensu & praxi remotissima , his verbis clauditur : Non Deus , nisi Deus Messias Spiritus Dei finis in : manu peccatoris Abenathar , Patricius Episcopus Malacitanus. Flavius Episcopus Illiberitanus. Osius Episcopus Cordubensis. Linus E. A. & Petrus Illiberitanus.

(2) Acta pag. 359. n 609. Los motivos (inquit) de juzgar iliquida la verdad de estas piezas &c.

(3) Litelli supplicis auctor inter monumenta dubia refert que designantur numeris VII. XVI. XXVI. XXXVIII. XLIV. LII. LIII. LXXIV. LXXVII. LXXVII. ut legitur in Actis causæ pag. 354. n. 591. Atqui Oedipus , idemque monumentorum figura- lis , designata iisdem ipsis numeris monumenta è novissima eis officina prodidisse non ita pridem affir- maverat , atque apud Iudices obtestatus fuerat , Act. pag. 245. num. 378.

(4) Nimum quæ numeris XXIII. XXVII. XL. & XCI. designantur Act. pag. 360. n. 614. & pag. 245. n. 378.

(5) Acta pag. 339. §. 561. ad num. III. Los rela- tos (huius monumenti) le parecen fingidos por au- tor moderno , y de poca ó ninguna cultura en el idioma Latmo. Et paulo inferius eod. §. pag. 340. Y se desacreditan tambien por la mala y viciosa Latinidad. ITEM pag. 340. §. 562. ad num. IV. El

ad relato (inquit , huius monumenti) es inutil ::: es cosa pueril ::: que no está el symbolo arreglado á las formulas de los Apostoles. ITEM pag. 341. §. 563. ad num. VI. Que no es util (inquit) su narrativa para la posteridad. ITEM pag. 342. §. 566. ad num. X. Su principal contexto (inquit) es indigno de la sabiduría de los Padres Conci- liares ::: que la mala Latinidad indica la suposi- cion. ITEM pag. 343. §. 568. ad n. XII. Sus lo- cuciones (inquit) repugnan al gusto de los Roma- nos : sin tener el laconismo y perspicuidad que les era propria : que la palabra Illiberiæ es un barbarismo intolerable. ITEM pag. 345. §. 571. ad n. XVII. La cronología (inquit) que señala es erronea. ITEM pag. 346. §. 574. ad nn. XXI. & XXVI. El Latin (inquit) bajo con Hispanismos y yerros de ortografía. ITEM pag. 347. §. 576. ad n. XXVII. Su contenido (inquit) es repugnante á las Sagradas Letras : & sexcenta huius ge- neris alia quæ non minus in monumentorum exemplis quam in eorum archetypis legebantur.

(6) Act. pag. 353. §. 590. ad n. LXVII. de ency- clicas Flavii Illiberitani ad Hosium , Felicem , & alios literis loquens : No puedo menos (inquit) de admirarme de la ignorancia y preocupacion con que todos hemos admitido estos inventos : que mirados ya con regular indiferencia están ma- nifestando el engaño , fiado el inventor de nues- tra buena fe , y que pasariamos , como sucedió , absurdos irrisibles ; subditque continuo : y que se corre del asenso que prestó á tales errores y puerilidades &c.

ad easdem literas responsum, et Marcellini Papæ pro eodem Concilio celebrando veniam (quæ duo monumenta eiusdem omnino stili, argumenti & fabricæ sunt) inter dubia, id est, inter ea quorum adhuc veritas non satis explorata est, collocare nihil hæsit; et maxime cum Marcellini Epistolam, quæ Num. LXXIV. continet, Oedipus à se confitam (1), Felicis autem ad Flavium responsum in furtivis aliis horum monumentorum officinis conflatum fuisse apud Iudices confessus atque obtestatus pridem fuerit (2). Atque his quæ modo dicta sunt addere possem plurima non minoris momenti ac ponderis,

..... queque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magna fui,
ut cum Poeta loquar, nisi de me ipso dicendum
esset.

His iam Duumviri, quæ omnem longe dubitationem ac scrupulum de falsitate monumentorum Granatensium, deque veris eorundem atque universæ fraudis architectis, amovere omnino videbantur: de utrisque pronuntiare ac sententiam ferre nihil veriti sunt. Itaque pridem nonas Martii MDCCLXXVII. pro tribunali sedentes, uno ore OMNIA ET SINGULA MONUMENTA ærea, plumbea, lapidea, lutea, vitrea et ex quacumque alia materia, GRANATÆ IN ALCAZABENSI ARCE AVT CIRCVM EAM IN CAVERNIS SVBTERRANEIS ANNO MDCCCLIV. AC DEINCEPS EFFOSA DETECTAVE, ærique incisa atque editis exemplis divulgata, per paucis exceptis quorum specialis mentio exstat in Actis, FICTA, SVPPPOSITITIA, FALSÆ ATQVE ADSCITITIÆ VETVSTATIS, OMNIQVE PRORSVS FIDE INDIGNA ESSE AC FORE declararunt (3); ac propter ea in minuta frusta comminuenda atque in pulverem demum redigenda ut ne minimum quidem illorum vestigium superesset (4). ITEM: omnia et singula scripta apologetica ad eadem monumenta quoquomodo spectantia, seu typis iam edita auctorumque nomen præferentia, siue inedita atque ~~adversaria~~, aut sub alienis confitisque titulis evulgata; et signanter quæ ab altero è reis ab anno MDCCLX. in publicum vernaculae emissâ fuerant, nimirum inscripta: *Vespillo Sancti Nicolai* (5): *Literæ Æditui Pinensis* (6): *Fictus Dexter ab eodem convi-*

ctus (7); atq; alia nondum typis ut videtur commissa, scilicet *Alcazabensis monumentorum Apologiam duobi voluminibus* fol. (8): *Præviam pro iisdem monumentis notitiam* (9): *Responsum ad dubi*. *D. Thomæ de Gúseme* (10): *Granatam sacrorofanam* (11): *Iliberiam subterraneam* (12) *Episcopologium Granatense* (13); necnon æri incisas monumentorum *Granaten-sium icones* (14): *Descriptionem Apologeticam monumentorum Alcazabensis* (15), atque alia eiusmodi, quocumque titulo aut nomine inscripta, ultricibi flammis committerentur in cineres demum redienda; idque sub expressis auctorum nominib; in quos ut falsi manifestarios aut convicto pariter animadversum est, aliis per octenniu, aliis vero per quadriennium religiosis Monachorum Domibus addictis, ibidemque occlusis ac sub interminatione exilia ab universa Hispaniarum Regis ditione, si rursus de nuper erutis Granatensium monumentorum larvis quicquam in vulgus emittere auserint, appulerintve a scribendum animum (16).

Quod tamen Duumvirorum arbitrium, vel ipsi Clemensissimo CAROLO III. REGI attenta delicti qualitate mitissimum primum visum, ut Regiad eosdem Duumviro literis XVIII. Aprilis MDCLXXVII. legitur (17), innata mox EIVSDEM in omnes, ac præsertim in viros Ecclesiastici ordinis, benignitas atque indulgentia, quod reorum personas adtinet, lenire ac mitigare dignata fuit, ut habetur in Judiciali Actorum celebris huius causæ processu, Matriti anno MDCLXXXI. Hispanicè edito apud Ioachimun Ibarram Regium Typographum fol. hoc titulo, *Razon del juicio seguido en la Ciudad de Graiada ante los Ilustríssimos Señores Don Manel Doz Presidente de su Real Chancilleria, Don Pedro Antonio Barroeta y Angel Arzobispo que fue de esta Diócesis, y Don Antonio Jorge Galbán actual sucessor en la Mitra, todos del Consejo de Su Magestad, contra varios falsificadores de escrituras pùblicas, monumentos sagrados y profanos, caracteres, tradiciones, reliquias, y libros de supuesta antiguedad*: idque reorum sumtibus, qui insuper in universas litis expensas damnati fuere.

Atque huc demum post tot per Europam extitatos literarios tumultus evasit novissim: Granatensium monumentorum historia, seu potius suffusionum et cuniculorum Alcazabensi fabula.

(1) Act. pag. 245. num. 378.

(2) Act. pag. 246. num. 379.

(3) Act. pag. 370. num. 619.

(4) Act. pag. 382. num. 621.

(5) *El Enterrador de S. Nicolas.*

(6) *Las cuatro cartas del Sacristan de Pinos de la Puente.*

(7) *El fingido Dextro convencido de tal por su pluma.*

(8) *Apología por los monumentos de la Alcazaba.*

(9) *Prevenciones críticas para la segura inteligencia &c.*

(10) *Respuesta á las desconfianzas críticas &c.*

(11) *Granada sacro-profana.*

(12) *Iliberia subterranea.*

(13) *Episcopologio de la Santa Iglesia de Granada.*

(14) *Colección de estampas.*

(15) *Descripción Apologética Histórico-Topográfica &c.*

(16) Act. pag. 370. num. 619. ad 622.

(17) Habentur ap. Acta pag. 390. num. 629.